SANCTI
AMBROSII
MEDIOLANENSIS
EPISCOPI
OPERA.

S. AMBROSII EPISCOPI EFFIGIES EX ANTIQVIS EIVS IMAGINIBVS MEDIOLANI OLIM DEPICTIS AD VIVVM EXPRESSA.
Ex monumentis Eccleſiæ Mediolanenſis.

S. Ambroſius, Ambroſij filius Romanus, Eccleſiæ Doctor corporis ſtatura mediocri fuit, aſpectu graui, & pulchro, naſo paululum oblongo, capillis flauis, fronte lata, vnóque oculo ſupercilio elato: animi autem virtutibus egregijs, veréque epiſcopalibus floruit. Omni religionis catholicæ officio, doctrináque Eccleſiæ Dei profuit, atque ob eam cauſam eius nomen non Latinè ſolùm, ſed Grecè, Syréque celebratum, vbique in omni Eccleſia magnum eſt. Præfuit Eccleſiæ Mediolanenſi, ann. xxij. menſes circiter v.

Digitized by Google

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI OPERA,

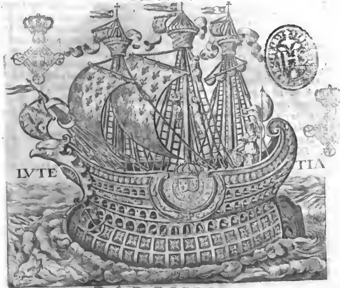
EX EDITIONE ROMANA.

SACRÆ SCRIPTVRÆ CONTEXTVM, AD FACILIOREM lectorum intelligentiam, ex ipſa ſancti Doctoris lectione, & ex LXX. Interpretum, quos potiſſimùm ſequitur, tranſlatione erutum, complectente.

IN QVA,

Quæ vitio vel incuria erant adiecta, ſunt reiecta: quæ ſublata, reſtituta: quæ tranſpoſita, repoſita: quæ deprauata, emendata: omnia ad veterum manuſcriptorum & emendatorum codicum excuſorum fidem ſumma cura examinata, & aliorum Patrum lectione, priſtinæ integritati ac puritati reddita.

Librorum, & Enarrationum catalogum, item eorum quæ Editioni Romanæ adiecta ſunt, indicabit pagina 93.

PARISIIS,

M. DC. XLII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SIXTVS PAPA V.

Ad perpetuam rei memoriam.

G*RAVITER ſæpe antea, & moleſtè tulimus præclara beati Ambroſij Eccleſiæ Doctoris monumenta, quæ extant, quam plurimis mendis fuiſſe contaminata, ſplendiſſimúmque, quod inde radiabat; cæleſtis ſcientiæ, & pietatis lumen, veluti circumfuſis nebulis, pene obſcuratum. Verùm cum inſpirante atque adiuuante Domino, noſtra antequam ad ſupremum apoſtolatus apicem euecti ſumus; multorum annorum opera, & ſtudio fuerint illuſtrata: altera, quæ illam conſequitur, nos cura admonet, vt caueamus, ne in poſterum vel hæreticorum commentis, quibus ſemper eius obſtitit doctrina, vel quauis alia miſerorum temporum calamitate, eiſdem, aut etiam maioribus tenebris inuoluantur. Quare vniuerſis & ſingulis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & cæteris Eccleſiarum, & locorum etiam regularium Prælatis, nec non hæreticæ prauitatis Inquiſitoribus, eorúmque vicarijs per vniuerſum orbem conſtitutis mandamus, ne in ſuis quiſque Eccleſijs, Prouincijs, Ciuitatibus, Diæceſibus, & iuriſdictionibus, religioſiſſimi, atque eruditiſſimi Antiſtitis referta doctrina Spiritus ſancti opera, & nunc erroribus purgata, aut omnia, aut eorum aliquam partem, imprimi, niſi iuxta hanc Romanam editionem permittant, quam docti, & pij viri ſinceram, & veram, vt confidimus agnoſcent, & grato auno amplectentur; Deóque de præſtita nobis ope gratias agentes ſua pia ſtudia in tanti auctoris recuperata nunc luce fulgentis fructuoſa, & iucunda lectione oblectabunt. Contrariis non obſtantibus quibuſcumque.*

Datum *Romæ apud Sanctum Marcum ſub anulo Piſcatoris die 14. Septembris M. DC. XXV. Pontificatus noſtri anno primo.*

IO. BAPTISTA CANOBIVS.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO.

D. N. GREGORIO PAPÆ XIII.

F. FELIX CARDINALIS DE MONTE ALTO.

INTER præſtantiora munera, potioraque munimenta, quibus IESVS CHRI-
STVS, vnigenitus Dei filius, Dominus noſter infallibilis diſpoſitione pro-
uidentiæ dilectam ſponſam ſuam militantem Eccleſiam, vt ea non tantum in *Epheſ. 5.*
medio nationum peruerſarũ ſublimioribus coruſcaret virtutibus, ſed aduer-
ſus principes tenebrarum, mundique rectores iugiter inuicta conſiſteret, in *Philip. 2.*
hac terrena colluctatione decorauit atque ſuffulſit, ſanctos Doctores, orthodoxos Patres, *Epheſ. 6.*
eorumque ſcripta merito eſſe connumeranda ſemper exiſtimaui. Illi namq; vt ſanctus ad
Epheſios ſcribit Apoſtolus, ne tamquã paruuli fluctuemus, aut circumferamur omni ven- *Epheſ. 4.*
to doctrinæ, in aſtutia hominum, ſed vt fidei vnitate in virum perfectum formati, Chriſto
redemptori occurramus, paſtores doctoréſque diuinitùs ſunt conſtituti: hæc verò (ſancto
Auguſtino teſte) vt fidẽ gignant, nutriant, defendant ſimul, ac roborent, nobis traditalis
quippe ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater & magiſtra, ſuffulta præſi-
diis, fideles excoluit, diuina myſteria reſerauit, hæreſes aboleuit, ſchiſmata deſtruxit, altitu-
dinem omnẽ aduerſus Dei ſcientiam ſe extollentẽ euertit, pacem ac tranquillitatem, vni-
tatémq; prouinciis, nationibus, vniuerſo denique orbi Chriſtiano perpetuò reſtituit. Non *1.Cor. 10.*
immeritò igitur dolenter ferebam, animóq; vehementer angebar, quod præclara hæc Pa-
trum monumenta Eccleſiæ, diuina, vt diximus, benignitate cõceſſa, ſiue temporis iniuria,
ſiue paſtorum dormitatione, inimico in medio tritici zizania ſuperſeminãte, adeo corru-
pta ac temerata depromerentur, vt interdum nullam, interdũ ineptam, aliquando falſam
nonnumquam verò à fidei inſtitutis, & ab ipſorum auctorũ mente alienam efficerent ſen-
tentiam. Vnde inquiſitores, ſanctæ fidei negotiis præfecti, lectionem illorum (ne quæ ad
vitam data erant, operarentur mortem) nec omnibus, nec abſque delectu permittebant. *Matt. 13.*
Quare cæleſtibus his Eccleſia auxiliis pene deſtituta videbatur. Cui malo vt quoquomo-
do tandẽ occurrerent Pius IV. & deinde Pius V. fel. rec. ſummi Pontifices, prædeceſſores S.
V. mihi tunc iuxta meę profeſſionis inſtitutum, in conuentu ordinis Minorũ degenti, ſan-
ctiſſimi æque ac grauiſſimi Eccleſiæ doctoris Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi opera,
perinde atque aliorum huius generis ſanctorum Doctorũ deprauata ac violata, & proin-
de interdicta, denuo diligenter euoluenda ac recognoſcẽda, & ab interiectis erroribus re-
purganda, atque ad priſtinam auctoris ipſius puritatem, veterum collatione exemplarium
& alio quocumque aptiori ſtudio reformanda mandarunt. Quod negotiũ licet graue, ac
ſupra tenuitatem meam, illius tamen qui aperuit os mutorum, & linguas infantiũ fecit di-
ſertas, auxilio fretus, obedienter ac libenter accepi. Quapropter antiquiores illico biblio-
thecas luſtrare, ac cũ manuſcriptis veteribus, emendatioribuſq; excuſis codicibus confer- *Sap. 10.*
re, necnon aliquos præter impreſſos, ſi quos reperirẽ libellos, inueſtigare, quę deniq; loca
ex ſanctiſſimi huius Doctoris ſcriptis, tum in Conciliis generalibus & prouincialibus, tum
in priuatis lucubrationibus maiores noſtri citauerint, exquirere ſedulò cœpi: opúſque
proculdubio abſoluiſſem, niſi variis & itinerũ & aliarũ curarũ diſtractionibus prępeditus
id imperfectũ deſerere coactus fuiſſem. Qualemcumque poſtea nactus quietem, hortatu

Digitized by Google

iuſsúque S.V.inchoatum opus repetens,præclaros doctores,viros doctrina & pietate gra-
ues,ac linguarum intelligentia,& hiſtoriarum cognitione inſignes,præterea in ſcholaſtica
Theologica &Patrum lectione admodum verſatos delegi,mihique laboris ſocios adſciui.
Itaque onus alacriter ſubeuntes, munerique plures annos ſtrenuè vna incumbentes,tan-
dem multis vigiliis,plurimóque impendio,Deo bonorũ omniũ largitore nobis propitiò,
opus abſoluimus, munus perficimus, abſolutũque S. V. quæ beatiſſimi Petri fidẽ tenet &
Iacob. 1. ſedem, vt ſtudiũ noſtrũ comprobare,gratóque ſuſcipere animo dignetur , reuerenter of-
ferimus. Inſigniores, vetuſtioreſque diuerſarũ prouinciarum bibliothecas perueſtigaui-
mus: manuſcriptos, ac excuſos codices contulimus: Philonem,Ioſephúmque Hebræos,ac
Euſebium Cæſarienſem,ſanctum Baſilium re & cognomento magnum,ac reliquos ſupe-
riores,quorũ lectione imitationéque ſanctus hic delectatus eſt Doctor,accuratè legimus:
pluraConcilia generalia & prouincialia diligenter euoluimus:ſanctum Auguſtinũ,Theo-
doretum, cæteróſque poſteriores qui aliqua ab eo ſunt mutuati , legentes perpendimus:
quorũ ope atque adiumento obſcura explicuimus,manca ſuppleuimus, adiecta reiecimus
tranſpoſita repoſuimus,deprauata emendauimus, omnia demum vt germanam Ambroſij
phraſim redolerent,eiuſque dignitati atque grauitati reſpóderent,ſedulo curauimus:& vt
ipſemet Auctor loqui videretur, ſuppoſitiis quibuſcumque abſciſſis , pro viribus ſtudui-
mus. Nonnullos præterea tractatus,& epiſtolas, ac ſermones nuſquã adhuc typis datos, à
maioribus tamẽ diu deſideratos, multo conquiſitos labore,operi addidimus. Quæ omnia
in vniuerſum quinque tomis comprehendimus : in quorũ diſtributione cõmentitiam il-
lam Eraſmi ſeriem in recentioribus editionibus obſeruatã validiſſimis rationibus adducti
ſequi noluimus:verùm aptiorẽ quandam,rationi,nec non S.Doctoris propoſito atque in-
ſtituto magis conſentaneam aliam nacti ſumus, nimirum vt primus , Secundus, & tertius
tomus ordinem ſacrorũ Bibliorũ teneant:Quartus eam, quam poſtea in ſcholis ſibi ven-
dicarunt Theologi:Quintus quo ſermones & epiſtolæ continentur, quantum ad ſermo-
nes attinet , pro maiori ſtudioſorũ vtilitate , vt ad Miſſalis Romani ordinẽ accõmodetur:
quod autem ad epiſtolas,vt proprios habeat libros, ad materiarum diuerſitatẽ diſtinctos.
Cæterum vbi ſanctus ipſe Doctor ordinem præſcripſit , eum ipſum fideliter ſecuti ſumus.
Primo, Secundo,& Tertio tomis commentaria & explanationes continentibus ſacrorum
librorum contextũ vel propria Auctoris verſione , prout ex eius ſcriptis haurire nobis li-
cuit,vel ex LXX. Interpretum tranſlatione,qua potiſſimum Auctor vſus eſt,ad faciliorem
lectorũ intelligentiã ſummo ſtudio adiunximus. Quod reliquum eſt, ſanctus hic Doctor
tanto veritatis cãdore niteſcit, vt quod pater Auguſti tradit,ne inimici quidẽ in illius ſcri-
ptis quod arguerent inuenire vnquam potuerint:tanta præterea fuit ſanctitatis fama , vt
Theodoſius magnus dicere ſoleret,Solũ Ambroſiũ noui dignè vocari Epiſcopũ:tanta po-
ſtremo exiſtimationis maieſtate,vt quod plerique meminerũt ſcriptores,nec vllus cenſe-
retur Imperator,cui non conſenſiſſet Ambroſius. Tantus igitur Doctor & Epiſcopus, qui
Liguriam olim,Æmiliámque prouincias feliciter adminiſtrauit,qui Galliam erudiuit,Me-
diolanenſem Eccleſiã ſublatis diſſidiis pacauit, tyrannos compeſcuit : Cæſares ad religio-
nem, pietatem, iuſtitiam,obedientiam erga ſanctiſſimos Epiſcopos formauit:S. Romanæ
Eccleſiæ auctoritatem contra ſchiſmaticos , ac hæreticos , Damaſo Siricióque ſanctiſſimis
Pontificibus,S.V.etiã prædeceſſoribus ſumma prudentia,libertate, conſtantiáque defen-
dit ac roborauit:nunc ad mores emendandos , ad Eccleſiaſticã diſciplinam reſtituendam,
dignitatem retinendam, libertatem tuendã, ad hæreſes quaſcumque eliminandas,veſtræ
præſto eſt Sanctitati. Noſtros igitur conatus Roma amplectatur, quia præclarũ ei ciuem:
amplectatur Liguria Æmiliáque, quia præſidem eis conſularẽ:Mediolanum quia Epiſco-
pum peruigilem: Sanctitas denique veſtra,quia integerrimum Eccleſiæ Doctorẽ reſtitue-
re curauimus. Quare iucundo gratóque ipſum,Beatiſſime Pater,animo ſuſcipe,obuiíſque
Ioan. 10. amplectere vlnis, noſtris benedicens laboribus. Demum vt breuiori , tibi autem Eccle-
ſiæque Dei epiſtola hæc noſtra proſpero claudatur fine : Ieſus Chriſtus Dominus noſter,
paſtor bonus , paſtórque omnium , S. V. vnà cum commiſſo ſibi grege ſaluet ſemper &
muniat. Amen.

Romæ , Kalendis Decembris, M. D. LXXX.

AD LECTOREM

SANCTI Ambroſij egregij Doctoris Eccleſiæ, & eruditiſſimi Antiſtitis præclara monumenta, multis errorum tenebris iam pridem obſcurata, poſteáque hęreticorum ſacros libros callidè corrumpentium artibus deprauata, nunc demum, Deo bene iuuante, poſt varios labores, ſumma eruditione ac veterum exemplarium adiumento emendata, & in ſplendorem ſuum reſtituta Sixtus Quintus Pont. Max. profert ad communem omnium vſum atque commodum. Quem ſane Theodoſius Imper. illius virtutum admiratione commotus, iam publice in maximo Conſtantinopolis templo, egregia illa voce olim laudauit: Solum Ambr. noui Epiſcopo nomine dignum. Ecce, ipſum nunc Sixtus Pont. neceſſario Reipub. Chriſt. tempore quàm ſtudioſiſſimè ac rectiſſimè emendatum, & à quadam quaſi tenebroſa erratorum caligine, qua luculenta illius ſcripta aliorum vitio offuſa erant, præclarè reuocatum in lucem emittit: vt ex eo tanquam præclariſſimo Eccleſiæ lùmine, vnuſquiſque illuſtrem doctrinam, neque vllis tenebris obſcuratam percipiat, nec verò deinceps cuiquam integrum ſit his contentioſis temporibus de ea hęſitare, vel aliter quam ipſe ſenſerit, ſentire. Huc pertinet omnis eius conatus, & induſtria: ea namque eſt humanarum rerum conditio, vt niſi illæ recta diligentia cuſtodiantur, & ab erroribus vindicentur, propemodum exoleſcant, & corruant. Genus verò explicationis S. Ambr. varium eſt, myſticis ſenſibus conſtans prout rerum varietas poſtulare videbatur, vbique tamen perſpicuum, fœcundum, exuberans, vehemens eloquentiæ flumen profundens Hiſtoricam intelligentiam pro fundamento ſubſternit, nec propterea ex omiſſione literalis ſenſus, literam ipſam aut aliorſum detorquet durius, aut ea relicta, confugit ad remotas, & peregrinas allegorias, ad quas ſancti PP. Aug. & Hier. fateri non erubeſcunt, ſe aliquando, ex inopia hiſtorici intellectus fuiſſe coactos. Quapropter in hoc ipſo accidit, ac ſi plantam immodica manus attractione deflexeris, quam non confirmabis, ſed potius franges, vel in contrariam, ac pene diuerſam formã deduces. Vnde B. Aug. ſcriptum reliquit S. Ambr. de humilibus ſubmiſsè loqui, de mediocribus temperatè, de magnis ſublimiter, pro rerum varietate, ac dignitate, ſed arguta, & ſuccincta breuium ſententiarum copia. Cuius oratio commatis & colis interdum numeroſis diſtincta cernitur, & ornata floſculis, quibus ipſe naturali quodam affectu oblectatur. Itaque eius ſcripta in quatuor diſcernuntur ordines, in libros, commentarios, tractatus, & epiſtolas tomo v. ſuo ordine ſecus quam antea diſtributas, & aſteriſco notatas. In quo quidem negotio hiſtorias ſummatim perſtringens, nonnumquam diuidit in varia capita, modò in varios libros, quandóq; verò perpetua continuationis ſerie exarat. Vnde clariſſimum nomen ſuum, & ſingularem, vereq; Ambr. doctrinam longè latéque propagauit. Cuius ſuauitate ſe captum fuiſſe fatetur B. Aug. nam illam dicẽdi vim, quam in ſcholis puer didicerat, ad eccleſiaſticum munus vocatus mira eloquendi arte, atque efficacitate præſe fert. Profunda verò myſteria, pura, & germana intelligentia, ſic dilucidat, vt illud dicere poſſis: Alta profunditas, quis inuenit eam? Illud quoque obſeruatione dignum cenſemus, quod vbi ſe locus offert, S. Ambr. ad obiurganda crimina, animi potius lenitate lapſos erigit, quam virga cẽſoria, vel ſermone obiurgatorio exacerbare, vel circumrodere annititur, vt qui eius vocem audiunt, quaſi ſtimulum ſibi ſuffigi ſentiant. Nonnullos etiam locos adnotatione dignos addidimus ex eodem auctore, qui ſecum quodammodo pugnare videbantur: non quod ſanctiſſimi & doctiſſimi viri temere cupiamus ſinceram pietatem, & admirãdam eruditionem aliqua ex parte ſugillare, aut ſuſpectam alicubi reddere, ſed vt veritate duce, quæ nullũ falſum admittit, refellamus hæreticorum fraudes, & impoſturas, qui, vt ſunt veritatis oſores, ita multis contra libellis, ſcelerato, peruerſóque ſtudio, putidam, & ineptam doctrinam tutari conantur: tum maxime vt quam poſſumus ſedulò conſulamus his, qui erroribus addicti, ad perfidiæ ſuæ confirmationem vel impudentia, vel potius immoderato zelo offenduntur. Tu interea pie Lector, egregium S. Ambr. opus purè, integrè, eruditiſſiméque emendatum ſuſcipe, & Deum precare pro eo, qui corrigendi huius auctoris ſummo ſtudio, & labore curam ſuſcepit. Vale in Domino.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

D. FELICI A MONTE ALTO

EPISCOPO CARDINALI

TITVLI SANTI HIERONYMI.

EGREGIAM *ſanè, Cardinalis ampliſſime, tuáque doctrina, & induſtria digniſſimam cogitationem ſuſcepiſti, cùm magni, & celeberrimi Eccleſiæ doctoris Ambroſij opera multis modis, ſiue temporum iniuria, ſiue librariorum negligentia, aut inſcitia, deprauata emendare, atque ad integritatem, & priſtinum ſplendorem reſtituere decreuiſti. Quod ſingulari Dei benignitate, magnis laboribus tuis tandem effectum eſt, compluribus etiam eiuſdem optimi ſcriptoris monumentis additis: omnibus verò commentariis ſcriptiſque Ambroſianis, erudito quodam ordine aptè & accommodatè diſtributis, quo certè nomine plurimum tibi à diuinarum literarum ſtudioſis debetur. Tu verò poſteaquam Ambroſij doctrinam, & eloquentiam illuſtraſti, vt de Eccleſia Dei quàm optimè merearis, vitam quoque & mores diuini hominis, & ſanctiſſimi* Epiſcopi, *reſque ab eo admirabiliter geſtas peruulgare ſtudes. Cúmque Paulinus, qui primus Ambroſij vitam ſcripſit, paulò tibi contractior, ac ieiunior videretur; cæteri verò, qui in eodem argumento verſati ſunt, verbis potiùs quàm rebus copioſi, ipſa etiam hiſtoriæ veritate, ac fide non omnino tibi ſatisfaciant, id mihi oneris impoſuiſti, vt quæ in annalibus noſtris* Eccleſiaſticis, *in quibus contexendis multos annos laborauimus, de Ambroſio ex probatiſſimis auctoribus, atque adeo ex ipſomet Ambroſio accuratè deſcripta notauimus, eodem ſeorſum colligeremus, & ſeparatim inter ſe ad vitæ formam connecteremus. Agnoſco,* Cardinalis *Illuſtriſſime, amoris erga me tui abundantiam, qui de mea mediocritate plus tibi pollicearis, quàm præſtare facilè poſſim: enitar tamen, vt ſaltem obediendi alacritate, ac certe fiducia, & diligentia tibi ſatisfaciam. Mihi quidem iucundiſſimus is accidit labor, quem tuo iuſſu in rebus ſanctiſſimi patris, & doctoris percenſendis excepi. En igitur tibi Ambroſij vita, non tam ornate, & eleganter, quàm diligenter, & fideliter conſcripta. Id mihi imprimis propoſitum fuit, vt nihil, niſi exploratum, afferrem, & veritati potiſſimum, quæ prima hiſtoria eſt lex, inſeruirem: deinde omnia per annorum, & temporum ſeriem ordine digeſſi, qua vna maxime hiſtoria illuſtratur.* Eam *verò ſcribendi rationem, quæ mihi iampridem in hiſtoria Eccleſiaſtica maxime probatur, ſecutus ſum: nimirum vt ſcriptorum ſententias, ex quorum fontibus hauſimus, totidem illorum verbis tranſcriberem.* Etenim *& veritatis teſtificationem, & ad antiquitatis memoriam, & ad legentium multiplicem vtilitatem, atque etiam voluptatem eam, rem magnopere pertinere ſemper ſum arbitratus. Quid enim aut iucundius, aut vtilius eſſe poteſt, quàm grauiſſimos viros ſua verba loquentes audire?* Nec *ſanè huius ego inſtituti auctor ſum, ſed auiator, & pro mei ingenij tenuitate imitator: nam antiquis ſcriptoribus ſummis viris omni eruditione præſtantibus id placuiſſe video. Atque vt alios prætermittam, quos tamen multos enumerare licet, vnus inſtar multorum eſt* Euſebius *Pamphili in conſcribenda* Eccleſiaſtica *hiſtoria facilè princeps, vtinam & talis in dogmatibus extitiſſet, hic inquam* Euſebius, *qui ex vetuſtiſſimis patrum monumentis* Hegeſippi, Polycarpi, Iuſtini, Irenæi, Papiæ, Clementis, *vtriúſque* Dionyſij, Corinthij, & Alexandrini, *aliorúmque plurimorum, non vna aut altera ſententia, ſed bene longis narrationibus, epiſtolis integris ad verbum deſcriptis non ſolùm hiſtoriam ſuam aſperſit, ſed integros pene libros contexuit. Sed nihil neceſſe eſt, hac quidem in re diutius immorari: ſpero viros, & bonos, quibus, te auctore, Ambroſij vitam, ni fallor, vberiorem damus, induſtriam noſtram, qualiſcumque eſt, probaturos: tibi quidem certè, Cardinalis ampliſſime, cuius eſt iudicium acerrimum, & humanitas ſingularis, ſtudium, & voluntatem noſtram gratam fore certò ſcio.*

*Vale, ex oratorio Sanctæ Mariæ ad Vallicula*m, Idibus Decembris anno *M. D. XXCIII.*

Amplitudinis tuæ

Humilis ſeruus.

Cæſar Baronius preſbyter.

VITA

VITA SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI.

A Cæſare Baronio Sorano, presbytero Congregationis Oratorij, collecta.

Deut. 23. Leuit. 19. & 23.

VITAM ſanctiſſimi Doctoris Ambroſij ſcripturus, vereor ne cui contra diuinæ legis mandatum facere videar, quæ ab alienâ meſſe præcipit abſtinere. Sed eadem lex tamen pauperum vſui ſpicas relictas conceſſit. Et ſi itaque nonnulli ante nos præſtanti ingenio & doctrina viri de rebus præclarè fortitérque geſtis à clariſſimo Chriſti athleta, & ſempiterna memoria digno Ambroſio epiſcopo Mediolanenſi ſcripſerint, & tanquam primi meſſores vberrimam meſſem in arcam Domini congeſſerint: tamen in tanta rerum copia nobis quoque adhuc diuinarum Ambroſij virtutum iacentes (vt ita dicam) ſpicas legendas reliquerunt, quas accuratè colligere, & ordinata narrationis ſerie, veluti in manipulos alligare, operæpretium exiſtimaui. In his autem qui in hac ſcribendi materia verſati ſunt, nemo dubitat Paulino omnium antiquiſſimo primas eſſe deferendas: qui ea de Ambroſio ſcriptis mandauit, quæ vel præſens aſpexit, vel, vt ipſe teſtatur, à ſancta Marcellina eius ſorore, aliiſque familiaribus & maximè neceſſariis acceperit: vel denique editis iam ab eo ſcriptis excerpſit. Paulini igitur ſequens veſtigia, quę ille omiſit, addere, eadémque temporum ordine ſeruato, vt rerum notitia certior & clarior exteт, accuratæ diligentérque diſponere ſtatui.

Ann. Do. 333. Rationem ann. Ambr. habes. inferius in eius obitu.

Cùm igitur Conſtantinus Magnus imperator annum Imperij octauum & vigeſimum ageret, Dalmatio & Xenophilo Coſſ. anno à Chriſto redemptore (ex recentiorum chronographorum ſententia, quę ſubducta ratione verior videtur) trecenteſimo trigeſimo tertio, natus eſt Ambroſius patre Ambroſio nobili Romano, Galliarum præfecto. Ex quo quidem magiſtratu familię nobilitatem, & parentum amplitudinem exiſtimare licet. Pręfectura Galliarum quantum cęteris antecelleret, vel ex hoc vno intelligimus, quòd Iulianus Aug. eandem Saluſtio[a] ſibi amicitia cōiunctiſſimo, & in Conſulatu collegę, vt magiſtratum dignitatis

a Amm. Marcel. lib. 25.

A amplissimę credidit. Sunt qui[b] affirment, ſed ſine auctore, Ambroſium Romę natum. Paulinus enim, cui hęc optimè nota erant, non Romę in domo paterna, ſed in Galliis, atque in prętorio Ambroſij ortum, & infantis ponit incunabula. Vna enim cum vxore (quod leges[c] non prohibent) Ambroſium patrem in prouinciam eſſe profectum, ex his quæ idem Paulinus[d] ſcribit, non obſcurè apparet. Sic enim ait: Poſito in adminiſtratione pręfecturę Galliarum patre eius Ambroſio, natus eſt Ambroſius: qui infans in area prętorij in cunabulis

b Ioan. Coſter. in vita Ambr.

c lib. 4. D. de Offic. Procos.

d Paulinus in vita Prou. 16.

B poſitus, cùm dormiret aperto ore, ſubitò examen apum adueniens, faciem eius atque ora compleuit, ita vt ingrediendi & egrediendi frequentarent vices: quę pater, qui propè cum matre & filia deambulabat, ne abigerentur ab ancilla quę curam nutriendi infantis ſuſceperat, prohibens (ſollicita enim erat ne infanti nocerent) expectabat tamen patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illę poſt aliquandiu euolantes, in tantam aëris altitudinem eleuatę ſunt, vt humanis oculis minimè viderentur; quo facto territus pater, ait:

C Si vixerit infantulus iſte, aliquid magni erit. Operatur enim iam tunc Dominus in ſeruuli ſui infantia, vt impleretur quod dictum eſt: Fauus mellis ſermones boni. Illud enim examen apum ſcriptorum ipſius nobis generabat fauos, qui cæleſtia dona annuntiarent, & mentes hominum de terrenis ad cælum erigerent. Hæc Paulinus de Ambroſij infantia. Scribuntur[e] eadem de Platone, in vtroque enim idem prodi-

D gium aliquid diuini portendit: quod plenius & felicius in Ambroſio impletum eſt.

Procreati ſunt iiſdem parentibus Satyrus, & Marcellina, ſancta vtique ſoboles & Deo grata. Horum omniū Marcellina primogenita fuit, Satyrus ſecundo loco natus, nouiſſimè autem omnium Ambroſ. ętate enim grandiuſculam fuiſſe filiam cum Ambroſius infans eſſet, ex Paulino modò audiuimus: Satyrū autem inter Marcellinam & Ambroſium medium fuiſſe, idem ipſe

e Cicer. l. 1. de diuin.

Digitized by Google

Ambroſius a ſuis ſcriptis ſatis apertè demõſtrat. G Quanto autem tempore vixerit pater nullus prodit: conſtat tamen parente mortuo, Ambroſium b cum matre vidua, ſorore & fratre Romę in domo paterna adoleuiſſe. Eſt non longè à Capitolio prope Forum piſcarium Eccleſia ſanè vetus S. Ambroſij nomine, ibíque ſacrarum virginum ex inſtituto S. Benedicti inſigne monaſterium: memoriæ traditum eſt eas fuiſſe paternas Ambroſij ædes: quod ſatis probabile videtur. Ibi Marcellina c cum Candida virgine, ſancta matre duce ac magiſtra, virginalem vitam mona- H ſticis inſtitutis excoluit: aliæ item virgines ſe illi iunxerũt, inter quas fuit Indicia d, eiuſdem Marcellinæ teſtimonio commendata, & Ambroſij graui iudicio comprobata. Æmulabatur Ambroſius in ſancta ſorore ſublimem illam viuendi rationem: nihílque habebat antiquius, quàm mente pariter & corpore immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo. Arduum iter planè ardenti animo ingreſſus, Domino ſtrenuè ſeruiebat, licet ſolùm eſſet catechumenus, & Chri- I ſtianę religionis candidatus, & (quod non parum mirãdum eſt) in ea vrbe verſaretur, in qua innumerabiles vitiorum eſſent illecebræ de qua non immeritò Paulinus e eius æqualis ad Romanianum ſcribens, hæc cecinit.

a *Ambr. l. de fratr. obitu, t. 4. 235.*
b *Paulinus in vita Ambr.*
c *Id. ibid.*
d *Ambr. epiſt. 46. ad Siagrium, to. 5.*
e *Paulin. Nolan. epiſt. 43. ad Rom. apud Aug. 36.*

Nunc te ſollicitat varijs maleſuada figuris
Heu validos etiam vertere Roma potens.

Romæ ergo in ipſo ętatis ardore caſtiſſimus iu- K uenis ſe virginem conſeruauit, à petulantium adoleſcentium conſuetudine longe recedẽs. Id etenim eius teſtimonio compertum habemus, qui ſecretis ad Deum precibus f hæc frequẽter loquebatur: Peto Domine, vt qui ab ipſo pubertatis tempore à complexu carnalis copulæ me alienum eſſe voluiſti, delectationis eius ſenſu non tangar. Quid enim prodeſt, Domine Deus, virginem eſſe corpore, ſi contingat mente eſſe corruptum? Hęc Ambr. dũ iam eſſet epiſcopus. Cum autem Marcellina ętate prouectior egre- L giũ ſeruatę pudicitiæ ſpecimen dediſſet, inter ſacratas Deo virgines profeſſa, die natali g Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti in baſilica S. Petri in Vaticano ſolemni ritu, religioſiſque cęremonijs adhibitis, publicè Domino conſecraretur: habuit tum Liberius Papa in magna populi Chriſtiani frequentia luculentã orationem, cuius eſt exordium: Bonas filia nuptias deſideraſti, &c. Accidit poſtquam ſoror virginitatem profeſſa eſt, vt h matrem ipſamque ſororem manus ſacerdotũ ex more oſculantes vi- M deret Ambroſ. tum & ipſe ludẽs obtulit dexteram oſculandam, idem ſibi reuerentiæ officium exhibendũ affirmans, quòd aliquando eſſet futurus Epiſcopus. At licet ioco ageret, & quid loqueretur neſciret, ſpiritus tamen Domini in eo quæ eſſent ventura prænũtiabat. Adoleſcentiam bonarum artium diſciplinis perdiſcendis tranſegit: rhetoricæ in primis ac philoſophiæ operã dedit, earúmque notitia egregiè eſt imbutus. Itaque poſt ſcholæ exercitationes & vmbratiles declamationes in publicam palæſtram, hoc eſt, in forum deſcendit, atque in auditorio,

f *Ambr. precat. 2. prap. ad Miſſ. t. 5.*
g *Idem li. 3. de virg. in princ. to. 4.*
h *Paulin. in vita Ambr.*

G i Præfecti prętorij cauſas agere cœpit. In eo autem dicendi certamine quantum in rhetoricæ ſtudiis profeciſſet, planè oſtendit: etenim tam eximiũ ingenij & eloquentiæ ſpecimen dedit, vt omnium in ſe oculos ac ſtudia conuerteret, ſéque in amicitiã Probi viri clariſſimi magnopere inſinuaret. Tunc & Symmachus k Senatorum præcipuus, vir conſularis, etſi Gẽtilis, Ambroſij virtutes, morẽſque ſuauiſſimos, & ſingularem dicendi copiam admiratus, ipſum & Satyrum fratrem ita dilexit, vt inter intimos & H maximè coniunctos amicos eos adnumerarit, & tamquam parens l quodammodo amborum fieret. Valentinianus Auguſtus cùm ſextum annum ageret in Imperio, & vnà cum Victore gereret Conſulatum, præfecturæ prætorio ampliſſimum munus (cuius dignitatem & auctoritatem m Conſtantinus Imperator tradita eidem magiſtratui in regendis prouinciis ſumma ferè poteſtate, maximè auxerat) Anicio Probo ſapientiſſimo viro tribuit adminiſtrandum. Pro- I bus igitur præfectus delecturus pro ſui officij munere rectores, quos prouinciis præficeret, Ambroſium potiſſimum ad eam rem idoneum cenſuit, cuius prudentiam & eruditionem cùm in cauſis agendis, tum in rerum perdifficilium cõſultatione ſatis perſpectam habebat: eidémque prouincias nobiliſſimas Inſubriam, Liguriam, Æmiliam cum inſignibus conſularibus tradidit: quem ſic à ſe ornamentis affectum, ita n monuit: Vade (inquit) age non vt iudex, ſed K vt epiſcopus. Quæ quidem verba, etſi prophetice pronuntiata videantur, poſſumus tamen ita interpretari eam fuiſſe Probi viri inſigni probitate & æquitate ſententiam, vt cuperet Ambroſium à nimia ſeueritate abſtinere, quam cęteri prouinciarum præſides ſectabantur ad Valentiniani Auguſti exemplum, quem vt o acerbiorem & nimis ſeuerum omnes inſimulant. Quod enim ante bienniũ, ipſo principio Pontificatus a Damaſi acciderit in eadem Ambroſij prouincia, Vercellis de iudicij ſeueritate, de L muliere ſepties icta, cuius rei geſtæ hiſtoriam S. Hieronymus b copioſè deſcribit: Probum virum manſuetum ſatis permouere potuit, vt de mitiganda iudiciorum ſeueritate Ambroſium admoneret. Profectus igitur Ambroſius in prouinciam ad munus ſuum obeundum, cùm aliquando Mediolanum veniſſet, inuenit ciuitatem illam factionum ſtudiis diuiſam, popularibus turbis exagitatã, támque ad cienda bella ciuilia concitatam, cuius rei occaſionem (vt cuncta planiora fiant) altiùs repetemus. Non M fuit recẽs eiuſmodi inter Mediolanenſes commota diſcordia, ſed vetus & diuturna: nam ante annos decem & nouem Arbetiano & Lolliano Coſſ. ſumpſit exordium, quando increbreſcente Arianorũ procella, ſede pulſo beato c Dioniſio eiuſdem ciuitatis epiſcopo, in eius locum ſuffectus eſt Auxentius Cappadox d Arianus, ſocius & collega Georgij illius nefandi hominis, qui ſancto Athanaſio ipſo viuẽte inuaſit ſedem Alexandrinã. Sanè quidẽ eo tempore quo Conſtantius Auguſtus Arianorum patronus vixit, cùm vna ſimul cum regia poteſtate graſſaretur impietas, nullus catholicorum qui ibi

i *Id. ibid.*
k *Simm. epiſt. 36. & 59. ad Ambr. lib. 3.*
l *Amb. de obitu fratris, to. 4. 231.*
ANNO DO. 369.
m *Zozim. l. 2. in Conſtantino.*
n *Paulinus in vita Ambr.*
o *Ether. in Chronic. Amm. Marcell. Zozim. & aly.*
a *Hieron. epiſt. 49. in fin.*
b *Idem eod. epiſt.*
c *Athan. epiſt. ad ſolitar. Rufin. l. 1. c. 20. Seu. Sulp. lib. 2. hiſt. Socr. l. 2. c. 29.*
d *Athan. de Synod.*

Digitized by Google

A erãt, auſus eſt aduerſus Arianos conſurgere. Illo autem ſublato de medio, poſt Iulianum, ac inde Iouinianum Auguſtos, Valentinianus gubernacula ſuſcepit Imperij: qui cùm eſſet catholicus, catholicę fidei aduerſus Arianos plurimũ fauit. At verò Auxẽtius callidus veterator ſub catholico principe tam aſtuta ſimulatione eſt vſus, vt hęreſis venena quadam verborum ambiguitate occultaret, ſéque pro catholico homo fallaciſſimus vẽditaret, ex quo quidẽ res ad memoriam inſignis, & planè admirabilis eſt ſecuta. Nam

[*Caral. l. 2. pro Athan. Hilar. in Aux.*]

B S. Hilarius e epiſcopus Pictauienſis cum ea de cauſa ſe Mediolanum conferret, vt latentem in eo hæreſim diſputationibus patefaceret: ſic tamen Auxentius nouus Protheus nouit mutare formas, vt tantum abfuerit illum pelli, quin potius Hilarius ipſe toto terrarũ orbe clariſſimus, & ipſis etiã hęreticis ob doctrinam & vitæ ſanctitatem venerandus, quem olim exulem Conſtãtius Imperator Arianus cum honore dimiſerat, in patriã: dum calidiſſimum hęreticum perſtringit, mentitámque laruam detegere ſtudet, ipſe inquã Hilarius quaſi calumniator, & quietis publicę perturbator è ciuitate protinus abire

[*e Hilar. ibid.*]

C compellitur. Auerſus eundem Auxentium vir religioſus Euagrius & Hieron. f pernecceſſarius, quo primum tempore Damaſ. Pont. ſedere cœpit, fortiſſimè pugnauit, adeóque hominem nequam compreſſit, aut compreſſiſſe viſus eſt, vt Hieron. præ gaudio exultans amici victoriam his verbis gratularetur: Iam ad Euagrij noſtri nomen peruenimus: cuius ego pro Chriſto laborem ſi arbitrer à me dici poſſe, non ſapiam: ſi

[*f Hieron. epiſt. 49. in fin.*]

D penitus tacere velim, voce in gaudiũ erumpente, non poſſum. Quis enim valeat digno canere præconio, Auxentium Medionani incubantem huius excubiis ſepultum ante quàm mortuum: Hæc Hieron. exiſtimans negotium de Auxẽtio iam eſſe confectum, cùm tamen eius impietas iterũ rediuiua ſurrexerit: aduersùs quam etiam Athanaſius g ſcribens ad Damaſum ex Ægypto incaſsũ clamauit: & Philaſtrius Brixianus epiſcopus cominus diſputando fruſtra ſudauit: & quod maius omnibus ęſtimari debet, cõtempta

[*g Athan. l. de synod.*]
[*h Theodoret. l. 2. hiſt. c. 22.*]

E quoque fuit namali Rom. Pont. in eum iterum promulgata damnationis h ſententia: omnium denique ſtudia & conatus irriti euaſerunt nec quidquam obſiſtere potuit, quominus idem Auxẽtius occulto Dei Iudicio vſq; ad ſeram mortem (vtar verbis i Hieron.) cathedram occuparet, quo tãdem ex humanis ſublato, turbę illę & ſeditiones, quas diximus, de eligendo futuro epiſcopo inter ciues sũt concitatæ. Ne quis autem nominis ambiguitate fallatur, duo fuerunt

[*i Hieron. in Chron. ann. 11. Val. Imp.*]
[*k Paulin. in vita Ambr. Hieron. in Chro. Ruf. l. 2. c. 11. Socr. l. 4. c. 25. Sozomen. l. 6. c. 24. Theod. l. 4. c. 5.*]

F Auxentij: quorũ alter, de quo hactenus egimus, mortuus eſt (vt omnes k teſtantur) antequam Ambroſius epiſcopus fieret: alter verò qui Scyta genere, mutato nomine dici voluit Mercurinus, & Arianus epiſcopus impia Iuſtina fauente eſt factus, diu admodum Ambroſium exercuit, de quo ſuo loco dicemus. His ita explicatis, ad propoſitum redeamus.

[ANN. DO. 374.]

Vndecimo anno Valentiniani Imperatoris, Gratiano tertiùm & Equitio Coſſ. mortuo Auxẽtio, poſt varias de eligendo epiſcopo altercationes atque diſſenſiones Ambr. diuino planè

A ſuffragio epiſc. Mediol. eligitur. Ea autem res quemadmodũ geſta ſit, Theodoretus l copioſè in primis narrat his verbis: Cum Auxẽtius Mediol. eccleſiæ epiſc. labe Ariana infectus, & in multis Cõciliis abdicatus è vita exiuiſſet, Imperator iſte (Valẽtinianus videlicet) accerſitis ad ſe epiſcopis ſic ad eos verba facit: Eſt nobis, vtpote ſacris & diuinis litteris inſtitutis, exploratè cognitum, qualis debeat eſſe is qui ſit ad epiſcopatũ gerendũ electus: & quod neceſſe ſit gregem ſuũ non doctrina ſolùm, verùm etiam

[*l Theod. l. 4. c. 5. & 6.*]

B præclara viuẽdi ratione moderari, & ſe cuiuſq; virtutis exẽplar præbere, ſuęq; diſciplinę rectã vitę & morũ inſtitutionem teſtẽ habere. Quare hominem ita inſtructum in ſede & gradu epiſcopali iam collocate, vti & nos, à quibus hoc gubernatur imperiũ, ei verè & ex animo capita inclinemus, & illius reprehenſionem (nam cùm ſimus homines, errore labi neceſſe) velut medicinam animarum cupidè amplexemur. Hac oratione ab Imperatore habita, concilium epiſcoporum contendit cum eo, vti ipſe, vtpote ſa-

C piẽtia & pietate inſignibus pręclarè exornatus, epiſcopum deligat. At ille: Maior eſt, inquit, hæc prouincia, quàm quæ viribus noſtris ſuſtineri poſſit: proinde vos diuina repleti gratia, & illius ſplendore illuminati multò melius hoc epiſcopi deligẽdi negotium tranſigetis. Illi autem egreſſi, ſeparatim per ſe de eo deliberare cœperunt. Ciuitatis autem habitatores inter ſe ipſos diſſidere, quorum alij hunc, illum alij deligere contendebant. Nam qui errore Auxentij

D erãt imbuti, hi ſuę opinionis auctoribus ſuffragati ſunt: qui verò à partibus ſanæ & ſinceræ doctrinæ ſtabant, illi rurſum epiſcopum ſecum deinde conſentientem habere laborarunt. Hæc Theodoretus de ſtudiis vtriuſque partis.

Edidit quidẽ (vt par erat) ea in re Valẽtinianus Aug. ſpecimẽ religioſiſſimi principis, apud quẽ nihil fuit antiquius, quàm vt res eccleſiaſticę tractarẽtur ab eccleſiaſticis viris. Nam & aliàs epiſcopis, his quę modò diximus, ſimilia deferẽtibus, eiuſmodi reſponſum a dedit: Sibi, qui vnus à laïcorum numero erat, non licere ſe

[*a Sozom. lib. 6. hiſt. cap. 7.*]

E huiuſmodi negotiis interponere & ideo ſacerdotes & epiſcopi, quibus hęc curę ſunt, ſeorſum per ſe, vbicumque ipſis libitum fuerit in vnum conueniant. Hęc tum ad epiſcopos; quę adeo inuiolabilia ſeruanda curauit, vt aliquando b in Chronopium quendam epiſcopũ ab epiſcopis in ſynodo depoſitum, ad pręſidem appellãtem argenti multã in pauperes erogãdã animaduerterit: rurſúmque ne clerici coram iudicibus laïcis cauſam dicerent, lege c ſancitã prohibuerit.

[*b l. 20. tit. quor. appel. in C. Theodoſ.*]
[*c Ambroſ. epiſt. ad Val. Imp. tom. 5.*]

F Cùm itaque in electione epiſcopi Mediolanẽſis partium ſtudia in diuerſa ferrentur, magnáque eſſent conflata diſſidia: Ambr. d veritus ne quid nouarum rerum illi molirentur, properè ad eccleſiam contendit: vbi (inquit e Paulinus) cùm alloqueretur plebem, ſubitò vox fertur infantis in populo inſonuiſſe, Ambroſium epiſcopum. Itaque qui ante turbulentiſſimè diſſidebant, quia Ariani ſibi, & Catholici ſibi epiſcopum cupiebãt, ſuperatis alterutris repẽte in hũc vnum mirabili & incredibili concordiã conſenſerũt: Hæc Paulinus. At verò Ambroſius f his cogni-

[*d Theod. l. 4. hiſt. eccl. cap. 6.*]
[*e Paulin. in vita Ambr.*]
[*f Idem ibid.*]

tis, cum ab epiſcopali munere magnoperè ab- G
horreret, populúmque ab ea cogitatione omni-
no vellet auertere, miris quibuſdam artificiis
vſus eſt. Nam egreſſus eccleſia, tribunal ſibi pa-
rari fecit, & cõtra conſuetudinem ſuam (minus
ſibi vtile tunc ratus conſilium Probi) ſæuiens,
iubet reis adhiberi tormẽta: nec ſe iam vt epiſ-
copum, ſed vti ſeuetiſſimum iudicem exhibet.
Conſcendit tribunal, truces carnifices aſſiſtere
ſimúlque tormenta cõgeri, vinctóſque carenis
miſeros reos adduci, palámque torqueri, nulla
adhibita cõmiſeratione, minaci vultu ad incu- H
tiẽdum terrorem compoſito præcipit: quaſi vir
ſanguinis eſſet, indignus altaris miniſterio, & à
paſtorali manſuetudine alieniſſimus. Sed cùm
hæc ſpectãs populus magis magíſque clamaret,
Ambroſium epiſcopũ: ſpe illa fruſtratus, ad po-
tiora remedia conuertit animũ: eóque progreſ-
ſus eſt, vt ſpeciem quãdam præ ſe ferens homi-
nis impuriſſimi, & ab epiſcopali caſtitate & vitâ
remotiſſimi, vt populum ab eo cõſilio dimoue-
ret, impudicas mulieres ad ſe publicè ingredi I
faceret. Sed cùm hæc veluti in ſcena fictè re-
pręſentari populus nõ ignoraret, eáque ex cau-
ſâ ardentioribus ſtudiis poſtulare Ambroſium
epiſcopum nõ intermitteret, ſéq; populus pec-
cati illius, quod ſpecie, quadam ac ſimulatione
effictum eſſe non dubitabat, reum clamaret: to-
támque adumbrati criminis pœnam in ſe reci-
peret, ſibíque imprecaretur: omni prorſus ille
conſilio deſtitutus, quod tantùm reliquum eſſe
videbatur, in ſolâ fugâ ſpem ponit. Itaq; nocte K
intẽpeſta ciuitate egreſſus, Ticinum verſus di-
rigit iter, neque ad memoriam reuocans, Non
eſſe hominis dirigere vias ſuas. Cùm enim ſe
Prou. 16. Ticinũ perueniſſe putaret, diuino quodam in-
terceptus numine, curſu reflexo, Mediolanum
rediit: iámque luce clara portam Romanã ante
oculos poſitã videt. Tum verò incredibili ſtu-
pore affectus, animóque cõſternatus, reipſa ex-
Prou. 21. peritur, Non eſſe conſilium contra Dominum.
Quid faceret? Qui magiſtratu pręerat cęteris,
faſces deponit, vinctum ſe fatetur, totius popu- L
li volũtati, immò veriùs diuinæ auctoritati ſe-
ipſum ſubijcit. Gaudet populus, cuſtodiã adhi-
bet, ne iterum fugam arripiat, ídque ad extre-
mum vſque exequi ſedulò curat, quod tanto
ſtudio exoptauerat. Igitur ad Valẽtinianũ prin-
cipem relatio mittitur: illius etenim requiren-
g l. 3 & 9. tit. de epiſ. & cleric. in C. dus videbatur aſſenſus, cum Imperatoriis g ſan-
ctionibus vetitũ erat, ne decuriones, vel publi-
cis obligati functionibus adſciſcerentur in cle-
a Paulin. in vita Ambr. rum. Ea re percepta, Imperator a ſummoperè
gaudet: taléſque à ſe cõſtitutos magiſtratus eſſe M
qui in epiſcopos eligantur, accepit libentiſſimo
animo. Probuſque ſuum de Ambr. iudicium,
præſagium potiùs, felici euentu comprobatum
gaudebat. At pendẽte adhuc ea relatione, Am-
broſ. fallens ſuos cuſtodes, iterũ fuga ſibi cõſu-
lit, atque in ſuburbano Leõtij clariſſimi viri de-
lituit. Sed vbi relationi reſponſum eſt, & Impe-
b Theod. l. 4. hiſt. c. 6. ratoris decretũ publicatum, iubebat b Ambroſ.
ex tẽplo ſacris initiari myſterijs, & epiſcopum
ordinari, ídque Vicario in mandatis datum, vt
rebus perficiendis inſtaret: mox Leontius Am-
broſ. prodit: qui ſtatim Mediolanũ perducitur.

Hoſce conatus ipſius quibus ſæpius reluctatus
eſt, ne crearetur epiſcopus, nõ tantùm Paulinus,
ſed & ceteri c omnes tã Latini quàm Gręci au- *c Rufin. l. 2. hiſt. c. 11.*
ctores teſtãtur: quin etiã idem ipſe ſcribens ad *Socr. lib. 4.*
Vercellenſem eccleſiam d, hæc eadem his ver- *c. 25. Sozo.*
bis profitetur: Quàm (inquit) reſiſtebam ne or- *l. 6. c. 24.*
dinatio protelaretur, ſed nõ valuit præſcriptio, *d Ambr.*
præualuit impreſſio. Hæc Ambr. qui quod ait *ep. 25. ad*
de præſcriptione ad id referendum puto, quòd *Vercel. t. 5.*
præſcriptum eſſet in Eccleſia Dei, ne nondum *193.*
planè Chriſtianus ad epiſcopatus regimen aſſu- *1. Tim. 3.*
meretur: quandoquidẽ ne neophytus ad id mu- *Can. 80.*
neris obeũdum aſſumeretur, & Apoſtolica con- *Apo. &*
ſtitutione cautum erat & ſacrorum Concilio- *can. 2. conc.*
rum regulæ, vſúſque Eccleſiæ confirmauerant. *Nicæn.*
Perductus itaque & adductus Mediolanum (in- *e Paulin.*
quit e Paulinus) cùm intelligeret circa ſe Dei *in vita*
volũtatem, nec ſe diutius poſſe reſiſtere, poſtu- *Ambr.*
lauit ſe nõ niſi à catholico epiſcopo debere ba-
ptizari. Sollicite enim cauebat perfidiam Aria-
norum. Baptizatus, fertur omnia eccleſiaſtica
officia impleſſe, atque ſic octaua die epiſcopus
ordinatus eſt ſumma cum gratia & lætitia cun-
ctorum. Hactenus Paulinus de Ambr. ordina-
tione: quam in ſeptimum idus Decembris inci-
diſſe, in primis Romanum, indéque cętera tum
Latinorum Martyrologia, tum etiam Græco-
rum Menologia teſtantur. Interfuit eius ordi-
nationi Imperator Valentinianus, vt auctor eſt
Theodoretus f, dum eadem de re hęc narrat: Po- *f Theod. li. 4. hiſt. c. 6.*
ſtea verò (inquit) quàm Ambroſ. diuinum ſa-
croſancti baptiſmatis munus adeptus erat, &
gratiam epiſcopalem receperat, dicitur Impe-
rator longè præſtantiſſimus (nam rebus his ge-
ſtis intererat) hymnum ad gratias Saluatori ac
Domino agẽdas recitaſſe, his ferè verbis: Gra-
tia tibi ſit Domine omnipotens & Saluator no-
ſter, quòd cùm ipſe corpora huic viro cõmiſiſ-
ſem, tu etiam animas ei commendaſti, indéque
declaraſti meam iuſtã fuiſſe ſentẽtiam hæc ille.
Cùm primùm autem ordinatus eſſet epiſcopus
(inquit Paulinus g) omne aurum atque argẽtum *g Paulinus*
quod habere poterat, Eccleſiæ vel pauperibus *in vita*
contulit: prædia autem quæ habebat, reſeruato *Ambr.*
vſufructu germanæ ſuæ, donauit Eccleſiæ: nihil
ſibi quod hic ſuum diceret, relinquẽs, vt nudus
& expeditus miles Chriſtum Dominum ſe-
queretur, hæc Paulinus. Iam vero ordinationi
Ambroſij vniuerſus planè Chriſtianus orbis
congaudet, qui execrandi Auxentij longa pro-
ſperitate indoluerat. Tunc ipſe, more maiorum,
ad Eccleſias ſcribere, & illæ ad ipſum mutuas
reddere litteras, quas communicatorias Pa-
tres appellant, quibus veluti vinculis quibuſ-
dam catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis
communio coagmentatur. Extant eius argu-
menti litterę metropolitani Cappadocię, ipſius
inquam Baſilij magni ad Ambroſium tunc red-
ditæ, quas hic intexere operæpretium viſum:
ſunt h autem huiuſmodi. Magna ſemper & mul- *h Baſilius*
ta quidem ſunt Domini noſtri dona, quorũ ne- *epiſt. 551*
que magnitudo menſurabilis, neque multitudo
numerabilis eſt. Vnum verò, quod inter maxi-
ma reputari poteſt ab his qui non difficili be-
neficiorum Dei in ſe collatorum ſenſu tangun-
tur, hoc eſt, quod quàm longiſſimè propter

Digitized by Google

locorum diſtãtiam ſeiunctis, per litterarũ alloquium mutuò coaleſcere dedit. Largitus eſt autem duplicem cognoſcendi modum, vnum per præſentem conuictum & congreſſum, alterum conſuetudinem litterariam. Quoniam igitur te per ea quę locutus es, cognouimus: cognouimus verò non ex eo quòd nota quędam corporis tui menti noſtræ impreſſa ſit, ſed quod interioris hominis tui pulchritudinẽ veluti ex variegatâ ſermonũ pictura cognouimus, nam quiſque noſtrum ex abundãtia cordis loquitur. Glorificamus autẽ Deum noſtrũ, qui ex quauis mortaliũ generatione eos qui ſibi placuerint, deligit. qui olim quidẽ ex paſtoribus ouiũ populo ſuo principem excitauit, & Amos de grege caprarũ ſumptum ſpiritu ſuo inſtruxit, & ad propheticã dignitatem extulit: nunc verò virũ ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat ſapientia ſublimẽ, generis claritate, vitæ ſplendore, orãdi facultate, & rebus ſæcularibus illuſtrem ad gregũ Chriſti paſturã traxit: qui projectis huius vitę opibus vniuerſis, próque dãno habitis, vt Chriſtum lucrifaceret, cõmiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, Eccleſiæ videlicet Dei, in fide Chriſti gubernacula accepit. Age igitur, ô homo Dei: quandoquidẽ non ab hominibus accepiſti aut doctus es Euãgelium Chriſti, ſed ipſe te Dominus è medio iudicum terræ deſumptum ad præſidentiã apoſtolicam trãſtulit: certa bonum certamen corrige ac moderare infirmitatem populi, ſi qua Arianę verſaniæ labe tactus eſt: renoua priſtina patrum veſtigia: & quod dilectionis erga nos fundamẽtum iecisti, in ipſam ſtructurã aſſiduitate mutui noſtri colloquij excitare ac prouehere ſtude, nã hoc pacto ſpiritu poterimus coniuncti eſſe, licet terreſtri habitatione quam lõgiſſimè alter ab altero diſſiti ſimus. Hactenus Baſilius ad Ambr. Perſeueraſſe inter eos mutuam litterarũ cõſuetudinem, communicationẽmque ſacrarum ſcriptionum, par eſt credere: nam quem vſum habuerit commentariorum Baſilij Ambr. quantumve ex illis profecerit, eius lucubrationes de Spiritu ſãcto editæ, & quas in Hexaemerõ elaborauit, facilè declarãt. Hæc eadem officia, quæ Baſilius litteris præſtitit, cæteri etiam præcipuarum ſedium Orientalium & Occidentaliũ epiſcopi peregerunt, vt idem Ambr.ᵃ teſtatur his verbis: Ordinationem meam Occidẽtales epiſcopi iudicio, Oriẽtales etiam exemplo probarunt. Hæc ipſe, quibus ſignificat, Damaſi Papæ acceſſiſſe conſenſũ: idque auctoritate Pontificia roboratum, quod canonum cenſura frangi ac debilitari poterat. Et quod ait, Orientales exemplo comprobaſſe, Nectarijᵇ epiſcopi Conſtantinopolitani electionem inſinuat: quandoquidem & ipſe catechumenus adhuc, & ex præfecturæ vrbanæ ſubſellijs ad Eccleſiæ gubernationẽ, œcumenico id agente Cõcilio ac probãte, aſſumptus eſt. Etſi autem vniuerſus Chriſtianus orbis Ambr. electione lætabatur: Italia tamen prę cęteris regionibus exultabat: quæ quantũ emolumẽti ex eius epiſcopatu ſit conſecuta, S. Hieron.ᶜ paucis declarat, cùm ait: Poſt Auxẽtij ſeram mortem, Mediolani Ambroſio epiſcopo conſtituto, omnis ad fidem rectam Italia cõuertitur. Quæ qui-

Pſal. 77.
Amos. 1.
Philipp. 3.
Galat. 1.
1. Tim. 6.
a Ambr. epiſt. 25. ad Vercell. to. 5. 193. c.
b Sozom. l. 7. c. 6. & alij.
c Hier. in Chron. ann. 11. Val. Imperat.

A dem verba in eam ſententiam ſunt accipienda, nimirum quod poſt cladem Ariminenſem, & Incautum epiſcoporum lapſum, defuncto Conſtãtio Imperatore, reſtitutis in ſuas ſedes ſanctis epiſcopis confeſſoribus, lapſiſque indulgentia impertita, Italia (vt aitᵈ S. Hieronymus) lugubres exuit veſtes, & vnaquæque Eccleſia cum ſuo epiſcopo catholicam fidem eſt amplexata: eius boni ſola expers fuit Eccleſia Mediolanenſis, cuius ſalus tantùm expectabatur, vt vniuerſa Italia catholica diceretur: quod per
B Ambroſij electionem eſt mirificè conſecuta.

Cæterùm antequã in rebus Ambroſij exponendis lõgiùs progrediamur: quoniam de tempore electionis eius diuerſę reperiuntur ſententiæ, & quidem in hiſtoriæ tractatione non leuis veritatis iactus ex temporũ obſcuritate & ignoratione oriri ſoleat: cogimus licet inuiti, in eius cõtrouerſiæ explicatione aliquantulũ immorari, ac de tota rei veritate vberiùs aliquanto diſſerere, nõ vt quemquã arguamus, ſed ne ipſi arguamur. Exiſtimarunt nonnulli, haudita multò
C poſt electionem Damaſi, Ambroſ. creatum fuiſſe epiſcopum, decepti (vt probabile eſt) Rufiniᵉ & Socratis narratione: qui ſtatim poſt Damaſi creationem, de Ambr. epiſcopatu agunt. Ac cùm iidem auctores mox poſt Ambr. aſſumptionẽ agant de obitu Valẽtiniani Imperatoris, qui contigit nouem poſt annos à Damaſi creatione, aliam omnino ac planè diuerſam temporum rationem eos habuiſſe apparet. Quiᶠ verò referunt Ambr. electionem ad tertium annum
D Pontificatus Damaſi, Valentiniano & Victore Coſſ. rationem habuiſſe videntur præfecturæ Probi, à quo credita eſt adminiſtratio prouinciarum Ambroſio, in quibus regendis verſabatur quando & electus eſt, nã de prefectura Probi, quòd illis Coſſ. incœperit, non eſt dubium. Sed profectò qui ita ſentiunt, meminiſſe debẽt, quòd etſi eo anno Probus præfectus prætorio creatus eſt, non tamen eius præfectura, eodem anno finita eſt, ſed in annos plures prorogata, adhuc poſt obitũ Valẽtiniani, quarum rerum locuples teſtis eſt Ammianusᵍ Marcelli-
E nus. & alij. Porrò Ambr. creationem dicere incidiſſe in annum primum præfecturæ pretorij Probi, nulla ratio perſuadet: immò ea quæ ſcribit Paulinus, ipsũ in auditorio prefecturę prætorij Probi cauſas peroraſſe, eidẽmq; à conſilijs fuiſſe, cõtrarium potiùs cõuincunt. His itaque accuratè perſpectis, Hieronymi potiùs auctoritatẽ ſequimur, qui Auxentij obitũ & electionẽ Ambr. anno vndecimo Valentiniani Imperat. recẽſet. Ratio ſanè probabilis (vt arbitror) nos
F inducit, vt credamus vltimis potiùs quã prioribus eiuſdem Auguſti tẽporibus Ambr. creatum fuiſſe epiſcopum: nam nulla penè cum eo Ambroſij acta reperiũtur, ſicut cum cæteris qui poſtea regnarunt principibus, ſed hęc tantùm leguntur apud Theodoretumʰ: Paucis (inquit) poſt diebus, cùm S. Ambroſius valde liberè apud Imperatorem verba faceret, réſque nonnullas tanquam minus rectè à magiſtratibus adminiſtratas coargueret, reſpõdit Imperator: Noui iampridem tuam in loquendo libertatem, quã exploratè cognitã, non modò tuę in

d Hier. cõt. Luciferia.
e Rufin. l. 2. c. 11. & Socr. l. 4. c. 25. & 26.
f Onuph. Pan. in Faſtis & alij eum ſecuti.
g Ammian. li. 27. 27. 29. & 30. Soz. lib. 5. cap. 11. Rufin. li. 2. cap. 12.
h Theod. li. 4. hiſt. c. 6.

epiſcopum ordinationi nō teſtiti, verùm etiam G ſuffragatus sū, quare ſicut diuina perhibet lex, noſtrorum animorū erratis medicinam facito. Hęc Theodoretus de rebus geſtis inter Ambroſiū & Valētinianū Aug. qui ſequēti, anno poſt cōſulatum Gratiani & Equitij ad xv. Kal. Decēbris ex hac vita migrauit. Eſt is annus à Chriſto nato, vt recentioribus chronographis magis placet, trecenteſimus ſeptuageſimuſquintus.

Ann. Do. ccc.lxxv.

Ad munus epiſcopatus aſſumptus Ambroſius, ſic vitam inſtituit, vt curam rerū domeſticarum Satyro fratri relinqueret, cuius ſpectatiſſima H virtus erat, adeo vt in rebus agēdis & moderādis cōſultorem & arbitrum conſueuerit illum Ambroſius adhibere, vt ipſe [a] teſtatur. Quod autem ſpectat ad rerum ſpiritualiū functionem, in id vnū incūbebat, vt quas optimi ſacerdotis partes & officia eſſe intelligebat, quàm diligētiſſimè præſtaret. Quod verò potiſſimū erat, ſacroſanctū Miſſæ ſacrificium [b] quotidie offerebat, idque nō præproperè, ſed ſummâ diligētiâ adhibitâ, magnáque cum animi præparatione, & I præmeditatione ſancti myſterij: quemadmodū declarāt precationes illæ ſacrę ſpirituali dulcedine pleniſſimæ, quas ob eā cauſam ſibi ad quotidianum vſum cōſcripſit. In cęteris autem rebus diuinis implendis erat eius (inquit [c] Paulinus) fortiſſimus labor, in tātum, vt quod ſolitus erat circa baptizandos ſolus implere, quinque poſtea epiſcopi tēpore quo deceſſit, vix implerēt, hæc Paulinus. Quolibet die Dominico (vt ſanctus Auguſtinus [d] eſt auctor) publicè in Ec- K cleſia populū ſermonibus docuit: quantâ autem dicendi facundiâ atque peritiâ, quātove id diuini ſpiritus ardore præſtiterit, dicere ſuperuacuū eſt, cùm hi qui extant ſermones eius (licet ex vberi vindemiâ vix racemi ſuperſint) ſatis oſtendāt. Quamuis autē & ornatè & copiosè & ſuauiter diceret Ambroſius, nō tamen fucos & calamiſtros adhibebat, neq; ſinebat laxatis habenis per latos eloquentię campos more rhetorū orationem excurrere: ſed ad audiētium vtilitatem potiſſimùm tēperabat. Ea de causâ opi- L nor, Auguſtino [e] adhuc deuio, & carnalia tātùm, nec quę sūt ſpiritus Dei ſapienti, pię ſuo Fauſto minus hilareſcens & mulcens Ambroſij viri eſt ſermo. Cæterū rerum ipſarū (idem inquit Auguſtinus) nulla erat cōparatio, nam ille per Manichæas fallacias aberrabat: iſte autē ſaluberrimè docebat ſalutē. Etenim in dicēdo ita ſe cōparauerat, vt etſi nō ſingulos æquo vno eodémque ſermone ob diuerſos animi affectus, atque peccata diuerſa poſſet afficere; tamen à pharetra ſcripturarū iacula quædam habebat in prōptu, M quibus corda cuiuſq; obiter, velut aliud agens, configebat. Expertus eſt eam Ambroſij artem Auguſtinus, qui non pauca de Ambroſij ſermonibus [f] ſcribit, qui & hiſce acutis ſagittis manu potentis cōfoſſus, mori coactus eſt impietati. In cæteris autem epiſcopalibus negotiis, obeūdis, ac præſertim in hominū querelis & cōſultationibus audiendis, ſumma Ambroſij humanitas, ſumma quædā patientia elucebat, facillimi ad eum aditus, etiā infimis palàm omnibus eū alloqui cupientibus ſanctus vir propoſitus erat, nullus ingredi à ianitoribus vetabatur, immo

a Ambr. l. de obit fratris, to. 4. 231. 4.
b Idem in præparat. ad Miſſam & epiſt. 14. ad ſororē to. 5. & in comment. 1. ad Tim. c. 3. to. 3.
c Paulin. in Vita Ambr.
d Aug. l. 5. Conf. c. 13. in fin.
e Aug. ib.
f Idem. l. 6. Conf. c. 4. Pſal. 119.

nec aduentum alicuius ſibi voluit nuntiari, omnes ad ſe venientes benignè excipere, vniuſcuiuſque audire negotia, cōmodis & opportunitatibus omnium inſeruire, ſingulorum leuare moleſtias, & perferre miſerias & infirmitates cōſueuit: quotum ſanè hominum erant copioſę cateruæ, cum quibus quando non erat (idem ait [g] Auguſtinus) quod perexiguū tēporis erat, aut corpus reficiebat neceſſariis ſuſtentaculis, aut lectione animū. Sed cùm legebat, oculi ducebātur per paginas, & cor intellectum rimabatur, vox autē & lingua quieſcebat. Hęc Auguſtinus: qui ſilentij illius in legendo eā putauit eſſe causā, ne vocis iacturā pateretur, quę illi (vt ait) facillimè obtūdebatur. Cùm autē factus omnia omnibus, cūctis prętſto eſſet, ac ſingulis inſeruiret, à tribus tamē rebus ſibi prorſus tēperauit: nimirum vt nemini vxorē peteret, nulli que militiā ſuaderet, ac deniq; (niſi in itinere apud hoſpitem) numquā ad conuiuiū vocatus accederet. quæ quidem Ambroſij inſtituta Auguſtinus (vt Poſſidius [h] auctor eſt) ſibi imitanda propoſuit.

g Idem l. 6. Conf. c. 3.
h Poſſ. in vita Aug. ca. 27.

Quod autem ad cæteros mores ſpectat, haud opus fuit eos recenti ſtudio cōponere, quos ab ineunte ætate nauiter excoluerat. Quantâ enim temperātiâ in cæteris eum fuiſſe credendū eſt, qui in ipſo iuuētutis flore, vt ſuprà dicebamus, ſingulari corporis & mentis integritate illibatam virginitatem cōſeruauit? quā quidem cùm adhuc cathecumenus omni ſtudio cuſtodiſſet, factus epiſcopus crebrioribus fouit ieiuniis: nā (vt Paulinus [a] eſt auctor) pręterquam in ſabbatho, & die Dominico, atque in natalitiis celeberrimorū Martyrum, nūquam prandendi habuit conſuetudinem. Porrò in ea eccleſia die ſabbathi ieiunare nec fas erat tēpore Quadrageſimæ, vt idem ipſe Ambroſius [b] teſtatur. In ſe autē ipſum ſeuerus cū eſſet, erga alios humaniſſimū ac benigniſſimu ſe exhibere cōſueuit. Nā etſi pro ratione rerum ac temporū in arguendis magiſtratibus atq; Principibus magnā dicendi libertatē, ſummámq; paſtoralem cōſtantiam, & inuictū quoddam animi robur præ ſe ferret: tamen cùm alio potiùs remedio opus eſſe intelligeret, animos illorū demulcere, blādiri, conuiuio denique eoſdem excipere cōſueuit. Arbogaſtes [c] Comes ac dux exercitus, glorioſè aliquādo ſe inter barbaros reges extulit, iactās ſe ab Ambroſio ſæpe exceptū cōuiuio. Id ipſum Vincētius [d] Galliarū pręfectus ac poſtea Cōſul, de ſe ipſo apud S. Martinū teſtatus eſt. Erat enim in ſancto viro ad arguendos Principes grauitas, animíq; firmitas, & ad alliciēdos ac moderādos eoſdē mira ſuauitas. Etſi (vt iā dicere cepimus) tam pręclaris virtutibus ornatus Ambr. attamē quia nouum palęſtrę genus, & inuſitata cogebatur ſubire certamina, anteſignano aliquo vel duce indigere videbatur. Adfuit illi opportunè diuino quidem cōſilio miles veteranus, & multis Chriſtianę militię ſtipendiis illuſtris & planè emeritus, is erat Simplicianus [e] alūnus Romanę Eccleſię, pręſtāti sāctitate & doctrina, nobilitatus in primis inſigni victoria, & tanquā triūpho quodā, hoc eſt, cōuerſione ad fidē clariſſimi illorum temporū oratoris Marij Victorini, quem extollentē aduerſus ſcientiam Dei, captiuū duxit ad

a Paulinus in vita Ambr.
b Amb. l. de Elia & ieiun. c. 10.
c Paulin. in Vita Ambr.
d Seuer. Sulp. l. 1. Dialog. c. 17. in fin.
e Aug. l. 8. Conf. c. 8.

Chriſtũ: Hic inquam Simplicianus à Damaſo Romano Pontifice mittitur Mediolanũ, vt cuius inniteretur conſiliis, quem imitaretur, & à quo duceretur, haberet nouus epiſcopus. Coluit illum Ambroſius f vt parentem (grandior enim erat ætate) & obſecrauit vt magiſtrũ, erat quippe diſertiſſimus: qui ab omni faſtu abhorrẽs quaſi aquila quædã prouocans ad volandum pullum ſuũ, quædam interdum ſe neſcire diſſimulabat, & ab Epiſcopo quaſi diſcipulus quærebat, vt illum ex diſcipulo magiſtrum faceret. Quare cùm aliquãdo de diuinis ſcripturis ab eo cõſuleretur Ambroſius, hęc illi g reſpõdit: Quid eſt, inquit, quòd ipſe dubites, & à nobis requiras, cùm fidei & acquirẽdæ cognitionis diuinę gratia totum orbẽ peragraueris, & quotidianæ lectioni nocturnis ac diurnis vicib⁹ omne vitę huius tẽpus deputaueris, acri præſertim ingenio etiam intelligibilia cõplectens? vtpote qui etiã philoſophiæ libros quam à vero ſint deuij demõſtrare ſoleas, & pleroſq; tam inanes eſſe, vt priùs ſcribentiũ in ſuis ſcriptis ſermo, quàm vita defecerit. Hæc Ambroſius de Simpliciano. Cùm igitur Simplicianus Ambroſij lateri aſſiduè inhæreret, quæ Romæ nouerat ſanctiſſimè inſtituta, eadem in Mediolanẽſem Eccleſiam trãsferẽda curauit. Carebat adhuc Mediolanẽſis eccleſia monaſticâ illâ ſanctiſſimâ diſciplinâ, quã ſanctus Athanaſius h epiſcopus Alexãdrinus à furore Arianorũ Romam fugiẽs, in Vrbem inuexerat, quę non tantũ ibi coaluerat, ſed lõgè lateq; ſuos palmites i dilatarat, quibus adhuc tamẽ Mediolanẽſis eccleſia carebat. Auxẽtio enim adulterino epiſcopo eam occupãte, tãtis frui bonis non licuit. Nam licet B. Martinus k quoſdam ſanctiſſimæ diſciplinæ ſurculos inſeruiſſet, mox ſingularis ferus ipſe inquam Auxẽtius depaſtus eſt eos; quo tandem ſublato de medio, B. Ambroſius egregium monaſterium, velut quoddam ſanctorũ diuerſorium inſtituit, cui monaſterio presbyterũ optimum & eruditum præfecit. erat enim extra vrbis mœnia ædificatum in ſuburbio, cuius ſumma cum laude aliquando meminit l Auguſtinus.

f Idem lib. eod. c. 1. Amb. in princ. 24. Exodi, ad Simpli. in fin. to. 1. 333. & in Pſ. 104. in princ. to. 2. 218.

g Ambr. in cap. 24. Exod. in prin. to. 1. 341.

h Hieron. epiſt. 16. ad Principia.

i Aug. l. 1. de moribus eccleſ. c. 33.

k Seuer. Sulp. in vita ſancti Mart. c. 4. in fin. Pſal. 79.

Non rãtùm nouo antiſtiti curæ fuit ædificare & plãtare, ſed (quod maioris negotij & operis erat) in ea cogitatione aſſiduè verſabatur, vt ſecundũ Dei conſiliũ infructuoſos palmites euelleret, & malè ędificata deſtrueret ac diſſiparet. Etenim terra illa frugifera conuerſa erat in ſalſuginẽ à malitia inhabitantiũ in ea, vt iam non eſſet ampliùs ager primitiarũ, cui benedixiſſet Dominus, ſed ſqualẽs horrẽſq; deſertũ, ſpinis obſitum, inuiũ, ac feris tantummodò peruium. Talis erat nobiliſſimæ eccleſiæ facies, miſeranda illa quidẽ & luctuoſa, cũ lupus paſtoris ſpecie Auxẽtius omnia deuaſtaſſet. Collapſa enim diſciplina, populus in grauiſſimos errores adductus, tẽpla & eccleſiæ illæ ſanctiſſimæ diuinitatis hoſpitia ab Arianis profanatæ, cõuerſæ erãt in ſynagogas ſatanę & ſpeluncas latronum. Opportunè admodũ Dei prouidẽtia miſſus eſt Ambroſius, tãquam alter Zorobabel, qui ſancta loca purgaret tẽplum reſtitueret, exulem fidem reuocaret, & ſanctam impollutámq; eccleſiaſticã diſciplinã inſtauraret. Igitur dum ſtatim

l. Aug. l. 1. de morib. eccleſ. c. 33. Hier. 1. Pſal. 106.

1. Eſdr. 3. 3. Eſdr. 5.

A lapſos per pœnitentiam ad Eccleſiam reuocaré conatur, quorum ingens erat munus (vix enim pauci erant, qui etſi non hæreſi, aliqua tamen Arianę cõmunicationis ſorde non eſſent aſperſi) mox Nouatianos ſenſit aduerſos: qui etſi cętera quæ eſſent catholicæ fidei, æque docerent perinde atq; catholici, lapſis tamen impertiendam pœnitentiã, & ad Eccleſiam reuocandos eſſe negabãt. Aduerſus hos Ambroſio primum certamen fuit. Illico pœnitentiæ fores reſerat, B quas Nouatianus error obſtruxerat: prædicat lapſis pœnitentiã, ſimul & indulgentiã: ediditque in eo genere duos de Pœnitẽtia cõmentarios, in quibus, cùm aduerſus eoſdẽ multa diſſerat hæc inter cætera acribus eos aculeis transfigens, de eorũ ſtudiis narrat his a verbis: Vos, inquit, indignamini, & cõtra Eccleſiam cõgregetis conciliũ, quia videtis mortuos in Eccleſia reuiuiſcere, & peccatorũ indultâ veniâ reſuſcitari. Itaq; quod in vobis eſt, per inuidiam rurſus vultis interficere ſuſcitatos, &c. inferiùs autem hæc de ſeipſo dicetur. Ecce ille non in Ec- C cleſiæ nutritus ſinu, non edomitus à puero ſed raptus à tribunalibus, abductus à vanitatibus huius ſæculi, à præconis voce ad pſalmiſtæ aſſuefactus cãticum, in ſacerdotio manet nõ virtute ſua, ſed Chriſti gratia, & inter cõuiuas mẽſæ cęleſtis recũbit. Serua, Domine, munus tuũ, cuſtodi donum cõtuliſti etiam refugienti. Ego ſciebã quòd non erã dignus vocari epiſcopus, quoniã dederam me ſæculo huic. ſed gratia tua ſum quod ſum, & ſum quidẽ minimus omnium D epiſcoporum, & infimus merito. tamen quia & ego laborem aliquẽ pro ſancta Eccleſia tua ſuſcepi, hunc fructũ tuere, ne quem perditum vocaſti ad ſacerdotium, eum ſacerdotẽ perire patiaris: ac primùm vt cõdolere norim peccantibus affectu intimo. Hæc ipſe à Deo precabatur, à quo quę rogauit, obtinuit. Nam (vt de eo ſcribit Paulinus b) quotieſcũq; illi aliquis ad promerendam pœnitentiã lapſus ſuus cõfitebatur, ita afficiebatur commiſeratione, vt fleret aliena ſicut ſua peccata, ad fletum pœnitentem etiam E cõmoueret: & cauſas criminũ, quas illi confitebantur, nulli niſi Domini, apud quẽ intercedebat, loquebatur, relinquẽs exemplum poſteris ſacerdotibus, vt interceſſores apud Dominum ſint magis quã accuſatores apud homines. hæc Paulinus. Lapſis iam reſtitutis, nouella germina ſanctæ virginitatis verbo doctrinæ rigare cœpit. Nam cùm iam in ſacerdotio biennium exiſſet, & annum tertium inchoaſſet, tres illos egregios de Virginibos libros conſcripſit. pro- F fitetur enim hoc ipſe, cùm c ait: Hęc ego vobis, ſanctæ virgines, nõdum triẽnalis ſacerdos munuſcula paraui, licet vſu indoctus, ſed veſtris edoctus moribus. Quantus etenim adoleſcere vſus potuit in tam parua initiatæ religionis ętate? Hæc Ambroſius occaſione inchoati ſermonis natali die illuſtriſſimæ virginis ac martyris Agnetis, quẽ in tres libros diſtẽdit. quantũ ſtudij ea in re impenderit, quantũ vel laborauerit, vt Mediolanenſis eccleſia ſacrarũ virginum caſtiſſima ſobole fœcũda eſſet, ipſemet multis in locis oſtẽdit. At verò non valdè ex ſentẽtia res illi ſucceſſit, ſed quiddã miraculi ſimile accidit

a Amb. l. 2. de pœn. c. 7. & 8. to. 4.

1. Cor. 15.

b Paulinus in vita Ambroſ.

ANNO DO. CCC. LXXVII.

c Amb. li. 1. de Virg. in fin. t. 4.

Nam licet Mediolani parum proficeret, vbi de virginitatis ſtudio aſſiduè tractabat ad populũ, alibi tamen in exteris inquã ciuitatibus & prouinciis, vbi tinnitus quidem reſonabat doctrinæ eius, proficiebat. At ipſum interdũ hæc loquentem audiamus[d]: Dicet aliquis: Tu nobis quotidie virginũ canis laudes. Quid faciã, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? ſed non mea culpa. Deniq; de Placẽtino ſacrandæ virgines veniũt, de Bononiẽſi veniũt, de Mauritania veniũt, vt hic velẽtur. Magnam rem videtis. hic tracto, & alibi perſuadeo. Si ita eſt, alibi tractemus, vt vobis perſuadeamus. Quid? quòd etiam qui me non audiũt, ſequuntur: qui audiunt, non ſequũtur? Nam pleraſq; virgines cognoui velle, & prohiberi etiã prodire à matribus, & (quod eſt grauius) viduis, cũ quibus hic mihi ſermo eſt. Aderat tũc in auditorio ſanctus Euſebius epiſc. Bononienſis, de quo idem tunc[e] ipſe: Bene accidit, inquit, quia nos laboraturos Dominus ſciebat, & auxilium de ſociis miniſtrauit. Adeſt piſcator eccleſ. Bononiẽſis aptus ad hoc piſcandi genus. Hæc idcirco Ambroſius, quoniã Euſebij cultura & ſtudio Bononienſis eccleſia ea ſancta ſobole fœcũda admodum videbatur, vt ipſe ibidẽ libro primo teſtatur. Alios inſuper eiuſdẽ generis idem Ambr. edidit cõmentarios, ex quib⁹ eos quos ad ſororem ſcripſit, S. Hieron.[f] mirificè laudat.

d Idem. li. 1. de virg. 348.

e Idem lib. 3. de virg. in fin.

f Hier. epi. 22. ad Euſt.

G H I

Sollicitus fuit inſuper, vt quæ ad eam diem remãſerant Gẽtilis ſuperſtitionis veſtigia, eadem penitus aboleret. Inſectatus eſt vehemẽter celebritatem illam ſuperſtitioſam Kalendarum[g] Ianuarij. fideleſq; non tantùm ab ea retraxit, ſed, vt eadem die, quã illi vino cibôque indulgebant, ac ſacrilegis ritibus inſeruiebant, ieiunio corpus affligtarẽt, commouit. Receptúmq; fuit in Eccl. vt ea de cauſa Chriſtiana eam diem ieiunio ſolẽni tranſigerẽt: viguitq; ea cõſuetudo, quouſq; ea ſuperſtitio eſt abolita, ſanctúſq; dies Circũciſ. Dominica conſecratus ſolẽniter celebrari in Eccl. cœpit. Conuiuia item illa ſuſtulit, quæ publicè in eccleſia fiebant, quæ licet olim laudabiliter fuiſſent introducta, tamen quia corrupta & deprauata erãt, in Gentiliũ ſuperſtitionem tranſire videbantur, non amplius ferẽda putauit. Etenim antiquitus à primis naſcentis Eccl. exordiis, præſertim in natalitiis Martyrũ, cõuiuia quædam fideliũ, velut ſymb. quod mutuę charitatis, in eccleſ. celebrari conſuerũt, quæ Gręco nomine Agapes appellabant abuſu irrepẽte, cùm non amplius ſanctorum refectio, ſed parẽtalia potius viderẽtur eſſe Gentilium, ceſſare iuſſit, cuius exemplo S. Auguſt.[a] eadem conuiuia in eccl. Africana corrigenda curauit, egitque de eo[b] apud Aurelium epiſc. Carthaginenſem, qui de epiſcop. ſententia in Concilii Carthaginẽſi canone[c] cõſtituto, prauam illam conſuetudinem ſuſtulit. Inoleuerat etiam ea ætate apud pleroſq; mos quidam, quo & ſe fuiſſe implicitum, frequenter ingemuit, baptiſmi videlicet ſera dilatio: quę vt vitaretur à cæteris, ſæpe monuit, hortans[d] fideles, vt quem quis haberet catechumenum, ad baptiſmi gratiam promerendam quàm citiſſimè offeret. Præſtiterunt id ipſum in Oriente Gregorius Nazianzenus, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, vt eorũ de baptiſmo habitæ orationes ſignificãt. nam & in illis regionibus idem abuſus vehemẽter increbuerat. Hęc & alia huiuſmodi cum diligentiſſimè curaret, totus tamen in eo fuit, ſummámq; adhibuit diligentiã, vt clerum ita componeret, vt qui cæteros dignitate anteirent, ordinibuſq; præſtarẽt, iidem eminentioris vitæ meritis antecellerent: & vt qui ſanâ ſinceráq; doctrinâ ab Arianorũ clero eſſent diſtincti, etiam moribus diſcernerentur. Inhiabant illis diuitiis, ſuos autẽ intra frugalitatis & paupertatis limites voluit cõtineri, nec (vt illi) aucupari[e] bona viduarum: eoſdẽmq, ſuos non tantũ cum mulieribus habitare, ſed nec ad earũ domos niſi cũ ſenioribus presbyteris vel epiſc. permiſit[f] accedere. Denique ne per ſingula diſcurramus, nihil antiquius habuit quã vt in ſortem Domini cooptati, omniũ virtutum numeris eſſent abſolutiſſimi, à qua quidẽ linea aberrantes, vel cauit ne in clerũ reciperet, vel quos inueniſſent acceptos, acri ſemper admonitione coarguit. Audiamus quæ ipſe interdum narret exempla his[g] verbis: Meminiſtis filij, quẽdam amicum, cùm ſedulis ſe videre cõmendare officiis, hoc ſolo tamen in clerum à me nõ receptum, quòd geſtus eius plurimũ dedeceret. Alterũ quoq; cùm in clero reperiſſem, iuſſiſſe me ne vmquã præiret mihi, quia velut quodam inſolẽtis inceſſus verbere oculos feriret meos, idque, dixi, cũ redderetur poſt offenſam muneri. Hoc ſolũ excepi, nec fefellit ſentẽtia. Vterq; enim ab Eccl. receſſit: vt qualis inceſſu prodebatur, talis perfidia animi demonſtraretur. Namq; alter Arianæ infeſtationis tẽpore fidem deſeruit, alter pecuniæ ſtudio, ne iudicium ſubiret ſacerdotũ, ſe noſtrũ negauit. Lucebat in illorum inceſſu imago leuitatis, ſpecies quædã ſcurrarum percurſantiũ. Hæc Ambr qui & ad cõponendum mores clericorum, poſtmodum eruditos illos Offic. libros cõſcripſit. Quos autem paterna & paſtoralis cõmmonitio non cohibuit, grauiori cenſura ſtatuit coercẽdos, vt de Gerõtio quodam extat exẽplum, quod in hunc modũ recitat[h] Sozomenus: Hic cũ ſub Ambr. Mediolanen. epiſc. diac. eſſet, haud ſcio quare motus, vtrũ ne præſtigias molitus, an verò dæmonis inſtigationibus ac ſpectris agitatus, noctu indicabat ſe Onoſcelidẽ (hoc eſt dæmonũ genus aſininis cruribus apparẽs) apprehenſum, capite raſo in piſtrinum cõieci ſſe. Quâ de cauſâ Ambr. cũ, vt indigna miniſtro Dei locutum, præſcripto tẽpore manere domi, & pœnitentia expiari iuſſerat. Ille verò, cùm & medicus pręſtantiſſimus, & ad dicendum perſuadendúmq; prõptiſſimus, & ad amicos conciliãdos accommodatiſſimus eſſet, Cõſtantinop. profectus eſt eo propoſito, vt Ambr. criminaretur. Vbi intra tempus exiguũ, ex his qui in aula potẽtes erant, ſibi nonnullos amicos facit, & non multò poſt Nicomedienſis eccl. epiſcop. conſequitur: ordinat vero eũ Helladius Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus gratitudinis ergo, qood ille filio ſuo ſplendidè exercitus adminiſtrationẽ in palatio interceſſor cõfecerat. His igitur cognitis Ambroſius ad Nectarium Conſtantinopolitanum

g Ambr. ſer. 11. de Tempor. to. 5.

a Aug. li. 6. Confeſſ. cap. 2.

b Idẽ epiſt. 64. & ſer. 120. de diuer.

c Concil. Carthag. 3. can. 17. 25. & 50.

d Ambr. ſer. 15. de Sanct. & Nibi. to. 5.

e Idem ſer. 66. de Tẽp. in fin.

f Idem lib. 1. Offic. ca. 20. in fin. to. 4.

g Idem lib. co. cap. 18.

h Sozomen l. 8. ca. 6.

K L M

epiſc. ſcribit, vt Gerontium ſacerdotio priuaret, nec ſe & eccleſiaſt. ordinem contumelia affectum negligeret. Cæterũ Nectario, quamuis id magno ſtudio egerit, perficere tamẽ fuit impoſſibile, propter quòd Nicomediẽſes paſſim ac vulgò illi fortiter obſtiterint. Ioannes Chryſoſtomus igitur illo exauctorato, Panſophiũ ordinauit. hactenus de Ambr. & Gerontio Sozomenus. Porrò Ambr. ſicut quos moribus deprauatos conſpexiſſet, reiecit, ſic contra ſi quem natus eſſet vitæ meritis ac pietate inſignem, eumdem etſi non ſibi integrum vindicare licuiſſet, ſaltem nomine tenus inter ſuos adſcribendũ curauit, vt de ſeipſo teſtatur S. Paulinus epiſc. Nolanus, cum ad Alipium a ſcribens, hæc ait: Ego etſi à Delphino Burdigale baptizatus, Lampio apud Barcinonem in Hiſpania per vim inflammatę ſubitò plebis ſacratus ſim, tamen Ambr. ſemper & dilectione ad finem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor. Denique ſuo me clero vindicare voluit, vt etſi diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. hæc Paulinus. Fuit & in eo genere Ambr. ſtudium vigilantiſſimum, & eccleſijs ſibi proximis paſtoribus deſtitutis, quos ſciret optimos & tanto munere dignos, eoſdem promouendos curaret. Id muneris præſtitiſſe ſcimus eccl. Brixianæ, cui poſt obitum ſancti Philaſtrij, inuitum licet & renitentem ſanctum Gaudentium pręficiendum ſtuduit: qui in ſermone b quem habuit ipſa die ſuæ ordinationis, hæc de Ambr. teſtatur his verbis: Imparem me per omnia veſtro deſiderio ſentiens onus iſtud totis viribus conatus ſum declinare, ſed B. pater Ambr. cæteriſque venerandi antiſtites ſacramento quos vos ipſos obligaſtis adſtricti, tales ad me epiſt. cum veſtra legatione miſerunt, vt ſine damno animæ meæ vltra iam reſiſtere non valerem, cui ab Orientalibus quoq; epiſc. niſi meum ad vos reditum pollicerer, ſalutaris communio negaretur. Tali igitur concluſus articulo, & auctoritate ſanctorum præſentium ſubiugatus ſuſcepi hoc ſummi ſacerdotij munus. Et poſt pauca ad Ambr. conuerſus: Obſecro, inquit, cõmunem patrẽ Ambr. vt poſt exiguum rorem ſermonis mei ipſe irriget corda veſtra diuinarum myſterijs literarum, &c.

a Paulin. Nol. epiſt. 42. ad Alipium, 35. apud Auguſt. to. 2.

b Gaud. ſerm. in die ſuæ ordin.

Sicut autem curæ illi fuit dignos ad epiſcop. cathed. promouere, ita & promotos ad ſummum ſacerdot. perfectionis faſtigium prouehere conabatur. Accidit interdum vt S. Vigilius epiſc. Trident. nuper initiatus ſacerd. B. Ambr. rogaret, vt eius muneris inſtitutionem ad ſe ſcriberet, qua velut ad certam vitæ normam actus ſuos accõmodaret: præſtitit id quidem libentiſſimè ſanctus ſacerdos, qui de ea re ad illum ſcribẽs c epiſt. illud in primis monuit, vt ſuos doceret Gentilium vitare commercia, quorum illic erat ingens multitudo, ſubdens perbelle Sampſonis imitandum exẽplum, qui ſuæ vitæ diſpẽdio Philiſtæos extinxit. quibus omnibus velut diuino cuidam oraculo cælitus miſſo ipſe parens, ſic Ambr. præcepta expleuit, vt ea de cauſa & martyrij coronã inſigniter ſit conſecutus, ad quam quidem præmiſit alumnos ſuos, chariſſimos filios Alexand. Siſinnium atq; Martyrium, quorum triumphum ad Simplicianum Ambr. ſucceſſorem conſcripſit. Quarum omnium rerum noſter Ambr. vt ſapiens architectus poſuerat fundamentum. Talia fuerunt ſanctiſſimi ſacerd. Ambr. tam erga ſuam, quàm aliorum eccl. impenſa ſtudia: non minus enim erga illas, quàm in ſuam erat affectus. Vnde & Paulinus: d Flebat, inquit, amariſſimè quotieſcumque forte nuntiatum illi fuerat de cuiuſq; ſancti obitu ſacerd. in tantum vt nos illum conſolari niteremur, ignorantes pium affectum viri, nec qua ratione ita fleret intelligentes: quibus ille huiuſmodi reſpõſum reddebat, non ſe flere quia receſſerat, ſed quia ſe præceſſerat: vel quia difficile eſſe inuenire virũ, qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur. hæc Paulinus.

c Ambr. epiſt. 24. ad Vigiliũ, to. 5. Iudic. 16.

d Paulin. in vita Ambr.

Poſt aliquot annos à ſua ordinatione Ambr. e ſe Romam contulit. In itinere autem conſtitutus traditur diuertiſſe apud hoſpitem, non illum quidem qui vel amicitiæ obſequens legibus, vel Chriſtianę charitatis vinculis obligatus, ſed qui pecunia ea præſtaret officia. Illic cùm eſſet ſãctus ſacerdos, rogauit (vt fit) hoſpitem de ſtatu rerum ſuarum. Ille verò exultans, inſolentiúſq; ſe efferẽs, nulláſq; de bonis conceſſis gratias Deo referens omnia ſua læta fauſtaq; ſemper fuiſſe, eodémq; ſtatu eſſe reſpondit, vitámq; omnem mœroris & doloris expertem ſemper egiſſe. Tunc Ambr. memor diuinæ ſcripturę dicẽtis: Degũt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt in infernum: diuino quodam percitus numine, ſenſit illud elogium in illum iam eſſe impletum, foréq; vt ipſe vna cum ſuis mox periret. vnde ſollicitus ſe ſuóſq; ab imminẽti clade ſeruare, iubet omnes, quàm primùm exire. Egreſſi iam foras, cùm nec admodum lõgè abeſſent, ſubitò chaſmate domus periit, hiatúq; terrę omnes ſunt ſimul abſorpti, lacúſq; eodem in loco ſuccreuit, tãquam prodigioſæ rei perpetuum monumentum. Huius hiſtoriæ narrationẽ veteri quadam traditione vulgatam, & à maioribus ad poſteros tranſmiſſam, tametſi certa antiqui ſcriptoris auctoritate minimè (quod ſciam) roboretur, non duxi prætermittendam, ob id præſertim, quòd res nimium ſecundas, & terrenam felicitatem ſuſpectam habere, ac quàm fragilis & caduca ſit, nos doceat. Romam igitur cùm perueniſſet, adit domum paternam, vbi defuncta iam a matre, Marcellina vna cum aliis ſanctis degebat virginibus: inter quas nobilis ſanctitate erat Candida, quæ cum Ambr. manus oſcularetur, ſubridens ille, priſtini memor prolati loco oraculi: Ecce, ait, vt dicebã tibi, ſacerdotis manus oſcularis. Poſt hæc autem inuiſit S. Damaſum Papam, à quo (vt par eſt exiſtimare) humaniſſimè exceptus eſt, dignatúſq; honore tãto congruo ſacerdoti. Mos enim ille tunc vigebat in Eccl. catholica, vt aduenîens peregrinus epiſc. à loci antiſtite ad catholicã in primis communionem reciperetur, more maiorum, idémque ab eodem rogaretur, ad populum pro concione habere ſermonem. Extant b de ea re complura SS. Patrum exempla, & regula eccleſiaſtica Synodo confirmata. Quis valeat verbis aſſequi, qualis quantuſve Senatorum omnium, impe-rij magiſtratuum, ac deniq; totius populi fuerit ad Ambroſium audiendum concurſus: vt

e Idem ibi.

Iob. 21.

a Paulin. in vita Ambr.

b Aug. ſerm. 1. de confeſſorib. t. 10. Cyrill. Alexand. hom. de Incarnat. Chryſoſt. hom. 3. de ver. Eſaiæ, in fin. Conc. Carthag. 4. canon. 48.

quem olim pro roſtris in foro cauſas agentem, G modò in eccl. mulò feliciùs coocionantem audirent ſpectatiſſimũ ſanctitate virum, clariſſimum oratorem, conciuem optatiſſimum poſt mukta aonorum curricula quaſi poſtliminio redeuntem? Perſoluit Ambr. cenſum patriæ, & religioni debitum munus: ac velut illa mulier euãgel. Domini ore laudata, in ditiſſimũ Rom. Eccl. gazophylacium cõtulit duo minuta: ſed nõ vt illa ex paupertate ſua, ſed de theſauro ſuo protulit noua & vetera. dixerim vetera eã, cui H ab ineunte ætate aſſueuerat, eloquẽtiam: noua autẽ ſacra chariſmata ipſam miraculorũ virtutẽ ſibi diuioitus impartitã. Nam per idem tẽpus (inquit [c] Paulious) cum trans Tiberim apud quãdam clariſſimam inuitaretur vt ſacrificiũ in domo offerret: quædam balneatrix quę paralytica in lecto iacebat, cùm cognouiſſet ibidẽ eſſe Domini ſacerdotem io cellula ad eãdem domum, ad quã ille inuitatus aduenerat, ſe portari fecit. atq; oranti & imponẽti manus veſtimẽta attigit quæ cùm oſcularetur, ſtatim ſanitate recepta, ambulare cœpit. hactenus Paulinus de rebus Romæ geſtis: iam cetera proſequamur. I

Luca 2. Matt. 13.

c Paulin. in vita Ambr.

Cùm iam Valentin. Imp. diem obiiſſet, inq; Iocum eius Gratianus filius Seuera Aug. genitus ſucceſſiſſet, ac fratrẽ Iuſtina natum, Valentinianum iuniorem ductum in collegã aſſumpſiſſet, anno ſecundo ſui Imp. gerẽs Cõſulatum cum Merobaude aduerſus barbaros ingruentes expeditionẽ [d] parat. Vrgebant tunc enim ea periculoſiſſima tẽpora, quibus Athanericus Gotorũ rex ingẽtibus copiis Tracias ac finitimas prouincias deuaſtabat. Cùm itaq; Gratianus, vt Orient. Imp. periclitãti ſuppetias ferret, compararet exercitum: famaq; eſſet, vacua militibus in Gallia Roman. remanere præſidia: confeſtim barbari itrumpunt in Gallias. Quam ob cauſam cogitur Gratianus ab Orientis expeditione copias reuocare, eáſq; ad Gallias tuendas celeriter traducere. Tunc Chtiſtianiſſ. Princeps in difficillimo bello nihil ſibi cõſultius eſſe ratus, quàm Dei armaturam induere: eámque non aliuode quàm ex armamẽtario cathol. Eccleſiæ ſibi accipiẽdam putauit. quamobrem Ambroſ. epiſc. quem reuerebatur vt patrem, enixiùs rogauit, vt ad ſe de Fide orthodoxa libellum conſcriberet. Paruit ille, móxque (vt [f] ait) quaſi in procinctu poſitus duos ad illum de Fide libellos conſcripſit: quos cùm ab hæreticis carpi audiret, pleniùs de bis differens, tres alios eodem argumento libros confecit. Erant M eiuſmodi bellici apparatus pientiſſimi Principis, qui ea de cauſa primus omnium Chtiſtian. Principum, Chriſtianiſſ. [g] nominatus reperitur. Laudauit tunc eum mirum in modum Ambroſius, quòd pietate magis quàm armis confideret, bene cõſcius (vt ait) fide magis Imperat. quàm virtute militum quæri ſolere victoriam. Nec fefellit religioſiſſimum Principem ſpes, quam de victoria hoſtium ex religione conceperat: ſiquidem ſequẽti anno, Valente ſextum & Valentin. iuniore ſecundũ Coſſ veris tempore, opportunâ ſibi diuinitus datâ occaſione, conferens manus cum hoſtibus, ad ſeptuaginta millia barbarorum trucidauit, & quinque millia quæ à cæde ſuperfuerunt ad deditionem K L

ANN. D. CCC. LXXXVII.

d Amm. Marcell. lib. 31.

e Ambr. lib. 1. de Fide, in prin. to. 4.

f Idem lib. 3 de Fide, cap. 1.

g Idem epiſt. ad Grat. Aug. to. 4. 81.

AN. DO. CCC. LXXVIII.

coëgit: quę omnia vbetius proſecutus eſt ſuâ hiſtoriâ [h] Marcellinus. Affuit noſter Ambr. Gratiano pugnati, & ſi nõ corporẽ, certè ſãctis precibus pręſto fuit: ac licet lõgè poſitus, cominus ramen ſuppetias tulit. Id enim ipſe litteris quas ad eundem Gratianum conſcripſit, profitetur his [i] verbis: Tuum, inquit, quotidianum iter legebam, nocte & die in tuis caſtris cura & ſenſu locatus orationum excubias prætendebam, & ſi inualidus merito, ſed affectu ſedulus. Et hæc quidem cùm pro tua ſalute deferebamus, pro nobis faciebam⁹. Nihil hic adulationis eſt, quã tu non requiris, ego alienã noſtro duco officio: ſed plurimum gratiæ quã dediſti. Scit ipſe noſtri arbiter quem fateris, & in quem piè credis, reficiviſcera mea tuâ fide, tuâ ſalute, tuâ gloriâ: méque non ſolum officio publico debitas pendere preces, ſed etiam amore priuato, &c. Hęc idcirco Ambr. quoniam ipſe Gratianus Aug. de eccleſia Mediolan. optimè meritus fuit, vt paulò inferiùs his verbis declarat: Reddidiſti inquit, mihi quietem Eccleſiæ, perfidorum ora, atque, quod vtinam, & corda clauſiſti: & hoc non minore fidei quàm poteſtatis auctoritate feciſti, hæc de Gratiaoo Ambroſius.

h Ammia. Marcel. l. 31.

i Ambroſ. epiſt. ad Grat. Auguſt. to. 4. 81.

Eodem anno cùm Valens [a] Imp. non expectatis copiis Gratiani imprudens nimis cum Gothorum exercitu iniſſet prælium, profligatur, ac tandem miſerando interitu igne combuſtus interiit: pœnáſque perfidiæ dedit, qua catholicam Eccleſiam Orientis multis annis animo hoſtili vexauit. Tum Gratianus collabeoti Imperio conſultutus, Theodoſium natione Hiſpanum, præſtantem bello & ſpectata virtute virum creat ducem exercitus, ac mittit in Orientem: idémque ab eo Cæſar dictus, ſequenti anno Gallo & Olybtio Coſſ. hoſtes deuicit, Imperium Orientale reſtituit, ae etiam ob Rẽp. fortiter felicitérque adminiſtratam Auguſtus creatus eſt. Promeruit hæc à Deo votis & precibus S. Ambr. qui quidem de his egit in libro ſecundo quem ſcripſit ad Gratianum, cum iam is, vt diximus, in Orientem exercitum ducere cogitatet. Recogitans enim clades illas inundãtium batbarorum non niſi in pœnam perfidiæ à Deo vleiſcente eſſe permiſſas in perniciem Orientalis Imperij, vbi furens Ariana hęreſis Imperatorio ſuccincta gladio graſſata fuerat io catholicos ſpem conceperat fore vt pietate religioſorum Occidentalium militum reſtitueretur in priſtinum, quod perfidia obſtinara perdiderat. Hæc autem in hunc modum ipſe [b] explicat, dicens: Non ambiguum eſt ſancte Impetator, quòd qui perfidiæ alienæ pugnas excepimus, fidei catholicæ in te vigentis habituri ſimus auxiliũ. Euidens enim antehac diuinæ iodignationis cauſa pręceſſit, vt ibi primùm fides Romano Imp. frangeretur, vbi fracta eſt Deo. Non libet confeſſorum neces, tormenta, exilia recordari, piorum ſacerdotia, proditorũ munera. Nunne de Thraciæ partibus per Ripenſem Daciã & Myſiam, omnémque Valeriam Pannoniorum, totſim illum limitem ſacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audiuimus inhorrentẽ? Quid poterat nobis vicinia tam feralis inuehere? Aut quemadmodũ res Romana tali tuta poterat eſſe cuſtodiâ? Sed iã ſatis ſupér-

a Theod. Socrat. Marcel. & alii.

AN. DO. CCC. LXXVIII.

b Ambr. lib. 2. de Fide, in fin. to. 4.

que, omnipotens Deus, noſtro exitio, noſtróq; A
ſanguine confeſſorum neces, exilia ſacerd. &
nefas tantæ impietatis eluimus: ſatis claruit eos
qui violauerunt fidẽ, tutos eſſe non poſſe. Con-
uertere Domine, fideſque tuę attolle vexilla.
Non hic aquilæ militares, neq; volatus auium
exercitum ducunt, ſed tuum Domine Ieſu no-
men & cultus. Non hic infidelis aliqua regio,
ſed ea quę cõfeſſores mittere ſolet Italia: Italia
aliquãdo tentata, mutata nũquam, quam dudũ
ab hoſte barbaro defendiſti, nũc etiam vindi-
caſti. Non hic Imperat mens lubrica, ſed fides
fixa. Oſtẽde nunc euidens tuæ maieſtatis indi- B
Ioſue 5. ciũ: vt is qui te verum virtutũ Dominum & cę-
1. Cor. 1. leſtis militiæ ducẽ, is qui te verã Dei virtutem
credit eſſe atq; ſapientiam, non tẽporalem vti-
que, nec creatã, ſed ſempiternã, ſicut ſcriptum
eſt, Dei virtutem & diuinitatem, tuæ maieſta-
tis fultus auxilio, fidei ſuæ trophæa mereatur.
Hæc Ambr. ad Gratianum, quæ vt optauit at-
que prædixit, ex ſententia acciderunt.

Cùm autem, compoſitis rebus à barbarorum
incurſionibus vtrumq; quietum ac pacatum eſ-
ſet Imp. Gratianus, qui iam libros quinq; de Fi- C
de ſcriptos ab Ambr. acceperat, adhuc ſitiens,
& ſacris lectionibus dedicare feriatum tempus
b Epiſt. cupiens, iterũ per litteras agit b apud eundem,
Grat. Imp. quẽ rogat vt & de diuinitate Spiritus ſancti fi-
ad Ambr. delem (vt ait) diſputationẽ conſcriberet. Paruit
to. 4. 81. ille quàm libentiſſimè, reſcribẽnſq; ad eum a,
religioſiſſimũ eius ſtudium plurimum cõmen-
dauit. Scripſit itaque Ambr. tres diſertiſſimos
a Amb. libros de Spiritu ſancto, vt apparet, Syagrio c &
epiſt. ad Eucherio Coſſ. defuncto iam Rom. Imp. per-
Grat. Imp. duelle Athanarico rege Gothorum, cum Eccl. D
tom. 4. 82. Conſtantinopol. pręeſſet Greg. Nazianzenus,
ANN. vt idem ipſe non obſcurè f demonſtrat. His ita-
D. CCC. que ſtudiis, paſtorali vigilantia & vitæ ſancti-
LXXXI. tate animum Gratiani adeo deuinxit Ambro-
c Marcel- ſius, vt quæcumque ab illo peteret, facile im-
lin. in petraret. Libet hoc loco, cùm ad Gratiani erga
Chron. ſub Ambroſium obſeruantiam, tum ad Ambroſij
his Coſſ. erga calamitoſos homines pietatem & miſeri-
f Ambr. in cordiam indicandam, hiſtoriã referre de quo-
proœ. lib. 1. dam maieſtatis iam ab Imperatore damnato, E
de ſpirit. quem ſanctus epiſcopus auctoritate ſua, à mor-
ſan. inf. to. te vindicauit. Rem geſtam Sozomenus narrat
4. his a verbis: Paganus quidem, ordine illuſtris
a Sozom. vir, Gratianum conuiciis proſciderat, & patre
lib. 7. cap. indignum appellauerat: eiúſq; rei habito iudi-
24. cio, capitis dãnatus erat. Cúmq; iam ad ſuppli-
cium duceretur, venit in palatium Ambr. pro
illo ſupplicaturus. Cæterũ cùm Gratianus eo-
rum inſtinctu qui illi dãnato inſidiabantur, di-
ſtineretur ſpectaculis venationũ (quales priua-
tæ delectationis, nõ publicæ, Principes exhi-
bere conſueuerũt) nec atrienſium quiſquam illi
rem indicaret, quaſi opportunũ non eſſet, receſ-
ſit. Progreſſus autem ad illam portã, per quam
feras introducebant, clanculum ſe habuit, ac ſi-
mul cũ venatoribus ingreſſus, nõ antea cauſam
rei agere omiſit, neq; prius Gratiani & aulico-
rum eius obſecrationibus ceſſit, quàm ſalutife-
rum ſuffragiũ Gratiano extorſiſſet, quo morti
deſtinatum liberaret. hęc Sozomenus.

Feliciſſimum ſanè, omniúmq; optimum Gra-
tiani Imper. extitiſſet, niſi nouercæ impietate A
fuiſſet exagitatum. Hæc etenim fuit Iuſtina
Aug. Magnentij tyranni quondam vxor: quam
ob ſingularẽ pulchritudinem Valentin. viuente
adhuc Seuera coniuge, ſuffragantibus legibus b b Socrat.
à ſe conditis, contra ius Rom. ac Chriſt. duxit lib. 4. cap.
vxorem, ex qua Valentin. iuniorem ſuſcepit, 26.
quem Gratianus adſciuit in collegam Imperij.
Hęc inquã Iuſtina, cùm eſſet Ariana, atq; acer-
rimè Arian. perfidiam propugnaret, maximas
turbas cũ potuit, aduerſus catholicos excitauit,
ſed Ambr. ei ſemper pro viribus reſtitit. Cùm
autem aliquando inter Cathol. & Arianos epi- B
ſcopos de eligendo Sirmij (quæ eſt totius Illy-
rici metropoli) epiſc. contentio orta eſſet, co-
nantibus ſingulis ſuarum partium hominem ei
præficere ſacerd. Iuſtina quò ſuis faueret, nihil
prętermiſit. Amb. autẽ tum illi eccl. tum etiam
catholicæ conſultutus, Sirmiũ feſtinus ſe con-
tulit. Sicut enim lege Vatinia c prouincia Illy- c Sueton.
rici olim iũcta erat Galliæ ciſalpinæ, ita etiam Tranq. in
temporib. Chriſtian. aliquandiu eiuſmodi pro- C. Iulio, c.
uinciarum connexionem perſeueraſſe, ex pro- 22.
penſiori cura quã Ambr. de illa eccl. ſuſcepit, C
exiſtimo. Illuc ergo cùm perueniſſet ſanctus d
epiſc. magno & inuicto animo Arianis omni- d Paulin in
bus, ac præcipuè Iuſtinæ conatib9 ſe oppoſuit, vita Amb.
nec deſtitit quouſq; Anemius ſpectatę fidei in-
tegritate, & perſpecta vitę probitate vir catho-
licus crearetur epiſc. Cũmq; Ambr. epiſcopali
vigore è ſuggeſtu luculẽta oratione cauſã age-
ret, vna ex virginibus Arianis, cęteris petulan-
tior, procaci vultu, virginalis modeſtiæ oblita,
ambonis gradus conſcẽdens, apprehenſa veſte
Pontif. illũ deorſum inter alias eiuſdem ſectæ D
mulieres atttahere conabatur, quo ab illis cæ-
ſus inſigni notaretur infamia. Ad quã ille vul-
tu placido: Etſi, inquit, ego indignus ſum tanto
ſacerd. tamen nec te nec tuã profeſſionem de-
cet in qualemcumque ſacerd. manus iniicere.
Vnde vereri debes iudicium Dei, ne quid tibi
contingat. Hæc illa Chriſtiana manſuetudine
verba protulit cum Deus vlciſcens contume-
liam ſacerdotis, eãdem ſubita morte multauit;
quam Ambr. pro accepta contumelia repen- E
dens gratiam, ad ſepulturam ſequenti die de-
duxit. Tam improuiſo caſu omnes aduerſarij
conſternati, de cauſa epiſc. Ambr. negotium
faceſſere deſtiterunt, catholicíſque epiſcopis
electionem liberam reliquerunt de Anemio
epiſc. Hic eſt ille ipſe cuius mentio habetur in
ſubſcriptione ſynodicæ e epiſt. Concilij œcu-
menici Conſtantinopolitani, licet Anemius e Theod.
illic ſcribatur: idémque interfuiſſe reperitur lib. 5. hiſt.
Concilio Aquileienſi, de quo inferiùs erit ſer- cap. 9.
mo. Sirmienſis eccleſiæ rebus in hunc modum
compoſitis, Ambr. de relicto grege ſollicitus,
è veſtigiò Mediol. redire contendit: cúmque ad
ſuam eccl. optatiſſimè perueniſſet, ad populum f Ambr.
illum ſermonem f habuiſſet videtur, cuius eſt ſerm. 1. de
exordium: Paucorum admodum dierum occu- temp. tom.
patione detẽtus, cœtui veſtro videor defuiſſe, 5.
& alterius eccl. neceſſitatibus euocatus, mini-
mè vobis ſtudiũ ſolitum impendiſſe, &c. quàm
enim mœrens & anxius animo eſſet à ſua ab-
ſens eccleſia, pluribus inſinuat, Iuſtina enim,

cuius de pręſumpta electione epiſc. Sirmienſis G
eccl. fracta iam erat audacia, maiorib9 in dies
ſtimulis in Amb. excitatur, ac niſi catholicum
principem Gratian. verita eſſe, acerbiora in il-
lum certamina cõcitaſſet. Fecit tamẽ quod va-
luit, omnémq; mouit lapidem, vt Arianis quos
fouebat, vna ſaltẽ daretur eccl. Agebant & hoc
Ariani apud Gratianum tumultu magis, quàm
precibus, cùm ille, quò turbas excitatas cõpri-
meret, eccl. vnam à catholicis ablatam ad mo-
dicum temporis ſpatium tãquam ſequeſter de- H
tinuit: ſed illorum cõpreſſo furore, eãdem ca-
tholicis reddidit. Hęc etenim ipſe ſanctus epiſ.
poſt multa de his agens, hæc a addidit: Patuit
omnibus & tuũ non fuiſſe cùm ſequeſtrares, &
tuũ eſſe cùm redderes: hęc ipſe ad Gratianum.

a Ambroſ. lib. 1. de Spir. ſan. c. 1. to. 4.
b Acta Concilij Aquil.

Cùm poſt hęc idem Imp. veniſſet b Sirmium.
Claudianus & Secundianus epiſc. Ariani illum
conueniunt, quæruntur ſe à catholicis vndiq;
pelli, negant ſe Arianos, atq; probatæ fidei eſſe
mentiuntur: rogant Principem vt generale co-
gat Conc. in quo ipſi ſuam cauſam agãt: inſtant, I
vrgent, obtundunt illius aures, nec deſtiterunt,
donec ille tandẽ poſtulatis annueret. Hæc cùm
comperiſſet Ambr. continuò intercedit, ſug-
gerens Imperat. eſſe indigniſſimum, vt propter
duos carioſos hæreticos totiùs orbis fatigaren-
tur epiſc. ac ſic illorum eccl. paſtoribus deſtitu-
tæ, luporum paterẽt incurſui: ſatíſq; illis, ſi bo-
nam cauſam agerent, eſſe conſultum, ſi Aqui-
leiæ ſynodus cogeretur, ad quã Occident. tan-
tùm vocarentur epiſc. ita tamen vt ad eam ve- K
nire nullus cogeretur inuitus. Viſa ſunt hæc
Gratiano æquiſſima, ſicq; ex Ambr. ſententia
eodẽ anno, iiſdémq; Coſſ. Syagrio & Euche-
rio, ex cõpluribus finitimis ciuitatibus epiſc.
Aquileiam conuenerunt, inſuper tam ex Gallia
quàm ex Africa legationes ſunt miſſæ. Congr.
patribus, poſt S. Valerianum epiſc. Aquileiæ
primo loco ſedit Ambr. qui quanta eruditione
arte & ſtudio, quanta item dicendi libertate at-
que facundia veternoſos illos ſerpentes lubri- L
cis ſe ſpiris hinc inde torquentes, mendacio-
rum, falſarũ interpretationũ, ac ſimulationum
latibula quæritantes, fregerit atq; contriuerit,
eiuſdem ſynodi quæ reperiuntur acta teſtan-
tur, eóq; tandem infelices iam victos redegit,
vt alios ſibi dari peterent auditores, eoſdémq;
ſæculares magiſtratus Palladij Arianorum an-
teſignani fuit iſta ſuggeſtio, cuius petulantiam
Ambr. deteſtatus grauiſſima tantóque ſacerdo-
te digna ſentẽtia viri procaciam fregit his ver- M
bis: Sacerd. de laicis iudicare debent, non lai-
ci de ſacerdotibus. Ac poſt alia apoſtoſtolicæ
vocis tonitrua, eiuſmodi in eum ſententię ful-
men intorſit, ſic dicens: Etſi Palladius in multis
impietatibus deprehenſus ſit, erubeſcimus ta-
men vt videatur qui ſacerd. ſibi vendicat, à lai-
cis eſſe damnatus. Ac per hoc, quoniam & in
hoc ipſo damnandus eſt qui laicorum expectat
ſententiam, cùm magis de laicis ſacerd. de-
beant iudicare, iuxta ea quæ hodie audiuimus
Palladiũ profitentem, & iuxta ea quæ condem-
nare noluit, pronuntio illum ſacerd. indignum,
& priuandum, & in loco eius catholicus ordi-
netur. Hæc Ambr. qui & pari ſententia percu-

ANN. D. CCC. LXXXI.

lit Secundianum illius in impietate collegam,
vt cõſtat ex ſynodica epiſt. miſſà ad Galliarum
epiſc. Prælatæ ſententiæ cæteri etiam epiſcopi
ſubſcripſerunt. His feliciſſimè abſolutis redit
Ambr. Mediol. quando ad populum eiuſmodi
viſus eſt habuiſſe c ſermonẽ: Debetem fratres, *c Ambr. conc. 5. to. 6. 102.*
poſt hos cõplures dies aliquid vberiùs prædi-
care, & reuertẽs, è tanto examine ſacerd. dul-
ci vos ſermone reficere, &c. in quo reprehẽdit
eos, quòd eo abſente, in eccleſiis adeundis vſi-
tatam frequentiam minimè retinuiſſent.

Ariani autẽ, etſi ſæpius cum ſuis principibus
dãnati eſſent, tamen non deſierunt quouis mo-
mo Ambr. de fide negotium faceſſere ac con-
trouerſiis laceſſere, quem etſi ſuperare deſpera-
rent, nihilominus pro magno ducebant turbas
ciere, illũ arte aliqua exagitare, ac ſi quomodo
poſſent, deridere. Erãt ex horum numero duo
cubicularij Gratiani Imper. qui cùm pietatem
exteriùs pręſe ferrent, Arium tamen colebant
intrinſecus. hi enim perdifficili de incarnatio-
ne Verbi quæſtione propoſita petulanter nimis
Ambr. prouocarũt. Ille nihil eam diſputationẽ
defugiens, de ea re ſe in eccl. præſente populo,
in diem craſtinũ actutum pollicetur. Sequenti
die venit ſanctus ſacerd. ad baſilicã Portianam,
cõdictum antea locũ, vt quod promiſiſſet, im-
pleret: conuenit frequẽtiſſimus populus, vt au-
diret. Expectat aliquãdiu Ambr. vt illi præſto
eſſẽt qui prouocarant. Cùm autẽ licèt diutiùs
expectati non veniſſent, populo iam diuturna
expectatione defatigato, lõgiúſq; termino ela-
pſo conſcendit ambonẽ de eáque actutus quæ-
ſtione ſic d exorditur: Debitũ, fratres, curo ſol- *d Idem li. de incarn. myſt. in princ. to. 4.*
uendũ, ſed externos meos non inuenio credi-
tores: niſi fortè improuiſo cõuentu putauerint
nos eſſe turbandos, &c. extendit in lõgum ſer-
monem illũ, dum propoſitam explicat quæſtio-
nem, conuertítque eundem in librum quem
de Incarnationis Dominicæ ſacramento in
ſcripſit. cui adiecit appendicem e loco alte- *e Idem c. 8. eiuſdem lib.*
rius quæſtionis de qua à Gratiano Imper. con-
ſultus fuerat. At quid interim accidit illi qui
Ambr. prouocauerant? Id etenim illis contigit
quod ait diuina ſcriptura: Parata ſunt deriſori-
bus iudicia. Qui etenim cõuenire ex condicto *Prou. 19.*
debuerant ad Portianam baſilicã, ad equos agi-
tandos extra ciuitatem egrediũtur: cúmq; age-
rent equos, furentibus illis, mox ex illorũ dor-
ſo excutiuntur in terram tali tantóque impetu,
vt miſeri ſpiritum exhalarent, vt Paulinus a te- *a Paulin. in vita.*
ſtatur, qui rem geſtam conſcripſit.

Superſtite adhuc Gratiano, cũ Priſcillianus b *Ambroſ.*
hęreſiarcha vna cum cęteris eiuſdẽ hęreſis ſe- *b Seuer. Sulp. li. 2. hiſt. circa finem.*
ctatoribus, habitâ ſynodo Cęſaraugustæ, à ca-
tholicis epiſc. dãnatus eſſet, ijdémq; omnes re-
ſcripto eiuſdem Imper. eccleſiis atque vrbibus
pellerentur, inſuper & ex Rom. Imp. finibus
excedere cogerentur, cũ iam ex Hiſpaniis atq;
Galliis à prouinciarũ præſidibus exturbati eſ-
ſent, incuſantes illi iudicij iniquitatem prouo-
carũt ad Damaſum Rom. Pontif. Romam cùm
veniſſent, Damaſus, quòd ſciebat eos iuſtè ri-
téque damnatos, nec ſuo quidem eſt dignatus
aſpectu. At illi Mediolanum redeuntes, cùm &
Ambroſium ſibi ęquè aduerſãtem reperiſſent,

ad ſęculare tribunal ſe conuertētes, Macedoniū tunc Magiſtrum officiorū ingenti vi auri corrū- pētes, per eumdem ſubripiunt reſcriptum tāto Imp. indigniſſimum, quo ea quæ aduerſus eoſdem nuper ſancita erant, reuocabātur, iidémq; in priſtinas ſedes reſtituebantur. Sicq; in hunc modum proditâ catholicâ fide, irritatis religioſiſſimis ſāctionibus, cōtemptis omnibus orthodoxis epiſc. prædamnati hæretici ad eccleſias quibus pulſi erant, hilares redierunt: Sed qui reprobat cōſilia principū, tale facinus nō reliquit inultum, nec deſtituit ſuam eccleſiā, nec deniq; diu paſſus eſt impuriſſimos hæreticos aduersùs catholicos ſuperbire. Itaq; in ira indignationis ſuæ Maximū tyrānū excitauit, quo adminiſtro, Priſcillianum gladij animaduerſione cobibuit. Ideq; terribilis in cōſiliis ſuper filios hominū, in Macedonium tāti ſceleris architectū in hunc modū iuſtiſſime vltus eſt. Cùm enim aliquando viuēte adhuc Gratiano, Ambr. ad pretorium Macedonij Magiſtri officiorum vt pro quodam intercederet, perrexiſſet, atq; illius mādato fores clauſas inueniſſet, ne adeū di facultatē haberet, prophetico ſpiritu hæc de illo eſt vaticinatus: Et tu quoq; venies ad eccleſiā, quā, nec clauſas inueniēs ianuas, nō ingredieris. quod postea factū eſt, cum occiſo Gratiano, Maximo in eius magiſtratus ſæuiente Macedonius confugiens ad eccleſiam, licet patentibus ianuis aditū cùm reperire non poſſet, factus eſt hoſtium præda.

Pſalm. 32. — *Pſalm. 75.* — *c Paulinus in vita Ambr.*

ANNO DO. CCC. LXXXII. His ipſis ferè tēporibus Gratiani, biēnio ante Symmachi pręfecturā, de qua ſuo loco inferiùs ſermo erit, Romanorū ſenatorum pars illa quæ adhuc Gentilis erat, velut ex Senatuſcōſulto ac totius populi auctoritate legationem miſit ad Imp. Mediolani agentem, petens, vt more maiorum concederet peragi ſacra, & victimas immolari, reddiq; ablatas pro ſacrificiis obeūdis impēſas, rogans, inſuper, vt idem Gratianus, vt olim ethnici Imp. Pont. maximus dici vellet. At ille execratus titulum Chriſtiano principe indigniſſimum, cętera etiā quæ petebantur, reſiſtētibus ſenatoribus Chriſtianis, ac in primis Damaſo Romano Pont. atq; ſimul Ambr. qui in his multus fuit, cōcedere omnino renuit. Hæc alicubi commemorat Ambr. [f] in hunc modum: Pauci Gentiles cōmuni vtuntur nomine. Nam & ante biennium fermè cùm hoc petere tentarent, miſit ad me S. Damaſus Romanæ Eccleſię ſacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Chriſtiani ſenatores dederūt, & quidem innumeri, poſtulātes nihil ſe tale mādaſſe, non congruere Gentium iſtiuſmodi petitionibus, non præbere conſenſum: queſti etiam publicè priuatimque ſe non conuenturos ad curiam, ſi tale aliquid decerneretur, & poſt pauca: Hunc libellum ego fratri clementiæ veſtræ (Gratiano videlicet) direxi, vnde conſtitit, non Senatum aliquid de ſuperſtitionis impēſis mandaſſe legatis. Hęc Ambr. cuius operâ (vt apparet) vſus eſt Damaſus aduersùs eiuſmodi petitionem Gentilium. Cætera autem Ambroſij aduersùs Symmachum eā de cauſâ ſuſcepta certamina, paulò inferiùs opportuniùs narrabuntur.

d Ambr. epiſt. 11. ad Valent. — *Aug. to. 5.* — *e Zozim. l. 4. hiſt.* — *f Ambr. epiſt. 11. ad Valent.*

Sequenti anno poſtquā hęc geſta ſunt, Gratianus [g] Imp. cùm duxiſſet exercitum in Gallias

A aduersùs Maximum tyrannum, Merobaude & Saturnino Coſſ. à ſuis proditus, apud Lugdunū occiſus eſt, cuius interitum ſæpe multúmque luxit Ambr. qui hæc [h] de eo: Quomodo ſine pugna ceciderunt potentes: Doleo in te, fili Gratiane, ſuauis mihi valde. Plurima dediſti tuæ pietatis inſignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas, meū de te plus dolebas dolorem. Hæc ſanctus epiſcopus, & alia plura de virtutibus eius, quas receſuit ea oratione quā habuit in funere Valē-

B tiniani, necnon in enarratione in Pſalmum 61. vbi cùm multa per digreſſionem in eius laudem enarret, demum in ipſum Maximum ac in proditores inuehitur. Iam Romanum Imperium obitu Gratiani in vltimum diſcrimen videbatur adductū, iámq; ad barbaros videbatur eſſe translatum, niſi quàm primū occurriſſet Ambr. qui rei ſibi charioris diſpēdio, & ſuſcepta legatione, imminens periculum auertiſſet. Hoc ille nimirum à Deo precibus cōtendebat, vt publica calamitas aliquo ſuo priuato ac domeſtico

C incōmodo auerteretur, idq; factū eſt in primis amatiſſimi fratris ſui Satyri morte, qua ſalutem totius Italiæ redemiſſe videtur: id enim ex his quę idem ipſe in oratione habita in funere fratris narrat, intelligimus, cùm ait: Nihil habeo quod querar, ſed habeo in quo Deo gratias agā: quia ſēper optaui, vt ſi quæ perturbationes vel Eccleſiā vel me manerent, in me potius ac meā reciderent domum. Deo igitur gratias, quia in hoc omniū metu, cùm omnia motibus ſint ſuſ-

D pecta barbaricis, cōmunem mœrorem priuato dolore trāſegi, & in me cōuerſum eſt quidquid omnibus timebam. Atque vtinam ſic conſummatū ſit, vt dolor meus publici doloris redēptio ſit. Nihil quidē habui, fratres chariſſimi, in rebus humanis tāto fratre pretioſius, nihil amabilius, nihil charius: ſed præſtāt priuatis publica, &c. Ex prædictis quidem patet, quibus temporibus Satyrus ex humanis deceſſerit, quem immaturo obitu ætate adhuc nobilē, diem obiiſſe idem affirmat, cum clariſſimi viri, amantiſſimi fratris laudes oratione luculentiſſima celebrat.

E Quid tum autē magno in diſcrimine ſumma rerum poſita Ambr. egerit, ad Maximū legatione ſuſcepta, in mediū adducemus. Cùm tyrannus, coniunctis ſibi copiis Gratiani, florentiſſimo polleret exercitu, omnéſque magnopere pertimeſcerent, actutum fore vt ad totius Italiæ cladem iuga Alpium ſuperaret; Valētinianus Aug. legationem pacis ad eum mittere quantocyus feſtinauit: nulluſque ad tantam rem obeundam magis accommodatus, quàm Ambr. viſus eſt:

F qui licèt negotiū perarduum ac plane deſperatum eſſe ſentiret, idémque eſſe Maximum tot auctum copiis, tantiſq; elatum victoriis ab acceſſu Alpium, atque ab inuaſione Italiæ continere, ac inundātis fluminis impetum coërcere: nihilominus diuina virtute confiſus, tantæ molis legationem ſuſcipiens, ad Maximum in Galliis hibernantem acceſſit. Quid tandem? Men- [illegible] illam elatam, ingētes illos animos Maximi ſpirantis minas ac cædes ſic illa dicendi vi, & epiſcopali illa auctoritate cum ſumma vitæ integritate cōiuncta repreſſit atque continuit, vt

g Rufin. l. 2. cap. 14. Socrat. l. 5. cap. 11. Sozom. lib. 7. cap. 13. Hier. epiſt. 3. Gildas de exer. Britann. Lat. Pacat in Panegyr. Theod. — ANNO DO. CCC. LXXXIII. — *h Ambr. in conc. de obitu Valent. to. 5. 93.* — *In princ. tom. 4.*

G ad pacem oblatã ſuſcipiendam impelleret. Hæc quidem omnia etſi non aliũde, ex paucis ſaltem eiuſdem Ambr. verbis licet colligere, qui Iuſtinæ Auguſtę, ingratiſſimæ fœminæ, petulantiam refellẽs (cum illa virũ ſanctiſſimũ de Imperio, déque eius filio Valentiniano Auguſto optimè meritum, tyrannũ etiã appellare nõ vereretur) hęc[a] ait: Non hoc Maximum dicere, quòd tyrannus ego ſim Valẽtiniani, qui ſe meę legationis obiectu queritur ad Italiã non potuiſſe tráſire. Hęc ille de prima ſua legatione: quo munere iterum functus eſt, vt ipſe[b] teſtatur, licet[c] Paulinus ſecundam cum prima confundat. Agemus autem de ſecunda ſuò loco inferius.

H Compoſitis rebus inter Valentinianũ & Maximũ, ſequẽti anno, Richimere & Clearcho Coſſ. Symmac. Patricius ad munus Vrbanę prefecturæ vocatur, prout Imp. reſcripta[d] ad eum hoc anno data declarãt, licet Paulinus ad alia tempora illam referat, nimirũ poſt receſſum Theodoſij ex Italia poſt Maximum debellatum. Sed in I his plus deferimus Imp. reſcriptis, cum pręſertim & Aug. teſtimoniũ ſuffragetur, dum de ſe, ait[e], à Symmacho tunc Vrbis præfecto Romã Mediolanũ eſſe miſſum. Porrò longè ante Maximi interitum eius Mediolanũ aduentum contigiſſe, idem ipſe facile monſtrat, dum poſt longas moras ſe in Africam remeaſſe nuper occiſo Maximo aperrè[f] teſtetur. Geſſerat etiam Symmachus idem Vrbanæ præfecturæ munus ante ſeptenniũ, vt vetus inſcriptio[g] in marmore inciſa docet. Paulinus (vt reor) pręfecturam Vr- K banã Symmachi cũ eiuſdẽ Cõſulatu cõfundit, quem poſt hæc tẽpora geſſiſſe certum eſt. Non exiſtimet quis otioſã eſſe ac ſuperuacaneã eiuſmodi de tẽpore Symmachi præfecturę digreſſionem, nam ſi tẽpora confundantur, veritatem quoq; hiſtorię periclitari neceſſe eſt. Symmac. itaq; auctus munere pręfecturę Vrbanę, eãdem reſtituendæ Idololatriæ inſanam cogitationem cauſámq; aggreſſus, qua ſemel deiectus fuerat, miſit ad Valentinianum Aug. Mediolanum re- L lationis libellum, quo antiquatos ſuperſtitionis cultus reſtitui peteretur, vtq; vel ſaltem in Capitolio reſtitueretur ara Victorię, cui more maiorum victimas immolarẽt. Adiecit & illud orgare, vt priuilegia iam pridẽ ſacerdotibus idolorũ, ipsíſq; Veſtalibus virginibus cõceſſa, iiſdem etiã redderẽtur. Hęc cùm audiſſet Ambr. licet Symmachũ de ſe, fratréq; ſuo Satyro olim optimè meritum plurimi faceret, tamen Chriſtianę religionis zelo æſtuãs, aduersùs illũ apud Imp. certamen ſuſcepit, illiúſq; relationẽ[a] con- M trariis ſcriptis egregiè confutauit, ipſúmque Valentinianum iã labãtem ſuſtinuit, & ne quid tale cõcederet, ſacerdotali vigore cõtinuit, hæc interdũ cõminatus dicẽs: Certè ſi aliud ſtatuitur, epiſc. hoc æquo animo pati & diſſimulare non poſſumus, licebit tibi ad eccleſiã cõuenire, ſed illic non inuenies ſacerdotem, aut inuenies reſiſtentem, Quid reſpondebis ſacerdoti dicẽti tibi: Munera tua non quęrit Eccleſia, quia tẽpla Gentilium muneribus adornaſti? Ara Chriſti dona tua reſpuit, quoniã arã ſimulacris feciſti? &c. Rogauit eum inſuper, dari ſibi miſſę à Symmacho relationis exemplar, quo accepto, mira dicendi facundia cuncta quę ille pro Gẽtilium ſuperſtitione poſuerat, cõtrariis rationibus accuratiſſimè refellit, ac fortiſſimè confutauit, ac Symmachum denique à cœptis deſiſtere omnino coëgit. Agens aliquando Ennodius Ticinenſis de eodem Symmacho ab Ambroſio ſuperato, ſic diſtico eleganter luſit.

Dicendi palmam Victoria tollit amico,
Tranſit ad Ambroſium, plus fauet ira deæ.

Aurelius Prudentius etiam diſertiſſimo poëmate eandem Symmachi relationem eluſit.

H Eodem anno præfecturæ Symmachi Auguſtinus Tagaſtenſis, qui poſtea fuit Hipponenſis epiſcopus, dum Romæ florentiſſime[b] profiteretur rhetoricam, ab eodem præfecto miſſus eſt Mediolanum, vbi morabatur Imperator, vt illic doceret; requiſitum enim erat ab Imperatore illius officium, vt aliquem diſertiſſimum rhetorem Roma mitteret. Itaque iiſdem Coſſ. Richimere & Clearcho, qui annus præceſſit Conſulatum Bautonis, Auguſtinus Mediolanũ ſe con- I tulit. Id quidem non aliquã cõiectura, ſed certã eiuſdem Auguſtini aſſertione conſcribimus. Agẽs enim ipſe aduersùs[c] Petilianũ, anno ante conſulatum Bautonis Mediolanũ ſe aduentaſſe fatetur. Mediolani verò cùm eſſet, ſępe cõuenit S. Ambr. (veritatis enim indagandę immenſo tenebatur deſiderio, à qua, deceptus à Manichæis, lõgiùs euagarat) eundem iam toto terrarum orbe celeberrimũ fama cognouerat, ab eo humaniſſimè ſuſcipitur: qui talem tantúmque K virũ per deuia ferri moleſtiſſimè tulit: ac quoties eum cum cæteris in concione præſentem conſpexiſſet, in eius animum veritatis aliquid inſtillare non deſtitit. Adibat ille ad eius cõciones inflatus ſcientia, non vt diſcipulus, ſed potiùs vt arbiter. Cùm autem verborum iaculis ſæpe configeretur, illud in primis veritatis lumen accepit, vt Manichęus amplius eſſe deſiſteret; ſéq; eo errore annis nouem fuiſſe detentum ingemuit, Manichęiſq; Academicos philoſophos antepoſuit, cùm interea ſancta mater L eius terrâ maríque perditum filium ſequẽs, Mediolanum ex Africa veniens, opportunè importunéque eum Ambr. egit, vt filiũ Chriſtianum catholicum faceret; illũ enim religioſa fœmina plurimi faciebat, & quidquid ab eo audiebat, id ſacroſãctum ac diuinitus illapſum exiſtimabat. Abſtinuit[d] eius monitu ab inferendis cibariis ad memorias Martyrum, & de ieiunio[e] ſabbathi cùm dubitaret quid ageret, in eius ſẽtentia cõquieuit. Cæterum vt aliquid obiter dica- M mus de eo quod ſpectat ad ieiuniũ ſabbathi, & alios aliquos ritus Eccleſiaſticos, etſi diuerſo modo ab vſu Romanæ Eccleſiæ eos Ambr. obſeruauit, id quidem non eo animo fecit, quaſi ſuos tantùm probãs, illos deſpiceret. Audi quid ipſe profiteatur, cùm de ea[f] re agens hęc ait: Non ignoramus quòd Eccleſia Romana hanc cõſuetudinem non habeat (lauandi ſcilicet pedes nuper baptizatis) cuius typum in omnibus ſequimur & formam. Et paulò poſt: In omnibus cupio ſequi Eccleſiam Romanam, &c. Eiuſmodi enim rituum veritates, modò catholicę fidei & charitatis vnitas retineatur, & ſancta Romana Eccleſia Apoſtolica ſedet vt mater

a Ambr. epiſt. 14. ad Marcell. ſoror. tom. 5.
b Idem in concion. de obitu Valent. tom. 5. 84.
c Paulinus in vita Ambr.
ANNO DO. CCC. LXXXIV.
d lib. 4. de ſent. expetit. rec. & l. 44. de appel. in C. Theod.
e Aug. li. 5. Conf. ca. 13.
f Idem l. 3. cont. Petil. cap. 25.
g Habetur apud Aldum lib. de Orthogr. pag. 287.
a Ambr. epiſt. 11. ad Val. iun. Imp. to 5.
b Aug. l. 5. Confeſſ. 13.
ANNO DO. CCC. LXXXIV.
c Idem lib. 3. cont. Petil. c. 25.
d Idem l. 6. Conf. ca. 2.
e Idem epi. 118. ad Ianuar.
f Ambr. l. 3. de Sacra. cap. 1. to. 4.

& magiſtra omnium eccleſiarũ cognoſcatur, ni-
hil impediũt, quo minus omnes ſimus in Chri-
ſto. Cùm igitur Aug. totus ad quærendum eſſet,
eiúſq; animus variis dubitationũ & argumen-
torum fluctibus agitatus, nuſquam quieſceret,
cupiebat magnoperè Ambr. curis vacuum & à
negotiis otioſum inuenire, vt de cũctis cum eo
abſq; arbitris longiorem ſermonem conferret:
quod cùm diutius expectaſſet, ac pluries pertẽ-
taſſet, tamen ob aſſiduã negotiorum frequentiã
numquã potuit fieri voti cõpos. Hæc autem cùm
ſuperiùs attigerimus, cùm ageremus de Ambr.
inſtitutis ac moribus, nũc tamen eadẽ ab eo fu-
ſiùs dicta repetere nõ putamus incõgruum, hæc
enim ipſe Aug. narrat[a] his verbis: Non enim
quærere ab eo poterã quòd volebã ſicut volebã,
ſecludentibus me ab eius aure atq; ore cateruis
negotioſorum hominũ, quorum infirmitatibus
ſeruiebat: cum quibus quãdo nõ erat (quod per-
exiguum tẽpus erat) aut corpus reficiebat ne-
ceſſariis ſuſtentaculis, aut lectione animum. Et
inferiùs: Certè mihi nulla dabatur copia ſciſci-
tandi quæ cupiebã de tam sãcto oraculo tuo, pe-
ctore illius, niſi cũ breuiter aliquid eſſet audiẽ-
dum: æſtus enim illi mei otioſum illum valde,
cui refunderentur, requirebãt, neq; vmquã in-
ueniebãt. Hæc Auguſt. & alia id genus, quibus
profectò redarguitur ille ſermo, qui adſcribitur
S.[b] Ambr. in quo narratur, Auguſt. ſæpe ſæpius
laceſſiſſe diſputationibus B. Ambr. diſtinuiſſe,
fatigaſſe, atq; adeo coartaſſe ſanctum virum, vt
viribus destitutum ad diuinã opem imploran-
dam, quæ ab Aug. captionibus ſe tuaretur, ſæpe
cõpulerit. Sunt & alia, quæ eumdem ſermonem
cõmentitium eſſe redarguãt, quæ alibi pluribus
diſſeruimus. Cæterum etſi Ambr. diſputatio-
nibus ſe admodum profeciſſe, alibi teſtetur, eas
tamen illas eſſe arbitror quas idem S. Ambroſ.
in Academicorum ſcholam inſtituit. Nam ſo-
lutus ſemel Aug. Manichæorum nexibus, om-
nia ſuarum cogitationum ſuffragia (vt ipſe ait)
ibant in ſententiam Academicorum, quorum re-
centiores ſectatores calumniabantur ex libris
Platonis omnes Domini noſtri Ieſu Chriſti ſen-
tentias eſſe decerptas, quibus occurrens Ambr.
aduerſus[d] Platonem eruditiſſimos edidit com-
mentarios, quos inſcripſit de Sacramentis, ſiue
de Philoſophia: quos ipſos ſibi optime notos
idem Aug. poſtea in Africa poſitus, ſcribẽs[f] ad
S. Paulinum, ad ſe mitti deſiderauit. Dolemus
eos iniuria temporum excidiſſe. Sed iam ad in-
termiſſa redeamus. Anno demum tertio, ex quo
Aug. Mediolanum acceſſit, variis diſtentus am-
bagibus, & perplexitatibus implicatus, neſcius
quid ageret, diuino tãdem lucis fulgore perfu-
ſus, pulſa mentis denſa caligine, ſpiritui obſe-
quens, dedit tandem nomen Chriſto, indomi-
támq; ceruicem illius iugo ſubiecit, lætus, gau-
dénſque vna cum Alipio & Adeodato filio à S.
Ambr. baptizatur, Honorio & Euodio Coſſ.
anno Domini trecenteſimo octogeſimo ſexto.
Fertur tum Cãticum illud, Te Deum laudamus,
vnà ſimul Ambr. & Auguſt. alternis vicibus ce-
cinisse. Quod autem in illo falſo Ambr. attribu-
to ſermone, de quo antea dicebam ſcriptũ eſt,
Ambr. tum in baptiſmate nigra cuculla Augu-

a Aug. l. 6. Conf. c. 3.
b Serm. 92. in vet. imp. Ambr.
c Aug. de vtilit. credendi ad Honorat. c. 8.
d Idem lib. 2. de doct. Christia. ca. 28, & lib. 2. cont. Iul. Pelag. c. 7.
e Idem l. 2. Retr. ca. 4.
f Idem ep. 34.
ANNO DO. CCC. LXXXVI.

A ſtinum induiſſe, quis non videat hæc præſcri-
ptis antiquiſſimis Eccleſiæ moribus contradi-
cere, cum exploratiſſimum habeatur, fideles
omnes tam Occidentalis quàm Orientalis Ec-
cleſiæ poſt baptiſmum albis veſtibus indui ſoli-
tus? Sed de his hactenus. Baptizatus ab Ambro-
ſio Auguſtinus, ſe tanto patre in Chriſto geni-
tum gloriari conſueuit: vnde agens aliquando
aduerſus Iulianum[g] Pelagianum hæc ait: Ad-
huc audi alium excellẽtem diſpẽſatorem, quem
veneror vt patrem: in Chriſto enim Ieſu, per
B Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti mi-
niſtro lauacrum regenerationis accepi: beatum
loquor Ambroſium, cuius pro catholica fide
gratiam, cõſtantiam, labores, pericula ſiue ope-
ribus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, &
mecum non dubitat orbis prædicare Roma-
nus. Hæc Auguſtinus, qui quod dicit de labo-
ribus & periculis eius, alludit nimirum ad ea
tempora, quibus Mediolani cùm eſſet (quod
&[h] alibi idem ipſe teſtatur) Iuſtina Auguſta,
Arianorum patrona, Ambroſium miris modis
C vexauit atque exercuit, de quibus iam agere
aggrediar.

Etſi, vt olim impia Iezabel in ſanctum pro-
phetam Eliam, ita Iuſtina Auguſta infenſiſſimo
ſemper fuit animo erga B. Ambroſium, fidei
catholicæ propugnatorẽ & propagatorem egre-
gium, eúmque non paucioribus aut leuioribus
prælijs laceſſiuiſſet: tamen viuente adhuc Gra-
tiano Auguſto fidei patrono, quem erga ſan-
ctum ſacerdotem nouerat eſſe propenſiorem,
D apertè illi vim inferre non licuit. Vnde hiſtori-
ci[i] illi, qui ante obitum Gratiani ſæuos illos
conflictus à Iuſtina in Ambroſ. excitatos, refe-
runt in tempora Gratiani, nullam prorſus tem-
poris rationem habuiſſe videntur, cum tam S.
Auguſtini qui præſens eos vidit, quàm etiam
aliorum auctoritate luce clariùs conſtet, ea om-
nia poſt necem Gratiani eſſe cõſecuta: quod &
certa ratio perſuadet. Nam vt diximus Gratia-
no ſuperſtite minus illi liberum fuit sãcto viro
inferre moleſtias: eo autem ſublato compoſitis
iam rebus inter Valentinianum & Maximum,
E impia fœmina, cùm Imperator adhuc puer eſſet
liberas nacta habenas Imperij, quod cõpreſſe-
rat diúque occultarat virus euomuit, acerbiſſi-
mámq; in Ambr. excitauit perſecutionẽ, obli-
ta nimis turpiter quod eidem ſancto epiſcopo,
qui Maximi tyrãni impetus ſua legatione cohi-
buiſſet, Imperium ipſum acceptum ferre debe-
ret. Primum omnium itaq; illud habuit in con-
ſilijs, vt impij Ariani ſuam eccleſiam & epiſco-
pum nanciſcerentur, qui ſicut impietatis, ita &
F ſedis eſſet heres impij olim defuncti.

Opportunus illi ad eã rem viſus eſt homo ge-
nere[a] Scytha eiuſdem perfidiæ & nominis, Au-
xẽtius iunior, quem ſeniori Auxentio[b] Cappa-
doci ſubſtitueret, nec mora, iſtud ipſũ ſicut im-
piè ita & nauiter implet. At quoniã nomen Au-
xentij erat Mediolani ob perfidiã ſenioris odio-
ſiſſimum, hic fallaciarũ artifex mutato nomine
dici voluit Mercurinus, de quo hæc perbellè[c]
Ambr. Vnum, inquit, portentum eſt, duo nomi-
na. Etenim ne cognoſceretur quis eſſet, muta-
uit ſibi vocabulum, ſed perfidiam non mutauit:

g Idem l. 1. cont. Iul. Pelag. ca 3.
1. Cor. 4.
h Idem l. 9. Conf. ca. 7.
3. Reg. 19.
i Sozom. l. 7. ca. 13. Niceph. l. 11. ca. 19. & Paulinus. in vita Ambr.
a Ambr. in conc. de Baſil. non trad. hæred. tom. 5.
b Ath. lib. de Synod.
c Ambr. de Baſil. non trad.

exuit lupũ,& induit lupum. Nihil prodeſt, quod G murauerit nomen: quid ſit, agnoſcitur: alius in Scythię partib⁹ dicebatur, alius hic vocatur, &c. Nõ profuit illi mutaſſe nomen, & dici Mercurinus, nam Auxentius dici vſitatius conſueuit, ſic enim & S. Hieron. d eum appellat. Eo itaque in locũ ſenioris Auxentij ſubrogato, Iuſtina apud Valẽtinianum filium egit, vt ab Ambroſ. petat dari baſilicam Arianis. Ille mox iubet Ambroſ. venire in palatium. Quæ autem tunc geſta ſint inter vtrumq; idem ſanctus epiſcopus refert his verbis, e dum ad quaſdam Auxẽtij obiectiones H reſpõdẽs ait: Quaſi verò ſuperiore anno, quãdo ad palatium ſum petitus, cum præſentibus primatibus ante cõſiſtorium tractaretur, cùm Imperator baſilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contẽplatione regalis infractus ſim cõſtantiam nõ tenuerim ſacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim? Nonne meminerũt, quòd vbi me cognouit populus palatiũ petiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſent, quando Comiti militari cum expeditis ad fugãdam multitudinẽ egreſſo obtulerũt omnes ſe neci pro fide Chriſti. Nõ I tunc rogatus ſum vt populũ molli ſermone mulcerem? ſpõderem fidem quòd baſilicã eccleſiæ nullus inuaderet? Et cùm pro beneficio meũ ſit officiũ poſtulatum, tamen quod populus ad palatiũ veniſſet, mihi inuidia cõmota eſt. In hãc igitur inuidiam me redire deſiderãt. Reuocaui populũ & tamen inuidiam nõ euaſi: quam quidem inuidiã ego temperãdam arbitror, non timendã, &c. hæc de his Ambr. At verò Ariani K eã populi pro ſuo paſtore fiduciã in inuidiã aduerſùs Dei ſacerdotem retorquẽtes, atq; illum quaſi tyrannum incuſantes, plus virium eſſe in Ambroſio quàm in Imperatore iactabant. Hæc autem primo perſecutionis annu ſunt geſta.

ANNO DO. CCC. LXXXV.

Sequẽti autem anno, qui numeratur ſecundus poſt obitum Gratiani, Arcadio & Bautone Coſſ. Auxentius fultus Imperatoris auxilio, qui cũcta gerebat ad matris arbitriũ, conſueto hęreticorũ faſtu, quo hęreſim uſtentaret, inſultãs petulantius in Ambr. eundem ad publicam de fide diſ- L putationem prouocat, eligitq; qui aſſiſtant arbitros, eoſdẽmq. Gẽtiles homines. Exhorruit Dei ſacerdos procaciã hominis, quomodo non erubeſceret fidei causã, iudicio eccleſiaſtico poſthabito, credere ethnicorũ arbitriu, quamobrẽ ne tam fœdam ignominiã ſanctę Eccleſiæ irrogaret, à turpiſſimo cõgreſſu ſibi abſtinendũ putauit. Sed quò magis Ambr. reſiſtere, eò ardentiùs cõtumelioſus homo inſtare ac vrgere non ceſſat. Itaq; temerario quodam faſtu adit Imperatorem, rogat, inſtat, ac denique extorquet, vt M cogat Ambr. vnâ ſecum de fidei veritate, condictâ die agere corã paganis hominib⁹, qui aſſiſtant vt iudices: cuius tam inſolẽti petitioni, fauente Iuſtina matre, Valẽtinianus indulſit, miſitq; Dalmatium tribunum, qui ad certam diem diſputationem cùm Auxentio indiceret S. Ambroſ. dãnſque hoc illi, vt ſicut ille ſuos, ita ipſe arbitros qui iudicarẽt, eligeret: præſcribitur & locus ipſum patens conſiſtorium coram Imperatore. Hæc cùm à Dalmatio accepiſſet Ambr. quod erat ſacerdotalis vigoris nõ omiſit, libellum conſcripſit f ad Imperatorem, Ambr. con-

ſtantia & epiſcopali grauitate digniſſimum, quo demonſtrat ipſum Valentinianum Auguſtum cum legibus ſæculi, tum etiã eccleſiaſticis ſanctionibus maximam eo decreto iniuriam irrogaſſe, & quidem in primis à patris ſui Valentiniani ſenioris iudicio temere receſſiſſe. Nam cum pater eius ſtatuiſſet, ac ſanctione firmaſſet, vt in cauſa fidei, vel eccleſiaſticarũ perſonarũ, non niſi ſacerdotes iudicarent, ipſe in gratiam hęreticorum dignam Chriſtiano principe conſtitutionem non minus impudenter quam audacter antiquare non dubitaret, cùm ratum ac firmiſſimũ eſſet, in his quę ſunt fidei, epiſcopos de Imperatore iudicare, nõ de epiſcopis Imperatores, ipſúmq; contra ius fáſque ætate adhuc iuniorem, necdum planè Chriſtianũ, ſed catechumenum maiorũ leges infringere, ac de fide ſibi tantùm vellet arrogare iudicium. Denique poſt multa id genus prolata, illud ſignificat; Si Auxentius non ad palatium, ſed ad ſynodũ prouocet, velitque more maiorum coram epiſcopis experiri, etſi ob vnum hominem fatiganda non eſſet eccleſia, cùm nec ius ſit angelo de cælo ſtatuta dogmata infirmare, tamen ſe paratum ſuæ fidei cuicumque rationem poſcenti reddere, & ſanctę ſynodi ſubire iudicium. Demum cur nõ præſẽs, ſed per libellũ apud Imperatorem agat, eam affert causã, nimirum ſe à cõſacerdotibus fuiſſe prohibitum, tum ne extra eccleſiam fidei cauſa protrahi videretur, tum etiã quod iidem timerent, ne abſente epiſcopo Arianis baſilica traderetur. Hæc & alia ad Imperatorem Ambr. Viſus eſt autem Valẽtinianus Imperator his acquieſcere: tamen Iuſtina Auguſta cùm omnes conatus ſuos irritos eſſe videret, & res Arianorũ quotidie deteriore loco eſſe, ac pœne ad nihilum redigi animaduerteret, nihilq; eorũ quæ cogitaſſet, ſe poſſe efficere, dum Ambr. eccleſię præſideret: in eo omne ſtudium ponere a decreuit, vt eundem vi abreptum aliò in exilium amandaret. Init cum ſuis conſilium: rem perdifficilem ipſam aggredi nullus non videt, cùm populus tam vehementer ſuo faueret ſacerdoti. Promittit illa tribunatus & alias dignitates his qui quacumque arte illum abriperẽt, ac in exilium ducerent. Cùm multi id facere conati eſſent, Deo prohibente, nullus tamen valuit efficere. At vnus ex his cæteris audacior, eóque infelicior, Euthymius nomine, execrãdum facinus conatus perficere, conducit ad eam rem domum propinquam eccleſiæ, parat in ea currum, in quem epiſcopum ab oculis multorum vi repente ſubductum imponat, ac celeri curſu extra mœnia ductum, inde in exilium aſportaret. Fefellit ſpes miſerum: qui & poſtea incidit in foueam quam fecit, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcẽdit. Nam euoluto anno, ea ipſa die qua in Ambroſium illa parauerat, ipſe eadem cogitur experiri, ob facinus enim graue commiſſum, ſuper eundem currum impoſitus ducitur in exilium. Non latuerunt hęc Ambroſium: qui agens in Auxẽtium, meminit de curru parato, atque aliis quæ pertentata eſſent ab Arianis, dum b ait: Nemo vos turbet quod aut currum præparauerant, aut dura, aut videbatur ſibi, Auxẽtij ipſius qui ſe dicit epiſcopum, ore

d Hieron. epiſt. 57. ad Damaſ.
e Ambr. de Baſil. non trad.
f Idem epi. 13. ad Valent. n. 5.
a Paulinus in vita Ambr.
Pſal. 7.
b Ambr. de Baſil. non trad. n. 5. 81.

ſacta. Pleriq; narrabant percuſſores præmiſſos A
pœnam mortis eſſe decretã, &c. Inter hæc autem rurſus adſunt tribuni, rurſus Imperat. exponuntur iuſſa, quibus dari eccleſiam, ſacra etiam vaſa proferri, Ambr. cedere, & de ciuitate exire, & quò vellet abire, protinus iubebatur. Quid autem ad hæc omnia, his auditis, Dei ſacerdos reſpõderit, ex ipſo ᵃ audiamus: Dixi conuentus: Abſit à me vt tradã Chriſti hereditatem. Si ille patrũ hereditatẽ nõ tradidit, ego tradã Chriſti hereditatẽ? Sed & hoc addidi: Abſit vt tradam hereditatem patrũ, hoc eſt, hereditatẽ Dioniſij qui in exilio in cauſa fidei defunctus eſt, hereditatem Euſtorgij cõfeſſoris, hereditatem Myroclis, atq; omnium retro fideliũ epiſcoporum. Reſpondi ego quod ſacerdotis eſt: quod Imper. eſt, faciat Imp. Hæc quo ad baſilicam, quòd autem ad vaſa, hæc etiã: Cũm eſſet propoſitum vt eccleſiæ vaſa iam traderemus, hoc reſponſum reddidi: Me, ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris eſſet, libenter offerre, tẽplo Dei nihil poſſe decerpere, nec tradere illud quod C
cuſtodiendũ, non tradendũ acceperim, deinde conſulere me etiam Imp. ſaluti: quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocẽ liberi ſacerdotis, ſi vult ſibi eſſe conſultũ, recedat à Chriſti iniuria. Hæc de his quæ ſpectãt ad traditionem vaſorũ. De eo autẽ quòd iuſſus eſt inde recedere, reſpõdit his verbis: Deſerẽdæ eccleſiæ mihi voluntatẽ ſubeſſe nõ poſſe quia plus Dominũ mũdi, quàm ſæculi huius Imperat. timerem. Sanè ſi me vis aliqua abduce- D
ret ab Eccleſia, carnẽ meã exturbari poſſe, non mentem, paratũ me eſſe, vt ſi ille faceret quod ſolet eſſe regiæ poteſtatis, ego ſubirem quod ſacerdotis eſſe conſueuit. Hæc tunc ad tribunos miſſos Ambr. Cum autẽ interim milites vallaſſent eccleſiã, populus frequẽti agmine cõfluere ad eam, iuſſũ circumdare ſacerdotẽ, impẽſius cuſtodire, diurnis ac nocturnis excubiis tueri diligenter curauit. Sequenti ᵈ die Præfectus cõueniẽs, conatur Ambr. ſuadere, vt ſaltem Portianã baſilicã, quæ extra ciuitatis eſſet mœnia, E
traderet Arianis. Populus hæc audiẽs reclamat. Præfectus hæc renũtiaturus Imp. diſcedit. Factum eſt autem, vt per plurimos dies noctéſque milites obſidione eccleſiã cingerẽt, & populus intus cuſtodiret Ambr. quando ipſe altera die egregiã ad populũ habuit concionẽ, quæ inſcribitur, In Auxentiũ: qua cum iam cuncta quæ à tribunis peracta eſſent, recẽſet, tum etiã declarat quo ipſe animo eſſet: nempe ſe potius mori paratũ, quàm Dei eccleſiam tradere: rem ipſam agi potiùs debere lacrymis & orationibus quàm F
humanis viribus docet, quibus fidere quã ſtultum eſſet, ex his quæ tũc accidiſſent, facilè mõſtrat, dicẽs: Seruũ Chriſti non cuſtodia corporalis, ſed Domini prouidentia ſepire conſueuit. Turbati eſtis, quia apertas reperiſtis geminas fores, quas captus oculis quidã, dum hoſpitium propriũ repetit, pateféciſſe memoratur. In quo cognoſcite, quòd nihil ſuffragetur humana cuſtodia. Ecce vnus qui vidẽdi munus amiſit, ſoluit vniuerſa veſtra munimina, & cuſtodias luſit. Dominus autem ſuæ miſericordiæ cuſtodiam

A non amiſit. Nonne ante biduũ, vt meminiſtis; etiam illud repertum eſt, quod à parte læua baſilicæ ingreſſus quidam peruius fuit, quem putabatis clauſum eſſe atque munitum? Sepſerunt nempe armati baſilicam, explorabant hos atque illos aditus, cæcitate perfuſi ſunt, vt quod apertum erat, videre non poſſent, itaq; per plurimas noctes quod apertum fuerit, non ignoratis. Deſinite ergo ſollicitari: quia hoc erit quod Chriſtus iubet, & hoc eſſe expedit. Hæc & alia Ambr. pro concione ad populũ, ea Dominica quæ præ-
B cedit maiorem hebdomadã quam Palmarũ dicimus, cum in eccleſia legi conſueuit locus ille Euangelij quo de Dño ſedente ſuper aſinãm & pullum eius narratur hiſtoria, quando (vt ad ſororem ᵃ ſcribit) tẽpus aderat, quo traderet competentibus ſymbolũ. Illa enim Dominica id antiquitus fieri ſolitum, Iſidorus ᵇ & alij teſtãtur. Quid autem eo die Dominico actum ſit, ſcribẽs ad ᶜ ſororem accuratè cuncta recenſet. Locum autẽ ex epiſtola Ambr. etſi paulò prolixiorem, integrũ referemus, quod ad rerum cognitionẽ
C maximè pertineat, noſtrúmq; inſtitutum retinebimus, libẽter enim toto hoc opere veterum ſcriptorum, Ambr. in primis verba adſcribere ſolemus, vt hiſtoriæ veritas ex ipſis fõtibus puriùs, vt ita dicam, hauriatur: hæc igitur ſcribit Ambr. Sequẽti die (erat autem Dominica) poſt lectiones atq; tractatum (tractatum autem intelligit orationem illam in Auxentium) dimiſſis cathecumenis, ſymbolum aliquibus competentibus in baptiſterij tradebã baſilica. Illic nun-
D tiatum eſt mihi cõperto quod ad Portianam baſilicam de palatio decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen mãſi in munere, Miſſam facere cœpi. Dum offero, raptũ cognoui à populo Caſtulum quendam, quem presbyterum dicerent Ariani, hunc autem in platea offenderant tranſeuntes. Amariſſimè flere, & orare in ipſa oblatione Deum cœpi, vt ſubueniret, ne cuius ſanguis in cauſa Eccleſiæ fieret: certè vt meus ſanguis pro ſalute non ſolum populi, ſed etiam pro ipſis impiis ef-
E funderetur. Quid multa? Miſſis presbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. Condemnationes illicò grauiſſimæ decernuntur: primo in corpus omne mercatorum. Itaq; ſanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus ſolebant debitorũ laxari vincula, ſtridunt catenæ, imponuntur collo innocentium, exiguntur ducenta pondo auri intra triduum. Reſpondent aliqui ſe tantum aut duplum, ſi peterentur, daturos, dummodo ſeruarent fidem. Erant pleni carceres negotiatoribus. Palatina omnia officia, hoc eſt,
F memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum Comitum temperare a proceſſu iubentur, ſpecie qua ſeditioni intereſſe prohibebantur: honoratis multa minabãtur grauiſſima, niſi baſilicam traderent. Feruebat perſecutio: ac ſi aperuiſſent portam, prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipſe à Comitibus & tribunis, vt baſilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorem iure ſuo vti, eo quod in poteſtate eius eſſent omnia. Reſpondi, ſi à me peteret quod meum eſſet, id eſt, fundum meum, argentum meum, quiduis

Marginal notes: ᵃ Idem ib. — ᵇ 3. Reg. 21. — ᵈ Idem ep. 14. ad Marc. ſoror. — Luc. 19. — ᵃ Ambr. epiſt. 14. ad ſororem. — ᵇ Iſid. lib. 1. de diuin. offic. c. 27. — ᶜ Ambr. epiſt. 14.

huiuſmodi meum, me non refragaturũ, quamquam omnia quę mea ſunt, eſſent pauperũ: verum ea diuina, Imperatorię poteſtati non eſſe ſubiecta. Si patrimoniũ petitur, inuadite: ſi corpus, occurrã. Vultis in vincula rapere? vultis in mortẽ? voluptati eſt mihi. Non ego me vallabo circũfuſione populorũ, nec altaria tenebo vitã obſecrans, ſed pro altaribus gratius immolabor. Horrebã quippe animo cum armatos ad baſilicã Eccleſię occupandã miſſos cognoſcerẽ, ne dum baſilicã vindicant, aliqua ſtrages fieret, quę in perniciẽ totius vergeret ciuitatis. Orabam ne tantę vrbis, vel totius Italię buſto ſuperuiuerẽ. Deteſtabar inuidiã fundendi cruoris, offerebã iugulum meũ. Aderãt Gothi tribuni, adoriebar eos, dicens: Propterea vos poſſeſſio Romana ſuſcepit, vt perturbationis publicę vos prębeatis miniſtros? Quo tranſibitis, ſi hęc delata fuerint? Exigebatur a me vt cõpeſcerẽ populũ. Referebã, in meo iure eſſe vt nõ excitarẽ, in Dei manu vt mitigaret. Poſtremò ſi me incenſorem putarent, iã in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellẽt terrarũ ſolitudines. His dictis illi abierunt, ego in baſilica veteri totũ exegi diem, inde domũ cubitum me recepi, vt ſi quis abducere vellet, inueniret paratũ. Ante lucẽ vbi pedẽ lumine extuli, circumfuſo milite, occupatur baſilica, idque à militibus Imperatori mandatũ dicitur, vt ſi prodire vellet, haberet copiã, ſe tamen pręſto futuros, ſi viderent eũ cum catholicis conuenire, alioquin ſe ad eũ cœtũ quẽ Ambroſius cogeret, tranſiturus. Prodire de Arianis nullus audebat, quia nec quiſquã de ciuibus erat pauci de familia regia, nonnulli etiã Gothi: quibus vt olim Plauſtra ſedes erat, ita nunc Plauſtrũ Eccleſia eſt; quocumq; fœmina ira proceſſerit, ſecum ſuos omnes cœtus vehit. Circumfuſã baſilicã eſſe, gemitu populi intellexi: ſed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenã populi eſſe baſilicam etiam nouam, maiorẽ videri plebem, quam cum eſſent omnes liberi: lectorẽ efflagitari. Quid plura? Milites ipſi qui videbantur occupaſſe baſilicã, cognito quòd pręcepiſſem vt abſtinerentur à cõmunionis conſortio, ad conuentum hunc noſtrum venire cœperunt, quibus viſis turbantur mulierum animi, proripit ſe vna. Ipſi tamen milites ſe ad orationẽ veniſſe, non ad prelĩũ loquebantur. Clamauit aliqua populus, quàm moderatè, quàm conſtanter quam fideliter poſcebat vt ad illam pergeremus baſilicam? In illa quoq; baſilica fertur quòd populus pręſentiam flagitabat meam. Tunc ego hunc adorſus ſermonẽ ſum: Audiſtis filii, librũ Iob hodie legi, &c. Et poſt multa: Dum hæc, inquit, tracto, ſuggeſtum eſt mihi cortinas regias eſſe collectas: refertam autem populo baſilicam pręſentiã mei poſcere, ſtatimq; eo conuerti ſermonem meum, dicens, Quàm alta & profunda

Pſal. 78. oracula ſunt Spiritus ſancti. Matutinis horis lectũ eſt, vt meminiſtis fratres, quod ſummo animi dolore reſpondimus; Deus venerunt gentes in hereditatẽ tuam. Et re verâ venerunt gentes, & plus etiam quam gentes venerunt. Venerunt enim Gothi, & diuerſarũ nationum viri, venerunt cum armis, & circumfuſi occupauerunt baſilicam. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, ſed noſtra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, ſed verè in hęreditatẽ tuã venerunt. Qui enim gentes venerunt, facti ſunt Chriſtiani, qui ad inuadendã hereditatẽ venerunt, facti ſunt coheredes Dei, defenſores habeo quos hoſtes putabam: ſocios teneo, quos aduerſarios exiſtimabã. Completum eſt illud quod de Domino Ieſu Dauid propheta cecinit: Quia factus eſt in pace locus eius, &: Ibi confregit cornua arcuum, ſcutum & gladium & bellum. Cuius Pſal. 75. Ibidem.

H enim hoc munus, cuius opus, niſi tuũ Domine Ieſu? Videbas ad templũ tuũ armatos venire, hinc gemere populũ, & frequentẽ adeſſe, ne baſilica Dei traderetur. Et poſt aliqua. Hęc ego dicebã, ratus Imperatoris animũ ſtudio militum, obſecratione Comitũ, precatu populi poſſe miteſcere. Interea nuntiatur mihi miſſum notarium qui mandata deferret. Conceſſi paulolum, mandatumq; intimat. Quid tibi viſum eſt, inquit, vt contra placitum faceres? Reſpondi: quid placitũ

I ſit, ignoro: quidve temerè factũ dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad baſilicã deſtinaſti? Si tyrannus es, ſcire volo, vt ſciã quemadmodum me aduerſum te præparem. Retuli, dicens me nihil in pręiudicium feciſſe Eccleſię: eo tempore quo audieram occupatam eſſe à militibus baſilicã, gemitum tantummodo liberiorem habuiſſe, multiſq; adhortantibus vt eò pergerem, dixiſſe: Tradere baſilicã nõ poſſum, ſed repugnare nõ debeo. Poſtea verò quàm cognouerim cortinas regias inde eſſe ſublatas, cum me

K populus eò ire depoſceret, direxiſſe presbiteros, me tamẽ noluiſſe ire, ſed dixiſſe: Credo in Chriſto quod ipſe nobiſcum faciet Imperator: Si hęc tyrannis videtur, habeo arma, ſed in Chriſti nomine, habeo offerendi mei corporis poteſtatem quid moraretur ferire, ſi tyrannũ putaret? Veteri iure à ſacerdotibus donata ſunt imperia, non vſurpata: & vulgo dici, quod Imperatores ſacerdotiũ magis optarint, quàm imperiũ ſacerdotes. Ioan. 6.
Chriſtus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidẽ noſtram. Tyrannis ſacerdotis, infirmitas eſt.

L *Cùm infirmor*, inquit, *tunc potens ſum*. Cauere tamẽ ne ipſe ſibi tyrannũ faceret, cui Deus aduerſariũ 2. Cor. 12.
non excitauit. Nõ hoc maximum dicere, quod tyrãnus ego ſim Valentiniani, qui ſe meę legationis obiectu queritur ad Italiam nõ potuiſſe tranſire. Addidi quia ſacerdotes numquam tyranni fuerint, ſed tyrannos ſæpe ſunt paſſi. Exactus eſt totus ille dies in mœrore noſtro, ſciſſę tamen ab illudentibus pueris cortinæ regiæ. Ego domum redire non potui, quia circumfuſi erant milites

M qui baſilicã cuſtodiebant. Cũ fratribus pſalmos in Eccleſiæ baſilica minore diximus. Sequenti die lectus eſt de more liber Ionæ, quo completo hunc ſermonẽ adorſus ſum: Liber lectus eſt fratres, &c. Nec mora, nuntiatur Imperatorẽ iuſſiſſe vt recederent milites de baſilica, negotiatoribus quoq, quod exactum de condẽnatione fuerat, redderetur. Quæ tunc plebis totius lætitia fuit? qui totius populi plauſus? quæ gratia? Erat autem dies, quo ſeſe Dominus pro nobis tradidit, quo in Eccleſia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nuntiare milites, irruentes in altaria oſculis Iona. 4.
ſignificare pacis inſigne. Tunc agnoui quod Deus vermem antelucanum percuſſerat, vt

tota ciuitas ſeruaretur. Hæc geſta ſunt, atq; vtinam iã finita, ſed grauiores motus futuros, plena cõmitationis verba imperialia indicãr. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quàm tyrãnus. Nam cùm Imper. Comites obſecrarẽt, vti proditet ad Eccl. idq; petitu militum facere ſe dicerent, reſpondit: Si vobis iuſſerit Ambr. vinctum me tradetis. Quid poſt hãc vocem ſuperſit, cõſidera quam vocem omnes cohorruerũt, ſed habet à quibus exaſperetur. Deniq; etiam ſpeciali expreſſione Calligonus præpoſitus cubiculi mãdare mihi auſus eſt: Me viuo tu contẽnis Valentio. Caput tibi tollo. Reſpondi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod epiſc. tu facies quod ſpadonis. Minas tuas non timeo, carnẽ enim occidere potes, animã autem non potes, vitam iſtam corporis potes eripere, meritũ non potes extinguere, anima namq; quę Deo ſubdita eſt, humanæ poteſtati non eſt ſubiecta. An nocere te putas? Immò magnũ mihi cõmodum præſtas, vitam adimis temporalem, vt ſuccedat perpetua. Deniq; dixi: Vtinam Deus auertat hoſtes ab Eccl. & in me omnia eorũ tela cõuertat, vt meo ſanguine ſitim ſuam expleant, hæc Ambr. ad ſororem de rebus tũc geſtis. At quoniã (vt ſcri-

Pſal. 57. ptum eſt) *Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam:* gaudebit etiã & cùm audierit. Vnde ex abdito quodam loco S. Aug. diuinã vltionem in Calligonũ ſpadonem immiſſam, hic referre operæ pretium ducimus. Quod enim contumelioſus eunuchus tam procaciter in ſanctiſſimũ ſacerd. eſt comminatus, ipſe infelix coactus eſt experiri. Rem geſtam S. Auguſt. ſcribẽs contra Iu-

a Aug. l. 2. cont. Iul. Pelag. c. 14. lianũ [a] ſic paucis enarrat, dum per occaſionem de concupiſcentia ſpadonũ loquitur, ſic dicens: Eſt tamen concupiſcentia ſpadonis, pudicè cõprimitur, nec concũbendi quamuis irritus ſit ipſe conatus in eam turpitudinem veniat, propter quam Calligonum Valentin. iunioris eunuchum gladio nouimus vltore punitum, meretricis conuictum. Hęc Auguſt. ſed iam eò vnde digreſſi ſumus, reuertamur.

Inter cæteros fideles qui his diebus vnà cum ſancto epiſc. in Eccl. peragebant excubias, aderat magna illa ac perinſignis fœmina Mo-

b Idem l. 9. Conf. c. 7. nica Aug. mater, de qua hæc idem filius [b] refert: Annus erat aut non multò amplius, cùm Iuſtina Valentin. regis pueri mater hominem tuum Ambr. perſequeretur hæreſis ſuæ cauſa, qua fuerat ſeducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in Eccl. mori parata cum epiſc. ſuo ſeruo tuo. Ibi mater mea ancilla tua ſollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atq; turbata. Tunc hymni & Pſalmi vt canerentur ſecundùm morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio cõtabeſceret, inſtitutum eſt: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis & per cætera orbis imitantibus, hæc Auguſt. Horreſcebãt dæmones cantum hymnorum, concitabântque Arianos ſua mancipia, qui in eos oblatrarent, ac Amb. accuſarẽt, eò quòd ea noua arte comparata populum demulceret. Sed ad eos [c] hæc

A Ambroſius: Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt, planè nec hoc abnuo. Grande carmen iſtud eſt, & quo nihil potentius. Quid enim potẽtius, quàm confeſſio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes ſtudent fidem fateri, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum norunt verſib⁹ prædicare. Facti ſunt igitur omnes magiſtri, qui vix poterant eſſe diſcipuli. *c Amb. cont. de baſi. non trad. in fin. to. 4.*

Hæc de hymnis Ambr. quibus (vt apparet) auctæ ſunt ſacræ vigiliæ, quæ præuiis ieiuniis,

B ſacris ſequentibus nocturnis excubiis rite ſanctéque Mediolan. Eccl. Amb. potiſſimum tempore celebrari conſueuerũt, vt ipſe hæc aliquãdo [d] narrat: Ieiunauimus ſabbatho, vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus, &c. De his etiam Paulinus qui aderat, hęc [e] ait: Hoc tempore primò antiphonę, hymni, ac vigiliæ in Eccl. Mediolan. celebrari cœperunt. Hæc Paulinus: quæ & inculcamus, quod ſciamus cõmentitio quodam ſermone [f] narrari his omnino cõtraria. nimirum in vigiliis horũ

d Idem ſerm. in Pſal. 107. to. 2. 254. *e Paulinus in vita Ambroſ.* *f Serm. 25. ſratres in eremo, inter opera Aug.*

C temporum ieiunium eſſe ſublatum, choreas inſuper & ludos in eas irrepſiſſe, ac ea de cauſa Amb. opera vigilias eſſe ſublatas, & loco illatũ ieiunium reſtitutum. Hæc tam falſa, tam inſulſa teſtimonio S. Auguſt. cui falsò adſcribitur ille ſermo, nonnulli affirmare ſunt auſi: quę non tantùm ex prędictis refelluntur ſed etiam eiuſdem S. Auguſtini teſtimoniis, quæ (cùm de his pluribus egerimus in notationibus à nobis conſcriptis in Romanum Martyrologium) in

D vnum congeſſimus.

Creſcente in dies magis magíſq; furore Iuſtinæ, & aduerſùs Ambr. filium Imperatorem; Comites, cæteros magiſtratus atq; milites procaciùs impellente: Deus omnipotens de cælo reſpiciens, vt liberaret pauperem de manu potentis, auxiliares copias miſit, quæ ſacerd. ſuo pugnanti præſto eſſe deberent. Fuerunt hi glorioſiſſimi milites Geruaſius atq; Protaſius, qui olim in ipſo exordio naſcentis Eccleſię fuerant coronati martyrio, qui his temporibus veluti *Pſal. 71.*

E rediuiui comparuerunt, vt ſuppetias ferrent ſancto epiſc. laboranti: oſtenderũtque ſe per viſum eidem, ac ſua nomina prodiderunt: & loca, vbi ſacra illorum corpora eſſent condita, declararent. Erant enim (inquit [a] Paulinus) in baſilica poſiti, in qua ſunt hodie corpora ſanctorum Naboris ac Felicis martyrum. Sed ſancti martyres Nabor & Felix celeberrimè frequentabantur, Protaſij verò & Geruaſij martyrum vt nomina, ita etiam ſepultura incognita erant, in tantum vt ſupra ipſorum ſepulchra *a Paulin. in vita Ambr.*

F ambularent omnes qui vellent ad cãcellos peruenire. Hæc & alia de his Paulinus: ſed Ambr. [b] pluribus, ſcribẽs ad Marcell. ac etiam tractãs [c] ad populum Auguſt. [d] qui his interfuit, de iiſdem rebus ſæpius agit, & de his quæ viderat, fidem faciens, hęc aliquando [e] ait: Tantæ gloriæ martyrum etiam ego teſtis fui: vbi Mediolani eram, facta miracula noui, &c. *b Ambr. epiſt. 54. ad Mar. ſer. 10. 5.* *c Idē ſer. 5. de SS.* *d Aug. l. 6. Conf. c. 7. & l. 22. de ciuitate Dei c. 8.*

His diuinitus perceptis, Amb. ante cancellos eiuſdem Eccl. terram fodiẽs, iam loco purgato ſacra pignora adinuenit, oſſa integra, & ſanguinis plurimum quaſi recenter effuſi quę inde *e Idem ſer 39. de diu.*

Google

ſublata condidit honore cõgruo, ciúſq; diei veſpete tranſtulit in baſilicã Fauſtæ, & vbi & frequẽtiſſimo populo ſacræ ſunt peractæ de more vigiliæ. Crebra eo tẽpore ſuper energumenos

f Ambr. epiſt. 54.

fuit manus impoſitio, cruciabãtur enim dæmones f in obſeſſis ſanctorũ aſpectu, & inuiti licet, diuina tamen virtute coacti attollere præconia ſanctiſſimæ atq; indiuiduæ Trinitatis, ac velut trãsfugæ milites aduerſus Arianos quibus inſeruierãt, publicum inire certamẽ cõpellebantur. Die autẽ ſequenti g ſublatum inde ſanctum

g Idẽ ibid.

feretrum trãsfertur in baſilicam Ambroſ. dum autem effertur, cæcus ſanatus h eſt, homo natus,

h Idem ſer. 5. de SS.

publicis olim, cùm eſſet ſanus, mancipatus obſequiis, lanius miniſterio, Seuerus nomine. Is autẽ cùm populi exultantis audiſſet lætitiam, rogat ductorẽ vt eò ſe duceret: acceſſit, clamat, admouetur, tangit fimbriã de veſte Martyrum, qua ſacræ reliquiæ tegebantur, atq; continuò viſum recepit. Acclamãt omnes, laudãt omnes in Martyribus Deum. Ea die S. Ambr. de iiſdem SS. Martyribus ad populũ, qui frequẽtiſſimus aduenerat, habuit concionẽ, i in qua poſt multa hęc de miraculis editis: Cognouiſtis, im-

i Extat in dicta epiſt. 54.

mò vidiſtis ipſi multos à dæmoniis purgatos; plurimos etiã vbi veſtem ſanctorum manibus contigerunt, iis quib. laborabant debilitatibus abſolutos: reparata vetuſti temporis miracula, quo ſe per aduentum Domini Ieſu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam SS. corporum pleroſq; ſanatos cernitis. Quanta oraria iactitãtur? quanta indumenta ſuper reliquias ſacratiſſimas & tactu ipſo medicabilia repoſcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, ſaluus erit. Gratias tibi Domine Ieſu quòd hoc tempore tales nobis SS. Martyrum ſpiritus excitaſti, quo Eccleſ. tua præſidia maiora deſiderat. Cognoſcãt omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare poſſint, impugnare non ſoleant. Hos ego acquiſiui tibi plebs ſancta, qui proſint omnibus, nemini noceant, &c. Ea abſoluta oratione, cùm iam ſub altari ſacra corpora collocaturus eſſet, omnium acclamatione petitũ eſt vt ad ſequẽtem diẽ Dominicum Martyrum depoſitio differretur, ſed tãdem ipſo cõtradicente obtentum eſt vt fieret die ſequenti: qua illuceſcente, ea conditurus Amb. iterum de eadem re k ad populum ſermonẽ habuit: eáq; oratione in primis cõtra Arianos inuectus, qui pertinacia quadã Iudaica atq;

k Ambr. ſerm. 5. de SS.

hæretica, in tãta hominum ac etiam dęmonum confeſſione, negarent illos eſſe martyres, detraherent miraculis, ſéq; calumniarentur, cuius arte ea omnia compoſita eſſe dicerẽt. Cùm peroraſſet Ambr. eadem ſacra corpora decentiſſimo loco recondidit: déq; his omnibus quæ accidiſſent ſanctã ſororẽ litteris reddidit l certiorem. Non prætermittemus quod S. Aug. m teſtatur, ipſos dæmones licet inuitos cõfeſſos eſſe, ſe non tantũ à SS. Martyrib. torqueri, ſed etiam à Dei ſacerd. Amb. ſic enim ait Mediolani apud S. Protaſium & Geruaſium expreſſo nomine ſicut defunctorum, quos eodem modo commemorabant, adhuc viuum dęmones epiſcopum confitebantur Amb. atque ſibi parceret obſecrabant, illo aliud agente, atque hoc

l Ibidem epiſt. 54.
m Aug. l. de cura agen. pro mort. c. 17.

G cũ ageretur, omnino neſciente. hæc Auguſtinus. Portò non tantùm Mędiolanenſis Eccleſia, ſed longè latéque vniuerſus pene Chriſtianis orbis Amb. liberalitate locupletatus eſt. Miſtæ ſunt enim illorum reliquię in Gallias a & in Africam b quibus in locis memoriæ eorumdem Martyrum ſunt erectæ. Quis dicere vmquam ſufficit de cõpluribus Italiæ ciuitatibus, quæ eorũdem Martyrum reliquiis ſunt illuſtratę? Nam & erectus eſt Romę titulus eorumdem Martyrum nomine, opibus Veſtinæ clariſſimæ

a Gregor. Tur. de glor. conf. c. 47.
b Aug. l. 22. de ciuitate Dei, c. 8. & ſer. 39 de diuerſ.

H fœminæ, quem S. Innoc. c Papa dicauit, haud dubium quòd non ſine reliquiis. Accepit eaſdem S. Paulinus: & collocauit in Fundana à ſe erecta baſilica, vt eius carmine d inſcriptus titulus docet. Iiſdem donatus eſt S. Gaudentius Brixianus epiſc. qui condidit eas in baſilica, dicta Concilium ſanctorum, prout ipſe teſtatur in ſermone quem habuit in eiuſdem Eccl. dedicatione. Quid tandem? Vniuerſa Eccl. de in-

c Pontificale Rom. in Innoc.
d Paulin. Nolan. epi. 12. ad Seu.

I uentione Martyrum exultante, tantummodo infeliciſſimi Ariani, ac dæmones eorum ſodales miram in modum cruciabantur: ſed iſtis illi deteriores, hi etenim, vi licet virtutis diuinæ coacti, confitebantur: illi autem dettahebant, negabant, & blaſphemabant. Sed vindex illorum perfidiæ dæmon in vnũ illorum e inſiliens, horrendum quidpiam vociferari coegit, atque clamãdo prędicere eo modo illos eſſe torquendos, vt ipſe torquebatur, qui negarẽt martyres, vel qui non crederent in ſanctiſſimæ Trinita-

e Paulin. in vita Ambroſ.

K tis vnitatem, quam docebat Ambr. Ea illi voce confuſi, è veſtigio apprehenſum hominem, in piſcinam proiicičtes necarunt. Hæc ex Paulino, qui & de altero homine Ariano hæc ſubdit: Pridem tempus erat quidam vir de hæreſi Arianorũ acerrimus nimiùs, diſputator, durus & inconuertibilis ad fidem catholicam. Is conſtitutus in Eccl. tractante epiſc. vidit (vt ipſe poſtmodum loquebatur) angelum ad aures epiſcopi tractantis loquentem, vt verba angeli populo epiſcopus nuntiare videretur: quo viſo

L conuerſus, fidem quam expugnabat, cœpit ipſe defendere, hæc ille.

His diuinitus oſtenſis prodigiis, Arianorum furor aliquantulum compreſſus eſt, ita tamen, vt etſi extrinſecus paululum quieſcere videretur, maiori tamen ira in Amb. indies magis intrinſecus augeretur atq; adeo incenderetur: vt nullam illi prætermitterent occaſionem, qua aduerſus eum manibus pedibúſque cõniti poſſent. Sed cùm omnia ſua ſtudia ad exagitandum Ambr. eſſe irrita viderent, in fidem ca-

M tholicam maiori odio inſanientes, fauore Iuſtinæ potentes eò impietatis adegerunt Valentinianũ Imperat. vt indigniſſimam Chriſtiano principe promulgauerit ſanctionem, qua quibuſcumq; profeſſoribus perfidiæ concilij Ariminenſis conceſſit publicos conuentus agere, qua etiam magnas pœnas eſt cõminatus catholicis, ſi quomodo iiſdẽ publicè conuenientibus negotium faceſſerent. Data f eſt ea ſanctio Mediolani, x. Kalend. Febr. Honorio & Euodio Coſſ. Numeratur is annus Domini trecenteſimus octogeſimus ſextus. Beneuolus Magiſter memoriæ rogatus eam ſcribere ſanctio-

f l. 4. de fid. cath. in C. Theod.
AN. DO. 386.

nem in gratiam Arianorũ edendam, licet catechumenous, tamen quia fidei catholicę aſſueuerat, negauit ſe poſſe facere, & deteſtabilia blaſphemiæ verba proferre. Promittũtur maiores honores: at ille qui omnia poſt fidem catholicã habenda didicerat, non tantùm oblatos reſpuit magiſtratus, ſed eo quo fungebatur lucroſa iactura ſe abdicans, cingulum, honoris inſignia, quibus ornatus erat, depoſuit. Hæc ſcribit de

g Rufin. li. 2. hiſt. cap. 16.

Beneuolo g illuſtri cõfeſſore Rufinus. S. Gaudentius epiſc. Brixianus ad eũdem præclarum Chriſti athletã ſcribens, inter alia iſthæc commemorans, ait: Nec mirũ ſi hodie taliter in ti- B more Domini conuerſeris, qui necdũ perceptã baptiſmi grãtiã ita pro fidei cæleſtis virtute pugnaſti, vt imbutũ te mirabilibus doctrinis apoſtol. per omnia viti patris noſtri Philaſtrij tantæ cõſtantiæ teſtimonium approbarit. Noſtri namq; temporis Iezabel Arianæ perfidiæ patrona ſimul ac ſocia cùm beatiſ.mũ perſequeretur Amb. Eccl. Mediolan. antiſtitem, te quoque ea tẽpeſtate Magiſtrum memoriæ, oblitum ſalutaris fidei arbitrata, cõtra catholicas dictare Eccl. compellebat, quod ne faceres, vltro & C promotionis pollicitæ dignitatẽ & ambitionẽ ſæculi, gloriámque mundanam pro Dei gloria contẽpſiſſe: magis eligens priuatus viuere, quã mortuis militare, hæc Gaudentius ad Beneuolum. Hæreſis igitur Ariana (vt dictum eſt) iterum in publicũ prodire non dubitat Imperat. auctoritate ſuffulta: at illa, Amb. in contrariũ renitente eandémque verbis ac ſcriptionibus proſcindẽte, deprimitur potius atque deiicitur, quàm extollatur. Iuſtina itaque videns quòd Ambr. magis ſacerdot. vigore præſtaret D quàm Valentin. regia poteſtate, execrandum ſcelus concipit animo, nimirum vt ſanctum

h Paulinus in vita Ambroſ.

epiſc. h interficiat, armat ad necem Ambr. manum ſicarij. Quid deniq; Res ex ſententia impleta eſſet, niſi Dominus auertiſſet. Ingreditur ille domum, cubiculum penetrat (nullas enim portæ cuſtodias adhibere cõſueuiſſe iam vidimus) armatam gladio dexteram tollit vt feriat: ſed mox Dei virtute ne ictum vibraret, areſcit, vultu pallet, totus obriget, ſtupet, dolet, veniam E tandem rogat, impetrat: quinetiam ab eodem mitiſſimo viro curatur dextera, ac reſtituitur ſanitati. Confuſa, ſed nondum feſſa impietas Ariana, alias adhuc in Amb. molitur inſidias. Sed quas tandem? Cùm enim vires omnes humanæ in interitum ſancti viri infirmæ & caſſæ prorſus eſſe redditæ viderentur, ab infernis petitæ diabolicæ pertẽtantur, reperitur tanti ſce-

a Paulinus in vita Ambroſ.

leris egregius architectus, Innocentius a quidã F aruſpex & magus, qui execrandis carminibus ad ſtipẽdium Iuſtinæ educat dæmonum legiones, quorum opera in primis coniuncta illa populi cum Ambr. neceſſitudo ſoluatur, ſicque aditus ad expugnationẽ illius his artibus pateficret. Conſcendit noctu tectũ impulſor infernorum ſpirituũ, exercet magicas artes, præſto adſunt vocati dæmones ad omne malum accincti: imperat ille quod ſponte eſſent acturi: mittit ſpiritus diſſenſionis, ſed vano labore, nexus enim erat quidam diuinus Chriſt. charitatis, quo Deus populum ſacerd. deuinxerat, iſque

A mutuis inter ſe collatis officiis in dies magis magíſq; adſtrictus erat & ſolidus. Quid adhuc magus? Suis excantationibus iterum conuocat dæmones, quibus præcipit, vt Amb. inuadentes occidant. Vſq; adeo cęca mens furore agitabatur, vt hominem cuſtodiã diuinã munitum, angelorũ agminibus vallatum, dæmonũ incurſui patere poſſe putaret. Inferni ſpiritus opus nefãdum aggrediũtur, ſed inanes regrediũtur, teſtari ſuam imbecillitatẽ, & diuinam potentiam, quòd nec ad domus illius limina appropinquare ſatis virium habuiſſent. Hæc quidem B omnia idem aruſpex poſt Iuſtinæ obitum cùm alia ex cauſa torqueretur, patefacere, Amb. angelo cogẽte, actis publicis profeſſus eſt, vt Paulinus eſt auctor. Cùm autẽ ſemel ſuæ hęreſis arrepta furore fanatica mulier, nec poſt tot incaſſum tẽtata ſcelera quieſcere, ſed maiores adhuc ſumens animos, non tantùm Mediol. ſed & in omni Italia Arianam hęreſim propagare meditaretur: hęc ne fierẽt interuertu ille qui terribilis dicitur in cõſiliis ſuper filios hominũ: & terribilis ſuper reges terræ, dũ aduerſus Valentin. Pſal. 65.

C Aug. Maximum tyrannũ excitat. Qui quidem Pſal. 75. cùm ſe egregium catholicæ fidei cultorem & vindicem profiteretur (in Priſcillianum enim Priſcillianiſtas hęreticos, vt vidimus ante, animaduerterat) graues ad eũ litteras ea de re ſcripſit, ſic rũpendi fœderis occaſionem quærens, qua (vt tradunt b Rufinus atq; c Sozomenus tyranni nomen ablueret, dum pro fide catholica & ſinceris dogmatibus conſeruãdis certare videretur. Ipſas Maximi litteras ad Valent. quarum poſt d Rufinum meminit etiam e Theodor. D ex antiquitatum promptuario, ex ipſa inquam, Vaticana bibliotheca acccepta, hic deſcribimus, ſunt autem huiuſmodi.

b Rufin. li. 2. hiſt. cap. 16.
c Sozom. l. 7. c. 17.
d Rufin. vbi ſup.
e Theod. l. 5. hiſt. cap. 14.

Niſi clemẽtiæ noſtrę circa ſerenitatem tuam fides ſimplex eſſet, & gratia plena concordiæ: confido quòd cõmoda rationib⁹ meis eſſe poſſent hæc quæ nũc agi dicũtur in partibus tranquillitatis tuæ catholicæ legis turbatio atq; cõuulſio. Quid enim tam optandum eſſe poſſit ei (ſi quis eſſet inimicus) quam aduerſus Eccleſ. E Dei, hoc eſt, aduerſus Deum ipſum te aliqua moliri: & vbi error excuſabilis non eſt, ibi velle peccare? Sed quoniã ſerenitatis noſtræ & in Deum religio maior eſt, quàm violati & ab inimiciſſimo quoque optabile nobis arbitremur circa ſereniſſimã iuuentutem tuã iam arcta noſtra cura, tam ſedula eſt, vt introſpecta ratione numinis ſummi, & maieſtatis ipſius cõſiderata potẽtia, quid agere debeas, ſollicitamente perpendas. F Audiui enim, nam fama non patitur occultari prę ſertim quod agitur in populos, clementiæ edictis Eccl. catholicis vim illatam fuiſſe, obſideri in baſilicis ſacerd. mulctam eſſe propoſitã, capitis pœnam adiectam, & legem ſanctiſſimã ſub nomine cuiuſdam legis euerti. Hoc quàm graue ſit poteris intueri, ſi Dei magnitudinẽ volueris cogitare. Erubeſco, ſi quam crediderit ſerenitas tua aſtruere velle rationẽ, & Dei cauſam agere. Quid enim ſi hoc ſolum eſſet? Sic enim per tot ſæcula cõdita & confirmata mutare, vanam ne excitate diſcordiam videris? Ipſis enim humanis legibus in hac

mortalirate habet noſtra reuerẽtiam conſuetu- G
do, & in re tam veſtuta atq; vſitata aliquid no-
uum feciſſe, reprebenſio eſt. Italia omnis atq;
Aftica hoc ſacramẽto credũt hac fide gloriatur
Gallia, Aquitania, omnis Hiſpania, Roma ipſa
venerabilis, cuius etiã in hac parte principatus
eſt, quòd Deum, ſicut ſequi voluit, agnouit.
Cõfitebor ipſe, quod non ſine mœrore dictum
eſt, ſolum diſſentiebat Illyricus: vtinam quòd
erraſſet, non extaret exemplum: vtinã illud in-
colume Arianæ legis Murſenſe oppidũ perma- H
neret, & non ad indiciũ quoddam erroris con-
cidiſſet: vt quia ipſos erudiſſet auctores præci-
pua itati numinis vltione procũberet. Pericu-
loſè (mihi crede) diuina tentantur. Venerabilis
memoriæ diuus Valentin. pater clementiæ tuæ
hac fide fideliter imperauit: nihil ille attingere
voluit quod bene conſlitutum videbat. Hi cer-
tè ſub eodem epiſc. fuerũt. Quæ tanta mutatio,
vt qui antea ſacerd. nunc ſacrilegi iudicentur?
Iiſdem certè præceptis, iiſdem ſacramentis di-
cati, eadem fide credunt, qua antea crediderũt. I
An putat venerabilis mihi ſerenitas tua conce-
pram ſemel in animis religionem quam Deus
ipſe cõſtituit, poſſe conuelli? Quantæ in hoc di-
ſcordiæ excitabuntur? quãta contentio oborie-
tur? qoã crebræ & peſtilẽtes ſeditiones? quanta
& quàm peruenientia ad Deum vota iuſtorum,
cùm inter Chriſt. (quod dictu ſit nefas) quædã
perſecutionis imago naſcatur? Videris in quam
partem hãc ſedulitatem noſtram interpreteris:
nullo certè maiore genere curam meam circa K
clementiam tuam probare te poſſe, quam ſi te
horter vt deſinas. Puto enim recognoſcas quòd
nemo hoc ſuadet inimicus. Hæc amabiliter à
nobis dicta eſſe opto vt intelligas. Spero quòd
credas vnde æquum admonẽdum ſit, ne ſancto
numini dicata conuellas. Italiam omnẽ, & ve-
nerabilem Romam, ceteráſque prouincias ſuis
Eccl. ſuis ſacerdor. reddas: neq; te medius in-
terſeras: cùm fas ſit iuſtius, eos qui à catholica
Eccl. Arian. interpellatione deſciuerint, erro- L
rem ſuum vera religione mutare, quàm rectè
ſentientibus ſummam immittere prauitatem.
a Theod. l. 5. hiſt. cap. 14. Hæc Maximus ad Valentin. Imp. cui etiam
(vt ait a Theodoretus) aliis ſcriptis literis com-
minatus eſt bellum, niſi à cœptis deſiſteret.

Fertur interea rumor, Maximum tyrannũ pa-
rare copias, quibus trãſiens Alpes, infeſto ag-
mine deſcẽdat in Italiam. Hæc cùm ad Valen-
tinianum perlata eſſent, mox omnis perſecutio
in catbolicos concitata quieuit: quin etiam M
poſt habitis Conſulibus ac ceteris magiſtrati-
bus, vnius Ambr. officium ab eodem Valentin.
atq; Iuſtina requiritur: vna tantùm ad pacem
ſtabiliendam atq; firmandam ſpes ponitur in
Amb. qui vt olim Maximum notabili legatio-
ne intra Galliarum fines repreſſerat, nunc eum-
dem contineat in officiis. Rogatur denique ad
Maximũ proficiſci, ac ruiſũ legationis munus
obire, qua tum agat de pace iam acta firmanda,
tum etiam de reſtitutione corporis Gratiani
apud Lugdunum olim occiſi. Quid ad hæc ſan-
ctus Dei ſacerdos? Iniuriæ immemor, memor
officij, non exprobrat, aut improperat illorum
peccata, quibus hæc iure viderent inferri, ſed
paternis viſceribus flẽs vnà cum flẽtibus, alie-
na damna exiſtimans eſſe ſua, perdifficilis le-
gationis munus ſuſcipit, ac continuò ſe ad iter
accingit, ſuperatiſq; Alpium iugis deſcendens
in Gallias, Treuerim ſe confert ad Maximum.
Quid autem cum eo egerit, relatio b quam ſcri-
pſit ad Valentin. Imperat. declarat. Eſt enim
huiuſmodi. Valentin. Imperat. Ambr. epiſc.
Etſi ſuperioris legationis meæ fides ita appro-
bata ſit tibi, vt ratio eius à me non quæreretur
(ſatis enim claruit eo ipſo quòd aliquot dies
retentus ſum intra Gallias, me violentiam à
Maximo non recepiſſe, neq; iis adſtipulatum
quæ ad voluntatem eius magis quàm ad pacem
protenderent: deniq; non cõmiſiſſe ſecundam
legationem, niſi primã probaſſes) quia tamen
regredienti mihi decernendi ſecum impoſuit
neceſſitatem, ideo hac epiſt. expoſitionẽ lega-
tionis meæ inſinuandam putaui, ne cuiuſquam
ſermo veris priùs vana intexeret, quàm reditus
meus integra & ſinceræ veritatis expreſſa ſi-
gnacula manifeſtaret. Cùm perueniſsẽ Treui-
ros, poſtridie proceſſi ad palatium. Egreſſus eſt
ad me vir Gallicanus, præpoſitus cubiculi, eu-
nuchus regius. Popoſci adeũdi copiã, quæſiuit
num reſcriptũ haberem clemẽtiæ tuæ. Reſpon-
di, habere. Retulit, non poſſe me niſi in cõſiſto-
rio videri. Dixi non eſſe hunc morem ſacerd.
certè eſſe aliqua de quibus ſecretò deberẽ cum
ſuo principe cõfabulari. Quid plura? Cõſuluit
eum, ſed eadem referenda credidit, vt liqueret
etiam priora ex illius arbitrio deprõpta. Dixi
tamen, alienũ id quidem à noſtro munere: ſed
me recepto officio non defuturũ: gratam mihi
eſſe humilitatem in tuo præſertim, & quod ve-
rum eſt, fraternæ pietatis negotio. Vbi ſedit in
conſiſtorio, ingreſſus ſum: aſſurrexit vt oſculũ
daret. Ego inter cõſiſtorianos ſteti. Hortari cœ-
perũt alij vt aſcenderem: vocare ille. Reſpondi
ego: quid oſculatis eum, quẽ non agnoueris: Si
enim me agnouiſſes nõ hoc loco videres. Com-
motus es, inquit, epiſc. Non, inquã iniuria, ſed
verecũdia, quod alieno cõſiſto loco. Et prima,
inquit, legatione ingreſſus es cõſiſtorium. Nec
illud, inquam mei erroris fuit: vocantis non in-
gredientis vitium eſt. Cur, inquit ingreſſus es?
Quia, inquã, tunc vt inferiori pacem petebam,
nunc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æqua-
li? Reſpõdi: Omnipotentis Dei, qui Valentin.
regnũ quod dederat, reſeruauit. Ad poſtremũ
erupit, dicens. Quoniam me luſiſti, & ille Bau-
to qui ſibi regnum ſub ſpecie pueri vindicare
voluit; qui etiam barbaros mihi immiſit: qua-
ſi ego non habeam quos poſſim adducere, cùm
mihi tot millia barbarorum militent, & anno-
nas à me accipiant. quòd ſi ego tunc temporis
quando veniſti, non fuiſſem retentus, quis mi-
mi obſtitiſſet & virtuti meæ? Ad hæc ego leni-
ter: Non opus eſt, inquam, vt commouearis,
cùm cauſa nulla ſit commotionis, ſed patienter
audias quæ referãtur iſtis. Propterea & ego ve-
ni, quia prima legatione dum mihi credis, per
me deceptum te eſſe aſſerebas. Glorioſum mi-
hi eſt & hoc pro ſalute pupilli Imperatoris.
Quos enim epiſcopi magis quàm pupillos de-
bemus tueri? Scriptum eſt enim: Iudicate

b Ambr. ep. 56. ad Val. Imp. to. 5.

Eſaia 1. *pupillo, & iuſtificate viduam, & eruite iniuriam acci-*
Pſal. 77. *pientem*, & alibi: *Iudicis viduarum, & patris orpha-* A
norum. Tamen non exprobrabo beneficium
meum Valentin. Vt verum eloquar, vbi ego tuis
legationibus obſtiti, quo minus influeres in
Italiam? quibus rupibus, qua acie, quibus nu-
meris? An verò corpore meo clauſi tibi Alpes?
Vtinam hoc meum eſſet? obiectionẽ non time-
rem, non vererer criminationes tuas. Quibus
promiſſis luſi te, vt paci acquieſceres? Nõne in-
tra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum Comes
Victor occurrit mihi, quem direxiſti vt pacem
rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinian. qui B
priùs pacem à te rogatus eſt, quàm poſtularet?
In quo te fefellit Bauto, qui deuotionẽ Imper.
exhibuit ſuo? An quia principẽ ſuum non pro-
didit? In quo ego te circumſcripſi? qui vbi pri-
mùm veni, cùm diceres quòd Valentin. ad te
quaſi filius ad patrem venire deberet, reſpõde-
rim non eſſe ęquum vt aſpero hyemis puer cum
matre vidua penetraret Alpes: ſine matre autẽ
tanto itineri, dubiis rebus committeretur. De
pace legationem cõmiſſam, non de aduẽtu eius
promiſſionem: ſpondere nos id non potuiſſe, C
certum eſt, quod mandatum non erat: me certè
nihil ſpopondiſſe, adeo vt diceres: Expectemus
quid Victor reſponſi referat. Illum autẽ liquet,
me retento perueniſſe Mediol. negatúmque ei
qui poſtulabat. De pace tantùm conſpirate ſtu-
dia, non de aduentu Imper. quem moueri non
oporteret. Præſens erã vbi Victor rediit. Quo-
modo ergo reuocaui Valentin. Legati iterum
miſſi ad Gallias, qui eius aduentum negarent,
apud Valentiam Gallorum me repererunt: mi-
lites vtriuſq; partis qui cuſtodirent iuga mon- D
tium, offendi reuertens. Quos ergo tuos reuo-
caui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas?
quos immiſit barbaros Bauto Comes? Et quid
mirũ ſi hoc Bauto feciſſet, Tranſrhenanus gé-
nere cùm tu minitaris Imp. Rom. barbarorum
auxilia, & turmas tranſlimitanas, quibus com-
meatus prouinciarum tributa ſoluebant? Vide
autem quid interſit inter ſuas minitationes, &
Valentin. Aug. pueri manſuetudinem. Tu fla-
gitabas quòd barbarorum ſtipatus agminibus E
Italiæ te infunderes: Valentin. Hunnos atque
Alanos appropinquãtes Galliæ per Alemannię
terram reflexit. Quid habet inuidiæ ſi Bauto bar-
baros cum barbaris fecit decernere? Quoniã
dum tu militem Rom. occupas, dum is aduer-
ſum te ſe vtrinq; prætendit, in medio Romani
Imperij ſinu Iuthungi populabantur Rhetias:
& ideo aduerſus Iuthungum Hũnus accitus eſt.
Idem tamen quia de finitimo proterebat Ale-
manniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias,
coactus eſt triũphos ſuos deſerere, ne tu time-
res. Confer vtriuſq; factum. Tu feciſti incurſa-
ri Rhetias. Valentin. ſuo tibi auro pacem re-
demit. Aſpice illum quoq; qui tibi ad dexte-
ram aſſiſtit, quam Valentin. cùm poſſet ſuum
dolorem vlciſci, honoratum ad te redire fecit.
Tenebat eum in ſuis terris, atq; in ipſo nuntio
necis fraternæ frænauit impetus: nec tibi vicẽ,
etſi non paris dignitatis, eiuſdem tamen nè-
ceſſitudinis retulit. Confer ergo, te iudice, v-
triuſq; factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem
remiſit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi re-
A liquias germani abnegas qui tibi aduerſum ſe
auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarum
reditu renouetur militibus dolor. Hoc enim al-
legas. Quem viuẽtem deſeruerunt, eum defen-
dent perẽptum? Quid eum mortuũ timęs, quẽ
occidiſti cùm poſſes ſeruare? Hoſtem, inquis,
meum peremi. Non ille tuus hoſtis, ſed tu illius.
Ille iam non ſentit defenſionem, tuam cauſam
cõſidera. Si quis aduerſum te hodie Imperium
in his partibus vſurpãdum putet, quæro vtrum
te hoſtem illius dicas, an illum tibi? Niſi fallor,
B vſurpator bellum infert. Imp. ius ſuum tuetur.
Ergo quẽ non debuerat occidere, eius reliquias
negas? Habeat Valentin. Imper. vel fratris exu-
uias, pacis tuæ obſides. Et quomodo allegabas
quòd ei non inuideris vitam, cui etiam ſepultu-
ram inuides? Sed ad me reuertar. Audio te
quæri, quòd ſe ad Teodoſ. Imp. potius contu-
lerint qui ſunt cum Valentin. Imper. Quid igi-
tur futurum ſperabas, cùm tu refũgiẽres eos ad
pœnam poſceres, captos necares. Theodoſ. au-
tem muneribus ditaret, donaret honoribus?
C Quos, inquit, occidit? Reſpõdi: Balionem. At
quem virum? qualem bellatorem? Hęccine fuit
iuſta cauſa exitij, quòd Imper. ſuo fidem ſerua-
uit? Non ego, inquit, eum iuſſu occidi. Reſpon-
di: Hoc audiuimus quod occidi iuſſus ſit. Sed,
inquit, ſi ipſe ſibi vim non intuliſſet, iuſſeram
eum deduci Cabillonem, & ibi viuũ exuri. Re-
ſpõdi: Ergo propterea & illud creditũ eſt quod
eum occideris. Quis autem ſibi parcendũ puta-
ret, cùm occiſus ſit bellator ſtrenuus, miles fide-
lis, comes vtilis? Ita tum diſceſſi, vt ſe tractatu-
D rum diceret. Poſtea cùm videret me abſtinere
ab epiſc. qui cõmunicabant ei, vel qui aliquos,
deuios licet à fide, ad necem petebant: cõmo-
tus eis iuſſit me ſine mora regredi. Ego vero li-
benter, etſi me plerique inſidias euaſurum non
crederent, ingreſſus ſum iter, hoc ſolo dolore
percitus, quod Hyginũ epiſc. ſenem in exiliũ
duci cõperi, cui nihil iam niſi extremus ſupe-
reſſet ſpiritus. Cùm de eo conuenirem comites
eius, ne ſine veſte, ſine plumario paterentur ex-
E trudi ſenem, extruſus ipſe ſum. Hæc eſt expo-
ſitio legationis meæ. Vale Imperator, & eſto tu-
tior aduerſus hominem pacis inuolucro bellum
gentem. Vale.

Felix quidem Valentin. ſi huic vltimo ſacerd.
Dei conſilio, quo eum ab inſidiis Maximi cau-
tũ reddidit, paruiſſet. Sed dum tyrãno credidit
ſeipſum perdidit: Poſt Amb. enim ad eumdem
Maximum miſit a Domninũ: qui dum blãditiis a Zoſim. l. 4. hiſt.
agit, blãditiis & ipſe decipitur; nam dum ſe pa-
cem firmaſſe putauit, incautè nimis hoſtilem
exercitũ ad cladem Italiæ neſciẽs ſecum addu-
xit. Non ſic Amb. qui peritiſſimum medicum
imitatus, refertum ſanie vlcus non ampliùs fo-
uendum oleo & ligaturis, ſed ferro incidẽdum
putauit: vt vel ſic latens venenũ foras educeret.
Felicior quidem & Maximus ſi S. epiſc. obiur-
gationem vera loquẽtis ferre didiciſſet, ac per-
petrati ſceleris pœnituiſſet: non enim ad ſuum
interitum contra pacis fœdera cum exercitu in
Italiam irrupiſſet. Quàm conſtanti animo ſan-
ctus Ambroſius tulerit allatam ſibi à Maximo

cõtra ius gentiũ contumeliam, Ipſe oſtẽdit his [b] verbis: Quantò inquit, mihi beatus Maximus minabatur? In illius enim odio laus erat. Addit autem ad hæc Paulinus.[c] Maximum à S. Amb. fuiſſe excommunicatum, admonitúmq; vt effuſi ſanguinis ageret pœnitentiã. Planè cõſtat, ipſum dum illic fuit, abſtinuiſſe à cõmunione Maximi, dum oblatum pacis oſculũ recuſauit, ac etiam aliorum epiſcop. qui illi inhærebant, vitaſſe conſortium, eáq; ex cauſa (vt [d] ait) quòd aliquos, deuios licet à fide, petiiſſent à necem. Hæc autem quemadmodum geſta ſint, pleniùs explicabimus.

b Ambr. concion. in funeb. Val. Im. t. 5 89.
c Paulinus in vita Ambr.
d Ambroſ. epiſt. 16. ad Valent. 5.

Meminiſſe debemus quę ſuperiùs diximus de Priſcilliano hæreſiarcha vnà cũ ſuis dãnato in Concilio Cæſaraguſtano, & Macedonij Magiſtri officiorum operâ reſtituto, & à Maximo tyranno, id expoſcentibus quibuſdã epiſc. neci tradito. Fuerũt hi [e] Idacius & Ithacius epiſc. in Hiſpaniis, qui fauore Maximi Priſcillianiſtas inſequentes, non ſatis habuerũt eos ſuis ſedib. expuliſſe, ſed datis eidem Maximo libellis petierũt Priſcillianũ & ſocios gladio percuti, loci & officij ſui nõ valde memores, quod ab omni crudelitatis ſpecie, & humani ſãguinis effuſione adhorrere debet: quãuis omnino illi ob magicã ſuperſtitionẽ, deteſtabilẽ hęreſim, actioneſq; omni obſcœnitate & impuritate contaminatas cædem cõmeriti viderentur, ac planè digni eſsẽt in quos Imper. gladius animaduerteret: tamen iſtud ipſum à catholicis ſacerdot. poſtulari, manſuetudo epiſcop. non patiebatur. Non enim S. Amb. & alij orthodoxi hæreticos à Maximo occiſos eſſe dãnabant, ſed epiſc. procurãtibus id actum horrebant, quod ab omni ſanguinis effuſione remiſſi eſſe deberẽt. Cęterum quòd prædicti hæretici à Maximo ſint occiſi, laudat etiã S. [f] Leo Papa vt opus egregium. Cùm enim inſania hæreticorum mitioribus canonicis vinculis cohiberi non poteſt, quid reliquum eſt, niſi, ne perdant cæteros, vt tenacioribus ſæculariũ legum nexib. coarctentur? ſed ita tamen, vt Eccleſ. mãſuetudini conſulatur, & citra ſanguinem eorũ punitio (vt etiã hodiernus vſus habet) à ſæcularibus iudicibus poſtuletur. S. Aug. & alij complures veteres & recentiores ſcriptores, doctrina inſignes, de iuſta punitione hæreticorũ erudiriſſimos commentarios ediderũt, ad quos reijcimus qui hęc pleniùs noſſe deſiderant. Sed iam ad rei geſtæ narrationem redeamus. Deteſtati ſunt epiſc. orthodoxi illorum cõmunionem epiſcop. qui ſuo libello hæreticorum necem à Maximo expopoſciſſent: ſed eos contra omnes epiſc. orthodoxos Maximus defendebat, qui & vi adhibita, vel arte, alios Galliarum epiſc. ad illorum cõmunionem compellebat, inter quos & ſanctiſſimum illum virum B. Martinum [a] epiſc. Turonenſem iuſſis quibuſdam (vt videbatur) prætextibus, ad id faciendum modico ſaltem temporis ſpatio obtorto collo, nolentem licet adduxit: quod quidem vt graue piaculum, commonente angelo, ille donec vixit, amariſſimè fleuit. Tot itaque allectis ad illorum cõmunionem epiſc. iam facinus trãſire videbatur in hęreſim, quam propugnabat Maximus, qui ortho-

e Sulpic. Seuer. lib. 2. hiſt. ſacr. circ. fin.
f Leo Papa epi. 93. ad Turib.
a Sulp. Seuer. dia. 3.

G doxos epiſc. vitantes illorum conſortium mittebat in exilium, vt de Hygino [b] epiſc. in dicta relatione Amb. refert. Contigerunt ea de nece hæreticorum (vt ſanctus Proſper [c] eſt auctor) Arcadio & Bautone Coſſ. eſt is annus Domini trecenteſimus octogeſimus quintus, ſequenti verò anno, hoc, inquam, ipſo quo Ambr. ea quam diximus, legatione functus eſt, Honorio & Euodio Coſſ. prædicta de exilio epiſcoporum ex conciliabulo Triuerenſi & Maximi ſtudiis contigerunt. Sed iam cætera, quæ reſtant

H de Ambroſio, proſequamur.

b Ambr. ep. 56. ad Val. to. 5.
c Proſper in Chron.
AN. D O. 385.

Redit ex Galliis Mediolanum Amb. mittitur (vt diximus) ad Maximum [d] Dominus. Idem quaſi ſtabilitâ pace reuertitur. Secutus eſt poſt terga tacitè Maximus, & ex improuiſo Alpibus ſuperatis viſus eſt in Italia cum exercitu. Valentinianus & Iuſtina ſubito terrore perculſi maturâ fugâ ſaluti conſulunt: properant in Orientem ad Theodoſiũ. Id quidem hiſce tem-

I poribus, cùm Maximus inuaſit Italiam, contigit, & non (vt dicit [e] Socrates) quando occiſus eſt Gratianus: nam tũc Maximus (vt vidimus) compoſitâ pace continuit ſe in Galliis, nec tetigit Alpes. Sunt hæc illa perditiſſima tempora quibus S. Ambr. Mediolanẽſem populum immenſo pauore concuſſum, ac iam fugã principis exemplo molientem, crebris ſermonibus [f] ſtuduit intra mœnia continere, ſalubriùs ac magis accommodatum remedium proponens, nimirum pœnitentiam à peccatis. Quid (in-

K quiens) fugis patriam? Si vis ſaluus eſſe, tua potius peccata ſubterfuge. Si tu peccare deſieris, victus eſt inimicus. & inferiùs: Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus es? nonne cùm loqui cœperis, obijcietur. Vnde iſte exul, vnde iſte fugitiuus aduenit? &c. Hæc & alia id genus Ambr. dum parum opportunam populi fugam cohibere, cùmque potius ad ſalutarem pœnitentiam prouocare ſtudet. Cùm itaq; Maximus trans Alpes exercitum ex improuiſo du-

L xiſſet, vaſtata eſt nobilis [g] pars Italiæ, Placentia, Claterna, Rhegium, Mutina, Bononia aliæque finitimæ ciuitates & caſtella barbarica cladeſunt afflictata, prædatæ diuitiæ abductíque homines in captiuitatem: quæ S. Ambr. ſcribens [h] ad Fauſtinum deplorat. Meminit de iiſdem cladibus, ſcribens ad Seuerum [i] Neapolis in Campania epiſc. Hæc illa ipſa exiſtimamus eſſe tempora, quibus Ambr. totus fuit in redimendis captiuis, quando ad illud opus [k] etiam ſacra vaſa diſtraxit: quod egregium facinus S.

M Auguſt. [l] non tantùm verbis laudauit, ſed & facto comprobauit, ſolis Arianis ſacerd. charitas & bonus Chriſti odor effuſus malè olebat: idcirco dicebat [m] Ambr. Aurum Eccl. habet non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat neceſſitatibus, &c. Tũc etiam idem ſanctus Dei ſacerd. aduerſus auaros egregiũ illum habuit [n] ſermonem, quo illos redarguit, qui cùm cętera bona, tum etiam liberos homines, gentiles ſuos à barbaris in ſeruitutem redactos ab iiſdem ita emerent vt retinerent, non vt redimerent & liberarent. Pertranſiuit cito, velut quædam repentina procella, barbarica clades: nam Maximus cùm primò ingreſſu cunctos perterruiſſet,

d Zoſim. l. 4. hiſt.
e Socr. l. 5. hiſt. c. 11.
f Ambroſ. ſermon. in Ioan. to. 2. 432. & ſer. 1. & 2. de Eliſeo. to. 1. 441. ſer. 24. de SS. to. 5.
g Lat. Pacat. in paneg. Theo. Imp.
h Ambr. epiſt. 61.
i Id. epi. 32.
k Id. l. 2. offic. c. 28. to. 4.
l Poſſid. in vita Aug. c. 24 in fin.
m Ambr. de offic. vbi ſup.
n Id. ſer. 13. de SS. to. 5.

ſet, atq; Valentin. in fugam adegiſſet, cùm ſibi omnia tuta videret, nec eſſe aliquos qui ſibi aduerſarētur, collegit milites, atq; cōtrariis ſtudiis cœpit omnium mulcere animos, blandiri, omnéſq; beneficiis & officiis ſibi deuincire ſatagebat. Vtq; tyranni nomen vitaret, perinde atq; fidei catholicæ tuendę cauſa bellum illud ſuſcepiſſet, in hæreticos pugnam conuertit, atq; catholicos ſacerd. quibus valuit honoribus & officiis eſt proſecutus. Ad Siricium tunc Rom. Pontif. humaniſſimas litteras dedit, in quibus hæc inter alia: Cæterum id nobis animi & volūtatis eſſe profitetur, vt fides catholica procul omni diſſenſione ſummota, concordantibus ſacerdotib. vniuerſis, & vnanimiter Deo ſeruiētib. illæſa & inuiolabilis perſeueret. Nam noſter aduētus ita inquinata aliquā & ſceleratorū rum labe polluta deprehendit, & reperit, vt niſi noſtra prouiſio & medicina, quę ex ſummi Dei timore veniebat, his opem celeriter attuliſſet; ingens profectò diuulſiu atque perditio fuiſſet exorta, & vix ſedanda poſtea vitia conereuiſſent, &c. Hæc ex epiſt. Maximi ad Siriciū Papam, quam alibi integram exſcripſimus ex codice Vaticano. Hæc autē omnia quæ diximus videntur fuiſſe in cauſa cur Maximus olim in Ambr. infenſiſſimus, iam potius Italiâ nihil ei negotij fecerit. Scribere aggreſſus erat idem S. ſacerdos commentarios ſuper Lucam Euangeliſtam, cùm adhuc Arian. perfidiâ Eccleſia Mediolan. infeſtaretur, de quorum ſtudiis hęc tunc ipſe iiſdem ſcriptionibus a loquebatur: *a Ambr. in Luc. c. 16. to. 3.* Pone nunc ante conſpectum ſæcularibus Arianos ſtudiis intentos, qui ſocietatem potentiæ regalis affectant, vt armis militaribus impugnent Eccl. veritatem, &c. At compreſſis mox Arianis potentia Maximi, hæc idem Ambr. paulò inferiùs b de pace Eccl. reſtituta: *b Idem l. 9. in Luc. cap. 20.* En, inquit, tempus acceptabile, quo non hiemalibus perfidiæ caligantis pruinis annus riget, nec altis niuib. informis cruſta blaſphemiæ gelu durante cōcreſcit, ſed procellis ſacrilegij liberata, nouos fructus terra iam parturit, veteres prętereit. Diſſenſionū quippe omniū procella deferbuit, cūcti ſęcularis cupiditatis ardores, æſtúſque omnes quibus Italiæ populus per Iudaicæ olim, Arianę proximè ſęuitatis incēdia coquebatur, ſereno iam ſpiramine tēperantur. Sedata tēpeſtas eſt, concordia nauigat. fides ſpirat, certatim nautæ repetunt fidei quos reliquēre portus, & dulcia patris oſcula littoribus figunt, liberatos ſe periculis, abſolutos erroribus gratulantes, &c. Licet autem S. Ambr. his temporibus quieuerit ab Arianis, haud tamen diu frui licuit optatâ quiete; nam è portis inferni noua prodeunt monſtra hęreticorū. Iouinianus enim hæreſiarcha, adiūctis ſibi ſociis, altero Auxentio, Germinatore, Felice, Protino, Geniali, Marciano, Ianuario, & Ingenioſo, ingens bellum in Dei Eccl. concitauit. Hi etenim omnes aliquando Mediol. in monaſterio vitam monaſticā exercentes, inter S. in hypocriſi latuerūt: cùm tandē ruptis vinculis diſciplinæ per luxuriæ lętos cāpos effrænatè vagātes, bis apoſtatæ, ſicut à monaſtica inſtitutione, ita etiam à fide catholica deſciuerunt, de quibus c hæc Ambr. *c Idem epi. 25. ad Verc. to 5.*

A Fuerunt nobiſcum, ſed non fuerunt ex nobis, neq; enim pudet dicere quod dicit Euangeliſta 1. Ioannes. *1. Ioan. 2.* Sed hìc poſiti ieiunabāt, intra monaſteriū cōtinebātur, nullus erat luxuriç locus, interdicta ludibrioſæ diſputationis licētia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt: deinde volentes redire, non ſunt recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberent cauere, monueram, nihil profeci. Efferueſcentes itaque diſſeminare illa cœperunt, quibus incentores eſſent vitiorum omnium, &c. Hi etenim omnium ho- B minum ſordidiſſimi facti, Epicureorū ſectam pro religione in Eccl. Dei introducere conati ſunt, dum nullum eſſe continētiæ vel abſtinentiæ præmium turpiſſimè prædicarēt; his etiam alia execranda dogmata addiderunt, quorum omnium S. Hieron. d meminit. *d Hieron. l. 1. contr. Iouinian.* Cùm autem beatus Ambr. nebulones illos Mediolano fugaſſet, timens ne iiſdem ſordibus inficerent propinquas Eccl. mox de his ad Vercellenſem e Eccl. ſcripſit: *e Ambroſ. ep. 25. ad Vercell.* ei etenim plus timebat, ne viduata paſtore, diſſidiiſq; agitata, cum nec eſſet C qui ſuper gregem excubias ageret, faciliorem aditum hæreſi præberet. Limenius enim, qui ſancto Euſebio in ſede Vercellenſi ſucceſſerat, & qui vnà cum Ambroſio interfuit Concilio Aquileienſi, ex hac vitâ migrauerat: cùm iam decem & ſeptem ſediſſet annos. Cùm itaque è propinquioribus locis, Amb. inſequente, vndiq; fugarentur hæretici, eò audaciæ peruenēre, vt non timerent ſeſe, vbi ſedes eſt Petri, in Vrbem conferre: ſed damno ſuo. Nam (vt D Hieron. f eſt auctor) vbi primùm illi audita ſunt ſibila illa venenoſi ſerpentis, *f Hieron. epiſt. 50.* ſtatim procurante S. Pammachio, Siricius Papa coacto preſbyterio, hæreſim productam in medium, cognitam, ac diſputationibus agitatam Apoſtolica auctoritate dānauit cum auctoribus ſuis: dedítq; de his Apoſtolicas litteras ad Mediolanenſem Eccl. quibus acceptis Ambr. atque vicini epiſc. conuenientes, tam hæreſim, quàm illius auctores atque patrònes ſynodicè condemnarunt, dederúntque de his litteras ad eundem E Siricium Rom. Pontificem. S. g Hieron. etiam *g Idem l. cont. Iouin.* duobus deſertiſſimis libris eandem hæreſim cum ſuis ſectatoribus profligauit: ac denique Honorius h Imp. auctorem hæreſis Iouinianum in inſulam relegauit. *h l. 53. tit. de hæret. in C. Theod.*

Porrò non tantùm domeſtica damna cauere, ſed & aliarum Eccleſ. malis conſulere, & cùm poſſet, mederi non deſtitit. Eo etenim flagrabat charitatis ardore, vt ferè omnium eccleſiarum i ſubiret ſollicitudinem. *i Paulinus in vita Ambr.* Vnde de conflato F ſchiſmate in Eccleſia Antiochena inter Euagrium & Flauianum valde ſollicitus, k ad Theophilum epiſcopum Alexandrinum, *k Ambr. epiſt. 9. ad Theoph. to. 5.* cui componendæ rei à Synodo Capuenſi, ita dicta, fuerat delegatum arbitrium, rogans eum, vt inter vtrumque ita diſſenſionem componeret, vt in omnibus Romanæ Eccleſiæ ſatisfaceret. Scripſerat de eadem re Siricius l Papa ad Theodoſium Imp. *l Socr. li. 5. cap. 15. Sozom. l. 7. c. 15.* cuius præſidio fultus Flauianus epiſcopale iudicium contemnere a videbatur. *a Ambr. epiſt. ad Theoph.* Quantum enim Theophilus & alij Orientales epiſcopi Ambroſio deferre conſueuerint, vel ex eo ſaltem exiſtimat quod cùm ex de-

creto eiuſdem ſynodi Capuenſis eidem Theo- G
philo, atq; Anyſio epiſcopo Theſſalon. Bonoſi
hæretici cauſa delegata eſſet, re integrâ, ante-
quam ſententiam ferrent, explorandum puta-
runt quid de ea re eſſet Ambr. ſententia: quin
etiam & ipſe Bonoſus hæreticus eumdem S.
epiſc. in eadem cauſa conſulere non dubuit.
Extat de his omnibus epiſt. eiuſdem Ambroſij
b Idem. Epiſt. 5. b ad dictos epiſc. ſcripta. At hæc quidem non
ſolùm Ambr. dum viueret, ſed & poſt illius
obitum etiam præſtitiſſe videtur, dum ſacer
c Concil. Taurin. c. 5. Aug. cont. Iul. Pelag. & aly. epiſcop. conuentus c eumdem ſuis ſcriptis ſem- H
per loquentem conſulere, atq; eius arbitrio tan-
quam viuentis cauſas definire ſunt ſoliti. Sed
quod magis mirandum, non tantùm finitima-
rum regionum, aliiſque ſub Romano Imp. de-
gentes remotiores epiſc. velut ſacrū quoddam
oraculum Ambr. conſulebant, ſed (quod regi-
næ Sabæ excedere videtur exemplum) ex Per-
ſide etiam homines vt eius audirent ſapiētiam,
3. Reg. 10. Matt. 12. Matt. 5. d Paulin. in vita Ambr. Mediol. ſe cōferebant. An non iure plus quàm
Salomon Chriſti ſacerdos, qui ſal terræ, atque I
lux mundi veritatis teſtimonio comprobatur?
Duo etenim (inquit d Paulinus) potentiſſimi
ac ſapientiſſimi viri Perſarum ad famam ſacer-
dotis venēte Mediol. deferentes ſecum pluri-
mas quæſtiones, vt ex illis probarent ſapien-
tiam viri: cùm quo ab horâ diei primá vſq; ad
horam ferè tertiam noctis per interpretem diſ-
putauerunt, admirantéſq; diſceſſerunt ab eo.
Et vt ſe probarent non ob aliam cauſam veniſ-
ſe, niſi vt certo certiùs noſcerent virum, quem
fama conceperant, alia die, vale facientes Im- K
peratori, profecti ſunt ad vrbem Romam, illic
volentes cognoſcere potentiam illuſtris viri
Probi: quâ cognitâ ad propria reuertūtur, hæc
Paulinus. De cæteris autem legationibus ad
eum miſſis ſuo loco dicemus inferiùs. Quod
etiam ſpectat ad conſultationes Amb. de qui-
bus ſemel agere cœpimus, non tantùm viri Ec-
cleſiaſtici, & clericali adſcripti militiæ de re-
bus eccleſiaſticis eum per litteras conſulebant,
ſed & præſides atque prouinciarum rectores L
quemadmodum ſe in magiſtratu gererent, ab
eo per litteras admoneri rogabant. Præſtitit id
inter alios Studius Comes rerum publicarum,
qui à S. viro quæſiuit quid agere deberet in iu-
e Ambr. epiſt. 51. ad Stud. t. 5. diciis capitalibus: ad cuius cōſultationes Am-
broſius, vt decuit ſacerd. e reſpondit. Quid de
illis dicam, qui litibus implicati iam iudicum
fores tribunaliáq; triuiſſent, boniſq; exhauſti
& labore laſſati ad ipſum venientes, eidē cau-
ſæ arbitrium deferebant? quos ille etſi publicis
Eccleſiaſt. ſemper detineretur negotiis, nequa- M
quam tamen contempſit, ſed liberaliter huma-
nitérque ſuſcipiens, ea prudentia qua olim iu-
diciis aſſueuerat, ſic cuncta definiebat, vt eius
f Idem epiſt. 49. ad Marcel. ſententia nemo vinci, omnes autem vincere
f viderentur. Sed iam cætera ordine temporum
proſequamur.

ANN. D. 388. g Ambr. epiſt. 17. ad Theod. Imp. & alis. Inter hæc autem, Theodoſio ſecundùm &
Cynegio Coſſ. (numeratur hic annus Domini
trecenteſimus octogeſimus octauus) idē Theo-
doſius Imper. ex Oriente in Italiā ducens exer-
citum, paucorum dierum temporis ſpatio, ter-
ra g mariq; in Sicilia, Siſciæ, atq; Petauione,
Maximi copias profligauit, ac denique apud
Aquileiam Maximum ipſum comprehendit,
necauítq; vlciſcēte Deo obitum Gratiani. Tam
ingenti, tam celeri atq; incruentâ partâ victo-
riâ, optimi quiq; gauiſi ſunt vehementer: illi
autem qui tyranno fauiſſent, ſibi timētes, ma-
gno pauore perculſi ad Ambr. opem cōfugiunt,
qui eis veniam ab Imperat. impetraret. S. ſa-
cerdos, qui afflictos iuuandi cauſa nullum vn-
quam charitatis officium prætermiſit, id nauiq;
ter impleuit, & (vt ipſe teſtatur) obtinuit cun-
cta quę petiit, qui cùm aliquando aliâ ex cauſâ
ad eundem Imperat. litteras daret, de acceptis
beneficiis gratias agēs, hæc h ait: Debeo bene- h Idem ead. epiſt. 17.
ficiis tuis, quibus, me petēte, liberaſti plurimos
de exiliis, de carceribus, de vltimę necis pœ-
nis, &c. Sūmopetè enim tunc effuſſit clemen-
tia Theod. qui omni exercitui Maximi veniam
poſtulāti humaniter indulſit, duobus tantū vel
tribus ex tyranni laniſtis petitis ad pœnā. por-
rò à Maximi propinquis non ſolùm abſtinuit,
ſed & de eis optimè meritus eſt, prout idem S.
Amb. declarat his i verbis: Inimici tui filias re- i Idem vbi ſupr.
uocaſti, nutriendas apud affinem dediſti, matri
hoſtis tui miſiſti de ęrario ſumptus, &c. Hęc de
Theod. idcirco referimus, quoniam ea omnia
Ambr. de quo agimus, accepta feruntur. Tro-
phæa ſunt hæc S. viri, qui vincentem vicit, vi-
ctúmq; ad ſublimioris victoriæ triūphum eue-
xit. Non multò poſt hæc, dum Theod. Mediol.
conſiſteret, Comes Orientalis miſit ad eum re-
lationē, qua ſignificabat à quibuſdā monachis,
impellente epiſc. apud Callinicum caſtrum Iu-
dæorum ſynagogam, ac etiā fanum quoddam
Valentin. hęreticorum incenſum fuiſſe. Inſul-
tarant illi priùs in monachos procedentes, pſal-
móſq; canentes, atq; ad SS. Machabæorum ſo-
lennitatem pergentes itinere interceperant.
Iudæi de incendio ſynagogæ aduerſùs mona-
chos & epiſc. agentes, poſtulant eoſdem dupli-
ci iudicio; nam perinde ac illata eſſet vis publi-
ca, eoſdem lege Iulia feriēdos, & incendiarios
pœna afficiendos eſſe inſtabat: nec tātùm apud
Comitem Orientis, ſed etiam apud Theodo-
ſium Imp. proſecuti ſunt cauſam. Quales autem
ſolerent eſſe Iudæi in cauſis proſequēdis, aliiſ-
que in rebus agendi, idem Ambr. aliquando a Ambroſ. ſer. 11. de Temp. to. 5.
declarat his verbis: Hi etenim arte inſinuant ſe
hominibus, domos penetrant, ingrediūtur prę-
toria, aures iudicum & publica inquietant, &
ideo magis prçualēt, quo magis ſunt impuden-
tes; hoc autem non recens in ipſis, ſed inuetera-
tum & originariū malum eſt, &c. Horū igitur
importunitatibus Theod. fatigatus, etſi non le-
ge Iulia, vel qua incēdiarij plectuntur, in eos
decernere firmū fixúmq; habuit: ac reſtituen-
dam tamen Iudæorū ſynagogā eos damnare in
animū induxit, quod & fecit. Hæc agebantur
Mediol. dum S. Amb. quibuſdam ex cauſis de- b Idem epiſt. 18. ad ſor. Mar. & Paulin. in vita Ambr.
tineretur b Aquileiæ. Qui perceptâ cauſâ Oriē-
talis epiſc. eamdem vt propriā arbitrans, com-
pagine charitatis fecit ſuam: & primùm qui-
dem litterarū internuntiū apud Theodoſ. egit,
quando animi robore, quali ſacerdotali vigore c Idem epiſt. 17. ad Theod. Imp.
id præſtitit, eius c verba declarant, ſunt enim
huiuſmodi: Peto vt patienter ſermonem

meum audias, nam ſi indignus ſum qui à te audiar, indignus ſum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipſe ergo non audies eum, quem pro te audiri velis? non audies pro ſe agentem, quem pro aliis audiſti? Nec vereris iudicium tuum: ne cùm indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neq; imperiale eſt libertatem dicēdi denegare, neq; ſacerd. quod ſentiat non dicere, &c. Hęc & alia id genus. ſed & ex Chriſti perſonâ immenſa collata beneficia recenſet, pro quibus (quod eſt ſummæ ingratitudinis) illud repēdat, vt à catholico epiſc. in Chriſti contumeliā Iudæis ſynagoga erigatur, tandem his verbis ſermonem concludit: Ego certè quod honorificentius fieri potuit, feci: vt me magis audires in regia, ne ſi neceſſe eſſet, audires in Eccl. Hæc Amb. qui cùm nec his litteris ſe aliquid profeciſſe conſpiceret, vt præſens cauſam ageret, Aquileiâ recedens Mediol. ſe contulit. Cùmq; Theod. ad Eccl. veniſſet, nactus S. ſacerdos eam dicēdi opportunam occaſionem, antequàm ſacratiſſimam oblationem incruēti ſacrificij inchoaret, ambonem cōſcendens, concionatus ad populum, grauiſſima & diſertiſſima ᵈoratione ex verbis Hieremiæ prophetæ (ſecundùm Septuaginta) de baculo nuceo ſumens exordium, aptata collatione, quàm ſalutaris eſſet obiurgatio atq; correctio ſacerd. eleganter inſinuans, deliniensque ſcripturarum oleo animum Imperat. acerrima demum apoſtrophe in eundem inuectus eſt. Quid tandem? Cùm ſic peroraſſet, deſcendenti de exhedra occurrit Theod. qui humaniſſimè expoſtulās ait: Contra nos propoſuiſti hodie epiſc. cui ille: Immò pro te ipſo, & non cōtra te ipſum. Tunc Imper. Reuerà, inquit, dura præceperam contra epiſc. de ſynagoga reparanda, hæc ille. Comites qui aderant, ſaltem in monachos vlciſcendum eſſe dicebant. Ad hos conuerſus Ambr. Ego, inquit, cum Imperat. nunc ago, vobiſcum mihi aliter agendum eſt. Siſtēnſque gradum, noluit ad ſacroſanctum ſacrificium celebrandum accedere ad altare, niſi in omnibus tam epiſc. quàm monachis conſultum fuiſſet. Cumque adeo renitentem Dei ſacerd. Imper. aſpiceret, annuit poſtulatis: cúmque nec ſic pergeret, ſed fidem Imper. exigeret: ſpopondit ille, ad quem Ambroſius: Ego ago fide tua & ille: Age, inquit, fide mea. Sicque iterata ſponſione ad perficiendas ſacras Miſſas ſecurus aſcendit.

d Ambr. ep. 18. ad ſor. Mar. & Paulin. in vita Ambroſ.

e Mart. in Chron.
f Aug. l. 5. de Ciuit. Dei. c. 26.
g lib. 6. & 7. de inſtr. his. tit. 14. l. 25. in C. Theod.
h Socr. l. 5. cap. 14.
i Amb. ep. 15. ad Eugen.

Manſit poſt extinctum Maximum Theodoſ. in Italia vltra ᵉtriennium, donec ab hoſtibus vindicatum Imperium, idémque pacatum non ſibi retinuit, ſed Valentiniano reſtituit: quod quidem præclarū facinus Chriſtiano ᶠdignum Imperatore, eſt mirificè commendatum. Fuit illud triennium admodum vtile: nam eo tempore quæ Maximus perperam ſtatuiſſet, irrita eſſe ᵍvoluit: honores ac magiſtratus collatos in immeritos abrogauit: & inter cætera decretum de ara Victoriæ reſtituenda, quod diu negatum Gentilibus Maximus ʰcōceſſerat, agente apud Theodoſium ⁱAmbroſio, & aduerſus Gentiles ſtrenuè decertante, omnino ſuſtulit atque abrogauit. Et licèt Senatus nomine pro eadem cauſa noua legatio ad eumdem Imperat. Mediolanum dirigeretur, ipſo tamen reſiſtente Ambr. irrito conatu dilapſa eſt. Id enim idem S. in eâ epiſtolâ quam ſcripſit ad Eugenium, moſtrat his ᵏverbis. Poſtea etiam clementiſſimo Imper. Theodoſio coram intimaui, atq; in os dicere non dubitaui: qui intimatâ Senatus legatione huiuſmodi, licet non totus Senatus popoſcerit, inſinuationi meæ aſſenſum detulit, &c. Sequenti autem anno menſe Iunij cùm Theod. Romam veniſſet, & Symmachus patricius vir eloquentiſſimus in cōſiſtorio orans, & admirabili quadam dicendi facundia eadem quæ aliàs ſæpe tentauerat, de reſtituenda ara Victoriæ ageret, Theodoſ. iuſta indignatione commotus, hominem ſuo aſpectu non tantùm iudicauit indignum, ſed etiam eodem die rhedæ non ſtratæ impoſitum, vltra centeſimum lapidem exulare ᵃiuſſit. Ad hanc tantùm Theod. pietatem alludere videtur S. Ambr. dum prædicans ᵇ eius laudes hæc ait: Imitatus Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, abſcōdit ſimulacra gentium; omnes enim cultus idolorum fides eius abſcondit, omnes eorum cæremonias obliterauit, &c. Idem etenim Theod. eodem tempore ᶜ lege ſancitâ pœnâ indictâ, gentiles omnes ab ingreſſu tēplorum iuſſit penitus abſtinere. Eodem anno ad Kalend. ᵈ Septemb. cùm Roma recedens Mediol. rediiſſet, Ambr. (vt creditur) ſuadente, aduerſus hæreticos eiuſmodi edidit ſanctionem. Hi qui ſæui dogmatis retinens principatū, hoc eſt epiſc. preſbyteri, diaconi atq; lectores, & qui clericatus velamine religioni maculam conātur infigere, ſub cuiuſlibet hęreſis, ſiue erroris nomine conſtitui, è funeſtis cōciliabulis ſeu intra vrbē, ſed in ſuburbanis eſſe videantur, omnimodè procellantur. Dat. vj. Kalend. Decemb. Mediolani, Timaſio & Promoto Coſſ. Et ipſe annus Domini trecēteſimus octogeſimus nonus.

k Idem ibidem.
ANN. D. 389.
a Proſper. lib. 3. de promiſ. c. p. 38.
b Amb. in concione de obitu Theod. in princ. c. to. ſi
c l. 10. de pagan. in C. Theod.
d Mart. in Chron.
c l. 19. de heret. in C. Theod.

Inter hæc autem peruenit Mediol. relatio ex Oriente de nece ᶠpræfecti militum, quem ob aurigam quemdam detentum in carcere aliqui ex Theſſalonicenſibus, concitata ſeditione necauerant. His acceptis Theod. vehementi indignatione commotus eſt. Habebat enim ille (inquit ᵍ Ambroſius) quemdam naturæ impetum, quem tamen ſi quis lenire vellet, citò in miſericordiam verteret. Cùm iam in Theſſalonicenſes facinus ſæuiſſimè vlturus eſſet, præuenit illum Ambr. ipſúmque adiens pluribus veniam rogauit: flexiſſe tandem eſt viſus, vt Paulinus ʰtradit, ſimúlq; S. Auguſt. ⁱ affirmare videtur. Cùm itaque Theodoſij animus eſſet ad ignoſcendum propenſior: tamen Comitibus quibúſdam apud eum occultè agentibus, & ad vindictam incitantibus, ſic in tranſuerſum agitur, vt oblitus innatæ clementiæ in Theſſal. ſęuiſſimè iudicari præceperit. Furori ſemel laxatis habentis (inſcio Dei ſacerdote) crudele nimis datur de populi nece reſcriptum. Patrocinantur ferali mandato miniſtrorum inſidiæ; qui velut cauea quadam includunt populum. Is erat publicus Circus, vbi publica ſpectacula celebrari ſolerent. Eò ciues inuitati confluunt, ſedent ſecuri, hilares ſpectant, & accla-

f Sozom. l. 7. hiſt. c. 24.
g Amb. epiſt. 15. ad Theod. Imp. c. 5.
h Paulin. in vita Ambroſ.
i Aug. l. 5. de Ciu. Dei. c. 26.

mationes principis ex more exultãtes ingemi-nant: cùm ſubitò, datâ teſſerâ, è Circi carceribus non relaxantur equorum quadrigę ad voluptatem ſpectantium, ſed truces milites, qui armatis cohortibus, exertis gladiis, quaſi cũ barbaris congreſſuri, in proximiores graſſantur. Nulla erat ſpes fugæ miſeris, nulla ſpes veniæ: cędũtur ſinguli: at furor ſemel inceſſus non continetur finibus Circi, ſed inſtar ignis foras effuſus abſque delectu cuncta depaſcitur, & cæca rabies non diſcernit ciues ab aduenis, ſed ęquè omnes obtrũcat. Quid plura? ad triũ ᵏ horarũ ſpatiũ ſæuit crudelitatis gladius, qui ad ſeptem millia hominum immani cæde conſumpſit. Infauſtæ cladis mox velox nuntius volat, ac Mediolani quàm primùm exectãdum ſcelus auditur, perfertur ˡ in ſacrum epiſcop. conuentum, vbi cum cæteris ſedebat Ambr. Id cum audirent omnes, nemo luxit, omnes in Theodoſium commouentur, cùm ille ſero pœnitens facti, memoriâ repetens Chriſtianam manſuetudinem, quã ſæpe ei inſtillabat Ambr. ſenſit acerrimos læſę conſcientiæ ſtimulos, quos nec regale faſtigiũ valet effugere, nec tantùm ipſum Deum omnipotentem, qui terribilis eſt apud reges terræ, ſed & eius ſacerd. Ambr. diuinarũ legum acerrimũ vindicem pauere cœpit. Aberat tunc Mediol. cùm hæc audiſſet: ſed illuc reuerſus, timens Ambr. ſeueritatem, quam antea leuiorib. in cauſis expertus erat, ne ſe implacabilem præberet, præuiis quibuſdã nuntiis eius animum pertentare curauit, veritus nimirum ne ab eo Eccleſiaſt. cõmunione interdiceretur. Ambr. autẽ apud eum litteris agens, nulla verborum ambage diſtinuit Imperat. ſed apertè commonefacit, ne quid niſi expletâ pœnitẽtiâ de ſacra cõmunione ſibi polliceatur: pluribúſque hortatus eſt, vt exẽplum Dauid ſequatur, ſi ad Eccl. velit admitti: hæcq; ex diuino quodam oraculo ᵐ inculcãs, adiecit. Ego, inquam, cauſam in te cõtumaciæ nullam habeo, ſed habeo timoris, offerre non audeo ſacrificium: ſi volueris aſſiſtere. An quod in vnius innocentis ſanguine non licet, non in multorum licet? Veniſſe quidem viſus es ad Eccl. ſed mihi ſacrificium offerre non licuit. Alia prætereo, vt potui cauere, ſed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum trãquilitate cedãt. Multifariè Deus noſter admonet, ſignis cęleſtibus, prophetarum præceptis, viſionibus etiam peccatorum vult nos intelligere, quo rogemus eum, vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus ſeruet, fides Eccl. & tranquillitas perſeueret, cui prodeſt Chriſtianos & pios eſſe Imperatores, hæc Ambroſius.

k Paulin. in vita Ambr. & Theod. l. 5. hiſt. c. 17.
l Ambroſ. epiſt. 59. ad Theod. Imper.
Pſal. 7.
m Idem ad epiſt.

Cùm tandem Theod. Mediol. ſe a conferret, & ad Eccl. med. lam accepturus accederet, extra ſacra veſtibula Dei ſacerd. occurrit, occluſiſque baſilicę ianuis, aditum negãs, hiſce eum verbis ᵇ alloquitur: Etſi veriſimile ô Imper. te ignorare cædis abs te perpetratæ magnitudinẽ neq; poſt ſedatam iracundiam ratione admiſſum facinus peruidere; nam Imperat. fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas offundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa conſiderandum eſt: & in auitum puluerem, ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda: neq; ipſe ſplendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes: quin etiam illis imperas, qui & eiuſdem ſunt naturæ participes, atq; adeo conſerui. Vnus enim dominus omniũ & rex, huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intueberis tẽplum illius qui eſt Dominus omnium? quibus pedibus ſanctum illud ſolum calcabis? Quî, quæſo, manus iniuſta cæde & ſanguine reſperſas extendere audes, & eiſdem ſacroſanctũ Domini corpus accipere? aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui, furore iræ iubente, tãtum ſanguinis tam iniquè fudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus ante editum augere: ſed capeſſe vinculũ, quo vt ligeris, Dominus omniũ ſententiam dat, quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellẽdi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Hæc ad Theod. tunc Ambroſius. Ad quem Imper. reſpondens, ᶜ Dauid regis peccantis ad ſui excuſationem prætexit exemplum, quòd ille adulterium perpetraſſet, addidiſſẽtq; viri innoxij homicidium. Cui tunc Ambr. Quem, inquit, ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem. Hæc cùm ille audiſſet, obſecutus ſancto episc. cum gemitu & lachrymis ad regiam ſe contulit, vbi pręſcriptam ab antiſtite pœnitentiam implere ſtudebat.

a Paulin. in vita Ambr. & Rufin. li. 2. cap. 18.
b Theod. l. 5. c. 17.
c Paulin. in vita. Ambr. 2. Reg. 11.

Longum poſt temporis ᵈ ſpatium (octo enim menſes prætererant) annua Natalis Saluatoris recurrit ſolennitas: cùm Imper. altiùs ingemiſcens: lachrymis dolorem ſignificabat. Rufinus vero aulę præfectus, qui aderat, cùm cauſam fletus rogaret, acerbiùs flens ille, reſpõdit: Tu, inquit, Rufine ludis, & quantis ipſe in malis verſer, non ſentis. Ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad ſacrum templum ſeruis & mẽdicis pateat, libérq; illis ad precandum Dominum detur introitus: mihi verò tum ad locum illũ, tum ad cælũ eſt præcluſus acceſſus. Nam venit mihi in mentem ſententia illa à Domino pronuntiata, qua dicitur: *Quæcumque ligaueris ſuper terram, erũt ligata & in cælo.* Ad hæc Rufinus: Curram, inquit, ſi placet, ad epiſc. eiſque ſupplicabo vt tua ſoluat vincula. At ille: Non aſſentire tibi ſacerdos: noui enim adeo iuſtam æquámq; Ambr. ſententiam, vt non reſpectu Imperat. dignitatis ſit tranſgreſſurus leges Eccleſiaſt. hæc ad Rufinum. Statutum namque fuerat Eccleſiaſt. ᵉ decretis, vt ob homicidium ſponte commiſſum non niſi in fine vitæ quis ad communionem admitteretur: ſi autem caſu contigiſſet, quinqueonio deberet abſtinẽre. Inſtat ᶠ adhuc Rufinus, & quò ex animo Imperatoris omnem mœrorem exhauriat, pollicetur id ſe Amb. perſuaſurum. Abit ille: ipſéque certa cõfiſus promiſſione Rufini paulò poſt ſequitur. Vehementi enim tenebatur deſiderio agere cum Chriſtianis diem feſtũ in Eccleſia. Cùm ad Ambr. perueniſſet Rufinus, Dei ſacerdos non nihil in eum commotus eſt, eò quòd ipſius impulſu de pœna in Theſſalonicenſes irroganda, eſſet mandatum: at illo

d Theod. li. 5. hiſt. cap. 17.
Matth. 16.
e Concil. Ancyr. ca. 21. & 22.
f Theod. l. 5. c. 17.

pro Imperat. rogante, atq; dicente, ipſum breui in eccl. adducturum: tunc Ambr. diuino zelo incenſus: Ego, inquit, Rufine pronuntio, me illum ab introitu ſacri veſtibuli prohibiturum: Quod ſi Imper. mutarit in tyrannidem, cædem quidem lubens excipiam. Quibus auditis Rufinus, hæc ipſa Imperat. renuntianda curauit: monens ſimul, vt conſideat in palatio. Accepit hæc ille, cùm aduenturus in Eccl. perueniſſet in forum: nec cœptũ iter reflexit, ſed quadam accenſus fiducia: Ibo, inquit, nihilominus illuc, quò de meis delictis iuſtas debitáſq; contumelias ſubeam. Cùm iam appropinquaſſet Eccl. B mox ad epiſc. qui foris in ædicula ſalutatoria cõſidebat, acceſſit: ſimúlq; obſecrat vt vincula ſibi ſoluat. At Ambr. videns Imperat. militum corona conſtipatum, aduentum eius non vt hominis pœnitentis, ſed potius tyrannidem præ ſe ferentis, qui vim veniat illaturus ſacerdot. & eccl. arguit. Tum ille: Non, inquit, obſtinato animo leges ſancitas impugno, neque ad Eccleſiam irrumpere, vel vim inferre cupio: ſed oro, vt quibus obligatus ſum, vincula ſoluas: C Dominíque imiteris clementiam, qui ianuam miſericordiæ peccatoribus patefecit. Cui Ambroſius: Quam tu pœnitentiam poſt tam graue ſcelus oſtendis? quænam medicamenta tantis vulnerib. adhibuiſti? Tuum eſt (inquit Theod. medicamenta oſtendere & admonere, meum autẽ iuſſa perficere. Tum ille: Quoniã, inquit, non rationis imperio obſecutus ſententiam illam acerbitatis plenam pronuntiaſti, conſcribe legem quæ ſentẽtias omnes animo perturbato D pronuntiatas, inualidas atq; irritas reddat; vtq; quò his ſatis ſit cautum, ſententiæ ſanguinum, quæ vltima ſupplicia irrogãt, vel aliter ſeueriùs puniunt, ad triginta dierum ſpatium ſuſpenſæ quieſcant. Annuit Imper. móxq; legem ſcribi iuſſit, quam & ſua ſubſcriptione firmauit. Hactenus Theodor. eadémq; & alij a profitentur. Sanctio autẽ hæc eſſe b putatur, Si vindicari in alios ſeuerius cõtra noſtram cõſuetudinem pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos ſubire pœnã, aut excipere ſententiam; ſed per E dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit Reos ſanè excipiat, vinciátque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilanter obſeruet, hactenus ſanctio Quod autẽ ſubiicitur: Data Veronæ, XV Kalend. Septemb. Antonio & Syagrio Coſſ. aliunde irrepſiſſe videtur: nam longè diſcrepat à loci & tẽporis veritate. Mediolani etenim, & menſe Decemb. ipſo die Natalis Domini eam legẽ eſſe ſancitam, Theodor. c conſtanter affirmat. Rurſus autem prædicti F Conſules ante ſex annos quàm Theod. veniret in Italiam, geſſerunt conſulatum, cùm adhuc ſuperſtes eſſet Gratianus atq; in Occidente regnaret. Adhuc miramur quomodo hanc dilationẽ in reos damnatos ſententiæ exequendæ d Sidonius Apollinaris, cùm agit de Arnandi iudicio, tribuat Senatui conſulto Tiberiano, cùm eam omnes Theod. acceptam ferant. Verum (pace tanti viri dixerim) Sidonius errare cognoſcitur: nam S.C. Tiberianum non in dies triginta executionem prolatæ ſententię, ſed in decimum diem tãtummodo differri præcipie-

a Rufin. li. 2. cap. 18. Sozom. l. 7. cap. 24.
b l. ſi vindicari. C. de pœnis.
c Theod. l. 5. hiſt. cap. 18.
d Sidon. l. 1. epiſt. 7. in fin.

A bat, vt auctor eſt e Suetonius. Sed ad propoſita redeamus. Ea lege cõſcriptã S. Dei ſacerd ſoluit vinculum anathematis. Itaq; Imper. f fideliſſimus in S. templum ingreſſus, non ſtans Dominum precatus eſt, neque genibus flexis, ſed pronus, humíq; abiectus verſum illum Dauidis recitauit: Adhęſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundùm verbum tuum: atq; capillum manibus lacerans, frõtem ferire, lachrymarum guttis ſolum rigare, veniamque ſupplex petere B cœpit. Vbi autẽ tempus poſtulauit, vt dona ſacra mẽſæ offerret, ſurgit, atq; non minorem lachrymarum vim quam antea effundens, in ſanctuarium ingreſſus eſt. Cùm verò dona, vti ſolebat, obtuliſſet, intus prope cancellos manſit. At rurſus magnus ille Amb. non conticuit quidem, ſed locorum differentiam eum docuit, ac primùm ſciſcitabatur: Et qua re egeret. Et cùm reſpondiſſet Imper. ſe expectare diuinorũ myſteriorũ perceptionem, ſignificauit illi per primarium diaconum qui ei miniſtrabat, ad loca interiora ſolis ſacerdot. aditũ patere, eáq; aliis C omnibus inacceſſa, nec debere tãgi. Iubet igitur vt exeat, & cũ reliquis laicis conſiſtat Nam purpura, inquit, Imperat. non ſacerdotes efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imper, fideliſſimus, reſponditq; ſe non animi confidentia inductum manſiſſe intra cancellos, ſed hanc cõſuetudinẽ Conſtantinop. didiciſſe. Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicina gratiam. Idemq; eadem pietatis pręcepta, quæ ab illuſtri illo epiſc. didicerat, etiã cùm reuer- D tiſſet Conſtantinop. obſeruauit. Nam cum diuino quodam feſto die templũ denuo veniret, ſtatim vt dona ſacræ menſæ obtulerat, exiuit. Atq, cùm Nectarius, qui id temporis illius eccl. antiſtes fuit, rogaret cur non maneret intus; gemens inquit: Ægrè tandem didici, quid inter Imperat. interſit & epiſc. ægrè tandem reperi veritatis magiſtrum: nam ſolum Ambr. noui epiſc. dignum eo nomine. hęc de Theodoſio Theodor. De ea publica illius pœnitẽtia idem Ambr. g in ea oratione qua laudum eius coro- E nam texit, hæc ait: Strauit omne quo vtebatur inſigne regium, defleuit in Eccl. publicè peccatum ſuum, quod ei aliorum fraude irrepſerat, gemitu & lachrymis inuenit veniã. Quod pauperes erubeſcunt, non erubuit Imper. nec vllus poſtea dies fuit, quo illum nõ doleret errorem. hęc Ambr. Id ipſum tam pręclarum Chriſtiani Imperat. exemplum Auguſt. h in Africa poſitus prædicauit. Quid autem malorum impulſori Rufino poſtmodum in pœnam contigerit, & quomodo æqua lance penſato iudicio, qui in F multorum cædes milites immittendos curauit, ipſe à ſuorum militũ, quibus vallabatur, exercitu immaniſſimè cæſus, & ignominioſiſſimè poſt necem habitus ſit, breuitati conſulentes referre omittimus; qui hęc ſcire cupiũt, habent plures a auctores, qui ea deſcribãt. Hæc autem omnia de clade Theſſalonicenſi & pœnitẽtia Theod. cum Paulinus Rufinus, & Theodor. referant contigiſſe poſt debellatum Maximũ, hic poſuimus, maiorem fidem prędictis tribuẽtes, quàm Sozomeno b qui longè alio tempore cùm videlicet Theodoſius aduerſus Eugeniũ tyran-

e Sueton. in Tiber. ca. 75.
f Theod. l. 5. hiſt. cap. 17.
Pſal. 118.
g Ambr. in concion. de obitu Theod. t. 5.
h Auguſt. hom. 49.
a Claud. l. 2. adu. Rufin. Zoſim. lib. 4. & alr.
b Sozom. l. 7. cap. 4. 5.

num ſe contulit iterum in Italiam, ſacta eſſe A teſtatur.

Cùm adhuc Theodoſius ageret in Italia, ſicut ſanctos ſacerd. omni bonore dignatus eſt, ita nebulonibus quibuſdam eo gradu indignis inſenſus fuit. Creuerat his temporibus numerus quorumdam clericorum, quos deteſtatus Apoſtolus his ſignat notis, ſcribens ad Timotheũ,

2.Tim.3.

hæc inter alia dicens: *Qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis quæ ducuntur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.* In quos etiam de- B clamant S. Hieron. c Ambr. d ac demum Seuerus, e qui omnes his vixêre temporibus. Illi enim quos diximus, ſpeciem quãdam pietatis præ ſe ferentes quibuſdam blãdiciis ſic deuinciebant animos viduarum nobilium diuitum, vt bona eorum quæ potiùs deberentur filiis vel propinquis, ſibi vindicarent, ac ex teſtamento obtinerent. Hos Theodoſius coercere dum ſtudet, legem f tulit qua interdixit viduis, ne pietatis obtentu, præterquàm in filios bona ſua C erogarẽt, nec eis liberum eſſet vllam eccleſiam, vel clericum pauperesve, heredes ſcribere. Hęc autem in odium prædictorum ſtatuit Imp. De his agens S. g Hieronymus huius legis meminiſſe videtur, dum ait: Pudet dicere, ſacerdotes idolorum, mimi, & aurigæ, & ſcorta hereditates capiunt: ſolis clericis & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à perſecutoribus, ſed à principib. Chriſtianis. Hæc Hieron. dum auaritiam clericorum qui edicti cauſam dederant, deteſtatur, Data reperitur hæc lex D Mediolani xj. Kal. Iulij Valentin. quartùm & Neoterio Coſſ. anno Domini trecenteſimo ac nonageſimo. Hęc quidem Imper. zelo quodam non ſecundùm ſcientiam. Quid autem Ambr. ante cuius oculos illa gerebantur? num paſſurus hæc, aut ſilentio diſſimulaturus erat? minimè gentium. Nimium ſibi ſumpſerat Imperator, dum & cum zizaniis euulſit & triticum. Itaque ſanctus Dei ſacerd. coegit Imper. editam ſanctionem antiquare, atque illi contrariam eo- E dem anno legem ferre, quam hîc deſcribere h operæpretium duximus. eſt autem huiuſmodi: Legem quę de diaconiſſis vel viduis nuper promulgata eſt, ne quis videlicet clericus, neve ſub eccl. nomine mancipia, ſupellectilem, prędam velut infirmi ſexus diſpoliator inuaderet, & remotis affinib. ac propinquis, ipſe ſub prætextu catholicæ diſciplinæ ſe ageret viuentis heredem, eatenus animaduertat eſſe reuocatã, vt de omnium chartis (ſi iam nota eſt) auferatur, F neque quiſquam aut litigator ea ſibi vtendum, aut iudex nouerit exequendum. Datum Mediolani x. Kal. Septẽb. Valentiniano quartum & Neoterio Coſſ.

c Hieron. epiſt. 18. ad Euſtoch.
d Ambr. ſerm. 66. de Temp. in fin.
e Sulp. Seue. dial 1. cap. 14.
f l. 27. de Epiſc. & cler. in C. Theod.
g Hieron. epi. 2. Nepotia.
AN. DO. CCC. XC.
h l. 28. de epiſc. & cler. in C. Theod.

Non ſemel contra Imper. reſcripta, cũ illa minùs æqua ſibi ſunt viſa, S. ſacerd. pugnauit, atq; reſcindenda curauit. Quid autẽ in hac ſentẽtia ipſe ſcribat, in medium i adducamus: Meminiſtis, inquit, quoties aduerſus regales impetus pro viduarum, immò omnium depoſitis certamen ſubierimus. Commune hoc vobiſcũ mihi: recens exemplum eccl. Ticinenſis proferã, quę viduę depoſitum quod ſuſceperat, amittere periclitabatur. Interpellante enim eo qui ſibi illud Imperiali reſcripto vindicare cupiebat, clerici non tenebant auctoritatẽ, honorati quoq; & interceſſores dati non poſſe præceptis Imperatoris obuiari ferebant. Legebatur reſcripti forma, directio magiſtri, officiorum ſtatuta, Agens in rebus imminebat, quid plura? Traditum erat. Tamen cõmunicato mecum conſilio, obſedit ſanctus epiſcopus ea conclauia, atque tranſlatum illud depoſitum viduæ cognouerat, quod vbi non potuit auferri, receptũ ſub chi- B rographo eſt. Poſtea iterum flagitabatur ex chirographo: præceptum Imperator iterauerat, vt ipſe per ſemetipſum nos cõueniret. Negatum eſt, & expoſita diuinæ legis auctoritate & ſerie lectionis, & Heliodori periculo, vix tandem rationem Imperator accepit. hæc Ambroſius. Sub quonam autem Imperatore hæc ſint geſta, non liquet.

i Ambr. li. 2. Offic. c. 29.
2. Mac. 3.

Sequenti verò anno, Coſſ. Titiano & Symmacho, menſe Nouemb. Theod. Imp. k redit C Conſtantinopolim. Valentin. à Theod. in Imp. reſtitutus (extincta iam impia matre Iuſtina malorum omnium concinnatrice) illud ſanctè piéq; adminiſtrauit, exemplóq; Theod. eruditus, S. Dei ſacer. Ambr. quem inſtigante matre diu fuerat inſecutus, facti pœnitens, vt parentem coluit, & vt Dei miniſtrũ eſt veneratus: ſicque vitam inſtituit, ac mores compoſuit, vt quæ illi grata ſciret, ea ſibi tanquã legem præſcriberet. quantum autem tanto monitore profecerit, quantave in ætate adhuc recenti ediderit D virtutum exempla, ipſe Ambr. qui ea pro concione dixit, eſt locuples & fideliſſimus teſtis: & vt cætera prætereamus, illud ſaltem adducamus in medium, quod his diebus cõtigit, cùm Symmachus geſſit conſulatum, & non præfecturam prætorij, vt paulo incautè Paulinus ait: Dei munere enim præfecturæ quam longè ante hæc tempora Symmachus geſſit, ſuo loco dictum eſt ſuperiùs cùm de eius relatione pro ara Victoriæ miſſa habita eſt mẽtio. Tempore E itaque Symmachi conſulatus, iterum Senatus nomine ad Valentin. Auguſt. in Galliis agentem ralatio miſſa eſt pro reſtituendis templis Gentilium. Aberat Ambroſius ſed quid tunc actum ſit, ipſe narrat a his verbis: Miſerat propter recuperãda templorum iura ſacerdot. profana priuilegia, cultus ſacrorum ſuorũ Romæ legatos, & (quod eſt grauius) Senatus nomine nitebantur. Et cùm vniuerſi qui in conſiſtorio aderãt, Chriſtiani pariter atq; Gentiles dicerẽt eſſe reddẽda, ſolus velut Daniel, excitato F in ſe Dei ſpiritu arguebat perfidiæ Chriſtianos, Gẽtilib. obuiabat, dicẽs. Quod pius frater eripuit, quomodo à me putatis eſſe reddendum? cùm in eo & religio lædatur, & frater à quo ſe nollet pietate ſuperari. Et cum paterno cõueniretur exẽplo, quod ſub patre ſuo ea nullus abſtulerat, reſpõdit: Patrẽ meum laudatis quia non abſtulit, nec ego abſtuli. Numquid pater meus reddidit, vt me debere reddere poſtuletis? Poſtremò etſi pater reddidiſſet, frater abſtulerat, imitatorem in ea parte fratris eſſe me mallem. Aut numquid meus pater Auguſt. fuit, & frater non fuit? Par vtriq; debetur reuerentia, & par

ANN. D. 391.
k Marc. in Chron. & Socr. l. 5. cap. 19.
a Ambr. in concion. de obitu Valent. to. 5. 87.
Dan. 13.

Digitized by Google

A vtriuſq; eſt circa Remp. gratia. Vtrũque imitabor, vt & non reddam quod pater reddere non potuit, quia nullus abſtulerat, & ſeruem quod à fratre eſt conſtitutũ. Poſtulet parens Roma alia quæcumque deſiderat, debeo affectum parenti, ſed magis obſequiũm debeo ſalutis auctori. Et poſt alia idem Ambr. pro eodem Imperatore ad Chriſtũ cõuerſus: Solue (inquit, eũ alloquẽs) ſeruo tuo munus gratiæ tuæ, quã ille numquam negauit, qui ante diem mortis templorũ priuilegia denegauit, his vrgentibus quos reuereri poſſet, adſtabat enim virorũ caterua Gẽtilium, B ſupplicabat Senatus: non metuebat hominibus diſplicere, vt tibi ſoli placeret in Chriſto. Hæc Ambr. de his quæ facta ſũt ante eiuſdem Valentiniani obitum. qui tunc tẽporis, cùm adhuc eſſet cathecumenus, & ſacri baptiſmatis cuperet fieri particeps, accerſit Ambroſ. vt ab ipſo illud acciperet. Agebat tunc Imperator Viennæ, quò etiã ſanctum epiſcopum aduocat. Hæc dũ agerentur nũtiatur barbarorũ motus, qui in Italiam ex Pannoniis irrupti dicerẽtur: quibus paratus occurrere Valẽtinianus, in Italiã cum exercitu C redire feſtinat, cùm & Ambr. ad eumdem Imperatorẽ legatus decernitur, vt periclitanti Italię ſubueniret. Cúmq; proximè diſceſſurus eſſet, rumor increbuit, ipſum Valentinianum ſua ſpõte aduentare, iã enim ad manſionem parandam regalis ſupellectilis vehebatur, quã ex cauſã factũ eſt, vt Ambr. illum expectaturus, ſe Mediolani cõtineret. Audierat de legatione Ambr. Imperator, opportunóq; tempore illum affuturum gratulabatur: ſed cùm exoptatũ aduentum differri conſpiceret, iterũ ad eum dat litteras, vt ad ipſum omni feſtinatione properaret. Ambr. D his acceptis litteris, è veſtigio iter aggreditur: & cùm iã cœpiſſet ſuperare Alpiũ iuga, ecce tibi acerbus & luctuoſus nũtius affertur de obitu Valẽtiniani. dolo enim Argobaſtis [b] ducis exercitus, qui Eugenio machinabatur Imperiũ, perfidia eunuchorum dormiens in cubiculo fuerat ſtrãgulatus, eiúſq; cadauer exanime, vt verbis [c] Hieron. fuerat etiam ſuſpendio infamatũ, quaſi ſibi ipſe Imperator mortem conſciuiſſet. Hæc autem ſunt facta poſt [d] Symmachi cõſula- E tum Idibus Maij, die ſabbathi pridie Pentecoſtes, anno eius Imperij [e] XVIII. Arcadio iterum & Rufino Coſſ. anno Domini 392. Quonam Animo tulerit Ambr. necem Valentiniani, ipſe declarat his [f] verbis: Iam, inquit, ſuperabam Alpium iuga, & ecce nũcius amarus mihi & omnibus de tanti morte Imperatoris. Reflexi, & iter fletibus meis laui. Quibus ego votis omniũ proficiſcebar? quo gemitu omnium reuertebar? Non enim Imperatorẽ ſibi, ſed ſalutem ereptã putabant. Quãto ipſe angebar dolore? primum quòd tãtus princeps, quòd dulce pignus meũ, quòd ita mihi cupidiſſimus occidiſſet, quos ego ęſtus eius illo biduo fuiſſe comperi, quo litteris quas ad me miſerat, ſuperuixit? Veſperi profectus eſt ſilẽtiarius, tertio die manè quęrebat iã ne remeaſſet, iam ne venirẽ. Ita ſibi ſalutẽ quãdam vẽturam arbitrabatur. Hæc & alia Ambr. qui & in [g] epiſtola, quam eadem ex cauſa ſcripſit ad Theodoſiũ, dolorem quem de obitu illius conceperat, magis exaggerat. Delatum fuit corpus exanime Valẽtiniani Mediolanum, vbi sãctus ſacerdos funus & ſepulturam eius curans, in eius depoſitione luculentam habuit panegyrim, qua tum eius, tum etiã Gratiani fratris laudes egregias eſt perſecutus, obtulítq; pro ipſorum ſalute animarum preces atque ſacras oblationes, quod & ſe facturum in poſterum pro concione eſt conteſtatus his [a] verbis: Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione tranſcurret: omnibus vos oblationibus frequentabo. Hæc Ambroſius.

Inter hæc autem Eugenius, qui agente Arbogaſte proditore vexillum extulerat tyrannidis, Imperio vſurpato, iámq; potitus Galliis & Hiſpaniis, trans Alpes ducens exercitum ſibi quoque Italiam vindicauit: cúmque nullum qui aduerſaretur, inueniret, pacificè ſummam rerum eſt conſecutus. Venturus autem Mediolanum, tantum abfuit vt ei S. Ambroſius obuiaret, vt etiam nec viſu quidem ſuo perfidum tyrannum dignaretur: nam inde recedens, Bononiam [b] contendit. Infenſiſſimo animo id accepit Eugenius, ſatis intelligens ſanctum Dei ſacerdotem ſuum horrere conſpectum, nedum execrari communionem. Ambroſius verò ad eum [c] ſcribens, ſui receſſus, iuſtæque indignationis cauſam aperire non metuit: nimirũ quòd Gentilibus aram Victoriæ, ſumptúſque ſacrorum, atque alia ipſorum iura à piis principibus olim ſublata, & à Valentiniano nuper negata, turpiſſimè reddidiſſet: nec fieri poſſe, vt qui talia ſemel paganis conceſſiſſet, ad Dei eccleſiam haberet acceſſum, oblationes offerret, atque ſacerdotem qui pro ipſo rogaret, concordem haberet. Hæc vero Ambr. cum multis inculcaret exaggeraretque, etiam diuinę ſcripturę firmiſſimis teſtimoniis cõfirmauit. [d] Meminit eiuſdem epiſtolæ Paulinus, atque ex ea fragmentum recitat. Porrò Ambr. Bononiam veniendi [d] non tantùm ea fuit cauſa, vt communionem vitaret Eugenij, ſed etiam (vt ipſe teſtatur [e]) quod ad S. Agricolæ martyris tranſlationem fuerat inuitatus. Hic etenim poſt S. Vitalem famulum ſuum martyrio vita functum, elatus in crucem, plurimis clauis confixus, nobilem martyrij coronam accepit, ſepultúſque fuit vnà cum ſeruo collega martyrij inter Iudæorum ſepulchra. Cùm tandem his temporibus ſe Martyres prodidiſſent, ad tranſlationem Agricolæ Ambr. inuitatus acceſſit: ibiq; ſacris effoſſis pignoribus, clauos collegit, ſanguinem hauſit, & crucis trophæum eduxit, cæteriſque ſacris impletis officiis, donatus iiſdem ſacris muneribus, Florentiam profecturus, eadem ſecum detulit. Opportunè accidit, vt Iuliana vidua illuſtris fœmina templum quod erexerat, Deo dicãdum pararet: id muneris per Ambr. impleri vehementer optauit: factáque eſt voti compos. Dedicaturus baſilicam Dei ſacerdos, ipſas ſacras reliquias, quas Bononiæ acceperat, eidem dono dedit, atque more maiorum condidit ſub altari. Fuit ea eccleſia S. Laurentij [f] nomine nuncupata, ſed & ob illum qui eam dedicauit, dicta eſt à ciuibus baſilica Ambroſ. Habuit tunc ibidem ſanctus ſacerdos luculentam [g] orationem, qua religioſę fœminæ pietatem ob templum Domini extru-

b Socrat. li. 5. cap. 24. Sozom. l. 7. cap. 22. Zozo. lib. 4.
c Hieron. epiſt. 3. ad Heliod.
d Proſp. in Chron. Epiph. li. de pond.
e Ambr. in concion. de obitu. Val. to. 5.
ANNO DO. CCC. CXII.
f Idem ibi. 84.
g Idem epi. 57. ad Theod. imp.

a Ambr. in conc. de obitu Valent. tom. 5.
b Paulinus in vita Ambr.
c Ambr. epiſt. 15. ad Eugen. tyran. to. 5.
d Paulinus in vita Ambr.
e Ambr. in hort. ad Virg. to. 4.
f In vita S. Zenobij epi. Flor.
g Ambr. in hort. ad virg.

ctum laudauit: tamen multò impenſius ſummis G
laudibus illius votum & deſiderium celebrauit,
quod nobilioris templi ſtructurā ex viuis lapi-
dibus præparaſſet, dum filiū & tres filias Iuliana
Deo obtuliſſet: eadémq; oratione ſanctam illam
ſobolem Deo à matre oblatam ad ſanctæ virgi-
nitatis cultum eſt cohortatus. Cùm autem ibi-
h Paulinus in vita Ambr. dem h S. Ambr. moraretur apud Decentem vi-
rum clariſſimū; filium eius paruulū, Pāſophium
nomine, energumenum ab obſidente dæmone
liberauit, quem & defunctū matris precibus in-
4. Reg. 4. terpellatus (quod olim Eliſeus fecerat) ſtratus H
ſupra corpus defuncti pueruli, precibus Deū ob-
ſecrādo reuocauit ad vitam, ac matri reddidit,
vtq; optimis motibus imbueretur, ad eumdem
erudiendum parænericum libellum conſcripſit.
Magna intercedebat Ambr. cum Zenobio eius
ciuitatis epiſcopo neceſſitudo, magnáque inter
eos charitatis functio, & officiorum exhibitio,
familiaritatis vſus, & morū conſenſio. Iure igi-
tur amicitiæ, quo omnia communia ſunt inter
amicos, quaſi pignus quoddā dilectionis Zeno- I
bius egregiū virum Eugeniū Ambr. alumnum
ſibi retinuit, eúmque diaconum ordinauit: qui
quidem tāto educatore dignum ſpecimen edi-
dit ſanctitatis, atque egregiis vitę meritis illam
eccleſiam per ſe nobilem illuſtrauit. Complura
alia inter Ambr. & Zenobium interceſſēre pie-
tatis officia, quæ omittimus recenſere, ea enim
alij in rebus geſtis S. Zenobij ſunt vberiùs pro-
ſecuti. Erāt omnium vota vt perpetuò, ſi poſſet,
Ambr. Florentiæ retinerent: at cùm hoc minùs K
liceret pollicitus eſt ſanctus ſacerdos eoſdem ſe
ſępius reuiſurū, quod quidem etſi dū vixit, ob
eccleſiaſticas creberrimas occupationes ei pręſ-
ſtare non licuit, poſt mortem ſaltem impleuit.
Nam Paulinus qui hæc ſcribit, ſe à S. Zenobio
accepiſſe teſtatur, B. Ambr. in baſilica Ambro-
ſiana, quam dedicauerat orantē ſępe à ſe viſum,
&, quod maximum fuit omniū adiumentum,
periclitanti ciuitati obſidione duriſſima Gothi
tyranni nomine Radigaiſi, idem Ambroſius
præſto fuit, opem tulit, exercitúmque ducen- L
torum millium barbarorum abſque iacturâ ſal-
tem vnius militis penitus profligauit.

Abſens fuit Mediolano S. Ambroſ. vſque ad
biennium: nam (vt idem Paulinus eſt auctor) tunc
rediit, cùm Eugenius tyrannus ducturus exer-
citum aduerſus Theodoſium Imper. inde re-
ceſſit, quod factum conſtat Arcadio III. & Ho-
ANNO DO. CCC. XCIV. norio II. Coſſ. anno Domini 394. Porrò illo
temporis ſpatio, quo Eugenius tyrannus Me-
diolani morabatur, ab eodem Dei ſacerdote illi
interdictum eſt ſacris. Vnde non in Ambroſ. M
tantùm, ſed in clericos omnes conflata eſt
inuidia, & in ipſas etiam eccleſias crebræ minę
tyranni ducum exercitus erant. Arbogaſtes Co-
mes & Flauianus præfectus, ille proditor do-
mini ſui, hic Gentilis homo, & Chriſtianæ fi-
dei perduellis, cum Mediolano egrederentur
cum exercitu ad pugnam, inſolenter ſunt con-
teſtati, ſe cùm redirent victores è prælio; baſi-
licam conuerſuros in ſtabulum, & clericos pro-
Pſal. 51. baturos ſub armis. Sed quid tandem? Qui non
poſuerunt Deum auxilium ſuum, ſed in ſacris
Gentilium ſpem collocarunt deorum gentium
oraculis fidem adhibētes, decepti ac decipien-
tes, ij cùm conferrent manus cùm hoſtibus,
Theodoſij religione, Ambroſij oratione, votiſ-
que fidelium a victi, profligati, cęſi, atq; penitus a Ruffin. l. 2. c. 33. Socrat. lib. 5. cap. 24. Sozom. l. 7. cap. 24. Theod. l. 5. cap. 14. Claudianus poeta, & alii.
ſunt cōſumpti. Tūc apparuit quid Iupiter, quid
Hercules, quid deniq; illis profuiſſet ara Victo-
rię. Expertus eſt & Arbogaſtes quid olim amicus
quid modò infenſus poſſet Ambr. Nam dum in
amicitia eius cōtinetur (quod & hoſtes cōfeſſi
ſunt) ſemper inuictus permāſit, & alios ſemper
vicit: cùm autē illius offenſam incurrit, vi ven-
torū oppreſſus, cùm ſe fugæ cōmitteret, ab ho-
ſtibus circūſeptus de ſalute deſperās, gladio ſibi
ipſi mortem cōſciuit. Fuit ea victoria diuinitus
potius, quàm humanis viribus parta. Nam cùm
noſtri ancipiti ac perdifficili bello decernerēt,
iam iámq; in hoſtes victoriam inclinaturam ti-
merēt, ſtatim oborto valido ac hoſtibus aduerſo
vento qui in illos tela reiiciens, vimq; ipſorum
infringens, aciémque oculorum obtundens, ad
turpem primùm fugam, ac inde ad interneccio-
nem eoſdem adegit, admirabilem ſunt conſe-
cuti victoriam, de qua cùm alij, tum etiam
Claudianus agens, his verſibus b ſic ait: b Claud. in Paneg. ad Hono. Imp.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutáque tela
Vertit in auctores, & turbine repulit haſtas.
O nimiùm dilecte Deo, confundit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Theodoſius Imp. tam ingenti atque admirabili
K partâ victoriâ, totum id Deo optimo maximo
acceptum referens, quo imparem ſe ad dignas
gratias illi reddendas nouit, eo ſollicitiùs curat,
vt id muneris ſanctus Dei ſacerdos perſoluat,
móxque de ea re ſcribit ad eum litteras, quas
cùm ille accepiſſet, ingenti gaudio affectus,
immenſas Deo gratias referens, ad Theodo-
ſium litteras reddidit officij plenas, quibus &
quid egerit, his verbis c ſignificat: Gratias Do- c Ambr. epiſt. 58. ad Theod. imp. to. 3.
mino Deo noſtro, qui fidei tuæ pietatíque reſ-
pondit, & formam veteris reſtituit ſanctitatis,
L vt videremus noſtro tempore quod in ſcriptu-
rarum lectione miramur, tantam in præliis au-
xilij diuini fuiſſe pręſentiam, vt nulli vertices
montium aduentus tui curſum retardarent, non
hoſtilia arma impedimentum aliquod affer-
rent. Pro his me gratias agere cenſes oportere
Domino Deo noſtro. Faciam libenter conſcius
meriti tui. Certum eſt placitam eſſe Deo ho-
ſtiam, quæ veſtro offertur nomine, & hoc quan-
tæ deuotionis & fidei eſt? Alij Imperatores in
memoriam victoriæ arcus triumphales parari
M iubent, aut alia inſignia triumphorum: clemen-
tia tua hoſtiam Deo parat, oblationem & gra-
tiarum actionem per ſacerdotes celebrari deſi-
derat. Etſi ego indignus atque impar tanto mu-
neri & tantorum votorum celebritati; tamen
quid fecerim ſcribo. Epiſtolā pietatis tuæ me-
cū ad altare detuli, ipſam altari impoſui, ipſam
geſtaui manu cùm offerrem ſacrificiū: vt fides
tua in mea voce loqueretur, & apices auguſti
ſacerdotalis oblationis munere fungerentur.
Vere Dominus propitius eſt Imperio Romano,
quandoquidem talem principem elegit, cuius
virtus & poteſtas in tanto Imperij triumphalis

Digitized by Google

A cõſtituta culmine, tãta ſit humilitate ſubnixa, vt virtute Imp. humilitate vicerit ſacerdotes. quid exoptem? quidve deſiderem. Omnia habes, & vt ſummã votorũ capeſſam, pius es Imperator, clementiã habes maximã: opto tamẽ tibi etiam atq; etiam incrementa pietatis, qua nihil Dominus præſtantius dedit: vt per tuam clementiam Eccleſia Dei ſicut innocentiũ pace & trãquillitate gratulatur, ita etiam eorum abſolutione lætetur: ignoſce maximè his qui non antè peccarunt. Hactenus Ambr. ad Theodoſium, qui poſt hęc ſe cõtulit Aquileiam, cuius aduentu omnes illos qui tyranni partes ſouiſſent, ingens pauor B inceſſit. Rurſus Chriſti Eccleſiæ tuta aſyla confugientiũ implẽtur agmine, rurſum pro illorum ſalute agit sãctus ſacerdos, nec id tãtùm litteris, ſed & legatione Felicis diaconi, vt idem Ambr. in ea epiſtola indicat, quã tum ad Theodoſium aſcripſit vbi hæc inter alia leguntur: Ad perferẽdam epiſtolam meã Felicem diaconum miſi, ſimul vt mei officij vicem prẹſtaret, memoriam quoq; pro his qui ad matrem pietatis tuę eccleſiam, petẽtes miſericordiã, confugerunt, quorũ lacbrymas ſuſtinere non potui, qui aduentum C clementiæ tuæ meis obſecrationibus præueniret. Grãde eſt quod petimus, ſed ab eo, cui Dominus inaudita & admirãda cõceſſit, ab eo cuius clemẽtiam nouimus, & obſidẽ pietatem tenemus. Sed plus expectare nos cõfitemur: quoniam vt te virtute viciſti, ita etiam tua debeas pietate vincere. Victoria enim tua antiquo more, vetuſtis miraculis, qualis sãcto Moyſi, & ſancto Ieſu Naue, Samueli atq; Dauidi, nõ humana æſtimatione, ſed cæleſtis gratiæ effuſione cenſetur. Huic pietatem æqualem poſcimus, cuius D merito victoria ipſa quęſita eſt, hęc Ambr. Mittitur eadem ex cauſa pro his qui confugerãt ad Eccleſiã Ioannes tribunus & notarius: quin etiã & ipſe Ambr. lachrymis miſerorum commotus non ſatis habuit pro illis iteratis litteris rogaſſe, idémque Felicis diaconi legatione feciſſe, ſed ipſe Mediolano proficiſcẽs, vt eadem corã efficaciùs ageret, ad Imperat. ſe contulit. Quid demum? Obtinuit cuncta quę petiit. Sed & Theodoſius (vt ſcribit b Paulinus) prouolutus ad pedes eius, teſtatus eſt eius meritis & oratione ſe E ſaluum. Rediit poſt hæc Ambr. Mediolanum, vnáque die pręceſſit Imperat. aduentum. Cùm Theodoſius illic moraretur, Arcadiũ & Honorium filios ad ſe Conſtãtinopoli veniẽtes ſuſcepit in eccleſia, eoſdémq; Ambr. tradidit, vt eos cõmendatos haberet vt filios, illi verò eũdem Dei ſacerdotem vt parentem colerent & obſeruarent: híſque in hunc modum peractis, ſacram cõmunionem accepit, qua à tempore illatæ tyranno cladis, reuerẽtia quadam pia abſtinuerat, vt S. Ambroſ. declarat c his verbis: Præclaram adeptus victoriam, tamen quia hoſtes in acie ſtrati ſunt, abſtinuit à conſortio ſacramentorũ, donec Domini circa ſe gratiam, filiorum experiretur aduentu, hæc Ambr. S. Baſilius d agẽs de his qui hoſtes occidiſſent in bello, quamuis (vt ait) cædes illæ non ſint habendæ pro cædibus, tamen eiuſmodi trium annorum ſpatio voluit abſtinere: nec ignoramus filiis Iſraël, licet diuina iuſſione homines occidiſſent, tamen diuino mandato indictam fuiſſe luſtrationem.

a Ambr. epiſt. 16. ad Theod. to. 5.

Exod. 17. Ioſue 10. 3. Reg. 17.

b Paulinus in vita Ambr.

c Ambr. in concion. de obitu Theodoſ. to. 5. 68.

d Baſil. epiſt. can. ad Amphil. ca. 13. Nu. 31. 4.

Sequenti e anno, Olybrio & Probino Coſſ. ad xv. Kal. Februarij, Theodoſius Imp. ex hac vita feliciter migrat, cùm nuper ante obitum pientiſſimus princeps de relaxandis annonarum tributis leges f indulgentiæ conſcripſiſſet, necnon & Imperium Arcadio & Honorio filiis diuiſiſſet. Cæterum ipſo obitu tempore non de ſuo egreſſu, non de filiis, ſed ſtatu Eccleſiæ tantummodo ſollicitus erat, vt S. Ambroſius teſtatur his verbis: Dilexi virum, qui cùm iam corpore ſolueretur, magis de ſtatu eccleſiarũ, quàm de ſuis periculis angebatur. Hæc ipſe: qui cùm funus eius multis lachrymis proſecutus eſſet, quadrageſima die, qua more maiorũ eius commemoratio agebatur, luculenta oratione cum pro concione laudauit. Paulò pòſt Theodoſij obitum idem ſanctus g ſacerdos ſacra corpora SS. martyrum Nazarij & Celſi in horto quodam extra mœnia ciuitatis inuenta, ſolenni celebritate tranſtulit in baſilicam Apoſtolorum: vbi cùm plura ederentur miracula, atque inter alia arreptitij curarentur, cùm in vno ipſorum exclamaret dæmon, ſe ab Ambroſio vehementer torqueri, ad illum ipſe conuerſus: Obmuteſce, ait, diabole, quia non te torquet Ambroſius, ſed fides ſanctorum & inuidia tua, quoniam illò vides aſcendere homines, vnde tu deiectus es: nam Ambroſius non ſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat, obmutuit, atque humi proſtratus non eſt ampliùs auditus. Hæc Paulinus, qui omnibus his interfuit.

e Socrat. Marcel. Zozim. & alij.

ANNO DO. CCC. LXXXV.

f Ambr. in concion. de obitu Theod.

g Paulinus in vita Ambr.

Cùm autem ſequẽti anno ab obitu Theodoſij Honorius III. auſpicaretur conſulatum, ac populo conſueta munera exhiberet in h Circo, illuc populo confluente, Creſconius quidam, qui metu pœnæ confugerat ad eccleſiam, vi abſtrahitur à militibus Stiliconis. Hi enim ſtipatum clericis hominem ante altare poſitum irrũpentes hoſtiliter inuaſerunt, erant enim milites Ariani: qui velut de triumpho nobili exultãtes, captiuum hominem ſecum ducentes ad carcerem, inde ad ludos ſpectãdos in Circum ſe contulerunt, maximum luctum relinquentes eccleſiæ, nam Ambroſius ante altare proſtratus execrandum facinus lamentabatur. At quid Deus? Dum plorat ſacerdos, admirãdo quodam modo vlciſcitur de ſacrilegis. Conſidentibus enim illis in Circo, leopardi è cauea dimittuntur: qui perinde ac non ad venationem, ſed ad illorum internecionẽ eſſent dimiſſi, veloci ſaltu ſe proripiẽtes, ac in eos inſiliẽtes, illęſis cęteris, ipſos tantũmodo ſęuiſſimè laniarũt. Stilico autem facinoris primus Auctor ſibi timens, facti pœnitẽs, nõ tãtùm captiuũ reddidit ſacerdoti, verum etiam ſe illi ſubiiciẽs, indictã ab eo ad multos dies pœnitentiã, piè religioſéq; exegit, inſuper & captiuum illũ grauiſſimorum criminum reũ, quẽ eccleſiaſtica immunitas à morte liberauerat, ductũ in exiliũ reuocauit. Cõtigit aliquando, vt eiuſdem Stiliconis ſeruus, dęmone quo tenębatur oppreſſus, liberaretur, ſed miſer cum quotidie ſeipſo deterior efficeretur, adeo vt & falſas ſcriberet epiſtolas tribunatus, cum nec Dominus eius, nec alij magiſtratus in eum vindicarẽt, cum alioqui cæteri delicti cõſortes de-

ANNO DO. CCC. CXIV.

h Paulinus in vita Ambr.

tinerentur in carcere: Ambroſius auƈtorem ſce- G
leris, ſeruũ nequam tradidit ſpiritui ſatanę, qui
ſtatim in eum inſiliens , crudeliter torquere ac
diſcerpere cœpit: quod cunƈtis qui aderant, ve-
hementem terrorem incuſſit , cæteri autem qui
ex eadem causâ detinebantur in carcere , operâ
Dei ſacerdotis ſunt liberati. Hæc ex Paulino,
qui de eodẽ ſanƈto hæc ſubdit · Per idem tem-
pus Nicetius quidã ex tribuno & notario, quo-
dam pedum dolore tenebatur, vt raro in publi-
co videretur, cùm ad altare acceſſiſſet, vt ſacra-
mẽta perciperet , calcatúſque caſu à ſacerdote, H
exclamaret, audiuimus : Vade, & amodo ſaluus
eris, nec ſe amplius doluiſte pedes, tẽpore quo
sãƈtus ſacerdos de hac luce migrauit, lachrymis
teſtabatur. Hæc de Nicetio Paulinus, qui & de
Theodulo hæc oarrat : Cum S. Ambr. ad Pala-
tium pergeret, quem pro loco officij noſtri ſe-
queremur , Theodulo tunc notario (qui poſtea
ſumma cum laude Mutinenſem rexit eccleſiam,
cum caſu quidam pede eſſet lapſus , atque pro-
ſtratus iaceret in terra) ridente, cõuerſus ſacer- I
I. Cor. 1. dos ait. Et tu qui ſtas. vide ne cadas. Quo diƈto,
ſtatim is qui alienũ lapſum riſerat, ſuum doluit.
Per idem tẽpus (ſubdit Paulinus) Fritigil quę-
dam regina Marcomaonorum , cùm à quodam
Chriſtiano viro, qui ad illã fortè de Italię par-
tibus aduenerat, referẽte ſibi audiret famã viri,
cuius illum ſeruulum recognouerat , miſſis mu-
neribus ad Eccleſiam per legatos poſtulauit, vt
ſcriptis ſuis qualiter credere deberet informa-
retur ad quã ille epiſtolã fecit præclarã in mo- K
dum catechiſmi, in qua etiam admonet, vt ſua-
deret viro Romanis pacem ſeruare: quâ acceptâ
epiſtola, mulier ſuaſit viro, & cum populo ſuo ſe
Romanis tradidit. Quæ cùm Mediolanum ve-
niſſet, plurimum doluit quòd ſanƈtum ſacerdo-
tem , ad quem feſtinarat , minime reperiſſet,
iam enim ex hac luce migrarat, hæc Paulinus.

a Ex vita S. Gaudẽtii epiſcopi Nouarien. Philip. 1.

Accidit interdum, vt [a] S. Ambr. quò concita-
tas quaſdam diſcordias in eccleſia Vercellenſi
ſedaret, illuc proficiſceretur: cúmque firmâ cõ-
cordiâ omnia ſtabiliſſet, Mediolan. reuerſurus, L
Nouaria tranſiens , quodã prodigio retineretur
inuitus. Equus enim immobilis ſtetit , atque a-
deo , vt velut æneus nec calcaribus nec flagellis
poſſet vrgeri. Senſit mox ille quid per mutũ iu-
mentum moneret Deus , nimirum vt beatum
Gaudentium virum ſanƈtitate celebrẽ Nouariæ
conſiſtentẽ inuiſeret. Cùm itaque id animo cõ-
cepiſſet, Nouariam verſùs equum dirigens, mo-
bilem ſenſit : conuentutus amicum, ſibi diuino
monitu obuiãtẽ lætus excepit , ac numine affla-
tus, illum futurum epiſcopum Nouarienſẽ prę- M
nunciauit , cui ille eodem prophetico ſpiritu
reſpondens, ait: Vtique, ſed ero ſacrandus ab al-
tero : ſignificans nimirum Ambroſium breui
migraturum ad ſupernam patriam.

Iamiam appropinquabat sãƈtiſſimi ſacerdotis
ad Dominum tranſitus : quem ipſe pręſentiens,
dicebat cum ſuis, ſe vſque ad venturũ Paſcha fo-
re cum illis , indéque è ſeculo migraturũ , id et-
enim à Deo precibus impetrarat, cupiens vehe-
b Pauli. nus in vita Ambr. mẽter carne diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ante
aurem paucos dies (ait Paulinus [b]) quàm leƈtulo
detineretur, cum quadrageſimum tertium Pſal-
mum diƈtaret (me excipiente & vidente) ſubitò
in modũ ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit,
atque paulatim per os ipſius, tanquam in domũ
habitator ingreſſus eſt, poſt quod facƈta eſt facies
eius ſicut nix , poſtea verò reuerſus eſt vultus e-
ius in ſpeciem ſuam. Quod cùm fieret, ſtupore
percuſſus obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo
dicebantur , niſi poſtquam viſio ipſa tranſiuit.
Dicebat enim eo tempore teſtimoniũ ſcripturę
diuinæ, quod ego optimè retinebam , nam ſcri-
bendi & diƈtandi eo die finem fecit , ſiquidem
ipſum Pſalmum explere non potuit. Ego verò
id quod viſum à me fuerat, honorabili viro Ca-
ſto diacono, ſub cuius cura degebam, ſtatim re-
tuli. At ille repletus gratiâ Dei , Spiritus S. ad-
uẽtum me in illo vidiſſe edocuit leƈtione Aƈtuũ
Apoſtolorũ. Hæc Paulinus de his quæ tunc vi-
dit , cùm apud eum exceptoris fungeretur offi-
cio, cùm alioqui (vt idem [c] teſtatur) ipſe ſan-
ƈtus ſacerdos nec laborem declinabat ſcribendi c Idẽ ibid.
libros propria manu , niſi cum aliqua infirmita-
te corpus eius attenuaretur. Hæc eadem Ambr.
ſcribens ad Sabinum epiſcopum Placentinum
cõfirmat, ſuique inſtituti rationem reddit [a] ver-
his : Non, inquit , diƈtamus omnia , & maximè a Ambr. epi. 65. ad Sabin. e. 5.
noƈtibus , quibus nolumus aliis graues eſſe ac
moleſti : tum quia ea quæ diƈtantur, impetu
quodã proruunt , & profluo curſu feruntur. No-
bis autem , quibus curæ eſt ſenilem ſermonem
familiari vſu ad vnguem diſtinguere , & lento
quodam figere gradu , aptius videtur propriam
manũ noſtro affigere ſtylo , vt nõ tam declarare
aliquid videamur , quàm abſcondere , neque
alterum ſcribentem erubeſcamus, ſed ipſi nobis
conſcij ſine vllo arbitro , nõ ſolùm auribus , ſed
etiam oculis ea ponderemus quæ ſcribimus, ve-
locior eſt enim lingua quàm manus , &c. Hæc
Ambr. ad Sabinum Placentinum epiſcopũ, quo
cùm interfuit Concilio Aquileienſi, viro quidẽ
egregia ſanƈtitate & doƈtrina conſpicuo , cuius
& meminit S. Gregorius [b] in ſuis Dialogis. Hũc
ipſum idem S. Ambroſius voluit ſuarum ſcrip- b Gregor. Papa li. 3. Dial. c. 10.
tionum eſſe cognitorem & arbitrum , ac illarũ
præſertim quę eſſent maioris ponderis, cùm vi-
delicet aliquid ſcriberet aduerſùs hæreticos,
prout idem Dei ſacerdos his verbis [c] perbellè ſi-
gnificat : Facile eſt, inquit, tibi de noſtris iudi- c Ambr. epiſt. 63. ad Sabin.
care , & paulò pòſt : Vnumquemque ſua ſcrip-
ta fallunt, & aurem pręsereunt, atque vt filij etiã
deformes deleƈtant , ſic etiam ſcriptorem inde-
cores ſermones ſui palpant. Hæc & alia plura id
genus Ambr. qui licet in ſumma quadã doƈtri-
næ arce fuerit conſtitutus , tanta tamen prædi-
tus fuit humilitate , vt non tantùm ſua ſcripta
alieno ſubiicere iudicio non erubuerit, vt etiam
pro maximo duxerit beneficio, ſi quando ab ali-
quo aliquid eſſet admonitus. Hinc ipſe [d] hæc ad-
eundem Sabinum : Ego , inquit , beneficio ad- d Idem ep. 8. ad Sabin.
numero, ſi quis mea legens ſcripta , dicat mihi
quo videatur moueri: primum quia & in iis quę
ſcio, falli poſſum, multa etiam pręsereunt , mul-
ta quibuſdam aliter ſonant. Pulchrum eſt, ſi fie-
ri poteſt , cauere omnia. Deinde quia non de-
beo moleſtè ferre , ſi cùm de Apoſtolicis & ipſis
Euãgelicis Dominicíſque verbis plerique mul-
tas quęſtiones ferant, etiã in meis ſcriptis repe-

Digitized by Google

riant de qoo diſputandum putent, hæc Ambroſius de ſuis ſcriptionibus.

e Paulinus in vita Ambr.

Inter hęc autem, pergraui morbo corripitur, pluribus diebus detinetur in lectulo, vbi aſſiduis omnium officiis inuiſitur, & obſequiis colitur. Inter alios Stilico Comes ac præcipuus dux exercitus, penes quem erat ſumma rerum, doluit vehementer illius ægritudinem, nitendûmque eſſe manibus pedibúſque aiebat, ne tantus vir præriperetur, ratus ſi talem tantúmq; conciliandæ diuinæ miſericordiæ cum populo ſuo auctorem & ſequeſtrē Deus è medio tolleret, omnia ſimul mala protinus affutura, iámque interitum Italiæ imminere, ſi ſanctus vir Deo acceptiſſimus decederet ex hac vita. Nec ſanè vaticinatus eſt falſa, vt exitus rerum probauit. Idem vt hæc caueret, ac ſi poſſet, anteuerteret, ciuitatis optimates, eóſque quos ipſi pręceteris ſciebat acceptos, ad ſe vocat, hoc monet, rogat, agitque blandiciis ac minis, vt ſanctum epiſcopum conuenirent, modíſq; omnibus ſuaderent, vt quoniam poſſet, ſi vellet, ſui ad Deum tranſitus dilationem à Deo peteret. Præſtiterunt hæc illi officioſiſſimè, protogationē vitæ ab eo enixiùs poſtulantes: quibus his verbis ille reſpondit: Non ita ioter vos vixi, vt pudeat me viuere: nec mori timeo, quoniam Dominum bonum habemus. Sic re infectâ illos dimiſit. Eiuſmodi Ambroſij ſcitè dictum Auguſtinus mirum in modū laudare conſueuit, vt Poſſidius[f] teſtatur.

f Poſſid. in vita Auguſt. cap. 28.

Sequitur Paulinus: Interdum autem, cùm Caſtus, Polemius, Venerius, & Felix diaconi in eiuſdem cubiculi remotiori parte ſimul conſulerent, quiſnam poſt obitum eius eſſet ſubrogandus epiſcopus, haberéntq; ſermonem ſecretiorem de S. Simpliciano, ipſe Dei ſacerdos, ac ſi coram eſſet, eum probans, tertiò clamat, dicens: Senex, ſed bonus, quo illi audito erubeſcentes, inde fugerūt exterriti. Erat autem Simplicianus æui maturioris, quem & ipſe Ambroſius (vt diximus) patrem appellare conſueuit. Aſſidebat aliquando ægrotāti Ambroſio S. Baſſianus Laudēſis epiſcopus, cúmque vnà cum eo oraret, vidit venientem ad eum Domioum Ieſum Chriſtum, eique arridentem, idque ante obitum paucis diebus. Aderat dies magni Sabbathi, quando idem S. Ambroſius iamjam acturus paſcha cum Chriſto, hora eius diei vndecima, expanſis manibus in modum crucis orabat ſilentio: nam cùm tantummodò labia mouerentur, vox autem nullatenus audiebatur. Cùm interim S. Honoratus epiſcopus Vercellenſis, qui in ſuperioribus eius dom⁹ manebat, tertiò eiuſmodi voce interpellatus: Surge, feſtina, quia modò eſt receſſurus. continuò affuit, obtulitq; ei ſacratiſſimū Chriſti corpus, eóque reuerentiſſimè accepto, cùm deglutiſſet, emiſit ſpiritū, horâ antelucanâ eius noctis, quæ S. Paſchatis præcedit diem. Móxque venerandum corpus eius ad baſilicā maiorem defertur. Mira res, etſi exanime erat cadauer, tamen velut viuēs adhuc tunc viſus eſt recēter baptizatis. Alij enim eum vel ſedentem in cathedra, vel gradus aſcendentem aſpiciunt, ac indice monſtrant: alij rurſus ſupra corpus eius in feretro poſitum radiantem ſtellā viderunt. Viſus eſt etiam eadem qua obiit die, in partibus Oriētis cum ſanctis quibuſdam monachis conuentus agere, cum illis orare, & manus imponere, quod quidem iidē ſancti viri teſtati ſunt litteris. Apparuit & aliàs ſæpius, iis præſertim qui eum viuētem coluiſſent, ac mortuum inuocaſſent. Luceſcente iam die ſacratiſſimo Paſchatis, defertur venerabile corpus celebri pompâ funeris ad baſilicam Ambroſianam, in qua poſitus, ita ibi dæmonum turba clamabat, ſe ab illo torqueri, vt eiulatus eorū ferri non poſſet. Quæ gratia ſacerdotis non ſolùm in illo loco, verùm etiam in plurimis prouinciis vſque in hodiernū diem manet. Iactabat etiam turba virorum ac mulierum oraria, vel ſemicinctia ſua, vt corpus ſancti aliquatenus ab ipſis contingeretur. Erat enim exequiarum turba innumerabilis totius dignitatis totiúſq; ſexus, omniúmque penè ætatum, non ſolùm Chriſtianorum, ſed etiam Iudæorum & Paganorum: maiore autem gratia ordo præcedebat eorum qui fuerant baptizati. Hæc omnia Paulinus, qui præſens fuit.

Sicut enim viuens, ſic & poſt obitum fuit tyrannorum flagellum. Nam non tantùm corde tumidum nouum Sennacherib Radagaïſum, quem diximus, immani clade abſque alicuius militis iacturâ proſtrauit, ſed (vt idem Paulinus[a] eſt auctor) Gildonem ſæuum in Africa tyrannum: cùm ſibi rerum ſummam vindicaſſet, aduerſæ partis ducis precibus inuocatus extinxit. Hæc autem & alia facta ſunt non longè poſt tempus migrationis ipſius: quæ autem conſequentibus ſæculis clariſſima id generis edita ſunt miracula, non eſt præſentis noſtri inſtituti referre; pergrande enim volumen exigit opus. Prædictis tantùm addimus quæ Paulinus de digna à Deo immiſsâ in eos vltione, qui in ſanctum Dei ſacerdotem poſt eius obitum obloqui non ſunt veriti. Sic enim ait: Donatus quidam natione Afer, presbyter tamen Eccleſiæ Mediolanēſis, cùm in conuiuio poſitus, in quo erāt nonnulli militares religioſi, detraheret memoriæ ſacerdotis, aſpernantibus illis & deſerentibus linguam nequam, ſubitò vulnere percuſſus graui, de eodē loco in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectum poſitus eſt, atque inde ad ſepulchrum vſque perductus. In vrbe etiam Carthaginienſi, cùm apud Fortunatum diaconū fratrem venerabilis viri Aurelij epiſcopi ad conuiuium conueniſſem vnà cùm Vincentio Coloſſitano epiſcopo, Maurano etiam epiſcopo Boliтano, ſed & alijs epiſcopis & diaconibus, tunc Maurano epiſcopo detrahenti ſācto viro retuli exitum presbyteri memorati: quod ille de alio dictum, de ſe oraculum maturo exitu comprobauit; nam de eo loco in quo iacebat, cùm ſubitò vulnere ingenti percuſſus, alienis manibus ad lectum portatus eſt, atque inde ad domum in qua hoſpitabatur reductus, diem clauſit. Is finis virorum detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant, admirati ſunt, hactenus Paulinus.

a Paulinus in vita Ambr.

Iam reliquum eſt, vt de anno quo obiit, & ętate eius pauló accuratiùs agamus, de die enim conſtat, nam (vt diximus auctore Panlino) ſacratiſſima nocte diei Paſchatis, pridie nonas

G Aptilis, vt quæque Mattyrologia atteſtantur, obdormiuit in Domino. De anno autem idem Paulinus ait, eum poſt obitum Theodoſij vixiſſe ferè triennium, videlicet duos integros, ac tertium inchoatum: nam ille ad xvj. Kal. Februarij obiit, Ambroſius autem, vt diximus, pridie nonas Aprilis. Expreſſius autem Marcellinus Comes in Chronico recenſet Ambroſij obitum ſub Cęſarij & Attiei Conſulatu, eſt is annus Domini 397. Confirmant hæc ipſa acta ſynodica[b] Conſilij Carthaginienſis, ex quo eodem anno, iiſdémque Coſſ. menſe Septembris miſſa eſt conſultatio ad Siricium Papam & ad H Simplicianum epiſcopum Ambroſij ſucceſſorem, quibus ſanè percipitur, iam S. Ambroſium ex hac vita migraſſe. Nec eſt quòd quis eam conſultationem in ſequētem annum poſſit differre, vel aliquo modo cauſari codicem deprauatum. Nam cùm omnes antiqui codices manuſcripti eamdem habeant lectionem, quod magnoperè ſuffragatur, eorúmq; lectionē corroborat atque confirmat, eſt illud, quòd anno ſequenti Honorio tertiùm & Eutychiano Coſſ. menſe Septembris, quo prędicta miſſa eſt conſultatio, Siricius Papa non erat ampliùs in I humanis, iam enim deceſſerat eodem anno viij. Kal. Martij, & in locum illius Anaſtaſius fuerat ſubrogatus. Ex tam exacta temporum ratione erroris arguūtur ea quę ſcripſit Gregorius[c] Turonenſis de S. Ambroſio, quòd raptus in ecſtaſim præſens fuerit funeri S. Martini, qui (ſi eidem Gregorio fidem adhibemus) eodem anno quo migrauit Ambroſius, Cæſario[d] & Attico Coſſ. ad tertium idus Nouembris quieuit in pace. Si itaque eodem anno, menſe Aprilis Ambroſius iam vita deceſſerat, quomodo præſens K eſſe potuit Martini funeri? At verò non, vt Gregorius affirmat, ſub prædictis Conſulibus S. Martinus vita deceſſit, ſed longè poſtea. Id enim ex Seuero exploratum habemus. Nulla, puto, Gregorio fit iniuria, ſi de rebus S. Martini maior fides Seuero præſtetur, qui eiuſdem ſanctiſſimi viri fuit diſcipulus, ac factus tandem epiſcopus, vſus eſt eo familiariſſimè, & quæ vidit de eodem B. Martino conſcripſit. Ipſe, inquam, Seuerus in dialogo tertio de rebus geſtis L S. Martini teſtatur eumdem vixiſſe ſexdecim annos poſt conuenticulum illorum epiſcoporum, qui Priſcillianum hæreſiarcham Imperatorio gladio obtruncandum curarunt. Porrò (vt ſuperiùs dictum eſt) conſtat ex ſancti Proſperi Chronico, de Priſcilliano ſumptum eſſe ſupplicium Arcadio & Bautone Coſſ. ſequenti verò

ANNO DO. CCC. XCVII.

b Concil. Carth. 3. cap. 48.

c Greg. Turo. lib. 1. de mirac. S. Mart. c. 5.

d Idē eod. l. cap. 3. & lib. 1. hiſt. Franc. cap. 48.

G anno ſub conſulatu Euodij[a] S. Martinus conuenit Maximum, quando inuitus licet interfuit prædicto epiſcoporum conuenticulo, vt idem Seuerus tradit in[b] dialogis: à quo tempore, ſi ex eiuſdem Seueri ſententia numeres annos ſexdecim, quibus ſuperuixit Martinus, inuenies ipſum perueniſſe ad conſulatum quintum Arcadij & Honorij Auguſtor. is eſt annus Domini quadringenteſimus ſecundus, à conſulatu verò Cæſarij & Attici, quo conſtat S. Ambroſium deceſſiſſe, annus quintus. Quonam autem potiſſimum ætatis ſuæ anno idem S. Ambroſius H ex hac vita deceſſerit, cùm nullus ſit antiquorum vel recentiorum auctorum qui id dicat, ex ipſius ſcriptionibus quoquomodo id expiſcari conati ſumus. Scribens etenim epiſtolam ad Seuerum,[c] teſtatur ſe vſque ad illud tempus perduxiſſe ætatem annorum quinquagintatrium, porrò ea epiſtola tunc ſcripta cognoſcitur, quando barbarorum procellis longè lateque ea prouincia vexabatur: quod quidem tunc accidit (vt ſuperius vidimus) cum dolo pacis decepto Valentiniano Imperatore, Maximus I tyrannus inopinato ingreſſu inuadens Galliam Ciſalpinam, complures nobiles eiuſdem prouinciæ ciuitates vaſtauit. Nec eſt quod quis clades illas ab eodem Ambroſio in dictâ ad Seuerum epiſtolâ deſcriptas referre poſſit ad Eugenij tyranni tempora, quando, occiſo in Galliis Valentiniano, inuaſit Imperium: nam vniuerſo exercitu vnà cum Arbogaſte & Eugenio conſpirante, nullóque relicto qui eorum ſtudiis ſe opponeret, pacificus & abſque ſanguine fuit illius aduentus in Italiam. Cùm itaque dicta tempora cladis illatæ non niſi ad Maximum ty- K rannum referri poſſint, conſtétque eam factam eſſe Honorio & Euodio Coſſ. anno Domini 386. quo tempore (vt ipſe de ſe teſtatur) erat Ambroſius annum agens ætatis quinquageſimumtertium, ſi quis cæteros, quibus vixit, vſque ad conſulatum Cæſarij & Attici addat annos, dicere opus eſt, ipſum perueniſſe vſque ad ſuæ ætatis annum ſexageſimum quartum, quorum annis vigintiduobus, & menſibus quatuor minùs tribus diebus Mediolanenſem ſumma cum laude gubernauit eccleſiam, ac tandem L poſt innumeros pro fide catholica & eccleſiaſtica diſciplina reſtituenda exantlatos labores, relinquens ſui ingenij & ſanctitatis nobiliſſima monumenta, æterna præmia à Deo conſecuturus ex hac vita migrauit in cælum, vbi cum cæteris beatis ſpiritibus æterna gloria fruitur in ſæcula ſæculorum. Amen.

a Sulp. Seuer. in vita S. Martin. cap. 23.

b idem in dial. 3.

c Ambr. epiſt. 32. ad Seuer. tom. 5.

DE

DE PAVLINO QVI SANCTI AMBROSII VITAM CONSCRIPSIT.

EXPLICATA, quantum nobis licuit, ſanctiſſimi viri Ambroſij vita, haud alienum fortaſſe à noſtro inſtituto erit, aliquid de Paulino, quem potiſſimum ſecuti ſumus, non tam quis fuerit, ſed qui non fuerit, dicere. Exiſtimarunt nonnulli auctorem vitæ ſancti Ambroſij ad beatum Auguſtinum conſcriptæ eſſe Paulinum Nolanum epiſcopum, vt qui vtrique fuerit intima familiaritate coniunctus. Sed hos errare certiſſimum eſt. Si enim conferas vtriuſque in ſcribendo ſtylum, id perfacile ſenties, atque velut ex diuerſa quadam partus effigie, cognoſces diuerſos eſſe parentes. Sed hæc erunt manifeſtiora, ſi ad rationem temporum, velut ad quemdam lapidem Lydium perducta examinentur. De Paulino illo, qui perpetuæ memoriæ tradidit res geſtas ſancti Ambroſij ex eius verbis ſatis liquet, fuiſſe clericum eccleſiæ Mediolanenſis inferioris ordinis, ſubiectumque (vt ait) Caſto diacono, eumdemque Ambroſij in ſacris ſcriptionibus amanuenſem, in cuius muneris functione permanſit vſque ad eiuſdem ſancti antiſtitis obitum, vt ex his qui idem ipſe ſcripſit in Ambroſij vita, manifeſtum apparet. At Paulinus ille Nolanus epiſcopus, eodem ſanè tempore, quo Ambroſius viuebat, iam ad presbyterii munus erat aſſumptus, id enim ſcribens Alipio, ipſe teſtatur his[a] verbis: Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor: denique ſuo me clero vindicare voluit, vt etſi in diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. hæc ipſe. Cùm itaque eo tempore quo Paulinus Nolanus epiſcopus erat presbyter, ille alius Paulinus qui ſcripſit vitam Ambroſij, clericus erat ordinis inferioris ſub cura Caſti diaconi, nulla remanet dubitatio hunc eſſe diuerſum ab illo. Conſtat tamen eundem Paulinum auctorem vitæ Ambroſij poſtea eſſe auctum presbyterio: nam Iſidorus[b] dum eius ſcriptiones recenſet, presbyterum appellat. Hæc cum ſcribat Iſidorus, errore planè factum eſt, vt in quibuſdam codicibus idem Palinus titulo inſcribatur epiſcopus. Cùm itaque ille Paulinus poſtea presbyterio fuerit initiatus, fortaſſe idem ille eſt Paulinus presbyter, cui ſanctus Auguſtinus[c] ſcribens ad Paulinum epiſcopum, ſalutem dicit his verbis: Compresbyterum Paulinum, & omnes, qui tua præſentia in Domino perfruuntur, germano ſalutamus affectu. Habes in ea epiſtola tres Paulinos expreſſos, quorum primus eſt Paulinus epiſcopus, alius à Nolano, ad quem ſcribit, ſecundus eſt ſuus diſcipulus, quem appellat & filium, tertius verò, quem in fine eius epiſtola compresbyterum dicit. Rurſus autem cùm Paulinus vitæ Ambroſij auctor eadem ſua ſcriptione ſe Carthagine verſatum[d] affirmet, in mentem venit, num hic ille fortaſſe Paulinus ſit fama celebris, qui in concilio Carthaginenſi aduerſus Cæleſtium Pelagij hæreſiarchæ collegam fortiter egit. Recitat Auguſtinus fragmentum[e] illorum actorum, quibus oſtenditur Paulinum tunc diaconum acerrimum impugnatorem hæreſis Pelagianæ egiſſe, vt cæleſtius qui ex Italia in Africam fugerat, primum damnaretur[f] Carthagine, curæ etiam illi fuit, vt & Romæ poſtea anathemate feriretur, nam aduerſus eundem dedit[g] Zoſimo Papæ accuſationis libellum, ex quo ab eodem Pontifice iterum damnatus eſt. Extat[h] eiuſdem Paulini libellus alter datus idem Zoſimo pro gratiarum actione, quòd cauſam inter ſe & Cæleſtium ſanctiſſimè iudicaſſet. Vixit eodem fere ſæculo Paulinus alius, cuius Gennadius[i] meminit. Prædictorum itaque Paulinorum omnium, excepto Nolano epiſcopo, & illo Gennadij, aliquem fuiſſe auctorem vitæ ſancti Ambroſij, illumque ipſum quem Iſidorus presbyterum nominat, nulla eſt penes me dubitatio.

a Paul. ad Alip. epiſt. 35. apud Aug. 10 2.
b Iſidor. de vir. illuſtr. cap. 4.
c Aug. epiſt. 59. in fin.
d Paul. in vita Amb. in fin.
e Aug. lib. 2. cont. Pelag. & Celeſt. c. 3. 4. & 7.
f Epi. Conc. Cart. ad Inn. Papã, apud Aug. epi. 9.
g Aug. lib. 2. cont. Pelag. & Celeſt. c. 7.
h Vatic. cod. mſc.
i Gennad. de ſcript. eccl. c. 68.

Digitized by Google

VITA SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI,

A Paulino presbytero ad beatum Auguſtinum conſcripta.

HORTARIS venerabilis pater Auguſtine, vt ſicut beati viri Athanaſius epiſcopus & Hieronymus presbyter ſtylo proſecuti ſunt vitas ſanctorum Pauli & Antonij in eremo poſitorum, ſicut etiam Martini venerabilis epiſcopi Turonenſis Eccleſiæ Seuerus ſeruus Dei ſermone contexuit, ſic etiam ego beatiſſimi Ambroſij epiſcopi Mediolanenſis Eccleſiæ meo proſequar ſtylo. Sed ego vt meritis tantorum virorum, qui muri Eccleſiarum ſunt, & eloquentiæ fontes, ita etiam ſermone me imparem noui. Tamen quia abſurdum eſſe opinor quod præcipis declinare, ea quæ à probatiſſimis viris, qui illi ante me adſtiterunt, & maxime ab ſorore ipſius venerabili Marcellina didici, vel quę ipſe vidi cum illi aſtarem, vel quę ab iis cognoui qui illum in diuerſis prouinciis poſt obitum ipſius ſe vidiſſe narrarunt, vel quę ad illum ſcripta eum adhuc obiiſſe neſciretur, adiutus orationibus tuis, & meritis tanti viri, licet inculto ſermone breuiter ſtrictimq; deſcribam vt lectoris animum etſi ſermo offendat, breuitas tamen prouocet ad legendum, nec verborum fucis veritatem obducam, nedum ſcriptor elegantiæ pompam requirit, lector tantarum virtutum amittat ſcientiam, cùm non magis phaleras pompáſque verborum, quàm virtutes rerum, gratiáſque Spiritus ſancti ſpectare conueniat. Siquidem nouimus viatores gratiorem habere aquam breui vena ſtillantem, fortè cum ſitiunt, quàm profluentes fontis riuos, quorum copiam ſitis tempore reperire non poſſunt. Et hordeaceus panis dulcis ſolet eſſe etiam his qui centenis vicibus ferculorum quotidiani conuiuij copias ructare conſuerunt. Sed & hortorum amœna mirantibus herbę agreſtes placere conſueuerunt. Quamobrem obtecto vos omnes, in quorum manibus liber iſte verſabitur, vt credatis vera eſſe quæ ſcripſimus: nec putet me quiſquam ſtudio amoris aliquid quod fide careat poſuiſſe. quandoquidem melius ſit penitus nihil dicere, quàm aliquid falſi proferre, cum ſciamus nos omnium ſermonum noſtrorum *Mat. 12.* reddituros eſſe rationem. Nec dubitem etſi non ab omnibus omnia, tamen à diuerſis diuerſa ſciri, & ea cognita nonnullis eſſe, quæ etiam minus ipſe aut audire aut videre potui.

F Vnde à die natiuitatis eius narrandi initium ſumam, vt gratia viri ab incunabulis quæ fuerit agnoſcatur. Igitur poſito in adminiſtratione præfecturæ Galliarum patre eius Ambr. natus eſt Ambroſius. Qui infans in area prætorij in cuna poſitus, cum dormiret aperto ore, ſubitò examen apum adueniens, faciē eius atque ora compleuit, ita vt ingrediendi in os egrediendique vices frequentarent. Quæ pater, qui propè eum matre vel filia deambulat, ne abigerentur ab ancilla quę curam nutriendi infantis ſuſceperat, prohibens (ſollicita enim erat ne infanti nocerent) G expectabat patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ poſt aliquandiu euolantes, in tantam aëris altitudinem ſubleuatæ ſunt, vt humanis oculis minimè viderētur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infantulus iſte, aliquid magni erit. Operabatur enim iam tunc Dominus in ſeruuli ſui infantia, vt impleretur quod dictum eſt: *Faui mellis ſermones boni.* *Prou. 16.* Illud enim examen apum, ſcriptorum ipſius nobis generabat fauos, qui cæleſtia dona annuntiarent, & mentes homi- H num de terrenis ad cælum erigerent. Poſtea verò cùm adoleuiſſet, & eſſet in vrbe Roma conſtitutus cum matre vidua & ſorore quę virginitatem iam fuerat profeſſa, comite alia virgine, cuius virginis ſoror Candida, & ipſa eiuſdem profeſſionis, quę nunc Carthagine degit iam anus, cum videret ſacerdotis à domeſtica ſorore vel matre manus oſculari, ipſe ludens offerebat dexteram, dicens & ſibi id ab eis fieri oportere, ſiquidem epiſcopum ſe futurum eſſe memorabat. Loquebatur enim in illo Spiritus Domini, qui illum ad ſacerdotium nutriebat. Illa verò vt adoleſcentem & neſcientem quid diceret reſpuebat. Sed poſtquam eductus liberalibus diſciplinis, Vrbe egreſſus eſt, profeſſuſque in I auditorio præfecturæ prætorij, ita ſplendidè cauſas perorabat, vt ei geretur à viro illuſtri Probo, tunc pręfecto pętorij, ad conſilium tribuendū. Poſt hæc Conſularitatis ſuſcepit inſignia, vt regeret Liguriam Æmiliámque prouincias, venitque Mediolanum. Per idem tempus mortuo Auxentio Arianæ perfidię Epiſcopo (qui Dionyſio beatę memorię confeſſore ad exilium deſtinato, incubabat Eccleſiæ) cum populus ad ſeditionem ſurgeret in petendo Epiſcopo, eſſetque illi cura ſedandæ ſeditionis, non popu-

lus ciuitatis in periculum ſui verteretur, perrexit ad eccleſ. Ibíque cùm alloqueretur plebem, ſubitò vox fertur infantis in populo ſonuiſſe, Ambroſium epiſcopum. Ad cuius vocis ſonum totius populi ora conuerſa ſunt, acclamantis Ambroſium epiſcopum: ita vt qui antea turbulentiſſimè diſſidebant, quia & Ariani ſibi & catholici ſibi epiſcopum cupiebant, ſuperatis alterutris, ordinari repente hunc vnum mirabili & incredibili concordia conſenſerint. Quo ille cognito, egreſſus eccleſiam, tribunal ſibi parari fecit, quippe mox futurus epiſcopus altiora conſcendit. Tunc contra conſuetudinem ſuam tormenta iuſſit perſonis adhiberi. Quod cùm faceret, populus nihilominus acclamabat: Peccatum tuum ſuper nos. Sed non ſimiliter is populus tunc clamauit ſicut populus Iudæorum. Illi enim vocibus ſuis ſanguinem Dominicum effuderunt, dicentes: Sanguis huius ſuper nos, iſti verò cate-
Matt. 27. chumenum ſcientes, fideli voce remiſſionem illi peccatorum omnium per baptiſmatis gratiam promittebant. Tunc ille turbatus reuertens domum, philoſophiam profiteri voluit, futurus ſcilicet verus philoſophus Chriſti, qui contemptis ſæcularibus pompis, piſcatorum ſecuturus eſſet veſtigia, qui Chriſto populos congregarunt non fucis verborum, ſed ſimplici ſermone & veræ fidei ratione, miſſi ſine pera, ſine virga, etiam ipſos philoſophos conuer-
Luc. 10. terunt. Quod vbi ne faceret reuocatus eſt, publicas mulieres publicè ad ſe ingredi fecit, ad hoc tantum, vt viſis his, populi intentio reuocaretur. At verò populus magis magíſque clamabat: Peccatum tuum ſuper nos. At ille cùm videret nihil intentionem ſuam poſſe proficere, fugam parauit: egreſſúſque noctis medio ciuitatem, cùm Ticinum ſe pergere puta-
Cantic. 7. ret manè ad portam ciuitatis Mediolanenſis, quæ Romana dicitur, inuenitur; Deus enim qui Eccleſiæ ſuæ catholicæ murum parabat aduerſus inimicos ſuos, & turrem erigebat Dauid contra faciem Damaſci, hoc eſt perfidiam hæreticorum, fugam illius impediuit. Qui inuentus, cùm cuſtodiretur à populo, miſſa relatio eſt ad clementiſſimum Imperatorem tunc Valentinianum: qui ſummo gaudio accepit quòd iudex à ſe directus ad ſacerdotium peteretur. Lætabatur etiam Probus præfectus, quòd verbum eius impleretur in Ambroſio. Dixerat enim proficiſcenti, cum mandata ab eodem darentur, vt moris eſt: Vade, age non vt iudex, ſed vt epiſcopus. Pendente itaque relatione iterum fugam parauit, atque in poſſeſſione cuiuſdam Leontij clariſſimi viri aliquandiu delituit. Sed vbi relationi reſponſum eſt, ab eodem Leontio proditur. Præceptum enim erat vicario vt inſiſteret rebus perficiendis. qui iniuncta ſibi cùm vellet implere, propoſito edicto conuenit omnes, vt ſi vellent ſibi conſulere rebúſque ſuis, proderent virum. Proditus itaque & adductus Mediolanum cùm intelligeret circa ſe Dei voluntatem, nec ſe diutius poſſe reſiſtere, poſtulauit ſe non niſi à catholico epiſcopo baptizari: Sollicitè enim cauebat perfidiam Arianorum. Baptizatus itaque fertur omnia eccleſiaſtica officia impleſſe, atque octaua die epiſcopus ordinatus eſt ſumma cum gratia & lætitia cunctorum. Igitur poſt annos aliquot ordinationis ſuæ, ad vrbem Romam, hoc eſt ad proprium ſolum perrexit, ibíque ſanctam puellam de qua ſupra memorauimus, cui manum offerre ſolitus erat, in domo propria cum germana ſicut reliquerat, inuenit, iam matre defuncta. Atque cum illa dexteram illius oſcularetur, ſubridens ait illi: Ecce vt dicebam tibi, ſacerdotis manum oſcularis. Per idem tempus cum trans Tiberim apud quamdam clariſſimam inuitaretur, vt ſacrificium in domo offerret, quædam balneatrix quæ paralytica in lecto iacebat, cùm cognouiſſet ibidem eſſe Domini ſacerdotem, in cellula, ad eamdem domum ad quam ille inuitatus venerat, portari ſe fecit, atque orantis & imponentis manus, veſtimenta attigit. Quæ cùm exoſcularetur, ſtatim ſanitate recepta ambulare cœpit, vt impleretur illud Dominicum dictum ad Apoſtolos: Etiam maiora his facietis, credentes in nomine meo. Quod tamen ſignum ſanitatis vt mirabile fuit, ita etiam nec occultum. Nam ego hoc poſt annos plurimos ſanctis viris referentibus poſitus in vrbe cognoui. Sirmium verò cùm ad ordinandum epiſcopum Anemium perrexiſſet, ibíque Iuſtinæ tunc temporis reginæ potentia & multitudine coaduna de eccleſia pelleretur, vt non ab ipſo, ſed ab hæreticis Arianis epiſcopus in eadem eccleſia ordinaretur, eſſétque conſtitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ à muliere excitabantur, vna de virginibus Arianorum impudentior cęteris, tribunal conſcendens, apprehenſu veſtimento ſacerdotis, cùm illum attrahere ve[illegible]t ad partem mulierum, vt ab ipſis cæſus de eccleſia pelleretur, ait ei (vt ipſe ſolitus erat referre:) Etſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tamen te non conuenit vel profeſſionem tuam in qualemcumque ſacerdotem manus iniicere; vnde debes vereri Dei iudicium, ne tibi aliquid mali eueniat. Quod dictum exitus confirmauit. Nam alio die mortuam ad ſepulchrum vſq; deduxit gratiam pro contumelia rependens. Et hoc factum non leuem aduerſariis incuſſit metum, pacémque magnam Eccl. catholicę in ordinando epiſcopo tribuit. Ordinato itaq; catholico ſacerdote Mediol. reuertitur, ibique ſupradictæ Iuſtinæ mulieris innumeras inſidias ſuſtinuit, quę muneribus atq; honorib. aduerſus ſanctum virum oblatis, populum excitabat: ſed infirmorum mentes talibus promiſſis decipiebantur. Promittebat enim tribunatus, & diuerſas alias dignitates, iis qui illū de eccl. raptum ad exilium *Pſal. 7.* perduxiſſent. Quod cùm multi conarentur, ſed Deo prǽſule perficere non valerēt, vnus infelicior cæteris nomine Euthymius, tanto furore exagitatus eſt, vt iuxta eccleſiam ſibi domum pararet, atque in eadem carrum conſtitueret, quo facilius raptum ad exilium perduceret. Sed iniquitas eius in verticem ipſius deſcendit. Poſt annum etenim eodem die quo illum rapere ſe arbitrabatur, eodem carpento im-

poſitus, de eadem domo ipſe ad exilium deſtinatus eſt, reputans ſibi iuſto iudicio Dei id in ſe eſſe cõuerſum, vt in eo carpento dirigeretur ad exiliũ, quod ipſe parauerat ſacerd. Cui non minimum ſolatij ſacerdos prębuit, dando ſumptus, vel alia quæ erãt neceſſaria. Sed hæc confeſſio hominis nec mulieris furorem, nec væſanorum Arian. dementiam repreſſit. Maiore enim accenſi amentia, baſilicam Portianam inuadere nitebantur: Exercitus etiam armatus ad cuſtodiendas fores eccleſiæ eſt directus, vt nemo auderet catholicam eccleſiam ingredi. Sed Dominus qui de aduerſariis ſuis Eccleſiæ ſuæ triumphos donare cõſueuit, ad Eccleſiæ ſuæ munimen militum corda conuertit, vt auerſis ſcutis eccleſiæ fores ſeruarent, nec egredi dimitterent, ſed ingredi eccleſiam plebem catholicam minimè prohiberent. Sed nec hoc ſatis erat miſſis militibus, niſi etiam pro catholica fide cum plebe pariter acclamarent.

S. Aug. l. 9. Conf. cap. 7.

Hoc in tempore primum antiphonæ, hymni ac vigiliæ in eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio vſque in hodiernum diem non ſolùm in eadem Eccleſia, verùm per omnes pene Occidentis prouincias manat. Per idem tempus ſancti martyres Protaſius & Geruaſius ſe ſacerdoti reuelauerunt.

Ambroſ. ſerm. 5. de SS. & ep. 54. to. 5.

Erant enim in baſilica poſiti, in qua ſunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrum. Sed ſancti martyres Nabor & Felix celeberrimè frequentabantur: Protaſij verò & Geruaſij martyrum vt nomina, ita etiam ſepulchra incognita erant, in tãtum vt ſupra ipſorum ſepulchra ambularent omnes qui vellent ad cancellos peruenire, quibus ſanctorum Naboris & Felicis martyrum ab iniuria ſepulchra defendebantur. Sed vbi ſanctorum Martyrum corpora ſunt leuata, & inlecticis poſita, multorum ibi ſanatæ ægritudines perdocentur. Cæcus etiam Seuerus nomine, qui nunc vſque in eadem baſilica quæ dicitur Ambroſiana, in quam Martyrum corpora ſunt tranſlata, religioſè ſeruit, vbi veſtem Martyrum attigit, ſtatim lumen recepit. Obſeſſa etiam corpora à ſpiritibus immundis curata, ſumma cum gratia domum repetebant. Sed iis beneficiis Martyrum in quantum creſcebat fides Eccleſiæ catholicæ, in tantum Arianorum perfidia minuebatur. Denique ex hoc tempore ſedari cœpit perſecutio quæ Iuſtinæ furore accendebatur, vt ſacerdos de eccleſia pelleretur. Tamen intra palatium multitudo Arianorum cum Iuſtinâ conſtituta deridebat totam Dei gratiam, quam Eccleſiæ catholicæ Dominus Ieſus meritis Martyrum ſuorum conferre dignatus eſt: venerabilémque virum Ambr. narrabat pecunia comparaſſe homines qui ſe vexari ab immundis ſpiritibus, mentirentur, atque ita ab illo, ſicut & à martyribus ſe torqueri dicerent. Sed hoc Iudaico ore loquebantur Ariani, ſuppares ſcilicet eorum.

Luc. 11.

Illi enim de Domino dicebant quoniam *in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia*: iſti de Martyribus vel de Domini ſacerdote loquebantur, quòd non Dei gratia quæ per ipſus operabatur, immundi ſpiritus pellerentur, ſed accepta pecunia ſe torqueri mentirentur. Clamabant enim dæmones: Scimus vos Martyres: & Ariani dicebant: Neſcimus eſſe martyres. Iam hoc & in Euangelio legimus, vbi dixerunt dæmones ad Dominum Ieſum: *Scimus te quia ſis Dei filius.* & Iudæi dicebant: Hic autem vnde ſit neſcimus. Sed non hic teſtimonium accipitur dæmonum ſed confeſſio. Vnde miſeriores Ariani vel Iudæi, vt quod confitentur dæmones, illi negent.

Marc. 1. Ioan. 9.

Deus tamen qui gratiam Eccleſiæ ſuæ augere conſueuit, non paſſus eſt diu inſultare perfidos ſanctis ſuis. Vnus itaque ex ipſa multitudine ſubitò arreptus à ſpiritu immundo, clamare cœpit, ita optare ſe torqueri eos vt ipſe torquebatur, qui negarent Martyres, vel qui non crederent in Trinitatis vnitatem quam docet Ambroſius. At illi hac voce confuſi, qui conuerti debuerant, & dignam tali confeſſione agere pœnitentiam, in piſcinam demerſum hominem necauerant, perfidiæ homicidium adiungentes. Deduxit enim illos ad hunc finem digna neceſſitas. Sanctus verò Ambroſius epiſcopus maioris humilitatis vir factus, donatam ſibi a Domino gratiam reſeruabat, creſcebatque quotidie fide & amore coram Deo & hominibus. Per idem tempus erat quidam vir de hæreſi Arianorum, acerrimus nimiùm diſputator, & durus atque inconuertibilis ad fidem catholicam. Is conſtitutus in eccleſia tractante epiſcopo, vidit (vt ipſe poſtmodum loquebatur) angelum ad aures epiſcopi tractantis loquentem, vt verba angeli populo epiſcopus nuntiare videretur. Quo viſo conuerſus, fidem quam expugnabat, cœpit ipſe defendere. Fuerunt etiam duo cubicularij tunc temporis Gratiani Imperatoris de hæreſi Arianorum, qui tractandam epiſcopo quæſtionem proponerent. Ad quam audiendam altero die ad baſilicam Portianam omnes ſe affuturos promiſerant. Erat enim quæſtio de incarnatione Domini. Sed alio die miſerandi homines ſuperbiæ tumore completi, nec memores promiſſorum, contemnentes Deum in ſacerdote ipſius, nec plebis expectantis conſiderantes iniuriam, immemores etiam dictorum Dominicorum: Quoniam *qui ſcandalizauerit vnum ex minimis iſtis, oportet vt mola aſinaria collo eius alligetur, & demergatur in profundum maris*, conſcendentes in rhedam, quaſi gratia geſtandi, ciuitatem egreſſi ſunt, expectante ſacerdote & plebe in eccleſia conſtituta.

Mat. 18.

Sed huius contumaciæ qui finis fuerit, horreſco referens. Subitò enim præcipitati de rheda, animas emiſerunt, atque corpora illorum ſepulturæ ſunt tradita. Sanctu verò Ambroſius cùm ignoraret quid factum eſſet, nec diutius poſſet plebem tenere, aſcendens pro tribunali, de eadem quæſtione quæ fuerat propoſita, ſermonem adorſus eſt, dicens: Debitum fratres curo ſoluendum, ſed heſternos meos non inuenio creditores, & reliqua quæ ſcripta ſunt in libro qui de Incarnatione Domini intitulatur. Occiſo itaque Gratiano Imperatore, recipiendi corporis eius cauſa ſecundam ad Maximum ſuſcepit legationem. Apud quem quàm

Habetur to. 4.

conſtanter egerit, qui voluerit cognoſcere, ipſius legationis epiſtolam ad Valentinianum iuniorem datam cùm legerit, approbabit. Nobis enim alienum à promiſſione viſum eſt illam inſerere, ne adiunctæ epiſtolæ prolixitas faſtidium legenti afferet. Ipſum verò Maximum à communionis conſortio ſegregauit, admonens vt effuſi ſanguinis domini ſui, & quod eſt grauius, innocentis, ageret pœnitentiam, ſi ſibi apud Deum vellet eſſe conſultum. Sed ille cùm pœnitentiam declinat ſuperbo ſpiritu, non ſolùm futuram, ſed etiam præſentem ſalutem amiſit, regnúmque quod malè arripuerat, fœmineo quodam timore depoſuit, vt procuratorem ſe reipublicæ nomine præfuiſſe confiteretur. Mortua verò Iuſtina quidam haruſpex Innocentius nomine, non opere, cùm in cauſa maleficiorum à iudice torqueretur, aliud quàm interrogabatur, fateri cœpit. Clamabat enim, ab angelo maiora tormenta ſibi adhiberi, eo qui cuſtodiret Ambroſium, quoniam temporibus Iuſtinæ ad excitanda odia populorum in epiſcopum, cacumen tecti eccleſiæ conſcendens medio noctis ſacrificauerit. Sed quantò inſtantiùs & ſollicitiùs opera maligna exercebat, tantò magis amor populi circa fidem catholicam & Domini ſacerdotem conualeſcebat. Miſiſſe ſe etiam & dæmones qui illum necarent, fatebatur: ſed dæmones renuntiaſſe, ſe non ſolum ad ipſum appropinquare minimè poſſe, verum etiam nec ad fores domus in qua manebat epiſcopus, quia ignis inſuperabilis omne illud ædificium communiret, vt etiam longè poſiti vrerentur: atque ita ceſſaſſe artes ſuas, quibus aduerſus Domini ſacerdotem ſe aliquid poſſe arbitrabatur. Alius etiam gladium ferens ad cubiculum vſque peruenit, vt interficeret ſacerdotem, ſed cùm eleuaſſet manum, diſtricto gladio dextera obrigente remanſit. Tunc ſe miſſum à Iuſtina poſtquam cõfeſſus eſt, brachium quod iniquè cùm extenderetur riguerat, ſanatum eſt confeſſione. Per idem tempus cùm vir illuſtris Probus puerum ſuum notarium, qui ſpiritu immundo grauiter vexabatur, duxiſſet ad epiſcopum, egreſſum ex Vrbe dimiſit diabolus, timẽs ad virum ſanctum perduci. Atque ita puer quamdiu Mediolani apud epiſcopũ fuit, nulla in illo diaboli dominatio apparuit. Sed vbi egreſſus Mediolano eſt, & prope Vrbem peruenit, idem ſpiritus qui illum antea habuerat, vexare eum cœpit. Qui cùm interrogaretur ab exorciſtis, cur quamdiu Mediolani fuiſſet, non in illo apparuiſſet, confeſſus eſt diabolus timuiſſe ſe Ambroſium, & ideo receſſiſſe ad tempus, atque expectaſſe in illo loco vbi ab illo receſſerat, donec reuerteretur: quo reuertẽte, vas quod deſeruerat, repetiſſet. Extincto itaque Maximo, poſito Theodoſio Imperatore Mediolani, Ambroſio verò epiſcopo conſtituto Aquileiæ, in partibus Orientis in quodam caſtello à Chriſtianis viris ſynagoga Iudæorum & lucus Valentinianorum incendio concremata ſunt, propterea quòd Iudæi vel Valentiniani inſultarent monachis Chriſtianis. Valentinianorum enim hæreſis triginta duos colit. Sed de huiuſmodi facto

Epiſt. 56. ad Valen. Imp. to. 5.

A Comes Orientis ad Imperatorem reuelationem direxit. Qua accepta Imperator præceperat vt ſynagoga ab epiſcopo loci reædificaretur, in monachos verò vindicaretur. Sed huius præcepti tenor cùm ad aures perueniſſet venerabilis viri Ambroſij epiſcopi, direxit ad Imperatorem epiſtolam, quia ipſe in tempore excurrere non poterat quia illum conuenit, vt id quod ab eodem ſtatutum fuerat, reuocaretur, ſeruaríque ſibi debere eo audientiam: quoniam ſi dignus non eſſet qui
B ab illo audiretur, dignus etiam non eſſet qui pro illo à Domino audiretur, vel cui ſuas preces, cui ſua vota committeret. Paratum etiam ſe eſſe pro tali negotio mortem ſubire, ne diſſimulatione ſui præuaricatorem faceret Imperatorem, qui tam iniuſta contra Eccleſiam præcepiſſet. Poſtea verò cùm Mediolanum reuerſus eſt, poſito Imperatore in eccleſia, de eadem cauſa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit Domini perſonam loquentis Imperatori: Ego te ex vltimo Im-
C peratorem feci, ego tibi exercitum inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduerſum te exercitui ſuo præparauerat, dedi, ego inimicum tuum in poteſtatem tuam redegi, ego de ſemine tuo ſupra ſolium regni conſtitui, ego te triumphare ſine labore feci, & tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui deſcendenti de exhedra Imperator ait: Contra nos propoſuiſti hodie, epiſcope? At ille reſpondit non ſe contra ipſum, ſed pro ipſo fuiſſe lo-
D cutum. Tunc Imperator: Re vera, inquit, dura præceperam contra epiſcopum de ſynagoga reparanda. In monachos verò vindicandum eſſe, à Comitibus qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus epiſcopus: Ego quidem cum Imperatore nunc ago, vobiſcum verò mihi aliter agendum eſt. Atque ita obtinuit, vt illa quæ ſtatuta fuerant, reuocarentur. Nec priùs ad altare accedere voluit, niſi fide ſua Imperator illum agere debere teſtaretur. Cui epiſcopus: Ergo ago fide tua. Reſpondit Imperator: Age fide mea. Qua ſponſione
E iterata, iam ſecurus peregit ſacerdos diuina myſteria. Hæc autem ſcripta ſunt in epiſtola quam ad germanam ſuã fecit: in quam tractatum inſeruit, quem eodem die habuit de baculo nuceo, qui à propheta Hieremia viſus eſſe deſcribitur. Per idem tempus cauſa Theſſalonicenſis ciuitatis non minima ſucceſſit tribulatio ſacerdoti, cùm ciuitatem pene deletam comperiſſet. Promiſerat enim illi Imperator ſe veniam daturum ciuibus ſupradictæ ciuitatis,
F ſed agentibus Comitibus occultè cùm Imperatore, ignorante ſacerdote vſque in horam tertiam gladio ciuitas eſt donata, atque plurimi intercmpti innocentes. Quod factum vbi comperiſſet ſacerdos, copiam Imperatori ingrediendi eccleſiam denegauit: nec priùs dignum iudicauit cœtu Eccleſiæ vel ſacramentorum communione, quàm publicam ageret pœnitentiam. Cui Imperator cõtra aſſerebat, Dauid adulterium ſimul & homicidium perpetraſſe. Sed reſponſum illico eſt: Qui ſecutus es errantem, ſequere corrigentem,

Epiſt. 17. ad Theod. Imp.

Epiſt. 8. ad ſoror. Marcel. Hom. 1. &

Epiſt. 59. ad Theod. Imp.

2. Reg. 11.

Quod vbi audiuit clementiſſimus Imperator, ita G ſuſcepit animo, vt publicam pœnitentiam non abhorreret. Cuius correctionis profectus ſecundam illi parauit victoriam. Per idem tempus duo potentiſſimi & ſapientiſſimi viri Perſarum ad famam ſacerdotis venere Mediolanum, deferentes ſecum plurimas quæſtiones, vt ex his probarent ſapientiam viri. Cum quo ab hora diei prima vſque ad horam ferè tertiam noctis per interpretem diſputauerunt, admirantéſque diſceſſerunt ab eo. Et vt ſe probarent non ob aliam cauſam veniſſe, niſi vt certo certius noſſent virum quem fama competerant; alia die valefacientes Imperatori, profecti ſunt ad vrbem Romam, illic volentes cognoſcere potentiam illuſtris viri Probi: qua cognita, ad propria remearunt. Sed egreſſo Theodoſio de Italia, & Conſtantinopoli conſtituto, Valentiniano Aug. intra Gallias poſito, directa relatio eſt ſub nomine Senatus à Symmacho tunc præfecto Vrbis de repetenda ara Victoriæ & ſumptibus cæremoniarum. Sed vbi comperit ſacerdos, miſſo libello ad Imperatorem, poſtulauit vt ad ſe relationis exemplaria dirigerentur, quibus ipſe pro partibus ſuis reſponſurus eſſet. Qua relatione accepta, præclariſſimum libellum conſcripſit, vt contra nihil vmquam auderet Symmachus vir eloquentiſſimus reſpondere. Sed poſtquam auguſtæ memoriæ Valentinianus in Viennenſi ciuitate (quę eſt Galliarum ciuitas) vitam finiuit, Eugenius ſuſcepit imperium, qui vbi imperare cœpit, non multò poſt petentibus Flauiano tunc præfecto & Arbogaſte Comite, aram Victoriæ & ſumptus cæremoniarū, quod Valentinianus auguſtę memoriæ adhuc in minoribus annis cōſtitutus, petentibus denegauerat, oblitus fidei ſuæ conceſſit. Hoc vbi audiuit ſacerdos, relicta ciuitate Mediolanenſi, ad quam ille feſtinatò veniebat, ad Bononienſem ciuitatem ſe contulit, atque inde Fauentiam vſque perrexit. Vbi cùm aliquantis degeret diebus, inuitatus à Florentinis, ad Tuſciam vſque deſcendit, declinans ſacrilegi viri aſpectum, non formidans imperantis iniuriam. Nam & epiſtolam ad eumdem dedit in qua conuenit conſcientiam illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. Etſi Imperatoria poteſtas magna ſit, tamen conſidera Imperator, quantus ſit Deus qui corda hominum videt, conſcientiam interiorem interrogat: nouit omnia antequam fiant, nouit & interna pectoris tui. Ipſi falli vos non patimini, & Deum vultis celare? Non cecidit in animum tuum quidquam. Si illi agebant tam perſeueranter, nonne tuum fuit Imperator pro Dei ſummi & veri & viui veneratione perſeuerantius obſiſtere, & negare quod erat iniuria † ſacræ legis? Et iterum: † Quoniam igitur meis vocibus & apud Deum & apud omnes homines teneor: aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, niſi vt conſulerem mihi, quia non potui tibi. In ſupradicta itaque ciuitate Florentinorum, cùm in domo clariſſimi quondam viri Decentis, & quod eſt amplius, Chriſtiani, maneret filius ipſius, Panſophius nomine admodum paruulus, cum ſpiritu immundo laboraret, frequenti oratione & impoſitione manus ſacerdotis ipſius eſt ſanatus. Sed poſt aliquantos dies ſubita infirmitate correptus infantulus exhalauit ſpiritum. Cuius mater valde religioſa, & plena fide ac timore Dei, ablato illo de ſuperiore parte domus, ad inferiora deſcendit, ac in lecto ſacerdotis ipſo abſente compoſuit. Quem cùm reuertens ſacerdos in lectulo inueniſſet (erat enim illo in tempore extra domum poſitus) miſeratus matrem, & fidem ipſius contemplatus, Eliſæo ſimilis ſupra corpus infantis ſe ipſe compoſuit, atque orando meruit viuum reddere matri quem mortuum inuenerat. Ad quem etiam infantulum libellum conſcripſit, vt quod ætatis infantia ſcire non poterat, legendo cognoſceret. Verumtamen factum ſcriptis ſuis non commemorauit: ſed quo affectu declinauerit commemorare, non eſt noſtrum iudicare. In eadem etiam ciuitate baſilicam conſtituit, in qua depoſuit reliquias martyrum Vitalis & Agricolæ, quorum corpora in Bononienſi ciuitate leuauerat. Poſita enim erant corpora Martyrum inter corpora Iudæorum: nec erat cognitum populo Chriſtiano, niſi ſe ſancti Martyres ſacerdoti ipſi reuelaſſent. Quæ cùm deponerentur ſub altari quod eſt in eadem baſilica conſtitutum, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atque exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium Martyrum merita. Per idem tempus Arbogaſtes Comes aduerſum gentem ſuam, hoc eſt Francorum, bellum parauit, atque pugnando non paruam multitudinem manu fudit, cum reſiduis verò pacem firmauit. Sed cùm in conuiuio à regibus gentis ſuæ interrogaretur, vtrum ſciret Ambroſium: & reſpondiſſet noſſe ſe virum, & diligi ab eo, atque frequenter cum illo conuiuari ſolitum, audiuit: Ideo vincis Comes, quia ab illo viro diligeris qui dicit ſoli, ſta, & ſtat. Quod ego ideo poſui, vt, cuius famæ fuerit vir ſanctus etiam apud Barbaras gentes, legentes agnoſcant. Nam & nos referente iuuene quodam Arbogaſtis admodum religioſo cognouimus, qui tunc interfuit. Erat enim in tempore quo hæc loquebatur, vini miniſter. Profectus itaque ſacerdos de Tuſciæ partibus Mediolanum reuertitur, iam inde egreſſo Eugenio contra Theodoſium Imperatorem: ibique Chriſtiani Imperatoris præſtolabatur aduentum, ſecurus de Dei potentia quòd non traderet credentem in ſe hominibus iniuſtis, nec relinqueret virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ne extenderent iuſti ad iniquitates manus ſuas. Promiſerat enim Arbogaſtes tunc Comes, & Flauianus præfectus Mediolano egredientes, cùm victores reuerterentur, ſtabulum ſe eſſe facturos in baſilica Eccleſię Mediolanenſis, atque clericos ſub armis probaturos. Sed miſerandi homines quum dæmonibus malè creduli ſunt, & aperiunt os ſuum in blaphemiam contra Deum, ſpem ſibi victorię ademerunt. Cauſa autem commotionis hęc fuit, quia munera Imperatoris qui ſe ſacrilegio commiſcuerat, ab Eccleſia reſpuebantur, nec orandi illi cum eccleſia ſocietas tribuebatur,

Marginal notes: Vid. epiſt. 11. & 12. — Epiſt. 15. ad Eug. — al. ſacrilegiis. — al. quomodo. — 4. Reg. 4. — Non extat. — Vide hortat. ad virg. c. 4. — Pſal. 124.

Sed Dominus qui Eccleſiam ſuam tueri con- G
ſueuit, de cælo iaculatus eſt iudicium, atque
omnem victoriam ad religioſum Imperatorem
tranſtulit Theodoſium. Extincto itaque Euge-
nio à ſatellitibus ſuis, cum ſcripta acciperet Im-
peratoris, non illi alia cura maior fuit quàm vt
pro iis interueniret quos † reatus inuoluerat.
Al. renatos regenerat. Obſecrauit primò ſcriptis Imperatorem miſſo
diacono: poſtea verò quam directus eſt Ioan-
nes tunc tribunus & notarius, qui nunc præfe-
ctus eſt ad tuitionem eorum qui ad Eccleſiam H
confugerant, etiam ipſe Aquileiam perrexit,
precaturus pro eis: quibus facilè venia impe-
trata eſt, quia Chriſtianiſſimus Imperator pro-
uolutus pedibus ſacerdotis, teſtabatur meritis &
orationibus eius ſe ſeruatum. Reuertens itaque
de vrbe Aquileienſi, vno die præceſſit Impera-
torem. Nec diu clementiſſimæ memoriæ Theo-
doſius Imperator ſuſceptis filiis in Eccleſia, &
traditis ſacerdoti, in hac luce fuit. Poſt cuius
obitum ferè triennium ſuperuixit. Quo in tem- I
pore ſancti Nazarij martyris corpus, quod erat
in horto poſitum extra ciuitatem, leuatum ad
baſilicam Apoſtolorum quæ eſt Romana, tran-
S. Ambr. ſer. 14. de SS. 14. 5. ſtulit. Vidimus autem in ſepulchro quo iacebat
corpus Martyris (qui quando ſit paſſus, vſque
in hodiernum ſcire non poſſumus) ſanguinem
Martyris ita recentem, quaſi eodem die fuiſſet
effuſus. Caput etiam ipſius, quod ab impiis fue-
rat abſciſſum, ita integrum atque incorruptum
cum capillis capitis atque barba, vt nobis vi-
deretur eodem tempore quo leuabatur, lotum K
atque compoſitum in ſepulchro. Et quid mirum
quandoquidem Dominus hoc in Euangelio an-
te promiſit, quod capillus de capite eorum non
periret. Etiam odore tanto repleti ſumus, vt
omnium aromatum vinceret ſuauitatem. Le-
Luc. 21. uato corpore Martyris, & in lectica compoſito,
ſtatim ad ſanctum Celſum martyrem, qui in
eodem horto poſitus eſt, cum ſacerdote ad ora
tionem perreximus. Numquam tamen illum
antea oraſſe in eodem loco compertum habe- L
mus. Sed hoc erat ſignum reuelari Martyris, ſi
ſanctus ſacerdos ad locum ad quem numquam
antea fuerat, oratum iſſet. Cognouimus tamen
à cuſtodibus loci ipſius, quod à parentibus illis
traditum ſit, non diſcedere de loco illo per om-
nem generationem & progeniem ſuorum, eo
Mat. 6. quòd theſauri magni in eodem loco poſiti eſ-
ſent. Et verè magni theſauri, quos non ærugo
neque tinea exterminat, neque fures effodiunt
Philip. 1. & furantur, quia cuſtos eorum Chriſtus eſt lo- M
cus eorum aula cæleſtis, quibus viuere Chriſtus
fuit, & mori lucrum. Tranſlato itaque corpore
Martyris ad baſilicam Apoſtolorum, vbi pridem
ſanctorum Apoſtolorum reliquiæ ſumma om-
nium deuotione poſitæ fuerant, cùm tractaret
Epiſcopus, quidam de populo repletus ſpiritu
immundo, clamare cœpit ſe torqueri ab Am-
broſio. At ille conuerſus ad eum ait: Obmute-
ſce diabole, quia non te torquet Ambroſius, ſed
fides ſanctorum, & inuidia tua, quoniam illò
vides aſcendere homines, vnde tu deiectus es,
nam Ambroſius neſcit inflari. Quo dicto ille qui
clamabat, obmutuit, proſtratuſque in terram
eſt, nec amplius vocem qua obſtrepere poſſet,

emiſit. Per idem tempus cum Conſulatus
ſui tempore Imperator Honorius in vrbe
Mediolanenſi Lybicarum ferarum exhibe-
ret munus, populo illuc concurrente, da-
ta copia eſt militibus ab Stilicone Comite,
hortatu Euſebij præfecti, vt Creſconius qui-
dam de Eccleſia raperetur. Quem confugien-
tem ad altare Domini, ſanctus Epiſcopus cum
clericis qui in tempore aderant, defendendum
circumdedit. Sed multitudo militum, quæ du-
ces ſuos habebat de perfidia Arianorum, præ-
ualuit aduerſum paucos: atque ablato Creſco-
nio, exultantes ad amphitheatrum reuerſi ſunt,
Eccleſiæ luctum non modicum relinquentes.
Nā ſacerdos proſtratus ante altare Domini fa-
ctum diu fleuit. Sed cum reuerſi eſſent, & re-
nuntiaſſent iis à quibus fuerant deſtinati mili-
tes, dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem lo-
cum, in quo ſederant qui de Eccleſia trium-
phabant aſcendentes, grauiter laniatos reli-
querunt. Quod vbi vidit Stilico Comes, pœni-
tentia motus eſt, ita vt per multos dies ſatisfa-
ceret ſacerdoti, & illæſum quidem illum qui
ablatus fuerat, dimiſit. Sed quia grauiſſimorum
criminum erat reus, & aliter emendari non po-
terat, ad exilium deſtinatur, non multò poſt in-
dulgentia proſequente. Per idem tempus cum
ad palatium pergeret, eumque pro loco officij
noſtri ſequeremur, Theodulo tunc notario, qui
poſtea ſumma cum gratia Mutinenſem rexit
Eccleſiam, cum caſu quidam pede eſſet lapſus,
atque proſtratus iaceret in terra, ridere factum,
conuerſus ſacerdos ait: Et tu qui ſtas, vide ne
cadas. Quo dicto, ſtatim is qui alienum lapſum 1. Cor. 10.
riſerat, ſuum doluit. Per idem tempus Friti-
gil quædam regina Marcomannorum, cum à
quodam Chriſtiano viro qui ad illam fortè de
Italiæ partibus aduenerat, referente ſibi audi-
ret famam viri, Chriſto credidit, cuius illum
ſeruulum recognouerat, miſſiſque Mediola-
num muneribus ad Eccleſiam per legatos, po-
ſtulauit vt ſcriptis ipſius qualiter credere debe-
ret, informaretur. Ad quam ille epiſtolam fecit
præclaram in modum catechiſmi, in qua etiam
admonuit vt ſuaderet viro Romanis pacem ſer-
uare. Qua accepta epiſtola mulier ſuaſit viro &
cum populo ſuo ſe Romanis tradidit. Quæ cum
veniſſet Mediolanum, plurimum doluit quod
ſanctum ſacerdotem, ad quem feſtinarat, mini-
mè reperiſſet, iam enim de hac luce migraue-
rat. Temporibus verò Gratiani (vt retro redeā)
cum ad prætorium Macedonij tunc magiſtri of-
ficiorum pro quodam intercedendum perre-
xiſſet, atque præcepto ſupradicti viri fores in-
ueniſſet clauſas, nec copiam ingrediendi ade-
ptus eſſet, ait: Et tu quidem venies ad Eccleſiam
quam nec tu ingredere, ianuis licet nō clauſis.
Quod factum eſt mortuo Gratiano. Confugiens
etenim Macedonius ad Eccleſiam, patentibus
ianuis aditum reperire non poterat. Erat autem
venerabilis Epiſcopus multæ abſtinentiæ, &
vigiliarum multarum & laborum, quotidiano
ieiunio macerans corpus. Cui prandendi num-
quam conſuetudo fuit, niſi die ſabbathi, &
Dominico, vel cùm natalitia celeberrimorum
Martyrum eſſent. Orandi etiam aſſiduitas

magna die ac nocte. Nec operam declinabat G
ſcribendi propria manu libros, niſi cùm aliqua
infirmitate corpus eius attenuaretur. Erat in
illo ſollicitudo omnium Eccleſiarum, interue-
niendi etiam magna aſſiduitas & conſtantia. In
rebus etiam diuinis implendis fortiſſimus, in
tantum vt quod ſolitus erat circa baptizandos
ſolus implere, quinque poſtea epiſcopi tempo-
re quo deceſſit vix implerent. Sollicitus etiam
nimium pro pauperibus & captiuis. Nam in
tempore quo Epiſcopus ordinatus eſt, aurum
omne atque argentum quod habere poterat, H
Eccleſiæ vel pauperibus contulit. Prædia etiã
quæ habebat, reſeruato vſufructu germanæ
ſuæ, donauit Eccleſiæ: nihil ſibi quod hic ſuum
diceret derelinquens, vt nudus atque expedi-
2. Cor. 8. tus miles Chriſtum Dominum ſequeretur: qui
Rom. 12. cùm diues eſſet, propter nos pauper factus eſt,
vt nos eius inopia ditaremur. Erat enim gau-
dens cum gaudentibus, & flens cum flenti-
bus. Siquidem quotieſcumque illi aliquis ob I
percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſ-
ſus eſſet, ita flebat, vt & illum flere compelle-
ret. Videbatur enim ſibi cum iacente iacere.
Cauſas autem criminum quas illi confitebantur,
nulli niſi Domino ſoli, apud quem intercede-
bat, loquebatur: bonum relinquens exemplum
2. Cor. 2. poſteris ſacerdotibus, vt interceſſores apud Deũ
magis ſint quàm accuſatores apud homines.
nam & ſecundum Apoſtolum, circa huiuſmodi
hominem confirmanda charitas eſt, quia ipſe
ſui accuſator eſt: nec expectat accuſatorem, ſed K
præuenit, vt confitendo ſuum alleuet ipſe deli-
ctum, nec habeat quod aduerſarius criminetur.
Ideóque ſcriptura dicit: Iuſtus in principio ſer-
Prou. 18. monis accuſator eſt ſui. Vocem enim eripit ad-
uerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad
prædam criminationis infeſtæ peccatorum ſuo-
rum confeſſione confringit, dans honorem
Deo, cui nuda ſunt omnia, & qui vult vitam
Hebr. 4. magis peccatoris quàm mortem. Nam & ipſe
Ezec. 18. pœnitenti non ſufficit ſola confeſſio, niſi ſubſe-
quatur & emendatio facti, vt pœnitens non fa- L
ciat pœnitenda: humiliet etiam animam ſuam
2. Reg. 12. ſicut Dauid ſanctus, qui poſtquam audiuit à
Pſal. 37. propheta, *Dimiſſum eſt peccatum tuum*: humilior
factus eſt in emendatione peccati, ita vt cine-
rem ſicut panem manducaret, & potum ſuum
cum fletu miſceret. Flebat etiam amariſſimè
quotieſcumque fortè nuntiatum illi fuerat de
cuiuſcumque ſancti obitu ſacerdotis, in tantum
vt nos illum conſolari niteremur, ignorantes
pium affectum viri, nec qua ratione ita fleret
intelligentes. Quibus ille huiuſmodi reſpon- M
ſum reddebat, Non ſe flere quia receſſerat qui
fuerat mortuus nuntiatus, ſed quia præceſſerat,
vel quia difficile eſſet inuenire virum qui ſum-
mo ſacerdotio dignus haberetur. Ipſe autem de
ſua morte ante prædixit quòd vſque Paſcha no-
biſcum futurus eſſet, quod quidem meruit Do-
1. Tim. 6. minum obſecrando, quo maturiùs hinc libera-
retur. Ingemiſcebat enim vehementer cùm vi-
deret radicem omnium malorum auaritiam pul-
lulare, quæ neque copia neque inopia minui
poteſt, magis magiſque creſcere in hominibus,
& maximè in iis qui in poteſtatibus erant con-
ſtituti, ita vt interueniendi illi apud illos grauiſ-
ſimus labor eſſet, qui omnia pretio diſtrahe-
bant. Quæ res primò omne malum inuexit Ita-
liæ, & exinde omnia vergunt in peius. Et quid
dicam ſi in huiuſmodi perſonis rabiem ſuam
exercet, quæ ſolent aut filiorum aut propin- Pſal. 140.
quorum cauſas prætendere, ad excuſandas ex-
cuſationes in peccatis: quandoquidem pleroſ-
que cepérit etiam cælibes ſacerdotes vel leui-
tas, quibus portio Deus eſt, vt etiam ipſi il- Deut. 18.
lam appetant? Et væ mihi miſero, quia nec in
fine mũdi prouocamur, vt tam graui iugo ſerui-
tutis liberari velimus, quo demergimur ad pro-
fundum inferni, vt faciamus nobis amicos de Luc. 16.
mammona iniquitatis, qui nos recipiant in æ-
terna tabernacula. Attamen beatus ille qui
quandoque conuerſus, diruptis vinculis atque Pſal. 136.
proiecto iugo huiuſmodi dominationis, tene-
bit & allidet paruulos ſuos ad petram, hoc eſt,
omnes intentiones ſuas allidet ad Chriſtum, qui
ſecundùm Apoſtolum petra eſt, quæ omnes ad 1. Cor. 10.
ſe alliſos interimit, ipſa inuiolabilis manens,
nec reum faciens eum qui ad ſe alliſerit nequiſ- Pſal. 118.
ſimi vteri deteriores partus, ſed innocentem:
ita vt ſecurus poſſit dicere, *Portio mea Dominus*.
Quia cui nihil in ſæculo eſt, illi portio eſt Chri-
ſtus. Et qui contempſerit pauca, multa perci-
piet, inſuper & vitam æternam poſſidebit. An- Matt. 19.
te paucos verò dies quàm lectulo detineretur,
cùm quadrageſimum tertium Pſalmum dicta-
ret, me & excipiente & vidente, ſubitò in mo-
dum ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit, at-
que paulatim per os ipſius tamquam in domum
habitator ingreſſus eſt. & facta eſt facies eius
velut nix: poſtea verò reuerſus eſt vultus eius ad
ſpeciem ſuam. Quod cùm fieret, ſtupore percul-
ſus obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo dice-
bantur, niſi poſteaquam viſio ipſa tranſiuit. Di-
cebat enim in eo tempore teſtimonium ſcrip-
turæ diuinę, quod ego optimè retinebam. Nam
ſcribendi vel dictandi ipſo die finem fecit: ſi-
quidem ipſum Pſalmum explere non potuit.
Ego verò id quod viſum a me fuerat, honorabi-
li viro Caſto diacono, ſub cuius cura degebam,
ſtatim retuli. At ille repletus gratia Dei, Spiri-
tus S. aduentum me in illo vidiſſe edocuit ex le-
ctione actuum Apoſtolorum. Superioribus au- Act. 2.
tem diebus cum Stiliconis Comitis ſeruus, qui
dæmonio laborauerat, in Ambroſiana baſilica
iam ſanus maneret, commendatus à domino ſuo
(ferebatur enim quòd libenter ab eodem habe-
retur) facere falſas epiſtolas tribunatus compertus
tus eſt, in tantum vt tenerentur homines qui ad
miniſtrandum pergebant. Sed vbi ad perſonam
ſerui ſui peruenit Comes Stilico, noluit in eum
vindicare. Homines etiam qui decepti fuerant,
interuentu ſacerdotis dimiſit, de ipſo verò ſer-
uo ſacerdoti queſtus eſt. Quem vir ſanctus dum
de baſilica Ambroſiana egrederetur, requiri
fecit, atque ad ſe perduci. Quem cùm interro-
gaſſet & deprehendiſſet auctorem tanti flagitij,
ait: Oportet illum tradi ſatanę in interitum car-
nis, ne talia aliquis in poſterum audeat admitte- 1. Cor. 5.
re. Quem eodem momento cùm adhuc ſermo
eſſet in ore ſacerdotis ſancti, ſpiritus immun-
dus arreptum diſcerpere cœpit. Quo viſo, non

minimo timote repleti ſumus & admitatione.
Multos etiam diebus illis imponente illo ma-
nus & imperante, ab ſpiritibus immundis vi-
dimus eſſe purgatos. Pet idem tempus Nice-
tius quidam ex tribuno & notario, qui ita pe-
dum dolore tenebatur, vt ratò in publico vide-
retur, cum ad altare acceſſiſſet vt ſactamenta
perciperet, calcatúſque caſu à ſacetdote excla-
maſſet, audiuit: Vade, & amodo ſaluus etis, nec
amplius doluiſſe pedes, tempore quo ſanctus
ſacetdos de hac luce migrauit, lachtymis teſta-
batur. Sed poſt dies hos ordinato ſacerdote Ec-
cleſiæ Ticinenſi incidit in iofitmitatem: qua
cum plurimis diebus detineretur in lectulo,
Comes Stilico dixiſſe fertur, quòd tanto viro
recedeote de corpote intetitus imminetet Ita-
liç. Vnde connocatis ad ſe nobilibus vitis illius
ciuitatis, quos diligi à ſancto ſacerdote cogno-
uerat, partim interminatus eſt illis, partim blan-
do ſermone perſuaſit vt pergerent ad ſanctum
ſacetdotem, ſuaderent illi vt ſibi viuendi pete-
ret à Domino commeatum. Quod ille vbi ab il-
lis audiuit, reſpondit: Non ita ioter vos vixi, vt
pudeat me viuere: nec timeo moti: quia Domi-
num bonum habemus. Eodem tempore cum in
extrema parte porticus in qua iacebat, in vno
poſiti Caſtus, Polemius, Venetius & Felix tunc
diacooi ſecum tractatent, voce ita preſſa vt vlx
inuicem audirentur, quis poſt obitum illius
epiſcopus ordinandus eſſet, atque cùm de no-
mine ſancti loquerentur Simpliciani, tamquam
intereſſet tractatui, cùm longè poſitus ab ipſis
iaceret, apptobans exclamauit tertio: Senex,
ſed bonus. Erat enim Simplicianus æui matu-
turior. Qua voce audita expaueſcentes fugerunt.
Defuncto tamen eo non alius illi ſucceſſit in
ſacerdotio, niſi is quem ille bonom ſenem trina
voce ſignauerat. Cui Simpliciano Venerius, quẽ
ſupra momorauimus, ſucceſſit. Felix verò nunc
vſque Bononienſem tegit Eccleſiam. Caſtus
autem & Polemius nutriti ab Ambroſio bonæ
arboris boni fructus, in Eccleſia Mediolanenſi
diaconij funguntur officio. In eodem tamen
loco in quo iacebat (ſicut referente S. Baſſiano
epiſcopo Laudenſ. Eccleſiæ, qui ab eodem
audierat, didicimus) cùm oraret vnà cum ſu-
pradicto ſacerdote, viderat Dominum Ieſum
aduenisſe ad ſe, & arridentem ſibi. Nec multos
poſt dies ablatus eſt. Sed & eodem tempote quo
migrauit ad Domioum, ab hora citeiter vnde-
cima diei, vſque ad illam hotam qua emiſit ſpi-
ritum, expanſis manibus in modum crucis ora-
uit: nos verò labia illius moueri videbamus,
vocem autem non audiebamus. Honoratus au-
tem ſacerdos Eccleſiæ Vercellenſis, cum in ſu-
periote domus ſe ad quieſcendum compoſuiſ-
ſet, tertiò vocem vocantis ſe audiuit, dicentíſ-
que ſibi: Surge feſtina, quia modo eſt receſſu-
rus. Qui deſcendens obtulit ſancto Domini cor-
pus. Quod vbi accepit, emiſit ſpiritum, bonum
viaticum ſecum ferens, vt in virtute eſſet anima
refectior, angelorum nunc conſortio, quorum
vita vixit in terris, & Eliæ ſocietate lætetur:
quia vt Elias numquam regibus vel vllis pote-
ſtatibus, ita nec iſte pro Dei timore loqui veri-
tus eſt. Atque inde in Eccleſiam maiorem an-

A telucana hora defunctus corpus ipſius portatum
eſt: ibíque eadem fuit nocte qua vigilauimus
io Paſcha: quem plurimi infantes baptizati
cùm à fonte venitent viderunt, ita vt aliqui
ſedeotem in cathedra & tribunali dicerent, alij
verò ambulantem ſuis patentibus digito oſten-
derent: ſed illi videntes videre oon poterant,
quia mundatos oculos non habebant. Plurimi
autem ſtellam ſupra corpus eius ſe videre narra-
bant. Sed luceſcente die Dominico, cum cor-
pus ipſius peractis ſacramentis diuinis de Ec-
B cleſia leuaretur, portandum ad baſilicam Am-
broſianam, in qua poſitus eſt, ita ibi dæmonum
turba clamabat ſe ab illo torqueri, vt eiulatus
eorum ferri oon poſſet. Quæ gratia ſacerdotis
non ſolùm in illo loco, verùm etiam in plurimis
prouiociis vſque in hodiernum manet, iactabat
etiam turba virorum ac mulierum oraria vel
ſemicinctia ſua, vt corpus ſancti aliquatenus ab
ipſis contingeretur. Erat enim exequiarum
turba innumerabilis totius dignitatis, totiúſ-
que ſexus, omniúmque penè ætatum, non ſo-
C lùm Chriſtianorum, ſed etiam Iudæorum &
paganorum: maiore tamen gratia ordo præ-
cedebat eorum qui fuerant baptizati. Eodem
verò quo obiit die (ſicut textus epiſtolæ lo-
quitur quæ à ſucceſſore eius venerabili viro
Simpliciano ſuſcepta eſt de partibus Orientis
ad ipſum tanquam adhuc nobiſcum viuentem
directa, quę nũc vſq; Mediolani habetur in mo-
naſterio) quibuſdam SS. viris apparuit, orans
cum illis, & imponens illis manus. Habet enim
D diem epiſtola quo directa eſt, qua lecta, inueni-
mus illum diem eſſe quo ille defunctus eſt. Intra
Tuſciam verò ciuitate Florentia vbi nunc vir
S. Zenobius nomine epiſc. eſt, quia promiſerat
illos ſe ſæpius viſitarurum, frequenter ad altare
quod eſt in baſilica Ambroſiana, quæ ibidem
ab ipſo conſtituta eſt, viſus eſt orare, ſicut ipſo
S. viro ſacerd. Zenobio referente didicimus.
In eadem etiam domo, in qua declinans Euge-
nium manſit, tempore quo Radagaiſus ſupradi-
ctam ciuitatem obſidebat, cùm iam de ſe peni-
tus deſperaſſent viri ciuitatis ipſius, per viſum
E cuidam apparuit, & promiſit alio die ſalutem il-
lis affuturam. Quo referente ciuium animi ſunt
erecti. Nam altero die aduenięte Stilicone Co-
mite cum exercitu, facta eſt de hoſte victoria.
Hęc Panſophia religioſa fœmina, matre pueri
Panſophij referente congnouimus. Maſcezeli
etiã deſperãti de ſalute ſua, vel exercitus quam
ducebat contra Gildonem, baculum tenens ma-
nu viſu noctis apparuit, atq; cùm prouoluere-
tur ad pedes S. viri Maſcezel, percutiẽs terram
F ſenex baculo quo tegebatur, tertiò (hac enim il-
li ſpecie apparuerat) ait: Hic hic hic: ſignans
locum: deditq; intellectum viro, quem viſita-
tione dignum fuerat arbitratus, vt agooſceret ſe
in ipſo loco in quo S. Domini viderat ſacer-
dotem, die tertia victoriam adepturum: atq; ita
ſecurus bellum & inchoauit & conſummauit.
Nos tamen ea Mediolani poſiti, ipſo Maſcezele
referente cognouimus. Nam & in hac prouin-
cia, in qua nunc poſiti hęc ſcribimus, plurimis
hoc ipſum retulit ſacerdotibus, quib. etiam re-
ferentibus ſecutius antè nobis cognita huic li-

bro adiungere arbitrati ſumus. Sicinnij etiam & Alexandri martyrum, qui noſtris temporibus, hoc eſt, poſt obitum ſancti Ambroſij in Ananiæ partibus perſequentibus gentilibus veri martyrij coronam adepti ſunt, cùm reliquias Mediolani ſumma cum deuotione ſuſciperemus, adueniente quodam cæco & referente cognouimus, qui eodem die tacto loculo, in quo ſanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit, quod per viſum noctis vidiſſet nauem appropinquantem littori, in qua erat multitudo † albatorum virorum. Quibus deſcendentibus ad terram, cùm vnum de turba precaretur, vt ſciret qui eſſent ij viri, audierit, Ambroſium eiúſque conſortes. Quo audito nomine, cùm deprecaretur vt lumen reciperet, audiuit ab eo: Perge Mediolanum, & occurre fratribus meis qui illò venturi ſunt (deſignans diem) & recipies lumen. Erat enim vir (vt ipſe aſſerebat) de littore Dalmatio, nec ſe ante veniſſe in ciuitatem aſſerebat, priuſquam recto itinere reliquiis ſanctorum occurriſſet, nondum videns: ſed tacto loculo videre cœpiſſe. His itaque decurſis, non arbitror graue videri, ſi paululum promiſſi noſtri metas exceſſerimus, vt Domini dictum quod per os ſanctorum Prophetarum locutus eſt, completum eſſe doceamus: Sedentem aduerſùs fratrem ſuum & detrahentem occulte, perſequebar. Et alibi: Noli diligere detrahere, ne eradiceris, vt quicumque forte huiuſmodi captus eſt conſuetudine, cum legerit qualiter in iis qui ſancto viro detrahere auſi ſunt, fuerit vindicatũ, ipſe etiam in aliis emendetur. Igitur Donatus quidam natione Afer, preſbyter tamen Eccleſiæ Mediolanenſis, cum in cõuiuio poſitus, in quo erant nõnulli religioſi

al. ablatorum.

Pſal. 49.
Prou. 20.

G viri, detraheret memoriæ ſacerdotis, aſpernantibus illis & deferentibus linguam nequam, ſubito vulnere percuſſus graui, de eodem loco in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectulum poſitus eſt, atque inde ad ſepulchrum vſq; perductus. In vrbe etiam Carthaginienſi, cùm apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelij epiſcopi, ad conuiuium veniſſem vna cum Vincentio Coloſſitano epiſcopo, Maurano etiam epiſcopo Bolitano, ſed & aliis epiſcopis & diaconibus Maurano epiſcopo detrahenti ſancto viro, retuli exitum preſbyteri ſuperiùs memorati: quod ille de alio dictum, de ſe oraculum maturo ſui exitu compro-
H bauit. Nam de eodem loco in quo iacebat, cùm ſubitò vulnere ingenti eſſet percuſſus, alienis manibus ad lectum portatus eſt, atque inde ad domum in qua hoſpitabatur deductus, diem clauſit extremum. Is finis virorum illi detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant, admirati ſunt. Vnde hortor & obſecro omnem hominem qui hunc librum legerit, vt imitetur vitam ſancti viri, laudet Dei gratiam, declinet detrahentium linguas, ſi vult magis conſortium habere cum Ambroſio in reſurrectione vitæ, quàm cum detrahentibus illi ſubire ſuppli-
I cium, quod nullus ſapiens non declinat. Tuam etiam precor beatitudinem pater Auguſtine, vt pro me humillimo peccatore Paulino cum omnibus ſanctis qui tecum inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in veritate, orare digneris, vt qui in adipiſcenda gratia cum tanto viro non ſum dignus habere conſortium, adeptus meorum veniam peccatorum, ſit mihi præmium fugiſſe ſupplicium.

HYMNVS AD S. AMBROSIVM.

AMBROSI cuſtos venerande gentis
Inſubrum, voces populi precantis,
Et tuas laudes recolentis, æquis
Auribus audi.

Tu poteſtatis geminæ tuliſti
Nobilem palmam, modo cõnſularis,
Mox diu, quamuis fugiens, volente
Cæſare paſtor.

Tu reluctantes grauis Arianos
Vltor intentos ſtudio coërces,
Et lucem ſanis gregibus nocentem
Peruigil arces.

Te nec, Auguſti nece dum ſuperbit,
Maximus terret, ſceleriſque dum non
Pœnitet, ſacro malè contumacem,
Fulmine tangis.

Cæde ciuili prope adhuc madentem
Cæſarem templi foribus repellis,
Et minas, ſi non reſipit, ſupremam
Addis & iram.

Huc ades noſtri memor & benigno
Numine, ô charos miſerate ciues,
Mater vt natos fouet æſtuanti
Saucia amore.

Nos pias aras tibi, nos decora
Templa cum multa prece ſuſcitamus,
Caſta plebs ritè venerata trinum
Numen, & vnum.

EORVM QVÆ OMNIBVS BEATI AMBROSII OPERIBVS CONTINENTVR ELENCHVS.

TOMVS PRIMVS.

In librum Geneſis.

HExaemeron, id eſt, de operibus ſex dierum, ſuper primum caput Geneſis, libri ſex. Col. 1
De dignitate conditionis humanæ, ſuper idem cap. 1. Geneſis libellus. 105
Examinantur duo dubia, ſuper idem cap. 1. Geneſis, per duas enarrationes ad Horontianum. 115
De paradiſo, ſoper cap. ii. & iii. Geneſis liber vnus. 117
Paradiſi locus examinatur per enarrationem vnam ad Sabinum. 121
De arbore interdicta, ſoper cap. iii. Gen libellus. 213
De Abel & Cain, ſuper cap. iv. Gen, libri duo. 235
De Noe & arca, ſuper cap. v. vi. vii. viii. ix. & x. Geneſ. liber vnus. 167
De Abraham patriareha, ſuper cap. xii. xiii. xiv. xv. & aliis vſque ad cap. xxiv. Geneſ. libi duo. 207
De Iſaac & anima, ſuper cap. xxv. & xxvi. Geneſ. liber vnus. 271
De bono mortis liber vnus. 293
De Iacob & vita beata, ſuper cap. xxvii. xxviii. & ſeqoẽt. vſque ad cap. xxxv. Gen. libri duo. 311
De fuga ſæculi, liber vnos. 351
De Ioſeph patriareha, ſuper cap. xxxvii. xxxix. xl. & ſeq. vſque ad cap. xlvi. Gen. liber vnus. 367
De benedictionibus Patriarcharum, ſuper cap. xlix. Geneſis liber vnus. 399

In librum Exodi.

Annotationes ſuper cap. viii. Exod. Col. 419
Super cap. xvi. 433
Super cap. xxvi. 436
Super cap. xxx. 438
Super cap. xxxii. 443

In librum Leuitici.

Annotationes ſoper cap. x. Leuitici. Col. 445
Super cap. xii. 449
Super cap. xxvi. 454

In librum Numerorum.

Annotationes ſuper cap. xxiii. Numerorum. Col. 457
Super cap. xxxiii. de xlii. manſionibus filiorum Iſrael, tractatus. 461

In librum Deuteronomij.

Annotationes ſuper cap. xxii. Deoteronomij. Col. 485

In librum ſecundum Regum.

Annotationes ſuper cap. xi. libri ſecundi Regum ſub titulo prioris Apologiæ Dauid. Col. 489
Super cap. xii. 491
Apologiæ poſterioris Dauid liber vnus. 501

In librum tertium Regum.

De Elia & ieiunio, ſuper cap. xvii. xviii. & xix. libri tertij Regum, liber vnus. Col. 519. 520
De ieiunio Eliæ, ſuper iiſdem capitibus tertij Regum, ſermo. 543
De Nabuthe Iezraelita, ſuper cap. xxi. libri tertij Regum, liber vnus. 545. 546

In librum quartum Regum.

Sermones doo ſuper cap. vi. libri iiii. Regum. Col. 563

TOMVS SECVNDVS.

In librum Tobiæ.

DE Tobia ſeu aduerſus fœnoris, fœneratorúmque prauitatem, liber vnus. Col. 569

In librum Iob.

De Iob, ſeu de interpellatione ſancti Iob, libri duo. Col. 604.
In eiuſdem libri cap. vii. ſermo. 647

In librum Pſalmorum.

In Pſalmos Dauid argumentum. Col. 649
In primum Pſalmum Dauid, enarratio. 655
In Pſalmum xxi. enarratio. 671
In Pſalmum xxxv. enarratio. 675
In Pſalmum xxxvi enarratio. 683
In Pſalmum xxxvii enarratio. 711
In Pſalmum xxxviii. enarratio. 731
In Pſalmum xxxix enarratio. 745
In Pſalmum xl. enarratio. 753
In Pſalmum xli. ſeu de interpellatione ſancti Dauid, enarratio. 765
In Pſalmum xlii. ſeu de in interpellatione ſancti Dauid enarratio. 773
In Pſalmum xliii. enarratio. 777
In Pſalmum xlv. enarratio. 807
In Pſalmum xlvii. enarratio. 815
In Pſalmum xlviii. enarratio. 825
In Pſalmum quinquageſimum, ſeu de apologia Dauid enarratio. 831
In Pſalmum lxi. enarratio. 841
In Pſalmum lxvii. ſeu de interpellatione Dauid enarratio. 851
In Pſalmum ciiii. tractatus. 859
In Pſalmum cix ſermo 867
In Pſalmum cxvii. ſermo. 869
In Pſalmum cxviii. enarrationes vigintiduæ ad Hebraica alphabeti partitionem. 873

In librum Prouerbiorum Salomonis.

In cap. xxx. Prouerbiorum, ſeu de Salomone liber. Col. 1089.
In eodem cap fragmentorum enarrationis. 1094
In cap. xxxi Prouerbiorum, ſeu de Muliere forti, enarratio. 1095

In librum Eccleſiaſtes.

In cap. iiii. libri eccleſiaſtes ad Clericos exhortatio. Col. 1107.

In librum Eccleſiaſtici.
In cap. iii. libri Eccleſiaſtici, ſermones duo. Col. 1109
In Eſaiam prophetam.
In cap. i. Eſaiæ prophetæ, ſermo. Col. 1113
In cap. iii. Eſaiæ prophetæ, enarratio. 1115
In Hieremiam prophetam.
In cap. xvii. Hieremiæ prophetæ, enarratio. Col. 1119
In Danielem prophetam.
In c. xviii. Danielis prophetæ, ſermones duo. Col. 1123
In Ionam Prophetam.
In cap. iii. & iiii. Ionæ Prophetæ, enarrationes duæ. Col. 1127.
In Michæam prophetam.
In Michæam prophetam, obſeruationes duæ. Col. 1131
In Aggæum prophetam.
In cap. i. & ii. Aggæi prophetæ, obſeruatio. Col. 1141
In Malachiam prophetam.
In cap. i. Malachiæ prophetæ, ſermo. Col. 1147

TOMVS TERTIVS.

COmmentaria in Euangelium ſecundùm Lucam, decem libris diuiſa Col. 1. 2
In Epiſtolam B. Pauli Apoſtoli ad Rom. c. xvi. Col. 135
In priorem Beati Pauli ad Corinth. Epiſtolam, cap. xvi. 3.7
In poſteriorem B. Pauli ad Corinth. Epiſtolam, cap. xiii. 41..
In Epiſtolam Beati Pauli ad Galatas, cap. vi. 461
In Epiſtolam Beati Pauli ad Ephesios, cap. vi. 491
In Epiſtolam B. Pauli ad Philippenſes, cap. iiii. 517
In Epiſtolam B. Pauli ad Coloſſenſes, cap. iiii. 533
In priorem Epiſtolam Beati Pauli ad Theſſalonicenſes, cap. v. 551
In poſteriorem Epiſtolam B. Pauli ad Theſſalonicenſes. cap. iii. 563
In priorem Epiſtolam B. Pauli ad Timot. cap. vi. 569
In poſteriorem Epiſt. B. Pauli ad Timot. cap. iv. 589
In Epiſtolam B. Pauli ad Titum, cap. iii. 601
In Epiſtolam B. Pauli ad Philemonem. 607
In Epiſtolam ad Hebræos, cap. x. 621

TOMVS QVARTVS.

DE Officiis libri tres. Col. 1
In Symbolum Apoſtolorum tractatus. 87
De Fide ad Gratianum Auguſtum libri quinque. 113
De Spiritu ſancto ad eundem Gratianum Aug. lib. 103
De filij diuinitate & conſubſtantialitate contra Arianos liber vnus. 275
De Incarnationis Dominicæ myſterio liber vnus. 285
De myſterio Paſchæ libellus. 301
De Paſchalis celebritatis ratione enarratio. 303
De Satyri fratris obitu liber vnus. 307
De fide reſurrectionis liber vnus. 321
De initiandis liber vnus. 343
De Sacramentis libri ſex. 351
De Sacerdotali dignitate liber vnus. 377
De Pœnitentia contra Nouatianos libri duo. 383
De Virginis inſtitutione liber vnus. 415
Hortationis ad Virginitatem tractatus. 433
De Virginis forma viuendi, ad virginem deuotam tractatus. 445
De Virginis lapſu, ad Virginem lapſam tractatus. 449
De Virginibus, ad Marcellinam ſororem libri tres. 457
De viduis liber vnus. 497
De vocatione omnium gentium libri duo. 521

TOMVS QVINTVS.

SErmones de tempore. Col. 1
Conciones pro variis actionibus. 97
Sermones de Sanctis. 127
Sermo de purificatione B. Mariæ virginis. Epiſtolarum libri octo. 165
Precationes duæ. 335
Hymni diuerſis temporibus concinendi. 343
Libri tractatus ſancto Ambroſio adſcripti 363
Notationes ex Petri Nannij & aliorum ſcholiis ſelectæ ad huius editionis vſum accommodatæ.

Sancti Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi vita, à Cæſare Baronio Sorano Presbytero congregationis Oratorii collecta. *Tom. 1. Col. 2.*
Eadem a Paulino Presbytero ad Beatum Auguſtinum conſcripta. *Tom. 1. Col. 75.*

Summarium primi libri Hexaemeron.

A Cap. I. vſque ad Cap. VIII. agit de rerum creatione in vniuerſali.
A Cap. IX. vſque ad finem libri agit de creatione lucis, quod eſt opus primi diei.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. *Quo efficacius mundi creationem adſtruat, varios de eius principio, duratione ac vnitate Philoſophorum errores perſtringit.*
2. *Commendat Moyſen ex multis, eique aſſerenti Deum mundo, rerùmque omnium principium & auctorem, credendum eſſe docet.*
3. *Quod cùm mundus habeat principium, non poteſt eſſe coæternus Deo.*
4. *Affert diſtinctionem principij, vt explicet quomodo Deus mundum fecerit in principio.*
5. *Ponit diſtinctionem artium, & adſtruit quomodo vniuerſa per Filium facta dicantur.*
6. *Credendum ad ſalutem, quod in principio temporis factus eſt mundus, & quod terra Dei voluntate ſubſiſtit: reiectis Philoſophorum opinionibus.*
7. *Quomodo terra facta ſit inuiſibilis & incompoſita, & cur priùs ſit facta quàm ornata.*
8. *Quomodo terra erat incompoſita: quis ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquas: quòd malitia eſt ab homine, & quomodo tenebræ erant ſuper abyſſum.*
9. *De creatione lucis, per quam ornata ſunt priùs condita,: & de diſtinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem.*
10. *Quod non diei nox, ſed dies nocti ſecundùm ſcripturam anteferatur, & de vnitate diei, in quo cælum & terra, cæteráque ſunt condita & creata.*

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAEMERON.

LIBER PRIMVS.

AGENS DE OPERE PRIMI DIEI.

PROOEMIVM.

Quò efficacius mundi creationem adſtruat, varios de eius principio, duratione, ac vnitate, Philoſophorum errores perſtringit.

CAPVT I.

TANTVMNE opinionis aſſumpſiſſe homines, vt aliqui eorum tria principia conſtituerent omnium, Deum, & exemplar, & materiam (ſicut Plato diſcipulique eius) & ea incorrupta & increata, ac ſine initio eſſe aſſeuerarent: Deúmque non tanquam creatorem materiæ, ſed tanquam artificem ad exemplar, hoc eſt, ideam intendentem, feciſſe mundum de materia quam vocant hylen, quæ gignendi cauſas rebus omnibus dediſſe aſſeratur: ipſum quoque mundum incorruptum, nec creatum aut factum exiſtimarent, alij quoque (vt Ariſtoteles cum ſuis diſputandum putauit) vt duo principia ponerent, materiam, & ſpeciem, & tertium cum iis quod operatorium dicitur, cui ſuppeteret competenter efficere, quod adoriundum putaſſet? Quid igitur tam inconueniens, quam vt æternitatem operis cum Dei omnipotentis æternitate coniungerent, vel ipſum opus Deum eſſe dicerent, vt cælum & terram & mare diuinis proſequerentur honoribus? Ex quo factum eſt, vt partes mundi Deos eſſe crederent: quamuis & de ipſo mundo non mediocris inter eos quæſtio ſit. Nam Pythagoras vnum mundum aſſerit: alij innumerabiles dicunt eſſe mundos, vt ſcripſit Democritus, cui plurimum de phyſicis vetuſtas auctoritatis detulit. Ipſum quoque mundum ſemper fuiſſe & fore Ariſtoteles vſurpat dicere: contrà autem Plato non ſemper fuiſſe, ſed ſemper fore præſumit adſtruere: plurimi verò nec fuiſſe ſemper, nec ſemper fore ſcriptis ſuis teſtificantur. Inter has eorum diſſenſiones, quæ poteſt eſſe veri æſtimatio, cùm alij mundum ipſum Deum eſſe dicant, quod Dei mens diuina, vt putant, ineſſe videatur: alij partes eius, alij vtrumque: in quo nec quæ figura ſit Deorum, nec qui numerus, nec qui locus, aut vita poſſit aut cura comprehendi? Si quidem mundi æſtimatione volubilem, rotundum, ardentem, quibuſdam incitatum motibus, ſine ſenſu Deum conueniat intelligi, qui alieno, non ſuo motu feratur. Vnde diuino ſpiritu hos præui-

A dens ſanctus Moyſes hos fore hominum errores, & forte iam cœpiſſe, in exordio ſermonis ſui ſic ait:

Geneſis Cap. I.

IN principio fecit Deus cælum & terram. Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum: & Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus, Fiat lux. Et facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quia bona: & diſcreuit Deus inter lucem & tenebras. Et vocauit Deus lucem,
B diem; & tenebras vocauit noctem. Et factum eſt veſperè, & manè dies vnus.

Commendat Moyſen ex multis, eique aſſerenti Deum mundi rerumque omnium principium & auctorem credendum eſſe docet.

CAP. II.

INITIVM rerum, Auctorem mundi, creationémque materiæ comprehendit; vt Deum cognoſceres
C ante initium mundi eſſe, vel ipſum eſſe initium vniuerſorum; ſicut in Euangelio Dei Filius dicentibus ſibi, *Tu quis es? reſpondit, † Principium, quod & loquor vobis*: & ipſum dediſſe gignendis rebus initium, & ipſum eſſe creatorem mundi, non idea quadam duce imitatorem materiæ, ex qua non ad arbitrium ſuum, ſed ad ſpeciem propoſitam ſua opera formaret. Pulchrè quoque ait, *In principio fecit*; vt incomprehenſibilem celeritatem operis exprimeret, cùm affectum prius operationis impletæ, quàm indicium cœptæ explicuiſſet. Quis hoc dicat, aduertere debemus. Moyſes vtique ille eruditus in omni ſapientia Ægyptiorum, quem de flu-
D mine collectum filia Pharaonis vt filium dilexit, & ſubſidiis regalibus fultum, omnibus ſæcularis prudentiæ diſciplinis informari atque inſtrui deſiderauit. Qui cùm de aqua nomen acceperit, non putauit tamen dicendum quod ex aqua conſtarent omnia, vt Thales dixit. Et cum eſſet in aula educatus regia; maluit tamen pro amore iuſtitiæ ſubire exilium voluntarium, quàm in tyrannidis faſtigio peccati perfunctionem deliciis acquirere. Denique priuſquàm ad populi liberandi munus vocaretur, naturali æquitatis ſtudio prouocatus, accipientem iniuriam de popularibus ſuis vltus, inuidiæ ſeſe dedit, voluptatique eripuit, atque omnes regiæ

† Al. Initium. Ioan. 8.
Act. 7.
Heb. 11.
Exod. 2.

domus declinans tumultus, in ſecretum Æthiopiæ ſe G
contulit, ibique à cæteris negotiis remotus, totum di-
uinæ cognitioni animum intendit, vt gloriam Dei vi-
Ibid. deret facie ad faciem. Cui teſtificatur ſcriptura, quia
Deut. 34. nemo ſurrexit ampliùs propheta in Iſrael, ſicut Moy-
Num. 12. ſes, † *quem ſciuit Dominus facie ad faciem*. Non in vi-
Al. qui ſione, neque in ſomniis, ſed ore ad os cum Deo ſum-
ſciuit Dominum. mo locutus: neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed
clara atque perſpicua præſentiæ diuinæ cognitione di-
gnatus. Is itaque Moyſes aperuit os ſuum, & effudit
quæ in eo Dominus loquebatur, ſecundum quod ei di-
Exod. 33. xerat cùm eum ad Pharaonem regem dirigeret: *Vade
ergo, & ego aperiam os tuum, & inſtruam te quid de-
beas loqui*. Etenim ſi quod de populo dimittendo di- H
ceret, à Deo acceperat, quanto magis quod de cælo
loqueretur? Denique non in perſuaſione humanæ ſa-
pientiæ, nec in philoſophiæ ſimulatoris diſputationi-
Exod. 4. bus, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, tanquam te-
1. Cor. 2. ſtis diuini operis auſus eſt dicere, *In principio fecit Deus
cælum & terram*. Non ille vt atomorum concurſione
mundus coiret, ſerum atque otioſum expectauit ne-
Al. poſſit efficere. gotium: neque diſciplinam quandam materiæ, quam
contemplando mundum † poſſet effingere, ſed aucto-
rem Deum exprimendum putauit. Aduertit enim vir
plenus prudentiæ, quod viſibilium atque inuiſibilium
ſubſtantias, origines & cauſas rerum mens ſola diuina
Eſaia 59. contineat, non vt philoſophi diſputant, validiorem
atomorum complexionem perſeuerantiæ iugis præſta-
re cauſam; & indicauit quod telam araneæ texerent,
qui ſic minuta & inſubſtantiua principia cælo ac terris
Pſal. 103. darent: quæ vt fortuitò coniungerentur, ita fortuitò ac
Act. 17. temerè diſſoluerentur, niſi in ſui gubernatoris diuina
virtute conſtarent. Nec immeritò gubernatorem ne-
ſciunt, qui non nouerunt Deum, per quem omnia re-
guntur & gubernantur. Sequamur ergo eum qui & au-
ctorem nouit & gubernatorem, nec vanis abducamur
opinionibus.

*Quòd cùm mundus habeat principium, non poteſt
eſſe coæternus Deo.*

CAP. III.

IN *principio*, inquit. Quàm bonus ordo, vt illud pri-
mùm aſſereret, quod negare homines conſueuerunt,
vt cognoſcerent principium eſſe mundi, ne ſine prin-
cipio mundum eſſe aliqui arbitrarentur. Vnde & Da-
uid cùm de cælo & terra & mari loqueretur, ait, *Omnia
in ſapientia feciſti*. Dedit ergo principium mundo, dedit
Pſal. 103. etiam creaturæ informem materiam, ne anarchon, ne
increatum, nec diuinæ conſortē ſubſtantiæ crederemus.
Et pulchrè addidit, de celeritate conditionis, *Fecit*, ne
Al. Æſtimaretur. mora in faciendo fuiſſe † exiſtimaretur: ſed vt vel ſic in-
telligerent homines quam † incomparabilis operator
Al. incõprehēſib. eſſet, qui tantum opus breui exiguóque momento ſuæ
voluntatis abſolueret, & operationis effectu ſenſum
tẽporis præueniret. Nemo operantẽ vidit, ſed agnouit
Pſal. 148. operatum. Vbi igitur mora, cùm legas, *Quia ipſe dixit,
Rom. 4. & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt*? Ne artis igi-
tur vſum, nec virtutis expendit, qui momento ſuæ
voluntatis maieſtatem tantæ operationis impleuit, vt
ea quæ non erant, eſſe faceret tam velociter, vt neque
voluntas operationi præcurreret, neque operatio vo-
luntati. Miraris opus, quæris operatorem, quis prin-
cipium tanto operi dederit, quis tam citò id fecerit:
ſubiecit ſtatim, dicens, quia *Deus fecit cælum & terram*. M
Audiſti auctorem, dubitare non debes. Hic eſt in quo
benedixit Melchiſedech Abraham patrem multarum
Geneſ. 14. gentium, dicens, *Benedictus Abraham Deo ſummo, qui
fecit cælum & terram & credidit Abraham Deo & ait,
Ibid. Extendam manum meam ad Deum ſummum, qui fecit
cælum & terram*. Vides quia hoc non homo inue-
Heb. 7. nit, ſed Deus annunciauit. Deus eſt enim Melchiſe-
dech, qui eſt rex pacis & iuſtitiæ, nec initium dierum
neque finem habens. Non mirum ergo ſi Deus qui eſt
ſine initio, initium omnibus dedit, vt quæ non erant,

G eſſe inciperent. Non mirum ſi Deus qui omnia virtute
ſua continet, & incomprehenſibili maieſtate vniuerſa
complectitur, fecit hæc quæ videntur: cùm etiam illa
fecerit quæ non videntur. Inuiſibilia autem iis quæ vi-
dentur, potiora eſſe quis neget: cùm ea *quæ videntur,* 2. Cor. 4.
temporalia ſint, æterna autem quæ non videntur? Quis
dubitet quòd Deus hæc fecerit, qui per Prophetam
locutus, ait, *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo,* Eſai. 40.
& vniuerſam terram clauſa manu? Quis ſtatuit montes in Rom. 11.
libra, & rupes in ſtatera, & nemora in iugo? Quis cognouit Eſai. 40.
ſenſum Domini, aut quis eius conſiliarius fuit? vel quis in- Ibidem.
ſtruxit eum? De quo etiam alibi legimus, Quia tenet
circuitum terræ, & terram velut nihilum fecit. Et Hie-
H remias ait, *Dij qui non fecerunt cælum & terram, peri-* Hier. 10.
bunt a terra, & de ſub cælo iſto. Dominus qui fecit terram
in virtute ſua, & correxit in ſapientia ſua orbem, & in
ſua prudentia extendit cælum, & multitudinem aquæ
in cælo. Et addidit: *Infatuatus eſt homo a ſcientia ſua*. Qui
enim corruptibilia mundi ſequitur, & ex his putat Ibidem.
quod diuinæ poſſit naturæ comprehendere veritatem, 1. Cor. 2.
quomodo non infatuatur verſutæ diſputationis aſtutia? 1. Cor. 1.
Cùm ergo tot oracula audias quibus teſtificatur Deus
quod fecerit mundum: noli eum ſine principio eſſe
credere, quia quaſi ſphæra mundus eſſe dicatur, vt
principium eius nullũ videatur extare: & cùm intO-
nat, quaſi in circuitu omnia moueantur: vt vnde inci-
I piat, vbi deſinat, non facilè comprehendas: quia cir-
cuitus principium ſenſu colligere, impoſſibile habetur.
Neque enim ſphęrę potes initium reperire, vel vnde cœ-
perit globus Lunæ, vel vbi deſinat menſtrua Lunæ de-
fectio. Neque verò ſi ipſe non comprehendas, idcirco
non cœpit, aut nequaquam deſinet. Si ipſe circuitum
vel atramento vel graphio ducas, vel centro exprimas
vnde cœperis, aut vbi deſieris, interuallo poſito, non fa-
cilè vel oculis colligis, vel mente repetis: & tamen &
cœpiſſe & deſiiſſe ipſe tibi teſtis es: Nam etſi ſenſum
ſubterfugit, veritatem non ſubtulit. Quæ autem initium
habent, & finem habent: & quibus finis datur, initium
datum conſtat. Finem autem mundi futurum ipſe Sal-
uator docet in Euangelio ſuo, dicens, *Cælum & terra præ-
K teribunt*. Et infra, *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſumma-
tionem mundi*. Et Apoſtolus: *Præterit enim figura huius mun-
di*. Quomodo ergo coæternum Deo mundum aſſe- Matth. 24.
runt, & creatori omnium ſociant atque æqualem eſſe Matth. 28.
diſputant creaturam, corpúſque materiale mundi, in- 1. Cor. 7.
uiſibili illi atque inacceſſibili naturæ diuinæ coniun-
gendum putant: cùm præſertim ſecundùm ſuam ſen-
tentiam non poſſint negare quoniam eius partes cor-
ruptioni & mutabilitati ſubiacent, huius neceſſe eſt
vniuerſitatem iiſdem paſſionibus, quibus propriæ por-
tiones eius ſunt obnoxiæ, ſubiacere? principium igitur
eſſe docet qui dicit, *In principio fecit Deus cælum & terram*.

L *Affert diſtinctionem principii; vt explicet quomodo
Deus mundum fecerit
in principio.*

CAP. IIII.

QVia dixit, *In principio*: principium aut ad tempus
refertur, aut ad numerum, aut ad fundamentum.
Quomodo in ædificandâ domo initium fundamentũ eſt.
Principium quoque † conuerſionis & deprauationis di- Al. perverſionis.
ci poſſe, ſcripturarum cognoſcimus auctoritate. Eſt &
principium artis ars ipſa, ex qua artificum diuerſorum
M deinceps cœpit operatio. Eſt etiam principium bono-
rum operum finis optimus, vt miſericordiæ principium
eſt, Deo placere quod facias. Etenim ad conferendum
hominibus ſubſidium maximè prouocamur. Et etiam
virtus diuina, quæ hac exprimitur appellatione. Ad tẽ-
pus refertur, ſi velis dicere in quo tempore Deus fecit
cælum & terram, id eſt, in exordio mundi quando fieri
cœpit, ſicut ait ſapientia: *Cum pararet cælum, cum illo* Prou. 8.
eram. Ad numerum autem ſi referas, ita conuenit vt
accipias, In primis fecit Deus cęlum & terram: deinde
colles, regiones, fines inhabitabiles. Vel ſic: Ante re-
liquas

liquas viſibiles creaturas, diem, noctem, ligna fructifera, animantium genera diuerſa, cęlum & terram fecit. Si verò ad fundamentum referas, principium terræ fundamenta eſſe legiſti, dicente Sapientia: *Ibidem.* *Quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum cuncta componens.* Eſt etiam bonæ principium diſciplinæ, ſicut eſt illud: *Prou. 1.* *Initium ſapientiæ eſt timor Domini:* quoniam qui timet Dominum, declinat errorem, & ad virtutis ſemitam vias ſuas dirigit. Niſi enim quis timuerit Deũ, non poteſt renunciare peccato. Quod æquè etiam de illo poſſumus accipere: *Exod. 12.* Menſis hic initium menſium eſt vobis: quamuis & de tempore iſtud accipiatur, quia de paſcha Domini loquebatur, quod veris initio celebratur. In hoc ergo principio menſium, cælum & terram fecit, quid inde mundi capi oportebat exordium, vbi erat oportuna omnibus verna temperies. Vnde & annus mundi imaginem naſcentis expreſſit, vt poſt hybernas glacies atque hyemales caligines, ſerenior ſolito verni temporis ſplendor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorum curriculis mundi primus exortus, vt ea lege annorum vices ſurgerent, atque initio cuiuſque anni produceret terra noua ſeminum germina, *Gen. 1. inf.* quo primùm Dominus Deus dixerat, Germinet terra herbam fœni, ſeminans ſemen ſecundùm genus & ſecundùm ſimilitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum. Et ſtatim produxit terra herbam fœni, & lignum fructiferum, in quo nobis & moderationis perpetuæ diuina prouidentia, & celeritas terræ germinantis ad æſtimationem vernæ ſuffragatur ætatis. Nam etſi quocumque tempore & Deo iubere promptum fuit, & terrę obedire naturæ, vt inter hybernas glacies & hyemales pruinas, cæleſtis imperij fotu germinaſſ terra fœtum produceret, non erat tamen diſpoſitionis æternæ rigido ſtricta gelu in virides ſubitò fructus arua laxari, atque horrentibus pruinis florulenta miſceri. Ergo vt oſtenderet ſcriptura veris tempora in conſtitutione mundi, ait, *Exod. 12.* *Menſis hic vobis initium menſium, primus eſt vobis in menſibus anni*, primum menſem, vernum tempus appellans. Decebat enim principiũ anni, principium eſſe generationis, & ipſam generationem mollioribus auris foueri. Neque enim poſſent tenera rerum exordia aut aſperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æſtus iniuriam ſuſtinere. Simul illud aduertere licet, quia iure concurrit, vt eo tempore videatur in hanc generationẽ atque in hos vſus tributus ingreſſus, quo tempore ex hac generatione in regenerationem eſt legitimus tranſitus. Siquidem verno tempore *Exod. 14.* filij Iſrael Ægyptum reliquerunt, & mare tranſierunt, *1. Cor. 10.* baptizati in nube & in mari, vt Apoſtolus dixit: & eo tempore Domini quotannis Ieſu Chriſti Paſcha celebratur, hoc eſt, animarum tranſitus à vitiis ad virtutem, à paſſionibus carnis ad gratiam ſobrietatémque mẽtis, *1. Cor. 5.* à malitiæ nequitiæque fermento, ad veritatem & ſinceritatem. *Exod. 12.* Regeneratis itaque dicitur: Menſis hic vobis initium menſium; primus eſt vobis in menſibus anni. Derelinquit enim & deſerit qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem iſtius mundi, dicens: Abrenuntio tibi diabole, & Angelis tuis, & operibus tuis, & imperiis tuis. Nec iam ſeruiet ei, vel terrenis huius corporis paſſionibus, vel deprauatæ mentis erroribus, qui deterſa omni malitia, vice plũbi, bonis operibus dextra leuáque munitus inoffenſo ſæculi huius freta ſtudet trãſire veſtigio. In libro quoque, qui inſcri- *Num. 24.* bitur de Numer., ait Scriptura, *Initium nationum Amalech, & ſemen eius peribit.* Et vtique non omnium *Ioan. 14.* nationum primus eſt Amalech, ſed quia per interpreta- *Pſal. 36.* tionem Amalech, rex accipitur iniquorum, iniquę autem gentes ſunt, vide ne principem mundi huius accipere debeamus, qui imperat nationibus voluntatem ſuam facientibus, cuius ſemen peribit. Semen autem *Ioan. 8.* eius impij & infideles ſunt, quibus ait Dominus, *Vos ex parte diaboli eſtis.* Eſt etiam principium myſticum, *Apoc. 1. & 21.* vt illud eſt: *Ego ſum primus & nouiſſimus, & initium & finis.* Et illud in Euangelio præcipuè, quod interro- *Ioan. 8.* gatus Dominus, Quis eſſet, reſpondit, *Principium, quod & loquor vobis.* Qui verè & ſecundùm diuinita-

A tem eſt principium omnium, quia nemo ante ipſum, & finis, quia nemo vltra ipſum: & ſecundùm Salomonem, *Prou. 8.* initium eſt viarum Domini in opera eius: vt per ipſum diſceret hominum genus vias Domini ſequi, & operari opera Dei. *Ioan. 6.* In hoc ergo principio, id eſt in Chriſto, fecit Deus cælum & terram: quia *per ipſum omnia* *Ioan. 1.* *facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt* *Coloſſ. 1.* *in ipſo, vita erat*, quia in ipſo conſtant omnia. Et *ipſe* *Exod. 13.* *eſt primogenitus omnis creaturæ:* ſiue quia ante om- *Exod. 4.* nem creaturã; ſiue quia ſanctus, quia primogeniti ſancti ſunt, vt primogenitus Iſrael: non quia ante omnes, ſed quia ſanctior cæteris. Sanctus autẽ Dominus ſupra B omnem creaturam etiam ſecundùm corporis ſuſceptionem, quia ſolus ſine peccato, ſolus ſine vanitate. Omnis autem creatura ſubiecta vanitati eſt. Poſſumus etiam intelligere, *In principio fecit Deus cælum & terram*, id eſt, *Rom. 8.* ante tempus: ſicut initium viæ, nondum via; & initium domus, nondum domus. Denique alij traduxerunt, *ἐν κεφαλαίῳ* quaſi in capite, quo ſignificatur in breui & in exiguo momẽto ſumma operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant, ſed ante tempus, *ἢ κεφάλαιον* vel caput: vt dicamus Latinè, quaſi ſumma operis; quia rerum viſibilium ſumma cælum & terra eſt, quæ non ſolum ad mundi huius ſpectate videntur ornatum, ſed etiam ad indicium rerum C inuiſibilium, & quoddam argumentũ earum quæ non videntur, vt eſt illud propheticum, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* *Pſal. 18.* Quod ſecutus Apoſtolus aliis verbis eadem concluſit ſententia, dicens, *Quia inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt, intelliguntur.* *Rom. 1.* Auctorem enim Angelorũ & Dominationum & Poteſtatũ facilè intelligimus eum, qui momento imperij ſui hanc tantam pulchritudinem mundi ex nihilo fecit eſſe, quæ non erat; & non de extantibus aut rebus aut cauſis donauit habere ſubſtantiam. Eſt ergo hic mundus diuinæ ſpecimen operationis: quia dum opus videtur, præſertur operator.

D

Ponit diſtinctionem artium, & adſtruit quomodo vniuerſa per Filium facta dicantur.

CAP. V.

Eſt ergo hic mundus diuinæ ſpecimen operationis: quia dum opus videtur, præfertur operator. Nãque vt iſtarũ artium aliæ ſunt actuoſæ: aliquæ ſunt in corporis motu, aut ſono vocis, quarum vbi ceſſauit motus aut ſonus, nihil ſuperfuit nec remanſit ſpectantibus vel audientibus: aliæ theoreticæ, quæ vigorem mentis exercẽt: aliæ huiuſmodi, vt ceſſante quoque operationis officio, operis munus appareat, vt ædificatio atque textura, E quæ etiam tacente artifice, peritiam eius oſtendunt, vt operatorio operis ſui teſtimonium ſuffragetur. Similiter etiam hic mundus diuinæ maieſtatis inſigne eſt, vt per ipſum Dei ſapientia manifeſtetur. Quem videns Propheta, ſimul & ad inuiſibilia oculos mentis attollens, ait: *Quam magnificata ſunt opera tua Domine! omnia in ſapientia feciſti.* *Pſal. 103.* Nec otioſè vtique factum legimus: quia gentes pleræq; quæ coæternum Deo mundum volunt eſſe quaſi adumbrationem virtutis diuinæ, aſſerunt etiam ſua ſpõte ſubſiſtere: & quamuis cauſam eius Deum eſſe fateantur, cauſam tamen factam volunt nõ ex voluntate & diſpoſitione ſua, ſed ita vt cauſa vmbræ, corpus eſt. Adhæret enim vmbra corpori, & F fulgor lumini, naturali magis ſocietate, quàm voluntate arbitra. Pulchrè ergo ait Moyſes, quia *fecit Deus cælum & terram*. Non dixit, quia ſubeſſe fecit; non dixit, quia cauſam mundo vt eſſet, præbuit: ſed, *fecit*; quaſi bonus quod foret vtile: quaſi ſapiens quod optimum iudicabat: quaſi omnipotens quod ampliſſimum præuidebat. Quomodo autem quaſi vmbra eſſe poterat, vbi corpus non erat, cùm incorporei Dei corporea adumbratio eſſe non poſſit? Quomodo etiam incorporei luminis ſplendor poſſit eſſe corporeus? Sed ſi quæris ſplendorem Dei, filius eſt imago Dei inuiſibilis. *Coloſſ. 1.* Qualis ergo Deus eſt, talis imago. Inuiſibilis Deus, etiam imago inuiſibilis. Eſt enim ſplendor gloriæ paternæ, atque eius imago ſubſtantiæ. *In principio* (inquit,

Hebr. 1. fecit Deus cælum & terrã. Factus eſt ergo mundus: & cœ- G
Ioan. 1. pit eſſe, qui non erat: Verbum autem Dei in principio
erat, & erat ſemper. Sed etiam Angeli, dominationes &
Coloſſ. 1. poteſtates, etſi aliquando cœperunt, erant tamen iam
quando hic mundus eſt factus. Omnia namque creata
& condita ſunt, viſibilia & inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue
dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates: Omnia,
inquit, per ipſum facta ſunt, & in ipſo creata ſunt. Quid
eſt in ipſo creata? Quia ipſe eſt heres patris, eo quod à
patre in ipſum tranſierit hereditas, ſicut Pater dicit:
Poſce a me, & dabo tibi gẽtes hereditatem tuam. Quæ
tamen hereditas a Patre tranſit in Filium, & in Patrem
Pſal. 2. reuertitur à Filio. Egregiè itaq; Apoſtolus & hoc loco H
filium dixit auctorem omnium, & maieſtate ſua conti-
nentem omnia. Et ad Romanos de Patre ait, *Quoniam*
Rom. 11. *ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Ex ipſo
principium & origo ſubſtantiæ vniuerſorum, id eſt, ex
voluntate eius & poteſtate. Omnia enim ex eius volun-
tate cœperunt, quia vnus Deus pater, ex quo omnia.
Etenim tanquã ex ſuo fecit quia vnde voluit fecit. Per
1. Cor. 8. ipſum continuatio: finis in ipſum. Ex ipſo ergo materia,
per ipſum operatio qua ligauit atque conſtrinxit vni-
uerſa: In ipſum quia quãdiu vult, omnia eius virtute ma-
nẽt atque cõſiſtunt, eſt finis eorum. Nam cuncta in Dei
voluntatem recurrunt, & eius arbitrio reſoluuntur. I

Credendum ad ſalutem, quod in principio temporis factus eſt mundus, & quod terra Dei voluntate ſubſiſtit, reiectis philoſophorum opinionibus.

CAP. VI.

IN principio itaque temporis, cælum & terram Deus
fecit. Tempus enim ab hoc mundo, non ante mun-
dũ; dies autem temporis portio eſt, non principium. Et
quamquã lectionis ſerie poſſimus adſtruere, quod pri-
mo die diem fecerit Dominus & noctem, quæ ſunt vi-
ces temporum; & ſecundo die firmamentum fecerit K
quo diſcreuit aquam quæ ſub cælo eſt, & aquã quæ ſu-
per cælum: tamen ſatis eſt ad præſentem aſſertionem,
quod in principio cælum fecerit, vnde prerogatiua
generationis & cauſa; & terram fecerit, in qua eſſet
generationis ſubſtantia. In his enim quatuor illa ele-
menta creata ſunt, ex quibus generantur omnia iſta
quæ mundi ſunt. Elementa autem quatuor, aër, ignis,
aqua & terra, quæ in omnibus ſibi inuicem mixta ſunt.
Siquidem & in terra ignem reperies, qui ex lapidibus
& ferro frequenter excutitur: & in cælo, cum ſit igni-
tus & micans fulgentibus ſtellis polus, aqua eſſe poſſit L
intelligi, quæ vel ſupra cælum eſt, vel quæ de illo ſupe-
riore loco in terram largo frequenter imbre demitti-
tur. Quæ pluribus colligere poſſemus, ſi quid ad ædifi-
cationem Eccleſiæ iſta proficere videremus. Sed quia
his occupari infructuoſum negotium eſt, ad illa magis
intendamus animum in quibus vitæ ſit profectus æter-
næ. De qualitate igitur & ſubſtãtia cæli ſatis eſt ea pro-
Eſai. 51. merè quæ in Eſaiæ ſcriptis reperimus, qui mediocribus
& vſitatis ſermonibus qualitatem naturæ cæleſtis ex-
preſſit; dicens, quòd firmauerit cælum ſicut fumum,
ſubtilem eius naturam, nec ſolidam cupiens declarare.
Eſai. 40. Ad ſpeciem quoque eius abundat, quod ipſe de cæli fir- M
mamento locutus eſt, quia fecit Deus cælum ſicut ca-
meram, quòd intra cæli ambitum vniuerſa claudantur,
Al. gerũtur. quæ vel in mari † cernuntur, vel terris. Quod ſimiliter
ſignificatur, cùm legitur, Quia cælũ Dominus extẽdit.
Ibidem. Extenditur enim vel quaſi pellis ad tabernacula habi-
Eſai. 34. tationéſque ſanctorum; vel quaſi liber, vt plurimorum
ſcribantur nomina, qui Chriſti gratiam fide & deuotio-
Luc 10. ne meruerũt, quibus dicitur. Gaudete quia nomina ve-
ſtra ſcripta ſunt in cælo. De terræ quoque vel qualitate
vel poſitione tractare nihil prodeſt ad ſpem futuri, cùm
ſatis ſit ad ſcientiã quòd ſcripturarum diuinarum ſeries
Iob. 26. cõprehendit, quia ſuſpendit terram in nihilo. Quid no-
bis diſcutere, vtrùm in aëre pendeat, an ſuper aquam,
vt inde naſcatur controuerſia, quomodo aëris natura
tenuis & mollior molem poſſit ſuſtentare terrenam?
Aut quomodo, ſi ſuper aquas, non pondere demer-
gatur in aquam grauis ruina terrarum? Aut quomodo
ei maris vnda non cedat, & in latera eius ſeſe loco ſuo
mota diffundat? Multi etiam in medio aëris terram eſſe
dixerunt, & mole ſua immobilem permanere, quòd æ-
quali momento hinc atque inde propendeat. De quo ſa-
tis putamus dictum à Domino ad Iob ſeruum ſuum,
quando locutus per nubem ait, *Vbi eras cùm fundarem ter-* Iob. 38.
ram? Indica mihi, ſi habes ſcientiam. Quis poſuit menſuras eius, ſi
noſti? Aut quis eſt qui ſuperinduxit menſuram ſuper eam, aut
ſuper quid circuli eius confixi ſunt? Et infra: *Concluſi mare por-*
tis, & dixi, Vſque huc venies, & non tranſibis ſed in te com- Ibidem.
minuẽtur fluctus tui. Nónne euidenter oſtendit Deus om-
nia maieſtate ſua conſiſtere in numero, pondere atque
menſura? Neque enim creatura legem tribuit, ſed ac-
cepit, & ſeruat acceptam. Non ergo quòd in medio Sap. 11.
ſit terra, quaſi æqua lance ſuſpenditur, ſed quia ma-
ieſtas Dei voluntatis ſuæ eam lege conſtringit, vt
ſupra inſtabile atque inane ſtabilis perſeueret; ſicut
Dauid quoque propheta teſtatur, dicens, *Fundauit*
terram ſuper firmitatem eius: non inclinabitur in ſæculum ſæcu- Pſal. 92.
li. Non vtique hîc quaſi tantummodo artifex Deus,
ſed quaſi omnipotens prædicatur, qui non centro quo-
dam terram, ſed præcepti ſui ſuſpenderit firmamento,
nec eam inclinari patiatur. Non ergo menſuram centri,
ſed iudicii diuini accipere debemus, quia non artis
menſura eſt, ſed poteſtatis, menſura iuſtitiæ, men-
ſura cognitionis, quia omnia non tanquam immen-
ſa prætereant eius ſcientiam, ſed cognitioni eius tan-
quam dimenſa ſubiaceant. Neque enim cùm legimus:
Ego confirmaui columnas eius, verè columnis eam ſub- Pſal. 74.
nixam poſſumus æſtimare, ſed ea virtute quæ ſuſ-
fulciat ſubſtantiam terræ atque ſuſtineat. Denique
quod in poteſtate Dei ſit terræ conſtitutio, etiam
hinc collige, quia ſcriptum eſt, *Qui aſpicit terram,* Pſal. 103.
& facit eam tremere. Et alibi, *Adhuc ego ſemel concutio ter-* Agg. 2. &
ram. Non ergo libramentis ſuis immobilis manet, ſed Heb. 12.
frequenter Dei nutu & arbitrio commouetur, ſicut &
Iob dicit: *Quia Dominus commouet eam a fundamentis: co-* Iob. 9.
lumnæ autem eius exagitantur. Et alibi, *Nuda inferna in*
conſpectu eius, & non eſt mortis inuolucrum, extendens Boream Iob. 26.
pro nihilo ſuſpendens terram in nihilum; alligans aquam in nu-
bibus ſuis. Columnæ cæli auolauerunt, & expauerunt ab
increpatione eius: virtute mitigauit mare, diſciplina
ſtrauit cetum, clauſtra autem cæli timent eum. Vo-
luntate igitur Dei immobilis manet & ſtat in ſæculum Eccle. 1.
terra ſecundùm Eccleſiaſte ſententiam, & voluntate
Dei mouetur, & nutat. Non ergo fundamentis ſuis ni-
xa ſubſiſtit, nec fulcris ſuis ſtabilis perſeuerat, ſed Do-
minus ſtatuit eam, & firmamento voluntatis ſuæ con-
tinet: *quia in manu eius omnes fines terræ.* Et hæc fidei ſim- Pſal. 94.
plicitas argumentis omnibus antecellit. Laudent alii
quod ideò nuſquam decidat terra: quia ſecundùm na-
turam in medio regionem poſſideat ſuam, eo quod ne-
ceſſe ſit eam manere in regione ſua, nec in partem alte-
ram inclinari. quando contra naturam non mouetur,
ſed ſecundùm naturam: prędicent artificis diuini & o-
peratoris æterni excellentiam. (quis enim artificium
non ab illo accepit? aut quis dedit mulieribus texturæ Iob. 38.
ſapientiam, aut varietatis diſciplinam?) ego tamen
qui profundum maieſtatis eius, & artis excellentiam
non queo comprehendere, non † diſputationis meæ li- Al. diſputatoris
bramentis cõmitto atque menſuris, ſed omnia repoſita
in eius exiſtimo poteſtate, quòd voluntas eius, funda-
mentum ſit vniuerſorum, & propter eum adhuc mun-
dus hic maneat. Quod apoſtolicæ quoque licet adſtrue-
re auctoritatis exemplo. Scriptum eſt enim, Quia va-
nitati creatura ſubiecta eſt, non ſponte ſed propter
eum qui ſubiecit eam in ſpe. Liberabitur autem & ipſa
creatura a ſeruitute corruptionis, cùm † gloria diuinæ Rom. 8. Ibidem.
remunerationis affulſerit. De natura autem & qualitate Al. gratia.
ſubſtantiæ cæli, quid enumerem ea quæ diſputationi-
bus ſuis philoſophi texuerunt, cùm alii compoſitum
cælum ex quatuor elementis aſſerunt; alij quintam
quandã naturam noui corporis ad conſtitutionem eius
inducãt, atque affingant æthereum eſſe corpus, cui ne-
que ignis admixtus ſit, neque aër, neque aqua, neque
terra

terra: quod huiuſmodi elementa ſuum quendã curſum A habeant atque vſum & motum naturæ, vt grauiora demergant & in pronum ferantur, vacua & leuia in ſuperiora ſe ſubrigant? Eſt enim proprius cuique motus. In ſphæræ autem circuitu iſta confundi, & vim ſui curſus amittere, quoniam ſphæra in orbem ſuum voluitur, & ſuperiora inferioribus, ſuperioribus quoque inferiora mutantur. Quorum autem ſecundùm naturam motus mutati ſunt, horum neceſſario ferũt mutari ſolere qualitates ſubſtantiarum ſuarum. Quid igitur defendimus æthereũ corpus eſſe, ne videatur corruptioni obnoxiũ? Quod enim compoſitum ex corruptibilibus elementis eſt, neceſſe eſt reſoluatur. Nam hoc ipſo quod diuerſæ B eadem ſint elementa naturæ, ſimplicem & inuiolabilem motũ habere non poſſunt, cùm ſe diuerſus elementorũ motus impugnet. Vnus enim motus omnibus aptus eſſe non poteſt, & elementis diſtantibus conuenire. Nam qui leuibus accommodus eſt, fit incommodus grauioribus elementis. Itaque quando ad ſuperiora motus cæli eſt neceſſarius, terrenis grauatur: quando ad inferiora decurſus expetitur, igneus vigor ille violenter attrahitur. Etenim contra naturæ ſuæ vſum deorſum cogitur. Omne autem quod in contrarium cogitur, non naturæ ſeruiens, ſed neceſſitati, citò ſoluitur, & in ea ſcinditur ex quibus videtur eſſe compoſitum, in ſuam quamque regionem ſingulis recurrentibus. Hæc igitur alij C conſiderantes ſtabilia eſſe non poſſe, æthereum corpus cæli ſtellarúmque eſſe arbitrati ſunt, quintam quandam naturam corporis introducentes, quò diuturnam cæli putarent manſuram eſſe ſubſtantiam. Sed non iſta opinio propheticæ potuit obuiare ſententiæ, quam diuina quoque Domini Ieſu Chriſti, Deíque noſtri maieſtas in Euãgelio comprobauit. Dixit enim Dauid, *Principio terram tu fundaſti Domine; & opera manuum tuarum*

Pſal. 101. Heb. 1. *ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, & tanquam amictum mutabis ea, & mutabuntur: tu verò ipſe es, & anni tui non deficient.* Quod adeò probauit in Euangelio Dominus vt diceret, *Cælum* D *& terra tranſibunt, mea autem verba non præteribunt.* Nihil

Matth. 24. igitur agunt qui propter cæli aſſerendam perpetuitatẽ, quintum corpus æthereum introducendum putarunt, cùm æquè videant diſſimilem cæteris adiunctam membri vnius portionem, labem corpori magis afferre conſueuiſſe. Simul illud aduerte, quia Propheta Dauid cùm terram priori loco nominauit, & poſtea cælum,

Pſal. 148. credidit opus eſſe Domini declarandum, quando enim dixit & facta ſunt nihil intereſt quid prius exprimas,

Eccleſ. 18. cùm ſimul vtrumque ſit factum, ſimul ne eo ſaltẽ prærogatiua cælo diuinæ videatur adiudicata ſubſtantiæ, vt primogenitæ creaturæ priuilegio potior æſtimetur: Itaque illos ſuis relinquamus contentionibus, qui mutuis E diſputationibus ſe refellunt. Nobis autẽ ſatis eſt ad ſalutem, non diſputationum controuerſia, ſed præceptorum veritas: nec argumentationis aſtutia, ſed fides mentis, vt ſeruiamus creatori potius quàm creaturæ, qui eſt

Rom. 1. Deus benedictus in ſæcula.

Quomodo terra facta ſit inuiſibilis & incompoſita: & cur prius ſit facta, quàm ornata.

CAP. VII.

TErra (inquit) *erat inuiſibilis & incompoſita.* Bonus

1. Cor. 3. artifex prius fundamentum ponit: poſtea, fundamento poſito, ædificationis membra diſtinguit, adiungit ornatum. Poſito igitur fundamento terræ, & confirmata cæli ſubſtantia, (duo enim iſta ſunt velut cardines rerum) ſubtexuit, *Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita.* Quid eſt, *Erat*, niſi ne fortè in infinitum & ſine principio extendant opinionem ſuam, & dicant, Ecce quia materia (id eſt hyle, ſicut philoſophi dicunt) etiam ſecundùm Scripturam diuinam non habuit initium? Verùm hoc dicentibus reſpondebis quia ſcriptum eſt,

Gen. 4. *Erat autem Cain operans terram.* Et de eo qui Iubal di-

Ibid. ctus eſt, habet ſcriptura, *Hic erat pater qui demonſtrauit pſalterium & citharam.* Et, *Homo erat in Auſitide* A *regione, cui nomen Iob.* Deſinant ergo de verbo quæ- Iob. 1.
ſtionem mouere, cùm præmiſerit Moyſes, quia fecit Deus terram. Erat ergo, ex quo facta eſt. Nam ſi ſine principio eam dicunt eſſe, iam non ſolùm Deum, ſed etiam hylen ſine principio dicentes, deſinant vbinam erat. Si in loco, ergo etiam locus ſine principio fuiſſe adſtruitur, in quo erat materia rerum, quæ principium non habebat. Quod ſi abſurdum videtur de loco credere, videte ne fortè volatilem terram debeamus æſtimare, quæ non habens fundamentum, alarum remigiis ſuſpendebatur. Vnde ergo ei alas ſumemus, niſi fortè huc deriuemus pro- B phetici ſermonis interpretationem, *A pennis terræ prodigia audiuimus?* Et illud, *Væ terræ nauium pennæ?* Sed Eſai. 24. Eſaia 19.
hoc ſi accipiamus, in quo aëre volabat terra? Sine aëre enim volare non poterat. Sed aer adhuc eſſe non poterat, quia non erat elementorum facta diſtinctio, cùm ipſa adhuc elemẽta facta non eſſent. Vbi ergo erat materia iſta alarum ſuffulta remigiis? In aere non erat, quia aer corpus eſt mundi. Corpus autem eſſe aërem Sap. 5.
docet lectio, quia emiſſa ſagitta in locum quem iaculator intendit, inciſus aër ſtatim in ſeipſum reſolutus eſt. Vbi ergo erat hyle, niſi fortè dicatur quadam dementi intentione, quia in Deo erat? Ergo Deus qui eſt inuiſibilis naturæ atque inuiolabilis, qui lucem habitat in- C acceſſibilem, incomprehenſibilis & puriſſimus ſpiri- 1. Timot. 6.
tus, locus erat materiæ mundialis, & erat in Deo mundi portio, cùm de hoc mundo nõn ſit nec mens ſenſulorum eius, ſicut habemus ſcriptum, *De hoc mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo?* Quemad- Ioan. 17.
modum ergo viſibilia inuiſibilibus, & ei qui ordinem ac decorem donauit omnibus, incompoſita copulabantur: niſi fortè quia dixit, *Terra autem erat inuiſibilis;* & inuiſibilem eam per ſubſtantiam credant: & ideo quia aquis operta, viſibilis corporeis oculis eſſe non poterat, quemadmodum pleraque in profundo aquarum ſita, viſum oculorum aciémque prætereunt? D Non enim Deo aliquid inuiſibile, ſed creatura mundi creaturæ vtique æſtimatione cenſetur. Inuiſibilis etiam terra, quia nondum lux quæ illuminaret mundum, nõ- Heb. 4.
dum ſol: poſtea enim luminaria facta ſunt cæli. Quod ſi ſolis radius plerunque etiam aquis operta illuminat, & profundo merſa ſplendore luminis ſui prodit; quis dubitet Deo ea quę in profundo ſunt, inuiſibilia eſſe non poſſe: niſi fortè ſic accipiamus inuiſibilem terram, quod nondum verbo Dei & protectione viſitabatur, quæ hominem non habebat propter quem Dominus reſpiceret in terrã ſicut ſcriptũ eſt: *Dominus reſpexit ſuper* Pſal. 13.
filios hominum, vt videret ſi eſt intelligens, aut requirens Deum? Et alibi ait, *De cælo iaculatus eſt iudicium: terra tremuit, &* Pſal. 75.
E *quieuit.* Et meritò inuiſibilis, quia incompoſita, quæ figuram & ſpeciem congruentem adhuc non acceperat à proprio conditore. Et fortaſſe dicant: Pſal. 148.
Cùm enim Deus, ſicut dixit & facta ſunt: non ſimul ornatus congruos rebus aſſurgentibus donauit elementis, quaſi non potuerit, cælum inſignitum ſtellis ſubitò vt creatum eſt, refulgere, & floribus ac fructibus terra veſtiri? Potuit vtique, ſed ideo primò facta, poſteà compoſita declarantur, ne verè increata & ſine principio crederentur, ſi ſpecies rerum velut ingeneratæ ab initio, non poſteà additæ viderentur. Incõpoſita terra legitur, & iiſdem à philoſophis æternitatis quibus F Deus priuilegiis honoratur: quid dicerent ſi ab initio eius pulchritudo vernaſſet? Demerſa aquis deſcribitur, velut cuidam principiorum ſuorum addicta naufragio, & adhuc à nonnullis facta non creditur: quid ſi decorem primogenitum vindicaret? Accedit illud, quod imitatores nos ſui Deus non eſſe voluit, vt primò faciamus aliqua, poſtea venuſtemus: ne dum ſimul vtrũque adorimur, neutrum poſſimus implere. Fides autem noſtra quodam gradu creſcit. Ideo primò fecit Deus, poſtea venuſtauit, vt eundem credamus ornáſſe qui fecit, & feciſſe qui ornauit: ne alterum putemus ornaſſe, alterum creauiſſe, ſed eundem vtrumque eſſe operatum: vt primò faceret, poſtea componeret, ne alterum alteri deeſſe crederetur. Habes in Euangelio hu-

ius rei euidens teſtimonium. Nam ſuſcitaturus Lazarū Dominus, iuſſit vt Iudæi remouerent lapidem de ſepulchro, vt mortuum videntes, poſtea reſuſcitatum crederent. Deinde vocauit Lazarum, & reſurrexit, & ligatis (*Ioan. 11.*) manibus & pedibus exiit foras. Nōnne poterat remouere lapidem, qui poterat mortuum ſuſcitare? Et qui potuit defuncto vitam reddere, non potuit nexus ſoluere vinculorum? Cui vinctis pedibus greſſum dedit, huic non potuit ruptis vinculis inceſſum reddere? Sed vtique aduertimus quòd voluit primò demonſtrare mortuum, vt oculis ſuis crederent: deinde reſuſcitare, tertiò iubere vt ipſi vincula funeris ſoluerent, vt inter iſta fides infunderetur infidelibus, & per gradus quoſdam credulitas naſceretur.

Quomodo terra erat incompoſita: quis ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquas: quod malitia eſt ab homine: & quomodo tenebræ erant ſuper abyſſum.

CAP. VIII.

FEcit ergo Deus primò cælum & terram, & ea tamen nō quaſi perpetuas, ſed quaſi † corruptibiles creaturas conſummationi voluit ſubiacere. Vnde in Eſaiæ libro ait: *Tollite in cælum oculos veſtros, & aſpicite terram deorſum, quia cælum vt fumus ſolidatum eſt, terra autem, vt veſtimentum veteraſcet.* Hæc terra eſt, quæ antè erat incompoſita. Nondum enim erant maria ſuo fine diſtincta, & ideo vago fluctu, & profundo gurgite terra inundabatur. Cōſidera, quia etiam nunc paluſtri vligine terra inhorrere cōſueuit, nec patiens eſt vomeris, vbi infuſus terris humor exundat. Erat ergo incompoſita, vtpote ſolertis agricolæ non arata culturis, quia adhuc deerat cultor. Erat incompoſita, quia nuda gignentium, nec thoris herboſa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta ſegetibus, nec vmbroſa ſuperciliis montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incompoſita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium ſerta gemmantium. Oſtendere enim voluit Deus, quia nec mundus ipſe haberet gratiam, niſi eum vario cultu operator ornaſſet. Cælum ipſum intextum nubibus, horrorem oculis, mœſtitiam animis excitare conſueuit. Terra imbribus madefacta, faſtidio eſt. Maria procellis turbata, quos non incutiunt metus? Pulcherrima eſt rerum ſpecies, ſed quid eſſet ſine lumine? quid ſine temperie? quid ſine aquarum congregatione, quibus antè dimerſa poli huius habebantur exordia? Tolle ſolem terris, tolle cælis ſtellarū globos, omnia tenebris inhorreſcunt. Sic erant antequam lumen huic mundo Dominus infunderet. Et ideo ſcriptura ait, *quia tenebræ erant ſuper abyſſum.* Tenebræ erant, quia ſplendor deerat lucis. Tenebræ erant, quia aër ipſe tenebroſus eſt. Aqua ipſa ſub nube tenebroſa eſt, quia tenebroſa aqua in nubibus aëris. Erant ergo tenebræ ſuper abyſſos aquarum. Nō enim malas intelligendū arbitror poteſtates, quòd Dominus earum malitiam creauerit, cùm vtique non ſubſtantialis, ſed accidens ſit malitia, quæ à naturæ bonitate deflexit. Itaque in conſtitutione mundi opinio malitiæ interim ſequeſtretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ creaturæ, ea quæ decolora ſunt, admiſcere videamur, maximè cùm ſequatur, *Et ſpiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas.* Quem etſi aliqui pro aëre accipiſſent, aliqui prò ſpiritu, quem ſpiramus & carpimus auræ huius vitalis ſpiritum: nos tamen cum ſanctorum & fidelium ſententia congruentes, Spiritum ſanctum accipimus, vt in cōſtitutione mundi operatio Trinitatis eluceat. Præmiſſo enim, quòd *in principio fecit Deus cælum & terram,* id eſt, in Chriſto fecit Deus; vel filius Dei Deus fecit, vel per filium Deus fecit: quia *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*: ſupererat plenitudo operationis in ſpiritu, ſicut ſcriptum eſt: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Itaque quemadmodum in Pſalmo docemur operationem verbi, quod eſt verbum Dei, & virtutem quam dedit Spiritus ſanctus: ita hinc propheticum reſultauit oraculum, quia Deus dixit, & Deus fecit, ſpiritus quoque Dei ſuperferebatur ſuper aquas. Ornando enim populo cæli, germinaturis terris pulchrè ſpiritus ſuperferebatur, quia per ipſum habebant nouorum partuum ſemina germinare, ſecundùm quod dixit Propheta, *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* (*Pſal. 103.*) Denique Syrus, qui vicinus Hebræo eſt, & ſermone cōſonat in pleriſque & congruit, ſic habet: *Et Spiritus Dei fouebat aquas,* id eſt viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu ſuo animaret ad vitam. Nam etiam Spiritum ſanctum legimus creatorem, dicente Iob, *Spiritus diuinus qui facit me.* (*Iob. 33.*) Siue ergo ſpiritus ſanctus ſuperferebatur ſuper aquas, tenebræ contrariarum virtutum ſuper eas eſſe non poterant, vbi locum ſibi tanta gratia vendicabat, ſiue, vt quidam volunt aërem accipiant, reſpondeant qua ratione ſpiritum Dei dixerit, cùm ſatis fuerit ſpiritum nuncupare. Hi ergo volunt à Domino Deo noſtro quatuor primùm elementa generata, cælum, terram, mare, aërem, eo quod cauſæ rerum, ignis & aër, terra & aqua ſint, ex quibus mundi ſpecies conſtat & forma. Vbi igitur tenebræ nequitiarum ſpiritalium locum habere potuerunt, cùm auguſtæ huius decorem figuræ mundus indueret? Nunquid ſimul malitiam Deus creauit? Sed ea ex nobis orta, non à creatore Deo condita, morum leuitate generatur, non vllam creaturæ habens prærogatiuam, nec auctoritatem ſubſtantiæ naturalis, ſed mutabilitatis vitium, & errorem prolapſionis. Eradicari hanc Deus vult de animis ſingulorum. Quomodo eam ipſe generaret, cùm clamet Propheta, *Deſinite à malitiis veſtris?* (*Eſai. 1.*) Et præcipuè ſanctus Dauid, *Deſine, inquit, à malo, & fac bonum?* (*Pſal. 33. & 36.*) Quomodo ergo eius initium à Domino damus? Sed hæc opinio fetalis eorum qui perturbandam Eccleſiam putauerunt. Hinc Marciones, hinc Valentini, hinc peſtes illæ Manichæorum funeſta ſanctorum mentibus tentauerunt inferre contagia. Quid nobis in ipſo lumine vitæ tenebras mortis inquirimus? Scriptura diuina ſalutem ſuggerit, vitæ odorem fragrat, vt ſuauitatem legens capias, non vt præcipitij diſcrimen incurras. Simpliciter in lege, ô homo, non tibi ipſe foueam prauus interpres effodias, ſimplex ſermo eſt, *quia fecit Deus cælum & terram.* Fecit quod non erat, non quod erat. *Et terra erat inuiſibilis,* ex quo facta eſt, erat, & erat inuiſibilis, quia exundabat aqua, & operiebat eam, & erant ſuper eam tenebræ ſuperfuſæ, quia nondum erat lumen diei, nondum ſolis radius, qui ſolet & ſub aquis latentia declarare. Quid ergo dicunt quòd Deus creauerit malum, cùm ex contrariis & aduerſis nequaquam ſibi aduerſa generentur? Nec enim vita mortem generat, nec lux tenebras. Non enim ſicut mutabilitates affectuum, ita etiam generationum progreſſiones ſunt. Illæ ex contrariis in contraria propoſiti deflexione vertuntur: iſtæ non ex contrariis in aduerſa deflectuntur, ſed ex eiuſdem generis vel auctoribus, vel cauſis creaturæ, in ſimilitudinem ſui referūtur auctoris. Quid igitur deterius? Si enim neque ſine principio eſt quaſi increata, neque à Deo facta, vnde habet natura malitiam? nam mala eſſe in hoc mundo nullus ſapiens denegauit, cùm ſit tam frequens in hoc ſæculo lapſus ad mortem. Sed ex iis quæ iam diximus, poſſumus colligere quia non eſt viua ſubſtantia, ſed mentis atque animi deprauatio, à tramite virtutis deuia, quæ incurioſorum animis quàm frequenter obrepit. Non igitur ab extraneis eſt nobis, quàm à nobiſipſis maius periculum. Intus eſt aduerſarius, intus auctor erroris, intus, inquam, clauſus in nobiſmetipſis. Propoſitum tuum ſpeculare, habitum tuæ mentis explora, excubias obtende aduerſum mentis tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tu ipſe tibi es cauſa improbitatis, tu ipſe dux flagitiorum tuorum, atque incentor criminum. Quid alienam naturam arceſſis ad excuſationem tuorum lapſuum? Vtinam te ipſe non impelleres, vtinam non præcipitares, vtinam non inuolueres aut ſtudiis immoderatioribus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibuſdam retibus tenent. Et certè in nobis eſt moderari ſtudia, cohibere iracundiam, coërcere cupiditates: in nobis eſt etiam indulgere luxuriæ, abolere libi-

Marginalia (left column): *Al. corruptibilis creaturæ.* — *Eſai. 51.* — *Pſal. 17.* — *Ioan. 1.* — *Pſal. 32.* Section letters in the gutter: G, H, I, K, L, M.

A dines, inflammare iracundiam, vel infamanti aurem accommodare, eleuari magis ſuperbia, effundi in ſæuitiam, quàm reprimi humilitate, diligere manſuetudinẽ. Quid naturam accuſas ô homo? Habet illa velut impedimenta quædam, ſenectutem & infirmitatem. Sed ſenectus ipſa in bonis moribus dulcior, in cõcilijs vtilior, ad conſtantiam ſubeundæ mortis paratior, ad reprimẽdas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, ſobrietas mentis eſt. Vnde ait Apoſtolus. *Cum infirmor, tunc potens ſum.* Itaque non in virtutibus, ſed in infirmitatibus gloriabatur. Reſponſum quoque diuinum refulſit oraculo ſalutari: quia virtus in infirmitate conſummatur. Illa cauenda quæ ex noſtra voluntate prodeũt delicta iuuentutis, & irrationabiles paſſiones corporis.

2. Cor. 12.

B Quorum igitur nos ſumus domini, horum principia extrinſecus non requiramus, nec deriuemus in alios, ſed agnoſcamus ea quæ propriè noſtra ſunt. Quod enim poſſumus nõ facere ſi nolumus, huius electionem mali nobis potius debemus quàm alijs adſcribere. Ideo etiam in iudicijs iſtis voluntarios reos, non ex neceſſitate compulſos, culpa conſtringit, pœna condemnat. Neque enim ſi per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti eſt: quinetiam ipſius diuinæ legis oraculo, ſi quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis ſpem refugij, facultatem, vt poſſit euadere.

15. q. 1. c. illa cauenda. *Exod. 21.* *Deut. 4. & 19.* *Ino par. 13. cap. 91.*

C Hoc igitur de eo quod propriè malũ videtur, dictum ſit. Mala enim non ſunt niſi quæ crimine mentem implicant, & conſcientiam ligant. Cæterùm pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem nemo ſapiens mala dixerit, nec in malorum ſorte numerauerit: quia nec contraria iſtis in bonis habentur maximus, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur. Non otioſè nobis excurſus iſte proceſſit: vt probaremus tenebras & abyſſum ſimpliciter accipienda. Erant enim tenebræ de obumbratione cæli: quia omne corpus vmbram facit: quia obumbrat vel finitima vel inferiora, & ea maximè quæ operire atque includere videtur.

Eſa. 40.

D Includit autem cæli polos, quia cælũ ſicut camera extenditur, quemadmodum ſuprà demõſtrauimus. Non ergo principalis erat tenebroſa ſubſtãtia: ſed quaſi vmbra ſecuta eſt mundi corpus caligo tenebrarum. Itaque momento diuinæ præceptionis mundus aſſurgens, intra ſe incluſit vmbram: vt ſi quis in campi medio, quem ſol meridianus illuminet, locum aliquẽ repente obſepiat, & denſis ramorum frondibus tegat, nónne quo ſplendidior foris ſpecies loci eius effulgeat, hoc horrenti de ſuper ſcena gurguſtium eius intus obſcurius fit? Aut vnde antrum, clauſum vndique huiuſmodi locum vocarunt, niſi quod atro inhorreſcat ſitu, atque effuſione tenebrarum?

E Iſtæ ergo tenebræ ſuper aquarum abyſſos erant. Nam abyſſum multitudinem & profundum aquarum dici, lectio Euangelij docet, vbi rogabant Saluatorem dæmonia, ne iuberet illis vt in abyſſum irent. Sed qui docebat voluntates dæmoniorum nõ eſſe faciendas, præcepit illis vt irent in porcus. Porci autem ſe in ſtagnum aquarum præcipitarunt vt quod recuſabant dæmonia, non euaderent, ſed digno precipitio demergerentur. Erat ergo hæc mundi incompoſita ſpecies & forma.

Luc. 8.

F *De creatione lucis, per quam ornata ſunt priùs condita, & de diſtinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem.*

CAP. IX.

ET *ſpiritus* (inquit) *Dei ſuperferebatur ſuper aquas, & dixit Deus, Fiat lux* Meritò præmiſſus eſt ſpiritus Dei, vbi diuina incipere habebat operatio. *Fiat* (inquit) *lux.* Vnde vox Dei in ſcriptura diuina debuit inchoare, niſi à lumine? Vnde mundi ornatus, niſi à luce exordiũ ſumere? Fruſtra enim eſſet, ſi non videretur. Erat quidem Deus ipſe in lumine, quia *lucem habitat inacceſſibilem*, & erat lumen verum, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ſed eam lucem fieri voluit, quæ oculis corporalibus comprehenderetur. Qui ædificium aliquod dignum habitaculo patrisfamilias ſtruere deſiderat, antequã fundamenta ponat, vnde

1. Tim. 6. *Ioan. 1.* *Ioan. 3.*

A lucem ei infundat explorat. & ea prima eſt gratia: quæ ſi deſit, tota domus deformi horret incultu. Lux eſt quæ reliquos domus commendat ornatus. *Fiat* (inquit) *lux.* Plena vox luminis non diſpoſitionis apparatum ſignificat, ſed operationis reſplendet effectu. Naturę opifex lucem locutus eſt, & creauit. Sermo Dei voluntas eſt, opus Dei natura eſt: lucem creauit, tenebras illuminauit. *Et dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux.* Non ideo dixit, vt ſequeretur operatio, ſed dicto abſoluit negotiũ. Vnde pulchrè Dauidicum illud, *Dixit & facta ſunt*, quia dictum impleuit effectus. Auctor ergo lucis Deus: locum autem & cauſa tenebrarum mundus eſt. Sed bonus auctor ita lucem dilexit, vt mundum ipſum infuſo

Pſal. 148.

B aperiret lumine, atque eius ſpeciem venuſtaret. Reſplẽduit igitur ſubitò aer, & expauerunt tenebræ noui luminis claritatem. Repreſſit eas, & quaſi in abyſſos demerſit repente per vniuerſa mundi fulgor lucis infuſus. Pulchrè itaque & propriè dixit. *Facta eſt lux.* Sicut enim citò lux cælum, terras, maria illuminat, & momento temporis ſine vlla comprehenſione retectis ſurgentis diei ſplendore regionibus, noſtro ſe circumfundit aſpectui; ita ortus eius citò debuit explicari. Quid miramur ſi Deus locutus eſt lucem, & caliganti mundo lumen emicuit, quando ſi quis inter aquas merſus, oleum ore emiſerit, clariora faciat ea quæ profundi tegebantur occultis?

C Dixit Deus: non vt per vocis organa quidam ſonus ſermonis exiret, nec vt linguæ motus cæleſte formaret alloquium, atque aerem iſtum quidam verborũ ſtrepitus verberaret, ſed vt voluntatis ſuæ † diſpoſitionẽ proderet operationis effectu. *Et vidit Deus lucem quia bona eſt: & diſcreuit inter lucem & tenebras.* Dixit; & ſonum vocis nullus audiuit: diſcreuit, & operationis molimina nemo deprehendit: vidit, & oculorum eius intentionẽ nullus aſpexit. *Et vidit* (inquit) *Deus lucem quia bona.* Nec quod ignorabat, vidit, nec id quod neſciebat ante, aut non viderat, comprobauit: ſed bonorum operum proprium eſt, vt externo commendatore non egeant,

† Al. cognitionem.

D ſed gratiam ſuam, cùm videntur, ipſa teſtentur. Plus eſt quod probatur aſpectu, quàm quod ſermone laudatur. Suo enim vtitur teſtimonio, non alieno ſuffragio. Quod ſi apud nos oculi iudicium remittitur, quibus ſimul & gratia venuſtatis, & rerum menſura comprehenditur: quanto magis Deus omnia quæ probat videt, & quæ videt probat, ſecundùm quod ſcriptum eſt, Quia oculi Domini ſuper iuſtos? Lucis natura huiuſmodi eſt, vt nõ in numero, non in menſura, non in pondere, vt alia ſed omnis eius in aſpectu gratia ſit. Proprijs itaque ſermonibus naturam lucis expreſſit, quæ videndo complacet, quoniam ipſa videndi officium ſubminiſtrat.

Pſal. 33. *Sap. 11.*

E Nec immerito tantùm ſibi prædicatorem potuit inuenire, à quo iure prima laudatur, quoniam ipſa fecit vt etiã cætera mundi membra digna ſint laudibus. Vidit ergo Deus lucem, & vultu ſuo illuminauit: & vidit quia bona eſt. Non ex parte Dei, ſed ex generali iudicium eſt. itaque non in ſplendore tantummodo, ſed in omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & diſcretio fit inter lucem & tenebras, vt ſeparata lucis natura atque tenebrarum, nihil videatur intra ſe habere confuſum. *Et vocauit Deus lucem, diem, & tenebras noctem vocauit*: vt & nomine ipſo diem noctemq; diſtingueret. Aduertimus

F itaque quòd lucis ortus antequam ſol diem videatur aperire, (principia enim diei, noctis exitum claudunt) ſiniſque & ſtatus limes nocti & diei videatur eſſe præſcriptus, Diem ſol clarificat, lux facit. Frequenter cælum nubibus texitur, vt ſol tegatur, ne vllus radius eius appareat: lux tamen diẽ demõſtrat, & tenebras abſcondit.

Quod non diei nox, ſed dies nocti ſecundùm ſcripturam anteferatur, & de vnitate diei in quo cælum & terra cæteráque ſunt condita & creata.

CAP. X.

ET *factum eſt veſpere, & manè dies vnus.* Quærunt aliqui, cum priùs veſperum, poſtea manè ſcriptura memorauerit, ne fortè noctem priùs quàm diem ſignificare videatur. Nec aduertunt, primò quòd

præmiſerit diem, dicendò, *Et vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem.* deinde quòd veſper finis diei ſit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuam & primatus natiuitatis diei daret, priùs finem diei ſignificauit, ſecutura nox eſſet, deinde poſtea finem noctis adiunxit. Et uſque autem noctem diei ſcriptura anteferrè non potuit, vt & diei & noctis tempora, diei appellatione concluſerit, & tanquam principalis ſibi auctoritatem nominis vindicauerit. Et hanc ſcripturæ eſſe conſuetudinem, vt potiori appellationem deputet, frequentibus exemplis probamus. Si quidem & Iacob

(Ibidem. Gen. 47. Pſal. 89.)

H dixit, *Dies annorum vitæ meæ, pauci & mali.* Et iterum *Omnes dies vitæ meæ.* Et Dauid poſuit, *Dies annorum noſtrorum:* non & noctes. Vnde aduertimus ea quæ nunc in ſpecie hiſtoriæ traduntur, vim ſtatuiſſe legis in poſterum. Principium ergo diei, vox Dei eſt, *Fiat lux & facta eſt lux.* Finis diei veſper eſt. Iam ſequens dies ex noctis fine ſuccedit. Sententia autem Dei euidens, quia diem primo vocauit lucem, & ſecundò vocauit tenebras noctem.

I Præclarè etiam vnum non primum diem dixit. nam ſecuturo ſecũdo, & tertio die, & deinceps reliquis, primum potuit dicere: & hoc ordinis videbãtur: ſed legẽ ſtatuit vt viginti quatuor horæ diurnæ atque nocturnæ, diei tãtùm nomine definiantur, vt ſi diceret. Viginti quatuor horarum menſura vnius diei tempus eſt. Sicut enim virorum generatio cõputantur, & intelligitur etiam fœminarum, quia nectuntur ſecunda prioribus: ita etiam dies numerantur, & noctes æſtimantur adiũctæ. Sicut igitur circuitus vnus, ita dies vnus. Nam plerique etiam hebdomadam vnam, vnum diem dicũt:

K

G quòd in ſe quaſi in vnum redeat diem, & quaſi ſepties in ſe recurrat. Eſt autem & circuitus figurarum à ſe incipere, & in ſe reuerti. Vnde & ſæculum vnum interdũ ſcriptura dicit. Nam etſi aliis locis ſæcula appellat, videtur magis diuerſitates ſtatuum publicorũ vel negociorũ ſignificare, quàm ſæculorũ ſucceſſiones aliquas definire: Quia dies Domini magnus & præclarus. Et alibi, Vt quid vobis quærere diem Domini? Et hîc tenebræ, & non lux. Manifeſtum eſt enim quòd malè cõſciis & indignis dies ille tenebroſus ſit, quo fulgebit innocẽtia, & mens noxia cruciabitur. Cæterũ quòd

(Ioel. 2. Amos 5. Eſai. 60.)

H ſine interpolatione noctium, & ſucceſſione tenebrarũ dies perpetuus ille remunerationis æternæ futurus ſit, ſcriptura nos docet. Pulchrè autẽ vicem vtramq; vnũ dicturus diem, matutino eum ſine concluſit, vt & à luce inchoare diem doceret, & in lucem deſinere. Nõ enim eſt integrum diei tempus, niſi & noctis fuerit expletũ. *Vnde & nos ſemper quaſi in die honeſtè ambulemus, & abiiciamus opera tenebrarum.* Noctem enim ad quietem corpo-

(Rom. 13.)

I ris datam eſſe cognoſcimus, non ad muneris alicuius vel operis functionem, quæ ſomno & obliuione tranſcurritur. Non ſit in nobis comeſſatio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus, Tenebræ & parietes operiunt nos, & quis ſcit ſi videbit Altiſſimus? Sed ſit in nobis amor lucis, & cura honeſtatis vt tanquam in die ambulantes, opera noſtra coram Deo lucere cupiamus: Cui eſt honor, laus, gloria, poteſtas, cum Domino noſtro Ieſu Chriſto, & cum Spiritu ſancto, à ſæculis & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculo-

K rum, Amen.

(Ibidem. Eccleſ. 23.)

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium ſecundi libri Hexaëmeron.

Agit per capita quinque de opere ſecundi diei & exponit eam textus partem quæ ad rem facit.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1 *Annectit dicta dicendis, erigitque auditorum mentes ad ea ſuſpicienda veluti Dei oracula.*

2. *De creatione firmamenti, & diſcretione inter aquam & aquam: & vtrùm vnum tantùm ſit cælum, an plures: ac de confutatione philoſophorum aſſerentium orbes ſtellarum motu ſuo dulcem quendam & plenum ſuauitatis ſonum reddere.*

3. *De firmamento, vtrùm ſit hoc quod in ſuperioribus cælum appellatum eſt, an aliud, & quomodo aqua vera ſuper cælos eſſe poſſit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc deſtruere conantur.*

4 *Quæ ſit inter cælos & firmamentum differentia, & firmamentum vnde nuncupatum ſit: quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione.*

5 *Quòd opus Dei eſt opus & patris & filij: quòd videre Dei, eſt probare: quid pulchritudo: & laudatur opus ſecundi diei.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. II.

AGENS DE OPERE SECVNDI DIEI.

ET dixit Deus, Fiat firmamentum inter medium aquæ: & ſit diſcernens inter aquã & aquã. Et fecit Deus firmamentum: & diſcreuit Deus inter medium aquæ quę erat ſub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentum. Et factum eſt ſic. Et vocauit Deus firmamentum, cælum. Et vidit Deus quia bonum, & factum eſt veſpere & manè dies ſecundus.

L

M

Annectit dicta dicendis, erigitque auditorum mentes ad ea ſuſcipienda veluti Dei oracula.

CAPVT I.

DIEM primum, vel potiùs vnum (maneat enim & prophetici prærogatiua ſermonis) vt potuimus, abſoluimus: in quo conditum cælum, terram creatam, aquarum exundantiam coërcitam, circumfuſum aërem, diſcretionem factam lucis atq; tenebrarum, Dei omnipotentis, & Domini Ieſu Chriſti, Spiritus quoque ſancti operatione cognouimus. Quis ergo non miretur diſſimilibus membris diſparem mundum in corpus vnum aſſurgere, & inſolubili concordiæ charitatiſque lege in ſocietatem & connexionem ſui tam diſtantia conuenire, vt quę diſcreta natura ſunt, in vnitatis & pacis vinculum velut indiuidua compactione nectantur? Aut quis hæc videns, poſſibilitatem rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ omnia vis diuina, incomprehenſibilis humanis mentibus, & ineffabilis ſermonibus noſtris, voluntatis ſuæ auctoritate connexuit. Fecit igitur Deus cælum & terram, & ea quaſi auctor eſſe pręcepit, non tanquam figurę inuentor, ſed tanquam ope-

Digitized by Google

A ſtator naturæ. Nam quomodo ſibi conueniunt operatoria, impaſſibilis Dei virtus & paſſibilis materię natura, tanquam altera ab altera quo indiguerint, mutuantes? Nam ſi increata materia, videtur ergo Deo creandæ poteſtas materiæ defuiſſe, & ab ea operationi ſubiacentia mutuata. Si verò incompoſita, mirum admodum coęternam Deo materiam decorem ſibi non potuiſſe conferre, quæ ſubſtantiam nō à creatore acceperit, ſed ſine tēpore ipſa poſſederit. Plus ergo inuenit operator omnium, quàm contulit. Inuenit materiam, in qua poſſit operari: contulit autem figuram, quæ decorem inuĉtis rebus afferret. Vnde excipiēdus à cæteris tanquam dies vnus, nō conferendus cum cæteris tanquā dies primus B est, vnde fundamenta rerum omnium poſita, & cauſa eſſe cœperūt quibus mūdi huius atque vniuerſæ viſibilis creaturæ fulta ſubſtantia eſt. Quare ad ſecundi diei admiranda opera ſermo nobis prodeat, quorū eminētia non ſecundùm tractatus noſtri poſſibilitatem, ſed ſecundùm † ſcriptoris veritatem, ad laudem referēda eſt creatoris. Vos igitur quæſo vt naturaliter æſtimare, quæ dicimus probabiliter, ac ſimplici mente & ſedulo ingenio penſare dignemini, nō ſecundùm philoſophiæ traditiones, & inanem ſeductionē ſuaſoriè veriſimilia colligētes, ſed ſecundùm regulā veritatis, quæ oraculis diuini ſermonis exprimitur, & cōtemplatione tantæ majeſtatis fidelium pectoribus infunditur, quia ſcriptum eſt: *Confirma me in verbis tuis. Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes, ſed non ſicut lex tua Domine: omnia præcepta tua veritas.* Non ergo ſecundùm elementorum naturas: ſed ſecūdùm Chriſtum, qui omnia quæ voluit fecit, abundans plenitudine diuinitatis ſuæ, conſideremus quæ facta ſunt, & naturæ poſſibilitatem interrogemus. Neque enim cùm in Euangelio leproſos curaret, cæcis viſum refunderet, populus qui aderat & ſpectabat, illum medicinæ ordinem recognouit, ſed poteſtatem Domini miratus, *dedit* (vt ſcriptum eſt) *Deo laudem.* Neque ſecundùm numerum Ægyptiorum & curſus ſiderum, menſuras elementorum, extendit manum ſuam Moyſes vt diuideretur mare Rubrum, ſed diuinæ imperio poteſtatis obtemperans. Vnde & ipſe ait, *Dextera manus tua Domine glorificata eſt in virtute, dextera manus tua Domine confregit inimicos.* Illò igitur ſancta plebs eleua mentem tuam, & totum animum tuum eò confer. Non ſic Deus videt, quemadmodum homo. Deus in corde, homo in facie. Nec ſic igitur homo videt, quemadmodum Deus. Audis quia Deus vidit, & laudauit. Noli igitur tuis oculis æſtimare quæ facta ſunt, opinionibúſque † diſcutere: ſed quæ Deus vidit & probauit, ea tu retractanda non putes.

ul. 1. *Amos 5.* *Jo. 60.* *Rom. 15.* Al. ſcripturam. *Coloſſ. 2.* *Ibidem.* *Eccleſ. 15.* *Pſal. 118.* *Pſal. 113.* *Coloſſ. 1.* *Luc. 18.* *Exod. 14.* *Exod. 15.* *Reg. 1. 6.* Al. colligere.

De creatione firmamenti, & diſcretione inter aquam & aquam: & vtrùm vnum tantùm ſit cælum, an plures: ac de confutatione philoſophorum aſſerentium orbes ſtellarum motu ſuo dulcem quendam & plenum ſuauitatis ſonum reddere. E

CAP. II.

ET Dixit Deus, *Fiat firmamentum inter medium aquæ, & ſit diſcernens inter aquam & aquam & factum eſt ſic.* Audi verba Dei: *Fiat*, dicit. Iubentis eſt, non æſtimantis. Imperat naturæ, non poſſibilitati obtemperat, non menſuras colligit, non pondus examinat. Voluntas eius, menſura rerum eſt. Sermo eius finis eſt operis, *Fiat* (inquit) *firmamentum inter medium aquæ.* Firmum eſt omne quod ſtatuit Deus. F Et ſatis pulchrè pręmiſit: *Fiat firmamentum*, antequam ſubiiceret, *Inter medium aquæ*: vt tu priùs crederes firmamentum ex præcepto Dei factum, quam de aquarum profluа qualitate dubitares. Si naturam elementorum conſideres, quomodo inter aquas ſolidatum eſt firmamentum? Illæ profluunt, illud conſtringitur: illæ currunt, hoc manet. *Et ſit* (inquit) *diſcernens inter aquam.* Sed aqua confundere nō diſcernere ſolet. Quomodo iubet quod ſcis ſecundùm elementorum rationē eſſe contrarium? Sed cùm ſermo eius ortus naturæ ſit, iure vſurpat dare legem naturæ qui originem dedit. Sed priùs cōſideremus quid ſit firmamentum, vtrùm ipſum ſit quod A in ſuperioribus cælum appellauit, an aliud: & ſi duo cæli an plures. Nam ſunt qui vnum cælum eſſe dicant, nec alterius cæli faciendi, cū eſſet vna hyle, vt ipſi aiunt, potuiſſe ſuppetere ſubſtantiam: quoniam cùm omnis ſuperiori cælo eſſet expenſa, nihil reliqui fuit quod ad ædificationem ſecundi cæli tertiíve proficeret. Alii verò innumeros cælos & mundos eſſe aſſerunt, quos irrident ſui. Non enim nobiſcum illis maior quam cum ſuis pugna eſt, qui geometricis numeris & neceſſitatibus contendunt probare, quod aliud cælum eſſe non poſſit, nec pati naturam vt ſecundum aut tertium ſit, nec operatoris virtutem idoneam, vt multos cælos faceret. Et quis non hanc eorum artificem facundiam B irrideat, qui cùm ex vna atque eadem cauſa plura eiuſdem generis ab hominibus fieri poſſe non abnoant, de creatore omnium dubitent, vtrum plures cælos facere potuerit, de quo ſcriptum eſt, *Dominus autem cælos fecit.* *Pſal. 95.* & alibi, *Omnia quæcunque voluit fecit.* Quid enim difficile *Pſal. 113.* ei, cui velle, feciſſe eſt? Fluitat igitur illis impoſſibilitatis ratio, cùm de Deo diſputant, cui verè dicitur, *Quia* *Dan. 4. &* *impoſſibile tibi nihil eſt.* Itaque nos non ſolùm ſecundum, *Luc. 1.* ſed etiam tertium cælum eſſe negare non poſſumus, *2. Cor. 11.* cùm Apoſtolus raptum ſe ad tertium cælum, ſcriptorum ſuorum teſtificatione confirmet. Dauid etiam cæ- *Pſal. 148.* los cælorum, in illo laudantium Dominum conſtituit choro. Quem imitantes philoſophi, † quinque ſtella- Al. ſep- C rum, ſolis & lunę, globorum conſonum motū introdu- tem. xerunt, quorum orbibus vel potius globis connexa memorāt omnia, quos ſibi innexos & velut inſertos verſari retro, & contrario cæteris motu ferri arbitrantur, eoque impulſu & motu ipſorum orbium dulcem quendā & plenum ſuauitatis atq; artis & gratiſſimi modulaminis ſonum reddi, quomodo ſciſſus aërem artifici motu, & acuta cùm grauibus temperante, ita varios æquabiliter concentus efficiat, vt omnē ſupergrediatur muſici carminis ſuauitatem. Huius rei fidem ſi requiras atque expetas ſenſu nobis & auditu probari, hęſitāt. Nam ſi ve- D ra forent, quomodo tanto motu orbium concrepante, cùm ille cæleſtis orbis cui affixos ferunt ſtellarum curſus, qui ſine intermiſſione voluuntur, concitatiorem habeat conuerſionem, atque acutum ſonum exciter, hic autem lunaris grauiſſimum, non audiretur à nobis, cùm leuiora audire ſoleamus? Fidem ergo eius diſputaoonis ſi teſtimonio noſtro & auditus munere exigamus probari, referunt obſurduiſſe aures noſtras, & hebetiorem nobis ſenſum audiendi factum, propter illam à principio noſtræ generationis concepti ſonitus conſuetudinem. Et exemplum afferunt, eo quòd Nilus fluuiorum maximus, eo videlicet loco vbi ſe ex altiſſimis mōtibus in Catadupa illa præcipitat, magnitudine fragoris ſui E aures accolarum obſtruat, vt audiendi munere carere dicantur. Sed facile his ipſa reſpondet veritas. Nam qui tonitrua audimus nubium colliſione generata tantorum orbium conuerſiones, qui maiori vtique ſicut motu ferri æſtimantur, ita vehementiores ſonitus excitarent, non audiremus? Addunt prætereа, ideo ſonum hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per ſuauitatem eius atque dulcedinem quam † celerrimus ille Al. cele- cælorum efficit motus ab orientalibus partibus vſque berrimus. in occaſum, propria negotia atque opera derelinquerent, & omnia hic otioſa remanerent, quodam humanæ ad cæleſtes ſonos mentis exceſſu. Sed ea quæ ſunt F aliena à ſtudio noſtro, & à diuinæ lectionis ſerie, iis qui foris ſunt, relinquamus: nos inhæreamus ſcripturarum cæleſtium magiſterio.

De firmamento, vtrùm ſit hoc quod in ſuperioribus cælum appellatum eſt, an aliud: & quomodo aqua vera ſuper cælos eſſe poſſit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc deſtruere conantur.

CAP. III.

PRopoſitum igitur nobis eſt, quia dixit Deus, *Fiat firmamentum inter medium aquæ, & ſit diſcernens inter aquam & aquam.* Et hinc tractatus, vtrùm hoc firmamentum appellet quod antè iam fecit, de quo ſcriptum eſt, *In principio fecit Deus cælum & terram.* Nec fallit; quod

aliqui ante nos ita acceperint, eo quòd ſuprà creatum G
auctore Deo & cōditum cælum ſcriptura expreſſerit,
hîc expoſitionem operis creationiſque diffuderit: vt ibi
quaſi ſumma operis breuiter comprehenſa ſit, hîc ope-
rationis qualitas per ipſas concurrētium rerum digeſta
ſit ſpecies. Sed mouet nos, quia & nomen aliud ſignifi-
catur, & ſpecies ſolidior, & cauſa diſcernitur, & perſo-
na cooperatoris adiungitur. Sic enim ſcriptum eſt, *Et
diſcreuit Deus inter mediū aquæ quæ erat ſub firmamento, &
inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentum.* Et primò
volupt id deſtruere quod frequēti ſcripturarum lectio-
ne inolitum, noſtris & impreſſum eſt mentibus, quia
aquæ ſuper cælos eſſe non poſſint: dicentes rotundum
eſſe orbem illum cæli, cuius in medio terra ſit, & in illo H
circuitu aquam ſtare non poſſe, quòd neceſſe eſt defluat
& labatur, cùm de ſuperioribus ad inferiora decurſus
eſt. Quomodo enim aqua ſuper orbē, vt aiūt, ſtare po-
teſt, cùm orbis ipſe voluatur. Hæc eſt illa verſutia diale-
cticæ; Da mihi vnde tibi reſpondeam. Quod ſi non de-
tur, nullum verbum refertur. Petunt ſibi concedi axem
cæli torqueri motu concito, orbem autem terræ eſſe
immobilem: vt aſtruant aquas ſuper cælos eſſe non poſ-
ſe, quòd omnes eas voluendo ſe axis effunderet: quaſi
verò vt concedam illis quod poſtulant, & ſecundùm
eorum opiniones illis reſpōdeam, negare poſſint in illa I
altitudine & profundo & lōgitudinem eſſe & latitudi-
nem, quam nemo poteſt comprehendere niſi is qui im-
Ephes. 3. pletur in omnem plenitudinem Dei, vt Apoſtolus ait.
Quis enim poteſt facilè eſſe diuini operis æſtimator? Eſt ergo la-
titudo in ipſa cæli altitudine. Sunt etiā, vt de his dica-
mus quæ ſcire poſſumus, pleraque ædificia foris rotūda
intus quadrata & foris quadrata, intus rotūda, quibus
ſuperiora ſunt plana, in quibus aqua hærere ſoleat. Quæ
tamē ideo dicimus, vt aduertāt opiniones ſuas opinio-
nibus veriſimilioribus reuinci poſſe, & deſināt tantum
opus Dei, humanæ operationis & noſtræ poſſibilitatis
cōtemplatione metiri. Nos autē ſcripturarum ſeriē at- K
que ordinem ſequimur, & opus cōtemplatione æſtima-
mus auctoris, & quid dictum ſit quærimus, & quis di-
xerit, & cui dixerit: *Fiat* (inquit) *firmamentū in medio a-
quæ, & ſit diſcernēs inter aquas.* Audio firmamentum fieri
per præceptū quo diuideretur aqua, & ab inferiore ſu-
perior diſcerneretur. Quid hoc manifeſtius? Qui iuſſit
diſcerni aquā interiecto & medio firmamento, prouidit
quemadmodū diuiſa atque diſcreta manere poſſit. Ser-
mo Dei, virtus naturæ eſt, & diuturnitatis ſubſtantia,
quoad vſque velit eam manere, qui ſtatuit, ſicut ſcrip-
Pſal. 148. tum eſt: *Statuit ea in ſæculum ſæculi, præceptū poſuit, & non
præteribit.* Et vt ſcias quia de iſtis aquis hoc dixit, quas tu
negas poſſe in ſuperioribus cæli eſſe, audi ſuperiora: L
Ibidem. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ quæ ſuper cælos ſunt,
laudent nomen Domini.* Nonne quaſi aduerſanti tibi dixit.
Ibidem. *Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt:
Statuit ea in ſæculum ſæculi, præceptum poſuit, & non præ-
teribit?* An non videtur tibi auctor idoneus, qui legem
ſuo operi daret? Deus eſt qui dicit, venerabilis natura,
inæſtimabilis magnitudine, immenſus in remuneratio-
1. Cor. 1. nibus, incomprehenſibilis in operibus, cuius altitudinē
ſapiētiæ quis inueſtigare facilis? Iſte dicit filio, id eſt, di-
cit brachio ſuo, dicit virtuti ſuæ, dicit ſapiētiæ ſuæ, dicit
iuſtitiæ ſuæ. Et fecit filius quaſi potēs, fecit quaſi virtus
Dei, fecit quaſi ſapientia Dei, fecit quaſi iuſtitia diui- M
na. Cùm hæc audis, quid miraris ſi ſupra firmamen-
tum cæli potuit, tantæ maieſtatis operatione, vnda
Exod. 15. ſuſpendi? De aliis hæc collige, de iis quæ viderunt oculi
hominū, quomodo ad Iudæorum tranſitum, ſi rationem
quæris, qua ſe vnda diuiſerit. Nō ſolet hoc eſſe naturæ,
vt aqua ſe diſcernat ab aqua, & in profundo interfuſio-
nes aquarum ſine medio ſeparentur. Gelauerunt inquit
fluctus, & firmamenti ſpecie curſum ſuum inſolito ſine
frænarunt. Nonne potuit etiam aliter Hebræum popu-
lum liberare? Sed tibi voluit oſtendere, vt eo ſpectacu-
lo etiam illa quæ non vidiſti, æſtimares eſſe credenda.
Iordanis quoque reflexo amne in ſuum fontem reuer-
Ioſ. 3. titur. Hærere aquā cū labitur, & ita ſurſumque redire in
Pſal. 113. ſuperiora ſine vllo repagulo, impoſſibile habetur. Sed

quid impoſſibile ei, qui dedit poſſe quibus voluit? Dedit Philipp. 4.
poſſe infirmitatibus, vt infirmus dicat, *Omnia poſſum in
eo qui me confortat.* Dicant certè quemadmodum aer co-
gatur in nubem, vtrùm pluuia nubibus generetur, an
ſinu nubium colligatur. Videmus plerumque exire nu-
bes de montibus. Quæro vtrùm de terra aſcendat aqua,
an ea quæ ſuper cælos eſt, largo imbre deſcēdat. Si aſcē-
dit, vtiq; contra naturā eſt vt aſcendat in ſuperiora quæ
grauior eſt, & portetur aere, cùm aër ſubtilior ſit. Aut ſi
conciti orbis totius motu rapitur aqua, ſicut imo orbe
rapitur, ita ſummo orbe diffunditur. Si fundi, vt volunt,
non deſinit; rapi vtique non deſinit: quia ſicut axis cæli
ſemper mouetur, & aqua mouetur & aqua ſemper hau-
ritur. Si deſcendit, manet ergo iugiter ſupra cælos quæ
habet vnde deſcendat. Deinde quid obſtat ſi confiteantur
tur quia aqua ſupra cælos ſuſpenſa ſit? Nam quo verbo
dicunt terram in medio eſſe ſuſpenſam, & immobilem
manere, cùm vtique grauior ſit quam aqua: ea ratione
poſſunt dicere, non præcipitari aquam orbis illius cœle-
ſtis conuerſione, quæ ſuper cœlos eſt. Sicut enim terra
inani ſuſpenditur, vel pōdere librato vndiq; immobilis
perſeuerat: ita & aqua aut grauioribus aut æquis cum
terra pōderibus examinatur. Ideoque non facilè ſuper-
fūditur mare terris, niſi cùm iubetur exire. Deinde cùm
ipſi dicant volui orbem cœli ſtellis ardentibus refulgen-
tem, nōnne diuina prouidentia neceſſariò proſpexit, vt
intra orbem cœli, & ſupra orbem redundaret aqua, quæ
illa feruentis axis incendia temperaret? Propterea quia
exundat ignis & feruer, etiam aqua exundauit in terris,
ne eas ſurgentis ſolis & ſtellarum micātium ardor exu-
reret, & tenera rerum exordia inſolitus vapor læderet.
Quanti fontes, fluuij, lacus irrigant terras, quia eas in-
ternus quidam ignis vaporat? Vnde enim aut arbores
germinarent, aut frumenta vel ſata prorumperent, vel
orta coquerentur, niſi ea interior quoque ignis anima-
ret? Qui etiam de ſaxis frequenter excutitur, & de ipſo
K ſæpe dum cæditur, ligno exilit. Ergo ſicut neceſſaria
ignis creatura, vt ordinata & diſpoſita permaneat, cœ-
lique clementia temperet aquarum rigorem: ita etiam
aquarum redundantia non ſuperflua, ne alterum ab al-
tero conſumeretur: quia niſi conueniens vtriuſque Sap. 11.
menſura ſit, ſicut ignis aquam exſiccat, ita & aqua ex-
tinguit ignem. Ideóque pondere & menſura examina-
uit vniuerſa: numerata enim ſunt ei & ſtillicidia pluuia- Iob. 28. &
rum ſicut in libro Iob legimus, ſciens vel rerum facilem 38.
defectum fore, vel ſolutionem vniuerſitatis, ſi alterum
exſuperaretur ab altero. Itaque vtriuſque temperauit
diſpēdia, vt neq; plus ignis excoqueret, neq; exubera-
ret aqua: ſed imminutio fieret vtriuſq; moderata, quæ
& ſuperfluū detraheret, & neceſſariū reſeruaret. Itaq.
cùm tanta de terris erumpant maximorum fluenta am-
nium: Nilus effuſo Ægyptum ſtagnans flumine: Danu-
bius de occidentalibus partibus, Barbarorū atque Ro-
manos interſecans populos, donec Ponto ipſe cōdatur:
Rhenus de iugo Alpiū vſque in Oceani profunda cur-
ſus ſuos dirigens, Romani memorandus aduerſus feras
gentes muris imperij, Padus maritimorum commea-
tuū Italicis ſubſidijs ſidus inuector: Rhodanus rapido
concitus curſu Tyrrheni æquoris freta ſcindēs, in quo
non mediocre fertur nauigantium periculum, dum in-
ter ſe maris fluctus & amnis fluenta decertant: itémque
de ſeptentrionali parte Phaſis Caucaſeis montibus fu-
ſus cum pluribus aliis in Euxinum ſe præcipitans ma-
re. Prolixum eſt ſingulorum proſequi fluuiorum no-
mina, qui vel in noſtrum mare deriuantur, vel exina-
niuntur Oceano. Cùm tanta igitur vbertas aquarum
ſit, tamen plerumque terra meridianæ plagæ torretur
ardoribus, atque æſtu ſoluta fatiſcit in puluerem, miſe-
randi agricolæ labore conſumpto, vt frequenter ad po-
tum ſiccatis puteis, arido gurgite ſubſidium vitale defi-
ciat. Et erit quidem quando dicat abyſſo, Deſerta eris, Eſai. 44.
& omnes fluuios ſiccabo: ſicut per Eſaiam futurum an- Act. 1. 2.
nunciauit. Sed etiam antequam ille dies adueniat, diui-
no præſtitutus arbitrio, non minimum inter ſeipſa ele-
mentorum natura decernit. Crebrò itaque aut inunda-
tionibus mūdus hic quatitur, aut nimio æſtu & aridita-
te ve-

te vexatur. Noli igitur incredibilem opinari aquarum multitudinem, ſed reſpice ad vim caloris: & incredulus non eris. Multum eſt quod ignis abſorbet: quod vel ex illo nobis debet eſſe manifeſtum, cùm medici vaſa quædam anguſta ore, planiora deſuper, intus concaua, leui lucernæ cõcepto lumine affigunt corpori, quemadmodum calor ille omnem in ſe rapiat humorem. Quis igitur dubitet quòd ignitus æther, & magno feruẽs vapore inflãmaret atque exureret omnia, tuſi lege quadã ſui
Al prohiberetur. † cohibesetur auctoris, vt nec flumina, nec lacus, nec ipſa maria vim eius poſſent reſtinguere. Et ideo deſuper aqua impetu quodã deſcẽdens, in tantos plerumq; imbres rumpitur, vt flumina, lacus repentè repleãtur, ipſa
B
maria exundent. Vnde frequẽter & ſolem videmus madidum atque rorantem. In quo euidens dat indicium, quòd alimentum ſibi aquarum ad temperiem ſui ſumpſerit. Tantum autem ineſt illis impugnandæ veritatis ſtudium, vt ſolem ipſum negent calidæ naturæ eſſe, eò quod albus ſit, non rubicundus aut rutilus in ſpeciem ignis. Et ideo aiunt, quod nec ignitus natura ſit, & ſi quid habet caloris, ſtruut ex nimio motu cõuerſionis accidere. Quod ideò dicendũ putant, vt nihil videatur humoris conſumere, quia calorem quo humor vel minuitur vel plerumque exhauritur, non habeat naturalẽ. Sed nil agunt, cùm iſta componunt: quia nihil intereſt, vtrùm ex natura calorẽ quis habeat, an ex paſſione ali-
C
Al. exurere. qua atq; ex cauſa, quia ignis omnis cõſumptor humoris eſt, vel huiuſmodi materiæ quã flãma conſueuit † exurere. Nam ſiue ex lignis haud quaquã ſemiuſtulatis, ſed inter ſe colliſis, ignis excuſſus excipiatur foliis, æquè flammam adolet, ac ſi de igne accendas facem, ſiue de flammæ lumine lumen accendas, eadem ſpecies & natura eſt luminis, ac ſi illud non naturalis ignis adoleuerit, ſed quem accidens cauſa generauerit. Vel hunc ſaltem contemplentur ſolis calorẽ, quod diuerſa ei Deus conſtituit curſus ſui loca & tempora: ne ſi ſemper in iiſdem moraretur locis, quotidiano ea vapore exureret. Mare
D
ipſum ideo ferunt ipſi ſalſam atque amaram aquam habere, quòd ea quæ fluuius in freta influat, calore abſumatur, tantúmque vapore diurno conſumi, quantùm quotidie ex diuerſis fluuiorũ curſibus inuehatur. Quod ex ſolis quadã diiudicatione fieri perhibetur, qui quod purum ac leue eſt, ſibi rapit: quod graue atque terrenum, relinquit: ex quo remanet ſalſum illud atque aridum quod ſine vſu ac ſuauitate potandi ſit.

Quæ ſit inter cælos & firmamentũ differentia, & firmamentum vnde nuncupatum ſit: quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione.

CAP. IIII.

SEd reuertamur ad propoſitum. *Fiat firmamentũ inter mediũ aquæ.* Non moueat, ſicuti iam dixi, quia ſu-
E
prà cælum ait, hic dicit, *firmamentũ*, quoniam & Dauid
Pſal. 18. dicit, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius*
Rom. 1. *annunciat firmamentum*, hoc eſt, mundi opus cùm videtur ſuum laudat auctorẽ. Inuiſibilis enim maieſtas eius per ea quæ videntur agnoſcitur. Et videtur mihi nomẽ cælorum commune eſſe, quia plurimos cælos ſcriptura teſtificatur: nomen autem eſſe ſpeciale firmamentum. Siquidem & hìc ita habetur: *Et vocauit Deus firmamẽtũ, cælum*, vt videatur ſuprà generaliter dixiſſe, in principio cælum factum, vt omnem cæleſtis creaturæ fabricam comprehenderet: hìc autem ſpecialem firmamenti hu-
F
ius exterioris ſoliditatem, quod dicitur cæli firmamentum, ſicut legimus in hymno prophetico: *Benedictus es in firmamento cæli.* Nam cælum, quod *οὐρανὸς* Græcè dicitur, Latinè quia impreſſa ſtellarum lumina velut ſi-
Dan. 3. gna habeat, tanquã cælatũ appellatur: ſicut argentum quod ſignis eminentibus refulget, cælatum dicimus. *οὐρανὸς* autem *ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι*, vel *ὁρᾶσθαι* dicitur, quod
Hexaëmeron. lib. 5. c. 22. videatur *τὴν ὅλην ὁρᾶν αὐτόθεν γῆν*. Igitur comparatione terræ quæ obſcurior eſt, *οὐρανὸς* nuncupatur, quia lucidus eſt, tanquam viſibilis. Vnde puto & illud dictũ: *Vo-*
Gen. 1. infr. *latilia cæli ſemper vident faciem patris mei qui in cælis eſt*, & volantia circa firmamentũ cæli eoquod poteſtate, quæ ſunt in illo viſibili loco ſpectent hæc omnia, & ſub-
3. Reg. 17. iecta ſuis habeãt cõſpectibus. Deniq; clauſũ cælũ dictũ
A
eſt tẽporibus Eliæ, quando Achab & Ieſabel perfidia regnabat: cui populus regali ſacrilegio deſeruiret, eò quòd nemo ad cælũ oculos erigebat, nemo eius auctorẽ venerabatur, ſed ligna & lapides adorabant. Vnde hoc colligimus, quia in maledictionibus populi Iſraël dixit Deus, *Erit tibi cælum ſuper caput tuum æreum, & terra* Leuit. 26.
eius ferrea, quando pretium perfidiæ luens populus Iudæorum, intemperie cęli, & terrę infœcunditate multabatur. De cælo enim cauſa fertilitatis. Deniq; & Moyſes benedictiones tribuit Ioſeph à finib. cęli & rore & abyſ- Deut. 33.
ſis fontium deorſum venientibus, & ſecundùm horam à ſolis curſu & à conuenientibus menſibus & à vertice
B
montium & collium æternorum dedit, eo quòd moderatione cęleſti, terrarum fœcunditas nutriatur. Ferreum ergo cælum, quod nullum exudat humorem, quando
† nullus nubibus imber erũpit. Eſt etiam ferreũ cęlum Al. nullis.
ſi nobſcurus aër, preſſus atque nebuloſus colore ferrugineo, quando rigore frigoris ſtringitur terra, tunc veluti ſuper caput noſtrum humor ſuſpenſus videtur, & per momenta imminere. Plerunique etiam glacialibus vẽtorum flatibus rigentes aquæ conſolidãtur in niuem, & rupto aere nix funditur. Neque enim firmamentũ hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore aut penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non ſit inualidum, nec remiſſum. Vnde & de tonitrubus, quæ conceptio intra
C
ſinum nubium ſpiritu, cum ſe vehementer eruptura eliſerint, magno concrepant ſonitu, ait ſcriptura: *Firmãs tonitrua*: A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatũ, vel quòd diuina virtute firmatũ ſit, ſicut ſcriptura nos docet, dicens, *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* Amos 4.
Nec prætereit, retuliſſe aliquos, cælos cęlorum ad intelligibiles virtutes, firmamentum ad operatorias: Et ideo Pſal. 150.
laudare cælos vel enarrare gloriã Dei, & opera manuũ eius annuntiare firmamentum. Sed non quaſi ſpiritalia, Pſal. 18.
ſed quaſi opera mundi enarrant, quemadmodum ſupra diximus. Alij quoque purificatorias virtutes interpretati ſunt aquas, quæ ſuper cælos ſunt. Accipimus hæc Pſal. 148.
D
quaſi ad tractatus decorem: nobis tamen non alienum videtur atque abſurdum, ſi aquas veras propter illam cauſam quam diximus, intelligamus. Nam & ros & gelu & frigus & æſtus, ſecundùm hymnum propheticum, *benedicunt Dominum, benedicit & terra*: & illa non Dan. 3.
ad intelligibiles naturas referimus, ſed ad veritatem. Laudant etiam dracones Dominum, quia natura corũ Pſal. 148.
& ſpecies cum videtur, non minimùm vel decoris offundit, vel ineſſe rationis oſtendit.

Quòd opus Dei, eſt opus patris & filij: quod videre Dei, eſt probare, quid ſit pulchritudo: & laudatur opus ſecundi diei.

CAP. V.

ET *vidit Deus quia bonũ.* Facit filius, quod vult pater: laudat pater, quod facit filius. Nihil in illo naturæ degeneris inuenitur, cuius opus a paterna nõ degenerat voluntate. Vidit vtique, nõ oculis corporalibus intendit, ſed definiuit plenitudini gratiæ conuenire, vt mihi eius iudicium cognoſceretur. Nos enim ſolemus etiam de iis quæ diuina ſunt diſputare. Et quid mirũ, ſi de opere retractare poſſint, qui de ipſius operatoris generatione faciunt quęſtiones? Ipſum in iudicium vocant, ipſum inæqualem atque degenerem aſſerere conãtur. Ideo legis, Et dixit Deus, & fecit Deus. Eodẽ pater & filius ma-
F
ieſtatis honorantur nomine. *Et vidit Deus quia bonũ.* Dixit tanquã omnia quæ pater vellet ſcienti, & vidit tanquam omnia quæ filius faceret ſciẽtia tenens, & efficiẽs operatione conſorti. *Vidit quia bonũ.* Non vtiq; cognouit, quod neſciebat: ſed probauit, quod placebat. Non quaſi incognitum placuit opus, quia nec quaſi incognitus pater qui complacuit in filio, ſicut ſcriptum eſt,
Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Scit Math. 3. & 17.
autem ſemper filius voluntatem patris; & pater filij, & audit patrem filius ſemper, & pater filium per vnitatem naturæ, voluntatis atque ſubſtantiæ. Denique teſtatur hoc in Euangelio ſuo filius, dicens ad patrem, *Sciebam,* Ioan. 11.
quia ſemper me audis. Imago eſt enim inuiſibilis Dei fi- Coloſſ. 1.
lius: omnia patris quaſi imago exprimit, omniã eius

Digitized by Google

quaſi plendor gloriæ illuminat nobis atque manifeſtat. Vidit & filius patris opus, ſicut & Pater Filij, ſicut & ipſe Dominus declarauit: *Non poteſt filius facere à ſe quidquam, niſi quod viderit facientem patrem.* Vidit ergo facientem patrem, & vidit per ſecretum inuiſibilis naturæ. Et audit ſimiliter. Denique ait, *Sicut audio, iudico: & iudicium meum verum eſt, quia non ſum ſolus: ſed ego, & qui miſit me pater.* Hoc myſticum eſt, illud morale. Vidit mihi, probauit mihi. Quod Deus probauit, tu reprehenſibile ne dixeris: quoniam *quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris*, ſcriptum tibi eſſe meminiſti; ergo bonum Dei nemo blaſphemet. Si firmamentum (H) bonum, quanto magis bonus eius creator, etiamſi Ariani nolint, Eunomiani reclament, radicis degeneris fructus deterior. *Vidit*, inquit, *Deus quia bonum* Solent artifices ſingula prius facere, & poſtea habili commiſſione connectere: & qui vultus hominum vel corpora excudunt de marmore, vel ære fingunt, vel ceris exprimunt, non tamen ſciunt, quemadmodum ſibi poſſint membra ſingula conuenire, & quid gratiæ adferat futura conne- (G) xio: & ideo aut laudare non audent, aut pro parte laudant: Deus verò tanquam æſtimator vniuerſitatis, prævidens quæ futura ſunt, quaſi perfecta iam laudat, quæ adhuc in primi operis exordio ſunt, finem operis cognitione præueniēs. Nec mirum ſi apud quem rerum perfectio, non in conſummatione operis, ſed in ſuæ prædeſtinatione eſt voluntatis, laudat ſingula, quaſi conuenientia futuris, laudat plenitudinem ſingulorum venuſtate compoſitam. Illa eſt enim vera pulchritudo, & in ſingulis membris eſſe quod deceat, & in toto, vt in ſingulis gratia, in omnibus formæ conuenientis plenitudo laudetur. Sed iam etiam ſecundus nobis claudatur dies, ne dum opus adſtruimus firmamenti, infirmiores eos qui audiunt, dicendi prolixitate faciamus, dum in noctem ſermo producitur, quæ adhuc carens lunæ ſtellarúmque lumine (nondum enim luminaria creata ſunt cæli) obſcuritatem poſſit afferre remeantibus: ſimul vt cibo potúque curentur corpora, ne animis epulantibus, fragilitas carnis de nocturno quoque ieiunio conqueratur.

Heb. 1.
Ioan. 5.
Ioan. 5. & 8.
Act. 10.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium tertij libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad IV. agit de collectione aquarum in locum vnum, & de terræ apparentia.
A cap. V. vſque ad XIII. agit de germine terræ, & quam illud ſit varium, tam quoad modum naſcendi, quàm quoad modum nutriendi, diſſerit.
A cap. XIV. vſque ad finem libri digreditur circa proprietates & mutationes aquarum, circa arborum & virgultorum germina, circa Dei magnam in illis virtutem ac proſpicientiam: ad hæc omnia accuratè obſeruanda hominem inuitat.

CAPITA TERTII LIBRI.

1. *Optat, vt ſicut omnes aquæ ſub cælo die tertio in vnam collectionem Dei imperio coierunt, ſic omnis populus in vnam* Chriſti *coeat Eccleſiam.*
2. *Firmat rationem ſuperiùs poſitam, qua terra dicebatur inuiſibilis: & quod Dei imperio omnis aqua ſub cælo in vnum coierit locum, vt limitem ſibi præfixum, oſtendit.*
3. *Soluuntur duæ dubitationes. Altera, cùm aqua per diuerſas adeo terræ partes diffuſa ſit, quomodo in vnam collectionem potuerit coire. Altera, cùm qualibet regio nomen dederit aquæ tranſeunti, quomodo ipſa aqua vnum ſortita fuerit nomen.*
4. *In contextu cur dictum ſit,* Appareat arida: *& non magis,* Appareat terra, *explicatur: & deſcribuntur propriæ cuiuſque elementi qualitates.*
5. *De eo quod à quibuſdam additum perhibetur,* Et congregata eſt aqua in collectiones ſuas, *&c. de vtilitate & ſingulari laude maris.*
6. *Quomodo conuenerit vt terræ daretur ſpecies & vis germinandi: ac de virtute & vtilitate huius vocis, qua Deus dixit,* Germinet terra herbam virentem fœni, *&c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam adſcribunt ſoli.*
7. *Cur priùs pecori pabulum quàm cibus homini ſit creatus: ac de myſterio herbæ virentis, & floris fœni, cum exhortatione noſtri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi, aliorúmque hæreticorum.*
8. *De germine ac ſeminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo: de laude quoque agri pleni, & ſalubritate ſucci herbarum, virgultorumque ac foliorum remediis.*
9. *Quòd non ſine ratione cum vtilibus etiam lethalia & pernicioſa generentur: & de ordine productionis terræ.*
10. *Quomodo terra ſecundùm genus ſuum dicatur proferre ſemina, cùm plerumque ſemina iacta degenerent: ac de diuerſitate ſeminis diaboli, & ſeminis Chriſti, & quando homo verbum ſuum ſeminauerit ſuper terram.*
11. *De ortu arborum atque roſarum, & quomodo roſa humanæ vitæ ſpeculum præferat.*
12. *De vitis commendatione, & quomodo exemplū eius ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſſendum ſit.*
13. *De arborum varietate, ac diuerſis earum vtilitatibus & ornatibus, fructuúmque ſuorum atque ſuccorum proprietatibus & medelis.*
14. *De ſimplicium pomorum differentia, foliorúmque diuerſitate.*
15. *Quòd non facile ſit ſingularum rerum exquirere proprietates: & de varia mutatione aquæ, quæ omnium virgultorum nutrix eſt: de differentia quoque lachrymarum arborum: ac tandem de diffuſioris perſcrutationis excuſatione.*
16. *Quēadmodum ad verbum Domini aquarū curſu ſubitò omnis virgultorum creatura effloruerit, & victū atq; medullam miniſtrauerit quomodo præterea vniuerſa gignētia aut ſemina habeant, aut aliqua, quæ cum virtute ſeminum videantur conuenire: ac de magna Dei virtute in ſingulis.*
17. *De reprehenſione ſurditatis humani cordis, & de incomprehenſibili admirandáque Dei etiam in paruis prouidentia: de primo quoque cultore vitium, & commendatione vini.*

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. III.

AGENS DE OPERE TERTII DIEI.

ET dixit Deus, Congregetur aqua quę ſub cælo eſt, in congregationē vnam, & appareat arida. Et factum eſt ſic. Et congregata eſt aqua quę ſub cælo eſt, in congregationes ſuas, & apparuit arida. Et vocauit Deus aridā, terrā & cōgregationes aquarum, vocauit maria. Et vidit Deus quia bonū, & dixit Deus; Germinet terra herbā fœni, ſeminantē ſemen ſecundùm genus & ſecundùm ſimilitudinē & lignū pomiferum faciens fructū, cuius ſemē eius in ipſo ſit ſecundū genus ſupet terram. Et factū eſt ſic. Et germinauit terra herbā fœni ſeminantē ſemen ſecundùm genus, & ſecundùm ſimilitudinē: & lignum pomiferū faciens fructum, cuius ſemen eius in ipſo ſecundū genus ſupet terram. Et vidit Deus quià bonū. Et factum eſt veſpete, & mane dies tertius.

Optat, vt ſicut omnes aquæ ſub cælo die tertio in vnam collectionem Dei imperio coierunt, ſic omnis populus in vnā Chriſti coeat Eccleſiam.

CAP. I.

DEus tertius nobis hodie in ſermone naſcatur, qui ortus eſt in lectione. Præclarus dies, qui terram à naufragio liberauit, dicente Deo, *Congregetur aqua quæ eſt ſub cælo, in cōgregationē vnā.* De quo prę fationē adoriri placet. *Congregetur aqua,* dictum eſt, & congregata eſt, & frequenter dicitur, congregetur populus, & non congregatur. Non mediocris pudor eſt, imperio Dei ſenſibilia elementa parere, & homines non obedire, quibus ſenſus ab ipſo tributus eſt auctore. Et fortaſſe hic pudor fecerit, vt hodie plures conueniretis: ne quo die congregata eſt aqua in congregationem vnam, eo die populus nequaquam congregatus in Eccleſiam Domini videretur. Nec hoc ſolum obedientis aquæ exemplum habemus, nam & alibi

Pſal. 67. ſcriptum eſt, *Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt.* Neque enim non veriſimile videtur de aquis dictum, quando alibi quoque idem Propheta ait; *Mare vidit & fugit, Iordanis conuerſus eſt retrorſum.* Hoc enim

Pſal. 113. verè factum quis ignorat, quòd ad Hebræorum tranſitùm mare fugerit, quando ſe vnda diuiſit, tranſiuit populus pulueruleuto veſtigio, petiſſe mare

Exod. 14. credens, fugiſſe fluctus? Denique credidit hoc Ægy-

al. illi. ptius, & ingreſſus eſt: ſed † illa redijt vnda, quæ fugerat. Nouit ergo aqua & congregari & timere & & fugere quando Deus præcipit. Hanc imitemur aquā & vnam congregationem Domini, vnam Eccleſiam nouerimus. Congregata eſt hîc quondam aqua ex omni valle, ex omni palude, ex omni lacu. Vallis eſt hæreſis, vallis eſt gentilitas, quia Deus montium eſt, non valliū. Denique in Eccleſia exultatio eſt, in hæreſi & gentilitate fletus & mœror. Vnde ait, *Diſpoſuit in conualle*

3. Reg. 20. *fletus.* Ex omni igitur valle congregatus eſt populus ca-

Pſal. 83. tholicus. Iam non multæ congregationes ſunt, ſed vna eſt congregatio, vna Eccleſia. Dictum eſt & hîc, Congregetur aqua ex omni valle, & facta eſt congregatio ſpiritalis, & factus eſt vnus populus: ex hæreticis & gen-

al. humilis. tilibus repleta Eccleſia eſt. Vallis eſt ſcena, vallis eſt circus, vbi currit mendax equus ad ſalutem, vbi † vilis & abiecta contentio, vbi litiū fœda deformitas. Ex his igi-

Pſal. 32. tur qui circo inhærere conſueuerant, fides creuit Eccleſiæ, quotidianus cœtus augetur. Palus eſt luxuria, palus eſt intemperantia, palus eſt incōtinentia: in qua voluta-

2. Pet. 2. bra libidinum ſunt, beſtiarū murmura, latibula paſſionum: vbi merſantur quicunque inciderint, & nō emer-

A gunt: vbi labuntur pedum veſtigia, fluitant ſingulorum inceſſus: vbi fulicæ ſe dum lauant, polluunt: vbi flebiles deſuper gemitus columbarū: vbi pigra teſtudo cœnoſo hæret in gurgite, denique aper in palude, ceruus ad fon-

tes. Ex omni igitur palude, vbi quaſi ranæ veterē querelam canebant, congregata eſt fides, congregata eſt puritas animi mentiſque ſimplicitas. Cōgregata eſt aqua ex Pſal. 41.

omni lacu, & ex omni fouea, vt nemo fodiat foueā fratri ſuo, in quam ipſe incidat: ſed omnes ſe inuicem diligant, omnes ſe inuicem foueant, & quaſi vnum corpus diuerſa ſe membra ſuſtentent: quos non mortiferi cantus, & acroamata ſcenicorū quæ mentem emolliant ad amores, ſed concentus Eccleſiæ, & conſona circa Dei Prou. 6.

B laudes populi vox, & pia vota delectent: quibus non purpurea peripetaſmata, nō aulæa pretioſa ſpectate voluptati ſit, ſed hanc pulcherrimam mundi fabricam, bñe diſtantium inter ſe elementorū copulam, cælū ſicut camerā extenſum, vt inhabitantes in hoc mundo tegat, Eſa. 40

terram ad operandum datā, diffuſum aerem, clauſa maria, populum hunc diuinæ operationis organum, in quo diuini modulamen reſultet oraculi, & Dei ſpiritus intus operetur, templū iſtud ſacrarium Trinitatis, ſanctitatis domicilium, Eccleſiam ſanctam, in qua refulgent aulæa cæleſtia, de quibus dictū eſt, *Dilata locum tabernaculorum tuorum, & aulæorum tuorum: fige, ne parcas: longiores fac funiculos tuos, & palos tuos confirma: adhuc in dexteram & ſiniſtram extende, & ſemen tuum gentes hereditate poſſidebit. & ciuitates deſertas inhabitabit* Eſaia 54

C Habet ergo aulæa, quibus attollit vitam bonam, peccata tegit, culpam obumbrat. Hæc eſt Eccleſiā quæ ſuper maria fundata eſt, & ſuper flumina præparata. Supra vos enim cōfirmata eſt & præparata, qui ſicut flumina puro in eam † vndique fonte decurritis, de quibus dictum eſt *Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam à voce aquarum multarum.* Et addidit, *Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelſis Dominus.* Bona flumina hauſiſtis enim ex illo perenni & pleno fonte, a quo fluxit is qui ait vobis, *Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Hoc autem dicebat de ſpiritu, quem incipiebant accipere qui credituri erant in eum. Sed iam quaſi boni Iordanes reuertimini mecum in originem.

Pſal. 3. | al. mundi. | Pſal. 92. | Ibidem. | Ioan. 7. | Pſal. 11.

D

Firmat rationem ſuperius poſitam, qua terra dicebatur inuiſibilis, & quod Dei imperio omnis aqua ſub cælo in vnum coierit locum, vt limitem ſibi præfixum oſtenderit.

CAP. II.

COngregetur (inquit) *aqua quæ ſub cælo eſt, in congregationem vnam & appareat arida. Et factum eſt ſic.* Fortaſſe parum crediderint aliqui ſuperioribus ſermonibus noſtris, quibus tractauimus inuiſibilem ideò fuiſſe terram, quod aquis operta tegeretur, vt corporeis oculis

E videri non poſſet. Ad ſe enim Propheta retulit, hoc eſt, ad noſtram conditionem, non ad diuinæ maieſtatē naturæ, quæ vtique omnia videt. Sed vt aduertatis quia non quaſi noſtri ingenii probandi gratia, ſed veſtræ cauſa inſtructionis ſuſcepimus hunc tractandi laborem: adſtipulante nobis lectionis ſerie, teſtificamur quæ apertè probat, poſt congregationē aquæ quæ erat ſuper terra, & poſt deriuationem eius in maria, apparuiſſe aridam. Deſinat ergo qui nobis dialecticis diſputationibus mo-

F uere negotia ſolent, dicentes, Quomodo terra inuiſibilis: cùm omnis corpori naturaliter & ſpecies & color inſit: omnis autem color ſit ſubiectus aſpectui? Clamat Dei vox, *Congregetur aqua & appareat arida.* Et iterum ſcriptura dicit, *Congregata eſt aqua in congregationem vnam & apparuit arida.* Quid opus fuit iterare, niſi occurrendum quæſtionibus iudicaſſet Propheta? Nónne videtur dicere, Non dixi inuiſibilem ſecundùm naturam,

Digitized by Google

ſedſecundùm ſuperfuſionem aquarum? Denique addi-
dit ſublato velamine apparuiſſe aridam, quæ antè non
videbatur. Iterum quoque quæſtiones alias † ſerunt, di-
al. Afferunt. centes. Si in congregationibus diuerſis aquæ erant, quo-
modo ſi illæ congregationes in ſuperioribus erant, non
defluebat aqua in eum locum ad quem poſtea Domini
imperio deriuata eſt? Natura enim aquarum ſponte in
inferiora prolabitur. Sin verò in inferioribus erant illæ
congregationes, quomodo contra naturam ſuam aqua
ad ſuperiora conſcendit? Itaque aut ſecundùm natura-
les curſus imperio non eguit: aut contra naturã imperio
proficere non potuit. Cui quæſtioni facilè reſpondebo,
ſi mihi ipſi ante reſpondeant ante præceptum Domini
hãc aquæ fuiſſe naturã vt laberetur & flueret. Nõ enim
ex vſu hoc habet cæterorum elementorũ, ſed ſpeciale &
propriũ: non ex quodam ordine, ſed magis ex volun-
tate & operatione Dei ſummi. Quid iuſſerit Deus au-
diunt. Vox autẽ Dei, efficiens natura eſt. Eam vocẽ effe-
ctus operationis impleuit. Cœpit labi aqua, & in vnam
cõfluere congregationẽ, quę antè erat diffuſa per terras,
Eſai. 64. & plurimis receptaculis inhærebat. Curſum eius antè
nõ legi, motũ eius ante non didici: nec oculus meus vi-
dit, nec auris audiuit. Stabat aqua diuerſis locis, ad vo-
cem Dei mota eſt. Nonne videtur quia naturã ei huiuſ-
modi vox Dei fecit, & ſecuta eſt creatura præceptum, &
vſum fecit ex lege? Primæ enim conſtitutionis lex, for-
mam in poſteros dereliquit. Denique ſemel diem fecit
& noctem: Ex illo manet vtriuſque ſucceſſio, & diutur-
na reparatio. Iuſſa eſt etiam aqua currere in congrega-
tionem: Ex illo currit, fontes labuntur in fluuios, in freta
currunt flumina, lacus deriuantur in maria, ipſa ſe aqua
præcedit, vrget & ſequitur. Vnus eſt ductus, vnum cor-
pus. Et cùm ſit altitudo diuerſa, indiſcreta tamen dorſi
eius æqualitas. Vnde & æquor appellatum arbitror,
quòd ſuperficies eius æqualis ſit. Reſpondi ſecundùm
illorum propoſitum, illi nunc reſpondeant mihi, ſi vn-
quam viderunt fontes ex inferioribus ſcaturire, de paui-
mento aquam ſurgere. Quis eam cogit? Vnde prorum-
pit? Quemadmodum non deficit? Quomodo fit vt ima
ſolidiora vndam vomant? Hæc ſecundum occultæ ſe-
creta naturæ. Cæterùm quis ignorat quòd rapido ple-
al. Deriuata. rumque impetu in ima deſcendens, in ſuperiora ſe ſub-
rigat, atque in ſupercilium montis attollat? plerumque
etiam canalibus manu artificis † derinata, quantum de-
ſcenderit, tantum rurſus aſcendat? Itaque ſi vel impetu
ſuo fertur, vel artificis deriuata ingenio, contra naturã
ſuam ducitur & eleuatur, miramini ſi diuini operatione
præcepti aliquid ad vſum naturæ eius acceſſit, quod in
Pſal. 32. vſu antè non fuerit? Dicant nunc mihi quomodo tan-
quã in vtrẽ congregauerit aquas maris, vt ſcriptum eſt:
quomodo eduxerit de petra aquam. Qui potuit de petra
educere aquam quæ non erat, non potuit aquam edu-
ducere quæ erat? *Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ,*
Pſal. 77. clamat Dauid, *& torrentes inundauerunt.* Et alibi, *Super*
Pſal. 103. *montes ſtabunt aquæ.* Habet in Euangelio, quòd cùm
Matth. 8. grauis eſſet procella, & magnus in mari motus, ita vt
trepidarent Apoſtoli naufragij periculum, excitauerunt
dormientem in puppi Dominum Ieſum, & ſurgens im-
perauit vento & mari: ſedata tempeſtas eſt, refuſa tran-
quillitas. Qui potuit imperio mare totum ſedare, non
Gen. 7. potuit aquas imperio mouere? Atqui in diluuio ſic acce-
pimus, quòd eruperint abyſſi fontes, & quod induxerit
Gen. 8. poſtea ſpiritum, & ſiccauerit aquam: ſi nolunt obediſſe
naturam, vſumque elementi imperio Dei eſſe conuer-
ſum, vel hoc concedant, potuiſſe immiſſo vento aquas
currere, quod quotidie videmus in mari, vt inde aquæ
Exod. 14. currant, vnde flauerit ventus. Si tempore Moyſi excita-
to auſtro valido ſiccatum eſt mare, eodem modo ſiccari
non potuit congregatio aquarum, & in mare profluere
Num. 20. aqua, quæ poſtea diuiſa eſt in profundo? Sed diſcant na-
turam poſſe conuerti, quando petra aquas fluxit, & fer-
4. Reg. 6. rum aquæ ſupernatauit, quod vtique Eliſæus orando
facere meruit, non imperando. Si igitur Eliſæus ferrum
Ioan. 11. leuauit cõtra naturam, Chriſtus aquas mouere non po-
tuit? Sed mouit, qui potuit dicere, *Lazare veni foras:* &
mortuum ſuſcitauit, Deus enim quod iubet, facit. Ita-

A que pari exemplo dictũ accipe, *Congregetur aqua, & con-*
gregata eſt. Dicendo autem *congregetur*, non ſolùm mouit
eam de loco, ſed etiã ſtatuit in loco, vt non præterflue-
ret, ſed maneret. Hoc vtique maioris miraculi eſt, quo-
modo omnes congregationes in vnam congregationẽ
confluxerint, & vna congregatio nõ adimpleta ſit. Nam
& ſcriptura hoc inter miracula conſtituit, dicendo. *Om-*
nes torrentes eunt in mare, & mare non adimpletur. V- Eccleſ. 1.
trumque igitur ex præcepto Dei, vt & fluat aqua & non
ſuperfluat. Circũſcripta igitur impoſito fine maria clau-
duntur, ne ſuperfuſa terris inundent omnia, & deſtituto
aruorum cultu, munus terrenæ fœcunditatis impediãt.
B Cognoſcant igitur diuini eſſe præcepti, operationiſque
cæleſtis. Ait enim Dominus per nubem ad Iob inter
alia etiã de maris clauſtro: *Poſui ei fines, apponens clau-* Iob. 38.
ſtra & portas. Dixi autem ei, Vſque huc venies, nec tranſ-
grediens, ſed in te ipſo conterentur fluctus tui. Nonne ipſi
videmus mare frequenter vndoſum ita vt in altum flu-
ctus eius tamquam mons aquæ præruptus inſurgat, vbi
impetum ſuum ad littus illiſerit, in ſpumas reſolui, re-
pagulis quibuſdam arenæ humilis repercuſſum: ſecun-
dùm quod ſcriptum eſt, *Aut non timebitis me, dicit Do-* Hier. 5.
minus, qui poſui arenam fines mari? Infirmiſſimo itaque
omnium vilis ſabuli puluere vis maris in tempeſtate co-
hibetur, & velut habenis quibuſdam cæleſtis imperij
C a præſcripto ſibi fine reuocatur, violentique æquoris
motus in ſeſe frangitur, atq; in reductos ſinus ſuos ſcin-
ditur. Cæterum niſi vis ſtatuti cæleſtis inhiberet, quid
obſtaret quin per plana Ægypti, quæ maximè humilio-
ribus iacens vallibus campeſtris aſſeritur, mare Rubeũ
Ægypto pelago miſceretur? Denique docent hoc qui Ariſt. l. 1.
voluerunt hæc duo ſibi maria connectere, atque in ſe Meteorol.
transfundere. Seſoſtris ſanè Ægyptius, qui antiquior
fuit, & Darius Medus, qui maioris contuitu potentiæ,
in effectum voluit producere quod ab indigena fuerat
antè tentatũ. Quæ res indicio eſt, quòd ſuperius eſt ma-
re Indicũ, in quo mare rubrũ, quam æquor Ægyptium
D quod inferius alluit. Et fortaſſe ne latiùs ſe mare effun-
deret, de ſuperioribus ad inferiora præcipitans, ideo
molimina ſua rex vterque reuocauit.

Soluuntur duæ dubitationes: altera, cùm aqua per diuerſas adeò terræ partes diffuſa ſit, quomodo in vnam collectionem potue-ris coire. Altera, cum quælibet regio nomẽ dederit aquæ tranſ-euntis, quomodo ipſa aqua vnum ſortita fuerit nomen.

CAP. III.

QVæro nunc, cùm dixerit, *Congregetur aqua in congre-*
E *gationem vnam*; quomodo diffuſas per lacus, palu-
des, ſtagna, aquas & ſuperfuſas vallibus & campis om-
nibuſque planioribus locis, currentibus fontibus atq;
fluminibus vna potuerit recipere collectio: aut quomo-
do vna collectio, cùm hodiéque diuerſa ſint maria?
Nam & Occeanum mare dicimus, & Tyrrhenum, &
Adriaticũ, & Indicum, & Ægyptium, & Pontum, &
Propontidem, & Helleſpontum, & Euxinum, Ægæum
Ionium, Atlanticum. Plerique etiã Balthicum, & Sep-
tentrionale Caſpium appellant mare. Vnde conſidere-
mus Scripturæ verba, quæ librato ſunt trutinata exami- Plato in
ne. *Congregetur* (inquit) *aqua in congregationem vnam.* Vna Timæo.
aquarũ iugiſque & continua congregatio eſt, ſed diuerſi
F ſinus maris, vt quidã de ſcriptoribus forenſib. ait. Nam- al. Indico
que maris noſtri ſinus portus ampliſſimus, meritóque
in diuerſis locis diuerſa ſunt nomina, quia vocabula a-
quis, ex regionum vocabulis adhæſerunt. Vna autem
congregatio aquarum, eò quod iugis vnda atque con-
tinua † Pontico mari vſque ad Gaditani oram littoris
& inde in mare Rubrum, extremo circumfuſo orbem
terrarum, includit Occeano, interius quoque Tyrrheno
Adria. Adriæ cætera maria miſcẽtur, nominibus diſtin-
cta, non fluctibus. Vnde pulchrè habes, quia Deus con-
gregationes aquarũ vocauit maria. Ita & vna eſt gene-
ralis collectio, quæ dicitur mare, & multæ collectiones
quæ maria pro regionibus nuncupantur. Sicut enim
multæ terræ, vt Africa, Hiſpania, Thracia, Macedo-

tia, Syria, Ægyptus, Gallia, atq; Italia, pro regionum *Pſal. 88.* appellantur vocabulis, & vna eſt terra: ita multa dicuntur pro locorũ appellationibus maria, & vnum eſt mare, ſicut ait Propheta, dicens, *Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundaſti,* Aquilonem & mare tu creaſti. *Iob. 38.* Et ad Iob ipſe Dominus ait, *Concluſit autẽ mare portis.* Nunc quia de vna collectione diximus, illud occurrit, verùm cũ per omnẽ ferè terram & ſuper terram fuerint aquæ per vales agrorum, concaua montiũ planitiẽmque camporũ modò æquoris fuſa congregatio vnà potuerint omnes illas aquas recipere atq; exinanire terras, quæ antè fuſo per vniuerſũ flumine ſtagnabantur? Nam ſi tunc opera erant omnia, non diceret, viſa eſt terra, niſi te rectam vellet locis omnibus *Gen. 7.* demonſtrari. Si diluuiũ Noë tẽpore abſcondit & montes, quando aquarũ iam & ſuper cælos & infra firmamẽtum fuerat facta diſcretio, quantò magis dubitari non poteſt? etiã montium vertices illa ſuperfuſione latuiſſe? Quò igitur illa omnis aquarum redundantia deriuata eſt? Quæ receptacula eam tam continua atque connexa abſorbere potuerunt? De quo multus nobis poteſt ſermo ſuppetere. Primùm, quia potuit creator omniũ, & ipſarum terrarum ſpatia diffundere: quod aliqui ante nos confirmantes, propria poſuêre ſententia. Ego quid facere potuerit, nunc prætermitto: quid fecerit, quod apertè ſcripturarũ auctoritate non didici, quas ſecretũ prætereo, ne fortè etiã hinc alias ſibi quæſtiones requirant. Aſſero tamen ſecundùm ſcripturas, quia potuit locorum humilia & camporũ aperta diffundere, ſicut *Eſai. 45.* ipſe ait. *Ego ante te ambulabo, & montes planos faciam.* Potuit etiam ipſa aquarũ vis profundiora ea facere quæ inſederat, tanto fluctuum motu, tantóque æſtu concitatioris elementi, qui quotidie ima pelagi torquère, & arenas vertere ſoleat de profundo. Quis deinde ſciat, in quantum ſe illud magnum & inauſum nauigantibus atque intentatum nautis fundat mare, quod Britanias frementi includit æquore, atque in vlteriora & ipſis fabulis inacceſſa ſecreta ſe porrigit? Quis deinde colligat, quantum Lucrino & Auerno in Italia, Tiberiadi quoque in Palæſtina, & ei lacui qui inter Palæſtinã & Ægyptum Arabiæ deſerta protendit, portubúſque diuerſis Auguſti atque Traiani, cæteriſque per vniuerſum orbẽ infuſum addiderit mare? Si ſunt etiam non cõfuſi lacus, & ſtagna quæ non miſcentur fluctibus, vt Larius & Benacus, Albanus quoq; aliiq; plures; quomodo vna congregatio aquarũ? Sed quemadmodum dicitur, quia fecit Deus duo luminaria, id eſt, ſolẽ & lunã, cùm ſint vtriq; & ſtellarum lumina: ita & vna cõgregatio dicitur, cùm ſint plurimæ. Neq; enim annumerãtur, quæ nõ conferũtur.

Quid in contextu dictũ ſit, Appareat arida; *& non magis* Appareat terra, *explicatur: & deſcribuntur propriæ cuiuſque elementi qualitates.*

CAP. IV.

SEd, vt videtur, quoniam de mari loquebamur, aliquãtulum excidimus; ad propoſitum reuertamur, & conſideremus quid ſit quod ait Dominus, *Congregetur aqua in vnam congregationem, & appareat arida:* & non dixerit terra. Quod præclarè poſitum quis non aduertat? Terra enim poteſt & luto eſſe permixta, aquis madida, eius ſpecies ſuperfuſis aquis nõ appareat. Arida autem non ſolùm ad genus, ſed etiam ad ſpeciem terrarum refertur, vt ſicca, vtilis, ſulcabilis ſit & apta culturis. Simul proſpectũ eſt, ne videatur ſole magis quã Dei præcepto eſſe ſiccata, quia arida facta eſt antequã ſol crearetur. Vnde & Dauid diſcernens mare & terrã, ait de Do- *Pſal. 94.* mino Deo, *Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud: & aridã manus eius fundauerũt.* Arida enim expreſſio naturæ eſt, Terra, appellatio quædã ſimplex negotij, quæ in ſe habeat proprietatẽ. Sicut enim animal generis ſignificatio eſt, cui ineſt propriũ aliquid & excellens, rationabile autẽ propriũ eſt hominis: ita & terra poteſt communiter dici vel ſcatens aquis, vel deſerta & inuia, & ſine *Pſal. 62.* aqua. Ergo & illi quæ ſcatet aquis, ineſt vt habeat ariditatem. Remota enim aqua incipit eſſe arida ſicut habes ſcriptum, *Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim,* hoc eſt, de terra aquoſa aridam fecit. *Pſal. 106.* Habet ergo terra propriam qualitatem ſuam, ſicut & ſingula elementa habent. Nam & aër humidam qualitatem, & aqua frigidam, & ignis calidã. Et hoc eſt principale propriũ elementis ſingulis, quod ratione colligimus. Comprehẽdere autem ſenſibiliter & corporaliter ſi velimus, velut connexa & compoſita reperimus: vt ſit terra arida & frigida, aqua frigida & humida, aër calidus & humidus, ignis calidus & ſiccus: & ſic ſibi per hæc iugales qualitates ſingula miſcentur elementa. Nam terra cùm ſit aridæ & frigidæ qualitatis, connectitur aquæ per cognationem qualitatis frigidæ, & aqua aëri, quia humidus eſt aër. Ergo aqua tanquam brachiis quibuſdam duobus frigoris & humoris, altero terram, altero aërem videtur amplecti: frigido terram, aërem humido. Aër quoque medius inter duo compugnantia per naturam, hoc eſt inter aquam & ignem, vtrumq; illud elementum conciliat ſibi, quia & aquis humore, & igni calore coniungitur. Ignis quoque cum ſit calidus & ſiccus natura, calore aëri annectitur, ſiccitate autẽ in communionẽ terræ ac ſocietatẽ refunditur: atque ita ſibi per hunc circuitũ & chorũ quendam concordiæ ſocietatiſque conueniunt. Vnde & Græcè στοιχεῖα dicuntur, quæ Latinè elementa dicimus, quod ſibi conueniant & concinant. Huc autẽ progreſſi ſumus, quia ſcriptura ait quòd Deus vocauerit aridã terrã, hoc eſt, quia quod principale eſt eius, nũcupauit proprietate naturæ. Naturalis enim proprietas ſiccitas eſt terræ: hæc ei prærogatiua ſeruata eſt. Principalis ergo ſiccitas ſubeſt etiã vt ſit frigida, ſed non præferuntur † ſecunda primis. *al. Affinitati ſociatur.* Vt autem humida ſit, aquarum affinitate ſortitur. Ergo illud ſuum, iſtud alienum. Suũ, quòd arida: alienũ, quod humida. Auctor itaq; naturæ quòd primò donauit, hoc tenuit: quia iſtud ex natura, illud ex cauſa. Ex principalibus igitur, non ex accidẽtibus terræ debuit proprietas definiri, vt ſecundũ prærogatiuã qualitatis eius, informaretur noſtra cognitio.

De eo quod à quibuſdam additum perhibetur, Et congregata eſt aqua in congregationes ſuas, &c. *de vtilitate & ſingulari laude maris.*

CAP. V.

ET *vidit Deus quia bonum.* Non præterimus quia aliqui nec in Hæbreo putant eſſe, nec in cæteris † interpretibus, *al. Interpretationibus.* *quia congregata eſt aqua in congregationes ſuas, & apparuit arida, & vocauit Deus aridam terram & collectiones aquarum vocauit Maria.* Cùm enim dixerit, quia factũ eſt, ſic ſatis eſſe putant vocẽ operatoris ad celebratæ operationis iudiciũ. Sed quia in alijs quoq; creaturis habet & definitionẽ præceptionis, & repetitũ operationis vel indicium vel effectum; ideo nos nõ putamus abſurdum id quod perhibetur additum, etiamſi cæteris interpretibus vel veritas doceatur ſuppetere, vel auctoritas. Multa enim non otioſè à ſeptuaginta viris Hebraicæ lectionis addita & adiuncta comperimus. Vidit ergo Deus quia bonum mare. Et ſi pulchra ſit ſpecies eius elementi, vel cum ſurgentibus albeſcit cumulis ac verticibus vndarum, & cautes niuea rorant aſpergine, vel cùm æquore criſpanti clementioribus auris & blando ſerenæ tranquillitatis purpuraſcentẽ præfert colorem, qui autem eminus ſpectantibus frequenter effunditur, quando non violentis fluctibus vicina tundit littora ſed velut pacificis ambit & ſalutat amplexibus, quã dulcis ſonus, quàm iucundus fragor, quàm grata & conſona reſultatio! Ego tamen non oculis æſtimatum creaturæ decorem arbitror, ſed ſecundùm rationem operationis iudicio operatoris conuenire & congruere definitum. Bonum igitur mare primùm, quia terras neceſſario ſuffulſit humore, quibus per venas quaſdam occultè ſuccum quendam haud inutilem ſubminiſtrat. Bonum mare, tanquam hoſpitium fluuiorum, fons imbriũ, deriuatio alluuionum, inuectio commeatuum: quo ſibi diſtantes populi copulantur, quo præliorum remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, ſubſidium in neceſſitatibus, refugium in periculis

gratia in voluptatibus, ſalubritas valetudinis, ſeparatorum coniunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, ſubſidium vectigalium, ſterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur. Siquidem de mari aqua radiis ſolis hauritur, & quod ſubtile eius eſt rapitur: deinde quanto altius eleuatur, tanto magis etiam nubium obumbratione frigeſcit, & imber fit, qui non ſolùm terrenam temperat ſiccitatem, ſed etiã ieiuna arua fœcundat. Quid enumerem inſulas, quas velut monilia plerúmque prætexit, in quibus ij qui ſe abdicant intemperantiæ ſecularis illecebris, fido continentiæ propoſito eligunt mundum latere, & vitæ huius declinare dubios anfractus? Mare eſt ergo ſecretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis receſſus, portus ſecuritatis, tranquillitas ſæculi, mundi huius ſobrietas: tum fidelibus viris atque deuotis incentiuum deuotionis, vt cùm vndarum leniter alluentium ſono certent cantus pſallentium, plaudant inſulæ tranquillo motu fluctuũ, ſanctorũ chori hymnis perſonent. Vnde mihi vt omnem pelagi pulchritudinẽ comprehendam quam vidit operator? Et quid plura? Et quid aliud ille concentus vndarum, niſi quidam concentus eſt plebis?

Pſal. 23. & 27. Vnde bene mari plerúmque comparatur Eccleſia, quæ primo ingredientis populi agmine totis veſtibulis vndas vomit: deinde in oratione totius plebis tanquam vndis refluentibus ſtridet: tum reſponſoriis pſalmorum, cantu virorum, mulierum, virginum, paruulorum, conſonus vndarum fragor reſultat. Nam illud quid dicam, quod vnda peccatũ abluit & ſancti Spiritus aura ſalutaris aſpirat? Det nobis Dominus illa ſucceſſiuum fluminum proſpero ligno currere, tuto portu conſiſtere, nequitiæ ſpiritalis grauiora quam ferre poſſumus tentamenta neſcire, fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & ſi quando aliquid ſit, quod graues nobis ſæculi huius excitet fluctus, euigilantem pro nobis habere gubernatorem Dominum Ieſum qui verbo imperet, & tempeſtatem mitiget, tranquillitatẽ maris refundat, cui eſt honor & gloria, laus, perpetuitas a ſeculis & nunc & ſemper, in omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Matth. 8.

Quomodo conuenerit vt terræ daretur ſpecies & vis germinandi, ac de virtute & vtilitate huius vocis quã Deus dixit, Germinet terra herbam virentem fœni, &c. *cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam ad ſolem referunt ſoli.*

CAP. VI.

Diſcedẽte aqua cõueniebat vt ſpecies terræ daretur & gratia, vt inuiſibilis & incompoſita deſineret eſſe. Nam plerique etiã hoc dicunt eſſe inuiſibile, quod ſpeciem non habet: & ideo accipiunt terram inuiſibilem fuiſſe, non quia videri non poſſet a ſummo Deo vel angelis eius, (nam adhuc homines creati nõ erant, vel etiã pecudes) ſed quia ſine ſua ſpecie erat. Species autẽ terræ eſt germinatio, & viriditas agri. Vnde vt & viſibilẽ eam & compoſitam faceret Deus, ait, *Germinet terra herbam fœni, ſeminans ſemen ſecundũ genus ſuum, & ſecundũ ſimilitudinẽ, & lignum pomiferum faciens fructum ſecundũ genus ſuum, cuius ſemen ſuum ſit in ipſo.* Audiamus verba veritatis quorum ſeries, ſalus eſt audientiũ. Prima enim illa vox Dei ſingulis creaturis impertita gignẽdis, lex naturæ eſt, quæ terris in omne æuum remanſit, futuræ ſucceſſionis natura præſcriptũ, quemadmodũ vel generandi vel fructificandi in reliquũ vſus adoleſceret. Prima itaque germinatio eſt, quando naſcentia videtur erumpere: deinde cùm erũperit & profecerit germẽ, fit herba: herba quoque vbi paulùlum proceſſerit, fit fœnum. Quàm vtilis, quàm vehemens vox, *Germinet terra herbam fœni*: hoc eſt, ipſa per ſe germinet terra, nullum alterius quærat auxilium, non cuiuſquam indigeat miniſterio. Solent enim plerique dicere. Niſi clementior ſolis calor tepefecerit terras, & quodammodo radiis ſuis fouerit, non poteſt germinare terra: & propterea gentes diuinum honorem deputant ſoli, quod virtute caloris ſui terrarum penetret ſinus, ſparſaque foueat ſemina, vel rigentes gelu venas arborum relaxet. Audi ergo Deũ velut hanc vocẽ emittentem. Conticeſcat ineptus ſermo hominum qui futu-

G rus eſt, faceſſat vana opinio. Antequam ſolis fiat luminare herba naſcatur: antiquior eius ſit prærogatiua quã ſolis? Ne error hominum conualeſcat, germinet priùs terra, quam fotus ſolis accipiat. Sciant omnes ſolẽ auctorem non eſſe naſcentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo ſol viuendi vſum miniſtrat oriundis, quando illa priùs diuinæ operationis viuificatione ſunt edita, quàm ſol in hos viuendi vſus veniret? Iunior eſt herbis, iunior fœno.

H *Cur priùs pecori pabulum quàm cibus homini ſit creatus, ac de myſterio herbæ virentis & floris fœni, cum exhortatione noſtri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi aliorúmque hæreticorum.*

CAP. VII.

Et fortè mirentur aliqui quòd priùs pecori pabulum quàm cibus homini ſit creatus. In quo primum profundũ Dei conſilium debemus aduertere, quòd etiam minima quæque nõ negligat, ſicut in Euangelio ſapientia Dei dicit, *Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa: nónne vos pluris eſtis illis?* Matth. 6. Cùm enim I illa paſcuntur Dei gratia, nemo ſibi debet de ſua induſtria & virtute blandiri. Deinde quia ſimplicem victum & naturalem cibum reliquis cibis debuit anteferre. Hic enim ſobrietatis eſt cibus, reliqui deliciarũ atque luxuriæ. Hic cõmunis omnibus animantibus cibus ille paucorũ. Exemplũ itaque frugalitatis, magiſteriũ parſimoniæ eſt, herbæ ſimplices victu oleriſque vilis aut pomi contentos eſſe omnes oportere, quẽ natura obtulit, quẽ liberalitas Dei prima donauit. Ille ſalubris, ille vtilis cibus, qui morbos repellat, qui reſecet cruditates, nullo hominum † partus labore, ſed diuino effuſus munere, al. Paratus ſine ſatione frugis, ſine ſemine, tam dulcis, tam gratus, vt etiã repletis voluptati atque vſui ſit. Denique ad pri-K mas datus menſas, ad ſecundas remanſit. Quid autem creaturæ huius atrexam miraculum, & ſapientiæ operatricis argumentum exprimam? Eſai. 40. In hac enim germinum ſpecie, & in illo virentis herbæ munere imago eſt vitæ humanæ, & naturę cõditioniſque noſtræ inſigne quoddam ſpectator, & ſpeculum elucet. Illa herba & flos fœni, figura eſt carnis humanæ, ſicut bonus diuinitatis interpres organo ſuæ vocis expreſſit, dicens, *Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit, verbum autem Domini manet in æternum.* Dei ſententiã, vox humana eſt. Dicit Deus, Clama: ſed in ipſo Eſaia loquitur. Ille L reſpondit, Quid clamabo? Et tanquam quid loqueretur audiſſet, adiunxit, Omnis caro fœnum. Et verè. Viret enim gloria hominis in carne quaſi fœnum: & quæ putatur eſſe ſublimis, exigua quaſi herba eſt, præmatura vt flos, caduca quaſi fœnũ: germinat vitę viriditatem in ſpecie, non in fructu ſoliditatẽ: hilarioris vitę quaſi flos prætendens iucunditatẽ, breuiori ſpatio occaſura, ſicut herba fœni, quod priuſquam euellatur areſcit. Quæ Pſal. 128 enim firmitudo in carne, quæ ſalubritas poteſt eſſe diuturna? Hodie videas adoleſcẽtem validum, pubeſcentis ætatis virtute florentem, gratia ſpecie, ſuaui colore: craſtina die tibi facie & ore mutatus occurrit: & qui M pridie tibi lautiſſimus decorę formæ viſus eſt gratia, alio die miſerabilis apparet, ægritudinis alicuius infirmitate reſolutus. Pleroſque aut labor frangit, aut inopia macerat, aut cruditas vexat, aut vina corrumpũt aut ſenectus debilitat, aut euiratos deliciæ reddunt, luxuria decolorat. Nõnne verum eſt, quia aruit fœnum, & flos decidit. Alius ab auis atauiſq; nobilis, & maiorũ honeſtatus inſulis, proſapiæ veteris clarus inſignib. amicis abundans ſtipatis clientibus, & vtrũq; latus tectus, ſecũ producẽs maximam ac reducens familiam, repentè aliqua accidentis periculi mole turbatur, deſtituitur ab omnibus, à ſodalibus derelinquitur, impugnatur à proximis. Ecce verum eſt, quia ſicut fœnũ vita hominis, priuſquã euel- Pſal. 128. latur, areſcit. Et etiam qui dudum vbertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitans ſingulorum, clarus honoribus, præeminẽs poteſtatibus tribunalibus

celſus, ſolio ſublimis, beatus populis æſtimatus, dum præconum clamore deducitur, ſubita rerum conuerſione in eum carcerem rapitur, quò alios ipſe detruſerat, & inter reos ſuos imminentis pœnæ deflet ærumnam. Quantos pridie caterua plaudentium, & inuidioſa fauentis populi ſequens domum pompa deduxit, & nox vna glorioſæ illum ſplendorem deductionis aboleuit, ac repentinus lateris dolor, effuſis gaudiis, luctuoſam grauis ſucceſſionem mœroris admiſcuit? Huiuſmodi igitur eſt gloria hominis, ſicut flos fœni. Quæ etiam cum defertur, nihil operibus adiungit, in qua nullus fructus acquiritur, & cùm amittitur, euaneſcit, omnem ſcenam hominis, & quam deſuper obumbrabat repentè deſtituès, & quam intus animabat. Atque vtinã imitaremur hanc herbam, de qua ait Dominus, *Germinet terra herbam fœni, ſeminans ſecundùm ſemen ſecundum genus, genus ſuum, & ſecundùm ſimilitudinem*, Seminemus igitur ſemen ſecundùm genus. Quod ſit genus, audi dicentem, oportere nos quærere illud diuinum, ſi quomodo illud tractare poſſimus aut inuenire: *quamuis non longè ſit ab vnoquoque noſtrum. In ipſo enim viuimus, & ſumus, & mouemur* [Act. 17.] *ſicut quidam veſtrûm, inquit, dixerunt, Cuius & genus ſumus.* Secundũ hoc genus ſeminemus ſemẽ non in carne, ſed in ſpiritu. Non enim carnalia, ſed ſpiritualia ſeminare debemus, qui ad vitam peruenire volumus æternã. Quæ ſit autem ſimilitudo, nõ ignoras, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus es. [Sap. 2.] Herba generi reſpondet ſuo; tu non reſpondes tuo generi? Tritici granum ſparſum terræ, generis ſui gratiam reddit, & tu degeneras? Fruges non adulterant ſui ſinceritatem ſeminis, tu adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis caſtitatem? [Iob. 10.] Non agnoſcis opus eſſe te Chriſti? Manibus ſuis, vt legimus, te ille formauit; & tu Manichæe alterum tibi [Gen. 1. inf.] adſciſcis auctorem; Pater Deus dicit ad filium, *Faciemus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: & tu Photiniane dicis, quia in conſtitutione mundi adhuc nõ erat Chriſtus? Et tu Eunomiane dicis, quia diſſimilis eſt patri filius? Nam ſi imago, non diſſimilis vtique: ſed totum ex toto exprimens patrem, quem pater ſubſtantiæ [Hebr. 1.] ſuæ vnitate ſignauit. Pater dicit, Faciamus; & tu coope- [Ioan. 5.] rationem negas? Quod dixit pater, filius fecit; & tu [Matth. 3.] æqualem negas, in quo complacuit pater.

De germine, ac ſeminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, de laude quoque agri pleni & ſalubritate ſucci herbarum, virgultorúmque ac foliorum remediis.

CAP. VIII.

Germinet (inquit) *terra herbam fœni ſecundùm genus.* In omnibus quæ dicuntur naſcentia terræ primum germen eſt: vbi ſe paululum ſuſtulerit, fit herba, poſtea fœnum, inde fit fructus. Sunt naſcentia quæ de radice germinant, vt arbores quæ non ſunt ſatæ, ex aliarum arborum radice naſcuntur. In arundine videmus quomodo in extremo eius velut quidam fit nodus è latere, & inde alia arundo germinat. Eſt ergo in radice vis quædam † ſeminaria. [Al. ſeminatij.] Inſitiua quoque in ſuperioribus germinant. Aliis ergo à ſemine, aliis à radice, aliis diuerſo munere ſeries ſucceſſionis acquiritur. Ineſt enim naſcentibus ſingulis aut ſemen, aut virtus aliqua ſeminaria, & ea ſecundùm genus? vt quod naſcitur ex ea, ſimile eorum quæ ſata ſunt, vel quorum de radice ſit, germinet. De tritico triticum, de millio milium, de pyro pyrus albo flore prorumpit, caſtanea quoque ſurgit de radice caſtaneæ. *Germinet* (inquit) *terra herbã fœni ſecundùm genus.* Et continuò parturiens terra, nouos ſe fudit in partus, & induit ſe amictum viriditatis, gratiam fœcunditatis aſſumpſit, diuerſiſque compta germinibus, proprios ſuſcepit ornatus. Miramur quòd tam cito germinauerit; quanto maiora miracula ſunt, ſi ſpectes ſingula, quemadmodum vel iacta in terram ſemina reſoluatur, ac niſi mortua fuerint, nullum fructum afferant: ſi [Ioan. 12.] verò fuerint quadam ſui morte reſoluta, in vberiores [1. Cor. 15.] fructus reſurgant. Suſcipit igitur granum tritici putris gleba, & ſparſum cohibet occaſio, ac velut materno terra gremio fouet & comprimit. Inde cùm ſe granum illud reſoluerit, herbam germinat, grata ipſa iam ſpecies herbeſcentis viriditatis, quæ ſtatim genus ſatiui ſimilitudine ſui prodit; vt in ipſo ſuæ ſtirpis exordio cuius generis herba ſit recognoſcas, atque in herbis fructus appareat; paulatimque adoleſcit vt fœnum, culmóque pubeſcens erigitur & aſſurgit. Aſt vbi ſe geniculata iam ſpica ſuſtulerit, vaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frigus lædat, aut ſolis æſtus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis ſæua decutiat. Succedunt quidam ordines ſpicæ, mirabili arte formati, vel ad ſpeciem grati, vel ad tutamen nexu quodam inter ſe naturalis colligationis adſtricti, quam prouidentia diuina formauit. Et ne frugis numeroſioris pondere velut quædam cedat fultura culmorum, vaginis quibuſdam ipſe culmus includitur, vt geminatis viribus frugem poſſit multiplicem ſuſtinere, ne impar oneri curuetur in terram. Tum ſupra ipſam ſpicam vallum ſtruitur ariſtarum, vt quaſi quadam in arce prætendat, ne auium minorum morſibus, ſuis exuatur fructibus, aut veſtigiis proteratur. Quid dicam quemadmodum clementia Dei humanæ proſpexerit vtilitati? Fœneratum terra reſtituit quod accepit, & vſurarum cumulo multiplicatum. Homines ſæpe decipiunt, & ipſa fœneratorem ſuum ſorte defraudant: terra fidelis manet. Et ſi quando non ſoluerit, forte aduerſata fuerit frigoris inclementia, aut nimia ſiccitas, aut immenſa vis imbrium, alio anno ſuperioris anni damna compenſat: ita vt, quando prouentus ſpem deſtituit agricolæ, nihil terra delinquat: & quando arridet vbertas, fœcundæ matris ſe in partus effundat, vt nunquam vllum diſpendium ſuo inferat creditori. Quæ verò ſpecies pleni agri? qui odor? quæ ſuauitas? quæ voluptas agricolarum? quid dignè explicare poſſumus, ſi noſtro vtamur alloquio? Sed habemus ſcripturæ teſtimonia, quibus agri ſuauitatem benedictioni & gratiæ ſanctorum aduertimus comparatam, dicente ſancto Iſaac, *Odor filii mei ſicut odor agri pleni.* [Gen. 27.] Quid deſcribam purpuraſcentes violas, candida lilia, rutilantes roſas? depicta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus neſcias vtrùm ſpecies amplius florum, an vis odora delectet? Paſcuntur oculi grato ſpectaculo, longè latéque odor ſpargitur, cuius ſuauitate complemur. Vnde diuinè Dominus ait, *Et ſpecies agri mecum eſt*, [Pſal. 49.] Cùm ipſo eſt enim quam ipſe formauit. Quis [Matth. 6.] enim alius artifex poſſit tantam rerum ſingularum exprimere venuſtatem? *Conſiderate lilia agri*: quantus ſit candor in foliis, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummum videantur aſſurgere, vt ſcyphi exprimant formam, vt auri quædam ſpecies intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obſepta nulli pateat iniuriæ; Si quis hunc florem decerpat, & ſua ſoluat in folia, quæ tanti eſt artificis manus quæ poſſit lilii ſpeciem reformare? Quis tantus imitator naturæ, vt florem hunc redintegrare præſumat, cui Dominus tantum teſtimonium tulit, vt diceret, *Nec Salomon in omni gloria ſua ſic veſtiebatur, ſicut vnum ex iſtis?* [Ibidem.] Rex opulentiſſimus & ſapientiſſimus inferior iudicatur, quàm huius floris pulchritudo eſt. Quid enumerem ſuccos herbarum ſalubres? quid virgultorum ac foliorum remedia? Ceruus æger ramuſculos oleæ mandit, & ſanus fit. Locuſtas quoque folia oleæ arroſa liberãt ab ægritudine. Rubi folia ſuperiacta ſerpenti, interimunt eum, Culices non tangent te, ſi abſinthii herbam cum oleo cõquas, & eo te perunxeris.

Quod non ſine ratione cum vtilibus etiam lethalia & pernicioſa generentur, & de ordine productionis terræ.

CAP. IX.

Sed fortè dicent aliqui, Quòd cum vtilibus etiam lethalia & pernicioſa generãtur? Cũ tritico conium, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur, & niſi præuiſum fuerit, conſueuit ſaluti nocere. Inter alia quoque

G nutrimenta vitæ helleborum deprehenditur. Aconita
quoque fallunt frequenter, & decipiunt colligentem.
Sed hoc ita eſt, ac ſi reprehendas terram, quia non om-
nes homines boni. Sed quod plus eſt accipe, quia nõ om-
Iob. 4. nes boni angeli in cælo. Sol ipſe præ nimio calore ſpicas
torret, adurit autem gignentium prima exordia. Luna
quoque viantibus iter demonſtrat, latronum prodit in-
ſidias. Num igitur dignum eſt in his (quæ vtilia ſunt poſt
habentes) conditoris gratiam confiteri, propter aliqua
alimentorum noxia, creatoris proſpicientiæ derogemus
quaſi vero omnia gulæ cauſa debuerint procreari, aut
exigua ſint quæ ventri noſtro diuina indulgentia mini-
ſtrauerit. Definitæ nobis eſcæ ſunt, & notæ omnibus,
H quæ & voluptatem generent, & corporis ſalubritatem.
Singula autem eorum quæ generantur è terris, ſpecia-
lem quandam rationẽ habent, quæ pro virili portione
cõplent vniuerſæ plenitudinẽ creaturæ. Alia ergo eſui,
alia potui, alia alijs naſcũtur vſui. Nihil vacat, nihil inane
germinat terra. Quod tibi putas inutile, alius vtile eſt,
immo ipſum tibi frequenter alio eſt vſu vtile. Quod
eſcã non adiuuat, medicinã ſuggerit: & ſæpe eadem quæ
tibi noxia ſunt, auibus aut feris innoxium miniſtrãt pa-
bulum. Denique ſturni veſcuntur conio, nec fraudi eſt
eis, quoniam qualitate ſui corporis venenũ ſucci letha-
I lis euadunt. Frigida enim vis eius eſt ſucci, quam ſubti-
libus poris in cordis ſui ſedem ducentibus, præcoci di-
geſtione præueniunt priuſquam vitalia ipſa pertentet.
Helleborum autem periti loquuntur eſcam eſſe & ali-
moniam coturnicum, eo quod naturali quodã tempe-
ramẽto ſui corporis vim pabuli nocentis euitẽt. Etenim
ſi ratione medicinæ plerumque ad ſalubritatẽ humani
quoque corporis temperatur, cui videtur eſſe contra-
rium: quanto magis proprietate naturæ ad cibum pro-
ficit, quod medica manu conuertitur ad ſalutem? Per
mandragoram quoque ſomnus frequenter acceſſitur,
vbi vigiliarum ægri afflictantur incõmodo. Nã quid de
K opio loquar, quod etiam nobis quotidiano propè vſu
innotuit, quoniã dolores eo grauiſſimi internorũ ſæpe
viſcerũ ſopiuntur: Nec illud præterit, quod conio ple-
rúmque furores libidinum marcuerunt, & helleboro
vetuſtæ paſſiones ægri corporis ſunt ſolutæ. Non ſolum
igitur nulla in his reprehenſio creatoris, ſed etiã incre-
mentum eſt gratiarum. Si quidem quod ad periculum
putabas eſſe generatum, ad remedia tibi ſalutis opera-
tur. Nam & id quod periculi eſt per prouidentiam de-
clinatur: & id quod ſalutis, per induſtriam non amitti-
tur. An non oues & capræ ea quę ſibi noxia ſunt, decli-
nare didicerunt, & ſolo odore per quoddã naturæ mi-
ſterium, cùm ſint rationis expertes, rationem tamen
L euadendi periculi vel tuendæ ſalutis agnoſcunt, noxia-
que pariter ac profutura diſtinguunt, ita vt plerúmque
cùm armata venenis tela ſenſerint, notas petere herbas
atque his remedium vulneri dicantur adhibere? Cibus
illis ergo medicina eſt, vt reſilire ſagittas videas è vul-
nere, & fugere venena, non ſerpere. Denique ceruis ci-
bus venenũ eſt. Coluber ceruum fugit, leonẽ interfecit,
Draco elephantem ligat, cuius ruina mors victoris eſt.
Et ideo ſummè vtrinque certatur: ille vt pedem alliget,
in quo caſus victi ſibi nocere non poſſit; iſte ne poſte-
riore extremus pede, aut calle capiatur anguſto, vbi vel
ipſe ſe non queat retorquere, & draconem graui prote-
M rere veſtigio, vel ſequentis elephanti auxilium non ha-
bere. Ergo ſi irrationalia animalia norũt quibus ſibi aut
medicentur herbis, aut ſubſidijs opem afferant: homo
neſcit, cui rationalis ſenſus innaſcitur? Aut tam alienus
à vero eſt, vt quæ cuique apta ſint vſui, minimè depre-
hendat: aut ita naturæ ingratus bonis, vt quoniam tau-
rinus hauſtus ſanguinis lethalis eſt homini, propterea pu-
tet laborioſum animal aut naſci non debuiſſe, aut ſine
ſanguine debuiſſe generari, cuius virtus ad cultum a-
grorum vtilis, aut ad vſum plauſtrorum habilis, ad ali-
moniam ſuauis, diuerſo munere fulcit agricolas, quibus
Deus, ſi bona ſua norint, vniuerſa donauit, dicens,
ὡραῖον *Germinet terra herbam fœni, ſpirans ſemen ſecundum genus.*
Non ſolùm enim ſpontaneam alimoniam comprehen-
dit quæ eſt in herbis & radicibus, atque in arborum re-
G liquis fructibus, ſed etiam eam quæ induſtria compara-
tur, & cultu ruſticani laboris acquiritur. Quàm deco-
rum autem quòd non ſtatim fundere terras ſemen iuſſit
& fructus, ſed primùm germinare, deinde herbeſcere
campos ſtatuit, poſtea ſecundùm proprietatem ſui ge-
neris ſemen adoleſcere, vt nunquam aruorum vacaret
gratia, quæ grato primùm decore vernarent, poſtea
fructuum ſuggererent vtilitatem?

*Quomodo terra ſecundùm genus ſuum dicatur proferre ſemina,
cum plerumque ſemina iacta degenerent: ac de diuerſitate ſe-
minis diaboli, & ſeminis Chriſti; & quando homo ver-
bum ſuum ſeminauerit ſuper terram.*

CAP. X.

SEd forte quis dicat, Quomodo ſecundùm genus ter-
ra profert ſemina, cùm plerumque ſemina iacta de-
generent, & cùm bonum triticum fuerit ſeminatũ, de-
color eius ſpecies, & inferior forma reddatur? Sed hoc
ſi quando accidit, non ad tranſlationem generis, ſed ad
ægritudinem quandam & inæqualitatem ſeminis vide-
tur eſſe referendum. Non enim deſinit eſſe triticum, ſi
aut frigore aduratur, aut imbre madidetur, ſed ſpecie
I magis quã genere, colore quoque & corruptione mu-
tatur. Denique frequenter madidata frumenta in ſui ge-
neris ſpeciem reuertuntur, ſi aut ſole aut ignibus torreã-
tur, aut diligentibus commiſſa culturis, aeris temperie
terrarúmque feracium vbertate foueantur. Itaque repa-
ratur in ſobole, quod degenerauerat in parente. Vnde
non periclitamur ne præceptum illud Dei cuius vſus
naturę inoleuit, in reliquum ſucceſſionis vitio deſtitutũ
ſit, cùm hodiéque in ſeminibus generis ſui ſinceritas re-
ſeruetur. Nam loliũ, & reliqua adulterina ſemina quæ
frugibus ſępe naſcentur, zizania nuncupari Euangelij Matt. 13.
lectione cognouimus: ſed ea proprium quoddam genus
K habent, non ex tritici ſemine in aliud genus ſeminis de-
colori mutatione tranſlata, degenerem traxere naturã.
Denique hoc docet Dominus, dicens, *Simile eſt regnum* Ibidem.
*cælorum homini qui ſeminauit bonũ ſemen in agro ſuo: cùm autẽ
dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zi-
zania inter triticum.* Aduertimus vtiq; quòd zizania & tri-
ticũ vt nominibus, ita & genere videantur eſſe diſcreta.
Denique & ſerui dixerunt ad patrẽfamilias: *Domine nón-* Ibidem.
*ne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?
Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit.* Aliud enim eſt ſemen
diaboli, aliud ſemen eſt Chriſti, quod ſeritur ad iuſti-
tiam. Denique aliud filius hominis, aliud diabolus ſe-
minauit. Adeo diuerſa natura vtriuſque ſeminis, vt cõ-
L trarius ſeminator ſit. Quod ſeminat Chriſtus, regnũ eſt
Dei: quod ſeminat diabolus, peccatum eſt. Quomodo
igitur poteſt vnius generis eſſe regnũ atque peccatum?
Sic eſt, inquit, regnũ Dei quemadmodum ſi homo ia-
ciat ſemen ſuper terram. Eſt & homo qui ſeminat ver-
bum, de quo ſcriptum eſt, *Qui ſeminat verbum ſeminat.*
Hic homo verbum ſeminauit ſuper terram, quando Marc 4.
dixit, *Germinet terra herbam*; & ſubito terrarum germina
pullularunt, & diuerſæ rerum ſpecies refulſerunt.
Hinc prauorum virens grata abundantiam pabuli mi-
niſtrauit, inde camporum ſpica fluitans, imaginem
pelagi fluctuantis, commotione ſegetis vberioris, ex-
M preſſit. Sponte omnes fructus terra ſuggeſſit: etſi arata
ſine cultore eſſe non poterat (nondum enim erat forma-
tus agricola) inarata tamen opimis meſſibus redunda-
bat, & haud dubium quin maiora prouentu. Si quidem
nec cultoris deſidia terrarum deſtituere poterat vberta-
tem. Nunc enim fœcũditas vnicuique pro merito labo-
ris acquiritur, vbi cultus ſpectatur agrorum: & negli-
gentia vel offenſa, aut diluuiis pluuiarum, aut terrarum
ariditatibus, aut grandinis iactu, aut quacunque ex cau-
ſa ſoli vberis ſterilitate multatur. Tunc autem prouen-
tu ſpontaneo terra fructus locis omnibus inuehebat, Hier. 23.
quoniam is præceperat qui vniuerſorum eſt plenitudo,
Verbũ enim Dei fructificabat in terris, nec vllo adhuc
erat terra damnata maledicto. Antiquiora enim mundi
naſcentis exordia, quàm noſtra peccata ſunt, & recen-

Google

Geneſ. 3. tior culpa propter quam condemnati ſumus in ſudore vultus noſtri panem manducare, ſine dolore alimenta neſcire. Denique hodiéque fœcunditas terræ veterem affluentiam ſpontaneo vſu fertilitatis operatur. Quàm multa ſunt enim quæ adhuc ſponte generantur? Sed etiam in his ipſis quæ manu quæruntur, magna ex parte manent nobis diuina beneficia, vt frumenta ipſa quieſcentibus inferantur. Quod propoſitæ docet lectionis exemplum, dicente Domino, Quia ſic eſt regnum Mar. 4. Dei quemadmodum ſi homo iaciat ſemen ſuper terram, & obdormiat (inquit) & exurgat nocte & die, & ſemen germinet, & increſcat dum neſcit ille. Vltrò enim terra fructificat, primò herbam, deinde ſpicam, deinde plenum triticum in ſpica. Et cùm produxerit fructum, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis. Dormienti igitur tibi ô homo & neſcienti fructus ſuos vltrò terra producit. Dormis & ſurgis, & frumenti per noctem incrementa miraris.

De ortu arborũm atque roſarum; & quomodo roſa humanæ vitæ ſpeculum præferat.

CAP. XI.

Al. fructuoſo. DIximus de herba fœni, nunc dicamus de ligno † pomifero faciente fructum ſecundùm genus, cuius ſemen eius in ipſo ſit. *Dixit & facta ſunt*: & ſubitò, Pſal. 148. vt ſupra floribus herbarũm que viriditatibus, in hic nemoribus terra veſtita eſt. Concurrerunt arbores, cõſurrexere ſiluæ, vertices repentè montium fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupreſſus in alta ſe extulerunt cacumina, cedri & piceæ conuenerunt. Abies quoque non cõtenta terrenis radicibus atque aërio vertice, etiam caſus marinos tuto ſubitura remigio, nec ſolùm ventis, ſed etiam fluctibus certatura proceſſit. Nec-non & laurus aſſurgens, odorem ſuum dedit, nunquã ſuo exuẽda velamine. Vmbroſæ quoque Ilices verticem protulerunt, in horrẽtem comam hibernis quoque temporibus ſeruaturæ. Hoc enim in ſingulis priuilegium natura tenuit D in reliquum, quod ſub ictu mundi ſurgentis accepit: & inde manet ſua ilicibus prærogatiua, manet cupreſſibus, vt nulli venti eas crinis ſui honore deſpolient. Surrexerat antè floribus immixta teneris ſine ſpinis roſa, & pulcherrimus flos ſine vlla fraude vernabat: poſtea ſpina ſepſit gratiam floris, tamquam humanæ ſpeculum præferens vitæ, quæ ſuauitatem perfunctionis ſuæ finitimis curarum ſtimulis ſæpe compungat. Vallata eſt enim elegantia vitæ noſtræ, & quibuſdam ſollicitudinibus obſepta, vt triſtitia adiuncta ſit gratiæ. Vnde cùm vnuſquiſque aut ſuauitate rationis, aut proſperioris curſus ſucceſſiuus gratulatur, meminiſſe culpæ eum conuenit, E per quam nobis in Paradiſi amœnitate florentibus, ſpinæ mentis, animíque ſentes iure condemnationis adſcripti ſunt. Irrutiles igitur ô homo licet aut ſplendore nobilitatis, aut faſtigio poteſtatis, aut fulgore virtutis, ſemper tibi ſpina proxima eſt ſemper inferiora tua reſpice, ſuper ſpinas germinas, nec prolixa gratia manet: breui vnuſquiſque decurſo ætatis flore mareſcit.

De vitis commendatione, & quomodo exemplum eius ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſſendum ſit.

CAP. XII.

F SAnè vt caduca tibi noueris communia eſſe cum floPſal. 103. ribus, ita etiam læta cum vitibus, quibus generatur vinum quo cor hominis lætificatur. Atque vtinam ô homo huius generis imiteris in terris exẽplũ, vt ipſe tibi lætitiam, iucunditatémque fructifices. In te ipſo ſuauitatis tuæ gratia eſt, ex te pullulat, in te manet, intus tibi, id eſt in te ipſo, quærenda iucunditas tuæ eſt cõſciẽtiæ. Ideo ait, *Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorũ* Prou. 5. *fontibus*. Primum omnium nihil gratius florentis odore vitis. Siquidem de flore earum ſuccus expreſſus poculi genus conficit, quod & voluptati & ſaluti ſit. Deinde quis non miretur ex acino vinaceo vitẽ vſque in arboris ſummum cacumen prorumpere, quam velut quodam amplexu fouet, & quibuſdam brachiis ligat, & circumA dat lacertis, pampinis veſtit, ſertis vuarũ corona? Quæ ad imitationem vitæ noſtræ primùm viuam defigit radicem, deinde quia natura flexibilis & caduca eſt, † Al. quaſi brachiis quibuſdã ita & clauiculis. clauiculis quaſi manibus quibuſdam quidquid apprehenderit ſtringit, hiſque ſe erigit & tollit. Huius eſt ſimilis plebs Eccleſiæ, quæ velut quadam fidei radice plantatur, & reprimitur humilitatis propagine, de qua pulchrè ait Propheta. *Vineam ex Ægypto tranſtuliſti; &* Pſal. 79. *plantaſti radices eius & repleuit terram: operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei: extendit palmites ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines eius.* Et per Eſaiam ipſe Dominus locutus eſt, dicens: *Vinea facta eſt di-* Eſai. 5. B *lecto, in cornu, in loco vberi: & maceria circumdedi, & circumfodi vineam Sorech, & ædificaui turrim in medio eius.* Circumdedit enim eam velut vallo quodam cæleſtium præceptorum, & Angelorum cuſtodia. *Immittet enim ſe Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Poſuit in Pſal. 33. Eccleſia velut turrim Apoſtolorum & Prophetarum Epheſ. 4. atque doctorum, qui ſolent pro Eccleſiæ pace prætendere. Circumfodit eam, quandò exonerauit terrenarum mole curarum. Nihil enim magis mentẽ onerat, quam iſtius mundi ſollicitudo, & cupiditas, vel pecuniæ vel potentiæ. Quod tibi demonſtratur in Euangelio, cùm Luc. 13. legis, quia illa mulier quæ habebat ſpiritum infirmitatis, inclinata erat, vt ſurſum reſpicere non poſſet. Cur- C uata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena compendia, & cæleſtem gratiam non videbat. Reſpexit eam Ieſus, & vocauit, & ſtatim mulier onera terrena depoſuit. His cupiditatibus etiam illos oneratos fuiſſe demonſtrat, quibus ait, *Venite ad me omnes qui labo-* Matth. 11. *ratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Ergo illa anima mulieris quaſi circũfoſſa reſpirauit, & erecta eſt. Sed eadem vitis vbi circumfoſſa fuerit, religatur & erigitur ne reflectatur in terram. Reciduntur alia ſarmenta, alia propagantur: reciduntur quæ inani effuſione luxuriant, propagãtur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuoſa. Quid ego adminiculorum ordines, iugationiſque deD ſcribam gratiam, quæ verè atque manifeſtè æqualitatem docent in Eccleſia eſſe ſeruandam, vt nemo ſe diues aut honoratus extollat, nemo pauper deficiat, ignobiliſque deſperet? Omnibus ſit in Eccleſia par atque vna libertas, omnibus impertiatur iuſtitia communis & gratia. Ideo turris in medio eſt, quæ exemplum de illis ruſticanis, de illis circumferat piſcatoribus, qui virtutum arcem tenere meruerunt: quorum exemplis noſter erigatur affectus, neque humilis & deſpicabilis iaceat, ſed vniuſcuiuſque mens ad ſuperiora ſe ſubrigat, vt audeat dicere, *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Vnde ne ali- Philipp. 3. quibus procellis ſæculi poſſit reflecti, & tempeſtate E deduci, clauiculis illis & circulis quaſi amplexibus charitatis proximos quoſque complectitur, & in eorum coniunctione requieſcit. Charitas eſt igitur quæ nos ſuperioribus nectit, cælóque inſerit. Qui enim manet in 1. Ioan. 4. charitate, Deus in eo manet. Vnde & Dominus ait, *Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt fructum af-* Ioan. 15. *ferre à ſe, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites eſtis.* Euidenter igitur exemplum vitis ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſſendum eſſe ſignauit: quæ primùm veris tepefacta temperie gemmare perhibetur: deinde ex ipſis ſarmentorum articulis fructum emittere: de quibus oriens vua formatur, paulatimque augeſcens immaturi parF tus retinet acerbitatem, nec poteſt niſi matura iam & cocta dulceſcere. Veſtitur interea viridantibus pampinis vinea, quibus & aduersùm frigus omnémque iniuriam non exiguo munitur ſubſidio, & à ſolis ardore defenditur. Quid autem eo vel ſpectaculo gratius, vel fructu eius dulcius, videre ſerta pendentia velut quædam ſpecioſi ruris monilia, carpere vuas vel aureo colore, vel purpureo renitentes? Hyacinthos cæteráſque gemmas fulgere exiſtimes, coruſcare † Indicas, albarum Al. iudicos. etiam te gratiã gemmarũ. Nec aduertis ex his admoneri te homo, ne immaturos fructus tuos dies ſupremus inueniat, aut plenæ tẽpus ætatis opera imparata dedeceat? Acerbus enim fructus amarior eſſe conſueuit: nec poteſt dulcis eſſe, niſi quod ad maturitatis perfectionem

adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis, nec ſol iniquitatis nocere conſueuit, quia obumbrat eum gratia ſpiritalis, & omnia mundanæ cupiditatis & corporeæ libidinis reſtinguit incendia, defendit ardores. Laudent te quicumque conſpiciunt, & agmina Eccleſiæ velut quædam palmarũ ſerta mirẽtur, ſpectent ſinguli fidelium pulchra animarũm monilia, delectentur maturitate prudentiæ, ſplendore fidei, cõfeſſionis decore, iuſtitiæ pulchritudine, vbertate miſericordiæ, vt dicatur tibi, *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ*: eò quòd redundantiam vitis fructiferæ, copioſæ munere liberalitatis imiteris. [Pſal. 127.]

De arborum varietate, ac diuerſis earum vtilitatibus & ornatibus, fructuumque ſuorũ atque ſuccorũ proprietatibus & medelis.

CAP. XIII.

SED quid ego in ſola vite immoror, cùm omnia genera arborũ vtilia ſint alia ad fructũ nata, alia ad vſũ data? Nam & quibus non eſt fructus vberior, tamen vſus pretioſior eſt. Cedrus ſuſpendendis tectorum apta culminibus, eo quòd huiuſmodi materies & procera ſit ſpatiis, nec oneroſa parietibus. Lacunaribus quoque comandiſque faſtigiis habilis eſt cupreſſus. Vnde & Eccleſia dicit in Canticis, *Trabes domorum noſtrarum cedrinæ, lacunaria noſtra cupreſſina*: in his eſſe declarans decora ſui ornamenta faſtigij quæ quaſi trabes verticem Eccleſiæ ſua virtute ſuſtineant, & faſtigium eius exornent. [Cantic. 1.] Laurus & palma ad inſigne victoriæ. Lauro victorum capita coronantur, palma manus victricis ornatur eſt. Vnde & Eccleſia ait, *Dixit, aſcendam in palmam, tenebo altitudinem eius*. [Cantic 7.] Quæ eminentiam videns verbi, & ſperans quòd ad eius altitudinem poſſit aſcendere, & ſcientiæ ſummitatem, dicit, Aſcendam in palmam; vt omnia inferiora relinquat, & ad ſuperiora contendat, ad brauium Chriſti, vt ſuaues eius fructus carpat & guſtet. Suauis enim virtutis eſt fructus. Populus quoque coronis arbor vmbroſa victricibus, & ſalix lenta vitibus habilis viniendis, quid aliud myſtice declarant, niſi bona eſſe Chriſti vincula, quę nocere nõ ſoleãt, vincula gratiæ, vincula charitatis, vt vnuſquiſque ſuis vinculis glorietur, ſicut gloriebatur & Paulus, dicens: *Paulus vinctus Ieſu Chriſti*? [Philem.] His ligatus vinculis dicebat, *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti*? [Rom. 8.] Vinculis nimirum abſtinentiæ, vinculis charitatis. His ligatus vinculis etiam Dauid ait, *In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra*. [Pſal. 136.] Buxus quoque elementorum apicibus vtilis exprimendis, leui materia vſum manus puerilis informat. Vnde ait Scriptura: *Scribe in buxo*. [Eſai. 30] Simul vt admoneat te ipſa materia quæ ſemper viret, nec vnquã foliis exuitur ſuis, ne vnquam ſpei tuæ diſſimulatione nudens, ſed ſemper tibi per fidem germinet ſpes ſalutis. Quid ego enumerum quanta varietas arborum, quàm diuerſus in ſingulis & pulcher ornatus, quam patulæ fagi, quam proceræ abietes, quàm comantes pinus, quam vmbroſę ilices, quã populi bicolores, quàm nemoroſa & rediuiua caſtanea, quæ ſimul vt exciſa fuerit, tanquã ſiluam ex ſe pullulare conſueuit, quemadmodum in arboribus ipſis ætas aut ſenilis aut nouella deprehenditur: iunioribus enim exiliores rami, antiquioribus validiora & nodoſa ſunt brachia. Illis folia leuigata atque diffuſa, iſtis contractiora & aſpera. Sunt etiam arbores quæ ſenili atque emortua radice ſucceſſionẽ ſui, ſi fortè cædantur, reparare nõ nouerint aliæ quibus aut iuuẽtus viret, aut natura fœcundior eſt, quibus exciſio lucro potius quã detrimento ſit, vt per plures ſui rediuiua ſucceſſione renouentur heredes. Eſt etiam quod mireris, ipſis ſexus in pomis, eſt diſcretio ſexus in arboribus. Nam videas palmam quæ dactylos generat, plerúmque inclinantẽ ramos ſuos & ſubiicientẽ, & concupiſcentiæ atque amplexus ſpeciẽ prætendentẽ ei arbori quã marem palmã appellãt pueri ruſticorũ. Illa ergo palma fœminea eſt, & ſexum ſuum ſubiectionis ſpecie confitetur. Vnde locorum cultores præiaciunt ramis eius dactylorum vel palmarum quædam velut ſemina maſculorum, quibus illi fœmineæ arbori velut quidam ſenſus perfunctionis infunditur, & experiti concubitus gratia repræſentatur. Quo munere donata rurſus erigitur, & eleuat ramos ſuos, & in veterem ſtatum comam ſuam rurſus attollit. De ficu quoque eadem opinio eſt. Ideóque plerique ſecundũ domeſticam & fructiferã ficũ, agreſtem ficulneã feruntur inſerere, eo quòd citò fructus fœcũdæ illius & domeſticæ ficus vel aura tentati aliqua, vel æſtu, defluere feratur in terram. Vnde gnari huius remedij groſſis arboris agreſtis alligatis ad illam feracem arborẽ, medentur eius infirmitati; vt poſſit fructus proprios reſeruare, iamiámq; ſi deforent remedia, lapſuros. Qua admonemur velut quodam ænigmate naturæ non refugere eos qui a noſtra fide & conſortio ſeparati ſunt: eo quòd & gentilis qui fuerit acquiſitus quò grauior fuerit aſſertor erroris, eò vehemẽtior poſſit fidei defenſor exiſtere. Et ſi quis de hæreticis conuertitur, velut cõfirmet eam partẽ in quã ſe cõmutata opinione cõtulerit, maximè ſi habeat aliquid naturæ directum, vt viuida poſſit eſſe eius ſententia, ſi adminiculetur ei attentio ſobrietatis, obſeruantia caſtitatis. Profunde ergò circa eum ſtudiũ tuum, vt ſimilitudine fructiferæ illius ficus de præſentia & coniunctione agreſtis illius arboris, tuam poſſis corroborare virtutem. Ita enim tua nec diſſoluetur intentio, & diligentiæ fructus & gratiæ reſeruabitur. Quàm multa ſunt autem quæ doceant naturalem duritiã poſſe diligentiæ ſtudio temperari, quibus affert cultus ruralis exemplum! Nam plerumque citò florent mala granata, & fructum afferre non poſſunt, niſi congruis peritorum remediis excolantur: plerumq; ſuccus vaneſcit interior, & fons ſpecies eius pulchra prætenditur. Quæ non immeritò comparatur Eccleſiæ, vt habes in Canticis ad Eccleſiam dictum, *Vt cortex mali punici genæ tuæ*. [Cantic. 4.] Et infrà, *Si floruit vitis, floruerunt mala granata*. [Cantic. 7.] Eccleſia enim bonum fidei fulgorem confeſſioniſque prætendit, tot martyrum ſanguine ſpecioſa, & (quod eſt amplius) Chriſti cruore dotata, ſimul plurimos intra ſe fructus vſu iſtius pomi ſub vna munitione cõſeruãs, & virtutum negotia multa complectẽs. Sapiens enim ſpiritu celat negotia. [Prou. 11.] Amygdalis quoque hoc genere medicaſſi feruntur agricolæ, vt ex amaris dulces fiant fructus, vt & terebrent eius radicem arboris, & in medium inſerant ſurculum eius arboris quam Græci πεύκην, nos piceam dicimus. Quo facto ſucci amaritudo deponitur. Ergo ſi agricultura conuertit ſtirpium qualitates, nonne ſtudia doctrinæ, & diſciplinæ attentio mitigare poſſunt quaſlibet † animorũ paſſiones? [Al. ægritudines.] Nemo ergo poſitus vel in adoleſcẽtiæ vel intẽperantiæ paſſionũ lubrico, de ſui conuerſione deſperet. Ligna plerumque in meliores vertũtur vſus; & non poſſunt hominũ corda mutari? Docemus non ſolùm inter diuerſi generis arbores eſſe fructuũ diuerſitates, ſed plerũque in eadẽ ſpecie arborum compugnare ſibi fructus. Alia enim ſpecies maſculorũ, alia fœmineorũ fructuũ, ſicut de dactylis ſuprà diximus. Quis autẽ poſſit cõprehendere varietatem, ſpeciẽ, gratiamque pomorũ, ſingularũ quoque vtilitatẽ arborum, fructuum, ſuccorúmque proprietatem, quæ cuique rei apta videantur, quemadmodum ægris viſceribus hominum amariora poma medicentur, & inflationem aſperitatémque interiorem temperẽt, quemadmodum rurſus humorum aſpera, pomorum dulcibus temperentur? Denique ea medicina antiquior, quæ herbis curare cõſueuit & ſuccis; nec vlla firmior ſanitas, quàm quæ ſalubribus reformatur alimentis. Vnde ſecundùm naturam docemur, quia ſola nobis eſca medicina eſt. Herbis certè vlcera aperta clauduntur, herbis curãtur interna. Ideóque medicorum eſt opus, herbarum poteſtates noſcere. Hinc enim medendi vſus inoleuit.

De ſimplicium pomorum differentia, foliorúmque diuerſitate.

CAP. XIIII.

SED vt ad ſimplicia poma reuocemus ſtylũ, alia ſunt quæ coquuntur ſole, alia quæ teſtis aut corticibus clauſa cõplentur. Mala & pyra, vuarũ quoque genera omnia nuda obiecta ſunt ſoli: nucis autem pineæ nuculæque fructus & teſta opertus & cortice alitur, tamen & ipſe calore ſolis æquè nutritur, & quantum pinea dẽ-

al. Nutritur.

ſitate nucleus abſconditur, tantùm ſolis calore † fouetur. Quanta deinde Domini prouidentia, vt vbi mollior fructus, ibi folij denſitudo validius tegumentum tuendo deferat pomo; quod videmus in fructu ficulneæ. Delicatiora itaque validioribus munienda ſunt, vt & ipſe quoque Dominus per Hieremiam docet, dicens, *Sicut*

Hier. 24.

ficus bonæ iſtæ, ſic recognoſcam translatos Iuda, quos emiſi de loco iſto in terram Chaldæorum in bona, & confirmabo oculos meos ſuper illos in bona. Tanquam delicatos enim velut quodam miſericordiæ ſuæ validiori ſepſit tegmine, ne teneri fructus maturiùs interirent. Denique de

Baruc. 4.

ipſis etiam in poſterioribus dicit, *delicati mei ambulauerunt vias aſperas.*

Ibidem.

Quibus infrà ait, *Constantes eſtote filij, & clamate ad Deum.* B Hoc enim ſolum aduerſus omnes procellas atque iniurias inuiolabile tegmen, impenetrabile munimentum eſt. Vbi ergo teneri fructus, ibi craſſiora tegmina & munimenta foliorum. Contrà autem, vbi fructus validiores, ibi teneriora folia, vt malus arbor docet. Fructus enim validus non multo indiget protectionis auxilio: nam ipſa protectionis craſſioris vmbra pomo noſcere plus poſſet. Denique doceat nos pampinus naturæ gratiam, & diuinæ ſapientiæ interna myſteria: Videmus enim ita ſciſſum atque diuiſum, vt trium foliorum ſpeciē videatur oſtendere, ita pars media diſtiocta eſt, vt niſi inferioribus hæreret: C ſeparata ſpectātibus videretur. Ea autem ratio videtur ſeruata naturæ, vt & ſolem faciliùs admittat, & vmbram obtexat. Denique proceriùs media pars eius extenditur, & in ipſa ſummitate tenuatur, vt plus pulchritudinis quàm tegumenti præferat. Etenim brauij ſpeciē videtur effingere, ſignificans quòd vua inter pendentes cæteros fructus habeat principatum, cui tacito quodā iudicio naturæ, ſed euidenti indicio innaſcitur ſpecies & prærogatiua victoriæ. Secum igitur habet brauium ſuum, quo & munimen ſibi præbetur aduerſum iniurias aëris, pariterque imbrium violētiam; & impedimētum non affertur ad recipiendum ſolis calorem, quo D repefacta alitur, coloratur, augetur. Ficulnæ quoque folium, æquè propriè vt pampinus, quadrifida interſcinditur diuiſione: quòd eò clariùs videtur, quò maius eſt folium, ſanè non ita vt pampinus, vel ora omni, vel ſummitate criſpanti. Sicut enim in ficulneæ folio craſſitudo validior, ita in pampino ſpecies elegantior. Craſſitudo igitur folij proficit ad tēpeſtatis iniuriam repellendam, interciſio ad fructus gratiam vaporandi. Denique hoc genus pomi grandinem non citò, maturitatem citò ſentit: quia & latere videtur aduerſum iniurias, & patere ad gratiam. Quid ego foliorum deſcribam diuerſitates, quēadmodū alia rotunda alia longiora, alia flexibilia, alia rigidiora ſint, alia nullis facilè ventis labentia, alia quæ leui motu decutiantur aurarum? E

Quòd non facile ſit ſingularum rerum exquirere proprietates; & de varia mutatione aquæ, quæ omnium virgultorum nutrix eſt: de differentia quoque lacrymarum arborum, ac tandem de diffuſioris perſcrutationis excuſatione.

CAP. XV.

al. Exquirere.

INexplicabile eſt, ſingularū rerum † recenſere velle proprietates, & vel diuerſitates earum manifeſta teſtificatione diſtinguere, vel latentes occultáſque cauſas in- F deficientibus aperire documentis. Vna nempe atque eadem eſt aqua & in diuerſas plerūque ſe mutat ſpecies: vt inter arenas flaua, aut inter cautes ſpumea, aut inter nemora viridantior, aut inter florulenta diſcolor, aut inter lilia fulgentior, aut inter roſeta rutilentior, aut in gramine liquidior, aut in palude turbidior, aut in fonte perſpicatior, aut in mari obſcurior, aſſumpta locorū quibus influit colore, decurrit. Rigorem quoque pari ratione cōmutat, vt inter vaporantia ferueat, inter vmbroſa frigeſcat, ſole repercuſſa exæſtuet, niuibus irrigata glaciali humore caneſcat: quemadmodum ſapor eſſis ipſe conuertitur, vt nunc aſperior, nunc amarior, nunc vehementior, nunc auſterior, nunc dulcior, pro ſpecierum qualitate quibus infuſa fuerit, aqua varietur.

A Aſperatur immaturioribus ſuccis, tunſo cortice nucis foliiſq; contritis, amarior ſit abſinthio, vino vehementior, auſterior allio: graueſcit veneno, melle dulceſcit. Si verò ei lentiſcū, terebinthi quoq; fructus, vel nucis interior pars miſceatur, in oleoſam & mollem naturam facilè transfunditur. Cùm ſit autem altrix omniū

al. Alat.

virgultorū, diuerſos ſingulis vſus miniſtrat. Si radices † alluat, vel nubibus ſuſa deſcendat, diſcretas dat omnib. vires, radicē impinguat, caudicem prouehit, ramos diffundit, folia vireſcere facit, fructuum alit ſemina, pomū augere conſueuit. Ergo cùm eadem ſit omnium nutrix; alia arborum genera triſtiores ferunt ſuccos, alia dulciores, alia tardos, alia præmaturos. Ipſæ quoq; inter B ſe diſcrepant ſuauitate. Alia ſuauitas eſt in vinea, alia in olea, alia in ceraſis, alia in ficu, diſcreta in malo, diſpar in dactylo. Tactus ipſe aquæ alibi leuior, alibi aſperior, plerumq; pinguior eſt. Pondere quoq, diſtat frequenter vt ſpecie. Nam pleriſq; locis grauior, pleriſque leuior æſtimatur. Non mirū igitur ſi cùm ipſa à ſe diſcrepet diſcrepant etiam inter ſe lacrymæ arborum, quæ eiuſdē aquæ alluuione generantur. Et cùm vna ſit omniū cauſa diuerſus ſingulorū vſus, diuerſa natura eſt. Aliam vim habet ceraſi arboris lacryma, aliam lentiſci. Diſparem quoq; balſami guttam odorata. Orientis ligna ſudare C produntur, diuerſum quoque lacrymarū genus virgulta ferularum in Ægypto ac Libya quadam vi naturæ ſecretioris illacrymant. Quid autem referam (clementem licet eſſe ſermonem) quod electrum, lacryma virgulti ſit in lapideæ naturæ ſoliditatē lacryma dureſcat? Nec leuibus id aſſeritur teſtimoniis, quando folia aut ſurculorum minutiſſimæ portiones, aut exigua quædam animantium genera in electro ſæpe reperiantur, quæ videatur lacryma, cū adhuc eſſet mollior recepiſſe, & ſolidata

al. Decerno.

tenuiſſe. Sed quid ego vili ſermone † decreto cū alta atq;

al. Iſto ſermone humano alatur ingenium

perſpicaci ratione naturæ, cùm † iſte ſermo humano alatur ingenio, naturā autem omniū prouidentia diuina formauerit? Vnde velut habenis quibuſdam verborū D cohibenda diffuſio eſt, ne (quod Salomoni ſpecialiter ſapientiæ munere diuinitùs viderit eſſe collatū) vſurpa-

al. Improuiſa.

torie videamur exponere differentias arborum, & virtutes radicum, & quæcūque ſunt abſcōdita & † perſpicua, ſicut ſcriptum eſt: quæ nec ab ipſo tamen manifeſtata produntur, vt mihi videatur potuiſſe eum diſputare de virgultorum generibus, non potuiſſe tamen pleniùs omne creaturæ explicare ratione ſecretum.

Quemadmodum ad verbum Domini aquarum curſu ſubito omnis virgultorum creatura effloruerit, & victum atque medullam miniſtrauerit: quomodo præterea vniuerſa gignentia aut ſemina habeant, aut aliqua, quæ cum virtute ſeminum videantur cōuenire: ac de magna Dei virtute in ſingulis. E

CAP. XVI.

QVod ſi irriguis aquarum plerúmque & ſegetes lætiores ſunt, & virides fabæ, & hortorum multiplex ſuſcitatur gratia, ſi viridantibus thoris fluuiorum exundantium ripa decoratur: quemadmodum ad verbum Domini, quod omni aquarum curſu eſt redundantius, ſubitò creatura virgultorum omnis effloruit? Feſtinârunt campi non commiſſam ſibi frugem edere, F ignorata horti olerū genera, & florum miracula germinare, ripæ fluminum ſe veſtire myrtetis: properauerunt arbores citò ſurgere, citò ſe in florem induere, victum hominibus, pecori pabulum miniſtrare. Fructus communis eſt omnibus, vſus quoque eſt datus omnibus. Simul vtrumque arbores germinârunt: aliud quo veſceremur, aliud quo refrigerante vmbra defenderemur à ſole. Cibus in fructibus, amœnitas in foliis: tamē quia præſcierat prouidentia Creatoris, quòd fructum ſibi maximè humana auiditas vendicaret, reliquis prouidit animantibus, vt ſpecialem bis donaret alimoniam. Itaque eſca his nō mediocris in foliis eſt, in corticibúſque ſiluestribus: ea quoque quæ ad vſum medendi proficerent, id eſt ſucci, lacrymæ, ſurculi, pariter miniſtrata ſunt. Itaque illa quæ poſt experimento, vſu, & exemplo

vtilia cognouimus, ea à principio creaturæ vſui apta donauit præſcientia diuinæ maieſtatis & de ſinu terrarum iuſſit exire. Et quia iuſſit Dominus vt germinaret terra herbam fœni, & lignum fructiferum, faciens fructum ſecundùm genus ſuum, cuius ſemen eius in eo? ne fortè quis dicat in multis arboribus neque fructũ neque ſemen videri, & putet † diuinum in aliquo vacillare præceptum, vt a veritate ſit deuium, illud aduertat, quia nequaquam fieri poteſt vt non aut ſeminibus vtãtur vniuerſa gignentia, aut habeant aliqua quæ videantur cum virtute ſeminum conuenire. Idque, ſi quis diligenter intendat, manifeſta teſtificatione poterit comprehendere. H Nihil videntur ſeminis habere ſalices, habent tamen in folijs granum quoddam quod habeat virtutem ſeminis, vt eo commiſſo terris, tanquam poſito ſurgat arbor de ſurculo, & tanquam de ſemine ſe exſuſcitet. De grano itaque illo radix primùm coaleſcit, de radice pullulat non ſolùm ſalicis, ſed etiam reliquarum ad ſimilitudinẽ huiuſmodi generis arborum ſilua. Habent autem & radices virtutem ſeminis: vnde plerique ea ſatione incrementum ſui nemoris propagarunt. Ioel. 2. Magna Dei virtus in ſingulis. Nec miretur aliquis ſi in virgultis magnam Dei dixi eſſe virtutem. I Siquidem magnam ſuam virtutem in locuſtis eſſe dixit & brucho, eo quòd diuinæ maieſtatis offenſa magno moderamine ſterilitatis Iudaicæ atque inopiæ ſolueretur. Magna enim virtus, ſapientia: magna virtus, prouidẽtia. Indigni etenim erant, qui vterentur fœcunditate terrena, qui terrarũ læſerant creatorẽ. Et verè magnus, qui miſerabili fame neſas tantæ impietatis vlciſcitur. Itaque ſi magna virtute Dei ſterilem bruchum terra generauit, quantò magis virtute magna quæ fœcunda ſunt procreat? K Quis pineam videns non ſtupeat tantam diuino præcepto artem inolitam impreſſámque naturę: quemadmodum ab ipſo centro diſtantibus licet menſuris pari aſſurgat glutino, quo proprios fouet fructus? Itaque per circuitum eadem ſpecies & ordo ſeruatur, & quidam in ſingulis plagis nucleorum partus exuberat, atque in orbem redit fructus gratia. Itaque in pinea iſta imaginem ſui natura videtur exprimere, quæ a primo illo diuino cæleſtique mandato priuilegia accepta cuſtodit, & partus ſuos quadam annorum vice & ordine L reſeruat, donec conſummatio temporis impleatur. Sed vt in hoc fructu gratam ſpeciem ſui ſignat, ita etiam in myricis, id eſt, humilibus virgultis figuram improbæ calliditatis expreſſit. Sicut enim duplici corde viri vbique præſto, ſunt & gratiam ſimplicitatémque apud bonos prætendunt, & vitioſiſſimis glutinantur: ita etiam Hier. 17. & in aquoſis & in deſertis contrario quodam vſu hæc virgulta naſcuntur. Vnde & Hieremias dubia motum atque inſincera myricis comparauit.

De reprehenſione ſurditatis humani cordis, & de incomprehenſibili admirandáque Dei etiam in paruis prouidentia: de primo quoque cultore vitium, & commendatione vini. M

CAP. XVII.

GErminet (inquit) *terra herbam virentẽ*: & ſtatim omni ſurgẽte germine terra cõpleta eſt. Et homini dicitur, *Dilige Dominum Deum tuum*: & non eſt charitas Dei Deut. 7. omnium infuſa viſceribus. Surdiora corda hominum ſunt, quam dura ſaxorum. Terra indebitos fructus nobis miniſtrat, dum obſecũdat auctori: nos debitum mu- G nus negamus, dum non veneramur auctorem. Vide in paruis quæ prouidentia ſit Dei: & quia comprehendere non potes, mirare quomodo alia ſemper florentia reſeruauerit, alia mutationes habere voluerit expoliationis & amictus. Inter cana niuium, pruinas frigorum, viriditatem ſuam arua conſeruant: & cùm ipſa tecta ſint gelu, partus ſui tamen haud exiguam ſpeciem viriditatis obtexunt. In ipſis quoque generibus arborum, quæ diuturnis frondibus veſtiuntur, non mediocris diſtantia eſt. Seruat indumentum ſuum ſemper olea vel pinus, ſed tamen folia ſua ſæpe commutant, nec ea quaſi diuturna, ſed quaſi ſuccedanea prætendunt ſuæ arboris H pulchritudini, perpetuæ integritate veſtitus vice muneris obumbrantes. Palma autem virens ſemper manet, conſeruatione & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quæ primò germinauerit folia, ea ſine vlla ſubſtitutionis ſucceſſione conſeruat. Imitate ergo eam ô homo, vt dicatur & tibi, *Statura tua ſimilis facta eſt* Cantic. 7. *palma*. Serua viriditatem pueritiæ tuæ, & illius innocẽtiæ naturalis quam à primordio recepiſti, vt plantatus ſecùs decurſus aquarum fructum tuum in tempore tuo Pſal. 1. habeas præparatum, & folium tuum non defluat. Hanc I viriditatem gratiæ ſemper florentis in Chriſto ſecuta Eccleſia dicit, *In vmbra eius † concupiui & ſedi*. Hanc al. confugi. prærogatiuam dotis virentis acceperunt & Apoſtoli, quorum nec folium vnquam potuit elabi, vt eorum etiam vmbra curaret ægrotos. Obumbrabat enim infir- Cantic. 2. mitati corporis fides mentis, & florentia merita virtu- Act. 5. tum. Mane ergo plantatus in domo Domini, vt in atrijs eius ſicut palma floreas, & aſcendat in te gratia Eccleſiæ, vt ſit odor narium tuarum ſicut mala, & fauces tuæ Pſal. 91. ſicut vinum optimum, vt inebrieris in Chriſto. Bene Cantic. 7. K admonuit iſte verſiculus, repetere penè intermiſſum, quia diximus præcepto Domini vitem etiam pullulâſſe, quam poſt diluuium à Noë plantatã eſſe cognouimus. Sic enim habes, quia Noë agricola erat terræ, & plantauit vitem, & bibit de vino eius, & obdormiuit. Non er- Gen. 9. go Noe auctor eſt vitis, ſed plantationis. Neque enim niſi eam reperiſſet antè generatam, plantare potuiſſet. Cultor ergo, non auctor eſt vitium. Deus autem qui ſciret quòd vinum ſobriè potatum ſanitatem daret, au- Eccleſ. 31. L geret prudentiam, immodicè ſumptum ad vitia cauſas daret: creaturam dedit, abundantiam humano arbitrio reſeruauit, vt parſimonia naturæ eſſet magiſterium ſobrietatis, abundantiæ noxium lapſúmque temulentiæ ſibi adſcriberet humana conditio. Denique & ipſe inebriatus, eſt Noë, & obdormiuit conſopitus a vino. Itaque per vinum patuit deformitati, qui per diluuium ex- Gen. 9. creuit ad gloriam: ſed Dominus & in eo creaturæ ſuæ gratiam reſeruauit, vt eius fructum nobis conuerteret ad ſalutem, ac per eum nobis remiſſio peccatorum proueniret. Vnde piè Iſaac dixit, *Odor Iacob, odor agri pleni* Gen. 27. M *id eſt naturalis odor*. Quid enim pleno rure ſuauius? quid vitis odore iucundius? quid fabę flore gratius? Vnde quamuis ingenioſè quis ante nos dixerit, non vitem aut ficum patriarcha olebat aut frugem, ſed virtutum ſpirabat gratiam: ego tamen & odorem ipſum terræ ſimplicem atque ſincerum pro gratia benedictionis accipiam, quem fraus nulla compoſuit, ſed veritas indulgentiæ cæleſtis infudit. Denique inter benedictiones ſacratiſſimas computatur vt contribuat nobis Dominus à rore cæli vim vini, olei, atque frumenti: Cui eſt honor, laus, & gloria, perpetuitas a ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI TERTII FINIS.

Google

Summarium quarti libri Hexaëmeron.

A Ca. I. vſque ad cap. III. inſtruit auditorem ad ritè intelligendum opus quarti diei.

A Cap. IV. vſque ad VI. explicat quomodo luminaria in quarto die creata ſint in ſigna, in tempora, in dies & in annos.

A Cap. VII. vſque ad finem libri, exponit quomodo dicta luminaria dicantur magna, diſputat de myſterio defectus lunæ, & arguit hominum errores circa diem quartum.

CAPITA QVARTI LIBRI.

1. *Auditorem inſtruit quò quarti opus diei ritè intelligat, & inde ad ſolem iuſtitiæ aciem mentis erigat: & cur quarto die ſol viſibilis creatus ſit, explicat.*
2. *Inchoatum ſermonem continuat, docétque terræ fœcunditatem non ei, ſed Deo adſcribendam: exponitque illud Pſalmi,* Fecit ſolem in poteſtatem diei, *&c.*
3. *De dubitatione quæ occurrere poſſet circa diſcretionem inter diem & noctem, ac lucem & tenebras: & de ſolutione eiuſdem.*
4. *Quòd luminaria facta ſint in ſigna, non tamen natiuitatum, vt qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit, ex iis diſcernatur.*
5. *Explicato ſenſu literali, quo luminaria in tempora, in dies & in annos dicuntur facta, adducuntur quidam ſenſus myſtici.*
6. *Quòd hæc luminaria in eorum natura ſunt magna, licet aſpectus noſtro exigua videantur: & circa hæc pulchrè digreditur.*
7. *Quòd dicitur de magnitudine & effectib. ſolis, idem de magnitudine & pluribus effectibus lunæ dici poſſe declarat.*
8. *De myſterio defectus & minutionis lunæ: de eius quoque laude, ac deriſione eorum qui eam magicis carminibus deduci poſſe credunt.*
9. *Concluditur ſermo de die quarto: redarguuntur qui ipſum diem ſuperſtitioſè cauendum contendunt.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. IV.

AGENS DE OPERE QVARTI DIEI.

A ET dixit Deus, Fiāt luminaria in firmamēto cęli ad illuminationē terrę, quę diſcernant inter diem & inter noctē: & ſint in ſigna, & in tēpora, & in dies, & in annos: & ſint ad illuminationē in firmamēto cęli, & luceant ſuper terrā. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius in principatū diei, & luminare minus in principatū noctis: & ſtellas. Et poſuit ea Deus in firmamēto cęli, vt luceant ſuper terram, & principatū habeant diei ac noctis, & diſcernāt inter lucem B & inter tenebras. Et vidit Deus quia bonum: & factū eſt veſperè, & manè dies quartus.

Auditorem inſtruit quò quarti opus diei ritè intelligat, & inde ad ſolem iuſtitiæ aciem mentis erigat: & cur quarto die ſol viſibilis creatus ſit, explicat.

CAP. I.

QVI vindemiam colligit, vaſa priùs quibus vinū infunditur, mundare conſueuit, ne ſordes aliquæ vini gratiā decolorent. Quid enim prodeſt ponere vitē C ordine, fodere quotannis aut aratris ſulcos ducere, putare, ſubrigere, adiungere vlmis, & quodā connubio copulare, ſi tanto labore vina quæſita, in vaſe coaceſcant? Matutinos quoque ſolis ortus ſi quis ſpectare deſiderat, emūdat oculos ſuos, ne quid pulueris, ne quid purgamentorum oculis eius inſideat, quò intuentis hebetetur obtutus, néve aliqua caligo nebuloſa corporeos viſus ſpectantis obducat. Nobis in lectione exoriendus eſt ſol, qui antè non fuerat. Primum iam diem ſine ſole tranſiuimus: ſecundum ſine ſole tranſegimus; tertiū ſine ſole confecimus: quarto die iubet Deus fieri luminaria, ſolem, & lunā, & ſtellas. Sol incipit: emunda oculos mentis, ô homo, animíque interiores obtutus, ne qua feſtuca peccati, aciem tui præſtringat ingenij, & puri cordis turbet aſpectum. Emunda autem, vt vaſe ſincero ſcripturæ diuinæ nitida fluenta ſuſcipias, ne qua ingrediatur contagio. Procedit ſol, magno iubare diem, magno mundum complens lumine, vaporans calore. Caue, ô homo, ſolū eius perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor eius viſus tuæ mentis obcœcet; & qui è regione in radium eius intendit, repercuſſo lumine omnem ſubitò amittit aſpectum; ac niſi in cæteras partes vultū ſuum oculóſque conuertat, æſtimat ſe nihil videre, & intuendi munere eſſe fraudatum: ſi verò deflectat obtutum, integrum ſibi officium perſeuerat. Caue igitur ne & tuum radius eius exoriens confundat aſpectum. Et ideò priùs firmamentum cæli aſpice, quod ante ſolem factum eſt: terram aſpice, quæ antè quàm ſol prodiret, cœpit eſſe viſibilis atque compoſita: germina eius aſpice, anteriora ſolis lumine. Anterior rubus quam ſol, antiquior herba quàm luna. Noli ergo Deum credere, cui vides Dei munera eſſe prælata. Tres dies tranſacti ſunt, & ſolem nemo quæſiuit, & luminis claritas abundauit. Habet enim & dies ſuam lucem, quæ præcurſor eſt ſolis. Non igitur te tanto ſplendori ſolis temerè committas. Oculus eſt enim mundi, iucunditas diei, cæli pulchritudo, naturæ gratia, præſtantia creaturæ. Sed quando hunc vides, auctorem eius conſidera, quando hunc miraris, lauda ipſius creatorē. Si tam gratus eſt ſol, qui cōſors & particeps eſt creaturæ, quā bonus eſt ſol ille iuſtitiæ: ſi tā velox iſte, vt rapidis curſibus die ac nocte luſtret omnia, quantus ille, qui vbique ſemper eſt, & maieſtate ſua complet omnia? Si admirabilis qui iubetur exire: quàm ſupra admirationem qui dicit ſoli, & non exoritur, vt legimus? Si magnus eſt qui per horarum vices locis aut accedit, aut decedit quotidie: qualis ille, qui etiam cùm ſe exinaniret, vt nos eum poſſemus videre, erat lumē verum, quod illuminat omnem

Mala. 4. *Hier. 23.* *Iob. 9.* *Eccleſ. 1.* *Philip. 9.*

Ioan. 1. hominem venientem in hunc mundum? Si præſtantiſſi- G
mus, qui obiectu terræ patitur ſæpe defectus: quan-
Agg. 2. tæ maieſtatis qui ait, *Adhuc ſemel ego mouebo terram?*
Illum terra abſcondit, iſtius motum non poteſt ſuſtine-
re, niſi voluntatis eius ſubſtantia fulciatur. Si cæco dam-
num eſt, huius ſolis gratiam non videre; quantum pec-
catori damnum, veri luminis munere deſtaudaro, per-
petuæ noctis tenebras ſuſtinere? Ergo cùm vides ſolem,
attende terram, quæ antè fundata eſt: attende herbam
fœni, quæ præſtat ordinis priuilegio: attende ligna, quæ
plaudunt quod priora luminibus cæli eſſe cœperunt.
Nunquid merita fœni maiora quam ſolis? aut numquid
potior ligni prærogatiua? Abſit vt inſenſibilia tanti mu-
Rom. 11. neris præferamus miniſtro. Quid igitur præuidit altitu- H
do ſapientiæ & ſcientiæ Dei, vt priùs inciperent ligna
eſſe, quam illa duo mundi luminaria, & quidem cæleſtis
oculi firmamenti, niſi vt cognoſcerent omnes diuinæ
teſtimonio lectionis terram ſine ſole poſſe eſſe fœcun-
dam? Nam quæ potuit ſine ſole prima rerũ ſemina ger-
minare, poteſt vtique ſemina accepta nutrire, & pro-
prio fotu ſine calore ſolis partus edere. Hac igitur voce
quadam ſuorum munerũ clamat natura: Bonus quidem
ſol, ſed miniſterio, non imperio: Bonus meæ fœcundi-
tatis adiutor, ſed non creator: Bonus meorum altor fru-
ctuum, ſed non auctor. Interdum partus meos & ipſe I
adurit, frequenter mihi & ipſe damno eſt, pleriſque me
locis indotatam relinquit. Non ſum ingrata conſeruo,
mihi eſt in vſum datus, mecum labori eſt mancipatus,
mecum ſubiectus eſt vanitati, mecum corruptionis ſub-
ditus ſeruituti. Mecum congemiſcit & comparturit, vt
veniat adoptio filiorum, & humani generis redemptio,
Rom. 8. qua poſſimus & nos à ſeruitio liberari. Mecum aſſiſtens
laudat auctorem: mecum hymnum dicit Domino Deo
noſtro. Vbi maior eſt gratia, ibi mecum eſt ei commune
conſortium. Vbi ſol benedicit, ibi terra benedicit. Be-
Pſal. 148. nedicunt ligna fructifera, benedicunt pecora, benedi-
cunt volucres. In mari poſitus illum nauta accuſat, me K
deſiderat: in montibus illum paſtor declinat, ad mea
germina, ad meas feſtinat arbores, quibus exæſtuans
obumbretur, ad meos fontes ſitiens & laſſus accurrit.

Inchoatum ſermonem continuat, docétque terræ fœcunditatem non ei, ſed Deo aſcribendam; exponitque illud Pſalmi, Fecit ſolem in poteſtatem diei, *&c.*

CAP. II.

Sed ne oculorum tibi exiguum videatur eſſe teſtimo-
Deut. 17. nium, emunda aurem, admoue eam cæleſtibus ora-
& Matt. 18. culis. *Duob. enim & tribus teſtibus ſtat omne verbum.* Audi
dicentem, *Fiant luminaria in firmamento cæli ad illuminatio-*
nem terræ. Quis hoc dicit? Deus dicit: Et cui dicit niſi fi- L
Mala. 4. lio? Deus ergo pater dicit, Fiat ſol: & filius fecit ſo-
lem. Dignum enim erat, vt ſolem mundi faceret ſol
iuſtitiæ. Ipſe ergo eum in lumen adduxit, ipſe eum il-
luminauit, ipſe ei donauit fundendi luminis poteſtatẽ.
Factus eſt ergo ſol adeo & ipſi ſeruit, quoniam dictum
Pſal. 118. eſt, *Fundaſti terram, & permanet:* diſpoſitione tua perma-
Pſal. 135. net dies, quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi. Etenim cui dies
ſeruit, quomodo non ſeruit ſol, qui factus eſt in pote-
ſtatem diei? Quomodo non ſeruit luna, & ſtellæ, quæ
factæ ſunt in poteſtatem noctis? Etenim quanto maio-
rem his gratiam creator donauit, vt æt ſolito amplius
ſolis claritate reſplendeat, dies ſerenus luceat, noctis il- M
luminentur tenebræ, per lunæ ſtellarúmque fulgorem
cælum velut quibuſdam floribus coronatum; ita ignitis
luminaribus micet, vt paradiſo putes vernante depictũ,
ſpirantium roſarum vnius monilibus renitere: quantò
igitur amplius his decoris videtur eſſe collatum, tantò
Luc. 12. amplius debent. Cui enim plus committitur, plus de-
bet. Et ideo bene a pleriſque cælum ornamentum eſt
nuncupatum, eo quod ſit ſtellarum monile pretioſum.
Atque vt ſciamus quia fertilitas terrarum non calori ſo-
lis adſcribitur, ſed diuinæ intelligentiæ deputatur, ait
Propheta, *Omnia a te expectant, vt des illis eſcam in tem-*
Pſal. 103. *pore: dante te illis, colligent ſibi aperiente te manum,* vni-
uerſa implebunt ir vbertate. Et infra, *Emitte ſpiritum*
Ibidem. *tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Et in

G Euangelio: *Conſiderate volatilia cæli, quia neque ſerunt,* Matth. 6.
nec metunt, & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Non
ergo ſol aut luna fœcunditatis auctores ſunt, ſed Deus
propter Dominum Ieſum omnibus liberalitatem fer-
tilitatis impertit. Pulchrè autem expoſuit nobis Pro-
pheta quid ſit quod ipſe ait, Quia fecit Deus ſolem in
poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis. Nam & Pſal. 135.
in Pſalmo, de quo ſupràdiximus, ſcripſit, Fecit lunam Pſal. 103.
in tẽpora, ſol cognouit occaſum ſuum. Cum enim dies
horas ſuas complere cœperit, ſol debitum ſibi cogno-
ſcit occaſum. Eſt ergo in diei poteſtate ſol, & luna in
poteſtate noctis, quæ temporum vicibus obedire com-
pellitur, & nunc impletur lumine, nunc vacuatur: licet
H plerique hunc locum myſticè de Chriſto & Eccleſia vi-
deantur accipere, quòd agnouit Chriſtus proprij cor-
poris paſſionem, qui ait, *Pater, venit hora, clarifica fi-* Ioan. 17.
lium tuum: vt ille occaſu ſuo omnibus donaret vitam
æternam, qui perpetuæ mortis vrgebantur occaſu, &
Eccleſia tempora ſua habeat perſecutionis & pacis.
Nam videtur ſicut luna deficere, ſed non deficit. Ob-
umbrari poteſt, deficere non poteſt: quia aliquorum
quidem in perſecutionib. diſceſſione minuitur, vt mar-
tyrum confeſſionibus impleatur: & effuſi pro Chriſto
ſanguinis clarificata victoriis, maius deuotionis ſuæ &
I fidei toto orbe lumen effundat. Namque luna luminis
imminutionem habet, non corporis, quando per vices
menſtruas deponere videtur lumen ſuũ quod mutuatur
a ſole: quod facilè puro aëre atque perſpicuo, quando
nulla eam obducta nebula caligantem facit, colligi po-
teſt. Orbis enim lunæ integer manet, etſi non ſimiliter
totus, vt pars eius effulgeat. Et qualis videri ſolet cùm
plenus eſt luminis, talis eſt magnitudine, ſed per vmbrã
quandam lumine ſuo viduatus apparet. Inde cornua e-
ius refulgent, quia corpus eius in orbem diffunditur, &
velut deficiente portionis luce ſinuatur.

K *De dubitatione quæ occurrere poſſet circa diſcretionem inter diem & noctem, ac lucem & tenebras: & de ſolutione eiuſdem.*

CAP. III.

Mouere autem poteſt quod ait, *Fiant luminaria ad*
illuminationem terræ, quæ diſcernant inter diem & no- Gen. 1. cap.
ctem. Quia & ſuprà iam vbi lumen fecit, dixerat, Sepa-
rauit Deus inter lucem ac tenebras, & factum eſt veſ-
però, manè dies vnus. Sed conſideremus quia aliud
eſt lumen diei, aliud lumen ſolis & lunæ, & lumen
ſtellarum, eo quod ſol ipſe radiis ſuis fulgorem diuino
lumini videatur adiungere, quod vel ortus diei poteſt
prodere, vel occaſus. Nam ante ſolem lucet quidẽ, ſed
L non refulget dies, qui amplius quoque meridiano ſole
reſpondet. Quod oſtendit Propheta, dicens, *Et educet*
quaſi lucem iuſtitiam tuam, & iudicium tuum ſicut me-
ridiem. Non ſolùm enim lumini, ſed etiam meridiano Pſal. 36.
lumini ſancti iuſtitiam comparauit. Deinde non ſolùm
vnum ſignum, ſed etiam duo voluit eſſe diurnæ diſcre-
tionis atque nocturnæ, vt & lux diſcretionem faciat &
ſolis exortus: & iterum lucis defectus, & ſtellarum or-
tus, inter occaſum diei diſtinguat, & noctis exordium.
Nam vbi occiderit ſol, manet tamen adhuc aliquid reli-
quiarum diei, donec tenebræ terram operiant: & tunc
luna oritur, & ſtellæ. Et de nocte quidem apertè liquet,
M quia luna & ſtellarũ illuminatio noctis ſpatia teſtantur.
Siquidem per diem fulgorem illum lunarem, ſtellarúm-
que omnium, ſol exortus abſcondit. De die autem vel
ipſa ſolis flagrantia docere nos poteſt, diuerſam diurni
luminis & ſolis eſſe naturam, & ipſam eſſe ſpeciem diſ-
colorem. Simplex eſt enim lucis ſpecies, vt lumen præ-
beat. At verò ſol non ſolùm virtutem illuminandi ha-
bet, ſed etiam vaporandi: igneus eſt enim. Ignis autem
& illuminat & exurit. Vnde Dominus volens Moyſi o-
ſtendere ſuæ operationis miraculum, quo eum ad obe- Exod. 3.
diendi ſtudiũ prouocaret, atque ad fidem inflammaret
eius affectum, in igne viſus eſt in rubo, & rubus nõ exu-
rebatur, ſed tantùm ſplendere ignis ſpecies videbatur.
Alterum igitur munus ignis vacabat, alterum opera-
batur. Vacabat exuſtionis vis, operabatur illuminatio-
nis.

nis, ideo ſtupebat Moyſes, quia contra naturam ſuam ignis non exurebat rubum, qui etiam vehementiorē materiem conſueuit exurere. Sed Domini ignis illuminare ſolet, exurere non ſolet. At fortè dicas; Quando ſcriptum eſt, Ego ſum ignis conſumens? Bene admonuiſti. Non ſolet conſumere, niſi ſola peccata. In retributionibus quoque meritorum colligimus diuidi ignis naturam; vt alios illuminet, alios exurat: illuminet iuſtos, exurat impios. Non eoſdem quos illuminat, exurit: & quos exurit, illuminat; ſed illuminatio eius inextinguibilis eſt ad perfunctionem bonorum, exuſtio vehemens ad ſupplicia peccatorum. Sed reuertamur ad diſcretionem diei ac noctis. Oriente diei lumine nox fugatur, decedente die nox infunditur. Non eſt enim luci ſocietas vlla cum tenebris, ſi quidem naturali lege hoc Dominus in prima operatione ſua conſtituit. Et enim quando lumen fecit Deus, & diſcretionē fecit inter lucē ac tenebras. denique in ipſo die iam ſole terris infuſo, videmus vmbram vel hominis vel virgulæ alicuius à lumine ſeparari, vt manè ad occaſū dirigatur, veſperi retorqueatur in ortū, meridianis horis ad ſeptētrionē inclinet: lumini tamen non cōfunditur atque miſcetur, ſed cedit & refugit. Similiter & nox cedere videtur diei & ſe ab eius lumine declinare. Eſt enim, vt peritiores probarūt qui nobis vel ætate vel munere præcurrerunt, vmbra terræ. Naturaliter enim vmbra corpori adhæret atq; adiungitur, adeò vt etiā pictores vmbras corporum priuſquā pinxerint, nitantur exprimere, idq; artis eſſe aſſerāt, non intermittere vim naturæ: & quaſi naturalis iuris præuaricator habeatur, cuius pictura non etiam vmbrā ſuam exprimat. Ergo ſicut in die cùm è regione ſolis aliquod corpus occurrit, ex ea parte qua lumen repercutitur, vmbra ſubſiſtit, ſic cū decedēte die è regione luminis eius aut ſolis terræ obiectus occurrit, obūbratur aër. Vnde liquet quod noctem faciat vmbra terrarum.

Deut. 4. Heb. 12. — *1. Cor. 6.* — *Baſil. ho. 6. in Hexaemeron.*

Quod luminaria facta ſint in ſigna, non tamen natiuitatum vt qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit, ex iis diſcernatur.

CAP. IV.

FEcit ergo ſolem, & lunā, & ſtellas, & præſtituit illis menſuras temporum: ſoli diurnas, lunæ ſtelliſque nocturnas, vt iſte augeat diei gratiam, illæ vmbram tenebráſque illuminēt. *Et ſint in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos.* Diuiſa tempora habent, paréſque menſuras pro menſiū vicibus ſol & luna cum ſtellis, & ſunt in ſigna. Non poſſumus negare quòd ex ſole & luna ſigna aliqua colligantur: nam & Dominus dixit, *Et erunt ſigna in ſole & luna, & ſtellis.* Et quærentibus Apoſtolis ſignum aduentus eius reſpondit, *Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo.* Hæc dixi fore ſigna futuræ conſummationis: ſed conueniens debet curæ noſtræ menſura ſeruari. Denique nonnulli natiuitatum tentauerunt exprimere qualitates; qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit: cùm hoc non ſolùm vanum, ſed etiam inutile ſit quærentibus, impoſſibile pollicentibus. Quid enim tam inutile, quàm vt vnuſquiſque perſuadeat ſibi hoc eſſe quod natus eſt? Nemo ergo debet vitam ſuam, ſtatū, moreſque mutare, neque eniti quò melior fiat. Sed in ea perſuaſione neque probum potes laudare, nec condemnare improbum, cùm neceſſitati natiuitatis ſuæ reſpondere videatur. Et quomodo Dominus aut bonis præmia propoſuit, aut improbis pœnas, ſi facit neceſſitas diſciplinam, & conuerſationem ſtellarum curſus informat? Et quid eſt aliud quàm hominem de homine exuere, ſi nihil moribus, nihil inſtitutioni, nihil ſtudiis derelinquitur? Quàm multos videmus ereptos criminibus atque peccatis in melior in ſtatum eſſe conuerſos! Redempti ſunt Apoſtoli, & congregati ex peccatoribus: non vtique natiuitatis ſuæ hora, ſed Chriſti eos ſanctificauit aduentus, & hora dominicæ paſſionis redemit à morte. Latro ille dānatus capitis, ille cum Domino crucifixus, non beneficio natiuitatis ſuæ, ſed fidei confeſſione ad paradiſi æterna tranſiuit. Ionam in mari non vis natiuitatis, ſed diſſimulatio diuinæ præceptionis præcipitauit & offenſa, eundémque cætus excipiens, ad indicium futuri myſterii poſt triduum reuomuit, & propheticæ merito gratiæ reſeruauit. Petrum de carcere imminenti morte perimendum angelus Chriſti, non ſtellarum ſeries liberauit. Paulum cæcitas conuertit ad gratiam, & percuſſum a vipera, turbatúmque naufragio, non remedia natiuitatis, ſed deuotionis merita ſeruauerunt. Quid de illis dicimus, qui eorum precibus, cùm fuiſſent mortui, reſurrexerunt? Vtrum illos ſua natiuitas, an apoſtolica gratia reſuſcitauit? Quid opus fuit, vt ſe ieiuniis periculiſque cōmitterent, ſi quò volebāt, natiuitatis beneficio poterāt peruenire. Quod ſi credidiſſent, dum expectant fatorum neceſſitatem, nunquam ad tantam perueniſſent gratiam. Inutilis igitur iſta perſuaſio. Quid quod etiam impoſſibilis? Nam vt de eorum aliquid diſputatione ſumamus redarguendi gratia, non probandi, magnam vim dicunt eſſe natiuitatis, eamque minutis quibuſdam & certis colligi oportere momentis: ac niſi verius colligatur, ſummam eſſe diſtantiam, breui enim atomo, exiguóque momento diſtare natiuitatem inopis & potentis, egentis & diuitis, innocentis & noxii; & plerúmque eadem hora generari longæuitati debitum, & prima pueritiæ ætate moriturum, ſi reliqua diſparia ſint, & aliquo puncto diſcreta. Hoc quemadmodum poſſint colligere, reſpondeant. Cōſtitue partū fœminæ, obſtetrix vtique eum primò recognoſcit, explorat vagitū, quo † natiuitas colligitur: attendit vtrum maſculus ſit, an fœmina. Quot vis inter has moras præterire momenta. Pone mathematicū præparatū. Numquid poteſt vir intereſſe puerperio. Dum mandat obſtetrix, audit Chaldæus, ponit horoſcopum, in alterius ſortem iam nati fata migrarunt. de altero quæritur & alterius genitura proponitur, Pone veram eſſe eorum opinionem de natiuitatum neceſſitatibus, nō poteſt vera eſſe collectio. Puncta tranſeunt, fugit tempus irreparabile. Non eſt dubium quod tēpus in atomo & in momēto oculi ſit: adducor vt credam, quādo omnes in atomo, & momēto, in ictu oculi reſuſcitamur, vt Apoſtolus proteſtatur, dicens, *Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba* (canet enim tuba) *& mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Inter effuſionem & ſuſceptionem depoſitionémque pignoris, inter fletum eius & nuntium, quot atomi tranſierunt? & hoc vt ſimpliciter iſta texuerim. Nam & ipſi vitalem illum ſignorum duodecim circuitum in duodecim partes diuidunt: & quia triginta diebus ſol duodecimam partem ſphæræ eius, quæ inerrabilis habetur, regreditur, quo gyrus ſolis anni circuitu cōpleatur, in triginta portiunculas, quas † μοίρας Græci vocant, vnamquamque duodecim illarum diſtribuunt portionem, ipſam quoque portiunculam in ſexagintavices conferunt. Rurſus vnumquodque de illis ſexaginta ſexagies ſecant. Quam incomprehenſibile eſt, in quo ſexageſimo tot ſexageſimæ portiunculæ natiuitatis momenta conſtituant: & qui ſingulorum ſignorū ſit aut motus aut ſpecies in natiuitate naſcētis? Vnde cùm impoſſibile ſit, tā ſubtiles minutias tēporis cōprehendere, exigua autem minutia inuehat vniuerſitatis errorē, totum negotiū plenū eſt vanitatis. Diſputatores eorū, quæ ſua ſunt neſciunt: quomodo aliena nouerūt? Quid ſibi immineat, ignorant: quomodo poſſunt aliis, quæ ſibi futura ſunt, denuntiare? Ridiculū eſt credere, quia ſi poſſēt, ſibi potius prouiderent. Iam illud quam ineptū, vt ſi quis ſigno arietis ortū eſſe ſe dicat, ex viu pecudis æſtimetur præſtātiſſimus conſilio, quod in grege huiuſmodi emineat pecus: aut locupletior, eo quod veſtitū habeat aries naturalē, & quotannis lucrū capiat indumēti, eóque vito illi familiaria videantur quæſtuū eſſe compendia? Similiter & de tauri & de piſciū ſignis argumentantur, vt ex natura viliū animantiū cæli motus, & ſignorum interpretandas exiſtiment poteſtates. Cibus ergo noſter viuēdi nobis decreta cōſtituit, & alimēta noſtra nobis, id eſt, aries, taurus, & piſcis, morum imprimūt diſciplinā. Quomodo igitur de cælo

Luc. 12. — *Matth. 24.* — *Luca 23.* — *Iona. 1.* — *Matth. 12.* — *Act. 12.* — *Act. 9. 28 & 27.* — *al. natiuitas.* — *1. Cor. 15.* — *al. μερίδας. ζωδίων.*

nobis cauſas rerum, & ſubſtantiam vitæ huius acceſſunt, G cùm ipſis cæleſtibus ſignis cauſas motus ſui ex qualitatibus eſcæ vilis impertiunt? Liberalem aiunt ſigno ortum arietis, eo quod lanam ſuam aries non inuitus deponat: & huiuſmodi virtutem vilis animantis malunt naturæ deputare, quàm cælo, vnde & ſerenitas nobis fulget, & pluuia ſæpe deſcendit. Laborioſos & patientes ſeruitij, quos naſcentes taurus aſpexerit, quia animal laborioſum & aſſuetum iugo ſpontaneæ ſeruituti colla ſubmittat. Percuſſorem quoque, cuius natiuitatem ſcorpius in ſua parte complexus ſit, & malitiæ venena reuomentem, eo quòd animal venenatum ſit. Quid igitur auctoritatem viuendi datutum te ſignorum cæleſtium digni- H tate prætendis, & de nugis quibuſdam argumentum aſſertionis aſſumis? Nam ſi de animalibus aſſumptæ huiuſmodi morum proprietates, cæli motibus imprimuntur: & ipſum videtur beſtialis naturæ poteſtati eſſe ſubiectum, ex quo cauſas vitalis ſubſtantiæ quas hominibus impertiret, accepit. Quod ſi hoc abhorret à vero, multò magis illud ridiculum, veri eos ſubſidio deſtituros, hinc fidem ſuæ diſputationis acceſſire. Deinde illud conſideremus, quod planetas illa ſigna appellant, quorum motibus formari aſſerunt vitæ noſtræ neceſſitates. Siue igitur, vt nomen ſonat, ſemper vagentur: ſiue, vt ipſi dicũt, quòd concito motu ferantur, & decies millies in die, aut I ſi hoc incredibile videtur, multiplicem ſpeciem innumera ſui conuerſione commutent: fide caret quod tam vago ſui errore, & tam celebri motu fixam nobis atque immobilem viuendi ſubſtantiam ſortémque decernant. Ferunt tamen non eſſe æquales omnium motus, ſed aliorum celeriores, aliorum tardiores eſſe circuitus, vt in eadem hora & videant ſe frequenter, & frequenter abſcõdant, dum aliud ab alio præteritur. Aiunt autem plurimum referre, ortum generati benefica ſigna videant, an malefica & noxia: & in eo natiuitatis eſſe diſtantiam, quo benefici ſigni aſpectus plurimum conferat, malefici & noxij plurimum noceat. Sic enim eadem ſigna quæ K venerantur, appellare conſueuerunt. Neceſſe enim habeo eorum vti nominibus, quorum vtor aſſertionibus, ne ignorata magis quàm vacuefacta atque deſtructa ſua argumenta commemorent. Itaque cùm illum vagum celerémque motum non queant comprehendere, ſæpe ſit vt per illam puncti & momenti incomprehenſibilis ſubtilitatem ponant benefici ſigni aſpectum, vbi grauis atque nocitura incurrat offenſio. Et quid mirum ſi ibi luduntur homines, vbi ſigna innoxia blaſphemantur? Quæ ſi naturâ noxia eſſe creduntur, Deus ergo ſummus arguitur, ſi fecit quod malum eſt, & is ſuit improbitatis L operator. Si vero ex ſua voluntate putantur aſſumpſiſſe quod noceat inſõtibus, & nullius adhuc facinoris peſſimi ſibi conſcius, quibus pœna adſcribitur antequam culpa: quid tam irrationabile, quod etiã irrationabilium beſtiarum excedat immanitatem, vt vſus fraudis aut gratiæ non meritis hominum deputetur, ſed ſignorum motibus deferatur? Nihil, inquit, ille deliquit, ſed noxia eum ſtella conſpexit: Saturni ei ſidus occurrit: auertit ſe paululũ, & ærumnã abſtulit, & crimen aboleuit. Sed hæc eorum ſapientia telæ araneæ comparatur, in quam ſi culex aut muſca inciderit, exuere ſe non poteſt: ſi verò validiorum animantium vllum genus incurriſſe viſum eſt, pertranſi- M uit, & caſſes rupit infirmos, atque inanes laqueos diſſipauit. Talia ſunt retia Chaldæorũ, vt in his infirmi hæreãt, validiores ſenſu offenſionẽ habere non poſſint. Itaque vos, qui validiores eſtis, cùm videritis mathematicos, di- Eſai. 59. cite, Telam araneæ texunt, quæ nec vſum aliquem poteſt habere, nec vincula, ſi tu non quaſi culex aut muſca lapſu tuæ infirmitatis incurras, ſed quaſi paſſer aut columba caſſes inualidos præpetis volatus celeritate diſſoluas. Etenim quis prudentium credat, quòd ſignorum motus, qui ad diem ſæpe mutantur, & multipliciter in ſe recurrunt inſignia deferant poteſtatum? Nam ſi ita eſſet, quantæ ad diem regalium natiuitatum exprimerentur figuræ? Quotidie ergo reges naſcerentur, nec regalis in filios tranſmitteretur ſucceſſio, ſed ſemper ex diuerſo ſtatu, qui ius imperialis acquirerent poteſtatis, orirentur. Quis igitur regum genituram filij ſui colligit, ſi ei debea- G tur imperium, & non proprio ſucceſſionem regni in ſuos tranſcribit arbitrio? Legimus certè quod *Abias genuit Aſa, & Aſa genuit Ioſaphat, & Ioſaphat genuit Ioram, &* Matth. 1. *Ioram genuit Oziam*: & reliqua omnis vſque ad captiuitatem per reges generis pariter & honoris ducta ſucceſſio eſt. Numquid quia reges fuerunt, ſignis cæleſtibus formandos motus ſuos imperare potuerunt? Quis enim hominum poteſt habere in his dominatum? Deinde ſi ad neceſſitatem genitalem, non ad inſtituta morum actus noſtri factáque referantur, cur leges propoſitæ ſunt, iura etiam promulgata, quibus aut pœna improbis decernitur, aut ſecuritas defertur innoxiis? Cur non venia H datur reis, cùm vtique, vt ipſi aiunt, non ſua voluntate, ſed ex neceſſitate deliquerint? Cur laborat agricola, & non magis ſpectat vt inelaboratos fructus priuilegio ſuę natiuitatis inuehat receptaculis horreorum? Si ita natus eſt, vt ei diuitiæ atque opes affluant, vt ſibi ſpontaneos reditus ſine vllo ſemine atque opere terra parturiat: non vomerem aruis imprimat, non curuæ manum falci admoueat, non legendæ vindemiæ ſubeat expenſam, ſed vltro ei in omnes ſerias vina fundãtur fluentia, ſponte ei oleum nullis inſerta candicibus ſilueſtris oleæ bacca deſudet, nec diffuſi æquoris transfretaturus periculum, propriæ ſalutis ſollicitus mercator horreſcat, cui I otioſo poteſt, vt aiunt, quadam ſorte genitali diuitiarum theſaurus illabi. Sed non hæc eſt vniuerſorum ſententia. Denique impiger depreſſo aratro terram ſcindit agricola, nudus arat, nudus ſerit, nudus ſole feruente toſtas æſtate colligit fruges: & negotiator impatiens flantibus Euris in tuto plerúmque nauigiis ſulcat mare. Vn- Virg. li. 1. Georgic. de importunitatem eorum temeritatémq; condemnans Propheta ait, *Erubeſce Sidon, dixit mare*: hoc eſt, ſi pericula vos non mouent, vel pudor comprimat, verecundia confundat. Erubeſce Sidon, in qua nullus virtuti locus, Iſai. 23. nulla ſalutis cura, nulla iuuentus pro excubiis patriæ bello dedita, armiſque exercita, ſed omnis ſollicitudo K de quæſtu, omne ſtudium mercaturæ. Semen, inquit Ibidem. mercatorum ſicut meſſis. Quæ autem merces homini Chriſtiano, ſi non ex voluntate, ſed ex neceſſitate curas ſuas & opera componit? Vbi enim directa neceſſitas, ibi inhonorata induſtria.

Explicato ſenſu naturali, quo luminaria in tempora, in dies & in annos dicuntur facta, adducuntur quidam ſenſus myſtici.

CAP. V.

L MVlta diximus, plura nolumus, ne quis ea quæ à nobis de illorum aſſertionibus vſurpantur, ad refellendum, ad recognoſcendum aſſumpta arbitretur. Nam quæ pueri riſimus, ea ſenes commemorare quã poſſimus? Nunc ad ea quæ ſecundùm lectionem ſuperſunt, dirigamus ſtylum. *Sint* (inquit) *luminaria in ſigna, & in tempora, & in dies & in annos.* De ſignis diximus, tempora autem quæ ſunt, niſi mutationum vices, hyems, ver, æſtas atque autumnus? In iſtis igitur temporibus aut velocior eſt tranſitus ſolis, aut tardior. Alia enim præſtringit radiis ſuis, alia inflammat caloribus ſuis. Itaque cùm ſol meridianis partibus immoratur, hyems M nobis adeſt. Nam cùm ſol longius abeſt, terra rigeſcit gelu, ſtringitur frigore, & plurima noctis vmbra terras operit, vt multò prolixiora ſint noctis ſpatia quàm diei. Hinc oritur cauſa, vt hybernis flatibus nimia vis nimium pluuiarúmque fundatur. Cùm verò ex meridianis decedens partibus ſupra terram redit, noctis ac diei exæquat tempora: & quò magis moras ſuis adiungit curſibus, eò paulatim temperiem aëris huius reducit, & renocat auratum clementiam, quæ fouens omnia reperendos cogit in partus, vt terra germinet, ac reſoluta ſulcis ſemina reuiuiſcant, vireſcant arbores, ad perpetuitatem quoque conſeruandi generis eorum quæ vel in terris ſunt, vel aquis gaudent, annuis fœtibus ſucceſſio propagetur. Aſt vbi ad æſtiuas conuerſiones in Septentrionem ſe ſubrigit, ſpatia diurna producit, noctis verò arctat & adſtringit. Itaque quò magis vſu aſſiduo aëri huic copulatur atque miſcetur, eò ampliura

& ipſum aërem vaporat, & terrarum exſiccat humorē, A
adoleſcere facit ſemina, & tanquam in ſuccos viriles
matureſcere poma ſiluarum. Tum quia flagrantior eſt,
minores vmbras facit in meridiano, quoniam ex alto
Cantic. 1. hunc illuminat locum. Vnde & ſynagoga dicit in Canticis
Canticorū. *Annuntia mihi quē dilexit anima mea, vbi
paſcis, vbi manes in meridiano, ne forte fiam circumamicta ſuper
greges ſodalium tuorum*: hoc eſt, Annuntia mihi Chriſte,
quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit?
Sed Synagoga dilexit, Eccleſia diligit: nec vnquā
circa Chriſtum ſuum mutat affectum. Vbi, inquit,
paſcis, vbi manes in meridiano. Sequi te cupio quaſi ſ
al. Quę. lumina † quem quaſi copulata antè retinebā: & greges B
tuos quærere, quia amiſi meos. In meridiano paſcis hoc
Pſal. 36. eſt in Eccleſiæ loco, vbi iuſtitia reſplendet, vbi fulget
iudicium ſicut meridies, vbi vmbra non cernitur, vbi
maiores ſunt dies, quòd eis ſol iuſtitiæ tanquam æſtiuis
menſibus diutiùs immoretur. Denique dies Domini nō
Ioel. 2. eſt breuis, ſed magnus; quia ſcriptum eſt, *Donec veniat*
Gen. 47. *dies Domini magnus.* Vnde & Iacob ait: *Omnes dies vitæ
meæ quos ago, breues & maligni.* Eſt enim maligna lux, dubia.
Ergo dies breues dubiæ lucis ſunt, & vmbroſi: dies
magni ſine vmbra ſunt: vt plurimum aliquibus locis feruentioribus
vſu exemploque cognouerūt. Synagoga
itaque diebus breuibus & malignis, cuius typum plerúmque
Iacob in perſona ſua exprimit, vel populi eius, C
vmbrā habebat plurimā, quæ ſolem iuſtitiæ non videbat,
& videbat illum non ex alto ſuper caput ſuum, ſed
ex meridiano illuminantem, quando illi hyems erat.
Cantic 2. Eccleſiæ autem dicitur: *Hyems abiit, diſceſſit imber, flores
viſi ſunt in terra, tempus meſſis aduenit.* Ante aduentum
Chriſti hyems erat, poſt aduentum Chriſti flores ſunt
veris, & meſſis æſtatis. Ex meridiano ergo & ex gentiū
conuerſione illum illuminantē videns obumbratur. Populus
autem gentium qui erat confuſionis, ac gentilis
*qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam; qui ſedebant in
Eſai. 9. regione vmbræ mortis, lux orta eſt illis.* Magna lux diuinitatis,
quam nulla vmbra mortis interpolat. Ideòque ex D
alto illuminat, quia & hoc ſcriptum eſt, dicente Zacharia.
Luce. 1. *In quibus viſitauit nos oriens ex alto, illuminare iis
qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent.* Eſt ſanè & aliqua
ſalutis vmbra non mortis, vt eſt illud, *Sub vmbra alarum
Pſal. 16. tuarum protege me.* Vmbra quidem, quia corporis eſt:
vmbra, quia crucis; ſed vmbra ſalutis, quia in ea erat
peccatorum remiſſio, & reſuſcitatio mortuorum.
Exemplum ergo poſſumus accipere, quia hyemales
dies breues, vmbras maiores habent: æſtiui dies
maiores, ſed vmbras minores habent. Medio quoque
die minor vmbra, quam vel in principio eſt diei vel
fine: & hoc apud nos in parte Occidentis. Cæterū ſunt
qui dicant quòd per duos totius anni dies ſine vmbra E
fuerint in partibus meridianis, eo quòd habentes ſuper
verticem ſuum ſolem, vndique per circuitum illuminentur
vnde ἄσκιοι dicuntur Græcè. Pleríque etiam
ferunt ſic è regione ex alto fieri ſolem, vt per anguſta
puteorum aquam, quæ in profundo eſt, viderint refulgere.
Eſſe antē dicūnt in meridiano qui ἀμφίσκιοι
vocantur, eo quòd vmbram ex vtroque latere tranſmittant.
Vmbra enim è regione iſolis ambulantibus
poſt tergum eſt; vt puta ſi contra Orientem pergas matutinis
horis: ſi contra meridianam plagam contendas
medio die: ſi contra Occidentem in occaſu diei. Ex tribus F
igitur partibus fit tibi ſol obuius, ex Oriente, ex Meridiano,
ex Occidente. Manè & ſero poſt tergum eſt,
meridie quoq; à latere: at verò a Septentrione nunqua
eſt ſol, & ideo vmbra, ſi contra Septentrionem dirigas,
ſiue manè, ſiue ſero, ſiue meridie, nō poteſt eſſe poſt tergū.
Soli ſunt enim in hoc quē nos incolimus orbe terrarum,
circa meridiem poſiti, qui in Auſtralē plagam videantur
vmbram tranſmittere. Hoc autem fieri dicitur
ſummo æſtu, cùm ad Aquilonem ſol dirigit. Poſtea nos
autumnus excipiens, infringit quidem æſtuum magnitudinem,
ſed pauliſper relaxato ac depoſito calore per
temperiē medii moderaminis, ſine fraude nos atque vlla
noxa flatibus tradit hyemalibus. *Sint* (inquit) *etiam in
dies.* Non vt faciant dies, ſed vt in eis habeant principa-

A tū, vt ortū diei vberiore ſol illuminet gratia, vt per totū
diem deſignandi habeat eius poteſtatē curſus ſui munere.
Sic accipiunt nōnulli quod ait Propheta. *Solem in poteſtatem
diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.* Circumferant
enim lumen. In annos quoq; ordinati ſunt ſol &
luna: luna per tricenos dies duodenis vicibus curſū conficiens,
conſummat annū ſecundum Hebræos, aliquibus
diebus adiectis ſecundùm Romanos biſſexto ſemel
intra quinquenniū vnius diei adiectione celebrato. Solſtitialis
quoq; annus eſt, cū ſol expleto per omnia ſigna
circuitu, in id vnde principium curſus ſui ſumpſit, recurrit.
Annua enim fertur ei totius ſpatii eſſe perfunctio.
B

*Quod hæc luminaria in eorum natura ſunt magna, licet aſpectui
noſtro exigua videantur: & circa hæc pulchrè digreditur.*

CAP. VI.

Fecit ergo Deus hæc duo luminaria, quæ magna
poſſumus accipere, non tam aliorū comparatione
magna, quam ſuo munere, vt eſt cælum magnū, & mare
magnum. Nam & magnus ſol, qui cōplet orbē terrarum
ſuo calore, vel luna ſuo lumine: nec ſolùm terras
ſed etiam aërem hunc & mare cælique faciem. Quæ
in quacumque parte fuerint cæli, illuminant omnia, &
C æquè ſpectentur a cunctis, vt ea tamquam ſuis tantùm
regionibus immorari, & ſibi tantùm adeſſe atque lucere
ſinguli populi credant, cùm ſimiliter luceat vniuerſis,
vt nemo his propriorē alium quam ipſe eſt, arbitretur.
Exemplū magnitudinis eorum euidens, quod omnibus
hominibus orbis lunæ idem videtur. Nam etſi interdū
augeatur lumen eius atque minuatur, tamē eadē
nocte qualis mihi apparet, talis & omnibus. Nā ſi longè
poſitis minor videretur, propiùs conſtitutis maior refulgeret,
& proderet anguſtiarum & exiguitatis indicium.
Etenim reliqua alia longè poſiti minora arbitramur,
D propiùs contuentes maiora credimus: quo magis
finitimus fueris, eo tibi eius rei quam cernis, magnitudo
cumulatur. Solis orbis nulli propior, nulli
longinquior eſt: ſimiliter & lunæ globus æqualis eſt
omnibus. Similis ſol & Indis & Britannis eodē momēto
videtur, cùm oritur. Nec cū vergit in occaſum, minor
apparet Orientalibus quam Occidentalibus: nec Occidentalibus
cùm oritur inferior, quam Orientalibus Pſal. 102.
æſtimatur. *Quantum diſtat*, inquit, *Oriens ab Occidente?*
Hæc enim inuicem ſibi diſtant. Sed ſol à nullo diſtat,
nulli præſentior, nulli abſentior eſt. Neque te moueat
quòd tanquā cubitalis tibi orbis videatur ſolis cùm oritur,
ſed conſidera quantum interſit ſpatii inter ſolem &
terras; quod aſpectus noſtri infirmitas ſine magno ſui nō
E poteſt tranſire diſpendio. Caligat aſpectus noſter, nunquid
ſol caligat, aut luna? Anguſtus noſter obtutus,
nunquid ideo anguſtiora efficit quæ videntur? Species
minuitur, non magnitudo detrahitur. Neque enim infirmitatis
noſtræ paſſiones paſſioni luminarium debemus
adſcribere. Mentitur noſter aſpectus. Noli ergo fidele
æſtimare eius iudicium. Fit cæleſtium minor ſpectaculis
figura, non ſui forma. De ſummo vertice mōtium
ſi ſubiectum oculis tuis campum ſpectare deſideras,
atque illic armenta paſcentia, nónne formicarum
ſimilia corpora iudicabis? Si mare ſpectes è ſpecula aliqua
F litorali, nónne tibi nauium maximæ inter cæruleos
fluctus, & vela candentis refulgentes velut columbarum
volitantium ſpeciem eminus poſito videntur obtexere?
Quid ipſæ inſulæ, quæ mare diuidunt, terrarum
arua † diffindunt, quàm anguſto æſtimantur al. diffunditur.
fine concludi? quemadmodum rotunda apparent de
aſperis, ſpiſſa de raris? Has ergo infirmantes viſus tui
perpende: & eorum quæ adſtruimus fidem, ex teipſo
arbiter ſe iuſtos fact^9 accerſi. Si vis magnitudinē ſolis nō
ſolùm oculo mentis, ſed etiam corporis æſtimare, conſidera
quanti ſtellarum globi axem cæli videantur intexere,
& innumeris inſignire luminibus, non queunt
tamen tenebras noctis & cæli nubila detergere. Simul
vt ſol ortus ſui ſigna præmiſerit, omnes ſtellarum
ignes ſub vnius luminaris fulgore vaneſcunt: aperitur

ait, cæliqué facies purpuraſcenti rubore perfunditur. Adhuc ſpirans exordium, & iam momentanea celeritate pleni luminis micat ſplendor, & ſurgentis ſolis prænuntia aura dulcis aſpirat. Dic mihi quæſo, niſi magnus orbis eſſet, quomodo magnum poſſet orbem illuminare terrarum? Quid autem loquor de tanto temperamento & moderamine conditoris, qui eam menſuram muneri ſolis attribuit, vt neque vapor eius igneus, vt videtur, terrarum venas, ſuccos rerúmq; ſpecies infuſus exureret: neque iterum per tanta mundi ſpatia refrigeratus, nullum terris ſemen caloris moleret, ſed ieiunam atque inopem fructuum derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam vaporaret?

Quod dicitur de magnitudine & effectibus ſolis, idem de magnitudine & pluribus effectibus lunæ dici poſſe declarat.

CAP. VII.

SImilia de lunæ ratione conueniunt, quæ de conſorte eius ac fratre memorauimus. Siquidē in id ſe induit miniſterium, in quod & frater: vt illuminet tenebras, foueat ſemina, augeat fructus. Habet etiam pleráque à fratre diſtincta, vt quem toto die calor humorē terræ exſiccat, eundem exiguo noctis tēpore ros reponat, nā & ipſa luna larga roris aſſeritur. Denique cùm ſerenior nox eſt, & luna pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere. Et pleriqué ſub aere quieſcētes, quò magis ſub lumine fuiſſent lunæ, eò plus humoris ſe capite collegiſſe ſenſerunt. Vnde & in Canticis Canticorū Christus (Cantic. 5.) dicit ad Eccleſiā, *Quoniam caput meum repletum eſt rore, & crines mei guttis noctis.* Tum deinde minuitur & augetur, vt minor ſit cùm reſurgit noua: & cùm ſit imminuta cumuletur. In quo grande myſteriū. Nam & defectui eius compatiuntur elemēta, & proceſſu eius, quæ fuerint exinanita, cumulantur, vt animantium cerebra, & maritimorū humida. Siquidem pleniores oſtreæ reperiri ferūtur, multáq; alia, cùm globus lunaris adoleſcit. De arborum quoq; interiis idem allegant qui hoc vſu proprio cōpererunt. Videmus ergo ortū eius & defectū rationis eſſe, non infirmitatis. Numquā enim tantā rebus mutationē daret, niſi præſtantē virtutem haberet & gratiā a conditore collatam. Aerem quoque nonnulli (Baſilius hom. 6. in Hexaemeron.) etiam docti & Chriſtiani viri allegauerunt lunæ exortu ſolere mutari: ſed ſi id mutationis lunaris quædam fieret violentia, ad omnes ortus eius obtegeretur nubibus cælum, pluuiæ funderentur. Deniq; cùm ante dies paucos eſſet ſermo de pluuia, quæ forte vtilis diceretur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eā. Et quamuis cupidi eſſemus imbriū, tamen eiuſmodi aſſertiones veras eſſe nolebam. Denique delectatus ſum quòd nullus imber effuſus eſt donec precibus Eccleſiæ daris, manifeſtaret non de initiis lunæ ſperandū eſſe, ſed de prouidentia & miſericordia creatoris. Sanè Euripi cū exundent vndiq; ſecundùm reliquas ſpecies lunæ, & acceptos fluctus refundant, vel etiam ipſi magno ferantur impetu: in ortu tamen eius ſtant placidi, quoadúſque luna ſine lumine eſt. At verò vbi eam dierum acceſſus auxerit, tunc in ſuos curſus refluos reuertuntur. Amporis quoque, quæ in Occeano eſſe perhibetur, cùm reliquis diebus ordinē ſuum ſeruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis ſuæ fertur indicium dare: vt mare ipſum Occidentale, in quo ſpectatur Amporis, ſolito amplius accedat ac recedat, & maiore æſtu feratur, tanquā lunæ quibuſdā aſpirationibus retrorſum trahatur, & iterum iiſdē impulſum ac retractum in menſuram propriā refundatur.

De myſterio defectus & minutionis lunæ: de eius quoque laude, ac deriſione eorū qui eam magicis carminibus deduci poſſe credunt.

CAP. VIII.

VNde ſi miraris quomodo defectum luna patiatur, cùm tantam vim mutationis habeat ſuæ: conſidera & in eo magnum eſſe myſteriū, quòd eius exemplo cognoſcis, ó homo, nihil rerum humanarum, & mun-

G danæ totius creaturæ eſſe poſſe, quod non aliquando reſoluatur. Nam ſi etiam luna, cui tantum Dominus commiſit miniſterium, vt illuminet orbem terrarum, & creſcit & deficit, quia omnia ex nihilo orta vſque ad perfectionem venerunt, & iterum perfecta minuuntur: *cælum enim & terra præteribunt*; cur non id (Luc. 21.) moderationis aſſumimus, vt neque in aduerſis abiiciamus animum (qui enim omnia fecit ex nihilo, facilè te quoque potens eſt ad ſumma & perfecta prouehere) & rurſum non extollamur in proſperis, neque in poteſtate aliqua nos diuitiiſque iactemus, neque in viribus corporis aut pulchritudine glorietur, in quo eſt facilis corruptio, crebra mutatio; ſed manentem in futurum H animi gratiam perſequamur? Nam ſi te lunæ contriſtat occaſus, quæ ſe ſemper reparat ac reformat multò magis contriſtare te debet, ſi anima profectu virtutis impleta cùm fuerit, poſtea per inconſtantiam mentis atque incuriam à ſuo deflexa propoſito, ſtudia ſua ſæpe commutet, quod eſt inſipientiæ & inſcientiæ. Vnde & ſcriptura ait. *Stultus vt luna mutatur.* Et ideo ſapiens (Eccleſ. 27.) non cum luna mutatur, ſed permanebit cum ſole. Vnde non luna eſt particeps ſtultitiæ, quia non luna mutatur (Pſal. 71.) vt ſtultus, ſed ſtultus vt luna. Denique *ſemen iuſti ſicut luna perfecta in æternum manet, & teſtis in cælo fidelis.* Aliud (Pſal. 88.) I enim eſt fungi miniſterio, aliud circumferri ingenio, & ſenſus infirmitate fixam non habere ſententiam. Luna pro te laborat, & propter voluntatem Dei ſubdita eſt (Rom. 8.) *Vanitati* enim *creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe.* Illa ergo non ſponte mutatur, tu ſpontè mutaris. Illa congemiſcit & compatitur in ſua mutatione: tu non intelligis, & gratularis frequenter. Illa tuam redemptionem frequenter expectat, vt à cōmuni totius creaturæ ſeruitio liberetur: tu & tuæ redēptioni, & illius libertati affers impedimentū. Tuæ ergo, non ſuæ ſtultitiæ eſt, quòd dum tu expectaris, & nec ſerò conuerteris, adhuc & illa mutatur. Noli ergo lunā K oculo tui corporis æſtimare, ſed mentis viuacitate. Minuitur luna vt elementa repleat. Hoc eſt verè grādè myſterium. Donauit hoc ei qui omnibus donauit gratiam. (Philipp. 2.) (Epheſ. 4.) Exinaniuit eam vt repleat, qui etiam ſe exinaniuit vt omnes repleret. Exinaniuit enim ſe vt deſcenderet nobis: deſcendit nobis, vt aſcenderet omnibus. *Aſcendit* enim, inquit, *ſuper omnes cælos, vt impleret omnia.* Itaque qui exinanitus aduenerat, de plenitudine ſua Apoſtolos adimpleuit. Vnde vnus ex his dicit, *Nam de* (Ioan. 1.) *plenitudine eius omnes nos accepimus.* Ergo annuntiauit luna myſterium Chriſti. Non mediocris, in qua ſignum poſuit ſuum: non mediocris, quæ typum dile- L ctæ habet Eccleſiæ: quod ſignificat Propheta, dicens, *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis donec ex-* (Pſal. 71.) *tollatur luna.* Et in Canticis Dominus de ſua ſponſa ait, *Quænam eſt hæc proſpiciens tamquam diluculum, ſpecioſa ſi-* (Cantic. 6.) *cut luna, electa vt ſol?* Et merito ſpecioſa ſicut luna Eccleſia, quæ toto mundo refulſit, & tenebras ſæculi huius illuminans dicit, *Nox præceſſit, dies autem appro-* (Rom. 13.) *pinquauit.* Pulchrè ait, Proſpiciens, quaſi ſuos de ſuperiore proſpectans, ſicut habes, *Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum.* Proſpiciens ergo Eccleſia, ſi- (Cantic. 2.) cut luna defectus habet & ortus frequentes: ſed defectibus ſuis creuit, & his meruit ampliari, dum per- (Pſal. 13.) ſecutionibus minuitur, & Confeſſorum martyriis coro- M natur. Hæc eſt vera luna, quæ de fratris ſui luce perpetua lumen ſibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim Eccleſia non ſuo, ſed Chriſti lumine, & ſplen- (Cant. 1.) dorem ſibi acceſſit de ſole iuſtitiæ, vt Dicat, *Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus.* Beata planè, quæ (Galat. 2.) tantum inſigne meruiſti. Vnde te non tuis neomeniis, ſed typo Eccleſiæ beatam dixerim. In illis enim ſeruis, in hoc diligeris. Quàm ridiculum autem quòd te pleriqué credunt homines magicis carminibus poſſe deduci? Aniles iſtæ fabulæ, ac vulgi opiniones. Quis enim opus Dei tanto miniſterio deputatum, arbitretur (2. Cor. 11.) Chaldæis ſuperſtitionibus poſſe tentari? Lapſus ſit ille, qui ſe transfigurat in angelum lucis, & deductus, voluntate propria, non carminum poteſtate. Sanè & in hoc quaſi Eccleſia putatis poſſe de loco tuo & ſtatione

Num. 21. Ioan. 3. Exod. 7. Act. 13. Hegeſip. l. 3. cap. 2.

deduci. Multi tentant Eccleſiam, ſed magicæ artis ei carmina nocere non poſſunt. Nihil incātatores valent, vbi Chriſti canticum quotidie decantatur. Habet incantatorem ſuum Dominū Ieſum, per quē magorum incantantiū carmina, & ſerpentum venena euacuauit: & ipſa ſicut ſerpens exaltatus, deuorat colubros Ægyptiorum; ferale licet carmen immurmuret, hebetatur in Chriſti nomine. Sic & Elymam magnū Paulus non ſolùm magicæ artis infirmitate, ſed etiam oculorū amiſſione cœcauit. Sic Petrus Simonē alta cœli magico volatu petentem, diſſoluta carminum poteſtate deiecit & ſtrauit. B

Concluditur ſermo de die quarto: redarguuntur qui ipſum diem ſuperſtitioſè cauendum contendunt.

CAP. IX.

PVlchrè igitur, vt arbitror, ceſſit dies quartus. Quomodo ergo quartū plerique conſueuerunt cauere, & A inutile putāt hoc numero aliquid ordiri, quo totus noua luce mūdus emicuit? An ſiniſtris ſol cœpit auſpicijs? Et quomodo alijs poteſt bona ſigna dare, qui ſibi eligere diem ſuum neſciuit exortus? Aut quomodo ſigna eius probant, cuius ortum non probant? Quid etiam de luna dicimus, quæ & quarto die cœpit, & quarta decima diē ſignat ſalutis? An diſplicet numerus quo celebratur myſterium redēptionis? Ideo dæmones declinandum fore perſuadent numerum eum, quo eorū deſtructa nequitia eſt. Ideo gentiles nihil adoriendum aſſerunt, quia B ſciunt tunc primū artes ſuas vacare cœpiſſe, & populos gentiles ad Eccleſiam demigraſſe. Lunā certè quartam, ſi pura fuerit, neque obtuſis cornibus, dare reliquis diebus vſque ad exactum menſem indicium ſerenitatis exiſtimāt. Nolunt ergo eiſdem exordijs inchoare, quibus ſerenitas inchoatur. Sed iam cauendum ne nobis in ſermone dies quartus occidat. Cadunt enim vmbræ maiores de montibus; lumen minuitur, vmbra cumulatur. Virgil. lib. 1. Georg.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QVARTI FINIS.

Summarium quinti libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad cap. XI. agit de piſcibus & alijs ex aqua productis, & de eorum naturis & proprietatibus, & quadam ad ſenſus myſticos redigit.

A cap. XIII. vſque ad cap. XXIIII. agit de auibus, & earum generibus & proprietatibus, & refert multa ad mores hominum.

In cap. XXV. & vltimo, pia ad Deum precatione claudit librum de opere quinti diei.

CAPITA QVINTI LIBRI.

1. *Continuat dictis præſentia: agit de obedientia aquarum ad producendum diuerſa animantium genera: redarguit hominem, qui ſibi datis non contentus, interdicta alimenta guſtauit: & reptilia quæ dicantur, exponit.*
2. *De virtute huius ſermonis,* Producant aquæ reptilia *& quòd multò plura in mari quàm in terra ſint: de ſingulari quoque aquarum gratia, quæ ex viuentibus in ipſis declaratur.*
3. *De multis ac diuerſis piſcium generibus & vſibus: de pietate, puritate, & pudicitia ipſorum: ac redarguuntur homines hanc naturæ puritatem labefactantes.*
4. *De bonitate matris aquæ in piſces ſuos, vt ex hoc diſcatur quæ ſit parentis & filiorum neceſſitudo: quódque propria natura ſpecialis vſus, ac ſeparata quædam à cæteris viuendi ſubſtantia ſit piſcium.*
5. *Piſcibus dentes cur denſi, & cur in eis minorem maior inuadit: & quòd ex eis humanæ vitæ præbetur exemplum.*
6. *Quòd homo ſit piſcis: vnde homines in Euangelio boni & mali piſces dicuntur: quòd bonus piſcis hamum, retia, ac ſinum Petri non timeat.*
7. *Quòd mare deſignat Euangelium, ſuper quod fundata eſt Eccleſia: quòd coniuges mutuo ſe compati debent, exemplo viperæ: & circa id digreditur.*
8. *Deſcribit polypi & cancri naturam, qua hominem inſtruit, vt proprijs contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat.*
9. *De præſentia echini marini, futuram tempeſtatem aut tranquillitatem nauigantibus prænuntiantis: & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit: ac de indulgentia Dei creatoris ingenti præconio.*
10. *Quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi habeat domicilia, cùm increpatione humanæ auiditatis: qua ratione etiam quædam genera quandoque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium: de ſpecialibus quoque aliquorum piſcium virtutibus.*
11. *De piſcibus & alijs quæ in Atlantico mari naſcuntur aut fiunt: cū concluſione ſermonis de piſcibus.*
12. *Expleto de piſcibus ſermone, de auibus negotium eleganter aggreditur.*
13. *Dicturus de auibus, vt aptiùs dicendi dicta connectat, de ijs primò ſibi agendum putat, quæ verſantur circa aquas.*
14. *Reddit rationē cur poſt ſermonē de piſcibus, agat de auibus quæ verſantur circa aquas: & inde de pluribus earum generibus & differentijs diſſerit.*
15. *Exorditur ſermonē de gruibus, de quibus diſſerit quomodo ſollicitam exerceant cuſtodiam, & volantes ſeruent ordinem, exemplúmque exercendæ politiæ præbuerint hominibus: de ſtatu antiquæ reipublicæ, & de cauſa humanæ incuriæ.*
16. *De ciconiis, quemadmodum proficiſcantur quà pergendum putant: qualiter etiam à cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis: & de earundem cornicum commendabili hoſpitalitate, humanæque negligentiæ increpatione: de illarum quoque erga patres ſuos pietate, & noſtra impietatis notatione.*
17. *De hirundinis materna ſedulitate, induſtria ac pietate in filios: de commendatione præterea paupertatis ipſius, & moleſtia atque improbitate noſtra, cùm paupertas, inopia vel indigentia nobis occurrerit.*
18. *Vt ex vſu & pietate cornicū diſcāt homines ama-*

re filios: & de fœminarum noſtri generis, patrum-que in filios impietate: & hinc de excuſatione accipitrum & aquilarum, qui duram aduerſus fœtus ſuos feruntur habere inclementiam: de pietate quoque fulicæ, quæ abdicatum aquilæ pullum cum ſua prole connectit & nutrit.

19\. *De turturis viduitate, exhortationéque mulierum, vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur.*

20\. *De natura & proprietate vulturũ, quæ abſq; maris concubitu generent, inſinuans non fuiſſe impoſsibile beatam Virginem ſine viro peperiſſe.*

21\. *De natura & admiranda induſtria ac diligentia apum, quæ velut quandam rempublicam curare videntur.*

22\. *Redit ad explicationem textus: deſcribit aues iuxta corporis ſpeciem: & agit de cygno, cicada, & apibus.*

23\. *Deſcribit, ad mores hominum inſtituendos, naturam vermis Indici, chamæleõntis, leporis, locuſtæ, & ſeleucis.*

24\. *De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luſciniæ, noctuæ, veſpertilionis, & galli, quarum vſu & exemplis admonemur & inſtruimur.*

25\. *Cum prece & gratiarum actione Deo claudit ſermonem de opere quinti diei.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. V.

AGENS DE OPERE QVINTI DIEI.

ET dixit Deus, Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundùm genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terrã ſecundùm genus ſuum, ſecus firmamentum cæli. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus cæte grandia, & omnem animam reptilium animalium, quæ produxerunt aquæ ſecundùm genus ſuũ, & omne volatile penarum ſecundùm genus ſuum. Et vidit Deus quia bona: & benedixit eis Deus, dicens, Creſcite & multiplicamini & replete aquas quæ in mari: & volatilia multiplicentur ſuper terram. Et factum eſt veſperè, & manè dies quintus.

Continuat dictis præſentia agit de obedientia aquarum ad producendum diuerſa animantium genera: redarguit hominem qui ſibi datis non contentus, interdicta alimenta guſtat: & reptilia quæ dicantur, exponit.

CAP. I.

TERRA diuerſis veſtita germinib. virebat omnis, cælum quoque ſole & luna geminis vultus ſui luminibus, ſtellarũque inſignium decore fulgebat. Superetat elementum tertiũ, mare ſcilicet, vt & ipſi gratia viuificationis diuino proueniret munere. Æthereo enim ſpiritu omnes terrarũ fœtus aluntur. Terra quoque ſemina reſoluens, vniuerſa viuificat: & maxime tunc primũ verbo Dei iuſſa viridеſcere, viuificationis ſuæ munere pullulabat. Vacabat aqua, & à diuinæ operationis feriata beneficio videbatur. Habet adhuc creator quod illi cõferat, quò munia terrarũ poſſit æquare: reſeruabat ei, & vt ipſa proprium ſibi, & ſpeciale aliquid prærogatiuæ collati ſibi muneris vendicaret. Viuificabat prius terra, ſed ea quæ ſpirantẽ animã non habebant. Aqua iubetur ea producere quæ viuentis animæ vigorẽ dignitatẽq; præferrent, & ſenſũ tuendæ ſalutis, & fugiendæ mortis acciperent. Dixit itaque Deus, *Producant aquæ reptilia animarũ viuentiũ ſecundũ genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terrã, ſecus firmamentũ cæli.* Venit mandatum, & ſubitò aqua iuſſos fundebatur in partus: generare fluuij, viuificare lacus, mare ipſũ cœpit diuerſa reptiliũ genera parturire, & ſecundùm genus effundere quodcunq; formauerat. Non exigui gurgites, nõ cœnoſæ paludes vacabant, quin omnia datã ſibi creandi aſſumerent poteſtatẽ. Piſces exiliebant de flumine, delphines præludebant in fluctibus, conchæ ſaxis, oſtreæ adhærebant profundis, adoleſcebant echini. Iam mihi, ante hominem cœpit illecebra, abundantia copiarum, noſtræ mater luxuriæ. Ante ho- G minem deliciæ. Prior ergo hominũ tentatio quàm natura. Sed nihil natura deliquit: alimenta dedit, nõ vitia præſcripſit. Hæc tibi cõmunia dedit, ne tibi aliqua velut propria vendicares. Tibi ſuos fructus terra producit, tibi ſcaros & accipẽſeres, & omnes fœtus ſuos generãt aquæ & his non contentus, interdicta tibi alimenta guſtaſti. Ad inuidiam tuam omnia congeruntur, vt præuaricatio tuæ auiditatis oneretur. Sed neque quã multæ ſpecies & nomina ſint, poſſumus enarrare, quæ omnia momento diuinæ præceptionis animata ſunt. Simul coibat forma corporis, & operabatur anima, vitalis etiam vigor reliquæ virtutis. Repleta erat terra germinibus, mare im- H pletũ animantibus. Ibi inſenſibilia pullulabant, hic ſenſibilia verſantur. In terris quoque aqua ſuas ſibi vendicat portiones. Lambunt terram piſces aquarũ, & ex ea ſibi prædam requirunt. Culices quoque & ranunculi circa genitales ſtrepunt paludes, & ipſæ audierunt Domini mandatum, dicentis, *Producant aquæ reptilia animarum viuentium.* Scimus reptilia dici genera ſerpentũ, eo quod ſuper terram repant: ſed multò magis omne quod natat, reptandi habet vel ſpeciem vel naturã. Nam etſi in profundum qui ſe demerſerint, aquam videãtur findere: tamen cùm ſupra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quædam dorſa aquarum. Vnde & I Dauid ait, *Hoc mare magnũ & ſpatioſum, illic reptilia quorum non eſt numerus.* Quinetiam cùm pleraque pedes habeant, & ambulandi vſũ, eo quòd ſint amphibia, quæ vel in aquis vel in terris viuant, vt ſunt focæ, crocodili, equi fluuiales, quos hippopotamos vocant, eo quòd hi generentur Nilo in flumine: tamen cùm in alto aquarum ſunt, non ambulant, ſed natant: nec veſtigio vtuntur pedis ad incedendum, ſed tanquam remo ad reptandum. Si quidem & nauis acta remis labitur, & aquas ſulcat carina. *Pſal. 103.*

De virtute huius ſermonis Producãt aquæ reptilia, *& quòd multò plura in mari quàm in terra ſint: de ſingulari quoque aquarum gratia, quæ ex rationibus in ipſis declaratur.*

K

CAP. II.

PRODVCANT *aquæ reptilia*, dixit Dominus. Breuis ſermo ſed vehemens, & latè patens, continuò minimis & maximis naturam infudit. Eodem momento producitur balena, quo rana: eiuſdem vt operationis naſcitur. Non laborat in maximis Deus, non faſtidit in minimis. Nec doluit natura parturiens delphinas, ſicut non doluit cùm exiguos murices cochleáſque producere. Aduerte, ô homo, quãtò plura in mari quàm in terris ſint. Numerã ſi poteſ omnia piſcium genera, vel minutorum, vel etiam maximorum: ſepias, polypos, lithoſtracos, carabos, cancros, & in his innumerabilia ſui

generis. Quid dicam genera ſerpentium, dracones, murænas, anguillas? Nec prætermittam ſcorpios, ranas, teſtudines, muſtellas quoq. & canes maritimos, vitulos marinos, cete immania, delphinas, focas, leones. Quid attexam etiam merulas, turdos, pauos quoque, quorum etiam colores in auibus videmus expreſſos: vt nigri merulæ, paui diuerſo colore dorſa & colla depicti ſint, turdi aluo varij, & cætera quorum ſibi terræ ſpecies & nomina vendicarunt? Nam priùs in mari iſta cœperunt, diuerſiſque nominibus. Si quidem aqua prior animarum viuentium reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde hanc gratiam quòd ea quæ timemus in terris, amamus in aquis. Etenim noxia in terris, in B aqua innoxia ſunt: atque ipſi angues ſine veneno. Leo terribilis in terris, dulcis in fluctibus. Muræna, quam ferunt aliquid habere noxium, eſca pretioſior eſt. Rana horrens in paludibus, decora in aquis, omnibus ferè præſtat alimentis. Plura ſi quis vult cognoſcere, à diuerſis locorum piſcatoribus quærat, nemo enim poteſt omnia cõprehendere. Canes ſane & in mari caue, quos & in Eccleſia moleſtos eſſe & cauendos Apoſtulus docet, dicens, *Cauete canes, cauete malos operarios*. Muſtellæ

Philipp. 3. grauis in terris odor, in aquis ſuauis. Terrena ſe noua vindicta fœtoris vlciſci: hæc non minorem habet gratiam capta, quàm libera. Neque te inhonoratum noſtra proſecutione thymalle dimittã, cui a flore nomen inoleuit: ſeu Ticini vnda te fluminis, ſeu amœni Ateſis vnda C nutrierit, flos es. Denique ſermo teſtatior, quod de eo qui gratam redolet ſuauitatem, dictum facete ſit, Aut piſcem olet aut florem: ita idem pronuntiatus eſt piſcis odor eſſe qui floris. Quid ſpecie tua gratius? Quid ſuauitate iucundius? Quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, hoc tu corpore tuo ſpiras. Quid loquar coruorum, quid etiam luporum teneritudines? Neſcit hos lupos agnus timere. Tanta eſt aquarum gratia, quarum vituli iunguntur & leones, vt his propheticum illud dictum de Eccleſiæ ſanctitate iure conueniat: *Tunc lupi & agni ſimul paſcentur, leo & bos ſimul paleas manducabunt*. Nec D

Eſai. 65. mirum, quandoquidem etiam in Eccleſia aquæ illud operantur, vt prædones abluta nequitia cum innocentibus comparentur. Quid etiam purpuras memorem, quæ ornant regum conuiuia, amictus imbuunt? Aquarũ eſt igitur quod in regibus adoratur; aquarum eſt ſpecies illa quæ fulget. Adde porcos maris etiã Iudæis gratos: quia nihil eſt commune quod non aqua abluat, & ideo communes eos ſicut in terra editos æſtimare non poſſunt.

De multis ac diuerſis piſcium generibus & vſibus: de pietate, puritate, & pudicitia ipſorum: ac redarguuntur homines, hanc naturæ puritatem labefactantes.

CAP. III.

E INnumeri itaque vſus, innumera genera piſcium. Alij oua generant, vt ij quos tructas vocant, & aquis fouenda committunt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc mãdati illius primi tanquam legis perpetuæ munus exequitur, blanda quædam mater animantium. Alij viuos fœtus edũt de ſuo corpore, vt muſtellę, & caniculæ, & cete ingentia, delphines & focæ, aliáque cætera huiuſmodi. Quæ cùm ediderint partus, ſi quid fortè inſidiarũ terroriſque præſenſerint circa catulos ſuos quemquam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant aperire ora, & innoxio F partus ſuos dente ſuſpendere, interno quoque recipere corpore, & genitali feruntur aluo abſcondere. Quis humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari? Oſcula ne bis ſatietati ſunt, illis non ſatis eſt aperire viſcera, natóſque recipere, ac reuocare integros atque iterum fotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu alere, duóſque in corpore vno viuere, donec aut ſecuritatem deferant, aut corporis ſui obiectu natos ſuos defendant periculis. Quis hæc videns, etſi poſſit obtinere, non tantæ piſcium pietati cedat? Quis non miretur & ſtupeat? Seruat natura in piſcibus, quod nõ ſeruat in hominibus. Pleræque ex ſuſpicione nouercalibus odijs appetitos ſuos occiderunt filios: aliæ in fame, vt legimus,

A partus proprios comederunt. Humanis pignoribus mater ſepulchrum facta eſt: piſcium proli parentis eſt vterus ſicut murus: vallo quodam interiorum viſcerum pignora inoffenſa conſeruat. Diuerſa igitur piſcium genera diuerſos vſus habent, alij oua generant, alij viuos pariunt atque formatos. Et qui oua generãt, non nidos texunt vt aues: nõ diuturni fotus laborẽ induũt, non cum moleſtia ſua nutriunt. Cecidit ouum, quod aquã gremio quodã naturæ ſuæ quaſi nutrix blãda ſuſcepit, & animal celeri fotu reddidit. Continuo enim tactu parentis animatum ouũ cecidit, & piſcis exiuit. Tum deinde quàm pura & inuiolata ſucceſſio! Nullus alteri, ſed generi ſuo miſcetur: thymallus thymallo, lupus lupo. Scorpena B quoque caſtitatẽ immaculati cõnubij generi ſuo ſeruat. Itaque habet pudicitiã generis ſui, ſed venenom generis ſui non habet, nõ enim percutit ſcorpena, ſed reficit. Neſciunt igitur alienigenarum genera piſcium adulterina contagia, ſicut ſunt ea quæ coeunt aſinorum equarumque inter ſe genera, quæ magna cura hominũ perpetrãtur: vel rurſus cùm equus aſinæ miſcetur: quæ ſunt vera adulteria naturæ. Nam vtiq. maius eſt quod in naturæ colluuionem committitur, quam quod in perſonæ iniuriam. Et homo iſta procuras, interpres adulterij iumentalis, & illud animal pretioſius putas, quod adulterinum, quam quod verum eſt? Ipſe genera aliena confundis diuerſáque miſces ſemina, atq. ad vetitos coitus C plerúmque cogis inuitos, & hoc induſtriã vocas? Hoc quia de hominibus facere non potes, vt diuerſi generis commixtio fœtum poſſit excudere, tollis homini quod natus eſt, & virũ de viro exuis: abſciſſáque corporis parte ſexum negas, ſpadonem efficis: vt quod negauit natura in hominibus, impleret audacia.

4. Reg. 6.

De bonitate matris aquæ in piſces ſuos, vt ex hoc diſcatur, quæ ſit parentis & filiorum neceſſitudo: quódque propria natura, ſpecialis vſus, ac ſeparata quadam à cæteris viuendi ſubſtantia ſit piſcium.

CAP. IV.

D QVàm bona alitẽ mater ſit aqua, etiam hinc conſidera. Tu, ô homo, docuiſti abdicationes patrum in filios, ſeparationes, odia, offenſas: diſce quæ ſit parentis & filiorũ neceſſitudo. Viuere piſces ſine aqua non queunt, nec à ſui parentis conſortio ſeparari, neque à ſuæ altricis diſcerni munere: & ſit hoc natura quadam, vt ſeparati moriantur illico. Neque enim vt omnia huius aeris viuunt ſpiramine, quia hauriendi ſpiritus & reſpirandi natura his non ſuppetit: alioquin ſub aquis ſemper non poſſent viuere, non capientes ſpiritus infuſionem. Quod eſt nobis ſpiritus, ita illis aqua. Sicut nobis ſpiritus, ita illis aqua viuendi miniſtrat ſubſtantiam: E nos intercluſo commeatu ſpiritus, quia ne breui quidem ſpatio poſſumus exortes eſſe ſpiritus vitalis, ſtatim extinguimur: piſces quoq; ſublati de aqua, ſine ſubſtãtia ſui viui eſſe nõ poſſũt. Et cauſa manifeſta eſt, quoniã nobis pulmo per thoracis laxiora penetralia recipit ſpiritũ: & cùm ſit ipſe poris pleriſque penetrabilis, ſpiritus infuſione interiorem calorem refrigerat. Thorax enim vt ſuſcipit alimenta, ita ſuperflua ciborum, & ſuccos ſalubres, ſanguinẽque diſcernit. Fit pulmo peruius, vnde faciliùs ad eum poteſt aſpiratio ſpiritus peruenire. Piſces verò branchias habent, quas nunc plicant & colligunt, nunc explicant atque aperiunt. In hãc ergo colle- F ctionẽ & apertionẽ dum ſuſcipitur aqua, & tranſmittitur ac penetrat, reſpirationis munus videtur implere. Propria igitur natura eſt piſcium, nec communis cum cæteris, ſpecialis vſus, & à cæteris viuendi quædam ſeparata & ſecreta ſubſtantia. Propterea non nutriuntur, neque vt terrena animalia manus humanæ tactu & alimento & delinimento aliquo delectantur, ſed etiam ſi ſeruentur, in viuarijs ſuis viuunt.

Piſcibus dentes per denſi, & cur in eis minores maiores inuadãt; & quid ex eis humanæ vitæ præbetur exemplum.

QVid autem de denſitate dicam dentium? Non enim vt bos his duis ex vna parte dentes habent, ſed

Digitized by Google

vtraque pars armata eſt dentibus: quia in aqua ſunt, & ſi G diutius cibum verſarent, & nõ citò tranſmitterẽt, aquarum alluſione de dentibus eorum eſca poſſet auferri ac dilui. Ideo denſos & acutos habent, vt citò incidant, citò conficiant, cibum facilè & ſine aliqua mora & dilatione tranſmittant. Denique non ruminant, ſolus tamen ſcarus in his ruminare prohibetur: vt ferunt quibus aut euentus, aut vſus ſuit, aut ſtudium talia comprehendere. Sanè nec ipſi à ſuis potentiæ euaſere violentiam, & auaritiæ potentiorum ſubiecti vbique inferiores ſunt. Quo quiſque infirmior, eò prædæ patet. Et plerique quidem herbis paſcuntur, ac minutis vermibus. Sunt tamen qui inuicem ſe deuorẽt, & ſua carne paſcantur. Minor apud illos eſca maioris eſt: rurſus ipſe maior à H validiore inuaditur, & fit eſca alterius, prædator alieni. Itaque vſu venit, vt cùm ipſe alium deuorauerit, ab alio deuoretur: & in vnum ventrem vterque veniat cum voratore proprio deuoratus, ſitque ſimul in vno viſcere prædæ vindictæque conſortium. Et ipſis ſponte hæc accreuit iniuria, ſicut in nobis non ex natura cœpit, ſed ex auaritia. Aut quia ad vſum hominum facti ſunt, aut quia in ſignum dati, vt in his noſtrorum morum vitia videremus, & caueremus exempla, ne quis potior inferiorem inuaderet, daturus in ſe potentiori exemplum iniuriæ. Itaque qui alterũ lędit, ſibi laqueum parat, in quem ipſe incidat. Et tu piſcis es, qui viſcera inuadis aliena, qui demergis infirmum, qui ſedente perſequeris vſque in profundum. Caue ne dum illum ſequeris, incidas ipſe in validiorem: & deducat te in alienas inſidias, qui tuas vitat: priuſque tuam ſpectet ærumnam, qui te perſequẽte propriã reformidabat. Quid intereſt inter diuitem improbæ cupiditatis ingluuie abſorbentem infirmorũ patrimonia, & ſilurum de minorum piſcium viſceribus aluum replentẽ? Defunctus eſt diues, & nihil ei ſua ſpolia profuerũt, immò magis eum rapinarum ſuarũ deteſtabiliorẽ fecit infamia. Captus eſt ſilurus, & inutilis præda detecta eſt. Quanti in eo reperiuntur qui alios deuorauerunt. Et tu diues habes in ſinu tuo alienus prædatorem. Ille habebat facultates pauperis cuius inuaſerat: tu eum opprimens, duo patrimonia tuis facultatibus addidiſti, & adhuc tanto non ſatiaris augmẽto, & dicis quod alios vindicaueris, cùm eadẽ cõditas quæ vlciſcens, iniuſto iniuſtior, & iniquo iniquior, auaro auarior. Vide ne idẽ te qui piſcem illum finis inueniat: hamum caue, caue retia. Sed præſumis de potentia, quòd nemo tibi poſſit reſiſtere: præſumebat & ſilurus quòd hamum nemo ſibi iaceret, nemo retia tenderet: & ſi incidiſſet, vniuerſa dirumperet: & tamen fuſcinam non euaſit, aut nexus vinculi validioris incurrit, quibus ſe nõ poſſet exuere. Sine L dubio & hominum iniquitas quò grauiora commiſerit, eò magis ſcelere ſuo tuta eſſe non poterit, quin aliquãdo diſſoluat quod ſceleris pretio cõſtat difficile poſſe vitari.

Quod homo ſit piſcis, vnde homines in Euangelio boni & mali piſces dicuntur: quod bonus piſcis hamum, retia, ac ſinum Petri non timeat.

CAP. VI.

Matth. 13. PIſcis ergo es, ô homo. Audi quia piſcis es: *Simile eſt regnum cælorum reti miſſo in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Cùm autem eſſet impletum, duxerunt id ad littus, & ſedentes elegerunt optimos in vaſis ſuis, malos au-* M *tem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis.* Sunt ergo boni & mali piſces, boni ſeruantur ad pretium, mali ſtatim ardent. Bonum piſcem nec retia inuoluunt, ſed eleuant: nec hamos internecat atque interficit, ſed pretioſi vulneris perfundit ſanguine: in cuius oris confeſſione bonum pretium reperitur, quo tributum apoſtolicum, & cenſus Chriſti poſſit exolui. Sic enim ſcriptum eſt, dicente Domino,

Matth. 17. *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? Et reſpondente Petro, ab alienis, ait Dominus, Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ibi ſtaterem: illum ſumens da eis pro me & te.* Noli igitur, ô bone piſcis, Petri hamum timere: non occidit, ſed conſecrat. G Noli quaſi vilem te contemnere, quia vides corpus infirmum, habes in ore tuo quod & pro Petro & pro Chriſto offeras. Noli timere Petri retia, cui dicit Ieſus, *Duc in altum & laxate retia.* Non enim in ſiniſtram partem mittit, ſed in dexteram, ſicut iuſſus à Chriſto eſt. Luc. 5. Noli timere ſinum eius, quia dictum eſt ei, *Ex hoc eris homines viuificans.* Ideo miſit retia, & complexus eſt Stephanum, qui de Euangelio primus aſcendit, habens in ore ſuo ſtaterem iuſtitiæ. Vnde confeſſione conſtanti clamauit, dicens, *Ecce video cælos apertos, & filium hominis ſtantem ad dexteram Dei.* Pro hoc piſce ſtabat Dominus Ieſus: ſciebat enim eſſe in ore eius pretium ſui cenſus. Denique glorioſo martyrio & Petri iudicium atque H doctrinam, & Chriſti gratiam locuples aſſertor impleuit.

Ibidem. Act. 7. Ibidem.

Quod mare deſignat Euangelium, ſuper quod fundata eſt Eccleſia: quod coniuges mutuo ſe compati debent, exemplo viperæ: & circa id digreditur.

CAP. VII.

NEc te moueat quod prouium Euangelium poſui. Matth. 14. Euãgelium eſt, in quo Chriſtus ambulauit: Euan- Ibidem. I gelium eſt, in quo licet titubauerit Petrus, non tamen negauit, quando per dexteram Chriſti fidæ munimentum ſtationis inuenit: Euangelium eſt, de quo martyr aſcendit: Euangelium eſt mare in quo piſcantur Apoſtoli, in quo mittitur rete, quod ſimile eſt regno cælorum: Euãgeliũ eſt mare, in quo Chriſti figurantur myſteria: Euangelium eſt mare, in quo Hebræus euaſit, Ægyptius interemptus eſt: Euangelium eſt mare in quo diuinæ gra- Exod. 14. tiæ plenitudo eſt & ſponſa Chriſti Eccleſia, quæ ſupra maria fundata eſt, ſicut dixit Propheta, *Ipſe ſuper maria fundauit eam.* Exili ſuper vndas, ô homo, quia piſcis es: non te opprimant ſæculi iſtius fluctus, ſi tempe- Pſal. 23. K ſtas eſt, pete altum & profundum: ſi ſerenitas, lude in fluctibus: ſi procella, caue à ſcopuloſo littore, ne te in rupem furens æſtus illidat. Scriptum eſt enim: *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes.* Et quia de ſerpentibus aſtutos propoſitum Matth. 10. exemplum eſt, ſimus aſtuti circa quærenda & ſeruanda coniugia, diligamus tributa nobis conſortia. Et ſi ij qui longinquis fuerant ortus ſui tempore regionibus ſeparati inter ſe conuenerint, & ſi vir ad peregrina contenderit, nulla longinquitas, nulla abſentia complacitam imminuat charitatem. Eadem lex præſentes abſentéſq; connectat, idem naturæ vinculum inter diſtantes & conſiſtentes coniugalis charitatis iura conſtringat: eodem iugo benedictionis vtrinſque colla ſocientur, etiamſi L alter obeat ſeparatarum regionum longa diuortia: quia non corporis ceruice, ſed mentis iugum gratiæ receperunt. Vipera nequiſſimum genus beſtiæ, & ſuper omne quod ſerpentini eſt generis aſtutior, vbi coeundi cupiditatem aſſumpſerit, murænæ maritimæ notam ſibi requirit copulam vel nouam præparat: progreſſáque ad littus, ſibilo teſtificata præſentiam ſui ad coniugalem amplexum illam euocat. Muræna autem inuitata non deeſt, & venenatæ ſerpenti expetitos vſus ſoæ impertit coniunctionis. Quid ſibi vult ſermo huiuſmodi, niſi ferendos eſſe mores coniugum: & ſi abſens eſt, eius operiendam præſentiam: ſi licet aſper, fallax, inconditus, lubricus, temulentus. Quid peius veneno quod in coniu- M ge muræna non refugit? Vocata non deeſt, & ſerpentis lubricum ſedula charitate complectitur. Ille tua mala portat, & leuitatis fœmineæ facilitatem: tu virum tuum non potes ô mulier ſuſtinere? Adam per Euam deceptus eſt, non Eua per Adam. Quem vocauit ad culpam mu- 33. q. 5. c. lier, iuſtum eſt vt eum gubernatorem aſſumat, ne iterum fœminea facilitate labatur. Sed horridos & incultus eſt. Semel placuit. Nunquid vir frequenter eſt eligendus? Comparem ſuum & bos requirit, & equus diligit: & ſi mutetur alius, trahere iugum neſcit cõpar alterius, & ſe non totũ putat: tu iugalem repudias tuũ, & putas ſæpe mutandum: & ſi vno defuerit die, ſuſpicaris riualem: & ſtatim incognitam, quaſi cognitam pudoris exequeris iniuriam. Vipera abſentẽ requirit, abſentem

Adam per Euam. & Iuo par. 8. cap. 91. 32. q. 5 c. horrendus. & Iuo par. 8. c. 232.

vocat, & blan lo proclamat ſibilo: atque vbi aduentare comparem ſenſerit, venenum euomit, reuerentiam marito deferens, verecundata nuptialem gratiam: tu mulier aduenientem de longinquo maritum contumelijs repellis. Vipera mare proſpectat, explorat iter coniugis: tu iniurijs viam viro obſtruis: tu litiũ moues venenum: non reijcis: tu coniugalis amplexus tempore ſinum viros exæſtuas: nec erubeſcis nuptias, nec reuereris maritum. Sed etiam tu vir, (poſſumus enim etiam ſic accipere) depone tumorem cordis, aſperitatem morum, cùm tibi ſedula vxor occurrit: propelle indignationem, cùm blanda coniux ad charitatem prouocat. Non es dominus, ſed maritus: non ancillam ſortitus es, ſed vxorem. Gubernatorem te Deus voluit eſſe ſexus inferioris, non præpotentem. Redde ſtudio vicem, redde amori gratiam. Vipera venenum ſuum fundit: tu non potes duritiam mentis deponere: Sed habes naturalem rigorem: debes temperare eum contemplatione coniugij, reuerentia coniunctionis. Poteſt & ſic; Nolite quærere viri alienum torum, nolite inſidiari alienæ copulæ. Graue eſt adulterium, & naturæ iniuria. Duos primùm Deus fecit, Adam & Euam: hoc eſt, virum & vxorem. *Geneſ. 2.* Et vxorem de viro, hoc eſt, de coſta Adam: & iuſſit ambos eſſe in vno corpore, & in vno ſpiritu. Quod vnum ſeparas corpus, vnum diuidis ſpiritum: naturæ adulterium eſt. Sed hoc docet murænæ & viperæ, non iure generis, ſed ardore libidinis expetitus amplexus. Diſcite ô viri, qui alienam permolere quærit vxorem, cuius ſerpentis ſibi adſciſcere cupiat contubernium, cui etiam comparandus ipſe ſerpenti ſit. Feſtinat ad viperam, quæ ſe in gremium viri non directo tramite veritatis, ſed lubrico deuij amoris infundit. Feſtinat ad eam, quæ venenum ſuum reſumit: vt vipera, quæ fertur peracto coniunctionis munere, venenum quod euomuerat, rurſus haurire, adultera enim vipera eſt. *Prou. 23.* Vnde & Salomon ait, quod is qui fuerit temulentus, cùm per vinum libido feruere conſueuerit, tanquam à colubri ictu extenditur, & tanquam à cornuta diffunditur illi venenum. Et vt ſcias quod de adultera dixit, adiecit, *Oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquitur peruerſa.* *Ibidem.* Nec quiſquam vult contraria poſuiſſe non credat, vt & ad bonum, & ad malum viperæ huius exemplo vteremur, cùm ad inſtitutionem vtrumque proficiat, ſi erubeſcamus aut fidem non exhibere dilecto, cui exhibet ſerpens; aut relinquentes ſancta coniugia, lubrica & nocitura ſalutaribus præferamus: quod facit qui cum ſerpente miſcetur.

Deſcribit polypi & cancri naturam, qua hominem inſtruit, vt proprijs contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat.

CAP. VIII.

ET quia de aſtutia cœpimus ſermonem ſubtexere, qua vnuſquiſque fratrem ſuũ circumuenire & decipere nititur, & in nouas ſe fraudes componere: vt quem vi obtinere nõ poteſt, circũſcribat dolo, & fuco quodã artis obducat: fraudulentũ illud polypi ingeniũ nõ prætenbo, qui vadoſo in littore petram nactus, affigitur ei, atque eius nebuloſo ingenio colorẽ ſubit, & ſimili ſpecie terga obductus, plurimos piſciũ ſine vlla ſuſpicione fraudis allapſos dum natando non præcauent, & ſaxum opinãtur, caſſibus furtiuæ artis includit, & ſinu quodam ſuæ carnis intercipit. Sic ſpontanea venit præda, & talibus capitur argumẽtis, qualia ſunt eorum qui ingenium ſuum ſæpe cõmutant, & diuerſas nocendi artes mouent, vt ſingulorum mentes ſenſuſque pertentent, cùm continentibus continentiam prędicantes, in cœtu intemperantium tãquam deuij ab ſtudio caſtitatis, & demerſi intemperantiæ volutabris: vt qui eos audiunt aut vident, incauta facilitate ſe credunt: eòq; citius labuntur, dum diſtinguere non norunt, nec cauere quod noceat: dum grauior ſit & magis noxia improbitas, benignitatis obũbrata velamine. Et ideo cauẽdi ſunt qui crines ſuæ fraudis, & brachia longe lateq; diſpergunt, vel ſpeciem induũt multiformem. Et iſti enim polypi ſunt, nexus plurimos habentes, & callidorũ ingeniorũ veſtigia, quibus

A irretire poſſint quidquid in ſcopulos ſuæ fraudis inciderit. Cancer quoque quas cibi gratia præſtigias ſtruit? Namque & ipſe oſtreo delectatur, & carnes eius epulum ſibi quærit. Sed quia vt appetens cibi, ita proſpiciẽs eſt periculi: quoniam cum difficilis eſt venatio, tum periculoſa: difficilis, quia teſtis validioribus eſca interior includitur, nam velut muris quibuſdam mollitiem carnis præcepti imperialis interpres natura muniuit; quam medio teſtarum quodã ſinu concauo nutrit ac fouet, & quaſi in quadam valle diffundit: & ideo caſſa omnia tentamenta ſunt cancri, quia aperire clauſum oſtreum nulla vi poteſt: & periculoſum eſt ſi chelas eius includat; ad

B argumẽta confugit, & inſidias noua fraude molitur. Itaque quia omnia genera delectatione mulcentur, explorat ſi quando oſtreum remotis in locis ab omni vento contra ſolis radios diptychũ illud ſuum aperiat, & reſeret clauſtra teſtarum, vt libero aere viſceris ſui voluptatem quandam capiat: & tũc clanculo calculum immittens, impedit concluſionem oſtrei, ac ſic aperta clauſtra reperiens, tutò inſerit chelas, viſceráque interna depaſcitur. Sunt ergo homines qui cancri vſu in alienæ vſum circumſcriptionis irrepant, & infirmitatem propriæ virtutis aſtu quodam ſuffulciant, fratri dolum nectant, & alterius paſcantur ærumna. Tu autem proprijs eſto contẽtus, & aliena te damna nõ paſcãt. Bonus cibus eſt

C ſimplicitas, innocentiæ ſuæ bona habẽs: inſidiari neſcit alienis, nec auaritiæ facibus inardeſcit, cui lucrum omne ad virtutem diſpendiũ eſt, ad cupiditatem incendium. Et ideo beata eſt, ſi bona ſua nouerit cum veritate paupertas, & omnibus præferẽda theſauris: quia melius eſt exiguum cũ Dei timore, quàm theſauri magni ſine timore eius. *Prou. 15.* Quantũ eſt enim quod hominẽ alat? Aut ſi quæris quod etiam alijs abundet ad gratiam, id quoque non multũ eſt. Melior enim eſt hoſpitalitas in oleribus cum gratia, quàm vitulorum pinguium præparatio cum diſcordia. *Ibidem.* Vtamur ergo ingenio ad quærendam gratiam, & ſalutem tuendam: non ad alienam circumſcribendam

D innocentiam. Licet nobis vti exemplis marinis ad profectum noſtræ ſalutis, non ad alienum periculum.

De præſentia echini marini, futuram tempeſtatem aut tranquillitatem nauigantibus prænunciantis; & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit; ac de indulgentia Dei Creatoris ingenti præconio.

CAP. IX.

ECHinus animal exiguum, vile ac deſpicabile (marinum loquor) plerúmque index futuræ tempeſtatis,

E aut tranquillitatis adnuntius ſolet eſſe nauigantibus. Denique cùm procellam ventorum præſenſerit, calculum validum arripit; eumque velut ſaburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaque non ſuis ſe librat viribus, ſed alieno ſtabilit & regit pondere. Quo indicio nautæ velut ſignum futuræ perturbationis capeſſunt, vt ſibi præcaueant, ne eos imparatos turbo improuiſus inueniat. Qui mathematicus, qui Aſtrologus; quive Chaldæus ſic poteſt ſiderum curſus, cæli motus & ſigna comprehendere? Quo ingenio iſta collegit, quo doctore percepit? quis ei fuit tanti interpres augurij? Sæpe homines confuſionem aeris vident, & ſæpe falluntur, quod plerúmque ea ſine

F tempeſtate diſcutiatur. Echinus non fallitur, echinum ſua nequaquam ſigna prætereunt. Vnde exiguo animali tanta ſcientia, vt futura prænuntiet? Quo magis in eo nihil eſt, quo tantam poſſit habere prudentiam, credo quòd per indulgẽtiam Domini rerum omnium id quoque præſcientiæ huius munus acceperit. Etenim ſi fœnum Deus ſic veſtit, vt miremur; *Luc. 12.* ſi paſcit volatilia, ſi parauit coruis eſcam, (pulli enim eius ad Dominũ clamant) *Iob. 38.* ſi mulieribus dedit texturæ ſapientiã, ſi araneam, quæ tam ſubtiliter ac doctè laxos caſſes ſuſpẽdit in foribus, ſapientiæ non reliquit immunem; ſi ipſe virtutem equo dedit, *Iob. 39.* & ſoluit de ceruice eius formidinem, vt exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum eminus, excitetur ſono tubæ: ſi hæc itta-

Digitized by Google

tionabilia pleráque, & alia inſenſibilia, vt fœnum, & lilia, repleuit ſuæ diſpoſitione ſapientiæ, quid dubitamus, quòd etiam echino contulerit huius gratiam præſcientiæ? Nihil enim inexploratum, nihil diſſimulatum reliquit. (*Pſal. 103*) Omnia videt, qui paſcit omnia: omnia replet ſapientia, qui omnia in ſapientia fecit, vt ſcriptum eſt. Et ideo ſi echinum viſitationis ſuæ exortem non prætermiſit, ſi eum conſiderat, & futurorum informat indiciis, tu non conſiderat? Immò verò conſiderat, ſicut teſtatur (*Matth. 6.*) eius diuina ſapientia, dicens, *Si reſpicis volatilia, ſi paſcit illa, nonne vos pluris eſtis illis? Si fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in ignem mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicæ fidei?*

Quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis: qua ratione etiam quædam genera quandóque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium: de ſpecialibus quoque aliquorum piſcium virtutibus.

CAP. X.

AN verò ſine quadam dote naturę manere piſcibus etiam illam putamus gratiam, quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi domicilia habet, quæ ſui generis nullus excedat, non incurſet alienus? Quis geometra his diuiſit habitacula, nullis rumpenda temporibus? Sed geometram audiuimus, thalaſſometram numquam audiuimus, & tamen piſces menſuram ſuam norunt; non muris vrbium, portiſque præſcriptam, non ædificiis domorum, non agrorum finibus limitatam, ſed menſuram eius quod oporteat, vt tantùm ſatis ſit vnicuique quantùm ad vſum abundet, non quantùm auiditas quædam immoderata ſibi vendicet. Lex quædam naturæ eſt, tantùm quærere quantùm ſufficiat ad victum, & alimentorum modo ſortem cenſere patrimonij. Hoc genus piſcium in illo ſinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Denique non reperies confuſa genera piſcium, ſed quod hic abundat, alibi deeſt. Et iterum ille ſinus maris cephalos alit, lupos ille, ille ſaxatiles, locuſtas alius. Non eſt libera vagandi poteſtas, nec tamen aut interclusa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus tranſitus impeditur, ſed vſus naturæ impreſſus tanquam patriæ finibus vnumquemque ſeſe tenere, & vltra incolas prodire facit ſuſpectum. At nobis longè alia ſententia eſt; mutare exilio domos, incolarum faſtidio teneri, aduenarum captare gratiam, transferre terminos perpetuos quos poſuerunt patres noſtri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum. (*Prou. 22.*) Deficit terra hominibus, ſternuntur & maria. (*Eſai. 45.*) Rurſus pro ſingulorum libidine inciditur terra, mare infunditur, vt inſulas faciant, vt poſſideant freta, ſpatia maris ſibi vendicant iure mancipij, piſciúmque iura ſicut vernaculorum conditione ſibi ſeruitij ſubiecta commemorant. Iſte, inquit, ſinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa ſibi potentes. His oſtreæ in fluctibus nutriuntur, his in viuario piſcis includitur. Luxoriæ nec mare ſufficit, niſi apothecas habeant oſtrearum. Itaque ætates earum numerant, & piſcium receptacula inſtruunt, ne conuiuia diuitis mare non poſſit implere. Nam vicini nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur poſſeſſiones eorum? Quemadmodum dies noctéſque excogitant vt aliquid proximi auferant? Numquid ſoli habitabitis ſuper terram? clamat Propheta. (*Ibidem.*) *Cognoſcit hæc Dominus, & vindictæ reſeruat.* Quantū aliena à piſcibus auiditatis rapina? Illi naturalia captant ſecreta, & vltra terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolant inſulæ, nec terra aliqua interiacet, vel vlterius vlla ſit poſita. Illic igitur vbi diffuſum latè mare omnem ſpectandi vſum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur cete, illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora, vt tradiderunt nobis qui videre potuerunt: illic quietum æuum exigunt, diſcreta ab inſulis, & ab omnibus maritimarum vrbium contagiis ſeparata. Habent ſuas regiones & habitacula diſtributa, manent in his in offenſo vicinorum limite, nec vago tranſitu mutationes quærunt locorum, ſed tanquam patrium ſo-**G**lum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideo elegerunt, vt ſolitariam vitam remota poſſint arbitrorum interpolatione tranſigere. Sunt tamen aliqua genera piſcium qui non ingenij facilitate loca mutent ſed fouendi partus neceſſitate, quæ opportuno atque legitimo procurantes tempore ex plurimis locis à diuerſo ſinu maris innumeri velut communi cōſilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud ſeptentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, ſi aſcendentes videas, rheuma quoddam eſſe, ita proruunt, fluctúſque interſecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violen-**H**to impetu profluentes. Quis piſcibus hæc annunciat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit diſpoſitionem viandi, conuirandi ordinem, metas, & tempora reuertendi? Homines ſuum imperatorem habent, cuius expectant imperium, procedit teſſera, proponuntur edicta prouincialibus, vt conueniant, tribunis militum litteræ diriguntur, dies ſtatuitur, & pleríque ad dies ſtatutos occurrere non queunt. Quis imperator piſcibus præceptum dedit? Quis doctor hanc tribuit diſciplinam? Qui metatores itinera diſponunt? Qui duces iter dirigunt, vt nullius deſit occurſus? Sed agnoſco quis ille ſit **I** imperator, qui ordinatione diuina ſenſibus vniuerſorum ſuum infundat imperium, qui tacitus mutis animantibus naturalis diſciplinæ ordinem tribuat: nec ſolum magna penetret; ſed etiam per minima quæque ſe fundat. Diuinæ legi piſcis obſequitur, & omnes contradicunt? Piſcis ſolenniter obaudit mandata cæleſtia; & homines irrita faciunt Dei præcepta? An contemptibilis tibi videtur, quia mutus eſt, rationiſq; expers? Sed vide ne tu tibi magis incipias eſſe cōtemptui, ſi irrationabilior deprehendaris. Quid autem rationabilius hoc piſcium tranſitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, ſed factis loquuntur? Pergunt enim æſtatis tempore ad fretum Ponti, eo quòd reliquo maris ſinu hic ſi-**K**nus dulcior ſit. Non enim tandiu ſol eo freto, quandiu cæteris immoratur: eáq; fit cauſa vt non omnem aquam exhauriat quæ dulcis atq; potabilis eſt. Quis autem ignorat quòd etiam ea quæ maritima ſunt, aquis plerūque dulcibus delectentur? Denique dum flumina ſequuntur, & ad ſuperiora aſcendunt, frequenter alieni piſces generis capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur cauſa Pontum illis faciat gratiorem, vel quod æſtus temperet ſolennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorē cæteris iudicant, in quo generare & partus poſſint proprios enutrire, quòd teneri fœtus laborem alienæ regionis ferre vix poſſint, quos illic fouet aeris blanda clementia. **L** Itaque peracto munere omnes ſimul eo quo venerant agmine reuertuntur. Quænam iſta ſit ratio conſideremus. Obiectus eſt Ponti ſinus Boreæ, cæterorúmque ventorum violentiſſimis flatibus: vnde grauis illic procella ſurit, & tempeſtates mouentur, ita ut de profundo arena vertatur: cuius rei fluctus arenoſus indicio eſt, qui ventorū motu inſurgēs altius, tum pōdere grauior, haud dubiè non ſolùm nauigantibus, ſed etiam marinis ipſis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quod cùm plurima & maxima Ponto flumina miſceantur, cùm hiberno tempore ſinus ipſe frigidiore torrentiū rigeſcat allapſo. Propterea piſces tāquam arbitri fluen-**M**torum æſtate illic aſpirantis auræ clementiam captare conſueuerunt, cuius amœnitate perpotiti, rurſus hyemis aſpera declinare contendunt, & ſeptentrionalis plagæ ſæua fugientes, in reliquos ſe ſinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior ſit placiditas, aut ſolis ſoleat vernare tepores. Nouit igitur piſcis pariendi tempus, (*Eccleſ. 3.*) quod pro magno myſterio dixit Salomon in Sapientia: nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfunctionis & inclinationis, & nouit vt non queat falli: quia non rationis æſtimatione, & diſputationis argumento vtitur, ſed inſpiratione naturæ, quæ vera eſt magiſtra pietatis. Denique omnia animantia præſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atque confuſa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi va-

gam pariendi ætatem elubet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt volitatem aliquam generi ſuo quærant. Nos quoque diffuſa æquora tranſfretamus. ſed quanto honeſtius, quod ſuceſſionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Denique illis ad pietatem, nobis ad quæſtum tranſmiſſio deputatur. Illi ſobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longè imparem ad periculi vicem miſera lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam repetunt, nos derelinquimus. Illis nando incrementũ generis acquiritur, nobis minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitùs illis infuſum ingenium eſſe huiuſmodi atque virtutem? cùm videat iſtos in Aquilonem tam ſolenne obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio cõponere, alios in exiguo corpore tantũ validitatis aſſumere, vt maximas nauium plenis currentes velis, in mediis fluctibus ſiſtant: ſicut breuis piſciculus echeneis tanta facilitate memoratur nauem ingentem ſtatuere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri. Aliquandiu enim immobilẽ ſeruat. An & hunc putas ſine creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladios loquar, aut ſerras, aut canes marinos, aut balenas, aut zygænas? Quid etiam turturis centrum, & hoc mortuæ? Sicut enim viperæ os ſi quis calcauerit, recens duntaxat, grauius quã venenum nocere perhibetur, & immedicabile vulnus ſerpere; ita etiam turtur aculeo ſuo mortua ampliùs quã viua periculi afferre memoratur. Lepuſculus quoque timidum animal in terris in mari formidabile, citam, & quæ non facilè poſſit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari ſatis ab inſidiantibus eſſe ſecurum, vt propter pauca quæ noceant, quaſi in excubiis, poſitus armiſ fidei ſemper & ſcuto deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas ſalutis ſperare præſidium.

De piſcibus & aliis quæ in Atlantico mari naſcuntur aut fiunt; cum concluſione ſermonis de piſcibus.

CAP. XVI.

Veniamus ad Atlanticum mare. Quàm ingentia illic & infinitæ magnitudinis cetæ! quæ ſi quando ſupernatant fluctibus, innare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cælum verticibus eminere. Quæ non in acta, nec in litoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire, ſupremæ terrore mortis vſurpent. Sed iam aſſurgamos ipſi de profundo maris, & aliquantulum ſermo noſter emergat, atq; ad ſuperiora ſe ſubrigat: ſpectemus ea quæ vſitata multis, & plena ſint gratiæ, quomodo aqua in ſalis vertatur ſoliditatẽ, vt ferro ſæpe cædatur: quod de Britannicis ſalibus nihil mirum, qui in ſpeciem marmoris validi, eiuſdem metalli niueo candore reſplendẽt, ſalubres corporis cibo, & potui nimis grati. Quomodo etiam non indecorus lapis corallium in mari herba ſit, ſi in aërem tràſferatur, in lapidis firmitatem ſolidetur. Vnde etiam oſtreis pretioſiſſimam margaritam natura infixerit, quomodo eam maris aqua in tam molli carne ſolidauerit. Quæ difficile apud reges inueniuntur, ea in litoribus quaſi vilia iacẽt vulgò, & in ſaxis aſperis & cautibus colliguntur. Aureum etiam vellus aqua nutrit & lanam in memorari ſpeciem metalli gignunt litora; cuius colorem nullus adhuc eorum qui fucis diuerſis obducunt vellera, imitari potuit: adeò naturæ maritimæ gratiam humanam implere neſcit induſtria. Scimus qua ſollicitudine vellera ouium etiam minus pretioſa curentur: ſint licet optima, nequaquam tamen his fucus innaſcitur. Hic naturalis color eſt, quem nullus adhuc fucus æquauit: hoc quoque † pinnis eſt vellus. [al. piſcis.] Sed & ipſi murices qui inſigne dant regium, ſunt maritimi. Et quæ pratorum grana, vel hortorum amœnitas poteſt cerulæi maris æquiparare picturam? Aurum licet in pratis flores refulgeant, auri quoque fulgorem in mari lana reſplendet: & illi citò marceſcunt, iſta diu duratura ſeruatur. Lilia in hortis eminus nitẽt, vela in nauibus: hic ventus, illic odor aſpirat. Quæ vtilitas in folio? In nauibus quanta commercia? Lilia ſuauitatem narium, vela hominum ſaltem inuehunt. Adde piſces ſalientes, & delphinas ludentes: adde rauco ſonantes fluctus murmure, adiice currentes naues ad litora, vel de litoribus exeuntes. Cùm è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto ſtudio ſpectantium & amore certatur? Equus tamen in vanum currit, non in vanum nauigia. Ille in vanum, quia vacuus: iſta ad vtilitatem, quia plena frumenti. Quid iis gratius, quæ non verbere aguntur, ſed ventorum ſpiramine; vbi nemo refragatur, ſed omnes fautores ſunt: vbi nemo vincitur quicũque peruenerit, ſed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur, vbi palma merces ſaluus, victoria pretiũ regreſſionis eſt. Quantum etiã diſtat inter directos curſus ac reflexos? Iſti perpetuantur, hi reſoluuntur. Adiunge remis contexta litora, quibus vexillum exeundi aura de cælo eſt. Itaque aurigæ plauſum inanem referunt; hi ſoluunt vota ſeruati. Quid de Iona dignum loquar, quem cætus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam? [Ionæ 2.] Emendauit aqua, quem terrena deflexerant: pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris. Et vt vtriuſque redemptio non prætereatur elementi, terrarũ ſalus in mari antè præceſſit, quia ſignũ filii hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic Ieſus in corde terræ. In vtroque remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum, [Matth. 12.] quoniam exceperunt piſces, quem homines refutarant, & quẽ homines crucifixerũt, piſces ſeruarunt. Petrus quoque in mari titubabat, ſed nõ labebatur: & cõfeſſus in fluctibus, negauit in terris. [Matth. 14.] Itaq; ille quaſi deuotus manu apprehẽditur, hic quaſi oblitus, aſpectu cenſorio cõuenitur. [Luc. 22.] Sed iam rogemus Dominũ, vt ſermo noſter quaſi Ionas eiiciatur in terram, ne diutius in ſalo fluctuet. [Ionæ 4.] Et benè iam exiuit cucurbita, quæ obumbret nos à malis noſtris; ſed & ipſa procedente ſole areſacta admonet requieſcendũ, ne interæſtuare incipiam' ingenio, & nobis etiã verba deficiãt. Certè plus nobis quàm Niniuitis data eſt in aquis remiſſio peccatorũ.

Expleto de piſcibus ſermone, de auibus negotiũ eleganter aggreditur.

CAP. XII.

Et cùm paululùm conticuiſſem, iterùm ſermonem adorſus aio: Fugerat nos, fratres dilectiſſimi, neceſſaria de natura auium diſputatio & ſermo huiuſmodi nobis cum ipſis auibus euolauerat. Fit enim natura quadã, vt hi qui aliquid intuentur, vel dicendo exprimere volunt eorum qualitatem quæ vel intuentur vel loquuntur, aſſumant, vt & cum pigrioribus immoremos, & cum velocibus celeri rapiamur aſpectu, ſtylo quoque aut tardiore vtamur, aut rapido. Itaque dum caueo ne mari demerſa prætercam, & aquis operta me lateant, effugit omne volatile: quia dum inclinatus imos aquarum gurgites ſcrutor, aërios non reſpexi volatus, nec vmbra ſaltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit. Verùm vbi omne negotium expeditum putaui, & abſolutum me credidi, & diem quintum conſummatum arbitratus ſum, venit in mentem auium natura, quæ cùm eunt cubitum, quaſi peracto lætæ munere æthera cantu mulcere conſueũnt: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die inſtaurare conſuẽrunt, vt decurſi vel adoriendi nocturni iuxta ac diurni temporis laudes ſuo referant creatori. Magnum igitur incentiuum excitandæ nobis deuotionis amiſeram. Quis enim ſenſum hominis gerens, non erubeſcat ſine pſalmorum celebritate diem claudere, cùm etiam minutiſſimæ aues ſolenni deuotione & dulci carmine ortus dierum ac noctium proſequantur? Redeat igitur nobis volaticus ſermo, qui penè fuerat elapſus ex oculis, & aquilæ modo alta petens, volatus ſuos obduxerat nubibus, niſi quia oculos abluti aqua dum de gurgite leuamus ad cælum, ſpeculati vacuum aëris volantibus ferri, ad neceſſitatem ſtyli putauimus eſſe reuocandum. Eritis vos iudices, qui eſtis aucupes verbi, vtrùm conſultiùs euolaſſet, an vtiliter in noſtra retia ſit relapſus. Nec vereor ne faſtidium nobis obrepat in volantibus requirendis, quod non obrepſit in gurgitibus perſcrutandis: aut aliquis

Digitized by Google

nobis in diſputatione obdormiat, cùm poſſit auiū cantibus excitari. Sed profectò qui inter mutos piſces vigilauerit; non dubito quòd inter canoras aues ſomnum ſentire non poſſit, quin tali ad vigilandum gratia prouocetur. Neque verò vile putetur quod potuit præterire, cùm ſit tertia pars in animantibus creaturæ. Tria enim genera animantiū eſſe non dubiū eſt, terrenū, volatile, aquatile. Denique ſic ſcriptū eſt, *Producāt aquæ reptilia animarū viuentiū ſecundū genus ſuum, & volatilia volātia ſuper terram ſecus firmamentū cæli ſecundùm genus ſuum.* Reuocamur ad ſuperiora ſicut obliuioſi viatores, qui cùm inconſultò præterierint, in ſua reuertētes veſtigia, incuriæ ſuæ multum repetito itineris labore ſuſcipiunt. Eſt tamen etiam bonus viator qui diſpendiū regreſſionis, reliqui itineris compendioſa celeritate compēſet, vt mihi faciēdum arbitror: maximè cùm de auibus ſermo ſit, quæ ſolent oculos hominum volatu properatiore perſtringere. Quid enim conuenit iis immorari, in quibus celeritas placere conſueuit? Auius igitur atque inuſitatus in tali genere ſcriptionis ſermo noſter

Al. auibus. canoris † auribus reſonet ac reſultet. Sed vnde mihi cygnea carmina, quæ etiā ſub graui mortis imminentis terrore delectāt? Vnde mihi illos naturalis modulos cātilenæ, quibus etiā paludes ſonoræ cātus edunt dulciſſimi ſuauitatē? Vnde mihi vocē pſittaci, dulcedinēq; merularū. Vtinam ſaltē luſcinia canat, quæ dormientē de ſomno excitet! Ea enim auis ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, & effuſiorē diluculo deferre lætitiam. Tamē ſi illorum ſuauitas deeſt, ſunt gemētes turtures, & raucæ columbæ, tum etiā cotnix plena voce pluuiā vocat. Vnde rurale auiarium ſermone quo poſſumus, ſcientia quam nos ruſticani docuerunt, perſequamur.

Dicturus de auibus, vt aptiùs dicendis dicta connectat, de iis primò ſibi agendum putat, quæ verſantur circa aquas.

CAP. XIII.

ET quoniā de aquatilibus, & reptilibus diximus, arduū eſt vt ſubitò ad aues cæli ſermo noſter aſcēdat. Et ideo de iis auibus priùs dicamus, quæ circa aquas maris fluminūq; verſantur, cū quibus poſſimus emergere. Itaq; ab halcyone ſermonē adoriamur. Ea eſt auis maritima, quæ in litoribus fœtus ſuos edere ſolet, ita vt in arenis oua deponat medio ferè hyemis. Nam id temporis fouendis habet deputatum partubus, quādo maximè inſurgit mare, litoribúſque vehementior fluctus illiditur, quo magis repentinæ placiditatis ſolennitate aut huius eluceret gratia. Namque vbi vndoſum fuerit mare, poſitis ouis ſubitò miteſcit, & omnes cadunt ventorum procellæ, flatúſque aurarum quieſcunt, ac placidum ventis ſtat mare, donec oua foueat halcyon ſua. Septē autem dies fotus ſunt: quibus decurſis educit pullos, fœtúſq; abſoluit: illico alios quoque ſeptē dies adiungit, quibus enutriat partus ſuos, donec incipiant adoleſcere: Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm abſolutio fœtuum tam paucorum dierum ſit. Tantam autem gratiā minuſcula auis diuinitùs indultam habet, vt hos quatuordecim dies nautici præſumptæ ſerenitatis obſeruent, quos & halcyonidas vocant, quibus nullus motus procelloſæ tempeſtatis horreſ-

Luc. 12. cat. *Nonne vos paſſeribus pluris eſtis?* Dominus ait. Si igitur auis minuſculæ contemplatione & inſurgit mare, & repēte cōprimitur, atque aſpera hyemis inter ingruentes procellas tempeſtatéſque ventorum detergit, cæli nubila, fluctúſque componit elementis omnibus ſubitò infuſa tranquillitas: quantum præſumere debeas, ô homo, ad imaginem Dei factus, agnoſcis; ſi tamen auiculæ iſtius fidem ſtudio deuotionis imiteris. Illa tempeſtates videns inſurgere, ſæuire ventos, inter hyberni ſæua non reuocatur neque reflectitur, ſed impellitur. Deniq; in littore ſua oua conſtituit, vbi ea relabente fluctu madida adhuc arena ſuſcipiat: nec inſurgentes fluctus quos immurmurare atque allabi videt, reformidat. Et ne putes quod ouorū videatur habere contemptum, continuò vbi depoſuerit oua, nidificat, & ſuo partus

G corpore fouet, nec ſaluti propriæ alluuione littoris pertimeſcit, ſed ſecura de Dei gratia, ventis ſe committit & fluctibus. Parum eſt hoc, Adiungit totidem alios ad nutriendum dies, nec interim turbari tot diebus infidi maris trāquillitatē veretur, tentátq; meritū ſuū naturæ tam ſolennitate fundatū, & teneros fœtus non latibulis aliquibus abſcōdit aut tectis, nec includit cauernis, ſed nudo & rigenti committit ſolo, nec defendit à frigore, ſed diuino fotu quò magis cætera deſpiciat, tutiores fore exiſtimat. Quis noſtrū paruulos ſuos non veſtimentis tegat, tectiſq; abſcondat? Quis non claudat eos ſeptis cubiculorū? Quis non ita diligenter vndique fene-

H ſtras obſtruat, ne qua poſſit aura vel leuiter penetrare? Meritò quos tam ſollicitè induimus ac fouemus, exuimus eos clemētiæ cæleſtis inuolucro: halcyō verò quos nudos proiicit, eos diuino veſtit indutu. Nec vos prætereo mergi, quibus ab aſſiduitate mergēdi nomen hoc hæſit, quomodo ſæpe mergētes aurarū ſigna colligitis, & præuidentes tempeſtatē futuram, properè medio reuolatis ex æquore, & ad litorum tuta cū clamore contenditis. Quomodo etiā fulicæ quę marino delectantur profundo, refugiētes, poſtea quā præſenſerint commotionē maris, in vado luditis. Ipſa ardea quæ paludibus inhærere conſueuit, notas deſerit ſedes, imbréſque

I formidās, ſupra nubes volat, vt procellas nubiū ſentire non poſſit. Cōſideremus diuerſas volucres maris, quēadmodū imminēte ventorum motu ad tutiora & tunc temporis dulciora ſibi ſtagna ſe conferant, atq; in abſcondito terrarū ſinu incognita ſibi alimenta timentur. Nocturnas autem anſerum quis nō miretur excubias, qui vigilias ſuas etiam cantus aſſiduitate teſtantur. Deniq; quo etiam Romana Capitolia a Gallo hoſte ſeruātur. Meritò illis debes Roma quod regnas? Dij tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideo illis diebus anſeri ſacrificas, non Ioui. Cedunt enim dij veſtri anſeribus, à quib⁹ ſe ſciūt eſſe defēſos, ne & ipſi ab hoſte caperētur.

K

Reddit rationem cur poſt ſermonem de piſcibus, agat de auibus quæ verſantur circa aquas, & inde de pluribus earum generibus & differentiis diſſerit.

CAP. XIIII.

PVlchrè autem poſt deſcriptionem piſcium, de iis auibus quæ aſſuetæ ſunt aquis, ſermo ſucceſſit, quia & ipſæ ſimiliter & vſu natandi delectantur & munere. Vnde & prima cognatio videtur auibus iſtis eſſe cū piſcibus, quoniā natandi cōmunia quædā videntur vtriq; generi eſſe conſortia. Secunda quoque cognatio omni-

L bus auibus & piſcibus eſt, eo quòd volandi vſus, ſpecies ſit natandi. Sicut enim aquam natādo piſcis incidit, ita auis aërem volatu celeri ſecat. Atque vtrique generi ſimiliter cauda ſuppetit, alarúmque remigium, vt piſces ad propria ſe alis ſubrigāt, atque ad vlteriora procedāt: caudæ quoque gubernaculo vel quò velint, ſe facilè conuertant, vel impetu quodā è regione iter ſuum dirigant. Aues quoque aëri volantibus ſuis velut aquis innatant, & quaſi quędam extendunt brachia: cauda quoq; ſe vel ad ſuperiora ſubrigunt, vel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nonnullis idem vſus & ſpecies, ideo de aquis vtriúſque generis natiuitas diuina præce-

M ptione proceſſit. Dixit enim Deus, *Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundum genus ſuum: & volatilia volantia ſuper terras ſecus firmamentū cæli ſecundū genus ſuum.*

Non immeritò igitur quia de aquis genus vtrūq; pro- *Eſai. 19.* ducitur, natādi proprietas vtriſque ſuppeditat. Sanè cū & coluber lubricus, omnéſque ſerpentes, (ideo enim ſerpendi nomen eſt inditum, quia non poſſint ambulare, ſed ſerpere) dracones quoque ſimili modo vt piſces plerique ſine pedibus ſint: nullum auium genus pedum officio caret, quia omnibus victus è terris: & ideo pedum munere fulciuntur, quia huiuſmodi ad eſcam quærendam indigent miniſterio. Itaque aliæ volucres vnguibus armantur ad raptū, vt accipitres & aquilæ quæ rapinam venationis exercent: aliæ vel ad incedendum, vel ad cibum ſibi parandum vſu miniſterióq; potiuntur accommodè. Vnum autem nomen auium,

ſed

Digitized by Google

ſed genera diuerſa. Quæ quis poſſit memoria aut cogitatione cōprehendere? Sunt itaque aues quæ carne veſcuntur. Ideo his vngues aſperi, curuatum atque acutum os, velox volatus, quoniam raptu viuunt, vt poſſint facile corripere prædā quam ſequuntur, propere vel ore vel vnguibus euiſcerare. Sunt etiam aues quæ reperto paſcuntur ſemine, aliæ diuerſo & fortuito cibo. Eſt etiā diuerſitas copularū, quarum gratia carent ferę quæ intendunt rapinis. Nam propter auiditatem prædādi, vel propter inſidias explorādi, nec ipſis inter ſe conuenit & ideo declinant ſui copulam. Refugit enim auaritia conſortium plurimorū. Deinde coniunctio plurimorū facilè ipſa ſe proderet. His ergo auibus nihil eſt copulatoriū preter iugale conſortiū. Ergo aquilis, accipitribuſq; hic vſus eſt vitæ. Contra vero palumbes, grues, ſturni, corui atq; cornices, etiā turdi gaudent plurimorū cōnexione.

Αγχώρια. Alia quoque auiū genera enchoria, que manent in locis ſemper: alia aduentitia, quæ obeunt regiones alias, & peracta hyeme reuertuntur. Sunt aliæ quæ hyeme redeunt, æſtate peregrinantur a nobis: ſiue quòd alia hyemis tēpore ad calidiora ſe conferant, ſiue quod pleraq; ruſus æſtatē in iis locis exigant, quæ amœniora nouerunt. Turdi denique autumni fine, hyemis cōfinio, quaſi exacta ęſtate ſe referūt. Quibus nos inhoſpitali immanitate molimur inſidias, & diuerſo genere nunc inſida † ſede decipere: nunc viſco eos fallere; nunc laqueis captare contendimus. Ciconiæ reditus, vexillum veris attollit. Grues qui alta petunt, amant frequenter peregrinari. Aliæ aues ad manum ſe ſubiiciunt, & menſæ herili aſſueſcunt, tactûque mulcentur; aliæ formidant: aliæ iiſdē quibus homines domiciliis delectantur. aliæ ſecretam in deſertis vitam diligunt, quæ requirendi ſibi victus difficultatē, libertatis amore cōpenſant. Aliæ vocibus tantū ſtrepunt, aliæ canoro delectant ſuamq; modulamine. Quędā ex natura, alię ex inſtitutione diuerſarum vocum obloquuntur † diſcrimine: vt hominē putes locutū, cùm locuta ſit auis. Quam dulcis merularum, quàm expreſſa vox pſitaci eſt! Sunt etiam aliæ ſimplices, vt columbæ, aliæ aſtutę, vt perdices: gallus iactantior, pauus ſpecioſior. Sunt etiam vitæ in auibus & operum diuerſitates: vt alię ament in cōmune conſulere, & collatis viribus velut quandam curare rempublicam, & tanquam ſub rege viuere: aliæ ſibi quæque proſpicere, imperium recuſare: & ſi capiantur, indigno velint exire ſeruitio.

al. decipula. — *al.* diſcrimine.

Exorditur ſermonem de gruibus, de quibus diſſerit quomodo ſollicitam exerceant cuſtodiam, & volantes ſeruent ordinē, exemplúmque exercenda politia præbuerint hominibus: de ſtatu antiqua reipublica: & de cauſa humana incuria.

CAP. XV.

AB his igitur ordiamur, quæ noſtro vſui imitationē dederunt. In illis enim politia quædam & militia naturalis, in nobis coacta atque ſeruilis. Quàm iniuſſi & voluntario vſu grues in nocte ſollicitā exercent cuſtodiam? Diſpoſitos vigiles cernas, & cæteris conſortibus generis quieſcentibus, aliæ circumeunt & explorant, ne qua ex parte inſidiæ tendantur, atque omnē deferunt impigro ſui vigore tutelam. Poſt vbi vigiliarum fuerit tempus implerū, perfuncta munere, in ſomnū ſe præmiſſo clangore componit, vt excitet dormientē, cui vicem muneris traditura eſt. At illa volens ſuſcipit ſortē, nec vſu noſtro inuita & pigrior ſomno renūtiat, ſed impigrè ſuis excutitur ſtratis, vicem exequitur, & quā accepit gratiam, pari cura atque officio repræſentat. Ideo nulla deſertio, quia deuotio naturalis: ideo tuta cuſtodia, quia voluntas libera. Hunc etiam volantes ordinē ſeruant, & hac moderatione omnē laborem alleuant, vt per vices fungatur ductus ſui munere. Præcedit enim vna & præcurrit cæteris præſtituto ſibi tēpore, & quaſi ante ſigna præcurrit, deinde conuertitur, & ſequenti ſortem ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius? & laborem omnib. & honorem eſſe communē, nec paucis arrogari potentiā, ſed quadā in omnes voluntaria

A ſorte tranſcribi. Antiquæ hoc reipublicę munus, & inſtar liberæ ciuitatis eſt, ſic ab initio acceptam à natura exēplo auium politiā homines exercere cœperunt, vt cōmunis eſſet labor, cōmunis dignitas: per vices ſinguli partiri curas diſcerent, obſequia imperiaq; videre; nemo eſſet honoris exors, nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus rerū ſtatus, nec inſoleſcebat quiſquā poteſtate, nec diuturno ſeruitio frangebatur, quia & ſine inuidia erat ordine muneris & temporis moderatione delata promotio, & tolerabilior videbatur quæ cōmuni cadebat ſorte cuſtodia. Nemo audebat aliū ſeruitio premere, cuius ſibi ſucceſſum in honorem mutua forēt B ſubeunda faſtidia: nemini labor grauis, quem dignitas ſecutura releuaret. Sed poſtquā dominandi libido vendicare cœpit indebitas, & ſuſceptas † nollet deponere poteſtates, poſteaquam militi, non ius commune cœpit eſſe, ſeruitus, poſteaquam non ordo factus eſt ſuſcipiendæ potentiæ, ſed ſtudium vendicandæ, cœpit etiam ipſa laboris functio durius ſuſtineri: & quæ non eſt voluntaria, citò locum relinquit incuriæ. Homines quā inuiti ſubeunt vigiliarū munia, quàm ægrè vnuſquiſq; in caſtris periculum ſortitus excubat, quod tuendū ſibi regali pręceptione committitur? Proponitur pœna deſidiæ: & tamen plerúmq. obrepit incuria, non ſeruātur excubiæ. Neceſſitas enim quæ inuito imponit obſequiū C affert plerumque faſtidium. Nihil eſt enim tam facilè, quin habeat difficultatem quod facias inuitus. Ergo & iugis labor auertit affectū, & continua & diuturna potentia gignit inſolentiam. Quem inuenias hominū qui ſponte deponat imperium, & ducatus ſui cedat inſignē fiatque volēs numero poſtremus ex primo? Nos autem non ſolùm de primo, ſed etiam de medio ſæpe contēdimus & primos diſcubitus in conuiuio vendicamus: ac ſi ſemel delatum fuerit, volumus eſſe perpetuū. Ideo inter grues ęquanimitas in laboribus eſt, humilitas in poteſtatibus. Admouentur vt exerceant cuſtodię vices, non admonentur vt de poteſtate decedant, quia ibi na-D turalis quies ſomni interpellēda, hic voluntariæ ſedulitatis gratia præſtanda eſt.

al. nolle. — *Matth.* 23.

De ciconiis, quemadmodū proficiſcantur quò pergendum putant: qualiter etiam a cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis: & de earundem cornicum commendabili hoſpitalitate humanaque negligentia increpatione: de illarum quoque erga patres ſuos pietate, & noſtra impietatis notatione.

CAP. XVI.

CIconias ferunt collecto proficiſci agmine, ſi quò pergendū putant, & ſimul pleriſque circa Orien-E tem locis inuehi, & quaſi teſſera militari pariter omnes moueri. Exercitum credas cum ſignis ſuis pergere, ſic omnes viandi, comitandique & præeundi ordinem ſeruant. Cornices autem deducunt eas ac dirigunt, & velut quibuſdam turmis ſtipatricibus proſequuntur, adeo vt adiumenta quædā bellantib. aduersùs inimicas aues conferre credantur, & propriis periculis bella aliena ſuſcipere. Cuius rei indicium eſt, quia nullę per interuallum aliquod temporis reſidere in iis locis reperiuntur: & quia cum vulneribus reuertentes, manifeſta quadam ſanguinis ſui voce certiſq; loquuntur indiciis, grauium ſe certaminum ſubiiſſe conflictum. Quis igitur F illis pœnam deſertionis indixit? Quis derelictæ militię ſupplicia præſcripſit formidoloſa, vt nulla proſequendis hoſpitalibus turmis ſeſe ſubtrahere nitatur, ſed certatim omnes deductionis munere officioque fungātur? Diſcant homines hoſpitalia ſeruare iura, & ex auibus cognoſcant quid religionis hoſpitibus ſit deferendum, quod obſequium deputandum, quibus cornices etiā pericula ſua negare non ſoleant. His igitur nos ianuas claudimus, quibus aues etiam animas ſuas conferunt? & quos illæ conſortio proſequuntur diſcriminis, eos tecti prohibemus hoſpitio? & quorum illę bella ſuſcipiunt, his nos bella frequenter inferimus? Memor, ſi non Sodomitanis hæc fuit cauſa ſupplicii: aut Ægyptius furor genti hoſpitæ dum bellum conatur

Gen. 19. — *Exod.* 14.

Digitized by Google

inſerere, inhoſpitalitatis pœnas inſidæ naufragio plebis G exoluit. Quam verò rationabilium excedat pietatem ad prudentiam auis huius clementia, cōſiderandum, quam nec poſt exemplum quidem irrationabilium quiſquam noſtrum imitari poterit. Nam depoſiti patris artus per longæuum ſenectutis plumarum tegmine alarúmque remigio nudatos, circūſtans ſoboles pennis propriis fouet. Et quid dicam, collatitio cibo paſcit, quando etiam ipſa reparant naturæ diſpendia, vt hinc atque inde ſubleuantes ſemen fulcro alarū ſuarum ad volādum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta iam reuocēt pij membra parentis? Quis noſtrum leuare ægrum non faſtidiat patrem? Quis feſſum ſenē ſuis humeris imponat, quod in ipſa hiſtoria vix credibile habetur? H Quis vt pius ſit, non hoc ſeruulis mandat obſequium? At verò auibus nō eſt graue, quod pietatis eſt plenū: non eſt onerosum, quod ſoluitur naturæ debito. Non recuſant aues paſcere patrē, quod etiam præſcripta neceſſitate ſub terrore pœnarum plerique hominum recuſarūt. Aues non ſcripta, ſed nata lex ſtringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, ſed gratię naturalis officio. Aues non erubeſcunt reuerendi ſenis membra portare. Eſt enim vectura pietatis; quod eouſque frequenti teſtificatione percrebuit, vt cōgruæ mercedem remuneratiuus inuenerit. Nam Romanorum vſu pia auis vocatur. I Et quod vix vni imperatori conſulto ſenatus delatum dicitur, hoc iſtæ aues in commune meruerunt. Habent ergo aues iſtæ decreta patrum ad propriæ inſigne clementiæ. Pios enim filios patrum prius oportuit iudicio prędicari. Habent etiam vniuerſorum ſuffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargoſis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cum relatio gratiarū ciconiæ vocabulo nūcupatur.

ἀντιπελάργωσις.

De hirundinis materna ſedulitate, induſtria ac pietate in filios. de commendatione præterea paupertatis ipſius & moleſtia, atque improbitate noſtra, cum paupertas, inopia, vel indigentia nobis occurrit. K

CAP. XVII.

Habemus auitæ ſobolis erga cultus patrios pietatis exemplum: accipiamus nunc maternæ ſedulitatis in filios grande documentum. Hirundo minuſcula corpore, ſed egregiè pio ſublimis affectu, quæ indiga rerum omnium, pretioſiores auro nidos ſtruit, quia ſapienter ædificat. Nidus enim ſapientiæ, pretioſior eſt auro. Quid enim ſapientius, quam vt & volandi vaga libertate potiatur, & hominū domicilijs paruulos ſuos & tecta commendet, vbi ſobolem nullus incurſet? L Nam & illud eſt pulchrū, vt à primo ortu pullos ſuos humanæ viſui conuerſationis aſſueſcat, & præſtet ab inimicarū auium inſidiis tutiores. Tum illud præclarum, qua gratia domos ſibi ſine vllo adiutore tamquam artis perita componat. Legit enim feſtucas ore, eaſque luto illinit, vt conglutinare poſſit. Sed quia lutum pedibus non poteſt deferre, ſummitatem pennarum aqua infundit, vt facile his puluis adhæreat, & fiat limus, quo paulatim feſtucas vel minutos ſurculos ſibi colligat, atq; adhærere faciat: eo genere nidi totius fabricā ſtruit, vt quaſi pauimenti ſolo pulli eius intra ædes ſuas ſine offenſione verſentur, nec pedem aliquis interſerat per rimulas texturarum, aut teneris frigus irrepat. M Sed hoc induſtriæ officium propè cōmune multis auibus: illud verò ſingulare, in quo eſt pręclara cura pietatis, & prudentis intellectus & cognitionis inſigne, tum quædam medicæ artis peritia, quod ſi qua pulli eius fuerint cęcitate ſuffuſi oculorū, ſiue cōpuncti, habet quoddā medendi genus, quo poſſit eorum lumina intercepto vſui reformare. Nemo igitur de inopia queratur, quod vacuas pecuniæ proprias ędes reliquerit. Pauperior eſt hirundo, quę vacua ęris, abundat induſtria. Ædificat, nec impendit: tecta attollit, & nihil aufert proximi: nec indigentia & paupertate ad nocēdum alij compellitur, nec in graui filiorum imbecillitate deſperat. Nos verò & paupertas afficit & inopiæ neceſſitas vexat, & pleroſque indigentia cogit in flagitium, impellit in crimen. Lucri quoque

Prou. 16.

Eccleſ. 27.

G ſtudio in fraudes verſamus ingenium, aptamus affectum, atque in grauiſſimis paſſionibus ſpē deponimus, fractique animo reſoluimur, improuidi & inertes iacemus: cum de diuina miſeratione tunc ſperandum amplius ſit, cum præſidia humana defecerint.

Vt ex vſu & pietate cornicum diſcant homines amare filios: & de fœminarum noſtri generis, patrúmque in filios impietate: & hinc de excuſatione accipitrum & aquilarum, qui durum aduerſus fœtus ſuos feruntur habere inclementiam: de pietate quoque fulicæ, quæ abdicatum aquilæ pullum cum ſua prole connectit & nutrit.

CAP. XVIII.

H

Diſcant homines amare filios ex vſu & pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu ſedulo proſequuntur, & ſollicitæ ne teneritudine deficiant, cibum ſuggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt. At verò fœminæ noſtri generis citò ablactant etiam illos quos diligunt: aut ſi ditiores ſunt, lactare faſtidiunt. Pauperiores verò abijciunt paruulos, & exponunt, & deprehenſos abnegant. Ipſæ quoque diuites, ne per plures ſuum patrimonium diuidatur, in I vtero proprios necant † fœtus, & parricidalibus ſuccis in ipſo genitali aluo pignora ſui ventris extinguūt, priuſque aufertur vita quam traditur. Quis docuit niſi homo filios abdicari? Quis reperit tam immitia patrum iura? Quis inter naturæ fraterna conſortia fratres impares fecit? Vnius diuitis filij diuerſa ſorte cęduntur. Alius totius paternæ ſortis aſcriptionibus mūdatur, alius opulentę hereditatis patriæ deplorat exhauſtam atque inopem portionem. Numquid natura diuiſit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit, quod ad naſcendi atque viuendi poſſint habere ſubſtantiam. Ipſa vos doceat non diſcernere patrimonio, quos titulo germanitatis K æquaſtis. Etenim quibus dediſtis communiter eſſe quod nati ſunt, non debetis his, vt id communiter habeant in quod à natura ſubſtituti ſunt, inuidere. Accipitres feruntur in eo duram aduerſum proprios fœtus habere inclementiam, quod vbi eos aduerterint tentare volatus primordia, nidis eiciant ſuis continuóque eliminant, ac ſi moreātur, propulſant pennis atque præcipitant, verberant alis, cogúntque audere quod trepidant, nec vllum poſtęa deferunt his munus alimoniæ. Quid mirum tamen ſi rapere aſſueti, nutrire faſtidiunt? Conſideremus ad hoc eos eſſe generatos, vt etiam aues ad cauendum formido exerceat, ne paſſim curſus relaxent, ſed pericula declinanda proſpiciant. L Deinde cum his natura quodam prædandi nimius inoleuerit, magis à tenero pullos ſuos inſtituere videntur ad prædā, quam paſtus abdicare compendiis. Cauent ne in tenera ætate pigreſcant, ne ſoluantur deliciis, ne marceſcant otio, ne diſcant cibum magis expectare quam quærere, ne naturæ ſuæ deponant vigorem: intermittunt ſtudia nutriendi, vt in vſus rapiendi audere compellant. Aquila quoque plurimo ſermone vſurpatur, quòd ſuos abdicet fœtus, ſed nō vtrūq;, verùm vnū ex pullis duobus. Quod aliqui fieri putauerunt geminandorum alimentorum faſtidio. Sed id non arbitror facilè credendum, præſertim cum Moyſes tantum teſtimonium M pietatis in pullos ſuos huic dederit aui, vt diceret, Sicut aquila protegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos concidit, & expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos, & ſuſcepit ſuper ſcapulas ſuas: Dominus ſolus ducebat eos. Quomodò ergo expandit alas ſuas, ſi occiderit alterum? Vnde puto non auaritia nutriendi eum inclementem fieri, ſed examine iudicandi. Semper enim fertur probare quos genuit, ne generis ſui inter omnes aues quoddam regale faſtigiū degeneris partus deformitas decoloret. Itaq; aſſeritur quod pullos ſuos radiis ſolis obijciat, atque in aeris medio pio paruulos vngue ſuſpendat: ac ſi quis repercuſſus ſolis lumine, intrepidam oculorum aciem inoffenſo intuendi vigore ſeruauerit, is probatur, quod veritatem naturæ ſynceri obtutus conſtātia demonſtrauerit: ſin verò lumina ſua præſtrictus ra-

al. partus

Deut. 32.

dio ſolis inflexerit, quaſi degener & tanto indignus parente reiicitur: nec æſtimatur educatione dignus, qui fuit indignus ſuſceptione. Non ergo eum acerbitate naturę, ſed iudicij integritate condemnat; nec quaſi ſuum abdicat, ſed quaſi alienum recuſat. Hanc tamen, vt quibuſdam videtur, regalis auis inclementiam, plebeiæ auis excuſat clementia. Auis enim cui fulica nomen eſt, quæ Græcè dicitur Phene, ſuſceptum illum ſiue abdicatum ſiue non agnitum aquilæ pullum cum ſua prole connectit, atque intermiſcens ſuis, eodem quo proprios fœtus maternæ ſedulitatis officio, & pari nutrimentorum ſubminiſtratione paſcit & nutrit. Ergo Phene alienos nutrit, nos verò noſtros immiti crudelitate proiicimus: Aquila verò ſi proiicit, non quaſi ſuum proiicit, ſed quaſi degenerem non recognoſcit: nos, quod peius eſt, quos noſtros recognoſcimus, abdicamus.

De turturis viduitate, exhortatioq; mulierum, vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur.

CAP. XIX.

Leuit. 12. SEd veniamus ad turturem, quam lex Dei velut caſtæ hoſtiæ munus elegit. Quæ cùm Dominus circumci-

Luc. 2. deretur, oblata eſt: quia ſcriptũ eſt in lege Domini, vt daret hoſtiam, par turturum, aut duos pullos colũbarum. C Hoc eſt enim verum Chriſti ſacrificium, pudicitia corporalis, & gratia ſpiritalis. Pudicitia ad turturẽ refertur, ad columbam gratia. Fertur etenim turtur vbi iugalis proprij fuerit amiſſione viduata, pertæſum thalamos & nomen habet coniugij, eo quod primus amor fefellerit eam dilecti morte deceptam, quoniam & infidelis ad perpetuitatem fuit, & amarus ad gratiam: qui plus doloris ex morte quàm ſuauitatis ex charitate generauerit. Itaque iterare coniunctionem recuſat, nec pudoris iura aut complaciti viri reſoluit fœdera, illi ſoli ſuam charitatem reſeruat, illi cuſtodit nomen vxoris. Diſcite mulieres quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus D prædicatur. Quis igitur has leges turturi dedit? Si hominem quæro, non inuenio. Homo enim nullus eſt auſus, quando nec Paulus auſus eſt leges tenendæ viduitatis

1. Tim. 5. præſcribere. Nam ipſe ait. *Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduer-*

1. Cor. 7. *ſario.* Et alibi, *Bonum eſt illis ſi ſic permaneant: quòd ſi ſe non continent, nubant: Melius eſt enim nubere, quam vri.* Optat Paulus in mulieribus, quod in turturibus perſeuerat. Et alibi iuniores hortatur vt nubant, quia mulieres noſtræ turturum pudicitiam implere vix poſſunt. Ergo turturibus Deus hunc infudit affectum, hanc virtutem continentiæ dedit, qui ſolus poteſt præſcribere E quod omnes ſequantur. Turtur non vritur flore iouentutis, non tentatur occaſionis illecebra: turtur neſcit primam fidem irritam facere, quia nouit caſtimoniam ſeruare prima connubij ſorte prætermiſſa.

De natura & proprietate vulturum, qui cum abſque maris concubitu generent, inſinuant non fuiſſe impoſſibile beatam Virginem ſine viro peperiſſe.

CAP. XX.

DIximus de viduitate auium, eámq; ab illis primùm exortam eſſe virtutẽ: nunc de integritate dicamus: F quæ in pluribus quidem auibus ita eſſe aſſeueratur, vt poſſit etiam in vulturibus deprehendi. Negantur enim vultures indulgere concubitu, & cõiugali quodam vſu, nuptialique copulæ ſorte miſceri, atq; ita ſine vllo maſculorum concipere ſemine, & ſine coniunctione generare, natóſque ex his in multam longæuitatẽ procedere; vt vſque ad centũ annos vitæ eorum ſeries producatur, ne facilè eos anguſti æui finis excipiat. Quid aiunt, qui ſolent noſtra ridere myſteria, cùm audiunt quod Virgo generauit, & impoſſibilem, innuptæ, cuius pudorẽ nulla viri conſuetudo temeraſſet, exiſtimãt partum? Impoſſibile putatur in Dei matre, quod in vulturibus poſſibile nõ negatur? Auis ſine maſculo parit, & nullus refellit: &

A quia deſponſata viro Maria peperit, pudoris eius faciũt quæſtionẽ? Nonne aduertimus, quòd Dominus ex ipſa natura plurima exempla ante præmiſit, quibus ſuſceptæ incarnationis decorẽ probaret, & adſtrueret veritatem? Luc. 1.

De natura & admiranda induſtria ac diligentia apum, quæ velut quandam rempublicam curare videntur.

CAP. XX.

NVnc agè quæ aues velut quandam rempoblicam curare videantur expediam atque vitæ huius ætates agere ſub legib᷒. Hic enim reipublicæ vſus eſt, leges B omnibus eſſe cõmunes, atque obſeruari eas deuotione cõmuni. Vno omnes teneri vinculo, non alterius eſſe quod alius ſibi intelligat nõ licere: ſed quod liceat, licere omnibus: & quod non licet, omnibus non licere. Eſſe etiam cõmunem reuerentiam † patrum, quorũ conſilio reſpublica gubernetur, cõmune omnibus vrbis domicilium, cõmunis conuerſionis officium, præſcriptũ omnibus vnum eſſe conſiliũ. Magna hæc, ſed quãto in apibus præſtantiora, quæ ſolæ in omni genere animantiũ, cõmunem omnibus ſobolem habent, vnã omnes incolunt manſionẽ, vnius patriæ clauduntur limine, in commune omnibus labor, cõmunis cibus, cõmunis operatio, cõmunis vſus & fructus eſt, cõmunis volatus. Quid C plura? cõmunis omnibus generatio, integritas quoque corporis virginalis omnibus cõmunis, & partus, quoniã neque vllo cõcubitu miſcentur, nec libidine reſoluũtur, nec partus quatiuntur doloribus, & ſubito maximum filiorũ examen emittunt, è folijs & herbis ore ſuo prolem legentes. Ipſæ ſibi Regem ordinant, ipſæ ſibi populos creant; & licet poſitæ ſub rege, ſunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuam iudicij tenent, & fidæ deuotionis affectum? quia & tanquam a ſe ſubſtitutum diligunt, & tanto honorãt examine. Rex autem non ſorte ducitur, quia in ſorte euentus eſt, non iudicium. & ſæpe irrationabili caſu ſorte melioribus vltimus quiſque præfertur: D neque imperitæ multitudinis vulgari clamore ſignatur, quæ non merita virtutis expendit, nec publicæ vtilitatis emolumẽta rimatur, ſed mobilitatis nutat incerto: neq; priuilegio ſucceſſionis & generis regalibus thronis inſidet, ſiquidem ignarus publicæ conuerſationis, cautus atque eruditus eſſe non poterit. Adde adulationes atque delicias, quæ teneris inolitæ ætatibus, vel acre ingenium eneruare cõſueuerunt; tum inſtitutiones ſpadonũ, quorum pleriq; ſuo magis quæſtui, quam vſui publico animum regis inclinant. Apibus autem rex naturæ clarus formatur inſignibus, vt magnitudine corporis præſtet & E ſpecie: tum (quod in rege præcipuum eſt) morũ manſuetudine. Nam etſi habet aculeum, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ nõ ſcriptæ litteris, ſed impreſſę morib᷒, vt leniores ſint ad puniẽdũ, qui maxima poteſtate potiuntur: ſed & apes illę quæ nõ obtemperauerint legibus regis, pœnitentiæ condẽnatione ſe multant, vt immoriantur aculei ſui vulneri. Quod Perſarũ populi hodiéque ſeruare dicuntur, vt pro commiſſi pretio, ipſi in ſe propriæ mortis exequãtur ſententiam. Itaque nulli ſic regẽ, non Perſæ qui grauiſſimas in ſubditos habent leges; non Indi, nõ populi Sarmatarum, tanta quanta apes reuerentia deuotionis obſeruant, vt F nullæ e domibus exire audeant, non in aliquos prodire paſtus, niſi rex fuerit primò egreſſus, & volatus ſibi vẽdicauerit principatum. Proceſſus autem eſt per rura redolentia, vbi inhalantes horti floribus, vbi fugiens riuus per gramina, vbi amœna riparum: illic ludus alacris iuuentutis, illic campeſtre exercitium, illic curarũ remiſſio. Opus ipſum ſuaue de floribus, de herbis dulcibus fundamina caſtrorũ prima ponuntur. Quid enim aliud eſt fauus, niſi quædam caſtrorum ſpecies? Denique ab his præſepibus apum fucus arcetur. Quæ caſtra quadrata tantum poſſunt habere artis & gratiæ, quantum habent crates fauorum, in quibus minutæ ac rotundæ cellulæ connexione ſui inuicem fulciuntur. Quis enim architectus eas docuit hexagonia illa cellarum indiſcreta laterum æqualitate componere, ac tenues inter domos

a'. Senatorum.

rum ſepta ceras ſuſpendere, ſtipare mella, & intexta floribus horrea nectare quodam diſtendere? Cernas omne certare de munere, alias inuigilare quærendo victum alias ſollicitam caſtris adhibere cuſtodiam, alias futuros explorare imbres & ſpeculari concurſus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infuſum floribus ore colligere: nullam tamen alienis inſidiari laboribus & rapto vitam quærere: atque vtinam raptorū inſidias non timerent. Habent tamen ſpicula ſua, & inter mella fundunt venenum, ſi fuerint laceſſitæ, animaſque ponūt in vulnere ardore vindictæ. Ergo medijs caſtrorum vallibus humor ille roris infunditur, paulatimque proceſſu temporis in mella cogitur, cùm fuerit liquidus ab exordio, & coalitu ceræ florúmq; odore fragrare mellis incipit ſuauitatem. Merito quaſi bonam operariam ſcriptura apem prædicat, dicens, *Vade ad apem, & vide quomodo operaria eſt.* Operationem quoque quàm venerabilem † operatur, cuius laborē reges & mediocres ad ſalutem ſumunt. Appetibilis enim eſt omnibus & clara. Audis quid dicat Propheta? Mittit vtique te vt apiculæ illius ſequaris exemplum, imiteris operationem. Vides quam laborioſa, quam grata ſit. Fructus eius ab omnibus deſideratur, & quæritur, nec prò perſonarum diuerſitate diſcernitur, ſed indiſcreta ſui gratia regibus pariter ac mediocribus æquali ſuauitate dulceſcit. Nec ſolū voluptati, ſed etiam ſaluti eſt: fauces obdulcat, & curat vulnera, internis quoque medicamentum infundit vlceribus. Itaq; cùm ſit infirma robore apis, valida eſt vigore ſapientiæ, & amore virtutis. Denique regem ſuum ſumma protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. Incolumi rege neſciunt mutare iudicium, mentem inflectere: amiſſo fidem ſeruandi muneris derelinquunt, atque ipſæ ſua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interemptus eſt. Itaque cum aues aliæ vix in anno edāt ſingulos fœtus, apes geminos creant, & duplici cæteris fœcunditate præponderant.

Prou. 6.

al mercatur.

Ibidem.

Redit ad explicationem textus: deſcribit aues iuxta corporis ſpeciem: & agit de cygno, cicada, & apibus.

CAP. XXII.

CONſideremus nunc quid ſit quod ait, *Producant aquæ reptilia animarū viuentium ſecundū genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terrā ſecūdū genus ſuum, ſecus firmamentum cæli.* Cur *ſuper terram* dixerit, certū eſt, quia victū de terra quærunt. Secus firmamentū autē cæli quomodo, cùm aquilæ vltra cæteras aues volent, & tamen ipſæ nū ſecus firmamentum cæli? Sed quia Græcè οὐρανός dicitur quod Latinè cælum appellamus: οὐρανός aut ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι, id eſt, a videndo, ideo quod aer perſpicuus ſit, & ad videndum potior, in aere volitantia genera dixit animantium. Et ne moueat quod ait, *ſecus firmamentum cæli*: non propriè firmamentum hic poſuit, ſed abuſiuè, eo quod comparatione ætherei illius corporis etiam iſte aer quem poſſumus oculis comprehendere, quaſi craſſior & denſior vicem habeat firmamenti. Nunc quia diximus, quæ volatilia quam naturam habeāt & gratiā, & ea pauca de multis: neq; enim vacat vniuerſa deſcribere, cum ſint ſimilia atq; eiuſdem generis: tamen aues ipſæ quam inter ſe diuerſitatem habeant conſideremus. Inuenimus enim cornicis pedes velut quibuſdā digitis diſtātibus ſeparatos atq; diuiſos, columbarū quoque atq, pullorum aliter etiam formatos a natura pedes: auium verò quę carne veſcuntur, cernimus quaſi incuruos atq; ſinuatos velut ad prædam paratos. Eæ verò quæ natādi habent vſum & conſuetudinem, latos habent pedes, & membrana quadā illos digitos pedū ſibi copulatos atq; coniunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ, vt & illæ ad volandū vel ad rapiendū cibum vſu accōmodo fulciantur, & iſtæ ad natandū adiumenta habeant competētia, quo melius aquis poſſint ſupernatare, & quaſi remis quibuſdam, ita pedibus ſuis membranæ illius extenſione latioribus aquarū fluenta propulſent. Cygnus quoq; cur proceriore collo vtatur, in prōptu eſt, vt quia eſt paululū ſegnior corpore, nec facile poteſt aquarum inferiora penetrare, ceruicem extendat ad prædam, quæ quaſi præuia reliqui corporis eſcam quam inuenerit, ra-

Hexaëmer. li. 5. c. 4.

G piat, atque eruat è profundo. Adde & illud, quia ſuauior & magis canorus per procera modulus colla diſtinguitur, & longiore exercitatione purior longè reſultat. Quam dulcis etiam in exiguo cicadis gutture cantilena, quarum cantib. medio æſtu arbuſta rumpūtur, eo quòd magis canoræ meridianis caloribus, quia puriorē aerem id tēporis attrahunt ſpiritu, eò cantus reſonāt clariores. Nec apes ipſæ inſuaue quiddam canunt. Habent enim gratam in rauco illo vocis ſuæ murmure ſuauitatē quā nos fracto tubarum ſonitu lenius primū videmur imitari, quo crepitu ad excitandos animos in vigorem nihil aptius æſtimatur. Et hæc illis gratia manet cùm pulmonem reſpirandique munus atque vſum nequaquam

H habere prodantur, ſed aerio veſci ſpiramine. Denique ſi quis eas ſuperfundat oleo, properè necantur, eo quòd obſtructis poris aerium ſpiramen illud haurire nū poſſint: contrà vnquamque ſi quis acetum his ſuperfundat, illico reuiuiſcunt, eo quòd vis aceti citò illos poros qui concretione olei obſtruuntur, humore ſeratur aperire.

Deſcribit ad mores hominum inſtruendos, naturam vermis Indici, chamæleontis, leporis, locuſtæ, & ſeleucis.

CAP. XXIII.

I ET quia de volatilibus dicimus, non putamus alienū ea complecti quæ de verme Indico tradit hiſtoria, vel eorū relatio qui videre potuerunt. Fertur hic corniger vermis conuerti primùm in ſpeciem † erucæ; atque in eam mutari naturā, inde proceſſu quodam fieri habilius, nec eam tamen formam figuramque cuſtodit, ſed laxis & latioribus folijs videtur pennas aſſumere. Ex huius filis mollia illa Seres depectunt vellera, quæ ad vſus ſibi proprios diuites vendicarunt. Vnde & Dominus ait: *Quid exiſtis in deſertum videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Chamæleon quoque diuerſas ſpecies fertur vario colore mentiri. Lepores certè (quod de proximo

K facile cognouimus) hyeme albeſcere, æſtate in ſuum colorem redire non dubium eſt. Hæc ideo libaui, vt ad commutationis fidem quæ in reſurrectione futura eſt, etiam iſta exempla nos prouocent: ſed ita vt commutationem illam dicamus quam Apoſtolus euidenter expreſſit, dicens, *Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur.* Et infra ait, *Et mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem.* Plerique enim commutationis genus & formas quas non acceperant, interpretati, nequaquam præſumptionis indebitæ incongrua vſurpatione caruerunt. Phœnix

L quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vſque ad annos quingentos longæua ætate procedere. Quæ cùm ſibi finem vitæ adeſſe aduerterit, facit ſibi thecam de thure & myrrha & cæteris odoribus, in quam impleto vitę ſuæ tempore intrat, & moritur. De cuius humore carnis vermis exurgit, paulatimque adoleſcit, ac proceſſu ſtatuti temporis induit alarū remigia, atque in ſuperioris auis ſpeciem formámque reparatur. Doceat igitur nos hęc auis vel exemplo ſui reſurrectionem credere, quę & ſine exemplo, & ſine rationis perceptione, ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Et vtique aues propter hominem ſunt, non homo propter

M aues. Sit igitur exemplū nobis, quia auctor & creator auium ſanctos ſuos in perpetuum perire nō patitur, qui auem vnicam perire non paſſus, reſurgentem eam ſui ſemine voluit reparari. Quis igitur huic annuntiat diem mortis, vt faciat ſibi thecam, & impleat eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eā, & moriatur illic vbi odoribus gratis fœtor funeris poſſit aboleri? Fac & tu, o homo, tibi thecam, expoliās veterem hominem cum actibus ſuis, nouum indue. Theca tua, vagina tua, Chriſtus eſt, qui te protegat & abſcondat in die malo. Vis ſcire quia theca, protectio eſt? Pharetra, inquit, mea protexi eum. Theca ergo tua eſt fides: imple eam bonis virtutum tuarum odorib⁹, hoc eſt, caſtitatis, miſericordiæ, atque iuſtitiæ, & in ipſa penetralia fidei ſuaui factorum pręſtantiū odore redolentia totus ingredere: ea te amictum fide exitus vitę huius inueniat, vt poſſint oſſa tua

Ariſt. li. 5. hiſt. animal. c. 19.

al. caulis

Luc. 7. Matth. 11.

1 Cor. 15.

Ibidem.

Coloſſ. 3.

Pſal. 62.

Eſai. 49.

Eſaiæ 58.

pingueſcere, & ſint ſicut hortus ebrius, cuius citò ſemina ſuſcitantur. Cognoſce ergo diem mortis tuæ, ſicut cognouit & Paulus, qui ait, *Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* (2. Tim. 4.) Intrauit igitur thecam ſuam quaſi bonus phœnix, quam bono repleuit odore martyrij. Interrogabo te, tu autem reſponde mihi, vnde vultures mortem hominum ſignis quibuſdam annunciare conſueuerint: (Iob. 38.) quo indicio edocti atque inſtructi ſint, vt cùm bellum lachrymabile inter ſe aduerſæ acies inſtruant, multo prędictæ volucres ſequantur agmine, & eo ſignificent quia multitudo hominum caſura ſit bello, futura præda vulturibus? (Prou. 30.) Quod vtique ex ſpecie inſtructionis humanæ quadam videtur ratione colligere. B Vſque ad locuſtam quoq; gratia diuina penetrauit, quæ cùm agmine conferto regionis cuiuſque occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhoſpitali incurſione depaſcitur, niſi diuinæ ſignũ præceptionis acceperit. Etenim ſicut in Exodo legimus, (Exod. 10.) ea quoq; cæleſtis vltionẽ offenſionis exequitur, piæ miniſtra vindictæ. Hanc quoque auis deuorat ſeleucis, (ſic enim Græco auis hæc nũcupatur nomine) data ad remedium malorũ quæ locuſta conſueuit inferre: cui creator inexplebilem dedit deuorãdi naturam, vt inſatiabili paſtu plagam quam ſupra diximus poſſit extinguere.

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luſciniæ, noctuæ, veſpertilionis, & galli, quarum vſu & exemplis admonemur.

C A P. X X I V.

SEd quid hoc eſt? Dum ſermonem producimus, ecce iam & nocturnæ aues circumuolant, & in eo ipſo in quo finiendum ſermonem admonent, ſui quoque aſſumendam commemorationem producunt. Repetunt diuerſæ aues auiaria ſua, quas veſper nocte cogit decedere, & ſe in latibulis ſuis abdunt, canoro occaſum diei carmine proſequentes, nè immunes abeant gratiarum actionum, quibus creatorem ſuum omnis creatura collaudat. D Habet etiã nox cantilena ſua, quibus vigilias hominum mulcere conſueuit, (Pſal. 148.) habet & noctua ſuos cantus. Quid autem de luſcinia dicam, quæ peruigil cuſtos cùm oua quodam ſinu corporis & gremio fouet, inſomnem longæ noctis laborẽ cantilenæ ſuauitate ſolatur: vt mihi videatur hæc ſumma eius eſſe intentio, quò poſſit non minùs dulcibus modulis, quam fotu corporis animare in fœtus oua quæ foueat. Hanc imitata tenuis illa mulier, ſed pudica in vſum molæ lapidẽ brachio trahes, vt poſſit alimẽtũ panis ſuis paruulis nõ deeſſe, nocturno cantu mœſtũ paupertatis mulcet affectũ. Et quãuis ſuauitatẽ luſciniæ non poſſit imitari, imitatur tamen eã ſedulitate pietatis. Noctua ipſa quemadmodũ magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarũ tenebrarũ caligã- E tẽ non ſentit horrorem: & quò fuerit nox obſcurior, eò contra vſum auiũ cæterarũ inoffenſos exercet volatus. Exorto autẽ die, & circumfuſo ſplendore ſolis, viſus eius hebetatur, quaſi quibuſdam erret in tenebris. Quo indicio ſui declarat eſſe aliquos qui cùm oculos habeant ad videndũ, videre non ſoleant: & viſus ſui officio ſolis funguntur in tenebris. De cordis oculis loquor, quos habẽt ſapientes mũdi & non vident, in luce nihil cernũt, in tenebris ambulant, dum dæmoniorũ tenebroſa rimãtur, & cæli alta ſe videre credunt, deſcribentes radio mundum, menſurã aeris ipſius colligentes. Porrò autem à fide deuij, perpetuæ cæcitatis tenebris implicantur, F habentes in proximo diem Chriſti, & lumen Eccleſiæ, & nihil videntes: aperiunt os quaſi ſcientes omnia, acuti ad vana, hebetes ad æterna, & longæ diſputationis anfractu prodentes inſcitiæ propriæ cæcitatem. Itaque dum cupiunt ſubtilibus euolare ſermonibus, quaſi noctuæ in lumine euanuerunt. Veſpertilio animal ignobile à veſpere nomen accepit. Eſt autem volatilis, eadémque quadrupes, & dentibus vtitur, quos in alijs auibus reperire non ſoleas. Parit vt quadrupedia, non oua, ſed pullos viuentes. Volitat in aëre auium more, ſed crepuſculo ve- A ſpertino conſueuit offundi. Volitat autem non aliquo pennatũ, ſed mẽbranæ ſuæ fulta remigio, quo ſuſpenſa velut pennarum volatu circumfertur atque † vagatur (al. vegetatur.): Habet & illud hoc vile animal, quòd ſibi inuicem adhærent, & quaſi in ſpeciem botri ex aliquo loco pendent: ac ſi ſe vltima quæq. laxauerit, omnes reſoluũtur. Quod fit quodã munere charitatis, quæ difficilè in hominib. huius mũdi reperitur. Eſt etiã galli cantus ſuauis in noctibus: nec ſolũ ſuauis, ſed etiã vtilis, qui quaſi bonus cohabitator, & dormientẽ excitat, & ſollicitum admonet, & viantem ſolatur, proceſſum noctis canora ſignificatione proteſtans. Hoc canente latro ſuas relinquit inſidias, hoc ipſe lucifer excitatur, oritur, cælũmq; B illuminat; hoc canente mœſtitiã trepidus nauta deponit, omniſq; crebrò veſpertinis flatib. excitata tempeſtas & procella miteſcit; hoc canente deuotus affectus exilit ad precandũ, legẽdi quoq. munus inſtaurat; hoc poſtremo canente, ipſa Eccleſiæ petra culpã ſuã diluit, quã priuſquã gallus cantaret, ter negando contraxerat. Iſtius cãtu ſpes omnibus redit, ægris leuatur incõmodũ, minuitur dolor vulnerum, febrũ flagrantia mitigatur, reuertuntur fides lapſis, Ieſus titubantes reſpicit, errantes corrigit. Denique reſpexit Petrum, & ſtatim error abſceſſit: pulſa eſt negatio, ſecuta confeſſio. (Luc. 22.) Quod non fortuitò accidiſſe, ſed ex ſententia Domini, lectio docet. Sic enim ſcriptum eſt, quia dixit Ieſus ad Simonem, *Non* (Matth. 26.) C *cantabit gallus, priuſquam me ter abneges.* Bene fortis in die Petrus, nocte turbatur: & ante galli cantum labitur, & labitur etiam tertio: (Luc. 22.) vt ſcias non conſulta effuſione ſermonis eſſe prolapſum, ſed mentis quoq. mutatione turbatum. Idem tamen poſt galli cantũ fit fortior, & iam dignus quem Chriſtus aſpiciat. *Oculi Domini ſuper iuſtos.* (Pſal. 33.) Agnouit veniſſe remedium, poſt quod iam errare non poſſet: & in virtutem ab errore mutatus, (Luc. 22.) amariſſimè fleuit, vt lachrymis ſuis deleret errorem.

Cum prece & gratiarum actione Dei, claudit ſermonem de opere quinti diei.

D

C A P. X X V.

REſpice nos quoq. Domine Ieſu, vt & nos propria recognoſcamus errata, ſoluamus pijs fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Ideo conſulto ſermonem protraximus, vt nobis quoque gallus cantaret, & loquentibus ſubueniret, quo ſi quod delictũ obrepſiſſet in verbo, culpam Chriſte donares. Da quæſo lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris. Fleuerunt Hebræi, & per mare ſunt dehiſcẽtibus vndis liberati. (Exod. 14.) Lætatus eſt Pharao quòd Hebræos tenebat incluſos: & mari merſus cũ populo ſuo occidit. Exultauit & (Matth. 27.) Iudas in mercede proditionis ſuæ, ſed ipſius ſe mercedis (Luc. 22.) laqueo ſtrangulauit. Fleuit errorẽ ſuum Petrus, & meruit vt aliorum aboleret errores. E Sed iã tempus eſt quo finire ſermonem & claudere debeamus. Tẽpus eſt quo melius aut tacetur aut fletur, tẽpus eſt quo celebratur indulgentia peccatorũ. Nobis quoque gallus iſte myſticus in ſacris cantet, quoniam iam Petri gallus in noſtro ſermone cantauit. Fleat pro nobis Petrus qui pro ſe bene fleuit, & in nos pia Chriſti ora cõuertat. Appropeperet Ieſu Domini paſſio, quæ quotidie delicta noſtra cõdonat, & munus remiſſionis operatur. Bonus Dominus dimittere ieiunos non vult, ne quis deficiat in via. (Matth. 15.) Si ille dicit, *Miſereor huius turbæ, quia triduum eſt quod perſeuerant mecum, & non habent eſcam, & dimittere eos ieiunos* (Luc. 10.) F *nolo, ne deficiant in via:* cuius intenta ſermoni Maria apparatus recuſabat epularum: quanto magis nos conſiderare debemus quia non multi ſunt qui in verbo Dei viuunt, & ideo refectio corporis deſideratur? Certè illius triduo noſtrum hoc poſtridie laborioſius eſt. Et ideo qui cum auibus luſimus, cum gallo cantauimus, (Matth. 24.) iam Domini cantamus myſteria, & ad corpus Ieſu con- (Pſal. 102.) ueniant aquilæ peccatorum ablutione renouatæ. Iam (Ion. 1.) enim cætus ille magnus verum nobis Ionam reddit: & gratulemur quod quia factus eſt nobis veſpere dies quintus; fiat nobis mane dies ſextus.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QVINTI FINIS.

Summarium ſexti libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad cap. II. præparat auditorem ad dicenda.
A cap. III. vſque ad cap. V. deſcribit formam corporis quorundam animalium.
A cap. VI. vſque ad cap. VIII. agit de creatione hominis: & quòd factus ad imaginem Dei, intelligitur quoad animam.
A cap. IX. vſque ad finem libri, elimatiùs tractat quomodo homo Dei imago dicatur: & quomodo formato homine & conſummata eius creatione Deus ceſsâſſe & requieuiſſe dicatur.

CAPITA SEXTI LIBRI.

1. *Præparat auditorem ad intelligendum ſexti diei myſterium, veluti ad ſpectaculum quoddam cæteris longè præclarius.*
2. *Proponit dicenda, & ea eleganter dictis continugens excitat auditorem, cum ſui excuſatione.*
3. *Quomodo per Dei verbũ in conſtitutione mundi animantiũ generibus præſcripta ſit lex generationis & ſucceſsionis: quòd prætereà volet ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt, nõ debet veritatẽ propriæ naturæ vnicuique generi denegare: cũ increpatiua admonitione, vt homo more pecudum viuere caueat: de quibuſdam quoque animalib. quorum proprietates vitare debemus.*
4. *De quadrupedibus quibuſdã animalibus, in quorum ſtatura eſt aliquid quod imitari debemus.*
5. *Qua ratione Dominus aliis beſtiis anguſtiora, aliis prolixiora colla formauerit: & elephantorum deſcriptio, quantum ad membra & proprietates eorum.*
6. *Dicturus de hominis creatione, cõmendat ipſius dignitatem, & eum ad ſui cognitionẽ hortatur.*
7. *Hominis creationem ab eius auctore exorditur: & hominem à quo origine ducat, & cuius imaginem gerat, vt cognoſcat, monet.*
8. *Examinat quid ſit imago Dei in homine: explicat de quo intelligitur dictum,* Faciamus hominem, *& cætera, quòd iuſtificatio per animã contingit: vehementiùs excitat hominem, vt attendat ſibi.*
9. *De præſtantia, decore, & gratia humani corporis, ac ipſis membrorum.*
10. *Abſoluit ſextum diem, & eius opus: quomodo Deum requieuiſſe dicatur, explicat, & ei gratias agit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. VI.

AGENS DE OPERE SEXTI DIEI.

ET dixit Deus, Producat terra animã viuẽtem ſecundũ genus ſuũ, quadrupedes, & ſerpentes, & beſtias terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundũ genus, & repentia terræ ſecundũ genus eorũ. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus beſtias terrę ſecundùm genus, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terrę ad genus eorum. Et vidit Deus quia bona. Et dixit Deus, Faciamus hominem ad noſtrã imaginem, & ad ſimilitudinem noſtram; & principatum habeat piſcium maris, & volatilium cæli, & pecorum, & omnis terræ, & omnium repentium ſuper terrã. Et fecit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et benedixit eis Deus, dicẽs, Creſcite, & multiplicamini, & implete terram, & dominamini eius & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & ſuper volatilia cæli, iumenta & beſtias terræ, & omnia repentia quæ repunt ſuper terram. Et dixit Deus, Ecce dedi vobis omnem herbam pabuli ſeminantem ſemen quod eſt ſuper terram, & omne lignum quod habet in ſe fructum ſeminis ſeminalis vobis erit in eſcam, & omnibus beſtiis terræ, & omnibus volatilibus cæli, & omnibus reptilibus quæ repunt ſuper terrã, quæ habent in ſe animam vitæ; & omnem herbam viridem in eſcam. Et factum eſt ſic. Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valdè. Et factum eſt veſpere, & manè dies ſextus.

Præparat auditorem ad intelligendum ſexti diei myſterium, veluti ad ſpectaculum quoddam cæteris longè præclarius.

CAP. I.

SExtus iſte eſt dies, quo mundanæ creaturæ origo concluditur: & ideo etiam ſermonis noſtri, quem de rerum exordiis aſſumpſimus, finis paratur. Qui etſi per quinque iam dies non mediocri labore nobis proceſſerit, tamen hodierno die maiore curarum accreſcit fœnore, quia in hoc & ſuperiorum dierum periculum eſt & totius ſumma certaminis. Etenim ſi in fidibus aut cantibus & athletarum contentionibus crebris licet & maximis ludicris; tamen ſuperiores dies ſine vllo coronę tranſiguntur diſpendio; poſtremus autem dies habet ſortem coronæ, in quo & certandi periculum eſt, & cedendi opprobrium, & vincendi præmium: quantò magis in hoc tanto agone ſapientiæ, tantò non pauco-

Digitized by Google

rum, ſed vniuerſorum iudicio, cùm hodie nobis velut quædam certaminis corona procedat, maior ſollicitudo angit, ne & ſuperiorum effundamus laborem dierum, & præſentis ſubeamus pudorem. Neque enim eadem dicendi conditio, quæ canendi atque luctandi: cùm in illis ludus offenſionis, in iſto lapſus ſit mortis. Illic ſi pecces, ſpectantium faſtidium eſt: hîc damnum eſt audientium. Aſſiſtite igitur mihi tanquam coronæ, iudices, & ingredimini mecum in hoc magnum & admirabile totius viſibilis theatrum creaturæ. Etenim ſi is qui explorans nouorum aduentus hoſpitum, toto eos circumducit vrbis ambitu, præſtantiora quæque opera demonſtrans, non mediocrem locat gratiam: quantò magis ſine faſtidio accipere debeo's quòd velut quadã ſermonis manu per hanc communem vos circumduco patriam, & ſingularum rerum ſpecies & genera demonſtro, ex omnib. colligere cupiens, quantò vobis creator vniuerſorum gratiam vberiorem quàm vniuerſis donauerit? Vobis igitur hæc corona proponitur, vos hodie cupio veſtro iudicio coronare. Non enim nos athletarum modo marcẽtia ſerta depoſcimus, ſed viride veſtræ ſanctitatis examẽ, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidentiam penetrare diuinam cum cæteris vobis commune corporeæ fragilitatis eſſe conſortium, pre cæteris tamen vos animi virtute conſtare, qua ſola nihil habet commune cum cæteris.

Proponit dicenda, & ea eleganter dictis coniungens excitat auditorem, cum ſui excuſatione.

CAP. II.

NVnc agè, naturas beſtiarum dicamus, & hominis generationẽ. Audio enim iam dudũ aliquos inſuſurrare, dicentes, Quandiu aliena diſcimus, & noſtra neſcimus? Quandiu de reliquis animantibus docemur & noſmetipſos ignoramus? Illud dicat quod mihi proſit, vnde meipſum nouerim. Et iuſta eſt quæſtio: ſed ordo ſeruandus eſt quem ſcriptura contexuit; ſimulque quia non poſſumus pleniùs nos cognoſcere, niſi prius quæ ſit omnium natura animantium, cognouerimus. *Producat* (inquit) *terra animam viuentem ſecundum genus, quadrupedes, & ſerpentes, & beſtias terræ ſecundum genus, & pecora ſecundum genus, & repentia terræ ſecundum genus. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus beſtias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terræ ad genus eorum. Et vidit Deus quia bona, & dixit Deus, Faciamus hominem, &c.* Hoc loco non ignoro quoſdam beſtiarũ & pecorum & ſerpentium terræ ſpecies aliò retuliſſe: vt hæc ad immanitates criminum, ſtultitiam peccatorũ, nequitiam cogitationum referrent. Ego autem ſimplices naturas vniuſcuiuſq; generis accipio. Nec vereor, ne quis me pauperis conuiuij præſumptioni conferendum putet, qui ſtudio humanitatis complures roget, nec his quidquã niſi viles & vſitatos apponat cibos, & tenui menſæ pauperis apparatu plus reprehenſionis incurrat ex faſtidio conuiuarũ, quam gratiæ referat ex hoſpitalitatis affectu. Nec enim Eliſæum amici quaſi malum conuiuã agreſtia apponentem olera refutârunt. Simile † varijs relationibus exquiſitum illud & accuratum opiparè conuiuiũ eſt, in quo phaſiani aut turturis ſpecies apponitur, & in iis pullus manducatur, aut pullus infertur, & oſtreis eſt fartus, aut ſpondylis: aut poculum bibitur, quod diuerſo colore atque odore in alienos mutetur ſapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc eſt reprehendere prouidentiam Creatoris, qui nobis ad victum omnia donauit, quod non illa miſcuerit; ſed hæc dulcia primò videntur, & poſtea fiunt amara. Quò enim copioſior fuerit luxuries, eò pernicioſior intemperantia eſt. Eliſæus autem amara appoſuit, ſed poſtea facta ſunt dulcia. Denique qui ante in illo cibo mortem putabant, poſtea in eo ſuauitatem & vitæ gratiam ſunt adepti. Neque rurſus formidini eſt, ne plures videar inuitaſſe, quàm poſſim paſcere, & vobis panes deficiant verborum meorum: quia & Eliſæus etſi merito inimitabilis, nobis imitandus fide; non conſiderauit quantos panes haberet, ſed quos haberet: diuidere omnibus voluit, & ſufficere omnibus

4. Reg. 4.
al. varijs.
Ibidem.

A iudicauit. Itaque viginti panes hordeaceos diuidere in plebem iuſſit miniſtro. Et dixit miniſter, *Quid? dabo hoc in conſpectu centum virorum:* Et reſpondit, *Da, & manducent, quoniam hæc dicit Dominus, Manducabunt, & relinquent.* Fides igitur veſtra faciet abundare pauperis linguæ conuiuium. Nec vereor, ne ieiunia vos edaciores faciant, quo minus repleti & eſurientes ac vacui reuertamini, quia ſcriptum eſt, *Confirmat iuſtos Dominus & in diebus famis ſaturabuntur.* Multo pulchrius eſt hordeaceos panes non erubeſcere, & apponere quod habeas, quàm negare. Eliſæus qui ſibi nihil reliquit, populis abundauit. Eliſæus ergo hordeaceos panes non erubuit apponere, nos erubeſcimus ſimplices intelligere B creaturas; quæ ſimplicibus & ſuis declarantur vocabulis? Cælum legimus, cælum accipiamus: terram legimus, terram intelligamus frugiferam. Quid mihi quærere quæ ſit eius menſura circuitus, quã geometræ centum octoginta millibus ſtadiorũ æſtimauerunt? Libenter fateor me neſcire quod neſcio, immò quod ſcire nil prodeſt. Melius eſt genera terrarum ſcire quàm ſpatia, quæ circumfuſo mari, interiectis Barbarorum regionibus, inuiſa atque inuia paludibus & humo, quẽadmodũ poſſumus comprehẽdere, quod impoſſibile eſſe hominibus ſcriptura demonſtrat, dicente Deo: *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clauſa manu: Quis ſtatuit monteſ in libra, & rupes in ſtatera,* C *& nemora in iugo?* Et infrà. Qui *tenet gyrum terræ, & habitantes in eaſicut locuſtas: qui ſtatuit cælum vt cameram.* Quis igitur æqualem ſibi cum Deo poteſtatem audeat & ſcientiam vendicare, vt quæ Deus maieſtatis ſuæ eſſe proprio ſignauit oraculo, hæc ſibi homo ad cognitionem ſuppetere poſſe præſumat? Certè Moyſes eruditus erat in omni ſapientia Ægyptiorũ: ſed quia ſpiritum Dei accepit, quaſi miniſter Dei inanem illã & vſurpatoriam philoſophiæ doctrinam veritatis rationi poſt habuit, & ea deſcripſit nobis quæ noſtræ ſpei accomoda iudicauit: quod terram fecerit Deus, quod produxerit terra iuxta Dei omnipotentis imperium operationemque Domini Ieſu virgulta de terris, & omnem animan viuentem ſecundùm genus. At non ille putauit dicendum, quantum de ſpatio aeris occuperet vmbra terræ cùm ſol recedit à nobis diémque abducit, inferiora axis illuminans; & quemadmodum regionem vmbræ huius incidens lunæ globus eclypſim faciat: quãdo quę nihil ad nos, quaſi nihil profutura præterijt. Vidit enim in ſancto Spiritu, non illas marceſcentis iam ſapientiæ vanitates ſequendas, quæ rebus inexplicabilibus mentem noſtrã occupant, ludúntque operam: ſed ea potius deſcribenda, quæ ad virtutis ſpectarent profectum.

Ibidem.
Pſal. 36.
Eſai. 40
Ibidem.
Act. 7.
Eccleſ. 7.

E *Quomodo per Dei verbum in conſtitutione mundi animantium generibus præſcripta ſit lex generationis & ſucceſſionis: quod præterea volens ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt non debet veritatem propriæ naturæ vnicuique generi denegare cum increpatiua admonitione vt homo more pecudum viuere caueat: de quibuſdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus.*

CAP. III.

INhæreamus igitur propheticis dictis, nec Spiritus ſancti quaſi vilia deſpectui habeamus alloquia. *Producat,* (inquit) *terra animam viuentem ſecundum genus pecora & beſtias, & repentia terræ, &c.* Quid argumentamur F alia, vbi euidenter creaturarũ terreſtrium natura formatur. Currit enim in conſtitutione mundi per omnẽ creaturam Dei verbum, vt ſubitò de terris omnia quę ſtatuit Deus animantium genera prodocantur, & in futurum lege præſcripta, ſecundùm genus ſibi ſimilitudinemque vniuerſa ſuccedant, vt leo leonem generet, tigris tigridem, bos bouem, cygnus cygnum, aquila aquilam. Semel præceptum, in perpetuũ & inoleuit naturæ. Et ideo miniſterij ſui obſequium præbere terra non deſiit, vt priſcę animantium ſpecies reparabili generis ſucceſſione in nouas reparentur ætates. Sed vis ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt? Noli veritatem vni-

cuique generi naturæ propriæ denegare, & multò magis ea ad gratiam aptabis humanam. Primùm, quia omnia genera pecorum, beſtiarum, ac piſcium, in aluum natura proſtrauit, vt alia ventre repant, alia quæ pedibus ſuſtinentur, demerſa magis quadrupede corporis greſſu, & velut affixa terris videas eſſe quàm libera. Siquidem erigendi ſe non habent facultatem, de terra victum requirunt, & ventris in quem deflectuntur, ſolas ſequuntur voluptates. Caue, ô homo, pecudum more curuari. Caue ne in aluum te non tam corpore quàm cupiditate deflectas. Reſpice corporis tui formam, & ſpeciem congruentem celſi vigoris aſſume. Si ſola animalia prona paſcuntur, cur te in edendo ſternis ipſe, quem natura non ſtrauit? Cur eo delectaris, in quo naturæ iniuria eſt? Cur noctes & dies cibo intentus, pecorum more terrena depaſceris? Cur illecebris corporalibus deditus, ipſum te inhonoras, dum ventri atque eius paſſionibus deſeruis. Cur intellectum tibi adimis, quem tibi creator attribuit? Cur te iumentis comparas, à quibus te voluit

Pſal. 31. Deus ſegregari, dicens, *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus?* Aut ſi te edacitas equi intemperantiaque delectat, & adhinnire ad fœminas voluptati eſt, delectet in fræno maxillas tuas chamóque conſtringi. Si crudelitas te paſcit (ferarum hæc rabies eſt, quę propter ſæuitiam trucidantur) vide ne in te quoque crudelitatis ſuę vertatur immanitas. Piger aſinus, & † ad onus expoſitus ſenſúque tardior, quid aliud docet, niſi nos viuaciores eſſe debere, nec deſideria corporis animíque pigreſcere, confugere ad fidem, quæ onera grauia alleuare conſueuerit? Fraudulenta vulpes foueis ſe latibuliſque demergens, nônne indicio eſt infructuoſum eſſe animal, odióq; dignum propter rapinam, deſpectu propter infirmitatem, & ideo ſuæ incautū ſalutis, dum inſidiatur alienæ! Perdicem aſtutam nouimus, quæ aliena oua diripiat, hoc eſt perdicis alterius, & corpore foueat ſuo; ſed fraudis ſuæ fructum habere non poſſe, quia cùm eduxerit pullos ſuos, amittit eos: quia vbi vocē eius audierint quæ oua generauit, relicta ea ad illā ſe naturali quodam munere & amore conferunt, quā veram ſibi matrem ouorum generatione cognouerint, ſignificantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis. Sic itaque incaſſum proprios fundit labores, ac fraudis ſuæ pretio multatur. Vnde & Hieremias ait: *Clamauit*

Hier. 17. *perdix, & congregauit quæ non peperit*, id eſt, oua congregauit, & clamauit quaſi ouans ſuæ fraudis effectu. Sed ludit operam, quia impenſo labore alij educat, quos ipſa diuturnæ fotu ſedulitatis animauerit. Huius imitator eſt diabolus, qui generationes creatoris æterni rapere contendit, & ſi quos inſipientes & ſenſus proprij carentes vigore potuerit congregare, fouens eos illecebris corporalibus, vbi primùm vox Chriſti paruulis fuerit infuſa, diſcedunt, atque ad eam ſe conferunt matrem, quæ pullos ſuos ſicut auis materno amôre cōplectitur. Congregauit enim diabolus gentiles, quos non creauerat: ſed vbi in Euangelio ſuam vocem Chriſtus emiſit, ad eum ſe potiſſimum cōtulerunt, quos ſub vmbra alarum ſuarū ipſe ſuſcepit, & matri dedit Eccleſiæ nutriendos. Leo naturæ ſuæ vi ſuperbus, ferocitatē ſui aliarum ferarum generibus miſcere neſcit, ſed quaſi rex quidam plurimorum dedignatur cōſortium. Quin etiam cibum faſtidit heſternum, etiā ipſas ſuæ eſcæ reliquias auerſatur. Quæ autē ſe ei ſociare fera audeat, cuius voci tantus naturaliter ineſt terror, vt multa animantium quæ per celeritatem poſſent impetum eius euadere, rugientis eius ſonitu velut quadā vi attonita atque icta deficiant? Nam de pardi ſpecie, nec ſcriptura ſiluit, quod varietate coloris, motus varios animæ ſuæ prodat. Dicit enim

Hier. 13. Hieremias, *Si mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus varietatem?* Non ſolùm enim de figura, ſed etiam de mobilitate furoris iſtud accipitur, eo quod tenebroſis & inquietis ac mobilibus inſidæ mentis atque animi mutationibus decoloratus populus Iudæorum, boni propoſiti gratiam iam tenere non poſſit, nec ad emendationem vllam correctionémque remeare, qui ſemel ferinam induerit immanitatem.

G *De quadrupedibus quibuſdam animalibus, in quorum natura eſt aliquid quod imitari debemus.*

CAP. IIII.

Eſt etiam in natura quadrupedum quod imitari nos ſermo adhortatur propheticus, quo exemplo caueamus deſidiam, exiguitate vel infirmitate corporis a virtutis ſtudio nō reflectamur, neque reuocemur ab vllius propoſiti magnitudine. Exigua eſt enim formica, quæ maiora ſuis audet viribus: neque ſeruitio ad operandum cogitur, ſed ſpontaneæ propoſito proſpicientiæ futura alimentorum ſubſidia ſibi præſtruit. Cuius vt imiteris

H induſtriam, ſcripsura commonet te, dicens, *Confer te ad formicam, o piger, & æmulare vias eius, & eſto illa ſapientior.* Prou. 6. Illa enim nullam culturam poſſidet, neq; eum qui ſe cogat habens, neq; ſub domino † exiſtens, quemadmodum præparat eſcam, quæ de tuis laboribus ſibi meſſem recondit: & cùm tu plerúmque egeas, illa non indiget. Nulla ſunt ei clauſa horrea, nullæ impenetrabiles cuſtodię, nulli inuiolabiles aceruí. Spectat cuſtos, furtaque prohibere non audet: aſpicit ſua damna poſſeſſor, nec vindicat. Nigro conuectatur agmine præda per campos, feruēt ſemitæ comitatu viantium, & quæ comprehendi anguſto ore non poſſunt, humeris grandia fru-

al. agens.

I menta truduntur. Spectat hæc dominus meſſis, & erubeſcit tam parca piæ induſtriæ negare compendia. Quid autem de canibus loquar, quibus inſitū eſt natura quadā referre gratiam, & ſolicitas excubias pro dominorum ſalute prætēdere? Vnde ad immemores beneficij, & deſides atque ignauos clamat ſcriptura: *Canes muti, neſcientes latrare.* Pſal. 6. Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerint ſua tecta defendere. Vnde & tu diſce vocem tuam exercere pro Chriſto, quando ouile Eccleſiæ incurſant lupi graues. Diſce in ore tuo verbum tenere, ne quaſi mutus canis cōmiſſam tibi fidei cuſtodiam quodam præuaricationis ſilentio deſeruiſſe videa-

K ris. Talis canis viator & comes angeli eſt, quē Raphael in libro prophetico non otioſè ſibi & Tobię filio adiungendum putauit, quando perrexit vt Aſmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memoris enim affectus gratia pellitur dæmonium, ſtabilitur coniugium. Muti itaque ſpecie beſtiæ ſanctos Raphael angelus Tobiæ iuuenis quem tuendū receperat, ad relationē gratiæ erudiebat affectum. Tob. 6. & 12. Quis enim non erubeſcat gratiam bene de ſe merentibus nō referre, cùm videat etiam beſtias refugere crimen ingrati? & illæ impertitæ alimoniæ ſeruant memoriam, tu non ſeruas ſalutis acceptæ? Vrſa Thren. 3. inſidiās licet, vt ſcripsura ait, (eſt enim plena fraudis fe-

L ra) tamen fertur informes vtero partus edere ſed natos lingua fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinémque formare. Non miraris in fera tam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit? Vrſa igitur partus ſuos ad ſui effingit ſimilitudinem, tu filios tuos inſtituere ſimiles tui non potes? Quid quód etiam medendi induſtriam non prætermiſit? Siquidem grauiter affecta cæde, & confauciata vulneribus mederi ſibi nouit herbæ cui nomen eſt phlomos, vt Græci appellant, vlcera ſubiciens ſua, vt ſolo curentur attactu. Serpens quoque paſtu feniculi cęcitatem repellit exceptam. Itaque vbi oculos obduci ſibi ſenſerit, nota remedia petit, nec fraudatur affectu.

M Teſtudo viſceribus paſta ſerpētis, cùm venenum aduerterit ſibi ſerpere, origano medicina ſuæ ſalutis exercet. Et cùm ſit volutabris paluſtribus merſa, curare ſe tamen proprio nouit antidoto, certóque auxilio ſanitatis, poteſtates herbarum etiam ipſa ſcire ſe comprobat. Videas etiam vulpem lacrymula pini medentem ſibi, & tali remedio imminentis mortis ſpatia proferentem. Clamat ipſe Dominus in Hieremiæ libro: *Turtur & hirundo, agri paſſeres cuſtodierunt tempora introitus ſui: populus autem meus non cognouit iudicia Domini.* Hier. 6. Nouit hirundo quando veniat, quando etiam reuertatur: nouit etiam pia auis annuntiare aduentus ſui teſtimonio veris indicium: nouit etiam formica explorare ſerenitatis tempora. Nam cùm aduerterit madidatos imbre fructus ſuos humeſcere, explorato diligentiùs aere quando iugem poſſit ſeruare temperiem, aceruos reſerat ſuos, & de cauernis

foras ſuis humeris exportat, vt iugi ſole propria frumenta ſiccentur. Denique haud quaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris, niſi cùm fruges ſuas horreis propriis formica reuocauerit. Boues impendente pluuia ad præſepia ſe tenere nouerunt. Iidem vbi naturali ſenſu mutationem cæli collegerint, foras ſpectant, & vltra præſepia ceruices extendunt ſuas vna omnes ſpecie, vt prodire ſe velle teſtentur. Ouis ſub aduentum hyemis inexplebilis ad eſcam inſatiabiliter herbam rapit, eo quòd præſentiat aſperitatem hyemis futuram, vt ſe priùs herbæ pabulo farciat, quàm gelu adurente omnis herba deficiat. Echinus iſte terrenus, quem vulgò hericium vocant, ſi quid inſidiarum præſenſerit, ſpinis ſuis clauditur, atque in ſua ſe arma colligit, vt quicunque eum contingendum putauerit, vulneretur. Idémque echinus futuri prouidens, geminas ſibi reſpirandi vias munit, vt quando Boream flaturum collegerit, Septentrionalem obſtruat: quando Noto cognouerit detergi aeris nubila, ad Septentrionalem ſe conferat, vt flatus declinet obuios, & è regione nocituros. Vnde dignam Domino laudem Propheta detulit, dicens, *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! omnia in ſapientia feciſti.* (Pſal. 103.) *Omnia penetrat diuina ſapientia, implet omnia* (Sap. 7.): idque locupletius ex irrationabilium ſenſibus, quàm ex rationabilium diſputatione colligitur. Validius eſt enim naturæ teſtimonium, quàm doctrinæ argumentum. Cuique animanti cognitum eſt quemadmodum ſuam tueatur ſalutem: ſi virtus ſuppetit, reſiſtendo, ſi velocitas fugiendo: ſi aſtutia, præcauendo. Quis eas vſum medendi, herbarúmque docuit habere notitiam? Homines ſumus, & ſæpe ſpecie herbarum fallimur, & plerúmque quas ſalubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibus lethalis irrepſit, & inter ſuas aulicorum excubias miniſtrorum, vitalia regum feralis eſca penetrauit? Feræ ſolo norunt odore noxia & profutura diſcernere: nullo præuio, nullo prægustatore carpitur herba, nec lædit. Melior enim magiſtra veritatis natura eſt. Hæc ſine vllius magiſterio ſuauitatem ſanitatis noſtris infundit ſenſibus, eadem doloris acerbitatem docet eſſe fugiendam. Hinc vita dulcior, mors amarior. Hæc commendat leænæ catulos ſuos, & immitem feram materno mollit affectu: hæc tigridis interpellat ferocitatem, & imminentem eam prædæ reflectit. Namque vbi vacuum raptæ ſobolis cubile repererit, illicò veſtigiis raptoris inſiſtit. At ille quamuis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ ſe poſſe præuerti, nec euadendi vllum ſuppetere ſibi poſſe ſubſidium, technam huiuſmodi fraude molitur: vbi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro proiicit. At illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans reuocat impetum, colligere fœtum deſiderans. Rurſus inani ſpecie retenta, totis ſe ad comprehendendum equitem viribus fundit, & iracundiæ ſtimulo velocior fugienti imminet. Ille iterum ſphæræ obiectu ſequentem retardat, nec tamen ſedulitatem matris memoria fraudis excludit: caſſam verſat imaginem, & quaſi lactatura fœtus reſidet. Sic pietatis ſuæ ſtudio decepta, & vindictam amittit & prolem. Quid nobis ſcriptura affert, quæ dicit, *Filii diligite parentes veſtros: parentes, nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros* (Epheſ. 6. Coloſſ. 3.). Natura hoc beſtiis infundit, vt catulos proprios amant, fœtus ſuos diligant. Neſciunt illæ odia nouercalia, nec mutato concubitu parentes à ſobole deprauantur, neque nouerunt præferre filios poſterioris copulæ, ſuperioris autem negligere norunt pignora ſua, neſciunt charitatis differentiam, odiorum incentiua, offenſiorum diſcrimina. Simplex ferarum natura eſt, neſcit veritatis calumnias. Sic enim omnia temperauit Deus, vt quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quæ fera pro catulis ſuis non ipſa potiſſimùm ſe offerat morti? Quæ fera fœtus ſuos innumeris licet obſeſſa cuneis armatorum, non ſuis viſceribus tegat. Ingruat licet telorum ſeges, illa tamen paruulos ſuos muro ſui corporis ſeptos immunes præſtat periculi. Quid dicit homo, qui mandatum negligit, naturam obliterat, filius patrem deſpicit, pater abdicat filium, & hoc putant ius eſſe, vbi damnatur fœcunditas? Se potius pater damnat, qui facit irritum eſſe quod genuit. Et hoc putatur auctoritatis eſſe, vbi ſterilitate natura multatur.

Exortem rationis canem eſſe nemo dubitauerit: tamen ſi ſenſus eius vigorem conſideres, cenſeas eum ſentiendi ſagacitate vim ſibi rationis adſciſcere. Denique quod pauci in gymnaſiis conſtituti, qui totam in diſcendo vitæ longæuitatem contriuerint, vix potuerunt cognoſcere, vt ſyllogiſmorum coniunctiones contexerent, hoc naturali canes eruditione comprehendere facilè poteris æſtimari. Nam vbi veſtigium leporis ceruíve reppererit, atque ad diuerticulum ſemitæ venerit, & quoddam viarum compitum, quod partes in plurimas ſcinditur, obiens ſingularum ſemitarũ exordia, tacitus ſecum ipſe pertractat, velut ſyllogiſticam vocem ſagacitate colligendi odoris emittens: Aut in hanc partem, inquit, deflexit, aut in illam: aut certè in hunc ſe anfractum contulit: ſed nec iſtam, nec illam ingreſſus eſt: ſupereſt igitur vt in iſtam ſe partem ſine dubitatione contulerit. Quod homines vix prolixa compoſitæ artis meditatione componunt, hoc canibus ex natura ſuppetit, vt ante mendacium deprehendant, & poſtea falſitate repudiata inueniant veritatem. Nonne totos dies conterunt philoſophi, propoſitiones ſibi in puluerem diuidentes, qui radio ſibi deſcribunt ſingulas, & ex tribus, cùm vnam earum veram eſſe neceſſe ſit, duas primo interficiunt tanquam mendacio congruentes, & ſic in ea quæ relicta eſt, vim veritatis inhærere definiunt? Quis tam tenax poteſt eſſe beneficij, & memor gratiæ? quandoquidem pro domino etiam in latrones inſilire nouerunt, & extraneorum acceſſus prohibere nocturnos, & mori pro dominis, & commori cum dominis ſint parati? Sæpè etiam necis illatæ euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, vt muto eorum teſtimonio ple[illegible] cre[illegible]. Antiochiæ ferunt in remotiori parte vrbis crepuſculo necatum virum, qui canem ſibi adiunctum haberet. Miles quidem prædandi ſtudio miniſter cædis extiterat, tectus adem tenebroſo adhuc diei exordio in alias partes conceſſerat; iacebat inhumatum cadauer, frequens ſpectantium vulgus adſtabat, canis queſtu lachrymabili domini deflebat ærumnam. Forte is qui necem intulerat (vt ſe habet verſutia humani ingenij) quò conuerſandi in medio auctoritate præſumpta fidem adſciſceret innocentiæ, ad illam circumſpectantis populi acceſſit coronam, & velut miſerans appropinquauit ad ſuous. Tum canis ſequeſtrato paulisper queſtu doloris, arma vltionis aſſumpſit, atque apprehenſum tenuit, & velut epilogo quodam miſerabile carmen immurmurans, vniuerſos conuertit in lachrymas, fidémque probationi detulit, quòd ſolum tenuit ex plurimis, nec dimiſit. Denique perturbatus ille, quod tam manifeſtum rei indicem, neque odij, neque inimicitiarum, neque inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euacuare, crimen diutius nequiuit refellere. Itaque quod erat difficilius, vltorem perſecutus eſt, quia defenſionem præſtare non potuit. Quid nos dignum noſtro referimus creatori, cuius cibo veſcimur, & diſſimulamus iniurias, & ſæpè inimicis Dei eas quas à Deo accepimus epulas exhibemus? Quid agniculis ſimplicius, quos minuſculæ paruulorum comparamus infantiæ? Sæpè ex his in magno grege agniculus per ouilia tota vagatus errat à matre, & cùm eam reperire non poſſit, balatu frequenti abſentem incitat, vt reſponſuræ vocem excitet, quo ab eius ſono errabunda replicet veſtigia; multis licet verſetur in millibus ouiũ, recognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem, lactis quoque materni notos ſibi fontes requirit; quamuis cibi deſiderio teneatur & potus, tranſcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent, ſolam matrem requirit, ſolius ſibi materni vberis pauperes ſuccos ſignificat abũdare. Illa quoque inter multa agniculorum millia ſolum filiũ nouit, vnus quãuis plurimorum balatus, eadem ſpecies, ſed illa tamen fœtum ſuum diſcernit à cæteris, & ſolum filium tacito pietatis teſtimonio recognoſcit. Paſtor errat in diſcretione ouiũ, agniculus in agnitione matris neſcit errare. Paſtor fallitur ſpecie, ſed ouis pietate non fallitur. Vnus odor om-

nibus, ſed tamē habet natura odorē ſuū domeſticum, G quē ſoboles chara ſpeciali quadam videtur proprietate redolere. Habet ſuos vſus natura, & ſenſus domeſticos. Vix infantulo cœperunt dentes prorumpere, & iam nouit ſua arma tentare. Nondum catulo dentes, & tāquam habeat, ore proprio ſe quærit vlciſci. Nondum cornua, & tamen fronte præludit, atque ex ea quæ nondū expertus ſit, tela minitatur. Lupus ſi prior hominem viderit, vocem eripit, & deſpicit eum tanquam victor vocis ablatæ. Idem ſi ſe præuiſum ſenſerit, deponit ferociam, nō poteſt currere. Leo gallum, & maximè album veretur. Caprea vulnerata dyctānum petit, & de vulnere excludit ſagittas. Norunt & beſtiæ remedia ſua. Leo H æger ſimiam quærit vt deuoret, quo poſſit ſanari. Leopardus capreæ agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris curat. Omnis fera ægra canis hauſto curatur ſanguine. Vrſos æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramuſculos mādit. Ergo feræ norūt expetere ea quæ ſibi proſūt; tu ignoras, ô homo, remedia tua? Tu neſcis quomodo virtutē eripias aduerſario, vt te tanquam præuentus lupus effugere non poſſit, vt oculo tuæ mentis eius perfidiam deprehendas, & prior curſum verborū eius impedias, impudentiā eius, & acumen diſputationis obtūdas. Quod ſi te ille præuenerit, vocē tibi aufert: & ſi obmutueris, ſolue amictum tuum vt ſermonē reſoluas. Et I

1. Cor. 10. ſi in te inſurrexerit lupus, petram capis, & fugit. *Petra tua Chriſtus eſt.* Si ad Chriſtum confugias, fugit lupus, nec terrere te poterit. Hanc petram quæſiuit Petrus cùm titubaret in fluctibus, & inuenit quod quæſiuit, quia

Matth. 14. dexterā amplexus eſt Chriſti. Quid dicā allio homines delectari, & illud ad eſcam ſumere, quod & leopardus fugit? Denique ſicubi allium aliquis confricandum putauerit, leopardus inde exilit, nec reſiſtit. Cuius venenata fera odorem nō poteſt ſuſtinere, id tu pro cibo ſumis, & viſceribus infundis internis? Sed medicatur interdum doloribus. Sumatur pro medicamento, non pro cibo: ſumatur ab ægrotantibus, non ab epulantibus. Medicamentum quæris, & ieiunium fugis, quaſi maius aliud re- K medium reperire poſſis. Ieiuni hominis ſputum ſi ſerpens guſtauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij ſit, vt & ſputo ſuo homo terrenum ſerpentem interficiat, & meritò ſpiritalem. Quantam Dominus etiam minuſculis infudit prudentiam? Turtur nidio ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquillæ folia ſuperiacit. Nouit enim quod

al. vulpecula. huiuſmodi folia lupi fugere conſueuerint. Nouit † aricula quomodo poſteritatem foueat ſuam, & tu ignoras, tu negligis quomodo aduerſum lupos nequitiæ ſpiritalis poſteritatem vitæ huius habeas tutiorem!

Qua ratione Dominus alijs beſtijs anguſtiora, alijs prolixiora colla formauerit: & elephantorum deſcriptio, quantum ad membra, & proprietates eorum.

CAP. V.

SEd reuertamur ad ſeriem creaturæ, & conſideremus qua ratione Dominus alijs beſtijs anguſtiora colla formauerit, vt leonibus atque tigridibus, vrſis quoque; alijs prolixiora, vt camelis & equis. Nonne eadēs cauſa eſt, quia illis feris quæ carne veſcuntur, non erat opus prolixitate ceruicis? Non enim in terras paſcendi gratia ceruicem atque ora deiiciunt, ſed aut ceruum inuadunt, M aut bouem ouémque diſcerpunt. Camelus verò cùm ſit altior, quomodo herbis minutiſſimis paſceretur, niſi longiora vſque ad terrā colla ad vſum paſſionis extēderet? Itaque camelus pro ratione proceritatis ſuæ prolixiora colla ſortitus eſt: equus pro ratione, bos quoque ſimili modo. Hi enim paſcuntur herbis. Elephantus autē etiā prominētē promuſcidē habet, quia cùm ſit eminentior cunctis, ſe inclinare ad paſcendum non poteſt. Itaque promuſcidis ad colligendū cibū vtitur miniſterio. Ea immani beſtiæ largi potus infundit humorem, ideòq; cōcaua eſt, quo ad reſtringuendā tantæ belluæ ſitim plenos lacus hauriat; aut collecto flumine poſſit vndare potantē. Ceruix ſanè minor eſt quam poſcat tāti corporis moles, ne ea quoque oneri magis eſſet quàm G vſui. Ideòq; nec genua inflectit, quia rigidioribus opus fuit cruribus, quo velut colūnis tanta poſſit mēbrorum machina ſuſtineri. Calcaneū leuiter incuruat, rigēt cætera pedū à ſummo vſq; ad imū. Nec ſicut nos in anchylas nos ſæpe deponimus, ita ſe etiam beſtia poteſt tanta deflectere, meritòq; non voluēdi ſe neq; recubandi vſum cū cæteris animantibus poteſt habere cōmunē. Fulcitur hinc inde trabibus maximis, vt in ſomnū aliquantulum ſine periculo reflectatur, quia pes eius nulla artuum cōiunctione diſtinguitur. Manſuetis igitur veluti quædam fulcra eorum quibus hic vſus eſt, parantur ingenio: feris autē & agreſtibus quia nemo huiuſmodi quibus ſuſtentari queant fulcra ſubſternit, hinc venit vſus periculi: H Namque arbori innixi aut coſtas fricant, aut in ſomnū ſeſe relaxāt. Hæc nonnunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur: atque ille qui ſeſe in eandem reſuderat corruit, nec erigere atque eleuare ſe poteſt, ibique iacens interit, aut gemitu ſuo proditus ſternitur, dum ventre cæteriſque iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nam dorſum eius cæteráque exteriora non vlla facile ſolent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis inſidias parent, vt arbores eas quibus ſe applicare cōſueuerint, ex alia pārte qua infrequentior vſus eis ſit, aliquantulum recidāt; vt reflectente ſe elephanto, pondus membrorum eius ſuſtinere non poſſint, ruinamque I eius arceſſant. Sed ſi quis iſta reprehendit, reprehendat etiam altitudines ædificiorum, quæ citius grauem minantur ruinam, & difficilius lapſa reparantur. Verùm ſi illa aut propter pulchritudinem, aut propter ſpeculam frequenter attollimus, hæc quoque in elephantis probare debemus, qui magnum rebus bellicis vſum miniſtrant. Inde gens Perſarum ferox bellis, vallida ſagittis, omniúmque telorum iactu, quia de ſuperioribus ad inferiora validiore niſu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus ſepta procedit. In medijs campis tanquam de muro dimicant, & velut in arce quadam K & ſpecula collocati, ſpectant magis bella quam ſubeūt. Ita alieni à periculo videntur, tuti molibus beſtiarum. Quis enim eos adire audeat, cùm deſuper iaculis facilè figatur, inferius elephantorum conteratur incurſu? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & caſtra illa quadrata ſoluuntur. Intollerabili namque impetu in hoſtes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nulla conſtipatione militum, nullo clypeorum retardētur obiectu: velut quidam mobiles montes verſantur in prœlijs, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid his faciat pedes, quamuis lacertis validus, & manu promptus, cùm ſibi ſeptus armatorum populis gradiendi motu murus occurrat. L Quid faciat eques, cùm equus eius perterrefactus tātæ beſtiæ immanitate diffugiat? Quid faciat ſagittarius, quum deſuper ferrata virorū corpora iaculi ictū ſētire non poſſint: beſtia quoque nec nuda facile penetrabilis ferro ſit, & munita loricis obuias ſine ſui periculo acies ſecet & conterat turmas: itaque vt immenſa ædificia, ita elephanti, fundamētis validioribus ſuſtinētur; alioquin imparibus fulti pedibus intra breuem laberentur ætatem. Nunc autem & trecentis & amplius feruntur annis vitam producere, quia omnia ſibi ad magnitudinem membra conueniunt. Ideòque non diſtincti vt nobis, ſed compacti artus ſunt, quo ſint robuſtiores. Quam citò hominibus, ſi diu ſteterint, aut velociùs cucurrerint, vel iugiter ambulauerint, genua vexātur & plantæ! Coniuncta enim & articulata faciliùs quam concreta atq; ſolidata, aut doloris ſenſum, aut caſum offenſionis admittunt. Et quid miraris, ſi veſtiti armis timentur; quandoquidem dentibus ſuis tanquam naturalibus ſpiculis ſemper armati ſunt: Promuſcide ſua quidquid inuoluerint, frangunt: pede quidquid compreſſerint, velut quodam lapſo ruinæ ingentis examinant. Inuoluūt promuſcide nemora ad ſui eſcam & quaſi quidam altiſſimi dracones ſerpētinis quos ceperint ſpiris flagellant. Plerūque eas in orbem colligunt, maximè cùm de terra cibus legitur, aut potus hauritur. Documēto itaq; nobis ſunt, quod nihil ſuperfluum ſit creatū, & tamē hæc tantæ molis beſtia ſubiecta nobis, imperijs ſeruit humanis.

Dictum de hominis creatione, commendat ipſius dignitatem, & eum ad ſui cognitionem hortatur.

A

CAP. XI.

Etenim quoniã de hominis creatura dicturi ſumus, commendationem ei præſtruere & prælibare debemus. Videbatur nihil elephantis creatura habere robuſtius, nihil tam terribile vel procerum, nihil tam ferum quam leones vel tigrides ſunt: & hæc ſeruiunt homini, & naturam ſuam humana inſtitutione deponunt: obliuiſcuntur quod nata ſunt, induunt quod iubentur. Quid multa? Docentur vt paruuli, ſeruiunt vt infirmi, verberantur vt timidi, corriguntur vt ſubditi, in mores tranſeunt noſtros, quoniam motus proprios perdiderunt. B Mirabilis igitur natura in maximis, (*mirabilis enim in*
Pſal. 92. *excelſis Dominus*) mirabilis etiam in minimis. Sicut enim non minus plana camporum quam montium alta miramur, nec plus altitudinem cedri ſtupemus, quam vitis aut oleæ breuis fœcunditatem: ita non ampliùs miror elephantum, quia procerus eſt, quàm murem qui terribilis elephanto eſt. Naturæ igitur hæc potentia eſt, vt terribilia aliis, aliis meticuloſa ſint. Eſt enim donata prærogatiua quædam ſingulis creaturis, vt quibuſdam priuilegiis propriis fulciantur. Formidabilis tauris elephantus, murem timet. Leo quidem rex ferarum exiguo ſcorpionis aculeo exagitatur, & veneno ſerpentis occiditur, C eximia leonis pulchritudo comantes ceruice thoros excutit, vel ſublato pectore attollit ora. Sed quis non miretur tam breui ſcorpionis aculeo, vt incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem? Nec hoc quiſquam reprehendat quòd creator ſerpentes creaturis ſuis, aliaque vel animantium vel herbarum genera venenata miſcuerit. Nata ſunt enim hæc ad correptionem noſtram, non ad deformationem. Nam quæ ignauis, aut infirmis, aut impiis plerúmque offenſioni atque terrori ſunt, aliis viui. Ita ſunt hæc vt pædagogi paruulis. Amari videntur, acerbi & moleſti, formidabiles verbere, libertatem laſciuiendi negant, neceſſitatem diſciplinæ exigunt, pueriles animos ne luxu diffluant, terrore conſtringunt, ideò- D que horum auſteritate frugi euadunt, ſobrij, continen-
Eccl. 30. tes, laudi magis quam ludo dediti. Vides quid terribilia illa flagella proficiant? Sic & ſerpentes flagella ſunt eorum quibus infirma animi ætas, & quædã puerilis mentis eſt virtus: cæterùm fortioribus nocere non poſſunt. Denique confidenti in Domino dictum eſt, *Super aſpi-*
Pſal. 90. *dem & baſiliſcum ambulabis. & conculcabis leonem & dra-*
Act. 9. 28 *conem*. Paulum momordit vipera, & putabant eum quaſi peccatorem vix de naufragio ſeruatum, veneno eſſe moriturum: ſed poſteaquam inuiolabilis manſit, excuſſa in ignem vipera, plus apud intuentes venerationis meruit. Sed & ipſe Dominus ad omnes ait, *Qui crediderit &* E
Marc. 16. *baptizatus fuerit, hic ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*. Signa autem credentium hæc dixit fore, vt ſerpentes manu mulceant, venena his atque omne mortiferum, etiamſi biberint, nocere non poſſint. Tua igitur tibi magis incredulitas, ô homo, quam venena metuenda ſerpentium ſunt. Time igitur illa, vt ſaltem dum formidantur illa, ad fidem prouocare te poſſint. Quòd ſi Deum non times, vel vltricia perfidiæ venena formides. Nunc quoniam & elephantos vides tibi ſubditos, & leones eſſe ſubiectos, noſce teipſum, ô homo: quod non (vt ferunt) Apollinis Pythij, ſed Salomonis ſancti eſt, qui ait, *Niſi ſcias te formoſam in mulieribus*, quamquam F multo antea Moyſes in Deuteronomio ſcripſerit, *At-*
Cantic. 1. *tende, ô homo. Attende tibi, ait lex*. Et Propheta ait, *Niſi*
Deut. 4. *ſcias te*. Cui hoc dicit? *Formoſa*, inquit, *in mulieribus*. Quæ
Cantic. 1. eſt pulchra in mulieribus, niſi anima, quæ in vtróque ſexu præſtantiam poſſidet pulchritudinis? Et meritò decora eſt, quæ non terrena, ſed cæleſtia: non corruptibilia, ſed incorrupta deſiderat, in quibus decus perire non ſoleat. Corporalia enim omnia proceſſu ætatis, aut ægritudinis inæqualitate marceſcunt. Hoc attende, dicit Moyſes, in qua tu totus es, in qua melior tui portio eſt.
Matth. 7. Denique interpretatus eſt Dominus qui ſis tu, dicens, *Attendite vobis à falſis prophetis*. Illi enim animam debilitant, mentem ſubruunt. Non igitur caro tu es. Quid

A enim eſt caro ſine animæ gubernaculo, mentis vigore? Caro hodie ſumitur, cras deponitur. Caro temporalis, anima diuturna. Caro amictus eſt animæ, quæ ſe induit quodam corporis veſtimento. Non igitur tu veſtimen- *Coloſſ. 3.*
tum es, ſed qui veſtimento vteris. Ideò tibi dicitur, vt expolians veterem hominem cum actibus eius, nouum induas, qui non in corporis qualitate, ſed in ſpiritu mentis, agnitione renouatur. Non, inquam, caro es tu. Neque enim carni dicitur, *Templum enim Dei ſanctum eſt, quod* *1. Cor. 3.*
eſtis vos. Et alibi, *Templum Dei vos eſtis. & Spiritus ſanctus*
habitat in vobis: Sed renouatis dicitur, & fidelibus, in qui- *Ibidem.*
bus permanet ſpiritus Dei. In carnalibus autem non B permanet, quia ſcriptum eſt, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam carnes ſunt.* *Geneſ. 6.*

Hominis creationem ab eius auctore exorditur: & hominem à quo originem ducat, & cuius imaginem gerat, vt cognoſcat, monet.

CAP. XII.

Sed iam ipſius creationis noſtræ ſeriem cõſideremos. *Faciamus*, inquit, *hominem ad noſtram imaginem, & ad* *Ioan. 4.*
ſimilitudinem noſtram. Quis hoc dicit? Nónne Deus qui te *1. Tim. 6.*
fecit? Quid eſt Deus? Caro, an ſpiritus? Non caro vti- *Heb. 1.*
C que, ſed ſpiritus. Cuius ſimilis caro eſſe non poteſt, quia ipſe incorporeus & inuiſibilis eſt, caro autem comprehenditur & videtur. Cui dicit? Non ſibi vtique, quia non dicit, faciam, ſed *faciamus*. Non angelis, quia miniſtri ſunt: ſerui autem cum domino, & opera cum auctore non poſſunt operationis habere conſortium: ſed dicit filio; etiamſi Iudæi nolint, etiamſi Ariani repugnent. Sed & Iudæi conticeſcant, & Ariani cum ſuis patribus obmuteſcant, qui dum vnum à conſortio diuinę operationis excludunt, plures inferunt: & prærogatiuam quam filio negant, ſeruulis donant. Sed eſto, vt adminiculo ſeruulorum ad operandum Deus vobis indiguiſſe videatur. Si operatio communis eſt cum angelis Deo, num- D quid Deo & angelis imago communis eſt? Numquid angelis diceret, *Faciamus hominem ad noſtram imaginem, & ad ſimilitudinem noſtram*? Sed quis ſit imago Dei, audi dicentem, *Qui eripuit nos*, inquit, *de poteſtate tenebrarum, &* *Coloſſ. 1. 13.*
tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ, in quo habemus redemptionem, remiſſionem peccatorum, qui eſt imago Dei inuiſibilis, & primogenitus vniuerſæ creaturæ. Ipſe eſt imago Dei patris qui ſemper eſt, & erat in principio. Denique imago eſt qui dicit; *Philippe, qui videt me, videt & patrem*. Et quo- *Ioan. 1.*
modo tu cùm imaginem viuam patris viuentis vi- *Ioan. 14.*
deas, dicis, *Oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt*? Imago Dei, virtus eſt, non infirmitas:
E imago Dei ſapientia eſt, & imago Dei iuſtitia eſt. Sed ſapientia diuina eſt ſempiterna iuſtitia. Imago Dei eſt ſolus ille qui dixit, *Ego & pater vnum ſumus*: ita habens *1. Cor. 1.*
ſimilitudinem patris, vt diuinitatis & plenitudinis ha- *Ioan. 10.*
beat vnitatem. Vbi dicit, *faciamus*: quomodo inæqualitas? Cùm iterùm dicat, *ad ſimilitudinem noſtram*: vbi eſt diſſimilitudo? Sic & in Euangelio vbi dicit, *Ego & pater*, vtique non vna perſona eſt: vbi autem ait, *Vnum ſumus*, nulla eſt diſcrepantia diuinitatis aut operis. Non igitur in vtroque vna perſona, ſed vna ſubſtantia eſt. Et bene addidit, *Sumus*: quia ſemper eſſe diuinum eſt, vt coæternum credas, quem putabas diſſimilem eſſe. Æternus F eſt enim, de quo dicit Moyſes, *Qui eſt, miſit me*. Pulchrè etiam illud præmiſit, *Ego & pater*. Nam ſi patrem præmiſiſſet, tu minorem filium iudicares: ſed præmiſit filium, *Exod. 3.*
quem non conuenit credi patre ſuperiorem. Adiunxit *Ioan. 10.*
patrem, vt aduertas Deum patrem & filium eius ordinis præiudicio non teneri. *Attende*, inquit, *tibi ſoli*. Aliud enim ſumus nos, aliud ſunt noſtra, aliud quæ circa nos ſunt. Nos ſumus, hoc eſt, anima & mens, noſtra ſunt corporis membra, & ſenſus eius: circa nos pecunia eſt, *Deut. 34.*
ſerui ſunt, & vitæ iſtius apparatus. Tibi ergo attende, & te ipſum ſcito, hoc eſt, non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas poſſeſſiones, quantam potentiam, ſed qualem animam ac mentem, vnde omnia conſilia proficiſcuntur, ad quam

Digitized by Google

& faciam membra meretricis? Abſit. Quod ſi quis adulterat opus Dei, graue crimen admittit. Graue eſt enim crimē, vt putes quod melius te homo quàm Deus pingat. Graue eſt vt dicat de te Deus, Non agnoſco colores meos, non agnoſco imaginē meā, non agnoſco vultum quem ipſe formaui, reiicio ego quod meū non eſt. Illum quære qui te pinxit, cum illo habeto conſortium: ab illo ſume gratiā, cui mercedē dediſti. Quid reſpondebis? Quod ſi graue eſt adulterare opus Dei, quid de illis dicemus qui interficiunt opus Dei, qui humanum ſanguinem fundunt, qui vitam quam Deus donauit, extorquēt, & quid dicunt,
Sap. 2. *Tollamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis?* vnde bene lectū
Matth. 8. eſt hodie, *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, vbi requieſcant; filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* B Vulpes ergo ſe abſcondit in fouea, auis ſe tuetur in nido: homo non abſconditur in fouea, ſed decipitur.
Prou. 22. Fouea vero os hominis eſt, fouea alta lectus eſt hominis, vbi ſunt noxia & fraudulenta conſilia, malæ cogita-
Eccleſ. 9. tiones. Tu ambulas, & alius tibi foueam parat. In medio laqueorum ambulas, quos abſconderunt tibi in via inimici tui. Omnia ergo circumſpice, vt effugias ſicut damula de retibus, & ſicut auis e laqueo. Damula retia aſpectus viuacitate declinat: auis deuitat laqueos, ſi ad ſuperiora ſe conferat, & terrena ſuperuolet. In ſuperioribus enim nemo tendit retia, laqueum nullus abſcōdit.
Philipp. 3. Ideo cuius conuerſatio in ſupernis eſt, huius non ſolet
Matth. 8. in prædam venire captura. Sed quid miraris ſi homo de- C cipitur ab homine, quando filius hominis vbi requieſceret non habebat? Et ille quidem talem hominem fecit, in quo caput ſuum reclinaret. Sed poſteaquā in pectore noſtro non requies proximi cœpit eſſe, ſed fouea: poſteaquam alter alteri nectere cœpit inſidias, quem iuuare deberet caput ſuum Chriſtus auertit a nobis, ſed poſtea tamen maluit illud morti offerre pro nobis. Noli igitur eſſe fraudulentus, crudelis, immitis, vt in te Chriſtus caput reclinet. Denique cùm feciſſet piſcium belluas, cùm feciſſet ferarum genera & beſtiarum, non requieuit. Requieuit autem poſteaquam hominem ad imagi- D nem ſuam fecit, in quo requieſcat. Audi dicentem,
Eſaiæ 66. *Supra quem requieſcam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem verba mea?* Eſto ergo humilis & quietus, vt in tuo Deus requieſcat affectu. Qui non requieuit in beſtiis, multò magis non requieſcit in pectore beſtiali. Sunt enim animi beſtiales, ſunt feræ forma hominum indutæ, de quibus dicit Dominus, *Attendite vobis a falſis pro-*
Matth. 7. *phetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces.* In his ergo non requieuit Deus: ſed requieuit in moribus humanis, quos fecit Deus ad imaginem ſuam & ſimilitudinem, quando fecit maſculum, qui non debet velare caput ſuum, quoniam vir
1. Cor. 11. imago & gloria eſt Dei. Huius viri animæ dicit, *Ecce ego*
Eſaiæ 49. *[illegible]* Non dixit, Pinxi ventrem E tuum: non dixit: Pinxi inferiora tua: ſed dixit, Pinxi muros tuos: valida ſe aſſerens homini murorum deliſſe præſidia, vt ſi peruigil ſpeculator in portis ſit, obſidionis poſſit periculum propulſare. Dicit itaque: Non tibi voluptates dedi, non illecebras cupiditatum, non incentiua luxuriæ, non alieni decoris concupiſcentiā: ſed dedi tibi fundamēta muralia, dedi tibi turriū excelſa faſtigia, in quibus cōſtitutus expugnari ab hoſte nō metuas, nec ingruētium legionū terribilia licet tentamēta formides.
Eſaiæ 27. Denique habes in Eſaia, quia iuſti anima dicit, vel Eccle- F ſia: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa. Munita per Chriſtū, obſeſſa per diabolū. Sed non debet obſidionem vereri, cui Chriſtus adiutor eſt. Munitur enim gratia ſpiritali, & ſecularibus periculis obſidetur. Vnde & in
Cant. 8. Cāticis habes dictum, *Ego murus, & vbera mea turres.* Murus eſt Eccleſia, turres eius ſunt ſacerdotes, quibus abundat & de naturalibus verbū, & de moralibus diſciplina. Cognoſce ergo te decora anima, quia imago Dei, es: cognoſce te homo, qui gloria es Dei. Audi quomodo
Cant. 1. gloria. Propheta dicit, *Mirabilis facta eſt cognitio tua ex me,*
Pſal. 13. hoc eſt, in meo opere tua mirabilis eſt facta maieſtas: in conſilio hominis tua ſapientia prædicatur. Dum me intueor, quem tu in ipſis cogitationibus occultis & internis affectibus deprehendis, ſcientiæ tuæ agnoſco myſte-

A ria. Cognoſce ergo te, ô homo, quātus ſis, & attēde tibi: Eccleſ. 26.
ne quando laqueis implicatus diaboli, fias præda venantis, ne fortè in fauces teterrimi illius leonis incurras, qui rugit 1. Petr. 5.
& circuit quærens quem deuoret. Attende tibi, vt con- Matth. 15.
ſideres quid in te intret, quid ex te exeat. Non de cibo dico, qui abſorbetur & egeritur: ſed de cogitatione dico, de ſermone aſſero. Non in te intret alieni tori concupiſcentia, nō irrepat in tuam mentē: non rapiat oculus Prou. 6.
tuus tranſeuntis fœminæ pulchritudinem, animus non includat: non ſermo tuus tentamentorū machinas nectat, non in dolo prodeat, non maledico proximū aſpergat opprobrio. Venatorem te fecit Deus, non expu- Hier. 16.
gnatorem, qui dixit, *Ecce ego mitto venatores multos:* vena- Luc. 5.
B tores non criminis, ſed abſolutionis: venatores non culpæ vtique, ſed gratiæ. Piſcator Chriſti es, cui dicit, *Amodo eris homines viuificans.* Sic mitte retia tua, ſic mitte Eccleſ.
oculos tuos, ſic mitte ſermones tuos, vt nullum opprimas, ſed alleues fluctuantes. Attende (inquit) tibi. Sic ſta, ne cadas: ſic curre, vt ad brauium peruenias: ſic certa, vt ſæpe decernas, quia legitimo debetur corona certamini. Miles es, hoſtem diligenter explora, ne tibi nocturnus 1. Cor. 9.
irrepat: athleta es, manibus aduerſario propior eſto quàm vultu. Ne oculum feriat tuum, liber obtutus ſit, 2. Tim. 2.
argutus inceſſus, vt irruentē infundas, cadentem occupes, vulnus vigilanti aſpectu exeas, fortior congreſſu repellas. Quòd ſi fueris vulneratus, attende tibi, curre ad Deut. 15.
C medicum, quære remedium pœnitentiæ. Attende tibi, quia carnem habes quæ citò labitur, veniat tibi bonus animarum medicus, ſermo diuinus, aſpergat tibi oracula Domini tanquam medicamenta ſalubria. Attende tibi, Exod. 20.
ne fiat verbum abſconditum in corde tuo iniquum. Ser- Deut. 8.
pit enim ſicut venenum, quod & lethalia infert contagia. Attende tibi, ne obliuiſcaris Deū qui fecit te, ne nomen eius in vanū accipias. Attēde tibi, lex dicit, ne cùm mā- ducaueris, & ſatiatus fueris, & domos ædificaueris, & habitare cœperis, & pecoribus tuis repletus fueris, & auro & argento abundaueris, & omnibus quæcūq; tibi
D fuerint, in multitudine exaltes te corde, & obliuiſcaris Dominum deum tuum. Quid enim habes homo quod non accepiſti? Nónne hæc omnia ſicut vmbra præter- 1. Cor. 4.
eunt? Nónne domus tua hæc putris eſt & ruina? Nónne Pſal. 143.
hæc omnia fabula? Nónne ſæcularis theſaurus vanitas eſt? Nónne tu ipſe es cinis? Reſpice in ſepulchra hominum, & vide quid ex te niſi cinis & oſſa remanebunt, hoc eſt, ex corpore tuo: reſpice, inquam, & dic mihi quis ibi diues quis pauper ſit. Diſcerne inopes ac potentes. Nudi omnes naſcimur, nudi morimur. Nulla diſcretio inter cadauera mortuorū, niſi fortè quòd grauius fœtent diuitum corpora diſtenta luxuriæ. Quem audiſti pauperem crudelitate defunctum? Prodeſt illi inopia ſua: exercet corpus, non opprimit. Nec tamen audiuimus iuſtum Pſal. 36.
E derelictum aut ſemen eius quærens panem: quoniā qui Prou. 12.
bene operatur in terra ſua, abundabit alimentis. Attende & 28.
ergo tibi diues, quia & tu carnem portas ſicut pauper. Attēde tibi pauper, quia anima tua precioſa eſt: & ſi caro mortalis, diuturna anima: & ſi tibi deeſt pecunia, nō deeſt gratia: & ſi non eſt domus ampla, non diffuſa poſſeſſio; cælum patet, terra libera eſt. Omnibus in commune elementa donata ſunt, patēt æquè diuitibus atq; pauperibus ornamēta mūdi. Nunquid pulchriora precioſiſſimarum domorum aurata laquearia, quam cæli facies, ſtellis inſignita fulgentibus? Numquid latiora diuitum rura quàm ſpatia terrarum? Vnde ad eos qui domum ad Eſaiæ 5.
F domum, & villam ad villam iungūt, dictū eſt: Nunquid ſoli habitabitis ſuper terram? Maiorem domum tu ha- Baruch. 3.
bes pauper, in qua clamas & exaudiris. O Iſrael, inquit Propheta, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius! magnus, & non habet finem, altus & immenſus. Domus Dei diuiti eſt communis, & pauperi: Matth. 19
difficile tamen diuitem intrare in regnum Dei. Sed fortè doles quòd nullum tibi auratorum lychnorum lumen refulgeat; ſed multo illuſtrior tibi lumine circumfuſo luna reſplendet. De hyeme fortiſſan quereris, qua nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus vaporentur: ſed habes ſolis calorem, qui tibi orbem terrarum temperet, & hyberno te defendat a frigore. An illos bea-

tos putas, qui ſeruitiorũ ſequentium ſtipantur catenis? G ſed qui alienos pedes requirunt, ſuis vti neſciunt. Denique à paucis præceduntur, à plurimis portantur. Niſi fortè illud miraris, quod abundant auro, argento, pecunia. Quantis abundant vi les, quantis egeant non vides.

Luc. 16. Sed eburneis lectis accumbere pretioſum putas, & non conſideras pretioſiorem eſſe terram, quæ pauperi toros gramineum ſternit, in quibus dulcis requies, ſuauis eſt ſomnus, quem ille aurea compoſitus ſponda, tota peruigil nocte quærit, nec capit. O quanto te illo beatiorem iudicat vigilans quieſcentem! Illud prætereo, quod multò eſt præſtantius, quoniam iuſtus qui hic eguerit, illic abundabit: & qui hîc laborem tolerauerit, illic con- H ſolationem habebit. *Matth. 16.* Qui autem hîc receperit bona, illic mercedem eorum ſperare non poterit. *Prou. 20.* Paupertas enim mercedem ſuam reſeruat, cenſus abſumit. *Ibidem.* Attende ergo tibi pauper, attende diues: quia in paupertate & diuitiis tentamenta ſunt. Ideóque Sapiens dicit, *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi.* *Ibidem.* Et qua ratione petierit hoc, dicit; Satis eſt enim homini habere quod ſibi ſufficit. Quia diuitiæ vt epulis ventrem, ita animam curis, ſollicitudinibúſque diſtendunt. Ideóque petit conſtitui ſibi quæ opus ſunt & ſufficientia, ne repletus, inquit mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut factus pauper, I *Deut. 8.* furtum faciam, & iurem nomen Domini. Fugienda igitur & cauenda ſunt tentamenta mundi, ne pauper deſperet, ne opulens inſoleſcat. *Eſai. 5.* Scriptum eſt enim: *Cum expuleris gentes, & ceperis vti terris eorum, ne dicas, Virtus mea & manus mea hanc mihi poſſeſſionem parauit.* Sic eſt qui opes ſuas merito adſcribit ſuo. Et ideo quaſi probatus proprium non agnoſcit errorem, ſed longo trahit fune peccatum. Nam ſi credat quod acceſſio pecuniæ, aut fortuiti euentus, aut turpis aſtutiæ ſit, non habet locum inſolentia, in quibus aut nulla laus, & inanis labor, aut cupiditas inuerecunda ſit, modum neſciens ponere voluptati.

De præſtantia, decore, & gratia humani corporis, ac ipſius membrorum.

CAP. IX.

ET *finxit Deus hominem, &c.* Sed iam de ipſo etiam hominis corpore aliqua dicenda ſunt, quod præſtantius cæteris decore & gratia eſſe quis abnuat. Nã etſi vna atque eadem omnium terrenorum corporum videatur eſſe ſubſtantia, firmitudo & proceritas quibuſdam maior in beſtiis, forma tamen humani corporis eſt venuſtior, ſtatus erectus & celſus, vt neque enormis proceritas ſit, neque vilis & abiecta † puſillanimitas, (*al.* pauxillitas.) tum ipſa habitudo corporis ſuauis & grata, vt neq; belluina vaſtitas horrori ſit, nec gracilitas tenuis infirmitati. Ac primùm omnium cognoſcam' humani corporis fabricam inſtar eſſe mundi. Siquidem vt cælum eminet aeri, terris maria quæ velut quædam membra ſunt mundi: ita etiã caput ſupra reliquos artus noſtri corporis cernimus eminere, præſtantiſſimúmque eſſe omnium tamquam inter elementa cælum, tanquam arcem inter reliqua vrbis mœnia. In arce autem hac regalem quandam habitare ſapiẽtiam, ſecundùm propheticum dictum, *Hebr. 2.* Quia oculi ſapientis in capite eius: hanc eſſe cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem † prouidẽtiámque (*al.* prudẽtiamque.) deferri: Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, niſi capitis velut principis ſui imperialis quædam adminiculetur poteſtas? Ex hoc enim aut deſtituuntur vniuerſa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, niſi oculo duce vtatur in prælium? Quid fuga, ſi deſit obtutus? Carcer eſt totũ corpus, tenebroſo inhorrens ſitu, niſi oculorum illuminetur aſpectu. Quod ergo ſol & luna in cælo, hoc ſunt oculi in homine. Sol & luna duo mundi lumina: oculis autẽ quædam in carne ſidera fulgent deſuper, & inferiora claro illuſtrant lumine, nec patiuntur noctis quibuſdam nos tenebris implicari: ſpeculatores quidam noſtri die ac nocte excubant. Nam ex ſopore membris cæteris citiùs excitantur, & vigilantes circumſpectant omnia; viciniores enim ſunt cerebro, vnde omnis manat vſus vi- G dendi. Neque verò præproperè quiſquam hoc deſcendiſſe me credat, quod relicto vertice oculos prædicem, cùm alienum non ſit, ſummã rem in parte laudare. Oculos enim certum eſt eſſe capitis portionem. Caput itaq; oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoſcit abſcondita, audit quid aliis agatur in terris. Ipſe autẽ vertex capitis quam ſuauis & gratus! quã ſpecioſa cæſaries! quàm reuerenda in ſenibus! quàm veneranda in ſacerdotibus! quàm terribilis in bellatoribus! quàm decora in adoleſcẽtibus! quã compta in mulieribus! quàm dulcis in pueris! Aliũ ſexum crinita non decet, aliũ tonſa nõ decet. Et arboribus licet, quæ humani ſit gratia ca- H pitis, æſtimare. In capite arboris omnis eſt fructus, ibi omnis eſt pulchritudo, illius coma nos aura pluuiis tegit, aut defendit a ſole. Tolle arbori comã, tota arbor ingrata eſt. Quãto igitur maior humani capitis ornatus eſt qui cerebrum noſtrum, hoc eſt, ſedem originémque noſtrorũ ſenſuum capillis capitis munit & veſtit, ne aut frigore vexetur aut æſtu? Illic enim fons vniuerſorum eſt: & ideo vbi iniuria nocet, ibi gratia præeminet. Quid ſine capite eſt homo, cùm totus in capite ſit? Cùm caput videris, hominẽ agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe poteſt: iacet truncus ignobilis, ſine honore, ſine nomine. I Sola ære fuſa principũ capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. *Virgil. li. 6. Æneid.* Non immerito igitur huic quaſi conſultori ſuo cætera membra famulantur, & circumferunt illud ſeruili geſtamine ſicut numen, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſor a poteſtate quo vult dirigit quorumdã obſequia ſeruulorum & præcepta ſingulis obeunda decernit. Videas imperatori ſuo ſingula gratuitò ſtipendi militare. Alia portant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum exhibent: parent vt principi, ancillantur vt domino. Inde velut quædam procedit teſſera, quam debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia manus conſummandis operibus exequantur, quam venter abſtinendi K vel edendi formam impoſitæ teneat diſciplinæ. Hoic frons libera, nudis aperta temporibus, quæ mentis habitũ ſpecie ſui prodat: nunc læta, nunc triſtior: nunc directa ad ſeueritatem, nunc ad lenitatẽ remiſſior, quæ ſignis forenſibus internam exprimat voluntatem. Imago quædam animi loquitur in vultu, fidei baſis, in qua quotidie Domini nomen inſcribitur & tenetur. Exin geminæ ſepes ſuperciliorum ſequuntur, quæ oculis munimenta prætendunt, prætexunt gratiam: vt & venuſtas decoris arrideat, & diligentia protectionis aſſiſtat. Si quid enim de capite ſordidum decidat, aut arenæ puluis, aut ros nebulæ, aut humeſcentis verticis ſudor, excipi- L tur ſupercilio, ne teneras offenſa acie viſiones mollium perturbet oculorum. Adhærent velut quibuſdam mõtium ſuperciliis oculi, vt & protegente montis cacumine tutiores ſint, & tanquam in ſummo locati, de quadã ſcena ſuperiore vniuerſa proſpectent. Neque enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſóſque narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium cateruatim hoſtium explorari poſſit aduentus, ne improuiſò occupent otiantem vel vrbis populum vel imperatoris exercitũ. Sic latronum quoque cauentur incurſus, ſi exploratores in muris aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt de- M ſuper ſpectent plana regionum, in quibus inſidiæ latronum latere non poſſint. In mari quoque poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe conncit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua vox explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminus terram ſalutat. At forte dicas; Si ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticẽ capitis oculi conſtituti ſunt, ſicut cancris vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus, licet nullum caput appareat, colla ac dorſa tamen cætero corpore celſiora ſunt? Sed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit offendi, rubóque & cæteris interſcindi ſentibus. Aliis quoque animantibus huiuſmodi ſpecies vt poſſint oculos aut ad ceruicem conferre, vt equi ac boues, ac propemodum omnes feræ, aut ad alas ſuas; vt aues quò tuta quiete potiantur. Nobis autem in ſumma pro-

Digitized by Google

ſemodum corporis parte conſtitui oculos oportuit, tanquam in arce, & ab omni vel minima offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbuntur. Nam ſi in humili eſſent propter tutamen, munus impediretur: ſi in vertice, paterēt ad iniuriā. Itaq; ne vel vſui muneris aliquid detraheretur, vel aliquid ad propulſandam iniuriam non proſpiceretur, eo loci oculos cōſtituit, cui ſupercilia deſuper non minimum protectionis impertiant, ſubter malæ aliquantulum eleuatæ haud exiguum munitionis adiungant, interiorem partem ſepiant nares, exteriorem quoque frontis malarúmque gibbi extuberent: & licet oſſium compage connexa, & æquata confinia circumuallate videantur, inter hæc medij ſunt oculorum orbes, & tuti ad cauendum, & ad intuendum liberi, & decori ad gratiam, vtpote in cryſtalli ſpeciem refulgentes. In quorum medio pupillæ ſunt, quæ videndi munus operantur: hæ ne qua incidentis iniuriæ offenſione lædantur, pilis hinc inde conſertis velut quodam vallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium
Pſal. 16. poſtulans propheta ait, *Cuſtodi me Domine, vt pupillam oculi*, vt protectionis diuinæ fieret ei tam ſollicita & tuta cuſtodia, quam pupillam oculi tutiſſimo quodam naturæ vallo munire dignatus eſt. Simul quia innocentia & integritas leui ſorde aſperſa violatur, & gratiæ ſuæ munus amittit. Et ideo proſpiciendum ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla veteris feſtuca pec-
Matth. 7. cati, quia ſcriptum eſt; *Eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.* Itaque propter oculos ferunt medendi periti cerebrum hominis in capite locatum, alios autem noſtri corporis ſenſus propter cerebrum finitimo quodam eſſe domicilio conſtitutos. Initium enim neruorum & omnium ſenſuum voluntariæ commotionis cerebrum eſt, atque inde omnis eorum quæ diximus cauſa manat.
Ariſt. l. 3. de part. anim. c. 7. Galen. li. 5. de vtilit. par. c. 6. Initium autem arteriarum & inſiti caloris, quo animantur & tepefiunt vitalia, cor eſſe plerique arbitrantur. Senſuum autem ſingulorum velut organum nerui ſunt, qui velut chordæ & fides quædā de cerebro oriuntur, & per partes corporis in ſingula quæque officia deriuantur. Ideóque mollius eſt cæteris cerebrū, quia omnes ſuſcipit ſenſus: eò enim nerui referunt vniuerſa quæ vel oculus viderit, vel auris audierit, vel odor inhalauerit, vel lingua increpuerit, vel os ſaporis acceperit. Quod quia molle, ad compaſſionem aptius: quod autem durum ex aliquo rigore neruorum, ad agendum efficacius. Præſtantiſſimum quoque audiendi munus eſt, & viſui ſuppar gratia. Ideo aures extantiores, vt & ornatus decorem præferant, & excipiant omne illud quicquid de vertice ſordium humoriſve defluxerit: ſimul vt in earum ſinibus vox repercuſſa ſine offenſione interiores ingrediatur anfractus. Nam niſi ita eſſet, quis non ad omnem fortioris ſonum vocis attonitus redderetur, cùm inter ipſa ſubſidia frequenter improuiſo ictus clamore nos obſurdeſcere ſentiamus. Tum velut quædam propugnacula videas prætendere aduerſus frigoris aſperitatem, caloriſque flagrantiam: vt neque frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æſtus. Sinuatio autem interiorum aurium modulandi quendam numerum præſtat & diſciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur, & modulis quibuſdam ingreſſæ ſonus vocis exprimitur. Tenaces præterea ſermonis accepti ipſos eſſe anfractus aurium, vſus ipſe nos docet. Siquidem velut in concauis montium, vel in receſſu rupium, vel in anfractu fluminum vox auditur dulcior, & reſponſa ſuauia referens echo reſultat. Ipſæ quoque ſordes aurium non inutiles, quæ ligant vocem, vt tenacior eius in nobis & memoria ſit, & gratia. De naribus autē quid loquar, quæ biuio & procero foramine antrum quoddam recipiendis odoribus præſtant, vt non perfunctoriè odor tranſeat, ſed diutius inhæreat naribus, & earum ductu cerebrum ſenſuſque depaſcat? ideo diutius odor fragrat acceptus, quàm ſermo reſonat, aut viſus apparet. Plerumque quod momento breui fueris odoratus, toto die tibi ſpirat in naribus. Per eas quoque purgamenta capitis defluunt, & ſine fraude atque offenſione aliqua corporis deriuantur. Eſt

A etiam non mediocris ſenſus in tactu, atque in eo voluptas gratiſſima, ſincerúmque iudicium. Plerúmq; enim tactu probamus, quæ oculis probare non poſſumus. Poſtremum quoque officium eſt oris aut linguæ, quod tamen omnibus vires miniſtrat. Nam neque oculi vigorem videndi haberent, niſi virtutē ſubſtantiæ corporalis acciperent, quæ cibo defertur & potu: neque aures audiendi, aut nares odorandi, aut manus tangendi, niſi corpus omne confortetur alimentis. Deficimus enim viribus, niſi eas cibi competētis aſſiduitate reparamus. Denique confecti fame, nullis oblectantur ſenſuum voluptatibus, ſed quaſi exortes eorum delinimenta non ſen-
B tiunt. Quid ego deſcribam dentium vallum, quo cibus conficitur, & plenæ fit vocis expreſſio? Quæ ſine dentibus alimonia delectaret? Denique æui maturos plerúmque cernimus hoc ipſo citius ſeneſcere, quòd amiſſis dētibus nullam poſſint cibi virtutem validioris aſſumere. Ideo muta infantia, quia non habet ad huc organum vocis. Linguæ quoque non ſolùm in loquendo, ſed etiam in edendo munus pretioſiſſimum eſt. Ea enim velut plectrum loquentis, & quædam edentis eſt manus, quæ defluentem cibum dētibus ſuggerit & miniſtrat. Vox quoque aëris quodā remigio vehitur, & per inane portatur, eadémq; vis quæ aerē verberat, nunc cōmouet, nunc demulcet audientis affectū, iratum mitigat, fractum erigit, ſolatur dolentem. Sit igitur nobis canorum commune
C cum auibus. Sed apud quē, quo ſono vocis vtatur quod eſt rationabile, nō poteſt cū omnibus animantibus irrationalibus ſcilicet eſſe cōmune. Nam & ipſi ſenſus communes nobis ſunt cum animantibus cæteris: ſed tamen non eadem his cæteri animantes induſtria vtūtur. Erigit bucula ad cælum oculos, ſed quid ſpectet ignorat. Erigunt feræ, erigunt aues: omnibus eſt liber aſpectus, ſed ſoli ineſt homini eorum quæ aſpicit affectus interpres. Spectat oculus ortus obitúſque ſignorū videt, ornamentum cæli, miratur ſtellarum orbes, fulgores quoque diuerſos intelligit aſtrorū, quando heſperus ſurgat, quan-
D do lucifer: cur ille veſpertinus, hic matutinus irradiet: quos † ortus Orion habeat, quos luna defectus: quemadmodum ſol ſuos norit occaſus, circuitus quoque curſus ſui ſolennitate cuſtodiat. Audiunt quoque animantes cæteræ, ſed quis præter hominem audiendo cognoſcit? Secreta ſapientiæ ſolus homo ex omnibus generibus quæ in terris ſunt, auditu & meditatione & prudentia colligit, qui poteſt dicere, *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Hoc eſt pretioſiſſimum, quod homo diuinæ vocis ſit organum, & corporalibus labiis exprimit cæleſte oraculū, ſicut illud eſt; *Clama. Quid clamabo? Omnis caro fænum.* Accepit quod diceret, & clamauit. Sibi habeant prudentiam ſuam qui cæli terrarúmque ſpatia radio deſcribunt. Sibi habeant intellectum ſuum,
E de quo dicit Dominus, *Et intellectum prudentium reprobabo.* Neque numeros orationis, & modulos muſicæ ſapientiæ hoc conſtituam loco, ſed eam ſapientiam definio, de qua dicit Propheta, *incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Quid autem loquar de oſculo oris, quod pietatis & charitatis eſt pignus? Oſculantur ſe & columbæ; ſed quid ad humani oſculi venuſtatem, quo amicitiæ inſigne humanitatiſque præfulget, in quo plenæ charitatis fides exprimitur affectu? Vnde & Dominus velut prodigij genus in proditore condemnans ait, *Iuda, oſculo filium hominis tradis?* hoc eſt, Cha-
F ritatis inſigne conuertis ad ſignum proditionis, & infidelitatis indicium? pacis hoc pignore veteris ad officium crudelitatis? Beſtiali igitur oris obſequio inferentem potius necem, quàm charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. Illud quoque præcipuum, quod ſoli homines ore exprimimus, quæ corde ſentimus. Itaque cogitationes tacitæ mentis, oris ſermone ſignantur. Quid eſt igitur os hominis, niſi quoddam ſermonis adytum, fons diſputationis, aula verborum, promptuarium voluntatis? Abſoluimus velut quandā humani corporis regiam, in qua ſit licet quædam quantitas portionis, forma tamen vniuerſitatis eſt. Sequitur guttur, per quod toti corpori vitale commercium, & ſpiritus huius commeatus infunditur. Succedunt brachia, & valdè

al. motus.
Pſal. 84.
Eſa. 40.
Eſa. 33. & 1. Cor. 1.
Pſal. 50.
Cantic. 2.
Luc. 22.

Digitized by Google

Pſal. 44. lacertorum tori validæ ad operandum manus, & potentioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior vſus operandi, hinc ſcribendi elegantia, & ille calamus ſcribæ velociter ſcribentis, quo diuinæ vocis exprimuntur oracula. Manus eſt quæ cibum ori miniſtrat, manus eſt quæ præclaris enitet factis, quæ conciliatrix diuinæ gratiæ ſacris infertur altaribus, per quã offerimus & ſumimus ſacramenta cæleſtia: manus eſt quæ operatur pariter atq; diſpenſat diuina myſteria, cuius vocabulo non dedignatus eſt ſe Dei filius declarari, dicente Dauid, *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* *Eſai. 117.* Manus eſt quæ fecit omnia, ſicut dixit Deus omnipotens: *Omnia enim hæc fecit manus mea.* *Eſaia 66.* H Manus eſt totius corporis propugnaculum, capitis defenſatrix. Quæ cùm ſit loco inferior, totum verticem comit, & honeſto venuſtat ornatu. Quis dignè explicet pectoris cratem, ventriſq; molliciem? Alter enim viſcera molliora non poſſent foueri, & inteſtinorum ſinus, duris haud dubiè oſſibus læderentur. Quid tam ſalutare, quàm vt pulmo cordi finitimo limite iungeretur, vt cum exarſerit cor ira & indignatione, pulmonis ſanguine atq; humore citiùs temperetur? Idenque mollior pulmo eſt, quia mader ſemper ſimul I vt rigorem indignationis emolliat. Hæc ideo ſtrictim percurrimus, vt tanquam non indocti obuia perſtringere, non tanquam medici pleniùs ſcrutari videamur & perſequi quæ naturæ latibulis abſcondita ſunt. Iecur quoque cum iecore habet vicinã fructuoſam: qui dum adſumit quo ipſe paſcatur, abſtergit quidquid ſordidũ deprehenderit, vt per fibras iecoris munitiores, ciborum poſſint tenues atque ſubtiles reliquiæ tranſire, quæ vertantur in ſanguinem, viribúſque proficiant, & non cum fimo & ſordibus egerantur. Inteſtinorum verò circumplexi orbes, & ſine aliquo licet nodo, ſibi tamen inuicem K nexi, quid aliud niſi diuinam proſpicientiam creatoris oſtendunt, vt non citò eſca pertranſeat, & ſtatim à ſtomacho decurrat? Quod ſi fieret, iugis fames & continua vorandi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim viſceribus & exhauſtis, dum momentaria effuſione vacuarentur, neceſſe eſſet inexplebilem atq; inſatiabilem cibi & potus generari cupiditatem, quam ſine dubio immatura mors ſequeretur. Ideóque prouidè conficitur primùm eſca in ventro ſuperiore, deinde in iecore coquitur, quouſque vapore digeſtus tranſfunditur ſuccus eius in reliquas corporis partes, eaque ſubſtantia ar- L tus aluntur humani, quam iouenes accipiunt ad incrementum, ſenes ad perſeuerantiam: reliquum autem velut ſuperfluum per inteſtina deducitur, & per illud ex tranſuerſo oſtiũ deriuatur. Deniq. etiam in Geneſi arca Noe ad fabricam humani corporis accipitur, de qua dixit Deus, *Fac tibi arcam ex lignis quadratis, nidos facies in ea, & illinies eam intus & foris bitumine, & ſic facies arcam.* *Geneſ. 6.* Et infrà, *oſtium verò facies ex tranſuerſo, inferiora autem arcæ bicamerata & tricamerata facies.* *Ibidem.* Hoc ergo ſignificat Dominus, quòd oſtium ex poſteriori ſit parte, per quod M egerantur ciborum ſuperflua. Decore enim creator noſter ductus reliquiarum a vultu hominis auertit, ne dum aluum purgamus, inquinaremus aſpectum. Simul illud conſidera, quòd ea quæ pudoris plena ſunt, eo loci conſtituta ſunt, vbi operta veſtibus elucere non poſſint.

G Venarum pulſus, vel infirmitatis internuntius, vel ſalutis eſt. *Eccleſ. 17.* Eædem tamen cùm toto diffuſæ ſint corpore, neque nudæ atque intectæ ſunt, & ita lenibus operantur viſceribus, vt explorandi copia ſit, & celeritas ſentiendi, quando nulla eſt viſcerum craſſitudo quæ pulſum poſſit obducere. Oſſa quoque omnia tenui operta ſunt viſcere, & reuincta neruis, præcipuè tamen capitis leui tecta ſunt corio. Vnde quo poſſit aliquod aduerſum imbres & frigora habere munimen, capillis denſioribus veſtiuntur. Quid de genitalibus loquar, quæ venis è regione ceruicis per renes lumboſque deductis, ſuſcipiunt genitale ſemen ad munus & ad gratiam procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus ſine vlla ſuſtinent oneris iniuria? Flexibile genus, quo præ cæteris Domini mitigatur offenſa, ira mulcetur, gratia prouocatur. Hoc enim patris ſummi erga filium donum eſt, *Vt in nomine Ieſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris.* *Philip. 2.* Duo enim ſunt quæ præ cæteris Deum mulcent, humilitas, & fides. Pes itaque exprimit humilitatis affectum, & ſedulæ ſeruitutis obſequium: Fides æquat I filium patri, atque vtriuſque eandem gloriam cõfitetur. Rectè autem non plures, ſed duo ſunt homini pedes: quaterni enim pedes feris ac bellu is ſunt, bini auibus. Et ideo vnus quaſi de volatilibus eſt homo, qui alta viſu petat, & quodam remigio volitet ſublimiũ cogitationũ. Et ideo deo dictum eſt, Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua: eò quod propior ſit cæleſtibus, & ſublimior aquilis, qui poſſit dicere, *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* *Pſal. 102.* *Philip. 3.*

Abſoluit ſextum diem, & eius opus: quemodo Deum requieuiſſe dicatur, explicat, & ei gratias agit.

CAP. X.

K SEd iam finis ſermoni noſtro ſit, quoniam conſummatus eſt dies ſextus, & mundani operis ſumma concluſa eſt, perfecto videlicet homine, in quo principatus eſt animantium vniuerſorum, & ſumma quædam vniuerſitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certè deferamus ſilentium, quoniam requieuit Deus ab omnibus mundi operibus; requieuit autem in receſſu hominis, requieuit in eius mente atque propoſito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem ſui, virtutum æmulatorẽ, cupidum cæleſtium † gaudiorum. *al. gratiarum.* In L his requieſcit Deus qui ait, *Super quem requieſcam, niſi ſupra humilem & quietum, & trementem verba mea?* *Eſa. 66.* Gratias ergo Domino Deo noſtro, qui huiuſmodi opus fecit in quo requieſceret. Fecit cælum, non lego quod requieuerit: fecit terram, non lego quòd requieuerit: fecit ſolem, lunam, & ſtellas, nec ibi lego quod requieuerit: ſed lego quòd fecerit hominem, & tunc requieuit, habens cui peccata dimitteret. Aut fortè tunc iam futuræ Dominicæ paſſionis præeſſit myſteriũ, quo reuelatum eſt quia requieſceret Chriſtus in homine, qui M requiem ſibi prædeſtinabat in corpore pro hominis redemptione, ſecundùm quod ipſe dixit, *Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* *Pſal. 3.* Ipſe enim requieuit, qui fecit. Cui eſt honor, gloria, perpetuitas a ſeculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMROSII HEXAEMERON LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Summarium libelli de dignitate conditionis humanæ.

Agit de hominis præſtantia ſuper cæteras creaturas & ratione imaginis & ratione ſimilitudinis ſuper verbis lib. Gen. cap. 1. Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem, &c.

CAPITA LIBELLI.

1. *Quòd nedum verbo, vt aliæ creaturæ, ſed ſanctæ Trinitatis conſilio conditus eſt homo, & quare.*
2. *De diuinitate hominis ſumpta ex ratione imaginis.*
3. *De dignitate hominis ex ratione ſimilitudinis ſũpta.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE DIGNITATE CONDITIONIS HVMANÆ LIBELLVS.

Quòd nedum verbo, vt alia creatura, ſed ſanctæ Trinitatis conſilio conditus eſt homo, & quare.

A

CAP. I.

Gen. 1.

FACIAMVS *hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Tanta itaque dignitas humanæ conditionis eſſe cognoſcitur, vt non ſolo iubentis ſermone, ſicut alia ſex dierum opera, ſed conſilio ſanctæ Trinitatis, & opere maieſtatis diuinæ creatus ſit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet ſuo conditori, dum tantum in conditione mox B dignitatis priuilegium præſtitit ei conditor, vt tantò ardentiùs amaret conditorem, quantò mirabiliùs ſe ab eo eſſe conditum intelligeret. Nec ob hoc ſolùm quòd conſilio ſanctæ Trinitatis ſic excellenter à conditore conditus eſt, ſed etiam quòd ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ipſe creator omnium eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit.

De dignitate hominis ſumpta ex ratione imaginis.

CAP. II.

C QVæ imago diligentiùs ex interioris hominis nobilitate eſt conſideranda. Primo quidem, quòd ſicuti Deus vnus ſemper vbique totus eſt, omnia viuificans, mouens & gubernans, ſicut Apoſtolus confirmat, quòd Act. 17. in eo viuimus, mouemur, & ſumus: ſic anima in ſuo corpore vbique tota viget, viuificans illud, mouens, & gubernans. Nec enim in maioribus corporis ſui membris maior, & in minoribus minor, ſed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc eſt imago vnitatis omnipotentis Dei quã anima habet in ſe. Quæ quoque quandã ſanctæ Trinitatis habet imaginẽ. Primo in eo, quia ſicut Deus eſt, viuit, & ſapit: ita anima ſecundùm ſuum modum eſt, viuit, & ſapit. D Eſt quoque & alia trinitas in ea, quia ad imaginem ſui conditoris perfectæ quidem & ſummæ Trinitatis, quæ ex patre & filio & ſpiritu ſancto condita eſt. Et licet vnius illa naturæ, tres tamen in ſe dignitates habet, id eſt, intellectum, voluntatem, & memoriam. Matt. 22. Quod idem, licet aliis verbis, in Euangelio deſignatur, cùm dicitur, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua:* id eſt, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam ſicut ex patre generatur filius, & ex patre filióque procedit Spiritus ſanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, ſicut facilè à ſapiente quolibet intelligi poteſt. E Nec enim anima perfecta poteſt eſſe ſine his tribus, nec horum trium vnum aliquod quantum ad ſuam pertinet beatitudinem, ſine aliis duobus integrum conſtat. Et ſicut Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus eſt, non tamen tres dij ſunt, ſed vnus Deus tres habens perſonas: ita & anima intellectus, anima volũtas, anima memoria: nõ tamen tres animæ in vno corpore, ſed vna anima tres habẽs dignitates. Atque in his tribus eius imaginẽ mirabiliter gerit in ſua natura noſter interior homo, ex quibus quaſi excellẽtioribus animæ dignitatibus iubemur diligere cõditorẽ, F vt inquantum intelligitur, diligatur, & quantum diligitur, ſemper in memoria habeatur. Nec ſolus ſufficit de eo intellectus, niſi fiat in amore eius voluntas: immò nec hæc duo ſufficiunt, niſi memoria addatur, qua ſemper in mẽte intelligentis & diligentis maneat Deus: vt ſicut nõ poteſt eſſe momentũ quo homo nõ vtatur vel fruatur Dei bonitate & miſericordia; ita nullum debeat eſſe momentum Coloſſ. 3. quo præſentem eum non habeat memoria. Et ideò dilectiſſime fili, iuſtè mihi videtur dictum, interiorẽ hominẽ imaginem eſſe Dei. Anima enim nominatur totus interior homo, quia viuificatur, regitur, continetur lutea illa maſſa humectata ſuccis, ne areſacta diſſoluatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter Pſal. 146. ſapiens, vt ſcriptum eſt, *Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus,* Pſal. 144. & incomparabiliter ſuauis vt alibi dicit; Rom. 11. *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* Ex qua & per quam & in qua ſunt omnia quæ ſunt, reguntur omnia quæ ſunt, continentur omnia quæ ſunt. Omnia dico, ipſam vniuerſitatem, quæ eſt totum; quod aliud eſt quam ipſe qui fecit: & non eſt factus, ſed ipſe eſt ex quo, † per quẽ, B & in quo. (al. Et qui ex eo, & quo.) Quod ipſe Deus ex quo eſt, pater dicitur a nobis pauperibus ſenſu, pauperioribus verbis: quod qui ex eo, filius dicitur: quod quo, ſpiritus ſanctus. Ideo autẽ dicitur Deus pater, quia ipſe eſt ex quo, & ſapientia eſt qua Sap. 7. ordinantur omnia, & dilectio qua ſe volunt omnia ita manere vt ordinata ſunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo ſe diligunt ipſa duo tria ſunt, & illa tria ideo vnum, quia ſic ſunt ex vno illa duo, vt tamen ab eo non ſint ſeparati, ſed ex ipſo ſunt, quia non à ſe; & in ipſo, quia non 1. Ioan. 5. ſeparata & ipſum ipſa quod ipſe, & ipſum ipſe quod ipſa, & non ipſum ipſa quid ipſe, & non ipſa ipſe quæ ipſa. † iſta duo Deus eſt, & ipſe Deus tria eſt, & vnũ quodque horũ triũ Deus eſt; & omnia tria illa non dii, ſed Deus (al. Vis Deus eſt, & ipſa Deus, &c.) C eſt. Ad imaginem ergo ſuam conditor, vt dictũ eſt, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. 1 Cor. 8. Non autem aliud ſignifico quam hominis animam cùm mentẽ dico Geneſ. 1. ſed propter aliud animam, & propter aliud mentẽ. Nam totum quod viuit, hominis anima eſt. Cùm autem anima in ſe agit ſe, & ex ſe, & per ſe ſola, mens dici ſolet: ſenſus verò ad ſua miniſteria implens, conſuetiùs anima dicitur. Mens ergo ſcire gignit, & amat ſcire quod ſcit. Non illud ſcire dico, quo repentè ſcitur res aliqua, quæ antè neſciri putabatur, ſed illud vnde & aliquid & omne quidquid ſcitur vel neſcitur, ſciri poteſt. Illud enim ſcire mens gignit, & cùm genitum eſt, ſcientia poteſt dici. D Sunt ergo iam duo, mens, & quod ipſa mens ſcit: reſtat tertium vtriuſque cõmune. Omnis mens quidquid ſcit, amat ſcire. Amor non minus quam inter duos eſt, amãtem, & quod amatur. Vnus eſt ergo amborũ amor, quã & tertius eſt. Non autem poteſt negari, hoc totum vnã eſſe animam, & vnam animam hæc tria eſſe. Sicut enim hæc tria verè vna anima ſunt, ſic nõ minus verè vna anima eſt hoc vnum, & hoc alterum & hoc tertium. Comparet igitur ſe hæc creatura tam eminens creatori ſuo ſupereminẽti ſibi, excepto hoc, & multum ſupra ſe amoto, quòd omnis bonitas, & omne bonũ, & omnis bonitatis & boni dulcedo creatoris a ſeipſo eſt. Creatura verò nõ E ſolùm quod eſt, ſed etiam quod talis eſt, ab alio eſt non à ſe: & ipſa quod eſt, ſemper eſt, licet & ipſa anima modo quodã ſuo incommutabilis eſt. Nam ſemper anima Rom. 5. eſt poſtquã eſſe cœperit, & ſcit, & ſcire vult. Comparet Rom. 8. ergo, vt dixi, ſe anima eo modo quo poteſt, creatori ſuo vt dicatur mens pater, quia gignit ſcire: dicatur ſcire filius, quia ex alio eſt, & non eſt aliud quam ipſum quod ipſe eſt, ex quo eſt: dicatur amor ſpiritus ſanctus, quia amborum eſt eorum qui ſe amant. Vnde in noſtris ſcripturis ſæpius amor, id eſt charitas, quæ in Deo eſt erga F nos & quæ a nobis in Deum, ſpiritus ipſe appellatur, & hæc de imagine, dilectiſſime fili, habeto.

De dignitate hominis ex ratione ſimilitudinis ſumpta.

CAP. III.

NVnc verò de ſimilitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernenda eſt; vt ſicut Deus creator qui hominem ad ſimilitudinem ſuam creauit eſt cha- Geneſ. 1. ritas, & bonus, & iuſtus, patiens atque mitis, mundus

& miſericors, & cætera virtutum ſanctarum inſignia, G
quæ de eo leguntur: ita homo creatus eſt, vt charitatem
habeteт, vt bonus eſſet & iuſtus, vt patiens atque mitis;
1. Ioan. 4. mundus & miſericors foret. Quas virtutes quanto plus
Pſal. 7. quiſque in ſeipſo habet, tantò propius eſt Deo, & ma-
Matth. 11. iorem ſui conditoris gerit ſimilitudinem. Si verò (quod
abſit) aliquis per deuia vitiorum, & diuortia criminum
ab hac nobiliſſima ſui conditoris ſimilitudine degener
oberrat, tunc fiet de eo quod ſcriptum eſt, *Et homo
cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis*
Eccleſ. 7. *quæ ſenſum non habent, & ſimilis factus eſt illis.* Qui ma-
Pſal. 48. ior honor potuit homini eſſe, quàm vt ad ſimilitu-
dinem ſui factoris conderetur, & eiſdem virtutum ve-
ſtimentis ornaretur, quibus & conditor? De quo le-
gitur, *Dominus regnauit, decorem indutus eſt*: id eſt, om- Pſal. 92.
nium virtutum ſplendore, & totius bonitatis decore
ornatus. Vel quod maius homini poteſt eſſe dedecus,
aut infelicior miſeria, quàm vt hac ſimilitudinis gloria
ſui conditoris amiſſa, ad informem & irrationabilem
brutorum iumentorum delabatur ſimilitudinem? Qua-
propter dilectiſſime quiſque diligentius attendat primæ
conditionis ſuæ excellentiã, & venerandã in ſeipſo ſan-
ctæ Trinitatis imaginem agnoſcat, honorémq; ſimilitu-
dinis diuinæ ad quam creatus eſt, nobilitate morũ, exer-
citio virtutum, dignitate meritorum habere contendat,
vt quando appareat qualis ſit, tunc ſimilis ei appareat,
qui ſe mirabiliter ad ſimilitudinem ſuam in primo Adã 1. Ioan. 3.
condidit, mirabiliúſque in ſecundo reformauit. Rom. 5.

S. AMBROSII DE DIGNITATE CONDITIONIS,
HVMANÆ LIBELLI FINIS.

Summarium libri de Paradiſo.

A cap. I. vſque ad cap. III. agit de loco Paradiſi, de fonte & quatuor fluuiis ex eo procedentibus ad irrigandam terram, & de ligno ſcientiæ boni & mali.

A cap. IV. vſque ad cap. IX. quòd Deus poſuerit hominem in Paradiſo*: quòd præceptum & pœnam ei ſtatuerit, & nonnullæ circa ea emergentes quæſtiones ſoluuntur.*

A cap. X. vſque ad cap. XI. quomodo mulierem formauerit, & beſtias agri, &c. creatáque ad Adam adduxerit, vt nomina imponeret eis: & dubitationes ſoluuntur.

A cap. XII. vſque ad finem libri agit de ſerpentis aſtutia, mulieris deceptione, & vtriuſque condemnatione.

CAPITA LIBRI.

1. *Diſcutit quid, vbi, & qualis ſit Paradiſus, cum explicatione ſenſus myſtici.*
2. *Cur lignum ſcientiæ boni & mali productum fuerit in Paradiſo: cur ibidem ſerpens. & quid nonnulli per ſerpentem, per Adam & Euam intellexerint.*
3. *Quæ ſubſidia habet anima ex fonte paradiſi, è quo quatuor demanant flumina: quæ-ve per ea inte ligenda ſint.*
4. *Quòd vir extra paradiſum factus eſt, ſed in eum poſitus: cum examine verborum, Operari & cuſtodire.*
5. *Examinat præceptum de non edendo de ligno ſcientiæ boni & mali: & circa id emergentes difficultates abſoluit.*
6. *Alias plures dubitationes circa idem præceptum Adæ datum, & Euæ præuaricationem excitat & diluit.*
7. *Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliundè, pertractatur.*
8. *Refellũtur quæſtiones de præſcientia Dei circa præuaricationem Adæ & opinionem boni & mali.*
9. *Cur Deus in cibo præceptum dederit: & cur addiderit pœnam,* Morte moriemini.
10. *Agitur de formatione mulieris, & ſoluuntur dubia circa id emergentia.*
11. *Quomodo animantia adducta fuerint ad Adam: & ſoporis in eum emiſſi expoſitio myſtica.*
12. *De ſerpentis ſapientia, qualis fuerit: quomodo in mulierem inuaſerit: qualis eius reſponſio: & circa eam digreditur.*
13. *Quomodo tentamenta diaboli plena ſint mendacij: & de deceptione mulieris, & lapſu Adæ quemadmodum etiam cognouerint ſe eſſe nudos, & ſuccintoria ſibi fecerint, & quid ſignificent.*
14. *De voce Domini deambulantis ad veſperam, & increpatione Adam, Vbi es? cur præterea antè increpetur Adam, cùm mulier antè guſtauerit: & quid mulier pro ſua excuſatione reſponderit: ac de myſteriis iſtorum.*
15. *Qua ratione mulieris peccatum venia dignum fuerit æſtimatum, & ſerpens delectationis typus ſit: de eius condemnatione: & diſcretione trium harum condemnationum.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE PARADISO LIBER.

Ex Geneſis Cap. II.

ET plantauit Deus paradisũ voluptatis in Eden ad Orientẽ: & poſuit illic hominẽ quẽ plaſmauit. Et produxit Deus adhuc de terra lignũ ſpeciosũ ad viſum, & bonũ ad eſcam: & lignũ vitæ in medio paradiſi, & lignũ ſcientiæ boni & mali. Fons autem procedit ex Eden ad irrigãdũ paradisũ, & inde diuiditur in quatuor initia. Nomẽ vni Phisõ: hic eſt qui circuit omnem terram Euilath, vbi eſt aurum. Terræ autem illius aurum bonũ eſt: ibi eſt carbunculus, & lapis praſius. Et nomen ſecundi Geon: hic eſt qui circuit omnem Æthiopiam. Et flumẽ tertium Tigris: hic eſt qui vadit cõtra Aſſyrios. Et flumen quartum Euphrates.

Digitized by Google

Diſcutit quid, vbi, & qualis ſit paradiſus, cum explicatione ſenſus myſtici.

CAP. I.

ET plantauit Deus paradiſum voluptatis in Eden ad Orientẽ, &c. De paradiſo adorandus ſermo non mediocrẽ æſtum nobis videtur incutere, quidnam ſit paradiſus, & vbi, qualiſve ſit, inueſtigare & explanare cupientibus: maximè cùm Apoſtolus *ſiue in* corpore, ſiue extra corpus neſciat, raptum ſe tamen dicat vſque ad tertium cælũ.

2. Cor. 12. Ibidem.

Et rurſus, *Scio*, inquit, *huiuſmodi hominem, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor, niſi in infirmitatibus meis, & ſi voluero gloriari, non ero inſipiens, nam veritatem dico.* Ergo ſi huiuſmodi paradiſus eſt, vt eum ſolus Paulus, aut vix aliquis Pauli ſimilis, cũ in hac vita degeret, videre potuerit idẽ tamen ſiue in corpore, ſiue extra corpus viderit, meminiſſe nõ poſſit; audierit tantũ verba, quibus prohibitus ſit vulgare quod viderat: *quo tandẽ modo paradiſi locũ poterimus abſoluere, quẽ nec videre potuimus: & ſi potuiſſemus videre, prohiberemur tamẽ aliis intimare? Simul cũ Paulus extollere ſe reuelationũ ſublimitate ſit veritus, quãto magis nobis timẽdũ eſt id ſollicitiùs indagare, cuius etiã reuelatio obnoxia ſit periculo. Non igitur hylẽ* nunc paradiſum æſtimare debemus: & ideo relinquamus Pauli eſſe ſecreti. Tamen quoniã hic legimus in Geneſi a Deo paradiſũ eſſe plantatũ ad Oriẽtẽ, & ibi eſſe poſitum hominẽ, & productum eſſe omne lignum pulchrum ad viſum, & bonum ad eſcam, ipſius paradiſi auctorẽ iam poſſumus inuenire. Quis eſt enim qui poterit fingere paradiſum, niſi omnipotens Deus, qui dixit & facta ſunt, nunquã indigens eorũ quæ generari vellet. Ipſe ergo plantauit paradiſum, de quo dicit ſapiẽtia *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur.* Bona angelorum plantatio, bona ſanctorum. Sancti enim ſub ficu & vite dicuntur requieſcere in illo pacis futuræ tempore, in quibus typus eſt angelorum. Ergo paradiſus eſt plurima ligna habens, ſed ligna fructifera, ligna plena ſucci, atque virtutis, quibus dictum eſt, *Exultabunt omnia ligna ſiluarum*: ligna ſemper florẽtia viriditate meritorũ, ſicut illud lignũ quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ, cuius folium non deſluet quia totus in eo fructus exuberat. Hic ergo paradiſus eſt. Locus autẽ eius in quo eſt plantatus, dicitur Eden, hoc eſt voluptas. Vnde & ſanctus Dauid ait, *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Legiſtis enim. Quia fons procedit ex Edẽ, qui rigat paradiſum. Hæc igitur ligna quæ plantata ſunt in paradiſo, quaſi profluo quodam torrente ſpiritus irrigantur. De quo alibi ait, *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei*. Eſt autem ciuitas, illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera, in qua diuerſa ſanctorũ merita pullulant. In hoc ergo paradiſo hominem Deus poſuit quem plaſmauit. Intellige etiam quod non eum hominem, qui ſecundùm imaginẽ Dei eſt, poſuit, ſed eũ qui ſecundùm corpus. Incorporalis enim in loco non eſt. Poſuit autẽ eum in paradiſo ſicut ſolem in cælo, expectantem regnũ cælorũ, quemadmodum creatura expectat reuelationem filiorum Dei. Ergo ſi paradiſus eſt in quo erant exorta virgulta, videtur paradiſus anima eſſe quæ multiplicat ſemen acceptũ, in qua virtus vnaquæque plantatur, in qua erat etiam lignum vitæ, hoc eſt ſapientia, ſicut dixit Salomon: quia ſapientia non de terra exorta eſt, ſed de patre. Eſt enim ſplendor lucis æternæ, & manatio omnipotentis gloriæ.

* v. c. *Quod audierat.*

* c. *Non idem igitur hunc.*

Pſal. 148. Pſal. 25. Matth. 15. 3. Reg. 4. & Michea. 4. Iſai. 55. Pſal. 1. Pſal. 35. Pſal. 45. Galat. 4. Rom. 8. Sap. 7.

Cur lignum ſcientiæ boni & mali productum fuerit in paradiſo: cur ibidem ſerpens: & quid nonnulli per ſerpentem, per Adã, & Euam intellexerint.

CAP. II.

ERat autem lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo. Sic enim habes. *Et produxit Deus lignum ſpecio-*

A *ſum ad viſum, & bonum ad eſcam; & lignum vitæ in medio paradiſi, & lignum ſcientiæ boni & mali.* Poſteà videbimus vtrùm & hoc lignum ſpecioſum ad viſum, & bonum ad eſcam fuerit, ſicut cætera. Eo enim loci hoc opportuniùs diſputabitur, quo hominem ex hoc guſtantem ligno inuenimus eſſe deceptum. Interim nihil habemus quod nunc reprehendere debeamus, etſi rationem ſcire non poſſumus. Neque enim in hac creatura mundi ſi qua nobis difficilia intellectu videntur, & incomprehenſibilia ingenio noſtro, temerario quodam debemus condemnare iudicio, vt creaturam ſerpentium, venenatique alicuius animantis: quippe homines qua ratione ſingula quæque ſint facta, intelligere adhuc & ſcire
B non poſſumus. Sic ergo & in ſcripturis diuinis non facilè reprehendamus aliquid quod intelligere non poſſumus. Sunt enim plurima quæ non noſtro ingenio metienda ſunt, ſed ex altitudine diuinæ diſpoſitionis & verbi ſunt æſtimanda. Pone enim, ſine præiudicio tamen aſſertionis futuræ, ideò tibi hoc lignum ſcientiæ boni & mali diſplicere, quia poſteaquam guſtauerunt ex eo homines, intellexerunt ſe nudos, attamen ad conſummationem diuinæ operationis, dicam tibi & hoc lignum in paradiſo exortum, & idem a Deo eſſe permiſſum, vt poſſimus ſupereminentiam boni ſcire. Quomodo enim ſi non eſſet ſcientia boni & mali, inter bonum & malum diſcretionem aliquam diſceremus? Nam ne-
C que quod malum erat, malum iudicaremus eſſe, niſi eſſet ſcientia boni: (malum enim diſcerni non poteſt, niſi per ſcientiam boni.) neque rurſus quod bonum erat, ſciremus bonum eſſe, niſi eſſet ſcientia mali. Cape exemplum de ipſa conditione humani corporis. Nempe habet & amaritudinem quandam fellis: quæ ſi in commune proſpicias, ad ſalutem hominis vtilis inuenitur. Ergo & quod malum putamus, pleríımque non per omnia malum eſt, ſed in commune vtile. Nam ſicut fel in parte eſt corporis, & tamen ad totius vtilitatem corporis prodeſt; ita vtilitati omnium profuturam ſciens Deus ſcientiam boni & mali, in parte conſtituit, vt in
D commune prodeſſet. Denique ſerpentem in paradiſo inuenis, vtique non ſine Dei voluntate generatum. In ſerpenos autem figura diabolus eſt. Fuiſſe enim diabolum in paradiſo etiam Ezechiel propheta docet, qui dicit ſuper principem Tyri: *In voluptate*, inquit, *paradiſi factus es.* Principem autem Tyrio figura accipimus diaboli. Numquid & hinc accuſabimus Deum qui theſauros eius altitudinis & ſcientiæ abſconditos in Chriſto, & occultos comprehendere non poſſumus, niſi quos ipſe reuelare dignatus eſt? Reuelauit tamen, vt ſciremus etiam diaboli malitiam ad ſalutem prodeſſe hominibus. Non quod diabolus prodeſſe velit, ſed quòd malitiam
E eius etiam repugnantis conuertit nobis Dominus ad ſalutem. Denique huius malitia Iob ſancti viri fecit eſſe virtutem & patientiam clariorem. Huius malitia iuſtitiam eius exercuit, vt certaret & vinceret, & victoriam corona ſequeretur: Nemo enim niſi qui legitimè certauerit, coronatur. Ioſeph quoque caſtimonia nunquam ad noſtri memoriam perueniſſet, niſi mulier domini eius contubernalis, ignitis diaboli ſpiculis incitata, tentaſſet eius affectum, & niſi poſtremò affectaſſet eius interitũ, quò clarior eſſet caſtimonia viri, qui mortem pro caſtitate contempſerit. Vis ſcire conſilium Dei? Nempe diabolo auctore neces videntur iuſtis hominibus præpara-
F ri, exercen quoque parricidia filiorum; attamen Dominus etiam Abraham hac arte tentauit, vt immolari ſibi filium ab eodem poſtularet. Qua tentatione Abraham fidelis eſt Domino comprobatus, quod a deuotionis obſequio nec dilecti filij miſeratione reuocatus ſit. Ita ergo & lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo, quod erat ſpecioſum ad viſum, & bonum ad eſcam, ſpecie videbatur. Non enim vſu bonum ad eſcam erat, quoniam eſca eius videtur hominibus obfuiſſe. Ergo eſt quod ſingulis noceat, in commune proſit, vt Iudæ nocuit diabolus, ſed præter illum omnes Apoſtolos coronauit, qui malitiæ eius tentamenta vicerunt. Itaque neque dubitandum, neque reprehendendũ quod in paradiſo diabolus erat, quandoquidem occludere ſanctis nõ potuit iter,

Ezech. 28. Coloſſ. 2. Iob. 2. Iacob. 5. 2. Tim. 2. Gen. 39. Gen. 22. Eccl. 24.

G ne quis aſcenderet. Neque enim iuſtis habitationem
incolatus tanquam poſſeſſor eripuit. Eſto enim vt ali-
quos deſides atque vitioſos ab incolatu ſupernæ poſſeſ-
ſionis auerterit, illud multò auguſtius, multóque pul-
chrius quod ſanctorum orationibus excluditur, cùm
Luc. 10. completum fuerit illud: *Videbam ſatanam ſicut fulgur de cæ-
lo cadentem.* Ergo non metuamus eum, qui eouſque in-
firmus eſt, vt & ipſe caſurus ſit in terram. Accepit qui-
dem tentandi licentiam, ſed non accepit copiam ſub-
uertendi: niſi ſua ſponte labatur infirmus affectus, qui ſibi
al. accerſire. auxilium non norit † arceſſere. Et ideo qua fraude ten-
tauerit primum hominem, quidue in homine putauerit
Origen. li. 3. in Iob. eſſe tentandũ, quo ordine, qua arte cognoſcere opus eſt,
H vt cauere poſſimus. Plerique tamen qui volunt in para-
diſo diabolum non fuiſſe, licet in cælo adſtantem cũ an-
gelis legerimus, ne noſtro ſermone videãtur offendi, ſe-
cundùm ſuam accipiant voluntatem interpretationem
Orig. hom. 1. in Gen. & li. 2. in Iob. iſtius lectionis. Nam ante nos fuit, qui per voluptatẽ &
ſenſum præuaricationẽ ab homine memorauerit eſſe
commiſſam, in ſpecie ſerpentis figuram accipiens dele-
ctationis, in figura mulieris ſenſum animi mentíſque
Philo in li. de mundi opificio. conſtituens, quàm αἴσθησιν vocant Græci: deceptam
autem per ſenſum præuaricatricẽ, ſecundùm hiſtoriam,
mentem aſſerunt, quam Græci νοῦν vocant. Rectè igitur
Matth. 25. I in Græco νοῦς viri figuram accepit, αἴσθησις, mulieris.
Vnde & quidam Adam νοῦν terrenum interpretati ſunt.
Dominus autem virgines illas in Euangelio accenſis fa-
cibus vel extinctis expectantes ſponſi aduentũ, pro ſen-
ſibus vel integris ſapientium, vel corruptis inſipientium,
poſuit. Nã ſi Eua, hoc eſt, ſenſus primæ mulieris, accen-
ſas habuiſſet faces, nunquam præuaricationis ſuæ nos
criniculis implicaſſet, neque ex illa virtutis immortali-
tate cecidiſſet.

Quæ ſubſidia habeat anima ex fonte paradiſi, è quo quatuor dimanant flumina: quæ & per ea intelligenda ſint.

CAP. III.

Eſt ergo paradiſus terra quædam fertilis, hoc eſt ani-
ma fœcunda, in Eden plantata, hoc eſt, in voluptate
quadam vel exercitata terra, in qua animæ ſit delecta-
tio. Eſt etiam νοῦς tanquam Adam: eſt & ſenſus, tan-
quam Eua. Ac ne haberes quod ad infirmum retorque-
res naturæ, velut ad obnoxiam in tolerandis periculis
conditionem conſidera, quæ habeat anima iſta ſubſidia.
Erat fons qui irrigaret paradiſum. Qui fons, niſi Do-
minus Ieſus Chriſtus: fons vitæ æternæ, ſicut & pater?
Pſal. 35. quia ſcriptum eſt: *Quoniam apud te fons vitæ:* &, *Flumina
Ioan. 7. de ventre eius fluent aquæ vivæ.* Denique & fons legitur,
& fluuius, qui irrigat paradiſi lignum fructuoſum, quod
L ferat fructum in vitam æternam. Hic ergo fons, ſicut
legiſti, fons enim, inquit, procedit ex Eden, id eſt, in
anima tua fons eſt. Vnde Salomon ait, *Bibe aquam de tuis
vaſis: & de puteorum tuorum fontibus.* Hic eſt fons qui pro-
cedit ex illa exercitata & plena voluptatis anima: hic
Prou. 5. fons qui irrigat paradiſum, hoc eſt, virtutes animæ emi-
nentiſſimo merito pullulantis. *Et diuiditur*, inquit, *hic
fons in quatuor initia. Nomen eſt vni Phiſon: hic eſt qui circuit
omnem terram Euilath, vbi eſt aurum. Terræ autem illius au-
rum bonum eſt: vbi eſt carbunculus, & lapis praſinus. Et nomen
ſecundi Geon, hic eſt qui circuit omnem Æthiopiam. Et flumen
tertium Tigris, hic eſt qui vadit contra Aſſyrios. Et flumen quar-
tum eſt Euphrates.* Hæc igitur quatuor ſunt flumina, hoc M
eſt, Phiſon ſecundùm Hebræos, Ganges autem ſecun-
dùm Græcos, qui fluit contra Indiam. Geon autem Ni-
lus qui circuit terram Ægypti & Æthiopiam. Meſopo-
tamia autem dicitur, quod Tigris & Euphrates incluſe-
rint eam, eò quòd inter duo hæc flumina conſtituta ſit,
quod etiam longè poſitis nomen ipſum & opinio com-
munis expreſſit. Sed quemadmodum fons dicitur ſapiẽ-
tia Dei, (Fons enim eſt ſecundũ Euangelium, dicens, *Si
quis ſitit, veniat ad me & bibat.* Fons eſt & ſecundũ Pro-
Ioan. 7. phetam, qui ait, *Venite & edite de meis panibus, & bi-
Prou. 9. bite vinum quod miſcui vobis.*) Sicut ergo fons vitæ eſt
ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis: ita fons virtutum eſt
cæterarum quæ nos ad æternæ curſum dirigunt vi-
tæ. Ex hac igitur anima quæ culta eſt, non ex ea quæ
inculta, fons iſte procedit vt irriget paradiſum, hoc eſt
quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarum ſunt
quatuor initia in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt
quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud
temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ?
Quæ etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſſumpta, Plato l. 4.
in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut de Repub.
fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor quædam
ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon
igitur prudentia eſt, & ideo habet aurum optimum,
ſplendidum carbunculum, & praſium lapidem. Aurum
enim pro inuentis prudentibus frequenter accipimus.
Vnde & Dominus per prophetam ait. *Dedi illis aurum*
& argentum. Et Dauid de prudentibus dicit. *Si dormiatis* Oſeæ 2.
inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora Pſal. 67.
dorſi eius in ſpecie auri: eo quod veteri & nouo qui inhæ-
ſerit Teſtamento, in ipſa ſecreta ſapientiæ Dei diſputa-
tionis poſſit vbertate procedere. Hoc ergo bonum au-
rum dicit, non illud monetale quod corruptibile ac
terrenum. Habet etiam ſplendidum carbunculum, in
quo quidam animæ noſtræ viuit igniculus. Habet
& praſium lapidem, qui viride quiddam atque vitale
coloris ſui ſpecie oſtentare videtur. Virent enim arbu-
ſta quæ viuunt, areſcunt contrà quæcũmque moriun-
tur: viret terra dum floret, virent & ſemina dum pro- Gen. 1.
rumpunt. Et bene primo loco fluuius hic poſitus eſt, Ioſeph. l. 1.
qui ſecundũ Hebræos Phiſon dicitur, hoc eſt, oris mu- Antiq.
tatio, quia non vnam gentem circumfluit, ſed vniuerſã cap. 1.
ferè Indiam. Non enim anguſta quædam, ſed diues
vtilitatũ prudentia eſt, quæ pluribus proſit. Ideo prima.
Vt ſi quis de paradiſo fuerit egreſſus, velut quoddam
eum prudentiæ flumen excipiat, ne citò poſſit areſcere,
ſed per hãc ad paradiſum facilè reuertatur. Hic fluuius
à multis hominibus frequentatur, pulchritudinémq;
& fertilitatem maximã habere perhibetur. Et ideo pru-
dentia in ſpecie huius accipitur, quæ plurimos fructus
K attulit in Domini Saluatoris aduentu. Atque in extre-
ma terrarũ fluit, quia per ſapientiam omnes homines
ſunt redempti. Vnde & dictum eſt. *In omnem terram exi-* Pſal. 18.
uit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Secundus Exod. 12.
eſt fluuius Geon, iuxta quem lex data eſt Iſraelitis,
cùm eſſent in Ægypto conſtituti, vt ex Ægypto rece-
derent, & ſuccincti lumbos ederent, quod inſigne
eſt temperantiæ. Caſtos enim & ſanctificatos oportet
Domini paſcha celebrare. Et ideo iuxta iſtum fluuium
legitima primò obſeruantia conſtituta eſt, quia ſignifi-
cat nomen hoc quendam terræ hiatum. Sicut igitur ter-
ra, quæcumque vel purgamenta vel † ſordes in ea ſint,
hiatu abſorbet, ita caſtitas omnes corporis paſſiones
L abolere conſueuit. Meritóque ibi primũ obſeruantiæ
conſtitutio, quia per legem abſorbetur carnale pecca-
tũ. Bene ergo Geon, in quo figura eſt caſtitatis, circum-
ire terram Æthiopicam dicitur, vt abluat corpus abie-
ctum, & carnis viliſſimæ reſtinguat incendiũ. Æthio-
pia enim abiecta & vilis, Latina interpretatione ſigna-
tur. Quid autem abiectius noſtro corpore? Quid tam
Æthiopiæ ſimile, quod etiam nigrum eſt quibuſdam te-
nebris peccatorum? Tertius eſt fluuius Tigris, qui vadit
contra Aſſyrios, ad quẽ præuaricator Iſrael captiuus eſt Dan. 10.
ductus. Hic fluuius dicitur velocior eſſe omnibus; quẽ
incolunt Aſſyrii, hoc eſt dirigentes: hoc enim ſignificat
M interpretatio. Ergo quicumque fortitudine animi præ-
uaricantia corporis vitia captiuauerit, dirigẽs ad ſuper-
na, iſte huius fluminis ſimilis æſtimatur. Et ideo etiam
fortitudo de illo qui eſt in paradiſo Dei fonte emanat.
Fortitudo autẽ quodã curſu rapido reſiſtentia quæque
tranſuerberat, nec aliquibus curſus eius impedimen-
torũ hæret obſtaculis. Quartus eſt, fluuius Euphrates,
qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuum
nuncupatur, præferens quoddam inſigne iuſtitiæ, quæ
omnem paſcit animam. Nulla enim virtus lætiores vi-
detur habere fructus, quàm æquitas atque iuſtitia, quæ
magis aliis quã ſibi prodeſt, & vtilitates ſuas negligit,
communia emolumenta præponens. Plerique Euphra-
tem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc eſt à læ-
tando, eò quòd hominum genus nullo magis quã iu-

A ſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autem cur cæteri quà commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum, quà Euphrates commeat, non deſcribantur, illam accipimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quę foueat atque augeat. Vnde † Perath eum Hebręorũ & Aſſyriorum prudentes dixerunt, quod eſt αὔξειν Græce: contra autem fertur eſſe aqua aliorum fluminũ. Deinde quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperentia, ibi intemperentia plerúmque eſt, aut alia vitia ſunt: vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutũ eſt cæterarum; ideo non ex locis quà fluit, hoc eſt, non ex parte cognoſcitur, Nõ enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium. In his ergo fluminibus quatuor, B virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi iſtius incluſerunt tempora. Primum igitur tempus ea mundi principio vſque ad diluuium prudentiæ fuit, quo in tempore iuſti numerantur: Abel à Deo iuſtus dictus: & Enos, hoc eſt, homo, ad imaginem Dei factus qui ſperauit, inuocare nomen Domini Dei: & Enoch, qui dicitur Latinè Dei gratia, raptus ad cælum: & Noe, qui & ipſe iuſtus, & quędam requiens directio. Secundum tempus eſt Abraham & Iſaac & Iacob, reliquorúmque nomerus Patriarcharum, in quibus caſta & pura quędã temperantia religionis effulſit. Immaculatus enim Iſaac per repromiſſionem Abrahæ C datus eſt filius, nõ tam corporalis partus quàm diuinæ munus pręferens indulgentię, in quo vera immaculati figura præceſſit, vt Apoſtolus docet dicens: *Quia Abrahæ dictæ ſunt repromiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, tanquam in multis, ſed ſicut in vno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* Tertium tempus eſt in Moyſi lege & cæteris Prophetis. *Deficiet enim me tempus enarrantẽ de Gedeon, Barac, Sampſon, Salomone, David, Samuel, & cæteris prophetis, Anania, Azaria, Miſael, & Daniel, Elia, Eliſeo qui per fidem deuicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, perceperunt repromiſſiones, obſtruxerunt ora leonum, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt acies gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes fuerunt in bello, caſtra ceperunt exterorum.* D Non immerito igitur in his ſpecies fortitudinis eſt. *Secti enim ſunt,* ſicut ibi habes, *tentati, in occiſione gladii mortui. Circuierunt in caprinis pellibus, egentes, anguſtiati, & doloribus afflicti, quorum meritis non erat dignus mundus. In ſolitudine errantes, in montibus, in ſpeluncis, & foueis terræ.* Rectè igitur in his ſpeciem fortitudinis collocamus. Secundum autem Euangelium digna eſt figura iuſtitię, quia virtus eſt in ſalutem omni credenti. Deniique ipſe Dominus ait, *Sine modo*, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiã: quæ quædam parens cæterarum eſt fœcunda virtutum quadam vi. In quo enim aliqua harum, quas diximus principales, eſt virtus, in eo etiam cæteræ præſto ſunt: E quia ipſæ ſibi ſunt connexæ cõcretæque virtutes. Nam vtique Abel iuſtus, fortiſſimus ac patientiſſimus Abraham, prudentiſſimi & Prophetæ, Moyſes & eruditus in omni ſapientia Ægyptiorum maiorem honeſtatem æſtimauit Ægypti theſauris opprobrium Chriſti. Et quis ſapientior quam Daniel. Salomon quoq; ſapientiã popoſcit, & meruit. Dictũ eſt ergo de quatuor virtutum fluminibus, quorũ potus eſt vitalis. Et quia Phiſon aurum bonum terræ, & carbunculum, & lapidem praſium habere dictus eſt, hoc quoque quale ſit conſideremus. Videtur enim nobis tanquam aurum bonum Enos, qui prudenter Dei nomẽ ſcire deſiderauit. Enoch F autem qui tranſlatus eſt, & mortem non vidit, carbunculus quidam eſt lapis boni odoris, quem operibus ſuis ſanctus Enoch Deo detulit, gratiam quandam factis & moribus ſpirans. Noe verò tanquam praſius lapis vitalem colorem prætulit. Siquidem diluuii tempore ſolus ac veluti futuræ conſtitutionis vitale ſemen in illa arca eſt reſeruatus: Ergo bene paradiſus, qui pluribus fluminibus irrigatur, ſecundum orientem eſt, non contra orientem: hoc eſt, ſecundùm illum orientem cui nomen eſt Oriens, id eſt ſecundùm Chriſtum, qui iubar quoddam æternæ lucis effudit, & eſt in Eden, hoc eſt, in voluptate.

al. Auron. — *Matth.* 23. *Gen.* 4. *Gen.* 5. *Gen.* 6. *Omeſ.* 21. — *Galat.* 3. — *Heb.* 11. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Rom.* 1. *Matth.* 3. — *Matth.* 23. *Gen.* 22. *Act.* 9. *Hebr.* 11. *Ezech.* 28. 2. *Paral.* 1. — *Gen.* 4. *Gen.* 5. *Gen.* 8. — *Zach.* 6. *Sap.* 7.

A Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum. Et præcepit Dominus Deus Adæ, dicẽs, Ex omni ligno quod eſt in paradiſo ad eſcam, edes: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis ex eo, qua die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.

Quòd vir extra paradiſum factus eſt, ſed incompoſitus, cum examine verborum, Operari & Cuſtodire.

CAP. IV.

B *Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum.* Vides quoniam qui erat apprehenditur? Erat autem in terra plaſmationis ſuæ. Apprehendit ergo eum virtus Dei, inſpirans proceſſus & incrementa virtutis: denique in paradiſo eum collocauit, vt ſcias apprehenſum quaſi afflatum diuina eſſe virtute. Quòd loci illud aduerte, quia extra paradiſum vir factus eſt, & mulier intra paradiſum: vt ſcias quòd non loci, non generis nobilitate, ſed virtute vnuſquiſque gratiam ſibi comparat. Denique extra paradiſum factus, hoc eſt, in inferiore loco, vir melior inuenitur: & illa C quæ in meliore loco, hoc eſt, in paradiſo facta eſt, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta eſt, & virum ipſa decepit. Vnde Apoſtolus Petrus ſubiectas fortiori vaſi mulieres ſanctas viris ſuis velut dominis obedire memorauit. Et Paulus ait, *Quia Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* Deinde contuendum, quia nemo debet ſibi facilè præſumere. Nam ecce illa quæ in adiumentum facta eſt viro, præſidio viri indiget, quia vir caput eſt mulieris: ille autem quia adiumentum vxoris habiturum ſe eſſe credebat, lapſus eſt per vxorem. Vnde nemo facilè alteri ſe credere, niſi cuius virtutem probarit, nec arrogare ſibi qui ſe pro auxilio D putarit adſcitum: ſi magis ſe inuenerit fortiorem, cui ſe putabat eſſe præſidio, ab ipſo gratiam mutuetur, ſicut & viros mulieribus honorem impertire Apoſtolus Petrus præcipit, dicens, *Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam tanquam infirmiori vaſi muliebri impartientes honorem, tanquam cohæredis gratiæ vitæ, vt ne impediantur orationes veſtræ*, Ergo poſitus eſt in paradiſo vir, facta eſt in paradiſo mulier. Sed tunc priuſquam à ſerpente mulier deciperetur, habuit viri gratiam, quoniam de viro ſumpta eſt: licet hoc ſacramentum magnum ſit, ſicut Apoſtolus dixit. Et ideò cauſſam vitæ ex eo traxit. Ideòque de viro tantùm ſcriptura dixit: quia *poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum*: Non idem eſt operari & cuſtodire. E In opere enim quidam virtutis proceſſus eſt, in cuſtodia quædam conſummatio operis deprehenditur, eò quòd quaſi conſummata cuſtodiat. Hæc duo ab homine requiruntur, vt & operibus noua quærat, & parta cuſtodiat, quod eſt generale. Philo autem, quoniam ſpiritalia Iudaico non capiebat affectu, intra moralia ſe tenuit, vt diceret, hæc duo quæri, opera in agro, cuſtodiam † in domo. Et quamuis paradiſus operibus (inquit) ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex poſteritatis futurus erat, ideò legitimi etiam in paradiſo ſpecimen ſuſcepit laboris, vt nos ad operationem & cuſtodiam debiti officij, & hereditariæ ſucceſſio- F nis munus adſtringeret. Hæc duo ergo à te exiguntur, ſiue moraliter, ſiue ſpiritaliter. Quod etiam Pſalmus te propheticus docet, quia ſcriptum eſt, *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam.* Vides illos laborare qui in operis ſunt ædificationiſque proceſſu, iſtos verò vigilare qui iam cuſtodiam perfecti operis receperunt. Vnde & Dominus Apoſtolis quaſi iam perfectioribus, *Vigilate*, inquit, *& orate, ne intretis in tentationem*: docens perfectæ naturæ munus & plenæ virtutis gratiam eſſe ſeruandam, nec quemquam etiam perfectiorem, niſi vigilauerit, ſui debere eſſe ſecurum.

Diſt. 40. c. *illud autẽ.* — 1. *Pet.* 3. — 1. *Tim.* 2. — *Epheſ.* 5. — 1. *Pet.* 2. — *Gen.* 2 *inf.* *Epheſ.* 5. — *Philo.* *al.* domus. — *Pſal.* 126. — *Matt.* 26.

Examinat præceptum de non edendo de ligno ſcientiæ boni & mali, & circa id emergentes difficultates abſoluit.

CAP. V.

Et præcepit Dominus Deus Adæ, dicens: ex omni ligno quod eſt in paradiſo ad eſcam, edes, &c. Qua ratione vbi præcepit ex omni ligno edendum, ſingulariter dixerit, *Edes*: vbi autem de ligno ſcientiæ boni & mali pluraliter, *Non edetis*, dixerit, non otioſa quæſtio. Verùm ſi diligenter intendas, ſcripturarum auctoritate abſolui poteſt. Quod enim bonum, hoc eſt faciendum: quod autem bonum H & faciendum, conſonans & adhærens: quod verò turpe, hoc diſſonans, incompoſitum atque diſcretum eſt. Et ideo Dominus vnitatem ſemper intendens, ſecundũ *Ephes. 2.* vnitatem præcepit: Denique vnitatem operatur, qui *Ephes. 4.* fecit vtraque vnum. Nec ſolùm vtraque, ſed etiam omnes vnus fecit. Omnes enim vnum corpus & vnum ſpiritum eſſe nos iuſſit. Per omnia autem primogenitus, cùm ſit in vnitate cum patre, coniunctiſſimus patri ſemper eſt, quia verbum erat apud Deum. De- *Ioan. 1.* nique ait, *Ego & pater vnum ſumus*, vt vnitatem ſibi ma- *Ioan. 10.* ieſtatis & diuinitatis cum patre eſſe monſtraret. Sed & nos vnum eſſe præcepit, & ſuæ naturæ vnitatiſque ſi- I militudinem in nos gratiæ adoptione transfudit, dicens, *Ioan. 17.* *Pater ſicut ego & tu vnum ſumus, ita & iſti in nobis vnum ſint.* Ergo vbi bonum præcipit, tanquam ad vnum præcipit, dicens, *Edes*. Vnitas enim præuaricari non poteſt. Vbi verò de ligno ſcientiæ boni & mali dicit non eſſe guſtandum, quaſi ad plures dicit, *Non edetis*. Quod enim prohibitorium eſt, tanquam pluribus imperatur. Ego tamen aliud puto, & quid futurum ſit, in ipſo iam Dei ſermone reperio. De omni ligno guſtandum Adæ ſoli præcepit, quem ſeruaturum ſciebat: de ligno autem ſcientiæ boni & mali non eſſe guſtandum, iam non ſingulariter, ſed pluraliter dicit: ſciebat enim præuaricaturam mulierem, & ideò per pluralitatem oſtendit non K ſeruaturos, quia plurium diſcreta ſententia eſt. Et quantum ad Septuaginta virorum ſententiam ſpectat, ſolutum eſt quod mouebat. Sed quia Symmachus vtrúmque ſingulariter dixit, intelligimus id ſecutum, quia in lege quoque cùm populum alloquitur Deus, ſingulariter loquitur, ſicut habes, *Audi Iſrael, Dominus Deus* *Deut. 6.* *tuus, Deus vnus eſt*: &, *Diliges Dominum Deum tuum*. Nec *Ibidem.* mihi præiudicat Symmachi interpretatio, qui vnitatem Patris & Filij videre non potuit, etſi aliquoties in ſermone & Aquila & ipſe confeſſi ſint. Nec quiſquam L de eo quod præuaricaturum populum diuina mandata ſingulariter alloquitur, putet ſuperiori noſtro obuium eſſe ſermoni, quia populus Iudæorum etiam ſingulariter data præſcripta violauit. Lex enim ſpiritualis eſt: & *Rom. 7.* ideo alterum in ſermone, alterum in prædeſtinatione diuino populum Deus alloquebatur oraculo. Denique ait, *Non coques agnum in lacte matris ſuæ*. Facilis abhinc præceptorum cæleſtium ſeries videretur, niſi quæſtionem plurimi commouerent. Quibus reſponderi oportet à *Exod. 2.* nobis ne ſimplices mẽtes malitioſa interpretatione traducant. Pleríque enim, quorum auctor Appelles, ſicut habes in trigeſimo & octauo tomo eius, has quæſtiones proponunt: Quomodo lignum vitæ plus operari vide- M tur ad vitam, quàm inſufflatio Dei? Deinde ſi hominem non perfectum fecit Deus; vnuſquiſque autem per induſtriam propriam perfectionem ſibi virtutis adſciſcit: nónne videtur plus ſibi homo acquirere, quam ei Deus contulit? Tertio obiiciunt: etſi homo nõ guſtauerat mortẽ, vtique quam non guſtauerat, ſcire non poterat: ergo ſi non guſtauerat, neſciebat, ſi neſciebat, timere non poterat. Fruſtra igitur Deus mortem pro terrore obiecit, quã homines non timebãt. Diſcamus igitur quò ibi lignum vitæ, vbi etiã lignũ ſcientiæ boni & mali produxerit De⁹. Habes .n. quia produxit lignũ vitæ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, hoc eſt, in medio paradiſi. Apud nos .n. ἐν μέσῳ intelligitur quod in medio produxerit. Ergo in medio paradiſi & vita erat, & cauſa mortis. Intellige quia nõ homo fecit viã, ſed vel operando, vel cuſtodiendo mandata G Dei, potuit inuenire. Erat autem vita, ſicut Apoſtolus *Coloſſ. 3.* dixit, *abſcondita cum Chriſto in Deo.* Homo ergo ſiue in vmbra vitæ erat propter figuram futuram: quia vmbra eſt hæc quæ nunc noſtra vita in terra, ſiue in quodã pignore vitæ erat, quia habebat inſufflationẽ Dei. Habebat ergo pignus immortalitatis, ſed in vmbra vitæ poſitus: abſconditam vitam cum Chriſto in Deo vulgari quodã tactu & aſpectu viuere & capere non poterat. Et ſi nondum peccator, non tamẽ incorruptæ inuiolabiliſque naturæ, vt pote qui poſtea peccato lapſus eſt, nequaquam autẽ adhuc peccator. Denique in vmbra vitæ erat. Qui autem peccatores ſunt, in vmbra mortis ſunt. Peccator enim populus, ſicut Eſaias docet, ſedebat in vmbra mor- *Eſai. 6.* tis, cui lux orta per Dei gratiam, non per ſuæ virtutis eſt meritum. Ergo inter inſufflationem Dei, & eſcam ligni vitæ nulla diſcretio. Nec hominem quis poteſt dicere plus ſibi poſſe acquirere, quàm diuina ei largitate collatum eſt. Vtinã acceptum tenere poſſemus. Labor etenim noſter eo proficit, vt quæ tributa ſunt reſumamus. Tertium illud quod propoſitum eſt, quia qui mortem non guſtauerat, mortem timere non poterat facilè ex communis naturæ vſu abſolutionẽ habet. Eſt enim natura inſitum omnibus animantibus, vt etiã quæ nondũ ſibi nocere experta ſunt, quaſi noxia reformident. Vnde enim columbæ in ipſo ſui ortu viſi terror accipitris? Vnde lupi ouibus formidabiles? pullis milui? Quod ſi in iis quę irrationabilia ſunt animantia, quidam de aduerſo genere animantium naturalis eſt terror, vt etiam irrationabilia ſenſum fugiendæ mortis accipiant; quantò magis in primo homine rationis vtique pleniſſimo, naturalis quędam opinio mortis debuit eſſe vitandę?

Alias plures dubitationes circà idem præceptum Adæ datum, & Euæ præuaricationem excitat & diluit.

CAP. VI.

Rurſus faciunt alias queſtiones hoc modo: Non ſemper malum eſt, non obedire pręcepto. Si enim *11. q. 3. c. non ſemper.* bonum eſt præceptum, honeſta eſt obeditio: quod ſi improbum pręceptum, non obedire vtile: ergo non ſemper malum eſt, non obedire pręcepto, ſed bono pręcepto non obedire improbũ eſt. Bonum autem eſt, operatorium cognitionis boni & mali lignum, quandoquidem Deus & bonum & malũ nouit. Denique ait enim, *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus noſtrum ad ſciendum bonũ & malum* Si igitur bonum eſt, ſcientiam habere boni & L mali, bona autẽ eſt quia eam Deus habet, videtur qui interdicit eam hominibus, non rectè interdicere, idque proponunt. Sed ſi intelligant quid ſit cognoſcere, quam vim habeat hoc verbum, ſic intelligant quemadmo- *Gen. 3.* dum oportet: *Cognouit enim Dominus qui ſunt ipſius*: co- *2. Thim. 2.* gnouit vtique eos qui vnum ex pluribus facti ſunt, in *Ephes. 4.* quibus habitat, & in quibus perambulat. Cognoſce- *1. Cor. 6.* re namque non in ſola & perfunctoria ſcientia eſt, ſed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Oportuit autẽ hominem obedire mandato, non obediendo autem præuaricatus eſt. Igitur qui non obediuit, errauit quia præuaricatio peccatum eſt. Verũ etiam ſi extenuare velint vim cogitationis, vt perfunctoriam ſcientiam boni M & mali interdictam putent, in eo quoque præuaricationis culpa eſt, non obeditum eſſe mandato, quia etiam tumultuariam ſcientiam boni & mali Dominus Deus putauit inhibendam. Alia quæſtio: Qui non cognoſcit bonum & malum, nihil à paruulo diſtat. Paruuli autem apud iuſtum iudicem nulla eſt culpa. Iuſtus ergo operator mundi nunquam paruulum vocâſſet in culpam, propter quod non cognouerat bonum & malum, quia paruulus ſine vllo eſt crimine præuaricationis & culpæ. Verùm cùm in ſuperioribus diximus, duplicem eſſe intellectum ſcientiæ boni & mali, ſi perfunctoriam ſcientiam accipimus, vtique falſum eſt quod nihil diſtet à paruulo qui non cognoſcit bonum & malum. Si autem falſum eſt quod nihil diſtet à paruulo, ergo non paruulus Adam. Si non paruulus, adſcribitur vtique ei quaſi non paruulo peccatum. Si peccatum ad-

A ſcribitur, ſequitur pœna peccatum: quia dignus inuenitur pœna qui peccatum vitare non procurauit. Poteſt etiam fieri vt etiam qui ſcientiam non habet boni & mali, paruulus non ſit: quoniam priuſquam ſciuit puer bonum & malum, non credidit malitiæ. Et iterum habes, Quia priuſquam ſciat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. (*Eſa. 8.*) Perfectus ergo qui operatur bonum, etiamſi boni & mali ſcientiam non adeptus ſit: vt multi priuſquã ſciant legem, ipſi ſibi lex ſunt. (*Rom. 2.*) Quod Apoſtolus priuſquam diceret, *Non concupiſces*: malum eſſe concupiſcentiam neſciebat. Denique ipſe ait, *Peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.* (*Rom. 7.*) B Ad quam partem etiam puer poteſt eſſe perfectus iure naturæ, priuſquam ſciat concupiſcentiam crimen eſſe, vel concupiſcentiæ crimen admittat. Ergo ſecundùm perfunctoriam ſcientiam noluit Deus hominem ſcire quod malum eſt, ne quaſi imperfectus vitare non poſſet. Non obediendo autem mandato incurrimus in culpam: ergo culpam fatemur. Rurſus autem ſi altam & profundam ſcientiam dicimus boni & mali, quæ quidem profunda ſcientia perfectum facit, non ſtatim autem paruulus qui ad altam & profundam ſcientiam peruenire non potuit: rectè ergo ſicut non paruulus condemnatur. Iterùm quæſtiones ferunt: Qui neſcit, C inquiunt, bonum & malum, ne ipſum quidem nouit eſſe malum non ſeruare mandatum, nec ipſum bonũ nouit quod eſt obedire mandato. Et ideo qui non nouerat, venia, inquiunt, dignus fuit, quia non obediuit, non cõdemnatione. Quæ quidem quæſtio de his abſolutionem habet quę antè memorauimus. Conſiderare enim potuit homo ex iis quæ Deus antè ei contulerat, quod inſufflationem Dei accepit, quòd erat in paradiſo voluptatis locatus, ſummam auctori obedientiam deferendã. Et ideo ſi vim neſciebat boni & mali, tamen quia tantorum auctor dixerat de ligno ſcientiæ boni & mali non eſſe guſtandum, fidem præceptori ſeruare debuerat. Non enim D ab eo peritia, ſed fides exigebatur. Intelligebat vtique Deum omnibus præeminere, idemq; perſonam iubentis ſpectare debuerat: & ſi non intelligebat vim qualitatemque iuſſorum, ſciebat tamen præceptori deferendam eſſe reuerentiam: (*Gen. 3.*) habebat in natura hanc opinionem, etſi non habebat iudiciũ boni & mali. Denique & mulier ſerpenti dixit, *Ex omni ligno paradiſi manducabimus, de fructu autem ligni, quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo.* Ita ergo ſciebat obediendum eſſe mandato vt diceret, Ex omni fructu manducabimus, quod Dominus imperauerat: de ligno autem quod eſt in medio paradiſo, imperatum a Deo dicit non eſſe guſtandum, ne morte morerentur. Ergo qui ſciuit deferen- E dum non eſſe mandato, ſciuit vtique malum eſſe præuaricari, & ideò iuſtè præuaricata damnatur. (*Ibidem.*) Accipe aliud: Si aſſumptio de ligno ſcientiæ boni & mali ita operatoria erat, vt bonum & malum agnoſceretur, quod videtur ſcriptura oſtendere, dum dicit, Quia vbi manducauerunt ambo, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent; hoc eſt, aperti ſunt oculi cordis, & cognouerunt turpe eſſe nudos ſe degere: ſine dubio vbi guſtauit mulier de ligno ſcientiæ boni & mali, peccauit, & ſe peccaſſe cognouit. Quæ igitur ſe peccaſſe cognouerat, vel virum ad peccati communionem inuitare non debuit. Illiciendo autem virum, & dando ei F quod ipſa guſtauerat, non guſtauit, ſed iterauit peccatum. Nam vtique ſi verè rationem ſpectes, eum quem diligebat, non trahere ad conſortium pœnæ, ſed magis ab eo quod cognouerat ipſa eſſe peccatum, vel inſcientem reuocare debuerat: quamuis videatur hæc mulier ſciens quòd poſt culpam in paradiſo eſſe non poſſet, metuiſſe ne ſola de paradiſo eiiceretur. Denique abſconderunt ſe ambo poſt culpam. Excludendam igitur ſe eſſe cognoſcens conſortio viri quem diligebat, noluit defraudari. Iterùm accipe, Non cognitio mali malum eſt, ſed cũ actus implet malitiam. Non enim ſtatim qui nouit malum, quod malum eſt, facit: ſed qui quod malum eſſe nouit, operatur. Incentiuum autem ad operandum quod malum eſt, aut iracundia, aut cupiditas eſſe conſue-

A uit. Nec ſtatim neceſſe eſt vt habens ſcientiam mali, faciat quod improbum nouit, niſi aut iracundia aut cupiditate vincatur. Vnde quod diximus incentiuum peccandi, vel ira vel cupiditas eſt, vel plerúmque formido, licet ex formidine oriatur cupiditas, dum vnuſquiſque vult vitare quod metuit. Et ideò rectè iracundiam & cupiditatem duorum reliquorum poſuimus incētiua vitiorum. Conſideremus igitur verùm Eua his ad vitium ſtimulis incitata ſit. Sed neque iraſcebatur marito, neq; cupiditate victa eſt: in ſecundo duntaxat errat, vt edendum viro daret quod iam ipſa guſtauerat. Primò fuerat cupiditas auctor erroris vt ipſa ederet, ſequentiſque fuit cauſſa pecati. Quod enim iam guſtauerat, deſiderare B non poterat: & guſtando, mali fuerat ſcientiam conſecuta. Malum igitur quod aduerterat, in virum deriuare non debuit, neque coniugem proprium præuaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur prudenſque peccauit, & ſciens virum in ſuum traxit errorem. Alioquin inuenietur falſus eſſe de ligno ſcientiæ boni & mali ſermo, ſi etiam poſteaquam de ea arbore manducauit, ſciẽtiam mali habere non potuit. Quod ſi verus eſt ſermo, cupiditatis vtique cauſam habere non potuit: licet plerique ſic excuſandam putent, quòd diligens virum, ab eo timuerit ſeparari, & hanc cauſam cupiditatis prætendant, quòd eſſe voluerit cum marito. C

Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliunde, pertractatur.

CAP. VII.

ITerùm alia quæſtio ſubrepit, vnde mors acciderit Adæ, vtrùm a natura ligni eiuſmodi, an verò a Deo. Si naturæ ligni hoc adſcribimus, videtur ligni huius fructus viuificanti inſufflationi Dei præſtare, ſiquidẽ quem viuificauerat inſufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut ſi Deum operatorem mortis eſſe memoramus, dicunt quòd gemina eum opinione accuſemus: quòd aut ita immitis, vt noluerit ignoſcere, cùm poſſet: D aut ſi agnoſcere non potuerit, videatur infirmus. Videamus igitur quomodo diluendum ſit. Niſi fallor, mortis cauſa inobedientia fuit: & ideò homo ipſe ſibi mortis eſt cauſa, non habens Deum ſuæ mortis auctorem. Neque enim ſi Medicus præſcripſerit ægrotanti à quibus (*Rom. 5.*) videantur cauendum, atque ille ab interdictis non putauerit abſtinendum, cauſa ei mortis eſt medicus: (*Sap. 1.*) ſed vtiq; ipſe ſibi reus mortis eſt propriæ. Itaque Deus quaſi bonus medicus prohibuit ne Adam nocitura guſtaret. Iterùm accipe: Scire bonum melius eſt, quam neſcire: & ei qui bonum ſciat, pulchrum eſt ſcire etiam quod malum eſt, vt ſciat prauum vitare, & vt prudens ſubeat cuſtodia E cautionem. Rurſus autem non ſatis eſt hoc ſolùm ſcire quod malum eſt, ne quomodo malum ſcias, ſcientia boni incipias defraudari. Pulchrius eſt igitur vt vtrúmque nouimus, vt & quia ſcimus bonum, fugiamus quod malum eſt: & ex eo quòd cognoſcimus malum, boni gratiam præferamus. Sed ita debes vtrúmque ſcire, vt profundè noueris, & quod noueris exequaris, actúſq; ſcientiæ congruat. (*Matth. 10.*) Alioquin tolerabiliorem ſcriptura iudicat eum qui vtrúmque neſciat, quàm qui perfunctoriè vtrúmque cognouit. Grauat enim ſcire, quod vel exequi vel vitare non velis, & non poſſis. Grauat enim ſcire, ſine vſu atque opere cognitionis profundæ. Deniq; obeſt F ad exiſtimationem medico ſcire quid proſit, & quid noceat ægro, niſi cognitione ea quemadmodum oportet vtatur: & ideo non eſt cognitio bona, niſi ea vtaris vt oportet. Item accipe: Non fruſtra lignum ſcientiæ boni & mali productum eſt in medio paradiſi: & ſi cuicunque bonum productum eſſet, ſuperflua interdictio. Sed neque fruſtra factum eſt, neque alij niſi homini factum eſt, qui mandatum accepit, vt non ſolo eo, ſed eo cum cæteris vteretur. Nam ſi multa diſcutias, complura reperies, & planè innumera, quæ ei qui vti neſciat, poſſint nocere. Nec ipſas diuitias inuenies fructuoſas, ſi habens diues ſubſidia largitatis, neget alimenta pauperibus, excludat inopem ſubſidio deſtitutum, aliena extorqueat, quia præualet poteſtate. Pulchritudo ipſa, & gratior corporis forma frequenter in vitium quàm de-

formitas trahit. Numquid igitur quiſquam deformiores quàm pulchriores filios habere deſiderat, & inopes potiùs liberos ſuos cupit eſſe quàm diuites? Plura ſunt huiuſmodi quæ non ad † imprudentiam largientis referenda ſunt; ſed malè vtentis errorem. Et ideo vtentem accuſandum potius quàm donantem.

al. impudentiam.

Refelluntur quæſtiones de præſcientia Dei circa præuaricationem Adæ, & opinionum boni & mali.

CAP. VIII.

ITerum quæſtio: Sciebat præuaricaturum Deus Adam mandata ſua, an neſciebat? Si neſciebat, non eſt ita diuinæ poteſtatis aſſertio: ſi autem ſciebat, & nihilominus ſciens negligenda mandaunt, non eſt Dei aliquid ſuperfluum præcipere. Superfluum autem præcepit protoplaſto illi Adæ, quod eum nouerat minimè ſeruaturum: nihil autem Deus ſuperfluum facit, ergo oon eſt ſcriptura ex Deo. Hoc enim obiiciunt, qui vetus non recipiunt teſtamentum, & has interſerunt quæſtiones. Verùm hi ſua ſententia & opinione vincendi ſunt. Cùm enim noui teſtamenti non refutant fidem, exemplo ſunt arguendi vt vetus credant: quoniam cùm ſibi diuina præcepta & facta conueniant, vnius auctoris teſtamentum vtrúmque liquet eſſe credendum. Diſcant igitur non ſuperfluum, non iniuſtum etiam præuaricaturo præſcriptum eſſe mandatū. Nam & ipſe Dominus Ieſus elegit Iudam, quem proditorem ſciebat. Quem ſi per imprudentiam electum putent, diuinæ derogant poteſtati. Sed hoc æſtimare non poſſunt, cùm ſcriptura dicat, *Quia ſciebat Ieſus quis eum proditurus eſſet.* Conticeſcant igitur repugnatores iſti veteris teſtamenti. Sed quoniam etiam gentibus, ſi fortè iſtud obiecerint, reſpondendum videtur, qui exemplum non recipiunt, rationem exigunt: accipiant etiam ipſi qua ratione Dei filius vel præuaricaturo mandauerit, vel elegerit proditurū. Venerat Dominus Ieſus omnes ſaluos facere peccatores. etiam circa impios oſtendere ſuam debuit voluntatem. Et ideo nec proditurum debuit præterire, vt aduerterent omnes quod in electione etiam proditoris ſui, ſeruandorum omnium inſigne prætendit, nec in eo Ieſus eſt vel Adam quia mandatum accepit, vel Iudas quia electus eſt. Non enim neceſſitatem Deus, vel illi præuaricationis, vel huic proditionis impoſuit, quia vterque ſi quod acceperat, cuſtodiſſet, à peccato abſtinere potuiſſet. Denique nec Iudæos omnes credituros ſciebat, & tamen ait, *Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Ergo non in mandanto culpa eſt, ſed in præuaricante peccatum eſt. Et quod in Deo fuit, oſtendit omnibus quòd omnes voluit liberare. Nec tamen dico quia præuaricationem neſciebat futuram. Immò quia ſciebat aſſero, ſed non ideo pereuntis proditoris inuidiam in ſe debuit deriuare, vt adſcriberetur, Deo quòd vterque ſit lapſus. Nunc autem vterque redarguitur, atque recõuincitur: quia & ille mandatum ne laberetur accepit, & hic etiam in apoſtolatus munus adſcitus eſt, vt vel beneficio Dei reuocaretur à proditionis affectu. ſimul vt dum alij reuincuntur, prodeſſet omnibus. Non enim conſiſteret peccatum, ſi interdictio non fuiſſet. Non conſiſtente autem peccato, non ſolùm malitia, ſed etiam virtus fortaſſe non eſſet: quæ niſi aliqua malitiæ fuiſſent ſemina, vel ſubſiſtere vel eminere non poſſet. Quid eſt enim peccatum, niſi præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cæleſtibus iudicamus, ſed cùm eſſet Dei verbum, opiniones quædam nobis boni & mali pullulârunt, dum id quod malum eſt, naturaliter intelligimus eſſe vitandum: & id quod bonum eſt, naturaliter nobis intelligimus eſſe præceptum. In eo igitur vocem Domini videmur audire, quod alia interdicat, alia præcipiat. Et ideo ſi quis nõ obediens illis quæ ſemel à Deo præcepta credimus, pœnæ obnoxius æſtimatur: Dei autem præceptum non quaſi in tabulis lapideis atramento legimus inſcriptum, ſed cordibus noſtris tenemus impreſſum, ſpiritu Dei viui. Ergo opinio noſtra ipſa ſibi legem facit. Si enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt; eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcri-

Matth. 10. & Ioan. 6. Ioan. 13.

1. Tim. 2.

Matth. 15. 1. Tim. 2.

Lib. 2. ſent. diſt. 25. §. poſt hæc videndum.

1. Cor. 3. Rom. 2.

G ptum in cordibus ſuis. Opinio igitur humana ſibi tanquam Dei lex eſt. Iterum hinc aliam faciunt quæſtionē, vt ad vicem mandati eius quod diximus in hominis opinione conſiſtere, hanc ipſam opinionem impreſſam à Deo nobis tanquā præſcriptū diuinæ legis accuſent. Nouerat, inquiunt, hominem peccaturum qui creauit eum, & has opiniones boni & mali impreſſit, an non nouerat? vt ſi dixeris quia non nouerat, alienum à maieſtate Dei ſentias; ſi autem dixeris quia ſciens Deus peccaturū hominem, communes tamen opiniones ei boni & mali impreſſit, vt propter admixtionem malorum vitæ perpetuitatem ſeruare non poſſet: ſicut in illo non præſagum H futuri, ita in hoc non bonum Deum ſignificare videaris. Atque hinc argumentantur quia non eſt creatura hominis a Deo facta. Nam ſicut ſuprà oſtendimus eos dicere quod non eſt mandatum Dei, ſic & hîc dicunt: Non ergo creatura hominis à Deo. quia Deus malum non facit. Homo autem opinionem accepit mali, dum à malis precipitur abſtinere. Hoc autem genere alium bonū Deum, alium operatorem hominis conantur aſſerere. Quibus reſpondendum eſt illicò ſecundùm opinionem ſuam. Si enim hominem nolunt à Deo factum, quia peccator eſt homo, & hoc refugiunt, ne bonus Deus peccatorem feciſſe videatur, quia non putant bonum qui fecerit pecca- I torem: dicant vtrùm operatorem hominis à Deo factum putent. Si enim à Deo factus eſt ille (vt dicunt) operator hominis, qoomodo bonus Deus operatorem mali fecit? Vtiq; non bonus. Nā qui peccatorem facit non bonus, cauendum ne grauius ſit operatorem peccatoris feciſſe. Debuit enim boous Deus prohibere natiuitatem eius, qui peccati ſubſtantiam habebat inducere. Quod ſi dicunt non eſſe genitum operatorem mali, requirendum vtrùm bonus Deus potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit? Si enim non potuit, infirmus: ſi potuit, & non fecit, non bonus. Ergo ſi ſibi iſta oon congruunt, nec ſuæ ſibi hæreticorum K conueniunt opiniones, requiramus ne forte rationis fuerit, qua cauſa Deus ſiue geniti ſiue non geniti illius operatoris † ſiuerit malitiam introire in hūc mundum, cùm poſſit inhibere. Itaque ſeruātes vnum & eundem Deum bonum atque operatorem, id ſi poſſumus adſtruamus, quod gratiæ † vtique conueniat, nec accuſationis eorum declinemus inuidiam, qui ita dicunt, Quomodo bonus Deus qui non ſolū paſſus eſt introire in hunc mundum malitiam, ſed etiam in tantam confuſionem venire permiſit? Verùm hæc accuſatio tunc locum haberet, ſi ita animæ vim & intima ſecreta mentis inficeret, vt nullo pacto poſſet aboleri, & immedicabilium vulnerum mē- L ti atque animæ noſtræ virus inſideret: eſſet enim aptior huius querelæ locus, quòd eum omnia poſſit Deus, hominem tamen perire ſit paſſus. Verùm cum Deus noſtri miſericors reſpuēdi erroris remedia reſeruauerit, abolēdique omnis cõtagij nõ aboleuerit facultatem, quomodo irrationabile vel iniuſtum eſt, ſi permiſit noſtrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ, vt fœneratior poſtea gratiæ per pœnitentiam delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis ſuæ conſcius quod tam facilè à diuinorum mādatorum ſerie deuiando trepidauerit, tanquam clauum animæ fluctuātis mādata cæleſtia timeret amittere, diuinæ miſericordię M plus tribuens quòd recepit amiſſum, & ſibi aliquid vſurpans gratiæ quod † reuertatur.

al. ſi genit.
al. vtriq.
al. reuertit.

Cur Deus in cibo præceptum dederit, & cur addiderit pœnam Morte moriemini. CAP. IX.

NVnc quæ ſit illa ratio conſideremus, quid ſit iſtud quod cùm mandatum daret homini de illa admirabili beatique vita præſcribens, ne contrà faciens morte moreretur, de manducando & non manducando putauerit eſſe mandandum. Sunt enim qui putant nequaquam mandatum iſtud conuenire cæli & terræ atque omnium creatori: nequaquam dignum incolis paradiſi. eò quòd illa vita ſimilis angelorum ſit. Et ideo: non terrenum & corruptibilem hunc cibum eſui fuiſſe poſſumus æſtimare, quia qui non bibunt, neque mandu-

Matth. 22. 1. Cor. 8. Matth. 15.

manducant, erunt ſicut angeli in cælo. Cùm igitur in cibo neque præmium ſit, quia eſca nos non commendat Deo: neque magnum periculum ſit, quia non quod intrat in os, coinquinat hominẽ, ſed quod exit de ore: videtur ſine dubio indignum, à tanto auctore præceptoni, niſi hunc cibum ad illud propheticum referas, quod pro magno præmio Dominus de ſanctis pollicetur ſuis: *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt, vos autem eſurietis.* Hic eſt enim cibus in quo vita definitur æterna, quo quiſquis fuerit defraudatus, morte morietur. Quandoquidem panis viuus atque cæleſtis ipſe Dominus eſt, qui vitã dat huic mundo. Vnde & ipſe ait, *Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam æternam* Erat ergo panis aliquis de quo præſcripſerat edendum paradiſi incolis. Quis ille. Accipe quem dicat: *Panem* (inquit) *angelorum manducauit homo.* Eſt enim bonus panis, ſi facias voluntatem Dei. Vis ſcire quia bonus panis. Ipſe filius manducat hunc panem, de quo ait, *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei, qui in cælis eſt.* Iterum videamus qua ratione Dominus Deus Adæ dixerit, *Morte moriemini*: quid interſit, verùm aliquis dicat, Moriemini: an addat: Morte moriemini. Oſtendere enim debemus nihil ſuperfluum in Dei eſſe mandato. Itaque hoc arbitror, quòm duo ſibi ſint contraria, mors & vita; ſecundùm ſimplicem ſermonem a vita viuere dicimus, a morte mori. Si autem geminare velis, vtrumque, quia vita vitam facit, dicitur, Vita viuit: ſicut habes in lege. Et quia mors mortem facit, dicitur, Morte morietur. Non eſt autem ſuperflua iſta geminatio: eſt enim vita ad mortem, & eſt mors ad vitam: quia quis & dum viuit moritur, & dum moritur viuit. Fiūt ergo quatuor diſtinctiones, vita viuere, morte mori, morti viuere, vitæ mori. Quùm igitur hæc ita ſe habeant, vſus & conſuetudinis præiudicium debemus excludere, quia vſus hoc habet: vt communiter dicatur viuere & qui vitæ viuit, & qui morti viuit: & cõmuniter dicatur mori vel ille qui morti moritur, vel ille qui vitæ moritur. Itaque ex quatuor illis duo ſignificat, vt dicat viuentem viuere, nec melius deterióſque diſtinguat, & dicat morientem mori, nec inter malam & bonam mortem videatur eſſe diſcretio. Nã indiſcreta quædam vita ſignificatur, qualis irrationabiliũ aut etiam paruulorum, & indiſcreta mors ęquè ſequeſtratio. Igitur vſu communi quid ſit vita viuere, & quid ſit morte mori, & quid ſit viuere morti, & mori vitæ, cõſideremus. Puto enim ſecundùm ſcripturas, quia vita viuere admirabilem quandam illam vitam, beatamque ſignificet, & hunc viuendi vſum ſpirandique munus cum beatæ vitæ gratia velut coniunctum, & quadam participatione permanentem demonſtrare videatur. Hoc eſt enim vita viuere, virtute viuere, beatæ vitæ actus habere in iſtius corporis vita. Contra autem morte mori, quid eſt aliud, niſi cum morte corporis deformitatem ſignificare morientis, cuius & caro communi viuendi munere defraudetur, & anima vitæ æternæ vſum habere non poſſit? Eſt etiam qui vitæ moritur, vt qui viuit corpore, ſed actu moritur ſuo: quales illi ſunt, de quibus ait Propheta, *Deſcendunt in infernum viuentes.* Et illa de qua Apoſtolus dicit, *Quoniam viuens mortua eſt.* Quartum ſupereſt, quòd ſunt qui etiam morte viuunt, vt martyres ſancti, qui vtique moriuntur vt viuant. Moritur caro, ſed viuit gratia mortuorum. Ergo abſit à nobis vt particeps mortis viuamus, ſed contrà participes vitæ moriamur. Sanctus enim nec vitæ iſtius ſe vult eſſe participem, qui ait, *Cupio diſſolui, & cum Chriſto eſſe:* multo enim melius. Et alius, *Heu me, quod incolatus meus prolongatus eſt!* Dolens vtique cùm conſortia vitæ ſperet æternæ, iſtius vitæ fragilitate ſe contineri. Et ideo poſſum econtrario dicere, quia etſi vita viuere bonum eſt, vitæ tamen viuere ambiguum ſit. Poteſt enim dici quis vitæ viuere, hoc eſt, vitæ æternæ iſtius vita corporis militare. Poſt etiam dici vitæ viuere, hoc eſt, vel quemcumque vel ſanctum iſtius vitæ habere deſideriũ corporalis. Vt verbi gratia, ſi quis ideo honeſtè putet eſſe viuendum, vt is longæuitatem vitæ bonis actibus conſequatur, quales plerique infirmiores ſunt quos hæc

Eſai. 65. Ioan. 6. Pſal. 77. Ioan. 4. Exod. 21. Ezech. 18. Pſal. 54. 1. Tim. 2. Philip. 1. Pſal. 119.

A vita delectat. Sicut ergo vitæ viuere quid ſit accepimus, quid ſit morti mori accipiamus, vel morti viuere. Poſſunt enim eſſe qui moriantur morti, & qui viuant vitæ. Nam qui non ita viuit, vt ſecundùm mortem animæ ſuæ viuat, is morti moritur, quia non eſt obnoxius morti, id eſt, nexus cum ærumnoſæ mortis amiſit, non conſtringitur vinculis mortis æternæ. Mortuus eſt morti, hoc eſt, mortuus eſt peccato, mortuus eſt pœnæ. Cui contrarium eſt pœnæ viuere, hoc eſt, quando quis viuit ad pœnam, viuit ad mortem. Qui autẽ moritur ad pœnam, moritur ad mortem. Eſt etiam qui in hac vita poſitus moriatur ad vitam, ſicut ille qui ait. *Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus.* B Peccato enim mortuus eſt, Deo viuit, hoc eſt mors in eo mortua eſt, ſed vita viuit, qui eſt Dominus Ieſus. Ergo bona vita eorum qui Deo viuunt, mala vita eorum qui peccato viuunt. Eſt etiam media vita, vt animantium cæterorum, ſicut habes ſcriptum: *Producat terra animam viuentem ſecundùm genus.* Et vita etiam mortuorum, vt Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, quia Deus mortuorum non eſt, ſed viuorum. Sunt etiam quibus cõmunitas eſt quędam mortis & vitę de quibus ait Apoſtolus, dicens, *Si enim mortui eſtis, & conuiuetis.* Si enim complantati, inquit, ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: ſcientes quia vetus homo noſter ſimul confixus C eſt cruci, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Sicut autem figuras multas vitæ dicimus, ita etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala, ſecundùm illud, *Anima quæ peccat, ipſa morietur.* Dicitur & mors communiter, ſicut habes verbi gratia, *Abraham vixit tot annos, & mortuus eſt appoſitus eſt ad populum ſuum.* Dicitur etiam mors per baptiſmatis ſacramentum, ſicut habes. *Conſepulti ſumus cùm illo per baptiſmum in mortẽ.* Et alibi *Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus etiam quòd ſimul viuemus cum illo.* Vides quia hæc mors quidem appellatione dicatur, ſed vita ſit noſtra.

Galat. 2. Geneſ. 1. Luc. 20. Ezech. 18. Geneſ. 25. Rom. 6. Ibidem.

D **Et dixit Dominus Deus, Non eſt bonũ ſolum eſſe hominem: faciamus ei adiutorem ſimilem ſibi. Et finxit Deus adhuc de terra omnes beſtias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Et omne quodcũque vocauit ipſum Adam animã viuam, hoc eſt nomen eius. Et impoſuit Adã nomina omnibus pecoribus, & omnibus volatilibus cęli, & omnibus beſtiis agri. Adæ verò nõ eſt inuẽtus adiutor ſimilis illi. Et immiſit Deus ſoporẽ in Adam, & obdormiuit: & E ſumpſit vnam coſtã de latere eius, & repleuit locum eius in carne. Et ædificauit Dominus Deus coſtã quã ſumpſit de Adam, in mulierẽ: & adducit eam ad Adam. Et dixit Adam, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur mulier, quia de viro ſuo ſumpta eſt. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adherebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Et erant ambo nudi, Adam & mulier eius: & non erubeſcebant.** F

Agitur de formatione mulieris: & ſoluuntur dubia circa id emergentia.

CAP. X.

ITem alia quæſtio, quia dixit Dominus, *Non eſt bonum ſolum eſſe hominem.* Primo omnium cognoſce, quia in ſuperioribus, vbi hominem finxit Deus de limo terræ non addidit. Et vidit Deus quia bonum eſt, quemadmodum in ſingulis operibus ſuis Nam ſi dixiſſet illic bonum eſſe quia homo factus eſt, inueniretur hoc eſſe contrarium, vt hic non eſſe bonum diceret, cùm in ſuperioribus bonum eſſe dixiſſet. Sed hoc ibi cognoſce, vbi ſolum Adam fecit. Cęterum vbi communiter com-

prehendit & virum & mulierem factos, licet neque ibi quidem dixerit ſpecialiter: tamen quia poſtea habes, Vidit Deus omnia quæ fecit & ecce erant bona valdè; euidenter declaratur bonũ eſſe quod & vir ſit factus, & mulier. Sed ex hac quæſtione alia queſtio rurſus emergit. Quomodo enim quando ſolus factus eſt Adam, non dictũ eſt bonum eſſe factum Adam: quando autẽ mulier ex eo facta eſt, tunc eſſe bona omnia comprehenſum eſt? Licet illic omnem laudauerit creaturam, & vniuerſitatis creatio ſi probata, quoniam in homine † creaturæ prædicata communitas eſt: tamen non videtur otioſum, qua ratione vbi ſolus factus eſt Adam, nõ ſolùm nequaquam prædicatio boni complacito operi adiecta ſit, ſed etiam dictum ſit bonum eſſe ſolum hominem, cùm ſciamus quod antequam fieret mulier, non errauerit Adam: poſtea verò quam mulier eſt facta, prior diuinum præuaricata mandatum, etiam virum ſuum traxerit in errorem, & incentiuum eius extiterit. Si igitur viro culpæ auctor eſt mulier, quemadmodum pro bono videtur adiecta? Verùm ſi conſideres quia Deo vniuerſitatis eſt cura, inuenies plus placere Domino debuiſſe id in quo eſſet cauſa vniuerſitatis, quàm condemnandum fuiſſe illud, in quo eſſet cauſa peccati. Et ideo quia ex viro ſolo non poterat humani eſſe generis propagatio, pronunciauit Dominus non eſſe bonum ſolum hominem. Maluit enim Deus plures eſſe quos ſaluos facere poſſet, & quibus donaret peccatum, quàm vnum ſolum Adam, qui liber eſſet à culpa. Denique quia idem vtriúſque auctor eſt operis, venit in hunc mundum vt ſaluos faceret peccatores. Poſtremò nec Cain parricidii reum priuſquam generaret filios, paſſus eſt interire. Ergo propter generationem ſucceſſionis humanæ debuit mulier adiici viro. Denique hoc ipſa verba declarant dicentis Dei, non bonum ſolum eſſe hominem. Nam etſi mulier prior peccatura erat, tamen redemptionem ſibi paritura, non debuit ab vſu diuinæ operationis excludi. Quamuis enim Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta & in præuaricatione fuerit: ſalua tamen, inquit, erit per filiorum generationem, inter quos generauit & Chriſtum. Nec illud otioſum, quod non de eadem terra de qua plaſmatus eſt Adam, ſed de ipſius Adę coſta facta ſit mulier, vt ſciremus vnam in viro & muliere corporis eſſe naturam, vnum fontem generis humani, ideo nõ duo à principio facti vir & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres, ſed primũ vir, deinde ex eo mulier. Vnam enim naturam volens hominum conſtituere Deus, ab vno principio creaturę huius incipiens, multarum & diſparium naturarum eripuit facultatẽ. *Faciamus* (inquit) *ei adiutorẽ ſimilẽ ſibi*. Adiutorem ad generationem conſtitutionis humanæ intelligimus. Et verè bonum adiutorium. Nam ſi pro meliore accipis adiutoriũ, maior quædã in cauſa generationis operatio mulieris reperitur: ſicut iſtius terræ, quę ſemina primò accepta, cohibẽdo paulatim fotu ſuo adoleſcere facit, & producit in ſegetem. In eo igitur adiutoriũ bonum mulieris: quamquam etiam inferior dicatur adiutor, vt & in vſu reperimus humano, quia dignitate potiores plerúmque adiutorem meriti inferioris adſciſcunt.

Geneſ. 1.

al. Nutu ræ.

S. Aug. l. 2. contra Iul. Pel.

1. Tim. 1.

1. Tim. 2.

33. q. 5. c. nec illud.

Quomodo animantia adducta fuerint ad Adam: & ſoporis in eum immiſſi expoſitio myſtica.

CAP. XI.

SPecta nunc cur Deus adhuc finxerit de terra omnes beſtias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxerit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Qua ratione hoc factũ eſt, cùm tantũmodo beſtias agri, & volatilia cęli ad Adã adduxerit Deus? Erãt enim pecora ſecundũ genus ſuũ. Denique habes infra: *Quia impoſuit Adã nomina omnibus pecoribus, & omnibus beſtiis agri. Adæ autem non eſt inuentus adiutor ſimilis illi*. Quæ igitur abſolutio eſt, niſi quia indomitæ beſtiæ, & volatilia cęli diuina poteſtate ad hominẽ deducantur. De pecoribus autem domitis congregandis & homo habuit poteſtatem. Itaque illud diuinæ operationis fuerit, hoc humanæ diligentię. Simul accipe qua

G cauſa omnia deducta ſint ad Adam: vt in omnibus videret ex vtróque ſexu ſubſtantiã conſtare naturæ, id eſt, ex maſculo & fœmina, & ipſe vſu exẽplóque cognoſceret neceſſarium ſibi cõſortium mulieris adiectum. *Et immiſit* (inquit) *Deus ſoporem in Adam, & obdormiuit*. Quis eſt iſte ſopor, niſi quia paulìſper ad coniugium copulandum cùm intendimus animum, veluti intentos oculos ad Dei regnum inclinare atque inflectere videmur ad quendam ſomnum iſtius mundi, & paulìſper obdormire diuinis, dum in ſæcularibus mundaniſque requieſcimus? Denique poſteaquam ſoporem immiſit in Adam, dormiuit, tunc *ædificauit Dominus Deus coſtam quã ſumpſit de Adã in mu-* H *lierẽ*. Bene *ædificauit* dixit, vbi de mulieris creatione loquebatur, quia in viro & muliere domus videtur quædam plena eſſe perfectio. Qui ſine vxore eſt, quaſi ſine domo ſit, ſic † experimur. Sicut enim vir publicis officiis, ita mulier domeſticis miniſteriis habilior æſtimatur. Conſidera quia ex corpore coſtam ſumpſit, non ex anima portionem: hoc eſt, non anima ex anima, ſed os de oſſibus, & carnem de carne. *Hæc vocabitur mulier*. Ergo cauſam humanæ generationis agnouimus. Sed quia pleroſque mouet qui diligentiùs intuentur, quomodo ſi vel primò magnũ munus Dei fuit circa homines, vt in para- I diſo homines collocarentur, vel poſtea magnorũ remuneratio videretur eſſe meritorum, vt ad paradiſum iuſtus vnuſquiſque rapiatur, dicuntur etiam beſtiæ, & pecora agri, & volatilia cæli in paradiſo fuiſſe. Vnde plerique paradiſum animã hominis eſſe voluerunt, in qua virtutum quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operandum, & ad cuſtodiendum paradiſum eſſe poſitum, hoc eſt, mentem hominis cuius virtus animam videtur excolere, nec ſolum excolere, ſed etiam cum excoluerit, cuſtodire. Beſtiæ autẽ agri, & volatilia cæli quę adducuntur ad Adam, noſtri irrationabiles motus ſunt, eo quod beſtiæ vel pecora, quædam diuerſæ ſint corpo- K ris paſſiones, vel turbulentiores, vel etiam languidiores. Volatilia autem cæli quid aliud æſtimamus, niſi inanes cogitationes, quæ velut volatilium more noſtram circumuolant animam, & huc atque illuc vario motu ſæpe traducunt? Propterea nullus inuentus eſt menti noſtræ ſimilis adiutor, niſi ſenſus, hoc eſt, αἴσθησις. Similẽ ſibi ſolam νοῦς noſter potuit inuenire. Sed fortè arguas, quia hęc quoque Deus in tali paradiſo locauit, hoc eſt, paſſiones corporis, & vanitatem quandam fluctuantiũ vel inanium cogitationum, quaſi ipſe noſtri fuerit auctor erroris. Conſidera quid dicat *Habete*, inquit, *poteſtatem piſcium maris, & volatilium cæli, & omnium repentium quæ repunt ſuper terram*. Vides quòd ille tibi tribuerit L poteſtatem, vt de omnibus iudicare tu debeas, ſingulorum genera iudicii tui ſobriã definitione diſcernere. Vocauit ad te omnia Deus, vt ſupra omnia mentem tuam eſſe cognoſceres. Cur quæ tibi ſimilia minimè reperiſti, adſcribere tibi & copulare voluiſti? Dedit tibi certè ſenſum quo vniuerſa cognoſceres, & de cognitis iudicares: meritóque de illo fœcundo paradiſi agro eiectus es, quia non potuiſti ſeruare mandatum. Sciebat enim Deus eſſe te fragilem, ſciebat iudicare non poſſe, ideo dixit quaſi fragilioribus, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*. Ergo quia ſciuit infirmum te eſſe ad iudicandum, voluit obedientem eſſe man- M dato, ideo præceptum poſuit. Quod ſi non præuaricatus eſſes, periculum incerti iudicii incidere nequiuiſſes. Itaque quoniam iudicare voluiſti, ideo addidit, *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis, vt ſciat bonum & malum*. Voluiſti tibi arrogare iudicium, ideo pœnam praui iudicii refutare non debes. Poſuit tamen te contra paradiſum, ne memoriam eius poſſis abolere. Denique iuſti in paradiſum ſæpe rapiunt, ſicut & Paulus raptus eſt in paradiſum, & audiuit verba ineffabilia. Et tu ſi à primo cælo ad ſecundum, à ſecundo ad tertium mentis tuæ vigore rapiaris, hoc eſt, quòd primum vnuſquiſque homo eſt corporalis, ſecundo animalis, tertio ſpiritalis: ſi ita rapiaris ad tertium cælum, vt videas fulgorem gratiæ ſpiritalis (*Animalis*, enim *homo quæ ſunt ſpiritus Dei neſcit*: & ideo tertii cæli aſcenſio tibi eſt neceſſaria, vt rapiaris in paradiſum:)

al. Habo ſtur.

Philo in lib. de mundi opificio.

Gen. 1.

Matth. 7.

Gen. 3.

2. Cor. 12.

1. Cor. 2.

ſapientis iam ſine periculo, vt poſſis diiudicare omnia, quia ſpiritalis diiudicat omnia, ipſe autem à nemine diiudicatur. (*Ibidem.*) Et fortaſſe quaſi adhuc fragilis, audies verba ineſtabilia quæ non licet homini loqui: & tunc quod acceperis reſeruato, & quod audieris cuſtodito. Paulus Apoſtolus cuſtodiebat ne laberetur, vel alios certè faceret errare. Aut fortaſſe ideo dixit Paulus, quæ non licet homini loqui, quia erat adhuc in corpore conſtitutus, hoc eſt, videbat iſtius corporis paſſiones, videbat legem carnis ſuæ repugnantem legi mentis ſuæ. (*2. Cor. 12. Rom. 7.*) Hoc enim malo intelligi, ne videamur quendam adhuc futuri periculi iactare errorem. † Si enim vel propter hanc vitam ſecuritas, vt nullos præuaricationis poſt hanc futuræ laqueos formidemus: ergo quicunque fuerit in paradiſo aſenſione virtutis, audiet myſteria Dei arcana illa atque ſecreta, audiet dicentem Dominum tanquam latroni illi à ſcelere ad confeſſionem, & ad fidem à latrocinio reuertenti: *Hodie mecum eris in paradiſo.* (*S. Aug. l. 2. contra Iul. Pel. al. Sic.* — *Luc. 23.*)

Geneſis Cap. III.

SErpens autem erat ſapientior omnium beſtiarũ quę erant ſuper terrã, quas fecit Dominus Deus. Et dixit ſerpens mulieri, Quid† itaq; dixit De⁹, ne edatis ab omni ligno quod eſt in paradiſo? (*al. vtique*) Et dixit mulier ſerpẽti, Ex omni ligno paradiſi mãducabimus: de fructu autẽ ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Nõ mãducabitis ex eo, neque tãgetis ex eo, vt nõ moriamini. Et dixit ſerpẽs mulieri, Non morte moriemini. Scit enim Deus quia quacunque die manducaueritis ex eo, adaperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Et vidit mulier quia bonũ eſt lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & ſpecioſum ad intuendũ: & accipiẽs mulier de fructu eius manducauit, & dedit viro ſuo ſimul, & manducauerunt ambo. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent. Et aſſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſuccinctoria.

De ſerpentis ſapientia qualis fuerit: quomodo is mulierem inuaſerit. qualis eius reſponſio: & circa eam digreditur.

CAP. XII.

S*Erpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum quæ erant ſuper terram, quas fecit Dominus Deus.* Cum dicit ſapientiorem ſerpentem, intelligis quem loquatur, id eſt, illum aduerſarium noſtrum, qui tamen habet huius ſapientiã mundi. (*S. Aug. li. 2. contra Iul. Pelag.*) Sed & voluptas atque delectatio bene ſapiens dicitur, quia huius carnis appellatur ſapientia, ſicut habes *Quia ſapientia carnis inimica eſt Deo.* (*Rhom. 8.*) Et ad exquirenda, delectationum genera aſtuti ſunt, qui appetentes ſunt voluptatum. Siue ergo delectationem intelligas, quædam eſt diuino aduerſa mandato, & inimica ſenſibus noſtris. Vnde ſanctus Paulus ait, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* (*Rom. 7.*) Si autem ad diabolum referas, vetus inimicus eſt generis humani. (*Sap. 2. Gen. 2.*) Quæ autem cauſa inimiciarum niſi inuidia? Sicut Salomon ait. *Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Inuidiæ autem cauſa beatitudo hominis in paradiſo poſiti, & ideò quoniam ipſe diabolus acceptam gratiam tenere non potuit, inuidit homini, eò quòd figuratus è limo, vt incola paradiſi eſſet, electus eſt. Conſiderabat enim diabolus quòd ipſe qui fuerat ſuperioris naturæ, in hæc ſæcularia & mũdana ceciderat, homo autem inferioris naturæ ſperabat æterna. (*Ezech. 28.*) Hoc eſt ergo quod inuidet, dicens, Iſte inferior adipiſcetur quod ego ſeruare nõ potui? (*Eſai. 14.*) Iſte de terris migrabit ad cælum, cùm ego de cælo lapſus in terram ſim? (*Gen. 2.*) Multas vias habeo quibus hominem decipere poſſim: de limo factus eſt, terra ei mater eſt, corruptibilibus inuo- (*Sap. 7.*) lutus eſt. Etſi anima ſuperioris naturæ, tamen & ipſa lapſui poteſt eſſe obnoxia, in corporis carcere conſtituta, quando ego lapſum vitare non potui. Eſt igitur via prima, vt decipiatur, dum conditione ſua maiora deſiderat. Hic enim quidẽ conatus eſt induſtriæ. Deinde carnis eſt, quod non habeat, deſiderare. Poſtremò in quo videor ego omnibus eſſe ſapientior, niſi circumſcribam hominem & verſutia & fraude contendam? Itaque machinatus eſt vt nõ primò Adam adoriretur, ſed Adam per mulierem circumſcribere conaretur. Non adorſus eſt enim qui coram acceperat cæleſte mãdatum, ſed eam adorſus eſt quę à viro didicerat, non à Deo quid obſeruaret, acceperat. Neque enim habes quia mulieri dixit Deus, ſed quia Adæ dixit: & ideo per Adam cognouiſſe mulier æſtimanda eſt. Cognoſcens igitur hoc loco tentamenti genus, plurima etiam aliis locis tentamenti genera reperies. Alia ſunt per principem iſtius mundi, qui quædam venena ſapientiæ in hunc mundum euomuit, vt vera putarent homines eſſe quæ falſa ſunt, & ſpecie quadam hominum caperetur affectus. (*Ioan. 42. 2. Cor. 11.*) Nõ enim ſemper quaſi apertus hoſtis ingreditur, ſed ſunt quædam poteſtates quæ amorem ſimulent, gratiamque prætendant, vt paulatim cogitationibus noſtris venenum ſuæ iniquitatis infundant, à quibus oriuntur illa peccata, quæ vel ex delectatione, vel ex quadam mentis facilitate naſcuntur. Sunt etiam aliæ poteſtates quæ veluti colluctãtur nobiſcum. Vnde Apoſtolus ait, *Quia non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, & rectores huius mundi tenebrarum harum, aduerſus nequitiam ſpiritalium, quæ ſunt in cæleſtibus.* (*Epheſ. 6. 1. Cor. 9.*) Volunt enim hae quadam contentione nos frangere; & veluti quoddam animæ noſtræ corpus eludere. (*Pſal. 77.*) Vnde & Paulus quaſi bonus athleta non ſolum ictus aduerſantiũ poteſtatum vitare cognouerat, verùm etiam aduerſantes ferire. Vnde & ait, *Primò pugno, non vt aëra cædens.* (*Matth. 12*) Et ideo quaſi bonus athleta ad coronam meruit peruenire. Ergo multiplicia tentamenta ſunt diaboli. Et ideò bilinguis ſerpens habetur atque lethalis, eo quod diaboli miniſter aliud lingua loquatur, aliud corde meditetur. Sunt & alii miniſtri, qui & cordis & vocis ſuæ infectas veneno veluti verborum ſuorum iactant ſagittas, quibus Dominus ait, *Generatio viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Et dixit ſerpens mulieri, Quid vtique dixit Deus, ne edatis ex omni ligno quod eſt in paradiſo? Et dixit mulier ſerpenti, Ex omni ligno paradiſi manducabimus, de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt non moriamini.* (*Gen. 2.*) Cùm audieris ſapientiorem beſtiis omnibus eſſe ſerpentem, hic eius iam quære verſutiam. Simulat ſe verba Dei dicere, & proprios intexit dolos. Cũ enim dixiſſet Deus, *Ex omni ligno quod eſt in paradiſo, edetis ad eſcam: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis: qua die autem manducabitis ex eo, morte moriemini:* ſerpens quaſi interrogans mulierem, cùm dixiſſet Deus, Ex omni ligno quod eſt in paradiſo edetis: de ligno autem vno non edetis; inſeruit mendaciũ vt diceret, *Ab omni ligno non edetis:* cum de vno tantùm ligno ſcientiæ boni & mali præceperit Deus non eſſe guſtandum. Qua ratione autem fefellerit, nihil mirum, quia iis qui aliquem circumſcribere conantur, conſuetudo eſt fallere. Non eſt igitur interrogatio otioſa ſerpentis. Sed vt ſcias in mandato nullum vitium eſſe potuiſſe, reſpondit mulier, & ait: *Ex omni ligno paradiſi manducabimus, de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt non moriamini.* In mandato quidẽ nullum vitiũ eſt, ſed in relatione mandati. Etenim quatenus præſens lectio docet, diſcimus nihil vel cautionis gratia iungere nos debere mandato. Si quid enim vel addas vel detrahas, præuaricatio quædam videtur eſſe mandati. Pura enim & ſimplex mandati forma ſeruanda, vel teſtimonii ſeries intimanda eſt. (*3. qu. 9. c. pura.*) Plerúmque teſtis dum aliquid ad ſeriem geſtorum ex ſuo adiicit, totam teſtimonii fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur vel quod bonum videtur addendum eſt. Namque hic quid offenſionis habet prima ſpecie quod addidit mulier, *Neque tangetis ex eo quicquam?* Tangetis enim

Deus non dixerat, ſed non edetis. Sed tamen lapſus incipit eſſe principium. Nam quæ addidit, vel ſuperfluum addidit, vel addendo de proprio, ſemiplenum intellexit Dei eſſe mandatum. Docet igitur nos præſentis ſeries lectionis, neque detrahere aliquid diuinis debere *Apoc. 2.* mandatis, neque addere. Nam ſi Ioannes hoc indicauit de ſuis ſcriptis, *Si quis appoſuerit* (inquit) *ad hæc, adiiciet in illum Deus plagas quæ ſcriptæ ſunt in libro iſto: & qui dempſerit de verbis huius prophetiæ huius, delebit Deus partem illius de libro vitæ*: quantò nihil diuinis mandatis eſt detrahendum? Hinc ergo cœpit præuaricatio prima eſſe mandati. Et pleriſque putant hoc vitium non eſſe mulieris, ſed Adæ fuiſſe: ita Adam dixiſſe mu- *Gen. 2.* lieri, dum eam vellet facere cautiorem vt adderet mandaſſe Deum, *Neque tangetis ex eo*. Habemus enim quia Adam, non Eua mandatum acceperit à Deo. Nondum enim mulier formata fuerat. Ipſa quidē verba Adæ quibus mulieri dixit formā ſeriémque mandati, non prodit lectio: ſed intelligimus per virum ad mulierē ſeriē tranſiſſe mādati. Viderint tamē alii quid ſentiant, mihi tamē *Eccleſ. 25.* videtur a muliere cœpiſſe vitium, inchoâſſe mēdacium. Nam etſi de duobus videatur incertum, tamen ſexus prodit qui priùs potuerit errare. Adde quia præiudicio *1. Tim. 2.* illa perſtringitur, cuius & poſtea prior error inuentus eſt. Viro enim mulier, non mulieri vir auctor erroris eſt. Vnde & Paulus ait; *Adam*, inquit, *non eſt deceptus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit*. I Nunc videamus vtrùm præter adiectionem quæ mandato eſt applicata, quod additum eſt, obfuiſſe videatur. Nam re vera ſi bonum eſt, *Neque tangetis ex eo*, & ad cautionem proficiebat, cur Deus hoc minimè interdixerit, immo non interdicēdo permiſiſſe videatur. Itaque vtrùmque quærendū, quia ratione nec permiſerit, nec interdixerit. Sunt enim qui dicant, qua ratione quod fecit videri non iuſſit & tangi? Verùm cùm in eo ligno audiens naturam fuiſſe ſcientiæ boni & mali, poteſt æſtimari quia noluit te malum tangere. Satis eſt enim nobis videre Satanam K ſicut fulgur de cælo cadentē, ſecundùm vocem Domini, & dantem eſcam non luminis, ſed noctis & tenebra- *Luc. 10.* rum filiis, quia ſcriptum eſt, *Dedit eum in eſcam populis Æthiopum*. Hoc igitur de eo dictum eſt, quod non *Pſal. 73.* mandauerit tangi. Quod autem non prohibuerit, quid intelligam, accipe. Sunt multa quæ noceant ſi ante voluerimus haurire, quàm quæ ſint illa cognoſcere. Nam & de cibis & potu plerúmque vſu venit. Quippe ſi id quod amarum eſt, ante cognoſcas, indies patientiam: & ſi intelligas illa quæ ſunt amara, prodeſſe, & indues tolerantiā, ne offendat amaritudo te repentina, & incipias reiicere profutura. Prodeſt ergo ante cognoſcere, vt ex eo quod cognoueris profuturum, nec amara faſtidias. L Sed hæc minus nocere poſſunt: illud quod magis, niſi prouideatur, nocere poſſit, aduerte. Gentilis quidam eſt, ad fidem tendit: cathecumenus eſt maiorem vult accipere doctrinæ & fidei plenitudinem, caueat ne dum vult diſcere, male diſcat, & diſcat à Photino, diſcat ab Ario, diſcat a Sabellio: nadat ſe huiuſmodi magiſtris quorū quædam eum teneat auctoritas: & inductus quadam magiſtrorum præſumptione, teneris ſenſibus impreſſa diiudicare non nouerit. Priùs igitur oculis mentis percipiat quid ſequatur, videat vbi vita ſit. Tangat denique diuinarum vitalia lectionum, vt nullo prauo offendatur interprete. Legit ille Sabellius, *Ego in patre,* *Ioan. 14.* *& pater in me*, & dicit vnam eſſe perſonam. Legit *1. Tim. 2.* Photinus, *Quia mediator Dei & hominum homo Chri-* M *ſtus Ieſus* Et alibi, *Quid me vultis occidere hominem?* *Ioan. 7.* Legit etiam Arius quia dixit. *Quoniam pater maior me* *Ioan. 14.* *eſt*. Legitur quidem manifeſtum, ſed qua ratione dictum ſit, debet ante pertractare ſecum, vt rationem dictorum poſſit aduertere. Ducitur quadam magi- *Leuit. 24.* ſtrorum auctoritate, ſed profuiſſet ei non quæſiſſe, quā *Matth. 5.* talem inueniſſe doctorem. Sed etiam gentilis ſi quis ſcripturas accipiat, legit, *Oculum pro oculo, dentem pro dente*. Legit etiam. *Si ſcandalizauerit te dextera tua, abſcinde illam*, non intelligit ſenſum, non aduertit diuini arcana ſermonis: peiùs labitur, quàm ſi non legiſſet. Et ideò docuit quemadmodum Dei verbum inueſtigare

G deberent, non perfunctoriè, non improuidè, ſed diligenter atque ſolicitè. *Quod erat*, inquit, *ab initio, quod* *1. Ioan. 1.* *audiuimus, & quod vidimus, oculis noſtris perſpeximus, & manus noſtræ perſcrutatæ ſunt de verbo vitæ: & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis*. Vides quod antè velut manibus quibuſdam perſcrutatus ſit Dei verbum; & poſtea annunciauerit: & ideo nihil Adæ & Euæ fortaſſe nocuiſſet verbum, ſi pertractantibus diligenter mentis quibuſdam manibus antè tetigiſſent. Infirmi enim pertractando; & diligentiùs requirendo, vniuſ- *al. Sententiam.* cuiſque rei quā nō intelligunt, poſſunt inueſtigare † naturam. Certe illi infirmi id lignum in quo ſcientiam mali eſſe cognouerant, antè, quemadmodum tangerent, *Ezech. 28.* debuerant perſcrutari. Nam & mali ſæpe nobis poteſt H prodeſſe cognitio. Et ideo diaboli fraudes vel in hac legimus lectione, vel in prophetia, vt diſcamus quemadmodum artes eius cauere poſſimus. Cognoſcenda ſunt enim tentamenta eius, non vt ſequamur, ſed vt docti inſtructique caueamus. Sunt qui hoc loco dubitationem habeant, cùm ex omni ligno dixerit Dominus Adæ, Comedes ex eo, vtrùm cum omni ligno etiam lignum ſcientiæ boni & mali dixerit eſſe manducandum: an verò de omni ligno, de ſolo autem ſcientię boni & mali dixerit non eſſe guſtandum. Qui ne id quidem putant inutilis eſſe rationis, quod quamuis noxia eſca huius ligni fuerit; I tamen ſi cum cæteris ederetur, noxia eſſe non poſſit: quandoquidem etiam antidotum theriacum de corpore ſerpentis confici ſolere dicatur, quod vtique virus corpuſque ſerpentis cùm ſolum ſumitur, nocet cùm admiſcetur aliis, ſanitati eſt & ſaluti. Scientia quoque boni & mali, ſi quis ſapiēter habeat, ſi quis vitæ ſemper intēdat, ſi quis cætera virtutum genera conſequatur, nequaquam inutilis æſtimatur. Hac igitur ratione pleriſque putauerunt poſſe etiam illud intelligi, vt videatur Deus id inhibuiſſe, ne abſque ceteris ſolum lignum ſcientiæ boni & mali guſtaret, non prohibuiſſe cum cæteris. Et hoc ideo K putant dictum, quia ait Deus ad Adam, *Quis tibi indicauit quod nudus es, niſi quia de ligno a quo præceperam tibi, ab hoc ſolo ne manducares, manducaſti?* *Gen. 3. inf.* Quod videretur dare aliquem interpretandi locum, niſi mulier in ſuperioribus dicente ſerpente, *Quid vtique dixit Deus, Ne edatis ab omni ligno quod eſt in paradiſo*: reſpondiſſet, *Ex omni ligno paradiſi, manducabimus: de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo*. In quo quamuis mulieris præuaricaturæ fides videatur infirmior, tamen non omnibus Adam ſpoliabo virtutibus, vt videatur in paradiſo nullam aſſecutus fuiſſe virtutem, nihil de cæteris guſtauiſſe lignis, priuſquam in culpam incidiſſet, quam fructus eſſet aliquos conſecutū. L Non ſpoliabo ergo Adam, ne genus humanum omne diſpoliem: quod innocens eſt antequā ſenſum accipiat ſcientiæ boni & mali. Neque enim otiosè dictum eſt, *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non intrabitis in regnum cælorum*. *Matth. 18.* Puer enim cùm maledicitur, non remaledicit: cùm percutitur, non repercutit; ambitionum & rapinarum tentamenta non nouit. Ergo verius puto, quòd ne cum aliis quidem fructibus lignum edendum hoc eſſe præcepit. Nam etſi bona ſcientia perfecto, imperfecto tamen inutilis eſt. Imperfectum auſim omnem hominem dicere, quando ipſe Paulus qua- *Philip. 3.* ſi imperfectus dicat, *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem ſi comprehendam*. Et ideo imperfectis dicit Dominus, *Nolite iudicare, vt non* *Matth. 7.* *iudicemini*. Ergo imperfecto inutilis ſcientia. Denique *peccatum neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces*. *Rom. 7.* Et infra, *Sine lege enim peccatum mortuum eſt*. Quid enim mihi proderat ſcire quod vitare non poteram? *Ibidem.* Quid mihi proderat ſcire, quod lex carnis meę impugnaret? Impugnatur Paulus & videt legem carnis ſuæ *S. Aug. 2. contra Iul. Pel.* repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuam ſe in lege peccati: nec de conſcientia ſua præſumit, ſed per Chriſti gratiam confidit ſe à mortis corpore liberandum: & tu quemquam opinaris ſcientem non poſſe peccare? Paulus dicit, *Non enim quod volo facio bonum, ſed quod nolo malum hoc ago*: *Rom. 7.* & tu arbitraris homini prodeſſe ſcientiam, quæ delictū augeat inuidiam: Eſto tamē

Google

vt perfectus peccare non poſſit. In Adam Deus omnes homines præuidebat, & ideo promiſcuè generi non conueniebat humano habere ſcientiam boni & mali, quam per carnis vitia, vt oportebat, exercere non poterat.

Quomodo tentamenta diaboli plena ſint mendacij, & de deceptione mulieris, & lapſu Adæ: quemadmodum etiam cognouerint ſe eſſe nudos, & ſuccinctoria ſibi fecerint, & quid ſignificent.

CAP. XIII.

Diſcamus igitur tentamenta diaboli plena eſſe mendacij; Vix enim vnum verum videtur ex iis quæ pollicitus eſt, reliqua falſa compoſuit. Sic enim habes, *Et dixit ſerpens mulier, Non morte morіemini.* Ecce vnum falſum: nam morte mortuus eſt homo, qui ſecutus eſt promiſſa ſerpentis. Deinde addidit, *Scit enim Deus quia quacunque die comederitis ex eo, adaperientur oculi veſtri.* Hoc ſolùm verum, quia infrà habes. *Quia manducauerunt ambo, & aperti ſunt oculi eorum.* Sed & hoc verum quod noceret. Denique non omnibus aperire oculos vult, quia [Eſai. 6.] ſcriptum eſt, *Videbunt, & non videbunt.* Sed ſtatim agglutinatum mendacium eſt, quia adiunxit: *Et eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum.* In quo licet aduertere idololatriæ auctorem eſſe ſerpentem, eo quòd plures Deos induxiſſe in hominum videatur errorem, quadam ſerpentis aſtutia. Et hoc fefellit, dicens: *Eritis ſicut dij.* [Pſal. 81.] Non ſolùm enim ſicut dij eſſe homines deſierunt, ſed etiam qui quaſi dij erant, quibus dictum eſt, *Ego dixi, dij eſtis:* ſui gratiam perdiderunt. *Et vidit mulier quia bonum eſt lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & ſpecioſum eſt ad intuendum.* Infirma auctor iudicij, quæ de eo quod non guſtauerat, iudicabat. Et ideo non facilè, niſi id quod diligentiùs pertractauerimus, quod interiore probauerimus affectu, videtur ad opus aliquod eſſe ſumendum. *Accipiens* (inquit) *de fructu eius manducauit & dedit viro ſuo ſimul, & manducauerunt ambo.* [De pœnit. diſt. 2. c. vt cognouerint.] Bene prætermiſſum eſt vbi decipitur Adam, quia non ſua culpa, ſed vitio lapſus vxoris eſt. *Et aperti ſunt* (inquit) *oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent.* Et ante quidem nudi erant, ſed non ſine virtutum integumentis. Nudi erant propter morum ſimplicitatem, & quod amictum fraudis natura neſciret. Nunc autem multis ſimulationum inuolucris mens humana velatur. Ergo poſteaquam ſpoliatos ſe illa ſinceritate & ſimplicitate viderunt integræ incorruptæque naturæ, quærere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda ſuæ mentis operirent: delectationes delectationibus, & mundi huius vmbratiles voluptates velut folia folijs aſſuerent, quibus obumbrarent genitale ſecretum. [Geneſ. 2.] Nam quomodo clauſos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animantia ita vidit, vt his & nomen imponeret? Quomodo cognouerunt id eſt in terrore & altiore ſcientia non tunicam ſibi, ſed virtutũ deeſſe velamina? *Et aſſuerunt* (inquit) *folia fici, & fecerunt ſibi ſuccinctoria.* Ficum hoc loco pro qua ſpecie debeamus accipere, diuinarum nos docet ſeries lectionũ. [Mich. 4.] quandoquidem ſanctos eſſe qui ſub vite & ficu requieſcunt, ſcriptura memorauerit, & Salomon dixerit, *Qui plantat ficum † comedet fructus eius.* [al. & de fructu eius non manducat.] Et dominus ad ficum venerit, & ideo ſit offenſus, quod non inuenerit fructum, ſed folia tantùm. Docet ergo me Adam quid ſint folia, qui poſteaquam peccauit, de folijs ficus fecerit ſibi ſuccinctorium, qui de fructibus magis eius guſtare debuerit. [Prouer. 27. Matth. 21.] Iuſtus fructum eligit, folia peccator. Quis eſt fructus? *Fructus*, inquit, *ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax patientia, benignitas modeſtia, continentia † caſtitas.* [Galat. 5. al. dilectio] Non habebat fructum, qui gaudium non habebat. Non habebat fidem, qui præuaricatus erat mandatum Dei. Non habebat continentiam, qui de interdicto ſibi guſtauerat ligno. Ergo quicumque præuaricatur mandatum Dei, ſpoliatur atque nudatur: & fit ipſe ſibi turpis, vult ſe operire quibuſdam ficus folijs, fortaſſe quibuſdam inanibus vel vmbratilibus ſermonibus, quos compoſitis mendacijs aſſuens, & verbum de verbo ſtruens, ad operiendam conſcientiam ſuæ mentis, factique velamen peccator intexit, vt pudenda ſua contegat. Iacit enim ſupra ſe folium, qui culpam velare deſiderans, aut diabolum delicti memorat auctorem, aut carnis prætendit illecebras, aut alium quempiam perſuaſorem prodit erroris. Et de Scripturis diuinis frequenter promit exempla, quibus iuſtos in culpam perhibet incidiſſe dicens, ſi fortè in ſtupris fuerit deprehenſus: Et Abraham cum ancilla concubuit, [Gen. 16.] & Dauid alienam adamauit, & ſibi adſciuit vxorem. [2. Reg. 11.] Aſſuit enim ſibi quædam folia, quædã exempla de propheticarum ſerie ſcripturarum, fructum earum non putat requirendum. Nonne tibi videntur etiam Iudæi folia aſſuere, dum legis ſpiritalis verba corporaliter interpretantur? [Matth. 21.] Quorum interpretatio fructum omnem viriditatis amiſit, damnata maledictio ariditatis æternæ. [Mich. 4.] Bona igitur interpretatio, hoc eſt, ſpiritalis ficus eſt fructuoſa, ſub qua iuſti ſanctique requieſcũt. Quam qui plantauerit in animis ſingulorum, ſicut Paulus ait, *Ego plantaui, Apollo rigauit*, &c. manducabit ex ea fructum. [1. Cor. 3.] Mala autem interpretatio fructum ferre, viriditatem ſeruare non poterit. Quod igitur grauius eſt, hac ſe Adam interpretatione ſuccinxit eo loco, vbi fructu magis caſtitatis ſe ſuccingere debuiſſet. [S. Aug. 2. contra Iul. Pel.] In lumbis enim quibus præcingimur, quædam ſemina generationis eſſe dicuntur. Et ideo malè ibi ſuccinctus eſt Adam folijs inutilibus, vbi futuræ generationis non fructum futurum, ſed quædam peccata ſignaret, quæ manſerunt vſque in aduentum Domini Saluatoris. Cæterùm poſteaquam Dominus aduenit, ficum inuenit incultam: rogatus ne eam iuberet excidi, vt coleretur permiſit. Et ideò iam non folijs; ſed diuino ſermone ſuccingimur, quia ipſe Dominus ait, *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes,* &c. [Luc. 12. Matth. 10.] Vnde etiam pecuniam in zonis noſtris portare prohibet. Non enim ſæcularia, ſed æterna debet zona noſtra ſeruare.

Et audierunt vocẽ Domini Dei ambulantis in paradiſo ad veſperã, & abſconderunt ſe Adã & mulier eius à facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. Et vocauit Dominus Deus Adã, & dixit ei, Adã vbi es? Et dixit Adã, vocẽ tuã audiui in paradiſo, & timui, quia nudus ſum, & abſcõdi me. Et dixit illi, Quis tibi indicauit quod nudus es, niſi quia de ligno à quo præceperã tibi, ab hoc ſolo ne mãducares, mãducãſti? Et dixit Adam, Mulier quã dediſti mecũ hæc mihi dedit de ligno, & manducaui. Et dixit Deus mulieri, Quid hoc feciſti? Et dixit mulier ſerpens decepit me, & manducaui.

De voce Domini deambulantis ad veſperam, & increpatione Adam, Vbi es? cur præterea antè increpetur Adam, cum mulier ante guſtauerit: & quid mulier pro ſua excuſatione reſponderit, ac de myſterijs iſtorum.

Et audierunt (inquit) *vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad veſperam.* Quæ eſt ambulatio Dei qui vbique ſemper eſt? Sed puto deambulationem quandam eſſe Dei per diuinarum ſeriem ſcripturarum, in quibus Dei quædam verſatur præſentia, cùm audimus quia ipſe aſpicit omnia, & oculi Domini ſuper iuſtos: [Pſal. 33.] cùm legimus quia Ieſus ſciebat cogitationes eorum: [Luc. 6.] cùm legimus, *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Ergo dum hæc recenſemus, quaſi deambulantem cognoſcimus Deum. [Matth. 9.] Fugerat ergo peccator, non quò Dei poſſet latere conſpectum, ſed intra conſcientiam ſuam latere cupiebat, opera ſua lucere nolebat. Iuſti eſt enim facie ad faciem videre, quia iuſti mens non ſolùm Deo præſens, [1. Cor. 15.] ſed etiam cum Deo diſputat, ſicut ſcriptum eſt, *Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit Dominus.* [Eſai. 1.] Ergo cùm legit peccator has ſcripturas diuinas, audit vocem Dei quaſi ambulantis ad veſperam. Quid eſt ad veſperam, niſi quia culpam ſuam ſerò cognoſcit: & ſerò venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorem præuenire debuerat? Nam dum culpa feruet in corpore, & anima exagitatur cor-

poris paſſionibus, non cogitat Deum ſenſus errantis, G hoc eſt, non audit Deum ambulantem in ſcripturis diuinis, ambulantem in mentibus ſingulorum. Dicit enim *Leuit. 26.* Deus, *Quoniam ab hecabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum Deus.* Ergo cùm in animæ ſenſum poteſtatis redierit formido diuinæ, tunc erubeſcimus, tunc nos geſtimus abſcondere: tunc in peccatorum noſtrorum poſiti cogitationibus, in medio ligni paradiſi vbi peccauimus, deprehendimur, latere cupientes, & arbitrantes, *Pſal. 93.* quod Deus non requirat occulta. Sed ſcrutator animorum & cogitationum vſque ad diuiſionem animæ pene- *Hebr. 4.* trans dicit, *Adam vbi es*? Quomodo loquitur Deus? numquid voce corporea? Non vtique, ſed virtute quadam H præſtantiore, quàm vox corporis poteſt eſſe, fundit oracula. Hanc vocem eius prophetæ audierunt, hanc vocem fideles audiunt, impij non intelligunt. Vnde in Euangelio habes quod audiuit Euangeliſta dicentem *Ioan. 12.* patrem: *Et clarificaui, & iterum clarificabo*: ſed Iudæi non *Ibidem.* audierunt. Denique dicebant, *Tonitruum factum eſt*. Illis ergo, ſicut ſuprà habes, quia ſentiebatur deambulans Deus, qui non deambulabat, ſic audiebatur loquens Deus, qui non loquebatur. Sed quid loquatur, conſide- *2. Cor. 3.* remus, *Adam vbi es*? Adhuc in his remedium ſanitatis qui audiunt Dei verbum. Denique Iudæi, qui ſibi clau- I ſerunt aures ne audirent, hodiéque non merentur audi- *Eſa. 6.* re. Deinde habent remedium, qui ſe abſconderunt. Nam qui abſconditur, erubeſcit: qui erubeſcit, conuertitur; *Rom. 9.* ſicut ſcriptum eſt, *Confundentur & conuertantur omnes valde velociter.* Deinde hoc ipſum quod vocat indicium ſanaturi eſt, quia Dominus miſeratur, & vocat. Dicendo autem, *Vbi es*? non locum quærit qui nouit arcanum: neque enim Deus clauſos habebat oculos, vt *Gen. 3. inf.* non videret latentem. Et ideo dixit, *Factus eſt Adam tanquam vnus ex nobis*, quia aperuit oculos vt culpam ſuam videret, quam vitare non potuit. Magis enim poſtquam peccauimus, neſcio quomodo noſtra delicta cognoſcimus: tunc peccatũ eſſe intelligimus, quod antequam K peccaremus, non putabamus eſſe peccatum. Certe non quaſi peccatum putabamus eſſe damnandum: nam ſi damnaremus, non admitteremus. Deus autem omnium videt culpas, & omniũ delicta cognoſcit: ſuper omnium animam, ſuper omnium occulta oculos habet. Quid eſt ergo, *Adam vbi es*? Id eſt, non in quo, ſed in quibus es? Non ergo interrogatio eſt, ſed increpatio. De quibus (inquit) bonis, de qua gratitudine, de qua gratia, in quam miſeriam cecidiſti? Dereliquiſti vitam æternam, & accumulatus es morti, conſepultus errori. Vbi eſt illa tua bene ſibi conſcia confidentia? Timor iſte culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi ergo es? hoc L eſt, non in quo loco quæro, ſed in quo ſtatu. Quò te produxerunt peccata tua, vt fugias Deum tuum quem antè quærebas? Fortaſſe moueat cur ante increpatur Adam, cùm mulier antè guſtauerit? Sed a præuaricatione ſexus infirmior cœperit a verecundia & excuſatione fortior: vt fœmina erroris cauſa fuerit, vir *De pœnis. diſt 1. c. ſerpens. & l. 4. sent. diſt. 17. §. hic oritur quaeſtio.* pudoris. Et dixit mulier, *Serpens decepit me, & manducaui.* Veniabilis culpa quam ſequitur profeſſio delictorum, Ideo non deſperat mulier, quæ non reticuit Deo, ſed magis confeſſa peccatum eſt, quam † medicinalis ſecuta ſententia eſt. Bonum eſt condemnari in peccato, & flagellari in delicto, vt cum hominibus flagellemur. M Denique Cain quia voluit crimen negare, indignus iudi- *al. medicabilis,* catus eſt qui puniretur in peccato, ſed remiſſus eſt ſine præſcripto pœnæ, fortaſſe non tam maiori crimine *Pſal. 72.* parricidij (illud enim commiſit in fratrem) quàm ſacrilegij, quod Deo credidit mentiendum, dicens, *Neſcio; numquid ego cuſtos fratris mei ſum?* Et ideo accuſatori *Geneſ. 4.* diabolo eius accuſatio reſeruata eſt, vt cum eius angelis flagelletur, qui cum hominibus noluit flagella- *Ibidem.* ri. Denique de talibus dictum eſt, Non eſt declina- *Pſal. 72.* tio mortis eorum, & cum hominibus non flagellabuntur. Alia ergo ratio mulieris, quæ licet in culpã præuaricationis inciderat, tamen de paradiſi lignis habebat adhuc virtutis eſcam: & ideo dixit peccatum ſuum, & *Prou. 18.* reputatum eſt ei ad veniam. Iuſtus enim accuſator eſt ſui in principio ſermonis. Neque enim poteſt quiſquam G iuſtificari à peccato, niſi fuerit peccatum ante confeſſus. Vnde Dominus ait, *Dic iniquitates tuas vt iuſtificeris.* *De pœnit. diſt. 1. c. nõ poteſt. & lib. ſentent. diſt. 17. §. hic oritur quæſtio.* Ergo quia Eua ipſa confeſſa delictum eſt, mitior ſequitur & profutura ſententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non negaret, vt ad virum ſuum conuerſa ſeruiret. Primum, ne † etiam facilè delectaret errare, deinde vt ſub fortiore vaſe locata non traduceret virum, ſed *al. eam.* magis viri conſilio & ipſa regeretur. In quo quidem myſterium Chriſti & Eccleſiæ & eui tenter agnoſco. Deſi- *Eſai. 45.* gnatur enim Eccleſiæ ad Chriſtum futura conuerſio, & *1. Tim. 2.* religioſa ſeruitus ſubdita Dei verbo, quæ multò ſit me- *Epheſ. 5.* lior, quam ſæculi huius libertas. Denique ſcriptum eſt, *Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies.* Hæc igitur H ſeruitus Dei donũ eſt. Denique inter benedictiones nu- *Deut. 6. & Matth. 4.* meratur huius ſeruitutis obſequiũ; nam & Iſaac in loco benedictionis eam dedit Eſaũ filio ſuo, vt ſeruiret fratri ſuo. Denique benedictionem ille poſcebat, etſi vnam ſibi *Geneſ. 17.* cognouiſſet eſſe præreptam, tamen aliam poſtulabat, dicens, *Numquid vna benedictio tibi eſt pater?* Per hanc igitur *Ibidem.* ſeruitutẽ ille qui per gulam primitias ſuas antè vendide- *Gen. 25.* rat, & ſtudio venationis agreſtis gratiam benedictionis amiſerat, credidit ſeipſum futurũ eſſe meliorẽ, ſi typum Chriſti veneraretur in fratre. Hac enim ſeruitute pollet populus Chriſtianus, ſicut & Dominus ad diſcipulos I ſuos ait, *Qui vult inter vos primus eſſe, ſit omnium ſeruus.* De- *Matth. 20.* nique hanc ſeruitutem operatur charitas, quæ & ſpe maior & fide eſt. Vnde ſcriptum eſt, *Per charitatem ſerui-* *1. Cor. 13.* *te inuicem vobis.* Hoc eſt ergo myſterium quod ait Apo- *Galat. 5.* ſtolo eſſe in Chriſto & in Eccleſia. Hæc enim verè in præuaricatione antè fuit, ſed ſalua erit per filiorum ge- *Epheſ. 5.* nerationem in fide, & charitate, & ſanctificatione, cum caſtitate. Præuaricata vtique in patribus generatio ho- *1. Tim. 2.* minum ſaluatur per filios: vt quod in Iudæis offenderat, in Chriſtianą poſteritate corrigeret.

Et dixit Dominus Deus ſerpenti, Quia fe- K ciſti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus beſtiis quæ ſunt ſuper omnem terram: ſupra pectus tuum, & in vtero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Et inimicitias ponã inter te & inter mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen mulieris. Ipſa tuum obſeruabit caput, & tu illius calcaneum. Et mulieri dixit, Multiplicabo triſtitias tuas, & gemitus tuos. In triſtitiis paries filios, & ad virũ tuum conuerſio tua, & ipſe tui dominabitur. Adæ autem L dixit: Quia audiſti vocem mulieris tuæ, & manducaſti de ligno paradiſi, à quo præceperam tibi ab eo ſolo non manducare, maledicta terra in operibus tuis. In triſtitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & manducabis fœnum agri. In ſudore vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris in terrã ex qua ſumptus es: quia terra es, & in terrã redibis. Et vo- M cauit Adam nomen mulieris ſuæ Vita; quoniam ipſa eſt mater omnium viuentiũ. Et fecit Dominus Deus Adæ & mulieri eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et dixit Deus, Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis, vt ſciat bonum & malum. Et nunc ne quando extendat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ & manducet, & viuat in æternum. Et emiſit illum Dominus Deus de paradiſo voluptatis, vt operaretur terram ex qua ſumptus eſt. Et eiecit Adam, & collocauit eum contra paradiſum voluptatis: & ordinauit Cherubim, & flammeam romphæam verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.

Digitized by Google

Qua ratione mulieris peccatum venia dignum fuerit æſtimatum & ſerpens delectationis typus ſit: de eius condemnatione; & diſcretione trium harum condemnationum.

CAP. XV.

SErpens inquit me ſuaſit: & hoc mulieris peccatum veniale Deo viſum eſt, eo quòd noſſet multas ad decipiendũ vias eſſe ſerpentis: quia transfiguratur in angelũ lucis, & miniſtri eius ſicut miniſtri iuſtitiæ ſunt, falſa imponentes rebus ſingulis nomina, vt temeritatem dicant eſſe virtutẽ, & auaritiæ nomen imponant induſtriæ. Serpens enim mulierem decepit, virum mulier ad præuaricationẽ de veritate deduxit. Serpentis typum accepit delectatio corporalis: mulier ſymbolũ ſenſus eſt noſtri, vir mentis delectatio. Itaq; ſenſũ mouet, ſenſus menti trãsfundit quam acceperit paſſionem. Delectatio igitur prima eſt origo peccati. Ideoque non mireris cur antè ſerpens damnetur iudicio Dei, ſecundò mulier, tertiò vir. Secundùm erroris ordinem, damnationis quoque ordo ſeruatus eſt. Delectatio enim ſenſum, ſenſus autem mentem captiuam facere conſueuit. Vt ſcias autem quia ſerpens typus eſt delectationis, damnationem eius aduerte. *Super pectus* (inquit) *tuum & in ventre tuo ambulabis*. Qui ſunt qui in ventre ſuo ambulant, niſi qui ventri & gulæ viuunt? quorum deus venter eſt, & gloria in pudendis eorum, qui terrena ſapiunt, & cibo onerati ad terrena curuantur. Bene ergo delectationi, quæ cibis intenta, terram videtur manducare, ait: *Super pectus tuũ, & in ventre tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ*. Tollenda eſt omnis excuſatio diaboli, ne fortè malitiæ ſuæ aliquid poſſit obtendere, vt dicat iniquitatem ſuam ex condemnatione veniſſe, & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo damnatus eſt vt noceret. Quod videtur eſſe proximum opinioni, ſi tanquam damnationis accipimus iſtam ſententiam. Non enim Deus ad hoc ſerpentem damnauerat vt noceat, ſed quid futurus eſſet oſtendit. Et quidem tentatio illa quòd ampliùs hominibus proſit, ſuperiùs demonſtrauimus, ſed tamen cùm legerimus quod ſcriptum eſt, dicente Deo, *Honorificantes me honorificabo, & contemptores non honore priuabitur*: licet nobis ex his verbis aliquid æſtimare. Deus enim operatur quod bonum eſt, non quod malum. Ergo doceant te verba diuina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit. Honorificantes me, inquit, honorificabo: honorem bonorum operationis ſuæ eſſe declarans. Et contemptores, inquit, mei non dixit, Honore priuabo, ſed, Honore priuabuntur, non ſuæ operationi deputans eorum iniuriam, ſed quid futurum eſſet oſtendens. Ergo hîc non dixit, Facio te ſupra pectus tuum, & ventre tuo ambulare, & terram manducare omnes dies vitæ tuæ, ſed *Ambulabis*, inquit, & *manducabis*: vt prædixiſſe magis de ſerpente quæ futura ſunt videretur, quàm præſcripſiſſe quid faceret. Terra, inquit, tibi cibus erit, non anima, nam & hoc peccatoribus prodeſt. Vnde & Apoſtolus tradidit huiuſmodi interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Pectore autem & ventre ait reptare ſerpentem, non tam propter corporis figuram, quàm quòd propter terrenas cogitationes de illa cæleſti beatitudine ſit lapſus. Pectus enim frequenter receſſus quidam accipitur ſapientiæ. Et ideo Apoſtolus ſupra pectus Chriſti reclinat caput, non in terram deiicit. Ergo ſi ſapientia diaboli feris immaniſſimis comparatur, quibus intra pedes pectus ſit: & etiam homines qui terrena ſapiunt,

A nec interiore affectu eriguntur ad cælum, ventre videntur reptare per terram: vtique, ventrem animæ noſtræ non corruptibilibus ſeculi huius implere, ſed magis Dei verbo ſatiare, debemus. Bene igitur Dauid perſonam ſuſcipiens Adę dicit, *Humiliata eſt in puluere anima mea adhæſit in terra venter meus*. Adhæſit enim, dum configuratur ſerpenti, qui paſcitur iniquitate terrena. Ideoque nos Apoſtolus configurari dicit oportere Chriſto, vt virtus Chriſti prætendat in nobis. Quæ ſententia non B putatur in ſerpentem grauis, cùm etiam Adam, qui leuiùs peccauit, tali condemnatur ſententia. Scriptum eſt enim: *Maledicta terra in operibus tuis. In triſtitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ*. Videtur certè ſimilitudo quædam eſſe ſententię, ſed tamen in ipſa ſimilitudine magna diſcretio. Intereſt enim vtrùm manducet aliquis terram, ſicut ſerpenti dictum eſt, quia terram manducabit: an verò ſicut homini dictum eſt, *In triſtitia manducabis*. Adiectio enim iſta, *In triſtitia*, diſcretionem facit. Diſcretio quam vim habeat, conſidera. Bonum eſt mihi in triſtitia magis terram manducare, quam in delectatione, C hoc eſt, in actu quodam & ſenſu corporis contriſtari videar, quàm delectari in peccato. Multi enim propter nimias iniquitates non ſuſcipiunt peccati conſcientiam. At verò ille qui ait, *Caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo*: contriſtatur in noſtrorum pœnitentia peccatorum, quia ſua tanta delicta non habuit, vt in his contriſtari deberet. Denique & nobis ſuadet vtilẽ iſtam eſſe triſtitiam, quæ ſecundùm Deum, non ſecundùm ſeculum eſt. Oportet, inquit, vos contriſtari in pœnitentia ſecundùm Deum; nam ſecundùm Deum triſtitia ſalutem operatur, ſeculi autem triſtitia mortem operatur. Sed & de D veteri teſtamento accipe illos ad gratiam perueniſſe, qui contriſtabantur in operibus corporalibus; illos verò in ſupplicio remanſiſſe, qui delectabantur huius mundi operibus. Denique Hebræi qui ingemiſcebant in laboribus Ægypti, iuſtorum gratiam conſequuti ſunt. Et quia panem in triſtitia manducârunt, eſca donati ſunt ſpiritali. Ægyptij verò, qui talia opera cum exultatione celebrabant, rege deteſtabili ſeruientes, nullam veniam ſunt adepti. Sed & illa diſtinctio, quod ſerpenti dicitur, quia terram manducabit; Adæ autem, *In triſtitia* (inquit) *manducabis: & in ſudore manducabis, & manducabis fœnum E agri*: vt quendam intelligamus in his eſſe proceſſum, & quando terram manducamus, in quadam malitia eſſe videamur: quando fœnum, in quodam proceſſu: quando verò panem, cùm conſummata fuerit fortitudo. Ergo & nos habeamus proceſſum vitæ huius, ſicut habuit & Paulus qui dicit, *Viuo autem iam non ego*, hoc eſt, non ego qui terram antè manducabam: non ego qui fœnũ, quia omnis caro fœnum: *Sed viuit in me Chriſtus*, hoc eſt, viuit panis ille viuus qui venit è cælo, viuit ſapientia, viuit gratia, viuit iuſtitia, viuit reſurrectio. Deinde conſidera quia nõ eſt maledictus homo, ſed maledictus eſt ſerpens F nec terra in ſe maledicta eſt, ſed *Maledicta* (inquit) *in operibus tuis*; Ad animam dictum eſt. Tunc terra maledicta eſt, ſi habeas opera terrena, id eſt, opera ſæcularia. Et maledicta non in vniuerſum, ſed vt ſpinas & tribulos generet, niſi fuerit humanæ ſtudio operationis exercitata. Quòd ſi etiam exercuerimus, in labore quidem & ſudore erimus, ſed tamen panem manducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandum nobis eſt ac deſudandum vt caſtigemus corpus, & ſeruituti redigamus, & quę ſunt ſpiritalia ſeminemus. Si enim carnalia ſeminauerimus, quæ carnalia ſunt metemus: ſi verò ſpiritalia ſeminauerimus, metemus ea quæ ſunt ſpiritalia.

Marginal references: 2. Cor. 11. — 1. Tim. 2. — Philipp. 3. — 3. Reg. 2. — 1. Cor. 5. — Ioan. 13. — Philipp. 3. — Pſal. 43. — Rom. 6. — 1. Cor. 9. — 2. Cor. 7. — Exod. 2. — Exod. 16. — Galat. 2. — Eſai. 40. — Ioan. 6. — Rom. 7. — 1. Co. 9. — Galat. 6. — S. Aug. lib. 2. contra Iul. Pelag.

S. AMBROSII DE PARADISO LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de Abel & Cain.

A cap. I. vſque ad cap. VI. agit de ortu, officiis, & myſterio duorum fratrum Abel & Cain, & quomodo Abel prælatus ſit fratri.

A cap. VII. vſque ad finem libri, agit de oblationibus Deo facendis: de duorum fratrum oblationum differentiis, & de reprobatione Cain.

CAPITA LIBRI.

1. *Continuans hunc librum cum præcedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quid per hos duos fratres, & alios duos, Eſau ſcilicet & Iacob intelligatur, exponit.*
2. *Myſterium duorum fratrum ſequitur, interſerens quædam de partibus, & præcipuè de ſepulturæ Moyſi latentia.*
3. *Agit de Abel: qui licet ortu ſit fratre poſterior, ei tamen dignitate præfertur, & id aptat ad hominum mores.*
4. *Malitia tempore præcedit, virtus verò præſtantia: duæ mulieres voluptatem & virtutem deſignant: quòd retibus hominem voluptas irretire conetur.*
5. *Voluptas ne tandem opprimat hominem, virtus occurrit: interponens Chriſtum tentatorem diabolum profligantem, docet quomodo tentationibus ſit reſiſtendum.*
6. *Quòd virtus ſtudio & laboribus paratur, Iacob exemplum, quo primatum adeptus eſt, adducitur: de Abraham, Moyſe, & duobus fratribus myſtica exponuntur.*
7. *Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio conuincitur: & vnde ad illam Deus non reſpexit, exponitur: docet ex lege quomodo ritè vota Deo ſoluenda ſint.*
8. *Abrahæ, Zacchæi, & diuinæ teſtimonio ſcripturæ monet nos vt citò & ſine mora Deo vota noſtra ſoluamus.*
9. *Inchoatum proſequitur ſermonem: redarguit Pharaonem de obedientis procraſtinatione: & quomodo offerenda Deo ſit oratio vt ei placeat.*
10. *Alter oblationis Cain defectus explicatur, cum deſcriptione eorum quæ Domini offerenda ſunt: exponitur myſticè primitiuorum oblatio.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABEL ET CAIN.

LIBER PRIMVS.

Geneſis Cap. IIII.

ADam verò cognouit Euam mulierem ſuã, quę cõcepit & peperit Cain, & dixit, Acquiſiui hominẽ per Deũ. Et adiecit parere Abel fratrem eius. Et factus eſt Abel paſtor ouium: Cain autem operabatur terram.

Continuans hunc librum cum præcedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quid per hos duos fratres, & alios duos, Eſau ſcilicet & Iacob intelligatur, exponit.

CAP. I.

DE Paradiſo in ſuperioribus pro captu noſtro, vt potuimus, quod Dominus infudit, ſenſus inuenit, digeſſimus, in quibus Adæ atque Euę lapſus eſt comprehenſus. Nunc quoniam illa penes auctores non ſtetit culpa, ſed quod peius eſt, deteriorem inuenit heredem, ſequentem adoriamur hiſtoriã, & ea quæ ſecundùm ſcripturas annexa ſunt diuinas, noſtro opere proſequamur. *Adam verò cognouit Euam mulierem ſuam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit, Acquiſiui hominem per Deum.* Quæ acquirimus, ex quo, & à quo, & per quid acquiramus, cõſiderari ſolet. Ex quo, tanquã ex materia: a quo, quis auctor: per quid tanquam per aliquod inſtrumentum. Nunquid hic ſic dicit, *Acquiſiui hominem per Deum*; vt Deum intelligas inſtrumentum? Non vtique, ſed vt intelligas authorem & operatorem Deum. Vnde magis Deo detulit, cùm dixit, *Acquiſiui hominem per Deum*, vt & nos cùm aliquid acquirimus, vel omnes euentus ſecundos Deo magis deferre, quàm nobis arrogare debeamus. *Et adiecit parere Abel.* adiicitur aliquid, quod priùs erat, tollitur. Idque colligitur

A ex arithmeticæ portionibus, & animæ cogitationibus, addito enim numero, alius numerus aboletur ſuperior: & cogitatio accedens noua excludit ſuperiorem. Ergo cùm adiicitur Abel, aufertur Cain. Quod nominum interpretatione pleniùs deprehenditur. Cain etenim dictus eſt acquiſitio, quòd omnia ſibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad Deũ pia deuotus mentis † intentione, nihil ſibi arrogans vt ſuperior frater, ſed totũ tribuens conditori quod accepiſſet ab eo. Duæ itaque ſectæ ſunt ſub duorũ fratrũ nomine compugnantiũ inuicem, & contrariæ ſibi. Vna, quæ totum mentis ſuæ deputat tanquã prin- *al. Attentione.*
B cipali, & quaſi cuidam cogitationis & ſenſus & motus omnis auctori, hoc eſt, & quæ omnes inuentiones humano adſcribat ingenio. Altera quæ tanquam operatori & creatori omnium Deo defert, & eius tanquã parentis atque rectoris ſubdit omnia gubernaculo. Illa prior per Cain ſignificatur, hæc poſterior per Abel. Has duas ſectas anima vna parturit & ideo germanæ habẽtur, quod vno funduntur vtero. Sed contrarię ſunt: quia oportet eas, cùm quodam animæ partu editę fuerint, diuidi ac ſeparari. Compugnantibus enim hoſpitium vnũ perpetuò
C eſſe non poteſt. Denique Rebecca cùm duas naturas humani ingenii parturiret, vnam mali, alterã boni eiſque exilire intra vterum ſentiret ſuum, (Eſaũ enim typus erat malitiæ, Iacob figuram bonitatis gerebat) mirata quid illud eſſet quòd diſcordiam quandam concepti cerneret fœtus, conſuluit Deum vt paſſionem proderet, medelã daret. Itaque precanti eſt reſponſum redditum: *Duæ* *Gen.*
D *gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.* *Ibidem.*
Quòd ſi ad animam referas, eandem genitricem boni & mali intelliges: quia ex eodem fonte animæ vtrumque damnat. Sed hoc ſobrii ſolet eſſe verique iudicii, vt tepidato malo enutriat quod bonum eſt, atque confirmet. Priùs ergo quàm pariat, bonum eſt exhibere reuerentiam Deo debitam, vt ipſi totum deferat, ſua non præferat. Cùm verò genuerit confeſſionẽ qua defertur Deo

Digitized by Google

deponit cordis ſui timorem. Adiiciens ergo Deus bonũ animæ dogma Abel abſtulit improbum dogma Cain.

Myſterium duorum fratrum ſequitur, interferens quædam de patribus, & præcipuè de ſepultura Moyſis latenti.

CAP. II.

EGo tamen hoc loco ſecundùm ſcripturam myſterium magis duorum populorum intelligo, quòd Deus adiiciendo Eccleſię ſuæ fidem piæ plebis, abſtulit perfidiam populi præuaricantis, quandoquidem verba ipſa hoc ſignificare videantur, dicente Deo. *Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.* (Gen. 25. Rom. 9.) Hæc figura ſynagogæ & Eccleſiæ in his duobus fratribus antè præceſſit, Cain, & Abel. Per Cain parricidalis populus intelligitur Iudæorum, qui Domini & auctoris ſui, & ſecundùm Mariæ virginis partum fratris vt ita dicam, ſanguinem perſecutus eſt. Per Abel autem intelligitur populus Chriſtianus adhærẽs Deo, ſicut & Dauid ait, *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt*, & vt cæleſtibus ſe attexeret, & à terrenis ſepararet & alibi, *Defecit*, inquit, *anima mea in verbum tuum*: eo quòd ordinem viuendi atque vſum non in terrenis voluptatibus, ſed in verbi agnitione poſuiſſet. (Pſal. 72. Pſal. 118.) Ex quo cognoſcitur, nec illud otioſè ſcriptum eſſe, ſed perpenſè atque examinatè, quod legimus in Regnorum libris, Et appoſitus eſt ad patres ſuos. (3. Reg. 2. & 11.) Intelligi enim datur quòd patrũ ſimilis fuerit fide. Vnde claret, non ad ſepulturam corporis, ſed ad conſortium vitæ relatum. (Gen. 35.) Denique de Iſaac non perfunctoriè ſcriptum putatur, quod requirẽs corporis iſtius ſpeciem quæ animæ ſuæ attexebatur, appoſitus ſit ad genus ſuum, eo quòd patris ſui moribus adhæſerit. (Deut. 32.) Pulchrè autem ad genus ait, non ad populũ, ſicut alibi. (Gen. 22.) Nam legimus aliis locis appoſitos fuiſſe ad populum ſuum. Sed iſti non tam præſtantes: præſtantior autem qui paucorum ſimilis fuerit, & non plurimorum. (Gen. 22.) Plures in populo ſuo quàm genere: & præſtantius dicitur paucorum ſimilem eſſe, quàm plurimorum. Qui ergo Dei erat generatus promiſſione, qui ad ſacrificium probandæ pietatis electus, qui vnius vxoris, hoc eſt, ſolius ſapientiæ ſocietate contentus, ſuperni illius generis, quod eſt vnum, ſibi que ſemper conueniens, non plebeiæ vilitatis imitator adſtruendus fuit ſcripturæ diuinæ teſtimonio. Etenim vbi labor doctrinę meditatio, illic cum pluribus commune collegium, & quoddam populare conſortium eſt. Audiendo enim plerique proficiunt, quos nominauit populum. (Gen. 35.) Vbi autem non humana traditione, ſed ingenioſa collectione ſine vſu laboris diſciplina percipitur, illic ſublimis generis incorrupta ſinceritas eſt. Et ideo Iſaac tanquam Dei munus ad genus ſuum magis quàm ad populum appoſitus legitur, vt diuinorum potius quàm humanorum imitatorem eſſe ſedulum recognoſcas. (Deut. 5.) Beata & illa mens, quæ ſpecies & ipſum genus ſuper grediens, mereretur audire quod dictum eſt ad Moyſem cùm ſepararetur à populo: *Tu autem hic ſta mecum.* Nam ſicut in Iſaac Dominicæ incarnationis typus humanæ generationis ſupergreſſus conſuetudinem, vicit priores, ita vt in eo non vulgaris popularisque gratia, ſed ſpecialis prærogatiua præcelleret, ſicut lectio docet: *Abrahæ enim dictæ ſunt repromiſſiones, & ſemini eius: non dicit, Et ſeminibus, tanquam in multis, ſed ſicut vni, hoc eſt, Semini tuo, quod eſt Chriſtus:* (Galat. 3.) ita etiam in Moyſe venturi doctoris figura, qui legem doceret, Euangelium prædicaret, impleret teſtamentum vetus, nouum conderet, cæleſte populis alimentum daret, humanæ dignitatem conditionis exceſſit eò vſque, vt Dei donaretur nomine, ſicut habemus ſcriptum, dicente Domino, *Poſui te Deum Pharaoni.* (Exod. 7.) Etenim victor paſſionum omnium, nec vllis captus ſæculi illecebris, qui omnem iſtam ſecundùm corpus habitationem cæleſtis puritate conuerſationis obduxerat, mentem regens, carnem ſubiiciens, & regia quadam auctoritate caſtigans, nomine Dei vocatus eſt: ad cuius ſimilitudinem ſe perfectæ virtutis vbertate formauerat. Et ideo non legimus de eo, ſicut de cæteris, quia deficiẽs mortuus eſt, ſed per verbũ Dei mortuus eſt. Deus enim neque defectionẽ aut diminutionem patitur neque adiectione capit. (Deut. 34.) Vnde & addidit ſcriptura, *Quia nemo ſcit ſepulturã eius vſque in hodiernum diem*, vt tranſlationem magis quàm interitum intelligas. (Ibidem.) Mors enim ſeceſſio quædam eſt animæ & corporis. Mortuus igitur eſt per verbum Dei, vt ait ſcriptura, non ſecundùm verbum: vt aduertas, non nuntiũ mortis, ſed gratiæ munus expreſſum, qui tranſlatus magis quàm derelictus eſt, cuius nemo nouit ſepulturã. Quis enim in terris reliquias eius potuit deprehendere, quẽ ſecum eſſe Dei filius in Euangelio demonſtrauit? Denique & Elias ſimul eſt à quibuſdam viſus, qui tranſlatus curru eſt, non ſepultus nec mortuus legitur. Viuit enim, qui cum Dei filio eſt. Moyſes autẽ mortuus quidẽ legitur, ſed per verbũ Dei mortuus per quod facta ſunt omnia. *Verbo autem Dei cæli firmati ſunt.* (Matth. 17.) Per verbum igitur Dei non lapſus operis, ſed firmamentum eſt. Non ergo tanquam relapſus in terram deprehenditur corporis ſolutione, ſed tanquam verbi cæleſtis operatione donatus & munere, vt quietem magis caro eius quàm buſtum acceperit. (4. Reg. 2. Pſal. 32.) Bene autem inter Dominum & ſeruum ſeruatur diſtantia, vt prærogatiuam Domini intelligas, ſerui gratiam. De Moyſe legitur quia ſepulturam eius nemo ſcit: de Chriſto autem, Sepultura eius de terra ſublata eſt: quia ille ſecundùm myſterium legis expectabat redemptionẽ, vt reſurgeret: hic ſecundùm Euangelii donum, redemptionem non expectabat, ſed donabat. (Deut. 34. Eſai. 53.) Et ideo ſepultura eius ignorata non eſt, ſed eleuata: quam diutiùs creatura tenere non potuit, quia per ipſum omnis creatura properauit à corruptionis ſeruitus eleuari. (Act. 2. Rom. 8.) Nemo ergo ſcit ſepulturam Moyſis, quia vitam eius omnes nouerant. Chriſti autem ſepulturam vidimus, ſed nunc iam non nouimus, qui reſurrectionem eius agnouimus. (Matt. 28.) Debuit enim cognoſci tumulus eius, vt reſurrectio manifeſtaretur. (Marc. 16.) Et ideo in Euangelio tumulus ſumma expreſſione deſcribitur: in lege non quæritur, quia licèt reſurrectionem eius lex annuntiauerit, nobis tamen Euangelij ſeries pleniſſimè comprobauit. (Eſaia. 11.)

Agit de Abel, qui licet ortu ſit fratre poſterior, et tamen dignitate præfertur: & id aptat ad hominum mores.

CAP. III.

ERgo vt quod propoſuimus, compleamus, *Adiecit* (inquit) *parere Abel*: hoc eſt meliorem Eua, quæ grauiter antè peccauerat, ex ſe generauit ſententiam, vt ſuperioris ſententiæ aboleret errorem. Mentio nisi hoc in vniuerſis comprobatur. Ita enim naſcimur, vt antè infirmus infantiæ ſenſus in nobis ſit, poſtea pueritiæ corporis tantummodo curam ſciens, nullum cultum, nullam habens obſeruantiam diuinorum. (al. Sextus.) Vnde & euidenti naturæ nouitate ortum Ieſum Chriſtum ex Virgine vt probaret Propheta, ait, *Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel: butyrum & mel manducabit*, & ideo priuſquam ſciat malum aut bonum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonum eſt. (Eſai. 7. Eſaia. 8.) Et infrà. *Priuſquam ſciat puer vocare patrem ac matrem, accipiet virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ contra regem Aſſyriorum.* (Philipp. 2.) Solus enim fuit qui non eſt captus ſæculi huius vanitate, & carnali tumore: vt pote *qui ſe humiliauit factus obediens vſque ad mortem*: longè vnicuique noſtrum diſſimilis, quia nos fruſtrà extollimur mente carnis inflati. (Coloſſ. 2. Iob. 15.) Vnde & nemo ſine peccato, nec vnius diei infans. Ille autem peccatum non fecit. (1. Petr. 2.) Et ideo in nobis antè naſcitur Cain ſeipſum præferens: poſtea Abel generatur, in quo ſit reuerẽtia diuinitatis. Prius ergo irrepit quod malũ eſt, poſtea agnoſcitur quod bonum eſt. Vbi autem bonum, ibi iuſtum: vbi iuſtitia, ibi ſanctitas: hoc eſt, Abel qui adhęret Deo. *Et factus eſt*, (inquit) *Abel paſtor ouium, Cain autem operabatur terram.* Nõ eſt otioſum quòd cùm antè generatus ſit Cain, vt lectio docet, prælatus ſit hoc loco Abel: nec idẽ ſit ordo nominũ, qui eſt ordo naturæ. Quid ſibi vult mutatio ordinis, vt prius iunioris meminerit, vbi ſcribitur vtrq; ſtat, operiſq;

G vſus? Officiorum interrogemus diſtantiam, vt colligamus cauſam prælationis. Operari terram vſu prius eſt, gratia inferius quàm oues paſcere. Hoc enim inſtar eſt cuiuſdam doctoris & principis. Merito que ſenior à vetuſtioribus inchoauit, iunior recentiora prætulit, quæ nullas ſpinas, nullos tribulos germinarent, nulli ſententię eſſent obnoxia. *Geneſ. 3.* Denique peccati reus Adam de paradiſo dimiſſus eſt voluptatis, vt operaretur terram. Rectè ergo vbi naſcuntur ſi fratres, ſeruatur etiam in prædicando ordo naturæ: vbi verò exprimitur diſciplina viuendi, ſeniori iunior antefertur: quia etſi tempore iunior, virtute præſtantior eſt. Innocentia enim tempore poſterior eſt quam malitia, & quadam ſuppar ętate, ſed meritorum nobilitate antiquior. H Senectus enim venerabilis eſt, *Sap. 4.* non annis cana, ſed moribus. Et ætas, inquit, ſenectutis vita immaculata. Vbi ergo generatio exprimitur, præueniat Cain: vbi diſciplinarum fit prædicatio, præcurrat Abel. Adoleſcentiam igitur, & ipſam in exordiis iuuentutem variarum illecebris paſſionum feruēte quis abnuat? Sed vbi maturior ætas † acceſſerit, *al. ſucceſſerit.* tanquam pubeſcentis laſciuiæ tempeſtate diſcuſſa, trāquillitatem refundi, & in quoſdam portus quietos laſſæ animæ nauigium ſubducere. Itaque graues motus noſtræ adoleſcentiæ fida ſenectutis ſtatione placidantur.

Malitia tempore præcedit, virtus verò præſtantia: duæ mulieres voluptatem & virtutem deſignant: quod retibus hominem voluptas irretire conetur

CAP. IIII.

Ne ergo dubites talibus naturę admonitus exemplis, quòd malitia præcedat tempore, ſed iuueneſcat infirmitate. Habes illa ætatis ſtipendium, virtus autem prærogatiuam glorię, qua plerúmque iuſto iudici cedit iniquus. Cuius rei teſtis eſt fidelis diuina ſcriptura, quę docet Eſau cognomine ſtultitiæ virum ceſſiſſe patiēter primatus ſuos fratri ſuo Iacob, ita vt diceret, *Vt quid mihi primatus?* Sed quos iſte poſthabuit, hos vir cognomento exercitationis præditus quæſiuit mereri. *Geneſ. 25.* Nonne tibi videtur Eſau tanquam in agone victus, & propriæ mentis infirmitate imparem ſe exiſtimans, ceſſiſſe victori coronam, quem videbat nullis paſſionum illecebris inflecti, quarum ipſe puluerem ſuſtinere non poterat? Vt quid mihi, inquit, primatus? Apud ignauos enim nulla ſunt inſignia virtutis, apud ſapientes prima habentur, ſtudia enim virtutis quædam inſtrumenta ſunt. Itaque ſicut bellator ſine armis eſſe non poteſt, ita nec ſine exercitatione vigus. *Matth. 11.* Vnde & Dominus in Euangelio ait, *A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud.* Et alibi, *Quærite regnum Dei, & ecce omnia præſto ſunt vobis.* *Matth. 6.* Non dormientibus, neque otiantibus, ſed vigilantibus & laborantibus pollicentur præmia, & labori merces parata eſt. Qui licet non ſuauis ad gratiam tamen fructuoſus ad præmium eſt. *Deut. 21.* Docet hoc ſermo legis, ſicut ſcriptum inuenimus. *Si fuerint,* inquit, *viro homini duæ vxores, vna earum dilecta, altera odibilis: & pepererint ei ambæ filios, dilecta & odibilis, & primitiuus fuerit filius mulieris odibilis: qua die heredes reliquerit filios in ſubſtantia ſua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectæ, omittens filium odibilis: ſed primitiuum filium odibilis cognoſcet, vt det illi † dupla ex omnibus quæ inueniuntur ei: quia ipſe initium filiorum eius eſt, & ipſi debentur primitiæ.* *al. dotem.* M Quàm profunda latent myſteriorum ſecreta in litteris! Recognoſce anima partus tuos, & odibilis iſtius mulieris quære myſterium. Intra te ea inuenies, ſi requiras. Repete cogitationes, relege ſenſus tuos, & cui primitiæ debeantur, agnoſces. Duæ enim mulieres vnicuique noſtrum cohabitant, inimicitiis ac diſcordiis diſſidentes, velut quibuſdam zelotypiæ contentionibus noſtræ replentes animæ domum. Vna earum nobis ſuauitati & amori eſt blandæ conciliatrix gratiæ, quæ vocatur voluptas. Hanc nobis opinamur ſociam ac domeſticam, illam alteram immitem, aſperam, feram credimus, cui nomen virtus eſt. Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias inceſſu, nutantibus oculis, & ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretioſas iuuenum animas capit, (Oculus enim meretricis, laqueus eſt peccatoris) *Prou. 7.* quemcumque viderit ſenſu dubio prætereuntem in angulo, in tranſitu domus ſuæ, ſermonibus adoritur gratioſis, faciens iuuenum volare corda, domi inquieta, in plateis vaga, oſculis prodiga, pudore vilis, amictu diues, genas picta. Etenim quia verum decorem naturæ habere non poteſt, adulterinis fucis affectatæ pulchritudinis lenocinatur ſpeciem, non veritatem. Vitiorum ſuccincta comitatu, & quodam nequitiarum choro circumfuſa, dux criminum, talibus verborum machinis murum mentis aggreditur humanæ: Sacrificium pacis eſt mihi, hodie reddo vota mea: hac H ex cauſa progreſſa ſum obuiam tibi, deſiderans faciem tuam inuenire. Inſtitis texui lectum meum, & tapetis ab Ægypto ſtraui. Aſperſi lectum meum croco, domum autem meam cinnamomo. Veni, fruamur amicitia vſque in diluculum: veni, & colluctemur cupidine. *Ibid.* Hanc enim per os Salomonis ſpeciem fornicantæ videmus expreſſam. Nam quid tam meretricium, quam ſæcularis voluptas quæ a feneſtra domus ſuæ intrat, oculis prima tentamenta præludens: & penetrat citò ſi tu in plateam proſpiciens, id eſt, in publicas tranſeuntium vias, non in legis interna myſteria obtutum mentis intendas. Ea pro I fectò eſt, quæ validioribus vinculis velut cubile quoddam conſociatæ nobis communitatis intexit, vt qui reclinauerit ſe, ligetur: & opprobrioſæ fraudis velamine operit corporis ſui ſtatum, ad ſollicitandos iuuenū animos, abſentiam viri, hoc eſt, incuriam legis obtexens: Lex enim abſens peccantibus eſt. Nam ſi adeſſet, non delinqueretur. Et ideo ait, Non enim adeſt vir meus in domo, abiit autem viam longiſſimam inuolucro pecuniæ accepto in manu. *Ibid.* Quid hoc eſſe dicam, niſi fortè quia diuites putant nihil eſſe quod non cedat ſuæ pecuniæ, & in gratiam ſui legem velint eſſe venalem? Spargit odores ſuos voluptas, quia Chriſti odorē non habet. K Theſauros demonſtrat, regna promittit, amores ſpondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, ſine pædagogo diſciplinas, ſine monitore ſermones, vitam ſine ſollicitudine, mollem ſomnum, inexplebilem cupiditatem. Seducens eum, inquit, multo blandimento ſermonum, & laqueis labiorum ſuorum alligans, domum aduſque attraxit. At ille ſecutus eam, circumuenitur. Nitebat aula regio luxu ſplendida, cælatis parietibus & ſolo humido natabant pauimenta vino. Fragrabat vnguēto humus, ſpinis cooperta piſcium, & marcentibus iam floribus lubrica. *Ibidem.* Illic comeſſantium tumultus, concertantium clamor, litigantium cædes, concentus † canentium, ſaltantium ſtrepitus, ridentiū cachinnus, laſciuientium plauſus, confuſa omnia, nihil naturæ ordine. *al. cœnātium.* L Saltatrices tonſæ, & criſpantes pueri coma, epulantium cruditas, edentium ructus, ebriorum ſitis, heſterna crapula, hodierna temulentia, repleta vomitu bibentium pocula, maiore odore ebrietatis, quam ſi recentia tantùm vina fragrarent. Ipſa in medio ſtans, Bibite, inquit & inebriamini, vt cadat vnuſquiſque, & non reſurgat. *Pſal. 50.* Ille apud me primus, qui omnium perditiſſimus. Ille meus eſt, qui ſuus non eſt. Ille mihi gratior, qui ſibi nequior. *Hier. 51.* *Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians omnem terram, à vino meo biberunt omnes gentes.* Quis eſt ergo inſipientior, diuertat ad me, & indigentibus ſapientia præcipio, *Prou. 9.* dicens; *Panibus abſconditis ſuauiter vtimini, & aquam furti dulciorem bibite.* *Eſaiæ 22.* *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Tranſiet vita noſtra tanquam veſtigia nubis, & tanquam nebula diſſipabitur. Venite ergo, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter.* *Sap. 2.* *Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant. Nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ.* Hæc omnia relinquuntur, nihil ſecum quis feret, niſi quod corporis voluptate quis perceperit. Denique ego iſtam inſtitui philoſophiam, nec eſt alia verior, niſi ea quæ bonum aſſerit quòd ſuaue atque iucundum ſit. Ergo vel philoſophiæ vel ſapientiæ Salomonis credite.

Voluptas ne tandem opprimat hominem, Virtus occurrit: interponens Chriſtum tentatorem diabolum profligantem, docet quomodo tentationibus ſit reſiſtendum.

CAP. V.

Prou. 7. HIs auditis, velut ceruus ſagittatus in iecore hæret ſaucius. Quem miſeràs virtus, & caſurum citò vidēs, improuiſa occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus, mens capiatur humana. *Palam*, inquit, *Eſaiæ. 65.* *apparui tibibi non quærentibus me.* Ne fallat imprudentem, & circumueniat te mulier effrænata & luxurioſa, quæ non nouit pudorem: ſedet in foribus domus, in ſella pa- *Prou. 9.* làm, in plateis aduocans prætereuntes. *Prou. 7* *Nunc igitur fili audi me, intende verbis oris mei. Non declinet in vias eius cor tuum. Multos enim vulnerando deiecit, & ſunt innumerabiles quos trucidauit. Via inferorum domus eius, deducentes in ſeceſſum mortis. Aufer igitur prauum os, & iniuſta labia longè *Prou. 4.* à te propelle. Oculi tui recta videant: noli intendere fallaci.* *Prou. 5.* Mella enim diſtillant à labiis mulieris fornicariæ, quæ ad tempus impinguat fauces tuas, poſtea verò amariorem felle inuenies. Dies me citius defecerit quàm vitia eius exponam, quæ tamen in Prouerbiis ore ſapientiæ deſ- *Prou. 6.* cripta atque expreſſa ſunt. Non te vincat formæ concupiſcentia. Adulterina eſt, fucis illita, nequaquam vero ac ſincero fulgens decore. Neque capiaris oculis. Cir- *Ibidem.* cumfuſa enim retia ſunt. Eſto magis ſimilis illius & ſe- *Cant. 2.* quere eum qui ſalit ſuper montes & tranſilit ſuper colles, proſpiciens per feneſtras, eminens ſuper retia. Mala ſunt voluptatis vincula. Oculos delectat, demulcet aures, ſed mentem inquinat, multa mentitur, falſa ad- *Prouer. 8.* iungit, vera ſubducit, ſpondet pecuniam, aurum offert, *Prouer. 3.* ſed aufert diſciplinam. Tu autem accipe potius diſciplinam quàm pecuniam, & ſcientiam ſuper aurum probatum. Melior eſt enim lapidibus pretioſis. Non re celabo quæ ſumma eius feruntur, ne videar operire quæ diſplicent in voluptate, & obumbrare quæ placeant. Eleuat enim & extollit mentem ſuaſoriis verbis, oſtendit omnia regna terræ, dicens, *Hæc omnia tibi dabo, ſi procedens adoraueris me.* Ibi tu caue ne rapiaris præterlaben- *Math. 4.* tibus, & non manentibus, in quibus magna tentatio eſt. Docuit te certè Dominus Ieſus quemadmodum aduerſùs huiuſmodi tentationes reſiſtas. Tetenderat diabolus primum laqueum gulæ, dicens, *Si filius Dei es, dic *Luc. 4.* huic lapidi vt panis fiat.* Reſpondit Dominus, *Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei.* Laqueum ſoluit hoc dicto. Poſuit iterum diabolus ſecundum iactantiæ laqueum, qui etiam bonam mentem proſperis currentem ſemitis ſolet ſtrangulare. *Ibidem.* *Et duxit illum*, inquit, *in Hieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pinnam templi, & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te hinc. Scriptum eſt enim quòd Angelis ſuis mandauit de te, vt conſeruent te, quia, in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Itaque cùm poſſet ſine vllo periculo mittere ſe Dominus Ieſus, cui ſuppeterent ſpiritales volatus: tamen ne iactantiæ genus eſſet, reſpondit diabo- *Ibidem.* lo. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Simul docuit nos cauere, ne faciamus voluntatem diaboli. Si ergo *Ibidem.* verè iactantia declinanda eſt, quantò magis nemo debet falſa iactare pro veris? Tertius ſupereſt laqueus auaritiæ atque ambitionis. Oſtendit in monte poſito omnia regna terræ in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna eſſe nequeunt. Paululum expecta, & citò tranſeunt. Itaque qui ſequuntur ea, in monte ſibi eſſe videntur, ſed non ſunt perpetui, ſicut habes *Pſal. 36.* ſcriptum, *Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat.* Sed qui *Philipp. 3.* ea maximè facit, adorare videtur diabolum, cui Deus *Luc. 4.* venter eſt, & in pudendis gloria. Tu autem in Deo gloriam quære, qui tibi ait, *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies*, à quo æterna accipias, non temporalia. Tamen ſi quem etiam iſta delectent, ab eo moderatiùs petantur, qui verus omnium fons eſt. Nam & ipſa peculiaria quæ poſſidere ſibi videtur diabolus, alie- *Ibidem.* na ſunt, ſicut ipſe dixit, *Tibi dabo poteſtatem hanc vni-*

A *uerſam & gloriam eorum, quia mihi tradita ſunt.* Ab eo ergo ſpera: licet breuis vitę non ſit longum viaticum requirendum, tamen ab eo ſpera qui vniuerſam creaturam *1. Tim. 1.* condidit, qui diabolo ea ad tēpus tradidit: non vt poſſideat, ſed vt tentet. Nō enim poterat corona eſſe ſine certamine. Probandi erāt dubii, vt iuſti coronarētur. Dedit itaque diabolo ea, quia in his ipſis pœna accipientis eſt, ſi vti neſciat. Quid eſt enim theſaurus luxurioſo, niſi ſumptus luxuriæ? Vnde non luxurioſus, ſed frugi probatur. Et ideo vtere quaſi frugi iis quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multùm, odibilis fias. *Vigilia enim & Eccleſ. 31.* *tormenta viro edaci.* Et infrà, *Si coactus fueris in edendo, Ibidem.* *ſurge & vome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo* B *infirmitatem.* Plurimos itaque gula ſua occidit, nullum frugalitas: innumeris vina nocuerunt, nulli parcimonia. Pleríque inter epulas fudêre animas & menſas proprio replenêre ſanguine. Aliis cruditas vocem ſimul rapuit & ſenſum: & ſi aliquibus cruditas noxia non fuit, his ruinam fecit ebrietas. Alios enim in crimen egit ebrietas: etſi ipſa crimen non ſit alios: ad egeſtatem redegit. Poſtremò audi quos Chriſtus excludat, *Cùm intrauerit*, inquit, *pater familias, & clauſerit oſtium, incipietis foris ſtare, & Luc. 13.* *pulſare oſtium dicentes, Aperi nobis: & reſpondens dicet. Neſcio vos vnde eſtis? recedite à me operarij iniquitatis. Tunc incipietis dicere. Manducauimus coram te, & bibimus, & in Luc. 6.* *plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis, Neſcio vnde eſtis.* Audi- C ſti quid de manducantibus dixerit. Audi nunc quid de *Ibidem.* ieiunantibus dicat: *Beati qui nunc eſuriunt & ſitiunt, quia ſaturabuntur.* Et infrà, *Væ vobis qui ſaturati eſtis, quoniam eſurietis.* Sed vis manducare, vis bibere? Veni ad *Prou. 9.* conuiuiū ſapientiæ quæ inuitat omnes cum magna prædicatione, dicens, *Venite, & edite panes meos, & bibite Cantic. 5.* *vinum quod miſcui vobis.* Delectant cantica quæ epulan- *Eccleſ. 31.* tem demulceant? Audi hortantem, audi cantantem Eccleſiam, non ſolùm in Canticis, ſed etiam in Canticis canticorum: *Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.* Sed hæc ebrietas ſobrios facit, hæc D ebrietas gratiæ, non temulentiæ eſt. Lætitiam generat non titubantiam. Nec vereāris ne in conuiuio Eccleſiæ aut grati odores tibi, aut dulces cibi, aut diuerſi potus, aut conuiuæ nobiles deſint, aut decentes † miniſtri. Quid Chriſto nobilius, qui in conuiuio Eccleſiæ & miniſtrat *al. Magi-* & miniſtratur. Iſtius conuiuæ recumbentis annecte te *ſtri.* lateri, ac te Deo coniunge. Nec faſtidias menſam quam Chriſtus elegit, dicens. *Introiui in hortum meum ſoror mea Cant. 5.* *ſponſa, vindemiaui myrrham cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo.* In horto, hoc eſt, in paradiſo eſt conuiuium Eccleſiæ vbi erat priùs Adam quàm peccatum committeret. Ibi recumbebat Eua priuſquam culpam crearet & pareret. Ibi vindemiabis myrrham, hoc eſt, Chriſti ſe- *Rom. 6.* E pulturam, vt conſepultus cum illo per baptiſmū in mortem, quemadmodum ille ſurrexit ex mortuis, & tu re- *Pſal. 103.* ſurgas. Ibi manducabis panem qui confirmat cor homi- *Prou. 24.* nis. Mel guſtabis, quo tuarū dulceſcat meatus faucium. Vinum bibes cum lacte, hoc eſt, cum decore & ſinceritate; ſiue quod meri pura ſimplicitas ſit, ſiue quòd immaculata gratia, quæ in remiſſionem ſumitur peccatorum, ſiue quod paruulos conſolationis ſuæ lactet vberibus, vt ablactati in deliciis, in plenitudinem perfectæ ætatis adoleſcant. Succede ergo in hoc conuiuium. An metuis *Eſai. 24.* ne anguſtior domus & breuis conuiuii locus te com- *Epheſ. 4.* primat? O Iſrael quàm magna eſt domus Dei, & ingens F locus poſſeſſionis eius magnus, & non habet finem, al- *Baruch. 3.* tus & immenſus. Ibi fuerunt gigantes illi qui ab initio fuerunt ſtatura magna, ſcientes prælium. Non hos elegit Deus. Et meritò non elegit, quia prælium, non pacem ſciebant. Et ideo tu pacem diſce, vt eligaris à Deo. Sed ne fortè incomptam domus magnitudinem putes, & *Prou. 9.* diuerſoria te columnata delectent: *Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſculpſit columnas ſeptem.* Ipſe etiam Dominus Ieſus multas manſiones apud patrem ſuum *Ioan. 14.* eſſe commemorat. In hac ergo domo epulaberis animæ cibo, potuſque mentis, vt poſtea non eſurias, ne- *Ioan. 6.* que ſitias vnquam. Qui enim manducat, manducat vſque ad ſatietatem: & qui bibit, vſque ad ebrietatem

Digitized by Google

bibit. Sed hæc ebrietas pudicitiæ cuſtos eſt. Illa vini e- G
(Epheſ. 3.) brietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantus interna viſcera, animus igneſcit, anima exuritur. Sæuus criminum ſtimulus libido eſt, quæ nunquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de ſomno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, aufert conſilium, amantes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, viuique accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis ſcelerum ſitis,
(1. Cor. 6.) niſi morte amantis extingui non poteſt. Et ideo ait Apoſtolus, *Fugite fornicationem*, vt veloci fuga tanquam furioſæ dominæ declinare ſæuitiam, & tetro ſeruitio exire poſſimus. Nam quid de auaritia dicam, inſatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quò plu- H
ra abſtuleris, eo magis inopem eſſe ſe credit. Omnibus inuida, ſibi vilis, in ſummis diuitiis inops, affectu extenuat quod cenſu abundat. Nullus rapiendi modus vbi nulla menſura cupiendi. Sic inflāmat animum, ſic igne ſuo paſcit eum, vt hoc ſolo diſtet, quòd illa formarum adultera ſit, iſta terrarum. Elementa concutit, mare ſulcat, terram effodit, cælum votis fatigat, nec ſereno grata nec nubilo, condamnat prouentus annuos, fœtúſque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo eſt animæ, non ſanitas. Denique Eccleſiaſtes dicit, *Eſt languor malus quem vi-*
(Eccleſ. 5.) *di ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas.* Et ſuprà, I
(Ibidem.) *Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento.* &, *Nec eſt finis acquiſitionis eorum.* Si quæris theſauros, accipe inuiſibiles
(Baruch. 3.) & occultos quos in cæli altiſſimis, non quos in terrarum venis requiras. Eſto pauper ſpiritu, & eris diues qualicumque cenſu, quia non in abundantia diuitiarum vita
(Matth. 5.) eſt hominis, ſed in virtute ac fide. Iſtę te diuitiæ verum diuitem facient, ſi ſis in Deum diues.

Quòd virtus ſtudio & laboribus paratur; Iacob exemplum, quo primatum adeptus eſt, adducitur: de Abraham, Moyſe, & duobus fratribus myſtica exponuntur.

CAP. VI.

AVdiſti voluptatis myſteria audiſti etiam copiarum noſtrarum munera, quas ego non ſupellectili operiendas, ſed ſcripturæ nudis ſermonibus demonſtrandas
(Gen. 31.) putaui, vt ſua ipſa luce fulgerent, & vocem ex ſe ſibi inuicem emitterent. Neque enim ſol & luna interprete indigent. Habent interpretem fulgorem ſui luminis, quo totus repletus orbis eſt. Illis illuminatio eſt fides ſine iudice, quædam vt ita dicam, inteſtata teſtis, quæ alieno non indiget teſtimonio, vt ſubito ſe vniuerſorum oculis effundit. Non ergo nuntiantur opera noſtra, ſed clamant, & ſe ipſa nuntiant. Sanè vt & hoc, quod laborioſum in noſtris ducitur, non prætercam, fides exigitur, ſtu- L
(Matth. 7.) dium deſideratur, facta quæruntur. His enim tribus Dominus Ieſus deuotionis humanæ officia definit, dicens,
(Ibid.) *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.* Et infrà, *Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, ſimilis eſt viro ſapienti.* Hæc qui ſtudioſè fuerit
(Gen. 25.) proſecutus, primatus benedictionis accipiet, ſicut pa-
(Gen. 33.) triarcha Iacob, qui continentia & fide humanarum ſupplantauit veſtigia paſſionum. Iſte ait, *Miſericordiam mei habuit Deus, & ſunt mihi omnia.* Hanc itaque miſericordiam nos fide, ſtudio, peribúſque mereamur, quibus diſciplinis inuenit Iſrael gratiam Dei, & per ipſam om- M
(Gen. 25.) nia. Non enim mundi huius copias ſed virtutum diſciplinas ſibi ſuppetere gaudebat. Has nobis ſubſtituamus heredes, quas ſanctus Abraham in Iſaac filio ſuo ſubſtituit ſibi, omnem operum ſuorum deputans hereditatem ſapienti & iuſto viro, nec vllum ius hereditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens, ſed tantummodo donationis munera. Perfectæ enim virtutes totum accipiunt gloriæ patrimonium, vſitatis & mediocribus vile aliquid aſpergitur. Et ideo Agar, quæ aduena Latinè dicitur atque accola, & Cethura, quæ odorifera ſignificatur, heredes non ſunt. Qui enim mediis vtitur diſciplinis, accola, non inhabitator eſt ſapientiæ. Odore aſperſus, non fructu expletur. Sanitatem autem cibus, non odor inuehit, quia odor fructuū nuntius eſt. Principales itaq; G diſciplinas ſequentibus, & indigenas accolis agnoſcimus præferendas. Hoc ſecundùm ingenium. At verò ſecundùm myſterium, Abraham pater gentium ſemini ſuo legitimo, quod eſt Chriſtus hereditatem omnem fidei (Galat. 3.)
ſuæ detulit, quia in hac terra velut aduena fuit, vt vitæ (Heb. 11.)
huius odorem magis quàm fructum referret. Hæc cùm audit mens, auertit ſe à voluptate, virtutique adiungit, veri decori admirans gratiam, purum affectum, ſimplicem ſententiam, mediocrem veſtem, (hoc eſt, non in perſuaſione ſermonis, ſed in oſtenſione ſpiritus, qualis eſt
apoſtolicæ forma ſententiæ) amictum ſapientiæ atque (1. Cor. 2.)
pietatis omni pretioſiore auro refulgentem, tamen cho- (Prou. 16.)
rum prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, ac iuſtitiæ ſu- H
ſcipiens, quæ fragrant odorem diſciplinarum, incutientes reuerentiam, infundentes gratiam. Itaque talibus mota, elegit ſtudia virtutis, quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit ſuam. Et ideo ouium pa- (Gen. 31.)
ſtor inducitur, eo quòd imperitare corpori & ſenſibus (Gen. 30.)
eius ac voluptatibus, votique modum tenere, ne velut ouis vagetur incerta, præſtantius æſtimatur quàm regere populos, vel præeſſe vrbibus. Difficiliùs enim quiſ-
piam ſe, quàm alterum regit. Animum vincere, iracun- (Rom. 7.)
diam cohibere, compugnatéſque leges carnis & mentis in vnum cogere, immortalis cuiuſdam eſt viri quem
I inferni porta non cepetit. Denique ipſe ſibi legiſlator
vendicauit hoc munus, vt oues paſceret Iethro, qui di- (Exod. 3.)
citur ſuperfluus, & ageret in deſertum: eo quòd irrationabilem & ſuperflui vulgariſque ſermonis loquacitatem in ſecreta quædam ſobriæ doctrinæ cogit myſteria.
Ideóque Ægyptiis abominationi erant paſtores ouium: (Geneſ. 46.)
Omnes enim qui corporis dediti paſſionibus huiuſmodi, & voluptatibus indulgent ſuis, diſceptatorem verbi doctorémque virtutis quadam execratione declinant.
Et ideo per ænigmata hæc docuit Moyſes apta Deo eſſe (Geneſ. 4.)
ſacrificia, quæ refugit omnis inſipiens hoc eſt, opera & (ſupr.)
præcepta virtutis. Ideóque paſtor Abel, Cain autem ope-
K rator terræ legitur, qui in fratre ſuo vir inſipiens formam ſpeciémque virtutis expreſſam ferre non potuit.

Et factum eſt, poſt dies obtulit Cain ex fructibus terræ ſacrificium Domino. Obtulit quoque Abel & ipſe de primitiuis ouium ſuarum, & de adipibus earum. Et reſpexit Deus in Abel & in munera eius: in Cain verò & in ſacrificia eius non reſpexit. Et contriſtatus eſt Cain valdè, & concidit vultus eius.

Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio commendetur: & vnde ad illam Deus non reſpexit, exponitur: docet ex lege quomodo nos vota Deo ſoluenda ſint.

CAP. VII.

E*T factum eſt, poſt dies obtulit Cain ex fructibus terræ ſacrificium Domino.* Duplex culpa: vna quòd poſt dies obtulit, altera quòd non ex primis fructibus. Sacrificium autem & celeritate commendatur & gratia. Vnde præceptum eſt, *Si voueris votum, non facias moram reddere illud. Melius eſt enim non vouere votum, quàm vouere &* (Eccleſ. 5.)
non reddere. Cum enim moram facis, non reddis.
M Votum eſt autem poſtulatio bonorum à Deo cum ſoluendi muneris promiſſione. Et ideo cùm impetraueris quod petiiſti, ingratū eſt tardare promiſſum. Sed interdum aut negligentibus irrepit obliuio impetratorum, aut tumidis & elatis: arrogare euentus ſibi, & bonum quod agit, vel quod a Deo conſequitur, propriis virtutibus vendicare, nec auctoris reputare gratiæ, ſed ipſe ſuorum bonorum auctorem ducere, hebetis & elati cordis eſt. Tertium genus eſt peccati quidem minoris, ſed ſupparis arrogantiæ, eorum ſcilicet qui datorem bonorum Deum non negant, ſed quæ acciderint, ea ſibi propter prudentiam ſuam cæteraſúmque merita virtutum iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos habitos gratia, quòd nequaquam viderentur indigni quibus talia diuinis beneficiis prouenirent.

rent. Ne quid ergo huiuſmodi accidat, vnde votum tuum tibi in peccatum fiat, lex te informauit atque in- A
Deut. 23. ſtruxit, dicente Domino qui legem dedit, *Attende tibi*
Deut. 8. *ne obliuiſcaris verba Domini Dei tui, & non cuſtodias mandata & iudicia & iuſtitias illius quæ ego præcipio tibi hodie; ne cum manducaueris, & repletus fueris, & cum domos bonas ædificaueris, & habitare cœperis in eis, & oues tuæ & boues tui cum repleti fuerint, & cum ære, argento & auro completus fueris, & omnia poſſidere cœperis, & plena fuerint horrea tua, exalteſcat cor tuum, & obliuiſcaris Dominum Deum tuum.* Tunc autem obliuiſceris Dominum, cùm oblitus fueris tui. Si autem cognoſcas infirmum te eſſe, cognoſces Deum eſſe ſuper omnia, & immemor eſſe non poteris vt ei reuerentiam debitam B ſoluas. Diſce nunc quemadmodum vnuſquiſque moueatur, ne ſeipſe auctorem ſuorum putet bonorum. *Ne*
Ibidem. *dicas,* inquit, *in corde tuo, Virtus mea & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: ſed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipſe dat vires vt facias virtutes.* Vnde bene Apoſtolus quaſi legis interpres non gloria-
1. Cor. 15. batur in virtute ſua, ſed minimum Apoſtol. ſe eſſe, dicebat, & quidquid eſſet gratiæ diuinæ eſſe, non meriti ſui,
1. Cor. 4. nihilque nos habere quod non accepetimus. *Quid enim,* inquit, *habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Didiciſti ergo humilitatem magis ſequi quam arrogantiam, ſedulitatem affectare quam C poteſtatem. Accepiſti ſalutaria præcepta, noli negligere vtilia inſtrumenta medicinæ, quibus libra omnis lethalis vulneris exſecatur. Ille quoque qui ſe iuſtificat, ne infletur cordis ſui tumore, & ipſe accepit ſalubre mandatum, in huiuſmodi ſententiam reſultante oraculo; *Ne dicas in*
Deut. 9. *corde tuo cum conſumere cœperit Dominus Deus tuus gentes illas a conſpectu tuo, dicens, Propter iuſtitiam meam induxit me Dominus poſſidere terram iſtam. ſed propter iniquitates gentium iſtarum exſtirpabit illos. omnium a facie tua.* Non propter iuſtitiam tuam, non propter bonitatem tuam, nec propter æquitatem cordis tui intras poſſidere terram iſtam: ſed propter iniquitatem gentium diſperdet eos Dominus D à conſpectu tuo, & reſtituet teſtamentum quod iurauit patribus veſtris. Teſtamentum perfecta Dei gratia eſt. Nihil enim imperfectum dat Deus, perfecta autem
Deut. 31. virtus eſt, & opera virtutis. Teſtamentum autem dicitur quo defertur bonorum hereditas. Meritò & teſtamentum dicitur, & diuinum, cùm ea quæ verè bona ſunt, atteſtatione mandatorum cæleſtium conferuntur. Et teſtamentum dicitur, quoniam ſanguine dedicatum
Hebr. 9. eſt: vetus in typo, nouum in veritate. Quo teſtamen-
Ioan. 3. to diuinæ gratiæ pignus tenemus, quia *ſic dilexit Deus hunc mundum, vt vnigenitum filium ſuum pro nobis omnibus da-*
Rom. 8. *ret.* Vnde perfectionem gratiæ prædicans Apoſtolus ait. E *Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?*

Abrahæ, Zacchæi & diuinæ teſtimonio ſcriptura monet nos, vt citò & ſine mora Deo vota noſtra ſoluamus.

CAP. VIII.

PRima igitur voti gratia eſt celeritas ſolutionis.
Geneſ. 22. Namque Abrahã filium ſuum ad holocauſtum iuſſus offerre, non poſt dies vt Cain obtulit, ſed exurgens F manè ſtrauit aſinam ſuam, & adhibuit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & concidens ligna ad holocauſtum, ſurgens abiit, & venit ad locum quem dixerat
al. Immolantis. ei Deus, die tertia. Primò aduerte † immolaturi ſtudium maturum atque feſtinum, vt mora expectationis non eſſet, niſi donec audiretur oraculum. Deinde vt ſterneret aſinam ſuam, obſequium omne ipſe ſuſciperet, & ſacrificio neceſſaria præpararet, duabus quoque fide & ſpe virtutibus comitantibus hoſtiam ſuam duceret: de poteſtate Dei certus, & de bonitate ſecurus. Quod autẽ ait,
Ibidem. Die tertia; vel quòd continua eſſe debeat & perpetua deuotio. (Tripartitum eſt enim tempus. præteritum, præſens, & futurum. Quo admonemur quod nec præte-

A ritorum beneficiorum Dei, vel præſentium vel futurorũ irrepere debet vlla obliuio, ſed tenax gratiæ memoria perſeueraré, & obedientia non deeſſe:) vel quia is qui ſacrificat, in vnum ſplendorem, in vnã lucem debeat credere Trinitatis. Etenim qui fideliter ſacrificat, dies lucet, nox nulla eſt. Sic & in Exodo Moyſes ait, *Viam triũ* *Exod. 3.*
dierum ibimus, & immolabimus Domino Deo noſtro. Sed etiam alibi cùm viſus eſſet Deus Abrahæ ad ilicem Mambre, *Reſpiciens,* inquit, *Abraham oculis ſuis vidit, &* *Geneſ. 18.*
ecce tres viri ſtabant ſuper eum. Et videns occurrit obuiam illis ad oſtium tabernaculi ſui, & adorauit ſuper terram, & dixit, Domine ſi inueni gratiam ante te. Tres vidit, vnum adora-
uit. Tres menſuras offert ſimilaginis. Nam etſi immen- *Ibidem.*
B ſus Deus, tamen menſuram omnium tenet, ſicut ſcriptum eſt, *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo,* *Eſaiæ. 40*
& vniuerſam terram clauſa manu? Perfectæ igitur in Perſonis ſingulis Trinitati, interiore mentis arcano, hoc eſt, ſimilaginis ſpiritalis, ſanctus Patriarcha ſacrificium offerebat. Hæc eſt ſimilago quam in Euangelio molit mulier illa quæ aſſumetur. *Vna enim,* inquit, *aſſumetur,* *Matth. 24.*
altera relinquetur. Aſſumetur Eccleſia, relinquetur ſynagoga. Vel mens bona aſſumitur, improba derelinquitur. Vt ſcias autem quia & Abraham in Chriſtum credi- *Ioan. 8.*
dit, *Abraham,* inquit, *diem meum vidit, & gauiſus eſt. Et qui credit in Chriſtum, credit & in patrem.* Et qui perfectè
C credit in patrem, credit in filium & ſpiritum ſanctum. Tres ergo menſuræ, vna ſimilago, hoc eſt, vnum erat ſacrificium quod venerabili Trinitati pari quadam menſura deuotionis & congrua plenitudine pietatis oblatum eſt. Adhuc cognoſce celeris ſtudia deuotionis. *Cucurrit,* inquit, *& accepit vitulum vnum tenerum & bonum,* *Geneſ. 18.*
& dedit puero, & feſtinauit facere eum. Vbique impigra deuotio, & ideo Deo fuit munus eius acceptum. Habes & alibi, vt ſolis ortum oratione præuenias: *Occur-* *Sap. 16.*
re, inquit, *ad ſolis ortum.* Habes in Euangelio dicen- *Luc. 19.*
tem Dominum Ieſum, *Zacchæe feſtinans deſcende.* Et ille quia impetrauerat quod volebat, vt Chriſtum videret,
D & amplius impetrauerat vt videretur & vocaretur à Chriſto, feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Et ideo probauit Dominus eius affectum, & eum celeri remuneratione donauit dicens, *Quia hodie ſalus domui* *Ibid.*
huic facta eſt. Feſtinauit enim & Dominus ad beneficium, & ideo non expectauit vt promitteret, & poſtea impleret, ſed ante fecit, poſtea declarauit. Dixit enim, *Eccleſ. 5.*
Facta eſt ſalus: quod vtique præuenienti ſeruit non pro- *Exod. 12.*
mittenti. Iuſtus ergo votum ſuum celeritate commendat. Et ideo patres noſtri feſtinantes manducabant Paſcha ſuccincti lumbos tanquam corporeum onus deponentes, & pedes ſuos calceamentorum induti vincu-
E lis, & baculos in manibus tenentes, vt eſſent parati ad tranſitum. Paſcha enim Domini tranſitus eſt à paſſionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Paſcha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni, veritas Dominicæ paſſionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia. *Geneſ. 27.*
Citò ergo hoc quære anima, vt citò etiam audias, ſicut audiuit & Iacob: *Quid eſt hoc quod tam citò inueniſti fili?* Et *Pſal. 148.*
ille ſecundùm dogma reſpondit, Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. Citò dat Deus *quia dixit, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt.* Verbum enim Dei
non ſicut quoddam opus eſt, ſed eſt operans, ſicut ha- *Ioan. 5.*
bes ſcriptum, *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* *Coloſſ. 1.*
F Præuenit omnia. Eſt enim ante omnia ſicut pater, & in *Coloſſ. 3.*
omnibus ſicut idem pater penetrans omnia. Validum e- *Hebr. 4.*
nim & acutum, & omni gladio acutius eſt, penetrans vſ- *Num. 11.*
que ad diuiſionem animæ & ſpiritus, artuumque & medullarum. Præueniens omnium cogitationes; de quo ait pater Deus, Iam videbis ſi comprehendit te verbum *Ioan. 14.*
meum, an non. Vbi enim Deus, & verbum eſt; ſicut di- *Exod. 17.*
xit, *Veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Et ſicut *Ioan. 1.*
habes in aliis de Deo lectum, Ego ſteti hic priuſquam tu: ita & verbum dicit, *Priuſquam eſſes ſub arbore fici, vidi te.* Et de ipſo dictum eſt verbo, hoc eſt, filio Dei. *Ibidem.*
Medius autem veſtrum ſtat quem vos neſcitis. Vbicumque e- *Matth. 18.*
nim ſancti, ibi in eorum medio Dei verbum; in ſingulorum præcordiis complens maria & terras.

G

Et cùm h'c eſt, etiam alibi eſt, nõ mutato loco, ſed reple-
Coloſſ. 3. to vbiq; ſui præſẽtia. Vbique enim eſt qui eſt per omnia,
& in omnibus, nollum locum immanem ſui relinquẽs.
Et vbi adeſt, erat: & vbi erat, adeſt. Et ideo qui nouit ve-
loxeſſe verbum Dei, citò petit, & citò impetrat.

*Inchoatum proſequitur ſermonem, redarguit Pharaonem de obe-
dientiæ procraſtinatione, & quomodo offerenda Deo ſit
oratio vt ei placeat.*

CAP. IX.

Exod. 5. AT verò Pharao qui opinionibus vanis & inanibos
ſtudium impendebat ſuum (ranis repleta Ægypto,
ſonum inanem rerum & ſtrepitum varium reddentibus)
dicenti Moyſi? Conſtitue mihi quando pro te orem, &
pro famulis tuis, & pro famolo tuo, vt exterminet Do-
minus ranas: cùm debuerit in tanta poſitus neceſſitate
rogare vt iam oraret nec differret, reſpondit: Craſtina
Coloſſ. 2. die; otioſos & negligens, moræ pœnam Ægypti ſolutu-
rus excidio. Itaque iſte vbi impetrabat, immemor fiebat
gratiæ, & exaltatus mente carnis ſuæ, obliuiſcebatur
Deum Humilitas autem commendat oratinnem. Siqui-
dem & Phariſæus ille reprehenſus eſt, qui ieiunia ſua ve-
Luc. 18. lut beneficia enomerabat, & tanquam obiectabat Deo,
& ſe criminum memorabat exortem. Publicanos autem
prædicatus eſt, *quia longè ſtans nolebat oculos ad cælum leua-
re, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens, Domine Deus pro-*
Ibidem. *pitiare mihi peccatori.* Et ideo diuina eum ſententia præ-
Ibidem. tulit dicens, *Quia deſcendit hic iuſtificatus magis quam
Phariſæus.* Ille enim iuſtificabitur qui peccatum pru-
prium confitetur, ſicut locutus eſt ipſe Dominus, *Dic*
Eſai. 43. *iniquitates tuas vt iuſtificeris.* Et Dauid ait, *Sacrificium*
Pſal. 50. *Deo, ſpiritus contribulatus.* Et iterum, *Cor contritum &*
Ibidem. *humiliatum Deus non ſpernit.* Hieremias quoque ait,
Baruch. 3. *Anima in anguſtiis, & ſpiritus anxiatus clamat ad te.* Er-
Exod. 5. go & Pharao, & rex Aſſyrius qui dicebat. Quis deo-
rum gentium iſtarum liberauit terram ſuam de manu
mea? Quomodo liberabit Dominus Deos tuus Hieru-
Reg. 18. ſalem de manu mea? exaltatione ſua deiecti ſunt. Iuſtus
Exod. 14. autem, ſicut Iacob, ad auctorem Deum refert quæcũq;
& 4. fuerit bona conſecutus, dicens de omnibus quæ ſibi pro-
Reg. 19. ſperari cognouerit: *Quoniam tradidit ea Dominus Deus in ma-*
Geneſ. 27. *nus meas.* Hæc igitur melior votorum ſolutio eſt, ſicut
Pſal. 49. & Dauid ait, *Immola Deo ſacrificium laudis, & redde al-
tiſſimo vota tua.* Laudare Deum, commendare eſt vo-
Luc. 17. tum, & ſoluere. Vnde & Samaritanus ille aliis ante-
fertur, qui cum leproſis aliis nouem ſecundùm præce-
Ibidem. ptum Domini immundatus à lepra, ſolus regreſſus ad
Chriſtum, magnificabat Deum, & agebat gratias De
quo Ieſus ait, *Non ſuit ex illis qui rediret, & gratias ageret*
Geneſ. 18. *Deo, niſi hic alienigena.* Et ait illi, *Surge, & vade; quia*
Exod. 12. *fides tua te ſaluum fecit* Eſt etiam illa commendandæ ora-
tionis & voti diſciplina, vt non diuulgemus orationem,
Luc. 13. ſed abſcondita teneamus myſteria, ſicut tenuit Abrahã,
qui ſubcinericias fecit. Tenuerunt & patres qui coxẽre
conſperſum quod extulerant de Ægypto, ſubcinericia
facientes azyma, quæ Græcè ἐγκρυφίαι dicuntur, eo
Math. 6. quòd abſcondantur in cinere, ſignificantes per fermen-
tum illud quod abſcondit mulier illa euangelica in fari-
næ menſuris tribus donec fermentaretur totum, myſte-
Ibidem. riorum quoque innuentes promendam eſſe doctrinam.
Quod apertiùs Dominus in Euangelio docuit, ſic dicẽs,
*Tu autem cùm orabis, intra in cubiculum tuum & clauſo oſtio
patrem tuum ora in abſcondito, & pater tuus qui videt in ab-
ſcondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui.* Et
infra, *Scit enim pater veſter quid vobis opus ſit antequam
petatis ab eo.* Cubiculum tuum, mentis arcanum, animi-
que ſecretum eſt. In hoc cubiculum tuum intra, hoc eſt,
egredere de corporis tui exteriore veſtibulo, & totus
intra in alta præcordia cordis tui, & claude oſtium tuum.
Quid ſit oſtium tuum, diſce: *Pone Domine cuſtodiam ori meo,*
Pſal. 140. *& oſtium circunſtantiæ labiis meis.* Et Paulus petit orari pro
ſe: *Vt aperiatur mihi*, inquit, *oſtium verbi, ad loquendum*
Act. 9. *myſterium Chriſti.* Sed ille, vt pote electus ad Euangelii
prædicationem, rectè ſibi oſtium verbi optabat aperiri,
quia de ore eius exibat ſalus gentiũ, de ore eius prodibat

A vita populorum. Nos autem claudamus oſtiũ ne culpa
intret, ne lapſus aliquis ſermonis exeat. Intrat culpa, ſi
lapſus exierit. Audi quomodo intret culpa. *Ex multilo-
quio*, inquit, *non effugies peccatum.* Exiuit multiloquium, Prou. 10.
peccatum intrauit, quia in multiloqoio nequaquam
qui exit ſermo trutinatur, imprudenter labitur, licet
ipſum vltra menſuram aliquid loqui grande peccatum
ſit. Et ideo caue ne imprudenter loquaris. Labia enim
imprudentis inducunt eum ad mala. Caue ne in oratione
te extollas Oratio enim humiliantis ſe nubes penetra-
uit. Caue ne incautè Symboli vel Dominicæ orationis Prouer. 18.
diuulges myſteria. An neſcis quam graue ſit in oratione
B contrahere peccatum, vbi ſperas remedium? Certè Do- Eccleſ. 35.
minus per prophetam docuit hoc graue eſſe maledictũ, Pſal. 108.
dicens: *Et oratio eius fiat in peccatum.* Niſi fortè medio-
cre id tibi putas eſſe. Diffidere eſt enim de potentia
Dei, æſtimare quòd non audiaris, niſi clamaueris. Cla- Iacob. 1.
ment opera tua, clamet fides, clamet affectus, clament
paſſiones tuę, clamet ſanguis tuus, ſicut ſancti Abel, de
quo dixit Deus ad Cain, *Vox ſanguinis fratris tui ad me* Geneſ. 4.
clamat. Audit enim in occultis, qui mundat in occultis. inf.
Nos niſi loquentem aliquem audire nõ poſſumus: apud
Deum loquuntur non verba, ſed cogitationes Et vt hoc Matth. 9.
verum ſcias, dicebat Dominus Ieſus ad Iudæos, *Quid
cogitatis mala in cordibus veſtris?* Non interrogantis vox
C iſta eſt, ſed ſcientis. Quod tibi manifeſtat Euangeliſta, Luc. 6.
dicens, *Ieſus autem ſciebat cogitationes eorum.* Sicut ergo
filius nouit, nouit & pater. Filium noſſe cognouiſti, pa-
trem noſſe, audi conſiliarium & teſtem patris dicentem,
*Scit enim pater veſter quid vobis opus ſit, antequam petatis
ab eo* Coque ergo ſubcinericiam tuam vapore Spiritus Matth. 6.
ſancti: coque etiam animi paſſiones verbi calore. Et
ſi crudiores ſunt paſſiones tuæ, nuper fortaſſe de Ægy-
pto egredientes, operito eas, & lento calore excoque, ne Exod. 12.
fortiorem ignem dum ferre non poſſint, ſemiuſtulentur
potius quam coquantur. Sunt enim plurima quæ cruda
diſpliceant, cocta delectent. Fove igitur pectore tuo alta
D myſteria, ne præmaturo ſermone & infidis auribus vel
infirmis quaſi incocta committas, atque auditor auerta-
tur & cum horrore faſtidiat: qui ſi coctiora guſtaret, ſpi-
ritalis cibi perciperet ſuauitatem. Diuinè autem Domi- Luc. 11.
nus Ieſus & bonitatem te docuit patris, qui bona noue- Luc. 18.
rit dare, vt quæ bona ſunt, à bono poſcas & impensè &
frequenter monuit orandum, non vt faſtidioſa continue-
tur oratio, ſed vt aſſidua frequenter effundatur. Plerúm-
que enim inanis gloria longæ precationi, intermiſſæ au-
tem protſus ubrepit incuria. Deinde monet vt cùm ipſe Matth 18.
veniam tibi poſcis, tum maximè largiendam aliis noue- 1. Tim. 1.
ris, quò precem tuam operis tui voce commendes. Apo-
ſtolus quoque docet orandum ſine ira & diſceptatione,
E vt non turbetur, non interploretur oratio tua. Docet e-
tiam orandum in omni loco, cùm Saluator dicat, *Intra* Matth. 6
in cubiculum tuum. Sed intellige cubiculum non inclu-
ſum parietibus, quo tua membra claudantur, ſed cubicu-
lum quod in te eſt, in quo includuntur cogitationes tuę,
in quo verſantur ſenſus tui. Hoc orationis tuæ cubicu- Pſal. 43.
lum vbique tecum eſt, & vbique ſecretum eſt, cuius arbi- 1. Tim. 2.
ter nullus eſt niſi ſolus Deus. Orandum autem præcipuè
& pro populo doceris, hoc eſt, pro toto corpore, pro
membris omnibus matris tuę: in quo mutuæ charitatis
eſt inſigne. Si enim pro te roges tantùm, ſolus pro te ro-
gabis. Et ſi pro ſe tantùm ſinguli orent, minor precato-
F ris eſt gratia. Nunc autem quia ſinguli orant pro omni-
bus, etiam omnes orant pro ſingulis. Ergo vt concluda-
mus, ſi pro te roges tantùm, ſolus, vt diximus, pro te ro-
gabis. Si autem pro omnibus roges, omnes pro te roga- 1. Cor. 12.
bunt. Siquidem & tu in omnibus es. Ita magna remune-
ratio eſt, vt orationibus ſingulórum acquirantur ſingu-
lis totius plebis ſuffragia. In quo arrogantia nulla, ſed
humilitas maior eſt, & fructus vberior.

*Alter oblationis Cain defectus explicatur, tum deſcriptione eo-
rum quæ Domino offerenda ſunt: exponitur myſticè primitiua-
rum oblatio.*

CAP. X.

SEd iam eſt tempus aliò tranſire, quoniam de eo quod
poſt dies obtulit Cain, plenè diximus. Factus eſt

Digitized by Google

A indicium reſupini, cùm ipſa poſtulatio voti matura eſſe *Sap. 16.* debeat, ne videamur de humanis artibus, hoc eſt medendi perìtia, herbarúmque ſuccis ſperâſſe magis remedium, quàm de Deo ſubſidium popoſciſſe. Ad ipſum enim priùs eſt confugiendum, qui noſtræ curare poſſit animæ paſſiones. Verùm hominum quidam præpoſtero ordine ante ſibi ab hominibus opem arceſſunt: vbi autem humana ſobſidia defecerint, tunc opinantur diuini poſtulandam fauoris gratiam. Concluſo ergo illo & cõuicto Cain crimine, aliud oblationis vitium diſcutiamus, *obtulit* (inquit) *ex fructibus terræ*, non à primis fructibus, primitias Deo. Hoc eſt primitias ſibi priùs ven- B dicare, Deo autem ſequentia deferre. Itaque cùm verè anima corpori tanquam ſeruo domina ſit præferenda: vtique primitias eius, hoc eſt, animæ priùs quàm corporis offerre debemus. Pimitiæ animæ, primatus ſont bonarum diſciplinarum. Quæ licet tempore poſteriores ſint, quam corporis primitiæ, quæ ſunt eſca, incrementum viſus, auditus, & tactus, odor, vox (mens autem & ſenſus pars animæ) pars corporis eſt: tamen priores ſunt diſciplinis. Quarum primitiua eſt, puto cotde & ſimplici ſermone oblata Deo gratiarum actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideo reſpexit Deus in munera eius, quoniam a primitiuis obtulit. Accedit ergo quia de primitiuis ouium, & de adipibus earum: conſidera quia non de inſenſibilibus, ſed de animantibus obtulit. Plus C eſt enim animalis quam terrenus, ſiquidẽ animalis proximus ſpiritali eſt. Non enim prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Quod animale, ſpirat, habet vitalem ſpiritum: non ita quod e terrarum *1. Cor. 15.* eſt fructibus. Deinde obtulit non ſecunda, ſed prima: nõ exigua, ſed pinguia, talia enim lex probauit, & iuſſit offerri, ſicut ſcriptum eſt: *Et erit*, inquit, *cum induxerit te Deus in terram Chananæorum, ſicut iurauit patribus tuis, & dabit* *Exod. 13.* *tibi, tolles omne quod aperit vuluam maſculinum Domino. Omne quod aperit vuluam de armentis & pecoribus tuis, quæcunque nata fuerint tibi maſculina, ſanctifica Domino. Omne quod aperit vuluam aſinæ, mutabis illud oue: ſi autem non mutabis, redimes illud.* Quid tam profundi myſterii, tam altæ D ſecretæque ſapientiæ, quàm vt in venis quibuſdam verborum ſimplicium deprehendas atque haurias vbertatẽ gratiæ ſpiritalis? Chananæi etenim mobiles & inquieti ſunt. Cùm igitur in eorum terram fueris ingreſſus, quos aduertis propter leuitatem, inquietudinẽ, & inſtabilitatẽ morum, poſſeſſione deiectos, tu teneto conſtantiam. Non te vilis ratio, non leuis ſermo perturbet. Hoc eſt enim Chananæus, mobilis ſermo, affectus inſtabilis & inquieta contentio. Sed magis tranquillitatem cordis, & animi ſerenitatem placidus ſeruato, vt tanquam in ſalo maris tutam nauibus ſtationẽ, portu quodã tuæ mentis exhibeas. Hanc poſſeſſionem tibi Dominus pollice- E tur, & quodam ſacramenti promittit vinculo, vt conſtantiam tuam firmet. Neque enim ideo Deus iurat, *Hebr. 6.* quòd fide credentis indigeat, aut teſtimoniorum adſtipulationibus deſtitutus, ſuffragium ſacramenti requirat, ſicut homines qui fidem nobis adſciſcimus ſacramento, vt ideo iuramus & credamur vera dixiſſe. Deus autem & cùm loquitur fidelis eſt, cuius ſermo ſacramentum eſt. Non enim propter ſacramentũ fidelis omnipo- *Exod. 13.* tens Deus, ſed propter Deum etiam ſacramentum fidele eſt. Qua ratione igitur Moyſes iurantẽ Deum inducit? F Quia nos vſu quodam mortalium claudimur, & velot echini cortice quodã nos vulgaris opinionis inuoluimus aut velut cochleæ quæ niſi intra teſtæ operimentum ſint, *al. Capere* ſpirare non poſſunt, nec aërem liberũ † carpere aut ſuſtinere: ſic nos non niſi intra quædam humanæ conſue-

A tudinis latibula terrena verſamur. Vnde quia illud verius ſolemus credere, quod iureiurando firmatur: ne noſtra claudicet fides, iurare deſcribitur Deus. Qui ipſe non iurat, ſed iurantium iudex, & vltor eſt periurantiũ. Deni- *Hebr. 6.* que ſcriptũ eſt, *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum tu es ſacerdos in æternum.* Seruauit vtique quod iurauit, dedit no- *Pſal. 109.* bis æternũ principem ſacerdotũ: vt & tu quod iuraueris, ita noueris eſſe ſeruandũ, vt quia per eum iuras qui non *Hebr. 6.* mentitur, ſcias eum futurum, ſi mentiaris, vltorem. Expulſis igitur inquietis & mobilibus cogitationibus, dabit tibi Deus vacuam poſſeſſionẽ cordis & mentis, vt eam B cultu quodam tranquillitatis exerceas, & fructum ex ea capias, nec ſuſtineas in ea Chananæos, hoc eſt, turbidos *Exod. 34.* ſenſus recurrere, eradices gentili[illegible] vitiatũ omnẽ conceptum, lucos eorũ diruas quibus obũbratur veritas, & quidam cæleſtis liber viſus cogitaoonis horrore tenebroſæ diſceptationis abſconditur. Sed hoc niſi diuino donatus munere efficere non potes, ideo ait, *Dabit tibi Deus* *Exod. 13.* hoc eſt, cogitaoiones optimas, placida conſiliã, tran- *Ibidem.* quillas inuentiones. Cùm dederit hæc, tolles omne quod aperit vuluam maſculinum, & ſanctificabis Domino. Non totum exigit a te Deus, qui totum donauit. Multa enim ad vſum ſubſtantiæ largitur humanæ, & hoc non poteſt eſſe diuinum ſacrificium, vbi eſt vſus naturæ. Edere, bibere, dormire, aliáque etiam miniſteria corporis C dono ſunt tibi collata, nõ à te relata Deo munera. Quid- *Math. 15.* quid autem ſanctum cogitaueris, hoc Dei munus eſt, *2. Cor. 7.* Dei inſpiratio, Dei gratia; ſicut econtrario illa quæ cum in vſu naturæ humanæ ſint, non coinquinant hominem, ſed quod exit de ore, furta, falſa teſtimonia, ſacrilegia, hæc ſunt quæ coinquinant hominẽ. Interiora ergo noſtra mundemus, vt poſſit oblatio non diſplicere. Ibi quæramus omne quod aperit vuluam maſculinum, hoc eſt, iuſtum & principale, quod ſanctificare Domino debeamus. Neque enim hi nos corporei coitus, conceptus partúſque ſanctificãt, quibus vulua fœminea deflorato pudore virginitatis aperitur. Nam etſi mulier ſan- *1. Cor. 7.* D ctificat virum, & vir mulierem, tamen plerúmque contingit, virginis vuluam etiam ſine coniugii ſanctitate reſerari. Neque rurſus ſola virilis eſt gratia, mulier autẽ ſanctificationis aliena eſt, aut vtriuſque ſexus confuſa natura eſt, vt vterque corporeos fundat in partus. Habent ſua munia viri, habent mulieres ſexus ſui officia diſcreta. Generatio iſta ſucceſſiuus humanæ mulierem docet, impoſſibilis eadem viro. Ergo ſi carnis vſui non quadrat hic ſenſus, officia animæ diſcutiamus: iſtam ſaoè inuenio quæ nullo diſcreta ſit ſexu: & cùm ſexum non habeat, vtriuſque ſexus munera repræſentat, nubit, concipit, parit. Et ſicut fœminis dedit vuluam natura, in qua vniuſcuiuſq; animantis generatio per menſtruas E formatur ætates; ita eſt quædam virtus animæ, quæ velot quodam vuluæ genitalis ſecreto cogitationum noſtrarum ſuſcipere ſemina, conceptus fouere, partus ſolet edere. Neque enim aliter diceret Eſaias: *In* *Eſaiæ. 26.* *vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis:* niſi vuluam animæ nouiſſet. Harum generationum quædam fœmineæ ſunt, malitia, petulantia, luxuries, intemperantia, impudicitia, aliaque huiuſmodi vitia, quibus animi noſtri quædam eneruatur virilitas. Maſculinæ ſont caſtitas, patientia, prudentia, temperantia, F fortitudo, ioſtitia, quibus mens noſtra & caro ipſa firmatur, & ad obeunda impigrè munia virtutis erigitur. Hos partus aluus ille propheticus parturiuit. Et ideo ait, *In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis.* Maſ- *Ibidem.* culum igitur & parturiuit & peperit, qui ſpiritum ſalutis effudit.

S. AMBROSII DE ABEL ET CAIN, LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium libri ſecundi de Abel & Cain.

A cap. I. vſque ad cap. V. agit de rebus Deo offerendis, & modo; & continuat inchoatum in priori libro ſermonem.

A cap. VI. vſque ad libri finem tractat de culpa & pœna ipſius Cain.

CAPITA LIBRI.

1. *Coniungit dicta dicendis: & quòd animæ potiora Deo ſunt offerenda: & quædam myſtica ad hominum inſtructiones aptantur.*
2. *Quæ ſit vis primitiarum, & vtrùm tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat commendare Deo: quodque ipſa cum operibus perfectis plenum & perfectum ſit ſacrificium, ſicut & ipſe Dominus docet, & verba legis ſignificant.*
3. *Authoritas ſcripturæ confirmat dicta, & agit de myſteriis in lege recognoſcendis ex verbis Domini in Euangelio laborantes ad ſe vocantis: quomodo etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo pretio crimina noſtra redimere debeamus: de redemptoris quoque noſtri per Leuiten ſignificati in nos miſericordia, cum morali & ædificatiua affectus inſtructione.*
4. *Qua ratione Moyſes primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit: cur non ſit abſurdum quòd facinoroſi cohabitent piis: de duobus in Deo generibus virtutum, vno quo remittit, alio quo vindicat: quòdque ſemper egreſſus malitiæ virtuti operetur ingreſſum, ſicut & ingreſſus malitiæ virtutem excludit, vt euangelicæ veritatis exempla comprobant.*
5. *De adipibus & pinguedine ſacrificiorũ & hoſtiarũ.*
6. *Quid ſibi velit quod Dominus ait, Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti: quieſce. Et de quatuor generibus quibus ſacrificia commendabantur, quorum ſi aliquid deſit, ſacrificium non probatur: cum pulcherrima iſtorum morali interpretatione.*
7. *Quod quia Cain ordinem diuiſionis non ſeruauit, dictum ſit ei, Peccaſti, quieſce: quemadmodum Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud ſignificet.*
8. *Quomodo Cain admonitus vt quieſceret, auxerit inſolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid ſibi velit quod ait,* Eamus in campum.
9. *Qua ratione interrogauerit Deus Cain vbi eſſet frater ſuus, & de ipſius redargutione atque condemnatione: cum moralis intellectus explanatione.*
10. *Qua de cauſa dixerit Deus:* Omnis qui occiderit Cain, ſepties vindictam exſoluet: *& qua ratione ſignũ ſuper eum poſitũ fuerit ne occideretur, cum morali interpretatione atque inſtructione.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE ABEL ET CAIN.
LIBER SECVNDVS.

Coniungit dicta dicendis: & quòd animæ potiora Deo ſunt offerenda: & quædam myſtica ad hominum inſtructiones aptantur.

CAP. I.

Psal. 66. HOs partus anima noſtra parturiat nec ſolùm parturiat, ſecundùm quod legitur, ſed etiam pariat & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicii deprehendat. De his enim partubus dixit Dominus Ieſus, *Væ prægnantibus & nutrientibus* H *in illis diebus.* Maturiùs igitur abſoluatur hic partus, & Luc. 21. cogitationes noſtræ bonorũ operũ proceſſibus explicentur, vt nihil imperfectum finis noſter inueniat, nihil inexplicatũ terminus vitæ noſtræ offendat, nihil tanquã in incude poſitum vſus noſtri operis derelinquat. Feſtina igitur anima formare partus tuos, properãtiùs abſoluere, celeriùs quos genueris enutrire. Quæ tanti forma ſit partus demonſtrat Apoſtolus dicens, *Filioli mei, quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis.* Galat. 4. I In hanc formam tota mentis noſtræ coaleſcant viſcera, & in illo genitali aluo animæ noſtræ Chriſtus reſulgeat. Partus noſter fides ſit, nutrimenta noſtra præcepta doctrinæ ſint. His quædam cordis noſtri imbuatur infantia, inſtituatur pueritia, iuueneſcat adoleſcentia, ſenecta caneſcat. Ætas enim ſenectutis vita eſt immaculata. Itaq; ea demũ Sap. 4. bona eſt animæ ſenectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta maculauerunt. Et ideo partus ſuos ab hac macula 1. Cor. 4. Paulus defendit: *Ego vos,* inquit, *genui in Euangelio,* ne cuius ſequa inſuſurratio rudis fidei tentaret infantiam. Maſculina igitur generabat, qui in virum perfectum po- G pulos quos dicebat, fidei geſtiebat vnitate concurrere, & in agnitione filii Dei perfectam plenitudinis Chriſti tenere menſuram. Ephes. 4. Hoc enim ſacrificiũ acceptabile Deo nouerat, de quo ſcriptum eſt, *Separabis omne quod aperit vuluam maſculini.* Et quia addidit, *Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quæ ſunt tibi, maſculinum ſanctifica Domino:* Exod. 13 ne quid obſcuritatis habeat, conſideremus. Dixerat de principalibus generationibus, hoc eſt, plenis capacibuſq. rationis: addidit & de gregalibus Ibidem. comparantur iumentis. Quæ tamen cùm a rectore aliquo gubernantur, facilè manſueſcunt, & H imperata exequi, & iugum ſubire, & ad vocem magiſtri accelerare gradum aut ſiſtere, aut deflectere, aut aliqua munia ſui operis quæ iubentur, humano quodam famulatu † obire conſueuerunt. Tantum valet inſtitutio, vt vincat naturam. Itaque illa quæ conſortiũ noſtræ ſubſtantiæ non habent, agnoſcunt tamen noſtræ vicis imperium: al. Obedire. & cùm ſuæ naturæ nullã rationem habeant, noſtræ naturę rationem capeſſunt, & quodammodo transfuſam acquirunt. Equos videmus popularibus incitari ſtudiis, gaudere plauſibus, blanditiis delectari magiſtri. I Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperata mutare manſuetudine ſuam rabiem deponere, noſtros mores ſumere. Et cùm ſint ipſi terribiles, diſcunt timere. Cæditur canis vt paueſcat leo: & qui ſua iniuria exaſperatur, coercetur alienâ, alteriúſque exemplo frangitur. Quoties parata præda & cibo obuio famem perpeti malunt, dum offenſam magiſtri verentur. Quoties repentino impulſi motu, aperta ad morſus ora iuſſi reſoluuntur? Ita dum noſtræ voluntati obſequuntur, ſuæ obliuiſcuntur. Non ita illæ feræ, vel illa armenta equorum, vel genus

omne pecudum quæ ſine rectore vagantur vllo, & omni
domitioris gubernaculo deſtituta exaſperantur. Et ideo
appoſiti ſunt armentarij, opiliones, cæterique paſtores
magiſtri quidam gregum, officia ſua ſingulis animan-
tium ſibi commiſſorum pro conditione formantes. Vi-
detur ergo & ſenſuum noſtrorum quoddam genus a-
liud domitum & manſuetum, aliud indomitum, quod
armentario quodam motu mentis velut deſide atque re-
ſoluto prorumpit ad irrationabiles delectationes corporis:
manſuetum autem quod velut duci cuidam moderatio-
ni mentis ſe ſubiiciat & ſubdat. Quæcumque ergo eius
natura reguntur, ea ſunt maſculina atque perfecta: quæ-
cumque autem ſine duce vllo plebeia præſumptione
quadam dominantur, velut ciuitatis alicuius, quæ regis
optimatúmque conſilio priuata ſit, ita corporis ſui omnẽ
ſtatum & virilem vigorem muliebri quadam diſſolutio-
ne effœminant. Ex his illa lex carnis eſt, quæ legem Apo-
ſtolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eam qua-
dam lege peccati. Et ideo vt de illo mortis corpore libe-
Rom. 7. raretur, ſpem ſuam Paulus omnem non in ſua virtute,
ſed in Chriſti gratia reponebat. Vnde liquet, quòd hæ
commotiones quę ſecundùm legem mentis ſunt, diuino
fauore procedunt, alij autem ſenſus ex voluptate corpo-
rea. Illa igitur quæ ſancta ſunt, primitiua ſunt noſtrorũ
ſenſuum: iſta velut de quodam grege ſunt, & vilitate
plebeia: quod variis videtur Moyſes nominibus ſignifi-
caſſe Iudæis. Hoc enim declarat etiam illa area legis my-
Deut. 33. ſtica, de qua ait *Intra area tua & latus tuus non nouiſſima*
Exod. 22 *facies*. Primitiua filiorum tuorum dabis mihi. Sanctæ
commotiones ſenſuum noſtrorum, quæ ſecundùm
virtutes ſunt, ipſę ſunt primitiæ areæ ſpiritalis: pro-
Math. 3. pterea etiam ruralí areæ comparantur, in qua ventilan-
tur frumenta. Sicut enim in hac rurali area excutitur
triticum atque hordeum, & dum ſæpius ventilatur, ſe-
paratur à paleis, quia paleæ cæteraque purgamenta meſ-
ſis in diuerſum leuis auræ ſpiramine diſſipantur, illa verò
quæ ſolidiora ſunt, in locum eundem excuſſo puluere re-
labuntur: ita cogitationum noſtrarum fruges, quæ ſunt
Deut. 8. ſolidæ atque optimæ, puram atque ſinceram exhibent
Luc. 4. virtutis alimoniam, ſicut ſcriptum eſt, *Quia non in ſolo pa-
ne viuit homo, ſed in omni verbo Dei*: quæ autem inutiles
ſunt & vacuæ, diſperguntur vt fumus ac nebulæ: quia ſi-
cut fumus oculis, ſic iniquitas vtentibus ea. Et rectè
fumo iniquitas comparatur, quæ velut quadam ſæculari
caligine aciem mentis obducit. Et ideo Dominus dicit,
Prou. 10. *Cum intraueritis in terram in quam induco vos, & cum man-*
Num. 15. *ducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis ablatio-
nem ſeparatam Domino, primitias conſperationis veſtræ,
panem ſicut ablationem de area, ſic offeretis primitias †
1. Cor. 5. conſperſionum veſtrarum, & dabitis Domino*. Conſperſio
al. confu- nos ſumus, diuerſorum elementorum quadam com-
ſionum. mixtione compoſiti. Siquidem frigidum calido, & hu-
al. confu- midum ſicco miſcetur in nobis: Hęc † conſperſio multas
ſio. habet carnis illecebras, & plurimas delectationes; ſed
non ſunt hi primitiui huius corporis ſenſus, quia ex ani-
ma & corpore conſtamus & ſpiritu. Hæc eſt conſperſio
principalis, in qua ſanctificari nos Apoſtolus cupit, ſicut
1. Theſſ. 5. ait, *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia, vt
integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela in die
Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur*. Cuius conſperſionis pri-
mitiæ ſpiritales ſunt, hoc eſt, inuentiones & genera-
tiones ſenſuum qui ex vigore animæ procedunt. Sed
non omnes primitiui ſenſus, niſi qui malitiæ & impro-
bitatis atque omnis erroris exortes ſunt. Sunt autem ne-
ceſſariæ corporis delectationes, vt dormiendi, edendi,
bibendi, deambulandi, & cæteri ſenſus huiuſmodi; ſed
non in his primitiæ. Et ideo non in his, ſed in illis Do-
mini ſacramentum, vbi caſtitas, pietas, vbi fides atque
deuotio. Cuius rei manifeſtum & euidens exemplum eſt
oblatio Patriarchæ Iſaac, quam ſacrificij modo obtulit
pater nullius motu paſſionis inflexus humanæ, mundam
offerens Deo hoſtiam vacuamque formidinis, & cor-
Geneſ. 22. poreæ cupiditatis immunem, cùm ipſa pietas patris de-
uotioni cederet immolantis.

A *Quæ vis ſit primitiarum, & vtrùm tempore æſtimentur primi-
tiæ, an ſanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat com-
mendare Deo: quodque ipſa cum operibus perfectis plenum &
perfectum ſit ſacrificium, ſicut & ipſe Dominus docet; &
verba legis ſignificant.*

CAP. II.

NVnc conſideremus quæ ſit vis primitiarũ, & vtrùm
tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate, hoc
eſt, vtrum omnia primogenita ſanctificationem habeant
primitiarum. Primitiæ etenim fructuum ſanctę ſecundũ
legem, quia in his optimum feſtinæ fidei ſacrificium eſt: Num. 18
B ſed fiunt ſanctæ deuotione, non tempore, quia non pro-
uentus ſanctificat, ſed deuotio. Denique vbi celer pro-
uentus eſt, ſi deuotio moretur, offenſa contrahitur. Non Exod. 32.
ergo omnia primogenita ſancta, ſed omnia quæ ſancta
ſunt, ſunt etiam primogenita. Denique Cain primoge-
nitus, ſed non ſanctus. Sanctus quoque Iſrael Dei popu-
lus, ſed non primus ætate, & tamen primogenitus appel-
latur, ſicut ſcriptum eſt in Prophetis: *Primogenitus meus* Exod. 4.
Iſrael. Et Leui ſanctus, ſed non primogenitus. Nam
tertius Lię filius legitur, & tamen Leuitæ primogeniti Geneſ. 29
nuncupati, quibus ab eo nomen eſt deriuatum. Scriptum
eſt enim in numeris, *Ecce tuli Leuitas de medio filiorum* Num. 3.
Iſrael pro omni primogenito qui aperit vuluam à filiis Iſrael,
G *& erunt Leuitæ. Mihi enim omne primogenitum in qua die
percuſſi omne primogenitum Ægypti, ſanctificaui omne primo-
genitum Iſrael ab homine vſque ad pecus*. Ergo Leuitæ
primogeniti nuncupati, qui ſanctificatione vtique cæ- Hebr. 12
teris filiis Iſrael antelati ſunt. Qua ratione primoge-
niti ſunt, audi Apoſtolum dicentem. *Sed appropinqua-
ſtis Sion monti, & ciuitati Dei viui, Hieruſalem quæ in cæ-
lo eſt, & decem millibus lætantium angelorum, & Eccle-
ſiæ primitiuorum, qui ſcripti ſunt in cælo*. Quatuor ordines Num. 3.
fecit, montis Sion, ciuitatis Hieruſalem, celebrita-
tis angelorum, & Eccleſię primitiuorum. Tulit ergo
Dominus Deus de medio populi Iſraël Leuitas, quia
D non humanarum eos conſortes voluit eſſe curarum, Pſal. 57
ſed diuinæ religionis miniſtros. Et primogenitos ſibi fe- Num. 18
cit qui vuluam aperiunt ſpiritalem: & ideo non erant ab Deut. 18.
vtero naturæ, ſicut diuerſorum criminum peccatores, Matth. 18
ſed † deſtitutis cultorib⁹ ſæcularibus eliguntur. Vnde nõ al. deſtru-
habẽt cũ plebeia poſſeſſione conſortiũ, nec in medio po- ctis.
puli computantur, quia verbum Dei in medio ſui poſ- Ioan. 1.
ſident, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio, *Vbi ſunt duo vel
tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum*. Et
alibi, *Medius veſtrum ſtat quem vos neſcitis*. Hinc ergo
cognoſcimus quòd ante omnia fides nos commendare Num. 28.
Deo debeat. Cùm fidem habuerimus, elaboremus
E vt opera noſtra perfecta ſint. Si quidem hoc plenũ eſt &
perfectum ſacrificium, ſicut ipſe Dominus docet, dicens, Leuit. 22.
De donis & datis meis obſeruabitis offerre mihi in dieb⁹
feſtis meis, nihil detrahentes, neque † diſpertientes, ſed al. deſpi-
plena & integra & perfecta offerentes. Feſtus autẽ dies cientes.
Domini eſt, vbi perfectarum virtutum gratia eſt. Quæ
tunc perfectæ ſunt, ſi ſollicitudinum ſæcularium, & cor-
poralis illecebræ victor animus delinimenta voluptatis
excludat, liber à ſæculo, Deo deditus, nihilque de trami-
te rectæ intentionis imminuens, nec affectus ſui quo-
que tempora nunc luxuriæ diuidens, nunc labori. Solus
itaque ſapiens hanc celebrat ſolennitatem, nullus alius.
F Immunem enim mihi huiuſmodi paſſionum animam re-
perire difficile eſt, Diuide ergo ſecundum rationem ani-
mæ principalia & obedientia, & tūc quid maſculinum
quidve fœmininum ſit deprehendes. Nulla enim ſine la-
bore virtus, quia labor proceſſus virtutis eſt. Quod etiã Exod. 13.
legis ipſius verba ſignificant, quæ dicit, *Omne quod aperit* Num. 22.
vuluam aſinæ, mutabis oue. Immunda enim animalia lex à
ſacrificio ſeparauit, & pro his ad vicẽ mũda iuſſit offerri.
Aſinę ergo partum, hoc eſt immundũ, iubet mutari oue, Leuit. 27.
quę mũda & apta ſacrificio eſt. Hoc eſt ſecundũ litterã.
Cęterùm ſi quis ſenſum ſpiritalis intelligẽtiæ altiùs per-
ſequatur, conſideratur quòd aſina laborioſum ſit animal,
ouis fructuoſum. Fructu ergo dicit mutandum laborẽ,
vt finis operis ſui fructus ſit. Vel certè hoc modo omnẽ
laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici cõ-

Exod. 13. mendabis affectu. *Si autem non mutabis*, inquit, *redimes*. G Iubentur ergo ſecundùm litteram vt animal aliud pro immundo animali offeratur, aut pretium, ne inter decimas fructuum vel minus aliquid vel immundum videatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animã tuam docet, vt deſiſtat ab iis quæ fructum non habent. Qui enim redimit ſe, liberat, & quodam exuit debito. Relinquenda ſunt opera quæ verum fructum bonoſque proceſſus habere non poſſunt, qualia ſunt iſta mundana, quorum vſus non poteſt eſſe diuturnus. In quibus ipſe nudus & veluti vacuus effectus eſt: & quãuis ſummo quæſitus fuerit labore, animam nihil iuuat. Ea enim quæ ſeruitutem animæ inferunt, inutilia ſunt omnia, etſi non deſit effectus. Magna videtur præliantium victoria, triumH phantium gloria, ſed frequenter ipſos videmus qui vicerint, tu ſus bellorum ſubiacere incertis, & transferri ad hoſtem euentu prælij, & ego ipſo quo victores antè fuerint, fieri miſeriores. Opus eſt ergo vt opera tua ad Deũ dirigas, & eius tibi aſpiret fauor. Athleta ipſe qui ſuis, nõ alienis decertat viribus, quoties congreditur, dubios caſus ſubire ſe credit. Et cùm ad coronam peruenerit, intelliget citius hanc mundi gloriam tanquam coronæ ipſius folia marceſcere. Gubernator cùm in portus nauim ſubduxerit, vix finem impoſitũ labori putat, & ſtatim I quærit laboris exordium. Soluitur corpore anima, & poſt finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo ſuſpenditur. Ita finis nullus, vbi finis putatur. Vnde votis & pura conſcientia & ſpiritu charitatis adhæreamus Deo noſtro, & diuinum nobis conciliemus fauorem, precantes, vt ſæcularibus curis tanquam ab immitibus & agreſtibus dominis poſſimus abſolui atque exui, mundanóque exire ſeruitio, in libertatem ſupernæ cognitionis, quæ vera & ſola eſt libertas, vocati.

Auctoritate ſcripturæ confirmat dicta, & agit de myſteriis in lege recognoſcendis ex verbis Domini in Euangelio laborantes ad ſe vocantis: quomodo etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo pretio crimina noſtra redimere debeamus: de Redemptoris quoque noſtri per Leuiten ſignificata in nos miſericordia, cum morali & ædificatiua affectus inſtructione. K

CAP. III.

Exod. 1. ET vt præceptum legis exemplo adſtruamus, cùm deprimerent Ægyptij Iudæorum populum in operibus variis, & luto ac lapide, ingemuerunt filij Iſrael & Domini prouocauerunt in ſe miſericordiam. Vnde dixit Exod. 3. ad Moyſen, *Ego exaudiui gemitum filiorum Iſrael quomodo Ægyptij in ſeruitutem deprimunt eos, & memor factus ſum teſtamenti mei. Vade, & dic filiis Iſrael: Ego Dominus, & educam vos de potentia Ægyptiorum, & eruam vos de ſeruitute eorum, & liberabo vos in brachio excelſo, & iudicio magno: & ſumam vos mihi in plebem, & ero veſter Deus, & ſcietis quoniam ego ſum Dominus Deus veſter qui eduxi vos de potentia Ægyptiorum & induxi vos in terram in quam extendi manum meam.* L Ecce quomodo populus Hebræorum fructu mutauit laborem, vt qui luto operabatur, ſpe regni operaretur æterni. Et ideo Dominus in Euãgelio inanem populorum gentilium miſeratus laborem, qui lateres conſtruerent lutulentæ ſuperſtitionis, & voluptati corporis deditus, ſo- M lidum fidei murum ædificare non poſſent, velut ad quoſ- Matth. 11. dam aſinæ fœtus locutus ait, *Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, &* Exod. 13 *inuenietis requiem animabus veſtris.* Qua vocatione plenius mihi videor verba legis & myſteria recognoſcere, quia aſinam aut commutandam oue docuit, aut redimendam pecunia: vt non ſolùm aſinæ partum oue, hoc eſt, mundis immunda mutemus, ſed etiam redimamus. Quod videtur exprimi, ſi prius ſacrificio purificationis, & myſterio baptiſmatis delictorum noſtrorum inquinamenta lauemus, crimina quoque noſtra bonis operibus, fideique pretio, & miſeratione redimamus. Pretium no- Petr. 11. ſtrum ſanguis eſt Chriſti. Vnde & Apoſtolus Petrus ait, G *Non auro vel argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine.* Et Paulus dicit, *Pretio empti eſtis, nolite effici ſerui hominum.* Vnde nos otioſè in ſancto miramur Euangelio quòd ſuper pullum aſinæ ſederit Dominus Ieſus, quia populus gentilis cœpit eſſe Chriſti hoſtia, qui ſecundùm legem habebatur immundus. Vnde & de Leuitis ſcriptum eſt, quòd ſint redemptiones eorũ, eò quòd & ſanctitate vitæ ſuæ & oratione peccata plebis leuarent. In quibus figuralis agni præceſſit myſterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis paſſione tolleret peccatum mundi. Ipſe enim perfectæ virtutis habet impertiendæ populo ſanitatis iudicium. Ipſe ergo qui pro ſalute vniuerſorum expectatus aduenit, pro me eſt vtero H editus virginali, pro me oblatus, pro me guſtauit mortem pro me reſurrexit. In quo omnium hominum ſuſcepta eſt redemptio, aſſumpta eſt reſurrectio. Ipſe eſt verus Leuites, vt nos Leuitas faceret adhærere Deo, ipſi continuas preces fundere, de ipſo ſalutem ſperare, fugere terrena negotia, in Dei poſſeſſione numerari, ſicut ſcriptum eſt, *Domine poſſide nos.* Ea eſt enim ſola poſſeſſio, quæ nullis obnoxia tempeſtatibus perpetuæ gratiæ ferat fructus. Redemptor Leuites eſt, quia vir ſapiens redemptio inſipientis eſt. Qui tanquam medicus ægrum inſipientis animum fouet, & quędam aſpergit ſolidiora I mentis prudentię medicamina, imitatus illum medicum qui de cælo venit vt demonſtraret hominibus prudentię vias, & ſapientiæ ſemitas paruulis reuelaret. Videbat enim laborantes non poſſe ſine remedio ſaluari, & ideo medicinam tribuebat ægris. Ideo omnibus opem ſanitatis detulit, vt quicumque perierit, mortis ſuæ cauſas ſibi adſcribat, qui curari noluit cùm remedium haberet quo poſſet euadere. Chriſti autem manifeſta in omnes prædicatur miſericordia, eo quòd ij qui pereunt, ſua pereant negligentia: qui autem ſaluantur, ſecundùm Chriſti ſententiam liberentur, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Denique K & Sodoma ſi habuiſſet quinquaginta iuſtos, non eſſet euerſa: & ſi decem habuiſſet, eſſet redempta, eò quòd ſermo remiſſionis peccatorum animam ſeruitute exuat, & diſciplinæ plenitudo perfectæ mentem non ſinat edaci libidinum vapore conſumi. Plurimum tamen refert, & moralem ædificat affectum, ſi etiam numerum iuſtorum ſimpliciter accipiamus prodeſſe populorum ſaluti. Comprimit & reſecat inuidiam, confundit improbitatem, virtuteos incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudem quę ſibi proſit: atque improbus quiſque redemptorem ſuum dum ſuſcipit, frequenter imitatur. Certè veneratur, plerúmque etiam diligit. Ipſe etiam ſi ſe aliis profuturum ſciat, ſtudiis augetur, L eàque gratia connectit populos, accumulat charitatem ciuium, vrbium gloriam. Quam beata ciuitas quæ plurimos iuſtos habet, quam celebrabilis ore omnium, quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius ſtatus exiſtimatur! Quam gaudeo cùm aliquos ortes ac ſapientes diu viuere video, cùm virgines caſtas, viduas graues aſpicio longæuas, velut quandam incanam Eccleſiæ curiam prætendant ipſo quodam vultu & ſpecie grauitatis, quod reuereantur, quod imitentur, quo ad omnem motum gratiam colorentur. Non enim ipſis gaudeo, cùm vinẽdo multa ſubeant tædia ſæculi huius, ſed quia proſunt pluribus. Similiter dũm aliM quis huiuſmodi decidit, quamuis longa ſenectute depoſitus, afficior, quia deſtituitur grex iuuenum muro ſenili. Denique pernitiem vrbis aut malorum imminentium vel futuræ labis hoc primũ indicium eſt, ſi † decedant viri conſultores, vel etiam grauiores fœminæ. Hinc prima ingruentium porta aperitur malorum. Sicut ergo vrbs tota ſolidatur atque augetur cœtu ſapientium, vel obitu labefactatur: ita ſermo grauis, & quidem ſenilis, plenos prudentiæ ſtabilire vniuſcuiuſque animam, & confirmare mentem ſolet. Iam ſi accedat multarum lectionum vſus, plurimorum præceptorum & conſiliorum quidam ſenatus, velut perpetuum vrbis eius, quæ in ſingulorum eſt præcordiis, ſtatum efficit.

Margin notes (right column): 1. Cor. 7. — Matt. 11. — Exod. 12. — Num. 3. — Exod. 34. — Eccleſ. 9. — Matth. 11. — 1. Tim. 2. — Geneſ. 18. — Prou. 11. — Eſaie. 3. — Prou. 11. — al. decidant.

Qua ratione Moyſes primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit; cur non ſit abſurdum quod facinoroſi cohabitent piis: de duobus in Deo generibus virtutum, vno quo remittit, alio quo vindicat: quòd ſicut ſemper egreſſus malitiæ virtutis operetur ingreſſum, ſicut & ingreſſus malitiæ virtutem excludit, vt Euangelicæ veritatis exempla comprobant.

CAP. IIII.

Num. 3. IDeo ergo primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas Moyſes appellauit, quod maturioris & vtilis ſententiæ viri, altero ſenectutem quandam animæ præferant, altero redemptionem conferant. Vnde & ciuitates *Num. 35.* Leuitarum redemptrices ſignificauit Moyſes: quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei verbũ, *2. Cor. 3.* quæ vrbis modo munita atque vallata ſit, perpetuam li- *Num. 35.* bertatem acquirit ſibi. Sicut in ciuitatibus Leuitarum erat pœnarum remiſſio, vt ſi quis ad eas confugeret, qui non voluntariam necem hominis admiſerat, nulli eum occidere liceret, intra vrbes dumtaxat poſitum Leuitarum: ita quem peccati proprij pœnitet, quod aut imprudenter aut inuitus admiſit, ſi Leuitarũ adhæreat incolatui, & ab his præceptoribus qui Dei mãdata diſpenſant, recedendum non putet, lex ipſi ab omni eum com- *Ioan. 20.* miſſi flagitij pœna ſuppliciòque liberat. Nec abſurdum putes quod facinoroſi cohabitant piis, maculoſi ſacratis. Opus enim habent purificari qui aliquo polluti ſunt delictorum contagio. Et quodammodo diuerſo genere cauſæ concurrit. Sicut enim Leuites mundanis voluptatibus abdicatus, exul eſt culpæ: ita ſãguinis reus, fugitiuus eſt patriæ. Sed hoc intereſt, quod iſte neceſſitate ſuos deſerit propter metum legis, miniſter autem Dei humanarum conſortiis renunciat paſſionum, & quadam carnalis illecebræ ſe abdicat neceſſitudine propter ſtudia virtutis. Etiam illud non abhorret a vero, quod & iſte velut, quaſdam in ſe manus inijcit, vt interficiat voluptates ſui corporis, & quendam ſuæ carnis operatur interi- *Exod. 2.* tum. Interfecit nempe Moyſes Ægyptium, & fugax factus eſt de terra Ægypti, vt declinaret eius terræ tyrannum. Sed nõ antè illũ interfeciſſet Ægyptiũ hominẽ, niſi priùs in ſe nequitiæ ſpiritalis Ægyptiũ interemiſſet, & abdicâſſet regalium luxu honorum, maius patrimonium *Hebr. 11.* æſtimans theſauris Ægypti opprobrium Chriſti. Quod ſtultis quidem videtur opprobrium, nobis autem illud *1. Cor. 1.* opprobrium Dominicæ crucis virtus Dei eſt atque ſa- *1 Ioan. 2.* pientia. Accedit eò, quòd duo quædã in Deo principalia *23. q. 5. ca. remittuntur, & de pœni. dist. 1. cap. verbum Dei.* ſunt genera virtutum: vnum quo remittit, aliud quo vindicat. Remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Leuites interpres & quidam executor eſt: remittuntur etiam per officium ſacerdotis, ſacrúmque miniſterium: puniuntur quoque per homines, ſicut per iudices, qui poteſtate ad tempus vtuntur, ſicut Apoſtolus docet, di- *Rom. 13.* cens, *Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium* *Eſai. 13.* *portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit.* Puniuntur peccata etiam per populos, ſicut legimus, quia ſæpe alienigenis Dei iuſſu excitatis, propter diuinæ maieſtatis offenſam ſubiectus factus eſt populus Iudæorum. Nec is quidem qui inuitus aliquod fecerit homicidium, extra miniſterium eſt. Siquidem lex *35. q. 1. ca. nec is qui. Exod. 21.* ait de eo, Quia Deus dedit eum in manus eius. Manus ergo eius inſtrumenta modo diuinæ vltioni miniſterium præbuerunt. Leuites igitur miniſter remiſſionis eſt. Percuſſor autem, qui tamen non ex diſpoſitione, ſed præter voluntatem fecerit homicidium, diuinæ miniſter eſt vltionis. Illud quoque ſpecta quia cùm interficitur im- *Ibidem.* pius, Chriſtus infunditur. Et vbi abominatio aboletur, *al. congregatur.* ſanctificatio † cumulatur, quia Dominus dixit, *In ea die qua interfeci omne primogenitum Ægypti, ſanctificaui mihi omne primogenitum Iſrael.* Quod non ad vnum diem *Num. 3. 32. q. 1. c. cùm renunciatur.* afflictionis Ægypto referes, ſed ad omne tempus. Cùm enim renunciatur improbitati, ſtatim adſciſcitur virtus. Egreſſus enim malitiæ, virtutis operatur ingreſſum: eodémque ſtudio quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Habes hoc in Euangelio, quia vbi ſatanas immiſit ſe in cor Iudæ, Chriſtus receſſit ab eo, momentóq; *Ioan. 13.* eo quo illum recepit, hunc amiſit. Denique ſic ſcriptum eſt, *Et poſt buccellam introiuit in eum ſatanas,* dixit ergo illi Ieſus, *Quod facis, fac celerius.* Quid illud? Vt quia *Ibidem.* introierat in illum ſatanas, ipſe abiret à Chriſto. Eijcitur itaque & excluditur, eò quòd iam cum Domino Ieſu eſſe nõ poſſit, quia cœperat eſſe cum diabolo. Nulla enim communicatio Chriſti ad Belial. Vnde ſtatim imperio *2. Cor. 6.* expulſus abſceſſit, ſicut legimus, dicente Euangeliſta, *Ioan. 13.* *Qui cum accepiſſet buccellam, exiuit continuò:* erat enim nox. Non ſolùm exiuit, ſed continuò, & nocte exiuit. Nec mirum ſi noctis tenebras habebat, qui Chriſtum deſerebat. Verùm ſicut ipſe receptus a diabolo, excluſus à Chriſto eſt: ita Zachæus renuntians auaritiæ, Chriſtum recepit. Meritóque videns ſtudium eius quod in arborem aſcendiſſet, vt tranſeuntem Ieſum videret, dicit Dominus: *Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie in domo* *Luc. 19.* *tua manere me oportet. Et deſcendit feſtinans, & excepit illum gaudens.* Sed excipiendo Chriſtum, excluſit auaritiam, relegauit perfidiam, renuntiauit fraudibus. Aliter enim non ingreditur Chriſtus niſi vt vitia excludat, quia non cohabitat erroribus. Deinde de templo eijciebat num- *Ioan. 2.* mularios, quia ipſe volebat habitare. Vnde Zacchæus hoc intelligens, quia Chriſtum vetere ſuo ſuſcipere affectu non poterat, ſuperiora vitia exire ſuo iuſſit hoſpitio, vt Chriſtus intraret. Meritò igitur Phariſæis obmurmurantibus quòd Dominus Ieſus ad hominem peccatorem diuertiſſet manere, dixit ad Dominum, *Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus: & ſi quid aliquid fraude abſtuli, reddo quadruplum.* In quo illis reſpon- *Luc. 19.* dit qui dicebant peccatorem Chriſto hoſpitium non debuiſſe præbere. Hoc eſt, iam non ſum publicanus, non ſum ille Zacchæus, non prædo, non fraudator. Reddo quæ ſuſtuli, reddo quæ auferre conſueueram. Iam dono pauperibus quos antè nudabam, iam mea confero qui aliena rapiebam. Fugerunt crimina poſtquam Chriſtus intrauit. Diſcuſſa eſt omnis carnalium *Ioan. 8.* cæcitas paſſionum, vbi æternæ vitæ lumen infuſum eſt.

De adipibus & pinguedine ſacrificiorum & hoſtiarum.

CAP. V.

DIximus de primogenitis, dicamus etiam de adipibus, de quibus ſatis docet Dauid, dicens, *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Et ſupra ait, *Et ho-* *Pſal. 62.* *Pſal. 19.* *locauſtum tuum pingue fiat.* Docens acceptabile eſſe ſacrificium, quod pingue, quod nitidum, & quodam pabulo fidei ac deuotionis, verbique cæleſtis vberiore alimonia ſaginatum eſt. Frequenter pingue opus dici- *Num. 18.* mus quod ſpiſſum & operoſum intelligi velimus: & opi- *Num. 31.* ma hoſtia prædicatur, quæ non ſit tenuis non ſit exilis. *Pſal. 19.* Vnde & ſacrificium pingue rectè nuncupamus, quod optimum cupimus declarare. Sed etiam illud documen- *Exod. 13.* to eſt quod pingues vaccæ prophetica interpretatione annis fertilibus comparatæ ſunt.

Et dixit Dominus Deus ad Cain, Quare triſtis factus es, & quare cõcidit vultus tuus? Nõ ſi rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccâſti? quieſce. Ad te conuerſio eius, & tu princeps es illius. Et dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: Eamus in campum. Et factum eſt cùm eſſent ipſi in campo, inſurrexit Cain in Abel fratrẽ ſuum, & occidit eũ. Et dixit Deus ad Cain, Vbi eſt Abel frater tuus? Et dixit, Neſcio: nũquid cuſtos fratris mei ego ſũ? Et dixit Deus, Quid feciſti hoc? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et nũc maledictus tu à terra, quæ aperuit os ſuũ, & excepit ſanguinem fratris tui de manu tua: quoniam operaberis terrã, & non augebit virtutẽ ſuam dare tibi. Gemens & tremens eris ſuper terrã. Et dixit Cain ad Dominũ, Maior cauſa mea eſt, quàm vt dimittatur mihi. Si derelinques me hodie, à facie tua abſcondam me, &

ero gemens & tremens ſuper terram. Et erit, omnis qui inueniet me, occidet me.

Quid ſibi velit quod Dominus ait, Si rectè offeras nō rectè autē diuidas, peccaſti, quieſce: *& de quatuor generibus quibus ſacrificia commendabantur, quorū ſi aliquid deſit, ſacrificium non probatur; cum pulcherrima iſtorum morali interpretatione.*

CAP. VI.

Pſal. 49. NVnc conſideremus quid ſit quod ait Dominus, *Si rectè offeras, non autē rectè diuidas, peccaſti: quieſce.* Quod indiciū eſt, Deū nō munerib. oblatis placari, ſed offerentis affectu. Deniq; cōdēnati oblator muneris Cain, quia pro ei ſciētia inſinceræ oblationes intellexit Deo ſacrificium ſuū nō probatū, triſtis eſt factus. Quando enim mēs ſibi recti eſt cōſcia, gratulatur, & infuſione quadā ſpiritali, repletur animus gaudio, cū alicuius vel ſtudia vel o- *1. Ioan. 2.* pera a Deo probātur. Triſtitia igitur Cain, cōſciētiæ teſtimoniū repulſæ indiciū eſt. Et quāuis obtulit munus, tamē quia nō rectè & iure diuiſit, in culpā incidit. Quatuor enim genera ſunt quibus ſacrificia cōmēdabātur. Si aut noua nouorū eſſent, aut frixa, aut diuiſa, aut cōtinua. *Exod. 23.* Nō nouorū primo tēpore anni, quæ ſpecie in primoge- *Rom. 12.* nitis fructibus æſtimabantor: nunc autē reuelatum eſt eos ſignificari, qui per baptiſmatis ſacramēta renouātur. Hoc eſt enim verè ſacrificiū primitiuū, quādo vnoſquiſque ſe offert hoſtiā, & a ſe incipit, vt poſtea munus ſuū poſſit offerre. Noua igitur fides renouatorū, valida, pubeſcēs, incremētis virtutis acquirēs, nō remiſſa, nō feſſa, nō ſenio quodā marcida, & vigore ignaua, apta ſacrificio eſt, quæ pullulet quodā viuēti germine ſapiētiæ, & iuuenili diuinæ cognitionis feruore pubeſcat. Habeat tamē ſuccū doctrinæ veteris. Sicut enim noui, ita & veteris teſtamēti debet doctrina cōcurrere, quia ſcriptū eſt, *Man-* *Leuit. 15.* *ducate vetera veterū, & vetera a facie nouorū auferte.* Cibus nobis ſit cognitio Patriarcharū, epuletur animus in Prophetarū oraculis: tali ſagina mens paſcatur interior. Sed illa iam nō ſpecies agni ſit, ſed veritas corporis Chriſti. *Exod 12.* Non vmbra legis præſtringat oculos, ſed apertè Dominicæ gratia paſſionis & ſplēdor reſurrectionis aciē mētis *Leuit. 7.* illuminet. Si autē offeres ſacrificiū de primitiuis omnibus, frixū in igne, frixū pingue, offeres ſacrificiū primitiuorū, ſicut ſcriptū eſt, quod ſignificat fidē tuā velut igni pro- *Geneſ. 25.* batā eſſe debere, & ſancto feruere ſpiritu. Deniq; coxit lentem Iacob, & fratri primatus benedictionis eripuit, quos vtriq; ſolida conſequeretur fides. Hic ergo robuſtus & viridus augebatur, ille autē qui cibū ſuum coquere neſciebat, fatigatus atque deficiēs defluebat. Vtatur igitur verbo Domini ſicut igne virtus animæ tuæ. Vide *Pſal. 104.* vſtū Ioſeph, ſicut ſcriptū eſt, *Eloquium Domini vſſit eum.* Torreatur fides tua ſicut ſpicæ meſſium. Tunc enim maturitatē fructuū præferunt, cum eas primo ſolis preceſſu tempora æſtiua torruerint. Sermo igitur plurimus ſcripturarū animā cōfirmat & quodam ſpiritalis gratiæ colorat vapore. Rationabilia quoque inuenta corroborāt diſſoluātq; omnem vim irrationabilium paſſionum. *Geneſ. 22.* Ideóque Eſau laxatis virtutis ſuæ nexibus diſſolutus eſt. *Exod. 12.* Illi autem qui ſuccincti lumbos non crudum neque co- *Exod. 14.* ctum aqua, ſed aſſum igni caput agni edere iubebantur, ſicut habes in Exodo, forti ac fideli animo pedeſtri itinere maria transfretārunt. In Euangelio quoque aſſos *Luc. 24.* piſces Dominus Ieſus manducabat, ſicut ſcriptum eſt: in quo plenitudo ſancti Spiritus redundabat. Et fortaſſe *Geneſ. 25.* ideo deficiebat Eſau, quia coctum in aqua deſiderabat cibū, quē Iacob quaſi inhabilem ſibi dānauit infirmo. Oblationē autem atque orationem oportet nō confuſam eſſe, ſed competenti diuiſione diſtinctam. In omni enim re confuſione melior eſt diſtinctio, multò magis in oratione atque oblatione; quæ niſi certas diuiſiones *Leuit. 1.* habeat, fit obſcurior. Ideóque hoſtiæ plerúmque membra lex diuidi iubet, & holocauſta offerri, vt ſine admixtione & operimēto aliquo nudum ſacrificium ſit, eo quòd nuda atque omnibus exuta inuolucris debet fides noſtra feruere, nec variis & fallacibus opinionibus induatur, ſed pura atque ſincera ſimplicitas mentis appareat: deinde in partes diuidatur congruas. Virtus enim genus

G eſt, quæ diuiditur in plurimas ſpecies. Sed principales quatuor ſunt: Prudentia, temperātia, fortitudo, iuſtitia. Redoleat igitur oratio tua prudentiā erga cognitionem Dei, & veritatem fidei: redoleat temperantiā, quam etiā à coniugibus exigendam putauit Apoſtolus, dicens, *No-* *1. Cor. 7.* *lite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt* *Exod. 19.* *vacetis orationi.* Et lex caſtigatos ante heſternum & nudiuſtertium diem ad ſacrificium accedere iubet. Fortitudinē teneat oratio, vt nullo interpoletur metu, nulla *Pſal. 108.* laſſitudine deficiat. Tunc enim debet eſſe intentio ad precandum robuſtior, cùm vrgemur aduerſis. Iuſtitiam cuſtodiat precatio, quam ſi tenuiſſet Iudas, non in pecca- H tum facta eſſet eius oratio. Quando enim magis ab iniuſtis operibus ac prauis ſtudiis abſtinere debemus, quàm tunc quando Dei iuſtitiam deprecamur? Et ideo Dominus, vt cordi nobis eſſet iuſtitia, *Beati*, inquit, *qui perſecu-* *Matth. 5.* *tionem patiuntur propter iuſtitiam: ipſorum eſt enim regnum* *Ioan. 18.* *cælorum.* Hæc enim defuit Iudæ. Nā ſi adfuiſſet, non tradidiſſet Dominum, non prodidiſſet magiſtrum. Defuit ſacrificio etiam Cain iſtius qui ſi tenuiſſet iuſtitiam, Domino debuit primitiua munera, non poſteriora deferre. Defuit itaque ei diuiſio, ideoque reſponſum ait, *Si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccaſti, quieſce.* Vides quantum ſit vitij. Vbi deeſt diuiſio, ibi totum ſacrificium re- I futatur. Supereſt vt de continua & iugi oratione dicamus, quòd immorari nos & vacare orationi oportet. Pernoctabat Dominus in oratione, non vt ſibimet prodeſſet, ſed vt nos doceret. Frequens enim oratio quandā operatur diſciplinā orandi, quia ipſe vſus docibiles Dei facit, *Luc. 6.* indocibiles negligentia. Bona igitur exercitatio. Deniq; corporis virtus exercitatione augetur frequenti, at inexercitata minuitur & labitur. Plurimi enim exercitij diſſuetudine etiam naturalē diſſoluēre virtutem. Similiter animæ fortitudo exercitationis aſſiduitate ſolidatur, vel labor ipſe diſciplinæ ſit nō oneri futurus, ſed vſui. Hunc cibū menti noſtræ deferamus, qui multa attri- K tos meditatione ac politus, cor hominis ſicut illud cæleſte manna confirmet. Quod non otioſè tritum ac politū accipimus, eò quòd cæleſtium ſcripturarū alloquia diu terere ac polire debemus, toto animo & corde verſātes, vt ſuccus ille ſpiritalis cibi in omnes ſe venas animæ diffundat. Ergo ſi tanquam pubeſcens adoleſcat fides, quæ *Pſal. 103.* defectum ſeneſcentis deuotionis ableget, & ſpiritu ferueat, & congrua diſtinctione teneantur menſura legitimæ diuiſionis, & aſſiduitas commendet gratiam: tunc fit illud pingue, & tanquam adipale precationis genus, de quo dicit ſcriptura, *Impinguaſti in oleo caput meum.* Sicut enim agni multo lacte pingueſcunt, & ſicut oues be- L ne paſtæ adipe nitent, ita Apoſtolico ſucco paſta fidelium pingueſcit oratio. Horum ſi deſit aliquid quæ ſu- *Pſal.* prà diximus, ſacrificium non probatur. Ideóque dictum eſt ad Cain, *Si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccaſti.* Namque mundus ipſe diſtinctè legitur factus, cùm eſſet antè incompoſita pars eius, quia terra erat inuiſibilis & incompoſita. Nempe lux primùm facta eſt, & vocauit Deus lucem, & ſeparauit Deus inter lucem & tenebras, & vocatæ ſunt tenebræ nox. Et per ordinem ſingula quòd facta ſint legimus, cælum, terra, ligna fructifera, *Geneſ. 1.* animalia diuerſa. Diſtributa autem ſunt leuiora ſuperioribus, vt aer & ignis: & grauiora inferioribus, hoc eſt, M terra & aqua. Vtique ſimul omnia fieri iubere potuit Deus, ſed diſtinctionem ſeruare maluit, quā nos in omnibus imitaremur negotiis, & maximè in viciſſitudinibus gratiarum, in quibus non ſatis eſt reddere quod acceperis, ſed commendare quod reddas. Nam ſi quis debitum ſoluat, & in referendo iniuriam faciat creditori, intolerabilius eſt vtique quam non rediddiſſe quod debebat. Non ergo quantitas ſolutionis, ſed animus reddentis, & qualitas conſideratur, & affectus. Rectè igitur Cain obtulit, quia oblatio inſigne deuotionis, & indicium gratiarum eſt: ſed non rectè diuiſit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, vt à gratia inchoaret auctoris. Etenim diuiſionis hic ordo eſt, vt prima ſecundis, non primis ſecunda præcurrant: & cæleſtia terrenis, non terrena cæleſtibus præferantur.

Digitized by Google

Quod quia Cain ordinem diuiſionis non ſeruauit, dictum ſit ei: Peccaſti, quieſce, *& quemadmodum Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud ſignificet.* A

CAP. VII.

SEd quia Cain confodit hunc ordinem, dicitur ei, *Peccaſti, quieſce.* Omnia docet Deus. Primùm ne pecces, vt in Adam monuit: ſecundo ſi peccaueris: quieſcas, vt in Cain docens. (Geneſ. 2.) Erubeſcere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defenſione cumulatur. Et ſilendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit ſaltem verecundia, vbi non eſt abſolutio. B Inde illud, Iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui. (Prou. 18.) Et iterum ab ipſo Domino alibi dictum legimus, *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* (Eſai. 43.) Quanta pudoris gratia, vt iuſtitiam teneat verecundia, quam culpæ reatus abſtulerit! Ideo autem ait, *Quieſce,* quoniam non habes quod excuſes. Culpæ ipſius ad te conuerſio eſt. Non enim frater ei † addicitur, ſed error adſcribitur, cuius ipſe ſibi auctor eſt. (al. adiicitur.) In te, inquit, reuertitur crimen quod a te cœpit. Non habes in quo neceſſitatem magis quam mentem tuam arguas. In te retorquetur improbitas tua, tu princeps es illius. Bene ait, *Tu princeps es illius.* Etenim impietas mater quædam C eſt delictorum: & qui grauiora peccauerit, in cætera facilè prolabitur. Quomodo enim poteſt ab humanis temperare qui diuina violauit, & hominibus bonus eſſe qui Deum læſit? Atrociorem igitur ſcelerum reatum vitia reliqua ſequuntur, quoniam quò flagitioſa propenderint, eò inclinant cætera. Tu ergo princeps operis tui, tu dux criminis. Non te inuitum, non imprudentem error attraxit, ſed voluntarius reus iudicio, non lapſu feciſti dolum, quo te diuinæ iniuriæ reum ipſe conuinceis.

Quomodo Cain admonitus vt quieſceret, auxerit inſolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid ſibi velit quod ait, D Eamus in campum.

CAP. VIII.

ADmonitus autem vt quieſceret auget inſolentiam, acerbat flagitium. Quid igitur ſibi vult quod ait, *Eamus in campum:* niſi quia locus nudus gignentium eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, niſi vbi fructus deeſſet? Tanquã præſagiẽs natura tãti ſceleris loco germina denegauerat: quia non conueniebat vt idem ſolũ & cõtagia parricidalis ſanguinis reciperet præter naturã, & fructus ſecundùm naturã germinaret. E Meritò ipſe dicit, *Eamus in campum.* Non dicit, Eamus in paradiſum, vbi poma florent, nõ in aliquẽ cultum & fructiferum locum. Ipſi parricidæ iudicant fructum ſe ſceleris habere nõ poſſe, nec penes eos fructum manere qui tantæ impietati præbuerint officium. Nam ipſam refugiunt elementorum benignitatem, vt iſte Cain, qui videtur veritus, ne largior boni terra prouentus triſte facinus impediret, & liberalitatis aſſuetudine genitalis qua facit ſibi fœtus & fructus varius germinaſcere, in hoc quoque criminis apparatu vel muta ſpecie ſui fraternũ reuocaret affectum. Latro diem refugit F quaſi criminis teſtem, lucem adulter erubeſcit quaſi adulterij conſciam, parricida terrarum fœcunditatem fugit. Quomodo enim poterat communis partus videre conſortia, qui conſortem ſui ſanguinis trucidabat? Ioſeph in lacum mittitur ſiccum, (Geneſ. 37.) Ammon intra domum occiditur. (3. Reg. 2.) Iuſtum igitur natura eſt impertita iudicium, ea loca in quibus erat futurum parricidium, muneris ſui dote priuando: vt ex innocentis ſoli quadam damnatione oſtenderet quanto forent noxiora futura ſupplicia. Propter ſcelus igitur, hominum & ipſa elementa damnantur. Denique Dauid montibus, in quibus Ionathas cum patre interemptus eſt, perpetuæ pœnam ſterilitatis optauit, dicens, *Montes qui eſtis in Gelboe, neque ros neque pluuia cadat ſuper vos montes mortis.* (2. Reg. 1.)

Qua ratione interrogauerit Deus Cain vbi eſſet frater ſuus, & de ipſius redargutione atque condemnatione: cum moralis intellectus explanatione. A

CAP. IX.

NVnc conſideremus qua ratione interrogauit Deus Cain vbi eſſet frater ſuus, quaſi neſciret occiſum: Sed quod ad ſcientiam Dei ſpectat, negantem arguit, & inficianti quaſi ſciens reſpondit, *vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra:* quod autem ad rationẽ profundam attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confeſſio enim, pœnarum compendium eſt. Inde in iudicis ſæcularibus impoſiti equuleo torquentur negantes, & quædam tangit iudicem miſeratio confitentis. B Eſt quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ potior crimen fateri, nec deriuare culpam, ſed recognoſcere. Mitigat iudicem pudor reorum, excitat autem pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitentiam Deus, vult de ſe ſperari indulgentiam, vult demonſtrare tua confeſſione quod non ſit auctor malitiæ. Nam qui peccatũ ſuum ad quandam referunt, vt gentiles aſſerunt, decreti aut operis ſui neceſſitate, diuina arguere videntur, quaſi ipſorum vis cauſa peccati ſit. Qui enim neceſſitate aliqua coactus occiderit, quaſi inuitus occidit. Ea verò quæ C a nobis ſunt, excuſationem non habent: quæ autem præter nos ſunt, excuſabilia ſunt. Sed quanto grauius peccato ipſo, ad Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem non criminis, ſed innocentiæ. Perpende autem parricidæ reſponſionem. *Neſcio* (inquit) *nunquid cuſtos fratris mei ego ſum?* Et ſi contumaciam prodat hic ſermo, ſonat tamen quia ſi bonum fratrem conſideraſſet, cuſtos debuit eſſe pietatis. Quem enim magis quam fratrem ſeruare debuerat? Sed quomodo germanitatis ſeruaret officium, qui neceſſitudinis non agnouiſſet affectum? Aut quomodo fieri poſſet, vt naturæ obedientiam deferret, qui Deo reuerentiam non exhiberet. D Negat primùm quaſi apud ignorantem, recuſat fraternæ muneris cuſtodiæ, quaſi exors naturæ, declinat iudicem quaſi liber arbitrij. Quid miraris ſi pietatem non agnouit, qui non agnouit auctorem? Et ideo docemus hac ſerie ſcripturarum, fidem eſſe radicem virtutum omnium. Vnde & Apoſtolus ait, Quia fundamentum Chriſtus eſt: & quidquid ſupra hoc fundamentũ ædificaueris, hoc ſolum ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedẽ. (1. Cor. 3.) Congruè igitur reſpondit Dominus tam impudenter neganti, dicens, *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Hoc eſt, cur neſcis vbi eſt frater tuus? Soli eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere non debuit. An quia parentes tui accuſatores E eſſe non poſſunt? Nolo enim vt ea neceſſitudo quæ eſt auctor ſalutis, fiat auctor periculi. In te ſolo leges ſuas natura amiſerit. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accuſare non debent? Sed eo maior eſt condemnatio tua. Nam ſi cara neceſſitudinis nomina accuſare non debent, multò magis nõ debent occidere. Sed ſi me teſtem abnuis, & refugis arbitrum, vox ſanguinis fratris tui teſtis eſt, quæ ad me clamat. Illa te maiore auctoritate arguit, quam ſi frater viueret. Soli eratis: quis eũ potuit alter occidere? Si accuſas parentes, parricidam probas. Potuit fratrem occidere, qui non parcit parẽtibus. F Potuit parricida eſſe, qui de parricidis ſe ortum probare deſiderat. Et bene ait, *Vox ſanguinis fratris tui clamat,* non frater clamat. Hoc innocẽtia & gratia germanitatis etiã in ipſa morte ſeruat. Nõ accuſat frater, ne videatur parricida. Non accuſat vox ipſius, non anima eius, ſed vox ſanguinis accuſat, quem ipſe fudiſti. Tuum te ergo facinus, non frater accuſat. Simul querela criminoſa adimitur. Non poteſt de alieno teſtimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor eſt ſermo quàm factum. Eſt tamẽ etiam terra teſtis, quæ cepit ſanguinem. Et bene ait, *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra,* nõ dixit, de fratris clamat corpore, ſed, *de terra clamat.* Et ſi frater parcit, terra nõ parcit. Si frater taceat, terra condemnat. Ipſa eſt in te & teſtis & iudex. Teſtis acrior, quæ adhuc parricidij tui ſanguine madet: iudex aſperior, quæ tanto ſcelere coinquinata eſt, vt aperiret os ſuum, & ex-

ciperet ſanguinē fratris tui de manu tua. Et illa quidem G aperuit os ſuum, quaſi exceptura de fratribus verba pietatis, nihil timens cùm fratres videret, quę ſciret ius germanitatis amoris incentiuum eſſe, non odij. Nam quomodo poterat parricidium ſuſpectare, quæ adhuc non viderat homicidium. Sed tu effudiſti ſanguinem, cuius dolens ipſa contagium, *Non vberes*, inquit, *virtutem ſuam dare tibi*. Quam innocēs vltio, vt quæ tam grauiter violata fuerit, ſatis habens non prodeſſe, non quæreret nocere! Non mediocre etiam dogma quòd ait, *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me*: quia Deus iuſtos ſuos audit etiam mortuos, quoniam Deo viuunt. Et meritò pro viuentibus habentur, quia etiamſi corporis guſtauerint mortem, vitam tamen incorpoream capiunt, & illuminantur ſuorum ſplendore meritorum, luce quoque fruuntur æterna. Iuſtorum ergo audit ſanguinem, auertit ſe autem à precibus impiorum, quoniam etiamſi videantur viuere, miſeriores tamē ſunt omnibus mortuis, carnem ſuam ſicut tumulum circumferentes, cui infelicem infoderunt animam ſuam. Quid enim aliud eſt quàm ſepulta quæ intra humum voluitur, & terrenæ auaritiæ cupiditatibus cæteriſque vitiis includitur, vt gratiæ cæleſtis auram ſpirare non poſſit? Huiuſmodi peccator à terra maledictus eſt, quæ eſt infima & poſtrema pars mundi. Superius vtique cælum, & quæ in cælo ſunt, ſol, I luna, & ſtellæ, throni, dominationes, principatus, & poteſtates, Cherubim & Seraphim. Non eſt ergo dubium quòd eum & ſuperiora damnauerint, quem inferiora damnarant. Nam quomodo abſoluitur puræ illi celeſtique ſententiæ, quem nec terræ potuerunt abſoluere? & ideo gemens & tremens iubetur eſſe ſuper terram. Euidens generaliſque ratio, quia omni improbo mala adſunt, & affutura ſūt. Quæ adſunt, triſtitiam operantur: quæ futura, formidinem. Sed improbū plus pręſentia, quā futura ſollicitāt. Vnde & Cain dixit ad Deū, *Maior cauſa mea eſt, quam vt dimittatur mihi. Si derelinques me hodie, à facie tua abſcondam me.* Nihil enim grauius quàm K errantem à Deo deſeri, vt ſe reuocare nōn poſſit. Mors peccatoris finem peccandi affert, vita autem diuino gubernaculo deſtituta præcipitatur, & in grauiora prolabitur, vt ſi gregem paſtor relinquat, incurſent beſtiæ: ita cùm Deus deſerit hominē: ingruit diabolus. Graue eſt, præſertim inſipientibus, non habere rectorem. Serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit. Abſcondit ſe autem qui velare vult culpam, & tegere peccatū. Qui enim malè agit, odit lucem, & amat tenebras, & ſuorum quærit latebula delictorum. Iuſtus autem non abſcondere a Domino Deo ſuo, ſed magis ſe offerre L conſueuit, dicens, *Ecce ſum ego, qui non habeo criminoſam conſcientiam quam timeam deprehendi.* Meritò ſe abſcondit malè conſcius, & ait, *Omnis qui inuenerit me, occidet me.* Anguſtæ mentis homo præſentem mortem veretur, perpetuam negligit, & diuinum iudicium non reformidat. Interitum ſolum corporis deprecatur. Sed a quo timebat occidi, qui ſolos parentes habebat in terris? Potuit quidem & incurſus beſtiarum timere, qui legis diuinæ iura violauerat, nec præſumere de ſubiectis animalibus cæteris, qui hominem docuerit occidi. Potuit & parentes parricidas timere, qui docuerat parricidium poſſe committi. Potuerunt enim & parentes de filio M diſcere, quod didicerunt poſteri de parente.

Matth. 24.
Sap. 3.
Sap. 5.
Ioan. 3.
Eſai. 6.

Et dixit ei Dominus Deus, Non ſic: omnis qui occiderit Cain, ſepties vindictam exſoluet. Et poſuit Dominus Deus ſignum ſuper Cain, ne qui eum inueniſſet, occideret eum. Egreſſus eſt autem Cain à facie Dei, & habitauit in terra Naid contra Eden. Et cognouit Cain mulierem ſuam, & concipiens peperit Enoch. Et condidit ciuitatem, & nominauit ciuitatem de nomine filij ſui, Enoch. Natus eſt autem Enoch Gaidad, & Gaidad genuit Mauiael, & Mauiael genuit Mathuſala, & Mathuſala genuit Lamech. Et ſumpſit ſibi Lamech G duas mulieres, nomen vni Adda, & nomen ſecundæ, Sella. Et peperit Adda Iobel, hic fuit pater habitantium in tabernaculis paſtorum. Et nomen fratris eius Iubal, hic fuit qui oſtendit pſalterium & citheram. Sella autem peperit & ipſa Thobel, & fuit ærarius malleator æris & ferri. Soror autem Thobel, Noema. Dixit autem Lamech mulieribus ſuis Addæ & Sellæ: Audite vocem meam mulieres Lamech, auſcultate ſermones meos: H quoniam virum occidi in vulnus mihi, & adoleſcentem in liuorem mihi: quia ſepties vindicatum eſt ex Cain: ex Lamech autem ſeptuagies ſepties. Cognouit autē Adam Euam mulierē ſuam, & concipiens peperit filium, & nominauit nomen eius Seth, dicens, Suſcitauit enim mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Et Seth natus eſt filius, nominauitque nomen eius Enos; hic cæpit ſperauit inuocare nomen Domini Dei.

I *Qua de cauſa dixerit Deus:* Omnis qui occiderit Cain, ſeptiēs vindictā exſoluet: *& qua ratione ſignū ſuper eū poſitū fuerit ne occideretur, cum pulchra morali interpretatione atq; inſtructione.*

CAP. X.

NVnc conſideremus qua cauſa dixerit Deus, *Omnis qui occiderit Cain, ſepties vindictam exſoluet*, & qua ratione ſignum ſuper eum ponitur ne occidatur parricida, cùm proſpectum non fuerit, ne innocens occideretur. Octauus eſt homo, habet rationabile quo præſtet cæteris, habet & quinque corporis ſenſus, habet etiam vocem, habet & generandi gratiam. Hæc ſeptem niſi illo rationabili regantur, ſubiecta motu ſunt, & ideò ſtul- K tus in his habet omne periculum ſui. Qui ergo rationabile illud amiſerit, fruſtra de iſtorum ſibi vſu ſeptem carnalium munerum blandietur. Diſſoluuntur hæc omnia, niſi habenis quibuſdam rationis adſtricta ſint. Mors itaque rationis, mortem operatur irrationabilium paſſionum. Sed illud melius, quòd ſeptimus numerus quietis & remiſſionis eſt. Ergo qui alij non pepercit peccatori, & munus ei remiſſionis peccatorum inuiderit, ipſe ſibi ſpem remiſſionis eripiet, & erit in eo pari menſura vindicta de gratia. Quod autem ſignum poſuit ſuper Cain, ne quis eum occideret, reflectere voluit errantem, L & beneficio ſuo inuitare ad correctionem. Ipſis enim nos facilius cōmittere ſolemus, quorum habemus gratiam. Nec tamen magna concedit, ſed in eo ipſo imprudentiam inſipientis vleiſcitur. Qui cùm eſſet perpetuus ſupplicijs obnoxius, non remiſſo ſibi pœnam popoſcit, ſed vitam corporis huius ſeruandam putauit, in qua plus ærumnæ eſt quam voluptatis. Mors enim vna eſt in ſeceſſione animæ & corporis, & in fine iſtius vitæ: quæ ſimul vt venit, omnes corporis dolores auferre, non augere conſueuit. Metus verò qui hanc vitam viuentibus frequenter ingruunt, mœſtitiæ, dolores, gemitus, diuerſique cruciatus grauitatum, & ægritudinum vulnera, plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt iſta M mors remedium eſſe videatur, non pœna. Non enim peremptoria eſt, per quam non adimitur vita, ſed ad meliora transfertur. Nam ſi nocentes moriuntur, qui gradum a peccatis reuocare noluerint vel inuiti: tamen finem non naturæ, ſed culpæ adipiſcuntur, ne plura delinquant, quibus vita fœnus eſt delictorum. Si autem bonæ ſpei compotes ſunt, migrare magis quam deficere credendi ſunt. Inſeritur hoc loco dogma de incorruptione animæ, quòd ipſa vera & beata vita ſit, quam vnuſquiſque bene conſcius viuit multò purius ac beatius, cùm huius carnis anima noſtra depoſuerit inuolucrum, & quodam carcere iſto fuerit abſoluta corporeo, in illum ſuperiorem reuolans locum, vnde noſtris infuſa viſceribus compaſſione corporis huius ingemuit, donec commiſſi gubernaculi munus implerēt, vt carnis huius irrationabiles motus, rationabili ductu regeret & coër-

Leuit. 25.
2. Cor. 5.

A ceret. Inde eſt quod poſtea prophetæ in captiuitatem cum populo Iudæorum tranſierunt, ne reliqua plebs † ſanctorum deſtituta præſidio, conſilióque viduata, grauiorem ſubiret ærumnam, ſed magis frequentibus commonita oraculis prophetarum, ad Dominum Deum ſuum pio rediret affectu, ne aduerſis captiuitatis attrita, proruerct in perfidiæ peccatum, ſalutiſq; perpetuæ remedium deſperaret. Redarguuntur itaque hoc in loco qui vnicam hanc vitam putant eſſe quæ ſit in hoc ſæculo. (Omnia plena lapſus, plena mœroris ſunt) & redarguuntur ſimplici ſerie geſtorum. B Ecce enim iuſtus, innocens, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui ſublatus eſt parricidio: & iniquus, ſceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, poſteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permiſſione diuina. Nonne in his apertè vos Dei clamat, Erratis, qui putatis hic eſſe omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis ſenectutem hanc miſerarũ eſſe veteranam, proceſſionémq; ætatis, C ærumnarum ſtipendia, & Scyllæo quo iam vſu circumſonari nos quotidianis naufragiis, tũdi fluctibus, in ſcopuloſis habitaculis degere & in his delectari, ſicut illud non tam æternum animal quam immortale malum? Ergo & iſti Cain longæuitas indulta vindicta eſt, eo quod vixit in metu, & prolixũ ſpatium multo cucurrit & infructuoſo labore, qua pœna nihil grauius quam vt quis ipſe ſibi maiorum cauſa pœnarum ſit. Vide igitur quam perpetua vita iuſtorum, & nulla ſit improborum. Iuſti A ſanguis clamat & mortui, via autem peccatoris abſconditur. Tertium eſt, quoniam cùm parricidium eſſet admiſſum, hoc eſt, ſcelerum principatus; vbi peccatum obrepſit, ſtatim & lex diuinæ manſuetudinis prorogari debuit: ne ſi continuo vindicatum eſſet in reum, homines quoq; in † vindicando nullam patientiam moderationemque ſeruarent, ſed ſtatim reos ſupplicio darent. Diuinæ autem ſententiæ prouidentia huiuſmodi eſt, vt magnanimitatem & patientiam doceret iudices, ne quis præproperè raperetur ſtudio vindictæ, & ipſa delibera- B tionis immaturitate puniret innoxium, aut pœnam acerbaret irati, nec tamen penitùs inultum eſſe pateretur in eo qui nullam pœnitentiam ſceleris induiſſet. Repulit enim eum a facie ſua, & a parentibus abdicatum, ſeparatæ habitationis quodam relegauit exilio, eo quòd ab humana manſuetudine tranſiſſet ad ſæuitiam beſtiarum. Verumtamen non homicidio voluit homicidam vindicari, qui mauult peccatoris correctionem quam mortem. Vnde in Lamech ſeptuagies ſepties vindicatur, quia grauior culpa eius eſt, qui nec poſt damnationem C ſe correxit alterius. Cain impetu quodam improuido ante peccauerat: Lamech vtique quod in altero reprehẽſum aduerterat, cauere debuerat. Suo quippe iudici ſententia debebatur, ne quis paſſim reum eſſe feriendum putaret. Et vt ad myſterium venias, non debuit interimere eum qui vſque ad naturalem terminum mortis ſuæ, agendæ habeat ſpatium pœnitentiæ. Excuſare poſſet quod ſe redemiſſet vel ſera actione pœnitentiæ, niſi eum præmatura pœna rapuiſſet.

Marginalia: al. ſuorum. — ſap. 2. — al. iudicando. — Ezech. 18.

S. AMBROSII DE ABEL ET CAIN LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium Libri de Noë & Arca.

A cap. I. vſque ad cap. II. agit de interpretatione nominis Noe, de oraculo parentum, & ſignificatione nominum filiorum eius.

A cap. III. vſque ad cap. X. quòd circa diluuij tẽpus hominũ procreatio excreuerit: agit de gigantibus, de fabrica arcæ: & quòd etiam animalia rationis expertia fuerint punita diluuio.

A cap. XI. vſque ad cap. XV. de animantibus in arcam introductis, de duratione diluuij, de animantium interitu extra arcam repertis meminit.

A cap. XVI. vſque ad cap. XXIII. de exſiccatione aquarum diluuij, de emiſſione corui & columbæ: de egreſſu Noë ex arca, & eius ſacrificio.

A cap. XXIV. vſque ad cap. XXXII. de creaturarum poteſtate homini tradita, de pacto quòd non erit vlterius diluuium terram corrumpens; de exercitio Noë, & myſterio filiorum eius.

A cap. XXXIII. vſque ad finem, de filiis Iaphet, de generatione Nembroch ex familia Cham.

CAPITA LIBRI.

1. *Quod dignum ſit vt iuſtus Noë qui ad renouãdum ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omnium deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſtius mundi ſollicitudine, operibúſque iniquitatis, ac terrenæ conuerſationis cura.*

2. *De ſignificationibus nominum trium filiorum Noe, & de inſtructione aciei, ac munitionibus bonitatis naturæ, quæ nos ad huius mundi prælia generauit.*

3. *Quid ſignificet quod ſecuturo diluuio non ſolùm Noe, ſed & vniuerſa generatio quàm maximè abundauerit filiorum procreatione: & quomodo beneficij gratiam ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura: qua etiam ratione Spiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat.*

4. *Quòd gigantibus qui fuerunt in terra ætate Noe, ſimiles ſint homines cultus carnis ſuæ ſtudentes: & qui dicantur filij Dei: & quo pacto Deus dicatur iraſci, aut moueri: quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud Deum inuenerit.*

5. *Quomodo omnis terra dicatur fuiſſe corrupta, & tempus omnis hominis veniſſe ante Deum.*

6. *De ædificatione arcæ, & quemadmodum in ea deſcripta fuerit humani corporis figura: quòdque nidi eiuſdem, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificantur, bitumine intus & foris linienda ſint, ne facilè corrumpantur.*

7. *De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis quoad materiam ligni, glutini, & commotionis: quomodo etiam longitudo & latitudo arcæ ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquem eſſe compoſitos.*

8. *Quid ſignificet oſtiũ ex aduerſo in arca factum: &*

quemadmodum qui retro erant, priores facti ſint.

9. *Quid ſit quòd inferiora arcæ bicamerata & tricamerata eſſe debeant: & quòd Deus per arcæ figuram voluerit nos edocere quemadmodum à diluuio intemperantiæ tuti eſſemus per remedium electionis iuſti.*

10. *De tribus cauſis ob quas muta animãtia, quæ peccandi ſenſum non habent, per diluuium ſubiecta ſint pœnæ: cum altiori myſtica quadam interpretatione.*

11. *Quòd abſumptis diluuio omnibus animantibus, ſolus iuſtus ſe & domum ſuam ſeruat: & verba textus ad litteram, & myſticè explicantur.*

12. *Qua ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculus & fœmina iubeantur in arcam induci: de immundis autem duo & duo, ſecundùm naturalem atque moralem expoſitionem.*

13. *Qua de cauſa poſtquã ingreſſus eſt Noe in arcã, poſt ſepte dies diluuium factũ fuerit: quare etiam cũ ſatis fuiſſet 40. dieb. dixiſſe diluuium fuiſſe, adiecerit, & 40. noctibus: & qua ratione 40. diebus durauerit. Quid prætereà ſibi velit quod inquit Dominus*, Et delebo omnem teſurrectionẽ carnis à facie terræ: *quid poſtremò quod dicitur*, Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus.

14. *Qualiter ſit cõſiderandũ quòd ſexcenteſimo anno Noe, vigeſima & ſeptima menſis factum ſit diluuiũ: & quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli apertæ, tam ſecundùm litteralem, quàm etiam altiorem intellectum.*

15. *Cur Dominus à foris arcã clauſiſſe dicatur: & quomodo exũdante aqua, arca ferebatur ſuper flumina aquarũ quæris cubitis ſuper mõtes excelſos eminebat, iuxtà litteralem & allegoricam interpretationem: cũ explicatione eius quod ſcribitur*, Deleuit Deus omne quod erat ſuper faciem terræ.

16. *Explicatur textus & examinatur, cur fecit potius mentionem beſtiarum & iumentorum, quàm initium animantium: qualiſque fuerit ſpiritus quem Dominus induxit ſuper terram vt ceſſarent aquæ.*

17. *Quid ſit quod ait ſcriptura*, Clauſi ſunt fontes aquarũ, & cataractæ cæli: *& de explicatione loci illius vbi dicitur. Et ſedit arca ſeptimo menſe, ſeptima & vigeſima menſis: & quid ſit oſtium arcæ quod iuſtus aperuit vt emitteret coruum non reuerſurum.*

18. *Quid ſibi portẽdat, quòd poſt coruum nõ reuerſum colũba dimiſſa dicitur, quoq; Noe extẽdẽs manũ ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit: quòdue ſeptẽ aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiſerit.*

18. *Cur columba dicatur ad veſperum eſſe egreſſa cum ramo oliuæ in ore: & vnde cognouerit Noe aquas defeciſſe: & de columba tertiò poſt dies ſeptem emiſſa, quæ tamen non regrediebatur.*

20. *Quid ſibi velit illa adiectio, quod ſcriptura alia die aquam minutam, alia ſiccatam terram commemorat quomodo etiam Noe tectum arcæ denudauerit: & quod ait primum menſem, vel ſecundum.*

21. *Quare Noe non ſua ſponte exiuerit arcã, ſed expectauerit oraculũ diuinũ, quo ſibi dicebatur*, Exi de arca tu, & vxor tua, & filij. *Et quare in ingreſſu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primò ipſe & filij, deinde vxores ingrederentur: in egreſſu autẽ id commutatum, vt fœminæ cum viris exierint.*

22. *Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, niſi iuſſus à Domino, & tamẽ poſt egreſſũ ab arca nõ monitus arã Deo ædificauerit: & quare dicatur Deo & nõ Domino. Cur etiã ſumpſerit à beſtiis & volatilib. mundis vt offerret holocauſta: quidque ſit quod ait Dominus*, Recogitans, non adiiciam vltra maledicere terræ.

23. *De explanatione litterali & morali eius quod Dominus dixit*, Semen & meſſis, hyems & æſtas, die & nocte non requieſcent.

24. *De prærogatiua poteſtatis hominibus in cætera animalia attributa per id quod Dominus benedixit Noe & filiis eius dicens*, Creſcite & multiplicamini, & replete terram & dominamini eius: *& quomodo intelligatur quod ſubditur.* Omnia reptilia quæ ſunt vobis in eſcam: *cum tamen quædam reptilia ſint venenata.*

25. *An ſub verbis quibus ait Dominus*, Sicut olera pabuli dedi vobis omnia. *oleribus magis quàm carnalibus epulis vti debeamus: & quemadmodum abſtinere debeamus à ſanguine, in quo eſt anima: ac de diuerſis philoſophorum opinionibus circà naturam animæ.*

26. *Quod per hoc quod ait*, Etenim veſtrum ſanguinẽ animarũ veſtrarũ, de omnib. beſtiis requirã illũ, & de manu hominis fratris, &c. *detur intelligi hominẽ grauius peccare qui fratri inſidiatur, & quis dicatur frater, quare etiã dixerit*, Ad imaginẽ Dei feci hominẽ, *& nõ ad imaginẽ meã, cum reprobatione opinionis philoſophorum, qui negant Deum habere curam ſuper homines.*

27. *Quomodo intelligendũ ſit quod inquit Dominus*, Non vltrà erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem hominẽ, *& quod ſubdit*, Arcum meũ ponam in nube: *& qualis fuerit arcus ille.*

28. *Qua ratione cùm tres filios Noe, Sem, Cham & Iaphet, ſupra computauerit, hoc loco medij filij, id eſt, Cham generationem priùs comprehenderit: & quomodo ille Chananæorum auctor fuerit.*

29. *Quomodo Noe egreſſus ab arca, factus ſit agricola, & de differentia inter operatorem terræ, & agricolam: quid etiam ſit quod iuſtus primùm vineam plantauerit, & non triticum aut hordeum: & quid ſibi velit quod ſubdit*, bibit de vino, & inebriatus eſt, *& de duplici ſpecie ebrietatis, & gemina nudatione ſapientis: ac de operimentis animæ.*

30. *Quare non ſimpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris: ſed*, Vidit Cham pater Chanaam, *& cur Cham nudatum patrem retulerit.*

31. *De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt: & quomodo mens ſapiens retrorſum ambulet: quid etiam ſignificet quòd ſomno recedente, Noe ſobrius factus ſit à vino: & quare ſcriptura Cham, quem primò medium inter filios poſuit, poſteà minorem appellauerit dicens*, Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.

32. *De benedictione Sem filij, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & ſpecialiter Deum filij ſui Sem, & qua ratione cùm Cham peccauerit, non ipſum, ſed filium ſeruituti addixerit: & de benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatione bonorum: & de myſterio annorum Noe.*

33. *De poſteritate Iaphet: & quòd inſulæ maris, ne dũ terra ei, datæ ſunt. & ſenſus myſticus explicatur.*

34. *Qua ratione Cham illius improbi filium ſeniorem Chus ſcriptura fuiſſe memorauerit: & quòd Chus Nemroth gigantem genuit, qui erat venator ante Deum; & de interpretatione nominis Nemroth: quòdque idem principium fuerit regni Babylonis.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE NOE ET ARCA LIBER.

Geneſis Cap. V.

HIc liber generationis hominum, qua die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos & benedixit eis, & nominauit nomen eius Adã, qua die fecit eos. Vixit autem Adam annos ducentos triginta, & genuit ad figuram & ad imaginem ſuam filium, & nominauit nomen eius Seth. Facti ſunt autem dies Adam, quos vixit poſtquam genuit ipſe Seth, anni ſeptingenti, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Adam quos vixit anni nongenti triginta, & mortuus eſt. Vixit autem Seth, annos ducentos quinque, & genuit Enos. Et vixit Seth poſtquam genuit ipſe Enos, annos ſeptingentos ſeptem, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Seth, anni nongenti duodecim, & mortuus eſt. Et vixit Enos annos centum nonaginta, & genuit Cainam. Et vixit Enos poſtquam genuit ipſe Cainam, annos ſeptingentos quindecim, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Enos anni nõgẽti quinque, & mortuus eſt. Et vixit Cainã annos centũ ſeptuaginta, & genuit Malaleel. Et vixit Cainam poſtquam genuit ipſe Malaleel, annos ſeptingẽtos quadraginta, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Cainam anni nõgenti decem, & mortuus eſt. Et vixit Malaleel annos cẽtũ ſexaginta quinq; & genuit Iared. Et vixit Malaleel poſtquam genuit ipſe Iared, annos ſeptingẽtos triginta, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Malaleel anni octingenti nonag. quinque & mortuus eſt. Et vixit Iared annos cẽtum ſexaginta duos, & genuit Enoch. Et vixit Iared poſtquàm genuit ipſe Enoch, annos octing. & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Iared anni nõgenti ſexag. duo, & mortuus eſt, Et vixit Enoch annos centũ ſexaginta quinq; & genuit Mathuſala. Placuit autẽ Enoch Deo. Et vixit Enoch poſtquã genuit ipſe Mathuſala, annos ducẽtos, & genuit filios & filias. Et facti sũ omnes dies Enoch anni trecẽti ſexagintaquinq;. Et placuit Enoch Deo, & nõ inueniebatur, quia trãſtulit eũ Deus. Et vixit Mathuſala annos centũ ſexagintaquinque, & genuit Lamech. Et vixit Mathuſala poſtquam genuit ipſe Lamech, annos octingent. duos, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Mathuſala quos vixit, anni nõgenti ſexag. nouem, & mortuus eſt. Et vixit Lamech annos centum octoginta octo, & genuit filium, & nominauit nomẽ eius Noe dicẽs, Hic requieſcere faciet nos ab operibus noſtris, & à triſtitia manuum noſtrarũ, & à terra cui maledixit Dominus Deus. Et vixit Lamech poſtquã genuit ipſe Noë, annos quingentos ſexaginta quinque, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Lamech anni ſeptingenti quinquaginta tres, & mortuus eſt. Et Noë erat annorum quingentorum, & genuit ipſe Noë tres filios, Sem, Cham, & Iaphet.

Quòd dignum ſit vt iuſtus Noe qui ad renouandum ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omnium deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſtius mundi ſollicitudine, operibuſque iniquitatis, ac terrenæ conuerſationis cura.

CAP. I.

NOx ſancti adorimur vitam, mores, geſta, altitudinem quoque mentis explanare, ſi poſſumus. Nam cum ipſa prophetia dixerit nihil difficilius quam hominis interiora comprehendere; quantò magis viri iuſti mentem cognoſcere? Etenim quem *Hier. 7.* Dominus Deus ad renouandum ſemen hominum reſeruauit, vt eſſet iuſtitiæ ſeminarium, dignum eſt vt nos quoque deſcribamus eum ad imitationem omnium, & requieſcamus in eo ab omni iſtius mundi ſollicitudine, quam quotidie diuerſis exagitationibus ſuſtinemus. Pudet filiis ſuperuincere, tædet cùm tot aduerſa audiamus † clariſſimorum, lucem hanc carpere: ipſarum Eccleſiarum diuerſos fletus tempeſtatẽque vel præſentes ſubire, vel animo recipere, quis tam fortis vt patienter ferat? *al. chariſſimorum;* Et ideo nobis quoque affectanda hæc requies fuit vt dum Noe ſanctum maiore intentione conſideramus, reficiamus & nos, ſicut omne genus in illo requieuit ab operibus ſuis atque triſtitia. Vnde & Noe dicitur quod Latinè dicitur iuſtus vel requies. Denique & parentes eius dixerunt, quia *hic faciet nos requieſcere ab operibus noſtris, & à triſtitia manuum noſtrarum, & à terra cui maledixit Dominus Deus*. Quod vtique ſi ad ea quæ facta ſunt referendum putes; cùm diluuium ſub eo factum ſit, non requies hominibus, ſed interius videatur illatus: nec remiſſio malorum, ſed cumulus miſeriarum. Verùm ſi iuſti viri *1. Cor. 10.* mentem conſideres, aduertas iuſtitiam ſolam eſſe quæ aliis potiùs nata ſit, quam ſibi: non quod vtile ſibi eſt quærat, ſed quod omnibus. Hæc nos requieſcere facit ab operibus iniquitatis, hæc reuocat à iniuſtitia: quia dum ea quę iuſta ſunt gerimus, nihil timemus putæ conſcientiæ ſecuritate, non dolemus graui dolore. Nihil enim eſt quod maioris doloris ſit; quàm culpæ reatus. Requieſcamus igitur ab omni cura terrenæ conuerſationis, quæ corpus noſtrum atque animum frequentibus vexat doloribus, vitámque atterit.

De ſignificationibus nominum trium filiorum Noe, & de inſtructione ac et, ac munitionibus bonitatis naturæ, qua nos ad huius mundi prælia generauit.

CAP. II.

HVic verò tres filij nati, Sem, Cham, Iaphet. Quæ nomina ſignificant bonum, & malum, & indifferens: vt & naturę gratia bonitatẽ habuiſſe, & malorũ tẽtamenta ei nequaquã defuiſſe, & indifferẽtibus, hoc eſt, velut ſupellectili virtutum abundâſſe videatur. Qua ratione autẽ malũ in medio poſuerit, ratio euidens eſt, quia naturę bonũ omnibus ineſt; nec quaſi naufragos in lucem proiicit, ſed & ſuffulcit viribus, vt non opprimantur tentamentis malitiæ, nec tanquam inualidi ſoccumbant, ſed munit & veſtit velut quibuſdam tegumentis indifferentibus, quæ ſunt ſalus, valetudo bona, pulchritudo, impigritia, diuitiæ, generis claritudo, vt ea dote muniti tueantur bonitatem naturę, & malum illud includant ne poſſit nocere, & quaſi clauſum ſtrangulent. Nonne cernimus velut aciem quandam virtutum ordinatã in prælium, vt inferiores in medio ſint, dextera læuáque velut in cornibus validiores, per quos tota acies robur accipiat: Vnde & quidam poeta Græcus ait;

Homerus Iliad. 4. χακὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν, hoc eſt, Malos autem in medio inſeruit. Ita ergo & natura quaſi bonus dux imperante Deo, quæ nos ad huius mundi prælia generare nouerit, quæ bona habet, primo ordine cōſtituit; quæ officiunt, ſecundò; quæ adiuuāt, tertiò, vt tanquam in medio incluſus hoſtis, geminatis, quócumque ſe contulerit, opprimatur viribus, ne ſingulæ earum velut æquatis fatigentur prælijs, & euadendi de anguſtijs naturalibus, ac ſerpendi latiùs facultatem habeant. Sed quia vbi generantur, hic ordo eſt; vbi autē generant, Iapheth primo loco ſcribitur, tertio Cham: ideo ne contraria nos poſterioribus dixiſſe quis arbitretur, etiam illius loci explananda ratio eſt. Bonum quidem, quod velut in quadam naturæ nobilitate eſt, præcedit; malum autem ſequitur. Sunt enim cogitationes mentis contrariæ, quæ vtique oriuntur poſtea. Hæc quandiu velut intus clauſa ſunt, nec tanquam in herbis germinant, quodam ſinu bonæ mentis fouentur ne prodeant. Nam quandiu in
ἐντελέχεια. voluntate eſt malum, non in entelechia, hoc eſt, in opere atque affectu, bonitas mentis gubernatoris velut aurigæ modo cohibet vel reſtrænat malitiam tentantem prorumpere: cùm verò efferbuerit, atque in vlcus eruperit ne poſſit latiùs ſerpere, & finitima contaminare, tunc iuſta ſuccedit prouidentia, ne illud indifferens, quod ſecundum bonum dicunt, velut loco cedat, e'm iam feruenti malo non poſſit reſiſtere. Itaque ne latiùs fundat virus noxium, & plurimas inficiat generando corruptiones; illud primum bonum, quod natura bonum eſt, dum locum mutat, ordinem mutat, vt quaſi laboranti cornu opem ferat, & eam partem aciei ſuſcipiat quæ plus laborat. Virtus enim bellatoris difficilioribus locis eſt neceſſaria: ſicut etiam boni cuſtodis præſentia ibi frequentior, vbi muri fragiliores. At ne qua pars ſine defenſore ſit, dum illud bonum inclinatiora ſuſtētat, tunc illud indifferens locum ſuperiorum ſuſcipit, velut reputante ſibi eam partem perfectiori bono. Nihil enim virtute perfectius. Indifferentia autem non habent robur validæ virtutis, ſed eius augent & diffundunt gratiam. Vnde Iapheth dictus eſt, quod latitudo ſignificatur Latinè.

Geneſis Cap. VI.

ET factum eſt quando cœperunt homines multi fieri ſuper terram, & filiæ natæ ſunt eis, videntes filij Dei filias hominum quòd pulchræ ſunt, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerāt. Et dixit Dominus Deus, Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternū, eo quòd ſunt ipſi carnes, erunt autem dies illorū centum viginti anni. At gigantes erant ſuper terram in diebus illis. Et poſt illud, poſtquàm ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominū, & genuerunt illis, iſti fuerunt gigantes à ſæculo, homines nominati. Videns autē Dominus Deus quòd multiplicatæ ſunt malitiæ hominum ſuper terram, & omnis cogitat in corde ſuo diligenter ad mala omnibus diebus: & conſiderauit Deus quò fecit hominem in terrā, & cogitauit, & dixit Deus, Delebo hominē quē feci à facie terræ, ab homine vſq; ad pecus, & à reptilibus vſq; ad volatilia cæli delebo, quia cōſideraui quod feci ea. Noë autē inuenit gratiā corā Domino Deo. Hæ autē generationes Noë. Noë homo iuſtus, perfectus exiſtens in generatione ſua: Deo placuit Noë. Genuit autē Noë tres filios, Sem, Chā, Iaphet. Corrupta eſt autē terra corā Deo, & repleta eſt iniquitate. Et vidit Dominus Deus terrā, & erat corrupta, quia corrupit omnis caro viam ſuam ſuper terrā, & dixit Deus

G ad Noë, Tempus omnis hominis venit coram me, quia repleta eſt terra iniquitate ab eis: & ecce ego diſperdam eos & terram. Fac igitur tibi arcam de lignis quadratis: nidos facies in ea, & illinies eā intus & foris bitumine, & ſic facies arcā: Trecentorū cubitorum longitudo arcæ, & quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorū altitudo: colligens facies arcā, & in cubito conſummabis eam à ſummo: at oſtiū ex aduerſo facies: inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. Ego autem ecce
H inducā diluuium, aquam ſuper terrā, vt interficiam omnem carnem in qua eſt ſpiritus vitæ ſubter cælum; & quæcumq; ſunt in terra morientur: & ſtatuam teſtamentum meum ad te. Ingredieris autē in arcā tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum. Et ab omnibus iumentis, & ab omnibus beſtiis, & ab omni carne, bina ab omnibus induces in arcam vt nutrias tecum. Maſculus & fœmina
I erunt ab omnibus auibus volatilibus cæli ſecundùm genus, & ab omnibus iumentis ſecundùm genus, & ab omnibus reptilibus repentibus ſuper terram ſecundùm genus eorum: bina de omnibus ingredientur ad te, vt nutriatur tecum maſculus & fœmina. Tu autem accipies tecum ex omnibus eſcis quas comeditis, & congregabis apud teipſū, & erūt tibi & illis ad manducandum. Et fecit Noë omnia quæcumq; præcepit ei Deus, ſic fecit.

K *Quid ſignificet quòd ſecuturo diluuio non ſolùm Noë, ſed & vniuerſa generatio quam maximè abundauerit filiorum procreatione: & quomodo beneficij gratiam ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura: qua etiam ratione Spiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat.*

CAP. III.

NEc ſolùm ſanctus Noë abundauit filiorum generatione, ſed etiam vniuerſa ſe effudit quàm maximè eo tempore generatio. Quod non otioſum videtur. Secuturo enim diluuio non debuit æſtimari defuiſſe
L gratiam fœcunditatis illi generationi, quam diluuia abſorbuerunt: vt quod fuit humani generis abundantia, diuinæ deputetur gratię: quod diluuium ſecutum eſt, noſtris adſcribatur iniquitatibus, qui peccatis noſtris auertimus Dei miſericordiam. Sic & in poſterioribus Geneſ. 41.
inuenies quòd ſecuturam Ægypti ſterilitatem præceſſit totidem annorum fœcunditas. Principale eſt enim virtutis inchoare à beneficiis, & præſeminare gratiam. Vnde & Dauid ait, *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Pręcedit beneficij gratia, ſequitur cenſura ſobriæ diſciplinæ. Diuinum eſt igitur quod bona pręmittuntur, noſtrum quòd mutātur. Ipſe hoc declarat Deus, dicens, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus eo quòd ſunt* Pſal. 100.
M *ipſi carnes.* Spiritus ſanctus, ſpiritus ſapientiæ eſt, ſpiritus cognitionis. Habet ergo ſapientiam, habet & diſciplinam: ſicut & de Beſeleel, qui ſacrum tabernaculum diuino oraculo iuſſus eſt facere, ait ſcriptura. *Quia repletus eſt ſpiritu prudentiæ & diſciplinæ.* Hic ergo ſpiritus datur hominibus, ſed non permanet. Qua autem ratione non permanet, cauſa proditur, quia caro ſunt. Carnis enim natura diſciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat. Denique de ſolo Domino Ieſu ſcriptum eſt. *Super quem videris ſpiritum deſcendentem de cælo, & manentem ſuper eum hic eſt qui baptizat Spiritu ſancto.* In eo manebat, quem nulla corruptelę carnis impedimenta reuocabant, quò minus incorruptæ & impermixtæ ordinem diſciplinæ teneret, cuius caro non vidit corruptionem. Eſai. 11. Exod. 31. Ioan. 10. Act. 2.

Quod gigantibus, qui fuerunt in terra ætate Noe, ſimiles ſint homines cultus carnis ſuæ ſtudentes: & qui dicantur filij Dei: & quo pacto Deus dicatur iraſci aut moueri. quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud Deum inuenerit.

CAP. IV.

A*T gigantes erant in terra in diebus illis.* Non Poëtarum more gigantes illos terræ filios vult videri diuinæ ſcripturæ conditor, ſed ex angelis & mulieribus generatos aſſerit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinem. Et conſideremus, ne fortè gigantum ſint ſimiles homines cultui ſtudentes carnis ſuæ, animæ autem nullam curam habentes: ſicut illi qui de terra ſecundum Poëticam fabulam orti, mole corporis ſui freti feruntur habuiſſe cõtemptum ſuperorum. An diſpares æſtimandi ſunt, qui cùm ex anima conſtent & corpore, mentis vigori (quo nihil habet anima pretioſius) aduerſantur, & ſe carnis huius imitatores velut maternæ exhibent ſtoliditatis heredes. Itaque in vanum laborant, cælum votis vſurpantes ſuperbis, & terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris, & contemptu ſuperioris conſortij tanquam voluntarius obnoxij peccatis, grauiori condemnantur † ſeueritate. Pleríımque angelos filios Dei vocat ſcriptura; quia ex nullo homine generantur. Itaque viros fideles filios ſuos dicere non eſt aſpernatus Deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ filij Dei vocantur, ita quorum carnalia ſũt opera, hos filios dicimus carnis, ſcripturarũ auctoritate. Dicit enim Ioannes Euangeliſta, Quia *quotquot Dominum Ieſum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Ideo poſtea habes, quia iratus Dominus eſt, quoniam quamuis cogitaret, hoc eſt ſciret, quia homo poſitus in terræ regione, carnem portãs, ſine peccato eſſe non poſſit (terra enim velut quidam tentationum locus eſt, caróque corruptelæ illecebra) tamen cùm haberent mentem rationis capacem, virtutémque animæ infuſam corpori, ſine conſideratione aliqua in lapſum ruerunt, ex quo reuocare ſe nollẽt. Neque enim Deus cogitat ſicut homines vt aliqua ei noua ſuccedat ſententia, neque iraſcitur quaſi mutabilis: ſed ideo hæc legũtur, vt exprimatur peccatorum noſtrorum acerbitas, quæ diuinam meruerit offenſam: tanquam eò vſque increuerit culpa, vt etiam Deus, qui naturaliter non mouetur aut ira, aut odio, aut paſſione vlla, prouocatus videatur ad iracundiam. Minitatus eſt præterea quòd deleret hominem. *Ab homine,* inquit, *vſque ad pecus, & à reptilibus vſque ad volatilia cæli deleho.* Quid læſerant irrationabilia? Sed quia propter hominem illa facta erant, eo vtique deleto propter quem facta ſunt, conſequens erat, vt etiam illa delerentur: quia non erat qui his vteretur. Senſu autem altiore illud manifeſtatur, quia homo mens eſt, quę eſt rationis capax. Homo enim definitur animal viuum, mortale, rationale. Principali igitur extincto, etiam ſenſus omnis extinguitur, eo quòd nihil reliqui ad ſalutem ſuperſit, cùm ſalutis fundamentum virtus defecerit. Ad condemnationem autẽ cæterorum, & ad expreſſionem pietatis diuinæ, dicitur Noë apud Deum gratiã inueniſſe. Simul oſtenditur quòd hominem iuſtum non obumbret aliorum offenſio, quando ipſe ad totius generis reſeruatur ſeminarium, qui non generationis nobilitate, ſed iuſtitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis proſapia eſt: quia ſicut hominũ genus homines, ita animarũ genus virtutes ſũt. Etenim familiæ hominum ſplendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia ſplendore virtutis.

al. ſecuritate,
Iob. 1.
Pſal. 81.
Ioan. 10.
Ioan. 1.
Eſai. 55.
Iacob. 1.

Quomodo omnis terra dicatur fuiſſe corrupta, & tempus omnis hominis veniſſe ante Deum.

CAP. V.

C*Orrupta eſt autem terra coram Deo, & impleta eſt,* inquit, *iniquitate,* Cauſa terrenę corruptelæ manifeſtata eſt, eò quod iniquitas hominum terram corruperit. Vnde & Dominus Deus ait, *Tempus omnium hominum venit coram me, quia repleta eſt terra iniquitate ab eis.* Tempus quidẽ omnium hominũ in cõſpectu Dei, & in eius voluntate eſt. Non enim (vt vulgo aiunt) fatale decretũ alligatur. Sed tamen ſpecialiter hîc dictum puto, quia in Euangelio Dominus redempturus hominũ genus paſſione ſui corporis, & emundaturus ſanguine ſuo, ſacramentóq; baptiſmatis, ait, *Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te.* Ergo quia in diluuio per arcam Noe ſeruatæ ſunt reliquiæ generis humani ad ſeminarium reparationis & renouationis futuræ, ideo præmiſit hîc. *Tempus omnis hominis venit coram me, quia repleta eſt terra iniquitate ab eis.* Hoc in figura. In veritate autem ait, Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Ideóq; exclamat Apoſtolus, dicens, *Superabundauit peccatum, vt ſuperabundaret & gratia. Corrupit,* inquit, *omnis caro viam ſuam.* Carnem hîc poſuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam eius corruperit. Qui ſi intellexiſſet quod munus accepiſſet à Deo, non vtiq; paſſus eſſet, vt caro obſtaret animæ virtutibus. Itaque caro cauſa fuit corrumpendæ etiam animæ, quæ velut origo & locus eſt quidam voluptatis: ex qua velut a fonte prorumpunt concupiſcentiarum malarúmq; paſſionum flumina latéq; exũdant. Quibus demergitur animæ quoddam excuſſo gubernatore remigium; cùm ipſa mens velut quibuſdam tempeſtatibus & procellis victa, loco ſuo cedit. Pulchrè autem ait. Quia homo viam naturæ ſuæ corrupit. Nam via ſua in paradiſo erat, in illo beatitudinũ tramite, in illo virtutũ flore, in illa incorruptibili gratia, quã viam terrenis inquinaunt veſtigiis. Alij habent, *Viam ipſius,* hoc eſt Dei. Hoc ſolet verbo Domini declarari.

Iob. 14.
Ioan. 17.
Rom. 11.
Rom. 5.

De ædificatione arcæ, & quemadmodum in ea deſcripta fuerit humani corporis figura. quódque nidi eiuſdem, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificantur, bitumine intus & foris linienda ſint, ne facile corrumpantur.

CAP. VI.

SEd iam de ipſa Noë arca dicendum: quam ſi quis velit impenſius conſiderare, inueniet in eius ædificatione deſcriptam humani figuram corporis. Quid eſt enim quod ait Deus, *Fac igitur tibi arcam de lignis quadratis?* Quadratum certè hoc appellamus, quod omnibus bene conſiſtat partibus, & conueniat ſibi. Itaque & Deus auctor noſtri corporis, naturæ que fabricator adſtruit, & opus ipſum perfectum eſſe iis ſermonibus ſignificatur. Quadrata autem hominis membra eſſe euidens ratio, ſi conſideres pectus hominis, conſideres ventrem pari menſura longitudinis & latitudinis, niſi cùm voluptatibus & epulis vẽtre diſtẽto, menſura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, fœmora, & crura quadripartita quis non ipſo vſu aduertat? Sunt autem pleraq; eorũ, etſi non eiuſdem longitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam ita ſeruent, vt in iis quoque congrua menſura ratióque concurrat: longitudo prolixior quam latitudo ſit, latitudo quam altitudo. Et ſicut ligni arcæ trina diſtantia eſt, ſiquidem trecentorũ cubitorum longitudinem, & quinquaginta cubitorum latitudinem, & triginta cubitorum altitudinem ſeruandam eſſe præſcripſit: ita & in noſtro corpore ſumma eſt, & media, & minima diſtantia. Summa ſecundùm longitudinem, media ſecundùm latitudinem, minima ſecundùm altitudinem: totum tamen corpus attextum ex ſingulis membris quadratum videtur. Nam & in vſu ita eſt, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robuſti qualitate corporis æſtimamus. Quid etiam ſibi vult quod ait. *Nidos facies in arca,* nequaquam ſilendum videtur. Naturaliter enim dictum arbitror, eò quòd omne corpus noſtrum attextum eſt ſicut nidus, vt ſpiritus vitalis omnes partes viſcerum penetret, atque de principali noſtro fundat ſe per artus ſingulos. Nidi quidam ſunt oculi noſtri, quibus ſe viſus inſerit. Nidi ſunt noſtrarũ ſinus aurium, per quos auditus ſe infundit, & velut in foueam altam reijcit. Nidus eſt narium, qui

ad ſe odorem attrahit. Nidus eſt quartus maior cæteris, G hiatus oris, in quo nutritur donec adoleſcat ſapor: & vnde vox euolat, in quo latet lingua, quę velut organũ vocis ſonos eius artifici ſuauitate modulatur. Et cum ſit ipſa irrationabilis, rationabilẽ vocem exprimit. Nidus eſt hemicraniũ. Nidus eſt mẽbrana illa quæ cerebrũ fouet, & intra cohibet. Nidi ſunt viſcera pulmonis & cordis. Spiritus quidem noſtri, hoc eſt, eius quem carpimus, & quo alimur in hac vita, nidus eſt pulmo: ſanguinis autem & ſpiritus nidus eſt cor. Duo ſunt enim eius vteri: vnus quo ſanguinem velut quodam ſinu ſuſcipit, & transfunditur in venas: alter quo rigatus ex illo ſuperiori deducit in arterias iugi meatu. Oſſa quoque validiora nidos habẽt. H Sũt enim intus cauata, in quibuſdã foraminibus eſt medulla. In viſceribus ipſis mollioribus nidi cupiditatis aut

Pſal. 83. doloris ſunt. Et alia ſi quis cõſideret, etiam plures nidos inueniet in hac fabrica humani corporis. Vnde puto & illum in Pſalmo nõ ſolùm myſticè, ſed etiam naturaliter dixiſſe: Etenim *paſſer inuenit ſibi domũ, & turtur nidum vbi reponat pullos ſuos.* Eſt enim iam in hoc corpore nidus pudicitiæ, in quo erat nidus irrationabilis concupiſcentiæ. Sed vbi antè partus deformes nutriebat libido, ibi nũc decoræ caſtitatis adoleſcit hæreditas. *Illinies*, inquit, *eam intus & foris bitumine.* Ex multis oſſibus, neruiſq; & I cæteris alijs conſtat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta cõpage connexũ ſibi adhæret, & habitudine propria quam ἁφὴν Græci dicunt tenetur, vt intus clauſus ſpiritus qui infunditur, vel ſpiritalis ſubſtantia quæ intus operatur, veluti geminis conſtricta vinculis non euagetur: ſed ad vnitatem aptam & continentem, connexionẽmque validam cohibetur. Ideo bitumine conſtringi arca iubetur; eſt enim bitumen vehementis ad conſtringendum naturæ. Vnde Grecè dicitur ἄσφαλτος παρὰ τῦ συνάπτειν, quòd diſiuncta connectat, nexúque cõſtringat indiſſolubili, ita vt naturali vnitate ſibi credas conuenire. Ob hanc cauſam in- K tus & foris bitumine arca conſtringitur, ne connexio illa facilè rumpatur.

De comparatione arcæ Noe quid arcum fœderis, quoad materiam ligni, glutinis & commotionis: quomodo etiam longitudo & altitudo arcæ ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquem eſſe compoſitos.

CAP. VII.

Exod. 25 ALibi autem, hoc eſt, in Exodo etiam deauratur foris & intus arca illa, quæ in ſanctis eſt mũdi intel- L ligibilis imitatrix imago. Sicut enim pretioſius aurũ bitumine, ita illa quę in ſanctis eſt arca, quã iſta pręſtatior. Deniq; hîc ſimpliciter ligna poſuit, ibi autẽ ligna quidẽ, ſed imputribilia cõprehendit, declarãs merita ſanctorũ. Addidit etiã illic ſupportatoria immobilia eſſe, quòd ſãctorũ ſtatio ſtabilis & firma ſit: quia vitæ probabilis tramitẽ virtutis ductu ſecuti ſunt, corruptelæ declinantes conſortia. Hæc autẽ arca, vtpote in diluuio huc atque illuc motu impellebatur incerto, eo quòd peccatorũ ſtatus mobilis ſit, & vitæ eorũ quodã redundantiũ paſſionũ diluuio corruptioni obnoxię, errore incõſtanti vagẽtur. Nec illud prætereundũ, quòd cùm dixiſſet, *Et facies arcam* M *trecẽtorũ cubitorũ longitudine, & quinquaginta cubitorũ latitudine, & triginta cubitorũ altitudine.* addidit, *Colligens facies arcam, & in cubito conſũmabis eã à ſummo*: vt reliquo corpori menſuræ ſibi cõuenientis ad gratiã decorè quadraret caput hominis, tanquã regale arcæ adiungeret: ex quo cũ ſenſus omnes ad cæteras partes corporis transfunderentur, tum maximè oculi, velut ſpeculatores & cuſtodes, naturæ appoſiti prouidentia, propè totũ orbis noſtri ſtatum deſuper contuerentur. Ipſa quę mens illic locata ſecundùm plurimorũ ſententiam, & maximè Salomonis,

Eccleſ. 2. qui ait, *oculi ſapientis in capite eius*: quaſi in aula imperiali virtutum concilium ſibi contrahat, quo ſtipata comitatu & ipſa munitior ſit, & tanquã ex edito quodã loco,

al. regum. tuendi totius corporis † regimen imperiat, reſpõſa proferat; per quem poſſimus nosipſos nõ ſolùm retrò aſpicere, nec ſolùm quod ante pedes eſt videre, ſed etiã cæli ipſius ſecreta profundo obtutu ſpectare ſapientiæ. Ibi igitur ſumma noſtræ ſalutis, vbi gratia. Inde cuſtodia, inde etiam pulchritudo toti corpori acquiritur, quæ primùm in vultu vernat. Decet enim præſtantiorem eſſe aulæ regalis nitorem, in qua ſicut vſus maior, ita ſplẽdor eſt. Namque ſi ſpectes ſingula quæ in hominis forma ad vſum aliquem compoſita videntur, vt oculi ad videndum, aures ad audiendum, nares ad odorandum, os ad loquendum: ita vſus miniſtrant, vt præſtent decorem. Quam deformes ſunt vultus cæcorum! Et quid mirum ſi vultus hominis abſque oculis deformis eſt, quando ipſum cælum ſine ſole nõ habet ſuum decorem? Triſtes ſine ſole dies ducimus, noctes ſine luna non placent. Ipſi enim ſunt quidam mundi oculi. Detrahe ſtellarum lumina, & quædam eſt in cælo ipſo cæcitatis deformitas. Pili ipſi qui orbem oculorum prætexunt, & velut quandam aciem prætendunt, ne ſorde aliqua vel pulueris caligine pupilla lædatur: & ipſi excipiunt ſi quid fuerit illatum quod oculum poſſit lædere; ſi lippitudine intercidant, dedecet, ſi palpebra contractior fuerit; ſi radantur ſupercilia, quæ pretioſorum monilium ſpecie velut intexta gemmis refulgent. Aurium quoque vt neceſſarius vſus, ita decora ſpecies: quas ſi quis truncauerit, toti vultui infert deformitatem. In quibus ita elaborauit opus ſuum natura, vt ipſi anfractus cauernarum mira prouidentia ſinuati, plurimum vtilitatis afferant, ne repentè feriat ſecreta capitis ſonus. Denique ſæpe multos improuiſo clangore conſternari videmus, & attonitos, aut vocis alicuius aut tumultus ſono expaueſcere. Sordes ipſæ quæ inter eoſdem gignuntur anfractus, velut quodam glutino auditũ ligant. Simul ſi vehementior pulſus fuerit alicuius ſonus, infringitur ac retardatur, vt prænunciatus potius mulceat, quàm improuiſus interna concutiat. Vermiculi quoque (ſi autem penetrare tentauerint) quodam ſordium viſco tenentur. Nares ſimæ contra naturam videntur: iam ſi inciſæ fuerint, quomodo poteſt vita ſubſiſtere ſublato ſpirandi meatu, quemadmodum pecudis magis facies quam vultus hominis æſtimatur. Capilli capitis quàm grato amictu caput veſtiunt, velut quidam aulæ regiæ ſtipatores, ne cerebrum aura lædat, aut imber feriat, aut ſol adurat. Quos ita tamen dedit natura, vt pro ſexu aut prolixiores placeant, aut reciſi, & pro ætate, aut plerúmque pro temporis & anni qualitate. In ſenibus grata canities, in pueris prodigioſa æſtate † deſecta preſſiùs, hyeme indulgen- al. delectat. tiùs: mulieribus ornamento eſt coma, dedecori eſt viris. Denique Apoſtolus euidentiùs expreſſit hoc, dicens, *Nam ipſa natura docet vos quòd vir quidem ſi comam nutriat,* 1. Cor. 11. *ignominia eſt illi: mulier verò ſi capillos habeat, gloria eſt illi.* Quid de ipſa regia loquar, per quam aulici ſermones prodeunt, quidam mentis noſtræ indices, animique internuntij? Quid de ipſo dentium ordine, qui cùm ſuo opere toti quidem corpori vires miniſtrent, tũ etiã modulatores ſunt vocis ipſius? De quibus ſi qui ceciderint, vox claudicat. Hæc de capite prolixiùs diximus, quia oportuit ſẽſus omnes in ſummo locari, vnde omnia per reliquas partes officia diuiderentur. Capiti autem noſtro à tergo ceruix proxima, dextera læuáque brachia ſunt, quę arcem imperialem tamquam fidã tuentur cuſtodiã. Deniq. hęc in nobis validiora, quæ † propria capiti, hæc al. propiora. præſtantiora. Pectus quoque velut quoddam ſacrarium ſapientiæ, & ſtomachus velut quidam teſtis (vt medici aiunt) & conſcius ſecretorum capitis, compaſſioniſque conſors, cui ſua omnia vel ſalubria vel aduerſa transfundat. Latera, nates, femora, & crura, menſuræ latitudinem ipſa ſpecie ſignificant, pedúmque greſſus. Qui etſi exiliores videntur, ſiunt tamen latiores cùm incedimus.

Quid ſignificet oſtium ex aduerſo in arca factum: & quemadmodum qui retro erant, priores facti ſint.

CAP. VIII.

PVlchrè autem addidit *Oſtium ex aduerſo facies*, eam partem declarans corporis, per quam cibos egerere cõſueuimus: vt quæ putamus ignobiliora eſſe corporis, 1. Cor. 12. his honorem abundantiorem circumdaret. Quod mul-

Digitized by Google

tò gratius ſcriptura expreſſit quàm Socrates in libro A
Platonis dixiſſe legitur. Nam iſtud in Moyſi ſcriptis ſiue
ipſe Socrates, ſiue Plato, qui in Ægypto fuit, potuerit
vel legere, vel ab aliis percipere qui legerãt; decoro mo-
tus inuento oſtium ſibi apertum putauit, vt operatoris
noſtri conſilium prædicaret, laudans eo, quòd id potiſſi-
mum decori conueniret, vt ductus quoſdam vel exitus
cuniculorum noſtrorum à tergo auerteret, ne in purga-
tionibus ventris, conſpectus noſter offenderetur. At ve-
1. Cor. 12. rò Apoſtolus. *Quæ videntur*, inquit, *membra corporis in-
firmiora neceſſaria ſunt*: vno ac ſimplici verbo deſcrip-
tiones philoſophiæ ſupergreſſus & quæ putamus igno-
biliora eſſe membra corporis, his honorem abundantio- B
rem circundamus: & quę inhoneſta ſunt noſtra honeſta-
tem abundantiorem habent. Sobrietatis enim noſtræ &
temperantiæ indicium præcipuè illic cognoſcitur. Hel-
luones enim aut diſtenduntur cruditate vſque ad pericu-
lum, aut plerũque ſoluuntur viſceribus exinanitis. Quod
Ibidem. pulchrè etiam ad Eccleſiæ membra Apoſtolus retulit.
Quæ enim inhoneſta ſunt noſtra ac ſuperflua, niſi luxu-
ria, niſi laſciuia. Quibus ſi quis iuuentæ irretitus tempo-
Coloſſ. 3. re, cum ad maturiorem ætatẽ proceſſerit, veniat ad bap-
Rom. 6. tiſmum, renũtiet ſuperioribus, moreſque priores exuat,
Galat. 6. peccata deponat, cõſepeliatur cum Domino Ieſu Chri-
Philip. 3. ſto, crucifigatur ei mundus, & ipſe mundo: nonne is pec-
1. Cor. 15. catorum remiſſione donatus, abundantiorem honeſta- C
Act. 9. tem, quàm ille cathecumenus cuius vita innocentior, ha-
1. Tim. 2. bere æſtimatur: Et vt Apoſtoli ipſius exemplo vtamur,
1. Tim. 1. Iudæus erat, perſecutor erat: vocatus ad gratiam Chriſti,
cœpit eſſe Apoſtolus. Et cum plus ei dimiſſum eſt, plus
cœpit diligere, abundantiùs cæteris Apoſtolis laborare:
vas electionis factus, doctor gentiũ miſſus. Nonne etiam
Apoſtolorum ipſorum plurimis vberiorem & honeſtio-
rẽ conſequutus eſt gloriam, qui antè & inhoneſtus & in-
glorioſus fuit: cùm perſequeretur Eccleſiã Dei? Pauper
iſte debilis in Eccleſia te redemit ſuis votis. Et (vt maio-
ra aperiamus myſteria) quid tam ignobile quam gentilis
populus? Pauper, vt pote qui nulla haberet eloquia Dei, D
debilis & vtroque pede claudus, qui nec in legem, nec in
Euangelium credidiſſet: vocatus tamen credidit ei, ba-
ptizatus accepit gratiam. Itaque quia plus ei dimiſſum
Luc. 7. eſt, plus diligit. Remanſit Iudæorum populus, licet vno
pede claudus: quamquã & in ipſa lege claudicet. Itaque
Eſaia. 3. ille qui glorioſiſſimus habebatur, amiſit omnia, mirabi-
lem conſiliarium & prudentem architectum, & ſapien-
al. immobilis. tem auditorem. Iſte qui † ignobilis erat, adeptus omnia,
fidei titulo, trophæo martyrum, angelorũ gloriatur con-
ſortio. Ergo Plato quod potuit, ſermonis nitorem ad-
hibuit. Apoſtolus autem qui habebat Dei ſpiritum, re-
uelauit myſterium. Satis dictum eſt de oſtio, quoniam E
qui retrò erant, priores facti ſunt.

Quid ſit quòd inferiora arcæ bicamerata, & tricamerata eſſe debeant: & quòd Deus per arcæ figuram voluerit nos edoce-re quemadmodum à diluuio intemperantiæ tuti eſſemus per re-medium electionis iuſtæ.

CAP. IX.

NVnc illud quæramus, quid ſit quod ait Dominus,
Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. Infe-
riora quidẽ dicendo, aduertimus quòd pulchrè nos ſẽti- F
re voluerit inferiori loco æſtimanda ciborum receptacu-
la, hoc eſt, ea viſcera quę acceptũ conficiunt cibum. Cor-
ruptibilis enim eſca eſt. Quod autem corruptibile, nõ
ſuperioribus, ſed inferioribus comparandum: ſimul quia
cibus deorſum fertur, cuius exigua portio viribus corpo-
ris alimoniæque proficit. Reliqua verò pars aluo pur-
ganda deducitur, quia inteſtina ſunt per quæ deſcendunt
ciborum ſuperflua. Ita operator noſter inſtituit, vt non
extenta à ſtomacho ad imum, ſed ſinuata ſint ac reflexa,
quò vitæ noſtræ vſus propagaretur. Nam ſi extenderen-
tur inteſtina hominis quæ ſuſcipiũt & deducunt cibum,
ſtatim ſine vlla pertranſiret mora: & neceſſe eſſet iugiter
ſẽper eſurire nos, iugiter epulari: aut deficiente alimen-
torũ ſubſtantia, deficere illico. Nunc autẽ in illa inteſti-

A norũ reflectione ac ſinuatione bipartita ac tripartita ad-
hæret cibos, & deſcendendo paulatim vires miniſtrat,
ſuccum infundit corpori, tenet ſatietatem, differt edendi
appetentiam: nec ſubita effuſio nec repentina euacua-
tio eſt, nec inexplebilis appetentia eſt, nec inſatiabilis
epulandi libido. Primùm ergo indigentia eſt, & fames:
deinde ex his ſequitur edẽdi ſine intermiſſione cõtinua-
tio. Quid autem deformius, quàm ſemper vẽtri ſtudere?
qui cum repletur, vacuandus eſt: cùm vacuatur, replen-
dus. Tertiũ quid ſuperat, niſi mors inter ipſos cibos epu-
laſque permixta? Quomodo enim poterãt diutius vitam
producere, ſimul edentes, & eſurientes, bibentes, ſitien-
B téſque & priuſquã replerentur, exinaniẽtes omne quod
ſumpſerant, ſtatimque eſurientes? Nunc autẽ, dum pau-
latim deſcendit eſca, famem & cruditatẽ naturalis tem-
perat prouidẽtia. Primùm enim in ſtomacho, quem ple-
rique ventrem appellant ſuperiorem, cibus conficitur:
deinde coquitur in iecore: atque eo digeritur vapore.
Succus eius diuiditur certis viſcerũ portionibus, ex quo
omne corpus valeſcit. Quod ſatis iuniorum incrementa,
ſenum teſtificatur perſeuerantia. Reliquum cibi in ven-
trem defluit, quem omnes vẽtrem appellamus ſine adie-
ctione. Plerique dicunt ventrem inferiorẽ, ex quo fimus
neceſſe eſt (qui plenus iam corruptionis deſcenderat)
egeratur per illud ex tranſuerſo oſtium. Hæc cùm ita na-
C turali inſtitutione ad Dei præceptioné cõpoſita videan-
tur, tamen ſi non edendi à nobis agẽdique modus ſerue-
tur, tanquam exuberantibus paſſionibus generatur dilu-
uium: & quędã totius labes corporis, Intẽperantia enim
accendit libidinem, cruditatem generat, corruptelam
creat. Itaque aut duritia interna tenduntur & quatiun-
tur doloribus, aut incocto ciborum humore & indige-
ſtionis aſperitate interior quidam inteſtinorum ami-
ctus raditur: quia velut chartæ ſpecie geminus eorum
amictus aſſeritur. Vnus exterior, quem continuum aiũt
periti, vel qui curioſiùs ſcrutati ſunt, à ſummo ad imum
directus: Alius interior, tanquam lateribus attextus: vn-
D de aiunt non totum ſolui cùm raditur. Nam ſi continuus
eſſet interior immedicabilis eius ſciſſura foret, illic per
moram adiunctionum, adhęrere ciborũ reliquias. Quę ſi
adiunctiones ſoluantur, tranſire ſemeſos cibos, & potus
defluos, hoc eſt hominis diluuiũ. Vnde mihi videtur per
arcæ huius figuram voluiſſe Deum nos edocere quem-
admodum ab hoc † ſpiritali tuti ſimus diluuio. Corrup- al. ſpecia-
tela enim diluuij cauſa eſt: ea vbi repſerit, aperiuntur li.
aquæ, ebulliunt omnes fontes cupiditatũ, vt totum cor-
pus tanto & tam profundo vitiorum fluuio mergatur.
Nihil eſt enim quod tam miſerè ſeruituti ſubiiciat ho-
minem, quam libido, atque eiuſmodi cupiditates, quę iu-
E go quodam criminũ graui deprimunt miſerã conſcien-
tiam, vt ſe nequeat attollere, vtpote quę libertatem in-
nocentiæ amiſerit. Maximum ergo in hoc diluuio eſt re-
medium, vt iuſtum præferas, eumque mandati cæleſtis
executorem eligas. Quis eſt iuſtus in nobis, niſi mentis
vigor, qui intra iſtam arcam includat omne animantium
genus, quod eſt ſuper terram: Cohibe ergo & tu omnes
irrationabiles paſſiones tuas, omnéſque ſẽſus tuos men-
ti ſubiice, animique imperus aſſueſce. Euolare foras non
ſinas cupiditates tuas, exire in vulgus libidinem: & per
rationabilem mentem poteris etiam irrationabilia tua,
& immunda peccata ab omni periculo diluuij liberare.

De tribus cauſis ob quas muta animantia, quæ peccandi ſenſum non habent, per diluuium ſubiecta ſint pœnæ, cum altiori my-ſtica quadam interpretatione.

CAP. X.

QVæcumque (inquit) *ſunt in terra, moriuntur*. Quid vti-
que muta deliquerant animantia, quia ſubiecta
ſunt pœnæ, quæ peccandi ſenſum non habent? Sed
quemadmodum in bello cùm imperator ab hoſte occi-
ditur, commoritur eius exercitus, atque omnis commi-
nuitur virtus militaris: ſic non diſcrepare à iuſtitia viſum
eſt, cùm interiret homo, cui regalem quandã Dominus
Deus in omne animãtium genus poteſtatẽ dedit, vt om-

Digitized by Google

G tibus volatilibus, feris, beſtiis imperiali præeſſet auctoritate, quod etiam pecudes, & quæcumque erant irrationabilia, commorerentur animalia. Denique ſi quando eſt peſtilentia, corrupto cæli tractu, priùs ea quæ ſunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maximè canes, equos, boues: atque ea inficit, quæ cum hominibus conuerſari videntur. Sic morbi vis genus humanum implicat. Hæc igitur prima cauſa, vt arbitror, iuſtæ aſſertionis. Secunda illa, quia nemo accuſat naturam cur reliqua corporis noſtri membra moriantur ſolo capite ſublato, cùm multos videamus amputatis manibus & pedibus ſuperuiuere. Sed non eadem cæterorum membrorum eſt prærogatiua, quæ capitis. Ideóque abſciſſo H eo, vnde ſenſus noſtri in reliquum corpus prodeũt, moriuntur etiã omnia mẽbra: nec in eo aut operatoris prouidentia deſeritur, aut ſubſtantia humana redarguitur. Similiter ergo nemo nunc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo eſt: quo moriente non debet mirum videri, ſi cætera moriantur animalia. Tertium illud eſt, quia rationis expertia non propter ſe, ſed propter hominem generata ſunt animalia, hominis enim cauſa eſſe præcepta ſunt, vt eorum ſubiectione, humana præſtaret conditio. Denique gratiæ hominis attribuit Propheta, dicens, *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi, volucres cæli & piſces maris*: I quia propter ipſum illa omnia: alia propter vtilitatem, alia delectationis gratia, alia voluptatis. Conſequens ergo erat, vt cùm deleretur homo a facie terræ, propter quem facta ſunt, etiam ipſa pari delerentur occaſu. Hæc ſecundùm ſimplicem lectionis expoſitionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quod vbi anima mole paſſionum curuatur grau, & quaſi diuerſarum cupiditatũ mergitur æſtu, terrenę omnes cogitationes & concupiſcentiæ in præceps ruunt: quia peccator vnuſquiſque quò grauiora flagitia commiſerit, eò fit inſolentior. Namq; vſu atq; exercitatione improbitas au- K getur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaq; ab omni reſpectu honeſtatis, & in eo terrena omnia moriuntur lethalis peccati acerbitate, quæ vera perpetua à morte peccatore deleat. Nemo enim grauius moritur, quàm qui peccato viuit, moriũtur in eo † actiones ſingulæ, moritur viſus, qui peccatum annũtiat, qui mulieri fallaci intendit, qui capitur alieni vultus decore; quem oculi meretricis ligauerint, quem aſpectus illaqueauerit fornicariæ. Annon videtur mori, qui ſibi libidinis telum impreſſerit, qui ſpontaneus in foueam mortis irruerit? moritur & auditus, cùm † infert crimina, cùm ſol- L licitantis adulti ſermonem annuntiat, cùm inſerit animis verba meretricis quæ ſeducit iuuenem multo blandimento ſermonis, laqueis autem labiorum ſuorum illigat eum. Moritur ex ſilentio, ſi non confiteatur Deo. Moritur multiloquio, quia ſcriptum eſt, *Ex multiloquio non effugies peccatum.* Moritur per iracundiam, cũ prætergreditur menſuram vltionis. Omnis namque poſtremò ſenſus moritur, ſi miniſter ſit iniquitatis. Et ideo quia terrena omnia moriuntur diluuio, ſolus autem iuſtus in æternum manet, ad ipſum dicitur, *Statuam teſtamentum meum ad te*: quia ipſe diuinæ eſt heres gratiæ, ipſe cæleſtis poſſeſſor hæreditatis, beatiſſimorum conſors M bonorum. Et homines quidem cùm moriuntur, patrimonium ſuum teſtamento transſcribere ſolent: nec cedit hereditas donec viuit teſtator. Deus autẽ cùm ſit ſempiternus, transfundit iuſtis diuinæ hereditatem ſubſtantiæ: & ipſe non indigens donat ſua ſine vllo donationis diſpendio, quem non grauant ſuorum conſortes bonorum, magíſque fruitur eo quo nos vtimur. Denique Dominus Ieſus pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt illius inopia ditaremur. Qui teſtamentum vtrimque ſuo conſummauit ſanguine, vt nos vitæ ſuæ coheredes, & mortis faceret heredes: quò & vitæ haberemus conſortium, & mortis beneficium. Multum autem tribuit iuſto, dicendo, *Statuam teſtamentum meum ad te*, eo quòd rationabilis & fidelis vir ſit teſtamentum Dei. Ipſe eſt enim hereditas, ipſe poſſeſſio, in quo virtus diuina teſtamenti eſt, in quo fructus iudicij, in quo hereditas promiſſionis; de quo Dauid dicit, *Ecce hereditas Domini, filij merces fructus ventris.* Sed iam ſalua expoſitione profundioris myſterij, ad reliqua pergamus.

Pſal. 8. | Prou. 5. & 6. | al. paſſiones. | al. refert. | Prou. 7. | Prou. 10. | Ibidem. | Hebr. 9. | 2. Cor. 8. | Num. 18. & Deut. 18. | Pſal. 126.

Geneſis Cap. VII.

ET dixit Dominus Deus à Noe, Intra tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iuſtum coram me in generatione hac. Ex iumentis mundis introduc ad te ſeptem & ſeptem, maſculum & fœminam: ex immũdis autem duo & duo, maſculum & fœminam: & de H volucribus cæli ſeptem & ſeptem, maſculũ & fœminã; vt nutriatur ſemen in omnẽ terram. Adhuc enim diebus ſeptẽ ego inducã pluuiã ſuper terrã quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnẽ * reſurrectionem carnis quã feci, à facie terræ, ab homine vſq; ad pecus. Et fecit Noë omnia quæcumq; præcepit ei Dominus Deus; Noë autem erat annorũ ſexcentorũ, & diluuium aquæ fuit ſuper terrã. Ingreſſus eſt autem Noë & filij eius, & I vxor eius, & vxores filiorũ eius cũ eo in arcã, propter aquã diluuij: & de iumẽtis mũdis, & de iumẽtis nõ mundis, & de volucribus, & de omnibus reptilibus reptantibus ſuper terram, duo & duo de omnibus ingreſſa ſunt ad Noë in arcam, maſculus & fœmina, ſicut præcepit Dominus Deus Noë. Et factũ poſt ſeptẽ dies, & aqua diluuij facta eſt ſuper terrã. In ſexcẽteſimo anno in vita Noë, ſecundo menſe, ſeptima & vigeſima menſis, in die hac rupti ſunt omnes fontes abyſſi; & cataractę cęli apertæ K ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terrã quadraginta diebus & quadraginta noctibus. In die hac ingreſſus eſt Noë, Sem, Cham, Iaphet, filij Noë & vxor Noë, & tres vxores filiorũ eius cum eis in arcã, & omnes beſtiæ terræ ſecundùm genus, & omnia iumẽta terræ ſecũndùm genus, & omne volucre volatile ſecundùm genus, & omne reptile quod mouetur ſuper terram ſecũdùm genus; ingreſſa ſunt ad Noë in L arcã bina & bina ex omni carne, in qua eſt ſpiritus vitæ. Et quæ ingreſſa ſunt maſculus & fœmina ex omni carne ingreſſa ſunt ad Noë in arcam, ſicut præcepit Dominus Deus Noë. Et clauſit Dominus Deus à foris arcam, & factum eſt diluuiũ quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & multiplicata eſt aqua & eleuauit arcam & exaltata eſt à terra: & inualuit aqua, & multiplicata eſt valdè ſuper terram: & ferebatur arca ſuper aquam. At aqua inualuit nimis valdè ſuper terram: & coope- M ruit omnes montes excelſos, qui † erant ſuper cælum. Quindecim cubitos deſuper exaltata eſt aqua, & cooperuit omnes montes: & mortua eſt omnis caro quæ mouebatur ſuper terram, volatilium, & iumentorum, & beſtiarum, & omne reptile quod mouetur ſuper terram: & omnis homo, & omnia quæcumque habent ſpiritum vitæ, & omnis qui erat ſuper aridam, mortuus eſt. Et deleuit omne ſurgens quod erat ſuper faciem terræ, ab homine vſque ad pecus, & reptilia, & volucres cæli. Et deleta ſunt de terra, & remanſit Noë ſolus, & qui cum eo erant in arca. Et exaltata eſt aqua ſuper terram diebus centumquinquaginta,

* ſubſtantiam. | al. ſub cælo.

Quid abſumptis diluuio omnibus animantibus, ſolus iuſtus ſe & domum ſuam ſeruat: & verba textus ad litteram, & myſticè explicantur.

CAP. XI.

INtra, inquit, *tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iuſtum coram me in generatione hac.* Manifeſtè fides propheticæ ſententiæ etiam hoc adſtruitur loco: quia ſtultus ſibi ſoli ſtultus eſt, ſapiens autem ſibi & plurimis ſapit. *Prouer. 9.* Itaque Noe iuſti merito etiam domus eius in diluuio ſeruatur: ſic in mari nauigantes, & in bello exercitus, ſi illis non deſit gubernatoris peritia, iſtis imperatoris prudentia, a periculo tuti ſunt aliena ope. Sed quia boni imperatoris bonus exercitus, ideo etiam laudem iuſti in eo intelligimus non præteriti, qui talem inſtituit domum ſuam, vt virtutis fulgeret conſortio. Mentemque inuenit ſalorem cognatio: nec repugnat, quia poſtea aut filius aut vxor offendit. Dormiebat iuſtus, cùm erraret filius. *Geneſ. 9.* Fœmina quoque, vt pote ſexus fragilioris, mole *Geneſ. 19.* periculi turbata, quæ totum orbem diuino incendio perire crederet, quid miraris ſi virum non potuit ſequi, cùm ipſe iuſtus ab angelis monitus vix euaſerit? Quid autem mirum ſi homini obrepit error, aut ſe relaxat intentio? Argue ergo quia & iuſtus inebriatus eſt. Sed hæc loco ſuo reſeruanda arbitror: *Infra c. 12. huius libri.* nunc quod ſupereſt, conſideremus. Pulchrè enim dixit, *Quia vidi te iuſtum coram me in generatione iſta.* Multi hominibus iuſti videntur, pauci Deo: aliter hominibus, aliter Deo. Hominibus ſecundùm vitæ ſpeciem, Deo ſecundùm puritatem animi, virtutis veritatem. *1. Reg. 16.* Homines quæ foris ſunt probant, Deus quæ intos, examinat. Perpensè autem addidit, *in generatione iſta;* vt neque ſuperiores condemnaret, neque poſteriores excluderet, rectéque diluuium factum adſtrueret interitu generationis eius, quæ non haberet conſortium æquitatis. Hæc ſecundùm litteram. Altior autem ſenſus prouocat nos vt hoc putemus vigorem mentis in anima eſſe, & animam in corpore, quod paterfamilias in domo ſua. Quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. Si mens tuta eſt, tuta eſt domus, tuta eſt anima: ſi anima incolumis, incolumis caro. Mens enim ſobria paſſiones omnes cohibet, ſenſus gubernat, ſermonem regit. Ideóque benedicit Dominus iuſto: *Intra tu,* hoc eſt, intra teipſum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale, ibi ſalus eſt, ibi gubernaculum, foris diluuium, foris periculum. Si autem intus fueris, & foris tutus es, quia vbi mens ſui arbitra eſt, bonæ ſunt cogitationes, bonæ ſunt executiones. Si enim nihil vitij mentem obumbret, ſinceræ cogitationes ſunt. Si ſtudio ſit caſtitas, cordi ſit temperantia, nulla inardeſcit flamma libidinis, nulla vlcera proſerpunt ægritudinis. Sobrietas enim mentis, medicina eſt corporis.

Qua ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculus & fœmina iubeantur in arcam induci, de immundis autem duo & duo, ſecundùm naturalem atque moralem expoſitionem.

CAP. XII.

NVnc conſideremus qua ratione induci in arcam iubet à iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculum & fœminam: ab immundis autem duo & duo, vt nutriatur ſemen in omnem terram. Et, vt ego arbitror, inire mundam aſſerit hebdomadam, quia mundus & ſacer ſeptimus numerus. *Leuit. 25.* Nulli enim miſcetur, nec ab alio generatur. Ideóque virgo dicitur, quia nihil ex ſe generat. Meritóque tanquam materni exors immuniſque partus muliebris copulæ, etſi hebdomas fœmineo nuncupetur nomine, virilis habet ſanctificationis gratiam. *Omnis* enim *maſculus adaperiens vuluam, ſanctus Domino vocabitur.* *Exod. 34.* Et in Propheta habes, *Effudit, & peperit maſculum,* *Eſai. 66.* id eſt ſanctum. Secundus autem numerus non eſt plenus, quia diuiſus. Quod autem non eſt plenum, vacuum habetur. Septimus autem numerus plenus, quia hebdomas, vt decas: & ſimilis illius primi, quia facta eſt ad ſimilitudinem illius, qui eſt ſemper, à quo profluunt, & mouentur quæ ſunt in omni genere virtutes. Hæc naturalia. De moralibus autem vt dicamus, non eſt dubium

A quin rationabile animæ noſtræ in quinque ſenſus diuidatur, & vocem & generatorium, quæ natura videntur eſſe fœminea, quia ſenſus noſtri in materialia & ſæcularia citò repunt. Vnde claret eos mollioris naturæ habere ſubſtantiam. Sed erudito & induſtrio viro munda omnia, *1. Tim. 1.* quia ſapientia exercitati viri & virtus, firmamentum his virili transfundit iudicio. Ergo prudentis & propoſitum gubernantis eſt, infirmioris ſexus qualitatem in fortiorem ſubſtantiam transferre. *Eccleſ. 27.* Valida enim ſapientis & fixa ſententia eſt, non mutabilis vt ſtulti & inſipientis, qui conſilio nutat incerto: & vt improbi, qui non quod verum & iuſtum ſit elegit, ſed quod ſibi commodum velit, B ſcindit à vero, ſecernit à iuſto. Iuſtitia enim ſingulare eſt bonum, per ſe ipſam ſuo tantùm ſpectatur pretio. Iniquitas vero velut diuiſa parit, nunc odio inflexa, nunc quæſtu ea quæ ſunt diuidenda confundit. *Stultus enim vt luna mutatur:* *Ibidem.* & verſicolor, aut humorum varietate difformis, animam ſuam in leproſi corporis ſpeciem turpi contagione commaculat, ſalubres cogitationes noxiis ſæpe permiſcens. Sed fortaſſe quia munda & immunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure monere poſſit, quia dixi honeſtis diſceptationibus indecoras non eſſe miſcendas. Nec ego abnuo irrationabilium quidem, mundorum tamen motuum aliqua eſſe ſemina & quaſi principia in anima noſtra, & eorum qui mundi non ſint. C Natura enim hominis contrariorum capax eſt, vt & malitiæ in ea ſit vis, & virtutis ingreſſus: meritóque in principio libri huius qui eſt Geneſis, per arboris ſpeciem in *Geneſ. 2.* paradiſi medio, legiſti boni & mali ſcientiam. De quo ligno ſcientiæ boni & mali præceptum eſt non eſſe guſtandum, eo quòd mens noſtra, in qua eſt cognitio & diſciplina boni & mali recepit notionem. Itaque naturæ opifex, ſicut ad propagandum, vel etiam reparandum genus animantia reſeruauit, vt vniuerſæ terræ animantium ſemine replerentur: ita etiam corporis noſtri terrenam ſubſtantiam vacuam non putauit paſſionum huiuſmodi, tanquam immundorum animalium relinquendam, quo D cùm deliciis & luxurie tanquam vice diluuij ingurgitatur, memoratis fluctuat paſſionibus. Vbi autem ſobrietate & continentia vnuſquiſque inundantium vacuauerit diluuium paſſionum, & quandam animæ retexerit ſiccitatem, viuificare incipit ſuum corpus, & animæ puritatem, cui regnum ſapientia eſt.

Qua de cauſa poſtquam ingreſſus eſt Noe in arcam, poſt ſeptem dies diluuium factum fuerit: quare etiam cùm ſatis fuiſſet quadraginta diebus dixiſſe diluuium fuiſſe, adiecerit, & quadraginta noctibus: *& qua ratione quadraginta diebus durauerit, quid præterea ſibi velit quod inquit Dominus,* Et delebo omnem reſurrectionem carnis à facie terræ; *quid poſtremò quod dicitur,* Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus. E

CAP. XIII

ILlud quoque ſtudio eſt quærere, quæ cauſa eſt cur poſtquam ingreſſus eſt Noe in arcam, & induxit animantia, poſt ſeptem dies diluuium factum ſit. Non enim otioſum videtur quòd haud plures aut pauciores interpoſiti ſunt dies, ſed tot, quot in conſtitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus eſt mundus, ſeptimo die requieuit Deus ab operibus ſuis. *Geneſ. 2.* Quo declarauit indicio, ipſum ſe eſſe auctorem mundi, atque diluuij. F Mundum propter bonitatem ſuam condidit, diluuium fecit noſtrorum merito delictorum. Admoniti ſunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus eſt conditus, quòd conditorem ſuum non lacrymis ſolùm & precatione, ſed correctione morum reconciliare debuerant. Ergo, ſpatium dedit ad pœnitentiam Dominus, magis volens ignoſcere, quam punire, vt imminentis diluuij terrore ſuſpenſus, ad veniam cogeret poſtulandam: quòd dum periculum futuræ mortis horreſcunt, impietati atque iniuſtitiæ renuntiarent. Secundum eſt, vt hinc quoque Domini ſupra modum clementiam miſericordis colligamus: quia multorum annorum offenſionem a conſtitutione mundi, in finem vſque contractam paucis diebus, ſi pœnituiſſet eos, voluit relaxare. Eſt enim Deus

Digitized by Google

peccati immemor, virtutis remunerator, ſicut ipſe ait in G Propheta, *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicamur: dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* (Eſaiæ 43.) Cùm enim aduerterit veram animæ refuſam eſſe virtutem, tantum ei honoris attribuit, vt non ſolùm veniam ſuperiorum indulgeat peccatorum, verumetiam gratiam & iuſtificationes impertiat. Expectauit ergo & ſeptimo die ipſo quo ab operatione requieuit, vt ſi venia poſceretur, ſequeretur correctio, & ab indignatione requieſceret. Iſtud quoque curæ fuit non prętermittere, eo quòd diluuium factum dixerit *quadraginta diebus*, & addiderit, *quadraginta noctibus.* Scimus enim diem dici, quem ſol terras illuminans ſignat: noctem, quam circumfuſæ tenebræ a diei claritate diſterminant, & ple- H rumque à nobis ita diem ſignificari, vt noctem non comprehendamus, plerumque vt complectamur. Significantes enim menſem triginta dierum, ſignificamus & noctes. Vnde cùm ſatis fuiſſet Moyſi, dixiſſe diluuium fuiſſe quadraginta diebus, cur addiderit, *quadraginta noctibus*, quæritur. Et aliqui ita acceperunt qui ante nos fuerunt, vt & virorum & mulierum factus interitus demonſtraretur, diem ad virum referentes, qui ſit purior, ſimilis lucis: noctem ad mulierem, quæ viro dormiente (Geneſ. 2.) creata deſcribitur: ſimulque quia vir prior quaſi auctor, qui virtutem moueat mulieris, atque in partus excitet; I actu ille clarior publico, iſta obſcurior, tanquam domeſticis clauſa parietibus & nocti proxima, ſecundo orta loco, & creationis ſuæ formata iam ceſtæ viri debens (Geneſ. 3.) gratiam: ſuperiori quoque poriotis obnoxia priuilegio, & pariendi vſu materialibus comparanda. Conſonans in vtróque numerus periculi, quia peccata etiam conſonantia: meritoque non diſtant ſpatia temporum, quia non diſtant merita delictorum. Non mediocriter etiam ſcrutantur plerique qua ratione quadraginta dies diluuium fuerit. Et poſſumus dicere materialem numerum triſtioribus, hoc eſt, delendæ creaturæ deputandum: hebdomadam autem conſtitutioni totius mundi, hoc eſt K lætioribus. Sed fortaſſe referatur, quid quòd etiam lex (Exod. 24.) quadraginta diebus lata eſt, tot dies obſeruauit Moyſes in monte Sina, & demonſtratus eſt, cùm præſcripta legis acciperet? Rectè ergo eodem numero, declinandorum peccatorum præcepta tribuuntur, quo pœnæ culpa eſt perſoluta, vt cognoſcamus quod de eodem vitæ tempore debeat ex correctione laus comparari, quo poteſt punienda culpa committi. Vnde nunc iam non pœnæ præſcripti ſunt dies quadraginta, ſed vitæ, vt hoc numero ieiuniis & orationibus crebrioribus noſtrorum leuemus ſupplicia peccatorum, atque ad decreta legis intenti, deuotione ac fide noſtrum corrigamus errorem. Itaque per Domini reſurrectionem quadrageſimus dies L (Act. 1.) iam non habetur nouiſſimus, ſed primus, atque indè vita numeratur, vbi antè mortis numerus ad conſummationem mundi humani generis excidium computabatur. *Et delebo* (inquit Dominus) *omnem reſurrectionem carnis a facie terræ.* O cæleſtium pulchritudo verborum, ſi quis ſe decoro intellectu piæ mentis examinet! Indignatur Deus peccatis noſtris, ſed non obliuiſcitur pietatis. Minatur ſupplicium, ſed non permittit excidium. Moderatur vindictam, reuocat ſeueritatem. Deleturum ſe dicit omnem carnem, non à terra, ſed a facie terræ. Florem decutit, radicem ſeruat, ſinit vt in profundo ſubſtantiæ virtus maneat humanæ, quæ in ſuperficie labo- M ret, intus impaſſibilis perſeueret, immuniſque noxæ ad eorum ſubſtitutionem qui non ſunt reatui obnoxii, reſeruetur. Pulchrè autem poſuit, *Delebo*, tanquam litterarum apices, qui delentur ſine fraude librorum, & ſine imminutione tabularum. Atramentum deletur, ſed lignum manet. Delentur elementa, vt ſcribantur plerumque meliora. Atramentum tollitur, ſubſtantia non exterminatur. Delebo, inquit, corruptelam carnis, vt ſcribam incorruptionem. Delebo reſurrectionem carnis à facie terræ, vt ſcribam in cæleſtibus reſurgentes. Delebo de libro terræ, vt ſcribam in libro vitæ. Deleantur Domine meus, Domine deleantur citò elementa ferri, vt ſcribantur elementa Chriſti. Aboleatur reſurrectio terrena, vt cæleſtis gratia redundet. Veni Moyſes, præ- G para gremium, legem accipe, ſuſcipe apices, quos iam miſericordia diuina non deleat, Suſcipe tabulas quas (Exod. 32.) Dominus ſtatuat in æternum. Vtinam ipſe non frangas. Et ipſas mihi mea culpa ſuſtuleiat, niſi Dominus reddidiſſet. Iure quidem Moyſes indignatus eſt, ne haberent diuina priuilegia, qui non deferrent obſequia. Sed puto quod non mihi eas, ſed Iudæis fregeris. Fregiſti Iudæis recepiſti mihi. Fractæ ſunt priores, vt poſteriores manerent. Fregiſti eas in pectoribus Iudæorum. Quid enim prodeſſet vt tabulas tenerent, quarum ſcripta tenere non poſſent? Ecce ſecundas tabulas dicunt ſe tenere, ſed non tenent. Dicunt ſe legere diuina elementa, ſed non legunt. Digito Dei ſcriptas eſſe tabulas Moy- H ſes dicit: illi digitum Dei non legunt, ferrum legunt, (Deut. 9.) Atramentum vident, ſpiritum Dei non vident. Sed Eccleſia neſcit atramentum, ſpiritum nouit. Ideóque Paolus nouit ſcribere, non atramento, ſed ſpiritu Dei viui. (2. Cor. 3.) O ſacrilegum, ô ineptum populum Iudæorum! Homo ſpiritu Dei ſcribit, & homo ſub lege nutritus, & illi volunt Deum atramento ſcripſiſſe, non ſpiritu. Ergo, vt ad ſuperiora redeamus, delet Deus reſurrectionem carnis, tanquam apicum ſcriptionem: quo declaratur quòd ſuperfluam hominum natiuitatem propter impietatem eius delet in ſpecie litterarum ſubſtantiam autem & con- I uerſationem generis ſeruare humani voluit perpetuitate tabularum, vt ex ea ſemen reliquum pullularet. Cui ſententiæ conuenire etiam illud videtur quod ait, *Delebo*, inquit, *omnem reſurrectionem carnis.* Reſurrectioni autem communi vſu naturæ contraria videtur eſſe purgatio, quia purgatione reciditur & reprimitur reſurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, ſpeciem amittit, ſubſtantiam ſuam ſeruat, atque meliorat. Repreſſit igitur Dominus purgatione diluuii corporeum vſum, conuerſationémque generationis eius quæ degenerauerat à decore naturę, & accepti muneris venuſtate. Hæc ſecundùm litteram. Quod autem ad altiorem pertinet K ſenſum diluuij, ſpecies typus eſt purgationis animæ noſtræ. Itaque cùm mens noſtra ſe à corporalibus mundi huius illecebris, quibus ante delectabatur, abluerit: bonis quoque cogitationibus veteris colluuiem cupiditatis abſterget, tanquam purioribus abſorbens aquis turbidorum priùs amaritudinem fluentorum. *Et fecit*, inquit, *omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus.* Iuſtus mandata accepit, ſeruus imperia. Hic amici cenſetur loco, qui fecerit quæcumque exequenda ſuſceperit: ille qui nutat obſequiis, oneri ſeruitutis addicitur. Denique & Dominus Ieſus dicit in Euangelio, *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos.* Mandatur ergo (Ioan. 15.) vt amico, mandatur vt ei qui valida charitate, ſobrio L conſilio ea quæ mandata ſunt exequatur. Nec ſefellit Dominum iudicium ſuum, impleuit iuſtus vniuerſa, non partem, ſed vniuerſa quæ mandata ſunt ei: & ideo ſcripturæ diuinæ accepit teſtimonium. Nec ſuperfluum putes, qui ſimul poſuit Dominum & Deum. Nam & Deus in Domino, & Dominus in Deo, ſed vt patris & filij intelligas commune præceptum. Aliqui tamen ante nos ſic interpretati ſunt, eo quòd Dominum & Deum dicendo, hoc loco, & vindicaturi & ignoſcituri geminam expreſſerit poteſtatem Et quia hic vindicat priùs in peccatores, ideo antè Dominum dixerit. Quoniam verò poſtea, vt iuſti ſeminarium propagaretur: indulget ideo M Deum poſtea nominauerit. Denique facturus mundum Deus dicitur: *In principio fecit Deus cælum & terram. Et dixit Deus, Fiat lux.* (Gen. 1.)

Qualiter ſit conſiderandum quod ſexenteſimo anno Noe, vigeſima & ſeptima menſis factum ſit diluuium: & quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli apertæ, tam ſecundum litteralem, quam etiam altiorem intellectum.

CAP. XIV.

Eſt etiam illa non perfunctoria conſideratio, quòd ſexenteſimo anno Noe, menſe ſecundo vigeſima & ſeptima menſis ſit diluuium. Secundum menſem verni eſſe temporis non ambigitur, quando augentur

Digitized by Google

naſcentia ager parturit, terrarum pariter atque animantium fœtura ſe fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret qui in ſua abundantia puniebantur, tunc vlcio terribilior tanquam dicentis Dei, Ecce omnia ſecundùm liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiam diues natura generauit, omnia in vſum hominũ germinauit terra fœcundior, ſegetes ſpectantur, tritico & hordeo campi replentur, comæ arborum venturi fructus floribus veſtiuntur: non deeſt terra obſequiis ſuis, non beſtiæ deſunt muneribus ſuis, quæ ſolennes ſoluuntur in partus, vt homini nihil deſit: homo ſolus partubus ſuis deeſt, neſcit auctorem ſuum, à quo ei omnia miniſtrantur, negligit conditorem. Deſpicit homo remuneratorem ſuum, cùm Deus opus ſuum non deſpexerit. Pereant cum homine omnia, propter quem nata ſunt omnia. In ſuis diuitiis conſumatur homo, cum ſua dote moriatur. Nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine ſolo ſe degeneraſſe cognoſcit, ſpinas & tribulos pro fructibus ferens. Quod ſolum munus admirabile eſt, principale mentis interiit. Cur igitur omnia illa ſeruantur? Ideo non poſt collectos fructus infunditur aqua, ne beneficiũ magis quàm diluuium terra ſentiret. Denique verno apud Ægyptios tempore, ſed menſe diuerſo, Nilus exundat, vt iaciendis ſeminibus terra molleſcat, & blandiore ſinu, clementiore gremio ſemina miſſa ſuſcipiat. Quod autem ſexcenteſimo Noe anno fit diluuium, illud videtur oſtendere quia ſexto die Adam creatus eſt. Idem numerus par & in auctore & in reparatore ſeruatur, quia ſeus ſexageſimi & ſexcenteſimi, ſextus eſt numerus. Idem autem & primus & ſeptimus menſis dicitur. Sed magis primum obſeruare debemus, quod poſt diluuium verno tempore colendorum cura reparetur agrorum, & placidi atque vberis ſoli incipiat fœtura procedere. Quo ſignificatur, nunquam Deum eo numero vel tempore interitum hominum fuiſſe facturum, quo fecit exordium, niſi immanibus delictis eſſet offenſus. Simul veniam temporis & numeri ratio promittit, quòd etiam iratus admoneatur tam præcedentibus cauſis beneficiorum ſuorum, vt non penitùs deleat eorum ſubſtantiam quos ipſa donauit. *Et rupti ſunt omnes fontes abyſſi, & cataracta cæli apertæ ſunt.* Vim diluuij conuenienter ſcriptura expreſſit, dicens, cælum & terram pariter eſſe commota: è quibus elementis conſtat iſtius mundi omne principium. Vndique ergo influentibus aquarum molibus concluſum genus hominum perurgetur. Hæc ſecundùm litteram. Quod autem ad altiorem pertinet ſenſum, cæli ſymbolo mens humana ſignificatur: terræ autem appellatione corpus & ſenſus. Magna igitur naufragia, quando mentis pariter & corporis ſenſuúmque omnium turbo & procella miſcentur. Diligenter iſta penſemus. Plerúmque fraus mentis & dolus ſuum exercent venenum: ſed tamen ſobrietas corporis & continentia obumbrant mẽtis improbitatem. Frequẽter in incerto fidei atque opinionis ſuæ mens lubrica eſt, ſed tamen caro deliciis & luxuriæ vacat, vt fragilitas errorem mentis excuſet: ſicut multi ſunt hæreticorum qui prætendere volunt corporis continentiam, vt aſſertionis ſuæ fidem teſtimonio ſobriæ carnis acquirant: etſi ſenſu lubrici, tamen quo minus turpes † aliquando excuſabiliores habentur. Cùm autem venena mentis, & contagia corporeæ obſcœnitatis, ſenſum omnem vigorémque confundunt, atque animus incerto lubricus motu, malitiæ fœdus atramento, crudelitatis furore ſuccenſus, etiam corporalibus flagitiis incitatur, auarus quoque affectus impatiens mediocrium facultatum luxuriæ cupiditate, effundendique libidine præcipitatur in facinus appetendæ ſalutis alienæ: tunc magnum eſt diluuium omnibus pariter ingruentibus paſſionibus: tunc ſe inſipientia, iniuſtitia, temeritas, improbitas, perfidia, de ſuperiori parte tanquam cataractæ mentis videntur effundere. Inde erumpunt de corporis fonte terreni libido, temulentia, luxuria, poſtremò diuerſorum criminum prolapſiones, quæ penitus & corporis robur & vigorem mentis effœminant.

al. aliquanto.

A *Cur Dominus à foris arcam clauſiſſe dicatur: & quomodo exundante aqua arca ferebatur ſuper flumina aquarum, quæ quindecim cubitis ſuper montes excelſos eminebant, iuxta litteralem & allegoricam interpretationem: cum explicatione eius quod ſcribitur?* Deleuit Deus omne quod erat ſuper faciem terræ.

CAP. XV.

Et clauſit Dominus à foris arcam. Sermo manifeſtus eſt ſecundùm litteram. Claudenda fuit arca, & tuto ſepienda munimine, ne eam vaga diluuij fluenta penetrarent. B Altioris quoque ſenſus nõ incongrua interpretatio ſi corpus humanum (cui arca hæc quæ deſcribitur, figuratur) ſeptum corio, indicemus à frigore æſtúque defendi, quod artifex Deus ad omnium membrorum protectionem naturalibus veſtiuit exuuiis, & quodam circunfuſo induit operimento, vt neque frigore congelaſcat, nec æſtiuo calore ſoluatur. Exundauit igitur aqua, & leuauit arcam, & ferebatur ſuper ſummum aquarum. Non immeritò exundauit aqua, quando cæli cataractæ apertæ ſunt, & de terra rupti ſunt fontes aquarum & flumina. Quod magna emphaſi dictum eſt. Vbi enim eruptio, ibi irreuocabilis effuſio ſit neceſſe eſt. Nec retineri facilis ingentium prolapſio fluentorum. Manifeſtum eſt igitur C quod ſcriptum eſt. Verum ſi altius ſpectandũ putes; caro noſtra diuerſis agitatur fluctibus, & freti modo fluctuat paſſionibus, quibus huc atque illuc tanquam ſuper vndas moleſtiarum ſuarũ nunc fame, nunc ſiti, nunc cupiditate, nunc gaudio, nunc dolore iactatur. Illud quoque non prætermittendum arbitror, quia ſcriptura non præteriit, quantis numero cubitis aqua ſuper terram fuerit. Quindecim enim cubitis ſuper excelſos montes aquam fuiſſe dixit. Simplex itaque intellectus patet. Allegoria autem quinque ſenſus complectitur, qui ſunt in corpore noſtro velut excelſi montes, qui hanc carnem paſſionum obumbrant, & plerumque incurſantur beſtiis, & D exagitantur condenſa & opaca eorum. Vnde Dominus per nationum credentium fidem veniens ad Eccleſiam ſuam, venit à Libano ſicut habent Cantica canticorum. Ita enim legimus, *Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano.* Tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à cubilibus leonum, & montibus pardorum, quò gentiles populi, qui velut beſtialium paſſionũ graues patiebantur incurſus, nunc altitudine fidei, & ſublimitate deuotionis meant. Per hos igitur montes Chriſtus aduenit, comprimens, euangelicis diſputationibus feroces corporis motus, atque illam altitudinem cordis, & ſe extollentem ſuperbiam obedientia & humilitate ſui deſtruẽs: meritóque fructus manſuetudinis ferre cœperunt, quos E antè grauium diluuia paſſionum ſubruebant. De numero autem cubitorum ſic quidam ante nos æſtimauerunt, quod quinque ſenſus triplicem collectionem habeant, eo quòd viſus viſibile videt, & auditus audibile audit, & odoratus odorabile odoratur, & guſtus guſtabile guſtat, & tactus quod tangibili ſubſtantiæ ſubiacet, tangit. Ideo quinque ſenſus tripliciter æſtimati ſunt, vel ſecundùm illud, *Scribe tibi tripliciter.* Ego tamen commodius puto illud, vt ſenſus terreni hominis atque animalis & ſpiritalis accipiam, quos illa diluuij fluenta trãſcenderint. Meritò mortua eſt omnis caro quæ mouebatur. F Quod & ſecundũ litterã liquet, & propriè ac naturaliter carnis corruptelam indicio procelloſæ commotionis expreſſit. Commotio enim vitioſa non eſt, niſi per affectus corruptionem. Mouet enim voluptates caro, & ipſa voluptatibus commouetur. Talis autẽ commotio corruptelam creat. Cauſa autem corruptelæ, cõmotio iſtius mundi eſt, per quam anima vniuſcuiuſque degenerat. Cùm enim vitioſæ paſſiones mentem mouent, corruptela generatur; cùm excitant ſtudia virtutum, diſciplinæ profectus eſt. Omnis igitur qui erat in arida, mortuus eſt. Nec enim poterant non mori quos tanti diluuij vnda demerſerat. Hoc ſecundùm ſcriptũ ſeriémque verborum. Cæterùm ſi allegoriam quæras non dubium eſt quia exemplũ ligni aridioris, quod ſimul vt lambere cœperit ignis exurit; ita anima niſi di-

Cant. 4.

2. Cor. 10.

Prou. 22.

uerſarum humeſcat rore virtutum, populo quodam irrigata ſapientię, & fonte iuſtitiæ atque irriguo caſtitatis tanquam areſacta radice vitali, cupiditatum deflagrat incendio, profluuio carnis illiſa procumbit. Vnde ſemper epulati debet animus bonorum operum cogitationes, vt prudentiæ ſucco mens inebriata pingueſcat, quòd non facilè diluuij corporalis cedat iniuriæ, atque *Baruch. 3.* arida incuriæ ſitu exarata moriatur. Ideóque nos admonet Dominus, à fonte ſapiẽtiæ non recedere, pocula virtutis haurire, ne quis ſole iniquitatis areſcat, & procel- *Luc. 23.* lam perſecutionis ſuſtinere non poſſit. Scriptum eſt enim, *Quod ſi in humido hoc faciunt, in arido quid fiet? Delebo* (inquit) *Deus omne ſurgens quod erat ſuper faciem terræ.* Scrip- H ti euidens explanatio. Allegoria autem expoſitam nobis declarat ſuperbiam, quæ ſe extollit in hac terrena fragilíque ſubſtantia & immemor diuinorum, humana deſpiciens, ipſum arrogantis viri habitum inceſſúmque deformat: quales deſcribit Eſaias Iudææ filias oculorum micantes nutibus, & alta ſe ceruice iactantes. Sunt enim huiuſmodi erigentes ſupercilia, inflato corde elato pectore, ceruice reſupina qui ſolùm quidem veſtigiis pedum perſtringant, toto autem ſe librent corpo- *Eſai. 5.* re, & inani ſuſpendant examine: in priora greſſu procedant, ad poſteriora verticem reclinantes: cælum ſpectẽt, I terram autem faſtidiant, tanquam ceruicis dolore ſuffixi, vt eam inclinare non poſſint. Hos igitur deleuit de libro vitæ Deus, dicens, *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur*: nec inter merita ſanctorum commentis adhærere facit cæleſtibus. Omnibus igitur qui extra arcam fuerunt interemptis, derelictus eſt Noe ſolus in arca cum iis qui cum ipſo erant. Non indiget interpretatione ſermo ſimplicior. Concurrit intellectus cum littera. Altior autem *Luc. 14.* & interior ſignificatio demonſtrat iuſtum virum amatorémque ſapientiæ, tanquam arborem fructuoſam, internecatis quæ eſcam eius ſolebãt arrodere, comam obumbrare, coartare proceſſus ramorum, vel exortẽ irrationabilium paſſionum ſolum remanſiſſe cum ſuis. Sui au- K tẽ ſunt iuris, puræ animi diſceptationes quę virtuti adhęreant. Et bene addidit in arca remanſiſſe, quaſi vix credibile amputatis corporalibus paſſionibus videretur eũ adhoc verſari in corpore: quod licet iam terrenis careret contagiis, incorruptam licet, corporis tamen adhuc ſubſtantiam reſeruabat & velut incorporeus corpore ſuperferebatur diluuio, non abſorbebatur: corpus quidem gerens quaſi in arcæ poſitus interno, ſed qui corpus ipſum inſuperabilis paſſionibus quaſi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret.

Geneſis Cap. VIII.

ET memor fuit Dominus Noe, & omniũ beſtiarum & omniũ iumentorum, & omnium volatilium, & omnium reptilium reptãtium, quæcumque erant cum eo in arca, & induxit Dominus ſpiritum ſuper terrã, & ceſſauit aqua: & clauſi ſunt fontes aquarũ, & cataractę cęli, & remiſſa eſt aqua vadẽs à terra, & imminuebatur aqua poſt centum quinquaginta dies. Et ſedit arca in ſeptimo mẽſe ſeptima & vigeſima menſis ſuper montẽ Ararath. Aqua diminuebatur vſq; ad decimum menſẽ. Apparuerunt autem capita montiũ in decimo menſe, prima menſis. Et factus eſt poſt quadraginta dies, & aperuit Noe feneſtram arcę quam fecit, & miſit coruũ ad videndum ſi ceſſauit aqua: & exiẽs non eſt reuerſus, donec ſiccaretur aqua à facie terræ. Et emiſit columbã poſt eũ, vt videret ſi ceſſauit aqua à facie terræ: & non inueniẽs columba requiẽ pedibus ſuis, regreſſa eſt ad eum in arcam, quia aqua erat ſuper omnem faciem terræ. Extendens manum ſuam ſuſcepit eam, & introduxit eam G ad ſe in arcam. Et expectatis vltrà ſeptem diebus aliis iterum emiſit columbam ex arca. At illa regreſſa eſt ad eum ad veſperam, habẽs folium oleæ & ramum in ore ſuo. Et cognouit Noe quòd defecerit aqua à facie terræ: & expectans adhuc ſeptẽ alios dies tenuit columbam, & iterum emiſit eam, & non addidit reuerti ad eum vltra. Et factum eſt in primo & ſexcenteſimo anno vitæ Noe, primo menſe imminuta eſt aqua à facie terræ: & denudauit Noe tectum arcę quam fecit, & vidit quod de- H fecit aqua à facie terræ. In ſecundo autẽ mẽſe ſeptima & decima die areſacta eſt terra, & ſeptima & vigeſima menſis aperuit arcã; & dixit Dominus Deus ad Noe, Exi de arca tu & vxor tua, filij tui, & vxores filiorum tuorum tecũ, & omnes beſtiæ quęcumque ſunt tecum, & omnis caro à volatilibus vſque ad iumenta, & omne reptile quod mouetur ſuper terrã, educ tecum: & creſcite & multiplicamini, & replete I terram. Et egreſſus eſt Noe & vxor eius, & filij eius, & vxores filiorum eius cum eo: & omnes beſtię, & omnia iumenta, & omne volatile, & omne reptile quod mouetur ſuper terrã, egreſſa ſunt ex arca. Et ædificauit Noe altare Deo, & ſumpſit de cunctis beſtijs mundis, & de cũctis volatilibus mundis, & obtulit holocauſta ſuper altare. Et odoratus eſt Dominus Deus, odorem ſuauitatis, & dixit Dominus Deus, Recogitãs non addiiciã vltrà maledicere ter- K ram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligẽter ſuper mala ex adoleſcẽtia ſua. Non ergo adiiciam percutere omnem carnem viuentem, ſicut feci, omnibus diebus terræ: ſemen & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hiems, dies & nox non requieſcent.

Explicatur textus, & examinatur cur fecit potius mentionem beſtiarum & iumentorum, quam mitium animantium: qualiſque fuerit ſpiritus quem Dominus induxit ſuper terram vt ceſſarent aquæ.

CAP. XVI.

L MEmor fuit Dominus Noe, & omnium beſtiarum, & omniũ iumentorũ, &c. Mouentur pleríque qua cauſa non dixerit ſcriptor quod etiã vxoris & filiorũ Noe memor fuit Dominus, cùm beſtiarum & iumẽtorum fuerit memor. Sed cùm dixerit quod Noe memor fuerit, in auctore & præſule domus neceſſitates eius reliquas cõprehendit. Simul exprimi videtur quidã reliquarum cõſenſus neceſſitudinum. Etenim cùm omnes inuicem ſibi cari ſunt, vna eſt domus: cùm autẽ diſcrepant, ſeparatur & ſcinduntur in plures domos. Vbi ergo charitas, ibi ſenioris nomine de quo pendent cæteri, domus omnis ſignificatur: vt ſi quis arborẽ dicat, vtique cõprehendit & M ramos: ſi quis ramos nominet, etiã fructus qui in ea ſunt, pariter vno atque eodẽ ſermone complectitur. Nec illud otioſum quod primò dixit, quia memor fuit Dominus Noe, deinde beſtiarum, poſtea iumentorum; hoc eſt, cur nõ animantia quę mitiora ſunt, poſt hominẽ nominauit, *al.* fortiora ſed † ferociora. In quo videtur illa eſſe ratio, vt ea quę ferociora erant, vtriuſque partis vicinitate manſueſcerent. *Homerus Iliad. 4.* Quod videtur etiã in illo verſu poetico declarari: κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν. Hinc enim etiã poeta vſurpauit, vt diſpoſitionẽ dimicaturi ita ordinaret exercitus, quò inferiores collocaret in medio, quò magis hinc inde à fortioribus iuuarentur, & dimicationem vtriuſque partis aſſumerent. In his ſcripti ſeries manifeſtatur. Altiore autem ſenſu certum eſt quòd iuſtus in medio habet, non in parte cogitationes cordis ſui: & quoad carpit hanc vitam, habeat neceſſe eſt in corpore tanquam in illa ar-

Digitized by Google

ca beſtias graues. Nulla enim mens eſt, nulla anima quę non recipiat etiam malarum motus agreſtes cogitationum. Itaque inſipientis anima ferinos acuit motus, atq; adolet venena ſerpentum, ſapientis autem vigor mitigat & coërcet. *Et induxit Dominus ſpiritum ſuper terram, & ceſſauit aqua.* Non puto hoc ita dictum, vt ſpiritus nomine ventum accipiamus. Neque enim ventus poterat ſiccare diluuium. Alioquin cùm mare ventis exagitetur quotidie, exinaniretur profectò. Nam quomodo non euacuaretur mare ventorum vi, cui ceſſiſſet toto diffuſum orbe diluuium, vſque ad Herculis, vt aiunt, columnas, & mare magnum tectis montium excelſorum verticibus exæſtuans? Spiritus igitur virtute inuiſibili diluuium illud repreſſum eſſe non dubium eſt, cæleſti operatione, non flatu. Vnde ſcriptum eſt: *Omnia a te expectant*

B

Pſal. 103. *vt des illis cibum in tempore: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum conuertentur. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Eſt ergo ſpiritus cu-

Pſal. 32. ius operationi cedere vniuerſa videntur, in quo cæli ipſius virtus ſit, ſicut ſcriptum eſt, *Verbo Domini cæli firmati*

Iob. 33. *ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum:* qui ſpiritus eſt creator vniuerſorum, ſicut etiam Iob dicit, *Spiritus diuinus qui fecit me.*

Quid ſit quod ait ſcriptura, Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cæli: *& de explicatione loci illius vbi dicitur.* Et ſedit arca ſeptimo menſe, ſeptima & vigeſima menſis: *& quid ſit oſtium arcæ quod iuſtus aperuit, vt emitteret coruum non reuerſurum.*

CAP. XVII.

NVnc conſideremus quid ſit quod ait ſcriptura diuina, *Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cæli.* Nec obſcurum arbitror. His enim cauſis minuitur diluuium, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum, apertæ fuerant cataractæ cæli, vt vndique influentibus aquis terra inundaretur. Debuerant claudi ea ex quibus diluuij origo manauit, vt eius inciperet eſſe defectus. Hoc littera ſonat. Subtilior autem interpretatio exprimit, eo quòd diluuium animæ vitio mentis & luxuriæ corporalis influxerat, vt malitia paſſioni, paſſio malitiæ miſceretur: ingrediente medico Dei verbo ad viſitationẽ animæ quæ diutina ægritudine laborabat, diſceptationum improbitate, & paſſionum acerbitate, priùs debuerunt cauſæ ægritudinis amputari. Principium enim medicinæ eſt cauſas languoris incidere, ne diutius ea quæ nocent,

Leuit. 13. ad incrementum ægritudinis miniſtrentur. Quod nos etiã lex docet. Cùm enim ſteterit lepra vt iã non diffendatur, tunc ait mundam eſſe lepræ ſtationem quandam & manſionem. Quidquid enim præter naturam mouetur, immundũ eſt. Hæc igitur eſt animæ ſanitas, hæc ſalubritas mentis, vt affluẽtia ceſſet erroris, ſiſtatur culpa ne ſerpat. Ceſſante incentiuo culpę atq; delicti, ſalus tuta eſt, atq; inoffenſus vigor animæ ſe refundit. *Et ſedit* (inquit) *arca ſeptimo menſe, ſeptima & vigeſima menſis.* Niſi diligenter intendas, etiam ſecundũ literã difficilis loci iſtius comprehenſio. Et primũ omniũ cauendum, ne quẽ ſeptimi menſis repetitio crebra perturbet. Sic enim ſcriptum eſt, ſexcenteſimo anno ſecundũ hæbraicã veritatẽ, menſe verò

al. Septimo. † ſecondo, ſeptima & vigeſima menſis cœpiſſe diluuiũ; centum quinquaginta diebus fuiſſe infuſionẽ aquarum, ſediſſe arcam in mõte ſeptimo menſe, ſeptima & vigeſima menſis: poſtea minui cœpiſſe aquas miſericordia Dei centũ quinquaginta diebus diminutionẽ aquarum factã, poſtea apparuiſſe capita montiũ: deinde poſt quadraginta aperuiſſe oſtiũ arcæ ſanctũ Noe, dimiſſum coruũ non reuertiſſe, dimiſſam columbã reuertiſſe vacuã, iterũ dimiſſam reuertiſſe cum ramo oliuæ, tertiò poſt ſeptẽ dies dimiſſam non reuertiſſe, tunc aduertiſſe Noe quod aqua omnis receſſiſſet: ac ſic annus concluſus oſtenditur ſeptimo menſe ſeptima & viceſima menſis. Ac ſic annus

al. Anno. concluſus oſtenditur ſexenteſimo primo anno Noe, in ſecundo † menſe, ſeptima & vigeſima mẽſis. Quod igitur ad explanationẽ apertã pertinet, eodẽ menſe atq; eodem die reſtituitur æqualitas terræ poſt diluuiũ, quo corrupta

A eſt incipiente infuſione diluuij. Veris enim tempore omnis ager viret; & terra parturit fructus. Tunc incipiunt germinare arbores, germinare fructus. Deinde ergo reformauit Dominus & reſtituit qualitatem. Menſe igitur ſecundo, hoc eſt Aprilis, (primus enim menſis Martius eſt, quo habet iuſtus natalem, quando noctium dierũque æqualitas æſtimatur, hoc eſt octauo vt Romani putant, vel vt alij, quinto Kal. April) menſe, inquam, ſecundo, hoc eſt April, ſeptima & vigeſima menſis cœpit diluuium. Ver igitur initium anni æſtimatur, non ſecundùm vſum temporis, ſed ſecundùm naturæ prærogatiuam, vt quia tunc ſpes anni inchoat, & incipit ſe fructus oſtẽdere, tunc videatur anni eſſe principium. Septimus au-

B tem menſis ſecundùm numerum is qui September dicitur, computatur: quia etſi a Septembri menſe annus videatur incipere, ſicut indictionum præſentium vſus oſtendit (tunc enim ſeminum iactus) vere tamen ex quo plenior gratia ſe incipit demonſtrare, ex eo anni origo ſubducitur: & ideo quia alia ratione primus putatur, diuerſa æſtimatione ſeptimus habetur. Tunc ergo ſedit arca hoc eſt, in menſe ſeptimo, ſeptima & vigeſima menſis ſuper † montes Ararath. Ex illo minui dilu- al. Montem quadrati.

uium cœpit. Simul conſidera quia eiſdẽ numeris quibus aliqua incipiunt, reſoluuntur: vt diluuiũ cœpit ſecundo menſe anni, ſeptima & vigeſima menſis: centum quin-

C quaginta diebus influxit diluuium, centum quinquaginta diebus aliis ceſſit diluuium: quadraginta diebus nimia vis cæleſti imbre & fontium eruptione exæſtuauit, quadraginta diebus aliis exactis viſa ſunt capita montium: vndecimo menſe, primo die menſis dimiſit coruum ſanctus Noe, ita conſtat eodem numero quo cumulatum eſt diluuium eſſe imminutum. Vnde docet nos ſcriptura ordinem eſſe ſeruandum. Quod autem oſtium ſit arcæ quod aperuit iuſtus, ſecundùm corporis rationem ſuprà dictum eſt. Secundum altiorem autem interpretationem illud dicendùm videtur, quod corporis ſenſus velut oſtiorum ſimiles habentur. Per hos enim

D tanquam per oſtia ingreditur in noſtram mentem velut quædam ſenſibilium comprehenſio. Ergo mens noſtra per hos ſenſus reſpicere videtur, & maximè per viſionẽ, quæ omnibus ſenſibus præſtabilior æſtimatur, quia domeſtica eſt luminis: & per eam aſpicientes cælum, terram, maria, ſolem quoque, lunam, & ſtellas, quibus axis ornatur, intelligimus Deum eſſe operatorem mundi atque rectorem, nec ſine auctore Deo tantorũmque operum conditore hæc potuiſſe fieri credimus, aut poſſe conſiſtere. Per hanc igitur feneſtram coruum primum iuſtus emiſit. Quærenda cauſa nec tamen latet quantùm ad litteram pertinet: quia pleriqoe quaſi annuntium futurorum coruum æſtimant, & voces eius obſeruant, volatúſque timantur. Senſus autem altior ſignificat, quòd

E omnis iuſtus quando mundare ſe incipit, quæ tenebroſa ſunt & immunda & temeraria, primò à ſe repellit. Siquidem omnis impudentia atque culpa tenebroſa eſt, & mortuis paſcitur ſicut coruus. Lomini autem vicina virtus, quæ mentis puritate & ſimplicitate reſplendet; Et ideò tanquam emittitur & fugatur culpa, & ſeparatur ab innocentia, vt nihil remaneat in viri iuſti mente tenebroſum. Denique egreſſus coruus non reuertitur ad iuſtum, quia fugitans culpa omnis æquitatis, nec probitati videtur & iuſtitiæ conuenire. Denique euaſiſſe ſe credit iniuſtus tanquam de vinculis, cùm iuſtus ab

F eius ſe conſortio ſeparauerit, diluuij cuiuſdam & corruptelæ familiaris vt coruus, qui cùm ſiccitatem terræ nuſquam inueniret, non reuerſus eſt, ſed remanſit donec ſiccaretur aqua. Conſiderandum etiam quare non regreſſum dixerit coruum donec ſiccaretur aqua à facie terræ, quaſi verò poſtea ſit regreſſus. Sed hæc locutio familiaris eſt ſcripturæ diuinæ. Siquidem & in Euange- Matth. 1.

lio habes ſcriptum de ſancta Maria, quod non cognouerit eam Ioſeph donec peperit filium, cum vtique nec poſtea cognouerit. Deinde quæ eſt locutio iſta vt diceret, *donec ſiccaretur aqua a facie terræ*, non terra ab aqua? Et quidem vſus loquendi etiam hoc habere conſueuit, Tamen nonnulli ante nos æſtimauerunt, eo quòd immoderata quædam videatur vis exprimi paſſionum hac

locutione verborum, quia turbidis paſſionibus ac pro- G cellosis conſomatur anima: deficientibus autem & velut areſcenobus virtutem reſumat. Non redit igitur culpæ ſpecies in animam iuſti, quaſi ſiccam & mortuam derelinquens, & cui iam nocere non poſſit.

Quid ſibi portendat, quod post coruum non reuerſum columba dimiſſa dicatur, quodque Noe extendens manum ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit: quódque ſeptem aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiſerit.

CAP. XVIII.

H

NEc illud vacuum, quod poſtea columba dimittitur. Malitiam etenim ſimplicitas, & culpam virtus reſoluit. Malitia igitur amat diluuium, conſortium iuſtæ mentis refugit, & quaſi deſolata, & ſine aliqua ſtatione remanet, nullam habens cum virtute communionem. Virtus autem redit, amans iuſtorum conſortia, & largiendæ familiarior vtilitati, quæ conferat ſalutaria, & cauendo ea quæ ſunt nocitura, commoneat: ſicut columba dimiſſa cùm videret ceſſaſſe aquam, reuerſa eſt tanquam plena iuſtitiæ, vt ei à quo miſſa fuerat, nuntiaret quid adhuc cauere deberet, atque expectando, fructu meliore poſtea poriretur. I Quòd autē columba non inueniens requiem ſuā regreditur ad eum, manifeſtum indicium dedit per huiuſmodi aues, quantùm interſit inter malitiam & virtutem exprimi. Siquidem coruus antè dimiſſus, cùm aliquanto videretur ampliùs exundare diluuium, viſus eſt locum inueniſſe reſidendi. Et certè non eſt huiuſmodi coruus vt aliæ aues quæ in aquis conuerſationem habere conſuerunt. Cum ergo coruus vbi remaneret inueniſſe videatur, columba autem non inuenerit, euidens ratio eſt altiore interpretatione ſignari, quia malitia inquietis paſſionibus & cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, ſe miſcere conſueuit, & quaſi cognatis & domeſticis delectatur, K ibique commorationem ſuam locat: virtus autem prima ſtatim ſpecie viſionis offenſa, regredi feſtinauit ad mentem animámque iuſti, quod illic diuerſorium ſibi tutiſſimum ſit locatum: eò quòd alibi tanquam columba, ita huiuſmodi virtus ſtationem tutiſſimam inuenire non poſſit. Tardè enim inter aſtutias iſtius mundi & ſæcularium fluctus cupiditatum portum ſolet inuenire ſimplicitas. Itaque ſicut iuſtitia velut viſendi gratia progreſſa paulìſper, ad mentem optimam redire feſtinat, nec longius diſcedit à toſto: ita etiam iuſtus & ſtudioſus virtutis vbi virtutem appropinquare cognouerit, gre- L mium ſuæ mentis expandit. Quid enim ſibi vult quod vir ſtudioſus virtutis Noë extendens manum ſuſcepit eam, & introduxit ad ſe? Quod etſi ſecundum litteram planum videtur: non tamen facile colligas, niſi viri ſapientis tibi nota ſit conſuetudo, qui velut ſpeculatrice virtute vtitur, & ei explorandorum negotiorum gerendorúmque prærogatiuam quandam videtur committere. Ea ergo virtus expendit naturas, vt ſi qua earum ſibi videtur committere profectum, ei poſſit adiungere. Communis enim quædam eſt bonitas ſapientiæ & liberalis & largæ vtilitatis; ita vt quas morigeras ſibi cernit, aſſociet: vbi autem propoſito ſuo viderit aliquorum M recalcitrare naturam, velut ad hoſpitium familiare ſibi reuolat & recurrit: quàm ſapiens & induſtrius tanquam manu quadam mentis feſtinat excipere, omne cor aperiens ſuum, quo etiam eam abſentem tenebat. Nunquā enim poteſt ſapiens exors eſſe propriæ virtutis. Quid præterea ſibi velit quod tenuit ſeptem diebus aliis columbam, & iterum emiſit eam, niſi vt aduertas quod bonum ſapientis optimúmque propoſitum ſemper ſibi etiam alios adiungere ſtudet, errantes emendare, corrigere vagantes? Si quidem in principio reſilire conſpexerit, tamen commutandi eius & corrigendi non deſperet profectum. Sicut enim bonus medicus etſi tempus medicinæ non ſit, tamen viſitationis ſpeculam antè præmittit, deinde non negligit iuſtæ expectationis excubias, & paulìſper paſſionibus cedens, operitur facultatem medendi, quæ cùm fuerit oblata, ſuum non intermittit officium: ita ergo & ſapiens verbis ac diſputationibus, tanquam medicus medicamentis contrariis curare deſiderat paſſiones. Et quia in omnibus remedio diuini fauoris vtendum eſt, ideo ſeptem expectauit dies, quibus mundus omnis deſcribitur abſolutus, & operatori requies miniſtrata, vt ex illo auctore omnium ſumeretur diſciplina operationis humanæ.

Cur columba dicatur ad veſperam eſſe regreſſa cum ramo oliuæ in ore: & vnde cognouerit Noe aquas defeciſſe: & de columba tertiò poſt dies ſeptem emiſſa, quæ tamen non regrediebatur

CAP. XIX.

REgreſſa eſt igitur columba ad veſperam habens folium oleæ & ramum in ore ſuo. Non otioſè poſuit & veſperam, & regreſſam, & habentem folium oleæ, & ramū in ore ſuo, vt non fugitantem virtutem arbitreris profectus futuri, ſi quos poſſit acquirere, neque rurſus tanquam ſine lumine eam fuiſſe cognoſcas, & quibuſdam tenebris occultatam, ſed diuino candore fulgentem expectâſſe vſque ad occaſum diei, & ſic ad eū regreſſam, apud quē etiam veſperi tenebras habere non poſſet. Folium quoq; quod ſecum detulit, etſi breue illud folium detuliſſe videatur, ſpem eorum quos ſui pœniteret erroris, etſi non magnam, aliquam tamen ſignificauit. Folium enim ſine virgulto eſſe non poterat. Ergo quaſi germinantis corruptionis, licet non magnum aliquod, tamen vexit inſigne & foliū oleæ, in qua arbore oliua generatur, ex qua oleum conficitur, quo materiale hoc lumen fouetur, & tenebrarū fugatur obſcuritas. Quid autem magis quam lumen familiare virtuti eſt? Foliū ergo & ramulus inſigne eſt correptionis, correptio autem quaſi radicem ſui pœnitentiam habet, quæ pœnitentia non poteſt in turbidis, ſed iis qui ſpiritalem iam ſermonem acceperint, germinare. In ore quoque non fruſtrà ramulus olæe videtur eſſe delatus, eo quod virtus & ſapientia in ſermone ſui habeat claritatem, & ipſa ſtatim ſpecie lumen eius effulgeat, maximè cum pacifica loquitur, quoniam hunc quoq; ramulum petentes præferre conſueuerunt. Tulit ramulum, eò quod ſimplicitas puritate ac ſinceritate ſemina quædam auribus noſtris vtilitatis infundit, & bonæ doctrinam virtutis, aut ad iuſtitiam prouocat, & inuitat ad præmium bonæ ſibi commiſſum diſciplinæ, aut gerendæ pœnitentiæ, & ſequendæ † conuerſionis cupiditatem inuicit peccatori. Vnde & præterea cognouerit ſanctus Noë quia defecerit aqua à terra, ſicut ſcriptum eſt, conſiderandum videtur. Primò omnium ſecundùm litteram, quia potuit intelligere vtrùm ſiccum an humidū folium eſſet allatum. Deinde quia non eſt huiuſmodi columba, vt poſſit fructus latentes ſub aqua eruere. Sed vtrū illud folium ante diluuium fuerit exortum, an tempore diluuii, contuendum eſt tibi. Si ante diluuium, vir iuſtus gauiſus eſt fructum de veteri ſemine aliquem reſeruatum, & inde collegit miſericordiæ inſigne diuinæ, quod iam diluuium remouiſſet, quæ fructum demōſtraret, cui non potuiſſent nocere diluuia. Si diluuii tempore natū eſt foliū, aduertit vtique iuſtus noua ſemina miſericordiæ fructificaſſe cæleſtis, vt radices arborum viuerent, & quaſi reſumpta anima fœtus germinarent vetuſtos, atque in aſſuetos partus redirent, quorum indicium præmiſſa folia demonſtrarent. Sed hoc alta potius interpretatione collegit, quia Dominus Deus noſter quamuis acerbis iniquitatis noſtræ offenſus ſit erroribus, tamen antiquæ nobis proſapiæ patriæque virtutis ſemē aliquod vel exiguum reſeruaret, ne pœnitus operis & creaturæ ſuę omne circa humanum genus amputaretur inſigne. Vnde & Eſaias ait, *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus*; in alterius nomine ciuitatis exprimens cæcitatis indicium, in alterius ſterilitatem. Ita enim lingua patria Chaldæi nuncuparunt Sodomam & Gomorrham, cæcitatem & ſterilitatē ſignificantes. Meritóque Dominus in huiuſmodi ſpecie ciuitatum amputauit magis humana vitia, quàm puniendos homines indicauit.

† al. Conuerſationis.

Eſai. 1.

Tertiò dimittitur columba poſt ſeptem dies, atque eadem non regreditur. Vnde conſideremus ne id quod ſuprà diximus, inueniatur eſſe cõtrarium. Si verbo quidem columba, opera autem virtus non reuertitur ad iuſtum, ergo deſtitutus eſt iuſtus & defraudatus munere ſuo. Nequaquam. Numquam enim vir huiuſmodi à virtute disiungitur, nec cùm ex ore emittit iuſtitiam, diſputationémque alterius virtutis inducit, virtute ſe exuit & imitanda aliis æquitate diſpoliat, ſed vice ſolis alios illuminat, cùm radios ſuæ lucis emittit. Ignis nempè calefacit appropinquantes, ita vt calorem naturæ ſuæ ipſe poſſideat. Nunquid deficit lux diei cùm totum mundum illuminat claritate? Habet inoffenſum curſum ſuum, illibatámque naturam. Sic & iſta in columbæ ſpecie virtus, cùm adhuc ferueret diluuium, ſecundùm autem tamen in terris, ſecundùm virtutem in hominum paſſionibus, reuertitur ad iuſtum, quia in iniquorum pectoribus virtus vt poſſet hærere, non potuerat inuenire. Et indeo in illo ſecũdo diuerſorio ſui regrediens, hæret atq; requieſcit. At verò vbi deferbuerint diluuia paſſionum, & auditi verbi, compertæq; doctrinæ plurimi ſtuduerint eſſe conſortes, iam non vnius patrimonium, ſed commune bonum eſſe incipit diſciplina virtutis, & tanquã ſapientiæ poculum hauritur à plurimis, qui antè ſitientes bibere noluerunt; ſicut nunc feruent diluuia in pectoribus Iudæorum: & cùm aqua cæleſtis doctrinæ exundet, poſſiq; exuberet, nõ putant eſſe potandum. Euangeliũ legitur, virtus exit de ſermone cæleſti, tractat ſacerdos in Eccleſia. Sed ne fortè intra arcam poſitus non ſolus poſſit audiri, interdum & egreſſus eccleſiam, vbi Iudæus occurrerit, monet, exemplũ affert cæleſtium ſcripturarum. Claudunt aures, ne vel inuitos fons abluat, & verbi Dominici humor aſpergat. Si qui verò crediderint, currunt ad fontem, doctrinam experunt, inſinuari ſibi Euangelium concupiſcunt, nec ſatiantur aſſiduitate potandi. Ita fonte ſapientiæ certatim repleri deſiderant, quem antè fugere geſtiebant. Quem fontem? Audi dicentem, *Si quis ſitit; veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.*

Ioan. 17.

Quid ſibi velit illa adiectio, quod ſcriptura alia die aquam minutam, alia ſiccatam terram commemorat: quomodo etiam Noe tectum arcæ denudauerit, & quod ait primum menſem, vel ſecundum.

CHAP. XX.

IN primo & ſexcenteſimo anno Noe, primo menſe imminutã aquam dicit a facie terræ: in ſecũdo autem mẽſe, ſeptima, & decima die menſis ſiccatam terram eſſe commemorat; ſeptima & vigeſima menſis aperuit Noe arcam. Quid ſibi vult illa adiectio primi menſis de aquæ imminutione, cum ſupputata ratio ſuperior annum concluſiſſe videatur, qui annus a ſecundo menſe incipit, & in ſecundum menſem anni alterius vſque progreditur? Niſi fortè hic iuſti formam declaratam velimus accipere, vt primus annus is fuerit quo cœpit diluuium, ſexcenteſimus ſcilicet annus; primus iterũ annus & primus menſis poſt ſexcenteſimũ omniũ, quando imminuta eſt aqua à facie terræ: eò quod iuſtus in peccatorũ generatione, quæ propter delicta delata eſt, virtute primus erat, & in ſecunda generatione, quæ cœpit poſt diluuium eo ordine quia primus ſecundæ generationis fuit, & merito primus euaſerat. Rectè enim ei honor defertur qui & primus generationis fuit & poſterioris principium, qui meruerit & de illa euadere, & iſti ad ſeminarium proagari. Cum enim alij deperiſſent, ſolus vitæ egregiæ merito, & prærogatiua virtutis apud Deum diues, non eſt expertus malitiæ corruptelam, per quem factum eſt, ne totũ corpus generis humani vel abolitum videretur in terris, vel à Deo abſciſſum gratia relinqueretur. *Et denudauit* (inquit) *Noe tectum arcæ.* Cum arcam, ſicut ſuprà interpretati ſumus, pro ſpecie corporis acceperimus, quid ſit denudari corpus intelligamus, ſecundùm altiorem ſcilicet ſenſum. Cæterum liquet quemadmodum arca potuerit aperiri ſecundùm litteram. Quid igitur tectum humani corporis ſit quod clauſum in diluuio fuit, niſi fortè delectationem accipiamus, quæ aperiebat corpus noſtrum & quaſi regebat per illum Adæ errorem? Et eo maximè tectis ſimilis æſtimatur, quia ſenſus omnis in capite, inde delectatio, quæ corpus omne ſubiectum habebat. Sed vbi mens iuſti viri ſobria atq; integra a corruptione diluuij, diuinæ cognitionis inflammata deſiderio exilire atq; euolare voluit in ſuperiora, detexit omnia quæ erãt impedimenta, & ſpeciem voluptatis, quæ quodam operimento cæteras tegebat partes corporis, redoperuit ac retexit, vt non ſolũ corpus à ſeruitio dominatricis ignobilis liberaret, verũetiam ea quæ erãt incorporalia comprehẽderet. Quæ enim nõ videntur, æterna ſunt. Et ideo iuſtus quem non videbat Dominum requirebat, corruptelæ exors, cupidus æternitatis. Quòd autem ait primum menſem vel ſecundum, eúmq; eſſe veri temporis diem, habes & alibi dictum, *Hic menſis primus erit vobis in menſibus anni.* Qui enim in gratia primus poſt periculum, hic rectè prærogatiuam primi menſis accepit. Ne te autem moueat quod diximus ſuprà, folium in ramo repertum poſt diluuium potuiſſe generari: etſi ſub aqua plerumque herbæ ſoleant germinare, tamen vt ſcrupulus omnis tollatur, quid magnũ ſi Deo iubente vno die quo imminuta fuerit aqua, ſtatim germinauit & terra, cum idem ſit fructuum reparator & conditor, atq; operis ſui vſum non fuerit oblitus? Deniq; habes & in Geneſi, ſtatim quòd iuſſerit vt terra herbam pabuli germinaret, & lignum pomiferum cum fructu ſuo, & ſtatim eiecit terra herbam pabuli, habentem ſemen ſecundùm genus ſuum, & lignum fructiferum: & iſte dies vnus fuerit, quo hæc Deus iuſſit aut fecit. Ergo beneficij ſui Deus non immemor, memor autem noſtræ iniquitatis, opus ſuum eiuſdem qua cœpit tẽporis quantitate reparauit.

Supra cap. 6. huius libri. — 2. Cor. 4. — Exod. 12. — Suprà cap. 19. huius libri. — Geneſ. 1.

Quare Noe non ſua ſponte exierit arcam, ſed expectauerit oraculum diuinum, quo ſibi dicebatur, Exi de arca tu & vxor tua, & filij tui: *& quare in ingreſſu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primò ipſe & filij, deinde vxores ingrederentur; in egreſſu autem id commutatum, vt fœmina cum viris exierint.*

CAP. XXI.

ET dixit Dominus Deus ad Noe, *Exi de arca tu & vxor tua, & filij tui.* Itaque recedente aqua & ſiccata terra, exire potuit Noe de arca. Sed iuſtus nihil ſibi arrogat, ſed totum ſe diuino committit imperio. Et maximè qui cæleſti fuerat ingreſſus oraculo, cæleſte debuit vt egrederetur expectare reſponſum. Verecunda enim iuſtitia eſt, quia inuerecunda iniquitas, quæ vſurpat indebita, nec reueretur auctorem. Nunc quæramus qua ratione quamdiu ingrediebantur in arcam, hic ordo fuit ingredientium, vt primò ipſe ingrederetur & filij eius, deinde eius vxor, & vxores filiorum eius: quando autem exierunt, commutatum ſit. Nam ſcriptum eſt, *Exiuit ipſe & vxor eius, & filij & vxores filiorum eius.* Et littera quidem ſignificat in ingreſſu abſtinentiam generationis, in egreſſu generationis vſum. Tunc enim pater cum filiis prius introiuit, & filij cum parente, & poſtea vxor eius, & filiorum eius vxores, id eſt, nõ commiſcetur ſexus in introitu, commiſcetur in egreſſu. Apertè igitur velut ordine ipſo ingreſſionis vocem quãdam iuſtus emittit, tempus illud non eſſe concubitus neque deliciarum, quo omnibus immineret interitus. Vnde in Euangelio Dominus ait, reprehendens quod temporibus Noe manducarent & biberent, vxores ducerent, & filias nuptum traderent: & ideo propter intemperantiam eorum ſuperueniſſe diluuium. Mœroris igitur tempus illud, non lætitiæ erat. Et inde iuſtus conſortio non delectabatur vxoris, vel filij iuſti petebant copulam coniugalem. Quam enim indecorum, vt quo tempore viuentes morerentur, tunc perituri generarentur? Poſtea autem rectè ad ſeminarium cæterorum vſus & cura coniugij, cum diluuium receſſit. Itaque non viri cum viris, ſed fœminæ cum viris exeunt, vt virilis in ſe interdicta permixtio, permiſſa autẽ virilis & fœminei legitima ſorte cõiugij copula videretur. Sẽſus autem altior hoc habet: vbi periculũ eſt, viriles quædam & fortiores diſceptationes menti adhæreant, & eo

Luc. 17.

ſe mens quaſi quandam treatur ſobolem filiorum, quo
tempeſtatibus & grauioribus paſſionibus acies quædam
virilis occurrit. Decurſo autem periculo, nihil obeſt ſi
molliores cogitationes validioribus copulentur, non vt
effœminentur a mollioribus fortiores, ſed vt molliores
ſenſus velut quibuſdam virilibus roborentur, cùm omnia
conſilia noſtra ad virtutem, iuſtitiam, integritatem, for-
titudinem dirigantur, & quodam vſu ſeminarióque vir-
tutum creari atque adoleſcere poſſint validiora conſilia.
Non eſt igitur vtile cùm vitiorum aliqua confuſio eſt,
quæ mentem occupet, ſerere aliquas cogitationes, atque
generare & parturire mentem. Cùm autem compreſſæ
fuerint cupiditates, & mens requieuerit, tunc ſeminatio
quodam diſceptationis accepto, virtutes poſſunt & bo-
na opera germinari.

*Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, niſi iuſſus à Domi-
no, & tamen poſt egreſſum ab arca non monitus aram Deo
ædificauerit: & quare dicatur Deo, & non Domino, cur
etiam ſumpſerit à beſtiis & volatilibus mundis vt offerret
holocauſta: quidque ſit quod ait Dominus*, Recogitans
non adiiciam vltra maledicere terræ.

CAP. XXII.

ET *ædificauit*, inquit *Noe altare Deo*. Qua ratione ſuprà
Dominus admonuit quæ faceret, & fecit Noe om-
nia: hoc autẽ quod non admonitus eſt, an fecerit, fortaſſe
requiratur. Sed vtique Dominus nõ debuit quaſi auarus
mercedem gratiæ poſtulare, & iuſtus eam intellexit ve-
ram actionem gratiarum eſſe quæ non iuberetur, ſed de-
ferretur: itaque nec dilationem paſſus eſt. Etenim grata
animi virtus paſſionem dubitationis excludit: qui autem
debitum gratiæ vt a ſe exigatur expectat, ingratus eſt.
Quod autem *ædificauit*, inquit, *Deo*, & non dixit Domi-
no, ſed *Deo*: ſecundùm nominis interpretationem, non
coacta videtur hæc actio eſſe gratiarum quaſi Domino,
ſed virtus iuſti morigerà & grata quaſi Deo. Quod im-
periale eſt, ſequeſtrauit; quod beneficij, nominauit. *Et
ſumpſit à beſtiis & à volatilibus mundis, & obtulit*, inquit,
holocauſta. Littera euidens eſt, quòd ea quæ incontamina-
ta ſunt, debemus offerre, in quibus affectus reluceat of-
ferentis. Altior autem interpretatio hoc habet, quod be-
ſtiæ mũdæ videntur ſenſus eſſe ſapientis, volatilia autem
intellectus, qui ſunt longè ſubtiliores atque leuiores.
Nunc verò conſideremus diligentiùs quid ſit quod ait,
*Et dixit Dominus Deus, Recogitans non adiiciam vltra male-
dicere terræ propter opera hominum, quia permanet cor homi-
nis diligenter ſuper mala ex adoleſcentia ſua. Non ergo adii-
ciam percutere omnem carnem, ſicut feci, omnibus diebus terræ.*
Etſi vindicauerat in hominum genus, tamen cognouerat
quia vindicta legis ad timorem proficit, & cognitionem
doctrinæ, magis quàm ad naturæ commutationem, quæ
corrigi in aliquibus poteſt, in omnibus mutari non po-
teſt. Vindicauit ergo Dominus quod timeremus: peper-
cit, vt reſeruaremur. Et vindicauit ſemel ad exemplum
timoris, pepercit in reliquum, ne dominaretur ſemper a-
maritudo peccati, ſimul quia ſi quis peccata cupiat ſæ-
pius vindicare, aſper magis quàm cenſorius habetur.
Ideóque dicit Dominus, *Non adiiciam vltra maledicere ter-
ræ propter opera hominum*, id eſt, quia pietatem ſuam cir-
ca vniuerſitatẽ hominum voluit declarare, & tamen ſe-
curitatem & negligentiam quam mentibus humanis af-
ferre non debuit, in paucos vindicat, plures reſeruat. De-
inde cùm dicit, *Non adiiciam percutere omnem carnem*: oſten-
dit quod alleuet magis ærumnas hominum quàm ingra-
uet, ſciens quòd penitus peccata hominum auferri non
queant. Tanquam in prouerbio, Si quis reti ſubtili hau-
rire cupiat aquam, ſic qui malitiam ex pectoribus homi-
num conatur auferre, *Non adiiciam*, inquit, *vltra male-*
al. pecca- *dicere terræ propter † opera hominum, quia permanet † cor homi-*
ta. *nis diligenter propter mala ex adoleſcentia ſua.* Vide quomodo
al. ſenſus. ſtudioſè nos delinquere Deus ſignificet, dicendo perma-
al. ſenſum. nere ſuper mala † cor hominis diligẽter: quo dicto signi-
ficare videtur diligenter cor hominis ad peccata propẽ-
dere, & ineſſe principali noſtro lubricum delinquendi,

G & quod peius eſt, ſtudium non deeſſe. Ideo enim ait,
diligenter, quaſi ſollicitus ne immunitas culpæ no-
bis poſſit obrepere. Deinde non in vnum malum dixit,
ſed *in multa mala*. Et *ex adoleſcentia* addidit, ex illa enim æ- *Lib.* 14.
tate creſcit malitia, licet alibi legerimus, quod non ſit ſi-
ne peccato nec vnius diei infans: ſed & infantia ſine pec-
cato nõ ſit propter corporis infirmitatem, diligentia au-
tem & ſtudiũ peccandi incipiat à iuuentute; vt puer quaſi
infirmus peccet, iuuenis tanquã improbus, qui ſtudioſè
cupiat peccata committere, & in criminibus glorietur.
Apud pleroſque enim innocentia pro ignauia, & culpa
pro laude habetur. Ita ſe luxuria & deliciis & adulterio-
H rum affectibus iuuenes iactare conſuerunt. Creſcit er-
go cum ætatibus culpa. Omne igitur genus hominum
iam non conſumendum declarat cùm dicit, *Non adiiciam
percutere omnem carnem*: ſed in parte vindicta ſeruatur.

De explanatione litterali & morali eius quod Dominus dixit,
Semen & meſſis, frigus & æſtus, hyems & æſtas, dies
& nox non requieſcent.

CAP. XXIII.

QVid ſit etiam quod ait, *Semen & meſſis, frigus, &
æſtus, hyems & æſtas, dies & nox non requieſcent?* Se-
I cundum litteram ſignificat, permanſura manentibus ſe-
cundùm inſtitutionem Domini & ſtatum ſuum incorru-
pta temporibus animalia, vel nemoroſa futura omnia.
Nam cùm corrumpuntur tempora, corrumpũtur etiam
illa quæ temporibus ſuis queq; gignuntur. Si autẽ cõfu-
ſio ſit temporũ, quomodo poſſunt confuſione facta etiã
ea quæ ſunt gignentia permanere? Ergo tempora ſunt
quæ aut corrumpũt, aut reſeruant, prout ipſa ſui habue-
rint qualitatem. Ideóque annus ex contrariis ducitur,
vere, autumno, æſtate, hyeme, ſicut harmonia cantilenæ
permixtis grauibus & acutis videtur conſiſtere. Sic ergo
& mundus iſte ex cõtrariis continetur, aere & terra, igni
& aqua. Noſtra quoque corpora frigore & calore, hu-
K more & ſiccitate, quẽdã naturæ ordinem ſeruant. Nam
ſi naturalis ordo ac menſura confunditur; tũc neceſſe eſt
ſequatur interitus. Ergo certũ ordinem temporũ Domi-
nus remota confuſione diluuij ad perſeuerantiam mun-
di promittit futurum. Altior autem ſenſus hoc habet, vt
per ſemen intelligamus principium, per meſſem intelli-
gamus finem. In vtroque ſalutis eſt cauſa. Alterum ſine
altero imperfectũ eſt; quia vbi principium eſt, finis quę-
ritur, nec poteſt eſſe ſublato fine principium, & finis in
principiũ currit. Ergo ſemper in eadem recurſurũ, dum
in hoc mũdo eſt, genus memorat humanũ, vt cùm inci-
pit annus, finiatur, cùm finitur, incipiat, nõ medio mun-
L dus tempore reſoluatur. Ita & mens quando aliquid vi-
detur incipere, ad finem vſq; contendat, & operis ſui ter-
minũ quęrat. Quando finit aliquod opus, non quaſi cõ-
ſummato opere finiatur, ſed in alia recurrat opera, & ſẽ-
per incremẽta virtutis exerceat; quãdo quidẽ videt quod
in fructus ſuos ſemper terra renouetur, qui diuerſi aut
vere aut æſtate, vt in partibus orientis, aut æſtate, autum-
nóque naſcantur, vt in partibus occidẽtis. Alio tempore
terrarum ſeminaria partus ſuos educũt, alio autem tem-
pore fructus arborũ carpimus. Diuidui ergo fructus ſũt
neceſſarij, & voluptarij: neceſſarij ex ſeminibus terrarũ,
at verò ex arborum fructibus voluptarij. Itaque corpus
M noſtrũ tanquam vere, hoc eſt aere, cibo paſcitur natura-
li. Aer autẽ Græco nomine, vel Latino dicitur. Ideo ſcri-
ptura de partibus orientis, & maximè Ægypti, per quã
trãſiuit Hebręus, vel ex partibus Phœnicię ſũpſit exem-
plũ. Anima autẽ voluptariis, hoc eſt, ſapientiæ fructibus
alitur: cui iterũ, vt corpori noſtro contrarium frigus &
æſtus, ita timor & iracundia videntur aduerſa. Sed quia
in corpore eſt, & iracũdiam habet & timorẽ, nec poteſt
ſine hac eſſe in corpore neceſſitate naturæ. Et ideo mẽs
ſapiẽtis moderamina iuſta diſpẽſat, ne iram & timorem
permiſceat, & fiat cõfuſio quędam in animo illius atque
diluuiũ. Die quoq; & nocte quod ait, per diem intelligis
illuminantẽ virtutẽ, per noctem recognoſcis tenebroſã
inſipientiam. Itaque & in timore tanquam in frigore
poteſt eſſe illuminans virtus. Similiter & iracundiam
poteſt reprimere temperantia, vt in timore aliqui non

penitùs reſoluantur, & magis timorem dirigant ad opera virtutis. Verbi gratia, ſi perſecutor inſiſtat, vt plus Deum timeas, & perpetua magis ſupplicia, quàm præſentia putes eſſe vitanda, quæ dum times, accendaris ad gloriam, perfidiæ iratus & ſceleri. Rurſus iracundia ſuccenſus, diuino commotionem timore moderetis.

Geneſis Cap. IX.

ET benedixit Deus Noe & filiis eius, & dixit eis, Creſcite & multiplicamini, & replete terrã, & dominamini eius: & timor veſtri & tremor erit ſuper omnes beſtias terræ, & ſuper omnia volatilia cęli, & ſuper omnia quę mouentur ſuper terrã: & oẽs piſces maris ſub manibus vobis dedi. Et omne volatile quod eſt viuens, vobis erit in eſcam. Sicut olera pabuli dedi vobis omnia: verumtamen carnes in ſanguine animę non comedetis. Etenim veſtrum ſanguinem animarum veſtrarum, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu hominis fratris eius requirã animã hominis. Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis, eius effundetur: quia ad imaginẽ Dei feci hominem. Vos autem creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et ait Deus ad Noë, & filios eius cum eo, dicẽs, Ecce ego ſtatuo pactũ meũ vobis, & ſemini veſtro poſt vos, & omni animę viuenti vobiſcũ in ęternum, à volucribus & à iumentis, & omnibus beſtiis terrę, quęcunq; ſunt vobiſcum, ab omnibus exeuntibus ex arca. Et ſtatuam pactum meũ ad vos: & non morietur omnis caro vltrà ab aqua diluuij, & non vltrà erit diluuium aquę vt corrũpat omnem terrã. Et dixit Dominus Deus Noe, Hoc ſignum fœderis, quod ego do inter me & vos, & inter omnem animam quę eſt vobiſcum in generationes ſempiternas. Arcum meum ponam in nube, & erit ſignum teſtamenti ęterni inter me & inter terram, & erit cùm innubilauero nubes ſuper terrã, apparebit arcus meꝰ in nube, & memor ero teſtamenti mei, quod eſt inter me & vos, & inter omnem animam in omni carne: & non erit aqua in diluuiũ ad delendã vniuerſam carnẽ. Et erit arcus meus in nube, & videbo illum, vt recorder fœderis ſempiterni inter me & vos, & inter animã viuentem in omni carne quæ eſt ſuper terram. Et ait Dominus Deus Noë, Hoc ſignum fœderis quod conſtitui inter me & inter omnem carnem quę eſt ſuper terram. Erant autem filij Noë qui egreſſi ſunt de arca, Sem, Cham, Iaphet. Cham autẽ pater erat Chanaan. Tres iſti ſunt filij Noe: ab iſtis diſſeminati ſunt ſuper omnem terram. Et cœpit Noë homo agricola eſſe terrę, & plantauit vineã, & bibit de vino, & inebriatus eſt, & nudatus eſt in domo ſua. Et vidit Cham pater Chanaan nudationem patris ſui, & egreſſus nuntiauit duobus fratribus ſuis foris. Et accipientes Sem & Iapheth pallium, impoſuerunt ſuper humeros ſuos, & perrexerunt retrorſum, & operuerunt nudatum patrem ſuum, & facies eorum nudationem patris ſui non viderunt. Euigilauit autem Noë, & ſobrius factus à vino, cognouit omnia quę fecit ei filius ſuus iunior, & ait,

A Maledictus Chanaan, ſeruus domeſticus erit fratribus ſuis. Et ait, Benedictus Dominus Deus Sem: & erit Chanaan ſeruus domeſticus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan ſeruus eius. Vixit autem Noë poſt diluuium annos trecentos quinquaginta. Et fuerunt omnes dies Noë nongenti qninquaginta anni, & mortuus eſt.

De prærogatiua poteſtatis hominibus in cætera animalia attributa per id quòd Dominus benedixit Noe, & filiis eius, dicens,
B Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. *Et quomodo intelligatur quod ſubditur,* Omnia reptilia quæ ſunt viua, ſint vobis in eſcam: *cùm tamen quædam reptilia ſint venenata.*

CAP. XXIV.

E*T benedixit Deus Noe & filiis eius, & dixit eis, Creſcite & multiplicamini, & replete terrã, & dominamini eius: & timor veſter & tremor erit ſuper omnes beſtias terræ, & ſuper omnia volatilia cæli, & ſuper omnia quæ mouentur ſuper terram, & omnes piſces maris, &c.* Hæc prærogatiua poteſtatis in cætera animalia videtur hominibus attributa
C & in ſuperioribus partibus. Sed eo loco vbi dixit quòd Deus hominem fecit, dicitur, Maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eis. dicens, Creſcite & *Geneſ. 1*
multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & volatilia, & beſtias terræ, & † repentia. *al. reptilia.* Quod ego admonui, vt intelligas germanam hominis generationem expreſſam: vnam ſecundùm imaginem Dei, alterã ſecundũ figmentum de luto terræ. Denique illa creatio hominis de luto terræ, videtur eſſe facta poſt mundum, poſtquàm requieuit Deus ab operibus ſuis. Serò quodam modo terrenæ ſtatuæ figmentum gignitur. Non erat pluuia ſuper *Geneſ. 2*
D terram, nec homo terram operabatur. Tunc de limo terræ finxit Deus hominem, & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Ille autem ſexto die, quaſi perfecto numero quo omnia concluſa ſunt opera Dei, quaſi perfecta operatione conſtitutus homo ſecundùm imaginem Dei eſt, & cui etiam iſte comparatur qui in diluuio iuſtus inuentus eſt. Et ideo ſupra terrena omnia eum conſtituit Deus, ſicut & illum ad imaginem Dei factum, quia vtrumque à vitiis terrenis temperabat. Ille qui ita generatus eſt, vt nihil terreno deberet contagio: iſte qui & in periculis fuerat approbatus, & examinatus in paſſionibus, & reper-
E tus quòd in confuſione non fuiſſet obnoxius paſſioni. Altior autem ſenſus habet quòd iuſtus magnitudine & multitudine virtutis augetur, atque doctrina, & replet terram, quaſi cor quoddam, in quo ſit receptaculum intelligibilium. Ita nihil vacuum ſapientia eſſe patitur, quod inſipientia poſſit inuadere. Domitis igitur non ſolùm terrenis omnibus paſſionibus, ſed etiam ſenſibus corporalibus, beſtias quoque ſibi quodam terrore ſubiicit & timore, in quibus ſpecies videtur ineſſe malitiæ atque feritatis. Immitis enim & agreſtis eſt omnis malitia, inflatur aerio quodam tumore. Nec illud obſcurum, quòd reptilia quædam lethalium quandam habent ſpe-
F ciem paſſionum, à quibus venenum quoddam menti videtur infundi. Omnibus ergo his imperat iuſtus, quibus non commiſcetur, ſed coërcet ea, ſi mens eius non delectatione, non cupiditate ducatur, non triſtitia & timore frangatur, non etiam luxuria atque delitiis tanquam lubricum & caducum vitæ huius agat curſum, & continentia & temperantia abigat à ſe, vir ſapiens huiuſmodi paſſiones. Sed quia ſubdidit ſtatim, *Omnia reptilia quæ ſunt viua, erunt vobis in eſcam:* ne fortè te moueat quia antè de reptilibus diximus venenatis, cognoſce alia eſſe reptilia venenata, alia manſueta. De manſuetis igitur reptilibus accipe, quæ etſi non omnia ventre & pectore repunt, ſicut colubri, tam exiguos tamen pedes habent, vt repere magis quam ambulare videantur. Ergo venenatorum

reptilium ſimiles immundas in corpore accipe paſſiones, manſuetorum autem decotas. Omnis enim affectus qui eſt præter deformis delectationis illecebram, paſſio quidem eſt, ſed bona paſſio. Cupiditas mollior eſt, & ira, & timor, hæ noxiæ animæ paſſiones ſunt, affectus autem innoxij, paſſiones bonæ ſunt. Et his viuendi quidam nobis vſus miniſtratur & cauſa, harum cibo vtimur ad vitę grauam, harum epulis delectamur.

An ſub his verbis quibus ait Dominus, Sicut olera pabuli dedi vobis omnia; *oleribus magis quam carnalibus epulis vti debeamus: & quemadmodum abſtinere debeamus à ſanguine in quo eſt anima: ac de diuerſis philoſophorum opinionibus circa naturam animæ.*

CAP. XXV.

QVid eſt etiam quod ait, *Sicut olera pabuli dedi vobis omnia?* In quo & ij qui ſimpliciter intelligunt, vt non expendant ſermonis examen, non nobis videntur eſſe contrarij. Sunt enim qui potant, vt olera ad eſcam nobis Dei nutu attributa videātur, quòd his magis quā carnalibus epulis vti debeamus. Ego autem libenter his acquieſcerem, vt generi hominum ad parcimoniam & temperantiam olerum vſus inoleſceret, niſi viderem qui ab his non libenter accipiunt, poſſe referri mihi, quia non omnia olera eſcæ hominū inueniantur accommoda. Deinde quia non omne hominum genus ſapientiæ & continentiæ amore ducitur, vt continentiam ſequi poſſit. Et ideo quod generale præceptum eſt, ad portiūculam paucorum hominum deriuare non poſſumus. Omnibus enim hominibus hoc pręceptum datur. Ideóque conſideremus quid dixerit, *Sicut olera* (inquit) *pabuli dedi vobis omnia*, non olera omnia dedi vobis ad eſcam. Vtantur igitur qui vtuntur carne, tamquam oleribus, non ad diſtentionem, nec ad ruinam corporis, quam epulæ carnis facere cōſueuerūt. Sed quemadmodum & olera non omnia ad eſcæ vſum habilia ſunt: ita etiam non omne viuum reptile accommodum ad vſum epolandi. Siquidem ab omnibus venenatis debemus abſtinere: licet huc quoq; proceſſerit luxuria, vt magis delectationi conſulat quam periculo, & in pleriſque reſecto quod dicitur venenatum naturaliter ineſſe, reliquam partem ad cibum vendicet, quæ etſi non plena periculi, tamen vicina periculo eſt, & corruptela aliqua neceſſe eſt in totius ſuccum ſe carnis infuderit. Plerique etiam ſagittis venenatis transfigunt ceruos, & huiuſmodi velocia animalia, & poſtea reſecta quadā parte membrorum, reliquo corpore ad cibum vtuntur. Quod autem ad altiorem ſenſum pertinet, eſt hoc, vnde dictum eſt quòd irrationabiles paſſiones ita debeant menti ſapientis, vt olera ruſtico, eſſe ſubiectę, atque his vtamur ſepulibus cogitationibus, vt agricola oleribus, quę licet obeſſe non poſſunt, cibi tamen non habent gratiam fortioris. Generale enim omnibus & commune pręceptum, non altiora indicit genera virtutum, quæ vtique paucorum ſunt. Sed & ſi quis virtutum epolas fortiores ſibi exhibere non poſſit, huiuſmodi tamen habeat paſſiones, quæ non noceant, ſed delectent. Ideo in principio ſanctus Moyſes informauit nos atque inſtruxit de inſufflatione animæ, vt non laberetur opinionibus diuerſis philoſophorum, qui ſibi conſtare non poſſunt. Plerique enim varia ſenſerunt, vt † Critias, & eius diſcipuli, ſanguinem eſſe animam dicentes, iſtam vtique animam qua viuimus, quę eſt ſenſibilis; non illam animam quæ rationabilis & intelligibilis interioris hominis æſtimatur. Hippocrates autem etſi non Cn næ improbauit ingenium, nec diſputationem eius redarguit, tamen ſententiæ non acquieuit. Ariſtoteles entelechian dixit. Ignē alij eſſe voluerunt. Nos igitur huiuſmodi diuiſionē teneamus, vt ſeparemus quod eſt rationabile animę, cuius ſubſtantia diuinus eſt ſpiritus, ſicut ait ſcriptura: quia inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ. Eſſe autem in ea nutrimentum quoddam vitale, quo hoc corpus animatur, eſt etiam delectabile. Illarum igitur & vitalis & delectabilis animæ partium ſubſtantia, ſanguis appellatur à quibuſdam; licet etiam ſcriptura dixerit. Anima totius carnis, ſanguis eſt. Propriè igitur animam carnis, ſanguinem appellauit. In carne enim delectatio & paſſio eſt, non mens & ratiocinatio. Tamen ſi diligenter intendas, hic locus illum explanat. Cùm enim hoc loco animam ſanguinem dixerit, vtique ſignificauit aliud eſſe animam, aliud ſanguinem, vt ſit animæ ſubſtantia ſpiritus vitalis: ſed ipſum ſpiritum vitalem non per ſe tantùm & ſine ſanguine vſum afferre videndi, ſed commiſceri ſanguini: quia ſunt quæ vocātur arteriæ velut receptacula ſpiritus; quæ non ſolùm aerem purum amplectuntur, ſed etiam ſanguinem, ſed minorem longè ſanguinis portionem. Gemina enim cùm vaſa ſint, aliud eſt venæ, quæ φλέψ Græcè appellatur, aliud arteriæ. Vena plus habet ſanguinis, quam ſpiritus. Iam temperatio pro diuerſitate naturæ eſt hominum ſingulorū. Altior autem ſenſus delectare te debet, qui ſignificas ſanguinem animam ideo dictū, quia ſanguis calidus & ignitus eſt, ſicut eſt virtus. Quicúmque igitur ſtudio virtutis fuerit accenſus, & vaporem laudis aſſumpſerit, omnes delicias ventris excludit. Ea igitur cogitationum quæ ſunt carnalia atque terrena, in virtutis, inquit, ardore poſiti reiicietis, quaſi inhabilia ſpiritali cibo. Non enim carnem manducabat, hoc eſt, terrenum aliquod cogitabat, qui dixit, *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei, qui in cælis eſt*; ſtudium hominibus virtutis inſpirans, & cupiditatem diuinæ cogitationis infundens. Ergo terrenæ cogitationes & infirmæ, quaſi exiratæ & ſine vſu ſanguinis habentur. Et ille exiratus dicitur, qui ſanguinis plurimum amiſerit, etenim ſanguinis amiſſione frigeſcit. Quiſquis igitur diligens virtutum eſt, cibos ablegat & reijcit corporales, niſi quantum ſcit ſatis eſſe naturæ. Quiſquis autem negligentior tanquam lubricum & aquoſum vitæ iſtius fuerit curſum ſecutus, quaſi amiſſis veſtigiis in ventrem decidit & ventrem. Itaque ea quæ ſunt terrena deſiderat, cibi cæleſtis alienus, & qui non poſſit dicere, *Noſtra conuerſatio in cælis eſt*. Ideóque vt ad ſecretos prouocaret, ait idem, *Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt ad corruptelam ipſo vſu, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ, in obſeruatione religionis, & humilitate cordis, non in indulgentia corporis, non in honore aliquo ad ſaturitatem & diligentiam carnis.*

[Marginal notes: Gen. 1. — Ariſt. l. 1. de anima, tex. 12. al. tricias. — Ibidem l. 2. de anima, tex. 6. l. 1. de anima, tex. 29. & 30. — Geneſ. 2. — Leuit. 17. — Leuit. 17. — Ioan. 4. — Philip. 3. — Coloſſ. 2.]

[Margin letters: G H I K L M]

Quid per hæc quod ait, Etenim veſtrum ſanguinē animarum veſtrarū, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu hominis fratris &c. *detur intelligi hominē grauius peccare qui fratri inſidiatur: & quis dicatur frater, quare etiā dixerit*, Ad imaginem Dei feci hominē, *& non ad imaginem meam, cum reprobatione opinionis Philoſophorum qui negant Deum habere curam ſuper homines.*

CAP. XXVI.

DEnique hunc ſenſum eſſe, poſteriora approbant. Sic enim ait, *Etenim veſtrum ſanguinem animarum veſtrarum, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu hominis fratris, &c.* Beſtiali malitiæ comparauit, immò etiā acerbauit iniquitatem hominis vltra beſtiarum feritatē, dicendo, *De manu hominis fratris*. Etenim beſtiæ nihil nobiſcum habent commune naturæ, nullo velut fraterno iure deuinctæ ſunt. Si nocent hominibus, quaſi extraneis nocent. Naturæ iura non violant, germanitatis non obliuiſcuntur affectum. Ideo grauiùs homo peccat qui fratri inſidiatur, & Dominus ſeueriùs vindicaturum ſe eſſe promiſit, dicens, *De manu hominis fratris eius requiram animam hominis*. Annon frater eſt quem rationabilis naturę quidam vterus effudit, & eiuſdē matris nobis generatio copulauit? Eadem enim natura omniū mater eſt hominum, & ideo fratres ſumus omnes, vna atque eadē matre generati, cognitioniſque eodem iure deuincti. Ideóque & Dominus fratrē appellauit & eum à quo ſanguis fratris requiritur, ſignificās magis ab his periculum pertimeſcendum qui fraterno ſibi iure ſociantur. Hinc etenim inſidiæ, hinc pericula frequentiora hominibus comparantur. Et vt ſpecialia comprehendamus, fratribus in hæreditatis diuiſione frequenter odia ſuccreſcunt. Deinde ſi fratri amplius collatum fuerit à parentibus, fratres alij indignantur magis, & gratiam

à parentibus collatam parricidio auferre conantur. Iſta magis bella ſuſpecta, bella non ſibi tantùm, ſed ſingulariu donorum. Illos ergo Dominus ad vltionis iudicium comprehendit, quos magis inſidiaturos ſibi eſſe cognouit. Tertium eſt quod in eo fratrem dixit, non quo dignus pietatis nomine parricida ſit, ſed quò magis pietatis grauetur vocabulo, atque inde fiat ſceleris incrementum, quo iuſtior ſit vindicta ſceleſti. Ergo Dominus Deus noſter vltionem promittit, vt vel ſic frangatur metu, qui pietatis eſt oblitus, & ſciat quòd etiamſi homines effugiat homicida, Dei tamen iudicium non poſſit euadere, ſed maiori & æterno ſupplicio reſeruetur. Altiore autem ſenſu per hoc intelligimus, non ſolùm ab extraneorum, verùm etiam à noſtrorum, hoc eſt domeſticorum cogitationibus nobis cauendũ. Deinde obſeruandũ nobis non ſolùm a malitia mentis, verùm-
Prou. 10. etiam ab ipſis ſermonibus noſtris. Ideóque ait, *De multiloquio non effugies peccatum*. Ergo ſignificari videtur non
Matth. 12. ſolùm operis noſtri, ſed etiam ſermonis qui eſt magis
Rom. 10. domeſticus, rationem Domino eſſe reddendam. Et ideo diligentiùs conſiderandum ne vel ſermone vel opere contrahamus offenſam, quia ſicut ore confeſſio fit ad ſalutem, ſic ore fit lapſus ad mortem. *Qui effuderit* (inquit) *ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis, eius effundetur*. Non errauit locutio, ſed emphaſis eſt, id eſt exaggeratio facta verborum, eo quòd is qui effuderit ſanguinem homi- C
al. Hereditatis. nis, ipſe quaſi ſanguis effundetur, quòd ſpem ei † poſteritatis eripiat: quia ſicut ſanguis effuſus in terram hac atque illac ſpargitur, ita impiorum anima corporeæ fragilitatis more ſoluatur: quia & de anima dictum eſt mortem eius eſſe corruptionem, eo quòd gratiæ cæleſtis munere defraudetur, & velut colliſa malitiæ ſco-
Iob. 33. pulis ſalubritatis ſuæ corpus imminuat. Mouet etiam pleroſque quòd dixerit, *Ad imaginem Dei feci hominem*: & non dixit. Ad imaginem meam, cùm ipſe ſit Deus. Sed intellige & patrem eſſe, & filium eſſe. Et licet per fi-
Ioan. 1. lium omnia facta ſunt, tamen legimus quia pater fecerit omnia, & fecerit per filium, ſicut ſcriptum eſt. *Omnia in* D *ſapientia feciſti*. Siue ergo pater dicit, ad imaginem verbi
Pſal. 103. fecit: ſiue filius dicit, ad imaginem Dei patris fecit. Et ideo familiarem quandam & domeſticam Deo demonſtrat hominis eſſe naturam, id eſt, rationabilis hominis ſecundùm quod ad imaginem Dei creati ſumus: eáque cauſa inultum non eſſe apud Deum quod in domeſticum animal ſibi videat crudeliter & impiè eſſe commiſſum. Cauſa ergo vindictæ addita facit, vt primùm excludamus philoſophorum quorundam opiniones, qui negant Deum habere curam ſuper homines: deinde ſcientes prærogatiuam noſtræ vltionis apud Deum manere, neque in alios committamus quod diuino iudicio vindicandum ſit, neque mortem ipſi vehementiùs pertimeſcamus, cùm ſciamus necati hominis innocentis apud Deum nullum eſſe contemptum. E

Quomodo intelligendum ſit quod inquit Dominus, Non vltrà erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem hominem, *& quod ſubdit*, Arcum meum ponam in nube, *& qualis fuerit arcus ille.*

CAP. XXVII.

Non vltra erit (inquit) *diluuium aquæ vt corrumpat omnem terram*. Dubium videtur, verùm diluuium non erit intelligendum ſit quòd diluuium corrumpat terram (hoc enim diluuia facere conſuêrunt) an verò non erit tale diluuium quo terra omnis corrumpatur, quod F poſteriora aperiunt, cùm dicit omnem carnẽ non corrumpendam. Oſtendit enim diluuia quidem eſſe futura, ſed non talia quibus poſſit omnis terra corrumpi. Senſus autem hoc altior habet, quòd iam prouidentia futura ſit Domini, ne tantum ſit diluuium corporalium paſſionũ vt anima omnis intereat. Et quidem non audeo dicere, quia videtur Dominus ſtatuere quòd nullius anima poſſit penitus interire. Quid enim de parricida dicimus? quid etiam de homicida? quid de adultero? quid de præuaricatore? Quas eis partes animæ ac veniam reſeruamus? Vnde magis illud arbitror, quòd prouocet Dominus

A Deus, ne ſi quis leuiores alias habeat paſſiones, penitus diuinam deſperet gratiam, nec omnimodis victurum ſe eſſe diffidat. Sed etiam ſi eſt luxurioſus, nec poteſt ſtudium vitare luxuriæ, ab adulterio ſtudeat tamen temperare: ſit epulandi delectatio, non ſtuprandi. Etiam ſi neſcio quis auarus qui aliena diripuit eiecit pupillos, eliminauit viduas, poſtea tamen in pœnitentiam regreſ- Luc. 19.
ſus reſtituat quod abſtulit. Denique Zachæus ideo veniam meruit, quia non ſolùm reſtituturum ſe, ſed quadruplum promiſit, quibus aliqua ſuſtuliſſet pauperibus quoque medietatem ſui patrimonii donaturum. Conſideremus etiam diligentiùs quid ſit quod ait. *Arcum meũ*
B *ponam in nube; & erit ſignum teſtamenti æterni inter me & inter terram: & erit cùm innubilauero nubes ſuper terram, apparebit arcus meus in nube, & memor ero teſtamenti mei*. Non enim ſicut plerique arbitrantur, arcum iſtum dicit quem aiunt homines eſſe quo pluuiarum ſigna aliqua declarentur, in quo colores diuerſi tanquam radiorum ſolis nunc rutilantium, nunc lumine lucentium clariore figurantur, vnde & pluuia futura ſignificatur, eo quòd inconſtantia quædam ſerenitatis verſicoloria ſpecie demonſtretur. Arcum hunc Irim quidam appellant. Sed abſit vt hunc arcũ Dei dicamus. Hic enim arcus qui Iris dicitur, per diem videri ſolet, per noctem non apparet. Etiam per ipſum diem, ſi obductus aer tetris nubibus
C fuerit, nec ſic quidem videtur, niſi fortè cùm grauiores nubes ſe cœperint relaxare. Ergo videamus ne quia arcus quo ſagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc reſoluitur, quandam extenſionem & remiſſionem videatur ſcriptura ſignificare, per quam neque penitus per nimiam extenſionem vniuerſa rumpantur, ſed ſit quædam menſura, & quoddam diuinæ virtutis examen. Eſt ergo virtus inuiſibilis Dei, quæ & ſpecie iſtius arcus extendendi & remittendi moderatur pro diuina voluntate, miſericordia, poteſtate, quæ neque omnia confundi nimia ſolutione, neque dirumpi nimia irruptione patiatur. Quæ
D ideo in nube dicit poni, quia tunc maximè opus eſt diuinæ auxilio prouidentiæ, quando agmina nubiũ in procellas tempeſtateſque coguntur. Ideóque dicit, *Arcum meum ponam in nube*, non ſagittam ponam. Arcus enim inſtrumentum iaculandæ ſagittæ eſt. Itaque non ipſe arcus vulnerat, ſed ſagitta. Et ideo Dominus in nube arcum magis quàm ſagittam ponit, id eſt, non illud quod vulneret, ſed quod habeat terroris indicium, vulneris effectum habere non ſoleat.

Qua ratione cùm tres filios Noe, Sem, Cam, & Iapheth, ſuprà computauerit, hoc loco medij filij id eſt, Cham generationem prius comprehenderit: & quomodo ille Chananæorum auctor fuerit.

E

CAP. XXVIII.

Qua ratione autem cùm ſuprà tres filios Noe computauerit, Sem, Cham, & Iapheth, hoc loco comprehenderit medii filii tantum generationem? Hoc eſt quod ait, *Cham autem pater erat Chanaan. Iſti tres erant filij Noe*. Et maximè cùm illi duo iuſti, iſte medius iniuſtus. Iniuſti ergo priùs generatio quàm iuſtorũ comprehenditur. Neque enim poſſumus negare quod ſcriptum eſt: ſed ad coaceruandum delictum ipſius addita eius eſt generatio, quia cùm haberet filium, & pater eſſet, ſolus ipſe patrem non cognouit, qui magis cognoſcere debuiſſet.
F Et ideo improbum habere meruit filium, quia improbus fuerat patri. Simul ſignificat ex illo Chanaan Chananæos fuiſſe, qui poſt multas generationes à populo iuſto Iudic. 1.
oppreſſi, ceſſerunt in eius poſſeſſionem. Auctorem ergo Chananæorum Chanaan fuiſſe manifeſtum eſt, qui fuit filius huius Cham, qui impius in patrem extitit. Alter autem ſenſu nominum interpretatione ſignatur, Cham enim calor eſt, Chanaan turbatio eorum. Qui enim calet, continuò mouetur & perturbatur: ideóque euidentiſſimè declaratur, non tam hominem patrem hominum fuiſſe, ſed paſſionem malam improbæ paſſionis generatricem, quæ eſſet à patris moribus, hoc eſt ab vſu virtutis aliena.

Quomodo Noe egreſſus ab arca, factus ſit agricola: & de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. quid etiam ſit quòd iuſtus primum vineam plantauerit, & non triticum aut hordeum: & quid ſibi velit quod ſubdit: Bibit de vino, & inebriatus eſt; *& de duplici ſpecie ebrietatis; & gemina nudatione ſapientis: ac de operimentis animæ.*

CAP. XXIX.

Geneſ. 3. E*T cœpit Noe homo agricola eſſe terræ.* Videtur quidem prima ſpecie Adæ illi qui de terra factus eſt, comparari Noe vir iuſtus; quia & de illo ſcriptum eſt quòd de paradiſo eiectus cœperit operari terram: de iſto quoque quoniam egreſſus ex arca factus ſit agricola. Et propemodum in vtroque præceſſerat quædam forma diluuij, quia & Noe poſt diluuium vixit, & Adam poſt mundi conſtitutionem ſecundùm figmentum corporis formatus eſt. *Geneſ. 1.* Nam antequam mundus fieret, congregata eſt aqua in vnam congregationem, vt videretur terra, quæ ante non poterat per aquarum confuſionē videri. Ergo ſicut ille primigenes magiſter terram videtur operatus, ita etiam egreſſus ex arca Noe ſeminationis & culturæ auctor eſt factus. Hæc putantur ſimilia. Sed ſi verba conſideres, quæ iam vim ſenſus altioris exprimunt, aliud eſt operatorem terræ eſſe, aliud agricolam. Alius enim tanquam mercenarij, alius tanquam patrisfamilias loco fungitur. *Geneſ. 4.* Denique Cain qui fratrem occidit, erat operarius terræ. Et vt ſcias quia operari terram magis ſeruile quam liberum ſit, maledicto parricidalis eius operatio comprehenditur. *Ibidem.* Vnde ſcriptum eſt, *Quoniā operaberis terrā, & non augebit virtutem ſuam dare tibi, gemens & tremens eris ſuper terram.* Terra autem caro noſtra eſt, quam improbus operatur, bonus autē excolit. Ille quaſi mercedem quærit è terra, iſte quaſi boni fructus capit gratiam diſciplinæ, vt magis fructiferum faciat agrum ſuum, & qui Domino poſſit reſpondere culturis, & indulgentiam cultoris oſtendat. Operator autem quid aliud niſi eſcam tantummodo corporis ſui quærit, ventris magis vſui ſtudens, atque id ſolùm explicare contentus, quod ſibi prodeſſe poſſit ad victum? Ille verò alius fructuum vtilitate paſcitur. *Galat. 5.* Quos fructus habeat iuſtus, agnoſcis. Fructus autem ſpiritus, charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas. Bonus ergo agricola habet continentiam, caſtitatem, vt ſi quæ arbores citò curuantur in terram, & effuſiùs germinant, eas velut quadam temperantiæ ſuæ falce ſuccidat, vt abijciant quod infirmum eſt, germinent quod decorum. Quid eſt quòd iuſtus primùm vineam plantat, & non aut triticum aut hordeum? Vnde autem vinea poſt diluuium corruptionémq; terræ? Sed de hoc ſupra diximus, quia veris tempore etiam corruptarum radices vitium pullulare potuerunt. Vnde & illud maiore ſollicitudine ſoluendum arbitror, quia iuſtus priùs quæ voluptuaria, quàm quæ neceſſaria ſunt requirit. Neceſſarij enim fructus ſunt tritici & hordei, ſine quibus non poſſumus viuere; vinum autem voluptuarium, & cauſa delectationis datū. Quod quia iuſtus eſt, ideo ſibi magis hoc quod ſecundū erat, quàm quod primū eſt, vendicauit. Neceſſaria enim alimenta viuendi Deo detulit quod erat. Superfluum autem vinum hominibus, & non neceſſarium. Sed fortè dicas, ita ſine potu non poſſe homines viuere, quemadmodum etiam ſine cibo. Neceſſarius ergo potus ſicut cibus, non abnuo. M Siti vtique neceſſarius a Domino conſtitutus, non repugno. *Geneſ. 2.* Et ideo ad potum neceſſarium fontes & flumina conuenit deriuare, quæ non vtique manu hominis effecta, ſed Domini Dei noſtri iuſſu & operatione fluxerunt. At ne quia diximus operationem Domini, ad illud retorqueas, quòd operatio Cain videtur maledictiones habuiſſe: conſidera non operationem maledicti nomen accipere, ſed quod ſcriptum eſt, operari terram. Qui *Ioan. 5.* enim operatur terram, mercenarius eſt. Ille autem non *Ioan. 4.* mercenarius, ſed dominus, qui ait, *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* Quid operatur huiuſmodi operator? Audi: *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei qui in cœlis eſt. Et bibit* (inquit) *de vino, & inebriatus eſt, & nudatus eſt in domo ſua.* Non dixit, Vinum bibit: neque iuſtus vinū ebibit, ſed *de vino*, hoc eſt, de eius portione libauit. Ebrioſi eſt omne abſorbere vinum, & intemperantis euacuare quod ſumpſerit. Continentia autem vtendi menſura legitima eſt. Ebrietatis itaque ſpecies gemina eſt, vna quæ perturbationem corpori affe-rat, atque eius ſupplantet veſtigia, ſenſúmq; perturbet: altera quæ mentem virtutis vaporet gratia, & omnem infirmitatem videatur auertere. Vnde Apoſtolus ait, *Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates.* Sicut *1. Tim. 5.* enim iſto bibendi moderamine vinum non infirmitati eſt, ſed ſaluti, atque omnem infirmitatem alleuat corporis; ita etiam ebrietas illa præclara omnem infirmitatem carnis excludit, de qua ſcriptum eſt, Et *poculum inebrians* *Pſal. 22.* H *quam præclarum eſt.* Quę eſt iſta ebrietas? *Inebriamini non vino in quo eſt luxuria, ſed implemini Spiritu ſancto*, Apoſtolus dixit. *Ephes. 5.* Et ſecundùm litteram igitur cautio eſt, & ſecundùm ſapientis altiorem ſenſum, laudatio eſt. Cautus eſt qui etſi nudatur, in domo tamē nudatur ſua, vbi operimenta non deſint, & quædam tegmina ebrietatis, vt vitia ſua norit abſcondere. Corporalia igitur nudum corpus tegunt, vt parietes & tecta: animæ autem quæ ſint operimenta, videamus. Sed tunc operimenta reperimus, ſi enudationem eius diſcutimus. Gemina autem nudatio ſapientis. Gemino igitur amictu mēs noſtra ve-I ſtitur, ſi aut peccatum imprudēs admiſerit (hæc eſt enim enudatio velut ebriæ mentis, vt neſciat quòd delinquat, quaſi quæ temulentia quadam ignorantiæ in vinum deducta labatur) aut rurſus negligentię & ignorantię ſomno ſepulta errorem ſuum neſciat. Quæ cùm inciderimus, immò cùm peccata plura inciderimus etiam per ſcientiam (eſt enim naturalis quædam etiam noſtræ infirmitatis ebrietas, vt impetu delectationis feramur in vitium, ſicut plerique iuuenili accenſi calore, aut luxuria & delectatione inflāmati, aut auaritiæ rapti cupiditate) certè omnibus his medicina quæratur, vt aliquis tegat huiuſmodi infirmitatē ſuam, primùm pudore quodam K & verecundia, vt etiam ſi in lubrico ſit adhuc politus delinquendi, det tamen emendationis inſigne. Et enim plurimum intereſt, vtrùm peccata ſua iactare deſideret. In altero enim turpis impudentia, in altero tolerabilis verecundia ſpem futuræ correctionis oſtendit. Alia eſt autem denudatio animæ, quæ velut quandam ſarcinā corporis abijcit atque exuit, ſicut ſepulchrum quoddam carnis effugiens. Sepulchrum enim patens eſt guttur *Pſal. 13.* huiuſmodi hominum, in quo ſepulchro velut attumulatur anima delectationibus & cupiditatum paſſionibus onerata diuerſis. Exuit igitur ſe a congeſtione terrena, & quaſi tetra quædam circumfuſa euadit atque effugit, quæcumque ſe ab omni nudauerit paſſionum laqueo, & L omnem illam deformem ſpeciem terrenæ labis auerterit, vt lucem videat decoris æterni.

Quare non ſimpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris: ſed, Vidit Cham pater Chanaam: & cur Cham nudatum patrem riſerit.

CAP. XXX.

Q*V*ero nunc cur non ſimpliciter dixerit, *Vidit Cham nudationē patris*, ſed *Vidit Cham pater Chanaā?* vtique Chanaam natus non erat: cur ergo nomen addidit filij, niſi vt & vitio auctoris deformaretur hæreditas, & auctor filij nequitia grauaretur? Et pater igitur in filio & M in patre filius redarguūtur, habentes ſtultitiæ, nequitiæ, impietatis quoque commune conſortium. Neç poterat fieri, vt bonum generaret filium, qui bono patri nequam filius, & naturę & eruditionis degener extitiſſet. Hæc ſecundùm literam. Quod autem ad altiorem ſenſum pertinet, omnes mores peſſimi erroribus delectantur alienis: nec ſolùm erroribus, ſed etiam iis quæ ipſis videntur mala eſſe, etiamſi non ſint. Nudum enim Noe ſe non ſentiebat, qui amictu erat indutus ſapientiæ. Denique nec Adam in paradiſo poſitus nudum ſe *Geneſ. 3.* putabat, niſi poſteaquam commiſit præuaricationis errorem. Et reus, amictu ſapientiæ ac iuſtitiæ, mandatorum cæleſtium præuaricatione nudatus, nudum ſe vidit, & foliis operiendum putauit. Ridet igitur Cham nudatum patrem videns. Omnis namque improbus

quoniam ipſe deuius diſciplinæ eſt, aliorum lapſus non ſolùm pro ſui erroris ſolatio accipit, quòd conſortes inuenerit culpæ, verum etiam improbo lætatur affectu, tanquã ſua ipſe dicta correxerit. Mala mens ergo lætatur præter propoſitum aliqui quid accidiſſe ſapienti; cùm vtique corporis lapſus in vitio eſſe non debeat, etiamſi lapſus putetur, niſi animus quoque inclinetur ad culpam. Poſtremò venialia iudicentur huiuſmodi errata, non odio proſequenda, non habenda ludibrio. Sed mens, vt dixi, improba cùm putat erraſſe ſapientem, inſultandum arbitratur ei, cuius ſibi putat mores eſſe contrarios, quòd peccatum ſuum velut tacito quodam ſapientis teſtimonio redarguatur, eòque lætandum ſibi, quòd iuſto viro nec eruditio profuerit, nec iuſtitia ſuffragata ſit, nec ea quæ ſecundùm corpus ſunt, habuerint proſperos curſus. Hæc enim pro ſummis bonis apud improbos æſtimantur, in diuitiis aut honore poſita, quæ tamen nullum fructum ad laudem virtutis conferunt. Propterea inſipientiæ defenſores videntur, qui virtutis amatorem proſperorum munere eſſe fraudatum, qui omne bonum temporalibus magis quàm perpetuis æſtimandum putant.

De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt: & quomodo mens ſapiens retrorſum ambulet, quid etiam ſignificet quòd ſomno recedente Noe ſobrius factus ſit à vino: & quare ſcriptura Cham, quem primò medium inter filios poſuit, poſtea minorẽ appellauerit, dicens, Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius minor.

CAP. XXXI.

QVid eſt quòd Sem & Iaphet impoſuerunt pallium ſuper humeros ſuos, & perrexerunt retrorſum, & operuerunt † nudatum patrem, & facies eorum non viderunt nudationem eius? Littera euidentem pietatis expreſſit affectum, quòd nudatum amictu patrem boni filii videre cauerunt, ne paterna reuerentia vel ipſo minueretur aſpectu. Si quidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuiſſe vſus dicitur, ne filii cum parentibus, & maximè puberes intrarent lauacrum. Senſus autem altior hoc habet, quia inſipiens præſentia tantummodo videt quæ in oculis ſunt, futura non reſpicit, præterita non cogitat: ſapiens autem & præterita recordatur, & futura conſiderat. Omnis ergo mens ſapiens retrorſum ambulat, hoc eſt, præterita ſpectat, nec naturæ quodam vſu impeditur, nihil vacuum, nihil nudum ſuorum patitur eſſe geſtorum. Operit quæ aliter geſta ſunt, amicto quodam & gratiâ vel præſentis operis vel futuri, vt nihil indecorum prætereat, nihil inornatum relinquat. Vnde & Apoſtolus ſuperiora obliuiſcebatur, priora appetebat: ſed obliuiſcebatur, vt abſconderet perſecutionis errores, vt tegeret ſuperiora delicta, boniſque operibus † obumbraret. Beati enim & illi quorum tecta ſunt peccata; id eſt, ſi tegantur bonis operibus, & operiantur virtutum ſequentibus diſciplinis. *Et ſobrius* (inquit) *factus Noe à vino*. Manifeſtum eſt, ex ebrietate intercedente ſomno ſobrios fieri homines. Mens autem ſobria eſt quando & præterita & futura cognoſcit. Sobria ergo mens iuſti etiam quando ebria putabatur. Eſt enim præclarum poculum inebrians iuſtos. Ille autem verè inebriatus erat, qui ridebat patrem. Qui enim neq; præteritã generationis gratiam, neq; præſentã reuerentiam patris, neque futurã pœnã paternæ iniuriæ cõſiderabat, verè ebrius erat, & quod putabat videre ſe, non videbat. Erat in illo profunda cæcitas, qui patrẽ videre non poterat. Nã ſi vidiſſet patrẽ, non vtique riſiſſet. Neque enim ridendus, ſed verendus eſt pater. Multò autem amplius mentem iuſti inſipiens videre non poterat. Quomodo enim videbat, qui in eo putabat dubietatis errorem, vbi erat perfectus ſapientiæ cæterarúmque virtutum vapor? ſicut ſcriptum eſt, *Vapor eſt enim virtutis Dei*. Quando enim mens magis ſobria eſt, quàm tunc quando natura omnium rerum temporúmque præſentium & futurorum ita ſpectat negotia, vt nulla in eo temporalis titubantia ebrietatis appareat? Quæro etiam quâ ratione cùm antè medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem conſtituat. Sic enim ſcriptum eſt, *Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior*. Numquid antè ſcriptura in ordine generationis errauit? Non vtique. Quid ergo? Contraria nunc ſcripta ſunt? Non arbitror. Quomodo igitur ſoluitur, niſi iuniorem non ætate, non tempore accipias, ſed rudem ſenſu, & in quadam intellectus infantia conſtitutum, qui prouectioris doctrinam ætatis non hauſerit, nec perceperit ſenile conſilium? Cani enim quidam ſunt ſenſus hominum. Et ideo inquit, *Cum veneris ad ſeniorum concilium, claude os tuum*. Et alibi habet ſententia: *Diſcendum priùs eſt quàm loquendum*. Aures ergo paratas habe, vt aliquid de ſapientium conſiliis conſequaris. Lingua reprimenda eſt, auditio præparanda.

Marginal notes (left column): al. Nudum. — M. Cicero lib. 1. Officiorum. — Philipp. 3. — al. Abundaret. — Pſal. 31. — Pſal. 22. — Sap. 7.

Marginal notes (right column): Sap. 4. — Eccleſ. 18.

Section letters in the margins: A, B (left column); C, D, E, F (right column).

De benedictione Sem filii, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & ſpecialiter Deum filii ſui Sem, & qua ratione cùm Cham peccauerit, non ipſum, ſed filium illius ſeruituti addixerit: & de benedictione filii Iaphet, & multiplici dilatione bonorum; & de myſterio annorum Noe.

CHAP. XXII.

B*Enedicens filium Sem, ait Noe: Benedictus Dominus Deus Sem; & erit Chanaan ſeruus eius*. Et Dominum & Deum dixit, & ſpecialiter Deum filii ſui, cui nomen Sem eſt, eo quòd Deus iuſtorũ eſt, hoc eſt Deus montium, nõ vallium, qui gratiam habeant virtutis excelſæ. Denique qua ratione cùm filius eius Cham peccauerit, non ipſum, ſed filium eius ſeruituti addixit? Et fortaſſe ideo, quòd pater plus afficitur iniuriis filii ſui, maximè quarum ipſe reus & auctor exiſtat; & vehementiùs contriſtatur ſui peccati damnationem à filio perſolutam, qui non tam ſuo quàm patris merito puniretur. Deinde quia doctrinæ paternæ diſcipulus eſſet filius, & peſſimarum æmulus cogitationum, vno corpore vterque vteretur & mente, eadémque malitia. Indifferenter igitur vel paternæ vel ſuæ malitiæ filius pretium luit, quoniam improbitatis commune conſortium eſt. Quod igitur pro patris ſoluit improbitate, ſine dubio & pro ſua ſoluit, culpæ eius reus: vel certè diutiùs pœna producitur cùm etiam ad filium vſque pertendit, & ſucceſſoris afflictio in tempora multa profertur. Hoc ſecundùm litteram. Cæterùm non tam hîc homines quàm mores comprehenduntur, quorum in vtroque vna natura. Nam Cham calor, Chanaan commotio & inquietudo. Qui enim calidus eſt, vtique inquietus atque commotior eſt. In duobus igitur erat vna paſſio, & vnus affectus. Itaque cùm alter adiicitur, vterque damnatur. Cùm autem ſanctus Noe benedicẽs filium ſuum Iapheth, ait, *Dilatet Deus Iapheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan ſeruus eius*: diximus ſuprà in Iapheth quaſi indifferens bonum ſignificari. Indifferentia autem latitudinem habet, quæ eſt in ſalute, vigore, decore, fortitudine, diuitiis, gratia, nobilitate, amicis, poteſtatibus, & cæteris. Sed hæc licet indifferentia bona ſint, tamen pleriſque nocuerunt, qui ea non cum ſapientia & iuſtitia poſſederunt. Multos enim ebrios fecere diuitiæ, nobilitas & poteſtas ſuperbos, pulchritudo luxurioſos cuius ſuffragatio alienæ mentis corrupetit caſtitatem. Ergo pro vtenus affecto horum quæ diximus indifferentia ſunt, quorum vſus aut virtutibus regitur, aut certè ſine gubernatione virtutum fraudi eſſe incipiunt, quæ poſſunt eſſe vtilitati. Nunc quoniam poſt diluuium Noe dicitur vixiſſe trecentis & quinquaginta annis, nequaquam prætereundum putamus. Nam in trecentis crucem Chriſti ſignificari certum eſt, cuius typo iuſtus à diluuio liberatus eſt. In quinquaginta Iubilæus eſt numerus remiſſionis quo Spiritus ſanctus miſſus à cælo eſt, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remiſſionis & gratiæ, iuſtus curriculum vitæ huius impleuit.

Marginal notes: 3. Reg. 20. — Suprà c. 2. huius libri. — Leuit. 25. — Act. 2.

Geneſis Cap. X.

HÆ generationes filiorũ Noë, Sem, Chã, Iapheth: & nati ſunt eis filij poſt diluuiũ. Filij Iapheth, Gumer, & Magog, & Madai, & Iaynã, & Thobal, & Moſoch, & Thiras Et filij H Gomer, Aſchonez, & Riphath, & Thogorma. Et filij Iaynan, Eliſſa, & Tharſis, Citi, Rhodij. Ab iis diuiſę ſunt inſulę nationũ in terra eorũ, vnuſquiſq; ſecundũ linguã in familiis ſuis, & gẽtibus ſuis. Filij autẽ Chã, Chus, & Meſraim Phuth, & Chanaan. Filij autẽ Chus, Saba, & Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filij autem Regma, Seba, & Dadam. Chus autẽ genuit Nemroth, hic cœpit eſſe gigas ſuper I terrã. Iſte erat gigas venator ante Deũ, propter hoc dicunt quòd Nemroth gigas venator ante Deũ. Et fuit principiũ regni eius Babylon, & Arach, & Achad, & Chalãne, in terra Sennaar. Ex terra illa egreſſꝰ eſt Aſſur, & ędificauit Niniuẽ, & Rhooboth ciuitatẽ, & Chalach, & Daſem inter Niniuẽ & inter Chalach, hęc ciuitas magna. Et Meſraim genuit Ludim, & Ana- K miim, & Labiim, & Nephthuim, & Phetruſiim & Celuim. Vnde egreſſi ſunt inde Philiſthiim & Caphturim. Chanaã autem genuit Sidonẽ primogenitum ſuũ, & Cettæum, & Iebuſęum, & Amorrhæum, & Gergeſæum, & Euæũ, & Arachæum, & Cynęum, & Aradiũ, & Samarium, & Amathæum. Et poſt hæc diſſeminatæ ſunt tribus Chananæorum: & facti ſunt termini Chananæorũ à Sidone, donec veniatur in L Getata & Gazam, donec veniatur Sodomã & Gomorrham, Adama & Seboin vſque ad Laſa. Hi filii Cham in tribubus ſuis, ſecundùm linguas ſuas, in regionibus ſuis, & in gẽtibus ſuis. Et Sem natus eſt & ipſi patri omnium filiorũ Heber, & fratri Iaphet maiori. Filii Sem, Elam, & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Arã, & Cainam. Et filii Arã, Hus & Hul, & Gether, & Mes. Et Arphaxad genuit Cainã; Cainã autem genuit Sale, Sale autẽ genuit Heber: ex Heber nati ſunt duo filii, nomen vni Phaleg, L. quia in diebus eius diuiſa eſt terra, & nomen Fratri eius Iectam, Iectã autẽ genuit Elmodad. & Saleph, & Aſatmoth, & Iared, & Adoram, & Azial, & Decla, & Ebal, & Abimael, & Sabam, & Vphir, & Euilat, & Iobab. omnes iſti fili Iectã. Et facta eſt habitatio eorũ, de Meſſa vſque ad Sephar montẽ orientis. Iſti filii Sem in tribubus ſuis, ſecundũ linguas ſuas, in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis. Hę tribus filiorũ Noë ſecundũ cogitationes eorũ: ſecundùm gentes eorum · ab iſtis diſſeminatę ſunt inſulę gentium in terra poſt diluuium.

De poſteritate Iaphet: & quòd inſulæ maris, nedum terra, ei datæ ſunt: & ſenſus myſticus explicatur.

CAP. XXXIII.

DE generatione Iaphet loquens, inquit, *Rhodus & aliæ inſulæ nationum*, &c. Non immeritò latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem naturæ, hoc eſt maritimam, generatio eius proceſſit. Verè enim tamquam latitudo non fuit eo contenta quod in vſum hominibus natura præſcripſerat, hoc eſt, terræ poſſeſſione, verum etiam introgreſſa eſt mare, ad inſulas vſque proceſſit. Hoc ſecundùm litteram. Secundùm altiorem autem ſenſum, ea quæ extra ſunt, quæ dicuntur bona, diuitiæ, poteſtates, honores quaſi deffunduntur latiùs, nec tamen his contenti ſunt diuites quæ in manibus & in conſpectu ſunt, ſed longè latéque diffundunt ſuas cupiditates, dum aut pecuniarum compendium de vlterioribus quæritur, aut honor à pluribus, aut poteſtas diffuſior, aut cupiditas.

Qua ratione Cham illius improbi filium ſeniorem Chus ſcripturas fuiſſe memorauerit: & quod Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum: & de interpretatione nominis Nemroth: quódque idem principium fuerit regni Babylonis.

CAP. XXXIV.

NVnc quæro, qua ratione Cham illius improbi filium ſeniorem Chus ſcriptura fuiſſe memorauerit. Duo genera terræ: vnum velut arenoſum & puluerulentum, imò vt expreſſiùs dicam, puluis: aliud genus terræ fructiferum atque fœcundũ, hoc eſt terra ſolidior & profunda. Quid igitur improbus niſi puluerem generat, ex quo generatio eſſe non poſſit? Ideoque Propheta puluerem impiis comparauit, dicens, *Non ſic impij, non* Pſal. 1. L *ſic, ſed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.* Eo quòd etiam ſecundùm altiorem ſenſum infœcunda ſit impiorum anima, quæ fructus vtiles generare non poſſit. Qua ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum? Quid aliud puluis & arena generaret, niſi terrenum hominem, eo quod impius cæleſtibus terrena præponat? Gigantes enim voluiſſe pugnare aduersùm ſuperna fabulæ inducunt, & terreno aſcenſu ſcandendum ad cæleſtia putauerunt. Altiore autem ſenſu illud ſignificatur, quod qui terrenas diligit voluptates, eas ſequitur, & putat his ſe poſſe ad Dei gratiam peruenire, & regnum cæleſte huiuſmodi erroribus deferendum: is aduersùm cæleſtia contumaci L. prælíatur affectu. Propterea & in prouerbio eſt de eo qui deliquerit, *Sicut Nemroth gigas venator ante Deum:* Nemroth autem per interpretationem dicitur Æthiops. Color Æthiopis tenebras animæ ſqualorémque ſignificat, qui aduersùs lumen eſt claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti ſimilior quàm diei. Venatoris quoque vſus in ſiluis, inter feras ac beſtias conuerſatio eius. Irrationabilis ergo miſcetur irrationabilibus paſſionibus, & ea quæ ſunt malitię agreſtis atque prædiuitæ, venator huiuſmodi explorare conſueuit, atque his potiri atque delectari. Denique Nemroth huius principium regni Babylon, hoc eſt confuſio, eo quod malitia & poteſtas non in ſimplicitate & puritate, non in diſtinctione virtutis, ſed in confuſione vitiorum eſt.

S. AMBROSII DE NOE ET ARCA LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Abraham.

cap. I vſque ad cap. VI. agitur de Abraham, præclariſque eius geſtis & virtutibus.
A cap. VII. vſque ad cap. VIII. de Sara eius vxoris, & mirabili illius conceptu & partu.
A cap. VIII. vſque ad finem libri de Abrahæ probatione per oblationem filii, de Sara obitu,
A & de nuptiis filij.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. *De huius libri titulo, auctoris intentione, tractandi ordine, rationiſque propoſiti negotij expoſitione.*
2. *De fidei Abrahæ ſingulari deuotione, quam obedientia admirabili comprobauit.*
3. *De cæteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iuſtitia, charitate atque parcimonia & quemadmodum rixas inter ſeruulos ſuos ac nepotis ſui ſui exortas, fibram diſcordiæ amputando ſedauerit.*
4. *De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium ſuſcepit.*
5. *De hoſpitalitate Abrahæ hoſpitiū explorantis aduentum, & angelos hoſpitio ſuſcipientis: cum diligenti exhortatione ad hoſpitalitatis illius imitationem.*
6. *De aduentu Angelorum ad Sodomam ciuitatem: de Lot hoſpitalitate eis exhibita, Sodomorúmque nefando ſcelere, & hoſpitalitatis violatione.*
7. *De pudicitia Saræ vxoris Abrahæ ſæpius tentata, & tandem à Deo pulchra donata prole.*
8. *De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione.*
9. *De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio. Curat Abraham prouidere vxorem filio ſuo Iſaac: mittit ſeruum qui ducit Rebeccam, & datur Iſaac in vxorem.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABRAHAM LIBER PRIMVS.

Geneſis Cap. XII.

ET dixit Dominus Abrám, Exi de terra tua, & de cogitatione tua, & de domo patris tui & veni in terrā quam tibi mōnſtrabo: & faciā te in gentem magnā, & benedicā te, & magnificabo nomē tuū, & eris benedict⁹: & benedicam benedicētes te, & maledicentes te maledicā: & benedicētur in te omnes tribus terræ. Et abiit Abrā ſicut locut⁹ eſt ei Dominus, & exiuit cum eo Lot. Abram autem erat annorū ſeptuaginta quinque quando egreſſus eſt de Charrā. Et accepit Abrā Saram vxorē ſuā, & Lot filiū fratris ſui, & omnem ſubſtantiam eorum quæcumque poſſidebāt, & omnem animā quam poſſederūt in Charrā. Et egreſſus eſt vt iret in terrā Chanaan: & perambulauit Abrā terram vſque ad locū Sychem, ad quercum excelſam. At Chananæi tunc habitabāt terrā: & apparuit Dominus Abrā & dixit ei, Semini tuo dabo terrā hanc. Et ædificauit illic Abrā aram Domino, qui apparuit ei. Et receſſit inde in mōtē cōtra orientē Bæthel, & locauit tabernaculū ſibi in Bæthel verſus mare, & Hai ad orientē: & ædificauit ibi altare Domino, & inuocauit in nomine Domini. Et abiit Abrā, & vadēs demoratus eſt in deſerto. Et facta eſt fames in terra: & deſcēdit Abrā in Egyptū vt habitaret ibi, quia inualuit fames in terra. Factū eſt autē quando appropinquauit Abrā vt ingrederetur in Ægyptū, dixit Abrā Saræ vxori ſuæ: Noui ego quòd mulier pulchra es: erit ergo cū viderint te Ægyptii, dicent quòd vxor illi⁹ eſt hæc, & interficient me, te autē vindicabūt. Dic ergo quòd ſoror illius ſum, vt bene mihi ſit propter te, & viuet anima mea propter te. Factū eſt autē, quādo ingreſſus eſt Abrā in Ægyptū videntes Ægyptii mulierē quòd ſpecioſa erat valdè: & viderūt eā principes Pharaonis, & laudauerūt eam ad Pharaonē, & induxerūt eā in domum Pharaonis: & cum Abrā bene egerūt propter eā. Et fuerūt ei oues, & vituli, & aſini,

A & ſerui, & famulæ, & muli, & Cameli: Et afflixit Dominus Pharaonē afflictionibus magnis & ſæuiſſimis, & domū eius propter Saram vxorē Abram. Vocans autem Pharao Abram, dixit, Quid hoc feciſti mihi? quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt? ſed dixiſti mihi, quòd ſoror tua eſt: & ſumpſeram eam mihi vxorē? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipiens recede. Et præcepit Pharao viris de Abram qui deducerent
B eum, & vxorem eius, & omnia quæcumque erant ei, & Loth cum eo.

De huius libri titulo, auctoris intentione, tractandi ordine, rationiſque propoſiti negotij expoſitione.

CAP. I.

ABRAHAM libri huius titulus eſt, quoniam huius quoque Patriarchę geſta per ordinem conſiderare animum ſubiit. De quo nobis moralis primò erit tractatus & ſimplex. Nam etſi altiori diſputatio-
C ne proceſſus quidam & forma virtutis, & ſpecies quædam exprimatur; tamen forenſia quoque actuum eius veſtigia ſpectare, virtutis profectus eſt. Etenim ſi ea quæ natura ad victum generauit hominum, non vnius, ſed geminæ aut etiam vberioris gratię ſunt: quantò magis ea quibus epulantur animi, non anguſti, ſed abundantioris vſus & multiplicis cibi eſſe æſtimari conuenit? Non mediocre autem aut otioſum negotium. Etenim cùm Dominus Deus noſter hunc locupleti benedictionis ſuæ dote donauerit, vt eius gratiâ prouocaret cæteros, inſtitutione corrigeret: Moyſes quoque imitandum eundem nobis deſcripſerit, vt cor-
D da hominum in vitium labentia, huius viri continuitus velut è quodam terreno buſto reſuſcitaret: non perfunctorium debet videri ſi nos quoque ſcrupuloſius eiuſdem viri verſemus veſtigia. Nam ſi ſapientes huius *Plato 4. de Repub.* mundi, & Plato ipſe princeps philoſophorum, non veram aliquam ſed fictam & adumbratam ſibi eam quam legimus πόλιν propoſuit ædificandam, vt doceret qualem rempublicam eſſe oporteret: atque ita quam nec audierat nec viderat in aliqua vrbe deſcribendam putauit, vt ij quibus hoc munus eſt, quemadmodum rempublicam regerent, inſtitui poſſent: & ſi condiſcipulus Platonis Xenophon ille Socraticus fictis & ipſe rebus perſonam voluit informare ſapientis in eo libro quem κύρȣ παιδείαν inſcribit, vt ex intimo philoſophię ſinu regis iuſti & ſapientis diſciplina procederet: quantò ma-

gis nos compoſitam figuram ſapientis viri, ſed expreſſam virtutem & diuino inſtitutam magiſterio recenſere G intentiùs & vias eius debemus perſequi quę Moyſes ita deſcripſerit, vt tertiò quodammodo ſe ipſe reſpiceret?

De fidei Abrahæ ſingulari deuotione, quam obedientia admirabilis comprobauit.

CAP. II.

MAgnus planè vir, & multarũ virtutum clarus inſignibus quem votis ſuis philoſophia non potuit æquare. Denique minus eſt quod illa finxit, quàm quod H ille geſſit, maiorque ambitioſo eloquentiæ mendacio ſimplex veritatis fides. Itaque cuiuſmodi fuerit in eo viro deuotio, conſideremus. Ea enim virtus ordine prima eſt, quæ eſt fundamentum cæterarum: meritóque hanc ab eo primam exegit Deus, dicens, *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Satis fuerat dixiſſe, de terra tua. Ibi enim erat exire de cognatione, exire de paterna domo. Sed ideò addidit ſingula, vt eius affectum probaret, ne fortè aut impudenter cœpiſſe videretur, aut fraus aliqua mandatis cæleſtibus pararetur. Sed ſicut coaceruanda fuerunt præcepta, ne quid lateret: ita etiam proponenda præmia, ne fortè deſperaret. I Tentatur vt fortis, incitatur vt fidelis, prouocatur vt iuſtus, meritóque exiuit, quemadmodum locutus eſt illi Dominus. *Et exiuit cum eo Lot.* Hoc eſt quod pro magno inter ſeptem ſapientium dicta celebratur, ἕπου θεῷ id eſt, ſequere Deum, perfecit Abraham, factóque ſapientium dicta præuenit, & ſecutus Deum, exiuit de terra ſua. Sed quia autè terra ei fuerat alia, hoc eſt regio Chaldæorum, de qua exiuit Thare pater Abrahæ, & in Charran demigrauit, & quia ſecum eduxit nepotem

Geneſ. 12. ſuum, cui dictum fuerat, *Exi de cognatione tua*: conſideremus ne fortè hoc ſit exire de terra ſua, de huius terræ,

Philip. 3. hoc eſt, de qua exiuit Paulus qui dixit, *Noſtra autem con-* K *uerſatio in cælis eſt*: & de illecebris & delectationibus corporalibus, quas velut cognatas animæ noſtræ dixit, quam compati neceſſe eſt corpori donec eius colligata vinculo adhæret. Ergo exire de conuerſatione terrena, & à ſæcularibus oblectamentis & ſuperioribus vitæ moribus atque actibus debemus, vt non ſolùm loca ſed etiam noſmetipſos mutemus. Si cupimus adhærere Chriſto,

al. Corporalibus. deleramus corruptibilia. Sunt autẽ corruptibilia in nobis caro, delectatio, vox obnoxia paſſionib' † corruptibilibus. Per vocẽ autẽ paſſiones intelligimus. Vnde quoniã anima noſtra διμερὴς eſt, hoc eſt bipertita, & rationa- L bile habens, & irrationabile, quod diuiditur per carnẽ & delectationis corporalis illecebras, cæteraſque paſſiones corporis: qui iuſtus eſt vir rationabile animæ ſuæ ab irrationabili ſeiungere debet ac ſegregare. Hoc eſt enim exire de Charra, tanquam de cauernis quibuſdam & cuniculis latibuliſque egredi. Latere enim criminoſæ conſcientiæ eſt. Et nos igitur ſequentes Abraham exeamus

Ioan. 8. de latibulis. Si enim filii Abrahæ ſumus, opera Abrahæ

Matth. 5. faciamus, vt luceant opera noſtra bona coram Deo, &

Pſal. 44. coram hominibus. Iuſtus dicit opera ſua regi, peccator

Gen. 3. ſeipſum occultat, ſicut Adam ſe occultare cupiebat: ſed latere non poterat. Paruit itaque mandato Abraham M nec vlla legitur mora interueniſſe, *Egreſſus perambulauit terram vſque ad locum Sychem, ad quercum excelſam.* Sychem interpretatione Latina dicitur humerus vel ceruix per quæ executionem præſcripti operis intelligimus. Siquidem & infra habemus ſcriptum, Suppoſuit humerum

Geneſ. 49. ſuum ad laborandum. Vnde per figuram locorum id expreſſum aduertimus, quòd deuotionem ſuam ſanctus Abraham non ſolùm ſtudio, ſed etiam efficacia probauerit fructuoſa, qua ad quercum vſque peruenerit. Quo loco apparuit illi Dominus, & dixit, *Semini tuo dabo terram hanc.* Vide quomodo promiſſo frequenti tanquam inualidum adhuc informet atque inſtituat: & ipſe immemor ſui totum Deo deputet, nihil ſibi vendicet. Ideo *& aram ædificauit Domino, qui apparuit ei; & receſſit inde in montem contra orientem Bethel*, ſurgentem adhuc ſolemiuſtitiæ cupiens videre. Ideóque non in vallibus, ſed in

G monte tabernaculum ſibi locauit, quia Deus montium eſt, & non vallium. *Et inuocauit in nomine Domini.* Vbi Bæ-

3. Reg. 20. thel, id eſt, domus Dei, ibi & ara: vbi ara, ibi & inuocatio Dei noſtri. Meritóque proceſſus tantos habuit, quia Deum ſperabat ſibi auxilio fore. Exercetur athleta Dei & duratur aduerſis: in deſertum abiit, in famẽ incidit, in Ægyptum deſcendit. Compererat in Ægypto laſciuam eſſe iuuenum luxuriam, petulantem cupiditatem, voluptatum intemperantiam. Adoertebat inter huiuſmodi viros intutam vxoris pudicitiam fore, ſibique coniugis pulchritudinem periculo futuram: monuit vxorem, vt H ſororem ſe diceret. Quo docetur non magnoperè decorem quærendum coniugis, qui viro necem plerúmque gignere ſoleat. Non enim tam pulchritudo mulieris quàm virtus eius & grauitas delectat virum. Qui ſuauitatem quærit coniugij, non tam ſuperiorem cenſu ambiat, quàm neceſſitates non terreant maritales: non monilibus ornatam, ſed moribus. Offendit plerúmque virum ſi ſe vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima ſuperbiæ ſunt. Sara non facultatibus ditior, non genere ſplendidior erat: ideo virum imparem non putabat, ideo quaſi parem gratia diligebat, ideo non cenſo eſt retenta, non parentibus, non propinquis, ſed virum proprium quocumque pergeret ſequebatur: externa adit, ſoro- I rem ſe eius aſſeruit, contenta, ſi ita eſſet neceſſe, ſe periclitari pudore quàm virum ſalute. Vt tueretur maritum mentita eſt germanitatem, ne inſidiatores pudoris eius tanquam æmulum & vindicem vxoris necarent. Denique ſimul vt viderunt illam Ægyptii, admirati quòd ſpecioſa eſſet valdè, induxerunt illam ad regem ſuum, & cum Abraham bene egerunt, tanquam fratrem eius quæ placuiſſet regi, honorantes. *Afflixit autem Dominus Pharaonem afflictionibus magnis & ſæuiſſimis, & domum eius propter Saram vxorem Abraham.* Magnum teſtimonium documentúmque caſtitatis. Intuendus locus ita hortatorius, vt vnuſquiſque ſe caſtum præbeat, alienum non af- K fectet torum, nec latendi ſpe, aut faciendi impunitate, alienam vxorem inceſſet, non incuria aut ſtultitia prouocetur mariti, aut abſentia longiore. Adeſt præſul coniugii Deus, quem nihil lateat, nullos eludat, nemo irrideat, vicem abſentis mariti tuetur, ſeruat excubias, immo ſine excubiis deprehendit reum, antequàm faciat quod parauerit in animis ſingulorum, in mentibus vniuerſorum crimen agnoſcit. Et ſi maritum, adulter, fefelleris, non falles Deum: & ſi maritum euaſeris, & ſi iudicem fori luſeris non euades iudicem totius mundi. Ille grauius vlciſcitur iniuriam inopis, contumeliam impru- L dentis mariti. Maior eſt enim iniuria auctorem quàm cuſtodem thalami ſpretum eſſe, nec conſideratum. Ipſe quoque Pharao, licet rex Ægyptiorum, quem & inſolentia regalis potentiæ ſupinaret, & Ægypti laſciuia atque luxuries à ſtudio caſtitatis abdoceret, vocauit Abrã, & arguit eum, dicens, *Quid hoc feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt: ſed dixiſti mihi quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te.* Et ſi natura ferus ac barbarus, tamen ſignificat etiam exteris ac barbaris moribus eſſe curam pudoris, & adulterii etiam ſibi crimen cauendum. Qui prætendit ignorantiam, condemnat intemperantiam. Nec mirum ſi M barbarus ius nouit naturæ, cùm muta animalia licet nullis conſtringantur legibus, ſunt tamen aliqua quæ non ſolùm patribus ſuis copulæ ſeruent fidem, verùm etiam coitus vnius caſtitatem cuſtodiant. Ita maior lex naturæ, quàm legum præſcriptio eſt. Non mirum ergo ſi & iſte Ægyptius rex Deum timuit qui hominem non timebat, & pœnam ſoluit adulterii, qui nullis reus tenebatur legibus, ſtatimque vt alienam eſſe cognouit vxorem, non ſolùm marito reddidit, verumetiam proſecutores dedit qui deducerent eum, ne quis de populo barbaro irrogaret violentiam vel peculio viri, vel vxoris pudori. Pulcherrimus eſt hic locus ad incitandum ſtudium deuotionis, quòd iis qui Deũ ſequitur, tutus ſemper eſt. Et ideo Deum præferre debemus omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorúmque gratia, nec vxoris contemplatione reuocari debemus ab executione præcep- Act. 7. torum cæleſtium, quia Deus nobis omnia illa largitur,

& potens eſt ſeruare quæ donat. Itaque magnum exemplum deuotionis Abrahæ, quod cum vxore ſpecioſa deſcendit in Ægyptum. Erat quidem iuſto viro cura coniugalis pudicitiæ, ſed maius erat ſtudium maturandæ deuotionis, ne prætuliſſe cuſtodiam tori mandatis videretur cæleſtibus. Itaque quoniam propter Deum contempſit omnia, recepit a Deo multiplicata omnia; ſed primam Deus pudicitiæ tribuit remuuerationem, quam gratam ſciebat coniugi. Nam quia ſtudio obeundi cæleſtis oraculi vxorem quoque in periculum deduxit pudoris, etiam caſtimoniam coniugij defendit.

Geneſis Cap. XIII.

AScẽdit Abrã de Ægypto ipſe & vxor eius & omnia ſua, & Lot cũ eo in deſerto. Abrã autem erat diues valdè pecoribus & argento & auro: & abiit vnde egreſſus eſt in deſertũ, vſque Bethel, vſque ad locum vbi fuit tentoriũ eius priùs, inter Bethel & inter Hai, in locũ altaris quod fecit illic priùs; & inuocauit Abram nomen Domini. Et Lot qui ſimul ambulabat cum Abrã, erant oues & boues & armenta: & non capiebat eos terra habitare ſimul; quoniã ſubſtantia eorũ multa, & non poterant habitare ſimul. Et facta eſt rixa inter paſtores pecorũ Abram, & inter paſtores Lot. At Chananęi & Phęzæi tunc habitabãt terrã. Dixit autẽ Abrã Lot, Nõ ſit rixa inter me & inter te, inter paſtores meos, & inter paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus. Nõne ecce tota terra ante te eſt? Diſcede à me, ſi tu in ſiniſtrã, ego in dexterã: ſi tu in dexterã, ego in ſiniſtrã. Et eleuauit oculos ſuós Lot, & aſpexit omnẽ circa regionẽ Iordanis, quia tota irrigabatur antequã euerteret Deus Sodomã & Gomorrhã, ſicut paradiſus Dei, & ſicut terra Ægypti, donec veniatur in Segor. Et elegit Lot ſibi omnẽ circa regionẽ Iordanis: & receſſit Lot ab oriente, & diuiſi sũt vnuſquiſque à fratre ſuo. Abrã autẽ habitauit in terra Chanaã: Lot autẽ habitauit in terra finitimorũ, & habitauit in Sodomis. At homines qui in Sodomis, ſæui erant & peccatores in cõſpectu Domini valdè. Et dixit Deus ad Abrã poſtquã receſſit Lot ab eo: Reſpice oculis tuis vide à loco in quo tu es, ad Africũ, & Aquilonem, & Orientẽ, & mare: quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam, & ſemini tuo vſque in æternum. Et faciam ſemen tuum ſicut arenã terræ. Si poteſt aliquis numerare arenã terrę, & ſemen tuũ numerabit. Surge, & perambula terram in longitudinẽ ſuam, & in latitudinẽ, quia tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternũ. Et mouẽs tabernaculũ Abram, veniẽs habitauit iuxta quercũ Mambre, quæ erat in Chebron; & ædificauit ibi altare Domino.

De cæteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iuſtitia, charitate atque parcimonia & quemadmodum rixas inter ſeruulos ſuos ac nepotis eius exortas fibram diſcordiæ amputando, ſedauerit.

CAP. III.

PRimas igitur partes ſibi iuſto ordine vendicauit deuotio. Videamus & cæterarum virtutum gratiam. mulcebatur ſanctus Abraham nepotis præſentia, cui patriũ affectũ exhibebat. Incidit rixa inter ſeruulos nepotis & patrui. Aduertit prudentior, ſeruulorum diſſensio-

A nibus dominorum concordiam ſolui ſolere, amputauit fibram diſcordiæ, ne contagium ſerperet. Tolerabilius enim putauit vt culpa ſequeſtraretur, quàm gratia diminueretur. Quod te facere oportet, ſi fortè huiuſmodi aliquid incideris, vt ſeminarium diſſentionis auferas. Neque enim tu fortior quàm Abrahã. Ille declinanda cenſuit, non deſpicienda ſeruulorum iurgia. Et ſi tu fortior, caue ne alter infirmior, qui aurẽm præbeat ſeruulorũ ſuſurris. Frequenter indiuiſa ſeruitia inter parẽtes diſcordiam ſerunt. Diuide potius, vt maneat amicitia. Indiuiſa domus duos non ſuſtinet. Nonne melius eſt emigrare cum gratia, quam cohabitare cum diſcordia? Ipſa quo-

B que cuiuſmodi eſſe debeat diuiſio, Patriarcha edocet. Firmior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quòd queratur. Electionis enim ſuæ partem non poterit calumniari. Non reſidet occaſio reſiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuiſor grauatur. Nam quò prudẽtior, eò cautior, vt nec in diuiſione circumſcribatur, nec in electione fraudetur. Diuiſit Abram *quia non capiebat* (inquit) *illos terra habitare ſimul*, quia nimium diuites erant. Seculare vitium, vt diuites terra non capiat. Nihil enim ſatis eſt diuitum cupiditati. Quantò ditior quis fuerit, tantò auidior ad poſſidendũ eſt. Extendere agri terminos cupit, & vicinum excludere. *Eſai. 5.* Nunquid huiuſmodi Abraham? Minimè; quamuis in principio & ipſe imperfectior. Vnde

C enim perfectio ante aduentum Chriſti? nondum venerat qui diceret, *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me*, tamen vt minimè auarus electionem offert, vt iuſtus diſſenſionem amputat. *Math. 19.* *Non ſit* (inquit) *rixa inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus. Nonne ecce tota terra ante te eſt? Diſcede à me: ſi tu ſiniſtram, ego in dexteram, ſi tu in dexteram, ego in ſiniſtram. Et eleuauit oculos ſuos Lot, & elegit irrigua* (regionem ſcilicet Iordanis) *quia tota* (inquit) *irrigabatur antequam euerteret Deus Sodomam & Gomorrham, ſicut paradiſus Dei*. Plerũque poſſeſſiones obueniunt hereditariæ, aliæ vtiliores, aliæ amœniores. Non

D vtique in portione ſecundę ſunt. Nam incipit minui ſingularum meritum. Sed ſi non queunt partes de vtilioribus conuenire, conferantur amœnæ vtilioribus diuerſa hominũ ingenia ſunt: alios vtilia, alios amœna delectãt. Infirmior amœniora elegit, vtiliora faſtidit. Villicus nõ nunquam vtilis eſt, vel actor agri cõfertur vrbano. Si inſipiens ſit elector, aut cocum eligit, aut focalem, quem venuſtioris gratiæ putat, refutat vtiliorem. Plerúmque etiam vbi fructus impares ſunt, prudẽtior amœniora declinat. Citò inuidiam mouent, citò in ſe excitant mentẽ auari. Hîc tamẽ nihil dixit ſcriptura de eo quòd alia pars vtilior, alia amœnior fuerit, ne ſtudio Abraham cepiſſe

E oculos adoleſcentis videretur. Amœnam partẽ vnã deſcripſit, non addidit alteram vtiliorẽ. Neceſſe erat vt de tota regione duas partes faceret: deinde præſentia, non abſentia diuidebat. Vna regio capere vtrũque non poterat. Quod potuit ſummæ eſſe iuſtitiæ, electionẽ obtulit.

Geneſis Cap. XIIII.

FActum eſt autem in regno Amraphel regis Sẽnaar, Arioch rex Elaſar, Chodorlaomor rex Elam, & Thargal rex gentium, fecit bellũ cum Bella rege Sodomorũ, & cum Barſa rege

F Gomorrhæ, & Sẽnar rege Adama, & Symor rege Seboin, & rege Balac: hęc eſt Segor. Omnes hi cõuenerunt in vallẽ Salsã hoc eſt mare Salis. Duodecim annis ipſi ſeruierũt Chodorlaomor & tertio decimo anno receſſerũt. In quarto decimo autè anno venit Chodorlaomor, & reges cum eo, & trucidauerũt gigantes in Aſtaroth, Carnain, & gentes fortes cum eis, & Emmæos in Sahe ciuitate, & Chorræos in mõtibus Seir, vſque ad Therebinthũ Pharan, quę eſt in ſolitudine. Et reuerſi venerũt ad fontem iudicii; ipſa eſt Cades: & trucidauerũt omnes principes

Digitized by Google

Amalec, & Amorrhæos, & habitātes in Aſasō-thamar. Egreſſus eſt autē rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, & rex Adama, & rex Seboin, & rex Balac: hæc eſt Segor: & occurrerunt cū acie eis in prœliū io valle Salſa aduersùs Chodorlaomor regem Elam, & Chargal regem gentiū, & Amraphel regē Sennaar, & Arioch regē Elaſar, & quatuor reges aduersùs quinq; At vallis Salſa, putei bituminis. Fugit autem rex Sodomorū & rex Gomorrhæ, & ceciderūt illic: at qui remanſerunt, fugerunt in montana. Abduxerunt autē equitatum omnem Sodomorū & Gomorrhæ, & omnes cibos eorū, & abierūt. Ceperunt etiam Lot filium fratris Abrā, & ſupellectilem eius, & abierūt (erat enim habitās in Sodomis.) Adueniens autē quidā ſaluatorū, nuntiauit Abram tranſitori. Ipſe autem habitabat apud quercū Mambre Ammor fratris Eſchòl, & fratris Aunao qui erant cōfœderati Abram. Audiens autē Abrā quòd captiuatus eſt Lot nepos eius, numerauit proprios vernaculos ſuos trecentos decē & octo, & perſecutus eſt vſq; ad Dā: & irruit ſuper eos nocte ipſe & pueri eius, & percuſſit eos, & perſequutus eſt vſque ad Chobal, quæ eſt ad dexterā Damaſci: & reuocauit omnem equitatum Sodomorum, & Lot nepotem ſuum reduxit, & ſubſtantiā ſuā, & mulieres, & populū recepit, Exiuit autē rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ obuiā Abrahæ poſtquā reuerſus eſt à cæde Chodorlaomor, & regū qui cū eo in valle Sane, hic erat cāpus regis Melchiſedech. Et Melchiſedech rex Salē protulit ipſi panes & vinū (erat enim ſacerdos Dei ſūmi) & benedixit ei Melchiſedech & dixit: Benedictus Abrā Deo altiſſimo, qui creauit cælū & terrā, & benedictus Dominus Deus altiſſimus, qui tradidit inimicos tuos captiuos tuos. Et dedit ei Abrā decimā ex omnibus. Dixit autē rex Sodomorū ad Abram: Da mihi homines, equos autē ſume tibi. Dixit autē Abrā ad regē Sodomorū. Extendam manū meā ad Dominum altiſſimum, qui fecit cælū & terrā: ſi à filio vſque ad corrigiam calceamenti ſumā ex omnibus tuis, vt non dicas quòd ego ditaui Abram: præter ea quæ comederunt iuuenes, & partē virorū qui venerunt mecum, Eſchol, Aner, Mambre: iſti accipient partem.

Lot amœnam elegit, quæ citò prædonum oculos incurrit. Hinc bellum inter reges, aduerſariorum victoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Lot infirmioris conſilii pretium luit, non terrarum infœcūditate, ſed amœnitatis inuidia deceptus, vt etiam ipſe captiuus abduceretur, quoniam vitio ſeruilis nequitiæ a † potiore deflexerat, & partem flagitioſorum elegerat. (al. Prudentiore.) Sodoma enim luxuria atque laſciuia eſt. Ideóque declinatio Latina interpretatione dicitur Lot, quòd is vitia eligit qui à virtute declinat, & ad iniquitatem deflectit. *Quo comperto Abraham numerauit ſeruulos ſuos vernaculos, & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam, liberauit nepotem.* Probauit diuiſionis affectus, quando ſic amabat nepotem, vt pro eo nec belli declinaret periculum. Quid eſt, *numerauit*. Hoc eſt, elegit. Vnde illud non ſolùm ad ſcientiā Dei refertur, ſed etiam ad gratiam iuſtorum, quod in Euangelio dixit Dominus Ieſus, Et capilli veſtri numerati ſunt (Luca 12.). Cognouit autem Dominus qui ſunt ipſius: eos autem qui non ſunt ipſius, non dignatur cognoſcere (1. Tim. 2.). Numerauit autē trecentos decem & octo, vt ſcias nō quan-

G titatem numeri ſed meritum electionis expreſſum. Eos enim adſciſcit, quos dignos numero fidelium iudicauit, qui in Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem crederent. Trecento enim T Græca, litera ſignificat, decem & octo autem ſummam exprimit. Fidei ergo merito Abrahā vicit, non populoſo exercito. Deniq; eos quibus quinque regum arma ceſſerūt, cum paucis egreſſus vernaculis, triumphauit. Sed qui vincit, non debet arrogare ſibi victoriam, ſed deferre Deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho humilior factus eſt, non ſuperbior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit; ideóque ei Meſchiſedech (qui interpretatione Latina dicitur rex (Hebr. 7.)
H iuſtitiæ, rex pacis) benedixit. *Erat enim ſacerdos ſummi Dei.* (Pſal. 109.) Quis eſt rex iuſtitiæ ſacerdos Dei? niſi cui dicitur, *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*, hoc eſt, (Hebr. 5.) Dei filius, ſacerdos patris, qui ſui corporis ſacrificio Patrem noſtris repropitiauit delictis. Quantum autem illud quòd de præda victoriæ nihil voluit contingere; nec oblatum ſumere? Minuit enim fructum triumphi mercedis ſuſcepto, & beneficij arrodit gratiam. Plurimū enim refert, vtrùm pecuniæ an gloriæ cauſa dimicaueris. Alter mercenarij loco ducitur, alter dignus habetur conſeruatoris gloria. Iure ſanctus de præda vſurpa-
I re aliquid vel oblatū recuſat, ne dicat qui dedit: Quia ego diuitem feci eum: hoc ſolùm ſibi ſatis eſſe teſtatur, quod paſtui prœliantium iuuenum profeciſſet. Dicet aliquis, Cùm ipſe vicerit, quomodo dicit ad regem Sodomorum, Nihil ſumam abs te: cùm præda vtique in poteſtate victoris fuerit? (13. q. 5. c. dicat aliquis.) Docet militarem diſciplinam, vt regi ſeruentur omnia. Sanè iis qui ſecum fuiſſent in adiumentum fortaſſe ſociati, partem emolumenti tribuendam aſſerit, tanquam mercedem laboris.

Geneſis Cap. XV.

K POſt hæc autem verba factū eſt verbū Domini ad Abram in viſu dicens, Noli timere Abrā, ergo protegā te: merces tua multa erit valdè. Dicit autē Abrā, Domine quid mihi dabis? ego autē dimittor ſine filiis: at filius Maſec vernaculæ meæ, hîc Damaſcus Eliezer. Et ait Abrā, Quoniā mihi ſemē nō dediſti vernaculus meus mihi heres erit & ſtatim vox Dei facta eſt ad eū dicens, Nō erit heres tuus hic, ſed qui exierit de te, ille heres tuus erit. Eduxit autē eū foras & dixit ipſi, Reſpice in cęlū, & nu-
L mera ſtellas, ſi poteris numerare ipſas, & dixit, Sic erit ſemen tuum. Et credidit Abrā Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiā. Dixit autē ad eū: Ego Deus qui eduxi te de terra Chaldæorū, vt darem tibi terrā hanc, vt heres eſſes eius. Ait autē, Dominator Domine Deus, quomodo intelligam quia heres eius ſum? Dixit autē illi Dominus Deus. Sume mihi vitulū trimum, & capram trimam, & arietē trimū, & turturem, & colūbā. Et accepit ipſe omnia hæc, & diuiſit ea media, & poſuit ea contraria ad inuicē: at
M aues non diuiſit, Deſcenderunt autē volucres ſuper corpora & diuiſiones eorū, & conſedit illic Abrā. Circa ſolis autem occaſum exceſſus cecidit ſuper Abrā, & ecce horror magnus & tenebroſus incubuit ſuper eum: & dictum eſt ad Abram, Sciendo ſcies, quòd peregrinū erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſeruitio opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis: & gentem, cui ſeruient, iudicabo ego, dicit Dominus. Poſt hæc verò reuertentur huc cū ſupellectili multa: tu autem ibis ad patres tuos cū pace, ſepultus in ſenectute bona. Quarta autē generatione reuer-

tentur

tentur huic. Nondum enim completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum vſque nunc. Poſtquam autem iam fuit ſol ad occaſum, flamma facta eſt, & ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis quæ pertranſierunt per media diuerſa illa. In die illa diſpoſuit Dominus fœdus Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti vſque ad flumen magnum. Euphraten, Cenæos, & Cenebæos, & Cedmobæos, & Chettæos, & Phærezæos, & Raphaim, & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergeſæos, & Iebuſæos.

Ideóq; quoniam ſibi mercedem ab homine non quæſiuit, à Deo accepit, ſicut legimus ſcriptum, quia *poſt hæc verba factũ eſt verbum Domini ad Abrã in viſu, dicens, Noli timere Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valdè.* Non eſt ſerus ad remunerandum Dominus: & citò promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquam ſubeat pœnitentia, contempſiſſe præſentia: & velut quadam vſuraria largitate compenſat, vt vberiora reſtituat ei qui captus nõ fuerit ablatione præſentium. Ab ipſo quoque Domino mercedem quã poſtulet, cõſideremus. Non diuitias vt auarus expoſcit, nõ longæuitatem vitæ iſtius vt meticuloſus mortis, non potẽtiam, ſed dignum quærit ſui heredem laboris. *Quid mihi* (inquit) *dabis? ego autem dimittor ſine filiis.* Et infrà, *Quoniam mihi ſemen* (ait) *non dediſti, vernaculus meus mihi heres erit.* Diſcant ergo homines coniugia non ſpernere, nec ſibi ſociare impares, ne huiuſmodi ſuſcipiãt liberos quos heredes habere non poſſint, vt vel transfundendæ hereditatis contemplatione, ſi nullo contuitu pudoris mouentur, digno ſtudeant matrimonio. Sed ſi Abrahæ ſententia ad corrigendum minus proficit, accipe oraculum Dei huiuſmodi cõdemnantis hereditatem. *Non erit* (inquit) *heres tuus hic, alter qui exiet de te, ille heres tuus erit.* Quem dicit alterum? Peperit enim & Agar filium Iſmael: ſed non ipſum dicit, ſed dicit ſanctum Iſaac. Et ideo addidit, *Qui exiet de te.* Ille enim verè exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio procreatus eſt. Sed per Iſaac legitimum filium, illum verum legitimum poſſumus intelligere Dominum Ieſum Chriſtum, quem in principio Euangelij ſecundùm Matthæũ Abrahæ filium legimus, qui verum ſe Abrahæ geſſit heredem, auctoris illuminans ſucceſſionem, per quem Abraham reſpexit in cælum, & ſplendorem poſteritatis ſuæ agnouit, non minus illuſtrem, quàm ſtellarum cæleſtium fulget claritas. Sicut enim ſtella differt à ſtella in claritate, ita & reſurrectio mortuorum, Apoſtolus dicit; eo quòd reſurrectionis ſuæ donans conſortia, homines quos mors ſolebat terris abſcondere, regni cæleſtis fecit eſſe participes. Quomodo autem Abrahæ propago diffuſa eſt, niſi per hereditatem fidei, per quam cælo comparamur, conferimur angelis, æquamur ſtellis? Ideo ait, *Sic erit ſemen tuum. Et credidit* (inquit) *Abraham Deo.* Quid credidit? Chriſtum ſibi per ſucceſſionem corporis heredem futurum. Vt ſcias quia hoc credidit, Dominus ait, *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Ideo *reputatum eſt illi ad iuſtitiam*, quia rationem non quæſiuit, ſed promptiſſima fide credidit. Bonum eſt vt rationem preueniat fides, ne tanquam ab homine, ita à Domino Deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum, vt humanis teſtimoniis de alio credamus, Dei oraculis de ſe non credamus? Imitemur ergo Abraham, vt heredes ſimus terræ per iuſtitiam fidei, per quam ille mundi heres factus eſt.

Gen. 16. Gen. 21. Matth. 1. 1. Cor. 15. Ioan. 8. Rom. 4. Ibidem.

Geneſis Cap. XVI.

SAra autem vxor Abram nõ pepetit ei. Erat autẽ ipſi ancilla Ægyptia, cui nomen Agar, dixit autẽ Sara ad Abram, Ecce iã cõcluſit me Dominus vt non pariã: intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. Audiuit autẽ Abrã vocẽ Saræ, & accipiens Sara vxor Abrã Agar Ægyptiã ſuam ancillam poſt decẽ annos habitationis Abrã in terra Chanaan, & dedit eam Abrã viro ſuo ipſi vxorẽ. Et ingreſſus eſt ad Agar, & cõcepit: & vidit quòd in ventre habet, & inhonorata fuit domina corã ipſa. Dixit autẽ Sara ad Abrã, Iniurias patior ex te, ego dedi ancillã meã in ſinum: vbi autem videt conceptũ eſſe in vtero, ſpreta ſum corã ab ea, iudicet Deus inter me & te. Dixit autẽ Abrã ad Sarã, Ecce ancilla tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Inuenit autẽ eã angelus Domini ſuper fontẽ aquę, & dixit illi angelus Domini, Agar ancilla Saræ vnde venis, & quo vadis? Et ait, à faciẽ Saræ dominæ meę ego fugio. Dixit autẽ ei angelus, Reuertere ad dominã tuã, & humiliare ſub manib⁹ eius. Et dixit ei angel⁹ Domini: multiplicãs multiplicabo ſemẽ tuũ, & non numerabitur prę multitudine. Et ait ei angelus Domini: Ecce tu in vtero habes, & paries filiũ, & vocabis nomẽ eius Iſmael: quia exaudiuit Deus humiliationẽ tuã. Hic erit ferus homo, manus eius cõtra omnes; & manus omniũ contra eum: & ante faciem omniũ fratrũ ſuorũ habitabit. Et vocauit nomẽ Dñi loquentis ad eã: Tu es Deus qui vidiſti me, quia dixit, Etenim corã vidi eũ qui apparuit mihi, propterea appellauit puteũ, Puteũ vbi coram vidi, ecce inter Cades & inter Barad. Et peperit Agar Abrã filiũ, & vocauit nomẽ filij ſui quẽ peperit ipſi Agar, Iſmael. Abram autẽ erat annorum octoginta ſex quando peperit Agar Iſmael Abram.

De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium ſuſcepit.

CAP. IV.

SEd fortaſſe dicat aliquis, Quomodo Abraham nobis imitandum proponis, cùm de ancilla ſuſceperit filiũ? Aut quid ſibi vult hoc, vt tantus vir huic errori fuerit obnoxius, cuius tanta opera miramur? Et ideo ne quodã more nauigantium, locum hunc, quem pleriq; vadoſum putãt, declinaſſe videamur, rationẽ eius explanare cordi eſt. Nõ abnuo quòd Abraham de ancilla ſuſceperit filiũ, vt cognoſcas quòd non ſuperioris cuiuſdam naturæ ac ſubſtantiæ fuit Abrahã, ſed vnus è numero & fragilitate vniuerſorum hominum. Deniq. & de regione Chaldæorum vocatus eſt, quos ſuperſtitioni vanæ intentos eſſe magis quàm cæteros accepimus: & ideo maiorẽ inuenit gratiam apud Deum, quia poſterioribus euacuatis, ad priora ſe extendit, vt ſequeretur Deum, propoſitus eſt enim ad imitandum tibi, vt & tu aduertas quòd ſi peccatis renunties, poſſis emereri Diuini miſericordiam. Mouere tamen aliquos poteſt, quòd iam tum Deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, ſicut ſcriptum eſt, quia *dixit Sara ad Abram, Ecce iam concluſit me Dominus vt nõ pariam, intra ergo ad ancillã meam, vt filium facias ex illa.* Et ita factum eſt, Sed conſideremus primùm, quia Abrahã ante legem Moyſis, & ante Euangeliũ fuit: nondũ interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis eſt, quæ crimen inhibuit: nec ante legem vlla rei damnatio eſt, ſed ex lege. Non ergo in legem commiſit Abram, ſed legem præuenit. Deus in paradiſo licet coniugiũ laudauerit, non adulterium damnauerat. Non vult enim mortem peccatoris: & ideo quod præmii eſt pollicetur: quod pœnæ, nõ exigit. Mauult enim mitibus prouocare, quàm ſeuerioribus terrere. Et tu peccâſti cùm gentilis eſſes, habes excuſationem: veniſti ad Eccle-

Philipp. 3. 32. q. 4. ca. dixit Sara, & Lib. 4. ſent. d. 33. § quæritur hic. Rom. 5. Geneſ. 2. Ezech. 18. Exod. 20.

ſiam, audiſti legem, *Non adulterabis*; iam excuſationem G
delicti non habes. Tamen quoniam cum his mihi ſermo
eſt, qui ad gratiam baptiſmatis nomen dederunt: ſi quis
tantum crimen fecit, ſciat ſibi tribuendam veniam, ſed
quaſi ei qui crimen commiſerit: in reliquum tamen ab-
Ioan 8. ſtinendum nouerit. Denique illi adulteræ quam in Euan-
gelio obtulerunt Scribæ & Phariſæi, ignouit quidem
Dominus ſuperius, ſed ait, *Vade, & amodo vide ne pec-
ces.* Quod cùm illi dicit, tibi dicit. Feciſti gentilis adul
terium, feciſti catechumenus: ignoſcitur tibi, remitti-
tur tibi per baptiſmum. Vade, & poſt hæc vide ne pec-
ces. Habes vnam Abrahæ defenſionem. Secunda illa eſt,
quòd non ardore aliquo vagæ ſuccenſus libidinis, non H
petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio
coniugalem poſthabuit torum, ſed ſtudio quærendæ
poſteritatis, & propagandæ ſobolis. Adhuc poſt dilu-
uium raritas erat generis humani: erat etiam religionis,
ne quis non reddidiſſe debitum videretur naturæ. Deni-
Geneſ. 19. que & Lot ſancti filiæ hanc cauſam quærendę poſterita-
tis habuerũt, ne genus deficeret humanum: & ideò pu-
blici muneris gratia priuatam culpam prætexuit. Nec
otioſum eſt quòd vxor auctor facti inducitur, vt excuſe-
tur maritus, ne vago raptus errore credatur. Simul vt
diſcant mulieres diligere viros, nec agitari vana ſuſpi-
cione pellicatus, aut inuidere priuignis, ſi ipſę liberos I
non ſuſceperint. Vxori bonę cordi erat excuſare apud
virum ſterilitatem ſuam: & ne cauſa eſſet viro quòd li-
beros non haberet, ſuaſit vt intraret ad ancillam. Hoc
Geneſ. 30. fecit Lia, hoc Rachel poſtea. Diſce mulier zelum depo-
nere, qui ſępe mulieres in furorem incitat. Sed & vos
moneo viri, maximè qui ad gratiam Domini tenditis,
1. Cor 6. 33. non commiſceri adulterino corpori: qui enim ſe iungit
q. 4. cap. meretrici, vnum corpus eſt: nec date hanc occaſionem
nemo. diuortij mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de legibus
hominum. Omne ſtuprum, adulterium eſt nec viro licet
quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab vxore de-
betur caſtimonia. Quidquid in eam quæ non ſit legiti- K
ma vxor commiſſum fuerit, adulterij damnatur crimine.
Ergo aduertiſtis quid debeatis cauere, ne quis ſacramẽ-
tis ſe indignum præbeat. Accipite etiam aliud, quia hu-
iuſmodi intemperantia ſoluit charitatem coniugij, ſu-
perbas ancillas facit, iracundas matronas, diſcordes
coniuges, concubinas procaces, inuerecundos maritos.
Simul vt ex domino conceperit ancilla, ſpernit domi-
nam ſuam, tanquam ditior partu: domina ſe deſpici do-
let, maritum auctorem iniuriarum ſuarum arguit. De-
nique Sara ipſa marito ancillæ ſuæ poteſtatem dederat,
& poſtea dicit ad eum, *Iniurias patior ex te, ego dedi ancillam* L
meam in ſinum tuum: vbi autem videt conceptum eſſe in vtero,
ſpreta ſum (inquit) *coram ea: iudicet Deus inter me & te.*
Quantus dolor, quàm grauis querela ſit fœminarum,
lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum
qui morigerari neſciat, & diuortij cauſas exhibet. Sed
Abraham vir moderatus & prudens, *Ecce* (inquit) *ancilla*
tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit. Maluit
enim vxorem tenere, quàm famulam. Nec hoc tamen
plenum remedium. Accepit poteſtatem irata vxor, &
immoderatiùs vltione permiſſa vtitur. Quòd ſi Sara
moderationem non tenuit, quæ tenebit: Ideóque ſcriptũ
eſt, *Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius.* Duo ſunt quæ M
comprehendit ſcriptura, vt & dominæ grauem indigna-
tionem exprimeret, & ancillæ tumorem ac ſuperbiam.
Quod afflixit eam Sara, ad iracundiam affligentis refer-
tur: quòd Agar fugit, & contumeliam ſeruili patientia
non ferebat, quæ ſibi herilis contubernij vendicabat fa-
ſtigium: indignata eſt iniuriam, quæ induerat inſolen-
tiam. Denique interroganti angelo quò iret, reſpondit,
A facie Saræ dominæ meæ ego fugio. Et hoc tumoris im-
modici, vt priùs nomẽ diceret, poſtea dominã ſignifica-
ret. Illud ad iniuriam præmiſſum, hoc ad expreſſionem
perſonæ additum. Non placuit angelo ancillæ inſolen-
tia. Et ideo dixit illi, *Reuertere ad dominam tuam.* Vtique
non latuiſſet angelum ſi vi ſuppliciorum victa fuiſſet,
& magis reprehendiſſet verberantis ſæuitiam, quam fu-
gientis diſceſſionem. Sed vt oſtenderet quia tanquam
ſuperba fugiebat, ne ſubiecta eſſet dominæ, addidit: *Et*
humiliare ſub manibus eius. Opto igitur vt in hoc vitium
nullus incidat: ſed ſi quis inciderit, diſcat ancillam ſuam
humiliare vxori ſuæ, ne dum vult ancillam vindicare,
excludat vxorem.

Geneſis Cap. XVII.

Erat autem Abram annorum nonaginta,
& apparuit Dominus Abram, & dixit ei,
Ego ſum Deus tuus, emerere in conſpectu
meo, & eſto ſine querela: & ponã fœdus meũ
inter me & inter te, & multiplicabo te valdè.
Et cecidit Abrã ſuper faciẽ ſuam, & loquutus
eſt ei Deus, dicens, Et ecce fœdus meũ tecũ,
& eris pater multitudinis gentiũ: & nõ voca-
bitur vltrà nomen tuũ Abrã, ſed erit nomen
tuũ Abraham: quia patrẽ multarũ gentiũ po-
ſui te. Et augebo te valdè, & ponã te in gẽtes,
& reges ex te erunt. Et ſtatuã pactũ meum in-
ter me & inter te, & inter ſemen tuum poſt te
in generationes ſuas, in fœdus ſempiternum,
vt ſim tuus Deus, & ſeminis tui poſt te. Et da-
bo tibi & ſemini tuo poſt te terrã quã habitas,
omnẽ terrã Chanaan in poſſeſſionẽ æternam,
& ero illis in Deũ. Dixit Deus ad Abraham,
Tu autem pactũ meũ cuſtodies, & ſemen tuũ
poſt te in generationes ſuas. Et hoc pactum
quod obſeruabis inter me & vos, & inter ſemẽ
tuum poſt te. Circũcidatur omne maſculinum
veſtrũ, & circũcidatis carnẽ præputij veſtri,
& erit in ſignum fœderis inter me & vos. Et
puer octo dierum circumcidetur vobis, omne
maſculinũ in generationes veſtras. Vernacu-
lus domus tuæ, & pretio emptus ex omni filio
alieno, qui nõ eſt de ſemine tuo, circũciſione
circũcidetur: & erit teſtamentũ meũ in carne
veſtra in fœdus æternũ. Et qui non fuerit cir-
cũciſus maſculus, & qui nõ circũciderit car-
nẽ pręputij ſui octauo die, peribit anima illa &
exterminabitur de genere ſuo, quia teſtamẽtũ
meũ interrupit. Et dixit Deus Abrahã: Sara
vxor tua nõ vocabitur nomen eius vltrà Sara;
ſed Sarra erit nomẽ eius. Benedicã autẽ ei, &
dabo tibi ex ea filiũ, & benedicam ei, & erit in
gẽtes, & reges gentiũ ex illo erunt. Et procidit
Abrahã in faciẽ ſuã, & riſit, & dixit corde ſuo,
Si mihi cẽtũ annorũ naſcetur filius, & ſi Sarra
nonaginta annorũ pariet? Dixit autẽ Abrahã
ad Deũ, Iſmael, hic viuat in cõſpectu tuo. Di-
xit autem Deus ad Abraham. Etiam, ecce Sarra
vxor tua pariet tibi filiũ, & vocabis nomẽ eius
Iſaac: & ponã pactum meũ ad eum in fœdus
ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. De Iſ-
mael autẽ ecce audiui te, ecce benedicã ei, &
augebo eum, & multiplicabo eum valdè. Duo-
decim gẽtes generabit, & dabo illum in gen-
tem magnã. At pactum meum ſtatuã ad Iſaac,
quem pariet tibi Sarra in tempore hoc, in an-
no altero. Perfecit autem loquens ad eũ: & aſ-
cendit Deus ab Abrahã. Accepit autẽ Abraham
Iſmael filiũ ſuum, & omnes vernaculos ſuos &
omnes qui empti ſunt, & omne maſculũ viro-
rum, qui in domo Abraham, & circũcidit prę-
putia eorũ in tempore diei illius, ſicut loquu-
tus eſt ei Deus. Abraham autem erat annorum
nonaginta nouem quãdo circumcidit carnem
pręputij ſui. Iſmael autem filius eius annorum

tredecim erat quando circumciſus eſt carnem præputij ſui. In tempore diei illius circumciſus eſt Abraham, & Iſmael filius eius, & omnes viri domus eius, & vernaculi eius, & empritij ex alienis gentibus.

Geneſ. 16. Ergo Abraham & vnus de populo erat gentili, & cauſa poſteritatis introierat ad ancillam, quia vxor eius ſterilitatem ſuam obumbrare cupiens, auctor eius facti fuerat viro: & tamen non otioſum eſt quòd poſt hoc Deus ſtatuit; quia alia eius opera probaret, pro huius facti pœnitentia dixit illi, *Ego ſum Deus tuus, emerere in conſpectu meo, & eſto ſine querela.* Quaſi adhuc plenè non emeruiſſet, quo deſperaret ſterilis partum vxoris, & de ancilla poſteritatem quæreret, *Eſto* (inquit) *ſine querela.* Hoc eſt, irreprehenſibilis, vt de te vxor non queratur, nec quiſquam tua facta reprehendat. Mutat ei nomen littera addita, vt Abram vocaretur Abraham, hoc eſt de patre vano (ſicut habet Latina interpretatio) vocaretur pater ſublimis, pater electus: vel de patre fieret pater filij. vanus erat cùm Deum neſciret: electus factus eſt poſtquam cognouit Deum. *Geneſ. 12.* Pater erat cùm de ancilla prolē haberet: *Geneſ. 16.* ſed pater filij non erat, quia non erat ei filius, *Geneſ. 21.* qui non erat legitimo ſuſceptus coniugio. Peperit Sara, & factus eſt pater filij. Circumcidi iubetur, accepturus veri ſeminis hereditatem. Nonne euidenter circumciſio carnis, præceptum eſt caſtimoniæ, vt aliquis reſecet libidinem carnis, & indomitas luxu ac laſciuia refrænet cupiditates? Etenim circumciſionis vocabulo id præſcribitur, vt omnis impuritatis fœtor abſtergatur, & incentiuum libidinis auferatur. Duabus vſi ſumus defenſionibus. Tertia quoque eſt, quam nobis Apoſtoli Pauli tribuit auctoritas, qui ait, *Galat. 4.* *Illa quæ geſſit Abraham vt de ancilla ſuſciperet ſobolem, in figuram facta ſunt, & ſecundum allegoriam dicta.* Allegoria eſt cùm aliud geritur & aliud figuratur, ſicut etiam ipſe Apoſtolus docet dicens, *Sub lege volentes eſſe, legem non legiſtis? Scriptum eſt enim, Quoniam Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera:* *Ibidem.* *ſed is quidem qui de ancilla, ſecundùm carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem quæ ſunt per allegoriam dicta.* Nam hæc ſunt duo teſtamenta: vnum quidem à monte Sina in ſeruitutē generans, quæ eſt Agar. Duos populos oſtendens de Abrahæ generatione manare: vnum Iudæorum, qui legis ſyllabis ſeruiat, eo quòd de ancilla in ſeruitutē videatur eſſe generatus: alterum Chriſtianum, qui ad remiſſionem peccatorum cæleſtis gratiæ libertatem acceperit. *Ibidem.* *Galat. 4.* Quod ergo putas eſſe peccatū, aduertis eſſe myſterium, quo ea quæ poſterioribus erant futura temporibus, reuelabantur. Deinque addidit, Vos autem fratres ſecundùm Iſaac promiſſionis filij eſtis. *Ibidem.* *Ideo nolite gloriari per opera legis, quoniam non iuſtificatur*, inquit, *homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Et vt ſcias quia Chriſtianis dixit, ſubiunxit, *1. Cor. 10.* *Et nos in Chriſtum Ieſum credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.* Agnoſcamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant: nobis autem erunt, ſi ad correctionem noſtram ſcripta cauere nolimus: *Galat. 4.* ſed magis id agamus, vt cum ſimus liberæ filij, *al. Legis laqueis ſeruiamus* quæ eſt Sarra † a legis laqueis eruamur, cùm Abraham liberam tenuerit, ancillam eiecerit. Quo loci pleróſque moueri ſcio. *Gen. 21.* Si enim bona eſt circumciſio, hodiéque teneri debuit: ſi inutilis, mandari non debuit, diuino præſertim oraculo. Sed cum Apoſtolus dixerit Paulus, *Rom. 4.* *Quia Abraham ſignum accepit circumciſionis:* vtique ſignum non ipſa res, ſed alterius rei eſt: hoc eſt, nō veritas, ſed indicium veritatis. *Ibidem.* Denique ipſe expoſuit & *Galat. 3.* expreſſit, dicens, *Signum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei.* Vnde non incongruè intelligimus quia circumciſio corporalis ſignum circumciſionis eſt ſpiritalis. Ergo ſignum manſit donec veniret veritas. Aduenit *Ioan. 14.* Dominus Ieſus, qui ait, *Ego ſum via, veritas & vita.* Qui non partem exiguam corporis in ſigno, ſed totum circumcidit hominem in veritate: ſignum deſtruxit, veritatem induxit: quia poſteaquam venit quod perfectū eſt, quod ex parte erat, euacuatum eſt, & ideo ceſſauit circumciſio partis, vbi refulſit circumciſio vniuerſitatis. *1. Cor. 13.* Iam enim non ex parte, ſed totus homo ſaluatur in corpore ſcilicet & anima. Scriptum eſt enim, *Ioan. 7.* *Qui vult poſt me venire, abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Hæc eſt perfectio circumciſionis, quia per corporis oblationem redimitur anima, de qua ipſe Dominus ait, *Luc. 6.* *Quoniam qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* *Ibidem.* Supereſt illa nunc quæſtionis portio, vtrū debuerit pars præmitti, quem eſſet ventura perfectio. Qui locus facilis eſt ad diluendum, vel ad diſcernendum ſi conſideremus quibus pars mandata ſit, quibus ſeruata perfectio. *Deut. 31.* *Eſai. 1.* Pars enim mandata eſt ſecundùm legē populo Iudæorū, illi duræ ceruice, illi infirmo, illi qui Deū ſuum non cognouit. Quum ergo partem non potuerit ſuſtinere, quomodo perfectionem ſeruare potuiſſet? Vt ſi pueſulum litteris imbuas, à ſingulis litterarum elementis inchoandum eſt tibi, vt à ſingulis apicibus ad ſyllabas, a ſyllabis eum per ordinem ad nomina orationémque deducas. Nec poteſt mare quiſquam nauigare intrepidus, niſi qui ante in fluminibus nauigauerit. Denique ſi quid aut conficiendi itineris, aut leuandi oneris puero velis prouectioriq; mandare: nunquid æquanda onera ſunt, aut † æquandus labor? Ita igitur noueris his perfectionē circumciſionis eſſe ſeruatam, qui à Chriſto inſtitutus validioribus idonei viderētur: vt fideles probarentur, quorum multitudo innumera crucem ſuam tolleret, *al. Conferendus.* ſuamque pro Chriſto animam deuoueret: & increduli non poſſent reſiſtere, qui in totius corporis immolatione quærit ſalutem putarent, qui exiguom circumciſionis ſuæ ſanguinem ſalutarem arbitrarentur. Conſiderandum autem quod in præputio poſitum vocauit Deus, *Rom. 4.* in præputio adhuc manenti legitimi filij promiſſa eſt hereditas, vt non Iudæorum tantummodo patrem, vt ipſi aſſerunt, ſed omnium credentium auctorem per fidem credas. Sarra quoque ante circumciſionem viri in vnius litteræ adiectione non mediocri remuneratione benedicetur, vt principatum virtutis & gratiæ haberet, de qua nationes & reges gentium ſpondet futuros, vt in ipſa typus non ſynagogæ, ſed Eccleſiæ conſtitueretur. Quod autem promiſſo ex ea filio riſit Abraham, non incredulitatis, ſed exultationis indicium fuit. Denique procidit in faciem; qui adorauit & credidit, & adiecit, *Si mihi centum annorum naſcetur filius, & ſi Sara nonaginta annorum pariet.* Et dixit Abraham, *Iſmael hic viuat in conſpectu tuo.* Non eſt incredulus in promiſſis, nec auarus in votis. Hoc eſt, Non dubito quin facias vt & centum annorū ſeni dones filiū, & naturæ auctor, naturæ metas relaxes. Beatus cui iſta donantur: ſed tamen etiam hic Iſmael, quem habeo de vernacula, viuat in conſpectu tuo, abundat mihi gratia. Denique Dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuit, & ſua promiſſa firmauit.

Geneſ. Cap. XVIII.

APparuit autem illi Deus ad quercū Mambre, ſedente ipſo ante oſtiū tabernaculi ſui in meridie. Et reſpiciēs oculis ſuis vidit: & ecce tres viri ſtabāt ſupra illū. Et cum vidiſſet illos, ocurrit obuiam illis de oſtio tabernaculi ſui, & adorauit ſuper terra, & dixit, Domine ſi vtiq; inueni gratiā ante te, ne preterieris ſeruū tuum: ſumatur aqua & lauentur pedes veſtri, & refrigerate ſub arbore: & ſumā panē, & manducate, & poſt hæc tranſictis in viam veſtram, propter quod declinaſtis ad ſeruum veſtrū. Et dixit, Sic fac, ſicut dixiſti. Et feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Sarrā, & dixit ei, Feſtina & cōſperge tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia. Et ad boues cucurrit Abrahā, & vitulum tenerum & bonum ſumpſit, & dedit puero, & feſtinauit facere illum. Accepit

Digitized by Google

autem butyrũ & lac, & vitulum quem fecit, & appoſuit eis: & manducauerunt illi. Ipſe autem adſtabat eis ſub arbore. Dixit autem ad illum, Vbi eſt Sarra vxor tua? Qui reſpondit, & dixit Ecce in tabernaculo. Dixit autẽ, Reuertẽs veniã ad te ſecundùm tempus hoc in horas, & habebit filium Sarra vxor tua. Sarra autẽ audiuit oſtium tabernaculi exiſtens poſt eum. Abrahã autem & Sarra prouecti erant diebus. Deſierãt autẽ Sarrę fieri muliebria. Riſit autem Sarra in ſe ipſa, dicens, Nondum quidem mihi fuit vſque nunc: ait Dominus ſenex. Ait autem Dominus ad Abrahã dicens, Quare riſit Sarra in ſe ipſa, dicens, Num verè pariam? ego conſenui. Numquid impoſſibile erit apud Dominũ verbũ? In tempus hoc, in horas reuertar ad te: & erit Sarræ filius. Negauit autẽ Sarra, dicens, Non riſi, timuit enim. Et ait illi, Non, ſed riſiſti. Exurgentes autẽ viri inde, conſpexerunt in faciẽ Sodomæ & Gomorrhæ. Abrahã autẽ ſimul gradiebatur cum eis comitans eos. At Dominus dixit, Non celabo Abrahæ puero meo quæ ego facio. Abrahã autem futurus erit in gentem magnã & multã: & benedicentur in ipſo omnes gentes terræ. Scio enimquòd pręcipiet filiis ſuis, & domui ſuę poſt ſe, & cuſtodient vias Domini, vt faciant iuſtitiam & iudicium: vt adducat Dominus ſuper Abraham omnia quęcumque locutus eſt ad eum. Dixit autem Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus eſt apud me, & peccata eorũ magna valdè. Deſcendam itaque vt videam ſi ſecundùm clamorem illorum venientem ad me cõſummant: ſin autem, vt ſciã. Et profecti viri inde peti erunt Sodomam. Abrahã autem erat ſtans coram Domino. Et appropinquans Abrahã, ait, Nuoquid ſimul perdes iuſtũ cum impio, & erit iuſtus ſicut impius? Si fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, perdes illos? Nõ remittes omni loco propter quinquaginta iuſtos, ſi fuerint io ea? Nequaquam facies verbũ hoc, occidere iuſtum cum impio, & erit iuſtus ſicut impius. Nequaquã, qui iudicas omnem terram, non facies iudiciũ. Dixit autẽ Dominus, Si fuerint in Sodomis quinquagiota iuſti, remittam omni ciuitati, & omni loco propter eos. Et reſpondens Abrahã, dixit, Nunc cœpi loqui ad Dominum, ego autẽ ſum terra & puluis: Si autẽ minus fuerint quinquaginta iuſti in quadraginta quinque, perdes propter quadraginta quinque omnem ciuitatem? Et dixit Nõ perdã, ſi inuenero illic quadraginta quinq. Et addidit vltrà loqui ad eũ, & dixit, Si inuenti fuerint illic quadraginta? Et dixit, Nõ perdã propter quadraginta? Et ait, Nunquid ſi locutus fuero Domioe: Si autem inuenti fuerint illic triginta? Et dixit? Non perdam propter triginta. Et dixit: Poſtquã habeo loqui ad Dominũ: Si autem iouenti fuerint illic viginti. Et dixit, Nunquid domine ſi loquutus fuero adhuc ſemel: Si autẽ inuenti fuerint illic decem? Et dixit, Nõ perdã propter decẽ. Abiit autem Dominus vt ceſſauit loqui Abraham Et Abraham reuerſus eſt in locum ſuum.

G *De hoſpitalitate Abrahæ, hoſpitum explorantis aduentum, & angelos hoſpitio ſuſcipientis, cum diligenti exhortatione ad hoſpitalitatis illius imitationem.*

CAP. V.

Diximus de Abrahæ deuotione ac fide, prudentia, iuſtitia, charitate, parcimonia: nunc etiam de hoſpitalitate dicamus. Eſt enim non mediocris ea virtus. *1. Tim. 3. Tit. 1.* Vnde & Apoſtolus principaliter eam in Epiſcopo eſſe oportere geminæ ſcriptionis docuit auctoritate, vt preſto ſit aduenientibus, & occurrat obuiam, & itinera exploret, & adſit non quærentibus, & rapiat prætergredientes. Ante oſtium ſedebat Abraham, ſedebant in meridie. Quando alij requieſcebant, iſte hoſpitium explorabat aduentus. Merito illi Deus apparuit ad quercum Mambre, quia fructum hoſpitalitatis ſtudioſiſſimè requirebat. *Et reſpiciens* (inquit) *oculis vidit, & ecce tres viri ſtabant ſupra illum. Et cum vidiſſet illos, cucurrit obuiam illis.* Vide primò fidei myſterium. Deus illi apparuit, & tres aſpexit. Cui Deus refulſit in Trinitate, non ſine filio patrem ſuſcipit, nec ſine Spiritu ſancto filium confitetur. Hæc alibi plenius. *In lib. de fide reſurrectionis.* Nunc moralis proſequendi propoſitum eſt loci. Non otioſus ſedet, qui longe aſpicit: nec aſpexiſſe contentus, currit obuiam. Feſtinauit occurrere, quia non ſatis eſt rectè facere, niſi etiam matures quod facias: Feſtinãter enim manducare paſcha lex iubet. *Exod. 12.* Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Diſce ergo quam impiger eſſe debeas, vt poſſis præuenire hoſpitem, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet copia. Bona eſt hoſpitalitas habet, mercedem ſuam, primùm humanæ gratiæ, deinde (quod maius eſt) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hoſpites ſumus. *2. Cor. 5. Hebr. 13.* Ad tempus enim habitandi habemus hoſpitium. Emigremus propere, caueamus ne ſi nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hoſpitibus, etiam nobis post vitæ iſtius curſum ſanctorum hoſpitia denegentur. Vnde in Euangelio Saluator dicit, *Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula ſua.* *Luc. 16.* Deinde etiam in hoc corpore poſitis plerúmque oboritur peregrinandi neceſſitas. Quod ergo alius negaueris, id in te ipſe decernis, & quod aliis detuleris, eo te facis dignum videri. Si omnes eam ſententiam non ſuſcipiendi hoſpites ſequantur, vbi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis, captabimus receſſus ferarum, cubilia beſtiarum. Sed paupertiem prætendis. Non opes a te hoſpes requirit, ſed gratiam: non ornatum conuiuium, ſed cibum obuium. *Melior eſt,* *Prou. 15.* inquit, *hoſpitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, quam ſi vitulos occidas ad præſepia cum inimicitiis.* Hæc eſt *Matth. 10.* grata hominibus, & accepta Deo. Vnde Dominus Ieſus in Euangelio eum quicumque dederit hoſpiti potum aquæ frigidę, cæleſtium aſſerit præmiorum non *Gen. 29.* exortem futurum. Deniq. Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiam reperit, & vxorem acquiſiuit. Deinde qui ſcis an Deum ſuſcipias, cùm hoſpitem putas? Abraham dum peregrinantibus defert hoſpitium, Deum atque angelos eius hoſpitio ſuſcepit: quamuis & cum hoſpitem ſuſcipis, ſuſcipias Deum. *Matth. 25.* Sic enim ſcriptum in Euangelio legis, dicente Domino Ieſu: *Hoſpes eram, & collegiſtis me. Quod enim vni horum minorum feciſtis, mihi feciſtis.* *3. Reg. 17.* Vnius horæ hoſpitio vidua illa, quæ ſuſcepit Eliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt numquam de hydria farina deficeret. *4. Reg. 4.* Eliſæus quoque defuncti pignoris reſuſcitatione donata reſoluit hoſpitij penſionem. Non ſola tamen facilitas ſuſceptionis, ſed etiam ſedulitas ſuſcipientis & affectus quæritur, vtrúmque te Abraham docet. Cucurrit obuiam, rogauit prior, dicẽs, *Domine, ſi vtique inueni gratiam ante te, ne prætereas ſeruum tuum: ſumatur aqua, & lauentur pedes veſtri, & refrigerate ſub arbore. & ſumam panem, & manducate, & poſt hæc tranſietis in viam veſtram: propter quod declinaſtis ad ſeruum veſtrum.* Tres videt, & vnum Deum appellat, ipſius ſolius ſe ſeruum fatetur. Deinde conuerſus ad duos

quos miniſtros arbitrabatur, etiam ipſis deferre geſtit
obſequium: iam non iure debito ſeruitutis adſtrictus,
ſed blando ſedulitatis nomine vſitque famulatur. *Et fe-
ſtinauit Abraham in tabernaculum ad Sarram, & dixit ei, Fe-
ſtina, & conſperge tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia*
Bonus maritus exortem religioſi muneris eſſe non pati-
tur vxorem, nec auarè ſibi totum munus vſurpat, Re-
ctè igitur & pietatis & verecundiæ cauſa ſeruatur. Quod
pietatis eſt, vult eſſe commune: quod pudoris eſt, inte-
grum manet Sarræ. Ante tabernaculum vir hoſpitium,
explorat aduentus: intra tabernaculum Sarra tuetur fœ-
minæ verecundiam, & opera muliebria tuto exercet pu-
dore. Foris maritus inuitat, intus Sarra conuiuium ad-
ornat. Nec ſolum ipſe feſtinat Abraham, ſed etiam feſti-
nandum dicit vxori, ſociam deuotionis oſtendens, nec
fide diſparem. *Conſperge* (inquit) *tres menſuras ſimilaginis,
& fac ſubcinericia.* Græcè ἐγκρύφια dicuntur, hoc eſt, ab-
ſcondita, eo quòd latere debet omne myſterium, &
quaſi operiri fidei ſilentio, ne profanis temerè diuulge-
tur auribus. Hoc paſcitur diuina maieſtas, hoc epula-
tur affectum, qui parcus loquendi ſit, nec ſacra in me-
dium ferat. Breuiter autē myſterium docet Sarra, vnius
ſimilaginis tres menſuras faciens, quæ typum Eccleſiæ
Eſai. 54. habet, cui dicitur, *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe &
clama, quæ non parturis.* Hæc enim quæ intimo fidem
ſpiritu fouet eiuſdem diuinitatis aſſerens trinitatem,
Galat. 4. pari quadam menſura atque reuerentia patrem, filium-
que, & ſanctum adorans ſpiritum, & maieſtatis vni-
tate concelebrans, perſonarumque proprietate diſtin-
guens, hac deuotionem tuam fidei aſſertione con-
Ioan. 12. ſpergit. Mulier ſimilaginem offert, hoc eſt, interiora ſpi-
ritalis frumenti vel granum illius de quo dictum eſt, quod
niſi in terram ceciderit, nullum fructum affert. Vnde &
prima vidit Dominicæ reſurrectionis myſterium, & fe-
ſtinauit non paſſim omnibus, ſed ſolis Petro & Ioanni
Ioan. 20. intimare ſacræ ſalutis nuntium. Vir currat ad boues, ſu-
mat vitulum, & ſacramentum Dominicæ paſſionis fe-
ſtinato impiger ſtudio, non lento otio remiſſus accipiat,
tradat illud puero, qui innocentiam teneræ ſeruet æta-
tis, dolum neſciat, referire non nouerit, incorrupti cor-
Matth. 18. poris caſtimoniam cuſtodiat. De quo puero ait Domi-
nus Ieſus, *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer
iſte, non intrabitis in regnum cælorum.* Huic puero & ſimi-
libus eius etiam ſanctus Dauid diuinæ laudationis
Pſal. 112. diſpenſat officium, dicens, *Laudate pueri Dominum.*
Nec illud otioſum, quòd cucurrit ad boues, tenerum
vitulum & bonum ſumpſit, & cum lacte appoſuit. De-
nique & in Exodo cùm paſcha Domini declararet, ait
Exod. 12. Moyſes, *Agnus ſine macula mundus, conſummatus anni-
culus, maſculus erit vobis ab ouibus & hædis.* Sumetis
& occidetis, inquit, illum tota multitudo ſynagogæ
ad veſperam. Vnde & hîc meridies eſſe deſcribitur, quā-
do Abraham Domino offert hoſpitium. Sed ad cœnam
vitulus immolatur, & cum lacte manducatur, hoc eſt,
non in ſanguine, ſed cum fidei puritate. Bonus vitulus,
vtpote qui peccata dilueret. Tener, quia non dura cer-
uice, ſed molli iugum legis agnouit, crucis patibulum
non recuſauit. Et merito tener, de cuius capite & pedi-
bus & inteſtinis nihil relictum eſt, & os non eſt contri-
tum ab eo, ſed totus epulantium cibo ceſſit. Talem no-
bis legis figurauit vmbra, talem veritas Euangelij de-
Ioan. 19. monſtrauit. *Manducauerunt* (inquit) *illi: Abraham autem
adſtabat eis ſub arbore.* Aduertimus humilitatis officiū com-
Matth. 23. mendare humilitatē. Abrahā ſtabat, tu primam accubi-
tionis partē occupas? Denique ea humilitas inuenit gra-
tiam vt promitteretur ei filius. *Dixit autem ad illum, Vbi
Sarra vxor tua? Qui reſpondit, & dixit, Ecce in tabernaculo.*
Nunquid ignorabat Dominus, qui in poſterioribus
Sodomorum futura excidia denuntiat, vbi Sarra eſſet?
Sed docere nos voluit, quantus pudor eſſe debeat fœmi-
narum, ne procaci occurſu hoſpitum in ſe oculus infle-
ctant, ſalua verecundia miniſterium ſuum exerceant.
Abraham quoque auribus tuis ingerit in tabernaculo
Sarrā degere; vt diſcas quid ab vxore exigas, Prouectior
ætate iam Sarra iuuenilem cuſtodit verecundiam, ideo
Dominus ſpopōdit ei filium. *Deſierant* (inquit) *Sarræ fieri*

A *muliebria.* Non otioſè additum, ne putares fœmineæ ad-
huc poſſibilitatis fuiſſe vt pareret. *Riſit autem Sarra in ſe-
ipſa.* Quod indicium futuri magis, quàm incredulitatis
arbitror. Riſit enim (licet adhuc neſciens quid rideret)
quod publicam eſſet in Iſaac partura lætitiam. Ideo ne-
gauit ſe riſiſſe, quia ignorauit ideo riſit, quia propheta-
uit *Exurgentes autem viri conſpexerunt in faciem Sodomæ &
Gomorrhæ.* Sicut viſitatio Domini timētibus exhibetur,
ita etiam impiis pœna peccati reponitur. Abraham de-
ducebat hoſpites, ad humanitatis gratiam addebat ob- Geneſ. 17.
ſequia. Sodomitæ pro pietatis officiis impuritatis auge-
bant flagitia. *Non celo* (inquit) *Abrahæ puero meo quæ ego
facio.* Senilis vtique ætatis Abraham ſuperiùs ſcriptura
B ſignificauit, quia nonaginta & nouem proceſſiſſet an-
nos: quomodo nunc puerum dicit? Sed cum imme-
morem ſenectutis exploratorem indefeſſum, curſu im-
pigrum, ſtandi patientiſſimum, deducendi ſtudioſiſſi-
mum expreſſerit, nōnne conuenire nomen pueri vide-
tur? Officiis merito puer dicitur, qui ſenile neſciebat
faſtidium, pueritiæ innocentiam & obſequium defere-
bat. Datur itaque iuſto benedictionis gratia, & poſteri-
tatis hæreditas. Offenſa autem peccatorum exponitur.
Clamor, inquit, *Sodomorum & Gomorrhæ impletus eſt apud me.*
Magna Domini patientia, vt non ſtatim peccatorem
puniat, ſed diu differat, expectans correctionem nec
commouetur ad vlciſcendum, niſi peccator menſuram
C excedat. Vnde & Dominus Ieſus in Euangelio ad Iu-
dæos ait, *Implete menſuram patrum veſtrorum. Deſcendam* Matth. 23.
*itaque vt videā ſi ſecundum clamorē illorū venientē ad me, con-
ſummant: ſin autem, vt ſciam.* Non ignorabat Deus pec-
cata Sodomorum, ſed propter te inſtruendum verba
huiuſmodi loquebatur, vt tu propriùs ſcruteris eorum
commiſſa in quos vindicandum arbitraris. *Deſcendam*, in-
quit, *vt videam*, hoc eſt, etiam tu deſcende cura, deſ-
cende indaginis ſtudio, ne quid ſit quod fallat aut lateat
abſentem, vt oculis facinus deprehendas. Eminus poſiti
multa neſcire poſſunt. Quem clamorem autem ait, ni-
D ſi fortè quia ei quem nihil latet, clamant omnia, cla-
mare videntur ſingulorum crimina? Vnde ad Cain dici-
tur, *Sanguis fratris tui ad me clamat*: hoc eſt, non latet, Geneſ. 4.
ſed clamat parricidium tuum. Itaque velut excitatur
Deus flagitiorum noſtrorum clamoribus, vt aliquando
vindicet, qui libenter ignoſcit. *Et profecti viri inde, perre-
runt Sodomam.* Quid ſibi autem vult quod illi qui ad
Abraham ſimul cum Domino venerant, Sodomam
petierunt viri, niſi vt acerbaretur crimen eorum, ſi quos
iuſtus honorauerat, his maiore ſacrilegio impii vim co-
narentur inferre? Nam quòd viros dixit, euidens eſt ra-
tio, quia ſpeciem præferebant virorum. Denique Abra-
hæ petenti ne ſimul perderet iuſtos tanquam iniquos, &
interroganti, *Si fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, perdes il-
E los?* reſpondit, *Non perdam ciuitatem, ſi fuerint in ea quin-
quaginta iuſti, & totum locum ſeruabo.* Et ſic per ordinem
interrogationum, & reſponſionum vicem, etiamſi de-
cem iuſtos inuenerit in ciuitate, tamen propter pauco-
rum iuſtitiam, impunitatem toti populo promittit. Vn-
de diſcimus quantus murus ſit patriæ vir iuſtus, quem- Eccleſ. 9.
admodum non debeamus inuidere viris ſanctis, nec te- Iob. 3.
merè derogare. Illorum etenim nos fides ſeruat, illorum
iuſtitia ab excidio defendit. Sodoma quoque ſi habuiſſet
viros decem iuſtos, potuit non perire.

F

Geneſis Cap. XIX.

VEnerunt autem duo angeli Sodomam ve-
ſperi. Sedebat autē Lot ad portam Sodo-
morum. Videns autem Lot, exurrexit obuiam
illis, & adorauit in faciē ſuper terram, & dixit,
Ecce Domini, declinate in domū pueri veſtri,
& manete, & lauate pedes veſtros, & maneāntes
proficiſcemini viam veſtram. Dixerunt autē,
Nō, ſed in platea manebimus. Et coëgit eos, &
declinauerunt ad eum, & ingreſſi ſunt in domū
ei⁹: & fecit illis cōuiuiū, & azymos coxit eis, &

comederunt. Antequàm autem dormitēt viri
ciuitatis Sodomorum circumdederunt domū
ab infante vſque ad ſenē totus populus pariter,
& vocauerūt Lot, & dixerūt ad eum, Vbi ſunt
viri qui ingreſſi ſunt ad te nocte? Educ illos ad
nos, vt coeamus cū eis. Egreſſus eſt autē Lot ad
veſtibulū: at oſtiū adaperuit poſt ſe: ait verò eis
Nequaquā viri fratres, ne malū feceritis Sunt
autē mihi duę filię quę non cognouerūt virū:
educā eas ad vos; vtimini eis ſicut placuerit vo-
bis; ſolū in viros iſtos ne faciatis iniquū, cuius
cauſa ingreſſi ſunt ſub tegmine trabiū mearū.
Dixerūt autē illi, Recede illuc, Ingreſſus eſt ha-
bitare, nunquid & iudiciū iudicare? Nūc ergo
te affligemus magis quā illos. Et coëgerūt virū
Lot vehemēter: & appropinquauerūt cōfrin-
gere oſtiū. Extendentes autem viri manus, at-
traxerunt Lot ad ſe in domū, & oſtium domus
clauſerūt. At viros exiſtentes ad ianuā percuſ-
ſerunt cęcitate à minimo vſque ad magnū, &
fatigati ſunt quærentes oſtiū. Dixerūt autē viri
ad Lot. Sūt tibi hîc generi: aut filij, aut filię, aut
ſi quis tibi alius eſt in ciuitate? educ de loco i-
ſto, quia perdemus nos locū iſtū, quia exaltatus
eſt clamor eorum corā Domino, & miſit nos
Dominus delere eū. Egreſſus eſt autē Lot, &
loquutus eſt ad generos ſuos, qui acceperūt fi-
lias ſuas, & dixit, Surgite, & egredimini de lo-
co iſto, quia delebit Dominus ciuitatē; viſus eſt
autē deridere corā generis ſuis. vt autē dilucu-
lū factū eſt, vrgebāt angeli Lot, dicentes, Sur-
gēs accipe vxorē tuam, & filias quas habes, &
egredere, vt nō pereas cū iniquitatibus ciuita-
tis. Et turbati sūt, & tenuerūt angeli manū eius
& manū vxoris eius, & manus duarū filiarum
eius, eo quòd parceret Dominus illi. Et factū
eſt, quando eduxerunt eū foras, dixerunt, Sal-
uans ſalua tuā ipſius animam: ne reſpexeris re-
trorſū, neque ſteteris in tota circū regione: in
montē ſaluate, ne fortè ſimul comprehēdatis.
Dixit autē Lot ad eos, Quęſo Domine, quia in-
uenit puer tuus gratiā corā te, & magnificaſti
iuſtitiā tuā, quod facis ſuper me vt viuat anima
mea: ego autē nō potero ſaluari in mōte, ne ap-
prehēdāt mala, & moriar. Ecce ciuitas hæc iu-
xta vt fugiā ego illuc, quę eſt parua, & ſaluabor.
Nō parua eſt, & ſaluabitur anima mea propter
te? Et dixit ei, Ecce admiratus sū tuā faciē, & in
verbo hoc ne euertā ciuitatē de qua locuutus
es. Feſtina ergo ſaluari illic: nō enim potero fa-
cere rē, donec venias tu illuc. Propter hoc vo-
cauit nomē ciuitatis illius Segor. Sol egreſſus
eſt ſuper terrā, & Lot ingreſſus eſt in Segor: &
Dominus pluit ſuper Sodomā & Gomorrhā ſul-
phur & ignē à Domino de cælo, & ſubuertit ci-
uitates has, & omnē circa regionem, & omnes
habitātes in ciuitatibus, & germinantia ſuper
terrā. Et reſpexit vxor eius retrorſū, & facta eſt
ſtatua ſalis. Manicauit autē Abrahā diluculo
in locū, vbi ſteterat corā Domino, & reſpexit
ſuper faciē Sodomorū & Gomorrhæorum, &
ſuper faciem circa regionis: & vidit, & ecce
flamma de terra, ſicut vapor fornacis. Et fa-
ctum eſt cum ſubuerteret Deus omnes ciui-
tates regionis, vt recordaretur Deus Abra-
ham: & remiſit Lot de medio ſubuerſio-

G nis cum ſubuerteret ciuitates, in quibus ha-
bitauit in eis Lot. Egreſſus eſt autem Lot de
Segor, & ſedit in mōte ipſe & duæ filiæ eius cū
eo (timuit enim habitare in Segor) & habitauit
in ſpelūca ipſe & duę filię eius cū eo. Dixit autē
ſenior ad iuniorē, Pater noſter ſenior eſt, & ne-
mo eſt ſuper terrā qui ingrediatur ad nos, ſicut
cōuenit vniuerſę terrę. Veni, & potemus patrē
noſtrū vino, & dormiamus cū eo, & ſuſcitemus
ex patre noſtro ſemē. Potauerūt autem patrē
ſuū vino in nocte illa. & ingreſſa ſenior dormi-
H uit cum patre ſuo in nocte illa, & nō ſciuit cū
dormiret ipſe & cū reſurgeret. Factum eſt autē
in craſtinū, & dixit ſenior ad iuniorem: Ecce
dormiui heri cū patre noſtro, potemus eū vino
& in nocte hac, & ingreſſa dormi cū eo, & ſuſ-
citemus ex patre noſtro ſemē. Potauerunt autē
in nocte illa patrē ſuū vino, & ingreſſa iunior
dormiuit cum patre ſuo: & nō ſciuit cū dormi-
ret ipſe, & reſurgeret. Et cōceperūt ex patre ſuo
duę filię Lot. Et peperit ſenior filium, & vocauit
I nomē eius Moab, dicens, de patre meo: hic ea-
ter Moabitarum vſque in hodiernum diē. Pe-
perit autē & iunior filiū, & vocauit nomē eius
Ammō, filius generis mei: hic pater Ammo-
nitarum vſque in hodiernum diem.

*De aduentu angelorum ad Sodomam ciuitatem, de Lot hoſpita-
litate eis exhibita, Sodomorúmque nefando ſcelere, &
hoſpitalitatis violatione.*

CAP. VI.

K V*Enerunt autem duo angeli Sodomam veſperi.* Sodomam
venerunt veſperi, meridie ad Abraham: quia iuſto
refulget angelorum præſentia, impius tenebras affert. *Geneſ. 19.*
Tamen poteſt referri etiam ad tempus Dominicæ paſ-
ſionis, quòd veſperi venerunt ad eum, qui à Sodomita-
nis contagionibus & totius vrbis excidio erat liberan-
dus. Veſper erat antequam Chriſtus veniret: quia totus
erat mundus in tenebris. Veſper erat omnibus quos im-
manium delictorum ſqualor tenebroſus vrgebat. Venit *Ioan. 1.*
Dominus Ieſus, redemit ſanguine ſuo mundum, lucem
attulit, *Venerunt autem angeli duo Sodomam veſperi.* Vbi gra-
tia largienda eſt, Chriſtus adeſt: vbi exercenda ſeueritas,
ſoli adiunt miniſtri, deeſt Ieſus. *Sedebat autem Lot ad por-*
L *tam.* Emendauerant Lot ſanctum aduerſa captiuitatis, & *Gen. 14.*
ſollicitiorem fecerant. Itaque proceſſu ætatis didicerat
imitari parentem. Ad portam itaque ſedebat, vt excipe- *Gen. 18.*
ret aduenientes. Denique *exurrexit obuiam illis.* Perfectior
cucurrit obuiam iſte *exurrexit, & adorauit in faciem ſuper
terram, & dixit, Ecce domini declinate in domum pueri veſtri.*
Et coëgit illos diuertere. Qui dicebant, *Non, ſed in platea
manebimus.* Commendatur hic iuſti ſanctitas, & angelo-
rum gratia. Illi nolebant aduentum ſuum hoſpiti gra-
uiorem videri. ille quidem inter quos habitaret, ſciebat,
tamen domum ſuam offerebat periculis, quibus aufer-
ret hoſpites. Certè quo tardiùs acquieſcebant, diuinis
M tentando pleniùs comprobabant. *Viri ciuitatis Sodomo-
rum circumdederunt domum ab infante vſque ad ſenem, totus
populus pariter.* Præſtruitur iudicij diuini æquitas, ne for-
tè quis diceret, Quid peccauerunt pueri, vt omnes ex-
cidio inuoluerentur. Ita nullus illic iuſtus, nullus inno-
cens fuit. Audi ſcripturam teſtificantem, quia *circumde-
derunt domum ab infante vſque ad ſenem, totus populus pariter.*
Nulla ætas erat culpæ immunis, ideo nullus immunis
exitij fuit. Et qui poſſibilitatem perpetrandi criminis nō
habuit, habuit affectum. Effœtæ vires ſenum, ſed mens
plena libidinis. *Sunt autem mihi duæ filiæ quæ non cognouerunt
virum educam eas ad vos, vtimini eis ſicut placuerit vobis; ſolum
in viros iſtos ne faciatis iniquum.* Offerebat ſanctus Lot fi- *32. q. 7. c.*
liarum pudorem. Nam etſi illa quoque flagitioſa im- *offerebat.*
puritas erat, tamē minus erat ſecundùm naturam, quam

aduerſùm naturam delinquere. Præferebat domus ſuæ verecundiæ hoſpitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inuiolabilem. *Iuo par. 9. cap. 115.* *Et coegerunt virum Lot vehementer: & appropinquauerunt confringere oſtium. Extendentes autem viri manus, attraxerunt Lot ad ſe in domum, & oſtium domus clauſerunt.* Munitur ita pietatis locus, vt inoffenſa illic hoſpitalitas quoque foret, vbi nec germanitas ſatis tuta fuit. Percuſſerunt quoque illos Angeli cæcitate, vt etiam oſtium domus quod aperire cupiebant, non reperirent. Vbi mirabilis quædam Angelorum declaratur poteſtas, vt offuſa impuris cæcitate, non reperirētur domus oſtia. Simul etiam illud oſtenditur: quia cæca eſt omnis libido, & quod eſt ante ſe non videt. Quòd verò hoſpitum manibus reuocatus eſt ſanctus Lot in domum, demonſtratur immemor pericoli, memor fidei, non eripuiſſe ſe pe- B periculo, ſed obtuliſſe. *Dixerunt autem viri ad Lot, Sunt tibi hic generi, aut filii aut filiæ? educ de loco iſto, quia perdemus nos locum iſtum.* Munitur pietatis locus quod manifeſtata ſibi per Angelos totius Regionis euerſione, & generos habere Lot ſanctus inducitur & illos monere vt fugerent, docetur ſimul ne deſerendo eos, nec admonendo, minùs pius videretur circa filiarum maritos: vel erroris earum cauſa ipſi aſſignaretur, quæ deſtitutæ virili conſortio, cōcubitū inebriati expetiſſent patris. Non ergo indefenſum finit ſcriptura virum ſanctum relinqui; cùm & tradidiſſe maritis filias, & monuiſſe generos inducit. Sed viſum eſt illis quòd derideret eos, & tamen adhuc morabatur Lot C vt perſuaderet generis ſuis: & pene non eſt profectus vt euaderet, niſi vrgentibus Angelis, & tenentibus manus eius, egredi coactus eſſet. Inquit enim, *Et factum eſt, quando eduxerunt eum foras, dixerunt, Saluans ſalua tuā ipſius animam: ne reſpexeris retrorſū, neque ſiſteris in tota circū regione, &c.* Non ergo profectus, ſed eductus eſt, & mandatū accepit ne reſpiceret retrò, nec ſiſteret in tota regione illa, ſed in montem aſcenderet. Hoc cùm illi dicitur, omnibus dicitur. Si vis ergo & tu euadere, ne reſpicias retrò, ſed ante. Aſpice vbi Chriſtus eſt, vt dicat tibi, *Vade retro*, ſicut Petro *Matth. 16. al retro.* dicit, *Vade † poſt me:* vt Chriſtum ſequeretur, Chriſtum videret. Retrò Sodoma eſt plena flagitij, retro Gomor- *Coloſſ. 2.* rha vitiis ſcatens criminū regio. *Ne tetigeritis*, inquit A- D poſtolus, *ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam.* Fuge ergo Sodomam, relinque ocyùs, deſere elementa huius mundi, ne te imminentia inuoluāt pericula, non ſiſtas fugiens, nec in tota vitiorum regione remoreris. *Et reſpexit vxor eius retrorſum, & facta eſt ſtatua ſalis.* Qui non reſpexit retrorſum, euaſit: quæ reſpexit, non potuit euadere. *Dixerat autem ſenior ad iuniorem, Pater noſter ſenior eſt, & nemo eſt ſuper terram qui ingrediatur ad nos, ſicut conuenit vniuerſa terra. Veni, & potemus patrem noſtrum vino, & dormiamus cum eo, & ſuſcitemus ex patre noſtro ſemen.* Excuſantur filiæ ſancti Lot, quia putauerunt E non vicinæ regionis, ſed totius orbis fuiſſe illud excidiū, & ſe ſolas cū patre ſuperſtites ex omnibus populis remāſiſſe. Et ideo, ne genus deficeret humanum, paternum petiiſſe concubitum, vt ſemen generationis humanæ de patre ſuo ſuſcitarent. Non ergo libidinis vitium fuit, ſed generationis remedium, quod non puto criminis duci loco. Nam & Eua à viro ſumpta, ſupra cuius coſtam æ- *Gen. 2.* dificata eſt, mulier os de oſſibus eius, & caro de carne eius, tamen propter ſeriem ſucceſſionis humanæ viro mixta eſt. Subducitur tamen huic admiſſo conſcientia viri iuſti. Inebriatus enim vino, quid gereret neſciebat. F Vnde non mirum ſi puellas decepit opinio, quæ putarent totius populus orbis periiſſe. Non eadem eſſet Lot ſancti excuſatio, qui audierat ab Angelis locum illum, *15. q. 1. cap. ſane diſcimus.* non totum mundum eſſe periturum. Sanè diſcimus vitandam ebrietatem, per quam crimina cauere non poſſumus. Nam quæ ſobrij cauemus, per ebrietatem igno- *Ephes. 5. Prou. 20. Eccleſ. 3. Eſaiæ. 28.* rantes committimus. Parum eſt quòd ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis: ipſam quoque mentem ſubruit, & animum capit, ſenſum extorquet. Neſciunt quid loquantur qui omnio vino indulgent, iacent ſepulti. Ideóque ſi qua per vinum deliquerint, apud ſapientes iudices, venia quidem facta donantur, ſed leuitatis notantur auctores. Quanta ipſa deformitas, vt ſoluantur vires, inceſſus vacillet? Multi ſe fortes putāt num

A fortiores quam Lot? num continentiores quàm Noë? Non vtique vitia Patriarcharū ſcriptura expoſuit, quos victos vino legimus ſed vt tu diſceres quid caueres. Ille nudus iacuit, iſte filiarum errori patuit. Et Noë iuſtus deceptus eſt, quia vini vis adhuc ignorabatur: ſed in illo inſtructus es, ne tu ignorares. Lot filiabus ſe credidit, & per ſenectutē madidam vino ſolutus commiſit inceſtum ignorans; tu ſic bibe, ne capiaris. Inſtruant Patriarchæ non ſolùm docentes, ſed etiam errantes. Ideo iteratum eſt exemplum ebrietatis, vt confirmetur magiſterium cautionis.

Geneſis Cap. XX.

ET mouit Abraham illinc ad Auſtrū, & habitauit inter Cades, & inter Sur, & habitauit in Geraris. Dixit autem Abrahā de Sarra vxore ſua, quia ſoror mea eſt. Timuit enim dicere quia vxor mea eſt, ne fortè interficerēt illum viri ciuitatis propter illam. Miſit autem Abimelech rex Gerarū, & accepit Sarram. Et ingreſſus eſt Deus ad Abimelech nocte, & dixit, Ecce tu morieris propter mulierem quam accepiſti, hæc enim commoratur cū viro. Abimelech autem non tetigit eam, & dixit, Domine, gentem ignorātem & iuſtam non interficies. Nonne ipſe mihi dixit, ſoror mea eſt? & ipſa mihi dixit, frater meus eſt? In puro corde, & iuſtitia manuū feci hoc. Dixit autē illi Deus per ſomnium: Et ego cognoui quoniam puro corde feciſti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non ſum paſſus te tangere illam. Nunc autem redde mulierem homini, quia Propheta eſt, & orabit pro te, & viues. Si autem non reddideris, ſcito quòd morieris tu & omnia tua. Et manicauit Abimelech diluculo, & vocauit omnes ſeruos ſuos, & locutus eſt ſecundùm omnia verba hæc in aures eorum. Timuerūt autem omnes viri valdè. Et vocauit Abimelech Abraham, & dixit ei, Quid hoc feciſti mihi? nunquid peccaui in te, qui feciſti ſuper me, & ſuper regnum meū peccatum grande? Opus quod nullus fecit, feciſti mihi. Dixit autem Abimelech Abrahā, Quid videns feciſti hoc? Dixit autem Abrahā, Dixit enim; Forſitā non eſt cultus Dei in loco iſto, méque interficient propter vxorem meā: etenim verè ſoror mea eſt ex patre, ſed non ex matre, facta eſt autem mihi in vxorem. Factū eſt quod eduxit me Deus de domo patris mei, & dixit ei; Hanc iuſtitiam facies in me: in omnem locum, quocunque ingreſſi fuerimus illuc, dic de me, quia frater meus eſt. Accepit autem Abimelech mille didrachmas, & oues, & vitulos, & ſeruos, & ancillas, & dedit Abraham, & reddidit illi Sarram vxorem ſuam. Et dixit Abimelech Abrahā, Ecce terra mea coram te, vbicumque tibi placuerit, habita. Et Sarrę dixit, ecce dedi fratri tuo mille didrachmas, hæc tibi erunt in pretium faciei tuæ, & omnibus quæ tecum: & omnia verè loquere. Orauit autem Abraham ad Deum, & ſanauit Deus Abimelech, & vxorem ſuam, omnes ancillas eius, & omnia iumenta eorum, & pepererunt: quia concludens concluſit Deus de foris omnem vuluam in domo Abimelech propter Sarram vxorem Abraham.

De pudicitia Sarræ vxoris Abrahæ ſæpius tentata, & tandem à Deo pulchra donata prole.

CAP. VII.

M*iſit autem Abimelech rex Gerarum, & accepit Sarram. Et ingreſſus eſt Deus ad Abimelech nocte, &c.* Ideo tentatur Sarræ pudicitia, vt exigatur omnium. Nam & Abimelech in vxorem ſibi eam ſumpſerat, & dixit ei nocte Deus, *Ecce tu morieris propter mulierem quam accepiſti.* Aduertimus adulterium diuino iudicio morte
Deut. 22. puniri. Ideoq; adiidit, *Hæc enim commoratur cum viro.* Ha-
H
bent quidem omnes viri mulieriſque concubitus nulla legitimi matrimonij ſorte celebrati ſuam culpam. Diſcite etiam qui ad gratiã baptiſmatis renditis, velot quidam fidei candidati, cootinentiæ diſciplinam ſobriam.
Tob. 4. Nulli licet ſcire mulierem præter vxorem. Ideóq; coniugij tibi datum eſt ios, ne in laqueum incidas, & cum
1. Cor. 7. aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori, noli quærere
Matth. 19 ſolutionem: quia non licet tibi vxore viuente, vxorem ducere: nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimen eſt adulterij. hoc grauius, quòd putas peccato too auctoritatem lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi la-
I
teat culpa, quàm ſi culpæ vſurpetur auctoritas. Nec hoc ſolùm eſt adulterium, cùm aliena peccare coniuge, ſed omne quod non habet poteſtatem coniugij: tamen locus iſte docet grauius crimen eſſe, vbi celebrati coniugij iura temerantur, & vxorius pudor ſoluitur. Ideòq; cùm prætenderet Abimelech quòd vxorem alienam eſſe ignorauerit, quam ſororem eſſe vir ipſe ſuam dixerit, reſpondit ei Dominus, *Et ego cognoui quoniam puro corde feciſti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non ſum paſſus te tangere illam.* Cognoſcimos velut præſulem cuſtodemque coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alienum torũ pollui. Etſi qui fecerit, peccare eum in Deum,
Geneſ. 12. cuius legẽ violet, gratiam ſoluat. Et ideo quia in Deum
K
peccat, ſacramenti cæleſtis amittit conſortium. Fortaſſe te moueat qua ratione Pharao quæſtionibus ab omnipotente Deo grauiter afflictus ſit, vt ſuprà legimus, cùm & ipſe ignorauerit vxorem eſſe Abrahæ Sarram, quam ſororem audierat: Abimelech autẽ nullam pœnam exceperit. Verùm cùm Ægypti regem noueris ducem fuiſſe vitiorum, qui quò plus habuerit licẽtiæ, eò plus flagitij commiſerit: Abimelech autem & fidelis æſtimatus ſit Deo, vt meruerit audire, *Et ego cognoui quoniam puro corde*
al. munitionis. *feciſti hoc:* rex non afflictionis, vt Ægyptius, ſed † monitionis, quod Gerarum quibus præerat, docet interpretatio: nõ eſt dubium cæteris operibus eius indignationem
Hebr. 4. Domini eſſe reuocatam, qui verè interioris arbiter eſt conſcientiæ, & animi ac mentis interpres. Denique non
Exod. 5. vt Pharao ille commentus à Moyſe recuſauit & ſpreuit mandatum Dei: nec obſequium diſtulit, ſed ſtatim vocauit Abraham, vxorem ſuam ei reddidit, pretio ſe ipſe multauit quod vidiſſet alienam, dotem pudoris exoluit. Hinc quoque colligi poteſt, Abimelech regem elementiora meruiſſe, quod Abraham pro eo rogauit & impetrauit. Peperit enim & vxor eius, & ancilla eius, quas antè concluſerat Deus propter Sarram vxorem Abra-
Geneſ. 22. hæ, quod æquè ad œconomiam pertinet, vt Sarræ partus Dei donatus promiſſione, etiam hoc fulciretur teſtimo-
M
nio, cùm aduertas, Dei offenſione & fœcundas ſterileſcere, & rurſum Domini voluntate ſteriles fœcundari,
Eſa. 66. iuxtà quod ſcriptum eſt, *Nónne ſterilem & parientem ego feci? dicit Dominus.* Quamuis ad ſynagogæ illud & Eccleſiæ myſterium dictum accipiatur, quia & ſynagoga partus habere deſinit, quæ ſucceſſionis fraudata eſt poſteritate: & congregatio nationum, quæ ſterilis erat cùm Deum ignoraret, partus habere cœpit æternos. Vnde
Eſa. 54. & Galat. 4. lectum eſt, *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quoniam plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum.*

G
Geneſis Cap. XXI.

ET Dominus viſitauit Sarrã, ſicut dixit: & fecit Dominus Sarræ ſicut loquutus eſt, & cõcipiens peperit Abrahã filium in ſenectute, in tẽpus, ſicut loquutus eſt ei Dominus. Et vocauit nomẽ filii ſui qui fuit illi, quẽ peperit illi Sarra, Iſaac. Circuncidit autem Abraham Iſaac die octaua, ſicut præcepit ei Dominus. Et Abrahã erat annorũ centum, quando genitus eſt ei Iſaac filius eius. Dixit autem Sarra,
H
Riſum mihi fecit Dominus. Quicumq; enim audiuerit, cõgratulabitur mihi. Et dixit, Quis annuntiabit Abrahæ quoniã lactat infantem Sarra, quia peperi filium in ſenectute mea? Et creuit puer, & ablactatus eſt. Fecit autẽ Abrahã cõuiuiũ magnũ qua die ablactatus eſt Iſaac filius eius. Videns autem Sarra filiũ Agar Ægyptiæ, qui fuit ex Abrahã, ludentem cum filio ſuo Iſaac, dixit Abraham, Eiice ancillam, & filium eius: nõ enim heres erit filius
I
ancillæ cũ filio meo Iſaac. Durum autem apparuit verbum valdè coram Abraham de filio ſuo Iſmael. Dixit autem Deus Abraham, Nõ durum ſit ante te de puero, & de ancilla. Omnia quæcunq;, tibi dixerit Sarra, audi vocem eius, quoniã in Iſaac vocabitur tibi ſemen, ſed & filium ancillæ in gentem magnã faciã eum, quia ſemen tuum eſt. Surrexit autem Abrahã manè, & accepit panes & vtrem aquæ, & dedit Agar, & impoſuit puerum ſuper humeros eius, & dimiſit eã. Abiens autẽ errabat per de-
K
ſertum iuxta puteũ iuramenti. Defecit autem aqua vtris, & proiecit puerũ ſubter vnã abietẽ, & abiens ſedit è regione eius de lõgè quaſi arc⁹ iactum. Dixit enim, Nõ videbo mortem filij mei, & ſedit contra. Clamans autem puer fleuit. Exaudiuit autem Deus puerum de loco vbi erat, & vocauit angelus Domini Agar de cælo, & dixit ei, Quid eſt Agar? ne timeas: exaudiuit enim De⁹ vocẽ pueri de loco vbi eſt. Surge, accipe puerum, & tene manum eius: in
L
gentem enim magnã faciam eum. Et aperuit Deus oculos eius, & vidit puteum aquæ viuæ, & abiit, & impleuit vtrem, & potauit puerum ſuũ. Et fuit Deus cum puero, & creuit, & habitauit in deſerto. Factus eſt autẽ ſagittarius, & habitauit in deſerto Pharam. Et accepit illi mater eius vxorẽ de Ægypto. Et factum eſt in tẽpore illo, & dixit Abimelech & Hochozad pronubus eius, & Phicol princeps exercitus eius ad Abrahã, dicẽs, Deus tecum in omnibus quæcumque feceris. Nunc ergo iura mihi per
M
Deum ne noceas mihi, neq; ſemini meo, neq; nomini meo: ſed ſecundùm iuſtitiã quã feci tecum, facies mecum, & terræ quã habitâſti in ea. Et dixit Abrahã, Ego iuro. Et increpauit Abrahã Abimelech pro puteis aquæ, quos abſtulerãt ſerui Abimelech; & dixit ei, Nõ ſciui quis fecit verbum hoc, neque tu mihi annuntiâſti, neque ego audiui, niſi hodie. Et accepit Abrahã oues & vitulos, & dedit Abimelech, & diſpoſuerunt ambo teſtamẽtum. Et ſtatuit Abraham ſeptem agnas ouium ſolas. Et dixit Abimelech Abraham, Quid ſũt ſeptem agnæ ouium harũ, quas ſtatuiſti ſolas? Et dixit, Quia ſeptẽ agnas accipies à me, vt ſint mihi, in teſti.

moniũ, quia ego fodi puteũ hunc. Propter hoc
vocauit nomen loci illius, Puteum iuramenti, A
quia illic iurauerunt ambo: & poſuerũt fœdus
ſuper puteum iuramẽti. Surrexit autem Abi-
melech, & Hochozad pronubus eius, Pichol
princeps exercitus eius, & reuerſi ſunt in ter-
ram Philiſtiim. Et plantauit Abraham agrum
ſuper puteum iuramenti, & inuocauit ibi no-
men Domini, Deus æternus. Habitauit autẽ
Abraham in terra Philiſtiim diebus multis.

Genitus eſt igitur Abrahæ filius Iſaac, cùm eſſet annorum cen-
tum. Et tu ſi perfectus fueris, habebis poſteritatẽ lętitiæ, B
exultationis hæreditatẽ. *Dixit autem Sarra, Riſum mihi fe-*
cit Dominus. Quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.
Non vtique hoc de generatione hac intelligitur quæ ca-
ſibus pleriſque obnoxia eſt, vt interdum non generâſſe
melius fuerit, ſed de generatione qua vnuſquiſq; pecca-
tor agens pœnitentiã, cùm redimitur a morte, Angelis
ſolet exhibere lætitiã. *Et dixit Sarra, Quis annũciabit Abra-*
Luc. 15. *hæ quoniam lactet infantem Sarra.* Moralis locus. Prouoca-
tur fœminæ meminiſſe dignitatis ſuæ, & lactare filios
ſuos. Hæc enim matr[um] gratia, hic honos, quo ſe propriis
commendent viris. Deniq; eos plus amare filios ſolent,
quos ipſę matres lactauerint vberibus ſuis. *Fecit autem* C
Abraham conuiuium magnum quando ablactatus eſt Iſaac filius
eius. Non mediocre iſtud nec vſitatũ. N[on] enim quia à nu-
tricis lacte ſubductus eſt puer, magnũ conuiuiũ exhibuit
Abrahã; ſed quia idoneus habitus eſt Iſaac fortis gratiæ
cibo, & virtutis alimento, non adhuc, vt Corinthij, lacte
1. Cor. 3. potandus, ſed epulis ſolidioribus mandatorum cæleſtiũ
mentis ſuæ lacertos firmans. *Videns autem Sarra filiu Agar*
Galat. 4. *Ægyptiæ, qui fuit ex Abrahã, ludentẽ cũ filio ſuo Iſaac. &c.* Pro-
ſperitatẽ citò ſequitur inuidia. Pepererat Sarra, ablacta-
uerat filiũ, *videt ancillæ filium ludentem cum filio ſuo Iſaac, &*
dixit ad Abraham: Ejice ancillam, & filium eius: non enim hę-
res erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Durum valde hoc D
Abrahæ videbatur, vt eiiceret filium ſuũ, licet eum quem
ſuſceperat ex vernacula. Et tu noli te miſcere ancillæ, ne
ſuſcipias ex illa filium, & vxor tua non patiatur coheredẽ
illũ filio ſuo fieri. Vides enim hinc ſolui gratiam matri-
monij. Certè ſi incidiſti, & habes filium, eiice ancillã, &
filiũ eius. Melius eſt enim vt ancilla quam vxor recedat,
& filius ancillæ quam legitimus eiiciatur. Quòd ſi dubi-
taueris, ſi contẽpſeris vxoris tuæ ſententiã, & durũ tibi
viſũ fuerit, dicit tibi Deus quod dixit & Abrahæ. (quod
illi enim dixit, tibi dicit, & omnibus dicit) *Non ſit durum*
Geneſ. 16. *ante te de puero, & de ancilla: Omnia quæcunque dixerit tibi Sar-*
ra, audi vocem eius; quoniam in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Nuſ- E
quam alibi dixit. Audi vocẽ vxoris tuæ, niſi hîc: id eſt,
feciſti iniuriã vxori tuæ, & non mitigâſti affectũ eius. ſuſ-
cepiſti ex ancilla filiũ, & non honoraſti vxoris filiũ. Nun-
quid poteſt in ancillæ filio ſemen tuum vocari? Non vti-
que, in legitimo enim filio vera ſucceſſio eſt. Sed vereris,
quia filius tuus eſt, ne fortè eiectus intereat atque occi-
Matth. 5. dat. Non ei deerit mea gratia. Omnes alit Deus noſter,
Galat. 4. ſuffulcit vniuerſos, & iuſtos & iniuſtos. Deniq; & pluit
ſuper iuſtos & iniuſtos. Sicut fecit Abraham, facito &
tu. Eiice ancillam, vt ſecura vxor & inoffenſa maneat
domi. Eiice & ancillæ filium, vt non habeat hereditatis
conſortium, qui non habet originis priuilegium. F

Geneſis Cap. XXII.

ET factum eſt poſt verba hęc, Deus tentauit
Abraham, & dixit ad eum, Abrahã, Abra-
ham. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Accipe filiũ
tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac, & va-
de in terram excelſam & offeres mihi illum in
holocauſtum in vno mõtium, quem tibi dixe-
ro. Exurgens autem Abraham diluculo, ſtra-
uit aſinum ſuum: & ſumpſit ſecum duos pue-
ros, & Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad
holocauſtũ. Surgens autem abiit, & venit in
locũ quem dixit illi Deus, die tertia. Et reſ-
piciens Abraham oculis ſuis, vidit locũ à lõ-
ge. Et dixit Abraham pueris ſuis, Sedete hîc
cum aſino, ego autem & puer pertranſibimus
vſque illuc, & cùm adorauerimus, reuer-
temur ad vos: Accepit autem Abraham
ligna holocauſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo.
Accepit & ignem ipſe in manu, & machærã,
& abierunt duo ſimul: Dixit autem Iſaac ad
Abrahã patrem ſuum, Pater. Qui dixit, Quid
eſt fili? Dixit autẽ, Ecce ignis & ligna, vbi eſt
ouis ad holocauſtum? Dixit autem Abraham,
Deus prouidebit ſibi ouẽ ad holocauſtum fili.
Pergentes autem vterq; pariter, venerunt in
locum, quem dixit ei Deus. & ędificauit ibi
Abraham altare, & impoſuit ligna, & colliga-
tis manibus ac pedibus Iſaac filij ſui, impoſuit
eum in altare ſupra ligna. Et extẽdit Abrahã
manum ſuam ad accipiendum gladium, vt iu-
gularet filium ſuum, & vocauit eum Angelus
Domini de cælo, & dixit ei, Abraham, Abra-
ham. Ille autẽm dixit, Ecce ego. Et dixit, Nõ
iniicias manum tuam in puerum, neque fa-
cias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia
timeas tu Deũ, & non peperciſti filio tuo di-
lectiſſimo propter me. Et reſpiciens Abrahã
oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus
cornibus in virgulto Sabec. & abiit Abrahã,
accepit arietẽ, & obtulit eum in holocauſtum
pro Iſaac filio ſuo. Et vocauit Abrahã nomen
loci illius, Dominus vidit: vt dicant hodie, In
monte Dominus apparuit. Et vocauit Ange-
lus Domini Abraham ſecundò de cęlo, dicẽs,
Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: pro-
pterea quod feciſti verbum hoc, & non peper-
ciſti filio tuo dilectiſſimo propter me: profe-
ctò benedicens benedicam tibi, & multipli-
cans multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtellas cæ-
li, & ſicut arenam iuxta labium maris: & he-
reditabit ſemen tuum ciuitates aduerſariorũ:
& benedicentur in ſemine tuo omnes gentes
terræ, quoniam audiſti vocem meam. Reuer-
ſus eſt autem Abraham ad pueros ſuos, & ſur-
gentes abierunt ſimul ad puteum iuramenti,
& habitauit Abraham ſuper puteum iuramẽ-
ti. Factum eſt autem poſt verba hæc, nuntia-
tum eſt Abraham dicentes, Ecce peperit Mel-
cha & ipſa filios Nachor fratri tuo: Hus pri-
mogenitum, & Buz fratrẽ eius, & Camuel
patrem Syrorum, & Cazad, & Azau, & Pha-
las, & Ieluath, & Bathuel genuit Rebeccam.
Octo iſti filij, quos peperit Melcha Nachor
fratri Abraham: & concubina illius cui no-
men Rama, peperit & ipſa Tabee, & Gaon,
& Thaas, & Maacha.

De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione.

CAP. VIII.

E*T factum eſt poſt verba hæc, Deus tentauit Abrahã.* Ali- Matth. 4.
ter Deus tentat, aliter diabolus. Diabolus tentat vt
ſubruat, Deus tentat vt coronet. Denique probatos ſibi
tentat. Vnde & Dauid dicit, *Proba me Deus, & tenta me.* Pſal. 138.
Et ſanctum Abraham probauit ante, & ſic tẽtauit, ne ſi Geneſ. 16.
ante tentaret quam probâſſet, ignoraret. Probauit eũ cũ Geneſ. 14.
exire de Charra iuſſit, & obedientem reperit. Probauit Geneſ. 17.
cùm fidei titulo fretus liberauit nepotem, cùm de præda Rom. 4.
nihil attigit, cùm promiſit ſeni filium, & cùm eſſet cen- Geneſ. 18.

tum annorum, quãuis Sarræ genitalia cõſideraret emor-
tua, tamẽ credidit, nec fide hęſitauit, qui poſſet hæſitare,
ratione ſterilitatis aut ſenectutis: probauit eum hoſpitij
ſedulitate. Probatũ igitur, quaſi fortiorẽ tentandũ puta-
uit maioribus, & quibuſdã imperiis durioribus. Et hoc
quide exemplo docemur, quia veris probatur quis, ten-
tatur autẽ cõpoſitis & fictis. Non enim volebat Deus
22.q.2.c.ſi qualibet §. non enim. immolari a patre filiũ, nec impleri hoc munus volebat,
qui arietem pro filio immolãdũ obtulit, ſed tentauit af-
fectum patris, ſi Dei præcepta præferret filio, ſi paternæ
pietatis contẽplatione, vim deuotionis inflecteret: *Et di-
xit ad eum, Abraham, Abrahã*. Repetitione nominis mẽ-
tẽ excitat, vt eſſet paratior. Deniq; reſpõdit illi, *Ecce ego*.
*Et dixit, Accipe filiũ tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac,
& vade in terrã excelſam, & offeres mihi illum in holocauſtũ in
vno montium, quem tibi dixero*. Non ſinit otioſum eſſe affe-
ctum patris. A principio eum ſtimulat, & pungit pietatis
aculeis, & filij nomen addidit ad nomen neceſſitudinis &
Matth. 3. vim amoris. Non ſatis putauit dixiſſe filium, adiungit,
Dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac. Quid eſt quod ait, *Quem
dilexiſti*: & non dixit, quem diligis? Poſſumus quidem
vti ad defenſionem ſcripturæ conſuetudine diuinæ, quia
præterita plerũmq; ponit pro futuris vel præſentibus, vt
Pſal. 109. in Euangelio habes, *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo
complacui*; cùm vtique ſemper in filio placeat pater.
Et in Pſalmo habes, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à
dextris meis*; cùm ſemper ſedeat. Poſſumus tamen & di-
lectiſſimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti ad id,
vt non recenti quodam impulſu amoris, ſed molito diu
& probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad
tempus augetur, ad tempus reſoluitur, quod autem diu
aut ſemper placuit, citò aboleri non poteſt. Poteſt & il-
lud nõ abſurdum videri, quia morituros plus diligimus.
Geneſ. 18. Hoc eſt, quem ante dilexiſti: quaſi iam non diligat im-
Geneſ. 17. molandum. Nec otioſè addit nomen ſancti Iſaac, hoc
eſt, eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum, ſuſcepiſti in
ſenectute, ſuſcepiſti tanquam fidei tuæ præmium, re-
munerationem operum tuorum, ſuſcepiſti ex promiſ-
ſione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium ſpe-
rare non poſſis. *Offeres mihi in holocauſtum*, ſed priùs vade
in terram excelſam. Interponitur ſpatium, ne præcipi-
tari ſubitò videatur affectus, vt illa dilatione obrepat
pietatis gratia, deſiderium patris. Adiecit, *In vno montium,
quem tibi dixero*. Et hic ſimiliter, vt dũ aſcẽderet, ſenex, in-
fringeretur impetus, laſſaretur dextera, deficeret intẽtio:
dum quęreret montem diſcere, dediſceret apparatum.
Exurgens autem non ſolum ſequenti die, ſed etiam dilu-
culo, vt attuliſſe nox moras ſtudio feſtinãtis patris vide-
retur, *ſtrauit aſinum ſuum, & ſumpſit ſecum duos pueros, &
Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad holocauſtum*. Docemur
parata omnia ad ſacrificium Dei ferre; diſcimus etiam
apparatum ſacrificij & miniſterij munus ipſi nobis ven-
dicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues pe-
Geneſ. 13. coribus, atque abundans ſeruitiorum, non quæſiuit co-
Geneſ. 14. mitatus ſui agmina: ipſe quoque ligna concidit, & obſe-
quia maiora viribus ſuis non intermiſit. *Surgens autem
abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertia*. Et cum
duobus ipſe tertius proficiſcitur, hoſtiam ſuam ſecum
ducens, & die tertia ad locum ſacrificij venit. Salutaris
hic numerus, & conueniens ſacrificaturis. Denique
Exod. 3. & in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem
Exod. 3. Ægypti, *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo
noſtro, ſicut dixit nobis*. Et rectè tertia die celebratur
Trinitatis ſacrificium. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis,
vidit locum à longè*. Sollicitè explorat qui properat im-
plere. Quamuis ſenilem ſtudio celeraret gradum, tamen
hoc ſerum putans, præcedebat oculis: vigebant ſingulo-
rum officia membrorum, licet ſenilia membra non poſ-
ſent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenum, vt etiam pro-
pinqua non facilè conſpiciant. Hic non ſolùm vidit lo-
cum, ſed etiam longè poſitus aſpexit. Nec dubitauit vi-
diſſe, ſed ait pueris ſuis, *Sedete hic cum aſino, ego autem &
puer pertranſibimus vſque illud, & cùm adorauerimus, re-
uertemur ad vos*. Meritò typus in aſino, quia & veritas in
pullo aſinæ. In hoc enim animante figuratur populus
gentilium, ante oneri ſubiectus, tunc Chriſto ſubditus.

G Iſaac ergo, Chriſti paſſuri eſt typus. Venit in aſino, vt
crediturũ populũ nationum ſignificaret. Ideóque & Do-
minus cùm ad ſubeũdã pro nobis paſſionẽ veniret, pul-
lum aſinæ ſoluit, quę ipſe conſcientia mitẽ atque man-
ſuetũ iam Chriſto ſua terga credentẽ aſcenderat. Quod
autẽ ait, *Ego & puer pertranſibimus vſque illuc*; demõſtrat Ioan. 12.
quòd non deficeret in tanto apparatu pater, non cede-
ret filius: aut † quia pertranſirent pietatis remedio tan- al. qua.
ti facinoris auſteritatẽ. Addidit, *Ad vos reuertemur*. Pro-
phetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire 22.q.2.c.ſi
immolatu filio, ſed Dominus per os eius locutus eſt qualibet §.
quod parabat. Captioſè autẽ loquebatur cũ ſeruulis, ne Prophetauit.
cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu ob-
H ſtreperet aut fletu. *Accepit autem Abraham ligna holocau-
ſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo: accepit & ignem ipſe in manu,
& machæram*. Cõſecratur ſacris hoſtia miniſteriis, & cõ-
mendatur futura. Quæ pietatis beſtia, pij antè miniſterij Ioan. 19.
vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit, Chriſtus ſibi patibu- Ioan. 16.
lũ crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater
Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus. Denique ait,
Solũ me relinquetis, & non ſum ſolus, quia pater mecũ
eſt. *Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum, Pater. Qui
dixit, Quid eſt fili?* Pulſatur pietatis vocabulis patris af-
fectus, & fluctibus quibuſdã hinc atq; inde tunditur. Fi-
I lius vocat patrẽ, pater dicit, *Fili*, vt ipſo verborũ ſono ſe
cognoſcat pater, quã impoſſibile eſt vt ferire poſſit, cui
ſe vulneri ſubiicere optaret. Hæc nomina vitæ ſolent o-
perari gratiam, non miniſteriũ necis, hæc vocabula in-
citare ad pietatẽ, non ad mortem ſolent. Addidit Iſaac,
dicens, *Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum?* Et hic
prophetat ſermone, non ſcientia. Ouis enim a Domino
ad ſacrificium parabatur. Reſpondit denique ſimiliter &
Abraham, *Deus prouidebit ſibi ouem ad holocauſtum, fili*.
Inflexibilis à ſtudio deuotionis miniſter vocare filium
frequenter non timet: ita erat intentionis ſoliditate fun-
datus: & hoc ſe meliorem patrem putabat, hoc ſibi in
K perenne manſurum iudicabat filium, ſi eum immolaret
Deo. Non ſolùm autem hoc prophetauit quod ſtatim
accidit; quia Deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam, &
reddidit patri filium: verùm illud magis, quòd non hæc
hoſtia diuinæ eſſet diſpoſitionis, ſed alia eſſet hoſtia quã
Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa
eſſet omnibus acceptior, per quam multi patres offer-
rent filios ſuos & ſeparati in hoc ſæculo a filiis non ti-
merent. Quotidie offerunt patres filios ſuos, vt morian- Matth. 10.
tur in Chriſto, & conſepeliantur in Domino. Quanti pa-
tres occiſis martyrio filiis lætiores ab eorum tumulo re-
uertetur! Venit Abraham ad locũ ſacrificio prędeſti-
natum; *& ædificauit ibi Abrahã altare, & impoſuit ligna*.
L Quanta molimina immolaturi, ne raptus ſubitò ad im-
molandum æſtimaretur? *Et colligatis manibus ac pedibus
Iſaac filii ſui, impoſuit eum in altare ſupra ligna*. Nectit filio
manibus ſuis vincula pater, ne refugiẽdo filius, & vi ig-
nis exuſtus peccatum incurreret. *Et dixit angelus, Abrahã
Abraham*. Tenuit quodammodo manum eius diuina
vox, & ictum vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel
vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem
putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Re-
petiuit vocem, tanquam veritus ne præueniretur ſtudio
deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non 22.q.2.c.ſi
poſſet. *Non iniicias* (inquit) *manum tuam in puerum, neque* qualibet §.
M *facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum,* non enim.
& non peperciſti filio tuo dilectiſſimo propter me. Hoc eſt di-
cere, Affectum tuum inquiſiui, hoc factum exegi. Ten-
taui mentẽ tuam, ſi etiam filio dilectiſſimo nõ parceres
propter me. Non aufero quod donaui ipſe, nec here-
dem inuideo, quem largitus ſum non habenti. Nec otio-
ſè hîc quoque ei dilectiſſimum filium dixit, vt illud
quod ſuprà dixit, *Quem dilexiſti*, ita dictum oſtenderet,
ne æſtimares quòd iam diligere deſiiſſet. *Et reſpiciens
Abraham oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cor-
nibus in virgulto Sabec*. Qua ratione arietem? Quaſi præ-
ſtantem vtique cætero gregi. Qua ratione ſuſpenſum? Vt
aduerteres hoſtiam illam non eſſe terrenam. Qua cauſa Eſaiæ. 9.
cornibus ſuſpenſum, niſi quòd carnem ſuam virtute ſu-
periore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptum eſt, *Cuius*

principium ſuper humeros eius. Quis vtique ſignificatur,
Pſal. 148. niſi ille de quo ſcriptũ eſt, *Exaltauit cornu populi ſui?* Cornu noſtrum Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut
Pſal. 44. legimus, *Speciosus forma præ filiis hominum.* Solus eleuatus & exaltatus a terris, quẽadmodũ ipſe nos docet, cùm loquitur, *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſupernis ſum.* Hunc
Ioan. 8. vidit Abraham in iſto ſacrificio, huius paſſionẽ aſpexit. Et ideo ipſe Dominus ait de eo, *Abraham diem meum vi-*
Ibidem. *dit, & gauiſus eſt.* Vnde ait ſcriptura, *Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit,* hoc eſt, quòd appatuerit Abrahæ, reuelans futuram ſui paſſionẽ corporis, qua mũdũ redemit: demonſtrãs etiam genus paſſionis, cùm ſuſpẽſum oſtẽdit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimus doctor gregis exaltatus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur, vnde & ipſe ait: *Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* Hinc quoque promeruit Deũ Abra-
Ioan. 12. ham. Vnde ait, *Profectò benedicens benedicam tibi, & mul-*
Ioan. 8. *tiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc eſt tertia benedictio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam
Gen. 15. poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quãdo occurrit illi Melchiſedec, quando dixit ei Dominus, *Reſpice in cælum, & numera ſtellas ſi poteris: ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Aliam
Geneſ. 17. quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignaculum accepit circumciſionis. Tertiam hic, quando dilectiſſimum filium ſuum in holocauſtum Deo non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præſtitit ſuperioribus. In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in ſemine tuo omnes † gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* Et nos
al. reges. ergo audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præceptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Genesis Cap. XXIII.

D FVit autem vita Sarræ anni centum viginti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate Arbec, quę eſt in conualle, hęc eſt Chebrõ in terra Chanaan. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens, Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergo mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliã mortuum meũ à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abrahã, dicentes, Non domine, audi autem nos: Rex à Deo es tu in nobis: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum:
E nullus enim noſtrum non prohibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autẽ Abraham adorauit populũ terræ, filios Chet: & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima veſtra vt ſepeliam mortuũ meum à facie mea, audite me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det mihi illam in vobis in poſſeſſionem ſepul-
F chri. Ephron autem ſedebat in medio filiorũ Chet. Reſpondens autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem dicẽs, Apud me eſto Domine, & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abrahã coram populo terræ. Et dixit Ephrõ in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentũ agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpõdit autem Ephron Abraham,

A dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentarum didragmarum argenti: ſed quid vtique eſſet hoc inter me & te? Tu autẽ mortuum tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephron argẽtum, quod loquutus eſt in aures filiorũ Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephron, qui erat in ſpelunca duplici, quę eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quę eſt in ter-
B minis eius in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpelũnca agri duplici, quę eſt corã Mambre: hæc eſt Chebron in terra Chanaan. Et cõfirmatus eſt ager & ſpelunca quę in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio,

CAP. IX.

C LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletũ meriti, ſepulturæ officium quibus maritalis affectus probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham a mortuo.* Docemus vt non diutiùs inhæreamus mortuis, ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis, ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepultæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

Genesis Cap. XXIV.

ET Abrahã erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia, Et dixit Abrahã puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuam ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorẽ Iſaac filio meo de filiabus Chananæorũ, cum quibus ego habito inter ipſos: ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibis, & in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecũ retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egreſſus es inde? Dixit autẽ ad eum Abraham, Attende tibi ne reducas filium meũ illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens. Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo, ipſe mittet angelum ſuum ante te, & accipies vxorem filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terrã hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantùm filiũ meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extra ciuitatem apud puteum aquæ ad veſperum, quando egrediũtur aquatrices, & dixit, Domine Deus domi-

tum annorum, quãuis Saræ genitalia cõſideraret emortua, tamẽ credidit, nec fide hęſitauit, qui poſſet hæſitare, ratione ſterilitatis aut ſenectutis: probauit eum hoſpitij ſedulitate. Probatũ igitur, quaſi fortiorẽ tentandũ putauit maioribus, & quibuſdã imperiis durioribus. Et hoc quidẽ exemplo docemur, quia veris probamur quis, tentatur autẽ cõpoſitis & fictis. Non enim volebat Deus

22. q. 2. c. ſi quelibet §. non enim.

immolari a patre filiũ, nec impleri hoc munus volebat, qui arietem pro filio immolãdũ obtulit, ſed tentauit affectum patris, ſi Dei præcepta præferret filio, ſi paternæ pietatis contẽplatione, vim deuotionis inflecteret: *Et dixit ad eum, Abraham, Abrahã*. Repetitione nominis mẽtẽ excitat, vt eſſet paratior. Deniq; reſpõdit illi, *Ecce ego. Et dixit, Accipe filiũ tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac, & vade in terra excelſam, & offeres mihi illum in holocauſtũ in vno montium, quem tibi dixero*. Non ſinit otioſum eſſe affectum patris. A principio eum ſtimulat, & pungit pietatis aculeis, & filij nomen addidit ad nomen neceſſitudinis &

Matth. 5.

vim amoris. Non ſatis putauit dixiſſe filium, adiungit, *Dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac*. Quid eſt quod ait, *Quem dilexiſti*: & non dixit, quem diligis? Poſſumus quidem vti ad defenſionem ſcripturæ conſuetudine diuinæ, quia præterita plerúmq; ponit pro futuris vel præſentibus, vt

Pſal. 109.

in Euangelio habes, *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo complacui*; cùm vtique ſemper in filio placeat pater. Et in Pſalmo habes, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*; cùm ſemper ſedeat. Poſſumus tamen & dilectiſſimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti ad id, vt non recenti quodam impulſu amoris, ſed inolito diu & probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad tempus augetur, ad tempus reſoluitur, quod autem diu ante ſemper placuit, citò aboleri non poteſt. Poteſt & il-

Geneſ. 18.

lud nõ abſurdum videri, quia morituros plus diligimus.

Geneſ. 17.

Hoc eſt, quem ante dilexiſti: quaſi iam non diligat immolandum. Nec otioſè addit nomen ſancti Iſaac, hoc eſt, eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum, ſuſcepiſti in ſenectute, ſuſcepiſti tanquam fidei tuæ præmium, remunerationem operum tuorum, ſuſcepiſti ex promiſſione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium ſperare non poſſis. *Offeres mihi in holocauſtum*, ſed priùs vade in terram excelſam. Interponitur ſpatium, ne præcipitari ſubitò videatur affectus, vt illa dilatione obrepat pietatis gratia, deſiderij patris. Adiecit, *In vno montium, quem tibi dixero*. Et hic ſimiliter, vt dũ aſcẽderet, ſenex, infringeretur impetus, laſſaretur dextera, deficeret intẽtio: dum quęreret montem diſcere, dediſceret apparatum. Exurgens autem non ſolum ſequenti die, ſed etiam diluculo, vt attuliſſe nox moras ſtudio feſtinãtis patris videretur, *ſtrauit aſinum ſuum, & ſumpſit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & conſcidit ligna ad holocauſtum*. Docemur parata omnia ad ſacrificium Dei ferre; diſcimus etiam apparatum ſacrificij & miniſterij munus ipſi nobis vendicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues pe-

Geneſ. 13.

coribus, atque abundans ſeruitiis ſuis, non quæſiuit co-

Geneſ. 14.

mitatus ſui agmina: ipſe quoque ligna concidit, & obſequia maiora viribus ſuis non intermiſit. *Surgens autem abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertia*. Et cum duobus ipſe tertius proficiſcitur, hoſtiam ſuam ſecum ducens, & die tertia ad locum ſacrificij venit. Salutaris hic numerus, & conueniens ſacrificaturis. Denique & in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem

Exod. 5.

Ægypti, *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo*

Exod. 3.

noſtro, ſicut dixit nobis. Et rectè tertia die celebratur Trinitatis ſacrificium. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit locum à longè*. Sollicitè explorat qui properat implere. Quamuis ſenilem ſtudio celeraret gradum, tamen hoc ſerum putans, præcedebat oculis: vigebant ſingulorum officia membrorum, licet ſenilia membra non poſſent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenum, vt etiam propinqua non facilè conſpiciant. Hic non ſolùm vidit locum, ſed etiam longè poſitus aſpexit. Nec dubitauit vidiſſe, ſed ait pueris ſuis, *Sedete hic cum aſino, ego autem & puer pertranſibimus vſque illud, & cùm adorauerimus, reuertemur ad vos*. Meritò typus in aſino, quia & veritas in pullo aſinæ. In hoc enim animante figuratur populus gentilium, ante oneri ſubiectus, nunc Chriſto ſubditus.

G Iſaac ergo, Chriſti paſſuri eſt typus. Venit in aſino, vt crediturũ populũ nationum ſignificaret. Ideóque & Dominus eùm ad ſubeũdã pro nobis paſſionẽ veniret, pullum aſinæ ſoluit, quẽ ipſe conſcientia mitẽ atque manſuetũ iam Chriſto ſua terga credentẽ aſcenderat. Quod autẽ ait, *Ego & puer pertranſibimus vſque illuc*; demõſtrat Ioan. 12.
quod non deficeret in tanto apparatu pater, non cederet filius: aut † quia pertranſirent pietatis remedio tan- al. qua.
ti facinoris auſteritatẽ. Addidit, *Ad vos reuertemur*. Prophetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire 22. q. 2. c. ſi
immolato filio, ſed Dominus per os eius locutus eſt quelibet §.
quod parabat. Captioſè autẽ loquebatur cũ ſeruulis, ne propheтauit.

cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu ob-

H ſtreperet aut fletu. *Accepit autem Abraham ligna holocauſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo: accepit & ignem ipſe in manu, & machæram*. Cõſecratur ſacris hoſtia miniſteriis, & cõmendatur futura. Quæ pietatis hoſtia, pij antè miniſterij Ioan. 19.
vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit, Chriſtus ſibi patibu- Ioan. 16.
lũ crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus. Denique ait, Solũ me relinquetis, & non ſum ſolus, quia pater mecũ eſt. *Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum, Pater. Qui dixit, Quid eſt fili?* Pulſatur pietatis vocabulis patris affectus, & fluctibus quibuſdã hinc atq; inde tunditur. Fi-

I lius vocat patrẽ, pater dicit, *Fili*, vt ipſo verborũ ſono ſe cognoſcat pater, quã impoſſibile eſt vt ferire poſſit, cui ſe vulneri ſubijcere optaret. Hæc nomina vitæ ſolent operari gratiam, non miniſteriũ necis, hæc vocabula incitare ad pietatẽ, non ad mortem ſolent. Addidit Iſaac, dicens, *Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum?* Et hic prophetat ſermone, non ſcientia. Ouis enim a Domino ad ſacrificium parabatur. Reſpondit denique ſimiliter & Abraham, *Deus prouidebit ſibi ouem ad holocauſtum, fili*. Inflexibilis a ſtudio deuotionis miniſter vocare filium frequenter non timet: ita erat intentionis ſoliditate fundatus: & hoc ſe meliorem patrem putabat, hoc ſibi in

K perenne manſurum iudicabat filium, ſi eum immolaret Deo. Non ſolùm autem hoc prophetauit quod ſtatim accidit; quia Deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam, & reddidit patri filium: verùm illud magis, quòd non hæc hoſtia diuinæ eſſet diſpoſitionis, ſed alia eſſet hoſtia quã Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa eſſet omnibus acceptior, per quam multi patres offerrent filios ſuos & ſeparari in hoc ſæculo a filiis non timerent. Quotidie offerunt patres filios ſuos, vt morian- Matth. 10.
tur in Chriſto, & conſepeliantur in Domino. Quanti patres occiſis martyrio filiis lætiores ab eorum tumulo reuerterunt! Venit Abraham ad locũ ſacrificio prędeſtinatum; *& ædificauit ibi Abrahã altare, & impoſuit ligna*.

L Quanta molimina immolaturi, ne raptus ſubitò ad immolandum æſtimaretur? *Et colligatis manibus ac pedibus Iſaac filii ſui, impoſuit eum in altare ſupra ligna*. Nectit filio manibus ſuis vincula pater, ne refugiẽdo filius, & vi ignis exuſtus peccatum incurreret. *Et dixit angelus, Abrahã Abraham*. Tenuit quodammodo manum eius diuina vox, & ictum vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Repetiuit vocem, tanquam veritus ne præueniretur ſtudio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non 22. q. 2. c. ſi
poſſet. *Non inijcias (inquit) manum tuam in puerum, neque* quelibet §.

M *facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum,* non enim.
& non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Hoc eſt dicere, Affectum tuum inquiſiui, hoc factum exegi. Tentaui mentẽ tuam, ſi etiam filio dilectiſſimo nõ parceres propter me. Non aufero quod donaui ipſe, nec heredem inuideo, quem largitus ſum non habenti. Nec otioſè hîc quoque ei dilectiſſimum filium dicit, vt illud quod ſuprà dixit, *Quem dilexiſti*, ita dictum oſtenderet, ne æſtimares quòd iam diligere deſiſſet. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cornibus in virgulto Sabec*. Qua ratione arietem? Quaſi præſtantem vtique cætero gregi. Qua ratione ſuſpenſum? Vt aduerteres hoſtiam illam non eſſe terrenam. Qua cauſa Eſaie. 9.
cornibus ſuſpenſum, niſi quòd carnem ſuam virtute ſuperiore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptum eſt, *Cuius*

Digitized by Google

A *principium ſuper humeros eius.* Quis vtique ſignificatur, Pſal. 148. niſi ille de quo ſcriptū eſt, *Exaltauit cornu populi ſui?* Cornu noſtrum Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut Pſal. 44. legimus, *Speciosus forma præ filiis hominum.* Solus eleuatus & exaltatus a terris, quēadmodū ipſe nos docet, cùm loquitur, *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſupernis ſum.* Hunc Ioan. 8. vidit Abraham in iſto ſacrificio, huius paſſionē aſpexit. Et ideo ipſe Dominus ait de eo, *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Ibidem. Vnde ait ſcriptura, *Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt. vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit*, hoc eſt, quòd appatuerit Abrahæ, reuelans futuram ſui paſſionē corporis, qua mūdū redemit: B demonſtrās etiam genus paſſionis, cùm ſuſpēſum oſtēdit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimus doctor gregis exaltatus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur, vnde & ipſe ait: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* Hinc quoque promeruit Deū Abraham. Ioan. 12. Vnde ait, *Profectò benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Ioan. 8. Hæc eſt tertia benedictio Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam Gen. 15. poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quādo occurrit illi Melchiſedec, quando dixit ei Dominus, *Reſpice in cælum, & numera ſtellas ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Aliam Geneſ. 17. C quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignaculum accepit circumciſionis. Tertiam hic, quando dilectiſſimum filium ſuum in holocauſtum Deo non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præſtitit ſuperioribus. In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* [..]l. reges. Et nos ergo audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præceptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Geneſis Cap. XXIII.

D FVit autem vita Sarræ anni centum viginti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate Arbee, quę eſt in conualle, hęc eſt Chebrō in terra Chanaan. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens, Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergo mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliā mortuum meū à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abrahā, dicentes, Non domine, audi autem nos Rex à Deo es tu in nobis: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: E nullus enim noſtrum non prohibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autē Abraham adorauit populū terræ, filios Chet: & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima veſtra vt ſepeliam mortuū meum à facie mea, audire me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det mihi illam in vobis in poſſeſſionem ſepulchri. F Ephron autem ſedebat in medio filiorū Chet. Reſpondens autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem dicēs, Apud me eſto Domine, & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abrahā coram populo terræ. Et dixit Ephrō in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentū agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpōdit autem Ephron Abraham,

A dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentarum didragmarum argenti: ſed quid vtique eſſet hoc inter me & te? Tu autē mortuū tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephron argētum, quod loquutus eſt in aures filiorū Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephron, qui erat in ſpelunca duplici, quę eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpeluoca quæ erat in eo, & B omnis arbor quæ erat in agro, quę eſt in terminis eius in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpelunca agri duplici, quę eſt corā Mambre: hæc eſt Chebron in terra Chanaan. Et cōfirmatus eſt ager & ſpelunca quę in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio.

CAP. IX.

C LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletū merito, ſepulturæ officium quibus maritalis affectos probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham à mortuo.* Docemus vt non diutiùs inhæreamus mortuis, ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis, ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepulturæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

D

Geneſis Cap. XXIV.

ET Abrahā erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia, Et dixit Abrahā puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuā ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorē Iſaac filio meo de filiabus Chananæorū, cum quibus ego habito inter ipſos: E ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibis, & in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecū retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egreſſus es inde? Dixit autē ad eum Abraham, Attende tibi ne reducas filium meū illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens. Tibi dabo terram hanc, & ſemini F tuo, ipſe mittet angelum ſuum ante te, & accipies vxorem filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terrā hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantùm filiū meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extra ciuitatem apud puteum aquæ ad veſperum, quando egrediūtur aquatrices, & dixit, Domine Deus domi-

tum annorum, quãuis Sarræ genitalia cõſideraret emor-
tua, tamẽ credidit, nec fide hęſitauit, qui poſſet hæſitare,
ratione ſterilitatis aut ſenectutis: probauit eum hoſpitij
ſedulitate. Probatũ igitur, quaſi fortiorẽ tentandũ puta-
uit maioribus, & quibuſdã imperiis durioribus. Et hoc
quidẽ exemplo docemur, quia veris probatur quis, ten-
tatur autẽ cõpoſitis & fictis. Non enim volebat Deus
22. q. 2. c. ſi quelibet §. non enim. immolari a patre filiũ, nec implen hoc munus volebat,
qui arietem pro filio immolãdũ obtulit, ſed tentauit af-
fectum patris, ſi Dei præcepta præferret filio, ſi paternæ
pietatis contẽplatione, vim deuotionis inflecteret: *Et di-*
xit ad eum, Abraham, Abrahã. Repetitione nominis mẽ-
tẽ excitat, vt eſſet paratior. Deniq; reſpõdit illi, *Ecce ego.*
Et dixit, Accipe filiũ tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac,
& vade in terra excelſam, & offeres mihi illum in holocauſtũ in
vno montium, quem tibi dixero. Non ſinit otioſum eſſe affe-
ctum patris. A principio eum ſtimulat, & pungit pietatis
aculeis, & filij nomen addidit ad nomen neceſſitudinis &
Matth. 5. vim amoris. Non ſatis putauit dixiſſe filium, adiungit,
Dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac. Quid eſt quod ait, *Quem*
dilexiſti: & non dixit, quem diligis? Poſſumus quidem
vti ad defenſionem ſcripturæ conſuetudine diuinæ, quia
præterita plerũmq; ponit pro futuris vel præſentibus, vt
Pſal. 109. in Euangelio habes, *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo*
complacui; cùm vtique ſemper in filio placeat pater.
Et in Pſalmo habes, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à*
dextris meis; cùm ſemper ſedeat. Poſſumus tamen & di-
lectiſſimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti ad id,
vt non recenti quodam impulſu amoris, ſed inolito diu
& probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad
tempus augetur, ad tempus reſoluitur, quod autem diu
aut ſemper placuit, citò aboleri non poteſt. Poteſt & il-
lud nõ abſurdum videri, quia morituros plus diligimus.
Geneſ. 18. Hoc eſt, quem ante dilexiſti: quaſi iam non diligat im-
Geneſ. 17. molandum. Nec otioſè addit nomen ſancti Iſaac, hoc
eſt, eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum, ſuſcepiſti in
ſenectute, ſuſcepiſti tanquam fidei tuæ præmium, re-
munerationem operum tuorum, ſuſcepiſti ex promiſ-
ſione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium ſpe-
rare non poſſis. *Offeres mihi in holocauſtum*, ſed priùs vade
in terram excelſam. Interponitur ſpatium, ne præcipi-
tari ſubitò videatur affectus, vt illa dilatione obrepat
pietatis gratia, deſiderium patris. Adiecit, *In vno montium,*
quem tibi dixero. Et hic ſimiliter, vt dũ aſcẽderet, ſenex, in-
fringeretur impetus, laſſaretur dextera, deficeret intẽtio:
dum quæreret montem diſcere, dediſceret apparatum.
Exurgens autem non ſolum ſequenti die, ſed etiam dilu-
culo, vt attuliſſe nox moras ſtudio feſtinãtis patris vide-
retur, *ſtrauit aſinum ſuum, & ſumpſit ſecum duos pueros, &*
Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad holocauſtum. Docemur
parata omnia ad ſacrificium Dei ferre; diſcimus etiam
apparatum ſacrificij & miniſterij munus ipſi nobis ven-
Geneſ. 13. dicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues pe-
Geneſ. 14. coribus, atque abundans ſeruorum, non quæſiuit co-
mitatus ſui agmina: ipſe quoque ligna concidit, & obſe-
quia maiora viribus ſuis non intermiſit. *Surgens autem*
abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertia. Et cum
duobus ipſe tertius proficiſcitur, hoſtiam ſuam ſecum
ducens, & die tertia ad locum ſacrificij venit. Salutaris
hic numerus, & conueniens ſacrificaturis. Denique
Exod. 5. & in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem
Exod. 3. Ægypti, *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo*
noſtro, ſicut dixit nobis. Et rectè tertia die celebratur
Trinitatis ſacrificium. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis,*
vidit locum à longè. Sollicitè explorat qui properat im-
plere. Quamuis ſenilem ſtudio celeraret gradum, tamen
hoc ſerum putans, præcedebat oculis: vigebant ſingulo-
rum officia membrorum, licet ſenilia membra non poſ-
ſent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenum, vt etiam pro-
pinqua non facilè conſpiciant. Hic non ſolùm vidit lo-
cum, ſed etiam longè poſitus aſpexit. Nec dubitauit vi-
diſſe, ſed ait pueris ſuis, *Sedete hic cum aſino, ego autem &*
puer pertranſibimus vſque illud, & cum adorauerimus, re-
uertemur ad vos. Meritò typus in aſino, quia & veritas in
pullo aſinæ. In hoc enim animante figuratur populus
gentilium, ante oneri ſubiectus, nunc Chriſto ſubditus.

G Iſaac ergo, Chriſti paſſuri eſt typus. Venit in aſino, vt
crediturũ populũ nationum ſignificaret. Ideóque & Do-
minus cùm ad ſubeũdã pro nobis paſſionẽ veniret, pul-
lum aſinæ ſoluit, quẽ ipſe conſcientia mitẽ atque man-
ſuetũ iam Chriſto ſua terga credentẽ aſcenderat. Quod
autẽ ait, *Ego & puer pertranſibimus vſque illuc*; demõſtrat Ioan. 12.
quòd non deficeret in tanto apparatu pater, non cede-
ret filius: aut quia pertranſirent pietatis remedio tan- ad. qua.
ti facinoris auſteritatẽ. Addidit, *Ad vos reuertemur.* Pro-
phetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire 22. q. 2. c. ſi
immolato filio, ſed Dominus per os eius locutus eſt quelibet §.
quod parabat. Cautè autẽ loquebatur cũ ſeruulis, ne prophetauit.
cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu ob-
H ſtreperet aut fletu. *Accepit autem Abraham ligna holocau-*
ſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo: accepit & ignem ipſe in manu,
& machæram. Cõſecratur ſacris hoſtia miniſteriis, & cõ-
mendatur futura. Quæ pietatis hoſtia, pij antè miniſterij Ioan. 19.
vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit, Chriſtus ſibi patibu- Ioan. 16.
lũ crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater
Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus. Denique ait,
Solũ me relinquetis, & non ſum ſolus, quia pater mecũ
eſt. *Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum, Pater. Qui*
dixit, Quid eſt fili? Pulſatur pietatis vocabulis patris af-
fectus, & fluctibus quibuſdã hinc atq; inde tunditur. Fi-
I lius vocat patrẽ, pater dicit, *Fili*, vt ipſo verborũ ſono ſe
cognoſcat pater, quã impoſſibile eſt vt ferire poſſit, cui
ſe vulneri ſubiicere optaret. Hæc nomina vitæ ſolent o-
perari gratiam, non miniſteriũ necis, hæc vocabula in-
citare ad pietatẽ, non ad mortem ſolent. Addidit Iſaac,
dicens, *Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum?* Et hic
prophetat ſermone, non ſcientia. Ouis enim a Domino
ad ſacrificium parabatur. Reſpondit denique ſimiliter &
Abraham, *Deus prouidebit ſibi ouem ad holocauſtum, fili.*
Inflexibilis a ſtudio deuotionis miniſter vocare filium
frequenter non timet: ita erat intentionis ſoliditate fun-
datus: & hoc ſe meliorem patrem putabat, hoc ſibi in
K perenne manſurum iudicabat filium, ſi eum immolaret
Deo. Non ſolùm autem hoc prophetauit quod ſtatim
accidit; quia Deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam, &
reddidit patri filium: verùm illud magis, quòd non hæc
hoſtia diuinæ eſſet diſpoſitionis, ſed alia eſſet hoſtia quã
Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa
eſſet omnibus acceptior, per quam multi patres offer-
ſent filios ſuos & ſeparari in hoc ſæculo a filiis non ti-
merent. Quotidie offerunt patres filios ſuos, vt morian- Matth. 10.
tur in Chriſto, & conſepeliantur in Domino. Quanti pa-
tres occiſis martyrio filiis lætiores ab eorum tumulo re-
uerterunt! Venit Abraham ad locũ ſacrificio prędeſti-
natum; *& ædificauit ibi Abrahã altare, & impoſuit ligna.*
L Quanta molimina immolaturi, ne raptus ſubitò ad im-
molandum æſtimaretur? *Et colligatis manibus ac pedibus*
Iſaac filii ſui, impoſuit eum in altare ſupra ligna. Nectit filio
manibus ſuis vincula pater, ne refugiẽdo filius, & vi ig-
nis exuſtus peccatum incurreret. *Et dixit angelus, Abrahã*
Abraham. Tenuit quodammodo manum eius diuina
vox, & ictum vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel
vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem
putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Re-
petiuit vocem, tanquam veritus ne præueniretur ſtudio
deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non 22. q. 2. c. ſi
poſſet. *Non inicias* (inquit) *manum tuam in puerum, neque* quelibet §.
M *facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum,* non enim.
& non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Hoc eſt di-
cere, Affectum tuum inquiſiui, hoc factum exegi. Ten-
taui mentẽ tuam, ſi etiam filio dilectiſſimo nõ parceres
propter me. Non aufero quod donaui ipſe, nec here-
dem inuideo, quem largitus ſum non habenti. Necotio-
sè hîc quoque ei dilectiſſimum filium dixit, vt illud
quod ſuprà dixit, *Quem dilexiſti*, ita dictum oſtenderet,
ne æſtimares quòd iam diligere deſiſſet. *Et reſpiciens*
Abraham oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cor-
nibus in virgulto Sabec. Qua ratione arietem? Quaſi præ-
ſtantem vtique cætero gregi. Qua ratione ſuſpenſum? Vt
aduerteres hoſtiam illam non eſſe terrenam. Qua cauſa Eſaia. 9.
cornibus ſuſpenſum, niſi quòd carnem ſuam virtute ſu-
periore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptum eſt, *Cuius*

principium ſuper humeros eius. Quis vtique ſignificatur, (*Pſal. 148.*) niſi ille de quo ſcriptũ eſt, *Exaltauit cornu populi ſui*? Cornu noſtrum Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut (*Pſal. 44.*) legimus, *Speciosus forma præ filiis hominum.* Solus eleuatus & exaltatus a terris, quẽadmodũ ipſe nos docet, cùm loquitur, *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſuperis ſum.* Hunc (*Ioan. 8.*) vidit Abraham in iſto ſacrificio, huius paſſionẽ aſpexit. Et ideo ipſe Dominus ait de eo, (*Ibidem.*) *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Vnde ait ſcriptura, *Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit*, hoc eſt, quòd apparuerit Abrahæ, reuelans futuram ſui paſſionẽ corporis, qua mũdũ redemit: demonſtrãs etiam genus paſſionis, cùm ſuſpẽſum oſtẽdit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimos doctor gregis exaltatus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur, vnde & ipſe ait: *Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* Hinc quoque promeruit Deũ Abraham. (*Ioan. 12.* *Ioan. 8.*) Vnde ait, *Profectò benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc eſt tertia benedictio Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam (*Gen. 15.*) poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quãdo occurrit illi Melchiſedec, quando dixit ei Dominus, *Reſpice in cælum, & numera ſtellas ſi poteris: ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Aliam (*Geneſ. 17.*) quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignaculum accepit circumciſionis. Tertiam hic, quando dilectiſſimum filium ſuum in holocauſtom Deo non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præſtitit ſuperioribus. In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in ſemine tuo omnes † gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* (*al. reges.*) Et nos ergo audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præceptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Geneſis Cap. XXIII.

FVit autem vita Sarræ anni centum viginti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate Arbee, quę eſt in conualle, hęc eſt Chebrõ in terra Chanaan. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens, Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergo mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliã mortuum meũ à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abrahã, dicentes, Non domine, audi autem nos: Rex à Deo es tu in nobis: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: nullus enim noſtrum non probibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autẽ Abraham adorauit populũ terræ, filios Chet: & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima veſtra vt ſepeliam mortuũ meum à facie mea, audite me; Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mibi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det mihi illam in vobis in poſſeſſionem ſepulchri. Ephron autem ſedebat in medio filiorũ Chet. Reſpondens autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem dicẽs, Apud me eſto Domine, & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abrahã coram populo terrę. Et dixit Ephrõ in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentũ agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpõdit autem Ephron Abraham, dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentarum didragmarum argenti: ſed quid vtique eſſet hoc inter me & te? Tu autẽ mortuũm tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephroo argẽtum, quod loquutus eſt in aures filiorũ Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephron, qui erat in ſpelunca duplici, quę eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quę eſt in terminis eius in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpelunca agri duplici, quę eſt corã Mambre: hæc eſt Chebron in terra Chanaan. Et cõfirmatus eſt ager & ſpelunca quę in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletûque eius, & ſepulturæ officio,

CAP. IX.

LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletũ meriti, ſepulturæ officium quibus maritalis affectus probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham a mortuo.* Docemus vt non diutiùs inhæreamus mortuis, ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis, ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepultæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

Geneſis Cap. XXIV.

ET Abrahã erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia. Et dixit Abrahã puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuam ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorẽ Iſaac filio meo de filiabus Chananæorũ, cum quibus ego habito inter ipſos: ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibis, & in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecũ retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egreſſus es inde? Dixit autẽ ad eum Abraham, Attende tibi ne reducas filium meũ illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens. Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo, ipſe mittet angelum ſuum ante te, & accipies vxorem filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terrã hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantùm filiũ meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo boc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extra ciuitatem apud puteum aquæ ad veſperum, quando egrediũtur aquatrices, & dixit, Domine Deus domi-

tum annorum, quãuis Sarræ genitalia cõſideraret emort- G
tua, tamẽ credidit, nec fide hęſitauit, qui poſſet hæſitare,
ratione ſterilitatis aut ſenectutis: probauit eum hoſpitij
ſedulitate. Probatũ igitur, quaſi fortiorẽ tentandũ puta-
uit maioribus, & quibuſdã imperiis durioribus. Et hoc
quidẽ exemplo docemur, quia veris probatur quis, ten-
tatur autẽ cõpoſitis & fictis. Non enim volebat Deus
22. q. 2. c. ſi quelibet §. non enim. immolari a patre filiũ, nec impleri hoc munus volebat,
qui arietem pro filio immolãdũ obtulit, ſed tentauit af-
fectum patris, ſi Dei præcepta præferret filio, ſi paternæ
pietatis contẽplatione, vim deuotionis inflecteret: *Et di-
xit ad eum, Abraham, Abrahã.* Repetitione nominis mẽ-
tẽ excitat, vt eſſet paratior. Deniq; reſpõdit illi, *Ecce ego.*
Et dixit, Accipe filiũ tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac, H
*& vade in terrã excelſam, & offeres mihi illum in holocauſtũ in
vno montium, quem tibi dixero.* Non ſinit otioſum eſſe affe-
ctum patris. A principio eum ſtimulat, & pungit pietatis
aculeis, & filij nomen addidit ad nomen neceſſitudinis &
Matth. 5. vim amoris. Non ſatis putauit dixiſſe filium, adiungit,
Dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac. Quid eſt quod ait, *Quem
dilexiſti*: & non dixit, quem diligis? Poſſumus quidem
vti ad defenſionem ſcripturæ conſuetudine diuinæ, quia
præterita plerúmq; ponit pro futuris vel præſentibus, vt
Pſal. 109. in Euangelio habes, *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo
complacui*; cùm vtique ſemper in filio placeat pater. I
Et in Pſalmo habes, *Dixit Dominus Domino meo, ſede a
dextris meis*; cùm ſemper ſedeat. Poſſumus tamen & di-
lectiſſimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti ad id,
vt non recenti quodam impulſu amoris, ſed inolito diu
& probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad
tempus augetur, ad tempus reſoluitur; quod autem diu
aut ſemper placuit, citò aboleri non poteſt. Poteſt & il-
Geneſ. 18. lud nõ abſurdum videri, quia morituros plus diligimus.
Geneſ. 17. Hoc eſt, quem ante dilexiſti: quaſi iam non diligat im-
molandum. Nec otioſè addit nomen ſancti Iſaac, hoc
eſt, eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum, ſuſcepiſti in
ſenectute, ſuſcepiſti tanquam fidei tuæ præmium, re- K
munerationem operum tuorum, ſuſcepiſti ex promiſ-
ſione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium ſpe-
rare non poſſis. *Offeres mihi in holocauſtum*, ſed priùs vade
in terram excelſam. Interponitur ſpatium, ne præcipi-
tari ſubitò videatur affectus, vt illa dilatione obrepat
pietatis gratia, deſideriũ patris. Adiecit, *In vno montium,
quem tibi dixero.* Et hic ſimiliter, vt dũ aſcẽderet, ſenex, in-
fringeretur impetus, laſſaretur dextera, deficeret intẽtio:
dum quęreret montem diſcere, dediſceret apparatum.
Exurgens autem non ſolum ſequenti die, ſed etiam dilu-
culo, vt attuliſſe nox moras ſtudio feſtinãtis patris vide-
retur, *ſtrauit aſinum ſuum, & ſumpſit ſecum duos pueros, &* L
Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad holocauſtum. Docemur
parata omnia ad ſacrificium Dei ferre; diſcimus etiam
apparatum ſacrificij, & miniſterij munus ipſi nobis ven-
Geneſ. 13. dicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues pe-
Geneſ. 14. coribus, atque abundans ſeruitorum, non quæſiuit co-
mitatus ſui agmina: ipſe quoque ligna concidit, & obſe-
quia maiora viribus ſuis non intermiſit. *Surgens autem
abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertia.* Et cum
duobus ipſe tertius proficiſcitur, hoſtiam ſuam ſecum
ducens, & die tertia ad locum ſacrificij venit. Salutaris
hic numerus, & conueniens ſacrificaturis. Denique
& in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem
Exod. 5. Ægypti, *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo* M
Exod. 3. *noſtro, ſicut dixit nobis.* Et rectè tertia die celebratur
Trinitatis ſacrificium. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis,
vidit locum à longè.* Sollicitè explorat qui properat im-
plere. Quamuis ſenilem ſtudio celeraret gradum, tamen
hoc ſerum putans, præcedebat oculis: vigebant ſingulo-
rum officia membrorum, licet ſenilia membra non poſ-
ſent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenum, vt etiam pro-
pinqua non facilè conſpiciant. Hic non ſolùm vidit lo-
cum, ſed etiam longè poſitus aſpexit. Nec dubitauit vi-
diſſe, ſed ait pueris ſuis, *Sedete hîc cum aſino, ego autem &
puer pertranſibimus vſque illud, & cùm adorauerimus, re-
uertemur ad vos.* Meritò typus in aſino, quia & veritas in
pullo aſinæ. In hoc enim animante figuratur populus
gentilium, ante oneri ſubiectus, nunc Chriſto ſubditus.

G Iſaac ergo, Chriſti paſſuri eſt typus. Venit in aſino, vt
crediturũ populũ nationum ſignificaret. Ideóque & Do-
minus eũm ad ſubeũdã pro nobis paſſionẽ veniret, pul-
lum aſinæ ſoluit, quę ipſe conſcientia mitẽ atque man-
ſuetũ iam Chriſto ſua terga credentẽ aſcenderat. Quod
autẽ ait, *Ego & puer pertranſibimus vſque illuc*; demõſtrat Ioan. 12.
quod non deficeret in tanto apparatu pater, non cede-
ret filius: aut † quia pertranſirent pietatis remedio tan- al. qua.
ti facinoris auſteritatẽ. Addidit, *Ad vos reuertemur.* Pro-
phetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire 22. q. 2. c. ſi
immolato filio, ſed Dominus per os eius locutus eſt quelibet §.
quod parabat. Captioſè autẽ loquebatur cũ ſeruulis, ne prophetauit.
cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu ob-
H ſtreperet aut fletu. *Accepit autem Abraham ligna holocau-
ſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo: accepit & ignem ipſe in manu,
& machæram.* Cõſecratur ſacris hoſtia miniſteriis, & cõ-
mendatur futura. Quæ pietatis hoſtia, pij antè miniſterij Ioan. 19.
vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit, Chriſtus ſibi patibu- Ioan. 16.
lũ crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater
Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus. Denique ait,
Solũ me relinquetis, & non ſum ſolus, quia pater mecũ
eſt. *Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum, Pater. Qui
dixit, Quid eſt fili?* Pulſatur pietatis vocabulis patris af-
fectus, & fluctibus quibuſdã hinc atq; inde tunditur. Fi-
I lius vocat patrẽ, pater dicit, *Fili*, vt ipſo verborũ ſono ſe
cognoſcat pater, quã impoſſibile eſt vt ferire poſſit, cui
ſe vulneri ſubijcere optaret. Hæc nomina vitæ ſolent o-
perari gratiam, non miniſteriũ necis, hæc vocabula in-
citare ad pietatẽ, non ad mortem ſolent. Addidit Iſaac,
dicens, *Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum?* Et hic
prophetat ſermone, non ſcientia. Ouis enim a Domino
ad ſacrificium parabatur. Reſpondit denique ſimiliter &
Abraham, *Deus prouidebit ſibi ouem ad holocauſtum, fili.*
Inflexibilis a ſtudio deuotionis miniſter vocare filium
frequenter non timet: ita erat intentionis ſoliditate fun-
datus: & hoc ſe meliorem partem putabat, hoc ſibi in
K perenne manſurum iudicabat filium, ſi eum immolaret
Deo. Non ſolùm autem hoc prophetauit quod ſtatim
accidit; quia Deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam, &
reddidit patri filium: verùm illud magis, quòd non hæc
hoſtia diuinæ eſſet diſpoſitionis, ſed alia eſſet hoſtia quã
Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa
eſſet omnibus acceptior, per quam multi patres offer-
rent filios ſuos & ſeparari in hoc ſæculo a filiis non ti-
merent. Quotidie offerunt patres filios ſuos, vt morian- Matth. 10.
tur in Chriſto, & conſepeliantur in Domino. Quanti pa-
tres occiſis martyriõ filiis lætiores ab eorum tumulo re-
uerterunt! Venit Abraham ad locũ ſacrificio prędeſti-
natum; *& ædificauit ibi Abrahã altare, & impoſuit ligna.*
L Quanta tuo limina immolaturi, ne raptus ſubitò ad im-
molandum æſtimaretur? *Et colligatis manibus ac pedibus
Iſaac filii ſui, impoſuit eum in altare ſuper ligna.* Nectit filio
manibus ſuis vincula pater, ne refugiẽdo filius, & vi ig-
nis exuſtus peccatum incurreret. *Et dixit angelus, Abrahã
Abraham.* Tenuit quodammodo manum eius diuina
vox, & ictum vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel
vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem
putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Re-
periuit vocem, tanquam ventus ne præueniretur ſtudio
deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non 22. q. 2. c. ſi
poſſet. *Non mittas* (inquit) *manum tuam in puerum, neque* quelibet §.
M *facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum,* non enim.
& non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Hoc eſt di-
cere, Affectum tuum inquiſiui, hoc factum exegi. Ten-
taui mentẽ tuam, ſi etiam filio dilectiſſimo nõ parceres
propter me. Non aufero quod donaui ipſe, nec here-
dem inuideo, quem largitus ſum non habenti. Nec otio-
sè hîc quoque ei dilectiſſimum filium dixit, vt illud
quod ſuprà dixit, *Quem dilexiſti*, ita dictum oſtenderet,
ne æſtimares quòd iam diligere deſiſſet. *Et reſpiciens
Abraham oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cor-
nibus in virgulto Sabec.* Qua ratione arietem? Quaſi præ-
ſtantem vtique cætero gregi. Qua ratione ſuſpenſum? Vt
aduerteres hoſtiam illam non eſſe terrenam. Qua cauſa Eſaiæ. 9.
cornibus ſuſpenſum, niſi quòd carnem ſuam virtute ſu-
periore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptum eſt, *Cuius*

principium ſuper humeros eius. Quis vtique ſignificatur,
Pſal. 148. niſi ille de quo ſcriptũ eſt, *Exaltauit cornu populi ſui?* Cor-
nu noſtrum Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut
Pſal. 44. legimus, *Speciosus forma præ filiis hominum.* Solus eleuatus
& exaltatus a terris, quẽadmodũ ipſe nos docet, cùm lo-
quitur, *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſupernis ſum.* Hunc
Ioan. 8. vidit Abraham in iſto ſacrificio, huius paſſionẽ aſpexit.
Et ideo ipſe Dominus ait de eo, *Abraham diem meum vi-*
Ibidem. *dit, & gauiſus eſt.* Vnde ait ſcriptura, *Vocauit Abraham no-*
men loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie, In monte Do-
minus apparuit, hoc eſt, quòd apparuerit Abrahæ, reue-
lans futuram ſui paſſionẽ corporis, qua mũdũ redemit:
demonſtrãs etiam genus paſſionis, cùm ſuſpẽſum oſtẽ- B
dit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis
eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimus doctor gregis exal-
tatus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur,
vnde & ipſe ait: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc co-*
gnoſcetis quia ego ſum. Hinc quoque promeruit Deũ Abra-
Ioan. 12. ham. Vnde ait, *Profecto benedicens benedicam tibi, & mul-*
Ioan. 8. *tiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc eſt tertia benedi-
ctio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam
Gen. 15. poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quãdo occurrit
illi Melchiſedec, quando dixit ei Dominus, *Reſpice in cæ-*
lum, & numera ſtellas ſi poteris: ſic erit ſemen tuum. Et credi-
dit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Aliam
Geneſ. 17. quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignaculum C
accepit circumciſionis. Tertiam hic, quando dilectiſſi-
mum filium ſuum in holocauſtum Deo non dubitauit
offerre. Hæc iterum benedictio præſtitit ſuperioribus.
In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit
futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in ſemine tuo*
al. reges. *omnes † gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* Et nos
ergo audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præce-
ptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Geneſis Cap. XXIII.

FVit autem vita Sarræ anni centum vigin- D
ti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate Arbee, quę eſt in conualle, hęc eſt Chebrõ in terra Chanaan. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens, Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergo mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliã mortuum meũ à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abrahã, dicentes, Non domine, audi autem nos: Rex à Deo es tu in nobis: in ele-
ctis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: E
nullus enim noſtrum non prohibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autẽ Abraham adorauit populũ terræ, filios Chet. & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima veſtra vt ſepeliam mortuũ meum à facie mea, audite me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det
mihi illam in vobis in poſſeſſionem ſepul- F
chri. Ephron autem ſedebat in medio filiorũ Chet. Reſpondens autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem dicẽs, Apud me eſto Domine, & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abrahã coram populo terrę. Et dixit Ephrõ in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentũ agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpõdit autem Ephron Abraham,
A dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentarum didragmarum argenti: ſed quid vtique eſſet hoc inter me & te? Tu autẽ mortuũm tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephroo argẽtum, quod loquutus eſt in aures filiorũ Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephron, qui erat in ſpelunca duplici, quę eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quę eſt in ter-
B minis eius in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpelunca agri duplici, quę eſt corã Mambre: hæc eſt Chebron in terra Chanaan. Et cõfirmatus eſt ager & ſpelunca quę in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio.

CAP. IX.

C LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletũ meriti, ſepulturæ officium quibus maritalis affectus probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham à mortuo.* Docemus vt non diutiùs inhæreamus mortuis, ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis, ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepulturæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

D

Geneſis Cap. XXIV.

ET Abrahã erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia. Et dixit Abrahã puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuam ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorẽ Iſaac filio meo de filiabus Chananæorũ, cum quibus ego habito inter ipſos: ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibis, &
E in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecũ retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egreſſus es inde? Dixit autẽ ad eum Abraham, Attende tibi ne reducas filium meũ illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens. Tibi dabo terram hanc, & ſemini
F tuo, ipſe mittet angelum ſuum ante te, & accipies vxorem filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terrã hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantùm filiũ meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extra ciuitatem apud puteum aquæ ad veſperum, quando egrediũtur aquatrices, & dixit, Domine Deus domi-

De pudicitia Sarræ vxoris Abrahæ ſæpius tentata, & tandem à Deo pulchra donata prole.

CAP. VII.

Miſit autem Abimelech rex Gerarum, & accepit Sar-
ram. *Et ingreſſus eſt Deus ad Abimelech nocte, &c.*
Ideo tentatur Sarræ pudicitia, vt exigatur omnium.
Nam & Abimelech in vxorem ſibi eam ſumpſerat, &
dixit ei nocte Deus, *Ecce tu morieris propter mulierem quam
accepiſti.* Aduertimus adulterium diuino iudicio morte
Deut. 22. puniri. Ideoq; addidit, *Hæc enim commoratur cum viro.* Ha-
bent quidem omnes viri mulieriſque concubitus nulla
legitimi matrimonij ſorte celebrati ſuam culpam. Diſ-
cite etiam qui ad gratiã baptiſmatis tenditis, velut qui-
dam fidei candidati, continentiæ diſciplinam ſobriam.
Tob. 4. Nulli licet ſcire mulierem præter vxorem. Ideóq; con-
iugij tibi datum eſt ius, ne in laqueum incidas, & cum
1. Cor. 7. aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori, noli quærere
Matth. 19 ſolutionem: quia non licet tibi vxore viuente, vxorem
ducere: nam & aliam quærere, cum habeas tuam, cri-
men eſt adulterij. hoc grauius, quòd putas peccato tuo
auctoritatem lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi la-
teat culpa, quàm ſi culpæ vſurpetur auctoritas. Nec
hoc ſolùm eſt adulterium, cùm aliena peccare coniuge,
ſed omne quod non habet poteſtatem coniugij: tamen
locus iſte docet grauius crimen eſſe, vbi celebrati con-
iugij iura temerantur, & vxorius pudor ſoluitur. Ideóq;
cùm prætenderet Abimelech quòd vxorem alienam eſ-
ſe ignorauerit, quam ſororem eſſe vir ipſe ſuam dixerit,
reſpondit ei Dominus, *Et ego cognoui quoniam puro corde fe-
ciſti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non
ſum paſſus te tangere illam.* Cognoſcimus velut præſulem
cuſtodemque coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alie-
num torũ pollui. Et ſi qui fecerit, peccare eum in Deum,
Geneſ. 12. cuius legẽ violet, gratiam ſoluat. Et ideo quia in Deum
peccat, ſacramenti cæleſtis amittit conſortium. Fortaſſe
te moueat qua ratione Pharao quæſtionibus ab omni-
potente Deo grauiter afflictus ſit, vt ſupra legimus, cùm
& ipſe ignorauerit vxorem eſſe Abrahæ Sarram, quam
ſororem audierat: Abimelech autẽ nullam pœnam ex-
ceperit. Verùm eùm Ægypti regem noueris ducem fuiſ-
ſe vitiorum, qui quò plus habuerit licẽtiæ, eò plus flagi-
tij commiſerit: Abimelech autem & fidelis æſtimatus ſit
Deo, vt meruerit audire, *Et ego cognoui quoniam puro corde
al. muni- feciſti hoc:* rex non afflictionis, vt Ægyptius, ſed † moni-
tionis. tionis, quod Gerarum quibus præerat, docet interpreta-
tio: nõ eſt dubium cæteris operibus eius indignationem
Hebr. 4. Domini eſſe reuocatam, qui verè interioris arbiter eſt
conſcientiæ, & animi ac mentis interpres. Denique non
Exod. 5. vt Pharao ille conuentus à Moyſe recuſauit & ſpreuit
mandatum Dei: nec obſequium diſtulit, ſed ſtatim vo-
cauit Abraham, vxorem ſuam ei reddidit, pretio ſe ipſe
multauit quod vidiſſet alienam, dotem pudoris exoluit.
Hinc quoque colligi poteſt, Abimelech regem elemen-
tiora meruiſſe, quod Abraham pro eo rogauit & impe-
trauit. Peperit enim & vxor eius, & ancilla eius, quas
antè concluſerat Deus propter Sarram vxorem Abra-
hæ, quod æquè ad œconomiam pertinet, vt Sarræ partus
Geneſ. 22. Dei donatus promiſſione, etiam hoc fulciretur teſtimo-
nio, cùm aduertas, Dei offenſione & fœcundas ſterileſ-
cere, & ruſum Domini voluntate ſteriles fœcundari,
Eſa. 66. iuxtà quod ſcriptum eſt, *Nónne ſterilem & parientem ego
feci? dicit Dominus.* Quamuis ad ſynagogæ illud & Eccle-
ſiæ myſterium dictum accipiatur, quia & ſynagoga par-
tus habere deſinit, quæ ſucceſſionis fraudata eſt poſteri-
tate: & congregatio nationum, quæ ſterilis erat cùm
Deum ignoraret, partus habere cœpit æternos. Vnde
Eſa. 54. & lectum eſt, *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama,
Galat. 4. quæ non parturis, quoniam plures filij deſertæ magis quàm eius
quæ habet virum.*

G *Geneſis Cap. XXI.*

ET Dominus viſitauit Sarrã, ſicut dixit: &
fecit Dominus Sarræ ſicut loquutus eſt, &
cõcipiens peperit Abrahã filium in ſenectu-
te, in tẽpus, ſicut loquutus eſt ei Dominus. Et
vocauit nomẽ filii ſui qui fuit illi, quẽ peperit
illi Sarra, Iſaac. Circuncidit autem Abraham
Iſaac die octaua, ſicut præcepit ei Dominus.
Et Abrahã erat annorũ centum, quando geni-
tus eſt ei Iſaac filius eius. Dixit autem Sarra,
H Riſum mihi fecit Dominus. Quicumq; enim
audiuerit, cõgratulabitur mihi. Et dixit, Quis
annuntiabit Abrahæ quoniã lactat infantem
Sarra, quia peperi filium in ſenectute mea? Et
creuit puer, & ablactatus eſt. Fecit autẽ A-
brahã cõuiuiũ magnũ qua die ablactatus eſt
Iſaac filius eius. Videns autem Sarra filiũ A-
gar Ægyptiæ, qui fuit ex Abrahã, ludentem
cum filio ſuo Iſaac, dixit Abraham, Eiice an-
cillam, & filium eius: nõ enim heres erit filius
I ancillæ cũ filio meo Iſaac. Durum autem ap-
paruit verbum valdè coram Abraham de filio
ſuo Iſmael. Dixit autem Deus Abraham, Nõ
durum ſit ante te de puero, & de ancilla. Om-
nia quæcunq;, tibi dixerit Sarra, audi vocem
eius, quoniã in Iſaac vocabitur tibi ſemen, ſed
& filium ancillæ in gentem magnã faciã eum,
quia ſemen tuum eſt. Surrexit autem Abrahã
manè, & accepit panes & vtrem aquæ, & dedit
Agar, & impoſuit puerum ſuper humeros e-
ius, & dimiſit eã. Abiens autẽ errabat per de-
K ſertum iuxta puteũ iuramenti. Defecit autem
aqua vtris, & proiecit puerũ ſubter vnã abie-
tẽ, & abiens ſedit è regione eius de lõgè quaſi
arcꝰ iactum. Dixit enim, Nõ videbo mortem
filij mei, & ſedit contra. Clamans autem puer
fleuit. Exaudiuit autem Deus puerum de loco
vbi erat, & vocauit angelus Domini Agar de
cælo, & dixit ei, Quid eſt Agar? ne timeas: e-
xaudiuit enim Deꝰ vocẽ pueri de loco vbi eſt.
Surge, accipe puerum, & tene manum eius: in
L gentem enim magnã faciam eum. Et aperuit
Deus oculos eius, & vidit puteum aquæ viuæ,
& abiit, & impleuit vtrem, & potauit puerum
ſuũ. Et fuit Deus cum puero, & creuit, & habi-
tauit in deſerto. Factus eſt autẽ ſagittarius, &
habitauit in deſerto Pharam. Et accepit illi
mater eius vxorẽ de Ægypto. Et factum eſt in
tẽpore illo, & dixit Abimelech & Hochozad
pronubus eius, & Phicol princeps exercitus e-
ius ad Abrahã, dicẽs, Deus tecum in omnibus
quæcumque feceris. Nunc ergo iura mihi per
M Deum ne noceas mihi, neq; ſemini meo, neq;
nomini meo: ſed ſecundùm iuſtitiã quã feci
tecum, facies mecum, & terræ quã habitâſti in
ea. Et dixit Abrahã, Ego iuro. Et increpauit A-
brahã Abimelech pro puteis aquæ, quos ab-
ſtulerãt ſerui Abimelech; & dixit ei, Nõ ſciui
quis fecit verbum hoc, neque tu mihi annun-
tiâſti, neque ego audiui, niſi hodie. Et accepit
Abrahã oues & vitulos, & dedit Abimelech,
& diſpoſuerunt ambo teſtamẽtum. Et ſtatuit
Abraham ſeptem agnas ouium ſolas. Et dixit
Abimelech Abraham, Quid sũt ſeptem agnæ
ouium harũ, quas ſtatuiſti ſolas? Et dixit, Quia
ſeptẽ agnas accipies à me, vt ſint mihi, in teſti-

moniū, quia ego fodi puteū hunc. Propter hoc
A vocauit nomen loci illius, Puteum iuramenti,
quia illic iurauerunt ambo: & poſuerūt fœdus
ſuper puteum iuramēti. Surrexit autem Abimelech, & Hochozad pronubus eius, Pichol
princeps exercitus eius, & reuerſi ſunt in terram Philiſtiim. Et plantauit Abraham agrum
ſuper puteum iuramenti, & inuocauit ibi nomen Domini, Deus æternus. Habitauit autē
Abraham in terra Philiſtiim diebus multis.

Genitus eſt igitur Abrahæ filius Iſaac, cùm eſſet annorum centum. Et tu ſi perfectus fueris, habebis poſteritatē lętitiæ, B
exultationis hæreditatē. *Dixit autem Sarra, Riſum mihi fecit Dominus. Quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.*
Non vtique hoc de generatione hac intelligitur quæ caſibus pleriſque obnoxia eſt, vt interdum non generāſſe
melius fuerit, ſed de generatione qua vnuſquiſq; peccator agens pœnitentiā, cùm redimitur a morte, Angelis
ſolet exhibere lætitiā. *Et dixit Sarra, Quis annunciabit Abra-*
Luc. 15. *hæ quoniam lactet infantem Sarra?* Moralis locus. Prouocātur fœminæ meminiſſe dignitatis ſuæ, & lactare filios
ſuos. Hæc enim matrum gratia, hic honor, quo ſe propriis commendent viris. Deniq; eos plus amare filios ſolent,
quos ipſe matres lactauerint vberibus ſuis. *Fecit autem* C
Abraham conuiuium magnum quando ablactatus eſt Iſaac filius eius. Non mediocre iſtud nec vſitatū. Non enim quia à nutricis lacte ſubductus eſt puer, magnū conuiuiū exhibuit
Abrahā; ſed quia idoneus habitus eſt Iſaac fortis gratiæ cibo, & virtutis alimento, non adhuc, vt Corinthij, lacte
1. Cor. 3. potandus, ſed epulis ſolidioribus mandatorum cæleſtiū mentis ſuæ lacertos firmans. *Videns autem Sarra filium Agar*
Galat. 4. *Ægyptiæ, qui fuit ex Abrahā, ludentem cū filio ſuo Iſaac, &c.* Proſperitatē citò ſequitur inuidia. Pepererat Sarra, ablactauerat filiū, *videt ancillæ filium ludentem cum filio ſuo Iſaac, & dixit ad Abraham: Eiice ancillam, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Durum valde hoc D
Abrahæ videbatur, vt eiiceret filium ſuū, licet eum quem ſuſceperat ex vernacula. Et tu noli te miſcere ancillæ, ne
ſuſcipias ex illa filium, & vxor tua non patiatur coheredē illū filio ſuo fieri. Vides enim hinc ſolui gratiam matrimonij. Certè ſi non diſti, & habes filium, eiice ancillā, &
filiū eius. Melius eſt enim vt ancilla quam vxor recedat, & filius ancillæ quam legitimus eiciatur. Quod ſi dubitaueris, ſi contēpſeris vxoris tuæ ſententiā, & durū tibi
viſū fuerit, dicit tibi Deus quod dixit & Abrahæ. (quod illi enim dixit, tibi dicit, & omnibus dicit) *Non ſit durum*
Geneſ. 16. *ante te de puero, & de ancilla: Omnia quæcunque dixerit tibi Sarra, audi vocem eius, quoniam in Iſaac vocabitur tibi ſemen.* Nuſ- E
quam alibi dixit. Audi vocē vxoris tuæ, niſi hic: id eſt, feciſti iniuriā vxori tuæ, & non mitigâſti affectū eius. ſuſcepiſti ex ancilla filiū, & non honoraſti vxoris filiū. Nunquid poteſt in ancillæ filio ſemen tuum vocari? Non vtique, in legitimo enim filio vera ſucceſſio eſt. Sed vereris, quia filius tuus eſt, ne fortè eiectus intereat atque occi-
Matth. 5. dat. Non ei deerit mea gratia. Omnes alit Deus noſter,
Galat. 4. ſuffulcit vniuerſos, & iuſtos & iniuſtos. Deniq; & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Sicut fecit Abraham, facito &
tu. Eiice ancillam, vt ſecura vxor & inoffenſa maneat domi. Eiice & ancillæ filium, vt non habeat hereditatis
conſortium, qui non habet originis priuilegium. F

Geneſis Cap. XXII.

ET factum eſt poſt verba hęc, Deus tentauit Abrabam, & dixit ad eum, Abrahā, Abraham. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Accipe filiū tuum dilectiſſimū, quem dilexiſti Iſaac, & vade in terram excelſam & offeres mihi illum in holocauſtum in vno mōtium, quem tibi dixero. Exurgens autem Abraham diluculo, ſtrauit aſinum ſuum: & ſumpſit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad
A holocauſtū. Surgens autem abiit, & venit in locū quem dixit illi Deus, die tertia. Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit locū à lōge. Et dixit Abraham pueris ſuis, Sedete hic cum aſino, ego autem & puer pertranſibimus vſque illuc, & cùm adorauerimus, reuertemur ad vos: Accepit autem Abraham ligna holocauſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo. Accepit & ignem ipſe in manu, & machærā, & abierunt duo ſimul: Dixit autem Iſaac ad Abrahā patrem ſuum, Pater. Qui dixit, Quid
B eſt fili? Dixit autē, Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum? Dixit autem Abraham, Deus prouidebit ſibi ouē ad holocauſtum fili. Pergentes autem vterq; pariter, venerunt in locum, quem dixit ei Deus. & ędificauit ibi Abraham altare, & impoſuit ligna, & colligatis manibus ac pedibus Iſaac filij ſui, impoſuit eum in altare ſupra ligna. Et extēdit Abrahā manum ſuam ad accipiendum gladium, vt iugularet filium ſuum, & vocauit eum Angelus Domini de cælo, & dixit ei, Abraham, Abra-
C ham. Ille autem dixit, Ecce ego. Et dixit, Nō iniicias manum tuam in puerum, neque facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia timeas tu Deū, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Et reſpiciens Abrahā oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cornibus in virgulto Sabec. & abiit Abrahā, accepit arietē, & obtulit eum in holocauſtum pro Iſaac filio ſuo. Et vocauit Abrahā nomen loci illius, Dominus vidit: vt dicant hodie, In
D monte Dominus apparuit. Et vocauit Angelus Domini Abraham ſecundò de cęlo, dicēs, Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: propterea quod feciſti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me: profectò benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuū ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam iuxta labium maris: & hereditabit ſemen tuum ciuitates aduerſariorū: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam. Reuer-
E ſus eſt autem Abraham ad pueros ſuos, & ſurgentes abierunt ſimul ad puteum iuramenti, & habitauit Abraham ſuper puteum iuramēti. Factum eſt autem poſt verba hæc, nuntiatum eſt Abraham dicentes, Ecce peperit Melcha & ipſa filios Nachor fratri tuo: Hus primogenitum, & Buz fratrē eius, & Camuel patrem Syrorum, & Cazad, & Azau, & Phalas, & Ieluath, & Bathuel genuit Rebeccam. Octo iſti filij, quos peperit Melcha Nachor
F fratri Abraham: & concubina illius cui nomen Rama, peperit & ipſa Tabee, & Gaon, & Thaas, & Maacha.

De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione.

CAP. VIII.

E*T factum eſt poſt verba hæc, Deus tentauit Abrahā.* Aliter Deus tentat, aliter diabolus. Diabolus tentat vt Matth. 4.
ſubruat, Deus tentat vt coronet. Denique probatos ſibi
tentat. Vnde & Dauit dicit, *Proba me Deus, & tenta me.* Pſal. 138.
Et ſanctum Abraham probauit ante, & ſic tētauit, ne ſi Geneſ. 16.
ante tentaret quam probâſſet, grauaret. Probauit eū cū Geneſ. 14.
exire de Charra iuſſit, & obedientem reperit. Probauit Geneſ. 17.
cùm fidei titulo fretus liberauit nepotem, cùm de præda Rom. 4.
nihil attigit, cùm promiſit ſeni filium, & cùm eſſet cen- Geneſ. 18.

principium ſuper humeros eius. Quis vtique ſignificatur, A
Pſal. 148. tuſi ille de quo ſcriptũ eſt, *Exaltauit cornu populi ſui?* Cornu noſtrum Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut
Pſal. 44. leguous, *Speciosus forma præ filiis hominum.* Solos eleuatus & exaltatus a terris, quẽadmodũ ipſe nos docet, cùm loquitur, *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſupernis ſum.* Huno
Ioan. 8. vidit Abraham in iſto ſacrificio, huius paſſionẽ aſpexit. Et ideo ipſe Dominus ait de eo, *Abraham diem meum vi-*
Ibidem. *dit, & gauiſus eſt.* Vnde ait ſcriptura, *Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit,* hoc eſt, quòd apparuerit Abrahæ, reuelans futuram ſui paſſionẽ corporis, qua mũdũ redemit: demonſtrãs etiam genus paſſionis, cùm ſuſpẽſum oſtẽdit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis B eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimus doctor gregis exaltatùs omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur, vnde & ipſe ait: *Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* Hinc quoque promeruit Deũ Abra-
Ioan. 12. ham. Vnde ait, *Profectò benedicens benedicam tibi, & mul-*
Ioan. 8. *tiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc eſt tertia benedictio Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam
Gen. 15. poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quãdo occurrit illi Melchiſedec, quando dixit ei Dominus, *Reſpice in cælum, & numera ſtellas ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Aliam
Geneſ. 17. quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignaculum C accepit circumciſionis. Tertiam hic, quando dilectiſſimum filium ſuum in holocauſtum Deo non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præſtitit ſuperioribus. In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit futuram: in hac autem ait, *Et benedicentur in ſemine tuo omnes † gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* Et nos
al. reges. ergo audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præceptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Geneſis Cap. XXIII.

FVit autem vita Sarræ anni centum viginti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate D Arbec, quę eſt in conualle, hęc eſt Chebrõ in terra Chanaan. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens, Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergo mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliã mortuum meũ à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abrahã, dicentes, Non domine, audi autem nos. Rex à Deo es tu in nobis: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: E nullus enim noſtrum non prohibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autẽ Abraham adorauit populũ terræ, filios Chet: & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens, Si habetis in anima veſtra vt ſepeliam mortuũ meum à facie mea, audite me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det mihi illam in vobis in poſſeſſionem ſepulchri. Ephron autem ſedebat in medio filiorũ F Chet. Reſpondens autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem dicẽs, Apud me eſto Domine, & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coram omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abrahã coram populo terrę. Et dixit Ephrõ in aures coram populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentũ agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpõdit autem Ephron Abraham, A dicens, Nequaquam Domine: audiui enim quadringentarum didragmarum argenti: ſed quid vtrique eſſet hoc inter me & te? Tu autẽ mortuũm tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephron argẽtum, quod loquutus eſt in aures filiorũ Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephron, qui erat in ſpelunca duplici, quę eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quę eſt in terminis eius in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coram filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpelũnca agri duplici, quę eſt corã Mambre: hæc eſt Chebron in terra Chanaan. Et cõfirmatus eſt ager & ſpelunca quę in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio,

CAP. IX.

C LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletũ mariti, ſepulturæ officium quibus maritalis affectus probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham à mortuo.* Docemus vt non diutiùs inhæreamus mortuis, ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis, ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepulturæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

Geneſis Cap. XXIV.

D ET Abrahã erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia, Et dixit Abrahã puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuam ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorẽ Iſaac filio meo de filiabus Chananæorũ, cum quibus ego habito inter ipſos: ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibis, & E in tribum meam, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus, Si igitur non voluerit mulier venire mecũ retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde egreſſus es inde? Dixit autẽ ad eum Abraham, Attende tibi ne reducas filium meũ illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi; & iurauit dicens, Tibi dabo terram hanc, & ſemini F tuo, ipſe mittet angelum ſuum ante te, & accipies vxorem filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terrã hanc, purus eris à iuramento meo hoc: tantùm filiũ meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extra ciuitatem apud puteum aquæ ad veſperum, quando egrediũtur aquatrices, & dixit, Domine Deus domi-

ni mei Abraham, proſperum fac coram me hodie, & fac miſericordiam cum domino Abraham. Ecce ſterit in fonte aquæ: at filiæ hominum habitantium ciuitatem egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo cui vtique ego dixero, Inclina hydriam tuam, vt bibam: & dixerit mihi, Bibe, & camelos tuos potabo donec vtique ceſſent bibentes, hanc præparaſti ſeruo tuo Iſaac. et in hoc cognoſcam, quòd feciſti miſericordiam cum Domino meo Abraham. Et factum eſt antequàm perficeret ipſe loquẽs in mẽte, & ecce Rebecca egrediebatur, genita Bathuel filio Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam ſuper humerum: & virgo erat ſpecioſa aſpectu valdè, quam vir non cognouerat. Deſcendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, & aſcendit. Cucurrit autẽ puer in occurſum ipſi, & dixit ei, Pota me parum aquæ de hydria tua. Illa autem dixit, Bibe domine. Et feſtinauit, & depoſuit hydriã ſuper brachium ſuum, & potauit eum, donec ceſſauit bibens. Et dixit, et camelis tuis hauriam aquam, donec vtique omnes bibant. Et feſtinauit, & euacuauit hydriam in adaquatorium, & cucurrit iterum ad puteũ vt hauriret: & hauſit aquam omnibus camelis. Et homo conſiderabat eã, & tacebat vt cognoſceret, ſi proſperam fecit Dominus viam ſuã, an non. Factum eſt autẽ quando ceſſauerũt omnes cameli bibere, accepit homo duas inaures aureas vnius drachmæ ponderis, & duas virias in manibus eius, decem aureorum pondus earum: & interrogauit eam, & dixit Filia cuius es? indica mihi: & ſi eſt apud patrem tuũ locus nobis ad manendũ. Et dixit ei, Filia Bathuel ſum Melcha, quem peperit Nachor. Et dixit ei, Paleę & pabula multa apud nos, & locus ad manendũ. et complacens homo, adorauit Dominum, & dixit, Benedictus Dominus Deus Domini mei Abrahã, qui nõ reliquiſti iuſtitiam tuã & veritatẽ à Domino meo Abraham, mẽque proſperè duxit Dominus ad domũ fratris domini mei ad accipiendam vxorẽ filio ſuo. Et currens puella nuntiauit in domũ matris ſuæ ſecundùm verba hæc. At Rebeccæ erat frater, cui nomen Laban: & cucurrit Labã ad hominem foras ad fontem. Et factum eſt quãdo vidit inaures & virias in duabus manibus ſororis ſuæ, & quando audiuit verba Rebeccę ſororis ſuę dicentis, Sic loquutus eſt mihi homo: & venit ad hominem, ſtante ipſo iuxta camelos prope fontem, & dixit ei, Huc ingredere benedicte Domini, & cur ſtetiſti foris? Ego autem pręparaui domum & locum camelis. Ingreſſus eſt autem homo in domũ, & deſtrauit camelos, & dedit paleas & pabula camelis, & aquã pedibus ipſius, & pedibus virorum qui cum eo, & appoſuit illis panes ad comedendũ, qui dixit Non comedam, donec loquar ego verba mea. Et dixit, Loquere. Et dixit, Seruus Abrahã ſum ego. Dominus autem benedixit domino meo valdè, & exaltatus eſt, & dedit ei oues & vitulos, aurum & argentum, & ſeruos & ancillas, camelos & aſinos. Et peperit Sarra mulier

G domini mei filium vnum domino meo poſtquam conſenuit ipſe, & dedit ipſi quæcumque erant ei. Et adiurauit me Dominus meus, dicens, Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananęorum, inter quos ego habito in terra eorum: ſed ad domum patris mei perges, & ad tribum meam, & accipies vxorem filio meo. Et dixi Domino meo, Ne fortè non veniat mulier mecum? Et dixit mihi, Dominus Deus cui complacui coram eo, ipſe mittet Angelum ſuum tecum, & proſperabit

H viam tuam, & accipies vxorem filio meo de tribu mea, & de domo patris mei: tunc innocens eris à maledictione mea. Quando enim veneris ad meam tribum, & non tibi dederint, eris innocens à iuramento tuo. Et veniens hodie ad fontem, dixi, Domine Deus domini mei Abraham, ſi tu proſperam facies viam meam, in qua nunc ego ambulo in ea: ecce ſteti ſupra fontem aquę, & filiæ

I hominum ciuitatis egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo, cui vtique ego dixero, Pota me parum aquæ de hydria tua: & dixerit mihi, Bibe tu: & camelis tuis hauriã aquam: hęc mulier quam pręparauit Dominus ſuo ſeruo Iſaac, & in hoc cognoſcam quòd feciſti miſericordiam domino meo Abraham. Et factum eſt antequàm ego perficerẽ loqui in mente mea, & ecce ſtatim Rebecca egreſſa eſt, habens hydriam ſuper humerum: & deſcendit ad fontem, & hauſit a-

K quam, & dixi ei, Pota me parum aquę, & feſtinans depoſuit hydriam ſuam à ſe ipſa, & dixit, Bibe tu, & camelis tuis potum dabo. Et bibi, & camelos meos adaquauit, & interrogaui eam, & dixi, Cuius filia es? nuntia mihi. Illa autem dixit; Filia Bathuel ſum ego, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Et circumpoſui ei inaures, & virias circa manus eius, & cõplacens adoraui Dominum, & benedixi Dominum Deum domini mei Abraham, qui pro-

L ſperauit me in via veritatis, vt acciperem filiã fratris domini mei filio ſuo. Si ergo facitis vos miſericordiam & iuſtitiã cum domino meo, nuntiate mihi: ſi autem non, nunciate mihi, vt reuertar ad dexteram vel ad ſiniſtram. Reſpõdentes autem Labam & Bathuel, dixerunt, A Domino egreſſa eſt res hęc, non poterimus tibi contradicere malum aut bonum. Ecce Rebecca coram te, tollens reuertere, & ſit vxor filio domini tui, ſicut locutus eſt Dominus. Factum eſt autem cùm audiret puer Abrahã

M verba eorum, adorauit ſuper terram Dominum. Et proferens ſeruus vaſa argentea & aurea & veſtem, dedit Rebeccæ: & dona dedit fratri eius, & matri eius: & comederunt & biberunt ipſe & viri cum eo exiſtentes, & dormierunt. Et ſurgens puer manè, dixit, Dimittite me, vt vadam ad dominum meum. Dixerunt autem fratres eius & mater, Maneat virgo nobiſcum dies quaſi decem, & poſt hoc proficiſcetur. Ille autem dixit ad eos? Ne detineatis me, & Dominus proſperauit viã meam: dimitte me, vt pergam ad dominum meum. Dixerunt autem, Vocemus puellam, interrogemus os eius. Et vocauerunt Rebeccam, &

dixerunt

dixerunt ei, Ibis cum homine iſto? Illa autem dixit. Vadam, & dimiſerunt Rebeccam ſororem ſuam, & ſubſtantiam eius, & puerum Abraham, & eos qui cum eo. Et benedixerunt Rebeccam ſororem ſuam, & dixerunt ei. Soror noſtra es, fias in millia millium, & ſemen tuum poſſideat ciuitates aduerſariorum. Surgens autem Rebecca, & ancillæ eius aſcenderunt ſuper camelos, & abierunt cum homine Et accipiens puer Rebeccã, abiit. Iſaac autem ambulabat per deſertum iuxta puteum viſionis. Ipſe autem habitabat in terra ad Africum. Exiuit autem Iſaac exercere ſe in campum ad meridiem, & reſpiciens oculis vidit camelos venientes. Et reſpiciens Rebecca oculis vidit Iſaac, & deſiliit à camelo, & dixit puero. Quis eſt homo ille qui venit in agro in occurſum noſtrum? Dixit autem puer, Hic Dominus meus. At illa accipiens pallium, caput ſuum obnubere cœpit. Et narrauit puer Iſaac cuncta verba quæ fecit. Intrauit autẽ Iſaac in domum matris ſuæ, & accepit Rebeccam, & fuit illius vxor, & dilexit eam. Et conſolatus eſt Iſaac de Sarra matre ſua.

Curat Abraham prouidere vxorem filio ſuo Iſaac, mittit ſeruum, qui ducit Rebeccam, & datur in vxorem.

Et Abraham erat ſenior, procedens diebus, &c. Senuerat itaque Abraham quod boni eſt patris, debuit vxorem prouidere filio, ſed propter oraculum Dei non poterat [Geneſ. 12.] redire eò, vnde iuſſus erat exire. Habitabat autem in terris Chananæorum, ex quorum genere legitimam ſucceſ- [Geneſ. 21.] ſionem ſibi quærere fugiebat. *Et vocauit puerum ſeniorem domus ſuæ*, & dixit ei vt iret in Charran, & de proximis ſuis vxorẽ peteret iuniori domino ſuo. Diſce hinc quod etiam ſenioris ætatis ſeruuli pueri dicantur à dominis, vel à quibuſque potioribus. Vnde & quidam poeta hoc ſequendum putauit, ſiue in eorum vſu qui ſibi docti & ſapientes videntur, ipſe hoc reperit ſiue de noſtris ipſe tranſtulit, ſiue tranſlatum inuenit!

Paſcite, vt ante boues, pueri, ſubmittite tauros.

Vnde & pueros dicimus, quando ſeruulos ſignificamus non ætatem exprimentes, ſed conditionẽ. Aduerte nunc virtutem boni patrisfamilias, & conſidera primum, [Virgil. in Buc. Ecl. 1.] quod munus, & cui mandet, vt & tu ita inſtituas ſeruulos vt liberis tuis paternum affectum deferant, & officia exequantur. Inuẽtus eſt de ſeruulis ſenior, & tamen qui ad vxorem prouidendam Domino iuniori eligeretur, & conſtrictus vt iuraret, & mitteret manum ſubter femur domini ſui. Per femur generationem intelligimus: generatio autem Abrahæ Chriſtus eſt. Vnde Apoſtolus ait, [Geneſ. 3.] *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis ſed ſicut in vno, & ſemini* [Geneſ. 9.] *tuo, quod eſt Chriſtus:* oſtendens per ipſum nobis ſanctum Sacramentum, per ipſum tutum auxilium fore. Conſtrinxit autem eum vt non de ſemine Chananæorum vxorem accerſeret, Domino ſuo, quorum generis, auctor patrem non honorauerat, & ideò maledictionis hereditatem tranſmiſit in ſuos: vt cognoſcamus fidem, & quandam hereditatem de auctoris proſapia in iis re- [Pſal. 17.] quirendam, quos nobis velimus adiungere. *Cum ſanctis* [Gen. 2.] *enim ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris.* Si hoc in aliis, [28. q. 1. c. caue & l. 4. ſent. di. 38. §. poſt hæc.] quanto magis in coniugio, vbi vna caro, & vnus ſpiritus eſt. Quomodo autem poteſt congruere charitas, ſi diſcrepet fides? Et ideo caue, Chriſtiane, gentili aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquam, gentilem aut Iudæam atque alienam, hoc eſt hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem accerſas tibi. Prima coniugii fides, caſtitatis gratia eſt. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, ſi Chriſtum neget, qui præceptor & remunerator eſt pudicitiæ: quomodo poteſt diligere pudicitiam? Si Chriſtiana ſit, non eſt ſatis, niſi

A ambo initiati ſitis ſacramento baptiſmatis. Simul ad orationem nocte vobis ſurgendum eſt, & coniunctis precibus obſecrandus Deus. [1. Cor. 7.] Accedit aliud inſigne caſtimoniæ, ſi credas à tuo Deo tibi quod ſortitus eſt coniugium datum. Vnde & Salomon ait: *à Deo præparatur viro vxor.* Non poſſunt hoc diſpares fide credere, vt ab eo quem [Prou. 19.] non colunt, putent ſibi connubij impartitam gratiam. Ratio docet, ſed amplius exempla mouent. Sæpe illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit diſcedere. Et ideo tu vel amori conſule, [3. Reg. 11.] vel errorem caue. Primum ergo in coniugio religio quæritur. Ideo Abraham proximam quæſiuit dare vxorem filio ſuo. Et tu proximam quære. Quis eſt proximus? [Luc. 10.]

B *Qui fecit*, inquit, *miſericordiam.* In Euangelio hoc dixit Dominus Ieſus. Et tu proximam ſeminis Abrahæ require, & propinquam proximi tui. Semen Abrahæ [Ioan. 1.] Chriſtus ipſe eſt proximus omnium, qui ſuper omnes fecit miſericordiam, tollens peccatum mundi. Diſce deinde quid in vxore quæratur: non aurum, non argentum quæſiuit Abraham, non poſſeſſiones, ſed gratiam bonæ indolis. Deinde interrogatus, ſi nollet venire mulier, vtrumnam eò filium domini ſui duceret, ait, *Attende tibi ne reuoces filium meum illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens, Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo, ipſe mittet angelum ſuum*

C *ante te, & accipies filio meo vxorem inde. Quòd ſi noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc.* Quò proficiat hoc, conſidera diligentiùs. Non licet tibi accipere alienigenam. Sanè ſi Chriſtianam ſe faciat, & laudem habebis ex ea. Ne te quoque ſi recuſauerit Chriſtiana fieri, ſtudium nuptiarum à fide deflectat, inſtruit lectio. Abraham eum ſequentem deduci admonuit, reſidentem non eſpeti, nec eò filium pergere. Sanè Domini ſui, qui ſe ab incolatu terræ in qua habitabat, adduxerat, non defuturam miſericordiam, vt præiret ſtudio petitoris, & puellæ inclinaret animum. Quaſi propheta

D hoc dixit in cauſa filij, & quaſi moralis doctor docuit ſperare de Domino, quòd iuuare dignetur incrementum fidei quærentem. *Et ſurgens puer profectus eſt in Meſopotamiam*, & iuxta voti ſeriem quod proficiſcens ſeruulus vouerat, *occurrit ei Rebecca, habens hydriam ſuper humerum, virgo ſpecioſa aſpectu valdè, quam vir non cognouerat; Deſcendit autem ad fontem, & impleuit hydriam*, dedit puero bibere, & adaquauit omnes camelos eius. Vnde puer Abrahæ accepit inaures aureas ſingularũ drachmarũ, & duas virias dedit in manu eius, decem aureorum pondus earum, & quæſiuit ab ea ſi locus eſſet hoſpitio, & cuius eſſet filia. Simplicitas quidem moralis exprimitur, quod nullus fuerit vel in coniugij petitione ambitioni locus, ſed Dominus præſul coniugij petitionem impleue-

E rit. Tamen ſpectare licet Eccleſiæ myſteria. Vbi inuenitur Eccleſia, niſi in Meſopotamia? Inde quæritur, ibi accerſitur, ibi duobus ſtipatur fluminibus, lauacro gratiæ, & fletu pœnitentiæ. Etenim niſi peccata propria defleueris, niſi gratiam baptiſmatis acceperis, non tibi acquiritur Eccleſiæ fides, & quædam coniugalis copula. Muniunt eam Tygris, hoc eſt prudentia, & Euphrates, hoc eſt iuſtitia, & illuminatio fructuoſa, à barbaris ſeparans gentibus *Virgo autem ſpecioſa aſpectu valdè*, cuius decorem nulla corrumpit ætas. Specioſa valdè, quia ſpecioſus & ille præ filiis hominum qui eam acquiſiuit ſi-

F bi. *Quam vir non cognouerat*, nulli enim viro erat copulata, [Pſal. 44.] ſed ſoli Chriſto debita, *Habens hydriam ſuper humerum*, [1. Cor. 12.] qua lauat actus hominum. Et quia ex congregatione gentilium conſtat, qua ſuo lauit: ideo legis, quia *deſcendit ad fontem, & impleuit hydriam & aſcendit.* Samaritana illa venit ad fontem, ſicut in Euangelio [Ioan. 4.] ſcriptum eſt, ſed non deſcendit puteus enim ei videbatur [Ibidem.] altus, nec impleuit hydriam Denique ait: Reliquit hydriam mulier. Reliquit; vnde non habuit quo actus ſuos lauaret. Hæc ſola deſcendit, hæc ſola cognouit fontem verum hoc eſt, non aquæ fontẽ, ſed vitæ æternæ; ſicut [Pſal. 35.] dixit Dauid, *quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen* Ideóque habuit quod daret ſitientibus quia credidit. Nam quæ non credebat, ait forti

Ioan. 4. huic volenti ſibi potum dare · *Vnde mihi habes dare aquam* G
viuam? Hæc autem habuit vnde non ſolùm puerum, ſed
etiam camelos adaquaret, quæ non ſolùm iuſtos rigare
Matth. 5. conſueuit, ſed etiam iniuſtos replere. Ideo accepit in au-
tes aureas, & virias quas miſit Abraham, tanquam meri-
torum ſuorum præmia. Fortaſſe audientes hæc, filiæ, quæ
ad gratiam Domini tenditis, & vos prouocemur vt ha-
beatis inaures & virias, & dicatis, Quomodo prohibes
hoc, epiſcope, vt habeamus quod Rebecca accepit pro
munere, & hortaris vt ſimiles ſimus Rebeccæ? Sed non
has inaures Rebecca habebat & virias, quæ lites in Ec-
cleſia ſerere ſolent, quæ labuntur frequenter: alias inau-
res habebat, alias virias, quas vtinã vos habeatis. Inaures
Rebeccæ pij auditus inſignia, & viriæ Rebeccæ ornamẽ-
ta factorum ſunt. Has inaures habebat, quæ non graua-
rent aurem, ſed demulcerent: has virias, quæ manum nõ H
materiali auro onerarent, ſed ſpirituali actu leuarent. Ideo
& fratri & parentibus in hoc placuit ornatu, Et tu ſume
inaures quas tibi Abrahã reliquit: ſume quas tranſmiſit
virias. Audi verba domini Dei tui, ſicut ipſe audiebat:
exequere iuſſa, ſicut ipſe properauit implere. Inquit
enim, *Et appoſuit illis panes ad comedendum, qui dixit, Non co-*
medam donec loquar ego verba mea. Pulcherrimus hîc eſt lo-
cus ad inſtruendos eos quibus aliquid iniungitur, quòd
Rom. 9. non priùs manducauit puer Abrahæ appoſitum ſibi pa-
nem, quàm mandatum Domini exequeretur. Quo im-
petrato, vaſa aurea & argentea & veſtem dedit Rebeccæ.
Vbi ſponſata eſt Eccleſia, accepit vaſa aurea & argentea,
2. Cor. 4. in quibus eſſet theſaurus fidei: *Sunt enim vaſa in hono-*
rem, ſunt & in contumeliam. Quæ ſint ea vaſa, audi, *Ha-* I
bemus theſaurum in vaſis fictilibus. Vaſa fictilia, corpora no-
ſtra ſunt: fides noſtra theſaurus eſt. Et fortaſſe iam
etiam ipſa corpora noſtra, quæ theſaurum habent, aurea
ſunt quia ſunt plena prudentiæ: & argentea vaſa ſunt,
32. q. c. 2. quæ videntur mandati cæleſtis alloquiis refulgere. Ho-
honoran- norantur autem & parentes muneribus. Conſulitur
tur. puella non de ſponſalibus (illa enim iudiciũ expectat pa-
rentum: non eſt enim virginalis pudoris eligere mari-
tum) ſed etiã deſponſata viro de profectionis conſulitur
die. Nec immeritò dilationem non attulit: iure etenim
properare debuit ad maritum. Vnde illud Euripideon,
quod mirãtur plerique vnde tranſlatum ſit, manifeſtum
eſt. Ait enim in perſona mulieris, quæ tamen maritum
volebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς *Euripides in Andromacha.*
Μέριμναν ἕξει, κ' ὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.

Hoc eſt, Sponſalium quidem meorũ pater meus curã
ſubibit: hoc enim non eſt meum. Ergo quod & ipſi phi-
loſophi mirati ſunt, ſeruare virgines. Mulier etiam quæ
amiſſo citò marito adoleſcentula laqueum infirmitatis
ſuæ timet incidere, ſi vult, nubat tantùm in Domino, vt *1. Cor. 7.*
electionem mariti parẽtibus deferat, ne appetentiæ pro-
cacioris æſtimetur auctor, ſi ipſa de nuptiis ſuis electio-
nem ſibi vendicet. Expetita enim magis debet videri à
viro, quàm ipſa virum expetiſſe. Verecundiam præmittat
antequam nubat, quò ipſum coniugiũ plus commendet
verecundia. Sed illi verba imitantur, opera imitari ne-
queunt. Ineſſe quoque in eo præclarum Eccleſiæ myſte-
rium liquet, eò quòd nemo auſus ſit eam ante Chriſtum
H vocare. Soli enim Chriſto hæc erat vocandarum natio- *Luc. 14.*
num repoſita prærogatiua. Vocata autem non fecit mo-
ram, & ideo acceptior Domino, quia populus Iudæorũ,
qui erat ad cœnam vocatus, dignus non fuit venire: con-
gregatio autem gentium ſimul vt acceſſiri ſe vidit, oc-
currit. Denique vt ſcias non ſine myſterio eſſe, cùm ve-
heretur camelo, venit ad ſponſam, eò quòd populus na-
tionum belluina quadam horridus meritorum deformi-
tate, qui formæ ſuæ nullum haberet decorem, fidem eſ-
ſet atque conſenſum Eccleſiæ recepturus. Nec illud
otioſum, quòd cùm veniret Rebecca, vidit Iſaac deam- *30. q. 5. c. c. nec illud.*
bulantem: & cùm interrogaſſet, quis eſſet, cognito quod
ipſe eſſet cui duceretur vxor, deſcendit, & caput ſuum
pallio obnubere cœpit, docẽs verecundiã nuptiis præire
I debere. Inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratia
puellæ ſe obnuberent. Diſcite ergo virgines quemadmo-
dum ſeruetis verecundiam, ne intecto capite prodeatis
ante extraneos, cùm Rebecca iam deſponſata deſigna-
tum maritum aperto capite non putauerit videndum.
Quis ille eſt ſeruulus qui prouidit has nuptias? Vnus vti- *Act. 15.*
que de Apoſtolis, & ille maximè qui ait, *Viri fratres vos*
ſcitis quia à diebus antiquis in nobis Deus elegit ex ore meo au- *2. Tim. 2.*
dire nationes verbum Euangelij. Vel ille qui doctor appella-
tus eſt gentium. Ipſi enim cùm legunt acquirunt Chri-
ſto animam, vt credat quæ antè non credidit: & cupien- *Ioan. 1. & 12.*
tibus Chriſtum videre, vt ait Ioannes Euangeliſta, ſer-
monibus demonſtrant ſuis. Denique Abraham celebra- *Geneſ. 25.*
bratis filij nuptiis, longæua ætate, & bona ſenectute
compleuit diem.

S. AMBROSII DE ABRAHAM LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium Libri ſecundi de Abraham.

Agit de vita, geſtis & virtutibus Abrahæ, in quo ſanctus doctor Ambroſius iuſtum & ſapientem Chriſtianum delineare & ad viuum formare videtur.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1. *De continuatione huius libri ad præcedentem, cum profundioris intellectus opertione: & qua ratione mens dicatur, ſicuti & Abrahæ dictum eſt, vt exeat de terra, cognatione, & domo ſua, quomodo etiam volens perfectam purgationem conſequi, à tribus ſe debeat disiungere.*
2. *De exitu Abrahæ, quemadmodum locutus eſt ei Dominus: & quòd proceſſus illius viri propoſitus ſit ad imitandum, & ſcriptus ad exprimendum: ac qualiter reformet ſe mens in Abraham, & per gradus & incrementa ſe colligat.*
3. *De perambulatione Abrahæ vſque ad locum vbi Dominum ſibi apparentem vidit: quem, quamdiu Chaldæus fuit, videre non poterat, & quod etiam mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non videt, de ædificatione aræ per Abraham, & inuocatione nominis Domini.*
4. *De abitu Abrahæ, & de moratione in deſerto; deſcenſúque in Ægyptum, quod etiam mens tunc probetur ac tẽtetur quando eſt in deſerto quid præterea ſignificet quod Abraham deſcendens in Ægyptum dixit Sarræ, ne ſe vxorem, ſed ſororem eius appellaret: quin etiam increpatio Abrahæ per regem Ægypti, vxoriſque reſtitutio, & abeundi licentia.*
5. *Deceſſus Abrahæ de Ægypto cum vxore ſua Sara quid ſignificet: quid etiam quòd eò inducitur rediſſe, vnde in Ægyptum deſcenderat, cur præterea diuitias eius ſcriptura expreſſerit: & vtrum Lot, quoque nepos eius diues fuerit.*
6. *Qua ratione ſcriptũ ſit: Et Lot qui ambulabat cũ-*

Digitized by Google

Abraham cur etiam dictum ſit quod non capiebat eos terra, qui præterea ſint paſtores, & quorum animantium: quæ rixa inter paſtores Abrahæ, & inter paſtores Lot, & quomodo illam ſedare curauerit Abraham: quanta quoque præmiſerit ne Lot diſcedere cogeretur: de inſolentia denique ipſius Lot, & electionis neſcientia: & quid nos eligere debeamus.

7. *Quomodo ex locutione Domini ad Abraham, & oſtenſa ſibi terra promiſſione doceamur quantùm mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat: quemadmodum etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contra quinque, quantum vitia vitiis adiuncta noceant.*

8. *Quemadmodum ex oblatione Melchiſedech admoneatur mens plena prudentiæ ac iuſtitiæ, vt deuotior ſit erga Dei cultum: quódque expeditione regis Sodomorum, vbi ſe viciſſe putat, tentari ſe diſcat: & qualiter ex Abrahæ reſponſione contactum intemperantiæ declinare poſſit, cur præterea poſt euentum belli mercedem Dominus ſpoponderit. Quid denique ſignificet quòd Abrahæ cura poſteritatis fuit: ac de myſtica interpretatione totius ſacrificii Abrahæ.*

9. *Quid ſibi velit quòd poſt ſolis occaſum exceſſus cecidit ſuper Abraham: & quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur, quàm præſcribebantur quæ facienda forent, quid præterea ſingulariter per ſuperiora auctor ſignificari arbitretur.*

10. *Quid ſignificetur oraculo Domini ad Abraham dicentis,* Semini tuo dabo terram hãc, *ad quid etiam pertineat Sarra vxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar ſignificet, qua ratione præterea Sarra concluſa fuerit, & Agar filios peperit.*

11. *Quid nos doceat oraculum quod dictũ eſt Abrahæ,* Circumcidatis omne maſculinũ veſtrũ, *&c. quomodo etiam plerique moneantur ex hoc quod Dominus dixit,* Quoniam qui non fuerit circũciſus maſculus, *&c. qua ratione præterea Sarræ vna littera fuerit addita, ac de futuri filii promiſſione: quid denique ſignificet quod Abraham in faciem ceciderit: & de promiſſi confirmatione, & reſponſione Domini ad Abrahæ petitionem.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABRAHAM LIBER SECVNDVS.

A *De continuatione huius libri ad præcedentem, cum pulchra profundioris intellectus apertione, & qua ratione menti dicatur, ſicuti & Abrahæ dictum eſt, vt exeat de terra, cognatione, & domo ſua, quomodo etiam volens perfectam purgationem conſequi, à tribus ſe debeat diſiungere.*

CAP. I.

Hebr. 4. MORALEM quidem locum proſecuti ſumus, qua potuimus intellectus ſimplicitate, vt qui legunt, morum poſſint ſibi haurire magiſteria. Sed quia ex vtraque parte acuta eſt acies gladii, ex vtraque parte præliaris: ſimiliter verbum Dei, quod eſt acutius omni gladio acutiſſimo penetrans vſque ad diuiſionem animæ, quócumque conuerteris, *lib. de Parad. cap. 2.* paratum inuenies & opportunum vt animam legentis B pertranſeat ad reuelandum propheticarum ſcripturarum ænigmata. Vnde non abſurdum reor, referre ad altiora ſenſum, & per hiſtoriam diuerſarum perſonarum, virtutis formæ quendam proceſſum explicare: maximè cùm iam in Adam intellectus profundioris exordia deguſtauerimus. Adam etenim mentem diximus, Euam ſenſum eſſe ſignificauimus, ſerpentis ſpecie delectationem expreſſimus: ſed ibi de ſumma beatitudine, & quadam naturali virtutum amœnitate per † circumuectionem ſenſus & delectationis illecebram, refluxus ad culpam eſt, hìc autem profectum mentis ſpeculari datur. *al. Circumſcriptionem.* Hoc enim legiſlator prouidè egit, vt quemadmodum lapſum mentis demonſtrauit, vt illas erroris caueremus *Gen. 3.* ſemitas; ita etiam proceſſum mentis & quendam ſuperiorem reditum ſignificaret, vt quemadmodum infra- C cta mens reformare ſe poſſit, cognoſceremus. Purgauerat enim terrã Dominus in diluuii infuſione, lauerat hu- *Gen. 9.* manæ colluuionẽ fragilitatis: ſed non ſatis erat ad virtutum profectũ, niſi vt inſtitueretur homo quemadmodũ ſe regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Denique Abraham tranſitus dicitur. Ergo vt mens quæ in Adam totam ſe delectationi & illecebris corpo- *Geneſ. 17.* ralibus dederat, in formam virtutis ſpeciémque trãſiret, vir ſapiens nobis ad imitandum propoſitus eſt. Denique Abraham ſecundum Hebræos & ſecundũ Latinos pater dictus eſt, eo quod mas paterna quadã auctoritate, cen- A ſione & ſollicitudine totum gubernet hominẽ. Hæc ergo mens erat in Charra, id eſt, in cauernis, obnoxia variis *Gen. 12.* paſſionibus. Ideóque dicitur ei, Exi de terra tua, id eſt, de corpore tuo. Exuit de hac terra ille cuius conuerſatio in cælis. Et de cognatione, inquit, tua. Cognati ſunt animæ noſtræ corporis ſenſus. Diuiditur in duo anima noſtra: in id quod rationabile, & in id quod eſt irrationabile. In eo autem quod eſt irrationabile, ſenſus ſunt: ergo cognati ſunt partis rationalis, hoc eſt mentis. Et de domo tua, inquit exi. Domus mentis, prolatum eſt verbum. Sicut *Geneſ. 12.* enim paterfamilias habitat in domo ſua, & in poteſtate habet quemadmodum regat domũ ſuam; ita etiam mens in ſermonibus noſtris habitat, & gubernat verba noſtra & vis eius ac diſciplina in ſermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo veſtibulo domus æſtimatur: ita etiã de ſermonibus noſtris mens noſtra perpenditur. Deniq; B etiam modulum vocis pulſat & reuocat. Ergo qui vult perfectam purgationem conſequi, diſiungat ſe ab his tribus, à corpore, à ſenſibus corporalibus, a voce in quibus ſunt omnes corporis paſſiones, & circumſcriptiones ſenſuum, quibus decipimur & illudimur. In nullo enim horum trium bonum. Non iis carue, quamuis Epicuri ſchola, plerique etiam voluptarij dirumpãtur corporis delectatione: Neque in ſenſibus qui ſæpe luduntur, neque in ſono vocis, quæ falſis plerúmque animã demulcet cantibus, eſt perfectum bonum hoc incorruptibile. Manifeſta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrumpitur, ſenſus pereunt, vox amittitur, remanet mens immortalis, incorpoream vitam recipiens. Vnde in alterã terrã vocatur plenam beatitudine, vbi nõ falſa proueris, ſicut in hac vita, ſed viuam rerum cernat ſubſtantiam, eò quòd C excuſa corporis & ſenſuum & vocis nebuloſa quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelata *Philipp. 3.* facie beatæ vitę gratiam luſtret obtutu. *Benedicam*, in- *Geneſ. 12.* quit, *te, & faciam te in gentem magnam.* Immortalitatem ſpondet, eũm genus promittit. Genus enim immortale *2. Cor. 3.* videtur eſſe, perſonæ mortales ſunt ſingulorũ. vt homi- *Geneſ. 12.* num, vt equorum, vt apum. De quibus ait quidam. *Eccleſ. 3.*

At genus immortale manet. *Virgi. li. 4. Georgi.*

Tamen multo illud melius quòd gentem magnam dixit Eccleſiæ perpetuam poſteritatem, & generationem *1. Petr. 2.* illam ſupernam, quę verè magna eſt †. Itaque peccato *al. Et.* moriamur † Deo repaſcamur. *al. Ideò.*

G

De exitu Abrahæ, quemadmodum locutus eſt ei Dominus: & quòd proceſſus illius viri propoſitus ſit nobis ad imitandum & ſcriptus ad exprimendum: ac qualiter reformet ſe mens in Abraham, & per gradus & incrementa ſe colligat.

CAP. II.

Exiit Abraham quemadmodum locutus eſt ei Dominus. Hinc ſerunt gentiles ſeptem ſapientum ſententiam: Sequere Deum, quaſi inuentum ſuum: cùm longe anterior non dico Abraham, ſed Moyſes fuerit, per quem lex data eſt, dicens: *Poſt Dominum Deum* H *tuum ambulabis.* *Deut. 13.* Exiuit ergo Abraham in quo non tam perfectio eius quàm animæ eius deuotio, & mentis libertas exiuit de corporis vinculis, de illecebris delectationis. Denique ſic habes, Exiuit Abraham, quemadmodum locutus eſt illi Deus. Supra habes, Exi dixiſſe Deũ, *Geneſ. 12.* in quo apertum imperium iubẽtis expreſſum: hic habes quemadmodum locutus eſt illi Deus. Quaſi quidã confabulationis affectus comprehẽditur: omnia enim fecit quæ ſtatuta ſunt. Ante factum igitur Deus dicit quaſi obnoxio, poſt factum loquitur quaſi amico. Amicus eſt enim Deo, qui facit quæ imperata ſunt. Vnde & in Euãgelio ſuo dicit Dominus Ieſus: *Ioan. 15.* *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis: Iam enim non dicam vos ſeruos.* I Sed (vt dixi) proceſſus viri ſapientis propoſitus eſt nobis ad imitandum, ſcriptus ad experimentum: nec perfectio. Adhuc enim reformat ſe mens in Abraham, quæ in homine primo lapſa eſt. Et ideo per gradus & incrementa ſe colligit. *Geneſ. 12.* Vnde & addidit, *Et exiuit cum eo Lot*, hoc eſt, declinatio. Id enim nominis ſignificat interpretatio: eo quod vt viantes incognitam carpentes viam, ſemitis aliquibus ſæpe falluntur, vt a directo deflectant tramite: & tamen ſi prudentes ſunt, non deuiãt, ſed cunctabundi licet regionis ipſius contuitu viam colligunt: ita & Abraham nutabundus quidẽ, tamen tramitem veri ſequebatur. K Ducebatur plerumque falſa ſpecie bonorum, ſed non penitus inclinabatur. Perfecti eſt enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. Solus autem ille nunquam deflectit de quo ſcriptum eſt, *Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel: butyrum & mel manducabit, priuſquam ſciat aut proferat mala, eliget bonum:* *Matth. 1.* quoniam priuſquam ſciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonũ eſt. *Eſa. 7.* Hoc Abraham facere non poterat, vt priùs bona eligeret quàm mala ſciret: ſed præceptis inhærebat cæleſtibus, ne declinaret a L vero. Ideo etiã & ſeptuaginta & quinque annorum deſcribitur exiiſſe de Charra, quod ſeptuageſimo perfecto remiſſionis numero ſenſus is ſit qui poſſit inflecti. *Geneſ. 12.* Delectationes enim horum ſenſuum faciunt, vt non ſemper erecta ſit mens noſtra, ſed aliquando ſe inflectat; vt non infra cauernas corporis, ſe intra latibula voluptatis abſcondat. Tamen etiam in his cuniculis poſitus ita euaſit vt ſumeret vxorem ſuam, & nepotem, & omnem animam quaſcumque poſſederat in Charran. Prudentes enim & continentes virtutes atque animæ poſſeſſores ſunt, deteriorem motum manſuetorum eligentes. Qui autem amatores corporis ſunt, delectationibus eius irretiuntur: M quia irrationabilium in corporis habitudine omnis virtus eſt, rationabilium autem in virtutibus animæ ac diſciplinis. Propterea ſcriptum eſt, quia poſſidebat animam ſuam, tanquam liberam regens, & nulli ſeruituti obnoxiam. Hoc ergo habet intentio doctoris, co quod etiam in illis diuerticulis & anfractibus conſtitutus, vel adhuc ætatis recentioris, vel nondum perfectioris diſciplinæ, locum patentem ad vitia, non eſt ita inflexus ad culpam vt demigrare non poſſet. *Ibidem.* Denique mentem ſuam ab illa lubrica poſſeſſione defendit & tranſtulit.

G

De perambulatione Abrahæ vſque ad locum vbi Dominum ſibi apparentem vidit: quem, quamdiu Chaldæus fuit, videre non poterat, quòd etiam mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non videt, de ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis Domini.

CAP. III.

Et *perambulauit*, inquit, *Abraham vſque ad locum Sychem, ad quercum altam.* *Geneſ. 12.* Nonne videntur ſuperflua eſſe, niſi rationem requiras, cùm & altitudinem quercus non prætermiſerit? Sed vbi ratio eſt, nihil ſuperfluum: Sychem enim vel humerus vel ceruix ſignificatur, quod eſt laboris vel exercitationis indiciũ. Vnde & Iacob vir exercitatus filio ſuo Ioſeph eam præcipuam dedit. *Geneſ. 48.* Ergo quia neque ſine dote naturæ, exercitatio ipſa per ſe perfectionem conferre poteſt, & naturæ gratia deſtituitur, ſi deſit exercitatio: (eſt enim ingenioſi adminiculum diligentia) inducitur is vir, ad cuius imitationem formaris, ad naturæ gratiam adiuncta exercitatione, ita fundatior & excelſior factus, vt vſque ad quercum altam tranſiret. Quæ arbor vt alta, ita etiam robuſta, indicio eſt, non facile animam Abrahæ ſæculi huius procellis eſſe curuatam, ſed manſiſſe ſublimẽ, vt ſe æternis inquiſitionibus ad altitudinem diuinæ cognitionis eleuaret. Denique continuo apparuit illi Deus. Nuſquam ſuperiùs habes quòd viſus eſſet illi Deus. Vnde *Geneſ. 12.* liquet eò referendum, quia quamdiu Chaldæus fuit, hoc eſt, non ſolùm in regione, ſed etiam in opinione Chaldæorum, non poterat Deum videre, quem intra mundũ quærebat. Chaldæi enim mundum ſuperiorem Deum *Geneſ. 11.* dicunt, & erraticarum motu ſtellarum & fixarum curſu regi aſſerunt ea quæ terrena ſunt, & quodam vinculo coerceri. Vnde & deos ſtellas appellauerũt, eò quod eas dominatum quendam habere ſupernum credant, quia quædam ſtellis ad terrena compaſſio eſt. Oportuit autem eos æſtimare quia quod compatitur, non imperatorium ius, nec dominatum quaſi Deus poſſit habere in eis quorum ægreſcit compaſſione, cùm ſit & ipſe mortalis & corruptibilis. Mundus quoque cùm ſit factus, vtique ipſe Deus non eſt, ſed operator & conditor eius. *2. Cor. 4.* Ergo mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non videt Deum, quem in his quæ videntur, non in his quæ non videntur, eſſe putant. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quæ vero non videntur, æterna. Sed non temporalis Deus. Non igitur videtur. Non ergo mens ea videt Deum quæ diſciplinam Chaldæorum ſequitur. Vnde nec Abraham primum vidit. Quomodo autem poterat videre eum, ſupra quem alterum eſſe arbitrabatur? Vbi vero ad aliam demigrauit, non regionem, ſed veram religionem, paratã humilitati (hoc enim ſignificat Chanaan) tunc Deum videre cœpit, & eum cognoſcere eſſe *Gen. 12.* Deum cuius inuiſibili virtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergo ſcriptura docet, quia Abraham ſtellarum obſeruatione migrans, Deum vidit. Confirmatio *Ibid.* teſtimonij adiungitur quià in loco aram Domino ædificauit, ei qui ſibi apparuit. Impreſſus eſt enim typus iſte validus in anima eius, & manifeſtata fides veritatis. Superit enim grato viro memoria, ingrato irrepit obliuio. Illi hærent a quibus adiuuatur, iſti labuntur omnia quæ conferuntur. Statuit autem aram, ſed non ſacrificauit. Poſſet mouere, niſi meminiſſet proceſſus mentis huius ſcripturæ ſerie ſeruari. Et ideo ſpectabat a Deo genus diſcere ſacrificandi. Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutæ pecudis ſacrificium, dignã diuino cultu hoſtiam non videri. Nondum in Iſaac typum cognouerat paſſionis futuræ, nondum Melchiſedech dederat *Geneſ. 22.* ei benedictionis gratiam, vt iſta cognoſceret. *Geneſ. 14.* *Receſſit*, inquit, *inde in montem contra Orientem Bethel.* *Geneſ. 12.* Incrementum deuotionis, montis ſignificat eminentia: eius aſcenſio, indicium eſt vberioris proceſſus. Contra Orientem ideo, quia prophetabat venturum iuſtitiæ ſolem, quòd illic ſapientia pararet ſibi domum, & *Mala. 4.* inde per virginem, ſuum prædeſtinaret exortum. Volebat enim cognoſcendorum iam myſteriorum lu- *Prou. 9.*

menaccipere. Sicut enim ſole mundos ita ſplendore ſapientiæ tota mens illuminabitur. Mentóque poſuit con-
Luc. 2. tra Orientem Bethel. Domus enim Dei dicitur Bethleē
Mich 5. in qua natus eſt Chriſtus. Vnde ait per Prophetam Deus, *Et tu Bethleem non es minima inter principes Iuda: ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum.* Non dixit contra Bethel, ſed tabernaculum ipſum Bethel appellauit. Eccleſiam enim iuſtorum eſt tabernaculum. Iam illa quis non miretur myſteria, quòd Bethel iuxta mare Galilææ eſt ab Oriēte? Etenim anima quæ meretur templum Dei appellari, vel Eccleſia, tunditur ſecularium curarum fluctibus, ſed non ſobruitur: cæditur, ſed non labefactatur, commotiones fluctuū & inſurrectiones paſſionum corporalium facilis premere ac mitigare. Spectat aliorum naufragia ipſa immunis & exors periculi, B
2. Petr. 1. parata ſemper vt illuceſcat ſibi Chriſtus, atque illuminatione iucunditatem acquirat ſibi. Sicut enim oculi paſcuntur primo diei lumine, ita etiam mens noſtra alitur inuentis ſapientiæ, & quibuſdam eius radiis videtur ſplendeſcere. Viſibilis enim ſolis radiis terræ vaporantur, inuiſibilis autem radij cordis noſtri penetrant interiores receſſus. Iterum ædificauit aram, & inuocauit in
Geneſ. 12. nomine Domini. Proceſſus fidei, in Domini inuocatione ſignificauit. Hoc adiecit ſuperioribus.

De habitu Abrahæ, & de moratione in deſerto, deſcenſúque in Ægyptum: quòd etiam mens tunc probetur ac teneatur, quando eſt in deſerto, quid præterea ſignificet quòd Abraham deſcendens in Ægyptum, dixit Sarræ ne ſe uxorem, ſed ſororem eius appellaret, quid etiam increpatio Abrahæ per regem Ægypti, vxoriſque reſtitutio, & abeundi licentia. C

CAP. IV.

Ibidem. ET abiit Abraham, & demoratus eſt in deſerto. Tunc probatur mens, quando in quodam deſerto eſt, vbi nulla cupiditatum laſciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus ſumptus luxuriæ. Vtinam in hoc deſerto eſſe poſſim, deſtitutus ab omni incentiuo cupiditatum, derelictus ab omni delinquendi ſtudio, expoliatus iactantia D & tumore. Sed quia vel Deus nos tentari patitur, vel tentator incurſat cùm ſibi videtur in deſerto mens eſſe quieta ab omni terrenarum voluptatum appetentia: in Ægyptum impellitur, vbi compungi poſſit. Stimulus enim mentis, caro noſtra eſt & paſſiones eius compunctiones ſunt noſtræ. Ipſa eſt Ægyptus noſtra, hoc eſt caro noſtra, ipſa eſt afflictio. In hanc deſcendit mens noſtra quando cogitat quæ carnalia ſunt: Tunc autem aſcendit quando inuiſibilia deſiderat. Ideo & Abraham dicitur deſcendiſſe in Ægyptum, vt affligeretur. Patitur hoc mens noſtra, interdum ſeparat ſe à corpore, ſecernit vt E ſingulariter agat, in corporalibus intendere atque adhærere copiens. Interdum propter colligationem animæ & corporis inclinatur ad carnales voluptates, quibus infirma ſubiicitur, fortior non tenetur. Afflictiones
2. Cor. 7. igitur forti viro coronæ ſunt, inualido infirmitates ſunt. Vnde & ille non timebat afflictiones, quibus probare-
Geneſ. 2. tur meritò, qui dicit: *Nam & cùm veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed in omnibus ſumus afflicti: foris pugnæ intus timores.* Sed vt deſcenderet in Ægyptum fames coēgit. Exoritur ſæua mentis fames, quando appetentia carnis huius exundat. & expectatæ F aquæ ſaluti aduerſæ ſunt. Redigunt nos in anguſtias corporis, cùm habendi cupiditas irrepit luxuriæ ſuauitate, & cordis iactantia tentantur omnes, inflectitur etiam ſobrius animus, deſcendit in Ægyptum, hoc eſt in afflictionem corporis. Sic tamen deſcendit, vt quaſi aduena ad tempus incolere, non quaſi ciuis poſſidere vi-
Pſal. 118. deatur. Iuſtus enim dixit, *Aduena ſum in terra hac.* Et
Pſal. 119. alibi: *Heu me quòd incolatus meus prolongatus eſt.* Deſcen-
Geneſ. 12. dens autem Abraham in Ægyptum, hoc eſt, ad feros & barbaros mores, qui virtuti deferre neſcirent: ne nocerent per inuidiam, dixit Sarræ, ne ſe vxorem eius diceret, ſed ſororem eius appellaret. Et hinc grande virtutis myſterium, quò cito inuidetur. Et ideo vt inuidiam reprimat, humiliorem ſe præſtare debet. Non

A filij principatum ſuper omnes vendicet? non ſibi ſoli ſapientiam præcipuam arroget. Hæc eſt quàm ſibi Salo- Sap. 8.
mon vxorem acquiſiuit. Vxor enim præcipuè eſt viro debita. Itaque omnes cupiunt tali ſe copula dignos vide- Geneſ. 12.
ri, vt doleant aliquem ſibi præferri. Quis tanta ſolus potiatur pulchritudine? Soror autem quodam vel iure germanitatis, vel nomine pleriſque ſociatur. Et ideo verum amatorem ſuum integrum ab iniuria reſeruat. Vnde videntes eam Ægyptij, qui non poſſent diſcernere, nec virtutis formam agnoſcere, vulgari æſtimantes iudicio, induxerunt ad tyrannum, hoc eſt, ad mentem ſuperbā, quæ pondus ſapientiæ non ſuſtinuit, & ideo afflicta eſt. Etenim cùm animam improbam virtutis intrauerit ſermo, redarguit eam culpæ, erroriſque pudore afficit, & prolapſionis torquet dolore. Namque dum in quadam ſumus delinquendi libidine, nebulis quibuſdam inſipientiæ mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligant, ne videat eorum quæ concupiſcit deformitatem. Sed cùm omnis nebula tranſierit, & ſapientiæ fulgor fulſerit, grauia tormenta exercentur in quodam malè conſcij ſecretario. Itaque grauior noſtra mens iudex eſt conſcientiæ reatu, & iudicio pœnitentiæ. Quòd ſi vel ægra per culpam, vel inualida per infirmitatem non potuerit ferre ac perpeti virtutis præſentiam, dimittit eam, à ſéque relegat ne patiatur eam volui in ſe, Matth. 8.
& adhærere cogitationibus ſuis. Et vt infirmiores oculi C lucem refugiunt, ita mens inualida ſapientiæ fulgorem Geneſ. 12.
non ſuſtinet. Tales erant Geraſeni, qui rogabant vt tranſiret de finibus eorum Dominus Ieſus. Denique & iſte rex Ægypti ait ad Abraham, *Quid hoc feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt, ſed dixiſti quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recede hinc.* Intueamur animo intemperantem aliquem, qui intuitus caſtitatis gratiam, quodam captus eius decore ſequendam putet. Deinde pediſſequas eius neſciens quibus colligata inſedit, & ſtipata aduenit, ſobrietatem ſcilicet, modeſtiam ac verecundiam, parcimoniam cibi, fugam laſciuiæ, procacitatis petulantiæque, cautiorē fœminā, ſollicitam cuſtodiam, ſubitò aut ebrietatis ſuccenſus calore, aut ipſius carnis æſtu, ad occurſum formæ decentioris nequaquam ſe teneat, nec legi carnis repugnet; nonne dicit, Putaui rem faciliorem, caſtimoniam ſequi: ſupra humeros meos, ſupra vires meas eſt. Rarus cui iſta iungatur. Vale caſtitas recede, recede de finibus ſenſuum meorum. Recurre citò eò vnde hoc veniſti, non ſuſtineo præſentiam tuam, affligor grauibus quæſtionibus, dum tenendam te arbitror, quam tenere non poſſum. Conuerſus deinde ad aliquem monitorem ſui, qui ſtuduerit in eius mentem inducere aſſuetudinem caſtimoniæ, alle-
E gans non arduam fore, nec impoſſibilem, ſed pluribus Ibidem.
ſociam, finitimam ſtudioſis, conuenientem voluntariis. Quid hoc, inquit, feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt? Hoc eſt, quæ non perfunctoriè, ſed legitimo teneatur coniugio, ſecum maximam vehat dotem, quæ inuehat grauia onera matrimonij, & dotæ fœnus coniunctionis. Sed dixiſti ſororem, nullis adſtrictam legibus & naturæ ſociā, non iure aliquo dotalis cenſus ſuperbam ac potentem. Itaque imprudens onerum eius copulandam eam mihi & tenendam putaueram: ſed intellexi quòd pondus ſit in ea & ſarcina. Ecce mulier tua,
F id eſt, ecce perſuaſio tua ante te, accipe, & † recede. Nolo al. Curre.
ante me ſit, nolo in meis cogitationibus. Tolle te hinc cum tuis conſiliis, cum tua admonitione, citò tolle, citò recede, moras tuas non fero, afflictiones ſunt mihi: ſatis eſt, quòd antè deceptus ſum, & miſit alumnos ſuos quibus vagatur plerumque mens intemperantior, voluens animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritiæ, & diuerſas illecebras offerens, vt eliminarent, ac longè propellerent caſtimoniam, ne recurſum faceret in eos fines quibus fuerat expulſa, quò ſecura iam & arbitrij ſeuerioris libera, in peccatis ſuis redargui non formidaret.

Diſceſſus Abrahæ de Ægypto cum vxore ſua Sarra quid ſignificaret? quid etiam quod eò inducitur rediſſe, vnde in Ægyptum deſcenderat, cur præterea diuitias eius ſcriptura expreſſerit; & vtrum Lot quoque nepos eius diues fuerit.

CAP. V.

Gen. 13. Geneſ. 21. DIſceſſit itaque Abraham inde, habens ſecum vxorem ſuam Sarram, hoc eſt principalem, non ſeruientem. Ideo & dicitur illi Audi Sarram vxorem tuam. Quæ enim ſeruitio delictorum ſe exuit, principatū habet, non ſeruitium. Mens ergo validior principalē virtutem ſecum habet, hoc eſt, imperitantem corporis ſenſibus non obedientem. Quæ de Ægypto ſecum omnia retulit, nihil ibi diſciplinarum ſuarum amiſit. Non colorata eſt intemperantia, inſolentia, flagitiorum immodeſtia, *Gen. 13.* non expoliata eſt amictu ſedulæ ſobrietatis, non exota veſtimento pudoris. Erat diues valdè, vt pote cui nihil bonorum deerat, *Ibidem.* qui non alieni erat appetens, qui nullius indigebat quod ſuū dici vellet. Hoc eſt enim eſſe diuitem, quod ſatis voluntati ſit. Menſuram enim frugalitas habet, cenſus non habet, cuius modus in arbitrio, quærentis eſt. Erat enim diues pecoribus, argento & auro. Quid ſibi hoc vult? Non mihi videntur in homine iuſto ſæculares diuitiæ laudari. Vnde in pecoribus corporales ſenſus intelligo, quia & ipſi irrationabiles ſunt, in argento ſermonem, in auro mentem. Meritò diues erat Abraham, quia regebat ſenſus irrationabiles. Denique & domuit, & manſuetos fecit, vt fierent rationabiles. Habebat ſermonem fidei calore ſplendidum, purgatum ſpiritalis gratia diſciplinæ, habebat mentem plenā prudentiæ. Et ideo auro comparatur mens bona, quia ſicut cæteris illud præſtat metallis, ita mens bona in homine cæteris potior eſt humanæ ſubſtantiæ portionibus. *1. Cor. 13.* In tribus igitur cenſus ſapientis: in ſenſu, in ſermone, in mente: gradus quidam per ordinem factus, ſicut etiam in Apoſtolo legimus: *Luc. 17.* *Manet autem ſpes, fides, charitas, tria hæc, maior autem his eſt charitas.* Et mens igitur maior eſt, quia ipſa eſt quæ molit ſpiritale frumentum, vt purgationem ſenſuum ſermonumque proferat. Seruatur vbique perſona ſapientis viri. *Geneſ. 13.* Denique eò inducitur rediſſe Abraham, hoc eſt in Bethel vnde in Ægytum deſcenderat, vt agnoſcamus quòd etiam iuſti in domo Dei poſiti, & verbo Dei intenti tentantur quidem ſecularibus afflictionibus, ſed non alienantur à domo Dei, & à cuſtodia præceptorum cæleſtium. Si vis contentus eſſe finibus, non extolli diuitiarum copiis, & rebus ſecūdum gratiā voluptatum fluentibus, hoc ſcias eſſe mentis optimæ, meditari ſemper principium & finem, eò procedere, *Marc. 10.* & inde egredi, hoc eſt, bonum. Bonum autem ſapientia *Philipp. 1.* eſt. *Nemo enim bonus, niſi vnus Deus.* Ab eo procedimus, creati per ipſum ad eum reuertimur, quia cum Chriſto eſt multo melius. Et vt ſcias quia bonum eſt congruere principium & finem, ipſe ait bonus Ieſus, *Ego ſum α & ω principium & finis.* Mens igitur noſtra cum ipſo *Apoc. 1.* ſemper ſit: ab eius templo, ab eius verbo nunquam *Ioſue. 1.* recedat. Semper in lectione ſcripturarum ſit, meditationibus, orationibus, vt ſermo eius qui eſt, ſemper operetur in nobis, & vt quotidie procedentes in Eccleſiam, vel domeſticis incubantes orationibus, ab ipſo incipiamus, & in ipſo finiamus. Ita totius hîc vitæ noſtræ dies, curſus diei ab ſe ſumat principium, & in ſe deſinat. Sicut enim à principio vitæ credere, & imitari, ſalus eſt: ita perſeuerantia vſque in finem neceſſaria eſt. Eſt autē mentis op- *Matth. 14.* timæ diligentia, vt verbo Dei intenta nihil faciat irrationabile, vnde triſtitiam ſubeat, vt iugiter actuum ſuorum bene conſcia, lætitiā bonæ ſeruet conſcientiæ. Quod enim bonum, hoc ſine timore & ſine triſtitia eſt, id eſt, ſe- *Eſai. 35.* curitatis & gratiæ plenum. Poſſeſſio enim iuſti gratia eſt *Apoc. 21.* Deo, inſipientium autem nullus gradus. Ideo Eſaias appropinquante bono ait, *Fugiet dolor & triſtitia, & gemitus.* Ioannes quoque in Apocalypſi, *Et ille,* inquit, *Deus cum illis erit & delebit omnem lacrymam de oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor vlterius.* In reſurrectione enim iuſtorum læti-

G tia iugis erit & gratia, cùm illud bonum cœperit eſſe cum ſuis, quando requieſcent in ſino Abrahæ, poſiti in eius tabernaculo, quod inter domum vel ſermonem Dei & *Matth. 8.* gratiam fixum eſt: ſignificans innocentiam fidelium agere gratias auctori ſuo, qui non habent vnde eos pœniteat in hoc mundo fuiſſe. Facit itaque ſimplicibus Abrahæ, *Sap. 5.* magnarum inſtitutionum documenta explicantur. Meritò diues, qui etiam diſputationes philoſophorum diuites facit, qui de eius actu præcepta formarent ſua. Eius ergo diuitias ſcriptura expreſſerat; ſi operæ erat cognoſcere, vtrumnam Lot quoque nepos eius, & ipſe vtpote eiuſdem ſucceſſionis, diues fuerit. Sed ſcriptura eum pe-
H coris tantùm abundantem aſſerit. Vnde ſic habet, *Et Lot qui ſimul ambulabat cum Abraham, erant oues & boues, & tabernacula.* Non habebat argentum, quia nondum iu- *Geneſ. 13.* ſtus. Etenim argentum ignitum lingua iuſti. Non habe- *Prou. 10.* bat aurum, quod habebit ille qui vidit Chriſti poſteriora, de quo ſcriptum eſt, *Et poſteriora eius in ſpecie auri.* *Pſal. 67.* Vidit illum Abraham, ſicut teſtatus eſt Dominus, dicens *Ioan. 8.* *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Et ideo auri ſpeciem habere meruit & poſſidere.

Qua ratione ſcriptum ſit, Et Lot qui ambulabat cum Abraham,
I *cur etiam dictum ſit quòd non capiebat eos terra, qui præterea ſint paſtores, & quorum animantium: quæ rixa inter paſtores Abrahæ, & inter paſtores Lot; & quomodo illam ſedare curauerit Abraham: quanta quoque præmiſerit ne Lot diſcedere cogeretur: de inſolentia denique ipſius Lot, & electionis neſcientia: & quid nos eligere debeamus.*

CAP. VI.

NVnc illud quoque nequaquā prætereundum arbitror, quod videtur etiā doctiores mouiſſe; qua ratione ſit ſcriptum: Et Lot qui ſimul ambulabat cū Abraham; quaſi alter eſſet Lot, qui non ambularet cum eo,
K ſecundùm quod accepimus. Et putant plerique non ſolui quæſtionem. Ergo vt illis ſatisfaciamus, & à regula ſcripturæ non recedamus, vnam perſonam dicimus duo negotia, quòd in vno eodémque viro duæ res ſignificantur: numero vnus, nomine duplex. Declinatio enim dicitur Lot, ſicut habet Latina interpretatio. Declinat autem quiſque ad bonum aut ad malum. Cùm ergo Lot *Eccleſ. 15.* declinaret malum, hoc eſt, errorem, flagitium, crimen, iungebatur patruo: cum declinaret bonum, hoc eſt iuſtum, innocentum, ſanctum, religioſum, ſociabatur flagitio. Bene ergo dixit, Et Lot qui ambulabat cum Abraham, quia adhuc non elegerat Sodomam, non habita-
L bat cum flagitiorum auctoribus. Poſtea enim cœpit habitare cum Sodomis. Ideóque quaſi à ſeipſo mutatus velut alter accipitur, non ſolū à iuſto viro, ſed à ſeipſo diſciſcens. Deniq; quia ſtudio iā deflecti cœperat a patruo, non capiebat eos terra. Nulla enim ſpatia poſſunt ſatis *Geneſ. 13.* eſſe diſcordibus. Quietis & pacificis etiam anguſta abundant, diſſonis moribus etiam ſpatioſa arctantur. Et quia à *Suprà ca. 1. huius libri* principio dixi mentem hîc formari hominis, quæ a prin- *Gen. 3.* cipio perfecta fuerat, ſed per incrementa & gradus quoſdam proficit, ideo ait, *Non capiebat eos terra:* hoc eſt, vna anima motus diuerſos non recipiebat naturaliter ſibi repugnantes. Poteſt tamen fieri vt interdum non
M omnia in vno eodémque perfecta ſint: poſſit tamen aliqua vitia ſua operire, vel motus ſuos tēperare, aut ſi plura bona ſint quibus pauciora vitia operiat, aut repentinam commotionem conſilio maturiore reflectat. Verùm ſi ex vtraque plura concurrant diſſona ac repugnantia, habitatio diſcrepantium virtutum ac paſſionum in vna anima ſoluatur neceſſe eſt. Figuratè ergo animam ſecundùm philoſophos terram appellauit. Nam & Salomon *Prou. 24.* ait, Tanquam agricultura homo imprudens; quæ ſi fœcunda ſit, opimis ſegetum fructibus, abſcondere poteſt ſpinas: ſin verò ſpinæ concurrant ariſtis, ſecandi nulla eſt copia. Qui igitur paſtores ſint, & quorum animan- *Gen. 13.* tium, & quæ rixa inter paſtores Abrahæ & inter paſtores Lot, cōſideremus. Paſtores ſunt magiſtri gregum, vel diligentes, & ſobrij, non ſinentes agrorum culta obteri pedis veſtigio, atque adultis ſentibus: vel negligentes &

A remiſſi, & qui non reuocent pecus ſuum, quò herboſa & non fructuoſa paſcatur, ſed liberè vagari per varios agri fructus ſinant. Iſtorũ ergo paſtorum ſolers cuſtodia neceſſaria eſt, ne fortè adſcribatur diligentibus, quod euertit negligentiũ incuria. Sed quia non ſermo de viſibilibus, ideo cuius pecoris paſtores ſint, conſideremus. Paſtores hos definire poſſumus. Paſtores, inquit, pecorum. Pecora autem ſenſus corporis irrationabiles ſignificari accepimus. Qui ſunt ergo paſtores ſenſuũ, niſi præceptores & quaſi quidam rectores gregũ, duces eorum, vel monitores alicuius ſermonis, vel mentis noſtræ cogitationes? Qui ſi paſtoralis diſciplinæ gnari & tenaces ſunt, non permittunt lõgiùs ſenſuum gregem vagari, &
B inutilibus ac noxiis inhærere pabulis, ſed prouido doctore reuocant, & frænos rationis admouent atque obſiſtunt, renitentibus. Mali autem præceptores, vel inutilis diſceptationis permittunt eos impetu ſuo ferri, & in præruptum ac periculum ruere, & culta obterere, fructuoſa de paſci, vt ſi qui ſunt in adem eãnima virtutum huiuſcemodi fructus, eos quoque diſſipent. Hinc ergo cogitationum noſtrarum diſcordia, cùm caro repugnas aduerſùs ſpiritum, & ſpiritus aduerſùs carnem, non mediocris pugna eſt, quando ipſe Apoſtolus vas electionis

Galat. 5. Act. 9. Rom. 7. dominicæ dicit, *Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris*
C *meis*. Sedare hanc pugnam ipſe nequiuerat, & ideo ad ad Chriſtum refugit, dicens,

Ibidem. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hoc eſt, ne delectationi carnis adhæream. Quis igitur eſt, qui his me ſoluat vinculis, & liberum faciat, ſenſúſque ad ſobrietatem animæ magis detorqueat, quàm ad corporis temulentiam? Sed quia inter homines tantum non potuit rectorem inuenire, conuerſus ad Deum:

Ibidem. *Gratia*, inquit, *Dei per Ieſum Chriſtum Dominum*. Si fortior non commiſit viribus, quò corpus mortis euaderet, ſed auxiliũ quæſiuit à Chriſto: quid nos facere oportet infirmiores? Hanc pugnam grauem eſſe cognouit Abraham, & ideo in principio cauen-

D Prou. 17. Geneſ. 13. dam putauit. Sapienti enim pacis eſt ſtudium, imprudenti amica iurgia. *Non ſit*, inquit, *rixa inter me & inter te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus*. Patruum legimus Abraham, & Lot eius

Sap. 7. nepotem: quomodo eum fratrem appellabat? Sed aduerte quia cauſas concordiæ ſapiens adhibet. Vnde præmiſit, Homines nos ſumus. Omnes autem homines vnius naturæ partus ſunt, intra eius concepti viſcera, & vno fori atque effuſi vtero. Vnde nobis iure quodam germanitatis velut fratres connectimur, ab vno patre conditi, & vna matre tamquam fratres vterini editi. Et

E ideo cùm ſimus rationabilis naturæ ſoboles, tamquam vterini nos diligere debemus amore mutuo, non impu-

Cap. 1. huius libri. gnare ac perſequi. Multò autem veriùs ad vnã animam refertur, cuius rationabile cognatos habet, vt ſupra diximus, ſenſus irrationabiles: quod autem rationabile virtutum habet copulam. Vnde fraterna quadam ſibi copulantur neceſſitudine vitia virtutéſque hominis: quia illa carnalis iſtæ rationabilis animæ ſunt. Caro autẽ atq; anima velut quadã lege ſociantur cõiugij, ex quibus homo conſtat. Homo igitur velut portiones ſuas fœderare

Ephеſ. 2. debet, atq; ad pacem cogere. Sed quia nemo erat tantus qui carnẽ vinceret, ideo venit pax noſtra, quæ fecit vtra-

F que vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, legem mandatorum edictis euacuans, vt duos conderet in ſemetipſo, in vno nouo homine faciens pacem, vt reconcilaret vtróſque in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo.

Rom. 7. Rectè igitur ſe vt hominem infelicem dixit Apoſtolus, qui tantum bellum intra ſe pateretur, quod non poſſit

Prou. 16. reſtringuere. Deniq; cùm de vna portiũcula paſſionum, hoc eſt iracundia, diceret Salomon, *Melior eſt*, inquit, *ſapiens forti*: qui autem iracundiam continet, melior eſt quàm qui vrbem capit. Beatus igitur qui hoc bellum euaſerit etiam non aduena nec peregrinus, ſed ciuis ſan-

Epheſ. 2. ctorum & domeſticus Dei, quem in terra poſitũ terrena non quatiãt. Hũc affectum ſeruare cupiebat. Abraham,

Geneſ. 13. Itaq; vt vir pacificus ait, primo, Non ſit rixa inter me & inter te. Inde ait, Et inter paſtores meos, & paſtores tuos,

A Tertium poſuit, Ecce, inquit, tota terra ante te, hoc eſt, ſi non poteſt conuenire, cedo omnibus, totum cape, ſi de loco aut poſſeſſione diſſenſio eſt. Quod ſi moribus non conuenit, diſcede a me. Quarta autem præmiſit ne cogeretur diſcedere? Sed etiam hoc virtutis ac diſciplinæ eſt. Dixit enim ante nos vir ex philoſophiæ profectus diſciplina, quatuor hæc bono viro ineſſe. Vt elaboret primum, vt omnes amicos faciat: Secundum, vt ſi non poteſt amicos facere, certe nec inimicos: Tertium, vt ſi nec iſtud ſuppetit, ex ſententia diſcedat: Quartum, ſi quis credentem perſequitur, vindicet ſe vt poteſt. Sed illa tria ſuperiora in Abrahæ non ſermonibus nu- Geneſ. 14.

B dis, ſed veris operibus agnoſcimus. Quartum autem non ita eſt, quando etiam circa cadentem ſeruauit affectum parentis, vt eum non ſolùm non perſequeretur, ſed etiam captum erueret ac liberaret. Denique Apo- Rom. 12.

ſtolus cum tria illa doceat, quartum præceptis ſuis ſoluit quod addiderat Philoſophia. Ait enim cum pacificum populum Dei informare vellet: Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Deinde ſi hoc non poteſt, certè nec diſcordias nec ini- Ibidem.

micitias moueat. Ideo addidit, Non vos vindicantes, chariſſimi, in quo & tertium illud excluditur, vt vindicare nos nequaquam velimus. Sed date locum iræ. Ha-

C bes & quartum, vt diſcedas magis, & vindictam Deo committas, quam tibi exigas, tamquam & hoc ſecũdum legem magis dictum voluit videri. Nam ſecũdùm Euan- Deut. 32.

gelium ſupra habes, *Benedicite eos qui vos perſequuntur*. Ha- Matth. 5. & Rom. 12.

bemus hæc præcepta ad Timotheum in ſecunda epiſtola: *Propter quam cauſam*, inquit, *admoneo te vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Non* 2. Tim. 1.

enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis, & dilectionis, & ſobrietatis. Et iterum, *Tu autem fili chariſſime,* 2. Tim. 2.

fortitudinem cape in gratia. Habes ergo primæ præceptum ſententiæ, vt erga omnes gratiam locet: deinde ſi non poteſt præceptis ſuis omnes acquirere, caueat ne verbis aliquos exaſperet, hoc eſt, ne inimicos faciat.

D Vnde ait infrà. *Hoc commone, teſtificans coram Deo:* Ibidem.

Noli verbis contendere, nihil vtile niſi ad ſubuerſionem audientium. Seruum autem Domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes. Pulchrè poſt pau- Ibidem.

ca ſubiecit, & cauſam præſtitit, quam Philoſophia non vidit: *Cum modeſtia*, inquit, *corrigentem eos qui reſiſtunt, ne quado Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem*. Ad tertium quoque illud, vt diſcedamus ab eis cum quibus nobis conuenire non poteſt, habes additum, cum præcepit vt loquatur quæ decent ſanam doctrinam, deinde pugnas legis declinet, hoc eſt,

E primùm gratiam ſeminet, deinde nullum litigando auertat: tertium eſt vt hæreticum hominem poſt Tob. 2.

vnam correptionem deuitet, quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit à ſemetipſo damnatus. Quàm argutè ſuo iudicio damnatum, noſtræ vl- Tit. 3.

tioni ſubtrahit, quaſi indignum in quem vindicetur. David autem euidenter ſtudium vindictæ amouet, dicens, *Si reddidi retribuentibus mihi mala*. Ergo mens viri Pſal. 7.

ſapientis, eiuſdem animæ vel lapſus vel irrationabiles motus ſtudet corrigere, ſibique coniungere. Poteſt enim fieri vt quæ interdum diſplicent emendentur cum gratia. Effuſio patrimonij ſui recidatur, habet liberalitatem

F ſine diſpendio. Verecundia interdum remiſſior eſt: ſi confirmetur, habet & pudoris gratiam, & propoſiti conſtantiam. Commotio ſi temperetur, indignationis horrorem deponit, aſſumit laudem vigoris. Quod ſi emẽdare non poteſt, non exaſperat. Intemperantia reprehendit ardorem libidinis, quam coniugio coercet: ne dùm quæritur continentia, obrepat impudicitia. Ideóque bonorum magiſter: *Dico*, inquit, *non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quod ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim nubere quàm vri*. Sunt aliquæ mulieres immaturo deſtitutæ maritorum obitu, & ſe continere nequeunt. *Volo*, inquit, *iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario*. Quod ſi aliquas deliciæ delectent, luxuriari in Chriſto volũt, viduitatis affectantes gloriam, germanitatem autem non cuſto- 1. Cor. 7. 1. Tim. 2.

dientes, eas deuitandas iudicat, vt habes ſcriptum, G
Ibidem. *Adoleſcentiores viduas deuita.* Rectè igitur Abraham cum
cũ bona venia voluit nepotem dimittere, quē deflecten-
tem à ſe tenere non poterat. Sic & mens bona à præci-
piti & diuerſo rationabilium lapſu ſecernat ſe ac ſeparet.
Geneſ. 13. Si tu, inquit, in ſiniſtrã, ego in dexteram: vel ſi tu in dex-
teram, ego in ſiniſtram, hoc eſt, quæ tibi in dextera ſunt,
mihi in ſiniſtra ſunt: & quæ tibi in ſiniſtra, mihi in dexte-
ra ſunt. Viro enim imprudenti in dextera ſunt quæ ſunt
corporis, ea præfert, ea conſtituit in meliorem partem,
diuitias quoque & honores præponit: at verò immorta-
litatis adipiſcendæ gratiam ad ſiniſtram habet, quæ ſa-
pienti ad dexteram eſt. Longitudo enim vitæ in dextera H
Prou. 3. eius. Omnéſque animæ virtutes inſipiens vir in ſiniſtrã
Geneſ. 13. eiicit, prudens autem vir has ſibi ad dexteram locat: quæ
autem corporis, in ſiniſtram. *Et eleuauit*, inquit, *Lot
oculos, & aſpexit omnem circa regionem Iordanis.* Defle-
ctentibus à vero, amica iactantia eſt. Deniq; vt Abrahã
humilius, qui electionem obtulit: ita Lot inſolentius,
qui electionem vſurpauit. Virtus ſe humiliat, extollit
autem ſe iniquitas: qui ſe debuit cõmittere maturiori, vt
eſſet tutior, denique eligere neſciuit. Nam primo ele-
uauit oculos, & aſpexit regionem, hoc eſt, illam rem quæ
non eſſet prima ordine, ſed tertia, hoc eſt nouiſſima.
Prima ſunt enim quæ ſunt animæ bona: Secunda, quæ
corporis, id eſt ſalus, virtus, pulchritudo, formæ gratia.
Tertia ſunt, quæ accidunt, hoc eſt, diuitiæ, poteſtates,
Ibidem. patria, amici, gloria. Regio igitur tertio loco ponitur:
Eſt enim res habitationis. Vidit igitur regionem quia ir-
rigabatur priuſquam euerteret Deus Sodomam & Go-
morrham, ſicut paradiſus Dei, & terra Ægypti, vſque
dum venias in Zothopa. In quo niſi diligenter intendis,
nũquid in eo errãſſe eum dicere potes, quod elegit fluẽta
Iordanis, & ea quæ irrigabantur ſicut paradiſus Dei? Nõ
vtique ſecundùm litteram. Sed cùm Iordanis deſcenſio
dicitur, deſcendit qui deſeruit virtutis conſortium: &
ſpeciem elegit, non veritatem. Paradiſus enim perfectæ
beatitudinis amœnitas, vel animæ fructuoſa fundamen-
ta, in quia ſapientiæ ſint, iuſtitiæ, cæterarúmq; virtutum
plantaria. Tertia autem Ægypti corporalem ſubſtãtiam
ſignificat, cuius plantaria ſunt ſenſus & paſſiones corpo-
ris. Sicut enim vireta virtutum fontem habent Chriſtũ,
& ſpiritalis vbertatem gratiæ, quo exuberẽt: ita intem-
perantia fons quidam eſt paſſionum corporalium, quo
Ibidem. aluntur ſuperflua. Pulchrè autem ait ſcriptura, elegit
ſibi Lot, hoc eſt, declinatio, quia poſuit Deus ante nos
bonum & malum, vt vnuſquiſque eligat quod velit. Nõ
Eccleſ. 15. eligamus ergo quod ſpecie videtur iucundius ſed quod
veritate præſtet, ne cùm ſit nobis tributa optio vt ſequa-
mur potiora, leuemus oculos inflexi falſo amœnitatis
decore, veritatem autem naturæ velut deflexis obtuti-
bus obumbremus. Quod autem homines in Sodomis
ſæui erant, & peccatores in cõſpectu Domini valde, non
mediocris eſt hęc œconomia, vt aduertas mitem Deum
grani peccatorum moueri acerbitate ad vlciſcendum,
nec meritò potuiſſe exorare Abraham Sodomitanis
Geneſ. 18. veniam, quia ſupra modum flagitioſi erant. Pleríque
ſunt quò nequiores, eò tectiores, qui hominum ſub-
terfugiunt indaginem, vbi res ſine arbitrio geruntur, vt
falſo teſtimonio iuſtos circumueniant. Manet autem
1. Reg. 16. ante Deum iuſtus etiam ſi condemnetur ab hominibus,
quia Deus non iudiciorum exitus, ne cum intextis ne-
quitiæ commentis negotia, ſed nudam ſpectat negotio-
rum naturam. In examine autem hominum falſæ opi-
nionis error plerúmque obducit vim veritatis. Mane-
Dan. 3. bat autem apud Deum Suſanna pudica valde, etiam cùm
damnaretur adulterij, quia Deus non aſſertionibus fal-
ſorum facti examinabat fidem, ſed intimæ conſcien-
tiam mentis interrogabat.

Quomodo ex locutione Domini ad Abraham, & oſtenſa ſibi terra promiſſione doceamur quantum mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat: quemadmodum etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contra quinque, quantum noxia vitiis adiuncta noceant.

CAP. VII.

SEquitur locus, quo euidenter docemur quantum
mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus ex-
hauſtis proficiat, & quantum vitia viris adiuncta mali
afferant. Non enim otioſè ſcriptura poſuit, *Et dixit Deus* Geneſ. 13.
*ad Abraham poſtquam receſsit Lot ab eo. Reſpice oculis tuis,
& vide à loco in quo nunc tu es, ad Africum, & Aquilonem,
& Orientem, & mare: quia omnem terram quam tu vi-
des, tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum.* Hinc tanquam
à fonte hauſerunt Stoici Philoſophi dogmatis ſenten-
tiam, omnia ſapientis eſſe. Oriens enim & Occidens, Diogen.
Septentrio & Meridies, portiones ſunt vniuerſitatis. Laer li. 7.
His enim totus mundus includitur. Hæc cùm promi- in vita Ze-
ſit Deus daturum ſe Abrahæ, quid aliud declarat, niſi nonis.
ſapienti & fideli præſto omnia, deeſſe nihil? Vnde & Sa-
lomon in Prouerbiis ait, Eius qui fidelis ſit, totus mun- Prou. 17.
dus diuitiarum. Quantò prior Salomon quam Zeno
Stoicorum magiſter, atque auctor ſectæ ipſius? Quanto
prior quàm ipſe pater Philoſophiæ Plato, vel eius in-
uentor omnis Pythagoras. Quis autem ſapiens niſi fi-
delis? *Stultus enim ſicut luna immutatur: ſapiens autem im-* Eccleſ. 27.
mobilis fide permanet. Sed fortè dicas, Quomodo ſapientis Matth. 7.
I totus mundus? Quoniam ipſa natura dat illi ſortem om- Sap. 7.
nium, etiamſi ipſe nihil poſſideat. Domina eſt & poſſeſ-
ſor ſapientia, quæ ſua putat naturæ munera, quoniam in
vſum hominum data ſunt, nec vllis indiget, etiamſi de-
ſint ei ad victum neceſſaria. Namque ſi muſicus organa,
aut medicus medicamenta, aut nauclerus quæ ad nauis
inſtrumentum neceſſaria ſunt, etiamſi quando non ha-
beat, habet tamen eo ipſo quo poſſit his vti, etiamſi ad
tempus vſus eorum non ſuppetat: quantò magis ſapiens
ſuum iudicat quidquid naturæ eſt, qui viuit ſecundùm
naturam? Non enim amittit ius ſuum, qui meminit ſe ad
imaginem Dei factum, ad homines à Deo dictum,
K *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & dominami-* Geneſ. 1.
*ni in ea, & imperate piſcibus maris, & volatilibus cæli, & om-
nibus pecoribus, & omni terra, & omnibus quæ repũt ſuper terrã.*
Et nouit quia ſapiẽtia omniũ mater eſt, & ipſa orbẽ ter- Sap. 7.
rarũ poſſidet. Denique Salomon qui ſapientiam popoſ- Sap. 9.
cit & accepit à Domino Deo noſtro: ipſe mihi, inquit, Sap. 7.
dedit eorũ quæ ſunt ſcientiã veram, vt ſciam diſpoſitionẽ
orbis terrarũ, & virtutem elementorum, initium &
conſummationem & medietatem omnium rerum, &
diuiſiones temporũ, & anni curſus, & ſtellarũ diſpoſitio-
nes, naturas animalium, & iras beſtiarũ, vim ventorum,
& cogitationes hominũ, differẽtias herbarũ, & virtutes
L radicũ, & quæcumq; ſunt abſcondita & † perſpicua no- al. impro-
ui. Sed hæc nulli niſi perfecto ſuppetunt. Denique A- uiſa.
braham quamdiu adhærebat ei Lot, hoc eſt, deflectio
morum, ſortem horum non acceperat. Vbi vero defle-
xionis ambiguo atq; anfractu abſoluto rectas virtutum
ſemitas continuis animæ ſuæ greſſibus cœpit carpere, in
omnem terram poſſeſſor mittitur, atque dicitur ei: Sur-
ge, & perambula terram in lõgitudine & in latitudine: Geneſ. 13.
quia tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum. Ergo qui
ſapiẽtiam meruerit, & non fuerit ancillæ filius, non pec-
cati ſeruus, non ſucceſſioni carnis obnoxius, ſed liberæ,
id eſt Sarræ illius non ſeruientis, ſed principantis, bonæ
M ſtirpis, bonæ indolis, perfectæ titulo virtutis, hereditatẽ Galat. 4.
acquiret vniuerſitatis. Dicitur ergo Abrahæ, Surge. Non
corporalem aſſurrectionem ſignificat, ſed ſpiritalem: Epheſ. 5.
hoc eſt, Surge qui dormis, ſurge à terrenis, ſurge à corpo-
ralibus, relinque terrena, cęlũ aſpice, & exurge à mor-
tuis, hoc eſt operibus vanis, & diſputationibus Chaldęo-
rum. Intuere mundum, intuere etiam illum qui poteſt Geneſ. 13
totum donare mundum. In poſſeſſionem, inquit, tibi
dabo mundum, quem Deum ante credebas. Perambu-
la terram in longitudinem & latitudinem eius. Vtiq; in-
tra momentum terram iſtam Perſarum incluſam impe-
riis, ab Indiæ quoq; littoribus ad Herculis, vt aiũt, colũ-
nas, vel Britãniæ extrema confinia non potuit perambu-
lare. Et potuit quaſi indeuotus videri, qui cæleſti oracu-
lo non obediſſet, ſi obeundæ huius terræ mandatũ acce-
piſſet. Sed cùm ſit eius deuotio probata, quia ad quercũ

Ibidem. tantummodo Mambre tranſtulerat tabernaculum, vtique terram, hoc eſt, virtutem poſſumus perfectam intelligere, quæ bonos fructus daret, & fœcundas inuentiones, cogitationúmque primitias, meritorum vindemiam, *Exod. 3.* frumento, vino & oleo repleret interiorem domum, terram reſurrectionis quam promiſit patribus noſtris fluentem lac & mel, ſuauitatem vitæ, iucunditatis gratiam, ſplendorem gloriæ, cuius heres primus factus eſt primogenitus a mortuis Dei filius Ieſus Chri- *Apoc. 1.* ſtus. Et ideo non ſeminibus dixit, ſed ſemini, vt decla- *Galat. 3.* raret illum qui hanc hereditatem humano generi primus acquireret. Cognouimus bonæ mentis profectum, quia vitio lubricæ deflexionis exurgens, quæſiuit ſtatum primum ſapientiæ, hereditatem iuſtitiæ. Quantum autem noceant leuitati vitia adiuncta, docet ſequentium ſeries lectionum. Nam illi quatuor reges de quinque regibus triumphauerunt, & abduxerunt equitatum Sodomorum omnem: ceperunt etiam Lot filium fratris *Geneſ. 14.* Abrahæ, & diſceſſerunt. Quinque reges, quinque ſenſus corporis noſtri ſunt, viſus, odoratus, guſtus, tactus, auditus. Quatuor reges: illecebræ corporales atque mundanæ ſunt, quoniam & caro hominis vt mundus quatuor conſtat elementis. Merito reges dicuntur, quia habet ſuum culpa dominatum, habet regnum grande, *Rom. 6.* Vnde Apoſtolus ait, *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore*. Senſus igitur noſtri facilè delectationibus ſæcularibus ſe dedunt: quadam eorum poteſtate capiuntur. Corporales enim delectationes & illecebras huius ſæculi non vincit niſi mens quæ fuerit ſpiritalis, *Apoc. 8.* adhærens Deo, & totam a terrenis ſeparans. Deflexio omnis his capitur. Vnde Ioannes ait, *Væ habitantibus in terra*. Non vtique omnes homines comprehendit, qui *Philip. 3.* tunc vitæ huius curſum conficerent (ſunt enim & in terris poſiti quorum conuerſio in cælis eſt) ſed eos quos terrenæ conuerſationis affectus ac huius ſæculi vicerit gratia. Ergo non habitatores, ſed accolæ ſumus terræ huius. Accola enim temporalis diuerſorij ſpem gerit. Habitator autem ſpem omnem atque vſum ſuæ illic ſubſtantiæ locare videtur, vbi habitandum putauerit. Itaque qui eſt terræ accola, habitator cæli eſt: qui autem habitator terræ, poſſeſſor eſt mortis. Numerauit Abraham trecentos decem & octo vernaculos ſuos, & *Geneſ. 14.* percuſſit eos, & perſecutus eſt vſque Chobal, quæ eſt ad dextram Damaſci. Hic numerus vitalis eſt. Io ipſo enim *Lib. 1. de Abraham, cap. 2.* vita, ſi credamus in paſſione, in nomine Domini Ieſu; nam hæc eſt nominis interpretatio huius quod diximus Chobal, id eſt vita. Ipſa ad dextram Damaſci pulchrè eſſe dicitur. Agni enim ad dexteram, hœdi ad ſiniſtram. *Matth. 25.* Scit exercitata mens quos ad prælium conſummandum ſibi adhiberet, quibus armis inſtrueret, quibus ducat vexillis. Non aquilarum præfert imagines, nec dracones, ſed in cruce Chriſti & in Ieſu nomine progreditur ad prælium: hoc ſigno fortis, hoc veſillo fidelis. Merito ergo mens excitata, quæ recepit veram ſapientiam iuſti viri. Iuſtitia autem ſolers correctionis eſt, ac arguendo reuocat peccatores, & ſtringit paſſionum impetus. Ideò dicit ſcriptura quia reuocauit omnem equitatum Sodomorum, hoc eſt, habenas tenuit, fręna rationis impoſuit. Reuocauit culpam, ſtrauit errorem. Equus enim ſtare neſcit, velox ad impetum, ceruicem exaltans ſuam, hinniens ad libidinē. Quid tam ſimile peccati? Fertur enim *Hier. 5.* primo culpa impetu, & omnem recti cogitationē præuenit, motúque immaturo exilit, vt eam difficilè ratio *Exod. 15.* reuocare poſſit. Fertur in præceps, & aſcenſorem eius proiicit in mare iſtud huius ſæculi, ceruice tumida recuſans iugum correctionis. Et ſpecialis quædam forma libidinis, quę vocem mutet hominis, verba amantis cor- *Hier. 13.* rumpat, ſuiſque ſe prodat ſermonibus. Denique ad Iudā per Hieremiam dicit Dominus Deus, *Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum, & hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ ſupra colles*. Hunc iuſtus reuocauit equitatum, mores quinque declinantis conuertit, & ad ſe vocauit, vt imitatores ſui fierent qui deflexerant, quia ſenſus noſtri ad diſciplinam mentis recurrunt. Subſtantiam quoque recepit. Non patrimonium vtique ſi- *2. Cor. 5.* gnificat, ſed vitalem animæ ſubſtantiam, in qua ſit pre-

A tioſus cenſus, non ſtipula, non fœnum, in qua fidelis ſit alloquij ſplendor, in qua noſtræ ſenſus ſubſiſtat ſpes. Hæc eſt enim vera noſtra ſubſtantia, quæ eſt ſapientiæ diues copus, hic immortalis ſubſtantia, corporis autem vel accedentium diurnus magis quam diuturnus vſus. Vnde quidam rectè non putauit patrimonium dici ſubſtantiam. Non enim ſubſiſtimus in eo, cùm & illis quibus deſit pecunia, vitæ tamen non deſit ſubſtantia.

CAP. VIII.

B *Quemadmodū ex oblatione Melchiſedech admonetur mēs plena prudentia ac iuſtitiæ, vt deuotior ſit erga Dei cultum, quódque expeditione regis Sodomorū, vbi ſe viciſſe putat, tentari ſe diſcat: & qualiter ex Abrahæ reſponſione contagium intemperantiæ declinare poſſit. cur præterea poſt euentum belli mercedem Dominus ſpoponderit: quid denique ſignificet quod Abram a cura poſteritatis ſuæ: ac de myſtica interpretatione totius ſacrificii Abrahæ.*

DE Melchiſedech in tractatu morali plenè diximus, in quo & myſterium nequaquam prætentum ac prætermiſſum eſt. Hoc loco autem ſatis eſt illud admonere ſolum, quod mens plena prudentiæ iuſtitiæque de- *Lib. 1. de Abraham, cap. 3.* C uotior ſit ergā Dei cultum & decimas terræ † gignētiū in fructibus iuxta altiorem prudentiam in eo ſoluat, vt *al. gignētia.* perfectionem omnium ſenſuum atque operum ſuorum Deo deferat, nihil ſibi arroget, quæ ſe regere non poteſt, diuino niſi fauore fulta ſit. Denique vbi ſe viciſſe putat, tentatur atque inceſſitur. Hoc exprimit & docet lectio, quia ſemper aduerſum paſſiones corporis mens noſtra tamquam in excubiis debet prætendere. Quid enim eſt quod ait, Rex (inquit) Sodomorum exiuit obuiam Abra- *Geneſ. 14.* hæ, & dixit, Da mihi homines, equos autem ſume tibi: niſi quod poſt has mihi luxuriæ victorias, vis quędam libidinis poteſt rationabili mēti ſubrepere, vt infundat ei D irrationabiles paſſiones? Sed perfectæ mētis eſt, nihil de terrenis, nihil de corporalibus illecebris aſſumere, abſtinere a terrenis. Ideo Abraham dicit, *Nihil ſumam ab omnibus tuis*. Quaſi contagium declinat intemperantiæ, *Ibidem.* quaſi labem refugit corporaliū ſenſuum, delectationes mudi reiicit, quæris quæ ſupra mundū ſunt, hoc eſt, extendere manus ad Dominū. Manus, operaria virtus eſt animæ. Hæc non ad terrenæ arboris pomum, ſed ad Dominum extendit: Qui fecit, inquit, cælū & terram; hoc eſt, intelligibilem & viſibilem ſubſtātiam. Intelligibilis enim ſcilicet cælū eſt: viſibilis vel ſenſibilis ſub- *Ibidem.* ſtantia terra eſt. Ergo ſignificat quod virtutē animæ ſuæ a ſuperiora extendat, vt ex illa intelligibili ſubſtantia E theoreticæ vitæ induat altitudinē ſpectans non illa quę videntur, ſed quæ non videntur, hoc eſt, nō terrena, non corporalia, non præſentia, ſed incorporalia, æterna, cæleſtia. De iſta autē viſibili ſubſtantia operatoriæ atque ciuilis diſciplinæ capeſſet gratiam. Subtexuit his oracu- *2. Cor. 4.* lum Domini dicentis. *Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua multa erit valde*. Spondendæ mercedis locus nunc erat. Minus enim mirabile faceret, ſi ſecutus promiſſum Dei eſſet hoſtem adortus. Victoriæ ſecurus *Geneſ. 15.* proceſſerat ad triumphum, magis inuitatus quam promptus ad gloriam, vel ad vleiſcendum pietatis dolorem paratus. Propoſitum pię mentis mercedem non expetit, F ſed pro mercede habet boni facti conſcientiam, & iuſti operis affectum. Auguſtæ mentes inuitentur promiſſis, erigantur ſperatis mercedibus: bona mens quæ ſine reſponſi cæleſtis ſyngrapha certamen arripuit, geminæ laudis fructum acquirit ſibi. vt & confidentiſſimæ fortitudinis, & pleniſſimæ deuotionis gratiam locet. Quod de facto Abrahā æſtimare conuenit, quia & diuinum *Geneſ. 12.* fauorem non deſpiciſſe iuſtis dixit erroribus, & hoſtem *Geneſ. 14.* perculit deſpectu periculi, quod glorioſe ſibi pro vltione pietatis ſubeūdum putauit. Dei quoque in eo prædicatur iuſtitia, qui remunerationem piis mentibus non ex neceſſitate promiſſi, ſed ex æquitatis ſuæ contemplatione largitur. iudicans dignum forte quod hi qui militant ſine aliqua mercedis humanæ remuneratione, re- *Luc. 14.*

poſitum habeant præmium in eius bonitate, cui deuouēdas animas ſuas æſtimauerint. Simúlque adnectis bellicis ex vſu ipſius victoriæ, aut hominum gratia paratū eſt præmium: pietatis autem & parcimoniæ, puritatis, cæterarúmq; velut priuatarum virtutū à Deo ſoluitur. Quæ manifeſta ſunt hominibus, ipſi remunerantur. Nō omnia autem manifeſta, ſed alia manifeſta, alia incerta, & maximè occulta cordiū. Vnde & ille ait *incerta & occulta cordis manifeſtaſti mihi*, quorū ſpectator & ſcrutator Deus eſt. Non ergo magnā mercedē promiſiſſet Abrahæ, niſi purā animā ab omni contagione delictorum indicaſſet. Sanctæ tamen & propheticæ menti cura maior poſteritatis perpetuæ eſt. Partus enim ſapientię & fidei hereditarē deſiderat. Ideo ait, *Quid mihi dabis? Ego autem dimittor ſine filiis.* Eccleſiæ ſobolem deſiderabat eam ſucceſſionem petebat quæ non eſſet ſeruilis, ſed libera: nō ſecundùm carnē, ſed ſecundùm gratiā. Ideóque huiuſmodi reſponſum diuinum reſultauit, quod electus audiuit, *Reſpice in cælum, & numera ſtellas, ſi potes numerare. Et dixit, Sic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Quid credidit? Hoc eſt, nō ſolùm multitudinem populorum in Chriſtum credentiū, ſed etiam cæleſtis gratiæ ſplendorem, & reſurrectionē vitæ immortalis ſoboli eccleſiæ deferendam. Quid eſt autem quod ait, *Eduxit eum foras?* Tanquam foras educitur propheta, vt exeat fores corporis, & anguſtias carnis operiens, ac ſpiritus-ſancti infuſionē, vt velut quādam deſcenſionem videat. Oportet nos quoque exire ex his diuerſorij noſtri anguſtiis, mundare animæ noſtrę locum ab omni inquinamento, proiicere ſordes maleuolentiæ, ſi volumus ſpiritum recipere ſapientiæ, quia in maleuolam animā non introibit ſapientia. Credidit verò Abrahā, non auri, non argēti illectus teſtimonio, ſed quia corde credidit ad iuſtitiam. In quo probatum eſt eius meritum, in eo perſolutū eſt præmiū. Deniq; ſtatim fidei eius teſtimoniū Dominus dedit, dicens, *Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram hanc, vt heres eſſes eius.* Et quia depoſuerat Abraham ſtudium Chaldæorum, quærit nunc: Quomodo inquit, intelligam quia heres eius ſum? Hoc eſt, iam diuinationes magorum repudiaui, doce quomodo ſciam me futurum terræ eius heredem. Qui quærit quomodo ſciat, non dubitat manifeſtante Deo cognoſcere ſe poſſe, ſed formam vult acquirendæ cognitionis aduertere. Nam & in Euāgelio Maria cùm audiſſet ab Angelo quòd virgo paritura eſſet filium, reſpōdit, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoui?* Et iure reſpondit. Hoc eſt, cùm id quod naturæ eſt, non ſuppetat, quia non ſolet parere virgo quæ viro non fuerit copulata, quæro quomodo præter inſtituta naturæ poſſim generare. Dixit autem illi Dominus Deus, *Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.* Præterirē huiuſmodi interpretationē, eo quòd aruſpicinę quędam ſcribi videatur ſolennitas, quòd poſt immolationem diuiſa ſunt animalia, & contra faciem alterutrum poſita, & conſedit illis Abraham. Sed ſi vim interrogationis pręmiſſæ & futurę reſponſionis conſideremus, aduertere poterimus, ſpei noſtræ & fidei conuenire huius ſacrificij diſciplinā. Vitulus enim aratorium animal eſt, deditum terræ & labori. Capra ad aquarum ſimilitudinem per ænigmata figuratur, eo quod αἲξ Græcè ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν nomen acceperit, ab eo quod eſt impetu ferri. Sic enim currit ſicut & aqua. Poſſumus vel fluuiorum ſono, curſu, vel maris violentis æſtimare fluctibus. Aeri comparatur aries, quia omnibus animantibus vtilius hoc animal generi eſſe humano reperitur, quando quidem & veſtis nobis vſum exhibet, ſicut aër huius ſpiritus vitalem nobis miniſtrat ſubſtantiam. Vnde & hunc ordinem factum puto, vt priùs diceret, Sume mihi vitulum & capram, & tertio loco diceret arietem: eo quòd prima illa, hoc eſt vitulus & capra, terris & mari, materialibus comparentur elementis, & quia fœminea dicantur: at verò aries maſculinum quoddam animal eſt, vehemens natura, & violentum cornibus. Similiter autem aëris huius ſpiritus vitalis eſt, vt maſculus

auctor & cauſa gignentium, mouens terrarum genitalia, & velut quadam ſe miſcens copula. Aliud ad terram, aliud ad mare, aliud ad aerem vitalem, myſticè figuratur horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis eſt, ſed moralis etiam concurrit & ſuppetit. In omnibus enim hominibus caro, ſenſus, & verbū eſt. Caro noſtra vitula eſt: laborat, vt ferat; laborat, vt colligat: laborat, vt pariat: innumeris fatigatur laboribus. Vnde & Græci δάμαλιν ἀπὸ τοῦ δαμάζεσθαι λίαν eo quod dometur † minis. Maſculorū boū labore, aratro, & iugo fungitur, fœmineos partus repręſentat cū multo vbere. Caro quoque noſtra vitę iſtius ſubiugatur neceſſitatibus, crebris quatitur doloribus, & multarū ærumnarū quodā curuata partu ſeneſcit. Iam illud quis ignorat, quod vehementior ſit virtus animæ, cui velut nupta adhęret in iſtius vitæ curſu corporalis ſubſtantia? Senſus autē noſtri caprarū modo velut ſaltu quodam aliis exiliunt, & paſcuntur præruptionibus, impetu ſuo ipſi cōmotiones excitantes animæ, & concutientes eam. Ad omnē occaſionē præſto ſunt, vel occurſu fœmineæ pulchritudinis, vel odore ſuauitatis alicuius. Auditu pariter & tactu mouentur velociter, quibus etiam animę inflectunt conſtantiam, & velut à natura ſui alienant eam. Vnde plerique ὁρμητικὴν dictā putant, quia ὁρμὴ impetus dicitur, eo quod ex quodā impetu ſenſū inflexionis atque alienationis noſtræ cauſa naſcatur: fœminei autē ſexus ſpeciē habet. Et etiā ſenſus noſtri αἰσθήσεις Gręcè dicuntur fœminco vocabulo. Effœtarum modo animarum citò vacuātur, vbi partus ſuæ generationis delectationiſque effuderint, & iterum excitatis cupiditatibus nouos referunt impetus. In ariete verò verbi ac ſermonis noſtri habetur ſimilitudo, quod ſit vehemēs, ſicut & ſermo noſter efficax operationis, & quadā ornatus noſtri & tegminis cauſa ſit. Aries per vſum veſtiū ordine quodam gregē ducens, ſicut ordo quidam vitę vſúſque noſtri verbo explicatur. Arbitror autem quod illud verbum magis intelligere debeamus quod eſt verbum Dei, cum quo aries iſte habere videatur non mediocrem cognationem. Quod verbum nos verè tegmine velleris ſui veſtiuit, & in domum introduxit æternę ſalutis. Qui ſe pro nobis immolandum obtulit, qui tanquam ouis ad victimam ductus eſt, & ſicut aries coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. Ex quo ordinem quendam ſubſtantiæ habemus & ſacrę redemptionis, quod per ipſum conditi ac redempti ſumus. Duplex igitur cauſa per verbum: naturalis & moralis. Naturalis qua condidit, moralis qua redemit. Philoſophia quoque geminam ſpeciem ſui conſtituit in verbo, naturalem, & moralem. Rationalis enim vtriúſque portio eſt. Naturalem ſecundùm mundi creationem quam verbo aſſignat: moralem ſecundùm iuſtitiam, & æqualitatem viuendi, cuius vita & ratio de verbo. Qua cauſa cùm dies quadraginta cōplerentur ex Mariæ virginis partu, tulerunt Dominū noſtrum Ieſum in Hieruſalem, vt offerrent Domino ſecundùm legem, & vt darēt hoſtiam par turturum, aut duos pullos columbarum, eo quòd in columba ſpiritalis gratia ſit, in turture incorruptæ generationis natura, vel immaculati corporis caſtimonia. Meritò ergo ad ſacrificium iubentur poſt arietem turtur & columba ſumi, vt verbo adhęrere intelligas incorruptam caſtimoniam, & ſpiritalem gratiam. Et hoc ipſo quidem quòd aues poſuit, intelligere poſſumus cæleſtium meritorum volatus. Sunt enim volucres cęli quę veniunt & habitant in ramis eius arboris quę de grano ſinapis ſurrexit, cui cælorum regnum comparatur. Et Ezechiel apertos ſibi cęlos dicit, & vidiſſe inter alia etiam rotam vnam ſuper terram coniunctam animalibus quatuor. Et infra, *Audiebam,* inquit, *vocem alarum eorum cum ambularent, ſicut vocem aquarum multarum, & vocem ſublimis Dei: & cùm irent, ipſa vox verbi, ſicut vox caſtrorum.* Vnde quidam ad libros philoſophiæ deriuarunt, eò quòd ipſum cælum eis ſimile ſit. Denique Plato currum volucrem dixit eſſe cælum, ex eo quod Propheta dixerat, Cùm

Margin (left column): Hier. 17. — Geneſ. 15. — Ibidem. — Ibidem. — 1. Cor. 7. — Sap. 1. — Rom. 10. — Geneſ. 15. — Ibidem. — Luc. 1. — Geneſ. 15.

Margin (right column): al. iniuria. — Eſa. 53. — Luca. 2. — Geneſ. 15. — Matth. 13. — Ezech. 1. — Ibidem. — Ibidem.

Section letters (between columns): G — H — I — K — L — M

itent animalia, ibant & rotæ coniunctæ illis: & cum ele- A
uatent ſe animalia à terra, eleuabantur rotæ. Sed Pro-
pheta nõ cælum ipſum dixit, ſed aues eſſe in cælo. Deni-
Pſal. 18. que & Dauid ait, *Cæli enarrant gloriam Dei*, hoc eſt pote-
ſtates cæleſtes, velut cùm ſpectatur pulchrum elemen-
tum, prædicatur operator. Animam autem deſcri-
bit Propheta, cuius motus ſunt quatuor, velut equi,
λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν,
Hæc animalia quatuor, id eſt, homo λογι-
στικὸν, leo θυμικὸν, vitulus ἐπιθυμητικὸν, aqui-
la διορατικὸν. Ideo ratio præmiſſa eſt, vt re-
liqua rationem ſequantur. Ideo cum homine à dex-
tris eſt leo, id eſt, cum ratione commotio a dextris eſt. B
Iſta animalia quando eleuantur, eleuantur etiam rotæ.
Ezech. 1. Rota autem, vita eſt ſuper terram, qua viuimus. Si
Cant. 6. animæ noſtræ motus quatuor eleuantur, eleuatur &
Ezech. 1. vita noſtra. Ideóque addidit, *Quoniam ſpiritus vitæ*, in-
quit, *erat in rotis*. Anima ergo magis currus eſt, quæ ait
Matth. 5. in Canticis canticorum: *Poſuiſti me currus Aminadab*,
id eſt, Domini noſtri. Non ergo Philoſophiæ traditioni
deſcriptio currit Prophetica. Denique vocem alarum
audiſſe ſe dicit Propheta. Iſtæ alæ, virtutes ſunt quæ de
te poſcuntur. Qui tales offert hoſtias, fidem & caſtimo-
niam mentis, ſimplicitatis gratiam, charitatis & pacis
effectum, ipſe beatæ illius terræ agnoſcit heredem: ſicut C
etiam Dominus apertiùs in Euangelio declarauit, di-
cens, *Beati pacifici*, quoniam ipſi Deum videbunt vel,
quoniam ipſi poſſidebunt terram. Accipe aliam diuiſio-
nem. Caro quoque noſtra ipſa Dei ordinatione diuiſa
habet membra. Duo oculi ſunt, binæ aures, duæ genæ,
nares diuiſæ, dentium geminatus ordo, vbera, ſcapulæ,
manus, latera, femora, genua, crura, pedes nonne bina
omnia, vt ſubnixa geminatis ſubſidiis omnia noſtra obi-
re videantur officia: Anima etiam diuiſionem ſuarum
patitur portionum. Nam διορατικὸν, hoc eſt
ſuperiora quare oculi quidam contrarij, rationabile eſt
& irrationabile. Rationabile ipſum diuiditur circa men- D
tem & ſermonem. Senſibile eius in auditum & viſum-
quibus vitæ huius cumulatur gratia. Nam odor & gu-
ſtus vitalis vſus videntur neceſſarium præbere mini-
ſterium. Nares iugi flatu aſpirationem recipiendo vita-
lem, continuato quodam ſubſtantiam hominis cibi pa-
ſcunt: Guſtus autem potu epuliſque generatur. Quin-
tus verò ſenſus, hoc eſt tactus, velut admixtus eſt illis
quatuor: Odor & guſtus quædam magis alimenta ſunt
corporis, quibus huius carnis malitia ſubſiſtit. Viſus ve-
ro & auditus mentem adiuuant. Hæ ſunt diuiſiones quæ
ſecundùm carnem noſtrã animámque à ſummo ope-
ratore diuiſæ ſunt. Vnde oportet nos colligere quia etiã E
iſte mundus velut per membra quędam gemina, & tam-
quam antiproſopa ſit diſtributus. Eſt enim terra in mon-
tes & in campos, vt ſunt partes noſtri corporis elatiores
aliæ, aliæ planiores, eminent ſcapulę, & pedum ſuperio-
ra vel manuum: latera verò & inferiora ceruicis, velut
valles terræ & concaua. Quod & de vola manus intel-
ligere licet. Nam in ipſo calcaneo pedis eminere alia,
media autem ſinuata quis neſciat? Aqua in mari ſalſa, in
flumine dulcis vel in fontibus. Eſt aer hyberno frigidus
tempore, veris menſibus temperatus, calidus æſtate.
Ergo iſta diuiſit operator. Mentem autem noſtram, quæ F
modo auium, virtutum diuiſarum & vigoris ſui vecta
Ariſt. l. de cælo. remigus, ſupra cælum euolat, non diuiſit, quia Trinitati
adhæret diuidenti omnia ſoli indiuiſę. Vnde & Philoſo-
phi ſuperiorem mundi huius ſubſtantiam, quam æthera
vocant, non ex cæterorum admixtione elementorum
conſtare volunt: ſed ſplendidam, & multo refulgentem
lumine, quæ non terræ ſordidũ, nec aquarum humidum,
nec aëris nebuloſum, nec ignis ipſius rutilum quidquam
recipiat, ex quinta quadam vſia eſſe aſſerunt & velut
volucrem mundi huius mentem velociorem puriorém-
que eſſe cæteris partibus: nam aliæ mixtæ ſibi & con-
cretæ ſunt. Nos autem nihil materialis compoſitionis
immune atque alienum putamus, præter illam ſolam
venerandæ Trinitatis ſubſtãtiam, quæ verè pura & ſim-
plex ſinceræ impermixtæque naturæ eſt: quamuis aliqui

A putent de illa quinta vſia lucem eſſe clariorem, de qua Pſal. 103.
dixerit Dauid, quòd Deus circumdans ſit lucem ſicut
veſtimentum. Et Apoſtolus ſcripſerit de ipſo omnipo-
tente, quod ſolus habeat immortalitatem, & lucem ha- 1. Tim. 6.
biter inacceſſibilem. Qua autem ratione dixerit, quòd Geneſ. 15.
aues deſcenderint ſupra diuiſa corpora vitulæ, capræ at-
que arietis, non facile dicam, niſi quod omnia terrena,
marina, atque ipſa aeria plena ſunt inſidiarum ac per-
turbationum. Videntur enim aues iſtæ cibi cauſa deſ-
cendiſſe ſupra corpora. Naturaliter autem violentiores
potioreſque viribus ſuper infirmiores irruunt, & quaſi
mortuis corporibus incumbunt, ex improuiſo frequen-
tius irruentes: vel (quod verius puto) quia princeps
B mũdi huius, & volucres cæli, ſpiritualium nequitię quæ
ſunt in eos, qui mundana ſollicitudine curaque diuiſi
ſunt, graui motu inceſſunt, & velut cadauera mortuo-
rum dilacerant dente aſpero. De his enim dictum eſt, Ioan. 14.
Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos: quia ſunt de regno Epheſ. 6.
diaboli qui in ſeipſum diuiſus eſt. Qui autem ſunt Dei, Matth 8.
quibus dicit Ieſus: *Regnum Dei intra vos eſt*, hi non ſunt Luc. 11.
diuiſi, quia adhærent Deo: quoniam qui adhæret me- Luc. 17.
retrici, vnum corpus eſt. *Erunt enim*, inquit, *duo in car-* 2. Cor. 6.
ne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Iſti Geneſ. 2.
ergo non ſunt mortua corpora, vt volucres cæli come-
dant eos, ſed ſunt ſpiritus. *Facit enim Deus Angelos ſuos* Pſal. 103.
C *ſpiritus*. Denique ſupra columbam & turturem non de-
ſcenderunt, quia diuiſæ iſtæ aues non erant. Non ſunt
enim diuiſi iuſti, quibus dicitur vt ſint ſimplices ſicut Matth. 10.
columbæ, Ideoque dicit Dauid, quia & *paſſer inuenit* Pſal. 83.
ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vt reponat pullos ſuos.
Hæc ſpectabat Abraham, hæc profundo & ſpiritali con-
ſiderabat intuitu. Ideoque ſcriptum eſt. Conſedit illis.
Non quaſi aruſpicinæ, ſed quaſi cæleſtis reuelationis in- Geneſ. 15.
terpres, ſigna diuinæ operationis explorans. Mens enim
directa ad Chriſti gratiam videbat hunc mundum ple-
num eſſe iniquitatis, quæ velut à ſummo cæli volaret, Luc. 8.
& opprimeret infirmos terræ: pudicitiam autem, fidem,
D ſinceritatem, nullis eſſe obnoxias paſſionibus: auari-
tiam verò & ſollicitudines ſęculi quibus ſuffocantur qui
habent voluptates diuitiarum, dilacerari ac diuidi. Vn-
de & diuitiæ dictæ ſunt, quòd mentem diuidant, atque
in diuerſum ſcindant, & in partes trahant, nec ſinant
incorruptam eſſe & integram. Vir ergo pacificæ men-
tis conſidebat, & conſiderabat, quatenus prohibe-
re cominus poſſet ea mala quæ hominibus inferuntur.
Mens enim ſapientis viri ac iuſti mederi ſtudet huma-
nis caſibus, & prohibere ac reiectare animarum noſtra-
rum labores.

E *Quid ſibi velit quod poſt ſolis occaſum, exceſſus ceciderit ſuper A-
braham; & quomodo ei non tam quæ futura erant de-
clarabantur, quam præſcribebantur quæ facienda forent,
quid præterea ſingulariter per ſuperiora author ſignificari
arbitretur.*

CAP. IX.

DEnique quàm hoc Abraham ſpiritali & Prophetì-
co affectu fecerit, ſequentia docent. Nam ſolis oc-
caſu exceſſus cecidit ſuper eum: & ecce † horror ma- al. timor.
gnus & tenebroſus incubuit ſuper eum. Exceſſus Pro-
phetis fieri ſolet, ſicut habes Prophetam dixiſſe, *Ego dixi*
F *in exceſſu meo, omnis homo mendax*. Excedit enim mens Geneſ. 15.
Prophetæ velut fines quoſdã humanæ prudentiæ, quan-
do repletur Deo. Et ante euacuat ſe cogitationibus & Pſal. 115.
diſceptationibus ſæculi huius, vt aduenienti gratiæ
ſpiritali puram ſe & exinanitam præbeat. ſuperueniat
in eam Spiritus ſanctus magna leui infundens, ita vt
mens hominis ſubitò turbetur. Denique Angelus venit
ad Mariam, & cum ſedulitate & gratia venit, & tamen
Maria mota eſt in introitu eius. Vnde Angelus ait ad
eam, *Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum,* Luc. 1.
& ecce concipies in vtero, & paries filium: Cognoſcimus Ibidem.
ergo quia quando venit gratia Dei ſuper propheticam
mentem, ſubito irruit, & inde incubuiſſe & cecidiſſe ſu-
per Prophetás Spiritum ſanctum legimus, quia exceſ-
ſum patitur & turbatur, & timet, & quibuſdam igno-

tantiæ & imprudentiæ tenebris offunditur : ſicut & in G
Act. 9. Actibus Apoſtolorum legimus, quia circumfulſit lux
ſuper Saulum de cælo, & cecidit, & horrore animi tur-
batus eſt, & audiuit vocem de cælo dicentem, *Saule,*
Ibidem. *Saule, quid me perſequeris?* Deſinit enim videre ſæcu-
Geneſ. 15. laria, quia incipit audire diuina. Vnde & timorem A-
brahæ & tenebras mirari non debes, quaſi præter virtu-
tem aut meritum eius acciderint, cùm Prophetarum
conſuetudini congruere aduertas, quando cognoſcunt
futura. Continuo autem dictum habes ad eum: Scien-
Ibidem. do ſcies quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non
ſua, & ſeruitio opprimentur, & nocebunt eis, & humi-
liabunt eos annis quadringentis. Meritò tenebroſus H
horror magnus factus eſt, quia magna oracula defe-
rebantur, cùm de populo ſæculorum dabitur præ-
ceptum. Quomodo tam facilè capere iſtud mens huma-
na poterat, maximè quæ admonebatur vt in hac pere-
grinaretur terra? Non enim tam quæ futura erant decla-
rabantur, quam præſcribebantur quæ facienda forent,
Ibidem. *Peregrinum* (inquit) *erit ſemen tuum*: ſiue quia omnes
homines peregrini eſſe debeamus in hac vita (omnium
etenim pater eſt Abraham) ſiue quia verum ſemen
Geneſ. 21. Abrahæ peregrinatur in hoc mundo. Illud enim verum
Pſal. 38. ſemen eſt, de quo dictum eſt, *In Iſaac erit ſemen tuum.* I
Denique qui ſe Abrahæ heredem agnoſceret, ait,
*Aduena ego ſum in hac terra & peregrinus, ſicut omnes pa-
tres mei.* Qui enim peregrinus hic fuerit, ciuis in cælo
eſt: Qui autem in hac terra omnem animæ ſuæ ſubſtan-
tiam conſtituendam putauerit, hereditatémque huius
Epheſ. 2. terræ acquirendam ſibi exultauerit, à Dei regno exclu-
detur. Vnde Apoſtolus ad fideles viros, & ciues Hieru-
ſalem illius quæ in cælo eſt, & Eccleſiæ filios dicit,
Ioan. 14. *Ergo iam non eſtis peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorum, & do-
Matth. 4. meſtici Dei.* Non ergo hæc terra noſtra eſt, de qua po-
Luc. 4. teſt princeps mundi huius dicere, oſtendens omnia
regna orbis terræ: *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam,* K
ſi procidens adoraueris me, erunt omnia tua, quæ ſibi
Ioan. 14. alieni vendicant, & ſeruitio opprimunt populum Dei,
vt ſeruis eius nocere, & humiliare conentur ſanctos
Dei. Denique ipſe filius Dei nihil ſibi ex hoc mundo
vendicandum putauit: vnde ait, *Venit mundi huius
princeps, & in me inueniet nihil.* Diuerſi ergo Domini
in ſeruitute nos volunt tenere, inceſſit diabolus, infe-
Matth. 10. ſtant Angeli eius, paſſiones motuſque corporis velut
2. Cor. 7. domeſtici atque inteſtini hoſtes inquietant. Foris pu-
gnæ, intus timores: foris pugnæ, intus cupiditates. Aliena
eſt enim interni corporis ſubſtantia puritati cordis, &
ideo impugnat vel repugnat. Bellum ergo quotidianum
eſt, & inter eadem graue prælium, donec Deus miſeri- L
1. Cor. 15. cors diabolum atque miniſtros eius iudicet, paſſiones
reſtinguat, ac ſubiiciat menti ſedulæ. Exquiret animas
noſtras de omnibus offenſis, & periculi noſtri auctori-
bus, qui ait, Sanguinem animarum veſtrarum exquiram
de manibus omnium beſtiarum. Et vt Ioannes dixit,
Geneſ. 9. *Quia mors & inferaus miſſi ſunt in ſtagnum ignis.* Poſt hæc
Apoc. 20. verò reuertentur huc cum ſupellectili multa. Itaque
Geneſ. 15. exibunt iuſti, vt nihil de ſuo dimittant in hac terra, ne
ſpolia eorum reſideant apud incolas & poſſeſſores
iſtius terræ. Quæ etiamſi abibunt de terra Ægypti iſta,
vaſa quæ ſumpſerunt ab Ægyptiis mutuo vel aurea, in-
quit, vel argentea, quibus ad tempus vtentur, ſecum au-
Exod. 12. ferant, & deprædentur Ægyptios. Hæc vaſa acceperunt
Exod. 3. voluntate Domini, & ſecum ea auferunt, quia reſurre-
ctionis filij ſunt, quibus dicitur, *Non peribit capillus de ca-
pite veſtro.* Vaſa hæc Ægyptij dederunt, quæ de terra
Luc. 21. afflictionis ſunt aſſumpta. Et ſunt alia aurea, alia argen-
tea, quia omnis creatura Dei bona, & maximè hominis
2. Tim. 2. in terris præſtantiſſima, quem honorauit Deus, vt in-
ſpiraret in faciem eius ſpiritum vitæ, & omnibus præfi-
Geneſ. 2. ceret animantibus. Hæc illa ſunt vaſa de quibus dicit
Apoſtolus, *Habemus theſaurum in vaſis fictilibus.* Hoc
eſt veſtis Ægyptiorum qua veſtitur anima noſtra, vt lo-
1. Cor. 4. cupletior hinc recedat, & quo hic vehementer la-
Exod. 12. borat, liberetur. Non ſolùm enim omnis creatura in-
Ioan. 8. gemiſcit, & parturit, & ſed etiam nos, donec veniat re-
demptio corporis noſtri. Habet Dominus curam operis

G ſpi, habet naturæ promptæ in pleriſque ad oratio-
nem ac beneuolentiam. Neque excidi & perire pa-
tiuntur arbores, quarum circa primos fructus nobis
futura prorumpunt, ſi poſteriore ætate aut ventus
decutiat, aut ſol adurat, aut ſuffulcienda & ſubmi-
niſtranda virtute, ſiccitatibus deficiat ſubſtantia, ſed
melioribus annis differimus examinandas. Et ideò Do-
minus Deus noſter bonę volontatis remunerator, etiam
primæ futuræ indolis contemplationem habens, om-
ne colligi patitur animæ noſtræ patrimonium, & re-
ſeruari, futuri aduentus illud probaturus tempore.
Memor itaque ſui muneris, quod immortale vo- Geneſ. 3.
H luit eſſe ſi culpa non obrepſiſſet, quæ fecit vt non Geneſ. 6.
expediret homines diu viuere. Patitur nos diſcede- Eccleſ. 12.
re ex hoc ſæculo, vt ſeceſſione animæ hoc corpus re-
ſoluatur in terram ſuam, & finis ſit peccati, deinde per
reſurrectionem reformetur diuinæ liberalitatis gratia,
Ideo dicit ad Abraham, *Tu autem ibis ad patres tuos.* Gen. 15.
Nonnulli putauerunt patres eſſe elementa, ex quibus
conſtat caro noſtra dum viuimus, & in quæ reſoluimur. Galat. 4.
Sed nos qui meminimus matrē nobis eſſe Ieruſalē quæ
ſurſum eſt, quæ libera eſt, quæ eſt mater omniū noſtrū Hebr. 11.
ſicut dicit Apoſtolus, illos aſſerimus patres, qui vitę me-
I rito & ordine præceſſerunt. Erat illic Abel pia victima,
erat pius & ſanctus Enoch, erat Noe; ad eos promittitur
Abraham tranſitus. Tranſit enim qui de hac vita rece- Geneſ. 15.
dēs, ad vitam demigrat alteram, quia viuit mens ſapien-
tis & iuſti viri qui nutritus eſt in pace. Nam inſipiens in
bello nutritur & in diſcordiis, iuſtus in ſenectute bona
viuit. Non dixit longa, ſed bona, quia iuſtus bene ſe-
neſcit. Iniuſtorum autem nemo, quamuis cornicibus
viuacibus diuturniore vita vixerit. Nam diu viuere cō- Geneſ. 15.
mune ſapientibus atque inſipientibus eſt; bene autem
viuere ſpeciale ſapientis eſt, cuius ſenectus venerabi-
lis, & ætas ſenectutis vita immaculata: non diuturna,
inquit, neque numero annorum computata, nec ca-
K pillus canis in capite, ſed ſenſibus. Ille ergo bene ſene-
ſcit, qui bene ſenſerit. Quarta autem generatione re- Sap. 4.
uertentur huc. Hiſtoria quidem Iudæis videtur conue-
nire, qui in Ægyptum tranſierunt, & de Ægypto re-
uerterunt. Quadringenti enim & triginta anni illic exa- Deut. 34.
cti ſunt, ſed non omnes centenos, & quot excurrūt, an- Ioſue 24.
nos vixerunt, ſicut Moyſes, aut Ieſus Naue, vt quartæ
generationis tempus conueniat: Vnde myſticum aliquid
magis requiramus, eo quòd trias omnibus numeris
apta ſit, & radix quędam decimæ ac fundamentum,
hebdomadis quoque media. Denique nonageſimus-
tertius Pſalmus ſcribitur, Quarta ſabbati, eò quòd hic Pſal. 93.
L numerus medius ſit priorum & ſequentium; tres enim
præcedunt eum, primus, ſecundus, tertius: & tres ſe-
quuntur, quintus, ſextus, ſeptimus. Qui hunc Pſalmum
canit, velut aptis numeris vitam iſtius mundi tranſigit,
quaſi tetragonus, & ſtabilis atque perfectus. In quatuor
enim libris plenum Euangelium atque perfectum eſt.
Quatuor animalia myſtica ſunt. Mundi quoque iſtius
partes quatuor ſunt, ex quibus congregati filij Eccleſiæ
regnum Chriſti ſacratiſſimum propagarunt, venientes
ab Oriente atque Occidente, Septentrione, & Meridie. Matth. 8.
Quadripartito igitur latere ſancta ſurrexit Eccleſia. De-
cas quoque ex iſto numero aſſurgit. Si enim connectas
M ab vno vſque ad quatuor, hoc modo decimam facies.
Computa vnum, adde illi duo, fiunt tres: adde tribus
tres, ſunt ſex: & ad ſex adde quatuor, fiunt decem. Te-
tras igitur decem implet, decas numerum omnem com-
plectitur. Quatuor quoque ętates ſunt hominis, pueri-
tia, adoleſcentia, iuuentus, maturitas. Paulatim aſſurgit
& fundatur. Sapientia itaque ſumma prudentiæ quarto
ętatum ordine venit. Meritóque & ſi quis ante ſub re-
ge Ægypti fuit, maturioris tamen conſilij exit de pote-
ſtate eius: & legem igitur agnoſcit ſequendam. Tunc Exod. 12.
fit ei iſtius vitæ mare peruium. Similis ratio his quæ gi- Exod. 14.
gnuntur ſolo. Vbi ſemen ſparſum fuerit, ſoluitur † homo. al. humo.
Et primò prorumpit in radicem deinde germinat, for-
matur fructus, & poſtea matureſcit. Arbores quoque
ipſæ primum fructum ferunt, deinde adoleſcit fructus,
receſſu temporis mutat colorem, quarto ordine con-
ſummatur,

ſummatur, hoc eſt nouiſſimo. Ita ergò & nos in terra hac A
afflictionis fugiamus lateres formare, ſed lachrymis &
gemitu vocemus Domini miſericordiam, vt mittat no-
Exod. 5. bis Moyſem & Aaron, hoc eſt legem & ſacerdotem: il-
Exod. 4. lum verum ſacerdotem, & ſacerdotum principem, qui
Thren. 4. licet inter homines verſaretur, de eo dicebatur, Ecce
Exod. 12. ſpiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus: & libe-
ret nos de terra Ægypti, vt paſcha Domini celebremus.
Feramus etiam fructum fidei ab ipſa pueritia, augeamus
Math. 3. in adoleſcentia, coloremus in iuuentute, compleamus
Eſai. 15. in ſenectute. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſi-
ta eſt: vt qui facit, fructum ferat. Adultam etiam maturã-
que ſegetem noſtram meſſor inueniat, vt maturos fru- B
ctus in apothecis recondat, ne immaturos hyems de-
prehendat, ventus decutiat, pluuia corrumpat. Ego ta-
men arbitror ſignificari magis, inter aduentum Domini
priorem, & ſecundum qui futurus eſt iudicij dies, tem-
pus medium. Ideo enim & ad ſolis occaſum viro hu-
iuſmodi factus eſt horror magnus, quia occidente iam
mundo futurum ſacrificium declarabatur, quo mundus
Geneſ. 15. redimeretur, fides eſſet hoſtia; quæ non diuideretur a fi-
lijs Abrahæ. Nam qui eam diuidunt, non ſunt Abrahæ
Math. 13. filij. Fides comparatur regno cælorum. *Simile eſt enim*
Ibidem. *regnum cælorum grano ſinapis. Et ſimile eſt regnum cælorum ne-*
gotiatori qui emit agrum, & inuenit in eo margaritam pretioſam.
Regnum cælorum indiuiſum eſt, quia regnum Trini- C
tatis vnum eſt. Ideo perpetuum atque æternum, quia
Luc. 11. indiuiſum *Omne* enim *regnum diuiſum facilè deſtruetur.*
Gen. 15. Hoſtia etiam foret pudicitia Trinitati dicata, poſt illud
Leuit. 9. ſacrificium, vituli pro laboribus, quia ſacerdotalis eſt vi-
ctima. capræ autem, quia pro peccatis hoſtia: arietis,
quia pro omni mundo, & pro ipſis arietibus vel cæleſti-
bus, non ſolum pro hominibus: nec ſolùm pro agnis,
ſed etiam pro hœdis quos peccatricis generationis fœto-
re exuit. Teſtificatur oraculum futuros adhuc in terra
afflictionis Abrahæ filios, vt in agone multorum & gra-
uium certaminum ſe probent, & ita cum multa ſuppel-
lectili aureorum & argenteorum vaſorum ſpolijs opi- D
mis exeant & reuertantur animæ, atque exeant pretio-
ſa poſſidentes corpora, diuerſarum virtutum, & præci-
puè caſtimoniæ poſſeſſionum theſauro repleta, ſumptu-
ræ etiam Christi iudicio de diabolo & eius miniſtris, cæ-
teriſque qui voluerunt nocere, vindictam. Tunc erit hor-
1. Pet. 4. tor magnus etiam iuſtorum. Nemo enim ſine peccato.
Iob. 14. Omnes habebunt quod timeant, quia impleta peccata
Rom. 5. erunt. Et cùm ſuperabundauerit peccatum, ſuperabun-
Geneſ. 15. dabit & gratia. Iterum cùm iam ſol eſſet ad occaſum,
flamma facta eſt. Et ecce fornax fumigabunda, & lam-
pades ignis, quæ pertranſierunt per media diuiſa illa.
Etiamſi dubitaretur de ſuperioribus, confirmarent ſe-
quentia, quando flammam factam ad occaſum legi- E
mus, quę illuminaret veſpertina mundi tempora, & ful-
geret in tenebris, ac reuelaret latentia. Denique conti-
nuò viſa eſt fornax fumigabunda. Cuius ſimilitudine ex-
primi videtur vita humana, quæ implicata iniquitatibus
ſæculi iſtius atque inuoluta, non habens veri fulgoris cla-
ritudinem, & ſplendorem ſinceri luminis, intus quaſi
fornax æſtuat diuerſis cupiditatibus, & quibuſdam deſi-
deriorum anhelat ignibus: foris velut quodam fumo ob-
texitur, ne videat veritatis faciem. Obumbratur itaque
& obducitur quadam caligine oculus animæ, vt confun-
datur globo quodam fumigãtis nebulę mentis aſpectus,
ne pura poſſit ſpectare negotia, donec cęleſtes lampades F
dirigat Dominus Ieſus, hoc eſt, fulgorem gloriæ ſuæ.
Apoc. 22. Quando (inquit) non indigebunt luce lucernæ, & lumi-
ne ſolis, quoniam ipſe Dominus erit lux omnibus, & ip-
ſe illuminabit omnia mundi iſtius: quorum ſuprà cogni-
ta eſt diuiſio, nunc manifeſtata in lumine; nunc per ſpe-
1. Cor. 13. culum in ænigmate, nunc nec in parte, ſed facie ad fa-
ciem veritatis ſoliditas, atque illud quod perfectum
eſt, poſſit videri.

Quid ſignificetur oraculo Domini ad Abraham dicentis, Se-
mini tuo dabo terram hanc: *ad quid etiam pertineat*
Sarra vxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat: & quid ancilla
eius Agar ſignificet, qua ratione prætereà Sarra concluſa
fuerit, Agar filios pepererit.

CAP. X.

POſt hæc ſecutum eſt oraculum Dei dicentis. *Semini* Geneſ. 15.
tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti vſque ad flumen
magnum Euphraten. Qui futuram gloriam demonſtra-
uerat, debuit etiam conferenda virtutum merita polli- B
ceri. Ipſe enim & adiutor laborantium, & remunera-
tor innocentium eſt. Ægyptus hic nomen non regionis,
ſed fluminis eſt. Sic enim veteres Nilum vocabant, ſiue
quod ipſe regioni nomen dediſſet, ſiue quod regionis
accepiſſet vocabulum. Denique & poeta Græcus teſti-
ficatur ita eſſe, dicens.

Στῆσα δ' ἐν αἰγύπτῳ ποταμῷ νέας ἀμφιελίσσας. Homerus
Anguſtum autem & vile eſt, vt putemus quod cęleſtibus Odyſſ. 14.
ſignis terrena † ſpopõderit. Itaq; cõſideremus ne fortè al. ſpopon-
perfectã beatitudinẽ & cõſummationẽ bonorum operum derint.
promiſerit. Perfecta enim beatitudo ex tribus iſtis vide-
tur ſubſiſtere, corporis, atque animæ, & accidẽtibus bo-
C nis, quæ Græci ἐκτὸς dixerunt: vt ſit corpo-
ris caſtimonia, patientia, vel temperantia: ſit animæ pru-
dentia atque iuſtitia. Ægypti igitur flumen corporalia
videtur ſignificare. Vnde & Geon dictus eſt ipſe fluuius, Geneſ. 2.
quia de terra figuratus eſt homo. Euphrates autem quæ
ſunt animæ eo quòd fons ſit iuſtitia cæterarũ virtutum,
quæ virtutes alias illuminet. Prudentia enim ſine iuſtitia
nocet. Fortitudo quoque niſi eam iuſtitia temperet, in-
tolerabilis inſolentia eſt, furori quàm rationi propior,
dominationi quàm libertati. Sobrietas & temperantia
priuata bona ſunt, nec vllius vis, niſi iuſta erga Deum re-
uerentia, & fideli mente pietatem colas. Iuſtitia ſola eſt
D quæ virtutes omnes complectitur, & commendat om-
nes. Accidentia quoque ſunt negotiationes, mercaturæ,
& agriculturę, cõpetentia quęſtus, laborum operũmque
ruralium. Sunt etiam corporis accidentia ſalubritas, &
commoditas valetudinis, decus, fortitudo, quæ ex tem-
pore accidunt, & cum ætate mutantur. Non mediocrem
hanc triplicem gratiam putes. Habes enim perfectio-
nem perfectam in Euangelio. Nam cùm dicit Dominus
Ieſus legiſperito illi: *Diliges Dominum Deum tuum*, animæ Matth. 22.
iuſtitiam mandat tenendam. Etenim ſi honorari paren- Epheſ. 6.
tes iuſtum eſt, quantò magis parenti omnium fieri debet Hebr. 12.
honorificentia? Rurſus cùm dicit, *Non occides, non adulte-* Matth. 19.
rium, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices: vir-
E tutes corporis ſeruandas admonet. In poſterioribus
verò dicens, Nemo eſt qui relinquat domum, aut pa- Mar. 10.
rentes, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, &
non recipiat † centies tantum nunc in hoc tempore, in al. ſepties
ſæculo autem futuro vitam æternam poſſidebit: non-
ne incrementa bonorum accidentium cum animæ cor-
poriſque remuneratione promittit? Hæc quæ ſimpli- Ariſt. li. 1.
cibus verbis ſacra ſcriptura exprimit, magno quodam Ethic. c. 8.
cothurno Ariſtoteles & Peripatetici perſonant, atque
extollunt. Pythagoricum quoque dogma eſſe teſtifican-
tur ſui. Sed quis illorum æquauit Abraham tempore?
Quis auctoritate & ſapientia Dominum, cuius oraculo
F triplicis huius gratiæ munus agnoſcit? Dantur autem ei
tamquam in diſciplinam alienigenæ nationes, vt meus
æqui obſeruantiſſima reſidat vitia, emendet errata. Ma- Rom. 9.
gis tamen euidens Eccleſiæ declaratur myſterium, quia
per Apoſtolos qui ſunt Iſraelitæ, quorũ patres, & ex qui-
bus patribus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, congregan-
da Eccleſia foret, crediturus populus nationũ. Quos non
otioſè decem numero ſignificauit, vt oſtenderet quòd
illi antè perfidi, vbi menſuram pietatis impleſſent,
perfectæ eſſent fidei adepturi coronam. Denique ſe- Geneſ. 26.
quitur, quia Sarra vxor Abrahæ ſterilis fuerat, quod l. de Abra-
ad Eccleſiam pertinere in ea expoſitione quam de mo- ham, c. 5.
ralibus ſcripſimus, apoſtolicis docuimus exemplis.
Eccleſia enim ſterilis videtur in hoc ſæculo, quia non

1. Cor. 4. ſæcularia parturit, nec præſentia, ſed futura, hoc eſt, non ea quæ videntur, ſed quæ non videntur. Huius ancilla eſt ſynagoga, vel omnes hæreſes, quæ ſeruos, non liberos creat. Ideóque Agar dicitur habitatio. Etenim temporalis ſpem fouet, non perpetuæ poſſeſſionis gratiam tenet. Itaque vt non inſolens partu corporeo fiat ancilla eius, & ius Eccleſiæ ſibi vendicet, *Gen. 21. & Galat. 4.* dicitur illi, *Ecce ancillam & filium eius, non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Sed etiam in ſingulis Sarra eſt, & in ſingulis Agar. Sarra virtus vera eſt, *1. Cor. 2.* vera ſapientia: Agar autem eſt verſutia, tamquam ancilla perfectioris. Alia enim ſapientia ſpiritalis, alia *Act. 7.* ſapientia huius mundi. Ideo etiam Ægyptia ſcribitur, H quia Philoſophica eruditio abundauit in Ægypto. *Hebr. 11.* Denique & Moyſes eruditus erat in omni ſapientia Ægyptiorum, ſed abiecit eam, præferens Ægypti theſauris opprobrium pro Chriſti nomine. Nam ſi illam *Exod. 4.* iudicaſſet alicuius momenti eſſe ſapientiam, non vtique dixiſſet: Precor Domine, non ſum dignus ante heſternam & nudiuſtertiam diem, neque ex quo cœpiſti loqui ſeruo tuo: gracili enim locutione, & tardiore lingua ego ſum. Denique quaſi inerudito reſpondetur ei quod erudiretur à Domino: *Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quod debeas loqui.* *Ibidem. Galat. 3.* Præclarum autem myſterium, quòd lex non ſatis plena erat vt perſuaderet populis, I & gentes vocaret, vel quia clauſa foret vſque ad Chriſti aduentum. Qui exponens nobis Prophetica oracula, & proferens lectionis veteris teſtimonia, veluti quoddam os legis aperuit, vt fidei clamor in totum perueniret orbem. *Geneſ. 16.* Vnde & myſticè ait Sarra, *Concluſit me Dominus vt non pariam, intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa.* Quo agnoſcas in prædeſtinatione fuiſſe ſemper Eccleſiam Dei, & paratam fidei fœcunditatem, quando iuberet Dominus prorumpere, ſed voluntate Domini certo reſeruatam tempori. Denique ſcriptum eſt, *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.* *Eſai. 49. & 2. Cor. 6.* Aduertimus itaque quod feſtinabat fides Eccleſiæ, K ſed concluſa erat eius fœcunditas. Quo verbo demonſtratur, quoniam expectabat partus ſui tempora, quia quod concluſum eſt, aperiri ſolet. *Rom. 11. Rom. 9.* Qua ratione concluſa fuerit, docet te Apoſtolus, dicens, Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereretur: vt non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſet gratia; ne teipſum iuſtificares, ſed omnia tribueres Deo qui te vocauit. Nemo enim pigreſcat, & excuſationem prætendat, quò ſerius credat, quia ſcriptum eſt, non volentis neque currentis eſſe. Conſideret enim quid additum L ſit: *Ibidem.* Sed miſerentis, inquit, Dei. Talem te ergo præbe bonis ſtudiis & prompta fide, vt Deus tui miſereatur, & vocet te ſicut Eccleſiam vocauit, dicens, *Eſai. 65. & Rom. 10. Galat. 4.* Palàm factus ſum à non quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabant. Et rectè præmiſſa ſunt deteriora, vt meliora ſequerentur. Peperiat ancilla ſeruos, vt eos Eccleſia liberos faceret, & de ſeruitute populos ad libertatem vocaret, de culpa ad innocentiam, de offenſa ad gratiam. Singulorum quoque hominum ſi ſpectes ordinem, non omnes à perfectis inchoauerunt, nec apud omnes tempore prima eſt, ſed merito antiquior perfecta virtus. Prudentis M igitur mentis eſt conſiderare quamdiu imperfecta eſt anima, quæ ſunt ſecum deliberet, vt vel in poſterioribus ſe exerceat virtutum diſciplinis, donec exercitij vſu valeſcat. Dum verò ſe erroris inuolucris exuerit, & ab omni enodauerit offenſione, conſummatam ſui purgationem exhibens, tunc ſuo nitatur ordine magnos partus edere. *Geneſ. 17. Sap. 7.* Præterea dicitur Abrahæ, Eſto ſine querela; cui dabatur ſpiritus ſapientiæ ſanctus, integer, mobilis, immaculatus. Oportet igitur viri ſapientis animam diu noctuque in exercitio iugi ſpecula prætendere, numquam ſomno indulgentem, perpetuis vigiliis intentam Deo, ad comprehenſionem rerum earum quæ ſunt, & ſingularum cauſarum cognitionem. *Sap. 8.* Sed etiam futurorum interpres ſapientia eſt, ſcit præterita, & de futuris æſtimat. Scit verſutias ſermonum, & ſolutiones argumentorum. Signa & mon-

G ſtra ſcit antequam fiant, & euentus temporum & ſæculorum. Non poteſt igitur bonus atque perfectus non eſſe qui hanc acquiſierit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis eſt. *Sap. 7.* Vnde & ſæculi iſtius ſophiſtæ traxerunt definitionem huiuſmodi, quod ſapiens vir bonus eſt & peritus. Redeamus nunc ad donum Dei, quo nihil plenius. Quid enim melius ſapientia? Quid peius vanitate? Quid deterius ſuperſtitione? Ideóque tamquam ei cui promiſerat plenitudinem perfectionis, ait, *Augebo te valde, & imponam te in gentes, & reges de te erunt:* *Geneſ. 17. Prou. 17.* quia qui eiuſmodi eſt, totus mundus diuitiarum eſt, & augetur, non minuitur vt ſtultus. Ponitur in gentes Abraham, hoc eſt, fides eius ad gentes transfertur, & reges ſæculi qui crediderunt, & ſe ſubiciunt Domino Ieſu, cui dicitur, *Eccleſ. 27. Pſal. 67.* Tibi offerent reges munera. Nec illud abſurdum, quia ex genere Abrahæ non ſolùm reges erunt dignitate, verùm etiam illi reges qui peccato non ſeruiant, nec vincat eos malitia, ſupra quos regnum mors non habeat. Mentis quoque bonæ cognouimus reges eſſe & principes inuentiones, quæ ſicut Abraham mediocris quidem generationis prouentus non habet, ſed abundat regalibus. Cui data eſt terra in poſſeſſionem, vt dominetur corpori, nec *Rom. 7. Rom. 4.* ſit captiua carnalium voluptatum, ſed quaſi famulatu debito obnoxia caro menti ſeruiat. I Secundùm perſonam autem Abrahæ euidens myſterium Eccleſiæ, quæ totum orbem fidei hæreditate poſſedit: bene pater electionis dicitur, pater fidei, pater piæ confeſſionis.

Quid nos doceat oraculum quo dictum eſt Abrahæ, Circumcidatis omne maſculinum veſtrum, &c. quomodo etiam plerique moueantur ex hoc quod Dominus dixit, Quoniam qui non fuerit circumciſus maſculus, *&c. qua ratione præterea Saræ vna littera fuerit addita, ac de futuri filij promiſſione: quid denique ſignificet quòd Abraham in faciem ceciderit: & de promiſſi confirmatione, & reſponſione Domini ad Abrahæ petitionem*

K

CAP. XI.

ET quia ad perfectum vocatur, oraculum perfectionis accipit. *Geneſ. 17.* *Circumcidatis*, inquit, *omne maſculinum veſtrum, & circumcidatis carnem præputij veſtri,* perfecta autem circumciſio ſpiritalis eſt. Denique & lectio hoc docet, cùm dicit, *Deut. 10.* *Circumcidite duritiam cordis veſtri.* Et hic plerique ita accipiunt, vt ſit, Circumcidite L omne maſculinum veſtrum, hoc eſt, mentem veſtram, nihil eſt enim mente validius. Deinde quia maſculinum ſanctum dicitur: *Exod. 13. Luc. 2.* *Omnis maſculus adaperiens vuluam, ſanctus Domino vocabitur.* Quid autem mente ſanctius, quæ dat bonarum ſemina cogitationum, quibus aperit vuluam animæ concluſam pariendi ſterilitate, vt poſſit illas inuiſibiles generationes edere vtero illo videlicet ſpiritali, de quo dicit Eſaias: *Eſai. 26.* *In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis?* Circumciſio ergo cordis intelligibilis, circumciſio etiam carnis mandatur ſenſibilis. Illa in veritate, iſta in ſignaculo. Gemina itaque circumciſio, quia & animi & corporis quæritur abſtinentia. M Denique Ægyptij quatuordecimo anno circumcidunt mares, & fœminæ apud eodem anno circumcidi feruntur, quod ab eo videlicet anno incipiat flagrare paſſio virilis, & fœminarum menſtrua ſumant exordia. Legis autem lator æternæ ſignaculum circumciſionis carnalis in ſolis maribus exigit, eo quod ad mixtionis vſum vir muliere vehementior ſit, & ideo ipſius impetum infringere voluit circumciſionis ſignaculo. Vel quia viri licito ſe errare credunt, ſi ſolo ſe abſtineant adulterio: meretricios autem vſus tanquam legi naturæ ſuppetere putant; cùm præter coniugium nec viro liceat nec fœminæ miſceri alteri. Altiore autem interpretatione illud panditur, quod ſi mens purgata & circumciſa ſit, exuta ſuperfluis voluptatibus & cogitationibus reſtringit animam ad ſui caſtimoniam, puriſque ſenſibus infuſam bonorum facit partuũ genitricẽ. Octauo autem die circũcidi puerum lex iubet, myſtico idq. præce-

pto, quia ipſe eſt reſurrectionis dies. Dominica enim die reſurrexit Dominus Ieſus. Ergo ſi dies reſurrectionis circumciſos nos & exutos nos inueniat delictorum ſuperfluis ab omni ablutos ſorde, mundus a vitiis corporalibus, ſi hinc mundus exieris, mundus reſurges. Circumcide igitur te non carne, ſed vitio carnali. Et circumcide tuum nō ſolùm vernaculum, ſed etiam pretio emptum. Si ad ſingulas referas, vernaculi ſunt motus naturales: pretio empti, ratione & doctrina acquiſiti. Egent autem & illi & hi, tamquam virgulta, purgatione & inciſione iuſtitiæ, ne vagentur vt ſterilia ſarmenta, & obumbrent inutilia fructuoſis, velut quædam omni vitio diſtenta multis incaſſum laborat. Myſterij autem ratio dilucida. 1. Pet. 1. Vernaculi enim Iudæi, pretio empti ſunt gentes qui crediderunt, quia pretio ſanguinis Chriſti redempta eſt Eccleſia. B Ergo & Iudæus & Græcus, & quicumque crediderit, Rom. 6. debet ſcire ſe circumcidere à peccatis, Ioan. 3. vt poſſit ſaluus fieri & domeſticus, & alienigena, & Ezech. 18. iuſtus, & peccator, circūcidatur remiſſione peccatorum, 1. Cor. 7. vt peccatum non operetur amplius: quia nemo aſcendit in regnum cælorum, niſi per ſacramētum baptiſmatis. Ioan. 8. Nec proderit ſuperioris iuſtitia temporis, ſi in fine vitæ iuſtitiam dereliquerit. Ideo Paulus ait, *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.* Sunt enim contraria, quia ſeruitutis peccato contrahitur, & pretio peccatum remittitur. Hæc igitur ſimplici expoſitione abundare ad intellectum opinamur. C Ideóque nec cubos geometriæ, nec tetragonum numerum Philoſophiæ, quaternionem (vt aiunt) Pythagoricum, nec ſemper virgines (vt appellāt) hebdumadis numeros curà diſcutimus inani, nec ſolis radios formamus, nec cælum in puluere † ſcribimus, al. quærimus. nec intra anguſtos abacos orbem concludimus, ſed vera aperimus myſteria, vnam ſalutem eſſe Chriſti reſurrectionem. Rom. 6. Complantemur ergo ſimilitudini mortis eius, vt mereamur reſurrectionis conſortium. Et vetus homo noſter ſit crucifixus cruci, vt corpus deſtruatur peccati. Egregiè autem infantiæ in primis vagitibus circumcidi mares lex iubet, etiam vernaculos: quia ſicut ab infantia circumciſio, ita & morbus. Nullum tempus vacuum debet eſſe tutelæ, quia nullum eſt D culpæ vacuum. Et infans reuocandus à peccato eſt, ne idololatriæ polluatur contagio, & ne adorare aſſueſcat idolum, & exoſculari ſimulachrum, parentis violare nidum, pietatem lædere. Simul ut quiſquam inſletur, quod ſibi iuſtus videatur, ætatis maturæ proceſſu Abraham circumcidi iubetur. Nec ſenex ergo proſelytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia, & ideo omnis ætas ſacramento idonea. Geneſ. 17. Et erit (inquit) teſtamentum meum in carne veſtra. Forſitan referatur hoc loco, quomodo ſpiritalem dicis circumciſionem, cùm oraculum dicat, *Erit teſtamentum* (ſcilicet circumciſionis) *in carne veſtra.* E Quaſi verò animæ ſolius, & non paſſionum corporis exigatur temperantia. Nam & viſus, & auditus, & † odoratus, al. odoris. & guſtus, & tactus, & vocis ipſius quæritur quædam caſtimonia: quia & viſus procacior habet crimen; Prou. 5. & ideo ſcriptum eſt, *Noli intendere fallaci mulieri, neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris.* Et in ipſo auditu crimen eſt, ſi ſeducat meretrix, & multo blandimento ſermonis & laqueis labiorum ſuorum te alliget. Et in ipſo tactu crimen eſt, ideo tibi dicitur, Ibidem. *Ne multus fueris in alienum, neque contineatis amplexibus non tuam.* F Et in voce culpa eſt. Laqueus enim fortiſſimus eſt homini ſua labia, & abducitur à labiis ſui oris. Prou. 25. Et mel ipſum noli multum edere, ne euomas. Oportet ergo vt omnium ſenſuum acuta ſit moderatio, ne aut impetus in vitium trahat, aut nimietas lædat, aut mora offenſioni ſit. Non otioſe autem nec ſuperfluè pleríque hoc qui ſequitur loco moueri videntur: Ecquid ita dixerit Dominus, Gen. 17. *quoniam qui non fuerit circumciſus maſculus, & qui non circumciderit carnem præputij ſui octauo die, peribit anima illa de genere ſuo, quia teſtamentum* Num. 35. Deut. 19. *meum interrupit.* Graue enim putatur quod infanti octo dierum negligentia parentum fraudi eſſet futura, ita vt interiret anima eius, cùm ipſa lex etiam homicidæ,

A (qui tamen non voluntarium facinus necandi hominis Ioſue 20. impleuerit) ciuitates præſcripſerit, ad quas confugiendo mereatur ſanguinis impunitatem. Quomodo ergo aut illic ratio habetur fortuitæ necis, aut hic ratio infantiæ non habetur, in qua crimen non potuit eſſe aut diſſimulationis, aut volūtatis; niſi fortè putent aliqui quoniam morte filij grauius puniuntur parentes. Sed iniuſtum putatur vt culpa nocentium inferatur pœna innocenti, vel propter pœnam nocentis innocens puniatur, aut fiat conſors ſupplicij qui diſpar eſt merito. Ezech. 18. Vnde putant quod de parente dicat exterminando, quod eius intereat anima, non paruuli. Sed valde ambiguum eſt, licet ſuffragetur huic aſſertioni quod ait, quia teſtamentū meum interrupit. Itaque hoc ad intelligentem magis quàm ad B infantem referendum videtur. Alij grauiora parentibus vel ſilentio minitantem putant Dominum Deum, quo plus timeant maiores, quando nec infanti parcitur. Mihi autem ſatis liquido patet dictum de vniuſcuiuſque mente. Diximus enim maſculi nomine mentem ſignificari, quod ſit validus mentis vigor, & animam in ſui copulam trahat, ſitque vehementior tamquam ſexu potior, & virili validitate. Ergo hæc ratio eſt, quòd omnis mens quæ non fuerit circumciſi à ſuperfluis corporalibus, & purgata ſolenni munere vt exuat ſe paſſionibus & vitiis, peribit. Non caro, inquit, peribit, non homo, ſed anima illa peribit, quia potuit ſalua fieri, ſi habuiſſet C purgationem. Nulla autem præſidij, & incircumciſi cordis colluuione infirmior, ſalutem generis ſui non potuit ſeruare. Omne autem genus videtur immortale vt homo genus eſt, vt ellus ſpecies eſt. Homo ſemper dicitur, vllus non ſemper, immo non deficit vllus. Deficit qui fidem non habet, perſona deficit vnius, conditio vel nomen hominum non deficit. Ex diuturno igitur & innoxio in id quod temporale eſt & noxium peccator deducitur, qui mentis ſuæ adſcribere debet infantiæ quod incautus fuit & intemperans, vel remiſſionem peccatorum non acquiſiuit. *Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Ioan. 3. Vtique nullum excipit, non infantem, non D aliqua præuentum neceſſitate. Habeant tamen illam opertam pœnarum immunitatem, neſcio an habeant regni honorem. Saræ quoque vna additur littera, ſcilicet, vt vocaretur Sarra. Geneſ. 17. Lib. 1. de Abraham, cap. 4. Quod vnque par eſt, vt in ſuperioribus, non vnius adiectione penſari litteræ. Non enim † munus al. minus. Deo eſt vna littera, ſed virtus litteræ, quæ exprimit muneris diuini gratiam. Sara enim dicitur ἀρχὴ ἐμὴ, hoc eſt, poteſtas mea, vel principatus mei initium, vel regis. Sarra Græcè dicitur ἄρχουσα, Latinè quæ rogat. Illa mortalis, iſta immortalis: illa ſpecialis iſta generalis. Eſt namq; in me prudentia, in me caſtimonia, in me virtus, in me iuſtitia, E me ſolùm regunt & mihi dominantur, & ſunt mortales. Moriente enim me, ſoluuntur & moriuntur etiam illa. Quæ autem prudentia generaliter dicitur, quæ caſtimonia, quæ fortitudo, cæteræq; virtutes principales, generaliter principales, & reginæ quædam immortales, in his poteſtas eſt immortale & principale, ſicut eſt regina Eccleſia, quæ non me vnum, ſed vniuerſos regit. Ergo ſpeciem in genus, partem in vniuerſitatem, corruptibilitatem in incorruptibilitatem conuerſam videmus: quæ omnia Eccleſiæ conuenire certum eſt. Non enim ſpecia- F lis hęc, ſed generalis ratio eſt, nec partis, ſed vniuerſitatis ſalus. Ideóq; his præcedentibus cùm vnumquemq; prudentia ſua ad hanc principalem & diffuſam per omnes ſalutem deduxerit, in qua fons ſapientiæ iuſtitiæque eſt, requiritur generatio, & ille perfectus partus iucunditatis, cuius nomen eſt Iſaac. Nulla enim melior eſt voluptas quàm emendatæ gratia conſcientiæ. Hinc Epicurei traxerunt, ſummum bonum voluptatem eſſe, ſed eam corporis magis inquinamento quàm ſobrietate mentis æſtimauerunt. Quid eſt autem quod ait, *Et procidit in faciem Abraham, & riſit?* Geneſ. 17. Et hic reuerentia ſignificatur, quod timuit Deum velut libero riſu lædere, quamuis riſus lætitiam declararet viri iuſti, qui tantis gratulabatur promiſſis. Non enim dubitantis hic riſus, ſed

credentis fuit. Simulque cadunt ante Deum omnia, & G
Pſal. 101. mutantur & tranſeunt, ſola illa immutabilis fuit ſemper
Hebr. 1. ſubſtantia. Aut fortaſſe & in hoc myſterio prophetauit
Abrahã Dominũ Ieſum, quòd per ſuſceptionẽ Domini-
ci corporis & reſurrectionem tanti complenda oraculi
gratia foret. Adorat igitur non elementum terræ, de quo
dictum eſt, *Et adorate ſcabellum eius, quoniam ſanctum eſt.*
Pſal. 98. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ, quæ adorauerunt
Matth. 24. verſantem in corpore. *Et dixit*, inquit, *in corde ſuo: Si*
Geneſ. 17. *mihi centum annorum naſcetur filius, & ſi Sarra nonaginta an-*
norum pariet? Græcus ἐν τῇ διανοίᾳ poſuit, vt
poſſimus æſtimare quia cordi ſuo quaſi altercanti ſecum
Luc. 1. dixerit, Si centenario naſcetur filius, & nonagenaria pa-
riet? hoc eſt, ætas generandi præterit. Sed Deo omnia
ſunt poſſibilia. Et ideo facile illud, & ſenibus reuocet H
iuuentutis annos, vires refundat, ſterilibus det fœcundi-
tatem. Nec illud prætereundum, quòd promiſſa ſibi ge-
Geneſ. 17. neratione legitima reſpondit Abraham Deo: *Iſmael vi-*
uat hic in conſpectu tuo. Iuſti eſt enim pro peccatoribus
interuenire. Et ideo vel hoc credant Iudæi, quia &
pro ipſis interuenit: ſi tamen credant. Hoc eſt enim vi-
Pſal. 23. uere in conſpectu Dei, digna Dei verbo negotia gerere.
Geneſ. 17. Oculi Domini ſuper iuſtos. Vnde & Dominus ait, Etiã.
Ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium. De Iſmael autem exau-
diui te. Etiam, cùm dicit, confirmat promiſſa: confir-
matiuum etenim verbum eſt. Et ideo priùs generatio-
nem Eccleſiæ confirmat futuram, vt verum recogno-
ſceret Propheta ſe audiſſe, quod de Iſmael dixit Deus,
Rom. 11. præuidens quia cæcitas ex parte Iſrael haberet con-
tingere, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis
Iſraël ſaluus fieret. Itaque ſicut teſtamenta hominum
priùs heredem ſcribunt, poſtea legatum exprimunt, me-
lioribus hereditatem, inferioribus legata: ita & Deum
in teſtamento † vſum, & nos hunc morem accepimus. al. Vnum.
Heres ſcribitur natura bonus, nobilis legitimo creatus
coniugio: legato donatur inferior. Promittitur autem
generatio ſequenti anno, vt aduertas quam generatio-
nem polliceatur Dominus, hoc eſt, non illam vteri cor-
poralis Sarræ, ſed iſtum partum Eccleſiæ, qui eſſet fu- Geneſ. 18
turus. Denique & infrà ait, *Reuertar ad te in futurum*, &
erit Sarræ filius. In quo vtrumque poſſumus accipere,
& hunc conuentum Eccleſiæ, & fidelium reſurrectio- Geneſ. 17.
nem. Tertiodecimo quoque anno quòd circumciditur
Iſmael, ratio euidens: quia is qui incipere habere vti co-
gnitione fœminæ, ante debet recidere in ſe ardorem li-
bidinis, vt ſuperfluis abſtineat commixtionibus, con-
iunctioni tantùm legitimæ reſeruet. Mentem quoque
ſapientis hoſpitalem eſſe decet, vt etiam aliis impertiat
ſui gratiam, & prudentiæ ſuæ fructum aliis quoque
diuidat, atque epulentur bonis doctrinæ cibis epulúm-
que eius exhibeat deſiderantibus. Tunc prætereà neſ-
ciat niſi ſecundùm naturam viuere, in cuius inſtituto
& ordine Dei lex eſt. Nulli ſe tranſuerſali cupiditati mi-
ſcere nouerit, ſolius ſapientiæ propter cupalam. Manda-
tis Dei, ſeculi iſtius gloriam, & quandam præſentis lau-
dis hereditatem præferre neſciat. Atque vt altaribus
Domini ſuas immolet vtilitates, ita iudicij ignem non
excipiat, neque reformidet, ſed magis etiam vt alios
eripiat, elaboret.

S. AMBROSII DE ABRAHAM LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium Libri de Iſaac & Anima.

A cap. I. vſque ad cap. III. deſcribit primum animæ iuſtæ progreſſum.
A cap. IV. vſque ad cap. V. deſcribit ſecundum & tertium eiuſdem progreſſum.
A cap. VI. vſque ad finem libri perficit quartum animæ progreſſum: & mutuam inter animam & ſponſum charitatem exaggerat.

CAPITA LIBRI.

1. *De commendatione ſancti Iſaac tam ex paterna origine & gratia, quàm ex Dominicæ generationis & paſsionis præfiguratione, quæ & nomine ſuo ſignificatur: ac de apertione myſterij inter Chriſtum per Iſaac deſignatum, & animam repræſentatam per Rebeccam.*
2. *De admonitione hominis vt intueatur qui ſit, quò ſalutem ſuam vitámque tueatur, & quid ſit homo: quid ve ac qualis ſit anima tam ſecundùm ſui naturam, quàm per irrationabilem ſui partem, quæ obnoxia ſit corruptioni.*
3. *De perfectæ animæ primique proceſſus eius deſcriptione, quomodo charitatis impatiens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur, & meruit deſideratum videre.*
4. *De ſecundo perfectæ animæ proceſſu, quo in ſponſi cubiculum introducta ſe ipſam cognoſcat, vt mereatur perfectiorem aſcendere gradum, Rebeccæ exemplo.*
5. *De tertio ipſius animæ proceſſu, quo cùm in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquando orationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeo vt ab eius ſponſo propiùs vocaretur.*
6. *De ſummaria dictorum profectione: cũ inductione & proſecutione quarti proceſſus perfectæ animæ, quo ipſa iam dormiens, quamuis corde vigilaret, à ſponſo excitatur, vt continuò vocem pulſantis audiret: ſed moram paſſa dum ſurgit (quia velocitatem verbi non potuit comprehendere) dum aperit oſtium tranſiuit verbum, & ipſa exiuit, & per vulnera charitatis requiſitum vix tantum inuenit & tenuit, vt poſtea non amitteret.*
7. *De laudatione animæ à ſponſo, quòd tam bene & conſtanter requiſierit eum, & quòd tam fidelis, & verbo potens, & fructibus fœcunda aduerſis, quódque vna ſicut columba habens ſpiritus vnitatem in qua ſit pax, quæ fecit vtraque vnum.*
8. *Anima dum laudatur à ſponſo, verecundè refugiens coram laudari, & reuocata à ſponſo, quid dicat: de præconijs quoque bonæ animæ, ſingularique laude charitatis.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ISAAC ET ANIMA LIBER.

Geneſis Cap. XXV.

A Diiciens autem Abraham accepit vxo- A
rem, cui nomen Cettura. Peperit autem
illi Zambram, & Ieſtan, & Madal, & Madian,
& Ieſboc, & Sobe. Ieſtam autem genuit Saba,
& Dedam. Filij Dedam fuerunt Aſſurim, &
Lattuſim, & Laomim. Filij autem Madian,
Gephar, & Apher, & Enoch, & Abida, & Ra-
ga. Omnes iſti fuerunt filij Cetturæ. Dedit
autem Abraham omnem ſubſtantiam ſuam I-
ſaac filio ſuo: & filiis concubinarum ſuarum B
dedit Abraham munera, & miſit eos ab Iſaac
filio ſuo, adhuc viuente ipſo, ad orientem in
terram orientis. Iſti autem anni dierum vitæ
Abraham quos vixit cẽtũ ſeptuaginta quinq;
anni: & deficiens mortuus eſt Abraham, in ſe-
nectute bona, ſenex, & plenus dierũ. Et appo-
ſitus eſt ad populum ſuum. Et ſepelierũt eum
Iſaac & Iſmael filij eius in ſpelunca duplici, in
agro Ephrõ Saar Ethæi, qui eſt è regione Mã-
bre: agrum & ſpeluncam quam poſſedit Abra-
ham à filiis Chet. Illic ſepeliere Abraham, &
Sarram vxorem ſuam. Factũ eſt autem poſt- C
quã mortuus eſt Abraham, benedixit Deus I-
ſaac filio eius: & habitauit Iſaac iuxtà puteum
viſionis. Hæ autẽ generationes Iſmaël filij A-
braham, quem peperit Agar Ægyptia famula
Sarræ Abrahã: & hæc nomina filiorũ Iſmaël,
& nomina generationũ eius. Secundùm no-
men generationũ eius primogenitus Iſmaël,
Nab-ioth, & Cedar & Nabdeel, & Maſſan, &
Maſmam, & Iduma, & Maſſe, & Adad, & The-
mã, & Iatur. & Maphes, & Cedma, iſti ſunt fi-
lij Iſmaël: & hæc nomina eorũ in mãſionibus D
eorũ, & in tabernaculis eorũ: duodecim prin-
cipes ſecundùm gentes eorũ. Et iſti anni vitæ
Iſmaël, cẽtum triginta ſeptẽ anni, & deficiens
mortuus eſt, & appoſitus eſt ad genus ſuũ. Ha-
bitauit autẽ ab Euila vſq; ad Sur, quæ eſt ante
faciẽ Ægypti, donec veniatur ad Aſſyrios: an-
te faciẽ omnium fratrum ſuorũ habitauit. Et
hæ generationes Iſaac filij Abrahã. Abraham
genuit Iſaac. Erat autẽ Iſaac annorum quadra-
ginta: quãdo accepit Rebeccam filiã Bathuel
Syri ſibi vxorẽ. Deprecatus eſt autẽ Iſaac pro E
Rebecca vxore ſua Dominum, quia erat ſteri-
lis. Exaudiuit autẽ eum Deus, & cõcepit Re-
becca in vtero vxor eius. Exultabant autẽ in-
fantes in ea, dixit autem; Si ſic mihi futurum
eſt fieri, quare mihi hoc? Abiit autem inter-
rogare Dominũ, & ait Dominus illi. Duæ gẽ-
tes in vtero tuo ſunt: & duo populi ex ventre
tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit,
& maior ſeruiet minori. Et impleti ſũt dies vt F
pareret ipſa: & huic erãt gemini in vtero eius.
Egreſſus eſt autẽ primogenitus rufus totus, &
ſicut pellis hiſpidus, vocauit autẽ nomen eius
Eſau. Et poſt hoc egreſſus eſt frater eius, &
manus eius apprehendens calcaneum Eſau: &
vocauit nomen eius Iacob. Iſaac autem erat
annorum ſexaginta, quando peperit eos Re-
becca. Creuerunt autem iuuenes. Et fuit Eſau
homo ſciens venari, ruſticus: Iacob autem fuit
homo ſimplex habitans domũ. Dilexit autem
Iſaac Eſau, quia venatio illius cibus ei: Rebec-
ca autem diligebat Iacob. Coxit autem Iacob
coctionem lentis, venit autem Eſau de agro
deficiens. Dixit autem Eſau Iacob: Ciba me
de coctione tua rufa hac, quia deficio. Propter
hoc vocatũ eſt nomen eius Edom. Dixit autẽ
Iacob Eſau. Vende mihi hodie primogenita
tua. Dixit autẽ Eſau: Ecce ego vado mori, vt
quid mihi hodie. Et iurauit ei. Vẽdidit autẽ E-
ſau primogenita ſua. Iacob autẽ dedit Eſau pa-
nẽ, & coctionẽ lentis, & comedit, & bibit, &
ſurgẽs abiit: & vilipẽdit Eſau primogenita ſua.

De commendatione ſancti Iſaac tam ex paterna origine & gratia, quam ex Dominicæ generationis & paſſionis præfiguratione quæ & nomine ſuo ſignificatur: ac de apertione myſterij inter Chriſtum per Iſaac deſignatum, & animam repræſentatam per Rebeccam.

CAP. I.

IN patre Abraham, ſancti Iſaac vel ori-
go ſatis eſt nobis expreſſa vel gratia:
† cum ad omnem redundat gloriam, *al.* cul.
quod tanto & tam imitabili viro natus:
Abrahæ patri primùm neq; verò iſtud,
mirabile, cùm in eo Dominicæ generationis & paſſio-
nis figura præceſſerit. Siquidem & ſterilis anus ex pro-
miſſione Dei † concepit eum, vt crederemus quod *al.* peperit.
potens eſt Deus facere, vt poſſit & virgo generare & *Geneſ.* 21.
oblatus vnicus ad immolandum, qui & patri non pe- *Geneſ.* 21.
riret, & impleret ſacrificium. Itaque ipſo nomine fi- *Geneſ.* 18.
guram & gratiam ſignificat. Iſaac etenim riſus Latinè *Geneſ.* 22.
ſignificatur. Riſus autem inſigne lætitiæ eſt. Quis au-
tem ignorat quod is vniuerſorum lætitia ſit, qui mor-
tis formidoloſæ vel pauore compreſſo, vel mœrore ſub-
lato, factus omnibus eſt remiſſio peccatorum? Itaque il- * *Infrà cap.* 3 *humanus is.*
le nominabitur, & iſte deſignabitur: ille exprimebatur,
& iſte annuntiabatur. Ipſe eſt quem iam tunc perſe- eleuabat a-
quebatur ancilla, ipſe eſt propter quem iam tunc dice- nimam ſuã
batur, *Eiice ancillam & filium eius, non enim heres erit fi-* ſicut Iſaac
lius ancillæ cum filio meo Iſaac. Ipſe eſt cui pater alienigenã in campo,
acquiſiuit ſponſam. Ipſe eſt mitis, humilis, atque mãſue- vel ab alie-
tus, qui veniente Rebecca, hoc eſt patientia, exiuit in cã- nabat, vel
pum † ſe exercere. * Sapientis enim eſt ſegregare ſe à (vt alij ha-
voluptatibus carnis, eleuare animam, atque à corpore bent) dea-
abducere: hoc eſt enim ſe hominem cognoſcere. Qui bulabat.
Chaldeorum ſermone Enos dicitur, Latinè homo. Enos *al.* abalie-
autẽ qui aſſumpſit & ſperauit inuocare nomen Domini nare.
Dei, & ideò dicitur eſſe tranſlatus. Non videtur itaque *Hebr.* 2. & 5.
homo eſſe, niſi qui in Deum ſperat. Qui autem ſpe- *Geneſ.* 4.
rat in Deum, placet Deo, mutatur in melius, nec vi- *Gen.* 5.
detur degere in terris, ſed quaſi tranſlatus adhærere *Ibidem.*
Deo. * Ideò & de Enoch dicitur, quod non eſt inuen- * v.c. Adhæ-
tus, quia tranſtulit eum Deus: quod manifeſta inter- rere Deo
pretatione ſignatur. Bonus igitur Iſaac verus, vt po- manifeſta
te plenus gratiæ, & fons lætitiæ. Ad quem fontem ve- ven inter-
niebat Rebecca vt impleret hydriam. Dicit enim ſcri- pretatione
ptura, *Quia deſcendens ad fontem, impleuit hydriam, &* ſignatur.
aſcendit. Deſcendit itaque ad ſapientiæ fontem vel Ec- Bonus, &c.
cleſia, vel anima, vt totum vas impleret ſuum, & *Geneſ.* 14.
hauriret puræ ſapientiæ diſciplinas, quas haurire Iudæi de *Gen.* 13.
fonte profluo noluerunt. Quis iſte fons ſit, audi dicen- *Ioan.* 1. *Geneſ.* 24.

tem, *Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ.* Adhuc fontem G curtebat ſitiens anima Prophetarum, ſicut & Dauid Pſal. 41. dicit, *Sitiuit anima mea ad Deum viuum*; vt ſitim ſuam vbertate diuinæ cognitionis expleret, & inſipientiæ ſanguinem ſpiritualium rigatu dilueret fluentorum. Hic eſt enim fluxus ſanguinis, ſicut ſignificat lex, qui deperitur quando vir ſedenti in diebus ſanguinis ſui mulieri miſcetur. Mulier eſt delectatio corporalis illecebræ. Itaque Leuit. 20. al. cœto. caue, ne vigor mentis tuæ † coitu quodam corporeæ voluptatis inflexus emolliatur, atque in eius amplexus omnis reſoluatur, & fontem eius aperiat, qui debet eſſe clauſus & ſeptus intentionis ſtudio, & conſide- Cantic. 4. tatione rationis. *Hortus enim clauſus, fons ſignatus.* Nam- H que mentis vigore reſoluto, ſenſum ſe corporales delectationes effundunt, pernicioſæ nimis, & in appetentiam plenam grauis periculi proruentes: quas, ſi mentis viuidæ conſiderata manſiſſet cuſtodia, refrænaſſet.

De admonitione hominis vt intueatur qui ſit, quo ſalutem ſuam vitamque tueatur, & quid ſit homo: quid ac qualis ſit anima tam ſecundùm ſui naturam, quàm per irrationabilem ſui partem, qua obnoxia ſit corruptioni.

CAP. II.

INtuere ergo ô homo qui ſis, quo ſalutem tuam vitamque tuearis, Quid eſt itaque homo? Vtrum anima, an caro, an vtriuſque copula? Aliud enim nos ſumus, aliud noſtrum: alius qui induitur, & aliud veſtimentum. Legimus in Geneſi, Omnes animæ quæ deſcenderunt in Ægyptum; de hominibus dictum. Et alibi dictum Geneſ. 46. eſt, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam* Geneſ. 6. *carnes ſunt.* De alterutro igitur legitur, quia homo dicitur & de anima & de carne. Sed illa diſcretio eſt, quod vbi anima pro homine ponitur, ſignificatur Deo adhærens, non corpori, vt eſt illud, *Anima benedicta omnis ſim-* Prou. 11. *plex.* Vbi autem caro pro homine nuncupatur, peccator K exprimitur, vt eſt illud, *Ego autem carnalis ſum, venundatus* Rom. 7. *ſub peccato, quod enim operor, non cognoſco. Non enim quod volo ago, ſed quod odi, illud facio.* Hoc iam poſterius de vtroque. Alius eſt enim qui vult, alius qui odit, alius qui facit. Denique addidit, *Si ergo quod odi, hoc facio, conſentio legi, quoniam* Ibidem. *bona eſt, nunc autem iam non ego illud operor, ſed quod habitat in me peccatum.* Illud quoque expreſſius: *Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Et tamen cùm vtrúmque in ſe concertantem ho- Ibidem. minem declaraſſet, hoc eſt, interiorem & exteriorem: in al. ſimulauit. animæ magis quàm in carnis parte ſe † maluit conſtituere, quòd anima ſua traheretur captiua ad peccatum, L in qua eſſe ſe mallet, & eſſe confirmat, dicens, *Infelix* Ibidem. *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Tanquam ab extraneo hoſte, ita ſe deſiderat liberari a carne. Non ergo ſanguis anima, quia carnis eſt ſanguis. neque harmonia carnis eſt: neque aër anima, quia aliud eſt flatilis ſpiritus, aliud anima: neque ignis eſt anima, neque entelechia anima: ſed anima eſt viuens, qua factus eſt Adam Geneſ. 2. in animam viuentem, eo quod inſenſibile atque exani- 1. Cor. 2. me corpus anima viuificet & gubernet. Eſt & præſtan- Pſal. 8. tior homo, de quo dicitur, *Spiritalis autem diiudicat omnia, ipſe autem a nemine iudicatur.* Hic eſt præſtantior cæteris. Pſal. 143. Vnde & Dauid dicit, *Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis, quod viſitas eum? Homo vanitati ſimilis factus eſt.* M Non ille ſecundùm imaginem Dei homo vanitatis eſt, ſed qui illud amiſit, & in peccatum decidit, & in materialia iſta dilapſus eſt, iſte homo eſt vanitatis. Anima igitur ſecundùm ſui naturam optima eſt, ſed plerumque per irrationabile ſui obnoxia fit corruptioni, vt inclinetur ad al. & impœnitentiam. voluptates corporis † & appetentiam, dum menſuram rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata ad materiam agglutinatur corpori. Sic † rationabile eius al. viſibile. impeditur, & malitia repletur: quia dum intendit malitiæ, eius ſe vitiis replet, & fit defectu bonitatis intemperantior.

De perfectæ animæ prinique proceſſus eius deſcriptione, quomodo charitatis impatiens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur, & meruit deſideratum videre.

CAP. III.

PErfecta autem anima auerſatur materiam, omnes immoderatum, mobile, malignũ refugit ac reſpuit: nec videt, nec appropinquat ad illius terrenæ labis corruptionem, diuinam intendit, terrenam autem materiam fugit. Fuga autem eſt, non terrena relinquere, ſed H eſſe in terris, iuſtitiam & ſobrietatem tenere: renuntiare vitiis, non vſibus elementorum. Fugiebat Dauid 1. Reg. 21. ſanctus a facie Saül, non vtique, vt terras relinqueret, ſed De pœnit. vt immitis, & inobſeruantis, & perfidi declinaret contagium. Fugiebat autem adhærens Deo, ſicut & ipſe ait: dist. 2. c. vt cognouerunt *Adhæſit anima mea poſt te.* Abducebat ſe, & ablenabat viparagr. fugerat. tis ſæculi huius, † exercebat animam ſuam ſicut Iſaac in campo, vel abalienabat, vel (vt alij habent) de- al. eleuabat. ambulabat. Nam hoc quoque oſtendit cum virtutibus familiare habere conſortium, vt deambulet vnuſ- Pſal. 65. quiſque in innocentia cordis ſui, nullo vſu terrenis vi- Pſal. 100. tiis miſceatur, atque irreprehenſibilem viam inoffen- I ſo mentis carpat veſtigio, nec vllum locum in ſe aperiat corruptioni. Talis enim Iſaac cùm Rebeccam aduenien- Geneſ. 24. tem expectaret, præparans ſe copulæ ſpiritali. Veniebat enim iam cæleſtibus dotata myſteriis, veniebat magna ſecum ornamenta aurium & manuum ferens, Ibidem. eò quòd auditu & operibus emineat Eccleſiæ pulchritudo, cui rectè dictum aduertimus: *Eſto in millia millium, & ſemen tuum poſſideat aduerſariorum ciuitates.* Decora igitur Eccleſia, quæ ex inimicis gentibus filios acquiſiuit. Sed poteſt hoc etiam ad animam deputari, quæ paſſiones corpori ſubigit, & ad virtutum officia conuertit, repugnantéſque motus ſibi obedien- K tes efficit. Ergo vel anima Patriarchæ videns myſterium Chriſti, videns Rebeccam venientem cum vaſis aureis & argenteis, tanquam Eccleſiam cum populo nationum, mirata pulchritudinem verbi, & ſacramentorum eius, dicit, *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.* Vel Cantic. 1. Rebecca videns virum: Iſaac verum illud gaudium, veram lætitiam, deſiderat oſculari. Quid eſt igitur, *Oſculetur me ab oſculis oris ſui*? Conſidera vel Eccleſiam iamdiu promiſſo ſibi per Prophetas Dominico aduentu per tempora multa ſuſpenſam, vel animam quæ eleuans ſe a corpore, abdicatis luxuriæ deliciis, voluptatibúſque carnalibus, exuta quoque ſollicitu- L dine ſecularium vanitatum, iamdudum infuſionem ſibi diuinæ præſentiæ, & gratiam verbi ſalutaris exoptet commaceran quod ſero veniat, & affligi. Ideoque quaſi vulneratam charitate, cum moras eius ferre non poſſit, conuerſam ad patrem rogare, vt mittat ſibi Deum verbum: & cauſam qua ſit ita impatiens, declarare, dicentem, *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.* Non Cantic. 2. vnum oſculum quærit, ſed plura oſcula, vt deſiderium Cantic. 1. ſuum poſſit explere. Quæ enim diligit, non eſt vnius oſculi parcitate contenta, ſed plura exigit, plura vendicat, & ita ſe & ampliùs dilecto commendare conſueuit. Denique illa in Euangelio ſic probata eſt, quia M *non ceſſauit*, inquit, *oſculari pedes meos: & ideo remiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ergo & hæc ani- Luc. 7. ma oſcula verbi multa deſiderat vt illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc eſt enim oſculum verbi, lumen ſcilicet cognitionis ſacræ. Oſculatur enim nos Deus verbum, quando cor noſtrum, & ipſum principale hominis ſpiritus diuinæ cognitionis illuminat, quo anima † dotata charitatis pignore nuptiali, læta atque ouans al. donata. dicit, *Os meum aperui, & duxi ſpiritum.* Oſculum eſt enim Pſal. 118. quo inuicem amantes ſibi adhærent, & velut gratiæ interioris ſuauitate potiuntur. Per hoc oſculum adhæret anima Deo verbo, per quod ſibi transfunditur ſpiritus oſculantis: ſicut etiam ij qui ſe oſculantur, non ſunt labiorum prælibatione contenti, ſed ſpiritum ſuum ſibi inuicem videntur infundere. Oſtendens itaque non ſolam ſpeciem verbi, & vultum quendam, ſed omnia eius

interiora diligere, adiungit oſculorum gratiam: Quia A
Cant. 1. bona, inquit, vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum
tuorum ſuper omnia aromata. Illa oſculum popoſcit,
Deus verbum ſe ei totus infudit, & nudauit ei
vbera ſua, hoc eſt, dogmata ſua, & interioris ſapientiæ
diſciplinas, & vnguentorum ſuorum dulci odore fragrauit.
Quibus capta, iam dicit vberiorem eſſe iucunditatem
diuinæ cognitionis, quam lætitiam omnis corporeæ
voluptatis. Aſpirat enim in verbo odor gratiæ, &
remiſſio peccatorum, quæ in totum diffuſa mundum,
omnia tanquam exinanito repleuit vnguento; quia per
vniuerſos grauis vitiorum colluuies deterſa eſt. *Propterea*,
Ibid. inquit, *adoleſcentulæ dilexerunt te.* Attrahe nos,
poſt odorem vnguentorum tuorum, curremus. Bona
Pſal. 102. quidem prudentia, ſed dulcis miſericordia. Illam enim
Ibidem. pauci aſſequuntur, hæc ad omnes peruenit. Propter
hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renouatæ
ſpiritu. Vnde & ad animam dicitur, *Renouabitur
ſicut aquilæ iuuentus tua.* Ad animam enim loquebatur,
dicens: *Benedic anima mea Dominum.* Et ideo feſtinat
ad verbum, & rogat vt attrahatur, ne fortè derelinquatur:
quia currit Dei Verbum, & non eſt alligatum.
Denique exultat tanquam gigas ad currendam
2. Tim. 2. viam. Et quia egreſſus eius à ſummo cælo, & occurſus
Pſal. 18. eius vſque ad ſummum eius: videns ſe imparem tantæ
Cantic. 1 velocitati, dicit, *Attrahe nos.* Bona anima, quæ non pro C
ſe ſola, ſed pro omnibus rogat: *Attrahe*, inquit, *nos.* Habemus
enim cupiditatem ſequendi, quam vnguentorum
tuorum inſpirat gratia. Sed quia curſus tuos æquare
non poſſumus, attrahe nos, vt auxilio tuo fultæ, veſtigiis
tuis poſſimus inſiſtere. Si enim tu attraxeris, curremus
& nos, & ſpiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur
enim ſarcina quibus manus tua fulcta eſt: &
oleum tuum infunditur, quo curatus eſt ille qui à latronibus
vulneratus eſt. Ac ne impudẽs tibi videatur quòd
ait, Attrahe nos; audi dicentem, *Venite ad me omnes
Luc. 10. qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Vides
Matth. 11. quòd libenter nos attrahit, ne remaneamus ſequentes. D
Sed qui volt attrahi, currat vt comprehendat: & currat,
ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appetens;
ſic enim poterit Chriſtum comprehendere. Vnde
Philipp. 3. & Apoſtolus ait, *Sic currite vt comprehendatis.* Vult &
1. Cor. 9. iſta ad brauium peruenire, quæ deſiderat comprehendere.
Prudenter ergo rogat vt attrahatur, quia non omnes
ſequi poſſunt. Denique Petro dicenti, *Quo vadis?*
Ioan. 13. reſpondit verbum Dei: *Non potes me ſequi modo, ſequeris
Matth. 16. autem poſtea.* Claues ei commiſerat regni cælorum, &
ſequendo ſe imparem iudicauit. Hanc tamen animam
non diſtulit: quia non præſumebat, ſed rogabat. Denique
ait, *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Beata E
Cant. 1. anima, quæ verbi ingreditur penetralia. Inſurgens
namque de corpore, ab omnibus fit remotior, atque
intra ſemetipſam diuinum illud ſi quo modo aſſequi
poſſit, ſcrutatur & quærit. Quod cùm poterit comprehendere,
ea quæ ſunt intelligibilia ſupergreſſa, in illo
2. Cor. 12. confirmatur, atque eo paſcitur. Talis erat Paulus, qui
ſciebat ſe raptum in paradiſum: ſed ſiue extra corpus raptum,
ſiue in corpore, neſciebat. Aſſurrexerat enim anima
eius de corpore, & ſe à viſceribus & vinculis carnis
abduxerat atque eleuauerat, factúſque à ſemetipſo alienus,
intra ſemetipſum omnia tenuit verba ineffabilia
Ibidem. quæ audiuit & vulgare non potuit, quia aduertit, ea loqui F
homini non licere. Anima ergo bona contemnit viſibilia
& ſenſibilia, nec conſiſtit in eis, nec in deſpiciendis
his immoratur & reſidet, ſed aſcendit ad illa æterna
& inuiſibilia, & plena miraculis, puro ſenſu ſe piæ mentis
attolens. Etenim perfectioni ſtudens, ſolum illud
bonum diuinitatis intendit, nec aliud quidquam requirendum
putat: quia tenet quod ſummum eſt. Itaque vir
huiuſmodi, in quo eſt animæ pulchritudo, ſolus ſibi abundat,
quia ipſe ſibi eſt ſatis. Nec ſolus aliquando eſt,
cui præſul Dominus adeſt.

A *De ſecundo perfectæ animæ proceſſu, quò in ſponſi cubiculum
introducta ſe ipſam cognoſcat, vt mereatur perfectiorem aſcendere
gradum, Rebeccæ exemplo.*

CAP. IV.

DEnique in illud diuini illius introducta ſecretum, Cantic. 1.
Exultemus, inquit, *& lætemur in te, diligamus vbera
tua ſuper vinum.* Non enim in diuitiis auri, argentique
theſauris, non in poſſeſſionum fructibus, non in
poteſtatibus, non in conuiuiis, ſed in ſolo Deo exultat.
Eadem tamen anima cognoſcens ſe corporis ſocietate Ibidem.
fuſcatam, dicit ad alias animas, vel ad alias cæleſtes &
B appoſitas ſacro miniſterio poteſtates: *Nolite aſpicere
me quòd obfuſcata ſum: quoniam non eſt intuitus me ſol.* Filij
matris meæ pugnauerunt aduerſum me, hoc eſt, impugnauerunt
me corporis paſſiones, carnis illecebræ decolorauerunt
me: ideo mihi ſol iuſtitiæ non refulſit. Quo
viduata præſidio, deuotionem meam, & obſeruantiam
plenam ſeruare non potui. Hoc eſt enim, Vineam meã Eſai. 5.
non cuſtodiui, quia ſpinas & non vuam attolit: id eſt,
faciẽs peccata pro fructibus. Et cùm de verbo loquitur, Cant. 1.
irradiante ſibi verbi ſplendore conuerſa ad ipſum dicit,
Vbi paſcis? vbi manes in meridiano? Rectè dicis, Vbi paſcis, Geneſ. 34.
quia regulare eſt Dei verbum: vbi manes, quia
morale: In meridiano, quia myſticum. Siquidem quia Pſal. 36
C meridie Ioſeph cum fratribus ſuis in conuiuio conſtitutus,
futurorum temporum myſteria reuelabat. Sed
etiam Dauid ait, *Reuela ad Dominum viam tuam, & ſpera Act. 9.
in eum, & ipſe faciet: & educet ſicut lumen iuſtitiam tuam,
& iudicium tuum tanquam meridiem.* Et ipſe Paulus circumfulſiſſe
ſibi lumen meridie aſſeruit, quando à perſecutione
eſt conuerſus ad gratiam. Queritur ergo quòd
derelicta ſit, quòd deſtituta ſit pauper ex diuite. Abundabat
enim munere gratiarum, ſed egere cœpit vbi di- Cant. 1.
uinæ præſentiæ ſibi copia denegata eſt: & ideo vel
quaſi mercenaria haberi poſtulat, quæ antè ſibi pretioſioris
copulæ gratiam vendicabat. Cui reſpondit ver-
D bum Dei, Niſi cognoſcas te, decora inter mulieres, quę
quereris quòd relicta ſis: niſi te cognoſcas, niſi te pœniteat
lapſus tui, niſi intentionem deuotionis approbes,
niſi fides tua & ſinceritas augeatur, querela nihil proderit.
Ac ſic, Niſi cognoſcas te quia decora es, niſi pulchritudinem
naturæ tuæ ſerues & corporis te illecebræ non
demergant, nec impedimenta detineant nihil tibi naturæ
melioris nobilitas ſuffragabitur. Cognoſce igitur te,
& naturæ tuæ decorem, & exi quaſi exuta vinculis pedem,
& nudo exerta veſtigio, vt carnalia vincula non Rom. 10.
implicent, vt pes tuus ſpecioſus appareat. Tales enim ex Eſai. 52.
ſunt qui ad regnum cælorum annuntiandum eliguntur Exod. 3.
E à Domino, de quibus dictum eſt, *Quam ſpecioſi pedes
euangelizantium pacem!* Tales Moyſes cui dicitur, *Solue* 1. Cor. 9.
calceamentum pedum tuorum, vt vocaturus populum ad
Dei regnum, prius carnis exuuias deponeret, & nudo
ſpiritu veſtigióque mentis incederet. Hoc eſt ergo quod
ait, *Exi tu in calcaneis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis
paſtorum*: qui per greges regnum intelligimus, eo Luc. 17.
quòd poteſtatis ſit gregibus præſidere. Præſidet autem Cant. 1.
vnuſquiſque ſibi quadam poteſtate regali, ſi coerceat in Ibidem.
ſe corporis luxus, & ſeruituti redigat carnẽ ſuam. Ideóque
dictum eſt, *Regnum Dei intra vos eſt.* Vnde pulchrè
ait ad animam, Exi, id eſt, exi à ſeruitio, exi à carnis imperio
atque dominatu: & exi non in carne, ſed in ſpiritu,
F exi ad regimen poteſtatis. Ideóque addidit, Paſce hædos
tuos, hoc eſt, rege ea quæ in ſiniſtra tua ſunt: nam ſi non
regantur, facilè labuntur. Coerce petulantiam, laſciuiam
tui corporis & luxuriam irrationabilem, edoma Num. 24.
leues motus, paſce eos non in corporeis tabernaculis,
ſed in tabernaculis paſtorum, qui regere gregem norũt.
Sunt enim amabilia tabernacula Iſraël, ſicut nemora
obumbrantia ſuper flumen: in quibus anima tanquam
in procinctu bellico ſita bonam exercet militiam, incurſus
explorat hoſtiles. Virtuoſis labor quærit victoriam,
vt poſſit equæ illi quæ Salomonis eſt comparari, velox
ad currendum, habilis ad partum: quoniam fœcunditas
animæ deſideratur & quæritur. Hæc ergo equa pretioſa,
& currus Pharaonis veloces: quod aliqui ad Ec-

Digitized by Google

Cant. 1. Serm. 2. in Pſal. 118.

cleſiam teferunt & ad populum. Sed de hoc myſterio G
alibi ſæpius diximus, & maximè in Pſalmo centeſimo octauodecimo. Hoc autem loco de anima dicendum ſuſcepimus. Huius equæ ſimilis æſtimatur hæc anima: hoc eſt, propheticæ vel apoſtolicæ virtutis: eo quòd in eorum annumeretur gregem, qui fœcunditate prædicationis ſuæ totios orbis terrarum ſpatia reſperſerunt, & quamuis in corpore conſtituti, nulla tamen curſus ſpiritalis ſenſere diſpendia. Ideòque laudatur, quòd cęleſti ſibi illominante pręcepto, iam ſpecioſa, iam pulchra ſit, quæ vultu præferat caſtitatis decorẽ, & redimicula ceruicis attollat, in qua ſunt patientiæ & humilitatis inſignia. Talis animæ diligebat Iſaac verus decorem, humi- H
litatem, patientiã & ideo partus eius audè requirebat. Concepit autem Rebecca, & patientia ſua nodum ſterilitatis abſoluit. Quid aotem pariat prophetica atque apoſtolica anima, conſideramus, & quomodo pariat: *Abiit* (inquit) *interrogare Dominum*, quia exultabant infantes in vtero eios. Et reſponſum accepit, *Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi, &c.* eo quòd nihil ſponte pręſumat, ſed in omnibus ſummum Deum præſulem poſcat ſuorum conſiliorum, ſimul plena pacis atque pietatis duos populos ſua fide & prædicatione connectat, & tanquam vtero ſuo claudat. I

Geneſis Cap. XXVI.

FActa eſt autem fames ſuper terram, abſq; fame priore quæ fuit in tempore Abraham. Et abiit Iſaac ad Abimelech regem Philiſtiim in Gerara. Apparuit autẽ ei Dominus, & dixit, Ne deſcendas in Ægyptum: habita autem in terra quam tibi dixero, & habita in terra hac, & ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & ſemini tuo dabo terram hanc, & ſtatuam iuramentũ meum, quod iuraui Abra- K
ham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtellas cæli: & dabo ſemini tuo omnẽ terram hanc, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obediuit Abraham pater tuus meæ voci, & cuſtodiuit omnia pręcepta mea, & mandata mea, & iuſtificationes meas, & omnia legitima mea. Habitauit autem Iſaac in Geraris, & interrogauerunt viri loci de Rebecca vxore ſua; & dixit, Soror mea eſt. Timuit enim dicere quòd vxor mea eſt L
ne fortè interficerent eũ viri loci pro Rebecca, quia erat pulchra aſpectu. Fuit autem multo tempore illic. Proſpiciens autẽ Abimelech rex per feneſtram, vidit Iſaac ludentem cum Rebecca vxore ſua. Vocauit autẽ Abimelech Iſaac, & dixit ei, Vtique vxor tua eſt: cur dixiſti, quòd ſoror mea eſt? Dixit autem Iſaac, Dixi enim, ne fortè moriar propter illam. Dixit autẽ illi Abimelech: Quid hoc feciſti nobis? Ferè quis dormiuiſſet ex genere meo cum vxore tua, & induxiſſes ſuper nos ignorantiam. Præcepit autẽ Abimelech omni populo ſuo, dicens, Omnis qui tetigerit hominẽ hunc, & vxorẽ eius, mortis reus erit. Seminauit autẽ Iſaac in terra illa, & inuenit in anno illo centuplicatũ hordeũ. Benedixit autem ei Dominus, & exaltatus eſt homo: & proficiens maior factus eſt, donec magnus factus eſt valdè. Fuerunt autẽ ei armenta ouiũ, & armenta boum, & agricolationes multæ. Inuiderunt autem ei Philiſtiim, & omnes puteos quos foderant ſerui patris ſui, obſtruxerũt eos in tempore patris ſui Philiſtiim, & impleuerũt eos terra. Dixit autẽ Abimelech ad Iſaac: Recede à nobis, quoniã potẽtior nobis factus es valdè. Et diceſſit Iſaac inde, & mãſit in valle Gerarim, & habitauit illic. Et rurſus Iſaac fodit puteos aquę, quos foderũt ſerui Abrahã patris ſui, & obſtruxerãt eos Philiſtiim, poſtquam mortuus eſt Abrahã pater eius. Et poſuit eis nomina ſecundũ nomina quæ nominauit pater eius. Et foderũt ſerui Iſaac in valle Gerarim, & inuenit illic puteũ aquæ viuæ: & litẽ fecerunt paſtores Gerarim cum paſtoribus Iſaac, dicentes ſuam eſſe aquã. Et vocauerũt nomen laci illius, iniuſtitiã. Iniuſtitia enim affecerũt eum. Profectus autẽ inde, fodit puteũ aliũ. Rixati ſunt autem & de illo: & vocauit nomẽ loci illius, Inimicitias. Profectus autẽ inde, fodit puteum alium, & non pugnauerũt pro eo: & vocauit nomẽ eius, Latitudinẽ dicẽs, Quia nũc dilatauit Dominus nobis, & auxit nos ſuper terrã. Aſcẽdit autẽ inde ad Puteũ iuramẽti, & apparuit illi Dominus in nocte illa, & dixit, Ego sũ Deus Abrahã patris tui: ne timeas, tecũ enim sũ, & benedicã tibi, & multiplicabo ſemẽ tuũ propter Abrahã patrẽ tuũ. Et ædificauit ibi altare, & inuocauit nomẽ Domini: & fixit illic tabernaculũ ſuũ. Foderunt autẽ ibi ſerui Iſaac puteũ in valle Gerarim. Et Abimelech iuit ad eũ de Geratim, & Hochozath pronubus eius, & Phichol dux exercitus eius, & dixit eis Iſaac. Vt quid veniſtis ad me? vos autẽ odiſtis me, & expuliſtis me à vobis. Et dixerũt ei, Vidẽtes vidimus quia Dominus erat tecũ, & diximus, Sit imprecatio inter te & inter nos, & diſponemus tecũ fœdus, non facere nobiſcũ malũ, ſicut non abominati ſumus te nos, & quẽadmodum vſi ſumus te bene, & dimiſimus te cũ pace: & nunc benedictus tu à Domino. Et fecit eis conuiuiũ, & comederunt & biberũt. Et ſurgentes manè, iurauit vnuſquiſq; proximo: & dimiſit eos Iſaac. Et diſceſſerũt ab eo cũ ſalute. Factũ eſt autẽ in die illa, & veniẽtes ſerui Iſaac, nuntiauerũt ei de puteo quẽ foderũt, & dixerunt ei, Inuenimus aquam & vocauit eũ, Iuramentũ. Propter hoc vocauit nomẽ ciuitati illi, Puteus iuramenti vſque in hodiernum diem. Erat autem Eſau annorũ quadraginta, & accepit vxorem Iudith filiam Beor Chettæi, & Baſemath filiam Elom Chettæi. Et erant contendentes cum Iſaac & Rebecca.

Habitauit autem Iſaac in Geraris, & interrogauerunt viri
M *loci de Rebecca vxore ſua, & dixit: Soror mea eſt.* Rebecca non immerito ſoror magis quàm vxor appellatur, eo quòd mitis atque pacifica anima cõmunis magis pietatis quã ſpecialis copulæ nomen accipiat: & qui vniuerſis magis quam vni ſe exiſtimet obligatam. *Et rurſus Iſaac fodit puteos aquæ, quos foderunt ſerui Abraham, &c.* Fodit autẽ puteos Iſaac, & plurimos quidem; nam quos foderat Abraham pater eius, obſtruxerunt, & impleuerunt illos poſt mortem Abrahæ patris eius alienigenæ. Prę cęteris verò fodit hos puteos: vnum in valle Gerarim, & inuenit ibi puteum aquæ viuæ: & litem fecerunt paſtores Gerarim cum paſtoribus Iſaac, eò quòd aquam ſibi eius potes quaſi propriam vendicabant: & vocauit nomen eius, Iniuſtitia. Et fodit alium, in quo orta eſt diſceptatio, & impoſuit illi nomen, Inimicitias. Et fodit tertiũ in quo lis nulla inter paſtores commiſſa eſt, & vocauit ª v.c. Fo- eum, Latitudinẽ. Fodit & alium puteum: & nuntiantes ª dit & pu-

Digitized by Google

ſerui inueniſſe ſe in eo aquam, vocauit eum, Puteum in- A
teum iu- ramenti. Quis hæc legens, terrena magis quàm ſpirita-
ramenti. lia opera eſſe arbitretur, quòd vel Abraham fodit pu-
Etenim teos, vel Iſaac, tanti videlicet patriarchæ, vel etiam Ia-
inuenit in cob, ſicut & in Euangelio reperimus, velut fontes qui-
eo aquã, dam generis humani, & ſpecialiter deuotionis ac fidei.
& vocauit Quid eſt enim puteus aquæ viuæ, niſi profundæ altitu-
eum pu- do doctrinæ? Vnde & Agar ad puteum angelum vidit,
teum iu- & Iacob ad puteum Rachel ſibi inuenit vxorem. Moy-
ramenti. ſes quoque ſecus puteum futuri locauit merita prima
Ioan. 4. coniugij. A puteo igitur viſionis aperire Iſaac adorſus
Geneſ. 16. eſt puteos, & bono ordine, vt eius putei aqua primùm
Geneſ. 29. rationabile animæ, oculúmque eius dilueret & foue- B
Exod. 2. ret, quò viſum eius faceret clariorem. Fodit etiam alios
puteos plures. Vnde & ſcriptum eſt, *Bibe aquam de tuis*
vaſis, & de puteorum tuorum fontibus. Quantò plures fue-
Epheſ. 2. rint, tantò eſt vberior redundantia gratiarum. Fodit
tamen puteum, quem foderat pater Abraham, de quo
Prou. 5. litem fecerunt paſtores Gerarim, hoc eſt maceriæ. Vbi
enim maceria, ibi diuiſio inter repugnantes, ibi in-
iuſtitia: & ideo vocauit Iniuſtitiam. Alium quoque fo-
dit, & orta diſſenſione vocauit eum Inimicitias. In qui-
bus videtur elucere doctrina moralis, eò quòd ſublato
pariete maceriæ, ſolutæ ſint in carne hominis inimici-
tiæ, & facta ſint vtraque vnum in figura per Iſaac, in ve-
ritate per Chriſtum: meritóque poſtea pura aqua in eo C
puteo ſit reperta, tanquam doctrina moralis, vtilis ad
hauriendum. Puteus quoque Latitudinis quid aliud ſi-
gnificat, niſi de naturalibus diſciplinam? Qua cauſa &
latitudo dicitur, quia ſine contentione, ſiue lite, iam quie-
tus atque ſecurus eſt qui mundana hæc & ſenſibilia fue-
rit ſupergreſſus. Vnde ſuperatis iam aduerſantibus &
alienigenis cogitationibus (quid enim tam alienum quã
omnia ſecularia, quæ perpetua eſſe non poſſunt?) po-
teſt ſapiens dicere, *Dilatauit nunc Dominus nobis, & auxit*
nos ſuper terram, quia terrena tranſcendit. Vltimus eſt pu-
teus Iuramenti, in quo ei viſus eſt Deus & ait, *Ego ſum*
Deus Abraham patris tui: ne timeas, tecum enim ſum. Et be- D
nedixit ei. Hæc doctrina iam myſtica eſt. Habes hæc in
Salomone: quia Prouerbia eius moralia, Eccleſiaſtes
naturalis in quo quaſi vanitates deſpicit mundi: myſti-
ca eius ſunt Cantica canticorum. Habes & in Pro-
Oſee 10. pheta, Seminate vobis ad iuſtitiam, vindemiate ad fru-
ctum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis. Hoc eſt
enim lumen cognitionis, habere charitatis perfectio-
1. Ioan. 4. nem. Ideóque dictũ eſt, *Ne timeas*. Charitas enim timo-
rem excludit foras. Vt cognoſcamus autẽ quia Salomon
ita hos interpretatus eſt puteos, vt ad moralem doctri-
nam & naturalem referret, & myſticam: in ſingulis li-
Prou. 5. bris ſuis, quos de moralibus, vel naturalibus, vel myſti- E
cis ſcripſit, poſuit hos puteos. Nam & in Prouerbiis cũ
Ibidem. declinandam ſpeciem diceret ſecularis illecebræ, ait
Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus
& ſupereffluant tibi aquæ de tuo fonte. Et infrà, *Fons aquæ*
tuæ ſit tibi proprius, & iucundare cum vxore quæ ab adoleſ-
centia tua, eò quòd aduerſus tentamenta mundi reme-
dium nobis vera ſapientia ſit; moralis quoque doctri-
na, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretriciis
quibuſdam illitam fucis irriguo ſuo diluat, & fluen-
to ſui fontis abſtergat. De naturalibus quoque habes
Eccleſ. 2. in Eccleſiaſte dictum: *Feci mihi piſcinas aquarum ad irrigan-*
dum ex his ſaltum germinantem. Neque te moueat quòd F
pro puteo piſcinas poſuit: quia & Moyſes puteum La-
titudinis dixit, eò quòd à ſollicitudine omni & angu-
ſtiis ſoluitur qui mundum hunc pia mente tranſcende-
rit. Non immeritò ergo piſcinas habet Eccleſiaſtes, qui
vidit nullam abundantiam eſſe ſub ſole: ſed ſi quis
abundare velit, in Chriſto abundet. Et de myſticis
puteus ſupereſt nobis, quem etiam ipſum reperimus
in Canticis canticorum, dicente ſcriptura, Fons horto-
rum, puteus aquæ viuæ, & impetu deſcendens à Liba-
Cant. 4. no. Etenim ſi myſteriorum altitudinem perſequens, pu-
teus tibi videtur, tanquam in profundo ſita myſtica eſſe
ſapientia: ſi verò haurire velis affluentiam charitatis,
quæ maior & vberior eſt quàm fides & ſpes, tunc tibi
fons eſt. Exuberat enim charitas, vt & haurire eam co-

A minus, & rigare eius affluentia hortum tuum poſſis, ſpi- *1. Cor. 13.*
ritalibus fructibus redundantem. Et quia ipſe puteus la-
titudinis eſt, qui charitatem habet; ideo dixit, quia vbi *Cant. 4.*
charitas eſt, ibi impetus magnus deſcendit à Libano. Ne
quid autem moueat quòd & puteum & fontem eundem
dixit: etiam Euangelium te inſtruat, in quo ſcriptum
eſt, Quia venit Ieſus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur *Ioan. 4.*
Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio
ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. *Et fatigatus*, inquit, *ſe-*
debat ſic ſuper puteum. Vnde ad myſticam doctrinam hunc
referri puteum etiam ibi cognoſcimus: quia ibi Samari-
tana illa, id eſt cuſtos, (cuſtos autem cœleſtium præce-
B ptorum) hauſit de puteo illo diuina myſteria, cognoſ-
cens quia Deus ſpiritus eſt, & non in loco adoratur, ſed
in ſpiritu: & quia Meſſias venit, qui Chriſtus eſt. Et ideo *Ibidem.*
qui adhuc expectatur à Iudæis, iam venit. Quibus au-
ditis, mulier illa quæ ſpeciem Eccleſiæ gerit, legis ſa-
cramenta cognouit, & credidit. In ipſo quoque Canti- *Prou. 22.*
corum libro Salomon hanc triplicem ſapientiam eui-
denter expreſſit, ſicut in Prouerbiis dixerat: vt tripliciter
ſibi ſcriberet qui ſapientiã eius vellet audire. Ait ergo in *Cant. 1.*
Canticis ſponſa de ſponſo: Ecce pulcher es conſobrinus
meus, ecce pulcher es & decorus, pulchra inclinatio no-
ſtra opaca, trabes domorum noſtrarum cedri, lacuna-
ria noſtra cupreſſi. Poſſumus hoc de moralibus accipere.
C Vbi enim requieſcit Chriſtus & Eccleſia, niſi in operi-
bus ſuæ plebis? Denique vbi impudicitia, vbi ſuperbia,
vbi iniquitas erat, ibi ait Dominus Ieſus, *Filius autem ho-* *Matth. 8.*
minis non habet vbi caput ſuum reclinet. De naturalibus au-
tem quid accipiamus; *In vmbra*, inquit, *eius concupiui &* *Cant. 2.*
ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui enim terrena
ſupergreditur, & cui mundana moriuntur (quoniã cru-
cifigitur ei mundus, & ipſe mundo) omnia quæ ſunt ſub *Galat. 6.*
ſole, refugit & contemnit. De myſticis quoque ait, *In-*
troducite me in domum vini, conſtituite in me charitatem. Et-
enim ſicut vineam ſuam vitis, ita Dominus Ieſus populũ *Cant. 2.*
ſuum quaſi vitis æterna quibuſdã brachiis charitatis am-
D plectitur. Conſidera ſingula. In moralibus flos eſt inter
ſpinas lilium, ſicut ipſe ait, *Ego flos campi, & lilium conual-* *Ibidem.*
lium. In moralibus ergo flos eſt, ſicut in naturalibus ſol iu-
ſtitiæ, qui oriens & reſurgens illuminat, occidens obum-
brat. Caue ne tibi occidat, quia ſcriptum eſt, *Sol non occi-*
dat ſuper iracundiam veſtram. In myſticis charitas eſt, quia *Epheſ. 4.*
plenitudo legis eſt Chriſtus. Et ideo Eccleſia quæ diligit *Rom. 10.*
Chriſtũ, vulnerata eſt charitate. Hanc itaque charitatẽ *Cant. 2.*
ſuſcitat & reſuſcitat, donec vocem eius accipiat, & præ-
ſentiam eius accerſat: quia quæſitus non ſolùm venit,
ſed etiam ſaliens venit. *ſaliens ſuper montes, & tranſi-* *Ibidem.*
liens ſuper colles. Super maiores gratiæ animas ſalit, in-
E ferioris tranſilit. Vel ſic ſaliens quomodo venit? Saltu
quodam venit in hunc mundum. Apud patrem erat, in *Luc. 2.*
Virginem venit, & ex virgine in præſepe tranſiluit. In *Luc. 3.*
præſepi erat, & fulgebat in cælo: deſcendit in Iorda- *Luc. 23.*
nem, aſcendit in crucem: deſcendit in tumulum, ſurrexit *Marc. 16.*
è tumulo, & ſedet ad patris dexteram. Inde quaſi hin-
nulus ceruorum, qui deſiderat ad fontes aquarum, de-
ſcendit ad Paulum, & circumfulſit eum, & exiliuit ſu- *Pſal. 41.*
per Eccleſiam ſuam, quæ eſt Bethel, quod dicitur do- *Act. 9.*
mus Dei. Pauli enim vocatio, Eccleſiæ firmitudo eſt *Epheſ. 2.*
Venit ergo, & primò poſt parietem eſt, vt inimicitias *Cant. 2.*
F animæ & corporis ſoluat, ſublato pariete qui impedi-
mentum concordiæ videbatur afferre. Deinde proſpicit
per feneſtras. Quæ ſint feneſtræ, audi Prophetã dicentẽ,
Feneſtræ apertæ ſunt è cælo. Prophetas itaque ſignificat, per *Eſa. 24.*
quos Dominus ad genus reſpexit humanũ, priuſquã in
terras ipſe deſcenderet locutus eſt. Et hodie ſi qua eum
anima multum requirat, multũ merebitur miſericordiæ:
quoniam qui multum requirit, plurimum debetur ei. *Luc. 12.*
Si qua ergo anima eum ſtudioſiùs quærat, longè audit
vocem eius: & quamuis ab aliis requirarur, præ ipſis à
quibus quæritur, audit vocem eius. Videt eum ſalientem
ad ſe venire, id eſt, properantem atque currentem, &
tranſilientem eos qui infimo corde virtutem eius ca-
pere non poſſunt. Deinde proſpicientem per ænigmata
prophetarum, legendo eos & tenendo eorum ſermones, *Cant. 2.*
videt eum proſpicientem, ſed quaſi per feneſtram, non

adhuc quaſi præſeptem. Videt eminentem ſuper retia.
Quid eſt ergo, niſi fortè quia illa retia nobis ſunt, non
illi: Retia, eo quòd adhuc illa anima intra ſenſibilia &
mundana ſit poſita, quę mentẽ hominis capere, & quodã
ſinu proprio conſueuerunt inuoluere. Poſito ergo ad-
huc in ſæcularibus, ſed tamen quærenti eum per retia ſe
oſtendit. Denique dicit ad animam eiuſmodi: *Surge:*
Ibidem. *veni proxima mea:* id eſt ſurge a delectationibus mun-
di, ſurge à terrenis, & veni ad me, quæ adhuc laboras,
1. Cor. 7. & onerata es: quia ſollicita es quæ ſunt mundi. Veni ſu-
Ioan. 16. pra mundum, veni ad me: quia ergo vici mundum. Ve-
Cant. 2. ni prope me, iam pulchra æternæ vitæ decore, iam co-
lumba, id eſt, mitis atq; manſueta, iam tota plena gratiæ
ſpiritalis. Iure ergo iam retia timere non debet anima,
cùm is vocet ad ſe animam, qui tentamentis & rebus
mundi non potuit capi. Nam cùm nos homines ambu-
lemus in medio laqueorum, per appetentiã eſcæ rebus
Eccleſ. 9. ſimul & laqueis obnoxij ſumus. Ille in corpore poſitus
retia non timebat, ſed eminebat ſuper retia, id eſt ſuper
tentamenta mundi, & corporis paſſiones; immo & alios
eminere faciebat. Ideóque & hanc animam fundare vo-
lens, dicebat, Surge, veni proxima mea, noli timere re-
Cant. 2. tia, iam præteriit hyems: id eſt, venit paſcha, venit in-
dulgentia, venit remiſſio peccatorum, ceſſauit tenta-
tio, imber abiit, procella abiit & quaſſatio. Ante aduen-
Ibidem. tum Chriſti, hyems eſt: poſt aduentum eius flores ſunt.
Vnde ait, *Flores viſi ſunt in terra.* Vbi antè ſpinæ, ibi nunc
flores. *Tempus*, inquit, *ſecandi aduenit.* Vbi antè deſer-
tum, ibi meſſis eſt. *Vox turturis audita eſt in terra noſtra.*
Bene addidit Propheta, *Noſtra*, quaſi admirans quòd
Luc. 13. vbi antè impudicitia, ibi caſtitas. *Ficus protulit groſſos*
Cant. 2. *ſuos.* Quæ antè quaſi infructuoſa iubebatur excidi, hæc
fructus ferre iam cœpit. Sed quid dubitas quia groſſos
dixit? Priores decutit fructus, vt poſteriores meliores
afferat: ſicut ſynagogæ fructus abiicitur; Eccleſiæ
autem renouatur. Et quamuis plena tranquillitas ſit, &
adoleuerint myſteria, iterum tamen dicit. Surge ſecura
Ibidem. in tegimento petrę, id eſt, tuta præſidio paſſionis meæ,
Deut. 32. & fidei munimento. Suxerunt enim mel de petra, &
oleum de firmiſſima petra. Hoc integumẽto animæ pio-
Cant. 2. rum indutæ, iam nudæ non ſunt, & hæc illis eſt præmu-
nitio. Ideòque & huic animæ ait. *Et veni tu columba mea*
in tegumento petræ iuxta præmunitionem, oſtende mihi faciem
tuam, & inſinua vocem tuam. Hortatur ad confidentiam,
vt non erubeſcat crucem Chriſti, nec eius ſignaculum.
Hortatur ad confeſſionem, vult omnes inſidias dimo-
ueri: vt bonus odor fidei ſpiret, vt dies fulgeat, vt ad-
uerſæ noctis vmbra non noceat: quoniam qui iuxta
Chriſtum eſt, dicit, *Nox præceſſit, dies appropinquauit.*
Eſt & vmbra ſecularium, quę præteriit: & dies cæle-
Rom. 13. ſtium Chriſtus qui ſanctis ſuis lucet. Accipit hęc anima,
bona pignora charitatis.

De tertio ipſius animæ proceſſu, quòd cum in cubili, & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquando orationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeo vt ab eius ſponſo propius vocaretur.

CAP. V.

Cant. 2. SEd quia ſemper ſolliciti eſſe debeamus, ſemper in-
tenti: & quia verbũ Dei ſicut capreola exilit, aut ſicut
hinnulus ceruorum, ſemper vigilet anima, & prætendat
Cant. 5. quæ requirit eum, & quæ tenere deſiderat. Ideo quaſi
ſublapſum ſibi in cubili, inquit, meo, in noctibus quæ-
ſiui quem dilexit anima mea. Qui bene quærit, in cubili
Ibidem. quærat, in noctibus quærat: nec die feriatus, neque no-
cte ſit. Nullum tempus vacet à pietatis officio: & ſi non
inuenerit primò, perſeueret in requirendo. Ideóque di-
cit, *Exurgam itaque, & quæram in ciuitate, in foro, in plateis.*
Et fortaſſe ideo non inuenit adhuc, quia in foro quæſi-
uit, vbi lites ſunt: in plateis, vbi nundinæ rerũ venaliũ.
Matth. 13. Non enim vlla Chriſtus pecunia comparatur. Poſſumus
Pſal. 17. & ſic intelligere: In cubili quęrit Chriſtum, qui quærit
eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quęrit,
quoniam per parabolas loquebatur. *Poſuit enim tene-*

G *bras latibulum ſuum: & nox nocti indicat ſcientiam.* Dein- Pſal. 18.
de quoniam quæ dicimus in corde noſtro, ea nos com- Pſal. 4.
pungere in cubilibus debent. Sed tamen nec ſic inuenit,
& ideo dicit. Exurgam, id eſt, erigam & attollam inten-
tionem meam, vt quæram impigrè, quærã ſollicitè; in-
troibo in ciuitatem. Eſt & anima quæ dicit, Ego ciuitas Eſaia. 27.
munita, ego ciuitas obſeſſa. Eſt ciuitas munita per Chri-
ſtum. eſt ciuitas illa Hieruſalem in cælo, in qua abundãt
diuinæ legis interpretes, & diſciplinarum periti, per quos Cant. 3.
verbum Dei quæritur. Quæram, inquit, in foro illius Matth. 25.
ciuitatis, in illo foro vbi tractant iura conſulti, vbi oleũ
venditur, quod euangelicæ virgines emunt, vt ſemper
faces ſuæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat.
H Quæram, inquit in plateis in quibus ſuperfluunt aquæ, Prou. 5.
de illis fontibus prorumpentes, de quibus Salomũ dicit Cantic. 3
eſſe potãdum. Dum quærit igitur Chriſtum, inuenit cu-
ſtodes qui in miniſterio ſunt, ab his requirit. Sed anima
quæ Deum quærit, etiã cuſtodes tranſit. Sunt enim my-
ſteria quæ etiam angeli concupiſcũt videre, vnde Petrus 1. Petr. 1.
ait: *Nunciata ſunt* (inquit) *vobis per eos quibus euangeli-*
zauerunt Spiritu ſancto miſſo de cælo, in quem concupiſcunt
angeli proſpicere. Ergo cùm tranſierit cuſtodes, verbum Ioan. 1.
inuenit. Tranſiuit Ioannes, qui verbum apud patrem
inuenit. Multi quoque ſunt qui in otio quærunt Chri-
I ſtum, & non inueniunt: & quærunt eum in perſecutio- Cant. 3.
nibus, & citò inueniunt. Et ideo quaſi poſt tentationes,
quia in periculis fidelium ſuorum adeſt. *Quàm modicum,*
inquit, *cum tranſiui ab eis, inueni eum, tenui eum, &* Matth. 7.
non dimiſi eum. Omnis enim *qui quærit, inuenit:* & qui
inuenit, adhærere debet, ne poſſit amittere. Et quo-
niam per Euangeliũ in terris videmus cæleſtia myſteria
figurata, veniamus ad Magdalenam, veniamus & ad al-
teram Mariam. Conſideremus quemadmodum Chri-
ſtum in cubili corporis ſui, in quo defunctus iacebat, in
noctibus quæſierint, quando dixit illi angelus, *Ieſum* Matth. 28.
qui crucifixus eſt quæris: non eſt hic, ſurrexit enim. Quid Luc. 24.
K igitur quæritis viuentem cum mortuis? Quid quæritis
in ſepulchro eum qui iam in cælo ſit? quid quæritis in
vinculis ſepulturæ, vniuerſorum vincula ſoluentẽ? Non Ioan. 20.
ſepulchrum huic ſedes, ſed cælum eſt. Ideo dixit vna Matt. 28.
ex his, *Quæſiui eum, & non inueni eum.* Tamen dum
vadunt Apoſtolis nunciare, miſeratus quærentes, occur-
rit eis Ieſus, dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, &
tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tenetur er-
go Ieſus, ſed delectatur ſic teneri, quia fide tenetur. De-
nique delectauit eum & illa mulier quæ tetigit eum, & Luc. 8.
curata eſt ſanguinis fluxu, de qua dixit, *Tetigit me ali-* Luc. 6.
quis; nam ſentio virtutem de me exiſſe. Tange ergo, & Ioan. 10.
fide tene eum, & conſtringe fideliter pedes eius, vt vir-
L tus de eo exeat, vt ſanet animam tuam. Et ſi dicat. *Noli*
me tangere: tu tene. Semel dixit, Noli me tangere, quã-
do ſurrexit: & forte illi dixit quæ putabat furto eſſe ſu-
blatum, & non virtute propria reſuſcitatum. Denique
in alio libro habes, quia tenentibus [a] & adorantibus di-
xit, *Nolite timere.* Tene ergo & tu anima, ſicut tenebat [a] v. c. te-
& Maria, & dic, *Tenui eum, & non dimittam*; cùm di- nentibus
cebant ambæ, *Tenemus te.* Vade ad patrem, ſed non pedes &
relinquas Euam, ne iterum labatur. Tecũ eam ducito, adot.
iam non errantem, ſed arborem vitæ tenentem, tecum Matth. 28.
rape tuis pedibus inhærentem. Tecum aſcendam, noli Cant. 3.
me dimittere, [b] ne iterum ſerpens venena ſua fundat, ne Geneſ. 3.
M iterum quærat fœmineum mordere veſtigium, vt ſup- [b] v. c. tuis
plantet Adam. Dicat ergo anima tua, Teneo te, & indu- pedibus
cam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ inhæren-
concepit me, vt cognoſcam myſteria tua, vt hauriam ſa- tem, vt te-
cramenta tua. Suſcipe igitur Euam iam non ficulneæ fo- cum aſcẽ-
liis adopertum, ſed ſancto amictam ſpiritu, & noua gra- dat. Noli
tia glorioſam, quia iam non tanquam nudata abſcondi- eã dimit-
tur, ſed tanquam circumdata veſtimenti ſplendore ful- tere, ne
gentis occurrit, quia veſtit eam gratia. Sed nec Adam &c.
primò nudus erat, quando eum innocentia videbat. Geneſ. 2.
Videntes itaque eam filiæ Hieruſalem Chriſto inhęrẽ- De parad.
tem, & adhuc aſcendentem cum eo (dignatur enim quę- li. 2. c. ſed
rentibus frequenter occurrere, & condeſcendere vt eos nec Adam.
eleuet) dicunt, *Quæ hæc eſt quæ aſcendit à deſerto?* De-
ſertus hic terræ locus & incultus videtur, ſentibus & Cant. 3.

Pſal. 15. ſpiritus noſtrorum obſitus delictorũ: mirantes videlicet A
Cantic. 3. quomodo anima quæ antè in inferno derelinquebatur,
inhæreat Dei verbo, & aſcendat ſicut vitis propago, in
Pſal. 140. ſuperiora ſe ſubrigens, velut fumus natus ex igne, atque
alta petens, tum præterea bonis operibus frageret. O-
dor autem ille orationis piæ redolet ſuauitatem, quæ di-
Apoc. 8. rigitur ſicut incenſum in conſpectu Dei. Et in Apocaly-
pſi legimus quod aſcendit fumus incenſorum ex oratio-
nibus ſanctorum: quæ incenſa referuntur per Angelum,
ſanctorum orationes ſcilicet, ſuper altare illud aureum
quod eſt ante ſedem; & tanquam piæ precationis ſuaue
fragrat vnguentum, quia de æternorum & inuiſibilium,
non de corporalium petitione compoſitum eſt: præci-
puè tamen myrrham redolet & thus, eo quod peccatis
Rom. 6. mortua ſit, & Deo viuat. Hanc igitur aſcendentem &
non reſiſtentem videntes, & meritorum eius odoribus
delectantes, agnoſcentes quoque Salomonis illius
pacifici eſſe ſponſam, etiam comitatu ſedulo proſe-
quuntur vſque ad lectum Salomonis, eo quod ei vera
requies in Chriſto debeatur. Lectus enim ſanctorum
Chriſtus eſt, in quo vniuerſorum feſſa ſecularibus præ-
Cantic. 3. liis corda requieſcunt. In hoc lecto requieuit Iſaac, &
benedixit filium iuniorem, dicens, maior ſeruiet mino-
ri. In hoc lecto recubans Iacob benedixit duodecim
Geneſ. 27. Patriarchas. In hoc lecto recubans Archiſynagogi filia
Geneſ. 49. ſurrexit à morte. In hoc lecto iacens viduæ defunctus
mortis vincula Chriſti vocatus voce diſſoluit. Perductæ
Marc. 5. igitur ſponſæ vſque ad ſponſi requiem, nuptiale canunt
Luc. 7. carmen, dicentes: filiabus Hieruſalem: *Egredimi-*
Cantic. 3. *ni, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum*
mater eius in die ſponſalium eius. Canunt epithalamium, &
vocant cæteras poteſtates cælorum, vel animas, vt vi-
deant charitatem, quam circa filias Hieruſalem habet
Chriſtus. Vnde & meruit coronari à matre quaſi filius
charitatis, ſicut Paulus oſtendit dicens, *Quia Deus eri-*
puit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii
charitatis ſuæ. Charitatis itaq; filius & ipſe habens † eam
Coloſſ. 1. ſubſtantia ſua. ſicut regnum, de quo dicit, *Ego in hoc natus* D
al. ſemper. *ſum.* Ideòque dicunt, Egredimini, id eſt, exite de ſollici-
tudinibus & cogitationibus ſæculi, exite de anguſtiis
Ioan. 18. corporalibus, exite de vanitatibus mundi, & videte
Cantic. 3. quam rex pacificus in die ſponſalium ſuorum habeat
charitatem, quam glorioſus ſit, quia corporibus reſur-
rectionem dedit, & animas ſibi coniunxit. Hæc magni
eſt corona certaminis, hoc præclarum munus ſponſa-
liũ Chriſti ſanguis eius & paſſio. Quid enim plus potuit
dare, qui ſibi etiam non pepercit. & pro nobis in mor-
tem animam ſuam obtulit. Ipſe quoq; Dominus Ieſus
delectatus fide animæ huius, confeſſionis gratia, & col-
laudatis eius meritis, propius eam aduocat, dicens, *Ades* E
Eſa. 13. *huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano; tranſibis & pertranſibis*
Cantic. 4. *à principio fidei, à capite Sanyr & Hermon, à ſpeluncis leonum, à*
montibus pardorum, hoc eſt, Egredere de corpore, & totam
te exue. Non potes enim mihi adeſſe, niſi antè peregri-
neris a corpore: quoniam qui in carne ſunt, peregrinan-
tur à Dei regno. *Ades*, inquit, *ades*. Bene repetiuit: quia
ſiue præſens, ſiue abſens, adeſſe & placere Domino Deo
tuo debes. Adeſto præſens, adeſto abſens, etſi adhuc in
corpore es. Mihi enim omnes præſentes ſunt, quorum
2. Cor. 5. fides mecũ eſt. Adeſt mihi, qui exit de ſæculo: adeſt mi-
Cant. 4. hi, qui me cogitat, me intuetur, de me ſperat, cui ego
portio ſum. Adeſt mihi, qui abfuerit ſibi, adeſt mihi, qui F
ſe negauerit ſibi. Ille mecum eſt, qui intra ſe non eſt:
quoniam qui in carne eſt, non eſt in ſpiritu. Ille mecum
eſt, qui ex ſeipſo egreditur: ille iuxta me, qui extra ſe
fuerit: ille mihi integer, qui propter me perdiderit ani-
Rom. 8. mam ſuam. Et ideo ades deſponſata tranſibis & per-
Matth. 16. tranſibis à principio fidei. Tranſit & pertranſit cæteros,
Cant. 4. quæ ad Chriſtum peruenit. Tranſit fidei merito, & ope-
rum claritate, quæ lucet ſicut Sanyr & Hermon: hoc
eſt, via lucernæ tranſit deuictus tentationibus ſæculi, &
ſuperans nequitiis ſpiritalibus, legitimi petens coro-
nam certaminis, & ideo meruit Chriſto iudicante lau-
dari. Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus,
fons ſignatus, emiſſiones tuæ paradiſus malorum gra-
natorum cum fructu pomorum. Laudatur ſponſa, eò

quòd hortus ſit, habens in ſe odorem agri illius pleni, Geneſ. 27.
de quo dicit Iſaac: *Odor filii mei tanquam odor agri pleni*. Bo-
na ergo anima fragrat odore iuſtitiæ. Et fortaſſe ager eſt
patriarcha, hortus eſt anima inferioris alicuius, quaſi
agri portio, & hortus clauſus ne incurſetur à beſtiis: &
fons ſignatus, quæ integritate ſignaculi perſeuerante,
quæ fide propria peccata diluerit. Nam quæ de Eccleſia
accepit, habet quod ad virginitatis gratiam referat, eo
quòd in paradiſo delectationis poſita, ſine labore fru-
ctus capiat ſpiritales vt ei Patriarcharum animæ rurali
quodam labore fructus ſuos conferant, quò iſta capere
poſſit perpetuam ſuauitatem. Quæ meritò fons ſignatus
B dicitur, eò quòd imago Dei inuiſibilis in illa exprima- Cantic. 4.
tur. Laudant etiam munera animæ quæ miſſa ſunt à Coloſſ. 1.
ſponſo et quibus dotata veniebat. Dos autem piæ ani- e v.c. quæ
mæ boni odores ſunt, myrrha & aloe quibus ſpirat hor- miſſa ſunt
torum gratia, & peccatorum fœtor aboletur. Itaque ſponſæ.
tanto ſecura præconio conquieſcere, Aquilonem gra-
uem ventum petit ne flores decutiat, ſpirare Auſtrum:
id eſt, vult hyemem præterire, & mollioris flatus verna- Cant. 4.
re temperiem. Inuitat ſponſum in hortum ſuum. Deſ-
cendit ſponſus, & fructuum eius diuerſitate delectatus
lætatur, quòd inuenerit fortiorem cibum, inuenerit et-
iam dulciorem. Eſt enim velut panis quidam verbi &
mel, alius vehementior, alius ſuauiorius ſermo. Eſt & fi-
C des alia feruentior, vt vinum: alia placidior, vt ſuccus eſt
lactis. Hunc cibum Chriſtus epulatur in nobis, hoc po-
culum bibit, & eius potus ebrietate nos prouocat, vt
ad meliora & optima ab inferioribus faciamus ex-
ceſſum.

De ſummaria dictorum perſtrictione, cum inductione & pro-
ſecutione quarti proceſſus perfectæ animæ, quo ipſa iam dor-
miens, quamuis corde vigilaret, à ſponſo excitatur, vt conti-
nuo vocem pulſantis audiret: ſed moram paſſa dum ſurgit
(quia velocitatem verbi non potuit comprehendere) dum ape-
rit oſtium, tranſiuit verbum, & ipſa exiuit, & per vulnera
D *charitatis requiſitum vix tandem inuenit, & tenuit vt po-*
ſtea non amitteret.

CAP. VI.

AVdiens hæc anima, hauſit myſteriorũ ebrietatem
cæleſtium, & velut ſoporata à vino, & quaſi in
exceſſu vel ſtupore poſita dicit, *Ego dormio, & cor meum*
vigilat. Cùm verbi præſentis lumine percuſſa, oculis re- Cant. 5.
quieuiſſet inflexis, excitatur a verbo. Quartus autem hic
proceſſus eſt animæ. Primò etenim charitatis impatiẽs,
& verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur,
E & meruit deſideratum videre. Secundo, introducta in Supra cap.
cubiculum regis, cùm mutua miſceret alloquia, in vm- 3. huius li-
bra eius requieuit, & ſubitò eius verbo de medio ſermo- bri.
ne diſceſſit: quærenti tamẽ non diu abfuit, ſed ſaliens ſu-
pra montes, & tranſiliens ſuper colles, aduenit. Nec
multò poſt quaſi capreolus aut ceruorũ hinnulus, dum Supra cap.
affatur dilectam, exiliuit & reliquit. Tertiò cùm in cubi- 4.
li, & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum
nõ repetiſſet, aliquãdo orationibus ſuis gratia quærẽtẽ Supra c. 5.
reuocauit, adeo vt etiam propiùs vocaretur à ſponſa.
Quartò, ipſa iã ab eo dormiens excitatur, quãuis corde
vigilaret, vt continuò vocem pulsãtis audiret. Sed mo-
ram paſſa, dum ſurgit (quia velocitatem verbi non po- Cant. 5.
F tuit comprehendere) dum aperit oſtium, tranſiuit ver-
bum & ipſa exiuit in verbo eius, & per vulnera requiſi-
tum, ſed vulnera charitatis, vix tandem inuenit, & tenuit
vt poſtea non amitteret. Ad ſummam hæc compendio-
ſo ſermone perſtrinxi. Nunc diſcutiamus ſingula. Et ſi
dormias, ſi modò deuotionẽ animæ tuæ nouerit Chri- Ibidem.
ſtus, venit & pulſat eius ianuam, & dicit, *Aperi mihi ſoror*
mea. Bene ſoror, quia nuptiæ ſpiritales ſunt verbi atque
animæ. Neque enim animæ norunt coniugiorum fœ-
dera, & vſus copulæ corporalis, ſed ſunt ſicut Angeli in
cælo. Aperi, inquit, mihi, ſed extraneis claude, ſæculo
claude; neque ipſa foras ad illa materialia prodeas, neq; Matth. 18.
tuum relinquens lumẽ, alienũ requiras: quia materia-
le lumen tenebroſam infundit caliginem, vt non videa-

Epheſ. 4. Pſal. 80. Luc. 9. tu lumen veræ gloriæ. Aperi ergo mihi, noli aperire aduerſario neque locum des diabolo. Aperi ipſam te mihi, noli coarctari, ſed dilatare, & adimplebo te. Et quia decurſo orbe terrarum plus moleſtiarum & offenſionis reperi, nec facilè habui vbi requieſcerem; ideo tu aperi, vt in te filius hominis reclinet caput, eum non eſt requies niſi ſupra humilem & manſuetum. Esa. 66. Audiens anima, *Aperi mihi, & caput meum plenum*, hoc eſt tentationibus ſæcularibus ſubitò turbata, & quaſi ſurrectura quæ ſurgere iubebatur, ait, cùm aloem redolet & myrrham inſignia ſepulturæ. Cant. 5. *Exui tunicam meam, quomodo induã eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Veretur enim ne iterum in tentationes reſurgat, ne iterum in culpam recedat atque peccatum, & egreſſus ſuos virtutúmque proceſſus terrenis incipiat veſtigiis inquinare. Certè etiam hoc modo perfectionem virtutis ſuæ indicat, quæ tantam Christi meruerit charitatem, vt ad eam veniat, & pulſet ianuam eius, & veniat cum patre, & cœnet cum eadem anima, & ipſa cum eo; ſicut in Apocalypſi Apoc. 3. dixit Ioannes. Etenim cum in ſuperioribus audiſſet, Cant. 4. Ades huc a Libano & cùm aduerteret in carne ſe Christo adeſſe non poſſe, ſed tunc adeſſe ſi adeſſet in ſpiritu, Rom. 8. conformans ſe ad eius voluntatem, vt eſſet & ipſa conformis imagini Christi; iam non ſentit carnis exuuias, iam quaſi ſpiritus exuens ſe corporis coniunctione, iam quaſi oblita, & quæ, ſi velit, copulæ illius meminiſſe non poſſit, ait, *Exui tunicam meam, quomodo induam eam?* Geneſ. 3. Exuit enim tunicam illam pelliceam, quam acceperunt Adam & Eua poſt culpam, tunicam corruptelæ, tunicam paſſionum. Quomodo induam eam? Non requirit vt induat, ſed ita ſignificat abiectam, vt iam indumento ſibi eſſe non poſſet. *Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Hoc eſt, veſtigia mea laui dum egrederer, ac me eleuarem de corporis contubernio, de illa conexione & familiaritate carnalis amplexus: quomodo inquina1. Cor. 15. bo eos, vt in corporis clauſtrum & illum tenebroſum paſſionum eius carcerem reuertantur? Dum hæc illa dicit, miſit operationem ſuam verbum tanquam per cauernam, non adhuc facie ad faciem miſit, tanquam maCant. 5. num: *Et venter*, inquit, *meus conturbatus eſt ſuper eum. Et ſurrexi ego aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni ſunt ſuper manus clauſuræ.* Quid hoc Coloſſ. 1. ſignificet, conſideremus. Primùm operibus ſuis videtur, vt dixi, Deus verbum tanquam per cauernam, non plenè atque perfectè: deinde augetur amor, & conceptus adoleſcit, atque ex ſeminibus eius quæ quodam vtero intelligibilis ſuſceperit anima, totam plenitudinem diuinitatis eius habitantem in eo corporaliter, vt legimus, videre deſiderat. Surrexit, vt propiùs illud Dei verbum videret. Et in hoc ipſo proceſſus eius ſignifica- Luc. 1. tur, quòd ſurrexit per vigorem atque virtutem. Præſentia enim verbi hauſit anima virtutem, ſicut præſentia Mariæ, cùm vtero grauis eſſet, erudiuit Ioannem in vtero conſtitutum, adeo vt exiliret in vtero, & exultaret Domini præſentiam recognoſcens. Surrexit aperire, & Rom. 6. opera eius & facta mortificata ſunt mundo. Talis enim debet eſſe anima quæ verbum eſt receptura, vt moriatur mundo, & conſepeliatur in Christo, ſic enim Christus inuenitur, & tale ſibi quærit hoſpitium. Deinde ipſa miniſteria operationum, id eſt, manus & digiti, quibus comprehenditur Christus, mortificantur: quos digitos velut eminentia factorum noſtrorum opera poſſumus æſtimare. Itaque velut è complexu ſuo, cùm iam extenderet intelligibiles manus ſuas & digitos, vt comprehenderet verbum, tranſiſſe ſibi illud, non tamen adhuc pertranſiſſe anima pia dicit. Et hunc proceſſum habet, quando tranſeat & pertranſeat animam verbum Luc. 2. Dei, quia ſcriptum eſt, *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes.* Hic adhuc tranſitur, non pertranſitur: vt Maria in poſterioribus fortè pertrãſiuit, vbi tanquam ſignaculum ponitur in medio eius Dominus Ieſus. Deniq; ſtatim alius profectus verbi trãſeuntis, quia exiuit anima in verbo eius: hoc eſt, verbum eius ſecuta exiuit de corpore, eleuans ſe de eius habitaculo, & peregrinam ſe faciens ei, vt adeſſet Deo, & eſſet ciuis ſanctorum. Simul enim & car- G nis domeſtici, & Dei eſſe non poſſumus. Ergo in hoc lo- 2. Cor. 5. co exire ſignificatur, vt dixi, anima, quando abducit ſe a corporis voluptatibus. Deniq; ſcriptum eſt, *Exi de Babylone, fugiens a Chaldæis*. Ephef. 10. Non vtiq; vt regionem Babylonis Hebræus fugiat, ſed mores, vt prophetico admonetur alloquio: ſiquidem ſunt qui in Babylone ſunt, Hebræi, & de Babylone exiſſe moribus doceant. Nã & illi, de qui- Pſal. 136. bus dicit Propheta quòd ſedebant ſuper flumina Babylonis, ſedebant quidem in regione Babylonis, ſed in eius non erant vitiis & confuſione. Nam quomodo erant in illa confuſione vitiorum, qui flebant gerentes pœnitentiam quod de arca deuotionis ac fidei, & virtutis paH ternæ meritis excidiſſent? Quæ autem in verbo exit a- Ca nima, verbum requirit. Vnde & ita dum quærit, incidit in cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem. *Percuſſerunt*, Geneſ. 24. inquit, *me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium à me cuſtodes murorum.* Bene quidem quaſi ſponſa veniebat cum Matth. 21. pallio, quo obnuberet caput ſuum, cùm ſponſus occur- 1. Cor. 11. reret: ſicut Rebecca, quæ cognito quod Iſaac ſibi veniret obuius, deſcendit de camelo, & pallio ſe operuit: ita & hæc anima nuptialis veſtis præmittebat inſignia, ne fortè reiiceretur quaſi veſtem non habens nuptialem; vel vt caput velaret propter Angelos. Sed illi percuſſeI runt eam, vt ampliùs probaretur. Exercentur enim animæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quærentes ſi verum decorem nudæ virtutis afferret: vel quia ſine integimento quis in illam cæleſtem ciuitatem debeat introire, nulla deferens ſecum operimenta fucorum. Sunt etiam qui requirant ne qua anima exuuias ſecum vehat carnalis illecebræ & concupiſcentiam corporalem. Nudatur pallio, cùm eius conſcientia manifeſtatur Sed Matth. 22. eſt & quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentem, *Venit enim princeps huius mundi, & in me inuenit nihil*: quia Ioan. 14. certè in illo ſolo nihil inuenit, qui peccatum non fecit. 1. Petr. 2. Beata & illa eſt in qua non grauia aut multa inuenit, ſed inuenit in ea amictum fidei & ſapientiæ diſciplinã. ItaK que ſine diſpendio ſui (qui etſi volet quis, non poteſt veram auferre ſapientiã: & ſi aduerſarius obſtrepat, ibi tamen vera innoxiæ conuerſationis elucet integritas) tranſiuit cuſtodes, & filiabus illius cæleſtis ciuitatis admixta verbum requirit, & quærendo eius in ſe excitat charitatem, & vbi verbum quærat, agnoſcit. Quòd inter orationes ſanctorum moretur, & ipſis inhæreat, nouit: & quòd Eccleſiam ſuam, vel animas iuſtorum ſuorum inter lilia paſcat, intelligit. Hoc myſterium tibi Cant. 6. in Euangelio Dominus demonſtrauit, cùm in ſabbato Luc. 6. duceret per ſeminata diſcipulos. Moyſes per deſertum Deuter. 29. duxit populum Iudæorum, Chriſtus per ſeminata ducit, Luc. 15. L Chriſtus per lilia ducit, quia per paſſionem eius deſer- Luc. 6. tum floret vt lilium, ſequamur ergo, vt in die ſabbathi illius magni, in quo requies magna eſt, fructus colligamus. Nec verearis ne Phariſæi accuſent ſeminata colligentem. Et ſi illi accuſant, ſed Chriſtus excuſat, & 1. Reg. 21. ſimiles facit quas vult animas ſe ſequentes, Dauid il- Luc. 6. lius qui ſupra legem panem propoſitionis manducabat, nouæ gratiæ ſacramenta Prophetica tam tunc mente proſpiciens.

M *De laudatione animæ à ſponſo, quòd eum bene & conſtanter requiſierit eum, & quòd tam fidelis, & verbo potens, & fructibus fœcunda diuerſis, quodque vna ſicut columba habens ſpiritus vnitatem, in qua ſit pax, quæ fecit vtraque vnum.*

CAP. VII.

Laudatur itaque à ſponſo, quòd tã bene & conſtanter requiſierit eum: ideóque iam non ſolùm ſoror Cant. 6. dicitur, ſed etiam beneplacita nominatur, quaſi ei complacita, qui complacuit patri & ſpecioſa ſicut Hieruſa- Matth. 3. Cantic. 6. lem, ſicut admiratio ordinata, quòd ciuitatis æternæ vniuerſa habeat myſteria, & admirationi ſit omnibus vidẽtibus eam quia plena vt æquitas atq; perfecta eſt, & fulgorem de verbi lumine mutuata dũ id ſemper intẽdit, ſit etiam terribilis ordine quodam ad ſummum prouecta virtutum. Ideóque quaſi perfectæ dicit, *Auerte* Ibid. *oculos tuos à me, noli contra me intendere*; deuotione nimia

ac ſipe

Digitized by Google

ac fide poſſibilitatem naturæ & conditionis propriæ ſu- A
pergreſſa, quia lucem inacceſſibilem è regione intueri
eſt graue. Auerte, inquit, oculos tuos a me, eo quòd ple-
nitudinem diuinitatis eius, & ſplendorem veri luminis
Prou. 25. ſuſtinere non poſſit. Poſſumus tamen & ſic accipere:
Auerte oculos tuos a me: Et ſi tu perfecta es: aliæ mihi
adhuc redimendæ ſunt animæ, aliæ fulciendæ. Eleuas
enim me videndo, ego autem ideo deſcendi, vt omnes
eleuem. Etſi ſurrexi, & habeo patris ſedem, tamen or-
phanos non relinquã vos, paterno quaſi præſidio deſti-
Ioan. 12. tutos, ſed præſentia mea vos confirmabo. Habes in
Ioan. 14 Euangelio hoc ſcriptum, *Ecce ego vobiſcum ſum vſque*
Matth. 28. *ad conſummationem mundi*. Auerte ergo oculos à me,
quia me eleuas. Quantò enim quis ad Dominum inten-
dit, tanto amplius Dominum eleuat, & ipſe eleuatur. B
Pſal. 19. Vnde & ille ait, *Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti
me*. Sanctus enim exaltat Dominum, peccator humi-
liat. Vult enim auertere illam oculos, ne eam conſide-
rans, quòd iam ad ſuperiora ſequi poſſit, eleuetur, &
cæteras animas derelinquat. Ideo & in Euangelio non
Matth. 17. omnibus diſcipulis, ſed perfectioribus ſuam gloriam de-
monſtrauit. Conſtitue nunc aliquem doctorem, qui rem
obſcuram velit aperire audientibus: quemadmodum etſi
ipſe potens in ſermone ſit & ſcientia, condeſcendat ta-
men ad eorum inſcitiam qui non intelligunt, & ſimplici
& planiore atque vſitato ſermone vtatur, vt poſſit intel-
ligi. Si quis igitur inter audientes viuacior ſenſu ſit, qui C
facilè ſequi poſſit, eleuat eum atque excitat. Hunc vi-
dens doctor reuocat, vt patiatur magis doctorem humi-
lioribus & planioribus immorari, quò & cæteri ſequi
poſſint. Quod ait Aquila, ſonans vt reuelata: ſonantem
ad admirationem dignam retulit quaſi magna & ſonora
habentem opera; reuelata, ad operum claritatem: vel
quòd eius animæ opera luceant coram patre qui in cælis
eſt. Vnde non otioſè pallium eius ſublatum intelligis,
Matth. 5. vt aperta meritis & nuda fulgeret. Laudatur præterea
quòd fidelis, quòd verbo potens, quod fructibus fœ-
cunda diuerſis, quòd vna ſicut columba habens ſpiritus
Cant. 5. vnitatem, in qua ſit pax, quæ fecit vtraque vnum: & quæ
Cantic. 6. non ſit compoſita ex diuerſis elementis diſcretæ com- D
pugnantiſque naturæ. Quid enim tam diuerſum quàm
Epheſ. 2. ignis & aqua, aer & terra, ex quibus corporis noſtri crea-
tura conſiſtit. Anima autem benedicta omnis ſimplex,
quæ imitatur dicentem, *Vt omnes vnum ſint, ſicut tu
pater in me & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint*. Hæc
Prou. 21. eſt enim conſummatio atque perfectio. Vnde & addidit,
Ioan. 17. *Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus: ego in his, & tu
in me, vt ſint conſummati in vnum*. Hæc eſt ergo vna co-
lumba atque perfecta, quæ ſimplex atque ſpiritalis neq;
Ibidem. huius turbatur corporis paſſionibus, in quo foris pugnæ,
intus timores ſunt. Denique hoc verbo vnitatis concor
Cant. 6. diam & pacem ſignificans ſcriptura nos docet, dicens, E
Multitudo autẽ credentium habebat cor vnum, & ani-
2. Cor. 7. mam vnam, & non erat ſeparatio in eis vlla. Nec otioſè
fœcunditatis laudatur anima, non ſolùm quòd ſit fœ-
Act. 4. cunda virtutibus, ſed etiam quod nihil habeat in ſe ma-
li. Illud enim decorum atque ſpecioſum eſt, in quo nihil
ſit mali. Decorum enim quod bonum: quod autem in-
decorum, hoc malum. Specioſa fœcunditas eſt bonum
operum. Contraria enim ſpecioſitati ſterilitas: quoniam
qui priuatur ſpecie vel decore, in eo eſt malum. quod
autem malum, hoc ſterile & infœcundum. Cuius rei F
Geneſ. 3. quod euidentius indicium quam terra eſt? Terra enim
quæ bona eſt, fertilis atque fœcunda; quæ autem mala,
ea ieiuna atque ſterilis: quæ verò fertilis, hæc & decora.
Quid enim pleno agro pulchrius, cùm ſeges fluctuat, cũ
poma interlilant, vel cùm vuarum ſerta dependent, aut
Geneſ. 27. baccis onuſta olea curueſcit, vel viridanti gramine mon-
tium vertices, vallium humilia veſtiuntur. Et vt ſcriptu-
ræ vtamur teſtimonio, Iacob decorus erat, & ideo erat
odor agri pleni: Eſau hiſpidus erat & indecorus, & ideo
agreſtis erat, qui fructus illos habere non poſſet. De ipſo
quoque Domino poſteaquam Eccleſiæ fœcunditatatem
fecit aſſurgere, pulchrè dictum eſt, *Dominus regnauit,
Pſal. 19. decorem induit*. Et alibi, *Confeſſionem & ſpeciem in-
Pſal. 103. duiſti*. Liquet igitur decorum id eſſe, quod fœcundum:

A indecorum, quod infœcundum. Similis eſt cauſa animæ
ſoli, quia ea decora anima, quæ fœcunda ſit meritis, fœ-
cunda conſiliis: ea indecorã quæ ſterilis. Infirmitates
etenim animæ ſunt ſterilitas & materia, namque eã ſte-
rilitas fructu defraudat ſuo, inopiam infert, timorem in-
cutit, adolet cupiditates & vanas opiniones: ſic anima
cadit. Quid ergo eſt malitia, niſi boni indigentia? Suo S. Aug. li.
enim defraudatur, atq; alienis indiget, exinanitur atque 1. cont. Iul.
repletur ſine menſura & modo. Materialia autem vitia Pelag. c. 9.
animæ obumbrant gratiam. Ignorantia & concupiſcen-
tia, animæ ſunt ægritudines, ſed ad ſpeciem magis quam
ad materiam referuntur. Materia eſt caro, ſpecies eſt
ignorantia & concupiſcentia. Cur igitur caro accuſatur,
cum tantæ ſint in ſpecie labes? Quia nihil ſpecies poteſt
B ſine materia. Denique nihil ſpecies ſecuris ſine materia S. Aug.
facit. Quid enim eſſet concupiſcentia, niſi eam caro in- Ibidem.
flammaret? Friget in ſenibus, in pueris quoque, quia iis
corpus infirmum eſt: ardet in adoleſcentibus, quia his
vis corporis feruet. Ex bonis igitur mala orta ſunt. Non
enim mala ſunt, niſi quæ priuãtur bonis. Per mala tamẽ
factum eſt, vt bona eminerent. Ergo indigentia boni, ra-
dix malitiæ eſt. Definitione boni malitia deprehenditur,
quoniam per diſciplinam boni malum reperitur. Bonũ
autem nullius eget, ſibi abundat, menſurã & perfectio-
nem, finem quoque tribuit omnibus, in quo vniuerſa
conſtant, & de quo omnia pendent. Hæc boni natura
C eſt, quæ mentem replet. Circa hoc verſatur anima pura,
hoc introſpicit, & in hoc Deum cernit, bonis omnibus Cant. 5.
abundat. Vnde & ait, *Fauces eius dulcedines, & totus de-
ſiderium*. Omnium enim bonorum auctor eſt Deus: &
quæ ſunt eius, profectò omnia bona ſunt, & nuſquam Ezech. 18.
illic malũ: & ſi in illo mens noſtra maneat, malũ neſcit.
Anima igitur quæ in Deo nõ manet, ipſa ſibi auctor ma-
lorum eſt: itaque peccat. *Anima autem quæ peccat, ipſa
morietur*. Aureis enim vinculis ſoluta virtutũ, prona fer-
tur præcipitio, & labitur ad inferiora. Anima autẽ beata Pſal. 123.
eſt, quam nulla aduerſa corporis prælia expugnant. Hæc
anima ſicut paſſer laqueo contrito euolat. Eſcæ enim
malorum ſunt voluptates corporeæ. His quiſque intẽ- Cant. 6.
D dit, laqueo innectit animam ſuam. Qui autem ab eſcis
eius temperat, & de tenebris eius exit, eius anima ful-
get, vt diluculum, de qua dicitur, *Quænam hæc eſt proſpi-
ciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut luna?* Proſpicit Eccleſ. 23.
enim tanquam de domo libera. Nec dicit, Tenebræ
cooperiunt me, & parietes circumdant me, & quis
ſcit ſi videt Altiſſimus. Sed ipſa magis lucem expetit tã-
quam in ſuperioribus domus ſuæ, id eſt, corporis ſui, &
ſupra mundum poſita diuina intuetur: & ad æterna ſe
eleuat vt Deo adſit, iam lumen ſuorum operum ſicut
luna orbem ſitum toto orbe circumferens. Quod autẽ
E Aquila ait, Sonans ſicut ſol: videtur illa axis cæleſtis cõ-
uerſio, ſoliſque & lunæ & ſtellarum curſus, concentus
globorum exprimi. A quibuſdam etiam noſtris videtur;
qui quoniam non inuenit fidem, ſaltem propter gratiam
ſuauitatis non videtur alienus.

*Anima dum laudatur à ſponſo, verecundè refugiens coram
laudari, & reuocata à ſponſo, quid dicat: de præconiis
quoque bonæ animæ, ſingularique laude charitatis.*

CAP. VIII.

F DVm laudatur à ſponſo, verecundè refugiens co-
ram laudari, deinde ſponſi amore reuocata, ait, *In* Cant. 6.
hortum nucis deſcendi videre in maturitate torrentis. Vbi e- Num. 17.
nim eſt Eccleſia, niſi vbi virga & gratia floret ſacerdo-
talis? Ibi eſt frequenter, vt in amaritudinibus & tẽtatio-
nibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, Pſal. 123.
per torrentem tentationes, ſed tamen tolerabiles, quia
ſcriptum eſt, *Torrentem pertranſiuit anima noſtra*. Itaque
deſcendit in locum amaritudinis, vbi floret vitis, & ma-
lorum granatorum ſpecie diuerſus & multiplex fru-
ctus, qui velut vno tegmine totius corporis fide & cha- Sap. 9.
ritate munitur. In illa ergo amaritudine non cognoſcit
ſe anima. *Corruptibile enim corpus aggrauat animam &
terrenum habitaculum ſibi inclinatur*. Cognoſcere autem

Luc. 22. ſe debet. Sed tentatus eſt & Petrus, & non ſe cogno-
2. Tim. 2. uit & Petrus nam ſi cognouiſſet, non negauiſſet auctorē.
Sed cognouit eum Chriſtus: (denique cognouit, quia
eum reſpexit, cognoſcit enim Dominus qui ſunt eius) &
Cant. 6. tanquā ſuum miſericordiæ ſuæ frænis vt bonus rector re-
uocauit à lapſu. Rector ergo noſter Chriſtus eſt. Ideó-
que ait anima, *Poſuit me currus Aminadab.* Anima er-
go currus, qui bonum rectorem ſuſtinet. Si currus eſt
S. Aug. li. anima, habet equos vel bonos vel malos. Boni equi vir-
2. cont. Iul. tutes ſunt animæ: mali equi, paſſiones ſunt corporis.
Pelag. c. 5. Bonus ergo rector malos equos reſtringit & reuocat,
& lib. 3. bonos incitat. Boni equi ſunt quatuor: prudentia, tem-
cont. eund. perantia, fortitudo, iuſtitia. Mali equi, iracundia, con-
cupiſcentia, timor, iniquitas. Interdum ipſi equi inter ſe
diſſident, & aut iracundia protendit, aut timor, & ſe in-
uicem impediunt, & curſum retardant. At verò boni
Matth. 11. equi volant, & a terris ad ſuperiora ſe ſubrigūt, animám-
que eleuant: maximè ſi iugum habeant ſuaue, & onus
leue dicenos, *Tollite iugum meum ſuper vos. Iugum
enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Ipſe rector eſt
eſt qui nouit equos proprios gubernare, vt æqualis om-
nium curſus ſit. Si velocior eſt prudentia, tardior iuſtitia,
admonet flagello proprio ſegniores. Si temperantia
manſuetior, fortitudo durior nouit copulare diſcor-
des, ne fortè currum ſuum diſſipent. Itaque licet intel-
ligibili ſpectaculo videre vnamquamque animam cum
ſummo certamine ad cælum rapi, feſtinantes equos qui
al. Quò. priores perueniat ad brauium Chriſti † quorum priùs
imponatur palma ceruicibus. Iſti ſunt equi ſubiecti
fidei iugo, adſtricti vinculo charitatis, iuſtitiæ frenis,
retinaculis ſobrietatis. Pulchrè ergo ait, *Poſuit me cur-*
Cant. 6. *rus Aminadab*, hoc eſt, pater populi. Ipſe autem qui pa-
ter populi, idem pater Naaſon, id eſt, ſerpentum. Iam
Ruth. 4. tu recole quis ſicut ſerpens in cruce pependerit pro ſalu-
te vniuerſorum, & intelligis illam animam eſſe pacifi-
Ioan. 3. cam, cui paret Deus præſul ſit, Chriſtus agitator: quia
ſcriptū eſt & hoc nomē in noſtris: *Pater pater agitator Iſrael.*
al. Sala- Hic ergo agitator dicit, *Conuertere † Sunamitis, conuerte-*
mitis. *re.* Bene & quaſi agitator, & quaſi ad currum dicit,
4. Reg. 2. Conuertere Sunamitis, hoc eſt, pacifica. Quæ enim pa-
cifica eſt anima, citò ſe conuertit & corrigit, etiamſi an-
te peccauit, & magis eam Chriſtus aſcendit, & regere
Cantic. 6. dignatur, cui dicitur. *Aſcende in equos tuos, & equita-
tus tuus ſanitas.* Et alibi, *Miſiſti equos tuos Tharſis.* Hi
Habac. 3. ſunt equi Chriſti. Aſcendit ergo equos ſuos Chriſtus,
Ibidem. aſcendit verbum Dei animas pias. Vnde cognoſce quia
& iſtam aſcendit, & perduxit eam ad lotum palmæ,
Cantic. 7. quando & dicit ad eam, *Quam pulchra & ſuauis facta es cha-
ritas in delitiis tuis! Statura tua ſimilis facta eſt palmæ.*
Rom. 13. Et ipſa ait *Dixi, aſcendam in palmam.* Sed etiam ipſa
1. Cor. 9. charitas palma eſt, ipſa eſt enim plenitudo victoriæ. Ple-
nitudo enim legis, charitas eſt. Curramus ergo, vt com-
prehēdamus: curramus, vt vincamus. Qui vincit, aſcen-
dit in palmam, & manducat fructus eius. Qui vicit, iam
non currit, ſe debet; ſicut ſcriptum eſt, *Qui vicerit, da-*
Apoc. 3. *bo ei ſedere mecum in ſede mea, ſicut & ego vici, & ſe-
deo cum patre meo in ſede ipſius.* Hinc philoſophi curu-
lia illa animarum in ſuis libris expreſſêre certamina,
nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam
ſummitatem verbi, & altitudinem illam animæ neſcie-
runt, quoniam cognouit hæc anima, in qua erat verbi
conuerſio. Sic enim ait. *Ego fratri meo, & ſuper me conuer-*
Cant. 7. *ſio eius.* Hunc ſenſum tertiò repetunt diuerſè in Canti-
cis canticorū. In principio ait, *Frater meus mihi, & ego*
Cantic. 2. *ei, qui paſcitur in liliis vſque dum aſpiret dies, & amo-
ueantur vmbræ.* Deinde ait, *Ego fratri meo, & frater*
Cantic. 6. *meus mihi, qui paſcitur inter lilia* In fine ait, *Ego fratri meo,*
Cant. 7. *& ſuper me conuerſio eius.* Primùm ad inſtitutio-
Cantic. 6. nem animæ, ideo & præmiſit, Frater meus mihi, illo
enim demonſtrante ſe, etiam adhærendi Deo ſumpſit
affectum, quod ſequitur ſecundùm profectum, tertium
ſecundùm perfectionem. In primo quaſi in inſtitutione
adhuc vmbras videt anima, necdum verbi appropinquā-
tis reuelatione commotas, & ideo adhuc ei dies Euan-
gelij non refulgebat. In ſecundo ſine vmbrarum con-
fuſione odores pios carpit. In tertio iam perfecta requiē

G in ſe verbo miniſtrat, vt conuertatur ſuper eam, & caput
ſuum reclinet, atque requieſcat, meritóque iam tenens
quem antea quæſitum inuenire non poterat, inuitat ad
agrum ſuum dicens, *Veni frater meus, exeamus in agrum,* Cantic. 5.
requieſcamus in caſtellis. Supra ad hortum inuitabat, hîc Cantic. 7.
ad agrum habentem non ſolùm florum gratiam, ſed Cant. 6.
etiam triticum & hordeum: hoc eſt, ſolidiorum firma-
menta virtutum, vt fructus eius aſpiciat. Requieſcamus,
inquit, in caſtellis, ad quæ Adam cùm de paradiſo eie- Cant. 7.
ctus eſſet, fuerat relegatus; in his requieſcebat, ſed ter- Geneſ. 3.
ram operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrū Ezech. 34.
vellet, intellectus manifeſtus eſt, vt quaſi bonus paſtor Cant. 7.
H paſcat gregem ſuum, laſſos alleuet, reuocet errantes.
Nam etſi iſta anima noua & vetera ſeruauit, tamen ſunt Pſal. 18.
adhuc velut agni, qui lactis ſucco nutriendi ſunt. Ergo
quaſi perfecta, non pro ſe, ſed pro aliis interuenit, vt de
ſinu patris exeat, vt procedat foras tanquam ſponſus de
thalamo ſuo, egrediens currat viam, vt infirmos lucre-
tur, non in illo ſecreto patris ſolio, & in illa luce immo-
retur, quò inualidi equi conſcendere non queunt [a], ſed a v. c. quò
vt aſſumat & inducat in domum ſponſam atque ſe- inualidi
cretum. Ibi ſons is, vt nobis intus ſit medius noſtrum, ſequi non
etſi non videatur a nobis. Vnde ait, *Quis dabit te frater* queāt &c.
I *fratrem lactantem vbera matris meæ? Inueniens te foris, oſcu-* Ioan. 1.
labor te. Bona anima, quæ foris eſt, vt verbum intus ſit: Cant. 4.
illa extra corpus, vt verbum habitet in nobis. *Aſſumam* Ibidem.
te, inquit, *& inducam te.* Rectè aſſumitur & inducitur Apoc. 3.
verbum Dei, quia pulſat animam vt aperiatur ſibi oſtiū.
Et niſi apertum ſibi oſtium inuenerit, non intrat. Si quis
autem aperuerit ianuam, intrat & cœnat; Sic ſponſa ver-
bum aſſumit, vt aſſumendo doceatur, vnde non imme-
rito aſcendit † adhuc ad ſuperiores manſiones, & ſemper al. Ad hāc
proceſſum accipit. Quod ſignificant virtutes quæ dicunt,
vel animæ, *Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida innitens
ſuper fratrem ſuum?* Superius dixerunt, *Quænam eſt*
hæc, proſpiciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut luna, Cant. 8.
K *electa ſicut ſol?* Hic plus quod diceretur inuentum Cant. 6.
eſt, eo quòd verbo Dei innixa aſcenderat. Perfe-
ctiores enim ſupra Chriſtum recumbunt, ſicut &
Ioannes in Chriſti pectore recumbebat, Ita ergo &
hæc vel incumbebat in Chriſtum, vel ſupra ipſum ſe re- Ioan. 13.
clinabat: aut rectè quoniam de nuptiis loquimur, iam
quaſi tradita in Chriſti dextera, in thalamum ducebatur
ſponſo. Et quia iam copula charitatis eſt, blanditur ei Cant. 8.
ſponſus, & dicit, *Sub arbore mali eleuaui te, illic parturiuit te
mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te.* Bona anima, quæ
requieſcit ſub arbore fructuoſa, & maximè boni odoris.
Nam ſi Nathanael bonus, in quo dolus nullus erat, Ioan. 1.
L ſub arbore fici viſus eſt: vtique bona anima, quæ ſub
arbore mali eleuata eſt ſponſo ſuo. Plus eſt enim eleua-
ri quàm videri, plus etiam à ſponſo eleuari. Nam etſi
Nathael videbatur ſub arbore, tamen anima eius ſponſa
nō erat quidubius † veniebat ad Chriſtū, quia veneraba- al. Occul-
tur Iudæos. Nō erat ſpecioſa ſicut luna, electa vt ſol, quæ tè.
erat in vmbra, quia ſponſa per diem nubit, publicè confi- Cant. 6.
tetur. Ideo iſta ſub arbore mali, illa ſub ficu, quia hæc
confeſſionis ſuæ odorē diffundebat longius, illa habebat
puritatis innocentiæ ſuauitatem, fragrantiam ſpiritus
non habebat. Illic, inquit, parturiuit te mater tua, illic
parturiit te quæ peperit te. Ibi enim naſcimur, ibi re-
M naſcimur. Parturiuntur autem in quibus Chriſti imago Galat. 4.
formatur. Vnde & Paulus ait, *Filioli, quos ego parturi-
o donec formetur Chriſtus in vobis.* Parturit enim
qui in vtero accipit ſpiritum ſalutis, & aliis infundit.
Vnde quoniam iam formatus in hac erat Chriſtus, ait,
Pone me vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in bra- Cant. 8.
chium tuum. Signaculum Chriſtus in fronte eſt, ſigna-
culum in corde. In fronte, vt ſemper confiteamur: in
corde, vt ſemper diligamus: ſignaculum in brachio, vt
ſemper operemur. Luceat ergo imago eius in con-
feſſione noſtra, luceat in lectione, luceat in operibus
& factis: vt ſi fieri poteſt, tota eius ſpecies exprimatur
in nobis. Ipſe ſit caput noſtrum, quia caput viri Chri-
ſtus: ipſe oculus noſter, vt per illum videamus patrem: Epheſ. 5.
ipſe vox noſtra, vt per quam loquamur ad patrem:
ipſe dextera, per quam Deo patri ſacrificium noſtrum

A offeramus: ipſe quoque eſt ſignaculum noſtrum, quod
eſt perfectionis & charitatis inſigne, quia diligens pater
Ioan. 6. ſignauit filium, ſicut legimus, *Quem pater ſignauit Deus.*
Charitas itaque noſtra Chriſtus. Bona charitas, quando
obtulit morti ſe pro dilectis: bona charitas, quæ pecca-
Cantic. 6. tum remiſit. Et ideo anima noſtra induat charitatem, &
charitatem huiuſmodi quæ ſit valida vt mors: quia ſicut
mors finis peccatorum eſt, ita & charitas: quoniam qui
diligit Dominum, peccare deſinit. *Charitas enim non*
1. Cor. 13. *cogitat malum, neque gaudet ſuper iniquitate, ſed omnia ſu-*
Ibidem. *ſtinet.* Nam qui ea quæ ſua ſunt non quærit, quomodo
aliena quæret? Eſt & mors illa valida per lauacrum, per
quod peccatum omne ſepelitur, & culpa dimittitur. Ta-
B lis erat charitas quam deferebat Euangelica illa mulier,
de qua Dominus ait, *Remiſſa ſunt peccata eius multa, quo-*
Luc. 7. *niam dilexit multum.* Eſt & illa mors ſanctorum marty-
rum valida, quæ culpam abolet ſuperiorem, & ideo va-
lida, cuius non impar eſt charitas, quæ adæquatur mar-
Cant. 8. tyrum paſſioni, vt auferat meritum delictorum. Zelus
Ibidem. quoque vt inferi, quoniam qui zelum Dei habet, pro
Chriſto nec ſuis parcit. Itaque & mortem habet chari-
tas, & zelum habet charitas, & alas ignis habet charitas.
Denique Chriſtus diligens Moyſen, in igne ei apparuit.
al. domũ, Et Hieremias habens in ſe † focũ diuinæ charitatis, di-
Exod. 3. cebat, *Et erat ignis inflammans in oſſibus meis: & diſſolu-*
Hiere. 20. *tus ſum vndique, & ferre non poſſum.* Bona igitur cha-
C ritas habens alas ignis ardentis, quæ volitat per pecto-
ra & corda ſanctorum, & exurit quidquid materiale
atque terrenum eſt, quidquid verò ſincerum eſt probat,
Luc. 12. & quod contigerit, ſuo igne meliorat. Hunc ignem in
terram miſit Dominus Ieſus, & refulſit fides, accenſa eſt
deuotio, illuminata eſt charitas, iuſtitia reſplenduit. Hoc
igne inflammauit corda Apoſtolorum ſuorum, ſicut
Luc. 24. teſtatur Cleophas, dicens, *Nonne cor noſtrum ardens erat*
in nobis, cum aperiret ſcripturas? Alæ igitur ignis in flam-
ma, ſcripturæ ſunt diuinæ. Denique aperiebat ſcriptu-
Pſal. 11. ras, & ignis exibat, atque audientium corda penetra-
Act. 9. bat. Et verè alæ ignis, quia eloquia Domini, eloquia
D caſta, argẽtum igne examinatum. Cùm Paulus quoque
aſſumeretur a Chriſto, vidit circumfulſiſſe ſuper ſe lu-
men, & ſuper eos qui ſimul erant; cecidit pauore, &
probatior reſurrexit: denique Apoſtolus factus eſt, qui
Act. 2. perſecutor aduenerat. *Spiritus quoque ſanctus deſcendit,*
& repleuit totam domum in qua erant plurimi ſedentes, &
viſæ ſunt diſpertitæ linguæ tanquam ignis. Bonæ alæ cha-
ritatis, veræ alæ quæ volitabant per ora Apoſtolorũ,
Geneſ. 5. & alæ ignis quæ purgatum ſermonem loquebantur. His
4. Reg. 2. alis euolauit Enoch raptus ad cælum. His alis euolauit
Exod. 13. Elias curru igneo, & equis igneis ad ſuperna tranſlatus.
His alis Dominus Deus per colũnam ignis deducebat
Eſai. 6. patrum plebem. Has alas habuit Seraphim quãdo ſum-
E pſit carbonem ignis de altari & tetigit os prophetæ, &
Malach. 3. iniquitates eius abſtulit, & peccata purgauit. Harũ ala-
rum igne purgati ſunt filij Leui, & baptizabantur populi
nationum, ſicut teſtificatur Ioannes, dicens de Domino
Matth. 3. Ieſu: *Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne.* Meritò vri re-
Pſal. 25. nes ſuos volebat & cor ſuum Dauid, quia alas igneas
Dan. 3. charitatis ſciebat non eſſe metuendas. Meritò Hebræi
pueri in fornace ardenti non ſentiebant ignis incendia,
quia charitatis eos flamma refrigerabat. Et vt pleniùs
cognoſcamus quia alas habet perfecta charitas, audiſti
Matth. 23. F dudum dicentem, *Quoties volui congregare filios tuos ſicut*
gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas? Sumamus igi-
tur has alas, quæ ſicut flammæ ad ſuperiora dirigunt.
Exuat vnuſquiſque animam ſuam inuolucris ſordidiori-
bus, & quaſi aurum igne approbet deterſam luto. Sic
enim purgatur anima, velut aurum optimum. Pulchri-
tudo autem animæ ſincera virtus & decor, verior cogni-
Sap. 3. tio ſuperiorum, vt videat illud bonum ex quo pendent
omnia, ipſum autem ex nullo. Eo igitur viuit, atq; intel-
lectum accipit. Vitæ enim fons eſt ſummum illud bonũ,

A cuius in nobis accenditur charitas & deſiderium, cui ap-
propinquare & miſceri voluptas eſt: quod ei qui nõ vi-
det, deſiderio eſt & ei qui videt, vita eſt: ideóq; vniuer-
ſa alia deſpicit, hoc vno mulcetur & delectatur. Hoc eſt
quod ſubminiſtrat vniuerſam ſubſtantiã, ipſum autem *Pſal. 15.*
in ſemetipſo manens dat aliis: nihil autem in ſe ex aliis
ſuſcipit. De quo Propheta ait, *Dixi Domino, Deus meus* *Pſal. 26.*
es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Hoc ſolum vi-
dere deſiderauit, ſicut ipſe alibi ait, *Vnam petij a Domi-*
no hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies
vitæ meæ, & videam delectationem Domini, & conſiderem
templum eius. Si quis igitur ſummum illum purum &
incorporeum videre meruerit, quid habeat aliud quod
B deſideret? Denique Petrus in monte gloriã reſurrectio- *Matth. 17.*
nis Chriſti vidit, & nolebat deſcendere, dicens: *Domine,*
bonum eſt nos hic eſſe. Et quantò incomparabilior eſt illa
diuinitatis gloria, & lux inacceſſibilis, quam ſi quis vide-
rit, quid aliud concupiſcat? Non regna, non facultates,
honores, gloriam, poteſtates. Illis enim vti nihil beati-
tudinis eſt; hoc vti beatum eſt, vt illa deſpiciens ad hoc
conuerſus maneat. Hanc igitur videns pulchram imagi-
nem ingrediatur intus, foris relinquat vultum corporis.
Nam qui intuetur corpora, non debet introrſum intue-
ri, ne more mergentis eo gurgite rapiatur atq; abſorbea-
C tur, & quaſi profundo demerſus nuſquam appareat. Fu-
giamus ergo in patriam veriſſimam. Illic patria nobis, &
illic pater a quo creati ſumus, vbi eſt Hieruſalem ciuitas
quæ eſt mater omnium. Sed quæ eſt fuga? Non vtique
pedum, qui ſunt corporis. Iſti enim quocunque currunt,
in terra currunt & de ſolo ad ſolum tranſeunt. Nec na-
uibus fugiamus & curribus, aut equis qui obligantur &
cadunt; ſed fugiamus animo & oculis, aut pedibus inte- *Galat. 4.*
rioribus. Aſſueſcamus oculos noſtros videre quæ dilucida
da & clara ſunt, ſpectare vultum continentiæ & tempe- *Pſal. 19.*
rantiæ, omnéſque virtutes, in quibus nihil ſcabrum, nihil
obſcurum & tortuoſum ſit: & ſe ipſum ſpectet quis, &
conſcientiam ſuam, illum oculum mundet, ne quid ſor- *Rom. 8.*
didum habeat. Quod enim videtur, non debet diſſonare
D ab eo qui videt, quoniam conformes nos Deus imaginis
voluit eſſe filij ſui. Cognitum igitur nobis eſt illud bonũ,
nec longè eſt ab vnoquoque noſtrum. *In ipſo enim viui-* *Act. 17.*
mus, & ſumus, & mouemur. Ipſius enim & genus ſumus, vt *b. v. c. po-*
Apoſtolus gentiles voluit monere b. Ipſum eſt bonum *ſuit ſigni-*
quod quærimus, & ſolum bonum. Nemo enim bonus, *ficare.*
niſi vnus Deus. Hic eſt oculus qui magnum illum & ve- *Matt. 10.*
rum decorem intuetur. Solem niſi ſanus & vehemens
oculus non aſpicit, nec bonũ poteſt videre niſi anima bo-
na. Fiat ergo bonus qui vult videre Dominum, & quod
eſt bonum. Huius boni ſimiles ſimus & ſecundùm id
operemur quæ bona ſunt. Hoc eſt bonum quod ſupra
omnem operationem eſt, ſupra omnem mentem atque *Coloſſ. 2.*
E intellectum, ipſum eſt quod ſemper manet, ad ipſum *Coloſſ. 1.*
conuertuntur omnia, in quo habitat plenitudo diuini-
tatis, & per ipſum reconciliantur omnia in ipſum. Et vt
pleniùs definiamus quid ſit bonum, vita eſt bonum, quia *Thren. 4.*
ſemper manet, dans viuere & eſſe omnibus, quia fons eſt
omnium vita Chriſtus, de quo ait Propheta, *In vmbra* *Coloſſ. 3.*
eius viuemus. Nunc enim vita noſtra abſcondita in Chri-
ſto eſt: cùm autem apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc *Matth. 10.*
& nos apparebimus in gloria. Ergo non timeamus mor-
tem, quoniam requies eſt corporis: animæ autem vel li-
F bertas, vel abſolutio. Nec vereamur eum qui poteſt
corpus interficere, animam autem non poteſt: quia non
timemus eum qui poteſt veſtimentum auferre, non ti-
memus eum qui poteſt noſtra furari, nos autem non po-
teſt. Nos igitur animæ ſumus, ſi volumus eſſe hebræi de
iis qui ſunt ſocij Iacob, id eſt, imitatores eius. Nos ani-
mæ ſumus, noſtra autem membra veſtimenta ſunt: ſer-
uanda ſunt quidem veſtimenta ne ſcindantur, ne inue-
terafcant; ſed ille magis qui his vtitur, ſeruare ſe debet
& cuſtodire.

S. AMBROSII DE ISAAC ET ANIMA LIBRI FINIS.

Summarium Libri de bono mortis.

Agitur de multiplici genere mortis, declaratúrque quòd anima non interit, ſed corpore exuta viuit, maiorem expectans felicitatem vel miſeriam.

CAPITA LIBRI.

1. *Connectit hunc librum cum præcedenti, & proponit dubium, quomodo mors non dicatur mala, licet ſit vitæ contraria.*
2. *Præmiſſa diſtinctione de triplici genere mortis, propoſitum ſoluit dubium.*
3. *Quid ſecundùm ſcripturæ ſententiam ſit mors, quid vita, & quæ ſit mors ſpiritalis.*
4. *Mortem omnino eſſe bonam: tum quòd ſit finis peccati, tum quòd ea mundum redemerit.*
5. *Mortem non eſſe timendam: & qua ratione vſum eius, dum in corpore ſumus, imitari debeamus.*
6. *Omnia hoc in mundo plena eſſe laqueorum.*
7. *Varias huius vitæ eſſe moleſtias.*
8. *Mortem ipſam non eſſe terribilem, ſed opinionem de morte.*
9. *Animam non interire cum corpore.*
10. *Animam non mori cum corpore, ſcripturæ teſtimonijs comprobatur.*
11. *Quæ ſit animarum poſt hanc vitam futura lætitia.*
12. *De felicitate regni æterni, & quibus modis eò contendere debeamus.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSS, DE BONO MORTIS LIBER.

Connectit hunc librum cum præcedenti, & proponit dubium, quomodo mors non dicatur mala, licet ſit vita contraria.

CAP. I.

QVONIAM de anima ſuperiore libro ſermonem aliquem contexuimus, faciliorẽ viam putamus de bono mortis conficere aliquid. Quæ ſi animæ noceat, malum videri poteſt: ſi nihil autẽ officiat animæ, ne malum quidem. Quod autem malũ non eſt, id etiã bonũ: quoniam quod vitioſum, id malum: quod autẽ vitio caret, id bonũ: ideóq; bona malis contraria ſunt, & mala bonis. Denique innocentia eſt, vbi non eſt nocendi volũtas: & noxius dicitur, qui non ſit innoxius: miſericors, qui remittat: immiſericors, qui ignoſcere atque inflecti neſciat. Sed fortè aliquis aſſerit: Quid tam contrariũ, quã vita morti? Si ergo vita putatur bonum, quomodo mors non eſt malũ? Et ideo quid ſit vita, quid etiã mors, cõſideremus. Vita eſt ſpirãdi munere frui, mors priuari. Hoc autem ſpirandi munus apud pleroſque in bonis ducitur. Hoc eſt ergo vita, frui bonis: mors contrà, bonis exui. Et ſcriptura dicit, *Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem*, bonum & malum; vitam bonum appellans, mortem malum: & illa ſibi priora, & hæc ſibi conferens. Denique vt lectionis diuinæ exemplo vtamur, in paradiſo eſt poſitus homo, vt ederet de ligno vitæ, & cæteris paradiſi lignis; de ligno autem in quo eſſet cognitio boni & mali, non ederet: qua die autem ederet, morte moreretur. Non ſeruauit præceptum, & caruit fructu, atque eiectus de paradiſo mortẽ guſtauit. Malum igitur mors, quia pretio damnationis infertur.

Deut. 30. *Geneſ. 2.* *Geneſ. 3.*

Præmiſſa diſtinctione de triplici genere mortis, propoſitum ſoluit dubium.

CAP. II.

Ezech. 18. *Rom. 6.*

SEd mortis tria ſunt genera. Vna mors peccati eſt, de qua ſcriptum eſt, *Anima quæ peccat, ipſa morietur.* Alia mors myſtica, quando quis peccato moritur & deo viuit, de qua ait Apoſtolus. *Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.* Tertia mors eſt, qua curſum vitæ huius & munus explemus, id eſt, animæ corporiſque ſeceſſio. Aduertimus igitur quod vna mors ſit mala, ſi propter peccatũ moriamur: alia mors bona ſit, qua

G is qui fuerit mortuus, iuſtificatus eſt à peccato: tertia mors media ſit. Nam & bona iuſtis videtur, & pleriſque metuenda, quæ cũ abſoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis eſt vitiũ, ſed noſtræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ iſtius capimur, & curſum hunc cõſummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quam voluptatis eſt. At nõ ſancti ac ſapientes viri, qui longæuitatem peregrinationis huius ingemiſcebant diſſolui, & cum Chriſto eſſe pulchrius æſtimantes; denique diem generationis ſuæ execrabantur, ſicut ille qui ait, *Pereat dies illa in qua natus ſum*. Quid enim eſt quo

Ibidem. *Pſal. 119.* *Philipp. 1.*

H hæc vita delectet, plena ærũnarũ & ſollicitudinũ? in qua innumeræ calũniæ, & multæ moleſtiæ, & multæ lachrymæ eorũ qui affligũtur moleſtijs, & non eſt, inquit, qui eos cõſoletur: Et ideo laudat Eccleſiaſtes defunctos magis quã viuẽtes. Et optimus, inquit, ſupra hos duos, qui nõdum natus eſt, qui nõ vidit hoc malum. Et alibi idem Eccleſiaſtes meliorem longæuo viro eum aſſeruit, quem ab ortu eiecit mater ſua, quia nõ vidit hæc mala quæ fiũt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulauit ſęculi: & ideo requiem hic magis habebit qui

Iob. 3. *Eccleſ. 4.* *Ibidem.* *Eccleſ. 6.*

I in hãc vitam non venit, quàm ille qui venit. Quid enim boni eſt homini in hac vita, qui in vmbra viuit, nec expleri poteſt cupiditatibus ſuis? Et ſi expleatur diuitiis, fructũ quietis amittit, quia cogitur cuſtodire quod miſera auiditate quæſierit: vt miſeriùs eas poſſideat cui prodeſſe nõ poterũt. Quid enim miſerius quàm vt cuſtodia torqueat, quarũ abundantia nihil proſit? Itaque ſi plena oneris vita, vtique finis eius alleuamentum eſt. Alleuamentum eſt bonum, mors autẽ finis: mors igitur bonum eſt. Neq; enim aliter gauiſus eſt & Symeon qui reſponſum acceperat, non viſurum ſe mortem niſi priùs videret Chriſtum Domini: & cùm eum parentes in templum inducerent, ſuſcepit manibus ſuis, & dixit, *Nunc Domine*

Luc. 2.

K *dimitte ſeruum tuum in pace*; quaſi neceſſitate quadam teneretur in hac vita, non voluntate. Ita dimitti petit, quaſi à vinculis quibuſdam ad libertatẽ feſtinaret. Sunt enim velut vincula quædã corporis huius cogitationes, & quod eſt grauius, vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriam captiuitatis adſtringunt quadam lege peccati. Vnde in exitu ipſo videmus quemadmodum anima decedentis paulatim ſoluat ſe vinculis carnis, & ore emiſſa euolet tanquam carcereo corporis huius exuta gurguſtio. Denique feſtinabat etiam ſanctus Dauid de hoc loco peregrinationis exire, dicens, *Aduena ego ſum apud te in terra & peregrinus, ſicut omnes patres mei.*

Ibidem. *Pſal. 38.*

[Hebr. 11.] Et ideo tanquam peregrinus ad illam ſanctorũ communem omnium patriam feſtinabat, petens pro huius cõmorationis inquinamento [2. Cor. 7.] remitti ſibi peccata priuſquã diſcederet e vita. Qui enim hîc non acceperit remiſſionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem qui ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vita æterna [Pſal. 38.] remiſſio peccatorum eſt. Ideòque dicit, Remitte mihi vt refrigerer priuſquam eam, & amplius non ero. Quid igitur tantopere vitam iſtam deſideramus, in qua quantò diutius quis fuerit, tantò maiore oneratur ſarcina peccatorum [a]? Ipſe Dominus ait, *Sufficit diei malitia ſua*. Et Iacob dixit, *Dies annorum vitæ meæ quos peregrinor, centum triginta, minimi & mali*: non quia dies mali, ſed quia nobis acceſſu dierum malitiæ incrementa cumulantur. B Nullus enim dies ſine noſtro peccato præterit. Vnde egregiè Apoſtolus ait, *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum*: aliud ad neceſſitatem vitæ referens, aliud ad mortis vtilitatem. Chriſtus enim nobis viuere eſt cui ſeruimus, cui oportet vt a ſanctis ſuis in Euangelij [Luc. 2.] prædicatione deferatur obſequium. Denique & Symeon quiait, *Nunc dimittis ſeruum tuum*, propter Chriſtum expectabat. Chriſtus enim rex noſter eſt, & ideo quod rex iubet, deſerere non poſſumus & contemnere. Quanto Imperator terræ huius in peregrinis locis aut honoris ſpecie, aut muneris alicuius cauſa iubet degere? Nunquid hi inconſulto Imperatore diſcedunt? Et quanto amplius eſt diuinis parere quam humanis? Viuere ergo ſeruo Dei C Chriſtus eſt, & mors lucrum. Quaſi ſeruus enim non re- [Act. 4.] fugit vitæ obſequium, & quaſi ſapiens lucrum mortis amplectitur. Lucrum eſt euaſiſſe incremẽta peccati, lu- [Philipp. 1.] crum fugiſſe deteriora, & ad meliora tranſiſſe. Et addidit, Diſſolui enim, & cum Chriſto eſſe, multo melius: permanere autem in carne, magis neceſſarium propter [Ibidem.] vos. Aliud melius, aliud neceſſariũ. Neceſſariũ propter fructum operis, melius propter gratiã & copulã Chriſti.

[a vett. codd. abeſt vox, peccatorum.] [Matth. 6.] [Geneſ. 47.] [Philipp. 1.]

Quid ſecundum Scripturarum ſententiam ſit mors, quid vita, & quæ ſit mors ſpiritalis.

CAP. III.

[Ibidem.] ERgo quoniam docuit Apoſtolus, eum qui euaſerit ex hoc corpore, ſi meruerit tamen, cum Chriſto [2. Cor. 5.] futurum: quid ſit mors, quid etiam vita, conſideremus. Itaque ſcriptura docente cognouimus quia mors abſolutio eſt animæ & corporis, & quædam hominis ſepara- [Pſal. 115.] tio. Soluimur enim hinc nexu animæ & corporis, cùm recedimus. Vnde & Dauid ait, *Dirupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis*. Vincula autem vitæ huius, id [Ibidem.] eſt, coniunctionis noſtræ, quæ ex anima conſtat & corpore, ſignificari docet ſuperior verſiculus Pſalmi huius: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius*. Et ideo quaſi propheta prævidens ſe cum ſanctis, & qui pro de- E [1. Reg. 17.] uotione animas ſuas in Chriſto depoſuerunt, futurum, lætatur, quia & ipſe obtulit ſe fideliter pro Dei popu- [2. Reg. 24.] lo aduerſus Goliam ſingulari certamine dimicare, vt ſolus commune periculum & crimen refelleret; vel cùm ſe morti pro Domini placanda offenſione promptus obiiceret, vel cùm ſe pro ſalute populi laborantis diuinæ vltioni paratus offerret. Sciebat enim glorioſius eſſe pro Chriſto mori, quàm regnare in hoc ſæculo. Quid enim præſtantius, quàm fieri Chriſti hoſtiam? Itaque cùm frequenter ab eo legamus, Domino oblata eſſe ſacrificia, hoc tamen loco addidit, *Tibi ſacri-* [Pſal. 115.] *ficabo hoſtiam laudis*. Non ſacrifico, inquit, ſed ſacrifica- F bo: ſignificans illud perfectum eſſe ſacrificium, quando vnuſquiſque Domino corporis huius vinculis abſolu- [Eccleſ. 11.] tus adſiſteret, & offerret ſe hoſtiam laudis, quia ante mortem nulla eſt perfecta laudatio. Neque quiſquam [Philip. 1.] in hac vita poteſt definito præconio prædicari, cùm poſteriora eius incerta ſint. Mors igitur † ſolutio eſt animæ [al. abſolutio.] & corporis. Denique & in Apoſtolo docuimus lectum, Diſſolui, & cum Chriſto eſſe, multo melius. Solutio autem iſta quid aliud agit, niſi vt corpus reſoluatur & quieſcat, anima autem conuertatur in requiem ſuam, [Pſal. 114.] & ſit libera: quæ ſi pia eſt, cum Chriſto futura ſit. Quid igitur in hac vita aliud iuſti agunt, niſi exuãt ſe hu-

A ius corporis contagionibus, quæ velut vincula nos ligant, & ſe ab his moleſtiis ſeparare contendant, renuntient voluptatibus ſuis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum? Nonne igitur vnuſquiſque in hac vita poſitus ſpeciem mortis imitatur, qui poteſt ita ſe agere, vt ei moriantur omnes corporis delectationes, & cupiditatibus omnibus, mundique illecebris, etiam ipſe moriatur, ſicut mortuus erat Paulus dicens, *Mihi mundus* [Galat. 6.] *crucifixus eſt, & ego mundo*? Denique vt ſciamus quia eſt mors in hac vita, & bona mors, hortatur nos vt mor- [2. Cor. 4.] tem Ieſu in corpore noſtro circumferamus. Qui enim habuerit in ſe mortem Ieſu, is & vitam Domini Ieſu in corpore ſuo habebit. Operetur igitur mors in nobis, B vt operetur & vita. Bona vita poſt mortem, hoc eſt, bo- [S. Aug. li. 4. contra Pelag. c. 11.] na vita poſt victoriam: bona vita, abſoluto certamine, vt iam lex carnis legi mentis repugnare non nouerit, vt iam nobis nulla ſit cum corpore mortis contentio: ſed [Rom. 7.] ſit in corpore mortis victoria. Atque haud ſcio ipſe, an maioris virtutis mors iſta quàm vita ſit. Certe Apo- ſtoli moueor auctoritate dicentis, *Ergo mors in nobis ope-* [2. Cor. 4.] *ratur, vita autem in vobis*. Vnius mors quantorum populorum vitam ædificabat? Itaque docet & iſtam mortem in hac vita poſitis expetendam, vt mors Chriſti in corpore noſtro eluceat, & illam beatam qua corrumpitur exterior, vt renouetur interior homo noſter, & terreſtris domus noſtra diſſoluatur, vt habitaculum nobis [2. Cor. 5.] C cæleſte reſeretur. Imitatur igitur mortem qui ſe a communione carnis huius abducit, atque illis vinculis ſoluit, de quibus ſibi dicit Dominus per Eſaiam: Solue omnem colligationem iniuſtitiæ, diſſolue obligatio- [Eſa. 58.] nes violentarum commutationum, dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam dirumpe. Imitatur & ille mortem qui ſe voluptatibus [al. delectationibus.] exuit, & à terrenis † cogitationibus attollit atque ablevat, & in illo cæleſti habitaculo locat, in quo Paulus cùm adhuc viueret, conuerſabatur. Alter enim non di- [Philipp. 3.] ceret, *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*; quod ad præſumptionem meriti poteſt meditationémque conferri. Illic D enim erat eius meditatio, illic animæ eius conuerſatio, illic eius prudentia, quæ vtique intra anguſtias carnis huius hærere non ſolebat. Sapiens enim cùm illud diuinum inquirit, abſoluit animam ſuam corpore, & eius ablegat contubernium, cùm illam veri tractat ſcientiam, quam velut nudam ſibi & apertam deſiderat demonſtrari, & ideo retibus quibuſdam & nebulis huius corporis ſe quærit exuere. Neque enim manibus iſtis aut [1. Cor. 2.] oculis atque auribus comprehendere illam ſupernam poſſumus veritatem: quoniam quæ videntur temporalia [2. Cor. 4.] ſunt; quæ autem non videntur, æterna. Denique ſæpe fallimur viſu, & aliter quàm ſunt pleraque videmus. Fallimur etiam auditu: & ideo contemplemur non illa quæ E videntur, ſi nolumus falli. Quando igitur anima noſtra non fallitur, quando ſolidũ veritatis attingit, niſi quando ſe ab iſto ſecernit corpore, neque ab ipſo decipitur & illuditur? Illuditur enim viſu oculorum, illuditur auditu aurium: & ideo relinquat illud & deſerat. Vnde Apoſto- [Coloſſ. 2.] lus clamat, *Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, omnia, quæ* ſunt ad corruptelã. In corruptelã enim ſunt, quæ ſunt in corporis indulgentiam. Et ideo oſtendens, [Philipp. 3.] non per corporis indulgentiam, ſed per animæ eleuationem, & cordis humilitatem ſe inueniſſe quod verum eſt, addidit, *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*. Ibi igitur quærat quod verum eſt, quod eſt & manet, ſeque in F ſe colligat, & congreget omnem aciem virtutis ſuæ, ne- [Rom. 7.] que aliis committat & credat, ſed ſeipſum cognoſcat & intelligat, & quod ſibi videtur verum eſſe, hoc ſe quærendum docuerit: quod delectatione carnali eligendum æſtimauerit, hoc ſciat falſum, ab eo fugiat & recedat, quia fraudis eſt plenum. Merito ergo deteſtauit & dehoneſtauit hoc corpus, corpus mortis appellans. Quis enim oculis potuit videre virtutũ ſplendorem? quis iuſtitiam manibus comprehendere? quis ſapientiam oculorum obtutibus intueri? Denique quando aliquid cogitamus, neminem nobis occurrere, neminem volumus obſtrepere auribus noſtris, atque ita intendimus animo, vt plerumque non videamus præſentia. Quin etiam in no-

Pſal. 4. ctibus ſincerius cogitamus, & tunc meliùs quæ mouēt, corde meditamur. Vnde & Propheta ait, *quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini.* Sæpe etiam aliqui claudunt oculos ſiquid profundè volūt niſu cogitationis eruere, oculorum impedimēta vitantes. Sæpe etiā ſolitudines captamus, ne cuius ſermo noſtris auribus inſuſurret, & quaſi ſemita quædam inhærentem cogitatio animam abducat à vero, atque ab intentione deflectat. Multas igitur occupationes nobis corporis Iob. 10. huius neceſſitas gignit atque vſus inuehit, quibus impeditur animæ vigor, ac reuocatur intētio. Vnde de ſe pulchrè dicit ſanctus Iob, Memēto quia lutum me finxiſti. Ibidem. Si ergo lutum eſt corpus, oblinit nos vtique, non diluit, & coinquinat animam inquinamento intemperantiæ. Corium & carnem me, inquit, induiſti, oſſibus & neruis Ibidem. intexuiſti. Ligatur itaq; & diſtenditur anima noſtra iſtius corporis neruis, & ideo interdum rigeſcit, ſæpe curuatur. Eccleſ. 9. Et addidit, *Ab iniquitate innocentem me non feciſti.* Si enim impius fuero, væ mihi: ſi autem ſim iuſtus non potero † caput reclinare. Plenus enim confuſionis ſum. Induxiſti ſuper me tentationes. Quid enim eſt aliud hæc vita niſi plena laqueorum? Inter laqueos ambulamus, inter plurimas verſamur tentationes. Denique idē ſupra Iob. 7. ait, *Nunquid non tentatio eſt vita hominis in terra?* Bene addit, in terra, quia eſt vita hominis & in cælo. Sicut mercenarii, inquit, merces vita eius, in labore ſcilicet & tēpore, leuior fabulis, & fluitans, & natans verbis: cuius Iob. 4. habitatio in luteis domibus, & ipſa vita in luto, nulla firmitudo ſententiæ, nulla conſtantia. In die nox deſidera- Iob. 7. tur, in nocte dies quæritur: ante eſcam gemitus, inter cibos fletus, lachrymæ, dolores, timores, ſollicitudines, Iob. 3. nulla requies a perturbationibus, nulla a laboribus reclinatio, iræ & indignationis motus horridior. Pleriqoē cupiunt mortem, & non impetrant: ſi autem impetrauerint, gratulantur, quia ſola eſt mors requies viro.

[margin: † al. me.]

Mortem omnino eſſe bonam, tum quod ſit finis peccati, tum quod ea mundum redemerit.

CAP. IV.

Sap. 1. SEd dicet aliquis ſcriptum eſſe, quia Deus mortem non fecit. Vita erat in paradiſo, vbi lignum vitæ, & Geneſ. 2. vita erat lux hominū. Mors igitur mala, quæ acceſſit & Io. 1. ſubintrauit. Sed quomodo mors mala, ſi aut ſecundùm gentiles ſenſu caret, aut ſecundùm Apoſtolum lucrum Philip. 1. Chriſtus eſt, cum quo eſſe multo melius? Quomodo igitur mors nobis malum, ſi nullus poſt mortē ſenſus eſt? Vbi enim nullus ſenſus, nullus vtiq; iniuriæ dolor, quia dolor ſenſus eſt. Aut quia eſt poſt mortē ſenſus, eſt vtiq; vita poſt mortem, & ſuperſtes mortis eſt anima quæ ſenſu vtitur, & vita fungitur. Cùm autem manet poſt mortē vita atque anima, manet bonū, nec morte amittitur, ſed augetur, nec vllo impedimento mortis retardatur anima, ſed operatur magis, quia operatur quæ ſua ſunt, ſine vlla ſocietate corporis, quod animæ maiori oneri quàm vſui eſt. Quid igitur mali eſt animæ, quæ puritatē ſuam cuſtodierit, & virtutum diſciplinā ſeruauerit? Aut Sap. 9. ſi non ſeruauerit, non mors malum, ſed vita, quis vita nō fuit. Quæ eſt enim vita vitiis peccatiſque oblita? Quid igitur accuſamus mortem, quæ aut vitæ pretium luit, aut abolet eius dolorem atque cruciatum? Itaque mors aut ſuæ quietis bono vtitur, aut malo alieno laborat. Nūc illud ſpecta. Si vita oneri, mors abſolutioni: ſi vita ſupplicio mors remedio: aut ſi iudiciū poſt mortē, etiā vita poſt mortē. Mors igitur ea non eſt bona? Aut ſi hîc vita bona, quomodo mors illic nō eſt bona, cùm ibi nullus ſit terribilis iudicij metus? Sed ipſa hæc vita bona ſi eſt, quibus rebus bona eſt? Virtute vtiq;, & bonis moribus. Non ergo ſecūdùm animæ & corporis copulā bona eſt, ſed quia per virtutem quod malū eſt, ſuum repellit; quod autem bonum eſt mortis adipiſcitur; vt quod animæ eſt, magis quam id quod contubernij & coniunctionis operetur. Quòd ſi vita bona, quæ animæ ſe à corpore ſeparantis eſt ſpeculū, & ſi anima bona quæ ſe eleuat atq; abducit à corporis cōtubernio; & mors vtique

G eſt bonum, quæ animam à ſocietate carnis huius abſoluit & liberat. Omnifariam igitur mors eſt bonum: & quia compugnantia diuidit, ne ſe inuicem impugnent, & quia portus quidam eſt eorum qui magno vitæ iſtius iactati ſalo, fidæ quietis ſtationem requirunt; & quia deteriorem ſtatum non efficit, ſed qualem in ſingulis inuenerit, talem iudicio futuro reſeruat, & quiete ipſa fouet, & præſentium inuidiæ ſubducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd fruſtra homines mortem timent, quaſi finē naturæ. Nam ſi recolamus quòd Deus Sap. 1. mortem non fecerit, ſed poſtquā homo lapſus in flagitium eſt præuaricationis & fraudis, ſententia eum com- Geneſ. 3. H prehenderit vt in terrā ſuam terra remearet, inueniemus mortem finem eſſe peccati: ne quò eſſet vita diuturnior, eò fieret culpa numeroſior. Paſſus eſt igitur Dominus ſubintrare mortem, vt culpa ceſſaret. Sed ne iterum naturæ finis eſſet in morte, data eſt reſurrectio mortuorū: vt per mortem culpa deficeret, per reſurrectionē autem perpetuaretur natura. Itaque mors hæc tranſitus vniuerſorum eſt. Opus eſt vt conſtanter tranſeas. Tranſitus autem a corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. 1. Cor. 15. Non igitur nomen te mortis offendat, ſed boni tranſitus I beneficia delectent. Quid eſt enim mors, niſi ſepultura vitiorum, virtutum ſuſcitatio? Vnde & ille ait, Moriatur Num. 23. anima mea in animis iuſtorum; id eſt conſepeliatur, vt ſua vitia deponat, iuſtorum aſſumat gratiam qui mortificationem Chriſti in corpore ſuo atque anima circumferunt. Mortificatio autem Chriſti, remiſſio peccatorū, 2. Cor. 4. abolitio criminum, erroris obliuio, aſſumptio gratiarum eſt. Quid autem de bono mortis pleniùs poſſumus dicere, quam quòd mors eſt quæ mundum redemit?

Mortem non eſſe timendam: & quatenus vſum eius, dum in corpore ſumus, imitari debeamus.

K

CAP. V.

SEd de communi omnium morte dicamus. Quid eam Matth. 10. timeamus, quæ animæ nocere non ſoleat? Scriptum eſt enim, *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Per mortem autem iſtam anima liberatur, dum à corporis contubernio ſecernitur, 2. Cor. 5. & inuolucris perturbationis exuitur. Vnde & nos dum in corpore ſumus, vſum mortis imitantes, ableuemus animam noſtram ex iſtius carnali cubili, & tanquam de iſto exurgamus ſepulchro. Abducamus nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcunque terrena ſunt, vt cùm venerit aduerſarius, nihil in nobis inueniat ſuum. Contendamus ad illud æternum, ad illud diuinum euolemus pēnis dilectionis, & remigio charitatis. Surgamus hinc, hoc eſt, de ſæcularibus atq; mundanis. Dixit enim Dominus *Surgite eamus hinc*; præcipiens vt vnuſquiſq; ſurgat de terrenis, erigat animam humi iacentē, ad ſuperna attollat, Ioan. 14. excitet aquilam ſuam, & illam aquilam ad quā dictum eſt, *Renouabitur ſicut aquila iuuentus tua.* Ad animam hoc Pſal. 102. dictum eſt. Anima ergo noſtra ſicut aquila alta petat, ſupra nubes volet, renouatis ſplendeſcat exuuiis, cælo volatus ſuos inferat, vbi laqueos incurrere non poſſit. Auis enim quæ deſcendit ex alto, vel quæ in altum ſe extollere M non poteſt, frequenter aut laqueis capitur, aut viſco fallitur, aut quibuſcumq; irretitur inſidiis. Sic quoque & anima noſtra caueat ad hæc mundana deſcendere. Laqueus eſt in auro, viſcus in argento, nexus in prædiis, clauus in amore. Dum aurum petimus, ſtrangulamur, dum argentum quærimus, in viſco eius hæremus: dum prædium inuadimus, alligamur. Quid † inane quærimus lucrum, pretioſæ animæ detrimentum? Exiguus ubi eſt totus mundus pro vnius animæ diſpendio. *Quid enim prodeſt homini ſi hunc mundum lucretur, animæ verò ſuæ* Luc. 9. *detrimentum patiatur? Aut quam commutationem dabis pro anima tua?* Non auro redimitur, non argento, immò auro amittitur. Quinetiam mulieris decus dum tentat, aſtringit. Clauus eſt libido clauus triſtitia, clauus iracundia, claui ſunt omnes paſſiones, quæ velut veru quodam animam noſtram penetrant, & infigūt corpori,

[margin: † al. In vanum.]

viſceribuſque eius annectunt. Fugiamus ergo hæc mala, A
& transformemus animam noſtram ad illam imaginem
2. Cor. 3. Dei & ſimilitudinem. Fuga malorum, ſimilitudo Dei
eſt, & virtutibus imago Dei acquiritur. Ideo qui nos pin-
xit quaſi auctor, pinxit virtutum coloribus: *ecce ego*, in-
quit, *ad Hieruſalem, pinxi muros tuos.* Non detergamus pe-
Eſai. 49. riculo negligentiæ depicta animæ noſtræ firmamenta
muralia. Ideo dixit, Muros pinxi, quibus hoſtem poſſi-
mus auertere. Habet anima muros ſuos, de quibus emi-
net, & de quibus ait, *Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa.*
His munitur muris, his obſeſſa defenditur. Et verè mu-
Eſai. 27. rus anima, quæ prætenditur in caſtris. Vnde & ipſa ait
in Canticis: *Ego murus, vbera mea vt turris.* Bonus murus
Cantic. 8. quem pinxit Dominus, ſicut ipſe ait, *In manibus meis
pinxi muros tuos, & in conſpectu meo es ſemper.* Bona anima B
Eſai. 44. quæ habet ſpeculatorem Deum, & in manibus eius eſt,
ſicut anima prophetica, quæ in manus Domini com-
mendatur vt ſpiritus, & quæ in conſpectu Dei eſt. Ocu-
li enim Domini ſuper iuſtos, ſicut & ipſa ait, *Ego eram
in oculis eius tamquam inueniens pacem.* Bonas turres habet
quæ habet & de intelligibilibus verbum, & de mora-
Pſal. 30. libus diſciplinam. Ideòque hæc anima habens gratiam
Pſal. 33. ſuorum vberum, ingreditur in hortos, & inueniens il-
Cantic. 8. lic ſponſum ſedentem & diſputantem cum amicis, ait,
Qui ſedes in hortis, vocem tuam inſinua mihi. Mihi, inquit,
non amicis. *Fuge frater mi.* Hortatur vt fugiat ſpon-
ſus, quia iam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem. C
Ibidem. Dicit autem vt ſimilis ſit damulæ, quæ euadit de retibus.
Vult enim & ipſa fugere & euolare ſupra mundum.
Hinc hortum illum ſibi Plato compoſuit, quem Iouis
Plato in Sympoſio. hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit. Iouem
enim & Deus & mentem totius mundi dixit. In hunc in-
troiſſe animam, quam † Peniam nuncupat, vt ſe abun-
† Al. venerem. dantia & diuitiis horo repleret, in quo repletus potu ia-
ceret. Potus, qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro
Canticorum compoſuit eo quod anima Deo adhærens
in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia di-
uerſarum virtutum, floréſque ſermonum. Quis autem
ignorat quòd ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi
habentem lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & ma D
Cantic. 8. li, & ligna cętera abundantiam virtutum putauerit tranſ-
ferendam, & in hortum mentis eſſe plantandam? Quem
Geneſ. 2. in canticis canticorum Salomon hortum animæ ſigni-
ficauit, vel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt, *Hor-
tus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus,
tranſmiſſiones tuæ paradiſus.* Et infra ait anima, *Exurge
aquilo, & veni auſter, perfla hortum meum, & defluant vn-
Cantic. 4. guenta mea. Deſcendat frater meus in hortum ſuum.* Quantò
hoc pulchrius quòd anima ornata virtutum floribus
Ibidem. hortus ſit, vel in ſe paradiſum habeat germinantem?
In quem hortum inuitat verbum Dei deſcendere, vt a-
nima illa verbi imbre cæleſtis, & eius copiis irrigata E
fructificet. Verbum autem Dei paſcitur animæ virtuti-
bus, quoties obedientem ſibi & optimam inuenerit, &
carpit fructus eius, atque his delectatur. Cum autem
deſcenderit in eam Dei verbum, defluunt ex ea ſalu-
brium vnguenta verborum, & diuerſarum fragrant lon-
gè latéque redolentia gratiarum ſpiramina. Vnde ait
ſponſus (Sponſus autem animæ, Deus verbum eſt, cui
anima legitimo quodam connubij fœdere copulatur:)
*Ingreſſus ſum in hortum meum ſoror mea ſponſa, vindemia-
ui myrrham meam cum vnguentis meis, manducaui pa-* F
nem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte
Cantic. 5. *meo. Edite proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres
mei. Ego dormio, & cor meum vigilat.* Cognoſcamus quos
fructus & cibos epuletur Deus, quibúſve delectetur.
Delectatur eo ſi quis mortificet peccatum ſuum, obli-
teret culpam ſuam, ſepeliat atque aboleat iniquitates
ſuas. Myrrha enim eſt ſepultura mortuorum. Mortua
autem peccata ſunt quæ vitæ ſuauitatem habere non
poſſunt. Profunduntur autem diuini ſermonis vnguen-
tis, & fortiore cibo verbi velut pane, & ſuauiore ſer-
mone velut melle curantur quædam vulnera delicto-
rum. Sermones autem cibos eſſe docet & alibi Salo-
mon dicens, *Faui mellis, ſermones boni.* In illo ergo horto
Prou. 16. ſermones boni ſunt, alius qui culpam coerceat, alius

A qui iniquitatem corripiat, alius qui mori faciat inſolen-
tiam. & velut ſepeliat eam, quando correptus aliquis
erroribus ſuis renuntiat. Eſt etiam ſermo fortior, qui Pſal. 103.
confirmat cor hominis validioribus ſcripturæ cęleſtis
alimentis. Eſt etiam ſermo ſuaſorius, dulcis vt mel, &
tamen peccatoris conſcientiam in ipſa ſuauitate com-
pungens. Eſt etiam feruens oris ſpiritus ſermo, qui ine- Ibidem.
briat ſicut vinum, & cor hominis lætificat. Eſt etiam la-
cteus ſermo, purus & candidus. Hos cibos dulcium vti-
liúmque ſermonum epulandos ſponſus proximis ſuis
dicit, *Edite proximi mei, & bibite & inebriamini fratres mei.* Cant. 5.
Proximi autem ſunt qui eum ſequuntur, & nuptiis eius
interſunt. Quo cibo & potu repleta anima (bibit enim Prou. 5.
vnuſquiſque aquam de ſuis vaſis, & de puteorum ſuo-
rum fontibus) atque inebriata, ſæculo dormiebat, vigi-
labat Deo. Et ideo ſicut poſteriora docent, aperiri ſibi
Deus verbum eius ianuam poſtulabat, vt eam ſuo re-
pleret ingreſſu. Hinc ergo epulatores illi Platonici, M. Cicero.
hinc nectar illud ex vino & melle Prophetico, hinc lib. 1. Tuſc.
† ſomnus ille traſlatus eſt, hinc vita illa perpetua, quam quæſt.
deos ſuos dixit epulari quia Chriſtus vita eſt. Ideoque al. ſonus.
talium ſermonum ſeminibus animæ eius repletus eſt Ioan. 14.
venter, atq; ipſa exiuit in verbo. Quæ autem exit anima
à ſeruitio iſto, & eleuat ſe a corpore, verbum ſequitur. Cant. 5.

Omnia hæc in mundo plena eſſe laqueorum:

CAP. VI.

SEd ſunt principatus aëris, & poteſtates mundi, qui Epheſ. 6.
nos velut de muro deiicere animæ, vel impedire re-
ctè gradientes, vel ad altiora tendentes quærunt depo-
nere, & ad terrena reuocare. Sed nos multò magis ad
ſublimia mentem erigamus, verbum ſequentes Dei. Illi Matth. 4.
principatus offerunt ſæcularia, quibus tuam mentem
incuruent, tu magis ad Chriſtum dirige greſſus tuos. In-
iiciunt cupiditatem auri, argenti, vicinæ poſſeſſionis, vt
acquirendæ eius gratia excuſes te a cœna illius qui ad
nuptias verbi te inuitauit. Tu caue ne excuſes, ſed veſtē Matth. 22.
te indue nuptialem, & vtere conuiuio diuitis, ne diues
qui te inuitauerat, cùm excuſaueris te, dum es ſæculari-
bus occupatus, alios inuitet, & tu excludaris. Iniiciunt
etiam honoris appetentiam poteſtates mundi, vt te ex-
tollas ſicut Adam & dum vis adæquari Deo ſimilitudi Gen. 3.
ne poteſtatis, diuina præcepta deſpicias, & quæ habebas
incipias amittere. Qui enim non habet, & quod habet Matth. 25.
auferetur ab eo. Quotiens in oratione nobis, qua maxi-
mè Deo appropinquamus, offunduntur ea quæ plena
ſunt opprobrij alicuius aut ſceleris, quò nos à ſtudio
precationis auertant? Quotiens inimicus cordi noſtro
conatur inſerere, quo nos reflectat à ſanctitatis propo-
ſito & piis votis? Quotiens corporeos inflammat ardo-
res? Quotiens occurſare facit oculos meretricios, qui-
bus caſtum iuſti tentet affectum, vt improuiſo amoris
ſpiculo feriat imparatum? Quotiens inſerit animo tuo
verbum iniquum, & cogitationes cordis abſconditas?
de quo tibi dicit lex, *Attende tibi ne fiat verbum abſcondi-* Deut. 15.
tum in corde tuo iniquum, & dicat tibi Dominus, Quid co- Matth. 9.
gitas mala in corde tuo? Neue cùm abundaueris auro &
argento, & opimis agrorum fructibus, vel honoribus Deut. 8.
dicas, Virtus mea dedit mihi hæc, & obliuiſcaris Do-
minum Deum tuum. His ergo anima quę cupit euolare, 2. Tim. 2.
deponitur. Sed tu oblectare quaſi bonus miles Chriſti
Ieſu, & inferiora obliuiſcens, terrena deſpiciens, ad cæ-
leſtia & ęterna contende. Attolle animam tuam, ne eam
illiciat eſca laqueorum. Voluptates ſæculi, eſcæ quæ-
dam ſunt: & (quod peius eſt) eſcæ malorum, eſcæ ten- Philipp. 3.
tationum. Dum voluptatem quæris, laqueos incurris.
Oculus enim meretricis, laqueus amatoris eſt. Ocu-
lus ergo meretricis eſt laqueus. Laqueus eſt etiam ſer-
mo meretricis, qui obdulcat ad tempus fauces tuas, & Prouer. 5.
poſtea exaſperat eas amaritudine conſcientiæ peccatri-
cis. Laqueus eſt aliena poſſeſſio plena amœnitatis.
Omne iter iſtius vitæ, plenum laqueorum eſt. Vnde iu-
ſtus dicit, *In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos* Pſal. 141.
mihi. In via, inquit, hac abſconderunt. Ideo tu illam viam
ambula quæ dicit, *Ego ſum via & veritas & vita:* vt dicas, Ioan. 14.

Digitized by Google

Pſal. 22. *Animam meam conuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ*
propter nomen ſuum. Moriatur igitur nobis hoc ſæculum,
moriatur nobis carnis iſtius ſapientia, quæ inimica eſt
Deo. Subijciamus animam noſtram ſoli Chriſto, vt di-
Rom. 8. cat vnuſquiſque, *Nonne Deo ſubiecta eſt anima mea?* Non
ſæculo ſubdita, non mundo, inquit, ſubdita. Non po-
Pſal. 61. teſt hoc pecunioſus, non poteſt auarus dicere, ſed dicit
Luc. 12. iuſtus & continens. Auarus autem dicit, *Anima, habes*
multa bona in annos multos poſita, requieſce, manduca, bibe,
epulare: quia auari anima ſubdita eſt luxuriæ corporali,
iuſti autem anima vtitur corpore vt inſtrumento aut or-
gano, quæ velut præclara artifex quò vult obſequium
corporis ducit, & effingit de eo ſpeciem quam elegerit,
& eas quas voluerit facit in eo reſonare virtutes, pangens
nunc modulos caſtitatis, nunc modulos temperantiæ,
ſobrietatis carmen, integritatis dulcedinem, virgini-
tatis ſuauitatem, grauitatem viduitatis. Interdum tamen
modulator compatitur orphano ſuo. Et ideo honeſta
modulatio, vt ſit honeſta compaſſio. Nam & ille qui vi-
det, videndo plerumque, & audiens audiendo afficitur.
Prou. 4. Et ideo dicit ſcriptura, *Oculi tui recta videant.* Et infra, *Ne*
malitiis ſis vt ad alienam. Noli intendere in oculos mulieris,
noli intendere in verba meretricis.

Varias huius vitæ eſſe moleſtias.

CAP. VII.

ET quid de extraneis laqueis loquor? Noſtri nobis
laquei ſunt cauendi. In ipſo hoc corpore noſtro la-
quei circumfuſi nobis ſunt, quos debemus vitare. Non
credamus nos huic corpori, non miſceamus cum eo ani-
Eccleſ. 6. mam noſtram. *Cum amico*, inquit, *miſce animam tuam, non*
cum inimico. Inimicum tibi eſt corpus tuum, quod repu-
Rom. 7. gnat menti tuæ, cuius opera inimicitiæ, diſſenſiones li-
tes, perturbationeſq; ſunt. Noli cum eo miſcere animam
Gala. 5. tuam, ne vtrumque confundas. Nam ſi miſcetur, ergo
Sap. 9. melior fit caro quæ inferior eſt, quàm anima quæ ſupe-
rior: quia anima vitam corpori tradit, caro autẽ mortem
animæ transfundit. Confunditur ergo vtriuſq; operatio,
confunditur propè ipſa vtriuſque ſubſtantia. Igitur ſuſci-
pit in ſe anima inſenſibilitate defuncti corporis, & cor-
pus omnibus animæ virtutib. fungitur. Ac ne fortè quia
infunditur anima corpori, etiã confundi putetur, exem-
plum nobis ſit huius luminis gratia. Siquidem & lumen
terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Non ſit
ergo confuſa operatio, quorũ diſpar ſubſtãtia eſt: ſed ſit
anima in corpore vt viuificet corpus, hoc gubernet, hæc
1. Cor. 12. illuminet. Negare tamen non poſſumus quòd compa-
Matth. 26. tiatur corpori ſuo, nam & cõtriſtatur. Siquidem Ieſus
ait, *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*, affectum hominis
Ioan. 12. in ſe exprimens. Et alibi, *Anima mea turbata eſt valde.* Si-
quidẽ & modulator modulis ſuis, aut tibiæ, aut citharæ,
aut organi voce, geſtu, affectúq; compatitur. In triſtibus
ſonis triſtior, in lætis lætior, in acutioribus excitatior, in
ipſis mitioribus mitior atque manſuetior, vt ſonos can-
tuum ipſe cõmendet, & quodammodo moduletur affe-
ctus. Anima quoq; in hoc corpore tanquam in fidibus
muſicis, quæ ſobria eſt, cum ſummis (vt ita dicam) digi-
tis velut neruorum ſonos ita pulſat carnis paſſiones, vt
conſonum reddat morum atque virtutum conſentien-
temque concentum, vt in omnibus cogitationibus ſuis,
in omnib. operib. ad cuſtodiat, vt omnia conſilia & facta
ſibi concinant. Anima eſt ergo quæ vtitur, corpus quod
vſui eſt: ac per hoc aliud quod in imperio, aliud quod in
miniſterio: aliud quod ſumus, aliud quod noſtrum eſt.
Si quis animæ pulchritudinem diligit, nos diligit: ſi quis
corporis decorem diligit, non ipſum hominem, ſed car-
nis diligit pulchritudinem, quæ tamen citò marceſcit &
Pſal. 23. defluit. Vnde illi intende, de quo dicit Propheta: *Qui*
non accepit in vanum animam ſuam. In vanum accepit
animam ſuam (vt iam de huius vitæ dicamus moleſtiis)
qui ſæcularia ſtruit, ædificat corporalia. Quotidie ad
edendum & bibendum ſurgimus, & nullus expletur, vt
non poſt momentum eſuriat ac ſitiat. Quotidie lucrum
Eccleſ. 1. quærimus, & nullus cupiditati modus ponitur. *Non ſa-*
G *tiabitur*, inquit, *oculus viſu, nec auris auditu.* Qui diligit ar-
gentum, non ſatiatur argento. Nullus finis laboris, &
nullus eſt fructus abundantiæ. Cupimus quotidie ſcire
noua: & quid eſt ipſa ſcientia, niſi quotidiana doloris
adiectio? Omnia quæ ſunt, iam fuerunt, & nihil ſub ſole
eſt nouum, ſed omnia vanitas. Totam vitam odio ha- Ibidem.
bui, dixit Eccleſiaſtes. Qui vitam odiu habuit, mortem Eccleſ. 2.
vtique prædicauit. Denique mortuos laudabit magis
quam viuentes: & illum iudicauit beatum, qui in hanc Eccleſ. 4.
vitam non venit, nec inanem hunc ſuſcepit laborem.
Circuiui, inquit, *cor meum vt conſiderarem & quærerem ſa-* Eccleſ. 7.
pientiam & numerum, & vt ſcirem impij lætitiam & mole-
ſtiam & iactationem, & inueni ego eam amariorem morte: non
H quia amara ſit mors, ſed quia impio amata, & tamẽ ama-
rior vita quam mors. Grauius eſt enim ad peccatum vi-
uere, quam in peccato mori: quia impius quamdiu viuit:
peccatũ auget: ſi moriatur, peccare deſinit. Plerique cri-
minum ſuorũ abſolutione lætantur. Si emendaturi ſunt,
rectè: ſi perſeueraturi in eis, ſtultè: quia longè illis plus
damnatio profuiſſet, ne incrementa facerent peccatorũ.
De quo ſublimis eſt ſententia Apoſtoli dicentis, quod Rom. 1.
non ſolùm ij qui flagitioſa agũt, ſed etiam qui ea appro-
bant, digni morte ſunt: ſed & illos qui talia condẽnant in
aliis qualia ipſi agunt, inexcuſabiles haberi, & ſua dam-
I natos ſententia. Cùm enim alios condemnant, ſeipſos
condemnant. Nec ſibi eos blandiri oportere, quia pœ- Rom. 2.
narum ad tempus immunes videntur, & exortes reatus,
cùm grauiores pœnas intra ſe luant, & ſibi rei ſint, quia
aliis non videntur, atque in ſe intorqueant grauiorẽ cõ-
ſcientiæ ſententiam, cùm de aliorum peccatis iudicant.
Sed noli, inquit, ô homo, diuinæ bonitatis & patientiæ Ibidem.
theſauros cõtemnere. Bonitas enim Dei ad pœnitẽtiam
te prouocat, ad correctionem inuitat: duritia autem tua,
qua in erroris pertinacia perſeueras, futuri iudicij auget
ſeueritatem, vt dignam retributionem tuorum accipias
delictorum. Non igitur mors malum. Nam neque apud
K viuẽtes mors eſt, neq; apud defunctos. Apud alios enim
non eſt, quia adhuc viuunt, alij tráſierunt. Itaque neque
apud eos mala eſt qui eam adhuc neſciunt, hoc ipſo quia
neſciunt, neque apud eos qui iam & ſecundùm corpus
nihil ſentiunt, & ſecundùm animam liberati ſunt.

Mortem ipſam non eſſe terribilem, ſed opinionem de morte.

CAP. VIII.

QVòd ſi terribilis apud viuentes æſtimatur, non Ar. 3. l. 4.
mors ipſa terribilis eſt, ſed opinio de morte, quam Ethic. c. 1.
vnuſquiſque pro ſuo interpretatur affectu, aut pro ſua
conſcientia perhorreſcit. Suæ igitur vnuſquiſque con- Rom. 2.
L ſcientiæ vulnus accuſet, non mortis acerbitatem. Deni-
que iuſtis mors quietis eſt portus, nocentibus naufragiũ
putatur. Certè iis quibus grauis eſt timor mortis, non eſt
graue mori, ſed graue eſt viuere ſub metu mortis. Nõ er-
gò mors grauis, ſed metus mortis. Metus autẽ opinionis
eſt, opinio vero noſtræ infirmitatis, contraria veritati.
Nam per veritatem virtus, per opinionẽ infirmitas. O-
pinio autem non mortis vtiq; ſed vitæ eſt. Ergo illuc gra-
ue vita magis inuenitur eſſe. Liquet igitur quia mortis
metus non ad mortem referendus eſt, ſed ad vitam. Non
enim habemus quod in morte metuamus, ſi nihil quod
timendum ſit vita noſtra cõmiſit. Etenim prudentibus
M delictorũ ſupplicia terrori ſunt delicta autem non mor-
tuorum actus ſunt, ſed viuentium. Vita igitur ad nos re-
fertur, cuius actus in noſtra poteſtate eſt, mors autem ni-
hil ad nos: Eſt enim ſeparatio animę & corporis. Anima
abſoluitur, corpus reſoluitur. Quæ abſoluitur, gaudet:
quod reſoluitur in terram ſuam nihil ſentit, quod nihil
ſentit, nihil agnoſcit. Tamẽ ſi mors malum, quomodo V. v. c. Ni-
iuuenes non timent fieri ſenes, nec ſiuntiantam mortis ve- hil ad nos.
rentur ætatem patientiúſq; deficit qui præſumpta morte
deficit, quam qui inopinata. His quoq; qui mortem ma-
lum putant, aptũ reſponſum arbitror, quia per vitam ad
mortem eſt tráſitus, per mortem autẽ ad vitam reditus.
Neq; enim niſi qui mortui fuerint, poſſunt reſurgere. In-
ſipientes autem mortem quaſi ſummum malorũ refor- 1. Cor. 15.
midant, ſapientes quaſi requiẽ poſt labores & finẽ ma-

Digitized by Google

A luum experiunt. Duabus autem ex cauſis mortem inſipientes verentur: Vna, quod eam interitum appellant. Interitus autem hominis eſſe non poteſt, cùm anima ſuperſtes corpori ſit, ſaluo eo quod ipſum corpus maneat reſurrectio. Altera autem cauſa, quòd pœnas reformident, poëtarum videlicet fabulis territi, latratus canis infernalis Cerberi & Cocyti fluminis triſtem voraginem, & nautam inferni gurgitis Charontem triſtiorem, furiarum agmina, aut præerupta tartara, in quibus Hydra ſæuior ſedem habeat. Tityi quoque viſcera reparandis fœcunda ſupplicijs, quæ vultur immanis ſine vllo fine depaſcitur. Ixionij quoque orbis perpetuam ſub pœnæ atrocitate vertiginem, & ſaxi deſuper immi- B nentis ſuper capita accubantium inter epulas impendentem ruinam. Hæc plena ſunt fabularum: nec tamen negauerim pœnas eſſe poſt mortem. Sed quid ad mortem id quod poſt mortem eſt? Si autem quæ poſt mortem ſunt, referantur ad mortem: eadem etiam quæ poſt vitam ſunt, referantur ad vitam. Nulla ergo erunt ſupplicia quæ referantur ad mortem. Mors enim, vt ſupra diximus, abſolutio eſt & ſeparatio animæ & corporis. Non eſt autem mala ſolutio, quia diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò melius. Non igitur mala mors Denique mors peccatorum peſſima. Non vtiq; mors peſſima generaliter, ſed peſſima ſpecialiter peccatorum. Denique C pretioſa iuſtorum. Vnde liquet acerbitatem non mortis eſſe, ſed culpæ. Pulchrè autem Græci à fine mortem appellauerunt. τελευτὴν enim mortē appellant, eo quod finis iſtius vitæ ſit. Sed etiam ſomnum ſcriptura nuncupat mortem, ſicut eſt illud, *Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno ſuſcitem eum.* Somnus autem bonus, quoniam quies eſt, ſicut ſcriptum eſt, *Ego dormiui, & requieui, & ſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Dulcis igitur quies mortis. Denique Dominus ſuſcitat quieſcentes, quia Dominus eſt reſurrectio. Illud quoque egregium, quod ait ſcriptura: *Ante mortem non laudaueris quemquam* Vnuſquiſque enim in nouiſſimis ſuis cognoſ- D citur, & in filijs ſuis æſtimatur, ſi bene filios ſuos inſtituit, & diſciplinis competentibus erudiuit Siquidem ad negligentiam patris refertur diſſolutio filiorum. Tum quia vnuſquiſque quamdiu viuit, obnoxius eſt lapſui, nec ſenectus immunis à crimine: ideo legis quia Abraham mortuus eſt in ſenectute bona, eo quod in bonitate propoſiti ſui permanſit Mors igitur vitæ eſt teſtimonium. Nam ſi laudari antè gubernator nō poteſt, quàm in portum nauem deduxerit: quomodo laudabis hominem priùs quàm in ſtationem mortis ſucceſſerit. Et ipſe ſui eſt gubernator & ipſe vitæ huius iactatur profundo. Quamdiu in ſalo iſto, tamdiu inter naufragia. Dux ipſe E niſi confecto prælio non ſumit lauream, nec miles arma deponit, nec ſtipendij mercedem adipiſcitur, niſi hoſte ſuperato. Mors igitur ſtipendiorum plenitudo, ſumma mercedis, gratia miſſionis eſt. Quantum autem morti dedit ſanctus Iob, qui dixit, *Benedictio morituri in me veniat?* Nam etſi Iſaac benedixerat filios ſuos moriens, & Iacob benedixerat Patriarchas; tamen benedictionis illius gratia poterat ſolis benedicentium meritis deputari, vel pietati paternæ. Hic verò nulla prærogatiua meritorum eſt, nulla pietatis, ſed ſolius mortis priuilegium: cùm benedictio cuiuſque morituri tantum virtutis habeat, vt eam ſibi ſanctus Propheta optauerit. Ac per hoc cogite- F mus ſemper hunc verſiculum, & corde teneamus. Si quem viderimus pauperem moriturum, ſumptu iuuemus; & dicat vnuſquiſque noſtrum, Benedictio morituri in me veniat. Si quem viderimus debilem, non deſeramus: ſi quem in extremis poſitum, non relinquamus occurrat & nobis dicere, Benedictio morituri in me veniat. Laudet & te vnuſquiſque moriturus, vnoſquiſque depoſitus æuo, vnuſquiſque confectus vulnere graui, vnuſquiſque morbo abſumptus, etiam morti proximus. Hic verſiculus quantos benedici fecit? quotiens mihi pudorem incuſſit, ſi moriturum præterij, ſi non viſitaui grauiter ægrū, ſi faſtidiui inopem, ſi captiuum non redemi, ſi ſenem ſpreui? Sit ergo in corde id ſemper, vt ſtimulet duriores, vt admoneat promptiores. Reſonent te poſtrema verba morituri, & benedictionem tui egrediens

Virgilius lib. 6. Æneid.
Supra cap. 4. huius li.
Philipp. 1.
Pſal. 33.
Pſal. 115.
Ioan. 11.
Pſal. 3.
Ioan. 11.
Eccleſ. 11.
1. Tim. 5.
Geneſ. 25.
Iob. 29.
Geneſ. 27.
Geneſ. 49.
Iob. 29.

A corpore anima ſecum vehat. Eripe etiam eum qui ad mortem ducitur qui periturus erat, niſi tu ſubueniſſes, vt dicas, Benedictio morituri veniat in me.

Animam non interire cum corpore.

CAP. IX.

Qvis igitur dubitet de bono mortis, cùm id quod inquietum, id quod erubeſcendum, id quod inimicum nobis eſt, id quod violentum, id quod procelloſum, & ad omnia vitia illecebroſum eſt, conquieſcat B & iaceat, & quaſi fera claudatur cauea ſepulchri, relinquatur rabies eius exanimis, & emortua compago viſcerum in terram reſoluatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum diſciplinis, ſtudioſum gloriæ, ſequax boni, Deo ſubditum eſt, ad illud ſublime euolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortali maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit, de quo cognationem ducit, vt quidam ait, *Cuius & genus ſumus*: Non enim mori animam cum corpore manifeſtum eſt, quia non eſt de corpore. Non eſſe autem eam de corpore, ſcriptura multis modis edocet. Nam & Adam à Domino Deo noſtro accepit ſpiritum vitæ, & factus eſt homo C in animam viuentem. Et Dauid ait, *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit † tibi.* Et in quo benefecerit, audi. *Quia liberauit* (inquit) *pedes meos à lapſu.* Vides gratulari eum mortis huius remedio, quia finis factus eſt erroris, quia culpa, non natura defecit. Vnde quaſi exutus & liber, dicit, *Placebo Domino in regione viuorum.* Illa eſt enim viuorum regio. Denique illam animarum requiem, dicit terram eſſe viuentium, quò peccata non penetrant, vbi virtutum viuit gloria. Iſta autem regio plena eſt mortuorum, quia plena delictorum: meritòque dictum eſt: *Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Sed & Dauid alibi ait, *Anima eius in bonis* D *demorabitur, & ſemen eius hereditabit terram*, hoc eſt, anima timentis Deum habitabit in bonis, vt ſemper in eis ſit, & poſſideat ea. Quod poteſt etiam de eo accipi qui ſit in corpore, vt & ipſe timeat Deum, in bonis habitet & in cæleſtibus ſit, & poſſideat corpus ſuum, & dominetur ei quaſi in ſeruitutem redacto, & poſſideat hereditatem gloriæ & cæleſtium promiſſorum. Vnde & nos ſi volumus poſt mortem corporis huius in bonis eſſe, caueamus ne agglutinetur anima noſtra huic corpori, ne commiſceatur, ne inhæreat, ne trahatur à corpore, & tanquam ebria perturbationibus eius vacillet & fluitet, nec ſe ei credat atque eius delectationibus, vt committat ſe eius ſenſibus. Nam & oculus eius error & fraus E eſt, quia fallitur viſus: & auris eius deceptio eſt, quia & auditus illuditur, & ſapor eius deceptio eſt. Ideo non otioſè dictum eſt, *Oculi tui recta videant, & lingua tua non loquatur peruerſa.* Quod non eſſet dictū, niſi frequenter errarent. Vidiſti meretricem, captus es vultu eius, & formā decoram putâſti: errauerunt oculi tui, peruerſa viderūt, aliena nuntiauerunt. Nam ſi vera vidiſſent, vidiſſent deformem meretricis affectum, † inhorrētem procaciam, indecentem impudicitiam, marcentes libidines, tetram colluuionem, animæ vulnera, conſcientiæ cicatrices. *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.* Vides quòd iſte falſum quæſiuit, qui non F veritatem, ſed adulterium requiſiuit. Videre enim quæſiuit vt concupiſceret, non vt verum cognoſceret. Errat igitur oculus, vbi errat affectus Affectus ergo deceptio eſt; deceptio viſus. Et ideo tibi dicitur, *Ne capiaris oculis eius*, id eſt, non capiatur anima tua. Mulier enim virorum pretioſas animas capit. Deceptio eſt auditus. Denique blandimento multo ſermonis mulier fornicaria ſæpe iuuenis cor ſeduxit, decepit, illuſit. Ergo non laqueis nos credamus & retibus his quæ decipiunt & illudunt, quia corda tentantur, impediuntur cogitationes, quæ impediuntur viſu, impediuntur auditu, odore, tactu, ſapore. Non ſequamur illecebroſa & ſeductoria, ſed ſequamur illud quod bonum eſt: illi adhæreamus, illud imitemur, illius præſentia, illius communicatio nos meliores faciat: mores noſtros coloret, illius quædam nos

Prou. 24.
Iob. 29.
Eccleſ. 12.
Act. 17. ex Arato.
Geneſ. 2.
Pſal. 114.
al. mihi.
Ibidem.
Ibidem.
Pſal. 26.
Matt. 8.
Pſal. 24.
Prou. 14. & 10.
al. inhærentem.
Matth. 5.
Prou. 6.
Ibidem.
Prou. 9.

ſocietas informet. Qui enim bono adhæret, aſſumit in- *G* de quod bonum eſt, quia ſcriptum eſt, *Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerſus eris, & cum innocente innocens eris.* (*Pſal. 17.*) Aſſiduitate enim atque imitatione quædam ſimilitudinis imago formatur. (*Ibidem.*) Ideóque addidit, *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.* (*1. Tim. 1.*) Etenim qui appropinquat lumini, citius illuminatur, & plus in eo ſplendor æterni luminis refulget è proximo. (*Ezech. 18.*) Ergo anima illa quæ illi adhæret inuiſibili bono Deo atque immortali, & ipſa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit, fitque illius ſimilis quod deſiderat, in quo viuit & paſcitur: & quia immortali intendit, non eſt ipſa mortalis. Quæ enim peccat, moritur, non vtique aliqua ſui *H* diſſolutione, ſed meritò moritur Deo, quia viuit peccato. Ergo quæ non peccat, non moritur, quia manet in ſubſtantia ſui, manet in virtute & gloria. Nam quomodo ſubſtantia eius interire poteſt, quàm vtique anima ſit quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur, vita infunditur: à quo anima diſcedit, vita diſcedit. Anima ergo vita eſt. Quomodo enim poteſt mortem recipere, cùm ſit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit, nam ſtatim ſoluitur, & lux non recipit tenebras, nam ſtatim diſcurrit (infuſo enim lumine, tenebrarum horror aufertur, ſicut admoto igne niuium rigor deſinit) ita & anima quæ vitam creat, mortem recipit, non moritur. *I*

Anima non mori cum corpore, ſcripturæ teſtimoniis comprobatur.

CAP. X.

HAbemus ergo rationem, ſed hæc humana, illud diuinũ, quod ait Dominus, *Poteſtatẽ habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.* (*Ioan. 10.*) Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur & reſumitur, & in manus Dei patris commendatur. Sed ne fortè dicas ſpeciale eſſe quod Chriſti eſt, & quamuis ille *K* quæ ſunt hominis ſuſceperit, tamẽ quia altioris eſt cauſæ iſtud adſtruere, ne tempus eraſtinetur, *a* audi dicentem, *Quid ſtulte? an nocte hac à te tua anima repoſcatur?* (*a v. t. Ne tempus teramus, &c.* *Luc. 23.* *Luc. 12.*) Numquid dixit, Moriatur in te anima tua? Non, ſed, repoſcatur à te. Quæ data eſt, repoſcitur, vel repetitur à te. Repetitur enim anima, non interimitur. quod repetitur, manet: quod interimitur, non manet. Quomodo enim interimitur, de qua dixit ſapientia Dei, non timendum quemquam qui poteſt corpus occidere, animam autem non poteſt? (*Matth. 10.*) De qua dicit Propheta, *Anima mea in manibus tuis ſemper.* (*Pſal. 118.*) Semper (inquit) non in tempore. Et tu commenda animã tuam in manus Domini: (*Pſal. 30.*) *L* non ſolùm cùm recedit è corpore, ſed etiã cùm eſt in corpore, eſt in manibus Domini, quia non vides eam vnde veniat, aut quò vadat. (*Ioan. 3.*) Eſt & in te, & eſt cum Deo. Denique cor regis in manu Domini, & ab eo regitur & gubernatur. (*Prou. 20.*) Cor repletur mente, & mens animæ principale eſt, & virtus animæ. Non eam virtutem dico quæ in lacertis ſed quæ in conſiliis, temperantia, pietate, atque iuſtitia eſt. Si cor hominis in manu Domini, multo magis anima. Si anima in manu Dei eſt, non vtique anima noſtra ſepulchro ſimul cum corpore includitur: nec buſto tenetur, ſed quiete pia fruitur. Et ideo homines fruſtra pretioſa ſtruunt ſepulchra, quaſi ea animæ, & non ſolius *M* corporis receptacula ſint. Animarum autem ſuperiora eſſe habitacula, ſcripturæ teſtimoniis valde probatur. Siquidem & in Eſdræ libris legimus, *Quia cùm venerit iudicij dies, reddet terra defunctorum corpora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requieſcunt reliquias mortuorum.* (*4. Eſdr. 7.*) Et habitacula, inquit, *reddent animas quæ his commendatæ ſunt, & reuelabitur Altiſſimus ſuper ſedem iudicij.* (*Ibidem.*) Hæ ſunt habitationes de quibus dicit Dominus multas manſiones eſſe apud patrem ſuum, quas ſuis, pergens ad patrem, diſcipulis præpararet. (*Ioan. 14.*) Sed Eſdræ vſus ſum ſcriptis, vt cognoſcant gentiles, ea quæ in Philoſophiæ libris mirantur, tranſlata de noſtris. Atque vtinam non ſuperflua his & inutilia miſcuiſſent, vt dicerent animas hominũ pariter ac beſtiarum eſſe communes, earúmque ſummum præmium, ſi magnorum Philoſophorum animæ in apes aut (*Plato in Phædone, & lib. 10. de Repub.*) *G* luſcinias demigrarent: vt qui ante hominum genus ſermone pauiſſent, poſtea mellis dulcedine, aut cantus ſuauitate mulcerent. Satis fuerat dixiſſe illis quòd liberatæ animæ de corporibus ᾅδην peterent, id eſt, locum qui non videtur, quem locum Latinè infernum dicimus. Denique & ſcriptura habitacula illa animarum promptuaria nuncupauit, quæ occurrens querelæ humanæ, eo quòd iuſti qui præceſſerunt, videantur vſque ad iudicij diem, per plurimum ſcilicet temporis, debita ſibi remuneratione fraudari, mirabiliter ait coronæ eſſe ſimilem illum iudicij diem, in quo ſicut non nouiſſimorum tarditas, ſic nec priorum velocitas. (*4. Eſdr. 7.* *4. Eſdr. 5.*) Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam adipiſcantur victoriæ. *H* Illud quoque non reliquit occultum, eo quòd ſuperiores videantur qui ante generati ſunt, infirmiores qui poſtea. Comparauit enim vtero mulieris partus huius ſæculi: (*4. Eſdr. 4.*) quoniam fortiores ſunt qui in virtute iuuentutis nati ſunt, infirmiores qui tempore ſenectutis. Defecit enim multitudine generationis hoc ſæculum tamquam vulua generantis, & tanquam ſeneſcens creatura robur iuuentutis ſuæ, velut marcenti iam virium ſuarum vigore deponit. Ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animę remunerationem debitam. Alias manet pœna, alias gloria: & *I* tamen nec illæ interim ſine iniuria, nec iſtæ ſine fructu ſunt. Nam & illæ videntes ſeruantibus legem Dei repoſitam eſſe mercedem gloriæ conſeruari earum ab angelis habitacula, ſibi autem diſſimulationis & contumacię ſupplicia futura, & pudorem & confuſionem, vt intuentes gloriam Altiſſimi, erubeſcant in eius conſpectum venire, cuius mandatum temerauerunt. Sicut enim præuaricatio Adæ, ita & confuſio: quoniam ſicut ille per incuriam mandatorum cæleſtium lapſus eſt, & pudore ſe prolapſionis abſcondit, fulgorem diuinæ præſentiæ verecundia peccatricis conſcientiæ ſubire non auſus: (*Geneſ. 3.*) ita & *K* animæ peccatorum vibrantis luminis eius ſplendorem non ſuſtinebunt, quo teſte ſe reminiſcentur erraſſe.

Quæ ſit animarum poſt hanc vitam futura lætitia.

CAP. XI.

IVſtarum autem animarum per ordines quoſdam digeſta lætitia. (*4. Eſdr. 7.*) Primùm, quòd vicerint carnem, nec illecebris eius inflexæ ſint. (*Sap. 5.*) Deinde, quòd pretio ſedulitatis & innocentiæ ſuæ ſecuritate potiantur, nec quibuſdam ſicut impiorum animæ erroribus & perturbationibus *L* implicentur, atque vitiorum ſuorum memoria torqueantur, & exagitentur quibuſdam curarum æſtibus. (*Sap. 4.*) Tertiò, quòd ſeruatæ à ſe legis diuino teſtimonio fulciãtur, (*Sap. 11.*) vt factorum ſuorum incertum ſupremo iudicio non vereantur euentum. Quartò, quia incipiunt intelligere requiem ſuam & futuram ſui gloriam præuidere, eaque ſe conſolatione mulcentes, in habitaculis ſuis cum magna tranquillitate requieſcent ſtipatæ præſidiis angelorum. Quintus autem ordo, exultationis vberrimæ habet ſuauitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatémque peruenerint, & repromiſſam ſibi poſſideant hereditatem. Eſt enim ordo quietis, quia eſt *M* & reſurrectionis. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto*, inquit, *omnes viuificabuntur.* (*1. Cor. 15.*) Vnuſquiſque autem in ordine ſuo: primitiæ Chriſtus; deinde qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis. (*Ibidem.*) Erit igitur ordo diuerſus claritatis & gloriæ, ſicut erit ordo meritorum. Proceſſus quoque ordinum, proceſſum exprimit claritatis. (*4. Eſdr. 7.*) Denique ſexto ordine demonſtrabitur iis, quòd vultus earum ſicut ſol incipiat refulgere, & ſtellarum luminibus comparari, qui tamen fulgor earum corruptelam iam ſentire non poſſit: (*Matth. 13.*) Septimus verò ordo is erit, vt exultent cum fiducia, & ſine vlla cunctatione confidant, & ſine trepidatione lætentur, feſtinantes vultum eius videre, cui ſedulæ ſeruitutis obſequia detulerunt: de quo innoxiæ conſcientiæ recordatione præſumant glorioſam mercedem laboris exigui, quam incipientes recipere, cognoſcent indignas eſſe huius temporis paſſiones, quibus remunera-

Rom. 8. tionis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit,
4. Eſdr. 9. animarum, quæ ſunt iuſtorum, quas etiam immortales
non dubitauit dicere in quinto ordine, eo quòd ſpatium,
inquit, incipiunt recipere fruentes & immortales. Hæc
Ibidem. eſt, inquit, requies earum per ſeptem ordines & futuræ
gloriæ prima perfunctio, priuſquam in ſuis habitationi-
bus quietæ congregationis munere perfruantur. Vnde
ait Propheta ad angelum, Ergo dabitur tempus anima-
4. Eſdr. 9. bus poſtquam ſeparatæ fuerint de corpore, vt videant
de quo modo dixiſti. Et dixit angelus, *Septem dies erit li-
bertas earum, vt videant in ſeptem diebus, qui prædicti ſunt
ſermones, & poſtea congregabuntur in habitaculis ſuis.* Hæc
ideo plenius iuſtorum ordine expreſſa ſunt, quàm
de paſſionibus impiorum: quia melius eſt cognoſcere
quomodo innocentes ſaluentur, quàm quomodo cru-
S. Aug. li. cientur flagitioſi. Ergo quia iuſti hanc remunerationem
4. contra habent, vt videant faciem Dei, & lumen illud quod il-
duas epiſt. luminat omnem hominem, ab hinc induamus huiuſmo-
Pelag. c. 11 di ſtudiũ, vt appropinquet anima noſtra Deo, appropin-
Ioan. 1. quet oratio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, non ſe-
paremur ab eo. Et hic quidem poſiti, meditando, legen-
1. Cor 13. do, quærendo copulemur Deo, cognoſcamus eum vt
Ibidem. poſſumus. Ex parte enim hîc cognoſcimus, quia hîc
imperfecta, illic perfecta omnia: hîc paruuli, illic robu-
1. Cor. 3. ſti. *Videmus*, inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc
autem facie ad faciem.* Tunc reuelata facie gloriam Do-
mini ſpeculari licebit, quam nunc animæ corporis huius
concretis viſceribus inuolutæ, & quibuſdam carnis hu-
ius maculis & colluuionibus obumbratæ ſincerè videre
Exod. 33. non poſſunt. *Quis enim*, inquit, *videbit vultum meum,
& viuet?* Et rectè. Nam ſi ſolis radios oculi noſtri ferre
non poſſunt, & ſi quis diutius è regione in ſolem inten-
derit, cæcari ſolere perhibetur: ſi creatura creaturã ſine
fraude atque offenſione ſui non poteſt intueri: quomo-
do poteſt ſine periculo ſui vibrantem cernere vultum
Creatoris æterni, corporis huius opertus exuuiis? Quis
enim iuſtificatur in conſpectu Dei, cum vnius quoque
Iob. 14. diei infans mundus a peccato eſſe non poſſit, & nemo
Prou. 20. poſſit de ſui cordis integritate & caſtimonia gloriari.
Non timeamus igitur recipi ab hominibus, non verea-
4. Eſdr. 14. mur illum debitum omnibus finem, in quo Eſdras re-
munerationem ſuæ deuotionis inuenit, dicente ei Do-
mino, *Tu enim reciperis ab omnibus, & conuerſaberis re-
ſiduus cum filio meo, & cum ſimilibus tuis.* Quòd ſi illi
glorioſum & iucundum erat cum ſimilibus conuerſari?
quantò nobis glorioſius erit & iucundius ad meliores
pergere, & conuerſari cum iis, quorum facta miramur?
Quis itaque prior, Eſdras, an Plato? Nam Paulus Eſ-
Plato in dræ, non Platonis ſecutus eſt dicta. Eſdras reuelauit ſe-
Apolog. cundùm collatam in ſe reuelationem, iuſtos cum Chri-
Socratis. ſto futuros & cum ſanctis. Hinc & Socrates ille feſtina-
al. ſuos re ſe dicit, ad illos † ſemideos, ad illos optimos viros.
Deos. Noſtra ſunt vtique quæ in Philoſophorum litteris præ-
ſtant: & ille poſuit ea, ea quorum proprium teſtimo-
nium non habebat: nos diuini præcepti habemus au-
Matth. 17. ctoritatem. Moyſes & Elias cum Chriſto apparuerunt,
Geneſ. 18. Abraham duos alios cum Deo ſuſcepit hoſpitio, Iacob
Geneſ. 32. Dei caſtra conſpexit, Daniel iuſtos ſicut ſolem & ſtellas
Dan. 12. fulgere in cælo, reuelante ſibi Spiritu ſancto, declarauit.

*De facilitate regni æterni, & quibus modis eò
contendere debeamus.*

CAP. XII.

His igitur freti, intrepidè pergamus ad redẽptorem
noſtrum Ieſum, intrepidè ad Patriarcharum con-
cilium, intrepidè ad patrem noſtrũ Abraham, cùm dies
aduenerit, proficiſcamur: intrepidè pergamus ad illum
Hebr. 12. ſanctorum cœtum, iuſtorùmque conuentum. Ibimus
enim ad patres noſtros, ibimus ad illos noſtræ fidei præ-
ceptores, vt etiamſi opera deſint, fides opituletur, de-
fendat hereditas. Ibimus & vbi ſinum ſuum pater
Abraham expandit, vt ſuſcipiat pauperes, ſicut ſuſcepit
Luc. 16. & Lazarum: in quo ſinu requieſcunt, qui in hoc ſæculo
grauia atque aſpera pertulerunt. Sed nunc pater etiam
atque etiam rogo, extende ad ſuſcipiendum hunc pau-

A perem manus tuas, aperi gremium tuum, expande ſinus
tuos vt plures ſuſcipias, quia plurimi in Deum credide-
runt. Sed tamen, quãuis fides creuerit, abundat iniquitas,
refrigeſcit charitas. Ibimus ad eos, qui recumbunt in re-
gno Dei cum Abraham, Iſaac & Iacob: quoniam rogati
ad cœnam nõ ſe excuſauerunt. Ibimus eò vbi paradiſus
eſt iucunditatis, vbi Adam, qui incidit in latrones, neſcit Matth. 24.
iam vulnera ſua flere, vbi & latro ipſe regni cæleſtis con- Matth. 8.
ſortio gratulatur, vbi nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ
coruſcationes, nulla ventorum procella, neque tenebræ, Luc. 14.
neque veſper, neq; æſtas, neque hyems vices variabunt
temporum. Non frigus, non grando, non pluuiæ, non
B ſolis iſtius erit vſus, aut lunæ, neque ſtellarum globi, ſed Luc. 10.
ſola Dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux om-
nium, & illud lumen verum, quod illuminat omnem ho- Luc. 23.
minem, fulgebit omnibus. Ibimus eò vbi ſeruulis ſuis
Dominus Ieſus manſiones parauit, vt vbi ille eſt, & nos
ſimus. Sic enim voluit. Quæ ſint illæ manſiones audi di-
centem, *In domo patris mei manſiones multæ ſunt.* Quæ ſit Apoc. 21.
voluntas, *iterum*, inquit, *venio, & accerſam vos ad meipſum*, Eſai. 60.
vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Sed dices quia ſolis diſcipulis Ioan. 1.
loquebatur, quod ipſis ſolis ſpoponderit. Multas man- Ioan. 14.
ſiones igitur vndecim tantum diſcipulis præparabat? Et Ibidem.
vbi eſt illud quod ex omnibus mundi partibus venient Ibidem.
& recumbent in Dei regno? Vnde voluntatis diuinæ du-
G bitamus affectus? Sed Chriſti velle, feciſſe eſt. Denique Matth. 8.
demonſtrauit & viam, demonſtrauit & locum, dicens,
Et quo vado, vos ſcitis, & viam ſcitis. Locus apud patrem Ioan. 14.
eſt, via Chriſtus eſt, ſicut ipſe ait, *Ego ſum via, & veritas* Ibidem.
& vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Ingrediamur
hanc viam, teneamus veritatem, vitam ſequamur. Via
eſt quæ perducit, veritas eſt quæ confirmat, vita quæ
† perſeuerantibus redditur. Et vt ſciamus veram volun- al. per ſe
tatem, addidit in poſterioribus, *Pater, quos dediſti mihi, volo* redditur.
*vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem
meam, pater iuſte.* Repetitio iſta confirmatio eſt, ſicut
illud, *Abraham, Abraham.* Et alibi, *Ego ſum, ego ſum,* Ioan. 17.
D *qui deleo iniquitates tuas.* Pulchè *autem quod ſuprà pro-* Geneſ. 22.
miſit, hic popoſcit. Et quia antè promiſit, & ſic po- Eſai. 43.
poſcit, non ante popoſcit, & ſic promiſit: promiſit quaſi
arbiter muneris, conſcius poteſtatis: popoſcit à patre
quaſi pietatis interpres. Et antè promiſit, vt poteſtatem
cognoſcas: popoſcit poſtea, vt pietatem intelligas. Non
popoſcit ante, & ſic promiſit, ne videretur promiſiſſe po-
tius quod impetrauerat, quam quod promiſerat præſti-
tiſſe. Nec ſuperfluum putes quod popoſcit cùm tibi ex-
primat paternæ voluntatis conſortium, in quo vnitatis
indicium, non incrementum eſt poteſtatis. Sequimur te
Domine Ieſu, ſed vt ſequamur acceſſi, quia ſine te nul-
E lus aſcendit. Tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, fe-
des, præmium. Suſcipe nos quaſi via, confirma quaſi ve- Ioan. 14.
ritas, viuifica quaſi vita. Pande illud tuum bonum quod
videre deſiderabat Dauid, inhabitans in domo Domini
ideóque dicebat, *Quis oſtendit nobis bona.* Et alibi, Pſal. 4.
Credo videre bona Domini in terra viuentium. Ibi enim Pſal. 26.
ſunt bona, vbi vita perpetua eſt, vita ſine crimine. Alibi Pſal. 64.
quoq; eſt, *Replebimur in bonis domus tuæ.* Quod ideo fre- * v. c.
quentauit, vt ſcires, hinc bonum illud philoſophos quod vnũ
tranſtuliſſe, quod ſummum aſſerunt.* Pande ergo illud aſſerunt.
verè bonum tuum, illud diuinum, in quo viuimus, &
ſumus & mouemur. Mouemur quaſi in via, ſumus quaſi Act. 17.
in veritate, viuimus quaſi in vita æterna. Demõſtra no- Ioan. 17.
F bis aliud bonum, quod eſt ſimile ſui, ſemper indiſſolubi-
le atque immutabile, in quo ſimus æterni, in agnitione
omnis boni, ſicut vas electionis tuæ Paulus teſtificatus
eſt, dicens, *Forſitan enim ideo diceſſit ad horam, vt æter-* Philem.
num illum reciperes. Æternum ergo miniſtrum Dei di-
xit, ſcribens ad Philemonem cuius fidem in agnitio-
nem omnis boni, quod in ſanctis eſt, in Chriſtum Ie-
ſum euidentiorem fieri poſtulabat. In quo bono eſt re-
quies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hereditas
animarum pia, & ſecura tranquillitas, non morti ſubie-
cta, ſed erepta de morte, vbi nullæ lachrymę, nullus eſt
fletus. Vnde enim illic fletus, vbi nullus eſt lapſus? vbi
ſunt ſancti tui erroribus & ſollicitudinibus, inſipientia
atque ignorantia, timore ac metu, cupiditatibus atque

corporeis colluuionibus & paſſionibus abſoleti, vbi re- G
gio viuentium eſt. Et vt aſſertioni huic adiungamus au-
Pſal. 114. ƈtoritatem, de quo bono Propheta dicit, *conuertere ani-*
ma mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: quo-
niam eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis,
pedes meos a lapſu? Placebo Domino in regione viuorum. Pla-
cebo dixit, non placebo: hoc eſt, de tempore ſibi blan-
ditur futuro. Contraria ſunt autem præſentibus futura,
Eſai. 9. & temporalibus æterna. Et ideo quoniam ibi viuorum
regio, hic vtique mortuorum. Annon mortuorum hæc
regio, vbi vmbra mortis, vbi porta mortis, vbi corpus H
Matth. 16. eſt mortis? Denique donatur Petro, ne fortè portæ inferi
præualeant ei. Portæ inferi iſtæ ſunt terrenæ. Vnde &
Pſal. 9. ille ait, *Qui exaltas me de portis mortis.* Sicut enim ſunt
portæ iuſtitiæ, in quibus ſanƈti Domino confitentur, ita
ſunt criminum portæ in quibus impij Dominum ne-
1. Num. 9. gant. Audi quoniam regio iſta ſit mortuorum. *Si quis*
igitur mortuum tetigerit, immundus erit. Immundus autem
1. Tim. 15. in conſpeƈtu Domini omnis iniquus. Si quis igitur te-
tigerit iniquitatem, immundus: & ſi quis in delicijs,
mortuus, quoniam quæ in delicijs eſt, viuens mortua I
Pſal. 54. eſt. Et qui infideles ſunt, deſcendunt in infernum vi-
uentes: etſi nobiſcum videntur viuere ſed in inferno
24. q. 4. ſi ſunt. Si quis vſuram accipit, rapinam facit, vita non vi-
quis vſu- uit, vt habes in Ezechiele. Si quis autem iuſtus iuſtifica-
ram. tiones Domini cuſtodit vt faciat eas, vita, inquit, viuet,
& viuet in eis. Ipſe eſt ergo in regione viuorum, in illa
Ezech. 33. regione vbi vita non eſt abſcondita, ſed libera, vbi non
vmbra, ſed gloria. Hîc enim nec ipſe Paulus viuebat in

gloria. Denique in corpore mortis ingemiſcebat. Audi
dicentem, *Nunc enim vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto* Coloſſ. 3.
in Deo: cum autem Chriſtus apparuerit vita noſtra, tunc & nos
cum illo apparebimus in gloria. Feſtinemus ergo ad vitam.
Si quis vitam tangit, viuet. Denique tetigit illa mu-
lier, quæ tetigit fimbriam eius, & a morte dimiſſa
eſt, cui dicitur, *Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.* Luc. 8.
Si enim qui mortuum tangit, immundus eſt: ſine
dubio qui viuentem tangit, ſaluus eſt. Quæramus Num. 19.
ergo viuentem. Sed interim videamus ne eum quæ-
ramus inter mortuos, & dicatur nobis ſicut & mu- Luc. 24.
lieribus illis, *Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non*
eſt hic, ſed ſurrexit. Ipſe quoque Dominus vbi ſe quæ-
ri vellet, oſtendit, dicens, *Vade ad fratres meos? &* Ioan. 20.
dicens, Aſcendo ad patrem meum, & ad patrem veſtrum,
Deum meum, & Deum veſtrum. Ibi ergo quæramus eum, Ioan. 1.
vbi quæſiuit Ioannes, & inuenit. Ille eum in principio
quæſiuit & inuenit viuentem apud viuentem, filium a- 1. Cor. 10.
pud patrem. Nos eum in temporum fine quæramus, &
complectamur pedes eius, & adoremus eum, vt dicat & Matth. 28.
nobis, *Nolite timere*, id eſt, nolite timere à peccatis ſæcu-
li, nolite timere ab iniquitatibus mundi, nolite timere a Eſai. 43.
fluƈtibus corporalium paſſionum; ego ſum peccatorum Ioan. 8.
remiſſio: nolite timere à tenebris, ego ſum lux. nolite Ioan. 11.
timere à morte; ego ſum vita. Quicumque ad me venit, Ioan. 8.
mortem non videbit in æternum: quoniam ipſe eſt ple- Coloſſ. 2.
nitudo diuinitatis, & ipſi eſt gloria, decus, perpetuitas
à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculo-
rum, Amen.

S. AMBROSII DE BONO MORTIS LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de Iacob & vita beata.

Qua ratione ad perfeƈtionem quiſpiam peruenire valeat, & qualis ſit vita perfeƈta, quam & beatam nuncupat ſanƈtus doƈtor, deſcribitur.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. *Quòd ad virtutum diſciplinam, paſſionéſque coercendas neceſſarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quódque docibilis ſit virtus: & quòd licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poſſit, mens tamen ſobria refrænare atque reprimere valeat quamuis grauem paſſionem.*
2. *De ordine ac differentia paſſionum: & qua ratione temperantia, quàm maximè iſtarum paſſionum reſtinguat ardorem, corporaliſque ferocitatis habenas: ac de magnis eiuſdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit & lex docet, vniuerſorumque infundis affeƈtibus.*
3. *Quòd ſapientiam & diſciplinam decori ſcriptura teſtetur: ac de exhortatione ad ſtudium, & eius commendatione: & quòd nulli noſtram adſcribere debeamus culpam, niſi noſtræ voluntati, qua vel peccato vel iuſtitiæ ſeruimus, quòd præterea carnem iniuſtè quaſi infirmam accuſemus, cùm affeƈtus, non caro auƈtor ſit culpæ: quod denique conſiderandum ſit in qua parte, an peccati vel iuſtitiæ tolerabilior ſit ſeruitus, & fruƈtus vberior.*
4. *Quantum Dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunƈtionem: & quid lex operata ſit in homine iuxta ſententiam Apoſtolicam: ac de abſolutione duarum quæſtionum circa verba Apoſtoli incidentium.*
5. *Qua ratione lex non ſuffecerit, ſed vltra eam neceſſaria fuerit gratia per mortem Chriſti donata: quòdque nos etiam cum illo mori, reſurgere, & verſari debeamus.*
6. *Quid profuerit legis promulgatio: quantum etiam vtilitatis atque conſolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Chriſti, cum incitatione ad reprehenſionem obſequij pro tantis beneficiis debiti, eorundémque beneficiorum conſolatiua inductione.*
7. *Qualis in nobis debeat eſſe Chriſti charitas: & quòd nulla aduerſa corporis vitæ beatæ minus imminuunt: quódque in ſe habeat remunerationem ſuam qui Chriſtum ſic ſequitur, ac beatus ſit: quod etiam ſic beata vita ſit in hominibus, in quibus fuerit vita perfeƈta, & quæ ſit vita perfeƈta: quid denique via perfeƈta: quid denique vir perfeƈtus quærat, ac illi conueniat.*
8. *Quod quamuis ſapiens deleƈtetur ſanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfeƈtus ſi illa amittat, & quod nulla aduerſa intolerabiliter ferat: cum expoſitione eorum quæ ad formam iuſti viri requirantur.*

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IACOB ET VITA BEATA, LIBER PRIMVS.

Quòd ad virtutum diſciplinam, paſſionéſque coercendas neceſſarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quodque docibilis ſit virtus: & quòd licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poſſit, mens tamen ſobria refrænare atque reprimere valeat quamuis grauem paſſionem. [Prou. 1.]

CAP. I.

NECESSARIVS ad diſciplinam bonus omnibus ſermo, plenus prudentiæ, & mens rationi intenta præcurrit virtutibus, paſſiones coercet. Docibilis enim virtus eſt: quæ ſtudio & diſcendo acquiritur, diſſimulando amittitur. Alioquin niſi ſermo bonus neceſſarius eſſet ad correctionem; nunquam lex diceret, *Non adulterabis.* Sed quia nudus ſermo ad mouendum vtilis, ad perſuadendum infirmus eſt, ideo adhibenda eſt ratione recta [Exod. 20.] conſideratio, vt quod ſermo bonus præſcripſerit, ratio plenius tractata perſuadeat. Non enim ſeruili ab obediendum conſtringimur neceſſitate, ſed voluntate arbitra ſiue ad virtutem propendemus, ſiue ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorem trahit, [Rom. 7.] aut voluntas reuocat, rationem ſecuta. grauiſſima autem paſſio culpæ concupiſcentia. quam tamen ratio emollit & comprimit. Emollire enim poteſt, eradicare non poteſt: quoniam animus qui eſt rationis capax, non eſt ſuarum paſſionum Dominus, ſed repreſſor. Neque enim fieri poteſt vt facilis ad iracundiam non iraſcatur, ſed vt ratione ſe temperet, indignationem cohibeat, ac [Pſal. 4.] puniendo ſe reuocet, ſicut & Propheta nos docet, dicens, *Iraſcimini, & nolite peccare.* Conceſſit, quod naturæ eſt: negauit, quod culpæ eſt. Omnis ergo temperantia a eſt de iis quæ negantur; ideóque ſequenda eſt. Nam aut de naturalibus ſuſcipitur, aut de moralibus. Aut enim naturalia temperat, aut moralia. Denique non ibi excidit concupiſcentiam, ſed facit ne concupiſcentiæ ſeruiamus. Quis enim tantus, vt corporales motus poſſit auferre, niſi ſolus ille qui potuit de infructuoſa ficulnea dicere †, *Ecce anni tres ſunt ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: ſuccide ergo illam. Cui reſpondit ſeruus, Remitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam cophinum ſtercoris: & ſi quidem fructum fecerit: ſin autem, in futurum ſuccides illam.* [Luc. 13.] Meritò ad Dominum retulit, quia excidendæ temporalis prolapſionis poteſtatem ſibi ipſe vendicare non poterat, ſed Domino reſeruabat. Denique quem de hominibus meliorem & fortiorem aſſumemus quàm ſanctum Dauid, qui cupiditatem qua concupierat aquam de lacu Bethlehem hoſtili interclusam exercitu, ſibi auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cum aliis vbique defuiſſe non inueniamus, id eſt, tanto exercitus numero, cùm vtique multò minus tegi deeſſe potuerit ex cæteris fontibus aqua? irrationabilem quandam concupiſcentiam paſſus, deſiderauit eam quæ hoſtium erat circumfuſione vallata, vnde ſine maximo periculo non facilè potuiſſet deferri. Itaque ait, *Quis mihi dabit potum de lacu qui eſt in Bethlehem ad portam?* [2. Reg. 23.] Et cùm eſſent reperti tres viri qui hoſtium caſtra præciderent, & deferrent aquam quam ſummo deſiderio deſiderabat: cognoſcens quòd periculo alieno aqua ſibi eadem conſtitiſſet, profudit illam Domino, ne ſanguinem illorum qui eam detulerant, bibere videretur. [Ibidem.] Quæ res indicio eſt quòd concupiſcentia quidem rationem præueniat, ſed ratio cupiditati reſiſtat. Humani itaque quid paſſus eſt Dauid, vt irrationabiliter concupiſceret: ſed illud laudabile, quòd irrationabilem concupiſcentiam rationabiliter parato fraudauit remedio. Laudo viros qui erubuerunt deſiderium ſui regis, & maluerunt finem eius verecundiæ vel periculo propriæ ſalutis afferre: ſed plus laudo eum qui erubuit in ſuo deſiderio alienum periculum, & aquam dubiæ ſortis pretio quæſitam ſanguinis comparauit? ſimul quaſi repreſſa victor cupiditate profudit aquam Domino, vt oſtenderet quòd concupiſcentiam ſuam verbi conſolatione reſtringeret. Poteſt igitur mens ſobria impreſſiones refrænare ac reprimere quamuis grauem paſſionem: & feruorem omnem cupiditatis flagrantiſſimæ refrigerare: deriuare aliò motus, & rectæ rationis tractatione deſpuere paſſiones. Etenim cum Deus hominem conſtitueret, & in eo mores ſenſúſque plantaret, tunc motibus eius impoſuit regale mentis imperium, vt omnes ſenſus motúſque hominis eius vigore ac poteſtate regerentur. Adiunxit ad gratiam creaturæ, vt mentem ipſam diuinis informaret præceptis, & ſapientiæ inſtrueret diſciplinis, quibus & canenda noſceret, & legenda cognoſceret. Mens igitur recta ratione tenet diſciplinam ſapientiæ, vt diuina ac humana cognoſcat, eruditus in lege, per quam diſcit quas ſibi ſubiicere debeat paſſiones.

a Videtur locus hic corruptus in vet. lib. ſic enim habent. al. hoc eſt malitiæ & Iudæorũ, Omnis itaq; temperantia & alius nõ ex ſe originem ſumit: ideóque ſecũda eſt. Nã aut de natur. ſuſcipitur, aut de vtilibus. Itaq; aut naturalia temperat, aut vtilitatis aſſertor eſt.

De ordine ac differentia paſſionum: & qua ratione temperantia quam maximè iſtarum paſſionum reſtringat ardorem, corporaliſque ferocitatis habenas: ac de magnis euiſdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, vniuerſorúmque infundit affectibus.

CAP. II.

PAſſionum autem velut duces ſunt naturalis delectatio & dolor, quas ſequuntur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuerſas, quarum vtraque non ſolùm corporis, ſed etiam ſecundùm animam paſſiones ſunt. Et quia diximus ſubeſſe his alias paſſiones, ante delectationem concupiſcentia, poſt delectationem gratulatio eſt. Ante dolorem autem eſt timor, poſt dolorem triſtitia, Commotio autem animi, communis paſſio & delectationis & doloris eſt. Tranſcurram alias, id eſt, ſuperbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ ſunt ſecundùm animam paſſiones: tranſcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effuſionémque luxuriæ atque laſciuiæ, quæ vitia nexa ſunt corpori, & ſecundùm illud operantur. Meritóque temperantia quam maximè iſtarum paſſionum reſtinguit ardorem, quæ primùm ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat: deinde etiam deliciarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideo lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, [Geneſ. 2. 3.] non ſolùm vt reſecaret luxuriam, verumetiam, vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractatione rationis aperiret, quæ irritamenta gulæ cæterúſque [Geneſ. 39.] recideret cupiditates, corporeas paſſiones motúſque cohiberet. Temperantia eſt igitur correctionis præuia, diſciplinæ magiſtra. Ab hac profectus Iacob ſanctus, primatus à fratre quos non habebat accepit: eiúſque prælatus aſſenſu, docuit in reliquum intemperantes proprio ſibi viles eſſe iudicio. Ab hac profectus Ioſeph, & [Ibidem.] calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterini animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit, Denique quamuis fortis eſſet & validus, tamen tractatu rationis fulcire ſe maluit, dicens vxori Domini ſui: Si Dominus meus non ſcit præter me aliquid in domo ſua, ſed omnia quæcumque habet, dedit in manus meas, neque ſubtractum eſt à me quidquam præter te, quæ vxor illius: quomodo faciam verbum hoc malum, & peccabo coram Deo? Hæc eſt igitur rectæ rationis

Digitized by Google

G tractatio quam Græci λογισμὸν nũcupant, qua mens ſapientiæ intenta ſolidatur. Pulchra enim ratio, quòd nec beneficiis Domini eſſe deberet ingratus, nec occultum poſſet eſſe peccatum, quod Deo teſte committeret, quem latere non poſſet. Bona igitur ratio, quæ & hoſtilem plerumque affectum exuit, & dolorem iniuriæ ſequeſtrat. Denique & in acie plerumque victorem victo mitigat, & ferituri mucronem retardat, & rogantem morti eripit: eo quòd ſubiectis parcere iuſta ratio perſuadet. Nam de excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magiſter quam Patriarcha Iacob, (Geneſ. 34.) qui proprios coarguens filios Simeon & Leui, ait *Odioſum me feciſtis, ita vt ſanus videar.* H Et vtique vlti fuerant ſororis iniuriam, quæ contra inſtituta patria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob præceptor diſciplinæ, cuſtos pudoris ſtuprum probare commiſſum, ſed maluit inſolentes ratione cohiberi, ſciens quòd indignationem ratio temperare poſſet. Temperantia eſt igitur quæ reſecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam (Geneſ. 2.) mandauit Deus dicens, *De fructu autem ligni quod eſt in paradiſo, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini.* Et quia non eſt retenta, ideo tranſgreſſores virtutis egregiæ, paradiſi exules facti ſunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuerſorum infundit affectibus. (Gen. 3.)

I

Quòd ſapientiam & diſciplinam docere ſcriptura teſtetur: ac de exhortatione ad ſtadium: & eius commendatione, & quòd nulli noſtram adſcribere debeamus culpam, niſi noſtræ voluntati, qua vel peccato vel iuſtitiæ ſeruimus: quòd præterea carnem iniuſtè quaſi infirmam accuſemus, cum affectus, non caro auctor ſit culpæ: quòd denique conſiderandum ſit in qua parte, an peccati vel iuſtitiæ tolerabilior ſit ſeruitus, & fructus vberior.

CAP. III.

K Docere autem Dominum ſapientiam & diſciplinam ſcriptura teſtatur. De temperantia in lege, de (Exod. 20.) cæteris in libro Iob, in quo ſcriptum eſt, *Nonne Dominus* (Iob. 22.) *eſt qui docet intellectum & diſciplinam?* Et in Euangelio Dominus ipſe ait, *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* (Matth. 1.) Et alibi ad diſcipulos ait, *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.* Vnde autem diſcipuli dicti? Aut quid aliud à Chriſto, niſi virtutum o- (Matth. 28.) perari præcepta diſcebant? Denique Dauid ait, *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.* Vtique timor Dei (Pſal. 33.) de numero virtutum eſt via, *Initium ſapientiæ timor Domi-* (Eccleſ. 1.) *ni,* per quem adſciſcitur piæ forma doctrinæ, de qua Pau- (Rom. 6.) L lus ait, *Gratias autem Deo quòd fuiſtis ſerui peccati, ſed obediſtis ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi eſtis: liberi autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Doctrina igitur facit, vt poſſimus peruenire ad iuſtitiam. Poteſt igitur acquiri iuſtitia, diſcendo. Intendamus igitur ſtudio in formam Euangelicæ doctrinæ. Minimum ſtudi[illegible]tumque pro maximo habetur. In ſtudio enim ſunt omnia per quod adhibetur obedientia: quæ in vtramlibet partem propenderit, aut culpam adiungit, aut gratiam. Hæc nos in primo (15. q. c. 1.) Adam traxit ad mortem, hæc nos in Adam ſecundo ad (no eſt quod.) vitam vocauit. Non eſt quod cuiquam noſtram adſcribamus † ærumnam, niſi noſtræ voluntati. Nemo tene- (al. culpã.) M tur ad culpam, niſi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen quæ inferuntur reluctantibus, voluntaria tantum commiſſa ſequitur delictorum inuidia, quod in alios deriuemus. Voluntarium ſibi militem elegit Chriſtus, voluntarium ſeruum ſibi diabolus auctionatur. Neminem iugo ſeruitutis adſtrictum poſſidet, niſi ſe prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quaſi infirmam accuſamus? Membra noſtra arma ſunt iniquitatis, & arma iuſtitiæ. Audiſti pauperem iniuriam accipientem, protexiſti eum, membra tua arma pietatis ſunt, quibus pauperem ab iniuria vendicaſti. Vidiſti egenum, do- (al. damnatur) naſti eum muneribus, dextera tua mortem à tuo pectore repuliſti. Vidiſti eum qui † ducebatur ad mortem, eripuiſti eum, quia ſcriptum eſt, *Eripe eum qui ducitur ad mor-* (Prou. 24.) *tem:* membra tua arma ſunt iuſtitiæ: ſi iniuſtè hominem perire non paſſus es. Vidiſti mulierem, caſtigaſti corpus tuum, mortificaſti libidines, procacis meretricis oculos (Matt 9.) auerſatus deſeruiſti, membra tua arma ſunt: & arma (Rom. 6.) caſtimoniæ. Contra autem, ſi oculus tuos vidit mulie- (Prou. 21.) rem ad concupiſcendum eam, aperuiſti vulnus, impreſſiſti telum corpori tuo, membra tua arma iniquitatis ſunt. Vidiſti poſſeſſionem pupillorum & paternis eos expuliſti ſedibus, tranſtuliſti terminos quos poſuerunt patres tui, membra tua arma iniquitatis ſunt. Affectus igitur, non caro auctor eſt culpæ, caro autem voluntatis miniſtra. Non ergo vendat nos voluntas noſtra. Clamat Apoſtolus. *Neſcitis quoniam cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis, eius cui obediſtis, ſiue peccati in* (Rom. 6.) *mortem, ſiue obeditionis in iuſtitiam?* Ergo ſi aut peccato ſeruimus aut iuſtitiæ, conſideremus in qua parte ſeruitus tolerabilior, fructus vberior. Sed qui poteſt eſſe (Ibidem.) fructus in morte? *Peccati enim ſtipendium mors:* & ideo nul- (1. Cor. 7.) lus in eo fructus eſt, ſed pudoris diſpendium cùm ea quæ geſſimus, erubeſcimus. Seruire autem iuſtitiæ, libertas eſt. Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Vtraque conditio optima, eſſe ſub Chriſto, ſub quo & pretioſa ſeruitus, & glorioſa libertas. Pretioſa ſeruitus, quaſi tanti ſanguinis pretio comparata: glorioſa autem libertas, quam nulla ſeruitus culpæ, nulla peccato- I rum vincula conſtringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui ſeruitutis addicunt. Diſce humilitatem ô homo, Apoſtolici vim cognoſce magiſterij. Seruum te dicis? libertus es: liberum te iactas? ſeruus es. Nam & ille qui quaſi ſeruus redemptus eſt, libertatem habet: & iſte qui quaſi liber vocatus eſt, bonum eſt illi vt ſeruum Chriſti ſe eſſe cognoſcat, ſub quo ſeruitus tuta eſt, & libertas ſecura. Quis quaſi idiotam Paulum vel in ipſo iure aſſerit? Sciuit enim diſcer- (Ibidem.) nere inter libertum & liberum, & ideo non perfunctoriè, ſed propriè dixit: Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini: ſimiliter qui liber vocatus K eſt, ſeruus eſt Chriſti. Reuera enim omnes Chriſti liberti ſumus, nemo liber. Omnes enim in ſeruitute generati. Quid ſeruili conditione arrogantiam libertatis aſſumis? Quid titulos nobilitatis vſurpas ſeruilis hereditas? Neſcis quod te Adæ atque Euæ culpa mancipauerit (al. conditione.) ſeruituti. Neſcis quòd redemerit te Chriſtus, non emerit. Non auro, non argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed pretioſo ſanguine agni, clamat Apo- (Geneſ. 3.) ſtolus Petrus. Ergo redemptus à Domino es, ſeruus es qui creatus es, ſeruus es qui redemptus es, & quaſi Domino ſeruitutem debes, & quaſi redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem ſub Chriſto, quàm liberta- L tem eſſe. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præſtan- (1. Petr. 2.) tior eſt, ad gratiam par, aduerſus lapſum cautior, aduerſus ſuperbiam tutior. Ita libertatem accepiſti, vt meminiſſe manumiſſoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obſequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui ſub Domino regnas, & ſub patrono militas?

Quantum Dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctionem: & quid lex operata ſit in homine iuxta ſententiam Apoſtolicam: ac de abſolutione duarum quæſtionum circa verba Apoſtoli incidentium.

M

CAP. IV.

Qvid autem eſt quod tibi non contulit Dominus? Legem dedit, peccatum prodidit, adiunxit gra- (Rom. 3.) tiam. Lex peccatum denunciauit, ſed in conditione lubrica penitus cohibere non potuit. Cognoui enim peccatum quod neſciebam. Cognoui concupiſcentiam eſ- (Rom. 7.) ſe peccatũ: & hac occaſione, peccata cumulata ſunt: quia peccatum quod antè per ignorantiam in me mortuum videbatur, reuixit ego autem mortuus ſum peccati vulnere. Cognitio culpæ, quæ mihi profutura videbatur, hæc nocuit, vt ſcirem quod vitare non poteram. Peccatum enim prodidit, & per bonum denuntiationis ſuæ peccati ipſius aceruauit inuidiam. Itaque ſupra modum factum eſt peccatum mihi, quia cumulatum eſt denuntiatione mandati. Creſcit enim culpa, cùm pro- (Ibidem.)

Google

ditur, nec cauetur. Quomodo ergo bonum mandatum quod mihi mors eſt? Aut quomodo non eſt mihi mors, quod per bonum ſignificationis ſuæ demonſtrando peccatum, operatum eſt in me mortem? Nam certum eſt quod mors mihi acceſſit, dum quod facio agnoſco peccatum, ſicut ipſe Dominus ait, *Si non veniſſem, & locutus non fuiſſem his, peccatum non haberent.* Quid miraris igitur ſi lex quibuſdam morti ſit cùm morti ſit & Domini ſalutaris aduentus, per quem redempti ſumus? Infidelis enim mortem ſibi quærit ex gratia, maneat autem mandati gratia. Etenim ſicut cognitio venenatorum poculorum conſummatur ad diſciplinam medicinæ, ſic diuinum mandatum ad vitam æternam. Sicut autem ei qui male vtitur noxiis potionibus, cognitio earum in malum vertitur & periculum: & quò magis venena cognouerit, hoc ſe intelligit amplius periclitari: ſic forma mandati iis qui legem malè interpretantur, vel demonſtrata atque interdicta peccata vitare nō poſſunt, mortis auctor eſt. Sicut ergo bonum eſt antidotum, etiamſi imprudenti aut intemperanti non bonum: ſic bonum mandatum, etiamſi intemperanti non bonum eſt. Ergo bonum mandatum, quod alicui mors eſt. Reſponſum igitur habe primæ propoſitionis: quia poteſt eſſe bonum mandatum, quod mihi mors eſt: bonum per naturam ſalutaris præcepti, mors per intemperantiam carnis. Et quia didicimus eſſe bonum mandatum, quod mihi mors eſt, nunc diſcutiamus quomodo non ſit mihi mors, & quomodo per bonum mihi operatum eſt mortem. Sic enim propoſuit Apoſtolus: *Quod ergo bonum eſt, mihi mors eſt: Abſit.* Sed peccatum, vt appareat peccatū, per bonum mihi operatum eſt mortem. Itaque ſpectemus ſingula. Mandatum vtique legis eſt, lex autem ſpiritalis eſt, cuius gratiam video, pulchritudinem laudo, formam prædico, præceptum admitto: ſed quia carnalis ſum ego venundatus ſub peccato, trahor inuitus ad culpam. Etenim quaſi ſeruo culpa dominatur. Itaque odi crimen, & facio, Mens odit, caro concupiſcit, ego tamen in vtraque, qui legi mente conſentio, & carne quod nolo bo ago. Bonum ergo mandatum, cui conſentio: & mens bona, quæ quod bonum eſt elegit. Bona ad iudicandum, ſed infirma plerumque ad reſiſtendum: quia repugnat ei corporis appetentia, & captiuam eam trahit ad erroris illecebras. In quo periculo vnum eſt remedium, vt quem lex liberare non potuit, liberaret Dei gratia. Sic enim ſcriptum eſt, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Itaque fit vt licet peccatum quod latebat, id eſt, concupiſcentia mea quam non putabam eſſe peccatum, mortē mihi operata ſit, dum proditur, & ſupra modum facta ſit ipſum peccatum (erat enim peccatum; & ſi neſciebatur, ſed cognitione coaceruatū eſt, & quaſi incrementum erroris aſſumpſit, atque in naturam delicti ceſſit forma mandati) mihi tamen mors non ſit, cui promptum eſt ad Chriſtum confugere, per quem ſoluimur omni mortis periculo. Abſoluta igitur etiam ſecunda eſt propoſitio, quia mandatum mihi legis mors eſt, etſi mortem non operetur. Quod enim conturbamur, fragilitatis eſt: quod euadimus, Chriſti.

Ioan. 15. Luc. 8. Rom. 7. Ibidem. Ibidem.

Qua ratione lex non ſuffecerit, ſed vltra eam neceſſaria fuerit gratia per mortem Chriſti donata: quódque nos etiam cum illo mori, reſurgere & verſari debeamus.

CAP. V.

ERgo vt ad exordia ſermonis huius reuertamur, mens bona eſt quæ habet tractationem rationis, & intendit ſapientiæ diſciplinis; ſed grauis lucta eſt ei cum mortis corpore, & plerumque rationem mentis vincit carnis illecebra. Et ideo Dominus primò legem dedit cui mens hominis ſeſe ad obtemperandum dedit, & ei ſeruire cœpit vt eſſet ſubdita: ſed caro ſubiecta non erat, quia ſapientia carnis non eſt legi ſubdita, & præceptis eius repugnabat. Non enim poterat virtuti obedire, cupiditatibus dedita, & lenociniis carnalibus implicata. Ideo laborandum eſt vt teneamus Dei gratiam. Mens itaque bona, ſi rationi intendat: ſed parum perfecta, niſi habeat gubernacula Chriſti. Venit enim Dominus Ieſus, qui noſtras paſſiones Cruci ſuæ affigeret, peccata donaret: in cuius morte iuſtificati ſumus, vt totus mundus eius mundaretur ſanguine. Denique in morte ipſius baptizamur. Si igitur in ipſius morte dimittuntur nobis peccata, etiam peccatorum nobis paſſiones in illius morte moriantur, illius crucis clauis affixa teneantur. Si in illius morte mortui ſumus, quid iterum tanquam viuentes ad ea quæ ſunt mundi reuocamur? Quid nobis cum elementis huius mundi? Quid cum cupiditatibus? Quid cum luxuria atque laſciuia quibus in Chriſto mortui ſumus? Quod ſi ſumus in Chriſto mortui, in Chriſto reſurreximus: cum Chriſto igitur verſemur, cum Chriſto ſuperiora quæ ſunt, nō quæ corruptibilia & terrena quæramus. Chriſtus reſurgens à mortuis, veterem hominem affixum reliquit, nouum reſuſcitauit. Chriſtus mortuus eſt, vt & nos peccato moreremur, Deo reſurgeremus. Mortua eſt caro noſtra, quid iterum peccato reuiuiſcit? quid iterum peccato obedit? quid iterum peccatum regnat in mortuis, cùm mors finis peccati ſit? Mortui ſumus carne, renouati ſumus ſpiritu. Spiritu ambulemus, qui ſpiritum Chriſti accepimus. Si autem ſpiritus Chriſti in nobis, ergo ſit nobis caro mortua propter peccatū, ſpiritus verò viuat propter iuſtificationem. Sic quod erat impoſſibile legi, ſolutum eſt, ſi in ſpiritu ambulemus. Sic paſſiones ſepeliuimus, ſi crucem huius corporis non reſoluamus. Sic chirographum peccati quod deletum eſt in cruce Chriſti, non reſcribemus: ſi veteris hominis amictum quem exuimus, non induamus. Scriptū eſt enim in Canticis, *Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Mortificata igitur nobis ſunt corporis membra? cur eius pullulant vitia? Ideo lex non præualuit, quia carnem non mortificauit. Ideo quaſi vmbra præterit, non colorauit: ideo etiam obumbrauit nos a ſole iuſtitiæ, quia coaceruauit crimina, † non deleuit.

Ibidem. Rom. 8. Rom. 6. Coloſſ. 2. Coloſſ. 3. Coloſſ. 2. Rom. 6. Galat. 6. Rom. 8. Coloſſ. 2. Cantic. 5. Hebr. 10. † Ergo & obfuit.

Quid profuerit legis promulgatio: quantum etiam vtilitatis atque conſolationis homini attulerit gratia, & regnum charitatis Chriſti: cum excitatione ad reprehenſionem obſequii pro tantis beneficiis debiti, eorumdemque beneficiorum conſolatiua inductione.

CAP. VI.

QVid igitur profuit vt lex promulgaretur, ſi profutura non erat? Habebamus iam legem naturæ, erat vnuſquiſque ſibi lex, qui opus legis ſcriptum habebat in corde ſuo. Illam non tenuimus: cur addebatur ei altera, in cuius operibus caro non poſſet iuſtificari? Acceſſit vinculum, non ſolutio: addita eſt peccatorum agnitio, non remiſſio. Peccauimus omnes qui poteramus excuſationem prætendere per ignorantiam: os obſtructum eſt omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabam, cœpi delictum meum cognoſcere, & iniuſtitiam non operire, cœpi pronunciare aduerſus me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietates cordis mei. Sed & illud mihi prodeſt, quòd non iuſtificamur ex operibus legis. Non habeo igitur vnde gloriari in operibus meis poſſim, non habeo vnde me iactē, & ideo gloriabor in Chriſto. Nō gloriabor quia iuſtus ſum, ſed gloriabor quia redemptus ſum. Gloriabor non quia vacuus peccatiſum, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata. Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quiſquā, ſed quia pro me aduocatus apud patrē Chriſtus eſt, ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt. Facta eſt mihi culpa mea merces redemptionis, per quam mihi Chriſtus aduenit. Propter me Chriſtus mortē guſtauit. Fructuoſior culpa quam innocentia. Innocentia arrogantem me fecerat, culpa ſubiectum reddidit. Habēs igitur quibus lex profuit tibi legis. Sed dicis quia per legem ſuperabundauit peccatum. Sed vbi ſuperabundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia. Mortuus es peccato homo, ergo lex iam non obeſt. Reſurgis per gratiā, ergo lex profuit, quia acquiſiuit gratiam. Accepiſti etiam pignus Chriſti chari-

Rom. 3. Pſal. 31. Rom. 4. 1. Ioan. 2. Galat. 4. Rom. 5. Rom. 6.

Ioan. 2. tatis, quoniam qui pro te mortuus eſt, aduocatus eſt tibi, G
al. Reſerciat. & ſanguinis ſui mercem † te ſeruat, & qui peccatorē reconciliauit patri, multò magis commendat innocentem,
& tuetur ſubditum, quia ſcit innoxiū. Tanti igitur beneRom. 5. ficij debitor non rependes obſequium? Heredem te fecit, coheredem te fecit. Heredem Dei, coheredē ChriRom. 8. ſti: ſpiritum tibi adoptionis infudit. Numera hæc, & adiunge non tam ad debiti nexum, quàm ad muneris accepti conſeruationem. Coheres Chriſti es, ſi compatiaIbidem. re, ſi commoriare, ſi conſepeliare cum Chriſto. Suſcipe paſſiones eius, vt ſupra paſſiones eius cum eodē eſſe merearis. Vide quomodo tibi peccata ſuperiora donauit, vt nihil faceret obeſſe quod peccâſti. Vide quomodo te H hortatur ne amittas quod accepiſti. Breuis huius laboris eſt meta, & corona fructus perpetui: tolerabilis paſſio, merces inæſtimabilis. Quid enim te angit? An ignobilitatis abiectio? Sed erit tibi in futurum glorioſa nobilitas deuotionis ac fidei. Num cenſus tenuior, victus anguſtior? Sed erunt tibi diuitiæ remunerationis æternæ, in quibus rei vllius egere non poſſis. Num amiſſio filiorū? Recipies perpetuos, quos ſuſceperas temporales, & dice-
Eſaiæ. 31. tur de te, *Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in*
Rom. 8. *Hieruſalem. Indignæ paſsiones ſunt huius temporis ad futuram gloriam*, ſcriptura tibi dicit. Adde quia vita beata his ad- I ditis ſæcularium moleſtiarum aut paſſionum corporalium non minuitur, ſed magis probatur. Adde quod vel patrimonij damna non ſentit, vel neceſſitudinum forti mente abſcondit diſpendia, abſorbet dolorem. Adde quia neſcit naufragia, qui ſemper in portu tranquil-
Ibidem. litatis eſt: Quid illud, quòd labor tibi communis eſt cum omni creatura? quia propter te mundus ipſe ſeruitutem tolerat corruptionis? quia cum ſanctis tibi laboris huius & expectationis commune conſortium eſt?
Ibidem. Sol occaſum ſuum recognoſcit, luna defectum, errorem ſtellarum lumina, dum totius corporis noſtri expectatur redemptio. Sed veteris dubios vitæ anfractus, & ad- K uerſarij inſidias, cùm habeas auxilium Dei, habeas tantam eius dignationem, vt filio proprio pro te non pepercerit: Pulchro verbo vſa eſt ſcriptura, vt Dei patris erga te pium propoſitum declararet qui ſe morti pro te totum obtulit.ᵃ Quod in patre fuit, nihil ſibi ipſe reliquit: toa. v. c. Qui tum pro te obtulit, quod in plenitudine diuinitatis non morti ſe amiſit, & ipſe te redemit. Conſidera affectum patrium. totum ob- Quod pietatis eſt, quaſi morituri filij ſuſcepit pericutulit quod lum, quaſi orbitatis hauſit dolorem, ne tibi periret fruin pleni- ctus redemptionis. Tantum fuit Domino ſtudium tuæ tudine di- ſalutis, vt propemodum de ſuo periclitaretur, dum te uinitatis lucraretur. Ille propter te diſpendia noſtra ſuſcepit, vt nihil ipſe te diuinis inſereret, cæleſtibus conſectaret. Mirè etiam amiſit & addidit, Pro nobis omnibus tradidit illū; vt oſtenderet te rede- quòd ita omnes diligat vt dilectiſſimum ſibi filium pro mit. ſingulis traderet. Pro quibus igitur quod ſuper omnia
Eſa. 53. eſt dedit: poteſt fieri vt non in illo vniuerſa donauerit?
Rom. 8. Nihil enim excepit, qui omnium conceſſit auctorem. Nihil eſt igitur quod negari poſſe nobis vereamur, nihil eſt in quo de munificentiæ diuinæ diffidere perſeuerantia debeamus, cuius fuit tam diuturna & iugis vbertas, vt primo prædeſtinaret, deinde vocaret: & quos vocaret, hos & iuſtificaret, & quos iuſtificaret, hos & clarificaret. Poterit deſerere quos tantis beneficiis ſuis vſque ad præmia proſequutus eſt? Inter tot beneficia Dei tutum metuendæ ſunt aliquæ accuſatoris inſidiæ: Sed quis audeat accuſare quot electos diuino cernit iudicio? Num Deus pater ipſe qui contulit, poteſt dona ſua reſcindere: & quos adoptione ſuſcepit, eos à paterni affectus gratia relegare? Sed metus eſt, ne iudex ſeuerior ſit. Conſidera
Ioan. 5. quem iudicem habeas. Nempe Chriſto dedit pater omne iudicium. Poterit te ergo ille damnare, quem redemit a morte, pro quo ſe obtulit, cuius vitam ſuæ mortis
Pſal. 29. mercedem eſſe cognoſcit? Nonne dicet, Quæ vtilitas in ſanguine meo, ſi damno quē ipſe ſaluati? Deinde conſideras iudicem, non conſideras aduocatum? Poteſt iſte ſeuiorem ferre ſententiam, qui interpellare non deſinit
Rom. 8. vt paternæ reconciliationis in tuos conferatur gratia?

Qualis in nobis debeat eſſe Chriſti charitas, & quòd nulla aduerſa corporis vitæ beatæ munus imminuunt, quódque in ſe habeat remunerationem ſuam qui Chriſtum ſic ſequitur ac beatus ſit: quòd etiam ſic beata vita ſit in hominibus, in quibus fuerit vita perfecta: & quæ ſit vita perfecta, quid denique vir perfectus quærat, ac illi conueniat.

CAP. VII.

SEd etſi qua imminerent grauia, nequaquam nos à Chriſto ſeparare deberēt. Cur nos pro illo non etiā Ibidem. dura & acerba toleremus, qui pro nobis tā indigna ſuſcepit? Ideòque debet in nobis eſſe charitas, vt nullis periculis reuocemur a Chriſto. Scriptum eſt enim. Aqua multa non poterit extinguere charitatē, & flumina non Cant. 8. concludent eam, quia torrentē tranſit anima diligentis. Pſal. 123. Nulla tempeſtas, nullū profundum periculum, nullus terror mortis aut pœnę vim charitatis imminuit. In his enim probamur, in his beata vita eſt, etiamſi multis periculis inundetur. Non enim frangitur ſapiens doloribus corporis, nec verſatur incōmodis, ſed etiam in ærumnis beatus manet. Neque enim aduerſa corporis vitæ beatæ I munus imminuūt, neque de eius ſuauitate aliquid delibāt, quia nō in delectatione corporis vitę beatitudo eſt, ſed in conſcientia pura ab omni labe peccati, & in eius mēte qui cognoſcit quia quod bonum eſt, hoc delectat, etiamſi aſperum ſit: quod autem indecorum etiamſi ſuaue, non mulcet. Ergo cauſa bene viuendi, non delectatio corporalis, ſed mentis prudētia eſt: non caro, quæ ſubiecta eſt paſſioni, ſed mens, quæ iudicat: quia nihil melius delectat quam conſiliorum honeſtas & operū pulchritudo. Ea igitur beatæ interpres eſt vitæ. Melior eſt enim prudentia vel ratio arbitra paſſionis, quàm paſſio, præſtantiúſque quod iudicat, quàm quod iudicio ſubiectū K eſt. Neque enim fieri poteſt vt ratione ſit melius, quod eſt irrationabile. Habet ergo in ſe remunerationem ſuā qui ſequitur Ieſum, & in ſuo affectu primum, etiamſi dura ſuſtineatᵇ. beatus tamen eſt ſuis moribus, beatus ipſis periculis, ſicut Dominus definiuit, dicens, *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*. Eſt ergo b v. c. Præbeata vita in hominibus, ſed in his ſcilicet in quibus mium & fuerit perfecta vita. Perfecta autem vita non ſenſibilis gratiam ſi iſta, ſed illa rationabilis, ſecundum tractationem ratio- durum nis, & mentis viuacitatem: in quo non eſt portio homi- ſuſt. nis, ſed perfectio quæ nō tam eſt in cōditione hominis: Matth. 5. quā in operatione. Ea enim beatum facit. Huic igitur viro quid eſt bonū, † niſi ipſe ſibi qui habet: Et adeſt ei L hoc bonū, & cauſa ei erit futurorum bonorum. De hoc Prou. 5. bono dixit Salomon, bibe aquam de tuis vaſis: & de puteorum tuorum fontibus. Super effluant tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autē plateas diſcurrant. Sint tibi ſoli conſtitutæ, & nemo alienus particeps ſit tibi. Fons aquę tuæ ſit tibi † proprius. Vtere igitur interno bono tuo. al. Pro-Teſtimoniū autem boni huius maximum, quoniā qui prius. habet, alia non requirit. Quid enim requirat, qui inferiora deſpicit? Præſtantiſſimo autem inhæreat, ſicut Ibidem. ſcriptum eſt. Ceruus amicitiæ & pullus equi gratiarū † conuerſetur tecū. Amicitia autē præcedat te, & vna al. Confa- ſit tecum in omni tempore. Bona enim virtutum ami- buletur M citia, ſummi boni charitas. Nihil itaque aliud quærit tibi. perfectus ille, niſi ſolum & præclarum bonum. Vnde Pſal. 26. & dicit, *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationem Domini*. Neque verò eum tanquam anguſtum inopémque faſtidias, quia vnius hominis velut ſolitaria ſocietate contentus ſit. Huius enim amicitia al. Expe- circundatus plurimus erit. Abundat enim huiuſmodi ctat. vir ad beatitudinem & ad poſſeſſionem boni, & ideo c v. c. Eę nihil aliud deſiderat. Nihil enim quaſi inopum † expetit, recōciliet qui omnia habet. Nihil eſt enim boni quod nō habeat, interiorē nec de ſuperfluis delectatur, ſed neceſſariis, & eo ipſo Deo ho- neceſſario quod nō ſibi, ſed carni adhærēti ſibi neceſſa- minē atq; rium ſit, idque indulget quod ab interioris hominis pro- exteriorē, poſito non diſcrepet, quod faciat vtraque vnum, & re- vt fiat &c. concilietᶜ exteriorem hominem iuxta atque interiorē. Epheſ. 2.

Digitized by Google

Deo, vt fiat in vtróque vnus ſpiritus. Huius igitur propoſiti vir nec diſpendiis minuitur, nec aduerſis frangitur, nec repagulis inhibetur, nec ſuorũ amiſſionibus mœſtificatur. Ad cuius informationem dicit Apoſtolus, *Nolumus autem ignorare vos fratres de dormientibus, vt non triſtes ſitis, ſicut & cæteri qui ſpem non habent.* Solatur enim ſe reſurrectionis fide, & futuræ remunerationis gratia: nec recipit ea mente mœſtitiam qua adhæret Deo & diuinæ præſentiæ voluptate lætatur. Qui autem contriſtatur his, non ſecundùm Deum contriſtatur. Quod autem non ſecundùm Deum, hoc plenum ſtultitiæ. A perfecto igitur abeſt huius mundi triſtitia, quæ non ſecundùm Deũ, & omnis ſollicitudo corporalis ærumnæ. Huiuſmodi enim inductioni mentis atque ſubſtantiæ nõ annumeratur habitudo corporis, & quidam exterioris vſus naturæ, cùm ſimul aduerſus delicias corporis fragilitatémque ipſam naturæ, orbitatis diſpendia, contumelias, inuictus animus vniformẽ debeat ſeruare conſtantiam, vt corpus ipſum ſcindat, ſenſúſque exuat carnis, qui beatitudinis palmam habere deſiderat, cuius fructus nõ in vnius portione ſit, ſed in plurimarum, &, ſi fieri poteſt, in omnium ſit virtutũ conſortio. Neſcit igitur perfectus incommoda huius corporis, aut aduerſa mundi, neque ſentit, qui alienam ab huiuſmodi metu, ne occidant, animam gerit. Non enim vir perfectior ſi his careat definitur, ſed ſi iſta contemnat. Nam ſi iſta definiretur, vt ea eſſet beata vita, quæ ab huiuſmodi caſibus expers vacuáque reperiri poſſet: vtique his accedentibus non poſſet beatus aliquis definiri. Ea igitur ſequeſtrata ſunt, & hoc ſolum in æſtimatione beatæ vitæ eſt requiſitũ, vt non in aliis, ſed in poſſeſſione viri boni eius definitio teneretur, quoniam quid habet, deſpuit cætera, nec requirit.

1. Theſſ. 4. — 2. Cor. 7.

Quòd quamuis ſapiens delectetur ſanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus ſi illa amittat, & quòd nulla aduerſa intolerabiliter ferat: cum expoſitione eorum quæ ad formam iuſti viri requiruntur.

CAP. VIII.

QVæro nunc, vtrùm ſapiens delectetur ſanitate corporis? Negare non poſſumus quòd delectetur ſecundùm naturam, & libentiùs accipiat non dolere aliquid quàm dolere, niſi fortè pro Chriſto: pro quo, ſi cauſa poſcat, & debilitatem corporis promptè accipiat, & totum corpus ſuum morti offerat. Idem tamen etiam præter cauſam fidei atque iuſtitiæ, ſi deſit ſanitas, non afficiatur animo neque frangatur dolore corporis, qui ſe poteſt virtutum perfectione ſolari. Quæro etiam, vtrum delectetur liberis. Quis iſtud abnuat? Neque enim durus & ferreus, ſed perfectus quæritur. Tamen & ſi amittat liberos, nõ ideo minùs beatus, qui nõ ideo minùs perfectus. Quod enim perfectum, beatum. Quinetiã ſi aduerſa toleret, quàm ſi ſecundis affluat, magis ſolet huiuſmodi videri perfectus: quamuis neque ſi deſint, neque ſi adſint externa commoda, aut læta corporis, decedere quid quã virtuti ſoleat vel accedere. Sed pleriſque tam laudi fuit toleraſſe aduerſa fortiter, quàm non incidiſſe. Verùm hæc ſpecie æſtimantur, non pondere. Illud profundum puto, virum iuſtum nihil velle niſi illud ſolum & præclarum bonum, huic ſoli intendere, hoc vnũ in bonis deducere, non aliud cum illo, ſed ſolum ipſum ſemper deſiderare, hoc delectari: cui ſi aliud adiungatur quod delectet eum, vt eſt filiorum ſuauitas, non illud amittitur, ſed iſtud adiungitur. Non enim minuunt beatitudinẽ, quæ augere non poſſunt: quia plenum illud & inuiolabile manet, in quod anima ſeſe † induit, & cui ſe inſeruit & infudit. Manet ſemper inter aduerſa & delectabilia perfecta virtus, neque aduerſa de perfectione eius quidquam minuunt, neque delectabilia adiungunt perfectioni. Quid enim eſt quod is qui ad ſummum aſcendit, aut damni de caducis ſentiat, aut commoditatis? Neque verò (quod grauiſſimum apud pleróſque habetur) ſe miſerum putabit ſi in captiuitatem vel ipſe veniat, vel eius filij. Non enim intolerabiliter feret quod habet natura, vel quod videtur Domino. Denique iuſtus dixit: *Bonum verbum quod locutus eſt Dominus*: &, *dixit: Fiat pax & fides in diebus meis.* Non vtique iuſtus iſte Ezechias in filios deflexiſſe ærumnam captiuitatis gratulabatur, ſed voluntati Domini obuiare non poterat, & ideo mandata eius æquanimiter ſuſcipiebat vt ſeruulus. Accedit illud, quòd æſtimare poterat poſſe & in captiuitate meritum eminere virtutis. Neque enim minùs beatus Hieremias in captiuitate, minùs etiam Daniel, minùs Eſdras, minùs beati Ananias, Azarias, & Miſaël, quam ſi in captiuitatem non incidiſſent: eòm ideo in captiuitatem ducti ſint, vt populo & præſentia in captiuitate ſolatia, & ſpem euadendæ captiuitatis afferrent. Perfecti enim eſt viri, communitatem naturæ ſuſtentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec ſuccumbere iis quæ pleriſque terribilia, & formidoloſa videntur, ſed quaſi fortem militem grauiſſimorum caſuum ſuſtinere incurſus, conflictus ſubire: & quaſi prouidum gubernatorẽ nauem in tempeſtate regere, atque occurrendo inſurgentibus fluctibus, magis vitare naufragium ſulcando vndas, quàm declinando. Non iſte in perſecutione pauidus, non in tormentis mollior, ne torquentem exaſperet: ſed quaſi athleta fortis, qui repercutiat verberantem, ſi non cæſtis, certè ſermonis flagello: qui metuenda multis tormenta deſpiciat, dicens, *Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorum*, qui cum grauiſſimo licet dolore luctetur, nec ſe miſerabilem præbeat, ſed oſtendat tanquam in laterna lumen, etiam inter aſperas procellas & grauiſſimos flatus ſuam lucere nec extingui poſſe animi virtutem. Non iſte in ſuorum iniuriis mollis, nec de ſepulchro ſollicitus ſui corporis, cui ſcit cœlum deberi, non in captiuitate ciuicæ plebis abiectior, ſed ſicut iudex ſeuerus, infidelium perfidiam erroréſque condemnans vt Daniel, qui ſacerdotum furta prodebat, & ſuperſtitiones eorum redarguebat, oſtendens nulla veritate ſubnixas, ſed fraudibus adumbratas. Talis vir poſtremò eſt perfectus, qui omnes velit bene agere, nihilque cuiquam accidere mali: & ſi præter voluntatẽ eius acciderit, ipſe tamen de propria virtute nihil amittit. Sed fortè aliquis putet, ægritudinem atque imbecillitatem corporis impedimento eſſe ad perfectionis munus implendum, eo quòd non poſſint ad opera manuum factaque procedere. Verùm ea ſibi iuſtus impedimento eſſe non ſentiet, immo etiam eum qui ea miſerabiliter defleat, corripiet, & quaſi ignauum arguet, quòd plus in corporis vſu quàm in animi virtute conſtituat, quòd ea quibus ſeruiat deſideret, cum habeat quod aliis magis poſſit iubere: quòd in paupertate ingemiſcat, qui poſſit ſupra mundi opes eſſe: (Fideli enim totus mundus diuitiarum eſt) quòd ignobilitatem defleat, qui debeat deſpicere regias poteſtates, diuitibus & potentibus imperare, (hæc enim vita iuſti) qui etiam quas habeat facultates, cõmunes æſtimare debeat, immò etiam inopibus diuidere, diſpenſare pauperibus, recidere voluptates proprias, tenuare ſumptum, adhibere parcimoniam temperantiæ, ſobrietatem tenere in proſperis, patientiam in aduerſis, in dolore tolerantiam, magnanimitatẽ in periculis, ſanitatis perpetuæ vota neſcire, mortis imminentis terrore non concuti, neque eum præſtantiorem putare cui ſecundùm naturam liberi, propinqui, ſalubritas, lætitia, affluentia redundauerint, quàm cui illa defuerint: neque externis ſæculi, ſed virtutis domeſticæ merito penſare. Illam quoque formam iuſti eſſe quis abnuat, vt nihil metuat, nihil reformidet, niſi virtutis diſpendia, aliorúmq; vanas formidines cõprimat, quas habeant de periculorum ſollicitudine, mortis timore, corporis infirmitate, vt doceat diſſolui corpore, & eſſe cum Chriſto multò melius, vt oſtendat quia operationes non impediuntur debilitatibus corporis, ſed augentur, neque ſplendore generis, aut propinquorum ſubſidiis, aut opibus, ſed bono commendantur affectu? Neq; enim minùs beatus Helias quã Moyſes, cùm alter cibi indigus, melotide vili, ſine filiis, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potẽtia: diuerſo genere meritum æquale fundauerint, ſicut in Euangelio declaratum eſt, quando cum Domino Ieſu in reſurrectionis gloria refulſerunt. Videtur enim parẽ his quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus dediſſe mercedem.

al. Induit. — 4. Reg. 20. — Hiere. 40. — Dan. 1. — 1. Eſd. 7. — Dan. 3. — Pſal. 36. — Dan. 14. — Prou. 17. — Philipp. 1. — Matth. 17.

Nec minùs beatus Eliſæus quàm Dauid, cùm alter regi- G bus ſubditus, alter regali poteſtate præditus, propheticæ ſanctificationis haud diſparem ſint adepti gratiam. Quid enim deeſt ei qui illud bonũ poſſidet, & habet ſibi ſemper comitem ſociamque virtutem? In quo ſtatu non potentiſſimus? In qua paupertate non diues? In qua generis ignobilitate non clarus? In quo otio non laborioſus? In qua debilitate non vegetus? In qua infirmitate nõ fortis? In qua ſomni quiete non feriatus, quē etiã quieſcentem virtus propria non relinquit? In qua ſolitudine non ſtipatus, quem vita beata circundat, quem veſtit gratia, quem gloriæ amictus illuſtrat? Nõ minùs etiam otioſus H quàm cùm operatur beatus, nec minùs dormiens quam vigilans glorioſus: quia non minùs dormiens, quam cùm vigilat incolumis & ſanus eſt. Quando autem feriatus videri poteſt, cuius mens ſemper operatur. Quando autem ſolus qui cum illo ſemper bonus eſt, de quo ait Propheta, *Replebimur in bonis domus tuæ*? Quando abiectus, cuius conuerſatio eſt in cælo? Quando non decorus, qui ad illius decori & ſolius boni ſe conformat ſimilitudinem: qui etiamſi membris ſolutus ſit, tamen mente ſe erigat? Et tanqoam ille qui cithara canere ſolitus, ſi eam diſſipatam reſolotis neruis & confractam viderit, & vſum eius interruptum, abiiciat eam, atqoe eius numeros non requirat, ſed voce ipſe ſe mulceat: ita & iſte citharam corporis ſui otioſam iacere patietur, corde ſe oblectabit, bonæ conſcientiæ recordatione mulcebit, diuinis oraculis & ſcriptis propheticis alleuabit, ſuaue illud & iucundum animo tenens, mente complectens, cui nihil triſte poſſit accidere, cùm ſemper ei diuinæ præſentiæ aſpiret gratia, & ipſe ſibi adſit ſumma animi tranquillitate perfuſus.

S. AMBROSII DE IACOB ET VITA BEATA LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium ſecundi Libri de Iacob & vita beata.

A cap. I. vſque ad cap. III. ea Iacob Patriarchæ explicantur geſta, quæ in cap. XXVII. Lib. Geneſ. continentur.

In cap. IV. notantur pauca quædam ex cap. XXVIII. XXIX. & XXX. Lib. Geneſ.

In cap. V. quædam alia ex cap. XXXI. eiuſdem Libri.

In cap. VI. obſeruantur nonnulla loca, ſed præcipua ex cap. XXXII. & XXXIII. eiuſdem Libri.

A cap. VII. vſque ad finem libri ſuper quibuſdam verbis cap. XXXIV & XXXV. dicti Libri commendatur vita & finis Iacob Patriarchæ.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1. *Poſt continuationem huius libri ad ſuperiorem, docet quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cùm patriam relinqueret: ac de definitione beati, & ex hoc quòd ſancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis ſpectant defuerit.*
2. *De excuſatione parentũ ſancti Iacob quòd iuniorẽ filium ſeniori prætulerint, ſimúlque de cautela parentum circa filios obſeruanda: & quali affectu Iſaac & Rebecca de filiis certauerint: qua ratione etiam Iacob vicerit: ac de commendabili myſterio eorum quæ circa benedictionem ipſius facta ſunt.*
3. *Quid ſignificet quòd celebrata benedictione poſtea ſenior frater aduenerit, & vt ipſe benediceretur, cogendo elicuerit & impetrauerit: cur præterea ea conditione, vt fratri ſuo ſeruiret, comminatur Eſau, vt Iacob fratrem ſuum occideret: ſed mater prouidit ne parricidium ſequeretur.*
4. *De profectione Iacob in Meſopotamiam ad Laban: de Angelorum apparitione; & Iacob ditatione.*
5. *Iacob diuina iuſſione in terram ſuam reuertitur ob inuidiam Laban & filiorum eius, qualis præterea vir iuſtus eſſe debeat ſi inuidia fuerit exorta, indicatur quid denique ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob inuentio: & ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione.*
6. *Quid ſignificet quòd proficiſcenti Iacob Angeli Dei occurrerint: quid ſibi etiam velit quòd ipſe fratri occurrens ſepties in terra adorauerit, quidquid præterea quòd petiturus à fratre concordiam, in caſtris dormiuerit, quid denique lucta, & eius claudicatio deſignent.*
7. *De vindicta filiorum Iacob contra alienigenas ob Dinæ deflorationem, & ipſius Iacob manſuetudine: & de reſponſo diuino ei facto vt exurgeret & aſcenderet Bethel.*
8. *De commendabili ſancti Iacob ſenectute, futurarúmque ac dubiarum rerum, finis quoque vitæ ſuæ prouidentia, atque agendorum diſpoſitione.*
9. *Qua ratione ſanctus Iacob cùm in ipſis mortis eſſet diebus meritò prædicandus fuerit beatus: ac de multiplici eius laude, præſertim in Patriarcharum benedictione, quòd præterea neque Ioſeph, neque Eſaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabæorum cum filiis negandi ſunt fuiſſe beati, licet grauia ſuſtinuerint ſupplicia.*
10. *Quantæ laudis fuerit ſacerdotum ſacerdos Eleazarus in ſuppliciorum conſtanti toleratione: quódque ideo non minus, ſed magis fuerit beatus.*
11. *De admirabili patientia ac fortitudine ſeptem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui ſuis ſupliciis meritum beatæ vitæ acquiſierunt.*
12. *De ſingulari beatæ illius matris ſeptem filiorum commendatione.*

Digitized by Google

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IACOB ET VITA BEATA,

LIBER SECVNDVS.

Geneſis Cap. XXVII.

FActum eſt autem cum ſenuiſſet Iſaac, hebetati ſunt oculi eius ad videndum: & vocauit Eſaü filium ſuum ſeniorem, & dixit, Fili. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Ecce conſenui, & non ſcio diem mortis meæ: nũc ergo ſume apparatũ tuum, & pharetram & arcũ, & egredere in agrũ: & venare mihi venationē, & fac mihi edulia, ſicut amo ego, & affer mihi vt comedã, & benedicat tibi anima mea antequam moriar ego. Rebecca autem audiuit loquētē Iſaac ad Eſaü filium ſuum. Abiit autem Eſaü in agrum ad venandũ venationē patri ſuo. Et Rebecca dixit ad Iacob filium ſuum iuniorē: Vide, ego audiui loquentē patrem tuum ad Eſaü fratrem tuum, & dicentem, Venare mihi venationem, & fac mihi edulia, & comedēs benedicam tibi coram Domino. Nunc ergu fili mi audi me, ſicut ego tibi præcipio: & abiens ad oues, accipe mihi inde duos bœdos teneros & pulchros, vt faciã edulia patri tuo, ſicut amat: & inferes patri tuo, vt comedat, & benedicat tibi pater tuus antequam moriatur. Dixit autem Iacob ad Rebeccam matrē ſuam: Eſt frater meus vir piloſus, ego autem vir lenis: ne fortè ergo attrectet me pater meus, & ego coram eo ſicut deſpiciens, & ioducam ſuper me maledictionē, & non benedictionem. Dixit autē ei mater Super me maledictio tua fili: ſolum exaudi vocem meam, & pergens, affer mihi. Abiens autem accepit, & attulit matri. Et fecit mater eius edulia ſicut amabat pater eius. Et accipiēs Rebecca ſtolã Eſaü filij ſui ſenioris pulchram, quæ erat apud ipſam in domo, induit eam Iacob filiũ ſuum iuniorē & pelles hœdorum circumpoſuit circũ brachia eius, & circa nuda colli eius: & dedit edulia & panes quos fecit in manus Iacob filij ſui: & intulit patri ſuo & dixit, Pater. Ille autem dixit, Ecce ego. Qui es tu fili? Et dixit Iacob patri ſuo: Ego Eſaü primogenitus tuus, feci ſicut locutus es mihi: ſurgens ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Dixit autē Iſaac filio ſuo: Quid hoc, quod tã citò inueniſti fili? Ille autem dixit, Quod tradidit Dominus Deus tuus coram me. Dixit autē Iſaac Iacob, Accede ad me, & contrectabo te fili, ſi tu es filius meus Eſaü, an nõ. Appropinquauit autem Iacob ad Iſaac patrē ſuum: & cõtrectauit eũ & dixit, Ipſa quidem vox, vox Iacob: at manus, manus Eſaü. Et non cognouit eum: erãt enim manus eius ſicut manus Eſaü fratris eius piloſæ. Et benedixit ei, & dixit, Tu es filius meus Eſaü? Ille autem dixit, Ego. Et dixit, Affer mihi, & comedam de venatione tua fili, vt benedicat tibi anima mea. Et attulit ei, & comedit: & obtulit ei vinum, & bibit. Et dixit ei pater eius Iſaac: Accede ad me, & oſculare me fili. Et appropinquans oſculatus eſt eũ: & odoratus eſt odorem veſtimentorum eius, &

A benedixit ei, dicens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus: Det tibi Deus de rore cœli, & ab vbertate terræ abundantiam frumenti & vini. Et ſeruiant tibi gentes, & adorent te principes: eſto Dominus fratris tui, & adorent te filij patris tui. Qui maledixerit tibi, maledictus erit: at benedicens tibi, benedictus. Et factum eſt poſtquam ceſſauit Iſaac benedicens Iacob filio ſuo: & vt egreſſus eſt Iacob á facie Iſaac patri ſui, Eſaü frater eius venit de venatione, & fecit & ipſe edulia, &

B obtulit patri ſuo, & dixit, Surgat pater meus, & comedat de venatione filij ſui, vt benedicat mihi anima tua. Et dixit illi Iſaac pater eius, Quis es tu? Ille autē dixit, Ego ſum filius tuus primogenitus Eſaü. Expauit autem Iſaac ſtupore magno valdè, & dixit, Quis igitur, quis venatus eſt mihi venationem, & intulit mihi, & comedi de omnibus antequam tu venires, & benedixi ei, & benedictus erit? Factum eſt autem quando audiuit Eſaü verba Iſaac patris ſui, clamauit voce magna & amara valdè, &

C ait, Benedic & mihi pater. Ait autē illi Iſaac, Frater tuus veniens cum dolo accepit benedictionem tuam. Et dixit: Iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob: ſupplantauit enim me iam ſecundò, & primogenita mea tulit, & nunc accepit benedictionem meam. Et dixit Eſaü patri ſuo, Non relicta eſt mihi benedictio, pater? Reſpondens autem Iſaac, dixit Eſaü, Si Dominum illum feci tuum, & omnes fratres eius ſeruos, frumento & vino ſtabiliui eum, tibi au-

D tem quid faciam, fili? Dixit autem Eſaü ad patrem ſuum: Num benedictio vna tibi eſt, pater? Benedic & mihi, pater. Compuncto autem Iſaac, exclamauit voce Eſaü, & fleuit. Reſpondens autem Iſaac pater eius, dixit ei, Ecce de pinguedine terræ erit habitatio tua, & de rore cæli deſuper: ſuper gladium tuum viues, & fratri tuo ſerui es. Erit autem cum depoſueris & ſolueris iugum illius à collo tuo. Et iratus eſt Eſaü Iacob pro benedictione, qua benedixit ei pater eius. Dixit autem Eſaü in mente ſua, Appropinquent dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum. Nuntiata ſunt autem Rebeccæ verba Eſaü filij ſui ſenioris: & mittens vocauit Iacob filium ſuum iuniorem, & dixit ei, Ecce Eſaü frater tuus minitatur tibi occidere te: nunc ergo, ô fili, audi vocem meam, & ſurgens fuge in Meſopotamiam ad Laban fratrem meum in Charran, & habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor & ira fratris tui à te, & obliuiſcatur quæ feciſti ei: & mittens accerſam te inde, ne fortè orber à duobus vobis in die vna. Dixit autem Rebecca ad Iſaac: Infenſa ſum vitæ meæ propter filias filiorum Het, ſi accepero Iacob vxorem de filiabus terræ huius, vt quid mihi viuere?

Poſt continuationem huius libri ad ſuperiorem, docet quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cùm patriam relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quòd ſancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis ſpectant, defuerit.

CAP. I.

SVPERIORE libro de virtutum præceptis
diſputauimus: ſequenti clarorum virorum
vtamur exemplis, qui in ſummis periculis
poſiti, beatitudinem vitæ non amiſerunt,
ſed potius acquiſierunt. An non beatus
Iacob etiam cùm patriam relinqueret? Immo planè H
beatus, qui dura exilij ſuſcepit, vt fratris mitigaret
Eccleſ. 31. iracundiam. Nam ſi beatus eſt qui peccatum declinat,
vtique negari beatus eſſe nõ poteſt, qui alterius culpam
Geneſ. 28. leuat, crimen auertit. Paratum itaque parricidium declinauit
exilio voluntario, eóq; facto ſibi ſalutem quæſiuit,
fratri innocentiam donauit. Meritò itaque eum diuina
vbique comitata eſt gratia, vt & cùm dormiret, beatæ
Geneſ. 29. vitæ munus acquireret. Videbat enim futurorum my-
& 30. ſteria, & diuina audiebat oracula. Bonus in ſomno ope-
Geneſ. 32. ratius, & in paupertate diues qui mercenariæ vitæ mu-
nere & patrimonium & coniugium eodem parauit offi- I
cio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius, certa-
uit muneribus & obſequiis, vt indignationem omnem
excluderet, dolorem offenſionis auerteret, oſtendens ſe
minorem exilio non fuiſſe, qui poſſet largiri quæ non
acceperat. Sed nimis ad inferiora propero, & vtiliora
Pſal. 1. tranſcurro, cùm priùs definiendum ſit quid ſit beatus.
Scriptum eſt enim, *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Hoc ſcriptura ſignificante, eum beatum eſſe,
qui ſe à perfidorum cõſortio temperauerit. (Ea eſt enim
impietas auctorem vitæ & parentem quendã ſalutis non
recognoſcere) vel in peccato non manſerit, vel in luxuria K
atque laſciuia non perſeuerauerit. Ipſum quoque in lege
Domini die ac nocte meditantem, fore tanquam lignum
quod dabit fructum in tempore ſuo. Superiora merita
Ibidem. ſunt præmiorum, hoc meritorum præmiũ. Quid horum
quæ ad meritũ beatitudinis ſpectãt, defuit ſancto Iacob,
qui tantùm abfuit à perfidorũ conſortiis, vt ex eo fidelis
populus nomen acceperit, Iſrael dictus, eò quòd Deum
mentis internæ oculis intueretur, peccati abſtinens, a lu-
xuriæ omnis ebrietate ſobrius, vt dura laborũ abſorbue-
Geneſ. 32. rit, otij ſecura neglexerit? Nonne pulchrè & verè de hoc
Pſal. 1. dictum eſt, quod & fructum dabit in tẽpore ſuo, de quo
hic ſcriptum eſt: *Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni.* L
Erat enim perfectus in omni flore virtutum, & ſacræ be-
nedictionis atq; cæleſtis beatitudinis redolebat gratiam.
Geneſ. 4. Ipſe eſt enim ager quem benedixit Dominus; non iſte
Geneſ. 2. terrenus aut horridus ſiluis, aut fragoſus torrentibus, aut
a v. c. Sentibus incultus & ſpinis, ſed &c. paluſtris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut
inutilis viribus, aut infœcunda glarea ſaxoſus, aut hiul-
cus & aridus ſiccitate, aut ſanguine madidus, aut ſenti-
bus incultus, a ſed ille ager de quo dicit Eccleſia in Can-
ticis, *Adiuraui vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & fortitudinibus agri.* Hic namque eſt ager de quo & Dominus
ait. *Et ſpecies agri mecum eſt.* In hoc agro vua illa reperi-
tur, quæ expreſſa ſanguinem fudit, & mundum diluit. In
hoc agro eſt ficus illa ſub qua ſancti requieſcent, ſpirita- M
lis gratiæ ſuauitate recreati. In hoc agro eſt oliua illa
fructifera, Dominicæ fluens pacis vnguentum. In hoc
agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fi-
dei tegumine tegunt, & quodam fouent charitatis am-
Pſal. 49. plexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob qui Deũ per
Geneſ. 49. pericula ſequebatur, & tutum ſe eius vbique deductione
Mich. 4. credebat. Nam licet dulcis & ſuauis odor ſit agri, quia
Eſai. 51. eſt odor naturæ; tamen in ſancto patriarcha virtutum
Cant. 7. ſpirabat gratia. Quàm cõtinens erat parcimonia, qui ci-
bum ſibi paratum non expetiuit, ſed petẽti fratri ſine di-
latione conceſſit, à quo primatos benedictionis accepit?
Geneſ. 25. Quàm pius erga parentes, vt præferri germano ſeniori,
materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis
munere ſacraretur? Quàm religioſus, vt fratrem recuſa-
G re læderet? Quàm verecundus vt patrem timeret fallere?
Quàm honorificus, vt matri quod iubebat, non poſ-
ſet negare? b

b v. c. Vt matri non poſſet quod iubebatur negare.

De excuſatione parentum ſancti Iacob, quòd iuniorem alium ſeniori prætulerint; ſimúlque de cautela parentum circa filios obſeruanda: & quali effectu Iſaac & Rebecca de filiis certauerint: qua ratione etiam Iacob vicerit, ac de commendabili myſterio eorum quæ circa benedictionem ipſius facta ſunt.

CAP. II.

SEd nec parentes nobis inexcuſati relinquendi ſunt,
H quòd iuniorem filium ſeniori prætulerint. Simul ca-
uendum, ne quis dum eorum intendit exemplo † iniquũ al, vnquã,
inter filios habeat iudicium: vt alterum diligendum pu-
tet, alterum poſthabendum. Hinc enim excitantur odia
fraterna, & de vilis incremento pecuniæ facinus parri-
cidale componitur. Eadem foueat prolem menſura pie-
tatis. Eſto tamen, vt aliquid ſibi amplius circa blandio-
rem aut ſimiliorem rapiat affectus, par debet circa om-
nes eſſe forma iuſtitiæ. Plus confertur dilecto, cui fra-
trum amor quæritur, plus autem adimitur ei qui præla-
tionis iniuſtæ oneratur inuidia. Minitabatur Eſau quod
I fratrem ſuum occideret, nec fraterna eum germanitas,
nec parentum reuerentia à parricidali furore reuoca-
bat: & dolebat ſibi benedictionem eſſe præreptam,
cuius vtique litigium ſe mãſuetudine debebat probare,
non ſcelere. Sed & Rebecca non quaſi filium filio, ſed
quaſi iuſtum præferebat iniuſto. Etenim apud matrem
piam myſterium pignori præponderabat: illum non tam
fratri præferebat, quam offerebat Domino, quem ſcie-
bat collatum ſibi munus poſſe ſeruare: in quo & alteri
conſulebat, quem diuinæ ſubducebat offenſæ, ne gra-
uiore implicaretur reatu, ſi acceptæ gratiam benedictio-
nis amitteret. Accipe tamen bonum certamen inter pa-
K rentes. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater
circa iuniorem tenera pietate propendeat, pater circa
ſeniorem naturæ honorificentiam ſeruet. Hic magis ho-
noret, illa plus diligat, dum ſinguli ſingulos foueant, nõ
in vnum vterque conſpirent, defraudent alterum. Fiat
æquitas inter diuerſa certamina, & diſparibus ſtudiis par
vtrique ac æqualis parentum amor & gratia conferatur:
compenſet alter, quod alter imminuit. Sic pio affectu
Iſaac patriarcha & ſancta Rebecca certabant, vt neu-
trum inferiorem facerent, ſed vtrumque æqualem. Vi-
cit tamen ille qui præferebatur oraculo, vicit impigri-
tia tarditatem, manſuetudo duritiam. Dum alter vena-
tu aſpero prædam quærit agreſtem, hic mitium ciborum,
L hic domeſticam gratiam, hic teneræ manſue-
tudinis atque pietatis pio patri dulces epulas miniſtra-
uit. Plus placet in animis quidquid occurrerit, quam
quidquid affectatum putaueris deferendum. Acceſſit
ad oues Iacob, & attulit innocentiæ partus, vel ſacræ
prophetiæ munera: quia patriarchæ cibum nullum cre-
didit dulciorem eſſe quam Chriſtum, qui ſicut ouis ad Eſai. 53.
occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus ad victimam. Hũc Hebr. 11.
communi parenti, vel populo, cuius typum gerebat, ci-
bum vtilem iudicabat, quo futura erat remiſſio pecca-
torum. Ideo ſtolam accepit fratris ſui, quia ſenili præſta-
bat ſapientia: ideo iunior frater ſeniorem fratrem exuit,
M quia fidei emicuit dignitate. Hanc ſtolam Eccleſiæ ty-
po Rebecca protulit, & dedit filio iuniori ſtolam ve-
teris teſtamenti, ſtolam propheticam & ſacerdotalem,
ſtolam illam regalem Dauidicam, ſtolam Salomonis,
Ezechiæ & Ioſiæ regum, & dedit populo Chriſtiano,
qui vti amictu ſciret accepto, quoniam populus Iu-
dæorum eam ſine vſu habebat, & proprios neſciebat
ornatus. Iacebat hæc ſtola in vmbra obiecta atque ne-
glecta. Obſcurabatur enim tenebroſa impietatis cali-
gine, nec in anguſto corde populi Iudaici latius pote-
rat explicari. Induit eam Chriſtianus populus, & reful-
ſit, illuminauit eam ſuæ fidei claritate, & piorum luce
factorum. Agnouit Iſaac notum odorem generis ſui,
recognouit ſtolam ſcripturæ veteris, ſed vocem plebis
veteris non recognouit, & ideo cognouit eſſe mutatam.

Rom. 3. Manet enim hodie eadem ſtola, ſed popoli deuotioris
canora cœpit eſſe confeſſio. Merito dixit, *Ipſa quidem
vox, vox Iacob: at manus, manus Eſaü. Et odoratus eſt odo-
rem veſtimentorum eius.* Et fortaſſe illud eſt, quia non ope-
ribus iuſtificamur, ſed fide: quoniam carnalis infirmitas
operibus impedimento eſt, ſed fidei claritas factorum
obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

*Quid ſignificet quod celebrata benedictione poſtea ſenior frater
aduenerit: & vt ipſe benediceretur, cogendo elicuerit, & im-
petrauerit: cur præterea ea conditione, vt fratri ſuo ſeruiret
comminatur Eſaü vt Iacob fratrem occideret: ſed mater pro-
uidit ne parricidium ſequeretur.*

CAP. III.

CElebrata benedictione, poſtea ſenior frater aduenit. B
Rom. 5. Quod declaratur, priùs Eccleſiæ regnũ, quàm ſyna-
gogæ in prædeſtinatione delatũ; ſed ſubintraſſe ſynago-
gam, vt ſuperabũdaret peccatũ: & cùm ſuperabundâſſet
peccatũ, ſuperabũdaret & gratia: ſimul claret, impigrum
militẽ regni cæleſtis candidatũ eſſe debere, vt præripiat
benedictionẽ, & prærogatiuã ſuæ cõmẽdationis vſurpet.
Matth. 11. Vnde non eſt notatus a patre iunior filius, ſed laudatus.
Exod. 12. Ait enim Iſaac, *Frater tuus veniens cũ dolo accepit benedictionẽ
tuam.* Bonus dolus, bona vbi irreprehẽſibilis eſt rapina.
Geneſ. 44. Irreprehẽſibilis autẽ rapina pietatis: quia a diebus Ioan-
nis regnũ cælorũ cogitur, & cogẽtes diripiũt illud. Feſti-
a v. c. patres. nantes autẽ fratres a Paſcha celebrabant, qui feſtinantes
manducabant agnum, non demorantes: & fratrẽ Benja- C
min ſanctus Ioſeph præ cõmento fraudis acceſſiuit & te-
nuit. Et ipſe tamen Eſaü vt benediceretur, cogẽda elicuit
& impetrauit: ſed eam benedictionẽ quæ cum ſuperiore
cõgrueret & cõueniret, vt ſeruiret fratri ſuo. Etenim qui
imperare non poterat & alterũ regere, ſeruire debebat,
Geneſ. 25 vt a prudẽtiore regeretur: Neq; enim S. Patriarchæ mẽs
fuit, vt filiũ ſuum degeneri conditioni ſeruitutis addice-
ret, ſed vt bonus pater cùm duos haberet filios, vnũ in-
Eccleſ. 27. temperantẽ, prudentẽ & ſobriũ alterum, quò vtriq; con-
ſuleret, intemperanti præfecit ſobriũ, & inſipientem pru-
denti ſtatuit obedire: quia inſipiens non poteſt volunta- D
rius virtutis eſſe diſcipulus, nec perſeuerare in ſtudio,
quia ſtultus ſicut Luna mutatur: meritóq; ei libertatem
proprij negauit arbitrij, ne velut nauis in fluctibus ſine
gubernatore fluitaret, ſed ſubdidit eum fratri, ſecundùm
Prou. 11. quod ſcriptu eſt: *Seruit enim imprudens prudenti.* Rectè er-
go eum ſubdidit, vt regentis imperio ſuum melioraret
affectũ. Ideo ait, *Super gladium tuum viues, & ſeruies fratri
tuo.* Domina enim eſt pietas crudelitatis, & manſuetudo
Ioan. 8. al. motibus. doris † motibus præſtat. Seruit omnis qui auctoritatem
puræ non habet conſciẽtiæ, ſeruit quicũq; vel metu fran-
gitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus duci-
tur, vel indignatione exaſperatur, vel mœrore deiicitur.
Seruilis enim eſt omnis paſſio, quoniã qui facit peccatũ, E
ſeruus eſt peccati: (quod peius eſt) multorum ſeruus
eſt, qui ſubiectus eſt vitiis, multis ſe dominis addixit, vt
ſeruitio ei exire vix liceat. At verò ille qui voluntatis ſuæ
arbiter eſt, iudex conſilij, interpres arbitrij, qui coercet
corporeæ appetentiam paſſionis, qui ea quæ agit bene
agit, bene autem agens rectè agit, & qui rectè agit, cul-
patè & irreprehenſibiliter agit, habens ſuorũ actuum po-
Prou. 17. teſtatem: is profectò liber eſt. Nam qui omnia prudẽter
Prou. 22. agit, & ita viuit vt vult, is ſolus eſt liber. Non conditio
fortuita ſeruum facit ſed probroſa inſipientia. Denique
famulus prudẽs regit dominos ſtultos, & probi dominis
Deut. 15. ſerui fœnerabunt. Quid fœnerabunt? Non vtique pecu- F
niam, ſed ſapientiã, ſicut & lex dicit, *Fœnerabis gentibus
multis, tu autem mutuum non accipies.* Fœnerabit b Iudæus
b v. c. Fœnerauit enim Iudæus, &c. proſelyto diuinæ legis oracula. Sed quæ habebat neſci-
uit oracula. qui litteram fœnerabat gentibus, nunc ab
his ſpiritalis doctrinæ gratiam mutuatur, meritóq; ſub-
iectus eſt ſeruituti, quoniam qui mutuatur, ſeruus eſt,
quaſi addictus fœnori creditoris: qui autem piæ doctrinę
Ibidem. fœnus impartit, is eſt princeps, ſicut lex dicit, *Princeps eris
gentium multarum, tibi autem princeps ex ipſis non erit.* Prin-
ceps enim eſt qui regit, qui & habet ſapientiæ principa-
tum, quem habuit populus Iudæorũ. Sed quoniã quod
docebat, ſeruare non potuit: debet diſcere quod docere
Galat. 4. neſciuit. Hoc eſt igitur quod ait Patriarcha Iſaac: *Seruies*

A *fratri tuo. Erit autem cùm depoſueris & ſolueris iugum illius à
collo tuo* ſignificans duos futuros populos vnum ancillæ
filium, alterũ liberæ. Seruit autem littera, libera eſt gra-
tia, eúmque populum qui litteræ intendit, tamdiu ſer-
uum fore, quamdiu ſpiritalis doctrinæ ſequatur inter-
pretem. Tunc quoque illud futurũ eſt quod Apoſtolus
ait, *Vt reliquiæ ſaluæ fiant ſecundum electionem.* Seruies ergo *Rom. 9.*
fratri tuo ſed tũc ſenties ſeruitutis profectũ, cùm volun-
tarius potius quam coactus obedire cœperis fratri. *Ecce
Eſaü frater tuus minitatur tibi occidere te, nunc ergo, &c.* Hinc
orta eſt inuidia, & minitabatur Eſaü quòd poſt obitum
patris fratrem occideret. a Sed ne id accideret, diſcamus *a v. c. Sed ſi id acciderit dicam ad Rebeccam.*
à Rebecca quemadmodum prouidẽdum ſit, ne inuidia
B iracundiam excitet, iracundia in parricidium prorũpat.
Veniat Rebecca, hoc eſt, induatur patientia, bona cu-
ſtos innocentiæ, ſuadeat vtriq; locum demus. Conceda-
mus aliquò longiùs, donec tempore indignatio mollia- *Rom. 12.*
tur, offenſionis ſubrepat obliuio. Itaque patientia nec
exilium reformidat, ſed impigrè ſuſcipit: non tam vt pe-
riculum ſalutis, quam vt incentiuum ſceleris declinetur.
Mater quoque pia abeſſe ſibi dilectiſſimum filium tole-
rat, plus ei collatura quem læſit, vtrique tamen conſu-
lens: vt alterum immunem a periculo, alterum inte-
grum præſtaret à crimine. Audiuimus quid corporeis
ebria cupiditatibus intemperantia locuta ſit, conſidere-
mus quid vera virtus agat. Nihil requirit niſi Dei gra-
C tiam, ſolum illud & ſummum bonum ſequitur, ſolo eo
contenta eſt, à quo accepimus omnia, ipſi autem nihil
conſerimus, quia nullo indiget, ſicut ait Dauid, *Dixi Do- Act. 17.*
mino, Deus meus es tu quoniam bonorum meorum non indiges. *Pſal. 15.*
Quo enim indiget qui abundat omnibus, & nobis largi-
tur vniuerſa, omnia ſine defectu miniſtrat?

Geneſis Cap XXVIII.

ADuocans autẽ Iſaac Iacob, benedixit ei,
& pręcepit ei, dicẽs: Non accipies vxo-
rem de filiabus Chananæorũ. Surgens fuge in
D Meſopotamiã, in domũ Bathuel patris matris
tuæ: & accipe tibi vxorẽ de filiabus Labã fra-
tris matris tuę. At Deus meus benedicat tibi
fili, & multiplicet te: & eris in congregationẽ
gẽtiũ. Et dabit tibi benedictionẽ Abrahã pa-
tris mei tibi, & ſemini tuo poſt te, ad heredi-
tãdũ terrã incolatus tui, quã dedit Deus Abra-
hã. Et miſit Iſaac Iacob: & abiit in Meſopota-
miã ad Labã filium Bathuel Syri, fratrem Re-
beccæ matris Iacob & Eſaü. Vidit autẽ Eſaũ
quod benedixit Iſaac Iacob, & miſit in Meſo-
potamiam Syriæ accipere ſibi vxorem inde,
E eùm benediceret ei: & pręcepit ei, dicẽs, Nõ
accipies vxorem de filiabus Chananæorũ, &
audiuit Iacob patrem & matrem ſuã, & pro-
fectus eſt in Meſopotamiã, & vidit Eſaü quòd
malæ ſunt filię Chanaã coram Iſaac patre ſuo:
& abiit Eſaü ad Iſmaël, & accepit Maëleth fi-
liam Iſmaël filii Abraham ſororem Nabeoth,
ad vxores ſuas vxorem. Et egreſſus eſt Iacob
de Puteo iuramẽti, & abiit in Charran; & oc-
currit loco, & dormiuit ibi; occiderat enim
F ſol. Et tulit de lapidib⁹ loci, & poſuit ad caput
ſuũ, & dormiuit in loco illo, & ſomniauit. Et
ecce ſcala firmata in terra, cuius caput perue-
niebat in cælũ, & Angeli Dei aſcẽdebãt & deſ-
cẽdebãt ſuper eã. At Dominus firmat⁹ erat ſu-
per eam, & dixit, Ego Deus patris tui Abraham,
& Deus Iſaac, ne timeas: terra in qua tu dor-
mis ſuper eam, tibi dabo eam, & ſemini tuo.
Erit ſemen tuum ſicut arena terræ, & dilata-
bitur ad mare & auſtrum, & ad aquilonem, &
ad orientem: & benedicentur in te omnes
tribus terræ, & in ſemine tuo, Et ecce ego te-

Digitized by Google

cum cuſtodiens te in terra omni, quocunque
perrexeris, & reducam te in terram hanc: quia
non te derelinquam, donec faciam ego om-
nia quæcunque loquutus ſum tibi. Et ſurrexit
Iacob de ſomno ſuo, & dixit, Quia eſt Domi-
nus in loco iſto, ego autem non ſciebam. Et
timuit, & dixit, Quàm terribilis locus iſte?
non eſt hoc niſi domus Dei, & hęc porta cœli.
Et ſurrexit Iacob manè, & tulit lapidem,
quem ſuppoſuit illic ad caput ſuum, & ſtatuit
eum titulum, & effudit oleum ſuper ſummita-
tem eius, & vocauit nomen loci illius, domus
Dei. Et Lammaus nomen ciuitatis priùs. Et
vouit Iacob votum, dicens, Si fuerit Domi-
nus Deus mecum, & cuſtodierit me in via,
hac, qua ego ambulabo, & dederit mihi pa-
nem ad comedendum, & veſtimentum ad in-
duendum, & reuerſus fuero cum ſalute in do-
mum patris mei: erit mihi Dominus in
Deum, & lapis iſte, quem ſtatui titulum, erit
mihi domus Dei, & omnium quæ mihi dede-
ris, decimam decimabo ea tibi.

Geneſis Cap. XXIX.

ET eleuans Iacob pedes, abiit in terram
orientis ad Laban ex Bathuel Syro, fra-
trem Rebeccæ matris Iacob & Eſaū. Et vidit,
& ecce puteus in agro. Erant autem illic tres
greges ouium requieſcentes in eo, ex puteo
enim illo adaquabant pecora: lapis autem
erat magnus ſuper os putei; & congregabantur
illic omnia pecora & paſtores, & reuoluebant
lapidem ab ore putei, & adaquabant oues, &
rurſus reponebant lapidem ſuper os putei in
locum ſuum. Dixit autem illis Iacob, Fratres,
vnde eſtis vos? Illi autem dixerunt, ex Char-
ran. Ait autem illis, Numquid cognoſcitis
Laban filium Nachor? Illi autem dixerunt,
Cognoſcimus. Ait autem illis, Sanus eſt? Illi
autem dixerunt, Sanus eſt: & ecce Rachel filia
eius venit cum ouibus patris ſui. Et dixit eis
Iacob, Adhuc eſt dies multa, nondum vt con-
gregentur greges adaquantes oues, adeuntes
paſcite. Illi autem dixerunt, Non poſſumus
donec congregentur omnes paſtores, & reuo-
luant lapidem à puteo, & adaquemus oues.
Adhuc eo loquente illis, & ecce Rachel filia
Laban veniebat cum ouibus patris ſui, hæc
enim paſcebat oues patris ſui. Factum eſt au-
tem vt vidit Iacob Rachel filiam Laban fra-
tris matris ſuæ, & oues Laban fratris matris
ſuæ? & accedens Iacob reuoluit lapidem ab
ore putei, & adaquauit oues Laban fratris
matris ſuæ. Et oſculatus eſt Iacob Rachel: quæ
clamans voce ſua fleuit, Et indicauit Rachel
quod frater patris ſui eſt, & quod filius Rebec-
cæ eſt. Et currens nuntiauit patri ſuo ſecun-
dùm verba hęc. Factum eſt autem vt audiuit
Laban nomen Iacob filij ſororis ſuæ, cucurrit
in occurſum eius, & complexus eum oſcula-
tus eſt: & induxit illum in domum ſuam: &
narrauit Laban omnia verba eius. Et dixit ei
Laban, Ex oſſibus meis, & ex carne mea es tu.
Et fuit cum eo menſem dierum. Dixit autem
Laban Iacob, Quia enim frater meus es, num
ſeruies mihi gratis? Nuntia mihi, quid tua
merces eſt? At Laban duæ filiæ erant, nomen

G maiori Lia, & nomẽ ſecundę Rachel. At ocu-
li Liæ infirmi, Rachel autem pulchra aſpectu,
& decora facie valde. Dilexit autem Rachel
Iacob, & dixit, Seruiam tibi ſeptẽ annos pro
Rachel filia tua iuniore. Dixit autem Laban,
Melius tibi dare me eam, quàm dare me eam
viro alteri: habita mecum. Et ſeruiuit Iacob
pro Rachel annos ſeptem: & erant coram eo
quaſi dies pauci, eo quod diligeret ipſe eam.
Dixit autẽ Iacob ad Laban, Da mihi vxorem
meam: impleti ſũt enim dies, vt ingrediar ad
H illam. Cõgregauit autem Laban omnes viros
loci, & fecit nuptias. Et facta eſt veſpera: &
accipiens Lian filiam ſuam, introduxit ad Ia-
cob: & ingreſſus eſt ad eam Iacob. Dedit autẽ
Laban filiæ ſuæ Zelphan ancillam ſuam, illi
ancillam. Factum eſt autem manè; & ecce erat
Lia. Dixit autem Iacob ad Laban, Quid hoc
feciſti mihi? Nonne pro Rachel ſeruiui tibi?
& quare decepiſti me? Dixit autem Laban,
Nõ eſt ſic in loco iſto dare iuniorẽ antequam
I ſeniorem. Imple ergo ſeptena huius, & dabò
tibi & hanc pro opere, quod operatus fueris
apud me annos ſeptem alios. Fecit autẽ Iacob
ſic, & impleuit hebdomadam eius: & dedit illi
Laban Rachel filiam ſuam illi vxorem. Dedit
autem Laban Rachel filiæ ſuæ Ballam ancil-
lam ſuã, illi ancillã. Et ingreſſus eſt ad Rachel.
Dilexit autem Rachel magis quàm Liam: &
ſeruiuit ei ſeptem annos alios. Videns autem
Dominus, quod odio habetur Lia, aperuit
K vuluam eius: Rachel autẽ erat ſterilis. Et cõce-
pit Lia, & peperit filiũ Iacob, & vocauit nomẽ
eius Ruben, dicens, Quia vidit Dominus hu-
militatem meam, nũc me diliget vir meus. Et
concepit rurſum Lia, & peperit filium ſecun-
dum Iacob, & dixit, Quia audiuit Dominus
quòd odio habeor, addidit mihi & hunc. Vo-
cauit autẽ nomẽ eius Symeon. Et cõcepit ad-
huc, & peperit filium, & dixit, In hoc tempore
apud me erit vir meus; peperi enim ei tres fi-
lios. Propter hoc vocauit nomen eius Leui.
L Et concipiens adhuc peperit filium; & dixit,
Nunc adhuc hoc confitebor Domino. Pro-
pter hoc vocauit nomen eius Iudam: & ceſſa-
uit parere.

Geneſis Cap. XXX.

VIdens autem Rachel quòd non peperit
Iacob, inuidit ſorori ſuæ, & dixit Iacob,
Da mihi filiũ, alioqui moriar ego. Iratus eſt au-
tẽ Iacob Rachel, & dixit ei, Nunquid pro Deo
ego ſum, qui priuauit te fructu ventris? Dixit
M autẽ Rachel Iacob, Ecce ancilla mea Balla, in-
gredere ad illam, & pariet ſuper genua mea, &
habebo filios ex illa. Et dedit Ballam ancillam
ſuam illi vxorẽ. Ingreſſus eſt autẽ ad eã Iacob:
& cõcepit Balla ancilla Rachel, & peperit Ia-
cob filium. Et dixit Rachel, indicauit mihi
Deus, & exaudiuit vocẽ meam, & dedit mihi
filiũ. Propter hoc vocauit nomen eius Dan. Et
cõcepit adhuc Balla ancilla Rachel, & pepe-
rit filium ſecũdum Iacob, & dixit, Auxiliatus
eſt mihi Deus, & comparata ſum cum ſorore
mea, & inualui. Et vocauit nomẽ eius Neph-
talim. Vidit autem Lia quod ceſſauit parere,
& accepit ancillam ſuam, & dedit eam Iacob

vxorem. Concepit autem Zelpha ancilla Liæ, A
& peperit Iacob filium, & dixit Lia, Felix fa-
cta ſum. Et vocauit nomen eius Gad. Et con-
cepit adhuc Zelpha ancilla Liæ, & peperit Ia-
cob filiū ſecundum. Et dixit Lia, Beata ego,
quia beatā dicūt me mulieres. Et vocauit no-
men eius Aſer. Abiit autem Rubē in die meſ-
ſis tritici, & inuenit poma mādragorę in agro,
& tulit ea ad Liā matrem ſuā. Dixit autē Ra-
chel Lię ſorori ſuæ: Da mihi de mandragoris
filij tui. Dixit autem Lia, Non ſatis tibi quod B
accepiſti virū meū? numquid & mandragoras
filij mei accipies? Dixit autē Rachel, Non ſic:
dormiat tecū nocte iſta pro mandragoris filii
tui. Regreſſus eſt autē Iacob ex agro veſpere,
& egreſſa eſt Lia in occurſum ei, & ait, Ad me
ingredieris hodie, quia mercede conduxi te
pro mandragoris filii mei. Et dormiuit cum ea
nocte illa. Et exaudiuit Deus Liā: & concipiēs
peperit filiū quintū Iacob. Et ait Lia, Dedit
mihi Deus mercedē meā, eo quòd dedi ancil-
lam meā viro meo. Et vocauit nomen eius Iſ-
ſachar, quod eſt merces. Et concepit adhuc C
Lia, & peperit filiū ſextū Iacob. Et dixit Lia,
Donauit mihi Deus dōnū bonū in hoc tēpore,
eliget me vir meus: peperi enim illi ſex filios.
Et vocauit nomen eius Zabulon. Et poſt hoc
peperit filiā, & vocauit nomē eius Dina. Re-
cordatus eſt autē Deus Rachel, & exaudiuit eā
Deus, & aperuit eius vuluā: & concipiens pe-
perit filiū Iacob. Dixit autē Rachel, Abſtulit
Deus opprobriū meū. Et vocauit nomen eius
Ioſeph, dicens, Addidit mihi Deus filiū alte- D
rum. Factū eſt autē vt peperit Rachel Ioſeph,
dixit Iacob Laban: Dimitte me, vt reuertar in
locū meū, & in terrā meā, redde mihi vxores
meas & filios meos, pro quibus ſerui tibi, &
abibo: tu enim ſcis ſeruitutē quā ſeruiui tibi.
Dixit autē ei Laban, Si inueni gratiā corā te,
augurarer vtique: benedixit me Deus tuo in-
greſſu: diſtingue mercedem tuā ad me, & da-
bo. Dixit autē illi Iacob, Tu ſcis ſeruitutem
quā ſeruiui tibi, & quanta erāt pecora tua me-
cū. Parua enim erāt, quęcūque tibi erant co- E
ram me, & aucta ſunt in multitudinē, & bene-
dixit te Dominus in pede meo, nūc ergo quā-
do faciā & ego mihi ipſi domū? Et dixit Labā
illi, Quid tibi dabo? Ait autē illi Iacob, Non
dabis mihi nihil: ſi feceris mihi verbū hoc,
iterum paſcā oues tuas, & cuſtodiā. Tranſeant
omnes oues tuæ hodie, & ſepara inde omnem
ouem fuſcā in agnis, & omne ſubalbū & ſpar-
ſum in capris erit mihi merces: & exaudiet
me iuſtitia mea in die craſtina, quia eſt mer-
ces mea in cōſpectu tuo. Omne quod nō fue- F
rit ſparſū aut ſubalbū in capris, & fuſcum in
agnis, furtū erit apud me. Dixit autē illi Labā,
Sit ſecundū verbū tuū. Et diſtinxit in die il-
la hircos ſparſos & ſubalbos, & omnes capras
ſparſas & ſubalbas, & omne fuſcū quod erat in
agnis, & omne quod erat albū in ipſis, & dedit
per manū filiorū ſuorū gregē ſingulariter. Et
poſuit ſpatium viā trium dierum inter eos, &
inter Iacob: Iacob autē paſcebat oues Laban
reliquas. Accepit autem ſibi Iacob virgam
ſtyracinam viridem, & nuceam, & platani:

A & decorticauit eis Iacob cortices albis, circū-
trahens viride. Apparuit autem in virgis al-
bum, quod decorticauit varium: & appoſuit
virgas quas decorticauit in canalibus cōcha-
rum aquæ, vt cùm venirent oues ad bibendū,
in conſpectu virgarum venientibus ipſis ad
bibendum conciperent oues in virgas. Et pe-
pererunt oues ſubalbas, & varias, & cineratas
ſparſas. At agnos ſeparauit Iacob, & poſuit
coram ouibus arietem ſubalbum, & omne va-
B rium in agnis: & ſeparauit ſibi greges per
ſe ipſum, & non miſcuit eos ad oues Laban.
Factum eſt autem in tempore quo cōceperūt
oues, in vtero accipientes, poſuit Iacob virgas
corā ouibus in canalibus, vt conciperent ipſæ
ſecundum virgas: quando autem pariebant
oues, non ponebat. Facta ſunt autē oō ſignata
Laban, at ſignata Iacob. Et ditatus eſt homo
valde nimis: & fuerūt ei pecora multa, & bo-
ues, & ſerui, & ancillæ, & cameli, & aſini &
muli.

C *De profectione Iacob in Meſopotamiam ad Laban, de Ange-
lorum apparitione, & Iacob ditatione.*

CAP. IV.

*ET miſit Iſaac Iacob: & abiit in Meſopotamiam ad La-
ban*, &c. Profectus eſt Iacob, & in itinere dormiuit Geneſ. 28.
(quod eſt quieti animi indicium) & vidit Angelos Dei Matth. 4.
aſcendentes & deſcendentes, hoc eſt, Chriſtum præuidit
in terris, ad quem Angelorum caterua deſcendit atque
aſcendit, obſequium proprio Domino pio præbitura ſer-
uitio, *Et eleuans Iacob pedes abiit*, &c. *& vidit, & ecce pute-* Geneſ. 19.
D *us in agro*. Venit autem Iacob ad puteum, vt biberet de
ſuis vaſis, & de puteorū ſuorū fontibus. & ſupereffluе-
rent ei aquæ de ſuo fonte. Fons enim vitæ eſt in manі-
bus iuſti. Et venit ad Laban, & oues eius paſcit. Iniqui- Prouer. 5.
tas incomitata reſidet, ſapientia regendi officium non Prouer. 12.
omittit; neſcit vel in alienis vacare, neſcit exul eſſe in Geneſ. 29.
peregrinis. Quomodo enim exul, qui vbiq; ſuū ſeruat,
& in ſe habet quod poſſidet? *Et dixit Laban illi, Quid tibi
dabo*, &c. Quaſi mercenarius ingreditur iuſtus, & rector
eſt: qui ſibi gregē multarū præſtantiúmque virtutū ſplē-
dore fulgentē, Euangelicæ prædicationis miniſterio col-
ligebat, vt potaturis ouibus virgam ſtyracinam & nuci- al. inuen-
E nam & de platano proponeret † in canalibus, quo con- tus.
cupiſcentes beatiſſimæ Trinitatis præfigurata myſteria,
haudquaquā decolores fœtus piæ mentis conceptione
formarent. Bonæ oues, quæ bonorum partus operum
fidei ſacræ non degeneres ediderunt. Per ſtyracē ſigni-
ficatur incenſum & ſacrificium veſpertinum, quod Deo
patri defertur in Pſalmo. Per nucinam virgā ſacerdotale
Chriſto munus defertur. Hæc enim virga Aaron quæ
repoſita floruit, qua ſacerdotalis gratia ſanctificationis
emicuit. Per platanum ſpiritalis fructus ſignificatur v- Pſal. 140.
bertas, quia arbori huic viris annectitur, vt eius læta
conſortio, in partus ſeſe vberes fundat. Siquidem Do-
F minicæ munera paſſionis, remiſſionémque omnium Num. 17.
peccatorum adiuncta ſpiritus gratia † dare conſueuit. al. fouere.

Geneſis Cap. XXXI.

AVdiuit autē Iacob verba filiorum Laban,
dicentiū, Tulit Iacob omnia quæ patris
noſtri, & de his quæ patris noſtri fecit omnē
gloriam hanc. Et vidit Iacob faciē Laban, &
ecce nō erat ad eū ſicut heri & tertia die. Dixit
autē Dominus ad Iacob: Reuertere in terram
patris tui, & in gentē tuā, & ego ero tecum.
Mittēs autē Iacob, vocauit Liam & Rachel in

by Google

agrum vbi erant greges, ait illis. Video ego fa-
ciē patris veſtri, quod nō eſt erga me ſicut he-
ri & tertia die. At Deus patris mei fuit mecū.
Et ipſæ ſcitis, quod in omni fortitudine mea
ſeruiui patri veſtro: at pater veſter decepit me,
& mutauit mercedē meam decem agnorū, &
non dedit illi Deus malefacere mihi. Si ſic di-
ceret. Varia erūt tua merces, & parient omnes
oues varia, ſi autē diceret, Alba erūt tua mer-
ces, & parient omnes oues alba. Et abſtulit
Deus omnia pecora patris veſtri, & dedit mi-
hi ea. Et factū eſt, quando concipiebant oues,
in vtero accipiētes: & vidi oculis meis eas in
ſōmnio, & ecce hirci & arietes aſcendētes ſu-
per nues & capras, ſubalbi & varij, & cinerati
ſparſi. Et dixit mihi Angelus Dei per ſōniū,
Iacob Iacob. Ego autē dixi, Quid eſt: Et dixit
mihi, Reſpice oculis tuis, & vide hircos, &
arietes aſcendētes ſuper oues & capras ſubal-
bas & varias, & cioeratas ſparſas. Vidi eoim
quæcūq; tibi Laban fecit. Ego ſum Deus qui
apparui tibi in loco Dei, vbi vnxiſti mihi illic
titulū, & vouiſti mihi votū. Nūc ergo ſurge, &
egredere de terra hac, & vade in terrā natiui-
tatis tuæ. Et reſpōdētes Lia & Rachel, dixerūt
ei; Nūquid eſt nobis adhuc pars hereditatis in
iis quæ patris noſtri? nō quaſi alienæ reputatæ
ſumus ei? Vēdidit enim nos, & deuorauit de-
uoratione argentū noſtrum. Omnes diuitias &
gloriam, quā abſtulit Deus patris noſtri: nobis
erit & filiis noſtris. Nunc ergo quæcumq; tibi
dixit Deus, fac. Surgens autem Iacob accepit
vxores ſuas, & filios ſuos ſuper camelos: & ab-
duxit omnē ſubſtantiam ſuam, & omnem ſu-
pellectilē ſuam quam acquiſiuit in Meſopota-
mia, & omnia ſua, vt abiret ad Iſaac patrē ſuū
in terrā Chanaan. Laban autē abiit ad tonden-
dū oues ſuas. Furata eſt autē Rachel idola pa-
tris ſui. Abſcondit autē Iacob Laban Syro, ne
indicaret ei quod fugit. Et fugit ipſe, & ſua
omnia, & trāſiuit flumē, & feſtinauit in mōtē
Galaad. Nuntiatū eſt autē Labā Syro die ter-
tia, quòd fugit Iacob. Et aſſumēs filios ſuos &
fratres ſuos cū eo, perſequutus eſt poſt eū viā
dierū ſeptē, & cōprehendit eū in monte Ga-
laad. Venit autem Deus ad Laban Syrum per
ſomnū noƈte, & dixit ei: Caue ne fortè loqua-
ris ad Iacob mala. Et cōprehēdit Labā Iacob.
Iacob autē fixit tabernaculū ſuum in monte.
Labā autē ſtatuit fratres ſuos in mōte Galaad.
Dixit autē Laban Iacob, Quid feciſti? quare
fugiſti clā, & furatus es me, & adduxiſti filias
meas quaſi captiuas gladio: Et ſi annuntiaſſes
mihi, miſiſſē te cū lætitia, & cum muſicis &
tympanis & cithara. Nō dignus habitus ſum
oſculari filios meos, & filias meas? Nūc autem
ſtultè egiſti. Et nūc valet manus mea malefa-
cere tibi? at Deus patris tui heri ait ad me di-
cens, Cuſtodi te ipſū, ne fortè loquaris cū Ia-
cnb mala. N[illegible] ergo vade: deſiderio enim de-
ſideraſti in domum patris rui abire: quare fu-
ratus es deos meos? Reſpondit Iacob, & dixit
Laban, Dixi enim, ne forte auferas filias tuas
à me, & omnia mea. Cngnoſce ergn quid eſt
tuorum apud me, & accipe. Et noo cogoouit
apud eum nihil. Et dixit Iacob, Apud quem

G inuenti fuerint dij tui, non viuet coram fra-
tribus noſtris; neſciebat autem Iacob, quod
Rachel vxor eius furata eſt eos. Ingreſſus autē
Laban ſcrutatus eſt domum Liæ, & non inue-
nit. Et egreſſus ex domo Liæ, ſcrutatus eſt do-
mum Iacob, & in domo duarū ancillarū, & nō
inuenit. Ingreſſus eſt autē & in domū Rachel.
Rachel autē accepit idola, & ioiecit ea io ſtra-
mentis cameli, & ſedit ſuper eis, & dixit patri
ſuo, Non grauiter fer Domine: nō potero ſur-
gere coram te, quia quæ ſecundum conſuetu-
H dinem mulierum mihi ſuot. Scrutatus eſt au-
tem Laban entam ipſo in omni domo, & non
inueoit idola. Iratus eſt autem Iacob, & rixa-
tus eſt cum Laban. Et reſpondeos Iacob, dixit
Laban, Quæ iniquitas mea, & quod peccatum
meum quod perſequutus eſt poſt me, & quod
ſcrutatus es omnia vaſa domus meæ? Quid
inueniſti de omnibus vaſibus tuis? Pooe hîc
coram fratrbus tuis, & fratribus meis, & ar-
guant iotet duos nos. Hi mihi viginti anni
I ego ſum tecum: oues tuæ & capræ tuæ nō fue-
runt ſteriles: arietes ouium tuarum noo co-
medi, à beſtia comeſtum non attuli rui: egn
ſoluebam à me ipſo furta diei, & furta noƈtis:
fui cnmbuſtus æſtu diei, & glacie noƈtis: &
fugiebat ſomnus ab oculis meis. Iſti vigioti
anni ego ſum in domo tua: ſeruiui tibi qua-
tuor decim annos pro filiabus tuis, & ſex ao-
nos in ouibus tuis, & decepiſti mercedē meā
decem agni. Niſi Deus patris mei Abraham
K fuiſſet mihi, & timor Iſaac, nunc vacuum me
miſiſſet. Humilitatem meam, & laborem
manuum mearum vidit Deus, & redarguit te
heri. Reſpondaos autem Laban, dixit Iacob,
Filiæ, filiæ meæ: & filij, filij mei: & pecora,
pecora mea: & omnia quæcumque tu vides
mea ſunt, & filiarum mearū: quid faciam iſtis
hodie, aut filiis earum quos pepererunt? Nunc
ergo veni, diſponamus fœdus ego & tu, & erit
in teſtimonium inter me & te. Accipiens au-
tem Iacob lapidem, ſtatuit eum titulum. Dixit
L autem Iacob fratribus ſuis: Colligite lapides,
Et collegerunt lapides, & fecerunt collem: &
comederunt illic ſuper collem, & biberunt.
Et vocauit eum Laban, Collem teſtimonij. At
Iacob vocauit eum, Collis teſtis. Dixit autem
Laban: Tumulus iſte teſtis eſt inter me & te
hodie: propter hoc vocatum eſt nomen loci,
Collis teſtificatur. Et viſio quam dixit, reſpi-
ciat Deus inter me & te, quia diſcedamus al-
ter ab altero; ſi humiliaueris filias meas, ſi ac-
ceperis vxnres ſuper filias meas, vide nullus
M nobiſcū eſt, Deus teſtis inter me & te. Et dixit
Labā Iacob, Ecce tumulus iſte & titulus quem
ſtatui inter me & te, teſtis eſt. Tumulus iſte &
titulus quē ſtatui, hic teſtis eſt. Si enim tranſ-
grediar ego ad te, neq; tu tranſgrediaris ad me
collē iuſtum, & titulum iſtum in malitia, Deus
Abrahā & Deus Nachor iudicabit inter nos.
Et iurauit Iacob per timorem Iſaac patris ſui.
Et ſacrificauit ſacrificiū in monte, & vocauit
fratres ſuos, & comederunt & biberūt, & dor-
mierunt in monte. Surgens autem Laban
manè, oſculatus eſt filios & filias ſuas: & bene-
dixit eis, & reuerſus eſt Laban in locum ſuum.

IACOB

Digitized by Google

Iacob diuina iuſſione in terram ſuam reuertitur ob inuidiam Laban & filiorum eius, qualis præterea vir iuſtus eſſe debeat, ſi inuidia fuerit exorta, indicatur: quid denique ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob inuentio: & ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione.

A

CAP. V.

DIxit autem Dominus ad Iacob, *Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum.* Diues valde factus erat Iacob, bonũ gregẽ nutriens Chriſto, quẽ fidei titulo, & variatũ virtutũ nobilitabat inſignibus. Itaque nec ſibi videbatur anguſtus cenſu, fide opimus, & a Laban filiis vt opulentiſſimus in inuidiam vocabatur, qui ſuum gregẽ alieni gregis acceſſione cumulaſſet. Et dixit ei Deus, *Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum,* oſtẽdens nihil ei deeſſe, cui adeſſet omnium plenitudo virtutũ: hoc ſolum abundare perfectè, in hoc conſtare omnia, & omnia ad ipſum referri. Nihil ei nouum, ſuperfluum aut neceſſariũ, cui pax fida ſuppeteret, per quam reconciliaret quæ primũ fuerant diſcrepantia. B

Coloſſ. 1. Gene∫. 28. 1. Tim. 3. Nec mirum ſi pacẽ haberet, qui columnam ſtatuerat & vnxerat Deo quæ eſt Eccleſia. Columna enim & firmamẽtũ dicta eſt veritatis. Eam vngit qui in Chriſtũ fidei, in pauperes miſericordiæ fundit vnguentũ. Nunc conſideremus qualis vir iuſtus eſſe debeat, ſi inuidia fuerit exorta. Primũ vt declinet eam: melius eſt enim ſine lite abire, quam reſidere cum iurgio. Deinde vt talia poſſideat, quæ ſecũ auferre poſſit, vt in nullo teneri ab aduerſario C

Matth. 5. Geneſ. 31. poſſit obnoxius, ſed dicat, *Cognoſce ſi quid tuum eſt apud me. Et quæſiuit Laban, & nihil ſuum inuenit apud Iacob.* Magnus vir & verè beatus, qui nihil potuit ſuum amittere, nihil alienũ habere: hoc eſt, nihil omnus habere, nihil ſuperfluum. Itaque ille perfectus eſt, cui nihil deeſt: iuſtus, cui nihil ſupereſt. Hoc enim eſt iuſtitiæ tenere menſurã. Quanta virtus cui ſocietas lucrũ dabat, non irrogabat diſpendiũ? Hoc eſt perfectũ eſſe, adhærentibus ſibi commodi plurimum dare, nihil afferre incõmodi. Denique is

De pœnit. diſt. 2. c. ſapiens. qui nocere cupiebat, inanem eum non potuit dimittere. Sapiens enim nunquam inanis eſt, ſemper in ſe habens D amictũ prudentiæ, qui poteſt dicere, *Iuſtitiam induebar, & veſtiebar iudicio*, ſicut dixit Iob.

Iob. 27. Namq; hæc mẽtis ſunt interna velamina, quæ nemo alius poſſit auferre; niſi cùm aliquem ſua culpa deſpoliat. Denique ſic deſpoliatus Adam, nudus inuentus eſt. At vero Ioſeph etiã veſtimẽto exteriore relicto, nud° nõ erat, qui ſalua habebat indumẽta virtutis. Numquam ergo inanis ſapiẽs. Nam quomodo inanis, qui de plenitudine Chriſti accipit, & ſeruat

Geneſ. 3. Geneſ. 39. Ioan. 1. al. intentione. acceptũ? Quomodo inanis, cuius repleta eſt anima, quæ acceptæ gratiæ veſtimenta cuſtodit? Illud metuendũ eſt, ne quis innocentiæ velamen amittat, nec impij ſacrilegæ perſecutionis † impreſſione, terminos iuſtitiæ prætergreſſi, veſtimentũ animæ ac mentis eripiant. Quod non E

al. vox. Pſal. 7. accidit, niſi priùs aliquem † nox ſuæ iniquitatis exuerit. Vnde & Dauid dicit, *Si eſt iniquitas in manibus meis, decidam merito ab inimicis meis inanis, perſequatur inimicus animã meam, & comprehendat.* Nemo ergo ex inimicis poteſt tuã animam comprehendere, niſi priùs inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui poſſunt auri argẽtiq; compilare theſauros. Iſti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferunt quod non habebas, hoc auferũt quod poſſidere nõ poteras, hoc auferunt quod non ornabat animam tuam,

Matth. 6. ſed onerabat, hoc auferunt quod non locupletabat cor tuum, ſed potiùs deprimebat. *Vbi enim fuerit theſaurus tuus,*

Pſal. 108. *ibi erit cor tuum*: ſicut legi audiſti hodie. Multi ſeris portarum ſuarum includũt aurum ſuum: ſed ij nec vectibus & F clauſtris ſuis credũt. Multi vigiles adhibẽt, ſed ipſi quoq; plus ipſos ſolent timere cuſtodes. Multi defoſſo auro incubant, aurum eorum ſub terra, & cor eorum ſub terra. Caue ergo ne & tu cor tuum terræ viuus infodias. Non ergo auri iſtius metuendi fures. Ille tibi cauendus eſt fœnerator, qui ſubſtãtiam animæ tuæ ſcrutatur, ſi qua peccati grauioris æra contraxeris, qui cor tuum includit ſolo, qui animam tuam eo ceſpite obruit quo aurũ texeris,

al. theſauris. qui mentẽ tuam centeſimarũ incuruat † vſuris, & graui condit ſepulchro de quo nullus reſurgit. Sequere ſanctũ Iacob, qui neque de alienis vitiis quidquã habebat, neq; ſuarum virtutum erat inanis & vacuus, qui erat iuſtitiæ

A fructu repletus. Sed hæc moralia. Illud myſticum, quod venit ad eum Laban, hoc eſt, dealbatus (quia & ſatanas transfigurat ſe in angelũ lucis) & cœpit ab eo ſua requirere. Reſpondit ei Iacob, *Cognoſce ſi quid eſt tuum apud me;* 2. Cor. 11. hoc eſt, nihil tuorũ habeo. Quære ſi quid agnoſcis vitiorum tuorum & criminum. Nihil mecũ abſtuli, fraudum tuarũ, † doliq; conſortia vlla non habeo, omnia tua tãquã contagiũ refugi. *Et quæſiuit Laban, & nihil ſuum reperit.* al. v. c. dereliqui, conſortia illa non habeo. Quàm beatus vir, in quo inimicus nihil inuenit, quod ſuum poſſet dicere: in quo diabolus nihil offendit, quod ſuũ agnoſceret. Impoſſibile videbatur illud in homine, ſed typũ gerebat eius qui dixit in Euangelio, *Venit huius mundi princeps, & in me inueniet nihil.* Nihil eſt enim quicquid eſt diaboli, quod nullam poteſt habere perpetuita- B tem atq; ſubſtantiam. Ipſe autem eſt qui præfigurabatur in Iacob, Dominus Ieſus, ſponſus duorũ coniugiorum, hoc eſt, legis & gratię, qui virginem Rachel antè dilexit, Ioan. 14. & prædeſtinatam ſibi in coniugium pio amabat affectu. Sed quoniam Lia tanquam lex ſubintrauit, & oculis infirmior obrepſit tanquam ſynagoga, quæ mentis cæcitate Chriſtũ videre non potuit, ſuperabundauit gratia ſanctę Rachel, quæ ſupra primũ illud eſt expetita coniugiũ, Geneſ. 29. quæ Eccleſiæ principatum futurum iam tunc nominis ſui interpretatione ſignabat. Beata Rachel, quæ abſtulit opprobrium ſuo partu: beata Rachel quæ abſcõdit cultus, erroréſque gentilium, quæ ſimulacra eorum plena Rom. 5. C eſſe immunditiæ declarauit. Nemo credat paternæ pietatis læſã eſſe reuerentiã, quod ſtãte patre ſedit, quoniã Geneſ. 19. Geneſ. 30. Geneſ. 31. ſcriptum eſt, *Qui plus diligit patrem aut matrem quàm me non eſt me dignus.* Vbi cauſa agebatur religionis, fides debuit habere ſedem iudicij, & quaſi rea ſtare perfidia. Matth. 10.

Geneſis Cap. XXXII.

ET Iacob abiit viam ſuam, & reſpiciens vidit caſtra Dei caſtrametata, & obuiauerunt ei angeli Dei. Dixit autem Iacob, quãdo vidit eos; Caſtra Dei hæc ſunt. Et vocauit no- D men loci illius, Caſtra. Miſit autem Iacob ante ad Eſaũ fratrem ſuum in terrã Seir, in regionẽ Edom: & præcepit ei, dicẽs, Sic dicetis domino meo Eſaü: Sic dicit ſeruus tuus Iacob: Cũ Laban habitaui, & moratus ſum vſq; nunc: & fuerunt mihi boues, & aſini, & oues, & ſerui, & ancillæ, & miſi domino meo Eſaü nuntiare, vt inueniat ſeruus tuus gratiã corã te. Et reuerſi ſunt nuntij ad Iacob, dicẽtes. Venimus ad fratrẽ tuum Eſaü, & ecce ipſe venit in occurſum tuum, & quadringẽti viri cum eo. Timuit autẽ Iacob valdè, & dubitauit: & diuiſit populũ E qui cum eo, & boues & oues in duas turmas; & dixit Iacob, Si venerit Eſaü ad turmã vnã, & percuſſerit eã, erit turma ſecunda vt ſaluetur. Dixit autẽ Iacob, Deus patris mei Abrahã, & De° patris mei Iſaac, Dñe qui dixiſti mihi, Reuertere in terrã natiuitatis tuę; & bene tibi faciã; ſufficiat mihi ab omni iuſtitia, & ab omni veritate quam feciſti ſeruo tuo. In virga enim mea hac trãſiui Iordanẽ hunc. nũc autẽ factus ſum in duas turmas. Erue me de manu fratris F mei, de manu Eſaü, quia timeo eũ ego, ne fortè veniens percutiat me, & matrẽ ſuper filios. Tu autẽ dixiſti, Bene tibi faciã, & ponã ſemẽ tuum ſicut arenã maris, quæ nõ numerabitur præ multitudine. Et dormiuit illic nocte illa: & accepit de quibus ferebat dona, & miſit Eſaü fratri ſuo, capras ducentas, hircos viginti, oues ducẽtas, arietes viginti, camelos lactãtes & filios eorũ triginta, boues quadraginta, tauros viginti, aſinos viginti, & pullos decem: & dedit ea per manum ſeruis ſuis greges ſingulariter, & dixit pueris ſuis, Ite ante me, & ſpa-

tiom facite inter gregem & gregẽ. Et præce-
pit primo, dicens, Si tibi obuiauerit Eſaü fra-
ter meus, & interrogauerit te dicens, Cuius
es? & quo vadis? & cuius ea quæ vadunt ante
te? dices, Serui tui Iacob, dona miſit domino
meo Eſaü, & ecce ipſe poſt nos. Et præcepit
primo, & ſecundo, & tertio, & omnibus ante-
cedentibus poſt greges iſtos dicens, Secundũ
verbum hoc loquimini Eſaü, cùm inueneritis
eũ vos, & dicetis, Ecce ſeruus tuos venit poſt
nos. Dixit enim, Placabo faciem eius in donis
pręcedentibus, & poſt videbo faciẽ eius: for-
ſitan enim ſuſcipiet faciem meam. Et præceſ-
ſerunt munera ante faciem ſuam. Ipſe autem
dormiuit nocte illa in caſtris. Surgens autem
nocte illa, accepit duas mulieres, & duas ancil-
las, & vndecim filios ſuos, & traſiuit tranſitum
Iaboch: & accepit eos, & tranſiuit torrentem,
& traduxit omnia ſua. Relictus eſt autem Ia-
cob ſolus: & luctabatur homo cum eo vſq; ad
manè. Vidit autem quod non poteſt ad eum:
& tetigit latitudinem femoris eius, & emar-
cuit latitudo femoris Iacob, cũ luctaretur ipſe
cum eo. Et dixit ei, Dimitte me: aſcẽdit enim
diluculum. Ille autem dixit, Nõ te dimittam,
niſi mihi benedixeris. Dixit autem illi, Quod
nomen tibi? Dixit autem Iacob. Dixit autem
illi, Non vocabitur vltrà nomen tuum Iacob,
ſed Iſraël erit nomen tuum: quoniam præua-
luiſti cum Deo, & cum hominibus potens. In-
terrogauit autem Iacob, & dixit, Indica mihi
nomen tuum. Et ait, Quare hoc interrogas tu
nomen meum? Et benedixit ei illic. Et voca-
uit nomen nomen loci illius, Facies Dei. Vidi
enim Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt
anima mea. Ortus eſt autem ei ſol, quando
pręterit Facies Dei. Ipſe autem claudicabat
femore ſuo. Propter hoc non manducant filij
Iſraël neruum, qui emarcuit, qui eſt ſuper la-
titudinem femoris, vſque ad diem hanc: quia
tetigit latitudinem femoris Iacob nerui, qui
emarcuit.

Geneſis Cap. XXXIII.

RESpiciens autem Iacob, vidit, & ecce
Eſaü frater eius veniens, & quadringen-
ti viri cum eo. Et diuiſit Iacob filios ad Liam,
& ad Rachel, & duas ancillas: & fecit duas an-
cillas & filios earum in primis, & Liam & fi-
lios eius poſt: Rachel autem & Ioſeph vlti-
mos. Ipſe autem præceſſit ante eos, & adora-
uit ſuper terram ſepties, donec appropinqua-
ret fratri ſuo. Et accurrit Eſaü in occurſum
ei, & amplexatus eum, oſculatus eſt: & ceci-
dit ſuper collum eius, & fleuerunt ambo. Et
reſpiciens Eſaü, vidit mulieres & puerulos, &
dixit, Quid hæc tibi ſunt? Et ait, Paruuli, qui-
bus miſertus eſt Deus ſerui tui. Et appropin-
quauerunt ancillæ & filij earum, & adorauc-
runt: & appropinquauit Lia & filij eius, &
adorauerunt, & poſt hoc appropinquauit Ra-
chel & Ioſeph, & adorauerunt. Et ait, Quid
hæc tibi ſunt? omnes turmæ iſtæ quibus ob-
uiam? ille autem dixit, Vt inueniat ſeruus tuus
gratiam coram te domine. Dixit autem Eſaü,
Sunt mihi multa frater, ſint tibi tua. Dixit au-
tem Iacob, Si inueni gratiam coram te, accipe
G dona per meas manus propter hoc vidi fa-
ciem tuam, ſicut ſi quis videret faciem Dei:
& benedices mihi, accipe benedictiones
meas, quas attuli tibi: quia miſertus eſt mei
Deus, & ſunt mihi omnia. Et compulit eum,
& accepit, & dixit, Diſcedentes gradiamur
in rectam. Dixit autem illi, Dominus meus
ſcit quod teneriores pueri, & oues & boues
fœtæ ſunt apud me. Si ergo vrgeam eos diem
vnum, morientur omnia pecora. Præcedat
dominus meus ante ſeruum ſuum: ego autem
H fortis ero in via ſecundùm otium ambulatio-
nis, quæ ante me, & ſecundùm pedem pue-
rulorum meorum, donec veniam ad domi-
num meum in Seir. Dixit autem Eſaü, Re-
linquam tecum de populo qui mecum. Ille
autem dixit, Ad quid hoc? Satis, quod in-
ueni gratiam coram te domine. Reuerſus eſt
autem Eſaü in die illa in viam ſuam in Seir:
& Iacob diſceſſit in tabernacula, & fecit ſibi
domos, & pecoribus ſuis fecit tabernacula,
I propter hoc vocauit nomen loci illius, Ta-
bernacula. Et venit Iacob in Salem ciuitatem
Sicimorum, quæ eſt in terra Chanaan, quan-
do venit de Meſopotamia Syriæ & caſtrame-
tatus eſt ſecundùm faciem ciuitatis. Et ac-
quiſiuit partem agri, vbi ſtatuit ibi taberna-
culum ſuum, ab Hemor patre Sychem, cen-
tum agnis. Et ſtatuit illic altare, & inuocauit
Deum Iſraël.

Quid ſignificet quòd proficiſcenti Iacob angeli Dei occurrerint?
K *quid ſibi etiam velit quòd ipſe fratri occurrens ſepties in terra*
adorauerit: quid præterea, quòd petiturus à fratre concordiam,
in caſtris dormiuerit: quid denique lucta, & eius claudicatio
deſignent.

CAP. VI.

ET *Iacob abiit viam ſuam: & reſpiciens vidit caſtra Dei* Geneſ. 32.
caſtrametta, & obuiauerunt ei angeli Dei. Proficiſcen-
ti Iacob ſancto, angeli Dei occurrerunt. Denique vidit
caſtra Dei applicantia, & ait, *Caſtra Dei hæc ſunt.* Perfe-
ctis enim & fidelibus diuina ſolent adeſſe præſidia. Per-
fectus autem, qui cogitabat de reconciliatione frater-
L na, ita vt humilitate eam inuitaret, officiis acquire-
ret, muneribus quoque emendam eam putaret. Di-
xit enim, *Placabo faciem eius in donis præcedentibus.* Occur-
rit itaque fratri cum muneribus, vxoribus & pignori-
bus ſuis, vt etiam ſi ipſe indignaretur, neceſſitudinis ob-
ſequiis inflecteret. *Et adorauit ſepties in terra.* Quid ſibi iſtud Geneſ. 33.
vult eſſe; Lex dicit, *Dominum Deum tuum adorabis, & ip-* Deut. 6.
ſi ſoli ſeruies: & hic adorabat intemperantem, iracun- Geneſ. 25.
dum, minantem parricidale flagitium. An terram adora- Geneſ. 27.
uit; illam humano cruore concretam, ſerpentium infu- Geneſ. 4.
ſam venenis, aut ieiuna infelicem glarea, aut duris at-
que aſperis inhorrentem cautibus. Quid ſibi etiam vult
quod ſepties adorauit? Hæreret ſolutio, niſi illud occur-
M reret quod Petro, interroganti in Euangelio: *Si frater* Matth. 18
meus in me peccauerit, quoties dimittam ei, Vſque ſepties?
Reſpondit Dominus Ieſus, Non ſolùm ſepties, ſed vſque ſep-
tuagies ſepties. Hoc igitur prophetico ſpiritu ſanctus Pa-
triarcha ſignificat, in aduenientem reſpiciens, qui non
ſolùm vſque ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties ve-
niam fratri laxari iuberet, vt eius contemplatione con-
uentus Eſaü, iniuriam quam ſe accepiſſe putabat remit- Geneſ. 32.
teret fratri: & quamuis læſus, in gratiam rediret: quia
propterea carnem ſuſcepturus erat Dominus Ieſus &
venturus in terras, vt multiplicatam nobis donaret
veniam delictorum. Denique petiturus à fratre con-
cordiam, dormiuit in caſtris. Perfecta virtus habet quie-
tis tranquillitatem & ſtabilitatem. Ideò Dominus Ioan. 14.
donum eius perfectioribus reſeruauit, dicens, Pacem

meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. Perfectorum eſt enim, non facile mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari ſuſpicione, non terrore concuti, nō dolore vexari, ſed quaſi in litore tutiſſimo aduerſùm inſurgentes fluctus ſæcularium procellarum mentem immobilem fida ſtatione placidare. Hoc firmamentum

Ibidem. Chriſtianis mentibus Chriſtus inuexit, pacem internam inuehens animis probatorū, vt non turbetur cor noſtrū, neque exagitetur animus. Hanc pacem ſuper omnem

al. pacem. † mentem eſſe Apoſtolus doctor aſſeruit, dicens: *Et pax Dei quæ exuperat omnem mentem, cuſtodiat corda veſtra, & ſenſus in Chriſto Ieſu.* Fructus itaque pacis eſt non perturbari in pectore. Denique vita iuſti quieta eſt, iniu-

Philipp. 4. ſtus autem inquietudinis & perturbationis plenus eſt. Itaque ampliùs ſuis ſuſpicionibus affligitur impius, quā alienis pleriſque verberibus: maioréſque vibices vulnerum in eius animo ſunt, quàm in eorum corpore qui ab aliis verberantur. Grande eſt infra ſe aliquem tranquillum eſſe, & ſibi conuenire. Foris pax aut imperatoris

Ephef. 6. ſollicita prouidentia, aut manu militum quæritur, aut bellorum proſpero cedit euētu, aut internecione aliqua barbarorum, ſi in ſe hoſtili motu arma conuertāt. In ea pace nulla noſtra virtus, ſed euentus eſt. Certè gloria pacis illius ad imperatorem refertur, iſtius pacis fructus in nobis eſt, quæ eſt in mentibus ſingulorum, quæ tenetur

Geneſ. 32. affectibus. Iſtius pacis maior eſt fructus, quo ſpiritalis nequitiæ tentamenta, quàm quo arma hoſtilia repellūtur. Iſta pax ſublimior, quæ corporalium paſſionum excludit illecebras, perturbationéſque mitigat, quàm ea quę barbaricos ſedat incurſus. Plus eſt enim clauſo intra te hoſti reſiſtere, quā remoto. Itaque Iacob qui cor ſuum ab omni ſimultate mundauerat, vt pacificum af-

al. præcedunt. fectum gereret, poſtquā † remiſit omnia ſua, ſolos remanſit, & luctatus eſt cum Deo. Quicumque enim ſecularia negliget, ad imaginem ſimilitudinémque Dei propiùs accedit. Quid eſt enim luctari cum Deo, niſi virtutis ſuſcipere certamen, & cum ſuperiore congredi, potiorémque cæteris imitatorem fieri Dei. Et quia inſupera-

Ibidem. bilis erat fides eius atque deuotio, ſecreta et myſteria Dominus reuelabat, tangens latitudinem femoris eius, eo quod ex eius erat generatione Dominus Ieſus oriundus ex Virgine, qui Deo nec impar nec inæqualis eſſet,

Philip. 2. cuius crucem obſtupeſcentis femoris latitudo ſignabat, eo quod diffuſa per vniuerſum mundum remiſſione peccati, ſalutaris foret omnibus, qui ſtupore ſui corporis ac

Luc. 22. ſudore reſurrectionē tribueret defunctorum. Vnde non

Gen. 32. immerito exortus eſt ſol ſancto Iacob, cuius generi crux

al. ſaluatoris. Domini † ſalutaris illuxit: ſimul quia ſol ei ortus iuſtitiæ, qui Deum cernit, quia ipſe eſt lumen æternum. Clau-

Malach. 4. dicauit autem Iacob a femore ſuo. *Propter hoc non mandu-*

Gen. 32. *cant filij Iſrael neruum vſq; ad diem hanc.* Vtinam mādicaſſent & credidiſſent. Sed quia nō erant facturi voluntatē Dei, ideo non manducauerunt. Sunt & qui ita accipiant, quod ideo claudicauerit ab vno femore Iacob, quia duobus populis ex eius generatione manantibus, vnius ſtupor etiā tunc circa fidei gratiā declarabatur futurus Ipſe eſt ergo populus qui ſtupore perfidiæ claudicauit.

Geneſis Cap. XXXIV.

EGreſſa eſt autem Dina filia Lię, quam peperit Iacob, vt cognoſceret filias indigenarū: & vidit eam Sychem filius Hemor Heuæus, princeps terræ, & accipiēs eam, dormiuit cum illa, & humiliauit eam. Et intendit animæ Dinę filiæ Iacob, & dilexit virginem, & loquutus eſt ſecundum mcotem virginis ei. Ait autem Sychem ad Hemor patrem ſuum, dicens: Accipe mihi puellam hanc in vxorem. Iacob autem audiuit, quod polluit Sychem filius Hemor Dinā filiam ſuam. At filij ſui erāt cū pecoribus in agro. Tacuit autem Iacob, donec venirent ipſi. Egreſſus eſt autem Hemor pater Sychem ad Iacob, vt loqueretur ei. At filij Iacob venerunt de agro. Vt autem audierunt, compuncti ſunt viri, & triſte fuit illis valdè: quia turpe fecit in Iſraël Sychem, dormiens cū filia Iacob. Et nō ſic erit. Et loquutus eſt eis Hemor, dicens: Sychē filius meus elegit ex anima filiam veſtrā: date eam illi vxorē, & affinitatē cōtrahite nobiſcū: filias veſtras date nobis, & filias noſtras accipite filiis veſtris, & inter nos habitate, & terra ecce lata coram vobis: habitate, & negotiamini in ea, & acquirite in ea. Dixit autē Sychem ad patrem eius, & ad fratres eius, dicens: Inueniā gratiā corā vobis, & quodcūque dixeritis, dabimus: implete dotē valde; & dabo ſicut dixeritis mihi, & dabitis mihi puellā hanc in vxorē. Reſponderunt autem filij Iacob Sychē & Hemor patri ſuo cū dolo, & loquuti ſunt eis, quia polluerant Dinā ſororē ſuam, & dixerūt eis Symeon & Leui fratres Dinæ: Non poterimus facere verbū hoc, dare ſororem noſtrā homini habenti præputium: eſt enim opprobrium nobis. Solū in hoc aſſimilabimur vobis, & habitabimus inter vos, ſi fueritis ſicut nos, & vos in circumcidendo veſtrū omne maſculinū: & dabimus filias noſtras vobis, & de filiabus veſtris accipiemus nobis: & habitabimus apud vos, & erimus genus vnū. Si autē non audieritis nos, & circūciſi fueritis, accipientes filiam noſtrā, abibimus. Et placuerunt verba coram Hemor, & corā Sychē filio Hemor. Et nō tardauit iuuenis facere verbum hoc: incubuerat enim filiæ Iacob. Ipſe autē erat glorioſiſſimus omniū qui in domo patris ſui. Venit autē Hemor & Sychē filius eius ad portā ciuitatis eorum, & loquuti ſunt ad viros ciuitatis eorū, dicētes: Homines iſti pacifici ſunt, nobiſcū habitent ſuper terrā, & negotiētur in ea. At terra ecce lata corā eis. Filias eorum accipiemus nobis vxores, & filias noſtras dabimus eis. Solum in hoc aſſimilabuntur nobis homines iſti, vt habitent nobiſcum, vt ſit populus vnus, in circumcidēdo noſtrum omne maſculinum, ſicut & ipſi circumciſi ſunt: Et pecora eorum, & quadrupedia eorū, & omnis ſubſtantia non noſtra erunt? Solū in hoc aſſimilemur eis, & habitabūt nobiſcū. Et audierūt Hemor & Sychē filiū eius omnes exeuntes portā ciuitatis eorum, & circumciderunt carnē præputij eorum omne maſculum. Factū eſt autem in die tertio, quādo erāt in dolore, accipiētes duo filij Iacob, Symeon & Leui fratres Dinę, vnuſquiſq; gladiū ſuū, ingreſſi ſunt in ciuitatē cōfidenter, & interfecerunt omne maſculinū, & Hemor & Sychem filiū eius occiderūt in ore gladij. Et tulerunt Dinā de domo Sychem, & egreſſi ſunt. At filij Iacob ingreſſi ſunt ſuper vulneratos: & diripuerunt ciuitatē, in qua polluerunt Dinā ſororē ſuā. Et oues eorū, & boues eorū, & aſinos eorū, quæcūque erāt in vrbe, & quæcumque erant in agro, tulerunt, & omnia corpora eorum & omnem ſupellectilē eorum, & vxores eorū captiuauerunt, & diripuerunt quæcumque erant in ciuitate, & quęcumque erant in domibus. Dixit autem Iacob, Symeon & Leui, Odioſum me feciſtis ita vt malus ego ſim omnibus habitantibus terram, inque Chananæis, & in Phere-

Google

ræis, Ego autem pauciſſimus ſum in numero: & congregati ſuper me percutient me, & delebor ego, & domus mea. Illi autem dixerunt, Sed ſicut ſcorto vtentur ſorore noſtra?

Geneſis Cap. XXXV.

DIxit autem Deus ad Iacob, Surgens, aſcende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo qui apparuit tibi cùm fugeres à facie Eſaŭ fratris tui. Dixit autem Iacob domui ſuæ, & omnibus qui cum eo: Tollite deos alienos de medio veſtrũ, & mundamini, & mutate veſtimenta veſtra, & ſurgentes aſcẽdámus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis, qui fuit mecũ, & ſaluauit me in via qua ambulaui. Et dederunt Iacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, & inaures quæ in auribus eorũ: & abſcondit ea Iacob ſub terebintho, quæ in Sicimis; & perdidit ea vſque in hodiernũ diẽ. Et profectus eſt Iſraël de Sicimis. Et factus eſt timor Dei ſuper ciuitates, quæ in circuitu eorum: & non perſecuti ſunt poſt filios Iſraël. Venit autem Iacob in Luza in terra Chanaan, quæ eſt Bethel, ipſe & omnis populus qui erat cum eo: & ædificauit ibi altare, & vocauit nomen loci, Bethel. illic enim apparuit ei Deus, cum fugeret ipſe à facie Eſaü fratris ſui. Mortua eſt autẽ Debora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt inferius Bethel ſub quercu: & vocauit Iacob nomẽ eius, Quercus fletus. Apparuit autem Deus Iacob adhuc in luza, quando venit de Meſopotamia Syriæ: & benedixit ei Deus, & dixit illi Deus, nomen tuũ non vocabitur vltra Iacob, ſed Iſraël erit nomẽ tuũ. Dixit autem ei Deus, Ego Deus tuus: creſce, & multiplicare: gentes, & congregationes gentiũ erũt ex te, & reges de lũbo tuo exibunt: & terram quã dedi Abrahã & Iſaac, tibi dedi eam, tibi erit, & ſemini tuo poſt te dabo terram hanc. Aſcendit autẽ ab eo de loco, vbi loquut⁹ eſt cum eo. Et ſtatuit Iacob titulũ in loco quo loquutus eſt cum eo Deus, titulũ lapidem: & fecit ſuper eum libamen, & effudit ſuper eum oleũ: & vocauit Iacob nomen loci in quo loquutus eſt cũ eo illic Deus, Bethel. Diſcedẽs autem Iacob de Bethel, fixit tabernaculũ ſuũ vltra turrim Gader. Factũ eſt autem, quando appropinquauit chabrath, vt veniret in Ephrata, peperit Rachel: & cum pateret, difficilè peperit. Factum eſt autem cũ difficulter ipſa pareret, dixit ei obſtetrix. Confide, etenim iſte tibi filius eſt. Factũ eſt autẽ cũ emitteret ipſa animã (moriebatur enim) vocauit nomẽ eius Benjamin, mortua eſt autem Rachel, & ſepulta eſt in via Ephrata. Hęc eſt Bethleẽ. Et ſtatuit Iacob columnã ſupra monumentũ eius, hæc eſt colũna ſuper monumento Rachel vſq; in diem hunc. Factum eſt autem quando habitauit Iſraël in terra illa, abiit Ruben, & dormiuit cum Balla concubina patris ſui Iacob. Et audiuit Iſraël, & malum apparuit in conſpectu eius. Erant autem filij Iacob duodecim. Filij Liæ, primogenitus Iacob Ruben, & Symeon, Leui, Ioſeph & Benjamin. Filij autem Ballæ ancillæ Rachel, Dan & Nephtalim. Filij autem Zelphæ ancillæ Lię, Gad & Aſer.

G Iſti filij Iacob, qui fuerũt ei in Meſopotamia Syrię, Venit autem Iacob ad Iſaac patrem ſuum in Mambre, in ciuitatem Agri, hæc eſt Chebron, in terra Chanaan, vbi habitauit Abraham & Iſaac. Fuerunt autem dies Iſaac quos vixit, anni centum octoginta. Et deficiens Iſaac mortuus eſt, & appoſitus eſt ad genus ſuum ſenior, & plenus dierum. Et ſepelierũt eum Eſaŭ & Iacob filij eius.

De vindicta filiorum Iacob contra alienigenas ob Dinæ deflorationem, & ipſius Iacob manſuetudine: & de reſponſo diuino
H *in facto vt exurgeret & aſcenderet Bethel.*

CAP. VII.

E*Greſſa eſt autem Dina filia Liæ, quam peperit Iacob, vt cognoſceret filias indigenarum: & vidit eam Sychem filius Hemor Heuæi, princeps terræ, & accipiens eam, dormiuit cum illa.* Denique non multò poſt factã ſuprà reuelationẽ, cum eſſet ab alienigenæ filio Dina filia Iacob deflorato virginitatis pudore temerata, fratres eius qui non intellexerunt myſteriũ, alienigenas qui ſocietatẽ fidei per cõ- *Geneſ. 34.* *Geneſ. 32.*
I iunctionẽ generis offerebant, vindictæ ſtudio peremerunt. Iacob autẽ qui morali mãſuetudine clemẽtiã diligebat, vel myſtico ſpiritu ſacramentũ † congregãdæ ex gentibus præuidebat Eccleſiæ, inuitus & dolens ſcenam illã exactæ vltionis accepit. Vnde prophetãti aduentum Domini Ieſu, reſponſũ diuinũ eſt datũ: *Exurgens aſcende in locum Bethel*, hoc eſt, in domũ panis, vbi natus eſt Chriſtus, ſicut Michæas Propheta teſtatus eſt, dicens: *Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima, vt ſis inter principes Iuda: Ex te enim exiet princeps Iſrael, & egreſſus eius ab initio, à die ſæculi.* Verè domus panis, quæ domus Chriſti eſt, qui nobis panis ſalutaris aduenit è cœlo, vt iam nul- *al. regenerandæ.* *Geneſ. 35.* *Luc. 2.* *Mich. 5.* *Ioan. 6.*
K lus eſuriat cibum ſibi immortalitatis acquirens. Ibi iubetur habitare patriarcha, ibi altare facere Deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, & abſcondit eos ſub † terebintho: ibi quoque ſepulta eſt Rachel in via Ephrata, hæc eſt Bethleem. Ibi etiã columnã ſtatuit Iacob ſupra monumentũ eius. Quanta myſteria, quia ibi eſt Eccleſia Dei, in qua apparet Deus, & loquitur cum ſeruis ſuis! Ibi eripiuntur, & abſconduntur ſimulacra gentiũ. Fides enim Eccleſiæ omnẽ obſeruantiã gentilitatis aboleuit. Sed cur ſub terebintho? Certè genus iſtud infructuoſum eſt. Ibi ergo ſunt dij gentiũ, vbi nullus eſt fru- *Geneſ. 35.* *Ibidem.* *al. ſub lentiſco.* *a v. c. ſed cur ſub lentiſco abſconderit quæro.*
L ctus. Ibi inaures gentiliũ infodiuntur quas dederunt Iacob, vt iam nouã linguã audire aſſueſcant, veterẽ perfidiæ ſonũ neſciant, obſurdeſcant aures eorũ ſacrilegio, & mundentur ad gratiã. Non immeritò ibi ſanctus Daniel falsũ aduerſus Suſannam teſtimoniũ deprehendit. Ibi enim volebat adhuc radices ſuas locare perfidia, ſed latere non potuit, quod prophetico ſpiritu deprehenſa eſt. Congruus autem error presbyterij veræ confeſſionis, vt ibi contaminatam diſceret caſtitatem, vbi gentium defoſſa ſimulacra ſunt. Sed veritas Eccleſiæ nõ detexit perfidiam, ſed abſcondit, & aures gentilitatis obſtruxit. Cõuenienter quoque ibi ſepulta eſt ſancta Rachel, quia omnes qui baptizantur in Chriſto, conſepeliuntur cum *Sap. 14.* *Dan. 13.* *Rom. 6.*
M eo. Sic enim docemur, dicente Apoſtolo, *Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum ille ſurrexit à mortuis propria virtute ſuſcitatus, ita & nos per eius gratiam reſurgemus.* Tunc igitur verè abſconditur omnis error gentilium, cùm quis fuerit ablutus à vitiis, quia confixus cruci vetus homo noſter neſcit iam veteri ſeruire peccato. Competenter etiam columna ſtatuitur ſupra monumentum Rachel, quia Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis. *Ibidem.* *1. Tim. 3.*

De commendabili ſancti Iacob ſenectute, futurarúmque ac dubiarum rerum, ſiue quoque vitæ ſuæ prouidentia, atque agendorum diſpoſitione.

CAP. VIII.

SEnuerat autem Iacob: ætate iam ſenuerat & moribus, ſed certabant in eo impigra viuacitas iuuentutis, & tranquillitas ſenectutis. Eſt enim & ſenectus virens,

gratia, & iuuentus cana conſiliis, de qua dicit ſcriptura, *Senectus enim venerabilis*: &, *Ætas ſenectutis vita immaculata.* (Sap. 4. Ibidem.) Senuerat ergo Iacob, qui bonis operibus præuenit tempus longæuæ ſenectutis: vt & fructum eius ante tempus caperet, & poſtrema eius in tempore non timeret. Beatus quidem & iuuenis qui bene viuit, ſed magis beatus eſt ſenex qui bene vixit. Quod enim iuuenis ſperat, adeptus eſt ſenior: quod ſenex fuit, optat hoc eſſe qui iuuenis eſt. Certè hic qui inquieti maris longiore ſibi adhuc curſu manente, iactatur fluctibus, ſenex verò ſicut in portu, ita in ſtatione eſt ſenectutis. Erat itaque huiuſmodi Iacob, qui vix ſperanda iuuenibus bona, incolumi & tuta gratiæ claue iam clauſa & obſignata tenebat. Quod autem poſſideas, eo quod adhuc ſperes, præſtabilius eſt. Erat ergo ſenex Iacob, ad quem iuuenes aduerſa temporis alicuius tempeſtate perculſi, tamquam in portum ſeſe recipiebant: ipſe autem tamquam in ſpecula vitæ huius poſitus ſollicito prætendebat affectu, & longè antè rebus dubiis prætendebat remedia. Denique fames erat in tota terra, & ſenex depoſitus quæ alacres iuuenes ignorabant, primus audierat: primus admonuit *filios ſuos in Ægypto exuberare frumentū, & eo proficiſcendum vt emerent quæ ſibi ad vſum neceſſaria forent. Libenter etiam ipſe iuuenum conſiliis acquieſcebat, vt etiam filium iuniorem ſimul mitteret. Et renuntiantibus illis quod Ioſeph filius ſuus viueret, fracto licet corpore, ſed viuida animi virtute, non expectauit vt filius ad ſe veniret, ſed ipſe magis perrexit ad filium. Pietati enim menſura ordinis non præponderat. Nulla itaque ſenſit impedimenta feſſæ ſenectutis cùm pergeret. Pietas enim leuabat laborem. Verùm vbi recepti filij fructu potitus eſt, aliquanto exacto tempore, decem & ſeptem videlicet annorum, (quod ſecundùm illam Patriarchæ longæuitatem exiguæ portionis tempus eſt) finem vitæ ſibi appropinquare cognouit. Vocauit itaque Ioſeph filium, & per generationis ſuæ futurum heredem, conſtrinxit eum, ne in Ægypto ſepeliretur. Acceptáque fide, cùm paulò poſt infirmaretur, & veniſſet ad eum filius Ioſeph, velut reſumptis viribus ſedit ſupra lectum ſuum, & benedixit patriarchas duodecim, & Prophetauit.

*v. c. verū prim⁹ audierit videre, interim primus admonuit, &c.

Geneſ. 41. Geneſ. 42. Geneſ. 43. Geneſ. 44. Geneſ. 45. Geneſ. 46. Geneſ. 47. Geneſ. 48. Geneſ. 49.

Qua ratione ſanctus Iacob cùm in ipſis mortis eſſet diebus, merito prædicandus fuerit beatus, ac de multiplici eius laude, præſertim in Patriarcharum benedictione, quod præterea neque Ioſeph, neque Eſaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabæorum cum filiis negandi ſunt fuiſſe beati, licet grauia ſuſtinuerint ſupplicia.

CAP. IX.

Dicat nunc aliquis, non beatum Iacob cùm in ipſis mortis eſſet diebus, qui penè plura cum Deo quam cum hominibus alloquia miſcebat: non beatum cùm oculi eius grauarentur in ſenectute, & non poſſet videre. Videtur enim cæcitas quibuſdam eſſe grauis ærumna calamitatis. (Geneſ. 48.) Sed tunc quoq; beatus Iacob, qui diſcernebat ſpiritu quod oculis diſcernere aſpectúque non poterat. Videbat futura, qui æſtimabatur non videre præſentia. Denique errauit & ipſe Ioſeph, vt quum ad dexteram eius filium ſuum ſeniorem, & ad ſiniſtram ipſius, hoc eſt Iacob, applicuiſſet filium iuniorem, vt ætatis ordo benedictionis ordinem ſeruaret, cùm extenderet dexteram ſuam ſuper nepotem iuniorem, & ſiniſtram ſuper ſeniorem nepotem, & volenti filio patriam dexteram ſuper Manaſſen ſeniorem conuertere, reſponderet, Scio fili, ſcio, & hic erit in populum, & hic exaltabitur, ſed frater eius iunior maior illo. (Ibidem.) Et cauſam prælationis adiunxit, dicens: *Semen eius erit in multitudinem gentium.* (Ibidem.) Adeo, licet impedito corporis aſpectu: melius videbat, vt videntem doceret erraſſe. Quis enim melius videt, quàm qui videt Chriſtum? Aut quis poteſt dicere oculis impeditum eum, qui videbat in Chriſto refulgentem Eccleſiam? Nonne igitur clarum eſt quod debilitas beatitudinem impedire non poſſit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatis corporis viribus in lecto tamquam in ſepulcro corpus relinquens aſſurrexit in ſe, & longè ab aliis, atque intra ſemetipſum ſeſe colligens, præſentibus ſe rebus ſubduxerat, & nouiſſimis diebus futuræ miſcebatur ætati. Sic enim ſcriptum eſt, *Annuntiabo*, inquit, *vobis quæ ventura ſunt vobis nouiſſimis diebus.* (Geneſ. 49.) Quid igitur ei deerat, cui Deus aderat, qui ei profecturo dixerat, *Deſcendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum?* (Geneſ. 46.) Nec defuit, quando in eo Spiritus ſanctus loquebatur. Quis tam potens in ſuo domicilio, quàm iſte in alieno? Quis tam abundans in vbertate, quàm iſte in fame? Quis tam fortis in iuuentute, quàm iſte in ſenectute? Quis tam aſtuoſus in negotio, quam iſte in otio? Quis tam velox in curriculo, quam iſte in lectulo? Quis tam lætus in flore adoleſcentiæ, quam iſte in mortis confinio? Quis tam diues in regno, quam iſte in peregrino loco? Denique reges benedicebat. (Geneſ. 49.) Nec immeritò pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper non erat, qui ſe pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cuius conuerſatione dignus orbis terrarum non fuit? (Hebr. 11.) Et ideo conuerſatio eius erat in cælo. (Philip. 3.) Hic verò prælucet in diuitiis ſimplicitatis & ſinceritatis, decorus † magis nitore animæ, quam corporis pulchritudine, quæ mareſcere non nouit, ætate impiger, cui liceret cùm vellet corporeo iſto exire gurguſtio, & ſuperna paradiſi mentis vigore penetrare, exultans ſpiritu, cùm ſepulcri extrema mandaret. Non enim terreno ſe tumulo claudendum, ſed ſuperno recipiendum domicilio præſumebat, & ideo tanquam alteri mandabat ſepulcrum, ſui autem ſecurus, mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, & vigilanti in futura tempora præcurrebat affectu, dicens de perſecutoribus Domini, qui de tribu Symeon & Leui auctores erant nequitiæ proceſſuri. (Geneſ. 49.) In conſilio eorum non veniat anima mea. & in † conſeſſum eorum non contendant viſcera mea. Quis autem tam validus in virtute, quàm fortis iſte in infirmitate qui dicebat: *Maledictus furor eorum, quia pertinax & ira illorum, quia indurata eſt. Diuidam eos in Iacob: & diſpergam illos in Iſrael.* (Ibidem.) Quis verò tam canorus cantibus, quàm iſte vocibus, qui toto auditus eſt mundo, qui per omnes populos, per omnes auditur ætates? Quis tam ſuauibus oumenit ſeptem vocum oblocutus diſcrimina, quam iſte ſeptemplici Spiritus ſancti gratia reſultauit? Qui licet membris reſolutus, tamen attollens ſe animo, & erigens ſpiritu, corporis ſui tamquam citharæ harmoniam diſſoluta membrorum compage deſtructam alta mente deſpiciens non requirebat, ſed otioſam iacere humi ponebatur. Ipſe autem cantu ſe mulcebat interno, & Prophetico ſe modulamine delectabat, dicens: (Ibidem.) *Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua ſuper dorſum inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda ex germine, fili mi aſcendiſti: recumbens dormiſti vt leo, & tamquam catulus leonis: Quis ſuſcitabit illum?* Et infrà, *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amboladium ſuum. Hilares oculi eius à vino, & dentes candidiores lacte.* (Ibidem.) Quis cantus dulcior, quis ſonus ſuauior, quàm remiſſio peccatorum, & reſuſcitatio mortuorum? Hunc cantum ſanctus Dauid ille diuinæ organum vocis, & Dominici ſermonis interpres, cithara cecinit ſpiritali. His modulis gratiæ, ſublimem illum animum mētémque mulcebat. Hoc cantu mundi iſtius aſpera mitigauit; hoc ſonitu ſæculi dura molliuit, hoc pſalterio terrorem mortis infregit, hac ſuauitate chordarum, inferna calcauit. Sed audiamus etiam quæ ſanctus Iacob Patriarcha admirabili illo ſuæ organo mentis increpuit. *Nephtalim virtis remiſſa, porrigens in germine ſuo decorem. Filius meus ampliatus Ioſeph, filius meus adampliatus, zelo appetitus filius meus adoleſcentior ad me reuertere.* (Ibidem.) Et infrà, *Præualuit ſuper benedictiones montium manentium, & deſideria collium æternorum.* (Ibidem.) Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate? Et ipſa verba ſunt cantus, & in verbis magna votorum ſunt præmia, meritorum faſtigia. Quid ſuauius ſancto Ioſeph, qui nos liberauit ab opprobrio, crucis Dominicæ ſacramento? Sicut enim maledictum factus eſt Chriſtus, vt maledictum ſolueret legis: & peccatum factus eſt, vt mundi peccatum tolleret: ita opprobrium factus eſt, vt gentilitatis oppro-

† al. maiore animæ.

† al. occurſum.

Pſal. 21. Hebr. 11. Exod. 1. Exod. 14. buum auferret. Sed illud opprobrium Chriſti theſauris G Ægypti pretioſius æſtimatum eſt. Et ideo Moyſes Pharaonis regis aulam reliquit, & fidei elegit opprobrium, cui ſe opprobrio maria diuidebant. Ipſe ergo Nephthalim vitis totum remiſſa per mundum vt omnibus populis vbertatem poculi ſpiritalis infunderet. Philipp. 2. Gen. 49. Ipſe eſt amplhatus, habens nomen ſuper omne nomen: qui quoniam ſe pro omnibus obtulerit morti, ideo audiuit a patre, Ad me reuertere. Loquebatur Iacob, & Deus audiebatur. Ille benedicebat, & Deus perſonabat, dicens filio, Ad me reuertere: hoc eſt, poſt paſſionem reuertere. Reuertere ad ſedem tuam, reuertere cum trophæo, reuertere ad me, vt te reſurgentem defuncti ſequantur, H & tua poteſtate pariter atque exemplo reſurgant, vt fias primogenitus ex mortuis, vt ad dexteram ſedeas patris. 1. Cor. 15. Coloſſ. 1. Matth. 26. Vnde & filius dixit, *Amodo videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis Dei.* Neget quis beatum Iacob in ipſo mortis ſupremo, qui diuina fundebat oracula. Geneſ. 49. Geneſ. 40. Neget beatum Ioſeph in carcere, vbi ſapientiæ ſpiritu interpretabatur ſomniorum quæ audierat veritatem, & futurorum ſeriem reuelabat. Neget beatum Eſaiam, cùm medius ſecaretur: Hier. 38. Hieremiam, cùm mergeretur: Dan. 14. Daniel ſanctum, cùm inter leones ſtaret intrepidus, & prandium ei raptus ab Angelo Propheta deferret. Non vtique ideo beatus, quia alienum prandebat I prandium, ſed quia meritis ſuis impaſta leonum ora 2. Mach. 7. claudebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabæorum, quæ ſeptem filiorum funeribus octauam ſe addidit ad laudem cæleſtis triumphi?

Quantæ laudis fuerit ſacerdotum ſacerdos Eleazarus in ſuppliciorum conſtanti toleratione: quódque ideo non minus, ſed magis fuerit multum,

CAP. X.

2. Mach. 6. Nec te Eleazare prætermittam, vtpote ſacerdotum ſacerdos, ſed tuis iuuandum oratis, qui genere ſacerdos, *a* peritus in lege, maturus æui, cùm oblatus eſſes Antiocho perſecutori, nec tentamentis potuiſti capi, nec K præmiis inflecti, nec ſuppliciorum acerbitatibus frangi. [a v. c. ſed tuis iuuandus oratis qui gentis ſacerdos, &c.] Denique a blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta ſua poſſe ſuperari. Erubeſco, inquit, canitiem tuam, reuereor ſenectutem, miror prudentiam, cur abſtinendum bonis epulis putes quas natura largitur. Relaxa iſtiuſmodi peruicaciam, expergiſcere aliquando, dum adhuc malo tibi perſuadere quam extorquere, ne victus ſuppliciis facias, quod refutas ratione inuitatus. Ad hæc reſpondit ſenex, Nos Antioche non intentione ducimur, ſed reuerentia legis tenemur, quæ à ſuilla carne abſtinendum præcipit. Pulcherrimam iudicas creaturam, negare tamen non potes quòd potior ſit temperãtia, quam voluptas, potior legis obedientia, quàm præuaricatio. L Quod ſi hoc leue putas, vt carne veſcamur ſuilla qui in minimis legem contempſerit, quomodo in magnis tenebit? Aut ſi pretioſa eſt creatura huiuſmodi, vendicatis: cùm eo quod ſit pulcherrimum, defraudamur. Abſtinentia autem noſtra diſciplina eſt caſtimoniæ. Diſcimus enim reſecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiſcentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoque exercitium eſt, pœnis pro lege non cedere. Iuſtitiæ quoque inſigna atque prudentiæ, vt quod ſequendum eligimus timore Dei, morte propoſita reſeruemus. Quis eſcam imperet libens? Quis autem ſe ridendum præbeat? † Quis autem in hoc ſeruiat, & non M ridebitur? [al. In hoc ſeruiat & non ridebit.] Non ſum ita ſenex, vt mihi non iuueneſcat animi fortitudo. Suſpenſus itaq; cùm hinc atq; inde grauiter verberaretur, nec iam ferrent ſenilia membra verberum pœnas, laſſatis carnificibus atque extenſoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Ibidem. Et tunc quidam ſeu longæuam miſeratus ætatem, ſeu tentamẽta circumuenire deſiderans, Reſponde, inquit, tantummodo te mãducaturum, nos te eſcæ eius immunem præſtabimus. Ibidem. At ille clamans, Nequaquam, inquit, contingat mihi vt fiam ſenex incentiuum iuuenilis erroris, qui huſque eram forma ſalutaris inſtituti. His ego ludibriis, vt paululum viuã luctabor, & totius vitæ labores addicam breui viatico ſenectutis? Senectus portus debet eſſe, non vitæ ſuperioris naufragium. Non te negabo lex patria, nõ abiurabo vos ſancta inſtituta maiorum, non decolorabo vos inſulæ ſacerdotales, non te perfidiæ puluere turpabo canicies. Quid multa? In moriendo tormentis factus eſt cæteris magiſterium perſeuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. Annon beatus, qui potuit virtute animi victor eſſe pœnarum, pietatiſque remigio ſeruare integrum in tantis fluctibus paſſionem?

De admirabili patientia ac fortitudine ſeptem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui ſuis ſuppliciis meritum beatæ vitæ acquiſierunt.

CAP. XI.

Poſt ipſum ſtatuti ſunt pueri ſeptem cum matre. 2. Mach. 7. Inſultare licet tyranno, qui dum callidè a ſene incipiẽdum putat, magiſtrum eligit quo diſcipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem ætatem præmiis prouocabat ad culpam, vrgebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci reſpondent, Quid nos contemnis vel circumſcribis, vt pueros? Pueri ſumus, ſed fides cana eſt, ſed valida diſciplina. Experire certè, ſubiice quibus placet pœnis puerilia viſcera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quam legitimæ obſeruationis excubiæ. Quem vicit ſenectus, ſuperabit æmula ſenectutis pueritia. Sequimur patrem filij, diſcipuli doctorem. Collige ſuppliciorum inſtrumenta propoſita: meditationem patientiæ, non terrorem infantię afferunt dum videntur. Iuſſit maximum natu eligi. At ille ridens. Rectè, inquit, naturæ ordinem ſeruas. Sed cur Dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi ſumus, ſed tamen à me inchoatum gaudeo. Quod quæris tyranne, confiteor nos ſummo Deo ſeruire, & doces quid agere debeamus. Si tu tanta pertinacia vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam potemus? Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem, excloſa eſt anima, non religio. Secundus acceſſit, nec degener fratri munia piæ confeſſionis impleuit. Et cùm detraheretur membrana capitis, reſpondit, Aufertis quidem membranam, ſed habeo galeam ſpiritalem, quam non poteſtis auferre. Et verè hanc galeam nemo auferre poteſt, ſicut poſtea Apoſtolus docuit in Eccleſia Domini, *quia caput viri Chriſtus eſt, & eius ſumus membra.* 1. Cor. 13. Rectè puer iſtam diuino ſpiritu doctrinam apoſtolicam præuidebat. Exuebant immanes beſtiæ corium capitis, & pardalicis feritatibus ſæuiebant: at ille deficiens, Quam dulce eſt, inquit, mori pro religione, quàm ſuauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua ſunt rex grauiora tormenta, tu tuis vehemẽtius torqueris ſuppliciis, quia vides te vinci in poteſtate. Et hoc defuncto, tertium ſtatui ſibi iuſſit. Et cũ eum partim tentaret inſidiis, partim cuperet terrore percellere, reſpõdit ad eum, Non faciam volũtatem tuam, non ſuccumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum meorum paſſionẽ, & nobilem vitam, non negabo piam germanitatem. Quæuis adhibeto ſupplicia, quibus magis vrgeas: hoc proficies aſperitate pœnarum, vt maiora teſtimonia noſtrę germanitatis accipias. Iuſſit itaq; ei linguam amputari. At ille exclamãs, Victus es, inquit, Antioche, qui organũ vocis abſcindi iubes. Cõfeſſus es te reſpondere non poſſe rationi, maioraque probas linguæ noſtræ flagella, quã tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu noſtræ vocis flagella nõ potes ſuſtinere. Sed hæc pietatis flagella ſunt, tua flagella perfidiæ. Sed etiã lingua ſublata, grauius te ſuo cadens murmure flagellabit. Euadere te putas, Antioche, ſi vocem eripias? Et tacentes Deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxaui linguam meam, abſcinde linguam: ſed non abſcindes conſtantiam, non virtutem auferes, non rationem oblittera-

bis, non eripies teſtimonium veritatis, non eripies cor- A
Geneſ. 4. dis clamorem. Si lingua amputatur, ſanguis clamabit,
& dicetur, *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me*, Audit
enim ſanguinis vocem, qui audit internas cogitatio-
nes. Tenebræ licet operiant, & parietum ſepta circum-
Eccleſ. 23. dent, non dicat impius quia nullus ſibi teſtis adſiſtat:
Hebr. 4. explorat vniuerſa, videt omnia Deus, nec eſt aliquod
Sap. 8. facinus quod poſſit latere omnium iudicem Deum qui
cognoſcit vniuerſa antequam fiant. Quid verba damus?
Loquaciora ſunt vulnera: etſi vulnera tegantur, etſi ab-
ſcondatur cicatrix, non abſconditur fides: nec tamen
plaudas quòd auferendo linguam, confeſſionem lau-
dis eripias: Satis iam Deum ſermone laudaui, nunc B
paſſione laudemus. Et hoc perempto iuſſit quartum vin-
cui ad rotam, vt eius vertigine membris omnibus ſolue-
retur. At ille cùm torqueretur immaniter: Diſſoluit, in-
quit, corporis membra, ſed adiungis gratiam paſſioni,
nec eripis ſolatium morti. Eſt enim vox tonitrui in ro-
Pſal. 76. ta, quia in bono & inoffenſo vitæ iſtius curſu cæleſte re-
ſultat oraculum, ſicut in Ioanne & Iacobo filiis tonitrui
Marc. 3. reſultabat. Itaque illud quod legi nunc manifeſtius re-
Ezech. 1. cognoſco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur.
Teres enim vita ſine vlla offenſione in quauis paſſione
verſatur, & intra hanc quoque rota currit. Currit lex in-
tra gratiam, & obſeruantia legis intra diuinæ curricu- C
lum miſericordiæ eſt. Nam quo magis voluitur, plus
probatur. Potius eſt hîc ab impiis aduerſa tolerare, vt
tibi à Domino conſolationem inuenire poſſim. Et
iſte conſummans curſum ſuum, abrupit ſpiritum, ani-
mámque victor effudit. Quintus cùm ſiſteretur cæſo
priùs eidem iuſſit ignes admoueri, ſubici incendia.
Manabat è vulneribus cruor, & effoſſis vlceribus ſan-
guis effuſus ipſos flammarum extinguebat globos. At
ille inter ignium crepitus audiebatur dicens, Gratias
Pſal. 65. tibi Domine quod dediſti nobis dicere, *Tranſibimus per*
Pſal. 16. *ignem*. Et ſicut alibi idem tuus dicit Propheta, *Igne*
& 65. *nos examinaſti, ſicut examinatur argentum*. Aſtabo ti-
bi ſicut aurum, purgatum incendio: & ſi quid fuit cul- D
pæ, ignis exuſſit. Itaque & iſte tranſitus à corrupte-
la ad incorruptionem, vitam exhalauit. Sexto quoque
2. Mac. 7. admota tormenta ſunt. At ille, Noli, inquit, fruſtra
errare, & tuæ hoc adſcribere poteſtati, quòd iſta ad-
uerſùm nos exerceas. Noſtrorum hoc delictorum eſt
pretium vt peccantes puniamur. Et gratias Domino,
quòd hîc à nobis duplicia peccata exiguntur, vt ibi
nobis conſolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quòd
tam durus & immitis es vt talibus noſtris ſuppliciis
Dominus in quem peccauimus, genti noſtræ propi-
tius fiat. Nos quoque alleuamus ærumnam dum fi-
dei paſſionibus delectamur. Et iſte duris & aſperis di- E
laceratus ſuppliciis, appoſitus eſt ad fratres ſuos. Super-
erat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochum im-
maturæ ætati ſe ita fuiſſe ludibrio. Itaque dolis eum
Eſai. 40. deſiderans circumſcribere, pollicebatur honores, di-
uitias, amicitiam ſuam, conſortium ſecretorum. At
verò pia mater monebat filium ſuum, dicens & huic
ſicut cæteris, Neſcio quemadmodum in vterum meum
introiſtis, neque ego ſpiritum donaui vobis, ne-
que membra formaui, ſed hæc omnipotentis Dei mu-
nera ſunt. Putauit Antiochus, videns matrem ſolli-
citam, quòd ſaluti eius obeſſet, ipſi quoque ſuadere F
2. Mac. 7. cœpit, vt filium ab intentione ſua reuocaret. At illa
voce patria dicebat filio, Tu ſolus ſuperes fili, ſum-
ma votorum meorum: tu poſtremus clauſiſti partus
meos, tu poſtremus conclude gaudia mea. Miſerere
mei, quæ te in vtero tot menſium curriculo portaui, ne
vno momento confundas ſenectutem meam, ne deco-
Ibidem. lores tot fratrum tuorum trophæa, nec ſacrum eorum
comitatum relinquas, nec conſortium deſeras. Te ad-
huc iſti expectant triumphi. Aſpice in cælum, vnde
hauſiſti ſpiritum, ad patrem omnium: aſpice in terram,
quæ tibi antè alimoniam miniſtrauit: aſpice ad fratres,
qui collegam requirunt: aſpice ad matrem, quæ tibi lac
dedit: redde mercedem pij ſanguinis: noli à fratri-
bus, noli à matre diuelli. Temporales opes ſunt quas
promittit Antiochus, temporales honores: perpe-

A tua corona quæ à Deo omnipotente defertur. Vos mi-
hi ſeptem dierum lumina dedit Dominus, ſextum iam Geneſ. 2.
diem clauſi, & omnium opera bona valde. Debes mihi
fili, vt quæ in illis ſex laboraui, in te requieſcam ſeptimo,
tanquam à ſæculi operibus iam feriata. Itaque proripiens
ſe iuuenis, ait, Quid ſuſtinetis? Et multa vociferans, quòd
nequaquam diuelli poſſet a fratrum conſortiis, quorum
multò beatiora eſſent funera quàm regis imperia, cùm
vrgeret conuiciis regem, & ipſe acerbis excruciatus tor-
mentorum generibus, vitæ huius munus abſoluit. No-
uiſſima mater oblata eſt neci. Quis hanc beatam neget,
quæ quaſi ſeptem vallata muralibus, inter corpora filio-
rum nullum ſentit mortis incurſum? Quis, inquam, du-
B bitet de eius beatitudine, quæ ſeptem turribus circum-
data, in paradiſi ſedem caput extulit: quæ ſeptem filiis
cincta, ſacratiſſimum Deo chorum, non ſolùm canorum
vocibus, ſed etiam paſſionibus ad concinendas Domini
laudes cæleſtibus inuexit altaribus? Quàm bonus fidei
partus, quàm tutos portus iſte pietatis, quàm ſplendi-
da lucerna eccleſiæ, ſepteno fulgens lumine, & octauo Eccleſ. 11.
† vtre, cunctis luminibus oleum ſubminiſtrans. De qui- al. vtero.
bus pulchrè dicitur, Date partem illis ſeptem, & illis
quidem octo, eo quòd in vtroque numero conſortium
gratiæ conſequantur, in lege nutriti, per gratiam coro-
nati, ſeptem tanquam in ſabbato, octo tanquam in E-
C uangelio. Pia mater ſupplemento paſſionis adiuncta:
quæ in talibus filiis integram pietatis formam & partu-
riuit & peperit.

De ſingulari beatæ illius matris ſeptem filiorum commendatione.

CAP. XII.

Recurrunt in memoriam ſermones ſanctæ fœminæ,
dicentis ad filios, Ego vos genui, ego vobis ſuc-
cum lactis infudi: nolite nobilitatem veſtram perdere.
D Sic aliæ matres reuocare a martyrio ſolent filios, non
vocare. At iſta maternum in hoc ponebat affectum, ſi fi-
liis vitam magis perpetuam quam temporalem ſua-
deret. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina,
& quamuis maternorum viſcerum compaſſione qua-
teretur, tamen pietatis ſtudio premebat dolorem. Et
offerente Antiocho, cùm poſſet ſalutem eligere filio-
rum, malebat periculum: compreſſiſque naturæ gemi-
tibus pœnas filiis optabat augeri vt mors citiùs appro-
pinquaret. Videmus conuerſa vota matris in filios, ne
quem ſuperſtitem derelinqueret, ſed omnes piæ cohe-
E redes mortis acquireret. Sed nec filij minores tali pa-
rente, qui ſe inuicem cohortabantur, qui dicebant vno
ſtudio, & quadam animorum acie. Mortis aduerſæ im-
petum petamus. Tunc enim viuemus, cùm fuerimus
mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo ſe
ſubtrahat prælio triumphali. Non homini, ſed Deo no-
ſtras deuouimus animas: non homini, ſed auctori om-
nium militamus. Talis hæc pugna eſt, vt ille glorioſius
vicerit, qui crudeliùs occiſus fuerit. Itaque nemo ti-
muit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fra-
tribus pigrior fuit, ſed omnes tanquam ad immortali-
tatis viam, ita ad mortem per acerba ſupplicia cucurre-
F runt; & mater conſona cernens filiorum agmina, tan-
quam pia anima ſui membra corporis in filiis offere-
bat, & per artus proprios videbatur ſibi ſubire tor-
menta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui ſu-
per mortuos aduoluebantur, corpora ſuper corpora vo-
lutabantur, capita ſuper capita exſecabantur. Refertus
erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non
lamentata eſt, non oculos cuiuſquam preſſit, aut ora
morientis clauſit, non lauit vulnera ſciens glorioſiores
eſſe ſi euiſcerati & concreti pariter puluere & ſanguine
viderentur, quales ſolent de bello redire victores, qua-
lia ſolent trophæa ex hoſtibus reportare. Non ſuper-
iacienda velamina, non proſequendas exequias, niſi
ſuæ quoque comitata mortis arbitrata eſt. Quæ citharæ
dulciores ederent cantus, quàm morientes filij in tam
grauibus ſuppliciis ediderunt? Erumpebant enim na-

turæ gemitus, etiam inuitis. Spectares per ordinem peremptorum cadauera, ſicut fila chordarum audires heptachordum pſalterium triumphalibus gemitibus reſultare. Non ſic illecebroſi, vt aiunt, cantus Sirenum attraherent audientem. illi enim ad naufragium trahunt, iſti ad ſacrificij victoriam. Nec ſic cygnea carmina aures animúmque mulcerent. Cygni enim naturæ ſorte moriuntur; iſti mouebantur amore pietatis. Non ſic rauca reſonant ſecreto in nemore columbæ murmura, vt vltima verba morientium cum ſumma ſuauitate reſonabant. Nec ſic luna inter ſtellas refulget, vt inter filios mater: & cùm eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat: & cùm amplexata victores in medio filiorum iaceret. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior! ô indiſſolubile pietatis vinculum! ô vere valida charitas ſicut mors, durus

Cant. 8.

G ſicut inferi, zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia paſſionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis ſpatiis innocua ferebatur, ita & tu aduerſus fluctus tã grauium paſſionũ pietate immobilis reſtitiſti: & cùm poſſes ſalutem filiorum eligere, noluiſti. Quo affectu vos proſequar ſanctæ matris pia pignora? Quo penicillo ſermonis mei deſcribam formæ veſtræ & animarum ſimilitudinem? Stetiſtis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum ſubactus, quos India quoque in extremi maris ſecreta refugiens declinauit: & ſoli de rege H ſuperbo ſine bellico conflictu Victoriam reportaſtis. Vicerunt in vobis ſola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci peremptus eſt morte.

Geneſ. 7.

S. AMBROSII DE IACOB ET VITA BEATA LIBRI II. FINIS.

Summarium Libri de fuga ſæculi.

Super verbis Rebeccæ matris Gen. cap. XXII. dicentis filio Iacob, ſurge, fuge in Meſopotamiam, *agit ſanctus Doctor Ambroſius (myſticè locum interpretando) de fuga ſæculi, vt declaratur cap. IV. huius libri, in quo docet quomodo fugiendus ſit mundus & caro, vt perueniat quis ad gratiam.*

CAPITA LIBRI.

1. *Qua ratione homo impediatur vt à terrenis ſe exuere, mentémque eleuare, & ſemper aſcendetere ſine diuino auxilio non poſſit: & quòd aſcendere volens, non læta ſæculi & amœna, ſed plena doloris & luctus ſequi debeat, quòd etiam ſaluus eſſe volens, à Chriſto doceatur vt ſupra mundum aſcendat, & hoc ſæculum fugiat.*

2. *Quòd etiam lex doceat ſæculum eſſe fugiendum, & Deum ſequendum: & de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundùm myſticum intellectum per adaptationem ad diuerſa genera virtutum, iuxta quatuor quæ poſita ſunt in lege circa vrbes ad refugia diſpoſitas.*

3. *Quod præmemorata virtutum genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeantur, vt ex dictis ipſius apertè demonſtratur.*

4. *Quid ſit fugere ſæculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſæculum & eius cogitationem fugientes, neque fugere erubeſcentes, cùm glorioſum ſit ita fugere quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum ſanctorum patrum demonſtratur: & quàm beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit.*

5. *Cur hinc fugere debeamus, & quomodo tranſire cum Moyſe, vt videamus Deum, calceamenta pedum ſoluendo: quomodo etiam relinquere vmbram huius vitæ, & cum ſancto Dauid euolare, etſi non vt aquila, ſaltem vt paſſer, etiam ſi non ad cælum, ſaltem ad montes.*

6. *Qua ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus.*

7. *Quòd non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus: quódque non impigrè malitia huius ſæculi fugienda ſit & quid ſit hinc fugere, cur etiam malitia in terris verſetur & ſæuiat: qua præterea ratione Dominus Ieſus vindictam diaboli auctoris malitiæ diſtulerit, neque eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit.*

8. *Quomodo hinc animo fugere poſſimus, etſi corpore retineamur, quòd etiam hinc quia tempus breue eſt, fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi, opera noſtra nóſque ipſi prætereamus, quod ſi cauere velimus, mandata Dei non prætereamus, neque diſciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioſeph fecit, & in Sarra oſtenditur, & ſicut Iacob executus eſt.*

9. *De exhortatione quòd hinc fugiamus, ſicut fugit de patria ſanctus Iacob, & ſicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid ſitiebat: quis quoque ſit iſte fons; & quid hunc fontem deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ, quomodo etiam ſicut Paulus & Lot fugerunt, nos fugere debeamus, quibus præterea modis quis bene fugere poſſit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE FVGA SÆCVLI LIBER.

Qua ratione homo impeditur vt à terrenis ſe exuere, mentemque eleuare, & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit, & quod deſcendere volens, non læta ſæculi & amœna; ſed plena doloris & luctus ſequi debeat, quod etiam ſaluus eſſe volens, à Chriſto ducatur vt ſupra mundum aſcendat, & hoc ſæculum fugiat.

CAP. I.

A Rꝗvsns nobis eſt de effugiendo ſæculo iſto ſermo, atque vtinam quam facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus eſſet † effectus. Sed quod peius eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum † effuſio mentem occupat, vt quod ſtudeas vitare, hoc cogites animóque voluas; quòd cauere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Denique voti eam magis eſſe rem quam affectus, teſtatur Propheta dicendo: *Declina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.* Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum: ſed noſtræ cogitationes, quæ improuiſò offuſæ mentem animumque confundunt, atque aliò trahunt quam tu propoſueris, ad ſæcularia reuocant, mundana inſerunt, voluptuaria ingerunt, illecebroſa intexunt, vndeipſo in tempore quo eleuare mentem paramus, inſertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque deiicimur. Quis autem tam beatus, qui in corde ſuo ſemper aſcendat? ſed hoc ſine auxilio diuino qui fieri poteſt? Nullo profectò modo. Denique ſupra eadem ſcriptura dicit, Beatus vir cuius eſt ipſi auxilium abs te Domine, aſcenſus in corde eius. Beatus planè quem delectatio non reuocat, quem non inclinat voluptas, qui ad inferiora non reſpicit. Quod nec ipſius Lot vxor potuit euadere. Quo admonitus exemplo Apoſtolus, poſteriora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appetens feſtinabat ad brauium: & peruenire meruit, qui ante ſe Chriſtum videbat, a quo ad iuſtitiæ vocabatur coronam. Et ideo peruenit ille qui ſeipſum ſibi abnegauit, vt Chriſtum lucraretur. Denique non ipſe viuebat, ſed viuebat in eo Chriſtus. Nam quis inter tot paſſiones huius corporis, inter tantas illecebras huius ſæculi, tutum atque intemeratum ſeruare poteſt veſtigium? Reſpexit oculus, & ſenſum mentis auertit, audiuit auris, & intentionem inflexit: inhalauit odor, & cogitationem impediuit: os libauit, & crimen retulit: tactus contigit, & ignem adoleuit. Intrauit mors per feneſtram, dixit Propheta. *Feneſtra tua eſt oculus tuus. Si videas mulierem ad concupiſcendum intrauit mors: ſi audias ſermones meretricios, intrauit mors: ſi luxuria ſenſus tuos capiat, penetrauit mors.* Et ideo qui vult aſcendere, non læta ſeculi, non amœna, non delectabilia, ſed plena doloris & fletus ſequatur. *Melius eſt enim ire in domum luctus, quàm in domum conuiuij.* Denique nec Adam de paradiſo deſcendiſſet, niſi delectatione deceptus eſſet. Pulchrè igitur Dauid, qui periculoſos homines etiam ipſo aſpectu fuerat expertus, beatum illum dicit, cui ſpes omnis in Dei nomine eſt. Sic enim non reſpicit in vanitates, & inſanias falſas ſi ſemper Chriſtum intendat, ſemper Chriſtum interioribus oculis aſpiciat. Vnde iterum ad ipſum conuerſus ait, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Vanitas circus eſt, quia nihil prodeſt: vanitas eſt equorum velocitas, quia mendax ad ſalutem eſt: vanitas theatrum eſt, vanitas ludus omnis. *Omnia vanitas,* inquit Eccleſiaſtes, *quæ in hoc ſæculo ſunt.* Denique qui ſaluus eſſe vult, ſupra mundum aſcendat, quærat verbum apud Deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Non enim poteſt percipere illud quod eſt, & eſt ſemper, niſi priùs hinc fugerit. Vnde & Dominus volens patri Deo appropinquare, ad Apoſtolus ait, Surgite, eamus hinc.

al. aſpectus. al. offuſa. S. Auguſt. lib. 2. con. Iul. Pel. c. 8. & lib. 4. ad duas epiſt. Pel. c. 11. Pſal. 118. Rom. 7. Gen. 8. Pſal. 83. Geneſ. 19. Philipp. 3. 2 Tim. 4. Galat. 2. Hier. 9. Luc. 11. Matth. 5. Prou. 7. Eccleſ. 7. Gen. 3. Pſal. 39. Ibidem. Pſal. 118. Pſal. 33. Eccleſ. 2. Ioan. 2. Ioan. 14.

Quid etiam lex doceat ſæculum eſſe fugiendum, & Deum ſequendum: & de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundum myſticum intellectum per adaptationem ad diuerſa genera virtutum, iuxta quatuor quæ poſita ſunt in lege circa vrbes ad refugia diſpoſitas.

CAP. II.

Docet etiam lex fugiendum ſæculum, Deum ſequendum. Quid enim aliud docet cùm dicit, *Diſponetis vobis ciuitates ad refugium, & erunt vobis refugia, quò refugiat homicida omnis qui percuſſerit animam inuitus?* Et infrà, *Sex ciuitates ad refugia erunt vobis, tres ciuitates dabitis trans Iordanem, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan?* † Aptè quidem confugientibus ob crimen homicidij refugia propoſita ſunt: ſed ſi conſideremus altiùs, quatuor ſunt quæ admonent profundiùs eſſe ſpectanda arcana lectionis iſtius. Vnum, qua ratione ex iis ciuitatibus quæ Leuitis in portionem ſorte obuenerunt, ſex ciuitates ad refugium datæ ſint homicidij crimine laborantibus, cur non etiam aliarum tribuum ciuitates ad hoc munus deputatæ. Secundum, qua ratione lex numero, non enim otioſè numerus hic præſcriptus videtur, neque plurium neque pauciorum ciuitatum. Tertium cur tres vltra Iordanem ciuitates, & tres in regione Chananæa diſpoſitæ ſint quæ refugio peccantibus forent. Quartum, cur dinumeratio & definitio temporis comprehenſa ſit, intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quo ad moriatur ſacerdos magnus, & poſt mortem ſacerdotis magni reuertatur homicida in ciuitatem habitationis ſuæ. De ſingulis ergo oportet dicere, atque eo ordine quo propoſuimus, quæſita abſoluere. Competenter itaque Leuitarum ciuitates datas ad refugium, primò explicandum eſt. Congruè autem prouiſum liquet, quia Leuitæ fugitantes ſunt mundi huius, vt placeant Deo relinquunt patriam, parentes, filios, omnem cognationem, vt adhæreant vni Deo. Denique & Abrahæ dictum eſt, *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Sed fortè dicas, Leuita non erat. Sed habebat in lumbis ſuis Leui, vt legimus ad Hebræos ſcriptum. & Dominus Leuitis dicit cum diſcipulis ſuis, hoc eſt Apoſtolis, dicit, *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Quamquam ad omnes iam dictum ſit: *Vos, autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus in adoptionem.* Venit plenitudo, reliquæ ceſſarunt, Chriſtus enim omnes vocat, Omnibus pater, vt omnes ſequamur, omnibus regnum propoſitum, & vita æterna. Ergo cui Deus portio eſt, nihil debet curare niſi Deum, ne alterius impediatur neceſſitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic noſtro officio decerpitur. Hæc enim vera eſt ſacerdotis fuga, abdicatio domeſticorum, & quædam alienatio chariſſimorum, vt ſuis etiam ſe abneget, qui ſeruire Deo geſtit. Rectè ergo fugaces fugacibus commendauit æternæ legis ſanctio, vt qui hunc mundum obliti ſunt, eos recipiant qui peccata ſua condemnantes atque opera, obliuionem vitæ ſuperioris exoptent, & ſæcularia quæ geſſerunt abolere deſiderent. Fugitans igitur eſt ſuorum, ſacri altaris eius miniſter. Vnde Dominus quaſi princeps ſacerdotum, formam Leuitis in Euangelio dans ſuo, dixit. *Quæ eſt mater mea, aut qui ſunt fratres mei?* Hoc eſt, non agnoſco matrem, non recognoſco fratres, ignoro proximos. *Mater mea & fratres mei iſunt, qui audiunt verbum Dei, & faciunt.* Solum ergo verbum Dei nouit miniſter, cùm eos nouerit quibus

Num. 35. Ioſu. 20. al. apertè. Num. 35. Ibidem. Deut. 18. Gen. 12. Hebr. 7. Luc. 9. 1. Petr. 2. Galat. 4. Matth. 11. 12. q. 1. c. cui portio. Luc. 14. Matth. 12. Ibidem.

operatur Dei verbum. Et ideo exul eſt mundi, fugi-
tans corporis paſſionem, abdicat ſe omnibus, vt ſo-
3. Reg. 19. lus remaneat ſicut Elias dixit, *Et ego relictus ſum ſolus*,
ſed non erat ſolus cum quo erat Dominus. Et ipſe Chri-
Ioan. 16. ſtus relictus eſt ſolus: *Sed non ſum*, inquit, *ſolus, quo-*
Num. 35. *niam pater meum eſt.* Eſt etiam alia cauſa quia Leuitæ
miniſtri ſunt Dei. Et ideo ipſorum ciuitates fugienti-
bus homicidis per legem deputantur: quia ipſis ius eſt
diuina mandata exequi circa eos qui crimen admiſe-
rint. Neſcit Eccleſia publicas leges, ſuas nouit. Vt
Dominico ſacerdos obediat imperio, audi Leuitam di-
1. Cor. 5. centem, *Tradidi huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum car-*
nis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Per-
Num. 35. cuſſus igitur Leuitico gladio, moriatur ſenſus carnis
in nobis, vt viuat anima noſtra. Niſi enim ſenſus car-
nis occiderit, nullus poteſt eſſe fructus vitæ æternæ.
Sex autem ciuitatum refugia ſunt, ita vt prima ciuitas
Ioan. 15. ſit cognitio verbi, & ad imaginem eius forma viuen-
di. Quicumque eam cognitionem fuerit ingreſſus tu-
Ioan. 17. tus a pœna eſt: ſecundum quod & Dominus ait, *Iam*
vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Et
alibi, *Hæc eſt autem vita æterna, Vt cognoſcant te ſolum Deum*
verum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hæc eſt igitur
ciuitas velut metropolis, cui adiacent aliæ quinque ci-
uitates Leuitarum. Secunda ciuitas, conſideratio diui-
næ operationis, qua creatus eſt mundus. Tertia ciui-
tas, contemplatio poteſtatis regiæ, & maieſtatis æternæ.
Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ contuitus. Quin-
ta ciuitas, legis diuinæ contemplatio quæ præcipit quid
faciendum ſit. Sexta quoque ciuitas portio legis, quæ
præſcribit quid non faciendum ſit. Quarta abundantia
diuinæ miſericordiæ, quantæ diuitiæ pietatis eius, vt
ſingulorum ſtudia, fragilitatéſque humanæ conditio-
nis conſiderans, quibus & inuiti ac reluctantes ad cul-
pam ducimur, & non voluntaria delicta victi illece-
bris frequenter committimus, diuerſa nobis refugia pro-
Gen. 2. ponat, ſex videlicet vrbium: vt quo numero mundus
formatus eſt, eodem numero aduerſus mundana vitia
& ſæculi huius naufragia remedium prouideretur. Pri-
mum igitur remedium eſt, vt ſi cui boni propoſiti viro
culpa irrepſerit, is ſine vlla comperendinatione, ſi per-
fectam velit habere ſecuritatem, ad ipſam rerum om-
Ioan. 1. nium arcem properet, vbi verbum eſt Dei, in illo ſinu
Eccl. 1. patrio, id eſt, arcano ac receſſu Dei, vbi eſt fons ſapien-
tiæ, vnde pro morte, vitæ æternæ hauriat potum im-
mortalem. Secundum eſt remedium, vt qui non poteſt
cognitionem boni illius prælibare, & tardior vel inge-
nio eſt, vel fidei comprehenſione, quoniam veloci men-
Rom. 1. tis vigore atque ingenij acumine ad cognationis ſum-
Geneſ. 1. mam contenditur, ſaltem opera Domini conſideret, at-
que ex his quæ facta ſunt, tanti contempletur operis au-
ctorem, quoniam ex his bonis quæ ſunt in conſtitutione
iſtius creaturæ (bona enim valdè ſunt, ſicut Dominus di-
xit) bonum illud ſummum atque æternum comprehen-
Hebr. 12. ditur. Qui ordo rerum? quæ diſciplina? quæ gratia? Non-
ne his quamuis tardum ingenium diligere auctorem
ſuum prouocatur? Etenim ſi parentes quia nos genue-
runt, amamus: quanto magis diligere debemus creato-
rem parentum auctorémque noſtrum? Ergò operatoris
Ioan. 10. virtus Dei etſi non videtur, tamen ex ſuis operibus æſti-
matur: operatorémque opera ſua produnt, vt intelliga-
tur qui non comprehenditur. Vnde & Dominus ait, *Si*
Rom. 13. *mihi non creditis: vel operibus credite.* Bona igitur etiam hæc
ciuitas ad refugium, quæ ædificatoris ſui teſtificatur gra-
tiam, & affectum noſtrum excitat, vt eius ſimus cupidio-
res, qui tantam nobis fabricæ huius videatur contuliſſe
pulchritudinem. Tertius ordo, eſt regalis poteſtatis con-
templatio, vt ſubiiciamur regi, ſi non deferimus tan-
quam parenti. Metu enim præſidentis plerumque fit o-
bediens poteſtati, qui eſt ſaluti ingratus vt neceſſitatem
ſobrietatis agnoſcat, qui noluit ac nequiuit gratiam pie-
tatis agnoſcere. Corrigit ergo neceſſitas, quem pietas
prouocare debuerat. Hæ ſunt tres ciuitates trans Iorda-
Geneſ. 1. nem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ: vt primò
culpam fugiamus inductione animi conformis ad ima-
ginem Dei. Ita enim creati ſumus, dicente Deo: *Faciamus*
hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Hæc ergo Gen. 1.
primæ illius ciuitatis lex eſt. Deinde ſi per fragilitatem
carnis, & mundi illecebras, ita mentem noſtram forma-
re non poſſumus, reuerentia paternæ generationis, & 1. Pet. 4.
ſedulitate prolis peccatum leuemus. *Charitas enim multi-*
tudinem peccatorum operit. Qui ergo ad imaginem Dei eſſe
non potuerit, ſit ad plenitudinem charitatis. Illa ciuitas Deut. 6.
culpam excludit, hæc ſoluit. Hæc denique lex ſecundæ
ciuitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &*
ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Sed ſi rurſus an-
guſti animi & minuti ſunt qui abundantiam charitatis,
& gratiam recipere non poſſunt, habes tertiam ciuita- Ibidem.
H tem, vt diuinæ poteſtatis formido te ſobrium faciat, & in-
flectat metus. Et hæc lex tertia; *Dominum Deum tuum ado-*
rabis, & ipſi ſoli ſerues. Hæ igitur præcipuæ virtutes, & ideo
paucorum, non plurium, ſupra Iordanem poſitæ: vt ex-
primas quaſi imago archetypum, diligas quaſi filius pa-
trem, adores quaſi ſubditus regem. Qui autem Iordanem
tranſierint, (Iordanis enim deſcenſio eorum dicitur)
quique deſcenderint ex illis ſuperioribus virtutibus ad
hæc inferiora, id eſt, in quibus integritas, charitas, humi-
litas vacillauerit, propriora habent homini refugia quæ
petant, vt qui obnoxij delictis, & inflexis vitiis ſunt non
I voluntariis, ſperent Dominum ſibi reconciliari poſſe ſi
veniam petant, ſperent poſſe ſe corrigi, ſi præcepta ſe-
quantur cæleſtium mandatorum: quibus aut informa- Num. 35.
mur ad innocentiam, aut reuocamur à culpa. Hæ igitur
intra Iordanem ciuitates ſequendæ ſunt, vt propitiemus
nobis Deum, ſequamur quæ iubet, vitemus quæ prohi-
bet. Sit ergo propitiandæ diuinitatis ambitio, ſequendæ
præceptionis obeditio, interdictæ præuaricationis cau-
tio, quibus propitiatoriam Dei miſericordiam & nomo- Ioſue. 20.
theticen eius prouidentiam, vel inſtitutorum obſequio,
vel interdictorum declinatione veneremur. Quartum
ſupereſt, quod ait, *Quia vſque ad illud tempus erit in ciui-*
K *tate refugij homicida ille, donec moriatur ſacerdos magnus.* In
quo ſecundùm literam hæret interpretatio. Primùm
ipſa fuga ſorte magis quàm æquitate alicuius exami- 1. Ioan. 2.
nis definita, deinde in cauſis paribus impar euentus. Po- 1. Pet. 2.
terat enim fieri vt poſt homicidæ illius refugium ſe- Coloſſ. 1.
quenti die obiret magnus ſacerdos. Quæ autem ſub in- Coloſſ. 2.
certo ſententia? Ergo quia hæret littera, quæramus ſpiri-
talia. Quis eſt iſte magnus ſacerdos, niſi Dei filius, ver-
bum Dei cuius aduocationem pro nobis habemus apud
patrem qui exors eſt omnium voluntariorum & acci-
dentium delictorum, in quo conſiſtunt omnia quæ in Ibidem.
terris ſunt, & quæ in cælo? Vinculo enim verbi conſtricta Rom. 1.
ſunt omnia, & eius continentur potentia, & in ipſo con-
L ſtant, quoniam in ipſo creata ſunt omnia, & in ipſo ha-
bitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia diſ-
ſolui illa non ſinit, quæ ipſe conſtringit, quoniam in eius
voluntate conſiſtunt. Omnia enim quoàd vult, ſuo im-
perio coercet & regit, & naturali concordia ligat. Viuit
igitur verbum Dei, & maximè in animis viuit piorum,
nec vnquam moritur plenitudo diuinitatis. Nunquam
enim moritur ſempiterna diuinitas, & æterna Dei vir-
tus. Sanè moritur nobis, ſi à noſtra anima ſeparatur: non
quò morte corrumpatur, ſed quò diſſoluatur atque ex-
uatur mens noſtra ab eius coniunctione. Mors enim ve-
ra, eſt verbi & animæ ſeparatio. Denique ſtatim incipit
M anima peccatis patere † inuoluntariis. al. voluntatis.

Quòd præmemorata virtutum genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeantur, vt ex dictis ipſius apertè demonſtratur.

CAP. III.

HAbemus hæc genera non adumbrata, ſed ex- Rom. 1.
preſſa virtutum in Apoſtolo, dicente eo, *Ita*
quod in me eſt; promptus ſum & vobis qui Romæ eſtis
euangelizare. Non enim erubeſco Euangelium. Virtus enim
Dei eſt in ſalutem omni credenti: Iudæo primùm, & Græ- Ibidem.
co. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur, id eſt, in eo qui cre- Haba. 2.
dit. Denique addidit, *Ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt.*
Iuſtus autem ex fide viuit. In quo igitur iuſtitia Dei reue-

Digitized by Google

latuit niſi in eo qui conformis eſt imaginis Dei? Ha- A
bes primum præceptum ad imaginem. Secundum, quia
inuiſibilia illius per ea quæ facta ſunt intelliguntur, id
eſt, ſempiterna virtus eius & diuinitas operibus eius
cognoſcitur, hæc eſt operatoria virtus. Tertium de im-
Rom. 1. periali poteſtate, quia verbum Dei regale eſt, & iudi-
ciale & plenum iuſtitiæ ſacerdotalis, remunerationem
bonorum actuum, & retributionem malorum ventu-
Rom. 2. tis in iudicium ſuum ſeruans: de quibus ait Apoſtolus,
Rom. 2. *Scimus autem quoniam iudicium Dei eſt ſecundum veritatem*
Rom. 2. *in eos qui talia agunt.* Itaque qui veritatem & iuſtitiam
Dei cognouit, non debet ea agere quæ morte digna
ſunt. Sequitur bonitas Dei propitiatoria vtique, de B
Sap. 11. qua dicit: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, &
longanimitatis contemnis? ignoras quoniam bonitas
Dei ad pœnitentiam te adducit? id eſt, prouocat te,
vt quia bonus eſt Deus, ſperare poſſis tuorum pecca-
torum indulgentiam. Non vult enim vindicare, qui eſt
paratus ignoſcere. Subtexuit etiam legiſlationem, id
eſt, nomotheticen: vt ſi quis contemplatione diuinæ
Rom. 2. bonitatis reſoluitur, & magis ad negligentiam quàm
Ibidem. ad pœnitentiam prouocatur, legem ſequatur: Quo-
Exod. 34. niam *& quicunque*, inquit, *ſine lege peccauerunt, ſine lege &*
peribunt: & quicunque in legem peccauerunt, per legem iu-
Rom. 2. *dicabuntur.* Lex autem gemina eſt, naturalis, & ſcripta.
Naturalis in corde, ſcripta in tabulis. Omnes ergo ſub C
lege, ſed naturali; Sed non eſt omnium, vt vnuſquiſque
ſibi ſit lex. Ille autem ſibi lex eſt, qui facit ſponte quæ
Ibidem. legis ſunt, & in corde ſuo ſcriptum opus legis oſtendit.
Habes quæ bona legis ſunt, quæ tamen non ſolùm ſcire
vel audire perfunctoriè, ſed etiam facere debemus. *Non*
enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iu-
Ibidem. *ſtificabuntur.* Cognouiſti etiam quæ mala ſunt. Primùm
Exod. 20. natura ipſa boni operis magiſtra eſt. Scis non furan-
Rom. 3. dum, & ſeruum tuum, ſi furtum tibi fecerit, verberas:
& ſi quis ad vxorem tuam affectauerit, perſequendum
putas. Quod ergo in aliis reprehendis, ipſe commit-
tis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non D
Exod. 12. adulterandum, adulteras? Secuta eſt etiam lex quæ da-
S. Aug. l. ta eſt per Moyſem. Per legem autem agnitio peccati.
4. cont. duas Accepiſti etiam quid declinares, & ea agis quæ prohi-
Ep. Pel. c. 11. bita cognoſcis? Lex autem quid operatur, niſi vt om-
Num. 35. nis mundus fieret ſubditus Deo, quia non ſolùm He-
Ioan. 1. bræo lata eſt, verumetiam aduenam vocauit, quæ non
Rom. 3. excluſit proſelytum? ſed quia & lex os omnium potuit
Pſal. 109. obſtruere, non potuit mentem conuertere, ideo vlti-
Hebr. 7. mum remedium poſtremæ illius ciuitatis debebatur, in
quo eſſet refugium ſalutare, vt mors principis ſacerdo-
tum ab omnibus mortis liberaret formidine, atque ex-
ueret metu. Quis ille eſt, niſi de quo lectum eſt, *Ecce A-* E
gnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi? Quem propoſuit Deus
propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtentationem iu-
ſtitiæ ſuæ. Accipe autem quia ipſe princeps eſt ſacerdo-
tum. Pater iurauit de eo, dicens: *Tu es ſacerdos in æter-*
num. Rectè in æternum, quia alij temporales omnes
ſub peccato: hic autem imprætaricabile habet ſacerdo-
tium. Omnes ſub morte, hic autem ſemper viuens: quo-
niam qui ſaluare alios poteſt, ipſe perire quemadmodum
Ibidem. poſſet? *Talis enim*, inquit, *nobis decebat.* Recta elocutio.
Siquidem & apud eos qui verborum & elocutionum
Saluſtius l. delectum habuerunt, huiuſmodi inuenimus dicente eo- F
1. hiſt. rum aliquo, Locum editiorem quam victoribus dece-
bat, capit. Quod ideo non præterij, vt ſciamus quia A-
poſtolus non naturalibus magis quàm vulgatis aut ſe-
Heb. 7. cundùm artem vtitur verbis. *Talis ergo*, inquit, *nobis dece-*
Heb. 1. *bat, vt eſſet ſacerdos iuſtus, ſanctus, innocens, immaculatus,*
Ioan. 1. *ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus.* Hoc eſt
igitur verbum, quod ſupra cælos habitans illuminat
Exod. 29. omnia. Vnde & vnctus naturaliter legitur à Deo pa-
tre: *quia lumen eſt verum, quod illuminat omnem hominem*
venientem in hunc mundum. Hoc eſt verbum Dei, in
quo eſt magnum ſacerdotium, cuius Moyſes in illo ve-
ſtimentis principis ſacerdotum indumenta deſcribit in-
telligibilia, quod virtute ſua induit mundum, & tan-
quam coamictus fulget in omnibus. Induit enim cogna-
tionem generis humani per huius corporis ſuſceptio-

A nem, & inenarrabilem charitatem, infundens ſe omni-
bus ſpiritu & plenitudine diuinitatis ſuæ, de cuius pleni-
tudine omnes accepimus: vt ſciamus ſupereminentem Ioan. 1.
ſcientiæ charitatem Chriſti, & impleamur in omnem Eph. 3.
plenitudinem Dei. Caput eſt enim omnium Chriſtus, Eph. 4.
ex quo totum corpus producitur, & mutua ſibi conuen-
tione coniungitur, incrementum ſui in ædificationem Exod. 25.
charitatis accipiens. Hoc eſt igitur verbum quod ſupe- Ibidem.
reminet, quod Moyſi in illius arcæ teſtimonij ædifica-
tione dicit: I*mmittes in arcam teſtimonia quæ inque dabo ti-*
bi, & facies impoſitionem propitiatorij. Et infra, *Impo-*
nes propitiatorium ſuper arcam deſuper, & immittes teſtimo-
nia quæ dabo, & innoteſcam tibi inde, & loquar tibi deſuper,
B hoc eſt inde vbi ſuper cælos eſt, vbi apud patrem eſt, in-
de tibi loquar.

Quid ſit fugere ſæculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio
ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſæculum & eius
contagionem fugientes: neque fugere erubeſcentes, cùm glorio-
ſum ſit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum
ſanctorum patrum demonſtratur: & quàm beata etiam ſit fu-
ga quam Iacob ſuſcepit.

CAP. IV.

C ACcedamus itaque fidei ſuffragio ſubnixi, & eius
remigiis ſubleuati, ad illam ſedem gratiæ, fu-
gientes hoc ſæculum, & eius contagionem. Hoc eſt Hebr. 4.
autem fugere, abſtinere à peccatis, ad ſimilitudinem &
imaginem Dei formam virtutum aſſumere, extendere
vires noſtras ad imitationem Dei ſecundùm menſuram
noſtræ poſſibilitatis. Vir enim perfectus, imago & glo-
ria eſt Dei. Vnde & Dominus ait, *Perfecti eſtote, ſicut &*
pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Hoc eſt igitur ſimilem eſſe 1. Cor. 11.
Dei, habere iuſtitiam, habere ſapientiam, & in virtu- Matth. 5.
te eſſe perfectum. Deus enim eſt ſine peccato. Et ideo Depun di.
D qui peccatum fugit ad imaginem eſt Dei. Non eſt igi- 2. c. ſimile.
tur dubium quod is qui à peccato abſtinet, fugit. Vn-
de & Apoſtolus clamat, *Fugite fornicationem.* Perſequun- 1. Cor. 6.
tur enim nos peccatorum illecebræ, perſequitur libido.
Sed tu fuge tanquam furioſam dominam. Quæ ſi com-
prehenderit, nec die nec nocte requieſcere ſinit: exa-
gitat, vrit, incendit. Fuge auaritiam, ne te interius
comprehendat. Fuge inuidiam, quæ non ſolùm alie-
nos, verùm multò magis eum quem poſſederit, lacerare Matt. 10.
conſueuit. Fuge perfidiam, ne te ſuis inuoluat retibus.
Vnde & Dominus ait, *Cum autem perſequentur vos in ci-*
uitate iſta, fugite in aliam. Quod ſi in alia perſequentur vos, in
E *aliam fugite. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuita-*
tes Iſrael, donec veniat filius hominis. Etenim quamuis
propter infirmitatem carnis fugam nobis ſuadere videa-
tur: tamen meliùs fugit qui fugit illecebram ſæcula-
rem, vt non teneatur diuitiarum ſuarum ſollicitudine,
non theſauri contemplatione, non vitæ iſtius cupidita-
te, ſed directa animi intentione feſtinet ad gloriam, re-
gni cæleſtis properet ad coronam, nec terrenorum con- Luc. 19.
tuitu, à ſui corporis paſſione reuocetur. Fuga ergo mors
eſt vel celebrata, vel adumbrata. Et forte illas expri- Matth. 5.
mit refugij legitimi ciuitates, vt confugiamus ad virtu- Eccleſ. 15.
tum culmina quas pro præmiis bono fœneratori alibi diſ-
F penſat, dicens, *Quia in modico fidelis fuiſti, eris poteſtatem*
habens ſuper decem ciuitates. Lex nouit ſex ciuitates: ſed
quia legem impleuit, qui potuit dicere, *Non veni ſol-*
uere legem, ſed implere: perfectiorem numerum remu-
nerationis indulget. Non ergo erubeſcamus fugere.
Glorioſa enim hæc fuga eſt fugere à facie peccati. Sic
fugit Iacob matre ſuadente. Dixit enim Rebecca, *Exur-*
gens, fuge in Meſopotamiam. Sic fugit & Moyſes à facie re- Geneſ. 27.
gis Pharaonis, ne eum aula regia coinquinaret, ne irre- Exod. 2.
tiret potentia. Denique pretioſius Ægypti diuitiis æſti- Heb. 11.
mauit opprobrium Chriſti. Sic fugit etiam Dauid à facie 1. Reg. 24.
regis Saul, à facie Abſalon. Denique fugiens augebat 2. Reg. 18.
incrementa pietatis, qui & inſidiatori pepercit, & par- Exod. 14.
ricidæ ſalutem rogauit. Sic fugit & populus Hebræo- Iona. 2.
rum, vt fides eius & vita inter fluctus ſibi aperiret viam,

Matth. 12. Fuga illa erat trames innocentiæ, virtutis via, pietatis G
Iob. 3. aſſumptio. Audeo dicere: Sic fugit Ionas in Tharſis, non
corporis fuga, ſed mentis aſcenſione, qui vſque ad Chri-
ſti aſcendit ſimilitudinem, vt fieret typus Chriſti. *Si-*
cut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus nocti-
bus, ſic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, &
Geneſ. 17. *tribus noctibus.* Nam ſi ſic non fugiſſet, nunquam de ven-
Geneſ. 28. tre ceti eſſet auditus. Sed ſi dubitas, doceat te Rebecca,
quam beata ſit fuga quam ſuſcepit Iacob. Suaſit Re-
becca, Fuge, inquit, in Meſopotamiam, & Iſaac di-
cit, Surgens vade in Meſopotamiam in domum Ba-
thuel. In hymnis vel oraculis a pleriſque (vt ante nos
Geneſ. 29. ſcriptum eſt) Bathuel ſapientia dicitur, interpretatione H
autem Latina, filia Dei ſignificatur. In domum ergo ſa-
pientiæ mittitur Iacob, & accipere admonetur vxorem
a filiabus Laban, qui habitabat in Charram, quod ſigni-
ficat cauernas, in quibus ſpecies eſt ſenſuum, qui ſunt
Geneſ. 27. tanquam in cauernis corporis, vt viſus in oculis, auditus
in auribus, odoratus in naribus, in ore ſapor. Qui enim
delectatur hoc mundo, & tripudiat in voluptatibus cor-
poris, obnoxius eſt ſenſuum paſſionibus, atque in his ha-
bitat & diuerſatur. Vnde ei dicit Rebecca habitaturum
paucos dies cum illo, non multo tempore, ne corpo-
Matth. 5. reis coloretur voluptatibus, & ſæculi capiatur illecebris.
Perſuadet autem habitare, vt diſcat ſtudioſus diſciplinæ, I
Matth. 5. virtutis ſenſum, & velut ſitus quoſdam carnis atque re-
giones, vt ſe cognoſcat, & nouerit vehementiam carnis,
quis & qua cauſa creatus ſit, & quemadmodum vnuſ-
quiſque ſenſus operetur. *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad*
concupiſcendum eam. Malè ſic videt oculus. Videat ergo
oculus, & fungatur ſuo munere: non vt lubricæ mentis
imperio dirigatur ad lapſum, non vt vitium referat pro
Geneſ. 27. officio. Breue ergo tempus ad cognoſcendos ſenſus, vel
potius experiendos datur, & fortaſſe tenerioris adoleſ-
centiæ prima exordia: ſtatimque reuocatur, ne diutius
titubet in lubrico, & diuidua quadam inundatione cor-
poris huius ſæculi mergantur animi interiora veſtigia. K
Cùm autem vel expertus fuerit, vel ſteterit in inſtabili &
incerto atque humido ſolo, reuocatur à matre patientia
Gen. 28. vel perſeuerantia, quæ dicit: Mittam ad te, & acceríam
Gen. 29. te inde: vt & illic in lubrico tutum portum inuenias ſa-
pientiæ, quæ te non ſinat tanquam in naufragio fluctua-
re, & reuerſus perſeuerare circa Dei noueris cultum, &
ſis in conuentus gentium, ſignificans eius fide Eccleſiam
gentium congregandam. His igitur patientiæ & perſeue-
Gen. 30. rantiæ inſtructus diſciplinis, profectus Iacob copulam
ſibi acquiſiuit de ſapientiæ domo, conſortem propoſiti,
optimam dote prudentiæ, cum qua vitæ tempora ſine vl- L
la offenſione tranſcurreret. Addito igitur theſauro ſa-
pientiæ, variarum ſibi ouium inſtituit gregem: ſedulum,
rationabilem, virtutum plurimarum diuerſitate fulgen-
Gen. 32. tem. Vnde & iactantiam carnis eius recidit, quod ſigni-
ficat femoris ſtupor, ſalua ſacra interpretatione myſte-
rij. His ergo virtutibus velut gradibus quibuſdam mens
eius aſcendit in cælum, & Dei ſecreta cognouit, & con-
firmatus eſt & repletus, vt Laban ſcrutans domum eius,
nihil apud eum inane, nihil vacuum reperiret, nulla ſi-
Gen. 31. mulacra, nullam effigiem vanitatis. Non enim apud
eum erat imago, ſed veritas: non effigies ignauiæ, ſed ſo-
lida forma iuſtitiæ, & veræ virtutis expreſſio intelligibi- M
Gen. 59. lis. Itaque Laban perſcrutatus eſt domum eius ſpirita-
lem, & non inuenit effigies. Plena enim erat non figura-
rum, ſed negotiorum. Potuiſſet autem inuenire funda-
Ioan. 14. menta virtutum & culmina, niſi cæcitatem cordis, & per-
Coloſſ. 3. fidæ mentis caliginem depuliſſet. Denique ea improbi-
tatis cæcitate ſuffuſi mentem Sodomitæ, oſtium nequa-
quam ſancti Lot inuenire potuerunt. Vnde enim mens
Luc. 6. impia videre potuit viri ſancti vel exitum vel ingreſſum?
Eſa. 5. Ipſe quoque Dominus in Euangelio ait, *Venit enim prin-*
Ioan. 10. *ceps mundi huius, & in me inueniet nihil.* Quomodo nihil in-
uenire potuit in eo, in quo plenitudo diuinitatis habita-
bat corporaliter, de quo virtus exibat, & ſanabat omnes?
Quomodo nihil inuenire potuit in ſoliditate virtutis,
vbertate ſapientiæ, integritate iuſtitiæ? Ipſe dixiſti Do-
mine, Plenus ſum: ipſe dixiſti, *Mitte manum tuam in latus*
meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Miſit manum qui

G non credebat, & Dominum te & Deum reperit. Non
ergo tu vacuus, ſed ille cæcus & inanis princeps iſtius Ioan. 14.
mundi, qui neſcit niſi ſua cernere, neſcit niſi ſua inuenire:
ea quæ Chriſti ſunt, neſcit agnoſcere. Aut ſi ſit, quemad-
modum plerique habent: Non inueniet in me nihil: hoc
eſt, non inueniet in me malitiam, quia malitia nihil eſt:
non inueniet mortuum, quia mortuus non eſt. Sed quo-
modo cum mortuum inueniret, qui viuificat mortuos, &
vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt? Non inue-
niet, inquit peccatum in me, qui mundi peccatum abſtu-
li. Quomodo enim nihil habet, qui omnia habet? Et
(quod plus eſt) omnia habet quæ pater habet, ſicut ipſe Rom. 4.
H ait, Omnia quæ pater habet, mea ſunt. Ioan. 1.
Ioan. 16.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo tranſire cum Moyſe vt videamus Deum, calceamenta pedum ſoluendo, quomodo etiam relinquere vmbram huius vitæ, & cum ſancto Dauid euolare, etſi non vt aquila, ſaltem vt paſſer, etiamſi non ad cælum, ſaltem ad montes.

CAP. V.

FVgiamus ergo hinc, vbi nihil eſt, vbi inane eſt omne
quod magnificum putatur eſſe: vbi & qui ſe putat
quid eſſe, nihil eſt, & omnino non eſt. *Vidi*, inquit, *im-*
I *pium ſuperexaltatum & eleuatum vltra cedros Libani, & tran-*
ſiui, & ecce non erat. Et tu tranſi ſicut Dauid, tranſi ſicut Galat. 6.
bonus ſeruus, vt dicatur tibi, Tranſi, recumbe. Tranſi ſi- Pſal. 36.
cut Moyſes vt videas Deum Abraham, Iſaac, & Iacob,
& videas viſum magnum, hoc eſt, viſum myſteriorum. Luc. 57.
Sed ſi videre vis, ſolue calceamentum pedum tuorum, Exod. 3.
ſolue omne vinculum iniquitatis, ſolue vincula ſæculi,
relinque calceamentum quod terrenum eſt. Ideo Ieſus ſi-
ne calceamento, auro & argento Apoſtolos deſtinauit, Matt. 10.
ne ſecum terrena portarent. Qui enim bonum quærit,
non in calceamento, ſed pedum velocitate & decore lau- Eſa. 52.
datur, dicente ſcriptura: *Quam ſpecioſi pedes euangelizan-*
K *tium pacem, euangelizantium bona!* Solue ergo calceamen-
tum pedum tuorum, vt ſpecioſi ſint ad euangelizandum.
Solue, dixit, non liga. Solue vt tranſeas, & illum quem
mirabaris in terra impium, nihil illic eſſe, nihil poſſe re-
perias. Tranſi igitur, hoc eſt, fuge de terris, vbi malitia
eſt, vbi auaritia. Ideo dicit tibi Dauid: *Declina à malo, &*
fac bonum. Declinare fugere eſt vtique. Malum autem in Pſal. 33.
terris, bonum in cælo eſt. Vnde & addidit, *Inquire pacem,*
& ſequere eam. Pax in cælo eſt. Denique de cælo veniens Ioan. 14.
dicit: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Ergo quia
fugienda & declinanda ſunt mala, mala autem in terris Ibidem.
L iniquitates: fugiamus terrena, ne nos comprehendant
iniquitates, quæ etiam ſanctum comprehenderunt Da- Pſal. 39.
uid, ſicut ipſe teſtatur, dicens: *Comprehenderunt me iniqui-*
tates meæ, & non potui vt viderem: eo quòd fumo iniqui-
tatis oculus animæ cæcatur, ne videat quæ ſunt lucida. Gen. 31.
Sic ergo & Laban bona Iacob videre non potuit, & prin- Ioan. 14.
ceps huius mundi gloriam Chriſti. Sed fortè dicas, Cur Gen. 27.
igitur Iacob ad Laban miſſus eſt, ſi Laban reprehenſibi-
lis? Si nomen † conderemus, candidus dicitur Latinè. Er- al. conſi-
go ad ſplendidiora iubetur egredi Iacob. Sed quia carna- deremus.
lis erat, melius intelligimus ſplendidiora vitę huius. Qua-
ſi nondum perfectus, primò ad eum vadit, apud quem ad
M horam exultaret in luce eius. Filios autem deteriores ha-
bebat, id eſt, tolerabilius nomen quàm opera. Et ideo &
matris conſilio, & diuino oraculo, & ipſius Iacob ama-
toris diſciplinæ voluntate cito deſeritur ac relinquitur. Ioan. 5.
Abſcondit autem ſimulacra ſancta Rachel, id eſt, Ec-
cleſia, vel prudentia: quia Eccleſia inanes ideas & vanas
neſcit ſimulacrorum figuras, ſed veram nouit Trinita-
tis ſubſtantiam. Denique vmbram aboleuit, ſplendo- Gen. 31.
rem gloriæ manifeſtauit. Relinquamus ergo vmbram,
qui ſolem quærimus: deſeramus fumum, qui lumen
ſequimur. Fumus iniquitas eſt, quia ſicut fumus ocu-
lis, ſic iniquitas vtentibus ea. Vmbra etiam eſt noſtra hęc
vita in terra, ſicut Iob dixit. Quid inſuper hîc niſi ten- Prou. 10.
tationes? Omne tempus in ſollicitudine, omnis vita
in moleſtiis. *In medio*, inquit, *laqueorum ambulamus.* Iob. 8.
Et altus in via qua ambulabat, extentos ſibi, ſed abſcon-
ditos laqueos querebatur, ne deprehenſus caderet. Eccleſ. 9.

Volebat

Digitized by Google

Pſal. 141. Volebat fugere ſicut paſſer, ſed adhuc laqueus contritus
Pſal. 123. non erat. *Periit*, inquit, *fuga à me*. Grauatas habebat pen-
Pſal. 141. nas per illam tenebroſam aquam in nubibus aeris, & for-
Pſal. 17. taſſe euolare non poterat. Denique illas pennas quære-
Pſal. 54. bat accipere, vt euolaret & requieſceret, ſicut ſcriptum
Pſal. 67. eſt, *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſ-
cam? Vbi enim volatus, ibi requies. Denique alibi dicit, *Si
dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ. Sed
fortaſſe dicas, Quomodo ergo hîc dicit fugam à ſe periiſ-
ſe, qui ſupra dixerat, *Si ſumpſero pennas meas ante lucem?*
Pſal. 141. Nunquid contrarium eſt? Abſit. Multa enim iuſtorum
Pſal. 138. certamina. Nunquid ſemel athleta luctatur? Quotiens
poſt coronas multas vincitur in alio certamine? Quo-
tiens qui ſæpe vicerat, interdum fluctuat, & in incerto
hæret. Et ſæpè fit vt fortibus fortis congrediatur, maiora-
que oriantur certamina, vbi maiora virium documenta.
Ergo Dauid vbi fugam quærebat, vt euaderet aduerſa-
rium, & non inueniebat pennas ſuas, ancipiti fluctuabat
Pſal. 54. certamine. Si quidem vbi in poteſtate habet pennas ſuas,
titulus Pſalmi in finem eſt, id eſt, perfectionem & con-
Pſal. 138. ſummationem victoriæ. Denique quaſi victor dicit, *Do-
*mine probaſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti seſſionem meam,
& reſurrectionem meam. Meritò habebat facultatem vo-
2. Reg. 24 landi, qui pennas reſurrectionis acceperat. Hic autem
adhuc in ſpecula eſt, id eſt, in carne, in antro quodam
Pſal. 141. iſtius corporis, cum rege Saul filio duritiæ, & intelligibi-
al. decer- lis illius principis poteſtate † decernens, qui non videtur,
tans. ſed intelligitur. Vnde & Pſalmi titulus intellectus eſt,
quem tamen Dauid poſitus in carne concluſit, ſed vt
concluderet rogando meruit. Denique a voce precationis
cœpit. Adde illud, quod ille ex perſona Saluatoris Pſal-
mus dicitur, iſte ex perſona Dauid qui in poteſtate non
habebat victoriam, ſed ſperabat a Chriſto, & ipſe tamen
poſteaquam expandit ad Deum manus ſuas, tanquam
pennas animæ ſuæ, & confugit ad Dominum, & Spiritus
ſancti deductionem popoſcit, quo cognoſceret viam per
quam poſſet aſcendere, inclinari vidit cælos vt Chriſtus
Pſal. 142. deſcenderet, & rogauit vt eum leuaret manu ſua. Aut
fortè ideo pennas ſuas tum non quærebat, quia perfectior
Pſal. 143. factus manum Chriſti deſiderabat. Qui vult igitur ma-
nu Chriſti leuari, antè ipſe euolet, habeat pennas ſuas.
Qui fugit ſæculum, pennas habeat: & ſi ſuas non habet
(ne fortè ille ſolus non habeat ſuas qui poteſtatem ha-
bet volandi) ſi ſuas, inquam, non habet ab eo qui habet,
accipiat. Qui fugit ergo ſæculum, volat. *Ecce*, inquit,
elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Euolauit ergo
Pſal. 54. Dauid, ſicut nycticorax, ſicut paſſer in domicilio ſin-
Pſal. 101. gularis. Si autem ad Chriſtum referas, euolauit in cor-
poris paſſione, vt ſub vmbra alarum ſuarum protegeret
populos nationum. Euolauit diuinitate, manſit corpore,
atque habitauit in deſerto, vt plures fierent deſertæ filij,
quam eius quæ habebat virum. Illud ergo corpus ſequa-
Eſai. 54. mur, vt & nos reſurgamus. *Vbi enim corpus, ibi & aquila*.
Matth. 24. Qui non poteſt vt aquila volare, volitet vt paſſer. Qui
Gen. 19. non poteſt ad cælum volare, volet ad mõtes, fugiat ante
valleſtria, quæ cito corrumpuntur humore, & ad mon-
Michæ. 2. tes transeat. Tranſiuit ad montem Segor nepos Abrahæ,
& ſaluus factus eſt: quæ autem non potuit aſcendere af-
fectu fœmineo reclinata, ſalutem amiſit. Appropinquan-
Luc. 21. tibus montibus æternis, Dominus dicit per Michæam
Prophetam, *Surgite hinc, quia non eſt vobis hîc refrigeratio.
*Propter ſpurcitiam corrupti eſtis corruptione, perſecutionem paſſi
Heb. 12. *eſtis*. Et Dominus dicit, *Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant
ad montes, Vbi mons Sion, & ciuitas pacis Hieruſa-
Gen. 4. lem, non terrenis, ſed viuis conſtructa lapidibus, & de-
cem millia angelorum frequentia, primitiorum eccle-
ſia, perfectorum ſpiritus, iuſtorum Deus, qui in ſangui-
ne ſuo meliùs locutus eſt quàm Abel. Ille enim vindi-
Pſal. 31. ctam clamauit, hic indulgentiam. Ille peccatum fratris
accuſauit, hic peccatum mundi remiſit. Ille prodidit cri-
men, hic texit, ſecundùm quòd ſcriptum eſt, *Beati quorum
tecta ſunt peccata.

A

Qua ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus.

CAP. VI.

SEd qui fugit, velociter fugiat ne comprehendatur,
Velociter deprædetur hunc mundum, vt Hebræus Eſai. 2.
Ægyptum. Qui parturit, pariat: ne onuſto & degraua- Exod. 12.
to iniquitatibus mentis vtero fugere non poſſit. Et fu-
giat non quaſi lactantem ferens, ſed quaſi expeditum:
non paruulum geſtans, ſed perfectum in Chriſto exhi- Coloſſ. 1.
B bens: fugiat non quaſi feriatus in ſabbato, ſed tanquam
operarius in negotio: nec tanquam ſterilis in frigore, Matt. 24.
ſed tanquam opimus in meſſe. Ideo enim dictum eſt, *O-
rate ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Fuga ergo hæc fœ-
cunda virtutum eſt, non effœta meritorum. Fuga hæc
neſcit frigus amoris, tremorem mortis, contractionem
ſollicitudinis, diſſolutionis otium, laſciuiæ ferias, torpo-
rem lentitudinis, ſed vitæ cæleſtis requirit impigrum via-
torem, regni ſuperioris competitorem ſtrenuum, diui-
tem agricolam, qui fructus ſuos cogat, & cogendo di-
ripiat. Quid enim aliud a te ô homo quæritur, niſi vt ti- Deut. 10.
meas Dominum, requiras eum, poſt ipſum ambules, Deut. 13.
comprehendas vias eius? *In quo*, inquit, *comprehendam Do-
C *minum?* Comprehendam eum in holocauſtis. Non in de- Ibidem.
cem millibus hædorum, non in millibus arietum: non in
fructibus impietatis reconciliatur Dominus, & pecca-
ta redimuntur, ſed in bona vita Domini gratia compre- Ioan. 14.
henditur. Renuntiatum eſt, inquit, tibi homo quid ſit Deut. 13.
bonum, aut quid Dominus requirat a te. Quid aliud, ni-
ſi vt facias iuſtitiam, & diligas miſericordiam, & para-
tus ſis ire cum Domino Deo tuo? Dicit ergo Euange- Matth. 5.
lium, *Surgite, eamus hinc*. Dicit tibi lex, *Poſt Dominum
Deum tuum ambulabis. Didiciſti quomodo hinc fugias: 3. Reg. 19.
quid moraris? Dicit tibi Euangelium iterum, *Progenies
D *viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere ab ira ventura?* Et di-
cit hoc illis qui veniebant ad baptiſmum pœnitentię. Er- 3. Reg. 17.
go pœnitentia, fuga eſt bona. Gratias Dei fuga eſt bo-
na, in qua eſt aſſumptio fugientis. Deſertum, fuga eſt
bona, ad quod fugit Elias, Eliſæus, Ioannes Baptiſta.
Fugit Elias mulierem Iezabel, id eſt, effuſionem vanita-
tis, & fugit ad montem Oreb, quod ſignificat exſicca-
tionem: vt ſiccaretur in eo carnalis profluuium vanita- 3. Reg. 9.
tis, & cognoſceret pleniùs Deum. Erat enim ad torren-
tem Chorrad, quod eſt cognitio, vbi abundantiam pro-
fluentem diuinæ cognitionis hauriret, ita fugiens ſæcu- Ibidem.
lum, vt nec cibum corporis huius exquireret, niſi quem
aues detuliſſent ominoſæ, quamquam eſca eius plerum-
que terrena non fuerit. Denique quadraginta diebus in Prou. 7.
E virtute eſcæ quam acceperat, ambulabat. Vtique non
mulierem fugiebat Propheta tantus, ſed ſæculum. An
mortem timebat, qui ſe obtulerat requirenti, & qui di-
cebat ad Dominum, *Recipe animam meam: tædium vitæ iſtius
ſuſtineo, non cupiditatem? ſed fugiebat ſæcularem illece- Prou. 11.
bram, & conuerſationis maculoſæ contagionem, & impiæ
ac præuaricatricis nationis ſacrilegia. Salomon quoque
mulieris illius ſpecie corruptelam ſæculi huius expoſuit,
& meretricias artes declinandas edocet. Hoc eſt mulier
aliena & fornicaria, a qua te vt cuſtodias adhortatur.
Ne declines in vias ſæculi cor tuum, ſed colloces illud in Amos 5.
F manu Domini, in qua eſt cor regis. Qui enim ſeipſum
regit (quod plus eſt quam alijs imperare) cor eius in
manu Dei eſt, & quo Deus vult conuertit illud. Non
mirum ſi conuertit in bonum, qui perfectæ bonitatis
eſt. In manu ergo Dei ſumus, vt bonum quæramus: il-
lud bonum incorruptibile atque incommutabile, de Pſal. 26.
quo dicit Amos Propheta, *Exquirite bonum & non ma-
*lignum, vt viuatis, & ſic erit vobiſcum Dominus Deus omni-
potens. Quomodo dixiſtis, Odio habuimus mala, &
dileximus bona? Vbi ergo bonus Deus, ibi bona ſunt
quæ deſiderauit videre Dauid, & viſurum ſe credi-
dit, ſicut ipſe ait, *Credo videre bona Domini in terra
viuentium. Illa enim bona ſunt quæ manent ſemper, quæ
non queunt temporis vel ætatis mutatione corrumpi.

Q

Matth.6. In illis bonis eſt qui Deum quæſiuerit & inuenerit. Vbi G enim cor hominis, ibi & theſaurus eius eſt. Non enim Luc. 11. ſolet bonum datum deprecantibus Dominus denegare. Thren. 3. Ergo quia bonus Dominus eſt, & maximè ſuſtinentibus ſe bonus eſt, ipſi adhæreamus, cum ipſo ſimus tota anima noſtra, toto corde, tota virtute, vt ſimus in lumine Deut.10. eius, & videamus eius gloriam, & delectationis ſupernæ fruamur gratia. Ad illud igitur bonum erigamus animas noſtras, vt in illo ſimus, atque in ipſo viuamus ipſi adhæreamus, quod eſt ſuprà omnem mentem, & Philipp.4. omnem conſiderationem, & pace vtitur perpetua ac tranquillitate. Pax autem ſupra omnem mentem eſt, & Act.17. ſupra omnem ſenſum. Hoc eſt bonum quod penetrat H Marc.10. omnia & omnes in ipſo viuimus, atque ex ipſo pende-Pſal.103. mus. Ipſum autem ſupra ſe nihil habet, ſed eſt diuinum, *Nemo enim bonus, niſi vnus Deus*. Quod ergo bonum, diuinum: & quod diuinum, bonum. Et ideo dicitur, *Aperiente te manum, implebuntur omnia bonitate*. Per bonitatem Eſai. 1. enim Dei, nobis vniuerſa tribuuntur: meritò bona, quibus nihil admixtum eſt mali. Hæc bona promittit ſcriptura fidelibus, dicens, *Quæ bona ſunt terræ manducabitis*, Boni ergo illius ſimiles ſimus, vt quæ bona ſunt adipiſcamur. Bonum quod eſt, ſine iniquitate eſt, ſine dolo, ſine aſperitate, cum gratia, cum pietate, cum ſinceritate & beneuolentia, charitate, iuſtitia. Itaque omnes virtutes I bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

Quòd non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus: quódque non impigrè malitia huius ſæculi fugienda ſit: & quid ſit hinc fugere, cur etiam malitia in terris verſetur & ſæuiat, qua præterea ratione Dominus Ieſus vindictam diaboli auctoris malitiæ diſtulerit: neque eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit.

CAP. VII.

Eſt igitur non mediocris cauſa cur hinc fugere de K beamus, vt perueniamus à malis ad bona, ab incertis ad fidelia & plena veritatis, à morte ad vitam. Ipſe Deut.30. quoque Dominus dicendo, *Poſui ante te bonum & malum, vitam & mortem*: demonſtrauit quia bonum vita eſt, ſed æterna. Si hæc enim obnoxia ſæculo atque eius malignitati: vtique illa eſt bona, quæ non corrumpitur & Ephes.5. mutatur, quæ nullo vitio degenerat, quæ virtute acqui-Eſai.35. ritur. Fugiamus ergo malitiam ſæculi huius, in quo ipſi dies, inquit, mali ſunt, & fugiamus impigrè. Ideoque Eſaias clamat, *Conualeſcite manus remiſſæ, & genua diſſoluta*: id eſt, non corporis, ſed animæ genua conualeſcite, vt L directum ad cæli altiſſima mentis veſtigium poſſit attolli, vt ſit doctrina ſolidior, vita maturior, gratia plenior, Coloſ.2. Iob.9. prudentia circumſpectior. Hoc eſt enim fugere, ſcire quò tendas, ableuare ſe a ſæculo, ableuare ſe a corpore, ne iterum fruſtra ſe aliquis extollat, & inflatus mente carnis ſuæ non teneat caput, & dicatur de his, *Fugerunt, & non viderunt*. Sed hoc eſt fugere hinc, mori ele-Luc.12. mentis iſtius mundi, abſcondere vitam in Deo, declinare corruptiones, non attaminare cupiditates, neſcire quæ ſunt mundi iſtius, qui nobis varios gignit dolores, exinanit cùm repleuerit, cùm exinaniuerit, replet. Et hæc omnia inania & vacua, in quibus nullus ſolidus eſt M Geneſ. 4. fructus. Mortuus eſt diues, & nihil habet, quia non eſt in Deum diues: & idem inſipiens, quia ſapientia cultura eſt Matth. 6. Dei, abſtinere autem a malis, & diſciplina eſt. Quis ergo Geneſ. 7. non fugiat malitiæ locum, officinam improbitatis, quæ interire neſciat? Denique non otioſè ſignum poſitum eſt ſupra Cain, ne quis eum occideret, vt ſignificaretur quod non extinguatur & auferatur à terris malitia. Timebat Cain ne occideretur, quia fugere neſciebat. Augetur enim & cumulatur ipſo vſu malitia, & eſt ſine moderatione ſine fine, dolo & fraude decernens, quæ factis ſuis proditur & ſanguine peremptorum, ſicut & Cain proditur eſt. Verſatur itaque in terris malitia: & ideo rogamus, voluntatem Dei fieri in terris ſicut & in cælis, vt & hîc ſit innocentia. Itaque malitia quoniam illic iam locum non habet, hîc circuit, hîc ſæuit, ſeſéque infundit, non mundano illo merſa diluuio, non Sodomitano exuſta incen-

G dio. Deníque grauius poſtea in ſeminarijs pullulauit, vſ- Gen.19. que in ipſum parricidales ac ſacrilegas iniiciens manus S. Aug. l. vniuerſorum auctorem ſalutis. Lex factum damnat, non 4. cont. duas aufert malitiam. Ipſe Dominus Ieſus peccatum dam- Ep. Pel. c.11. nauit, auctorem eius diſtulit, vt eſſet per quem iuſti probarentur. Etenim quia malum Deus non fecit, ſed nequitia diaboli inſeruit: vindictam Deus diſtulit, vt ab Matth. 10. ipſis quos deceperat, diabolus vinceretur. Exercentur ergo decepti, vt & pretium luant facilitatis, & ſumant ſtudia virtutis, induſtriam cautionis. Vnde ait, *Eſtote aſtuti ſi-* Luc. 10. *cut ſerpentes*. Quare ſicut ſerpentes? Vt & ille ſpolietur ſuo, & qui alios exuere voluit, amittat quæ ſunt ipſius, Luc.17. H non venena, ſed merita naturæ. Denique deiicitur ille cùm tu aſcenderis. Scriptum eſt enim, *videbam ſatanam ſicut fulgur, cadentem de cælo*. Non fulgur inquit, ſed ſicut fulgur, quia ſuum lumen amiſit, quod habebat antequam tibi tuum lumen vellet auferre. Verùm fortè dicas quia & de Saluatore legimus, quia ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, ita erit & aduentus filij hominis. Bene & ille ſicut fulgur, quia hic ſupra fulgur. Denique fulgur de ſub cælo, lumen autem ſupra cælum. Ergo ſatanas ſicut fulgur, quia amiſit hoc quod habuit, tu autem recepiſti quod amiſeras. Non enim ita circa illum ſicut circa te ſoluta eſt ſententia. Nam Chriſti gratia quæ te re- I ſoluit, illum adſtrinxit. Manet enim maledictio dire- Gen. 3. cta in ſerpentem propter tuam deceptionem. Sic enim dictum eſt ad eum, *Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ*. Omnium enim communis inimicus eſt, qui fuit ho- Geneſ. 1. ſtis bonorum, & pro iis damnatur quos adhuc non læſerat: quoniam qui hominem læſit, cui illa omnia ſubiecta ſunt, læſit omnia. Communem etenim legem ſoluit, qua & ipſe homini cum cæteris ſubditus eſt: ideo communi odio omnium atque execratione maledictio Geneſ. 3. eius oneratur. Genus autem damnationis, non mors, ſed pœna diuturna eſt. *Super pectus*, inquit, *tuum & ventrem ambulabis*. Premenda enim fuit noxia conſcientia, & K proterenda malitia, fraudulentúmque ſecretum tanquam à Dei facie relegandum: ſimul oſtenditur quòd terrena malitia ſit, quæ in terram recurret. Denique ad- Ibi lem. didit, *Et terram edes omnes dies vitæ tuæ*. Deſcribi quidem his natura ſerpentis videtur, ſed magis omne vas malitiæ deſcribitur, omnis ſerpens improbitatis, qui in ventrem ſe deiicit, atque intra ſe venenum ſuum claudit, & intus in pectore ſuo voluit, cogitationibus ſuis lubricus, Pſal. 57. & ſuper fraudes ſuas ambulans, ſuis dolis ſe ipſe implicans, mouens ſemper atque exagitans ſua venena cùm cogitat, ventrem quoque, hoc eſt, ſeminarium cordis L ſui porans. Vnde pulchrè Dauid ait, *Alienati ſunt pecca-* Hier. 4. *tores ab vtero, errauerunt à ventre, locuti ſunt falſa. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obſtruentis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici, cùm incantatur a ſapiente*. Propter hoc etiam illud pulchrè dictum videtur, quod in libro prophetico legimus: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo: quia* ibi eſt malitia, vbi debet eſſe innocentia: & illud plus laborat, quod in nobis debet eſſe tranquillius: atque id nequitiæ veſtigiis proculcatur ſtimulatur vnguibus, proceſſu quodam improbitatis incrementoque concutitur, vbi eſt genitale ſeminarium poſteritatis æternæ. Vide- M tur quidem hoc ad id eſſe referendum, quod dolebat periſſe quos creauit filios & ſuſcepit, ſed multò magis quòd in ventre ſuo verbi ſeminarium non habebant. Ideo ventrem ſuum dicit, quaſi pretioſiſſimum. Pretioſus enim mentis venter eſt in quo fœcunda ſeges conſiliorum verbi ſemine pullulare conſueuit, & vitæ totius ſo- Gen. 3. lent atque virtutum ac diſciplinarum quædam membra formari, ſed vt reuertamur ad propoſitum, quòd malitiam Deus reprimendam, interiorique abolendam putauerit, ait ad ſerpentem, *Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & ſemen tuum & ſemen mulieris. Ipſa tuum obſeruabit caput, & tu illius calcaneum*. Vbi inimicitiæ ſunt, ibi diſcordia eſt, nocendique ſtudium: vbi nocendi ſtudium, ibi malitia ponitur. Ergo diſcordiæ inter ſerpentem & mulierem, diſcordiæ malitia ſubeſt. Non eſt ergo ſublata malitia. Denique ſeruatum eſt ſerpenti vt calcaneum mulieris & ſeminis eius obſeruet, quò no-

ceat, & venenum ſuum infundat. Non ergo ambule- A
Eph. 6. mus in terrenis, & ſerpens nobis nocere non poterit.
Marc. 6. Sumamus euangelicum calceamentum quo venenum
ſerpentis excluditur, morſus eius hebetatur, vt ſimus
Eph. 6. calceati pedes in euangelium. Et fortaſſe ideo Moyſes
Exod. 3. iubetur ſoluere calceamentum pedum ſuorum, vt ſu-
meret calceamentum Euangelij: vel quia non Moyſi,
id eſt, non Prophetis, ſed Apoſtolis prædicatio Euan-
gelij debebatur. Ea eſt quam ſupra diximus, dicta in
ſerpentem ſententia. In hominem quoque cuiuſmodi
dicta ſit, conſideremus. Maledictus ille qui auctor eſt
Galat. 3. culpæ: ſed non maledictus eſt iſte qui aliena fraude de-
ceptus eſt: tamen quia non ſeruauit mandatum Dei, B
operum ſuorum labore damnatur. Maledicitur ſanè
terra, ſed in operibus peccatoris, & maledicitur do-
nec reſoluatur in terram. Ideo ergo Deus ſuſcepit car-
nem, vt maledictum carnis peccatricis aboleret: &
factus eſt pro nobis maledictum, vt benedictio abſor-
beret maledictionem, integritas peccatum, indulgen-
tia ſententiam, vita mortem. Suſcepit enim & mor-
Coloſſ. 2. tem, vt impleretur ſententia, ſatisfieret iudicato per
maledictum carnis peccatricis vſque ad mortem. Ni-
hil ergo factum eſt contra ſententiam Dei, cùm ſit di-
uinæ conditio impleta ſententiæ. Maledictum enim vſ-
2. Cor. 4. que ad mortem, poſt mortem autem gratia. Mortui er- C
go ſæculo ſumus, quid adhuc ſæculo deſeruimus. Mor-
Rom. 6. tui ſumus cum Chriſto, quid adhuc vitæ huius actus re-
quirimus? Mortem enim Chriſti in corpore noſtro cir-
cumferimus, vt & vita Chriſti in nobis manifeſtetur.
Non ergo iam noſtram illam vitam, ſed Chriſti vitam
viuimus, vitam innocentiæ, vitam caſtimoniæ, vitam
ſimplicitatis, omniúmque virtutum. Cum Chriſto re-
ſurreximus, in ipſo viuamus, in ipſo aſcendamus, vt ſer-
pens calcaneum noſtrum quod vulneret, in terrenis re-
perire non poſſit.

Quomodo hinc animo fugere poſſimus, etſi corpore retineamur, quod etiam hinc, quia tempus breue eſt fugiemus, ne cum prætereunte figura mundi opera noſtra, nóſque ipſi prætereamus, quod ſi cauere velimus, mandata Dei non prætereamus, neque diſciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioſeph fecit, & in Sarra oſtenditur, & ſicut Iacob executus eſt. D

CAP. VIII.

FVgiamus hinc. Potes animo fugere, etſi retineris
corpore. Potes & hic eſſe, & adeſſe ad Dominum, ſi
illi adhæreat anima tua, ſi poſt ipſum cogitationibus
2. Cor. 5. tuis ambules, ſi fide non ſpecie vias eius ſequaris, ſi ad
ipſum confugias. Eſt enim refugium & virtus, cui dicit E
Dauid, *Ad te confugi, & non ſum deceptus.* Ergo quia Deus
Pſal. 45. refugium, Deus autem in cælo, & ſupra cælos: vtique
hinc illò confugiendum eſt, vbi pax, vbi requies ab ope-
Pſal. 76. ribus, vbi epulemur ſabbatum magnũ, ſicut dixit Moy-
ſes, *Et erunt ſabbata terræ vobis eſca.* Epulatorium enim &
Leuit. 25. plenum iucunditatis & tranquillitatis eſt, requieſcere
in Deo, & eius delectationem videre. Qui ergo cõfugi-
mus ad Deum, ad mundum reuertemur? Qui peccato
mortui ſumus, peccata repetemus? Qui renuntiauimus
ſæculo & vſui eius, iterum in luto eius hærebimus? Fu-
1. Cor. 7. giamus hinc, quia tempus breue eſt. Audi quomodo fu- F
gias. *Et qui habent vxores, ita ſint ac ſi nõ habeant: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non poſſidentes: & qui hoc mundo vtuntur, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi.* Non ergo cum prætereunte figura mundi opera no-
ſtra prætereant, ne etiam ipſi prætereamus, ſed manea-
Pſal. 128. mus in veritate. Si maneamus in Chriſto, maneamus in
veritate, & cum eo manebimus, & non præteribimus,
ſed dicemus, *Benedictio Domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine Domini.* Qui enim prætereunt, non poſſunt di-
Luc. 7. cere, quia non dixerunt prætereuntes viam, Benedi-
ctio Domini ſuper vos, quemadmodum dixit Prophe-
ta. Itaque ſi volumus non præterire opera noſtra, non
prætereamus mandata Dei, non prætereamus requi-
rendi Ieſu Domini diligentiam, emerendi eius gratiam.

A Non præteriit eum illa mulier quæ vſque in Phariſæi *Gen. 37.*
domum ingreſſa, in qua Chriſtus recumbebat, in pedes
eius ſuperfudit vnguentum. Non prætereamus diſcipli-
næ alicuius profectum, ſicut etiam Ioſeph adoleſcentu-
lus non præteriit, qui fratres ſuos requirebat, & ad
eum feſtinabat locum, in quo paſcebant oues, & cùm
cognouiſſet quia in Dothaim ſunt, perrexit eò. Signi-
ficatur autem illo verbo Dothaim defectus idoneus, id
eſt, vanarum opinionum defectus non mediocris, ſed
perfectus & plenus, in quo profectus eſt animæ. Sa-
piens enim quando minuit, addit. Deficiunt enim ſecu-
lares opiniones, quæ muliebribus infirmitatibus comparantur.
B Vnde pulchrè quo oſtenderetur Sarra ad profectum
veniſſe vt generaret riſum & lætitiam: *Defecerant* inquit,
Sarræ fieri muliebria. Bona ergo defectio cupiditatum, *Gene. 18.*
defectio vanitatis, quia veritatis adiectio eſt. Vnde &
ſanctus Dauid ait: *Defecit in ſalutare tuum anima mea.* *Pſal. 118.*
Paritura enim erat quæ conceperat, vt promiſerat
Deus, paritura lætitiam, & ſobriam illam incorruptæ ca-
ſtitatis ebrietatem, paritura ante expectatum partum, in-
genij celeritate fœtum ſapientiæ. Denique & hoc aliis [illegible]
Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ prius pa- [illegible]
riunt quàm veniant obſtetrices, eo quod animæ inſtru- [illegible]
ctum non expectent artes & diſciplinas propter muneris [illegible]
rationum genera, nec requirant adiumenta generandi, partus,
C ſed ſponte partus ſuos fundant, expectationémque fœta ſa-
præueniant. Vectius impiger ad inueniendum, quàm pientia.
ad exequendum Iacob: cui cùm mater dixiſſet vt infer- *Exod. 1.*
ret patri eſcas, definitionum genera ſuppetiiſſe cernimus.
Nam & citò inuenit, & inuentorum ſuorum au-
ctorem teſtificatus eſt Deum, in quo & diligentiæ pal-
ma, & ingenij ſignificatur vbertas. Prima ergo defini- *Gene. 27.*
tio in inuentione. Quod inuenitur, quæritur: & quod
quæritur, temporis eſt: quod temporis eſt vtique dili-
gentiæ eſt, quod autem præuenit vſum temporis, cui
infundit, Deus dat: quod Deus dat naturæ, non di-
ligentiæ eſt. Ingenium igitur diuini eſt muneris, quod au-
D tem diuini muneris, hoc naturæ. Ingenium ergo naturæ
eſt, inuentio diligentiæ: illud ſine tempore, hoc indiget
tempore. Ideóque illud in tempore præſto eſt, hoc in
ſpatio temporis inueſtigatur. Illud ſupra nos, hoc ve-
rò ad nos refertur. Quærenti igitur patri cibum verbi,
(*non enim in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei*) *Deu. 8.*
Talem cibum quærebat Iſaac, talem cibum eſuriuit Pe- *Gen. 27.*
trus, quando vidit crediturí gentilis populi myſteria. *Act. 10.*
Eſau præſto non habuit cibum ſpiritalis & velocioris *Gen. 27.*
ingenij. Dum iſte venatur & quærit, & præ ſumma [illegible]-
que agreſtẽ ſermonem ſuggerere parat, præuenit Iacob
celeri inuentione, & mitis, & propè domeſtica re-
E ſponſione ſuaue verbum inmittens, quo eum nutriret ac delectaret. Vnde miratus pater ait, *Quid est* [illegible]
quòd tam cito inuenire potuiſti fili mi? Et ait Iacob: Quod *Ibidem.*
tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. Prima defini-
tio in interrogatione eſt, ſecũda in reſpõſio. Tenet igi-
tur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenij, vel di-
ligentiæ, definitionis conſummationem concluſit, di- *Ibidem.*
cens, *Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, cui bene-*
dixit Dominus. Ager enim & naturale habet fertilita-
tis ingenium, & culturæ diligentiam temporalem: me-
ritoque in eo eſt plenitudo, cui vtrumque non deeſt. *Ibidem.*
Simul cùm addidit, Quem benedixit Dominus: vide-
F tur naturæ gratiam prætuliſſe cultionis labori. Et con-
firmauit Eſau, dicens, *Iuſte vocatum eſt nomen illius Iacob,*
Supplantauit enim me iam bis & primogenita mea accepit. Sed
fortè dicas, In quo moram fecit, qui ad venationem à *Ibidem.*
patre miſſus eſt? Sed conſidera quia & pater pronun-
tiauit quia paratum habere non poſſet quod ſpiritaliter
petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, vel diligen-
tiæ ſubſidium vt adiungeret exigebat. Celeritatis quo-
que admonet, qui ait, *Cape arcum & ſagittam.* Accepit
tamen & diligentiæ fructum, qui agnouit ſuperius eſſe
ingenij munus. Nec immeritò domeſticos cibos detu-
lit, qui de domeſticis ſeminis ſui ſapientiæ ſibi acquiſi-
uit copulam. Bona autem diligentia cum ſapientia, &
intentio cum ingenio naturali. Denique habens in
promptu ſapientiæ copulam ſanctus Iſaac, deambulabat

in campo, immò ab alieno abatur. Et nos primò ſapientiæ G
copulemur, & ſic exeamus in campum quærere & inue-
Geneſ. 4. nire cupientes. Multi enim ſine ſapientia malè quærunt.
Et ideo Cain quia non acceperat à Deo prudentiã, ma-
Prou. 9. lè quæſiuit, malè exiuit in campum: Abel bene, qui per-
fectum ſacrificij munus impleuit. Bonum enim ſapien-
tiæ ſacrificium, bona eſt hoſtia fides, & omnis virtus.
Denique ſapientia interfecit ſuas hoſtias, & miſcuit in
cratere vinum ſuum. Et ideo vt inſipientibus gentilibus
potum fidei daret, ad craterem ſuum conuocauit eos, di-
cens, *Qui eſt inſipiens, diuertat ad me*. Et egentibus ſen-
Ibidem. ſu dixit, *Venite & edite de meis panibus, & bibite vi-
num quod miſcui vobis.* De hoc cratere Plato in ſuos
libros transferendum putauit, ad cuius potum euocauit
animas; ſed eas explere neſciuit, qui potum non fidei, H
ſed perfidiæ miniſtrabat.

De exhortatione quòd hinc fugiamus ſicut fugit de patria ſanctus Iacob, & ſicut ceruus fugiunt ad fontes aquarum, & Dauid ſitiebat: quis quoque ſit iſte fons: & quid hunc fontem deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ: quomodo etiam ſicut Paulus & Lot fugerunt, nos fugere debeamus: quibus præterea modis quis bene fugere poſſit.

CAP. IX.

Geneſ. 18. FVgiamus ergo hinc, ſicut fugit de patria ſanctus Ia-
cob. Sciebat enim veram patriam eſſe ſuperiorem, I
Pſal. 41. Fugiamus ſicut cerui ad fontes aquarum, quos ſitiebat
Pſal. 35. Dauid. Sitiat & anima noſtra. Quis eſt ille fons? Audi
Pſal. 41. dicentem, *Quoniam apud te eſt fons vitæ.* Huic fonti di-
cat anima, quando veniam & parebo ante faciem tuã?
Fons enim Deus eſt. Sed qui hunc fontem deſiderat,
effundat ſuper ſe animam ſuam, vt nihil paſſioni carnis
relinquat, ſed vbique anima ſuperfluat. Pulchrè eam
Dan. 13. effudit Suſanna, vt euaporare in eam non poſſent incẽ-
dia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effu-
ſa ſuper ipſam anima, omne reſtinxit carnale deſide-
rium, ſæculare ſtudium. Quæ etiam prodigioſorum ſe-
num & impudentiũ presbyterorum non potuit flammas
reſtinguere, niſi in his libidinis profluuiom redundaſſet.
A quibus cùm intenderetur calumnia, ſi aſſenſus nega-
retur adulterio, ingemuit Suſanna, & dixit, *Anguſtiæ mi-
hi adſunt vndique. Si enim hoc fecero, morte æterna peribo: ſin* K
Ibidem. *autem, non effugiam manus veſtras.* Melius tamen iudica-
uit crimen fugere quàm periculum. Plorauit ita-
que cùm crimen obiiceretur, plorauit cùm ſibi de pu-
dicitia & caſta adulteri iudicium vendicarent: non mor-
tem deplorans, ſed caſtitatis columnam. Religionis
iniuriam plorauit, & effudit ſuper ſe non corpus, ſed ani-
mam. Effudiſſet enim corpus, ſi carnalibus acquieuiſſet.
Denique cùm morte damnaretur, exclamauit quaſi iu-
dex reorum, arbitra calumniantium: & innocentis con-
ſcientiæ auctoritate diuinam ſibi in iudicium accerſiuit
cognitionem: non timore mortis percita, ſed arguentia
cenſuræ poteſtate præcelſa. Suſanna ergo fugit ſæculum,
& ſe Deo credidit, ad illam arcem ciuitatis æternæ fu-
giens, quæ totum mundum complectitur, quoniam in-
tra Deum ſunt omnia. Fugit & Paulus vt euaderet per 2. Cor. 11.
feneſtram in ſporta demiſſus, (ſportum enim triplex Eccleſ. 4.
rumpi non poſſe nouerat) ſed fugit, vt Euangelium Do- 2. Cor. 12.
mini toto orbe prædicaret: & ideo in paradiſum raptus
eſt. Et nos fugiamus per feneſtram, audientes præcepta
Domini, & viſu ſobrio, atque oculorum caſtitate ſer- Gen. 19.
uantes. Fugiamus ſicut Lot, Sodomitana crimina am-
pliùs quàm ſupplicia formidans. Magis enim pius certa
ſcelerum fugit contagia, qui ſodomitanis domum clau-
ſit: nec cohabitans, †nouerat eos, quorum flagitia neſcie- al. non co-
bat, & opprobria auerſabatur: nec fugiens reſpexit eos gitãs eos.
quorum conuerſationes non deſiderabat. Fugit ergo ſi-
cut Lot, qui renuntiat vitiis, abdicat ſe incolarum mo- Num. 35.
ribus, qui poſt ſe non reſpicit, qui ſuperiorem illam ci- Ioan. 5.
uitatem ingreditur introitu cogitationum ſuarum, nec Rom. 6.
recedit ex ea donec moriatur princeps ſacerdotum, qui
tulit peccatum mundi. Mortuus quidem ſemel eſt, ſed Prou. 23.
moritur vnicuique qui baptizatur in morte Chriſti: vt
conſepeliamur cum eo, & reſurgamus cum eo, in no-
uitate vitæ illius ambulemus. Bene fugis, ſi cor tuum
non imitetur peccatorum conſilia, & cogitationes eo-
rum. Bene fugis, ſi oculus tuus fugiat calices & phialas,
ne fiat libidinoſus, dum moratur in vino: ſi oculus tuus a-
liena declinet, & lingua tua tua veritatem cuſtodiat. Be- Prou. 26.
ne fugis ſi non reſpondeas imprudenti ad imprudentiam
illius. Bene fugis, ſi auferas greſſum pedum tuorum ex
ore inſipientium. Citò enim malis ducibus erratur. Sed Ibidem.
ſi vis bene fugere, longè fac vias tuas ab eorum ſermo-
nibus. Mortuus eſt tibi princeps ſacerdotũ, tibi crucifixus
eſt, vt clauis eius adhæreas. Te enim in illa carne & tua Eſa. 53.
peccata ſuſcepit: affixa ſunt illius patibulo tuorum de- Coloſſ. 2.
lictorum chirographa, vt iam mundo nihil debeas, cui Galat. 6.
ſemel renuntiaſti. Et rectè nihil debes, cui ſuppetit di- 1. Cor. 15.
cere, *Mihi enim mundus crucifixus eſt, & ego mundo*: vt iã Rom. 6.
mortẽ non timeas, ſi geras Chriſtum, in quo potes di-
cere, *vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus?* Etenim
cum vetus ille homo noſter affixus eſt cruci, deſtructum
eſt peccatum, obtuſus aculeus, vacuata culpa, vt vlte-
rius ſeruire flagitiis deſinamus. Abiit enim vetus ho- 2. Cor. 5.
mo in nobis. Nunc autem iam non vetus homo in no-
bis, ſed noua eſt creatura, habens in ſe ſimilitudinem Eſa. 60.
Chriſti, cuius mortis ſimilitudine conſepulti, imaginem Eſa. 45.
vitæ eius aſſumpſimus, alas gratiæ ſpiritalis accepimus. Pſal. 103.
Sic igitur volate, vt dicatur de vobis, *Qui ſunt iſti qui vt
nubes volant, & ſicut columbæ cum pullis ſuis*? vt nebulæ
veſtræ rorent iuſtitiam, & columbæ pariant ſimplici-
tatem. Sic nauigate quaſi transfretantes mundum, non
pererrantes, quaſi naues Tharſis, vt ad intelligibiles Thren. 4.
portus curſum dirigatis, & conuehatis diuitias maris.
Sic feſtinate vt dicatur de vobis, *Leues facti ſunt ſuper aqui-
las.* Abira enim ventura fugiendum videtis, quam de-
clinare poterunt qui per pœnitentiam ſibi ſpem locaue-
rint euadendi, & reconciliationis futuræ fidem hauſe-
rint, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui re-
gnum eſt à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæ-
cula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII DE FVGA SÆCVLI LIBRI FINIS.

Summarium Libri de Ioſeph Patriarcha.

A cap. I. vſque ad cap. III. explicatur quòd Ioſeph præ cæteris fratribus à patre magis erat dilectus: agitur de eius ſomnio, eiúſque venditione per fratres, vt in cap. XXXVII. Gen. habetur.

A cap. IV. vſque ad cap. V. quòd in Ægyptum ductus, eunucho coquorum præfecto venditur, tentatur, accuſatúrque à fœmina, ponitur in carcere, vt habetur Gen. cap. XXXIX.

In cap. IV. agitur de eunuchis, & ipſorum ſomnia interpretantur, vt habetur Gen. cap. XL.

In cap. VII. Ioſeph interpretatur regis ſomnium, qua de re præ cæteris illuſtrius honoratur, vt in Gen. cap. XLI.

In cap. VIII. mittit filios Iacob in Ægyptum ad emendũ triticum, vt habetur Gen. cap. XLII.

In cap. IX. & X. agitur de iis quæ habentur Gen. cap. XLIII.

In cap. XI. ſcyphus argenteus reperitur in ſacco Benjamin, & quædam exponuntur myſticè, in Gen. cap. XLIV.

In cap. XII. & XIII. Ioſeph ſe fratribus declarat: qui ad propria reuertentes nuntiant patri illius gloriam in Ægypto, vt habetur Gen. cap. XLV.

In cap. XIV. Iacob cum vniuerſa familia ſua in Ægyptum deſcendenti Deus apparet, & confirmat promiſſa, vt legitur Gen. cap. XLVI.

CAPITA LIBRI.

1. *Cur poſt tractatum de Abraham, Iſaac, & Iacob, hiſtoriam de ſancto Ioſeph auctor proſequi curauerit: & qua ratione idem ſanctus nobis tanquam ſpeculum caſtitatis propoſitus eſſe debeat: vnde etiã à parentibus plus quàm cæteri filii fuerit dilectus, quòdque ea res inuidiæ cauſa fuerit, cur etiam inuidiam ſanctorum diſcere debeamus.*
2. *Qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorúmque gratia: & qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quòd gratia cæteris hũc puerũ præferebat, in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit: quid præterea ſomnia iſta, patriſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent.*
3. *Quod tanto ſomnio non incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futura incarnationis myſteria videns filium mittebat ad fratres: & de præuiſione ipſius Ioſeph à fratribus antequã ad illos appropinquaret, eorumdémq; ad occidendum ipſum cõſilio: eiuſdem quoque liberatione ac venditione, & de iſtorũ aliorúmque circa hæc occurrentium myſterio.*
4. *De venditi Ioſeph ductione in Ægyptum, atque eius emptione à præpoſito coquorum, quidque hic ſignificet, de ſeruitutis præterea ipſius myſtica atque morali interpretatione.*
5. *De ſingulari commendatione ſpecioſitatis & decoris, caſtitatis ac pudoris ſancti Ioſeph, eiúſque impetitione à domina ſua ad concubitum, & eiuſdem adulteræ telis: ipſius quoque Ioſeph recuſatione, fuga, veſtis relictione, accuſatione, incarceratione, atque viſitatione diuina.*
6. *De ſpadonibus agit, quàm fragilis viliſque eorũ ſit ſtatus: de eorum carceratione, ſomniorum viſione, & interpretatione: quòd potentia & gloria huius ſæculi nihil aliud ſit quàm ſomnium.*
7. *Reprehenditur ſpado, quòd ſui interpretis memor non fuerit: miniſtrorum regaliũ faſtus quàm ſit fragilis oſtenditur, honoratur Ioſeph ob ſomniorum regis interpretationem: eius præmia & ornamenta declarantur: coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.*
8. *De exhortatione Iacob ad filios vt deſcendant in Ægyptum, & emant eſcas: & de perrectione decem fratrum, iuniore domi retento, ac de myſteriis prædictorum.*
9. *De reuerſione filiorum Iacob in Ægyptum poſtquam fames inualeſcebat, cum deductione Beniamin, & ſumptione munerum Ioſeph deferendorum, eorumque ad ipſum peruentione: & de myſtica ratione iſtorum & incidentium circa hæc.*
10. *De munerum paratione, & eorum illatione, inſtauratione que conuiuij: cum morali atque myſtica ſingulorum expoſitione.*
11. *Ponitur ſcyphus argenteus in ſaccum Beniamin, inquiſitus reperitur: ducuntur fratres ad Ioſeph: & myſteria quædam explicantur.*
12. *Quemadmodum ſanctus Ioſeph ſe manifeſtauerit vt à fratribus cognoſceretur, & de aduocatione eorum ad ſe, acceſſuque ipſorum ad illum: quomodo etiam eos conſolatus fuerit. cum myſtica dictorum interpretatione.*
13. *De gaudio Pharaonis, quòd Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos, & de exhortatione eius vt Ioſeph mittet fratres vt veniant cum patre: illorúmque executione, & peruentione ad Iacob, narratione que ſingulorum, & quòd Ioſeph adhuc viueret: & de myſteriis circa hæc.*
14. *De Iſrael patris eleuatione, ac perfectione, & hoſtiarũ circa puteum Iuramenti immolatione, eiuſque per Dominum conſolatione, ac deſcenſu in Ægyptum cum animabus ſeptuaginta: & de myſteriis prædictorum, de ipſius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiendum ea quæ occurſura ſint eis in nouiſſimis diebus.*

Digitized by Google

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IOSEPH PATRIARCHA LIBER.

Geneſis Cap. XXXVII.

IOſeph decem & ſoptem annorum erat, paſcens cũ fratribus ſuis oues patris ſui, exiſtẽs iuuenis cũ filiis Ballæ, & cũ filiis Zelphæ, vxorum patris ſui. Attulit autem Ioſeph vituperiũ malum ad Iſraël patrẽ ſuum. Iacob autem amabat Ioſeph pluſquã cæteros filios eius, quia filius ſenectutis erat ei. Fecit autem ei tunicam variam. Videntes autem fratres eius, quòd eũ amat pater ex omnibus filiis eius, oderunt eũ fratres eius, & non poterant loqui illi nihil pacificum. Somnians autem Ioſeph ſomniũ, nũtiauit illud fratribus ſuis, & ait illis, Audite sõnium hoc quod ſomniaui. Putabam nos ligare manipulos in medio agro, & ſurrexit meus manipulus, & ſtetit erectus: conuerſi autem manipuli veſtri adorauerunt meum manipulum. Dixerunt autem illi fratres eius: Nunquid regnãdo regnaturus es ſuper nos, aut dominando dominaturus es nobis? Et addiderunt adhuc odio habere eũ propter ſomnia eius & propter verba eius. Vidit autẽ aliud ſomnium, & narrauit illud patri ſuo & fratribus ſuis, & dixit, Ecce ſomniaui ſomnium alterum, ſicut ſol & luna & vndecim ſtellæ adorabant me. Et obiurgauit eum pater eius, dicẽs, Quid erit hoc viſũ quod ſomniâſti? Nunquid venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, & adorabimus te ſuper terrã? Inuiderunt autẽ ei fratres eius: at pater eius ſeruauit verbum. Abierũt autẽ fratres eius paſcere oues patris ſui in Sychem. Et dixit Iſraël ad Ioſeph, Non fratres tui paſcunt in Sychem? veni mittam te ad eos. Dixit autẽ ei, Ecce ego. Ait autem illi Iſraël, Vadens vide, ſi ſani ſunt fratres tui, & oues, & nuntia mihi. Et miſit eũ ex valle Chebrõ, & venit in Sychem: & inuenit eum homo errantẽ in agro. Interrogauit autem eũ homo, Quid quæris? Ille autem dixit, Fratres meos quæro, nũtia mihi vbi paſcunt. Dixit autem ei homo, Receſſerunt hinc, audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothaim. Et abiit Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in Dothaim. Præuiderũt autẽ eum de lõgè, antequã appropiaret ipſe ad illos, & inſæuiebant vt occiderent eum. Dixit autem vnuſquiſque ad fratrẽ ſuũ, Ecce ſomniator ille venit, nunc ergo venite occidamus eum, & proiiciamus eum in vnum locum, & dicemus, Beſtia mala deuorauit eum: & videbimus quid proderunt ſomnia illius. Audiens autem Ruben, abſtulit eum de manibus eorum, & ait, Non percutiatiamus eum in animam. Dixit autem eis Ruben, Ne effundatis ſanguinem: eiicite autem eum in vnum lacum qui in ſolitudine, manus autem nolite inferre illi, vt eriperet eum de manibus eorum, & redderet eum patri ſuo. Factum eſt autem quando venit Ioſeph ad fratres ſuos, exuerunt Ioſeph tunicã variam quæ circa eum: & accipientes eum proiecerunt in

G lacum. Lacus autem ſiccus erat, & aquam non habebat. Sederunt autẽ manducare panem: & reſpicientes oculis, viderunt, & ecce viatores Iſmaëlitæ veniebant ex Galaad, & cameli eorum plení erãt aromatibus, & reſina, & lacte. Ibant autem deducere in Ægyptum. Dixit autem Iudas ad fratres ſuos: Quid vtile, ſi occiderimus fratrem noſtrũ, & abſconderimus ſanguinem eius? Venite, vendamus eum Iſmaëlitis iſtis: at manus noſtræ non ſint iniectæ ſuper eum, quia frater & caro noſtra eſt. Obedierunt autem fratres eius. Et prætaeribant homines Madianitæ mercatores, & extraxerunt, & aſcendere fecerunt Ioſeph ex lacu, & vendide-
H runt Ioſeph Iſmaëlitis viginti aureis: & deduxerunt Ioſeph in Ægyptum. Reuerſus eſt autem Ruben ad lacum, & non inuenit Ioſeph in lacu: & rupit veſtimenta ſua, & reuerſus eſt ad fratres ſuos, & ait, Puer non eſt in lacu, ego autem quò ibo adhuc? Accipientes autem tunicam Ioſeph, iugulauerunt hœdum caprarum, reſperſerunt tunicam variam, & attulerunt patri ſuo, & dixerunt, Hanc inuenimus: noſce ſi tunica filii tui eſt, an non. Et cognouit eam, & ait. Tunica filii mei eſt, beſtia mala deuorauit eum, beſtia Ioſeph. Sciditautem Iacob veſti-
I menta ſua, & impoſuit cilicium ſuper lumbum ſuum, & lugebat filium ſuum dies multos. Cõgregati ſunt autem omnes filii eius & filiæ, & venerunt conſolari eum, & non voluit conſolationem accipere, dicens, Quòd deſcendam ad filium meum lugens in infernum. Et fleuit eum pater eius. ¶ At Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Ægyptum Putiphari Eunucho Pharaonis præpoſito coquorum.

Cur poſt tractatum de Abraham, Iſaac, & Iacob, hiſtoriam de ſancto Ioſeph author proſequi curauerit: & qua ratione idem ſanctus nobis tanquam ſpeculum caſtitatis propoſitus eſſe debeat, vnde etiam a parentibus plus quàm cæteris filiis fuerit dilectus: quódque ei fratrum inuidia cauſa fuerit: & cur etiam inuidiam ſanctorum diſcere debeamus.

CAP. I.

K SANCTORVM vita cæteris norma viuendi eſt. Ideóque digeſtam plenius accepimus ſeriem ſcripturarum, vt dum Abraham, Iſaac, & Iacob, cæteróſque iuſtos legendo cognoſcimus, velut quendam nobis innocentiæ tramitem virtute eorum reſeratum imitantibus veſtigiis perſequamur. De quibus mihi cùm frequens tractatus fuerit, hodie ſancti Ioſeph hiſtoria occurrit. In quo cùm plurima fuerint genera virtutum, præcipuè tamen inſigne effulſit caſtimoniæ. Iuſtum eſt igitur vt cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem: in Iſaac ſinceræ mentis puritatem, in Iacob ſingularem animi laborúmque patientiam: ex illa generalitate virtutum in ipſas ſpecies diſciplinarum intendatis animum. Nam licet illa ſint diffuſiora, tamen iſta expreſſiora eóque faciliùs mentem penetrent, quò magis

circumſcripta ac determinata ſunt. Sit igitur nobis A propoſitus ſanctus Ioſeph, tanquam ſpeculum caſtitatis. In eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidem ſplendet caſtimoniæ comes, intor gratiæ. Vnde etiam a parentibus plus quam cæteri filij, diligebatur. Sed ea res inuidiæ fuit, quod ſilentio prętereundum non fuit. Hinc enim argumentum totius hiſtoriæ proceſſit; ſimul vt cognoſcamus perfectum virum non moueri vlciſcendi doloris inuidia, nec malorum rependere vicem. Vnde & Dauid ait, *Si reddidi retribuentibus mihi mala*: Pſal. 7. Quid autem eſſet quòd præferri Ioſeph mereretur cæteris, ſi aut lædentes læſiſſet, aut diligentes dilexiſſet? Math. 5. Hoc enim plerique faciunt. Sed illud mirabile, ſi diliges B inimicum tuum: quod Saluator docet. Iure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, vt læſus parceret, appetitus ignoſceret, venditus non referret iniuriam, ſed gratiam pro contumelia ſolueret: quod poſt Euangelium omnes didicimus, & ſeruare non poſſumus. Diſcamus ergo & ſanctorum inuidiam, vt imitemur patientiam; & cognoſcamus illos non naturæ præſtantioris fuiſſe, ſed obſeruantioris: nec vitia neſciſſe, ſed emendâſſe. Quòd ſi inuidiâ etiam ſanctos aduſſit, quantò magis cauendum eſt ne inflammet peccatores?

Qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorúmque gratia: & qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quia cæteris hunc puerum præferebat, in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit: quid præterea ſomnia iſta, patríſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent.

CAP. III.

INſtruimur igitur qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorúmque gratia. Amare liberos dulce; & impenſiùs amare, prædulce: ſed frequenter amor ipſe patrius, niſi moderationem teneat, nocet liberis, ſi aut nimia indulgentia delictum reſoluat, aut prælatio vnius D cæteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hereditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Lucrum pietas neſcit pecuniæ, in quo pietatis diſpendium eſt. Quid miraris ſi propter fundum aut domum oriuntur inter fratres iurgia, quando propter tunicam inter Iacob ſancti filios exarſit inuidia? Quid ergo? Reprehendendus Iacob quia præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem poſſumus auferre parẽtibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis reſecare debemus ſtudium plus placendi. Denique & Iacob illum plus amabat, in quo maiora virtutum inſignia præuidebat: vt non tam filium pater prætuliſſe videatur, quam E Propheta myſterium: meritòque variam tunicam fecit ei, quò ſignificaret eum diuerſarum virtutum amictu fratribus præferendum. Deniq; in in puero adhuc refulſit diuina gratia. Siquidem ſomniauit, quòd cùm alligâſſet, vt ſibi videbatur per viſum, manipulos cum fratribus ſuis, ſurrexerit manipulus eius, & ſteterit erectus: conuerſi autem fratrum manipuli, adorauerint manipulum ſuum. In quo vtique futura reſurrectio Domini Ieſu reuelata eſt, quem & Hieroſolymis cùm vidiſſent vndecim adorauere diſcipuli, & omnes ſancti cùm reſurrexerint adorabunt, fructus bonorum operum proferentes, ſicut ſcriptum eſt, *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos*. Vnde fratres, licet † ſomnio fidem per inuidiam derogarẽt, interpretationem tamen eius propriis ſermonibus exprimentes reſponderunt ei. *Nunquid regnando regnaturus es ſuper nos, aut dominando dominaturus es nobis?* Regem enim venturum viſio illa ſignabat, quem omnis caro generis humani flexo adoraret genu. Vidit autem aliud ſomnium, & narrauit illud patri ſuo & fratribus ſuis, eo quòd ſol & luna, & vndecim ſtellæ adorarent eum. Vnde *obiurgauit illum pater eius, dicens, Quid erit hoc viſum quod ſomniaſti? Nunquid venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, & adorabimus te ſuper terram?* Quis eſt ille quem parentes & fratres adorauerunt ſuper terram, niſi Chriſtus Ieſus, quando eum

Math. 28.
Pſal. 125.
† al. ſomnii.

A Maria & Ioſeph cum diſcipulis adorauerunt, Deum verum eſſe in illo corpore cõfitentes, de quo ſole dictũ eſt, *Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen?* Obiurgatio autem patris quid ſignificat, niſi duritiam populi Iſraël? Ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem, quem hodiéq; Deum eſſe non credunt, nec volunt adorare quaſi Dominum, quia ex ſe natum eſſe cognoſcunt. Audiunt itaque reſponſa eius, ſed non intelligunt: legũt ipſi quòd eum ſol & luna laudent, ſed nolunt credere de Chriſto Ieſu dictum eſſe. Itaque Iacob typo fallitur alieno, ſed ſuo amore non fallitur. Pietas in eo patrum non errat, ſed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Pſal. 148.
Mat. 10.
Rom. 9.

B *Quòd tanto ſomnio non incredulus fuerit Iacob Patriarcha, qui futuræ incarnationis myſteria videns, filium mittebat ad fratres: & de præmiſſione ipſius Ioſeph a fratribus antequam ad illos appropinquaret, eorundémque ad occidendum ipſum conſilio; eiuſdem quoque liberatione ac venditione: & de iſtorum, aliorúmque circa hæc occurrentium myſterio.*

CAP. IIII.

NOn ergo tanto ſomnio Patriarcha non credidit, qui vtrumque pariter gemino Prophetabat oraculo: vt & perſonam iuſti repræſentaret & populi, quòd Dei filius venturus eſſet in terras & qui diligeretur a iuſtis, & negaretur a perfidis. Videbat igitur futuræ incar- C nationis myſteria: qui filium mittebat ad fratres, vt videret ſi rectũ eſt fratribus & ouibus. Quas oues iam tunc in illo Patriarchæ ſtudio requirebat, niſi eas de quibus ipſe Dominus in Euangelio dixit, *Non veni niſi ad oues perditas domus Iſraël? Et venit*, inquit, *in Sychem*, quod interpretatione dicitur humerus ſiue dorſum hoc eſt, ad eos qui non conuerterentur ad Dominum, ſed fugientes, ſe a facie eius auerterent, quod eſt proprium peccatoris. Exiit enim Cain a facie Dei. Et Propheta dicit, *Poſuit eis dorſum*. Iuſtus autem non ſe auertit à Domino, ſed occurrit, dicens, *Oculi mei ſemper ad Dominũ*. Et Eſaias, dicente Domino, *Quem mittam?* ſponte ſe obtulit, dicẽs, D *Ecce ego*. Et Symeon expectauit vt videret Chriſtum Domini & poſteaquam vidit, quoniam remiſſionem peccatorum, & totius mundi videbat redemptionem, quaſi leuatus a peccato, popoſcit vſu carnis huius abſolui, dicens, *Nunc Domine dimittas ſeruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum*. Et Zachæus hinc primùm ſuæ prærogatiuam commendationis inuenit, quòd in arborem vt Chriſtum videret, aſcendit. Ergo Ioſeph a patre miſſus eſt ad fratres, ab illo magis patre qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum; ab illo patre, de quo ſcriptum eſt, *Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati. Et inuenit eum homo errantem in agro*. Errabat Ioſeph, quia fratres ſuos inuenire E non poterat. Non immeritò errabat, qui quærebat errantes. Eos enim agnoſcit Dominus, qui ſunt ipſius. Denique & Ieſus fatigatus ex itinere, ſedebat ſupra puteum. Fatigabatur, quia non inueniebat Dei populum quem quærebat: exierat enim a facie Domini. Qui enim culpam ſequitur, exit a Chriſto. Peccator exit iuſtus intrat. Denique Adam ſe peccator abſcondit, iuſtus autem dicit, *intret oratio mea in conſpectu tuo*. Inuenit autem Ioſeph fratres ſuos in Dothaim quod ſignificat defectionem; Vbi eſt enim niſi in defectione qui Deum deſerit? Nec mirum ſi deficiebant, qui non audiebant dicentem. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis,* F *& ego vos reficiam*. Venit igitur Ioſeph in Dothaim, *& præuiderunt eum de longè venientem, antequam appropiaret ad illos, & inſaniebant vt occiderent eum*. Meritò longè erant, qui erant in defectione, & ideo inſaniebant, quia non appropiauerat his Chriſtus. Nam ſi appropiaſſet his typus Chriſti, fratrem vtique dilexiſſent. Sed propè eſſe non poterant, qui parricidium cogitabant. *Ecce*, inquiunt, *ſomniator ille venit: nunc ergo venite, & occidamus eum*. Nonne hæc verba dicebant, qui de parricidali ſacrilegio cogitabant? Sicut de ipſis Salomon ait, *Tollamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis*. Et addiderunt in Geneſi, *Et videbimus quid proderunt ſomnia illius*. Hoc ſcriptum eſt de Ioſeph, completum eſt in Chriſto, quando Iudæi in eius paſſione dicebant, *Si rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de*

Math. 15.
Geneſ. 4.
Pſal. 16.
Pſal. 24.
Eſai. 6.
Luc. 2.
Ibidem.
Luc. 19.
Rom. 8.
Ibidem.
2. Tim. 2.
Ioan. 4.
Geneſ. 3.
Pſal. 87.
Math. 11.
Sap. 2.
Math. 27.

cruce, & credimus ei. Confidit in Deum, liberet nunc eum, ſi vult. G
Nunquid & ipſi fratres tam impij, vt fratrem occide-
rent? Et vnde tantorum merita Patriarcharum, vt grex
totius plebis eorum vocabulis deſignaretur? Quomodo
conueniunt pietatis omnia, & ſceleris inſignia? Sed et-
al. in Deo. iam iuſti typo populi, non animi ſui vitio laborabant.
Ideo omnis inuidia, † ideo parricidij meditatio: inuidia
per figuram, pietas per affectum. Denique Ruben & Iu-
das germanitatis pia iura ſeruantes, de manibus cætero-
Gen. 49 rum eum liberare cupiebant, meritóque Iudas paterna
benedictione præfertur, cùm ei dicitur, Adorabunt te
filij patris tui. Catulus leonis Iuda, & ipſe erit expecta-
tio gentium. Quod vtique ſoli conuenit Chriſto, cui re- H
Ibidem. poſitum fuit vt adoraretur a fratribus, & expectaretur a
al. & ipſe gentibus, lauaret in vino ſtolam ſuam proprij corporis
Aſer cum paſſione, quia carnem ſuam nulla peccati labe macula-
princ. uit. Aſer quoque non vtique ſibi conuenire credebat.
Aſer pinguis panis eius, † & ipſe dabit eſcam principi-
bus. Quid vero ipſe Ioſeph, cui dictum eſt, Filius meus
ampliatus Ioſeph, filius ampliatus meus: zelatus filius
meus adoleſcentior, ad me reuertere? In quem conſilia
conferentes maledicebant, in quo benedictio præualuit
ſuper benedictiones montium manentium, & deſideria
collium æternorum. Quem ſignificari intelligebat in I
Ioſeph, niſi illum qui omnium merita ſupereminens,
ſupra omnium deſideria ſanctorum immenſæ teneret
apicem poteſtatis, quem voto nullus æquaret? Com-
penſatur ergo in Patriarchis inuidia per gratiam, qui &
excuſantur a culpa, & reuelationis munere conſecran-
tur. Non enim tam culpabile eſt dixiſſe quæ plebis ſunt,
quàm beatum vidiſſe quæ Chriſti ſunt. Subierunt per-
ſonam peccatoris populi, vt acciperent gratiam Do-
mini redemptoris. Certè culpam aboleuit gratia, gra-
tiam culpa non minuit. Et vt cognoſcamus omne hoc
de populo & Domino Ieſu myſterium eſſe: *Venite* (in-
quit) *vendamus eum Iſmaelitis*. Quid interpretationis ha-
bet nomen Ioſeph, niſi quòd diuinam gratiam ſignifi- K
cet, & expreſſionem Dei ſummi. Quis igitur venditur,
niſi ille *qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt
eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam
ſerui accipiens*? Neque enim nos eum emiſſemus, niſi
vendidiſſent ſui. Malè vendiderunt, peius emerunt.
Vendiderunt negotiatoribus boni odoris, emerunt à
Philip. 2. proditoribus. Vendidit eum Iudas, emerunt Iſmaelitæ,
qui ſignificantur Latina interpretatione, odio habentes
Deum ſuum. Ideo alibi viginti, alibi viginti & quinque
aureis, alibi triginta inuenimus emptum Ioſeph: quia
non omnibus vnius æſtimatione pretij valet Chriſtus.
Luc. 7. Alijs minus, alijs amplius. Fides ementis, incremen-
tum eſt mercis, religioſiori pretioſior eſt Deus: pec-
Ibidem. catori pretioſior eſt redemptor. Pluris & illi valet qui
plus habet gratiæ: ſed etiam cui multa donata ſunt, plu-
ris valet: quia cui plus remiſſum eſt, plus diligit, ſicut
ipſe Dominus in Euangelio pronuntiauit de illa mulie-
re, quæ ſuper eius pedes effudit vnguentum, & lachry-
mis lauit, & capillis ſuis terſit, & oſculis ſiccauit, de
Mar. 14 qua ait ad Simonem, Propter quod dico tibi, *Remiſſa
ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem mi-
nus dimittitur, minus diligit*. Interdum diuerſitates preti,
non ſolùm quantitatis habent, ſed etiam numeri expreſ-
ſionem, ſicut habes de vnguento quod ad ſepeliendum
ſe Dominus effuſum eſſe memorauit, dicente Iuda, Po-
tuit hoc venundari denariis trecentis. Quo numero non
quantitas, ſed ſignificatio crucis videtur expreſſa. Ita
hîc quoque diuerſitas vel viginti vel triginta aureorum
vel argenteorum, habet vel geminatæ vel triplicitatæ
perfectionis indicium. Nam vigintiquinque aurei, Iu-
bilæi, qui eſt remiſſionis numerus, ſignificant pretio-
ſiſſimam portionem. Hic quoque (vt Dominicæ paſſio-
nis figuram aduertas) ait Iudas Patriarcha: *Vendamus
Ioſeph Iſmaelitis: at manus noſtra non ſint iniectæ ſuper eum*. Et
Leu. 25 bene ſuperius Rubē dixerat: *Manus autem nolite inferre illi*.
Quod Iudæi in Domini paſſione dixerunt: *Nobis non licet
interficere quemquam*, vt ſermo Ieſu impleretur, ſignificans
qua morte moriturus eſſet. Iam tunc ergo crucis præfi-
guratur inſigne, ſimul & quòd exutus eſt tunicam, id eſt,
G carnem quam aſſumpſit, decoram diuerſitate virtutum.
Ergo tunica eius, id eſt, caro, non diuinitas cruentata eſt;
& indumentum ei carnis, non immortalitatem vitæ au-
ferre potuerunt. Hanc tunicam Iudaicæ beſtiæ cruenta-
uerunt, illæ de quibus dicit, *Ecce ego mitto vos ſicut agnos in-* Luc. 10.
ter lupos. Quod autem lacus ſiccus erat, quid mirum ſi Iu-
dæorum lacus aquam non habet, qui dereliquerunt
fontem aquæ viuæ, fecerunt ſibi lacus contritos? Et vt Hier. 2.
ſcias verum hoc eſſe myſterium, ipſe de ſe Dominus ait,
Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in vmbra mortis, Pſal. 87.
thymiama, quo adolent altaria piæ mentis. vnde & Da-
uid Græcè hoc modo ait: Κατευθυνθήτω ἡ Pſal. 140.
H προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Reſinā
quoq; qua marmora cōfracta ſociātur. Eſt reſina ſpiritua-
lis quæ fracturas animæ tuæ ſolidet, & diuulſa cōnectat,
& ſoluta cōſtringat. Hæc enim ſpiritalis reſina corrobo-
rat, & quædam comminuta animæ membra componit,
vt ſine offenſione ſocientur. Denique Hieremias hanc
quærit reſinam, vt Babylonem curet ſanare, ſi poſſit,
dicens, *Accipite reſinam corruptionis eius, ſi quo modo ſanabitur*, Hier. 51.
Curauimus Babylonem, & ſanata non eſt. Non eſt ſa-
nata ſynagoga, quia reſina iſta migrauit ad Eccleſiam.
Ideo ex Galaad veniebant negotiatores, hoc eſt, de poſ-
I ſeſſione vel incolatu teſtimonij, merces ſuas ad Eccle-
ſiam transferentes, vt gentium peccata reſina iſta cura-
ret. De quibus dicitur, *Conualeſcite manus, diſcuſſa & ge-* Eſai. 35.
nua diſſoluta. Fides ſincera reſina eſt. Hanc habebat Pe-
trus cùm diceret claudo, *In nomine Ieſu Nazareni ſurge &* Act. 3.
ambula. Meritóque ſurrexit, & ambulauit. Hanc habe-
bat cùm diceret paralytico Ænea, *Sanet te Dominus Ieſus*, Act. 9.
ſurge & ſterne tibi. Et ſurrexit, & ſtrauit ſibi. Hanc habe- Ibidem.
bat cùm diceret mortuæ, *Surge in nomine Domini Ieſu. Et
de feretro ſurrexit*. Huius reſinæ temperamento lapides
illi de quibus potens eſt Dominus reſuſcitare filios Abra- Matth. 3
hæ, compaginantur. Huius reſinæ medicamēto claudus
erigitur, paralyticus reformatur, mortua reſuſcitatur. Il-
K lud quoque quòd hœdi ſanguine reſperſerunt tunicam
eius, videtur ſignificare, quoniam falſis teſtimoniis ap-
petentes, in inuidiam deduxere peccati omnium pecca-
ta donantem. Nobis agnus eſt, illis hœdus. Nobis agnus Ioan. 1.
Dei occiſus eſt, quibus abſtulit peccatum mundi: illis
hœdus, quorum acerbauit errores, delicta cumulauit. Matth. 23.
Ideóque ait, *Implete menſuram patrum veſtrorum*. Meri-
tóque Iacob poſteritatis ſuæ deplorans diſpendia; quaſi
pater filium flebat amiſſum, quaſi Propheta flebat in-
teritum Iudæorum. Deniq; ſcidit etiam Iacob veſtimēta
ſua: quod in paſſione Domini factum legimus à princi- Matth. 26.
L pe ſacerdotum, in quo eſſet non priuata perſona, ſed pu-
blici munus officij. Et velum templi ſciſſum eſt, & pro- Matth. 27
fanata myſteria, vt eſſe nudatum populum ſalutaribus
indumentis, diuiſum regnum talibus manifeſtaretur in-
ſignibus deſtruendum: quia omne regnum diuiſum fa-
cilè deſtruetur. Et verè diuiſum, quando hoc quod erat
Chriſti, cœpit eſſe etiam diaboli. Neque enim poterant Luc. 11.
indiuiſi manere, qui à patre filium ſuperabant.

Geneſis Cap. XXXIX.

IOſeph autem deductus eſt in Ægyptum, &
emit eum Putiphar eunuchus Pharaonis,
præpoſitus coquorum, vir Ægyptius, de ma-
M nu Iſmaëlitarum qui deduxerunt eum illuc.
Et fuit Dominus cum Ioſeph, & fuit vir for-
tunatus: & fuit in domo apud dominum ſuum
Ægyptium. Sciebat autem dominus eius,
quod Dominus erat cum eo, & quæcunq; fa-
ceret, Dominus proſperaret in manibus eius:
& inuenit gratiam Ioſeph coram domino ſuo.
Placuit autem ei, & conſtituit eum ſuper do-
mum ſuam, & omnia quęcumque illi erāt, de-
dit in manus Ioſeph. Factum eſt autem poſt-
quam conſtitutus eſt ipſe ſuper domum eius,
& ſuper omnia quæcumque erant ei: & bene-
dixit Dominus domum Æyptij propter Io-
ſeph, & facta eſt benedictio Domini in exi-

ſtentibus ei in domo, & in agro eius. Et commiſit omnia quęcumq; erant ei, in manus Ioſeph; & non ſciebat eorum quæ apud ſe nihil, præter panem quo veſcebatur ipſe. Et erat Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valdè. Et factum eſt poſt verba hæc, immiſit oculos vxor domini eius in Ioſeph, & dixit, Dormi mecum. Ille autem non voluit. Et dixit vxori domini ſui, Si dominus meus non ſcit præter me in domo ſua, & omnia quęcumque ſunt ei, dedit in manus meas, & non eſt in domo hac, neque excipit à me nihil præter te, eo quòd tu vxor eius es: & quomodo faciam verbum malum hoc, & peccabo coram Deo? Quando autem loquebatur Ioſeph diem ex die, & non obediuit ei dormire cum ea, vt coiret eum ea. Facta eſt autem talis quædam dies, & intrauit Ioſeph in domum facere opera ſua, & nemo erat in domo intus: & apprehendit eum veſtimentis, dicens, Dormi mecum. Et relinquens veſtimēta ſua in manibus eius, fugit, & exiuit foras. Et factum eſt vt vidit quòd relinquens veſtimēta ſua in manibus eius, fugit, & egreſſus eſt foras, vocauit exiſtentes in domo, & ait illis, dicens, Videte, introduxit nobis ſeruum Hebręum illudere nobis: intrauit ad me, dicens, Dormiā tecum, & clamaui voce magna. Cùm autē audiret ipſe quòd exaltaui vocem meam, & clamaui, relinquens veſtimenta ſua apud me, fugit, & exiuit foras. Et relinquit veſtimenta apud ſe, donec venit dominus in domum ſuam: & loquutā eſt ei ſecundùm verba hęc, dicens, Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebręus, quē introduxiſti ad nos, illudere mihi, & dixit, Dormiam tecum. Vt autem audiuit quòd exaltaui vocē meam, & clamaui, relinquens veſtimenta ſua apud me, fugit, & egreſſeſt. Factum eſt autem vt audiuit dominus eius verba vxoris ſuæ, quæcumque loquuta eſt ad eum, dicens, Sic fecit mihi ſeruus tuus, iratus eſt ira: & accipiens dominus Ioſeph, iniecit eum in carcerem, & in lacum, in quo vincti regis detinentur in munitione. Et fuit Dominus cum Ioſeph, & effudit ei miſericordiam: & addit ei gratiam coram principe carceris, Et dedit princeps carceris carcerem per manum Ioſeph, & omnes adductos in carcere: & omnia quęcūq; faciunt illic, ipſe erat faciens. Non erat princeps carceris ex carcere ſciens propter ipſum nihil. Omnia enim erant per manum Ioſeph, eo quòd Dominus cum illo erat. & quæcumque ipſe faciebat, Dominus proſperabat in manibus eius.

De venditi Ioſeph ductione in Ægyptum, atque eius emptione à præpoſito coquorum, quidque hoc ſignificet: de ſeruitutis præterea ipſius myſtica atque morali interpretatione.

CAP. IV.

I*oſeph autem deductus eſt in Ægyptum, & emit eum, &c.* Venditus eſt ergo Ioſeph, & doctus in Ægyptum, emptus à præpoſito coquorum. Nō otioſa perſona, quæ cruda ciborum coqueret, vt epularentur animi fidei ſuauitate. Nullos enim cibus ſcientia & doctrina dulcior. Erat antè in Ægypto cruda perfidia, quā nullus diuinæ cognitionis ardor, & veræ ſcientiæ cupiditas nulla molliuerat, non eloquia Domini ignita decoxerant. Venditus eſt Ioſeph in Ægypto, quia Chriſtus venturus erat [Iſai. 50.] ad eos quibus dictum eſt, *Peccatis veſtris vendita eſtis.* Et

A deo ſuo ſanguine redemit, quos propia peccata vendiderant. Sed venditus Chriſtus conditionis ſuſceptione, non culpæ, peccatique pretio tenetur, quia peccatum ipſe non fecit. | Pretio igitur noſtri, non ſuo, æra contraxit, chirographum ſuſtulit, fœneratorem remouit, exuit debitorē: vnus exoluit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire ſeruitio. Suſcepit hoc ille pro nobis, vt ſeruitutem mundi [illegible]pelleret, libertatē paradiſi reſtitueret, gratiam nouam [illegible]orti) ſui † honore donaret. [1. Pet. 2.] Hoc de myſterio. Cęterum quod ad moralē pertinet locum, [Coloſſ. 2.] quia omnes vult ſaluos fieri Dominus Deus noſter, [al. honorem.] dedit per Ioſeph etiam iis qui ſunt in ſerui-

B tute, ſolatium, attribuit magiſterium, vt diſcerent etiam in vltima conditione poſſe mores eſſe ſuperiores: nec vllum ſtatum immunem eſſe virtutis, ſi animus vniuſcuiuſque cognoſcat carnem ſeruituti ſubditam eſſe, non mentem: multóſque ſeruulos eſſe dominis liberiores, ſi [1. Tim. 2.] in ſeruitute poſiti a ſeruilibus putent operibus abſtinendum. Seruile eſt omne peccatum, libera eſt innocentia. Vnde & Dominus ait, *Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Quomodo enim non ſeruus omnis auarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello ſeipſum auctionatur? [Rom. 7.] Timet enim ne congeſta omittat, qui non vtenda congeſſit: maiore periculo ſeruaturus quo maiora quæſiuit. Quomodo non mendicus, cui ſunt parua quæ poſ-

C ſidet? Nam etſi mihi diues videatur, ſibi eget: nec teſtimoniis ſua vota ſolatur qui quod optat, neſcit credere. Quomodo autem non & ille ſeruus, qui ſubditus eſt libidini? [Ioan. 8.] Primùm ſuis ardet incendiis, & peccati ſui facibus exuritur. Quibus rectè dicit Propheta, *Ambulate in lumine ignis veſtri, & in flamma quam accendiſtis.* Suſcipit omnes metus, inſidiatur ſomniis ſingulorum: vt vnius cupiditate potiatur, fit ſeruus omulum. [Eſa. 50.] Seruit igitur ac miſeram quidem ſeruitutem, qui ipſe ſibi dominos facit, ipſe vult habere quos timeat. Nihil enim tam ſpeciale ſeruitutis eſt, quam ſemper timere. Ille verò in quauis conditione ſeruitij ſemper liber, qui mundi amore non

D capitur, auaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur: qui ſecurus ſpectat præſentia, quem futura non terrent. Nonne videtur tibi iſte in ſeruitute dominari, ille autem in libertate ſeruire? Seruiebat Ioſeph, regnabat Pharao: beatior huius ſeruitus, quàm regnum illius. Deniq; tota Ægyptus collapſa eſſet fame, niſi regnum ſuum cōſilio ſeruuli ſubdidiſſet. Habēt igitur vnde glorientur, originales ſeruuli: ſeruiuit & Ioſeph. Habent vnde ſe conſolentur qui ea libertate in ſeruitutem aliqua neceſſitate venerunt. Habent quod imitentur, vt diſcant conditionem ſe mutare poſſe, non mores: eſſe & in vernaculis libertatem, & in ſeruitute conſtantiā. Habent quòd etiam domini per ſeruulos bonos ſperent.

E Abraham filio per vernaculum inuenit vxorem. Benedixit Dominus domum Ægyptij propter Ioſeph, & facta eſt benedictio Domini in toto cenſu eius, & in domo, & in agris. *Et commiſit* (inquit) *omnia quæcumque illi erant in manus Ioſeph.* Aduertimus quòd ea quæ domini gubernare non poterant, ſeruuli gubernarunt. Sed quid de priuata domo diſpoſitionis eius ſeruuli adſtruam, qui [Geneſ. 24.] rexit imperium? Plus tamen eſt, quod ipſe antè ſe rexit.

De ſingulari commendatione ſpecioſitatis & decoris, caſtitatis ac pudoris ſancti Ioſeph, eiuſque impetitione a domina ſua ad

F *concubitum, & eiuſdem adulteratrcis: ipſius quoque Ioſeph recuſatione, fuga, veſtis relictione, accuſatione, incarceratione, atque viſitatione diuina.*

CAP. V.

E*T erat Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valdè.* Cùm eſſet Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valde, venuſtatem ſui vultus ad alienam non deriuauit iniuriam, ſed ad ſuam ſeruauit gratiam: hoc ſe pulchriorem ratus ſi non diſpendio caſtitatis, ſed cultu pudoris ſpecioſior probaretur. Illum eſſe verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mētes vulneraret, ſed iudicia acquireret vniuerſorum; fraudi nulli futurus, ſaudi ſibi. Iam ſi qua petulantibus aſpexit oculis, illius crimen ſolius eſt quæ malè vidit, non huius qui malè ſe nollet videri: nec in eo quòd viſus eſt, culpa

eſt. Nō enim in poteſtate ſeruuli vt nō videretur, maritus debuit cauere oculos vxoris. Sed quòd ille nihil timebat de coniuge, arbitrabatur iſte teſtimoniū eſſe caſtimonię, non remiſſionē incuriæ. Diſcāt tamen viri cauere etiam oculos fœminarum. Adamantur enim & qui nolunt adamari. Denique adamatus eſt Ioſeph, qui amantem contempſerat. Et bene excuſauit eum ſcriptura, dicens, *Immiſit oculos vxor domini eius in Ioſeph*; hoc eſt, nō ipſe oſtentauit, nec cepit ine[illegible], ſed illa retia ſua miſit, & indagine ſua capta eſt. Laqueos ſuos ſparſit, & ſuis hæſit vinculis. Dixit autem illi, *Dormi mecum*. Prima adulteræ oculorum tela ſunt, ſecunda verborū. Sed qui nō capitur oculis, poteſt verbis reſiſtere. Suppetit defenſio, vbi adhuc liber affectus eſt. Ideo ſcriptū eſt quia ille non voluit. Primùm igitur congreſſione mentis ſuperauit, tanquā ſcuto animi irruentē repellens: deinde ſermonē tāquā haſtam vibrauit, vt ſe illa reuocaret. *Et dixit vxori domini ſui*. Rectè vxor domini, non ipſa domina dicitur, quæ non potuit extorquere quod voluit imperare. Nam quomodo domina, quæ dominandi nō habebat affectū, quæ diſciplinā dominæ non tenebat, quæ ſeruilis libidinis incentiua præſtabat? Ille dominus, qui amātis non excepit faces: qui lenocinantis vincla non ſenſit: quē nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori, quā potētiæ criminisq; eligere conſortiū. Ille liber, qui turpe credidit vicē gratiæ nō referre. Denique non vt meticuloſus excuſat, nec tanquā periculi timidus cauet; ſed tanquam beneficij herilis & innocentiæ ſuæ debitor fugit crimen ingrati peccatiq; labē, & culpæ contagiū quaſi iuſtus horrescit. Tertium ſpiculū adultera interpellandi aſſiduitate vibrabat, ſed Ioſeph nō audiebat eam. Habes poſt prima verba quid caueas. Non ſolùm lubrica, ſed etiam procax, importuna, petulans eſt libido, nec habet quod vereatur adultera. Quæ diſpēdia pudoris prima nō doluit, inſidiatur vt capiat. Denique, officij ſui & commiſſi muneris ingreſſum gratia, remotis arbitris ac domeſticis, apprehendit eū veſtimentis, dicens, *Dormi mecum*. Excuſatur Ioſeph ſcripturæ teſtimonio, quia cōmiſſum à domino nequibat deſerere obſequium. Non enim ſatis eſt quod ſecurus ſui domus interiora quaſi qui capi non poſſet, ingreſſus eſt: iuſtus debuit prauidere ne furēti copiā daret, & eius illa peccato periret. Sed qui aduerſari ſibi domini ſui videbat vxorē, neglecti officij etiām à domino cauere debebat offenſā: ſimul adhuc ſermonis, non comprehenſionis putabat audacia. Excuſatur quòd ingreſſus eſt, prædicatur quod elapſus eſt. *Et relinquēs veſtimenta ſua in manibus eius fugit*. Non pluris fecit veſtimēta corporis, quam animi caſtimoniā. Reliquit tāquā nō ſua, quæ adultera ſuis manibus detinebat: & aliena iudicauit, quæ tactu impudicæ potuerāt cōprehēdi. Magnus quippe vir, qui vēditus, ſeruile tamē neſciuit ingenium: adamatus non redamauit, rogatus non acquieuit, comprehenſus aufugit. Qui cùm ab vxore domini conueniretur, teneri veſte potuit, animo capi nō potuit, ac ne ipſa quidē verba diu paſſus eſt. Contagium enim iudicauit ſi diutius moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incētiua tranſirēt. Itaq; veſtē exuit, crimē excuſſit, & relictis quibus tenebatur exuuiis, ſpoliatos quidē, ſed nō nodus aufugit, qui erat tectior indumēto pudoris. Nō eſt enim nudus, niſi quē culpa nudauerit. Denique in ſuperioribus habemus quòd Adam poſteaquā Dei mandatū præuaricatione deſeruit, & peccati grauis æra contraxit, nudus erat. Vnde & ipſe ait, *Vocem tuam audiui in paradiſo, & timui, quia nudus ſum, & abſcondi me*. Intellexit enim ſe eſſe nudum, qui infulas diuinæ protectionis amiſerat. Et ideo latebat, quia veſtē fidei non habebat, quam vtiq; præuaricando depoſuit. Magnam rem vides. Ille nudus erat qui tunicā non amiſit: iſte nudus nō erat, qui veſtimentis ſe exuit, quæ in manibus adulteræ dereliquit. Eadē ſcriptura illū nudū aſſeruit, hūc abnuit. Et ideo iſte expoliauit ſe potius quam nudauit qui incorrupta virtutū veſtimēta ſeruabat, expolians ſe veterē hominem cum actibus ſuis, vt indueret nouum, qui ſecundùm imaginē creatoris in agnitione renouatur. Ille autē nudus remanſit, qui ſe iterū veſtire nō potuit, ſingulari ſpolio virtutis exutus. Vnde pelliceam accepit tunicā, quia peccator habere nō

Lib. de Parad. c. 13. — *Geneſ. 3.* — *Coloſ. 3.* — *Geneſ. 3.*

poterat ſpiritalem. Reliquit igitur veſtimenta Ioſeph & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ poſtea latere non potuit. Denique exiuit foras, & ipſa adulterij ſui tentamenta vulgauit, exaltans vocem ſuam, eo quòd relictis veſtibus Hebræus aufugerat. Ipſa igitur quod celare debuerat, prodebat, vt compoſito crimine læderet innocentem. Iuſtus autem accuſare non nouit, ideo impune hoc impudica faciebat. Illam igitur verè exutam dixerim, etiam aliena veſtimenta ſeruantem, quæ omnia amiſerat velamina caſtitatis: illum ſatis ornatum, ſatis defenſum, cuius vox non audiebatur, & innocentia loquebatur. Sic Suſanna poſteaquam tacet in iudicio, melius locuta eſt oraculo: & ideo Prophetæ meruit defenſionem, quæ propriæ vocis nō quæſiuit auxilium. Illum ergo beatiorem dixerim cùm in carcerem mitteretur, quia ſubibat pro caſtitate martyrium. Bonum enim munus pudicitia, ſed minoris meriti cùm periculum abeſt: vbi verò etiam ſalutis periculo defenditur, ibi pleniùs coronatur. *Factum eſt autem vt audiuit dominus eius verba vxoris ſuæ, &c. accipiens Ioſeph iniecit eum in carcerem*. Inaudita cauſa, inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioſeph mittitur: ſed eum Dominus nec in carcerē deſerebat. Non turbentur innocentes cùm falſis criminibus appetuntur, cùm oppreſſa iuſtitia traduntur in carcerē. Viſitat Deus & in carcere ſuos: & ideo ibi eſt plus auxilij, vbi eſt plus periculi. Sed quid mirum ſi viſitat Deus in carcere poſitos, qui ſeipſum in ſuis in carcere incluſum eſſe memorauit, ſicut habes ſcriptum, *In carcere eram, & non veniſtis ad me*? Quò non penetrat diuina miſericordia? Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiam, vt qui fuerat clauſus in carcere, ipſe potius carceris clauſtra ſeruaret, cederet munere claui cularius, incluſos omnes in poteſtatem eius committeret. Itaque Ioſeph non ſolùm carcerem non ſentiebat, ſed etiam alios quoque carceris leuabat ærumnis. Huius igitur iniuriæ auctor mulier eſt; ſed mulier Ægyptiorum, quæ procaces cum viris ſolita miſcere ſermones, laceſſere verecundos, refugientes inſequi, pudentes perurgere, cùm vitia ſua non poſſet defendere, innoxios criminabatur, perfidiam miſcens perfidiæ, aliena tenens, & alios ipſa condemnans, modum nullum ponens furori. Quæ enim cauſa crudelitatis, niſi quod cupiditatibus ſuis obſiſti videbat, & deſideria ſua vetita aſſenſione fraudari? En propter quod aperiatur carcer, vt ſuſcipiat innocentes: ſoluantur catenæ reis, vt imponantur fidelibus: dimittantur veritatis adulteri, vt includatur qui fidei adulterium recuſauit.

Dan. 13. — *Matth. 25.*

Geneſis Cap. XL.

L FActum eſt autem poſt verba hęc, peccauit prępoſitus pincernarum regis ægypti, & prępoſitus piſtorum domino ſuo regi ægypti. Et iratus eſt Pharao ſuper duobus ſpadonibus ſuis, ſuper prępoſito pincernarum, & ſuper prępoſito piſtorum: & poſuit eos in cuſtodiam in carcere, in locum vbi Ioſeph iacebat ibi. Et commendauit princeps carceris Ioſeph ipſos, & adſtitit eis. Fuerant autem dies in carcere, & viderunt ambo ſomnium in vna nocte vnum: quorum viſiones in ſomnij eorū pincerna & piſtor erant regi ægypti exiſtentes in carcere. Intrauit autem ad eos Ioſeph manè, & vidit eos, & erant turbati. Et interrogauit eunuchos Pharaonis, qui erant cum eo dicens, Quare facies veſtræ triſtes hodie? Illi autem dixerunt: Somnium vidimus, & interpres illius non eſt. Dixit autem eis Ioſeph, Nónne per Deum interpretatio ſomnij eſt? Narrate ergo mihi. Et narrauit prępoſitus pincernarum ſomnium ſuum Ioſeph, & ait illi ſic: In ſomnio meo erat vitis in conſpectu meo, in vite autem tres radices: & ipſa florens ferebat germina, maturos botryones vuarum, & calix Pharaonis

in manu mea. Et ſumpſi vuam, & expreſſi eam in calice, & dedi calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph. Hęc interpretatio eius: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharao principatus tui, & reſtituet te ad officium tuum priſtinum, & dabis calicē in manu Pharaonis ſecundùm principatum tuum priorem, ſicut eras vinum fundens. Sed memor eſto mei per temetipſum, cùm bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam: & memor eris mei ad Pharaonem educes me de carcere iſto: quia ſurreptus ſum de terra Hebręorum, & hîc nihil mali feci, & miſerunt me in lacum carceris huius. Et vidit princeps piſtorum quòd rectè coniectauit, & ait Ioſeph, Et ego vidi ſomnium. Putabam tria caniſtra farinarum tollere ſuper caput meum: in caniſtro autem ſuperiore ab omnibus generibus comedit Pharao opere piſtoris, & aues cęli comederunt illa à caniſtro capitis mei. Reſpondens autem Ioſeph, ait illi, Hæc interpretatio eius: Tria caniſtra, tres dies ſunt. Adhuc tribus diebus, & auferet Pharao caput tuum à te, & ſuſpendet te in ligno, & comedent aues cæli carnes tuas à te. Factum eſt autē in die tertia, natiuitatis dies erat Pharaonis, & faciebat conuiuium omnibus ſeruis ſuis: & recordatus eſt præpoſiti pincernarum, & præpoſiti piſtorum in medio ſeruuorum ſuorum. Et reſtituit præpoſitum pincernarum in principatum ſuum, & dedit calicem in manu Pharaonis: at præpoſitum piſtorum ſuſpendit, ſicut coniectauit eis Ioſeph. Et non recordatus eſt præpoſitus pincernarum Ioſeph, ſed oblitus eſt eius.

De ſpadonibus agit; quàm fragilis viliſque ſit eorum ſtatus, de eorum carceratione, ſomniorum viſione, & interpretatione, quòd potentia & gloria eius ſæculi nihil aliud ſit quam ſomnium.

CAP. VI.

I*Ratus eſt Pharao ſuper duobus ſpadonibus ſuis, ſuper præpoſito pincernarum, & ſuper præpoſito piſtorum, & poſuit eos in cuſtodiam in carcere.* De iſtis duobus ſpadonibus quid dicam? qui exemplo debent eſſe ſpadonibus cæteris, quòd ſtatus eorum fragilis ac tenuis, & in voluntate regia ſpes omnis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit, ſecundæ autem res vile miniſterium. Gloriabatur alter quòd eſſet vini præpoſitus, alter quòd eſſet piſtorum. Vterque offendit, miſſique in carcerem, & commendati ſancto Ioſeph ab ipſo carceris clauiculario, cùm eſſent illic dies complures, viderunt ſomnium: & cùm reuiſeret eos Ioſeph, triſtes turbatóſque animi offendit: quia turbabantur ſomnio, cuius interpretem non inuenirent, *Nónne per Deum*, inquit, *interpretatio ſomnij eſt? Narrate ergo mihi. Et narrauit præpoſitus pincernarum ſomnium ſuum Ioſeph. Et ait illi ſic.* In *ſomnio mei erat vitis in conſpectu meo, in vite autem tres radices: & ipſa florens ferebat germina, maturos botriones vuarum: & calix Pharaonis in manu mea. Et ſumpſi vuam, & expreſſi eam in calice, & dedi calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph, Hæc interpretatio eius: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharao principatus tui, & reſtituet te ad officium tuū priſtinum, & dabis calicem in manu Pharaonis, ſecundùm principatū tuum priorem, ſicut eras vinum fundens.* Sed *memor eſto mei per temetipſum, cùm bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam: & memor eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere iſto: quia furto ſurreptus ſum de terra Hebræorum, & hîc nihil mali feci, & miſerunt me in lacum carceris huius.* Alterius ſomniū non libet dicere. Meminiſtis certè verborum meorum, quòd etiam tunc refugerim eius interpretationem in eo, cuius exitū refugio, mortem perhorreſco. De iſto priùs dicamus, qui ſibi beatus videbatur, cū eſſet vini præpoſitus: & hunc ſummum credebat apicem omnis potentiæ, quòd regi calicem dabat. Hęc gloria illius, hęc magnificentia in hoc ſæculo hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur. Sed hoc ſomnium eſt, & omnis potentia ſæculi, ſomnium, non veritas eſt. Denique per ſomnium videt reddi ſibi principatum ſuum. (*Eſai. 25*) Eſaias ita eſſe huiuſmodi homines, qui in hoc ſæculo delectantur ſecundis rebus: Sicut qui in ſomniis manducat & bibit, videtur ſibi cibo & potu, dum dormit, repleri; ſed cùm euigilauerit, incipit eſurire amplius, & tunc intelligit quam inanis ille cibus & potus fuerit ſomniantis: ſic qui dormit in hoc ſæculo, nec oculos aperit ad myſteria diuina, quamdiu ſomno grauatur corporis, putat alicuius momenti eſſe hanc ſæcularem potentiam quaſi in ſomnis eam videt: vbi euigilauerit, deprehendit quàm inanis huius ſæculi voluptas ſit. (*Ioan. 16.*) Conſidera nunc illum verum Hebræū, illum non ſomnij, ſed veritatis & præclaræ viſionis interpretem, qui de diuinitatis illa plenitudine ac † vbertate cæleſtis gratiæ in hunc corporeum carcerem venerat, (*al.* libertate.) quem non potuit ſæculi huius illecebra mutare, non vlla corruptela mundanæ voluptatis euertere? qui tentatus non decidit, appetitus non appetiuit, poſtremò adulterina quadam ſynagogæ manu veſte corporis apprehenſus, carnem exuit, liber mortis aſcendit. (*Hebr. 4.*) Calomniata eſt meretrix vbi eum tenere non potuit, (*Act. 2.*) quem carcer non terruit, non inferna tenuerunt, (*Epheſ. 4.*) quin etiam quò veluti puniendus deſcenderat, inde alios liberauit: vbi ipſi ſtringebantur mortis vinculis, ibi laxauit ipſe vincula mortuorum. Conſidera ergo iuſtum Hebręum dicentem illi præpoſito ſpadonum, qui contraxerat offenſam regiam, quem reſtituerat muneri ſuo: *Memor eſto mei per temetipſum, cùm bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam, & memor eris mei.* Ideo ſecundo repetitur, *Memor eris mei*, quia ſciebat non recordaturum quòd euaſiſſet iniuriam, cùm potentiam recepiſſet. Ideo ſecundò admonuit, quia ſecundò liberauit, vt ſi prioris beneficij eum memoria non teneret, vel poſterioris ſubiret, non deſpiceret auctorem ſalutis ſuæ, non perfida præuaricatione violaret. Sed, quod peius eſt, citò beneficii irrepit obliuio ſecundis rebus. Inquit enim, *Et non recordatus eſt præpoſitus pincernarum Ioſeph: ſed oblitus eſt eius.* Redditus officio ſuo, non eſt memor factus interpretis, ſed oblitus eſt eum. Sed etſi ille obliuiſcebatur, Chriſtus non obliuiſcebatur, ſed loquebatur ei, & per ſeruulum loquebatur, dicens ad eum, *Memor eſto mei per temetipſum*; hoc eſt, vel officij tui contemplatione quid audieris, recordare. Sed etſi nunc oblitus es, memor eris mei, vt euadas periculum, qui oblitus es beneficium. Tamen elatus potentia non recordabatur. Et quanta hæc potentia, vbi vini miniſterium? En vnde omnis iactantia, quia erat ſpadonum præpoſitus, qui vinum poculis regiis miniſtrabant.

Geneſis Cap. XLI.

FActum eſt autem poſt biennium, Pharao vidit ſomnium. Exiſtimabat ſe ſtare ſuper flumen, & ecce quaſi ex flumine aſcendebant ſeptem vaccæ pulchrę facie, & lectę carnibus: & paſcebantur in Achi. Alię autem vaccę ſeptem aſcendebānt poſt ipſas de flumine, turpes facie, & graciles carnibus: & paſcebantur apud illas vaccas apud labium fluminis. Et deuorauerunt ſeptē vaccę turpes & graciles carnibus, ſeptem vaccas pulchras facie & electas. Excitatus eſt autem Pharao, & ſomniauit ſecundò. Et ecce ſeptem ſpicæ aſcendebant in propagine vna electæ & pulchrę: & ecce ſeptem ſpicæ tenues, & à vento corruptę oriebātur poſt eas: & deuorabant ſeptem ſpicę tenues & à vēto corruptæ, ſeptem ſpicas electas

& plenas. Excitatus eſt autem Pharao, & erat
ſomnium. Factum eſt autem manè, & contur-
bata eſt anima eius: & mittens vocauit omnes
expoſitores Ægypti, & omnes ſapientes eius,
& narrauit eis Pharao ſomoium ſuum, & non
erat indicans illud Pharaoni. Et loquutus
eſt præpoſitus pincernarũ ad Pharaonem, di-
cẽs, Peccatũ meũ recordor hodie. Pharao ira-
tus, fuit ſeruis ſuis, & poſuit nos in cuſtodia in
domo præpoſiti coquorum, méq; & præpoſi-
tum piſtorum : & vidimus ſomnium in nocte
vna ego & ipſe, vnuſquiſque ſecundùm ſuum
ſomnium vidimus. Erat autem ibi nobiſcum
iuuenis Hebræus ſeruus præpoſiti coquorum,
& narrauimus ei, & interpretatus eſt nobis.
Factum eſt autem, ſicut coniectauit nobis, ſic
& accidit, méque reſtitui ad principatũ meũ,
illum autem ſuſpendi. Mittens autem Pharao;
vocauit Ioſeph: & eduxerunt eum ex carcere,
& rotonderunt eum, & mutauerunt veſtimen-
tum eius, & venit ad Pharaonem. Dixit autem
Pharao Ioſeph, Somniũ vidi, & interpres oon
eſt illius: ego autem audiui de te dicentes, au-
diente te ſomnia, coniectare ea. Reſpondeos
autem Ioſeph, dixit Pharaoni, Sine Deo oon
reſpondebitur ſalutare Pharaoni. Loquutus
eſt autem Pharao Ioſeph, dicens, In ſomnio
meo putabam ſtare iuxta labium fluminis, &
quaſi ex flumine aſcendebant ſeptem vaccæ
electæ carnibus, & pulchræ facie: & paſceban-
tur in Achi. Et ecce ſeptem vaccæ aliæ aſcen-
debaot poſt eas ex flumine, malæ & deformes
aſpectu, & graciles carnibus, quales non vidi
tales in omni terra Ægypti turpiores. Et de-
uorauerunt ſeptẽ vaccæ graciles & turpes, ſe-
ptem vaccas primas pulchras & electas; & in-
greſſæ ſunt ventres earum, & non manifeſtè
fuerunt quòd ingreſſæ ſunt in ventres earum:
& aſpectus earum deformes, ſicut & priùs.
Suſcitatus autem dormiui, & vidi rutſus in
ſomno meo, & quaſi ſeptem ſpicæ aſcẽdebant
in propagine vna plenæ, & pulchræ : aliæ au-
tem ſpicæ teoues, & à vento corruptæ pullu-
labant, vicinæ earum. Et deuorauerunt ſe-
ptẽ ſpicæ teoues, & à vento corruptæ, ſeptem
ſpicas pulchtas & plenas. Dixi ergo ex poſi-
ribus, & non fuit indicans mihi illud. Et dixit
Ioſeph Pharaoni, Somnium Pharaonis vnum
eſt, & interpretatio huiuſmodi eſt: quæcumq;
Deus faciet oſtendit Pharaoni. Septem vac-
cæ bonæ, ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicę
bonæ, ſeptem anni ſunt. Somnium Pharaouis
vnum eſt. Et ſeptem vaccæ macræ quę aſcen-
debant poſt illas ſeptem anni ſunt : & ſeptem
ſpicę macrę, & à venro corruptę, ſeptem anni
ſunt. Erũt ſeptem anni famis. Verbum autem
quod dixi, Quęcumque Deus faciet, oſtendit
Pharaoni. Ecce ſeptem anni venient vbertatis
magnæ in tota terra Ægypti. Venient autem
ſeptem anni famis poſt hęc, & obliuiſcentur
vbertatem in tota Ægypto : & conſumet fa-
mes totam teram, & non cognoſcetur vbertas
terrę à famę futura poſt hęc. Valida enim erit
nimiùm. Quòd autem iterauit ſomnium Pha-
rao bis: quia verum erit verbum à Deo, & fe-
ſtinabit Deus facere illud. Nunc ergo conſi-
dera hominem prudentem & ſapientem, &
conſtitue eum ſuper terram Ægypti : & fa-
ciat Pharao, & conſtiruat prępoſitos ſuper
terram, & quintent omnes fruges terrę Ægy-
pti ſeptem annorum abundantię, & congre-
gent omnes eſcas ſeptem annorum venien-
rium bonorum horum, & congregetur fru-
mentum ſub manu Pharaonis: eſcę in ciuita-
tibus cuſtodiantur, & erunt eſcę cuſtoditæ
terrę in ſeptem annos famis, qui erũt in terra
H Ægypti, & non conteretur terra in fame.
Placuerunt autem verba coram Pharaone, &
coram omnibus ſeruis eius. Et ait Phatao ſer-
uis ſuis. Nunquid inueniemus hominem ta-
lem, qui habet ſpiritum Dei in ſeipſo? Ait
aotem Pharao Ioſeph, Quia oſtendit ribi
Deus omnia hæc, non eſt homo prudentior
& ſapientior te. Tu eris ſuper domum meam;
& in ore tuo obediet omnis populus meus:
verumtamen throno ſuperabo te ego. Dixit
I autem Pharao Ioſeph, Ecce conſtituo te ho-
die ſuper omnem terram Ægyti. Et acci-
piens Pharao annulum de manu ſua, inſer-
uit eum ſuper manum Ioſeph : & induit eum
ſtola byſſina, & circumpoſuit torquem au-
ream circum collum eius : & fecit aſcendere
eum ſuper currum ſecundum eius, & præ-
dicauit ante eum præco. Et conſtituit eum
ſuper omnem terram Ægypti. Dixit autem
Pharao Ioſeph, Ego Pharao, ſine te non ex-
toller quiſquam manum ſuam in omni ter-
K ra Ægypti. Et vocauit Pharao nomen Io-
ſeph Pſonthonphanech. Et dedit ei Aſeneth
filiam Pethephris ſacerdotis Heliopoleos ip-
ſi vxorem. Ioſeph autem erat annorum tri-
ginta, quando ſtetit coram Pharaone rege
Ægypti. Egreſſus eſt autem Ioſeph à facie
Pharaonis, & pertranſiit omnem terram
Ægypti. Et fecit terra in ſeptem annis a-
bundantię manipulos : & congregauit om-
nes cibos ſeptem annorum in quibus erat
L abundantia in terra ægypti. Et poſuit eſcas
in ciuitatibus, eſcas agrorum ciuitatis, qui
in circuitu eius, poſuit in ipſa. Et congre-
gauit Ioſeph triticum quaſi arenam maris
multam valdè, donec non potuit numera-
re, neque enim erat numerus. At Ioſeph
fueruot filij duo antequam venirent ſeptem
anni famis, quos peperit ei Aſeneth, filia
Petephris ſacerdotis Heliopoleos. Vocauit
autem Ioſeph nomen primogeniti Manaſ-
ſes, quia obliuiſci me fecit Deus omnium
M dolorum meorum, omnium qui patris mei.
At nomen ſecundi vocauit Ephraim, quia
auxit me Deus in Terra humilitatis meæ.
Tranſierunt autem ſeptem anni abbundantię,
qui fuerunt in terra Ægypti : & incœpe-
runt ſeptem anni famis venire, ſicut dixit Io-
ſeph. Et facta eſt fames in omni terra: in om-
ni autem terra ægypti erant panes. Et eſuriuit
omnis terra ægypti. Clamauit autem populus
ad Pharaonem pro panibus. Dixit autem Pha-
rao omnibus ægyptiis: Ite ad Ioſeph, & quod
dixerit vobis, facite. Et fames erat ſuper faciẽ
omnis terrę. Aperuit autẽ Ioſeph omnia hor-
rea, & vendebat omnibus ægyptiis. Et om-

nes

nes regiones venerunt in Ægyptum ad Ioſeph, emere, eualuit enim fames in omni terra.

Reprehenditur ſpado, quòd ſui interpretis memor non fuerit: miniſtrorum regalium faſtus quàm ſit fragilis oſtenditur, honoratur Ioſeph ob ſomniorum regis interpretationem: eius præmia & ornamenta declarantur: coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.

CAP. VII.

F*Actum eſt autem poſt biennium, Pharao vidit ſomniũ, &c.* Mentio, de hoc noſtri ſpadonis tempore, nõ alia de cauſa niſi quia & dies conuenit: quia poſt bienniũ recepit officiũ, nec recordatus eſt, ſed admonitus. Cognouit enim quòd etiã regnũ ipſũ in hoc ſæculo eſſet ſomniũ, qui ſuo ſomnio non credidit: dicit etiam regna eſſe ſomnia, nec ipſorum: poteſtates eſſe perpetuat. Sed citò hũc locum prætereat dolor, ne ipſa commemoratione crudeſcat: ne ipſius quidem ſermonis mei meminiſſe delectat, quem nunc temporis vel effuderit dolor, vel extorſerit Eccleſiæ contumelia. Admonitus ergo ſiu per ſomnium regis, ait, *Peccatum meum recordor hodie.* Sera quidem iſta eſt, ſed vtinam vera confeſſio. Poſt peccatum fateris, quod ante peccatum cauere debueras. Quàm citò oblitus fueras, *Memor eſto mei.* Sciris nempe tunc temporis huiuſ fuiſſe ſermonem: ſed obtuſas aures habebas faſtu potentiæ, & vini ebrius non audiebas verba ſobrietatis. Vel nunc memento mei, qui peccatum ſerò fateris. Qui rogas ſeruulum Chriſti, cur Dominum negas? (Ephes. 5.) Inebriare iam non vino, ſed ſpiritu ſancto. Recordare quid paſſus ſis, cum quo dormiſti ſõnium tuum, & ſomniaſti ſomnium. Et ipſe præpoſitus erat, & præpoſitus epularum regis, quæ ad opus piſtorum pertinebant. Sublimẽ ſe eſſe credebat, quia in poteſtate habebat panem regium, neſciebat multos anfractus eſſe huius potentiæ. Minabatur aliis, ipſe mox ſupplicio dedendus extremo, nec audiuit eum, qui licet ſeruulus Domini, tamen loquebatur oraculum, quòd ipſius iuſſu regis, de quo ſibi plurimum blandiebatur, caput amiſſurus eſſet, eſca auibus derelinquendus. (Geneſ. 40.) Vel hoc te exemplum reuocare debebat vt perfidiæ non crederes. Sunt & alia exempla de faſtu & fragilitate miniſtrorum regalium, quæ poſterioris temporis hiſtoria habet. (2. Reg. 15. & 22.) Et Doech præpoſitus erat, & præpoſitus regis animalium, adde ſi placet, mulorum, hoc eſt, ſpadonum animalium. Hic quoque ſacerdotem Domini detulit, & fraude regem commouit in ſacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num menrior, quando & patria & facta conueniunt? (Eſther. 7.) Aman quoque à cubiculo regis, & ipſe præpoſitus, dum inuadere Eccleſias Domini improba temeritate contendit, populumque fidelem ſpoliare ac perſequi, grauibus ſacrilegia ſuppliciis expendit. Sed reuertamur ad iſtum vini præpoſitum, qui quaſi multo ebrius mero beneficij auctorem oblitus eſt diu: aliquando tamen, vt regi prouideret interpretem, non quaſi gratus, ſed quaſi callidus intimauit ſeriem rei geſtę. Quo cognito, rex quoque eum iuſſit acceſſiri, eductúmque de carcere interrogauit ſi poſſet interpretari ſibi ſomnium. Cuius explanatione delectatus, remouit iniuriam, honorem detulit. Itaq; videte ſi non præſentibus & iſta conueniunt. Iniuria illata eſt priùs quam cognoſceretur à rege gratia relata, vbi regi eſt cognitus. Itaque rex vacat culpa, quia & id quod recepit vir ſanctus iniuriæ, alienum fuit: & id quod recepit gratiæ, regis eſt proprium. *Et dixit Ioſeph Pharaoni: Somnium Pharaonis vnum eſt, & interpretatio huiuſmodi eſt: quæcumque Deus facit, oſtendit Pharaoni. Septem vaccæ bonæ, ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicæ bonæ, ſeptem anni ſunt. Somnium Pharaonis vnum eſt. Et ſeptem vaccæ macræ, quæ aſcendebant poſt illas ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicæ macræ & à vento corrupta, ſeptem anni ſunt. Erunt ſeptem anni famis. Verbum autem quod dixi, Quæcumque Deus facit, oſtendit Pharaoni: Ecce ſeptem anni venient vbertatis magnæ in tota terra Ægypti. Venient autem ſeptem anni famis poſt hæc, & obliuiſcentur vbertatem in tota Ægypto: & conſumet fames totam terram, & non cognoſcetur vbertas terræ à fame futura poſt hæc. Valida enim erit nimium. Quòd autem iterauit ſomnium Pharao bis: quia verum erit verbum à Deo, & feſtinabit Deus facere illud.* Vetus ſomnium, res recentes. Poſterioribus priora conſumpta ſunt: & vbi erat antè vbertatis copia, ibi rerum omnium facta eſt indigentia. Quod ſi quis huiuſmodi regi conſilium dediſſet, vt aliquid de ſuperiori vbertate poſteriori principatus ſui ſeruaret ætati, reliquo quoque tempori larga donandi affluentia redundâſſet. Sed immodica æui ſuperioris effuſio etiam poſteriora deſtituit, & homines dirpientes effuſio etiam poſteriora deſtituit, & homines dirpientes vniuerſa, aliquem Ioſeph ei adhibere nolebant. Etſi non ego Ioſeph † (quis enim ſum?) clamabant tamẽ, vaccas illas pingues non ſolùm laſciuiam, ſed etiam incuriam diuinæ ſignificare reuerentiæ. (al. Quis enim iſtud clamabat) De perfidis enim dictum eſt, *Tauri pingues obſederunt me.* (Pſal. 21.) Et de Iudæorum populo ſcriptum eſt, *Impinguatus & incraſſatus & dilatatus eſt, & dereliquit Deum factorem ſuum.* (Deut. 32.) Et ideo ſomnium illud redundantiæ ſæcularis perpetuum eſſe non poſſe, ſed fore tempus quo his fames dura ſuccederet. Nec tamen hoc ſomnium vni aut duobus demonſtratum arbitror, ſed omnibus propoſitum, eo quod ſeptem anni iſtius mundi qui pingues ſunt, & ſæculari vbertate opimi, abſorbeantur ab illis ſæculis quæ futura ſunt, in quibus perpetua quies & legis obſeruantia ſpiritalis, quam Ephraim illa tribus patrum Deo fructuoſa cuſtodit. Bona vacca, non illa corporeo diſtenta vbere, (Geneſ. 48) ſe abundans ſpiritalis lactis & gratiæ, ſuper cuius decorem ceruicis Deus ſedere ſe dicit, vt ſcriptum eſt, Ephraim vacca docta diligere victoriam. Ego enim (Oſee 10.) tranſiui ſuper decorem ceruicis eius. Non ergo impinguet caput noſtrum oleum peccatoris, nec falſi fructus delectare nos debent, ne dicatur & de nobis. *Seminaſtis impietatem, & iniquitates eius vindemiaſtis. Manducaſtis fructum falſum, quia ſperaſtis in curribus tuis.* (Pſal. 140. Oſee 10.) Nec me mouet quod habet ſpicas macras, & vẽto corruptas, quia & Dauid tunc melior erat, quã lo ſicut † arena tabeſcebat: & ſpiritus contribulatus ſacrificium Deo eſt: & illi præſt intiores euadunt, quos in hoc ſæculo grauibus iniuriis ſpiritus malignus exercuit. (al. aranea. Pſal. 38. Pſal. 50.) Vnde magis myſtica meruiſſe præmia Ioſeph arbitror, quia de myſticis eſt locutus. *Et accipiens Pharao annulum de manu ſua, inſeruit eum ſuper manum Ioſeph: & induit eum ſtola byſſina, &c.* Quid enim ſibi vult annulus digito eius inſertus, niſi vt intelligamus pontificatum ei fidei eſſe delatum, vt alios ipſe ſignaret? Quid ſtola, quæ amictus eſt ſapientiæ, niſi tributum ei ab illo rege cæleſti prudentiæ principatum? Torques aureus intellectum bonum videtur exprimere. Currus quoque ſignificat faſtigium ſublime meritorum. Quis autem eſt qui ex gentibus accepit vxorem, niſi qui Eccleſiam ex nationibus ſibi congregauit, & ſuſcepit ex ea filium Manaſſen, per quem oblitus eſt omnium dolorum ſuõrum quos habuit de ſacrilegiis Iudæorum? Suſcepit alium quoque filium Ephraim, per cuius profectum claruit, quòd ſuſcepta in carne humilitas & diuinitatem non humiliauit, & gloriam cumulauit. Denique quicumque famem patiebantur, ad Ioſeph mittebantur. Qui ſunt iſti, niſi de quibus dictum eſt, *Conuertantur ad veſperam, & famem patiantur vt canes?* (Philipp. Pſal. 58.) Erat autem fames non vnius loci, ſed totius terræ, quia non erat qui faceret bonitatem. (Pſal. 13.) Ideo Dominus Ieſus ieiunia mundana miſeratus, aperuit horrea ſua, & myſteriorum cæleſtium theſauros ſcientiæ ſapientiæque patefecit abſconditos, vt nulli alimenta deeſſent. Dixit enim Sapientia, *Venite, edite panes meos.* Et ideo ab illo ſolo dicitur, *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit, qui ſaturatur à Chriſto.* (Coloſſ. 2. Prou. 9. Pſal. 22.) Aperuit ergo horrea ſua Chriſtus & vendebat, nõn æra pecuniæ, ſed fidem pretium, & deuotionis ſtipendium quærens. Vendebat autem non paucis in Iudæa, ſed vendebat omnibus, vt ab vniuerſis nationibus crederetur. *Et omnes regiones venerunt in Ægyptum ad Ioſeph emere.* Obtinuerat enim eos fames. Omnes enim eſuriunt, quos non pauerit Chriſtus. Emamus ergo alimenta, quibus famem poſſimus repellere. Nemo paupertatis ſuæ contemplatione reuocetur, nemo vereatur qui argentum

non habet. Non quæritur Chriſtus argento, ſed fide, quę G
argento pretioſior eſt. Denique emit eam Petrus, qui
Act. 3. non habebat argentum. *Argentum, inquit, & aurum non*
habeo, ſed quod habeo do tibi: In nomine Ieſu Chriſti ſurge &
Eſa. 55. *ambula.* Et Propheta Eſaias dicit; *Qui ſititis, ite ad aquam:*
& quicumque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, &
1. Pet. 1. *manducate, ſine argento & pretio vinum & adipem.* Neque
enim pretium quæſiuit à nobis, qui pro nobis ſanguinis
ſui pretium ſoluit: quia non auro & argento, ſed pre-
tioſo nos redemit ſanguine. Ergo id pretium debes quo
redemptus es: & ſi ille non ſemper exigat, tu tamen de-
bes. Eme igitur tibi Chriſtum non eo quod pauci ha-
Act. 17. bent, ſed eo quod omnes habent. Omnes habent per
Epheſ. 5. naturam, pauci offerunt per timorem. Suum eſt quod H
à te Chriſtus repoſcit. Ipſe vitam omnibus dedit, ipſe
pro omnibus mortem ſuam obtulit. Solue pro auctore
Math. 25. quod ſoluturus es lege. Non medioris iſte contractus
al. vident. eſt. Non omnes eum facilè † emunt. Denique illæ
virgines in Euangelio quas veniens ſponſus excluſit,
Ibidem. ideo ſolis relictæ ſunt, quia venale oleum non eme-
Math. 13. runt. Vnde dicitur eis: *Ite potius ad vendentes, & emite*
vobis. Et negotiator non immeritò prædicatur, quia
vendidit omnia ſua, & emit margaritam.

Geneſis Cap. XLII.

VIdens autē Iacob quia eſt vēditio triti-
ci in Ægypto, dixit ad filios ſuos, Vt quid
pigri eſtis? Ecce audiui quia frumentum eſt in
Ægypto, deſcendite illo, & emite nobis eſcas,
vt viuamus, & non moriamur. Deſcenderunt
autem fratres Ioſeph decē emere triticum in
Ægypto. At Benjamin fratrem Ioſeph nō mi-
ſit cū fratribus ſuis. Dixit enim, ne fortè con-
tingat eum infirmita. Venerunt autem filij
Iſrael in Ægyptum emere triticū cum veniē-
tibus: erat enim fames in terra Chanaan. Io-
ſeph autem erat princeps terræ: hic vendebat
omni populo terrę. Venientes autē fratres Io-
ſeph, adorauerunt eum in faciē ſuper terram.
Videns autē Ioſeph fratres ſuos, cognouit eos,
& alienatus eſt in eis, & loquutus eſt eis dura,
& ait illis: Vnde veniſtis? Illi autē dixerunt,
De terra Chanaan emere eſcas. Cognouit au-
tem Ioſeph fratres ſuos, ipſi autem non co-
gnouerūt eum. Et recordatus eſt Ioſeph ſom-
niorum quę vidit ipſe, & ait illis, Exploratores
eſtis, cōſiderare veſtigia regionis veniſtis. Illi
autem dixerunt, Non domine, ſerui tui veni-
mus emere eſcas. Omnes ſumus filij vnius
hominis: pacifici ſumus, nō ſunt ſerui tui ex-
ploratores. Ait autē illis, Nō, ſed veſtigia ter-
ę veniſtis videre. Illi autē dixerunt, Duode-
cim ſumus ſerui tui fratres in terra Chanaā: &
ecce iunior cū patre noſtro hodie, at alter non
eſt. Ait autem illis Ioſeph, Hoc eſt quod dixi
vobis, dicens quòd exploratores eſtis: in hoc M
manifeſti eſtis. Per ſalutē Pharaonis nō egre-
diemini hinc, ſi nō frater veſter iunior venerit
huc. Mittite ex vobis vnū: & accipite fratrem
veſtrū. Vos autem abducemini, donec mani-
feſta fiant verba veſtra, ſi dicitis verū, an non:
ſi autē non, per ſalutē Pharaonis profectò ex-
ploratores eſtis. Et poſuit eos in carcere dies
tres. Ait autem illis die tertia, Hoc facite, &
viuetis, etenim Deum ego timeo. Si pacifici
eſtis, frater veſter vnus detineatur in carcere:
ipſi autem ite, & adducite emptionē frumen-
tationis veſtræ: & fratrem veſtrum iuniorem

G ducite ad me, & credentur verba veſtra: ſi au-
tem non, moriemini. Fecerunt autem ſic. Et
aiunt vnuſquiſque ad fratrem ſuum, Certè, in
peccatis enim ſumus pro fratre noſtro, quia
deſpeximus tribulationem animæ eius, quan-
do deprecabatur nos, & non exaudiuimus
eum: propter hoc venit ſuper nos tribulatio
hæc. Reſpondens autem Ruben, ait illis, Num
loquutus ſum vobis, dicens, Ne iniuria affi-
ciatis puerulum, & non exaudiſtis me? Ecce
ſanguis eius exquiritur. Ipſi autem non ſcie-
H bant quòd audit Ioſeph: nam interpres inter
eos erat. Auerſus autem ab eis fleuit Ioſeph.
Et rurſus acceſſit ad eos, & loquutus eſt illis.
Et accepit Symeon ab eis, & ligauit eum co-
ram illis. Pręcepit autem Ioſeph implere vaſa
eorum frumēto, & reddere argentū vnicuiq;
in ſaccum, & dare illis commeatum in viam.
Et factum eſt illis ſic. Et imponentes triticum
ſuper aſinos ſuos, abierunt inde. Soluēs autem
vnus ſaccum ſuum vt daret pabula aſinis ſuis
I vbi manſeruut, & vidit ligaturā argenti ſui,
& erat ſuper os ſacci; & ait fratribus ſuis,
Redditum eſt mihi argentum, & ecce hoc in
ſacco meo. Et obſtupefactum eſt cor eorum, &
turbati ſunt adinuicē, dicētes, Quid hoc fecit
Deus nobis? Venerūt autem ad Iacob patrem
ſuum in terram Chanaan, & nuntiauerunt ei
omnia quę acciderāt eis, dicentes, Loquutus
eſt homo dominus terræ ad nos dura, & poſuit
nos in carcerē, quaſi explorantes terrā. Dixi-
K mus autē illi, Pacifici ſumus, nō ſumus explo-
ratores: duodecim fratres ſumus, filij patris
noſtri: vnus non eſt, at iunior cū patre noſtro
hodie eſt terra Chanaan. Dixit autem nobis
homo dominus terrę: In hoc ſciā quòd paci-
fici eſtis: fratrē veſtrum vnum relinquite hîc
mecū, at emptionem frumentationis domus
vèſtræ accipientes abite, & adducite ad me &
fratrem veſtrū iuniorem: & ſciam quòd non
exploratores eſtis, ſed quòd pacifici eſtis, &
fratrē veſtrū reddam vobis, & in terra nego-
L tiamini. Factū eſt autem cùm euacuarent ipſi
ſaccos ſuos, & erat vniuſcuiuſque ligatura ar-
gēti in ſacco ipſorū. Et viderūt ligaturas argē-
ti ſui ipſi & pater eorum, & timuerūt. Ait au-
tem illis Iacob pater eorum: Me ſine filiis fe-
ciſtis, Ioſeph non eſt, Symeon non eſt, & Ben-
jamin accipietis: ſuper me facta ſunt iſta om-
nia. Ait autē Ruben patri ſuo, dicens. Duos
filios meos interfice, ſi non adduxero illum
ad te. Da illum in manū meam, & ego addu-
cam illum ad te. Ille autem dixit, Non deſ-
cendet filius meus vobiſcum: quia frater eius
mortuus eſt, & ipſe ſolus relictus eſt: & con-
tinget illum ægrotare in via qua ibitis, &
deducetis meam ſenectutem cum triſtitia
ad inferos.

De exhortatione Iacob ad filios ut deſcendant in Ægyptum, & emant eſcas: & de perrectione decem fratrum, iuniore domi retento: ac de myſteriis prædictorum.

CAP. VIII.

E*T Iacob dixit ad filios ſuos, Vt quid pigri eſtis, ecce audiui quia frumentū eſt in Ægypto. deſcendite illo, & emite nobis eſcas.* Nō ſemel hoc Iacob dixit, quotidie omnibus filiis ſuis dicit, qui ſerius veniūt ad gratiā Chriſti: *Vt quid pigri*

eſſis? Ecce audiui quia frumentum eſt in Ægypto. Ex hoc fru-
mento granum eſt quod reſurgat. Qui igitur famem
ſuſtinet, ſuæ ſegnitiei debet adſcribere. *Ecce audiui* (in-
quit) *quia frumentum eſt in Ægypto.* Citius vtique iu-
niores aliqui quam ſeniores conſuerunt audire, dum fo-
ris poſiti multa circumeunt. Sed hanc negotiationem
prius ſenex audit, ſed ille ſenex in quo eſt fidei longæua
Sap. 4. canities. Prior ſenex intelligit, ſed ille ſenex in quo eſt
venerabilis ſenectus, & ætas ſenectutis vita immacula-
ta. Nec omnes hanc negotiationem ſuſcipiunt, niſi filij
Iacob, & ipſi prouectioris ætaos. Ideo decem pergunt,
non pergit iunior. Non miſit eum pater, *ne contingat*
(inquit) *eum infirmitas.* Adhuc obnoxius erat infirmitati
Benjamin iunior. Patriarcha quidem legitur Benjamin,
& ex tribu Benjamin ille Paulus præfigurabatur. Meri-
tò Iacob de eius infirmitate dubitabat, infirmatus eſt
enim vt ſanaretur: cæcitatem paſſus eſt, ſed hæc infir-
mitas ad ſalutem. Denique illa cæcitas lucem attulit.
Geneſ. 49. Accepimus hiſtoriam, cognoſcamus myſteria. Sine
Philipp. 3. Beniamin Patriarchæ primò perrexerunt: ſine Paulo
Act. 9. Apoſtoli. Vterque non primus aduenit, ſed acceſſitus
à primis vberiorem mercem priorum ſuo fecit aduen-
tu. *Eſt* (inquit) *frumentum in Ægypto*; hoc eſt, vbi maior
fames, ibi maior vbertas eſt. Magnum frumentum in
Oſee 11. Ægypto. Denique & Deus pater dicit, *Ex Ægypto voca-
ui filium meum*, Ex iſto grano illa fœcunditas. Neque
enim meſſis eſſe potuiſſet, niſi Ægyptij granum antè ſe-
uiſſent. Eſt ergo frumentum quod nemo antè eſſe crede-
bat. In hoc frumento negotiantur Patriarchæ. Et illi
quidem argentum detulerunt, ſed bonus Ioſeph fru-
mentum dedit, argentum reddidit: Non enim pecunia
emitur Chriſtus, ſed gratiâ. Pretium tuum fides eſt.
Hac emuntur diuina myſteria. Portat autem frumen-
tum hoc aſinus ille antè immundus in lege, ſed iam
mundus per gratiam. Tenebatur Beniamin iunior do-
mi, & patrio adhuc adhærebat affectu. Tenebant eum
legis vincula, mos paternus.

Geneſis Cap. XLIII.

AT fames eualuit ſuper terram. Factum eſt
autem quando conſummaoetuot comè-
dere triticum qood attulerunt ex Ægypto, &
ait illis pater eorum: Iterum euntes emite no-
bis paucas eſcas. Ait autem illi Iudas, diccos,
Teſtimonio teſtatus eſt nobis homo, dicẽs, nõ
videbitis faciẽ meam, ſi non frater veſter iu-
nior vobiſcũ fuerit. Siquidem igitur miſeris
fratrem noſtrum nobiſcum, deſcendemus, &
ememus tibi eſcas: ſi autẽ non miſeris fratrem
noſtrum nobiſcum, nõ ibimus: etenim homo
ait nobis, dicẽs. Non videbitis faciem meam,
ſi non frater veſter iunior vobiſcũ fuerit. Ait
autem Iſraël, Quid malè feciſtis mihi, annun-
tiantes homini quod eſt vobis frater? illi autẽ
dixerũt, Interrogãs interrogauit nos homo &
generationem noſtram dicens, Si adhuc pater
veſter viuit, & ſi eſt vobis frater? Et indicaui-
mus ei ſecundùm interrogationem hãc. Nun-
quid ſciebamus quòd dicet nobis, Adducite
fratrem veſtrum? Dixit autem Iodas ad Iſraël
patrem ſuum, Mitte puerum mecum, & ſur-
gentes ibimus, vt viuamos & nõ moriamur &
nos & tu & ſubſtantia noſtra. Ego ſuſcipio
eum, de manu mea require illum: ſi non addu-
xero illum ad te, & ſtatuero eum coram te,
peccans ero in te omnibus diebus. Si non tar-
dauiſſemus, iam reuerſi fuiſſemus bis. Ait au-
tem illis Iſraël pater eorum: Si ſic eſt, hoc fa-
cite: accipite de fructibus terræ in vaſis ve-
ſtris, & deducite homini dona reſinæ & mel-
lis, incenſum & guttam, ilicem & nuces: &
A argentum duplex accipite in manibus veſtris,
& argentum quod reductum eſt in ſaccis ve-
ſtris, reducite vobiſcum, ne fortè ignorantiâ
eſt: & fratrem veſtrum accipite, & ſurgentes
deſcendite ad hominem. At Deus meus det
vobis gratiam coram homine, & remittat fra-
trem veſtrũ vnum, & Beniamin. Ego quidem
ſicut liberis orbatus ſum, liberis orbatus ſum.
Accipientes autem viri dona iſta, & argẽtum
duplex acceperunt in manibus eorum, & Ben-
B jamin: & ſurgentes deſcenderunt in Ægyptũ,
& ſteterũt coram Ioſeph. Vidit autem Ioſeph
eos, & Benjamin fratrem ſuum ex eadem ma-
tre: & dixit ei qui ſuper domum ſuam: Intro-
duc homines in domũ, & occide victimas, &
para. Mecum enim comedent homines panes
meridie. Fecit autẽ homo ſicut dixit Ioſeph:
& introduxit homines in domum Ioſeph. Vi-
dentes autem viri quòd introducti ſunt in
domum Ioſeph, dixerunt, Propter argentum
quod redditum eſt in ſaccis noſtris priùs nos
introducimur, vt calumnietur nos, & imponat
C nobis, vt accipiat nos in ſeruos, & aſinos no-
ſtros. Accedentes autem ad hominem qui ſu-
per domum Ioſeph, loquuti ſunt ei in porta
domus dicentes. Oramus domine, deſcendi-
mus priùs emere eſcas: factum eſt autẽ quãdo
venimus ad manendum, & aperuimus ſaccos
noſtros, & hoc argentum vniuſcuiuſq; in ſac-
co eius: argentum noſtrum ad pondus retuli-
mus nunc in manibus noſtris, & argentũ aliud
attulimus nobiſcum emere eſcas, Non ſcimus
D quis iniecit argentũ in ſaccos noſtros. Ait au-
tẽ illis, Propitius ſit vobis Deus: nolite time-
re. Deus enim veſter & Deus patrum veſtro-
rum dedit vobis theſauros in ſacculis veſtris:
at argẽtum veſtrum probatum habeo. Et edu-
xit ad eos Simeon & attulit aquam lauare pe-
des eorum, & dedit pabula aſinis eorum. Pa-
rauerunt autem dona, donec intraret Ioſeph
meridie. Audierunt enim quòd illic debet
prandere. Ingreſſus eſt autem Ioſeph in do-
mum, & intulerunt ei munera quæ habebant
E in manibus ſuis in domum, & adorauerunt
eum in faciem ſuper terram. Interrogauit au-
tem eos, Quomodo habetis? Et ait, Sanus eſt
pater veſter ſenior, quem dixiſtis? Adhuc vi-
uit? Illi autem dixerunt, Sanus eſt pater no-
ſter, puer tuus, & adhuc viuit. Et ait, Bene-
dictus homo ille Deo. Et inclinantes adora-
uerunt eum. Reſpiciens autem oculis ſuis, vi-
vidit Benjamin fratrem ſuum ex eadem ma-
tre, & ait, Hic frater veſter eſt iunior quem
dixiſtis ad me adducere? Et ait, Deus miſe-
F reatur tui, fili. Turbatus eſt autem Ioſeph, tor-
quebãtur autem viſcera eius ſuper fratre ſuo,
& quæſiuit flere. Ingreſſus autẽ in promptua-
rium plorauit, & lauit faciem ſuam, & egreſſus
continuit ſe, & ait, Apponite panes. Et appo-
ſuerunt ei ſoli, & ipſis per ſe ipſos, & Ægyp-
tiis ſimul veſcentibus cum eo per ſe ipſos.
Non enim poterant Ægyptij ſimul comedere
cum Hebræis panes; abominatio enim eſt
Ægyptiis. Diſcubuerunt autem coram eo,
primitiuus ſecundùm ætatem ſuam, & iunior
ſecundùm iuuentutem ſuam. Stupefacti ſunt

autem homines, vnuſquiſque ad fratrem ſu-
um. Tulerunt autem patres ab eo ad illos. Ma-
gnificata eſt autem pars Benjamin præter par-
tes omniũ quintupliciter ad eas quæ illorum.
Biberunt autem & inebriati ſunt cum eo.

*De reuerſione filiorum Iacob in Ægyptum poſtquã fames inua-
leſcebat, cum deductione Beniamin, & ſumptione mune-
rum Ioſeph deferendorum, eiúſque ad ipſum peruentione:
& de myſtica ratione geſtorum & incidentium circa hæc.*

CAP. IX.

Geneſ. 42. AT *fames inualuit ſuper terram, &c.* Fames inualeſce- H
Geneſ. 49. bat, quia ſerò veniebat. Intercedunt pro eo duo,
Ruben & Iudas, hoc eſt, humilitas atque confeſſio.
His vadibus apud patrem vtitur, his committitur, quo-
rum vnus primitiuus, alius reſuſcitatus. Lex primitiua,
Euangelium reſuſcitatum. His deducitur Benjamin iu-
nior, & bonis odoribus comitatus aduenit portans ſe-
cum reſinam, qua lapides marmorum connectuntur: eo
quòd prædicatione propria tanquam ſpiritali reſina vi-
uos lapides etiã ipſe connecteret: portans etiã mel, quo
noxia vulneris interius exeduntur ſine aliqua acerbita-
te ſectionis. Talis enim Pauli prædicatio, vt putrẽ abo- I
leret affectum, corruptúmque euacuaret humorẽ, diſpu-
tationis ſuæ aculeo, vrere magis ægra mentis viſcera cu-
piens quàm ſecare. Incenſum orationis, & caſiã & gut-
Pſal. 44. tã, ſepulturæ inſignia eſſe Dauid propheta nos docuit,
dicens, *Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis.* Venit enim
Num. 17. Paulus crucem Domini prædicare, ilicem ſemper virẽ-
Hierem. 1. tẽ, & nuces quarum teſta durior, & fructus tenerior: me-
ritóque virga ſacerdotalis Aaron nucina, & Hieremiæ
baculus huiuſmodi. Argentũ quoque duplex, non otio-
ſa munera eſſe quis dubitet? cùm & patriarchæ vita, &
Pſal. 11. Apoſtoli ſermo ſempervireſcat in pectoribus ſingulorũ,
& eloquiũ ſanctorũ ſicut argentũ igne examinatũ, præ-
cepti ſalubris fulgore reſplendeat. Nec immeritò duplex K
argentũ referunt, in quibus Pauli præfigurabatur aduẽ-
1. Tim. 5. tus, qui laborantes presbyteros in verbo atq; doctrina,
duplici honore donabat. Vidit autẽ illos Ioſeph, & Ben-
jamin fratrẽ ſuum ex eadẽ matre. Iam videntur Hebræi;
& videntur à Chriſto, qui verus Ioſeph eſt, quando cum
Pauli veniunt typo: & loquitur illis mitia atque manſue-
Geneſ. 42. ta, vt pariter cibum ſumant. Supra autẽ quia ſine Ben-
jamin venerunt, agnoſcebat quidem eos, ſed ab his ſe a-
uertebat, vt ſcriptũ eſt: & loquebatur his dura, quia ipſi
non agnoſcebant eum, à quo agnoſcebãtur. Pauli igitur
meritò profecerunt, quẽ Dominus Ieſus tanquã iunio- L
rem fratrẽ ex eadem matre generatum amplius cæteris
fratribus diligebat. Aduertant Iudæi quem Dominũ ne-
Ioan. 19. gauerunt, qui etiam crucifixus, ex ſynagoga tamen tã-
Rom. 11. quam ex eadem ortos parente plus diligit, ſi vel ſerò co-
gnoſcant ſuæ ſalutis auctorem. Sed priorum conſcij de-
lictorum non credunt tantam Chriſti eſſe miſericordiã,
vt donet peccatum, remittat iniuriam. Ideòque præfigu-
rabantur in Patriarchis quales eſſent futuri. Inuitabãtur
ad gratiam, ad ſalutis menſæ vocabantur conuiuium, &
calumniam ſibi parari, inſidias fieri ſuſpicabantur, &
cœperunt ad hominem qui erat ſupra domum, in ianua
domus cauſam ſuã agere velle. Adhuc dubitant introite, M
& ex operibus ſuis malunt iuſtificari, qui cauſam ſuam
volunt adſtruere, quam gratiã accipere: & ideo in por-
tis redarguuntur. Qui autem fructũ vteri virginalis ex-
pectat, & hereditatem Domini filij mercem negotiatur,
Rom. 10. non erubeſcit in porta, ſed in exitu vitæ huius repellit
Mich. 5. inimicũ, ne ad altiora properãti conſcius culpæ grauio-
ris obſiſtat. Vnde myſticè illis reſpondit maior domus.
Pſal. 126. Et is qui ſit, intellige, cùm legens Moyſen fidelem in
tota domo eius. Maiores enim domus, Moyſes, Petrus
& Paulus, & cæteri ſancti eius ſunt: Chriſtus autem ſolus
Hebr. 3. eſt Dominus, ſicut ſcriptum eſt, Quia Moyſes fidelis in
Ibidem. tota domo eius tanquam famulus, in teſtimonium eorũ
quæ dicenda eſſent: Chriſtus autem tanquã filius in do-
mo ſua, quæ domus nos ſumus, ſi libertatem & gloriam
ſpei teneremus. Hic ergo maior domus reſpondit illis:
Propitius ſit vobis Deus; nolite timere. Deus enim veſter &
G *Deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſacculis veſtris:
at argentum veſtrum probatum habeo.* Illi enim dixerunt, *Ar-
gentum vniuſcuiuſque in ſacculis noſtris inuenimus: ad pondus
argentum noſtrum retulimus.* O magna myſteria, & eui- 1. Cor. 4.
denter expreſſa! Hoc eſt dicere: Cur inflamini? cur
argentum vos habere veſtrum in ſacculis ſæpius vſur-
patis? *Quid enim habetis quod non accepiſtis? Si autem ac-
cepiſtis, quid gloriamini quaſi non acceperitis?* Iam ſaturati Act. 3.
eſtis, diuites facti eſtis, quia argentum habere vos cre-
ditis, ſed argentum vobis Deus patrum veſtrorum de-
dit. Ille Deus veſter, ille patrum veſtrorum Deus eſt,
quem negaſtis. Sed ignoſcit, ſed indulget, ſed reſpi-
H cit ſi reuertamini. Ipſe eſt qui veſtrum non quærit ar-
gentum, ſuum donat. Ipſe vobis dedit argentum in
ſacculis veſtris. Iam ſacculi veſtri argentum habent, qui
lutum habebant: & ideo veſter eſt qui dicit, *Conſcidiſti* Pſal. 29.
ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Lætitiæ munus eſt
Chriſtus, ipſe eſt argentum veſtrum, ipſe pretium ve-
ſtrum. Non exigit a vobis Dominus Ieſus frumenti ſui
pretium, non quærit veſtri pondus argenti. Argentum
veſtrum reprobatũ eſt, argentum ſæculi non eſt bonum. Eſai. 1.
Argentum veſtrum probatum, acceptum habeo; hoc eſt non il-
lud materiale argẽtum, ſed ſpiritale. *Argentum veſtrũ ha-
beo probatũ*, hoc eſt, quod fida deuotione quaſi Iacob filij
I detuliſtis, quod ſine damno datur, & ſine vllo diſpendio
numeratur: quandoquidem tali pretio detrimentum
mortis excluditur, lucrum vitæ acquiritur.

*De munerum paratione, & eorum illatione, inſtaurationéque
conuiuij, cum morali atque myſtica ſingulorum expoſitione.*

CAP. X.

P*Arauerunt autem dona, donec intraret Ioſeph meridie.*
Accelerauit meridiem fides Pauli. Antè cæcus erat, Act. 9.
K poſtea cœpit videre lumen iuſtitiæ: quoniam qui reue- Pſal. 36.
lat ad Dominum viam ſuam, & ſperat in eum, Domi- Gen. 18.
nus quoque educit tanquam lumen iuſtitiam eius, &
iudicium eius ſicut meridiem. Et Abrahæ quando Deus
apparuit ad ilicem Mambre, meridies erat, cui de præ-
ſentia Domini lux æterna fulgebat. Meridies eſt quan-
do Ioſeph verus in domũ ſuam intrat vt prandeat. Tunc
enim plus dies lucet, quando ſacramenta celebramus.
Et intulerunt, inquit, *ei munera.* Nos munera inferimus,
ille inſtaurat conuiuium. Ille dicit, *Apponite panes*; quos
ſoli Hebræi ſumunt, Ægyptij manducare non poſ-
ſunt. Sed ante conuiuium quanta dignatio? qui vſus iſtius
L ſedulitatis & gratiæ? Morale myſterium. Adhuc de ca-
lumnia quam ſibi à Ioſeph fieri putabant, fratres ſuſpe-
cti erant, ille inuitabat ad prandium: horum nutabat af-
fectus, illius perſeuerat gratia. Primus appellat, primus
interrogat, *Quomodo habetis?* Et iterum ait, *Sanus eſt pater
veſter ſenior?* Superioris eſt inferiorem ad colloquium
prouocare, dare ſermonis fiduciam, quærere non ſolùm
de ipſis, ſed etiam de parentibus. Reſpondit illi, *Sanus
eſt pater noſter, puer tuus.* Illa ſeniorem dixit vt honora-
ret, illi puerum nominauerunt vt deferrent humilitatis
obſequium: quòd ſenectus honoratæ ſit dignitatis; pue-
ritia autem ſubiecta videatur, & propior verecundiæ
quam ſuperbiæ. *Reſpiciens autem oculis ſuis, vidit Beniamin
M fratrem ſuum ex eadem matre.* Morale eſt, vt quos dili-
gimus, eos videamus præ cæteris: & quos animi inten-
tio habet priores, eos obtutus offendat oculorum. Si-
quidem plerumque circa alia mentis occupatione di-
ſtricti, quas habemus ante oculos, non videmus: ita
duce animo dirigitur noſter aſpectus. Vidit igitur Ben-
jamin fratrem ſuum ſanctus Ioſeph, quem tenebat ani-
mo, quem oculis requirebat: quo abſente fratres pe-
ne non viderat: nec ſolùm vidiſſe contentus, qua-
ſi neſciret interrogauit, *Hic frater veſter eſt minor?* Con-
ſuetudo & gratia charitatis eſt vt dilectos nobis non
ſolum oculis, ſed etiam ſermone teneamus. Agnoue-
rat Ioſeph dilectum ſuum, ſed ideo interrogabat, vt
quem tenebat animo, vox ſonaret. Denique non ex-
pectauit vt reſponderetur, ſed continuò benedixit
eum, & turbatus eſt deſiderij ſui fructu. *Turquebantur*

autem viſcera eius, quia complectendi eios quem deſide-
rabat, libertas differebatur. Deniq;, *ingreſſus in promptu-
arium plorauit, & lauit faciem ſuam, & egreſſus continuit ſe.*
Grandis amoris aculei citò corda compongunt, niſi deſi-
derij fræna laxentur. Vincebatur affectu Ioſeph, differe-
batur conſilio, ratio cũ amore certabat. Fleuit, vt amoris
pij æſtus lachrymis tẽperaret. Hæc moraliter. Myſticè
Act. 9. autẽ: Vidit Dominus Ieſus Paulũ (*oculi* enim *Domini ſu-
Pſal. 33. per iuſtos*) & dixit, *Hic frater veſter eſt iunior?* Adhuc iunior di-
citur, qui nondum maturã in canitie fidei gerebat ætatẽ,
nondũ in virum perfectũ excreuerat, *in illa* (ſicut ipſe ait)
Ephes. *menſurã ætatis plenitudinis Chriſti*. Deniq; adoleſcẽs legitur
Act. 4. tantùm ibi vbi lapidantium Stephanum veſtimenta ſer-
Tim. 5. uabat. Et ideo Philemonem non adoleſcentiæ ſuæ, ſed
ſenectutis ſimilem eſſe cupit, vt ſcripſit. *Magis obſecro, cum
ſis talis vt Paulus ſenex.* Ideo adoleſcentiores viduas præ-
dicat declinandas, non propter ætatem, ſed propter quã-
dam pubeſcentium delictorum laſciuiam, immaturita-
témque virtutis. Cæterùm maior in iuuene quam in ſe-
ne laus caſtitatis eſt. Puto etiam quòd a verò non ſit a-
lienum illud ſi intelligamus, quia cum hîc Paulus hære-
ret, & horrore correptus, quòd cæcitas accidiſſet ei, inci-
Act. 9. peret tamen appropinquare dicendo, *Domine, quid me vis
facere?* Ideo adoleſcẽtior dicebatur à Chriſto, vt qui vo-
cabatur ad gratiam, excuſaretur a culpa, quòd ea lubricę
fuiſſet ętatis. Denique vidit eum Chriſtus, vbi lux cir-
cumfulſit eum. Et quia adoleſcentes magis metu quàm
ratione reuocantur a vitio: adhibuit ſtimulum, & miſe-
ratus admonuit ne aduerſus ſtimulum calcitraret. Tur-
batus eſt autem, ſicut habes in Euangelio, quia turbauit
ſe ſpiritu cùm Lazarum reſuſcitaret, & ibi fleuit, vt prius
lacrymis ſuis mortui delicta lauaret. Sed intro fleuit, &
lauit faciem ſuam. Cæcitas Pauli, fletus eſt Chriſti. Lauit
faciem ſuam Chriſtus, vbi baptizatus eſt Paulus, per
quem à pluribus videretur. Ideo in conuiuio pars eius
quintupliciter maior effecta eſt, quòd haberet ſuperio-
ribus anteferri non ſolùm mentis prudentia, ſed etiam
militia corporis & gratia caſtitatis. *Biberunt autem, &
inebriati ſunt pariter cum eo.* A principio fide maior Paulo
prærogatiua defertur, de quo dictum eſt ad Ananiam:
Act. 9. *Vade quoniam vas electionis eſt mihi, ad ſufferendum nomen
meum coram gentibus.* A principio inebriatur ebrietate,
Pſal. 22. ſed ſobria, vt & ipſe cum ſanctis diceret, *Et poculum tuum
inebrians, quam præclarum eſt?*

Geneſis Cap. XLIV.

ET præcepit Ioſeph ei qui ſuper domum
ſuam, dicens, Implete ſaccos hominum
eſcis, quęcumque potuerint tollere, & iniicite
vniuſcuiuſque argentum in ore ſacci: & ſcy-
E phum meum argẽteum iniicite in ſaccum iu-
nioris & pretium tritici eius. Factũ eſt autem
ſecundùm verbũ Ioſeph, ſicut dixit. Manè il-
luxit, & homines miſſi ſunt ipſi & aſini eorum.
Exeuntibus autem ipſis ciuitatem, non aberat
longè, & Ioſeph dixit ei qui ſuper domũ ſuã:
Surgens perſequere poſt homines, & cõpre-
hendes eos, & dices illis, Quare reddidiſtis
mala pro bonis? quare furati eſtis meũ ſcyphũ
argenteum? non hic eſt in quo bibit dominus
meus? ipſe autẽ augurio auguratur in eo? mala
F perfeciſtis quæ feciſtis. Inueniens autem illos
dixi eis ſecũdùm verba hæc. Illi autem dixe-
runt ei, Quare loquitur dominus ſecundũ ver-
ba hæc: Abſit ſeruis tuis facere ſecũdum ver-
bum hoc. Siquidem argentum quod inueni-
mus in ſaccis noſtris, reduximus ad te de
terra Chanaan: quomodo furaremur de do-
mo domini tui argentum aut aurum? A-
pud quem inuentus fuerit ſcyphus ſeruo-
rum tuorum, moriatur: & nos autem erimus
domino noſtro ſerui. Ille autem dixit, Et
nunc ſicut dicitis, ſic erit. Apud quem inuen-
A tus fuerit ſcyphus, erit meus ſeruus: vos au-
tem eritis mundi. Et feſtinauerunt, & depo-
ſuerunt vnuſquiſque ſaccum ſuum ſuper ter-
ram: & aperuit vnuſquiſque ſaccum ſuum.
Scrutans eſt autem à ſeniore incipiens, donec
venit ad iuniorem: & inuenit ſcyphum in ſac-
co Benjamin. Et ſciderunt veſtimenta ſua, &
impoſuerunt vnuſquiſq; ſaccum ſuum ſuper
aſinum ſuum, & reuerſi ſũt retrò in ciuitatem.
Ingreſſus eſt autem Iudas & fratres eius ad Io-
ſeph, adhuc illo exiſtente illic: & ceciderunt
B coram illo ſuper terram. Dixit autem illis Io-
ſeph, Quid hanc rem feciſtis? non ſcitis quòd
augurio augurabitur homo qualis ego? Dixit
autem Iudas, Quid reſpondebimus domino?
aut quid loquemur; aut quid iuſtificabimur?
At Deus inuenit iniquitatem ſeruorum tuo-
rum: ecce ſumus ſerui domino noſtro & nos,
& apud quem inuentus eſt ſcyphus. Dixit au-
tem Ioſeph, Ne mihi ſit facere verbum iſtud:
homo apud quem inuẽtus eſt ſcyphus, ille erit
meus ſeruus: vos autem aſcendite cum ſalute
C ad patrem veſtrum. Appropinquans autem ei
Iudas, dixit, Oro domine, loquatur ſeru⁹ tuus
verba coram te, & ne iraſcaris ſeruo tuo, quia
tu es poſt Pharaonem domine. Tu interroga-
ſti ſeruos tuos, dicens, Si habetis patrem aut
fratrem. Et diximus domino, Eſt nobis pater
ſenior, & puer ſenectutis iunior illi: & frater
eius mortuus eſt, ipſe autem ſolus relictus eſt
matri ſuæ at pater eum dilexit. Dixiſti autem
ſeruis tuis, Adducite eum ad me, & curam ha-
bebo illius. Et diximus domino meo, Nõ po-
D terit puer relinquere patrẽ ſuum: ſi autem re-
liquerit patrem, morietur. Tu autẽ dixiſti ſer-
uis tuis. Si non deſcẽderit frater veſter iunior
vobiſcũ, non adiicietis videre faciem meam.
Factum eſt autem quando aſcendimus ad ſer-
uum tuum patrem noſtrũ, nũtiauimus ei ver-
ba domini noſtri. Dixit autẽ pater noſter, Ite
rurſum, emite nobis paucas eſcas. Nos autem
diximus, Non poterimus deſcendere: ſed ſi
quidem frater noſter iunior deſcenderit no-
biſcũ, deſcendemus: non enim poterimus vi-
E dere faciẽ hominis, fratre noſtro non exiſten-
te nobiſcũ. Dixit autem ſeruus tuus pater no-
ſter ad nos: Vos ſcitis quia duos peperit mihi
vxor. Et egreſſus eſt vnus à me, & dixiſtis
quòd à beſtia deuoratus eſt: & nõ vidi eũ vſq;
nunc. Si ergo tuleritis & hunc ex facie mea, &
acciderit ei languor in via, deducetis meã ſe-
nectutem cum mœrore ad inferos. Nunc ergo
ſi intrauero ad ſeruũ tuum, patrem autem no-
ſtrum, & puer non fuerit nobiſcum: at anima
F illius pendet ex anima huius: & erit cũ viderit
ipſe non exiſtentem puerum nobiſcum, mo-
rietur: & deducent ſerui tui ſenectutem ſerui
tui, patris autem noſtri, cũ triſtitia ad inferos.
Etenim ſeruus tu⁹ ſuſcepit puerũ à patre meo,
dicens, Si non adduxero illum ad te, peccans
erga patrem omnibus diebus. Nunc ergo ma-
nebo tibi ſeruus pro puero, domeſticus domi-
ni mei at puer aſcendat cum fratribus ſuis.
Quomodo enim aſcendam ad patrem, puero
non exiſtente nobiſcum? vt non videam ma-
la quæ inuenient patrem meum.

Ponitur ſcyphus argenteus in ſaccum Beniamin, inquiſitus repetitur, ducuntur fratres ad Ioſeph, & myſteria quædam explicantur.

CAP. IX.

I*Mplete ſaccos hominum eſcis, quæcumque potuerint tollere, & mittite vniuſcuiuſque argentum in ore ſacci: & ſcyphum meum argenteum mittite in ſaccum iunioris.* Scyphus argenteus ſolus ſacco Beniamin inſeritur. Neſciebat hoc
Rom. 13. Beniamin. Non fallebatur Paulus, ſed vocabatur. Mittitur poſt eum manè. Nox enim præceſſerat cæcitatis, dies fidei appropinquabat. Per ordinem ſingulorum priùs in-
al. mortalitatem. ſpiciuntur ſacculi. Docet te † mortalitatem ſcriptura diuina. Per ordinem antè diſcubuerunt in conuiuio coram eo, primitiuus ſecundùm ætatem. Vides quòd ſeniori
Geneſ. 43. locus ille ſit deferendus. Per ordinem iterum requiruntur ſacculi ſingulorum, vt ſcias electum Paulum cęleſti iudicio. Diſcuſſit cæteros, hunc prætulit. In nullius alterius ſacco ſcyphus argẽteus inuentus eſt, niſi iſtius. Quid ſibi vult quod inſertus eſt ſacculo? Ioſeph quidem inebriatum falleret: ſcyphum miſit, vt fratrem quem diligebat, pia fraude reuocaret. Sed refulgent myſteria diuina. Hic inuenit in nobis Chriſtus argentum, quod ipſe donauerat. Habemus naturæ argentum, habemus & gratiæ. Natura opus eſt creatoris: gratia munus eſt redemptoris. Et ſi non poſſumus videre dona Chriſti, ille tamen donat & operatur occultè, & donat omnibus, ſed ſeruare paucorum eſt, & non amittere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum multis datur, ſcyphus vni, qui Prophetico & ſacerdotali donatur munere. Non enim omnes, ſed Propheta dicit, *Calicẽ ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.* In corpore igitur Pauli
Pſal. 115. iam doctrinæ cæleſtis eloquium refulgebat, cùm eſſet
Act. 22. eruditus in lege. Sed quia adhuc iuſtitiæ Dei ſubiectus
Act. 9. nõ erat, intra ſaccum erat ſcyphus, doctrina inter legem lucerna intra modum. Miſſus tamen Ananias qui benedictionem daret, manum imponeret, ſaccum ſolueret ſacco ſoluto reluxit argentum, & decidentibus ſquamis velut quibuſdam ſacci vinculis ſtatim vidit. Vinculum eius perfidia erat, abſolutio eius fides facta eſt. Et ideo tanquam ſoluto ſacco, hoc eſt depoſito legis velamine, quod poſitum eſt ſupra cor Iudæorum, cõuerſus ad Dominum, liber a nexu adeptus gratiam libertatis, ait, *Nos*
2. Cor. 3. *itaque reuelata facie gloriam Dei ſpeculantes, ad eandem ima-*
Exod. 3. *ginem reformamur.* Soluto enim calceamento legis, nudo veſtigio liberi ſermonis Euangelium prædicabat. Tenebant enim eum Iudæi, & impedire cupiebant: ſed vbi in eius ſacco argentũ reſplenduit, ſciderunt veſtimenta ſua, & reuerſi ſunt retrò. Libera ergo pro Chriſto † Pau-
al. paupere. li prædicatio nudauit populum Iudæorum, & omnẽ eorum reſcidit gratiam. Ideòque retrò regreſſi ſunt, qui ante ſe videre non poterant. Retrò redeunt, qui Chriſtum amittunt. Denique & in Euangelio cùm corriperent ad mortem Dominum Ieſum, redeuntes retrò ceciderunt
Ioan. 18. in terram. Meritò retrò reuertebantur, qui in terrenam labem ab illa cæleſti gratia decidebant. Nolebant igitur moraliter redire ſine fratre, myſticè ſine Paulo reuerti: quo amiſſo aſſerebant in mœrorem deducendam parentis populi ſenectutem. Et ideo Iudas apud Ioſeph remanere cupiebat, ne videret mala quæ inuenirent patrem ſuum: hoc eſt, iam præuidebat & cauere cupiebat mala quæ ventura erant populo Iudæorum. Sed cùm adhuc hæc ipſa non eſſet in typo illo principium populi Iudæorum libera prædicatio, fleuit Ioſeph, hoc eſt, in illo plorauit Ieſus.

Geneſis Cap. XLV.

ET non potuit Ioſeph tolerare omnes adſtãtes ei, ſed dixit; Emittite omnes à me. Et nemo adſtitit ipſi Ioſeph, quando notus factus eſt fratribus ſuis. Et emiſit vocem cum fletu. Audierunt autem omnes ægypti: & audibile fuit in domum Pharaonis. Dixit autem Ioſeph ad fratres ſuos: Ego ſum Ioſeph, adhuc pater meus viuit? Et non poterant fratres eius
G reſpondere ei: turbati ſunt enim. Dixit autem Ioſeph, ad fratres ſuos: Accedite ad me. Et acceſſerunt ad illum, & ait, Ego ſum Ioſeph frater veſter, quem vos vendidiſtis in ægyptum. Nũc ergo nolite mœſti eſſe, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidiſtis. Ad vitam enim veſtram miſit me Deus ante vos. Hic enim ſecundus annus famis ſuper terram, & adhuc reliqui quinque anni, in quibus nõ erit aratio, neq; meſſis. Miſit enim me Deus ante vos, vt relinquerentur vobis re-
H liquiæ ſuper terram, & enutrirem vobis reliquias magnas. Nunc ergo non vos me miſiſtis huc, ſed Deus: & fecit me quaſi patrem Pharaonis, & dominũ totius domus eius, & principem totius terræ ægypti. Feſtinantes igitur aſcendite ad patrem meum, & dicite illi: Hæc dicit filius tuus Ioſeph: Fecit me Deus dominũ totius terræ ægypti: deſcende ergo ad me, & non morêris, & habitabis in terra Geſſen: & eris prope me tu & filij tui, & filij filiorum
I tuorum, oues tuæ, & boues tui, & quæcunque tibi ſunt: & paſcam ibi (adhuc enim quinque anni famis) vt nõ deleaRis tu & filij tui, & omnis ſubſtantia tua. Ecce oculi veſtri vident, & oculi Benjamin fratris mei, quia os meum loquens ad vos. Nuntiate ergo patri meo omnem gloriam meam in ægypto, & quæcumq; vidiſtis: & feſtinãtes deducite patrem meum huc. Et cadens ſuper collum Benjamin fratris ſui, fleuit ſuper eum: & Benjamin fleuit ſuper
K collum eius. Et oſculatus omnes fratres ſuos, fleuit ſuper eos: & poſt hæc loquuti ſunt fratres eius ad eum. Et diuulgata eſt vox in domo Pharaonis, dicentes, Venerunt fratres Ioſeph, Et gauiſus eſt Pharao & familia eius. Dixit autem Pharao Ioſeph, dic fratribus tuis facite: Implete vehicula veſtra tritico, & abite in terram Chanaan: & aſſumentes patrem veſtrum, & ſubſtantias veſtras, venite ad me: & dabo vobis ex omnibus bonis Ægypti, & comedetis medullam terræ. Tu au-
L tem præcipe hæc, accipite ipſos currus ex terra Ægypti filiis veſtris & vxoribus: & aſſumentes patrem veſtrum aduenite. Et ne parcatis oculis de ſupellectilibus veſtris; nam omnia bona Ægypti vobis erunt. Fecerunt autem ſic filij Iſraël. Dedit autem Ioſeph eis currus ſecundùm dicta à Pharaone rege: & dedit illis cibaria in viam, & omnibus dedit duplices ſtolas. At Benjamin dedit trecentos aureos, & quinque mutatorias ſtolas: & patri ſuo miſit ſecundùm ipſa, & decem
M aſinos ferentes de omnibus bonis Ægypti, & decem mulas ferẽtes panes patri ſuo in viam. Dimiſit autem fratres ſuos, & abierunt. Et dixit illis, Nolite iraſci in via. Et aſcenderunt de Ægypto, & venerunt in terram Chanaan ad Iacob patrem ſuum: & nuntiauerunt illi, dicentes, Quia filius tuus Ioſeph viuit, & ipſe eſt princeps totius terræ ægypti. Et expauit mente Iacob: non enim credidit illis. Loquuti ſunt autem ei omnia quæ dicta ſunt à Ioſeph, quæcumque dixit illis. Videns autem currus quos miſit Ioſeph vt aſſumerent illum, reuixit ſpiritus Iacob patris

corum. Dixit autem Iſraël, Magnum mihi eſt, A ſi adhuc filius meus Ioſeph viuit: ibo, & videbo eum priuſquam moriar.

Quemadmodum ſanctus Ioſeph ſe manifeſtauerit vt à fratribus cognoſceretur, & de aduocatione eorum ad ſe, acceſſuque ipſorum ad illum: quomodo etiam eos conſolatus fuerit, cùm myſtica dictorum interpretatione.

CAP. XII.

Matth. 15. E*T non potuit Ioſeph tolerare omnes adſiſtantes ei, ſed dixit, Emittite omnes à me.* Iuſſit Ioſeph omnes recedere, vt cognoſceretur à fratribus. Non venerat enim, ſicut ipſe B ait, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. *Et emittens* *Eſai. 65.* *vocem cum fletu: Ego ſum, inquit, Ioſeph, adhuc pater meus* *Eſai. 63.* *viuit?* Hoc eſt, expandit manus ſuas ad populum non cre- *Eſai. 52.* dentem & contradicentē: non legatū neq; nuntiū quæ- *Eſai. 63.* rens, ſed ipſe Dominus ſaluum facere volens populum ſuum: *Ego qui loquebar, ecce adſum,* inquit, *& palàm factus ſum non quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabant.* Quid *Ioan. 18.* igitur aliud tunc clamauit, niſi, *Ego ſum Ieſus,* cùm à principibus Iudæorum interrogantibus, *tu es filius Dei?* reſponderet: *vos dicitis quòd ego ſum,* cùm Pilato diceret, *Tu dicis quia rex ſum;* ego in hoc natus ſum: cùm principi ſacerdotum dicenti, *Adiuro te per Deum viuum vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei,* referret, *Tu dixiſti. Amen dico vobis,* C *amodo videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis* *Matth. 29.* *Dei, & venientem cum nubibus cœli.* Hoc eſt ergo quod ait, *Ego ſum Ioſeph,* ego ſum diuinæ potentiæ. *Adhuc pater meus viuit?* Hoc eſt, ego patrem non nego, ego fratres agnoſco, ſi aut vos fratrem, aut pater filiū recognoſcat. Adhuc ergo populus meus viuit, de cuius populi familia fratrem mihi elegi? *Accedite à me,* quia ego ad vos appropinquaui, & eouſque appropinquaui, vt per carnis ſuſceptionem facerē me veſtræ conſortem naturæ. Nolite vel *Philipp. 2.* participē fugere veſtræ ſocietatis, ſi non agnoſcitis auctorē ſalutis. *Et acceſſerunt,* inquit, *ad illum, & dixit, Ego ſum Io-* D *ſeph frater veſter, quē vos vendidiſtis in Ægyptum. Nunc ergo nolite mœſti eſſe, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidiſtis. Ad vitam enim veſtram miſit me Deus ante vos.* Quàm fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiā parricidale excoletur admiſſum, dicens diuinæ illud prouidentiæ fuiſſe, non impietatis humanæ: quandoquidē nō ab hominibus oblatus ad mortē, ſed a Domino miſſus ſit *Luc. 23.* ad vitā. Quid aliud habet illa Domini noſtri Ieſu Chriſti *Luc. 24.* qui fratres omnes pietate ſuperauit in cruce poſiti interceſſio illa pro plebe, dicentis, *Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt?* Quid aliud illa appellatio ſanctitatis in *Ibidem.* medio diſcipulorū, dicentis, *Pax vobis, ego ſum, nolite timere?* Et cùm conturbati & conterriti exiſtimarent ſe ſpiritum videre, iterū dixit ad illos, *Quid turbati eſtis? & quare* E *cogitationes aſcendunt in corda veſtra? Videte, ecce manus meas, & pedes meos, quia ego ſum ipſe. Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Hæc ergo iam tunc futura poſterioribus temporibus myſteria reuelata ſunt. Deniq; et ipſis exprimuntur ſermonibus, vt ipſum eſſe intelligamus & qui antea in Ioſeph, & poſtea in ſuo locutus eſt corpore, quandoquidem nec verba mutauit. Ait enim tunc, *Nolite mœſti eſſe.* Et infrà. *Aſcendite ad pa-* *Matth. 28.* *trem meum, & dicite illi, Hæc dicit filius tuus Ioſeph: Fecit me* *Ibidem.* *Deus dominum totius terræ Ægypti.* Et in Euangelio ait, *Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.* Et infrà ait, *Data eſt mihi omnis* F *poteſtas in cœlo & in terra:* hoc eſt dicere, Diuinæ hoc fuit diſpenſationis vt acciperem poteſtatem, non acerbitatis humanæ. Non obiicit ſcelus, qui enumerat præmiū. *Ibidem.* Quod autem ſequitur, *Ad vitam enim veſtram miſit me Deus ante vos,* eſt quod docet in Euangelio dicens, *Docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Hæc enim merces & vita ſanctorum, quòd etiam alios redemerunt. Illud quoque aduerte, nō otioſè ſcriptum in geneſi: *Et eris prope me tu, & filii tui, &* *Ibidem.* *filii filiorum tuorū.* Hoc eſt enim quod dixit in Euangelio: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.* Quàm euidens quoque illud myſterium, A quod veluti completo omni mandato fratrem ſuum cōplectitur Benjamin, & cecidit ſuper collum eius ſicut cō- *Act. 9.* pleto Euangelio Chriſtus Paulum amplectitur quibuſdā miſericordiæ ſuæ brachiis, & interna opinione curuatū, *Philipp. 3.* velut à collo in cælum erigit. Vnde & ille erectus a Chriſto, ait, *Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.*

De gaudio Pharaonis quòd Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos, & de exhortatione eius vt Ioſeph inuitet fratres vt veniant cum patre, illorúmque executione, & prauatione ad Iacob, narrationéque ſingulorum, & quod Ioſeph adhuc viueret: & de myſteriis circa hæc.

CAP. XIII.

ET gauiſus eſt Pharao quòd Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos. Vnde & diuulgata eſt vox in domo Pharaonis. Et hortatus eſt ſanctum Ioſeph vt fratres ſuos inuitet, vt veniant cum patre: & mandat impleri eorum ſarcinas tritico, & vehicula dari. Vnde hæc humanitas barbaro, niſi vt illud oſtenderetur magnum myſterium, quoniam non inuidet Eccleſia cùm redimuntur Iudæi, & populus Chriſtianus hac adiunctione lætatur, & quibus poteſt ſubſidiis iuuat, & mittit euangelizantes regnum Dei, quo maturiùs euocentur? Quibus dantur binæ ſtolæ. Et alligat Paulum, cum eius dicta depromit, qui tre- C centi aurei & quinque ſtulæ diuerſi coloris conferuntur a Chriſto. Trecentos aureos habet qui crucem præ- *1. Cor. 2.* dicat Chriſti. Ideóque ait, *Neque enim iudicaui me ſcire* *Iudith.* *aliquid inter vos, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum.* Et hinc aureos accepit, quia non in ſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus prædicabat. Quinque autem ſtolas accepit, vel ſapientiæ multiplices diſciplinas, vel quod nullis ſenſuum corporalium captus illecebris, vbi alij periculum, ille teneret victoriam, qui omnes voluptates carnis ſingulari continenti & virtute ſuperaret, cuius ingenium ſtudiúmque D nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cùm eſſet in corpore, corpus ſe habere neſciret. Denique raptus in *1. Cor. 12.* paradiſum, ſiue in corpore ſiue extra corpus neſciens, audiuit verba ineffabilia, quæ loqui homini non liceret, qui poſtremo nihil terrenum oleret in terris, ſicut ipſe docet, dicens, *Quia Chriſti bonus odor ſumus* … *1. Cor. 2.* *qui ſalui fiunt.* Præcellit igitur Paulus, & eius exuberat portio, ſed tamen habent & alij prædicatores gratiam ſuam, binas ſtolas accipiunt. Quas vtique illas? Du- *Prou. 31.* bitare non debes, quia legiſti de ſapientia dictum, *Binas* *1. Cor. 12.* *veſtes fecit viro ſuo.* Vna eſt myſtica, moralis altera. *Sed non omnes Apoſtoli, non omnes Prophetæ, non omnes Paſtores, non omnes Virtutes, non omnes habent gra-* E *tiam curationum, non omnes linguis loquuntur.* Vbi diuerſa merita, diuerſa & præmia. Mittuntur & patri munera. Filius honorat patrem. Chriſtus populum ſuum inuitat promiſſis, inuitat muneribus. Portant hæc munera aſini illi inutiles & laborioſi antè, nunc vtiles: por- *Matt. 21.* tant in typo Chriſti munera, portaturi in Euangelio munerum largitorem. *Dimiſit autem fratres ſuos, & abierunt. Et dixit illis Ioſeph, Nolite iraſci in via.* Quàm bene docet ab iracundia præcauendum, quòd ea poſſet etiam amantes ſui ſeparare germanos: & maximè in via fugiendam eſſe diſcordiam, vbi ipſe viandi comitatus debet eſſe inuiolabilis, & gratiæ habere conſortium. Quid F autem aliud ait Dominus Ieſus ex hoc corpore receſſurus, cum diſcipulos dimitteret ſuos, niſi ne iraſcerentur in via, dicens, *Pacem relinquo vobis, pacem meam* *Ioan. 14.* *do vobis.* Vbi enim pax eſt, iracundia locum non habet, ablegatur diſcordia, fugatur diſſentio. Hoc eſt ergo quod ait, *Pacem meam do vobis,* id eſt, *Nolite iraſci in via.* *11. q. 3.* Et vide ne in hac via dicat, hoc eſt, in hoc curſu totius *circa ſept.* vitæ indignationem cauendam, quod ira ſæpe etiam innocentes in crimen abducat, quia dum iuſto amplius iraſcimur, & volumus alienum coërcere peccatum, grauiora peccata committimus. Ideo Apoſtolus ait, *Non voſipſos vindicantes chariſſimi, ſed date locum iræ,* hoc eſt, declinemus eam, ne nos illa corripiat. *Rom. 12.*

Matth. 10. Vnde Dominus Ieſus dimittens ad euangelizandum diſcipulos, mittit eos ſine auro, ſine argẽto, ſine pecunia, ſine virga, id eſt, vt & incentiua litis, & inſtrumenta eriperet vltionis. *Et aſcenderunt* (inquit) *de Ægypto, venerunt in terram Chanaam ad Iacob patrem ſuum: & nuntiauerunt illi dicentes, Quia Ioſeph filius tuus viuit, & ipſe eſt princeps totius terræ Ægypti.* Quid eſt terra Chanaam? Quæ nutabat. Quid igitur tam euidens, quam Apoſtolorum tempora deſignari: Quid ingreſſi Iudæorum ſynagogas nutantes, Domini Ieſu potentiam prædicabant, ſicut habemus in Actis Apoſtolorum, dicente Petro, *Hunc ergo Ieſum reſuſcitauit Deus, cuius nos teſtes ſumus.* Act. 2. *Dextera igitur Dei exaltatus, repromiſſione ſpiritus ſancti accepta à patre, effudit hoc donum quod vos videtis.* H Aduertimus certè quomodo & viuere eum, & terræ totius principem dicat, qui aperiens horrea ſua ſpiritalis gratiæ donat omnibus vbertatem. Act. 5. Hæc dicebant Apoſtoli, ſed Iudæi non credebant, ſed iniiciebant manus in eos, ſed tradebant in cuſtodiã prędicatores ſalutis. Vnde & de Iacob ſcriptum eſt, *Expauit mente*, non enim credebat eis. Expauit affectu plebis incredulæ, ſed poſteaquam Chriſti geſta cognouit, tantis beneficiis & operibus delinitus reſumpſit ſpiritum, dicens: *Magnum mihi eſt, ſi adhuc filius meus Ioſeph viuit: ibo, & videbo eum priuſquam moriar.* Primum & maximum fidei fundamentum, in reſurrectionẽm Chriſti credere. I Quicumque enim crediderit reſuſcitatum, feſtinus requirit, deuotus † accedit, & intima Deum mente veneratur. al. Accipit. Credit enim quod ipſe non moriatur, ſi credat Ioan. 11. in reſurrectionis auctorem.

Geneſis Cap. XLVI.

ET eleuans ſe Iſraël & omnia ſua venit ad puteum Iuramenti: immolauitq; hoſtiam Deo patris ſui Iſaac. Dixit autem Deus ad Iſraël in viſu nocte, dicens, Iacob, Iacob. Ille au- K tem dixit, Quid eſt? Et Dominus ait, Ego ſum Deus patrum tuorum: noli timere deſcendere in Ægyptum: in gentem enim magnam faciã te ibi, & ego deſcendam tecum in Ægyptum, & ego reducam te in finem: Ioſeph mittet manus ſuas ſuper oculos tuos. Surrexit autem Iacob à puteo Iuramenti: & tulerunt filii Iſrael Iacob patrem ſuum, & ſupellectilem, & vxores ſuas ſuper currus quos miſit Ioſeph tollere ipſum, & tulerunt ſubſtantias eorum, & L omnem poſſeſſionem quam poſſederũt in terra Chanaam. & ingreſſi ſunt in Ægyptum, Iacob, & omne ſemen eius cum eo, filii & filii filiorũ ſuorum, cum eo filiæ, & filiæ filiarũ ſuarum: & omne ſemen eius duxit in Ægyptum. Hæc autem nomina filiorũ Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum cum Iacob patre eorum. Iacob & filii eius. Primogenitus Iacob, Ruben. Filii autẽ Ruben, Enoch, & Phallu, Aſron, & Charmi. Filii autẽ Symeon, Iemuel, & Iamin, M & Aod, & Achin, & Saar, & Saul filius Chananitidis. Filii autem Leui Gerſon & Caath & Merari. Filii autem Iuda, Her, & Aunan, & Selon, & Phares, & Zara. Mortuus eſt autẽ Her & Aunan in terra Chanaan. Fuerunt autem filii Phares, Eſron, & Iemuel. Filii autem Iſſachar, Thola, & Phua, & Aſum, & Sambrã. Filii autem Zabulon, Sered, & Allon, & Achoel. hi filii Liæ, quos peperit Iacob in Meſopotamia Syriæ: & Dinam filiam eius. Omnes animæ filii & filiæ, triginta tres. Filii autem Gad, Saphon, & Aggis, & Saunis, & Thaſon, & Ædis, & Aroedis, & Aroelis. Filii autem Aſer, G Ienna, & Eſſua, & Ieul, & Baria, & Sara ſoror eorũ. Filii autẽ Baria, & Chobor, & Melchielhi filii Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ ſuæ, quę peperit hos Iacob, decem & ſex animas. Filii autem Rachel vxoris Iacob Ioſeph & Beniamin. Fuerunt autem filii Ioſeph, in terra Ægypti, quos peperit ei Aſeneth filia Petephris, ſacerdotis Heliopoleos, Manaſſes, & Ephraim. Fuerunt autẽ filii Manaſſe, quos peperit ei concubina Syra, Machir, Machir autẽ genuit Galaad. Filii autẽ Ephraim fratris Ma- H naſſe, Sutalaam, & Taam. Filii autem Sutalaã, Edem. Filii autem Beniamin, Bala, Bohor, & Aſbi, Gera, & Noemã, & Anchis, Ros, & Mãphin, & Ophimin. Gera autẽ genuit Arad. hi filii Rachel, quos peperit Iacob, omnes animæ decem & octo Filii autẽ Dan, & Aſon. Et filii Nephthalin, Aſiel, & Gunis, & Iſtaar, & Sellẽ. hi filii Ballæ, quam dedit Laban Rachel filiæ ſuę, quę peperit hos Iacob, omnes animæ ſeptem. Omnes autem animæ quę ingreſſę ſunt I cum Iacob in Ægyptum, quæ ingreſſę ſunt de femoribus eius, abſq; vxoribus filiorũ Iacob, omnes animæ ſexaginta ſex. Filii autẽ Ioſeph qui fuerunt ei in Ægypto, animę nouẽ. Omnes animæ domus Iacob quæ ingreſſę ſunt in Ægyptum, ſeptuaginta quinque. At Iudã miſit ante ſe ad Ioſeph, vt occureret illi ad Herorum ciuitatem, in terrã Rameſſe. Iungens autem Ioſeph currus ſuos, aſcendit in occurſum Iſraël patri ſuo ad Heroũ ciuitatem. Et viſus ei, cecidit ſuper collũ eius, & fleuit fletu multo. Et ait Iſraël ad Ioſeph, Moriar ex nunc, quia vidi faciem tuã. adhuc enim tu viuis. Dixit autem Ioſeph ad fratres ſuos, Aſcendens nuntiabo Pharaoni, & dicã illi, Fratres mei, & domus patris mei qui erãt in terra Chanaan, venerũt ad me: at viri ſunt paſtores (viri enim pecoris nutritores ſunt) & pecora, & boues, & omnem ſubſtantiã ſuam adduxerũt. Si ergo vocauerit vos Pharao, & dixerit, Quod opus veſtrũ eſt? L dicetis, Viri pecorũ nutritores ſumus ſerui tui ab infantia vſque nũc, & nos, & patres noſtri: vt habiteris in terra Geſten Arabiæ Abominatio enim Ægyptiis omnis paſtor ouium.

De Iſraël patris eleuatione, ac profectione, & hoſtiarum circa puteum Iuramenti immolatione, eiuſque per Dominum conſolatione, ac deſcenſu in Ægyptum cum animabus ſeptuaginta quinque: & de myſteriis prædictorum, de ipſius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiendum ea quæ occurſura ſint eis in nouiſſimis diebus.

CAP. XIV.

E*T eleuans ſe Iſraël & omnia ſua venit ad puteum Iuramenti, immolauitque hoſtiam Deo patris ſui Iſaac.* Merito Pſal. 18. eleuatur qui feſtinat ad Chriſtum. Fides præcedit deuotionem. Prius ſe eleuauit, poſtea immolauit. Ille enim bene immolat, qui cognitionem diuinitatis inueſtigauerit. *Dixit autem Deus ad Iſraël in viſu noctis dicens, Iacob, Iacob. Ille autem dixit, Quid eſt? Et Dominus ait, Ego ſum Deus patrum tuorum, noli timere deſcendere in Ægyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi. Ego deſcendam tecum in Ægyptum, & ego reducam te in finem.* Quemadmodum quæ ipſi legunt, non intelligunt: & Moyſen quem laudant abnegant, cũ eius ſcripturis credere nolunt. Quid euidentius quam quod hoc loco inuitantur vt ad Eccleſiam Dei trãſeant, & qui ante intra Iudææ terminos coartabantur anguſtos, ad populũ Dei migrent, qui ex toto orbe, ex om-

nibus nationibus congregatus in magnã factus eſt gen- A
Pſal. 18. tem? Demque *in omnem terram exiuit ſonus eorum.* Voca-
tur ergo a filiis ſuis Iacob, id eſt à Petro, Paulo, Ioanne,
populus Iudæorum inuitatur ad gratiam. Ipſe quoque
Deus noſter proprio eum hortatur oraculo, ſpondet ei
profectum fidei, muneris ſui fructum, dicens ei, *Ioſeph im-
mittet manus ſuas ſuper oculos tuos.* Non vtique ſanctus pa-
triarcha ſollicitus erat a quo ei oculi clauderentur, licet
etiam intellectu ſimplici moralis exprimatur affectus.
Rom. 11. Nam ſi eos quos diligimus, cupimus frequenter am-
plecti, quantò magis receſſuri ex hoc corpore, ipſo ca-
rorum pignorum tactu delectamur extremo, & hoc
mulcemur viatico? Tamẽ myſticè licet nobis intelligere.
quod poſtea cogniturus Deum ſit populus Iudæorum
Hoc eſt enim myſterium, quod verus Ioſeph immittet
Ioan. 9. manus ſuper oculos eius, vt qui non videbat ante, iam
videat. Veni ad Euangelium, lege quemadmodum cæ- B
cus ille ſanatus ſit, cui Ieſus manum impoſuit, & eius ab-
1. Cor. 15. ſtulit cæcitatem. Non enim morituris Chriſtus manum
imponit, ſed victuris: aut ſi morituris, rectè, quia priùs
morimur, vt reuiuiſcamus. Non enim poſſumus Deo
viuere, niſi peccato antè moriamur. Deſcendunt igitur
in Ægyptum ſeptuaginta quinque animæ, ſicut ſcriptum

A eſt & hoc ex myſticæ numero remiſſionis, quia poſt
tantam duritiam, poſt tanta peccata haberentur indigni,
niſi donaretur his remiſſio peccatorum. Occurit illi Iu-
das, hoc eſt, † confeſſio erroris. Hunc ſui venturus Iu- † *al.* Con-
dæorũ populus prænuntium mittit. Ideo & Ioſeph verus, feſſor.
id eſt, arbiter & interpres diuinitatis occurrit, quia præ- Ioan. 1.
cedit iam confeſſio, quos antea perfidia poſſidebat: In-
terpres enim diuinitatis eſt Chriſtus, quia *Deum nemo* Rom. 11.
vidit vnquam, ſed vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe 2. Cor. 3.
enarrauit. Hic ſenilis iam ætatis, & feſſum ſuſcipiet vlti-
mis temporibus populum Iudæorum, non ſecundùm
illius merita, ſed ſecundùm electionem ſuæ gratiæ: & im-
ponet manum ſuper oculos eius, vt cęcitatem auferat. Rom. 12.
Cuius ideo diſtulit ſanitatem, vt poſtremus crederet, qui
ante non putauit eſſe credendum, & prærogatiuam ſu-
perioris electionis amitteret. Vnde & Apoſtolus ait,
B *Quia cæcitas ex parte contingit in Iſrael, donec plenitudo gen-
tium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.* Geſta igitur
Patriarcharum, futurorũ myſteria ſunt. Denique ipſe
Iacob ait ad filios ſuos: *Congregamini vt anuntiem vobis* Gen. 49.
*quæ occurſura ſunt vobis in nouiſſimis diebus. Congregamini, &
audite Iſrael patrem veſtrum.*

S. AMBROSII DE IOSEPH PATRIARCHA LIBRI FINIS.

Summarium Libri de benedictionibus Patriarcharum.

In *cap.* I. *igitur de benedictione Ephraim & Manaſſe filiorum* Ioſeph, *& nepotum Iacob, vt legitur Gen. cap.* XLVIII.

A cap. II. *vſque ad finem libri agitur de benedictionibus filiorum Jacob, & habetur Gen. cap.* XLIX.

CAPITA LIBRI.

1. *Quòd filij diſcere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorum digni habeantur: & de commendatione paternæ benedictionis: quòdque ſanctus Ioſeph benedictionem ſumere feſtinauerit, & filios ſuos Manaſſen & Ephraim obtulerit, quos & Iacob benedixit: & de myſtica huius benedictionis ratione.*
2. *De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio eſt: & de errore Iudæorum, atque myſteriis circa eam.*
3. *De prophetia eorum quæ euentura erant filiis Symeon & Leui, quorum nominibus tribus deſignantur: & de confutatione opinionis Iudæorum circa myſticam iſtius benedictionis interpretationem.*
4. *De benedictione Iudæ, & myſtica eiuſdem ſignificatione.*
5. *De benedictione Zabulon, & myſteriis illius.*
6. *De benedictione Iſachar, & myſtica eius expoſitione.*
7. *De prophetica benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu.*
8. *De benedictione Gad, & myſtica eius interpretatione.*
9. *De benedictione Aſer, & de myſteriis eiuſdem.*
10. *De benedictione Nephtalim, & myſtica illius declaratione.*
11. *De benedictione Ioſeph, & qua ratione ſuper omnes filios, eum pater vberius proſecutus ſit: ac de myſtica illius benedictionis expoſitione.*
12. *De benedictione Beniamin, & myſtica repræſentatione eiuſdem.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM LIBER.

Geneſis Cap. XLVIII.

FActum eſt autem poſt verba hæc, nuntiatum eſt Ioſeph quòd pater tuus turbatur: & aſſumens duos filios ſuos ſecum, Manaſſen & Ephraim, venit ad iacob. Nũtiatum eſt autem iacob dicentes, ecce filius tuus ioſeph venit ad te. Et confortatus iſraël ſedit ſuper lectum. Et ait iacob ad ioſeph, Deus apparuit mihi in Luza, in terra Chanaan, & benedixit mihi, & dixit, Ecce ego augebo te, & multiplicabo te, & faciam te in congregationes gentium, & dabo tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt te, in poſſeſſionem ſempiternam. Nunc ergo duo filii tui qui nati ſunt tibi in terra ægypti, antequam ego venirem ad te in ægyptũ, mei ſunt, Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Symeon erunt mihi; at poſteri quos ge-

nuerîs poſt hæc, tui erunt. In nomine fratrum G ſuorum vocabitur in illorum hereditatibus. Ego autem quando veniebam de Meſopotamia Syriæ, mortua eſt Rachel mater tua in terra Chanaan, & appropinquante me ſecundùm hyppodromum Chalbrata terræ, antequàm venirē Ephrata, & ſepeliui eam illic in via hippodromi: ipſa eſt Bethleem. Videns autem Iſrael filios Ioſeph, dixit, Qui iſti? Dixit autem Ioſeph patri ſuo: Filij mei ſunt, quos dedit mihi Deus hic. Et ait Iacob, Adduc mihi eos, vt benedicam eis. H At oculi Iſrael grauati fuerant præ ſenectute, & non poterat videre. Et applicuit illos ad eum, & oſculatus eſt eos, & circūplexus eſt eos. Et ait Iſraël ad Ioſeph, Ecce facie tua non ſum priuatus, & ecce oſtendit mihi Deus & ſemen tuum. Et eduxit eos Ioſeph à genibus eius, & adorauerunt eum in faciem ſuper terram. Accipiens autem Ioſeph duos filios ſuos, ipſum quidem Ephraim in dextera ſua, à ſiniſtris autem Iſraël; at Manaſſen in ſiniſtra, à dextris autem Iſraël, & applicuit illos ei. I Extendens autem Iſraël manum dexteram, impoſuit ſuper caput Ephraim (hic autem erat iunior) & ſiniſtram ſuper caput Manaſſe commutās manus: & benedixit eis, & ait, Deus, cui placuerunt patres mei in conſpectu eius, Abrahā & Iſaac, Deus qui paſcit me à iuuentute mea vſq; in diē hanc: angelus qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos, & inuocabitur ſuper eos nomen meum & nomen patrum meorū Abraham & K Iſaac, & multiplicentur in multitudinē multā ſuper terram. Videns autem Ioſeph quia iniecit pater manum ſuā dexteram ſuper caput Ephraim, graue illi viſum eſt: & apprehēdit Ioſeph manū patris ſui, vt auferret eam de capite Ephraim ſuper caput Manaſſe. Dixit autē Ioſeph patri ſuo, Non ſic pater, hic enim primitiuus eſt: impone dexteram tuam ſuper caput eius. Et non voluit, ſed dixit. Scio fili, ſcio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: ſed fra- L ter eius iunior maior illo erit, & ſemē illius erit in multitudinem gentium. Et benedixit eis in die illa, dicens, in vobis benedicetur Iſrael, & dicetur, Faciat vobis Deus ſicut Ephraim & ſicut Manaſſe. Et poſuit Ephraim ante Manaſſen. Dixit autē Iſrael ad Ioſeph, Ecce ego morior, & erit & Deus vobiſcum, & reducet vos in terram patrum veſtrorum. Ego do tibi Sichimam præcipuam ſuper omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in machæra M mea & arcu.

Quod filii diſcere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorum digni habeantur: & de commendatione paternæ benedictionis: quodque ſanctus Ioſeph benedictionem ſumere feſtinauerit, & filios ſuos Manaſſen & Ephraim obtulerit, quos & Iacob benedixit: & de myſtica huius benedictionis ratione.

CAP. I.

PRIMVM omnium dicimus, quantam parentibus reuerentiam deferre debeamus, cùm legimus, quoniam qui benedicebatur à patre, Geneſ. 9. & 27. benedictus erat: & qui maledicebatur, maledictus erat. Ideo hanc parentibus gratiā donauit Deus, vt filiorū pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parentū, diſciplina eſt filiorū. Honora ergo patrem, vt benedicat te. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Etſi pauper eſt, & non habet diuitiarum Exod. 20. copias quas relinquat filiis, habet tamen vltimæ benedictionis hereditatem, qua ſanctificationis opes ſucceſſoribus largiatur. Et multò plus eſt beatum quàm diuitem fieri. Feſtinauit Ioſeph ſumere benedictionem. Denique & filios ſuos obtulit, Manaſſen & Ephraim, quos benedixit Iacob: vt quia duodecim habebat filios, & tertiuſdecimus erat futurus Apoſtolus Paulus, quaſi poſterior electus, tertiadecima tribus de Manaſſe & Ephraim nepotibus ſanctificaretur in vtrumque diuiſa, quo Paulus non extra paternarū numerum tribuum inueniretur, qui veteris teſtamenti & noui egregius prædicator, paternæ benedictionis hereditatem ſibi quoque facilè profeciſſe comprobaret. Quàm præclara & in hoc myſteria, quòd ſumens Ioſeph filios ſuos quos ſuſceperat in Ægypto, Ephraim ad dexteram ſuam, ad ſiniſtram autem Iſraeli patris ſui, Manaſſen autem ad ſiniſtram ſuam, ad dexterā autem Iſraeli, applicuit eos ante patrem. Extendens autē Iſrael manum dexteram, impoſuit ſuper caput Ephraim qui erat iunior & ſtabat à ſiniſtra aui: & ſiniſtram ſuam poſuit ſuper caput Manaſſe, qui erat ad dexteram, & ita immutatis manibus benedixit eos. In quo & Ioſeph naturæ ordinem ſeruauit, vt ſeniori filio plus deferret, ſicut Iſaac quoque in Eſau priorem filium benedictionē præ- Geneſ. 27. ferre cupiebat. Sed minorem filium in typo iunioris populi credidit præferendum, ſicut erat ipſe à matre prælatus. Denique Manaſſes ex obliuione Latina interpretatione ſignatur, eò quòd populus Iudæorum oblitus eſt Deum ſuum qui fecit eum. Et quicumque ex ea plebe Deut. 32. crediderit, tanquam ex obliuione reuocatur. Ephraim autem fœcunditatem fidei, interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, ſicut ait ipſe Ioſeph, dicens, *Qui auxit me Deus in terra humanitatis meæ.* Quod proprium Geneſ. 41. eſt populi iunioris, qui corpus eſt Chriſti, augens patrē, & Deum proprium non relinquens. Denique ſpiritaliter de populis hoc eſſe myſterium ſenior declarauit. Nam cùm filius putaret eum erraſſe vitio hebetioris aſpectus, conuertere voluit manus eius, dicens, *Non ſic pater, hic enim primitiuus eſt, impone dexteram tuam ſuper caput eius*, noluit, ſed dixit, *Scio fili, ſcio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen illius erit in multitudinem gentium.* Denique præferendum Ephraim ſeniori germano, etiam benedictionis ſerie prophetauit, dicens, *In vobis benedicetur Iſrael, & dicetur, Faciat vobis Deus ſicut Ephraim & Manaſſe.* Et ideo cùm eſſent nepotes in locum filiorum ſunt adoptati, vt non eſſent auitæ benedictionis expertes.

Geneſis Cap. XLIX.

VOcauit autē Iacob filios ſuos, & ait, Cōgregamini, vt annuntiem vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſſimis diebus. Congregamini & audite filii Iacob, audite Iſrael patrem veſtrum. Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorū meorū; durus portari, durus & temerarius, affeciſti me cōtumelia, ſicut aqua nō efferueas. Aſcēdiſti enim in cubile patris tui, tunc polluiſti torum quò aſcendiſti. Simeon & Leui fratres conſummauerūt iniquitatem propoſiti ſui. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in congregatione illorum non contendant viſcera mea: quoniam in ira ſua occiderunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt taurum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & ira eorū, quia indurata eſt. Diuidam eos in Iacob, & diſpergam illos in Iſraël. Iuda te laudabūt fratres tui: manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui: Catulus leonis Iuda: ex germine fili mi aſcēdiſti, recūbens dormiſti vt leo, & tanquam catulus leo-

nis, quis ſuſcitabit eũ? Nõ deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat cui repoſitũ eſt, & ipſe erit expectatio gentiũ, alligans ad vitem aſinã ſuã, & ad palmitẽ pullum aſinæ ſuæ. Lauabit in vino ſtolã ſuam, & in ſanguine vuæ anaboladium ſuũ. Hilares oculi eius præ vino, & dentes candidiores quã lac. Zabulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauium, & pertendet vſq; ad Sidonem. Iſſachar bonũ cõcupiuit, requieſcẽs inter medias ſortes. Et videns requiẽ quia bona eſt, & terrã quia pinguis, ſuppoſuit humerum ſuũ ad laborandũ, & factus eſt vir agricola. Dan iudicabit populum ſuum tanquam & vna tribus in Iſraël: factus eſt Dã ipſi ſerpens in via, ſedens in ſemita, mordẽs calcaneũ equi, & cadet eques retrorſum: ſalutem expectans à Domino Gad, tentatio tentabit eum, & ipſe tẽtabit eã ſecus pedes. Aſer, pinguis eius panis, & ipſe dabit eſcã principib. Nephtalim vitis remiſſa, porrigẽs in germine decorẽ. Filius meus ampliatus, Ioſeph filius ampliatus, zelo appetitus, filius meus adoleſcentior ad me reuertere, in quem cõſilia cõferentes maledicebãt, & intendebãt in eum domini arcuum: & contriti ſunt cum potentia arcus eorum, & diſſoluti ſunt nerui brachiorũ manuum eorum per manum potẽtis Iacob, ille qui præualuit à Deo Iſrael pater tuus. Adiuuit te Deus meus: & benedixit tibi benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habẽtis omnia propter benedictionẽ vberum & vuluæ benedictionẽ patris tui & matris tuæ præualuit ſuper benedictiones mõtium manẽtium: & deſideria collium æternorum erunt ſuper cap. Ioſeph, & ſuper cap. eorum quibus præfuit fratrum. Beniamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad veſperã diuidet eſcã. Omnes hi filii Iacob duodecim. Et hæc loquutus eſt illis pater eorũ, & benedixit eis ſingulis ſecũdũ benedictionẽ eius.
Gen. 23. benedixit eis, & ait illis, Ego appono ad populũ meũ: ſepelite me cũ patribus meis in ſpelũca quæ eſt in agro Ephrõ Chettæi, in ſpelũca duplici quæ eſt cõtra Mambre in terra Chanaan, quam poſſedit Abrahã ſpeluncam ab Ephron Chettæo in poſſeſſione ſepulchri. Illic ſepelierunt Abrahã, & Sarrã vxorẽ eius: & illic ſepe-
Gen. 25. lierunt Liam in poſſeſſione agri, & ſpeluncæ
Geneſ. 32. exiſtentis in eo, quam à filiis Chet. Et ceſſauit Iacob præcipiens filiis ſuis, & colligens pedes ſuper lectum defecit, & appoſitus eſt ad populum ſuum.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio eſt: & de errore Iudæorum, atque myſteriis circa eam.

CAP. II.

Vocauit autem Iacob filios ſuos, & ait, Congregamini, vt annunciem vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſſimis diebus. Duorum nepotũ benedictione celebrata, vocauit
Geneſ. 48. Iacob etiam filios ſuos. Et qui ante iuniorẽ ſeniori prætulerat, cœpit à primo, vt in illo myſterij præferret gratiam, in hoc ordinem ſeruaret ætatis: ſimul qui ante in duobus benedixerat vniuerſos cum omni poſteritate & progenie futurorum, ne aut ſuperflua videretur plebis iterata benedictio, aut prior æſtimaretur infirma. Meritòque repetitam magis annunciationem eorum quæ poſterioribus eſſent ventura temporibus, quàm benedictionem conferre ſe dicit. Denique ſic cœpit, *Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum, durus portari, durus & temerarius, affeciſti me contumelia, ſicut aqua non efferueas. Aſcendiſti enim in cubile patris tui, tunc polluiſti torum quo aſcendiſti.* Nonne redargui magis quàm benedici videtur? Et ideo prophetia magis quàm benedictio eſt. Prophetia enim annunciatio futurorum eſt, benedictio autem ſanctificationis & gratiarum votiua collatio.
Et Iudæi putant quod hæc ſenex ad Ruben filium dicat, Geneſ. 35.
quia cum Bala concubina patris concubuit, & torũ patrium polluit. ſed facilè refelluntur. Hoc enim erat antè geſtum: Iacob autem quæ ventura eſſent in nouiſſimis diebus, non ea quæ geſta erant, ſpondet ſe eſſe dicturum. Ergo patriarchæ ſibi congruit & conſtat ſententia, qui videns perſequentibus Iudæis futuram Domini paſſionem, exſecratur immanẽ primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec Dei legi ſubdita, & iugum Chriſti dura neſciens portare ceruice, auctorem vitæ non ſolùm
ſcelere necis, ſed etiam ſacrilegæ inſultationis affecit Act. 3.
iniuria. *Non efferueas* (inquit) *ſicut aqua*, ne in maiorẽ prorumpat amentiã, & feruor furoris atque inſaniæ nõ ſinat reſipiſcere peccatores, ſed agat pœnitentiam peccatorum, quoniam durus aſcendit populus cubile patris & torum polluit ſanctum, hoc eſt, carnem Domini Ieſu conditoris noſtri patibulo affigens crucis, in qua veluti in quodã cubili & patrio toro ſancti eius ſalutari refectione requieſcant. Quis igitur abnuat de populo dictum, cùm populo hæc vniuerſa conueniant? Ipſe enim dictus eſt primogenitus Iſrael, ipſe duræ eſſe ceruicis. De ipſo
dixit Moyſes, Vos autem populus duræ ceruicis eſtis. Et Exod. 32.
re vera quis tam durus & temerarius & contumelioſus, & 33.
quàm populus Iudæorum, qui Dominum Ieſum, per quem viderant mortuos ſuſcitatos, cæcos illuminatos,
flagellis verberauerunt, clauis confixerunt, cùm diuina Ioan. 10.
eius opera negare non poſſent. Quod Scribis & Pontifi-
cibus authoribus, & principe ſacerdotum Capha pari- Ioan. 18.
ter ſæuiente commiſſum, Euangelij ſeries declarauit. Et & 19.
ideo ſanctus propheta refugit tanti ſceleris participatum
ne per ſeceſſionem generis auderent tanti patriarchæ ſibi Ioan. 11.
arrogare conſortium.

De prophetia eorum quæ euentura erant filiis Symeon & Leui quorum nominibus tribus deſignatur. & de confutatione opinionis Iudæorum circa myſticam iſtius benedictionis interpretationem.

CAP. III.

Conteſtatur iuſtus, & abdicat poſteritatem quæ patrium non ſeruaret affectum: & quia præuidit flagitium, perhorreſcit conſilij contagium. *In conſilium* (inquit) *eorum non veniat anima mea, & in congregationem illorum non contendant viſcera mea: quoniam in ira ſua occiderunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt taurũ.* Quod quidem de filiis dicit Symeon & Leui, ſed eorum nomine tribus ſignatur, quæ appellatione ſimili vocabatur. Quam interpretationem pulcherrimam deriuant Iudæi,
vt arbitrantur, quia propterea arguat filios Iacob, quia Gen. 34.
propter ſtuprum ſororis, Sichimitas iſti duo præ cæteris fratribus vltum ire cupientes, ſimulauerunt cum ipſis inire velle ſe gratiam, & ideo oportere circumcidi eos, ſuaſerunt illis, vt religione concordi pax inter eos, & recipiendæ affinitatis ſocietas firmaretur: ſed circumciſos adorſi recentibus adhuc vulneribus, & inualidis viribus quas dolor ſoluerat fractas, die ſuperuenientes tertio necauerunt. Ideo & fortaſſe iſti duo vltores præ cæteris, quia Scribarum & Sacerdotũ auctores ſunt. Nulli enim magis quàm ſapientes & ſacerdotes debent caſtimoniam vindicare. Sed in hoc quoque errant Iudæi. Iſti enim cauſas doloris ſui præſtiterant patri aſſerentes ſe in illa licet ætate iuuenili vindices læſæ fuiſſe pietatis, & violatæ caſtitatis vltores. Quod vtique ſanctus condemnare non poterat, quia non paſſi ſunt multam ſororem ſuam loco eſſe meretricis, quæ & virginitatem amiſerat, & vindictæ ſolatium non habe-

bat: maximè cùm ipſe ſic factum probauerit, vt Sichi-
Gen. 48. mam poſſideret in mortem vſque donaretque eam filio
ſuo dilectiſſimo Ioſeph, dicens ad eum. Do tibi Sichimã
præcipuam ſuper omnes fratres tuos, quam accepi de
manibus Amorrhæorum in machæra mea & arcu. Quod
factum negari non poteſt. Interpretari tamen poſſumus
per Sichimam humeros ſignificari, per humeros opera.
Heredem ergo bonorum benedictionibus operum ſan-
Coloſſ. 2. ctum Ioſeph præ cæteris elegit, cuius opera fratres æ-
Epheſ. 4. quare non poterãt. Quis enim facta Chriſti poterit adæ-
quare? Tum præterea immaculatus & caſtus de hoc ter-
reno duci ſono, & impuritatis auctoribus manubias re-
portauit, locum ſtupris & flagitiis vacantem ad incola-
tum ſanctorum verbis cæleſtibus & gladio capiens ſpiri-
tali: vt vbi inhabitatores antè laſciuiæ & principes luxu-
riæ verſabãtur, vbi fuerant incentiua libidinis, & fomẽ-
ta nequitiæ, ibi nunc ſancti ſacerdotes magiſteria do-
ceant caſtitatis, & plurima virginalis integritatis exem-
pla velut quodam ſupernæ lucis fulgore reſplendeant.
Tribus igitur ſunt quæ deſignantur nominibus patriar-
charum, quia de tribu Symeon Scribæ ſunt, de tribu Le-
ui principes ſacerdotum, qui perfecerunt nequitiã ſuam
in Domini paſſione, menſuram omnem paternæ impie-
tatis implentes. Ipſi conſiliũ cogitauerunt aduerſus Do-
Matth. 23. minum Ieſum, vt occiderent eum, ſicut Eſaias dicit. *Væ
animæ ipſorum, quia cogitauerunt conſilium malum aduerſum
ſe dicentes, Alligemus iuſtum, quia inutilis eſt nobis.* Ipſi oc-
ciderunt prophetas, & Apoſtolos annuntiantes Domi-
Ioan. 11. ni ſaluatoris aduentum, paſſiones eius & reſurrectionis
Eſai. 3. gloriam prædicantes. Ipſi poſtea in ſua cupiditate, quia
terrena flagitia deſiderabant, diuina conſortia refugien-
tes, corporis caſtimoniam, ſobrietatem mentis, con-
temptum pecuniæ, luctum gratiæ, ſubneruauerunt
Sap. 2. taurum, illum videlicet cornua producentem &
Matth. 23. vngulas, quem vident pauperes & lætantur, quoniam
verbum Dei exaltauit cornu populi ſui, quo & inimicos
repulit, & præmium coronæ cæleſtis emeruit. Hic eſt
taurus quo Eccleſia figuratus in luna, tunc plenior cùm
velut cornibus nixa taurinis, ſpatium totius orbis inclu-
Pſal. 68. dit. Tamen prophetiæ huic videtur etiam gratiam bene-
Pſal. 148. dictionis adiungere. Nam ad primogenitum Rubeo
dicendo. *Non efferueas vt aqua* peccatum ſtatuit, quia aqua
mundare magis delicta, mentéſque noſtras ab omni ſo-
let vitiorum feruore reuocare. Et iterum dicendo de Sy-
meon & Leui, *Diuidam eos in Iacob, & diſpergã illos in Iſrael:*
Zach. 13. oſtendit gentium congregatione dirimendos. Percuſſo
Rom. 11. enim paſtore, grex ille diſperſus eſt, qui fuerat ante colle-
ctus, vt qui non erat, introiret, & ſic omnis Iſrael ſaluus
fieret. Et maximè propter tribũ Leui debemus hoc cre-
dere, quia ex ea tribu Dominus Ieſus videtur ſecundùm
corporis ſuſceptionem genus ducere. Ex qua tribu ſunt
Luc. 3. ſacerdotes Leui & Nathan, quos ſanctus Lucas in Euan-
gelij libro quem ipſe ſcripſit, inter maiores Domini cõ-
putauit. Sacerdos enim patris & princeps omnium ſa-
Pſal. 106. cerdotum, ſicut ſcriptum eſt, *Tu es ſacerdos in æternum*, ſa-
Deu. 33. cerdotalis originis ſucceſſionem debuit vindicare. Vn-
de Moyſes benedixit hanc tribum, dicẽs, *Date Leui ſortem*
Ibidem. *ſuffragij ſui, & veritates eius viro ſancto.* Benedixit etiam
Moyſes tribum Ruben, ſicut habes ſcriptum, Viuat
Ruben, & non moriatur, & Symeon ſit multus in nu-
mero. Neque enim benedixiſſet, ſi ſecundùm patriarchæ
ſententiam benedictione ſciuiſſet indignos. Certè quod
ſtrictim ille præterit, iſte compleuit.

De benedictione Iudæ: & myſtica eiuſdem ſignificatione.

CAP. IIII.

Matth. 1. ET quia per admixtionem generis Iuda & Leui tri-
Hebr. 7. bus iunctæ ſunt, ideo Matthæus ex tribu Iuda deſ-
cripſit eius familiam. Et Apoſtolus ait, *Quoniam de Iuda
ortus eſt Dominus noſter.* Vt ex tribu Leui ſacerdotalis &
plena ſanctitatis annumeraretur hereditas: ex tribu
autem Iuda, ex qua Dauid & Salomon & reliqui reges
Matth. 1. fuerunt, regalis ſucceſſionis ſplendor refulgeat, vt idem
rex & ſacerdos ſcripturarum teſtimonio demonſtretur.

G Meritóque ſe circa gratiam Iudæ Iacob ſanctus effudit;
dicens. *Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tuæ ſuper dor-
ſum inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui. Catulus
leonis Iuda ex germine fili mi, aſcendiſti, recumbens dormiſti vt
leo, & tanquam catulus leonis, quis ſuſcitabit eum? Non deficiet
princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat cui
repoſitum eſt: & ipſe erit expectatio gentium alligans ad vitem
aſinam ſuam, & ad palmitem pullum aſinæ ſuæ. Lauabit in vi-
no ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ anaboladium ſuum. Hila-* Hebr. 7.
res oculi eius præ vino, & dentes candidiores quàm lac. Ad Iu- Pſal. 21.
dam quidem patriarcham dirigi videtur alloquium, ſed Hebr. 2.
Iudas ille poſterior verus confeſſor exprimitur, qui ex Eſa. 65.
H ea tribu natus eſt, qui ſolos laudatur à fratribus, de quĩ-
bus dicit, *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Dominus
per naturam, frater per gratiam, cuius manus quas
expandit ad populum non credentem, erunt ſuper dor-
ſum inimicorum ſuorum. Iiſdem enim manibus atque
eadem paſſione ſuos texit, & ſubiugauit aduerſarias po-
teſtates, omnéſque fidei & pietatis exortes ſubditos ſi- Pſal. 109.
bi fecit. De quibus ait pater ad filium, *Et dominaberis
inimicorum tuorum:* quos inimicos ſua malitia fecit, non
Chriſti voluntas. In quo magna gratia Domini. Etenim
ſpiritales nequitiæ, quæ antè ceruicem noſtram iugo ſo- Pſal. 128.
I lebant captiuitatis inflectere, ita vt Dauid ipſe manus
quodamodo ſuper ſe triumphantium ſentire ſe ſcri-
beret, dicens, *Super dorſum meum fabricauerunt peccatores:*
ipſæ nunc ſubditæ triumpho Chriſti, & quibuſdam
manibus eius, id eſt factis operibúſque ſubiectæ per-
petuæ ſubeunt captiuitatis ærumnam. Ipſe vtique
adoratur a nobis, quibus ipſe permiſit vt patrem voce- Ioan. 20.
mus, cuius ſeruum eſſe virtutis eſt. *Catulus leonis Iuda.*
Nonne euidenter & patrem expreſſit, & filium declara-
uit? Quid tam euidens quo vnius naturæ filius Dei cum
patre eſſe doceatur? Leo ille, hic catulus leonis. Qua
comparatione, eiuſdem naturæ ac potentiæ vnitas in-
K telligitur. Rex ex rege proceſſit, fortis ex forte: quia fu-
turos præuidebat qui filium aſſererent iunioris ætatis: Apoc. 5.
occurrit his, ſubiiciens, *Ex germine fili mi aſcendiſti, recum-
bens dormiſti vt leo, & tanquam catulus leonis.* Et alibi habes,
Quia ipſe eſt leo de tribu Iuda. Ergo quia catulum di-
xerat, bene ſtatim leonem poſuit, hoc eſt dicere, Non
capiantur aures veſtræ quia catulum audierunt, filium
expreſſi, non dixi minorem. Et ipſe eſt leo ſicut pater.
Audiant quia & leonem, & catulum appellauit leonem
quaſi perfectæ plenæque virtutis: catulum, quaſi filium;
ne quis cùm audiret, æqualem patri non putaret filium.
Non ſic laudatur filius, vt ſeparetur à patre. Ille probat
æqualem, qui filium confitetur. Mirificè autem & incar-
L nationem eius expreſſit dicens, *Ex germine fili mi aſcen-
diſti:* eo quod tanquam frutex terræ in vtero Virginis ger-
minauit, & vt flos boni odoris ad redemptionem mundi
totius maternis viſceribus in ſplendore nouæ lucis emiſ-
ſus aſcenderit, ſicut Eſaias dicit, *Exiet virga de radice
Ieſſe, & flos ex radice eius aſcendet.* Radix familia Iudæorum, Eſaia 11.
virga Maria flos Mariæ Chriſtus. Rectè virga, quia
regalis eſt generis, de domo & patria Dauid, cuius flos
Chriſtus eſt qui fœtorem mundanæ colluuionis abole-
uit, & vitæ æternę odorem infudit. Habes ergo incarna-
tionem, accipe paſſionem. *Recumbens* (inquit) *dormiſti
vt leo*: quando iacuit in ſepulchro, velut quodam corpo-
M ris ſui ſomno quietus, ſicut ipſe ait, *Ego dormiui, & requie-
ui, & ſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Vnde &
Iacob ait, *Quis ſuſcitabit eum* hoc eſt, quem Dominus ſu-
ſcipiet. Quis eſt alius qui reſuſcitet, niſi ipſe ſe ſua patriſ-
que reſuſcitet poteſtate? Video natum auctoritate pro- Pſal. 3.
pria, video mortuum propria voluntate, video dormien-
tem poteſtate propria. Qui omnia ſuo fecit arbitrio,
cuius alterius vt reſurgat egebit auxilio? Ipſe igitur re-
ſurrectionis ſuæ auctor eſt, qui mortis eſt arbiter, qui
expectatur à gentibus. Et ideo, *donec ille veniat, non defi-
ciet dux ex Iuda*, vt vſque ad eius ortum regalis ſucceſ-
ſionis fides incorrupta ſeruetur. Poſtea enim (vt docui-
mus tractatu habito in Euangelium) per Herodem adul- Lib. 3. in
terata ſucceſſio prærogatiuam dignitatis amiſit. Etenim Lucam.
quia verum regem negauerunt, falſos habere cœpe- Ioan. 19.
runt. Ergo hoc dicit patriarcha, Seruabitur in iudicibus
vel

Ioan. 19. vel regibus Iudæorum intemeratæ ſucceſſionis heredi-
tas, *donec veniat cui repoſitum eſt*, vt Eccleſiam Dei congre- A
get ex conuentu nationum omnium, & gentilium deuo-
tione populorum: hoc eſt, ipſum manet, ipſi debitum
ſeruatur, ipſi tantæ gratiæ prærogatiua defertur, *Et ipſe*
eſt expectatio gentium. Plus dixit quàm ſi dixiſſet, Ipſum
Exod. 3. expectant gentes: eo quod omnis ſpes Eccleſiæ in ipſo
recumbat. Ideo dicitur Moyſi, *Solue calceamentum pedum*
tuorum, ne ipſe ſponſus Eccleſiæ crederetur, qui dux
Ioſue. 5. plebis eligebatur. Ideo ſoluit calceamentum ſuum Ie-
Ioan. 1. ſus Naue, vt venturo tanti muneris gratiam & ipſe ſer-
uaret. Ideo Ioannes. *Poſt me venit vir cuius non ſum dignus*
ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Et idem dicit,
Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi,
qui ſtat & audit eum, & gaudio gaudet, hoc eſt B
Ioan. 3. ipſe ſolus vir eſt Eccleſiæ, hic eſt expectatio gentium,
huic deferentes copulæ gratiam nuptialis, calceamen-
tum ſuum ſoluerunt prophetæ. Hic ſponſus eſt, ego
amicus ſponſi: gaudeo quia venit, quia vocem audio
nuptialem, quia iam non dura peccatorum ſupplicia, du-
ra legis tormenta, ſed remiſſionem criminum, vocem
lætitiæ, ſonum iudicantis, exultationem feſti nuptialis
audiuimus. Hic eſt ille *alligans ad vitem aſinam ſuam, &*
ad palmitem pullum aſinæ ſuæ, vt feruorem Spiritus ſancti
habeat congregatio nationum antè remiſſa & negli-
gens; ſed iam deuota per Chriſtum, & vitulli perpetuæ
hoc eſt Domino Ieſu, qui ait, *Ego ſum vitis, & pater meus* C
agricola: velut fructuoſi palmites quibuſdam ſexolubili-
Ioan. 15. bus vinculis fidei alligemur. Hoc eſt illud myſterium,
Matth. 21. quod pullum aſinæ ſolui iuſſit in Euangelio, & ipſe Do-
Michae. 4. minus Ieſus ſedit ſuper eum, vt alligatus ad vitem per-
Eſa. 53. petua ſanctorum ſuauitate requieſceret. *Lauabit* (inquit)
in vino ſtolam ſuam. Bona ſtola eſt caro Chriſti, quæ omniū
peccata operuit, omnium delicta ſuſcepit, omnium er-
rores texit. Bona ſtola, quę vniuerſos induit veſte iucun-
ditatis. Lauit hanc ſtolam in vino, quando cùm baptiza-
retur in Iordane, deſcendit Spiritus ſanctus ſicut colum-
Marc. 1. ba, & manſit ſuper eum. Quo ſignificatur quòd plenitu-
do Spiritus ſancti indiuidua in eo fuerit, nec receſſerit.
Luc. 4. Vnde & Euangeliſta ait, Quia plenus Spiritu ſancto Do- D
minus Ieſus, regreſſus eſt ab Iordane. Lauit ergo Ieſus
ſtolam ſuam, non vt ſuam quæ non erat, ſed vt noſtram
quæ erat, ſordem ablueret. Denique ait, *Et in ſanguine*
vuæ anaboladium ſuum: hoc eſt, in paſſione corporis ſui di-
Eſai. 49. loit gentes ſuo ſanguine. Etenim verbi anaboladium
Pſal. 101. gentes ſunt, ſicut ſcriptum eſt, *Viuo ego, dicit Dominus, niſi*
omnes eos induam ſicut veſtimentum. Et alibi, *Sicut amictum*
mutabis eos, & mutabuntur. Non ergo ſanguine proprio
ſua peccata, quæ non erant, ſed noſtra quæ fecimus de-
licta mundauit. Et bene vuam dixit, quia ſicut vua pe-
Ioan. 15. pendit in ligno. Ipſe eſt vitis, ipſe vua. Vitis, ligno ad-
Ioan. 19. hærens: vua, quia lancea militis apertum latus emiſit E
aquam & ſanguinem. Sic enim dixit Ioannes, Quia exi-
uit de eo aqua & ſanguis. Aqua ad lauacrum, ſanguis ad
pretium. Aqua nos abluit, ſanguis redemit. Et ideo ait
propheta, *Hilares oculi eius præ vino, & dentes candidiores*
quam lac: ſignificans Prophetas & Apoſtolos. Alij enim
Ioan. 8. ſicut oculi Chriſti præuiderunt & annuntiauerunt eius
Eſai. 6. aduentum, de quibus ipſe dicit, *Abraham diem meum vi-*
dit, & gauiſus eſt, Et vnus de prophetis dicit, *Vidi Domi-*
num Sabaoth oculis meis, quem videntes ſpiritali lætitia comple-
bantur. Alij verò, hoc eſt Apoſtoli, quos Dominus à F
peccatorum labe mundauit, ſuper lac candidiores facti
ſunt, quos macula nulla poſtea fuſcauit. Etenim lac tem-
Pſal. 118. porale eſt; gratia autem Apoſtolorum perpetua manet,
qui nobis ſpiritalia illa atque cæleſtia conficientes ali-
1. Cor. 3. menta, mentis internæ viſcera ſaginarunt. Sunt etiā qui
mandant Domini lucida, quæ diuino ore deprompta
ſunt, ſicut lac nobis facta arbitrentur, quibus nutriti ad
panis cæleſtis peruenimus alimoniam. Vnde & Paulus
Rom. 1. ait, *Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis*.
Corinthios in principio fidei potu lactis imbuit. Sancti
illi quorum fides annuntiatur in vniuerſo mundo, tan-
quam ablactati, eſca ſolidiore firmantur.

De benedictione Zabulon, & myſteriis illius

CAP. V.

Z*Abulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauiū*
& pertendet vſque ad Sidonem. Ipſa nominis interpre-
tatio meliora promittit, eo quod Latina expreſſio libe-
rationem ſignificet à nocturnis, quod eſt vtique bonum,
& eius qui ſperat in pennis Domini, quem circundat ve-
ritas eius, ne timeat à timore nocturno, & a negotio per- Pſal. 90.
ambulante in tenebris. Hic ergo *Zabulon iuxta mare* (in-
quit) *habitabit*, vt videat aliorū naufragia, ipſe immunis
periculi, & ſpectet alios fluctuantes in freto iſtius mundi,
qui circumferātur omni vento doctrinæ, ipſe fidei radice
immobilis perſeuerans, ſicut eſt ſacroſancta Eccleſia ra-
dicata atque fundata in fide, ſpectans hæreticorum pro- Eph. 4.
cellas, & naufragia Iudæorum, quoniam gubernatorem Epheſ. 3.
quem habuerant abnegarunt. Circa fluctus itaque habi-
tat, non fluctibus commouetur, magiſque ad ſubueniē-
dum parata, quàm periculo obnoxia; vt ſi qui tempeſta-
tibus acti grauibus confugere ad portum velint, præſto
ſit Eccleſia tanquam portus ſalutis, quæ expāſis brachiis
in gremium tranquillitatis ſuæ vocet periclitantes, locū
fidæ ſtationis oſtendens. Eccleſiæ igitur in hoc ſæculo tā-
quam portus maritimi per litora diffuſi occurrunt labo-
rantibus, dicentes eſſe credentibus refugium præparatū, Pſal. 67.
quo ventis quaſſata nauigia poſſint ſubducere. In his ec-
cleſiis ſunt principes Zabulō, & principes Nephthalim,
ſicut docet Pſalmus ſeptuageſimus quorū alij liberatores Rom. 13.
ſunt a tempeſtate nocturna, clamantes, *Abiiciamus*
opera tenebrarum, & induamur arma lucis. alij ſunt latitudi- 2. Cor. 6.
nis apoſtolicæ, qui poſſunt dicere. *Os noſtrum patet ad*
vos ô Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt. Ipſi ſunt iſti qui cùm Eſa. 9.
eſſent in tenebris, lucem viderunt magnam, ſicut Pro-
pheta teſtatur dicens, *Regio Zabulon & regio Nephthalim,*
via maris trans Iordanem, populus qui ſedebat in tenebris, vide-
runt lucem magnam: qui ſedebant in regione vmbræ mortis lux
orta eſt eis. Exploratores igitur ſecus acceſſus nauium po-
ſuit Dominus Deus noſter patriarchæ huius heredes,
cuius cura peruigil & ſpiritalis ſucceſſio pertendit vſque Gen. 10.
ad Sidonem, hoc eſt vſque ad gentes peruenit, vt Do- Geneſ. 9.
mini miſericordia peccata abluat nationum. Sidon enim
primitiuus eſt filius Chanaan, illius vtique qui propter
irreuerentiam paternæ pietatis, maledictione damnatus
eſt patris. Ergo liberatio nocturna tanquam in excubiis
poſita propugnaculi ſpiritalis, ne quis ſcopuloſa vitæ
huius itinera poſſit incidere, pertendit vſque ad grauiſſi-
morum criminum peccatores, & Sidonios ipſos, qui
antè, ſuperſtitione vehementi venatores ſcelerum
nuncupabantur & (vt interpretatio docet) ſoluta he-
reditate maledicti, donataque hereditate benedictionis Rom. 5.
abſoluat, vt vbi maior reatus erat, ibi nunc vberior ſit
gratia.

De benedictione Iſſachar, & myſtica eius expoſitione.

CAP. VI.

I*ſſachar bonum concupiuit, requieſcens inter medias ſortes &*
videns requiem quia bona eſt, & terram quia pinguis, ſuppo-
ſuit humerum ſuum ad laborandū, & factus eſt vir agricola. Iſſa-
char merces dicitur, & ideo refertur ad Chriſtū, qui eſt
merces noſtra, quod eum nobis ad ſpē ſalutis æternæ nō
auro, non argēto, ſed fide & deuotione mercemur. Vnde
& Dauid de ipſo dicit. *Ecce hereditas Domini filij, merces fru-* Pſal. 126.
ctus ventris. Et ideo dicit Moyſes, *Merces circa mare habi-* Deut. 33.
tantium. Hic eſt qui bonum concupiuit ab initio, & quod
malum eſt deſiderare neſciuit. De quo Eſaias ait, *Priuſ-* Eſa. 8.
quam ſciat puer vocare patrem aut matrem, non credit malitiæ, Eſa. 7.
eligens quod bonum eſt. Requieuit inter medias ſortes ve-
teris vel noui teſtamēti, vel in medio prophetarū. Ideoq; Matt. 17.
inter Moyſen & Eliam medius apparuit, vt oſtenderet
nobis quod in eorum ſermonibus requiem habeat, per Act. 10.
quos plerique peccatis renuntiantes credunt in Deum
viuum: vel quòd ipſi ſunt teſtes reſurrectionis eius, &
beatæ quietis. Itaque ad reſurrectionis ſuæ gratiam

Matt. 13. vocaret gentes) ipſa eſt enim pinguis & fertilis terra, quæ G
1. Pet. 2. fructus generat æternos, fructus centeſimos & ſexageſi-
mos) ſubiecit humerum ſuum ad laborandum, ſubiiciẽs
Eſaia 9. ſe cruci, vt noſtra peccata portaret. Ideóque dicit Pro-
pheta: *Cuius principium ſuper humerum eius*, hoc eſt, ſu-
per corporis paſſionem diuinitatis poteſtas, vel crux ſu-
pereminens corpori. Suppoſuit ergo humerum in com-
beos aratro omnibus ſubeundis contumeliis patiens: ita
Eſai. 53. ſubiectus labori, vt vulneraretur propter iniquitates no-
ſtras, vt infirmaretur propter peccata noſtra. *Et factus
eſt vir agricola*, ſciens terram ſuam bono ſeminare frumẽ-
to, & fructiferas arbores alta radice plantare.

De prophetica benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu.

CAP. VII.

D*An iudicabit populum ſuum tanquã & vna tribus in Iſ-*
Iudic. 13. *rael. Et factus eſt Dan ipſi ſerpens in via, ſedens in ſemita,
mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorſum: ſalutem ex-*
Iudic. 26. *pectans à Domino.* Simplex quidem intellectus hoc habet,
quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Iſraël. Etenim
poſt Ieſum Naue iudices fuerunt plebis de diuerſis tri-
bubus. Fuit autem & Samſon de tribu Dan, & iudicauit
Iſrael viginti annis. Sed non hunc prophetia ſignificat,
ſed antichriſtum qui futurus eſt ex tribu Dan: ſæuus iu-
dex, & tyrannus immanis, *iudicabit populum ſuum. Tan-
quam ſerpens in via ſedens in ſemita*, deiicere tentabit eos qui
viã ambulant veritatis, ſupplantare cupiens veritatem.
Hoc eſt enim mordere equi calcaneũ, vt veneni ſuffuſio-
ne equus ſaucius, & vulneratus dente ſerpẽtis, leuet cal-
Ioan. 13. caneum ſuũ: ſicut Iudas proditor tentatus à diabolo ſu-
per Dominum Ieſum leuauit calcaneum ſuum, vt deii-
Philipp. 3. ceret equitem, qui ſe deiecit vt omnes leuaret. Cecidit
igitur non proſtratus in faciem, quaſi dormitans, ſed re-
trorſum, vt à ſuperioribus ad priora ſe extendens, à Do- K
mino expectaret ſalutẽ. Sciebat enim ſe reſuſcitandum,
& ideo iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos
cùm bene in via currimus, caueamus necubi ſerpens la-
teat in ſemita, & ſubruat veſtigium equi hoc eſt corpo-
ris noſtri, & deiiciat ſubitò equitem dormientem. Nam
ſi vigilamus, cauere debemus aliquatenus, & morſus de-
clinare ſerpentis. Non ergo nos opprimat ſomnus ne-
gligentiæ, ſomnus ſæculi, non opprimat diuitiarum ſom-
nus, ne & de nobis dicatur, *Obdormierunt ſomnum ſuum &*
Pſal. 75. *nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum.* Sed ſunt & equites
Ibidem. dormientes, de quibus ſcriptum eſt, *Dormierunt qui aſ-
cenderunt equos.* Si auaritia pectus tuum vulneret ſi li- L
bido inflammet, dormis eques, & ideo corpus tuum,
hoc eſt, equum tuum non potes refrenare. Vigila ergo,
vt etiamſi deiectus fueris, hoc eſt, mortuus fueris, non
obdormias. Qui enim obdormiunt ſomnum ſuum, nihil
inueniunt. Tu autem expecta ſalutem à Domino ventu-
ram reſpice vt gratiam reſurrectionis inuenias. Dormie-
bat Iudas, vnde verba Chriſti non audiebat. Dormiebat
Iudas, & quidem ſomnum diuitiarum, qui mercedẽ, de
Ioan. 13. proditione quærebat. Vidit eum dormientem diabolus,
& oppreſſum auaritiæ ſomno graui: miſit ſe in cor eius,
vulnerauit equum, deiecit equitem, quem ſeparauit à
Chriſto. Hanc tribum benedixit Moyſes, dicens, *Dan,* M
catulus leonis, & effugit ex Baſan, hoc eſt confuſione.
Deut. 32. Vnde ſecundùm Græcum magis intelligere debemus,
ex quo Latinos tranſtulit quod Dan ipſe factus ſit ſerpẽs
in via ſedens. Dan iudicium interpretatur. Et ideo graue
iudicij periculum tribus iſta ſubiit, cùm ſerpens illapſus
antichriſtus eſt, qui currentem ſuis ſauciaret venenis.
Sed tamen ipſa tribus liberauit à confuſione, cùm fue-
Luc 32. rit confeſſa equitem reſurgentem, qui ait, *Qui me con-
feſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram
patre meo qui eſt in cælis: qui autem me confuſus fuerit coram ho-
minibus, confundam & ego eum coram patre meo qui in cælis eſt.*

De benedictione Gad, & myſtica eius interpretatione.

CAP. VIII.

G*Ad, tentatio tentabit, & ipſe tentabit eum ſecus pedes:*
Tentatio eſt congregatio & aſtutia Scribarũ & ſa- Math. 24.
cerdotum qui Dominum de tributo Cæſaris, & de Ioan-
nis baptiſmate (vt docuit ſcriptura) tenebant, quibus
Dominus Ieſus in ſua iuſtitia tentamentum retorſit. *Se-* Matth. 21.
cus pedes, hoc eſt cõtinuò ſine vlla deliberatione referens,
quo tentantes magis ipſe concluderet. Dicentibus enim,
In qua poteſtate hæc facis? non ad quæſita reſpondit, ſed etiã
H ipſe propoſuit: dicens, *Interrogabo & ego vos vnum ver-
bum: quod ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua poteſtate
hæc facio.* Iterum dicentibus. *Licet tributum dare Cæſari, an* Matth. 22.
non, ait, *Quid me tentatis, hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma
cenſus.* Et offerentes iterum interrogauit, *Cuius eſt imago &
ſuperſcriptio? Dicunt ei Cæſaris.* Vbi igitur eos ligauit ipſorũ Ibidem.
ſermonibus, ipſorum obligatione conſtrinxit, tunc ait
illis, *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei,
Deo*: vt contra verba ſua venire non poſſent. Denique
mirati abierunt ab eo. Sed non eſt mirum ſi ſecus pedes
reſpondebat, qui ante pedes videbat. Expoſuit Moyſes
evidenter hanc prophetiam Iacob ſancti eſſe de Chriſto.
I Sic enim ait, *Benedictus qui amplianit Gad.* Sicut leo re-
quieuit confringens brachia & principes, & vidit ab ini-
tio ſuo, quia ibi diuiſa eſt terra principum collectorum
ſimul cum principibus populorum: *Iuſtitiam fecit Domi-
nus iudicium cum Iſrael.* Agnoſcamus itaque quis requieuit Deut. 33.
ſicut leo, quis confringit brachia potentium, quis ab
initio diuiſiones tentationum vidit. Ibi igitur hiatus eſt
terræ, qui abſorbeat calumniantes, vbi tentatio perfi- Num. 16.
dorum eſt.

De benedictione Aſer, & de myſterio eiuſdem.

CAP. IX.

A*Ser pinguis eius panis, & ipſe dabit eſcam principibus.*
Aſer interpretatione Latina ſignificat diuitias.
Quis igitur diues, niſi vbi altitudo diuitiarũ eſt ſapientiæ
& ſcientiæ Dei? Quis diues niſi Dominus Ieſus, qui abũ- Rom. 11.
dat ſẽper, & nunquã deficit? Pauper venit in hunc mun-
dũ, & in omnib. abundauit, vniuerſos repleuit. Quantus
eſt in diuitiis, qui paupertate ſua omnes diuites fecit? Sed
pauper propter nos, diues cum patre? Pauper ille, vt nos
ab inopia vindicaret, ſicut Apoſtolus docet, dicens, *Quia* 2. Cor. 8.
propter vos pauper eſt factus, cùm diues eſſet, vt illius inopia
L *vos ditaremini.* Cuius inopia ditat, ſanat fimbria, fames
ſatiat, mors viuificat, ſepultura reſuſcitat. Hic ergo
diues eſt theſaurus, huius pinguis panis. Et bene pin-
guis quem qui manducauerit, eſurire non poterit. Hunc
panem dedit Apoſtolis, vt diuiderent populo credentiũ, Ioan. 6.
hodiéque, dat nobis eum, quẽ ipſe quotidie ſacerdos cõ- Matth. 15.
ſecrat ſuis verbis. Hic ergo panis factus eſt eſca ſanctorũ.
Poſſumus & ipſum Dominũ accipere, qui ſuam carnem
nobis dedit, ſicut ipſe ait, *Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri
manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt autem
panis qui de cælo deſcendit, vt ſi qui ex eo manducauerit,* Ioan. 6.
non moriatur. Et ne quis putaret quia de hac morte dicit
M quæ per animæ & corporis ſeceſſionem venit, &
iure dubitet, cùm ſciat ſanctos Apoſtolos hac morte
eſſe defunctos, addidit, *Ego ſum panis viuus, qui de cælo
deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc, viuet in æternum*; hoc Ibidem.
eſt, non de temporali vita dixi ſuprà, nec de morte
iſtius vitæ, qua etiam ſi quis mortuus fuerit, tamẽ ſi panẽ
meum acceperit, viuet in æternum. Ille enim accipit, qui
ſeipſum probat: qui autem accepit, non moritur pecca-
toris morte, quia panis hic remiſſio peccatorum eſt. 1. Cor. 11.
Moyſes quoque pulcherrimè prophetauit in benedi-
ctionib. ſuis, dicens, Benedictus à filiis Aſer, & erit acce-
ptus fratribus ſuis, & intinget in oleo pedẽ ſuũ & ferrũ Deut. 33.
& æs calceamentum eius erit. Et ſicut dies tui ſunt, ſic
erit fortitudo tua. Non eſt quiſquam ſicut eſt Deus tuus *al.* Prote-
in cælo, adiutor tuus, & magnus Dominus firmamenti: gens Deus
& † proteget te Dei principatus, & per vires brachiorum initij.

potentium eiecit à facie tua inimicum, dicens, Pereat. Et habitabit Iſrael ſolus confidenter ſuper terram: Iacob in frumento & vino, & cælum eius cum nebula roris erit.

De benedictione Nephthalim: & myſtica illius declaratione.

CAP. X.

N*ephthalim vitis remiſſa, porrigens in germine decorẽ.* Sarmentũ vitis aliud amputatur, quod videtur inutile, ne caſſa vitis ſarmentorum exultatione luxuriet, & aliud paulisper reciditur ac remittitur, vt fructum afferat, cuius decus in generatione porrigitur: quia dum ad ſuperna ſe ſubrigit, vitẽ amplectitur, & ad verticem aſcendens, iugi, quædam colla vitium pretioſi palmitis veſtit monili. Eſt & ille decorus in generatione, quia ple- Ioan. 15. nis palmitibus multus fructus exundat. Decorum hoc, ſed multò illud pulchrius, quod hærentem palmitẽ viti ſignificat ſpiritali, cuius nos ſarmentum ſumus, & fructũ afferre poſſumus, ſi maneamus in vite: ſin autem, præci- Deut. 33. dimur. Sanctus patriarcha Nephthalim erat palmes abundans. Vnde & Moyſes dicit, *Nephthalim ſatietas accipientium, replebitur benedictione à Domino, mare & Africum poſſidebit*: exponens hoc quod Iacob dixerat, quid ſit vitis remiſſa, hoc eſt, per fidei gratiam vinculis mortis exutus: in quo ſignificatur populus Dei ad libertatem fidei, & vbertatem vocatus gratiæ toto orbe diffuſus, qui ligum Chriſti bono fructu veſtiat, & ligna veræ illius vitis, hoc eſt, myſteria Dominicæ crucis ambiat, nec timeat confeſſionis eius periculum, ſed magis etiam in in perſecutionibus poſitus Chriſti nomine glorietur. Hic eſt verè remiſſus à vinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Vnde Propheta dicit, Malac. 4. *Exilibunt, & tripudiabunt ſicut vituli reſoluti vinculis.* Ideóque in germine ſuo Pſal. 22. decorem porrigit, quia in loco paſcuæ collocatus, & ſuper aquam refectionis educatus, per ſacramenta regenerationis ſuæ germinat bonum verbi decorem, & aſſumitur in illam pulcherrimam Chriſti gratiam qui poteſt venuſtatem sui decoris augere. Denique ſuper omnes decoris quod habet, donat: quia nemo poteſt donare Pſal. 92. quod non habet. Ideóque dictum eſt, *Dominus regnabit decorem induit.* Induit enim decorem Eccleſiæ gratiam, Cant. 6. quæ in illo lauacro deponens fœditatem omnium delictorum, ſplendore gratiæ cæleſtis enituit. Ideóque ſponſus de ea dicit, *Quænam eſt hæc proſpiciens tanquam diluculum, electa ſicut ſol, ſpecioſa ſicut luna, mirabilis ſicut † ordinatio.* al. Ornatus.

De benedictione Ioſeph, & qua ratione ſuper omnes filios eum pater vberius proſecutus ſit: ac de myſtica illius benedictionis expoſitione.

CAP. XI.

NVnc vt tanquam epilogo quodam concludamus hiſtoriam, ſicut & ſcriptura diuina concluſit, prophetiam ſancti Iacob de ſancti Ioſeph nomine digera- al. Ampliandus. mus: *Filius meus † ampliatus, Ioſeph filius ampliatus zelo appetitus, filius meus adoleſcentior ad me reuertere. In quem conſilia conferentes maledicebant & intendebant in eum Domini arcuum, & contriti ſunt cum potentia arcus eorum, & diſſoluti ſunt nerui brachiorum manuum eorum per manum potentis Iacob, ille qui præualuit à Deo Iſrael pater tuus. Adiuuit te Deus meus, & benedixit te benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia. Propter benedictionem verbum & vuluæ, benedictionem patris tui & matris tuæ præualuit ſuper benedictiones montium manentiũ & deſideria collium æternorum erunt ſuper caput Ioſeph, & ſuper caput eorum quibus præfuit, fratrum.* Quæ cauſa eſt quod ſuper omnes filios, Ioſeph vberiùs proſecutus eſt pater, niſi quia præfigurata in eo iam Chriſti videbat myſteria? Vnde benedicens illum magis qui expectabatur, quàm illum qui videbatur, ait, *Filius meus ampliatus Ioſeph*, Quis eſt ampliatus, niſi Chriſtus, cuius gratia ſem- Ioan. 3. per augetur, & finem proceſſus ſui non habet gloria: De quo Ioannes dicit. *Illum oportet creſcere, me autem minorari*: quia per illius illud ſalutare perfectúmque nomen cumulata eſt in hoc mundo & abundauit gratia. *Filius meus ampliatus*: Et ideo quia videbant eũ creſcere fratres, & inuidere cœperunt. Intelligibilis autem Ioſeph & Geneſ. 37. zelum incidit ab iis quos magis fouebat. Denique dicebat, *Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Et illi dice- Matth. 15. bant, *Neſcimus vnde ſit.* Ille curabat eos, & illi negabant eum. *Filius*, inquit, *meus adoleſcentior.* Reuera ado- Ioan. 9. leſcentior, qui erat penultimus natu. Denique & ſcrip- Gen. 30. tura dicit, Amabat eum Iacob, quia filius ſenectutis erat Geneſ. 37. illi. Quod etiam ad Chriſtum refertur, Seneſcenti enim mundo & iam occidenti illuceſcens Dei filius per Mariæ virginis partum, ſerus aduenit, quaſi filius ſenectutis ſecundùm ſacramentum ſuſcepti corporis, qui erat ante ſæcula ſemper apud patrẽ. Vnde dicit ad eum pater, *Ad me reuertere*, vocans eum ad cælũ de terris, quem propter noſtram ſalutem miſerat. Itaque reſuſcitans filium ſuum vnigenitum, euacuauit conſilium maledicentium. Vn- Rom. 8. de & Eſaias dicit, *Vanum conſilium ſpiritus veſtri.* Et contra quæ quaſi iaculantes ſagittas dirigebant, ſoluit Eſa. 19. omnia, contriuit eorum potentiam, qui in ſuis virtutibus, & non in Deo confidentes erant. *Ille*, inquit, *qui præualuit à Deo Iſrael pater tuus, adiuuit te Deus meus.* Quis eſt qui confortauit Iſrael, & adiuuit filium, niſi ſolus Deus pater qui dixit, Iacob puer meus, ſuſcipiã eum: Iſrael electus meus, ſuſcipiat eum anima mea. Eſa. 42. *Et benedixit eum benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia.* Omnia enim ſubiecit ei, cæleſtia ſicut be- 1. Pet. 3. nedictionem cæli, & terrena ſicut benedictionem terræ, vt & hominibus & angelis dominaretur. Itaque in illo velut contemptibili corpore, *præualuiſti* Luc. 11. (inquit) *propter benedictionem vberum, vuluæ, benedictionis patris tui & matris vbera*: vel duo teſtamenta dixit, quorum altero annuntiatus eſt, altero demonſtratus. Et bene vera, quoniam velut quodam nos ſpiritali lacte nutritos educauit, & obtulit Deo filios, vel Mariæ dicit vbera, quæ verè benedicta erant, quibus ſancta virgo populo Domini potum lactis immulſit. Vnde & illa mulier in Euangelio ait, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Quod autem ait; *Et vuluæ* Pſal. 44. *benedictionem patris tui & matris*, ſi vuluam ſolam Mariæ velimus intelligere, cur vtrumque benedictione cõiunxerit, latebit cauſa. Potuit enim dicere de ſola vulua matris. Sed pulchriùs arbitror, vt ſecundùm ſpiritale myſterium intelligamus vtramque generationem Domini Ieſu & ſecundùm diuinitatem, & ſecundum carnem: ſecundùm diuinitatem, quia ante ſæcula eſt generatus ex patre. Vnde & pater ait, *Eructauit cor meum verbum*: eo quod ex illa intima & incomprehenſibili patris Ioan. 1. proceſſit ſubſtantia, & in ipſo eſt ſemper. Vnde & Euangeliſta ait, *Deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.* Sicut ergo ſinus patris ſpiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis naturæque ſecretũ, in quo ſemper eſt filius: ita etiam patris ſpiritalis eſt vulua, interioris arcanum, de quo tãquam ex genitali aluo proceſſit filius. Denique diuersè legimus, nunc vuluam patris, nunc cor eius quo verbum eructauit, nunc os eius ex quo iuſtitia proceſſit, ex quo prodiuit ſapientia, ſicut ipſe ait, *Ex ore Altiſsimi prodiui.* Eccleſ. 24. Ita cùm vnum non deſinitur, & vnum omnia ſonant, ſpiritale magis myſterium generationis paternæ, quam membrum aliquod corporale ſignificat. Sed ſicut illam ex patre generationem intelligimus, ita etiam ad conſummationem fidei generationem Mariæ intelligamus, quando benedicitur vulua matris, illa vtique Mariæ virginalis, quæ nobis edidit Dominum Ieſum. De quo par- Hierem. 1. tu dicit Dominus per Hieremiã prophetam: *Priuſquam te formarem in vtero, noui te: & priuſquam exires de vulua matris, ſanctificaui te.* Geminam igitur Propheta in Chriſto ſubſtantiam declarauit, diuinitatis, & carnis: alteram ex patre, alteram ex virgine, ita tamen vt non exors ſuæ eſſet diuinitatis cùm ex virgine naſceretur, & eſſet in corpore, vnde & *præualuit ſuper omnes montes, & deſideria collium æternorum.* Super omnes enim illos ſublimis meriti viros Patriarchas, & Prophetas & Apoſtolos, ſed e- Matth. 10. tiã vltra ſolem, lunam, Archangelos tanquam cæli lumen emicuit, ſicut ipſe ait, *Non eſt diſcipulus ſuper magi-*

Digitized by Google

ſtrum nec ſeruos ſuper domũ. Quis enim illorum fuit, G
cui ſubiecta eſſent omnia, quibus ipſe donauit quod
erant? In quo benedicuntur omnes ſancti eius, quia ipſe
eſt ſuper capita omnium caput. Caput enim mulieris, vir:
caput viri, Chriſtus. *Et ſuper vertices montium*, quia ipſe
eſt ſupereminens vertex vniuerſorum. Sed iuſtorum
eſt vertex altiſſimus. Quos fratres vocauit, acquiſitos
Pſal. 21. per gratiam, & quoddam regenerationis conſortium.
Deut. 33. Vnde ex fratrib⁹ Ioſeph illos magis fratres intelligimus,
de quibus dicit in Pſalmo? *Narrabo nomen tuum fratribus
meis, in medio Eccleſiæ cantabo tibi*. Denique & Moyſes
completurus vitæ iſtius curſum cùm benediceret tribu-
tum Ioſeph, non illum vtique defunctum Ioſeph, ſed H
Chriſtum benedicebat, ſicut habes ſcriptum de Ioſeph:
A benedictione Domini terra eius, à fructibus cæli, &
rore, & ab abyſſorum fontibus deorſum, & ſecundùm
horam à fructibus ſolis curſus, & à conuenientibus men-
ſium, & à vertice montium ab initio, & à vertice colliũ
æternorum, & ad horam a terræ plenitudine, & ab eo
qui viſus eſt in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph benedi-
ctio, & ſuper verticem honorificus ſit inter fratres. Pri-
mogenitus tauri decus eius, cornua vnicornui cornua
eius. In ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremum
Exod. 3. al. Ipſe myſteria de ſe fremet, & ipſe chiliades Manaſſes Bened. terræ: † ipſæ myriades Ephraim, & ipſe chiliades Manaſ- I
ſes. Benedictio eadem eſt, quæ omnem habet & cæleſtiũ
& terreſtrium plenitudinem, & ſpecialem Chriſti gra-
tiam, qui viſus in rubo dixit ad ipſum Moyſen, Solue
calceamentũ pedum tuorum, qui eſt ſuper omnia Deus,
quia ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ: qui eſt principium,
primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatũ
Rom. 9. tenens; quoniam in ipſo complacuit omnem plenitudi-
Coloſſ. 1. nem inhabitare. Et ideo ſoli benedictionis huius præro-
gatiua defertur, à ſummitate cæli vſque ad extremũ ter-
Ibidem. ræ. Ipſe enim eſt ante omnes, in quo conſtant omnia:
qui etiam per ſanguinem crucis ſuę pacificauit omnia,
ſiue quæ in cælo, ſiue quæ in terris ſunt. Cuius typũ præ- K
ferens pulchrè benedicitur ſanctus Ioſeph, vt honorifi-
Deut. 33. cetur inter fratres. Primogenitus tauri decus eius, habẽs
cornua vnicornui, in quibus gentes ventilabit. Et bene
Lib. 2. de Abel & Cain. ca. 2. taurus, quaſi hoſtia pro delictis, & totius mundi victima,
vt pacificaret omnia. Cuius decus ſanctum, omne enim
ſanctum primogenitum, ſicut alibi demonſtrauimus.
Num. 3. Vnde & Leui non ætatis ordine, ſed ſacræ ſucceſſionis
Pſal. 44. prærogatiua primogenitus meruit nuncupari. Et verè
Coloſſ. 1. ſanctum decus eius, de quo ſcriptum eſt reſurgente: *Spe-
cioſus forma præ filiis hominum*: quia ipſe eſt primogenitus
ex mortuis, habens cornua vnicornui. Sed cùm dixerit
cornua, quomodo poſuit vnicornui, requirendum;
cùm ipſe vnicornuus inter generationes ferarum, vt pe- L
riti aiunt, non inueniatur. Et ideo verbum vnicum magis
æſtimare debemus, quia ſubſtantiuum verbum Dei vnũ
eſt, nõ multa verba. Vnde & Anna ait, *Dominus iudicat
1. Reg. 2. fines terræ, & dabit virtutem regi, & exaltabit cornu Chri-
ſti*. Et Eſaias ait, *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco vberi*,
Eſai. 5. quoniam in Dei filio vnigenito floret Eccleſia, tenens
vnicum Dei verbum, in quo eſt virtutis atque ſapien-
Deut. 33. tiæ plenitudo, cuius vbertate ſeges fidei pullulauit. Quod
verbum ſequuntur ſancti. Myriades, inquit, Ephraim
& chiliades Manaſſes; id eſt, & Iudæorum & gentium
Gen. 48. dominetur, & ex vtroque populo acquirat ſibi Eccleſiæ
plenitudinem. Ideóq; dexterã ſuam ſuper Ephraim po-
ſuit ſanctus Iacob, eo quod legis, dicente Eccleſia in
Cantic. 5. Canticis canticorum: *Frater meus candidus & rubeus, ele-
1. Reg. 18. ctus ex decem millibus*. Denique etiam Dauid iuuencu-
læ, Mariæ auctorem, ex cuius ſucceſſione Chriſtus eſt
natus per Virginis partum, in decem millibus prædica-
bant. Saül autem in millibus, cùm reuerentiæ gratiam
circa regem magis præponere debuiſſent. Qui ergo
cornu Chriſti exaltauerit confeſſus eius gloriam, ipſe
quoque accipiet cornua. Vnde etiam ſancti vnicornui
Pſal. 28. dicti ſunt in Pſalmi verſiculo; *Et dilectus quemadmo-
dum filius vnicornuorum*. Etenim ſicut animal huiuſmodi G
cum ei oriuntur cornua, proceſſum ſignificat plenioris
ætatis: ita cùm è capite quædam noſtræ animæ cornua
pullulare cœperint, proceſſum videntur perfectioris ſi-
gnificare virtutis, & tandiu creſcunt, quandiu comple-
antur. Hoc cornu Dominus Ieſus comminuit gentes, vt
ſuperſtitionem obtereret, ſalutem redderet, ſicut ipſe ait,
Percutiam, & ſanabo. Ideóque tanquam imitator tauri Deut. 32.
huius Propheta dicit: *In te inimicos noſtros ventilabimus* Pſal. 43.
cornu, id eſt, altitudinem omnem eleuantem ſe aduerſus
Dei ſcientiam deſtruemus. Et ideo iuxta legem animalia
quæ habent cornua, dicuntur munda. Lex enim ſpirita- 2. Cor. 10.
H lis eſt. Qui enim poſſunt ſæculi huius illecebras verbo Leuit. 11.
Dei & virtutis obſeruantia propulſare, cornibus velut Rom. 7.
quibuſdam capitis ſuis armis videntur eſſe muniti. Me-
ritóque & tuba cornea dicitur virtus ſermonis mirabi-
lis, quæ bonos Chriſti milites accendit ad prælium, vt de Pſal. 97.
hoſte diabolo manubias reportemus. In acie igitur ſu-
mus, & plurimos ex nobis videmus in aduerſarij caſtris
eſſe captiuos: hi nobis iugo grauiſſimo eruendi ſunt.

De benedictione Beniamin, & myſtica repræſentatione euſdem.

CAP. XII.

I PLurimos lupos habet diabolus, quos ad Chriſti oues
dirigit, & ideo intelligibilis Ioſeph vt oues ſeruaret
ſuas, ipſum inimicum venientem ad diripiendas oues
rapuit lupum Paulum, faciens ex perſecutore docto-
rem. De quo dicit Iacob, ſicut ſcriptum eſt, *Beniamin lu-* Gen. 49.
pus rapax, mane comedet adhuc, & ad veſperam diuidet eſcam Act. 9.
principibus. Lupus erat cùm diſpergeret & deuoraret oues
Eccleſiæ. Sed qui lupus venerat, paſtor eſt factus. Lupus
erat cùm Saulus erat, quando intrabat in domos, & viros
ac mulieres trahebat in carcerem. Lupus erat quando Ibidem.
K ſpirãs minas & homicidia in diſcipulos Domini, petebat
epiſtolas à principe ſacerdotũ, vt inuaderet ſeruos Chriſti.
Quẽ tanquã lupum nocturnis tenebris oberrantẽ offuſa
Ieſus luce cæcauit. Ideo Rachel cùm pareret Benjamin, Geneſ. 35.
vocauit nomẽ eius, Filius doloris mei: futurum prophe-
tans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Eccleſiæ per-
ſecutionis ſuæ tempore & graui matrem dolore vexaret.
Sed tamen idem poſtea principibus eſcam poſteriore di- Act. 9.
uiſit tempore, euangelizans gentibus Dei verbũ, & plu-
rimos ad fidẽ prouocans; quo diſputante, ſicut legimus, Act. 13.
Paulus proconſul, & Publius princeps, Domini gratiam & 28.
receperunt. Pulchre etiam Moyſes cùm benediceret Deut. 33.
Benjamin tribum, dixit, *Dilectus à Domino habitabit confi-*
L *denter, & Deus obumbrabit ſuper eum omnibus diebus, &*
inter humeros requieſcet dilectus à Domino, quia etiam vas
electionis eſt factus. Neque enim aliter niſi Domini
eſt miſeratione & amore conuerſus. Vnde & ipſe nihil Act. 9.
merito tribuens ſuo, ſed totum deferens Chriſto, ait,
Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus voca- 1. Cor. 15.
ri Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Gratia au-
tem Dei ſum id quod ſum, & gratia eius egens in me non fuit.
Habitabit confidenter in domo quam antè vaſtabat,
habitabit in tabernaculis Chriſti, qui ante ſicut lupus
errabat in ſiluis. Et Deus obumbrauit ſuper eum, quan- Act. 9.
do viſus eſt ei Chriſtus. Qui licet apertis oculis videret
M nihil, tamen Chriſtum videbat. Et meritò videbat præ-
ſentem, quem etiã audiebat loquentem. Non cæcitatis
eſt obumbratio iſta, ſed gratiæ. Denique Mariæ Luc. 1.
dicitur, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſi-* Supra. c. 6.
mi obumbrabit tibi. Et inter humeros requieſcet, hoc eſt huius libri.
inter bonos actus, & opera pretioſa. Nam & ſupra
habes quòd Iſſachar ſuppoſuit humerum ſuum ad labo-
randum, & factus eſt vir agricola. Quem Paulus imita- 1. Cor. 3.
tus, poſuit fidei nouella plantaria, ideóque quaſi bonus
agricola dixit, *Ego plantaui, Apollo rigauit*.

S. AMBROSII DE BENEDICTIONIB. PATRIARCHAR. LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, AD HORONTIANVM ENARRATIONES DVÆ.

In quibus loca duo cap. I. Geneſis examinantur.

ENNARRATIO PRIMA.

Primus locus, Cur homo cæteris creaturis prælatus, ac earum moderator (*Vnde dictum eſt ei*, Poteſtatem habeto ſuper piſces maris, ſuper volatilia cæli, *&c.*) *poſtremus omnium ſit creatus.*

AMBROSIVS HORONTIANO.

MOVERI te inſinuâſti mihi lecto
hexamero quod ipſe ſcripſi: quia
cùm tantum diuinæ ſcripturæ ſerie
Geneſ. 1. vel ſtylo ſermonis mei collatum
aduerteres homini, quantum nulli
in hac terra animantium, priùs
omnia vel volatilia, vel terreſtria,
vel quæ in aquis ſunt, produxerit terra vel aqua,
quàm homo propter quem illa creata ſunt ſunt generatur,
eiuſque rei rationem de me requireres, quam
& Moyſes ſiluerit, & ego non auſerim attingere. Et fortè
ille oraculi interpretes diuini, conſilio contieuerit,
ne cæleſtis diſpoſitionis arbitrum ſe & conſiliarû præſtare
videretur. Aliud eſt enim loqui quod infundebatur
à Dei ſpiritu, aliud voluntatem Dei interpretari.
Nos autem non quaſi interpretes Dei, ſed quaſi ex vſu
humano rationis ſeminaria colligentes, æſtimamus nos
ex eo quod humano vſui in cæteris rebus ipſe Dominus
infuderit, opinari, quoniam decuit hominem poſtremum
creari: Etenim qui conuiuium parat, vt ille euan-
Matth. 22. gelicus (oportet enim diuina diuinis conferamus, quò
melius colligere poſſimus) vtique omnia priùs adornat,
tauros & ſaginata occidit, & tunc amicos ad cœnam
inuitat. Prius ergo quæ leuiora ſunt, parantur, &
tunc rogatur honoratior. Vnde & Dominus homini antè
animalium cæterorum parauit epulas, tunc ipſum
quaſi amicum ad ſuum vocauit conuiuium. Et verè ami-
2. Pet. 1. cum, quaſi charitatis diuinæ participem, & heredem
gloriæ. Denique ipſi dicit, *Amice, quomodo huc veniſti
ad nuptias?* Præcedentia ergo miniſteria ſunt, amicus
Matth. 22. qui poſtremus rogatur. Accipe aliud, Quid eſt mundus,
niſi quidam agon plenus certaminum? Vnde & in Apocalypſi
Dominus ait, *Vincenti dabo coronam vitæ.* Et Pau-
lus ait, *Certamen bonum certaui.* Et alibi, *Nemo niſi quò legitimè
Apoc. 2. certauerit, coronabitur.* Huius agonis inſtaurator
2. Tim. 4. vtique omnipotens Deus eſt. Qui igitur agonem
2. Tim. 2. ſuſcepit in hoc ſæculo, nonne omnia præparat quæ agoni
ſunt neceſſaria, & tunc athletas vocat, paratis præmiorum
inſulis certaturos ad coronam, ne moram patiatur
qui vicerit, ſed præmio donatus recedat? Præmia
ergo hominis, terrarum fructus ſunt, & cæli lumina. Illa
ad vitæ præſentis vſum, hæc ad ſpẽ vitæ æternæ. Quaſi
Rom. 8. athleta igitur poſtremus ingreditur in agonem, erigit
ad cælum oculos, videt quia & cæleſtis creatura vanitati
ſubiecta eſt in ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit
eam in ſpe. Videt quia omnis creatura congemiſcit, ex-
Matth. 13. pectans redemptionem. Videt quia omnis manet la-
& Dan. 12. bor, erigit oculos, videt coronas luminum, lunæ &
1. Cor. 9. ſtellarum globos conſiderat: Quoniam iuſti qui vicerint,
erunt ſicut ſtellæ in cælo. Et caſtigat corpus ſuum, ne ſibi
aduerſaretur in certamine, vngit oleo miſericordiæ,
exercet diurna virtutis paleſtra, puluere ſe oblinit ſtadij,
currit non quaſi in incertum, ictus dirigit, lacertos
excutit, ſed non in vacuum, percutit aduerſarium
quem non videt, quia illum ſolum attendit, cui cedunt
omnes etiam qui non videntur, in cuius nomine poteſtates
aëriæ diuerberantur. Ille ergo ictum librat, &
Chriſtus percutit: ille calcem leuat, & Chriſtus in vul-

A nus dirigit. Denique etſi non videbat Paulus quos cæ-
deret, non quaſi aera tamen cædebat: quia in Chriſti
prædicatione omnes ſpiritales nequitias quæ ſibi ad-
uerſabantur, conuulnerabat. Non immeritò ergo po-
ſtremus homo ingreſſus eſt ſtadium, cui parabatur co-
rona, vt eum præcederet cælum, quaſi ſui præmium.
Sed non ſolùm aduersùs nequitiæ ſpiritalis quæ ſunt in
cæleſtibus, ſed etiam aduersùs carnem & ſanguinem Eph. 6.
lucta nobis. Lucta aduersùs ſatietatem, lucta cum ip-
ſis frugibus terræ, lucta cum vino, quo etiam vir iuſtus Geneſ. 9.
inebriatus eſt, quo etiam inter Iudæorum exercitus ſup- Exod. 32.
plantatus eſt: lucta cum feris beſtiis, lucta cum volati-
libus cæli, quibus caro ſaginata non redigitur in ſeruitu-
tem: lucta cum periculis itinerum, periculis fluminum,
vt ait Paulus: lucta cum virgulis arborum, quibus cæ- 2. Cor. 11.
debantur Apoſtoli. Vides quanta certamina. Terra er-
B go exercitium eſt hominis, cælum corona. Aut quaſi a Act. 16.
micum igitur præcedere debuerunt miniſteria, aut quaſi
athletam corona & præmia. Specta aliud. In omnibus
rebus præſtantiora ſunt principia & fines. Si domum
conſideres, potiora omnibus fundamenta & culmina:
ſi agrum; ſatio & meſſis, plantatio & vindemia. Quàm
iucunda inſitiua arborum, quàm fructus votiui! Ita er-
go & cælum primò eſt conditum, nouiſſimus homo
quaſi quædam cæleſtis in terris creatura. Nam etſi cor-
pore cum beſtiis confertur, animo tamen cæleſtibus an- 1. Cor. 15.
numeratur. Sicut enim portauimus imaginem terreni,
ita portamus & imaginem cæleſtis. Quomodo non cæ- Gen. 1.
C leſtis, qui ad imaginem & ſimilitudinem factus eſt Dei?
Rectè ergo in conſtitutione mundi primum cælum, &
nouiſſimum cælum, in quo quod vltra cælum eſt, Deus
cæli eſt. Denique de eo magis accipitur, *Cælum mihi* Eſa. 66.
thronus. Non enim Deus ſupra elementum ſedet, ſed in
corde hominis. Vnde & Dominus ait, *Veniemus ad eum,*
& manſionem apud eum faciemus. Principium ergo operis Ioan. 14.
mundani cælum, finis homo. Cælum de mundo,
homo ſupra mundum. Illud enim mundi portio, iſte
paradiſi incola, Chriſti poſſeſſio. Cælum incorrupti-
bile putatur, & præterit: homo corruptibilis habetur, Matth. 24.
& incorruptionem induit. Illius figura præterit, iſte 1. Cor. 15.
quaſi immortalis reſurgit. Vtrumque tamen manus
D Domini fecerunt, ſecundùm ſcripturæ auctoritatem. Si- 1. Cor. 7.
cut enim de cælis legimus, *Et opera manuum tuarum ſunt* Pſal. 101.
cæli, ita & homo dicit, *Manus tuæ fecerunt me, & † plaſma-* al. Plaſma-
uerunt me. Similiter quoque *cæli enarrant Dei gloriam:* uerunt.
& vt cælum ſtellatum fulget ſplendoribus, ita & homi- Pſal. 118.
nes meritorum luminibus micant quorum opera coram Pſal. 18.
patre ſuo lucent, qui eſt in cælis. Firmamentum cæli ſu- Matth. 5.
pernum illud, hoc quoque non difficile firmamentum,
de quo dictum eſt, *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam* Matt. 16.
meam. Illud firmamentum elementorum, hoc vir-
tutum. Iam illud præſtantius, Suxerunt oleum de firma Deut. 32.
E petra. Petra enim caro Chriſti, quæ cælum & totũ mun-
dum redemit. Quid illa attexam, & quaſi toto ſtadio te 1. Cor. 10.
vrgeam, quod hominem Deus diuinæ fecit conſortem
naturæ, ſicut in epiſtola Petri legimus? Vnde non im- 2. Pet. 1.
meritò quidam ait, *Cuius & genus ſumus.* Dedit enim Act. 17.
nobis de cognitione ſua, & rationabilis ſcilicet naturæ ex Arato.

vt quæramus illud diuinum quod non longè eſt ab vno- G
Ibidem. quoque noſtrum, in quo & viuimus & ſumus & moue-
mur. Cùm itaque contuliſſet homini quod eſt gratia-
rum maximum, quaſi chariſſimo & domeſtico animãli
conceſſit ea quæ in hoc mundo ſunt omnia, vt nullius in-
digeret quod eſſet neceſſarium vel ad vitam, vel ad bona
vitam. Quorum alia miniſtraret abundantia copiarum
terreſtrium ad voluptatis perfunctionem, alia cognitio
ſecretorum cæleſtium, quæ mentem inflammaret ho-
minis amore & deſiderio diſciplinarum, per quas ad
ſublime illud diuinorum penetralium poſſimus perue-
Geneſ. 1. nire. Vtrumque igitur præſtantiſſimum, vt & ſubiectas
habere omnes mundi opes, omnia volatilia, terreſtria,
etiam piſces, & vſum maris, tanquam rex elementorum, H
ac ſine labore, ſine indigentia ad imitationem & ſimili-
tudinem venerandi auctoris abundaret omnibus, atque
in ſumma degeret copia, & vias ſibi aperiret, gradúſque
admoueret, per quos ad cæli aſcendat regiam. Cuius dif-
ficilis itineris viatorem non facilè reperies, illum virum
qui ita ſit animi inductione formatus ac voluntate, vt
minima ſibi cum ſuo corpore ſit familiaritas, neque in
vllum ingrediatur vitiorum contubernium, nullis aſſen-
tantium pulsetur ſermonibus: neque in rotis ſecun-
dorum temporum poſitus humiles faſtidiat, mœſta
fugiat, ſanctorum laudes excutiat atque eleuet, neque I
gloriæ ardore aut pecuniæ præſumptæ, ſpei omnem exu-
rat cupiditatem. Cuius animum non inflectat mœſti-
tia, non frangat iniuria, nulla ſollicitet ſuſpicio, libido
non exagitet, non expugnent paſſiones corporis, non
inquietet vanitatum appetentia, voluptatum gratia.
Iam ſi adiungas virtutes, caſtimoniam, ſobrietatem, ac
temperantiam, facilè refrenare potens ſit immoderatos
impetus leuium paſſionum, menſurámque imponat
delectationibus ſuis & cupiditatibus, æquitate ambi-
gua diſtinguat, tranquillitate mentis dubia componat,
& velut compoſitis omnibus corporis & mentis iurgiis,
quaſi bonus arbiter inoffenſam teneat exterioris homi- K
nis atque interioris concordiam, placidans eos in ſemet-
ipſo, ac ſi cauſa exigat, nullus eum malus conſiliarius
reuocet metus à paſſionis corona: is planè non ſolùm
quaſi amicus, ſed etiam quaſi filius aſſumetur à patre,
vt diuitias gloriæ & hereditatis eius adipiſcatur. Meritò
ergo poſtremus quaſi finis naturæ formatus ad iuſtitiam
inter cætera animantia iuſti arbiter. Et ſi licet exemplũ
arceſſere, ſicut inter homines finis legis Chriſtus ad iu-
ſtitiam omni credenti, & nos tanquam iumenta
Rom. 10. contemplatione Domini. Sic enim Propheta ait,
Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, id eſt, iumentum
Pſal. 72. æſtimatus ſum apud te. Et quæ tamen comparatio, cùm L
ille pereuntes redemerit, nos immolemus? ille ſeruos
ad libertatem vocauerit, nos liberis irrogemus captiui-
Pſal. 88. tatem? Sed quis ſimilis Deo? Proceſſit tamen poſtremus
creaturarum omnium homo, ſpecie gratus, mente ſubli-
mis, vt omni eſſet creaturæ miraculo. In quo ad ſimilitu-
dinẽ æterni DEI νοῦς eſſet inuiſibilis, humana
ſpecie amictus. Hic eſt νοῦς animæ vigor, prin-
cipatum animæ & corporis ſibi quaſi rector vendicans.
Quem etiamſi non videt animalia cętera, tamẽ reformi-
Geneſ. 1. dant, ſicut nos Deũ: quẽ quia videmus, timemus, & eò
plus metuimus, quia non videmus. Nãque vt ad imaginẽ
eius & ſimilitudinẽ, ſicut ſcriptũ eſt, præſumamus dicere, M
cùm ille ſe fundat maieſtatis ſuæ plenitudine, & videat
omnia, cælum, aerem, terram, mare, complectens vni-
uerſa, & penetrans per ſingula, vt eum nihil prætereat, &
nihil ſit quod non conſiſtat in eo, atque ex ipſo pendeat,
& ipſius plenum ſit, ſicut ipſe ait, *Cælum & terram ego com-*
Hierem. 23. *pleo dicit Dominus*: ita νοῦς hominis videt om-
nia, & nõ videtur, habens ſui inuiſibilẽ ſubſtantiã, diſci-
plinis & conſiliis ac ſenſibus comprehendit latentia, pe-
netrat occulta maris, atque omnium diffuſa terrarũ la-
tibula, vtriuſque ſcrutator naturæ, ad ſimilitudinem Dei
ſummi, quem imitatur & ſequitur, cuius imago pro exi-
guis portiunculis in ſingulis figuratur eleuans, quoque ſe
in aërem, & eius nubiloſa prætergrediens, ad cæli alta ſe
dirigit ſtudio cognitionis, & ardore ſapientiæ, vbi paulò-

G ſper ſtupefactus admiratione ſtellarum cæleſtium &
luminum delectatus claritate, proſpiciens de ſuper mun-
dana iſta, cõferens quoq; ſe ad heſperum atque arcturũ
& cæteros illos ἀπλανεῖς πλανήτας, & videns
quod inoffenſus ille ſit error, quẽ ſine errore, quo magis
omnia obeant, intexere atque oberrare videãtur, maiore
ſe cupiditate attollit ad ipſum gremiũ patris, in quo eſt
vnigenitus Dei filius enarrans ſecreta Dei, & facie ad fa-
ciẽ poſtea reuelanda. Nunc tamen quibus dignatur ex *Ioan. 1.*
parte demonſtrat, atque in ænigmate, ſimúlque de ſpiri-
tu & vultu ſuo ſplendorem luminis, more torrentis effu-
dit, vt eo illuminatus, dicat, *Et erat ignis flammigerans in* *1. Cor. 13.*
H *oſſibus meis, & diſſolutus ſum vndique, & ferre non poſ-*
ſum. Et Dauid ait, *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* *Hier. 20.*
Hoc igitur mẽtis vigore (vt reuertar vnde digreſſus ſum)
quo & externa ſubigit, & ſeparata & diſtantia videt, & *Pſal. 16.*
validiora viribus animalia ſubiicit, tantam cæteris vene-
rationem ſui infundit, vt certatim quaſi regi obediant,
voci eius obſecundent. Et cùm ſint irrationabilia, ratio-
nem agnoſcant, & diſciplinam eam imprimat quam na-
tura non tribuit. Denique videntes feræ eius manſuetu-
dinem, eius imperio manſueſcunt. Sępe ſuſpenderunt
morſus ſuos reuocante ſono vocis humanæ. Videmus
innoxio canum dente lepores ſine vulnere capi: leones
I quoque ipſos, ſi vox hominis reſultauerit, prædam di-
mittere: pardos atque vrſos incitari ac reuocari vocibus:
equos plauſu hominum fremere, ſilentio mollire cur-
ſum. Denique ſæpe ſine verbere prætereũt verberatos,
ita vehementis illos incitat linguæ flagellum. Quid ve-
rò de muneribus loquar? Nutrit aries vellera, vt placeat
homini, atque in fluuio mergitur, vt nitorẽ augeat. Oues
quoque meliores pabula legunt, vt ſuauiore ſucco lactis
fœta diſtendant vbera; ſubeunt partus dolores, vt homi-
ni ſua munera ferãt. Tauri depreſſo ſulcis per totũ diem
aratro gemunt. Cameli præter ſubeũdi oneris obſequia
tondendos ſe exhibent vt arietes, quo velut regi diuerſa
K animalia tributum ſuum conferant, pendántque vecti-
gal annuum. Equus tanto ſe iactans equite, glomerat
greſſus ſuperbos, atque ad domini aſcẽſum dorſa ſinua-
tus, herili terga ſubſternit ſedili. Sed ne fortè adhuc
moueat quod nouiſſimus homo factus ſit, idem equus
nos doceat, non ad contemptionem referẽdum eſſe, ſed
honorem. Portat poſteriorem ſuum, nec deſpicit, ſed
reformidat, & per diuerſa eũ ſuo cite ſimfert labore. Vno
momento homo longinqua obit, circumerrat diſtantia,
tum equis ſingularibus, tum quadrigis triumphalibus;
Et quoniam triumphales memoraui quadrigas, neceſſe
eſt; texam iis currus Eliæ, quibus per aëra vectus eſt.
L elephantorum, quibus homo victor aſſiſtẽs, cùm ſit po-
ſtremus, priores regit. Sic quoque gubernator nauis in *4. Reg. 2.*
puppi ſedet, & totam nauem gubernat. Vnde puto illud
non otioſum eſſe in Euangelio quod Dominus Ieſus in
puppi dormiebat: denique excitatus imperauit vento &
mari, & ſedauit tempeſtatem, oſtendens ideo ſe nouiſſi- *Matth. 8.*
mum veniſſe, quia gubernator veniret. Vnde Apoſtolus
ait, *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, no-* *1. Cor. 15.*
uiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Sed non prius quod
ſpiritale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Et addi- *Ibidem.*
dit, *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæle-*
ſtis. Rectè ergo nouiſſimus quaſi totius ſumma ope-
ris, quaſi cauſa mundi, propter quem facta ſunt omnia, *4. Eſdr. 6.*
M quaſi omnium habitator elementorum inter feras viuit,
cum piſcibus natat, ſuper aues volat, conuerſatur cum
angelis, terram inhabitat, & cælo militat, ſulcat mare,
aëre paſcitur, cultor ſoli, viator profundi, piſcator in *Rom. 8.*
fluctibus, in aëre auceps, in cælo heres, Chriſti coheres. *Exod. 14.*
Hęc ſecundùm indoſtram. Accipe etiam quod ſupra *Ioan. 21.*
hominis ſubſtantiam. Moyſes in imo ambulauit mari, *Dan. 14.*
in ſummo Apoſtoli. Habacuc ſine pennis volauit. Elias *1. Reg. 17.*
in terra vicit, & in cælo triumphauit. Vale fili, & nos *4. Reg. 2.*
dilige, quia nos te diligimus.

Digitized by Google

ENARATIO ALTERA.

Secundus locus: Quomodo inter auctorem & opificium poſuerit Moyſes diſtinctionem: & de ratione ſex dierum, déque ſeptenarij ac octonarij numeri myſterio diſſerit.

AMBROSIVS HORONTIANO.

DIVISSIONAM egregiè aduertiſti prophe-
ticam, vel potius diuinam. Non enim ſua
Genes. 1. Moyſes, ſed infuſa & reuelata ſibi ſcripſit,
ea præcipuè quæ ſunt de conſtitutione
mundi: quæ diuiſio operatorem atq; ope-
ra diſtinxit. Nam cùm aliud impaſſibile eſſet, aliud
paſſionis receptibile: quod erat impaſſibile, ad Deum
operatorem retulit: quod autem paſſibile, ſine anima,
ſine motu proprio: motum & animam & figuram à
creatore accipiens ſuo deputauit huic mundo. Quem
factum non oportuit ſine gubernatore & quodam patre
indefenſum relinqui. Et ideo inuiſibilem Deum viſibi-
lis huius mundi rectorem eſſe & quaſi tutorem, aper-
2. Cor. 4. tiſſimè deſcribit. Quod ergo inuiſibile, ſempiternum;
quod autem videtur, temporale. Sex itaque diebus factũ
mundum exprimit, non quòd Deus tempore indiguerit
ad conſtitutionẽ eius, cui intra momentũ ſuppetit facere
Pſal. 48. quæ velit (dixit enim, & facta ſunt) ſed quia ea quæ fiũt
ordinem quærunt. Ordo autem & tempus & numerum
plerúmque exigit. Illud quoque præcipuè, quoniam
nobis ad operandum formam daturus, numerum die-
Pſal. 103. rum ſeruauit & tempora. Nos enim tempore indigemus
vt aliquid maturius agamus, ne præcipitemus conſilia
atque opera noſtra, ne ordinem prætermittamus. Cùm
ergo Deum legimus, vt ſcriptura oſtendit, cũ ſapientia
& quodam conſilio & diſpoſitione omnia feciſſe & ordi-
ne, conſentaneũ eſt rationi vt primò cælũ faceret, quod
eſt pulcherrimum: oportet vt eò primùm oculos eriga-
mus, illò nobis contendendum eſſe arbitremur, illam ſe-
dem terrenis omnibus præferendam putemus. Sex itaq; D
Geneſ. 2. diebus mundum creauit, ſeptimo die requieuit ab operi-
Philo volu. de opificio mundi. bus ſuis. Bonus ſeptimus numerus, quẽ non Pythagori-
co & cæterorum philoſophorũ more tractamus, ſed ſe-
cundum formam & diuiſiones gratiæ ſpiritalis. Septem
Eſai. 11. enim virtutes principales ſancti Spiritus propheta Eſaias
complexus eſt. Hæc hebdomas ſicut ipſa Patris & Filij &
Spiritus ſancti venerabilis Trinitas, ſine tempore, ſine
ordine, auctor numeri, nõ ſub numeri lege deuincta. Ita-
que ſicut ad æternæ Trinitatis gratiam, cælum, terram,
maria formata, & ſicut ſol, luna & ſtellæ: etiam ad illum
ſeptenarium virtutum ſpiritalium circuitum atque or-
bem operationis diuinæ vigore præſtantem, ſeptenarium
quoddam miniſterium planetarum creatũ aduertimus, E
quo hic mundus illuminatur. Quarũ concurrere fertur
militia ad earum numerum quas inerrabiles ferunt ſtel-
las, & vt Græci dicunt τὰ πλειάδας. Septentrio quoque
inde Latinè nomen accepit, quòd ſeptẽ in eo fulgor ſtel-
larum irradiet, in quem maximè gubernatores, quaſi du-
cem feruntur intendere. Deſcendit hæc de cælo in terras
prærogatiua. Nam vt tranſeam ſeptiformem capitis no-
ſtri gratiam, in oculis duobus, auribus & naribus binis,
ore quoque per quod magnam ſuauitatem percipimus:
quantum iſtud miraculi, quòd ſeptimo menſe in pleriſ-
que origo legitima formatur, & qui fuerit editus, vitalis
generationis curricula ſortitur: octauo autem menſe in- F
terdicta naturali lege pariendi cernimus tempora, ac ſi
fortè lethalis neceſſitas partus clauſtra laxauerit, pericu-
lum pariter generantis properetur & pignoris. Sed ta-
men ille ſeptimanus, etſi bene naſcatur, ad labores naſci-
tur: qui autem octaua die regenerationis ſortitur myſte-
ria, conſecratur per gratiam, & ad hereditatem regni cæ-
leſtis vocatur. Magna in virtutibus Spiritus ſancti heb-
domadis gratia, eadem tamen hebdomadam ſonat, og-
doaden conſecrat. In illa ſonus, in iſta fructus eſt: ideó-
que octauo die ſoluta paradiſo reddidit ſpiritus gratia,
quos extorres ſua fecerat culpa. Nouit ogdoaden iſtam,
Eccleſ. 11. quam octauam Latinè dicimus, vetus teſtamentum. Si
quidem ait Eccleſiaſtes: Da partem illis ſeptem, & illis
A quidem octo. Hebdomas veteris teſtamenti eſt, octaua
noui, quando Chriſtus reſurrexit, & dies omnibus nouæ
ſalutis illuxit. Ille dies de quo ait Propheta, *Hic dies* Pſal. 117.
quem fecit Dominus, exultemus & letemur in eo, quo die Coloſſ. 2.
ſe fulgor plenæ atque perfectæ circumciſionis huma-
nis pectoribus infudit. Propterea & vetus teſtamentum
dedit partem octauæ in circumciſionis ſolemnitate.
Sed illa adhuc in vmbra latebat. Venit ſol iuſtitiæ, & cõ- Mala. 4.
ſummatione paſſionis propriæ reuelauit ſui luminis ra-
dios, quos retexit omnibus, & vitæ claritatem aperuit æ-
ternæ. Iſti ergo ſunt ſeptem & octo, de quibus & Oſee Oſea 3.
dicit quo numero conduxerit ſibi, & acquiſierit fidei ple-
B nitudinem. Sic enim habes, Et abij, & cõduxi mihi quin-
decim argenteis, & coro hordei, & ſemicoro hordei, &
neuel vini. Conducendam autem ei meretricem Domi-
nus præceperat. In ſuperioribus itaque manifeſtum eſt
quòd conduxit eam, qui etiam mercedis quantitatem
expreſſit. Quindecim autem argentei ex ſeptem & octo
conſtant, hebdomadam itaque & octauam ſignificant.
Duorum igitur teſtamentorum, id eſt, plenæ fidei pretio
prophetia conſummationem accepit fidei, Eccleſia ple-
nitudinem. Primo enim teſtamento Iſrael acquiſitus eſt
populus, ſecundo nationum & gentium. Fide ergo plena
conducitur meretrix, vel ex gentibus copulam ſui quæ-
rens, vel ea adultero Iudæorum populo, qui Dominum
C ſuum & auctorem virginalis fidei dereliquerat, cõuentus
ſuos totius orbis ſpatio diffundens. Quod autem dixit, in
coro & in ſemicoro hordei: in coro menſuræ plenitudo
eſt, in ſemicoro ſemiplena menſura. Plenitudo in Euan-
gelio, ſemipletio in lege, ſicut legimus dicente Domino,
Non veni legem ſoluere, ſed implere. Et alibi habemus di- Matth. 5.
cente Domino per Michæam prophetam: Quia tunc pax Mich. 5.
erit in terra Iſrael, cùm venerit Aſſyrius in terram eius,
inſurrexerint in eum ſeptem paſtores, & octo morſus ho-
minũ. Tunc enim plena pax eſt fidei populo ab omnibus
tentationibus & vanitatibus abſoluto, cùm mundi huius
vanitatem excluſerint de cordibus noſtris pax & gratia.
D Pax veteris, gratia noui teſtamenti. Septem paſtores, præ-
cepta legis ſunt, quibus grex adhuc quaſi irrationabilis Exod. 4.
in virga Moyſi per deſertum ductus & gubernatus eſt.
Octo morſus hominum mandata Euangelij & Domi-
nicioris alloquia. *Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore au-*
tem confeſſio fit ad ſalutem. Boni morſus, per quos vitæ æ- Rom. 10.
ternæ munus guſtauimus, peccatorum remiſſionem in
Chriſti corpore deuorantes. In veteri teſtamẽto amarus Eſa. 25.
morſus eſt mortis, propterea dictũ eſt, Deuorauit mors
præualens. In nouo teſtamento ſuauis morſus eſt vitæ,
quæ mortem abſorbuit. Propterea Apoſtolus ait, *Deuo-*
rata eſt mors in victoria ſua. Vbi eſt mors victoria tua? vbi 1. Cor. 15.
eſt mors aculeus tuus? Atque vt apoſtolicis vtamur te- Hebr. 4.
E ſtimoniis, vbi hominem fecit Deus, requieuit ab omni-
bus operibus ſuis in die ſeptima. Sed quia populus Iu-
dæorum per contumaciam contempſit mandata Dei ſui
ait Dominus, *Si introibunt in requiem meam.* Et ideo Gen. 2.
aliam Deus præfiniuit diem, de qua dicit, *Hodie ſi vocem*
meam audieritis. Duos enim dies comprehendit ſcriptu- Pſal. 94.
ra generales: heri, & hodie. De quibus dicit, *Quorum imi-*
tamini fidem, Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe eſt in ſæcula.
In ſuperiore die promiſſio eſt, in conſequenti ſolutio Hebr. 4.
Sed quia heſterna die neque Moyſes neque Ieſus Na-
ue populum induxit in requiem; hodierna die Chriſtus Hebr. 13.
induxit, cui dixit pater: *Ego hodie genui te.* Per ſuam enim
F reſurrectionem Ieſus populo requiem comparauit. Re-
quies in cælo, non in terra eſt. Requies noſtra, Dominus
eſt Ieſus qui ait, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quid igi- Pſal. 2.
tur opus eſt vt explorem ortus ſignorum atque obitus, Luc. 23.
quorum ad exortum duris inarata vomeribus findantur
noualia, vel ad occaſum læta meſſis recumbat. Vna mihi
ſtella abundat pro omnibus, ſtella ſplendida & matutina, Apoc. 22.
cuius ad exortum ſeminata eſt non frugum, ſed martyrũ
ſeges: quando Rachel plorauit filios ſuos, vt lachrymis Hier. 31.
ablutos ſuis pro Chriſto offerret infantulos: cuius ſtellæ
obitus non cremiorum ſenſibilium, ſed ſpirantium de- Matth. 2.
functorum triumphales manipulos de tumulis reſuſcita-
uit. Celebretur itaque hebdomas, eo quòd per ſeptẽ æta-
tum curſus vita hominum vſque ad ſenectutem trãſcur-

Philo in li. de opificio mundi. tirur, ſicut Hippocrates medicinæ magiſter ſcriptis explicuit ſuis. Prima ætas infantia eſt, ſecunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuentus, quinta virilis ætas, ſexta æui maturitas, ſeptima ſenectus. Eſt ergo infans, puer, adoleſcẽs, iuuenis, vir, veteranus, ſenex. Solon autem decem fecit ætatum ordines per annos ſeptenos, ita vt prima ætas infantia vſque ad emiſſionem ſit dentium, quibus conficiat cibum ſermonẽmque diſtinguat, vt poſſit effabilis videri. Pueritia quoque vſque ad annos pubertatis procedit, & genitalia tentamenta. Adoleſcentia vſque ad barbæ lanuginem. Iuuenta vſque ad perfectæ virtutis proceſſum. H Quinta ætas virilis eſt, apta copulis cõiugalibus per totam hebdomadam. Sexta quoq; hebdomas viri deputatur ætati; & ad prudentiæ proceſſum habili, & ad agendum ſtrenuæ. Septima quoque hebdomas & octaua æui maturum, & ſenſu vigentem, ſermone, & non inſuauis alloquij gratia præditum produnt. Nona hebdomadas reliquias adhoc habet aliquas viriũ, lingua ac ſapientia mollior. Decima verò hebdomas mẽſuram implet, ad quam is qui peruenire potuerit, nõ immaturo I temporum curſu pulſabit mortis ſera veſtibula. Ergo Hippocrates & Solon vel ſeptem ætates vel hebdomadas ætatum norunt, ut illis ſe hebdomas præferat. Octaua autẽ vnam & perpetuam ætatẽ inuehit, qua excreſcimus in virum perfectum in agnitione Dei, fidei plenitudine, in qua legitimæ ætatis menſura impletur. *Ephes. 4.* Eſt etiam in viſceribus noſtris hebdomadis explorata gratia. Ferunt enim ſeptem quoque eſſe in nobis interiora viſcera, ſtomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, K renes duos. Septem quoque exteriora, caput, poſteriora, ventrem, binas manus, & binos pedes. Præſtantiſſima hæc, ſed obnoxia dolori. Quis autem dubitet maius eſſe octauæ munus quæ totum renouauit hominem, vt iam nihil poſſit dolere? Itaque ſeptima mundi ætas concluſa eſt, octaua illuxit gratia, quæ fecit hominem iam non

G huius mundi eſſe, ſed ſed ſupra mundum. Iam enim non vitam noſtram, ſed Chriſtum viuimus. Nobis enim viuere Chriſtus, & mori lucrum. *Philipp. 1.* Et alibi, Itaque iam non in carne, ſed in fide viuimus Chriſti; Apoſtolus dicit, *Galat. 2.* Vnde colligimus, quia concluſus eſt mundi dies. Denique nouiſſima hora venit Dominus Ieſus, & pro nobis mortuus eſt, *Ioan. 2.* & omnes in illo mortui ſumus, vt viuamus Deo. Non ergo nos qui eramus, viuimus, ſed viuit Chriſtus in nobis. *2. Cor. 5.* Abiit ergo hebdomas, venit octaua. Abiit heri, *Pſal. 94.* venit hodie; illud hodie quod promiſſum eſt, quo admoniti ſumus vocem Dei audiendam & ſequendam: Abiit ergo ille dies teſtamenti veteris, venit dies nouus, quo teſtamentum bonſummatum eſt nouum, de quo dicit; *Hier. 31. Hebr. 8.* *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & conſummabo domus Iſrael & domus Iuda teſtamentũ nouũ, non ſecundũ teſtamentũ quod feci patribus illorũ in die qua apprehẽdi manus ipſorũ vt educerẽ illos de terra Ægypti.* Et qua ratione mutatũ ſit teſtamẽtũ, *Ibidem.* adducit, *Quoniã ipſi nõ manſerunt,* inquit, *in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.* Abierũt ſacerdotes legis, legis tribunalia. Accedamus ad ſacerdotẽ nouũ, ad ſedẽ gratiæ, *Hebr. 4.* viſitatorẽ animarũ noſtrarũ, ſacerdotẽ non ſecũdum *Hebr. 7.* legẽ mãdati carnalis creatũ, ſed ſecundũ virtutẽ inſolubilem electũ. Nõ enim ipſe ſibi honorem præripuit, ſed *Hebr. 5.* electus à patre eſt, ſicut ipſe pater ait, *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* *Pſal. 109. Hebr. 7.* Nouus ergo ſacerdos videmus quid obtulerit. Alij ſacerdotes pro ſe offerebant, & pro populo ſuo: hic quia non habuit peccatum, vt pro ſe offerret pro vniuerſo mundo ſe obtulit, & per ſanguinem ſuum intrauit in ſancta. Hic eſt ergo ſacerdos *Hebr. 9.* nouus, & noua hoſtia, non ex lege, ſed ſupra legẽ: aduocatus mundi, lux ſæculi; qui dixit, Ecce venio & venit. *1. Ioan.* Ad quem accedamus in abundantia fidei adorantes & *Matth. 5.* obſecrantes & ſperantes in eum, quem non videmus *Apoc. 22.* oculis, ſed affectu tenemus: cui eſt omnis honor ſemper *Hebr. 4.* & gloria. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

S. AMBROSII AD HORONTIANVM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, AD SABINVM ENARRATIO.

In qua ſuper cap. II. Geneſis de Paradiſo, deque eius loco myſticè agitur.

AMBROSIVS SABINO.

RE ero hexamero, vtrum Paradiſum ſubtexuerim, requirendum putâſti, & quam de eo haberem ſentẽtiam, ſignificandũ, idque velle te ſtudioſè cognoſcere. Ego autẽ iam dudum de eo ſcripſi, nondum veteranus ſacerdos. Sentẽtias autem de eo diuerſas eſſe plurimorum comperi. *Ioſeph. lib. 1. antiquit. cap. 2.* Nam Ioſephus, vt pote hiſtoriographus locum dicit refertum arboribus virgultiſque plurimis, irrigari etiã flumine qui diuidatur in quatuor fluuios. Collecta etenim in vnum cõgregatione aquarum, non ſe penitus exinaniuit terra, & fraudauit irriguis ſuis, ſed hodiéque in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminũ, quibus M pignora ſua quaſi pia mater plenis lactat vberibus. *Geneſ. 2.* Alij alias, omnes tamen congruunt, in Paradiſo & lignum vitæ radicatum, & lignum ſciẽtiæ quæ diſcernat bonum & malũ, cætera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, ſpirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur, Paradiſum in noſtro principali, quod animatur & viuificatur animæ virtutibus, & infuſione ſpiritus, poſſe videri. Denique Salomõ in ſpiritu Paradiſum in homine eſſe N euidenter declarauit. *2. Cor. 11. Cant. 4.* Et quia myſteria exprimit vel animæ & verbi, vel Chriſti & Eccleſiæ, ideo ait de virgine anima, vel Eccleſia quam volebat virginem caſtam aſſignare Chriſto: *Dan. 13. Geneſ. 2.* *Paradiſus concluſus, ſoror mea ſponſa, Paradiſus concluſus, fons ſignatus.* Paradiſus Græcè, Latinè hortus dicitur. Denique Suſanna in Paradiſo erat, & ſic legitur Latinè. Et Adam in Paradiſo erat, & ſic legimus. Ergo non te moueat quòd alij codices Latini hortum habent, alij Paradiſum. Ibi ergo eſt caſta vxor, vbi virgo. Li-

L cet virgo excepta habeat clauſtra & ſignacula ſua, ſed vtraque in Paradiſo, vt aduerſũ æſtus corporis & carnis flagrantiam refrigeretur virtutum vmbraculis. Ergo paradiſus in principali noſtro eſt, ſilueſcens plurimarum opinionum plantatus, in quo principaliter lignum vitæ conſtituit Deus, id eſt, pietatis radicem. Ea eſt enim vitæ noſtræ ſubſtantia, ſi Domino & Deo noſtro debitos cultus deferamus. Conſtituit etiam ſcientiæ & boni & mali ſeminarium. Homo enim ſolus in cæteris animantibus terrenis habet ſcientiam boni & mali. Alia quoque illic plãtaria diuerſa, quorum fructus virtutes ſunt. *Geneſ. 3.* Sed quia M ſcientiæ capax hominis affectus cognitus eſt Deo quòd citius ad aſtutiam inclinaretur, quàm ad ſummum prudentiæ (neque enim iudicẽ qui fines certos in anima noſtra cõſtituit, operis ſui qualitas latere poterat) eliminare voluit aſtutiã de Paradiſo, *Geneſ. 3.* quaſi prouidus auctor noſtræ ſalutis, & vitæ ſtudium, & diſciplinam pietatis infundere, ideóque præcepit homini de omni ligno quod eſt in Paradiſo guſtandum, de ligno autem ſcientiæ boni *Ibidem.* N & mali nõ eſſe guſtandum: ſed quia creatura omnis paſſioni obnoxia, ideo delectatio ſicut ſerpẽtino illapſu humanis irrepſit affectibus. Itaque non immeritò ſanctus Moyſes delectationem ſerpentis figurauit ſimilitudine. Prona eſt enim in vẽtrem ſicut ſerpens, non pedibus incedẽs aut vllis eleuata cruribus, ſed ſinuoſo flexu totius velut corporis ſui lubrica. Et terra cibus eſt ſicut ſerpenti, quoniam eſcam neſcit cæleſtem. Corporalibus enim paſcitur, atque in varias mutatur ſpecies cupiditatum, & tortuoſis angulatur anfractibus. Venenum in dentibus

Digitized by Google

Eccleſ. 37. habet, quibus vnuſquiſq; ſe euiſcerat luxurioſus, helluo internecat, abligurritor perimit. Quantos ſuperant vina, diſſoluit ebrietas, diſtendit cruditas? Nunc intelligo qua cauſa Dominus Deus inſufflauit in faciem hominis. Ibi enim ſenſus omnis, ibi ſedes atq; illecebra delectationis, Geneſ. 2. in oculis, auribus, naribus, atque in ore, vt ſenſus noſtros aduerſus delectationem fortiores faceret. Hæc ergo no- Geneſ. 3. bis, ſicut ſerpens aſtutiam, infudit. Non enim delectatio, ſed labor & diuturna meditatio cùm Deo gratia dat perfectam prudentiam. Tamen quia ſerpentis fraudibus inuoluta eſt humani generis hereditas, in eo aſtutiam ſerpentis ſequamur, vt caput noſtrum non proiiciamus in pericula, ſed præ cæteris integrum cuſtodiamus. 1. Cor. 11. *Caput autem noſtrum Chriſtus eſt.* Hoc maneat incolume, B vt ſerpentis venena nobis non poſſint nocere. Bona eſt Eccleſ. 7. enim ſapientia cum hereditate, id eſt cum fide, quoniam eſt hereditas credentibus in Dominum. Quod ſi Pſal. 54. primus ille homo qui cùm Deo loquebatur in Paradiſo Geneſ. 2. poſitus, labi tam facilè potuit, ex terra creatus virgine, quæ ad verbum Dei formata & creata recenti fuerat ex- Geneſ. 3. ortu, nondum ea parricidali cæduúmque concreta ſanguine flagitiis & dedecore polluta, nondum carne noſtra damnata maledicto obnoxiæ hereditatis: quantò facilius poſt ea lubrica ad peccandum via maius aduexit hu- Philo in li. de opificio mundi. mano generi præcipitium, cùm deterior tolerabiliori per vices generationis ſucceſſerit? Etenim ſi magnes lapis tantam naturæ vim habet vt ferrum ad ſe trahat, & C transfundat ſe in illius ſpeciem, vt pleriſque experiri volentibus cùm plures annulos ferreos ad eum lapidē admouerint, omnes pari teneat modo: deinde ſi ei annulo cui adhæſerit lapis, alium admoueas annulum, & rurſus per ordinem ſingulis ſubſtituas, licet in omnes penetret per ordinem, ex illo lapide vis naturæ, tamen priores nexo vehementiore conſtringit, poſteriores remiſſiore: quanto magis humani generis conditio atque natura ex puriore ſtatu in deteriorem lapſa eſt, quando nequiorem

A attigit? Nam ſi per eas ſpecies minuitur natura quæ non ſunt culpæ capaces, quantò magis per animos atque artus labe pollutos ſcelerum, virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocentia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vſque ad vnum: venit Dominus qui reformaret naturæ gratiam, immò augeret, vt vbi ſuperabundauit peccatum, Pſal. 13. ſuperabundaret gratia. *Ergo liquet & quia auctor hominis* Rom. 15. *Deus, & quòd Deus vnus*, non multi dij, ſed vnus qui mundum operatus eſt, & vnum, non multos mundos, vt 1. Cor. 8. dicunt Philoſophi. Primum igitur mundum creauit, deinde habitatorem mūdi, cui totius mundus patria foret. Nam ſi hodie quocumque acceſſerit ſapiens, vbique ciuis eſt, vbique ſua omnia intelligit, nuſquam ſe peregrinum, nuſquam hoſpitem iudicat; quantò magis ille primus homo totius erat mundi incola, & vt Græci dicunt, κοσμοπολίτης, opus Dei recens, confabulator De pœnit. di. 2. c. crimus homo. aſſiduus, ciuis ſanctorum, complantatus virtutibus, præpoſitus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum ſuam poſſeſſionem putabat, quem Dominus tuebatur vt opus ſuum, neque vt bonus parens atque auctor deſerebat? Denique eò vſque creatum fouet, vt abdicatum redimeret, eliminatum reciperet, mortuum paſſione filij ſui vnigeniti reſuſcitaret. Eſt ergo hominis auctor Deus, & diligit opus ſuum operator bonus, nec derelinquit bonus pater, quem etiam ſicut diues paterfamilias cenſu propriæ hereditatis redemit. Caueamus ergo ne hominem iſtum, id eſt, νοῦν mulier illa, id eſt, paſſio ſenſuum noſtro- Geneſ. 3. rum, delectatione & ipſa decepta atque illuſa effœminet, & circumſcriptum in leges ſuas & ſententiam trahat. Fugiamus delectationem ſicut ſerpentem; multas enim artes habet, & maximè in hominem. Nam alia animantia cibi auiditate capiuntur, homo quanto plures ſenſus oculorum auriúmque habet, tanto maiora pericula. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

S. AMBROSII AD SABINVM ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ARBORE INTERDICTA ENARRATIO,

In qua agitur ſuper cap. IV. Geneſis de precepto homini dato ſuper fructus arboris ſcientiæ boni & mali; & eius tranſgreſſione, & pœna inflicta.

CAP. I.

LEGIMVS in Geneſi Deum Adæ di- Geneſ. 2. xiſſe, *Ex omni ligno quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis ex eo: qua die autem manducaueritis ex eo, morte morie-* E *mini.* Multos ſcimus de hac arbore quæſtiones vanas mouiſſe, quibus dicunt Adam non voluntate, ſed neceſſitate peccaſſe, quia in illa arbore ſcientiæ boni & mali erat mors. Qui dum hominis culpam excuſare nituntur, Deo conditori damnabiliter iniuriam faciunt. Quibus ratio idcirco reddenda eſt, ne Prou. 1. diutius vanas huiuſmodi moueant quæſtiones: aut adhuc cum animarum periculo, & æternæ ſalutis diſpendio in errore taliter ſentiendo iaceant: ſed ſi volunt veritatem noſſe, taceant & audiant (audiens enim ſapiens, F ſapientior erit) ne ſtulta loquendo de Deo, eius bonitati conuicium inferant. Vna arbor fuit in medio Para- Geneſ. 2. diſi, explorans hominis voluntatem: in ea vita pendebat per obedientiam, in ea & mors per tranſgreſſionem latebat: in ea apparuit hominis tranſgreſſio, in qua fue- Ibidem. † v.c. legis. rat leuis † præceptio. Deus dixit, *Ex omni ligno quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes: de illa verò arbore quæ eſt in medio Paradiſi, non manducabitis, ne forte moriamini.* In hoc verbo lex fuit à Deo poſita homini, in eo fuit pœna

D cum interminatione mortis conſtituta. Vnde mulier ad ſerpentem reſpondit, *De fructu ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus, Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt non moriamini.* Et diabolus dixit *Non morte moriemini.* Stetit ergo homo inter Deum factorem, & diabolum deceptorem. Nam Deus mortem minatur, ſi arboris fructus tangatur: diabolus verò deos futuros eſſe promittit, ſi arbor illa violetur. *Ideo*, inquit, *ſcit enim Deus quia quacumque die manducaueritis ex eo, adaperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum* Ibidem. *& malum.* Appetita eſt tandem venenoſa dulcedo mortis, & contempta eſt ſalubritas perpetuæ vitæ. Sed dicit calumniator, Videt quia in illa arbore fuit mors. Reſpondemus vanæ quæſtioni: Non fuit planè in ea ar- Sap. 4. bore mors, ſed per hominem inuēta. Sapiens dicit, Deus mortem non fecit ſed impij manibus & verbis accerſierunt eam. Lex in arbore, probatio fuit hominis, non deceptio ſaluatoris. Nam ſi Deus hominem non amâſſet, nec feciſſet eum; nec præmonuiſſet, ſi mortificare voluiſſet. Quod ſi homo antè nō præmoneretur, non eſſet miſericordia (dices) ſed ſæuitia, nec iuſtitia, ſed iniuſtitia. Verùm opinādū non eſt quòd Deus miſericorditer feciſſet hominem, & labefeciſſet iniuſtè, quod cùm nec de homine præſumatur, quantò minus de Deo credendum eſt, qui fons pietatis & bonitatis eſt; & à quo omne datum optimum, ſicut dicit Apoſtolus, deſcendit? Denique quis hominum aliquando opus ſuum perire patitur aut fabricam ſuam ruinæ tradit, aut filium quem genuit in foueam mortis impingit? Si etiam in homine vix hoc reperitur, quomodo in Deū fuiſſe credas, qui fabri-

Sap. 8. † v. e. imminentem eius ruinam ſicut deſtinata præcepto ſuffulſit.

cam ſuam, id eſt hominem, benè diſpoſuit, & imminente eius ruina, in præcipitium ne caderet, ſuffulſit †: Sed adhuc ſtare nō potuit. Quare? Quia audire noluit. Quid ergo imputamus Deo ſi Adam cecidit, qui vt caderet, Dei præceptum contempſit? Dic mihi, Arbor ipſa ſcientiæ boni & mali, bona fuit, an mala? Dicturus es, Mala vtique, de quo homo pomū rapiendo lapſus eſt in mortem. Ergo arbor ne fuit mala, an tranſgreſſio mandati? Planè arbor, dices. Nam ſi mala non fuiſſet, homini mortem non propinaſſet. Hoc dicis non intendens virtutem ſcripturarum, quoniam ſicut ſcriptum eſt, in illa arbore fuit dignoſcentia boni & mali, non malum. Nam ſcriptum eſt etiam, *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valdè.* Illud credis quod te in errorem inducat, & hoc non credis quod te adducat ad ſalutem.

Geneſ. 3. Geneſ. 2. Geneſ. 1.

CAP. II.

Vis noſſe qui calumniaris, quia arbor illa non fuit mala, ſed bona, nec in ea facta eſt a Deo mors, ſed homo ſerpentem audiendo, ſibi mortem acceſſiuit, ſicut ſapiens teſtatur: *Deus*, inquit, *creauit hominem in integritate, & imaginem propriæ ſimilitudinis fecit eum: inuidia autem autem diaboli mors introiuit in mundum?* Percunctor item: Ferrum bonum eſt, an malum? Sine dubio dicturus es, Malum. Quare malum, & non bonum, cùm omnia quæ Deus fecit, bona ſint valdè? Si dices, Bonum: quare bonum dices eſſe ferrum, vnde homines perimuntur? Audi ergo non ferrum eſſe malum, ſed qui ad facinus vtitur ferro, ipſe malus eſt. Vis autem noſſe quia bonum eſt ferrum? Vnus eo vtitur ad putandam vineam, alius ad perpetrandum homicidium: alius ſe nutrit ferro, & alius innocentem perimit gladio: vnus ferro agrum colit, alius acie ferri ſanguinem fundit: vnus operatur ferro vt vitam ſuſtentet ſuam, alius autem vitam perimit alienam. Nam iudex gladium portat, vt in reum animaduertat, innocentem abſoluat. Adhuc audi ſi vacat calumniator. Vinum bonum dicis eſſe, an malum? Puto quòd dicis bonum eſſe, non malum. Et hoc ad ſobrietatis iudicium, nō ad ebrietatis præiudicium. Ergo bonum eſt vinum, bonum valde. Bene quòd in vino confeſſus es bonam Dei creaturā, & ego confiteor bonum eſſe. Quare ergo vnus accipit ad ſobrietatem, alius ad ebrietatem? Nunquid quia vnus inebriatur, & turpis videtur, & aliquando inebriatus in foueam cadit, & mortem incurrit; ideo dicenda eſt mala Dei creatura? Non vtique: quando quidem alius ſobriè bibit, & Deum in ipſa ſobrietate benedixit. Cibi item quos nobis Dominus largitus eſt ad vtendum, non ſunt mali, ſed boni: & tamen ſi amplius quàm conuenit ſumantur, pernicioſi ſunt. Ideo ſcriptum eſt: *In multis eſcis erit infirmitas.* Numquid ideo mala dicenda eſt Dei creatura, quia aliquibus nocet? Nequaquam; ſed ſicut docet Apoſtolus, *Omnis creatura Dei bona eſt.* Vertitur autem in perniciem bona Dei creatura ex praua vtentis menſura. Vnde quod eſt ſui natura bonum, fit vſu malum. Scimus aliquos nimio vino & cibo eſſe præfocatos, & morte præuentos: nunquid in vino aut cibis fuit mors? Abſit, ſed intemperantia ciborum fecit eos in mortem cadere, quia dictum eſt, *Exultatio cordis, & lætitia animæ vinum epotum tempore ſufficiens*, & econtra: *Amaritudo animæ vinum potatum multum in irritatione & ruina.* Sic & ferrum non ideo malum, quia cum eo latro perpetrat homicidium; ſed ipſe malus eſt, qui eo vtitur ad perimendum hominem: ita & arbor illa non fuit mala, ſed bona; hoc vero planè malum, quod homo Dei præceptum tranſgreſſus eſt. Homo ergo eſt qui facit malum. Ideo Sapiens ait, *Deus ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui.* Si volueris, conſeruabis mandata, & fidem facies beneplaciti. *Appoſui tibi ignem & aquam, & ad quodcumque volueris, extende manum tuam. Ante hominem vita & mors*, &c. Malum eſt ergo homini ex mala eius electione: bonum vero eſt quidquid Dominus ad hominis vſum tribuere dignatus eſt.

Sap. 1. Geneſ. 1. Rom. 13. 1. Tim. 4. Eccl. 37. 1. Tim. 4. Eccleſ. 31. Ibidem. Eccleſ. 15.

CAP. III. Act. 10.

Ecce ex nouo teſtamento profero teſtimonium, bona eſſe omnia quæ Deus fecit. In Actibus quippe Apoſtolorum legimus, Petrum in mentis exceſſu vidiſſe cælum apertum, & ſubmitti de cælo vas quoddam candidum velut linteum magnum, in quo erāt quadrupedia, volatilia, & ſerpentia. Et dixit ad eum vox, *Surge, macta & manduca.* Et dixit Petrus, *Abſit Domine, numquam enim manducaui commune quidquam & immundum.* Cui dixit vox ſecundò, *Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris.* Quid ergo dices calumniator? Ecce creaturæ non ſolùm bonæ, ſed & ſanctificatæ diuino ore dicuntur. Arbor igitur hæc non fuit mala, ſed bona, nec in ea aliquid mali potuit reperiri; ſed homo factus eſt ſua voluntate malus, quia malè vſus eſt bono quod fecerat Deus. In hoc mala voluntas hominis cognoſcitur, dum ille, cui omnis paradiſus ſubiacuit ad arborem interdictam manum extendens, ſententiam damnationis accepit. Nonne vniuerſo etiam paradiſo interdicto, & vnius tantùm arboris copia facta, ſatis dediſſe Deum fateri, & cum gratiarum id actione percipere debebat homo quod diuina ei largitas donauiſſet? Sed quia amplius quam voluntas largientis indulſerit, appetiuit: & quod habuit amiſit, & mortem nihilominus incurrit. Peccatum Adæ cui ergo imputandum eſt, Deo, an ei qui audire noluit? Vulneratus ſi tandem mortem obiit, cui id imputatur? medico qui vulnerato obſeruandum præceptum dedit, an ipſi qui contra præceptum noxia poma guſtando in mandati tranſgreſſionem lapſus eſt? Medicorum artis eſt, vt eis quos viderint nimia ægritudine laborare, ea prohibeant quæ pernicioſa ſaluti aut periculoſa ſunt. Quod ſi ægroti contra medici præceptum per intemperantiam cōtraria ſumentes, mortem inciderint: vt quid cauſatur medicus, qui prouidens cauſam mali periculúmque, obſeruationem indixit? Ita nec ſalutis auctori, medicóque animarum Deo imputandum eſt quod accidit homini, qui diuina monitione contempta, diuinum neglexit mandatum, & diabolo credendo, in æternum viuere appetiit, mortem incurrit. Multa ſuperſunt † de huiuſmodi quæſtionibus quæ explicanda forent. Sed quia hora præterit, & ſingula dicere nequimus, ne longitudo ſermonis faſtidium faciat auditoribus, ſoluere cogimur. Verùm dum debitor dilationem petit, rogo ne debitor præcurrat, creditor abſentiam procuret. Debitum ergo ſermonem ſoluere procuro, ſed creditores abire vereor. Denique aliquos video, alios requiro. O creditor piger, cùm veneris vt debitum exigas, quid tuam abſentiā procuras? debitor ſatis facere debito cupit, & creditor deſidioſus abſentem ſe facit? Nouam rem video. Inſtat debitor creditori vt debitum accipiat, & creditor ſe excuſat. Sed quid intereſt? Si creditor venire noluit, reddat debitor quod promiſit.

Geneſ. 2. Geneſ. 3. Hebr. 2. Geneſ. 3.

† Pleniorem huius loci intellectū dabunt quæ fini huius Enarrationis ſubiecta reperies.

CAP. IV.

Adhuc calumniator ille, tot hactenus probationibus conuictus non acquieſcit, ſed dicit, Sciebat Deus hominem poſſe peccare, an non? Reſpondeamus ei ne ſibi videatur dixiſſe aliquid noui, quoniam ſcriptum eſt, *Reſpondo ſtulto ad eius ſtultitiam, ne videatur ſapiens apud ſeipſum.* Dico ergo, Sciebat planè. Tunc ſubinfert, Si ergo ſciebat eum poſſe peccare, quare non eum reuocauit a peccato? Reſpondetur, Quia nec victorem, nec eum qui legitimè non certauerit, non decet coronari. Quis, inquam, fratres, præmium non pugnanti dat? aut quæ corona non dimicanti, aut quæ ſine conflictu victoria? Audi Apoſtolum diuino ore loquentem: *Nemo coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.* Adam non pugnauit, nec certamen cum diabolo iniit, ſed ad vnam ſerpentis ſuggeſtionem præmium immortalitatis amiſit: victus eſt, quia non pugnauit: ſuccubuit volūtate, non neceſſitate. Vis noſſe calumniator, quòd tu neſciens Deum calumniaris, & quòd Adam voluntate peccauit? Iob nempè fuit homo ſimilis illi: quanta perpeſſus eſt & tolerauit? Pugnauit fortiter, & vicit: à Deo in poteſtate diaboli datus eſt, & filiorum amiſſionem, rerum omnium direptionem fortiter ſuſtinuit. Quem in diaboli poteſtate dare voluit Deus, non quia eum ſuperari non poſſe penitus intelligeret, non vtique: ſed eum ſic probare voluit, vt nobis excuſationis & calumniæ articulum amputaret. Expolians diuitiis & cenſu vinci non potuit, quia nec voluit: filios amiſit, & Dominum benedixit. Parum fuit hoc? Poſtea vlceribus plenus in ſtercore iacuit, in cinere ſedit, teſta ſaniem radens: & nihil mali aduerſus Dominū, licet doloribus vrgeretur, loqui po-

Prou. 26. 2. Tim. 2. Ibidem. Geneſ. 3. Iob. 1. Iob. 2.

Digitized by Google

Ibidem.

tuit. Et licet aduerſus vxorem excandeſcens, & indignatus eſt: *Vt quid tanquam vna ſtultarum mulierum locuta es*, dixerit: verba tamen non fuerunt improperij, ſed correptionis: quia vxor ei non iam adiutorium, ſed deceptio

Ibidem.

erat, adiutorium diaboli, & deceptio mariti. Mulier enim à diabolo ſeducta talia perſuadebat viro, dicens. *Dic verbum contra Dominum, & morere*, quaſi dicat, vt indignetur tibi Dominus, & moriaris. O iniquus vxoris affectus! ô maligna ſocietas coniugalis! Quare non dixit, Confitere Deo vt propitietur tibi, & viuas: ſed, Dic verbum contra Dominum? Quaſi diceret, Blaſphema Deum, vt indignetur tibi, & moriaris. O argumenta ſerpentis antiqui, qui etiam per vxorem conatus eſt eum decipere, cuius animum vlcere, ſanie & cinere agitatum ad blaſphemiam non valuerat irritare! Adam verò nihil tale pertulit: cum diabolo liberum certamen

Geneſ. 3. Ibidem.

habuit. Sed dices, Quare diabolo potius quàm Deo obediuit, niſi ſua electione? Sed adhuc calumniator dicit, Quare dixit Deus, Mortem oriemini, niſi quia ipſe mortẽ fecit, ideóq; hominem ea præmonuit? Reſpõdetur tibi & in hac, ſtultè calumniator. Si tu cùm ſis homo, habens filios, admones omnes, præcepto mandans vt te ſequantur & imitentur in omnibus; & ſi vnus eorum contemptor extiterit, & per malam conuerſationẽ in mortem inciderit, nunquid eius mors tibi imputanda eſt, & non potius ei qui tuam admonitionem contemnendo præcipitatur in mortem? Sic nec Deo mors Adæ adſcribenda eſt, qui hominem ante tranſgreſſionem ne in mortem laberetur, præmonuit. Manifeſtum eſt autem Deum noluiſſe hominem perire, nec feciſſe mortem. Adſtipu-

Sap. 1.

latur huic ſapientiſſimus Salomon cùm dicit, *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum.* Sed Adam Dei præceptum neglexit, & damnationem ſibi promeruit. Reuera fratres, imperatoris ſanctiones nemo ſine periculo ſui ſanguinis contemnit, ſed omnes ſuſcipiunt cum tremore, & veneratione legunt viliſſimam chartulam atramẽto ſcriptam, & velut diuinos adorant apices, Scripturæ diuinæ leguntur, verba Dei ſonant, ipſe Dominus quodammodo præſens præſentibus loquitur. Aut faſtidioſè homines audiunt, aut (quod peius eſt) ſedentes fabulis operam narrant. Imperator longè poſitus in charta loquitur, & timetur, & quaſi præſens in illa charta adoratur: teſtimonium Domini cùm recitetur, ab aliquibus contemnitur; Ipſum Prophetæ clamant, Apoſtoli prædicant, Euangeliſtæ loquuntur, per ſeipſum hominibus fabulatur, & non auditur? Audi præſentem

Matth. 18.

Dei loquentem: *Vbi fuerint*, inquit, *duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.*

CAP. V.

Sed vtique, inquiet calumniator, Deus non debuit hominem permittere vt peccaret. Sed ſtulti hoc dicunt, non conſiderantes quia Deus ſtatuam non fecit lapideã aut ligneam, ſed hominem perfectum condidit, & ſuæ mentis arbitrum: vt intelligeret quid boni † appareret, & quid mali contemneret: vt timeret quod minatus eſt Deus, & contemneret quod perſuaſerat diabolus: & vt propoſito ſibi immortalitatis præmio, autem cordis pararet, creatoriſq; ſui ſeruaret præceptum, non exterminatoris conſilium. Nonne iuſtiùs hominem qui

† al. appeteret,

A Dei præceptum contempſit, diaboli deceptionem ſecutus, culpamus, quàm Deum qui hominem bonum valdè, & ad eius ſimilitudinem formauit? Homo ergo peccauit, Dei præceptum paruifaciendo, qui vtique debuit mortem timere, & ad interdictam arborem non accedere. Si quiſquam hominum imperatoris ſæculi, vel iudicis præconem contempſerit, non rapitur ad ſupplicium? Dei præceptum contempſit Adam; & ab aliquibus defenditur? Quare culpas Deum cum tuo periculo, & non hominem ſine tuo præiudicio? Quare incuſas artificem, Sap. 8.
qui eius opificium rite fundauit, ſapienterque ſuffulſit: & defendis hominem, qui ædificio ſuo adeſſe noluit, qui

B diuini præcepti immemor in vulnus tranſgreſſionis impegit? Væ qui Adam defendis, & Deo iniuriam facis. Nunc te interrogo, reſponde mihi: Adam fuit bonus, an malus? Dicturus es, Bonus; vt plena ſit tua defenſio. Si ergo bonus fuit, quare vnum filium bonum, & alium parricidam genuit? Debuit namque vtpote bonus, bonos ambos creare. Dices fortè, Deo faciente fuit malus. Geneſ. 4.
Ergo ambos malos debuit generare. Quare ergo vnum innocentem, & alium effundentem innocentis ſanguinem procreauit? Vnum qui initiauit martyrium, &

C alium qui patrauit parricidium? Quòd ſi Cain eum qui occidendus erat, occidit; reus ipſe non eſt, ſed genitor qui talem genuit, ſuſcipiet reatum, vt qui filium parricidam generauit. Si Adam inuitus peccauit, ergo Cain inuitus in iugulum fratris gladium fixit. Talem iuſtitiam tenent qui legi calumniantur, vt geniti ſint mali, & eorum genitores ipſorum reatu teneantur obſtricti. Ibidem.
Ecce Adam qui genuit latronem, & ecce Cain qui interfecit fratrem: quis ex duobus eſt reus, pater qui genuit, aut filius qui germanum crudeli morte peremit? Ceſſa-

D uit calumniator, tacuit blaſphemator, quamuis nunquam aliquid veri dicat qui veritati calumniam facit. Vbi es calumniator? Reſponde mihi pro ſuſcepto munere, defende quem vſque modò defendebas. Quare ceſſaſti? quid iam tacuiſti? Ecce pro filij reatu, reus tenetur Adam qui genuit parricidam. Dicit, non eſt reus. Exurrexit qui tacebat: Non taceo, inquit, reſpondeo planè & defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus eſt, quia ſcriptum eſt, *Anima patris mea eſt, & anima filij mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.*

E quaſi è ſomno vigilans calumniator ille qui dormiebat, Ezech. 18.
operuit os, cœpit loqui, ſed modò tacebit. Dic ergo Nec pater pro filio, nec filius pro patre reus eſt: reſponde pro ſuſcepta calumnia, † & ego pro Deo meo. Defende Adæ cauſam, & ego Domini mei iniuriam. Tu dicis non eſſe iuſtum vt reus ſit Adam pro filio, & ego conſentio. Ergo ſi patrem non inuoluit filij reatus, quare imputas Deo Adæ peccatum? Et ſicut non eſt iudicandus Adam pro Cain, ſic nec Deo quòd Adam peccauit, imputemus. Deſine ſtultè calumniator (ſi tamen calumniator, & non potius blaſphemator dicendus es) deſine

F talia de eo loqui, & talia delirare. Conſidera primùm qui ſis, qualis, à quo factus ſis, & vide vtrùm debeas de tuo factore id blaſphemare quod non audeas conſeruo tuo imputare. Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris. Amen.

† v. c. reſponde pro ſuſcepto tuo, & ego pro Deo meo: *ſuſceptus pro cliente vox temporibus B. Auguſtini vſurpata.*

Rom. 1.

S. AMBROSII DE ARBORE INTERDICTA ENARRATIONIS FINIS.

In eandem Enarationem de arbore interdicta, annotatio.

IN antiquis editionibus hic Tractatus tribuitur B. Auguſtino, inter cuius opera, ſed notha etiamnum extat alicui. Veteres autem manuſcripti codices nos docent conflatum fuiſſe ex duabus homilijs B. Auguſtino adſcriptis, quæ ita inter ſe coniunctæ ſunt, vt tamen facilè commiſſura appareat. Quæ enim ad finem 5 capitis huius tractatus habentur: *multa ſuperſunt de eiuſmodi quæſtionibus quæ explicanda forent. Sed quia hora præterit, & ſingula adicere nequimus, ne longitudo ſermonis faſtidium faciat auditoribus ſoluere cogimur. Verùm cum debitor dilationem petit, rogo ne debitor præcurrat & creditor abſentiam, &c.* malè interpoſita eſſe apparent, nullumque ſenſum efficere. Ea autem in manuſc. codice ita leguntur: *Multa ſuperſunt, &c. ſoluere cogimur. Debitorem me dico, dilationem peto, ſed vereor ne debitor occurrat, & creditor abſentiam procuret.* SERMO S. AVGVSTINI DE ADAM ET FRVCTV ARBORIS EXPLICIT INCIPIT ALIVS DE QVO SVPRA. *Debitum cura ſoluere ſermonem, ſed priſtinos meos non inuenio creditores, aliquos video, aliquos requiro, creditor piget conuenerit vt debitum exigas, quid tuam abſentiam procuras? debitor ſatisfacere debet & cupit &c.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER QVIBVSDAM CAPITIBVS, LIBRI EXODI ANNOTATIONES.

Exod. Cap. VIII.

DIXIT autem Dominus ad Moyſen: in-
gredere ad Pharaonem, & dices ad eum, G
Hęc dicit Dominus: Dimitte populū meum,
vt mihi ſeruiat. Si autem non volueris ru di-
mittere, ecce ego percutiam omnes terminos
tuos ranis: & eructabit fluuius ranas, & aſcen-
dentes ingredientur in domos tuas, & in pe-
netralia cubiculorum tuorū, & in lectos tuos,
& in domos ſeruorum tuorum, & populi tui,
& in maſſis tuis: & in furnis tuis: & in te, & in
populum tuum, & in ſeruos tuos aſcendent ra-
næ. Dixit autem Dominus ad Moyſen, Dic H
Aaron fratri tuo, Extende manu tua virgam
ſuper fluuios, & ſuper riuos, & ſuper paludes,
& educ ranas. Et extēdit Aaron manum ſuper
aquas Ægypti, & eduxit ranas. Et aſcendit ra-
na: & operuit totam terram ægypti. Fecerunt
autem ſimiliter & incantatores ægyptiorum
incantationibus ſuis, & eduxerunt ranas ſuper
terram Ægypti. Et vocauit Pharao Moyſen
& Aaron, & dixit, Orate ad Dominum vt au-
ferat ranas à me, & à populo meo: & dimittam
populum: & ſacrificabunt Domino. Dixit au- I
tem Moyſes ad Pharaonem: Conſtitue quādo
oraturus ſum pro te, & pro ſeruis tuis, & pro
populo tuo ad delendum ranas à te, & à popu-
lo tuo, & à domibus veſtris, verumtamen in
fluuio remanebunt. Ille autem dixit, Cras. Re-
ſpondit Moyſes, Fiet vt dixi: vt ſcias quòd
non eſt alius pręter Duminum, & auferentur
à te, & à domibus veſtris, & à ſeruis tuis, & à
populo tuo: verumtamen in fluuio relinquen-
tur. Egreſſus eſt autem Moyſes & Aaron à K
Pharaone, & exclamauit Moyſes ad Dominū
pro finitione ranarum, ſicut reſpōdit Pharao-
ni. Fecit autem Dominus ſicut dixit Moyſes:
mortuę ſunt ranæ ex domibus, & ex habita-
tionibus, & ex agris. Et congregauerunt illas
cumulos & cumulos, & computruit terra. Vi-
dens autem Pharao quòd facta eſt requies,
aggrauatum eſt cor eius, & non audiuit illos,
ſicut loquutus eſt Dominus. Dixit autem Do-
minus ad Moyſen. Dic Aaron, extende ma-
nu tua virgam, & percute puluerem terræ, &
erunt ciniphes in tota terra Ægypti. Exten-
dit igitur Aaron manu virgam, & percuſſit
puluerem terræ: & facti ſunt ciniphes in ho-
minibus, & in quadrupedibus & in omni pul-
uere terræ facti ſunt ciniphes in tota terra Æ-
gypti. Fecerunt autem ſimiliter & incanta-
tores incantationibus ſuis vt educerent cini-
phem, & non potuerunt. Et facti ſunt cini-
phes in hominibus, & in quadrupedibus. Di-
xerunt igitur incantatores Pharaoni: Digitus
Dei eſt hoc. Et induratum eſt cor Pharaonis,
& non audiuit illos, ſicut loquutus eſt Domi-
nus. Dixit autem Dominus ad Moyſen. Sur-
ge manè, & ſta coram Pharaone, & ecce ipſe
egredietur ad aquam, & dices ad eum, Hæc
dicit Dominus, Dimitte populum meum, vt
mihi ſeruiant in deſerto. Si autem non volue-
ris dimittere populum meum, ecce ego mit-
tam ſuper te, & ſuper ſeruos tuos, & ſuper po-
pulum tuum, & ſuper domos veſtras muſcam
caninam: & implebuntur domus ægyptio-
rum muſca canina, & terræ quæ ſunt in ipſa.
Et glorificabo in die illa terram Geſſen, in qua
populus meus eſt, in qua non erit vſquam
muſca canina: vt videas quod ego Dominus
vniuerſæ terræ. Et dabo diuiſionē inter meū
populum, & inter tuum populum: cras autem
erit ſignum hoc in terra. Fecit verò Dominus
ſic. Et venit muſca canina in multitudine in
domos Pharaonis, & in domos ſeruorum eius,
& in omnem terram ægypti: & deſtructa eſt
terra à muſca canina. Vocauit autem Pharao
Moyſen & Aaron dicens, Abeuntes ſacrifi-
cate Deo veſtro in terra. Et dixit Moyſes:
non poſſibile fieri ſic: nam abominationes
ægyptiorum ſacrificabimus Domino Deo no-
ſtro. Si enim ſacrificauerimus abominationes
ægyptiorum coram ipſis, lapidabimur. Viam
trium dierum ambulabimus in deſerto, & ſa-
crificabimus Domino Deo noſtro, ſicut dixit
nobis. Et dixit Pharao, Ego dimittam vos,
& ſacrificate Domino Deo veſtro in deſerto:
ſed non longè procedetis ire, orate igitur pro
me ad Dominum. Dixit autem Moyſes, Ecce
ego egrediar à te, & orabo ad Deum: & re-
cedet muſca canina à te, & à ſeruis tuis, & à
populo tuo cras. Non addas vltra Pharao de-
cipere, vt non dimittas populum ſacrificare
Domino. Egreſſus eſt autem Moyſes à Pha-
raone, & orauit Dominum, Qui fecit iuxta
verbum illius, & abſtulit muſcas à Pharao-
ne, & à ſeruis eius, & populo eius, & non
relicta eſt neque vna. Et ingrauauit Pharao
cor ſuum etiam in tempore hoc, & non vo-
luit dimittere populum.

Quæ Ægyptiorum abominationes Domino Deo noſtro ſint im-
D *molandæ: qua via peruenitur ad Chriſti Eccleſiam, quidve*
in ea ſit agendum.

AMBROSIVS IRENÆO.

MOVERI te ſignificaſti mihi eo quòd le- Geneſ. 46.
geris, *Nam abominationes Ægyptiorum ſa-*
crificabimus Domino Deo noſtro. Sed habuiſti
quod ſtudio ſolueres, quia in Geneſi ſcri-
ptum eſt quòd Ægyptij paſtores pecorum
abominabantur; non vtique propter hominem, ſed
propter pecora. Illi enim aratro terram inuertebant;
M Abraham autem, & Iacob, & poſtea Moyſes & Da-
uid, paſtores pecorum fuerunt, realem quandam in
hoc munere diſciplinam inuenientes. Oderant ergo Æ-
gyptij immaculata ſacrificia, id eſt: perfecta ſtudia vir-
tutum, & plena diſciplinæ. Quod ergo vitioſi oderant,
hoc apud bonos ſincerum ac pium eſt. Opus virtutis
deteſtatur luxurioſus helluo, refugit Ægyptius: ita cor-
pus quod illecebras diligit, auerſatur animæ virtutes: a-
bominatur imperium, refugit virtutū diſciplinas, & om-
nia

nia opera quæ huiuſmodi ſunt. Quæ ergo Ægyptius refugit, Ægyptius ille & non homo, hæc tu amplectere, quæ habes humanitatis ſcientiam. Illa autem declina quæ illi ſequuntur atque eligunt, quoniam duo ſibi iſta congruere non poſſunt, prudentia & inſipientia. Itaque ſicut iis quæ in quodam cenſu imprudentiæ atque intemperantiæ ſunt, abdicat ſe prudentiæ, abdicat continentia: ita eorum omnis exors inſipiens eſt atque inconti- *Geneſ. 29.* nens, quæ in bonis atque in hereditate ſapientis viri ſunt & continentis. Deniq; ſanctæ illæ tali coniugio Lia & Rachel vna laborioſa, altera aſpiratio ſortis refugientes non generis neſſitudinem, ſed morum diſcrepantiam, cùm Iacob exercitii viri ſermone edoctæ eſſet quod vellet diſcedere, vt Laban & filiorum eius inuidiam declinaret atque ignauiam, reſponderunt. *Nunquid eſt nobis portio aut hereditas in domo patris noſtri; nonne ſicut alienæ* *Gen. 31.* *æſtimamur ei; Vendidit enim nos, & deuorauit pretium noſtrum.* Ecce primùm, quia ignauus & inuidus laborioſam & diſciplinæ tenacem alienat à ſe ac refugit, ſeſéque cupit ſeparare: quoniam eas oneri eſſe cernit ſibi, & putat ſe lucrum feciſſe quod alienauit eas, & hoc eſſe ſuum precium iudicat, eúmque fructum voluptatis *Ibidem.* ſuæ. Nunc audiamos quomodo quæ habet virtus, nō habeat ignauia. Aiont enim, *Omnes diuitiæ & gloria quam abſtulit Deus Patri noſtro, nobis erit, & filiis noſtris.* Meritò Deo arbitro dicunt eſſe ſublata, quia ipſe eſt auctor bonorum, cuius gratia ignaui exuuntur, quia decorem hereditatis diuinæ capere improbi atque infirmi non queunt, ſuccedit autem intus, & ſpiritum in ſe fortis habens. Quis autem fortis niſi ſolus Deus, qui om- *Gen. 32.* nia coercet & regit· His ergo debetur hereditas Dei. Vnde & Eſaias dicit. *Eſt hereditas ſeruientibus Domino.* Et *Eſai. 54.* pulchre ait, Eſt hereditas. Ipſa enim ſola hereditas eſt, alia non eſt. Neque enim cæcus theſaurus, hereditas eſt, neque caduca omnia hereditatis habent commodū. *Pſal. 118.* Sola eſt illa hereditas, in quibus eſt portio Deus. Vnde *ibidem.* Dauid ſanctus dicit, *Portio mea Dominus.* Et alibi. *Hereditate facta ſunt teſtimonia tua ſanctæ Dei.* Vides quæ poſſideat iuſtus, mandata Dei, oracula eius, præcepta eius. *Geneſ. 31.* In his diues eſt, in his paſcitur, in his delectatur, quaſi in omnibus diuitiis. Hæc ergo poſſidentes Lia & Rachel, opes patrias non requirebant, in quibus erat pecunia adultera, irrationabilis ſpecies, ſpiritalis expers vigoris. Denique quaſi diuites & liberæ non eum diuitem, ſed egentem arbitrantur. Omnis enim bonarum & liberalium conſors diſciplinarum neminem inſipientem diuitem putat, ſed inopem atque egenum, abiectum quoque, etſi regalibus diuitiis affluat, & ſuperioribus auro ſuam iactet potentiam. Fugienda eſt igitur talium ſocietas, etiamſi aliqua generis copulentur neceſſitudine. Noxiæ ſunt enim conuerſationes cum inſipientibus, & inficiunt ſobriam mentem ac decolorant: quia ſicut adhærens ſancto ſanctus eris, ita cùm peruerſo peruerſus eris, ſicut ſcriptum eſt. Frequenter enim accidit vt quis contra *Pſal. 17.* propoſitum ſuum intemperantem audiens cùm velit ipſe continentiæ diſciplinam tenere, fuco inſipientiæ coloretur, meritòque contrariæ ſibi ſunt & repugnantes, diſciplina atque inſolentia. Vnde cùm vir exercitatus earum ſententiam quæreret, vocem emittunt probatæ *Gen. 31.* iam diuturno exercitio virtutis: *Nunquid eſt nobis portio aut hereditas in domo patris noſtri?* Id eſt, conſulis nos vtrùm velimus ab eo recedere? Quaſi verò non cognoueris quòd nullam habeamus cupiditatē eius ſocietatis, neque nos dulcis ſæcularium diuitiarum cupiditas teneat, aut lætitia luxuriæ. Hæc ſunt quæ nos miſera & nobis aliena duximus: hæc ſunt quæ plena inopię atque egeſtatis arbitramur. Adiiciunt ergo cauſam ſeceſſionis, quia veram gloriam, & boni theſauri copias amiſit Laban, in quibus maximus vigor datus eſt men- *Ibidem.* tis, & bona moneta imaginis Dei & ſimilitudinis, quia ſpiritalem monetam amiſit, quia ſplendida magis ſæculi elegit, quàm vera & vtilia vitæ ſuæ: quorum decor ex- *Ibidem.* pertem diuinorum honorum præterit: quoniam ille quæ putat pulchra, in iis ſe fallit ipſum & decipit. Vnde audi eius verba, & iudicia. Secutus ſanctum Iacob & filias

A ſuas, ne fortè apud eas ſuorum vitiorum reperiret aliquid, & reuocandi ad ſe haberet auctoritatem, coarguens iuſtum, cùm ratione eſſet redargutus, & nihil *Ibidem.* reſpondere ac referre poſſet, quo eum deberet tenere: Si annuntiaſſes, inquit, mihi, emiſiſſem te cum lætitia & tympanis. In quo prodidit quid iuſtus fugerit, ne eum proſequeretur, ne deduceret, ne tali comitatu ſtipatus procederet. Primùm quòd multorum dominorum mancipio ſe ſubiicere non debuit, vt ab eo tanquam ſeruulus dimitteretur. Deinde quia vir exercitio intentus, & quærens veram viam ad virtutem perſequendam non hominem deductorem, ſed oracula quæſiuit cæleſtia: B Quæ me quaſi, inquit, hinc præceperunt abire, & nunc comitantur viantem. Sed quomodo me dimiſiſſes? An cum lætitia tua quæ plena eſt mœſtitudinis, cū tympanis ſcilicet atque organis immodulata modulantibus, & ſonis tibiarum ſuauibus, inſulauia reſultātibus ſonis diſſonis, crepitibus diſcrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus? His me delectari poſſe credidiſti? his reuocari? Hæc ſunt quæ ego fugi: nec vereor verborum tuorum inuidiam. Fugi, ne me talia ſequerentur, ne quid de tuis accipiens abirem, non enim talibus deductoribus ad Eccleſiam Chriſti peruenitur; ad quam tendebat Iacob, vt eò deduceret populorum copias, inueheret nationum diuitias, poſteritatem infunderet, fu- C giens vmbras inanium rerum, præferens inſenſibilibus ſimulacris virtutum ſpirantem decorem, plauſibilibus præponens ſeria. Vides enim quemadmodum conuiuia gentiles adornent, feſta annuntient, ſed ea piis moribus infeſtiora ſunt; quia iis pleriſque decipiuntur, dulcibus capiuntur epulis, capiuntur ſaltantium choris, dum ieiunia noſtra fugiunt, dum ea ſibi aſpera putant, dum corpori noxia & moleſta arbitrantur. An opinatus es quia aurum tuum deſiderarem? Sed non habes aurū igne examinatum, quo iuſti probantur. An quia argen- *Pſal. 11.* tum cuperem? Sed non habes argentum, quia ſplendorem alloquii cæleſtis abieciſti. Sed fortaſſe ſperaui quòd D adiiceres mihi ad obſequium ſeruulos tuos? Ego verò liberos quæro, fugio ſeruos peccati. Sed fortè comites itineris & duces viarum neceſſarii fuerunt? vtinam ſequi poſſent, ego illis monſtrarem Domini vias. Sed qui Deum neſcius, vias eius quomodo noniſti? vias eius ingrediuntur electi a Domino. Non quicūque intrant eas, ſed tamen nemo excludit. Sequatur qui paratus eſt, ingreditur viam quæ ducit ad Meſopotamiam, vt qui eam petit, per aquas tranſeat, aquas Tigris atque Eu- *Geneſ. 28.* phratis, fortitudinis atque iuſtitiæ, per lachrymas pœnitentiæ baptiſmum gratiæ. In ea eſt virtus exercitus Dei. *Gen. 32.* Omnes enim qui ſunt in Eccleſia, Deo militant. In ea *Geneſ. 30.* eſt grex ille inſignis diuerſarum virtutum, quem Iacob E ſibi elegit. Omnis enim ſine ſigno anima, indocta & inerudita eſt, diſciplinarum neſcia, quæ autem inſignita *Gen. 35.* eadem diues operum, & gratiarum opima. Ad eam qui *Gen. 34.* venit, iratum fratrem reconciliet prius. Ad eam qui ve- *Geneſ. 32.* nit, Sichimam pretioſam illam & actuoſam inhabitet virtutum officinam, vbi læſæ caſtitatis grauis eſt vltio. Ad eam qui venit, luctetur cum Deo, vt ad imitationē eius ſe exerceat, ad humilitatē Chriſti & paſſiones eius congrediatur. Tollat crucem ſuam, & Chriſtum ſequatur. Denique bonus congreſſor non æmulatur, non in- *Luc. 9.* flatur, immò etiam benedicit congredientem ſibi tali *1. Cor. 13.* munere. Sequamur ergo ſanctum Iacob, & vias eius, vt *Geneſ. 35.* F perueniamus ad eas paſſiones, ad eas congreſſiones, perueniamus ad humerum, perueniamus, ad patientiā matrem fidelium, & ad patrem Iſaac, id eſt, iucunditatis capacem, lætitiæ redundantem. Vbi enim patientia, ibi lætitia: quia poſt tribulationes patientia, patientia au- *Rom. 5.* tem probationem operatur, in qua eſt ſpes, de qua non *Luc. 9.* confundimur: quoniam qui non fuerit confuſus crucem Chriſti, nec Chriſtus confundetur in eo. Vale fili, & non erubeſcas patrem interrogare, qui non erubeſcis in paſſionibus Chriſti gloriari.

Exod. Cap. XVI.

PRofecti ſunt autem ex Elim, & venit omnis congregatio filiorum Iſraël in deſertum Sin, quod eſt inter Elim, & inter Sina. At quinta & decima die, menſe ſecundo egreſſis ipſis ex terra Ægypti, murmurauit omnis congregatio filiorum Iſraël contra Moyſen & Aaron. Et dixetũt ad eos filij Iſraël: Vtinam mortui eſſemus percuſſi à Domino in terra Ægypti, quãdo ſedimus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes ad ſatietatem: quid eduxiſtis nos in deſertum hoc, vt occideretis omnem congregationem hanc in fame? Dixit autem Dominus ad Moyſen: Ecce ego pluam vobis panes ex cælo, & egredietur populus, & colligent quod dici in diem: vt tentem eos ſi ambulabunt in lege mea, vel non. Et erit die ſexta, & præparabunt quod inferãt: & erit duplum quod congregâuerint quod per diem in diem. Dixit autē Moyſes & Aaron ad omnem cœtum filiorum Iſraël: Veſpere ſcietis, quòd Dominus eduxit vos de terra Ægypti, & manè videbitis gloriam Domini, quoniam exaudiuit murmur veſtrum contra Deum. Nos autem quid ſumus, quòd murmuratis cõtra nos? Et dixit Moyſes, Dabit Dominus vobis veſpere carnes comedere, & panes manè in ſaturitatem: quoniam audiuit murmur veſtrum, quod vos murmuratis contra eum. Nos autem quid ſumus? Nõ enim contra nos murmur veſtrum eſt, ſed cõtra Deum. Dixit autē Moyſes ad Aaron: Dic omni cœtui filiorum Iſraël: Accedite coram Deo, audiuit enim veſtrum murmur. Quando autem loquutus eſt Aaron omni congregationi filiorum Iſraël, conuerſi ſunt in deſertum: & gloria Domini apparuit in nube. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Audiui murmur filiorum Iſraël: loquere ad eos, dicens, Ad veſperã comedetis carnes, & manè ſaturabimini panibus: & ſcietis quod ego ſum Dominus Deus veſter. Factum eſt autem veſpere, & aſcendit coturnix, & cooperuit caſtra. Manè autem factum eſt, cùm ceſſaſſet ros in circuitu caſtrorum: & ecce ſuper ſuperficiē deſerti minutũ vt coriandrum, album vt pruina ſuper terram. Vidētes autem filij Iſraël, dixerunt alter alteri. Quid eſt hoc: Non enim ſciebant quid erat. Dixit autem Moyſes ad eos: Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus manducare; hoc verbum quod ordinauit Deus: Congregate ex eo vnuſquiſque ad proximos gomor, ſecũdùm caput iuxta numerum animarum veſtrarum, vnuſquiſque in tabernaculis veſtris colligite. Fecerunt autem ſic filij Iſraël, & collegerunt qui multum, & qui minus: & metientes gomor, non abundauit qui multum, & qui minus, non minus habuit: vnuſquiſque ad proximos apud ſe collegerunt. Dixit autem Moyſes ad eos: Nullus relinquat ex eo in manè. Et non audierunt Moyſen, ſed reliquerunt quidam ex eo manè. Et efferbuit vermis, & computruit, & indignatus eſt contra eos Moyſes. Et collegerunt illud manè manè, vnuſquiſque ſufficiens ſibi, quando autem incalebat Sol, liquefie-

G bat. Factum eſt autem die ſexta, collegerunt neceſſaria dupla, duo gomor vni. Ingreſſi ſunt autē omnes principes congregationis, & narrauerunt Moyſi. Dixit autem ad eos: Hoc verbum eſt quod loquutus eſt Dominus: Sabbata requies ſancta Domino: cras quæcúmque coxeritis, coquite, & quæcumque elixaueritis, elixate: & omne ſuperfluum relinquite illud in repoſitionem in mane. Et reliquerunt ex eo in manè, ſicut præcepit eis Moyſes: & nõ computruit, neque vermis factus eſt in eo. Dixit

H autē Moyſes, Comedite hodie; illud eſt enim ſabbatum Domino: hodie non inuenietur in agro. Sex dies colligetis, at die ſeptima ſabbatum, quod non erit in eo. Factum eſt autem in die ſeptima, egreſſi ſunt quidam ex populo ad colligendum, & non inuenerunt. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Vſquequò non vultis audire mandata mea, & legem meam? Videte, etenim Dominus dedit vobis diem hanc ſabbata, propter hoc ipſe dedit vobis die ſexto

I panes duorum dierum ſedete vnuſquiſque in domibus veſtris apud ſemetipſum: nullus veſtrum egrediatur ex loco ſuo die ſeptima: Et ſabbatizauit populus die ſeptima: & vocauerunt illud filij Iſraël nomen eius, Man. Erat autem quaſi ſemen coriandri album: at guſtus eius vt ſimila in melle. Dixit autem Moyſes, Hoc verbum quod præcepit Dominus: Implete gomor Man ad repoſitionem in generationes veſtras, vt videant panem quem comedi-

K ſtis vos in deſerto, quando eduxit vos Dominus de terra Ægypti. Et dixit Moyſes ad Aaron, Accipe vas aureum vnum, & immitte in illud plenum gomor Man: & repones illud coram Deo in cuſtodiam in generationes veſtras, quemadmodum præcepit Dominus Moyſi. Et repoſuit illud Aaron coram teſtimonio in cuſtodiam. At filij Iſraël comederunt Man annos quadraginta, donec venerunt in terram habitabilem. Man comederunt donec venerunt in partem Phœniciæ.

L At gomor decima trium menſurarum erat.

Dominus Deus manna cur pluerit populo patrum, & non pluat nobis.

AMBROSIVS IRENÆO.

QVÆRIS à me cur Dominus Deus manna plueꝛit populo patrum, & nunc non pluat. Si cognoſcis, pluit,

M & quotidie pluit de cælo manna ſeruientibus ſibi. Et corporeum quidem illud manna hodie pleriſque in locis inuenitur, ſed nunc non eſt tanti res miraculi; quia venit quod perfectum eſt. Perfectum autem panis de cælo, corpus ex Virgine, de quo ſatis Euangelium te docet. Quantò præſtantiora hæc ſuperioribus? Illud enim manna, hoc eſt, panem illum qui manducauerunt, mortui ſunt: hunc autem panem qui manducauerit, viuet in æternum. Sed eſt ſpiritale manna, hoc eſt, pluuia ſpiritalis ſapientiæ, quæ ingenioſis & quærentibus de cælo infunditur, & irrorat mentes piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infuſionem diuinæ ſapientiæ, delectatur, nec alium cibum quærit, nec in ſolo pane viuit, ſed in omni verbo Dei. Qui glorioſior

De conſec. diſt. 2. c. corporeum.

1. Cor. 13.

Ioan. 6.

Matth. 4.

fuerit, quærit quid ſit iſtud quod melle dulcius ſit. Reſ- A
pondet illi miniſter Dei: *Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus manducare.* Quid ſit iſte panis, audi. *Verbum* (inquit) *quod ordinauit Deus.* Hæc ergo ordinatio Dei, hæc alimonia alit animam ſapientis, & illuminat atque obdulcat, reſplendens veritatis coruſco & mulcens tanquam fauo quodam diuerſarum virtutum ſuauitate & ſermone ſapiētiæ. Faui enim mellis ſermones ſunt boni, ſicut ſcri-
Prou. 16. ptū eſt in Prouerbiis. *Ecce ſuper ſuperficiem deſerti minutum vt cor ander.* Cur autem minutum ſit, cauſam accipe:
Luc. 13. quia & granum ſinapis minutum eſt, cui comparatur re-
Ioan. 17. gnum cælorum: & fides quæ ſicut granum eſt ſinapis,
Luc. 13. poteſt montes tollere, & iactare in mare. *Et fermento* B
ſimile eſt regnum cælorum, quod abſcondit mulier in farinæ men-
Exod. 32. *ſuris tribus, donec fermentetur totum.* Et Moyſes caput vituli aurei comminuit ſicut puluerem, & miſit in aquam, & dedit populo bibere. Incraſſatum enim erat cor eo-
Matth. 24. rum perfidiæ immanitate, vt emolliretur, & fidei ſumeret ſubtilitatem. Denique illa mulier, quæ bene emoluerit, aſſumetur: ea autem quæ malè emoluerit, derelinquetur. Emole ergo & tu fidem tuam, vt ſis ſicut illa anima quæ Chriſti in ſe charitatem excitat, quā mirantur aſcendentem virtutes cælorū, quòd ſine offenſione aſcendat, & ex hoc mundo aſcendat cum lætitia & iucunditate, ſicut vitis propago, & ſicut fumus ſe ad ſuperna ſubrigat, fragrans odorem reſurrectionis piæ, & C
Cant. 3. ſuauitatem fidei, ſicut habes ſcriptum: Quæ eſt hæc quæ aſcendit à deſerto ſicut vitis propago, fumo incēſa, odorifera myrrha & thure ab omnibus pulueribus vnguēti? Pulchrè ſubtilitatem eius expreſſit pulueris comparatione & vnguenti commemoratione, quia in Exodo le-
Exod. 30. gimus compoſitum ſubtile thymiama: illud verò eſt in-
Apoc. 8. cenſum Propheticum, quod eſt ſanctorum oratio, vt dirigatur in conſpectu Domini, ſicut & Dauid dicit,
Pſal. 140. *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Denique Græcus, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου dixit. Et in Apocalypſi Ioannis D
Apoc. 8. legimus, *quia ſtetit angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data ſunt ei thymiamata multa de orationibus ſanctorum omnium. Et aſcendit*, inquit, *fumus thymiamatum orationum ſanctorum de manu angeli in conſpectu Dei.* Et vmbilicus animæ ac venter ſubtilis eſt illius quę aſcendit ad
Cant. 7. Chriſtum. Ideóque laudatur voce ſponſi dicentis, *Vmbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens mixto, venter tuus aceruus tritici munitus inter lilia.* Eſt enim in omni doctrina tornatus, & potus ſpiritalis non deficiens plenitudine, &
Pſal. 103. cæleſtium ſecretorum cognitione. Venter quoque ani-
Exod. 32. mæ myſticus, ſicut vmbilicus, quo ventre non ſolùm
3. Reg. 19. fortem cibum ſumit, quo corda firmātur, ſed etiam ſuauem ac floriulentum quo delectatur. Et fortaſſe hoc docuit Moyſes multis orationibus, & piū illud mitigandū E
ſacrilegium. In libro quoque Regum cùm ſe Dominus ſācto reuelaret Eliæ, vox auræ tenuis præceſſit, & ſtatim ſe ei Dominus reuelauit, vt cognoſcamus ea quæ corporea ſunt, craſſa eſſe & pinguia: & quæ ſpiritalia, mollia, & ſubtilia, vt non poſſint comprehendi oculis. Deniq; & ſpiritus ſapientiæ ſubtilis & mobilis legitur in libro Sapientiæ: quia eſt in illa ſpiritus intelligentiæ, ſanctus, vnicus, multiplex, ſubtilis, & mobilis, qui ſermo-
Sap. 7. nes ſuos molat prius, ne quid offendat vel in ſenſu, vel in alloquio. Denique Babyloni illi quæ deſtruetur, dicitur, Et vox molæ non audietur in te amplius. Hoc F
igitur manna ſubtile erat, & ad diem colligebatur, in
Apoc. 18. diem alterum non ſeruabatur, eo quòd inuenta ſapientiæ in tempore ſint gratiora, nec tam miranda quæ ſpatio temporis reperiuntur, quàm illa quæ præſentis funduntur ingenij viuacitate: ſiue quia futura reuelantur
Malach. 4. myſteria, eo quod ſeruatum manna vſque ad ſolis exortum, eſui iam eſſe non poſſet, id eſt, vſque ad Chriſti aduentum habere gratiam. Oriente autem iuſtitiæ ſole, & ſplendidioribus Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentis refulgentibus, ceſſarent inferiora, & perfecta illa ſumenda populo forent. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Exod. Cap. XXIV.

ET Moyſi dixit, Aſcende ad Dominum tu & Aaron, & Nadab & Abiud, & ſeptuaginta ſeniores Iſraël, & adorabunt à longè Dominum: & appropinquabit Moyſes ſolus ad Deū, ipſi autem non appropinquabunt: at populus non ſimul aſcendet cum eis. Ingreſſus eſt autem Moyſes, & narrauit populo omnia verba Dei, & iudicia. Reſpondit autem omnis popu-
B lus voce vna, dicentes, Omnes ſermones quos loquutus eſt Dominus, faciemus & audiemus. Et ſcripſit Moyſes omnia verba. Surgens autem Moyſes manè, ædificauit altare ſub monte, & duodecim lapides in duodecim tribus Iſraël. Et miſit iuuenes filiorū Iſraël, & obtulerunt holocauſta, & ſacrificauerunt hoſtias ſalutares Domino, vitulos. Accipiēs autē Moyſes dimidium ſanguinis, infudit in craterē: at dimidium ſanguinis effudit ſuper altare. Et accipiens librum teſtamenti, legit in aures po-
C puli, & dixit, Omnia quæ loquutus eſt Dominus, faciemus, & audiemus. Accipiens autem Moyſes ſanguinem, reſperſit populum, & dixit, Ecce ſanguis teſtamenti quod diſpoſuit Dominus ad vos de omnibus ſermonibus his. Et aſcendit Moyſes & Aaron, & Nadab & Abiud, & ſeptuaginta ſeniores Iſraël, & viderunt locum vbi ſtetit Deus Iſraël, & quæ ſub pedes eius quaſi opus lateris ſapphiri, & ſicut ſpecies firmamēti cæli puritate. Et electorū
D Iſraël non diſſonuit neque vnus. Et apparuerunt in loco Dei, & comederunt & biberunt. dixit Dominus ad Moyſen, Aſcende ad me in monte, & ſta illic: & dabo tibi tabulas lapideas, legem & mandata quę ſcripſi vt darem legem eis. Et ſurgens Moyſes, & Ioſuë qui adſtabat ei, aſcenderunt in montem Dei, & ſenioribus dixerunt, Manete hîc quouſque reuertamur ad vos, & ecce Aaron & Hur vobiſcum: ſi alicui contigerit quæſtio, accedant eis. Et aſcēdit Moyſes montem, & cooperuit nubes mon-
E tem: & deſcendit gloria Dei in montem Sinai, & cooperuit illum nubes ſex dies. Et vocauit Dominus Moyſen die ſeptima de medio nubis. At ſpecies gloriæ Domini quaſi ignis ardens in vertice montis coram filiis Iſraël. Et ingreſſus eſt Moyſes in medium nubis, & aſcendit in montem: & fuit illic in monte quadraginta dies & quadragita noctes.

Examinat cur Moyſes poſt oblatum ſacrificium, póſtque immolatas Domino ſalutares hoſtias, miſerit dimidiam ſanguinis partem in craterem, dimidiam autem fuderit ſuper altare.

F

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

MOtū te cùm legeres ſignificâſti mihi, quid ſibi velit quòd Moyſes poſt oblatū ſacrificium, & immolatas Domino ſalutares hoſtias, dimidiam partē ſanguinis in craterem miſerit, dimidiam autē ad altare effuderit. Sed quid eſt quod ipſe dubites, & à nobis requiras, cùm fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratia totum orbem peragraueris, & quotidianæ lectionis nocturnis ac diurnis vicibus omne vitæ huius tempus deputaueris, acri præſertim ingenio etiam intelligibilia complectēs? Vt pote qui etiam philoſophiæ libros quam à vero ſint

deuijdemonſtrare ſoleas, & pleróſque tam inanes eſſe,
vt prius ſcribētum in ſuis ſcriptis ſermo quam in vita de-
fecerit. Tamen quia collatio ſermonis, vt pecuniæ, ma-
gno eſt vſui, atque ea maximus in commune emolumē-
tū negotiationis profectus paratur, quòd mirabilis ſit
iſta ſanguinis diuiſio, reticere non queo. Pars enim eius
moralē ſapientiæ diſciplinā videtur ſignificare, pars my-
ſticam. Illa quæ in crateras mittitur, moralis eſt: hæc
quæ ad altare effunditur, myſtica: eo quod diuino mu-
nere & aſpiratione quadam homanis infundatur menti-
2. Pet. 1. bus, vt conuenientia & fide plena de Deo ſentiant. De-
nique qui locuti ſunt de eius maieſtate, & de cæleſtibus,
vel Apoſtoli, vel ſancti Prophetæ, non niſi ex reuelatio-
ne demonſtrata ſibi loqui auſi ſunt. Vnde Paulus & rap-
tum ſe in parahiſum, & audiſſe ſe verba quæ non licet
2. Cor. 12. homini loqui, in epiſtola ſua teſtificatus eſt. Stephanus
Act. 7. quoque vidit cælos apertos, & Ieſum ad dexteram Dei
Eſai. 6. ſtantem. Et Eſaias Propheta vidit ſedentem. Nam de
Deut. 34. Moyſe quid loquar, de quo dicit ſcriptura, quòd non
ſurrexit amplius Propheta in Iſrael ſicut Moyſes, qui
nouit Dominum facie ad faciem, in omnibus ſignis &
prodigiis quæ fecit in terra Ægypti. Myſtica ergo Deo li-
bantur, qui ſplendore diuinæ ſapientiæ, cuius pater &
1. Cor. 1. genitor eſt, inflammat animæ vigorem ac mentem illu-
Ioan. 13. minat. Sapientia autem Dei Chriſtus, cuius in pectore
recumbebat Ioannes, vt de principali illo ſecretóque ſa-
pientiæ hauſiſſe diuina proderetur myſteria. Denique ip-
ſe conſcius muneris hoc ſcripſit, qui ſibi quod acceperat
vendicare, & ſuo aſſignare ingenio reformidabat. Sed
& ipſe Dominus dicebat Apoſtolis, os ſuum aperiens:
Ioan. 20. *Accipite ſpiritum ſanctum*: quo declarauit ſe eſſe qui Moyſi
Exod. 4. dixerat, *Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quid debeas loqui.*
Sap. 7. Ergo hæc ſapientia diuina inenarrabilis, impermixta
atque incorrupta ſanctorum animis ſui infundit gratiā,
& cognitionem reuelat, vt ſpeculentur eius gloriam. Il-
la autem moralis ſapientiæ diſciplina eſt, quæ mittitur
in crateras, & ex illis percipitur atque hauritur. Crate-
ræ igitur ſenſuum receptacula. Crateræ oculi ſunt duo,
aures ſunt, nares ſunt, os quoque & aliæ partes conue-
nientes muneri. Oculi enim viſum recipiunt & miniſtrāt,
auditum aures, odorem nares, ora guſtatum, & cætera.
In iſtas crateras verbum illud in quo eſt principatus ſa-
cerdotij vel prophetiæ, effundit ſanguinis ſui partes, vt
Exod. 25. viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat
rationabiles. Denique vbi legis diuinæ præcepta enu-
merauit atque annuntiauit populo, theoriam poſtea in-
telligibilis illius arcæ teſtimonij vel candelabri, vel thy-
miamaterij locuturus, immolauit hoſtias & lauauit, ſan-
guinis partem affundēs altaribus ſacris, partem autē in-
fundens crateris. Fit ergo diuiſio myſticæ illius, hoc eſt
Hebr. 4. diuinæ moraliſque ſapiētiæ. λόγος enim diui-
Galat. 3. ſor eſt animarū atque virtutū. λόγος autē ver-
bum Dei validū & acutum, quod pertranſit ac penetrat
vſq; ad diuiſionē animæ, virtutes quoque diſtinguit &
diuidit, cuius miniſter Moyſes diuiſione ſanguinis virtu-
tū genera diſtinxit. Et quia nihil præ cæteris in lege, niſi
Chriſti aduentus annuntiatur, atque eius præfiguratur
paſſio, vide ne iſta ſit hoſtia ſalutaris, quam verbū Deus
in ſemetipſo obtulit, atque in ſuo immolauit corpore,
quod primò moralē in Euangelio, ſed etiā in lege docuit
diſciplinā, & in ſua patientia atque in ipſo actu & opere
monſtrauit, tanquā in crateras, ita in mores noſtros ſen-
ſúſque transfundens velut ſubſtantiā quandam & vitalia
ipſa ſapientiæ, quibus mentes hominum viuificauit ad
virtutis ſeminarium, & inſtituta pietatis, deinde accedēs
ad altare effudit hoſtiæ ſuæ ſanguinem. Itaque ſiue ita
hæc accipias, pius (vt arbitror) ſenſus eſt: ſiue ſecun-
dùm Salomonem velis, concurrit æquè, vt quia ſan-
guinem miſit in crateras Moyſes Propheta, cognoſcas
Prou. 9. ipſum eſſe ſanguinem, de quo ſcriptum eſt: *Quia ſapientia*
miſcuit in cratera vinum ſuum, dicens vt relinquerent inſipien-
tiam, & quærerent ſapientiam. Hauritur ergo de cratere
ſapientia, hauritur diſciplina, hauritur intellectus, hauri-
tur correctio, hauritur vitæ emendatio, hauritur morum
& conſiliorum temperatio, pietatis gratia, virtutis incre-
mentum, fons vbertatis. Quod verò ad altare effundit
G ſanguinē, intelligere licet ablutionē mūdi, remiſſionem
omnium peccatorū. Etenim ſanguinem illum ad altare Hebr. 9.
quaſi hoſtiam effundit ad multorū exhaurienda peccata.
Agnus enim hoſtia eſt, ſed agnus nō irrationabilis natu-
ræ, ſed diuinæ potētiæ, de quo dictū eſt, *Ecce agnus Dei, ecce* Ioan. 1.
qui tollit peccatum mundi. Non ſolum enim mundauit ſan-
guine delicta vniuerſorum, ſed etiam diuina poteſtate
donauit. An non tibi videtur effudiſſe ſanguinem ſuum,
de cuius latere ſupra ipſū paſſionis altare aqua cucurrit Ioan. 17.
& ſanguis? Vale, & nos paternis affectu dilige, vt facis.

Exod. Cap. XXX.

H ET facies altare thymiamatis, ex lignis im-
putribilibus facies illud: cubiti lōgitudo,
& cubiti latitudo, quadrangulum erit, & duo-
rum cubitorum altitudo: ex ipſo erunt cornua
eius deauribus illud auro puro, craticulā eius,
& parietes eius in circuitu, & cornua eius: &
facies ei vertibilem coronam auream in cir-
cuitu, & duos annulos aureos puros facies ei
ſub coronam vertibilem eius per ſingula late-
I ra. Et erunt anſulæ vectibus ad portandum
illud in ipſis. Et facies vectes ex lignis impu-
tribilibus, & deaurabis eos auro: & pones illud
corā velo exiſtente in arca teſtimonij, in qui-
bus cognoſcar tibi illic. Et adolebit in eo Aa-
ron incēſum compoſitum ſubtile manè manè.
Quando componet lucernas, adolebit in eo: &
& quando accenderit Aaron lucernas ſerò, a-
dolebit in eo incēſum aſſiduitatis, ſemper co-
ram Domino in generationes veſtras. Et non
offeretis in eo incenſum aliud, oblationem &
K ſacrificium, & libationem non libabitis in eo.
Et propitiabitur Aaron in cornibus eius ſemel
in anno, à ſanguine purgationis peccatorum
propitiationis ſemel in anno purgabit illud in
generationes veſtras. Sanctū ſanctorū eſt Do-
mino. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſē, di-
cēs. Cùm acceperis computationē filiorū Iſ-
raël in viſitatione ipſorū, dabūt ſinguli pretiū
redēptionis animæ ſuæ Domino, & nō erit in
ipſis plaga in viſitatione eorū. Et hoc eſt quod
L dabunt quotquot perambulāt viſitationē, di-
midiā partem didrachmi, quod eſt iuxta di-
drachmum ſanctū. Viginti oboli didrachmū,
dimidia autē pars didrachmi oblatio Domi-
no. Omnis qui intrauerit viſitationē à viginti
annis & ſuprà, dabunt oblationē Domino: qui
diues eſt, non adiiciet: & qui pauper eſt, non
minorabit à dimidia parte didrachmi, cū ce-
perint dare oblationem Domino, exorare pro
animabus ſuis. Et accipies pecuniā ablationis
à filiis Iſraël, & dabis illā in opus tabernaculi
M teſtimonij: & erit filiis Iſraël memoriale in
cōſpectu Domini ad propitiadū pro animabus
veſtris. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen,
dicens. Fac peluim æneā, & baſim illi æneam
ad lauandū: & pones eam inter tabernaculum
teſtimonij, & inter altare. Et effundes in illam
aquā, & lauabit Aaron & filij eius ex ea manus
ſuas & pedes ſuos, quādo ingredientur in ta-
bernaculum teſtimonij, lauabunt aqua, & non
morientur: vel quādo acceſſerint ad altare ad
miniſtrandum & offerendum holocauſta Do-
mino, lauabunt manus & pedes ſuos aqua, vt
non moriantur. Et erit eis legitimum ſem-
piternum, ei, & generationibus eius poſt eum.

Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Et tu cape aromata, florem myrrhæ electæ quingentos ſiclos, & cinamoni odoriferi, dimidium huius ducentos & quinquaginta ſiclos, & calami odoriferi ducentos quinquaginta, & caſiæ quingentos ſiclus ſanctuarij, & oleum ex oliuis vnum: & facies illud oleum chriſma ſanctum, vnguentum vnguentarium arte vnguentarij. Oleum chriſma ſanctum erit. Et vnges ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtimonij, & omnia vaſa eius, & lucernam & vaſa eius, & altare thymiamatis, & B altare holocauſtorum, & omnia vaſa eius: & menſam, & omnia vaſa eius: & peluim & baſim eius: & ſanctificabis ea, & erunt ſancta ſanctorum. Omnis tangens illa ſanctificabitur. Et Aaron, & filios eius vnges, & ſanctificabis eos vt ſacerdotia fungantur mihi. Et filiis Iſraël loqueris, dicens, Oleum, vnguentum vnctionis, ſanctum erit hoc vobis in generationes veſtras: in carnem hominis non vngetur, & iuxta compoſitionem hanc non facietis vobis ipſis eodem modo: ſanctum eſt, & ſanctificatio erit vobis. C Quicumque fecerit eodem modo, & qui dederit ex eo alienigenæ, exterminabitur ex populo ſuo. Et dixit Dominus ad Moyſen: Accipe tibi ipſi aromata, ſtacten, onychem, & galbanum boni odoris: & thus lucidiſſimũ: æquale æquali erit; & faciet illud thymiama vnguentarium, opus vnguentarij, mixtum, purum, opus ſanctum. Et conteres ex his ſubtile, & pones coram teſtimonio in tabernaculo teſtimonij, vnde cognoſcat tibi D illic. Sanctum ſanctorum erit vobis thymiama. Iuxa compoſitionem hanc non facietis vobis ipſis: ſanctificatio erit vobis Domino. Quicumque fecerit eodem modo vt olfaciat in eo, peribit de populo ſuo.

Exponit quid ſignificet didrachmum, cuius dimidium Hebræus præcipitur afferre pro redemptione animæ ſuæ, addens aliquid de ſtatere & libertate.

AMBROSIVS IVSTO.

PVLCHRE admones, frater, vt epiſtolares fabulas, & ſermonem abſentium ad interpretationem conferamus oraculi cæleſtis, E interrogans me quid ſignificet illud didrachmum, cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redẽptione animæ ſuæ. Quid enim tam cõſociabile, quã de diuinis rebus ſermonẽ contexere? Eſt autẽ dimidium *Luc. 15.* didrachmi, drachma. Redemptio autem animæ, fides. Fides ergo drachma, quam illa mulier in Euãgelio, vt legimus, amiſſam diligẽter requirit, lucernam accendens, & mundans domum ſuam: & ſi inuenerit, cõuocat ami- *Matt. 6.* cas, & vicinas petens congratulari eas ſecum, quòd inuenerit drachmam quam perdiderat. Magnum enim dam- F num animæ, ſi quis fidẽ amiſerit, vel gratiam quam fidei pretio acquiſiuit ſibi. Et tu ergo accẽde lucernam tuam. Lucerna tua oculus tuus eſt, ille ſcilicet interior oculus *Prou. 13.* mentis. Iſtam lucernam accende, quæ accipit oleum ſpiritale, & lucet in tota domo tua. Quære drachmam, redemptionem animæ tuæ: quam qui amiſerit, turbatur; qui inuenerit, exultat. Eſt & redemptio & animæ miſericordia. Redemptio enim animæ hominis, diuitiæ eius ſunt, quibus vtique fit miſericordia, quæ ſumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia, gratia miſericordia, miſericordia redemptio eſt animæ, quæ drachma, id eſt, integro pretio ſummæ plenioris expenditur. Sic enim ſcriptum eſt, dicente Domino ad Moyſen: *Cùm acceperis com-*

A *putationem filiorum Iſrael in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuæ Domino, & non erit in ipſis plaga in viſitatione eorum. Et hoc eſt quod dabunt quotquot perambulant viſitationem, didrachmi dimidiam partem, quod eſt iuxta didrachmum ſanctum. Viginti oboli didrachmum. Dimidia autem pars didrachmi oblatio Domino. Omnis qui intrauerit viſitationem à viginti annis & ſupra, dabit oblationem Domino. Qui diues eſt, non adiciet: & qui pauper eſt, non minorabit à dimidia parte didrachmi, cùm cœperint dare oblationem Domino, exorare pro animabus ſuis. Et accipies pecuniam oblationis à filiis Iſrael, & dabis illam in opus tabernaculi teſtimonij, & erit filiis Iſrael memoriale in conſpectu Domini ad propitiandum pro animabus veſtris.* Ita B ergo deerat vel diues qui plus offerret, vel pauper qui minus haberet, ſi in pecunia dimidium didrachmum iſtud, non in virtute eſſet. Vnde aduertendum quòd non materialis iſta, ſed intelligibilis drachma ſit quæ ex æquo ab omnibus conferenda æſtimatur. Denique etiam de illa cæleſti eſca (eſca autẽ & delectatio alimenti cæleſtis ſapientia eſt, qua veſcebantur in Paradiſo locati, qui erat indeficiens animæ cibus, quem vocauit manna diuinus ſermo) ita legimus, diſtributionem ſumptam per ſingulas animas, vt æqualis fieret diuiſio. Et collegerunt ſe- *Exod. 16.* cundum diſpoſitionem Moyſi, is qui plurimum, & qui minimum, & menſuram fecerunt gomor: & non abundauit, neque ſuperfuit ei qui multum, & ei qui minus, *Philo in li. de congreſ. quærend. erud. gra-* C non defuit. Vnuſquiſque enim pro numero animarum *tia.* quæ apud ſe erant in tabernaculis, collegerunt per ſingula capita gomor, id eſt menſuram ſeu conſummationem, ſicut habet interpretatio. Eſt autem menſura ſapientiæ, quæ ſi ſupra menſuram ſit, nocet, quia ſcriptum eſt, *Noli eſſe multum ſapiens.* Et paulus docuit ſecun- *Eccleſ. 7.* dùm menſuram dari diuiſionem gratiarum, cùm dicit, *1. Cor. 12.* *Quia vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, alii ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu*; & diuidi eam gratiam ſecundùm volunta- D tem ſpiritus. Quòd diuidit, æquitatis eſt: quòd autem ſecundùm voluntatem ſuam diuidit, poteſtatis. Vel *Pſal. 103.* quia id velit vnicuique conferre quod profuturum nouerit. *Prou. 9.* Gomor ergo menſura eſt, & menſura vini, quod lætificat cor hominis. Quid autem niſi ſapientiæ potus, iocunditas cordis eſt? Hoc eſt illud vinum quod miſcuit in cratere ſapientia, & offert bibendum, vt ſumamus nobis ſobrietatem & prudentiam, quod æqualiter transfundi oportet ſenſibus & cogitationibus noſtris, & om- *Exod. 12.* nibus motibus qui intra hanc noſtram ſunt domum, vt ſciamus poſſe abũdare omnibus, deficere nulli. Plenius autem de ſanguine Chriſti intelligitur, cuius ad gratiam nil minuitur, nihil adiungitur. Et ſi parum ſumas, & ſi plurimum haurias, eadem perfecta eſt omnibus E menſura redemptionis. Paſcha quoque Domini, hoc eſt agnum, ita patres epulari iubentur, vt ſecũdùm numerũ animarum epulentur ſuarũ, neque plures, neque pauciores, neque aliis plus dari, aliis minus, ſed ſecundùm animas ſingulorum: ne aut fortiores amplius ſumant, aut infirmiores minus. Gratia enim æqualis ſingulis diuiditur, redemptio diuiditur, donum diuiditur. Neque plu- *Matth. 10.* res oportet eſſe, ne quis vacuus ſpei & redemptionis re- *1. Tim. 2.* cedat. Plures ſunt quando aliqui extra numerum ſunt, ſancti autem numerati ſunt omnes, & capilli eorum. Cognouit enim Dominus qui ſunt ipſius. Neq; paucio- F res, ne magnitudine gratiæ ſit ad recipiẽdum infirmior. Et ideo omnes æqualitatem deuotionis & fidei deferre præcepit ad paſcha Domini, id eſt, ad tranſitum. Paſcha *1. Cor. 6.* autem eſt quando anima irrationabilem deponit paſſionem, ſumit autem bonam compaſſionem, vt compatiatur Chriſto, & tranſitum eius in ſe ſuſcipiat, vt inhabitet in ea, & deambulet, & fiat eius Deus. Gratia itaque æqualis per omnes, virtus autem diuerſa in ſingulis. *Matth. 20.* Vnuſquiſque ergo portionem competentem ſuis viribus ſumat, aut ne fortior indigeat, aut oneretur infirmior. Habes hoc in Euangelio, quia merces æqualis omnibus ſoluitur in vinea laborantibus, ſed pauci ad *1. Cor. 9.* brauium, pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt, *2. Tim. 4.* *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Alia eſt enim merces

libertalitatis & gratiæ, aliud virtutis ſtipendium, alia laboris remuneratio. Ergo didrachmum redemptio eſt, *Matth. 17.* immò dimidium didrachmi. Redemit autem nos Chriſtus a morte; redemit a ſeruitate peccati, ne ſubiecti ſimus mundo, cui renuntiauimus. Vnde Dominus in Euangelio dicit ad Petrum vt vadat ad mare, mittat hamum, & in ore piſcis inuentum ſtaterem ſumat, & det pro Domino & pro ſe, exigentibus didrachmum. Hoc eſt igitur didrachmum quod exigebatur ſecundùm legem, *Ibidem.* ſed non debebat illud filius regis, ſed alienus. Quid enim ſe Chriſtus redimeret ab hoc mundo, qui venerat vt tolleret peccatum mundi? Quid ſe à peccato redimeret, qui deſcenderat; *Ioan. 1.* vt omnibus peccatum dimitteret? H Quid ſe redimeret a ſeruitute, qui ſe exinaniuerat, vt vniuerſis libertatem daret? Quid ſe redimeret à morte, *Philip. 2.* qui carnem ſuſceperat, vt morte ſua omnibus reſurrectionē acquireret? Non vtique opus habuit redemptione redemptor vniuerſorum: *Luc. 2.* ſed ſicut circumciſionem accepit vt legem impleret, & ad baptiſmum venit vt *Matth. 3.* impleret omnem iuſtitiam: ita etiam didrachmum exigentibus, ſolutionem non recuſauit, ſed ſtatim ſtaterem pro didrachmo iuſſit pro ſe & Petro dari. *Matth. 17.* Maluit enim ſupra legem ſoluere, quam id quod erat legis negare. *Ibidem.* Oſtendit autem contra legem Iudæos facere, qui ab vno didrachmum exigerent, cùm dimidium didrachmi exigendum Moyſes præſcripſerit. I Et ideo & pro ſe & pro Petro tanquam ſingulas drachmas in ſtatere ſolui mandauit. Bonus autem cenſus Chriſti, qui ſtatere ſoluitur, quia ſtatera iuſtitia eſt, iuſtitia autem ſupra legē. *Rom. 10.* Denique finis legis, Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti. Hic ſtatere in ore piſcis inuenitur: illius piſcis quem capiunt piſcatores hominū, *Matth. 4.* illius piſcis qui ſtatera pōderas ſermones ſuos, vt igne examinatos proferat. Hunc ſtaterem neſcierunt Iudęi quem proditori dederunt. *Eccleſ. 21. Pſal. 11. Matth. 26.* Lex autem dimidium didrachmi pro redemptione animæ exigit, quam drachmam Deo deputat, quia totum didrahmum vendicare non poterat. K Vix enim in Iudęo vel portio deuotionis poterat inueſtigari. Qui autem verus eſt liber, verus Hebręus, totus eſt Dei: totum quod habet, libertatis eſt. Nihil habet illius qui libertatem recuſat, dicens, *Dilexi Dominum meum, & vxorem & infantes: non abibo liber.* *Exod. 21.* Quod non ſolum ad dominum, ſed etiam ad eius refertur infirmitatem qui ſe ſubiecerit mūdo, quod diligat mundum, vel *νοῦν* id eſt mentem ſuam, huius auctorem voluntatis. *Ibidem.* Nec ſolùm ad vxorem, ſed etiam ad delectationē refertur, quæ domeſticā nō illam æternam curam ſuſcipit. Huic ergo ad limen & oſtium ſuum dominus ſuus aurem pertundit vt meminerit ſermonis ſui quò ſeruitutem elegit: L Et ideo tu Chriſtiane iſtum ne imiteris, quia tibi ſcriptum eſt, non vt didrachmi dimidium (ſi tamen vis perfectus eſſe) Deo offeras, *Matth. 19.* ſed vt omnia tua vēdas, & des pauperibus. Nec vt portionem ſeruitutis mundo reſerues, *Matth. 16.* ſed vt totum te abneges, & Domini crucem tollas, & ſequaris eum. Cognouimus itaque ideo dimidium didrachmi lege poſtulari, quia dimidium generi huius mundi, id eſt, conuerſationi ſæculari, & vſui domeſtico & poſteritati reſeruabatur, quibus neceſſe erat & ſortem ex ſorte, id eſt, *Leuit. 26.* transmiſſionis deputari. *Matth. 22.* Vnde & Dominus tentantibus ſe Phariſæis ſubdola interrogatione verum ſuaderet M cenſum dari Cæſari reſpondit, *Quid me tentatis hypocritæ? oſtendite mihi numiſma cenſus*. At illi obtulerunt ei denarium, in quo erat imago Cæſaris. Ait illis; *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo*: oſtendens illos ita eſſe imperfectos, qui ſibi perfecti viderentur, vt priùs Cæſari quam Deo ſoluerent. Quibus enim prior eſſet cura mundi, ab iis priùs ſoluendum foret quod erat mundi. Vnde & ait, Reddite, id eſt, vos reddite, quæ ſunt Cæſaris, *Ibidem.* apud quos figura & imago inuenitur Cæſaris. Illi ergo Hebræi pueri Ananias, Azarias, Miſael, *Dan. 2. Dan. 3. Dan. 1.* ille Daniel ſapientior, qui non adorauerunt imaginem regis, qui non receperunt eam, qui nihil de illa menſa regis accipiebant, non tenebantur ad ſolutionem tributi. Nihil enim eorum quæ ſub rege terreno erant poſſidebant. *Deut. 18.* Ergo eorum imitatores non ſoluunt tributum, quibus portio Deus eſt. Ideo Dominus ait,

G Reddite, id eſt, vos reddite qui protuliſtis imaginem Cæſaris, apud quos inuenitur; *Matth. 22.* ego autem nihil debeo Cæſari, quia nihil huius mundi habeo. Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. *Ioan. 14.* Nihil debet Petrus, nihil Apoſtoli mei, quia non ſunt de hoc mundo. Et ſi in hoc mundo ſunt, ego miſi eos in hunc mundum. Sed iam non ſunt de hoc mondo, quia mecum ſunt ſupra mundum. *Ioan. 17.* Ergo quod diuinæ legis eſt, ſolui iubetur, non quod Cæſaris. Et tamen & ipſum perfectus, id eſt, prædicator Euangelij iam non debebat, qui plus prædicabat. Non debebat filius Dei, non debebat & Petrus in adoptionem à patre adſcitus per gratiam: *Matth. 17.* ſed H *ne ſcandalizentur*, inquit, *vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies ibi ſtaterem, illum ſumens da iis pro me & te.* O magna myſteria, dat dimidium didrachmi quod lex iubebas, & non negat quod legis eſt, quaſi factus ex muliere, factus ſub lege: *Galat. 4.* ſecundùm incarnationem locutus ſum. Ex muliere ſecundùm ſexum: mulier ſexus eſt, virgo ſpecies: ſexus generis, virgo integritatis. In quo ergo venit ſub lege, in eo factus eſt ex muliere, id eſt, in corpore. Et ideo didrachmum ſolui iubet pro ſe & Petro, quia vterque ſub lege generati. Iubet ergo ſecūdùm legem ſolui, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. *Matth. 17.* I Et tamen ſtaterem dari iubet, quò veſtes imponerent ori ſuo, ne ex multiloquio peccatū admitterent. *Galat. 4. Eccleſ. 28. Prou. 10.* Et iubet dari in ore piſcis repertum, vt agnoſcerēt verbum. Qui enim quod legis eſt, exigebant, cur quod legis eſt, neſciebant? Verbum enim Dei ignorare non debebant; quia ſcriptū eſt. *Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Totum igitur didragmum Deo ſoluit, *Deut. 30.* qui ſæculo nihil reſeruauit. Deo enim iuſtitia ſoluitur, quæ eſt mentis ſobrietas. Deo ſoluitur ſermonis cuſtodia, quæ eſt ſermonis ſobrietas. *Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* *Rom. 10.* Poteſt autem & dragma pro veteri teſtamento accipi, didrachmum pro vtriuſque teſtamenti pretio, quia K ſecundùm legem vnuſquiſque per legem redimebatur: Qui autem ſecundùm Euangellum redimitur, ſoluit drachmam ſecundùm legem, ſanguine redimitur Chriſti ſecundùm gratiam, geminam habens redemptionem, & deuotionis & ſanguinis. Nec enim fides ſola ad perfectionem ſatis eſt, niſi etiam baptiſmatis adipiſcatur gratiam, & ſanguine Chriſti redemptus crucem accipiat. Bona ergo drachma quæ Deo ſoluitur. Non eſt drachma denarius, ſed diuerſum eſt. Denique in denario imago Cæſaris eſt, in drachma imago Dei, quia vnius eſt Dei, ad imitationem ipſius. *Matth. 22.* Ab vno incipit, & in infinitum diffunditur: L & iterum de infinito numero in vnum quaſi in finem omnia reuertuntur; quia Deus & principium & finis omnium eſt. *Apoc. 1.* Vnde nec numerum monada, ſed elementum numeri quibus ea cura eſt, appellauerunt. *Ibidem. Deut. 6.* Et hoc propterea diximus, quia ſcriptum eſt, *Ego ſum α & ω primus, & nouiſſimus*, & *Audi Iſrael: Dominus Deus tuus Deus vnus eſt.* Et tu ergo ad ſimilitudinem Domini vnus eſto atque idem. Non hodie ſobrius, cras ebrioſus: hodie pacificus, craſtina die litigioſus: hodie frugi, craſtina die incontinens. Mutatur enim vnuſquiſque morum varietate, & fit alter, in quo non agnoſcitur quod fuit, & incipit eſſe quod non M fuit, ſui degener eſt. Graue enim mutari in peius, ſed eſto ſicut imago in drachma, immutabilis, eundem habitum ſeruans quotidie. Videns drachmam, attende imaginem: hoc eſt, videns legem, attende in lege imaginem Dei Chriſtum. *Coloſſ. 1.* Quia ipſe imago Dei inuiſibilis & incorrupribilis, luceat tibi velut in ſpeculo legis. Confitere eum in lege, vt eum in Euangelio recognoſcas. Si cognouiſti in mandatis, recognoſce in operibus. Vale, & ſi non infructuosè didrachmum iſtud commiſſum mihi arbitraris, iterum ſi quid habes, committere ne dubitaueris.

Geneſis Cap. XXXII.

ET videns populus quòd tardauit Moyſes
deſcendere de monte, congregatus eſt po-
pulus ad Aarõ, & dicunt ei. Surge, & fac nobis
deos qui præcedant nos. Nam Moyſes hic ho-
mo, qui eduxit nos de terra Ægypti, nõ ſcimus
quid factum eſt illi. Et dicit illis Aaron, De-
ponite inaures inaureas, quæ ſunt mulierũ ve-
ſtrarũ & filiarũ, & afferte ad me. Et abſtulerũt
omnis populus inaures aureas, quæ in auribus
eorũ, & attulerũt ad Aaron. Et accepit de ma-
nib. illorũ, & formauit eas in ſtylo, & fecit eis
vitulũ conflatilem. Et dixerũt, Iſti dij Iſraël,
qui eduxerunt te de terra Ægypti. Et videns
Aarõ, dicens: Feſtum Domini cras. Et manè
ſurgẽs in craſtinum, deduci fecit holocauſta, &
obtulit ſacrificiũ ſalutaris: & ſedit populus ad
comedendum & bibendum, & ſurrexerunt lu-
dere. Et locutuus eſt Dominus ad Moyſen, di-
cens: Vade, celeriter deſcende, peccauit enim
populus tuus quos eduxiſti de terra Ægypti:
egreſſi ſunt citò de via quã præcepi eis. Fece-
runt ſibi ipſis vitulũ, & adorauerũt eum, & ſa-
crificauerũt illi, & dixerũt, Iſti dij tui Iſraël, qui
eduxerunt te de terra Ægypti. Et nunc dimitte
me, & iratus furore cõtra eos, delebo eos, & fa-
ciam te in gentem magnam. Et orauit Moyſes
corã Domino Deo, & dixit. Vt quid Domine
iraſceris furore in populũ tuum, quos eduxiſti
de terra Ægypti in fortitudine magna, & in
brachio excelſo? Ne fortè loquãtur Ægyptij,
dicentes, cũ malignitate eduxit illos ad inter-
ficiẽdũ in mõtibus, & delendum eos de terra.
Ceſſa ab ira furoris tui, & placabilis eſto pro
nequitia populi tui memor Abrahã & Iſaac &
Iacob tuorum ſeruorũ, quibus iuraſti eis per
temetipſum, & loquutus es ad eos, dicens, Mul-
tiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cęli mul-
titudine: & omnem terram hanc, quam dixiſti
dare ſemini eorũ, & poſſidebũt eã in ſęculum,
Et placatus eſt Dominus de malo quod dixit
ſe facturũ contra populum ſuum. Et reuerſus
Moyſes, deſcẽdit de monte, & duę tabulę teſti-
monij in manibus eius, tabulę lapideæ ſcriptæ
ex vtriſque partibus earum, hinc & hinc erant
ſcriptę: & tabulæ opus Dei erant, & ſcriptura,
ſcriptura Dei fuit ſculpta in tabulis. Et audiẽs
Ioſue vocẽ populi clamantiũ, dicit ad Moyſen,
Vox belli in caſtris. Et dicit, Non eſt vox pręci-
nentium pugnam, neque vox præcinentiũ fu-
gam, ſed vocẽ præcinẽtium vinum ego audio.
Et quãdo appropinquauit caſtris, vidit vitulũ
& choros: & iratus ira Moyſes, proiecit de ma-
nib. ſuis duas tabulas, & cõfregit eas ſub mõte.
Et accipiens vitulum quẽ fecerãt, cõmbuſſit
illum igne, & contriuit illũ minutũ, & diſperſit
illum in aquã, & dedit bibere illum filiis Iſrael,
Et dixit Moyſes Aaron: Quid fecit tibi populus
hic, quòd induxiſti ſuper illos peccatũ magnũ?
Et dixit Aaron ad Moyſen: Ne iraſcaris Domi-
ne: tu ſcis impetũ populi huius: dicunt enim
mihi, Fac nobis deos, qui præcedant nos: num
Moyſes hic homo, qui eduxit nos ex Ægypto,

A non ſcimus quid factũ eſt illi. Et dixi eis; Cui
eſt aurũ, aufferte. Et dederũt mihi, & cõieci in
ignẽ, & exiit vitulus hic. Et videns Moyſes po-
pulũ, quòd diſperſus erat (diſperſit enim eos
Aaron ludibriũ aduerſariis ſuis) ſtetit Moyſes
in porta caſtrorũ, & dixit, Si quis à Domino,
veniat ad me. Cõgregati ſunt igitur ad eũ om-
nes filij Leui: & dixit illis. Hæc dicit Dominus
Deus Iſrael. Imponite vnuſquiſq; gladiũ ſuũ in
femore ſuo, & pertranſite, & redite à porta in
portã per caſtra, & occidite vnuſquiſq; fratrẽ
B ſuum, & vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſ-
quiſque amicũ ſuum. Et fecerunt filij Leui ſe-
cundùm quod loquutus eſt ei Moyſes: & ceci-
derũt ex populo in die illa tria millia virorũ:
Et dixit eis Moyſes: Impleuiſtis manus veſtras
hodie Domino, vnuſquiſq; in filio, & in fratre,
vt daretur ſuper vos benedictio. Et factum eſt
poſt craſtinũ dixit Moyſes ad populũ. Vos pec-
cãſtis peccatũ magnum: & nunc aſcendam ad
Deũ, vt deprecer pro peccato veſtro. Reuer-
ſus eſt autẽ Moyſes ad Dominũ, & dixit. Rogo
C Domine, peccauit populus hic peccatũ magnũ
& fecerunt ſibi ipſis deos aureos: & nunc ſi
quidẽ dimittis eis peccatũ eorũ, dimitte: ſi au-
tem non, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.
Et dixit Dominus ad Moyſen: Si quis peccauit
coram me, delebo eum de libro meo: nunc au-
tem vade, & duc populum hunc in locum quẽ
dixi tibi: ecce Angelus meus præibit ante faciẽ
tuam. Qua autẽ die viſitauero, & inducam ſu-
per eos peccatũ eorum. Et percuſſit Dominus
D populum pro factura vituli quem fecit Aaron.

*Quid deſignet quòd ex auro à populo deos ſibi poſcenti Aaron col-
lato, caput vituli ſit figuratum: & cur Moyſes tam durè indi-
gnatus fuerit, vt vnamquemque in proximi necem inſurgere
iuſſerit.*

AMBROSIVS ROMVLO

EPISTOLARVM genus propterea repertum, vt
quidam nobis cum abſentibus ſermo ſit, in dubium
non venit. Sed fit hoc vſu exemplóque pulchrius, ſi inter
parentẽ ac filios crebra & iucunda alloquia conferan-
E tur, vt verè inter diſiunctos corpore quędam imago re-
feratur præſentiæ. His enim adoleſcit officiis amor, ſicut
tuis ad me, aut meis ad te augetur litteris. Sed hoc mul-
tò locupletius proximis tuæ dilectionis experiri cœpi
affatibus, quibus me conſulẽdum putãſti quid ſibi vellet
quòd Aaron aurum detraxerit populo poſcenti ſibi fieri
deos, & quòd ex auro figuratum ſit vituli caput, vel quòd
Moyſes tam durè indignatus ſit, vt iuberet proximum
quemque inſurgere gladiis in necem proximi ſui.
Magnum eſt enim, nullum patri abſentibus damnũ ure-
pere, non ſolùm ſuauitatis, ſed etiam collationis & li-
beralis ſcientiæ. Quid igitur de eo ſentiam, quoniam
F expoſcis, conferendi magis quàm exponendi ſtudio lo-
quar. Cùm Moyſes in monte Sina legem acciperet, Exod. 24.
populus erat cum Aaron ſacerdote. Et quamuis fre-
quenter in culpam lubricus, tamen quandiu lex daba-
tur, ſacrilegio erraſſe non proditur. Verùm vbi diui-
num conticuit oraculum, peccatum irrepſit, vt pete-
rent ſibi fieri deos. Sic enim dicunt, *Surge, & fac nobis
deos qui præcedant nos.* Coactus ergo Aaron petit an-
nulos eorum, & inaures mulierum: quæ tradita in
ignem miſit, & conflatum eſt vituli caput. Neque excu-
ſare tantum ſacerdotem poſſumus, neque condemnare
audemus. Non imprudens tamen qui annulos Iudæis
& inaures abſtulit. Etenim qui ſacrilegium, molieban-

ſancta ſanctorũ eſt. Et comedite illud in loco
ſancto, legitimum enim tibi eſt, & legitimum
filiis tuis hoc eſt oblationib. Domini. Sic enim
præceptũ eſt mihi. Et pectuſculum ſegregatio-
nis, & brachiũ ſeparationis comedetis in loco
ſancto tu & filij tui, & domus tua tecum. Legi-
timum tibi, & legitimum filiis tuis datũ eſt de
ſacrificiis ſalutarib. filiorum Iſraël: brachium
ſeparationis & pectuſculũ ſegregationis in o-
blationibus adipum offerent ſegregare ſegre-
gationẽ corã Domino: & erit tibi, & filiis tuis,
& filiab. tuis tecum legitimum æternum, quẽ-
admodum præcepit Dominus Moyſi. Et hircum B
qui pro peccato, quærens quæſiuit Moyſes, &
cõbuſtus fuerat: & iratus eſt Moyſes aduerſus
Eleazar & Ithamar filios Aarõ, qui ſuperfuerant
dicẽs: quare nõ manducâſti quod pro peccato
immolatum eſt, in loco ſancto? Quoniã quidẽ
ſãcta ſanctorum eſt: hæc vobis dedit mãduca-
re, vt auferatis peccatũ ſynagogæ, & propitie-
tis pro eis corã Domino, nõ enim illatum eſt de
ſanguine eius in ſanctuarium: iuxta faciẽ in-
tus manducandũ eſt in loco ſancto, ſicut mihi
præceptum eſt. Et loquutus eſt Aarõ ad Moyſen C
dicens: Si hodie obtulerunt pro peccato ſuo,
& holocauſta ſua corã Domino, & acciderunt
mihi talia, mãducabo quod pro peccato obtu-
lerunt hodie? nunquid placebit Domino? Et
audiuit Moyſes, & placuit illi

Agit de reſponſione Moyſi data ab Aaron eius filiis ſuperſtitibus, & à Moyſi probata: & cur tam difficile támque rarum ſit in hac vita hominem peccati pœnitentiam gerere.

AMBROSIVS SIMPLICIANO. D

QVANTVS ſit in vnuſquiſque in ſuo mune-
re, exemplo debet eſſe lectio, quæ iure te
Num. 11. monuit, quòd Moyſes ille quo nemo præ-
Deut. 34. ſentiùs Deum vidit, neque ſurrexit am-
pliùs in Iſraël Propheta qui Deum facie
ad faciem ſicut Moyſes noſſet; ille qui quadraginta die-
bus & noctibus iugiter cum Domino fuit cùm legẽ ac-
Exod. 34. ciperet in monte; ille, inquam, cui Deus dabat quos lo-
Exod. 4. queretur ſermones, inuenitur magis Aaron fratris conſi-
lium quàm ſuum probâſſe. Fuit ergo quiſquam hominũ E
Moyſe prudentior & instructior? Atque ipſum Aaron
Num. 12. poſtea cum Maria circa Æthiopiſſæ perſonam legimus
errâſſe. Sec hoc ipſum diligenter diſcute, vbi Moyſes
ſcientia præponderet, vbi Aaron conſilio. Moyſes ma-
Deut. 18. gnus Propheta, qui de Chriſto dixit: *Sicut me, ipſum au-*
Luc. 16. *dietis.* Et de quo ipſe Dominus ait: *Si Moyſen & Prophetas*
non audiunt, nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ergo
in cauſa prophetiæ præfertur Moyſes ſicut Propheta:
vbi autem cauſa, & munus, & officium ſacerdotij eſt, præ-
fertur Aaron ſicut ſacerdos. Tractemus ergo ipſum lo-
Leuit. 9. cum. Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatus in F
holocauſtum. Quæſiuit eum poſtea Moyſes, & combu-
ſtus fuerat. *Et iratus eſt Moyſes aduerſus Eleazar & Ithamar*
filios Aaron, qui ſuperfuerant, dicens: Quare non manducâſtis
quod pro peccato immolatum eſt, in loco ſancto? quoniam quidem
ſancta ſanctorum eſt: hæc vobis dedi manducare, vt auferatis pec-
catum ſynagogæ, & intus manducandum eſt in loco ſancto, ſicut
mihi præceptum eſt, ait. Cùm ergo iratũ eum vidiſſet Aaron
placidè reſpondit ei. *Si hodie obtulerunt pro peccato ſuo holocau-*
ſta ſua coram Domino, & acciderunt mihi talia: manducabo quod
pro peccato obtulerunt hodie? nunquid placebit Domino? Et audiuit
Moyſes: & placuit illi. Quid iſta ſignificent, conſidere-
mus. Nihil peccare, ſolius eſt Dei emendare autem,
corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati, ſa-

A pientis eſt. Id tamen difficile in hac vita hominum. Quid
enim tam rarum, quam vt inuenias virum qui ſeipſum
coarguat, & factum condemnet ſuum? Rara itaque cõ-
feſſio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus Rom. 3.
verbi eius aſſertio. Repugnat enim natura, repugnat ve- Rom. 7.
recundia. Natura, quia omnes ſub peccato: & qui car-
nem gerit, culpæ obnoxius eſt. Ergo repugnat natura
carnis & illecebra ſæculi innocentiæ integritatique. Re-
pugnat etiam verecundia, quia erubeſcit vnuſquiſque
propriam culpam fateri, dum præſentia magis quàm fu-
tura cogitat. Studebat Moyſes peccati vacuam reperire
animam, vt exuuias erroris deponeret, & nuda culpæ
ſine vllo ſui pudore diſcederet. Sed non inuenit, quia
citò impetus irrationabilis præuenit, & flamma quædam
celerrimi motus animam depaſcitur atque exurit eius
innocentiam. Præponderant enim futuris præſentia, &
violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda ſe-
riis, & aſperis mollia, & triſtibus læta, & illecebroſa ri-
gidioribus, & præpropera tardioribus. Velox enim eſt
iniquitas, quæ ad nocendum occaſiones ſuggerit. *quia* Pſal. 13.
veloces pedes eius ad effundendum ſanguinem. Lenta autem
virtus omnis & diuturna cunctatrix antè iudicat, & ado-
rienda incipit. Ita mens boni, ſpeculatrix conſilio-
rum ſuorum eſt, priúſque examinat quid decorum at-
que honeſtum: iniquitas verò opere cogitationem an-
teuertit. Pigra igitur & verecunda eſt pœnitentia, quia
C premitur & reuocatur præſentium pudore. Solis enim
intendit futuris, quorum ſpes ſera, tardior fructus, &
ideò petitio ipſa tardior. Inter hæc ſpei & virtutis moli-
mina præcurrit impudentia, & ſpecie præſentium pœni-
tentia excluditur, & tanquam eruntur affectus eius, &
huiuſmodi aboletur inuitus. Quærit eam lex, & non in-
uenit. Ambuſta eſt enim feruore & fumo iniquitatis, &
indignatio quædam legis mouetur. Dicit Moyſes deuo-
randam fuiſſe pœnitentiam in ſancta ſanctorum, ſacer-
dotes quaſi ſegniores increpat. Reſpondit Aaron, pro-
uidum debere eſſe iudicium ſacerdotale, nec facilè male-
ſanæ conſcientię committendum id muneris, ne fiat
error priore deterior. Vaſe enim fœtido vel oleum vel
D vinum facilè corrumpitur ac deterioratur. Quomodo
autem poterat vbi ignis alienus erat, peccatum exuri: &
hoc ſub conſpectu Domini, cui & occulta ſunt cognita?
Nunquid poteſt placere Domino ſi quis cùm adhuc ver- Dan. 13.
ſetur in iniquitatibus, & iniuſtitiam corde incluſam
teneat, dicat ſe agere pœnitentiam? Simile eſt, ac ſi
quis æger ſe ſanum ſimulet, magis ægrotabit; quia nihil
ei prodeſſe poteſt ſimulatio ſanitatis, cum verbo adum-
bretur, nec vllo fulciatur virtutis ſubſidio. Ignis itaque
alienus eſt libido. Ignis alienus eſt omne iniuſtæ incen-
dium cupiditatis. Ignis alienus eſt omnis ardor auaritiæ.
E Hoc igni nemo mundatur, ſed exuritur. Nam vbi iſte
ignis alienus eſt, ſi quis in conſpectu ſe offerat Domini,
ignis eum cæleſtis abſumit, ſicut Abiud & Nadab, quos
exuſſit ignis cæleſtis pariter cum iis quæ pro peccato ſa-
cris fuerant oblata altaribus. Qui ergo vult mundare
peccatum ſuum, ignem à ſe remoueat alienum. Illi ſoli
igni ſe offerat qui culpam non hominem exurit. Qui ſit
iſte ignis, audi dicentem: Quia *Ieſus baptizat in Spiritu*
ſancto & igni. Hoc eſt ignis qui ſiccauit hæmorrhoyſſæ Matth. 3.
per duodecim annos ſanguinem profluentem. Hic eſt Matth. 9.
qui peccatum Zachæi abſtulit dicentis quod dimidium Luc. 19.
F bonorum ſuorum daret pauperibus, & ſi cui quicquam
abſtulit, redderet quadruplum. Hic eſt ignis qui abſter-
ſit culpam latronis. Ignis enim conſumens eſt qui dixit Luc. 22.
ei: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Illos itaque ſanauit, Deut. 4.
in quibus ſimplicem & puram reperit cõfeſſionem, nihil Luc. 23.
malignum, nihil fraudulentum. Deniq; Iudas ad reme-
dium peruenire non potuit, cùm diceret: *Peccaui quòd*
tradiderim ſanguinem iuſtum: quia alienum ignem volue- Matth. 27.
bat in pectore, qui eum inflammauit ad laqueum. In-
dignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis cõ-
uerſus ingemuit, nec ſedulò geſſit pœnitentiam. Tantæ
enim pietatis eſt Dominus Ieſus, vt & ipſi donaret veniã,
ſi Chriſti expectâſſet miſericordiam. Hanc ergo culpam
ſacerdotes non auferunt, neque peccatum eius qui in-

dolo ſe offert, & adhuc in ſtudio delinquendi eſt. Non G
enim poſſunt epulari in eo quod plenum fraudis, & ſer-
pentis interius cicatricis eſt. Cibus enim ſacerdotis eſt in
Ioan. 4. peccatorum remiſſione. Vnde ait princeps ſacerdotum
Eſaia 30. Chriſtus: *Meus cibus eſt vt faciam voluptatem eius qui miſit
me* Quæ eſt voluntas Dei, niſi ea, *cùm conuerſus ingemueris,
tunc ſaluus eris* In illo ergo ſubdolo cibus nullus eſt. De-
nique nec ipſe epulandi ſuauitatem capere poteſt in quo
non ſincera & pura conſcientia eſt. Amaritudo enim
fraudis epulandi ſuauitatem obducit: nec permittit ma-
la conſcientia vt reficiat & paſcat obnoxium animum
pœnitentia. Ideò ergo talis affectus, talis peorio, talis
pœnitentia non eſt vſui aut voluptati ſacerdotibus. Me- H
Leuit. 16. ritòque hircus ille qui pro peccato oblatus eſt in holo-
cauſtum, quia non fuit ſincera hoſtia, exuſtus eſt, qoia
in eius ſacrificio ignis alienus repertus eſt. Non eſt
itaque complacitum & acceptum ſacrificium Deo. Non
eſt enim acceptum, niſi quod fuerit in diuinis ſincerita-
tis & veritatis probatum. Ideo & alibi legis duos hircos,
vnum in quo ſors Domini, alterum tranſmiſſionis. Illũ
1. Cor. 5. in quo ſors Domini, offerri atque immolari pro peccato,
Leuit. 16. illum vero in quo ſors trãſmiſſionis, dimitti in deſertũ, vt
accipiat populi iniquitates, vel alicuius peccatoris. Sicut
enim duo ſunt in agro, & vnus eorũ aſſumitur, alius de-
relinquitur ita ſunt duo hirci, vnus qui ad ſacrificium eſt I
volis, alius qui in deſertum dimittitur, Hic nulli vſui,
neque edendus, neque epulandus a ſacerdotum filiis.
Sicut enim ex iis quæ alimentorum ſunt, quod bonum
Matth. 24. eſt editur, quod inutile aut malum, proijcitur. ita & bo-
na opera epulatoria dicimus, quia ſunt vſui. Non place-
bit ergo Domino ſi manducet ſacerdos ſacrificiũ in quo
fraus ſit oblationis, non ſedulæ confeſſionis ſinceritas. Et
Leuit. 16. ideo hircus iſte in deſertum dimittendus eſt, vbi errauc-
Pſal. 106. runt patres noſtri, errauerunt in eo, & non potuerunt ad
Pſal. 108. reſurrectionis terram peruenire, ſed interiit a terra me-
Num. 14. moria eorum. Denique quæ ſint epulatoria opera, audi:
Leuit. 25. *Et erunt ſabbata terræ vobis eſca.* Epulatoria enim & refe- K
ctoria requies in Deo, quæ facit animi tranquillitatem.
Vnde & nos etiam in ſermone requieſcamus. Vale, &
nos, vt diligis, dilige, quia nos te diligimus.

Leuitici Cap. XII.

ET loquutus eſt Dominus ad Moyſen, di-
cens: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos:
Mulier quæ ſemen ſuſceperit, & pepererit
maſculum, immunda erit ſeptem dies: iuxta L
dies ſeparationis mẽſtrui eius immunda erit.
Et die octauo circumcidet carnem præputij
infantis eius, & triginta & tres dies ſedebit in
ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctũ non
tanget, & in ſanctuarium non ingredietur,
vſquequò impleantur dies purgationis. Si
autem fœminam pepererit, immunda erit bis
ſeptem dies, ſecundùm menſtruum eius: &
ſexaginta dies & ſex manebit in ſanguine im-
mundo eius. Et quando impleti fuerint dies M
purgationis eius in filio vel in filia, offeret
agnum anniculum in holocauſtum, pullum
columbæ vel turturem pro peccato, ad oſtium
tabernaculi teſtimonij ad ſacerdotem, qui
offeret illum coram Domino: & propitiabit
pro ea ſacerdos, & purgabit eam à fonte ſan-
guinis eius. Hæc lex parientis maſculum vel
fœminam. Si autem non inuenerit manus
eius quod ſatis eſt ad agnum, accipiat duos
turtures, vel duos pullos collumbarum, vnum
in holocauſtum, & vnum pro peccato: & pro-
pitiabit pro ea ſacerdos, & purgabitur.

*Explicatur cauſa cur circumciſio, quæ in veteri lege vt vtilis
cuſtodiebatur, & vt neceſſaria præcipiebatur, nunc in
Euangelio vt inutilis & pernicioſa repudietur
& ſoluuntur quædam dubia.*

AMBROSIVS CONSTANTIO.

NON mediocris pleroſque mouet quæſtio,
qua cauſa circũciſio & Veteris Teſtamẽti
auctoritate quaſi vtilis imperetur, & Noui
Teſtamenti magiſterio quaſi inutilis repu-
dietur, cùm præſertim Abraham primus
oraculum circumciſionis celebrandæ acceperit qui diem
Domini Ieſu vidit, & grauiſus eſt, Quod vtique in eui- Act. 15.
denti eſt, quia non corporalibus, ſed ſpiritalibus legis di- Geneſ. 17.
uinæ intenderit: & ideò veram Dominici corporis paſ- Ioan. 8.
ſionem in arietis conſpexerit immolatione. Quid ergo
dicemus ſecurum patrem noſtrũ Abraham vt id primus Geneſ. 22.
inſtitueret quod eius non ſequeretur hereditas? Aut qua Rom. 4.
ratione circumciduntur infantulorum corpora, & in ipſo
ortu ſubijciuntur periculis, & hoc imperari oraculo, vt
diſcrimen ſalutis fiat de myſterio religionis Quid hoc
ſignificat? Latet enim cauſa veri, & oportuit aut aperto
aliquid myſterio ſignificari, aut nõ periculoſo myſterio-
rum indicio mandari. Cur verò ſignum teſtamenti di-
uini in ea datur parte membrorum quæ viſu inhoneſtior
æſtimatur Aut qua gratia ipſe operator corporis noſtri Geneſ. 17.
in ipſo noſtræ generationis exordio circumcidi opus vo- Sap. 8.
luit ſuum, & vulnerari, & cruentari, & abſcindi partem
quam velut neceſſariam (quia omnia diſpoſuit ordinatè)
cum cæteris membris faciendam putauit Aut enim præ-
ter naturã eſt hæc portio corporis noſtri, & non oportuit
habere omnes homines quod eſſet præter naturam. aut
ſecundùm naturam eſt, & non decuit amputari quod ſe-
cundùm naturæ perfectionem creatum foret, cùm præ
ſertim alieni à portione Domini Dei noſtri, id præcipuè
irridere ſoliti ſint. Deinde cùm propoſitum ſit Deo, vt
frequenter ipſe teſtificatus eſt, plures ad ſacræ obſer-
uantiam prouocare religionis, quantò magis imita-
rentur ſi non aliqui circumciſionis ipſius aut periculo aut
opprobrio reuocarentur? Ergo vt ad prima redeamus
& propoſitum perſequamur ordinem, de ipſa circum-
ciſionis qualitate dicendum videtur. Cuius gemina de-
bet eſſe defenſio, quia duplex eſt accuſatio. Vna quæ
irrogatur a gentilibus, altera quæ ab iis qui de populo
Dei ſunt, æſtimatur. Vehementior autem gentilium, qui
viros circumciſione ſignatos etiam opprobrio & illuſio-
ne dignos arbitrantur. Sed etiam ipſorum ſapientiſſimi-
quique ita circumciſionem approbant, vt electos ſuos
erga cognoſcenda & celebranda myſteria circumciden-
dos putent. Denique Ægyptij, qui & geometriæ &
colligendis ſiderum curſibus operam impendunt ſuam,
impium iudicant ſacerdotem qui nequaquam habeat
circumciſionis inſigne. Nam neque magici carminis ſa-
pientiam, nec geometriam, nec aſtronomiam iudicant
vim ſuam obtinere ſine circumciſionis ſignaculo. Et
ideo vt impetrandi vim operationis adhibeant ſuæ, pur-
gationem quandam vatum ſuorum circumciſionis arca-
no celebrandam exiſtimant. Reperimus autem in hiſto-
ria veterum, non ſolos Ægyptios, ſed etiam Æthiopum Herodotus
& Arabum & Phœnicum aliquos circumciſione erga lib. 2. hiſt.
ſuos vſos. Et hanc putant ſe adhuc probandæ viam ſer- & Ioſeph.
uare rationis, eo quod ſui corporis primitus & ſanguinis lib. 1. An-
imitari, inſidias dæmonum quas illi generi noſtro mo- tiquit. cap.
liuntur, exiguæ partis arbitrentur conſecrationibus de- 20. lib. 8.
ſtruendas: vt qui totius hominis ſaluti nituntur noce- cap. 10.
re, infirmari operationem ſuam putent circumciſionis
ſacræ vel lege vel ſpecie. Arbitror enim quod in præteri-
tum ipſe dæmonũ princeps ceſſare ſuas artes erga noxiæ
operationis affectum æſtimauerit, ſi ei nocere conare-
tur quem ſignaculo circumciſionis ſacræ initiatum ad-
uerteret, aut ei qui videretur in hoc ſaltem munere legi
diuinæ obtemperare. Iam qui ſingulorum membrorum
officia diligenter expendit, non otioſam cauſam in hac

Digitized by Google

membri huius portiuncula æſtimare poterit, qua ratio-
Geneſ. 17. ne non ſolùm circumcidatur puer, verumetiam octauo
circumcidatur die: quando incipit mater pignoris nati
in ſanguine eſſe puro, quę ante octauum diem fertur
in ſanguine immundo ſedere. Hæc aduerſum eos dicta
ſint qui nulla nobis vnitate fidei ſociantur, & ideo tan-
quam aduerſum diſſidentes difficilior diſputandi locus.
Reſponſum autem ſibi huiuſmodi habeant qui credunt
1. Pet. 1. in Dominum Ieſum, quod nudare noluimus, cùm ad-
uerſum opiniones gentilium diſputaremus. Nam ſi re-
dempti ſumus non corruptibilibus argento & auro, ſed
pretioſo ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo vti-
que vendente, niſi eo qui noſtro iam peccatricis ſucceſ-
ſionis ære quæſitum ſeruitium poſſidebat? ſine dubio
B ipſe flagitabat pretium, vt ſeruitio exueret quos tenebat
obſtrictos. Pretium autem noſtræ liberationis erat ſan-
Eſai. 50. guis Domini Ieſu, quod neceſſariò ſoluendum erat ei
cui peccatis noſtris vendiri eramus. Donec igitur hoc
pretium pro omnibus ſolueretur hominibus, quod Do-
minici ſanguinis effuſione pro omnium fuit ſoluendum
abſolutione, opus fuit ſingulorum ſanguine, qui lege &
& conſuetudinis ritu, ſacræ præcepta ſequeretur religio-
nis. Sed quia pretium pro omnibus ſolutum eſt, poſtea-
quam paſſus eſt Chriſtus Dominus, iam non opus eſt vt
viritim ſanguis ſingulorum circumciſione fundatur,
Rom. 6. cùm in ſanguine Chriſti circumciſio vniuerſorum cele-
C brata ſit, & in illius cruce omnes ſimul crucifixi ſimus
cum eo, & conſepulti in eius ſepulchro, complantati
ſimilitudini mortis eius, vt vltrà non ſeruiamus pecca-
to. Qui enim mortuus eſt iuſtificatus eſt à peccato.
Quodſi quis, vt Marcion & Manichæus, reprehenden-
dum Dei putat eſſe iudicium, quia vel oraculum de cir-
cumciſione celebranda edendum putauit eſſe, vel legem
qua ſanguinis effuſio mandatur; neceſſe eſt vt is etiam
Dominum Ieſum reprehendendum arbitretur, qui non
exiguum, ſed multum ſanguinem pro huius mundi effu-
dit redemptione, hodiéque nos fundere iubet ſan-
guinem noſtrum pro tanto religionis certamine, dicens.
Matth. 16. *Qui vult me ſequi; tollat crucem ſuam, & ſequatur me.*
D Si autem nequaquam iuſta eſt accuſatio, cùm aliquis
totum ſe pro pietate offerat, & multi ſanguinis ſe mun-
det effuſione; quomodo legem poſſumus reprehendere
exigui ſtillam exigentem ſanguinis, cùm prædicemus
Dominum Ieſum multi effuſionem ſanguinis, & totius
Rom. 4. corporis mortem imperantem? Nec ipſum circumci-
ſionis ſignaculum & ſpecies feriebatur, quo populus
Dei velut quodam ſigillo ſignatus corporis, diſcerneba-
tur a cæteris nationibus. Nunc autem Chriſti donatus
nomine ſignum corporis nequaquam requirit, qui præ-
rogatiuam diuinæ meruit nuncupationis. Quid autem
E abſurdum ſi propter pietatem aliquid doloris vel laboris
inferri videbatur, quo plus deuotio per hæc certamina
probaretur? Pulchrum etiam vt ab ipſis vitæ incunabu-
lis inſigne religionis adoleſceret, & puderet vnumquem-
que ætatis prouectioris vel labori vel dolori cedere,
quorum vtrumque tenera infantia viciſſet. Sed iam leui
circumciſionis dolore non opus eſt Chriſtiano populo,
qui mortem Domini circumferens, per momenta ſin-
gula fronti propriæ mortis contemptum inſeribit, vt-
pote qui ſciat ſine cruce Domini ſalutem ſe habere non
2. Cor. 4. poſſe. Quis enim acu vtatur ad præliandum, cùm telis
F inſtructus ſit validioribus: Iam illud quiuis facilè refel-
lendum aduertit, quia propoſitū eſt pleroſque potuiſſe
ad ſacræ religionis prouocari obſequium, niſi eſſent do-
loris timore vel laboris contuitu reuocati. Et potuit hoc
terrere maiorem, quod infantuli plerique ſuſtinebant
ſine periculo? Eſto tamen aliquos infantulos Iudæorum
cùm dolorem circumciſi corporis plagæque feruentis
ſuſtinere non potuerint, defunctos fuiſſe: ſed hoc nec
cæteros deterrebat prouectiori ætate robuſtos, & lau-
dabiliorem faciebat eum qui præceptis obediſſet cæle-
ſtibus. Quòd ſi hoc in exiguo dolore arbitrantur con-
feſſionis fuiſſe obſtaculum, quid de martyrio dicunt?
Nam ſi reprehendunt circumciſionis dolorem, repre-
hendant & martyrum mortem, per quos cumulata non
minuta religio eſt. In tantum autem abeſt nocuiſſe fidei

A circumciſionis dolorem, vt probabiliorem fidem faciat
dolor. Maior enim fidei gratia, ſi quis pro religione con-
temnat dolorem. Et hic magis habet præmium quàm
ille, qui ideo dolorem voluit circumciſione ſubire, vt
gloriaretur in lege, & laudem ex hominibus magis quàm
ex Deo quæreret. Oportuit igitur circumciſionem ex Rom. 2.
parte fieri antè eius aduentum, qui totum circumcideret
hominem. Ex parte enim debuit aſſueſcere humana con- 1. Cor. 13.
ditio, quemadmodum in id quod perfectum eſt credere-
tur. Si autem oportuit circumcidi, in qua magis parte
membrorum oportuit circumciſionem fieri quàm in ea 1. Cor. 12.
quæ quibuſdam videretur inhoneſtior? vt iis quę puta-
rentur ignobiliora eſſe membra corporis noſtri, hone-
ſtatem abundantiorem circumdarent: & quæ inhoneſta
B ſunt noſtra, honeſtatem abundantiorem haberent. Vbi
enim magis vir ſanguinis ſui admoneri debuit, quàm in
ea parte qua miniſterium exhibetur errori? Nunc tem-
pus eſt vt & illis reſpondeamus qui dicunt: Si ea pars
corporis noſtri ſecundùm naturam eſt, nequaquam eam
amputari oportuiſſe: ſi non eſt ſecundùm naturam, non
debuiſſe ſimul naſci. Qui quoniam tam arguti ſunt, &
ipſi mihi reſpondeant, vtrùm ſecundùm naturam ſuc-
ceſſio humana ſit quæ generationibus adoleſcit, an con-
tra naturam; Si enim ſecundùm naturam, numquam 1. Cor. 7.
igitur intermittenda eſt. Et quomodo integritas viro-
rum, virginitas puellarum, abſtinentia viduarum, con-
C tinentia coniugum prædicatur? Nullum ergo ſtudium
quærendæ ſucceſſionis feriari debuit. Sed ipſe auctor
naturæ non vtique generationi obſecutus eſt qui de ſe
cùm eſſet in corpore conſtitutus, præbuit magiſterium,
& hortatus eſt diſcipulos ad integritatem, dicens: *Sunt*
ſpadones qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum, qui poteſt Matth. 9.
capere, capiat. Cùm ſit autem homo compoſitus ex cor-
pore & anima (ſatis eſt enim interim hoc dicere, & ſi-
lere de ſpiritu) non eſt idem vtrique ſecundùm
naturam; ſed quod eſt corpori ſecundùm naturam, id
contra naturam eſt animæ, & quod ſecundùm na-
turam eſt animæ, id contra naturam eſt corpori, vt ſi
dicam, quod ſecundùm naturam eſt viſibili, id contra
D naturam eſt ei quod non videtur: & quod ſecundùm
naturam eſt ei quod non videtur, id contra naturam eſt
viſibili. Nihil ergo incongruum in operibus Dei ſi
fiant aliqua contra naturam corpori quæ ſint animæ ſe-
cundùm naturam. Qui autem dicunt quoniam plures
credidiſſent ſi circumciſio non fuiſſet, ij ſibi reſponſum
hoc habeant, quoniam plures crederent ſi martyria non
eſſent: ſed præſtantior eſt fortitudo paucorum, quàm
remiſſio plurimorum. Sicut autem plurima baptiſma-
tum genera præmiſſa ſunt, quia ſecuturum erat verum
illud vnum in ſpiritu & aqua ſacramentum baptiſmatis, Ioan. 3.
E quo totus redimitur homo: ita plurimorū circumciſio
† prætermittenda fuit, quia ſecutura erat circūciſio Do- al. Præ-
minicæ paſſionis, quam pertulit Ieſus quaſi agnus Dei, vt mittenda.
tolleret peccatum mundi. Hæc ideo ſcripſimus, vt oſten- Ioan. 1.
deremus quia & debuit prætermitti circumciſio quæ fo-
ris eſt, vt ea iam poſt aduentum Domini iure videatur Rom. 2.
excluſa. Nunc autem circumciſio eſt neceſſaria quæ in
occulto eſt, ſicut Iudæus præſtantior qui in occulto in
ſpiritu, non littera: quoniam cùm ſint in vno homine
duo homines, de quibus dictum eſt: *Et ſi is qui foris eſt ho-*
mo noſter corrumpitur ſecundùm deſideria erroris, ſed 2. Cor. 4.
F *qui intus eſt, renouatur de die in diem.* Et alibi: *Conde-* Rom. 7.
lector enim legi Dei ſecundùm interiorem hominem. Interior
eſt homo noſter qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem
Dei factus, exterior qui figuratus è limo: Sic denique
& in Geneſi duas tibi creaturas hominis oſtendit, Geneſ. 1.
ſecundò creatum hominem ſignificans. Sicut ergo duo Geneſ. 2.
homines, ita & gemina conuerſatio eſt: vna interioris
hominis, altera exterioris. Et quidem plerique actus in-
terioris hominis perueniunt ad exteriorem hominem,
quemadmodum caſtimonia interioris hominis tranſit
etiam ad caſtitatem corporis, qui enim adulterium cor- Matth. 5.
dis ignorat, idem vtique neſcit corporis adulterium.
Non tamen etiam illud eſt conſequens vt qui non adul-
terauit corpore, non adulterauit etiam corde, ſecun-
dùm illud: Quoniam qui viderit mulierem ad concu-

Digitized by Google

pſiccndameam, iam adulteraūit eam in corde ſuo. Non etſi G
adhuc non ſit adulter corpore, tamen iam affectu
Rom. 2. adulter eſt. Ergo eſt interioris hominis circumcſio. Nã
qui circumciditur, totius carnis illecebras tanquã præ-
putium exuit, vt ſit in ſpiritu, non in carne, & ſpiritu,
mortificet corporis ſui actus. Et hæc quæ in occulto
eſt circumciſio, ſicut Abraham antè in præputio erat,
Rom. 4. poſtea factus eſt in circumciſione. Sic interior homo
noſter quando eſt in carne, tanquam in'præpnoo eſt:
quando autem iam non eſt in carne, ſed in ſpiritu, inci-
pit eſſe in circumciſione, non in præputio. Sicut autem
qui circumciditur, non totam carnem exuit, ſed ſolum
præputium vbi corruptela frequentior: ita qui in occul- H
Eſaia 40. to circumciditur, carnem illam exuit de qua ſcriptum
eſt: *Omnis caro fænum, & omnis gloria eius vt flos fæni.*
Aruit fænum, & flos eius decidit: verbum Domini manet in
æternum. Et remanet caro, quæ videbit ſalutare Dei.
Luc. 3. Sicut ſcriptum eſt: *Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* Quæ
ſit iſta caro, munda aures, vt intelligas. Talis ergo de-
bet eſſe in occulto circumciſio, vt nullam habeat com-
parationem cum ea quæ foris eſt circumciſione. Et
ideo qui in occulto Iudæus eſt, ipſe præſtat qui eſt à
Iuda, cuius manus ſupra ceruicem inimicorum eius,
Gen. 49. qui recubans requieuit vt leo, & vt catulus leonis, quem
laudant fratres eius. Ab hoc Iuda non deficit princeps, I
quia ſermo eius principes facit, qui non ſubiiciantur il-
lecebris ſæcularibus, & capiuntur voluptatibus iſtius
mundi. Et quia ipſe Iudas in hanc generationem venit,
Rom. 2. ideò plurimi qui poſteà generati ſunt, præferuntur vt
virtutum principatu gaudeant. Habeamus itaque cir-
cumciſionem in occulto, & in occulto Iudæum, qui eſt
ſpiritalis. Spiritalis autem, vtpote princeps, diiudicat
1. Cor. 2. omnia, ipſe autem a nemine diiudicatur. Debuit ergo
legis mandato præſcripta circumciſio quæ ex parte erat,
ceſſare, poſteaquam venit qui circumciſionem faceret
Math. 5. totius hominis, & impleret circumciſionem legis. Quis
autem eſt iſte niſi qui dixit? *Non veni legem ſoluere,* K
ſed implere. Quamquam ſi diligenter intendas, & illa
ſit ratio, qua iam ceſſare debuerit præputij circumciſio,
Rom. 11. quia plenitudo gentium venit. Non enim gentibus cir-
cumciſio mandata eſt, ſed ſemini Abraham. Sic enim
Geneſ. 17. habes in primo oraculo, *Et dixit Deus ad Abraham: Tu au-*
tem teſtamentum meum obſeruabis, tu & ſemen tuum poſt te in
progenies eorum. Et hoc eſt teſtamentum meum quod obſeruabis in-
ter me & vos, & ſemen tuum poſt te in progenies eorum: Circum-
cidetur veſtrum omne maſculum, & circumcidetis carnem præ-
putij veſtri, & erit in ſignum teſtamenti inter me & vos, Infans
octo dierum circumcidetur vobis, omne maſculum in progenies L
veſtras. Vernaculus domus tuæ & pecunia emptus ab omni filio
alterius qui non eſt ex ſemine tuo, circumciſione circumcidetur:
& erit pactum meum in carne veſtra in teſtamentum æternum.
Et incircumciſus maſculus qui non circumciderit carnem
præputij ſui octaua die, exterminabitur anima illa de ge-
neratione illa, quia teſtamentum meum tranſgreſſus eſt,
Hebræos quidem negatur habere de octaua die, ſicut
Aquila ſignificat. Sed non aquila omnis auctoritas,
qui quaſi Iudæus in littera præterit, nec poſuit octauum
diem. Interim & octauum diem & in ſigno datam cir-
cumciſionem audiſti. Signum autem rei maioris indi-
cium eſt, indicium veritatis futuræ, & datum teſtamen- M
tum Abrahæ & ſemini eius, cun dictum eſt: *In Iſaac erit*
Gen. 21. *ſemen tuum.* Ergo circumcidi licuit Iudæum, vel domi
Geneſ. 17. eius natum, vel pecunia eius emptum. Non poſſumus
deriuare hoc ad alienigenam aut proſelytum, niſi fue-
rint in domo Abrahæ nati, aut pecunia eius empti, vel
ſeminis eios. Denique nihil dixit de proſelytis, de qui-
bus quando voluit dicere, nominauit eos, ſicut habes:
Leuit. 17. *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: loquere ad Aa-*
ron, & ad filios eius & ad omnes filios Iſrael: & dices ad
eos: Homo homo à filiis Iſrael, & à proſelytis qui ſunt
appoſiti vobis, quicumque fecerit holocauſtum Vbi ergo
comprehendit eos, ibi lex eos tenet. Vbi oraculo
non ſignificantur, quomodo aſtringi videntur? Sic ha-
bes denique, Dic filiis Aaron, quando de ſacerdotibus
dicit. Habes quando & de Leuitis dicit. Ergo omnifa-
riam claret etiam ſecundùm litteram legis, quanquam
G lex ſpiritalis ſit, ſecundùm ipſam tamen litteram ad cir-
cumciſionem teneri non potuiſſe nationum populos, Rom. 7.
ſed ipſam circumciſionem in ſigno fuiſſe donec plenitu- Rom. 11.
do gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, cir-
cumciſus corde, non exigua membri vnius parte. Ergo
ſatis & excuſata a nobis, & excluſa eſt Iudæorum ma-
nens hodiéque circumciſio. Quòd autem reprehenſioni
eam dicunt fuiſſe vel eſſe gentilibus, primùm non ha-
bent reprehendere ipſi vel irridere quod alij conſortes
faciunt ſui. Eſto tamen, fuerit quod irriderent. Quid hoc
nos mouere debet, cùm ipſa crux Domini Iudæis ſcan- 1. Cor. 1.
dalum, Græcis ſtultitia, nobis autem virtus Dei ſit atque Luc. 9.
H ſapientia? Et ipſe Dominus dixerit: *Qui me confuſus fue-*
rit coram hominibus, confundam, & ego eum coram patre
meo qui eſt in cælis, docens nos iis quæ ridentur ab
hominibus, non commouendos, ſi qua pro religionis
obſequio deferuntur.

Leuitici Cap. XXXVI.

EGo Dominus Deus veſter: non facietis
vobis ipſis manufacta, neq; ſculptilia, ne-
que ſtatuam erigetis vobis, neque lapidẽ in-
ſignẽ erigetis in terra veſtra ad adorandũ eũ,
I ego Dominus Deus veſter. Sabbata mea ſer-
uabitis, & à ſanctuario meo timebitis, ego
Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis
& mandata mea obſeruaueritis, & feceritis ea,
dabo pluuiam vobis in tempore ſuo, & terra
dabit germina ſua, & ligna camporum red-
dent fructum ſuum. Et apprehendet vobis tri-
tura vindemiam, & vindemia apprehendet ſe-
mentem: & comedetis panem veſtrum ad
ſaturitatem, & habitabitis cum ſecuritate in
K terra veſtra. Et dabo pacem in terra veſtra, &
dormietis, & non erit vos exterrens. Et perdã
beſtias malas ex terra veſtra, & bellũ non tran-
ſibit per terrã veſtram. E perſequemini inimi-
cos veſtros, & cadent coram vobis in cæde. Et
perſequentur ex vobis quinq; centum, & cen-
tum ex vobis perſequentur decẽ millia: & ca-
dent inimici veſtri corã vobis gladio. Et reſ-
piciam ſuper vos, & creſcere faciam vos, &
multiplicabo vos, & ſtatuam pactum meum
L vobiſcum. Et comedetis antiqua antiquorum,
& antiqua ex conſpectu nouorum efferetis. Et
ponam tabernaculum meum in vobis, & non
abominabitur anima mea vos. Et ambulabo
inter vos, & ero veſter Deus, & vos eritis mihi
in populum. Ego ſum Dominus Deus veſter,
qui eduxi vos de terra Ægypti, cùm eſſetis vos
ſerui: & confregi vinculum iugi veſtri, & du-
xi vos cum fiducia. Si autem non obedieritis
mihi, neque feceritis præcepta mea hęc: ſed
inobediẽtes fueritis ipſis, & iudicia mea ſpre-
M uerit anima veſtra, ita vt vos nõ faciatis omnia
mandata mea, ita vt diſſipetis vos pactum
meũ: & ego faciam ſic vobis: & obfirmabo ſu-
per vos feſtinationem, & egeſtatem, & ſca-
biem, & icterum, conſumentes oculos veſtros,
& animã veſtram liquefacientes. Et ſemina-
bitis in vanum ſemina veſtra, & comedent ea
aduerſarii veſtri. Et obfirmabo faciem meam
contra vos, & cadetis corã inimicis veſtris: &
perſequentur vos odiẽtes vos, & fugietis nullo
perſequente vos. Et ſi vſq; ad hoc nõ obedie-
ritis mihi, addã caſtigare vos plagis ſepties pro
peccatis veſtris, & confringam ſuperbiã ar-
rogantiæ veſtræ. Et ponam vobis cælum ſicut

Digitized by Google

æneum, &tertam veſtram ſicut ferream. Et erit in vanum vis veſtra: & non dabit terra veſtra ſemen ſuum, & lignum agri non dabit fructum ſuum. Et ſi poſt hæc ambulaueritis obliqui, & non volueritis obedire mihi, addam vobis plagas ſeptem iuxta peccata veſtra: & mittam ſuper vos agreſtes beſtias terræ, & comodent vos, & conſument iumenta veſtra & paucos facient vos, & ſolitariæ erunt viæ veſtræ. Et ſi poſt hęc non correcti fueritis, ſed ambulaueritis contra me obliqui, ambulabo & ego vobiſcum ſurore obliquo & percutiam vos & ego ſepties pro peccatis veſtris, & inducam ſuper vos gladium vlciſcentem vltionem pacti. Et confugietis in vrbes veſtras, & mittam mortem contra vos, & trademini in manus inimicorum, cùm tribulauero vos penuria panum. Coquent decem mulieres panes veſtros in clibano vno, & reddent panes vobis in pondere, & comedetis, & non ſaturabimini. Si autem poſt hæc non obedientis mihi, ſed ambulaueritis contra me obliqui, & ego ambulauero vobiſcum in furore obliquo & corripiam vos ego ſepties iuxta peccata veſtra: & comedetis carnes filiorum veſtrorum, & carnes filiarum veſtrarum comedetis: & deſolabo ſtatuas veſtras, & deſtruam lignea ſimulachra veſtra. Et ponam cadauera veſtra ſuper cadauera idolorum veſtrorum, & grauis erit anima mea vobis. Et ponam vrbes veſtras ſolitarias, & deſolabo ſancta veſtra, & non olfaciam odorem ſacrificiorum veſtrorum. Et deſolabo ego terram veſtram, & admirabuntur ſuper illam inimici veſtri, habitantes in illa: & diſpergam vos in gentes, & conſumet vos penetrans gladius: & erit terra veſtra deſerta, & vrbes veſtræ erunt ſolitariæ. Tunc complacebunt terræ ſabbata ſua omnibus diebus deſolationis ſuæ, & vos eritis in terra inimicorum veſtrorum. Tunc ſabbarizabit terra, & complacebunt ſabbata ſua omnibus diebus deſolationis ſuę: ſabbatizabit qui non ſabbatizauit in ſabbatis veſtris, quando habitabatis ipſam. Et relictis ex vobis inducam pauorem in corde illorum in terra inimicorum ſuorum, & perſequetur eos ſonitus folij volantis, & fugient vt fugientes à bello, & cadent nullo perſequente. Et contemnet frater fratrē ſuum ſicut in bello, nullo incurrente. Et non poteritis reſiſtere inimicis veſtris, & peribitis in gentibus, & comedet vos terra inimicorum veſtrorum. Et relicti ex vobis tabeſcent propter peccata ſua in terra inimicorum ſuorum, propter peccata patrum ſuorum. tabeſcent. Et confitebuntur peccata ſua, &

A peccata patrum ſuorum, quoniam tranſgreſſi ſunt & contempſeruot me: & quoniam ambulauerunt coram me obliqui, & ego ambulaui cum illis in furore obliquo, & perdam illos in terra inimicorum ſuorum. Tunc erubeſcet cor illorum incircumciſum, & tunc complacebunt ſcelera ſua. Et recordabor fœderis Iacob, & fœderis Iſaac, & fœderis Abraham recordabor, & terræ recordabor, & derelinquetur terra ab iis. Tunc expectabit terra ſabbata ſua,

B cum deſerta fuerit ab illa propter eos Er ipſi expectabunt ſua peccata, eo quòd iudicia mea ſpreuerunt, & præcepta mea deſpexerunt animâ ſuâ. Et ſic exiſtentibus ipſis in terra inimicorum ſuorum, non contempſi eos neque deſpexi eos, ita vt perderem illos, vt annihilarem pactum meum quod ad eos: Ego enim ſum Dominus Deus illorum. Et recordabor pacti illorum prioris, quando eduxi illos de terra Ægypti, de domo ſeruitutis co-

C ram gentibus, vt eſſem illorum Deus, ego Dominus. Hæc iudicia, & præcepta, & lex quam dedit Dominus inter ſe, & inter filios Iſrael, in monte Sinai, in manu Moyſi.

Examinatur cur Deus Iudæis interminatus fuerit, dicens: ponam vobis cælum ſicut æneum, & terram veſtram ſicut ferrum.

AMBROSIVS ROMVLO.

CVm ſis in agro, miror qua ratione de me quærendum putaueris cur dixerit Deus: *Ponam vobis cælum ſicut æneum, & terram veſtram ſicut ferream.* Nam ſpecies ipſa agri

D & præſens fertilitas docere nos poteſt *Deut. 18.* quanta clementia ſit aëris, & cæli indulgentia, quando dignatur Deus vbertatem dare: quando autem ſterilitas, quemadmodum clauſa omnia, ſpiſſus aër, vt in rigorem æris ſolidatus putetur. Vnde alibi habes quia in diebus Heliæ clauſum eſt cælum annis tribus, menſibus ſex. Significatur igitur clauſum cælum æneum eſſe, vſum ſui *Luc. 4.* terris negare. Terra quoque ferrea eſt, cùm prouentus abnuit, & iacta ſibi ſemina tanquam hoſtili duritia genitali excludit aluo, quæ gremio ſolet blandæ matris fouere. Quando enim ferrum fructiferat? Quando æs imbres relaxat? His igitur miſerandam famem minatur impiis, vt qui pietatem filiorum communi omnium domino & patri exhibere neſciunt, careant nutrimento paternæ indulgentiæ, ſit illis cælum æneum concreto aëre, & ſoli-

E dato in metalli rigorem, ſit illi terra ferrea, partus ſuos neſciens, & quod plerumque inopia habet, diſcordias ferens. Rapto enim vtuntur qui victu indigent, vt alienis diſpendiis famem ſuam ableuent. Iam ſi & offenſa inhabitantium huiuſmodi ſit, vt diuina commonone iis inferantur prælia, verè terra eſt ferrea, telorum ſegetibus inhorrens, & ſuis nuda fructibus, fœcunda ad pœnam, *Exod. 16.* ſterilis ad alimoniam. Vbi autem abundantia? *Ecce ego pluo vobis panes, dicit Dominus.* Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

S. AMBROSII ANNOTATIONVM IN LEVITICVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. XXIII. LIBRI NVMERORVM ANNOTATIO.

Numeri Cap. XXIII.

ET dixit Balaam Balac. Ædifica mihi hîc G
ſeptem altaria, & para mihi hîc ſeptem
vitulos, & ſeptem arietes. Et fecit Balac
quemadmodum dixit ei Balaam, & obtulit
vitulum & arietem ſuper altare. Et dixit Ba-
laam ad Balac: Sta ſuper ſacrificium tuum,
& ibo, ſi apparuerit mihi Deus in occurſu:
& verbum quodcũque mihi oſtendet, annun-
tiabo tibi. Et abiit rectà, & apparuit Deus
Balaam. Et dixit ad eum Balaam: Septem al-
taria paraui, & impoſui vitulum & arietem ſu- H
per altare. Et immiſit Deus verbum in os Ba-
laam, & dixit: Conuerſus ad Balac, ſic loquê-
ris. Et reuerſus eſt ad eum, & ille ſteterat ſuper
holocauſtis ſuis & omnes principes Moab cum
illo. Et aſſumens parabolam ſuam, dixit: Ex
Meſopotamia accerſiuit me Balac Rex Moab,
de montibus Orientis, dicens: Veni, maledic
mihi Iacob, & veni, maledic mihi Iſrael. Quid
maledicam cui nõ maledicit Dominus? Quid
maledicã cui non maledicit Deus? A ſummis
montibus conſpiciã eum, & de collibus con-
ſiderabo eum: ecce populus ſolus habitabit, & I
in gentibus non reputabitur. Quis dinumera-
uit ſemen Iacob? & quis numerabit populos
Iſrael? Moriatut anima mea in animis iuſtorũ,
& fiat ſemẽ meum vt ſemen hoc. Et dixit Ba-
lac ad Balaam: Quid feciſti mihi? Ad maledi-
ctionem inimicorum meorũ vocaui te, & ecce
benedixiſti benedictione. Et dixit Balaam ad
Balac: Nonne quæcumque immiſerit Deus in
os meum, hoc cuſtodiam ad loquendũ? Et dixit
ad eum Balac: Veni adhuc mecum in aliũ lo-
cum, ex quo non videbis eum inde: ſed partẽ K
aliquam eius videbis, omnes autem non vide-
bis, & maledices mihi ei inde. Et aſſumpſit eũ
in agri ſpeculam ſuper verticẽ exciſi mõtis, &
ædificauit ibi ſeptẽ altaria, & impoſuit vitulũ
& arietem ſuper altare. Et dixit Balaam ad Ba-
lac: Sta ſuper ſacrificium tuum, ego autem ibo
interrogare Deum. Et occurrit Deus Balaam, &
immiſit verbum in os eius, & dixit: Reuertere
ad Balâc, hæc loqueris. Et reuerſus ad eum, &
ille ſteterat ſuper holocauſtum ſuum, & Prin-
cipes Moab cum eo. Et dixit ei Balac: quid lo- L
quutus eſt Dominus Et aſſumens parabolã ſuã,
dixit: Surge Balac, & audi, auribus percipe te-
ſtis filius Sepphor. Non vt homo Deus, vt mẽ-
tiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur. Ip-
ſe dixiſti: Non faciet, loquetur, & non mane-
bit, Ecce ad benedicendum aſſumptus ſum:
benedicam, & non conuertar. Non erit labor
in Iacob, neque apparebit dolor in Iſrael. Do-
minus Deus eius cum eo, glorioſa principum
in eo. Deus qui eduxit eum ex Ægypto, glo-
ria eius ſicut vnicornis. Non enim eſt augu-
rium in Iacob, neque diuinatio in Iſrael: &
ſecundum tempus dicetur Iacob & Iſrael
quid perficiet Deus. Ecce populus ſicut catu-
lus leonis conſurget, & ſicut leo ſuperbiet.
Non dormiet quoad deuoret prædam, &
ſanguinem vulneratorum bibat. Et dixit
Balac ad Balaam: Neque maledictionibus
maledices ei, neque benedicens benedices ei.
Et reſpondens Balaam dixit Balac: non lo-
quutus ſum tibi, dicens: Verbum quodcum-
que loquutus fuerit Deus hoc faciam? Et dixit
Balac ad Balaam: Veni, aſſumam te in locum
alium: ſi placuerit Deo, & maledic mihi illi in-
de. Et aſſumpſit Balac Balaam ſuper verticem
Phogor, qui ſpectat in deſertum, & dixit Ba-
laam ad Balac: Ædifica mihi hîc ſeptem alta-
ria, & para mihi hîc ſeptem vitulos & ſeptem
arietes. Et fecit Balac ſicut dixit ei Balaam: &
impoſuit vitulum & arietem ſuper altare.

*Super verbis Balaam, eiuſque in Iſrael benedictione, exci-
tantur quædam dubia, & explicantur.*

AMBROSIVS CHROMATIO.

I DICTVM eſt: *Non vt homo Deus, vt
mentiatur: neque vt filius hominis vt mu-
tetur.* Nunquidnam mentitur Deus?
Sed non mentitur, quia impoſſibile eſt
mentiri Deum. Impoſſibile autem iſtud
nunquidnam infirmitatis eſt? Non vti- Tit. 1.
que. Nam quomodo omnia poteſt, ſi aliquid efficere Hebr. 6.
non poteſt? quid ergo ei impoſſibile? Illud vtique quod
naturæ eius contrarium eſt, non quod virtuti arduum.
Impoſſibile, inquit, eſt ei mentiri: & impoſſibile iſtud
non infirmitatis eſt, ſed virtutis & maieſtatis, quia veri-
tas non recipit mendacium, nec Dei virtus leuitatis er-
rorem. Ideóque ſit Deus verax, omnis autem homo
K mendax. Veritas itaque ſemper in eo eſt, fidelis manet, Rom. 3.
mutare ſe & negare non poteſt. Si enim verum ſe ne- Tit. 1.
gat, mentitur: mentiri autem non virtutis, ſed infirmi-
tatis eſt. Nec mutare ſe poteſt, quia natura eius non re-
cipit infirmitatem. Hoc igitur impoſſibile eius, plenitu-
dinis eſt, quæ minuere ſe & augere non poteſt: non in-
firmitas, quæ in eo quòd ſe auget imbecilla eſt. Ex quo
colligitur impoſſibile Dei potentiſſimum eſſe. Quid
enim potentius quam neſcire quidquid infirmitatis eſt? 1. Cor. 1.
Eſt tamen & aliud infirmum Dei, quod fortius eſt ho-
minibus: & ſtultum Dei, quod ſapientius eſt homini-
bus: ſed hoc crucis, illud diuinitatis. Si ergo quod in- Tit. 1.
L firmum eius potentia eſt: quod potentiæ, quomodo in- Deut. 18.
firmum eſt? Sit igitur nobis poſitum, quia non menti- Num. 22.
tur Deus. Sed nec augurator augurij in Iſraël, ſecundùm
legem Dei. Quomodo ergo Balaam prohibitũ ſe oracu-
lo Dei dicit ne vadat ad maledicendum populo Iſraël, &
tamen iuit, & occurrit ei Angelus Domini qui eum
prohiberet pergere, ita vt obſiſteret aſinæ eius quæ ve-
hebat eum, & nihilominus & ipſe dixit ei vt iret, ſed
hoc diceret quod ſibi inſuuderetur? Si diuinatio non eſt
in Iſrael, vnde iſti oraculum Dei quod futura manifeſta-
uit, qui augur erat? Si oraculum Dei loquebatur, vnde
meritum diuinæ aſpirationis aſſumpſerat? Sed non mi-
reris infuſum augurii a Domino, quod loqueretur, quan-
do infuſum legis in Euangelio etiam principali ſacer- Ioan. 11.
dotum, vni ex perſequentibus Chriſtum: quia oportet
vnum hominẽ mori pro populo. In quo non prophetiæ

meritum, ſed aſſertio veritatis eſt, vt aduerſariorum te-
ſtimonio manifeaſtretur, quo perfidia non credentium
vocibus ſuorum augurum redargueretur. Ideo Balaam
ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorum ſuper-
Num. 22. ſtitio conuiceſceret. Non igitur confitentis meritum, ſed
vocantis oraculum eſt reuelante Dei gratia. Quid igitur
contraxit offenſionis, niſi quia aliud loquebatur, aliud
machinabatur; Deus enim vas mundum requirit, non
Sap. 1. immunditia inquinatum & ſordibus. Tentabatur igitur
Balaam, non probabatur. Erat enim plenus fallaciæ ac
doli. Denique cùm primò conſuluiſſet verum ad illum
Num. 22. vanitatis populum deberet pergere, & prohibitus eſſet,
B excuſauit: poſtea miſſis legatis honorationbus, promiſ-
ſis vberioribus, muneribus cumulationbus illectus qui
renuntiare debuerat, iterum conſulendum putauit, qua-
ſi Deus aut pretio aut muneribus inflecteretur. Reſ-
ponſum eſt quaſi auaro, non quaſi ei qui verum quære-
Ibidem. ret: vt illuderetur potius, quam informaretur. Cœpit
ire, occurrit ei angelus in anguſto, demonſtrauit ſe aſinæ,
non demonſtrauit auguri. Illi ſe reuelauit, iſtum ob-
truit: tamen vt aliquando & ipſe cognoſceret, aperuit
oculos eius: vidit, & adhuc tamen non credidit euidenti
oraculo: & qui vel oculis credere debuiſſet, inuoluta &
Ibidem. ambigua reſpondit. Tunc indignatus Dominus, per an-
gelum dixit: *Vade, & quæcunque tibi inſpirauero, hæc di-
ces*: id eſt, non quæ vis, ſed quæ cogêris loqui. *Quaſi
C organum inane ſonum meis præbebis ſermonibus.* *Ego ſum qui
loquor, non tu; qui ea quæ audieris reſultabis, & quæ non in-
telliges. Nihil proficies eundo, quia ſine mercede remeabis pecu-
niæ, & ſine profectu gratiæ.* Denique ea prima vox eius
eſt: *Quid maledicam cui non maledicit Dominus*? vt oſtende-
ret non in ſua voluntate eſſe benedictionem Hebræi
populi, ſed in Dei gratia. *A ſummis* (inquit) *montibus
conſpiciam eum*: quoniam non oculis comprehendere
poſſum hunc populum qui habitabit ſolus fines ſuos,
non locorum poſſeſſione diſterminans, ſed virtutis in-
colatu, & morum ſingularium proprietate, in æterna
diffundens ſæcula. Quis enim annumerabit ei de na-
tionibus aliis, qui finitimorum populorum excedit con-
D ſortia, iuſtitiæ ſublimitate? quis conſtitutionem genera-
tionis eius colliget? Corpora quidem eorum humanis
ſeminibus concreta & figurata aduertimus, ſed de ſupe-
rioribus & mirabilibus ſeminatis animæ eorum pullu-
larunt. *Moriatur anima mea in animis iuſtorum*, moriatur
hanc corporalem vitam, vt in animis iuſtorum illius æ-
ternæ vitæ adipiſcatur gratiam. In quo iam tunc ſacra-
menti huius cœleſtis & ſacri baptiſmatis reuelata eſt
magnificentia, per cuius operationem moriuntur homi-
nes culpæ veteri, & iniquorum operibus, vt nouitate
Rom. 6. vitæ in conſortia iuſtorum transfigurati, in eorum mores
E reſurgant. Et quid mirum de hominibus, cùm moriantur
Ibidem. peccato, vt Deo viuant? Hæc audiens Balac, indignatus
eſt, dicens: *Quid feciſti mihi? Ad maledictionem inimicorum
meorum vocaui te: & ecce benedixiſti benedictione.* Reſpondit
1. Cor. 13. ille: *Calumniam patior de eo quod neſcio. Ego enim nihil mecum
loquor; ſed quaſi cymbalum tinniens ſonum reddo.* Iterum
aliò atque aliò tranſductus, cùm vellet maledicere,
benedicebat: *Non erit labor in Iacob, neque dolor in Iſrael.
Dominus Deus eius cum eo.* Et infra iubet parari aras ſeptem
& ſacrificia. Vtique debuit diſcedere, ſed per infirmita-
tem mentis, & mutabilitatem ſententiæ putabat quod
auertere poſſet Dei voluntatem. Ipſe autem per exceſ-
ſum mentis aliud cupiebat, & aliud loquebatur. *Quàm
F ſpecioſa*, inquit, *habitacula tua Iacob! Tabernacula tua Iſrael
Num. 24. ſicut nemora obumbrantia, ſicut paradiſus ſuper flumium, &
ſicut cedrus ſecus aquas.* Exibit homo ex Iacob; & obti-
nebit multas gentes, & attolletur regnum eius in al-
A tum, in tertiis quoque extendet principatum ſuum in
Ægyptum. Qui benedicent eum benedicentur: & qui
maledixerint ei, maledicti erunt. Quem igitur niſi Chri-
ſti populum ſignificat quem benedicit Deus? in cu- *Hebr. 4.*
ius medullas verbum Dei deſcendit vſque ad diuiſio-
nem animæ, artuum quoque & medullarum, in quo
habuiſſet Balaam gratiam Domini, ſi id ex ſententia &
affectus ſui propoſito feciſſet. Sed quia reuincitur mala
mens conſiliis ſuis, & occulta animi produntur exitu,
ideo ſequentibus inſidiis animus eius aperitur. Vnde &
dignam mercedem ſuæ inuenit maleuolentiæ. Nam
cùm aduerteret quòd non poſſet in exceſſu mentis poſi-
B tus maledicere, dat conſilium regi, dicens: Illa ſint ora-
culorum quæ Deus præcepit, accipe conſilium aduer-
ſus oracula Dei. Populus iſte iuſtus eſt, habet protectio-
nem Dei, quia non diuinationibus & auguriis ſeſe
dedit, ſed ſoli æterno Deo: ideo cæteris fide præſtat.
Interdum tamen & fideles mentes corporis labuntur
illecebra, & formæ lenocinio. Sunt tibi mulieres plu-
rimæ, & pleræque non indecores pulchritudine. Viri-
lis autem ſexus nullo magis lubricus quàm muliebri de-
core citò capitur, & maximè ſi ardor mentium allo-
quiis inflammetur frequentibus, & quaſi facibus inar-
deſcat, ſi ſpem potiundi hauriat, affectum differat. Ia-
ciant igitur mulieres tuæ vocibus ſuis hamos, nec diffi-
ciles primos congreſſus ſuos præbeant; ſed & viſu faci-
C les, & dictu affabiles circumerrent, & toto circumfun-
dant exercitui, atque hos arte tractent viros, vt concu-
bitui non indulgeant, niſi amoris mutui fidem conſor-
tio ſacrilegij comprobauerint. Sic enim poterunt cæ-
leſti protectione deſtitui, ſi ipſi a Domino Deo ſuo ſa-
crilegiis deuiauerint. Non igitur iuſtus Balaam, vt
pote conſiliarius fornicationis & ſacrilegij, ſicut euiden- *Apoc. 2.*
ter etiam in Apocalypſi ſcriptum eſt Ioannis Euange-
liſtæ, dicente Domino Ieſu ad angelum eccleſiæ Perga-
mi: Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui doce-
bat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael, man-
ducare immolata, & fornicari: ita habes & tu tenentes
doctrinam Nicolaitarum. Quo apparet inde Mani-
D chæorum ſacrilegia manaſſe, qui miſcent atque adiun-
gunt ſacrilegium turpitudini. Ergo nec Deus iniuſtus,
nec mutabilis eius ſententia. Deprehendit enim men-
tem eius, & occulta cordis, & ideo tentauit eum quaſi
diuinum, non elegit quaſi prophetam. Et vtique vel
tantorum oraculorum gratia, & reuelationum ſubli-
mitate conuerti debuit: ſed animus nequitiæ plenus
verba prompſit, non fidem detulit, conſiliis infirmare
cupiens quod annuntiabat futurum. Et quia oracula
fraudare non poterat, conſilia fraudulenta ſubminiſtra-
bat, quibus leues populi Iudæorum tentati quidem
E ſunt, ſed non expugnati: Vnius enim viri ſacerdotis iu- *Num. 25.*
ſtitia ſolutum eſt omne facinoroſi hominis conſilium,
multóque mirabiliùs, per vnum hominem potuiſſe li-
berari exercitum patrum, quàm potuiſſe decipi. Hoc
munuſculum ſanctæ menti tuæ tranſmiſi, quia vis me
aliquid de veterum ſcriptorum interpretationibus pa-
ginare. Ego autem aſſumpſi epiſtolas familiari ſermone
attexere, redolentes aliquid de patrum moribus: qua-
rum guſtum ſi probaueris, poſt hæc huiuſmodi mitte-
re non verecundabor. Malo enim ſenilibus verbis de
ſupernis rebus hallucinari tecum, quod Græci dicunt
ἀδολεσχῆσαι, vt Iſaac veniente Rebecca fu- *Gen. 24.*
turæ Eccleſiæ animo videns myſteria: malo, inquam,
F hallucinari tecum verbis ſenilibus, ne videar atteri de-
ſiiſſe, quàm concitatioribus deflare aliquid nec ſtudiis
noſtris aptum nec viribus. Vale, & nos dilige, quia
nos te diligimus.

S. AMBROSII SVPER CAP. XXIII. LIB. NVM. ANNOTAT. FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE XLII. FILIORVM ISRAEL MANSIONIBVS SVPER CAP. XXXIII. LIBRI NVMERI TRACTATVS.

Numeri Cap. XXXIII.

ET hæ manſiones filiorum Iſraël, vt exierunt de Ægypto cum exercitu ſuo in manu Moyſi & Aaron, & ſcripſit Moyſes profectiones eorum & manſiones eorum per verbum Domini. Et hæ manſiones itineri eorũ. Profecti ſunt ex Rameſſe menſe primo, quinta & decima die menſis primi: poſtridie Paſchæ egreſſi ſunt filij Iſrael in manu excelſa coram omnibus Ægyptiis. Et Ægyptij ſepeliebant ex ipſis mortuos omnes quotquot percuſſit Dominus, omne ptimogenitum in terra Ægypti. Et in diis eorum fecit vltionem Dominus. Profecti autem filij Iſraël ex Rameſſe, caſtrametati ſunt in Socoth. Et profecti ex Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan, qui eſt pars deſerti. Et profecti ex Ethan, caſtrametati ſunt ad Os eroth, quæ eſt contra Beelſephon, & contra Magdalum. Et profecti ex Os eroth, tranſierunt per medium maris in deſertum: & ambulauerũt viam trium dierum per deſertum ipſi, & caſtrametati ſunt in Marath. Et profecti ex Marath, venerunt in Elim. Erant Elim duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta arbores palmarũ, & caſtrametati ſunt illic apud aquas. Et profecti ex Elim, caſtrametati ſunt ſuper mare Rubrum. Et profecti à mari Rubro, caſtrametati ſunt in deſerto Sin, caſtrametati ſunt in Dephcha. Et profecti de Dephcha, caſtrametati ſunt in Halus. Et profecti ex Halus, caſtrametati ſunt in Raphidim: & non erat illic aqua ad bibendũ. Et profecti ex Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai. Et profecti de deſertto Sinai, caſtrametati ſunt in Sepulchtis concupiſcentiæ. Et profecti ex Sepulchris concupiſcẽtiæ, caſtrametati ſunt in Aſerotb. Et profecti ex Aſeroth, caſtrametati ſunt ſunt in Rethma. Et profecti ex Rethma, caſtrametati ſunt in Remon Phares. Et profecti ex Remon Phares, caſtrametati ſunt in Lebna. Et profecti de Lebna, caſtrametati ſunt in Reſſa. Et profecti de Reſſa, caſtrametati ſunt in Calatha. Et profecti de Calatha, caſtrametati ſunt in Arſaphat. Et profecti ex Arſaphar, caſtrametati ſunt in Arada. Et profecti ex Arada, caſtrametati ſũt in Maceloth. Et profecti de Maceloth, caſtrametati ſũt in Thaath. Et profecti de Thaath, caſtrametati ſunt in Thare. Et profecti de Thare, caſtrametati ſũt in Methcha. Et profecti ex Methcha, caſtrametati ſũt in Eſmona. Et profecti ex Eſmona, caſtrametati ſunt in Moſeroth. Et profecti de Moſeroth: caſtrametametati ſunt in Banejachan. Et profecti de Banejachan, caſtrametati ſunt in monte Gadgad. Et profecti de monte Gadgad, caſtrametati ſunt in Iethebatha. Et profecti de Iethebatha, caſtrametati ſunt in Ebrona. Et profecti de Ebrona, caſtrametati ſunt in Aſiongaber. Et profe-

G cti de Aſiongaber, caſtrametati ſunt in deſerto Sin. Et profecti de deſerto Sin (hæc eſt Cades) caſtrametati ſunt in Hor monte prope terram Edom: Et aſcendit Aaron ſacerdos in mõtem propter iuſſum Domini, & mortuus eſt illic in quadrageſimo anno exitus filiorũ Iſraël de terra Ægypti, menſe quinto, vna menſis. Et Aaron erat trium & viginti & centum annorum quando mortuus fuit in Hor monte. Et audiuit Chananæus rex Arad, & hic habitabat in
H terra Chanaan, quando ingrediebantur filij Iſraël. Et profecti ex Hor monte, caſtrametati ſunt in Salmona. Et profecti de Salmona, caſtrametati ſunt in Phinon: Et profecti de Phinon, caſtrametati ſunt in Oboth. Et profecti ex Oboth, caſtrametati ſunt in Icabarim, in eo quod vltra in finibus Moab. Et profecti ex Icabarim, caſtrametati ſunt in Dibon Gad. Et profecti ex Dibon Gad, caſtrametati ſunt in Elmon-deblathaim. Et profecti de Elmon-deblathaim, caſtrametati ſunt ſuper montes Abarim contra Nabo. Et profecti de finibus Abarim,
I caſtrametati ſunt in Occidente Moab, ſupra Iordanem, iuxta Hiericho: ibique caſtrametati ſunt inter Bethſimon, vſque ad Belſathim in Occidente Moab. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen in Occidente Moab apud Iordanem contra Hiericho, dicens: Loquere filiis Iſraël, & dices ad illos: Vos tranſite Iordanem in terra Chanaan, & perdetis omnes habitantes in terra ante faciem veſtram, & auferetis ſpecies eorum, & omnia idola conflata eorum perdetis & omnes ſtatuas eorum auferetis, & perdetis habitantes terram, & ha-
K bitabitis in ea. Vobis enim dedi terram eorum in ſorte, & poſſidebitis terram in ſorte per tribus veſtras. Pluribus multiplicabitis poſſeſſionem eorum, & paucioribus minueris poſſeſſionem eorum. In quod exierit nomen eius, illic eius erit: per tribus familiarum veſtrarum poſſidebitis. Si verò non perdideritis habitantes in terra de facie veſtra, & erit, quoſcumque reliqueritis ex eis, aculei
L in oculis veſtris, & iacula in lateribus veſtris, & aduerſabuntur vobis in terra, in quam vos habitabitis. Et erit, quemadmodum decreueram facere eis, faciam vobis.

NVMERORVM liber, de quo nunc nobis eſt ſermo, vnus eſt ex quinque Moyſi libris. Eo verò nomine legimus appellari, quoniam Iſraëliticæ plebis ex Ægypto egreſſæ virorum perfectorum numerum & computationem Dei præcepto continet. Sic enim Moyſi loquutus eſt Deus: *Accipe ſummam vniuerſæ congregationis filiorum Iſrael a viginti annis & ſupra, per domos familiarum, omnis egrediens ad præliandum in Iſrael.* Itaque Dominus cũ homines & viginti annis & ſuprà, prælian-

dũ idoneos numerari præceperit, manifeſtũ quòd viros A
perfectos intellexerit. A qua ſumma mulieres fœmineæ
infirmitatis obſtaculo, ſerui vtpotè, vita moribúſque
degeneres, Ægyptij, vt alienigenæ & barbari exclu-
duntur. Soli numerantur Iſraelitæ; nec ij omnes, ſed ro-
Num. 1. bore tantùm & virtute præſtantes. Sic enim ſcriptum
eſt: *Numeratio filiorum Iſrael cum exercitu eorum à vigenti*
annis & ſupra, omnis egrediens ad prœliandum in Iſrael,
&c. Nec id myſterio vacat. Nam dum puerilis & lu-
bricus ſenſus, vel fœminea & reſoluta ſegnities nobis
ineſt, vel dum Ægyptios barbaroſque gerimus mores,
ſancto Dei calculo numerari non meremur. In eodem
deinde libro filiorum Iſraël itinera, profectiones, man- B
ſionéſque à finibus Ægypti vſque ad tempus & locum
quo Moyſes defunctus eſt, mandato Dei recenſentur.
Exod. 12. Inquit enim: *Et ſcripſit Moyſes profectiones eorum & man-*
ſiones eorum, per verbum Domini. Nec verò ſine cauſa
Deut. 34. Moyſi hoc ſcribere a Domino præceptum eſt, quia
propter inſtructionem noſtram: (Inquit enim Apo-
ſtolus: *Omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem*
1. Cor. 10. *hæc ad correctionem noſtram)* vt legentes & probantes
quanta nobis in hac ad terram viuentium profectio-
ne immineant diſcrimina, quantæ hoſtium inſidiæ,
Ephes. 6. bellorum conflictationes ſpiritalium, manum & flumi-
num, mundi & voluptatum pericula; iter noſtrum non
ſegniter neque remiſsè carpamus, quò labente die in C
Exod. 12. medio deficiamus itinere, noctis tenebris obruti. No-
cte enim Ægyptij primogenita ab exterminatore per-
cutiuntur: nocte auari anima diuitis a dæmonibus re-
Luc. 12. poſcitur. Sed prudenter itineri nos accingentes, forti-
terque ad bella præparati, de virtute ad virtutem tranſea-
mus, & Dominus Deus noſter præcedat nos ante faciem
Deut. 1. noſtram, debellans inimicos noſtros, portánſque nos
vt mater filium ſuum, ac ducens nos die per nubem, &
Exod. 13. nocte per ignem, vt tandem ſuperatis quibuſque itine-
ris difficultatibus aduerſariorúmque incurſibus pote-
ſtatum, profectionẽ noſtram glorioſè perficiamus. Man-
ſiones vero filiorum Iſrael quadraginta & duæ numero D
computantur. Quæ denarij, quaternarij, & binarij ra-
tione numeri quem continent, multa nos myſteria do-
cent. Volentes autem id vobis, fratres, explicare, intue-
mini obſecro, & figite memoriæ, ne verbi contempto-
res inueniamini, nec fiat anima veſtra via, vbi grana ia-
ctata non germinent: & veniant, inquit, volatilia cæli,
& rapiant ea. Percipite ergo hæc, & recondite in cor-
Luc. 8. dibus veſtris. Denarius numerus myſticus eſt, & non
mediocriter à Moyſe commendatus. Ad eum namque
primitias oblationeſque & vota refert. Inquit enim:
Leuit. 27. *Omnis decima terra, & à fructu ligneo, Domini eſt: &*
omnis decima boum & ouium, & omne quod venerit in E
numero ſub virga, decima erit ſancta Domino. Denique
Iacob, Deo ſibi dum ab Laban auunculum ſuum in
Geneſ. 28. Meſopotamiam proficiſceretur, in itinere apparenti
Geneſ. 6. pollicitus eſt, dicens: *Omnium quæ mihi dederis decimam*
Gen. 5. *decimabo tibi.* Hanc ob cauſam Noë ille qui primus in
veteri ſcriptura iuſtus pronunciatus eſt, decimus à proto-
plaſto inducitur; non ad oſtendendã viuentiũ tunc æta-
tem, vel ad præſcribendum numerum hominum: ſed vt
apertè doceretur, quòd ſicut denarius, numerorũ qui vni-
tatẽ ſequuntur perfectiſſimus eſt, ita tranquillitas in ani-
ma, finis eſt reuera actionum vitæ. Ternio enim per ſe ip-
ſum multiplicatus nouenariũ complet, & lites, diſſidia,
Gen. 14. belláque diuinis indicat oraculis: vt patet in quatuor & F
quinque regibus diſſidentibus, ſequè mutuò impugnan-
tibus. Vnitas verò nouenario ſuperueniens, denariũ per-
ficit, & pacem amicitiámque deſignat. Nouẽ enim cer-
Ibidem. tantibus regibus ſapiens Abrahã quaſi decimus ſuperue-
niens pro tẽpeſtate tranquillitatẽ, pro bello pacem, pro
morte victoriam, Deo fauente, attulit. Vnde & Melchi-
ſedech ſummi Dei ſacerdoti decimas exoluit. Denarius
Gen. 1. ergo numerus perfectus eſt, & vnitatem deſignat. Qua-
ternarius quoque & ipſe myſticus eſt, & in ſcriptura
commendatur. Nam ſpecioſam illam lucem quæ ſe ip-
ſam & cætera manifeſtat, luminíſque genitores ſolem
& lunam, ac præfulgidum ſtellarum chorum quæ no-
ctem diemque, menſes annoſque oriendo & occiden-
A do terminant, die quarto creata eſſe ſermo propheticus
declarat. Mundi radices quatuor numerantur, terra,
aqua, ignis & aer. Earumque temporum vices ſunt to-
tidem, hyems, æſtas, ver & autumnus. Denique de
terræ fructibus Deo oblationes ante annum quartum
fieri prohibentur. Sic enim ſcriptum eſt: *Fructus terræ*
tres annos erit vobis immundus, non comedetis ex eo. at anno
quarto erit omnis fructus eius ſanctus & laudabilis Domino.
Nec immeritò, quaternioni enim inſunt omnia, pun-
ctum, linea, ſuperficies & ſoliditas, menſuræ vniuerſo-
rum. Inſunt etiam potiſſimæ ſymphoniæ muſicæ.
Deinde quadranguli latera oportet eſſe æqualia. Æqua-
B litas verò mater eſt iuſtitiæ, quæ cæterarum virtutum
dux eſt & magiſtra. Iuſtitiam ergo quaternarius inſi- Luc. 21.
nuat. Binarius demum nec ipſe expers eſt myſterij. Le-
gimus enim viduam illam inſigni laude à Domino Luc. 10.
commendari, quæ æra duo in gazophylacium miſit. Ioan. 14.
Samaritanus pro curatione ſauciati binos erogauit nu-
mmos. Apud Samaritanos biduum tranſegit Saluator
Chriſtus. Bipartitam namque ſignificat charitatem; Dei Matth. 22.
nempe, & proximi: *In his duobus* (dicit Dominus) *vni-*
uerſa lex pendet, & Prophetæ. Manſiones igitur filiorum
Iſrael ab Ægypti finibus vſque ad repromiſſionis terram
quadraginta duæ à Moyſe recenſentur. Sic & ſanctus Matth. 1.
Matthæus Chriſti generationem deſcribens, quadragin-
C ta duas enumerat. Inquit enim; Ab Abraham vſque ad
Dauid, generationes quatuordecim: à Dauid vſque ad
tranſmigrationem Babylonis generationes quatuorde-
cim; & a tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum,
generationes quatuordecim: vt oſtenderet quòd verus
Iſraelita qui de ſæculi huius Ægypto ad cælum, veram
viuentium terram, per tot rerum diſcrimina & inimico- Pſal. 26.
rum tentamenta, peruenire feſtinat, pace per denarium, 1. Cor. 7.
iuſtitia per quaternarium, charitate per binarium, Ephes. 6.
amari debet. Pace, quia ſcriptum eſt: *In pace vocauit nos* 1. Pet. 4.
Deus. Iuſtitia, quia dicit idem Apoſtolus: *State induti*
loricam iuſtitiæ Charitate, *quia charitas operit multitudinem*
D *peccatorum.* Chriſtus ergo ad Virginem, Iſrael ad Iorda-
nem, Chriſtianus ad cælum pari manſionum numero
deueniunt. Sed iam ipſas Iſraelis profectiones ſigillatim
conſideremus.

Prima manſio Rameſſes.

Profectionum ordo, manſionúmque diſtinctio filio-
rum Iſrael ex Ægypto exeuntium ad terram vſque patri-
bus repromiſſam, iis qui poſt Deum ambulare con-
tendunt, ad virtutúmque profectus aſpirant, propter
E myſteria quæ includuntur in illis, ſcitu valdè neceſſa-
ria ſunt. Ea enim quæ in populo patrum corporaliter
geſta ſunt, nedum hiſtoriam, rerumque geſtarum, ſe-
riem nobis oſtendunt, ſed inſtructioni noſtræ ſpiritaliter
intellecta maximè proficiunt. Huc ſpectabat Apoſtolus, Rom. 15.
dum in epiſtola ad Romanos dicebat: *Quæcumque ſcri-*
pta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Et ad Ti- 2. Tim. 3.
mothæum: *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis*
eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad
erudiendum, in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus
bonum inſtructus. Legimus ergo quod filij Iſrael, poſt-
quam Ægyptus vniuerſa tantis plagis percuſſa eſt tem- Exod. 5.
pore cæleſti oraculo deſignato, vt ad immolandum Gen. 47.
F Domino Deo in ſolitudinem proficiſcerentur, terram
Geſſen, quam ad incolendum acceperant, deſerentes,
in Rameſſes vrbem primò conuenerunt; ibi ſubſti-
terunt, ibique primam fixerunt manſionem. Ra-
meſſe Ægypti ciuitas eſt, ab Hebræis munita, quando Exod. 1.
ſæuiente in eos Pharaone, luto, latere & paleis oppri-
mebantur. Sic enim ſcriptum eſt: *Et ædificauerunt ciuitates*
munitas Pharaoni, Phiton, Rameſſen, & On. Eſt denique Exod. 12.
in extremis illius regni finibus ſita, vt habetur in libro
Exo. 12. In hac manſione populus patrum, mactato agno
eiúſque ſanguine domorum liminibus, ac vtriſque poſti-
bus illitis, exterminatoris euaſerunt plagam: in hac Ægy-
ptus primogenita ſua vidit extincta: in hac farinam non
fermentatam, vaſaque argentea & aurea ab Ægyptiis

mutuo accepta, verbo Dei ſibi populus congregarunt. *Orig. hom. 7. in Num.* Horum quæ dicta ſunt, fratres, ſingula myſterijs referta ſunt, & noſtræ proficiunt diſciplinæ. In primis quia Rameſſes ſecundùm aliquos interpretatur commotio turbulenta, quæ ſignificat pœnitentiam. Per ipſa enim turbulenta fit in peccatore commotio, vt aboleatur vetu- *2. Cor. 4.* ſtas peccati, & induatur nouitas gratiæ: *Rom. 7.* vt homo vetus affigatur cruci, & nouus homo reſurgat: vt vetere tandem depoſita conuerſatione carnis, nouitas induatur *Rom. 6.* ſpiritus. Pœnitentia ergo magnam commotionem turbationémque gignit. Ideo Propheta: *Poſtquam cognoui, ego ingemui.* Qui ergo ad repromiſſam æternæ heredi- *Hier. 13.* tatis patriam proficiſci deſiderat, ac Domino Deo ſeipſum vt hoſtiam viuentem, ſanctam, Patri placentem *Rom. 12.* immolaturus accedit, debet primò adire Rameſſen, hoc eſt commotionem, quæ fit per pœnitentiam, ibique *3. Reg. 21.* ſuam figere manſionem. Ibi ſuam manſionem fixit Achab, quando ſciſſa veſte ſua, induto cilicio ieiunauit, *Ioan. 3.* dormiuit in ſacco, & demiſſo ambulauit capite. Ibi Niniue rex fixit manſionem, quando ſurgens de throno *2. Cor. 7.* ſuo, abſtulit ſtolam propriam, & ſacco indutus ſedit in cinere. Ibi Corinthij manſionem fixerunt, quando contriſtati ſunt ſecundùm Deum: *Ibidem.* quæ triſtitia, vt ſcribit Apoſtolus, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. *Hierem. 11.* Deinde agni mactatio quid aliud eſt quam paſſio Chriſti, qui, vt Propheta dicit, *tanquam agnus innocens adductus eſt vt ſacrificetur?* Cuius ſanguine ſuper domorum poſtes effuſo liberamur ab exterminatore, quia Chriſti paſſione per ſacramenta nobis participata, liberamur ab eo qui habebat mortis imperium, id eſt diabolo, vt *Hebr. 2.* ad Hebræos ſcribit Apoſtolus. Ideo in alio loco dicit *Hebr. 13.* *Chriſtus vt per ſuum ſanguinem ſanctificaret populum, extra* *Exod. 12.* *portam paſſus eſt.* In hac etiam manſione Ægypti primo- *1. Petr. 2.* genita extinguuntur, hoc eſt, praui carnis affectus, & deſideria mala quæ militant aduerſus animam. Extin- *Rom. 13.* guuntur verò Ægyptij, dum non agis opera tenebrarum: extinguuntur Ægyptij, dum non carnaliter, ſed *Rom. 8.* ſpiritaliter viuis: extinguuntur Ægyptij, dum impuras ſordidaſque cogitationes vel depellis è corde, vel om- *Matth. 9.* nino non recipis. Ideo quærenti: *Quis me liberabit de* *Rom. 7.* *corpore mortis huius?* reſpondit Apoſtolus: *Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* In hac manſione fari- *Exod. 12.* na, argentum & aurum cumulantur. Farina, ex qua panis conficitur, doctrina Chriſti eſt, quia panis Chri- *Ioan. 6.* ſtus eſt, dicente Ioanne: *Ego ſum panis viuus.* Argentum, *Pſal. 11.* diuinum deſignat eloquium. *Eloquia enim Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Aurum, mens bona eſt: quæ non immeritò comparatur auro. Nam ſicut aurum cæteris præ- *Exod. 12.* ſtat metallis, ita mens bona in homine cæteris potior eſt humanæ ſubſtantiæ portionibus. Tria ergo in Ra- *Exod. 1.* meſſe coaceruantur, farina, argentum & aurum: doctri- *Matth. 3.* na, eloquium, & mens bona: in quibus cenſus ſapientis conſiſtit. Sed interim pretioſam commutationem conſideremos. Filij Iſraël dederunt paleas quæ inextinguibili comburuntur igne, & receperunt farinam, in qua *Luc. 13.* ſapiens illa mulier fermentum abſcondit. Dederunt lu- *Pſal. 17.* tum, quod deletur, quia ſcriptum eſt: *Vt lutum platearum delebo eos*: & receperunt argentum, quod eſt ſermo iuſti. *Prou. 10.* Scriptum eſt enim: *Argentum igne examinatum, lingua iuſti.* Dederunt lateres, qui cadunt; quia ſcriptum eſt: *Eſai. 9.* *Lateres ceciderunt, & receperunt aurum*, quod eſt mens bona qua ſeruimus legi Dei. Bona eſt commutatio, vnde dicit *Rom. 7.* Apoſtolus: *Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis.* Has non diuitias comparemus nobis, quibus intelligibiles ani- *1. Cor. 4.* mæ noſtræ theſauros repleamus: ſed ipſe Dominus dat *Exod. 12.* nobis gratiam vt ab Ægyptijs illas eripere poſſimus. *Hebr. 13.* Ideo bene dicit Apoſtolus ad Hebræos: *Optimum eſt gratia ſtabilire cor.* Bona igitur manſio Rameſſe.

Secunda manſio Socoth.

Secunda filiorum Iſraël profectio fuit in Socoth: ibi- *Exod. 12.* que tentoria Ægypto relicta figentes, ſecundam manſionem habuerunt. Ideo dicit *Profecti autem filij Iſrael Rameſſe Caſtrametati ſunt in Socoth.* Intentio ſancti Pro- G phetæ Moyſi, qui Dei mandato populi proceſſum ex Ægypto vſque ad Iordanem deſcripſit, non fuit ſingula notare loca, ad quæ ei in vniuerſo itinere diuertere contigerit, ſed illa tantùm in quibus aliqua myſteria facta ſunt. Socoth vrbs eſt in montanis, extra terram Ægypti; ei tamen finitima, vt legitur in libro Ieſu Naue. Denique Socoth interpretatur tabernacula. Vnde Iacob quan- *Iosue. 15.* do ab Eſau, qui ei à Meſopotamia reuertenti occurrit, ſe diuiſit: *Reuerſus eſt*, inquit, *ſcriptura, in tabernacula.* Vbi alia tranſlatio habet: *Reuerſus eſt Socoth.* & ſubiungit ibi: *Geneſ. 33.* Et fecit Iacob ſibi domos, & pecoribus ſuis fecit tabernacula: propter hoc vocauit nomen loci illius Taber- *Ibidem.* H nacula. Et ibi alia tranſlatio dicit: *Appellauit nomen loci illius Socoth*, id eſt, tabernacula. In hac quoque manſione coxerunt farinam. Dicitur enim in libro Exodi: *Et fecerunt ex farina ſubcinericios azymos.* Non enim fermen- *Exod. 12.* tata fuit: eiecerunt namque eos Ægyptii. In hac fit inſuper annorum computatio quibus Iſrael fuit in Ægyp- *Ibidem.* to. Inquit enim: *At habitatio filiorum Iſrael, quam habitauerunt ipſi & patres eorum in terra Ægypti*, &c. In hac tandem præcipitur vt huius ex Ægypto liberationis perpetuum extet apud eos memoriale. Inquit enim: *Dixit Moyſes ad populum: Recordamini dies huius, in qua egreſſi eſtis* I *ex Ægypto, ex domo ſeruitutis: in manu enim forti eduxit* *Exod. 13.* *vos hinc Dominus.* In hac demum ſolennitas azymorum, rituſque azyma comedendi præſcribitur. Nam inquit, *Ibidem.* *Sex dies comedetis azyma, at die ſeptima feſtum Domini: non apparebit ibi fermentatum.* Hæc quoad literam. Quoad myſteria verò, dicimus quod profectus filiorum Iſrael in Socoth, quod interpretatur tabernacula, deſignat quòd qui manſionem habuit in Rameſſe, hoc eſt in commotione pœnitentiæ, debet proficiſci in Socoth, hoc eſt, in tabernacula quaſi per conſiderationem ambulare. Quòd ſicut ille qui aliò tendit, nec firmam habet domum, moratur in tabernaculis. Vn- K de quid aliud eſt in tabernaculis habitare, quàm peregrinari? ſicut Apoſtolus ad Hebræos de patribus loquens teſtatur. Inquit enim: *Confitentes quòd peregrini & hoſpites eſſent ſuper terram*: & videns ſe peregrinum in *Hebr. 11.* terra, dicat cum Propheta; *Aduena ego ſum in terra.* *Pſal. 118.* Conſideret item Apoſtoli dictum: *Non habemus hic manentem ciuitatem.* *Heb. 13.* Cognoſcat denique quòd quamdiu eſt in corpore, peregrinatur à Domino, vnde reiiciat ea quæ in mondo ſunt: quia concupiſcentia carnis eſt, *1. Cor. 5.* quia concupiſcentia oculorum, & quia ſuperbia vitæ. *1. Ioan. 5.* Sequantur Apoſtoli conſilium: *Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, neque attaminaueritis, quæ ſunt omnia in interitum* *Coloſſ. 2.* *ipſo vſu. Sed ingemiſcat habitationem quæ de cælo eſt, ſem-* *2. Cor. 5.* L *per contendens placere Deo.* Subcinericiorum coctio azy- *1. Cor. 5.* morum docet, quòd expurgato eis veteri philoſophorum nequitiæ & Iudæorũ malitiæ fermento, epulentur in azymis ſinceritatis & veritatis. Memoria iugiter vnuſquiſq; noſtrûm teneat illud Domini præceptum dicentis: *Intuemini & cauete à fermento Phariſæorum.* & Apoſtoli ne *Matth. 16.* obliuiſcatur cautionem: *Videte ne quis vos deprædetur per philoſophiam & inanem fallaciam.* *Coloſſ. 2.* Deinde in Socoth indicitur computatio annorũ quibus populus fuit in Ægypto: *Exod. 12.* quia pœnitenti dicitur quòd debeat ſicut hirundo clamare, & ſicut columba meditari annos eius *Eſai. 38.* in amaritudine animæ ſuæ nec de propitiatione peccati *Eccleſ. 5.* M eſſe ſine timore; ſed dolere, & cum Propheta dicere: *Et peccatum meum contra me eſt ſemper.* *Pſal. 50.* Quòd non retrò aſpiciat, priſtinas appetendo vanitates, vt vxor Lot, & vt canis reuertens ad vomitum. Quin potius ſicut ſemetipſum immunditiæ & iniquitati proſtituit, ita exhibeat *Geneſ. 19.* membra ſua ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationẽ, vt quantùm ſe glorificauerit & in delitiis fuerit, tantùm errata *2. Petr. 2.* ſua corrigens & in ſe vendicans, ſentiat tormentum & *Rom. 6.* luctum. Demum feſtum & perpetua aymorum ſolennitas præſcribitur, hoc eſt, meditationis & operum per- *Apoc. 18.* ſeuerantia indicitur: *quia qui perſeuerauerit vſque in finem,* *Exod. 13.* *hic ſaluus erit.* Vnde Apoſtolus: *In diſciplina perſeuerate* *Matth. 10.* *filij.* Profectio igitur ex Rameſſe ad Socoth eſt ad me- *Hebr. 12.* liora.

Tertiæ manſio Ethan.

Tertia manſio eſt Ethan. Nam à Socoth recedentes
filij Iſrael, peruenerunt in Ethan: ibique tentoria figen-
tes, tertiam ſtationem peregerunt. Inquit enim: *Et pro-*
Iudic. 15. *fecti è Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan.* Ethan regio eſt inter
Ioſeph. l. 5. Ægyptum & ſolitudinem: in qua eſt Petra oppidum, in
Antiquit. cuius ſpelunca habitauit Samſon cùm ab allophylis in-
cap. 13. feſtaretur: *Et ſedit*, inquit, *in ſpelunca Petra Ethan*, qui lo-
cus erat valde munitus, vt teſtatur Ioſephus. Erat au-
tem hæc regio in principio ſolitudinis. Ideo dicit. *Et*
eſt pars deſerti. Regionis huius meminit Dauid Propheta,
dicens: *Tu ſiccaſti fluuios Ethan.* In hac manſione primum
Pſal. 73. apparuit Dominus nocte in columna ignis, & die in co-
lumna nubis, oſtendens iter populo ad tertiam vſque
Exod. 13. ſucceſſionis eorum: *Et non defecit*, inquit, *columna nubis in*
die, & columna ignis in nocte coram omni populo. Verùm quia
Ethan nobis ſonat fortitudo (vnde aduerſus Ieroboam
2. Para. 11. parans ſe Roboan defendere: *Ædificauit*, inquit,
ciuitates munitas, Ethan & Thecue, hoc eſt ciuitates forti-
Pſal. 67. tudinis) docemur quod vbi in Socoth huius peregrina-
tionis in meditatione & exercitio bonorum operum vſ-
Philipp. 4. que in finem perſeuerare quis ſtatuerit, aſcendit ad
Pſal. 26. Ethan, hoc eſt, ad fortitudinem: quia ipſe Dominus
dat virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. Hinc dicebat
1. Pet. 5. Apoſtolus: *Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus Ieſus*,
immò per nubem & ignem aperit ei viam, & fit dux
itineris eius, donec videat bona Domini in terra viuen-
tium. Aſcendamus igitur & nos in Ethan, vt diabolo re-
ſiſtamus fortes in fide.

Quarta manſio os Eroth.

Quarta manſio dicitur os Eroth. Vnde ſequitur. *Et*
profecti ex Ethan, caſtrametati ſunt ad os Eroth, quæ eſt contra
Exod. 14. *Beelſephon, & contra Magdalon*, os Eroth alia tranſlatio-
ne dicitur, Phiairoth vicus eſt & ſuburbium Magdali
versus mare Rubrum, vt habetur in libro Exodi. In hac
manſione indignatus Pharao quòd Iſrael Ægyptum de-
Ibidem. ſereret, comparato exercitu grandi eos ſequitur, dicens:
Quid fecimus, vt dimitteremus filios Iſrael, vt non ſeruirent
nobis? Et ſubiunxit: *Iunxit ergo Pharao currus ſuos*, &c.
Quo verò ad morale: Per os Eroth, quod os nobilium
interpretatur, oſtenditur quod aſſumpta fortitudine in
Ethan, aſcendimus in os Eroth, quia nobilitamur in
Domino. Quòd vero os Eroth ſit vicus, non caret my-
ſterio: vt primo parua quæque capiantur, eſt enim
ordo vt à paruis ad magna veniatur. Periculoſa namque
ſemper fuit in initiis immoderata proſperitas æque ac
aduerſitas. Sicut ergo per ſuburbium ad vrbem progre-
Eſa. 14. dimur, ita per ima ad ſumma aſcendimus. Denique
Beelſepphon, quod eſt interpretatum, Dominus Aqui-
lonis, quod diabolum deſignat: quia dixit, vt teſtatur
Zach. 3. Eſaias Propheta: *Sedebo in monte ſublimi ſuper montes excel-*
ſos ad Aquilonem. Eſt igitur os Eroth contra Beelſepphon,
id eſt, contra diabolum, qui ſtat ſemper vt aduerſetur
Hebr. 12. euntibus in Hieruſalem, quæ in cœlo eſt. Ideo dicebat
Epheſ. 6. Apoſtolus: *Induite vos armaturam Dei vt poſſitis ſtare ad-*
uerſus inſidias diaboli. Idem quoque deſignatur per Pha-
raonem populum inſequentem.

Quinta manſio Marath.

Marath quinta eſt manſio. Sic enim dicit: *Et profecti*
contra os Eroth, tranſierunt per medium maris in deſertum,
& ambulauerunt viam trium dierum per deſertum ipſi, &
caſtrametati ſunt in Marah. Marah locus eſt in deſerto
Exod. 15. Sur, tali vocatus nomine ob aquarum amaritudinem.
Sic enim ſcribitur in libro Exodi: *Venerunt autem in Ma-*
rah, & non potuerunt bibere aquam de Marah. Amara enim
erat propter hoc vocatum eſt nomen loci illius, Ama-
ritudo. Circa hanc manſionem tria ſunt conſideran-
da, profectio, manſio, & operatio. Profectio, quia in
huius itinere filij Iſrael Rubrum mare ſicco veſtigio
A tranſierunt. Nam dicit ſcriptura: *At filij Iſrael perrexe-*
runt per ſiccum in medio maris: & aqua erat eis murus a dextris, Exod. 14.
& murus a ſiniſtris. Pharao verò cum ſuo exercitu ſubmerſus eſt
in aquis vehementibus. Sic enim de eo ſcribitur: *Et reuerſa* Ibidem.
aqua operuit currus & aſcenſores, & omnem exercitum Pha-
raonis, qui ingreſſi fuerant poſt eos in mare, & non relictus eſt ex Exod. 15.
eis vllus. Manſio, quia inuenerunt aquas amaras, qua-
rum amaritudinem ſentientes, bibere nequiuerunt, li-
cet magna vexarentur ſiti. Operatio, quia mandato
Domini Moyſes ligno tetigit aquas: & quæ priùs erant
amaræ, in dulcedinem verſæ potabiles effectæ ſunt, vn-
de ſitim eſtinguere potuerunt. Per quæ primò ſignifica-
batur nobis, quod ad gratiam properantibus occurrit
B Pharao cum exercitu ſuo, hoc eſt, diabolus cum pote- Iacob. 14.
ſtate tam forti, vt, ſicut ſcriptum eſt, non ſit quidquam Exod. 15.
in terra ſimile factum illi. Sed tandem vt Pharao cum Apoc. 20.
exercitu ſubmergitur in aquis vehementibus, ita & dia-
bolus mittitur in ſtagnum ignis & ſulphuris. Vnde nec Exod. 15.
ideo terreamur, vt deſertionem faciamus. Deinde in
manſione aquæ guſtantur amaræ, quoniam adhuc exi- Apoc. 1.
ſtentes in gratia multiplices manent tribulationum
amaritudines. Vnde Ioannes Apoſtolus dicebat: *Ego*
Ioannes frater veſter & particeps in tribulatione. Immò Apo- Hebr 12.
ſtolus Paulus dicebat: *Si extra diſciplinam eſtis, adulterini*
& non filij eſtis. Denique in operatione, ſicut verbo ſuo Exod. 15.
adeſt Dominus vt dulceſcant aquæ, ita præſtat in tri-
C bulationibus ſuam nobis præſentiam, dicente Propheta: Pſal. 60.
Cum ipſo ſum in tribulatione, vt afflictiones muteſcant. Hinc Eſa. 43.
Eſaias proclamat Propheta: *Si tranſieris per aquam, tecum*
ſum, flumina non operient te: & ſi tranſieris per ignem, non Act. 7.
comburêris. Ideo Stephano in dulcedinem fuerunt torren- Rom. 5.
tis lapides: & Laurentio in refrigerium prunæ. Meritò
igitur dicit Apoſtolus: *Gloriamur in tribulationibus.*

Sexta manſio Elim.

Manſio ſexta vocatur Elim. A Marah enim recedcn-
D tes filij Iſrael, venerunt in Elim: ibi ſubſtiterunt, & ibi
tabernacula erexerunt. Vnde dicit: *Et profecti ex Ma-* Exod. 15.
rah, venerunt in Elim. In Elim verò erant duodecim fontes
aquarum, & ſeptuaginta arbores palmarum: & caſtrameta-
ti ſunt ibi apud aquas. Idem legitur in libro Exodi. Sed
pulcher ordo, felixque virtutis progreſſus, qui ſem-
per tendit ad optima: ex tenebris ad lucem, ex ærumnis
ad felicitatem. Ecce filij Iſrael, poſt Pharaonis & Ægyp-
tiorum ſæuitias, poſt maris deſertique diſcrimina, poſt
triduanæ ſitis ardorem, & Marah, amaritudines, vene-
runt tandem ad palmas, venerunt ad fontes. Per quod
inſtruimur, quod qui aſperitatibus prægrauantur, eos
tandem læta & amœna loca ſuſcipiunt: quoniam ad re-
E quiem non niſi per laborem, & ad gaudia non niſi per
triſtia peruenitur. Venit populus ad palmas, ſed priùs
Ægyptiorum plurimas ſuſtinuit anguſtias. Venit ad fon-
tes, ſed priùs trium dierum ſitim, & aquarum amari-
tudines paſſus eſt. Nec tamen in his adhuc finis eſt iti-
neris, nec vltima laborum requies, quia & grauiora ma-
nent. Sed cunctorum diſpenſator Deus, qui omnia ſua-
uiter diſponit, interſerit in ipſo etiam itinere refrigeria Sap. 8.
quædam, vt iis refota, vtique reparata anima promptior
ad reliquos redeat labores. Denique obſeruandum eſt,
quod Elim interpretatur Arietes. Arietes verò duces Orig. hom.
ſunt ouium. Ideo duodecim fontes, & ſeptuaginta pal- 27. in lib.
F mæ deſignant Chriſtiani gregis ductores: nempe duo- Num.
decim Apoſtolos, de quibus ita ſcribit Lucas: *Elegit* Luc. 6.
duodecim ex ipſis, quos Apoſtolos nominauit, & ſeptua- Luc. 10.
ginta diſcipulos quos ſanctus Lucas alibi meminit,
dicens: *Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta, & mi-*
ſit illos binos ante faciem ſuam. Quorum diſtinctio-
nem ponit Apoſtolus, agens de Domini poſt eius re- 1. Cor. 15.
ſurrectionem apparitionibus. Inquit enim ad Corin- Ibidem.
thios: *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim, & De-*
inde viſus eſt Apoſtolis omnibus. Qui tamen omnes
duces & magiſtri ſunt gregis Dominici. Quare de iis
ſcriptum eſt: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſper-* Matth. 10.

nit, me ſpernit. Hauriamus igitur nos de vberrimis huiuſmodi fontibus, & bibamus: carpamus quoque de ſolidis harum victoriæ palmarum fructibus, & manducemus alacriter, vt talibus cibo potúque refecti, validiores ad reliquas manſiones peragendas inueniamur.

Septima manſio mare Rubrum.

Septima manſio eſt iuxta mare Rubrum. Nam tranſito mari Rubro, [Exod. 14.] [Exod. 15.] & Marah & Elim manſionibus peragratis, occurrit iterum filiis Iſrael ſinus quidam ipſius maris. Et quia ibi applicuerunt, tentoriaque erexerunt, ideo nunc ad mare caſtrametati dicuntur. Dicit H enim: *Et profecti ex Elim, caſtrametati ſunt ſuper mare rubrum.* Sed obſerua quod vident mare, non tamen illud intrant (nam ſufficit ſemel tantùm intraſſe & pertranſiſſe:) quoniam illud mare baptiſmi noſtri figura fuit, vt Apoſtolus ad Corinthios ſcribit, dicens: *Quia patres noſtri omnes baptizati ſunt in nube & in mari.* [1. Cor. 10.] Sed baptiſmus eorum in figura fuit, noſtrum autem in veritate. [Epheſ. 4.] Et quia baptiſmus iterandus nõ eſt: (cùm ſcriptũ ſit: *Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma:*) ſicut ſemel baptizari oportuit, ita & ſemel mare intraſſe ſatis fuit. [Ioan. 3.] Nunc igitur pergenti ad promiſſam hereditatem populo iterum mare occurrit, vt illud videns, illiuſque vndas aſpiciens, cautiùs incedat ne deteriùs aliquid ei contingat.

Octaua manſio deſertum Sin.

Octaua manſio eſt deſertum Sin. Ideo dicit: *Et profecti à mari Rubro, caſtrametati ſunt in deſerto Sin.* Sed obſeruandum quòd tota hæc ſolitudo à mari Rubro vſque ad montem Sinai appellatur Sin. In qua filij Iſrael quinque habuerunt manſiones: nempe mare Rubrum, vt ſuprà, hanc de qua agimus, & tres ſequentes. Hæc autem ſpecialis eſt, licet communi nomine appelletur K deſertum Sin, ex nomine totius deſerti: ſicut & Moab nomen eſt ciuitatis & prouinciæ. Verùm quia Sin interpretatur Rubus, [Exod. 3.] ſignificat nobis quòd ſicut octaua manſione venimus ad Sin, hoc eſt ad rubum, in quo actum eſt de liberatione filiorum Iſrael a ſeruitute Ægypti: ita in reſurrectione, quæ per octauam intelligitur, [Rom. 8.] veniemus ad rubum, [Philipp. 3.] in quo agetur de liberatione noſtra à ſeruitute corruptionis: quam expectamus, vt Apoſtolus dicit: *Et ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis noſtri.* [Exod. 3.] Et alibi, *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritudinis ſuæ.* Et L tunc videbimus rubum ardere & non comburi; quia corpus humanitatis noſtræ morietur, ſed non conſumetur: immò reſurget ad maiorem claritatem. [1. Cor. 15.] Dicit Apoſtolus: *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute.* Oremus igitur Deum vt ad octauam manſionem venire valeamus, vel potius ipſa ad nos citò veniat.

Nona manſio Dephcha.

Nona manſio dicitur Dephcha: quæ in manſionibus deſerti Sin tertia computatur. Recedentes enim filij Iſrael à manſione quæ a communi nomine, Deſertum M appellatur, venerunt ad hanc. [Exod. 17.] Quare ſubiungit: *Et profecti de deſerto Sin, caſtrametati ſunt in Dephcha.* Hæc manſio in Exodo non habetur: ſed a Deſerto ad Raphidim tantùm profectio ſcribitur. Sub ſilentio igitur præteritur hęc & ſequens manſio, quia non ille erat locus in quo per verbum Dei profectiones ſeriatim Moyſes recenſeret. Denique Dephcha ſanitas interpretatur. Perfecta autem animæ ſanitas eſt qua non poteſt peccare, ſicut perfecta corporis ſanitas eſt qua non contingit ægrotare: quod non niſi in reſurrectione ſuccedit. Tunc enim, [Eſai. 51.] ſicut dicit Eſaias prepheta: *In capite eorum laus & lætitia apprehendet eos: fugiet dolor, mæror & gemitus.* Vides igitur ordinem profectuum. Filij Iſrael de octa- G ua manſione aſſequuntur Dephcha: & nos à reſurrectione perfectam animæ & corporis adipiſcimur ſanitatem, vt Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi teſtatur, [Apoc. 21.] dicens: *Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà.* [Pſal. 40.] Sed quia animæ languor peccatum eſt (vnde dixit [Pſal. 102.] Propheta: *Sana animam meam, quia peccaui tibi*) languor [Hier. 57.] animæ noſtræ ſuperbia eſt, auaritia eſt: [Pſal. 6.] ideo vnuſquiſque noſtrum cordis & corporis genua flectens oret Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ſanat omnes infirmitates noſtras: & cum Propheta dicat: *Sana me Domine, & ſanabor: ſalua me, & ſaluabor.* Dicat & cum Dauid: *Sana me Domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea.*

Decima manſio Halus.

Decima manſio Halus eſt: ad quam à Dephcha profecti ſunt filij Iſrael. Ideo dicit: *Et profecti Dephcha, caſtrametati ſunt in Halus.* In Exodo nec iſta manſio diſtinctè nominatur, [Exod. 17.] ſed comprehenditur ſub manſionibus à deſerto Sin vſque ad Raphidim. Dum enim dicit: *Et profecta eſt omnis congregatio filiorum Iſrael ex deſerto Sin per caſtra ſua ſecundùm verbum Domini:* innuit quòd plures fuerunt caſtrametationes & hoſpitia. Tria in hac manſione ge- I runtur. Primò populus Dei gloriam intuetur, nam ſcriptum eſt in Exodo: [Exod. 16.] *Et gloria Domini apparuit in nube.* Deinde paſcitur carnibus: [Ibidem.] *Factum eſt veſpere* (vt ibi legitur) *& aſcendit coturnix, & cooperuit caſtra.* Tertio cibatur manna de cælo, [Ibidem.] Sic enim Moyſes populum alloquitur: *Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus ad manducandum:* hoc eſt verbum, quod conſtituit Dominus. [Exod. 34.] Per quæ monemur quòd qui in decima quieſcit manſione, id eſt in obſeruatione legis (per denarium enim numerum lex ſignificatur, quæ in decem verbis conſiſtit, vt ſcriptum eſt: [Pſal. 14.] *Et ſcripſit Moyſes verba hæc decem in tabulis fœderis*) Dei gloriam conſpicit. Quare ſciſcitanti Prophetæ, quis habi- [Ibidem.] K taturus in Dei tabernaculo, & quis in monte ſancto eius requieturus eſſet, reſpondetur, quòd ſedulus obſeruator legis dum dicitur: *Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. qui loquitur veritatem in corde ſuo,* &c. Eidem carne & manna cæleſti paſcitur, hoc eſt, pretioſo Domini noſtri Ieſu Chriſti corpore. Cuius corpus eſt vera caro, dicente Ioanne Apoſtolo: *Caro mea verè eſt cibus:* & verum eſt manna, non in typo, ſed in veritate: *Ego ſum,* inquit, *panis viuus qui de cælo deſcendi.* Et vera caro propter [Ioan. 6.] veram humanitatem: eſt panis viuus propter diuinitatem. [Ibidem.] Cùm igitur Chriſti corpus manducamus, diuinitatem & humanitatem participamus, vt Apoſtolus ad Corinthios ſcribit. Merito autem beneficia hæc potiora in L hoc loco præſtantur. Nam Halus interpretatur labor. [1. Cor. 12.] Laboranti autem congruum eſt vt Domini appareat gloria, qoi præmij viſione alacrius labores ſuſtineat. Congruum eſt etiam vt ſubminiſtretur cibus, quo refectus inchoatum fortius proſequatur iter.

Vndecima manſio Raphidim.

Vndecima manſio peragitur in Raphidim. Ibi enim populus duro fatigatus itinere refrigerium ſumpſit. Ideo ſequitur: *Et profecti ex Halus, caſtrametati ſunt in Raphidim: & non erat illic aqua ad bibendum.* [Exod. 17.] Eadem manſio ſcribitur M etiã in Exodo: Et caſtrametati ſunt, inquit, in Raphidim; non erat autem aqua populo ad bibendum. Hæc manſio trium admirabilium operum prærogatiua maximè decoratur. Primo, mirabili eductione aquæ à petra. Nam populus montiũ aſperitate & longitudine viæ feſſus, magno ſitis ardore flagrabat. Veniens autem Raphidim viſoque loco arido, aquiſque carente, aduerſus Moyſen iratus tumultuari cœpit. [Ibidem.] Vnde locus iurgij in ſcriptura nuncupatus eſt. At ille accepta virga petram Domini mandato percuſſit: illa vero percuſſa tam largam aquarum effudit [Pſal. 77.] copiam, vt populus ac iumenta omnẽ ſitim extinguere poſſent. Quod admirans Dauid Propheta, in hæc prorupit verba: *Quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ & torrentes inundauerunt.* Secundò, memoranda contra

Digitized by Google

Exod. 17. Amalechitas victoria Nam populo ſuam hîc ſtationem A
agente, Amalechitarum gentes ei obſiſtere, cum vexare,
eúmque valido comparato exercitu oppugnare cœpe-
runt. At Moyſes, conſiderans populi viribus longi itine-
ris defatigatione iam fractis, & ad repellendam hoſtium
audaciam non ſatis aptis, ad diuinum confugere decreuit
auxilium. Vnde & reſiſtendi hoſti, & belli gerendi toto
negotio penes Ioſue relicto, ipſe Deum oraturus in col-
lem receſſit. Sed (ô mira orationis potentia) dum Moy-
ſes palmas tendebat ad cælum, præualebat Iſraël: dum
vero remittebat, ſuccumbebat. Aaron autem & Hur
manus eius vſque ad ſolis occaſum ſuſtentantibus, adep-
tus eſt Ioſue victoriam, vt ſcriptura dicit: *Fugauit Ama-*
Ibidem. *lech & omnem populum eius in occiſione gladii.* Tertiò, pru-
denti conſilio in moderandis rebus publicis Iethro. Nam B
cernens Iethro Moyſen eius generum in audiendis vul-
gi cauſis diutius quam par eſſet occupari, & à diluculo
Exod. 18. vſque ad veſperum in his tempus omne conſumi: con-
ſuluit vt iudices, tribunos, & alios belli paciſque præ-
fectos inſtitueret, qui populum iudicarent, cauſas audi-
rent, lites dirimerent, & breuiter leuia cuncta abſolue-
rent, rebus tantùm grauibus eius iudicio reſeruatis. Cui
Ibid. Moyſes aſſenſit. Ideo ſcriptum eſt: *Audiuit autem Moy-*
ſes vocem ſoceri ſui, & fecit quæcumque dixit ei. Et quia Ra-
1. Cor. 10. phidim laus iudicij interpretatur, meritò in eius manſio-
Pſal. 105. ne petra exhibet aquam: quia petra Chriſtus cuſto-
Ioan 15. dienti iudicium ſuæ aquam gratiæ exhibet. Nam ſcrip- C
Eccl 5.10. tum eſt: *Beati qui cuſtodiunt iudicium*, vincitur Amalech,
1. Cor. 2. quia iudicio damnatur diabolus: docetur recta populi
adminiſtratio, quia ſcriptum eſt: *Iudex ſapiens docet popu-*
lum ſuum, hic eſt qui iudicat omnia, & ipſe à nemine iu-
dicatur.

Duodecima manſio deſertum Sinai.

Duodecima manſio habita eſt in deſerto Sinai Ideo
Exod. 19. ſubiungit: *Et profecti ex Raphidim, caſtrametati ſunt in de-*
ſerto Sinai. Celebranſſima eſt manſio hæc vbi Deus deſ-
Exod. 20. cendit in igne in montem, & Moyſes purificato popu-
lo, Dei mandato in verticem montis aſcendit, & cum D
Exod. 26. eo loquutus eſt, & accepit præcepta decalogi. Ibi oſten-
ditur exemplar fabricæ tabernaculi, ibi præcipitur victi-
Exod. 28. marum multiplicatio, vaſorum diſtinctio, indumenta
29. & 39. Pontificis, Sacerdotum & Leuitarum cæremoniæ. Ibi
numerus populorum Leuitarúmque, & per ſingulas tri-
Num. 10. bus populi diſtributio: oblationes quoque principum in
hac manſione deſcriptæ ſunt. Duæ quoque argenteæ tu-
Num. 9. bæ ad promouenda caſtra ibidem fieri iubentur; ibique
præcipitur immundis ſuper anima hominibus, qui pri-
mo menſe Paſchæ intereſſe non potuiſſent, vt menſe ſe-
cundo conuenirent: & qui longius habitabant, vel im-
mundi fuerant, in ſecundo menſe Paſcha iuſſi ſunt face- E
Num. 6. re. Quod nimirum in typum intelligitur populi gen-
tium, quæ cum dæmoniis fornicatæ fuerint, immundæ
videbantur in anima, ſalubri verò fidei confeſſione in
ſecunda natiuitate, quaſi in ſecundo menſe purificari
præcipiuntur. Iubetur quoque in hac manſione Naza-
ræis, vt vinum & ſiceram non bibant, nec acetum qui-
dem è vino vel ſicera: nec vuam recentem comedant,
Prou. 31. nec vuas quidem paſſas; quod & in Prouerbiis præci-
pitur: *Principes qui iracundi ſunt, vinum non bibant;*
2. Tim. 3. *ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiæ.* Quid ergo Naza- F
ræorum nomine niſi abſtinentium continentiúmque
vita ſignificatur; quibus in vino luxuria prohibetur,
Malach. 6. in ſicera omnis voluptas terrena? Sicera enim ex di-
1. Cor. 5. uerſo conficitur genere, ſicut voluptas ex diuerſa vitio-
rum oritur colluuie. Vnde illi vinum bibere dicuntur, qui
ad decipiendos homines vmbras quaſdam & imagines
ſe ſimulant habere virtutum. Vua paſſa illi veſcuntur,
qui propter humanos oculos abſtinentiæ pallore inficiun-
tur, vt gloriam capiant ab hominibus. Acetum autem
hi bibunt, qui poſt vitæ ſanctitatem in præteritis rela-
buntur vitiis, & corruptione veteris nequitiæ delectatur.
Præcipit itaque Deus, vt qui ſanctitatis induerint titu-
lum, cunctis careant vitiis, nullámque huiuſmodi per-
turbationem, quæ ſtatum mentis euertat, appetant. In

A hac manſione ſeparantur de caſtris leproſi, ſeminifluí, &
immundi: leproſi doctrina, ſeminiflui cogitatione, im- Num. 5.
mundi opere id eſt, hæretici, ſchiſmatici & luxurioſi:
hi tanquam contagioſi & morbidi à caſtris eijciuntur, ne
contagione perfidiæ vel morum ſuorum, vitam polluant Num. 1.
innocentium. Denique anno vigeſimo & ſupra annume-
rantur populi qui ad prælium apti inueniuntur. Sed cur
ab anno vigeſimo, niſi quia hac ætate contra vnum-
quemque vitiorum bella naſcuntur. Ideóque ad pugnam Num. 8.
eliguntur, vt habeant contra libidinem conflictum, nec
luxuria ſuperentur. Hic etiam ab anno vigeſimo & quin-
to Leuitis in tabernaculo ſeruire mandatur, & à quin-
quagenario cuſtodes vaſorum conſtituuntur. Quid enim Leuit. 25.
per annum quintum ac vigeſimũ, in quo flos iuuentutis
oboritur, niſi ipſa contra vnumquemque vitiorum bella
ſignificantur? Et quid per quinquageſimum, in quo
Iubilæi ratione etiam terra quieſcit, niſi æterna requies
edomita bello mentis exprimitur? Quid per vaſa taber-
naculi, niſi fidelium animæ figurantur Leuitæ ergo ab
anno vigeſimo & quinto tabernaculo ſeruiunt & a quin- Num. 8.
quagenario cuſtodes vaſorum fiunt, vt videlicet qui
adhuc impugnantiũ vitiorum certamina per conſenſum
delectationis admittunt, aliorum curam ſuſcipere non
præſumant. Cùm autem tentantium bella ſubegerint, Rom. 7.
cùm apud ſe iam de intima tranquillitate ſecuri probabi-
liter æſtimantur, tunc animarum cuſtodiæ deputari po-
C terunt. Sed quis hæc prælia ſibi perfectè ſuperare po-
teſt, cùm Paulus dicat: *Video autem legem in membris meis* 2. Cor. 12.
repugnantem legi mentis meæ. Sed aliud eſt bella fortiter Num. 8.
perpeti, aliud bellis eneruiter expugnari. In illis exerci-
tatur virtus, ne quis extolli debeat, in his omnino ex-
tinguitur, ne ſubſiſtat. Præcepit de hinc lex Leuitas om-
nes pilos carnis radere: quia hi qui obſequiis diuinis aſſu-
muntur, debent ante Dei oculos a cunctis carnis cogi-
tationibus mundi apparere, ne illicitas cogitationes
mens proferat; & pulchram animæ ſpeciem quaſi pilis
excreſcentibus deformem reddant. Poſt hæc iubentur
etiam fieri duę tubæ, quarum clangore populi moue-
rentur ad prælium. Sic etiam ſcriptum eſt de his ad
D Moyſen: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles:* & paulo Num. 10.
poſt: *Et cum conciſus clangor increpuerit, mouebuntur caſtra.*
Per duas enim tubas exercitus ducitur: quia per duo te- Ibidem.
ſtamenta, ſiue per duo præcepta charitatis ad prælium
fidei populus vocatur, quæ idcirco argenteæ fieri præ-
cipiuntur, vt prædicatorum verba eloquii nitore reful-
geant, & auditorum mentes nulla ſui obſcuratione con-
fundant; idcirco autem ductiles, quia neceſſe eſt vt hi
qui venturam vitam prædicant, tribulationum præſen-
tium tunſione creſcant. Bene autem dicitur: *Cum con-* Ibidem.
ciſus clangor increpuerit, mouebuntur caſtra; quia nimirum
cùm ſubtilior ac minutior prædicationis ſermo tractatur
E auditorum mentes contra tentationum certamina ar-
dentiùs excitantur. Iam ab hinc promouentur filij Iſrael
de monte Sion, & tranſeunt in Sepulchra concupiſcen-
tiæ.

Decimatertia mãſio Sepulchra cõcupiſcentiæ.

Decimatertia manſio habetur in Sepulchris concu-
piſcentiæ. Ideo inquit. *Et profecti de deſerto Sinai, caſtra-* Num. 11.
metati ſunt in Sepulchris concupiſcentiæ. Hæc manſio ab
F euentu nomen accepit. Nam populus manna pertęſus,
carnes, piſces, pepones, & allia quę apud Ægyptios erant
gulæ incitamenta concupiuit, & aduerſus Moyſen tu-
multum excitauit. Quare iratus Dominus, miſit cotur-
nicum prope terram volantium innumerabilem copiã, Ibidem.
quibus eorum gulam poſſent explere. Sed dicit ſcriptu-
ra: *Carnes adhuc erant in dentibus eorum*: hoc eſt, ante-
quam digererentur, percuſſit Dominus populum pla-
ga magna valde: Et hinc, inquit, vocatum eſt nomen
loci illius, Sepulchra concupiſcentiæ: quia ibi ſepelie-
runt populũ deſideratorem. Ex quibus docemur, vt qui Ibidem.
conuerſationem reliquimus ſæculi, & Ægyptias ollas,
id eſt carnalium deſideriorum feruorem contempſimus,
non debere murmurare contra cæleſtem panem, nec
virulenta Ægyptiorum appetere, quæ ſunt magnarum

carnium, ſed ſimplicem mannæ cibum, id eſt, puram &, G
cæleſtem vitã quætere. Alioquin ſi poſt præcepta. An-
gelicam eſcam, mannáque cæleſtis vitæ, ſiue doctrinæ
rurſus carnes Ægyptias, quæ ſunt carnales huius ſæculi
voluptates, & vetuſtorum concupiſcentias vitiorum
appetere voluerimus, ſtatim ira Domini percuſſi torque-
bimur, deſideria noſtra vetentur in tumulos, vt ſimus
ſepulchra dealbata, quæ foris apparent hominibus ſpe-
Matth. 25. cioſa, intus verò plena ſunt omni ſpurcitia. In hac man-
ſione Moyſes mandato Dei ſeptuaginta viros ſeniores
ex populo delegit, qui ad regendam plebem ei adiutores
Num. 11. forent: *Et ſuſtinebunt*, inquit, *tecum impetum populi, & non
feres illos tu ſolus*. Super quos poſtea ſpiritus deſcendit, & H
prophetauerunt. Quod in typo factum eſt: quoniam
Act. 2. Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes Apoſtolis ſe infudit,
vt & ad fundandam Eccleſiam ſapientes eſſent, & ad re-
gendam fortes: *Attendite*, inquit, (vt in actibus Apo-
1. Cor. 3. ſtolorum legitur) *vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos*
Act. 20. *Spiritus ſanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei*. Donum itaque
virtutis cæleſtis quod olim in Moyſe & in Prophetis ex-
Act. 3. titit, ſuper Apoſtolos viſibiliter apparuit.

Decimaquarta manſio Aſeroth.

Num. 33. Decimaquarta manſio in Aſeroth conſummatur.
Nam ſubiungit: *Et profecti ex Sepulchris concupiſcentiæ, ca-
Num. 12. ſtrametati ſunt in Aſeroth*. De eadem manſione alibi ſic
quoque legitur: *A Sepulchris concupiſcentiæ profectus eſt po-
pulus in Aſeroth*. Hic Aaron & Maria ſoror, eo quòd
Moyſes Æthiopiſſam alienigenam duxerat vxorem,
ſatis ei procaciter obtrectarunt. Vnde illa contagione
lepræ illico perfuſa ab aliorum conſortio ad ſanitatis
vſque tempus eiecta fuit. Quod nouũ figuram myſte-
rij prætulit euidentem: nempe quòd ſacerdotalis illa
plebs patrum, zelo Chriſti ſaluatoris noſtri aduerſus
Eccleſiam ex gentibus congregatam inſurrectura foret.
Quo perfidiæ impura liuore in Dei tabernacula non ad- K
Rom. 11. mittenda veniret, donec præfinitũm clarueris tempus,
quo plenitudo gentium conſummaretur, vt ad Roma-
nos ſcripſit Apoſtolus. Nam tunc tantùm priſtinam
Eſai. 11. poterit recuperare ſanitatem, cùm ſeptiformis ei ſpiri-
tus gratia ad veniam fuerit ſuffragata. Verùm quia Aſe-
roth beatitudo interpretatur; meritò a Sepulchris con-
cupiſcentiæ in hanc ſtationem venitur: quoniam niſi
carnis concupiſcentias quis ſepelierit, ad æternam
1. Cor. 15. beatitudinem peruenire non poterit. Idcirco inquit
Apoſtolus: *Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non
poſſunt*.

Decima quinta manſio Rethma.

Decimaquinta manſio dicitur Rethma. Ideo ſequi-
Num. 33. tur: *Et profecti ex Aſeroth, caſtrametati ſunt in Rethma*.
Verùm quia alibi legitur: *Et poſt hæc profectus eſt populus de
Aſeroth, & caſtrametatus eſt in deſerto Pharan*: ne ſcripturæ
loca contrariari videantur, attendendum eſt quod hinc
vſque ad Aſiongaber, manſiones omnes, quæ decem
& octo enumerantur, omnes, inquam, ſequentes
ad trigeſimam vſque ſecundam, ſub deſerti Pharan
nomine continentur. Appellatur ergo manſio hæc
alibi Pharan, communi nomine ſolitudinis cum cæteris
Habac. 3. multis, ſed Rethma voce propria. Scriptura in alio loco
Pharan commendat, dicens: *Deus ab auſtro veniet, &
ſanctus de monte vmbroſo Pharan*. Sub hoc deſerto viros
Num. 13. duodecim ad terram explorandam mandato Dei Moy-
ſes deſtinauit, qui botrum vuæ, mala punica, & ficus ter-
Num. 16. ræ retulerunt. Sub hoc deſertu Dathan, Abiron & Core
ibidem. filij cum eorum familiis hiatu terræ ob ſeditionem ſor-
bentur. Sub hoc deſerto Aaron ſacerdos inter viuentes
mortuoſque medius conſtitutus, incenſi oblatione
Num. 17. Deum indignantem placauit, plagam cohibuit. Sub hoc
Num. 18. deſerto Aaron virga in tabernaculo areus poſita, mira-
& 19. culo & germinauit & floruit: & alia plurima prout in
libro Numerorum legitur, geſta ſunt, non tamen per
ſingulas diſtributa mãſiones. Per quæ myſticè docemur

G quòd viri ad explorandam vberem terram miſſi, & qui
populum à promiſſa Domini hereditate deſperarunt,
Scribarum & Phariſæorum pertulerunt imaginem. Sicut
enim illi a Moyſe miſſi ſunt vt fœcunditatem ſoli conſi-
deratione ſollicita tractantes, populum ad eius adeptio-
nem animarent: ita & iſti per legem & Prophetas, vt
ſcripturarum inueſtigatione Dominicum ſpecularentur
aduentum, in quo vitam æternam conſequi poſſent,
conſtituti ſunt. Sed ſicut illi à ſpe poſſidendæ heredita-
tis retraxerunt, vel ipſe populus eorum relatione a Dei
promiſſione ſe alienauit: ita & iſti ne in Chriſtum Do-
minum crederent, plebi fallaciis diſſuaſerunt. Ideo in Luc. 11.
H eos dicitur: *Væ vobis qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non
introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis*. Botrum verò
quem retulerunt, Chriſtus eſt. Ideo in Canticis Can-
ticorum dicit Eccleſia de Chriſto: *Botrus Cypri frater meus* Cantic. 1.
mihi in vineis Engaddi. Malum punicum ob eius rubo-
rem ſanguis Chriſti eſt. Vnde Eſaias: *Vnde fulgor veſtium
de Boſra*? Ficus ob eius ſuauitatem lex Euangelica: ideo Eſa. 63.
iugum meum ſuaue eſt. Per Dathan & Abiron, quid aliud
quam qui hæreſes & ſchiſmata in Eccleſiam introdu- Matth. 11.
cunt, ſignificantur? Ij ſacerdotis auctoritate contempta,
ab eo & Dei Eccleſia ſe ſegregantes, alias Eccleſias,
aliud altare, alios mores, vt Apollinaris, Nouitianus, Pſal. 9.
I & ſimiles ſomniant: & Dei ordinatione reiecta, pro-
prias conantur ſtatuere vanitates. Hæreticis tandem
ſchiſmaticíſque terræ deglutitis voragine, Aaron ſacer- Hebr. 5.
dos, id eſt, Chriſtus Dominus ſacerdos in æternum ſe-
cundùm ordinem Melchiſedech conſtituitur medius ad Hebr. 7.
placandum Deum: quia *ipſe ſempiternum habet ſacerdo-
tium, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis*. Arida virga
Aaron quæ poſtea miraculo germinauit, Chriſti caro eſt, Eſai. 11.
quæ virga dicitur à Propheta: *Egredietur virga de radice* Matth. 28.
Ieſſe. Hæc arida floruit, quia mortua reſurrexit.

Decimaſexta manſio Remon-phares.

K Decimaſexta manſio Remon-phares appellatur.
Sequitur enim: *Et profecti ex Rethma, caſtrametati ſunt in
Remon-phares*. Hæc eſt manſio ſecunda in deſerto Pha-
ran, quæ in noſtra lingua diuiſio ſublimis interpretatur:
quia vbi quis in Rethma, quod eſt os videntis, commo-
ratus eſt, hoc eſt, perfectam rerum adeptus eſt intelli-
gentiam, venit ad Remon-phares, hoc eſt, ad ſublimem
diuiſionem, qua à terrenis cæleſtia, & ab infimis ſubli-
mia ſeparare poteſt. Nec immerito: nam vigorato intel-
lectu creſcentéque rerum notitia, infunditur iudicium,
quo à temporalibus æterna, & à caducis perpetua diſ-
L cernuntur. Ideo per Prophetam dicitur, *Si eduxeris pre-* Hierem. 15.
tioſum a vili, quaſi os meum eris.

Decimaſeptima manſio Lebna.

Manſio decimaſeptima in Lebna agitur, quare ſub-
iungit: *Et profecti ex Remon-phares, caſtrametati ſunt in
Lebna*. Hac manſione myſticè docemur, quod in itine-
re huius vitæ abluti corpore & mundi corde eſſe debe-
mus, vt Apoſtolus ad Hebræos ſcribit, dicens: *Acce-* Hebr. 10.
*damus cum vero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à con-
ſcientia mala, & abluti corpus aqua munda*. Idipſum nam-
M que Lebna vocis interpretatio indicat. Sonat enim La-
tinè Lebna idem quod dealbatio. Non eſt autem de- Act. 23.
albatio, qua culpabiliter dicitur & paries dealbatus, & Matth. 24.
ſepulchra dealbata, ſed quam Propheta precatur, dicens:
Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor, quam Dominus
per Prophetam pollicetur, dicens: *Si fuerint peccata ve-* Pſal. 50.
*ſtra ſicut phœnicium, quaſi niuem dealbabo: & ſi fuerint
ſicut coccinum, velut lanam candida efficiam*. Hæc dealba-
tio ex candore iudicij de Remon-phares, & claritate vi- Eſai. 1.
ſionum de Rethma, vbi verus Iſraelita ſuas peragit man-
ſiones, potenter exurgit.

Decima octaua manſio Reſſa.

Manſio decima octaua in Reſſa peragitur. Vnde ſub-

iungit: *Et profecti ex Lebna, caſtrametati ſunt in Reſſa.* My-
ſticè hac manſione docemur, quòd quamuis profeciſſe
2. Cor. 12. quis plurimum videatur, grandéque profectus fuerit
conſequutus, eum tamē tentationes non deſerunt. Tan-
tum enim iam profecerat Paulus Apoſtolus, vt & vſque
ad tertium cælum raptus fuerit, audieritque arcana ineſ-
fabilia, nihilominus prodigioſis adhuc tentationibus vr-
geri ſe ſentiebat. Vnde querebatur: *Datus eſt mihi ſtimu-
lus carnis, angelus ſatanæ, vt me colaphizet.* Tentationes ta-
Ibidem. men huiuſmodi laudabiles eſſe, Iacobus Apoſtolus te-
ſtatur, dicens: *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in va-
rias tentationes incideritis, hæ namque velut cuſtodia quædam ho-
mini adhibentur.* Sicut enim caro quamuis præcipua ſit,
Iacob. 1. niſi ſale aſpergatur, corrumpitur: ita & anima quantum-
uis perfecta, niſi aſſiduis ſaliatur tētationibus, relaxatur.
Hoc autem, quia Reſſa laudabilis tentatio interpretatur.

Decimanona manſio Calatha.

Decimanona manſio Calatha dicitur: ad quam filij
Iſrael Reſſa abeuntes peruenerunt. Vnde ſequitur: *Et
profecti de Reſſa, caſtrametati ſunt in Calatha.* Calata ſonat La-
Hebr. 1. tinè virgam, & dominum ſignificat. Iuxta illud: *Virga
æquitatis, virga regni tui.* Meritò autem poſt Reſſa ſequi-
Galat. 6. tur Calatha: quoniam vbi anima in Reſſa tentationes
ſuperauit, ita fortis euadit vt aſcendat Calatha, hoc eſt,
Galat. 5. vt dominium acquirat nedum inferiorum ſuarum vir-
tutum, ſed & totius mundi. Huc aſcenderat Apoſtolus,
Rom. 8. quando dixit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Ca-
ſtrametemur igitur & nos in hanc manſionem, vt car-
Galat. 2. nem cum vitiis & concupiſcentiis crucifigentes, & facta
eius mortificantes, dicamus cum Apoſtolo: Quod au-
tem viuo in carne, in fide viuo filij Dei.

Vigeſima manſio Arſaphar.

Manſio vigeſima eſt in Arſaphar. Ideo dicit: *Et pro-
fecti de Calatha, caſtrametati ſunt in Arſaphar.* Animoſa ſta-
Ephеſ. 6. tio iſta eſt, ad ardua quippe nos inuitat, nempe ad bel-
la, & bella aſperrima, & contra fortiſſimos hoſtes. De
Rom. 7. quibus dicebat Apoſtolus: *Non eſt nobis lucta aduerſus car-
nem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates huius
mundi, aduerſus tenebrarum harum rectores,* &c. A quibus
vrgeri, vimque ſibi inferri idem Apoſtolus ſentiebat,
vnde dixit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mor-
tis huius?* Hoc autem, quia Arſaphat tubæ clangor, ſiue
tubicinatio eſt, quod eſt belli ſignum. Nec immeritò:
quoniam anima ſuperioribus manſionibus tot tantiſque
virtutibus ſe cernens armatam, contineri non poteſt
quin procedat in medium, & ſe ad certamina nedum of-
ferat, ſed paratam ſe præferat: quin & tubarum clan-
gore reliquos etiam cum Propheta prouocet, dicens:
Hier. 46. *Aſſumite arma, ſcuta adducite in prælium, ſternite equos, aſ-
cendite equites, prodite lanceas.* Immò cum alio Propheta
Ioel. 3. dicat: *Prædicate hoc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate
pugnatores, accedite viri bellatores.* Hoc bellum tractarunt
Hebr. 11. & vicerunt patres, vt refert Apoſtolus ad Hebræos: *Ob-
turauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugaue-
runt aciem gladii, fortes facti ſunt in bello.* Plena igitur robo-
ris ac ſpiritus hæc manſio eſt.

Vigeſimaprima manſio Arada.

Vigeſimaprima manſio Arada eſt. Ideo dicit: *Et pro-
fecti ex Arſaphar, caſtrametati ſunt in Arada.* Hæc quoque
manſio longis eſt præconiis recolenda. Arada namque
idoneum affectum indicat. Adeſt pulcher ordo, ſed ob-
ſeruandi ſunt proficientium gradus, & ſeries profectuum
inſpicienda eſt. Nam vbi anima tentationes ſuperauit,
vires inferiores premere audet: & vbi ſuper eis imperium
habere ſe conſpicit, aduerſariis poteſtatibus inſultat,
earúmque potentias nedum non timet, ſed ad certamen
prouocat. Nunc autem de victoria ſecuta aſcendit in
Arada, id eſt, gloriatur in Domino ſe idoneam affectam,

A & dicit cum Apoſtolo: *Sufficientia noſtra ex Deo eſt, qui &* 1. Cor. 3.
idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti. Oremos igitur Deum
vt & nos ad Arada peruenire, & ibi ſtationem habere
valeamus.

Vigeſimaſecunda manſio Maceloth.

Manſio vigeſimaſecunda dicitur Maceloth. Idcirco
ſubiungit: *Et profecti de Arada, caſtrametati ſunt in Maceloth.*
Maceloth interpretatur ab initio: per quod innuitur,
quòd qui tendit ad perfectionem, vel eam aliquo modo
aſſequutum ſe ſentit, ad rerum initium, a quo vniuerſa
dependent, reſpicere, ad ipſumque cuncta referre debet,
B nec ab eo vmquam recedere. Deus eſt principium & fi-
nis, vt in Apocalypſi ſcribitur: *Ego ſum principium & finis,* Apoc. 1.
dicit Dominus Deus, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens.
Ideo ad eum reducenda ſunt omnia. Hunc vt principium Haba. 1.
recognoſcebat Propheta, dum dixit: *Nonne tu à principio
Domine Deus meus ſancte?* Hunc recognoſcebat Apoſtolus, Ephe. 3.
dicens: *Flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti,
ex quo omnis † familia in cælis & in terra nominatur.* al. Pater-
nitas.

Vigeſimatertia manſio Thaath.

Manſio vigeſimatertia eſt Thaath. Iden ſequitur: *Et
profecti de Maceloth, caſtrametati ſunt in Thaath.* Verùm quia
C Thaath longanimitatem ſeu tolerantiam Latinè ſigni-
ficat, per ipſam indicatur nobis, quod qui in via Dei
proficere, aliſque prodeſſe contendit, multa pati, multa
æquanimiter perferre neceſſe eſt. Idcirco Apoſtolis di-
citur: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Ad tole- Luc. 21.
rantiam nos inuitat Apoſtolus, præcedentium patrum,
Chriſtique exemplum proponens. Inquit enim, Ideó- Hebr. 12.
que & nos tantam habentes impoſitam nubem te-
ſtium, deponentes omne pondus & circumſtans peccatū,
per patientiam curramus ad propoſitum nobis certa-
men, aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem
D Ieſum Chriſtum. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus
multa erga homines manſuetudinis, tolerantiæ malorū, 1. Pet. 2.
prout dilucidè recenſentur in Euangelius, exempla, quo
eius ſequeremur veſtigia, vt Petrus Apoſtolus dicit, no-
bis exhibuit.

Vigeſimaquarta manſio Thare.

Manſio vigeſimaquarta dicitur Thare. Sequitur nam-
que: *Et profecti de Thaath, caſtrametati ſunt in Thare.* Thare
Latinè interpretatur ſtupor, ἔκστασις, quæ eſt,
vehementis cuiuſdam admirationis ſpecies, ex arduarū
& inſolitarum rerum viſione proueniens. Nam cùm
aliqua inſolita, naturæ verò impoſſibilia, humano ſe of-
E ferunt obtutui, quia in inueſtigatione huiuſmodi cau-
ſæ ſenſus deficiunt, & ratio ſuccumbit, mens ſtupet.
Quod Daniel clarius expreſſit, dicens: *Stupebam viſio-*
nem, & non erat intelligens. Vnde cùm paralyticum qui Dan. 8.
portabatur à quatuor, ad ſolam Domini vocem ſurre-
xiſſe, lectum in quo iacebat tuliſſe, & in domum ſuam Luc. 5.
abiiſſe intuitus eſſet populus, quia hoc ſupra facultatem
erat hominis, obſtupuit. Ideo dicit ſanctus Lucas: *Et
ſtupor apprehendit omnes.* De hoc agens Hieremias Prophe- Ibidem.
ta, ait: *Stupor & horribilia facta ſunt in terra.* Et quia in iis
manſionibus multa præclara & admirabilia edita ſunt Hierem. 5.
opera, quorum cauſas non poteſt humana mens ratio-
F ne comprehendere, ideo tandem venitur in Thare, hoc
eſt in ſtupore: ſic enim interpretatur. Vnde ſcriptum eſt:
Stupebant autem omnes ſuper magnalia Dei. Luc. 9.

Vigeſimaquinta manſio Metcha.

Manſio vigeſimaquinta agitur in Metcha. Ideo dicit:
Et profecti de Thare, caſtrametati ſunt in Metcha. Metcha
Latinè dicitur noua mors. Vt autem intelligatur quæ
ſit noua mors, eſt obſeruandum quòd triplicem mor-
tem legimus in ſcripturis. Vna eſt mors corporis, quæ

terreſtris dumus noſtra huius habitatiunis, vt Apoſtoli
2. Cor. 5. vtar verbis, diſſoluitur, & à corporis tabernaculo anima
recedit De hac ſcribit Apoſtolus : *Statutum eſt hominibus*
Hebr. 9. *bus ſemel mori.* Hac Abraham & prophetæ mortui ſunt,
hac morte omnes moriemur, & ſicut aqua effuſa ſuper
Ioan. 8. terram non congregabimur. Alia mors eſt animæ, qua
peccati cuntagio anima confecta moritur, non quidem
2. Reg. 14. in ſui ſubſtantia, quæ mori neſcit, ſed in Dei viuificatrice
gratia Nam de merito peccati, Deo recedente, ſpiritalẽ
1. Tim. 5. anima vitam amittit. Vnde dicit Apoſtolus: *Quæ viuens*
mortua eſt. Mori autem tunc per peccatum dicitur; quia
Ezech. 18. *anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* Morietur autem
Domino non naturæ infirmitate, ſed demeritu culpæ: H
Rom. 6. quæ non eſt ab hac vita receſſus, ſed lapſus erroris.
Tertia eſt culpæ, qua carnis concupiſcentia moritur, vt
mens Deo viuat, de qua Apoſtolus : *Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt*
vltra non ſeruiamus peccato. Nec id immeritò: nam ſicut
Coloſſ. 3. mortuus vita non eſt amplius obnoxius culpæ: ſic renatus per gratiam non debet vlterius ſeruire peccato.
Coloſſ. 2. De qua morte loquitur Apoſtolus, dicens : *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in*
Deo. Huiuſmodi mortuos redarguens idem Apoſtolus,
dicit : *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi,*
quid tanquam viuentes in mundo decernimini? Vna igitur I
1. Cor. 5. mors eſt naturalis, alia pœnalis, tertia ſpiritalis. Hanc
poſtremam deſignat Mercha, quæ noua mors dici-
2. Pet. 1. tur, quia veterem innouat hominem, & nouam facit creaturam dicente Apoſtolo : *Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt*
omnia noua. Itaque & nos hic manſionem faciamus, vt
peccatis mortui, iuſtitiæ perpetuò viuamus.

Vigeſimaſexta manſio Eſmona.

Manſio vigeſimaſexta Eſmona nuncupatur. Nam dicit : *Et profecti ex Metha, caſtrametati ſunt in Eſmona.* Eſmona Latinè dicitur acceleratio: quod congruè huic K
manſioni aptatur. Nam vbi anima morte peccati per
Exod. 12. ſuperiorem ſtationem in nouam euaſit creaturam, ſiſtere animo non poteſt, non otio torpere : ſed vlterius pro
Luc. 10. gredi, & accelerare iter contendit. Viatoribus autem
celeritas aptiſſima eſt: ea propter populo patrum man-
4. Reg. 4. ducare paſcha præcipitur, & feſtinanter. Hinc Apoſtolis mandatum eſt : *Neminem per viam ſalutaueris.* Sic Eliſæum in Regnorum libro Giezi iniunxiſſe legitur : *Ac-*
Hier. 48. *cinge*, inquit, *lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu*
tua, & vade : & ſi inueneris aliquem, non benedicas ei : & ſi
Ioan. 20. *benedixerit tibi quiſpiam, non reſpondeas ei.* Nam opus Dei L
præproperam etiam feſtinationem exigit. *Maledictus,*
Zach. 3. inquit, *Propheta, qui facit opus Dei negligenter* Ideo diſcipulus ille qui citius Petro ad monumentum præcurrit,
1. Pet. 1. immodicè commendatur. In via Dei vel feſtinam oportet progreſſionem eſſe, vt diabolo, qui ſtat ſemper à
Philip. 3. dextris qui ſanctis aduerſetur, cœptum iter impediendi
ſpatium non relinquatur. Nos igitur qui peccatis mortui,
Hebr. 12. iuſtitiæ per Metcha viuimus, non ſequamur modo ad
palmam ſupernæ vocationis. ſed in Eſmona curramus
Luc. 2. feſtinantes ad propoſitum nobis certamen. Feſtinantes
namque paſtores venerunt, & inuenerunt puerum
Ieſum.

Vigeſimaſeptima manſio Moſeroth.

Manſio vigeſima ſeptima appellatur Moſeroth. Dicit enim : *Et profecti ex Eſmona, caſtrametati ſunt in Moſeroth.*
Congruè nunc Moſeroth ſuccedit. Significat enim diſciplinas. Vt qui feſtinationem in Eſmona ſibi adſciuit,
Iacob. 1. eam modo ad comparandas diſciplinas ſapienter acceſſat. Et ſit, quod Iacobus Apoſtolus docet, omnis homo
Baruch. 3. velox quidem ad audiendum. Deus diſciplinæ huius auctor eſt. Dicitur enim per Prophetam : *Quis aſcendit in*
cælum, & accepit eam, & eduxit eam è nubibus? Quis tranſiuit trans mare, & inuenit eam, & attulit eam ſuper auro
electo? Non eſt cognoſcens viam eius, neque qui conſideret ſemitas eius : ſed ſciens omnia cognoſcit eam,
G & adinuenit eam prudentia ſua. Ideo ab ipſo expetenda
eſt, dicente Iacobo Apoſtolo : *Si quis veſtrum indiget ſa-* Iacob. 1.
pientia, poſtulet a Deo qui dat omnibus affluenter. Hæc Deum
eiuſque opera reuelat. Doctrix, inquit Salomon, eſt Sap. 8.
Dei diſciplina, & electrix operum illius eius cuſtodia,
virga correctionis eſt. Scriptum eſt enim : Plagæ & correptiones dant ſapientiam. Legitur in Numeris hominem quendam in die ſabbati ligna colligentem comprehenſum fuiſſe, coram Moyſe & ſenioribus ſiſti man- Prou. 9.
datum, & tandem iuſſu Dei morte punitum, lapidibus Num. 15.
obrutum : *Morte*, inquit, *moriatur homo, lapidabitis eum*
lapidibus omnis congregatio extra caſtra. Quod in hac manſione Ibidem.
aliquid factum putant. Hinc Apoſtolus quoque dicebat:
Peccatum coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. 1. Tim. 5.
Habeamus igitur ſtationem in Moſeroth : id eſt, corruptionum mortificatione in diſciplina Dei contineamur.

Vigeſimaoctaua manſio Banejacham.

Vigeſimaoctaua manſio in Baneiacham peragitur, Inquit enim : *Et profecti de Moſaroth, caſtrametati ſunt in Baneiacham*, Qui in Dei diſciplina ſtationem habet, ſtudium omne omnemque operam, vt ne minimum quidẽ
ex ipſa Dei lege violatum intercidat, ſedulò impendere
debet : & vt Saluator ait, *ne iota vnum aut vnus apex à*
lege prætereat. Debet enim illud Euangelii mente per- Matth. 5.
petuò retinere, quo dicitur : *Dico tibi : Non exies inde,*
donec etiam minimum quadrantem reddas. Nam ſicut non
priùs fœnoris debitum euacuatur, quàm totius ſor- Luc. 12.
tis ad minimum vſque nummulum quocumque ſolutionis genere quantitas vniuerſa ſoluatur: ſic nec peccati
pœna niſi charitatis relinquatur, aut compenſatione
virtutum vel ſtricta ſatisfactione diſſoluitur. Non eluitur peccatum, fratres, niſi pœnis tamdiu noxius exerceatur, vt commiſſi ſupplicia erroris expendat. Dicebat Ia- Iacob. 2.
cobus Apoſtolus : *Qui totam legem ſeruauerit, offendat autem*
in vno, factus eſt omnium reus. Ponderanda eſt quoque
illa Dei ſententia, quæ in lege ſcripta eſt : *Ego ſum Do-* Exod. 20.
minus Deus tuus, Deus zelotes. Lex igitur Dei exactiſſima
quaque cenſura examinanda, & omni qua poteſt maiori ſedulitate ſeruanda, ne ab ea fortè excidamus. Hoc
nos præſens manſio docet. Baneiacham enim excolationem deſignat. Qui autem legem Dei percolat, ne minima quidem vel ſyllaba vel apex negligenter labatur, diligenter obſeruat.

Vigeſimanona manſio Gadgad.

Vigeſimanona manſio habetur in monte Gad Dicit namque : *Et profecti de Baneiacham, caſtrametati ſunt in*
monte Gadgad. Tentatio animæ fideli cuſtodia, fortitudo
& virtutis augmentum eſt. Nam anima iuſti niſi tentationibus interdum ſe vrgeri ſentiret, nedum in cuſtodia non maneret; quin potius, tanquam gratiarum
copia diffluens relaxaretur. À Moyſe ſancto documentum hoc clarè habetur. Dum populus lampades & montem fumigantem cerneret, vocéſque audiret, & territus à Domino fugeret, dixit Moyſes : *Confidite, cauſa enim*
tentandi vos, venit Deus ad vos, vt ſit timor eius in vobis, & Exod. 20.
non peccetis. Dicitur quoque fortitudo; nam anima
M à multiplicibus ſe tentamentis ſeptam agnoſcens,
cautius incedit, & maiorem a Domino virtutem poſtulat, dicens cum Propheta · *Miſerere mei Deus, quoniam multi bellantes aduerſum me.* Virtutis verò aug- Pſal. 55.
mentum, quatenus anima tentationibus exercita purior
egreditur. Ideo Salomon in Prouerbiis dicit : Sicut pro- Prou. 17.
batur in camino argentum & aurum, ſic electa corda
apud Dominum. Tentationibus animam proficere ſanctus quoque Iacobus Apoſtolus teſtatur, dicens: *Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit,* Iacob. 1.
accipiet coronam vitæ. Sunt igitur non fugiendæ,
ſed experendæ tentationes. Vnde Dauid Propheta dicit : *Proba me Domine, & tenta me.* Progredientibus Pſal. 25.
ergo in via Domini tentamenta frequentius ingeruntur,
vt cautius fructuoſiúſque incedant. Hoc nobis manſio
hæc

hæc inſinuat: nam Gadgad tentamentum interpretatur. A Nec igitur tantarum copia virtutum ſuperiorum manſionum viator diffueret vel laberetur, ſuperiori iſta manſio ſuccedit.

Trigeſima manſio Iethebatha.

Manſio trigeſima celebratur in Iethebatha. Vnde ſequitur: *Et profecti de monte Gadgad, caſtrametati ſunt in Iethebatha.* Tentationum experimento virtus iuſti, vt in ſuperiori manſione dictum eſt, magis conſpicua clariorque eluceſcit. Hinc etiam Petrus Apoſtolus: *Exultabitis nunc*, inquit, *ſi oportet contriſtari variis tentationibus, vt probatio veſtra fidei multo pretioſior auro quod per ignem probatur, inueniatur.*
1. Petr. 1.
Maiorem etiam per illud acquirit gratiam: ideo in libro Sapientiæ ſcriptum eſt: *Probata autem virtus corripit inſipientes.*
Sap. 1.
Philip. 2.
Per illud in medio etiam nationis prauæ latens exerit ſe virtus & lucet. Ideo Apoſtolus Paulus ad Corinthios inquit: *Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis.*
1. Cor. 11.
Sincerior bonitas è tentationibus prodit: ſicut purius argentum è camino ignis. Inquit enim ſcriptura: *Quoniam in igne probatur argentum, & homines receptibiles in camino humiliatis.*
Eccleſ. 2.
Cùm igitur purior è tentamento bonitas velotiè camino exeat, meritò nunc Iethebatha, quæ bonitas interpretatur, ſuccedit.

Vigeſimaprima manſio Ebrona.

Manſio trigeſimaprima agitur in Ebrona. Ideo dicit, *Et profecti de Iethebatha, caſtrametati ſunt in Ebrona.* Iuſtus quamuis in hac vita ad bonitatem etiam perfectam deuenerit, haud tamen animo ſiſtit, nec præſenti contentatur ſtatu: quin potius cuncta pertranſiens, flagranti etiam deſiderio ad meliora contendit.
Pſal. 51.
Hinc Dauid propheta dixit: *Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.*
Pſal. 16.
Ibi verò quieſcet, ibi implebitur omne D eius deſiderium. Ideo alio in loco idem Propheta dixit: *Satiabor Domine cùm apparuerit mihi gloria tua.* In hac vita non quies, ſed perennis eſt tranſitus. Quare ſponſus in Canticis Canticorum ob curſus pernicitatem capræ hinnulóque ceruorum aſſimilatur: vnde & ſalit ſuper montes, & tranſilit ſuper coles.
Cantic. 2.
Hoc nos docet manſio iſta quoniam Ebrona tranſitus eſt: vt quamuis ad bonitatem per ſuperiorem manſionem perueneris, omnia tamen ſunt prætereunda; oportet te ad meliora tranſire, quouſque venias ad illud bonum, quod eſt ſummum, & quod omne ſatiat deſiderium, & in quo perpetuo permanere debeas.

Trigeſimaſecunda manſio Aſiongaber.

Manſio trigeſimaſecunda dicitur Aſiongaber: quò filij Iſrael applicuerunt. Vnde ſequitur: *Et profecti de Ebrona, caſtrametati ſunt in Aſiongaber.* Poſtrema filiorum Iſrael in deſerto Pharan ſtatio hæc eſt. Nam vt in ſuperioribus diximus, plurimas ambiens manſiones illa ſolitudo huc uſque protenditur: interpretatur verò conſilia viri. Et rectè intentioni quadrat: quoniam qui tantas peregit manſiones, tot virtutum penetrauit ſinus, tot chariſmatum ſpiramina ſenſit, tot ſe ſtudiis perfectionum exercuit, iam deſiit eſſe puer ſenſibus, iam ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti peruenit, iam creuit in virum perfectum, & ideo viri conſilia adeptus eſt, vt cum Apoſtolo dicat: *Cùm autem factus ſum vir, quæ paruuli erant depoſui.*
1. Cor. 14.
Epheſ. 4.
Quin potius altum adeptum eſt conſilium, quia Salomon in Prouerbiis dicit: *Aqua profunda conſilium in corde viri.*
1. Cor. 13.
De conſilio iſto ſapiens dicebat: *Sine conſilio nihil facias, & in faciendo ne te pœniteat:*
Prou. 20.
Quod non eſt illud, de quo queritur Dominus per prophetam, dicens: *Væ filii apoſtatæ, hæc dicit Dominus? Feciſtis conſilium non per me, & pactum non per ſpiritum meum.*
Eccleſ. 32.
Sed illud, de quo ſapiens: Cognitio ſapientis tanquam innundatio abundabit, & conſilium illius ſicut fons purus vitæ, quod cuſtodit à
Eſai. 30.
Eccleſ. 21.

A malo: quia conſilium bonum cuſtodiet te, cogitatio autem ſancta ſeruabit te. Hùc ergo incunctanter pergamus, & noſtra hîc alacres tentoria erigamus, vt Deo in toto corde noſtro, ſicut Dauid in conſilio iuſtorum, & congregatione, confiteri valeamus.
Prou. 2.
Pſal. 110

Trigeſimatertia manſio Sin.

Manſio trigeſimatertia eſt in deſerto Sin. Quare ſubiungit: *Et profecti de Aſiongaber, caſtrametati ſunt in deſerto Sin.* Octaua manſio ſupra eodem quoque nomine nuncupatur. Inquit enim: *Et profecti a mari Rubro caſtrametati* B *ſunt in deſerto Sin.* Sed attendendum quòd hic locus alius ab illo eſt. Ideo infrà ſubiungitur: *De deſerto Sin, hæc eſt Cades.* Et alibi, dum populus in hac moraretur manſione, mittens nuntios Moyſes ad regem Edom: *Et nunc ſumus*, inquit, *in Cades ciuitate, ex parte finium tuorum.*
Num. 20.
Hanc meminit Dauid propheta, dicens: *Et commouebit Dominus deſertum Cades.*
Pſal. 28.
Hic Maria Moyſi ſoror diem ſuum obiit, mortua & ſepulta eſt, vt ſuprà legitur.
Num. 20.
Quod Ioſephus quoque deſcribit, *Tunc itaque ſororem eius Mariam finis vitæ accepit, cum quadrageſimum compleſſet annum ex quo Ægyptum dereliquit: ſepelieruntque eam publicè nimis ſplendidè.*
Ioſeph. l. 4 Antiquit. cap. 3.
Hic denique penuria aquæ laborat populus. Quare iratus tumultuatur in Moyſen: a quo petra iuſſu Dei mi-
Num. 20.
C rabili virga percuſſa, aqua manauit copioſa. Vnde bibentibus cunctis cupiditas ſitus ablata eſt.

Trigeſimaquarta manſio Hor.

Manſio trigeſimaquarta eſt in monte Hor. Dicit enim. *Et profecti de deſerto Sin (hæc eſt Cades) caſtrametati ſunt in Hor monte prope terminos Edom.* Stationem apud Cades in deſerto Sin filiis Iſrael agentibus, Moyſes ad Idumæorum regem, vt per illius fines viam ſibi vnà cum ſuo populo concederet, legatos miſit certiorem tamen eum facturos, vt nec aquam ſine pretio ſibi exhiberi poſceret. D Ille verò petitioni non conſentiens, nec tranſitum cedens, reſpondit: *Non tranſibis per me, alioquin bello in occurſum tibi exibo.* Quare populus mandato Dei, vt in Deuteronomio habetur, ab eo declinauit: & de Cades egreſſus ad Hor montem peruenit & hanc quam legimus, habuit manſionem.
Num. 20.
Deut. 2.
Vbi iuxta Domini præceptum Aaron cum Moyſe fratre & Eleazar filio in Hor montem aſcendit: vbi Moyſes verbo Dei pontificalibus Aaron indumentis nudato, Eleazar filium cui propter ætatem pontificatus obueniebat, vniuerſo vel mirante populo, qui ex aduerſo ſtabat, protinus veſtiuit. Ibique Aaron vita functo, ad ſuúmque populum appoſito, Eleazar filius ſacerdos pro Aaron patre ſuo declaratus eſt.
Num. 20
E Memorabilis eſt igitur iſta manſio.

Trigeſimaquinta manſio Salomona.

Manſio trigeſimaquinta habetur in Salmona. Nam ſequitur: *Et profecti ex Hor monte, caſtrametati ſunt in Salmona.* Egreſſus ex Hor monte populus, non rectam quam cœperat proſecutus eſt viam, ſed Edom terram circumiens, mare Rubrum verſus iter arripuit: vt iuxta verbum Domini, fratres ſuos bellò non inceſſeret, nec protſus læderet. Inquit enim: *Ne moueas contra ipſos bellum.*
Num. 21.
Deut. 2.
Num. 21.
F Tot igitur viarum fatigatus anfractibus, manna pertæſus, locutus eſt, inquit, contra Deum & Moyſen. Quare iratus Dominus virulentos lethiferóſque ſerpentes qui morſu internecabant in populum immiſit: vnde periit populus multus nimis. De quibus meminit etiam Apoſtolus, dicens: *Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & a ſerpentibus perierunt.*
1. Cor. 10.
Tunc oranti Moyſi pro ſerpentum extinctione, reſpondit Deus: *Fac tibi ſerpentem æneum, & pone illum pro ſigno: & omnis morſus videns illum, viuet.* Fecit Moyſes iuxta mandatum Domini, & populus à plaga liberatus eſt.
Num. 21.
Verùm quia Salmona interpretatur vmbra, factum iſtud manſioni rectè aptatur: Ser-

pens namque ligno ſuſpenſus, typus & vmbra Chriſti G
fuit pro ſalute noſtra in cruce pendentis, ſicut ipſe expo-
Ioan. 3. ſuit in Euangelio, dicens, *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem
in deſerto, exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in
eum, non pereat, ſed habeat vitam æternã.* Frequentemus igi-
tur nos ſtationem iſtam, vt aſpiciamus Chriſtũ pro mun-
di ſalute in cruce pendentem. quoniam ſalutaris eſt.

Trigeſimaſexta manſio Phinon.

Manſio trigeſimaſexta Phinon nuncupatur. Dicit
namque: *Et profecti de Salomona, caſtrametati ſunt in Phi-
non.* Linguæ moderationem inter ea quæ homini non H
minus neceſſaria quam difficilia ſunt, ſanctus Iacobus
Apoſtolus fuſo enumerat ſermone, dicens: *Si quis in
Iacob. 3. verbo non offendit, hic perfectus eſt vir, potens freno circum-
ducere etiam totum corpus.* Ecce equis frena in ora mit-
timus ad conſentiendum nobis, & omne corpus illorum
circumferimus. Ecce & naues cùm tam magnæ ſint, &
à ventis validis minentur, circumferuntur à modico
gubernaculo quocumque impetus dirigentis voluerit.
Ita & lingua modicum membrum eſt, & magna iactat.
Ecce paruus ignis quàm magnam ſiluam incendit. Et
lingua ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis: & cætera quæ I
ibi ſanctus Apoſtolus diſſerit ad propoſitum facientia.
Si tot mala homini è lingua immineant, quis illam mo-
deratione non indigere, dicere audebit? Ideo ſapiens
Eccleſ. 28. id præcipit, dum dicit: *Circumualla poſſeſſionem tuam ſpinis,
& ori tuo fac ianuas & ſeras: argentum tuum & aurum tuum
conſla, & ſermonis tuis fac ſtateram, & ori tuo fac portam & ſe-
ram.* Verùm cùm ſtatera, porta & ſera pro lingua non fa-
cilè ei occurreret, dicebat idem ſapiens: *Quis dabit mihi ſu-
Eccleſ. 22 per os meum cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum?* Dauid
verò propheta à Domino hæc dona præſtari agnoſcens,
Pſal. 140. Dominum his precabatur verbis: *Pone Domine cuſtodiam
ori meo, & oſtium circumſtantiæ circum labia mea.* Linguæ
moderatio in hac manſione ſuam habet ſedem. Nam K
Phinon oris parcimonia interpretatur. Curemus igitur
Pſal. 36. & nos noſtram hîc ſtationem habere, vt quæ, quando,
quomodo & quibus loqui deceat, ſcire valeamos, & os
noſtrum meditetur ſapientiam, & lingua noſtra iudicium
loquatur.

Trigeſimaſeptima manſio Oboth.

Manſio trigeſimaſeptima dicitur Oboth, quò de-
Num. 21. mum filij Iſrael applicuerunt. Sequitur ergo: *Et profecti
de Phinon, caſtrametati ſunt in Oboth.* De hac manſione ali-
bi legitur: *Et profecti filii Iſrael, caſtrametati ſunt in Oboth.* L
Verùm attendendum quòd maiora pernicioſioraque
tentamenta quibus anima in hac vita impugnatur, dæ-
monum illuſiones, magorúmque ac Pythonum præſti-
gia omnium conſenſu æſtimantur. Ij namque maleficiis
magicíſque artibus, vt diuinitatis culturam ab homi-
num cordibus eliminent, ea efficere proteſtantur quæ di-
uinæ tantùm naturæ ſunt poſſibilia. Vnde eius poteſtati
perpetuò reſiſtere audent. Sed tandem vanitatibus eo-
rum detectis, artibúſque profligatis, virtus ſemper diui-
na ſupereminet. Magi coram Pharaone Moyſi reſiſtere
audebant: ſuaſque virgas fieri dracones contendebant.
Exod. 7. Sed tandem: Moyſi virga Dei prouidentia & virtute in M
colubrum verſa, in magorum dracones inſiliens, eos
illico deuorauit. Nam à Moyſe non errore, non præſti-
giis, ſed veritate iſta fiebant, ideo mirabili potentia ſub-
ſiſtebant. Legitur etiam in Actibus Apoſtolorum, quòd
Act. 13. dum prædicaret Paulus Apoſtolus coram Sergio Pro-
Ibidem. conſule, qui verbum Dei audire cupiebat, reſiſtebat,
inquit, Elymas magus, quærens auertere Proconſulem
Ibidem. à fide. Denique dum ab Apoſtolo argueretur, cæcus
effectus eſt, ita vt circumiens, inquit, quæreret qui ei
daret manus. Ideo in lege eorum commercium caueri
Leuit. 20. præcipuè iubetur. Inquit enim: *Anima quæ ſecuta fuerit
ventriloquos, vel incantatores vt poſt eos, obfirmabo faciem meam
contra animam illam, & perdam illam de populo ſuo.* Hæc
ſtatio ad magos perdendos colitur. Nam Oboth in ma-
gos interpretatur. Adeamus igitur & nos ad Oboth,
erigamus ibi tabernacula noſtra, vt in protectione Dei
cæli commoremur, non timeamus à timore nocturno,
non à ſagitta volante in die, non à negotio perambu- Pſal. 90.
lante in tenebris, nec ab incurſu & dæmonio meri-
diano.

Trigeſimaoctaua manſio Ieabarim.

Manſio trigeſimaoctaua vocatur Ieabarim. Sic enim
habetur: *Et profecti ex Oboth, caſtrametati ſunt in Ieabarim, in
eo quod vltra, in finibus Moab.* De hac manſione in alio Num. 21.
loco clarius legitur: *Et diſcedentes,* inquit, *ex Oboth, caſtrame-
tati ſunt in Ieabarim, in deſerto quod eſt in conſpectu Moab ad
orientem ſolis.* Propter quod Idumæi, vt in ſuperioribus
diximus, per eorum terras tranſitum filiis Iſrael præſtare
hoſtiliter recuſarunt. Vnde diuertentes ab eis, Moabi-
tarum fines circumire coacti fuerunt. Hinc dicitur quod
in finibus Moab ad orientem venerunt. Ieabarim verò
aceruum lapidum tranſeuntium ſonat quod eſt Eccle-
ſia iuſtorum. Lapides enim tranſeuntes iuſti ſunt. Ij
namque propter eorum firmitatem lapides appellantur: 1. Pet. 2.
de quibus Petrus Apoſtolus ſcribit, dicens: *Et ipſi tan-
quam lapides viui ſuperædificamini domus ſpiritali.* Iuſtis verò Epheſ. 4.
firmitas rectè adſcribitur, eo quòd ipſi nec fluctuent, Malach. 7.
nec circumferantur omni vento doctrinæ vnde in Euan-
gelio domui ſupra firmam petram fundatæ, in quam
deſcendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, &
non cecidit, comparantur. Tranſeuntes etiam dicun- Heb. 11.
tur: quia ſecundùm Apoſtolum, confitentur quod
hoſpes & aduenæ ſunt ſuper terram. Denique meritò
Eccleſia dicitur aceruus lapidum: quia ipſa eſt colomna 1. Tim. 3.
& firmamentum veritatis. Habeamus igitur & nos ſta- Hebr. 6.
tionem in Ieabarim, vt ſecundùm Apoſtolum Paulum,
teneamus propoſitam ſpem, ſicut anchoram animæ tu-
tam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora vela- 2. Petr. 3.
minis, vt iuxta Apoſtolum quoque Petrum, præſcientes
caueamus, ne errore nefariorum abducti excidamus à
propria firmitate.

Trigeſimanona manſio Dibongad.

Manſio trigeſimanona habetur in Dibongad. Sic
enim legitur: *Et profecti ex Ieabarim, caſtrametati ſunt in Di-
bongad.* Verum de hac manſione longè diuerſum in alio Num. 21.
loco legi videtur. Nam ſcriptum eſt: *Et diſcedentes ex Oboth
caſtrametati ſunt in Ieabarim, in deſerto quod in conſpectu Moab,
ad orientem ſolis.* Inde diſceſſerunt, & caſtrametati ſunt in
valem Zared, hæc ibi. Si ergo in valle Zared caſtrame-
tati ſunt, dices, Quomodo in Dibongad? Verùm ibi
locus communis, hic verò proprius exprimitur. Eſt
enim Dibongad circa vallem Zared, quę eſt inter fines
Amorrhæorum & Moabitarum. Myſticè verò Dibon-
gad apiarum tentationum ſignificat. Quo docemur,
quod quamuis iuſtus perfectionis vel ſummæ proximus
exiſtat, haud tamen ei tentationes deſunt. Quod eſt di-
uinæ cautela prouidentiæ, ne à recto deflectendi bonis
ſucceſſibus anſam arripiamus. Hinc Iob dicebat: *Beatus
homo quem corripuit Dominus: increpationem omnipotentis ne* Iob. 5.
renuas. Quod etſi dum in carne ſumus, tentationes nobis
amaræ videntur, mirificè nihilominus ad futuram nobis
vitam proficiunt, dicente Apoſtolo: *Omnis quidem diſci-* Hebr. 12.
*plina in præſenti videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris: poſtea au-
tem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ.* Ac-
cedamus ergo nos, & in hanc manſionem ingredi feſti-
nemus: ſcientes quod à Domino interdum corripimur, 1. Cor. 11.
ne cum hoc mundo damnemur. Certam quoque ſpem 1. Cor. 10.
habeamus, quòd non patietur nos Deus ſupra id quod
poſſumus, tentari, ſed faciet cum tentatione prouentum,
vt poſſimus ſuſtinere.

Quadrageſima manſio Elmon deblathaim.

Manſio quadrageſima in Elmoo deblathaim à filiis Iſrael peragitur. Sic enim ſcribitur: *Et profecti ex Dibongad, castrametati ſunt in Elmon deblathaim.* Vox hæc Elmon deblathaim ſicut eſt duplex, ita & duo indicat, nempe contemptum ficum, hoc eſt, contemptum terrenæ dulcedinis. Ficus namque dulcedinem oſtendunt. Vnde *Hier. 24.* *Matth. 21.* Hieremias propheta vidit ficus bonas, bonas valdè. Et Saluator noſter eſuriens, Scribarum Phariſæorúmque amaritudines deſereos, acceſſit ad arborem fici, vt ſaltem in plebe aliquam inuenire dulcedinem; & cùm non inuenisset niſi folia tantùm, maledixit ei, dicens: *Ibidem.* *Nunquam ex te fructus naſcatur.* Contemptus ergo terrenarum B delectationum ad cælum properanti apprimè neceſſarius eſt. Nam niſi voluptatum illecebras, & ea quæ in terris delectare videntur, neglexerimus, ad cæleſtia nos ipſos erigere non poſſumus. Ideo Apoſtolus admonet, *Coloſſ. 3.* dicens: *Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Immò *Philipp. 3.* ſapere terrena, confuſio eſt. Ita ſcribit Apoſtolus: *Ibidem.* *Gloria in pudendis ipſorum qui terrena ſapiunt.* Verum quia noſtra conuerſatio in cælis eſt, qui cum Chriſto ſurreximus, omni cordis alacritate calcatis mundi illecebris, in huius *Coloſſ. 3.* manſionis tabernacula ingrediamur, quæ ſurſum ſunt *2. Cor. 5.* quærentes, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: contendamúſque ſiue abſentes ſiue præſentes placere Do- C mino, Deo noſtro.

Quadrageſimaprima manſio Abarim.

Manſio quadrageſimaprima fit à filiis Iſrael in montibus Abarim. Nam ſequitur: *Et profecti ex Elmon deblathaim, castrametati ſunt ſuper montes Abarim contra Nebo.* Verùm longè alienum videtur huic, quod alio in loco de hac manſione legitur. Nam inquit: *Castrametati ſunt in Valle Zared: inde deſcendentes, castrametati ſunt trans Arnon in deſerto quod eminet à finibus Amorrhæorum.* Ex quibus *Num. 21.* verbis videtur quod filij Iſrael non in montibus Abarim, ſed in deſerto trans Arnon manſionem poſt Elmon ha- D *Ibid.* buerint. Sed nulla eſt diuerſitas: quoniam Abarim in deſerto eſt trans Arnon. Quod ergo alibi ſub communi, hîc ſub proprio nomine ſcriptura expreſſit. Vnde ſubiungit: Eſt enim Arnon fines Moab inter Amorrhæos: & ibi habetur mons Abarim, ad cuius radices iuxta Amorrhæos Arnon labitur amnis. Dicitur verò mons Abarim trans Arnon non ad tranſitum Hebræorum, ſed ad ſitum terræ ſanctæ, ſicut mos eſt Moyſi in hac deſcriptione. *Deut. 1.* Nam in libro Deuteronomij legitur: *Hæc verba quæ locutus eſt Moyſes omni Iſrael trans Iordanem in deſerto ad occidentem.* Moyſes tamen Iordanem nullatenus tranſiuit: E erat ergo citra ad Hebræorum viam, trans verò ad terræ *Num. 21.* ſanctæ ſitum. Sub hac manſione ad Seon Amorrhæorum regem legatos Moyſes deſtinauit vt ei cum populo per ſuas terras commeatum præberet, abſque omni ſuorum prorſus læſione: *Transibimus*, inquiunt, *Ibidem.* *per terram tuam, non declinabimus neque ad agrum, neque ad vineam, neque bibemus aquam de puteo; via regia tranſibimus.* Seon verò id omnino recuſans dura reſpondit: immò valido exercitu armato, ad fluuium Arnon, qua Iſrael tranſiturus erat, vt viam impediret, oppugnantíque reſiſteret protinus deſcendit. Sed diuina factum eſt virtute, vt F rege in prælio extincto, Hebræi Amorrhæorum populum in occiſione gladij percuſſerint, eorúmque terras vaſtantes depopularint. Interim Og rex Baſan vt auxilium Amorrhæo præberet amico, ingentes copias armat, quibus Iſrael hoſtiliter impugnaturus aggreditur. Sed *Ioſeph. l. 4. Antiquit. cap. 4.* Iſrael ſuperna dimicans ope, & ipſum in bello regem peremit, exercitum omnem extinxit: vniuerſam denique terram eorum ſubegit: vnde cum inſigni victoria grandes diuitiarum copias reportauit. Quæ omnia Ioſephus fuſo ſermone perſcripſit.

A Quadrageſimaſecunda manſio apud Iordanẽ.

Manſio quadrageſimaſecunda habetur in campeſtribus Moab apud Iordanem. Ideo dicit. *Et profecti de finibus Abarim, venerunt ad occidentem Moab, ſupra Iordanem iuxta Hiericho: ibique castrametati ſunt apud Iordanem inter Bethſimon, vſque Belſatim in occidente Moab.* Alio in loco manſionem eandem meminit ſcriptura, dicens: *Num. 22.* *Et diſcedentes filij Iſrael, castrametati ſunt ad occidentem Moab, apud Iordanem, iuxta Hiericho.* Denique poſtrema huius laborioſi diuturníque filiorum Iſrael itineris à Moyſe per verbum Dei deſcripta manſio hæc eſt. In qua licet plurima dicta geſtáque ſint memoratu digna, pauca tamen hæc enarrabimus. Primum Balac Moabitarum rex cernens filios Iſrael tanto proficere incremento, támque ſecundis eorum res proſperari ſucceſſibus, *Ibidem.* magnam rerum ſuarum formidinem concepit, vt in iis quæ ad populum Madian prælocutus eſt, apparet. Inquit enim: *Nunc linget congregatio hæc omnes qui in circuitu noſtro ſunt, ſicut lingit vitulus virentia ex campo.* Quare armis haud eos palàm inuadere auſus, deliberauit, ne ſaltem potentiores efficerentur, ad occultas artes confugere. Vnde Balaam magum ad ſe accerſitum rogauit, vt imprecationibus maleficiſque eius artibus populum malediceret, perderétque. *Num. 23.* Quod ab illo nec ſuaſionibus nec muneribus, diuina obſiſtente prouidentia, obtinere vnquam potuit: quin immo ipſe magus Domino os eius aperiente bona precatus eſt populo, felicéſque prædixerit ſuc- *Num. 24.* ceſſus: *Quàm pulchra*, inquit, *tua domus Iacob? tabernacula tua Iſrael, tanquam valles obumbrantes, tanquam horti ſuper fluuium, & velut tabernacula quæ fixit Dominus:* & infra: *Benedicentes te, benedicti ſint, & maledicentes te, maledicti ſint.* Item: *Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael.* *Ibidem.* *Ibidem.* Denique quia Madianitarum amore mulierum populus deſerto vero Deo ad idola diuerterat, Phinees Eleazar filius, Aarónque nepos zelo zelatus pro Domino exercituum, antequam per licentiam fortius graſſaretur iniquitas, Hebræum & Madianitem fœminam in fornicatione comprehenſos, *Num. 25.* & coram Moyſe adductos publicè euaginato pugione peremit. cuius exemplo prouocati plerique, arreptis in fornicarios armis inſurrexerunt, & ad internecionem cæſa ſunt die illa vigintiquatuor hominum millia. Quare peremptis fornicariis, reconciliatus eſt cum populo *Ibidem.* Deus: *Et ceſſauit*, inquit, *plaga à filiis Iſrael.* Inſuper quia Chananæorum terra, ad quam filij Iſrael poſſidendam per verbum Dei tendebant, è vicino iam prominebat, ipſique terræ ſanctæ per quadraginta & plures annos fugientis ferè iam oras prendebant: & quia non *Num. 26.* niſi armata manu, viribúſque infractis illam capere ipſis præſtabatur: idcircò Eleazar ſacerdos nouam populi ad bellum apti computationem facere Dei mandato decreuit, in qua præter tribum Leui, ad ſpecialem Dei cultum deſtinatam, & mulieres, ſexcenta millia & mil- *Ibidem.* le ſeptingenti triginta viri à viginti annis & ſuprà, ad bella parati, vt ſcriptura inquit, enumerati ſunt. Alia verò quàm plurima ad religionem Deíque cultum necnon ad rempublicam bello pacéque moderandam ſpectantia, Moyſes Eleazárque ſacerdos in hac manſione in ordinẽ redegerunt, quæ oc in nimis longum noſtrum protraherent lectionem, vel quia ſæpius aliis in locis ea digeſſimus, nunc omittenda cenſemus. Silentio tamen prætereundum non duximus, quod Moyſes extremum ſibi tan- *Deut. 31.* dem per verbum Dei inſtare diem agnoſcens, declarato *Deut. 28.* ſibi ſucceſſore populíque duce, mandato Dei, Ieſo Na- *Deut. 33.* ue, præſcriptiſque benedictionibus ac maledictioni- *Deut. 34.* bus, quibus obſeruatores præuaricatoreſve diuinæ legis incurrerent, necnon prænuntiatis ſingulis tribubus *Hebr. 11.* quæ in illos ſingillatim ſuperuentura forent, ſuper montem Nebo conſcendit, indeque amplam optimámque Chananæorum regionem, terram vtique lacte & melle manantem, patribus repetitis etiam oraculis repromiſſam, monti Nebo exaduerſo poſitam, & oculis perluſtrauit, & animo conſiderauit, & vt Apoſtoli verbis vtar, è

Deut. 34. longè ſalutauit. Quo denique peracto, dixit illi Dominus: *Oſtendi terram hanc oculis tuis, ſed illuc non ingrederis.* Et confeſtim per verbum Dei mortuus eſt, & ſepultus in valle. Et ſepulchrum eius nemo nouit vſque in hodiernum diem. Hic finis Moyſi, manſionúmque populi iuſſu Dei in ordinem recenſitarum. Cæterum nonnulla myſtica nunc explicanda forent, niſi horum pleraque per tractatum præſentem ſparſiſſemus; alia verò in aliis locis explicaſſemus. Illud denique obſeruandum operæpretium iudicauimus, quod vniuerſus hic tranſitus ideo commemoratur, proptereáque omnis hic G curſus conſummandus proponitur, vt ad Iordanem Dei fluuium demum peruenientes, diuinæ vndis ſapientiæ irrigemur; vt per omnia purificati, promiſſionis terram Deo tandem miſerante intrare, & cum Apoſtolo dicere valeamus: *2. Tim. 4.* *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui:* & iuſtitiæ corona quam Dominus iuſtus iudex reddet in illa die qui diligunt aduentum eius, reponatur nobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto omnis eſt honor, gloria, & perpetuitas in ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII DE XLII. FILIORVM ISRAEL MANSIONIBVS TRACTATVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. XXII. DEVTERONOMII, ANNOTATIO.

Deut. Cap. XXII.

NE videns vitulum fratris tui, aut auem eius errantia in via, contemnas ea, reductione reduces ea fratri tuo, & reddes ea. Si autem non appropinquat ad te frater tuus, neque noſti eum, duces ea intro in domum tuam, & erunt tecum quoad quærat ea frater tuus, & reddes ea illi. Sic facies aſino eius, & ſic facies veſtimento eius, & ſic facies in omni amiſſa re fratris tui, quæcumque perierit ab eo, & inueniens ea non poteris negligere. Si videbis aſinum fratris tui, aut vitulum eius qui ceciderit in via, non deſpicies ea, ſubleuans ſubleuabis cum eo. Non erit veſtitus viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtola muliebri: quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc. Si autem obuiaueris nido auium ante faciem tuam in via, vel in omni arbore, vel in terra pullis, vel ouis, & mater incubat ſuper pullos aut ſuper oua, non capies matrem cum filiis, dimiſſione dimittes matrem, at filios tenebis tibi: vt bene tibi ſit, & longæuus eris. Si ædificaueris domum nouam, facies coronam domui tuæ, ne facias cædem, ſi ceciderit cadens ab ea. Non ſeminabis vineam tuam diuerſo ſemine, ne ſanctificetur fructus & ſemen quod ſeminaueris cum vinea tua. Non arabis in boue & aſino in id[illegible]ſum. Non indueris adulterata veſte, lana & lino in idipſum. Funiculos facies tibi in quatuor fimbriis veſtium tuarum, quibus operiris in ipſis. Si autem quis duxerit vxorem, & cohabitauerit cum ea, & odio habuerit eam, & impoſuerit illi occaſionarios ſermones, & obiecerit ei nomen malum, & dixerit: Vxorem hanc accepi, & ingreſſus ad eam non inueni eius virginitatem: & tollens pater puellæ & mater, ferent virginitatem puellæ ad ſenatum ad portam, & dicet pater puellæ ſenatui: Filiam meam hanc dedi homini huic vxorem; & odio habens eam, ipſe nunc imponit ei occaſionarios ſermones, dicens: Non inueni filiæ tuæ virginitatem, en hæc virginitas filiæ meæ, et expandent veſtem coram ſenatu ciuitatis: & apprehendet ſenatus vrbis illius hominem illum H & corripient illum, & condemnabunt illum centum ſiclis, & dabunt patri puellæ, quoniam diffamauit nomen malum ſuper virginem Iſraeliticam: & illius erit vxor, nec poterit dimittere eam omni tempore. Si autem in veritate fuerit ſermo hic, & non inuenta ſit virginitas puellæ, eiicient puellam ad fores domus patris eius, & lapidabunt eam viri ciuitatis illius in lapidibus, & morietur: quonia fecit nefas in filiis Iſrael, vt fornicariam faceret domum patris ſui, & auferetis malum ex vobis ipſis. I Si autem inuentus fuerit homo dormiens cum muliere maritata viro, occidetis vtrumque: virum dormientem cum vxore, & vxorem: & auferetis malum ex Iſrael. Si autem fuerit puella virgo deſponſata viro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educetis vtrumque ad portam ciuitatis eorum, & lapidabuntur in lapidibus, & morientur: puellam, quia non clamauit in ciuitate: & hominem, quia humiliauit vxorem K proximi ſui, & auferetis malum ex vobis ipſis. Si autem in agro repererit homo puellam deſponſatam, & vim inferens dormierit cum ea, occidetis hominem dormientem cum ea ſolùm, at puellæ facietis nihil, non eſt puellæ peccatum mortis, quoniam ſicut ſi quis inſurgat homo cõtra proximum ſuum, & occiderit eius animam, ſic res hæc, quoniam in agro inuenit eam: clamauit puella deſponſata, & qui auxiliaretur non erat illi. Si autem quis inuenerit puellam virginem quę non deſponſata eſt, & vim faciens illi dormierit cum ea, L & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum ea, patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & eius erit vxor, quia humiliauit eam: non poterit dimittere eam omni tempore. Non accipiet homo vxorem patris ſui, & r[illegible] operimentum patris ſui.

Examinatur cauſa, cur lex prohibuerit mulieres vti veſte viri- li, atque viros muliebri indui ſtola.

AMBROSIVS IRENÆO.

PERTVLISTI ad me quaſi filius, queſiuiſſe aliquos à te, quid ſibi velit quod tam ſeuerè lex immundos eos dixerit qui alieni ſexus vterentur veſtibus, vel viros ſcilicet vel mulieres. Sic enim ſcriptum eſt: *Non erit veſtitus viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtola muliebri: quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc.* Et ſi verè diſcutias, incongruum eſt quod ipſa
B etiã abhorret natura. Cur enim homo non vis videri eſſe quod natus es? Cur alienã tibi aſſumis ſpeciem? Cur mẽtitis fœminam, vel tu fœmina virum? Suis vnumquemq; ſexum induit natura indumẽtis. Deniq; diuerſus vſus, diuerſus color, motus, inceſſus diuerſæ vires, diuerſa vox eſt in viro & fœmina. Sed etiã in reliqui generis animantib⁹ alia ſpecies leonis, alia leænæ, alia vis, alius ſonus alia tauri, alia vitulæ. In ceruis quoq; quantũ diſtat ſexus, tantũ diſcrepat ſpecies, vt eos etiã eminus poſſis diſcernere.
C In auibus vero etiam propria ad veſtitum eſt inter eos & homines comparatio. In illis enim ſexum naturalia ipſa indumenta diſcernunt. Pauoi mares ſpecioſi, fœminæ nõ item pennatum vario pinguntur decore. Faſianis quoque diuerſus color, qui diſtinguat ſexus diſcretionem. Quid in pullis? Quam canora vox galli, nocturniſque vicibus ſolenne munus ad excitandum & canendum? Numquid illa mutant ſpeciem ſuam? Cur nos mutare deſideramus? Et quidem Græco more influxit vt fœminæ virilibus quaſi ſuccinctioribus tunicis vtantur. Eſto
A tamen vt illæ imitari videantur melioris ſexus naturam: quid viri inferioris ſexus mentiri ſpeciem volunt? Mendacium & in verbo turpe eſt, nedum in habitu. Deniq; in templis, vbi mendacium fidei, ibi men lacium naturæ. Illic aſſumere viros muliebrem veſtem, geſtúmque fœmineum, ſacrum putatur. Vnde lex dicit: *Quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc*: hoc eſt, vir qui ſtolam muliebrem induerit. Arbitror autem quòd non tam de veſte, quam de moribus dixerit, vel de vſibus noſtris atque actibus, quo alius virum, alius fœminam deceat actus. Vnde & Apoſtolus ait, quaſi interpres legis: *Mulieres veſtræ in eccleſia taceant.* Non 1. Cor. 4. enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut lex Genes. 1. dicit. *Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent.* 1. Timo. 2.
B Et ad Timotheum: *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum.* Quam deforme autem virum facere opera muliebria? Ergo & pariant, ergo parturiant qui criſpant comam ſicut fœminæ. Et tamen illæ velantur, iſti bellantur. Verùm habeant excuſationem qui patrios vſus ſequuntur, ſed tamen barbaros, vt Perſæ, vt Gothi, vt Armenij. Maior quidem eſt natura quam patria. 1. Cor. 1
Quid de aliis dicemus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt calamiſtratos & torquatos habeant in Herod. lib.
C miniſterio, ipſi promiſſa barba, illos remiſſa coma? 3. hiſtor.
Meritò illic non ſeruatur caſtimonia, vbi non tenetur ſexus diſtinctio. In quo euidentia naturæ magiſteria ſunt, dicente Apoſtolo: *Decet mulierem non velatam orare Deum?* Nec ipſa natura docet vos Quod vir quidem ſi comam 1. Cor. 11 habeat, ignominia eſt illi: mulier verò ſi capillos habeat, gloria eſt illi, quoniam quidem capilli pro velamine ei ſunt. Hæc ſunt quæ referas requirentibus. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

S. AMBROSII IN CAP. XXII. DEVTERONOMII ANNOTATIONIS FINIS.

Summarium Prioris Apologiæ Dauid.

In Cap. I. examinatur apparatus adulterij & homicidij à Dauid perpetrati, vt habetur lib. II. Regum cap. XI. circa quæ nonnulla diſcutiuntur dubia.

A Cap. II. vſque ad cap. VII. agitur de lapſu ipſo, & pœnitentia Dauid, vt habetur lib. II. Reg. cap. XII.

Capita prioris Apologiæ Dauid.

1. *Qua ratione prophetæ Dauid apologiam arripuerit auctor ſtylo ſcribere: cum recitatione hiſtoriæ de adulterio & homicidio per eum cõmiſſis, excuſatione quoque ipſius ex eo quod iudicari non debeat quem Deus iuſtificauit.*
2. *De confeſſione peccati ipſius Dauid, & de excuſatione eiuſdem, quemadmodum etiam lapſus in peccatum ſæpius proſit: & qua ratione diuina prouidentia curatum ſit, vt ſancti aliquando laberentur.*
Qua ratione Deus ſuos athletas in variis certaminum generibus exerceat & experiatur: & quomodo talia nobis facta ſint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione.
4. *Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia: quemadmodum etiam multi fortiſſimi viri in errorem prolapſi ſint.*
5. *Quomodo Dauid lapſus proprium peccatum deplorans, Dominicam miſericordiam non deſperauerit: & de requiſitione ouis abductæ.*
6. *Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum: & quomodo iuſtos peccata ſequantur, malos autem præcedant.*
7. *De pugna Dauid contra progeniem gigantum: & quemadmodum aquam ſitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRIORIS APOLOGIÆ DAVID LIBER.

II. Reg. Cap. XI.

ET factum eſt, vertente anno, in tempore C
egreſſus regum, miſit Dauid Ioab & ſeruos
ſuos cum eo, & vniuerſum Iſraël, & vaſtauit fi-
lios Ammon, & obſederunt cōtra Rabbath: &
Dauid habitabat in Hieruſalē. Factum eſt au-
tem in tempore poſt meridiem, & ſurrexit Da-
uid à lecto ſuo, & deambulabat in ſolario do-
mus regiæ: & vidit à ſolatio mulierē lauantē ſe,
& mulier pulchra aſpectu valdè. Et miſit Dauid
& requiſiuit mulierē, & dixerunt: Nónne hæc
eſt Bethſabee filia Eliā, vxor Vriæ Chettæi? Et H
miſit Dauid nuntios, & tulit eā: & ingreſſus eſt
ad eam, & dormiuit cum ea, & hæc erat ſanctifi-
cata ab immunditia ſua. Et reuerſa eſt in domū
ſuam, & concepit mulier: & miſit & nuntiauit
Dauid, & dixit: Concepi ego. Et miſit Dauid ad
Ioab, & dixit: Mitte mihi Vriam Chettæū. Et
miſit Ioab Vriā ad eū. Et venit Vrias ad Dauid.
Et interrogauit eum Dauid, ſi valeret Ioab, & ſi
valeret populus, & ſi valeret bellū. Et dixit Da-
uid Vriæ: Deſcende in domū tuam, & laua pe-
des tuos. Et egreſſus eſt Vrias à facie regis, & I
egreſſa eſt poſt eum portio regis. Et dormiuit
Vrias in veſtibulo domus regis cum omnibus
ſeruis domini ſui: & non deſcendit ad domum
ſuam. Et annuntiauerunt Dauid, dicentes quod
non deſcendit Vrias in domū ſuam. Et ait Da-
uid ad Vriam: Nónne de via veniſti tu? quare
non deſcendiſti in domum tuam? Et ait Vrias
ad Dauid: Arca & Iſrael & Iudas habitabant in
papilionibus, & dominus meus Ioab & ſerui K
domini mei ſuper faciem campi caſtrametati:
& quomodo ego ingrediar in domū meam, vt
comedam, & bibam & dormiam cum vxore
mea? Per vitam tuam, & per vitam animæ tuæ
nō faciam rem hanc, & dixit Dauid ad Vriam:
Mane hîc & hodie, & craſtè dimittam. Et mā-
ſit Vrias in Hieruſalem in die illa, & craſtina:
vocauit autem eum Dauid, & comedit coram
ſe & bibit, & inebriatus eſt: & egreſſus eſt veſ-
pere, & dormiuit Vrias in cubili cum ſeruis
domini ſui, in domum autem ſuam non deſ- L
cendit. Et factum eſt manè, & ſcripſit Dauid
epiſtolam ad Ioab, & miſit in manu Vriæ.
Scripſit autem in epiſtola, dicens: Trade
Vriam in prælium forte, & reuertimini à ter-
go eius, & percutietur & morietur. Et factum
eſt cùm obſideret Ioab vrbem, & dedit Vriam
in locum vbi ſciebat quoniam viri fortitudi-
nis erant ibi. Et egreſſi ſunt viri ciuitatis, &
bellabant aduerſum Ioab: & ceciderunt de
populo de ſeruis Dauid, & mortuus eſt Vrias M
Chettæus. Et miſit Ioab, & nuntiauit Dauid
omnia verba prælii. Et præcepit Ioab nuncio,
dicens: Cùm compleueris tu vniuerſos ſer-
mones belli loquens ad regem, & audierit ſi

C aſcenderit ira regis, & dixerit tibi: Quare
acceſſiſtis ad vrbem vt præliaremini? nónne
ſciebatis quod percuteremini de muro? Quis
percuſſit Abimelech filium Hieroboal? nón-
ne mulier proiecit ſuper eum fragmen molę
de muro, & mortuus eſt in Thabes? quare ac-
ceſſiſtis ad murum? & dices: Et ſeruus tuus
Vrias Chettæus mortuus eſt. Et venit nuntius
ad Ioab regem in Hieruſalem, & nuntiauit
Dauid omnia quæ loquutus eſt Ioab. Et dixit
H nuntius ad Dauid, quòd præualuerunt viri
aduerſū nos, & egreſſi ſunt viri ad nos in agrū
& venimus contra eos vſque ad portas veſti-
buli: & ſagittauerunt ſagittati ad ſeruos tuos
ex muro, & mortui ſunt de ſeruis regis, &
ſeruus tuus Vrias Chettęus mortuus eſt. Et
dixit Dauid ad nuntium: Hæc dices ad Ioab:
Non malum ſit in oculis tuis de verbo hoc,
quoniam quandoque quidem ſic, quandoque
autem ſic conſumet gladius: conforta bellum
tuum aduerſus vrbem, & deſtrue eam, & for-
I tifica eam. Et audiuit vxor Vrię quòd mor-
tuus eſſet vir ſuus Vrias, & planxit ſuper virum
ſuum. Et tranſit luctus, & miſit Dauid & ac-
cepit Bethſabee in domum ſuam, & facta eſt ei
in vxorem, & peperit ei filium.

Qua ratione propheta David apologiam arripuerit auctor ſtylo ſcribere, cum recitatione hiſtoriæ de adulterio & homicidio per eum commiſſis, excuſatione quoque ipſius, ex eo quod iudicari non debeat quem Deus iuſtificauit.

K

CAP. I.

Vetus codex capitalibus litteris ſcriptus hunc titulum præfert. TRACTATUS S. AMBROSII DE APOLOGIA DAVID AD THEODOSIUM AUGUSTUM

APOLOGIAM prophetæ Dauid præſenti
arripuimus ſtylo ſcribere, non quod ille in-
digeat hoc munere, qui tantis meritis emi-
cuit, virtutibúſque effloruit, ſed quia ple-
rique geſtorum eius lecta ſerie, non intro-
ſpicientes vim ſcripturarum, vel occulta myſteriorum,
mirantur quomodo tantus propheta adulterij primò,
deinde homicidij contagia non declinauerit. Ideo nobis
L ſtudio fuit ipſam recenſere hiſtoriam, qua patuiſſe pec-
cato videtur. Namq; in ſecundo regnorū libro legimus,
vt audiſtis, quòd deambulans Dauid in ſolario domus ſuę
regiæ, proſpexerit lauantem ſe mulierem, (nomen illi
Bethſabee) formæ gratia, & vultus decore præſtanti ad-
modum, quibus illecebris delinitum, potentiæ eius
ſumpſiſſe affectum. Erat autem mulier viro nupta, Vriæ
nomine, cui mandatis regiis compoſita eſt ſcena necis. Nā
etſi nihil ad impedimentum cupiditatis, plurimum tamē
ad verecundiam adulterij obſtare vita eius æſtimabatur.
Itaque vt a planioribus exordiamur, quem Deus iuſtifi-
cauit, tu diiudicas? *Pro minimo mihi eſt*, inquit Paulus, *vt à*
M *vobis diiudicer, aut ab humano die: ſed neque me ipſum diiudi-* Rom. 8.
co. Et adhuc erat in corpore ſitus, adhuc tentationi 1. Cor. 4.
obnoxius. Sed ideo ſe non diiudicabat, quia ſpiritalis
a nemine diiudicatur, niſi à ſolo Deo. Denique ſub- 1. Cor. 2.
didit: *Qui diiudicat me, Dominus eſt. Itaque nolite* 1. Cor. 4.
ante tempus iudicare. Sed Dauid iam tempus impleuit, Matth. 10.

A & gratiam meruit, & iuſtificatus à Chriſto eſt, quandoquidem Dauid ſe dici filium ipſe Dominus gratulabatur, & qui eum ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominem Dei a præmio in iudicium vocas? Iudicauit iam de eo Dominus, de quo dixit ad Salomonem: *Si*

1. Reg. 9. *ambulaueris in conſpectu meo, ſicut ambulauit pater tuus in ſanctitate cordis & iuſtitia, vt faceret ſecundum omnia quæ mandaui ei.* Hic ergo iudicio Dei dignus an præmio eſt, qui fecit ſecundùm omnia mandata cæleſtia ambulans in iuſtitia & ſanctitate cordis? Vbi aliorum vitia & peccata deliteſcunt, ibi Dauid virtutis & gloriæ ſuæ diuinum accepit teſtimonium. Et de eius peccato diſputamus orioſi, pro cuius merito & gratia aliorum peccata reuelata

B ſunt? Nam cùm offendiſſet Salomon quòd non cuſtodiſſet mandata Domini, & regnum eius diſpoſuiſſet Deus ſcindere in plurimas partes, ait ad eum: *Veruntamen*

3. Reg. 12. *men in diebus tuis non faciam hoc propter Dauid patrem tuum. De manu filij tui accipiam illud. Veruntamen non totum regnum accipiam, ſceptrum vnum dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum.* Iuſtificante igitur Domino, quis eſt qui

Rom. 8. tantum diiudicet virum? *Quod Deus* inquit *mandauit, tu*

Act. 10. *commune ne dixeris.* Saluo tamen iudicio cæleſti, quo etiam ipſe tantum honorificat prophetam, in eius actus morêſque ingredere. Non miraris hominem, & angelis adæquandum iudicas, plurimum vitæ ſuæ, immo à

C pueritia in diuitiis, honoribus, imperiis demorantem, in multis tentationibus poſitum, ſemel tantùm locum

2. Pet. 2. errori dediſſe, & ei errori quo etiam angeli cælorum, vt ſcriptura commemorat, de ſua virtute & gratia deiecti ſunt.

II. Reg. Cap. XII.

ET viſa eſt mala res quam fecit Dauid coram Domino: & miſit Dominus Nathã prophetam ad Dauid, & ingreſſus eſt Nathan ad Dauid, & dixit ei: Iudica iam mihi iudicium hoc: Duo viri erãt in vna ciuitate, vnus diues, & al-

D ter pauper: & erant diuiti greges ouium, & armenta boum multa valdè: & pauperi non erat quidpiã aliud quàm ouis vna parua, quã poſſedit & fouit, & nutriuit eam, & nutrita fuit cũ eo, & cum filiis eius pariter, de pane eius manducabat, de calice eius bibebat, & in ſinu eius dormiebat, & erat ei ſicut filia ſua. Venit autẽ viator ad virum diuitem, & pepercit vt ſumeret de grege ouiũ ſuo, & de armento boum ſuo, vt faceret viro peregrino venienti ad ſe: & tu-

E lit ouẽ viri pauperis, & immolauit eam, & fecit epulas viro qui venerat ad ſe. Et iratus eſt Dauid nimis indignatione aduerſũ virũ, & dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniã filius mortis eſt vir qui fecit hoc: & ouem reſtituet in quadruplũ, eo quòd fecit rem hanc, & quia non pepercit. Et dixit Nathan ad Dauid: Tu es vir qui feciſti hoc? Hęc dicit Domin⁹ Deus Iſraël, Ego vnxi te in regem ſuper Iſraël, & ego elegi te de manu Saül, & dedi tibi domum

F domini tui, & vxores eius in ſinu tuo, & dedi tibi domum Iſraël & Iuda: & ſi pauca tibi ſunt, addam tibi ſicut hæc. Et quare contempſiſti verbũ Domini vt faceres malũ corã eo? Vriam Chettæum percuſſiſti in gladio, & vxorem illius accepiſti tibi ipſi in vxorẽ, & eum interfeciſti in gladio filiorum Ammon. Et nunc non auferetur gladius de domo tua in ſempiternum, cauſa huius, quia contempſiſti me, & accepiſti vxorem Vriæ Chettæi tibi ipſi vxorem. Hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te mala de domo tua, & tollã vxores tuas coram te, & dabo eas proximo tuo, & dormiet

A cum vxoribus tuis coram ſole hoc: quoniã tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc verbũ coram omni Iſraël, & in conſpectu ſolis huius. Et dixit Dauid ad Nathã: Peccaui Domino, Et dixit Nathan ad Dauid: Dominus abſtulit peccatum tuum, & tu non morieris; veruntamen quia irritans irritaſti inimicis Dominum in verbo hoc, & filius tuus qui natus eſt tibi, morte morietur. Et reuerſus eſt Nathan in domũ ſuam. Et percuſſit Deus puerũ quem peperit vxor Vriç Dauid, & ægrotabat. Et de-

B precatus eſt Dauid Dominum pro puero, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus eſt & manſit ſuper terram: Et ſurrexerunt ſeniores domus eius ad eum, vt eleuarent eum de terra, & non voluit, neq; cœnauit panem cum eis. Factum eſt autem in die ſeptima, & mortuus eſt puer: & timuerũt ſerui Dauid nũtiare ei quòd mortuus eſſet puer, dicẽtes: Quòd adhuc puero viuente loquebantur ad eum, & non audiebat vocem noſtram: & quomodo dicemus ad

C eum quòd mortuus eſt puer? & faciet mala. Et vidit Dauid ſeruos ſuos quòd muſſitant, & ſenſit Dauid quòd mortuus eſſet puer. Et dixit Dauid ad ſeruos ſuos: Si mortuus eſt puer? Et dixerunt: Mortuus eſt. Et ſurrexit Dauid de terra, & lauit ſe, & vnxit ſe, & mutauit veſtẽ ſuam: & ingreſſus eſt in domum Dei, & adorauit eum: & egreſſus eſt in domum ſuam, & petiuit panem vt comederet. Et dixerunt ei ſerui ſui: Quis ſermo iſte quem feciſti? Adhuc enim infante viuente ieiunâſti & flebas,

D & vt mortuus eſt puer, ſurrexiſti & comediſti panem, & bibiſti vinũ? Et dixit Dauid: Adhuc puero viuẽte ieiunaui & fleui: quia dixi: Quis nouit ſi miſerebitur mei Dominus, & viuet infans? Nunc autem mortuus eſt infans: quare igitur ieiunabo ego? Nunquid potero vt reducam eum? Ego vadam ad eum, ipſe autem non reuertetur ad me. Et conſolatus eſt Dauid vxorẽ ſuam Bethſabee, & ingreſſus eſt ad eam, & dormiuit cum ea: & concepit & peperit fi-

E lium, & vocauit nomen eius Salomon. Et Dominus dilexit eum, & miſit in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius Ieddidia in verbo Domini. Et expugnauit Ioab Rabbath filiorũ Ammon, & cepit vrbem regni. Et miſit Ioab nuntios ad Dauid dicens: Expugnaui Rabbath, & cepi vrbem aquarũ: & nunc congrega reliquam partem populi, & caſtrametare contra ciuitatem, & cape eam tu, ne præoccupem eam ego vrbẽ, & vocetur nomen meũ

F ſuper eam. Et congregauit Dauid omnem populum, & profectus eſt aduerſum Rabbath: & expugnauit eam, & cepit eam. Et tulit diadema regis eorũ de capite eius, & pondus eius talentũ auri, & lapidis pretioſi: & erat ſuper caput Dauid. Et ſpolia ciuitatis aſportauit multa valdè. Et populum qui erat in ea eduxit, & poſuit in ſerra & in tribulis ferreis, & aſciis ferreis, & circumegit eos per aciem: & ſic faciebat vniuerſis ciuitatibus filiorum Ammon. Et reuerſus eſt Dauid, & omnis populus in Hieruſalem.

De confeſſione peccati ipſius Dauid, & de excuſatione eiuſdem: quemadmodum etiam lapſus in peccatum ſæpius proſit: & qua ratione diuina prouidentia curatum ſit, vt ſancti aliquando laberentur. G

CAP. II.

SAnè & alter legitur error ipſius Dauid, quòd numerari fecerit populum. Vnuſquiſque noſtrum per ſingulas horas quam multa delinquit, nec tamen vnuſquiſque de plebe peccatum ſuum confitendum putat. Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes ſe delicti paſſus eſt conſcientiam, ſed præmatura confeſſione atque immenſo dolore reddidit peccatum ſuũ Domino. (*De pœn. di. 3. talle rex.*) H Quem mihi nunc facilè reperias honoratum ac diuitem, qui ſi arguatur alicuius culpæ reus, non moleſtè ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cùm a priuato homine corriperetur quòd grauiter deliquiſſet, non indignatus infremuit, ſed confeſſus ingemuit culpæ dolore. (*Ibidem. §. denique Dominum.*) Denique Dominum dolor intimi mouit affectus, vt Nathan diceret: *Quoniam pœnituit te, & Dominus tranſtulit peccatum tuum.* Maturitas itaque veniæ, profundã regis fuiſſe pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offenſam traduxerit. Alii homines cùm à ſacerdotibus corripiuntur, peccatum I ſuum ingrauant dum negare cupiunt aut defendere, ibique eorum lapſus eſt maior, vbi ſperatur correctio. (*Ibidem. §. ſancti.*) Sancti autem Domini qui conſummare pium certamen geſtiunt, & currere curſum ſalutis, ſicubi fortè vt homines corruerint naturæ magis fragilitate quam peccandi libidine, acriores ad currendum reſurgunt, pudoris ſtimulo maiora reparantes certamina, vt non ſolùm nullum attuliſſe æſtimetur lapſus impedimentum, ſed etiam velocitatis incentiua cumulaſſe. Ergo ſi currentium non ſoluitur curſus, cùm fortè aliqui ceciderint, non luctantium contentio, ſed inoffenſa manent certamina; quinetiam plerique poſt vnum aut alterum lapſum, gratia K maiore vicerunt: quantò magis agonem pietatis ingreſſi non debent vnius prolapſionis offenſione cenſeri, cùm beatus ſit qui ſe potuerit reparare poſt lapſum, quoniam poſt mortem quoque reſurgere, munus beatorum eſt. Alias quoque prodeſſe peccatum poſſumus comprehendere, & prouidentia Domini ſanctis obrepſiſſe delicta. Propoſiti enim ad imitandum nobis ſunt, & ideo curatum eſt, vt & ipſi aliquando laberentur. Nam ſi inoffenſum à vitiis inter tot lubrica huius ſæculi curriculum peregiſſent, dediſſent nobis occaſionem infirmioribus æſtimandi, cuiuſdam ſuperioris eos L naturæ ac diuinæ fuiſſe, vt delictum recipere, & culpæ conſortium non habere poſſent. Quæ opinio vtique, vt exortes nos illius ſubſtantiæ, ab impoſſibili imitatione reuocaret. (*Hebr. 10.*) Præterit igitur paulìſper illos Dei gratia, vt nobis ad imitationem vita eorum fieret diſciplina, & ſicut innocentiæ, ita & pœnitentiæ magiſterium de eorum actibus ſumeremus. Ergo dum lapſus eorum lego, conſortes etiam illos infirmitatis agnoſco: dum credo conſortes, imitandos eſſe præſumo. Admonet etiam Apoſtolus Paulus proſpexiſſe Dominum Deum noſtrum, ne (*2. Cor. 12.*) vel reuelationum ſublimitate, vel ſecundo operum continuante proceſſu, humanus etiam in ſanctis extolleretur affectus, nec ſibi deputarent, virtutique attribuerent ſuæ, quod diuina ſibi operatione foret collatum. M Ergo ne in tantum præiudiciũ ruerent, atque in perfidiæ foueam deciderent, paſſus eſt Dominus illis ſubintrare culpam, vt & ipſi aduerterent diuinis ſe auxiliis indigere ducémque ſalutis ſuæ quærendum eſſe cognoſcerent. Denique Paulus infirmitatem ſibi profuiſſe teſtatur, dicente Domino roganti ſibi, vt à ſe ſtimulus carnis ſuæ diſcederet: (*Ibidem.*) *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate conſummatur.* Meritóque gloriatur in infirmitatibus; ſciebat enim virtutis abundãtia plurimos etiam ſanctos ſine remedio corruiſſe. Quanto igitur commodiùs vni aut duabus reprehenſionibus locum dediſſe, quàm traxiſſe in perpetuum diuinitatis offenſam?

Qua ratione Deus ſuos athletas in variis certaminum generibus exerceat & experiatur: & quomodo talia nobis facta ſint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione.

CAP. III.

QVid etiam illa adiiciam quæ ex ipſo vſu coniicere poſſumus, quia pleroſque cùm probauerimus in aliquo officio, eoſdem quaſi induſtrios atque impigros in alio munere volumus experiri? Quàm multi athletæ cùm in iſto certandi genere præualuerint, ad aliud genus vocantur certaminis? Quid ſi & te Dominus Deus tuus cùm aliquod ſpecimen virtutis dederis tuæ, in alio virtutum genere vult probare? Iob ſanctum currentem inoffensè, tentari, cum filiorum etiam interitu, & corporis totius vlceribus paſſus eſt, vt in hoc quoque eius (*Iob. 1. & 2.*) virtutem probaret, ſi nec iniuriis nec acerbitatibus coactus deuotionem ſui minueret affectus. Num liquet quòd etiam ſanctum Dauid fide nobilem, præſtantiſſimum manſuetudine, manu fortem probare voluerit, quemadmodum vitium regeret, lapſum emendaret, vt nos doceret quemadmodum amiſſum poſſimus operire peccatum? Niſi fortè vilis cauſa alicui videtur, vt propter noſtram correctionem tantus erraret propheta, cùm propter omnium redemptionem infirmitates noſtras Chriſtus ſuſceperit, qui peccatum pro nobis factus eſt, cùm peccatum non cognouerit. (*Eſai. 53.*) Et indignum æſtimatur, nec veriſimile creditur, quòd Dauid propter (*1. Cor. 5.*) poſteritatis profectum in vnius lapſus opprobrium inciderit, cùm ipſe Dominus ſit pro nobis factus oppro- (*Pſalm. 21.*) brium, ſicut ipſe ait: *Ego autem ſum vermis, & non homo,* (*Pſalm. 68.*) *opprobrium hominum, & abiectio plebis.* & alibi: *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me?* Ergo futuræ diſpenſationis myſterium in ſuis antè præmiſit. Et ſeruuli quidem conditionis ſuæ peccata portârunt, ideo non potuerunt etiam & ipſi exortes eſſe peccati. Dominus autem onus ſuſcepit alienum, ideo ſolus fuit ſine (*1. Cor. 10.*) conſortio delictorum. Ad ſummam, Apoſtolo quoque docente, cognouimus in figura geſta eſſe complura, quæ temporibus geſta ſuperioribus ſunt. (*Num. 21.*) Nam cum dixiſſet in deſerto patres a ſerpentibus vulneratos non aliter potuiſſe ſanari, niſi Moyſes ſerpentem ſuſpendiſſet æneum, quo viſo lethales illi morſus infuſioneſque veneni noxiæ curabantur, ſubiecit? (*1. Cor. 10.*) *Hæc autem in figura facta ſunt illis ad noſtram correctionem.* In figura æneus ſerpens tanquam confixus cruci, quia verus ſerpens crucifigendus generi annuntiabatur humano, qui ſerpentis diaboli venena vacuaret, in figura maledictus, in (*Galat. 3.*) veritate autem qui totius mundi maledicta deleret. A- (*Galat. 4.*) libi quoque ideſt ad Galatas ait: (*Ibidem.*) *Quia duos filios habuit Abraham, vnum de ancilla, & vnum de libera.* Et ſubdidit: *Sed is quidem qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta.* Quid ſit per allegoriam, ſequentibus expoſuit euidenter, dicens duas illas generationes, vnam de ancilla, alteram de libera, duo eſſe teſtamenta. Vnum quidem à monte Sina in ſeruitutẽ generans, in quo mõ- (*Exod. 24.*) te legem Moyſes accepit a Domino. Alterum autem ab Hieruſalem, quæ eſt libera, quæ in Iſaac filios, hoc eſt, in M libertate gratiæ, non in litteræ ſeruitute generauit. Seruis (*Geneſ. 29.*) enim pœna decernitur, liberis confertur gratia. Nonne in typo geminæ plebis Iacob duas accepit vxores, ex (*Geneſ. 38.*) quibus diuerſam ſobolem procreauit? Cur patriarcha Iudas propriæ nurus poſt filii ſui mortem legitur expetiſſe concubitum, quo geminorum partus eſt editus, niſi vt figura Domini Ieſu vtroque præcederet teſtamento: quorum alterum in typo futuræ mortis eius conditum, alterum in Euangelii veritate, duos populos eſſe generandos, quorum poſterior in crucis ſigno ſpem omnem ac munitionem populi ſuperioris incideret? Hic eſt po- (*Hebr. 7.*) pulus manu prior, ortu poſterior. Vel quia ipſe Dominus Ieſus natus ex tribu Iuda opera ſua antè præmiſit, quam nobis ex Virgine naſceretur. Quid de Ioſeph loquar, qui a fratribus appetitus, exutus patrio veſtimen- (*Geneſ. 37.*) to, in lacum miſſus, in ſeruitutem venditus euidens

Philip. 2. Dominicæ incarnationis expreſſit indicium, eo quod
ille dilectus patri cùm eſſet in Dei forma, non rapi-
nam arbitraretur eſſe ſe æqualem Deo, ſed ipſe ſe exi-
naniret, & formam ſerui accipiens veniret, & ſe vſque
ad mortem crucis humiliaret: cuius pretio & emptus
& venditus à ſuis fratribus, genus redemit humanum?
1. Reg. 16 In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus, vnctus
1. Reg. 17. in regem, ſolus belli grauis periculo, ſingulari cer-
tamine vniuerſum populum liberauit, triumphauit in
1. Reg. 18. decem millibus, ita vt puellæ cum tympanis pſalle-
rent: *Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem milli-
bus*. Quæ figura in illis iuuenculis, niſi animarum quæ
triumphalem Pſalmum concinunt Chriſto? genuit etiam
ex ſe duos filios, vnum inceſtum, alium parricidam, eo
quòd inceſtus & parricidalis populus affixam patibulo
† v. c. Violaturus &c. crucis carnem proprii iugulaturus † eſſet auctoris. De-
nique in tertio Pſalmo Abeſſalon titulus prænotatur, &
paſſio Domini prophetatur. Quid de Salomone ſancto
2. Reg. 13. loquar, cuius poſteriora cùm graui errore non careant,
2. Reg. 15. vulgus tamen Iudæorum ipſum exiſtimat veniſſe pro
Pſal. 3. Chriſto? Et quàm multos grauis erroris offenſa reuoca-
uit? Maior itaque culpa plus profuit ne ſupra hominem
3. Reg. 11. crederetur qui vitio caruiſſet humano. Fuit igitur in eo
inuidioſa ſapientia, & culpæ ſuaſoria, quæ hominem
comprobaret. Quid igitur obſtat quo minus Bethſa-
2. Reg. 11. bee ſancto Dauid in figura ſociata fuiſſe credatur, vt ſi-
gnificaretur congregatio nationum, quæ non erat Chri-
ſto legitimo quodam fidei copulata coniugio, quòd
tranſuerſariis quibuſdam foret veſtibulis in eius gratiam
præter legis ingreſſura præſcriptum, in qua nuda men-
tis ſinceritas, & aperta ſimplicitas, lauacri iuſtificante
myſterio, veri Dauid & regis æterni mentem traduce-
ret, laceſſeret charitatem? Merito venit occultus, & qui
falleret principem mundi, tanquam Vriam illum, qui in-
terpretatione dicitur lumen meum, transfigurantem ſe
2. Cor. 11. in angelum lucis. *Venit*, inquam, *in hunc mundum, &
venit occultus, tanquam adulter intrauit, vt ius legitimum vin-
dicaret*.

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia: quemadmodum etiam multi fortiſſimi viri in errorem prolapſi ſint.

CAP. IV.

DIſtinximus allegorias validas, vt arbitramur, & in
figura fuiſſe textum huius hiſtoriæ comprobaui-
mus; nunc ſuperiora repetamus, & tanquam exutum
ſpiritalibus indumentis introſpiciamus errorem. Pec-
2. Reg. 12. cauit Dauid; quod ſolent reges: ſed pœnitentiam geſ-
ſit; fleuit, ingemuit; quod non ſolent reges. Confeſ-
ſus eſt culpam, obſecrauit indulgentiam, humi ſtratus
deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confeſſionis
ſuæ teſtimonium in perpetua ſecula vulgato dolore
tranſmiſit. Quod erubeſcunt facere priuati, rex non e-
buit confiteri. Qui tenentur legibus, audent ſuum negare
De pœni. peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam pe-
diſt. 3. c. ille tebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod pec-
rex §. quod cauit, conditionis eſt: quod ſupplicauit, correctionis.
peccauit. Lapſus communis, ſed ſpecialis confeſſio. Culpam ita-
Prou. 20. que incidiſſe, naturæ eſt: diluiſſe, virtutis. *Quis gloriatur*,
Iob 14. inquit, *caſtum ſe habere cor*? Nec vnius diei infans mundus
Iudic. 14. eſſe ſcripturæ teſtimonio declaratur. Da mihi aliquem
Iudic. 15. ſine prolapſione delicti. Validiſſimus omnium Samſon
legitur, qui leonem etiam ſuis manibus ſtrangulauit, ſed
Iudic. 11. vtinam amorem ſuum ſuffocare potuiſſet. Meſſes incen-
dit Allophylorum, & ipſe mulieris vnius arſit igniculo.
Iephthe victor ab hoſte remeauit, ſed vexilla referens
triumphalia, ſuo victus eſt ſacramento, vt pietatem oc-
currentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primũ
omnium quid opus fuit tam facilè iurare, & incerta vo-
Exod. 29. uere pro certis, quorum neſciret euentum? Deinde ali-
Exod. 14. quis ſacramenta triſtia Domino Deo reddidit, vt cruen-
Exod. 32. tis ſoluat ſua vota funeribus? Nec de ſacerdotibus ſi-
lendum arbitror, ne noſtra videar diſſimulare delicta.
Aaron ipſe ſummus ſacerdos (quo duce pariter ac Moy-

A ſe Rubrum pede mare tranſiuit populus Hebræorum)
rogatus à plebe vt deos ſibi faceret quos adorarent, au-
rum popoſcit, in ignem miſit, & caput vituli figu- Num. 12.
ratum eſt, cui ſunt oblata ſacrificia. Quo indicio ela-
tuit auri cupiditatem materiam eſſe perfidiæ, & auaritiæ
ſtudio ſacrilegia ſolere generari. Iterum tantus ſacerdos Ibidem.
locum incidit offenſionis cum ſorore ſua Maria. Nam
dum fratri vterque obtrectat quòd alienigenam duxiſſet
vxorem, illico Maria contagio maculoſæ carnis efflo-
tuit. Quo loci, euidentis fuit figura myſterii, quod ſa-
cerdotalis ille populus patrum fraterno populo poſte-
rioribus temporibus derogaret, Æthiopiſſæ illius neſ-
B ciens ſacramentum. Nam ſi cognouiſſet, non reprehen- Act. 6.
diſſet, quod cum veteri myſterio conueniret. Itaque cùm
Iudæus eum qui ex gentibus credidit, dicit eſſe commu-
nem, & vult à lege ſecernere, lepram habet, quam non
poterit euadere, niſi ſpiritalis ei legis agnitio ad veniam
fuerit ſuffragata.

Quomodo Dauid lapſus proprium peccatum deplorans, Domini miſericordiam non deſperauit, & de requiſitione ouis abductæ.

CAP. V.

C ERgo & Dauid qui ſciebat hominem ſe eſſe, naturi
lapſui, veniam poſtulauit, Domini autem non de-
ſperauit miſericordiam. Nec parabola à myſterio vide- Luc. 19.
tur diſcrepare. Quis enim diues, niſi Dominus noſter
Ieſus, qui de ſe ait, vt hodie dictum eſt, quòd homo qui-
dam cùm diues eſſet, abiit in regionem longinquam ac- Ioan. 1.
cipere regnum, & reuertit: Et verè diues erat maieſtatis Coloſ. 1.
ſuæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui An- Luca 15.
geli & Archangeli, Virtutes & Poteſtates & Principa-
tus, Throni & Dominationes, Cherubim & Seraphim Ioan. 14.
indefeſſo obſequio ſeruiebant. Sed tamen cùm diues eſ-
ſet, reliquit nonaginta & nouem in montibus oues, &
D vnam ouem quæ laſſa remanſerat, requiſiuit. Hanc prin-
ceps iſtius mundi, contemplatione illius diuitis egenus
& pauper, quaſi filiam alimentis propriis nutriebat. Me-
rito itaque defecerat, cui ſubſtantia erat cibus ſæculi. Er-
rauerat hæc ouis in Adam, inſidiis ſollicitata ſerpentis.
Et non mala ouis, quæ erat verbis plena, vtpote ratio- 2. Reg. 12.
nabilis hebdomadis filia, & ſancta munus auctoris; ta-
men non pretioſis aliquibus, ſed vilibus pauperis diu Pſal. 72.
opibus alebatur. Denique *de pane eius* (inquit) *mandu-* Hier. 51.
cabat, & de calice eius bibebat, & in ſinu eius dormiebat. Pſal. 75.
Non bona eſca Æthiopum, noxius calix aureus Babylo-
nis, qui gentes inebriat. Non vtilis ſomnus eſt dor-
E mientibus, malo vigilare. Denique *turbati ſunt omnes
inſipientes corde, obdormierunt ſomnum ſuum, & nihil in-
uenerunt*. Hoſpitii igitur gratia, quia ſuſceperat hoſpi-
tem, vt ei epulas exhiberet, illam pauperis ouem abſtu-
lit. De ſuis enim vel gregibus vel armentis ſi quod ani- Eſaia 53.
mal immolaret, nobis prodeſſe non poterat; quod, niſi
immolâſſet, non redemiſſet. Infirmitates igitur noſtræ
fragilitatis in ſua carne hoſpitali quodam ſuſcepit affe-
ctu, cuius leuandæ cauſa vel potius reficiendæ, car-
nem ſuam ſalutari illi obtulit paſſioni, vt & cibum no- Ioan. 6.
bis vitæ præberet æternæ. Et bene ouem dixit ſcriptura,
quia erat Virginis partus. Bene dignus morte pronuntia-
tur diues iſte iudicio prophetico, quia & Caiphas pro- Ioan. 11.
F phetauit, dicens: *Expedit vnum hominem mori pro populo*.
Solus autem Dominus Ieſus tali dignus electus eſt mor- Ioan. 1.
te, qui tolleret peccatum mundi. Pulchrè quoque addi-
dit, *Ouem reſtituet*: quia carnem propriam reſuſcitauit,
carnem illam virginalis integritatis reddidit. Nec illud
otioſum quod ait: *In quadruplum*. Quadruplatur enim
reſurrectio mortuorum, ſicut docet Apoſtolus, dicens: 1. Cor. 15.
Seminatur in corruptione, ſurgit in incorruptione: ſemi-
natur in ignobilitate, ſurgit in gloria: ſeminatur in infir-
mitate, ſurgit in virtute: *ſeminatur corpus animale, ſurgit
corpus ſpiritale*. Reſtituet planè in quadruplum ouem
etiam illo modo quo poteſt homo dicere: Si cui aliquid
abſtuli, reddo quadruplũ. Conueniente etiam ſi illud ad-
iecit: *Quia non pepercit*. Non enim pepercit ſibi Chriſtus, vt Luc. 19.

omnibus ſubueniret. Ideóque dictum eſt a Domino
Ieſu Chriſto ad ſeruum ſuum Dauid, vt myſterium de-
clararet: *Quoniam tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc
verbum coram omni Iſrael, & in conſpectu ſolis huius.* Et pri-
mò quidem neſciens ſacramentum, commotus eſt Da-
uid indignatione, ſed non errauit affectu. Poſtea verò
Ephe. 5. vbi cognouit myſterium magnum (magnum enim ſa-
cramentum Chriſti & Eccleſiæ) videns remiſſionem
futuram omnium peccatorum, præuidens fulgorem gra-
tiæ per lauacrum regenerationis, & infuſionem Spiri-
tus ſancti, ait ſecurus veniæ: *Peccaui Domino*: vt & ipſe
in eorum veniret conſortium, quibus culpæ remiſſio
perueniret.

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum, & quomodo iuſtos peccata ſequantur, malos autem præcedant.

CAP. VI.

ADuertis quemadmodum peccatum proprium de-
plorauit? Quis igitur miretur ei eſſe dimiſſum:
Nunc conſideremus opera eius quibus potuit tegere
peccatum. Etenim quia non poteſt ſine peccato eſſe
humana fragilitas, cauendum ne plura peccata ſint
quàm opera virtutum. Quod magna vi ſapientiæ ſuæ
ſanctus Paulus expreſſit, dicens; *Quorundam hominum*
1. Tim. 5. *peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, quoſdam*
autem & ſubſequuntur. Hoc eſt, non inuenitur quiſ-
quam illibatus à culpa, habet quis bona merita, ha-
bet & vitia atque peccata. Omnia itaque noſtra quaſi
in trutina ponderantur. Si bonis igitur factis peccata
præponderant, præcedunt ad iudicium. Vergunt enim
peccata quaſi in profundum, vergunt quia & manifeſta
ſunt vel pondere atque acerbitate, vel multitudine.
Ibidem. Quoſdam autem, inquit, & ſubſequuntur, hoc eſt,
eos qui ſe egerint ſobriè, ſed fragilitate conditionis de-
derint aliquando etiam errori locum, bona facta præ-
cedunt, mala ſequuntur. Hi honeſtiores, ſed tamen
vt homines lapſi ſunt leuioribus vitiis & erratis. Ergo
iuſtos ſequuntur peccata, non præeunt: iniuſtos præce-
dunt, & præponderant peccata quæ vergunt; ſequun-
tur autem ſi quæ rectè facta ſunt, quaſi quodam præiu-
dicio peccatorum præeuntium prægrauata. Similiter &
Matth. 5. facta bona manifeſta ſunt: lucent enim opere virtutum,
& ſplendore meritorum: & quæ aliter ſe habent, ab-
ſcondi non poſſunt. Ergo talia non teguntur, non
1. Petr. 4. obumbrat ea charitas, quæ operit multitudinem pecca-
torum, non operit bonorum operum gratia, non ab-
ſcondit virtutum multitudo, quia nuda & intecta pro-
duntur. Non enim eſt in iis qui dicat: *Sub vmbra alarum*
Pſal. 16. *tuarum protege me.* Crux enim Domini omnes abolerat at-
Pſal. 58. que abſcondit errores. Quis igitur magis operuit & texit
quàm ſanctus Dauid, qui & alibi ait *Et in vmbra alarum*
tuarum ſperaui, donec tranſeat iniquitas: Et ſic dilexit Do-
minum, vt nimia charitate peccatum omne tegeret at-
que abſconderet. Etenim ſi Apoſtolus Petrus lap-
ſum ſuum confeſſione charitatis aboleuit, & ille interro-
Ioan. 1. gatus a Domino dicente ei tertiò: *Simon Ioannis amas me*:
Luc. 22. vt quem tertiò negauerat, tertiò fateretur, atque ita tri-
no quodam dilectionis velamine lapſum trinæ negatio-
nis abſconderet: ſi quia ſemel Petrus fleuit, veniam re-
Pſal. 6. portauit; quantò magis Dauid, qui lauabat per ſingu-
Pſal. 41. las noctes lectum ſuum, & lachrymis ſtratum ſuum ri-
Pſal. 101. gabat: cui erant lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: qui
cinerem tanquam panem manducabat, & potum ſuum
Ezech. 18. cum fletu miſcebat? Etenim ſi eius qui conuerſus inge-
Luca. 22. muerit, miſeretur Ieſus: ſi Petrum aſpexit, & ille fleuit:
quantò magis qui diu fleuit, à conſpectu Domini non re-
ceſſit? Negauit Petrus, & non fleuit: quia non reſpexerat
Ieſus. Negauit ſecundo, & non fleuit: quia non reſpe-
xerat Dominus. Negauit tertiò, reſpexit Ieſus, & ſtatim
Pſal. 24. fleuit, & fleuit amarè: Ideo Dauid qui ſemper fleuit, di-
Pſal. 118. cebat: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Quia ſemper videba-
tur a Chriſto, dicebat: *Exitus aquarum deſcenderunt oculi*
2. Reg. 16. *mei.* Sed iam etiam facta eius conſideremus. Quis tanta-
rum laude virtutum vnius criminis obumbraret iniu-
A diam? Diuino electus examine, ſtatim probauit indignū
ſe tanto non eſſe iudicio. Proceſſit in prœliū, & trepidan-
tibus cæteris ſolus Allophylum Goliam verborum ia- 1. Reg. 17
ctantia, & immanis corporis mole terribilē, concurrenti
ſimul fide ac virtute proſtrauit. Vnius fortitudo facta eſt
vniuerſorum victoria. Conferatur, ſi placet, priuatū cri-
men, & triumphus omnium: mors vnius, & tantorum
quos liberauit à morte, vita populorum. Veniamus ad 1. Reg. 18.
alia. Inſidias patiebatur à rege, vitā eius quærebat extin-
guere; ſed diſpoſitione diuina in eius rex poteſtatem tra-
ditus, cùm totus pateret ad vulnus, † ferituris ſociis Dauid al. Sepa-
ſanctus occurrit, & a corpore perituri vulnus lethale re- ratus a ſo-
torſit, dicens: *Nolite tangere Chriſtum Domini.* Qui etiā ini- ciis.
B mici illius vltus eſt mortem; flebiliter ſatis deplorauit 1. Reg. 26.
interitum, & debitum ſibi imperiū diu diſtulit, quod ſcie- 2 Reg. 5.
bat Deo auctore deberi. Quo ſolo docuit omnes homi- 2. Reg. 11.
nes non præripiendum regnum, etiam ſi debeatur, ſed ex-
pectandum vt ſuo tempore deferatur. Vtinam hunc vi-
tum imitati eſſent poſteri! non tantas bellorum pertuliſ-
ſemus acerbitates. Arguis quod vnū occiderit, non con-
ſideras quod docuerit quemadmodū pax orbi Romano
perpetua ſeruaretur. Quam graui adhuc luimus vaſtita-
te, quam publico quodam totius orbis funere appetitā
necem regis exoluimus? Heu dira ſupplicia! Inde adhuc
nobis barbarus hoſtis inſultat, dum parata aduerſum ſe
in nos arma vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, ſic
C Romana virtus ſuis moribus fracta conſenuit, dum pu-
blico rapitur parricidio, quod paternæ ſollicitudinis reli-
gione ſuſcipitur. Ideóq; eo vſque precauit vt cùm Ado- 3. Reg. 1.
niam filium regnum ſibi vſurpare comperiſſet, & ſerere
conuentus, non eum qui præripere geſtiebat, ſed eum
qui expectaret, eligeret. Saltabat autem ante arcam po- 2. Reg. 6.
tentiſſimus regum, & cùm à propria reprehenderetur v-
xore quòd denudatus eſſet ante faciem puellarum, reſ-
pondit: Coram Domino nudabor adhuc, & ero nugax
ante oculos tuos, vt honorificetur, inquit, Dominus qui
me pro patre tuo adſciuit in regnum docens contuitum
D regalis potentiæ non habendum, vbi religioni exhibetur
obſequium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, &
ſi id incongruum poteſtati ſit. Specta aliud memorabile.
Parricida filius regnum patrium violenter inuaſerat, ce-
debat primò pater eius furori, & locum prælii declina-
bat, vt vel ſic impius à furore reſipiſceret. Bello quoque
intereſſe noluit, rogauit ad prælium profecturos vt par-
cerent filio. Securus erat victoriæ qui rogabat vt parce-
rent. Nec pietatis alienus, qui perire debere etiam im-
pium filium non putabat. Fleuit, & magno luctu deplo-
rauit exitum parricidæ, dicens: *Filius meus Abeſſalon, quis* 2. Reg. 15.
dabat mihi mortem pro te, filius meus Abeſſalon? Vindicandum 2. Reg. 16.
putabat eum qui pro paternæ vindicta pietatis occide- 2. Reg. 18.
rat. Quàm vero iniuriæ patiens & doloris? Cedebat, vt 2. Reg. 16.
E dixi, filii ſui Abeſſalon furori, vallatus dextera leuáque
validis bellatoribus. Maledicebat ei vir cui nomen Se-
mei, cruentum appellans, & virum ſanguinis, dignó-
que iudicio Domini deiectum eſſe de regno. Sed ne tali-
bus quidem mouebatur conuiciis, mouebantur autem Abiſai
comites eius. Denique vnus ex ſociis († Abeſſa nomen
viro) minatus eſt quod iniuriæ pretium caput eius offer- Ibidem.
ret; ſed rex conuerſus ad Abeſſa: *Quid mihi*, ait, *& tibi*
eſt fili Sarniæ? Ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit
illi vt maledicat. Quàm moraliter docuit quod iniuria-
rum vel periculorum noſtrorum tempora, tentationum
certamina, & examina probationum ſint, & ideo non
F ſine diuino ea irrogari ſolere iudicio? Exercetur bonus
athleta conuiciis, exercetur laboribus & periculis, vt
dignus ſit cui deferatur corona iuſtitiæ: & ideo ferenda 2. Tim. 4.
patienter ſunt quæ putantur aduerſa. Denique & ali-
bi te docet ſcriptura diuina, dicente iuſto: *Si bona acce-* Iob. 2.
pimus de manu Domini, quæ mala ſunt, cur non ſuſtineamus?
Et addidit ſanctus propheta dicens: *Ecce filius meus qui* 2. Reg. 16.
exiuit de ventre meo quærit animam meam. Si autem Ie-
mineus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quo-
niam dixit illi Dominus, vt videas humilitatem meam,
& retribuat mihi Dominus pro maledicto hoc. O altitudo
prudentiæ! ô inſigne patientiæ! ô deuorandæ contume-
liæ grande inuentū! Moueris, inquit, Abeſſa, quod mihi Ibidem.

Digitized by Google

maledicat extraneus, quem parricidio petit filius: Dominus dixit et vt maledicat mihi. Sed non eſt maledicus Dominus, nec delectatur contumeliis. Vide quam ſingula diligenter cuſtodiat. Non accuſat Dominum quaſi auctorem iniuriæ, ſed magis laudat quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorum veniam peccatorum adipiſcamur. Ecce verborum contumelia parricidij leuamur ærumnā, abſoluit procacem, cuius maledicta plus proſint, quæ diuina remuneratione donantur. Quis ſecum talem non compenſet iniuriam, vt quem homo læſit, eum Deus meliori retributione ſoletur?

De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & quemadmodum aquam ſitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit.

CAP. VII.

ALia quoque eius geſta conſideremus. Pugnauit
2. Reg. 5. aduersùs progeniem gigantum, quando vnus ex illis verſantem in prælio regem penè percuſſerat, quos auſus tamen aduerſarius exceptæ pretio mortis exoluit. Hoc quoque percepto gentis victæ ferocis triumpho,
2. Reg. 23. iterum in valle Titanum bellum immane ſuſcepit, non minus aduersùs hoſtem, quàm aduersùs naturā. Sitiens enim cùm verſaretur in bello, quod biberet non habebat, *Quis mihi potum*, inquit, *dabit de lacu qui eſt in Bethleem ad portas?* Erat autem inter lacum & ſanctum Dauid interfuſus hoſtis, & media hoſtilium ſepta caſtrorum. Præciderunt tres viri multitudinem aduerſariorum, & impleuerunt aquam de lacu qui erat in Bethleem & obtulerunt regi bibendam: ſed rex noluit bibere, & libauit illam Domino. Dignum etenim tanto munere fuit, vt quæ erat diuinæ virtutis inſigne, fieret pietatis ſacrificium. Dixitque dignam prophetico ſpiritu ſententiam: *Non contingat mihi hoc facere à Domino, ne*
Ibidem. *ſanguinem virorum qui abierunt ex animis illorum, bibam.* Vicit ergo naturam, vt ſitiens non biberet & exemplum de ſe præbuit, quo omnis exercitus tolerare ſitim diſceret. Exercuit etiam ſubditos ad virtutis officiū, vt etiam per pericula regali imperio voluntarii milites obtemperarent. Quòd autem noluit bibere, declarauit probandorum militum ſe imperaſſe gratia, non ſatis victū neceſſitate; proſpexiſſe etiam ne cui regum bibendi vſus alienis periculis quæreretur. Poſtremò piæ vulnus conſcientiæ deprecatum, eo quòd aqua tot virorum quæſita ſanguine ſuauitatē bibendi habere non poſſet, quæ propoſitæ mortis horrore conſtaret. Quòd ſi altiùs velis ſpectare, & introſpicere myſterium, ſitiebat Dauid non aquam de lacu qui eſt in Bethleem, ſed oriundū ex Virgine Chriſtum in ſpiritu prævidebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, ſed potū gratiæ ſpiritalis: hoc eſt, non aquarum ſitiebat elementum, ſed ſanguinem Chriſti. Denique non bibit oblatam aquam, ſed Domino libauit, ſignificans ſitire ſe Chriſti ſacrificium, non naturæ fluentum: illud ſacrificium in quo eſſet remiſſio peccatorum, illum ſitire fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, ſed pericula aliena depelleret. Tot igitur operibus, tam mirandis, vnius ſanguinem tectum non † credimus? Meritò vox ſanguinis Abel iuſti clamauit
Geneſ. 4. ad Dominum, quia nullis Cain impius bonis operibus tegebatur, quia parricidalis erat, quia non confitebatur
2. Reg. 11. flagitium, ſed negabat. Dauid verò occiderat quidem virum minimè reum, ſed occiderat non ſtudio crudelita-
A tis impulſus, ſed vt obumbraret pudorem, tegeret verecundiam conſcientiæ. Non audeo dicere quod vi criminis fuerit oppreſſus (neque enim oppreſſus eſt, qui ſciuit quemadmodum à ruina illa peccati ſe poſſet leuare) dico tamen quòd vi tentationis inflexus ſit. Dixe- Pſal. 25.
rat enim ſuprà: *Proba me Domine & tenta me, vre renes* Pſal. 19.
meos & cor meum. Et alibi: *Ego autem dixi in mea abun-* Pſal. 16.
dantia, non mouebor in æternum, &: *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas.* Voluit enim eum ſubiacere Dominus tentationi, ne ſupra hominem ſibi aliquid arrogaret: *Nam virtus in infirmitate conſumma-*
tur. Neque enim cruento fecit affectu: nihil minus ſan- 2. Cor. 12.
B cto Prophetæ adſcribi poteſt, qui etiam vita decedens ſuprema voce conuenit Salomonem filium, vt innocentem ſanguinē a ſe tolleret, quem fuderat dux eius exercitus Ioab, quando Abner, cùm de ineunda ſocietate
tractaret, dux licet aduerſarij agminis, inſidijs appeti- 3. Reg. 2.
tus occubuit, quem fleuit, & poſt luctum eius ambulans depoſitis inſulis poteſtatis, exequiarum iuſta curauit. Quo facto, docuit, etiam aduerſariis fidem promiſſam eſſe ſeruandam, honorandam quoque & in hoſte virtutē. Nonne tam miti ſuæ hereditate pietatis, etiam
huius næuum deterſit erroris? Quàm præclarum autem, 2. Reg. 24.
quòd tribus oblatis ſibi conditionibus quam vellet eligeret, quando numerato populo contraxit offenſam;
C cùm propoſitum eſſet vtrum triennio famem ſuper terram fieri vellet, aut tribus menſibus fugere à facie inimicorum ſuorum perſequentium ſe, aut triduo fieri
mortem in terra, tertium elegit, quod Domini ſe mal- Ibidem.
let quam hominum committere poteſtati? Dominus enim citò miſeratus ignoſceret. Itaque ſic ait: *Anguſtiæ ſunt mihi valdè in his tribus, ſed magis incidam in manus Domini (quoniam miſericordia Domini magna eſt valde) quàm in manus hominum incidam.* Hæc humilitate, pru-
dentia, manſuetudine facit (vt verbis ſcripturæ vtar) Hier. 18.
habere Dominum propriæ commotionis pœnitentiam. De pœn.
Denique ſic ſcriptum eſt: *Quia pœnitentiam habuit* diſt. 3. c.
D *Dominus ſuper malitiam.* Quàm verò illud etiam admira- illud vero.
bile, quòd angelo ferienti plebem, ſe obtulit dicens: Lib. 4.
Grex iſte quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris Sent.
mei. Quo facto ſtatim indignus ſacrificio iudicatus eſt, diſtinct.
qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum ſi 4. §. quod
tali ſua oblatione pro populo peccati ſui adeptus eſt ve- vero.
niam, cùm Moyſes offerens ſe Domino pro plebis erro- 1. Reg. 24.
re, etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata Exod. 32.
ſua an non? Sed quis hoc neget, cùm hic ipſe docuerit Deut. 9.
propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino: Peccatum remiſſum
ſibi eſſe docuit, ſicut ſcriptum eſt: *Delictum meum agnoſ-* Pſalm. 31.
co, & iniuſtitiam meam non operui. Dixi, Pronuntiabo aduersùm me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Si dixit, Pronuntiabo, & veniam meruit
E antequam pronuntiaret: quantò magis vbi de ſe pro- Pſalm. 50.
nuntiauit, dicens: *Iniquitatem meam ego agnoſco*, remiſſum eſt ei omne peccatum. Licet ſpecialiter de hoc & Nathan reſponderit: *Et Dominus abſtulit peccatum tuum*, Ergo remiſſionem meruit iniquitatis, & texit charitate atque operuit peccata ſua, texit operibus bonis. Nec imputatum eſt ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, ſed lapſus erroris. Denique quia non fuit improbitatis æſtus, ſed vmbra myſterii. Et tamen confeſſus eſt
delictum ſuum, agnouit iniquitatem, vidit lauacrum, Luca 7.
& vidit, & credidit. Dilexit multum, vt nimia charitate tegere quemuis poſſet errorem.

S. AMBROSII PRIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

a Poſſit errorem. *Vet. omnes libri & editi interpretationem Pſalmi 50. quæ pag. 831. Tum ſequitur inter Pſalmorum enarrationes habetur, huic apologiæ adnectunt: admonendíque oſtendunt hæc verba quæ in eis habentur.* Sed iam ſe ipſe defendat. Nam quinquageſimum Pſalmum ad eam ſcripſit hiſtoriam. Et cum priorum geſtorum ſuorum hiſtoriam ſubtexeret, vt depredatione Core &c. *Quæ hac cauſa quæ conſulto partim omiſſa, partim interpolata ſunt.*

Summarium poſterioris Apologiæ Dauid.

A cap. I. vſque ad cap. III. excuſat ſanctus Doctor ipſum Dauid apud gentiles, & eos hortatur vt reſipiſcant & conuertantur.

In cap. IV. redarguit Iudæos & hæreticos ſacram ſcripturam de filio Dei perperam interpretantes.

A cap. V. vſque ad finem libri docet Chriſtianos myſteria quæ ſub Dauid peccato latent: & partem Pſalmi quinquageſimi myſticè exponit.

Capita poſterioris Apologiæ Dauid.

1. *Dicendorum occaſionem proponit, & ad ea rectè intelligenda præparat auditorem.*
2. *Quo ordine, & apud quos homines Dauid errantis cauſam ſanctus Doctor ſit defenſurus, explicat.*
3. *Gentiles monet, ne tam errantem, quàm pœnitentem Dauid reſpiciant: quia ſicut illud eſt hominibus peculiare, ita hoc rarum in regibus.*
4. *Iudæos perperam credentes, Dauid qui obnoxius fuit peccato, eſſe filium Dei, redarguit: & prauam quorundam hæreticorum de filio Dei interpretationem explodit.*
5. *Corroborat rationes aduersùs Iudæos adductas, & ſermonem ad Eccleſiam conuertit.*
6. *Eccleſiam docet, cur Dauid ac plerique alij Dominici generis auctores in errorem labi permiſſi ſint: & vt inde faciliùs myſteria eruat, hiſtoriam homicidij & adulterij ipſius Dauid recenſet.*
7. *Diuino inuocato ſpiritu incipit detegere myſteria, quæ ſub Dauid & Bethſabee adulterio, & ipſius partu latent.*
8. *Quid domus regia, in qua deambulabat Dauid: quid nudatio & lauatio Bethſabee: quid vel quòd ſtatim nuda viſa, amata ſit, ſignificet, declarat.*
9. *Quòd melius eſt detegi ac nudari cum Eccleſia, quàm veſtiri & velari cum ſynagoga.*
10. *Captata rurſus attentione, altius myſterium in adulterio Dauidico latens, nimirum incarnationis verbi diuini, ſcrutatur.*
11. *Ex parabola Nathan de oue, diuite & paupere, elicit allegoriam.*
12. *Rex Dauid ante tribunal diuinæ maieſtatis confidenter peccatum fatetur, & diuinam implorat miſericordiam, ob beneficium incarnationis, ac merita paſſionis Chriſti.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, POSTERIORIS APOLOGIÆ DAVID LIBER.

Titulus Pſalmi quinquageſimi.

Cùm ingrederetur Nathan Propheta ad Dauid, quando ipſe intrauit ad Bethſabee vxorem Vriæ.

Dicendorum occaſionem proponit, & ad ea rectè intelligenda præparat auditorem.

CAP. I.

Ioan. 8. PLEROSQVE Pſalmi titulus, quem audiſtis legi fortaſſe offendit: quod venerit ad Dauid Nathan propheta, cùm intrauit ad Bethſabee: ſimúlque non mediocrem ſcrupulum mouere etiam potuit Euangelii lectio, quæ decurſa eſt, in quo aduertiſtis adulteram Chriſto oblatam, eandémque ſine damnatione dimiſſam. Nam profectò ſi quis ea auribus accipiat otioſis, incentiuum erroris incurrit, cùm legerit ſancti viri adulterium, & adulteræ abſolutionem: humano propemodum diuinóque lapſus exemplo, quòd & homo putauerit adulterium eſſe faciẽdum, & Deus cenſuerit adulterium non eſſe damnandum. Lubrica igitur ad lapſum via vel veniæ, vel concupiſcentiæ. Accedit illud, quod ipſas faces iuuenilis laſciuiæ videtur accendere: quia adulterium ſuum non erubuerit, non ce-

G lauerit, ſed quadã diuini carminis prædicatione vulgarit. Quid ergo tam impudens, tam improuidus ſanctus Dauid fuit, vt ipſe ſuum cantaret opprobrium: maximè Pſal. 93. cùm ipſe in alio quoque qui hodie decurſus eſt Pſalmus, dixerit: *Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur*: Alios de peccato gloriari prohibet, & ipſe etiam ſacrato carmine gloriatur: Quomodo iſta diſtinguimus? Eſto tamen, Dauid petulanter errauit, numquid & Chriſtus errauit, vt putemus eum non rectum habuiſſe iudicium? Bene ergo quaſi ad eos Dauid hodie prophetauit, dicens: *Intelligite inſipientes, & ſtulti aliquando ſapite.* Ibidem. H Quomodo enim Chriſtus potuit errare? Fas non eſt, vt hoc veniat in ſenſus noſtros. *Qui plantauit aurem non audit? aut qui finxit oculum, non conſiderat: Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem ſcientiam*: 1. Cor. 4. Chriſtus ergo interrogare culpam, & accuſationem iuſtam audire neſciuit? Chriſtus petulantiam potuit approbare? Chriſtus qui corripit gentes, arguendam adulteram non potuit: Chriſtus qui nouit vniuſcuiuſque cordis interna, & ſcientiam docet legis, aut falli potuit errare, aut contra legis ſeriem iudicare: Et quomo-

Matth. 5. *Rom. 2.* do ipſe dixit: *Non veni legem ſoluere, ſed adimplere?* Chriſtus qui condemnat occulta, potuit diſſimulare vulgata? Chriſtus qui fecit tempora, poteſt neſcire tempora? Qui nouit cogitationes hominum vanas, non nouit etiam crimínoſas? *Iob. 24.* Et ideo ſatis illis reſponſum ſit, qui *Pſal. 93.* cùm creatorem negare non poſſint, negant tamen potentiam creatoris: qui cùm ſapientiam fateantur, inſipientiam aſſerunt, obijciendo ei imprudentiam futurorum. De quo poſſemus latiùs dicere, ſed alius propoſitus nobis videtur eſſe tractatus. Et licet diuerſarum ſeries decurſa ſit lectionum, in eandem tamen aſſertionem proficiunt, & maximè Pſalmi titulus & Euangelica lectio. Sed quamuis conueniat vna aſſertio, tamen iuxta ordinem lectionum ſit ordo tractatus: & ideo de titulo Pſalmi priùs tractandum videtur.

Quo ordine, & apud quos homines Dauid errantis cauſam ſanctus Doctor ſit defenſurus, explicat.

CAP. II.

PRopoſita eſt hiſtoria, quæ adulterium habeat & homicidium. Nam ita reperimus in libro ſcriptum eſſe *2. Reg. 11.* Regnorum; quia Dauid Rex, cùm deambularet in domo ſua, lauantem ſe Vriæ vidit vxorem, amauitque illico, & iuſſit accerſiri. Deinde virum eius innocentẽ (vt ſcriptura inducit) bellatoribus obijci iuſſit acerrimis, vt vi opprimeretur hoſtili. Hæc facta ſunt, nec negantur: quomodo igitur defenduntur? Bene admonet Euangelica lectio, etiam cùm peccatum appareat, ſobrium tamen debere eſſe iudicis iudicium: ac memorem vnumquemque eſſe oportere ſuæ conditionis & meriti. Sæpe enim etiam in iudicando maius peccatum iudicij eſt, quàm *Deut. 25.* peccati ipſius de quo fuerit iudicatum. Nam ſi præ- *Rom. 2.* ſcriptum eſt à quibuſdam ſapientibus mundi, vt in iudicando caueatur ne maior pœna quam culpa ſit, idque *Matth. 7.* ſeruatur: quantò magis id ſeruandum videtur, vt vnuſquiſque de alio iudicaturus, de ſe ipſo priùs iudicet, ne minora in alio errata condemnet, cùm ipſe grauiora commiſerit? Quis es igitur tu, qui Dauid ſanctum virum iudicas? Gentili dico, Iudæo dico, Chriſtiano dico: & ideo tripertitò mihi diſtinguendus eſſe videtur tractatus, vnus aduerſus gentiles, aduerſus Iudæos, tertius apud Chriſtianos.

Gentiles monet, ne tam errantem, quàm pœnitentem Dauid reſpiciant, quia ſicut illud eſt hominibus peculiare, ita hoc rarum in regibus.

CAP. III.

PRimus ergo aduerſus gentiles mihi ſermo eſt, qui plerúmque obiectare conſueuerunt: Ecce quomodo *Rom. 1.* Chriſtiani innocentiam ſequuntur, fidem præferunt, religionem venerantur, caſtitatem docent, quorum principes & homicidia & adulteria feciſſe produntur. Ipſe Dauid, de cuius ſemine, vt dicitis, naſci Chriſtus elegit, homicidia ſua & adulteria decantauit. Et quales poſſunt eſſe diſcipuli, quorum tales magiſtri ſunt? Quid igitur? Negemus factum, an repudiemus magiſtrum? Nihil ho- *1. Para. 6.* rum. Sed qui ſpeciem obicijt, communitatem cõſideret. Species facti eſt, communitas naturæ Nihil ergo mirum ſi intra generalitatem ſpecies eſt. Agnoſco enim hominem fuiſſe Dauid, & nihil mirum: agnoſco commune, vt homo peccet. Nec enim noua infirmitas conditionis *2. Reg. 11.* humanæ; immo magis mirum videtur ſi homo peccato careat, quàm ſi in peccatum incidat. Fecit igitur peccatum ſanctus Dauid, nullo ambiguo vos tenebo fecit *2. Reg. 12.* adulterium, commentus eſt homicidium, & commentus eſt & peregit. Peccauit, quod ſolent Reges ſed pœnitentiam geſſit & fleuit quod non ſolent Reges. Rogauit veniam, non arrogans poteſtatis, ſed infirmitatis ſuæ conſcius: proſtratus in terram cilicio ſe operuit, oblitus *Rom. 2.* imperij, memor culpæ. Quem mihi tu huiuſcemodi reperias virum, qui in poteſtate conſtitutus non magis peccata ſua diligat, culpam prædicet, crimina defendat?

A Qui putet ſibi quod non decet, non licere, qui ſe legibus obſtringat ſuis, & quod per iuſtitiam non licet, nec per poteſtatem licere agnoſcat? Non enim ſoluit poteſtas iuſtitiam, ſed iuſtitia poteſtatem. Nec legibus Rex ſolutus eſt: ſed ſi peccat, leges ſuo ſoluit exemplo. An fieri poteſt, vt qui de aliis iudicat, ſuo ipſe ſit liber iudicio, & in ſe ſuſcipiat, in quo & alios adſtringat? Bonus ergo Dauid, & multò admirabilior qui poteſtatem vicit, quàm qui amorem. Caſtitas enim corpori nonnunquam defertur, frequenter errori: poteſtas Deo ſubditur: & faciliùs reperias qui ſe in amore cohibeat, quàm in poteſtate moderetur. Non ergo ignoſcis quod minus eſt, in quo maiora miraris? Lubrica in omnibus hominibus *Geneſ. 8.* B & prona natura peccandi: lubrica etiam in bonis moribus licentia poteſtatis, & oblatio facultatis *Non enim diſtat ira regis ab ira leonis: & qui ſtimulat illum & ad-* *Prou. 19.* *miſcetur, peccat in animam ſuam.* Caue ergo ne ſtimu- *Prouer. 20.* let aliquis poteſtatem, ne caſſibus anima irretita corporeis, vitio ſe non poſſit exuere. Non ergo mirum, ſi etiam Dauid ſpecie lapſus eſt poteſtatis: ſed multò amplius admirandum, quòd fidei contemplatione reuocatur. Videtis igitur quod poteſtas hæc ſæcularis frequenter nihil proſit, & plerúmque obſit. Sæpe enim culpæ exitus, in auctoritate eſt poteſtatis. Noli igitur quicumque es Rex, de potentia & facultate præſumere. *Cor enim Regis in manu Domini.* Noli tibi de popu- *Prouer. 21.* C lorum ſubiectione blandiri: *quia non ſaluabitur Rex per multam virtutem, nec gigas ſaluus erit in multitudi-* *Pſalm. 32.* *ne virtutis ſuæ.* Non enim in altis tabernaculorum faſtigiis, pretioſóque tectorum culmine, ſed ſuper timenti- *Ibidem.* bus eum beneplacitum eſt Domino, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Lubricam igitur videmus ad vitia poteſtatem, nec tamen ſemper inflexam dixerim; quoniam regali poteſtate ſublimem & Dauid legimus cultus auxiſſe diuinos, & Salomonem Templum Deo conſecrâſſe. Nunc illud quod perſtrinximus, afferamus: facultatem imperandi, incentiuum eſſe peccandi: & ſecundùm hiſtoriæ ſeriem proſequamur. Non adul- D terâſſet Dauid alieni ius tori, fœderati pacta coniugij, *1. Para. 25.* niſi nudam & lauantem mulierem de domus ſuæ inte- *2. Para. 8.* rioribus vidiſſet. Et iden bene ſcriptum eſt: *Non in-* *2. Reg. 11.* *tendas in mulieris ſpeciem: & non concupiſcas mulierem.* Et alibi: *Ad omnes irreuerentes oculos caue: nihil* *Eccleſ. 25.* *de continentia tua & virtute præſumas.* Etenim for- *Eccleſ. 26.* nicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpe- *Ibidem.* bris illius agnoſcitur, & iden cauſam primò peccati fuge. *Nemo enim diu fortis eſt.* Neque fragili tantùm, ſed omni homini dicitur: Non te vincat concupiſcentia *Prouer. 6.* formæ: ſi non vis vinci non congrediare peccatis, ne *Ibidem.* de te vitia coronentur: neque capiaris oculis neque abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier videtur ad pre- E tium, ſed fortis ad vitium; quia virorum pretioſas ani- *Ibidem.* mas capit. Difficile eſt itaque, vt quiſquam libidinis irretitus illecebris, immunis euadat Nec mea tantùm hoc ſententia difficile iudicatur, ſed etiam ſancti Salomonis Prouerbiis impoſſibile indicatum eſt, qui ſuo ductus exemplo ait: *Ligabit quis ignem in ſinu,* *Ibidem.* *veſtimenta non combur et? vel ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes autem non comburet?* Caue ergo & tu, ne intra ſinum tuæ mentis ignem libidinis & amorem accendas: ne corporeum veſtimentum illo animi conſumatur incendio, ac perpetuitatem reſurrectionis amittas: vel certè veſtigium tuæ men- F tis vratur, ſi per libidinum faces tibi putaueris eſſe gradiendum. Nam qui vritur corde, comburitur corpore. Omnibus igitur modis laſciuæ mulieris vitandus *Prouer. 7.* occurſus eſt: Et ideo prudentiam, inquit, adquire tibi amicam, vt te cuſtodiat ab vxore aliena & fornicaria: ne te laqueis labiorum ſuorum teneat obligatum, & criniculis erroris inuoluat. Itaque vnde debeas cauere meretricem, Propheta te docuit: vt a feneſtra caueas huius ingreſſus. A feneſtra enim domus ſuæ intrat. Feneſtra eius, eſt oculus: & ideo ad omnes irreueren- *Hierem. 9.* tes oculos caue, ne per feneſtram introeat amor, libido penetret. Etenim mulier fornicaria inlicit viſu amatorem: & niſi petulantem obtutum mentis animi-

Prouer. 26. quæ compeſcis, mors ingreditur per feneſtram. Non eſt G
Hier. 19. deſidioſa petulantia meretricis, non otioſa laſciuia: quæ
Prouer. 7. facit iuuenum vulare corda, vt propriæ mentis nequeat
Ibidem. tenere conſtantiã, & huc atque illuc feruido amore rapiantur. Caue ergo huiuſcemodi mulierem, quę pedibus non quieſcit, foris errat, inſidiatur per angulos, oculis ligat, verbis inlicit, inſtitis lectum intexit ſuum, & tape-
1. Cor. 7. tis ab Ægypto ſtratis. Neque enim de cogitatione diuina, ſed de ſæculari illecebra aſſumit ornatum: quæ tuę-
Eccleſ. 47. rito virum ſuom dicit abſentem, quoniam non poteſt adultera omnis Chriſtum habere præſentem. Vides igitur quantis retibus etiam ſanctorum corda capiantur; & ideo ne mireris, ſi etiam ſanctus Dauid captus eſt. Vir quidem magnus, & qui allophylum immanem corpore, H armis quoque bellicis inhortentem, fide vicerit: ſed vtinam ſe ipſe viciſſet, vtinam ſicut illum aduerſarium ſtrauit, ſic interiorem aduerſarium ſuum ſternere ac ſuperare potuiſſet! Grauior eſt pugna eius qui intus, quam illius qui foris dimicat. Sed quid de ſolo Dauid loquor?
Iudic. 14. Acceriamus etiam alios ad tractatum huiuſmodi, ne im-
Iudic. 16. becillitatem Dauid magis, vnius ſcilicet hominis pute-
Iudic. 15. mus, quam naturæ conditionis fuiſſe infirmitatem. Samſon validus & fortis leonem ſuffocauit: ſed amorẽ ſuum
3. Reg. 8. ſuffocare non potuit. Vincula ſoluit hoſtium: ſed ſuarum non ſoluit nexus cupiditatum. Meſſes incendit alienas: & vnius ipſe mulieris accenſus igniculo, meſſem ſuæ virtutis amiſit. Salomon Templum Deo condidit:
2. Reg. 18. ſed vtinam corporis ſui Templum ipſe ſeruâſſet? Verùm ad ipſum à quo diceſſit, reuertatur oratio: triumphauit Dauid in decem millibus, ſed errauit in viginti & amplius millibus: & quia errauit, hominem ſe eſſe cogno-
Pſal. 6. uit, confeſſus eſt culpam, veniam deprecatus eſt, dicens ad Dominum: *Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus*
3. Reg. 11. *ſum*. Si Dauid infirmus, tu fortis? Si Salomon lapſus eſt,
1. Tim. 1. tu immobilis? Si Paulus primus peccatorum, tu potes primus eſſe ſanctorum? Ergo ſi errauerunt iuſti, erra- K uerunt tanquam homines: ſed peccatum ſuum tanquam
1. Petr. 4. iuſti agnouerunt. Si iuſti pœnæ atrocioris exceperunt ſententiam, tu quemadmodum tibi ſpem impunitatis proponis, cùm ſcriptura dicat: *Si iuſtus vix ſaluus fit, peccator & impius vbi parebit?* Aduertitis ergo, quàm plerumque etiam bonum propoſitum ſubruat cauſa peccandi; & ideo cauſas ipſas primò fugere & vitare debetis. Non vis amore capi? noli in ſpeciem mulieris intendere: quia oculi tui cùm viderint aliena, os tuum loque-
Prouer. 5. tur peruerſa, & iacebis tanquam in corde maris, & ſicut
Prouer. 23. gubernator in magno turbine. Magnam enim faciunt tempeſtatem multitudines cupiditatum, quæ velut quondam in ſtero corporis nauigantem hinc atque inde perturbant, vt gubernator ſui animus eſſe non poſſit, die ac nocte caliginem amoris ignorans. Oculis igi- L
Ibidem. tur excitatur libido, ſed ebrietate ſuccenditur. *Omnis*
Gen. 9. enim *ebrioſus & fornicator, pauper fiet*. Nec tibi de potentia blandiaris potandi. Noë ebriatus eſt, & qui non inebriatus eſt diluuio, inebriatus eſt vino. Sed ille naturam vini ignorabat (non enim antè potauerat) tu in illo didiciſti cauere quid debeas. Lot per ſomnum deceptus eſt: & tu ſi non vis decipi, ſomnum mentis tuæ diſcute, ne ebrio illodat filius aut filia dormiẽti. Non pietas illic, ſed ebrietas ridetur; nec pater illic, ſed dormiens circumſcribitur. Vis non aduri? noli ad ignem accede- M re. Vis non præcipitari? nutantia fuge, prærupta euita, caue caduca, declina labantia. Vides igitur in illis qui iuſti eſſe meruerunt, non alteram fuiſſe naturã, ſed alteram diſciplinam. Poſt primi namque hominis lapſum, iuſtamque ſententiam, cùm in vitio carnis damnatus ſit appetitus, vitium traxit conditio, infecit culpa naturam, ſed naturæ ipſius vitium fides temperauit, & deuotionis
Gen. 3. intentio mitigauit offenſam. Conuertimini igitur ad
Pſal. 99. Dominum gentes, *ſcitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus:*
Gen. 3. *ipſe fecit nos, & non ipſi nos*. Scitote quoniam caro ſumus & puluis. Relinquamus ergo quæ fecimus & ipſum noſtri veneremur auctorem, qui vitam dedit, pec-
Eſai. 43. cata donauit, qui ſolus poteſt dicere: *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates veſtras, & memor non ero*. Magnus

G planè & miſericors Deus, qui beneficium confert, nec beneficij munus exprobrat. Miramini quòd Dauid Regem fecit, victorémque multarum gentiũ? Sic ſeruulos ſuos conſueuit euehere. Non auarus munerum, nec beneficij parcus, nec gratiæ anguſtus & frugi? ſed opulens largitatis, quod redemit à peccato, auget in præmio. Hæc aduerſum gentiles.

Iudæos perperam credentes Dauid qui obnoxius fuit peccato, eſſe filium Dei, redarguit: & prauam quorundam hæreticorum de filio Dei interpretationem explodit.

H

CAP. IV.

Et quoniam tripartitam diuiſionem tractatus huius polliciti ſumus, vnam aduerſus gentiles, aliam aduerſus Iudæos, tertiam apud Eccleſiam: nunc contra Iudæos videtur eſſe tractandum. Quid igitur nobis pro- Pſalm 50.
poſitum ſit recenſeamus. Titulus, *In finem Pſalmus Dauid, cum ingrederetur ad eum Nathan Propheta: quando intrauit ad Bethſabee*. Nempe hiſtoria hæc & adulterum Da- Pſal. 79.
uid inducit & homicidam, & hunc vos Iudæi dicitis eſſe
I Dei filium? Sed Deus, Deus virtutum eſt, non crimi- Pſal. 88.
num. Et de hoc dicit Deus pater: *Thronus eius ſicut dies cæli*. Qui dolum fecerit, peccata non vicerit, quomo- Luc. 18.
do dicitur filius Dei, quia ſcriptum eſt: *Nemo ſine peccato niſi vnus Deus?* Si igitur non poteſt non eſſe Deus qui Dei filius eſt, vtique Dei filius, arbiter iuſtitiæ, non obnoxius culpæ. Qua autem opinione vel Dauid Dei filium iudicatis, vel Salomonem putatis? An quia
ſcriptum eſt: *Deus iudicium tuum regi da & iuſtitiam tuam* Pſal. 71.
filio regis. & quia titulus Pſalmi ſeptuageſimi primi in
Salomonem dicitur eſſe compoſitus? Sed quem 2. Paral. 22.
Salomonem dicat aduertite. Salomon enim pacificus
K eſt, hoc habet interpretatio. Pſalmus in eum dicitur,
quem verè ſcimus eſſe pacis auctorem. Quomodo autem 3. Reg. 2.
Salomon pacificus? Non hoc Ioab ſanguis oſtendit, quem inter altaria templi iuſſit occidi: non Adoniæ pœna quem affectatæ aſſinitatis regiæ reum percuſſit, nec matris obſecratione ab indignatione reuocatus. Quomodo autem in Salomonem Dauid filium exiſtimatis
conuenire quod ſcriptum eſt: *Quia permanebit cum Sole* Pſal. 71.
& ante Lunam in ſæcula ſæculorum, cùm ille breuis vitæ
adeptus vſuram, anguſtis terminis viuendi ſpatium Ibidem.
tranſegerit? Quomodo autem de eò dicitur? *Dominabitur à mari vſque ad mare*, cùm ille intra Syriam conſtitutus, hoc eſt, intra vnius regionis prouinciam, circum-
L ſcriptos fines habuerit imperij: ſolus autem Chriſtus Luc. 1.
vſque in orbis totius terminos ſuum propagarit imperium? Solus enim iſte eſt, de quo bene Pſalmi ſeries Pſal. 71.
prophetauit, quia *Reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient ei*. Hunc enim nouimus gentibus vniuerſis & nationibus imperantem, incircumſcripto imperij, interminia poteſtate. Non ergo Salomõ Dei filius. Sed qua
ratione eum Dei filium putauiſtis? An quia ſapiens fuit? 3. Reg. 3.
Sed hic ſapientiã poſtulauit, vt quã non habebat, acci- 1. Cor. 12.
peret: Chriſtus ipſe ſapientia eſt, naturaliter in vniuer- Sap. 7.
ſum habens quod in rebus humanis Salomõ accipit per
M gratiam. Denique quod accipitur ex tempore, in tempore poſſidetur. Salomon enim ſapientiã nec in principio ſui habuit, nec in fine poſſedit. Neque enim habere ſe credidit quod popoſcit: & poſtea auerſus à Dei cultu, non quaſi ſapiens, ſed quaſi inſipiens lapſus eſt vt offenderet. Offendit in tantum, vt etiã quod meruerat amit-
teret. Cur igitur hunc Dei filium credidiſtis; An quia 3. Reg. 11.
Templum Deo condidit; Sed hunc Dominum & Deum 3. Reg. 18.
non eſſe credere debuiſtis, quia ſcriptum eſt: *Niſi Dominus ædificauerit ſibi domum, in vanum laborauerunt* Pſal. 126.
qui ædificant eam. In vanum laborauit, qui ædificauit
id templum, quod ſubiectus ignis exuſſit. An quia Da- 4. Reg. 25.
uid patri ipſius dictum eſt: *Non tu ædificabis mihi do-* 2. Par.
mum: ſed cum tu dormieris, excitabo ſemen tuum poſt 36.
te, Verùm ibi quoque templum non corporale, non ma- 2. Reg. 7.

Act. 17. teriale promittitur (neque enim Deus in manufactis ha-
bitat; ſed templum eſt ſancta Eccleſia, quæ vtique non
humana, ſed cæleſti virtute fundatur. Nam ſi præſtan-
tioris licet, ſed humanæ tamen virtutis opera miremur,
multos huiuſcemodi repetiemus, quos cum Dauid & Sa-
lomone comparare poſſimus. Et iden vbi operis æqua-
litas eſt, non eſt excellentia poteſtatis. Nec plures poſſu-
mus dicere Dei filios, cùm vnum Dei filium legerimus,
Ioſue 10. ſed non ex beneficiis ſuis quæ in parentes noſtros con-
Eccleſ. 46. tulit, facienda eſt iniuria Dei filio. Multi enim præclari
Deut. 4. viri ſed per vnum Ieſum Naue, ſtetit Sol contra Ga-
Ioſue 10. baon. Videtis eum vltra Dauid Regis proceſſiſſe virto-
tem. Terrenis enim Dauid, non ſideribus imperauit. Vi-
detis etiam Solem miniſtrum eſſe, non Dominum, qui
etiam voci ſeruierit humanæ. Stetit tamen: quia in Ieſu
& typum futuri agnoſcebat, & nomen. Neque enim in
ſua virtute Ieſus Naue, ſed in Chriſti myſterio cæleſtibus
luminibus imperabat. Deſignabatur enim Dei filium in
hoc ſæculum eſſe venturum, qui mondani luminis con-
cidentis & iam vergentis in tenebras, virtute diuina dif-
ferret occaſum, lucem redderet, inueheret claritarem.
Enoch quoque raptus eſt ad cælũ: ſed tamen ille raptus
eſt, hic regreſſus. *Raptus eſt ille, ne malitia mutaret cor eius:*
Gen. 5. & ipſam malitiam ſæculi hic aboleuit. Elias curru atque
Eccleſ. 44. equis aſcendit ad cælum, Chriſtus autem deſcendit è
Sap. 4. cælo: nec curru & equis, vt ille, conſcendit; quia ille
aliter nequiuit, hic autem propria virtute remeauit. He-
4. Reg. 2. liſæus in Iordane leproſum lauare præcepit, vt ab omni
& Eccleſ. contagio mundaretur: hic in Iordane totum diluit mun-
44. dum. Moyſes ipſe cui crediti ſunt populi Iudæorum,
4. Reg. 5. aquam diuiſit: & ille quidem diuiſit elementa, qui anni
diuiſit potentiam Trinitatis. Separauit moles aquarum,
Exod. 14. quia patrem non ſeparauit a filio. Videtis quanti viri, &
qualium documenta operum dereliquerint. Quemad-
modum igitur quos pares Dauid Regi vel Salomoni vir-
tute cognoſcitis, conditione impares iudicatis, vt Salo-
monem Dauid filium putetis ad Dei ſedere dexteram?
præſertim cùm ipſe Dauid euidenter de quo dictum eſſet,
expreſſerit. Neque enim de filio ſuo diceret: *Dixit Do-*
Pſalm. 109. *minus Domino meo, ſede ad dexteram meam.* Quomodo enim
Matth. 22 filium ſuum Dominum nominaret? Lex prohibet, repu-
gnat religio, abhorret fides, vt ad dexteram Dei omni-
potentis mortalem hominem loces. Alius eſt ille qui
ſedet ad dexteram qui corpus ſuſcepit, non qui cœpit
à corpore: qui ante luciferum genitus eſt, id eſt, ante
Ibidem. omnium luminum claritatem: quoniam ipſe creauit
variorum luminum dignitates. Nam Salomon vtique
poſt luciferum eſt, Salomon ſacerdos non fuit: & ideo
dici ei a Domino omnipotente non potuit: *Ex vtero an-*
Hebr. 7. *te luciferum genui te.* Dici ei non potuit: *Tu es ſacerdos in*
Leuit. 16. *æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*: maximè cùm
illo tempore quo Salomon fuit, ſecundùm ordinem
Aaron, non ſecundùm ordinem Melchiſedech, fuerint
ſacerdotes. Adhuc enim ſacerdotes ſanguinem hirco-
rum atque taurorum pro peccatis plebis & erroribus
Hebr. 9. offerebant. Poſtea verò quàm Chriſtus aduenit, qui
ſemetipſum pro ſalute obtulit mundi (vt quos taurorum
ſanguis lauare non poterat, Chriſti ſanguis ablueret)
ſemetipſos cœperunt offerre pro hoſtiis ſacerdotes. Itaq;
vna quæſtione Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnium
hæreticorum ora ſepſit, ſacrilegia concluſit. Non ſolùm
enim Iudæos, ſed etiam Photinianos, & Arianos, & Sa-
bellianos hac redarguit quæſtione: & ideo nobis (quo-
niam Iudæos defeciſſe iam cernimus, & illam execra-
bilem perfidiam imminutam) tam de Arianis, qui non
multum à Iudæis differunt, Photinianiſque & Sabellia-
nis, aliqua in iſtius quæſtionis tractatu perſtringenda ſunt.
Taceat ergo Photinus, qui Chriſtum Dauid filium, non
Pſal. 109. Dei dicit: & taceat, damnatus voce cæleſti. Quomodo
Luc. 20. enim dicit Chriſtum filium Dauid eſſe, cùm ipſe Dauid
dixerit in libro Pſalmorum: *Dixit Dominus Domino*
meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabel-
lum pedum tuorum? Si Dauid, inquit, *Dominum illum*
vocat, quomodo filius eſt? Non ergo Dauid filius, ſed
Dei filius Chriſtus. Taceat etiam Sabellianus; &
cùm legit Dominum Domino dixiſſe, intelligat non

A eundem & ipſum eſſe, qui dicit, & cui dicitur. Nec enim
ſibi pater dixit: *Sede a dextris meis*; nec ſibi dixit: *Ponam*
inimicos tuos: vt aliquando intelligant omnes, filium eſſe Pſal. 109.
qui à dextris ſedet: & hanc diſtinctionem inter patrem
filiúmque cuſtodiant, vt ſit diſtinctio patris & filij quòd
alius pater, alius filius: quia vna in ſede, vna maieſtate
potiuntur: & ſedent, non pro diſcerniculo dignitatis,
nec pro ordine poteſtatis; ſed pro copula charitatis: in
quo vnam patris & filij intelligant poteſtatem, in quo
& Arius conticeſcat, qui contraria Sabellio erroris
vrget veſtigia. Audiat Dominum Domino dicere, audiat
ad dexteram patris filium ſedere: & deſinat de ſermone
atque ordine hominum diuinitati facere quæſtionem.
B Nec argumentetur hic, quia pater dicit, *Sede*: legimus Marc. 16.
enim & alibi, etiam ſine patris dicto, ſedere filium, ſicut Matth. 26.
ſcriptum eſt: *Et ſedet a dextris Dei.* Et alibi: *A modo*
videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram Dei. Ipſe eſt
enim cui dicitur, *Sede*. Qui filius hominis nominatur,
audit, quaſi homo, *Sede*: ſedet verò quaſi Dei filius.
Quid hac poteſt dici præcellentius poteſtate, quæ etiam Epheſ. 1.
carnem hominis ad dexteram Dei collocauit? & infir- Ioan. 1.
mum illud conditionis humanæ (poſtquam tamen ver-
bum caro factum eſt) diuinitati copulauit æternæ? Sed
quid hoc eſt? Poſteaquam Photinus obmutuit, Arius
conticuit, Sabellius vocẽ perdidit, adhuc tamen hæreſes
diuerſa contra Eccleſiam exercentes ora conſpicio. Nam
C ecce Manichæus, & Valentinianus, & omnis deriuatio
Manichæorum eo telo nititur, quo alij ſunt perempti: &
fidei præiudicium, fidei teſtificatione molitur. Ait enim
deteſtenda hæreſis: Ecce negauit Chriſtus filium ſe eſſe Luc. 20.
Dauid: & ideo inquit, credendum eſt quòd non ſuſce-
perit carnem. Quibus apertiſſimè in ipſo principio Matth. 1.
Euangelij, ſcriptura reſpondet, cùm dicit: *Liber genera-*
tionis Ieſu Chriſti filii Dauid. Cur igitur aut alibi Dauid filius
dicitur, aut alibi Dauid filius negatur: niſi vt intelligas
aliud eſſe ſecundùm ſubſtantiã diuinam eſſe filium, aliud
ſecundùm carnis ſuſceptionem? Nam ſecundùm ſubſtã-
D tiam diuinam, Dei filius eſt: ſecundùm carnem, filius
Dauid. Itaque vbi generatio ſecundùm carnem deſcribi- Rom. 1.
tur Saluatoris, Dauid filius nominatur: vbi verò plenitu- Heb. 1.
do confeſſionis exigitur (cùm deſignatur generatio Sal-
uatoris) non vult ſe Dauid filium, ſed Dei nominari. De-
ſignatio enim maieſtatis, eius naturam interpretatur.
Sed iam redargutis ſæuis interpretationibus, ad Eccle-
ſiam ſermo vertendus eſt.

Corroborat rationes aduerſus Iudæos adductas, & ſermonem ad Eccleſiam conuertit.

CAP. V.

E VErum quòd ſæpe titulum quinquageſimi Pſalmi
repetimus, non præſumptionis, ſed infirmitatis
exemplum eſt. Vno enim die vel per anguſtias ingenij,
vel per fragilitatem vocis omnem ſeriem non poſſum
explere tractatus. Et ideo die ſuperiori aduerſus Iudæos Lib. 1. de
noſter ſermo directus eſt, quos quidam eouſque docu- Sacram.
menta fidei ſubegerunt, vt Chriſtus in cœleſti ſolio loca- cap. vlt.
retur: quod vtique in hominem non poteſt conuenire. S. Auguſt.
Neque enim alium niſi Dei filium ad dexteram Dei ſe- lib. 6.
dere credendum eſt. Non alius vtique nobis ſedere ad Confeſſ.
dexteram patris niſi Dei filius (remotis omnibus am- cap. 3.
biguis) æſtimandus eſt. Ruſus quoniam ſcriptura ha- Epheſ. 1.
F bet: *Ex fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*: Hebr. 1.
idem vtique Dei filius carnem ex Maria ſuſcepiſſe cre-
dendus eſt, in qua prophetici fructus eſt ventris: vt verè Pſal. 131.
ſucceſſionem originis recognoſcas, illúmque Dei filiũ
(factum poſtea filium hominis per ſuſceptionem carnis)
in patris throno cæleſtis ſedere non dubites. Neque Rom. 1.
enim Chriſtus ſedem aliquam regalem hoc habuit in ſæ- Epheſ. 1.
culo, vt putares aliam ſedem Dauid ſemini eſſe permiſ-
ſam, cùm ipſe maximè dixerit Dominus: *Regnum meum*
non eſt de hoc mundo. Concluſi itaque vndique, eò per- Ioan. 18.
fidiæ ſuæ tentamenta deriuant, vt incredibile eſſe aſſe-
rant, quòd Deus ſuſceperit carnem. Qua ratione autem
non potuerit ſuſcipere, explicare non poſſunt. Quæro

enim, vtrum impoſſibilitatis an iniuriæ cauſa exiſtiment, G carnem a Deo ſuſcipi nequiuiſſe. Pſal. 134 Si impoſſibilitatis, aliquid ergo impoſſibile Deo. Nihil verò eſt quod facere voluerit, & facere nequiuit. Eſai. 65. Supereſt ergo vt aut voluiſſe aut noluiſſe doceatur. Rom. 10. Quod autem maius indicium volontatis, quam quod ipſe dixit: Num. 23. *Palam apparui non quærentibus me, expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem*? Si ergo voluit & potuit, an putamus eum cauſa iniuriæ noluiſſe? Et quam diuinitas ſui ſentit iniuriam? Expers enim eſt contumeliæ, neque ſubiecta noſtris eſt paſſionibus. Neque enim caro vel detrimentum diuinitati afferre potuit vel augmentum. Qui tamen hoc obiiciunt, quòd Dei filius carnem ſuſcipere non potuerit. H Si gentiles, cur deos ſuos humana ſpecie viſos eſſe teſtantur? Geneſ. 2. An Rex eorum, quem illi ſuis diis omnibus anteponunt, prodigales formas potuit pro amore ſuſcipere: Chriſtus carnem hominis, quem ad imaginē ſui fecit, atque illud præſtantiſſimum opus ſuū ſuſcipere pro mundi ſalute non potuit? & pulchrius illis videtur, propter adulterium alieni tori, quàm propter redemptionem omnium ſpeciem carnis aſſumptam? Eſai. 7. Matth. 1. Quòd ſi Iudæus hoc obiicit, quomodo legit: *Ecce Virgo accipiet in vtero, & pariet filium: & vocabitur nomen eius* Emmanuel: quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus? Quomodo legit: *Ecce qui loquebar adſum*? Eſai. 53. I Quodo autem lectum aſſerit; Oſee. 13. *Ecce ſicut panthera & ſicut vrſus aporiatus occurram eis*? Dei ergo filius carnem ſuſcipere non potuit pro redemptione omnium, cum ipſi negare non poſſint, quod pro noſtrorum ſupplicio peccatorum, affectum quendam Deus ferinæ crudelitatis induerit: vt qui natura pius eſt & miſericors, noſtrorum tamen ſcelerum atrocitate commotus, aſſumat etiam quandam ſæuitiam beſtiarum? Sed iam quia & ſuperiore die & hodie Iudæis ſatis reſponſum arbitror: apud vos mihi fratres dilectiſſimi, prophetici facti ratio præſtanda eſt. Etenim cùm primùm legeretur hic Pſalmi titulus, quod venerit Natham ad Dauid, cùm intrauit ad Bethſabee, K diximus plurimos ſerie hiſtoriæ huius offendi, & ideo tractatum eius aſſumpſimus tripertitum. Diuiſionémque tractatus ita putauimus eſſe faciendam, vt apud gentiles lapſus conditionis non negaretur, correctio erroris adſtrueretur: apud Iudæos autē ideo lapſum eſſe ſanctum Dauid doceremus, ne amplius perfidia claudicarent, eúmque vel Dei filium deſinerent credere, quem viderent communi conditione obnoxium fuiſſe peccato: Chriſtiani verò, ſurgentis Eccleſiæ myſteria poſſint aduertere. Tripertita ergo diuiſio facta eſt: vna ſecundùm naturam, alia ſecundùm fidem, tertia ſecundùm gratiam: nec infirmitas excludit à venia, & fides excuſat à culpa: gratiam L quoque promiſſam iam dudum ſacramēta conciliant.

Eccleſiam docet, cur Dauid ac plerique alii Dominici generis auctores in errorem labi permiſſi ſint: & vt inde facilius myſteria eruat, hiſtoriam homicidii & adulterii ipſius Dauid recenſet.

CAP. VI.

1. Cor. 6. PEccauit Dauid, ne totus mundus erraret: peccauit ſibi, vt nobis omnibus emendaret: poſtremò peccauit in corpus ſuum (qui enim fornicatur, in corpus ſuum peccat) peccauit in corpus ſuum, vt in Chriſti corpore M redimeretur. Ecce quem vix defendendum putabamus, iam cernimus prædicandum. Quis enim eſt qui nolit diuina in ſe magis munera, quā humana opera prædicari? Rom. 3. Arbitramur enim ſecundùm Apoſtolum, iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. Iuſtificetur ergo ex fide Dauid, qui per legem peccatū agnouit, ſed peccati veniam ex fide credidit. Iuſtificetur Dauid, quia in 2. Reg. 12. peccato eius ſurrectura Eccleſiæ myſteria refulſerunt. Dicit aliquis, qua ratione & adulterium & parricidium commiſerit, Dominici generis auctor electus à Deo? At ego aliud dico: Talis auctor Dominici fuit corporis eligendus, Matth. 3. Quid eſt enim corporatio, niſi remiſſio peccatorum? Et ideo exſors peccati eſſe non potuit, vt diuinam gratiam & exemplo præferret & nuntio. Denique G ea diſpoſitione Bethſabee & Thamar inter auctores Dominici generis computantur: quarum altera adulterium fecit, altera commiſit inceſtū. 2. Reg. 11. Geneſ. 38. Matth. 1. Ea diſpoſitione & Achab & Iechonias (ſicut Matthæus Euangeliſta deſcripſit) adnumerantur maioribus Chriſti, Philip. 2. Ioan. 5. vt omnes homines redempturus, beneficiū à ſuis maioribus inchoaret: ſimul ne qui ſe ſubiecit vſque ad corporis paſſionem, nobilitatem capiāſſe immaculatæ originis videretur. Hominum enim iſta iactantia eſt, non alienam gloriam, ſed ſuam quærere: & tamen inter ipſos homines maior virtutis quàm nobilitatis eſt gratia. Simul edendum exemplum fuit, vt intelligerent omnes, maiorum probra non poſſe H poſteris eſſe decori: quóque vnuſquiſque ſucceſſionis maculam propriæ merito poſſet abolere virtutis. Vides quantos & quàm grauiter criminoſos Dominicæ generationis ſeries comprehendat, de quorum origine propter te naſci Chriſtus non erubuit? & hæc ſi credas, diuinæ miſericordiæ munera ſunt: & hoc cæleſtis inſigne eſt poteſtatis. *Superabundauit enim peccatum, vt ſuperabundaret gratia.* Non fuit igitur Dauid exceptus à culpa, vt Rom. 5. eſſet electus ad gratiam. Sed iam myſteria ipſius recenſeamus hiſtoriæ, & ex ipſis ſcripturarum fontibus hauriamus: atque vt omnem ſeriem myſteriorum introſpicere poſſimus, textum ipſius repetamus hiſtoriæ. Sic I nempe in libro Regnorum meminimus expreſſum, quod Dauid cùm lauantem vidiſſet Bethſabee Vriæ vxorem, adamauerit. 2. Reg. 11. deinde domum venire præceperit cùm abſens eſſet vir mulieris. Non multò poſt maritum eius regreſſum eſſe, nuntiantem euentum belli, religioſum ſanè & deuotum virum, qui belli tempore non putauerit ſibi ingrediendam domum, cùm ſocios bello videret intentos, nec domeſticis in tabernaculis, ſed in prætantibus tentoriis excubantes. Poſtea iuſſu Dauid in bella reuocatum, ſub ea præceptione, vt obiiceretur aduerſariis bellatoribus, quò morte viri liberam copiam potiendæ mulieris Rex haberet. Et hic nonnulla eſt peccati K verecundia, & pudor culpæ, quod latebram quæſiuit erroris: & iniuſtæ necis nec auctoritatem ſibi iure regiæ poteſtatis aſſumpſit, ſed inuidiam declinauit. Culpam fateor: ſed tolerabilior eſt quæ premitur verecundia quā quæ inſolentia prædicatur. Mortuus eſt igitur Vrias, bellatoribus obiectus, ſed poſtea iidem qui eum peremerant, iuſſu Dauid (expugnata vrbe) ſunt interempti. Hæc eſt hiſtoriæ ſeries, in qua profunda licet ſpectare myſteria.

Diuino inuocato ſpiritu incipit detegere myſteria, quæ ſub Dauid & Bethſabee adulterio, & ipſius partu latent.

CAP. VII.

L ET quoniam Dauid non defendendum (neque enim meo eget auxilio) ſed excuſandum recipimus, vel potius prædicandum, ne in tanto myſteriorum profundo vacillem, iuſtum eſt vt eius ore vtar, cuius vtor hiſtoria. Vtor ergo reſponſorio prophetico, dicens: *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Pſal. 50. Nemo enim ſine Spiritus ſancti infuſione, tanta diuini receſſus poteſt ſpectare myſteria. 1. Cor. 2. Etenim ſi ille tantus Propheta, Spiritus ſancti petit ſibi munus infundi. quid facere infirmus debeo, quum præſertim M Apoſtolus ſanctus populi quoque ſe putet precibus adiuuari, vt aperiatur ei oſtium ad loquendum myſterium verbi? Coloſſ. 4. O ſi mihi oſtium illud Chriſtus dignatur aperire! Pulſemus tamen. Solet enim exaudire pulſantes, quia ipſe dixit: *Pulſate, & aperietur vobis.* O ſi mihi ipſe ſe reſeret, quia Chriſtus eſt ianua: Luc. 11. ipſe intus, ipſe extra, ipſe via quæ ducit, ipſe vita ad quam contendimus peruenire. Tit. 14. Veni ergo Domine Ieſu, & aperi nobis fontes tuos, vt bibamus de aqua quam qui bibit, non ſitiet in æternum. Ioan. 4. Vel ſi de fonte adhue tuo haurire non poſſumus, Ibidem. dignare concedere vt de puteo ſaltem haurire poſſimus, vnde potum Samaritanæ illi adhuc dubitanti pollicetis. Ioan. 7. Ioan. 4. Et tu quidem de fonte omnibus pollicetis, ſed dubitantibus, vt illi Samaritanæ, fons tuus adhuc altus eſt puteus. Bibamus, &

Digitized by Google

nos aquam cæleſtium ſecretorum. Et quoniam ad fontem tuum meruimus peruenire, liceat nobis imaginem ſaltem myſteriorum videre cæleſtium. Itaque niſi fallor, per Prophetam Spiritum ſanctum intelligimus: per adulteram autem, ſynagogæ fornicationes varias æſtimare. Et ideo multo antè cernimus reue- [*Geneſ. 49.*] latum ex Spiritu ſancto, ex familia Iudæorum (quo- [*Rom. 9.*] rum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem) Dominum Ieſum eſſe generandum, qui quidem [*Rom. 7.*] quaſi Iudæus ex adultera familia natus eſt, ſed quaſi immaculatus ex Virgine. Erat ſub lege, erat quaſi ſub vitio familia Iudæorum. Abolenda fuit legis obſeruantia, vt veritas ſubſtitueretur & gratia. Ha- [*2. Reg. 11.*] bemus vnum myſterium, accipite & aliud: tamen, vt [*2. Reg. 12.*] memineritis ex prima conceptione Bethſabee natum eſſe paruulum qui mortuus eſt, poſtea natum eſſe Sa- [*Ibidem.*] lomonem. Illum paruulum, ex conceptione furtiua: iſtum verò Salomonem, iam ex profeſſione coniugii. [*2. Reg. 11.*] Liquet igitur per Dauid intelligi Prophetam, per Prophetam populum propheticum, ex quo & ſynagoga. Primus ille qui natus eſt (quoniam degenerauerat à [*Epheſ. 4.*] maioribus ſuis ſuper flagitia formatus, & per vitia concretus populus Iudæorum) ad reſurrectionis æternitatem peruenire non potuit, nec in virum perfectum creſcere, ſed in exigua ſenſuum paruitate, & quadam virtutis defecit infantia. At verò ille qui poſtea ex legitima [*1. Paral. 22.*] conceptus eſt copula, populus Chriſtianus, ille ſapiens atque pacificus (hoc enim Salomonis interpretatione reſeratur) ad incanam longæuæ reſurrectionis ætatem, atque ad regnũ illud cæleſte peruenit. Per illum autem populum lex ſoluta, per iſtum gratia reformata eſt. Accipite etiam tertium myſteriũ. Quod Dauid Hebræi dicunt, Latini humiliatum interpretantur. Quis autem verè hu- [*Philip. 2.*] miliatus, niſi ille *qui non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed formam ſerui accipiens humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem.* Hic igitur eſt qui ſignificatur Dauid excelſus per naturam, ſed humiliatus per miſericordiam: ſublimis in diuinitate, ſed mitis in corpore. Itaque vbi humiliatus, ibi obediens. Ex eo enim naſcitur obedientia, ex quo humilitas, & in eo deſinit. Quum enim obediens dicitur factus vſque ad mortem (mors autem [*Ibidem.*] non diuinitatis, ſed corporis fuit) non vtique obedientia diuinitatis fuit illa, ſed corporis: nec humilitas maieſtatis illa, ſed carnis. Itaque quantum ad ſusceptionem corporis ſpectat, Apoſtolica lectio, in quo Chriſti fuerit humilitas declarauit: quod verò ad naturam ſpectat diuinitatis, Euangelica lectio reſerauit: quam pio proſequuti eſtis aſſenſu, cùm audiretis legi, dicente Dei filio: [*Ioan. 12.*] *Ego & pater vnum ſumus.* Vnum enim diuinitate ſunt filius & pater: ſed non vnum ſunt, corporis ſacramentum, & diuinitatis æternitas. Nec ſolus tamen Apoſtolus humiliatum dixit eſſe Dominum, ſed ipſe quoque ſe [*Matth. 11.*] humilem eſſe memorauit, dicens: *Quoniam mitis ſum & humilis corde.* Et tamen non ſola interpretatione, ſed etiam [*Pſal. 88.*] manifeſta appellatione ſignatum eſt, quia ſcriptum eſt: [*Ibidem.*] *Inueni Dauid ſeruum meum, in oleo ſancto meo vnxi eum.* Et infrà dicit: *Pater meus es tu*, &: *Ego primogenitum ponam illum, excelſum præ regibus terræ.* Ergo Dauid quem quærebamus inuenimus: ſeruum quidem ſpecie, ſed Dominum in veritate.

Quid domus regia, in qua deambulat Dauid; quid nudatio & lauatio Bethſabee; quidue quòd ſtatim nuda viſa amata ſit ſignificet, declarat.

CAP. VIII.

[*2. Reg. 11.*] [*Ioan. 14.*] Hic ergo Dauid intra domum deambulauit ſuam. Quæ vtique domus eſt Chriſti, niſi illa de qua dicit: *Quia apud patrem manſiones multæ ſunt?* In illa ergo regia ſitus humanam conditionem nudam vidit, & miſeratus adamauit. Erat enim adhuc nuda virtutum, quia per inſidias ſerpentis, genitalibus erat naturæ ſuæ [*Gen. 3.*] exuuiis deſtituta. Vidit ergo Dauid mulierem nudam [*2. Reg. 11.*] lauantem ſe. Quæramus quæ ſit iſta nuda: eſt videlicet [*Sap. 7.*] humana conditio, omnibus veſtimentis exuta, naturæ

[A] carens amictu, immortalitatis & innocentiæ ſpoliata velamine. Nudus eſt enim qui peccato nudatur & culpæ. [*Geneſ. 2.*] Denique ille primus noſtri generis peccator (atque vti- [*Gen. 3.*] nam ſolus) antequam peccaret, nudum ſe eſſe non ſenſit, poſteaquam peccauit, nudum ſe eſſe vidit: & ideo tegendum foliis putauit, quia nudum ſe eſſe cognouit. Factus eſt igitur ſibi nudus, poſteaquam factus eſt reus culpæ. In illo nudata eſt omnis humana conditio, per [*Rom. 5.*] ſucceſſionem naturæ, non ſolùm culpæ, ſed etiam ærumnæ obnoxia. Ergo ille ſe nudum ſenſit & vidit. Vnde ità eſt omnis noſtra conditio, vt qui ſe nudum putauerit, nudum ſe videat & ſentiat. Denique qui diuitias concu- [B] piſcit, nudus eſt: qui contemnit, opulentus eſt. Adeò quòd ſuus cuique ſenſus ærumna eſt, & ſua cuique virtus expers iniuriæ eſt. Ergo humanam conditionem primò per legem ſibi Chriſtus in coniugium vendicauit, quam repudiauit poſteà. Vnde ait: *Quis liber repudii matris veſtræ, quo dimiſi eam?* Hoc igitur genere Chri- [*Eſai. 50.*] ſtus familiam ſuam nudam vidit, & amauit. Amat enim ſanctam Chriſtus animam. Denique amabat Ieſus Lazarum & Mariam. Amabat Chriſtus Eccleſiam ſuam, [*Ioan 11.*] quamuis nudam, quamuis nullo adhuc virtutum decore [*Epheſ. 5.*] veſtitam. Denique vt ſciamus propoſitæ diſputationi ſcripturarum ſeriem conuenire, diſcamus Eccleſiam nudam, diſcamus quærentem, feſtinantem, & lauantem ſe [C] ante domũ Chriſti, quando baptizabat Ioannes in Iordane, dicens: *Ego quidem baptizo vos aqua, in pœnitentiam; qui autem venit poſt me, fortior me eſt, cuius* [*Matt. 3.*] *non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto.* Ergo quando baptizabatur plebs in pœnitentiam, Chriſtum vtique domui eius iam vicina quærebat, vt perueniret ad gratiam. Quærebat ergo in Ioanne Chriſtum Eccleſia dicens: Annuntia mihi quem [*Cant. 1.*] dilexit anima mea: ipſum cauſam deſiderii, ipſum cauſam lauacri ſibi eſſe commemorans, ſicut habes: *Fuſca ſum & decora, filia Hieruſalem, vt tabernaculum Cedar, vt pelles Salomonis.* [*Ibidem.*] Habes cauſam qua ratione ſe [D] lauare geſtiat, quæ fuſcam ſe eſſe commemorat: Nam quaſi interroganti Ioanni, qua ratione plebs multa concurrens geſtiret lauari, reſpondit: *Fuſca ſum & decora filia Hieruſalem.* Quia fuſca eſt, lauari deſide- [*Lib. de Iſaac & anima. cap. 4.*] rat: quia decora eſt, videri nuda non metuit. Nolite, inquit, aſpicere me, quia offuſcata ſum, quia non eſt intuitus me ſol. Ergo fuſcamur quando non videmur à Chriſto: ſed quando videmur, albeſcimus. Vidit ergo eam ille cui nuda ſunt omnia, & interna pectoris occulta eſſe non poſſunt, quia ſcrutator eſt renum & cordis. Nihil huic tectum, nihil eſt inuolutum. Vidit Eccleſiam ſuam nudam, & vt vidit, adamauit. Vidit nudam dilectam, & quaſi filius charitatis a- [*Hebr. 4.*] [E] damauit. Videte quemadmodum inuitet, videte quem- [*Pſal. 7.*] admodum vocet. Non hic adulterii opprobria, ſed myſteria caſtitatis ſunt. *Tota es*, inquit, *formoſa amica mea, proxima mea, & reprehenſio non eſt in te. Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei.* Et bene à principio fidei. Ergo vbi fidem habes, [*Cant. 4.*] adulterium timere non debes. Fides enim coniugii eſt, fraus adulterii. Sed vt adeſſe poſſit à Libano, antè præmiſit, dicens: *Exurge, veni proxima mea, formoſa mea,* [*Cant. 2.*] *columba mea, perfecta mea.* Proxima, vtique fidei deſiderio, formoſa, decore virtutis: columba, gratia ſpiritali. Pennæ enim colũbæ deargentatæ, æternam illam ſigni- [*Pſal. 67.*] [F] ficant poteſtatem: & columbæ volatus ſancti Spiritus [*Matt. 3.*] præſentiam declarauit. Vocat igitur ad ſe eam Chriſtus vt veniat, quoniam ſpiritalibus iam pretiis dotata veniebat. *Quia ecce*, inquit, *hyems præteriit, imber abiit, diſ-* [*Cant. 2.*] *ceſſit ſibi, flores viſi ſunt in terra.* Videte quemadmodum ſancta inuitetur Eccleſia. Hyems, inquit, diſceſſit ſibi, ne hyemem nuda formidet: hyemem non temporis ſed infirmitatis, quæ agrum animæ fœcundum omni flore diſpoliat. Eſt enim hyems non terreni ſolis, eſt hyems mentis, quando animo frigus inlabitur, quando vapor animi euaneſcit, quando ſoluitur vigor ſenſus, quando nimius humor exundat & mentem grauat, quãdo interior caligat aſpectus. Et ideo ait Dominus: *Videte ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato.* Bonum enim [*Matt. 24.*]

vt tunc dies iudicij vel mortis adueniat, quum viget animi blanda temperies, quum cæleſte myſterium ſerena luce reſplendet, quum cor noſtrum ardet in nobis. Tunc enim Chriſtus eſt præſens, ſicut teſtantur in Euangelio Ammaon & Cleophas, dicentes: *Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, quum in via aperiret nobis ſcripturas?* (Luc. 14.) Viget autem animus, quando etiam flos videtur in terris. Quis eſt iſte flos boni odoris, niſi ille qui dixit: *Ego flos campi, & lilium conuallium?* De quo & in Eſaia ſcriptum eſt, *Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* (Cantic. 2. Eſai. 11.) Radix vt que familia Iudæorum eſt, virga Maria, flos Mariæ Chriſtus. Qui quando noſtra reſplendet in terra, & in agro animæ redolet, vel in Eccleſia ſua vernat, nec frigus poſſumus timere, nec pluuiam vereri, ſed expectare iudicij diem. Et ideo Eccleſia vt hunc florem videret, omni ſtudio feſtinabat, ſicut ipſa teſtatur dicens: (Cantic. 3.) *In cubili, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea: quæſiui eum, & non inueni: vocaui eum, & non exaudiuit me.* (Cantic. 5.) *Exurgam itaque & circumibo ciuitatem, in forum & plateas, & quæram quem dilexit anima mea. Quæſiui, & non inueni eum. Inuenerunt me cuſtodes qui circumeunt ciuitatem, & me percuſſerunt, tulerunt pallium meum.* Videtis quemadmodum quærat quæ deſiderat inuenire, vt non timeat vulnerari. (Ibidem.) Sed hæc vulnera non metuenda ſunt, ſed optanda: quia vulnera charitatis ſunt, ſicut ipſa dicit: *Vulnerata charitate ego ſum.* (Prou. 7.) Bona charitatis vulnera. Denique vtiliora vulnera amici, quam voluntaria oſcula inimici.

Quòd melius eſt detegi ac nudari cum Eccleſia, quàm veſtiri & velari cum ſynagoga.

CAP. IX.

Meritò ergo nuda, quia pallium perdidit: aut fortaſſis ideo nuda, quia nonnunquam virtutis eſt, opertum non habere pectus, cor non habere velatum. (2. Cor. 3.) Denique velatam illam, hoc eſt ſynagogam, quæ habebat velamen in lectione Veteris Teſtamenti, quod modò reuelatur, quoniam in Chriſto euacuatur. velatam, inquam ſynagogam Chriſtus deſpexit & ſpreuit: vſque hodiéque velamen ſuper cor Iudæorum eſt poſitum. (Ibidem.) At verò ea quæ tota ad Dominum mente conuertitur, nuda eſt atque perſpicua. Cùm enim quis conuerſus fuerit ad Dominum, velamen auferetur, vt gloriã Dei ſpeculantes videre poſſimus. (Ibidem. Cant. 5.) Denique etiam alibi nudam eſſe, virtutis indicium eſt, quia ſcriptum eſt: *Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Quam igitur tunicam exuerit, & non inuenerit quemadmodum inducat eam, de ſcripturis ſi poſſumus, reuelemus. Eſt enim quædam tunica corporalis, ſunt cupiditatum quædam intexta velamina: & ideo interdum melius eſt nudum eſſe corpore, quàm corde velatum. Vnde etiam Paulus nos admonet, expoliari multò eſſe melius quàm ſuper veſtiri, dicens alibi: (2. Cor. 5. Coloſſ. 3.) *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, induite nouum qui renouatur in agnitione, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum.* Ergo quæ exſpoliata eſt, & pedes lotos habet, neſcit quemadmodum inquinari non poſſit. Obliuiſcitur enim per gratiam, quod hauſerat per naturam. Magnus igitur hic & iuſtus amor mulieris, ante Dauid regiam ſe lauantis. Verùm non ſolùm lauit, ſed etiam vocauit, vt in eodem accepimus libro, dicente ſancta Eccleſia: *Veni, frater mi, exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis, diluculo ſurgamus in vineas, videamus ſi floruit vitis.* (Cant. 5. Cant. 7.) Non ſolùm igitur lauat, ſed etiam Chriſtum ad ſe venire prouocat & inuitat: dicens: *Tibi dabo vbera mea.* Nec ſua tantùm, ſed etiam noua ac vetera pollicetur, ſicut habes: (Ibidem.) *Noua & vetera frater mi ſeruaui tibi.* Et quaſi amoris impatiens quærit adminiculum alicuius, à quo Chriſtus rogetur vt veniat. (Ibidem.) Videte æſtuantem, videte deſiderantem. (Cantic. 8.) *Quis dabit,* inquit, *te frater mi lactantem vbera matris meæ?* Et qua ratione quærat, & qua gratia inuitet, & quemadmodum poſſit tenere demonſtrat, quemadmodum foris morantem expectet, oſtendit, & vt domum ſuam ingrediatur, implorat dicens: (Ibidem.) *Inueniens te foris, oſculabor te, aſſumam te, & adducam te in domum matris*

G *meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me.* Vides quemadmodum nuda ſit, quæ non poteſt tectum habere ſecretum intemeratæ vtrique naturæ, ſecretum intimæ conſcientiæ, non reſignatum aliqua temeritate vitiorum. (Cant. 4.) Hortus enim clauſus, eſt Eccleſia ſancta, & immaculata virginitas, quæ ideo hanc gratiam meretur à Chriſto, quia verbum Dei quæſiuit, deſiderauit, inuenit, aduigilans ante oſtia ſapientiæ, ſicut ipſa dicit: (Prou. 8.) *Beatus vir qui audit me, & homo qui vias meas cuſtodierit, aduigilans meis oſtiis quotidie, cuſtodiens poſtes mei introitus. Exitus mei, exitus ſunt vitæ.* (Sap. 8. Rom. 7.) Sic Eccleſiæ ſuæ Chriſtus ſpeciem concupiuit, & parauit ſibi eam vxorem H adſciſcere. Sed quia erat ſub lege (ſub lege enim Petrus, Ioannes, cæterique Apoſtolici viri) priùs non obſeruantiæ corporalis vinculis relaxandos putauit. (2. Reg. 11.) Quamuis enim lex religioſa, lex iuſta, ſicut Vriæ perſona inducitur (qui tam religioſus & caſtus fuit, vt regreſſus è bello vxorem non recognoſceret, nec intraret ad eam) tamen quia Vrias in Dauid, hoc eſt viro humili, copulam cognouit Eccleſiæ, à ſynagogæ coniunctione diſcedens, locũ futuris nuptiis præparauit. (Matth. 11. Ioan. 3.) Vnde & Ioannes typum accepit legis, qui quamuis eſſet ex patribus, parari vias Domini nuntiauit & Eccleſiæ copulam prophetabat: (Marc. 6. Luc. 16.) I & ideo occiſus inducitur, vt defectum legitimæ obſeruationis oſtenderet. Lex enim & prophetæ vſque ad Ioannem. (Rom. 7.) Ergo iam Vrias occiſus eſt in typo legis, vt ſynagoga legis laqueis ſolueretur: quoniam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro ligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, ſi iuncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri, ita vt nõ ſit adultera ſi fuerit cum alio viro. (Rom. 3.) Ergo non adultera humana conditio, quæ licet ſub lege fuerit, tamen abolita quodammodo obſeruantia legis, in gratiam vindicata eſt. (2. Reg. 11.) Legis autem obſeruantiam non Chriſtus aboleuit: vnde & Vriam non Dauid occidit, ſed occidi a bellatoriK bus paſſus eſt: hoc eſt, profanari ritum obſeruantiæ ex lege venientis, per incurſionem barbarorum captiuitatem Iudæorum paſſus eſt Chriſtus. Denique Vrias, lux mea dicitur. (Ioan. 5. Ioan. 1.) Quæ autem Chriſti lux, niſi lex & Euangelium? *Si enim crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſit.* Quia lux Chriſti in lege præceſſit; cuius poſtea in Euangelii gratia quaſi in heptamyxo ſpiritu vniuerſa mundi huius impleuit. Huic ergo legi carnem ſuſtulit, Eccleſiam ſibi iunxit: cuius legis lumen populus hoſtilis imminuit, quando legis ſancta violauit. (Rom. 11.) Imminuta ergo lux Dei eſt in populo Iudæorum, quia cæcitas ex parte in Iſrael contingit, donec plenitudo gentium inL traret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.

Captata rurſus attentione, altius myſterium in adulterio Dauidico latens, nimirum incarnationis verbi diuini, ſtruatur.

CAP. X.

Supereſt adhuc & quartum myſterium, quod quæſo placidis accipiatis auribus, & mentem noſtram non verba pendatis; non enim in verbo eſt regnum Dei, ſed in virtute. (1. Cor. 4. Num. 17.) Adulterium factum eſt, & homicidium factum. Hoc eſt quod dictum eſt ad Prophetam: *Sume tibi baculum nucinum.* M Et alibi virgam nucinam legimus, per quam intelligimus ius quoddam & ſummam prophetiæ, quæ more nucis foris amara, dura in medio, tenera intus eſt & fructuoſa. (Hier. 1.) Et ſi igitur in hiſtoria amariora auditis, in typo dura cognoſcitis, ſperate tamẽ in myſterio fructuoſa. Adulterium, inquam, in typo ſalutis eſt factum: non enim adulterium omne damnandũ eſt. Denique ad Prophetam dictum eſt: *Vade, accipe tibi vxorem fornicariam.* Dominus iubet cum ea quæ fornicaria fuerit eſſe coniugium: cuius cõiugii (vt ſupra diximus) fructus eſt Chriſtus. (Oſeæ 1.) Namque filio qui ex fornicatione eſt natus, à Domino nomen impoſitum eſt Iezrahel, quod diuina eſt generatio. (Suprà cap. 9. huius libri.) Si ergo pia illa copula fornicatiæ, etiam iſta vtique pia ſocietas adulteræ copula eſt. Sed illa de Iudæis. De diuinis autem non audeo, licet pium adulteriũ nominare, ne quẽ vel ſonus ſermonis offendat, licet ſenſus vene-

ratior in promptu ſit: quod poteſt tamen cautiùs dici, etſi non expreſſiùs, ex diſparibus copulis contubernium pium factum eſt, quando ſcilicet *Verbum caro factum* Ioan. 1. *eſt*. Non ſunt legitima conſortia diuinitatis & carnis: nec vt quodam fœdere conueniente naturæ caro animæ & anima carni, ita etiam diuinitas & caro iuſti, ſeruant quodamodo tori legem. Suſcepit carnem Deus, aſſumpſit 1. Cor. 15. animam, per inuſitatam nec legitimam incarnationem conſortium fecit eſſe legitimum, vt ſit Deus omnia in omnibus. Denique vt ſcias eſſe myſterium, interpretare vocabula. Dauid enim accipis in typo Chriſti, Bethſabee filia ſabbati, aut filia plena, vel puteus dicitur iura- Galat. 4. menti. Quid igitur expreſſius, quàm quod filia ſabbati caro Chriſti eſt: quia *miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege*. Eadem plena, quia in paſſione eius Luc. 4. legis eſt plenitudo, vel quia plena Spiritus ſancti. Ieſus Ioan. 7. enim plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt a Iordane. Eadem etiam puteus iuramenti, hoc eſt, religionis & fidei. Et bene puteus, quia *flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*. Hanc ergo aſſumens ſibi Deus verbum, copulam Cant. 1. fecit eſſe legitimam: quod myſterium etiam illæ nuptiæ Cant. 2. declararunt, quæ ſunt in canticis canticorum, quibus Chriſto Eccleſia, & ſpiritui caro nubit. Et ideo circumcurſabat & quærebat vbique Dei verbũ, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (etſi immaculata in Chriſto) quærebat caro miſera redemptorem. Hanc ſibi Epheſ. 5. Chriſtus iunxit, vt immaculatam redderet: hanc ſociauit, vt auferret adulterium. Et quia ſub lege erat, moriendum fuit vt liberaretur à lege, vt per illam mortem velut quoddam legis & carnis matrimonium ſolueretur. Rom. 7. Mortua eſt igitur in Chriſto caro, vt nos mortificati legi Rom. 8. per corpus Chriſti (ſicut Apoſtolus dixit) eſſemus alterius qui ex mortuis reſurrexit, & paſſiones cupiditatéſq; carnis, & cogitationes peccatorum, quæ per legem erant in mẽbris noſtris, & in illa morte morerentur: nos autẽ ſoluti a lege mortis, quaſi noua Chriſti copula, in nouitate ſpiritus reſurgeremus. Et tamen qui legem in Chriſti carne ſoluerunt, eámque putauerant eſſe violandam, omnes iuſſu Dauid à bellatoribus interempti ſunt. Quo indicio oſtenditur, id quod poſteriora docuerunt, eſſe ſignatum, quòd eorum qui Chriſtum interfecerunt nullus euaſerit: idque euidentiſſimè reuelatur, eos quos ante mortem aſſumpſerat Ieſus, ſicut Iudæos, periſſe paruulos & infirmos: eos verò quos poſt mortem adſciuit in numerum filiorum, regno eſſe ſeruatos. Vnde iuxta hoc myſterium conuenit, quod prius in Iudæis fuerit partus infirmus, vt poſtea in Chriſtianis fieret fructus æternus. Sed iam ad nuntium tranſeamus.

Ex parabola Nathan de oue, diuite & paupere, elicit allegoriam.

CAP. XI.

IN ſuperioribus tractatus nobis de illo inuidioſo adulterio & homicidio Dauid Prophetæ fuit: decurſiſque myſteriis non ſolùm nihil quod condemnaretur, ſed etiã Pſalm. 50. quod laudaretur inuenimus. Nunc tractatus incipit eſſe de nuntio: quem decurſi Pſalmi titulus iam ſæpè repetitus oſtendit. Sic enim eſt: *Pſalmus Dauid in finem, cùm veniſſet ad eum Nathan propheta, cùm intraſſet ad Bethſabee*. Itaque & hæc pars hiſtoriæ retexenda eſt, quæ huiuſmo- 2. Reg. 12 di eſt. Diues, inquit, & pauper intra vnam erant ciuitatem. Diuiti multa armenta, multæ oues: pauperi vna ouis, quæ de pane & vino pauperis alebatur, & in ſinu eius dormiebat. Venit hoſpes ad diuitem, diues neque de armento ſuo, nec de gregibus ſuis aliquid abſtulit, ſed vnã ouem pauperis occidit. Hoc vbi cognouit Dauid: Morietur, inquit, vir ille, & reſtituet in quadruplũ. Reſpondit Nathan: Tu es. Deinde aperuit ei cæleſte mandatum dicens mandâſſe Dominum, quòd multa illi bona ſublato de paſtorũ numero contuliſſet, quòdque in eum ſuam miſericordiam profudiſſet, & ideo quoniam peccato exaſperâſſet Dominum, abducenda eius omnia, rapienda ab hoſtibus, depopulanda domus. Tunc ait ille: Peccaui. Et reſpondit Nathan: Quoniam peccâſſe te confiteris, remittet tibi Dominus peccatum, ſed filius tuus qui

G natus eſt ex Bethſabee, morietur. Hoc filio ægrotante, Dauid fleuit, humi iacuit, cilicio ſe operuit, ieiunauit: vbi mortuum cognouit, ſurrexit, lauit, cœnauit, alios conſolatus eſt. Videte quam multa. Primò omniũ, quod Deus pius & miſericors eſt, & quæ nobis aduerſa contingunt, pro pretio noſtri erroris excipimus. Didicimus igitur captiuitatem pretium eſſe peccati: hæc enim decernitur pœna pro crimine. Deinde illud aduertimus, quod regum lapſus, pœna populorum ſit. Sicut enim eorum virtute ſeruamur, ita etiam errore periclitamur. Vnde optatum eſt nobis, vt regem glorioſum atque perfectum habere poſſimus. Nos ergo qui regem volu- H mus habere perfectum Deum nolumus habere perfectum; An vero illi poſſunt velle hominẽ eſſe perfectum, qui Deum nolunt eſſe perfectum? Illud etiam breuiter textus operatur hiſtoriæ, vt aduertamus quàm citò veniæ ſpes ſequuta ſit. Non mediocre autem, quod Nathan denuntiauit ei: hoc eſt, inferior propheta. Grauis enim verecundia pudorque delicti, ab inferiore reprehendi. Videtis quod culpa gratiam minuat? Sciebat Nathan, quod Dauid neſciebat: adeo caligat animus, obumbratus quadam nube vitiorum. Deinde hic eſt Nathan, qui in ſuperioribus Dauid acceptum Domino prophetauit, vt doleret eodem redargutum eſſe peccatum, quo pro- I phetante meritum fuerat prædicatũ. Sed iam myſterium requiramus. *Duo*, inquit, *viri erant in vna ciuitate, vnus* 2. Reg. 7. *diues, & alter pauper*. Quis eſt hic diues aut pauper, niſi fortè vnus populus Iudæorum, & alter populus Chri- 2. Reg. 12. ſtianus? ille diues in lege, diues eloquiis Dei ſibi creditis, diues prophetis, diues oraculis: hic verò pauper. Sed nolite hanc refugere paupertatem, quam ſequitur re- Rom. 3. gnum cælorum. Scriptum eſt enim: *Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*. Bona paupertas, quæ Matth. 5. quod habuerit, non amittit. Bona paupertas, quæ ſi theſaurum non habet pecuniæ, habet tamen theſauros ſcientiæ atque ſapientiæ. Nolite illũ quaſi vilem deſpi- Pſal. 33. K cere paupertatem. *Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum*. Nolite quaſi magnis inuidere diuitiis. *Diuites eguerunt & eſurierunt*. Sed ſi vultis habere bona, Domi- Ibidem. num quærite. *Inquirentes enim Dominum, non deficient omni bono*. Ergo nolite recuſare omnem paupertatem. Pauper erat Petrus, & quem donaret, nummulum non habebat: ſed pretioſiorem omni pecunia donabat ſalutem. Pauper ille erat Lazarus in Euangelio: ſed ille qui ante in oſtro diues iacebat & purpura, optabat poſt exitum vitæ ſtillante digito pauperis refrigerari. Quamuis ille oſtro ſuperbus regio & purpuratis veſtibus, vulnera pauperis diues faſtidioſus horruerit, tamen in infe- L ris locatus optabat eo loci fuiſſe quo Lazarus. Quo lo- Act. 3. co lectio non videtur pecuniarum diuitem pauperémque deſcribere, ſed eum pauperem, qui pro fide & de- Luc. 6. uotione vulnera corporis non horruerit, famem ieiuniúmque tolerauerit. Dum igitur haberet populus Iudæorum, in ſuis gregibus plurimas copias hoſtiarum, tamen vnam ouiculam quam populus ille pauper habebat, eripuit, glorioſæ illi ſubiiciens paſſioni. Vis ſcire quam ouẽ: *Sicut ouis ad victimam ductus eſt*. Qui pane pau- Eſaia 53. peris alebatur & potu pauperis vtebatur, & in ſinu pauperis dormiebat. Noſtris enim alebatur alimentis, in noſtri pectoris gremio quieſcebat. Nam in Iudæorum M ſinu quieſcere ſe non memorauit; dicens: *Filius hominis non habet vbi caput reclinet*. Et venit hoſpes, inquit, ad Luc. 9. ad virum diuitem. Quis eſt iſte hoſpes, niſi miſerabi- 2. Reg. 12. le peccatum? Etenim culpa in hunc mundum tanquam hoſpes intrauit, aliena noſtræ & peregrina naturæ. Itaque non de ſuis gregibus hoſtiam obtulit, ſed accepit ouiculam pauperis, & occidit. Cuius quidem paſſio licet ad ſacrificium ſalutare profecerit, tamen videtur ille ſui fuiſſe furoris augmentum, & cibus culpæ, incentiuúmque peccati. Denique Iudas panẽ accepit à Chri- Ioan. 13. ſto, & tunc magis repletus eſt diabolo: quia non accepit ex fide, qui tam hoſpitali Domino proditionem parabat, Et iratus eſt Dauid ad virum illum. Diximus quod per prophetam Iudæorum populus declaratur, & ideo ſub hac figura ſe ipſe condemnat. Dignus eſt morte vir ille qui fecit hoc, & ouiculam reſtituet in quadruplum,

hoc eſt, periturum populum Iudæorum, ſed cumulatio- G
nibus bonis fruiturum populum Chriſtianum: quia præ-
ſtabilior eſt præſentibus ſtatus qui ex reſurrectione de-
betur. Propoſitum mihi fuit (vt meminiſſe dignamini)
aduerſus eos qui homicidiũ adulteriúmque ſancti Dauid
arguendum putant, qualicumque meo reſpondere ſer-
mone: & ita fauore veſtræ vnanimitatis tractatus noſtri
curſus euaſit, vt prædicandus ore omniũ videretur quẽ
putabamus non poſſe defendi. Sed quoniam noſtro vir
ſanctus auxilio non indiget, iam ipſe vobis pro ſe loqua-
tur, & factum ſuum ipſius oratio defendat.

Rex Dauid ante tribunal diuinæ maieſtatis confidenter peccatum H
fatetur, & diuinam implorat miſericordiam ob beneficium
incarnationis, ac merita paſſionis Chriſti.

CAP. XII.

MIſerere (inquit) *mei ſecundùm magnam miſericordiam*
tuam. Noua ni fallor, coniunctio iſta ſermonis,
vt magna miſericordia diceretur, & non facilè alibi
Hier. 32. lectum memini, & ideo, quæ ſit magna miſericordia
debemus aduertere. Nam etſi magnam miſericordiam
non facilè legerimus, legimus tamen magnam Dei vir-
tutem. Et ideo conſiderantes quæ magna ſit virtus, con- I
Geneſ. 1. iicere poterimus, quam miſericordiam magnam volue-
1. Cor. 1. rit deſignare. Legimus enim in ſancto Hieremia: *Quis*
es Domine? Tu feciſti cælum & terram, in magna virtute tua, &
brachio excelſo. Virtus ergo magna cælum fecit. Quæ eſt
virtus magna? Patris, an filij? Magna vtique patris vir-
tus eſt: ipſe enim per filium cælum fecit & terram, ſicut
habes; *In principio Deus creauit cælum & terram*, Sed ta-
men & filius magna virtus eſt. Nam cùm virtutem pa-
tris filium legeris, ſicut habes Chriſtum Dei ſapientiam
atque virtutem, vtique cùm virtus patris filius ſit, magna
virtus eſt filius. Quemadmodum igitur omnipotens de-
negatur, quem fatemur magnam Dei eſſe virtutem? Hæc K
Ioan. 1. igitur magna virtus cælum fecit, quia cælũ fecit & filius,
ſicut habes. Omnia per ipſum facta ſunt. Ergo ſi & pater
fecit & filius, vtique facti vnitas, operationis indicat vni-
tatem. Non ergo operatio patris & filij diſcrepat. Si au-
tem vna opera, vna vtique operationis poteſtas, & maie-
ſtas vna factorum eſt. Hæc de patre & filio. Quid ergo
ſilemus & de ſpiritu, præſertim cùm ſcriptura nos diuina
non patiatur ſilere? Dat enim locus opportuniſſimum
teſtimonium, ad ſancti Spiritus vnitatem cum patre, &
filio comprobandam, vt eius quoque operationem ab
opere patris & filij diſſociare nequeamus. Legimus enim L
magnam virtutem patris eſſe, quòd cælum fecit, magnã
virtutem etiam filium eſſe, quoniam cælum fecit, nec
ſolũ fecit, ſed etiam firmauit. *Verbo enim Domini cæli firmati*
Pſal. 32. *ſunt.* Ergo ſi feciſſe & firmâſſe cælum, magnæ virtutis
Ibidem. eſt, etiam Spiritum ſanctum a maieſtate magnæ virtu-
tis ſeparare non poſſumus, quia ſcriptum eſt: *Et ſpiritu*
Gen. 1. *oris eius omnis virtus eorum.* Namque cùm cælum fie-
ret & terra, ſuperferebatur ſpiritus. De quo alibi ait
Pſal. 103. Propheta Dauid: *Emittes ſpiritum tuum & creabuntur.*
Pſal. 8. De quo etiam alibi dixit: *Quoniam videbo cælos tuos, opera*
digitorum tuorum. Non enim corporalibus digitis Deus
cælum fecit, ſed ſpiritus gratia ſeptiformis: illo vide-
Luc. 11. licet digito de quo habes in Euangelio: *Quod ſi in di-* M
Matth. 12. *gito Dei eiicio dæmonia.* Hunc enim digitum, alibi ſpiri-
tum dixit, ſicut habes: *Quod ſi in ſpiritu Dei dæmonia*
eiicio. Si igitur digitus Dei ſpiritus eſt, quoniam bra-
chium Dei filius eſt, vtique ſpiritus cooperatus patri &
filio per vnitatem operationis cælum fecit & terrã. Ideo
enim digitum filius nuncupauit, vt tanquã vnius corpo-
ris ita diuinitatis exprimeret vnitatem. Itaque ſi magna
Pſal. 103. virtus cælum condidit, vtique magna ſapientia cælum
condidit, quia ſcriptum eſt: *Omnia in ſapientia feciſti.* Di-
Pſal. 87. dicimus igitur quæ magna ſit virtus, colligamus nunc
Ioan. 1. quæ magna ſit miſericordia. Si magna virtus cælos fecit,
Pſal. 17. & magna miſericordia debet eſſe de cælo. & magna iu-
ſtitia debet eſſe de cælo. Iuſtitia enim de cælo proſpexit,
& miſericordia venit è cælo. Magna ergo facta miſeri-
cordia, quia *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.*

G Ergo magna virtus cælos fecit, magna virtus cælos incli-
nauit, ſicut legimus: *Et inclinauit cælos & deſcendit:* Quo Ibidem.
oſtenditur nunquam diuinitatis ſuæ exors fuiſſe Dei Matth. 3.
filius, nec cùm inter homines verſaretur: quoniam etſi Matth. 4.
ſuſcepit quod non erat, non deſtitit tamen eſſe quod erat.
Itaque cùm dicitur: *Et inclinauit cælos, & deſcendit:* non
tam videtur cælos inclinâſſe, quàm ipſe de cælo deſcen-
diſſe. Nam cum pater filium alloqueretur in terris ſitum,
angeli miniſtrarent, non tam mutaſſe videretur ſedem
Dei filius, quàm tranſtuliſſe. Ergo didicimus magnam
eſſe miſericordiam. Itaque ſi magna miſericordia eſt deſ-
cendiſſe de cælo, quæ ſit multitudo miſerationũ diſtin-
H guere atque intelligere debemus. Sequitur enim: *Et*
ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquita-
tem meam. Non enim idem ſignificat vterque verſiculus:
ſed illud ad incarnationẽ refertur, hoc verò quod ſequi-
tur ad eas referendum videtur quas Deus in carne ſuſce-
pit iniurias, quia ieiunauit, quia eſuriit, quia fleuit, quia 1. Cor. 15.
vapulauit, quia crucifixus, quia mortuus, quia ſepultus
eſt. Hæc enim carnis, non diuinitatis inſignia ſunt. Et ne-
ceſſarium fuit, vt ærumnarum multitudinem miſeratio-
num multitudo depelleret, profuturo nobis Dominicæ 1. Pet. 2.
certamine paſſionis. Non enim ſua peccata delebat, quia 2. Cor. 5.
peccatum nullum fecerat: ſed quia peccatum factum eſt, Eſa. 43.
I noſtra erant delenda peccata, ſicut Dauid dixit: *Dele*
iniquitatem meam. Quid eſt dele? Videamus hoc ver-
bum: non enim otioſum eſt. Denique & alibi ait: *Ego*
ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Sunt
profecto altè impreſſa quædam conſcientiæ noſtræ vl-
cera delictorum, & quædam mentium noſtrarũ animo-
rúmque vibices, quæ errorum noſtrorum obducuntur
vlceribus. Habet ergo culpa characteres ſuos & apices,
quibus proditur: quod non ingenio noſtro affingimus,
ſed prophetica auctoritate ſignamus. Scripta eſt ergo, &
vbi ſcripta ſit vide. *In tabulis*, inquit, *cordibus suis.* Hoc eſt,
ibi ſcripta eſt culpę ſeries, vbi etiam forma virtutis: non 2. Cor. 3.
K in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Sed Hier. 17.
quæ bona ſunt non atramento ſcribuntur, ſed ſpiritu
Dei viui: quæ autem vitioſa, graphio ferreo & vngue
adamantino. Talis propemodum ſcriptura, qualis eſt
pœna peccati. Scribitur illa graphio ferreo, hoc virga fer-
rea coercetur, ſicut ſcriptum eſt: *Reges eos in virga ferrea.* Pſalm. 2.
Alia eſt illa recta, virga recta, virga regni tui: hæc ſuppli- Pſalm. 44.
cio coercet noxios, illa obnoxios gubernat imperio. Er-
go ſcripta eſt culpa, videamus vbi. Non foris ſed intus
in corde tuo & in pectore tuo. Sicut enim propè eſt ver-
bũ in ore tuo & in corde tuo, ſic infidelibus in ipſo corde
L exprimitur figura peccati, & erroris effigies. Intus igitur
eſt culpa, intus & virtus. Et ideo Dominus: *Sentio*, inquit, Deut. 30.
de me virtutem exiſſe: vt oſtenderet quæ bona ſunt de in-
teriore procedere, & contra, quæ mala ſunt, de exteriore
prodire. *Non enim quod intrat*, inquit, *in os, coinquinat ho-*
minem, ſed quod exit de ore. De corde enim tuo cogitatio- Luc. 8.
nes procedunt, & ideo caue ne de corde tuo malæ cogi-
tationes procedant, quæ te poſteriore tempore arguant
& accuſent. Non enim Deus teſtimoniis ad reuincen-
dum te argumentiſque indiget, tua te ipſa culpa accu- Matth. 15.
ſat & prodit. Deinde bene in hoc pſalmo Dauid dicit: *In*
multum laua me ab iniuſtitia mea, & a delicto meo munda Rom. 2.
me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & delictum me-
M *um contra me eſt ſemper.* Vę enim mihi quod latere cupio
& latere non poſsũ. Quomodo enim latebo, qui inſcri-
pta in pectore meo gero meorum indicia delictorum?
Nudabitur in illo iudicij die vniuſcuiuſq; pectus, teſti-
moniũ reddente omnibus conſcientia ſua, & inuicẽ accu-
ſantibus cogitationibus aut etiam defendentibus, in die Num. 5.
qua iudicabit Dominus occulta hominũ. Quis pudor il- Rom. 2.
le, cùm prodi omnibus cœperit quod putabamus occul-
tum? cùm aperire ſe cœperit vniuſcuiuſq; imago delicti,
vt vniuſquiſq; ſui criminis ſerie reuincatur? Quis pudor,
cùm illum quem deſpicabilem in hoc ſæculo iudicabas, Sap. 5.
videris eſſe prælatum? illum ſeruum tuum, illum quem
iuxta ſæculi huius aſtutias ineptum & inhabilem arbi- 2. Cor. 1.
trabaris, ſimplicitatis ſuæ diuitiis cognoueris honora- Hebr. 4.
tum? Ergo dum viuimus, confugiamus ad eum qui po- Hierem. 17.
teſt delere peccatum. Nec verearе quòd graphio ferreo

A ſcriptum eſt, vngue adamantino: hic enim portas ferreas adamantinaſque confregit. (Eſa. 45.) Nec timeas culpã fateri. Confeſſus eſt Dauid, agnouit iniquitatẽ ſuam, agnouit errorem, & ideo ait: *Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco.* (1. Cor. 15.) Dauid agnoſcit, & tu nõ agnoſcis? Dauid fatetur, & tu negas? Paulus ſe nocentem clamat, & tu innocentẽ te aſſeris? Non eſt igitur maximus erubeſcendi locus, quando cum plurimis peccati mixta conſortia ſunt. Sequamur tamẽ ſtudium corrigendi. Neque rurſus paueas ne culpa confeſſio teneatur ad pœnam. Bonus enim & miſericors Deus non ſolum culpas ignoſcere confitentibus, ſed etiã præmia corrigentibus impertire conſueuit: ſi tamen vnuſquiſque ſibi donari petat, quod intelligit non latere. Dic ergo iniquitates tuas, vt iuſtificeris. (Eſaia 43.) Dei vox iſta eſt volentis ignoſcere: Dei vox iſta eſt promittẽtis quò tuũ velit delere peccatũ. *Tibi peccaui* (Dauid dicit) *& malum coram te feci.* Hoc eſt, etſi homines non vident, tu vides: etſi homines me diiudicare non poſſunt, (1. Cor. 4.) qui participes delictorum ſunt; tu tamen iudex es ſingulorum qui expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, corã te tamen ſunt, (Matth. 9.) qui potes dicere: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Nẽpe Chriſtus hoc dicit. Qui ergo nouit quid in corde ſit ſcriptũ poteſt delere quidquid in corde conſcriptũ eſt. Cui ſe fatetur noſter Dauid non ſolùm ſeipſo, ſed etiam in primo homine peccâſſe, dum præcepta diuina temerantur: Quo licet aduertere quemadmodum omnes hæreſes, dũ ſe impugnant, in ſe recurrant. Itaque Ariani dum patris & filij ſeparant poteſtatem, in eum furioſè exitũ diſputationis incurrunt, (1. Cor. 8.) vt cum Manichæis eorum concurrat aſſertio. Illi enim dicunt alterum Deum eſſe veteris, alterum noui teſtamenti. Quam profanam aſſertionẽ Eccleſia ſancta condemnat, quę vnũ Deum legit, quia vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſũ: & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ipſum. Vtique (Rom. 5.) omnipotens poteſtas & vna patris & filij declaratur, vt nec patrem a noui teſtamẽti gratia ſecernamus, nec rurſus ab inſtauratione mundi filium ſeparemus. Denique conſideremus vtrum idem Deus vtriuſque ſit conditor teſtamẽti, Nẽpe omnes in primo homine peccauimus, & per naturæ ſucceſſionẽ, culpæ quoq; ab vno in omnes transfuſa ſucceſſio eſt. In quem ergo peccaui? in patrem, an in filium? Vtique in eum qui mihi credidit, quod non ſeruãdo peccaui. Mandatum eſt homini, vt ab omnibus guſtaret quæ erant in paradiſo, ſed lignũ ſcientiæ boni & mali non tangeret. Adã ergo in ſingulis nobis eſt. In illo enim conditio humana deliquit, quia per vnũ in omnes (Gen. 2.) pertranſiuit peccatum. Video ſummam mihi creditam, video quæ præuaricationis æra contraxerim, dum vetita (Rom. 5.) & interdicta deguſto. Hinc debeo commiſſæ ſortis vſuram quia creditum mandatorum cæleſtium fœnus, intemerata fides ſeruare non potuit. Agnouimus creditum, agnoſcamus etiam creditorem. Creditoris nempe ius eſt vt exigat & relaxet: & ideo idem relaxat, qui ius habet exigendi. Cùm igitur in Euangelio Chriſtus dixerit mihi: *Remiſſa ſunt tibi peccata tua:* nõnne eundem intelligo B dominum ſortis, quem arbitrum veniæ recognoſco? Aut (Lucæ 5.) ſi pater credidit, & filius relaxauit, non per vnitatem, vt nos dicimus, ſed vt Ariani aſſerunt, per diſtantiam poteſtatis, alius Deus credidit, alius relaxauit? Vnde incurrunt, vt Manichæorum perfidiam non euadant. Deinde vnum dicendò bonum Deum, aduertant in quos laqueos dementiæ ſuæ incidant. Si bonus eſt qui credidit, quomodo non eſt bonus qui relaxauit? Ergo cum illis partẽ habeant Ariani, cum quorum aſſertione conueniunt. Nec mirum ſi is qui ſemel deuiare cœpit à verò, nexibus ſe alieni erroris inuoluat. Et ideo vna eſt ſententia, quæ hæreticorũ omnium machinas deſtruat, vt vnius poteſtatis, maieſtatis, atque virtutis Trinitatem eſ- C ſe credamus, & ideo quod filius fecit, non ſeparemus à patre, ne ab eo quod mandauit, filium ſegregemus. Ita enim fiet, vt alterum Deum veteris, alterum noui teſtamenti inducamus, ſed per vnitatem poteſtatis & filius in patre, & pater intelligatur in filio; & filius fœneretur in patre, & pater relaxet in filio. Nam & pater dimittit peccatum, filiúmque dimiſiſſe iam diximus. Accipite quia dimittit & pater. *Dimitte*, inquit, *nobis debita* (Ioan. 14.) *noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Vtique ex perſona noſtra hoc filius patri dicit. Nec ideo dicit, (Matth. 6.) quaſi dimittere ipſe non poſſit: ſed ideo dicit, vt tu vnitatem poteſtatis intelligas. Denique ſi auctoritatem quæris in filio: *Iam vos*, inquit, *mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.* (Ioan. 15.) Dimittit ſermone, dimittit imperio: ſed cum ratione dimittit, dicens: *Vade & poſthac vide ne pecces.* (Ioan. 5.) Habes auctoritatem, quia vetera donauit; habes iudicium, quia futura præſcripſit.

S. AMBROSII POSTERIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

Summarium libri de Elia & ieiunio.

A cap. I. vſque ad cap. XI. agit de eſſentia & virtute, origine & vtilitate ieiunij; Eliæ & aliorum patrum exempla inſerendo.

A cap. XII. vſque ad cap. XIX. de ebrietate & eius malignitate; & de vini potatoribus, & eorum prauitatis deteſtatione.

A cap. XX. vſque ad finem libri, de ſobrietate & abſtinentia, & earum virtute, & quomodo illæ, vt curratur ad brauium; & vt feſtinetur ad gratiam, ſint neceſſariæ.

Capita libri.

1. *Qua ratione diuinum ad patres reſultauerit oraculum, vt egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus.*
2. *Quàm magna virtus ſit ieiunij, quamque ſpecioſa ac valida eius militia exemplo Chriſti, atque ſancti Eliæ comprobata.*
3. *Quid ſit ieiunium: & de ieiunio ſancti Ioannis, & qualis eſca à nobis quærenda ſit.*
4. *De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus vſus mundi cœpit, quòd in paradiſo pro prima lege conſtitutum fuit: quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit.*
5. *Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiam nudauerit: quódque ebrietas ſeruitutem & inceſtum induxerit: & quomodo Abraham non miniſtrauerit vinum in ſuo conuiuio, neque Ioannes eo vſus fuerit, neque Moyſes amaritudines aquarum vino temperauerit.*
6. *De lege ieiunij à Moyſe data, & de ieiunio eiuſdẽ: & quod ſterilitatem matrum Samſon & Samuelis abſtinentia vini fœcundauerit: quibúſque cibis Eliſæus filios Prophetarum aluerit.*
7. *Quod tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intrantes, non ſolùm non læſi, ſed & illic*

refrigerati fuerint: & quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit.

8. *De vtilitatibus ieiunii, & de eſcarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum.*

9. *Qua ratione potentes prohibentur vina bibere, & de ieiunio Iudith: quódque Heſter pulchrior facta ſit ieiunio, Aman autem ſuæ ebrietatis pœnam exſoluerit: ac de multis excellentibuſque ieiunii præconiis.*

10. *Quemadmodũ myſtica menſa ieiunio cõparetur: & quæ fames faciat acceptabile ieiunium, quidque ſit quod dicitur:* Cùm ieiunatis, vngite capita veſtra, *& de duplici capite, ac de vnguento ſobrietatis, & oleo lætitiæ.*

11. *Quòd amariora optabiliora ſint dulcioribus: & quomodo eſca ad horam dulcis, in poſterum exemplo Eſau amarior efficiatur: & quod nihil proſit ieiunium ad iactantiam factum.*

12. *Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet: & de conuiuiis lubricorum hominum.*

13. *De conuiuiis præliatorum & fortiſſimorum adoleſcentum, & de pota ad æquales calices: & de furoris poculo.*

14. *De reprehenſione eorũ qui conuiuia illicita præparant: & quòd maior ſit vis vini, quàm veneni.*

15. *Quid de ebrietate Eſaias loquatur: & quòd non ſolùm vinum, ſed etiam ſicera inebriet: & quid ſignificent, calix aureus Babylon in manu Domini: & quomodo vas Apoſtolorum fictile ſit.*

16. *De magna ebrietatis deteſtatione.*

17. *De obteſtationibus & ſacramentis potantiũ, quæ violare nefas arbitrantur: & quomodo ſæpe vino ſecretiora hominis extorqueantur: quódque frequẽs ingurgitatio interiora hominis abſumat.*

18. *Quomodo etiam fœminæ vſque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium ducant choros: & quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia.*

19. *Quid ſibi ſperare debeant bene paſti & luxurioſi: & de viſione Tyri: quódque mare nulla neceſſitate, ſed & ſola humana intẽperantia inquietatũ fuerit: & quomodo luxurioſi nauibus aſſimulentur.*

20. *Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Eſaia,* Eritque poſt annos ſeptuaginta Tyrus vt cãticũ meritricis: *& de miſericordia medici, & ſaluatoris gratia, & quibus modis quærenda ſit.*

21. *Quomodo intelligendum ſit illud Prophetæ* Ecce venit Dominus diſperdere orbẽ terrarum: *& quomodo athletæ ſimus, quibus multis certaminibus in ſtadio currendum eſt pro brauio: & ideo ſobrietate, & abſtinentiæ exercitio nobis opus ſit.*

22. *Qua ratione corpus noſtrum ieiuniis caſtigandum ſit, comeſſationeſque indecoræ fugiendæ, ne ſuccumbentes in ſtadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus: & de ablutione aquæ baptiſmatis: quódque feſtinandum ſit ad gratiam.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE ELIA ET IEIVNIO LIBER.

III. Reg. Cap. XVII.

ET dixit Elias Theſbites, qui de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſraël, cui adſtiti coram eo, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi per verbum oris mei. Et factum eſt verbum Domini ad Eliam: Vade hinc contra orientem, & abſcondere in torrẽte Cherith, qui eſt contra faciem Iordanis. Et erit, de torrẽte bibes aquam, & coruis præcipiam vt paſcant te ibi. Et abiit & fecit Helias iuxta verbum Domini, & ſedit in torrente Cherith, qui eſt contta faciem Iordanis. Et corui deferebant ei panes & carnem manè, & panes & carnem veſperi, & de torrente bibebat aquam. Et factum eſt poſt dies, & ſiccatus eſt torrens, quia non facta eſt pluuia ſuper terram. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam, dicens: Surge: & vade in Sareptam Sidonis, & habitabis ibi: ecce præcepi ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Et ſurrexit Elias, & abiit in Sareptam Sidonis in portam ciuitatis: & ecce mulier ibi vidua colligebat ligna, & clamauit poſt eam Elias, & dixit ei: Accipe iam mihi paulolum aquæ in vaſe, & bibam. Et perrexit vt acciperet: & clamauit poſt ipſã Elias, & dixit ei: Accipies iam mihi & buccellam panis in manu tua, & comedam. Et dixit mulier: Viuit Dominus Deus tuus, ſi eſt mihi ſubcinericius, niſi quantum pugillus farinæ in hydria, & parum olei in lecytho: & ecce ego colligo duo ligna, & ingrediar, & faciã illud mihi & G filiis meis, & comedemus & moriemur. Et dixit ei: Confide, ingredere & fac ſecundùm verbum tuum: ſed fac mihi inde ſubcinericium paruum in primis, & afferes mihi: tibi autem facies & filiis tuis in vltimo. Quia hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Hydria farinæ nõ deficiet, & lecythus olei non minuetur vſque in diem qua dabit Dominus pluuiam ſuper terram. Et abiit mulier, & fecit iuxta verbum Eliæ: & dedit ei, & comedit ipſe, & ipſa & filii eius. Et hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non imminutus eſt iuxta verbũ Domini quod loquutus eſt in manu Eliæ. Et factum poſt hæc, & ægrotauit filius mulieris dominæ domus, & erat languor eius fortis valde, donec non relictus eſt in eo anhelitus vitæ. Et dixit mulier ad Eliam: Quid mihi & tibi homo Dei? Ingreſſus es ad me vt rememorares iniquitates meas, & interficeres filium meũ? Et ait Elias ad mulierem: Da mihi filium tuum. Et accepit eum de ſinu eius, & portauit eum in cœnaculum in quo ipſe ſedebat ibi, & collocauit eum ſuper lectum ſuum. Et exclamauit Elias ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus etiámne viduam cum qua ego habito cum ea, tu afflixiſti vt interficeres filium eius? Et inſufflauit puero ter, & inuocauit Dominum, & dixit: Domine Deus meus reuertatur iam anima pueri huius in eum. Et factum eſt ſic: & reuerſa eſt anima pueri in

eum. Et exclamauit puer, & tulit eum de cœnaculo in domum, & dedit eum matri ſuæ. Et A ait Elias: Vide viuit filius tuus. Et dixit mulier ad Eliam: Ecce cognoui quoniã homo oci es tu, & verbum Domini in ore tuo verum.

III. Reg. Cap. XVIII.

ET factum eſt poſt dies multos, & verbum Domini factum eſt ad Eliam in anno tertio dicens: Vade, & oſtende te Achab: & dabo pluuiam ſuper faciem terræ. Et iuit Elias vt appareret Achab: & erat fames vehemens in Samaria. Et vocauit Achab Abdiam diſpen- B ſatorem domus, & Abdias erat timens Dominum valdè. Et factum eſt cùm percuteret Iezabel Prophetas Domini, & tulit Abdias centum Prophetas, & abſcondit eos per quinquagenos in duabus ſpeluncis, & aluit eos in pane & aqua. Et dixit Achab ad Abdiam: Age & tranſeamus in terra ad fontes aquarum, & in cunctos torrentes; ſi fortè inueniamus herbam, & ſuſtentabimus equos & mulos, & non interibunt à nobis iumenta. Et diuiſerunt ſibi viam vt irent in ea: Achab iuit in via vna, & C Abdias iuit in via altera ſolus. Et erat Abdias in via ſolus: & ecce Elias in occurſum ei. Et feſtinauit Abdias, & cecidit ſuper faciem ſuã, & ait: Si tu es domine mi Elia? Et dixit Elias ad Abdiam: Ego ſum, vade, dic domino tuo? Ecce Elias. Et dixit Abdias: Quid peccaui quòd tu tradis ſeruum tuum in manus Achab, vt interficiat me? Viuit Dominus Deus tuus, ſi eſt gens aut regnum, quò non miſit me dominus meus ad quærendum te, & dixerunt: Non eſt. Et adiurauit regnum & regiones eius, D & non inueniet te, & nunc tu dicis: Vade, & nuntia domino tuo: Ecce Elias. Et erit ſi ego receſſero à te, ſpiritus Domini aſportabit te in terram quam non noui, & recedam vt nuntiem Achab, & non inuenier te, & interficiet me: & ſeruus tuus eſt timens Dominum ab infantia ſua. Numquid non nuntiatum tibi quæ feci domine mi: cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, & accepi de Prophetis Domini centum viros, & abſcondi E eos per quinquagenos in ſpeluncis, & alui eos in panibus & aquis? Et nunc tu dicis: Vade & dic Domino tuo: Ecce Elias: & interficiet me. Et dixit Elias: viuit Dominus exercituũ, cui adſui in conſpectu eius, quia hodie apparebo ei. Et abiit Abdias in occurſum Achab, & nuntiauit ei. Et cucurrit Achab, & abiit in occurſum Eliæ. Et factum eſt vt vidit Achab Eliam, & ait Achab ad Eliam: Si tu es ipſe F peruertens Iſraël. Et dixit Elias: Non peruerto ego Iſraël, ſed tu & domus patris tui, cum dereliquiſtis vos Dominum Deum veſtrum, & abiiſtis poſt Baalim. Et nunc mitte & congrega ad me vniuerſum Iſraël in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, & prophetas lucorum quadringentos, qui comedunt menſam Iezabel. Et miſit Achab ad omnem Iſraël & congregauit omnes Prophetas in monte Carmeli. Et acceſſit Elias ad omnem populum, & ait ad eos: Vſquequò vos claudicabitis in ambobus popli-

A tibus veſtris? Si eſt Dominus Deus, ite poſt eum: ſi autem Baal eſt, ite poſt eum. Et non reſpondit populus verbum. Et ait Elias ad populum: Ego remanſi Propheta Domini ſolus; & prophetæ Baal quadringẽti & quinquaginta viri. Dent igitur nobis duos boues, & eligant ſibi vnum, & in fruſta cædant, & imponant ſuper ligna, ignem non apponant: & ego faciam bouem alium, & ignem non apponam: & clamate in nomine deorum veſtrorum, & ego inuocabo in nomine Domini mei. Et erit Deus qui exaudierit in igne, iſte eſt Deus. Et B reſpondit omnis populus, & ait: Bonus ſermo quem loquutus es. Et dixit Elias Prophetis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos multi: & inuocate in nomine deorum veſtrorum, & ignem non ſupponatis. Et acceperunt bouem, & fecerunt: & inuocabant in nomine Baal de manè vſque ad meridiem, & dixerunt: Audi nos Baal, audi nos. Et non erat vox, & non erat auditus: & tranſiliebant in altare quod fecerunt. Et facta eſt meridies, & ſubſannauit eos Elias Theſbites, & C dixit: Inuocate in voce magna, ne fortè exercitium aliquod ſit ei, & ſimul ne fortè det reſponſum ipſe, vel ne fortè dormiat; & excitabitur. Et inuocabant in voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum in cultris & in lanceis vſque ad effuſionem ſanguinis ſuper eos, & prophetauerunt vſquequò trãſiit meridies: Et factum eſt vt tempus meridiei, vt aſcenderet ſacrificium, & non erat vox, & non erat auſcultatio, & dixit Elias ad populum: Accedite ad me. Et acceſſit omnis populus ad eum, & D curauit altare deſtructũ. Et accepit Elias duodecim lapides iuxta numerum tribuũ Iſraël, ſicut locutus eſt Dominus ad eũ, dicens: Iſrael, erit nomen tuum. Et ædificauit lapides in nomine Domini, & curauit altare Domini dirutum. Et fecit aquæductum qui capiebat duas metretas ſeminis in circuitu altaris, & poſuit ligna ſuper altare quod fecit: & diuiſit in mẽbra holocauſtum, & poſuit ſuper ligna, & conſtruxit ſuper altare. Et dixit Elias: Accipite E mihi quatuor hydrias aquæ, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Et dixit ſecundò Facite, & ſecundò fecerunt. Et dixit tertiò: Facite, & tertiò fecerunt. Et ibat aqua in circuitu altaris, & aquæductum impleuit aqua. Et cùm eſſet tempus vt offerretur ſacrificium, acceſſit Elias Propheta, & dixit: Domine Deus Abraham & Iſaac & Iſraël: hodie cognoſcat omnis populus iſte F quia tu ſolus Dominus Deus Iſraël, & ego ſeruus tuus: & propter te feci hæc omnia. Exaudi me Domine, exaudi me, & cognoſcat populus iſte quia tu Dominus Deus, & tu conuertiſti cor populi poſt te. Et cecidit ignis à Domino de cælo, & deuorauit holocauſtum, & ligna, & aquã quę erat ſuper ipſum, & aquã quę erat in aquęductu & lapides & puluerem linxit ignis. Et vidit omnis populus, & cecidit ſuper faciem ſuam, & dixerunt: Verè Dominus eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. Et dixit Elias ad populum: Apprehendite Prophetas Baal, nullus ſaluetur ex eis. Et apprehẽderunt

eos, & duxit eos Elias in torrentē Ciſon, & interfecit eos ibi. Et ait Elias Achab: Surge & comede & bibe, quia vox ſoni pluuię. Et ſurrexit Achab vt comederet & biberet. Et Elias aſcendit in Carmelum, & inclinauit ſe ſuper terram, & poſuit faciem ſuam inter genua ſua, & dixit puero ſuo: Aſcende & proſpice viam maris. Et aſcendit, & contemplatus eſt puer, & ait: Non eſt quidquam. Et ait Elias: Reuertere, & aſpice ſeptem vicibus. Et factum eſt in ſeptima, & ecce nubes parua quaſi veſtigium viri, adducens aquam de mari. Et dixit: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & deſcende, ne occupet te pluuia. Et factum eſt vſque hic, & hic, & cælum contenebratum eſt in nubibus & vento, & facta eſt pluuia grandis. Et equitauit Achab, & abiit in Iezrahel: & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, & adſtrinxit lumbum ſuum, & currebat ante Achab vſque ad Iezrahel.

III. Reg. Cap. XIX.

ET nuntiauit Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidit Prophetas in gladio. Et miſit Iezabel ad Eliam, & dixit: Hæc faciant mihi dij, & hæc addāt, quod hac hora cras ponam animam tuam ſicut animam vnius ex illis. Et timuit Elias, & ſurrexit & abiit iuxta animam ſuam, & venit in Berſabee quæ eſt Iuda. Et dimiſit puerum ſuum ibi, & ipſe perrexit in deſerto viam diei, & venit & ſedit ſubter iuniperum, & petiuit animæ ſuæ vt moreretur, & ait: Sufficiat nunc Domine, tolle iam animā meā à me, quia non melior ſū ego ſuper patres meos. Et dormiuit, & obdormiuit ſub planta ibi, & ecce quidem angelus tetigit eū, & dixit illi: Surge, & comede. Et reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis ſiligineus, & lecythus aquæ. Et ſurrexit Elias, & comedit & bibit, & reuerſus dormiuit. Et reuerſus eſt angelus Domini ſecundò, & tetigit eum, & dixit ei: Surge, & comede, quia multa à te via. Et ſurrexit, & comedit & bibit: & abiit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vſque ad mōtem Choreb. Et ingreſſus eſt illuc in ſpeluncā, & manſit ibi. Et ecce verbum Domini ad eum, & dixit: Quid tibi hic Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus ſum Domino omnipotenti, quia dereliquerunt te filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderūt in gladio: & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animā meam vt auferant eā. Et ait: Egredieris, & ſtabis coram Domino in monte: & ecce Dominus tranſibit, & ſpiritus grandis fortis diſſoluens montes, & conterens petras coram Domino: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus, & poſt commotionem, ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem vox auræ tenuis, & ibi Dominus. Et factum eſt vt audiuit Elias, operuit vultū ſuū in pallio ſuo, & egreſſus eſt & ſtetit iuxta ſpeluncam: & ecce ad eum vox, & dixit: Quid tibi hic Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus ſum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt in gladio:

G & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animā meam vt auferant eam. Et ait Dominus ad eū: Vade & reuertere in viam tuam, & venies in viam deſerti Damaſci: & vnges Azael in regem ſuper Syriam, & Iehu filium Nameſſi vnges in regē ſuper Iſraël, & Eliſæum filium Saphat de Abelmeula vnges in Prophetā pro te. Et erit qui ſaluatus fuerit de gladio Azael, occidet Iehu: & qui ſaluatus fuerit de gladio Iehu, interficiet Eliſęus. Et derelinquam de Iſrael
H ſeptem millia virorum, & omnia genua quæ non incuruauerūt genu Baal, & omne os quod non adorauit eum. Et profectus eſt Elias inde: & reperit ibi Eliſęum filiū Saphat, & ipſe erat arans in bobus. Duodecim iuga boum erant coram eo, & ipſe in duodecim. Et abiit ad Eliſęum Elias, & proiecit ſuper eum pallium ſuū: & reliquit Eliſęus boues, & cucurrit poſt Eliam, & ait: Deoſculabor patrem meum, & matrem meam: & ſequar te poſt te. Et dixit ei: Vade,
I reuertere: quid feci tibi? Et reuerſus eſt à tergo eius, & tulit iuga boum, & mactauit & coxit ea in inſtrumentis boum, & dedit populo; & comederunt. Et ſurrexit & abiit poſt Eliam, & miniſtrabat ei.

Qua ratione diuinum ad patres reſultauerit oraculum, vt egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus.

CAP. I.

K DIVINVM ad patres reſultauit oraculum, vt cùm ipſi egrederentur ad bellum, tuba canerent: quòd foret ſignum †, vt reminiſceretur Dominus populi ſui, & petitum conferret auxilium: inſuper & vt diuinæ prouocaret populus incentiua miſericordiæ: in diebus lætitiæ ſuæ, in neomeniis & feſtis diebus concinerent tubarum ſono. Vnde & Dauid dicit: *Canite in initio menſis tuba, in die inſigni ſolennitatis veſtræ.* Veniet igitur nobis dies ſolennitatis, & iam appropinquat. Canamus tuba tanquam in prælium progredientes. Canamus tuba vt annūtiemus ſolennitatis diem, ſimul nobis & certamen imminet, & victoria repromittitur. Victoria noſtra, crux
L Chriſti eſt: trophæum noſtrum, paſcha eſt Domini Ieſu. Sed ille antè eſt præliatus, vt vinceret, non quòd ipſe egeret certamine, ſed vt nobis formam debellandi præſcriberet, & poſtea daret gratiam triumphandi. Certamen noſtrum, ieiunium eſt. Denique ieiunauit Saluator, & ſic tentator ad eum acceſſit. Et primum gulæ direxit ſpiculum, dicens: *Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.* Ille cibum velut eſcam laquei prætendit, vt ſic illaquearet appetentiam corporalem: Dominus ieiunium prætulit, vt laqueos tentatoris ſui & vincula diſſolueret: Deniq; ſic habes ſcriptū: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei.* Illo laqueo Adam fuerat ſtrangulatus,
M hac abſolutione diabolicę quęſtionis omnis homo eſt liberatus.

Num. 10. † *V. C. tuba canerent cuius ſonitu Dominus reminiſceretur populi ſui, quo petitū conferret auxilium plusquam miſericordiæ ſuæ incentiua cognoſcentes; in diebus lætitiæ ſuæ, in neomeniis ſuis cōcinerent tubarum ſono. Vnde, &c.* *Pſal. 80.* *Luc. 4.* *Ibidem.* *Geneſ. 3.*

Quàm magna virtus ſit ieiunii, quamque ſpecioſa ac valida eius militia, exemplo Chriſti atque ſancti Eliæ comprobatur.

CAP. II.

MAgna virtus eſt ieiunij, & tam ſpecioſa eius militia eſt, vt ieiunare delectaret & Chriſtum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exēplis, Elię ieiuno ore vox emiſſa cælum clauſit ſacrilego populo Iudæorum. Etenim cū à rege Achab altare eſſet idolo Baal conſtitutum, ad verbum Prophetæ tribus annis & ſex menſibus ros & pluuia non ceciderūt ſuper terrā. Digna pœna, quæ intemperantiam dignè coerceret, vt cælum impiis claudere-

Matth. 4. *Luc. 4.* *3. Reg. 16.* *3. Reg. 17.*

tur, qui terrena polluerant. Dignum etiam, vt ad condemnationem regis ſacrilegi propheta ad viduam in Sa- *Ibidem.* teptam Sidoniæ mitteretur: quæ, quoniam deuotionem cibo prætulit, meruit vt ariditatis publicæ ſola non ſentiret ærumnam. Itaque non defecit hydria farinæ, cùm torrentis fluenta deficerẽt. Quid eius reliqua contexam? *Ibidem.* Ieiunus filiũ viduę ab inferis ſuſcitauit, ieiunus pluuias *3. Reg. 18.* ore depoſuit, ieiunus ignes de cælo eduxit, ieiunus curru *4. Reg. 1.* raptus eſt ad cælum & quadraginta dierum ieiunio diui- *4. Reg. 2.* nam acquiſiuit præſentiam. Tunc denique plus meruit, *3. Reg. 19.* quando plus ieiunauit. Ieiuno ore ſtatuit fluenta Ior- *4. Reg. 2.* danis, & redundantem fluminis alueum repentè ſiccatum, puluerulento tranſmigrauit veſtigio. Meritò illum dignum cælo diuina iudicauit ſententia, vt cum ipſo raperetur corpore, quoniã cæleſtem vitam viuebat in corpore, ac ſupernæ vſũ conuerſationis exhibebat in terris. A B

Quid ſit ieiunium: & de ieiunio ſancti Ioannis, & qualis eſca à nobis quærenda ſit.

CAP. III.

QVid eſt enim ieiuniũ, niſi ſubſtantia & imago celeſtis vitę. Ieiuniũ refectio animæ, cibus mentis eſt ieiunium, vita eſt angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, funda- C *Ibidem.* mentum eſt caſtitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur: hoc gradu Elias aſcendit, antequam curru. Hanc *3. Reg. 19.* hereditatem ſobrietatis † & abſtinẽtiæ ad cęlum abiens *al. abſtemiæ.* diſcipulo dereliquit. In hac virtute & ſpiritu Eliæ venit Ioannes. Denique in deſerto & ille vacauit ieiuniis. Eſca autem eius erat locuſta, & mel ſilueſtre. Et ideo quia vi- *Luc. 1.* tę humanę poſſibilitatẽ conuenentia ſupergreſſus fuerat? *Matt. 3.* non homo, ſed angelus æſtimatus eſt. De ipſo legimus: *Matth. 11.* *Etiam pluſquam Propheta. Hic eſt de quo ſcriptum eſt. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te.* Quis humana virtute equos igneos, currus igneos potuiſſet aſcendere, regere currus aereos, D niſi qui naturam humani corporis, incorruptibilis ieiu- *4. Reg. 2.* nij virtute mutaſſet? Sed de Eliæ geſtis plurima iam fre- *Libro de Elia.* quenti diuerſorũ librorũ ſermone digeſſimus: & cauendum arbitror ne in eadem recurramus, cùm præſertim in opere ſuo ipſe laudetur. Imitemur ergo illum, & eam eſcam quæramus, cuius virtute quadraginta diebus ac noctibus progredientes, ad ſupernorum poſſimus co- *3. Reg. 19.* gnitionem venire. Non enim omnis eſca materialis, nec omnis cibus corporalis. Eſt cibus mentis, vt diximus, *Ioan. 4.* quo epulatur anima, de quo ait Dominus: *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei qui in cælis eſt.* Hic cibus angelorum eſt, vt diuinò famulentur imperio. Nulla E illis cura menſarum, nullus conuiuiorum vſus, nullæ repoſitæ epulæ, nullus vini potus aut ſiceræ, nulla diſtentio corporis, nulla ventris offenſio.

De origine & antiquitate ieiunii, à quo primus vſus mundi cœpit, quòd in paradiſo pro prima lege conſtitutum fuit: quòdque ieiunium operiat id quod gula denudauerit.

CAP. IV.

ITaque ne terrenum quis aut nouellũ putet eſſe ieiu- F nium, primus vſus mundi a ieiunio cœpit, quando lux clara reſplenduit. Secundus dies in ieiunio, quando cæli factum eſt firmamẽtum. Tertio die pabulum terra ger- *Geneſ. 1.* minauit, natura obſequium prębuit, ieiunium tamen cęleſtis diſciplina ſeruauit. Quarto die luminaria facta sũt ſolis & lunæ, & adhuc ieiuniũ: Quinto die produxerunt *Ibidem.* aquæ replitia animarum viuentium, & volatilia volantia ſuper terram ſecus firmamẽtum cæli: & vidit Deus quia bona, & benedixit eis dicens: *Creſcite & multiplicamini, & replete aquas quæ ſunt in mari: & volatilia multiplicentur ſuper terram*: & adhuc ieiunium. Denique benedixit eis, ſicut ſcriptum eſt, & dixit: *Creſcite*, & non dixit: Edite & manducate. Sexto die beſtiæ ſunt creatæ, & cum *Diſt. 35. c. ſexto die.* beſtiis orta edendi poteſtas eſt, & vſus eſcarum. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus eſt mundi. Vbi cœpit ſua in- A cremẽta neſcire, ibi cœperunt diuina circa eum opera ſeruari. Quo indicio declaratũ eſt, quòd per cibos mundus haberet imminui, per quos deſiit augeri. Nemo delictum ſciebat, nemo pœnam timebat: nemo nouerat † mortem. Plantauit Dominus paradiſum ad gratiam beatorum, poſuit ibi hominem operari, & cuſtodire *al. Timorem.* eum. Et vt ſciamus non eſſe nouum ieiunium, primam illic legem conſtituit de ieiunio. Sciebat enim quod per *Geneſ. 2.* eſcam culpa haberet intrare. Prima pœna de ieiunij præuaricatione intrauerat, dicente mãdato Dei: *De ligno quod* *Diſt. & c.* *eſt ſcientia boni & mali non comedetis: qua die autem man-* *uſdem. §.* *ducaueritis ex eo, morte moriemini.* Eouſque autem nemo *veſcamus.* præuaricari nouerat, vt adhuc orta non eſſet quæ pri- *Geneſ. 2.* B ma eſt præuaricata edictum. Abſtinentiæ lex à Domino Deo præuaricatio legis à diabolo: culpa per cibum, la- *Diſt. &* tebra poſt cibum. Cognitio infirmitatis in cibo, virtus *cap. iiſdem* firmitatis in ieiunio. Denique quandiu interdictis abſti- *§. eouſque.* nuere, neſciebant eſſe ſe nudos: poſteaquam manducauerunt de interdicta arbore, nudos eſſe ſe cognouerunt. Meritò ergo mulier vbi culpæ agnouit auctorem, *Gen. 2.* interrogata reſpondit: *Serpens decepit me, & manducaui.* Serpens † gulæ perſuadet, Dominus ieiunare decernit. *al. Bulam.* Denique ipſe ait: *Ieiunate & orate, ne intretis in tentatio-* *Geneſ. 3.* *nem.* Itaque gula de paradiſo regnãtem expulit, abſtinentia ad paradiſum reuocauit errantem. Et dixit Deus: C *Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis.* Irridens vtique Deus, non approbans dicit, hoc eſt, Putabas te ſimilem *Matth. 26.* fore noſtri? Sed quia voluiſti eſſe quod non eras, deſiiſti *Geneſ. 3.* eſſe quod eras. Intra te eras, ſed dum ſupra te eſſe affectas, infra te eſſe cœpiſti. Denique veſtiuit eum tunica pellicea priùs & ſic ait *Ecce Adam*, quaſi dicat: Ecce amictus tuus, ecce dignum te indumentum, hic te veſtitus *Ibidem.* decet. Qui diuina affectant, tali digni habentur ornatu. Ecce quo te tua culpa deduxit, ecce nunc in hac tunica pellicea tanquam vnus ex nobis aperuiſti oculos. Circumſpice diligenter, nudũ te aſpicis, quem veſtitũ putabas. Gula ergo nudos facit, ieiunia operiunt etiam exu- D tos. Vnde Dauid ait: *Operui in ieiunio animam meam.* Bo- *Pſal. 68.* num operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abſtinentia, tegit gratia. *Beati enim quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta* *Pſalm 31.* *ſunt peccata.* Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem: tegit abſtinentia, dum † obumbrat vitium, *al. Abluit.* & mœſto abſcondit affectu; atque extenuat pœnitendo. *Tob. 12.* Etenim ieiuniũ & eleemoſyna à peccato liberant. Opertus erat Adam virtutum velamine priuſquam præuaricaretur, ſed tanquam exutus à præuaricatione, vidit ſe eſſe nudum, quia indumentum quod habebat, amiſerat. In *Eſaie. 58.* E diebus enim ieiuniorum veſtrorum erumpet, † inquit, *† v. e. Orietur.* tibi matutinum lumen tuum, & ſanitas tua maturè orietur, & præcedet ante te iuſtitia, & circundabit te maieſtas Domini. Bonum veſtimentum lux. Scriptum eſt *Pſal. 105.* enim: *Circundatus luce ſicut veſtimento.* Bonum veſtimentum, quo circundat Dominus & operit ieiunantes.

Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit & per ignorantiam nudauerit: quòdque ebrietas ſeruitutem & inceſtum induxerit: & quomodo Abraham non miniſtrauerit vinum in ſuo conuiuio: neque Ioannes eo vſus fuerit, neque Moyſes amaritudines aquarum vino temperauerit.

CAP. V.

NVdatus erat Noe quando inebriatus eſt, texit eum *Gen. 9.* pietas filiorum. Sed nudatus erat per ignorantiam, non per intemperantiam. Adhuc enim vinum neſcieba- *Diſt. 35. c.* tur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. *ſexto die §.* Primus ipſe plantauit vineam, † vidit naturam, ſed igno- *in principio.* rauit potentiam. Itaque vinum nec ſuo pepercit aucto- *al. Dedit.* ri. Quid mirum ſi cùm Dominus ipſe creaturas ſuas laudauerit, & iſte miratus eſt? Itaque cùm eum delectaret reperti muneris gratia, tentauit vehementior creatura *Pſal. 75.* inſuetos ſenis artus turbauit noua potio. *Dormitauerunt*, inquit, *qui aſcenderunt equos.* Aſcendit corporis

voluptates iuſtus, & obdormiuit. Sed illius ebrietas no- G
bis ſuadet ſobrietatem. Semel enim inebriatus eſt Noë.
Vbi enim malum ebrietatis agnouit, inuentum ſuum
ad remedium temperauit, non effudit vitium. Vnde
& Apoſtolos ait: *Modico vino vtere propter frequentes tuas*
1. Tim. 5. *infirmitates.* Manebat, antequàm vinum inueniretur,
omnibus inconcuſſa libertas, nemo ſciebat à conſorte
naturæ ſuæ obſequia ſeruitutis exigere. Non eſſet ho-
die ſeruitus, ſi ebrietas non fuiſſet. Obrepſerat quidem
iam fraternæ prælationis inuidia, manebat tamen adhuc
paternæ pietatis reuerentia. Læſa pietas eſt, dum ride-
tur ebrietas. Non illis itaque ſolis nocent vina quos ten-
Geneſ. 4. tant, ſed & illis amplius quorũ oculis temulenta ebrio- H
rum membra nudantur. Hinc riſus irreuerens naſcitur,
hinc libido flammatur, vt multo maiore temulentia eos
vina perturbent, quorũ oculos ac mentes inebriauerint,
quam quorum membra proſtrauerint. Legimus etiam
Gen. 19. quod patrem Lot inebriauerint filiæ in monte, ad quem
Diſt. & timentes incendium Sodomitarum confugerant, & ha-
cap. iiſdem bitabant in ſpelunca. Conuenit ebrietati atque concur-
§. legimus. rit ætas, ſexus, ſolitudinis locus, ferarum latibulis,
quam humanis aptior domiciliis. Fuit itaque ebrietas
Geneſ. 18. origo inceſti, peſſimæ regeneratricis partus deterior. At
non Abraham vina in ſuo conuiuio miniſtrabat, ſed im-
molabat vitulum, butyrum & lac etiam angelis hoſpiti- I
bus exhibebat. Cæli dominum mundi agnoſcebat au-
Luc. 7. ctorem: vinum tamen exhibere non poterat Sed rectè
illic deerat materia peccati. vbi erat remiſſio peccato-
rum. Denique annuntiauit eum Ioannes neque mandu-
cans panem, neque bibens vinum. Qui enim Chriſtum
annuntiat, ab omni vinorum incentiuo præſtare ſe debet
alienum. Vicit igitur ſanctum Noe, vel etiã Lot Abra-
hæ nepotum ebrietas, quorum alter cùm ieiunaret dilu-
Exod. 15. uio ſuperſtes fuit, alter incendio. Moyſen quoq; cogno-
uimus ſitienti populo amaritudines aquarum temperaſ-
Exod. 17. ſe, non vina. Cui petra aquam vomuit potuit & vini
abundantia non deeſſe. Denique dixit Deus: *Percutiens* K
3. Eſdr. 3. *petram, exiet aqua ex ea, & bibet populus.* Non dixit: Exiet
vinum populo. Periculoſum enim erat vinum populo
miniſtrare, quod fortiores ferre vix poſſent.

De lege ieiunii à Moyſe data, & de ieiunio eiuſdem: & quòd ſte-
rilitatem matrum Samſon & Samuelis, abſtinentia vini fæ-
cundauerit: quibúſque cibis Eliſæus filios prophetarum aluerit.

CAP. VI.

DEnique Moyſes de ieiunio legem dedit, de vino
non dedit. Ipſum quoque ieiunantem non voces L
Exod. 19. magnę, non fulgura & nubes nimboſa, non fumigans
Sina perterrit. Neque verò introiſſet in nubem, & vo-
Exod. 24. cem Dei loquentis de medio ignis ſine periculo ſalutis
audiſſet, niſi munitus armis ieiunij fuiſſet. Quadraginta
enim diebus ieiunauit in monte cùm legem acciperet à
Domino Deo noſtro. Et in ſuperioribus quidem mon-
tis lex dabatur Moyſi ieiunanti in inferioribus populo
manducanti præuaricatio ſacrilega luxu accendebatur
epulantium. Quo ſpectaculo motus fregit tabulas Moy-
Exod. 32. ſes, indignum iudicans vt ebrio populo lex daretur. Ita-
que tabulas legis, quas accepit abſtinentia, conteri fe-
Iudic. 13. cit ebrietas. Quid verò alia dicam? Non ſterilitatem ma- M
tris Samſon, vini abſtinentia fœcundauit, & patientem
1. Reg. 1. fecit ex ſterili? Quoniam iuxta præceptum Domini
vinum non bibit. Nonne Annam non manducantem
exaudiuit Dominus, & infœcunditatem eius ſoluêre ie-
iunia? Ex quibus duo generati, vnus fortiſſimus, alius
obſeruantiſſimus, dignos ſe præbuerunt qui ieiuno gre-
mio diu foti, & quodam abſtinenti effuſi vtero videren-
† v. c. E- tur. Idem itaque Samſon, qui matris ſobrietate genera-
brietate tus eſt. Allophylorũ inſultantium ſibi ebrietate periit.†
eſt vindi- Eliſæus vates à magiſtro quidem didicerat parcimoniã,
catus. cùm filios aleret prophetarum, vitis agreſtis grumulis
Iudic. 16. menſas onerabat & inemptis ſilueſtribus oleribus, hoſ-
4. Reg. 4. pitalis humanitatis implebat officium. Quorum offenſi
amaritudine, cùm manducare non poſſent, leuis farinæ
aſperſione omnem illam amaritudinem temperauit, ab-
ſtinentia propheticæ munere veneni vires euacuans.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intran-
tes, non ſolùm non læſi, ſed & illic refrigerati fuerint &
quòd Daniclus ieiunium etiam leones ieiunare docuerit.

CAP. VII.

EſT quædam creaturæ natura, quam amiantum vo- Plinius li.
cant, nullo facilis igni conſumi: quæ impoſita fo- 36. c. 19.
cis ignеſcit, illico ſublata de flamma tanquam aquarum & Dioſco-
infuſione mundata reſplendet. Talia erant Hebræorum rides li. 5.
corpora puerorum, quæ ieiunio in amianti transforma- cap. 93.
ta naturam, vapore ignis non ad diſpendium ſui, ſed ad
gratiam vtebantur. Denique cùm furerent fornacis in-
cendia, vt vltra quadraginta cubitos flamma per circui-
tum funderetur, conſumens plurimos quos repererat
Chaldæorum, qui naphtha, pice & ſtoppa atque ſarmen-
to alimenta ignibus miniſtrabant: vbi, quia ieiuni in- Dan. 3.
greſſi ſunt, diſcuſſo ardore flammarum, in medio forna- Ibidem.
cis † flatum roris refrigerantis ſpiritu hauſere, ita vt eorũ al. cæpere
nullus capillus capitis exureretur quia illam quoque ſtatim ro-
ieiunia comã pauerant. Daniel vir deſideriorum, trium ris ſpiritu
hebdomadarum ieiunio leones quoque docuit ieiunare, refrigerã-
miſſus in lacum, & in adamantis rigorem abſtinentiæ ſo- tis humeſ-
liditate mẽbra durata nõ patuerũt vulneri. Sic eum con- cere.
ſtrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarum morſibus
locus eſſe nõ poſſet. Clauſa tenebãt feri leones ora quę
abſtinentia prophetæ ſancti comprimebat, vt ea aperire
non poſſent veluti quibuſdam vinculis alligata. Ieiuniũ
itaque virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obſtruxit Dan. 9.
leonum, ieiunium maris fluenta ſolidauit, ieiunium pe- Dan. 14.
tram ſoluit in fontes aquarum virtute ieiunij cõtra ſuam Exod. 15.
mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

De vtilitatibus ieiunii: & de eſcarum laqueis, & inquietu-
dine & periculis conuiuiorum.

CAP. VIII.

SEd quid vetuſtis vtar exemplis, cùm abundet ieiu-
nium etiam præſentium muneribus gratiarum? Quis
deteriorauit domum ſuam ieiunio? Quis imminuit fa-
cultates? Cui non ſuſpecta luxuries? Cui non venera-
bilis abſtinentia? Cuius totum appetiuit parcimonia?
Cuius pudorem non læſit ebrietas Ieiunium continen-
tiæ magiſterium eſt, pudicitiæ diſciplina, humilitas men-
tis, caſtigatio carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis,
purificatio animæ, miſerationis expenſa, lenitatis inſti-
tutio, charitatis illecebra, ſenilis gratia, cuſtodia iuuen-
tutis. Ieiunium eſt infirmitatis leuamen, alimentum ſa-
lutis Nemo cruditatem ieiunando incidit, nullos per
continentiam ictum ſanguinis ſenſit, immò nullus non
repreſſit & repulit. Bonum itineris viaticum, bonum Act. 27.
totius vitæ. Bonũ in mari, ſedat naufragia, cibum ſeruat.
Qui graue dicunt ieiuniũ eſſe, reſpondeant quis ieiunio
defecerit. Multi in prandio, plerique dum vomunt epu-
lũ, fodêre animã. Quod poſtremò animal ieiunium ſibi
cauſã fuiſſe mortis ingemuit? Per eſcã laqueus non ca-
uetur, in eſca hamus latet, & ceruus deducit in foueam
cibus inducit in retia, cibus viſco etiam aues illigat, cibus
volantes deponit ad mortẽ. Quæ non propter ventrẽ pe- Tob. 4.
ricula? Muta animalia crimen neſciunt, & in hoc ſolo † v. c. Ie-
tanquam pro crimine puniuntur. Ieiunium ſobrietas iun. otia
mentis eſt, hoc vigent ſenſus, in hoc iudicia tractantur, ſerit, luxus
in conuiuio pocula. Ieiunium cuſtodit diſciplinam, lu- negotia:
xuriam ſequitur inopia. Luxuria mater eſt famis, ſecun- ferietur
dum propheticum dictum. *Ieiunium quietem diligit, lu-* coquorũ
xuria inquietudinem. Ieiunium otia quærit, † luxus ſe- veſtigiorũ
ctatur negotia. Obſonator antequam luceat, fores pul- machæra,
ſat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat, ex- requieſcat
citat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduer- obſona-
tis, interrogas quæ cauſa perturbationis ſit. Poſcit, in- tor. *bellè*
quit, Dominus meus, vbi vinum melius væneat, quæ- *fortaſsè ſi*
rit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi pha- veſtrorũ
ſianus pinguior, vbi piſcis recentior. Curſitat per di- *legatur pro*
uerſa: & cùm inuenerit, ſummo curſu properat. veſtigiorũ.

Inquietat dominum ſomnolentum, auctionatur pretia: ſi pretium mouerit piſcis, nuſquam meliorem aſſerit inuentum, immò deeſſe. Heri, inquit, tempeſtas, hodie procella, vix iſtum potuit latentem deprehendere. Multi concurſant in macellum: ſi tu reddideris, alter plus dabit & quid exhibetis in prandio? Iſtius vini ille natalis eſt, hæc ex illo lacu lecta oſtrea: talis fit de ſingulis † licitatio. Haſta quædam agitatur inter obſonatorem & paſtorem. *al. Iactitatio.* Turbatus addicit patrimonium, rogat adhuc per quos ſuorum bonorũ iura minuantur. Currit ad coquinam, fit ingens ſtrepitus, fit tumultus. Tota exagitatur familia, maledicunt omnes, quod nulla his requies detur. Tandem aliquando dat requiẽ coquo. Inſtar ſtatuæ pincernæ dextera ſummo gelu riget. Ille in frigida exercet manus, illi marmora lauant. Mundant pauimenta vino B madida, & ſpinis cooperta piſciũ: & quam dum ambulant, vulnerantur? In ipſo conuiuio clamor epulantium, gemitus vapulantium. Si quis fortè diſplicuit amicis, illi rident, tu indignaris. Sileat aliquando domus à multis perturbationibus huc atque illuc diſcurrentium, à ſono immolatorum animalium, vacet fumo, & ſemiuſtulorum nidore. Non coquinam, ſed carnificinam putes: prælium geri, non prandium curari: ita ſanguine omnia natant. Malè domini ſeruitur gulæ, quæ ſemper expetit, nunquam expletur. Quid enim inſatiabilius ventre? Hodie ſuſcipit, & cras exigit. *Eccleſ. 31.* Cùm impletus fuerit, diſputat de continentia: cùm digeſſerit, vale virtutibus dicit quærit luxuriam. C Inter pocula philoſophia prædicatur, inter philoſophos vina laudantur. Vigiliæ, inquit, & cholera, & tortura homini inſatiabili: manducat, & paulo poſt *Luc. 16.* pœnitet: non illum diutius ſua intemperantia delectauit. Attende diuitem qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, cuius ad ianuas mendicus ille Lazarus iacebat plenus vlceribus, cupiens ſaturari ex his quæ de menſa cadebant diuitis. Paulò poſt cùm eſſet mortuus, cœpit rogare poſitus in inferno; vt extremum digiti ſui pauper ille in aquam intingeret, & refrigeraret linguam eius, quæ ardebat incendio. Vbi illæ copiæ? Vbi illæ ebrietates? Sitit, qui inebriabatur: abundat, qui mendicabat. In ipſo conuiuio dum bibunt; ſitiunt: D & cum inebriati fuerint, amplius bibunt. Quaſi aperto gurgite vinum iam non bibitur, ſed infunditur: poculum non libatur, ſed exinanitur.

Qua ratione potẽtes prohibeantur vina bibere, & de ieiunio Iudith quódque Heſter pulchrior facta ſit ieiunio, Aman autem ſuæ ebrietatis pœnam exoluerit: ac de multis excellentibúſque ieiunii præconiis.

CAP. IX.

Spinæ, inquit, naſcuntur in manibus ebrioſi, & ipſe ſe vulnerat, & vulnera ſibi in pectus adigit. E His ſpinis ſcidit veſtimentũ fidei quod acceperit, & theſaurum ſuum ſeruare non poteſt. Omnis enim ebrioſus & fornicator egebit, & induet ſe ſciſſa veſtimenta inſipientiæ. Et ideo potentes vinum prohibentur bibere: ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiam. Denique bibebant vinum in *Prouer. 16.* ebrietate potentes, qui Holofernis principi militiæ regis *Prouer. 23.* Aſſyriorum ſe tradere geſtiebant: ſed non bibebat fœ- *Prouer. 13.* mina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis ſuæ, *Iudic. 18.* præter feſtorum dierum ſolennitates. His armis munita proceſſit, & omnem Aſſyriorum circumuenit exercitum. F Sobrij vigore conſilij abſtulit Holofernis caput, ſeruauit pudicitiam, victoriã reportauit. Hæc enim ſuccincta ieiunio in caſtris prætendebat alienis: ille vino ſepultus iacebat, vt ictum vulneris ſentire non poſſet. Itaque vnius mulieris ieiunium innumeros ſtrauit exercitus *al. Ebriorum.* Aſſyriorum. † Heſter quoque pulchrior facta eſt ieiunio. Dominus enim gratiam ſobriæ mentis augebat. Omne *Iudic. 13* genus ſuum id eſt, totum populum Iudæorum à perſe- *Heſter 4.* cutionis acerbitate liberauit, ita vt regem ſibi faceret *Heſter 5.* eſſe ſubiectum, non libidinis ardore flammatum, ſed cæleſti miſeratione conuerſum, ita vt & pœna retorqueretur in impium, & honor ſactis redderetur altaribus. Itaque illa quæ triduo ieiunauit continuo, & corpus ſuum *Heſter 7.* aqua lauit, plus placuit, & vindictam retulit. Aman autem A dum ſe regali iactat conuiuio, inter ipſa vina pœnam ſuæ ebrietatis exoluit. Eſt ergo ieiunium reconciliationis ſacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ. Ieiunium neſcit fœneratorem, non ſortem fœnoris nouit, non redolet vſuras menſa ieiunantium: non ſtrangulant filium cõtinentes viri paternę centeſimę: non vexant viduã oppignorata ſobrij viri defuncti: non defœnerata excludit heredem aula ieiuni. Etiam ipſis ieiunium conuiuiis dat gratiam. Dulciores poſt famem epulę fiunt, quę aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturna continuatione vileſcunt. Condimentum cibi ieiuniũ eſt. Quanto auidior appetentia, tanto eſca iucũdior. Cõmendat ſitis poculũ, neſcit vini Vetuſtates quęrere. Ieiunus quidquid hauſerit, trãſmittit ad ſatietatem, non ad iudicium nari ſuſpendit. Vſu etiam pretioſa degenerant: quorum autem difficilis poſſeſſio, eorum grata perfunctio. Ipſe ſol poſt noctem gratior, ipſa lux poſt tenebras ſplendidior: & poſt vigilias ſopor dulcior: ipſa ſalus poſt ægritudinis tentamenta iucundior. Ab ipſo mundi conditore didicimus ſæpe diuerſitatibus cumulari gratiam. Patrocinatur ergo & conuiuio fames, vt gratior fiat menſa ieiuniis.

Quemadmodum myſtica menſa ieiunio comparetur: & quæ fames faciat acceptabile ieiunium? quódque ſit quod dicitur: Cũ ieiunatis, vngite capita veſtra: *& de duplici capite, ac de vnguento ſobrietatis, & oleo lætitiæ.* C

CAP. X.

Myſtica quoque menſa ieiunio comparatur. Illa menſa, de qua dicit Dauid: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.* *Pſal. 22.* Menſa iſta famis acquiritur pretio: & poculum illud inebrians ſobrietate cæleſtium ſacramentorum, ſiti quæritur. Dixit *Eſa. 55.* enim Dominus: *Qui ſititis, ite ad aquam & quicumque non habetis argentum, ite & emite, bibite & manducate.* *Eſaiæ 65.* Et alibi ait: *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt? vos vero eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, bibent, vos autem ſitietis.* Qui vos niſi qui antè potaſtis? De quibus ſupra dixit: *Paraſtis dæmoniis menſam, & impleſtis Fortunæ poculum.* Ergo ſi ad menſam illam venerabilem ieiunia ſancta nos perducunt, ſi hac fame *Ibidem.* illa quæ ſunt æterna mercamur; quid de iis dubitamus quæ in vſu humano ſunt, quod etiam ſuauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit; ſed fames quæ Dei timore ſuſcipitur. Conſidera: Quadrageſima totis præter ſabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium Domini Paſcha concludit. Veniunt dies Reſurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt ſacramenta, ſitientes totis hauriunt venis. *Pſal. 22.* Meritò dicunt ſinguli refecti ſpiritali cibo; & ſpiritali potu: *Paraſti in conſpectu meo menſam: & poculum tuum inebrians quam præclarum eſt!* Non ſola autem fames quæ- *Eſai. 58.* ritur, ſed planè diſciplina ieiunij. Denique alius dicitur: *In diebus ieiuniorum veſtrorum inuenitis voluntates veſtras, & omnes ſubditos veſtros ſtimulatis. Ad iudicia & rixas ieiunatis & pulſatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiunium, ita vt audiatur in clamore vox veſtra? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem ad humiliandum animam ſuam hominem: nec ſi flectas vt circulum collum ſuum, cinerem etiam & cilicium ſubſternas, nec ſic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale ieiunium ego elegi dicit Dominus.* Quod ieiunium improbetur, audiuimus: nunc audiamus quod ſit probabile. *Sed ſolue omnem colligationem iniuſtitiæ tuæ: diſſolue obligationes violentarum commutationum, dimitte confractos in remiſſionem; & omnem conſcriptionem iniquam dirumpe: Frange eſurienti panem tuum; & egenos non habentes tectum, induc in domum tuam: & ſi videris nudum, operi eum: & domeſticos ſeminis tui non deſpicias.* Vides quæ ſpecies ſit *al. quia* & forma ieiunij, † quis mentis habitus? vt orationi mẽtes abvaces, & in lege Dei die ac nocte mediteris. Ipſa figura ditas procorporis plena iuſtitiæ grauitate, nullus rubor ebrietatis bat. circumfuſus genas intuentium offendat aſpectus, ſed *Pſal. 1.*

G vultus caſto micet pallore reuerendus, ſermo grauior, oculus verecundior, greſſus ſtabilior atq; moderatior. Plerunque enim in perturbatiore inceſſu proditur motus animorum. Vultus intentior, & quidam cogitationis ſuæ arbiter, & tacitus cordis interpres, vt neque triſtitiam prætexat neque ſoluatur riſu incontinenti. Non
Matth. 6. enim ſuperfluũ hoc putes noſtræ commonitionis, cum ſapientia dicat in Euangelio: *Cùm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Ideo dixit hypocritas, eo
Ibidem. quòd ſimulatione alienam perſonam induant, ſicut in ſcena qui tragœdias canunt, pro eorum dictis quorum perſonas gerunt, motus ſuos excitant, vt aut iraſcantur,
H aut mœreant, vel exultent. Affectant enim iſti, vt ieiunate videantur hominibus magis quam Deo cupientes
Sap. 2. probari, quod faciebant Iudæi. Ideo nobis dicitur: *Vos autem cùm ieiunatis, vngite capita veſtra, & faciem veſtram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis, ſed patri veſtro qui eſt in abſcondito: & pater veſter qui videt in abſcondito, reddet vobis.* Quid eſt, Vngite caput veſtrum? Sed & luxurioſi dicunt: Vino & vnguentis nos
Cant. 1. repleamus. Vnguento enim ſe vngunt, qui corpori odoris gratiam quærunt. Sed & illa vnguenta libidinis illecebras mouere conſuerũt. Aliud eſt ſobrietatis vnguen-
Pſal. 22. tum, de quo dicit Eccleſia ad ſponſum ſuum: *Vnguen-*
Pſal. 44. & Heb. 1. *tum exinanitum nomen tuum*: aliud oleum quo artus animæ & quædam membra pingueſcunt. Vnde & Dauid
I dicit: *Impinguaſti in oleo caput meum.* Et hoc eſt oleum lætitiæ, quo vnctus eſt Chriſtus à Deo patre, vt præomnibus ſuis emineret conſortibus. Hoc iubet vngere ca-
Eccl. 2. put noſtrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis ſimulata
Pſal. 132. triſtitia, ne videaris ieiunium tuum vendere hominibus, ne videaris contriſtari in animæ tuæ ſalute. Nemo enim triſtis coronatur, nemo mœſtus triumphat. Vnge ergo caput tuũ, vbi ſenſus ſapientis ſunt, Oculi enim ſapientis in capite eius. Ad myſteria vocaris, & neſcis: diſcis
Matt. 6. eùm veneris. Et reminiſcere illud: *Sicut vnguentum in*
K *capite, quod deſcendit in barbam Aaron*, tunc cognoſces quid ſit: Vngite caput veſtrum, quando placueris Deo, vt tibi ſua patefaciat ſacramenta, & det gratiam ſpiritalem. Eſt & aliud caput myſticum. Quod eſt illud? Audi
1. Cor. 11. Ibidem. *Caput mulieris vir, caput autem viri Chriſtus.* Mitte in Chriſtum, mitte etiam in caput eius vnguentum. Caput eius Deus eſt. Illa mulier Eccleſiæ typum gerens, quæ
Matt. 26. in caput eius miſit vnguentum, confeſſa eſt eius diuinitatem: & quæ in pedes eius miſit, confeſſa eſt eius paſſionem. Vtraque laudatur. Et tu fac quo lauderis, quo remiſſionem accipias peccatorum. Laua faciem tuam, e-
Luc. 7. munda animam tuam peccatricẽ, laua illam, & omnem
L conſcientiam tuam. Index enim facies plerumque eſt conſcientiæ, & quidam tacitus ſermo mentis, cùm aut peccato compungimur aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnem ſordem conſcientiæ tuæ dilue. Exterminat faciem ſuam qui aliud corde gerit, aliud foris prætendit. Non nos velut quodam periſtromate operiamus: quod intus eſt, foris luceat: quod foris eſt, intus operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim culpæ interfector eſt.

M *Quòd amariora optabiliora ſint dulcioribus. & quomodo eſca ad horam dulcis, in poſterum exemplo Eſau amarior efficiatur: & quòd nihil proſit ieiunium ad iactantiam factum.*

CAP. XI.

NEmo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipſis plus prodeſſe corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum viſceribus vermes ex cibi indigeſtione naſcuntur, extingui non queunt niſi eis amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis moleſcit aſperior, quorum odore moriantur, ita profundum animæ virtus ingreſſa ieiunij culpam latentem interficit. Quid Eſau ſeniorum fratri ſuo fecit? Nónne eſca ad horam dulcis, amara in
Geneſ. 25. poſterum? Quid Iacob dominum fratri dedit? Nónne
G contemptus cibi, ad tempus amarior, ſed ſalubris in reliquum? Ipſa corpora dulcibus frequenter inflantur, & melle iecur tenditur, idem tamen eſcæ amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, ſed laudata quæſtio: De manducante exiuit eſca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de triſti dulce: Græci codices maximè. Sed & fortè
laborioſum eſt. Exit enim dulce de triſtitia vel labore. Iudic. 14.
Noli ergo te iactare cùm ieiunas, noli gloriari, nihil tibi prodeſt ieiunium. Quæ enim ad oſtentationem fiunt, nõ in futurum fructum extendunt ſuum, ſed præſentium
mercede conſumũtur. Elias in deſerto erat, ne quis eum 3. Reg. 17.
ieiunantẽ videret, niſi ſoli corui qui eum paſcerent. Eli- 4. Reg. 4.
H ſæus in deſerto erat, vbi non inueniretur eſca, niſi ama- Matt. 3.
ra. Ioannes in deſerto erat, vbi ſolas locuſtas & mel ſil-
ueſtre inueniret. Ieiunantibus epulæ pio angelorum mi- Dan. 14.
niſterio deferebantur. Prandebat Daniel inter ieiunantes leones. Ille prandebat alienum prandium, feræ non
tangebant ſuum. Ieiunantibus epulæ volant, prandenti- Exod. 16.
bus pedes vacillant. Ieiunantibus manna de cælo deſcen- Exod. 32.
dit, epulantibus culpa præuaricationis aſcendit.

Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet: & de conuiuiis lubricorum hominum.

CAP. XII.

I SEd quid eſt hoc? Dum de ieiunio diſputo, ſtrepitus audio conuiuiorum. Niſi fallor, dũ in ſermone meo
diſputo, meũ te doluit prandium. Sonus ergo litteratũ inuitat, impatientiæ exempla non terrent. Etenim qui ieiu-
nantẽ, & ea quæ legis ſunt ferentẽ, expectare non paſſus
eſt populus, vnde ſedit mãducare, & bibere, & ſurre- Ibidem.
xerunt ludere. Videmus ſacrilegium ebrietati fuiſſe coniunctum. Nam ſicut mater fidei, continentia: ita perfidiæ mater ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec ſumptum ſequentis diei, de im-
K peratoribus & poteſtatibus iudicant, immò regnate ſibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites qui ſunt in veritate inopes. Aurum donant, diſpenſant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habens vnde cauponi potus ſui pretium ſoluant. Feruet enim vinum in his, & neſciunt quid loquantur. Diuites ſunt dum inebriantur: mox vbi vinum digeſſerint, cernunt ſe eſſe mendicos. Vno die bibunt multorum dierũ labores. De ebrietate ad arma conſurgunt calicibus tela ſuccedunt. Pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſanguinẽ vina fuderunt. Quam fortes ſibi homines videntur in vino, quã ſapientes, quam diſerti, quam etiam pulchri ac decori,
L eùm ſtare non poſſint: Mens titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora ſuffundit, fœtor ebrietatis horrori fit. Barbarum ferrum timent, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percuſſus: videas ora ſauciorum viui lachrymas fundere, miſerabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat & reſoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis emollit ferrum durum, ita & vini incendio etiam ſuperborum hominum cor liqueſcit. Omnes ſibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpote quia pauperem ſe eſſe neſcit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo eſt fortitudo. Non mendicus locupletiori, non
M ignobilis honorato: ſed cùm bibunt, illum regem habent qui bibendo ſuperauerit cæteros; meritóque ſcri-
ptum eſt: *Æquatur vita hominibus, vinum in ebrietate.* Eccleſ. 31.
Sed vtinam & quod ſequitur audires: *Bibas illud moderatè,* Ibidem.
vt ſis ſobrius. Non habes quòd accuſes vinum, in iucunditatem creatum eſt non in ebrietatem ab initio. Exul-
tatio animæ & cordis eſt, ſi moderatè bibas: immo- Pſal. 103.
deratio autem potus iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicant has eſſe potationes vulgarium & leuiſſimorum hominum. Veniamus ergo ad
horum potentium & fortiſſimorum conuiuia. Non ego Diogenes
hic vnguentatos adoleſcentulos aut coronatos roſis Laertius
proferam, qualem ferunt illum fuiſſe qui delibutus vn- lib. 4. in
guentis, redimitus floribus, ſubnixus meretricibus an- Polemone.
telucano potu ebrius, & diurno eorum comitatus lumine, philoſophi auditorium diſputantis ingreſſus ſit

A Quo audito, coronas, vt aiũt, ſenſim detraxerit, vnguenta deterſerit, ſcoros vale dixerit: philoſophus poſtea tantus euaſerit, vt eſſet ſobrietatis exemplum, qui fuerat antè ebrietatis ludibrium. Noo emendatum illis inuideo, doceam tamen genus eorum luxuriæ à me non eſſe ſimulatum. Certè ille ſi reſipuit à vino, fuit tamen ſemper temulentus ſacrilegio.

De conuiuiis præliatorum & fortiſſimorum adoleſcentum; & de potu ad æquales calices: & furoris poculo.

CAP. XIII.

B IGitur hinc ad adoleſcentes lubricos, & ad conuiuia præliatorum veniamus. Inter arma prandendum eſt. Stipatores hi ſunt bellici, qui miniſtrant, ſuccincti auro, & Babylonicis lũbos ſuffulti baltheis: aureis torquibus nitent colla, infantiũ aureis bullis zonã tegũt; aureis thecis cultros includunt ſuos; quibus dimicent cũ epulis diuidendis. Aſſiſtunt pueri coma nitentes, ex gente barbarica ad hos vſus electi, per ſingularũ diſtincti ętatum vices. Cernas poculorũ diuerſorũ ordines, aciem ordinatã, putes vaſa expoſita aurea & argentea, põpã arbitreris, cornu in medio vini plenũ, nõ epularis, ſed præliaris inſtrumentũ buccinæ, quod diſcũbentes in certamen ac- C cendat. Primò minoribus poculis velut voluntariis pugna præluditur. Verùm hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed bibendi eſt diſciplina. Etenim vt tragœdiarũ auctores primò ſenſim vocem excitant donec viuæ vocis aperiant iter, vt poſtea magnis poſſint clamoribus perſonare: ita iſti quoque in principio præluſoriis ſe exercent poculis, vt irritent ſitim, ne fortè reſtinguant eam, ſatiati poſtea bibere non poſſint. Ergo vbi res calere cœperit, poſcunt maioribus poculis: feruor inardeſcit. Aridus cibus ſiti exæſtuat, & vbi imminui vaſa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras ſæpe geminantur. Deinde proceden- D te potu longiùs, contentiones diuerſæ, & magna certamina quis bibendo præcellat. Nota grauis, ſi quis ſe excuſet, ſi quis temperandum fortè vinum putet. Et hæc donec ad menſas perueniatur ſecundas. At vbi conſummatæ fuerint epulæ, & putes iam eſſe ſurgendum, tunc de integro potum inſtaurant ſuum: & cùm conſummauerint, tunc inchoare ſe dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, menſura proponitur, certatur ſub iudice, ſub lege decernitur. Agonothetes illic furor eſt, ſtipendium debilitas, victoriæ præmium culpa, pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor E enim illic eſt præliaris. Cedũt pincernarum manus vina fundentium, & coquorum labores calida miniſtrãtium, cedunt qui menſuras ipſas bonas ſuperfluentes diligenti librant examine ne quid effundant: non cedunt bibentes. Sola illa ſunt ſine excuſatione certamina. In bello ſi quis ſe inferiorem viderit, arma conuertit, & meretur veniam: hîc ſi quis calicem conuertat, vrgetur ad potum. In ſcammate ſi quis re manu leuat, exors quidem palmæ, ſed immunis iniuriæ es: in conuiuiis etſi manum reuocet à vino, ori eius infunditur. Omnes inebriantur, victores victique omnes ebrij iacẽt, pleriq; ſopiti. Nec portari eos ad ſepulchrum licet, priuſquam qui paſcit, de omnibus vindictam viderit, vt vleiſcatur diſpendium. Qui autem damna non ſentit, hanc menſæ ſuæ gloriam putat, ſi ex ea vulnerati omnes ac ſaucij tanquam de arena exeant. Spectaculum triſte Chriſtianorum oculis, & miſerabilis ſpecies. Cernas iuuenes terribiles viſu hoſtibus de conuiuio portari foras, & inde ad conuiuium reportari: repleri vt exhauriant: & exhauriri vt bibant. Si quis verecundior fuerit, vt erubeſcat ſurgere, cum iam immoderatos potus tenere non poſſit, anhelare vehementiùs, ſudare, gemere, ſignis prodere quod pudet cõfiteri. Ibi vnuſquiſque pugnas enarrat ſuas, ibi fortia facta prędicat, narrat tropbęa. Vino madidi & ſomnolenti neſciunt mente quid lingua proferat. Vnuſquiſque ſtertit & potat, dormit & dimicat: & ſi quando conſurrectũ fuerit, viri pręliatores ſtare nõ poſſũt, greſſu vacil-

A lant. Rident ſeruuli dominorum opprobria, manibus ſuis portant militem bellatorem, imponunt equo. Itaque hac atque illac tanquam nauigia ſine gubernatore fluctuant, & tanquam vulnere icti in terram defluunt, niſi excipiantur a ſeruulis. Alij referuntur in ſcutis, ſit pompa ludibrij. Quos manè inſignes armis ſpectaueras, vultu minaces, eoſdem veſperi cernas etiam à puerulis rideri, ſine ferro vulneratos, ſine pugna interfectos, ſine hoſte turbatos, ſine ſenectute tremulos, in ipſo iuuentutis flore † marcentes. *al.* Areſcentes.

De reprehenſione eorum qui conuiuia illicita præparant: & quòd maior ſit vis vini, quàm veneni.

B

CAP. XIV.

QVis tale miſcuit furoris poculum? Quis tantum infudit mentibus venenum. Periclitatur homo vltũ eſſe de corpore, & ipſe ſibi reus eſt inſaniæ voluntariæ, corruptelæ ſpontaneæ: & tamen nec vos excuſamini qui vocatis vt amicos, & emittitis vt inimicos. Quanto melius in terram tua vina fudiſſes? Sed & terra inebriat, & aſperiores etiam ipſas feras reddit, ſi vini contigerit odor. Denique vindemiæ tempore ſi vineam intrare voluerint, ſolent ebrietate ſuccendi. Quid te de- C lectant damna ſine gratia? Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas ad prandium, efferre vis ad ſepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas: vina prætendis, venena ſuffundis. Omne enim quidquid nocet, venenum eſt. Tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnum infeſtat, caput vexat. Etiam maior vis vini quam veneni eſt. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Meritò Deus per Moyſen non ſolùm veneno, ſed etiam draconum veneno, vinum comparauit, dicens: *Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis.* Deut. 32. Et pulchrè additur, Inſanabilis. Multi enim reliquorum ſerpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè D veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim ſupra de alienigenis, qui neſcirent Deum: *De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrha: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipſis.* Ibidem.

Quid de ebrietate Eſaias loquatur: & quòd non ſolùm vinum, ſed etiam ſicera inebriet: & quid ſignificet, Calix aureus Babylon in manu Domini: & quomodo vas Apoſtolorum fictile ſit.

E

CAP. XV.

PVtatis me tanquam vino crapulatum, intemperantius ieiunij prædicatione hunc † miſcuiſſe ſermonem *al.* Miſiſſe & adhuc ſecundùm prophetas fortiſſimos viros quanta præterij, quãtò minora dixi, quàm Dominus locutus eſt? Audiſtis quid per Moyſen dixerit, audite quid in libro ſermonum Eſaiæ ſcriptum ſit. Inuenitur enim Dominus huiuſmodi verbis vſus, & ait: væ iis qui conſurgunt manè & ſectantur ſiceram, qui ebrij ſunt veſpertini, vinum eos comburet. Cùm cithara enim & pſalterio & tympanis vinum bibunt: opera autẽ Domini non reſpiciũt, & opera manuum eius non conſiderant. Cui væ, inquit, cui iudicia, cui tumultus? Diuerſa ſingulis, temulentis omnia. Væ enim iis qui ebrij ſunt veſperi. Quid ergo illis qui & ante veſperam, & frequenter in luce madent? Ergo væ ſibi debitum. Ibidem. Habent concertationes, conſerunt lites, in cædem proſiliunt, & veniunt ad iudicia vel vocãtur. Eſai. 5. Habent ergo & iudicia tanquã rei. Fit nonnunquã grauior tumultus, quia vino mens peruertitur ebrioſi, & Prou. 23. non meminit regis, nec magiſtratus, vt ſcriptum eſt: Eſai. 5. *Et omnia aperta facit loqui, & non meminerunt cum biberint, amicitiæ; nec fraternæ neceſſitudinis.* Sed non poſt multum ſumunt gladios: & cum à vino merſi fuerint, & ſurrexerint, non meminerunt ipſi quæ geſſerint. Habent ergo 3. Eſdr. 3. etiam dignam mercedẽ tumultus. Prætercam certè ego citharam, pſalteria, tympanã quæ cognouimus conuiuiis

huiuſmodi frequenter adhiberi, vt vino & cantu excitentur libidines. Plerique etiam perſico more, mulieres dignas temulentorum conſortio induci iubent, & ab his phialas accipiunt, atque illis ſe ſubſternunt ſedentibus. Et hunc ritum ſacratæ habẽt obſeruationes in ebrietatis miniſterium. Habent ergo vinum & Barbari: libenter his Romanus indulget, vt & ipſi ſoluantur in potus, & eneruati ebrietate vincantur. Nec ſolùm vinum ebrietatem facit, ſed ſicera. Denique Hebræi omnem

1. Reg. 1. potum qui inebriat, ſiceræ nomine vocant. Non immeritò ergo væ illis qui manè ebrietatis potum requirunt,

Sap. 16. quos conueniebat Deo laudes referre, præuenire lucem,

† v. c. Præuenire lucem, occurrere oratione ſoli iuſtitiæ &c.

& vacare orationi, occurrere † ſoli iuſtitiæ, qui nos viſitat, & exurgit nobis, ſi nos Chriſto non vino & ſiceræ ſurgimus. Hymni dicuntur, & tu citharam tenes? Pſalmi canuntur, & tu pſalterium ſonas aut tympanum? Meritò væ, qui ſalutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, & iam curſatur per tabernas, vinũ quæritur, excutiuntur tapetes, accubitum feſtinant ſternere, lagenas argenteas, aureos calices exponunt. Væ, inquit, iſta quærentibus. Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram. A vino eius biberunt omnes gentes, ideo commotæ ſunt. Et ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt. Calix ergo aureus contritus eſt; quia Babylon contrita eſt, quæ eſt calix aureus. Sed quamuis auro ſe iactet & pretio, in Domini & ipſa eſt poteſtate.

Hier. 51. Deniquè diuina indignatione conteritur. Qua ratione calix aureus? Quoniam qui a veritate deficit, quærit illecebram, vt ſpecie ſaltem pretioſa ad bibendum aliquos poſſit illicere. Conſtitue ante oculos tuos pompam huius ſæculi, vide ſpecioſam illecebram, ſed inanem gratiam. Non ſeducant te aurea vaſa & argentea. Habemus & nos theſaurum in vaſis fictilibus. Vas Apoſtolorum fictile eſt, ſed in eo theſaurus eſt Chriſti. Væ ſiceram

1. Pet. 4. Eſa. 5. manè ſectantibus. Aureum eſt hoc vas, poculum eſt, & in eo poculo venenum mortis, venenum libidinis, venenum ebrietatis. Hoc qui biberit, commouetur & cadit. Commouetur non ſolùm corpore, ſed etiam corde turbatur. Commoueri enim peccati eſt.

De magna ebrietatis deteſtatione.

CAP. XVI.

Genes. 4. DEnique Cain exiens à conſpectu Dei, habitauit in terra Naim, quæ per interpretationem ſignificat

Ibidem. commotionem. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur. Quid te ſub maledicto conſtitutus Cain illus parricidæ, vt tremens atque profugus mouearis? Sed & perſecutores Domini tranſeuntes mouebant capita ſua. Exagitabat enim eos ſpiritus nequam, qui re-

Epheſ. 5. pleta à ſe corpora mouere conſueuit. Et ille cùm deſuerit, tremor deſinit: ebrietas autem perpetuum dat tremorem. Sudant vino corpora temulentorum: ſi leuiùs ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenum ſapientiæ. Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hãc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidem naturali vapore corporis calidi, & preter naturam vini calore flammati, cohibere ſe non queunt, & in beſtiales libidines excitantur, vt nullum tempus præſcriptum habeant quod doceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardeſcunt, ſenſu † exciduns.

al. Excedunt. Hinc phreneſis periculoſa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens ſemeſas epulas cum interiorum viſcerum cruore fundentium. Mentior niſi eadem Dominus per Hieremiam locutus eſt, dicens: *Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non conſurgetis.* Hinc etiam vanæ imagines,

Hierem. 25. incerti viſus, inſtabilis greſſus, vmbras ſæpe tranſiliunt ſicut foueas. Nutat his cum facie terra, ſubitò erigi & inclinari videtur, & quaſi vertatur, timentes in faciem ruunt, & ſolùm manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus ſibi videntur includi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & reſonantia fluctu littora. Canes ſi viderint, leones arbitrantur, & fu-

G giunt. Alij riſu ſoluuntur incondito, alij inconſolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes ſomniant, dormientes litigant. Vita his ſomnũ eſt, ſomnus his mors eſt: excitari nullis vocibus poſſunt, quantolibet ſtimulando impulſu petas, niſi reſipuerint, euigilari non poſſũt. Vnde bene Hieremias huiuſmodi hominem tanquam ſuperfluam creaturam, deflendũ putat. Quid eſt homo ebrius, niſi ſuperflua creatura; Itaquè ſic ait: *Sicut fletum Iazer defleo te vinea Sa-* Hiere. 48.
bama: quia deſerta eſt ciuitas Iazer. Et infra: *Vinum in tor-* Ibidem.
cularibus tuis manè non calcauerunt, neque veſperè fecerunt celeuma. Iazer, Moab, Sabama & Segor, factura

H ſuperflua eſt. Moderatio enim naturalis eſt: ſuprà menſuram quidquid eſt, ſuperfluũ habetur, ita eſt ebrietas, quæ fletu prophetico deploratur. Vnde ait Apoſtolus: Epheſ. 5.
Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria, ſed inebriamini ſpi- Gen. 2.
ritu. Eſt ergo ebrietas culpę eſt, & gratiæ. Et forte hæc naturæ, quæ gratiæ, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti, Spiritu ſancto repleti eſſe debemus.

Manè quia erat, meridie autem non fecerunt Iazer ΠΟΙΗΣΙΣ ΠΕΡΙΣΣΟΣ factura ſuperflua eſt. *Ex quibus Græcis literis capitalibus ſcriptis qui veteres editiones curarunt, Græcas literas pro Latinis accipientes* Mohi, Ticine Piccor, *nihili vocabula effecerunt, quorum loco editio Romana quæ habentur in textu repoſuit, ſignificantia*

I *quidem aliquid, ſed a vetere ſcriptura toto cælo diſſita. Germana igitur hæc eſt lectio.* Iazer ποίησις περισσὸς factura ſuperflua eſt.

De obteſtationibus & ſacramentis potantium, quæ violare nefas arbitrantur: & quomodo ſæpe vino ſecretiora hominis extorquentur: quódque frequens ingurgitatio interiorẽ hominis abſumat.

CAP. XVII.

QVid autem obteſtationes potantium loquar? Quid memorem ſacramenta, quæ violare nefas arbitrátur? Bibamus inquiunt, pro ſalute imperatoris & qui non biberit, ſit reus indeuotionis. Videtur enim non

K amare imperatorem, qui pro eius ſalute non biberit. O piæ deuotionis obſequium! Bibamus pro ſalute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum ſanitate. Et hæc vota ad Deum peruenire iudicant, ſicut illi qui calices ad ſepulchra martyrum deferunt, atque illic in veſperam bibunt, & aliter ſe exaudiri poſſe non credunt. O ſtultitiam hominum, qui ebrietatem, ſacrificium putãt: qui ęſtimant illos ebrietate placari, qui ieiunio paſſiones ſuſtinere didicerunt! Quot de intemperantia conuiuij nouimos ad tormenta veniſſe? Dum per ebrietatem de imperio ſuo certant, & ſibi regna promittunt, alijs honores pollicentur, infelices ad pœnam ducti ſunt, qui

L quid dicerent neſciebant. Vnde plerique boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta ſunt, eſſe tenenda ad crimen non putauerunt. Plerique etiam vino vtuntur vt equuleo: & quibus tormenta non elicuerũt vocem proditionis, eos tentant bibendo, vt patriæ ſtatum, ſalutem ciuium, defenſionis ſuæ prodant conſilia. Virtus enim plerumque vincit dolorem, fidem autem potus excludit. Cognoui pleroſque fidiculis exulceratos nomen ſuum negâſſe. Quis inter cyathos texit, quod latere cupiebat; Quid retexam audita? Mihi non poculi, ſed profluuij genus eſſe videtur, quod in ora hominum tanquam per fiſtulas aut canales vina funduntur. Hos homines an

M vtres veriùs æſtimauerim? Et tamen ipſi vtres, ſi immoderata transfuſio fit, ſæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & ſi quis reſpirauerit, commiſſum flagitium, ſoluta acies loco motus habetur. Aqua decurrẽs à Libano cautes rumpit & ſoluit, quomodo mollibus putãt nequaquam nocere viſceribus vinolentorum impetus fluentorum? Elephantos quoque ferunt promuſcide haurire aquę plurimum, eoſdem tamen ad ſedandam ſitim moderato potu eſſe contentos. Sed ſi forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes replere concauum promuſcidis, non vt bibant, ſed effundant, atque ita momentarijs inundationibus irrigare eius tabernam, de quo ſe putaſſent vindicandos. Siccantur ad potum ſubitò lacus, ac repentè funduntur, natant omnia. Cui non mirum, tam immania belluarum corpora ſuperfluum nil tenere?

Quomodo etiam fœminæ vſque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium ducant choros: & quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia.

CAP. XVIII.

SEd quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet ſollicitiorem caſtitatis ſobrietatiſque adhibere cuſtodiam, vſque ad ebrietatem bibunt? Deindeſurgentes, quas etiam inter ſecreta domus vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum, non velato capite, vultu procaci. 1. *Cor.* 4. Apoſtolus mulieres tacere etiam in eccleſia iubet, domi viros ſuos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos † ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, ſciſſæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, ſaltantes pedibus, perſonantes vocibus, irritantes in ſe iuuenum libidines motu hiſtrionico, petulanti oculo, dedecoroſo ludibrio. (v. c. etiam viris.) Spectat corona adoleſcentū, & fit miſerabile theatrum. *Eccleſ.* 19. Inter ſaltātium ruinas & ſpectantium lapſus, cælum impuro contaminatur aſpectu, terra turpi ſaltatione polluitur, quæ obſcœnis † cantibus verberatur. (*al.* ſaltantibus.) Quomodo patienter loquar, piè prætereаm, conuenienter defleam? Vinum nobis tantarum animarum damna intulit. Etenim ſi vinum & mulieres diſcedere a Deo faciunt, quod vel ebrietas vel libido præuaricationis illecebræ ſint, ſi ſingula ac ſeparata hæc faciunt, quid facient vnita? Vnde non immerito ait Sapiens ante nos: *Eccl.* 26. *Mulier ebrioſa, ira magna, turpitudinem ſuam non celabit.* *Pſal.* 104. Quid autem mirum ſi vino decipiuntur animæ fœminarum, cùm omnes illæ tribus patrum, cùm de petra biberent aquam, manna manducarent, gentes validiſſimas vincerent, & non erat in his vllus infirmus: vbi verò carnes deſiderare cœperūt *Deut.* 8. & deſideriis in Ægyptum conuertebantur, nequaquam ex tot millibus hominum in terram promiſſionis præter D duos peruenire † potuerūt? (*al.* metuerunt.) Itaque quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia, hinc colligi datur, quando qui murmurabant, requirētes Ægypti delicias, a ſerpen- *Num.* 21. tibus mordebantur: quando per maris Rubri tranſibant *Exod.* 15. ſemitam, aquam bibebant. Nos ergo vereamur exemplum, nos fugiamus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptione defraudent.

Quid ſibi ſperare debeant bene paſti & luxurioſi: & de viſione Tyri: quódque mare nulla neceſſitate, ſed ſola humana intemperantia inquietatum fuerit: & quomodo luxurioſi nauibus aſſimilentur.

CAP. XIX.

ET quid aliorum vtar exemplis? Ipſi bene paſti ac luxurioſi quid ſibi ſperent, audiamus. Indocet enim eos Eſaias propheta dicentes: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* *Eſai.* 22. Meritóque exclamat: *Vlulate naues Carthaginis, quia perierunt, & non amplius erunt.* *Eſai* 23. Quod eſt dictum de viſione Tyri, quam luxurioſam vrbem cognouimus. Ideóque nona viſio eſt, non ſeptima aut octaua, quòd ea neque legem cuſtodiat, neque Euangelii gratiam. cùm & ſabbato legitimo ignes libidinis adolere ſit vetitum, & Euangelii ſerie octauus dies reſurrectionis E illoceat. Idem autem dies primus atque octauus, quia Dominica dies in ſe recurrit. Luxuria ergo nec finem habet, nec obſeruantiam diſciplinæ, luxuria ſeminarium & 1. *Tim.* 6. origo vitiorum eſt. Nec arbitremini me aduerſùs Apoſtolum dixiſſe, quia ille ait auaritiam radicem eſſe vitiorum omniū: quoniam luxuria ipſius eſt mater auaritiæ. Etenim cùm exhauſerit quis luxuriando proprias facultates, quærit poſtea auara compendia. Audiſtis hodie *Eſai.* 23. quid lectum ſit: *Mercatores*, inquit, *Phœnicum transfmeantes mare in aqua multa: ſemen mercatorum ſicut meſſis quæ defertur.* Vicinæ ſunt iſtæ ciuitates, Tyrus, Phœnice, Sidon: vicinæ vt locis, ita & vitiis. Mercaturis ac negotiationibus periculoſa transfretatio maris. Lucella quærens A ſollicita vita hominum, inquieta conuerſatio, & quodam ſemper in turbine, ventis ipſis mobilior quibus voluitur, huc atque illuc ſæpe iactatur. Et vtique accuſatis crebra naufragia, quis vos nauigare cōpellit? Quaſi non mundia opum & terras faciatis inuitas, & ad latrocinium plurimos excitens. Mare non ad nauigandum fecit Deus, ſed propter elementi pulchritudinem. Latiùs pelagi fudit æquora, certè vt freto includeret terras, ne longiùs tu vagus & exul errares. Sed tempeſtate iactatur mare. Temerè ergo non vſurpare debetis. Elementum innocens nihil deliquit, temeritas humana ſibi eſt ipſa diſcrimini. Denique qui non nauigat, neſcit timere naufragium. B Dominus dixit: *Dominamini piſcium maris*, non dixit: Nauigate in fluctibus. *Geneſ.* 1. Denique & propheta Ionas, qui *Ione.* 1. miſſus eſt in Niniuem vt pœnitentiam prædicaret, quia voluit nauigare vt fugeret a facie Dei, tempeſtate turbatur, & ſorte ductus & iactatus in mare & exceptus *Ione.* 2. a ceto eſt. Propheta quoque Dauid ait, cùm Dei circa hominem commemoraret gratiam: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi: volucres cæli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.* *Pſal.* 8. Piſcibus dedit, non hominibus, perambulare ſemitas maris. Ad eſcam tibi mare datum eſt, non ad periculum: ad cibum, non ad mercatum vtere. Cur tibi periculum generas de voluptate? Cur ſeparationis elementi pro- C funda rimaris? Cur inquietas mundi altiora ſecreta? Cur poſtremo ſæpius ſulcare atque exarato fluctus impatiens nauta contendis? Cur tentas frequēter innoxia æquora; irritas procellas? O inexplebilis auaritia mercatorum! † Cedit tibi pelagus, & mare inquietudinem tuam ferre non poteſt totiens recurrentibus mercatoribus exaratū. (*al.* Cede tu, vbi & pelagus.) Erubeſce Sidon dixit mare. *Eſai.* 23. Tanquam fatigati elementi vox iſta dicentis eſt: *Erubeſce Sidon*, hoc eſt meos fluctus negotiator arguis, cùm ſis ipſe fluctibus inquietior: & erubeſce vel pudore, quoniam periculo non moueris. Verecundiores venti ſunt, quàm veſtræ cupiditates. Illi habent otia ſua, nunquam veſtra quærendi ſtudia ſenan- D tur. Et cùm otioſa tempeſtas eſt, nunquam veſtra otioſa ſunt nauigia. Verſatur vnda ſub remige, quæ quandoque quieſcit à flamine. *Non parturiui*, inquit, *nec peperi, nec enutriui iuuenes, quid me inquietant quos neſcio, quos non agnoſco? Ite in Carthaginem, vlulate qui inhabitatis inſulas.* *Ibidem.* Supra dixit: *Vlulate naues Carthaginis.* *Ibidem.* Carthaginem etenim Tyrii condiderunt, & ideo Carthaginenſes ſequuntur luxuriam conditorū, transfuſa in ſe decolora ſucceſſione nequitiæ, peſſimorū vitiorum deteriores heredes. Et bene luxurioſos, naues dixit. Sicut enim hæ vento, ita illi cibo iactantur & vino. In inſulas repleta potu nauigant corpora, naufragiis circumſonant, tundūtur fluctibus ebrietatis, nec per diem nec per noctem E quieſcunt. Horum igitur mercatorum ſemen in aqua, † meſſis in fluctibus eſt. (*al.* Mercatorum ſemen.) In aqua enim labores ſuos ſeminant, vt pericula metant. In aqua eis ſeges pullulat, in aqua meſſis exuberat. Fructus ipſis in aqua eſt, nūquam tutus & ſolidus. Vnde rectè ait, *Qui ſeminabat in terra, non introiuit in negotiationem*: *Eſai.* 14 *Ezech.* 28. immò qui ſeminabat in cælo. Sed eſt & bona terra, in qua quicunque ſeminauerit, fructus ei cæleſtis orietur.

Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Eſaia: Eritque poſt annos ſeptuaginta Tyrus vt canticum meretricis: *& de miſericordia medici, & ſaluatoris gratia, & quibus modis quærenda ſit.*

CAP. XX.

VLulate, inquit, *iterum naues Carthaginis, quoniam periit munitio veſtra: & erit in illa die, relinquetur Tyrus.* *Eſai.* 23. Et infra: *Eritque poſt ſeptuaginta annos Tyrus vt canticum meretricis.* Videte quibus verbis vtatur propheta, nec refugiat verborum iſtiuſmodi vilitatem. Nos interdum refugimus, non quod nobis quàm illis lingua ſit caſtior, ſed auctoritas inferior. Maior enim vis rerum in talium expreſſione ſermonum eſt: vt qui delicta non erubeſcunt, erubeſcant vel nomina delictorum. *Eritque Tyrus*, inquit, *vt canticum meretricis.* Videte

ne cùm aliquis illos choros viderit pia verba cantare, G
Ibidem. dicat: *Ecce Tyrus facta eſt vt canticum meretricis.* Oracu-
lum propheticæ annuntiationis impletum eſt. Et ſub-
iecit: *Accipe citharam, & vagare ciuitatem meretrix oblita,*
bene cithariza, plurimum canta, vt fiat memoria tui. Et poſt
ſeptuaginta annos erit Tyrus canticum meretricis & viſitatio-
nem faciet Deus Tyri. Vnde poſſumus & in bonum canti-
Ioſue 2. cum Rahab illius meretricis accipere, quæ exploratores
Luc. 7. Ieſu fideli mente ſuſcepit. Nam & Dominus ait: *Can-*
Pſal. 95. *tauimus vobis & non ſaltaſtis.* Et Dauid ait: *Cantate Domi-*
no canticum nouum, cantate Domino omnis terra. Hoc eſt
canticum meretricis, quod antè illa meretrix in Adam
& Eua terra cantauit, meretrix in populo nationum. H
Hæc meretrix bona plurimas fecit meretrices: de quibus
dictum eſt à Domino Ieſu ad illum electum & ſeniorem
populum Dei: *Publicani & meretrices præcedent vos in*
Matth. 21. *regnum Dei.* Ergo quoniam tam miſericordem habemus
Dominum, qui etiam graui ignoſcat errori, conuer-
tamur nos à vitiis, non recedamus à lege, præceptum
Domini quaſi ſerui ſedulis ſtudiis exequamur. Quid
nobis cum impuritatibus & impudicitiis? Quid cum
operibus diaboli? Audiſtis hodie in lectione decurſa
Luc. 8. quid legio dixerit: *Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili David?*
Et tu dicito, ſi fortè vides pugnare aduerſum te diaboli
tentamenta: Quid mihi & tibi eſt Belial? Ego Chriſti I
ſeruus ſum, illius redemptus ſanguine, illi me to-
tum mancipaui. Quid mihi & tibi eſt? Non noui o-
pera tua: nihil tuum quæro, nihil tuum poſſideo, ni-
hil tuum deſidero. Quantò magis nos oportet ſeparare
à diabolo, ſi ſe ille diſcernit à Chriſto? Et ſi fuimus ei
aliquando obnoxii, iam non ſimus: confugiamus ad
medicum qui vulnera ſuperiora curauit. Et ſi quid ſu-
pereſt acerbitatis, medela non deerit. Et ſi quid iniuriæ
De pœnit. feciмus, memor non erit, qui ſemel donauit. Et ſi gra-
diſt. 1. c. me- uia deliquimus, magnum medicum inuenimus, ma-
dicina. gnam medicinam gratiæ eius accepimus. Magna enim
medicina tollit peccata magna. Habemus etiam plura K
ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam
Eccleſ. 10. habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt Do-
Eſaia. 50. minus, ſed tu ipſe venalis es. Peccatis tuis venunda-
tus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia
Tob. 12. tua. Vilis pecunia, ſed pretioſa eſt miſericordia. *Elee-*
Prou. 13. *moſyna*, inquit, *à peccato liberat.* Et alibi dicit: *Redemptor viri,*
Luca 16. *diuitiæ eius.* Et in Euangelio Dominus dicit: *Facite vobis*
amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter anti-
dotum temperatur, hoc eſt, venenum veneno excludi-
tur. Veneno mors repellitur, vita ſeruatur. Fac & tu
quaſi bonus diſpenſator de inſtrumento auaritiæ ſubſi- L
dium miſericordiæ, ſinceritatis gratiam de corruptionis
illecebra.

Quomodo intelligendum ſit illud propheta; Ecce venit Domi-
nus diſperdere orbem terrarum: *& quomodo athletæ ſi-*
mus, quibus multis certaminibus in ſtadio currendum eſt pro
brauio: & ideo ſobrietate & abſtinentia exercitio nobis
opus ſit.

CAP. XXI.

AVdiſti quid lectum ſit hodie: *Ecce dies venit, &*
Eſai. 13. *diſperdet Dominus orbem terrarum.* Quaſi manu M
ſanctus propheta demonſtret, quaſi oculis aduenien-
tem videat iudicii diem, ita dicit: *Ecce dies venit, & diſ-*
perdet Dominus orbem terrarum. Immò quia in ſpiritu
prophetis etiam quæ futura ſunt tanquam præſentia re-
uelantur, ideo quæ videbant, nobis quoque demonſtra-
re cupiebant, vt nos ad conuerſionem ab errore reuoca-
rent. Nec tamen quiſquam frangi debet cùm audit, quia
diſperdet Dominus orbem terrarum. Ne fortè dicat,
Eſto, nos grauia peccata commiſimus: quid orbis deli-
quit, quid cælum, quid terra, vt & illam diſperdat? cur
peribit tã pulcher ornatus? Sed anguſti eſt animi, iſtiuſ-
modi opinio. Cæterùm ſi altiùs ſpectes, inuenies hoc
eſſe pro nobis, quod putas eſſe contra nos: iudicabis hoc
eſſe pro mundo, quod aduerſum mundũ arbitraris. Non
ſemper ſtadium plenum repertum eſt ſpectatoribus,
non ſemper certaminibus inquietum, non ſemper con-

G cretum puluere: ſed quando certamina, tunc populus
in ſpectaculo, luctator in ſcammate, puluis in ſtadio.
Vbi decurſa certamina: conuentus ſoluitur, diſcedit
vnuſquiſque aut victor ad gratiam, aut victus ad oppro-
brium: euehit corona victorem, victum premit vere-
cundia, angit iniuria. Si quis ergo poſtea ingrediatur
ſtadium, videat vacuum celebritatis, dicat agonothetæ,
Cur vacat ſtadium? cur ſilent certamina? cur ſolennia
feriantur? Reſpondebit qui agoni præeſt: Oportet fe-
riari athletas, oportet ſpectatores requieſcere. Quis enim
laboris eſt fructus, niſi requies poſt laborem? Similiter
& orbis terrarum aliquando ſoluendus eſt, vt ſit re-
H quies fatigans. Athletæ ſumus, in quodam ſtadio de-
certamus ſpiritali. Denique bonus athleta dicebat: *Fa-*
cti ſumus ſpectaculum huius mundi. Et alibi: *Sic curro, non* 1. Cor. 4.
vt in incertum: ſic certor, non vt aërem cædens, ſed caſtigo cor- 1. Cor. 9.
pus meum. Et alibi: *Superiora obliuiſcens, & quæ ſunt prio-* Philip. 3.
ra appetens, ad deſtinatum ſequor brauium. Athletæ ergo
ſumus, legitimè certandum eſt. Multa certamina ſunt:
& qui hodie victus eſt, cras ſe reparet. Antè ad brauium
contenditur, poſtea ad coronam. Numquid athleta otio
vacat, cùm ſemel dederit certamini nomen ſuum? Exer-
cetur quotidie, vngitur quotidie. Ipſe cibus ei agoniſti-
cus datur, diſciplina exigitur, caſtimonia cuſtoditur. Et
I tu dediſti nomen tuum ad agonem Chriſti, ſubſcripſiſti
ad competitionem coronæ, meditare, exercere, vngere
oleo † iuſtitiæ, vnguento exinanito. Cibus tuus, cibus al. lætitiæ.
ſobrietatis ſit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxu-
riæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat: cu-
ſtodi corporis caſtimoniam, vt poſſis eſſe habilis ad co- Pſal. 44.
ronam, ne exiſtimatio tua offendat ſpectatoris affectum, Cant. 1.
ne te fautores tui negligentem videant & deſerant. Spe-
ctant te archangeli, & poteſtates, & dominationes, & il-
la angelorum multa militia. Sub tantis ſpectatoribus
erubeſcere, conſidera quàm dedecoroſum ſit. Ingreſſus Hebr. 12.
ſtadium, puluere rigorem animæ tuæ excita, lacertos ex-
K cute. Progreſſus in ſcamma, neceſſe eſt vt excipias pulue-
rem, ſubeas æſtiui ſolis flagrãtiam. Grauis æſtus, ſed dul-
cis victoria. Moleſta caligo pulueris, ſed ſpecioſa tolerã-
tia. Nemo ſtadium puluerulentus ingreditur, ſed pulue-
rulentum reddunt certamina. Ibi colligitur puluis vbi
palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur: pul-
uerulentum decet victoria. Veni ergo Domine Ieſu, ex-
eat corona tua, adnuntie victores in requiẽ, victos ad com-
punctionem. Etſi diſperdideris orbem terrarum, plura
ſunt inuiſibilia opera tua, quam quæ vidimus. Qui angu-
ſtioris eſt animi, illa non cernit: dolet quod diſperdas or-
L bem terrarũ. Sed qui nouit ſpectare quæ inuiſibilia ſunt,
gaudet vt venias, & omnes liberes. Gaudent athletæ qui
poſſunt dicere: *Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut*
in cælo & in terra. Gaudebit creatura mundi, vt à vanitate Matth. 6.
mundi iſtius liberetur, quæ nunc congemiſcit & parturit, Rom. 8.
quia vanitati etiam illa creatura ſubiecta eſt, donec mul-
tiplicetur adoptio filiorum, & totius corporis redemptio
compleatur. In bono ergo diſperdet orbem terrarum. Apoc. 21.
Erit etenim cælum nouum, & nox non erit amplius. De- Apoc. 22.
nique reuelabit, inquit, faciem eius, vt reuelata facie 1. Cor. 3.
ſpectemus gloriam Chriſti.

M *Qua ratione corpus noſtrum ieiuniis caſtigandum ſit, comeſſa-*
tionéſque indecoræ fugiendæ, ne ſuccumbentes in ſtadio, ex-
ortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus: & de
ablutione aquæ baptiſmatis: quódque feſtinandum ſit ad
gratiam.

CAP. XXII.

ADuertamus ergo in ſtadio conſtituti, quantis aut
delectationi aut dolori erimus, qui nunc fautores
nobis ſunt, ne pro nobis incipiãt erubeſcere. Sicut enim Luc. 15.
erit gaudium in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam
agente, ita erit mœſtitia ſuper vno peccatore, ſi exors
veniæ, curſum huius vitæ confecerit. Caſtigemus ergo
corpus noſtrum ieiuniis, fugiamus indecoras comeſſa-
tiones. Caueamus ne nobis dicatur: *Vlulate à vino.* Ne Oſeæ. 1.
veniat Moyſes, & Leuitas aduocet: & quicumque pa- Exod. 32.
ratus ad Dominum armatam dexteram gerat, ſeparet

ſe ab his qui manducando & bibendo grauia contra-
xere peccata. Et hodie Moyſes venit, cùm lex recenſe-
2. Theſſ. 3. tur: Moyſes vocat, cùm lex præcipit. Apoſtolus docet
Epheſ. 6. vt ſeparemus nos ab omni fratre inquietè agente. Per-
cutiamus enim gladio ſpirituali, qui eſt verbum Dei. Non
fratris, non propinqui accipiamus perſonam, ſed om-
nem immundum a Chriſti ſecernamus altaribus, vt e-
mundet & corrigat lapſus ſuos, quò ad ſacramenta Chri-
ſti redire mereatur. Si quis autem non eſt baptizatus,
ſecurior conuertatur, & remiſſionem accipiat peccato-
Matth. 3. rum. Siquidem baptiſmus velut ignis quidam peccata
3. Reg. 18 conſumit, quia Chriſtus in igne & ſpiritu baptizat. De-
nique hunc typum legis in Regnorum libris inuenies,
vbi Elias ſuper altare ligna impoſuit, & dixit vt mitterēt
ſuper de hydriis aquam & dixit: Iterate, & iterauerunt &
dixit: Iterate tertiò: & iterauerunt tertio & cùm manaret
aqua, precatus eſt Elias, & ignis deſcendit de cælo. Tu es
homo ſuper altare qui ablueris aqua, cuius exuitur cul-
pa, vt vita renouetur. Lignum enim & ſtipulam conſu-
mit ignis. Noli timere ignem per quem illuminaris.
Ideo tibi dicitur: *Accedite ad Deum, & illuminamini.* Suſci-
pite iugum Chriſti. Nolite timere quia iugum eſt: feſti-
nate, quia leue eſt. Non conterit colla, ſed honeſtat.
1. Cor. 3. Quid dubitatis? quid procraſtinatis? Non alligat ceruī-
Pſal. 33. cem vinculis, ſed mentem gratia copulat, non neceſſita-
Matth. 11. te conſtringit, ſed voluntatem boni operis dirigit. Quid
negas adhuc eſſe temporis? Omne tempus opportunum
ad indulgentiam. Si aurum tibi offeram, non mihi dicis,
Cras veniam, ſed iam exigis. Aurum accipere nemo dif-
A fert, nullus excuſat: redemptio animæ promittitur, & ne- Matth. 3.
mo feſtinat. Ioannes in pœnitentiam baptizabat, &
omnis Iudæa conueniebat: Chriſtus baptizat in ſpiritu, 3. Reg. 18.
Chriſtus gratiam diſpenſat, & cum faſtidio conuenitur.
Typum baptiſmatis demonſtrauit Elias, & cælum ape-
ruit quod fuit clauſum tribus annis & ſex menſibus. Ioan. 3.
Quantò maiora munera veritatis ſunt? Aperuit itaq; cæ-
lum non pluuia deſcendens, ſed aſcendens gratia. Nemo
enim niſi per aquam & ſpiritum aſcendit in regnum cæ- Geneſ. 5.
lorum. Clauſerat cælum hominibus perfidia, ſed aperuit
fides. Patebat & antehac cælum hominibus. Denique 4. Reg. 2.
Enoch raptus ad cælum eſt. Iterum clauſum eſt: ſed ape-
ruit Elias quia raptus eſt curru igneo. Et vos poteſtis aſ-
B cendere, ſi ſacramenti gratiam conſequamini. Quouſq;
ad delectationes? Quouſque ad comeſſationes? Inſtat
iudicii dies: dum differs gratiam, mors appropinquat.
Quid dicat: Nunc mihi non vacat, occupatus ſum, non
mihi demonſtres lumen, nolo tam cito me redimas, non
mihi adhuc opus eſt regno cæleſti? Nónne hoc dicit qui
excuſat ſe à baptiſmate? Ad quantam gratiam vocaris ô
homo: Purgaris, & non exueris: ſanaris, & non doles: re-
formaris, ſed non diſſolueris: ictum mortis non excipis,
& reſurgis. Et adhuc diſſimulas, adhuc expectas vt viuas
ſæculo: poſtea te reſeruas Deo? An ignoras quòd Cain
propterea diſplicuerit ſacrificium, quoniam non primi- Geneſ. 4.
tiua obtulit, ſed primitiis ipſe perfunctus eſt, de ſequen- Hebr. 11.
tibus minus Deo tentauit offerre: Abel autem primi- al. inſigne
tiarum ſuarum oblatione prælatus, meruit † inſigni pie-
tatis laudari oraculo.

S. AMBROSII DE ELIA ET IEIVNIO LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IEIVNIO ELIÆ SERMO.

In quo quadragenarius ieiunij numerus commendatur ex Eliæ ieiunio, & tanguntur aliqua ex cap. XXVII. XVIII. *&* XIX. *lib.* III. *Regum.*

PROPITIA diuinitate, fra-
tres, ecce iam penè tranſegimus
quadrageſimæ indicta ieiunia, &
præcepta Chriſti Domini abſtinen-
tiæ deuotione compleuimus. Su-
pereſt nunc vt quemadmodum fa-
mulus eius Elias hunc ſacratiſſi-
mum numerum obſeruando, gra-
3. Reg. 17. tiam meruit: ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodien-
do mereamur, ſitque ſimilis remuneratio in perce-
3. Reg. 18. ptione præmij, quorum ſimilis labor eſt in obſeruatio-
ne ieiunii. Elias enim, cùm eſſet clauſum humanis ini-
quitatibus cælum, & nulla mundanis rebus deſuper
pluuiarum ſtillaret vbertas, atque omnia longæ ſiccita-
tis ſqualore languerent, eſſet fames magna vniuerſo ge-
neri humano (quoniam enim cælum pluuiam non da-
bat, nec terra pabulum germinabat) ... ſuis ſanctus
reſerauit ieiunos ſuis cælum; ... orationibus fœ-
cundauit. Illius enim ſiccitatem conuertit in pluuiam,
huius ſterilitatem reſoluit in partum. Tanta enim
eius precibus orbem terrarum imbrium largitas irri-
gauit, vt arida reuireſcerent, mortua reſurgerent,
languentia ſanarentur. Et ita rebus cunctis fontium
quidam meatus infuſus eſt, vt purificatione facta per
pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur, atque
inundationis illius beneficio totius mundi ſpecies in-
3. Reg. 19. nouata conſurgeret. Igitur & nos eadem quæ Elias
obſeruantes ieiunia, adhibitis precibus clauſum cæ-
lum noſtris competentibus reſeremus, quatenus il-
C lis lauacri ſalutaris imber illuminet. Clauſum enim
illis eſt cælum, quamdiu nondum e cælo ſpiritus ſanctus
adueniens eorum corda viuificat: ſic ... quodam-
modo patiuntur, quia nondum ... baptiſmatis ir-
rigantur. Laborant etiam fame ... ſigna, quoniam ve-
lut eſurientes cæleſtia ſacramenta deſiderant. Reſere-
tur ergo illis cælum, vt ... ueniente deſuper ſpiritali
pluuia, eorum terra ... ri irriguo ſatietur: & deli-
ctorum ſterilitate depoſita, incipiant fructus germi-
nare virtutum. ... enim cæleſtis imber vitia peccato-
rum diluit, ... quæ incrementa producit, diſcutit a-
ridos con... piſcentiæ puluerem, lætificat vtilem ca-
amoris ... puritatem, obruit auaritiæ ſordidam fæcem,
nutrit æternam miſericordiæ largitatem. Sicut enim
D ſuperueniente Eliæ pluuia omne pabulum terra pro-
duxit, ita & ſuperueniente Chriſti lauacro omnem
iuſtitiam anima germinauit. Et ſicut illic pluuiarum
fontes irrigauerunt orbem, vt viuificarentur herbarum 3. Reg. 18.
mortificata iam ſemina: ita & fons baptiſmatis irrigat
genus hominum, vt animarum mortificata corda viui-
ficet. Hoc ergo obſeruantium iſta ieiunia eſt meritum,
vt orationibus eorum aut innouetur mundus, aut fra-
tres denuo renaſcantur. Reſerandum igitur compe-
tentibus noſtris eſt cælum, quoniam adhuc clauſum eſt
apud illos. Clauſum eſt enim cælum illis, quoniam my-
ſterium nondum peruident Trinitatis. Clauſo enim ſibi
cælo, ſuper cælum quid agatur ignorant: nec ſcire poſ-
ſunt quæ ſit filii patriſque ſubſtantia, niſi prius mundi
elementa tranſcenderint. Tunc enim poterit quis Te-

nitatis aſpicere diuina myſteria, cùm cælos ſua virtute habuerit apertos, ſicut beatus Stephanus martyr reſerauit ſibi martyrio ſuo cælos, & ſtantem vidit ad Patris dexteram Saluatorem, ſecundùm quod ipſe ait: *Ecce video cælo apertos, & ſtantem Ieſum ad dexteram Dei.*
Act. 7.
Ergo cui, clauſi ſunt cæli, agendum eſt vt aperiantur illi, quatenus ſuper cælos Chriſtum poſſit aſpicere. Nam quamdiu clauſi ſunt homini, Chriſtum non poteſt videre regnãtem. Quemadmodum autem clauſi cæli aperiendi ſunt, inquirere nos oportet. Puto autem aliter eos aperiri nõ poſſe, niſi claues Petri Apoſtoli ſumpſerimus, quas Domino largiente ſuſcepit, ſicut ipſe dixit: *Tibi dabo claues regni cælorum.* Immo rogemus Petrum vt ipſe nobis tanquam bonus ianitor regiæ cæleſtis aperiat.
Matth. 16.
Quæ autem iſta clauis ſit, diligentiùs requiramus. Clauem Petri, fidem eſſe dixerim Petri per quam cælos aperuit, penetrauit inferna ſecurus, maria calcauit intrepidus. Tanta enim Apoſtolicæ fidei virtus eſt, vt cũcta illi elementa pateant, hoc eſt, non illi angelicæ claudantur ianuæ, non portæ præualeãt tartari, non aquarum fluenta ſubſidant. Iſta autem ipſa clauis quam fidem dicimus, videamus quemadmodum conſtet, quemadmodum ſolida ſit. Arbitror illam duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim Apoſtolorum Symbolo fides ſancta concepta eſt, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, clauem ſuo conſilio conflauerunt. Clauem enim quandam ipſum ſymbolũ dixerim, per quod reſerantur diaboli tenebræ, vt lux Chriſti adueniat: aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeant opera manifeſta. Igitur hæc clauis oſtendenda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tanquam diſcipuli Petri inferna ſibi reſerare, cælos aperire conſueſcant.

S. AMBROSII DE IEIVNIO ELIÆ SERMONIS FINIS.

Summarium libri de Nabuthe Iezraelita.

A cap. I. vſque ad cap. VI. oſtendit quòd pauperes diues opprimit: quantum autem malum hoc ſit, oſtenditur, & diuites redarguuntur.

A cap. VII. vſque ad cap. XIII. oſtendit quòd diuites bona cumulare debent vt pauperibus erogent: & explicantur quædam verba textus.

A cap. XIV. vſque in finem libri, quòd diuites diuitiarum cuſtodes ſunt, & exponuntur quædam ſcripturæ loca ad rem ipſam facientia.

Capita libri de Nabuthe.

1. *Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Iſrael pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cùm tamen natura omnes æquales produxerit.*
2. *Quòd homines quantò ditiores cenſu, tantò pauperiores affectu, & quos inſatiabilis auaritia gradus habeat: & quid hæc vox.* Da mihi, *præ ſe ferat.*
3. *Quòd omnia animantia ſocialia ſint, & commercia viuendi quærant: ſolus autem homo conſortem excludat, ſolúſque omnia poſſidere contendat: & quàm turpe ſit, agrum paternum pro vili vſu alienare.*
4. *De reprehenſione diuitum, qui magis alienum quàm ſuum panem manducant: & quod ideo miſeræ luant paupertatis ærumnas.*
5. *Quòd menſa diuitum multorum pauperum inſtruitur ſanguine: & de patre qui cogebatur à diuite, cuius menſæ vinum defuit, filium venderet: & quomodo ſæpe mulieres incitamenta ſint extortionis à pauperibus.*
6. *Quòd nullæ diuitiæ aliquid conferre poſſint contra imminentem fati neceſſitatem: & vnde diuites appellentur: quódque diues dormire non poſſit, nec ipſe ſe quietum eſſe patiatur.*
7. *Quòd diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent ſanctum Ioſeph, potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona aquirant: & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant.*
8. *De admonitione diuitis vt timeat, & ſpe vana non fallatur: ac reprehenſione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus, quia Deus eos maledixit, vt egerent.*
9. *Quomodo Iezabel, quæ eſt auaritia, promittat diuitibus contra iuſtitiam poſſeſſionem quam deſiderant.*
10. *De conſuetudine diuitum qui contriſtantur ſi aliena rapere non poſſunt: & quid facere debeant vt Deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium reſpiciat.*
11. *Quid eſt quòd duo falſi teſtes atteſtati ſunt Nabuthe Deum benedixiſſe & regem: & quomodo diuites cùm calumniatis nocuerint, ſimulent ſe dolere: & quid ſibi velit quòd meretrices lauerunt ſe in ſanguine Achab.*
12. *Quod omnis auarus pauperiorẽ ſe iudicet, eo quod ſibi deeſſe arbitretur quidquid ab aliis poſſidetur; & quomodo Elias Achab inueniſſe dicatur: quomodo etiam diues puteum ſuum exundantem vſu aliquo exercere: non otio corrumpi ſinere debeat.*
13. *Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum gloriantium de nobilitatis proſapia: & quod meritum heredum non in auro, ſed in virtute conſiſtat.*
14. *Quomodo diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum: & ideo illas potius pauperibus erogare debent pro melioribus rebus acquirendis, & de pauperibus abundantibus, & diuitibus egenſibus.*
15. *Quòd omnes viri diuitiarum inſipientes dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant ſomnum ſuum: quomodo etiam dormitarint qui aſcenderunt equos.*
16. *Quomodo diuites quieſcere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri Domino in fide, humilitate, & deuota oratione. & quod multi diuites propter perfidiam perierint.*
17. *Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem Dei, vt in diebus eius non inducerentur ſuper eum mala: & quòd Dominus etiam circa indignos promiſſa ſua ſeruet.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE NABVTHE IEZRAELITA LIBER.

III. Reg. Cap. XXI.

ET factum eſt poſt verba hæc, erat vinea Nabuthe Iezraelitæ iuxta domum Achab regis Samariæ. Et locutus eſt Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortũ olerum, quoniam propinquat domui meæ: & dabo tibi pro ea vineam aliã bonam magis quàm eã: ſi vero placuerit tibi, dabo pecuniam pretiũ pro vinea iſta tua. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, vt dem tibi hereditatem patrũ meorum. Et venit Achab ad domum ſuam confuſus & contriſtatus ſuper verbo quod loquutus eſt ad eum Nabuthe Iezraelites, & dixit: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et ſpiritus Achab turbatus eſt, & dormiuit ſuper lectum ſuũ, & velauit faciem ſuam, & non mãducauit panem. Et egreſſa eſt ad eum Iezabel vxor ſua, & dixit ad eum: Quid ſpiritus tuus turbatus eſt, & non es tu comedens panem? Et dixit ad eam: Quoniam loquutus ſum ad Nabuthe Iezraelitem, dicens: Da mihi vineam tuam argento: ſi autem non vis, dabo tibi vineam pro ea. Et dixit: Non dabo tibi hereditatem patrem meorum. Et dixit ad eum Iezabel vxor eius: Tu nunc ſic facis regnum ſuper Iſrael? Surge & manduca panem & redi ad te: ego dabo tibi vineã Nabute Iezraelitæ. Et ſcripſit Iezabel litteras in nomine Achab, & ſignauit annulo illius: & miſit illas ad ſeniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat ſcriptum in litteris, dicens: Ieiunate ieiuniũ, & conſtituite Nabuthe in principio populi, & conſtituite duos viros filios iniquitatis ex aduerſo eius, vt falſum teſtimoniũ perhibeant aduerſus eum, dicentes: Benedixit Deũ & regem, & educite illum extrà, & lapidate eum vt moriatur. Et fecerunt viri ciuitatis maiores natu, & liberi habitantes in vrbe eius, ſicut miſit ad eos Iezabel, & ſcriptũ erat in litteris. Et præceperũt ieiuniũ, & ſedere fecerunt Nabuthe in principio populi: & venerunt duo viri filii iniquorum, & ſedere fecerunt ex aduerſo eius, & teſtificati ſunt cõtra eum viri rebellionis Nabuthe corã populo, dicentes: Benedixit Deum & regem. Et eduxerunt eum extra ciuitatẽ & lapidauerunt eum in lapidibus, & mortuus eſt. Et miſerunt ad Iezabel dicentes: Lapidatus eſt Nabuthe, & mortuus eſt. Et factum eſt, vt audiuit Iezabel dicentes: Lapidatus eſt Nabuthe, & mortuus eſt, dixit Iezabel ad Achab: Surge, & poſſide vineã Nabuthe Iezraelitæ, quia non dedit tibi argento, quia non eſt Nabuthe viuens, ſed mortuus eſt. Et factũ eſt, cùm audiſſet Achab quia mortuus eſt Nabuthe, cõſcidit veſtimẽta ſua: & poſt hęc ſurrexit Achab, & deſcendit ad vineã Nabuthe Iezraelitæ, vt poſſideret eam. Et dixit Dominus ad Eliam Theſbitem, dicens: Surge, & deſcende in occurſum Achab regis Iſrael, qui eſt in Samaria: ecce ipſe in vinea Nabuthe, quia deſcẽ-

A dit ibi vt poſſideat eam: & dices ad eum. Hæc dicit Dominus: Occidiſti, & poſſediſti: Propter hoc hęc dicit Dominus: In loco in quo linxerũt canes ſanguinem Nabuthe, in eo lingent canes ſanguinem tuum: & meretrices lauabunt ſe in ſanguine tuo. Et abiit Elias ad Achab. Et dixit Achab ad Eliã: Si inueniſti me inimicum? Et dixit Elias: Inueni, quia venundatus es fruſtrà, vt faceres malum in cõſpectu Domini, vt irritares eum. Hęc dicit Dominus: Ecce ego induco ſuper te mala: & accendam

B poſt te, & deſtruam Achab mingentẽ ad parietem, & clauſum, & relictum in Iſrael: & dabo domum tuam ſicut domum Hieroboam filii Nabat, & ſicut domum Baſaa filii Achia, pro irritationibus quibus irritâſti & peccare feciſti Iſrael. Et Iezabel loquutus eſt Dominus, dicens: Canes comedent eam in antemurali Iſrael. Mortuum Achab in ciuitate comedent canes, & mortuum eius in agro comedẽt volucres cæli. Veruntamen non fuit ſicut A-

C chab, qui venundatus eſt vt faceret malum coram Domino, quemadmodũ mutauit Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt valdè, vt ambularet poſt abominationes ſeb ũdùm omnia quę fecit Amorrhæus, quem deſtruxit Dominus à facie filiorum Iſrael. Et factum eſt, vt audiuit Achab ſermones iſtos, conſcidit veſtimenta ſua, & operuit ſe cilicio, & ieiunauit, & dormiuit in ſacco, & ambulabat demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliã Theſbitem, & dixit: Vidiſti quemadmodum com-

D motus eſt Achab à facie mea? Eo quod compunctus eſt à facie mea, non inducam in diebus eius mala, ſed in diebus filii ſui inducam mala ſuper domum eius.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Iſrael pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cum tamen natura omnes æquales produxerit.

CAP. I.

E NABVTHE hiſtoria tempore vetus eſt, vſu quotidiana. Quis enim diuitum non quotidie concupiſcit aliena? Quis opulentiſſimorum non exturbare cõtendit agellulo ſuo pauperem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus? Quis contentus eſt ſuo? Cuius non inflammat diuitis animum vicini poſſeſſio? Non igitur vnus Achab natus eſt, ſed, quod peius eſt, quotidie Achab naſcitur, & numquam huic ſæculo moritur. Si vnus occidat, aſſurgunt plurimi: plures qui rapiant, quàm qui amittant. Non vnus Nabuthe pauper occiſus eſt: quotidie Nabuthe ſternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit iam ſuis terris, migrat cum paruulis pauper onuſtus pignore ſuo, ſequitur vxor illachrymans, tanquam ad buſtum proſequatur maritum. Minus tamen deplorat illa, quæ deflet ſuorum funera: quia etſi amiſit coniugis præſidium, ſepulchrum habet: etſi filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus teneræ prolis ieiunia. Quouſque exten-

Eſai. 5. ditis, diuites, inſanas cupiditates? Numquid ſoli habitabitis ſuper terram? Cur eiicitis conſortem naturæ, & vendicatis poſſeſſionem? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata eſt, cur vobis ius proprium ſoli diuites arrogatis? Iob. 1. Neſcit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum veſtimentis naſcimur, nec cum auro argentóque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, neſcit fines poſſeſſionum ſepulchro includere. Ceſpes anguſtus æquè & pauperi abundat & diuiti: & terra quæ viuentis non cœpit affectum, totum iam diuitem capit. Neſcit ergo natura diſcernere quando naſcimur, neſcit quando deficimus. H Omnes ſimiles creat, omnes ſimili claudit gremio ſepulchri. Quis diſcernat ſpecies mortuorũ? Redoperi terram, & ſi potes, diuitem deprehende. Erudera to tumulum, & ſi cognoſcis egentem, argue: niſi forte hoc ſolum quod cum diuite plura pereunt. Sericæ veſtes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non ſubſidia defunctorum ſunt. Vnguentum accipis diues, mortuus, & fœtidus es: perdis alienam gratiam, nec acquiris tuam. Heredes relinquis qui litigent cum heredibus, relinquis depoſitum magis hereditarium quàm commodum voluntarium, qui quod relictum eſt minuere ac violare formident. I Si frugi heredes ſunt, cuſtodiunt: ſi luxurioſi, exhauriunt. Itaque aut bonos heredes perpetua condemnas ſollicitudine, aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

Quod homines quantò ditiores cenſu, tantò pauperiores affectu: & quot inſatiabilis auaritia gradus habeat: & quid hæc vox Da mihi, *præ ſe ferat.*

CAP. II.

SEd quid arbitratis quod dum viuis, abundas omnibus? O diues, neſcis quam pauper ſis, quàm inops tibi ipſi videaris, qui te diuitem dicis? K Quantò plus habueris, plus requiris: & quanquam acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non reſtinguitur. Quaſi gradus quoſdam cupiditas habet: quò plures aſcenderit, eò ad altiora feſtinat, vnde ſit grauior ruina lapſuro. Tolerabilior tamen iſte cùm minus haberet, cenſus cõtemplatione mediocria requirebat: acceſſione patrimonii acceſſit cupiditatis augmentum. Non vult eſſe degener votis, pauper in deſideriis. Ita duo intolerabilia ſimul iungit, vt ambitioſam ſpem diuitis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos ſcriptura diuina quàm miſerè egeat, mendicet abiectè. L Rex Achab in Iſrael erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat, † iſte anguſti ſoli ceſpitem poſſidebat. [al. & tamen ceſpitẽ pauperis flagitabat.] Nihil pauper de poſſeſſionibus diuitis concupiuit, rex ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter eſt pauper affectu. Affectus diues egere non nouit, cenſus abundans nequit auari pectus explere. Ideóque diues cupidus in inuidia poſſeſſionis, & pauperta tis querela eſt. Sed iam ſcripturæ verba conſideremus. Et factum eſt, (inquit) *poſt hæc verba, erat vinea Nabuthe Iezraelitæ in Iſrael iuxta domum Achab regis Samariæ. Et locutus eſt Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam,* M *& erit mihi in hortum olerum, quoniam propinquat domui meæ: & dabo tibi pro ea aliam vineam bonam: ſi vero placuerit tibi, dabo pecuniam pretium pro vinea iſta. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, vt dem tibi hereditatem patrum meorum. Et turbatus eſt ſpiritus Achab, &* 3. Reg. 19. *dormiuit ſuper lectum ſuum, & velauit faciem ſuam, & non manducauit panem.* Expoſuerat ſuprà ſcriptura diuina quia Eliſæus cùm eſſet pauper, reliquit boues ſuos, & cucurrit ad Eliam, & occidit eos, & erogauit populo, & adhæſit prophetæ. Ad condemnationem igitur præmiſſa ſunt diuitis, qui in iſto rege deſcribitur, eo quod habens bene- 3. Reg. 16. ficia Dei, ſicut iſte Achab, cui Dominus & regnum do- 3. Reg. 18. nauit, & pluuiam Eliæ vatis oratione conceſſit, diuina mandata violauerit. Audiamus ergo quid dicat: *Da mihi,* G inquit. Quæ alia vox egentis eſt? Quæ vox alia ſtipem publicè poſtulantis, niſi, *Da mihi*: hoc eſt: Da mihi, qui egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidium habere non poſſum. Da mihi, quia non eſt mihi panis ad victum, nummus ad potum, ſumptus ad alimentum, ad indumentum ſubſtantia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi: niſi tu dederis, habere non potero. Luc. 11. Da mihi, quia ſcriptum eſt: *Date eleemoſynam.* Hæc quàm abiecta, quàm vilia? Non habent enim humilitatis affectum, ſed cupiditatis incendium. In ipſa autem deiectione quanta impudentia! *Da mihi* (inquit) *vineam tuam.* Confitetur alienam, vt poſcat indebitam. *Et dabo* (inquit) *tibi pro ea aliam vineam.* H Diues quod ſuum eſt quaſi vile faſtidit: quod alienum eſt quaſi pretioſiſſimum concupiſcit. *Si vero placuerit tibi, dabo pecuniam.* Citò reprehendit errorem ſuum, pecuniam offerendo pro vinea. Nihil enim vult alienum poſſidere qui totum deſiderat ſuis poſſeſſionibus occupare.

Quòd omnia animantia ſociabilia ſint, & commercium viuendi quærant: ſolus autem homo conſortem excludat, ſolúſque omnia poſſidere contendat: & quam turpe ſit agrum paternum pro vili vſu alienare.

CAP. III.

ET *erit mihi* (inquit) *in hortum olerum.* Hæc erat igitur omnis inſania, hic omnis furor, vt ſpatium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipſi cupitis quaſi vtile poſſidere, ſed alios vultis excludere. Maior vobis cura de pauperum ſpoliis, quàm de veſtris emolumentis eſt. Iniuriam veſtram putatis, ſi quid pauper habeat quod dignum poſſeſſione diuitis æſtimetur. Damnum veſtrum creditis, quidquid alienum eſt. Quid vos delectant naturæ diſpendia? Vniuerſis creatus eſt mundus, quem pauci diuites vobis defendere conamini. K Non enim terrena tantùm poſſeſſio, ſed cælum ipſum, aer, mare, in vſum paucorum diuitum vendicatur. Hic ager, quem tu diffuſis includis poſſeſſionibus, quantos alere populos poteſt? Numquid angeli diuiſa cæli ſpatia habent, vt tu terram poſitis diſtinguas terminis? Clamat Propheta. Eſai. 5. *Væ iis qui iungunt domum ad domum, & villam ad villam.* Arguit eos inefficacis auaritiæ. Fugiunt enim cohabitare hominibus, & ideo excludunt vicinos. Sed fugere non poſſunt: quia cùm hos excluſerint, alios rurſum inueniunt: & cùm illos propulſauerint, ad aliorum neceſſe eſt eos viciniam peruenire. Soli enim ſuper terram habitare non poſſunt. L Auis auibus ſe aſſociat: denique ingentis plerumque agminis volatu cælum obtexitur: pecus pecori adiungitur, piſcis piſcibus: nec damnum ducunt, ſed commercium viuendi, cùm plurimum comitatum capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequentioris ſocietatis affectant. Solus tu homo conſortem excludis: includis feras, ſtruis habitacula beſtiarum, deſtruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne deſint belluæ: producis fines terræ ne poſſis habere finitimum. Audiuimus vocem diuitis aliena quærentis: audiamus vocem pauperis propria vindicantis. *Non fiat* (inquit) *hoc mihi à Domino, vt dem tibi hereditatem patrum meorum.* Quaſi quandam contagionem ſui, Act. 8. pecuniam eſſe diuitis arbitretur; quaſi dicat: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem,* M ego autem hereditatem patrum meorum non poſſum vendere. Habes quod ſequaris diues ſi ſapias, vt non vendas agrum tuum pro nocte meretricis, non tranfundas ius tuum pro ſumptu comeſſationis, deliciarúmque impenſis, non adiudices domum tuam ad ludum aleæ, ne ius hereditariæ pietatis amittas. His auditis *turbatus eſt ſpiritus auari regis: & dormiuit ſuper lectum ſuum, & velauit faciem ſuam, & non manducauit panem.* Lugent diuites, ſi non potuerint aliena diripere: ſi ſuis pauper non ceſſerit facultatibus, vim mœroris regere non poſſunt. Dormire deſiderant, velant faciem ſuam, ne quidquam in orbe terrarum alienum videant, ne quidquam in hoc mundo non eſſe ſuum nouerint, ne audiant vicinum iuxta ſe aliquid poſſidere, ne audiant pauperẽ ſibi contradicentẽ. Horum ſunt ani-

ma

Eſai. 32. mæ, quibus dicit Propheta: *Mulieres diuites exurgite.*

De reprehenſione diuitum, qui magis alienum quàm ſuum panem manducant, & quod ideo miſeræ luant paupertatis ærumnas.

CAP. IV.

E*T non manducauit* (inquit) *panem ſuum*: quoniam quærebat alienũ. Etenim diuites magis alienum panem quàm ſuum manducant, qui rapto viuunt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Aut certè non manducauit panem ſuum, volens ſe morte multare; quod ei aliquid negaretur. Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet, & ieiunare voluntarius niſi Deo neſcit, ieiunare niſi ex neceſſitate non nouit. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuerſa, auſertis omnia, nihil relinquitis: pœnam tamen pauperũ vos potius diuites ſuſtinetis. Illi ieiunant, cùm non habeant, vos non ieiunatis cùm habeatis. A vobis igitur priùs pœnam exigitis, quàm pauperibus erogetis. Vos igitur veſtro affectu luitis miſeræ paupertatis ærumnas, & pauperes quidem non habent quo vtantur: vos autẽ nec ipſi vtimini, nec alios vti ſinitis. Eruitis
Pſal. 38. aurũ de metalli venis, ſed rurſum abſconditis. Quantorũ vitas in illo infoditis auro? Cur illa ſectuantur, cùm legeritis de auaro diuite: *Theſaurizat, & ignorat cui congregat eos?* Heres otioſus expectat, heres faſtidioſus increpat, quòd ſerò moriamini. Odit incrementa hereditatis ſuæ, ad dãna feſtinat. Quid igitur miſerius, quando nec apud illum cui laboratis, gratias derelinquitis? Propter illum totis mœſtam diebus toleratis famem, quotidiana menſæ
al. adamatis. veſtræ damna metuẽtes: propter illum diurna † aggeratis ieiunia. Noui ego diuitem in agrum proficiſcentem, panes breuiores vrbe delatos numerare ſolere, vt pro numero panis æſtimaretur quot dies in agro futurus eſſet. Nolebat obſignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus ſingulis diebus deputabatur, qui tenacem vix ſatiare poſſet. Comperi etiam viri fidem, ſi quando ei ouum eſſet appoſitum, queri quod pullus eſſet occiſus. Hoc ideo ſcribo, vt cognoſcatis vindicem eſſe Dei iuſtitiam, quæ lachrymas pauperum veſtro vlciſcatur ieiunio.

Quod menſa diuitum, multorum pauperum inſtruitur ſanguine & de patre qui cogebatur à diuite, cuius menſæ vinum deſuit vt filium venderet: & quomodo ſæpe mulieres incitamenta ſint extorſionis à pauperibus.

CAP. V.

QVàm religioſum eſſet ieiunium, ſi ſumptum conuiuii tui deputares pauperibus: Tolerabilior iam diues ille, cuius de menſa ea quæ cadebant, pauper Lazarus colligebat, ſaturari cupiens: ſed etiam ipſius menſa multorum pauperũ conſtabat ſanguine, & ipſius pocula multorum quos ad laqueũ coegerat, † rorabant cruore.
al. rubebant. Quanti necantur vt vobis quod delectat paretur: Funeſta fames veſtra, funeſta luxuries. Ille de ſummis culminibus ruit, vt frumentis ampla veſtris receptacula præparet. Ille de ſublimi arboris cacumine decidit, dum genera vuarum explorat quæ deferat, quibus digna conuiuio tuo vina fundatur. Ille mari merſus, dum veretur
Marc. 6. ne piſcis menſæ tuæ deſit, aut oſtrea. Ille brumali frigore dum lepores inueſtigare, aut laqueis ſtudet aues captare, diriguit. Ille ante oculos tuos, ſi quid fortè diſplicuit, verberatur ad mortem, atque ipſas epulas fuſo reſpergit cruore. Denique diues erat qui ſibi ad menſam caput prophetæ pauperis iuſſit afferri, & aliud vnde ſaltatrici præmium ſolueret non inuenerat, niſi vt pauperem iuberet occidi. Vidi ego pauperem duci dum cogeretur ſoluere quod non habebat, trahi ad carcerem quia vinum deeſſet ad menſam potentis, deducere in auctionem filios ſuos, vt ad tempus pœnam differre poſſet, inuenturum fortè aliquem qui in illa neceſſitate ſubueniret. Redit ad hoſpitium cum ſuis pauper direpta ſpectans omnia, nihil ſibi ad cibum relictum, ingemiſcens filio-

A rum famem, dolens quòd eos non potius ei qui poſſit paſcere, vendidiſſet. Redit ad conſilium, vendendi ſumit arbitrium. Compugnabant tamen inopiæ iniuria, & paternæ pietatis gratia, fames vrgebat ad pretium, natura ad officium, commori filiis paratus, quàm à filiis ſeparari, ſæpe gradum protulit, ſæpe reuocauit. Vicit tamen in eo neceſſitas, non voluntas, & ipſa conceſſit pietas neceſſitati. Conſideremus nunc patriæ mentis procellas exæſtuantis quem de liberis priùs traderet. Quem, inquit vendam priorem: Scio enim quod non ſatis eſt vnius pretium ad paſtum reliquorũ. Hoc ſolo diues fœcunditas ad ærumnam. Quem offeram: Quem frumenti
B auctionator libenter aſpiciat: Primogenitum offeram: Sed primus me patrem vocauit. Hic eſt maior ex filiis, quem congruè honoro ſeniorem. Sed iuniorem dabo: At iſtum teneriore amore complectur. Illum erubeſco, huius miſereor. Illius gradum ſuſpiro, huius ætatem. Ille iam ſentit ærumnã, iſte ignorat. Flectit me illius dolor, huius inſcitia. Ad alia me conferam. Ille mihi plus blanditur, iſte plus verecundatur. Ille parenti ſimilior, hic vtilior. In illo imaginem meam vendo, in iſto ſpem meam prodo. Me miſerum, non inuenio quid faciam, non habeo quid eligam. Circumuallant me facies calamitatum, ærumnarum chorus. Ferina hæc rabies eſt, eligere quem tradas. Feræ ipſæ cum pericula imminere
C proli ac ſibi ſentiunt, ſolent eligere quos liberent, non quos offerant. Quomodo igitur diſcernam affectum naturæ? Quomodo obliuiſcar, quomodo exuã patris mentem? Quomodo filii auctionem conſtituam? Quo ſermone paciſcar pretium? Quibus tradam manibus in ſeruitutem filium? Quibus oculis aſpiciam ſeruientem? Quibus labiis diſcedenti vale dicam? Quibus factum excuſem ſermonibus? Fili, ego te pro meo cibo vendidi. Funeſtior ergo iam pauperis menſa quàm diuitis. Ille addicit alienos, ego meum vendo. Ille neceſſitatem imponit, ego affero voluntatem. Vt ſit excuſabilior cauſa, Geneſ. 37.
adiiciam: Fili, pro fratribus tuis ſerues, vt illis quærantur alimenta. Et Ioſeph a fratribus ſuis in ſeruitutem venundatus eſt, poſtea & ipſos & patrem pauit. Reſpon- Geneſ. 42.
D debit & ille: Sed non eum vendidit pater, at fleuit amiſſum. Sed poſtea etiam ipſi in poteſtatem diuitis venerunt, & vix potuerunt liberari. Poſtea genus eius diuitiis Ægypti multa ætate ſeruiuit. Vende me poſtremo pater ea conditione, ne diuites emant. Hæſi, fateor: verum quid faciam: Nullum vendam. Sed dum vnum conſidero, omnes videbo fame pereuntes. Si vnum tradam quibus oculis videbo cæteros de mea impietate ſuſpectos, ne alios quoque vendam: Quo pudore regrediar domum: Quomodo intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi ablegaui filium, quem non Pſal. 127.
E morbus abſumpſit, non mors abſtulit: Qua conſcientia conſiderabo menſam meam, quam ſicut nouellæ oliuarum in circuitu tot filii veſtiebant: Hæc pauper, te præſente, deplorat, & tibi auaritia aurem obſtruxit, nec mens tua facti miſerabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiſcit, & ſolus diues non flecteris, nec au- Eccl. 29.
dis ſcripturam dicentem: *Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abſcondas eam ſub lapide in perditionem.* Eccl. 5.
Et quia non audis, ideo exclamat Eccleſiaſtes, dicens: *Eſt languor malus, quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas.* Sed fortaſſe redeas domum,
F cum vxore conferas: illa te hortetur vt redimas venundatum. Immò magis hortabitur vt mundum muliebrem conferas, vnde poſſes vel † paruo tempore pauperem liberare. Illa tibi imponit ſumptuum neceſſitatem, vt al. pauper pauperem
gemma bibat, in oſtro dormiat, in argentea ſponda recumbat, auro oneret manus, ceruicem monilibus. Delectantur & compedibus mulieres, dummodo auro ligentur. Non putant onera eſſe, ſi precioſa ſint: non putant vincula eſſe, ſi in his theſauri coruſcent. Delectant & vulnera; vt aurum auribus inſeratur, & margaritæ dependeant. Habent & gemmæ pondera ſua; habent & veſtimenta frigora ſua. Sudatur in gemmis, algetur in ſericis: tamen pretia iuuant: & quæ natura auerſatur, commendat auaritia. Smaragdus, & yacinthos, beryllũ, achatem, topazyon, amethyſtum

iaſpin, ſardion, ſummo quærunt furore: vel ſi dimidium patrimonii petatur, non parcunt diſpendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratiam quandam lapidum iſtorum eſſe fulgorem, ſed tamen lapidum. Et ipſi admonent, contra naturam expoliti, vt ſaxorum deponerent aſperitatem, rigorem magis mentis eſſe expoliendum quàm lapidum.

Quòd nulla diuitiæ aliquid conferre poſſint contra imminentem fati neceſſitatem: & vnde diuites appellentur: quòdque diues dormire non poſſit, nec ipſe ſe quietum eſſe patiatur.

CAP. VI.

Luc. 12. QVis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiun-
Prou. 10. gere? Quem diuitiæ eius ab inferis redemerunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? *Non in abundantia diuitiarum*, inquit, *vita eius.* Et alibi: *Nihil*
Pſalm. 61. *proſunt theſauri iniuſtis, iuſtitia autem liberat à morte.* Meritò clamat Propheta: *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Qoid enim mihi proſunt, ſi me à morte libe-
1. Tim. 6. rare non poſſunt? Quid mihi proſunt, ſi mecum poſt mortem eſſe non poſſunt? Hîc acquiruntur, hîc relin-
Pſal. 75. quuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait idem Propheta de diuitibus: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.* Hoc eſt dicere: Nihil inuenerunt in operibus ſuis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Nullius inuenerunt inopiam, nihil ad vtilitatem ſuam proficientes reperire potuerunt. Ipſum nomen conſidera. Ditem dicunt gentiles inferorum præſulem, arbitrum mortis ditem appellant & diuitem, quòd niſi mortem diues inferre noo nouerit, cui regnum de mortuis, cui ſedes inferi ſint. Quid eſt enim diues, niſi quidam inexplebilis gurges diuitiarum, inexplebilis auri fames ac ſitis? Quo plus hauſerit, plus inardeſcit.
Eccl. 5. Sic Propheta admonet: *Qui diligit argentum, non ſatiabi-*
Ibidem. *tur argento.* Et infra idem: *Et quidem hic peſſimus languor.* Sicut enim fuit, ita & abiit, & abundantia eius laborat in ventum. Et quidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore, & ira. Tolerabilior conditio ſeruulorum. Illi enim hominibus ſer-
Rom. 6. uiunt, iſte peccato. Sic inquit Apoſtolus: *Qui enim fa-*
Ioan. 8. *cit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Semper in laqueis, ſemper
Eccl. 5. in vinculis eſt: numquam liber à compedibus, quia ſemper in criminibus. Quàm miſera ſeruitus, ſeruire peccatis? Naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt immune ſeruitium. Dulcis enim ſomnus ſerui, etſi mo-
al. ſatiatio dicum vel multum edat: at † ſanatio diuitiis, non eſt quę eum ſinat dormire. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſollicitat abūdantia. Vnde illi diuiti, cuius poſſeſſio vberes fructus
Luc. 12. attulit, qui cogitauit intra ſe dicens: Quid faciam quod non habeo quo congregem fructus meos? & dixit: *Hoc faciam, deſtruam horrea mea, & maiora faciam: illo congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona in annos multos poſita: requieſce, manduca, bibe, epulare.* Reſpondit Deus: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?* Ne ipſe quidem Deus eum dormire permittit. Interpellat cogitantem, excitat dormientem. Sed nec ipſe ſe quietum eſſe patitur, qui de abundantia diuitiarū ſuarum ſollicitatur, & in vbertate fructus vocem egenoſi emittit. Quid faciam, inquit? Nonne hæc pauperis vox eſt, non habētis ſubſidia viuendi? Egens omnium huc atque illuc reſpicit, ſcrutatur hoſpitium, nihil inuenit ad vſum alimenti, conſiderat nihil miſerius quam fame confici, & cibi indigentia mori. Quærit mortis compendia, & tolerabiliora abeundi ſupplicia rimatur. Arripit gladium, ſuſpendit laqueum, ignem adolet, explorat venenum: & inter hæc quid eligat, dubius dicit: Quid faciam? Deinde vitæ huius ſuauitate reuocatus, cupit reuocare ſententiam, ſi poſſit viuendi ſubſtantiam reperire. Aſpicit nuda omnia, vacua omnia, & ait: Quid faciam? Vnde mihi alimenta? vnde

G veſtitus? Volo viuere, ſi habeam quomodo poſſim vitam hanc ſuſtinere. Sed quibus cibis, quibus ſubſidiis: Quid faciam, inquit, quod non habeo? Clamat ſe diues non habere. Paupertatis hic ſermo eſt, de inopia queritur abundans fructibus. Non habeo, inquit, quò congregem *Ibidem.*
fructus meos. Putares illum dicere: Non habeo fructus, vnde viuendum eſt mihi: Beatus qui in abundantia ſua periclitatur: immo miſerior iſte fœcunditatibus ſuis, quam pauper, cui periculum de egeſtate eſt. Habet ille vnde excuſet ærumnam, habet certè iniuriam, non habet culpam: iſte non habet quem præter ſe arguat. Et dixit: Hoc faciam, horrea mea deſtruam. Putes adhuc dicere illum: Aperiam horrea mea, ingrediantur qui to-
H lerare famem non queunt, veniant inopes, intrent pau-
peres, repleant ſinus ſuos. † Extruant parietes qui exclu- *al. deſtru-*
dunt eſurientes. Vt quid ego abſcondam, cui Deus facit *unt.*
abundare quod largiar: Vt quid repagulis portarū claudam frumenta, quibus Deus totum repleuit camporum ambitum, quæ ſine cuſtode naſcuntur & abundant.

Quòd diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent ſanctum Ioſeph, potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona acquirant: & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant.

I

CAP. VII.

VIcta eſt ſpes auari. Rumpuntur vetuſta horrea meſſibus nouis. Minus, inquit, habui, & fruſtrà ſeruaui: plus natum eſt, cui congregabo? Dum incrementa pretiorum aucupor, amiſi vſum beneficiorum. Quantas anni ſuperioris frumento animas pauperū reſeruare poſſem? Hæc me magis delectarent pretia, quæ non nummo æſtimantur, ſed gratia. Imitabor ſanctum Ioſeph humanitatis prædicatione, clamabo voce magna: Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremiū, ſuſcipite
K frumentum. Fœcunditas diuitis, totius orbis abundantia *Ibidem.*
omnium debet eſſe fertilitas. Tu verò non hoc dicis, ſed ais: Deſtruam horrea mea. Rectè deſtrues ea, quibus nullus pauper onuſtus reuertitur. Horrea iniquitatis ſunt receptacula, non pietatis ſubſidia. Rectè deſtruet, qui ſapienter ædificare non nouit. Deſtruet ſua dues, qui neſcit æterna. Deſtruet horrea, qui non nouit ſua frumēta *Ibidem.*
diuidere, ſed claudere. Et maiora, inquit, faciam. Infelix, vel id diſpenſato pauperibus, quod pro ſumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiā refugis, damna ædificationis reſoluis. Et addit: Illo congregabo omnia *Ibidem.*
quæ nata ſunt mihi, & dicam animæ meæ: Anima, habes
L multa bona. Confitetur auarus ſemper vbertatem pro- *. V. C.
uentuum, dum vtilitatem alimoniæ calumniatur †. Fœ- *conficitur*
cunditas enim vniuerſorum eſt, ſterilitas ſoli auaro eſt *auarus ſē-*
quæſtuoſa. Delectatur magis enormitate pretiorum, *per vber-*
quam abundantia copiarum: & mauult habere quod ſo- *tate pro-*
lus, quam quod cum omnibus vēdat. Vide timentem ne *uentuum*
ſuperfluat cumulus frumentorū, ne ſuper horrea redun- *dum vili-*
dans transfundatur in pauperes, & boni alicuius occaſio *tatem an-*
indigentibus acquiratur. Soli ſibi partus terrarum ven- *nonæ ca-*
dicat diues, non quod vti ipſe velit, ſed aliis deneget. *culatur.*
Habes, inquit, multa bona. Neſcit auarus bona, niſi ea *Ibidem.*
quæ quæſtuoſa ſunt, nominare. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur quæ ſunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis
M mala, cùm de malis bona facere debeatis: Scriptum eſt enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei *Luc. 16.*
ergo qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei qui vti neſciat, rectè mala. *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in* *v. c. bona*
æternum. Quid hoc melius bono, † ſi pauperibus largia- *ſunt.*
ris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione conſtituas. Bona ſunt ſi aperias horrea iuſtitiæ tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egenorum, oculus cæco- *Iob. 29.*
rum, orbatorum infantium pater. Habes vnde facias, *Luc. 11.*
quid vereris: Tua te voce conuenio. Habes multa bona in annos multos poſita, potes & tibi & aliis abundare. Habes fœcunditatem publicam, quid deſtrues horrea tua: Oſtendo tibi vbi melius tua frumenta cuſtodias, *Matth. 6.*
vbi bene ſepias, vbi fures ea tibi auferre non poſſint. Include ea in corde pauperum, vbi nulla tinea, nullus gur-

guſto ea conſumat, nulla corrumpat vetuſtas. Habes
apothecas, inopum ſinus: habes apothecas, viduarum
domos: habes apothecas, ora infantium orphanorum,
Pſal. 8. vt dicatur tibi: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti lau-
dem.* Iſtæ ſint tibi apothecæ, quæ maneant in æternum:
iſta ſint tua horrea, quæ fœcunditas futura non deſtruat.
Nam quid iterum facias, ſi tibi plus natum fuerit anno
ſequenti? Iterum ergo & illa deſtrues, quæ nunc facere
paras, & maiora facies. Dat enim tibi fœcunditatẽ Deus,
vt aut vincat aut condemnet auaritiam tuam, quo excu-
ſationem habere non poſſis. Tu verò quod per te multis
naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, immò & tibi ipſi adimis.
Magis enim ſeruares tibi, ſi diſpertires aliis. Bonorũ enim
fructus munerũ in eos ipſos qui contulerint, reuertũtur,
& gratia liberalitatis in auctorem boni operis redit. De-
nique ſcriptum eſt: *Seminate vobis ad iuſtitiam.* Eſto ſpiri-
Oſee. 10. talis agricola, ſere quod tibi proſit. Bona ſatio in corde
viduarum. Si terra tibi reddit fructus vberiores quàm ac-
ceperit, quanto magis miſericordiæ remuneratio reddet
multipliciora quæ dederis?

De admonitione diuitis vt timeat, & ſpe vana non fallatur, ac reprehenſione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus, quia Deus eos maledixerit vt egerent.

CAP. VIII.

DEinde homo neſcis quia terræ partum præuenit
dies mortis, miſericordia autem incurſum mortis
excludit? Aſſiſtũt iam qui repoſcant animam tuam, & tu
adhuc differs operum fructus tuorum: Adhuc tu tibi
Luc. 12. tempora viuendi longa promittis? Stulte, hac nocte re-
Ibidem. petent animam tuam a te. Bene ait nocte: nocte enim
Prouer. 13. anima auari repoſcitur, quæ a tenebris incipit, & in te-
Luc. 23. nebris perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt, dies iuſto, cui
Eccleſ. 27. dicitur: *Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.*
Stultus ſicut luna mutatur: iſti autem fulgebunt ſicut ſol in regno
Matth. 13. *patris eorum.* Rectè arguitur ſtultitiæ, qui in manducan- D
do & bibendo locarit ſpem ſuam. Et ideo ei tempus
Eſai. 22. mortis vrgetur, ſecundùm quod dictum eſt ab ipſis qui
gulæ ſeruiunt: *Manducemus & bibamus, cras enim morie-
mur.* Rectè ſtultus, quia animæ ſuæ corporalia ſubmini-
Luca 12. ſtrat: quia recondit quæ cui ſeruet ignorat. Et ideo ei di-
citur: *Quæ autem paraſti, cuius erunt?* Quid quotidie meti-
ris, & numeras, & obſignas? Quid aurum trutinas, ar-
gentum ponderas? Quantò melius eſt liberalem eſſe diſ-
penſatorem, quàm ſollicitum cuſtodem? Quantum ti-
bi prodeſſet ad gratiam, multorum pupillorum patrem
nominari, quàm innumeros ſtateres in ſacculo obſigna-
tos habere? Pecunia hîc enim relinquitur: gratia autem
operum bonorum nobiſcum ad iudicem meriti defer-
tur. Sed fortaſſe dicas, quod vulgo ſoletis dicere: Non E
debemus ei donare, cui Deus ita maledixit, vt eum egere
Matt. 5. vellet. Sed non pauperes ſpiritu maledicti, cùm dictum
ſit à Deo: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum
cælorum.* Non de paupere, ſed de diuite ſcriptura dicit:
Prou. 11. *Captans pretia frumenti, maledictus erit.* Deinde non requi-
ras quid vnuſquiſque mereatur. Miſericordia non de
meritis iudicare conſueuit, ſed neceſſitatibus ſubuenire:
iuuare pauperem, non examinare iuſtitiam. Scriptum
Pſal. 40. eſt enim: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.*
Quis eſt qui intelligit, qui compatitur ei, qui aduertit
conſortem eſſe naturæ, qui cognoſcit quod & diuitem F
& pauperem fecit Dominus, qui ſcit quod ſanctificet
fructus ſuos, ſi de his delibet aliquam pauperibus
portionem: Ergo cum habeas vnde largiaris, vide ne dif-
Prou. 5. feras, dicens: *Cras dabo*; ne largiendi amittas copiam.
Periculoſa eſt de alterius ſalute dilatio. Poteſt fieri vt
dum tu differs illũ, ille moriatur. Magis autem mortem
præcurre ne fortè auaritia te & cras impediat, & promiſſa
fraudentur.

A *Quomodo Iezabel, quæ eſt auaritia, promittat diuitibus contra iuſtitiam, poſſeſſionem quam deſiderant.*

CAP. IX.

SEd quid dico, ne differas liberalitatem: Vtinam non
approperes rapinam, vtinam quod cupieris, non ex-
torqueas, vtinam alienũ non petas, negatum prætermit-
tas, excuſatum patienter feras, non audias illam Iezabel,
quæ eſt auaritia, quoddam profluuiũ vanitatis, dicentem:
Ego tibi dabo vineam quam deſideras. Tu triſtis es, quia vis
menſuram conſiderare iuſtitiæ, vt alienũ non eripias: ego
B habeo mea iura, meas leges, calũniabor vt ſpoliem: & vt
poſſeſſio pauperi eripiatur, vita pulſabitur. Quid enim
aliud in illa hiſtoria, niſi diuitũ auaritia deſcribitur, quæ
eſt vanum profluuium, quod omnia fluuii more rapit, &
nulli vſui profutura traducit: Hæc eſt Iezabel illa, non
vna, ſed multiplex: non vnius tẽporis, ſed temporũ pluri-
morũ: hæc omnibus dicit, ſicut illa dixit viro ſuo Achab:
*Surge, & manduca panẽ, & redi ad te: ego dabo tibi vineam Na-
buthe Iezraelitæ. Et ſcripſit litteras nomine Achab, & ſignauit
annullo illius, & miſit illas ad ſeniores, & ad liberos eos qui mora-
bantur cum Nabuthe. Et erat ſcriptum in litteris, dicens: Ieiunate
ieiunium, & conſtituite Nabuthe in principio populi, & conſti-
tuite duos viros filios iniquitatis ex aduerſo eius, vt falſum teſti-*
C *monium perhibeant aduerſus eum, dicentes: Benedixit Deum &
regem, & educite illum, & lapidate.*

De conſuetudine diuitum, qui contriſtãtur ſi aliena rapere non poſſunt: & quid facere debeant vt Deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium reſpiciat.

CAP. X.

QVàm euidenter expreſſa eſt diuitum conſuetudo!
Contriſtantur ſi aliena non rapiant, renuntiant ci-
bo, ieiunant, non vt peccatum minuant, ſed vt crimen
admittant. Videas illos tunc conuenientes ad eccleſiam,
D officioſos, humiles, aſſiduos, vt effectum ſceleris impe-
trare mereantur. Sed dicit illis Deus: *Non hoc ieiunium ele-* Eſaie. 58.
*gi, nec ſi flectas vt circulum collum tuum, cinerem etiam & cili-
cium ſubſternas, nec ſic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale
ieiunium elegi, dicit Dominus: ſed ſolue omnem colligationem
iniuſtitiæ, diſſolue obligationes violentarum commutationum, di-
mitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem ini-
quam dirumpe: frange panem tuum eſurienti, egenos non
habentes tectum induc in domum tuam: ſi videris nudum,
cooperi, & domeſticos ſeminis tui non deſpicias, tunc orietur
tibi matutinũ lumen tuum, & ſanitas tua matutina orietur, &
præcedet ante te iuſtitia, & maieſtas Dei circumdabit te, tunc cla-
mabis, & Deus exaudiet te, adhuc te loquente dicet: Ecce ad-*
E *ſum.* Audis diues quid Dominus Deus dicat. & tu ad Ec-
cleſiam venis, non vt conuiuii aliquid pauperibus largia-
ris, ſed vt auferas: ieiunas, non vt cõuiuii tui ſumptus pro-
ficiat egenis, ſed vt ſpolium de egẽtibus adipiſcaris. Quid
tibi vis cum libro, & charta, & ſignaculo, & conſcriptio-
ne, & vinculo iuris: Non audiſti: Solue omnẽ colligatio-
nem iniuſtitiæ, diſſolue obligationem violentarum com-
mutationum, dimitte confractos in remiſſionem; & om-
nem conſcriptionem iniquam dirumpe: Tu mihi tabulas Ibidem.
offers, ego tibi recito Dei legẽ. Tu atramento ſcribis, ego
ſpiritu Dei inſcripta repeto oracula prophetarum. Tu te-
ſtimonia falſa componis, ego teſtimoniũ conſciẽtiæ tuæ
F poſco, quam iudicem tui effugere & declinare non pote- 2. Cor. 3.
ris, cuius teſtimoniũ non poteris recuſare in die qua re-
uelabit Dominus occulta hominum. Tu dicis: Deſtruam
horrea mea, & Dominus dicit: Sine magis, quidquid in-
tra horreũ eſt, pauperibus deputari, ſine cellas iſtas pau- Rom. 2.
peribus prodeſſe. Tu dicis: Maiora faciam, & illò con- Luc. 12.
gregabo omnia quæ nata ſunt mihi: Dominus dicit: Frã- Ibidem.
ge eſurienti panem tuum. Tu dicis: Tollam pauperi do-
mum ſuam: Dominus autẽ dicit: Egenos & non haben- Eſaia 58.
tes tectum induc in domum tuam. Quomodo vis, diues,
vt Deus te exaudiat, cùm tu Deũ non putes audiendum: Ibidem.
Si non acquieſcatur arbitrio diuitis, ſcena componitur:
Dei æſtimatur iniuria, ſi diuitis petitio refutetur.

*Quod eſt quod duo falſi teſtes atteſtati ſunt Nabuthe Deum bene-
dixiſſe & regem: & quomodo diuites cùm calumniati nocue-
rint, ſimulent ſe dolere: & quid ſibi velit quòd meretrices la-
uerunt ſe in ſanguine Achab.*

CAP. XI.

DEum (inquit) *benedixit & regem.* Æqualis videli-
cet perſona, vt ſit æqualis contumelia *Benedixit*
(inquit) *Deum & regem.* Ne diuitem maledicti nomen
offendat, & ſermonis ipſo lædatur ſono, benedictum
pro maledicto vocatur. Quærũtur duo teſtes iniquitatis: H
Dan. 13. Duobus enim teſtibus & Suſanna eſt appetita: duos te-
Matth. 26. ſtes & ſynagoga inuenit, qui aduerſum Chriſtum falſa ia-
ctarent: duobus teſtibus pauper occiditur. *Eduxerunt igi-
tur Nabuthe, & lapidauerunt eum.* Vtinam vel in ſuis ei li-
ceret mori. Pauperi ipſam diues inuidet ſepulturam. *Et
factum eſt* (inquit) *cùm audiſſet Achab quia mortuus eſt Nabu-
the, conſcidit veſtimenta ſua: & cooperuit ſe cilicio, & poſt hæc
ſurrexit, & deſcendit Achab ad vineam Nabuthe Iezraelitæ
vt poſſideret eam.* Iraſcuntur diuites, & calumniantur vt
noceant, ſi non obtineant quod deſiderauerint. Cùm au-
tem calũniati nocuerint, dolere ſe ſimulant: triſtes ta-
men, & tãquam mœſti, non corde, ſed vultu, in poſſeſſio- I
nis dereptæ locum prodeunt, & impreſſionis ſuæ iniqui-
tate potiuntur. Hinc diuina mouetur iuſtitia, & auarum
digna ſeueritate condemnat, dicens: *Occidiſti, & poſſediſti
hæreditatem? Propter hoc, hæc dicit Dominus: in loco in quo linxerũt
canes ſanguinem Nabuthe, in eo lingent canes ſanguinem tuum:
& meretrices lauabunt ſe in ſanguine eius.* Quàm iuſta, quàm
ſeuera ſententia, vt quàm intulit alteri mortis acerbita-
tem eam ipſe mortis ſuæ horrore diſſoluere proderetur.
Inhumatum pauperem Deus aſpicit, & ideo inſepultum
diuitem iacere decernit: vt & mortuus luat ſuæ iniquitatis
ærumnam, qui nec mortuo putauit eſſe parcendum. Ita-
que vulneris ſui cruore perfuſum cadauer, ſpecie funeris K
vitæ ſuæ prodidit crudelitatẽ. Hęc cùm pertulit pauper,
diues arguebatur: cùm diues excepit pœnam, pauper vẽ-
dicabatur. Quid ſibi autẽ vult quod meretrices lauerunt
ſe in ſanguine eius, niſi fortè vt meretricia quędam in illa
3. Reg. 22. feritate fuiſſe regis perfidia proderetur, vel cruenta lu-
xuries, qui ſic fuit luxurioſus, vt olus deſideraret: ſic
crudelis, vt propter olus hominem occideret? Digna aua-
rum, digna auaritiam pœna cõſumit. Denique & Iezabel
ipſam comederũt canes, & volucres cæli: vt oſtenderetur
4 Reg. 9. quod ſpiritalis nequitię fiat præda diuitis ſepultura. Fuge
ergo diues huiuſmodi exitum. Sed fugies huiuſmodi exi-
tum, ſi fugeris huiuſmodi flagitium. Noli eſſe Achab, vt L
poſſeſſionem finitimam concupiſcas. Non tibi cohabitet
Ieſabel illa feralis auaritia, quæ tibi cruenta perſuadeat,
quæ cupiditates tuas non reuocet, ſed impellat: quæ te fa-
ciat triſtiorem etiam cùm deſiderata poſſederis: quæ te
faciat nudum, cùm diues fueris.

*Quòd omnis auarus pauperiorem ſe iudicet, eo quòd ſibi deeſſe
arbitretur quidquid ab aliis poſſidetur, & quomodo Elias
Achab inueniſſe dicatur: quomodo etiam diues puteum
ſuum exundantem vſu aliquo exercere, non otio corrumpi ſi-
nere debeat.*

CAP. XII.

Prou. 13. PAuperiorem enim ſe iudicat omnis abũdans, quia ſi-
bi deeſſe arbitratur quidquid ab aliis poſſidetur. To-
to mũdo eget, cuius non capit mundus cupiditates: eius
Prou. 17. autem qui fidelis eſt, totus mundus diuitiarum eſt. Toto
mũdo fugit, qui conſiderãs conſcientiã ſuam, metuit de-
prehendi. Et ideo Achab ad Eliam ſecundùm hiſtoriam
ait, ſecundùm ænigmata autem diues ad pauperem: *In-
ueniſti me inimicus meus.* Quàm miſera conſcientia, quæ ſe
proditam doluit. Et dixit Elias ad eum: *Inueni, quoniam fe-
ciſti malum in conſpectu Domini.* Rex erat ille, & rex Samariæ
Achab, Elias pauper, & indigens pane, cui victus defe-
ciſſet ſubſtantia, niſi corui alimoniã miniſtrâſſent. Adeo
3. Reg. 17. deiecta erat conſciẽtia peccatoris, vt nec regalis potentiæ

G faſtu attolleretur. Itaque quaſi vilis & degener: *Inueniſti
me* (inquit) *inimicus meus*, deprehendiſti in me quæ latere
putabam. Nulla mentis meæ occulta te fallũt. Inueniſti
me, patẽt tibi vulnera mea, captiuitas præſto eſt. Inueni- Pſal. 16.
tur peccator, cùm iniquitas eius proditur. Iuſtus autem Geneſ. 3.
dicit: *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas.* Deut. 34.
Adam cùm lateret, inuẽtus eſt: Moyſi autem nequaquã 4. Reg. 2.
inuenta eſt ſepultura. Inuentus eſt Achab, non eſt inuen- Prouer. 1.
tus Elias. Et ſapientia Dei dixit: *Quærent me mali, & non* Ioan. 8.
inuenient. Vnde & in Euangelio Dominus noſter Ieſus
quærebatur, & non inueniebatur. Culpa igitur auctorem
ſuum prodit. Vnde & Theſbites ait: *Inueni, quoniam feciſti
malum in conſpectu Domini*, quia culpæ reos tradit Dominus 3 Reg. 21.
innocentes autem non tradit in poteſtatem inimicorum 1. Reg. 26.
ſuorum. Deniq; Saül quærebat ſanctum Dauid, & inue-
nire non poterat: Dauid verò ſanctus regem Saül quem
non quærebat, inuenit; quoniam tradidit eum Dominus
in poteſtatem ipſius. Captiua eſt igitur opulẽtia, pauper-
tas libera. Seruitis diuites, ac miſeram quidem ſeruitutẽ
qui ſeruitis errori, ſeruitis cupiditati, ſeruitis auaritiæ,
quæ expleri non poteſt, gurges quidẽ inſatiabilis, rapi-
dior eſt cùm illata demergit, & putei modo cùm exũdat,
cœno inquinatur, terram rodit nihil ſibi profuturã. Vel
hoc exẽplo vos admoneri conuenit. Puteus enim, ſi nihil
haurias, inerti otio & degeneri ſitu facilè corrumpitur:
Exercitatus autem niteſcit ad ſpeciem, dulceſcit ad po-
tum. Ita & aceruus diuitiarum, cumulo arenoſus, ſpecio- Eccl. 3.
ſus eſt, otio autem inutilis habetur. Deriuato igitur ali-
quid de hoc puteo. Ignem enim ardentẽ reſtinguit aqua,
& eleemoſyna reſiſtit peccatis. Aqua autem ſtatiua citò Luc. 16.
vermes facit. Non eſt theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet. Prouer. 19.
Stabit in te, niſi eũ operibus tuæ miſerationis auerteris. v.c. tibi
in quantis verò ſis diues incendus, conſidera. Tua vox eſt creſcit
iſta dicentis: *Pater Abraham, dic Lazaro vt extremum digi-* quidquid
ti ſui intinguat in aqua & refrigeret linguam meam. Tibi igitur minueris.
proficit quidquid inopi contuleris: tibi creſcit quidquid
in pauperes erogaueris. † Scriptum eſt: *Qui miſeretur pau-*
peri, fœnerat Deo. Te illo quem pauperi dederis cibo paſcis,
& fructus iam in his eſt miſericordiæ. Seminatur in ter-
ra, germinat in cælo. Plantatur in pauperes, apud Deum
pullulat. *Ne dixeris*, inquit, *redi cras, dabo.* Qui non patitur
te dicere, Cras dabo: quomodo patitur dicere, Non da-
bo? Non de tuo largiris pauperi, ſed de ſuo reddis. Quod
enim commune eſt in omnium vſum datum, tu ſolus v-
ſurpas. Omnium eſt terra, non diuitum, ſed pauciores
qui non vtuntur ſuo, quàm qui vtuntur. Debitum igitur
reddis, non largiris indebitum. Ideóque tibi dicit ſcriptu- Prouer. 3.
L ra: *Declina pauperi animam tuam, & redde debitum tuum, &* Eccl. 4.
reſponde pacifica in manſuetudine.

*Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum gloriantium de nobilitatis pro-
ſapia: & quod meritum heredum non in auro, ſed in virtu-
te conſiſtat.*

CAP. XIII.

QVid enim ſuperbis diues? Quid dicis pauperi: Noli
me tangere? Nonne ſic vtero conceptus & natus es
ex vtero quemadmodũ & pauper eſt natus? Quid te iactas
ex nobilitatis proſapia? Soletis & canũ veſtrorum origi-
M nes ſicut diuitum recenſere, ſoletis & equorum veſtro-
rum nobilitatem ſicut conſulum prædicare. Ille ex illo
patre generatus eſt, & illa matre editus: ille auo illo gau-
det, illis ſe proauis attollit. Sed nihil iſtud currentem iu-
uat, donatur nobilitati palma, ſed curſui. Deformior eſt
victus, in quo & nobilitas generis periclitatur. Caue igi-
tur diues ne in te erubeſcãt tuorũ merita maiorũ, ne for-
tè & illis dicatur: Cur talẽ inſtituiſtis? cur talem elegiſtis
heredem? Non in auratis laquearibus, nec in porphyreti-
cis orbibus heredis eſt meritũ. Laus iſta non hominum,
ſed metallorũ eſt, in quibus homines † depinguntur. Per
egentes aurum quæritur, & egentibus denegatur. Labo- al. puniun-
rant vt quærant, laborant vt inueniant quod habere non tur.
norunt. Miror tamen cur eò vos diuites iactandos pute-
tis, cùm aurũ materia magis offenſionis quàm commen-
dationis gratia ſit. Lignum enim offenſionis eſt aurum

A & vatiis qui ſectantur illud. Denique benedicetur diues *qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecunia & theſauris*. Sed quaſi is cognitus Ibidem. eſſe non poſſit, eum ſibi deſiderans demonſtrari: *Quis eſt hic*, inquit, *& laudabimus eum?* fecit enim quod mirari magis quaſi nouum, quàm quod quaſi vſitatum re-Ibidem. cognoſcere debeamus. Itaque qui in diuitiis potuerit comprobari, is verè perfectus & dignus eſt gloria. *Qui potuit*, inquit, *tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, & facere mala, & non fecit*. Aurum ergo vobis, in quo tanta illecebra erroris eſt, non tam ſua gratia, quàm hominum pœna commendat. An vos ampla extollunt atria? B Quæ magis debent compungere, quia cùm populos capiant, vocem excludunt pauperis: quamquam nihil profit audiri eam, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde non ipſa vos pudoris aula admonet, quia ædificando veſtras vultis ſuperare diuitias, nec tamen vincitis. Parietes veſtitis auro, homines veſte nudatis. Clamat ante domum tuam nudus, & negligis: clamat homo nudus, & tu ſollicitus es quibus marmoribus pauimenta veſtias. Pecuniam pauper quærit, & non habet: panem poſtulat homo, & equus tuus aurum ſub dentibus mandit. Sed delectant te ornamenta pretioſa, cùm alij frumenta non habeant. Quantum ô diues ſumis tibi iudicium? Populus eſurit, & tu horrea tua claudis: populus deplorat, C & tu gemmam tuam verſas. Infelix, cuius in poteſtate eſt tantorum animas à morte defendere, & non eſt voluntas. Totius vitam populi poterat annuli tui gemma ſeruare. Audi planè qualis diuitem deceat prædicatio: Iob. 29. *Liberaui*, inquit, *pauperem de manu potentis & orphanum, cui non erat adiutor, adiuui. Benedictio pereuntis ſuper me venit, os autem viduæ me benedixit. Iuſtitiam induebar, oculus eram cæcorum, pes autem claudorum, ego eram pater or-*Iob. 31. *phanorum*. Et infrà: *Extra fores meas non habitauit hoſpes, oſtium autem meum omni venienti patuit. Si autem peccaui imprudens, non celaui culpam meam, neque veritus ſum multitudinem plebis, vt non annuntiarem præſentibus eis: ſi D paſſus ſum infirmum exire oſtium meum vacuo ſinu. Cautionem quoque ſi quam habui debitoris, ſciſſam ſine debiti recuperatione reddidi ſine mora*. Nam quid etiam illud repetam, quod in omni infirmo fleuiſſe ſe dixit, & ingemuiſſe ſe cùm videret virum in neceſſitate, ſe autem in bonis? Sed & tunc ſibi magis fuiſſe dies malorum, cùm ſe habere cerneret, alios indigere. Si hoc illic dicit, qui numquam viduæ oculum fecit tabeſcere, qui numquam panem ſuum ſolus manducauit, & non orphano tradidit, quem à iuuentute ſua nutriuit, aluit, inſtituit parentis affectu: qui numquam nudum deſpexit, qui morientem operuit, qui velleribus ouium ſuarum infirmorum ca- E leſecit humores, non oppreſſit pupillum, numquam diuitiis oblectatus eſt, numquam gratulatus eſt lapſu inimicorum ſuorum: ſi quis fecit hæc, de ſummis cœpit al. egredi. † egere diuitiis, ſi nihil ex patrimonio tanto, niſi ſolum fructum miſericordiæ reportauit: quid de te futurum eſt, qui tuo neſcis vti patrimonio, qui in ſummis diuitiis dies ſuſtines mendicitatis, quia nulli largiris, nulli ſubuenis?

Quomodo diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum: & ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis: & de pauperibus abundantibus & diuitibus egentibus. F

CAP. XIV.

Math. 6. CVſtos ergo es tuarum, non Dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, miniſter vtique eius, non arbiter. Sed *vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuum*. Ergo in illo auro cor tuum infodiſti terræ. Vende potius aurum, & eme ſalutem: vende lapidem, & eme regnum Math. 19. Dei: vende agrum, & eme tibi vitam æternam. Vera allego, quia verba adſtruo veritatis. *Si vis perfectus eſſe*, inquit, *omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo*. Et noli contriſtari cùm hæc audis, ne dicatur & tibi, ſicut & illi adoleſcenti diuiti dictum eſt: Quam difficilè qui poſſeſſiones ha-A bent in regnum Dei intrabunt: magis cùm hæc legis, Ibidem. conſidera quia iſta tibi poteſt mors eripere, poteſtas ſuperioris tollere. Denique quia poteris parua pro magnis caduca pro æternis, theſauros pecuniæ pro theſauris gratiæ vendere. Iſti corrumpuntur, illi permanent.

Conſidera quia hos ſolus non poſſides, poſſidet tecum Iacob. 5. tinea, poſſidet ærugo, quæ conſumit pecuniam. Has tibi Eccl. 31. conſortes auaritia dedit. Vide autem quos tibi det gratia debitores. Splendidum in panibus benedicent labia iuſtorum, & teſtimonium illius fiet. Facit tibi patrem debitorem Deum, qui pro munere, quo pauper adiutus Prouer. 19. eſt, fœnus exoluit quaſi boni debitor creditoris. Facit tibi debitorem filium Dei, qui ait: *Eſuriui, & dediſtis mihi* Matth. 25. *manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me*. Quod enim vnicuique ex minimorum collatum fuerit, ſibi dicit eſſe collatum. Neſcis ô homo ſtruere diuitias. Si vis diues eſſe, eſto pauper ſæculo, vt ſis diues Deo. Diues fidei, diues eſt Deo. Qui diues eſt in miſericordia, hic eſt diues Deo. Diues in ſimplicitate, Diues Deo eſt. Diues ſapien- 2. Cor. 8. tiæ & ſcientiæ, diues eſt Deo. Sunt qui in paupertate Pſal. 23. abundent, & qui in diuitiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda paupertas abundauit in diuitiis ſim- Prouer. 22. plicitatis ſuæ, diuites autem eguerunt & eſurierunt. Neque enim otioſè ſcriptum eſt, Diuitum pauperes præpoſiti erunt, & propriis ſerui dominis fœnerabunt, quia diuites & domini ſuperuacua & mala ſeminant, ex qui- Luc. 16. bus non fructum colligant, ſed ſpinas metant. Ideo pauperibus diuites erunt ſubditi, & ſerui dominis ſpiritualia fœnerabunt; quemadmodum diues rogabat vt ſibi ſtillam aquæ pauper Lazarus fœneraret. Potes & tu diues iſtam implere ſententiam, ſi largiaris pauperi Domino fœneraueris. Qui enim largitur pauperi, Domino fœnerat. Pulchre autem ſanctus Dauid in Pſalmo 75. hymnum Deo concinens ad Aſſyrium ſcriptum, hoc eſt, aduerſus nequitias ſpiritales (Aſſyrius enim in- Prou. 19. anem ac vanum principem iſtius mundi ſonat) ita cœ- Pſal. 75. pit: *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius*: hoc eſt, non in diuitibus, non in nobilibus, vel in potentibus: ſed in pœnitentibus, & in anima confitente Deo: non in principibus & conſulibus, ſed in eo qui Deum videt. Ipſe eſt enim Iſraël, in quo profunda fides ad cognitionem Dei potuit peruenire. *Et factus eſt in* Geneſ. 35. *pace locus eius, & habitatio eius in Sion*, vbi quietus Pſalm. 75. affectus nullis diuerſarum cupiditatum exagitatur fluctibus, nullis auaritiæ turbatur procellis, nullis quærendarum diuitiarum igneſcit incendiis. Ipſe eſt qui ſpeculatur æterna, & habitat in Sion, confringens omnia ſpiritalium inſtrumenta bellorum, conterens arcus qui- E bus diabolus ignita dirigens iacula, graues protectoribus hominum ſolet inurere paſſiones. Sed illa iacula iuſto nocere non poſſunt, cui Deus lux eſt, tantumque abeſt à caligantium horrore tenebrarum, vt aduerſarius in eo locum habere non poſſit, qui etiam principibus ſe con- Ioan. 13. ſueuit infundere, ſicut infudit Iudæ proditori, concidens tanquam in ſilua lignorum fidei ianuas, vt in cor eius haberet ingreſſum, & æterni nominis tabernaculum poſſideret. Ergo princeps huius mundi quaſi improbus vſurpator concidit ianuas, vt violentus introeat: Dominus autem quaſi pius illuſtrat ſeruulos, & eo- F rum fulgentibus meritis, & claritate virtutum tenebras mundi huius illuminat. Hanc pacifici atque manſueti habent apud Deum gratiam, ſobria mentis ſuæ tranquillitate fundati: inſipientes autem corde turbantur, & ipſi ſibi ſunt propriæ exagitationis auctores, quia deſideriorum ſuorum æſtu voluuntur, & quodam ſalo fluctuant. Qui autem ſint iſti, Propheta ſignificauit dicendo: *Omnes viri diuitiarum*. Omnes dixit, nullum Pſalm. 75. excepit. Et benè viros diuitiarum appellauit, non diuitias virorum, vt oſtenderet eos non poſſeſſores diuitiarum eſſe, ſed à ſuis diuitiis poſſideri: Poſſeſſio enim poſſeſſoris debet eſſe, non poſſeſſor poſſeſſionis.

Quod omnes viri diuitiarum inſipientes dicantur, & vnde turbati, & quomodo dormiant ſomnum ſuum: quomodo etiam dormitarint qui aſcenderunt equos.

CAP. XV.

QVicunque igitur patrimonio ſuo tamquam poſ-
ſeſſione non vtitur, qui largiri pauperi & diſpen-
ſare non nouit; is ſuarum ſeruulus eſt, non dominus fa-
cultatum: qui aliena cuſtodit vt famulus, nō tanquam
Dominus ſuis vtitur. In huiuſmodi ergo affectu dicimus
Pſal. 110. quod vir diuitiarum ſit, non diuitiæ viri. Intellectus e-
nim bonus vtentibus eo, qui autem non intelligit, is vti-
Prou. 5. que intellectus ſibi gratiam nō poteſt vindicare: & ideo
ſomno temulentiæ conſopitus obdormit. Huiuſmodi
igitur viri ſomnium ſuum dormiunt, non Chriſti dor-
miunt ſomnium. Et qui ſomnum Chriſti non dor-
miunt, non habent Chriſti quietem, non ſurgunt Chri-
ſti reſurrectione quia ipſe ait: *Ego dormiui, & quieui, &*
ſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me. In hoc qui ſæculo
dormitant, digni habiti increpatione cęleſti, quia aſcen-
derunt equos, quos refrenare non poterant. Legimus
alibi dicentem Eccleſiam ſiue animam: *Poſuit me cur-*
rus Aminadab. Si ergo anima currus, eſt vide ne equus
Pſal. 3. caro ſit: agitator autem vigor mentis, qui regit carnem,
Pſal. 75. & motus eius velut quoſdam equos prudentiæ habenis
Cantic. 6. coercet. *Dormitauerunt ergo qui aſcenderunt equos* corpo-
Pſal. 75. ris voluptates, nullo eas moderamine gubernantes.
Vnde & aſcenſores eos quàm equites vel agitatores
maluit nuncupare: Agitator enim cum diſciplina & arte
pro arbitrio ſuo equos agitat, vel currentes incitat, vel
reflectit indomitos, vel reuocat fatigatos, vel manſuetos
pro ſua voluntate conuertit. Vnde cùm reciperetur E-
lias, & curru quaſi ad cælum ferretur, clamauit ad eum
4. Reg. 2. Eliſæus: *Pater pater agitator Iſrael, & eques eius*, hoc
eſt, qui populum Domini bono ductu regebas, conſtan-
tię merito hos accepiſti currus, hos equos ad diuina cur-
rentes, quia moderatorem te humanarum mentium Do-
minus comprobauit, ideo tanquam boni auriga certami-
nis victor æterno præmio coronatis. In Habacuc quo-
que propheta lectum eſt, ad ipſum Dominum dictum:
Habac. 5. *Aſcende ſuper equos tuos, & equitatus tuus ſalus.* Agi-
Marc. 16. tauit enim Apoſtolos ſuos, quos per diuerſa mundi di-
rexit vt toti orbi Euangelium prędicarent. Aſcende, ait,
quaſi rector equorum, non quaſi aſcenſor. Aſcēdit enim
eques non tantūmodo vt ſedeat, ſed vt regat: eo quod
deſidioſus, piger & ſomnolentus perferre nō poſſit mē-
Habac. 3. tis inceſſum. De equite autem lectum eſt: *Et eques ca-*
det retrorſum, expectans ſalutem a Domino. Etenim
quia nemo ſine lapſu eſt: etiam ſi quis ceciderit, & terre-
nis aliquibus vitiis fuerit implexus, ſi tamen non abii-
Geneſ. 49. ciat ſpem reſurgendi, fretus miſeratione diuina perue-
niet ad ſalutem. De aſcenſore vero manifeſtum eſt indi-
cium, quod reprehenſibilis habeatur, quando Moyſes
ipſe ait in cantico Exodi, *Equum & aſcenſorem proie-*
Exod. 15. *cit in mare.* Et in Zacharia locutus eſt Dominus, dicens:
Percutiam omnem equum in amentia, & aſcenſorem
Zach. 12. *eius in inſipientia.* Non dixit ſolum equum, ſed & aſcen-
ſorem quomodo & in Exodo habes: *Equum & aſcen-*
Exod. 55. *ſorem.* Vbi eſt enim aſcenſor, qui non poteſt equum
proprium gubernare, equus fertur in præceps, & indo-
mito furore in prærupta & pericúloſa raptatur. Quid
Pſal. 32. igitur vobis in equis confiditis diuites: Mendax eſt
equus ad ſalutem. Quid in curribus vobis plauditis? *Hi*
in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei mag-
Pſal. 19. *nificabimur. Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt: nos autem ſur-*
reximus & erecti ſumus. Nolite amare ad hinnientes,
nolite fremitu libidinis excitari. Terribilis eſt Domi-
nus, & cui nemo poſſit potens & diues reſiſtere, iudi-
cium cæleſte iaculatur.

Quomodo diuites quieſcere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri Domino in fide, humilitate, & deuota oratione, & quod multi diuites propter perfidiā perierint. CAP. XVI.

BOnum eſt vt iam quieſcatis, & à flagitiis feriantes
reuereamini Domini poteſtatem. Ideo dictum eſt
G parricidæ Cain: *Peccaſti, quieſce*, vt modum peccato ſuo
poneret. Cogitationes veſtræ confiteantur Domino. Geneſ. 4.
Non dicatis: Non peccauimus. Dixit ſanctus Paulus: *Etſi*
nihil mihi conſcius ſum, addit tamen: *Sed non in hoc iuſtifica-*
tus ſum. Et vos etiamſi nihil eſtis conſcij, confitemini 1. Cor. 4.
tamen Domino, ne quid ſit quod vos prætereat. Qui
enim confitetur Domino, etſi reliquias cogitationis
adhibuerit ad confeſſionem, diem feſtum mentis cele- Pſalm. 75.
brabit arcano, & epulabitur non in fermento malitiæ &
nequitiæ, ſed in azimis ſinceritatis & veritatis. Itaque 1. Cor. 5.
in concluſione conuerſus ad vos Propheta dicit: *Orate,*
& reddite Domino Deo veſtro, id eſt, Nolite diſſimulare Pſal. 75.
H diuites dies inſtat, orate pro peccatis veſtris, reddite pro
beneficiis quæ habetis munera. Ab ipſo accepiſtis quod
offeratis: ipſius eſt quod ei ſoluitis. *Dona*, inquit, *mea* 1. Par. 29.
& data mea: hoc eſt, quæ offertis mihi dona, data ſunt
mea: ego ea dedi vobis atque donaui. Denique Prophe- Num. 28.
ta ait: *Quoniam bonorum meorum non eges*, tua tibi offero,
quoniam non habeo quod non dediſti. Fides eſt quæ Pſal. 15.
dona conciliat, humilitas eſt quæ oblata commendat.
Fide Abel plurimam hoſtiam obtulit Deo. Ideo ſuper
Cain fratris munera placuit munus Abel, quia fide vi-
cit. Nam vnde pauperis hoſtia magis, quàm diuitis pla- Hebr. 11.
I cet? quia pauper fide ditior eſt, ſobrietate locupletior:
& cùm ſit pauper, ex illis eſt de quibus dicitur: *Tibi offe-*
rent reges munera. Non enim purpuratis offerentibus, ſed Pſalm. 67.
motus proprios regentibus Dominus Ieſus delectatur,
qui corporali laſciuiæ mentis dominētur imperio. Ora-
te ergo diuites, non enim habetis in operibus quod pla-
ceat. Orate pro peccatis veſtris atque flagitiis, & reddite
Domino Deo veſtro munera. Reddite in paupere, in e-
geno, ſoluite in inope, fœnerate* quę placare poſſint Deū *. V. C. in
propter veſtra flagitia: aliter enim non poteſtis. Ergo inope fœn
quem vltorem timetis, facite vobis eum debitorem. *Non* quem pla-
accipiam, inquit, *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hir-* care prop-
K *cos, quoniam meæ ſunt omnes feræ ſiluarum.* Quidquid obtule- ter veſtra
ritis, meum eſt, quia totus orbis meus eſt. Non exigo flagitia
quod meum eſt, eſt quod de veſtro mihi poſſitis offerre. non pote-
Studio deuotionis & fidei, non ſacrificiorum ambitione ſtis.
delector. Tantummodo ô homo, *immola Deo ſacrificium*
laudis, & redde Altiſſimo vota tua. Aut certè, ſi placet, ſic
accipiamus. Quoniam dixit obdormiſſe ſomnum ſuum Pſal. 49.
diuites, increpationes præmiſit Domini in eos, terrorem Ibidem.
ſubtexuit, potentiam prædicauit, cui nec diuites reſiſtēt:
& conuerſus ad vniuerſos ait: *Diuites dormient, diuites in-*
crepentur. Vos orate, & reddite Domino Deo veſtro omnes qui in Pſal. 75.
circuitu eius affertis munera, id eſt, gratias agite pauperes,
quia non eſt perſonarum acceptor Deus. Illi diuitias Act. 10.
L ſtruant, condant pecuniam, auri aggerent & argenti the-
ſauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos orate, qui
hoc ſolum habetis, quod eſt auro pretioſius & argento.
Vos reddite munera quià Domino non receditis, qui
eſtis in circuitu: quoniam qui eratis longè, facti eſtis
propè. Qui autem propè ſibi videntur eſſe per diuitias
ac potentiam, longè facti ſunt propter auaritiam. Ne-
mo enim foris eſt, niſi quem culpa excluſerit, ſicut eie- Epheſ. 2.
cit Adam de Paradiſo, & Euam excluſit. Nemo longè,
niſi quem flagitia propria relegauerint. Ergo vos prope Gen. 3.
poſiti orate & reddite munera terribili Deo, *& ei qui* Pſal. 75.
aufert principum ſpiritum, terribili apud reges terræ, eò quòd
M nullo redimatur diuitis pretio, nullo inflectatur poten-
tium ſupercilio, qui culpæ pretia diſcriminat, qui quò 1. Reg. 15.
plus alicui contulerit, eò plus exigit ab eo. Saül priuato
contulit regnum, ſed quia mandatum non cuſtodiuit, &
regnum amiſit & ſpiritum. Multos reges gentium
propter perfidiam populo patrum Dominus fecit
eſſe captiuos. Et vt iam de propoſita loquamur hiſtoria,
qui Achab regem cæleſtibus ingratum beneficiis ita iuſ-
ſit occidi, vt canes eius vulnera lamberent. Etenim quia
pauperis vineam concupierat, nequaquam tantis opi-
bus expletus imperii, infra omnem inopiam redactus
eſt à Domino, non qui vulnera eius lauaret, inuentus
eſt, non qui corpus operiret. Defecit circa eum homi-
num humanitas, canum ſucceſſit aſperitas. Dignos pla-
nè ſui miniſtros funeris auarus inuenit.

Digitized by Google

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem Dei, vt in diebus eius non inducerentur ſuper eum mala: & quòd Dominus etiam circa indignos promiſſa ſua ſeruet.

CAP. XVII.

HOc loco oritur illud quæſtionis, quomodo legimus dixiſſe Dominum ad Eliam: *Vidiſti quemadmodum commotus eſt Achab à facie mea? Non inducam in diebus eius mala, ſed in diebus filij eius inducam mala ſuper domum eius.* Aut quomodo dicimus quia valet apud Dominum pœnitentia. Ecce rex commotus eſt a facie Dei, & ibat plorans, & conſcidit veſtimenta ſua, & operuit ſe cilicio, & erat indutus ſacco ex illo die quo interfecit Nabuthe Iezraelitam, ita vt Deum miſericordia commoueret, & mutaret ſententiam. Ergo aut pœnitentia non valuit nec inflexit Dominum miſericordem, aut oraculum falſum eſt. Nam Achab & victus eſt & occiſus. Sed conſidera quia Iezabel habuit vxorem, cuius ducebatur arbitrio, quæ auctor cot eius, & nimiis ſacrilegiis execrabilem fecit; & hunc eius pœnitentiæ reuocauit affectum. Dominus autem non poteſt mutabilis æſtimari, ſi confeſſionis immemori non putabat eſſe ſeruandum quod promiſerat confitenti. Accipe & aliud verius: Dominus etiam indigno ſeruauit tenorem ſententię ſuę, ſed beneficia circa ſe diuina ipſe non tenuit. Intulerat ei bellum rex Syriæ, qui & ab eo victus eſt, [& ſeruatus ad vineam eſt, captiuus quoque libertate donatus, & re-

Decreti 2. part. 33. q. 3. tit. de pœn. c. 29. ſicut Achab. ex dictis S. Gregorii at in annot. ſubiuncta est. aliter ipſa hæc ſancti Amb. ſententia.

3. Reg. 22.
3. Reg. 16.
3. Reg. 21.

A miſſus ad regnum eſt, quod fuit diuinæ ſententiæ. Non ſolum euaſit Achab, ſed etiam triumphauit, quod ipſius ignauiæ eſt, hoſtem enim ſibi à quo vinceretur, armauit. Et certè admonitus fuerat à propheta dicente: Cognoſce & vide quid facias. Monitus, inquam, erat, quod cōtra Syriæ regis pueros deberetur gratiæ cæleſtis auxilium. Quoniam dixiſſet Dominus montium Deus Iſraël, & non Deus Baal, propter hoc, inquit, obtinuerunt pro nobis Et ideo, inquit, ſi non plenè obtinuerimus eos, in locum Syriæ regis Satrapas conſtitute, vt virtutem illis & potentiam auferret. Denique primo con-B greſſu vicit, vt fugarit hoſtem; ſecundo vicit quando captum imperio ſuo reddidit, quæ cauſa vincendi eius euidenter reſultant oraculum] dicente vno ex filiis Prophetarum ad proximum ſuum: Occide me. Et noluit homo occidere eum. Et dixit: Eo quòd non obediſti verbo Domini, ecce tu recedes a me, & interficiet te leo. Et receſſit ab eo, & inuenit eum leo, & interfecit eum. Et poſt hoc alius propheta adſtitit antę regem Iſrael, & dixit ad eum: Hæc dicit Dominus, quoniam C dimiſiſti tu virum exterminationis de manu tua; ecce anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo illius. Liquet igitur his oraculis quòd Dominus etiam circa indignos promiſſa ſua ſeruet: ſed impios aut ſtultitia ſua opprimi, aut alia præuaricatione damnari, etiamſi primæ præuaricationis laqueos euaſerint. Sed oportet nos taliter agere, vt digni bono opere, omnipotentis Dei promiſſa accipere mereamur.

Quod videtur inter duas parenteſes ex antiquiſſimis codicibus fuit reſtitutum.

Ibidem.

EXPLICIT DE NABVTHE PAVPERE TRACTATVS S. AMBROSII.

S. AMBROSII DE NABVTHE IEZRAELITA LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS; SVPER CAP. VI. LIBRI IIII. REGVM SERMONES.

IV. Reg. Cap. VI.

ET dixerunt filij prophetarum ad Eliſæum, Ecce iam locus in quo nos habitamus coram te, anguſtus eſt oobis. Eamus iam vſque ad Iordanem, & tollamus inde vir trabem vnam, & faciamus nobis tegmen vt habitemus ibi. Et dixit Eliſæus. Ite. Et dixit vnus māſuetè: Veni cum ſeruis tuis. Et dixit Eliſæus: Ego ibo vobiſcum. Et abiit cum eis: & veniunt ad Iordanem, & cædunt ligna. Et factum eſt, cùm vnus ſuccideret trabem, cecidit ex manubrio ferrum in aquam: & clamauit vir, & dixit: Heu iam Domine, & ipſum mutuò acceptum. Et dixit homo Dei: Vbi cecidit? Et indicauit ei locum. Et fregit Eliſæus lignum, & miſit illuc: & ſupernatauit ferrum. Et dixit Eliſæus: Attolle, & accipe tibi. Et extendit manum ſuam, & accepit illud. Et rex Syriæ erat pugnans contra Iſrael, & conſuluit ſeruis ſuis, dicens: In loco illo & illo faciemus inſidias. Et miſit homo Dei ad Regem Iſrael, dicens: Attende vt non tranſeamus locum illum, quia ibi Syri inſidiantur. Et miſit Rex Iſraël in locum quem dixit ei homo Dei, & obſeruauit inde non ſemel neque bis. Et obſtupuit cor Regis Syriæ de verbo hoc, & vocauit ſer-D uos ſuos, & dixit ad eos: Non nuntiatis mihi quis tradidit me Regi Iſraël? Et dixit vnus de ſeruis eius: Nequaquam domine mi Rex, ſed Eliſæus Propheta qui in Iſraël, indicat Regi Iſraël omnia quæcumque loquutus fueris in conclaui cubilis tui. Et dixit Rex: Ite & videte vbi eſt iſte, & mittens capiam eum. Et annuntiauerunt ei di-E centes: Ecce in Dothaim. Et miſit equos & currus, & exercitum grauem: & venerunt nocte, & circumdederunt ciuitatem. Et conſurrexit miniſter hominis Dei vt ſurgeret manè, & egreſſus eſt: & ecce exercitus circumiens ciuitatem, & equi & currus. Et dixit puer eius ad eum: O Domine, quid faciemus? Et dixit Eliſæus: Non timeas, F quia qui nobiſcum, plures ſunt ſuper eos qui ſunt cum eis. Et orauit Eliſæus, & dixit: Domine aperi oculos eius, & videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons totus plenus equorum, & currus ignis in circuitu Eliſæi: & deſcenderunt ad eum. Et orauit Eliſæus ad Dominum, & dixit: Percute iam gentem hanc cæcitate. Et percuſſit eos Dominus cæcitate, iuxta

verbum Eliſæi. Et dixit Eliſæus ad eos: G Non hæc via, & non iſta ciuitas: venite poſt me, & ducam vos ad virum quem quęritis. Et duxit eos in Samariam. Et factum eſt, vt ingreſſi ſunt in Samariam, dixit Eliſæus: Domine aperi oculos iſtorum, & videant. Et aperuit Dominus oculus eorum, & viderunt, & ecce ipſi in medio Samariæ. Et dixit Rex Iſraël ad Eliſæum vt vidit eos. Si percutiens percutiam pater? Et dixit Eliſęus: Non percuties: quos captiuos cepiſti in gladio tuo & arcu tuo, tu percuties. Appo- H ne eis panes & aquam, & comedant & bibant, & vadant ad dominum ſuum. Et appoſuit eis præparationem magnam, & comederunt & biberunt, & miſit eos, & abierunt ad Dominum ſuum: & non addiderunt vltra accincti Syriæ venire in terram Iſraël. Et factum eſt poſt hæc, & congregauit filius Ader Rex Syriæ vniuerſa caſtra ſua, & aſcendit, & obſederunt contra Samariam. Et facta eſt fames magna in Samaria. Et ecce I obſidebat contra eam, donec fieret caput aſini octoginta ſiclis argenti, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque ſiclis argenti. Et erat Rex Iſraël tranſiens per murum, & mulier clamauit ad eum, dicens: Salua me Domine rex. Et dixit ei Rex: Non, ſaluet te Dominus: vnde te ſaluabo? de area, vel de torculari? Et dixit ei Rex, Quid eſt tibi? Et dixit ei mulier: Mulier hæc dixit mihi: Da filium tuum, & comedamus eum K hodie, & filium meum comedes cras. Et coximus filium meum, & comedimus eum: & dixi ei in die alia: Da filium tuum, & comedamus eum: & abſcondit filium ſuum. Et factum eſt, vt audiuit Rex verba mulieris, ſcidit veſtimenta ſua, & ipſe tranſibat per murum. Et vidit populus, & ecce ſaccus in carne eius intrinſecus, & ait: Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi ſtabit caput Eliſęi filij Saphat ſuper ipſum hodie. Et Eliſæus ſedebat in domo ſua, & ſeniores ſedebant cum L eo. Et miſit Rex virum de facie ſua ad eum, & antequàm veniret nuntius ad eum, Eliſæus dixit ad ſeniores: Vidiſtis quòd miſit filius homicidæ iſte vt auferat caput meum? Videte vt venerit nuntius, claudite oſtium, & illidite eum in oſtio; nonne vox pedum Domini eius poſt eum? Adhuc ipſo loquente cum eis, ecce Angelus deſcendit ad eum, & ait: Ecce hoc malum à Domino, quid deprecabor Dominum amplius?

De ſancto Eliſæo Propheta Sermo primus.

SÆPE me dixiſſe memini, quòd hoſtium tumultus bellicoſos timere minimè debeamus, nec quamlibet copioſam hoſtium multitudinem formidare: *quoniam* ſicut ait Apo- 1. Ioan. 4. ſtolus, *maior eſt qui in nobis eſt, quàm qui in mundo*, hoc eſt, potentior eſt ad protegendos famulos ſuos Chriſtus, quam diabolus ad inſtigandos inimicos. Quamuis enim idem diabolos colligat ſibi turbas, & crudeli eas armet inſania, tamen facilè deſtruuntur, quia melioribus po- Pſalm. 32. pulum ſuum Saluator circumdat auxilijs. Ait enim G Propheta: *Immittet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Quòd ſi angelus Domini timentes eum de periculis eripit, non poteſt timere barbarum, qui timuerit Saluatorem: nec poteſt metuere hoſtis impetū qui Chriſti præcepta ſeruauerit. Pręcepta enim Chriſti, arma ſunt Chriſtianis, & diuinus timor terrorē à nobis expellit hoſtilem. Arma autem hæc noſtra ſunt quibus nos Saluator inſtruxit, oratio, miſericordia, atque ieiunium. Ieiuniū enim melius quam murus tuetur, miſericordia faciliùs liberat quam rapina, oratio lōgiùs vulnerat quàm ſagitta. Sagitta enim non niſi proximè conſpectum percutit aduerſarium, oratio autē etiam longiùs poſitum vulnerat inimicū. Sic namque Eliſæus H propheta cùm eum vellet rex Syrię captiuare, ac ſuę ſubdere ditioni, multíque eum armatorum cinxiſſet agminibus, non eſt territus, non turbatus, ſed annuntianti puero ait: *Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis.* O fides ſancti prophetæ non timet aduerſarios quos proſpicit, quoniam ſcit angelos ſecum eſſe quos credit. Nō metuit terrenas inſidias, quia cęleſtia adeſſe ſibi nouit auxilia. *Plures* (inquit) *nobiſcum ſunt, quam cum illis.* Mira res, plures è cælo defenſores meretur ſanctitas, quā in terris oppugnatores adduxit improbitas. *Plures nobiſcum ſunt quam cum illis.* Videte beatitudinis me- I ritum: propheta nuntiat etiā de multitudine, cùm puer adhuc incertus ſit de ſalute. Spiritales oculi carnalibus quāto plus cernunt. Hic perſpicit armatorum numerū, & ille non cernit defenſionis indiciū. Quanta eſt diuina miſericordia! Defertur hominibus beneficium, nec videtur auxilium: periclitantem conſequuntur, & neſciunt. Hæc eſt enim pietas Saluatoris, vt interueniat ſaluti, ac non ſe prodat aſpectu: ſentiatur beneficiis, & non cernatur obtutibus. Vnde errat qui putat, cùm proſperè aliquid geſſerit, propria ſe fortitudine ſuperaſſe. Scire enim debet quòd aduerſarij meritis magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm ſanctitate K ſuperantur, ſicut ſanctus Eliſæus hoſtes ſuos non armis ſuperabat, ſed oratione vincebat. Nam cùm idem miniſtro ſuo ad depellendum eius timorem plures adeſſe diceret defenſores, nec metus ab illo poſſet auferri, tunc orauit ad Dominum dicens: *Domine aperi oculos eius vt videat: & aperti ſunt oculi eius, & vidit, & ecce mons totus plenus equitatu* & reliqua. Oratio ergo prophetæ aperuit oculos pueri. Non mirum ſi oratio aperuit oculos, vt videret exercitus. Non mirum, inquam, ſi nouos inſerit oculos, qui noua promeretur auxilia. Aut cur non aciei producat obtutum, qui acies inſtruxerat angelorum: cur inquam, non oratione ſua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis ſuis caliginem nubiū pe- L netrauit? Neceſſariò ergo ſanctus Eliſæus, hoc facto, miniſtro formidoloſo præſtitit ſecuritatem, cui iam refuderat claritatem: diſpulit formidinē cordis à quo remouerat viſionis cæcitatem, geminóque eum remunerans beneficio, abſoluit eius metum, abſoluit obtutum, minus timere cœpit poſtquàm plus videre promeruit; nam & pacem pariter promeruit, & viſum. In montibus ergo cernuntur armati, apparet eós verè deſcendiſſe de cælo, quorū aduentus primùm in montibus reperitur. Ipſa enim locorum proximitas hoc demonſtrat, quòd deſcendentes de cælo non tuſi iuga collium ſibi vicina calcauerint. Tunc igitur orauit Eliſæus, & omnem hoſtilem M exercitum cæcitate percuſſit. Non mirum ſi aduerſariis cæcitatem intulit, qui famulo largitus eſt claritatem: & ſi hoſtibus aufert viſum, qui miniſtro præſtat aſpectum. Vbi ſunt qui dicunt, plus quam preces ſanctorum hominum arma poſſe? Ecce vna oratio Eliſæi totum exercitum vulnerauit, & vnius prophetæ meritis omnis eſt hoſtium numerus captiuatus. Quæ cateruæ regum, quę turba militum talem victoriam perpetrarunt, vt ita hoſtes proſternerent, vt de illis nullus occumberet? Hæc eſt vera, hæc incruenta victoria, vbi ſic aduerſarius vincitur, vt de vincentibus nemo lædatur.

De eodem Sermo alter.

MIRVM forſitan videtur, quòd ante dies aliquot ſancti Eliſæi gratiam deſcribentes diximus in defenſionem ipſius de cælis auxilia deſcendiſſe, & armatos equites ſiue quadrigas ei diuinitus affuiſſe, adſtitiſſe etiam circa ipſum quadrigam igneam. Magna quidem res, ſed in viro ſancto miranda non eſt. Quid enim mirum ſi is auxilia meretur è cælo, cuius animus ſemper in
Philip. 3. cælis eſt: ſicut ait Apoſtolus: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*. Ergo ſi noſtra conuerſatio in cælis eſt, & cæleſtium conuerſatio poteſt eſſe nobiſcum: hoc eſt, vt qui vita viuamus, angelorum rectè conſortiū mereamur. Eſt B ergo ſanctè viuentibus quædam inter ſe cognatio, coniunctio atque ſocietas: nec intereſt vtrum in cælis maneant, an in terris: angelici ſint habitus vel humani, dummodo in iis ſit eadē vita vel ſanctitas. Conuerſatio enim connectit quos ſeparat elementum, & diuerſi licet corporibus diuidantur, iiſdem tamen actibus coniunguntur. Atque iden fit vt ſancti ſibi quodam conſortio cohærentes, a ſe inuicem non deſcendant: & modò angeli ad terras veniant, modò homines ad cæleſtia transferantur; ac profectu meliore quibus vita communis eſt, incipiunt illis viuendi etiam elementa eſſe communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audiuimus angelos ad homines deſcendiſſe, audire etiam cupimus, quando homines ad cæleſtia tranſmigrarint. Manifeſta res eſt, & in
4. Reg. 2. promptu poſita Elias magiſter Eliſæi nonne angelis du- C centibus raptus ad cælum eſt, & quadriga ignea impoſitus quaſi in quodam triumpho victor aſcendit? Victor enim extiterat non gentium barbararum, ſed ſæcularium
4. Reg. 6. voluptatum. Siquidem grauiores inimici ſunt praui mores, quàm hoſtes infeſti: vt faciliùs intelligamus hoc tempore malignitatem hoſtium vinci poſſe quàm morum. Ergo Eliam angeli ad cælum perferunt, Eliſæum angeli in terris cuſtodiunt. Sed quid mirum, ſi angeli qui magiſtrum portauerant, diſcipulum tuebantur, & noua quædam obſequia quæ patri exhibuerant, etiam filio deferebant? Ipſe enim Eliæ ſpiritalis eſt filius, ipſe eius heres eſt ſanctitatis. Rectè autem Eliſæus Eliæ ſpiritalis filius dicitur, qui aſcendens ad cælum, ſpiritum
4. Reg. 2. duplicem ei ſuæ gratiæ dereliquit. Cùm enim data eſſet facultas Eliſæo vt peteret quid vellet priùs, quàm ab eo reciperetur Elias, petiuit vt duplex ſpiritus Eliæ fieret in ipſo. Tunc dicit Elias: *Durè petiſti, ſed fiet tibi*. O hereditas D pretioſa, in qua plus heredi relinquitur quàm habetur:
Ibidem. plus conſequitur qui accipit, quàm poſſideret qui largitur. Pretioſa planè hereditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur. Igitur Elias cùm ſimplicem ſanctitatis ipſe haberet ſpiritum, Eliſæo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Elias gratiæ dimiſit in terris, quàm ſecum portauit ad cælos: & licet ipſe ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamen maiore manet ſanctitate. De Eliſæi autem meritis quid dicamus, cuius hæc

A prima laus eſt quòd patrem voluit gratia ſuperare, dum Ibidem. dare ſibi amplius poſtulat, quam ſcit apud eum eſſe qui poſſidet? auarus quidem eſt in petendo, ſed idoneus in promerendo. Dum enim à patre plus exigit quam habebat, facit eum meritis ſuis plus præſtare quam poterat. Nam cùm idem Eliſæus poſt aſcenſum ſui magiſtri veniſſet Hiericho, & rogaretur à ciuibus vt in eadē con- Ibidem. ſiſteret ciuitate, dixerunt: *Commemoratio oppidi bona eſt, ſed aquæ malæ & ſteriles ſunt*. Tunc præcepit ſibi dari vas fictile, & recondito in eo ſale veniens ad exitus aquarum proiecit in aquas, dicens: *Hæc dicit Dominus: Sanaui aquas iſtas, non erit ex eis moriens neque ſterilis; & ſanatæ ſunt aquæ vſque in hunc diem*. Videte ergo Eliſæi quanta ſunt merita, cuius prima in ciuitate hoſpitalitas, filiorum eſt magna fœcunditas. Dum enim ſterilitatem auertit aquarum, ſucceſſionem largitur heredum. Non enim hoc facto vnum Eliſæus ſanauit hominem, aut vnius domus præſtitit medicinam, ſed totius ciuitatis populum reparauit. Si enim tardiùs hoc feciſſet, interueniente ſterilitate, ſeneſcentibus cunctis, ciuitas ſine habitatore remanſiſſet. Igitur Eliſæus dum curauit aquam, curauit & plebem, & dum fontem benedixit vndarum, fontem quendam indulſit animarum. Nam ſicut ſanctificatione eius de occultis terræ venis aqua ſana prodiuit, ita de occultis vuluæ viſceribus ſoboles ſana proceſſit. Non enim ſola tantùm fluenta benedixit Eliſæus, quæ fontium iam gremio tenebantur, ſed & illa quæ humido terræ ſolo adhuc indiſcreta paulatim erant in poſterum defluxura. Vnde ait ſcriptura, ad exitus aquarum bene- Ibidem. dixiſſe Eliſæum, vt ſtillantem aquam priùs ſanctificatio C ſuſciperet, quam ſinus fontis includeret. Igitur quoniam dicit Apoſtolus Paulus, *Hæc in figura contingebant* 1. Cor. 10. *illis*: videamus ergo, ipſa figura quam habeat veritatem, hoc eſt, requiramus quę ſit iſta ciuitas quæ ſterilitate laborat, vel quid ſibi velit vas fictile, quid etiam vt aſperſi ſales afferant ſuauitatem. Legimus in eodem Apoſtolo dictum eſſe de Eccleſia: *Lætare ſterilis quæ non paris,* Galat. 4. *erumpe & clama quæ non parturis*. Ergo Eccleſia eſt illa ſterilis ciuitas, quæ ante aduentum Chriſti aquarum vitio, hoc eſt, ſacrilegio gentilium populorum ſterilitatem Ibidem, ex ſuſtinens, Deo filios procreare non potuit: at vbi venit Eſai. 54. Chriſtus, velut vas fictile aſſumens corpus humanum, ſanauit aquarum vitia, hoc eſt, reſerauit ſacrilegia populorum: & ſtatim Eccleſia quæ erat ſterilis, cœpit eſſe fœcunda. Vnde & Apoſtolus dicit: *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filii* D *deſertæ magis quàm eius quæ habet virum*. Plures enim filios ex ea Eccleſia quæ erat ſterilis, procreauit, quàm ſynagoga quæ erat fœcunda, ſuſceperit. Aſperſi autem ſales qui ſint qui attulerint medicinam, facilè cognoſcemus. Dicit Dominus ad Apoſtolos: *Vos eſtis ſal terræ*. Ergo ſi Matth. 5. Apoſtoli ſalibus comparati ſunt, rectè figura comple- 4. Reg. 2. tur, Sicut tunc effuſi de viſculo ſales condierunt aquas, ita & nunc miſſi à Saluatore Apoſtoli populos condiunt vniuerſos, vt ablata ſterilitate vitiorum, prolem incipiant germinare virtutum.

OPERVM SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI

TOMI PRIMI FINIS.

Summarium libri de Tobia.

Pietas, patientia, & ceteræ beati Tobiæ virtutes deſcribuntur: Vſuraria prauitas multis reprobatur argumentis: fœneratorum fraudes & eorum pœna & mala explicantur.

Capita libri de Tobia.

1. *Quòd humiliter ac patienter vir iſte iuſtus, miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes quibus præditus fuerat, ſubiit, communem magis iniuriam quàm priuatam dolens: quódque nullum humanitatis officium illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur.*
2. *De commendatione ſancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit: & quòd diligenter cauebat ne quid furtiuum domum ſuam intraret: quòd etiam pecuniam quam proximo ſuo commodauerat, in tanta indigentia non popoſcerit: quòd præterea in hoc, quod pecuniam commodauit, & non fœnerauit, iuſte ſeruauerit officium: & de duplici fœnore, cum deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni.*
3. *De deteſtatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum.*
4. *Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur: & quid ſignificetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & ſortis.*
5. *Quomodo pecunia fœneratorum numquam quieſcat: quomodo etiam imprudenter recipientes ſub vſuris mutuo ſtatim multos acquirant amicos, cum quibus opiparè & ſplendidè conuiuentur, qui tamen exhauſta pecunia ſoli fœneratori dilacerandi relinquuntur, & de illorum ſera pœnitentia.*
6. *De nequitia fœneratorum, qui aliena damna arbitrantur ſua lucra, & quomodo ſibi fingant tectoriolum ſuæ iniuſtitiæ.*
7. *De increpatione adoleſcentum, qui ſub vſuris pecuniam mutuò recipiunt, & de vulnere remedium quærunt: & quàm triſtis his ſit facies creditoris occurſantis: & de induciis per eos poſtulatis, parum tamen profuturis.*
8. *Quòd pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur, & publicè ſub haſta vendantur: & quomodo obligatus fœneratori venditus dicatur.*
9. *Quòd fœnerator peccati noſtri diabolus ſit, & de comparatione ipſius ad vſurarium: & quod idem ſit exactor qui ſe creditorem appellat.*
10. *Quod à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur: & quòd nihil interſit inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem.*
11. *De vſura ab aleatoribus exorta, & de inuiolabili lege aleæ, cui ſubiiciuntur etiam ferociſſimi homines.*
12. *De odibili fœneratorum exactione, & de variis vocabulis ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis: & quod fœneratoris pecunia ſit echidna, & imitetur naturam ſerpentum.*
13. *Vnde dicatur vſura: & quemadmodum ſimul naſcatur & enutriatur, & iam nata parturiat, ſempérque inexplebilis atque inſatiabilis ſit.*
14. *De vſura diuina lege prohibita: & quod ſecundum Catonem foenerare ſit hominem occidere: quódque omne quod præter ſortem accipitur, ſit vſura, quocumque vocabulo appelletur.*
15. *Quomodo intelligatur illud Deuteronomii: Ab alienigena vſuram exiges, non autem à fratre: & de maledictione vſurarii ſecundùm Ezechielem.*
16. *Quibus Dominus in Euangelico doceat foenerandum: & quod foeneratores à Deo peccatores appellantur: & quis poſſit eſſe bonus foenerator, & quærere bonas vſuras.*
17. *An liceat mutuum danti recipere pignora.*
18. *Quid foenerandum, & quibus ſecundum legis ſtatuta, & quod etiam iuſtus & pauper hoc facere valeant.*
19. *Quomodo patres noſtri gentibus foenerarint: & quomodo hodie ſacerdotes foenerare debeant.*
20. *Quod ſit illud pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum: & de triplici pignore.*
21. *De reprehenſione debitorum mutuum recipientium, & poſtmodum commendantibus ingratorum in redditione facienda: & de obligatione molæ & lapidis ſupermolaris prohibita.*
22. *Quem fœneratorem imitari debeamus.*
23. *An fœneratores excuſet quòd etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quod antiquum ſit vſurarum exercitium: & quomodo Tobias neque pignus neque fideiuſſorem receperit: quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat.*
24. *De aliis virtutibus Tobiæ: & quomodo mercenario merces ſit ſoluenda.*

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE TOBIA LIBER.

TOBIAS Cap. I.

LIBER ſermonum Tobiæ, filij Tobiel, filij Ananiel, filij Adui, filij Gabael de ſemine Aſael, ex tribu Nephtalim, qui captus eſt in diebus Enemeſſari regis Aſſyriorum è Thisbe, quæ à dextris prope Nephthalim in Galilæa ſupra Aſer. Ego Tobias viis veritatis ambulaui & iuſtitiæ omnibus diebus vitę meæ. Et elemoſynas multas faciebam fratribus meis & genti meæ, qui ambulauerunt mecum in regionem Aſſyriorum in Niniuen. B Et quãdo eram in regione mea in terra Iſraël, iuniore me exiſtẽte, omnis tribus Nephthalim patris mei receſſit à domo Hieroſolymorum, quæ electa eſt ab omnibus tribubus Iſraël, vt ſacrificarent omnes tribus. Et ſanctificatum eſt templũ tabernaculi altiſſimi, & ædificatum eſt in omnes generationes ſæculi. Et omnes tribus quæ receſſerant, ſacrificabant Baal poteſtati, & domus Nephthalim patris mei: & ego ſolus ibam multoties in Hieruſalem in
Deut. 16. feſtiuitatibus, ſicut ſcriptum eſt omni populo Iſraël in pręcepto ſempiterno, primitias & decimas fœtuum, & primitiua habens, & dabam C illa ſacerdotibus filiis Aaron ad altare omniũ fœtuum. Primam decimam dabam filiis Aarõ miniſtrantibus in Hieruſalẽ: at ſecundam decimam vendebam, & ibam, & expendebam illam in Hieruſalem per ſingulos annos: & tertiã dabam quibus conueniebat, ſicut præceperat Debbora mater patris mei, quia orphanus relictus ſum à patre meo. Et cùm factus eſſem vir, accepi Annam vxorem de ſemine familiæ noſtræ, & genui ex ea Tobiam. Et quãdo captiuus D ductus fui in Niniuẽ, omnes fratres mei, & qui de genere meo, edebant de panibus gentiliũ: ego verò cuſtodiui animam meã ne manducarem, quia memor fui Dei in tota anima mea: & dedit altiſſimus gratiam & formam in conſpectu Enemeſſari, & fui eius emptor. Et profectus ſum in Madian: & tradidi Gabelo fratri Gabriæ in Rages Medię argenti talenta decem. Et cùm mortuus eſſet Enemeſſarus, regnauit Sẽnacherib filius eius pro eo: & viæ eius ceſſauerunt, & non amplius potui ire in Madian. Et in diebus Enemeſſari eleemoſynas multas faciebam fratribus meis. Panes meos dabam eſurientibus,

A & veſtimenta mea nudis. Et ſi quempiam de genere meo videbam mortuum & proiectũ in muro in Niniue, ſepeliebã eum: & ſi quempiã occidit Sennacherib rex quãdo venit fugiens de Iudæa, ſepeliui eum furatus; multos enim 2. Par. 32. perdidit in furore ſuo, & quæſita ſunt à rege corpora, & nõ ſunt inuenta. Pergens autẽ vnus Niniuitarũ, manifeſtauit regi de me quòd ſepeliebam eos & abſconditus ſum. Cognoſcens autẽ quòd quęror vt moriar, timens ſeceſſi. Et B direptæ ſunt omnes ſubſtantiæ meę, & non eſt relictum mihi quidquã, pręter Annam vxorẽ meam & Tobiam filium meum. Et non tranſierunt dies quinquaginta quinq; vſquequò occiderunt eum duo filij eius, & fugerunt in mõtes Ararath. Et regnauit Aſaradam filius eius pro eo. Et conſtituit Achiacharum Anael filiũ fratris mei ſuper omnem computationem pa- 4 Reg. 19. Eſa. 37. tris ſui, & ſuper omnẽ gubernationem. Et orauit Achiacharus pro me, & veni in Niniuen. Achiacharus autem erat pincerna, & ab annulo, & gubernator, & cõputator. Et conſtituit eum Aſaradan ſecundo: erat autem patruelis meus. C Cùm autẽ redij in domum meam, & reſtituta eſt mihi Anna vxor mea, & Tobias filius meus.

Cap. II.

IN quinquageſimo feſto, quod eſt ſanctum ſeptem hebdomadarũ, factum eſt prandium bonum mihi: & accubui vt manducarẽ. Et vidi cibaria multa, & dixi filio meo. Vade adhuc, quemcumq; inueneris de fratribus noſtris indigentẽ, qui memor eſt Domini: & ecce expecto te. Et veniens dixit: Pater, vnus de genere D noſtro ſtrangulatus proiectus eſt in platea. Et ego antequam guſtarem, exiliens tuli eum in Amos 8. quandam domum, quoúſq; occideret ſol. Et reuerſus lotus ſum, & manducaui panẽ meum in triſtitia: & memor fui prophetiæ Amos, ſicut dixit: Cõuertentur feſtiuitates veſtrę in luctũ, & omnes lętitię veſtrę in lamentationẽ. Et fleui, cũ occidit ſol, abij & effodiens ſepeliui eũ. Et propinqui deridebant, dicentes: Nõ adhuc timet hic interfici pro negotio iſto, & fugit, & ecce iterum ſepelit mortuos. Et in eadẽ nocte dormiui fœdatus iuxta parietẽ aulæ: & facies mea diſcooperta erat, & non ſciebã quòd paſ-

ſerculi in pariete erant. Et oculis meis apertis,
immiſerunt ſtercus paſſerculi calidum in ocu-
los meos: & factę ſunt albugines in oculis meis.
Et abij ad medicos, & nō profuerunt mihi. A-
chiacharus autē nutriebat me, quouſque pro-
fectus ſum in Elymaida. Et vxor mea Anna ſer-
uiebat in mulietibus, & mittebat dominis: &
retribuerunt ei & ipſi mercedem, addentes e-
tiam hœdum. Cùm autē veniſſet ad me, cœ-
pit balare. Et dixi ei: Vnde hœdulus? numquid
furtiuus eſt? Redde illum dominis, nō enim li-
citom eſt manducare furtiuum. Ipſa autem di-
xit: Dono datus eſt mihi ſupra mercedem. Et
non credebam illi, & dicebam: Redde illum
dominis, & erubeſcebam ad eam: Illa autem
reſpondens mihi dixit: Vbi ſunt eleemoſynæ
tuę & iuſtitię tuæ? ecce cognita omnia tecum.

Cap. III.

ET triſtatus fleui, & oraui cū dolore, dicens:
Iuſtus es Domine, & omnia opera tua &
omnes vię tuę miſericordia & veritas: & iudi-
ciū verū & iuſtum tu iudicas in æternū. Memor
eſto mei, & reſpice in me. Ne me vlciſcaris ob
peccata mea & ignorantias meas, & patrū meo-
rum qui peccauerunt corā te. Non obedierunt
enim præceptis tuis: & dediſti nos in direptio-
nem & captiuitatem & mortem & parabolam
improperij omnib. in quibus diſperſi ſumus.
Et nunc multa iudicia tua ſunt & vera. De me
fac pro peccatis meis & patrum meorum, quo-
niam non fecimus præcepta tua. Nō enim am-
bulauimus in veritate coram te: & nunc ſecun-
dùm placitum coram te fac mecum. Præcipe
recipere ſpiritum meum, vt peream & fiam
terra, quoniam vtilius mihi mori, quàm viue-
re, quia opprobria mendoſa audiui, & triſtitia
eſt multa in me. Præcipe abſolui me de neceſ-
ſitate iam in æternum locum, ne auertas faciē
tuam à me. In eadem die contigit filiæ Rague-
lis Sarræ in Ecbatanis Mediæ, & hāc opprobra-
ri ab ancillis patris ſui, quoniam erat tradita
viris ſeptem, & Aſmodæus nequam dæmoniū
occidit eos, antequam eſſent ipſi cum ea vt in
mulieribus, & dixerunt ei: Non intelligis quòd
ſuffocaueris viros tuos? iam ſeptem viros ha-
buiſti, & vnius eorum non es nominata. Quare
nos verberas pro eis? Si mortui ſunt, vade cum
illis, ne videamus ex te filium aut filiam in æ-
ternum. Hæc cùm audiſſet, triſtata eſt valdè,
vt ſuffocaretur, & dixit. Vna quidem ſum patri
meo, ſi fecero hoc, improperium ipſi eſt, & ſe-
nectam eius deducam cum dolore in infernū.
Et deprecata eſt ad feneſtram, & dixit: Benedi-
ctus es Domine Deus meus, & benedictum no-
men gloriæ tuæ ſanctum & honorabile in ſæ-
cula. Benedicant te omnia opera tua in ſæcu-
lum & nunc Domine oculos meos & faciem
meam in te dedi. Dixi vt abſoluas me de terra,
& vt non audiam ego amplius improperium.
Tu cognoſcis Domine quòd munda ſum ab
omni peccato viri, & non coinquinaui nomen
meum, neque nomen patris mei in terra cap-
tiuitatis meæ. Vnigenita ſum patri meo, & non
eſt ei filius qui ſit hæres ei, neq; frater propin-
quus, neque exiſtens ei filius, vt ſeruem me
G ei vxorem. Iam perierūnt mihi ſeptē, ad quid
mihi reliquum viuere? Et niſi videtur tibi in-
terficere me, præcipe reſpicere in me & miſe-
rere mei, & non audire me amplius impropę-
rium. Et audita eſt oratio amborum in conſpe-
ctu gloriæ ſummi Dei: & miſſus eſt Raphael vt
curaret duos, Tobiæ vt decorticaret albugines,
& Sarram filiā Raguel vt daret Tobiæ filio To-
biæ vxorē, & ligaret Aſmodæum nequam dæ-
monium, quoniam ad Tobiam attinet heredi-
H tare eam. Eodem tempore reuerſus Tobias, In-
troiuit in domum ſuam, & Sarra filia Raguelis
deſcendit de ſuperiori cubiculo ſuo.

Cap. IV.

IN die illa recordatus eſt Tobias de argento
quod tradidit Gabelo in Rages Mediæ, & di-
xit intra ſe: Ego petij mortem cur non voco
Tobiam filium meum, vt ei oſtendam antequā
moriar ego? Et vocans eū, dixit. Fili, ſi mortuus
I fuero, ſepeli me, & ne deſpexeris matrem tuā,
honora eam omnibus diebus vitæ tuæ: & fac
quod placitum eſt ei, & ne triſtitia afficias eam:
Memento fili quòd multa pericula vidit prop-
ter te in vtero. Cùm mortua fuerit, ſepeli eam
apud me in vno ſepulchro. Omnibus diebus,
fili, Domini Dei noſtri memor eſto, & ne ve-
lis peccare & tranſgredi præcepta eius: & iu-
ſtitiā fac omnibus diebus vitæ tuæ. Et ne am-
bules in viis iniquitatis, quia faciente te ve-
ritatem, proſperitates erunt in operibus tuis,
K & omnibus facientibus iuſtitiam. De faculta-
tibus tuis fac eleemoſynā, & ne inuideat tuus
oculus in faciendo eleemoſynam. Ne auertas
faciem tuā ab omni paupere, & à te non auer-
tetur facies Dei. Quemadmodum tibi fuerit
ſecundùm multitudinem, fac eis eleemoſynā:
ſi paucum tibi fuerit, iuxta paucum ne timeas
facere eleemoſynam. Premium enim bonum
theſaurizas tibi in diem neceſſitatis, quoniam
eleemoſyna à morte liberat, & non ſinit in-
trare in tenebras. Donum enim bonum eſt
L elemoſyna omnibus facientibus eam corā Al-
tiſſimo. Attende tibi fili ab omni fornicatio-
ne: & vxorem primùm accipe de ſemine pa-
trum tuorum, & ne accipias vxorem extraneā,
quæ non eſt de tribu patris tui, quoniam filij
prophetarū ſumus: Noë, Abraham, Iſaac, & Ia-
cob, patres noſtri ab æterno. Memor eſto fili,
quòd omnes iſti acceperunt vxores de fratrib.
ſuis, & benedicti ſunt in filiis ſuis, & ſemen
eorum hereditabit terram. Et nunc fili, dilige
fratres tuos: & non ſuperbias in corde tuo de
M fratribus tuis & filiis & filiabus populi tui ac-
cipere tibi ex eis vxorē, quoniam in ſuperbia
perditio, & nō ſtabilitas multa, & in inutilitate
diminutio & indigentia magna, nam inutilitas
mater eſt famis. Merces omnis hominis, quicū-
que operatus fuerit tibi, apud te non remaneat
ſed redde ei ſtatim. Et ſi ſeruieris Deo, reddetur
tibi. Attēde tibi fili, in omnib. operibus tuis, &
eſto eruditus in omni cōuerſatione tua, & quod
oderis, nemini facias. Vinū ad ebrietatē ne bi-
bas, & ne ambulet tecū ebrietas in via tua. De
pane tuo da eſurienti: & de veſtimētis tuis, nu-
dis. De omni quod ſuperfuerit tibi, fac eleemo-

ſynam

ſynam: & ne inuideat tuus oculus dum feceris eleemoſynam. A Effunde panes tuos ſuper ſepulturam iuſtorum, & ne des peccatoribus. Conſilium ab omni ſapiente require, & ne deſpicias omnino conſilium vtile, & in omni tempore benedic Dominum, & ab eo pete vt viæ tuæ rectæ fiant, & omnes ſemitæ tuæ & conſilia tua proſperentur: quoniam omnis gens non habet conſilium, ſed ipſe Dominus dat omnia bona: & quem vult humiliat, ſicut vult. Et nunc fili, memor eſto præceptorum B meorum, & ne deleantur de corde tuo Et nunc indico tibi decem talenta argenti, quæ dedi Gabello fratri Gabriæ in Rages Mediæ. Et ne timeas fili, quòd mendici facti ſumus. Sunt tibi multa, ſi timueris Deum, & receſſeris ab omni peccato, & feceris quod placitum eſt coram eo.

Cap. V.

ET reſpondens Tobias dixit: Pater, faciam omnia quæcumque præcepiſti mihi: ſed quomodo potero accipere pecuniam, non cognoſcens eum? Et dedit ei chirographum, & C dixit ei: Inquire tibi hominem qui eat tecum, & dabo ei mercedem dum viuo, & recipe vadens pecuniam. Et iuit ad quærendum hominem: & inuenit Raphaëlem qui erat angelus, & non cognouit, & dixit ei: Si potes ire mecum in Rages Mediæ, & ſi expertus es locorum? Et dixit ei angelus: Ibo tecum, & apud Gabelum fratrem noſtrum moratus ſum. Et dixit ei Tobias: Suſtine me, & dicam patri meo. Et dixit ei: Vade, & ne moreris. Et in- D greſſus dixit patri: Ecce inueni qui ibit mecũ. Ille autem dixit: Voca eum ad me, vt cognoſcam cuius tribus eſt, & ſi fidelis eſt ad eundum tecum. Et vocauit eum, & ingreſſus eſt, & ſalutauerunt ſe inuicem. Et dixit ei Tobias: Frater, de qua tribu & de qua familia tu es? oſtende mihi. Et dixit ei: Tribum & familiam tu requiris, an mercenarium qui eat cum filio tuo? Et dixit ei Tobias: Volo frater cognoſcere genus tuum & nomen. Ille autem dixit: Ego de genere Azariæ & Ananiæ magni & fratris E tui. Et dixit Tobias: Sanus venias frater, & ne mihi iraſcaris, quia quæſiui tribum tuam & familiam tuã cognoſcere: & tu es frater meus de honeſta & bona generatione, cognoſco enim Ananiam & Ionathan filios Samiæ magni: quonia iuimus ſimul in Hieruſalem ad adorandum, offerentes primitiua & decimas fœtuum, & non errauerũt errore fratrum noſtrorum, è radice magna es frater. Sed dic, quã tibi ero mercedem daturus? drachmam in F die, & neceſſaria ſicut filio meo? Et inſuper addam tibi ſupra mercedem, ſi ſani reuerſi fueritis. Et complacuit eis ſic, & dixit ad Tobiã: Paratus ſis in viam, & proſperemini. Et parauit filius eius quæ ad viam. Et dixit ei pater eius: Vade cum homine hoc, & in cælo habitans Deus proſperet viam veſtrã, & angelus Dei eat vobiſcum. Et exierunt ambo vt proficiſcerentur, & canis pueri cũ eis. Fleuit autẽ Anna mater eius, & dixit ad Tobiam: Quid miſiſti puerulũ noſtrum? nónne baculus manus noſtræ eſt dũ ingreditur ipſe & egreditur coram nobis? Argentum vtinam non præceſſiſſet, ſed reliquiæ filij noſtri fiant. Sicut enim datum eſt nobis viuere à Domino, hoc ſufficiens nobis eſt. Et dixit ei Tobias: Ne curam habeas ſoror; ſaluus perueniet, & oculi tui videbunt eum. Angelus enim bonus ibit cum eo, & proſperabitur via eius, & reuertetur ſaluus. Et ceſſauit flere.

CAP. VI.

ILli autem euntes viam, venerunt veſperè ad Tigrim fluuium, & manſerunt ibi. At puer deſcendit vt lauaretur, & ſaltauit piſcis de fluuio, & voluit deuorare puerum. At angelus dixit ei: Apprehende piſcem. Et tenuit piſcem puer, & proiecit eum in terram. Et dixit ei angelus: Incide piſcem, & accipiens cor & iecur & fel, repone ſecurè. Et fecit puer ſicut dixit ei angelus: piſcem autem aſſantes comederunt. Et pergebant ambo quoúſque appropinquauerunt Ecbatanis. Et dixit puer Angelo: Azaria frater, quid eſt cor & iecur & fel piſcis? Et dixit ei: Cor & iecur, ſi aliquem perturbat dæmonium aut ſpiritus nequam, fac fumigare hæc coram viro aut muliere, & non perturbabitur amplius. Felle vnge hominem qui habet albugines in oculis, & ſanabitur. Cùm autem appropinquaſſent Rages, dixit angelus puero: Frater hodie manebimus apud Raguel, & ipſe cognatus tuus eſt: & eſt ei filia vnigenita nomine Sarra, loquar pro ea vt detur tibi ipſa in vxorem: quia ad te attinet hæreditas eius, & tu ſolus es de genere eius & puella formoſa & prudens eſt. Et nunc audi me, & loquar patri eius. Et quãdo reuerſi fuerimus de Rages, faciemus nuptias: quia ſcio Raguelem, quòd non dabit eam viro alteri ſecundùm legem Moyſi, vel reus erit mortis: quia hereditatem te oportet accipere, aut omnem hominem. Tunc dixit puer angelo: Azaria frater, audiui ego puellam datam fuiſſe ſeptem viris, & omnes in cubiculo mortuos eſſe: & nunc ego ſolus ſum patri, & timeo ne ingreſſus moriar, ſicut & qui priùs, quoniam dæmonium amat ipſam, quod non iniuria afficit quemquam præter accedentes ad eam. Et nunc ego timeo ne moriar, & deducam vitam patris mei & matris meæ cum dolore ſuper me in ſepulchrum eorum: & filius alius non eſt eis, qui ſepeliat eos. Dixit autem ei angelus: Non es memor ſermonum quos præcepit tibi pater tuus ſuper accipienda tibi vxore de genere tuo? Et nunc audi me frater, quia tibi erit in vxorem, & dæmonij nullam rationem habe, quia nocte hac dabitur tibi ipſa in vxorem: & ſi ingreſſus fueris ad cubiculum, ſumes cineres incenſuum, & impones de corde piſcis & iecore, & facies fumigare, & odorabit dæmonium, & fugiet, & non amplius redibit in ſæculũ ſæculi. Quum autẽ acceſſeris ad eam ſurgite ambo & clamate ad miſericordẽ Deum, & ſaluabit vos & miſerebitur. Ne timeas quoniam tibi hæc parata erat à ſæculo: & tu eam ſaluabis, & ibit tecum, & exiſtimo quòd tibi erunt ex ea filij. Et vt audiuit Tobias hęc, dilexit eam, & anima eius adhęſit ei valdè. Et venerunt in Ecbatana.

CAP. VII.

ET venerunt in don um Raguelis: Sarra
verò obuiam exiit eis, & ſalutauit eos, &
ipſi illam. Et introduxit eos in domum, & di-
xit Raguel Ednæ vxori ſuæ: Quàm ſimilis iu-
uenis Tobiæ conſobrino meo! Et interroga-
uit eos Raguel: vnde eſtis fratres? Et dixerunt
ei: Ex filiis Nephtalim captiuis in Niniue. Et
dixit eis: Noſtis Tobiam fratrem noſtrum? Il-
li autem dixerunt: Nouimus. Et dixit eis: Sa-
nus eſt? Illi verò dixerunt: Et viuit, & ſanus
eſt. Et dixit Tobias: Pater meus eſt. Et exiliit
Raguel, & oſculatus eſt eum, & fleuit: & bene-
dixit eum, & dixit ei: Honeſti mei & boni
hominis filius. Et audiens quòd Tobias per-
didit oculos ſuos, contriſtatus eſt, & fleuit. Et
Edna vxor eius, & Sarra filia eius lachrymatæ
ſont. Et ſuſceperunt eos alacriter, & occide-
runt arietem ouium, & parauerunt cibaria
multa. Dixit autem Tobias Raphaëli: Azaria
frater, loquere de iis quæ dicebas in via, &
perficiatur negotium. Et communicauit ſer-
monem Ragueli, & dixit Raguel ad Tobiam:
Manduca & bibe, & hilaris iis: te oportet fi-
liam meam accipere: veruntamen oſtendam
tibi veritatem. Dedi filiam meã ſeptem viris,
& quum ingreſſi ſunt ad eam, mortui ſunt in
nocte: ſed in præſenti hilaris ſis. Et dixit To-
bias: Non guſtabo quidquam hîc, quouſque
Num. 16. ſtetis & ſtatuatis ante me. Et dixit Raguel:
Curam habe eius ex nunc ſecundum iudiciũ
tu frater es ipſius, & ipſa tui: at miſericors
Deus proſperet vobis bona. Et vocauit Sarram
filiam ſuam: & venit ad patrem ſuum, & acci-
piens manum eius, tradidit eam Tobiæ vxorẽ
& dixit. Ecce ſecundùm legem Moyſi curam
habe illius, & duc ad patrem tuum. Et benedi-
xit eos, & vocauit Ednam vxorẽ ſuam, & ac-
cipiens libellum ſcripſit conſcriptionem, &
ſignauit, & cœperunt manducare. Et vocauit
Raguel Ednam vxorem ſuam, & dixit ei: So-
ror, præpara alterum cubiculum, & introduc
eam. Et fecit ſicut dixit, & introduxit eam
illoc, & lachrymata eſt. Et ſuſcepit lachrymas
filiæ ſuæ, & dixit ei: Forti animo eſto filia,
Dominus cæli & terræ det tibi gaudium pro
triſtitia hac, forti animo eſto filia.

CAP. VIII.

POſtquàm verò perfecerunt cœnare, intro-
duxerunt Tobiam ad eam. Ille autem va-
dens recordatus eſt ſermonum Raphaëlis, &
accepit cinerem incenſum, & impoſuit cor
piſcis & iecur, & fecit fumigare. Quando au-
olfecit dæmonium odorem, fugit in ſuperio-
ra Ægypti, & ligauit illud angelus. Vt autem
concluſi fuerunt ambo, aſcendit Tobias ſu-
per lectum, & dixit: Surge ſoror, & orabimus
vt miſereatur noſtri Dominus. Et cœpit To-
bias dicere: Benedictus es Dominus Deus
patrum noſtrorum, & benedictum nomen
tuum ſanctum & glorioſum in ſæcula. Bene-
dicant te cæli & omnes creaturæ tuæ. Tu fe-
ciſti Adam, & dediſti ei adiutorium Euam
Gen. 1. firmamentum vxorem eius. Ex iſtis factum
eſt hominum ſemen. Tu dixiſti, non bonum
G eſſe hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiuto-
rium ſimile ei. Et nunc Domine, non propter
fornicationem ego accipio ſororem meam
hanc, ſed in veritate. Præcipe miſerere mei
& cum hac ſeneſcere. Et dixit ſecum: Amen.
Et dormierunt ambo nocte. Et ſurgens Ra-
guel, abiit & effodit ſepulchrum, dicens:
Num & hic morietur? Et venit Raguel in do-
mum ſuam, & dixit Ednæ vxori ſuæ: Mitte
vnam ancillarum, & videat ſi viuit: ſi autem
non, vt ſepeliam eum, & nemo ſciat. Et in-
H troiuit ancilla aperiens ianuam, & inuenit
duos dormientes: & egreſſa nuntiauit eis
quòd viueret. Et benedixit Raguel Deum,
dicens: Benedictus es Deus in omni benedi-
ctione munda & ſancta: & benedicant te ſan-
cti tui, & omnes creaturæ tuæ, & omnes ange-
li tui & electi tui benedicant te in omnia ſæ-
cula. Benedictus es quòd lætificaſti me, & non
eſt factum mihi quemadmodum putabam,
ſed ſecundùm magnam miſericordiam tuam
I feciſti nobiſcum. Benedictus quoniam mi-
ſertus es duobus vnigenitis, fac eis Domine
miſericordiam: perfice vitam eorum in ſani-
tate cum lętitia & miſericordia. Iuſſit autem
ſeruis replere terra ſepulchrum. Et fecit eis
nuptias dierum quatuordecim: & dixit ei Ra-
guel, antequàm complerentur dies nuptiarum
cum iureiurando ne exiret ipſe, vſquequo
implerentur quatuordecim dies nuptiarum.
Et nunc accipiens medietatem ſubſtantiæ
K ſuæ, vt iret cum ſalute ad patrem, & reliqua,
quando moriar & vxor mea.

Cap. IX.

ET vocauit Tobias Raphaëlem, & dixit ei:
Azaria frater, accipe tecum puerũ, & duos
camelos, & vade in Rages Mediȩ ad Gabe-
lum, & porta mihi argentum, & eum adduc
ad nuptias, quoniam iurauit Raguel non exi-
L turum me. Et pater meus numerat dies, & ſi
tardauero multum, triſtabitur valdè. Et abiit
Raphaël, & manſit apud Gabelum, & dedit
ei chirographum. Ille autem obtulit theculas
in ſigillis, & dedit ei. Et manè ſurrexerunt ſi-
mul & venerunt ad nuptias. Et benedixit To-
bias vxorem ſuam.

Cap. X.

ET pater eius Tobias computabat vnum-
quemque diem. Et vt impleti ſunt dies
M viæ, & non veniebant, dixit Tobias: Num-
quid confuſi ſunt, numquid mortuus eſt Ga-
belus, & nemo ei dat pecuniam? Et triſtaba-
tur valde. Dixit autem ei vxor: Periit puer,
quoniam moratus eſt. Et cœpit flere eum, &
dixit: Non curæ eſt mihi filii, quoniam di-
miſi te lumen oculorum meorum. Et To-
bias dicit ei: Tace, ne verbum habeas, ſanus
eſt. Et dixit ei: Tace ne ſeduças me, periit
puer meus. Et ibat quotidie in viam extra,
quà profecti ſunt. Per dies autem panem non
manducabat, at noctes omnes nõ ceſſabat fle-
re Tobiam filium ſuum, quouſque completi
ſunt quatuordecim dies nuptiarũ, quas iura-
uit Raguel facere eum. Dixit autem Tobias

Raguelí: Dimitte me, quoniàm pater meus & A
mater mea iam non ſperant videre me. Dixit
autem ei ſocer eius: Mane apud me, & ego
mittam ad patrem tuum, & manifeſtabunt ei
quæ de te. Et Tobias dicit: Non, ſed mitte me
ad patrem meum. Surgens autem Raguel, de-
dit ei Sarram vxorem eius, & dimidium bo-
norum, corpora & iumenta, & argentum, &
benedicens eos miſit, dicens: Proſperet vos
Deus, filij, Deus cæli antequam ego moriar. Et
dixit filiæ ſuæ: Honora ſoceros tuos: ipſi nunc
parentes tui ſunt, vtinam audiam tuam famam B
bonam. Et oſculatus eſt eam. Et Edna dixit ad
Tobiam: Frater dilecte, reſtituat te Dominus
cæli: & det mihi videre tuos filios è Sarra filia
mea, vt lætificer coram Domino. Et ecce tra-
do tibi filiam meam in depoſitum, & ne triſti-
tiam infetas ei. Poſt hæc proficiſcebatur &
Tobias benedicens Deum. Et proſperam fe-
cit viam eius: & benedicebat Raguelem &
Ednam vxorem eius.

Cap. XI.

C
ET profectus eſt, quouſque appropinqua-
rent ipſi in Niniuim. Et dixt Raphaël ad
Tobiam: Cognoſcis frater, quomodo reliqui-
ſti patrem tuum: præcurramus ante vxorem
tuam, & præparemus domum: accipe iam ad
manum fel piſcis. Et abierunt, & iuit canis
poſt ipſos. Et Anna ſedebat circumſpiciens fi-
lium ſuum in via, præcognouit eum venien-
tem, & dixit patri ſuo. Ecce filius tuus venit,
& homo qui iuit cum illo. Et Raphaël dixit:
Scio ego Tobia, quòd aperiet oculos pater D
tuus. Tu igitur lini fel ſuper oculos eius, &
compunctus deteret & abiiciet albugines, &
videbit te. Et currens Anna cecidit ſuper col-
lum filij ſui, & dixit ei: Vidi te fili, abhinc mo-
riar, & fleuerunt ambo. Et Tobias exiit ad ia-
nuam, & offendit. At filius eius cucurrit ad
eum, & apprehendit patrem ſuum, & ſparſit
fel ſuper oculos patris ſui, dicens: Confide pa-
ter. Vt autem compuncti ſunt, aperuit oculos.
ſuos, & decorticatæ ſunt ab angulis oculorum E
eius albugines, & videns filium ſuum cecidit
ſuper collum eius, & fleuit, & dixit: Benedi-
ctus Deus, & benedictum nomen tuum in ſæ-
cula: & benedicti omnes ſancti tui angeli, quia
flagellâſti, & miſertus es: & ecce video To-
biam filium meum. Et introiuit filius eius gau-
dens, & anunnciauit patri ſuo magnalia quæ
facta fuerant in Media. Et exiit Tobias in oc-
curſum nurus ſuæ, gaudens & benedicens
Deum ad portam Niniues. Et mirabantur vi-
dentes ipſum ambulantem, quia vidit. Et To- F
bias confitebatur coram eis, quòd miſertus
fuiſſet eius Deus. Et vt appropinquauit To-
bias ad Sarram nurum ſuam, benedixit eam
dicens: Venias ſana filia. Benedictus Deus
qui duxit te ad nos, & pater tuus & mater tua.
Et factum eſt gaudium omnibus iis qui in
Niniue fratribus ſuis. Et venit Achiacharus,
& Naſbas conſobrinus eius: & factæ ſunt nup-
tiæ Tobiæ cum lætitia per dies ſeptem.

Cap. XII.

ET vocauit Tobias Tobiam filium ſuum, &
dixit ei: Vide fili, vt des mercedem homi-
ni qui venit tecum, & addere ei oportet. Et
dixit ei Tobias: Pater, non lædor dans ei di-
midium eorum quæ attuli, quoniam me addu-
xit tibi ſanum, & vxorem meam curauit, &
argentum meum attulit, & te ſimiliter curauit.
Et dixit ſenex: Iuſtè fit ei. Et vocauit angelū,
& dixit ei: Accipe dimidium omnium quæ
attuliſti, & abduc ſaluus. Tunc vocans ambos
occultè, dixit eis: Benedicite Deum, & ipſi
confitemini, & magnificentiā date ei, & con-
fitemini coram omnibus viuentibus pro iis
quæ fecit vobiſcum. Bonum benedicere
Deum, & exaltare nomen eius, ſermones Dei
honorificè oſtendentes, & ne cunctemini
confiteri ei. Myſterium enim regis, bonum
abſcondere; at opera Dei reuelare, honorifi-
cum. Bonum facite & malum non inueniet
vos. Bonum oratio cum ieiunio & eleemoſy-
na, & iuſtitia. Bonum parum cum iuſtitia;
quàm multum cum iniuſtitia. Bonum facere
eleemoſynam, quàm theſaurizare aurum. Ele-
emoſyna enim à morte liberat, & ipſa e-
mundat omne peccatum. Facientes eleemo-
ſynas & iuſtitias, replebuntur vita: at peccan-
tes, hoſtes ſunt ſuæ vitæ. Non abſcondam à
vobis omne verbum. Dixit autem myſterium
regis abſcondere, bonum: at opera Dei reue-
lare, honorificum. Et nunc, quando orâſti tu
& nurus tua Sarra, ego induxi memoriam ora-
tionis veſtræ coram Sancto. Et quādo ſepelie-
bas mortuos, ſimiliter aderam tibi. Et quan-
do non cunctatus fuiſti ſurgere & relinque-
re prandium tuum, vt abiens cooperires mor-
tuum, non latuiſti me benefaciens, ſed te-
cum eram. Et nunc miſit me Deus ad ſanan-
dum te, & nurum tuam Sarram. Ego ſum Râ-
phaël, vnus de ſeptem angelis ſanctis, qui offe-
runt orationes ſanctorū, & ambulant ante mâ-
ieſtatem Sancti. Et turbati ſunt duo, & ceci-
derunt in faciem, quia timuerunt. Et dixit
eis: Ne timeatis, quia pax vobis erit. At
Deum benedicite, quia non mea gratia, ſed
voluntate Dei noſtri veni, vnde benedicite
eum in ſæcula. Omnibus diebus apparebam
vobis, & non manducaui neque bibi: ſed vi-
ſionem vos videtis. Et nunc confitemini
Deo, quoniam aſcendo ad eum qui miſit me:
& ſcribite omnia quæ conſummata ſunt in li-
bro. Et ſurrexerunt, & non amplius vide-
runt eum, & confitebantur opera magna &
mirabilia Dei.

Cap. XIII.

ET vt apparuit eis angelus Domini, & To-
bias ſcripſit orationem in exultationem, &
dixit: Benedictus Deus viuēs in ſæcula, & re-
gnum eius: quia ipſe flagellat & miſeretur, de-
ducit ad inferos & reducit: & non eſt qui effu-
giat manum eius. Confitemini ei Iſraël in cō-
ſpectu gētium, quoniam ipſe diſperſit nos in-
ter eos. Ibi oſtendite magnificentiam eius, &
exaltate eum in conſpectu omnis viuētis: quo-

niam ipſe Dominus noſter, & Deus ipſe pater
noſter in omnia ſæcula. Et flagellabit nos in
iniquitatibus noſtris, & iterum miſerebitur,
Et congregabit nos ex omnibus gentibus, vbi
diſperſit nos inter eas. Si conuerſi fueritis ad
eum in toto corde veſtro, & in tota anima ve-
ſtra, vt faciatis ante eum veritatem, tunc con-
uertetur ad vos, & non abſcondet faciem ſuam
à vobis, & videbitis quæ facit vobiſcum. Et
confitemini ei in toto ore veſtro, & benedici-
te Dominum poteſtatis, & exaltate regem ſæ-
culorum. Ego in terra captiuitatis meæ confi-
teor illi, & oſtendo fortitudinem & magnifi-
centiam eius genti peccatrici. Quis cognoſcit
ſi volet vos, & faciet miſericordiam vobis?
Deum meum exalto, & anima mea regem cęli,
& exaltabit magnificentiam eius. Dicant om-
nes, & confiteantur ei in iuſtitia. Hieruſalem
ciuitas ſancta flagellabit te in operibus filiorũ
tuorum, & rurſum miſerebitur filios iuſtorum.
Confitere Domino, quoniam bonus: & bene-
dic regem ſæculorum, vt iterum tabernacu-
lum eius ædificetur in te cum gaudio, & læ-
tificet in te captiuos tuos, & diligat in te miſe-
ros in omnes generationes ſæculi. Gẽtes mul-
tæ à longe venient ad nomẽ Domini Dei, mu-
nera in manibus habentes, munera regi cæli.
Generationes generationum laudabunt te, &
dabunt exaltationem. Maledicti omnes qui
oderunt te: benedicti erunt omnes qui dili-
gunt te in ſæculum. Lætare & exulta in filiis
iuſtorum, quoniam congregabuntur & bene-
dicent Dominum iuſtorum. O beati qui dili-
gunt te, gaudebunt ſuper pace tua: Beati qui
triſtati fuerunt in omnibus flagellis tuis, quo-
niam in te gaudebunt videntes omnem glo-
riam tuam, & lætabuntur in æternum! Ani-
ma mea benedicat Deum regem magnum,
quia ędificabitur Hieruſalem ſapphiro & ſma-
ragdo, & lapide pretioſo, muri tui & turres &
propugnacula in auro mundo: & plateæ Hie-
ruſalem beryllo & carbunculo & lapide è Su-
phir ſternentur. Et dicent omnes vici eius,
Alleluiba, & laudabunt dicentes: Benedi-
ctus Deus qui exaltauit omnia ſęcula.

Cap. XIV.

ET ceſſauit confiteri Tobias. Et erat anno-
rum quinquaginta octo quando perdidit
viſum, & poſt annos octo reſpexit. Et facie-
bat eleemoſynas: & appoſuit timere Domi-
num Deum, & confiteri ei, maximè autem ſe-
nuit. Et vocauit filium ſuum, & ſex filios filij
ſui, & dixit ei: Fili, accipe filios tuos, ecce ſe-
nui, & ad diſcedẽdum à vita ſum. Vade in Me-
diam fili, quia credidi quæcumque loquutus
Ionæ. 2. eſt Ionas propheta de Niniue, quòd ſubuerte-
retur. In Media autem magis erit pax vſque
ad tempus: & quod fratres noſtri in terra diſ-
pergentur à bona terra. Et Hieruſalem erit de-
ſerta, & domus Dei in ea comburetur, & de-
ſerta erit vſque ad tempus. Et iterum miſere-
bitur eorum Deus, & conuertet eos in terram.
Et ędificabunt domum non qualis prior, vſ-
quequo compleantur tempora ſæculi. Et poſt
hæc reuertentur de captiuitatibus, & ædifica-
bunt Hieruſalem honorificẽ: & domus Dei in
G ea ædificabitur. Et in omnes generationes ſę-
culi ædificatio glorioſa, ſicut loquuti ſunt de
ea Prophetę. Et omnes gentes conuertentur
verè ad timendum Dominum Deum, & confo-
dient idola ſua. Et benedicent omnes gentes
Dominum, & populus eius confitebitur Deo.
Et exaltabit Dominus populum ſuum: & gau-
debunt omnes qui diligunt Dominum Deum
in veritate & iuſtitia, facientes miſericordiam
fratribus noſtris. Et nũc fili, abi à Niniue, quo-
niam omnino erunt quæ loquutus eſt Prophe-
H ta Ionas. Tu autem ſerua legem & pręcepta, &
eſto amator eleemoſynarum, & iuſtus: vt tibi
beoe ſit, & ſepeli me bene, & matrem tuam
mecum: & non vltrà maneatis in Niniue. Fi-
li, vide quid fecit Aman Achiachato, qui nu-
triuit eum, vt è luce duxit eum in tenebras, &
quanta retribuit ei. Et Achiacharus quidem
ſaluatus eſt, illi verò retributio data eſt, & ipſe
deſcendit in tenebras. Manaſſes in eleemoſy-
I na erat, & ſaluatus eſt de laqueo mortis quem
fixerunt ei: Aman autem incidit in laqueum,
& periit. Et nunc fili, vide quid eleemoſyna *Heſter 7.*
facit, & quomodo iuſtitia liberat. Et hæc ipſo
dicente, defecit anima eius in lecto (erat au-
tem annorum centum quinquaginta octo) &
ſepeliuit eum honorificè. Et quando obiit An-
na mater eius, ſepeliuit eam cum patre ſuo.
Abiit autem Tobias cum vxore ſua & filiis in
Ecbatana ad Raguelem ſocerum ſuum: & ſe-
nuit honorificè, & mortuos ſoceros ſuos ſepe-
K liuit glorioſè: & hereditate acquiſiuit ſub-
ſtantiam eorum, & Tobiæ patris ſui. Obiit au-
tem & ipſe annorum centum, viginti ſeptem
in Ecbatanis Mediæ. Et audiuit antequam
moreretur ipſe, deſtructionem Niniues,
quam in captiuitatem cepit Nabuchodonoſor
& Aſſuerus. Et gauiſus eſt, antequàm more-
retur, ſuper Niniue.

Quàm humiliter ac patienter vir ille iuſtus, miſericors & hoſpi-
talis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes qui-
L *bus præditus fuerat ſubiit, communem magis iniuriam quàm*
priuatam dolens: quódque nullum humanitatis officium il-
lo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur.

CAP. I.

LECTO prophetico libro qui in-
ſcribitur Tobias, quamuis plenè vo-
bis virtutes ſancti Prophetæ ſcriptura
inſinuauerit, tamen compendiario
mihi ſermone de eius meritis recen-
ſendis & operibus apud vos vtendum
M arbitror, vt ea quæ ſcriptura hiſtorico more digeſ-
ſit latiùs, nos ſtrictiùs comprehendamus, virtutum
eius genera velut quodam breuiario colligentes. Fuit *Tob. 1.*
Tobias vir iuſtus, miſericors, hoſpitalis, & ob vir-
tutes quibus præditus fuerat, ſubiit ærumnam capti-
uitatis: quam ferebat humiliter atque patienter, com-
munem magis iniuriam quàm priuatam dolens. Nec
ſibi virtutum ſuffragia nihil profuiſſe deplorans, ſed
magis eam ſibi contumeliam minorem peccatorum
ſuorum pretio illatam arbitratus, meruit edictum,
ne quem ex filiis captiuitatis mortuum ſepulturæ da- *Tob. 3.*
ret. At ille interdicto non reuocabatur, ſed magis in- *Tob. 2.*
citabatur, ne deſerere officium pietatis, mortis metu
videretur. Erat enim miſericordiæ pretium, mortis pœ-
na. Talis flagitij deprehenſus reus, vix tandem per ami-
cum potuit direpto patrimonio egenus & exul reſtitui

ſuis. Iterum in his verſabatur officiis: & ſi quid alimenti ſoret, peregrinum cum quo cibum ſumeret, quærebat.
Tob. 2. Itaque cùm à ſepulturæ feſſus reuerteretur munere, appoſitis ſibi edendi ſubſidiis, miſſo filio quærebat conſortem conuiuij. Dum conuiua accerſitur, nuntiatis inſe-
Psal. 58. pulti corporis reliquiis, cibum deſeruit: nec putauit piũ vt ipſe cibum ſumeret, cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam ſi viuentes operire nudos lex præcepit, quanto magis debemus operire defunctos. Si viantes ad longiora deducere ſolemus, quantò magis in illam æternam domum profectos, vnde iam non reuertentur? *Ego*, inquit Iob, *ſuper omnem infirmum fleui*. Quis infirmior defuncto, de quo dicit ſcriptura alibi: *Super mortuum plora?*
B Eccleſiaſtes autem ait: *Cor ſapientium in domo luctus, cor*
Iob. 10. *autem ſtultorum in domo epularum.* Nihil hoc officio præ-
Iob. 30. ſtantius, ei conferre qui tibi iam non poſſit reddere, vin-
Eccl. 22. dicare à volatilibus, vindicare à beſtiis conſortem natu-
Eccl. 7. ræ. Feræ hanc humilitatem defunctis corporibus detu-
Luc. 14. liſſe produntur, homines denegabunt.

De commendatione ſancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit: & quod diligenter cauebat ne quid furtiuum domum ſuam intraret: quod etiam pecuniam quam proximo ſuo commodauerat, in tanta indigentia non popoſcerit: quod præterea in hoc quod pecuniam commodauit & non fœnerauit, iuſti ſeruauerit officium: & de duplici fœnore, cum deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni.

CAP. II.

Tob. 2. al. in cubiculo ſuo. TAm ſancto feſſus officio Propheta dum requieſcit † iuxta parietẽ aulæ, cadente de paſſerum nido ſtercore, albugine cæcitatem incidit, nec conqueſtus ingemuit, nec dixit, Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis ſe doluit obſequiorum quàm oculorum munere:
v. c. Et cũ victum mercede leuaret coniugis, ne quid furtiuum domũ ſuã intraret cauebat: vxor hæ-dum pro mercede acceperat. At ille plus honeſtati, &c. nec cæcitatem pœnam, ſed impedimentũ putabat. † Et ne quid furtiuum domum ſuam intraret, cauebat: ſed victum mercede cõiugis leuabat. Denique plus honeſtati quàm neceſſitati conſulens; cui ſua deerant, alimoniam commodauerat proximo ſuo, quam toto vitæ ſuæ tempore in tanta indigentia non repoſcit. Vix vbi ſe feſſum vidit, & depoſitum ſenecture, inſinuauit filio: non tam cupiens commodatum repoſcere, quã ſollicitus ne fraudaret heredem. Quòd igitur commodauit pecuniam, & non fenerauit, iuſti ſeruauit officium. Malum eſt enim fœnus, quo quæruntur vſuræ: ſed non illud fœnus malum, de quo ſcriptum eſt: *Fœnera proximo tuo in tempore neceſſitatis illius.* Nam David ait: *Iuſtus miſeretur & commodat.* Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in v-
E ſuram pecuniam, quod lex prohibet. Sed Tobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne præceptum Domini præteriret, vt ex ſubſtantia ſua eleemoſynam faceret, nõ
Eccl. 29. pecuniam fœneraret, non auerteret faciem ſuam ab vllo
Psal. 36. paupere. Hæc qui monet, condemnat vſuras fœnoris, ex
Deut. 23. quo multi quæſtum fecerunt, & multis commodare pe-
Tob. 4. cunias negotiatio fuit. Et quidem eam prohibuerunt ſancti: Quo grauius malum fœnus eſt, eò laudabilior qui illud refugit. Da pecuniam ſi habeas, proſit alij quæ tibi otioſa eſt. Da quaſi non recepturus, vt lucro cedat ſi red-
Psal. 111. dita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam: ſi fraudaris pecunia, acquires iuſtitiam. Iuſtus eſt enim
F qui miſeretur & commodat. Si amittitur pecunia, com-
Eccleſ. 29. paratur miſericordia. Scriptum eſt enim: *Qui facit miſericordiam, fœnerat proximo.*

CAP. III.

De deteſtatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum.

Ibidem. MVlti diſpendij metu non fœnerant, dum fraudem verentur. Et hoc eſt quod petentibus cõſueuerũt referre. Horum vnicuique dicitur: Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abſcondas illam ſub lapide in perditionem. Pone theſaurum tuum in præceptis

A Altiſſimi, & proderit tibi magis quàm aurũ. Sed obſurduerunt aures hominum ad tam ſalutaria præcepta, & maximè diuites ære illo ſuæ pecuniæ aures clauſas habẽt. Dum pecuniam numerant reſponſa non audiunt. Simul vt aliquis neceſſitate cõſtrictus, aut pro ſuorum redemptione ſollicitus quos captiuos Barbarus vendit, rogare cœperit, ſtatim diues vultum auertit, naturam non recognoſcit, humilitatem ſupplicis non miſeretur, neceſſitatem non subleuat, fragilitatem communem non conſiderat, ſtat inflexibilis, reſupinus, nõ precibus inclinatur, non lacrymis mouetur, non eiulatibus frangitur, iurans quod non habeat, imò & ipſe fœneratorem requirat, vt neceſſitatibus ſubueniat ſuis. Quid addis duritiæ & aua-
B ritiæ tuæ † iuramentũ? Non abſolueris periurio, ſed ligaris. At vbi vſurarum mentio facta fuerit aut pignoris, tũc abiecto ſupercilio fœnerator arridet, & quem ante ſibi cognitum denegabat, eundem tanquam paternam amicitiam recordatus oſculo excipit, hereditariæ pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quæremus, inquit, domi ſi quid nobis pecuniæ eſt, frangam propter te argẽtum paternum quod fabrefactum eſt, plurimum damni erit, quæ vſuræ compenſabunt pretia emblematum? Sed pro amico diſpendium non reformidabo, cùm reddideris, reficiam. Itaque antequam det, reficere feſtinat: & qui in ſummo ia ſubuenire ſe dicit, vſuras exigit. Kalendis, inquit, vſuras dabis, fœnus interim, ſi non habueris
C vnde reſtituas, non requiro. Ita vt ſemel det, frequenter exigit, & ſemper ſibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaque prius eum chirographis ligat, & adſtringit vocis ſuæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, abſoluitur miſer minore debito, maiore ligatur. Talia ſunt veſtra, diuites, beneficia. Minus datis, & plus exigitis. Talis humanitas, vt ſpolietis etiam dum ſubuenitis. Fœcundus vobis etiam pauper eſt ad quæſtum. Vſurarius eſt egenus, cogentibus vobis habet quod reddat: quod impendat, nõ habet. Miſericordes planè viri Quẽ alij abſoluitis, vobis addicitis. Vſuras ſoluit, qui victu in-
D diget. An quidpiã grauius? Ille medicamẽtum quærit; vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obſecrat, ſeruitutem irrogatis. Abſolutionem precatur, informis laquei nodum ſtringitis.

al. ſacramentũ.

Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur: & quid ſignificetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & ſortis.

CAP. IV.

HAnc præcipuè iniuſtitiam deplorat ſanctus David, dicens: Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vſura & dolus. Ita- Psalm. 54.
E que cùm proditionem Iudæ ſubiiceret, hoc præmiſit: ſiue quod vltra ſacrilegij iniuriã, coniuratis Dominicæ Ibidem.
necis fœnoris crimen acceſſerit, ſiue quod tantùm ſacrilegiũ ſatis abundéque vſura fœnoris vltũ iret. Mali fœneratores qui dederunt pecuniam vt interficerent auctorem ſalutis: mali, & iſti, qui dent vt interficiant innocen- Matt. 26.
tem. Et iſte quoque qui pecuniam acceperit, vt proditor Iudæ, laqueo ſe & ipſe ſuſpendit. Ipſum Iudam hoc maledicto putauit eſſe damnandum, vt ſcrutaretur fœnera- Matt. 27.
tor eius ſubſtantiam: quia quod proſcriptio tyrãnorum, aut latronum manus operari ſolet, hoc ſola fœneratoris Psal. 108.
F nequitia conſueuit inferre. Doctiores autem ipſi fœneratori putant diabolum comparandum, qui vires animæ, & pretioſæ mentis patrimonium fœnerat; quodam vſurariæ iniquitatis ſic ſumptu capit, ſic auro illicit, ſic reatu inuoluit, ſic caput pro theſauro repoſcit. Quid vobis iniquius, qui nec ſic capitis ſolutione eſtis cõtenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, & vitam obligatis & patrimonium? Accipitis aurum argentúmque pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus reddit, quàm accepit? Vos creditores aſſeritis, qui amplius debetis. Vos, inquam, dicitis creditores, qui non homini, ſed pignori credidiſtis. Bene fœnus appellatur quod datis: ita vile ac fœnum eſt. Sortem dicitis quod debetur. Etenim velut vrna ferali miſera ſors voluitur, Luc. par. 15. c. 25. §. fœneratores.

perituri debitoris luenda ſupplicio. Stant pallentes rei G ad ſortis euentum. Non ſic trepidant de quorum damnatione ſors ducitur: non ſic deiecti ac ſuſpenſi pauitant, de quorum captiuitate expectatur ſortis euentus. Illic enim vnius captiuitas, hîc plurimorum addicitur. Et fortaſſe ideo ſors, quia in euentu ſunt patrimonia quæ ſub hac arte voluuntur. Magnum & memorabile beneficium Dei. Hoc ſpecialiter ore prophetico prædicatur quod in patres contulit, quia ex vſuris & iniquitate liberauit eos. Et propriè ait, Ex vſuris liberauit eos, quia

Pſal. 71. vſuræ inferunt ſeruitutem. Quaſi diceret: Ex ſeruitutis vinculo ereptos reddidit libertati. Graue vocabulum debitorum. Debita, peccata dicuntur. Debitores quoque H criminoſi appellantur. Sic enim & iſti ſicut & illi de capite decernũt. Culpæ tamen habent nominũ ſuorum, vt factorum diuerſitatem. Debita quamuis diuerſæ quantitatis, vnum habent nomen, vnum onus, vnum periculum. Neſcit ergo quid poſcat infelix, qui pecuniam petit mutuam: quid accipiat, igoorat.

Quomodo pecunia fœneratorum numquam quieſcat: quomodo etiam imprudenter recipientes ſub vſuris mutuò ſtatim multos acquirant amicos, cum quibus opiparè & ſplendidè conuiuentur: qui tamen exhauſta pecunia ſoli fœneratori dilacerandi relinquuntur: & de illorum ſera pœnitentia. I

CAP. V.

NOn nouit pecunia fœneratoris vno diutiùs loco ſtare ſolita tranſire per plurimos. Vno teneri ſacculo neſcit, verſari ac numerari expetit: vſum requirit, vt aequitat vſuram. Fluctus eſt quidem maris, non fructus. Pecunia numquam quieſcit. Labitur: velut ſcopulo illiſa, it gemitum debitoris percutit, & continuo relabitur eò vnde proceſſit. Cum murmure venit, cum gemitu reuertitur. Frequenter tamen placidum ſtat ventis mare, ſemper fœnoris vnda iactatur. Mergit nau- K fragos, expuit nudos, veſtitos exuit, inſepultos relinquit. Nummum ergo petis, & naufragium ſuſcipis. Hinc

Homerus in 12. Odyſſ. Charybdis circumſtrepit, hinc Syrenæ quæ voluptatis ſpecie, & canoræ dulcedinis ſuauitate in vada deductos cæca, repetendæ domus (vt ferunt fabulæ) ſpe & cupiditate fraudabant. Statim venditores vnguenti & diuerſa-

Eſai. 1. rum ſpecierum irruunt velut quidam canes ſagaci prædæ vaganus odore perſtricti, venatores, piſcatores, aucupes, caupones quoque miſcentes mero aquam, qui nobilitatem vetuſti generis & patriæ, & natalem diem vini circumſonent: circumſtantes repentè paraſiti quem L antè ſolebant ſpernere, ſalutant, deducunt, ad lætitiam prouocant, ad ſumptum incitant, dicentes: *Venite, &*

Sap. 2. *fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis antequam marceſcant, nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars & hæc eſt ſors noſtra.* Et verè ſors omnis illorum facta eſt, tu autem remanes exors bonorum. Non tales ſortes tibi ſcriptura monſtrauit. Non inter tales ſortes Dauid memorat dormiendum, dicens: *Si dormiatis inter medias ſortes.* Nam ſi in medio illarum M dormiſſes ſortium, id eſt, veteris & noui teſtamenti, nõ te pecuniæ cupiditas in voraginem teterrimi fœnoris de-

Pſal. 67. Ibidem. merſiſſet, gratia ſpiritalis fidei tibi dediſſet argentum, & in ſpeciem auri diuinæ ſapientiæ inſtitutione formâſſet. Etenim ſi nos vnum teſtimonium diuinæ ſcripturæ poſuimus, & luxurioſum illud conuiuium declinauimus, vtique potuit & iſte ſaluari, ſi oraculis cæleſtibus inhæſiſſet. Reuertamur tamen ad conuiuium, non vt eius deguſtemus epulas, ſed cauẽdas aliis demonſtremus. Oneratur menſa peregrinis & exquiſitis cibis, adhibentur nitentes miniſtri, magni empti pretio, ſumptu paſcendi maiori, bibitur in noctem, dies cõuiuio clauditur, ebrietati deficit. Surgit ille vini plenus, vacuus opum, dormit in lucem, vigilans ſomnium putat. Etenim vt in ſomniis ſibi videtur ſubito diues ex paupere, ſic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia, vſura ſuperfluit, G tempus minuitur, fœnus augetur, theſaurus exinanitur, ſors accumulatur, paulatim cõuiuæ ſe ſubtrahunt, ſponſores cõueniunt, manè fœnerator pulſat ad ianuas, queritur dies ſolutioni trãſiſſe præſcriptos, iurgiis vigilantem adoritur, inſomnis dormiẽtem excitat. Non noctes quietæ, non dies ſuauis eſt, non ſol iucundus. Diſtrahũtur paulatim deauratæ ac ſericæ veſtes, & væneunt dimidio minoris. Ponit cum lachrymis ornamenta coniunx iam triſtior, empta cariùs, vendenda viliùs. In auctione pueri conſtituuntur menſæ miniſtri, & malè aſſueti emptorem auertunt. Offertur pecunia creditori. Vix inquit, hæc ſoluit vſuram: caput debes. Reddit exhauſto H patrimonio capitis reus, & imminuto fœnore accipit inducias, triſtiores bellicis, quaſi poſt biduum præliaturus. In bello enim incerta victoria, hîc certa inopia. Illic ſe clypeo tegit, hîc nudus occurrit. Illic lorica pectus includit, hîc totus carcere includitur. Illic manus telis onerat, armat ſagittis: hîc ære vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerumque vterque captiuus. Ille habet quem accuſet aduerſum belli euentum, hic præter ſe quem accuſet nõ habet. Nihil eſt intolerabilius hac miſeria, quæ excuſari non poteſt. Acerbat conſcientia pondus iniuriæ. Tunc ſecum reputat, tunc ſcripturas recordatur, tunc dicit: Nonne mihi ſcriptum eſt: Bibe aquam de

I tuis vaſis & de tuorum puteorum fontibus? Quid mihi Prou. 5. cum puteo fœneratoris, vbi & aqua includitur? Suauiora erant olera cum ſecuritate, quàm alienæ epulæ paſtæ cum ſollicitudine. Non oportuit aliena quærere. Si incideram debita, de meis oportuit fontibus remedium quærere. Erant domi vaſa minutiora. Melius erat mini- Prou. 15. ſterium deeſſe quàm cibum: melius veſtem vænalẽ proponere, quam libertatem addicere. Quid profuit quod publicare paupertatem meam verecundatus ſum? Ecce alius publicauit. Ego nolui nutritores vẽdere, ecce alius adiudicat. Sera hæc conſideratio. Tunc decuit metuiſſe tuis, quum acciperes aliena: tunc decuit ſuccurrere, quũ

K vuloera prima proſerperent. Melius fuerat in principio tenuare ſumptum, & neceſſitatem debiti, rei familiaris anguſtiis alleuare, quàm vt ad horam ditatus alienis, poſtea exueris & propriis.

De nequitia fœneratorum qui aliena damna arbitrantur ſua lucra: & quomodo ſibi fingant tectoriolum ſuæ iniuſtitiæ.

CAP. VI.

ACcuſamus debitorem, quòd imprudentiùs ſe geſ-

L ſerit. Sed tamen nihil æquius fœneratoribus, qui aliena damna lucra ſua arbitrantur: & diſpendio ſuo deputant quidquid ab aliis poſſidetur. Aucupantur heredes nouos, adoleſcentulos diuites explorãt per ſuos, adiungunt ſe, ſimulantes paternam & auitam amicitiam, volunt domeſticas eorum cognoſcere neceſſitates. Si quam cauſam inuenerint, accuſant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de ſe ſperatum atque præſumptum. Sin verò nullos laqueos alicuius neceſſitudinis offenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prædium eſſe venale, amplam domum, accumulant prouentus fructuum, annuos reditus exaggerant hortantur vt coe-

M mant. Similiter faciũt pretioſas veſtes, & monilia nobilia prædicantes. Neganti ſe habere pecuniam, ingerunt ſuam, dicentes: Vtere vt tua: de fructibus emptæ poſſeſſionis pretium multiplicabis, debitum reddes. Prætendunt alienos fundos adoleſcẽti, vt eum ſuis expoliẽt, tendunt retia. Simul vt indagine cincta ſpatia fuerit ingreſſus, cogunt eum in retia cautionum, laqueos vſurarum, petunt obligari ſibi auitum prætorium, paternum ſepulchrum: præſtituitur dies ſolutioni, diſſimulatur conuentio, quando poteſt ſolutio ſuſtineri, vbi ſatis ſecurum reddiderint, repentè ingruunt, & inſtant vehementiùs, cauſanti incumbunt dicentes: Tu poſſides tua prædia, nos noſtram pecuniam non habemus. Aurum dedimus, lignum tenemus. Tibi fructuum emolumenta procedunt, nobis nihil accreſcunt pecuniæ. Otioſa cauſatio eſt, ſaltem renouetur chirographum.

De increpatione adoleſcentum qui ſub vſuris pecuniam mutuò recipiunt, & de vulnere remedium quærunt: & quàm triſtis his ſit facies creditoris occurſantes: & de induciis per eos poſtulatis, parum tamen profuturis.

CAP. VII.

ITaque dum primum adoleſcens nihil putat de veſti-
bus ſuis aut poſſeſſionibus eſſe vendendum, ad hæc
facienda poſcit dilationem. Vſuræ applicantur ad ſor-
al. Cenſuræ. tem, accumulantur † centeſimæ. Iam ſuſpirare incipit,
iam malum ſuum agnoſcere. Die ac nocte vſuram co-
gitat: quidquid occurrerit, fœneratorem putat: quid-
quid crepuerit, vocem ſibi videtur fœneratoris audire.
Si habes, cur non ſoluiſti? ſi non habes, cur malum ma-
lo adiungis, & de vulnere remedium quæris? Cur quo-
tidie obſidionem pateris fœneratoris, expugnationem
times? Vetus ſententia eſt: Fœneratoris & debitoris in-
uicem ſibi occurrentium, proſpectum amborum facit
Prou. 29. Dominus. Alter quaſi canis prædā requirit, alter quaſi
fera prædonem declinat. Ille quaſi leo quærit quem de-
uoret, iſte quaſi bos iuuenculus prædonis impetum re-
1. Petr. 5. formidat. Ille quaſi accipiter vnguibus olorem quærit
inuadere, iſte quaſi anſer aut fulica mauult ſe vel in præ-
rupta deiicere, vel in profunda demergere, quàm iſtum
humani corporis accipitrem ſuſtinere. Quid quotidie C
fugis? Et ſi non occurrat fœnerator, occurrit tibi inopia
Prouer. 6. tanquam bonus curſor. Ambos ergo videt Dominus,
fœneratorem, & debitorem. Occurrentes ſibi ſpectat
ambos: teſtis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ. Illius
auaritiam condemnat, huius ſtultitiam. Ille greſſus de-
bitoris ſingulos numerat, aucupatur deflexus: iſte con-
tinuò poſt columnas caput obumbrat. Nullā enim ha-
bet debitor auctoritatem. Ambobus in digitis vſurarum
repetitur ſæpius calculatio. Par cura, ſed diſpar affectus.
Alter lætatur incremento fœnoris, alter cumuculo debi-
tionis affligitur. Ille quæſtus numerat, hic ærūnas. Quid
fugis hominem quem poteras & non timere? Quid D
fugis, aut quouſque fugies? Si quis pulſauerit nocte, fœ-
neratorem putas, ſub lecto illico: ſi quem ſubitò intrare
ſenſeris, tu foris exilis. Canis latrat, & cor tuum palpat.
Sudor effunditur, anhelitus quatit artus, quæris quid
mentiaris, vt fœnatorem differas: & cùm dilationem
impetraueris, gaudes. Fœnore tuo ſimulat ſe fœnerator
Prou. 7. grauari: ſed libenter impertit, quaſi venator qui feram
cinxerit ſecutus prædæ. Tu oſcularis caput, amplecteris
Eccl. 9. genua, & quaſi ceruus ſagitta toxicata ictus paolulum
procedens tanquā victus veneno procumbis: aut quaſi
piſcis qui fuſcina fuerit infiſus, quocumque fugerit, vul-
nus vehit. Et verè piſcis ille in eſca mortem deuorat, ille E
hamum glotit, dum cibum quærit. Sed tamen hamum
non vidit, quem tegit præda, tu hamū cernis, & glutis.
Hamus tuus fœnus eſt creditoris: hamum voras, ſed
vermis te ſemper obrodit. Ipſe eſca quæ decipit. Ita-
que & tibi fœnoris nec cibus vſui eſt, & hamus vulneri.
An ignoras quia ſemel illaqueatus nodo, ſe magis, ſi fu-
giat, ipſe conſtringit, & intra retia poſitus fugiendo ma-
gis deiicit ſuper ſe retia? In plateas fugis, cùm intra pa-
rietes tutus eſſe non poſſis. Inueniet cùm voluerit fœne-
rator. Denique vbi tempus impleueris, ſicut lupus no-
cte irruit, dormire non ſinit, ex lecto ad publicum tra-
hit, aut tabulis venditionis cogit ſubſcribere. Vt fureris F
pudoris diſpendiū, ſubſcribis illico, venditurus auitū ſe-
al. Prætextatur. pulcrum. Paternæ ſanè † vt parcatur aliquid verecundiæ
emitur ieiunum ſolum, iactatur quod infœcunda vendi-
derit, diſpendiis onerauerit emptorē, & ſuperioris tem-
poris adſcribuntur diſpendiis damna præſentis. Mox &
laudata venduntur, & inferuntur iam non inſtrumenta,
ſed vincula. Tamen adhuc quærendi fideiuſſores. Tri-
buuntur induciæ non vt prædam libertatis inueniat, ſed
vt conſortem ſeruitutis adiungat, qui ſe ſociet ærumno-
ſo. At quid iuuare poteſt alienę calamitatis acceſſio? Iam
& amici fugiunt, conuiuæ non recognoſcunt. Ipſe quo-
que conſpectus omnium refugit, & vt pugil ictus varios
concertantium, ita iſte honeſtorum vitat occurſus, &
ſollicitus vbi in aliquem offenderit, vigilanti exit obtu-
A tu. Redit paratus ad vincula, redit mortem optans, cogi-
tans eam ſibi ſi moreretur, quietē inferre. Redit miſe-
rè ſe ipſe condemnans, quòd alienam pecuniam non re-
fugerit, & fœneratoris ſe æri deuinxerit. O quantos mi-
ſeros aliena fecerunt bona! Quid, inquit, tibi vt bibas a-
quam Geon? Quid, inquam, tibi vt biberes calicem fœ-
neratoris? Multi, inquit, mutati ad tempus, & neceſſita- Hier. 2.
tibus conſuluerunt ſuis, & pecuniam reddiderunt. Et
quanti ſe propter fœnus ſtrangulauerunt. Illos conſide-
ras, hos non enumeras: Reminiſceris euaſiſſe aliquos,
non reminiſceris oppetiſſe: Nummos redditos imputas,
laqueos appetitos nō computas: Quos deformitati tam
B dedecoroſæ conuentionis plerique verecundiores ad
contumeliam, fragiliores ad iniuriam, expetito interitu
prætulerunt, opprobrium vitæ amplius quàm mortis
ſupplicium perumeſcentes.

Quod pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur, & publicè ſub haſta vendantur: & quomodo obligatus fœneratori venditus dicatur.

CAP. VIII.

VIdi ego miſerabile ſpectaculum, liberos pro pater-
no debito in auctionem deduci, & teneri calamita-
C tis heredes, qui non eſſent participes ſucceſſionis: & hoc
tam immane flagitium non erubeſcere creditorem. In-
ſtat, vrget, addicit. Mea, inquit, nutriti pecunia, pro ali-
monia ſeruitutem recognoſcant, pro ſumptu licitationē
ſubeant. Agitetur haſta de pretiis ſingulorum. Non im-
meritò haſta agitatur, vbi caput quæritur; nō immeritò
ad auctionem peruenitur, vbi ſors poſcitur. Hæc eſt fœ-
neratoris humanitas, hæc debitoris ſtultitia, vt filiis qui-
bus non reliquit pecuniā, libertatem auferat, pro teſta-
mento chirographum dimittat; pro emolumento here-
ditatis, ſyngrapham obligationis. Quid ſibi vult paterni
in liberos ſcriptura maledicti, vbi nulla eſt impii offenſa
D peccati? An poteſt durius aliquod eſſe maledictum, gra-
uiúſque quam ſeruitus? Et illa ſæpè poſt mortem habet
defunctus compendia, quod nō ſpectat miſerias filiorū.
Vendit plerumque & pater liberos auctoritate genera-
tionis, ſed non voce pietatis ad auctionem † pudibundo
vultu miſeros trahit, dicens: Soluite filii gulæ meæ ſum- al. Furibundo.
ptum, ſoluite paternæ menſæ pretium. Vomite quod nō
deuoráſtis, reddite quod non accepiſtis. Hoc meliores,
quòd veſtro pretio redimitis patrē, veſtra ſeruitute pa-
ternam emitis libertatem. Eſto vt aliquis qui ſubuenire
poſſit, accedat. Quis tantam expleat charybdim? quis ra-
tiones fœneratoris agnoſcat? quis auaritiam ſatiet? quæ
E non iſte pretia exaggeret, cùm viderit redēptores? Non
enim ſuo magis lucro quàm alieno detrimēto paſcitur.
Vera profectò eſt, vt pote Dei, diuina ſententia, qui cum
iratus eſſet propter impietatem populi Iudæorum, quòd
poſt deos alienos abirent: *Cui*, inquit, *vendidi vos fœnera-
tori*? Venditur enim qui obligatus fœneratori fuerit, & Eſai. 50.
venditur non vno pretio, ſed quotidiano, venditur non
cum definitione, ſed cū acceſſione diurna. Noua vſura-
rum auctio per menſes ſingulos, noua ſub quotidiana li-
citatione venditio. Qui plus obtulerit, trahit ſemper, ve-
nalis addicitur, numquā quaſi venditus æſtimatur. Ma-
gna igitur vis cæleſtis ſententiæ. Non ſatis iudicauit Do-
F minus dicere: Cui vendidi vos; ſed addidit, fœneratori.
Offenſus nihil potuit grauius inuenire, quò vindicaret
in perfidos. Derelictos expoſtulat, cur ita fugerint ſalutis
auctorem, quaſi fœneratori eos alicui Dominus vendi-
diſſet, digna pœna. Dominum relinquentes habent ſer-
ui quod amplius quā carceris pœnas & vincula reformi-
dent, habent liberi quod paueant pro libertatis incuria.
Simul illud aduerte, quod fœneratio præuaricationis
materia iudicata ſit: quod is facilè recedat à Domino, qui
fœneratori ſe potuerit obligare. Fœnus enim radix men-
dacii, cauſa perfidiæ eſt. *Ego*, inquit, *vos non vendidi,
ſed peccatis veſtris venditi eſtis*. Ergo qui ſe fœneratori
obligat, ſe vendit, & quod peius eſt, vendit ſe non ære, Ibidem
ſed culpa.

Digitized by Google

Quòd fœnerator peccati noſtri diabolus ſit: & de comparatione ipſius ad vſurarium: & quod idem ſit exactor qui ſe creditorem appellat.

CAP. IX.

S. Auguſt. lib. 1. contra Iul. Pelag. cap. 2. QVis iſte peccati eſt fœnerator, niſi diabolus, à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ ſucceſſionis, vſuris defœnerauit omne genus humanum? Denique quaſi malus fœnerator chirographum tenuit, quod poſtea Dominus ſuo cruore deleuit. Etenim quod mortis
Coloſſ. 2. erat ſcriptum apicibus, debuit morte diſſolui. Fœnerator ergo diabolus. Denique oſtendebat Saluatori di-
Matt. 4. uitias ſuas, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me.* At verò Dominus æris ſolutor alieni, nihil ipſe
Ioan. 14. debebat, qui poterat dicere: *Ecce venit huius mundi princeps, & in me ſuum nihil inuenit.* Nihil debebat, ſed ſolue-
Pſalm. 68. bat pro omnibus, ſicut ipſe teſtatur, dicens: *Quæ non rapui, tunc exſoluebam.* Quid diſtat malitia huius, & principis mundi? Fœnerator pecuniæ caput obligat, manum
Luc. 15. tenet, ſorte ducit. O nomen triſte de dulci! Dominus
Luc. 8. ouem centeſimam liberauit. Illa centeſima ſalutis, hæc mortis eſt: & terra bona centuplum fructum reddit.
Eſaia. 5. *Væ iis qui dicunt quod amarum eſt, dulce; & quod dulce amarum!* Quid amarius vſura? quid dulcius gratia? Nonne hoc ipſo ſermone quo centeſimam appellant, reuocare deberent in memoriam redemptorem, qui venit centeſimam ouem ſaluare, non perdere. Quid grauior exactor eſt? Et hoc triſte nomen. Denique Dominus ait:
Eſaia. 3. *Populus meus, exactores veſtri circumſcribunt vos.* Et in Euangelio habes: *Dum vadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum, ad*
Luc. 12. *operam libenter ab illo, ne forte perducat te ad iudicē, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerē.* Quis iſte ſit exactor agnoſce, qui etiam nouiſſimum quadrantem exigit, & idem ſe creditorem vocat, atque in hoc etiam no-
Matth. 5. mine fraudem facit: vt qui veneni pocula melle illinit, vt ſub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vim fraudis abſcondat. Creditor prætexitur, quaſi fidelis: & quaſi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.

Quòd à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur: & quod nihil interſit inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem.

CAP. X.

QVotiens vidi à fœneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum, dum fœnus expoſcitur? Quibus ego adquieui libenter, vt ſuum conſtringerent debitorē, vt electo eo fideiuſſor euaderet. Hæ ſunt fœneratoris leges. Dixi itaque, Tenete reum veſtrum: & ne vobis poſſit elabi, domum ducite, claudite in cubiculo veſtro, carnificibus duriores: quoniam quem vos tenetis, carcer non ſuſcipit, exactor abſoluit. Peccatorum reos poſt mortem carcer emittit, vos clauditis. Legum ſeueritate defunctus abſoluitur, vobis tenetur: certè hic ſortem ſuam iam memoratur impleſſe. Non inuideo tamen, pignus veſtrum reſeruate. Nihil intereſt inter funus & fœnus, nihil inter mortem diſtat & ſortem. Perſonat funebrem vlulatum fœnoris vſura. Nunc verò capite minutus eſt quem conuenitis, vehementioribus tamen nexibus alligate ne vincula veſtra non ſentiat, durus & rigidus eſt debitor, & qui non iam nouerit erubeſcere. Vnum ſanè eſt quod non timere poſſitis quia poſcere non nouit alimenta. Iuſſi igitur leuari corpus, & ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci: ſed etiam inde † clauſorum mugitus ad alta per-
al. Plauſorum. ſonabant. Ibi quoque funus eſſe crederes, ibi mortuos plangi putares. Nec fallebat ſententia, niſi quod plures conſtabat illic eſſe morituros. Victus religionis conſuetudine fœnerator (nam alibi ſuſcipi pignora etiam iſta dicuntur) rogat vt ad tumuli locum etiam reliquiæ deferantur, tunc tantùm vidi humanos fœneratores,

G grauari me; tamen ego eorum humanitatem memorabat proficere, ne poſtea ſe quererentur fraudatos eſſe, donec feretro colla ſubiecti, ipſi defunctum ad ſepulchra deducerent, grauiori mœrore deflentes pecuniæ ſuæ funus.

De vſura ab aleatoribus extorta: & de inuiolabili lege aleæ, cui ſubiiciuntur etiam ferociſſimi homines.

CAP. XI.

ALiud non minoris acerbitatis accipe. Obſeruant iſti aleatorum conuenticula: & perdentis ærum-
H nam, commoditatem ſuam iudicant: reſpondent pro ſingulis. Varios primò ſors ludit euentus, ad diuerſos ſæpe transfertur victoria, ſtipendiaque eius viciſſim atque ærumna mutātur. Omnes vincuntur & vincunt, fœnerator ſolus acquirit. Penes alios inane manet nomen quod vicerint, penes fœneratorem ſolum fructus eſt, non annuus, ſed momentarius: illi ſoli faciunt lucrum in omnium detrimento, illis ſolis eſt vſuræ victoria. Videas reliquos ſubitò egentes, repentè diuites, deinde nudos, ſingulis iactibus ſtatum mutantes, verſatur enim eorum vita, vt teſſera. Voluitur cenſus in tabula fit ludus de pe-
I riculo, & de ludo periculum, quot propoſitiones, tot proſcriptiones. Clamor plaudentium, fletus deſpoliatorum, gemitus deplorantium. Sed & hos creditor vt tyrannus damnat, vnumquemque ſorte capitali, agitat haſtas, feralem inſtituit de ſingulorum exuuiis auctionem. Alios proſcriptioni addicit, alios ſeruituti, non tanti occiſi ſub tyrannis ſunt. Vitæ igitur hanc aleam rectiùs dixerim quam pecuniæ, ſub momēto fertur, quod valeat in æternum. Ebrietas iudicat, & nullus appellat. Habet & alea ſuas leges, quas fori iura non ſoluant. Notatur (ſi credi poteſt) infamia qui putauerit retinendū, & infamium ſententia grauius quam cenſura iudicialis
K inurit opprobrium: quoniam qui apud iudicem damnantur, apud illos glorioſi ſunt: qui apud illos damnantur, apud iudicem crimīnoſi ſunt. Nobile conſtituit
Moyſes ſeniorum iudicium: hi tam de leuioribus iudicabant, † verbum graue, hoc eſt, de potioribus negotiis Exod. 18. al. Verum
Moyſi iudicio reſeruare conſueuerant. Hic dicitur, Aleonum conſilium iudicauit, & plus eorum timetur potentia, quam † dæmonū. Inter has feras viuis fœnerator al. Leonum.
atque verſaris. His beſtiis cibum eripis, his terrior æſtimaris, his crudelior plus timeris. Ferunt Hunnorum populos omnibus bellum inferre nationibus, fœneratoribus tamen eſſe ſubiectos: & cum ſine legibus viuant,
L aleæ ſolius legibus obedire, in procinctu ludere, teſſeras ſimul & arma portare, & plures ſuis quàm hoſtilibus ictibus interire. In victoria ſua captiuos fieri, & ſpolia ſuorum perpeti, quæ pati ab hoſte non nouerint. Ideo nunquam belli ſtudia deponere, quòd victi aleæ ludo, cùm totius prædæ munus amiſerint, ludendi ſubſidia requirunt, bellandi periculo. Frequenter autem tanto ardore rapi, vt cùm ea (quæ ſola magni æſtimant) victus arma tradiderit, ad vnum aleæ iactum vitam ſuam poteſtati vel victoris vel fœneratoris addicat. Denique conſtitit, quòd quidam eorum & imperatori Romano cognitus in fide pretium ſeruitutis quam ſibi tali ſorte ſuperatus intulerat, ſupplicīis imperatæ mortis exoluerit.
M Premit ergo fœnerator etiam colla Hunnorum, & eos vrget in ferrum, premit Barbaros ſuæ terrore ſæuitiæ.

De odibili fœneratorum exactione: & de variis vocabulis ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis: & quod fœneratoris pecunia ſit echidna, & imitetur naturam ſerpentum.

CAP. XII.

QVid enim teterius eo qui hodie fœnerat, & cras exigit? Eſt odibilis, inquam, homo huiuſmodi. Oblatio quidem blanda, ſed immanis exactio. Verùm ipſa oblationis humanitas facit ad exactionis ſæuitiā: protulit pecuniam, hypothecas exigit, & in ſuis apothecis re-

condit. Vna pecunia à fœneratoribus datur, & quàm multa à debitoribus exiguntur? Quanta ſibi fecerunt vocabula? Nummus datur, & fœnus appellatur. Sors dicitur, caput vocatur. Æs alienum ſcribitur multorum hoc capitum immane prodigium, numeroſam exactionem efficit. Syngrapham nuncupat, chirographum nominat, hypothecas flagitat, pignus vſurpat. Fiducias vocat, obligationem aſſerit. Vſuras prædicat, centeſimas laudat. Echidna quædam eſt fœneratoris pecunia quæ tanta mala parturit. Echidna tamen fœcunda pœnis viſcera trahens, partu ſuo rumpitur,† Et morte materna docet ſobolem non eſſe degenerem in matrem. Igitur ibi primum incipiunt eſſe ſerpentes, illam morſibus ſuis ſcindunt. Illic ergo vbi naſcitur venenum, primùm probatur. Pecunia autem fœneratoris omnia mala ſua concipit, parit, nutrit, atque ipſa magis in ſobole ſua creſcit, triſti prole numeroſior. Non minus flexuoſa quàm ſerpens, atque in orbem ſe totam colligens vt caput ſeruet. Reliquo flagellat corpore, illud ſolùm producit ad vulnera, ſpiris ingentibus quos comprehenderit ligat, ſolo capite interficit: ſaluo capite etiam ſi reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuiuiſcit. Diuerſa quoq; ſerpentibus ſunt coëuendi & parturiendi tempora: pecunia fœnebris à die initæ conuentionis creſcentibus ſerpit vſuris, quæ parturire non nouit, quia dolores magis ipſa in alios transfundit. Ibi dolores vt parturiẽtis, Vnde etiã τόκους Græci appellauerunt vſuras, eo quòd dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit ſors centeſimam. Veniunt menſes ſinguli, generantur vſuræ. Malorum parentũ mala proles. Hæc eſt generatio viperarũ. Creuit cẽteſima: petitur nec ſoluitur, applicatur ad ſortẽ. Fit maledictũ propheticũ, dolus in dolo, vſura improbi ſeminis fœtura deterior. Itaque non iam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma: hoc eſt: non fœnoris centeſima, ſed fœnus centeſimæ.

Ariſt. li. 5. hiſt. anim. ca. vlt. Plinius li. 10. hiſt. natur. cap. 92.

†Et ſobolem parit non ſui degenerẽ, matrem enim illa morſibus ſuis ſcindit.

Pſalm. 47. Matth. 3. Pſal. 54.

Vnde dicatur vſura: & quemadmodum ſimul naſcatur & enutriatur, & iam nata parturiat, ſempérque inexplebilis atque inſatiabilis ſit.

CAP. XIII.

VSuram quoque ab vſu arbitror dictam, quòd vt veſtes vſu, ita vſuris patrimonia ſcindantur. τόκος Græcè lugubre ſonat: partum enim qui vox doloris eſt, ſignificat. Quid ibi poteſt eſſe boni, quod à dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare ſimul & educare, & continuò parturire. Iſtis quoque tocoglyphis generatur & ſupergeneratur vſura, enutritur ac naſcitur, & nata iam parturit. Radices quoque arborum primò plantantur vt prendant: cùm prenderint, tunc viteſcere incipiunt, poſtea pullulare. At verò pecunia fœnebris vix plantata iam pullulat. Semina tempore erumpunt, animalia tempore pariunt. (*Tempus enim pariendi, & tempus moriendi: tempus plantandi, tempus euellendi quod plantatum eſt: tempus occidendi, & tempus ſeruandi.* Et infra: *Tempus acquirendi, & tempus reddendi: tempus cuſtodiendi, & tempus expoliandi*, vt Eccleſiaſtes ait) pecunia fœnebris hodie ſeminatur, cras fructificat ſemper parit, & numquam interit: ſemper plantatur: vix euellitur. Vult ſemper fœnerator acquirere, nunquam perdere; nunquam cuſtodire, pecuniam ſuam ſemper fundere, nunquam ſanare, ſemper occidere. Et quia bonus ad omnia magiſter Eccleſiaſtes liber eſt, Salomoni ipſi pauliſper inhæreamus. *Non ſatiabitur oculus*, inquit, *videndo, & non ſatiabitur auris audiens, nec fœnerator expletur accipiendo, nec affectus eius quotidiano numerandi æris ſatiabitur auditu.* Et iterum: *Omne quod fuit, ipſum eſt quod erit.* Creſcit ſemper pecunia, otium neſcit auaritia, neſcit vſura ferias. *Omnes* inquit, *torrentes vadunt in mare, & mare non adimpletur.* Mare iſtud fœnerator eſt. Omnium patrimonia tanquam fluctus abſorbet, & ipſe neſcit expleri. Mari tamen plerique vtuntur ad quæſtum, fœneratore nemo vtitur niſi ad diſpendiũ. Ille multorum commodum eſt, hic vniuerſorum naufragium. Multa ſunt animantia quæ citò generare incipiunt, ſed citò etiam generare deſiſtunt. Sors citò generat, & nunquam deſinit: immò cum exordium creſcendi acceperit, in infinitum extendit augmentum. Omne deinde quod creſcit, cùm ad naturæ ſuæ formam atque menſuram magnitudinemq; peruenerit, vacat incremento: ſed fœneratorum pecunia tempore ſemper augetur, & vltra formam maternæ ſortis ſe extendens, modum non tenet. Pleraq; etiam animantium cùm ceperint ea quæ ex his orta ſunt generare, tanquam effœtis viribus vſum generationis amittunt: ſors autem fœnoris cùm fuerit creſcẽtibus exæquata centeſimis, & vetuſtatẽ ſui renouat, & partus ſolitos adiunctione multiplicat.

Ariſt. l. 6. hiſt. anim. 3 cap. 33. Plin. lib. 8. cap. 55.

Eccl. 3. *Ibidem*

Eccleſ. 1. *Ibidem.* *Ibidem.*

De vſura diuina lege prohibita: & quod ſecundùm Catonem fœnerare ſit hominem occidere, quodque omne quod præter ſortem accipitur, ſit vſura, quocumque vocabulo appelletur.

CAP. XIV.

NOn nouum nec perfunctorium hoc malum eſt, quod veteris atque diuinæ præſcripto legis inhibetur. Populus qui deſpoliauerat Ægyptum, qui pede tranſierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de aliis peccatis ſemel aut multum iterata admonitione præſcripſerit, de fœnore ſepius intimauit. Habes in Exodo: *Quod ſi pecuniam fœnerauerís pupillo orphano, pauperi, apud te non ſuffocabis eum, non impones illi vſuram.* Oſtendit quid ſit ſuffocare, id eſt vſuram imponere. Strangulat enim, & quod peius eſt, animam laqueat creditoris. Quo ſermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expreſſit. Quod ſi pignus acceperis veſtimentum proximi tui, ante ſolis occaſum reſtitues. Illud eſt enim opertorium eius tantùm, hoc veſtimentum turpitudinis eius in quo dormiet. *Quod ſi proclamauerit ad me exaudiam eum.* Audiſtis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: *Non veni legem ſoluere, ſed adimplere?* Quam Dominus non ſoluit, vos ſoluitis? *Vſuram*, inquit, *petere, ſuffocare eſt.* Hoc quoque foris ſero eſt dictum à quibuſdam eorum prudentibus. *Quid eſt*, inquit, *fœnerare? Hominem*, inquit, *occidere.* Sed vtique non Cato prior quam Moyſes qui legem accepit. Multò ille poſterior. *Si pignus acceperis veſtimentum propinqui tui, ante ſolis occaſum reſtitues illud, ne nudaris appareat turpitudo.* Vos autem exuitis atque nudatis, & non redditis. Videte ne ſol occidat ſuper auaritiam veſtram, ne ſol iuſtitiæ vobis occidat, quia iuſtitiam non tenetis, aut ſol iniquitatis ſuper flagitia veſtra condatur. Dies quoque perit inuito, nox irruit ſicut Iudæ: qui cùm diabolus miſiſſet in cor eius, ſurrexit ad proditionem & facta eſt nox, ſol enim iuſtitiæ occiderat ei, & recubuerat ſuper eum. Qui in cor eius intrauit, fecit illi tenebras vt lucis non videret auctorem. Ibi miſer periit in illo conuiuio in quo alij ſaluantur. *Reddite igitur veſtimentum debitori, in quo dormiat, & quietus ſit. Si nolueritis reddere, exaudiam*, inquit, *eum: quia miſericors ſum.* Si vos non exauditis, ego exaudiam, ego miſerebor, ego non deſpiciam inopis precem. In Deuteronomio quoque ſcriptum eſt: *Non exiges à fratre tuo vſuram pecuniæ, & vſuram eſcarum, & vſuram omnium rerum quaſcumque fœnerauerís fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vſuram exiges ab eo à fratre autem tuo non exiges.* Vides quantum pondus in verbis ſit. Noli, inquit, exigere vſuram a fratre tuo: hoc eſt, cùm quo habere debes omnia communia, ab eo tu vſuram exigis? Frater tuus conſors naturę, & coheres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo datum eſt repetere quod dederis, niſi eùm habuerit vnde ſoluat. Et quia plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia vſuras exigunt, ſed de mercibus eorum tanquam vſuraru emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat: Neque vſuram, inquit, eſcarum accipies, neque omniũ rerum quas fœnerauerís fratri tuo. Fraus enim iſta & circumſcriptio legis eſt, non cuſtodia. Et putas te piè facere quia a negotiatore velut mutuum ſuſpicis? Inde ipſe fraudem facit in mercium pretio, vnde tibi ſoluit vſuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit

Exod. 12. Exod. 15. Exod. 22. Ibidem. Matth. 5. Exod. 22. Cicero lib. 2. Offic. in fine. Exod. 22. Ioan. 3. Exod. 22. Deut. 23. Ibidem. 14. q. 3. c. plerique. Ivo par. 13. cap. 26. §. plerique. Deut. 23.

Digitized by Google

quidquid ille fraudauerit. Et eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcumque ſorti accedit, vſura eſt. Quod velis ei nomen imponas, vſura eſt. Si licitum eſt, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum eſt cur incrementum requiris? Quod peius eſt, hoc vitium plurimorum eſt, & maximè diuitum, quibus hoc nomine ſtruuntur cellaria. Si quis inſtaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt abſynthiaci † cupellam ſibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinũ aut Tyriacum requirat: ad lanium, vt vuluam ſibi procuret: ad alium, vt poma ſibi adornet. Itaque humanitatem iudicant quæ alieno periculo conſtant. Tu bibis, & alius diffluit lachrymis: Tu epularis, & alios cibo tuo ſtrangulas: Tu ſymphonia delectaris, & alius miſerabili deplorat vlulatu: Tu poma deguſtas, & alius ſpinam vorat? *Numquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?* Spina vſura eſt, ſpina centeſima eſt, tribulus eſt fœnus malè vrit. Quomodo potes fructum habere de ſpinis? Si iſtic fructus de ſpinis non naſcitur, illic naſcetur æternus: De æruminis ditaris, de lachrymis lucrum quæris, de fame alieni paſceris, de exuuiis deſpoliatorum hominum cudis argentum, & iudicas te diuitem, qui ſtipem poſcis à paupere? Sed audi quid dicat Saluator: *Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram.*

(Margin: *Ibi. §. eſca.* — *Iuo ibi. §. eſca.* — *Ibi. §. ſi quis Iuo § ſi quis.* — † v.c. Abſynthiati. — *Matth. 7.* — *Luc. 6.*)

G

Quomodo intelligatur illud Deuteronomij: Ab alienigena vſuram exiges, non autem a fratre: *& de maledictione vſurarij ſecundum Ezechielem.*

CAP. XV.

SEd fortè dices, quia ſcriptum eſt Alienigenæ fœnerabis, & non conſideras quid Euãgelium dicat, quod eſt plenius. Sed hoc interim ſequeſtremus, legis ipſius verba conſidera. *Fratri tuo*, inquit, *non fœnerabis ad vſuram, ſed ab alienigena exiges.* Quis erat tunc alienigena, niſi Amalech, niſi Amorrhæus, niſi hoſtes? Ibi inquit vſuram exige. Cui merito nocere deſideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vſuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centeſima vindicare te. Ab hoc vſuram exige quem nõ ſit crimen occidere. Sine ferro dimicat qui vſuram flagitat: ſine gladio & de hoſte vleiſcitur qui fuerit vſurarius & exactor inimici. Ergo vbi ius belli, ibi etiam ius vſuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primum, deinde Romani iuris eſt populus. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.* Denique in Leuitico præſcripſit etiam lex vſuram a fratre non eſſe poſcendam. Sic enim habes: *Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vſuram, & in amplius recipiendum non dabis illi eſcas tuas.* Generaliter hæc ſententia Dei omne ſortis excludit augmentum. Vnde & Dauid & benedictum æſtimauit, & dignum habitatione cæleſti, qui pecuniam non dedit in vſuram. Si ergo qui non dedit benedictus: ſine dubio maledictus qui ad vſuram dedit. Cur ergo maledictionem potius eligis quam benedictionem? Poteſtis enim benedicti eſſe ſi velitis, poteſtis iuſti eſſe. Homo enim iuſtus, ſecundùm Ezechielem, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam ſuam in vſuram non dederit, & ſuperabundantiam non acceperit, & ab iniuſtitia auerterit manum ſuam. *Iuſtus eſt*, inquit, *iſte vita viuet, dicit Dominus.* Qui autem pignus non reddidit, & in ſimulachra appoſuit oculos ſuos, iniquitatem fecit cum vſura dedit, & ſuperabundantiam accepit; hic vita non viuet. Omnes iniquitates iſtas fecit, morte morietur: ſanguis eius ſuper ipſum manet. Vide quomodo fœneratorem cum idololatra copulauit, quaſi crimen æquaret. Elige ergo quod dulcius eſt. Cur ſemper triſtes? cur ſemper amariſſimi? cur ſemper ſolliciti? Procedat aliquando à vobis miſericordia, procedat veritas. Obligetur mendacium, fraus odio ſit. Docuiſtis periurium. Fœneratorum ſacramentum dicitur, vbi paratur periuriũ. Periurâſtis frequenter cùm reddita fuerit pecunia, quòd ſyngrapha non appareat: peieratis poſtea quòd non receperitis pecuniam. Nolite ergo ſemper miſeri eſſe, ſemper auari, ſemper mœſti. Leones ſunt, & feritatem ſuam

(Margin: *Deut. 23.* — *Ibidem.* — *Iuo part. 13. cap. 27.* — *14. q. 4. c. ab illo.* — *Pſalm. 21.* — *Leuit. 25.* — *Pſal. 14.* — *Ezech. 18.* — *Ibidem.* — 4.)

H, I, K, L, M

mutant: *De manducante*, inquit, *exiuit eſca, & de forti exiuit dulce*: Græcus & de triſti habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis eſt feritate: & qui ferus, triſtis. Et de vobis qui pecuniam deuorâſtis & auaritiam, exeat miſericordia. Hæc eſt enim eſca egenorum. Et de triſti exeat dulce, & dimittatis ei qui non habet vnde ſoluat. *Quid trahitis peccata vt fune longo, & iugi lora vitulæ?* Quod fit vtique, cùm fœnus producitis. Tenetis pauperem debitorem, velut ibi ſit aliqua gratia, vbi nulla ſpes commodi. Et hoc ſecundum auaritiam veſtram loquor.

Quibus Dominus in Euangelio doceat fœnerandum: & quod fœneratores a Deo peccatores appellentur: & quis poſſit eſſe bonus fœnerator, & quærere bonas vſuras.

CAP. XVI.

CÆterùm Dominus in Euangelio talibus magis exiſtimat fœnerandum, à quibus redhibitio non ſperetur. Sic enim ait: *Et ſi mutuum dederitis à quibus ſperatis recipere, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant, verumtamen amate inimicos veſtros, & benefacite eis, & mutuum date nihil ſperantes, & erit merces veſtra multa in cælo, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus ſuper ingratos & malos. Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Aduertitis quòd nomen fœnerator a Domino acceperit, quod nomen etiam qui fœnori veſtro fuerit obligatus. Peccatores, inquit, peccatoribus fœnerantur, vt recipiant. Vterque peccator, & fœnerator, & debitor. Vos autem, inquit, amate inimicos veſtros. Non diſcutiatis quid mereantur inimici, ſed quid vos facere oporteat. Date mutuum iis, à quibus non ſperatis vos quod datum fuerit recepturos. Nullum hic damnum eſt, ſed compendium. Minimum dans, multum recipietis. In terra datis, & id vobis ſoluetur in cælo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. Fœneratores eſſe deſinitis filij eritis Altiſſimi. Eritis miſericordes, † quo vos patris æterni probetis heredes. Sed fœneratorum vos delectat & vſurarum vocabulum. Id quoque non inuideo. Docebo quomodo boni fœneratores eſſe poſſitis, quomodo bonas quæratis vſuras. Dicit Salomon: *Fœnerat Domino qui miſeretur pauperis, ſecundum datum autem eius retribuet ei.* Ecce bonum fœnus de malo factum eſt. Ecce irreprehenſibilis fœnerator, ecce vſura laudabilis. Nolite ergo iam, inuidentem me veſtris commodis æſtimare. Putatis quòd hominem ſubtraham vobis debitorem? Deum prouideo, Chriſtum ſubrogo, illum demonſtro qui vos fraudare non poſſit. Fœnerate ergo Domino pecuniam veſtram in manu pauperis. Ille adſtringitur & tenetur: ille ſcribit quidquid egenus acceperit. Euangelium eius cautio eſt. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem, quid dubitatis dare? Si quis vobis diues huius ſæculi offeratur, qui fide promittat ſua pro aliquo debitore, ſtatim numeratis pecuniam. Pauper eſt vobis Dominus cæli, & conditor mundi huius; & adhuc deliberatis quem ditiorem quæratis fideiuſſorem? Sed allegatis: Quare pauper factus eſt, cùm diues eſſet? Vidiſtis ergo quia fides eius diues eſt, fides eius idonea eſt: pauper factus eſt, cùm pro nobis ſolueret, & adhuc paupertas ipſius non decipit. Nos enim diuites fecit, quos pauperes putabatis. Dicit enim Apoſtolus: *Pauper factus eſt cùm diues eſſet, vt illius inopia vos ditaremini.* Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere, vt ſitis diuites. Date otioſam pecuniam, & recipietis fructuoſam gratiam; & pauperũ ſubuenietis neceſſitatibus, & vobis cuſtodiæ ſollicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit; & vobis quod dederitis inopi, ſine cuſtode ſeruabitur. Quòd ſi incrementum vſurarum quæritis, in lege benedictio, in Euangelio cæleſtis eſt merces. Quid ſuauius benedictione? quid maius eſt cælo? Si eſcarum deſideratur vſura, ea quoque præſto eſt, ſicut legimus. *Is enim qui miſeretur pauperis, ipſe paſcetur.*

(Margin: *Eſai. 5.* — *Luca 6.* — *Ibidem.* — *al. qui.* — *Prou. 19.* — *2. Cor. 8.* — *Prou. 22.*)

An liceat mutuum danti recipere pignora.

CAP. XVII.

REddite ergo pignora quæ tenetis, quoniam fide-
iuſſorem idoneum reperiſtis. Sed obmurmurant
Deut. 24. adhuc, dicentes, quia licet tenere pignora, & ſe le-
ge defendunt. Aiunt enim: Scriptum eſt in Deutero-
nomio: *Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcúmque,
non introibis in domum ipſius pignerare pignus, ſed foris ſta-
bis, & homo apud quem eſt debitum tuum, proferet tibi pi-
gnus foras. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies
in pignore ipſius, ſed redditione reddes ei pignus ipſius ad oc-
caſum ſolis, & dormiet in veſtimento ſuo, & benedicet tibi,
& erit in te miſericordia coram Domino Deo tuo.* Et alibi, in-
Ibidem. quiunt, ſcriptum eſt: *Non pignerabis molam neque lapidem
ſuperiorem molæ: quoniam hic pignerat*, &c. Et alibi: *Non ac-
Ibidem. cipies pignus veſtimentum viduæ.* Vnde argumentantur, pi-
gnora interdicta, non omnia, ſed ſpecialiter pauperis &
viduæ. Molam quoque & lapidem ſuperiorem molæ
prohibitum pignerari. Sed cùm per Ezechielem pro-
Ezech. 18. phetam dicat Dominus, iuſtum eſſe qui pignus reddidit,
iniuſtum qui tenuit vtique non ſpeciale aliquod, ſed ge-
Iob 31. neraliter omne pignus ſuadet reddendum eſſe, cùm di-
cat Iob: *Conſcriptionem quam habui adverſus aliquem iu-
ramento conceptam, imponens coronam legebam & ſi non ſcin-
dens eam reddidi, nihil accipiens à debitore.* Cùm Domi-
nus nihil ab iis quibus mutuum dederimus, ſperandum
Luc. 6. eſſe præcipiat: quomodo pignus ſecundùm legem pu-
tant retinendum eſſe.

*Quòd fœnerandum, & quibus; ſecundùm legis ſtatuta; &
quod etiam iuſtus & pauper hoc facere
valeant.*

CAP. XVIII.

AT ne parere erubeſcant modo, & dicant etiam ſe
ad fœnerandum incitari legis oraculo, quia ſcri-
ptum eſt: *Fœnerabis gentibus multis, tu autem non mutuabe-
Deut. 28. ris:* tempus eſt, pleniùs & expreſſiùs diſputare & do-
cere quid fœnerandum, & quibus legis ſtatuta præ-
ſcribunt. Præcedit enim fœnoris cauſa pignoris cau-
Pſalm. 36. ſam. *Mutuabitur*, inquit, *peccator, & non ſoluet: iuſtus au-
tem miſerebitur, & tribuet.* Audis debitor quid debeas de-
Ibidem. clinare, audis creditor quid debeas imitari. Et infrà: *Iu-
uenis fui, & ſenui, & non vidi iuſtum derelictum; nec ſemen
eius quærens panem: tota die miſeretur & fœnerat.* Vnde huic
iuſto quòd tota die foenerat? Ergo diues iuſtus eſt: &
quantò ditior vnuſquiſque fuerit, tantò iuſtior. Qui
Matth. 19. plus habet vnde foeneret, ipſe erit iuſtior. Sed difficile
diues intrat in regnum cælorum. Quid ergo foenerat?
Pſal. 111. dic mihi ſancte Dauid. Contra me protuli teſtimonium
niſi mihi ſubuenis. Petrus dicebat, *Argentum & aurum
non habeo*, nunquid non erat iuſtus. Tu mihi ergo expone
quid foeneret. Dixiſti enim: *Beatus qui miſeretur & com-
modat, diſponet ſermones ſuos in iudicio.* Inueni quid foeneret
iuſtus. Petrus quoque doceat me & ipſe quid foeneret,
qui dixit inopi attendenti ad ſe & ad Ioannem: *Argentum
& aurum non habeo.* Nihil ergo dabis pauperi Apoſtole?
Das tamen, & plus das quam alij. Das inopi, quod alii
dare non poſſunt. Das inopi, quod egere non poſſit. Das
inopi, quod etiam diuites accipere concupiſcunt. Das
inopi, quod ii qui iſtud argentum & aurum habent, con-
ferre non norunt, quia auaritia eos impedit. Das inopi,
Act. 3. quod eum diuitibus faciat ditiorem. Incitâſti animum
meum, concupiſco hoc donũ tuum. Dic citò, rogo, quid
des. Noli me diu ſuſpenſum reddere, cupio petere ſi citò
ſolues. Sed ſoluiſti citò: non diſtuliſti inopem, non deſ-
pexiſti precem pauperis, non diutius eum deſperate fe-
Ibidem. ciſti, non vacuus ad templum aſcendiſti, dicens: *Argen-
tum & aurum non habeo.* Nõ illi ſoli plenis manibus aſcen-
dunt qui argentum & aurum habent. Aſcendit & pau-
per non vacuus, aſcendit & ille non vacuus qui aurum
& argentum non habet. Audiamus quid det iſte pauper,

A *Sed quod habeo*, inquit, *do tibi: In nomine Ieſu Nazareni* Ibidem.
ſurge & ambula. O optanda paupertas, ô ditior inopia!
Claudicabat, cui diuites dabant. Vnus pauper dedit
& ſtatim qui claudus erat, ſanus eſt factus. Habet
ergo iuſtus quod foeneret, habet argentum quod foe-
neret, ſermones ſuos foenerat. Hoc eſt iuſti argen- Pſal. 11.
tum. *Eloquia enim Domini, eloquia caſta, argentum igne exa-
minatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Hoc foe-
nerat qui legem accipit, qui legem meditatur, qui le-
gem exercet. Hoc foenerauit Petrus, hoc foenerauit
Paulus, quibus dicitur vt ad viros nationum pergerent. Act. 10.
Ad Cornelium centurionem Petrus, cui dicitur: *Surge,
B vade nihil dubitans, quoniam ego miſi illos, & ſurrexit &* Ibidem.
iuit. Et infra dixit: *Nunquid vetare poteſt quis ne aqua ba-
ptizentur hi qui Spiritum ſanctum acceperunt?* Iuſſitque eos Deut. 28.
baptizari. Hoc eſt: Foenerabis gentibus, vt peccata Pſal. 36.
dimittas, debita auferas: tu autem non mutuaberis. Act. 9.
Mutuatur enim peccator, & non ſoluet peccata ſua, Matth. 28.
quia peccator eſt. Paulo dicitur: Foenerabis gentibus:
quis miſſus eſt ad gentes. Ioanni dicitur Foenerabis
gentibus. Iacobo, & cæteris dicitur: Foenerabitis genti-
bus quibus dictum eſt: *Ite, baptizate gentes.* Dicitur populo Deut. 28.
patrum: *Si cuſtodieris mandata Dei, benedictus eris, & foene-
rabis gentibus multis.* Denique non de pecunia dici ſi-
gnificant ſequentia: *Princeps eris gentibus multis, tibi autem* Ibidem.
C *nemo dominabitur. Conſtituet te Dominus Deus tuus in caput,
& non in caudam: & eris tunc ſuprà, & non ſubter, ſi audie-
ris vocem Domini Dei tui.* Et ſequitur: *Si autem non audieris,
maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro.* Et infrà. *Ma-* Ibidem.
ledicta progenies ventris tui. Non pecunia vtique benedi- Ibidem.
ctum facit, ſed cognitio Dei, prædicatio verbi, ſi gra-
tiam Domini foeneremus, ſi indigentibus eloquia Do-
mini conferamus, ſi obſeruemus mandata cæleſtia. Et è
contra maledictum non facit ſi deſit pecunia quæ foene-
retur: ſed ſi deſit ſtudium, ſi deſit obſeruatio cæleſtium
ſtatutorum, maledictus eris.

D *Quomodo patres noſtri gentibus foenerauint, & quomodo
hodie ſacerdotes foenerare debeant.*

CAP. XIX.

DEnique myſterium Eccleſiæ euidenter exprimitur. Deut. 15.
Primum enim dixit ad diſcipulum legis: *Si audieris
legem, & cuſtodieris, fœnerabis gentibus*, quod factum
eſt à patribus noſtris. Foenerauit Moyſes gentibus,
qui proſelytos acquiſiuit, foenerauit Ieſus Naue, foe-
nerauit Gedeon, foenerauit Samuel, Dauid, Salomon, 3. Reg. 10.
Elias, Eliſæus: & ſi quis volebat verbum cognoſcere,
E pergebat ad eos. Regina Auſtri veniebat audire ſapien-
tiam Salomonis. Vbi cœpit populus Iudæorum non cu-
ſtodire legem, cœperunt aduenæ, hoc eſt, ex populo na-
tionum qui in Dominum Ieſum crediderunt, interpreta-
tionem ſcripturarum fœnerare illi vetuſto populo. Fœ- Act. 16.
nerauit Timotheus patre Græco ortus verbum Iudæis,
cùm ſacerdotium recepiſſet. Fœneramus hodiéque ſa-
cerdotes in Eccleſia verbum Iudæis, qui de ſynagoga
ad Eccleſiam tranſierunt. Fœneramus & nouam & ve-
tuſtam pecuniam. Etenim quam habuerunt, iam non Pſalm. 113.
habent. *Oculos habent, & non vident: aures habent, & non au-
diunt.* Pecuniam habent, & non habent, quia vſum eius
F ignorant pretium eius neſciunt, figuram eius & formam
non cognouerunt. Nam ſi cognouiſſent, nunquam au- Luc. 19.
ctorẽ pecuniæ denegâſſent, dicentes: *Nolumus hunc regnare
ſuper nos.* Qui quidem rediens accepto regno, iuſſit vo-
cari ſeruos ſuos quibus dedit pecuniam, & eos qui fœ- Ibidem.
neraſſent pecuniam, prædicauit: ei autem qui pecuniam
tenuit otioſam domini ſui, reſpondit: *Sciebas quod ego
homo auſterus ſum, tollo quod non poſui, meto quod non* Matth. 6.
*ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad men-
ſam, & ego veniens vtique cum vſuris exegiſſem illam?* Au-
diſtis quæ pecunia boni fœneratoris ſit, quæ pecunia bo-
nas acquirat vſuras, quę pecunia non infamet fœnerato-
rem, non opprimat debitorem, quam pecuniam non
ærugo poſſit obducere, non tinea demoliri: quæ pecunia

Digitized by Google

non de terreno ſit, ſed de æterno: quæ pecunia diuitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. *Matt. 13.* *Luc. 8.* Hæc pecunia vſuram habet: non vt centeſimā eius quod dederis portionem, ſed centuplum ferat fructum. Expande igitur ſinum mentis, vt huius pecuniæ numeratam tibi ſuſcipias quantitatem. Intende cordis obtutum, vt agnoſcas pecuniæ huius imaginem & inſcriptionem. *Matt. 22.* Certè hanc pecuniam excute, tabulam ſupra menſam animæ tuæ, quæ ſtabilis virtutibus ſit, quadratam conſtitue, c nde in theſauro pectoris tui, de quo doctus ſcriba *Matt. 13.* depromit noua & vetera. Vides qualis hęc pecunia ſit, quemadmodum creditorem, debitorémque inuiſa in ſe coniungit nomina. Qui inuehebar in fœneratores, iam prouoco debitorem. Huius ergo fœneratores pecuniæ vos eſſe deſidero, vt ad vos qui mutuum ſumant, ſponte feſtinent: per quam non nummum, ſed regnum poſſitis acquirere per quam non maledicta quæratis, ſed benedictionis gratiam. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui ſcit accipere fœneratum, qui ſcit cernere, *Pſal. 36.* qui ſcit excutere. Recuſâſti indicta fœnoris ſpiritalis, *Deut. 28.* egere cœpiſti. De te ergo dictum eſt: *Mutuabitur peccator, & non ſoluet.* Tibi dicitur: *Aduena qui eſt in te, aſcendet ſuper te, tu autem deſcendes in imum.* Neſcit ſummum, qui Chriſtum ignorat. In inferno ſemper eſt, qui non aſcendit ad Chriſtum. In ſummo autem *Ibid.* populus qui verbum recipit, hic habet fidei patrimo- *Eſai. 9. & 19.* nium omne. De hoc dicit lex: *Hic tibi fœnerabit, tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput, tu autem eris cauda,* hoc eſt ille erit primus, tu vltimus & abiectus. Auferam a Iudæa caput & caudam, initium & finem. Ini- *Ioan. 8.* tium Chriſtum, qui interrogatus quis eſſet, reſpondit: *Rom. 10.* *Initium quod & loquor vobis.* Finem quoque Chriſtum dicit: *Ipſe eſt enim finis legis ad iuſtitiam omni credenti.* Ergo qui non credit ad iuſtitiam, nec initium, nec finem habet, ſed ipſe finis ſui eſt.

Quod ſit illud pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum: & de triplici pignore.

CAP. XX.

COgnouimus fœnus legitimum, cognoſcamus & pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum. Quid ſit iſtud, audi dicentem Apoſtolum: *Dedit Deus* *Deut. 24.* *2. Cor. 1.* *pignus ſpiritum in cordibus noſtris.* Tripliciter & pignus, & commendatum, & depoſitum dicitur. Pignus dicunt quod pro mutuo ære ſuſceptum eſt: commendatum autem & depoſitum quod † cuſtodiæ cauſa alicui com- *al. cuſtodiatur cauſa alicuius commiſſi.* miſimus. Vnde ait Apoſtolus: *Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt commendatum meum ſeruare in illum diem.* Depoſitum quoque idem docuit quod eſſet, dicens: *Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum qui habitat in nobis.* Nunquid ſpiritus commendati auri argentique *2. Tim. 1.* *Ibid.* cuſtos eſt, aut per Spiritum ſanctum pecunia cuſtoditur? Spiritale igitur pignus cuſtoditur ab ſpiritu, ne alites cæli veniant, & auferant illud de cordibus noſtris. Petamus ergo vt cuſtodiat in nobis Chriſtus hoc pignus quod ipſe donauit, & depoſitum ſuum commendatúmque conſeruet. Nihil enim accepit à nobis, ſed ipſe nobis credidit quod noſtrum non erat. Et ideo detrimento honeſtatis afficitur, qui depoſitum violant alienum. Si commendatum hominis nulla debemus fraude violare, quantò magis diuinum & ſpiritale depoſitum bona fide ſeruare nos congruit, ne exiſtimationis grauia damna ſubeamus. Hoc igitur pignus eſt quod lex prohibet pignerari, & violenter auferre. Sic enim habet *Deut. 24.* ſcriptura: *Si debitum tibi fuerit à proximo quodcunque, non introibis in domum ipſius pignerare pignus: & homo apud quem eſt debitum tuum, proferat tibi foras pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipſius, ſed redditione reddes ei pignus ipſius ad occaſum ſolis, & dormiet in veſtimento ſuo, & benedicet te, & erit in te miſericordia.* Dices itaque mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, non ſuſcipi: pauperi autem iuſſit reddi, non omnibus. At de corporalibus quidem pignoribus ſanctus etiā Eſdras docuit nos, quòd iam fœneratores aduerſùs patrum veſtrorū non poſſitis

G venire profeſſionem. Nam cùm iuberentur qui fœnerauerant & acceperant aliena pignora, vt reſtituerent ea, *Neem. 5.* dixerunt: *Reddemus, & ab ipſis nihil quæremus.* Boni patres, qui ſtatuerunt pignora debitorum eſſe reddenda: boni etiam fœneratores qui reſponderunt quòd & pignora redderēt, & pecuniam non requirerent quām dediſſent. Et ſententia nos paternæ cenſionis his adſtringit, *Deut. 24.* & profeſſio creditorem. Eſt autem & aliud pignus quod lex ſpiritalis prohibet auferri: & ſi datum fuerit, reddi iubet ante ſolis occaſum, quod homo debitum reddit, & ipſe protulit. Debitor eſt autem omnis qui audit verbum *Matth. 13.* regni & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſemi- H natum eſt in corde ipſius. Noli ergo introire in domum eius, vt illud pignus accipias. *Væ enim qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis!* *Matth. 18.* Si ſua ſtultitia amiſerit pignus ſuum, tu non habebis delictum. Si autem pauper fuerit, redde pignus ante ſolis occaſum. Pignus autem, veſtimentum eſt. Si ſibi diues videtur, ipſe ſe decipit ſi pignus tradiderit ſuum. Si autem pauper, qui non habeat diuitias ſpiritus, redde illi veſtimentum ſuum ante ſolis occaſum. Si de corporali ageretur pignore, vtique magis per diem reddendum fuit, ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur; tenebræ enim nudum non produnt. I At ſi hoc moueret quòd non haberet pauper quo dormiens tegi poſſet, vtique aut ſtragulum aut amictum diceret eſſe reddendum. Nunc autem dicendo veſtimentum, tunicam magis ſignificat qua induimur atque veſtimur. Redde ergo pauperi tunicam ſuam, vt dormiat in ea noctu. Nonne tibi videtur illum pauperem ſignificare, qui cum tunica vna iubetur pergere, alteram non re- *Matth. 10.* quirere, emiſſus a Chriſto ad Euāgelium prædicandum? *Matt. 5.* Ipſe eſt enim pauper ſpiritu, qui dormire poſſit. Nam *Eccl. 5.* ſatiato diuitiis, non eſt qui ſinat eum dormire. Dormit *Luc. 8.* enim pauper ſomnum reſurrectionis, quem diues dor- *Pſalm. 3.* mire non poteſt, qui a diuitiis & voluptatibus ſuffoca- K tur. Dormit Chriſti quietem dicentis: *Ego dormiui & quieui; & ſurrexi.* Hæc eſt tunica illa deſuper texta, qua *Ioan. 19.* erat indutus Chriſtus, quam ſcindere non potuerunt illi milites quos agnoſcis. Nullus enim eorum veſtimentum Chriſti ſcindit, ſed diuiſit: ſicut ſcriptum eſt: *Diuiſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* *Pſal. 21.* Diuiſerunt ſibi Euangeliſtæ veſtimenta eius, & ſuper veſtem eius, hoc eſt ſuper prædicationem Euangelii, qua veſtitur hodiéque Dominus Ieſus, miſerunt ſortem. Illam vtique ſortem, quæ cecidit ſuper Matthiā, *Act. 1.* vt Apoſtolorum duodecimus numero, excluſo nomine proditoris, adiungeretur. Bene autem de Euangeliſtis *1. Petr. 1.* dictum eſt quia miſerunt ſortem. Sors enim veluti diui- L no pendet examine. Et ideo quia non in poteſtate priora ſunt locum, neque omnes eadem omnia, ſed plerique dixerunt diuerſa, quæ alius non dixerat, ſancti Spiritus gratiam velut ſortitò illis ea tribuiſſe cognoſcimus, quæ loquerentur ſinguli de operibus Domini Ieſu, vt eius geſta ſibi deſcribenda pro eius nutu diuiderent. Eſt & *Rom. 15.* alia tunica quam demonſtrat Apoſtolus, dicens: *Induite Dominum Ieſum.* *1. Cor. 12.* Hęc eſt tunica quæ inhoneſta operit *Coloſſ. 3.* noſtra, & in us abundantiorem honeſtatem circumdat *1. Cor. 1.* in Chriſto. Induimus viſcera miſericordiæ, in Chriſto, induimus crucis gloriam, quæ Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia videbatur. Illi erubeſcant, qui eam erubeſcendā *Galat. 6.* M putant: nobis autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini Ieſu. Hæc ignobilia noſtra, honorem abundantiorem habent, quia per paſſionem Domini regnum nobis paratur æternum. Quo enim quis plus peccauerit, eo plus *Rom. 6.* diligit. Conſepeliamur igitur Domino Ieſu, vt partici- *Coloſſ. 3.* pes reſurrectionis eius eſſe mereamur. Expolientes veterem hominem cum actibus ſuis, induamus nouum, in quo remiſſio peccatorum eſt. Bonus ergo amictus atque *Geneſ. 9.* veſtitus, verbum Dei. Hoc veſtitu filii Noë pudenda patris operuerunt, accipientes ſuper humeros veſtimentū, & retrorſum pergentes, ne viderent virilia patris, hoc eſt, corporea quæ habent pudorem quendam genera- *Ioan. 9.* tionis humanæ. Et ideo qui videre voluit, anguſtioris animi dignam mercedem recepit, vt ſeruus fieret. *Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Vnde ille terrenus remanſit. Hoc pauperi nemo tollat veſti-

mentum,

Deut. 24. mentum, aut ſi tulerit, ſol non occidat ſuper deſpolia-
tum. Eum autem reſtituat, ne peccatum pauperis fœ-
neratori poſſit adſcribi, & non ſolùm ſuo, ſed etiam
alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac ſæ-
culi nocte reddatur, hoc veſtimento in his mundi tene-
Leuit. 16. bris induatur. Hoc pignus illius Dominicæ ſortis eſt,
non illius contrariæ. Legimus enim duas ſortes in Le-
uitico, de quibus dictum eſt: *Vnam Domino facies, alte-
ram transmiſſori.* Tranſmiſſor ſortem ſuam ad fœnera-
Num. 16. tores tranſmiſit. Serui Domini in ſorte ſunt Chriſti. In
hac ſorte conſtitutus Aaron, contrariæ ſortis excluſit
ærumnam, cùm inter duas partes populi conſtitutus,
mortem a defunctis ſerpere in ſortem viuorum ſui cor-
al. obie-ctio huius. poris non permiſit † obiectu. Huius ſortis bonum pi-
gnus eſt, verbi amictus. Hanc vobis tunicam nemo au-
ferat debitores, hanc tunicam nulli oppigneretis, ſi vul-
tis nunquam turpitudinem ſuſtinere, vt dormiatis inter
Pſal. 67. medios cleros, ſicut Aaron, dormiatis inter duo teſta-
menta, vt dormiatis ſomnum reſurrectionis, & vos re-
Prou. 17. parare poſſitis. Hoc eſt veſtimentum quod etiam ſi op-
pigneraueritis, recipiendum in Prouerbiis ſanctus Salo-
Prou. 31. mon præcipit dicens: *Aufer veſtimentum tuum: præte-
riit enim iniuriosus.* Sapientiæ veſtimentum eſt ex illis
veſtimentis quæ ex byſſo & purpura ſapientia ſibi fecit:
hoc eſt, indumentum fidei conſtat ex prædicatione cæ-
leſtium, & Dominicæ ſanguine paſſionis. Byſſo æthera
figurantur, purpuræ ſpecie myſterium ſacri ſanguinis
Prou. 27. declaratur, quo regnum cæleſte confertur. Denique
Ibidem. veſtimentum ſapientiæ ſignificari ſuperiora indicant.
Præmiſit enim, dicens: *Sapiens eſto fili, vt lætetur cor meum.*
Et intra duos verſus ait: *Imprudentes autem ſupervenientes
al. patien-tus. damnum † pendent.* Aufer veſtimentum tuum. Aufer
igitur, ne damnum recipias imprudentiæ, & ne exu-
tum te proprio veſtimento nequiſſimus ille commu-
nis fœnerator agnoſcens, confuſionem tui detegere co-
Geneſ. 3. netur opprobrij, & perſuadeat tibi vt te foliis tegas, &
Eccleſ. 29. nudum te eſſe conſpiciens, in Dei verearis venire con-
ſpectum. *Redde*, inquit, *proximo in tempore, coangusta
verbum, & fideliter age cum illo, & in tempore inuenies
quod tibi neceſſarium ſit.* Non amat multis innocentia
Dan. 13. ſe defendere. Suſanna vocis aſſertione non arguit. Ver-
bum coanguſtauit ad Dominum, & ſtatim adipiſci me-
ruit caſtitatis propriæ teſtimonium. Plurima presby-
teri loquebantur, qui laborabant verborum fuco obdu-
cere veritatem: ſed nunc filia Iuda tacuit apud homi-
nes, locuta eſt Deo. Erubeſcenda erat in plebe ipſa
defenſio mulieris: & dum pudor defenditur, impu-
Ibidem. dentia prætendebatur. Coanguſtauit verbum, dicens ad
Dominum: *Tu ſcis quia falſa dixerunt de me.* Et Dominus
ſpiritum Danielis pueri caſtitatis excitauit vltorem.
Coanguſta verbum ergo, vt redhibito creditori, non
Eſai. 10. lingua reſpondeat. Siue myſticè: Coanguſta verbum,
hoc eſt, conſumma. Verbum enim conſummans &
breuians faciet Dominus ſuper terram: hoc eſt, ex mul-
tis ratiociniis abbreuiata tibi ſumma conueniat. Dedu-
cito quod expenſis diuerſis eſt erogatum, vt ſaluum ha-
beas quod ſuperſit: quomodo Dominus de multis diſ-
Rom. 9. penſationibus Iudæorum ex multo illo ratiocinio pec-
catorum conſummauit tandem atque breuiauit, vt re-
liquiæ ſaluæ fierent per electionem gratiæ, & ſeruaren-
tur ad ſemen, per quos intermortuam ſpem ſynagogæ
reſuſcitaret.

*De reprehenſione debitorum mutuum recipientium, & poſt-
modum commodantibus ingratorum in redditione facienda:
& de obligatione molæ & lapidis ſupermolaris prohibita.*

CAP. XXI.

QVàm deforme eſt vt pro beneficio ei qui te adiu-
uit rependas moleſtiam, cùm iſtum fraudaueris
cui debes, poſtea in tempore neceſſitatis tuæ non in-
uenies creditorem! Quàm indignum, vt cùm victum
tuum ſuſtentare non queas, cùm adhuc nihil debeas,
putes quòd & victum tuum poſſis & debitum ſuſtinere!
Antè cogita vnde diſſoluas, & ſic mutuum ſume. Fru-
A ctus, inquit agrorum capio. Sed qui non abundant vſui,
quomodo abundabunt contracti fœnoris incremen-
to? Sed poſſeſſionem meam vendo. Et vnde fructus,
quibus vtaris ad ſumptum? Fœnus non pecunia ſua ſol-
uitur, ſed augetur: numerando coaceruatur & creſcit.
Deinde non cogitas humilitatem & verecundiam po- Eccl. 29.
ſtulaturis? Donec accipias, oſcularis manus fœnerato-
ris ſuperbi, humilias vocem tuam, ne clarior ſonitus vo-
cis tuæ aures eius offendat, ne plures te audiant depre-
cantē. Paupertas nō habet crimē, nulla indigentię infa-
mia eſt; ſed debere verecundū eſt: nō reddere, verecun-
dius. Poſtulabis dilationem cùm cœperis conueniri in
tempore præſcriptæ ſolutionis: pro pecunia afferes tæ-
B dia, cauſaberis de tempore, excuſationes ſtrues. Et cùm
totum promiſeris, ne in vniuerſum fraudare videaris, vix
dimidium reſtitues. De amico inimicum facies, pro ho-
nore referes contumeliam, pro benedictione maledi-
ctum. Quàm hæc opinionem lædant conſidera, quàm à
viro bono diſcrepent, recognoſce. Ergo dum liber es à
vinculis, ipſe te reuoca à iugo & onere ſeruitutis. Diues
es, nō ſumas mutuū. Pauper es? nō ſumas mutuū. Diues
es? nullam pateris petendi neceſſitatem. Pauper es?
conſidera ſoluendi difficultatem. Opulentia vſuris mi-
nuitur, paupertas vſuris non leuatur. Nunquam enim
malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere,
ſed exaſperatur vlcere. Hoc vide, ne dū pecuniā petis, Deut. 24.
C molam tuam obliges, aut lapidē ſupermolarē. Mola
eſt enim quæ ſimilago conficitur, qua molit ſimilaginē, Matth. 24.
vna mulier quæ aſſumitur, & altera relinquitur. Fortaſſe
illa aſſumitur quæ ſemper molit verbum Dei, vt habeat
ſimilaginem, & ſpiritalem facit farinam. *Expurgate ve-* 1. Cor. 5.
tus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Cuſtodit mo-
lam ſuam, interpretatur ſcripturas, ſeruat ſibi lapidem
ſupermolarem. Illa autem relinquitur quæ oppignerat
molam ſuam. Cùm autē aliquid emoluerit perfuncto-
riè, oppignerat lapidem qui eſt ſuper molam. Quis iſte Pſal. 117.
ſit lapis, quæro. Legiſti: *Lapidem quem reprobauerunt
D ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Quare ſuper
molā? Quia ipſe eſt qui molētes iuuat. Ipſe eſt qui dicit: Ioan. 5.
*Scrutamini ſcripturas, in quibus putatis vos vitam æter-
nam habere.* Noli fœnerator hunc lapidem ſupermo- Luc. 20.
larem oppignerare, ne cadas ſuper illum. *Omnis enim* Deut. 24.
*qui ceciderit ſuper hunc lapidem, conquaſſabitur: ſu-
per quem autem ceciderit, comminuet illum.* Nec viduæ
pignus ſuſcipias. Graue etiam ſecundum litteram ſi v-
ſum inſtrumentumque viuendi egeno auferas, aut
viduæ pignus detrahas: ſed grauius, ſi animæ quæ ver-
bi vidua eſt, verbum teneas, vt ei ſterilitatem viduitatis
inducas.

E

Quem fœneratorem imitari debeamus.

CAP. XXII.

ATque vt ſciatis quòd hæc amantis affectu ſua-
deam, vt ſciatis quod liceat bene fœnerare, oſten-
dam vobis quem fœneratorem debeatis imitari. *Duo* Luc. 7.
inquit, *debitores erant vni fœneratori, vnus debebat de-
narios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus
illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus
diligit? Reſpondens Simon Phariſæus dixit, Æſtimo quia
is cui plus donauit.* Et laudata eſt ſententia eius, di-
F cente Domino: *Rectè iudicaſti.* Rectè iudicauit Phari-
ſæus, malè cogitauit: putans quòd ignoraret magis
Dominus peccata mulieris, quàm donaret. Sed lau-
datur eius ſententia, vt excuſatio ei omnis adimatur.
Plus remiſſum eſt Eccleſiæ, quæ congregata eſt po-
pulo nationum, quoniam plus debebat: ſed & ipſa
plus ſoluit, non exigenti, ſed donanti. Dedit aquam pe-
dibus Chriſti qua ſua peccata mundauit. Oſculata eſt
pedes, ferens pacis inſignia. Miſit oleum in pedes
eius miſericordiam & ipſa in pauperes conferendo.
Iſti ſunt pedes Chriſti, in his innocens ambulat Chri-
ſtus. *Et capillis capitis ſui terſit.* Chriſto enim humi-
liatur, quicumque habet humilitatis affectum: *Et ideo*
inquit: *dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit* Ibidem.

multum. Aduerte quòd Dominus & miſericordiam impertit vt liberalis, & iudicium cum miſeratione diſpenſat. Ante donauit per gratiam, ſed quibus donaret ſciebat. Non habet quod excuſet Iudæus. Mihi quaſi peccatori plura donauit, illi quaſi ingrato minora conceſſit. Sciuit tamen quòd & ille quaſi ingratus non poſſit ſoluere quod accepiſſet, & Eccleſia memor gratiæ cō[illegible]ura ſoluerit, quò plura meruiſſet.

An fœneratores excuſet, quòd etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quòd antiquum ſit vſurarum exercitium: & quomodo Tobias neque pignus, neque fideiuſſorem receperit: quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat.

CAP. XXIII.

HAbetis ergo quem ſequamini fœneratorem, ſi vultis laude donari, ſi vultis non eſſe quod reprehendatur a nobis. Nos enim non perſonæ obtrectamus, ſed auaritiæ. Nec fallit, dixiſſe aliquos, cùm ante biduum tractatus noſter eorum compunxiſſet affectum: Quid ſibi voluit Epiſcopus aduerſus fœneratores tractare, quaſi nouum aliquid admiſſum ſit, quaſi id nō etiam ſuperiores fecerint, quaſi non vetus ſit fœnerare? Verum

Rom. 5.

eſt, non ego abnuo: ſed & culpa vetus eſt. Denique peccatū ab Adam: ex illo culpa, ex quo & Eua: ex illo præuaricatio, ex quo & humana conditio. Sed ideo Chriſtus venit, vt inueterata aboleret, noua conderet: & quæ inueterauerat culpa, renouaret gratia. Ideo ſe paſſioni obtulit, vt renouaretur ſpiritu, & abſolueret vniuerſos. Diabolos Euam decepit, vt ſupplantaret virum, obligaret hereditatem. Quid fœneratores faciunt? Decipiunt defœneratos, obligant fideiuſſores. (Sed non Tobias pignus quæſiuit, aut fideiuſſorem popoſcit.) Curandū eſt igitur, vt fideiuſſorem requiras, vt eum tuis nominibus adſtringas. Ecce paratur alter inimicus. Nam cùm non habueris vnde debitū ſoluas, ille pro te tenebitur. Inueneris loco circumuēctor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, ille pro te in vincula ducetur. Illum grauiorem exactorem creditore patieris qui allegat: Stimula ciuem tuum quem ſpopondiſti. Ita fiet vt ipſe quoque eſſe incipias ingratus, & prætereas illud quod ſcriptum eſt: *Gratiam repromiſſoris ne obliuiſcaris: dedit enim pro te animam bonam.* Neceſſe eſt dicas: Quis enim te quærebat fidem dicere? Nam niſi tu fidem dixiſſes, ego non accepiſſem pecuniam. Adulterinam accepi pecuniam, æs auro admixto mihi dedit, vtinam te non obtuliſſes. Fortaſſe creditor te ſubornauit, vel tu illum. Ergo caue ne alieno te obliges debito, ne hoc quoque vendidiſſe dicaris: ne ſi quod tibi (vt habet vſus amicitiæ) debetur, aut debitor dederit gratiæ, vt à te videatur emiſſe.

Aug. lib. 1. contra Iuliā. Pelag. cap. 3.
Tob. 1. & 4.
Prou. 6.
Eccl. 29.
K

G Aut ſi vis interuenire, † moueris amici obſecratus oratis, erubeſces negare: ita interueni, vt ſi debitor ſoluendo non fuerit, de tuo noueris eſſe ſoluendum. In hæc paratus accede. Legiſti enim, *non ſpondeas ſuper virtutem tuam: ſi enim ſpoponderis, quaſi reſtituens cogita.* Et infra: *Recipe proximum tuum ſecundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas:* id eſt, ne maiore te obliges † numiſmatis quantitate quàm ferre poſſunt & exoluere tuarum copiæ facultatum. Si enim quod habes tradas, amiſiſti opes, non amiſiſti fidem. Famæ tuæ damna non ſentis, redemiſti amicum ſine tui fraude. Alibi quoque id te monent Prouerbia Salomonis dicentis. *Spondens ſponde amico tuo, quemadmodum qui obligas ſe ſponſorem amicorum ſuorum.* Si autem non habes, audi quid Salomon

al. noueris
Eccli. 8.
Eccli. 29.
al. nominis.
Prou. 17.

H dicat: *Noli te dare in ſponſionem, erubeſcens perſonam: ſi enim non habueris vnde ſoluas, auferent ſtramentum de ſub lateribus tuis.* Bonus ergo fœnerator acquiret gratiam, improbus execrationem.

Prouer. 22.

De aliis virtutibus Tobiæ: & quomodo mercenario merces ſit ſoluenda.

CAP. XXIV.

SEd non his tantùm virtutū finibus contentus fuit ſanctus Tobias: mercenario quoque ſciuit ſoluendā eſſe

I mercedē, dimidiū vſque obtulit, meritòq; pro mercenario Angelū inuenit. Et tu vnde ſcis ne fortè iuſtū aliquē mercede fraudes, puniſve infirmum*: Væ enim illi qui ſcandalizauerit vnū de puſillis iſtis, qui ſcis an in eo Angelus ſit? Neque enim dubitare debes quòd in mercenario poſſit eſſe Angelus, cùm ipſe Chriſtus poſſit, qui in minimo quoq; eſſe conſueuit. Redde ergo mercenario mercedē ſuā, nec eum laboris ſui mercede fraudes, quia & tu mercenarius Chriſti es, & te conduxit ad vineam ſuam, & tibi merces repoſita eſt cæleſtis. Non ergo lædas ſeruulū operantē in veritate, neque mercenariū dantem animā ſuā. Non deſpicias inopē qui vitā ſuā ſuo exercet

Tob. 4.
Tob. 5. & 12.
* v. c. mercedē fraudes? Peius ſi infirmū. Væ, &c.
Matth. 18.
Matth. 25.
Matth. 22.
Eccl. 7.

K labore, & mercede ſuſtentat. Hoc eſt enim interficere hominem, vitæ ſuæ ei debita negare ſubſidia. Et tu mercenarius es in hac terra. Da mercedē mercenario, vt & tu poſſis dicere Domino cùm precaris: *Da mercedem Domine ſuſtinentibus te.* Tobias tibi dicit: *Luxuria mater eſt famis*; in quo continentiam docet. Dicit etiā, *Mercedem omnis hominis qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis: & merces tua non minorabitur.* Dicit tibi: *Noli vinum bibere in ebrietatē.* Dicit tibi: *De pane tuo communica eſurientibus.* Vide quid te fœnerare cupiat: *Et de veſtimentis ſuis nudos tege ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac eleemoſynam. Omni tempore benedic Dominum.* In his itaque fœnus æternum eſt, & vſura perpetua.

Eccleſ. 36.
Tob. 4.
Ibidem.
Ibidem.

S. AMBROSII DE TOBIA LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de interpellatione ſancti Iob.

A cap. I. vſque ad cap. VI. quàm fragilis atque imbecilla hominis vita ſit deſcribitur, & quòd perturbationibus & incommodis, Dei fauore, iuſtis conſolationes ſuccedunt, enarrandò ſancti Iob vitam vſque ad cap. VII.

A cap. VII. vſque in finem libri exaggerantur humanæ conditionis miſeriæ ex beati Iob vita, per ea quæ habentur vſque ad cap. XVII.

Capita libri primi de Interpellatione.

1. *De approbatione per ſcripturam & exempla ſanctorum quòd conſolationes, præcipuè quæ ex ſpe futurorum habentur, omnibus præſentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incomparabiliter præponderent.*
2. *Quomodo beatus Iob amiſſis omnibus præter vxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non ceſſerit, nec certare recuſauerit.*
3. *Quod miſera conditio hominis & quaſi mercenaria ſit, & ſe niſi ex aliena miſericordia ſuſtentare non poſſit, quòdque vana ſomni delectatio pœna potius quàm requies ſit dicenda.*

4. *Quomodo amici Iob ad conſolandum eum venerint & quòd optimum ſolamen in aduerſitatibus ſit culpa vacare.*

5. *Quomodo intelligatur illud:* qui facit montes inueteraſcere, &c. *& de commotione columnarum: quomodo etiã ſol iuſſus non oriebatur, & quomodo Dominus ſupra mare tanquam pauimentum ambulet: & agit de multiplici hominis tribulatione, & veloci humanæ vitæ curſu.*

6. *Deplorat vir ſanctus ſuas & communes hominum calamitates.*

7. *Quid ſignificet illud:* Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata? *ſimiliter & illud:* Mortalis filius mulieris, breuis vitę eſt, *&c. præterea etiam iſtud: Cùm autem dormierit homo, non reſurget vſque dum cælum aſſuatur, &c.*

8. *De intelligentia illius:* Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes autem me donec deſinat ira tua, &c.

9. *De reprehenſione eorum qui curioſius inquirunt ſecreta altitudinis ſapientiæ Dei: quámque beatus ſit ille qui ſapientiam inuenerit, & quæ ſit vera ſapientia.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S. IOB. LIBER PRIMVS.

IOB. Cap. I.

IN LIBROS DE INTERPELLATIONE IOB ANNOTATIO.

In vet. cod. antiquiſſimo litteris capitalib. ſcripto, quod vnum horum librorum de interpellatione Iob vidi exemplar, longè aliter inſcribuntur hi libri atque diſtribuuntur, quàm in hac editione, vel aliis præcedentibus. Inſcribuntur enim, *De interpellatione ſanctorum Iob & Dauid.* Diſtribuuntur autem vt hic in duos libros, ſed vnuſquiſque eorum duos tractatus complectitur. Qui hic primus liber eſt, primum libri primi tractatum efficit: in cuius fine hæc epigraphe minutis litteris habetur. *Explicit tractatus de interpellatione Iob, Incipit tractatus de interpellatione Dauid,* qui quidem tractatus de interpellatione Dauid enarrationes 41. & 42. Pſalmi quæ infra habentur inter Pſalmos continet. Similiter etiam qui hic eſt liber ſecundus, primum tractatum libri ſecundi abſoluit: alterum verò enarratio Pſalmi 72. Et ſanè hæc in cod. inſcriptio atque diſtinctio vera & germana ipſius ſanctiſſimi Doctoris eſſe videtur. Nam ſtatim initio libri 2. aſſerit ſcribit ſuperiore libro ſe de interpellatione ſanctorũ diſputaſſe, & lib. 1. c. 1. de interpellatione Iob & Dauid ſe ordine tractaturum proponit: probat etiam id connexio tractatuũ inter ſe, qui licet quibuſdam locis vt diuerſi viderentur, probabili minus exemplo interpolati ſint, non tamen hoc adeo accuratè fieri potuit, vt non apertè manifeſta veſtigia connexionis adhuc remaneant, quæ fidem veteris codicis con. roborent etiam. Quin Bartholomæus Vrbinas qui circa annum Domini 1340. milleloquium ex omnibus B. Ambroſii quos potuit libris colligere contexuit, quæ ſuo intexuit operi ex enarratione Pſalmorũ 41 & 42. tractatui de interpellatione Dauid aſcribit. Quare totum hoc opus DE INTERPELLATIONE SANCTORVM IOB ET DAVID, ET HOMINIS INFIRMITATE, vt vetus codex habet (vocabulum enim interpellationis hoc loco querelam & expoſtulationem ſignificat) inſcribi debet. Horum autem Sanctorum interpellationes, eodem quo propoſuerat ordine, auctor exequitur. Primo libro beati Iob, ex libri eiuſdem conſtantiſſimi viri prima parte. Deinde Dauid ex eiuſdem Prophetæ 41. & 42. Pſalmo, pariter ſecundo libro ex poſteriori parte libri illius, & ex Pſalmo 72.

HOMO quidam fuit in terra Hus, Iob A nomen ei: & erat homo ille verax, immaculatus, vir ſimplex & rectus, & timens Deum, abſtinens ab omni mala re. Fuerunt autẽ ei filij ſeptẽ, & filię tres. Et fuerunt pecora eius oues ſeptem mille, camelorũ tria millia, iuga boum quingenta, aſinę fœminæ quæ paſcebãtur quingentæ & famulatus multus nimis, & opera magna erãt ei in terra: & erat homo ille magnus eorum qui à ſolis B ortu. Conuenientes autẽ filij eius ad inuicem, faciebant conuiuium vnuſquiſq; ſua die, aſſumentes ſimul & tres ſorores ſuas, vt comederẽt & biberent cũ eis. Et cùm conſummati eſſent dies conuiuij, mittebat Iob, & purificabat eos conſurgens diluculo, & offerens pro eis ſacrificia ſecundũ numerum eorũ. Dicebat enim Iob, Ne quando peccauerint, & benedixerint Deum in corde ſuo filij mei. Sic igitur faciebat Iob C cunctis diebus eorum. Et fuit ſicut dies hęc & ecce venerũt filij Dei vt aſſiſterent corã Domino, & diabolus venit in medio eorum. Et dixit Dominus diabolo: Vnde venis? Et reſpondens diabolus Domino, dixit: Poſtquã circuiui terrã & deambulaui eã quæ ſub cælo eſt, adſum. Et dixit ei Dominus: Conſiderâſti igitur mente tua contra ſeruum meum Iob, quoniã non eſt ei ſimilis ex his qui ſunt in terra, homo ſine defectu, vir ſimplex & rectus, & timens Deum continens ab omni mala re: Reſpondit autem diabolus & dixit coram Domino: Nunquid fruſtra Iob timet Deum? nonne tu circumuallâſti exteriora eius, & interiora domus eius, & omnium quæ ſunt ei in circuitu: operibus manuum eius benedixiſti, & pecora eius multa feciſti in terra? Sed mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet, niſi in faciẽ tuam benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo, Ecce omnia quæcumq; ſunt ei, do in manu tua, ſed eum ne tetigeris. Et egreſſus eſt diabolus à Domino. Et fuit ſicut dies hęc, filij Iob & filiæ eius bibebãt vinũ in domo fratris ſui ſenioris, & ecce nuntius venit ad Iob, & dixit ei: Iuga boum arabãt & fœminę aſinæ paſcebantur adhærentes eis, & irruit Saba, & captiuas duxerunt eas, & pueros interfecerũt in gladiis: ſaluatus autẽ ego ſolus veni vt nuntiarẽ tibi. Adhuc hoc loquente, venit alius, & dixit ad Iob: Ignis à Deo cecidit de cęlo, & cõbuſit oues, & paſtores conſũpſit ſimiliter: & ſaluatus ego ſolus veni vt nuntiarẽ tibi. Adhuc hoc loquente venit alius nuntius, & dixit ad Iob: Chaldæi impoſuerunt tres turmas, & circuierũt camelos, & captiuos tulerũt eos, & pueros interfecerũt in gladiis: euaſi autẽ ego ſolus, & veni vt nuntiarẽ tibi. Adhuc hoc loquẽte alius nuntius venit, dicẽs Iob: Filiis tuis & filiab. veſcentibus & bibentibus apud fratrẽ ſuum ſeniorẽ, repentè ventus magnus irruit ex deſerto, & tetigit quatuor angulos domus, & corruit domus ſuper filios tuos, & mortui ſunt: euaſi autem ego ſolus, & veni vt nuntiarem tibi. Sic ſurgens Iob ſcidit veſtimenta ſua, & totondit comam capitis ſui, & cadens humi adorauit, & dixit: Ipſe nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus & reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus ab-

ſtulit: ſicut Domino placuit, ſic & factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labiis coram Domioo, & non dedit ſtultitiam oco.

Cap. II.

FVit autem ſicut dies hæc, & venerunt filii Dei vt adſtarent corã Domioo, & diabolus venit in medio corũ vt adſtaret corã Domino. Et dixit Dominus diabolo: Vnde tu venis? Tunc dixit diabolus corã oomino. Poſtquã diſcurri terrã quæ ſub cælo, & deambulaui vniuerſam, adſum. Dixit autẽ Dominus ad diabolũ: Conſiderâſti igitur ſeruum meũ Iob, quòd non ſecundùm eum ex his qui in terra, homo innocens, verax, ſine defectu, pius, abſtinẽs ab omni malo, adhucq; adhæret innocentiæ? Tu autẽ dixiſti, ſubſtantiã eius fruſtrà perdere. Suſcipiens autẽ diabolus dixit Domino. Pellem pro pelle, & omnia quæcũque ſunt homini pro anima ſua dabit: quintò autẽ mitte manum tuã, & tange oſſa eius & carnes eius, ſi non in faciẽ tibi benedicet. Dixit autẽ Dominus diabolo: Ecce trado tibi eum . tantũ animã illius ſerua. Et egreſſus eſt diabolus à Domino, & percuſſit Iob vlcere malo à pedibus vſque ad caput. Et accepit ſibi teſtam, vt ſaniẽ raderet, & ipſe ſedebat intus in cinere. Et dixit ei vxor ſua. Vſquequò tolerabis? ſed dic quoddã verbũ contra Deum, & morere. Ille autẽ iuſpiciens eam, dixit: Vt quid tanquã vna ſtultarũ mulierũ loquuta es? Si bona ſuſcipimus de manu Domini, mala non ſuſtinebimus? In his omnib. quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labiis corã Deo. Cũ audiſſent autẽ tres amici eius mala omnia quæ superueniſſent ei, venerunt vnuſquiſq; de propria regione ad cõſolandum eum, Eliphaz Themanorũ rex, Baldad Sauchæorum tyrannus, Sophar Minæurũ rex. Et venerunt ad eum vnanimiter, vt cõſolarentur & viſitarent eum. Cùm autem vidiſſent eum procul, non cognouerunt. Et exclamantes voce magna plorauerunt, ſcindentes vnuſquiſq; ſuam veſtẽ, & ſpargentes terram, aſſederunt iuxta eum ſeptem dies & ſeptem noctes: & nemo illorum loqoutus eſt ad eum verbum, videbant enim plagam grauem exiſtentem, & magnam valde.

Cap. III.

ET poſt hoc aperuit Iob os ſuum, & maledixit diei ſuo, dicens: Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dixerunt. Ecce maſculus. Nox illa ſit tenebræ, & non requjrat eam Dominus deſuper, neq; veniat in eam lumen: capiant autẽ tenebræ & vmbra mortis, superueniat in eã caligo, & turbetur dies illa & nox illa. Auferant eam tenebræ, non ſit inter dies anni, neque numeretur inter dies menſiũ. Sed nox illa ſit dolor, & non veniat ſuper eam lætitia neq; gaudium: ſed maledicat ei qui maledicit diei illi, qui futuri ſunt ſuſcitare Leuiathã. Obtenebrentur ſtellæ noctis illius, & non maneant, & in illuminationẽ non veniant, & nõ videat luciferum orientem: quia non concluſit oſtia ventris matris meæ, abſtulit enim laborem ab oculis meis. Quare enim in ventre
G non mortuus ſum, ex vtero autem egreſſus ſum
& non ſtatim perij? Quare autem obuiauerunt
mihi genua, cur autem vbera ſuxi? Nunc vtique
dormiens ſilerem, ſomnians autem quieſcerem
com regibus conſiliariis terræ, qui gloriabantur
in gladiis: aut cum principibus, quorum
multum aurum, qui impleuerunt domos
ſuas argento: aut ſicut abortiuum exiens de
matrice matris aut infantes qui non viderunt
lucem. Illic impij ſedauerunt furorem iræ, il-
H lic quieuerunt defeſſi corpore, vnanimiter autem
vincti non audierunt vocem exactoris.
Paruus & magnus illic eſt, & ſeruus non timens
dominum ſuum. Quare enim data eſt his qui
ſunt in amaritudine lux; vita autem quæ ſunt
in doloribus animabus? Qui deſiderant mortẽ,
& non conſequuntur, effodientes quaſi theſauros,
gaudentes autem fuerunt ſi repererint.
Mors viro requies, cuius via abſcondita eſt,
concluſit enim Deus contra eum. Ante enim
I cibos meos ſuſpirium venit mihi, & funden-
tur quaſi aquæ rugitus, timor enim quem cogitaui,
venit mihi, & quem timueram, occur-
rit mihi: neque pacem egi, neque ſilui, neque
quieui, venit autem mihi indignatio.

Cap. IV.

REſpondens autem Eliphaz Themanites,
dicit: Si cœperimus loqui ad te, moleſtè
accipies? Vim autem verborum tuorum quis
feret? Si enim tu admonuiſti multos, & manus
debiles conſolatus es languentes erexiſti ver-
K bis, genibuſque impotentibus fiduciam circumpoſuiſti.
Nunc autem venit ſuper te dolor
& tetigit te, tu autẽ accelerâſti: Nunquid non
timor tuus eſt in ſtultitia, & ſpes tua, & malitia
viæ tuæ? Recordare igitur, quis exiſtens mundus
periit, aut quãdo veraces radicitus perierunt:
quemadmodũ vidi arantes abſurda: qui
autem ſeminauerunt ea, dolores metent ſibi.
Mãdatu Dei peribunt, & ſpiritu viç eius interibunt.
Rugitus leonis, vox autẽ leçnæ, ſuperbia
L autẽ draconũ extincta eſt. Myrmicoleo periit,
eo quòd non haberet prædã: catuli leonũ defecerunt
ad inuicẽ. Ad me autem dictũ eſt: Abſconditè
in furto, vtrũ non ſuſcipiet mea auris
indecentia ab eo? In horrore ab viſione mea
nocturna incidens timor ſuper homines, horror
autem mihi occurrit & tremor, & valdè
mea oſſa concuſſit: & ſpiritus in faciem meam
irruit, horruerunt autẽ mei pili & carnes. Surrexi
& nõ cognoui, vidi, & non erat forma ante
oculos meos, ſed aurã & vocem audiui. Quid
M enim, numquid mundus erit mortalis corã Domino?
aut ab operibus ſuis inculpabilis vis? Si
contra pueros ſuos non credit, contra autẽ angelos
ſuos obliquũ quid excogitauit. Eos autẽ
qui habitant domos luteas, ex quibus & ipſi ex
eodẽ luto ſumus, percuſſit eos tineæ in modum
& à manè vſque ad veſperam non amplius ſunt
eo quòd non potuerunt ipſi ſe adiuuare, perierunt:
abſtulit reliquum eorum in eis, perierunt
eo quòd non habuerunt eis ſapientiam.

Cap. V.

VOca autẽ ſi quiſpiam te audiet, aut ſi aliquẽ angelorum ſanctorũ videbis. Etenim

ſtulrum interficit iracundia, deceptum autem occidit inuidia. Ego autem vidi ſtultos radices iaciētes, & maledixi pulchritudini eorum ſtatim. Longè fiant filij eorum à ſalute, conterētur in portis minorum, & non erit qui eruat. Quæ enim illi meſſuerunt, fameſcēs comedet, ipſi autem ab armatis tollentur. Abſorbeatur eorum fortitudo: non egredietur de terra labor, neque de montibus germinabit dolor, ſed homo naſcitur labori, pulli autem aquilarum ſublimia volant. Verumtamen & ego deprecabor Dominum: Dominum autem omnium inuocabo: Qui facit magna & inueſtigabilia, glorioſáque & mirabilia, quorum non eſt numerus. Qui dat pluuiam ſuper terram, qui mittit aquam ſuper eam quæ ſub cælo. Qui facit humiles in ſublime, & perditos erigit. Qui cogitationes deſtituet verſutorum, & non faciēt manus eorum veritatem. Qui apprehendit ſapientes in prudentia, conſilium autem peruerſorum abſtulit. Per diem occurrēt eis tenebræ, at in meridie palpent quaſi in nocte. Pereāt in bello, impotens autem egrediatur de manu potentis. Sit pauperi ſpes, iniuſti autem os obſtruatur. Beatus homo quem corripuit Dominus, increpationem autem omnipotētis ne renuas. Ipſe enim dolere facit, & rurſus reſtituit: percuſſit, & manus eius ſanauerunt. Sex ies de neceſſitatibus te eruet, in ſeptima verò nō tanget malum. In fame eruet te de morte, in bello autē de manu ferri ſoluet te. À flagello linguæ te abſcòdet, & noo timebis à malis venientibus. Iniuſtos & iniquos deridebis, à beſtiis autem feris non timebis. Beſtiæ enim feræ pacificæ erunt tibi: poſtea ſcies quòd pacifica erit tua domus, viſitabis ſpeciem tuam, & non peccabis. Scies quoque quòd multum ſemen tuum: at genimina tua erunt tanquam omnis herba agri. Ingredieris in ſepulchrum, ſicut triticum maturum in tempore meſſis, aut ſicut aceruus areæ ad tempus comportatus. Ecce hęc ſic inueſtigauimus, hæc ſunt quę audiuimus. Tu autem cognoſce tibi, ſi quid feciſti.

CAP. VI.

RESpondens autem Iob, dicit: Vtinam quidem quiſpiā appendens appenderet meam iram, ac dolores meos tolleret in ſtatera vnanimiter. Et iam arena marina grauior erit, in hoc verba mea conculcata ſunt. Sagittę enim omnipotentis in corpore meo ſunt, quarum indignatio ipſarum ebibit meum ſanguinem, cùm incœperim loqui pūgūt me. Quid enim: Nónne fruſtrà rudet aſinus agreſtis, †ſed cibos quęrens? ſi & rumpet vocem bos in præſepi habēs eſcam? ſi comedetur panis ſine ſale? ſi eſt guſtus in verbis vanis? nò poteſt enim mea quieſcere anima. Fœtorem nāque video cibaria mea ſicut odorem leonis. Vtinam det & veniat mea petitio, & ſpem meam det Dominus. Incipiēs Dominus vulneret, in fine autem non me perimat. Sit mea ciuitas ſepulchrum, in qua ſuper muros ſaltabam, in ea nō abſtineam, non enim fefelli verba ſācta Dei mei. Quę enim mea virtus quia ſuſtinebo? aut quod meū tēpus, vt ſufferat anima mea? Nūquid fortitudo lapidū fortitudo mea, aut carnes meæ ſunt ęneæ? Nūquid

† forte ſibi.

A non in ipſo confidebam? Adiutorium autem à me receſſit, negauit me miſericordia, viſitatio autem Domini deſpexit me. Non aſpexerunt me fratres mei ſicut torrens deficiens, aut ſicut fluctus prętereuntes me. Qui me verebantur, nunc irruerūt in me ſicut nix aut gelu cōcretū. Quemadmodū liquefactū calore exiſtēte, non cognitū eſt vbi erat, ſic & ego derelictus ſū ab omnibus. Perij autē, & exul factus ſum. Videte vias Themanorū, ſemitas Sabæorū, qui deſpiciūt & cōfuſionem debebūt, qui in ciuitatibus
B & pecunijs confiderunt. Cęterùm quia & vos veniſtis ad me immiſerabiliter, itaque vidētes meum vulnus timete. Quid enim? Nūquid aliquid vos poſtulaui, aut à vobis fortitudine egeo, vt ſaluetis me de inimicis, aut de manu potētū liberetis me? Docete me, ego autē obmuteſcā. Si quid erraui, dicite mihi, ſed vt videtur, inania veracis verba Nō enim à vobis fortitudinē peto, neq; increpatio veſtra verbis me ſedabit: neq; enim veſtrū ſermonē verbi feram, niſi quòd in pupillū irruitis, inſultatis autē inimicū
G veſtrū. Nūc ergo inſpiciēs in facies veſtras nō mētiar, ſedete iā & nō ſit iniuſtū & rurſus iuſto cōuenire. Non enim eſt in lingua mea iniuſtitia: aut nō guttur meū meditatur intellectum.

CAP. VII.

NOnne piraterīū eſt vita hominis ſuper terram? & ſicut mercenarij quotidiani vita eius: aut ſicut famulus timēs dominum ſuum, qui ſe ſub illius vmbra obtegat? aut ſicut mercenarius expectans mercedem ſuam? Sic & ego expectaui menſes vacuos, noctes autem dolo-
D rum datę mihi ſunt. Si dormierim dico: Quando dies? ſi autem ſurgam iterum: Quando veſper? Plenus ſum doloribus à veſpera vſque ad manè. Fermentatur mihi corpus in putredine vermium, liquefacio autē glebas terræ, ſaniem radens vlterum: vita autem mea eſt leuior fabula: in ſpe autem vacua periit. Memēto igitur quia vētus vita mea, & non amplius reuertetur oculus meus ad videndū bonum. Non circumſpiciet oculus videntis me, oculi tui in me, &
E nō amplius ſum, ſicut nubes purgata de cęlo. Si enim homo deſcēderit in infernū, nō amplius vnquam aſcendet, neq; cognoſcet eum amplius locus ſuus, neque reuertetur vltrà in propriam domum. Verùm igitur nec ego pareā ori meo, loquar in neceſſitate exiſtens ſpiritus mei, aperiā amaritudine animæ meæ cōpreſſus. Numquid mare ſū aut draco, quia conſtitui in me cuſtodiā? Dixi quòd conſolabitur me lectulus meus, referā autē ad meipſum priuatè ſermonē ſtratui meo: Terres me in ſomnijs, & in vi-
F ſionibus me percellis. Liberabis à ſpiritu meo animam meam, à morte autem oſſa mea. Non enim in ſæculū viuā vt patiēs ſim: recede à me, inanis enim mea vita. Quid enim eſt homo, quia magnificaſti eū: aut quia apponis mētem in eū: aut ſpeculationem eius vſque ad manè, & in requiē eum iudicabis? Vſquequò non ſinis me neq; dimittis? vſquequò degluriā ſaliuam meā in dolore? Si ego peccaui, quid poſſū tibi facere qui ſcis mentē hominū? Quare poſuiſti me cōtrarium tuū, ſum autem in te onus? & cur non feciſti iniquitatis meæ obliuionem, & pu-

rificationem peccati mei? Nunc quidẽ in terrã G
reuertar, manè autẽ ſurgens non amplius ſum.

Cap. VIII.

RESpondens autem Baldad Sauchites dicit. Vſquequò loqueris hæc? ſpiritus multiloquus oris tui. Nunquid Dominus iniuriam faciet iudicans: aut qui omnia facit, turbabit iuſtitiam? Si filij tui peccauerunt coram eo, dimiſit in manu iniquitates eorum: tu autem diluculo ſurge ad Dominum omnipotentem deprecans: ſi mundus es & verax, deprecationem H
exaudiet tuam, reſtituet enim tibi habitaculũ iuſtitiæ. Erunt quidem prima tua pauca, at nouiſſima tua indicibilia. Interroga generationẽ primã, inueſtiga ſecundũ genus patrum (heſterni quippe ſumus, & non ſcimus, vmbra enim noſtra eſt vita ſuper terrã) nunquid non hi te docebũt & non renuntiabunt, & ex corde educent verba? Nunquid viret ſcirpus abſq; aqua: aut erigetur pratũ ſine potu adhuc exiſtẽs in radice, & non metitũ fuerit: antequã bibat I
omnis herba nõ areſcet? Sic igitur erũt vltima omniũ qui obliuiſcuntur Domini. Spes enim impij peribit; inhabitabilis enim eius erit domus: ſicut tela aranei, eius eueniet tabernaculũ. Si fulſerit domũ ſuã, nõ ſtabit: apprehendente autẽ ipſo, non permanebit: humidus enim eſt ſub ſole: & de ſterquilinio ſuo ramus eius egredietur. Super aceruũ petrarũ dormit: in medio autẽ ſilicum viuet. Si verò abſorbuerit, locus mentitur eum. Nõ vidiſti talia, quoniã ſubuer- K
ſio impij talis, ex terra verò alium germinabit: nam Dominus nõ proiiciet innocentem. Omne donum impij nõ accipiet, veracium autem os implebit riſu, & labia eorum confeſſione. At inimici eorum induentur confuſione, habitaculum autem impij non erit.

Cap. IX.

RESpondens autem Iob dicit: In veritate noui quia ita eſt, quomodo enim erit iu- L
ſtus mortalis apud Dominum? Si enim voluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non contradicat ad vnum verbum eius ex mille. Sapiens namque eſt intellectu, fortiſque & magnus. Quis tam durus, vt in conſpectu eius poſſit ſubſiſtere: Qui facit montes inueteraſcere, & neſciunt, & euertit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ eius quatiuntur. Qui dicit ſoli, & non oritur: aduerſus autem ſidera conſignat. Qui extendit cælum ſolus, & qui M
ambulat ſicut in pauimento ſupra mare. Qui facit vergilias, & heſperum, & ſeptentrionem, & auſtri miniſterium. Qui facit magna & inueſtigabilia, glorioſáq; & immenſa, quorum non eſt numerus. Si præterierit me, non videbo: & ſi me prætergreſſus fuerit, neq; ſic ſciam. Si diceſſerit, quis reducet: aut quis dicet ei, Quid feciſti? Deus cuius inflexibilis ira, ab ipſo autem curuata ſunt cete quæ ſub cælo. Si autem me audierit, diſcernit verba mea. Si enim iuſtus fuero, non exaudiet me, iudicium eius deprecabor. Si autem vocauero, & audierit, non credo quòd exaudiuit me, ne caligine me conterat; multas autem contritiones fecit mihi in vanum. Reſpirare me non ſinit: repleuit autem me amaritudine. Et quia virtute eſt potens, nemo poteſt iudicio eius reſiſtere. Si fuero iuſtus, lingua mea errat: ſi autem fuero irreprehenſibilis, prauus euadam. Si impius fui, non noui animæ, niſi quòd ablata eſt a me vita. Quapropter dixi, magnum & potentem diſperdit ira, quoniam impij in morte graui: iuſti autem irridentur. Dati ſunt enim in manus impij, vultus iudicium eios operit. Si autem non ipſe, quis eſt: At vita mea eſt velocior curſore: tranſiuit, & nihil vidit, tanquam nauis veſtigiũ, aut aquilæ volantis & quærentis eſcam. Si enim dixero, Obliuiſcar loquens, cùm inclinauero vultu, gemam. Concutior omnibus membris, noui enim quod non inſontem me ſines. Poſtquam autem ſum impius ad quid fauſtrà laboro: Si enim lauero niue, & mundauero manibus puris, abunde, in ſorde me intinxiſti; abominata eſt autem me veſtis. Non enim eſt homo ſicut ego, cui contra iudicabor, vt eamus vnanimiter in iudicium. Siquidẽ eſſet mediator noſter, & arguens & diiudicãs in medio vtriuſq; auferat à me virgam, at timor eius non me circumagat, & non timebo, ſed loquar non enim ſic conſcius ſum.

Cap. X.

LAborans anima mea, gemens dimittam in me verba mea: loquar amaritudine animæ preſtus, & dicam ad Dominum: Ne me impium eſſe doceas, quare me ita iudicas: An bonum tibi & ſi iniuſtus ego ſim, quoniam repuliſti opera manuum tuarum, & conſilio impiorum intendiſti: Nunquid ſicut mortalis videt, ſic vides: aut vita tua ſicut hominis aut anni tui ſicut viri: quia exquiſiſti iniquitates meas, & peccata mea inueſtigaſti: Noſti quia impiè non geſſi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur: Manus tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me, poſtea conuertiſti & percuſſiſti me. Memento quia lutum me feciſti, & in terram me reſolues. Nunquid vt lac me mulſiſti, & confeciſti me ſicut caſeum: Corio & carne me induiſti, oſſibus & neruis me inſeruiſti. Vitam autem & miſericordiam in me poſuiſti: & viſitatio tua protexit ſpiritum meum. Hæc habens in te, noui quia omnia potes, impoſſibile autem tibi nihil. Si enim peccauero, cuſtodies me: ab iniquitate autem immaculatum me nõ feciſti. Si impius fuero, væ mihi: ſi ſim iuſtus, non poſſum me erigere, plenus ſum enim confuſionis. Inueſtigor ſicut leo ad necem: rurſus autem tranſmutans grauiter me perdis, inſtaurans in me examen meum: Ira in me magna vſus es, induxiſti enim in me tentationes. Quare de vtero me eduxiſti, & non mortuus ſum: vt oculus me non videret, & ſicut non exiſtens fuiſſem: Cur de vtero in tumulum non tranſlatus ſum: Num quid non paucum eſt tempus vitæ meæ: Dimitte me requieſcere parum, antequam ego vadam vnde non reuertar, in terram tenebroſam & caligino ſam, in terrã tenebrarum ſempiternarum vbi non lumen, neque videre vitam mortalium.

CAP. XI.

REſpondens autem SopharMinæus, dicit: Qui multa dicit, & reaudiet,aut &verboſus putat iuſtus eſſe?Benedictus genitus à muliere, qui breuis vię eſt. Ne multus in verbis ſis,non enim eſt qui reſpondeat tibi. Ne quidem dicas;Quoniā purus ſum operibus, & irreptebenſibilis corā eo. Sed quomodo vtique Dominus loquatur ad te, & aperiat labia ſua tecū? Poſtea renūtiabit tibi ſecreta ſapientiæ, quod duplex erit ad id quod ſecundùm te: & tunc ſcies quòd digna tibi euenerūt à Domino eorū quę peccâſti. Numquid veſtigiū Domini inuenies, aut ad vltimā veniſti quæ fecit omnipotens?Excelsū cęlū,& quid facies?profundiora autē his quę in inferno; quid noſti: aut longiora mēſura terræ, aut latitudine maris?Si autem ſubuerterit omnia, quis dicet ei, Quid feciſti? Ipſe enim nouit opera impiorū, videns autē indecentia,non diſſimulabit: homo autē incaſſum animatur verbis. Mortalis autē genitus de muliere,ſicut aſinus ſolitarius. Si enim tu mundum poſuiſti cor tuū,expandis autē manus ad eū. Si iniquū quid eſt in manibus tuis, procul fac illud: iniuſtitia autē in habitaculo tuo non habitet. Sic enim ſplendebit tua facies,ſicut aqua pura,exues autem ſordē, &non timebis. Et laboris obliuiſceris,tanquā vndā quę prætoriit, & non timebis. At oratio tua ſicut lucifer, de meridie autē orietur tibi vita. Cōfidénſq;eris quoniam eſt tibi ſpes, de cogitatione verò & cura apparebit tibi pax. Requieſces enim,&non erit qui bellū moueat in te. Transmutati multi te deprecabuntur,ſalus autem eos relinquet. Nam ſpes eorum perditio,oculi autem impiorum tabeſcent.

CAP. XII.

REſpondēs autem Iob,dicit: Ergo vos eſtis homines: aut vobiſcū morietur ſapientia? Et mihi quidē cor ſicut vobis eſt: iuſtus enim vir & integer factus eſt in ſubſannationem. In tempus enim ſtatutū paratus fuerat cadere ab alio,domúſq; eius deſtrui ab iniquis. Verūtamen nullus confidat prauus exiſtens innocentem futurū,qui prouocant Dominū. Quomodo non & ſcrutatio eorum erit? Sed interroga quadrupedia,ſi tibi dicant: aut volatilia cæli,ſi tibi renuntient: narra autē terræ, ſi tibi dixerit,& exponēt tibi piſces maris. Quis non nouit in omnibus his,quod manus Domini fecit hæc?ſi non in manu eius anima omniū viuentium,& ſpiritus omnis hominis. Auris quidē verba diſcernit, guttur autem cibo guſtat. In multo tēpore ſapientia, in multa autem vita ſapientia. Apud ipſum ſapientia&potētia,ipſi conſiliū & intellectus. Si deſtruxerit, quis ædificabit?ſi clauſerit cōtra homines, quis aperiet? Si prohibuerit aquā,ſiccabit terrā: ſi autem immiſerit,perdidit eam ſubuertēs. Apud ipſum potentia & fortitudo, ipſi ſcientia&intellectus. Adducens conſiliarios captiuos,iudices autē terræ ſtupidos fecit. Collocans reges ſuper thronos,&circūligauit zona lumbos eorum. Emittens ſacerdotes captiuos,potentes terræ ſubuertit. Commutans labia fideliū, intellectū ſenum nouit. Effundens ignominiā

A ſuper principes,humiles ſanauit. Reuelās profunda de tenebris, eduxit in lucem vmbram mortis. Decipiens gentes,&perdens eas: proſternens gentes, & reducens eas. Immutans corda principum terræ,decepit autem eos via quam non nouerant: palpent tenebras & non lucem, errent autem ſicut ebrius.

CAP. XIII.

ECce hæc contemplatus eſt meus oculus, & audiuit auris mea: &noui quęcumq; & vos ſcitis,& non imprudentior ſum vobis. Verū-
B tamen ego ad Dominū loquar, arguam autem coram eo ſi voluerit, Vos verò eſtis medici iniuſti, & ſanatores malorū omnes. Sit autē vobis obmuteſcere, & euadet vobis in ſapientiā. audite increpationem oris mei, iudiciū autem labiorum meorū attendite. Numquid non coram Domino loquimini, coram eo autē dicitis dolū? numquid verebimini? vos ipſi iudices eſtis. Bonum ſi inueſtigauerit vos; ſi eo ioi omnia faciētes addetis ei,nihilominus redarguet vos. Si autē & latēter vultus mirabimini,
C numquid non reuolutio eius verſabit vos: Timor ab eo irruet in vos,recedet autem à vobis elatio tanquā cinis,ac corpus luteū. Obmuteſcite,vt loquar,& quieſcam à furore: accipiens carnes meas dentibus, animā autem meā ponam in manu mea. Si me ceperit potens, quoniam&princeps eſt,profectò loquar & redarguam corā ipſo,&hoc mihi euadet in ſalutem, non enim corā eo dolus ingredietur. Audite, audite verba mea,renuntiabo enim vobis audientibus. Ecce ego propè ſum iudicio meo,
D noui ego quod iuſtus apparebo. Quis enim eſt qui iudicabitur mihi, quoniā nunc obmuteſcam & deficiā: Duobus autem ne vtetis, tūc à facie tua non abſcōdar. Manū à me abſtine,& timor tuū non me terreat. Poſtea vocabis,ego autem tibi obediā: aut loqueris, ego autē tibi dabo reſponſum. Quot ſint peccata&iniquitates meæ, doce me quę ſunt? cur a me abſconderis?Putâſti autē me contrarium tibi: aut tāquam folium quod mouetur à vento verebe-
E ris,aut ſicut fœno quod fertur à ſpiritu,cōtrapoſitus es mihi. Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata: Poſuiſti meum pedem in impedimento, obſeruâſti autem mea omnia opera in radices pedū meorū veniſti,quod veteraſcit ſicut vter aut ſicut veſtimentū quod comeditur à tinea.

CAP. XIV.

MOrtalis filius mulieris breuis vitæ eſt, & plenus iracundiæ. Qui ſicut flos floruit, & decidit: diſcedit autem vt vmbra, & non re-
F ſiſtit. Nōne & ab hoc oratio quæritur: &hunc feciſti intrare in iudicium ſub conſpectu tuo. Quis enim mūdus eſt à ſorde: ſed nemo: etiāſi vnius diei ſit vita eius ſuper terram. Numerabiles autem menſes eius apud te. In tempus poſuiſti,& non transgrediatur. Recede ab eo, vt quieſcat, & lætificabit vitam ſicut mercenarius. Eſt verò arbori ſpes, ſi enim fuerit exciſa,adhuc virideſcet, & ramus eius non deficit. Si autem ſenuerit in terra radix eius, vel in petra mortua fuerit, truncus eius ab odore aquæ germinabit, faciet autem meſſem ſicut

nouellaplanta. Vir autem defunctus abiuit: & G cadens mortalis homo non vltra eſt. Tempore rareſcit mare, fluuius autẽ deſolatus aruit: cùm autem dormierit homo, nõ reſurget vſq; dum cælum aſſuatur, & non excitabitur de ſomno ſuo. Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes autem me donec deſinat ira tua, & ſtatuas mihi tempus in quo memoriã mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, viuet conſummãs dies vitæ ipſius. Suſtinebo donec iterum fiam: donec vocabis me, ego autem reo- H baudiam, at opera manuum tuarum ne deſpicias. Numerâſti autem meas adinuentiones, nec præteribit te quidquam ex peccatis meis. Signâſti autem meas iniquitates in ſacculo, & notâſti ſi quid inſcius præteriui. Et veruntamen mons cadens decidet, & petra ſeneſcet de loco ſuo. Lapides cauauerunt aquę, & demerſerunt aquæ ſupina cumuli terræ: & expectationem hominis perdidiſti. Expuliſti eum in finem, & abiuit: impoſuiſti ei faciem, & emiſiſti. Multis autem exiſtentibus filiis eius, non I nouit: ſique pauci fuerint, non ſcit: ſed carnes eius doluerunt, at anima eius plorauit.

Cap. XV.

RESpondens autẽ Eliphaz Themanites, dicit: Numquid ſapiens reſponſum dabit intellectus ſpiritus, & implebit laborẽ ventris, arguens in verbis quibus non oportet? In ſermonibus quibus nulla vtilitas, non & tu expuliſti timorem? conſummâſti enim verba talia corã Domino. Reus es verbis oris tui, non diſ- K creuiſti verba potentũ. Redarguat te tuum os, & non ego, at labia tua teſtimonium dent contra me. Quid enim? numquid primus hominũ natus es? aut ante colles inductus es? ordinem Domini audiſti, in te autem venit ſapientia? Quid enim noſti, quod non nouimus? aut quid intelligens, quod non & nos: Et ſenex & antiquus in nobis, grauior patre tuo diebus. Pauca quæ peccâſti, verberatus es, valdè ſupra modũ loquutus es. Quid auſum eſt cor tuũ: aut quid L tulerũt oculi tui, quoniam iram rupiſti coram Domino? protuliſti autem ex ore verba talia. Quis enim exiſtens homo, quoniam erit irreprehẽſibilis? aut vt futurus iuſtus natus de muliere? Si in ſanctis non credit, cælum autẽ non mundum coram eo: ſiue autem abominatus & impurus vir bibens iniuſtitiam quaſi potionẽ: annuntiabo autem tibi, audi me: quę vtique vidi, renuntiabo tibi: quę ſapientes dicent, & non abſconderunt patres eorum. Ipſis ſolis da- M ta eſt terra, & non venit alienus in eos. Omnis vita impii in cura, anni autẽ numerabiles dati potẽti. At timor ipſius in auribus ſuis cùm viſus fuerit iam in pace agere, veniet eius ſubuerſio. Non credat aduerſum eſſe a tenebris: deſtinatus eſt enim iam in manus ferri, ordinatus eſt in cibos vulturibus. Nouit autem in ſe quod manet in ruinam. Dies tenebroſa ipſum verſabit, neceſſitas autem & tribulatio ipſum cõprehendet ſicut dux prę̨fectus cadens: quoniam ſuſtulit manus coram Domino, & contra omnipotentem ceruicem indurauit. Cucurrit autem cõtra eum in iniuria in craſſitudine tergi ſcuti eius, quoniam abſcondit vultum ſuum in adipe ſuo: & fecit fœmorale in cruribus. Habitet ciuitates deſertas, ingrediatur autem domos inhabitatas. Quæ verò illi præparauerunt, alii auferẽt: neq; ditetur, neque maneant eius facultates. Non mittat in terra vmbram, neque fugiat tenebras. Germen eius tabefaciat ventus, decidat autem eius flos. Non credat quod permanebit, inania enim euadent ei. Inciſio eius ante tempus corrumpetur, & ramus eius non floreat. Comedatur tanquam agreſte tempus, decidat autem ſicut flos oliuæ. Teſtimonium enim impii mors: ignis autẽ comburet domos munera accipientium. In ventre capiet dolores, euenient autem ei vana, at venter eius feret dolum.

Cap. XVI.

RESpondens autem Iob, dicit: Audiui talia multa, conſolatores malorum omnes. Quid enim, numquid ordo eſt verbis vẽti: aut quid moleſtũ erit tibi, quoniam reſpondes: Et ego ſecundùm vos loquar. Vtinam ſupponeretur anima veſtra pro mea: poſtea inſultabo verbis: & mouiſſem vtique ſuper vos cum planctu caput meum. Sit fortitudo in ore meo, motui autem labiorum non parcam. Si enim loquar, non delebo vulnus: ſi autem & tacuero, quid minus vulnerabor: Nunc verò laceratũ me fecit fatuum putridum, & adhæſit mihi: in teſtimoniũ factus ſum, & ſurrexit in me mendacium meum, ſecundùm faciem meam reſpondit. Ira vſus deiecit me, fremuit in me dẽtibus, ſagittę piratarum eius in me inciderunt. Teſis oculorum inſultauit acuto, percuſſit me in † genibus, vnanimiter autem decurrerunt *al.* gentibus. in me. Tradidit enim me Dominus in manus iniuſtorum, in impiis proiecit me, pacificum diſperſit me. Accipiẽs me capillis euulſit, conſtituit me tanquam ſignum. Circumdederunt me lanceis percutiẽtes in renes meos, nõ parcentes effuderunt in terrã bilem meam. Iniecerunt mihi ruinã ſuper ruinam, cucurrerunt ad me potentes. Saccum conſuerunt ſuper cutem meam: at robur meum in terra extinctum eſt. Venter meus combuſtus eſt fletu, in palpebris meis vmbra mortis. Iniuſtũ autem nihil fuit in manibus meis, oratio autem mea munda. Terra non cooperias in ſanguine † carnis *al.* carnes meæ, neq; ſit locus clamori meo. Et nunc ecce meus. in cęlis teſtis meus, at conſcius mei in excelſis. Veniat mea oratio ad Dominum, coram eo autem ſtillet meus oculus. Sit redargutio viro coram Domino, & filio hominis proximo ſuo. Anni autem numerabiles venerunt, via autem per quam non reuertar, ambulo.

Cap. XVII.

PEreo, & ſpiritu circũferor: oro autem ſepulturã, & non impetro: precor laborãs & quid faciam? furati ſunt autẽ meas facultates alieni. Quis eſt hic, manu mea ligetur, quoniã cor eorũ abſconderunt à prudentia, propter hoc non exaltabis eos. Parti nũtiabit mala; oculi autẽ mei in filiis cõtabuerũt. Poſuiſti me fabulã in gentibus, riſus autẽ eis euaſi. Cęci facti ſunt ab ira oculi mei, obſeſſus ſum valdè ab omnibus. Stupor tenuit veraces ſuper his, iuſtus autem ſuper iniquum ſuſcitetur. Teneat fidelis ſuam

viam, mundus autẽ manibus recipiat audaciã.
A Quinimo omnes nitimini, & venite iam: non
enim inuenio in vobis verũ. Dies mei tranſie-
runt in hurrore, dirupti ſunt articuli cordis
mei. Noctẽ in diem poſui, lumen propè à fa-
cie tenebrarum. Si enim ſuſtinuero, infernus
mea dumus, in caligine autem ſtratus eſt meus
lectus. Murtem inuocaui patrem meũ eſſe ma-
trem autem meã eſſe & ſororem putredinem.
Vbi igitur mea eſt ſpes, aut bona mea videbo:
Aut mecum in infernum deſcendent, aut v-
nanimiter in ſepulchrum deſcendemus.

B *De approbatione per ſcripturam & exempla ſanctorum, quod conſolationes, præcipuè quæ ex ſpe futurorum habentur, omnibus præſentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incomparabiliter præponderent.*

CAP. I.

MVltas nobis perturbationes in hac vi-
ta eſſe ſubeundas, ſcriptura diuina fre-
quentibus demonſtrat locis: multaſque
ſuppetere conſolationes, quibus animus
capax vigoris, & recti conſcius abſor-
C bere debeat, quæ præſentium incom-
modorum ſunt, ſpectare quæ habeant perpetem iu-
cunditatem. Præpondetant enim conſolationes per-
turbationibus: quia & præſentium ſedationem affe-
runt, & ſpem futurorum. Vnde & Apoſtolus Pau-
Rom. 8. lus. *Indigna ſunt*, inquit, *paſsiones huius temporis ad ſu-
peruenturam gloriam*. Indignæ vtique ad conſolationis
comparationem, non ad fructũ redemptionis. Quæ eſt
tam præclara cuiuſquam vita in terra, vt adæquare cæ-
leſtem gloriam poſſit? Quid ſublimius Paulo, qui tan-
1. Cor. 11. tum periculorum ſubiit, tantum dolorum atque infirmi-
tatum abſorbuit? In iis quas Chriſti nomine ſubiit paſ-
ſionibus, quotidie, vt ipſe dicit, moriebatur, & nihil in-
D dignum perpeti ſe in hoc tempore pro tantæ gloriæ ſpe
1. Cor. 15. atque expectatione cenſebat. Elias famem, inſidias, mor-
tiſque terrores, laborum acerba tolerabat: & tamen ſo-
lus ille igneis curribus, equis igneis de cælo deductis ad
3. Reg. 18. terras, & de terris reuectis ad cælum, omne meritum hu-
4. Reg. 2. ius militiæ abſcondit, atque vltra humana omnia gratiam
piæ aſcenſoris euexit. Nam de Petro quid loquar, qui cru-
cem ſuam futura remuneratione indignam arbitratus;
inuerſo ſuſpendi popoſcit veſtigio, vt aliquid paſſioni ſuæ
adderet, cuius † aceruare ipſe ſibi ſupplicia non timeret?
al. acerba- Vnde non immeritò ſanctus Dauid ad illam gloriam, cũ
re. E in cætero opere, tum maximè in quadrageſimoprimo
Pſalmo ſe feſtinare teſtatur, dicens: *Quando veniam, &
Pſal. 41. apparebo ante faciem Dei?* In quo Pſalmo & perturbationes
humanæ fragilitatis, & conſolationes a Domino euiden-
ter expreſſit. In quo etiam interpellat pro nobis Deum,
quod oblitus operis ſui, oblitus collatæ in hominem li-
beralitatis & gratiæ, quem tuendum atque ornandum
ſuſceperat, dereliquerit, & infirmum ac naufragum di-
uerſis infirmitatibus reiecerit atterendum. Quod idem
ante ipſum fecerat ſanctus Iob. Sed iſte moralius, ille
vehementius. Vtriuſque igitur interpellationes conſide-
F rare cordi eſt: quòd in his vitæ humanæ forma exprimi-
tur, cauſa agitur, prærogatiua formatur. Suo igitur or-
dine ſpectandæ nobis ſunt.

Quomodo beatus Iob amiſsis omnibus præter vxorem; tanquam bonus athleta perturbationibus non ceſſerit; nec certare recuſauerit.

CAP. II.

AMiſſis itaque liberis Iob atque omnibus ſuis præ-
Iob. 2. ter vxorem, quæ ei ſola ad tentationem fuerat re-
ſeruata, perfoſſus etiam vlcere graui, cùm videret amicos
ſuos non ad conſolandum veniſſe, ſed ad exaggerandum
& acerbandum dolorem, aduertit à Domino datam in ſe Iob. 6.
A aduerſario tentandi ſui poteſtatem. Et quamuis ſagittas Ibidem.
Domini in corpore ſuo ſentiret eſſe; à quibus compungi
ſe diceret, tamen quaſi bonus athleta, qui dolori non ce-
deret, nec dura certaminis recuſaret, addidit: *Incipiens Do-
minus vulneret, in fine autem non perimat. Sit mea ciuitas ſe-
pulchrum, in qua ſuper muros ſaltabam, in ea non abſtineam:
non enim feſelli verba ſancti Dei mei. Quæ enim mea virtus,
quia ſuſtinebo, aut quod meum tempus, vt ſufferat anima mea?
Nunquid fortitudo lapidum, fortitudo mea, aut carnes meæ ſunt
æneæ? Nunquid non in ipſo confidebam, adiutorium autem à me
receſsit? Viſitatio autem eius deſpexit me. Nonne præterium ſiue* Iob. 7.
*tentamentum eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut mercenarij
quotidiani vita eius? aut ſicut famulus timens dominum ſuum,
B qui ſe ſub illius vmbra obtegat, aut ſicut mercenarius expectans
mercedem ſuam? ſic & ego menſes expectaui vacuos, noctes au-
tem dolorum datæ ſunt mihi. Si dormierim, dico: Quando dies?
ſi autem ſurgam, iterum: Quando veſper? Plenus ſum doloribus
à veſpera vſque ad mane, Fermentatur mihi corpus in putredine
vermium liquefacio autem glebas terræ, ſaniem radens vlcerum.* Ibidem.
Vita autem mea leuior eſt fabula, in ſpe autem vacua periit. Dixi † v. c. ſanie
quod conſolabitur me lectulus meus: referam autem ad meipſum radens vlce-
priuatè ſermonem ſtratu meo: Terres me inſomniis, & in viſio- rum.
nibus me perterres. Vita autem
mea, &c.

Quod miſera conditio hominis & quaſi mercenaria ſit, & ſe niſi ex aliena miſericordia ſuſtentare non poſsit: quódque vana ſomni delectatio, pœna potius quàm requies ſit dicenda.

C

CAP. III.

QVàm miſera hominis conditio, quæ quaſi merce- Ibidem.
naria aliis laborat, ſibi indiget, & niſi aliena miſe-
ricordia ſuſtentare ſe nequit? Quotidie ſub formidine,
ſub timore grauem tolerans ſeruitutem, & ne deprehen-
datur à Domino erratica atque fugitiua, ſub vmbra qua- Eccl. 23.
dam ſæculi huius putat ſe poſſe deliteſcere. Conſidera
illum de quo ait in Eccleſiaſtico Syrach: *Omnis homo tranſ-
grediens in lecto ſuo contemnens & dicens in anima ſua: Quis me
D videt? Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me,
quem vereor?* Nonne tibi videtur iſte verè eſſe merce-
narius qui ſua prodegerit, vt ille adoleſcens in Euange- Luc. 15.
lio, qui legitur accepiſſe à patre ſubſtantiæ portionem,
& egens atque inops, quo famem leuaret, paſcere gre-
ges cœpit alienos, vt mercede ſumptum exerceret Pſal. 93.
ſuum? Sed ille tandem aliquando conuerſus eſt, quia
reuertit ad patrem, & peccata ſua non repreſſit, ſed pro-
didit. Hic autem qui ſe exiſtimat ab eo qui omnia videt,
non videri, & tenebris putat commiſſa ſua poſſe celari,
vmbram prætendit, ſed fruſtrà latere ſe credit, cùm ocu-
lus Domini lucidior Sole occulta omnia deprehendat,
E tenebroſa illuminet, & intimi cordis penetret conſcien- Eccl. 23.
tiam, atque in alta & profunda deſcendat. Vanus ergo Ioan. 1.
qui putat tenebris eſſe ſe tutum, cùm lucem vitare non
poſſit, quæ lucet in tenebris, & tenebræ eam non com-
prehendunt. Quaſi fugitiuus itaque & malus merce-
narius deprehenditur, & antequam ſe occultet agnoſci-
tur, quia Domino omnia antequam erant, cognita ſunt: Sap. 8.
non ſolùm quæ facta, ſed etiam quæ futura ſunt. Perit Eccl. 23.
igitur in vacua ſpe qui putat quòd ſuum crimen abſcon- Eccl. 21.
dat: fabula eſt iſtud, non veritas. Denique fabula pec-
cantium otioſa, non habens fructum, ſed gemitum.
F Narratio enim fatui ſarcina in via. Quid enim aliud eſt
peccatum, niſi ſarcina? quæ huius ſæculi onerat viato- Matth. 11.
rem graui depreſſum faſce delicti; qui ſi nollet oneri
ſubiacere, debuit audire dicentem: *Venite ad me omnes* Iob 7.
qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Quid
autem ærumnoſius, cùm ipſe lectus ad communẽ quie-
tem datus, graue vulnus infligat? Tunc enim ſolemus Pſalm. 4.
quæ fecimus recordari: tunc factorum ſuorum ſtimulis
compungitur interior conſcientia. Vnde ſcriptura ait his. Iob 7.
*Quæ dicitis in cordibus veſtris & in cubilibus veſtris com-
pungimini?* Remedium quidem dedit, ſed tamen con- Pſal. 75.
ſcientiam vulnerauit. Sed eſto vt aliquãdo feſſo ſomnus
obrepat, terremur inſomniis, exagitamur viſionibus, vt ſ al. habeq-
non iam requies, ſed pœna ſit. Ita enim † abeunt diuitiæ tuæ

ſæculi, veluti ſomnium exurgentis. Surrexit aliquis ex iſtius corporis ſomno, & nihil inuenit in manibus ſuis, idque ipſum quod ſe credebat habere, amiſit. Conſtitute mihi nunc diuitem illum, [Pſal. 48.] qui quotidiana lucra, & quæſtus varios cōgerebat, & exagitabatur cupiditatibus ſuis, ſubitò reſipiſcentem, conſiderantémque ſecū, [al. conſideraſſe quæſtum] quia morietur, non accipiet omnia, neque deſcendet cum eo gloria domus eius: & quòd ea quæ poſſidet in hac vita, & ſi habeāt aliquid voluptatis: non etiam in futurū, aperiunt oculos ad cæleſtia. Nonne tibi videtur ſicut qui in ſomnis bibebat, bibiſſe, & qui in ſomnis epulabatur, [Eſaia 29.] epulatum, aperuiſſe oculos, & cognouiſſe quòd anima eius inane ſperanir, & adhuc eſuriat, adhuc ſitiat, quia modum non habet auaritia, nec rapiendo expletur, ſed incitatur, eò egentior, quò plura quæſierit? Et hic ergo ſurrexit & vanum eſt ſomnium.

Quomodo amici Iob ad conſolandum eum venerint, & quod optimum ſolamen in aduerſitatibus ſit, culpa vacare.

CAP. IIII.

[Iob. 9.] SEd iterum ipſum audiamus dicentem: *In veritate noui quod ita eſt: quomodo enim erit iuſtus mortalis, &c.* Incumbebant illi amici qui ad conſolandum venerant, & quaſi inimici amaris eum perurgebant ſermonibus. Vnum enim ſolatii genus eſt in ærumna & in amaritudine [Iob. 29.] conſtitutis, culpa vacare; vt ea quæ perpetiuntur aduerſa, non pro delicti pretio ſuſtinere videantur. Hoc [Iob. 4.] quoque ſancto viro adimere geſtiebant, vt videretur ipſe [Iob. 8.] ſuæ auctor ærumnæ, qui peccatis grauibus Domini con[Iob. 4.]traxiſſet offenſam, & pro impietatibus ſuis illa toleraret, [Iob. 5.] deſcribentes impiorum ſupplicia, vt qui vitia ſeminarēt, meterent ſibi dolores, quod mandato perirent Dei, & ſpiritu iræ ipſius interirent, qui intuſſi eret domos luteas [Iob. 9.] inhabitantibus, & areſcerent, cogitationes deſtitueret verſutorum, os obſtrueret iniuſti. Quæ vera quidem de Domini poteſtate, ſed non conuenientia tanti viri meritis aſſerebant. Is ergo reſpondit: *In veritate noui quia ita eſt, quomodo enim erit iuſtus mortalis apud Dominum: Si enim voluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non ad vnum verbum eius ex mille ſermonibus contradicat. Sapiens eſt enim intellectu, & fortis & magnus: quis tam durus, vt in conſpectu eius poſſit ſubſiſtere? Qui facit montes inueteraſcere, & neſciunt, & euertit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ eius quatiuntur. Qui dicit ſoli, & non oritur, aduerſus autem ſidera conſignat. Qui extendit cælum ſolus, & ambulat ſicut in pauimento ſupra mare. Qui facit vergilias, & heſperum, & ſeptentrionem, & auſtri miniſterium, qui facit magna & inueſtigabilia, glorioſáque & immenſa, quorum non eſt numerus. Si pretereerit me, non videbo: & ſi me prætergreſſus fuerit, nec ſic ſciam.* Quanto vehementiore tuba iſte crepuit de Domini poteſtate? Sed in ea iuſtorum auxilium, non ruina eſt. Denique videtur exprimi potentia, ſed magis redemptionis noſtræ myſteria declarantur.

Quomodo intelligatur illud: Qui facit montes inueteraſcere, *& de commotione columnarum: quomodo etiam ſol iuſſus non oriebatur, & quomodo Dominus ſupra mare tanquam pauimentum ambulet: & agit de multiplici hominis tribulatione, & veloci humanæ vitæ curſu.*

CAP. V.

QVi ſunt enim montes quos inueteraſcere facit, niſi Moyſes, Aaron, & Elias, Ieſus Naue, Gedeon, Prophetæ, omnes libri Veteris Teſtamenti: Venit Dominus Ieſus, Nouum detulit Teſtamentum, & illud quod erat vetus, factum eſt nouum. Innouatus eſt Chriſtianus, inueterauit Iudæus. Renouata eſt gratia, inueterauit littera. Euertit montes, & conuertit. Euertit enim & ſubruit intellectum ſecundùm litteram, & ſtatuit intelligentiam [Rom. 7.] ſpiritalem. Intellectus ergo ille legis euanuit carnalis, & [1. Cor. 7.] factus eſt ſpiritalis. Vnde Apoſtolus ait: *Scimus autem quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum.* Sed & [G] ipſe qui carnalis erat, factus eſt ſpiritalis, ſicut Ipſe aſſeruit, dicens: *Puto enim & ego me ſpiritum Dei habere.* [1. Cor. 2.] Hos ergo montes inueterauit Ieſus, & Iudæi neſciunt. Si enim cognouiſſent, numquam Dominū maieſtatis crucifixiſſent, [Luc. 23.] numquam adhuc Iudaica deliramenta ſequerentur. Ipſi ſunt ergo qui neſciunt. Vnde & in Euangelio dicit Dominus Ieſus: *Dimitte illis pater, quia neſciunt* [Act. 3.] *quid faciunt.* Sed non excuſantur quod neſciunt, cum ſcire nolunt quod debuerint cognoſcere. Certè non illis inuidemus, ſi Domini ſequantur ſententiam. Sententia enim ſuperiora ſolet abſoluere, non futura. Sed nec ille immunis à ſcelere qui crucifixit ſuæ auctorem ſalutis, & [Matt. 27.] [H] poſtea veniam non popoſcit. Eſto vt antè ignorauerit quem perſequebatur, in cruce tamen poſitum debuit re[Ibidem.]cognoſcere vniuerſorum eſſe dominum elementorum, ſub quo omnia elementa tremuerunt, cælum obſcuratum eſt, [Luca 10.] ſol refugit, terra diſſiluit, defunctorum ſepulchra patuērunt, mortui viuentium receperunt conſortia. [Matth. 27.] Vnde & Centurio ait: *Vere Dei filius erat iſte.* Centu[Iob. 9.]rio agnoſcit alienū, Leuita non recognoſcit ſuum: Gentilis veneratur, Hebræus abiurat. Non immeritò ergo columnæ orbis terrarū concuſſæ ſunt, quando non cre[Pſal. 74.]diderunt principes ſacerdotum. Sed concuſſæ ſunt vete[Galat. 2.]res, vt nouæ confirmarentur, ſicut ipſe dignatus eſt di[I]cere. *Ego confirmaui columnas eius.* Audi quas columnas confirmauerit: Petrus & Iacobus & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederūt mihi & Barnabæ [Matth. 27.] communionis. Quomodo ergo excuſat ſe reieciſſe, quo[al. ſe receſſiſſe,]rum alii viderunt, alii cognouerunt ſolem non expleto diei curriculo receſſiſſe, & rurſus ante peractū ſpatium noctis egreſſum, noctem in die feciſſe, in nocte diem: Vtique intelligere debuerunt, quia ſol iuſſus ſe receperit, & iuſſus exiuit. Prædixerat enim Dominus, qui tribus die[Matth. 12.]bus futurus erat in corde terræ, & tribus noctibus. Dixerat hoc ſol, ſeruabat præceptum. Dubitabat ergo, dicens: Quid facio? Orior, & dies eſt. occido, & nox eſt. [K] Si curſum meum ſeruauero, demorabor mundi ſalutem. [Eſai. 65.] Feſtinemus etiam ad redemptionem noſtram. Feſtinare [Malac. 4.] etiam debeo ipſe ad nouam vitam. Erit enim beneficio [Matth. 27.] crucis qua renouantur vniuerſa, & ſol nouus, & cælum nouum. Feſtino ergo vt illum poſſim videre ſolem iuſtitiæ, illuminantem animas vniuerſorum. Sed quid faciam? Ipſe vult poſt triduum fieri reſurrectionem. Inueni quid faciam, vt & moras non faciam, & numerū dierum meorum cuſtodiam. Non faciam integrum diem & integram noctem. Abbreuiabo horas, vt tribus quidem diebus ac noctibus ſit inter mortuos Dominus Ieſus: citius tamen quam trium dierum & noctium interualla patiuntur, re[Luc. 23.] [L] ſurgat à mortuis. Abbreuiabo igitur horas vbi aſcenderit crucem. A ſexta hora ſtatim fiat nox, ne videam Domini paſſionem, ſed fugiā parricidalis perſecutionis ſpectaculum. Occidam, & erit nox horarum trium: egrediar, innouabo diem, vt ſit horarum trium. Percuſſus eſt primus dies, ſequetur nox ſecunda ſpatio ſuo, ſequetur ſimiliter dies; incipiet nox tertia; reſurget Dominus [Pſal. 138.] in nocte, & erit dies in lumine reſurgentis, vt complea[Ioan. 8.]tur illud: *Et nox ſicut dies illuminabitur.* Hic eſt dies ille magnus quem vidit Abraham, & gauiſus eſt, de quo & Dauid ait: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo.* Cui non miniſterio laboris, ſed fructu [M] exultationis intereſt. Ipſe ergo Dominus diem ducit, & ante mundi conſummationem videbitur lumen, [Ioan. 1.] quod illuminat omnem hominem venientem in hunc [Pſal. 146.] mundum. Ipſe eſt Dominus, qui ſignat & numerat [Pſal. 103.] multitudinem ſtellarum. Ipſe eſt Dominus, qui cælum ſolus extendit, qui ambulat tanquam in pauimento ſuper mare, [Matth. 14.] quando Petrus vidit eum ambulantem, & dixit: *Domine, iube me venire ad te ſuper aquas.* Et iuſſit Dominus: ſed ille titubauit: & niſi porrexiſſet ei Do[Ibidem.]minus dexteram, dimerſus fluctibus occidiſſet. Titubauit caro, ſaluauit dextera. Et ait illi: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Fides ergo ambulauit in Apoſtolo, non caro. Denique fides titubauit, & caro ſentire cœpit naufragium. Quod non impropriè dictum eſt, quia caro nauis [Pſal. 109.] eſt animæ, ſicut ſcriptum eſt: *Qui deſcendunt mare in* [Pſalm. 47.] *nauibus.* Et alibi: *Ibi dolores vt parturientis, in ſpiritu ve-*

Ioan. 16. *hementi conteres naues Tharſis.* Animæ enim noſtræ cùm verbum parturiunt, edunt dolores. Quæ autem peperit, *3. Reg. 10.* iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt ille homo qui mundũ redimit. Naues Tharſis, id eſt intelligibiles, quæ Salomoni aurum ferebant atque argentum, id eſt corpora noſtra, quæ habet theſaurum in *2. Cor. 4.* vaſis fictilibus, vt Apoſtolus dixit. Vel quod etiam hic partus dubio conteruntur, iuxta quod dictum eſt: *Væ* *Luc. 21.* *prægnantibus & nutrientibus.* Nam cum anima quatitur, *Ezech. 37.* caro fluctuat. Vel ſpiritu vehementi agitabuntur infuſo, cùm expleto tempore fuerit reſurgendum ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Veni ſpiritus, & inſuffla in mortuos* *Iob. 9.* *iſtos, & viuent.* Vnde & ipſe Iob in poſterioribus dicit: *Noui enim quia æternus & potens eſt qui ſoluturus eſt me in terra, & reſuſcitaturus pellem meam quæ portauit hæc.* Conteruntur autem qui ſuſcitantur ad iudicium. *Pſal. 50.* Eſt autem bona contritio. *Cor enim contritum & humi-* *Pſal. 39.* *liatum Deus non ſpernit.* Et alibi: *Sana contritiones eius.* *2. Petr. 20.* Sed & ad Ioſaphat dictum eſt: *Contrita ſunt naues in Tharſis:* eo quod ſe ſacrilegio miſcuiſſet. Vtrumque igitur contritio ſignificat, quia vtrumque eſt in die iudicij, *Ioan. 5.* quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei. & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectio- *Pſal. 47.* nem vitæ qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Quod etiam Dauid propheta ſignificat, dicens: *Ibi dolores vt parturientis; ſicut audiuimus ita & vidimus in* *Iob. 9.* *ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri.* Namque & dolorem futurum, & lætitiam comprehendit dolorem de iudicio, & de abſolutione lætitiam. Sed ad propoſitæ nobis interpellationis ſeriem reuertamur: *Multas* (inquit) *contritiones fecit mihi, reſpirare me non ſinit, repleuit autem me amaritudine. Et quia virtute eſt potens, nemo poteſt iudicio eius reſiſtere. Si iuſtus fuero, lingua mea errat. Magnum & potentem diſperdit ira. Improbi in morte graui, iuſti autem irridentur. Dati ſunt enim in manus impii, vide ſingula.* Potentibus ita ſua grauis eſt, improbis nequitia, iuſtis conditionis infirmitas. Ita nihil periculo vacat. Fortitudo & magnitudo viri ſua poteſtate decipitur, improbitas *Ibidem.* afflictatur; virtus ridetur. Ille quia plus poteſt, labitur: iſte quia nihil poteſt, affligitur. Conditionis eſt vitium, quia, *vita mea velocior eſt curſore. Tranſiuit, & nihil vidit,* *Ibidem* *Tanquam nauis veſtigium, aut aquila volantis & quærentis eſcam,* ita præterit & vita hominis. Quod loquimur, obliuiſcimur, nec vllum tranſitus noſtri inſigne deprehenditur, niſi quod ſit plenum mœroris & gemitus. *Concutior* (inquit) *omnibus membris.* Vtinam ſit mediator noſter arguens & diiudicans inter vtrumque noſtrum.

Deplorat vir ſanctus ſuas & communes hominum calamitates.

CAP. VI.

Iob. 10. Dicam ad Dominum: *Quare ſic me iudicas? An bonum tibi eſt ſi iniuſtus ego ſim, quia repuliſti opera manuum tuarum, & conſilio impiorum intendiſti? Numquid ſicut mortalis vides, ſic vides? aut vita tua ſicut hominis, aut anni tui ſicut viri, quia exquiſiſti iniquitates meas, & peccata mea inueſtigaſti? Noſti quia impiè non geſſi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur?* Magna fides, magna auctoritas conſcientiæ, Deum teſtem mentis ſuæ arceſſere. Quod conditionis eſt, non negat: quod impietatis eſt, repellit: quod infirmitatis eſt, fatetur. Peccâſſe conditionis eſt, quia nemo immunis lapſus eſt. Impiè agere non cõditionis eſt, ſed perfidiæ, & nequiſſimæ mentis venenũ. Lapſus ſuos agnoſcit iuſtus, ſed abſolutio hominis in Dei miſeratione, non in hominis poteſtate eſt. *Manus* (inquit) *tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me: poſtea conuertiſti & percuſſiſti me. Memento* *Ibidem.* *quia lutum me feciſti, & in terram me reſolues. Numquid non vt lac mulſiſti me, confeciſti me ſicut caſeum? Corio & carne me induiſti, oſſibus & neruis me inſeruiſti. Vitam autem & miſericordiam in me poſuiſti, & viſitatio tua protexit ſpiritum meum.* Quanta deploratio ſancti viri pro communi infirmitate, quanta conuentionis auctoritas, quòd Deus hominem manibus ſuis fecerit? Excuſatur culpa infirmitatis obtentu, cõmẽdatur gratia priuilegio operationis æternæ, & protectione dignationis cæleſtis. De quo loco etiã Dauid pulchrrimè locutus eſt, dicens; *Quid eſt homo quod* *Pſalm. 8.* *memor es eius, aut filius hominis quia viſitas eum? Hæc* (inquit) *habens in te, noui quia omnia potes, impoſſibile autem tibi nihil.* *Iob. 10.* *Si enim peccauero, cuſtodies me, ab iniquitate autem immaculatum me non feciſti: Si impius fuero, væ mihi! ſi ſim iuſtus, non poſſum me erigere. Plenus ſum enim confuſionis, inueſtigor ſicut leo ad necẽ.* Vide tria *Si peccauero* (inquit) *cuſtodies me.* Et ideo ô homo fatere peccatum, vt veniam conſequaris: dic ini- *Eſai. 43.* quitates, vt iuſtificeris. Quid erubeſcis fateri eas in quibus natus es: negantis, non fatentis crimen eſt, negare quod natus ſis. Quod accepiſti, vtinam ſerues. Cur putas te habere quod non acceperis? Ergo peccator fateatur, *Iob. 10.* impius ingemiſcat, iuſtus non ſe erigat & extollat, ne per arrogantiam fructum iuſtitiæ amittat. Et pulchrè ait: *Si iuſtus ſum, non poſſum me erigere: plenus enim ſum confuſionis.* Iuſtus enim aduertit magis fragilitatem ſuam, quàm iniuſtus: & lapſus ſuos ſapiens agnoſcit, non agnoſcit inſi- *Prouer. 18.* piens. Denique lapſibus ſuis ſapiens cõpungitur, inſipiẽs delectatur: Iuſtus accuſator eſt ſui, iniuſtus aſſertor. Iuſt° *Prou. 10.* præuenire vult accuſatorem cõfeſſione peccati, iniuſtus peccatũ ſuum occultare deſiderat. Ille in principio ſermonis occurrit vt prodat errorem, iſte multiloquio ſermonis ſui ſonum excuſationis inuoluit, ne prodat errorem.

Quid ſignificet illud: Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata: *ſimiliter & illud*: Mortalis filius mulieris breuis vitæ eſt, *&c. præterea etiam iſtud*: Cùm autem dormierit homo, non reſurget vſque dum cælum aſſuatur.

CAP. VII.

Iob. 13. Iterũ adiiciens dicit: *Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata?* Pulchrè id ætatis arripuit ad querelã, quæ magis ad vitium lubrica eſſe conſueuit. Habet enim pueritia innocentiam, ſenectus prudentiã, ipſa vicina adoleſcentiæ iuuentus bonæ exiſtimationis intuitum, & verecundiam delinquendi. Adoleſcentia ſola eſt inualida viribus, infirma conſiliis, vitio calens, faſtidioſa monitoribus, illecebroſa deliciis. In tanto igitur confragoſo & procelloſo mundi huius turbine, cur tam crebra naufragia improuidę adſcribuntur ætati? Vnde pręclarè Dauid totius temporis eius veniam ſibi à Do- *Pſalm. 24.* mino poſtulauit, dicens: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ ne memineris Domine:* quia tunc maximè calor corporis feruet, & æſtu ſanguinis vaporantis igneſcit. Sed *Iob. 14.* iterum ipſũ audiamus: *Mortalis* (inquit) *filius mulieris breuis vitæ eſt & plenus iracundiæ, qui ſicut flos floruit, & decidit; diſcedit autem vt vmbra, & non reſiſtit. Nonne & ab hoc ratio quæritur? Et hunc feciſti intrare in iudicium ſub conſpectu tuo. Quis enim mundus eſt à ſorde? Sed nemo, etiam ſi vnius dies ſit vita eius ſuper terram.* Verè miſerabilis conditio, vt homo peccati ſui quod vitare non poſſit rationẽ præſtare cogatur, intrare in conſpectu Domini, & iudiciũ ſubire omnipotentis compellatur, edere cauſas geſtorum ſuorum, quæ totvitę ſuę ętatibus percurrerit, cùm mundus à peccato quiuis eſſe non poſſit, vt ab ipſis cunabulis prius obrepat infantię culpa, quam ſit vllus ſenſus erroris. Quãq; illud miſerabile, vt breuis ſit vita eius, dulcis illecebra, multiplex ærumna, iracundia quotidiana. Itaque in *Ibidem.* exigua delectatione amaritudo perpetua eſt. *Eſt* (inquit) *arbori ſpes. Si enim fuerit exciſa, adhuc viveſcet & ramus eius non deficiet: & ſi in terra mortua radix eius fuerit, truncus eius adhuc ab odore aquæ † germinabit, faciet autẽ meſſem* *al. florebit.* *ſicut nouella planta. Vir autem defunctus abiit, & cadens mortalis homo non vltrà eſt. Tẽpore autẽ fluctuat mare.* Spectauimus prophetici ſermonis ſeriem ex duobus infer oribus elementis, terra ac mari, quę omni iniurię crebriſq; tempeſtatibus ſubiacent, quàm validum argumentũ noſtræ expreſſit ærumnæ? Terrena enim virgulta, nemoroſáque arborum etiam cùm fuerint mortua, in vſus vitales reſurgunt. Mare quoque ipſum temporum vicibus ſolet fluctuare. At verò caro noſtra ſemper exæſtuat, ſibique ipſa tempeſtas eſt, nec vnquam à motibus procella-

Ibidem. rum miſerandiſque naufragiis feriatur, *Cùm autem dor-* G
Apoc. 21. *mierit homo, non reſurget vſque dum cælum aſſuatur.* Quod
Eſai. 65. videtur declarare, donec cælum mouetur. Erit enim nouum cælum, & terra noua, ſicut ſcriptum eſt. *Nam quod aſſuitur, vetus eſt: quod vetus, mutabitur.* Denique audi Da-
Pſal. 101. uid dicentem: *Initio terram tu fundaſti Domine, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes: &*
Hebr. 1. *omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur.* Poſſumus etiam illud attexere, quo-
Matth. 11. niam quod vetus eſt aſſuitur, quod nouum, cogitur. A diebus autem Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Aſſuebat ergo illud ſynagoga in paucis, Eccleſia cogit in multis. Vel quia nunc cælum aſtri videtur nebulis & caligine, nocturniſque te- H
Apoc. 21. nebris, & croceo diei ſurgentis rubore diuerſa & diſcolori ſpecie ſæpe contexitur. Tunc autem nox non erit amplius, & non indigebunt luce lucernæ, & lumine ſolis, quia Dominus illuminabit ſuper eos, ſicut dicit Ioannes.
Ezech. 23. Vel quia, *Va his qui aſſuunt ceruicalia ad euertendas animas po-*
Matth. 9. *puli.* Deploranti prophetæ miſeriam noſtræ fragilitatis, quæ & in hac vita requiem non haberet, & vniuerſa ſubito incurſu mortis amitteret, Spiritus ſanctus infudit tam dio non reſurrecturos homines, donec veniret qui
Eſai 43. non aſſueret vetera nouis. nec veſtimentum nouum
Ioan. 11. committeret veſtimentum vetus, ſed omnia faceret no-
Apoc. 1. ua ſicut ipſe dixit: *Ecce facio omnia noua.* Ipſe eſt enim reſurrectio ipſe primogenitus ex mortuis in quo omnes quidem prærogatiuam futuræ reſurrectionis accepimus ſo-
Rom. 6. lus tamen ipſe adhuc reſurrectione perpetua reſurrexit.

De intelligentia illius: Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes autem me, donec deſinat ira tua, &c.

CAP. VIII.

Audito igitur quid locutus eſſet in eo Deus, & co-
Iob. 14. gnito per Spiritum ſanctum quòd filius Dei non ſolùm veniret in terram, ſed etiam deſcenſurus eſſet ad inferos, vt mortuos reſuſcitaret (quod tunc quidem fa-
† al. Præſenorum. ctum eſt ad teſtimonium † præcedentium, & exemplum futurorum) conuerſus ad Dominum ait: *Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes autem me, donec deſinat ira tua, & ſtatuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, viuet conſummans dies vitæ ipſius. Suſtinebo donec iterum fiam, donec vocabis me, ego autem te obaudiam, ac opera manuum tuarum ne deſpicias. Numeraſti autem meas adinuentiones, nec præteribit te quidquam ex peccatis meis. Signaſti autem iniquitates meas in ſacculo, & notaſti ſi quid inſciens præterii.* Quàm ſuauis locus, qui nos de reſurre- L
Luc. 23. ctione confirmat, & quàm videtur voci Dominicæ con-
Prou. 11. uenire, quæ in Euangelio legitur, vbi ait: *Tunc incipient*
1. Petr. 4. *dicere montibus, Cadite ſuper nos: & collibus, Operite nos.* Erit enim in conſummatione ſæculi ira Domini. Rectè ergo
Iob. 19. ſanctus in iudicium mauult reſurgere, quam in tempus diuinæ iracundiæ, quæ terribilis etiam innocentibus eſt. Simul etiam illud prophetare intelligitur, dicendo, *Statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias,* quod in paſſione Domini reſuſcitandus foret, ſicut in fine huius libri teſtatur: nec tamen deplorare deſinit: & quò magis intelligit ſibi reſurrectionē eſſe propoſitam, vitam hanc fugere deſiderat, videns ſe in manus traditum aduerſario- M
Iob. 16. rum, proiectum ſe in poteſtatem impiorum, cui etiam a-
Pſal. 140. mici in inimicos conuerſi ſunt, qui cùm debuerint conſolari, ruinam ſuper ruinam inferant: memor tamen con-
al. Carnes meas. ſcientiæ ſuæ puræ, & mundæ orationis, ait: *Terra non cooperias in ſanguine † carnis meæ.* vt oratio eius ſicut incenſum dirigatur ad Dominum, non in terra diuerſetur. Sancti
Eccleſ. 35. enim oratio nubes penetrat peccatoris orationem, ſicut à Deo Cain dictum eſt parricidæ, aperiens os ſuum terra in ſanguine carnis abſcondit. Maledictus, inquit, à ter-
Geneſ. 4. ra, quæ aperuit os ſuum accipere ſanguinem fratris tui de manu tua; quoniam operaberis terram, & non addet virtutem ſuam dare tibi.

De reprehenſione eorum, qui curioſiùs inquirunt ſecreta altitudinis ſapientiæ Dei: quámque beatus ſit ille qui ſapientiam inuenerit; & quæ ſit vera ſapientia.

CAP. IX.

Flebiliter igitur ſanctus deplorat vitæ iſtius tempora: *Pereo (inquit) & ſpiritu circumferor, oro autem ſepulturam, & non impetro: precor laborans. Et quid faciam? Dies* Iob. 17.
mei tranſierunt in horrore, dirupti ſunt articuli cordis mei. Nec tamen vſquam derogat iudicio Dei. Scit enim profundam eſſe altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ Dei, & inſcrutabilia iudicia eius, atque inueſtigabiles vias eius. *Non calcauerunt (inquit) eam filii ſe glorificantium, nec tranſiuit per* Rom. 11.
eam leo. Quis enim potuit vias eius comprehendere, quæ Iob. 28.
abditè occulta penetrat? *Vnde (inquit) inuenta eſt ſapien-* Ibidem.
tia? aut quis locus diſciplinæ? Neſcit mortalis homo viam eius, nec inuenta eſt in hominibus. Abyſſus dixit, Non eſt in me: & mare dixit, Non eſt mecum. Non tibi licet ſcire ô homo alta
ſapientiæ, ideo tibi ſcriptū eſt: Noli altū ſapere, ſed time. Rom. 11.
Quid curioſè quæris inueſtigare quod tibi nō expedit ſcire 2. Cor. 12.
nec cognoſcere datur? Paulus audiuit aliqua ſecreta ſapientiæ, quæ prohibitus eſt alus intimare, & ideo raptus eſt in paradiſum, raptus vſq; ad tertium cælum, vt audiret
I ea quæ in terris audire non poterat. Si quæ audiuit homo, nō licuit ei loqui, quemadmodum quod non audiuit inquirit? Imperatoris huius in terris non licet tibi ſcire cōſilia & vis ſcire diuina? Nō licet tibi curioſiùs inueſtigare quæ in terris geruntur, & curioſiùs requiris quid ſupra cælum agatur? Cur tu diſputas vnde nata ſit ſapientia? *Neſcit homo viam eius, nec in hominibus inuenta eſt perfecta ſapientia.*
Non in Moyſe, non in Aaron, non in Ieſu Naue fuit, non Pſal. 50.
in ipſo Dauid qui ait: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi,* vnde ipſe dixit in poſterioribus: *Velut iumentum* Pſalm. 72.
factus ſum apud te. Supra te eſt ſcire, o homo, altitudinem
ſapientiæ, ſatis eſt tibi vt credas. *Si eam non credideritis,* Eſaiæ 7.
K inquit, *nec intelligetis.* Abyſſum ſcire non potes, abyſſum non potes comprehendere, quomodo altitudinē ſapientiæ comprehendes? Abyſſus dixit, Non eſt in me, & tu potes dicere quia in te eſt ſapientia? Abyſſus ergo dixit, Non
eſt in me, quia ipſe Dominus dixit: *Non derelinques ani-* Pſalm. 15.
mam meam in inferno. Et Apoſtolus dixit: *Quis deſcendet in* Rom. 10.
abyſſum, hoc eſt Chriſtum ex mortuis deducere. Ergo Iob. 28.
ſi interrogatur abyſſus, Vbi eſt ſapientia? reſpondet: Non
eſt in me, quia ſurrexit. Interrogatur mare, Vbi eſt ſa- Marc. 14.
pientia? dicit, Mecum non eſt, quia calcauit me, nec fluctus mei eam turbare potuerunt. Et tu ergo in hoc ſæcu-
li iſtius poſitus freto noli perfectam illā Dei ſapientiam Ioan. 1.
L in hoc mundo quærere: quia mundus eam non cognouit.
Sed ſi vis eam inuenire, calca fluctus huius mundi, ſicut Matth. 14.
calcauit Petrus, & ambula ſuper aquas huius ſæculi, &
porriget tibi dexteram ſapientia, ſicut porrexit & Petro: Exod. 14.
quia nemo fuit quem non ſæculi huius vnda turbauerit.
Turbauit Abraham, turbauit & Moyſen, turbauit & Pe- Matth. 14.
trum. Moyſes per mare tranſiuit, & per mare peditum duxit exercitum, ſed antè & ipſe turbatus eſt. Petrus ſuper aquas calcauit, ſed merſus fuerat corpore, quia infirmioris fidei veſtigio claudicauit. Ergo noli ſapientiam in mari quærere, quia non dixit cum mari ſe futurum Do-
minus Ieſus, ſed cum diſcipulis ſuis, vt aliqua ex parte eū Matt. 28.
cognoſcerent, quibus ait: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad*
M *conſummationem ſæculi.* Beati cum quibus eſt, vtinam & nobiſcum ſit. Sed nobiſcum mare eſt, Petrus cum Chriſto, quia & ipſe calcauit mare. Nobis aurum cordi atque argentum eſt, ſapientia autem ſupra aurum, non in auru
eſt. Ideo qui ſapientiam habere cupiebat: *Argentum* Act. 3.
(ait) & aurum non habeo, ſed quod habeo, do tibi: in nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Quia aurum non
habebat, in nomine Chriſti habebat piæ opera- Iob. 28.
tionis gratiam. Ideo & tibi dicitur. *Et trahe ſapientiam in interiora,* & infrà: *Latuit (inquit) omnem hominem, & à volatilibus cæli abſcondita eſt.* Nec homines ſciebant vbi erat, nec angeli, quia ipſi ſunt aues cæli, de quibus dictum eſt: *Et vidi angelum volantem per cælum.* Ne-
mo potuit noſcere ſapientiam, *quia nemo nouit filium* Ibidem.

Epiſt. 14. Matth. 11.

niſi pater, & nemo nouit patrē niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ipſe ergo reuelauit Ioanni cum quo eſſet ſapientia: infudit ei: *In principio erat verbum, & verbū erat apud Deum. Neſcit ſapientiam interitus, neſcit malitia.* Interitus enim tenere eam nō potuit, qui dixit: Vbi eſt mors victoria tua? vbi mors aculeus tuus? Neſcit etiā † malitia, quia dixit: *Quærent me mali, & non inuenient.* Poſſunt dicere: *Audiuimus gloriam eius.* Solus eſt Deus qui nouit eam, *quia Deus* (inquit) *bene conſtituit viam eius. Ipſe enim nouit locum eius.* quid ſit receptaculum ſapientiæ, audi diſcipulum eius dicentem: *Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.* Agno-

Ioan. 1. 1. Cor. 15. †v.c. Eam Prou. 1. Eccl. 1.

A uit enim patrem filius, quia ipſe ait: *Sicut agnouit me pater, & ego agnoſco patrem.* Æqua menſura eſt cognitionis], vbi vnitas poteſtatis eſt. Pater ergo qui omnia fecit, nouit ventorum libram, aquarum menſuram: ipſe vidit ſapientiam, cùm præparauit eam, & enarrauit eam per Prophetas ſuos quia pater enarrauit ſapientiam] & inueſtigauit eam, ſicut & filius patrem enarrauit, quem nihil præterit, & dixit: O homo, quid vis profunda ſcire ſapientiæ quæ ſupra te ſunt? *Timere Deum ſapientia eſt, abſtinere à malo diſciplina eſt.*

Ioan. 1. Ioan. 10. Iob. 28.

S. AMBROSII DE INTERPELLATIONE S. IOB LIBRI PRIMI FINIS. †

† v.c. Explicit tractatus de interpellatione Iob. Incipit tractatus de interpellatione Dauid. *Multiquidem deplorauerant* &c. Vt infra habetur col. 765. I

Summarium libri ſecundi de interpellatione ſancti Iob.

A cap. I. vſque ad cap. IV. vulgarem hominum quæſtionem examinat, cur iuſti affligantur, impij verò bonis affluant, continuando enarrationē ſuper alia quædam capita libri S. Iob.

In cap. V. concludit, cùm iuſtos in hoc ſæculo affligi ſit bonum; nedum non timendas, ſed optandas eſſe afflictiones.

Capita libri ſecundi de Interpellatione Iob.

1. *Quòd plerique etiam prudentes moueantur cùm viderint iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autem frequenter in hoc ſæculo affligi.*
2. *Quomodo ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit: & tacendo irridendòque ſuos conuiciatores redarguerit, oſtendens quod à Domino Deo ſua tentatio venerit.*
3. *Quantum bonum ſit taciturnitas, & quòd multi per ſermonem decepti ſint: quàm pulchrum etiam ſit ridere cùm nobis maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ conſcientiæ non prætendicet.*
4. *Qua ratione ſi propter peccata hominibus eueniāt mala, impii tanta bonorum copia abundent.*
5. *Quod orandū potius nobis hic ſit, ſubire laborem, quàm rerum temporalium abundantia affluere, propter diuerſum & contrarium vtriuſque finem, eo quòd ſic vera ſapientia inuenitur.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S. IOB. LIBER SECVNDVS.

IOB. Cap. XVIII.

RESPONDENS autem Baldad Sauchites, dicit: vſquequo non ceſſabis? Mane, vt & ipſi loquamur. Quare vt quadrupedes tacuimus coram te? interfecit te ira. Quid enim, ſi tu mortuus fueris, inhabitabis quæ ſub cælo? aut ſubuertentur montes à fundamentis? & lumen impiorum extinguetur, & non eueniet eorum flamma? Lumen eis tenebræ in tabernaculo, at lucerna in eo extinguetur. Vœnentur minimi facultates eius, erret autem eius conſilium. Immittatur pes eius in laqueo, C in rete inuoluatur. Veniant ſuper eum laquei, roborabit in eum ſitientes. Abſconditus eſt autem in terra funiculus eius, & decipula illius in ſemitis. In circuitu perdant eum dolores, multi circum pedem eius veniant in fame anguſta, ruina autem ei præparata eſt indecens. Comedantur eius rami pedum, comedat autem eius pulchra mors. Scindatur de tabernaculo eius ſanitas, teneat autem eum neceſſitas accuſatione regia. Habitabit in habitaculo eius in nocte eius, diſpergentur decentia eius in ſulphure. Deorſum radices eius ſiccabuntur, & ſurſum corruet meſſis eius. Memoria eius pe- B reat de terra, & erit nomen ei in faciem extraneo. Expellat eum de luce in tenebras, & ab orbe terrarum tranſtulerunt eum. Non erit notus in populo eius, neque ſaluatus in ſubcæleſti domus eius. Sed in rebus eius viuent alij, ſuper eum gemuerunt vltimi, primos autem tenuit ſtupor. Hæ ſunt domus iniuſtorū, hic autem locus ignorantium Dominum.

CAP. XIX.

RESpondens Iob dicit: Vſquequo afflictam facietis animam, & occidetis me ſermonibus? Cognoſcite ſolùm quod Dominus fecit me ſic, loquimini contra me. Non reuerentes incumbitis mihi, nempe iam in veritate ego erraui, & apud me inhabitat error. Loquutum eſſe verbum quod non oportet, & verba mea errant & non in tempore. Sine autem, quoniam in me magnificamini, inſultatis vero mihi opprobrio. Cognoſcite igitur quòd Dominus eſt qui turbauit, munitionem autem eius in me exaltauit. Ecce rideo opprobrio, & non loquar? clamabo & nondum iudicium. In circuitu circum ædificatus ſum, & non tranſibo, in facie mea tenebras poſuit. At gloriam meam à me exuit, abſtulit coro-

nam de capite meo. Dilaniauit me in circuitu, & abiui: excidit autem ſicut arborem ſpem meam. Grauiter mihi ira vſus eſt, reputauit autem me ſicut inimicum. Simul ac venerunt eius tentationes in me, viis meis circumdede-rũt me inſidiatores. A me quidem fratres mei receſſerunt, cognouerunt alienos plus quàm me. Amici mei immiſericordes facti ſunt, ne-que adiunxerunt me proximi. Et qui nouẽ-runt meum nomen, obliti ſunt mei. Vicini domus, ancillæque meæ, alienus fui coram eis. Seruum meum vocaui, & non obediuit: os autẽ meum deprecabatur, & ſupplicabam vxori meæ. Aduocabam adulans filios concubina-rum mearum, ipſi autem in ſæculum me auer-ſati ſunt: quando reſurgo, contra me loquun-tur. Abominati ſunt me qui cognouerunt me: quos autem amaueram, inſurrexerunt mihi. In pelle mea putruerunt carnes meæ, at oſſa mea in dentibus habentur. Miſeremini mei, miſeremini mei ò amici, manus enim Domi-ni eſt quæ tetigit me. Cur autem me perſequi-mini ſicut & Dominus, & de carnibus meis non ſaturamini? Quis vtique det vt ſcripta ſint verba mea, vt poſita ſint ea in libro in ſę-culum, in ſtilo ferreo & plumbeo, aut in petris inſculpta eſſe? Noui enim quia æternus & po-tens eſt qui ſoluturus eſt me in terram, & ſuſ-citaturus pellem meam quæ portauit hæc. A Domino enim hæc mihi confecta ſunt, quæ ego mihi conſcius ſum, quæ oculus meus vi-dit, & non alius: omnia autem mihi conſum-mata ſunt in ſinu. Si verò dicetis: Quid dice-mus coram eo, & radicem ſermonis inueni-mus in eo? Cauete & vos à regimine, furor enim in iniquos ſuperueniet, & tunc cognoſ-cent vbi eſt eorum materia.

CAP. XX.

RESpondens autem Sophar Minæus, dicit: Non ſic putabam contradicere te hæc, & non intelligitis magis quàm ego. Diciplinam confuſionis meæ audiam, & ſpiritus ex intel-ligentia reſpondet mihi. Nonne hæc noſti à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper ter-ram? Gaudium impiorum ruina grauior, læti-tia autem iniquorum perditio. Si aſcenderint in cælum eius dona, & ſacrificium eius nubes attigerit. Quando enim videatus iam firmatũ eſſe, tunc in finem peribit. At qui cognoue-rant eum, dicent: Vbi eſt? Sicut inſomnium quod auolauit, non inuenietur, volauit autem ſicut viſio nocturna. Oculus aſpexit, & non ad-det, & non ampliùs aduertet eum locus ſuus. Filios eius perdant minores, manus eius vrant dolores. Oſſa eius repleta ſunt adoleſcentia eius, & cũ eo in tumulo terræ dormient. Si dulcis fuerit in ore eius malitia, abſcondet eã ſub lingua ſua. Non parcet ei, & non dereˡin-quet eam: & congregabit eam in medio guttu-ris ſui, & non poterit adiuuare eum. Fel aſpi-dis in vtero eius, diuitiæ iniuſtè congregatæ euomentur, de domo eius extrahat eum ange-lus. Furorem autem draconum ſugat, occidat verò eum lingua ſerpentis. Non videat mul-ſionem paſtorum, neque paſcua mellis & buty-

G ri. In vana & inania laborauit, diuitias de qui-
bus non guſtabit. Sicut caro neruoſa quæ non
manditur, quæ non bibitur. Multorum enim
impotentum domos fregit: tabernaculum au-
tem rapuit, & non extruxit. Non eſt eius ſalus
facultatibus, in deſiderio ſuo non ſaluabitur.
Non ſunt reliquiæ cibis eius, propter hoc non
florebunt eius bona. Cùm autem videatur iam
ſaturatus eſſe, arctabitur: omnis verò neceſſitas
ſuper eũ veniet. Si quo modo inpleuerit ven-
H trem ſuum, immitat in eum furorem iræ, lauet
in eum dolores, & non ſaluetur de manu ferri,
vulneret eum arcus æneus. Prætereat per os e-
ius ſagitta, ſtellæ autem in tabernaculis eius.
Deambulent in eo timores, omnes autem te-
nebræ ei permaneant. Deuoret eum ignis qui
non incenditur, vexet autem eius aduena do-
mum. Reuelet eius cælum iniquitates, terra
autem inſurgat ei. Inundet domum eius per-
ditio in finem, dies iræ ſuperueniat ei. Hæc
I pars hominis impij à Domino & poſſeſſio eo-
rum quæ ſunt ei à ſpeculatore.

CAP. XXI.

RESpondens autem Iob dicit: Audite, audi-
te verba mea, vt ſit mihi à vobis hæc con-
ſolatio. Portate me, ego autem loquar, poſtea
non deridebitis me. Quid enim? numquid
hominis mea redargutio? aut cur non iraſcar?
cum inſpexeritis in me ſtuporem habente,
manũ ponentes in maxilla. Si recordatus fue-
K ro, ſtupui, habent autem meas carnes dolores.
Quare impij viuũt, inueterauerunt autem & in
diuitiis? Semen eorum ſecundùm animam, at
filij eorũ in oculis. Domus eorum rectè ſtant,
non eſt illis timor, non eſt in eis flagellum à
Domino. Bos eorum non fecit abortiuũ: ſal-
uata eſt autem eorum in ventre habens, & non
offendit. Manent ſicut oues perpetuæ, at pue-
ri eorum ludunt accipientes pſalterium & ci-
tharam, & delectantur voce pſalmi. Conſum-
L marunt in bonis vitam ſuam, in requie autem
inferni dormierunt. Dicit autem Domino,
Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo. Quid omni-
potens, quoniã ſeruiemus ei? aut quæ vtilitas,
quoniã obuiabimus ei? In manibus enim non
fuerunt ei bona, opera autem impiorum non
aſpicit. Verumtamen & impiorum lucerna
extinguetur, ſuperueniet eis ſubuerſio, dolo-
res autem eos habebunt à furore. Erunt ſicut
paleæ ante ventum, aut ſicut puluis quem ab-
ſtulit turbo. Deficiant filios facultates eius: &
M retribuet ad eum & cognoſcet. Videant oculi
eius ſuam interfectionem, à Domino autem
non ſaluetur: Quoniam voluntas eius in domo
eius cum eo, & numeri menſium eius diuiſi
ſunt. Nunquid non Dominus eſt qui docet
intellectum & ſcientiam, ipſe autem ſapientes
diſcernet. Hic moritur in potentia ſtultitiæ
ſuæ, totus in abũdantia & gratia. Interiora au-
tem eius plena adipe, medulla verò eius ſuper-
effluit. Ille autem conficit in amaritudine ani-
mæ ſuæ curſum vitæ; nihilque boni epulatus
finem accipit. Simul quidem in terra dormiũt;
putredo autem eos operuit. Itaque noui vos,
quoniã audaciã incumbitis mihi, quoniam di-

certis: Vbi eſt domus principis, & vbi tegmen
tabernaculorum impiorum? Interrogate præ-
tereuntes viam, & ſigna eorum non aliena-
bitis. Quoniam in diem perditionis ſuble-
uatur malus, in diem furoris eius ducetur. Quis
renunciabit in faciem eius viã eius? & ipſe fe-
cit: quis retribuet ei? Et ipſe ad ſepulchra
ductus eſt, & in acetuo vigilauit. Dulces fue-
runt ei lapides torrentis, & poſt eum omnis
homo abibit, & ante illum innumerabiles.
Quomodo autem mihi adiicietis inania? at
me quieſcere à vobis nihil.

CAP. XXII.

RESpondens autem Eliphaz Themanites
dicit: Numquid non Dominus eſt, do-
cens intellectum & ſcientiam? Quid enim
curæ eſt Domino, ſi tu fuiſti operibus irrepre-
henſibilis? Numquid vtilitas, quoniam ſim-
plicem facies viam tuam, aut rationem tui fa-
ciens redarguet te, & ſimul veniet tecum in
iudicium? Numquid non malitia tua eſt mul-
ta, innumerabilia verò tua ſint peccata; Pi-
gnerabas quidem à fratribus tuis fruſta, veſti-
mentum autem nudorum abſtuliſti. Neque a-
qua ſitientes potaſti, ſed eſurientium ſubtraxi-
ſti fruſtum panis. Miratus es quorundam vul-
tus, habitare autem feciſti pauperes in terra.
Viduas dimiſiſti vanas, pupillos autem afflixi-
ſti. Igitur circumdederunt te laquei, & vrſit
te bellum indecens. Lumen tibi tenebræ eua-
ſit, dormientem autem aqua te operuit. Num-
quid non excelſa habitans aſpicit? at iniuria
latos humiliauit. Et dixiſti: quid nouit fortis?
numquid per caliginem iudicabit? Nubes la-
tibulum eius, & non videbitur, & gyrum cæli
perambulat. Numquid ſemitam æternam cu-
ſtodies, quam calcauerunt viri iniuſti, qui
comprehenſi ſunt immaturi? Fluuius fluens
fundamenta eorum, dicentes: Dominus quid
faciet nobis? aut quid induet nobis omnipo-
tens? qui impleuit domos eorum bonis? con-
ſilium autem impiorum longè ab eo. Viden-
tes iuſti riſerunt, irreprehenſibilis autem ſub-
ſannauit eos: niſi deſtructa eſt ſubſiſtentia eo-
rum, & reliquias eorum deuorat ignis. Eſto
autem durus, ſi ſuſtinueris, poſtea fructus tu-
us erit in bonis. Suſcipe de ore illius inter-
pretationem, & recipe verba eius in corde
tuo. Si autem reuerſus fueris & humiliaueris
te ipſum coram Domino, longe feciſti à ta-
bernaculo tuo iniquitatem. Sedebis ſuper ag-
gerem in petra, vt petra torrentis Ophir. Erit
igitur tuus omnipotens adiutor ab inimicis,
purum autem reddet te ſicut argentum igne
probatum. Poſtea cum audacia loqueris coram
Domino, cum reſpexeris in cælum hilariter:
Cum oraueris autem tu ad eum, exaudiet te,
dabit verò tibi reddere vota. Reſtiruet tibi ta-
bernaculum iuſtitiæ: in viis autem tuis erit
lux. Quoniam humiliauit ſe ipſum, & dices,
Superbiuit, & inclinatum oculis ſaluabit. Sal-
uabit innocentem, & ſaluus eſto immundis
manibus tuis.

CAP. XXIII.

RESpondens autem Iob, ait: Et iam noui
quod ex manu mea redargutio mea eſt, &
A manus eius grauis facta eſt ſuper meũ gemitũ.
Quis igitur nouerit quod inueniam illum, &
veniam in terminum? Dicam autem meum
iudicium, at os meum replebo redargutioni-
bus. Sciam verò ſanitatẽ, quæ mihi dicet, ſen-
tiam autẽ quę mihi renũtiabit. Si in multa for-
titudine ſuperueniet mihi, poſtea in minis me
vtetur. Veritas enim & redargutio ab eo, edu-
cat autem in finem meum iudicium. In prima
enim ambulabo, & non amplius ſum: quæ au-
tem in nouiſſimis, quid noui? Siniſtra quę fecit
B ipſius non reſtiti, circum iaciet dextera, & nũ
videbo. Nouit enim iam viam meam, proba-
uit autem me ſicut aurum. Egrediar in præcep-
tis eius: vias enim eius cuſtodiui: & non decli-
no à præceptis eius, & non præteream, in ſinu
autem meo abſcondi verba eius. Si autem &
ipſe iudicauit ſic, quis eſt reſiſtens ei? Nam ip-
ſe voluit & fecit, propter hoc ſuper eum ſtudui.
Admonens autem curam habui eius ſuper hoc,
à facie eius celer ero, conſiderabo & perterri-
tus ero ex eo. Dominus emolliuit cor meum,
C & omnipotens vrſit me. Non enim noueram
quod ſuperuenient mihi tenebræ, ante faciem
autem meam operuit caligo.

CAP. XXIV.

CVr autem Dominum non latuerunt horæ,
impij autem cõſilia transgreſſi ſunt? Gre-
gem cum paſtore diripuerunt: ſubiunctorium
pupilli abduxerunt, bouẽ viduæ pignerauerũt.
Deiecerũt impotentes de via iuſta, pariter abſ-
conditi ſunt manſueti terræ. Euaſerunt autem
D ſicut aſini in agro, ſuper me egreſſi ſuam actio-
nem, dulcis fuit eorũ panis in iuniores. Agrum
ante tempus non ſuum demeſſuerunt, infirmi
autem in vineis impiorum abſque mercede &
cibo operati ſunt. Detractis veſtimentis nudos
fecerunt dormire multos: plerique quorum
animæ operimentum ademerunt, ſtillicidiis
humeſcebant montium: & quia tegumentum
deerat, petra ſeſe operiebãt. Rapuerunt pupil-
lũ ab vbere, eum autem qui cecidit, humilia-
uerũt. Nudos ſopierũt iniuſtè, eſurientium au-
tem fruſtũ panis abſtulerunt. In tenebroſis in-
E iuſtè inſidiati ſunt, viam autem iuſtã non no-
uerunt, qui de ciuitate & domibus propriis e-
iecerunt. Anima puerorum gemuit valde, ipſe
autem cur horum ſpeculationem non fecit? Su-
per terra exiſtẽtibus illis & non cognouerunt,
viam autẽ iuſtitiæ non nouerũt, neque ſemitas
eius ambulauerũt. Cũ cognouit eorũ opera, tra-
didit eos in tenebras, & nocte erit ſicut fur. Et
oculus adulteri obſeruauit tenebras, dicẽs: Nõ
cõſiderabit me oculus, & operimentum vultus
F poſuit. Perfodit in tenebris domos, interdiu ſi-
gillauerũt ſe ipſos, non cognouerunt lucẽ, quo-
niam ſimul eis in aurora vmbra mortis, quo-
niã cognoſcet tumultus vmbræ mortis. Leuis
eſt ſuper faciem aquæ, maledicta ſit pars eorũ
ſuper terram, appareant autem plantæ eorũ in
terra arida. Vlnã pupillorum rapuerunt, poſtea
ad m. moriam ductum eſt eorũ peccatũ. Sicut
nebula roris non apparens factus eſt, reddantur
autem ei quę fecit: cõteratur verò omnis iniu-
ſtus ſicut lignũ immedicabile. Sterili enim nõ
benefecit, & mulieris non miſertus eſt. Furore

ſubuertit impotentes, cùm ſteterit igitur, non credat in ſuam vitam. Debilitatus non ſperet ſanum eſſe, ſed cadet morbo. Multis enim nocuit ſublimitas eius, marcuit autem ſicut malua in ardore, aut ſicut ſpica à calamo ſponte decidens. Si autem non, quis eſt qui dicit mendacia me dicere, & ponet in nihil verba mea?

CAP. XXV.

RESpondens autem Baldad Sauchites, ait: Quid enim prœmium aut timor ab eo qui facit vniuerſum in altiſſimo? Non enim aliquis putet quod eſt dilatio prædonibus: ſuper quos autem non veniet inſidiatio ab eo? Quomodo enim erit iuſtus homo coram Domino? aut quis mundauerit ſe natus de muliere? Si luna ordinat, & non illucet, ſtellæ autem non mundæ coram eo. Sine autem, homo putredo, & filius hominis vermis.

CAP. XXVI.

RESpondens verò Iob, dixit Cui appoſitus, aut cui auxiliaturus es? nunquid non cui multa fortitudo, & cui brachium robuſtum eſt? Cui dediſti conſilium? nonne cui omnis ſapientia? Aut quem inſequeris? nonne cui maxima potentia? Cui renuntiâſti verba? ſpiritus autem cuius eſt egreſſus ex te? Numquid gigantes nutrientur, ſub aqua & viciniſ eius? Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt amictus nequiſſimis. Qui extendit boream in nihilum, ſuſpendit terram ſuper nihilum. Alligat aquam in nubibus ſuis, & non eſt rupta nubes ſubpedibus eius. Qui tenet vultum ſolij, qui expandit ſuper illud nebulam ſuam. Præceptum circumdedit in faciem aquæ, vſque ad conſummationem lucis cum tenebris. Columnæ cæli diſſiluerunt, & timuerunt ab increpatione eius. Virtute compeſcuit mare, diſciplina autem ſtrauit cetum. Clauſtra cæli formidant eum: præcepto mortificauit draconem præuàricatorem. Ecce hæ partes viæ eius, & ſuper humorem ſermonis audiemus in eo · virtutem tonitrui eius, quis intelligit quando faciet?

CAP. XXVII.

ADhuc autem addens Iob dixit procemio: Viuit Dominus qui ſic me iudicauit, & omnipotens qui amaram fecit meam animam. Siquidem adhuc halitu meo exiſtente, ſpiritus autem diuinus circumexiſtens mihi in naribus. Non loquentur labia mea iniqua, neque anima mea meditabitur iniuſta. Ne mihi ſit iuſtos vos oſtendere, donec moriar: non enim amouebo innocentiam meam. Iuſtitiæ autem attendens non tradam; non enim conſcius ſum mihi quod illicita fecerim. Verumtamen ſint inimici mei ſicut ſubuerſio impiorum: & in me inſurgentes ſicut perditio iniquorum. Et quæ enim eſt ſpes impio, quoniam continet? Numquid ſi confidit in Domino, ſaluabitur? aut deprecationem eius exaudiet Dominus. aut cùm venerit ei neceſſitas, num habet aliquam ſermonis audaciam coram illo? aut ſicut cùm inuocauerit, ipſe exaudiet eum? Sed iam renuntiabo vobis quid eſt in manu Domini: quæ ſunt apud omnipotentem non
G mentiat. Ecce iam omnes noſtis, quod vana vanis iniicitis. Hæc pars hominis impij à Domino: poſſeſſio autem potentium ſuperueniet ab omnipotente ſuper eos. Si autem multi fuerint filij eius, in occiſionem erunt: ſi verò viri euaſerint, mendicabunt. At ſuperſtites eius morte morientur, viduas autem eorum nemo miſerabitur. Si congregauerit ſicut terram argentum, ſicut lutum autem præparauit aurum. Hæc omnia iuſti vendicabunt, at pecu-
H nias eius veraces habebunt. Euaſit autem domus eius ſicut tineæ, & ſicut tela araneæ. Dormiet diues, & nihil adiiciet: aperui oculos ſuos, & iam non eſt. Occurrerunt ei ſicut aqua dolores, nocte autem abſtulit eum caligo. Tollet eum ventus vrens, & abibit, & ventilabit eum de loco ſuo. Et iniicient ſuper eum, & non parcet, de manu eius fuga fugiet. Pulſabit ſuper eum manus ſuas, & exibilabit eum de loco ſuo.

I

CAP. XXVIII.

EST enim argento locus vnde fit: locus autem auro vnde conflatur. Ferrum quidem enim de terra fit, æs autem ſicut lapis inciditur. Ordinem poſuit tenebris, & omnem terminum ipſe ſcrutatur, lapis tenebræ, & vmbra mortis. Inciſio torrentis a calce, at qui obliuiſcentes viæ iuſtæ, infirmati ſunt ex mortalibus Terra ex ea exibit panis, ſubtus eam verſa eſt ſicut igni. Locus ſaphiri lapides eius, & tumulus aureus eius ſemita. Non nouit eam
K volatile, & non intuitus eſt eam oculus vulturis. Non calcauerunt eam filij ſe glorificantium, nec tranſiuit per eam leo. In rupe extendit manum ſuam, ſubuertit autem à radicibus montes. Ripas fluuiorum excidit, omne autem pretioſum vidit meus oculus. Profunda fluuiorum reuelauit, oſtendit autem ſuam potentiam in lucem. At ſapientia vnde inuenta eſt? aut quis locus diſciplinæ? Neſcit homo viam eius, neque inuenta eſt in hominibus. Abyſſus dixit, Non eſt in
L me: & mare dixit, Non eſt mecum. Non dabit concluſum aurum pro ea, & non appendetur argentum commutatio eius. Et non comportabitur auro Ophir in onyche pretioſo & ſapphiro. Non adæquabitur ei aurum & vitrum: & commutatio eius ſuppellectilia aurea. Excelſa & ſublimia non commemorabuntur: & trahe ſapientiam in interiora. Non adæquabitur ei topazium Æthiopiæ, auro puro non comportabitur. At ſapien-
M tia vnde inuenta eſt? qualis autem locus eſt intellectus? Latuit omnem hominem, & à volatilibus cæli abſcondita eſt. Interitus & malitiam dixerunt: Audiuimus gloriam eius. Deus bene conſtituit viam eius: ipſe enim nouit locum eius. Ipſe quæ ſub cælum totum intuetur, videns quæ in terra, omnia quæ fecit, ventorum libram, & aquarum menſuram quando fecit. Hic videns numerauit, & viam in concuſſione vocis. Tunc vidit illam, & enarrauit eam, cùm præparâſſet inueſtigauit: Dixit autem homini: Timere Deum, ſapientia eſt: abſtinere à malo, diſciplina eſt.

Cap. XXIX.

ADhuc autem addens Iob dixit proœmio: Quis me ponat iuxta menſem antè dierum quibus me Deus cuſtodiuit: vt quando ſplendebat lucerna eius ſuper caput meum, quando lumine eius ambulabam in tenebris? Quando fui in diebus iuuentutis meæ, quãdo Dominus ſpeculationem faciebat domus meæ. Quando fui diues valde, in circuitu autem mei pueri mei. Quando fluebant meæ viæ butyro, aut montes mei fluebant lacte. Quando exibam diluculo in ciuitatem, in plateis quidem ponebatur mea cathedra, Videntes me iuuenes abſconſi ſunt, ſenes autem omnes ſteterunt. Adulti ceſſauerunt loquentes, digitum imponentes ſuper os. At qui audierunt, beatum dixerunt me: & lingua eorum gutturi ſuo adhæſit. Quoniam auris audiuit, & beatum dixit me: oculus autem videns me declinauit. Liberaui enim pauperem de manu potentis: & pupillo, cui non erat adiutor, auxiliatus ſum. Benedictio pereuntis ſuper me veniat, os autem viduæ mihi benedixit. Iuſtitiam indutus ſum, veſtitus ſum autem iudicium ſicut diploidem. Oculus fui cæcorum, pes autem claudorum. Ego fui pater impotentum: cauſam autem quam non ſciebam, inueſtigaui. Contriui molas iniquorum, de mediis autem dentibus eorum prædam euulſi. Dixi: Ætas mea ſeneſcet ſicut truncus palmæ, multum tempus viuam. Radix mea aperta eſt in aqua, & ros morabitur in meſſione mea. Gloria mea noua mecum, & arcus meus in manu eius ambulabit. Qui me audierunt, attendebant: tacuerunt autem in meo conſilio. Super meum verbum non addiderunt, læti autem erant quando illis loquebar. Sicut terra ſitiens ſuſcipiens imbrem, ſic iſti meum ſermonem. Si riſeram ad eos, non crediderant, & lux vultus mei non cadebat. Elegi viam eorum, & ſedi imperans, & in tabernaculo erã ſicut rex in ſatellitibus. Quemadmodum paſſionibus affectos conſolabar.

Cap. XXX.

NVnc verò deriſerunt me minimi, nunc hortantur me in patre, quorum contemnebam patres eorum, quos non putaui eſſe dignos canibus eorum gregum. Et fortitudo manuum ipſorum ad quid mihi? Super ipſos periit conſummatio, in egeſtate & fame ſterilis, fugientes in aquoſam heri preſſutam & miſeriam. Frangentes autonem in ſonante, qui auro erant eorum cibaria. Inhonorati & viles habiti, indigentes omnis boni: & qui radices ſignorum mandebant præ fame magna inſurrexerunt mihi fures. Quorum domus eorum erant foramina petrarum, in medio bene ſonãtium clamabunt, qui ſub ſarmentis agreſtibus viuebant. Stultorum filij & ignobilium nomen & gloria extincta à terra: nunc autem cithara ego ſum eorum, & me prouerbium habent. Abominati ſunt me recedentes longè, à facie autem mea non abſtinuerunt ſputum. Cùm aperuiſſet enim pharetram ſuam, afflixit me, & frenum faciei meç emiſit. Ad dexteram germinis inſurrexerunt, pedes eius extendit, & viam fecit in me ſemitas perditionis eo-

G rum. Attritæ ſunt ſemitæ meæ, exuit enim meam ſtolam, ſagittis ſuis iaculatus eſt me. Vſus eſt me, vt vult, in doloribus compactus ſum. Reuertuntur mei dolores, abiit mea ſpes quaſi ventus, & ſicut nebula ſalus mea. Et nunc in me effundetur anima mea, habent autem me dies dolorum. Nocte oſſa mea combuſta ſunt: at nerui mei diſſoluti ſunt. In multa fortitudine apprehendit meum veſtimentum, ſicut circumorale tunicę meę circumdederunt me. Reputâſti autem me ſicut

H lutum, in terra & cinere mea pars. Clamaui ad te, & non audis me, ſteterunt & conſiderauerunt me. Inſultâſti mihi crudeliter, manu potenti me verberâſti. Ordinaſti autem mihi in doloribus, & eieciſti me à ſalute. Noui enim quod mors me conteret: domus enim omni mortali, terra. Vtinam enim poſſem me ipſum capere, aut deprecarus ſaltem alium, & faciet mihi hoc. Ego autem ſuper omni impotente fleui, gemui verò videns hominem in neceſſi-

I tatibus. Ego expectans bona, ecce occurrerunt mihi magis dies malorum. Venter meus efferbuit & non tacebit, præuenerunt me dies paupertatis. Gemens ambulo ſine furore, ſteti autem in congregatione clamans. Frater fui Sirenum, amicus autem ſtruthionum. Cutis mea obtenebrata eſt valdè, at oſſa mea præ ardore. Euaſit in luctum mea cithara, at pſalmus meus in fletum mihi.

Cap. XXXI.

K FOedus poſui oculis meis, & non intelligã ſuper virginem. Et quid diuiſit Deu, deſuper, & hereditas ſufficienti ex'altiſſimis? Væ perditio iniquo, & abalienatio facientibus iniquitatẽ: nonne ipſe videbit viam meam & omnes greſſus meos enumerabit? Si autem fui ambulans cum ſcurris, ſi & feſtinauit pes meus in dolum. Appenſus ſum enim in ſtatera iuſta, ſciuit autem Dominus iuſtitiam meam. Si declinauit pes meus de via, ſi oculum ſecutũ èſt cor meum, ſi autem & manibus meis tetigi

L dona. Seram igitur, & alij comedant, eradicatus etiam ſim ſuper terram. Si ſecutum eſt cor meum mulierem viri alterius, ſi & inſidiator fui ad oſtia eius. Placeat igitur & vxor mea alij, at paruuli mei humilientur. Furor irę irretentibilis, cõtaminare viri vxorẽ. Ignis enim eſt cõburens in omnibus membris: cui vtique ſuperuenerit à radicibus perdidit. Si autem & vile habui iudicium ſerui mei aut ancillæ, diſceptantibus illis aduerſum me. Quid faciam, cùm inquiſitionem mei faciet Dominus? ſi

M autem & ſpeculationem, quod reſponſum faciam? Numquid non vt & ego factus ſum in vtero, & illi facti ſunt? Impotentes vſũ quem quandoq habuerunt, non fruſtrati ſunt, viduę autem oculũ non tabeſeci. Si & bucellam meã comedi ſolus, & non pupillum participem feci ex ea. Quoniam ab adoleſcentia mea enutriui vt pater, & de vtero matris deduxi: Si & deſpexi nudum pereuntem, & non veſtiui, impotentes autem ſi non benedixerunt mihi. Ab tonſura agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Si leuaui pupillo manum, confidẽs quoniã multa mihi auxiliatio adeſt. Rece-

dat igitur humerus me à iūctura, at brachium G
meum à cubito meo cōfringatur. Timor enim
Domini continuit me, & à captione eius non
feram. Si ordinaui autem fortitudinem me-
am, ſi autem & in lapide pretioſo fiduciam ha-
bui. Si & lętatus ſum multis diuitiis mihi exi-
ſtentibus, ſi & in innumerabilibus poſui manū
meam. Aut non video quidē ſolem lucentem
deficientem, lunam autem deficientem. Non
enim in eis eſt, & ſi deceptum eſt latenter cor
meum, ſi autem & manū meam imponens in
ore meo oſculatus ſum. Et hoc mihi igitur ini- H
quitas maxima computetur, quoniam menti-
tus ſum coram Domino altiſſimo. Si autem &
gaudens factus ſum ruina inimicorum meorū:
& dixit cor meum: euge. Audiat igitur auris
mea maledictionem meam: diuulger igitur &
populo meo malè affectus. Si autem & ſæpe di-
xerunt ancillę meę: Quis daret nobis de carni-
bus eius ſaturari? Valde me vtili exiſtente, fo-
ris autem non motabatur peregrinus, at oſtium
meum omni venienti paruit. Si autem & cùm I
peccauerim inuitè abſcondi peccatum meum,
non enim auerti multitudinem turbæ: vt non
eloquerer coram eis. Si autem & permiſi im-
potentem exire oſtium meum ſine vacuo. Quis
det audientem me, manum autem Domini ſi
non timueram? Syngraphum autem quod ha-
bui contra quempiam in humeris circumpo-
nens coronam legebam: & ſi non ſcindens illud
reddidi, nihil accipiens à debitore. Si in me a-
liquando terra gemuit, ſi autem & ſulci eius K
fleuerunt vnà. Si & fortitudinem eius comedi
ſolus ſine pretio, ſi autem & animam Domini
terræ apprehendens afflixi. Pro tritico igitur
egrediatur mihi vrtica, pro hordeo autem ſpi-
na. Et ceſſauit Iob verbis.

Cap. XXXII.

TAcuerunt verò & tres amici eius amplius
contradicere Iob: erat enim Iob iuſtus co- L
ram eis. Iratus eſt autem Eliu filius Barachiel
Buzites de cognatione Aram, Auſitidis regio-
nis, Iratus verò eſt aduerſū Iob valdè, eo quòd
oſtendit ſe iuſtum coram Domino. Et contra
tres àmicos iratus eſt valdè, quoniam non po-
tuerunt reſpondere contraria Iob, & poſue-
runt ipſum eſſe impium. Eliu quidem expe-
ctauit dare reſponſionem Iob, quoniam ſenio-
res eo ſunt diebus. Et vidit Eliu quod non eſt
reſponſum in ore trium virorum, iratus eſt fu-
ror eius. Reſpōdens igitur Eliu filius Barachiel M
Buzites, dixit: Iunior quidem ſum tempore,
vos autem eſtis ſeniores. Idcirco tacui, timens
vobis renontiare meam ſcientiam. Dixit autē,
non tempus eſt loquens, in multis enim annis
non nouerunt ſapientiam: ſed ſpiritus eſt in
hominibus: inſpiratio autem omnipotentis
quæ docet. Non longæui ſunt ſapientes, neque
ſenes norunt iudicium. Ideo dixit: Audite me,
& nuntiabo vobis quæ noui. Auribus percipi-
te mea verba, dicam enim vobis audientibus,
vſquequo ſcrutemini ſermones? Et vſque ad
vos intelligam, & ecce non fuit. Ipſe Iob redar-
guens, reſpondens eius verba ex vobis. Ne di-
catis: Inuenimus ſapientiam Domino adden-
tes, homini autem cōmiſiſtis loqui talia ver-
ba. Timuerunt, non reſponderunt amplius, an-
tiquos fecerunt ex ipſis ſermones. Expectaui,
non enim loquuti ſunt, quoniam ſteterunt,
non reſponderunt. Reſpondens itaque Eliu di-
cit: Rurſus loquar, plenus enim ſum verbis,
perdit me ſpiritus vteri: at venter meus ſicut
vter meus muſti feruens ligatus, & ſicut follis
fabri ferrarij ruptus. Loquar, vt requieſcam
cùm aperuerim labia, hominem enim non ve-
rebor, quinetiam neque mortalem non reue-
rebor: non enim ſcio mirari perſonam. Si au-
tem non, & me tineæ comedant.

Cap. XXXIII.

VErumtamen audi Iob verba mea, & ſer-
monem auribus percipe meū. Ecce enim
aperui os meum, & loquuta eſt lingua mea.
Mundum meum cor verbis, intellectus autem
labiorum meorum munda cogitabit. Spiritus
diuinus qui fecit me, ſpiraculum autem omni-
potentis eſt docens me. Si potueris, da mihi
reſponſum, ad hæc expecta, ante me, & ego an-
te te. De luto confectus es tu, ſicut & ego, de
eodem perfecti ſumus. Non timor mei te ſtu-
pefaciet, neque manus mea grauis erit in te,
ſed dixiſti in auribus meis: Vocem verborum
tuorum audiui, quoniam dicis: Mundus ſum
cum non peccauerim, immaculatus enim
ſum, nam iniquitatem non feci, accuſationem
autem contra me inuenit. Arbitratus eſt autē
me ſicut aduerſarium: poſuit in ligno meum
pedem, cuſtodiuit autem vias meas omnes.
Quomodo enim dicis: Iuſtus ſum, & non e-
xaudiuit me? æternus enim eſt ſuperior homi-
nibus. Dicis autem: Cur iuſtitiæ meæ non e-
xaudiuit omne verbum? Semel loquutus eſt
Dominus, ſecundo autem in ſomnium aut in
meditatione nocturna, aut ſicut cùm incidat
grauis timor ſuper homines. In dormitationi-
bus in cubili, tunc reuelat mentem hominū,
in ſpeciebus timoris talibus illis exterruit. A-
uertat hominem de iniuſtitia, at corpus eius
à ruina liberauit. Pepercit autem animę eius à
morte, & non cadere ipſum in bello. Rurſus
autem increpauit illum in mollitie in cubili,
& multitudinem oſſium eius debilitauit. Om-
ne autem comeſtibile frumenti non poſſit ac-
cipere, & anima eius cibum deſiderabit: quo-
uſque putreſcant eius carnes, & oſtendat oſſa
eius vacua. Appropinquauit in mortem eius a-
nima, at vita eius in inferno. Si fuerint mille
angeli mortiferi, vnus eorum non vulnerabit
eum. Si cogitauerit corde reuerti ad Dominū,
renuntiet autem homini ſuam accuſationem:
at iniquitatem eius oſtendat, reſiſter vt non
cadat ipſe in mortem. Reiuueneſcere faciet
eius corpus ſicut vnctionem in pariete, at oſſa
eius implebit medulla. Mollificabit eius car-
nes ſicut paruuli, reſtituet autē eum virum fa-
ctum in hominibus. Deprecatus Dominum &
accepta ei erunt, ingredietur autē vultu puro
cum enarratione. Reddet hominibus iuſtitiā,
poſtea accuſabit homo ipſe ſe ipſum, dicens:
Qualia conficiebā, & non digna ſcrutatus eſt
me qui peccaui? Libera animā meā, ne pergat
in interitū: & vita mea lucē videbit. Ecce hæc

omnia operatur fortis vias tres cum viro, ſed liberauit aoimã meam de morte, vt vita mea in luce laudet eum. Auribus percipe Iob, & audi me, obmuteſce, & ego ſum, loquar. Si eſt tibi ſermo, reſponde mihi, loquere: volo enim iuſtum eſſe te. Si autem non, tu audi me: obmuteſce, & docebo te ſapientiam.

Cap. XXXIV.

RESpondens autem Eliu, ait: Audite me ſapientes, eruditi auribus percipite bonum. Quoniam auris ſermones probat, & guttur guſtat eſcam. Iudicium eligimus ipſis, cognoſcamus in medio ipſorum quod bonum. Quoniam dixit Iob, Iuſtus ſum: Dominus amouit meum iudicium. Mentitus eſt autem iudicio meo, violenta ſagitta mea ſine iuſtitia. Quis vir vt Iob, bibens ſubſannationem ſicut aquam, qui non peccauit, neque impius fuit, neque omnino communicauit cum facientibus iniqua, vt ambularet cum impiis? Non enim dicas: Quoniam non erit ſpeculatio ipſi à à Domino. Ideo prudens corde audi, ne mihi ſit coram Domino impium eſſe, & coram omnipotente turbâſſe iuſtitiam. Sed reddat homini ſecundùm quod facit vnuſquiſque eorum, & in ſemita viri inueniet eum. Putas autem Dominum abſurda facturum? aut omnipotens conturbabit iudicium, qui fecit terram? quis autem eſt faciens ſubcæleſtem, & quæ inſunt omnia? Si enim voluerit continere, & ſpiritum apud eum detinere, finietur omnis caro ſimul. Omnis enim homo in terram redibit, vnde & formatus eſt. Si autem non admonitus es, audi hæc auribus, percipe vocẽ verborum. Vide tu facientem iniqua, & perdentem malos, exiſtentem æternum iuſtum, impium facis? dicens regi: Iniquus es, impiiſſimus principibus. Qui non veritus eſt perſonam honorabilis, neque nouit honorem ponere adultis, mirari perſonas eorum, vna autem ipſis euenient clamâſſe & orâſſe virum: vſus eſt enim iniquè, excluſis impotentibus, ipſe enim conſpector eſt operum hominum, latuit autem illum nihil eorum quæ faciunt. Neque eſt locus vt abſcondantur facientes iniqua, quoniam non in virum ponet adhuc. Nam Dominus omnes inſpicit, qui comprehendit inineſtigabilia, glorioſaque & excellẽtia, quorum non eſt numerus. Cognoſcent eorum opera, & vertent noctem & humiliabuntur. Extinxit impios, cõſpicui autem coram eo, quod declinauerunt à lege Dei iuſtificationes eius non cognouerunt. Vt adducerent ad eum clamorem pauperis, & clamorem egenorum exaudiet. Et ipſe ſilentium præbebit, quis condemnabit? abſcondet faciem, & quis videbit eum? Et ſuper gentem & ſuper hominem ſimul qui regnare facit hominem hypocritã ob difficultatem populi, quoniam ad fortem dicens: Accepi, non alienabo, ſine me ipſo videbo, tu oſtende mihi: ſi iniuſtitiam operatus ſum, nõ addam, numquid à te ſoluet eam, quoniam tu expuliſti? quoniam tu eliges, & non ego, & quid noſti, loquere. Ideo prudẽtes corde dicent hæc, vir autem ſapiens audiuit meũ verbum. Iob verò non intellectu locutus eſt, at verba eius non in ſcientia: Verumtamen diſce Iob, ne dederis amplius reſponſionem, quemadmodum ſtulti. Ne addamus ſuper peccatis noſtris, iniquitas autem in nobis computetur multa loquentibus verba coram Domino.

Cap. XXXV.

RESpondens autem Eliu, ait: Quid hoc putaſti in iudicio? Tu quis es, quoniam dixiſti: Iuſtus ſum coram Domino? Quoniam dices: Quid faciam cùm peccauerim? Ego autem tibi dabo reſponſum & tribus amicis. Suſpice in cælum, & vide, contemplare nebulas, quòd altæ à te. Si peccâſti, quid facies? ſi autem & multa deliquiſti, quid potes facere? Quoniam igitur iuſt⁹ es, quid dabis ei, aut quid de manu tua accipiet? viro ſimili tui impietas tua; & filio hominis iuſtitia tua. A multitudine calumniati clamabunt, vociferabuntur à brachio multorum. Et non dixit: Vbi eſt Deus qui fecit me, ordinans cuſtodias nocturnas, diuidens me à quadrupedibus terræ, & à volucribus cæli? Illi clamabunt, & non exaudiet, & ab iniuria malorum. Indecentia enim videre non vult Dominus, ipſe enim omnipotens conſpector eſt perficientium iniqua, & ſaluabit me: Iudicare autem coram eo, potes laudare eum vt eſt. Et nunc quoniam non eſt qui conſideret iram eius, & non nouit in delicto valdè. Et Iob fruſtrà aperit os ſuum, in ignorantia verba ponderat.

Cap. XXXVI.

ADdens autem Eliu adhuc ait: Expecta me paululum amplius, vt doceam te: adhuc enim in me eſt ſermo, repetens ſcientiam meam longam, operibus autem meis iuſta dicam in veritate, & non iniuſta verba iniuſtè intelligens. Cognoſce verò quoniam Dominus non repellet innocentem. Potens fortitudine cor impiorum non viuificabit, & pecunias mendicorum dabit. Non auferet à iuſto oculos ſuos, & cum regibus in ſolio collocabit eos in victoriam, & exaltabuntur. Et vincti in manicis comprehendentur in fune paupertatis. Et renuntiabit eis opera eorum & delicta eorum, quoniam fortes erunt. Sed iuſtum exaudiet, & dixit: Quoniam reuertentur ex iniquitate. Si audierint & ſeruierint, complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gaudiis. Impios non ſaluat propter non velle ipſos ſcire Dominum, & quoniam admoniti inaudientes fuerunt. Et hypocritæ corde ordinabunt furorem; non clamabunt, quoniam ligauit eos. Moriatur igitur in iuuentute anima eorum vulnerata ab angelis: eo quòd compreſſerunt debilem & impotentem, Iudicium autem manſuetorum exponet. Et præterea quoniam decepit ex ore inimici, immenſa confuſio ſub ea, & deſcendit menſa tua plena pinguedine. Non deficiet à iuſtis iudicium, furor autem in impios erit, propter impietatem donorum quæ ſuſceperunt in iniuſtitiis. Ne te declinet voluntaria mens, deprecationis in neceſſitate exiſtentium impotentum, &

omnes robuſtos fortitudcin. Ne protrahas A noctē, vt aſcendant alij pro eis, ſed caue ne facias indecentia: ab his enim liberatus es à paupertate. Ecce fortis confirmabit in fortitudine ſua, quis enim eſt ſecundùm eum potens? quis autem eſt ſcrutans eius opera? aut quis quod dixiſti facit iniuſta? Memento quòd magna opera eius ſunt, quorum dominati ſunt viri. Omnis homo nouit in eo, quicumque vulnerati ſunt mortales. Ecce fortis multus, & non cognoſcemus, numerus annorum eius eſt B infinitus. Numerabiles autem ei ſtillæ pluuiæ, & infundetur pluuia in nubem. Fluent antiquitates, inumbrauerunt autem nubila in indicibilibus tonitruis. Et ſi compoſuerit extenſiones nubis, ęqualitatem tabernaculi ſui, ecce extendit ſuper illud nubem ſuam, & fundamēta maris abſcōdit: in eis enim iudicabit populos, dabit eſcam forti. In manibus abſcōdit lumen & pręcepit de ea in occurrēri. Renuntiabit de eo amico eius poſſeſſio, & de iniuſtitia.

Cap. XXXVII.

C ET propter hanc turbatum eſt cor meum, & defluxit de loco ſuo. Audi auditionem in ira furoris Domini, & meditatio de ore eius egredietur. Sub toto cælo principatus eius, & lumen illius ſuper alas terræ: Poſt eum clamabit voce, tonabit in voce iniuriæ ſuæ, & non commutabit eos, quoniam audiet vocem eius. Tonabit fortis in voce ſua mirabili, horam poſuit beſtiis: norunt autem cubilis ordinem. In his omnibus non exurgit tua ſententia, neque mutabitur tuum cor à corpore. Fecit enim ma- D gna quæ non nouimus, diſponens niui. Eſto ſuper terram, & tempeſtas pluuiarum potentię ſuę. In manu omnis hominis ſubſignat, vt ſciat omnis homo ſuam infirmitatem. Ingteſſę ſunt feræ ſub tectum, quieuerunt autem in cubili. De penetralibus veniunt dolores: à promontoriis autem frigus, & à vento forti dabit glaciem. Gubernat aquam ſicut voluerit, & electum format nubes. Diſperget nubilum lumen eius, & ipſe circuitus peruertit in gubernaculis opera eorum. Omnia quæcumque vti- E que præceperit eis, hæc coordinata ſunt ab eo ſuper terram, ſiue in diſciplinam, ſiue in terram eius, ſiue in miſericordiam inuenerit eū. Auribus percipe hæc Iob: ſta admonere potētiam Domini. Nouimus quoniam Dominus poſuit opera eius, lumen qui fecit è tenebris. Scit diſcretionem nubilorum, magnæ autem ruinæ malorum. Tua veſtis calida, quieſcit autem ſuper terram à noto. Firmabit eum eo in antiquitates, fortes vt inſpectiones infuſio- F nis, cur doce me, quid dicemus ei? & ceſſabimus multa dicentes: Numquid liber aut ſcriba mihi adfuit, vt hominem cùm ſteterim ſilere faciam? Omnibus autem non viſibile lumen, lucidum eſt in antiquitaribus, ſicut ab eo in nebulis. Ab aquilone nubes ſplendentes, in his magna gloria & honor ab omnipotente, & non inuenimus alium ſimilem fortitudini eius. Qui iuxta iudicat non putas exaudire eum: ideo timebunt eum homines, timebunt autem eum & ſapientes corde.

Cap. XXXVIII.

POſtquàm autem ceſſauit Eliu à ſermone, dixit Dominus Iob per turbinem & nubem: Quis eſt abſcondens conſilium, continens verba in corde, me autem putat abſcondere? Cinge ſicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te, tu verò mihi reſpōde. Vbi eras, in fundando me terram? nuntia autem mihi, ſi ſcis intellectum? Quis poſuit menſuras eius ſi noſti? aut quis eſt qui induxit funem ſuper eā? ſuper quo annulli eius confixi ſunt? Quis eſt qui miſit lapidem angularem in ea, quando facta ſunt aſtra? Laudauerunt me voce magna omnes angeli mei. Concluſi autem mare portis, quando fluctuabat de ventre matris ſuæ procedens. Poſui ei nebulam veſtimentum, caligine autem eam quaſi pannis inuolui. Poſui ei terminos, circumponens clauſtra & portas. Dixi autem ei: Vſque huc venies, & non trāſgredieris, ſed in ipſo conterentur tibi fluctus. Aut in te ordinaui lucem matutinam, lucifer autem ſciuit ſuum ordinem? Apprehendere alas terræ, excutere impios ex ea. Et tu accipies terræ lutum, formâſti animal, & loqui potens ipſum poſuiſti ſuper terram? Abſtuliſti ab impiis lumen, brachium autem ſuperborum contregiſti? Veniſti in terram maris, in veſtigiis autem abyſſi deambulaſti? Aperiuntur tibi timore ianuæ mortis: ianitores autem inferni videntes te ſtupuerunt? Admonitus fuiſti latitudinem ſubcæleſtis: nuntia ergo mihi quanta eſt: Quali autem terra habitat lux, tenebrarum quoque qualis locus: Si duxeris me in terminos eorum, ſi autem & ſcis ſemitas eorū? Noui igitur quoniam tunc natus es, numerus autem annorum tuorum multus. Veniſti in theſauros niuis, theſauros autem grandinis vidiſti? Repoſitum eſt tibi in horam inimicorum in diem belli & pugnæ. Vnde autem egreditur pruina, aut diſpergitur auſter in ſubcæleſtem. Quis præparauit pluuiæ impetuoſæ fluxū, viam autem tumulti? vt plueret ſuper terram vbi non vir, deſertam vbi non eſt homo in ea. Vt ſaturaret inuiam & inhabitalem, & vt produceret exitum herbæ virentis. Quis eſt pluuiæ pater? Quis autem eſt qui genuit guttas oris: ex ventre cuius egreditur gelu? Glaciem autem in cælo quis peperit? quę deſcendit ſicut aqua fluens. Vultum abyſſi quis tabeſecit? compoſuiſti autem vinculum Pleiadis, & ſeptum Orionis aperuiſti? aut aperiis Mazuroh in tempore ſuo, & veſperum cum coma ſua duces eū? Scis verſiones cæli, aut quæ ſub cælum ſimul facta? Vocabis nebulam voce, & tremore aquæ impetuoſæ obediet tibi: Mittes fulmina, & ibunt, dicent autem tibi. Quid eſt? Quis dedit mulieribus texturæ ſapientiam, aut variegatiuam ſcientiam? Quis numerat nebulas ſapientia, cælum autem in terram declinauit? Fuſum eſt ſicut in terra puluis, conglutinaui autem ipſum, ſicut lapide cubum; Capies leonibus cibum, animas autem draconum implebis? timuerunt enim in cubilibus ſuis, ſedent in ſiluis inſidiantes? Quis autem præparauit coruo eſcam? pulli enim eorum ad Dominum clamauerunt, vagantes, cibos quærentes.

Cap. XXXIX.

SI noſti tempus partſu capræ ſiluеſtris in petra: obſeruâſti autem dolores partus ceruarum? Numcrâſti menſes eatum plenos partus: dolores autem earum ſoluiſti? Enutriuiſti earum fœtus extra timorem: dolores autem earum emittes? Abrumpent filij earum, implebuutur in genimine, egredientur & non reflectent ipſis. Quis eſt qui dimiſit aſſnum agreſtem liberum, vincula autem eius quis ſoluit? Poſui habitaculum eius deſertum, & tabernacula eius terram ſalſam. Deridens tumultum ciuitatis, accuſarionem autem exactoris B non audiens. Conſiderabit montes paſcuum ſuum, & poſt omne viride quærit? Volet tibi vnicornius ſeruire, aut dormire in pręſepi tuo: Ligabis in loris iugum eius, aut trahet tuos ſulcos in agro? Fiduciam habuiſti in illo quoniam multa fortitudo eius, derelinques autem ei opera tua? Credes quòd reddet tibi ſemen, inducet autem tibi aream? Ala eorum quæ delectantur glorioſa, ſi comprehenderit ciconia & accipiter? Quoniam relinquet in terram oua ſua, & in puluerem calefaciet. Et oblita eſt C quoniam pes ſparget, & beſtiæ agri conculcabunt. Indurauit filios ſuos vt non ſe: in vanum laborauit ſine timore. Quoniam tacuit ei Deus ſapientiam, & non diuiſit ei in intellectu. Secundùm tempus in altitudine extollet, deridet equum & aſcenſorem eius. Aut tu circumpoſuiſti equo potentiam, induiſti autem collum eius timorem? Circumpoſuiſti ei armaturam, gloriam autem pectorum eius audacia? Effodiens in pede ſuperbit, egreditur autem in campum in fortitudine, occurrens iaculo. De- D ridet, & non auertetur à ferro. In eo autem gloriatur arcus & gladius, & ira deſolabit terram, non crediderit quouſque ſignum det tuba. Tuba autem ſignificante dicit, Euge: à longè autem olfacit bellum cum ſaltu & clamore. Ex tua ſcientia ſtetit accipiter, expandens alas immotus, aſpiciens quæ ad auſtrum? In tuo præcepto exaltatur aquila, vultur autem in nidis ſuis ſedens habitat? In eminentia petræ & abſcondito, illic exiſtens quærit E cibos, de longè oculi eius ſpeculantur. Pulli eius polluuntur in ſanguine, vbicumque autem fuerint mortui, ſtatim inueniuntur. Et reſpondit Dominus Iob, & dixit: Numquid iudicium cum idoneo iudicas? arguens Deum reſpondebit ei. Reſpondens autem Iob, ait Domino: Quid adhuc ego iudicor admonitus & redarguens Dominum, audiens hæc nihil exiſtens? Ego verò quam reſponſionem dederim F ad hæc? Manum ponam in ore meo, ſemel loquutus ſum, in ſecundo autem non addam.

Cap. XL.

AMplius autem reſpondens Dominus, dixit Iob de nebula: Minimè, ſed accinge ſicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te, tu verò mihi reſponde. Numquid repelles meum iudicium? putas autem me aliter tibi reſpondiſſe? aut vt appareas iuſtus: Numquid brachium tibi eſt contra Dominum? aut voce ſecundum eum tonas? Reſume altitudinem & potentiam, gloriam autem & honorem induere. A Mitte angelos ira, omnem autem contumelioſum humilia, ſuperbum quidem extingue, putrefac autem impios ſtatim. Abſconde in terram ſimul extrà, at facies eorum ignominia imple. Et egò confitebor vbique, quod poteſt dextera tua ſaluare. Sed enim ecce beſtias apud te, fœnum ſicut boues comedit. Ecce autem fortitudo eius in lumbo, at potentia eius in vmbilico ventris. Erexit caudam vt cupreſſum, at nerui eius complicati ſunt. Latera eius, latera ænea, at tergum eius, ferrum fuſile. Hoc eſt principium fictionis Domini factum, B vt eluderetur ab angelis eius, accedens autem ad montem præruptum, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Sub omnigenas arbores dormit, iuxta papyrum & calamum & ſiluam: Obumbrant autem ei arbores cum ramis, & rami plantæ. Si fuerit inundatio, non ſenſerint, confidit quoniam offendet Iordanis in os eius. In oculo eius accipiet eum, intortus perforabit narem. Duces draconem in hamo: circumpones autem circulum circum naſum eius? aut ligabis annulum in nare: armilla te- C rebrabis labium eius? Loquetur autem tibi deprecationes ſupplicationis molliter? Ponet tecum pactum, accipies autem eum ſeruum ſempiternum? Illudes in eum ſicut auem, aut ligabis eum tanquam paſſerem puero? Paſcuntur autem in eo gentes, diuidunt eum Phœnicum generationes? Omne nauigabile conueniens non ferant: pellam vnam caudæ eius, & in nauigiis piſcatorum caput eius? Impones ei manum, memor belli facti in corpore eius, & non vltra fiat, non vidiſti eum.

Cap. XLI.

NEque in dictis miratus es: neque timuiſti quoniam præparatum eſt mihi? Quis enim eſt mihi reſiſtens? aut quis reſiſtet mihi, & ſuſtinebit? Si omnis res ſubcæleſtis mea eſt, non tacebo propter eum, & ſermonibus potentiæ miſerabitur æqualem ei. Quis reuelabit faciem indumenti eius? in rugam pectoris eius quis vtique ingrediatur? Portas vultus E eius quis aperiet? in circulo dentium eius timor. Interiora eius ſcuta ænea, coniunctio quidem eius ſicut ſmirites lapis. Vnus vni agglutinantur, ſpiritus autem non ingrediatur eum. Sicut vir fratri ſuo agglutinabuntur: conueniunt & non auellentur. In ſternutatione eius ſplendet lumen, at oculi eius ſpecies luciferi. De ore eius procedunt lampades accenſæ, & iaciuntur craticulæ ignis. De naribus eius F procedit fumus camini accēſi igne carbonum. Anima eius carbones, flamma autem de ore eius procedit. In collo eius habitat potentia, ante eum currit perditio. Carnes corporis eius cohærentes ſunt, effundit in eum, non commouebitur. Cor eius induratum eſt vt lapis, ſtetit autem ſicut incus impulſata. Cum verſus fuerit ipſe, timor beſtiis quadrupedibus in terra ſaltantibus. Si occurrerint ei lanceæ, non timebunt haſtam ſublatam & thoracem. Reputauit quidem ferrum paleas, æs autem vt lignum putridum. Reputauit apium quidem fœnum, non vulnerabit eum arcus æ-

Digitized by Google

neus. Vt calamus reputati ſunt mallei, deridet autem concuſſionem igniferam. Lectus eius obeliſci acuti, omne autem aurum maris in illum ſicut lutum. Indicibilis feruere facit abyſſum tanquam officina ferrarij. Reputauit autem mare tanquam ſpongiam, at tartarum abyſſi ſicut captiuum, æſtimauit abyſſum in deambulationem. Nō eſt quidquam in terra ſimile illi factum, vt illudatur ab angelis meis. Omne ſublime videt, ipſe autem rex omnium qui in aquis.

Cap. XLII.

RESpondens autem Iob Domino ait, Noui quòd omnia potes, impoſſibile eſt autem tibi nihil. Quis enim eſt qui celat à te conſilium? parcens autem verbis, & te putat abſcondere. Quis renuntiabit mihi quæ non noueram, magna & mirabilia quæ non noram; Audi autem me Domine, vt & ego loquar. Interrogabo te, tu autem me doce. Auditionem quidem auris audiui tuæ priùs, nunc autem oculus meus vidit te. Idcirco vilipendi me ipſum, & liquefactus ſum, reputaui autem me ipſum terram & cinerem. Factum eſt verò poſtquam loquutus eſt Dominus omnia verba hæc Iob, dixit Dominus Eliphaz Themanitæ: Peccaſti tu & duo amici tui, non enim loquuti eſtis corā me verum vllum, ſicut ſeruus meus Iob. Nunc autem accipite ſeptem vitulos, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meum Iob, & faciet libationem pro vobis. Quoniam ſi non faciem eius accipiam: nam ſi non propter eum, perdidiſſem vtique vos: non enim loquuti eſtis verum cōtra ſeruum meum Iob. Abiit autem Eliphaz Themanites. & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus: & fecerunt ſicut præcepit eis Dominus, & ſoluit peccatum eis propter Iob. At Dominus auxit Iob. Cùm oràſſet autem ipſe & pro amicis ſuis, dimiſit illis peccatum. Dedit autem Dominus dupla quæcumque erant prius Iob in duplicationem. Audierunt autem omnes fratres eius & forores eius omnia quæ acciderunt ei & venerunt ad eum, & omnes quicumque viderant eum à primo. Cùm comediſſent verò & bibiſſent apud eum, conſolati ſunt eum, & mirati ſunt in omnibus quæ induxit in eum Dominus. Et dedit ei vnuſquiſque agnam vnā, & quadridrachmium aureum ſine ſigno. At Dominus benedixit nouiſſimis Iob magis quàm prioribus. Fuerunt autem pecora eius, oues decem & quatuor mille, cameli ſex mille iuga boum mille, aſinæ fœminæ paſcentes mille. Naſcuntur quoque ei filii ſeptem & filiæ tres, & vocauit quidem primam Diem & ſecundam Caſiam, at tertiam Amaltheæ cornu: & non inuentæ ſunt ſecundùm filias Iob meliores eis in ſubcæleſti: deditque eis pater hereditatem inter fratres. Vixit autem Iob poſt plagam annos centum quadraginta. Et vidit Iob filios ſuos & filios filiorum ſuorum, quartam generationem. Et mortuus eſt Iob ſenior, & plenus dierum.

G

Quòd plerique etiam prudentes moueantur cùm viderint iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autem frequenter in hoc ſæculo affligi.

CAP. I.

SVperior nobis diſputatio fuit de interpellatione ſanctorum quàm fragilis & imbecila conditio ſit humana, quæ nuſquam ſui habeat firmitatem, niſi in protectione cæleſti: ea verò nobis hodie ſumenda eſt, qua vulgus hominum, plerique etiam prudentium,

H valdè mouentur, cùm vident iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autem frequenter † affligi in hoc ſæculo. Et verè lubricus hic locus, in quo etiam ſancti vix potuerunt veræ opinionis tenere veſtigium. Denique turbatus eſt & ipſe Dauid, qui in ſuperioribus dixerat: *Occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Veruntamen confirmauit ſeipſe poſtea, & perfectæ rationis viam inueſtigauit. Iob quoque ſanctus cum tribus illis veteribus amicis, qui ad conſolandum venerant, de ea opinione in ſermone luctatus eſt. Vtriuſque igitur diſputationes in medium proferamus. Digni enim ſunt qui nobis magiſterium viuendi afferant, quandoquidem in

I aduerſis poſiti, placere meruerunt. Audiamus igitur vtrumque ſuo ordine. Increpuerant vehementer ſanctum Iob, Eliphaz Themanorum rex, & Baldad † Sauchæorum tyrannus, & Sophar † Minæorum rex, eò quòd propter peccata ſua tantum ſupplicii ſuſtineret. Infirmo etenim ingenio non aduertebant quòd Dominus eum tentandū dediſſet, vt athleta Dei tentationibus eruditus ad maioris gloriæ coronam perueniret. Nō videntes itaque tantum ſapientiæ ſacramētum, anguſti cordis timore, ne viderentur iuſtitiæ Deum arguere, qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in ſanctum Iob pœnarum merita retorquebant, dicentes, quia omnis vita impij in

K ſollicitudine, & diuitiæ iniuſtè congregatæ euomentur: omnia quæ patitur homo grauia in terra, propter peccata ſua eum perpeti. Qui etiā ſi in rebus proſperis ſit, perpetuari ei ſecunda non poſſe & tanquam ſomnium citò euaneſcere, vt non inueniatur locus eius, lætitiam autem impiorum eſſe grauiorem ruinam. Ideóque etiam ſanctum Iob a proſperis in aduerſa mutatum, delictorum ſuorum pretio a ſummis in vltima corruiſſe: labi eum qui ſe aſſereret innocētem, cum portio impij huiuſmodi ſit, vt ſuperueniens in eum à Domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

al. affligi. — Pſal. 50. — Iob. 2. — al. Suitheorum. — al. Naamateno-rum. — Iacob. 5. — Iob. 20. — Ibidem.

L *Quomodo ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit: & tacendo irridendoque ſuos conuiciatores redarguerit, oſtendens quod à Domino Deo ſua tentatio venerit.*

CAP. II.

AVdiebat hæc ſanctus Iob, & quaſi athleta fortis in ſtercore ſedens, in tantis † vibicibus & ſæui doloribus vulneris, totū corpus diris perfuſus vlceribus, myſteria loquebatur: nec acquirendis propriæ remediis ægritudinis, ſed ſacris vacabat ſermonibus. Fortiores itaque ſermones ægri hominis quam illorum qui non æ-

M grotabant. Illi enim loquebantur iuſtitias, ſed non ſecūdùm ſcientiam, prædicabant diuina iudicia, pœnas reorum, præmia ſanctorū, ſed reum a iuſto diſcernere neſciebāt. Quē enim Dominus Ieſus iuſtum pronuntiauit, eum condemnabant iniuſtitiæ, arcellebant iniquitatis. Ignorabant ergo quid vnicuique conueniret. At vir ſanctus Iob diſcernebat ſpiritu quomodo vnicuique oporteret loqui: fortior ſanè quā ij qui ſani & incolumes videbantur. Et quid dicam fortiorem inuentum cæteris? Fortior ſeipſo inuentus eſt. Fortior æger, quàm cùm ſanus fuerat, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Virtus in infirmitate conſummatur.* Ergo & Iob cùm infirmaretur, tunc validior erat. Non enim ægrotabat animo, etſi doleret corpore: quia non erat in carne eius anima, cuius paſſionibus non adhærebat: ſed in ſpiritu, cuius virtute ſe texerat. Ideo ergo non carnis gemitus & corporis

Iob. 2. — al. indicibus. — Rom. 10. — Iob. 16. — Iob. 2. — 2. Cor. 12.

Iob. 7. infirmitates, ſed voces ſpiritus loquebatur, quibus vrgeret, non quibus cederet. Et primo quidem leuius, vt illis pudorem incuteret, quia vrgebant iuſtum iniuſtè, dicentes quòd minora peccaris ſuis ſupplicia ſuſtineret: & non erubeſcebant ipſi peccatores falſis accuſare innocentem. *Iob. 19.* Eſto, inquit, ego errauerim, & apud me † deuius ille inhabiter, qui mentibus hominum offundit errores: & loquar verbum quod non opportet, ſicut vos dicitis, & errent verba mea, nec opportunè ſermo meus promatur: cur vos in me inſilitis & conuiciamini non cōſiderantes quia à Domino mihi venit iſta tentatio, qui me vallo quodam perturbationum arbitratus eſt ſepiendum. Exerceor aduerſis, circumuallatus vndique laboribus & periculis, & *Ibidem.* inſultatis adhuc volentes opprimere quem deberetis leuare. Ecce rideo in opprobriis, & non loquar nec reſpondebo conuiciis veſtris. *1. Cor. 4. Rom. 12.* Non enim vos eſtis qui iudicatis, ſed qui iudicat me, Dominus eſt, & ipſius tamen iudicii tempus nondum aduenit. Quid opus clamare ante iudicium. Bonum eſt tacere dum expectatur qui iudicat. Bonum eſt conuicium conuicio non referre, ne & nos inter detrahentes adnumeremur. Imitemur ergo hunc virum, qui ſilentio ſuo redarguebat conuiciantes. Oſtendebat enim virtutem animi ſui, quem contumeliæ non mouerent: & conſcientiæ innocentiam manifeſtabat, qui obiecta non recognoſceret, ſed quaſi aliena rideret. At verò ſi nobis aliquid obiiciatur: dum nos purgare volumus, acerbamus: dum vlciſci cupimus, confitemur: cùm dicat *Prou. 27.* ſcriptura vt auertas dedecoris ſermonem; & auferas ve- *Ibidem.* ſtimentum tuum: Præterit enim iniurioſus. Taceamus ergo, vt prætereat, ne veſtimentum noſtrum prouoca- *Eccl. 8.* tus exurat. Scriptum eſt enim: *Noli incendere carbones peccatoris, ne fortè exurent in igne flammæ eius.* Propterea ergo ſanctus tacet: & ſi ſeruus proteruit, & ſi pauper *3. Reg. 16.* conuiciatur, tacet iuſtus: & ſi peccator opprobria iacit, *Iob. 19.* iuſtus ridet; & ſi infirmus maledicit, iuſtus benedicit. *1. Cor. 4.* Tacebat Dauid cùm Semei filius Gera malediceret, Iob *Matth. 5.* ridebat, Paulus benedicebat, ſicut ipſe ait: *Maledicimur, & benedicimus.* Magiſtro quippe diuino proceſſus humanæ virtutis excreuit, quia iam venerat qui ex infirmis *Luc. 23.* faceret fortiores, & audierat dicentem: *Benedicite maledicentes vobis, & orate pro calumniantibus vos.* *Iob. 19.* Quod verbo dixit, exemplo probauit. Denique & in cruce poſitus de perſecutoribus ſuis conuiciantibus ſibi ait: *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt:* vt oraret pro calumniantibus, quibus poterat ipſe dimittere. Iob ergo ridebat, quia nondum venerat Chriſtus, cui ſoli ſeruabatur magnarum prærogatiua virtutum, quia ipſe eſt virtutum principium, ſicut dixit: *Dominus creauit me principium via-* *Prouer. 8.* *rum ſuarum.*

Quantum bonum ſit taciturnitas, quod multi per ſermonem decepti ſint: quàm pulchrum etiam ſit ridere cùm nobis maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ conſcientiæ non præiudicet.

CAP. III.

Iob. 19. ET ridens tacebat. Qua ratione tacendum ſit, docet: *Clamabo, & nondum iudicium. Ipſe* (inquit) *Dominus turbauit me* hoc eſt, ipſe Dominus voluit hæc me perpeti. Tanquam muralibus tentationis clauſus non poſſum effugere, donec placeat Deo deſtruere altitudines tentationum mearum. Nunc enim ſi clamo, nondum iudicium, *2. Tim. 2.* Adhuc in agone ſum, adhuc luctor, adhuc certamen ſu- *Iob. 2.* pereſt mihi; nondum enim exuit corona. Nemo autem niſi qui legitimè certauerit, coronatur. Debebatur illi certamen tertium, amiſerat omnia ſua, id eſt, patrimoniū *Iob. 2.* cum filiis. Patiebatur vulnera caro eius, manebat vt tentationes verborum vinceret. Non mediocre certamen. *Gen. 3.* Sermone deceptus eſt Adam, verbo victus Samſon. Nihil enim ſic penetrat animam ſicut ſermo fucatus: nihil *Iudic. 16.* iterum ſic mordet, vt durior ſermo. Multi cùm vicerint adhibita tormenta, ſermonum duritiam non ſuſtinuerūt. Laborabat Iob, ſed ſuſtinebat, & verborū ictus iuxta vul- *Iob. 38. & 40.* nerum onera portabat. Vidit eum agonotheta ſuus, de nube & turbine manum laboranti dedit, & obluctantes graui lapſu cecidiſſe pronuntiauit, victorem aſſeruit, coronam detulit. Quid autem pulchrius, quàm ridere cùm A maledicitur nobis: Gaudere enim debemus ſi aliena dicantur. Primum quidem, quia volens inimicus aliquid dicere aduerſum nos, quò crimen adfingeret, non inuenit quod verùm eſt, ſed falſa pro veris compoſuit: Deinde, quia dixit ipſe Dominus in Euangelio de huiuſmodi criminatione quæ innocentibus falsò irrogaretur propter iuſtitiam: *Matth. 5.* *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cælo.* Tacere ergo debet qui recognoſcit obiectum, ne vulnus exaſperet, & ſcindatur cicatrix: tacere & qui non recognoſcit, audit enim alterius non ſuum crimen. Quòd ſi referat, ſuum facit: ſi tacet, retorquet, & conuiciantem vulnerat. Tacere debet etiam ille qui de B memorata mercede præſumit. Non enim patitur præiudicium cui non eſt iudicium. Et ſi fuerit præiudicium in ſæculo, non erit in iudicio Dei. Deinde vt cognoſcas quia non præiudicat contumelia bonæ conſcientiæ, audi ſanctum Iob dicentem, locupletiorem vtique teſtem quam ſi in imperio orbis Romani poſitus eſſet: *Nūc obmuteſcam & deficiam. ſi nunc mihi præiudicatum eſt, tunc à facie tua non abſcondar.* *Iob 13.* Hæc ergo parcius in exordio reſpondit, vt admoneret illos iudicii Dei atque ab inſolentia & furore reuocatos quaſi bonus medicus faceret reſipiſcere. Sed poſteaquam eos aduertit perſeuerare in contumeliis, plura & fortiora reperiit, & tanquam pugno eos validiore percuſſit, qui verborum ſuorum ſaxis lapidabant C innoxium. *Audite* (inquit) *audite verba mea, vt ſit mihi à vobis hæc conſolatio: portate me, quia fortiora loquar, graue erit pondus verborum meorum.* *Iob. 21.* Dicam & ego ſecundùm opinionem veſtram, eo quòd multi abundant in hoc ſæculo rerum ſecundarum ſucceſſibus, & alii grauantur ære. In ærumna poſiti ſunt, & videntur ſecundùm hoc ſæculum peccatorum merito deſeri. Quod & ſi dicam, nolite redire quaſi vobis acquieuero: & ſi peccator ſum, non ſum homini reus, quia ſub peccato eſt & ipſe qui iudicat, & ſibi poteſtatem vendicat. Aut ſi iudicor quaſi homo commune eſt iſtud, increpari non debeo. Infirmitas conditionis eſt, non ſpecialis improbitas D

Qua ratione ſi propter peccata hominibus eueniant mala, impii tanta bonorum copia abundent.

CAP. IV.

SEd dicite mihi: Si propter peccatum meum hoc patior, ſicut obiicitis, quare impii viuunt? *Ibidem.* Nec ſolùm viuūt, ſed etiam repleti ſunt diuitiis, & fructus multiplicant, ſed etiam filiis potiuntur, abūdant domus eorum? Hæc euidēter ſpecie bona, ſed altiori myſterio inuenies; quoniam quæ putantur bona, non ſunt bona: & quæ putantur mala, non ſunt mala: & potiora illis æſtimantur. *Inueterauerunt autem, & in diuitiis* πεπαλαίωνται *Iob. 21.* dixit, vt non tam diuturna diuitiarum poſſeſſio, quam in- E ueterata copiarum moleſtia ſignificata videatur, ſicut vi- *Eccl. 5.* dit Eccleſiaſtes, diuitias cuſtodiri in malū poſſidenti eas quæ pereunt in ſumma diſtrictione ac ſollicitudine. Pereunt enim quæ hîc relinquūtur, & mortuo prodeſſe non poſſunt. Habuit igitur defunctus ex illis ſollicitudinem, requiem inuenire non potuit, qui relinquit quod erubeſceret, nec ſecum abſtulit quod teneret: longè diſpar ab eo de quo ſcriptum eſt: *Beatus homo qui repleuit deſiderium ex his, non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta.* *Pſal. 126.* Cui hereditas Domini eſt, & merces ex Mariæ *Prou. 1. al. partu.* virginis † fructu: hic in exitu ſapientiæ laudibus prædicatur, quoniā non habuit quod erubeſceret, qui nihil eo- F rum quæ ſunt ſæculi concupiuit, ſed aduerſarium depoſitis veteris hominis exuuiis, telo continentiæ vulnerauit, vt obſtrepere ei in huius vitæ fine nō poſſet vulnere clauſus, & virtutum admiratione confuſus. Habes non eſſe *al. renouatus.* laudabilem qui inueteratus in pecuniæ cupiditatibus ſit non † reuocatus in perceptione gratiæ. Videamus aliud. *Iob. 21.* *Semen eorum* (inquit) *ſecundum animam*: id eſt, non inter iuſtos habetur. Iuſti enim in ſpiritu ſeminant, & de ſpiritu metent vitam æternam. *Galat. 6.* Illi verò qui ſecundum animam ſeminant, ſpiritalia metere non poſſunt; *quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia e-* *1. Cor. 2.* *nim illi eſt, & non poteſt ſcire* quæ ſunt ſpiritus: & ideo *Iob 21.* non repletur ſpiritalibus, ſed iudicatur. *Filii eorum in ocu-*

lis, id eſt, quæ faciunt, ideo faciunt, vt videantur ab hominibus, non quia boni conſulant vt hoc eligant quod futuro iudicio comprobetur.
Matt. 23. Filios ergo ſcriptura pro operibus frequenter vſurpat, eo quòd locupletior in bonis factis quàm in filiis ſit noſtra poſteritas. Vnde &
Eſai. 38. Ezechias de graui ægritudine liberatus: *Ex hodierno*, inquit, *filios faciam qui nuntiabunt iuſtitiam tuam, Domine Deus ſalutis meæ, & non ceſſabo te benedicens cum pſalterio omnes dies vitæ meæ.* Bona enim poſteritas deuotionis & fidei, quæ captiuitati neſciunt ſuccumbere, quam filij Ezechiæ pertulerunt.
Eſai. 39. Et addidit, dicens:
Iob. 21. *Non eſt illis timor, non eſt in eis flagellum à Domino.* Iuſtus
Pſalm. 72. autem dicit: *Quoniam flagellatus ſum tota die*, & optat flagellari, vt recipiatur à Domino: & vult timere Dominum,
Eccleſ. 1. *quia timor Domini initium ſapientiæ eſt.* Nec beatitu-
Iob. 21. dinem putat ſi non abortit bucula ſua, ſicut putant ſtulti. Per bouem enim quid ſignificatur, niſi ruralis culturæ labor? qui ſemper redit in orbem, & nunquam deſinit: ſed cùm expleri videtur, reuocatur in exordium. Iſti
Geneſ. 13. ſunt qui colunt Sodomam & Gomorrham. Ergo qui colunt Ægyptum, glebaſque terrarum atro quodam mentis ſolidæ inuertunt, laborem ſibi pariunt, & dolorem metunt. Ideo bucula eorum non abortit, ſed parit, vt augeatur labor eorum, & quæ conceperunt, omnia generant ſine timore Dei, iuſti autem longè aliter glo-
Eſai 26. riantur. Non enim in abundantia diuitiarum nec in partu pecorum, ſed in Domino gloriantur, dicentes: *De timore tuo in vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis.*
Pſal. 7. De iuſtis dicitur, quia ſpiritum ſalutis generauerunt, quem acceperunt de timore Dei, non de malitia huius ſæculi, de qua legimus: *Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Melior ergo abortus
Eccleſ. 6. quam partus ſæcularium. Denique de homine qui in hoc ſæculo venit, & vanitatem mundi huius & tenebras pertulit longæuitate diuturna, Eccleſiaſtes pronuntiauit quia melior illo abortiuus. Huic enim requies magis quam illi, qui non expertus varietatem ſæculi, in qua etſi mille annos quis vixerit, quod bonum eſt videre non potuit. Fugiſſe ergo hæc magis eſt gratiæ, quam
Iob. 21. ſubiſſe. Et fortaſſe moueat illud quod adiunxit: *Quæ manent ſicut oues perpetua, pueri autem eorum ludunt accipientes pſalterium & citharam, & delectantur voce pſalmi. Conſum-*
1. Cor. 2. *marunt autem in bonis vitam ſuam, in requie autem inferni dormierunt.* Diſtingue hæc, & quia ſpiritalis es, diiudica. Impij autem ſicut æterni ſunt, non æterni, quia non
2. Cor. 11. poſſunt æternitatem accipere ab eo qui non ſit æternus. Non ergo poteſt dare quod non habet, nec poteſt illuminare, qui non poſſidet lucem, ſed transfigurat ſe in angelum lucis, vt decipiat incredulos. Transfigurat autem ſe ſimulatione falſæ lucis, non ſplendore perpetuæ
Luc. 10. claritatis. Vnde & Saluator ait: *Videbam ſatanam ſicut fulgur cadentem de cælo.* Nec fulgur eſt, ſed ſicut fulgur. Conſidera hæreticum aliquem intentum abſtinentiæ corpo-
al. Cognitioni. ris, & † contemplationi cæleſtium ſacramentorum, ſicut æternus putatur, non habet æternæ vitæ ſtipendium, quia falſam habet imitationem, qui fidei non habet ve-
1. Tim. 5. ritatem. Huius paruuli ludunt: ſicut illa quæ cùm luxu-
Eſaia 29. riata fuerit, nubere vult. Luxuriata eſt in pſalterio & cithara, id eſt, in ſono vocis, non in ſacramentorum profundo, vt labiis reſultaret, non in corde conferret.

Quod orandum potius nobis hic ſit, ſubire laborem, quam rerum temporalium abundantia affluere, propter diuerſum & contrarium vtriuſque finem, eo quod ſit vera ſapientia inuenitur.

CAP. V.

Iob. 21. HViuſmodi itaque in bonis ſæculi cõſummauerunt vitam ſuam, hanc vtique qua viuebant, non illã cuius mercedem ſperabant, & ideo in requie inferni dormierunt, non in requie cæleſti. Nos autem oremus, hic potius laborem ſubire, vt in regno cælorum conſo-
al. Secundarum. lationem quietis æternæ mereamur adipiſci. Magna enim illecebra delinquendi eſt rerum affluentia † ſæcula-
Matth. 5. rium. In ſuperbiam enim extollit, obliuionem auctoris

G infundit. Conſidera illum diuitem in Euangelio ſuper Luc. 16.
oſtrum & purpuram recumbentem, cuius de menſa micas iuſtus ille pauper Lazarus colligebat. Nõnne tibi videtur diues ille ad Deum dicere: *Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo.* Et verè ſcire noluit huiuſmodi vias Domini. Si enim voluiſſet, cognouiſſet. Sed quia plenæ ſunt laboris, fugiuntur & declinantur a perditis. Quaſi ebrius itaque non recognoſcit ſalutis auctorem. Denique conuertitur Sap. 2.
ad compotatores ſuos: Manducemus, inquit, & bibamus Iob. 21.
quid enim prodeſt ſi ſeruiamus ei? aut quæ vtilitas ſi † ob- al. obſeruemus eũ
uiemus illi? Hæc itaque dicit ſæcularium abundantia rerum temulentus, quia non continuò in ſæculo ſcelerum
H merita rependuntur. Supinabatur enim, quia in manibus ei ad voluptatem omnia ſuppetebant, & cõſcius impietatis ſuæ, cuius pœna ſequeſtrabatur, putabat quòd Deus impiorum ſcelera non videret. Huius ergo ſtultitiæ reſpondet ſanctus Iob. Noli eſſe ſecurus ac diſſolutus, æſtimans quòd ad te in hoc ſæculo Domini flagella Ibidem.
non veniant. *Veruntamen & lucerna impiorum extinguetur*: ad tempus lucẽt, non habẽt lucem æternam, & ipſis Ioan. 14.
quamuis ſæculum fauet (quia eius qui principatum ha- Iob. 21.
bet in hoc ſæculo, faciunt voluntatem) ſolet venire rerum ſubuerſio, & dolores ab ira & indignatione cæleſti, Matth. 3.
I vt ventilentur ſicut paleæ à vento. Iniuſti ſicut paleæ ventilantur, iuſti ſicut triticum. Denique audi dicentem Luc. 22.
Petro Dominum, *Ecce ſatanas expetiuit vos vt ventilet ſicut triticum, ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua.* Deficiunt illi qui ſicut paleæ ventilantur, non deficit qui ad Ioan. 12.
ſimilitudinem illius grani eſt qui occidit, & reſurrexit plurimorum fructuum acceſſione cumulatum. Ideo dicit propheta: *Heu me, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipu-* Michæ. 7.
lam in meſſe. Stipulæ igitur quæ citò exuritur, impietas comparatur & pulueri. Ideo poſtquam dixit: *Erunt ſicut palea ante ventum*, ſubtexuit verſiculum ſtatim, dicens: Iob. 21.
Aut ſicut puluis quem abſtulit turbo. Denique vt cognoſcas Ibidem.
quia impius ſicut puluis citò fatiſcit, atque euaneſcit,
K habes in primo Pſalmo dictum: *Non ſic impij, non ſic; ſed* Pſal. 1.
tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ. Et facit diſ- Iob. 21.
cretiones inter iuſtum & impium. *Hic* (inquit) *moritur in ſtultitia ſua potentia totus in abundantia & gratia: interiora autem eius plena ſunt adipe: medulla verò eius ſuper fluit. Ille autem moritur in amaritudine animæ ſuæ curſum vitæ, nihilque boni epulatus ſine accipit* cui pro meritis ſuis quid poteſt dignum repræſentari? In ſepulchra inducitur, & in tumulo vigilat ſuo. Ne hæc quidem pœna mediocris, mortis requiem non habere, deferri eum non ad terram viuentium, ſed ad tumulos mortuorum. Qui viuit enim, non inter mortuos Pſal. 141.
quæritur, ſed in Abrahæ ſinu vitam carpit æternam. Ideo Luc. 16.
L viri illi duo in veſte fulgenti dicebant ad mulieres: *Quid* Luc. 24.
quæritis viuentem cum mortuis? Non eſt hic. Deinde enume- Iob. 24.
rat ſcelera impiorum, quòd confinia tranſcenderint, & cum paſtore diripuerint gregem, ſubiunctorium pupilli abduxerint, pignerauerint bouem viduæ, agrum demeſſuerint nõ ſuum, infirmi autem in vineis eorum ſine mercede & cibo operati ſint: detractis veſtimentis nudos fecerint dormire. Plerique quorum animæ operimentum ademerint, ſtillicidiis humeſcebant montium: & quia tegumentum deerat, petra ſeſe operiebant. Rapiebantur pupilli ab vberibus matrum ſuarum, lapſi opprimebãtur, qui magis erigi debuiſſent. Eſurientes fraudabantur cibo,
M & anima infantulorum grauiter ingemiſcebat. Numquid hæc ignorare potuit, quem nihil præterit? *Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt amictus perditioni*: quia latere non Iob. 26.
poſſunt: *Extendit boream in nihilum: ſuſpendit terram ſuper nihilum, alligans aquam in nubibus ſuis, & non eſt rupta nubes ſub pedibus eius, columnæ cæli diſſoluerũt, & timuerunt ab increpatione eius. Virtute compeſcuit mare, diſciplina autem ſtrauit cetum. Clauſtra cæli formidant eum, præcepto mortificauit draconem præuaricatorem. Virtutem tonitrui eius quis intelligit?* In tantis ergo
flagitiis, *quæ ſpes impio eſt? Numquid ſi confidit in Domi-* Iob. 17.
no ſaluabitur? Dicam (inquit) *vobis quid ſit in manu Domini.* & deſinire inanibus inania addere. Et deſcribit quàm miſerabilis impiorum portio ſit. Quòd etſi plures habeant filios, ſine poſteritate ſunt, quibus deeſt bonorum meritorum ſucceſſio. Illa enim vera poſteritas, quæ

tion

Digitized by Google

non in terris, ſed in cælo eſt. Huiuſmodi ergo viris hereditas inopia eſt, & mors ſucceſſio. Cùm diuitias coaceruauerint, mendicabunt: quia cùm mortui fuerint, indigebunt, qui requiem inuenire non poterunt. *Viduas eorum nemo miſerebitur*, ſed manebunt deſertæ, atque omnis copulæ ſolatio deſtitutæ. Et ſi congregetur pecunia ſicut terra, atque vt lutum præparatum fuerit aurum, inanis erit ſicut aranea ſubſtantia eorum, & omne patrimonium eorum tanquam à tineis

Ibidem. Iob. 28. conſummabitur. *Dormiens diues nihil adducet: aperit oculos ſuos, & iam non eſt.* Permanet in doloribus. Nihil enim ſunt omnia quæ in hoc mundo ſunt. Aurum in metallis, argentum in metallis. De metalllo eruitur, & in metallum reuertitur. Quid enim aliud niſi metallum eſt mens auari? quæ tanquam defoſſum tenet quidquid receperit, & in venis terræ ac latibulis abſcondit, eo quod vti neſciat. Quotidie aurum de metallis promitur: de

A auro proferre quis potuit? Cùm igitur nihil proſit: vana fames auri; quia qui congregauerint, labitur. Miſerandi profectò qui deſeruerunt viam iuſtam, & obliti ſunt eam, cui pretioſi lapides haudquaquam ſunt comparandi: difficilis inueſtigatu, impermia ſuperbis, interclusa iactantibus; humilioribus plana, aperta ſapientibus. Et ideo ſapientiam debemus quærere, vt ambulemus in via iuſta, per quam aduerſarius ille ſicut leo rapiens & rugiens, qui percurrit hunc mundum, tranſire non potuit. Sed qui ſapientiam vult inueſtigare, non in abyſſo eam quærat, ſicut philoſophi, qui arbitrantur quod ipſi ſua ſponte, ſuo ingenio, profunda eius poſſint cognoſcere. Non in mari eam requirat. Etenim vbi tempeſtas, vbi procella venti eſt, non poteſt ibi eſſe ſapientia. Sed ibi quærat, vbi eſt tranquillitas mentis, & pax quæ ſuper omnem intellectum eſt. Decurſa eſt igitur interpellatio ſancti Iob †.

1. Pet. 5. Iob. 28.

Philipp. 4.

† Decurſa eſt, &c. Vetus codex & præcedentes editiones ab his verbis incipiunt Tractatũ. De interpellatione Dauid et Pſalm. 72. cuius initium ita ſe habet: Decurſa eſt interpellatio S. Iob, nunc adoriamur eã interpellationem quam repperimus in Pſalm. Ipſe quidem Dauid, &c.

S. AMBROSII DE INTERPELLATIONE S. IOB, LIBRS SECVNDS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. VII. IOB SERMO.

In quo humanæ vitæ miſerias docet: quòd propter Chriſti aſſiſtentiam hoſtes humanæ ſalutis non ſunt timendi: quòd, ſumpto cibo, Deo largitori gratiæ ſunt agendæ.

FREQVENTER admonui vos, fratres, vt dum licet & tempus in ſpatio eſt, ſaluti veſtræ omnibus modis conſuleretis, & in hac vita breui, vitam vobis prouideretis æternam. Sapiens enim quiſque intelligit quòd hæc vita homini non ad quietem data ſit, ſed ad laborem: hoc eſt, vt hîc laboret, & in poſterum requieſcat. Hîc autem requies nulla eſt. Tantis enim malis hæc vita repleta eſt, vt comparatione eius mors remedium putetur eſſe, non pœna. Nam ideo breuem illam Deus fecit, vt moleſtiæ eius quia proſperare non poterant, temporis exiguitate finirentur. Denique ſanctus Iob dicit: *Piraterium eſt vita hominis ſuper terram*: hoc eſt, ſiue quòd homines in hac vita omnia experiantur mala. Piraterium enim Latinè tentamentum dici poteſt. Seu certè piraterium, quòd in hac vita circa homines diabolus tanquam pirata deſæuiat. Piraterium enim habitaculum piratarum eſt. Tamdiu ergo in piraterio ſumus, quamdiu in hac carne poſiti prædonum ſpiritalium tentationibus ſubjacemus: quamuis in hac ipſa vita etiam carnales nobis piratæ non deſunt, minus tamen eos timeo, qui etſi auferunt patrimonia, non poſſunt auferre iuſtitiam: ſi aurum tollunt, Chriſtum tollere certè non poſſunt: ſi diripiunt argẽtum, non poſſunt diripere ſaluatorem. Quis igitur non feſtinet habere ſibi Chriſtum, quem non poſſit ab eo nec prædo diripere, nec hoſtis auferre, nec captiuitas ſeparare? Qui enim habet Chriſtum, hominem non veretur inimicum. Quid enim facturus ſapienti? Pecora eius abducet: hoc etiam morbi lues facere conſueuit. Armenta diripiet? iſtud damnum abactores tolerando, iam didicit. Ipſum fortaſſis occidet? non illi admouet tædia, ſed remouet, hoc enim illi iutulit, quod maiore cum moleſtia febris afferret, præſertim cum dicat Dominus: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Illi igitur ſpiritales plus metuendi piratæ ſunt, qui non ſolùm corpora hominum, ſed & animas ſpoliare conſueuerunt: qui non tam aurum mundi, quam aurum fidei auferre nituntur: qui non tam ſæculi ſubſtãtiam, quam Chriſti ſapientiam deprædantur. Nam ipſi ſpiritales hoſtes nobis carnales

Iob. 14.

Iob. 7.

Matth. 10.

B immittunt, vt probemus in tribulatione poſiti, quam ſimus cõfidentes in Domino, quam de ſolo ipſo remediũ poſtulemus. Sũt enim quidam qui in tribulatione poſiti diſcãt malis artibus hoſtes vincere, iiſdem eos artibus debere ſuperari, deſperãtes de Deo, à dæmonibus victoriã flagitantes. Miſeri homines, neſciunt quid faciant, quid loquantur. Dum enim rebus ſuis metuunt, obliti ſunt religionis ac fidei. Qui res quidem ſuas furtè non perdent, ſed quod eſt amplius, ſuas animas perdiderunt. Dicit ſanctus Iob: *Si bona excepimus de manu Domini, quare non & mala tolerabimus?* hoc eſt, ſi bonis ſuperuenientibus iucundamur, quare non aduerſis accidẽtibus confortemur? Aduerſa tolerare, ſapienti virtutis exercitium, C inſipienti præuaricationis eſt occaſio. Dixi ergo frequẽter, vt in hac vita breui, vitam vobis prouideatis æternã: quod doleo cur hoc facere contemnatis. Cùm enim ieiunandum dicimus, præter paucos nemo ieiunat. Cùm eleemoſynas faciendum, maior auaritia vos conſtringit. Orare autem, & gratias Deo agere quid ſit, pleroſque de vobis etiã arbitror ignorare, qui ſurgentes primo diluculo non niſi de prandio cogitent: cùm pranderint, ſomno ſe tradant, nunquam diuinitati gratias referentes: quæ illis & prandium ad refectionem, ſomnum dederit ad quietem. Vtique tu, Chriſtiane, ſi es vtilis, meminiſſe debes cuius panem comedis & ei laudem dicere. Dic mihi, nonne ſi aliquid de tuo cuicumque largiris, expectas vt D tibi gratias agat, vt benedicat domum de qua ei humanitas ſit tributa? Qui ſi fortè gratias non agit, quemadmodum à te denotatur ingratus? Ita ergo & à uobis expectat qui nos paſcit Deus, vt pro pręſtitis ab eo eſcis, illi gratias referamus, & ſaturati donis ipſius, laudes ei dicamus. Hęc enim beneficiorum eſt retributio diuinorum, vt cùm refecti fuerimus, bene nos confiteamur acceptos. Cęterum accipientes diuina munera, ſi taciti & immemores fuerimus: tanquam ingrati & indigni eorum ſubminiſtratione fraudabimur: vt Deum quem beneficiis non cognouimus, malis ingruentibus requiramus, & aduerſis ſtimulemur ad rogandum, qui proſperis gratias non egimus ad fruendum: ſicut nunc contigit, vt qui in pace pigri fuimus ad laudes referendas, modò in tribulatione trepidi exiſtamus ad pericula deploranda.

Iob. 2.

Iob. 14.

Pſalm. 77.

S. AMBROSII IN CAP. VII. IOB SERMONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS IN VNVM ET VIGINTI PSALMOS DAVID ENARRATIONES.

IN *LIBRVM PSALMORVM DAVID* ARGVMENTVM.

Geneſ. 1. QVONIAM *ſummum virtutis incentiuum propoſuit Deus futuræ beatitudi-*
Geneſ. 3. *nis delectationem : idcirco vehemens quoque calcar erroris, delectationem dia-*
bolus excogitauit. Vtriuſque ſententiæ præſtat indicium primus humani gene-
Geneſ. 2. *ris Adam à Domino Deo in Paradiſo voluptatis poſitus, vt æterna delecta-*
tione frueretur, ad virtutem futuræ ſobolis prouocandam. Neque enim erat
Geneſ. 3. *incognitum Deo locum eum errori daturum, & cæteris propoſitam ſpem ſalutis eſſe debere,*
Rom. 7. *qua in præreptam humano ſedem generi contenderent reformari. Et idem per ſpeciem ſerpentis*
præfigurauit delectationis illecebram, vxoria perſuaſione deceptus. Occaſione igitur accepta
aduerſarius per delectationem mihi operatus eſt mortem. Itaque quod diuina gratia tribu-
tum erat ad vitam, factum eſt mihi in mortem: eóque faciliorem inimicus aſſenſum homi-
Geneſ. 1. *nis habuit ad lapſum, quò ſpeciem prætendit naturæ. Delectarunt enim opera ſua Dominum:*
Eſai. 6. *delectarunt prima naturæ exordia. Quæ videns Dominus ait : Bona valde. Laudant Angeli*
Apoc. 4. & 19. *Dominum, pſallunt et poteſtates cælorum, & ante ipſum initium mundi Cherubim & Sera-*
phim cum ſuauitate canoræ vocis ſuæ dicunt : Sanctus, ſanctus, ſanctus. Innumera Angelorum
millia aſſiſtunt, ſeniores & turba magna ſicut voces aquarum multarum concinunt : Alleluia.
Ipſum axem cæli fert quorumdam ſermo, quadam perpetui concentus ſuauitate verſari : vt ſi
aſſuetudo permitteret, ſonus eius extremis terrarum partibus audiretur, vbi ſunt quædam ſe-
creta naturæ. Nec id ab ipſius naturæ vſu alienum videtur : quandoquidem vox amiſſa gra-
tiore plauſu in nemoribus reſultet, aut montibus, & ſuauiore ſono ipſi reddant quod acceperint.
In ſcopulis quoque ipſis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum ſpecula, alio-
rum vſus delectat aut gratia. Feræ ipſæ atque aues, loci amœnioris aut modulatioris vocis de-
lectatione mulcentur. Lactantibus quoque paruulis aut ſeueritas terrori eſt, aut blanditiæ vo-
luptati. Naturalis igitur delectatio eſt. Vnde & Dauid ſanctus, qui aduerterat vnde homo &
qua eſſet fraude deiectus (nam ſi tenuiſſet infuſam ſibi à Domino æternæ illius cæleſtiſque dele-
ctationis gratiam, nec ſecularibus captus amiſiſſet illecebris, nunquam tam miſerabilis ærumnæ
ſubiſſet iniurias) reparare eam ſtudens ac reformare pſallendi munus cæleſtis nobis inſtar con-
uerſationis inſtituit. Etenim licet omnis ſcriptura diuina Dei gratiam ſpiret, præcipuè tamen
2. Tim. 3. *dulcis pſalmorum liber: quandoquidem ipſe Moyſes qui plano geſta maiorum ſermone deſ-*
cripſit, vbi tamen per mare Rubrum populum patrum memorabili admiratione tranſduxit, de-
Exod. 14. *merſum aſpiciens Regem Pharaonem cum ſuis copiis, in maiora ingenium attollens ſuum, (quia*
maiora viribus ſuis fuerat aſſecutus,) canticum Domino cecinit triumphale. Maria quoque
Exod. 15. *tympanum ſumens, cæteras hortabatur, dicens : Cantemus Domino : glorioſè enim honorifi-*
catus eſt: equum & aſcenſorem proiecit in mare. Ipſe etiam Moyſes cùm legem Domini le-
giſſet, quo eius memoriam pectoribus affigeret audientium, per canticum locutus eſt, dicens:

Audi cælum, & loquar: Expectetar ſicut pluuia eloquium meum: & deſcendant ſicut ros
Deut. 32. Deut. 31. verba mea, ſicut imber ſaper gramen, ſicut nix ſuper fœnum. Delectatur igitur cantico Deus
non ſolùm laudari, ſed etiam reconciliari. Inde & Moyſes tunc maxime cantico vſus eſt,
quando cælum teſtificabatur & terram, vt ſalutem ſuam cæleſtis ſono gratiæ concinentem a-
uidius audiret, & ſacræ ſuauitate dulcedinis in æternum legis obſeruantiam mentibas inoleret
Exod. 32. humanis. Denique legis tabulæ priuſquam cantico firmarentur, per indignationem Moyſi fra-
Deut. 32. ctæ & comminutæ ſant. Vbi verò tali ſignaculo conſecratæ ſunt, hamana locum ira non
habuit, quia ſanctificatio eam ſacræ ſnauitatis excluſit. Canticum itaque Domini ſicut ros mol-
lior deſcendit è cælo, & fidem hominum ſicut gramen imbre quodam gratiæ ſpiritalis infudit.
Duo igitur hæc cantica in libris Moyſi tanquam duo mundi oculi, cælique lumina, totum corpus
operis eius illuſtrant. At verò Dauid principaliter à Domino ad hoc munus electus eſt: vt quod
in aliis rarum præminere reliquo in opere videtur, in hoc iuge & continuum refulgeret. Vnum
Iudic. 5. canticum legimus in libro Iudicum, reliqua, hiſtoriæ more, decurſa, quibus expreſſa ſunt geſta ma-
Eſai. 12. iorum. Vnum Eſaias canticum ſcripſit, quo legentium corda mulceret: in reliquis terribili tuba
correptionis infremuit. Canticum ei ne ipſi quidem inimici obijcere potuerunt, qui eum propter
Dan. 3. alia dicta vſque ad necem ſunt perſecuti. Vnum Daniel, vnum Habacuc. Salomon ipſe Dauid
Habac. 3. filius licet innumera cantica cecinisſe dicatur; vnum tamen quod Eccleſia receperit, Cantico-
rum canticum dereliquit. Scripſit idem prouerbia. In aliis igitur ſingula aduertere licet. Hiſto-
ria inſtruit, lex docet, prophetia annùntiat, correptio caſtigat moralitas ſuadet.

In libro Pſalmorum profectus eſt omnium, & medicina quædam ſalutis humanæ. Quicun-
que legerit, habet quo propriæ vulnera paſſionis ſpeciali poſſit carare remedio. Quicunque cer-
tare voluerit, tanquam in communi animorum gymnaſio, & quodam ſtadio virtutum diuer-
ſa genera certaminum reperiens præparata, id ſibi eligat, cui ſe intelligit aptiorem, quo facilius
perueniat ad coronam. Si quis geſta recenſere maiorum ſtadeat, atque imitari velit, intra vnum
Pſalmum totam paternæ hiſtoriæ ſeriem accipit comprehenſam, vt theſaurum memoriæ compen-
Pſal. 77. dio lectionis acquirat. Faciliora quoque videtur quæ breuius explicantur. Illud etiam quan-
Rom. 13. tæ altitudinis, quod breui interuallo offenſionum aduerſa diſtinxit, & reconciliationis ſe-
cunda ſubtexuit? vt ſimul cognoſceres, quid incredulitatis obeſſet offenſa, quid fides prom-
pta conferret. Si quis vim legis explorat, quæ tota in vinculo charitatis eſt (qui enim di-
ligit proximum, legem impleuit) in Pſalmis legat quanto dilectionis affecta pro totius plebis
opprobrio repellendo, periculis ſe grauibus ſolus obiecerit: in quo non imparem charitatis glo-
Pſal. 6. riam triumpho virtutis agnoſcet. Si quis correptionum ſæua formidat, audiat dicentem: Do-
mine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me, & diſcat quemadmodum de-
beat irati iudicis temperare cenſuram. Si quis patientiæ cognoſcere geſtit exemplum, legat in
Pſalm. 7. Pſalmis: Si reddidi retribuentibus mihi mala, & aduertat quia præceptum Euangelicum ſpi-
Prou. 14. ritu præuidit, virtute præuenit. Habes itaque illud prouerbiale: Quia manſuetus homo, cordis
Epheſ. 6. eſt medicus. Si quis præterea aduerſus nequitiæ ſpiritalis incurſus vult eſſe munitus, quid magis
quàm pſallendum ſibi eſſe nouerit? Pſallebat Dauid adoleſcentior; & Saülis nequam ſpiritus
1. Reg 16. fugabatur; qui eum ante adſtringebat. De virtute autem prophetiæ quid loquar? Quod alij an-
nuntiauerunt per ænigmata, huic ſoli palam atque apertè videtur eſſe promiſſum, vt Dominus
Ieſus ex eius ſemine naſceretur, ſicut dixit ad eum Dominus: De fructu ventris tui ponam
ſuper ſedem tuam. In Pſalmis itaque nobis non ſolùm naſcitur Ieſus, ſed etiam ſalatarem illam
Pſal. 131. ſaſcepit corporis paſſionem, quieſcit, reſurgit, aſcendit ad cælum, ſedet ad dexteram patris. Id
quod nemo præſumpſerat hominum dicere, hoc ſolus hic Propheta annuntiauit: poſtea ipſe Do-
minus in Euangelio prædicauit. Omnes præterea ſcriptores in ſuis ſcriptis exempla poſuerunt
Luc. 24. aut aliqua dicta ſuperiorum: Pſalmi nihil præter quod ſuum eſt, habent. Quid igitur Pſalmo
gratius? Vnde pulchrè ipſe Dauid: Laudate, inquit, quoniam bonus eſt Pſalmus: Deo noſtro ſit iu-
Pſal. 146 cunda decoráque laudatio. Et verè, Pſalmus enim benedictio populi eſt, Dei laus, plebis laudatio,
plauſus omnium, ſermo vniuerſorum, vox Eccleſiæ, fidei canora confeſſio, auctoritatis plena
deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ reſultatio. Iracundiam mitigat, ſollici-
tudinem abdicat, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magiſteria. Scutum in timore,
feſtum in ſanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ, citharæ modus ex
diuerſis & diſparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus Pſalmum reſultat,

1.Cor.4. *Pſalmum reſonat occaſus. Mulieres Apoſtolus in Eccleſia tacere iubet : Pſalmum etiam bene
clamant. Hic omni dulcis ætati , hic vtrique aptus eſt ſexui. Hunc ſenes rigore ſenectutis de-
poſito canunt, hunc veterani triſtes in cordis ſui iucunditate reſpondent. Hunc iuuenes ſine in-
uidia cantant laſciuiæ, hunc adoleſcentes ſine lubricæ ætatis periculo & tentamento concinunt
voluptatis , iuuenculæ ipſæ ſine diſpendio matronalis pſallunt pudoris , puellulæ ſine prolapſione
verecundiæ , cum ſobrietate grauitatis hymnum Deo inflexæ vocis ſuauitate modulantur.
Hunc tenera geſtit pueritia , hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediſcere. Ludus
quidam eſt iſte doctrinæ, maioris profectus, quàm cùm ſeria traditur diſciplina. Quantùm labo-
ratur in Eccleſia vt fiat ſilentium cùm lectiones leguntur ? Si vnus loquatur , obſtrepunt vni-
uerſi. Cùm Pſalmus legitur , ipſe ſibi eſt effector ſilentij. Omnes loquuntur, & nullus obſtrepit.*
2. Reg 6. *Pſalmum Reges ſine poteſtatis ſupercilio reſultant. In hoc ſe miniſterio Dauid gaudebat videri.
Pſalmus cantatur ab Imperatoribus , iubilatur à populis. Certant clamare ſinguli , quod omni-
bus proficit. Domi Pſalmus canitur , foris recenſetur. Sine labore percipitur, cum voluptate ſer-
uatur. Pſalmus diſſidentes copulat, diſcordes ſociat , offenſos reconciliat. Quis enim non re-
mittat ei , cum quo vnam ad Deum vocem emiſerit ? Magnum planè vnitatis vinculum , in
vnum chorum totius numerum plebis coire. Diſpares citharæ nerui ſunt , ſed vna ſymphonia.
In pauciſſimis chordis ſæpe errant digiti artificis, ſed in populo ſpiritus artifex neſcit errare.
Pſalmus nocturni pauoris ſolatium, diurni laboris requies. Inſtitutio inſipientium , perfecto-
rum confirmatio. Angelorum miniſterium , militia cæleſtis , hoſtia ſpiritalis. Pſalmum & ſaxa
reſpondent. Pſalmus canitur , & ipſa etiam ſaxoſa pectora molliuntur. Videmus flere pradu-
ros: flecti immiſericordes. Certa in Pſalmo doctrina cum gratia ſimul. Cantatur ad delecta-
tionem , dicitur ad eruditionem. Nam violentiora præcepta non permanent: quod autem cum
ſuauitate perceperis, id infuſum ſemel præcordiis non conſueuit elabi.*

Quid eſt quod non tibi occurrat Pſalmos legenti ? In his lego canticum pro dilecto, & ſacra
Pſal. 44. Pſal 8.80. *deſiderio charitatis inflammor : in his torcularia diuini myſterij recognoſco: in his reuelationum*
& 81. *gratiam , reſurrectionis recenſeo teſtimonia , repromiſſionis munera : in his diſco vitare pecca-*
Pſal. 50. *catum , dediſco erubeſcere pœnitentiam delictorum. Tantus Rex , tantus Propheta ſuo me
prouocauit exemplo , vt aut commiſſum ſtudeam extenuare peccatum, aut non commiſſum ca-
uere. Quid igitur Pſalmus , niſi virtutum eſt organum ? Quod ſancti Spiritus plectro pangens
Propheta venerabilis , cæleſtis ſonitus fecit in terris dulcedinem reſultare. Simul cum ille in
fidibus & chordis, hoc eſt , in reliquis mortuis diuerſarum vocum modulatus diſcrimina , diui-
næ laudationis ad cæleſtia dirigeret cantilenam, docuit vtique, prius nobis peccato eſſe morien-
dum , & tunc demum in hoc corpore diuerſa opera diſcriminanda virtutum , quibus ad Domi-
num deuotionis noſtræ gratia perueniret , vt occupatis intentione cæleſtium nulla irreperet ter-*
Act. 12. *renorum libido vitiorum , ſimul animus cæleſtis gratia ſuauitate niteſceret. Meritò igitur tanti*
M. T. Cicero actione 3. in Verrem. *miniſtrum muneris Dominus laudans ait : Inueni Dauid ſecundum cor meum. Aiunt etiam,
eorum qui cithara canunt peritiores intus canere , vt ferunt fabulæ de Aſpendio citharista: cau-
ſas quoque modulaminum , & quædam clauſtra rhythmorum in ſuperiore parte eſſe pſalterij.*
1. Cor. 14. *Docuit ergo Dauid intus nos canere oportere , intus pſallere : quemadmodum canebat & Pau-
lus , dicens : Orabo ſpiritu , orabo & mente : pſallam ſpiritu , pſallam & mente ; & ad ſupe-
riorum intuitum vitam noſtram actúſque formare , ne delectatio dulcedinis excitet corporis
paſſiones , quibus non redimitur noſtra anima , ſed grauatur : cùm ad redemptionem animæ ſuæ*
Pſal. 70. *pſallere ſe ſanctus Propheta memorauerit, dicens : Pſallam tibi in cithara ſanctus Iſrael : gaude-
bunt labia mea cùm cantauero tibi : & anima mea, quam redemiſti. Sed iam Pſalmi iſtius
qui propoſitus eſt nobis , ingrediamur exordia.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM PRIMVM DAVID
PREFATIO.

BEATVS *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Quàm aptum, quàm opportunum principium! Namque vt ij qui agonis aliquam ſolennitatem receperint exhibendam, proponere præmium ſolent, iactare coronæ nobilitatem, quo certaturi ſtudio maiore conueniant, niſúque propenſiore decertent: ita Dominus noſter Ieſus regni cæleſtis gloriam, perpetuæ quietis gratiã vitæ æternæ beatitudinem, ad virtutis humanæ incentiua propoſuit. Imperator quoque cùm progreditur ad bellũ, donatiuũ militi, & propoſitiones dignitatũ numeris militaribus pollicetur, vt ſpes commodi furetur labores, & metum abſcondat periculi. Velut præco igitur magni Imperatoris ſanctus Dauid hortatur milites, athletas vocat, præmium exprimit dicens: *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum.* A præmio cœpit, vt pondus futuri certaminis eleuaret: mercedem præmiſit, vt vnuſquiſque præſentium rerum ſollicitudines ac labores corde tranſiliens, ad emerendam beatitudinem futurorum auida feſtinatione contenderet. *Beatus* (inquit) *vir.* 1. Tim. 6. Quid plus potuit homini donari, quàm quo nihil amplius potuit Deo apoſtolica auctoritate deferri? Beatus enim, & ſolus potens, & Rex Regum, & Dominus Dominantium Deus dictus eſt. Ille ſolus potens, ille Rex Regum, ille Dominus Dominantium, beatitudinis tamen non ſupergreditur poteſtatem. Donauit nobis appellationis eius commune conſortium, quæ digna æſtimata eſt honore diuino. Conſideremus tunc qua ratione, *beatus vir*, dixerit: & non magis, beati homines: cùm vterque ſexus vocetur ad gratiam. Nunquid a conſortio beatitudinis excluſit mulieres, quia virum ſolum beatum nuncupauit? Abſit, Quia nec à conſortio creaturæ excluſit Deus fœminas, quia prius virum condidit. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem noſtram. Et fecit*, inquit, *Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum: maſculum & fœminam fecit eos.* Coloſſ. 1. In homine vterque ſignatur, in viro ſexus exprimitur. Gen. 2. Sed quemadmodũ cum homo dicitur, vterque comprehenditur: ita cum vir nominatur, & mulier cuius vir ille ſit, intelligitur. Denique hæc vocabitur, inquit, mulier, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt. Ibidem. D Accedit illud, quoniam quorum natura eadem, eorum operationes vtique non poſſunt eſſe diſcretæ: & quorum opus æquale, eorum vtique æqualis & merces. Virum igitur ſcriptura dicendo, conſortem copulæ non prætermiſit: quia & hominem dicendo, conſortem non tacuit naturæ. Itaque quemadmodum illic hominem factum legimus, & cùm ſit vna natura, tamen principalem ſexum priùs creatum negare non poſſumus: ita & hîc cum legimus virum, de principali portione ſexum quoque ſupparem recognoſcimus. Paria igitur ſtudia virtutis, quia par prærogatiua eſt creaturæ. Quid autem ſexum diſcutias, vbi non corporis a te, ſed animæ certamina poſtulantur, quæ ſexum non habet? Non ergo illic diſcernas honorem, mercedem diuidas, vbi non diſcernitur ſexus. E Non incautè tamen, ſi prior vocetur ad exercitium, qui fuit poſterior ad lapſum. Quæ malè cœpit, ſequi debet, non præcedere: vt vel poſt experimentum ſit verecundior. Malè Eua naturæ ordinem prætermiſit; expectare debuit præcedentem. Aſtutè ſerpens a poſteriore cœpit, ideo Propheta ad ſuperiorem reuertitur: eum vtique qui lapſus non eſſet, niſi eſſet poſteriorem ſecutus. Denique priùs nos reuocauit à lapſu, quàm ad palmam victoriæ prouocauit. *Beatus* (inquit) *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Vide vbi beatus appelleris, ô homo. Non in diuitiis, non in poteſtatibus & hono- A ribus, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritudine, non in corporis ſalubritate: in quibus nihil naturæ eſt bonum. Denique non ſolùm facilem commutationem habent in contraria, verumetiam miniſterium ad culpam exhibent ei qui vti his neſciat. Quis enim iuſtus propter pecuniam? Quis humilis in poteſtatibus? Quis miſericors propter nobilitatem? Quis caſtus propter decorem? Illecebroſa hæc magis ſunt ad peccatum, quàm virtuoſa ad virtutis profectum. Quid ſibi deinde vult quod maluit dicere: *Non abiit, & non ſtetit*; quaſi de præterito, cum poruerit dicere: Beatus vir qui non abit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtat, & in cathedra peſtilentiæ non ſedet? Vide dogma. Non enim ſtatim beatus, qui non eſt impius aut peccator, propter incerta exitus. B Non enim otioſè ſcriptum eſt. *Ante mortem ne laudaueris aliquem.* Eccl. 11. Ergo dum in hac vita quiſquam eſt, non poteſt definita prædicatione laudari, qui patere adhuc poſſit errori. Ille autem qui vitam ſine offenſione concluſerit, iure beati appellatione cenſetur, quia vtitur conſortio beatorum. Sed fortè dicas: Qua ratione ergo alibi dixit: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem?* Pſal. 40. Non enim dixit beatum qui intellexerit, ſed eum qui intelligit: quoniam qui bonum operantur, in ipſo opere & quo probentur, inueniunt, remunerationẽ ſui in ipſo opere conſequentes. Siquidem beatus fructus eſt conſcientiæ, bonum factum. Qui autem a malo temperant, C non ſi ſemel aut bis declinauerint culpam, ſtatim beati: ſed ſi potuerint culpæ contagium per omne vitæ ſuæ tẽpus euadere. Eccl. 31. Nunc illud occurrit, cur beatum dicere maluerit non eum qui pietatis aliquo ſit functus officio, ſed eum qui ab impiorum conſilio temperauerit. Videtur enim magis laudãdus qui virtutis munus impleuerit, quàm qui peccatũ euaſerit. Siquidẽ nec bos, nec equus, nec lapis in peccato eſſe conſueuit, aut ſedere in cathedra peſtilentiæ. Sed illa beatitudinis non habent fructũ, quæ virtutis non habent ſenſum. Nam quomodo perueniunt ad legis præmium, quæ non habent ſequendæ legis affectum? De rationabilibus ergo propoſitum eſt, hoc eſt de nobis. Nobis autem initium bonorum, abſtinentia peccatorum eſt: quoniam legimus: *Declina à malo, & fac bonum.* Pſal. 36. D Hic enim ordo eſt diſciplinæ, vt ab inferioribus ad perfectiora contendas, ne terrearis mole malorum, qui leuiorum exordio debeas prouocari. Scalarum enim ſimilem eſſe ſcriptura non docet pietatis aſcenſum, per quas vidit Angelos Domini aſcendentes & deſcendentes ſanctus Iacob, vir exercitationis, qui nobis propoſitus eſt, vt per illum cognoſceremus gradum virtutis paulatim nos proferre debere, & ita poſſe ab imis ad ſumma contendere, ſi per proceſſus gradiamur exiguos ad ea quæ videntur humanæ altiora naturæ. Gen. 28. Has tibi ſcalas ſemper habeto propoſitas. Ne timeas, ô homo, gradus hos aſcendere diſciplinæ. Primus gradus vicinus eſt terræ, ſequens ſimilis eſt priori. Sic per æquales gradus ad ſumma conſcenditur. E Ne faſtidias, ô homo, primum illum velut viliſſimum gradum. Ille primus aſcenſus te à terris ſeparat. Aërem calcas, vbi ab humo eleuaueris veſtigium. In virtute poſitus ſurgendo liquiſti terram. Terram relinquis, ſi culpam declinas. Exordium ergo proceſſionis ad virtutem, eſt abſtinere à peccato. Vt ſciamus autem hanc diſciplinam eſſe doctrinæ, audi legem dicentem: *Non adulterabis, non homicidium facies.* Exod. 20. Imperfectis enim iſta præcepta conuenientia videbantur. Denique ipſe Dominus Ieſus ſciens imperfectum à quo interrogabatur quibus ad vitam æternam operibus perueniret, reſpondit ei: *Non adulterabis, non homi-* Matth. 19.

Ibidem. *cidium facies, non furtum facies*, &c Deinde dicenti quod feciſſet illa omnia, adiecit perfectiora, dicens: A *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Tantúmque abeſſe docuit inter malorum declinationem, & inuentionem bonorum, vt nec abnueret, quia illa ſibi facilia iudicabat. Sed quia nec illa aſcenderat, ideo ad hæc ſe aptare non potuit. Nam ſi dilexiſſet proximum, potuiſſet pauperibus ſubſidia ſui patrimonij non negare. Idcóque gradum primum legis aſcende, vt poſſis ad Euangelij cæleſte faſtigium peruenire. Vnde arbitror quod quaſi ſub lege poſitus, morem legis in pri-
Pſal. 40. mo Pſalmo ſecutus, ex ſua perſona ſanctus Propheta magis cauenda denuntiet, quam ſequenda proponat. In quadrageſimo autem Pſalmo, qui ex perſona dicitur Saluatoris, adhortatio magis virtutis fiat, quam erroris de- B preſſio. De paſſione etiam Saluatoris loquitur, & ideo Euangelij diſpenſator etiam, ſicut poſſumus æſtimare, cùm audiamus dicentem: *Beati miſericordes.* Et in Pſalmo
Matth. 5. itaque propriæ paſſionis & in euangelio miſericordiam coronauit. Sed adoriamur iam Pſalmi explanationem, & virtutem inſpiciamus propheticam.

Pſalmus primus Dauid.

BEatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, C & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.

B*Eatus*, inquit, *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Poſſumus dicere tres eſſe ſpecies peccatorum, quas hîc putamus expreſſas: cogitationis, operationis, permanſionis: beatúmque cum ſignificari, qui & non cogitaue-
Rom. 2. rit quod malum eſt. Nam quomodo poteſt beatus eſſe, qui ſuis cogitationibus accuſantibus in die iudicij reuincendus eſt? Etiamſi hominem fefellit, teſtem refugit, accuſatorem euaſit: ſe tamen ſui accuſatorem vitare non poterit, quem maximè debet timere quia & accuſatorem habebit, & confitentem reum. Beatus ergo eſt & D qui non cogitauerit quod malum eſt, & non operatus fuerit peccatum (quia interdum & ſine cogitatione delinquimus: *Ex multiloquio enim non effugimus peccatum*)
Prou. 10. & non perſeuerauerit in peccato. Vel ſic: Qui & non cogitauerit quod fuit erroris; vel in ea cogitatione non ſteterit: vel certè non perſeuerauerit in iis cogitationibus quas plenas erroris aduerterit. Sed hæc vtrum rectè conueniant, qui legerit, æſtimabit. Nam qui ſemel malè cogitauit, nec ſtare in eo debuit, nec perſeuerare. Sed etſi perſeuerauerit, beatus eſſe non potuit: quia ſtetit in eo quod improbè cogitauit. Et ſi non ſtetit, tamen eo ipſo quod cogitauit malè, vtrum habeat beatitudinis E fructum, clementem aliquem quærere debet interpre-
Prou. 20. tem. Poſtremò quia nemo poteſt dicere mundum ſe habere cor: eſto, vt veniabilis cogitatio ſit, nunquid veniabilis operatio peccatorum? Poſtremo ſi veniabilis ſtatio, nunquid etiam plena beatitudinis, eo quòd non perſeuerat in crimine? Deinde qui non cogitauit quæ improba ſunt, quomodo in peccato ſtare potuit, aut perſeuerare vt beatus ſit, qui tria hæc iure ſeruauerit. Certè ordo diuerſus eſt. Primum eſt enim, vt non perſeuerauerit in peccato: ſecundum, vt non ſteterit in eo: tertium, vt non cogitauerit quod eſſet erroris. Qui enim F non perſeuerauit, potuit tamen ſtare: qui non ſtetit, potuit cogitare: qui autem nec cogitauit, verè beatus eſt. Vnde alteram quoque traditionem non prætermittendam putaui, quo tres gradus recto ordine factos aſſeramus: vt qui beatus vult eſſe, non abeat in conſilio impiorum, hoc eſt, in eorum cogitationibus nõ ambulet: deinde, non ſtet in via peccatorum: tertiò, non ſedeat in cathedra peſtilentiæ. Ad Eccleſiã factus es vel Chriſtianus vel tu qui ad gratiam tendis, abſtine ab impiorum
Pſalm. 25. conſiliis, vt poſſis dicere: *Ne perdas cum impiis Deus animã meam, & cum viris ſanguinum vitam meam.* Nec cogites quæ ſunt impia. Quæ ſunt illa, niſi quæ in Dei excogitantur iniuriam? Pietas enim prima in Deum, ſecunda in parentes. Et quidem inimicus inſerit frequenter diuerſa A mentibus noſtris: & ideo cautè Propheta cogitationes magis quam infuſiones improuiſas putauit ad crimen tenendas. Abſtinuiſti ergo ab impiorum conſiliis? Recte: non tamen ſtatim beatus. Caue etiam ne in via pec- 1. Ioan. 1.
catorum ſteteris. Quanto examine ſcripturæ diuinæ verba ponuntur? Etenim quia omnes ſub peccato ſumus, nõ à te exigit quod vltra naturam eſt, vt peccatum non facias: quia nec vnius diei infans ſine peccato: ſed vt non Iob. 14.
maneas in peccato quadam ſtatione diuturna. Non omnes impij: ideo reuocaris ab omnibus cogitationibus & coniurationibus impiorum? ſed omnes peccatores, ideo admoneris vt deſinas peccare. Si fueris adoleſcentioris lapſus ætatis, debet te maturitatis emendare proceſſus. Ergo in grauiora non abeas, in leuioribus non ſtes. Habes hoc & in Eſaia dictum à Domino: *Exi à* Eſai. 48.
Babylone, fugiens à Chaldæis, Hoc eſt: Et ſi intraſti in confuſionem vitiorum, dixi. Non oportuit intrare. Sed ingreſſus es, carnis lege cogente, & captiuante te in le- Rom. 7.
ge peccati. Exi, egredere vel ſeruus, exue te ſeruitio graui. Non potuiſti non introire in peccatum per fragilitatem: datur tibi exire peccato per ſobrietatem. Exi ergo de Babylone, fugiens a Chaldæis, Babylon confuſio eſt, quæ virtutum ordinem non tenet. Confuſa enim illecebris mente delinquimus. Chaldæi ſunt qui ſiderum curſus vanæ ſtudio ſuperſtitionis explorat, & impiæ ſerunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te ca- Geneſ. 11.
piant, ne te graui laqueo captiuitatis innectant. Abraham Chaldæus fuit, ſed fugit a Chaldæis, & ante legem: Geneſ. 12.
tu ſub lege natus es, fuge ab impiis. Ille hereditatem patrum reſpuit, vt fidei poſſideret: tu ſucceſſionem corporis derelinque, hereditatem deuotionis acquire. Si autem in peccato non ſteteris, nec ſi beatus: adhuc habes quo carere debeas. Multæ ſunt illecebræ, multi à virtute deflexus. Grauia irritamenta ſunt voluptatum, grauis fomes auaritiæ, cupiditas poteſtatum, honoris ambitio, quæ velut veneno quodam mentes hominum, Matt. 23.
& quadam animas peſtilenti vitiorum tabe contami- Mich. 11.
nant. Hæc eſt cathedra peſtilentiæ, ſuper quam ſederunt Scribæ & Phariſæi, qui imponunt hominibus onera grauia, ipſi autem digito nolunt ea mouere. Has cathedras de templo Saluator eiecit eorum qui ſe de honore iactarent, primatus quærerent dignitatum: eorum qui ſacerdotio vel primatu honoris vterentur ad quæſtum: eorum qui indulgentes gulæ nequaquam debitam continentiæ præſtarent cuſtodiam. Hæc vera eſt peſtilentia. Denique Heli filij, erant filij peſtilentiæ. In hac quadam 1. Reg. 2.
ſede vitiorum prohibet ſcriptura nos ceruicem inflectere, viréſque totius corporis reclinare. Aduerte igitur proprietates.

Et in via peccatorum non ſtetit. Viam dicit vitæ huius E curſum, in dubium non venit; cùm ipſa ſcriptura dicat: *in via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mi-* Pſal. 141.
hi, &: *Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es cum illo* Matth. 5.
in via. Etenim quoniam curſum vitæ huius currimus, habemus, ſemitam per quam ambulemus quotidie, donec perueniamus ad finem. Etſi non videmur corporaliter ire, progredimur. Nam ſicut in nauibus dormientes ventis aguntur in portus, etſi nullus quieſcentibus ſenſus eſt nauigandi, tamen curſus eos vrget ad finem, & impellit ignaros: ſic vitæ noſtræ ſpatio defluente, ad proprium vnuſquiſque finem curſu latente deducitur. Vnde dicitur: *Surge qui dormis.* Tu enim dormis, F
& tempus tuum ambulat. Et vide ne dum diu dormis, Epheſ. 5.
prætereat tempus. Ideo etſi dormis, cor tuum vigilet, cor tuum non ferietur. Si cor otioſum non ſit, nõ ſunt otioſa Cantic. 5.
tempora tua. In via es, ô homo, ambula vt peruenias, ne te nox in via occupet, ne conſumatur dies vitæ antequam progreſſum virtutis acceleres. Viatores vitæ huius: omnia tranſeunt, omnia poſt te fiunt. Omnia in hac via cernis & tranſis. Vidiſti amœnitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, & quodcumque huiuſmodi quo delectãtur oculi. Iuuit ſpectare, delectauit parumper attendere. Dum attendis, pertranſiſti. Iterum dum ambulas, incidiſti ſcopuloſum & confragoſum iter, concaua rupium, prærupta montium, denſa ſiluarũ.

Tædiâſti parum iterum tranſiſti. Talis hæc vita eſt, cuius
nec proſpera permanent, nec aduerſa dintturna ſunt. Er-
go quaſi in via locatum neque ſecunda extollant, neque
aduerſa refragant: nec plauſibilia remorentur, nec mœ-
ſta detineant. Feſtina ſemper ad finem, feſtina vt perue-
nias. Elige tamen viam antequam curras. Duæ viæ ſunt:
Pſal. 138. vna iuſtorum, altera peccatorum. Vna æquitatis, altera
iniquitatis, de qua dixit propheta: *Et vide ſi via iniquita-
tis in me eſt.* Non ſolùm ergo vita noſtra via eſt, ſed
etiam in ipſa vita noſtra aut virtutis via eſt, aut ini-
Matt. 7. quitatis. Caue igitur ne in te greſſus ſuos collocet auari-
tia, & ſis via criminis: ne improbitas, ne libido, & ſis via
iniquitatis iterantibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere
quos ſequaris: aut iuſtos, aut iniuſtos. Iuſtorum via an-
guſtior eſt, iniuſtorum latior. Illa ſobrietatis anguſtior,
hæc ebrietatis latior, vt poſſit capere fluctuantes. Hæc
habet ſæculi huius illecebras, illa habet futurorum præ-
mia. In iſtis fructus præſentior, in illis ſpes tardior. Quæ
enim ſuauia ſunt, non differunt diuturnam expectatio-
nem, ſed præſentem habent perfunctionem. Quod autẽ
ſerum eſt, labore quæritur, quod à beata cogitatione vix
capitur; quia *oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præpa-
rauit Deus diligentibus ſe.* Difficilè ſolemus credere quæ
non videmus. & ideo anima æſtuat, & huc atque illuc
velut oculos quoſdam circumfert cogitationes ſuas.
Tunc illi occurrunt diuerſæ rerum ſpecies, ſeque offen-
dunt. Si ad ſempiterna intendat, virtutem eligit: ſi ad
præſentia, voluptatem præponit. Graue & iniquum
certamen aduerſus delectationes præſentium. Hîc li-
bertas eſt cupiditatum, illic ſeruitutis iniuria, facere quæ
non vis, & ab iis quæ deſideraueris, abſtinere. Hic con-
uiuium, illic ieiunium. Hîc intemperantia gaudiorum,
illic perſeuerantia lacrymarum. Hîc ſaltatio, illic oratio.
Eccleſ. 7. Hîc cantus dulces, illic gemitus graues. Scriptum eſt
Ibidem. quidem: *Cor ſapientium in domo luctus, cor ſtultorum in domo
epularum.* Melius eſt audire increpationem ſapientis
magis, quam virum audientem canticum ſtultorum.
Sed pauci hæc audiunt, pauciores ſequuntur. Allicit ho-
mines magis dulce peccati, quod ad præſens influit &
impinguat audientis affectum, quàm triſte virtutis,
quæ fidei ſpem velut quodam cortice amari laboris in-
uoluit. Beatus ergo atque mirabilis, qui talium viarum
poſitus in electione, non fuerit illecebris voluptatis in-
Prou. 22. flexus, vt gradum ſuum ſuper vadoſa & praua conſti-
tuat. Non dicitur ei? *Væ qui dereliquiſtis ſemitas directas, ab-
eundo in vias tenebrarum.* Cognouimus igitur quæ ſit via
Eccl. 8. peccatorum, in qua ſtandum non eſſe Propheta nos ad-
monet, ſed & Eccleſiaſtes docet, qui ait? *Noli ſtare in ſer-
mone malo*, hoc eſt, noli perſiſtere in ſermonibus malis, ſi-
Pſal. 121. militer & operibus improbandis. Quomodo in bonis
ſit ſtandum, ſanctus idem Propheta præcipit, dicens:
Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. In Hieru-
ſalem ſtandum eſt, de Babylone, fugiendum. Et Moyſi
Deut. 5. dicitur: *Tu autem hic ſta mecum*, qui de Ægypto fugit, &
Math. 20. & cum Domino ſtans perſeuerabat. Et in Euangelio,
qui ſteterunt vſque ad horam vndecimam, æqualem
mercedem operantibus acceperunt. Et quæ ſteterunt
Math. 25. virgines vſque ad aduentum ſponſi, ad nuptias ſimul in-
troire meruerunt. Quæ autem diſceſſerunt, & poſtea re-
uertuntur, Dominicæ includuntur auctoritate ſentẽtiæ.
Didicimus ergo non ſtare in via peccatorum, ſtare au-
Rom. 11. tem in virtutis officio, quia ſcriptum eſt: *Tu autem in
fide ſta.* Nunc conſideremus quid ſit:

Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Et quidem præmi-
Pſal. 100. ſimus, quod non ſimplex conſeſſus in huiuſmodi quod
in vſu eſt ſolio, reprehendatur. Quid enim inuidiæ ha-
beret ad culpam? Sed cùm oculi Domini ſemper ſuper
fideles terræ ſint, tanquam ſub conſpectu imperatoris
locati, & velut in miniſterio quodam poſiti, ſtare debe-
mus. Miles in procinctu ſtat, non ſedet. Miles in armis
non ſe reflectit, ſed excitat atque erigit. Ideóque milti-
Pſalm. 134. bus Chriſti dicitur: *Ecce nunc benedicite Dominum omnes
Zach. 5. ſerui Domini, qui ſtatis in domo Domini.* At contra iniquitas
in talento plumbeo ſedet, eo quod fixa in peccato, ſe
ab eo ſeparare non poſſit. Etenim inueterati in errore,
Pſalm. 126. & ſtudioſè flagitiis inhærentes, ſedere dicuntur, qui

A noluntaſſurgere, nec audire dicentem: *Surgite poſtquam* Pſalm. 118.
ſederitis. Denique hic ipſe propheta alibi ait: *Sederunt
principes, & aduerſum me detrahebant.* An ignoramus quod
tantùm vim habeat inueterata conſuetudo peccandi,
vt excludat naturam? Quæ cùm ſit medicabilis ad ſalu-
tem, diuturno tamen tempore paſſionibus deprauata,
immedicabilis inuenitur. Non ergo permaneamus in
vitiis, ſed vnuſquiſque etiam ſi aliquando fuerit, exiliat
à culpa, ſicut ſcriptum eſt de muliere meretrice: *Ne in-* Prou. 7.
tendas in eam oculum tuum, ſed exili, ne moreris: exili ante-
quam te anni iouentutis inueniant. Sed (quod grauius
eſt) plerique luxuriam corporis nec albenti erubuere
B canitie, & vſque ad ſenectutis ætatem vitam producere
re maculoſam. Intimis enim concepta viſceribus lues
culpæ, proceſſu temporis coaceruatur. Caue igitur
ab impiorum conſiliis, non penetreot huiuſmodi con- Prou. 6.
ſilia mentem tuam, ne dicatur de te: *Alligauit quis ignem
in ſinu, veſtimenta autem non combureret?* Etenim qui ſemel
in ſinu mentis flagitij flammam feruentis adoleuerit,
cito corporis ſui veſtimenta comburet. Et vt in ſtipu-
lam ignis exiliens, inhæret ac permanet, donec omne
quod corripuit, abſumat: ita vel exigua ſcintilla pecca-
ti ſi quo vitiorum fomite fuerit excitata, incendium
grande excitat. Noli ergo ſtare in peccato. Poſtremo
poſuiſti veſtigium ſupra voraginem culpæ, citò aufer
C pedem: ne ſupra plantam tibi aſcendat pollutio, & la-
pſu faciliore deceptus, ſupra lutum reſideas. Eruenda
ergo prima ſunt vitia, ne in plura deinde grauiora pro-
ſerpant. Etenim ſicut ij qui ſe in luto verſant, quò ma-
gis volutantur, eò amplius inquinantur: ita qui ſemel
ſe luto improbitatis aſperſerit, niſi ab eo velociter exi-
liat, grauius ſibi dedecoris ſui cœnum per ſingulos dies
lutulentæ conuerſationis obducit. Itaque graui odore
tetra illius ac flagitioſæ voraginis contrahitur quædam
animarum peſtilentia, corruptóque ſalubrium cogita-
tionum ſpiramine, lues æſtuantium paſſionum miſe-
randa graſſatur. Hinc lethale ſe mentibus virus infundit,
D hinc ſubrepit ægritudo corporibus languores animis. Et
enim malus languor, erroris languor, auaritiæ languor,
inexplebilis cupiditatis languor. Iſtæ diuitiæ ſunt, vt
dicit Eccleſiaſtes: *Eſt languor malus quem vidi ſub ſole, diui-
tias cuſtoditas in malum poſſidentis eas.* Dic mihi, ô Eccleſia- Eccl. 5.
ſtes, qua cauſa malus hic languor ſit. Reſpondebit,
quia multos auara ſpes deuorat. Inſatiabilis edacitas
cupiditatis eſt. Neſcit ſatiari argento qui concupiſcit ar-
gentũ. Diſtendunt diuitiæ, non explent. Et ſi quis ſatia-
tus fuerit diuitiis, non eſt, inquit, qui ſinat eum dormire.
Et quidem omnes dies eius in tenebris, & luctu & ira-
cundia multa, & languore, & ira. Quomodo enim po- Ibidem.
teſt dormire, qui ſollicitam auri exercet cuſtodiam, qui Ibidem.
E damna formidat, qui lucra cogitat, qui vſuras compu-
tat, qui hypothecas numerat? Malus ergo languor qui
bonam aufert mentis quietem. Eſt languor malus lu-
xuria, libido, concupiſcentia, delectatio, ſecularis am-
bitio, quæ certò corrumpit ſalutem ſobrietatis. Omnis
poſtremò mundi huius corruptela, peſtilentia eſt. Ne Coloſſ. 2.
ergo tetigeritis, ne attaminaueritis eam. Lues eſt, con-
taminat: morbus eſt, polluit. Ne guſtaueritis quæ ſunt Ibidem.
omnia ad corruptelam ipſo vſu, vt Apoſtolus dixit, qui 1. Tim. 6.
& alibi clamat: *Radix omnium malorum eſt auaritia.* Mor- Ibidem.
bos excitat, dolores inſerit. Denique qui eam appetie-
runt, inſeruerunt ſe multis doloribus. Iſta eſt peſtilen-
F tia, quæ plerumque neque calidos, neque frigidos, ſed Apoc. 3.
(quod & calidis eſt deterius & frigidis) tepidos fa-
cit, vt euomantur ex ore Domini Ieſu, quos propter
grauia peccata reiecerit. Illa eſt quæ non paucorum,
ſed omnium excitat ægritudines. Omne caput in dolo-
re, omne cor in mœſtitia. A pedibus vſque ad caput pec- Eſai. 1.
catorum vlcera. Omne caput in dolore, quando qui ſa-
pientes exiſtimantur, dolore cruciantur auaritiæ. Senſus
enim ſapientis in capite eius: quod referri poteſt etiam
ad Eccleſiæ præminentes. Omne cor in mœſtitia, quan-
do ſapimus quæ ſunt carnalia, & corporeis voluptati-
bus aciem noſtri cordis effundimus. Vnde ait Dominus
ad huiuſmodi, quod dederit illis cor carneum. A pedi- Ezech. 11.
bus tamen vſque ad caput ſerpit lues dira morborum,

quando laborat contagio, quando compatiuntur alij ſi-
quis affectu libidinis defraudetur, viduæ pudorē expu-
gnare non potuit, agrum inuadere: & ægrè cuncti in-
uicem languores transferunt. Quotiens ingemiſcunt ſe-
niores quòd diu potare non poſſint? quotiens dolent
quòd ſcortari deſierint, cùm ſcortandi habeant volunta-
tem? quotiens inter fabulas ebrioſū virtutes probro ſunt,
peccata laudi, honeſtas ludibrio, continentia riſui, miſe-
ricordia vanitati? Iſti ſunt morbi quia mala ſua in multos
transferunt. A paucis corruptela ad omnes peruenit. Se-
dent in conſilijs derogantes ſobriis, ructantes crapulam:
ſedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos mere-
trix plena vino, huic arridens, illum aduiens, & omnes
ardore inflāmans libidinis. Verecundus ſi tranſeat, eru-
beſcit, a ſingulis carpitur: ſi flagitioſus, omnium ore
laudatur, & tanquam morbus tranſit in animas ſingu-
lorum. Qui enim in flagitiis celebris, plurimos ad imi-
tationem adducit erroris. Itaq; dum peccatum imitantur
alienum, ſuum faciunt malum. Non ſedeas inter eos,
Pſal. 25. quos ſanctus Propheta fugiebat. Illum imitare, fugientē
vtique, non ſedentem, qui ait. *Non ſedi in conſilio mali-
gnantium, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Qua ratio-
ne eos fugiebas, Dauid, explica nobis. Demonſtra has
Pſalm. 13. partes, vt & nos eas fugere poſſimus, ne inficiamur earū
contagio. *Corrupti ſunt*, inquit, *& abominabiles facti ſunt:
non eſt qui faciat bonitatem, non eſt vſque ad vnum.* Generali-
ter ergo ad omnes flagitioſos poteſt referri, deinde ſpe-
cialiter ad irriſores bonorum quos Aquila
χλευαστὰς, dixit, quod iſti morbi ſunt, qui ir-
ridendo bonos, plurimum animis operantur errorem,
mentéſque corrumpunt. Quanta dixit a quibus beatus
vir debeat abſtinere! Et adhuc adducit alia.

Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Hoc eſt. beatus ille qui hæc facit conſilio, ratione,
prudentia. Poteſt enim & paruulus non per virtutem, ſed
per impoſſibilitatem & inſcientiam delinquendi, ab iis
quæ dicta ſunt, abſtinere. Poteſt & irrationabili pecudi
conuenire, cui nulla vis conſilij, nullus ſenſus erroris eſt.
Hoc eſt ergo quartum quod ſequitur, in quo definitio
beati viri a pecude diſcernitur. quia vir ſapiens ſubditus
legi eſt, voluntate, non neceſſitate. Plurimum enim re-
fert: quia in voluntate mercedis eſt fructus, in neceſſi-
tate, diſpenſationis obſequium. Ita enim docuit nos
1. Cor. 9. Apoſtolus, dicens: *Si volens hoc ago, mercedem habeo: ſi
inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Ordo autem conueniens,
vt primò diligas legem, ſecundò vt mediteris. Qui
Deut. 6. diligit, ex voluntate facit mandata legis: qui timet, in-
Ibidem. uitus obſeruat. Hanc diſciplinam docendi etiam Dei
iuſtitiam in lege accepimus. Sic enim ſcriptum eſt.
Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, &: *Diliges
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima
tua, & ex tota virtute tua.* *Et erunt verba hæc quæ ego
præcipio tibi hodie, in te de tuo & in anima tua: & de-
monſtrabis ea filiis tuis, & loquēris eis ſedens in domo, &
ambulans in itinere, & in quiete, & in vigilia. Et alligabis
ea in ſignum in manu tua, & erunt immobilia ante oculos tuos:
Deut. 10. & ſcribes ea ſuper limina in domiciliis tuis, & in ianuis tuis.*
Et infra: *Et nunc Iſrael, quid abs te poſtulat Dominus Deus
Sap. 6. tuus, niſi vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in
omnibus viis eius?* Sapientia quoque dicit. *Concupiſcite er-
go ſermones meos, diligite illos, & habebitis diſciplinam.* Cla-
ra eſt, & quæ numquam marceſcit ſapientia, & facilè
videtur ab iis qui diligunt illam, & inuenitur ab iis qui
quærunt illam. Legitime ergo docemur a ſancto Pro-
pheta voluntatem in lege habere, meditationem ſecun-
dùm legem. Voluntas in lege non ſolùm in ſtudio, ſed
etiam in facto eſt. Prior voluntas, ſecunda operatio.
Denique & Dominus dicenti ſibi: *Si vis, potes me mun-
Matth. 8. dare: reſpondebat: Volo mundare.* Quo oſtenderet operatio-
nibus noſtris voluntatem præuiam eſſe debere. Deni-
Pſalm. 18. que lex voluntarios quærit: quia lex Domini irrepre-
henſibilis eſt, conuertens animam. Nemo autem
conuertitur, niſi qui voluntate conuertitur. Volunta-

G rius autem abſcondit, & non ſenſum furatur laboris.
Ideòque die & nocte in lege meditatur: in quo non
tam continua legendi poſtulatur intentio, quā ſeruandæ
legis affectus. Ille enim plenè meditatur, qui ſibi ipſe Rom. 2.
lex eſt, ſcriptum in corde ſuo opus legis intendēs. Aquila
tamen diem tantummodo poſuit, non etiam noctem.
Quod non tam à cæteris diſcrepans, quam aliò referens
poſuit: quoniam qui legē meditatur, ſemper in luce eſt, Philip. 2.
noctē non habet. Etenim cuius lucent opera, non poteſt
vtique in tenebris ambulare: quia iuſtitia eius ſicut lu-
mē effulget. Meditetur ergo legē vita noſtra meditetur
conuerſatio, meditetur actus, meditetur intellectus my-
H ſteriorum cœleſtium. Lex enim exemplar eſt & vmbra Hebr. 10.
cæleſtium, vmbra futurorum bonorū, quæ is qui credit
in lege, in Euangelio recognoſcit. Meditatur in tenebris
& die id eſt, & in aduerſis poſitus, & in proſperis. Lex
enim præcipit vt diligamus Dominū. Qui diligit, in omni
ſtatu ſuo debet ſeruare diuturnæ charitatis affectum. Pa-
ter diligit filiū, diligit etiam cùm arguit, diligit etiā cùm Hebr. 12.
verberat baculo. Qui enim parcit baculo ſuo, odit filiū
ſuum. Nos quoque Dominus caſtigat, & diligit. Itaque
etiā cum digna † coerceitione cōmittimus, ille tamē di- al. Corre-
ligit, qui etiā recipit offenſum. Caſtigat enim Dominus ctione.
I omnem filium quem recipit. Et tu cùm caſtigaris, di- Prouer. 13.
lige: quia ideo caſtigaris, vt recipiaris. Nam quid grande
eſt ſi tunc diligas Dominū Deum tuū, cùm tibi abundant Prou. 3.
omnia cùm frueris optatis, cū in honoribus, facultati-
bus, liberis gaudes. Et homini, a quo accepetimus bene-
ficium, gratiā referre conſueuimus. Deniq; cùm lauda-
retur Iob iudicio cæleſti, retulit diabolus, minimè mirū Iob. 2.
ſi gratus eſſet Deo, cui tanta ſuppeteret affluentia proſ-
perorum. Sed tunc probandum, ſi illa amittat vniuerſa,
& pij cultoris præſtet officium. Hæc igitur prima virtus,
vt non frangaris aduerſis, non extollaris ſecundis. Id te
lex docet, vt in afflictione non relaxes intentionem, nec
deſperationem induas. Victor non dicas: *Virtus mea &
K fortitudo mea hæc tribuit mihi*: ſed omnia noueris diuinæ
miſericordiæ diſputanda. Clamat Eſaias: *Non confunde-
tur qui in anguſtia eſt vſque in tempus.* Hoc primum bibe. Deut. 8.
Quid eſt, hoc primùm bibe? Sequeſtremus myſti-
ca, perſequamur moralia, quæ docet litera. Propter
errorum grauia, graues contritiones & vexationes po- Eſai. 8.
puli dicit futuras. Et oportuit eas præcedere, vt ſeque- Eſai. 9.
retur miſericordia. Bibe ergo primùm tribulationem.
Per multas enim tribulationes oportet nos introire in
regnum Dei. Bibe, vt ſenſus tribulationis pectoris tui Act. 14.
infundatur internis. Bibe cum patientis affectu mœren-
tis dolorem. Dum enim conuerſus ingemueris, tunc Ezech. 33.
L Dominum tibi reconciliabis offenſum. Hoc ergo primū
bibe, vt ſis in dolore & anguſtiis. Cito lætitia infundit Deut. 32.
errorem. Pinguis factus & incraſſatus populus ſurrexit
ludere, & receſſit à Domino. Prodeſt tibi cor habere cō-
tritum. Hoc primùm bibe, vt ſacrificiū tuum accipiatur 1. Cor. 10.
à Domino. Doceat te Apoſtolus quid ſit, Hoc primùm
bibe: hoc eſt, tribulationis poculum. Tribulatio enim
patientiam operatur. Non poteſt eſſe patientia, niſi ante Rom. 5.
fuerit tribulatio. Tribulatio inquit, patientiā operatur,
patientia autem probationem, probatio verò ſpem: ſpes
autem non confundit. Bibe primùm tribulationem, vt
poſtea tibi tot virtutum pocula miniſtrentur. Et vt ſcias Pſalm. 36.
M quia bibitur tribulatio, audiſti dicentem hodie Prophe-
tam: *Potaſti nos vino compunctionis.* Et in poſterioribus ait:
Et potum dabis nobis in lachrymis in menſura. In menſura Pſalm. 69.
petit potum, non ſupra menſuram: ne ferre non poſſit.
Denique quam bono hoc precaretur affectu, ſuo pro-
babat exemplo, qui potum ſuum cum fletu miſcebat, Pſal. 101.
vt Domini in ſe inclinaret miſericordiā. Bibe ergo hoc
primū, vt bibas & ſecundum. Nunc iam tempus eſt vt
inſeramus myſtica. Bibe primùm vetus teſtamentum,
vt bibas nouum teſtamentum. Niſi primùm biberis, ſe-
cundum bibere non poteris. Bibe primum, vt ſitim mi-
tiges: bibe ſecundum, vt bibendi ſatietatem haurias. In
veteri teſtamento compunctio, in nouo lætitia eſt. Vide
quemadmodum Dominus artibus diaboli pro ſuis ſer-
uulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit vnum, vt
in vno omnes circumueniret: Ieſus autem cibo ſalu- Geneſ. 3.

tis omnes redemit, vt in omnibus & illum qui deceptus
Hier. 15. fuerit, reformaret. Ille calicem aureum Babylonis ex- A
cogitauit, vt qui plus biberent, plus ſitirent: & quia
potus placere non poterat; aut pretio illiceret ad bi-
Num. 20. bendum. Propinauit de vino ſuo, cui metalli ſuffragia
Eſai. 48. requiſiuit. At verò Dominus Ieſus aquam de petra effu-
dit, & omnes biberunt. Qui biberunt in typo, ſatiati
ſunt: qui biberunt in veritate, inebriati ſunt. Bona ebrie-
Pſal. 22. tas, quæ infunderet lætitiam, non afferret confuſionem.
Bona ebrietas, quæ ſobriæ ſtabiliret mentis inceſſum.
Tren. 8. Bona ebrietas, quæ vitæ munus rigaret æternæ. Hoc er-
go poculum bibe, de quo dixit. *Et poculum tuum inebrians, quàm præclarum eſt!* Nec te moueat quod Babylonis au-
Ioan. 15. reum poculum eſt, quia & tu bibis poculum ſapientiæ,
2. *Cor.* 10. quæ ſit auro argentóque pretioſior. Vtrumque ergo B
poculum bibe. veteris & noui teſtamenti: quia in vtro-
Ioan. 4. que Chriſtum bibis. Bibe Chriſtum, quia vitis eſt. Bi-
be Chriſtum, quia petra eſt, quæ vomuit aquam. Bibe
Pſalm. 45. Chriſtũ, quia fons vitæ eſt. Bibe Chriſtum, quia flumẽ
eſt: cuius impetus lætificat ciuitatem Dei. Bibe Chriſtũ,
Epheſ. 2. quia pax eſt. Bibe Chriſtum, quia flumina de ventre eius
fluent aquæ viuæ. Bibe Chriſtum, vt bibas ſanguinem
quo redemptus es. Bibe Chriſtum, vt bibas ſermones
eius. Sermo eius teſtamentum eſt vetus: ſermo eius te-
ſtamentũ eſt nouum. Bibitur ſcriptura diuina, & deuo-
Ioan. 7. ratur ſcriptura diuina, cùm in venas mentis ac vires ani-
Eccl. 24. mæ ſuccus verbi deſcẽdit æterni. Deniq; nõ in ſolo pane C
viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Hoc verbum bibe,
Apoc. 10. ſed ordine ſuo bibe. Primùm bibe in veteri teſtamento:
Matt. 4. inde fac citò vt bibas & in nouo teſtamento. Vnde &
tanquam feſtinet, dicit. Regio Zabulon, & terra Ne-
Eſai. 9. phtalim, & cæteri Paraliam inhabitantes, & trans Ior-
danem Galilææ gentium: populus qui ambulabatis in
tenebris, videte lucem magnam: qui habitatis in regione
vmbræ mortis, lux fulgebit ſuper vos. Bibe ergo citò,
vt lux tibi effulgeat magna. Lux non quotidiana, non
diei, non ſolis, non lunæ, ſed lux illa quæ vmbram mor-
tis excludat. Nam qui in vmbra mortis ſunt, lucem vti-
que ſolis aut diei videre non poſſunt. Et quaſi requiren-
Ibidem. ti tibi vnde tantus ſplendor, tanta gratia ſit, reſpondet: D
Quoniam puer natus eſt nobis; filius datus eſt nobis. Puer
quia ortus ex virgine eſt: filius, quia ex Deo natus
tantæ auctor eſt lucis. Puer nobis natus eſt. Nobis, qui
credimus non Iudæis, qui nõ crediderunt. Nobis, non
Ioan. 1. hæreticis: non Manichæis. Nobis natus eſt: *quia ver-
bum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Nobis natus eſt,
quia carnem ſuſcepit ex virgine, quia homo natus eſt
ex Maria. Caro naſcitur nobis, verbum datur. Quod
Rom. 8. noſtrum eſt, inter nos natum eſt: quod ſupra nos eſt,
nobis donatum eſt. Satis excurrimus, vt putamus: ſed
non otioſè, vt doceremus quia & in tribulationibus di-
Tob. 13. ligere Dominum debemus, ne recedere ab eo. quoniam E
& lætitiæ tribulatio ſæpe ſuccedit, & lætitia tribulationi.
Denique qui tribulatione non frangitur, legem ſequi-
tur, beatus eſt.

Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, &c.

Quæ iſta beatitudo eſt, quæ ligno arboris compara-
tur niſi intelligamus in paradiſo, illo beatorum loco, F
lignum vitæ in medio lignorum aliorũ de terra produ-
Geneſ. 2. ctum? Inter multa enim ligna quæ erant ſpecioſa ad aſ-
pectum, & bona ad eſcam, etiam hoc lignum terra
produxit & in medio paradiſi erat, vt cętera ligna eius vi-
riditate florerent. Quid eſſe hoc lignum dicimus, niſi
per quod nobis ſalus venit? Et rectè lignum hoc terra
produxit, quia eum Virgo generauit, quæ erat terra ſe-
cundùm auctoris ſententiam, quæ in hominẽ dicta eſt:
Geneſ. 3. *Terra es, & in terram ibis.* Pulchrè quoque in medio legi-
tur lignorum aliorum, quia erat in medio Apoſtolorum
Luc. 22. diſcentium. Vel quia in medio erat mentis & cordis, ſi-
Ioan. 1. cut ipſe ait. *Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis.* Et alibi
Luc. 22. ait: *Ego autem in medio veſtrum ſum.* Denique & de ipſo
Prou. 3. Salomon dixit. *Lignum vitæ eſt omnibus perampleten*tibus

A eum. Qui ergo beatus eſt, imitator erit Domini Ieſus,
qui eſt lignum vitę, lignum ſapientiæ, plantatum in
vtero Virginis voluntate patris: à quo in perpetuum
manſurum plantatur, vt fructum daret tempore ſuo.
Non enim potuit areſcere iſta plantatio, quæ habebat
vbertatem in ſe manentem gratiæ ſpiritalis. Denique
plenus Spiritu ſancto Ieſus regreſſus eſt ab Iordane. Hi *Luc.* 4.
ſunt decurſus aquarum, de quibus dicit Euangelium:
Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dice-
bat de ſpiritu quem incipiebant accipere qui credituri *Ioan.* 7.
erant in eum. Eſt & alia traditio: quia ſunt aquæ de
quibus prohibet nos bibere Hieremias, dicens: *Quid
tibi & viæ, Ægypti, vt bibas aquam Geon?* Eſt & Tygris
fluuius Aſſyrios prætérfluens. Eſt & Euphrates in Ba- *Hier.* 2.
B bylonia tendens. Eſt & Phiſon, qui Latina interpre- *Geneſ.* 2.
tatione oris dicitur commutatio, circumiens terram
Euilath, vbi eſt aurum, & aurum terræ illius bonum,
& lapis carbunculus, & lapis praſinus. Meritò os illic
commutatur, vt non teneatur promiſſorum fides, ſed
ſit in ore dolus, vbi eſt aurum bonum. Auaritia enim
fidem frangit, nec tenet verborum ſimplicitatem. Or-
namenta quoque pretioſa mentem animúmque com-
mutant: vt aliud in pectore, aliud in ſermone ſit. In il-
lis ergo regionibus fluminum fuerunt Iudæi vt captiui
abducti in Ægyptum & ad Aſſyrios, & ad Babylonios, *Pſal.* 136.
vbi ſuper flumina Babylonis ſedebant, & flebant ſuæ
C calamitatis ærumnam; vt idem ipſe Propheta teſtatur:
Illic ſuſpenderunt organa ſua, & omnem depoſuere *4. Reg.* 17
lætitiam, vbi grauiora tolerarunt. Denique reliquæ de-
cem tribus ad Aſſyrios ductæ ſunt: duæ autem Iuda &
Beniamin tanquam grauioris reæ flagitij in Babyloniam
tranſierunt. Atrocius enim ſacerdotis filia adultera *4. Reg.* 25.
quàm cæteræ puniuntur: quia ſacerdotalis generis gra- *Leuit.* 21.
tiam turpi opprobrio decolorauit. Sicut illi ergo in ten-
tationibus grauiſſimis fuerunt, ita multis tentationibus *Heb.* 4.
ſe Saluator noſter obiecit, vt nulla tentationis noſtræ
certamina præteriret. Plantatus ergo rectè dicitur
ſecus decurſus horum fluminum, non in ipſis decurſi-
bus: vt finitimum, non demerſum intelligas. Fuit illi
D congreſſio prima carnis & ſanguinis. Denique ait: *Pater* *Math.* 26.
*transfer à me calicem iſtum: ſed non quod ego volo, ſed quod
tu vis.* Fuit diuitiarum obiecta tentatio, cum omnia *Math.* 8.
regna terræ ei inimicus offerret, ſi procidens Dominus *Ioan.* 14.
adoraret eum. Habes duorum fluminum decurſus
Geon & Phiſon. Fuit illi colluctatio aduerſus prin-
cipes mundi: fuit in ipſa paſſione certamen aduerſus
tentatores, quos Perſas Hebræa appellat interpreta-
tio: quia falſa teſtimonia deferebant. Aduerſus
eos qui dicebant: *Deſcendat nunc de cruce, & cre-
dimus ei*: quæ diabolus ſuggerebat. Habes Tigrim & *Marc.* 15.
E Euphratem flumina. Quadripartitum autem nobis cer-
tamen eſſe etiam Apoſtolus comprehendit, dicens:
*Quia non eſt nobis luctatio aduerſus carnem & ſan-
guinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus
mundi huius rectores & tenebrarum, aduerſus ſpiritalia
nequitia quæ ſunt in cæleſtibus.* Hi ſunt fluuij qui de *Epheſ.* 6.
paradiſo exeunt. Vnde puto quod is qui in paradiſum *Geneſ.* 2.
geſtit redire, hos debeat tranſire decurſos aquarum.
Quod non otioſè expreſſit idem ipſe ſanctus Propheta, *Pſalm.* 118.
demonſtrans quod qui tentationes omnes ſubegerit, de- *Gen.* 3.
beri ſibi iam paradiſi requies ſperet. Itaque ſic ait.
F *Per decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei.* Sicut enim *1. Pet.* 1.
romphæa eſt in ingreſſu paradiſi ignea, vt qui redit, per *Pſalm.* 65.
ignem reuertatur, vrat peccata ſua, probet aurum
ſuum, ita qui redit, per hos decurſus redit. Meri-
tóque dicunt ſancti: *Tranſiuimus per ignem & aquam.*
De iſtis decurſibus & Eſaias dicit. *Si tranſeas per a-* *Eſai.* 43.
quam, flumina non te concludent. Quæ flumina? Au-
di dicentem David de iis qui feſtinabant ad paradi- *Pſalm.* 123.
ſum: *Forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intole-
rabilem.* Quamuis nonnulli de iſtis quatuor ten- *Pſalm.* 90.
tationibus etiam illud accipiunt: *Super aſpidem &
baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*
Vt ambulauerit in incarnatione, conculca-
uerit in paſſione, vel in traditione regni conculcet,
quod patri tradet, cùm omnẽ euacuauerit principatum, *1. Cor.* 15.

Pulchrè autem Aquila τὸ μετα πεφυτευμένον di- G cit, hoc eſt tranſplantatum, eo quòd primò ſit planta- *Luc. 23.* tus in Virgine, poſtea tranſplantatus in paradiſum: ſicut dixit ad latronem: *Amen amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiſo.* Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore ſuo. Ligna terrena fructum non dare, ſed ferre dicuntur. Sed lignum vitæ ac ſapientiæ dat fructum, hoc eſt, largi- *Luc. 13.* tur & donat. Rurſus illud occurrit: Si lignũ eſt ſapientię, cur in tempore dabit, & non ſemper? Ne fortè graue ſit nobis hoc ſentire de Chriſto: ſed tu qui legiſti, quia diſpenſatorem fidelem & prudentem conſtituet Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tempore tritici menſuram, in tempore vtique, non ſemper, turbari vti- H que non debes. Poteſt ſapientia ſemper fructum dare: ſed quia ſapientis eſt, debet ſapienter dare, diſpenſare prudenter, ſi quando nos plenam menſuram aut mereamur, aut poſſimus accipere. Sicut hîc extremum tempus fructum, ita & illic dabit fructum † bonum in *al. Ponit indeſinentibus.* gentibus, vt reſurrectionis eius conſortium capere, ac ſeruare poſſimus. Nunc non poſſumus, in hoc ſæculo non ſuſtinemus. Hoc enim corruptela eſt, & cauendum fuit ne corrumperemus bonus fructus, quos lignum *1. Cor. 15.* vitæ daret: quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: quando & mortui, inquit, reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quid I ergo proderat morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Nouit ergo ſapientia quibus quando dare debeat, quæ nec folium amittat ligni ſui. Et ideo qui fructus ſit ſapientiæ, quod folium conſideremus.

Et folium eius non defluet: & omnia quæcunque faciet, proſperabuntur.

Fructus interior eſt folium, quo fructus vel à ſole torrenti, vel a frigore defenditur. Fructus videtur eſſe fides, K pax, doctrina, excellentia veræ cognitionis, intentio *Pſalm. 49.* myſteriorum, ratio. Hos fructus bona vita cuſtodit: mala etiã ſi percepit, amittit. Peccatori autem dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* In myſticis fructus eſt, in moralibus folium contemplatione myſteriorum cæleſtium. Nam virtutes ſine fide, folia ſunt: videntur virere, ſed prodeſſe non poſſunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent miſericordiam, habent ſobrietatem, ſed fructum non habent, quia fidem non habent? Labuntur citò folia, vbi ventus flauerit. Et aliqui Iudæi habent caſtimoniam, ſedulitatem lectionis multam, & diligentiam, ſed ſine fru- L ctu ſunt, & verſantur vt folia. Hæc fortè ſunt folia quæ *Matth. 21.* Saluator in illa ficu reperit, ſed fructum non inuenit. Myſtica ſaluant, & à morte liberant: moralia autem ornamenta decoris ſunt, non ſubſidia redemptionis. Præſtare autem myſtica moralibus etiam ipſe Dominus docet in Euangelio ſuo, dicens de Maria quæ ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius, cùm Martha circa miniſterium feſtinaret, & quereretur quòd ſoror eam *Luc. 10.* circa menſæ miniſterium non iuuaret: *Martha Martha, Maria optimam partem ſibi elegit, quæ non auferetur illi.* Si quæ Chriſto miniſtrabat ad menſam, non conferebatur ei quæ verbum cupiebat audire: quem operantem M ſtudioſo cognitionis æternæ conferre poterimus? Ita tamen, vt nec illius operationi fides, nec huius cognitioni, ſicut Mariæ, deſit operatio: ne vel folia ſine fructu ſint, vel fructus ſine munimentis naturalibus ſit *Gen. 3.* intectus, & pateat iniuriæ. Poſſumus etiam illud intel- *Pſalm. 15.* ligere: quia foliis ſe texerunt Adam atque Eua, corporea veſtimenta quærentes, eo quod reſurrectio Dominici corporis prophetaretur: quia nec caro, quæ antea vice foliorum interire conſueuerat, peritura eſſe in Chriſto: iuſtorúmque omnium, qui ſecundùm Euangelium ad imitationem ligni ſapientiæ nati es Virgine, vitam ſuam actúſque formarent. Nam Græcus ita dixit: ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει; quod poteſt ad beatum referri, μακάριος καρπὸν δώσει Græcè: Latinè autem ſic dicitur, vt ſit: Beatus qui dabit fructum: in G reſurrectione ſcilicet ſua, quando poteſt perpetuum dare. Poteſt & ſic, τὸν καρπὸν αὐτῶν, ὑπὲρ ξύλον vt referatur ad lignum, cuius facta omnia proſperabuntur. In quo euidens teſtificatio eſt quia de Saluatore dictum eſt. Cuius enim niſi ipſius facta poſſunt vniuerſa laudari, & proſperos habere exitus? Aquila autem, Dirigentur, ait: quod & ad quemcumque hominem referendum videtur, quem dirigit Dominus fauore cæleſti. A Domino enim diriguntur greſſus viri & orationem ſuam in eo nſpectum Dei Dauid prophe- *Prou. 20.* ta dirigi poſtulauit. Sed & ipſe Dominus direxit opera *Pſal. 140.* ſua, vt nullo erroris curuarentur anfractu. Sequitur.

Non ſic impij, non ſic: ſed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ.

Hoc eſt, non ſic vt beatus vir, qui ideo beatus, quia non abiit in conſilio impiorum, quia in peccato non ſtetit, in conſilio peſtilentium non ſedit, volentium vel credentes, piè vel viuentes peruertere: qui volontatem habuit in lege, & meditabitur in ea. Aut (ſicut Aquila *Pſalm. 18.* poſuit) reſonabit in lege: vt præcepta legis reſonet vita *1. Cor. 13.* eius, mores reſultent ſicut illorum quorum in omnem I terram exiuit ſonus. Forte hîc ſonus doctrinæ hominum exeat, illic autem vbi facie ad faciem dabitur videre, plenior quædam verbi fieri videatur expreſſio. Non ergò ſicut beatus iſte qui hæc fecerit, qui erit tanquam lignum plantatum, cuius geſta omnia proſperabuntur, ita erit & impius. Ideo repetiuit vel qui ſcripſit, vel qui poſtea addidit (vt quidam putant) quò confirmatior fieret repetita ſententia, ita dicendo: *Non ſic impij, non ſic*: qui erunt tanquam puluis. Sunt enim terreni: & ſicut puluis proijcitur à facie venti, ita & iſti proijcientur & diſſipabuntur a Spiritu ſancto, qui terræ fertili atque fœcundæ animæ ſalutaris ſicut ventus Auſter aſpi- K rare conſueuit. Huic vento dicitur in Canticis: Veni Auſter vt clementia aëris mollioris cordis noſtri arua *Cantic. 4.* laxentur, quæ brumali gelu ſtricta recipiendis gremium ſeminibus denegabant. Bonum eſt nobis vt hic ventus aſpiret, qui naues Tharſis ferentes vero Salomoni quæ *2. Par. 9.* ad templum eius neceſſaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iſte ventus aſpirat, ſi Boreas ille grauis ventus flare deſierit. Ideo vel Eccleſia vel anima pia di- *Prou. 27.* cit, *Exurge Borea, & veni Auſter*, hoc eſt: Tu Borea re- *Cant. 4.* cede, & veni Auſter, aſpira hortum meum, vt flores non decutias, ſed reſerues. Anima igitur plena floribus pie- L tatis hortum habet, vel ipſa hortus eſt, qui fructus ferat. Anima quæ impietati paret, puluerem habet, qui eſt in fœcundus ad fructum. Fructiferam quidem illam fecit Dominus, ſed ipſa ſibi collegit impietatis puluerem. Quid te iactas ô plenè impietatis? An quia honoribus es potens, & abundas diuitiis? Non aduertis quia puluis es, & tu diſpergeris & diſſipaberis. *Vidi*, inquit, *impium* *Apoc. 3.* *ſuper exaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani: & tranſiui,* *Pſalm. 36.* *& ecce non erat.* Quid gloriaris quia multa te ſeruitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi ſequuntur? Quorum nobis enarras proſapiam, & tanquam maiorum tuorum genus? Præfers diuitias, M quia conuiuiis paſcis ſodales. Vtinam egenos paſceres: vtinam non iocorum miniſtros, ſed votorum adiutores. Iactas quia prodeunti illico ceditur, & homines te tanquam feram declinant aut beſtiam. Num hæc eſſe aliquid putas? Non audis quia ea omnia tanquam vmbra prætereant? Quid iuuant conſulares prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmæ? Nudus exibis: *Pſal. 14.* nemo illic conſulem cognoſcet. Quid poſſunt innu- *Pſal. 48.* meræ poſſeſſiones? publicæ ſunt, non tuæ. Hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrabit. Vix moui- *Iob. 2.* ſti pedem, alius greſſum intulit. Quanti ante te illic fuerunt, quanti poſt te dominabuntur, & hoc putas eſſe priuatum? Quem vnquã à morte diuitiæ redemerunt? Immò quem non ad mortem diuitiæ coegerunt? Quem ab *Prou. 11.* inferis ſuæ reuocarunt opes? Quem potentia excuſauit à pœna? Puluis eſt impietas, ſicut puluis eſt impiorum potentia. Caliginem infert, dare ſalutem non poteſt,

Digitized by Google

Simul vt vehemens ſ... re rœperit ſpiritus, ſpargit eam
atque diſſoluit. Aerem turbat, ſolum nudat, vt puluis
Pſal. 67. proijcitur, deficit vt fumus, liqueſcit vt cera. Hinc ple-
rique non mediocrem mouerunt quæſtionem, vtrùm
perituram naturam videatur aſſerere ſcriptura diuina,
maximè quia alibi dicit: *Comminuam eos vt puluerem ante*
Pſalm. 17. *faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos.* Et alibi. *Ecce*
Eſaiæ 41. *confundentur & reuerebuntur omnes aduerſarij: erunt enim*
tanquam non ſint. Primùm ergo interrogo, vtrùm impie-
tatem ſecundùm naturam putent eſſe, an præter natu-
ram. Si ſecundùm naturam aſſerant, etiam eorum opi-
nionem certum eſt. Denique dicant, vtrùm naturæ
peccatum conueniat, an non. Sed certum eſt peccare,
deuiare eſſe ab eo quod eſt ſecundùm naturam. Quid
igitur tam ineptum, quam vt dicant minus videri, im-
al. Pecca- pium eſſe, quàm † peccatorem: cum omnium acer-
te. biſſimum ſit, quidquid in Dei fieri videtur iniuriam?
Quod ſi impiè agere, non eſt præter naturam: viuere
ergo impiè, ſecundùm naturam eſt, nec peccati loco
habendum, nec dignum reprehenſione exiſtimandum.
Nemo enim reprehenditur, qui operatur ſecundùm
naturam. Vnde concluditur, quia impietas præter
naturam eſt. Quomodo igitur cũ perditione cõſuetudi-
2. Cor. 5. nis, ἀπολλυμένας φύσεις hoc eſt, perituras
1. Cor. 15. naturas diducit ſcriptura, cùm impietas non vtique na-
turalis ſit, ſed præter naturam? Quod enim non habet,
non amittit: nec poteſt ea ſubſtãtia perire, quæ non fuit.
Pſal. 17. Nam & puluis cõmotus, aut in aquæ ſubſtantiam trans-
Eſai. 41. fertur, aut in a rem, aut in ignem, hoc eſt, in aliam vide-
tur ſæpe tranſire naturam. Non ergo in nihilum deficit,
ſed in aliud tranſit. Quid obſtat igitur quin & ille qui
verbi virtute & ratione comminuitur vt puluis, non in
nihilum diſſipetur, ſed commutetur in melius, vt ex ter-
reno fiat ſpiritalis homo, & vt lutum platearum ſic de-
leatur, vt tollatur quidquid aſperum ac ſordidum vide-
tur, remaneat, quidquid planum ac mundum eſt? Et
quod, ait de aduerſariis Hieruſalem: *Erunt ſicut qui non*
Micha. 7. *ſunt*: vtique potuit dicere, Non erunt. Sed cùm dixerit,
Malac. 3. *Confundentur & reuerebuntur*: vtique intelligis quia erunt
Micha. 7. per ſubſtantiam, & profectum conuerſionis, ſed non
erunt quaſi aduerſarii, quod fuerunt. Itaque per impro-
bitatis defectum, non erunt, erunt fide ac deuotione
mutati. Denique & alibi ex peccatoris perſona dicitur.
Sap. 3. *Et iram Dei ſuſtinebo, quia peccaui, donec iuſtificet iudicium*
meum. Conuertere enim Deus cupiens peccatorem,
punit eum & vrit, vt purget. Vnde ait: *Et educet me in*
lucem. Nam & ceram vrit ignis, & liqueſcit vt purge-
Num. 23. tur. Et nos per ignem probamur. Et fumus conſumpto
omni materiali expurgatur, & neque naturam tranſit.
Itaque & anima purgata ab omni labe, it in id quod eſt
deficit, non in id quod non eſt; vt ait Balaam: *Moriatur*
Sap. 1. *anima mea in animis iuſtorum*: vt moreretur lapſus eius,
Sap. 2. & quidam improbitatis vſus tranſiret autem in con-
Geneſ. 2. ſuetudinem, vitamque iuſtorum. Omnia enim Deus
ſalua vult eſſe. Vnde & Salomon ait: *Deus mortem non*
fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Fecit animam vt ſit:
creauit hominem in corruptionem, quem ad imaginem
Sap. 11. ſui fecit, ſed homines a naturæ munere deuiantes, ob-
noxios fecere ſe morti, vt quaſi terreni corrumpantur.
Sed Deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit, vt
per pœnitentiam vratur & conſumatur illud accidens
malum improbitatis, & pereat: & locus ille animæ,
qui erat accidentis impietatis poſſeſſio, pateat ad rece-
ptionem virtutis & gratiæ. Certum eſt autem animæ
naturam eſſe pretioſam, quæ ad ſimilitudinem Dei
facta receptionem omnis virtutis admittit: vtpote quæ
cognitionis ſupernæ non ſit fraudata conſortio. Nunc
illud ſupereſſe arbitramur, quod in multorum ore ver-
ſatur; qua ratione Deus, cuius ſine voluntate nec paſ-
Matth. 10. ſer viliſſimus cadit, & apud quem capilli capitis nume-
Luc. 12. rati ſunt, dixerit per Eſaiam: *Sic omnes gentes, vt ſtilli-*
Eſai. 40. *cidium de vrceo, & ſicut momentum ſtateræ æſtimatæ ſunt, &*
vt ſputum æſtimabuntur. Ita ergo peribunt omnes gentes
ſicut ſtillicidium de vrceo, & vt ſputum perit, & ad
nullos vſus proficit? Sed tu qui noſti quia gentes non
eo vſque pro nihilo habuit Deus noſter, vt & Abrahæ
dixerit: *Benedicentur in te omnes gentes*: & per Dauid lo- Geneſ. 12.
cutus ſit ad filium, dicens: *Dabo tibi gentes hæreditatem* Pſalm. 2.
tuam, & infrà. *Omnes gentes ſeruient ei*, qui legiſti: Quia Pſalm. 71.
obtulit Deus filium ſuum pro omni gente, vt ſaluos Eſai. 43.
faceret peccatores: debes hoc loco vim diuinæ ſenten- 1. Tim. 1.
tiæ conſiderare. Contemplatione etenim creaturarum Coloſſ. 1.
cæleſtium, quæ multæ ſunt; nempe angelorum, ar- Pſal. 6.
changelorum, principatuum, poteſtatum, thronorum, Dan. 7.
dominationum, millium, & decem millium, & innu- Hiere. 21.
merabilium milliũ, gentes vt ſtillicidium de vrceo æſti-
matæ ſunt. Nam ſicut cælum adeo maius eſt quàm
terra, vt a plerìſque comparatione cæli terra vt pun-
ctum ſit æſtimata: ita & eius plenitudo. Ex illa igitur
plenitudine cæleſti tanquam gutta cadens æſtimatæ ſunt
gentes. Quomodo enim poterant maximæ videri,
cùm ipſa terra in qua ſunt gentes, minima mundi por-
tio ſit, & omnium quæ operatus eſt Deus, tanquam ſta-
teræ exigua inclinatio gentes ſint? Simul cognoſce per
hanc ſtateram omnia Deum cum iuſtitia condidiſſe, & Eſai. 40.
in ipſis gentibus ineſſe quiddam naturaliter, in quo iu- Sap. 11.
ſtitiæ videretur vel exiguum eſſe momentum, & ſputum
ipſum tanquam ex vniuerſitate totius corporis interio-
rem exiſtere portionem. Magis ergo hic miſericordia
prædicatur: quoniam qui venit quærere quod perierat,
nec ſtillicidium illud quaſi vile contempſit, ſed alleua-
uit momentum ſtateræ, & ſputo illi ſubſtantiam boni
corporis donans, dignatus eſt omnes gentes in vnum
corpus Eccleſiæ congregare. Inter gentes autem &
Iſrael annumerari poteſt nequaquam expers diuinæ iu-
ſtitiæ: quia ipſe Moyſes dixit de Iſrael: *Ecce populus ſa-*
piens, & diſciplina tenax, gens magna. Et vt ſcias quia Luc. 19.
ſupra meritum noſtrum Dei bonitas redundauit, Apo- Ioan. 11.
ſtolus hunc propheticum locum interpretatus, ait:
Conluſit Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur; Deut. 4.
& ſubiunxit: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ*
Dei: quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles
viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini: aut quis conſilia-
rius eius fuit: aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hunc
autem locum præmittens Propheta, ait. *Sicut omnes gen-* Rom. 11.
tes vt ſtillicidium de vrceo æſtimatæ ſunt, & reliqua: vt agnoſ- Ibidem.
cas intellectum iſtum cum interpretatione apoſtolica
conuenire. Sed quia euidentius eo, quod perituras na- Eſai. 40.
turas non videatur inducere, cùm ipſe ſubiecerit ſanctus
Propheta:

Ideo non reſurgunt impij in iudicio: neque peccatores in conſilio iuſtorum?

Non dixit: *Non reſurgunt*, quia reſurgunt quidem
ſed non reſurgunt in iudicio. Qui autem reſurgit, eſt Ioan. 3.
vtique, & manet: ſed quia non credit in Chriſtum, iam
iudicatus eſt: & ideo non venit in iudicium, quem pe-
racti iam manet pœna iudicij. Et de reſurrectione qui-
dem plurima diuinarum ſcripturarum ſunt teſtimonia,
quæ non prætermiſimus in libris conſolationis & reſur-
rectionis. De eo autem quod ait: *Non reſurgunt impij in*
iudicio: ſecundùm Euangelium abſoluta ſententia eſt, Ibidem.
quia non omnes iudicabuntur. Apoſtolus autem
ait: *Omnes enim oportet nos ſtare ante tribunal Chriſti, vt*
recipiat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, 2. Cor. 5.
ſiue malum. Et putant plerique eſſe contraria: nec ad-
uertunt quia Saluator de perfidis dixit atque impijs,
qui non crediderunt in Dominum Ieſum. Sic enim
ait: *Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam*
iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Ioan. 3.
Hoc autem eſt iudicium, quia venit lux in hunc mun-
dum, & dilexerunt magis homines tenebras quam lu-
cem, erant enim mala ipſorum opera. Liquet igitur
de quibus dictum ſit: hoc eſt, de iis qui non credide-
runt in Dominum Ieſum. Apoſtolus quoque etſi
dixit omnes, de iis vtique dixit qui crediderunt, ſed
actuum ſuorum rationem in die iudicii reddituri ſunt.
Denique ipſe alibi ait. Quia teſtimonium conſcientiæ Rom. 2.
noſtræ in die iudicii reuelabitur, cùm inuicem cogita-
tiones noſtræ aut accuſabunt ſe, vt ſcriptum eſt aut de-
fendent: & patebunt cordis occulta. Quid autem hoc

Digitized by Google

euidentius quod ait alibi: *Omnes quidem reſurgemus, ſed* G
1. Cor. 15. *non omnes immutabimur?* Immutabuntur enim iuſti in incorruptionem, manente corporis veritate. Daniel quoque dicit: *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Oſtendit ergo iudicium futurum, maximè cùm alibi idem dicat: *Multi qui ſedent in tumulo terræ, exurgent, iſti in vitam*
Dan. 7.
Dan. 12. *æternam, & iſti in opprobrium & confuſionem æternam: & intelligentes ſplendebunt ſicut ſplendor cæli, & de iuſtis multis ſicut ſtellæ lucebunt.* Quod iſtud eſt iudicium ſedentium iudicum, & qui libri aperti, niſi conſcientiæ noſtræ, velut libri peccatorum noſtrorum ſeriem continentes? Quamquam hoc ipſum vile ſit æſtimare quaſi humani ſimile iudicij. Aliud eſt Chriſti iudicium, vbi conſcientia ipſa ſe prodit, quæ latere non poteſt occultorum arbitrum: vbi cogitationes lucent apud eum, qui adhuc cogitantibus dicebat: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Cùm Iudæis diceret, dicebat omnibus: ne quis putaret quòd occulta poſſent eſſe quæ faceret: ne quis putaret quod parietibus clauſis teſtem occulti erroris effugeret. Ideòque & Euangeliſta teſtatur, dicens: *Ieſus autem ſciebat cogitationes eorum.* Quomodo ergo ait: *Libri aperti ſunt?*
1. Cor. 5.
Matth. 9. Non vtique atramento ſcripti, ſed veſtigiis delictorum, & flagitiorum inquinamento. Aperietur liber conſcientiæ tuæ, aperietur liber cordis tui, culpa noſtra recitabitur. Eſt ibi liber, vbi eſt tabula. Immò ſunt libri
Eccli. 23.
Luc. 9.
Dan. 7. inſcripti, vbi ſunt inſcriptæ tabulæ, quas inſcribit Spiritu ſancto apoſtolica doctrina, ſicut legimus dicente Paulo: *Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta non atramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Sunt ergo tabulæ cordis inſcriptæ Spiritu ſancto: iſtæ recitabuntur. Si bene egeris, manebit ſcriptu-
2. Cor. 3. ra. Vide ne tollas Spiritus ſancti gratiam: vide ne deleas, & ſcribas atramento flagitia tua, ne veniat dies iudicij, & dicat iudex: Recitentur libri, recitentur tabulæ geſtorum eius, & dicat tibi: Ego ſcripſi tabulas tuas, cur deleſti apices meos? Ego ſcripſi dona mea, quomodo deleſti munera mea, & ſcripſiſti opprobria tua? Non legiſti quia ſcribo? Non tibi dixi per os Prophetæ mei:
Pſal. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis?* Iudicium autem verbi eſt. Multi ergo dormientium in tumulo terræ ſurgent, qui bene egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui malè egerunt, in reſurrectionem iudicij. Quod Daniel ait, *In vitam æternam*, hoc Saluator in reſurrectionem vitæ dixit: Item quod ait Daniel, *In opprobrium*
Dan. 3. *& confuſionem*: Saluator dixit, *in reſurrectionem iudicij.*
Ioan. 5. Vnde non expedit nobis ad iudicium venire? immò expedit non venire: ne aut prædamnati videamur, aut in hac labe vitiorum ſubeamus tanti pondus iudicij. Propheta rogat ne intret Dominus in iudicium cum ſeruo ſuo: quantò magis nos iudicium Domini timere debemus? Pone quia miſericors Dominus ignoſcet. Quanta prodentur quæ latere credebam? Qui pudor, quæ confuſio erit, cùm ipſe qui alios profitebar docere, ipſe in
Pſalm. 42. eo deprehendar in quo alios arguebam? Et ideo quoniam & Saluator duo genera reſurrectionis poſuit, &
1. Cor 9. Ioannes in Apocalypſi, dicens: *Beatus qui habet partem in*
Rom. 2. *in prima reſurrectione*: (iſti enim ſine iudicio veniunt ad gratiam, qui autem non veniunt ad primam reſurre-
Ioan. 5. ctionem, ſed ad ſecundam reſeruantur, iſti vrentur do-
Apoc. 20. nec impleant tempora inter primam & ſecundam reſurrectionem: aut ſi non impleuerint: diutius in ſupplicio permanebunt) ideo ergo rogemus vt in prima reſurrectione partem habere mereamur. Sunt qui reſurrexe-
Matt. 27. runt in paſſione Chriſti: & iſti planè beati, quia accepe-
Ioan. 5. runt Chriſti gratiam, & audierunt vocem eius, de qua
Matt. 27. ſcriptum eſt: *Venit hora quando audient mortui vocem filij*
Hebr. 12. *Dei, & qui audierint, viuent, & ingreſſi ſunt in ſanctam ci-*
Matt. 23. *uitatem.* Puto quòd magis illam ſignificet ſupernam, quam iſtam Hieruſalem, quam reliquit, quam incuſauit, quòd in iſtam pedibus, in illam autem ſupernam meritis intrauerint. Sed & illud caueamus, vt hîc poſiti ſorgamus de tumulo terræ. Sunt qui viuentes ſepulchro Pſal. 5.
ſunt circundati & repleti mortuis, quorum guttur ſepulchrum eſt, non loquentium verba vitæ, ſed mortis. Si hîc reſurreximus à mortuis, & illic reſurgemus. Si hîc non fuerimus oſſa arida, ſed acceperimus rorem verbi, humorem Spiritus ſancti, & illic viuemus. Si hîc nos excitauerit Ieſus voce ſua magna, vt excitauit Lazarum, Ezech. 37.
& per diſcipulos ſuos ſoluerit a vinculis mortis, & induxerit in Bethaniam, vbi erat Lazarus, hoc eſt in domum Ioan. 11.
obeditionis, & adhibuerit hîc conuiuio ſuo: & illic cum Ioan. 12.
H eodem recumbemus, & illic cum eo ſemper epulabimur, & illic nobis redolebit vnguentum, quod ſolus proditor dolebat effuſum. Ergo *impij non reſurgunt in iudicio*: hoc eſt, in portionem eorum qui iudicium ſubituri ſunt: *nec peccatores reſurgunt in conſilio iuſtorum.* Vides quia ſurgunt impij, & non ſurgunt in iudicio iuſtorum, quia peccatores etſi non reſurgunt in conſilio iuſtorum: reſurgunt tamen in iudicio. Vnde videntur qui bene crediderunt, & fidem ſuam etiam operibus executi ſunt ipſi non iudicari, ſed ſurgere in conſilio iuſtorum. Peccatores autem qui non poſſunt inter iuſtos ſurgere, ſurgent Ioan. 5.
I in iudicio. Habes duos ordines. Tertius ſupereſt impiorum, qui quoniam non crediderunt, iam iudicati ſunt: & ideo non reſurgunt in iudicio, ſed ad pœnam. *Dilexerunt enim magis tenebras quàm lucem:* Et ideo iudicium eorum pœna eſt, & fortè pœna tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quod ij qui mala opera habent, credentes tamen in Chriſtum, volentes quidem rectè viuere, ſed victi illecebris peccatorum, dilexerunt plus tenebras quàm lucem: id eſt, vtrumque dilexerunt, ſed magis tenebras. Sed quia de illis præmiſit qui non crediderunt: ſic accipiendum putò quòd dilexerunt tenebras, & non lucem. Lux enim Chriſtus. Qui ergo non
K crediderunt luci, abſurdum eſt vt lucem vel dilexiſſe credantur, quam neſcierunt. Neſcierunt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: ſicut ſcriptum eſt. Sequitur. Pſal. 81.

Quoniam nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.

Aduerte ſenſum: *Non reſurgunt impij in iudicio: quoniam nouit Dominus viam iuſtorum.* Vias eorum vtique Pſal. 36.
nouit quorum dirigit greſſus. Sunt enim greſſus hominum, quia à Domino diriguntur. Diriguntur à Domino Prou. 20. Ioan. 14.
L & viæ viri. Has nouit Dominus vias quæ ſunt rectæ, quæ ad illam vitam tendunt dicentis: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Hæc bona eſt via. Tortuoſa autem eſt via ſæculi. Non dignatur illam viam noſſe. Illos enim agnoſcit, qui ſunt ipſius, qui operantur opera eius. Qui autem operantur iniquitatem, his dicit Dominus: *Diſcedite à me* 2. Tim. 2.
omnes operarij iniquitatis: non noui vos. Non per ignorantiam, ſed per id quod indigni ſint ſcientia Dei, neſciuntur. Pulchrè autem ait: *Et iter impiorum peribit.* Separauit Latinus, vt iter diceret, & tanquam diſcreuit iter à via: Græcus autem in vtroque viam dixit. Non Luc. 13.
otioſè tamen Latinus: quia & Dominus, *Ego ſum via,* Ioan. 14.
dixit: Non dixit, Ego ſum iter. Perire autem iter impio-
M rum dixit, non impios. Seruat eorum ſubſtantiam: qui ſi conuertantur, ſolum iter impietatis amittent: quod, Ezech. 18.
nec ab initio fuit, nec erit. Quod accidens igitur eſt perit: quod ſubſtantiuum, manet. Pereunt autem ita impij, quomodo dicitur: Anima quæ peccat, ipſa morietur: vt peccati aculeo, non omni ſubſtantiæ ſuæ diſſolutione moriantur.

S. AMBROSII IN PSALMVM I. DAVID ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID. VIGESIMVM PRIMVM ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XXI.

In finem, pro ſuſceptione matutina, Pſalmus ipſi Dauid.

Pſalmus XXI.

Deus, Deus meus reſpice in me, quare A me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum.
Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad inſipientiam mihi.
Tu autem in ſancto habitas, laus Iſraël.
In te ſperauerunt patres noſtri: ſperauerunt, & liberâſti eos.
Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt: in te ſperauerunt, & non ſunt confuſi.
Ego autem ſum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.
Omnes videntes me deriſerunt me; loquuti ſunt labiis, mouerunt caput.
Sperauit in Domino, eripiat eum: ſaluum faciat eum, quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero.
De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne diſceſſeris à me.
Quoniam tribulatio proxima: quoniam non eſt qui adiuuet me.
Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me.
Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens.
Sicut aqua effuſa ſunt, & diſperſa ſunt omnia C oſſa mea.
Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.
Aruit tanquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxiſti me.
Quoniam circundederunt me canes multi, conſilium malignantium obſederunt me.
Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: ipſi verò conſiderauerunt & inſpexerunt me.
Diuiſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defenſionẽ meam conſpice.
Erue a framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.
Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.
Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te.
Qui timetis Dominum, laudate eum: vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.
B Timeat iam eum omne ſemen Iſraël, quoniam non ſpreuit neq; deſpexit deprecationem pauperis.
Neque auertit faciem ſuam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me.
A te laus mea, in eccleſia magna confitebor tibi, vota mea reddam in conſpectu timentium eum.
Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſæculum ſæculi.
Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum, vniuerſi fines terræ.
Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium.
Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur gentium.
Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ, in conſpectu eius cadent omnes qui deſcendunt in terram.
Et anima mea illi viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.
Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabit iuſtitiam eius populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.

PSALMI qui lectus eſt ſeriem decurſuri, diligenter priùs debemus intendere quid in ſuperſcriptione contineat: vt cognita eius origine, intelligentiam ipſius faciliùs conſequamur, & manifeſtato capite poſſint rectius membra diſtribui. Inſcribitur enim ita: *In finẽ, pro ſuſceptione matutina, Pſalmus ipſi Dauid.* Niſi fallor, ſuſceptio matutina ſolis ortum ſemper anteuenit, & priùs quam orbem radiorum clarus ſplendor illuminet, matutinum noctium tenebris terminum ponit, ac reſoluta ſenſim caliginum cæcitate, rebus cunctis facies quędam ac lumen infunditur: & cùm velut ſub vna materie tenebrarum mundus in confuſione iacuerit, interueniente matutino diuerſa ſpecierũ varietate diſtinguitur, hoc eſt, cùm omnia cęca fuerint, oculi omnium reparantur. Nox enim quodammodo aufert oculos mundo, au- D rora reſtituit: atque ita antè matutina ſuſceptione perfruimur, vt glorioſius poſtmodum ſolis ſplendore potiamur. Sed quoniam ſicut dicit Apoſtolus: *Lex ſpiritalis eſt*, & ſpiritalibus ſpiritalia comparanda ſunt: ſolem hic iu- *Rom. 7.* ſtitiæ arbitror deſignari, hoc eſt, Chriſtum Dominũ, qui *1. Cor. 2.* nobis ignorantiæ tenebris, & peccatorum cæcitate ſubmerſis, cæleſtis doctrinæ ſuæ lumen infudit, & quos non habebamus oculos cordis inſeruit, & velut radios quoſdam Apoſtolos ſuos miſit, qui nos de nocte teterrima delinquentiæ liberarent, & paulatim reſolutis in nobis tenebris peccatorum, matutina ſuſceptione conſueſcerent, vt perfecti facilius poſſimus tolerare ſolis ardorem *Malach. 4.* hoc eſt, primùm nos præceptis ſimplicioribus erudirent, quò capaciores efficerent cæleſtium ſecretorum. Huius itaque ſolis iuſtitiæ matutino, peccatorum caligo tota perimitur: ſicut ipſe Propheta ait ex perſona Domini: *Pſal. 100.*

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: hoc eſt, o-
riente in nobis ſole iuſtitiæ, qui habitaculum Domini
ſumus, omnis cogitatio iniqua ſubuertitur. Cuius ſolis
etiam beatus Salomon meminit ex perſona reputantium
Sap. 5. ſibi ac dicentium peccatorum: Sol non ortus eſt nobis,
& iuſtitiæ lumen non luxit nobis. Hanc quoque matu-
tinam ſuſceptionem in Euangelio ſancto poſſumus aſ-
Ioan. 20. ſcribere Mariæ Magdalenæ, quæ maturè ac diluculo ad
monumentum vigilans, Saluatoris reſurrectionem Do-
mini prima ſuſcepit: & clareſcente mundi ſole, ſolis iu-
ſtitiæ ortum piæ omnibus ſola cognouit, ac ſuſceptio-
ne quidem matutina gauiſa eſt diem redditum, ſed ma-
gis gauiſa Chriſtum à mortuis ſuſcitatum: atque in ipſa
Pſalm. 29 completa eſt prophetia: *Ad veſperum demorabitur fletus,
& ad matutinum lætitia*. Totus autem hic Pſalmus dige-
ſtus eſt ex perſona Domini Saluatoris: quippe cùm plu-
ra de eo in nouo ſint poſita teſtamento: Dicit itaque:
1. Cor. 9. *Deus Deus meus reſpice in me*: & reliqua. Quare aſſum-
Eſai. 53. pti hominis agit cauſam, & interrogare quodammo-
1. Pet. 2. dò videtur dicens: Deus omnium, qui es Deus meus,
quare me dereliquiſti? nihil enim mihi conſcius ſum.
Secundum Prophetam enim neſciebat peccatum, nec
erat dolus in ore eius. Hæc autem dicit, vt manifeſtaret
propter nos ſe eſſe derelictum, quorum peccata porta-
bat: ac videntes diſceremus pro ipſis ſancto & iuſto mo-
ri, cùm pro peccatoribus ille moreretur. Denique hac
voce in paſſione vſus eſt, ſicut in Euangelio legimus:
Matth 27. *Eli eli, lamma ſabacthani? hoc eſt, Deus, Deus meus, quare me
dereliquiſti?* Hac, inquã, voce vſus eſt, vt quod propheti-
ca annuntiauerat, rei exitus approbaret. Et quoniam ſe-
quentia penè manifeſtata ſunt, illum inſpiciamus verſi-
culum, in quo ait: *Ego autem ſum vermis, & non homo*:
Cur totius Dominus creaturæ vermiculo ſe voluerit
comparari: Poſſumus hoc quidem humilitati primitus
aſſignare, quæ ſanctorum virtus eſt maxima, ſicut ſan-
Exod. 4. ctus Moyſes ante Deum mutum ſe animal profitetur:
1 Reg. 26. Dauid pulicem ſe ſæpe commemorat. Sed magis illud
accipiendum puto, quoniam vermis nulla extrinſecus
admixtione alieni corporis, ſed de ſola & pura terra pro-
creatur, ideo, illum comparatum Domino; quoniam
Exod. 16. & ipſe Saluator de ſola & pura Maria generatur. Legi-
mus etiam in libris Moyſi de manna vermiculos pro-
creatos. Digna planè & iuſta comparatio. Siquidem de
manna vermiculus gignitur, & Dominus Chriſtus de
virgine procreatur. Cum potius ipſam Mariam manna
dixerim: quia eſt ſubtilis & ſplendida, ſuauis & virgo,
quæ velut cælitus veniens cunctis eccleſiarum populis
G cibum dulciorem melle defluxit. Quem qui edere aut
manducare neglexerit, vitam in ſemetipſo habere non
poterit, ſicut ipſe Dominus ait: *Niſi quis manducauerit
meam carnem, & biberit meum ſanguinem, non habebit vi-
tam in ſemetipſo*: ſed potius ipſe cibus in iudicium con- Ioan. 6.
uertetur, ſicut Apoſtolus dicit: *Qui manducat & bibit
indignè, iudicium ſibi manducat*. Quod filiis Iſrael ſubtili-
ter prophetatum eſt in veteri teſtamento. Manna enim 1. Cor. 11.
illis contra diuina præcepta tractantibus vermes effecti Exod. 16.
ſunt, id eſt, contumaciæ vltores & iudices. Quæ ſimili-
H tudo Chriſtum indicat Dominum: quem qui ſuauem
cibum & dulcem potum haurire neglexerit, iudicem
patietur, ſicut ipſe ait: *Neque enim ipſe pater iudicat quem-
quam, ſed omne iudicium dedit filio*. Nam quòd idem ſit
vermis & iudex, alibi Propheta teſtatur, de peccatori- Ioan. 5.
bus dicens: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non
extinguetur*, vſque in hodiernum diem. Quod autem
ait: *Diuiſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam* Eſai. 66.
miſerunt ſortem: hoc factum in Euangelio reperimus, Ioan. 19.
quod milites qui crucifixerunt Saluatorem, in quatuor
partes eius ſibi diuiſerunt veſtimenta, veſtem verò eius
quæ aſſuta non erat ſed erat deſuper contexta, ſorte per-
I ceperunt. Quæ igitur iſta veſtimenta ſint, videamus,
qui milites, quodve etiam veſtimentum. Veſtimenta eſ-
ſe puto prophetias, vel ſcripturarum cæleſtium lectio-
nes, quibus Chriſti Domini annuntiatum eſt ſacramen-
tum: quas prophetias canentes, & vnum per omnia
nuntiantes, aduerſarij Saluatoris, hoc eſt peruerſi hære-
tici, qui quotidie in illum tanquam milites manus impias
ingerunt, hoc eſt, pro ſua diuidunt ſibi voluntate, & v-
nius corporis veſtimenta per varia membra diſtribuunt,
atque ſpoliantes Dominum, ſua falſa dogmata veſtie-
runt. Veſtem autem eius quæ non erat conſuta, ſapien-
tiam eius cæleſtem poſſumus approbare, quia erat de
ſuper contexta. Noſtra enim ſapientia, hoc eſt humana
K conſuitur. Aſſuitur enim cum liberos damus ad ſtudia
grammaticis, tradimus philoſophis, erudimus eos, vt
ſapientia in illis quæ non erat, acquiratur. Domini au-
tem ſapientia non aſſuta eſt, non quæſita. Non enim di-
dicit à magiſtro, ſicut ipſi Iudæi dicunt: *Quomodo hic lit-* Ioan. 7.
teras nouit, cùm non didicerit? Et ipſe dicat: *Mea autem do-* Ibidem.
ctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit: hoc eſt quod
ait, de ſuper contexta; quo veſtimento, vel quibus
omnibus veſtimentis Eccleſia catholica ſemper amicta Pſal. 44.
eſt, ſicut Propheta ait: *Aſtitit regina à dextris tuis in veſti-
tu deaurato*.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXV.

PREFATIO.

DICTVRVS Propheta in Pſalmo trigeſi-
mo quinto quæ eſſet forma iuſti, antè for-
mam expreſſit iniuſti. Neque enim poſ-
ſumus cognoſcere quæ ſit forma iuſtitiæ,
niſi cognoſcamus quæ ſit iniquitatis effi-
gies. Sunt enim ſibi aduerſæ atque contrariæ. Namque
in altera ſimplex habitudo naturæ, in altera fallax ver-
ſutia nequitiæ. Alia virtutum imagines præfert, alia vi-
tiorum commercia prætendit. Conuenire autem hunc
ordinem & ipſa ratio docet: & ſi de contrariis ſumenda
ſunt teſtimonia, ipſi doctores philoſophiæ confeſſi ſunt,
dum ſequuntur. Quis autem dubitat longè anteriorem
Dauidem Platonis fuiſſe temporibus, quem non ſolum
magiſter eius, ſed nec aui quidem auorum eius videre
potuerunt: cùm ille in principio regni fuerit Iudæorum
(quod per innumera annorum curricula propagatum
1. Reg. 16. eſt) iſte poſt tempora captiuitatis quibus regnum gentis
4. Reg. 25. eius iam fuerat diſſolutum. Ergo ipſe qui tenet inter om-
nes ſæcularis ſapientiæ principatum, cùm diceret non
poſſe formam iuſtitiæ comprehendi, niſi antè diſcutien-
dam iniuſtitiæ ſeriem putauiſſet: exemplum attulit quòd
ii qui velint aurum quærere, priùs ſe luto oblinant. Au-
L rum itaque iuſtitia, iniquitas lutum eſt. Quod à noſtris
quoque priùs dictum eſſe non dubium eſt, cum ſcri-
ptum ſit: *Vt lutum platearum delebo eos*. Et verè lutum: Pſal. 17.
quia eos inquinat qui ſibi appropinquauerint. Fugia-
mus ergo iniuſtitiam, ne luteis ſordibus inquinemur, at-
que in eius voraginem non pes noſter exterior, ſed (quod
eſt grauius) mens noſtra mergatur. Et philoſophia qui-
dem aurum ſe quærere dicit, ſed lutum verſat, quæ diui-
tutatem quærit in ſtatuis: ſed vaſa figuli virga confringet. Pſal. 2.
Nos aurum quærimus, quo corpora noſtra mundemus, 2. Cor. 4.
mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circum-
ferentes, vt & vita Ieſu Chriſti in corpore noſtro manife-
ſtetur. Bonum aurum, ſanguis eſt Chriſti, diues ad pre-
tium, profluus ad lauandum omne peccatum. Ordinem Apoc. 1.
diximus, titulum conſideremus.

Titulus Pſalmi. XXXV.

In finem ſeruo Domini per Dauid.

IN toto Pſalterii corpore ſolus hic titulus eſt quo
Pſal. 31. Pſalmum ſeruo Domini ſe ſcripſiſſe teſtatur. Quis
iſte eſt ſeruus Domini, videamus: quid Pſalmi ſeries ſi-
gnificet, cui dictus hic Pſalmus ſit audiamus ad quem
loquatur. *Domine*, inquit, *in cælo miſericordia tua, & veritas
tua vſque ad nubes. Iuſtitia tua ſicut montes Dei, iudicia tua ſicut
abyſſus multa.* Cui hoc, niſi filio Dei dicitur? Hæc enim
Pſal. 89. non humanæ, ſed diuinæ ſunt poteſtatis. Sed quid ſibi
vult quod ſeruo Domini dici Pſalmum hunc titulus de-
clarauit, cùm orationem Moyſi hominis Dei maluerit
Pſal. 84. quam ſerui Domini in poſteriore titulo nũcupare? Quod
ego conſilium Prophetæ fuerit non intelligo, vel potius
ipſius Domini ſaluatoris, qui locutus eſt in Prophe-
ta. Verè iudicia eius ſicut abyſſus multa, vt ſeruo ho-
norificentiam reſeruaret, ſibi conditionem ſeruitutis
adſcriberet: Videor mihi intelligere, videor hauſiſſe a-
liquid de gratia ſpirituali. Aduerſus iniuſtitiam, vt dixi-
Ioan. 1. mus, Pſalmus hic ſcriptus eſt: & ideo plus grauatur in-
Philip. 2. iuſtitia perfidorum qui Chriſtum Ieſum Dominum re-
Eſai. 53. cipere noluerunt: cùm ille propter ipſos ſuſceperit ſer-
uitutem. Quid enim tam iniquum, quàm ingratos fuiſ-
Pſal. 68. ſe tantis beneficiis: vt quibus ille ſalutem daret, hi ſan-
guinem eius effunderent? Denique alibi cùm de ſua paſ-
ſione loqueretur, ad aceruandam Iudaicæ impietatis in-
uidiam ſic ait: *Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam
tribulor, velociter exaudi me. Pauper & dolens ego ſum.* Veni
Paule, interpretare nobis qua ratione Dominus cæli at-
2. Cor. 8. que terrarum ſe pauperem dixerit, quæ ſit iſta pauper-
tas. Tu certè illum diuitem dixiſti. Quomodo idem
diues & pauper eſt? Audiamus teſtimonium Pauli. *Sci-
Eſai. 53.* *tis*, inquit, *gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: quia propter* D
*vos pauper factus eſt, cùm diues eſſet: vt vos eius inopia di-
Ibidem.* *taremini.* Veni & tu Eſaia, interpretare nobis quomo-
do ſe dolentem dixerit Chriſtus, qui dolores vulnerum
ſanare conſueuit. *Medicus venit vt ſanaret ægrotos.* Quid
ipſe habuit quod doleret? Audiamus etiam Eſaiæ teſti-
monium. *Pro nobis*, inquit, *dolet*: & nos æſtimauimus
eum eſſe in doloribus. Expreſſit medici affectum: qui
Sap. 3. etiamſi ipſe nullum vulnus habuit quod doleret, ta-
Hier. 11. men compaſſus eſt vulneratis. Hoc igitur in Pſalmo
Eſai 65. Dominus exprobrat Iudæis: *Ego propter vos pauper, ego
Sap. 2.* *pro vobis dolens, & vos mihi menias impias intuliſtis, dicen-
tes: Tollamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis. Iniiciamus li-
gnum in panem eius.* Bene panem dixit pro carne eius. E
Ille alimentum detulit, iſti pro beneficio retulere
Gen. 2. ſupplicium. Non mirum ergo ſi eſuriunt, qui ſibi
vitæ æternæ alimoniam denegârunt. Pulchrè etiam
duo iſta iunxerunt: *Iniiciamus lignum in panem eius.*
Neſciebant quid loquerentur Iudæi, & myſterium lo-
quebantur. Paradiſum nobis crux reddidit Chriſti. Hoc
eſt lignum quod Adæ Dominus demonſtrauit, dicens
de ligno vitæ, quod eſſet in medio paradiſi, edendum:
de ligno autem ſcientiæ boni & mali non edendum. Er-
rauit Adam, mandata non tenuit, interdictum gu-
ſtauit. Per lignum cœpimus eſurire, quia ſuum caro
1. Petr. 2. accepit alimentum. Ideo Dominus in Chriſto car- F
Ioan. 6. nem iunxit & lignum, vt fames antiqua ceſſaret, vi-
Act. 21. tæ gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod
omnium peccata crucifixit: beata caro Domini, quæ
victum omnibus miniſtrauit. De paupertate igitur &
dolore Domini idonea, vt arbitror, ſanctorum protuli-
Eſai. 50. mus teſtimonia, quorum alter vidit & dixit, alter eſt e-
Eſai. 49. lectus vt diceret. Ipſorum igitur qui probati ſunt, de
ſeruitute Domini teſtimonia iterum proferamus, im-
mò ſua quæ de ſe ipſe locutus eſt in vtroque. Audiamus
ergo quid dicat. *Sic dicit Dominus, qui finxit me ex vtero
ſeruum ſibi ad congregandum Iacob & Iſrael ad eum.* Aduer-
timus ergo quòd propter congregationem populi for-
mam ſuſceperit ſeruitutis. Audis Iudæe, & pro gratia

A contumeliam refers: & hoc ad perfidiam derivas, pro-
pter quod magis credere debuiſti. Ad te vocandum ve-
nit, & conuiciaris? Ex vtero ſeruum ſe dixit. Audi A- *Ibidem.*
riane. Ex quo vtero? Paululum ſupra recurre. *Ex vtero*,
inquit, *matris meæ vocauit Dominus nomen meum.* Quod no- *Eſai. 7.*
men eius ſit audiamus, quo eum pater vocauit. *Ecce Vir- Matth. 1.*
*go in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius
Emmanuel*: quod interpretatur, Nobiſcum Deus. Quod *Ibidem.*
nomen Chriſti quid aliud eſt niſi filius Dei? Accipe a-
liud. Dixerat quidem & Gabriel ad Ioſeph de Maria:
Pariet filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Accipe Dei *Mich 5.*
vocem. *Et tu Bethlẽ terra Iuda non es minima inter principes*
B *Iuda: ex te enim exiet princeps qui reget populum meum.*
Aduerte myſterium. Ex vtero virginis idem & ſeruus
exiuit & dominus. Seruus ad operandum, Dominus ad
imperandum: vt regnum Deo in hominum menti-
bus radicaret. † Vterque vnus non alter ex patre & *al. vtrinque.*
alter ex Virgine, ſed idem qui ante ſæcula ex patre, ip-
ſe poſtea carnem ſuſcepit ex Virgine. Ideo ergo & ſer-
uus vocatur, & dominus. Propter nos ſeruus, ſed in
vnitate diuinæ ſubſtantiæ Deus ex Deo, princeps ex
principe, æqualis ex æquali. Neque enim degenerem *Matt. 3.*
genuit, in quo ſe ipſe complacere memorauit. Magnum *Eſai. 49.*
inquit, tibi eſt vocari puerum meum, vt ſtatuas tribus *Pſal. 144.*
Iacob. Seruat vbique ſuæ vocabula dignitatis. Magnus
C Deus, & magnus puer: nec in carne magnitudinis ſuæ
nomen amittit, cuius magnitudinis nullus eſt finis. Me-
ritóque ſecurus, *cum in forma Dei eſſet*, vt Apoſtolus dicit,
non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetip- *Philip. 2.*
*ſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem ho-
minum factus, & ſpecie inuentus vt homo: humiliauit ſe-
metipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem* *Hebr. 1.*
crucis. Hic eſt ergo æqualis quaſi Dei filius. Hic ſerui *Hebr. 2.*
formam in carne ſuſcepit, hic mortem guſtauit, cuius
magnitudo non habet finem: quia finis legis eſt Chri- *Pſal. 144.*
ſtus ad iuſtitiam omni credenti: vt in ipſum omnes cre- *Rom. 10.*
damus, hunc intimo adoremus affectu. Bona ſeruitus,
quæ omnes liberos fecit. Bona ſeruitus, quæ nomen *Hebr. 2.*
ſuper omne nomen adquiſiuit. Bona humilitas, quæ *Philipp. 2.*
fecit *vt in nomine eius omne genu flectatur, cæleſtium, terre-
ſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quoniam
Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris.* In hunc ergo finem
dirigitur hic Pſalmus, vt & nos ſerui ſimus ad iuſtitiam, *Rom. 6.*
non ſuperbi ad arrogantiam. Seruitutis enim ſtipen- *Rom. 8.*
dium, libertas eſt. ſtipendium autem arrogantiæ mors
eſt. Sed iam ipſam Pſalmi ſeriem adoriamur.

Pſalmus Dauid trigeſimus quintus.

E DIxit iniuſtus vt delinquat ſibi: Non eſt ti-
mor Dei ante oculos eius.

Dixit iniuſtus, &c. ſed quid dixerit, non expreſſit:
& ideo ſic intelligendum arbitror, quia quidquid dicit
iniuſtus, peccatum eſt. Omnis enim iniuſtitia, peccatum:
quoniam ſibi organum vitioſum, quomodo poteſt can-
tus non eſſe vitioſus? Degeneris materiæ decolor par-
tus eſt. Quidquid ergo loquitur iniuſtus, iniquitas eſt,
quæ in ſuum reſertur auctorem ſicut viperæ partus, qui
primò ſuam ſcindit parentem, vt frequens ſermo eſt.
F Sibi ergo delinquit. Nihil hac ſententia ſublimius di-
ctum arbitror. In illis qui ſibi ſapientiam ſæculi vendi- *Ariſt. li. 5. hiſt. anim.*
cârunt, nihil tale legi, nihil tale cognoui. Nec mirum *cap. vlt.*
quandoquidem illi humano ingenio locuti ſunt, hoc *Plin. lib.*
infudit ſpiritus Dei, ſpiritus veritatis, quia iniuſtus ſibi *10. hiſtor.*
delinquit, ſibi generet vulnera, ſe ipſe confodiat. *natur. c. 62.*
Nam ſicut ſpinæ naſcuntur in manu ebrioſi, vt ſcriptu- *2. Petr. 1.*
ra aſſerit: ita & in iniuſti ſermone naſcuntur quæ com-
pungant loquentem. Loquitur iniuſtus, & interior
eius conſcientia vulneratur: quia in omni ſermone
quem loquitur, non eſt fraudis immunis. Cuius enim
grauior eſt pœna, quàm propria, cùm pro omni ſermo- *Prou. 26.*
ne det pœnas? Serpens alus infundit venenum, iniu-
ſtus ſibi. In eum enim refunditur quidquid effuderit.

Iniuſtus igitur & aliis inutilis, & ſibi noxius: iuſti au- G
tem vita fructuoſa aliis, & ſibi dulcis. Dicit enim Sa-
Prouer. 9. lomon: *Fili, ſi ſapiens eris, tibi ſapiens eris, & proximis: ſi*
autem malus euaſeris, ſolus hauries mala. Aduertimus er-
go quia iuſtitia aliis eſt potiùs nata, quam ſibi. Commu-
ne commodum, non ſuum expectat, & alienum bonum
1. Reg. 24. pro ſuo ducit emolumento. Beata & præclara iuſtitia,
cuius bonum omnibus proficit. Ex vno plerumque pro-
ficiſcitur, atque ad omnes peruenit. Iuſtus Dauid, qui
parcebat inimico & malebat innocentiam ſuam, quàm
vitam tueri, ne malo publico vindicaretur, atque appe-
tendi principis in malis quoque cauſis aliis exemplum
ederet, ſi ipſe vindictam de inſidiatore ſumpſiſſet. Iu- H
Geneſ. 4. ſtus Abel, qui de ouibus ſuis quas ei Dominus dederat,
Hebr. 11. primitias Domino putauerit offerendas: & ideo plus
1. Ioan. 3. placuit Deo, quia motam non fecit, deuotionem pro-
bauit. Sed hoc impius ferre non potuit, iuſtitiæ præua-
ricator, radix iniquitatis; & ideo fratrem occidit, quia
hoſtia eius Deo magis quàm oblatio ſua fuerat compro-
Geneſ. 4. bata. Sed ille occiſus Deo loquebatur in voce ſangui-
nis ſui, hic viuus a facie Domini repellebatur: & cum
adhuc à Domino pœna ceſſaret, torquebat eum ſuorum
conſcientia peccatorum. Latebat miſer tremens & ti-
mens: & cum adhuc percuſſor deeſſet, ipſa ſeſe iniuſti
vita cruciabat. Acceperat ſignum, ne eum aliquis occi- I
deret: non vt vitæ ſuauitate frueretur, ſed ne mors au-
Ibidem. ferret ærumnam, vt percuſſorem ſuum quotidie timen-
do pateretur. Meruerat quidem vt percoſſor inhibere-
tur: ſed ſine vlla intermiſſione ipſe ſibi ſuus carnifex
erat, ipſe percuſſor. Quæ pœna maior, quàm timere
Pſal. 50. quod vitare non poſſis, nec quod timueris, euadere?
Vnde præclarè Dauid exprimens contentionem gra-
uiſſimam conſcientiæ peccatricis, ait: *Quoniam ini-*
quitatem meam ego agnoſco, & delictum meum coram me
eſt ſemper. Oſtenditur enim nobis vltrix noſtri imago
peccati: nec quietum reum ſuum eſſe permittit, inferens
miſeram ſeruitutem: atque in ſua vincula trahit, vt eno- K
dare ſe non queat, quoniam volens ipſe ſe vendidit, cui
liberum erat delictorum æra non capere, & libertatem
innocentiæ reſeruare. Itaque dum oramus, peccatum
offunditur: vbi ſomnus ſenſum corporis relaxauerit,
peccatum recurrit. Semper nobis error noſter tanquam
malus exactor occurrit, vel tanquam improbus fœne-
rator conueniens debitorem. Vnde Dominus ait: *Qui*
Ioan. 8. *facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Sed iuſtus nouit quem-
admodum peccatorum ſuorum vincula diſſoluat, nec
expectat accuſatorem, ſed præuenit vt confitendo ſuum
alleuet omne delictum: ne habeat quod aduerſarius cri- L
Prouer. 18. minetur. Ideòque ſcriptura tibi dicit: *Iuſtus in princi-*
pio ſermonis accuſator eſt ſui. Vocem enim eripit ad-
uerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad præ-
dam criminationis infeſtæ, peccatorum ſuorum con-
feſſione conſtringit. Dixit Iudas Iſcariotes vt delin-
Matt. 26. queret ſibi. Quid dixit? *Quem oſculatus fuero, ipſe eſt: te-*
nete eum. Hoc dixit, & ſe ipſe proprio ore egit in mor-
tem. Quantos putamus in ipſo fuiſſe tortores, vt ſibi ipſe
tam grauis pœnæ exactor incumberet, & ſemetipſe la-
queo ſtrangularet? *Dixit iniuſtus vt delinquat ſibi.* Locu-
2. Reg. 24. tus eſt iuſtus: *Ecce ego paſtor malè feci, & grex iſte quid*
fecit? Et remiſſum eſt omne peccatum. Dixit ergo iu- M
ſtus, & ſibi profuit. Dixit Cain: *Numquid ego cuſtos ſum*
Geneſ. 4. *fratris mei?* Et ſibi ipſe mentitus eſt. Dixit Ananias om-
Act. 5. ne ſe venditi ſui ruris pretium pertuliſſe, & mentitus
eſt ſibi, qui potuit minus offerre ſine fraude. Ideòque
Pſal. 26. præclarè ait: *Et mentita eſt iniquitas ſibi.* Sibi enim antè
mentitur, qui in ſuum mentitur exitium: ſibi delin-
quit, qui ſibi innocentiæ eripit ſuauitatem. Quis enim
puritate & ſimplicitate pectoris dulcior fructus? Quis
cibus ſuauior, quàm is quem animus bene ſibi conſcii,
& mens innocentis epulatur? At verò iniquitas velut
Zach. 5. quodam plumbeo talento (vt ſcriptura teſtificatur) con-
ſcientiam grauat. Meritòque Dauid ait: *Sicut onus gra-*
Pſal. 37. *ue grauatæ ſunt ſuper me.* Et Salomon: *Sicut vua acerba*
Prou. 10. *dentibus, & fumus oculis: ita iniquitas omnibus vtentibus*
ea. Grauis pœna quæ cibum impendit, aſpectum ob-
ducit, & (quod eſt amplius) oculis mentis internæ te-
G nebroſam offundit caliginem, vt quod verum eſt vide-
re non poſſit iniuſtus: Ideòque delinquit ſibi qui ſibi
quæ pretioſa ſunt eripit. *Dixit ergo iniuſtus, vt delinquat*
ſibi. Iuſtus autem loquitur, vt aliis & ſibi proſit. Ille Rom. 10.
loquitur ad perniciem, hic loquitur ad ſalutem. De iu-
ſtis verò & fidelibus dictum eſt: *Corde creditur ad iuſti-* Prou. 12.
tiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Illius lingua vulne-
rat, lingua autem prudentum ſanat. Vnde cùm expoſtu-
laret Dauid cum rege Saül, quòd oblitus beneficii, ſalu- 1. Reg. 24.
tis ingratus eum perſequeretur ad mortem, à quo totiens
iam videret ſe eſſe ſeruatum, & vitam eius appeteret
qui vitam ſuam pro regis ſalute periculis obtuliſſet: ait
H ſibi fructum non perire iuſtitiæ, qui inſidiatorem ſuum
in manus ſuas a Domino ſibi traditum non peremiſſet. Prou. 23.
Ab iniuſtis iniquitas prodiuit, venenum à ſerpentibus
effuſum eſt, venenum & iniquitatis arma pereunt.
Ideo ſcriptum eſt: *Dixit iniuſtus, vt delinquat ſibi.* Quid Eſai. 14.
dixit? *Ponam thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis Al-*
tiſſimo. Effectum non habent verba, ſed peccatum ha-
bent. Inanis quidem pompa iactantiæ, ſed ſuperbiæ ſpiri-
tu criminoſus, non timet conuicio maieſtatem violare Dan. 13.
diuinam. Etenim ſi vllus Dei timor eius ineſſet affectui, Hebr. 4.
non in conſpectu Dei plena doli gerenda ſibi auſu teme- Sap. 1.
rario credidiſſet, quaſi Deus non poſſit occulta cognoſ-
I cere, qui ſcrutator eſt internorum. Spectat omnia Deus:
nihil eſt quod eum prætereat, nemo qui fallat: cui om-
nia præſentia quæ futura ſunt, & manifeſta quæ latent. Iob. 42.
Etenim ſi ſol iſte mundanus clauſis plerumque do-
miciliorum habitaculis ſuum lumen interſerit: quan-
tò magis Deus ſummus, æternus, etiam ſecreta pene-
tralia mentis humanæ, atque omne angelorum conſi-
lium ſcientia ſua ſcrutatur & præuenit. Quid ergo aliud
agit iniuſtus, niſi vt iniquitatem ſibi quærat & odium?
Sic enim ſcriptum eſt:

K **Quoniam doloſè egit in conſpectu eius, vt inueniret iniquitatem ſuam, & odium.**

Quid eſt, inueniret? Omnis enim qui quærit, inuenit. Matth. 6.
Ergo ſi malum quæritur, agitur vt inueniatur. Sed quem-
admodum laudabilis eſt ille qui bonum quod quæſiuit
inuenit: ita inuentabilis qui laborauit vt malum quod
quæſierat, inueniret. Bonis enim rebus, non flagitiis at-
que criminibus laborem noſtrum nos oportet impen-
dere. Quid igitur niſi ſummæ ſtultitiæ atque dementiæ
eſt, odium quærere, iniquitatem malis artibus inueni-
L re, quam bonus nemo quæſiuit: Quomodo igitur im- Ioſephus
probi iniquitatem ſuam & odium quærant, conſidere- li. 18. Ant.
mus. Nempe Herodias erat Tetrarchæ Philippi legiti- cap. 117.
mo nexa coniugio, regiis abundans opibus poteſtatis:
quæ Herodem Romam adusque tendentem quaſi ger-
manum mariti, hoſpitii & affinitatis iure ſuſcepit: cum Marc. 6.
quo deſpecta ſuam copulam, non multo poſt relicto vi-
ro conſortii ſui iura mutauit. Nonne ea quæſiuit iniqui-
tatem & odium, quæ coniugium deſeruit, vt inueniret
adulterium: Et quia ſanctus Baptiſta nuptias illicitas
conſtanter increpuit, dicens Herodi: *Non licet tibi*
eam vxorem habere quę maritum contra legem reliquit, & Ibidem.
M fratri mariti quaſi ex lege conuenit: commota eſt adul-
tera, vt eum vellet occidere. Sed cognito quòd Hero-
dem ad necem iuſti non facilè poſſet inflectere, excogi-
tauit qua via iſtud efficeret. Natalis erat Herodis, quem
luxu nimio (vt pleriſque regibus mos eſt) celebrare
conſueuerat. Adornauit filiam, vt in conuiuio regis pi-
gnus regale ſaltaret. Et cùm placuiſſet Herodi, quod
diſplicere debuit patruo obtulit ei, vt quod vellet pre-
mium pro ſaltationis opprobrio poſtularet. Matrem il-
la conſuluit: cuius impulſu caput Baptiſtę popoſcit.
Victus Herodes, quia ſacramento ſe conſtrinxerat datu-
rum quidquid neptis propria petiſſet, iuſſit occidi Ioan-
nem, & caput eius afferri. Quod allatum puellæ dedit, &
illa matri ſuæ pertulit. Verum eſt ergo quod iniquitas &
odium requirantur. quandoquidem ea mulier quod fa-
cili petitione impetrare non poterat, prauis artibus ex-
cogitare fraudis elicuit. Quid de Iuda proditore loquar

qui quæſiuit auaritiam, & inuenit ſacrilegium, dicens: Matt. 26. *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Nec expletus pauperum ſpoliis, ad plenitudinem criminum grauiſſimorum crimina ferendo peruenit, pia miſcens charitatis ſacramenta flagitiis, cùm diceret: Ibidem. *Quem oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum,* vt verè de eo dictum dubitare non queat:

Verbis oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt benè ageret.

Verba oris eius, &c. Oſcula labiis ferebat, offundebat venena pectoribus. Meditabatur acerba ſupplicia, gratiæ pignus afferebat. Bene ergo de eo Propheta addi fecit: *Noluit intelligere vt bene ageret.* Non enim per naturam deliquit, ſed per voluntatem. Denique Apoſtolus Matt. 10. erat, audiebat quotidie diuina mandata, diſcebat cæleſte myſterium: potuit intelligere vt bene ageret, ſi voluiſſet. Ioan. 13. Videbat ſanari paralyticos, cæcis refundi lumen, Matth. 11. mortuos reſuſcitari: num debuit intelligere quòd Deus eſſet, qui talia poſſet operari? Sed intelligere noluit, Ioan. 3. quia auarus homo & pecuniæ intentus à cognitione diuinitatis vigorem ſuæ mentis auertit. Vnuſquiſque enim Ioan. 12. qui ſe flagitiis ingurgitauerit, non vult intelligere quæ cæleſtium mandatorum ſunt, ne reuocetur à vitiis. Vide Prou. 18. illum fugientem intelligere, qui ait. *Tenebræ operiunt me, & circumdant parietes, quis ſcit an videat Dominus?* Non vult Eccleſ. 23. enim quærere & inuenire quòd Deus omnia videat atque cognoſcat: ne metu retrahatur à crimine. Vide re- 3. Reg. 21. gem Achab petentem à Nabuthe vineam eius: cognoſce reſpondentem illum: *Abſit vt cedam hereditatem patrum meorum.* Non debuit intelligere quod iuſta referebat? Luc. 4. Sed, *noluit intelligere vt bene ageret*, & aliena non Iacob. 5. quæreret. Non debuit intelligere quòd vero Elias Deo ſeruiebat, cùm videret in verbo Eliæ clauſum cælum tribus annis & ſex menſibus, & ad preces eius pluuias eſſe demiſſas, vt arida omnia rigarentur? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, ſequeretur fidem. Quinetiam, inquit:

Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo: adſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem odio non habuit.

Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, vbi verum quærere debuiſſet. In cubilibus enim compungere nos debent noſtra peccata, non in ipſis delinquendo committi, dicente Propheta: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, &* Pſal. 4. *in cubilibus veſtris compungimini.* *Adſtitit* (inquit) *omni viæ non bonæ: malitiam autem odio non habuit.* Non immeritò iniuſta meditatur, qui in via erroris aſſiſtit, & malitiam diligit, quam odiſſe deberet. Plus dixit, *adſtitit*, quaſi iamdudum in via nequitiæ diuturna ſtatione per- Pſal. 1. maneat. Ille enim beatus, qui in via peccatorum non ſtetit, non is qui in ea ſtare non deſinit. Et ideo prima præcepta ſunt ſancti prophetæ Dauid, impietatem fugere, in peccato non ſtare, in lege meditari: vt intelligas quæ bona ſunt, & iuſta atque iniuſta ſecernas. In omnibus igitur radix eſt ſpectanda gignendis, ne eam inutilis ab exordio ſuccus inficiat: grauioráque multò ſunt animorum vitia, quàm virgultorum. Cauendum ergo præ cæteris, ne humano ingenio malitiæ vſus inoleſcat, atque omnis ætas ſecutura degeneret. Arbor enim mala fructus malos facit. Nam ſi plerumque quod Matt. 7. nolumus hoc agimus, & vitare non poſſumus: & quod Rom. 7. odio habemus, hoc facimus, victi quadam aut delectatione flagitii, aut obreptione peccati: quomodo poſſumus vitare quod amamus? Adſtringimur & inuiti, quomodo poſſumus voluntarii non teneri? Vix ſe exſoluit Paulus erroribus quotidiana decertatione luctando, vt vinculis captiuitatis exutus, per Chriſti gratiam ſeruaretur: & tu putas quòd adſiſtendo delictis poſſis ad cæleſtium repromiſſionum merita peruenire? Luctando 2. Tim. 2. corona quæritur, non reluctando: ſtudio, non refragio comparatur. Certantibus quoque diuinæ miſericordiæ ſuffragia poſtulanda ſunt, vt corona iuſtitiæ pro laborum meritis deferatur. Denique quid ſequatur conſideremus. 2. Tim. 4.

Domine in cælo miſericordia tua: & veritas tua vſque ad nubes.

Iuſtitia tua ſicut montes Dei: iudicia tua ſicut abyſſus multa.

Nónne hunc locum ſecutus eſt Paulus vt diceret: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia* Rom. 7. *Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Vbi enim mens humana turbatur, & certaminum dura atque aſpera nos fatigant, Domini auxilium poſtulandum eſt. Ideóque conuerſus ad Dominum, ipſum inuocat & implorat, vt laborantibus adiutor aſſiſtat. Miſericordia ergo petenda de cælo eſt & veritas Dei ex prophetarum oraculis colligenda, qui quaſi nubes myſteria diuinæ cognitionis obtexunt. Poſuit enim tenebras Deus latibulum ſuum: vt primò pluuiam myſticæ fertilitatis accipias, & tunc in- Eccli. 39. fuſus tote cæleſti fulgorem reſeratæ lucis agnoſcas, vt Pſal. 17. poſſis dicere: Ex plenitudine eius accepimus. Quis enim Ioan. 1. poteſt ſecreta Dei facilè comprehendere, cuius iuſtitia ſicut montes Dei? vel (ſicut Aquila poſuit) vt montes validi: eo quod validæ virtutis plena præcepta ſunt. Vnde & Apoſtolus videns eſſe ſublimia quæ audiuit, dicit. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim* 2. Cor. 11. *cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit?* Alti- Rom. 11. tudinem itaque diuitiarum ſapientiæ retulit ad altitudinem montium. Audi quorum montium. Ipſe enim Dei filius mons magnus eſt: & ideo aſcende in hunc montem Eſai 40. qui euangelizas Sion, vt ſtes radicatus & plantatus in Chriſto. Eſt & mons quaſi ſapientia Dei, eſt mons quaſi iuſtitia, eſt mons quaſi ſcientia Dei, eſt mons quaſi ſanctificatio, eſt mons quaſi redemptio, eſt mons quaſi reſurrectio. Demonſtrauit nobis hos montes ſcriptura, quæ dixit. *In ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt ſapientia nobis à Deo, & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio.* Vel quia angelis angelus factus eſt Dei filius, pro- 1. Cor. 1. phetis propheta: cuius iudicia ſicut abyſſus multa. Audi bona: *Abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum.* Id eſt, ſcriptura veteris teſtamenti, noui aduocat Pſal. 41. ſeriem teſtamenti ad conſummationem ſanctificationis & plenitudinem gratiæ, ſonitu quodam atque profluuio redondantiæ ſpiritalis.

Homines & iumenta ſaluos facies Domine: ſicut multiplicâſti miſericordiam tuam Deus.

Filii autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt.

Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Homines & iumenta ſaluos facies, &c. Quid eſt, *homines & iumenta*? Rationabiles vtique, & irrationabiles. Rationabilibus iudicia, irrationabilibus miſericordia. Alii reguntur, alii nutriuntur. Ideóque addidit: *Filij autem* Matth. 3. *hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt.* Id eſt, non Eſai. 25. generatio viperarum, ſed filii hominum, qui ad imagi- 1. Cor. 3. nem & ſimilitudinem Dei viuunt, non in paſcuis, ſed in conuiuiis collocantur. Alii enim in loco paſcuorum, alii in priuilegio ſacramentorum. Imperfectis ſuccus lactis, perfectis menſa refectionis, de qua dixit: *Paraſti in conſpectu meo menſam.* In qua panis viuus, id eſt, verbum Pſal. 22. Dei: in qua oleum ſanctificationis, quo impinguatur Ioan. 6. caput iuſti, & ſenſus firmatur interior, vt aboleant oleũ Pſal. 88. peccatoris: in qua etiam poculum illud inebrians quàm Pſal. 140. præclarum, vel quàm validum. κράτιστον. enim Pſal. 22. dixit Græcus; vel potens, vel forte, vel validum. Validum enim, quo abluuntur flagitia vel delentur. Bona ergo ebrietas poculi ſalutaris. Sed eſt alia ebrietas de redundantia ſcripturarum: eſt & alia ebrietas per infuſionem Spiritus ſancti. Denique illi qui diuerſis linguis in Apoſtolorum Actibus lo- Act. 2.

quebantur, muſto pleni audientibus videbantur. Do- G
mus ergo Eccleſia eſt: vbertas domus, redundantia gra-
tiarum: torrens voluptatis, Spiritus ſanctus. Nec te no-
uien aut mos torrentis offendat, quòd aliquando ari-
dior aut exilior ſit, vt eius ſoleant fluenta ceſſare. Ceſſa-
uit & hic noſter, ceſſauit aliquando torrens profluuij
ſpiritalis in populo Iudæorum. Quid dicam, torrens ceſ-
ſauit; cùm mare ceſſauerit, ſicut lectio hodierna nos do-
Eſai. 50. cuit, dicente Deo: *Ecce ego increpatione mea deſolabo*
mare, & ponam flumina deſerta, & areſcent piſces eo-
rum, vtique Iudæorum ſuæ ariditate perfidiæ, vt e-
natare non poſſint? Ceſſauit ergo torrens propter ſy-
nagogæ ſacrilegia: quia erat illa plebs fide arida, ſte- H
rilis operibus, captiua peccatis. Quid enim flueret,
non bibentibus, vel contaminantibus ſacros meatus,
cùm ipſum fontem necarint? Bonus torrens, qui illis
ceſſauit vt nobis abundaret, & ſitim humanæ cupidita-
tis auerteret, ſicut torrens in auſtro. Vnde & ſcriptu-
Pſal. 125. ra dicit: *Surge aquilo, & veni auſter, qui arbuſculas pa-*
Cantic. 4. *radiſi perflare conſueuit.* Diximus ſenſum; etiam elocutio-
nem conſideremus, cur torrentem voluptatis dixerit
potabis eos, & non torrente, quaſi de torrente, niſi
quia auiditatem bibentium voluit exprimere, quaſi tor-
rentem ipſum vellent ebibere ſi poſſent. Hic eſt for-
ſitan torrens voluptatis quem in Geneſi legimus, fon- I
Geneſ. 2. tem qui abluit paradiſum, & diuiditur in quatuor flumi-
na, quæ circumeunt totam terram. Ex hoc enim fonte
virtutes profluunt ſpiritales: prudentia, temperantia, for-
titudo, iuſtitia. Bonus fons, gratiæ & ſplendoris eiuſdem
atque naturæ, cuius & illud flumen, de quo in poſterio-
Pſal. 45. ribus dicitur: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Aptiſ-
ſimè itaque ſubdidit:

Quoniam apud te eſt fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen.

Etenim poſt commemorationem cæleſtium benefi- K
Ioan. 7. ciorum, iure gratiæ referuntur auctori Domino noſtro
Hebr. 1. Ieſu Chriſto, qui vt fons vitæ irriguus æternæ deſcendit
in terras, quo ariditatem noſtri pectoris irrigaret: idem
Ioan. 1. eſt ſplendor gloriæ Dei patris, & imago ſubſtantiæ eius,
1. Ioan. 1. & ideo in lumine eius vero, quod illuminat omnem ho-
minem venientem in hunc mundum, videbimus, inquit,
Ioan. 14. patrem: quia Deus lux eſt. Rectè etiam dicitur: *In lumine*
Ioan. 1. *tuo videbimus lumen*: ſecundùm illud: *Qui me videt, videt*
& patrem meum. Apud te ergo fons vitæ, præſentem vide-
bimus patrem. Sicut enim tu apud patrem eras in princi-
pio Deus verbum: ita apud te ſemper eſt pater, quia in
Ioan. 14. te eſt. Eſt enim apud ipſum, in quo eſt. Prophetatur autẽ L
Ioan. 10. aduentus Domini Saluatoris, qui venturus in terram di-
ceret: *Ego & pater vnum ſumus.* Id eſt, vnum ſumus lumen
ſicut vnum nomen. Per luminis & nominis vnitatem
ambo vnum ſumus, immò trinitas vnum in vnitate ſub-
ſtantiæ, ſed diſtinctione vniuſcuiuſque perſonæ. Trinitas
diſtinctionem ſignificat perſonarum, vnitas poteſtatem.
Poteſt & ad patrem dici: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*, id
eſt, ex quo vita proceſſit, quod erat verbum, & ſemper
Ioan. 1. erat, quia apud te erat. Omnia per ipſum & in ipſo facta
ſunt: & ipſe eſt vita vniuerſorum: & ipſe te nobis mani-
feſtauit, vt corda hominum ad cognitionem tuæ maie-
ſtatis illuminaret. M

Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam iis qui recto ſunt corde.

Prærogatiua prætenditur, vt mereantur miſericordiam
quibus cognitionis tuæ meritum ſuffragatur. Denique
Pſal. 86. in poſterioribus etiam viſionibus perſonis ſtudium ſcien-
Ioſue 2. tiæ agnouimus ſuffragatum, dicente Domino: *Memor*
ero Rahab & Babylonis ſcientibus me. Id eſt, meretri-
cis illius Rahab, & confuſionis illius memor ero apud
ſcientes me, vel inter ipſos, quia meretrix illa me agnouit
Eſai. 1. quem populus non agnouit. Inter illos ergo qui me
ſciuerunt, commemorabitur Rahab, vt dignum fidei
Matth. 21. præmium adipiſcatur. Vnde & in Euangelio dictum ad-
uertimus: Meretrices & publicani præcedent vos in re-
gno cælorum. Sed quia inualidi ſumus ad exequendum,
licet deuoti ad credendum: tu prætende miſericordiam
tuam in te credentibus, quò deuotioni & fidei facta quo-
que noſtra conueniant: nec ſtudium mentis noſtræ de-
ſtituat corporis huius infirmitas, ſed in ipſis tentationi-
bus & infirmitatibus gloriemur, in quibus gloriabatur
Apoſtolus, dicens: *Libentiſſimè itaque gloriabor in infirmita-* 2. Cor. 12.
tibus meis, vt præſtendat in me virtus Chriſti. Pulcherrimè
itaque addidit:

Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum non moueat me, &c.

Superiùs quidam accipiunt torrentem voluptatis, in
tentationibus fortitudinẽ, ſicut eſt martyrum: in quibus
placuit Deo exhibere ſibi ſuauis & grati certaminis volu-
ptatem. Etenim ſi hiemes pro tentationibus accipiũtur: Matth. 24.
vnde & orandum Dominus admonet, ne fiat fuga noſtra
hieme aut ſabbato, hoc eſt, vel in tentatione, vel otio:
hieme autem creſcit torrens, & adimpletur atque intu-
meſcit: torrens vtique pro grauiore tentatione poteſt
accipi, quæ eſt in perſecutionibus. Et ideo bene torrens
voluptatis dicitur: quia vbi ſuperabundauit peccatum
perſecutionis, ſuperabundauit & gratia confeſſionis. Vi-
de virtutem propheticæ diſtinctionis. Primò iniuſtum
expoſuit, qui vel in corde ſuo vel in ſermone dicit vt ſi-
bi delinquat, vel in ſe delinquat: habet enim Græcus co-
dex ἐν ἑαυτῷ, id eſt, in ſeipſo: ſed nõ omnes. Et
fortè ideo, quia inſipiens in corde ſuo dixit: Quia non
eſt Deus. Ne fortè & iniuſtus intra ſe dicat; & intra ſe Pſal. 13.
delinquat, licet Deum palàm negare demens ſit: iniu-
ſtitiam autem plerique pro laude profitentur. Rapere Prou. 1.
enim nocere etiam iis qui non læſerint, & circumue-
nire, plerique ſibi exiſtimant glorioſum. Ergo primò
iniuſti vitam expoſuit, poſtea ſacramentum diuinæ co-
gnitionis adiunxit, vt timentes Deum, iniquitatem &
iniuſtitiam declinemus. Precem addidit, vt ab iniuſto-
rum conſortio iuſtos ſuos liberare dignetur: vt in iis
quoque qui mundo ſunt corde, iuſtitia diuina præten-
dat quaſi ſpecularis pia, non nobis peccatorũ velut ho-
ſtium incurſus obrepat, & capiat dormientes. Ideo vigi-
landum eſt, ſemper caſtra Domini munienda ſunt: quia
nocte aduenit inimicus & aduerſarius, quando ſomno
ſenſus tenetur, cibo corpus diſtenditur. Orandum vt iu- Matth. 13.
ſtitia Dei prætendat in nobis, quę in infirmitate poſitos
faciat fortiores, vt poſſit vnuſquiſque noſtrum dicere:
Cùm infirmor, tunc potens ſum. Deinde etiam ſpecia-
liter pro ſe orat: vt nos doceat quemadmodum orare
debeamus ad Dominum. *Non veniat* (inquit) *mihi pes ſu-* 2. Cor. 12.
perbiæ. id eſt, non in ſuperbiam incidam. Denique & a-
libi meminit ſui dicens: *Neque ambulaui in magnis.* Hic
orauit, ibi impleuit. Non impleſſet, niſi oraſſet. Cauenda Pſal. 130.
ſuperbia, quæ etiam in proſperis ſupplantat. Denique
grauius Adam in paradiſo occidit, quàm ſi cecidiſſet in
terra. De altiſſimis cadere, præcipitium eſt: in planis, la-
pſus vocatur. Ideo pes erat ſuperbi, quia caput non te-
net. Oculi enim ſapientis in capite eius. Non mirum er-
go ſi erat veſtigium, vbi oculus non habetur. Præcedat Eccl. 2.
oculus, vt pes ſequatur. Quomodo enim in tenebris via-
tor incederet? Cito pes offendit in nocte, ſi quaſi qui- Ioan. 11.
dam mundi oculus viam luna non monſtret. Et tu in no-
cte es ſæculi, monſtret tibi Eccleſia viam: ex alto te iuſti-
tiæ ſol illuminet, vt lapſum timere non poſſis. Et quia
pedem dixerat ſuperbiæ, addidit: *Et manus peccatorum non*
moueat me. Etenim ſicut ſancti membra ſunt Chriſti, ita
impii membra ſunt diaboli. *Manus peccatorum non moueat* 1. Cor. 6.
me, id eſt, actus eorum qui peccant, non me de iuſtitiæ
ſtatione dimoueant. Plerumque enim, dum videmus Pſal. 72.
peccatores proſperis abundare ſucceſſibus, nutamus
affectu, & quaſi quadam peccatorum manu de radice
virtutis auellimur. Cauendum ergo ne quos in domo
Dei manu diuina plantauit, manus aduerſa ſupplantet.
Pulchrè tamen hoc dicit qui à perſecutoribus verbera-
tur. Qui autem mouentur de radice ſua, qua iam Chriſto
inhæſerant, cadunt. Vnde addidit:

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.

Quid eſt: *Ibi ceciderunt*? Vtrum vbi eſt ſuberbia, vbi eſt manus peccatorum? An vbi ſtabant, vbi erant antè plantati, ibi ceciderunt? An in † ceno, an in con-
† al. vicinenti
tinenti, quaſi in ipſo tempore, in ipſo locu? Et videtur ambiguum. Sed alibi docemur quid ſit *Ibi*, vbi dicitur: *Ibi dolores ſicut parturientis*. Bonus dolor ei cui
Pſal. 47. partus eſt fidei, quo Chriſtus in Eccleſia formatur & naſ-
Galat. 4. citur. Et alibi dicit: *Memor ero Rahab & Babylonis ſcientibus*
Pſalm. 86. *me*. Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt ibi Id eſt, vbi ſcientes me, vbi fundamenta in
Ibidem. montibus ſanctis, ibi alienigenæ: quia & ipſi in me putauerunt eſſe credendum. Ibi ergo ceciderunt, vbi magis ſtare debuerũt: quia & in paradiſo cecidit Adam, & Chri-
B
Geneſ. 3. ſtus in ruinam venit, & in reſurrectionem: vt ruina ſit per-
Luc. 2. fidorum, iuſtorum autem & fidelium reſurrectio. Denique *expulſi ſunt*; quia iniuſti viri in loco ſancto ſtare non
A poterant. Vnde & Apoſtolus dixit: *Et tu qui ſtas, vide ne* 1. Cor. 10.
cadas. Et vtique ei dixit qui non corpore, ſed fide ſtabat. Poſſumus & in futurum intelligere *Ibi*, vt eſt: *Ibi erit fletus,*
& ſtridor dentium. &: *Nudus ibi pergam*. Quàm breuis Matth. 13.
in exitu & quanta concluſio. *Non ſim*, inquit, *ſuperbus,* Iob. 1.
vt peccem: non peccem, ne mouear: non mouear, ne cadam: non cadam, ne expellar, ſicut Adam de paradiſo expulſus eſt, quia in ipſo primùm princeps ſuperbiæ
ſtare non potuit. Neſcit ſtare ſuperbia: & ſi ceciderit non Geneſ. 3.
nouit reſorgere. Et ideo pulchrè iſte & in ſuperioribus lo-
cutus eſt de ſuperbis: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem* Pſal. 19.
in nomine Dei noſtri magnificabimur. Hoc enim ſtabile, illud al. Infi-
† infirmum. Et ſubiecit. *Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt: nos* dum.
verò ſurreximus, & erecti ſumus. Et in libro Michææ Pro- Ibidem.
phetæ ſcriptum eſt. *Noli ſupergaudere mihi inimica mea, quia* Michæ. 7.
cecidi: ſed reſurgam. Cecidimus enim in hoc mundo: ſed in Chriſto reſurreximus. Cui eſt honor, gloria, virtus, perpe-
tuitas & à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæculà Rom. 6.
ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXV. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVI. ENARRATIO.

Præfatio in Pſalmum Dauid XXXVI.

OMNIS ſcriptura diuina, vel naturalis, vel myſtica, vel moralis eſt.
Geneſ. 1. Naturalis in Geneſi, in qua exprimi-
Leuit. 17. tur quomodo facta ſunt cælum, mare, terra, & quemadmodum mundus iſte ſit conſtitutus. Myſtica in Leuitico, in quo comprehenditur ſacerdotale myſterium. Moralis in Deuteronomio, in quo ſecundum legis præceptum vita humana formatur. Vnde & Salomonis tres libri ex plurimis videntur electi: Eccleſiaſtes de naturalibus, Cantica canticorum de myſticis, Prouerbia de moralibus. Sed quia omnium Pſalmorum corpus vnum eſt, idcirco nihil in his diuiſum eſt atque diſtinctum, ſed prout ſe obtulit ratio, nulla intermiſſa doctrinæ iſtiuſmodi diſciplina eſt. Namque & naturalem euidentiſſimè comprehendit, dicendo de angelis
Pſalm. 32. atque virtutibus, & ſole & luna & ſtellis, & lumine cæli
& 48. cælorum, & aqua quæ ſuper cælos eſt: *Quia ipſe dixit, &*
facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in ſæculum
Pſal. 9. & *ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit*. Et de myſticis lo-
41. cutus eſt, tùm de occultis, & ſacræ vnctionis vnguento;
Pſal. 16. & de conſummatione ſcripſerit tabernaculi. Quorum multiplex gratia: quoniam *multifariam & multis modis*
Pſal. 28. *locutus eſt Dominus in prophetis*. Nam & venturum præ-
Heb. 1. fatus eſt Dei filium principem ſacerdotum, & paſſurum eſſe pro nobis, & ſanguine ſuo mundaturum noſtra pec-
Pſal. 8. 80. cata, tituli Pro torcularibus declararunt: & reſurrectu-
83. rum Pſalmus reſurrectionis expreſſit: & alius poſtea titulus indicauit, in quo terra eius eſt reſtituta, commuta-
Pſal. 96. tionem quoque vniuerſorum futuram fidei ſacramentis.
Pſalm. 65. Et de moralibus plura contexuit, diuerſaque virtutum genera demonſtrauit: & dedit præcepta viuendi, quibus vl-
Pſal. 59. & cera noſtrorum ſanauit errorum: moreſque renouauit
68. humanos, atque inimos mutauit affectus: ſicut docet Pſalmus trigeſimus tertius, quem etiam Petrus ſanctus in epiſtola ſua tamquam medicamentum noſtris pectoribus affixit: atque iſte qui nobis hodierna lectione pro-
1. Pet. 3. poſitus eſt. Nam iſti præ cæteris ethici reperiuntur: ſed iſte diffuſior, qui trigeſimus ſextus inſcribitur. Nam etſi ille prædulcis & lucidus eſt, iſte tamen dulcior, quo-
C niam ille me docuit cohibere linguam à malo: iſte deſinere ab ira, indignationem relinquere. Ille præcepit ſine
dolo loqui: inſtituit eſſe manſuetum qui præmia manſue Pſal. 33.
tudinis demonſtrauit. Quæ maiora fomenta ſunt cordis humani, quàm manſuetudo atque ſimplicitas: quibus & dolor omnis acceptæ leuatur iniuriæ, & labes criminis omnis excluditur? Ad hæc igitur manum medicamenta mittamus, vt vulnera noſtra curemus: ne ſi velimus dice-
re quod alios curare poſſimus, dicatur nobis: *Medice cura* Luc. 4.
teipſum. Ergo quod etiam non medicis, ſed vulgo quoque ſolet eſſe commune, vt medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia eius aliqua ſcire ſe dicant; vel
E quod medicorum pueri faciunt, nos quoque alieno medicamento remedium indigentibus deferamus. Diues magiſtrum adhibeat, pauper miniſtrum. Qui perfecti altitudinem capit, ſumat ex ipſo: qui planiuta deſiderat, in valle paſcatur, vt paruulus. Qui fluuium metuit, de riuu-
lo bibat: & qui profundum pauet, ad litus enatet. Pul- Pſal. 35.
chrè autem ſanctus Dauid in ſuperiore Pſalmo iniuſti vitam deſcribit, hic iuſti. Ibi iniuſtus exponitur, hic iuſtus inſtituitur. Ille ſibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod medicamentum ſit iuſtitiæ conſideremus.

Pſalmus Dauid trigeſimus ſextus.

F

NOli ſubæmulari inter malignantes:

Primùm diſcamus quid ſit *ſubæmulari*: licet minor vis ſermonis huius ſit in Latinu quàm in Græco. Nam & in bono æmulationem legimus, & in malo. Denique
Apoſtolus dicit, *Bonum eſt æmulari in bono ſemper*. Et ſu- Galat. 4.
pra ipſe dixit: *Æmulantur vos non bene: ſed excludere* Ibidem.
vos volunt, vt illos æmulemini. Et iterum ipſe ait, *Æmulamini meliora chariſmata*. Et ad Romanos habes: *Dico er-* 1. Cor. 12.
go, numquid ſic offenderunt, vt caderent? Abſit. ſed illorum Rom. 11.

Ibidem. de'ičto ſalus eſt gentibus, vt illos æmulentur. Et infrà: *Vobis enim dico gentibus: Quamdiu ego ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum illuſtrabo, ſi quo modo æmuler carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex ipſis.* hoc eſt, afficiam carnem meam. Denique παραζηλώσω Græcus habet. Nã & hic: μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις habet: μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν hoc eſt: Noli malignos in æmulationem excitare: quoniam nonnulli non de bono, ſed de malo certant. Quid eſt, in æmulationem excitare? Exemplo ſi poſſumus aperiamus. Intemperantes mulieres quædam ſunt, quæ aliorum coniugum corda ſollicitant: quos cùm conſuetudini ſuæ probróque ſubdiderint, non contentæ erroris ſui habere ſecretum, ſtudent coram iugalibus eorum ſuum iactare flagitium, vt eas in zelum ſui excitent & inflamment, triumphum quendam de dolore probatum mentium & commotione captantes. Quę æmulatione fœminea tori proprij contumeliam non ferentes, ſoluunt complaciti vincla coniugij aut quotidiana rixa decertãt. Fitque ex æmulatione diſcordia, ex diſſenſione diſſidium, quo domus tota turbetur. Exemplo igitur proteruæ mulieris cognoſce qui legis, partes eſſe nequiſſimæ deteſtabiliſque verſutiæ, improba æmulatione alterius animam commouere: aliúdque eſſe zelum, aliud parazelum. Hæc eſt enim praua ęmulatio, quę bonorum ſubintrat affectum: qua etiam Iudæus citatus, qui a vero & bono Euangelicæ diſciplinæ † ·ſemus, legis æmulatione deflexit; ſicut de ſe Apoſtolus ait, quòd ſecundùm æmulationem legis perſequebatur Eccleſiam Chriſti. Ergo quamuis Deus noſter ingratis Iudæorum offenderetur frequenter affectibus & querelis, tamen aſſumptum ſemel & electum ſibi populum minimè relinquebat: ſed ſynagoga vt meretrix procax irritare eum cœpit in æmulationis amaritudinem, præuaricationis ſe miſcendo ſacrilegijs. Denique dixit ad ſacerdotem Aaron. *Fac nobis deos quos adoremus:* & vituli caput adorare cœperunt. Vnde per canticum magnum Moyſi Dominus in ore ipſius reſultauit, dicens: *Ipſi exacerbauerunt me in æmulationem in non Deo: irritauerunt me in ſimulachris ſuis. Ego autem excitabo eos in æmulationem in non gente: in natione inſipiente irritabo eos.* Quomodo Dominus condemnauit ſynagogam propter meretricios mores, quod ipſorum in eos verſutiam retorqueret, vt ſuo afficerentur ingenio, qui Dominum Deum ſuum à quo aſſumpti fuerant, grauibus ſacrilegijs refutarunt, deos ſibi quos colerent eligentes, aſſumens è contra ſibi Eccleſiam de profanis; quos prælatos ſibi ſine lege, ſine gratia, Iudæorum populus ingemiſceret: atque eo amplius in æmulationem illorum excitaretur affectus, quo viliorum facta eſſet electio. Nam antè quo afficeretur ille populus non habebat, cùm ſolum ſe à Domino conſideraret electum. Vbi verò aduertit adſcitam ex nationibus conuenam plebem, quæ ſibi legem Domini, prophetarum oracula, teſtamentum nouum Deum vendicaret, tunc demum excruciari nimio cœpit affectu, poſteaquam ſe repudiatum eſſe cognouit. Denique ſi videat gentilium cæremonias, non mouetur, ſi audiat profectum Eccleſiæ, miſera torquetur inuidia. Completur ergo in Iudæa, *Ego in æmulationem eos excitabo in non gente.* Accedit ad cruciatus grauioris ærumnam, quod ex gentibus peccatores ſibi videntur eſſe prælati, qui ne gentis quidem, alicuioſve nationis nomen attollant. Nam omnis congregatio cuiuſque regionis nomen ſibi vendicare conſueuit, vt Ægyptij, Æthiopes, Syri, Iudæi, Arabes, prouinciæ ſuæ terrarumque ſuarum vocabulũ præferunt. Nos de diuerſis populis congregati, vocabulum nobis vnius gentis non poſſumus vſurpare: & ideo quia nomen non habebamus in terris, de cælo accepimus, vt Chriſti populus diceremur. Sed hoc gentilis ſtultitiam putat, Iudæus opprobrium. Verùm eſt ergo quod ſcriptum eſt, quia viuus eſt Deus propriam contumeliam, Eccleſiam ſibi ex non gente quærendo, & eam ex gente inſipiente vetuſto illi atque regali populo præferendo. Quæ ſit gens inſipiens quæ prælata ſit, audi dicentem: *Quoniam ſtulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes,* Et iterum: *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens.* Reddidit ergo non intulit Dominus æmulationis communionem, vt eſſet non in forma imitationis, ſed in pœna iniquitatis. Denique Latinus interpres volens diſtinctionem facere inter æmulationem virtutis, & æmulationem offenſionis, ait. *Nunquid æmulamur Dominum?* hoc eſt: Nunquid Domino offenſionem æmulationis inferimus, vt de iis edamus quæ immolata ſimulachris ſunt: ſicut Iudæi, cum ſacrificando ſimulachris exaſperauerunt? Quod ſi inter homines excitandæ æmulationis offendit intentio, & frequenter ſi perſona exaſperati ſuperior inuenitur † incentori æmulationis fraudi eſſe conſueuit: cuius ſtultitiæ eſt maieſtatem irritare diuinam, & offendiculo æmulationis increſcere, vbi nulla vltionis eſt difficultas? Non debemus igitur malignis æmulandi aduerſum nos aculeos miniſtrare, qui etiam non laceſſiti, inuidiæ ſtimulis excitantur, vt noceant, ſicut Cain fratrem occidit, quia magis illius ſacrificium acceptum eſſet quam quod ipſe putauerat offerendum. In quo non æmulatus Abel, ſed inuidus Cain prælationis gratiam ſcelesto patricidio perſecutus eſt. Non enim ille fratris voluit obumbrare ſacrificium, ſed ſeruare ſacrificij diſciplinam: vt primitias nulla deſidia moraretur, nec aliqua in vſus proprios detruata vſurpatione violaret. Saül quoque triumphatorem Palæſtinorum Dauid prophetam, & propriæ conſeruatorem ſalutis, inueſiculatum ſibi ſermone prælatum tentauit inſidijs, teli iaculo parauit occidere. Ac penè ſanguinem generi ſuderat innocentis, niſi vultus ille ęmulati corporis inflectione eluſiſſet. Quæ ibi malitia, ſi iuuenculæ dixerunt: *Saül in millibus, Dauid in decem millibus?* Quam atrox autem inuidia regis Saül, qui ſermonis errorem in innocentis exitium deriuauit?

Margin notes, left column: al. deuia legis. — Act. 13. — Philip. 3. — Rom. 11. — Oſee 12. — Exod. 32. — Deut. 32. — Hier. 3. — Matth. 21. — Deut. 21. — Act. 13. — Deut. 32. — 1. Cor. 1. — Eccleſ. 10. — Deut. 32. — Exod. 19. — 1. Cor. 1.

Margin notes, right column: 1. Cor. 3. — 1. Cor. 10. — Deut. 32. — al. Iricontoria. — Gen. 4. — 1. Ioan. 3. — 1. Reg. 18. — 1. Reg. 19. — 1. Reg. 18.

Neque æmulatus fueris facientes iniquitatem.

Non repetiuit quod dixerat, ſed mutauit. Aliud eſt enim ſubæmulari, aliud æmulari. Subæmulatio aſtutiã habet, æmulatio ſimplicitatem. Sed tamen etiam ipſa cauta debet eſſe ſimplicitas & prouida, vt nouerit quid cauendum ſit. Neque enim otioſè dictum eſt. *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Spiritalis ergo debet eſſe aſtutia, quæ ſeruet ſalutem, dolum neſciat. Spiritalis debet eſſe ſimplicitas. Videtur autem etiam alio loco diſtinctionem ſubæmulationis ſcriptura feciſſe, cùm dicit. *Et auferetur zelus Ephrem, & inimici Iudæ peribunt. Non erit æmulus Ephrem Iuda, & Iudas non vexabit Ephrem.* Alibi autem habes. *Sic & vos, quoniam æmulatores eſtis ſpiritalium ad ædificationem* Eccleſiæ, *quærite vt abundetis.* Æmulatores pro bonis & bonæ rei imitatoribus poſuit, æmulum pro obliquo & inuido. Primum eſt ergo, ne malignos ad æmulationis malignitatem laceſſas: ſecundum, vt non æmuleris iniquitatem facientes. Plerumque enim videntes pij fraude aliquos & aſtutia quæſiſſe diuitias, & perueniſſe ad honores, æmulatione deformi vias eorum ſequi geſtiunt, vt ad diuitias & honores ſimili arte perueniant, vel in contrahendo coniugio circumſcribant adoleſcentulas.

Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent: & tanquam olera herbarum citò decident.

Quid enim prodeſt, cùm ipſæ diuitiæ & omnis gloria ſæcularis tanquam fœnum citò areſcat, & tanquam olera herbarum in ipſa ſpecie ſui floris intercidant? *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni.* Noli ergo magnoperè affectare quod perpetuum eſſe non poſſit. Noli eſſe æmulus & obliquus: noli eſſe contentioſus & decertator in zelo. Vnde & Aquila dixit. *Noli concertare in malignantibus.* Symmachus, noli contendere. Noli etiam eſſe imitator iniquitatis & fraudis, ſed eſto apoſtolicæ doctrinæ propheticæ

Margin notes: Matth. 10. — Eſaiæ 11. — 1. Cor. 14. — Eſai. 40. — 1. Cor. 11. — Hebr. 6.

A gratiæ, ſanctorúmque virtutis imitator, vt fructum feras, & meſſem bonitatis recondas, ſicut Ioſeph, qui multi- *Geneſ. 41.* tudine frumenti famem diuturnæ ſterilitatis excluſit: vt *Dan. 14.* Habacuc, qui prandium meſſoribus deferendo, eleuatus ab angelo aerij tramitis iter carpſit, & redditus terris, inter ſæuos leonum ſtrepitus pro prophetæ dulce conuiuium miniſtrauit. Rectè ergo dicit Propheta:

Spera in Domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & paſceris in diuitijs eius.

B Quæ eſt terra quam ſuadet inhabitandam, niſi anima tua, quam bene debes excolere, frequenter ſpiritalibus inarare vomeribus, ne longo inhorreſcat ſitu? Bonus *Pſalm. 79.* enim agricola quotidiana operatione & peruigili ſolli- *Luc. 8.* citudine exercet agrum ſuum, & propria rura cuſtodit, ne deuaſtet ea aper de ſilua, & fructus maturos raptor eripiat. Ara ergo terram tuam, vt cùm venerit qui ſeminat verbum, animam tuam inueniat præparatam: ne ſupra inculta cordis tui decidat ſemen, & veniant aues *Ibidem.* cæli, & diripiant quod fuerit ſeminatum. Quæ ſit ergo terra, audi dicentem: *Ecce exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, aliud ſupra petram, aliud ſupra terram bonam. Quod autem ſu-* C *pra terram bonam, ii ſunt qui in corde bono audientes verbum retinent, & fructum afferunt per patientiam.* Mundum ſit ergo cor tuum, munda ſit anima tua, vt fructum bonitatis poſſis afferre, hoc eſt, gratiæ ſpiri- *Galat. 5.* talis. Bonitas enim fructus eſt ſpiritus ſancti, ſicut ſcriptum eſt. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides mode- *Geneſ. 9.* ſtia, continentia. Hi ſunt fructus quorum diuinis paſcimur, & vbertate ſatiamur. In hac terra vitem illam fructiferam iuſtus Noe plantauit, & de fructu eius bibit, atque intimo corde ſolutus eſt, quando eum laudabili pietatis amictu induit virtutum ſuarum geminata poſteritas. D Alio quoque loco nobis iſtas propheta ſanctus diuitias demonſtrauit, quibus erat diues in Chriſto, & omnibus quæ ad vitam æternam conducerent, abundabat. Et reuera quis ditior, quam qui diues in Domino eſt, vt poſſit *Pſalm. 118.* dicere: *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum quaſi in omnibus diuitiis?* Quid enim poterat deeſſe viro qui cæleſtibus ditabatur oraculis? Et ideo ſuadet hoc Pſalmo vt theſaurum illum nobis quæramus æternum, & delectationem eius acquiſitione capiamus. Ideóque ait:

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

E Quare non dixit tuas, ſed *cordis tui*? Petitiones exterioris hominis interioriſque communes ſunt: nec omnes probantur à Chriſto: quia lex carnis legi mentis frequen- *Rom. 7.* ter repugnat. Quæ autem interioris ſunt hominis, qui re- *1. Cor. 14.* nouatus eſt ſpiritu, illas petitiones Dominus petito do- *Pſalm. 19.* nat affectu. Vnde & alibi ait. *Tribuat tibi ſecundùm cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet.* Secundùm cor ait, non ſecundùm appetentiam carnis: & illas petitiones, inquit, quæ prodeunt ex intimo corde, confirmet, non quę ex carnis huius illecebra & voluptatibus diriguntur.

Reuela ad Dominum viam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet.

Et educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum ſicut meridiem.

F *Reuela ad Dominum viam tuam.* Hoc ſolo verſiculo qualis eſſe debeas, declarauit. Quis enim reuelat viam ſuam, niſi qui Deo occultorum ſuorum arbitro interna ſui pectoris confitetur? Bene ait, *reuela*: hoc eſt, aperi conſcientiam tuam, ne eam ſeculi iſtius grauet vmbra vel carnis. Prorumpentia ſemina ſi fuerint obumbrata, tenuantur: ſoli obiecta pingueſcunt. Quid de ſeminibus

A loquor? Ipſas arbuſculas, quo minus ſe in altum ſubiiciant, vmbra ſilueſtris internecat, & prohibet brachia ramoſa diffundere. Pulchrè autem dixit: *Reuela ad Do-* *Gen. 8.* *minum viam tuam*: quia natura hominum prona peccato *Hier. 30.* velut quoddam menti noſtræ velamen obducit: ne noſtra Domino peccata fateamur, qui poteſt vulnera noſtra ſanare: vt erubeſcat quis ore proprio poſtulare medicinam, ne coram hominibus ſua prodantur opprobria. Premit igitur ſe intra hominem conſcientia, cùm latere non poſſit: & tamdiu differt, quoad vulnus efferueat: vt iam non fidei ſalubritate, ſed immedicabili atrocitate *Gen. 4.* vlceris deregatur. *Reuela* (inquit) *ad Dominum viam tuam*: *Ioan. 3.* B hoc eſt, aperi viam tuam, noli abſcondere, ſicut abſcondebat Cain, qui latere cupiebat. *Omnis enim qui male* *Pſalm. 44.* *agit, odit lucem*: reuelabat Dauid viam ſuam, qui ait: *Di-* *1. Cor. 4.* *co ego opera mea regi.* Aperi ſenſum tuum, vt nihil ſit *Matth. 5.* quod timeas reprehendi. Reuelauit & Paulus, qui præſumpſit dicere: *Nihil mihi conſcius ſum.* Is actus, ea via *Hier. 10.* ſit, vt via tua coram patre tuo luceat, qui in cælis eſt. Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio eſt, & non noſtræ eſt poteſtatis iter noſtrum ex voluntate dirigere: ideo tibi dicit. *Spera in eum, & ipſe faciet*, hoc eſt: vt *Eccl. 25.* aperiat viam tuam, nec talem te eſſe permittat, vt fugias lucem dum times prodi: & diligas tenebras, vt poſſis tua occultare flagitia, dicens: *Tenebræ operiunt me, quis ſcit* C *ſi videt Altiſſimus?* Quomodo enim poteſt qui adulterium molitur, non noctem ſuis accommodam quærere tentamentis? Qui falſum cogitat teſtem ſuæ fraudi adhibere, qui corruptelam iudicis captat, vt opprimat innocentem, iniquitatis non explorare ſecretum? Latro ſolitudines obſidet, noctis tenebris operitur, vt ſceleri cedat effectus. Iniquitas ergo tenebræ ſunt: Deus lux eſt. *1. Ioan. 1.* Et ſi tu velis tuam occultare iuſtitiam, Deus eam educit in lucem: nec patitur latere iudicium quo ea quæ bona ſunt elegiſti: quæ improba refutâſti. Nec ſolùm facit tuum lucere iudicium, ſed lucere ſicut meridiem, quando ſe ſol iſte in ſplendorem totus effundit. Meridies erat *Geneſ. 43.* D quando Ioſeph cum fratribus epulabatur, non vltus iniuriam, ſed oblitus.

Subditus eſto Deo, & obſecra Dominum.

Non ſolùm vt ſubiectus ſis Deo moneris, ſed etiam vt obſecres Dominum quo poſſis tuæ ſtudium ſubiectionis implere: ſicut & ſuprà non ſolùm reuelare viam tuam te conuenit, ſed etiam ſperare in Dominum. Bona autem ſubiectio, non abiecta, non vilis, ſed glorioſa atque ſublimis. Ille enim Deo eſt ſubditus, qui facit Do- E mini voluntatem. Denique quis ignorat quod ſapientia mentis præſtantior quàm carnis ſapientia ſit? Sapientia autem mentis ſubiecta eſt Dei legi: ſapientia autem carnis non eſt ſubdita. Et addidit Apoſtolus: *Nec enim po-* *Rom. 8.* *teſt.* Eſto ergo ſubditus, hoc eſt, proximus Chriſto, vt legem impleas. Denique Chriſtus faciendo voluntatem *Ibidem.* patris, legem impleuit. Et ideo finis eſt legis, & plenitudo eſt charitatis: quia diligens patrem, effectum omnem eius adhibuit voluntati. Vnde pro gloria Apoſto- *Ioan. 6.* lus dixit: *Cum autem ſubiecta illi fuerint omnia, tunc &* *Rom. 10.* *ipſe ſubiectus erit illi, qui ſibi ſubiecit omnia: vt ſit Deus omnia in omnibus.* Et ipſe de ſe ait: *Nonne Deo ſubdita eſt* *1. Cor. 15.* F *anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum.* Denique pro pietate erat, non pro infirmitate, Ioſeph & Mariæ parentibus ſubditus. Gloria autem Chriſti maxima, vt ſe *Pſal. 61.* vniuerſorum hominum pectoribus infundat, & omnes reuocet ab impietate perfidiæ, & gentilitatis affectu, vt ſibi faciat eſſe ſubiectos. Cùm autem ſibi ſubiecerit om- *Luc. 2.* nia, cùm intrauerit plenitudo gentium, & ſaluus factus fuerit omnis Iſrael, & toto orbe vnum fuerit corpus in Chriſto: tunc erit & ipſe ſubiectus, munus ſuum Deo *1. Cor. 15.* patri offerens, & quaſi princeps omnium ſacerdotum *Rom. 11.* & cæleſtibus compos altaribus, vt ſit ſacrificium fides *2. Cor. 5.* omnium. Pietatis ergo eſt iſta ſubiectio, quod erit ſub- *1. Cor. 12.* iectus in corpore Dominus Ieſus, cuius nos ſumus corpus & membra. Eſto ergo homo ſubiectus Chriſto, hoc eſt, ſubditus ſapientiæ Dei, ſubditus verbo, ſubditus iuſtitiæ, ſubditus virtuti: quia hæc omnia Chriſtus eſt. Om-

nis homo Deo ſe ſubijciat. Non enim vnum, ſed omnes docet vt ſubijciant cor ſuum, ſubijciant animam ſuam, ſubijciant carnem ſuam, quo ſit Deus omnia in omni-
1. Cor. 15. Coloſſ. 2. bus. Subiectus ergo eſt qui plenus eſt gratiæ, & ſuſcipit iugum Chriſti, & mãdata Domini ſtrenuè & incunctanter exequitur. Sine ſubiectione autem, qui ſe fruſtrà extollit; ſenſu propriæ carnis inflatus, inſolens deuotionis & piæ declinans obſeruantiam ſeruitutis, quam ipſo iure
1. Cor. 7. Ioan. 8. naturæ auctori debemus æterno. Poſtremo qui ſine peccato eſt, ſubiectus eſt Chriſto, quoniam redemptus à Domino eſt. Qui autem in peccato eſt, non poteſt dici liber, ſed ſeruus, quem grauia tenent vincula peccati. Sequitur:

Ne æmulatus fueris cum qui proſperè dirigitur in via ſua, faciens iniquitatem.

Euidenter hic quid ſuperius ſenſerit, intimauit: non excitandos malignos æmulatione ad malignitatem, neque imitandos facientes iniquitatem. Non enim iniquitas, ſed proſperæ res quæ proueniunt iniqua gerentibus, nos ſæpe ſollicitant vt eos putemus imitandos, quo ad
Pſal. 72. eorum poſſimus peruenire ſucceſſus, dicentes: *Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias.* Et I dixi: *Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die.* Si igitur flagellatus eſt Dauid, cauere debemus ne & nos flagelle-
Ibidem. mus: & dicatur nobis quia diuitiæ, honores, potentiæ, generationis huius videantur eſſe diſpoſita quaſi vaga & incerta pecuniæ opera, iniquitatiſque compendia, non quaſi præmia vlla virtutis: ideóque velut ſomnium veniant, & cum ſomno reſurgente deficiant. Ipſos athletas, cùm vicerint, certum eſt coronari, non antequàm vincãt. Nobis lucta cum ſæculo eſt. Vince ante ſæculum vt coronam petas. Nemo antè coronatur, niſi certamen imple-
2. Tim. 2. 1. Cor. 9. Act. 9. uerit. Qui ſtadium currũt, numquid antè brauium accipiunt, quam ſtadium percurrerint? Quanti priores in exitu caduut, & curſus ſui celeritate fraudantur? Numquid tu Deo quàm Paulus acceptior? Ille vas electionis, ille gentium doctor numquam ſibi in hoc ſæculo coronam auſus eſt poſtulare. Denique audi dicentem: *Certamen*
1. Tim. 2. 2. Tim. 4. 2. Cor. 12. *bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die.* Paulus ille raptus in tertium cælum, qui audiuit arcana quæ non licet homini loqui: vtrum corpore eſſet raptus, an ſine corpore, neſcit: ſicut ipſe te-
2. Tim. 4. ſtatus eſt. Paulus ergo dicit, in illa die coronam ſibi eſſe reddendam, tu hic tibi vt reddatur inſiſtis? Imple ergo certaminis tui tempus. Non ſemel athleta luctatur, nec ſemel præliatur miles, vt ſtipendia ſua poſſit implere: & tibi non cum vna paſſione luctamen eſt. Superiores ſi euaſeris paſſiones, ira ſuccedit: & ideo tibi dicit ſcriptura

Deſine ab ira, & relinque indignationem: ne æmuleris vt nequiter agas.

Sunt multa vitia quæ obrepunt inſipientibus. Ira grauis paſſio eſt: plerumque accendit inuitum: & volentem minus vendicare, in furorem rapit, vt perimat quem putauerit coercendum. Commotus, gladio ſæpe tranſuerberat innocentem. Amicos & fratres per indigna-
Prou. 14. tionem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit. *Ira perdit etiam ſapientes.* Salomonis dictum eſt, quia non ſolùm quoſcumque de medio homines, ſed etiam ipſos perdat ira ſapientes. Et Dauid ſapientem monet, dicens: *Deſine ab ira*: ne cum accenderis eam, illa non deſinat priuſquam te eius flamma conſumat. *Relinque* (inquit) *indignationem*, hoc eſt: Natura te rapit, mouet affectus, culpa te alicuius excitat vel offenſa vt indigneris: ſed non vſquequaque, vt modum neſcias. Relinque eam finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc eſt quod ſupra di-
Pſalm. 4. xit, *Iraſcimini, & nolite peccare.* Non enim hortatur vt iraſcaris, ſed ad tempus cedit affectui. Dat tamen medicamentum, ne diutius vis vlceris ſerpat. Iraſcimini quod ait, tuæ eſt paſſionis. Medicus enim non ſtatim adhibet

G medicamenta languori. Si dolor feruet, fomenta adhibet, vt miteſcat dolor. Si febris exæſtuat, remedij tempus expectat, ipſum potum ſitientibus negare conſueuit. Non dicit: Nolite febrire, cùm vapor feruet ægroti: ſed dicit, Expecta, deſinat febris, digeratur commotio. Sic & Propheta non potuit dicere homini, cuius caro vt vaſis morborum, ita commotionum paſſionibus excitatur: Non Ephes. 4.
iraſcere, ſed dicit: *Deſine ab ira, & indignationem relinque, ne pecces.* Ira enim grauis eſt magiſtra peccati. Alius quoque medicus dicit. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram:* ne dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis ſomno excitare conſueuit & ſtimulet te, inſerat tibi cogi-
H tationes, & in ſecreta tui corporis immergat, dicens: Vindica iniuriam tuam, virum te eſſe cognoſce. Fœmineæ infirmitatis eſt, non capere vindictam. Ergo contemnere te debuit ſeruus? frater decipere? amicus illudere? & tu adhuc tuam non vlciſceris contumeliam? Proſcribas neceſſe eſt gladio oportet inſurgas, & dolorem tuum aduerſarij morte ſoluas. Vir fuit ille qui ſuum occidit inimicum, meritò prædicatur: quia ita ſe vindicauit, vt alius irrogare ei non auderet iniuriam. His ſtimulis plus accenditur, plus mouetur, vt compleatur quod ſcriptum eſt. *Ira* Prou. 14.
perdit etiam ſapientes. Ergo tu ne audias eum, *ne æmuleris*
I *vt nequiter facias.*

Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominum, hereditate poſſidebunt terram.

Exterminantur qui radices non habent, ſicut olera Rom. 14.
vel fœnum. Olera infirmus manducet. Tu autem vitem inſere in agro tuo, vineam inſtitue. Et ſi venerit Achab 3. Reg. 21.
qui tibi dicat: *Da mihi vineam tuam vt olera mihi feram:* noli ei adquieſcere, ne ex conſenſu tuo caduca ferat, ab-
K ſcindat æterna. Ideo Nabuthe inter ſanctos habetur, quia maiorum ſuorum hereditatem ne regi quidem putauit eſſe cedendam: & lapidari maluit, vt vineam ſuam non daret in direptionem. Hereditas maiorum, fides vera eſt. Extiterunt Arian regali ſubnixi potentia, qui templum Domini putarent ſibi eſſe tradendum, ſupplicia acerba minitantes. Sed abſit vt apud mentem Domino ſeruientem præponderarit magis pœnæ formido, Eſai. 5.
quàm forma pietatis. Non præualuit perfidia, quia fides reſtitit. Eſt etiam quædam vinea in pectoribus fidelium, Hierem. 2.
de qua dicit Eſaias: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, & in* Pſalm. 4.
loco vberi. Hanc vineam Dominus plantauit in cordibus Prou. 3.
L noſtris: & ideo legimus dicentem Deum: *Ego te plantaui vitem fructiferam, totam veram.* Nemo ergo de agro Eſai. 5. Pſal. 22.
animæ noſtræ hanc auferat vitem: quia benedicta eſt ea vitis. Ideóque dictum eſt de ſanctis: *A fructu frumenti, vini & olei, multiplicati ſunt.* Bonum eſt ergo habere intra te torcularia vino redundantia, vt fluat tibi Eſai. 42.
vinum in vas tuum de vinea Sorech, poculum illud inebrians quàm præclarum. Sorech enim vinea, noui Eſai. 5.
principij noua eſt æquitas. Vnde & dicitur nobis: *Cantate Domino canticum nouum: magnificate nomen eius ab* Ioan. 15.
extremo terræ. Hæc ergo vinea vuas faciat, non iniquitatem. Ideo relicta eſt vinea Iudæorum, quia iniquitatem fecit, vt ſcriptum eſt, & non iudicium. Nos ergo Pſalm. 26.
M fructum feramus in Chriſto, vt pepetui eſſe mereamur. Geneſ. 3.
Suſtinentes enim Dominum hereditate poſſidebunt terram. Illam vtique viuentium terram. Eſt quædam terra cæleſtis, quæ fructum cæleſtibus ferat, de qua ait. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Hæc terra multo hominum ſudore ventri miniſtrat alimenta: illa terra bona Domini ſine vllo labore fructificat, in qua iuſtorum diuturna poſſeſſio, & piæ mentis hereditas eſt. Et bene Matt. 24.
ait. *Suſtinentes autem Dominum hereditate poſſidebunt terram.* Hęc eſt enim terra quæ non præterit. *Nam cælum & terra præteribunt, verba autem Domini non præteribunt.* Et ideo nec illa intelligibilis terra poterit præterire paradiſi, in qua ſunt qui Domini verba conſeruant. In hac terra collocatus eſt Adam, vt fructum æternæ caperet Geneſ. 2.
vitæ: ſed quia verba Domini ſeruare noluit, ideo in poſſeſſione quam acceperat, manere non meruit. Qui

autem verba Domini cuſtodit, confidenter dicit. *Ex-* A
Pſal. 39. *pectans expectaui Dominum, & reſpexit me.* Adam autem
Gen. 3. quoniam non expectauit Dominum (quomodo enim
expectauit qui refugit) & offerre ſe timuit: ideo nec
Pſalm.33. Dominus eum videre dignatus eſt. *Oculi enim Domini ſu-*
per iuſtos. Hunc autem euſque videre nolebat, vt quæ-
Geneſ. 3. reret: dicens: *Adam, vbi es?* Qui quæritur, pro abſente
habetur. Fides eſt quæ nos repræſentat Deo, perfidia quę
facit impios exulare. Nullus itaque abſens eſt Deo, niſi
qui ſe abſentem fecerit. Et ideo dicit: *Fiat tibi ſecundum*
Matth.6. *fidem tuam.* Qui enim ignorat, ignorabitur. Ergo Adam
1. Cor.4. quaſi peccator locum ſuum ſeruare non potuit. De para-
diſo eiectus, in caſtellum eſt relegatus, vt ageret pœniten- B
Geneſ. 3. tiam. Accepit dilationem, ne continuò penitus interi-
1.Tim.1. ret, vt ſalua fieret Eua per generationem filiorum, fidem
ſancti Abel, prophetarum gratiam, Eccleſiæ poſterita-
tem. Sed quia per hæc redimi noluerit, & in peccato per-
ſeuerandum duxerit, de eo dicit Propheta:

Et adhuc puſillum, & non erit peccator: quę-res locum eius, & non inuenies.

Quomodo enim peccator eſſe poterit in futurum, cùm
peccantis locus diuturnus eſſe non poſſit? Hæc eſt enim
Geneſ.4. terra quæ aperuit os ſuum, vt ſanguinem ſuſciperet in-
nocentis. Et ideo in hac terra locus eſt peccatorum. Præ- C
terit terra, quomodo peccatoris locus poterit inueniri?
Geneſ. 1. Ego arbitror quod ideo firmamentum inter aquam &
Pſal.148. aquam Deus eſſe præceperit, vt à virtutibus peccata diſ-
cerneret, & ſuperior aqua quæ laudat Dominum, vacua
eſſet erroris, inferior peccato eſſet obnoxia. Denique illa
Deum videt; hæc non videt. Quæ ſuper cælos, videt; quæ
Pſal.76. in abyſſo, non videt. Vnde etiam dictum eſt: *Viderunt te*
aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt: turbatæ ſunt
Geneſ. 1. *abyſſi, multitudo ſonitus aquarum.* Meritò turbantur abyſſi
Luc. 8. ſuper quas tenebrę ſunt deformes, & ideo pacem habere
non poſſunt. Vnde rogauit legio dæmoniorum vt in abyſ-
ſum mitteretur, & ſe cum magno tumultu pręcipitauit in D
fluctus, vt porcorum gregem quem repererat, ſtrangula-
2.Pet.2. ret. Peccatores itaque abyſſum petunt, vbi caligo tene-
brarum reſeruata eſt.

Manſueti autem poſſidebunt terram, & de-lectabuntur in multitudine pacis.

Meritò terram poſſident, in quibus Deus ipſe requie-
Eſai. 66. ſcit: ſicut diuino per Eſaiam reſultauit oraculo, dicens:
Supra quem requieſcam, niſi ſupra humilem & quietum, &
trementem verba mea? Qui ſunt manſueti, niſi quos nul- E
lus ſtimulus diſſenſionis exagitat, non ira perturbat, non
ſæuitia exaſperat, non rabies crudelitatis inflammat? Et
ideo quia non vina, non epulas, non diuitias, ſed pacem
Domini dilexerunt in corpore conſtituti, pro illa delecta-
tione corporalium voluptatum qua ſe putarūt eſſe frau-
dandos, vt gratiam adipiſcerentur æternam, *delectabuntur*
in multitudine pacis, quam Dominus noſter Ieſus in die-
bus ſuis generi donauit humano: ſicut prophetia quę non
Pſal. 71. mentita eſt comprehendit, aſſereos. *Orietur in diebus eius*
iuſtitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna. Quę igi-
Ioan.14. tur eſt pax qua cunctæ Eccleſiæ multiplicatus eſt popu- F
lus, niſi illa de qua Dominus dixit: *Pacem relinquo vobis, pa-*
cem meam do vobis? Dedit pacem, qui animorum bella ſe-
dauit. Sequitur:

Inſidiabitur peccator iuſto, & fremet ſuper eum dentibus ſuis.

Dominus autem irridebit eum: quoniam proſpicit quòd veniet dies eius.

Et fremet ſuper eum dentibus ſuis. Indignantis quidem &
efferueſcentis in iracundiam conſuetudo eſt, dentibus
fremere. Sed habet etiam cor maligni dentes ſuos, qui
non reſonare, ſed lacerare conſueuerunt. Inſidiæ, com-
menta, nequitiæ, dentes ſunt peccatoris. Inſidiatur ergo
peccator iuſto, quia inuidet. Iuſti enim vita redarguit A
peccatorem, quem tacita maiore auctoritate condem-
nat, quàm ſi clara voce loqueretur. Sed iuſtus timere
non debet fremitum peccatoris: quia improbitas non
poteſt eſſe perpetua. Inſidiæ temporales ſunt: mu-
nimenta autem virtutis æterna. Mors peccatoris om-
nem eius potentiam fraudemque diſſoluit. Plus ad-
iicit:

Gladium euaginauerunt peccatores, exten-derunt arcum ſuum vt deiiciant pauperem & inopęm, vt vulnerent rectos corde.

B
Gladium euaginauerunt peccatores, &c. Quis eſt gladius
peccatoris, niſi contrarius gladio ſpiritus ſancti? Docuit
hunc ſcriptura me gladium, docuit Apoſtolus, dicens: Epheſ.6.
Quia habemus loricam iuſtitiæ, & ſcutum fidei, & galeam
ſalutis, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Ergo ver-
bum Dei, gladius Spiritus ſancti eſt. E contrario vtique
gladius ſpiritus nequiſſimi, verbum eſt malum. Hoc Pe- Act. 5.
trus Apoſtolus Ananiam & Sapphiram ſermonis ſui quo- Act.13.
dam enſe percuſſit. Hoc gladio Paulus Elimæ aduerſan-
ti diſputationibus ſuis, oculorum lumē eripuit, & noctem
cæcitatis infudit. Conſidera nunc mihi iurgantes pecca-
C tores, atque acerba iactantes inſolentiæ, & criminatio-
num opprobria proferentes: nonne ſi eos audias, dices:
Gladium euaginauerunt peccatores: quando ſermo turpis
tanquam de vagina petulanti ex ore profertur, quem co-
hiberi par fuit & recondi? Similiter vt gladius verbum
Dei dicitur, & idem ſermo eſt peccatoris: ita & arcus quem
extendunt peccatores, mens eorum eſt: & ſagitta quam
iaciunt, ſermo eſt venenatus. Sicut enim ſagitta eſt Chri-
ſtus, qui eſt verbum Dei, cui dicitur: *Poſui te ſicut ſagittam* Eſai. 49.
electam, quæ profertur ex pharetra Dei: ita ſagittæ ſunt per-
fidorum, quæ arcu quodam iniquitatis emiſſæ, incautum
vulnerant innocentem, niſi ignita eorum iacula ſcuto Epheſ.6.
D fidei repellantur. Et ideo ſollicitus eſſe debet miles in Ibidem.
prælio, quia pugna tibi non ſolùm aduersùs carnem &
ſanguinem eſt, ſed aduersùs ipſas quoque nequitias ſpiri-
tales quę non videntur. Abundēt tibi arma fortia Deo, vt
facilè poſſis quæ volueris tela depromere, ne pauperem 2. Cor. 10.
te & inermem hoſtis poſſit opprimere. Eſto Deo fortis,
Deo diues, vt dicatur de te: *Redemptio animæ viri, diuitiæ* Prouer. 13.
eius. Abundato theſauro ſapientiæ, eſto diues in verbo
& operibus bonis, vt poſſis eſſe munitus. Fuge diuitias
peccatoris, ne inueniat vbi vulnerare te poſſit. Eſto mi- Pſ.36 infr.
ſericors, vt inuulnerabilis maneas: vel curare te poſſis, ſi
fueris vulneratus. Eſt & pauper quem volunt aduerſarij
E vulnerare, ex illo numero de quo Saluator dixit: Beati
pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælo- Matth. 5.
rum. Et ideo.

Framea peccatorum intret in corda ipſorum & arcum eorum confringat Dominus.

Vt quemadmodum reuertitur pax in Dei ſeruulos ab Matth.10.
eis qui non receperint benedicentium pacem: ita etiam
malitia peccatorum, qua iuſto nocere conantur, in eorum
perniciem reuertatur, quo ſuis telis & vulneribus trucì- Socrates, &
F dentur. Sæpe enim iacula in ipſos qui ea iecerint, refun- Theodoritus
duntur. Quod etiam proximo accidit bello, cùm infide- lib. 5. hiſt.
les & ſacrilegi laceſſerent aliquem in Domino confi- Eccl.ca.14.
dentem, & regnum eius eripere contenderent, Eccleſijs S. Auguſt.
Domini perſecutionum ſæua minitantes, vt ſubitò ven- lib. 5. de ci-
tus oriretur, qui infidelibus excuteret ſcuta de manibus, uit. Dei ca.
ac tela omnium atque miſſilia in peccatoris exercitum 26.
retorqueret. Adhuc hoſtis deerat, & iam illi ventorum Oroſius lib.
prælia ferre non poterant, ſuiſque ſpiculis ſternebantur. 7. hiſt. cap.
Et quod peius eſt, non erant corporum grauiora vulne- 35. & alij.
ra illa, quàm mentium. Deficiebant enim corde, cùm
Deum aduerſum ſe pugnare cognoſcerent. Exierunt ita-
que prouocantes, & de pharetra cordis ſui aduersùs
populum Chriſtianum venenata perfidiæ iacula pro-
ferebant: ſed in caput eorum ſua reuertebatur impietas,

Denique ipſi inter ſe ſua perfidia ſunt ſoluti, paratáſque fidelibus inſidias diſſipauit Dominus: vt non ſolùm pus nocere non poſſent, ſed proprijs auxilijs nudarentur, atque ad hoſtem arma ſua tranſirent. Quantò melius non protuliſſet gladium de vagina: hoc eſt, impia nequaquam
Matth. 12. verba prompſiſſent? Nam ſi pro otioſo ſermone redditurus eſt vnuſquiſque rationem, quantò magis verba ſa-
Pſalm. 65. crilega grauibus ſupplicijs expiabit? *Igne nos examinaſti*
Malac. 3. dicit Dauid. Ergo omnes igne examinabimur. Et Malachias dicit. *Ecce venit Dominus omnipotens*: & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ſuſtinebit cùm apparuerit nobis? Quoniam ipſe introibit ſicut ignis conflatorij, & ſicut herba lauantium: & ſedebit conflans &
H purgans ſicut aurum & argentum: & purgabit filios Leui, & effundet eos ſicut aurum, & ſicut argentum, &
Pſalm. 65. erunt Domino offerentes ſacrificium in æquitate. Igne
Dan. 3. ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel.
1. Cor. 3. Sed hi etſi per ignem examinabuntur, dicent tamen: *Tranſiuimus per ignem & aquam.* Alij in igne remanebunt: illis rorabit ignis, vt Hebræis pueris, qui incendio fornacis ardentis obiecti ſunt: miniſtros autem impietatis vltor ignis exuret. Væ mihi ſi opus meum arſerit, & laboris huius patiar detrimentum. Et ſi ſaluos faciet Dominus ſeruos ſuos, ſalui erimus per fidem, ſic tamen ſal-
I ui quaſi per ignem. Et ſi non exurimur, tamen vrimur.
Exod. 14. Quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranſeant, alio loco nos docet ſcriptura diuina. Nempe in mare Rubrum demerſus populus eſt Ægyptiorum, tran-
Apoc. 19. ſiuit autem populus Hebræorum. Moyſes pertranſiuit,
Exod. 13. præcipitatus eſt Pharao, quoniam grauiora eum peccata merſerunt. Eo modo præcipitabuntur ſacrilegi in lacum ignis ardentis, qui ſuperba in Deum iactauere conuicia. Sequamur ergo hîc poſiti columnam ignis, quæ nos in hoc corpore poſitos illuminet, & viam monſtret, vt in futurum nobis nebula refrigeret noctis, quo ſæua incen-
Gen. 9. dia releuare poſſimus. Vide autem ſcriptura quid dicat: *Arcum peccatorum Dominus confringat.* Arcum autem ſuum
K poſuit in nube, quo diluuia ceſſarent, tranquillitas refunderetur. Vnde credendum quia aduerſarius & malignus arcum extendit ſuum, vt quietis animis moueat tem-
Pſalm. 71. peſtates, excitet flatus. Oremus ergo vt arcum malignitatis diſſoluat Dominus Deus noſter: adſit pauperi ſuo & inopi, qui propter Dei timorem duxit non affectandas eſſe diuitias, non occupanda minorum prædia, non viduas relictis maiorum hereditatibus exuendas.

Melius eſt parum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas.

Non ergo diuitiæ accuſantur, ſed diuitiæ peccato-
Luc. 4. rum, niſi fortè quia peccator dixit. Omnia hæc mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa. Deinde quoniam diuitiæ magis facem cupiditatis inflammant: & vnuſquiſque dum maiora deſiderat, non declinat diuerticula pecca-
Luc. 16. torum. Vnde & Saluator dixit. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Iniquitatis enim cenſus eſt, qui in diaboli poteſtate eſt, vt cui ille voluerit, conferatur. Poteſt & illud intelligi: *Melius eſt parum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas*: quia eſt quidem diues in verbis, vt
Sap. 13. ſunt philoſophi iſtius mundi, ſubtilia diſputantes de motu ſiderum, de ſtella Iouis ac Saturni, de generationibus hominum, de ſimulacrorum cultu, de geometria, de dialectica. Philoſophi ergo in ſermone diuites ſunt, fidei inopes, veritatis exortes. Et ſunt plerique ſimplices Domini ſacerdotes, in ſermone pauperes, abſtinentia & virtute ſublimes. Illi multis loquuntur perfidiam, iſti paucis fidem aſſerunt. Illi ſuos amittunt quotidie ſacerdotes: hic pauper populos acquirit Eccleſiæ, numeróque credentium. Qui ergo hos audierit, & viderit ope-
Prouer. 10. rum qualitatem, dicit. *Melius eſt parum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas.* Hinc Salomon deriuauit illud, quod quaſi ſuum ipſe poſuit: *Ex multiloquio non effugies peccatum.* Dialectica ergo diuitijs verborum fluit, pietas timorem Dei ſeruat. Ideo hic parcus in verbis, diues in ſpiritu, magis vult timere, quàm vana veri verba iacta-
Prou. 15. re. *Timor enim diſciplina ſapientiæ eſt*, loquacitas inno-

G centiæ virtutiſque naufragium, atque incentiuum pro lapſionis & culpæ.

Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iuſtos Dominus.

Brachia peccatorum conteruntur: vt actus eorum iniuſto impedimentum afferre non poſſint, ne derelinquatur Pſal. 114.
virga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum. Et Paulus ait, Rom. 16.
Conterat Deus ſatanam ſub pedibus veſtris. Si enim brachium eius contritum fuerit, totos ipſe conteretur, vt conculcen- Pſalm. 90.
tur eius commenta ſicut venena ſerpentis. *Confirmat au-* Pſal. 37.
tem iuſtos Dominus, brachio aduerſarij diſſoluto. Et ideo iuſtus dicit. Et confirmâſti ſuper me manum tuam. Et
Iob ait. *Manus Domini tetigit me.* Miſit ergo Dominus Iob. 19.
manum ſuam in ſeruum ſuum: & manũ peccatoris quam in eum accepta miſerat poteſtate, brachiumque cõtriuit.
Ita diabolus ſuo ſermone deceptus eſt, qui dixit: *Mitte* Iob. 2.
manum tuam in eum, & videamus ſi in faciem te non benedicat. Non enim auſus eſt dicere, maledicet, ſed hoc intelligendum reliquit. Miſit Deus manum ſuam, & confirmatus eſt Iob. Cœpit benedicere, qui maledicere cre-
I debatur. Sanat enim iuſtos, cùm tangit manus diuina non Matth. 8.
vulnerat. Miſit manum ſuam, & leproſi macula omnis Matth. 9.
abceſſit. Tetigit cæcorum oculos, & cæcitate depulſa lumen refulſit oculorum. Pete ergo ſemper vt confirmeris, quoniam & tu qui ſtas vide ne cadas. Non ſtare debemus, 1. Cor. 10.
vt confirmemur à Domino. Lubricum eſt ſæculum, cito labimur. Ideò rogemus vt nos Dominus ſtabilire & confirmare dignetur. Noli putare quia viam tuã neſciat Dominus. Si iuſtus es, nouit. Crede dicenti Prophetæ.

Nouit Dominus vias immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit.

K
Nouit Dominus vias, &c. Qui nouit Dominum, ſcitur à Domino. Nouit iuſtos, neſcit iniuſtos, ideo iniuſtis di-
cet. *Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: neſcio* Matth. 7.
vos, hoc eſt, quia eſtis indigni cognitione diuina. Neſcio vos quia me ipſi neſcire voluiſtis. Opera veſtra me neſciunt: facta veſtra me neſciunt. Et ſi dicatis quia me neſci- 1. Ioan. 3.
tis, redarguũt vos peccata veſtra. Omne peccatum à malo eſt: qui autem non peccat, in me manet. Hoc ſcripſit Ioannes. Quid de Domino dicam qui dedignatur impium
L ſcire? Paulus dedignatur, qui dixit. *Si quis in vobis propheta* 1. Cor. 4.
eſt, aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo vobis. Qui autem igno- 2. Tim. 2.
rat, ignorabitur. Et alibi ſcriptum eſt. *Cognouit Dominus qui* Ibidem.
ſunt eius. Simus ergo Domini, vt cognoſcat nos Dominus, & diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. Græcus habet: *Nouit Dominus dies immaculatorum.* Sunt enim dies Eliæ ſunt dies Nabuchodonoſor.
Ideo Euangelium habet: In diebus Eliæ, quando clauſum Luc. 4.
eſt cælum. Nox erat perfidis, ſed Eliæ lumen erat. Clau- 3. Reg. 17.
ſum erat perfidis cælum, ſed Eliæ patebat. Fames perfi-
dis, ſed Eliæ vbertas. Neque enim eſurire poterat, cui 3. Reg. 19.
cibum cæleſtia miniſtrabant. Nec eſuriebat qui alios ipſe paſcebat. Ergo ſibi dies eſt iuſtus in tenebris: quia
M & lux in tenebris lucet. Et Ioſeph in Ægypto erat, & lu-
cebat ei meridies: ſicut ſupra dixit. *Peccatori autem di-* Ioan. 1.
xit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas? Iuſtitia lumen Geneſ. 43.
eſt, qui ſuprà habes: *Et educet ſicut lumen iuſtitiam* Pſal. 49.
tuam. Habes ergo quod in te luceat, ſi iuſtitiam ſequa- Pſalm. 36.
ris. Splendet tibi dies, lucet tibi nox, quia fideli & nox ſi- ſup.
cut dies illuminabitur. Dies igitur iuſti nouit Dominus Pſalm. 138.
quia ipſe illuminat omnem hominem venientem in Ioan. 1.
hunc mundum, hoc eſt, illum qui ad imaginem & ſimi- Hierem. 5.
litudinem Dei viuit. Illum qui ſe hominem eſſe cognoſcit, vt refugiat equorum libidinem adhinnientem, ferarum rabiem, lepuſculorum formidinem, vulpium fraudem, rapinam luporum. Illum hominem qui ſic agit, quaſi in hunc mundum ſuperuenerit: qui non Ioan. 1.
ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo natus ſit. Veniſti ergo, noli remanere, noli adhærere

terrenis

Ioan. 8. A terrenis. Vt ſcias autem quia dies boni ſunt, audi dicentem: *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Bonum Epheſ. 5. habet diem, qui Dei filium bonum Deum nouit, & Do- 1. Ioan. 3. minum confitetur. Et rurſus ipſe nos admonet cauere Ioan. 5. debere, quia dies mali ſunt. Qui mali ſunt dies? In quibus vnque malum cognoſcitur, quod eſt a malo. Aut Pſal. 40. fortè dies ſæculi mali ſunt, quia ſæculum in maligno poſitum eſt. Sed legimus etiam poſt ſæculum diem malum: Luc. 15. *In die mala liberabit eum Dominus*, hoc eſt, in die iudicij propter multorum ſupplicia. Neceſſe eſt enim vt torqueantur iniuſti, compatiantur iuſti: quia & angeli gaudent cùm peccator a morte ſeruatur viuus. Compatiun- Pſal. 57. tur igitur cùm puniuntur, etſi alibi legerimus; *Lætabitur iuſtus, cùm viderit vindictam impiorum*: quod ſuo loco B reſeruo. etſi frequenter audieris cur lætetur: ſed occupationes occupationibus non inferamus. Nouit Dominus dies immaculatorum: quia immaculatæ innocentiæ gratia eius & plenitudo miſeretur, non miſeretur errantibus. Iſti non habent diem quia lucem fugiunt, de quibus Pſalm. 143. pulchrè dictum eſt *Dies eorum ſicut vmbra prætereunt*. Cognitio ergo Dei, dignationis eſt, non viſionis. Oculi eius lux ſunt. Quos aſpicit, illuminat, & ideo oculi eius, dies iuſtorum ſunt. Vnde *& hæreditas eorum in æternum erit*: quia æterna bona, non temporalis hæreditatis compendia quæſierunt.

C

Non confundentur, in tempore malo: & in diebus famis ſaturabuntur, quia peccatores peribunt.

Non confundentur, hoc eſt, non habebunt de quo erubeſcant, *in tempore malo*: id eſt, iudicij cæleſtis, *& in diebus famis ſaturabuntur* quia *non in ſolo pane viuit ho-* Matt. 4. *mo, ſed in omni verbo Dei*. Sed quis homo? *Scio hominem* 2. Cor. 12. *in Chriſto ante annos quatuor (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit) raptum eiuſmodi vſque ad tertium.* Ille ergo homo qui in Chriſto eſt, qui ſe in carne eſſe non no- D Rom. 8. uit, qui non in carne ambulat, ſed in ſpiritu: ille qui rapi- 2. Cor. 12. tur non ſolùm ad cælum, ſed etiam ad tertium cælum, rapitur ad paradiſum, & audit arcana verba quæ non licet homini loqui: qui non in virtutibus ſuis, ſed in infirmi- Matth. 4. tatibus gloriatur: ipſe non in ſolo pane, ſed in omni ver- Ioan. 1. bo Dei viuit. Verbum enim Dei vita eſt: quia *verbum caro factum eſt*. Vnde præclarè dixit Euangeliſta: *Quod factum eſt in ipſo, vita eſt.* Alexandrini quidem & Ægyptij legunt: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt*, & interpoſita diſtinctione ſubiiciunt. *In ipſo vita eſt.* Salua ſit fidelibus illa diſtinctio: E ego non vereor legere: Quod factum eſt, in ipſo, vita eſt, & nihil habet quod teneat Arianus, quia non illius venena conſidero, ſed lectionis ſacræ conſuetudinem recognoſco. Non enim dixit. Factum eſt verbum ante omne principium. Non dixit. Factum eſt verbum, ſed ſi quod dixerit audire deſideratis: *Verbum*, inquit, *erat apud* Ibidem. *Deum.* Erat apud Deum, quod cum ipſo operabatur, cum Coloſſ. 2. ipſo dominabatur. Non dixit, Factum eſt verbum: ſed dixit, Deus erat verbum. Deus autem non factura, ſed Ioan. 1. factor eſt & creator. Aperi aures, & audi: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Diſcis eſſe filium, in quo diuinitatis eſt plenitudo. Aperi aures adhuc F paulnlum, & audi dicentem: *Quod factum eſt in ipſo, vita* Ioan. 3. *eſt.* In ipſo, inquit factum eſt: non Dei verbum factum eſt. Aut ſi hoc mouet te ad calumniam, quia dixit: In ipſo factum eſt: numquid & Deo patri calumniatis, quia Dei filius dixit: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtetur opera eius, quia in Deo ſunt facta? Aut quia Pſalm. 117. Dauid dixit. *Confitebor tibi Domine, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem*, hoc eſt, conuerſus es mihi in ſalutem, operatus es ad ſalutem? Poſſem aliis vti ſed nolo mihi credas, ne putes argumenta eſſe ingenij, non teſtimonia veritatis. Ipſe tonitrui filius, ipſe qui in Chriſti pectore recumbebat, ipſe cui ſecreta ſua Dominus non Marc. 3. tacebat: cui Petrus innuit vt Dominum interrogaret, & Ioan. 13. ille interrogauit, & Dominus reuelauit: ipſe exponat

quid ſenſerit de eo quod ait: *Quod factum eſt in ipſo, vita* 1. Ioan. 1. *eſt.* Audi ergo interpretationem, quia tuas Ariane calumnias iam cauebat. *Quod erat ab initio: & quod audiuimus, & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus* 1. Ioan. 1. *noſtræ ſcrutatæ ſunt de verbo vitæ, & vita apparuit.* Caro ergo eſt quæ in Chriſto apparuit, vel Chriſtus in carne: ipſe noſtra in omnibus vita eſt. Ipſius diuinitas, vita eſt: ipſius æternitas, vita eſt: ipſius caro, vita eſt: ipſius paſſio, Thren. 4. vita eſt. Vnde & Hieremias ait. *In vmbra eius viuemus.* Vmbra alarum, vmbra crucis, vmbra eſt paſſionis. Ipſius mors, vita eſt: ipſius vulnus, vita eſt: ipſius ſanguis, vita Rom. 6. eſt: ipſius ſepultura, vita eſt: ipſius reſurrectio vita eſt vniuerſorum. Vis ſcire quoniam mors ipſius vita eſt: *In morte, inquit, ipſius baptizati ſumus, vt cum ipſo in nouitate vitæ ambulemus.* Et ipſe ait. *Amen, amen dico vobis, niſi* Ioan. 12. *granum frumenti cadens in terram moriatur, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Ipſe granum pro nobis corpore ſolutus & mortuus eſt: vt fructum multum afferret in nobis. Mors itaque eius fructus eſt vitæ. Quod factum eſt ergo in ipſo, vita eſt. Caro facta eſt, in ipſo vita eſt. Infantia facta eſt in ipſo, vita eſt. Iudicium factum eſt in ipſo, vita eſt. Mors facta eſt in ipſo, vita eſt. Remiſſio peccatorum facta eſt in ipſo, vita eſt. Vulnus factum eſt in ipſo, vita eſt. Illuſio facta eſt in ipſo, vita eſt. Diuiſio facta eſt in ipſo, vita eſt. Sepultura facta eſt in ipſo, vita eſt. Reſurrectio facta eſt in ipſo, vita eſt. Vide quanta in ipſo facta ſunt, quibus vitæ noſtræ facta conuerſio eſt, vt quæ perierant, redderetur. Ad poſtremum venditio facta eſt in ipſo, vita eſt. Redemptio facta eſt in ipſo, vita eſt. Ad mortem venditur eſt à Iuda, Luc. 22. emptus à Iudæis ad mortem, vt pretioſo eius ſanguine nos 1. Pet. 1. redimeremur ad vitam. Hæc eſt vita quæ facta eſt, hæc 1. Ioan. 1. eſt vita quæ apparuit, hæc eſt vita quam audiuimus, hæc eſt vita quæ erat apud patrem: quia ipſe qui erat in principio, ipſe poſtea eſt natus ex Virgine, vt eſſet vita morituris. Ipſum hunc propoſitum nobis locum interrogemus. 2. Cor. 12. Quid eſt, hominem in Chriſto: hoc eſt, factum in Chriſto, Coloſſ. 1. in quo facta ſunt omnia, ſiue ſedes, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant; hoc eſt, in virtute eius. Homo ergo in Chriſto, qui factus eſt ad imaginem eius & ſimilitudinem. Homo in Chriſto, qui totus in Chriſto ſit. Sicut enim Deus per vnitatem & plenitudinem diuinitatis pater Deus totus in filio eſt, & filius in patre: ita per intentionem & pietatis affectum (vt exempli vice, non comparationis vtamur) homo totus in Chriſto eſt. Qui enim adhæret Domino, 1. Cor. 6. vnus ſpiritus eſt. Homo ergo in Chriſto, non ille terre- 1. Cor. 15. nus, non ille peccati, ſed homo Chriſti. Quid ergo mo- 2. Theſſ. 2. uet: Quod factum eſt in ipſo, vita eſt: ſi & homo præcipuè Ioan. 1. interior, in ipſo factus eſt, in ipſo crucifixus, in ipſo reno- 2. Cor. 2. uatus, in ipſo ſepultus, & cum ipſo conſepultus, in ipſo reſuſcitatus: Quid mouet (vt dixi) quia ſcriptum eſt, Quod factum eſt in ipſo, vita eſt: cùm homo dixerit: In Geneſ. 2. *Deo faciemus virtutem?* Si quæris quæ vita ſit, nouerit quod Pſalm. 17. factum ſit in ipſo, accipe Nempe vita, Eccleſia eſt. In ipſo facta eſt, in eius coſta, in ipſo reſuſcitata Eua: Eua autem 1. Tim. 2. vita, hoc eſt quod factum eſt: quia Eua quæ perierat, ſalua facta eſt per Eccleſiam: hoc eſt, per filiorum ſuorum generationem, ſicut ſcriptum eſt: quia delictum ſuperioris ſobria emendauit hereditas. Vnde & ipſe Pau- 2. Cor. 12. lus raptus eſt ad vitam, qui ante erat perſecutor ad mortem. Prolixius euagati ſumus, vt de eo homine qui non Act. 9. in ſolo pane, ſed in omni verbo Deo viueret, diceremus. Matt. 4. Reuertamur ad Pſalmum. Et ideo immaculati non confundentur in die iudicij, & in diebus famis ſaturabuntur.

Inimici verò Domini, mox vt honorati fuerint & exaltati, deficientes ſicut fumus deficient.

Deficientes ſicut fumus deficient. Græcus ἐξέλιπον habet, hoc eſt, defecerunt. Vides ſubitò aliquem ad poteſtatem

G veniſſe, & honoris inſignia: ſublimem iudica. Vides illi eſſe ſucceſſurum: nonne dicis de eo: Vbi honoratus & exaltatus eſt iſte? Defecit. Ideo plus dixit Græcus: quia vbi honorati & exaltati quis creditur, ibi defectu proprio præuenitur, vt meatus fluminum prætenſſe citius quàm veniſſe comprehendas: & dum ventura opperiris fluenta, te adhuc expectante fluxerunt. *Sap. 5.* Contra, humiles atque manſueti dum ſubiciuntur à diuitibus & opprimuntur, exaltati ſunt à ſua humilitate & ſubitò refulſerunt. Ideóque Paulus in infirmitatibus ſibi placuit, non in virtutibus. Sed conſideremus, ne quis putet eum in reuelationibus gloriatum. *2. Cor. 12.* & repetamus ea, vt ſe ipſe defendat humilitatis magiſtrum. *Scio*, inquit, *hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, raptum euiuſmodi vſque ad tertium cælum.* *Ibidem.* H Ante annos quatuordecim reuelatum ſibi dicit, & tamen reuelationem tamdiu apud ſe tenuit & repreſſit: nec dixiſſet, niſi vtile nobis iudicâſſet vt diceret: ne nos reuelationibus extolleremur. Si enim in tanta gratia non eſt gloriatus Paulus, nec nos gloriari oportet. Iuuenis ipſe non gloriatus eſt, ſenex gloriaretur? Deinde raptum ſe vſque ad tertium cęlum negare non potuit: & tamen vtrum in corpore, an extra corpus raptus eſſet, ſe ignorare teſtatus eſt. Non ergo de ſcientia ſed de ignorantia gloriatur, & Dei circa ſe gratiam prædicat. I Quod ſcientiæ eſt, negat: quod charitatis eſt, confitetur. Scientia enim inflat, charitas vero ædificat. Et iterum, raptum eiuſmodi hominem dixit: quemadmodum raptus eſſet, verum in corpore, an extra corpus, incertum ſibi eſſe memorauerit. Vide ſtatera sapientiæ. *1. Cor. 8.* Conſtituit vnum in Chriſto, & ſe alterum, qui ait, Neſcio. *2. Cor. 12.* Quod alienum eſt, attollit: quod ſuum, humiliat. Et audiuit inquit, verba ineffabilia. Non dixit, Audiui: ſed quod alter audierit, non negauit. Verecundè itaque teſtem ſe maluit ſignificare quam vatem, & refugit videri cæleſtium arbiter ſecretorum. *Ibidem.* Teſtimonium enim dicere, veritatis eſt: meritum elationis non refugere, gloriantis. Ideóque ait. *Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor.* K *Ibidem.* Quid eſt autem quod ait, audiſſe hominem illum in Chriſto, quæ non licet homini loqui? Quomodo hoc conuenit, vt non licuerit homini loqui, quæ licuerit homini audire? Si ipſi homini qui audiuit, non licet loqui, quomodo ei creditum eſt audire quod non permiſſum eſt loqui? quæ iſta diſtantia eſt: Si alteri homini qui eſſet exterior, quomodo potuit homo cognoſcere quod homini non licebat audire? Vnde videtur non gratia loquendi illi homini defuiſſe qui eſſet in Chriſto, cui non defuit: ſed eis qui audirēt, locum, tempus, meritum defuiſſe. Ille enim in cælo audiuit: & ideo non competere iudicatum eſt, vt id loqueretur in terris quod audiſſet in cælo, cùm in ipſa terra ſit iſta diſcretio, L vt quod in altera regione canitur, in altera non canatur, ſecundum quod ſcriptum eſt. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*: Denique Hebræi non canebāt in terra captiuitatis, quod in ſua patria canere conſueuerant. *Pſal. 136.* Hæc terra, captiuitatis eſt, alia terra libertatis eſt. Iſta peccati non, illa quietis æternæ: valleſtris iſta, illa cæleſtis. Ergo in cælo illa nunc prædicabat Paulus, quæ terris antè prædicare non poterat. *1. Cor. 2.* Inter perfectos enim ſecreta ſapientiæ ſunt loquenda. Attamen quid commemoratio iſtius reuelationis operatur, niſi vt doceat quod in reuelationibus minimè gloriandum ſit, ſed in infirmitatibus, quia infirmitas, & remedium reuelationis, & virtutis exercitium eſt. M *1. Cor. 12.* Contrà autem reuelatio, elationis lubricum eſt. Namque ne reuelationis ſublimitate extolleretur ipſe Paulos, qui raptus in tertium cælum eſt, ſtimulum carnis accepit. Subuenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum verteretur. Vtilior ergo infirmitas quàm gratia. Eadem quoque infirmitas officina virtutis eſt; ſicut ipſi Apoſtolo teſtificatus eſt Dominus, quia virtus in infirmitatibus conſummatur. *Ibidem.* Denique iſte ipſe poſt reuelationem rogauit remedium ſanitatis, & non impetrauit. *2. Tim. 4.* In infirmitate autem remedium non quæſiuit, ſed curſum conſummauit, & coronam inuenit.

G Mutuatur peccator, & non ſoluit: iuſtus autem miſeretur, & tribuit.

Hoc quoque perſonæ conuenit Pauli: quia *Iuſtus miſeretur & tribuit.* Vide illum Domini eloquia diuidentem, vide argentum Domini fœnerantem. Vnam mnam accepit, duas reddidit. Duas accepit, quatuor reddidit. *Luc. 19.* Quinque accepit, decem reddidit. Non ligauit in ſudario quod acceperat, ſed nummularis erogauit: & quod erogauerat, cum vſuris recepit. Ita & accipientem a peccato maximo liberauit, ne apud eum pecunia Domini H deperiret: & ipſe vt decem ciuitatibus præficeretur, emeruit. Quæ ſint decem ciuitates, in epiſtolis recognoſce quas ſcripſit: etſi Apoſtoli præſcripto numero non teneantur, quibus dictum eſt: *Ite per orbem vniuerſum, & prædicate Euangelium vniuerſæ creaturæ.* *Ibidem.* Hic ergo ab Hieruſalem per Oriētem & Illyricum & Italiam Domini pecuniam diſpēſauit. *Marc. 16.* Et ne quis putaret quod ſuam fœneraret, Domini eſſe pecuniam reſtabatur, dicens: *His autem qui matrimonio iuncti ſunt, denuntio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere* *Rom. 15.* *1. Cor. 7.* Et alibi: *Quid experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus?* Denique I ipſe rex ita dixit, in quo figura eſt Domini. *Oportuit te pecuniam meam committere nummularis.* Meam, inquit, non tuam. *2. Cor. 13.* *Iuſtus ergo miſeretur, & tribuit.* Quomodo tribuat, audi dicentem, Per omnes eccleſias doceo. *Peccator autem mutuatur, & non ſoluit.* *Math. 25.* Vide diuitem mutuantem, & non reddentem. pauperem accipientem, & continuò remunerantem, ne diutius in ære alieno ſit. Hæc moralia. *1. Cor. 14.* Vide nunc pauperem myſticum, id eſt, ſimplicem & timentem Dei nomen, audientem verbum de caſtitate, & ſoluentem: audientem de miſericordia, & ſoluentem: audientem de placiditate, & non iraſcentem. Diuitem verò illum arrogantem & ſuperbum, audientem quidem, K ſed poſt ſe reiicientem ſermones Dei: audientem de condemnatione luxuriæ, & magis luxuriantem. Denique Eccleſia ſoluit quod accepit, ſynagoga non ſoluit. Cognoſce Eccleſiam ſoluere. *Tui*, inquit, *erant, & mihi eos dediſti, & verbum tuum ſeruauerunt.* *Ioan. 17.* Et alibi. *Ipſe enim pater diligit vos, quia vos me diligitis.* Reddidit ergo Eccleſia quam accepit à Domino pecuniam charitatis: ſed *Ioan. 16.* ſynagoga non reddidit. Ideóque de Iudæis dicitur: *Si non veniſſem, & locutus non fuiſſem his, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo: quia audierunt vtique, & non crediderunt.* *Ioan. 15.* Probatum eſt ergo quia mutuati ſunt peccatores, & non ſoluerunt. Peccator igitur eget ſemper: iuſtus autem abundat & tribuit, cuius diues eſt conſcientia. *Pſal. 33.* L Ideóque Iudæi in ſuis diuitiis eguerunt: *2. Cor. 8.* Diuites eguerunt & eſurierunt: Chriſtiani autem in diuitiis ſimplicitatis ſuæ non defecerunt. Bonus ergo iuſtus. Et ideo addidit ſcriptura.

Quoniam benedicentes eum poſſidebunt terram: maledicentes autem eum, diſperibunt.

Quomodo iuſtus poſſidet terram, aut quam terram, cum ſcriptura dicat: *Numquid ſoli habitabitis ſuper terram?* M & alibi. *Væ habitantibus ſuper terram*, quod increpationis eſt atque maledicti. *Eſai. 5.* Cuius ergo terræ benedicta poſſeſſio eſt? *Apoc. 8.* Non iſtius quæ tenebris abſconditur & amaritudinibus impletur, ſed illius quæ fluit mel & lac, id eſt, habent granam ſuauitatis, & fulgorem lucis æternæ. *Eſai 45.* Accipe mellis boni ſuauitatem, immò *Eſaiæ 35.* ſupra mel. *Fugiet dolor & gemitus & triſtitia, quia ſuauitas gratiæ amaritudinem humanæ fragilitatis excludit.* Et alibi. *Et delebit omnem lachrymam de oculis eorum: & mors non erit amplius, neque luctus.* *Apoc. 21.* Accepit etiam lactis nitorem. *Et non indigebunt lucerna, & lumine ſolis. Ipſe enim Dominus illuminabit ſuper illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum, Amen.* *Apoc. 22.* Eſt etiam myſticus iuſtus, qui miſeretur & tribuit, qui omnia verba quæ accepit à pa-

Ioan. 15. tre dedit nobis, & peccatorum noſtrorum nobis æra di- A
miſit, & ſanguinem ſuum pro noſtris debitis ſoluit, vt
non in fœnore eſſemus alieno, ſed in ſuo ære bonus cre-
Apoc. 5. ditor nos haberet. Eſt & peccator ille qui congregauit
quæ non peperit, & mutuatus eſt quod non tenebat, nec
vult reſtituere quod accepit. Audi quia mutuatus eſt
diabolus: *Tibi*, inquit, *dabo poteſtatem hanc vniuerſam
& gloriam illorum* (quia mihi tradita ſunt, & cui volo,
Hierem. 27. do illa) *ſi procidens adoraueris me*. Nequiſſime, acce-
Luc. 4. piſti ad tentationem, non ad mortem, hoc eſt: Accepiſti
vt probarentur Dei ſeruuli, non vt extinguerentur. Acce-
piſti vt Deus adoraretur, non vt negaretur. Accepiſti ſæ-
cularia, cur eripis quæ æterna ſunt? Accepiſti quæ mundi B
ſunt, cur vis auferre quæ Chriſti ſunt? Da illa cui vis: non
inuidemus. Cur nobis à te quæ nos volumus inuidentur?
Tu adorari vis, qui omnibus nequior, ipſa quoque indi-
gnus es ſeruitute?

A Domino greſſus viri dirigentur: & viam eius cupiet.

Greſſus viri dirigentur. Greſſus, Græcus διαβήματα
Eſai. 43. dixit, hoc eſt, tranſitus. Et ideo dicitur tibi: *Si tranſeas
per aquam, flumina te non concludent*. Tranſi ergo, noli
ceſſare: ſicut bonus viator cùm venerit ad aliquod viæ C
ſignum, non ſtat, ſed pertranſit, & tu in via es quamdiu
in hoc curſu es conſtitutus. Paulus ſi ſtetiſſet, curſum
ſuum non conſummaſſet. Vide ne ideo dicat. Et tu qui
1. Cor. 9. ſtas, vide ne cadas. Non enim qui tranſiuit, poteſt ti-
1. Cor. 10. mere ne cadat. *Vidi*, inquit, *impium ſuperexaltatum, &
Pſal. 36. eleuatum ſuper cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat*.
infra. Videns ergo impium ſuperexaltatum, qui non ſtetit, non
offendit. Si ſtetiſſet, & miratus illum fuiſſet, & ſecu-
tus eſſet, offendiſſet, & cecidiſſet ſicut impius. Ideo
Moyſes videns rubum relucere & non ardere, ait,
Tranſiens videbo hoc viſum magnum. Qui tranſit de hoc
Exod. 3. ſæculo, magnum viſum videt. Qui ſoluit vincula iſtius D
nexus quo ligamur huic corpori, viſum magnum videt.
Moyſes in Exodo legitur, multa videt miracula in Exo-
do. Non tanta alius videt qui non eſt in Exodo. Idem
Moyſes tranſiuit: tranſiuit & populus patrum: qui de ter-
Exod. 14. ra captiuitatis exibat. Dirigebantur itaque à Domino
greſſus eorum, quibus per noctem ignis columna luce-
Exod. 13. bat, per diem nubis: vt nec diei ardor afficeret commean-
tes, nec impedimentum viantibus tenebræ noctis affer-
rent. Et tu merere factis, votiſque depoſce vt greſſus tui
à Domino dirigantur, ne moueantur pedes tui: quia ſcri-
ptum eſt. *Mei autem penè moti ſunt pedes, paulominus ef-
Pſal. 72. fuſi ſunt greſſus mei*. Cauendum eſt quoque ne rectam ſe- E
Prou. 2. mitam derelinquas, & diuerticula te viarum formoſarum
decipiant. Ideo dicitur. *Parate viam Domino, rectas facite
Eſai. 40. ſemitas eius*. Paremus ergo viam Domino Deo noſtro
in mentibus noſtris. Rectas faciamus animorum ſemi-
tas, ne labamur. Non effundantur greſſus noſtri ſicut
Geneſ. 19. vxoris Lot, quæ poſt ſe reſpexit, & greſſus tenere non po-
tuit, ſed effuſi ſunt, cùm in ſalem eſſet repentè conuerſa.
Non effundantur ſicut Ægyptiorum, quorum greſſum
maris fluctus effudit. Ipſis Hebræis qui cum Moyſe erãt,
quia peccauerunt in deſerto, ceciderunt veſtigia pedum,
Exod. 14. ne in terram promiſſionis intrarent. Nonne etiam de
Num. 26. his pulchrè dicitur quia effuſi ſunt proceſſus eorum, F
quorum ſpes lapſæ, in vanum effuſus labor, vota ſunt de-
ſtituta? Conſidera enim aliquem per aliquot annos ha-
buiſſe ſtudium probitatis, caſtitatis cuſtodiam, vitæ at-
tentioris affectum, piæ propoſitum ſeruitutis, ſedulæ
obſeruationis officium, ſubitòque eum eſſe mutatum,
diſceſſiſſe de monaſterio, vale dixiſſe ieiuniis, continen-
tiæ renunciâſſe, indulgere delitiis, ſtudere luxuriæ. Du-
dum de monaſteriis exierunt, & nunc luxuriæ ſunt ma-
giſtri, diſſeminatores incontinentiæ, incentores petulan-
tiæ, obtrectatores pudoris. Nonne de his pulchrè dice-
tis. Effuſi ſunt greſſus eorum, quos bene vixiſſe pœni-
tuit: Egerunt itaque noui generis pœnitentiam pro vir-
1. Ioan. 2. tutibus, & non agunt pro delictis. Sed hi ex nobis exie-
runt, dicit Ioannes: Sed non erant ex nobis. Si enim

A ex nobis fuiſſent, nobiſcum perſeuerâſſent. Hi ergo
viam ſuam condemnauerunt, quibus conuenit dici: O qui
dereliquiſtis ſemitas rectas, abeundo in vias tenebrarum! Prou. 2.
ô qui lætamini in malis, & gaudetis in euerſione mala,
quorum ſemitæ prauæ, & flexuoſi curſus eorum, ſicut lu-
bricus & flexuoſus auctor ipſorum, cur odiſſe cœpiſtis
viam rectam, & iuſtum conſilium deſeruiſtis? Non vos di-
rexit Dominus. Quem autem dirigit Dominus, viam eius
cupiet, ſicut ſcriptum eſt, & ipſius ſemitis delectabitur.
Verumque tamen intelligi poteſt: ita eſt medium quaſi
ipſe qui à Domino dirigitur, viam Domini cupiet, quia
duce ipſo omnis leuatur labor, omnia impedimenta re-
B mouentur, incentiua ſubminiſtrantur: & ipſe Dominus
non aſpernatur, ſed libèter accipit viam viri quem ad vir-
tutem ipſe direxerit. Pulchrè autem viri greſſus dirigi di- Rom. 9.
cuntur à Domino, quia non volentis neque currentis, ſed 1. Cor. 3.
miſerentis eſt Dei, ſine offenſione ſeruare veſtigium. Qui
enim plantat & rigat, nihil ſunt, ſed qui dat incrementum
Deus. Ipſi ſoli gloria virtutum iure defertur.

Cum ceciderit, non conturbabitur: quia Dominus confirmat manum eius.

C Iuſtus etiam cadit interdum: ſed ſi iuſtus eſt, *cùm ceciderit,
non conturbabitur*. Quod conditionis eſt, cadit: quod
iuſtitiæ, reſurgit: quoniam iuſtum Deus non derelinquit,
ſed *confirmat manum eius*. Qua ratione non ſedem, ſed
manum dixit? Niſi fortè ea, quoniam qui cadit, non ma-
gis pede labitur, ſed infirmus lubrico ſæpe decipitur, vel
offendit in petra. Hic autem iuſti caſum intellige, id eſt,
fortioris. Denique de populo qui luctatur, ſi genu fixe-
rit, vel pede lapſus fuerit, pro victo habetur. Athleta qui
luctandi peritiam habet, & ad coronam luctatur, etiam
volens genu figit, vt vincat. Et ſi lapſus fuerit, non exclu-
ditur: & ſi ab eo qui ſuperior ſit, prematur, manibus ta-
D men ſe ſuſtinens, iure decertat: nec aufertur brauium, niſi
fuerit fuſus in ventrem, aut diſtentus vinculo lacertorum.
Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita
pleriſque ſunt genera ruinarum. Nam caſus eos propriè
appellant ruinam, Græcè enim πτώματα nun-
cupãtur. Ergo quum ſtringitur & vrgetur, ſæpe ſe voluit,
& fit ſuprà, qui inferior habebatur, ſuperiorémque dum
ſurgit, elidit: quod videtur ſcriptura ſignificare, cùm dicit.
Vniuerſum ſtratum verſaſti in infirmitate eius. Itaque de eo
dicitur: *Cùm ceciderit bonus athleta, non conturbabitur*. Ple- Pſal. 40.
rique enim volunt teneri, quo maturiùs vincant, qui de
arte præſumunt. Sed etiam ſi aſſignatus, vt ipſo verbo
E vtar, & primo & ſecundo fuerit, non excluditur: licet ei
interdum reparare luctamen: & vincere ſæpe contingit,
& cedere eum qui ſecunda contentione ſuperauerit. Ita
ergo etiam iuſtus etſi offendiculum incurrerit & cecide-
rit, non relinquit tamen ſtudium deuotionis & fidei, ſo-
brietatem teneat, pœnitentiam gerat, ſæpe ſe reparet. Ideo
interrogat Petrus: *Si peccauerit in me frater meus, quotiens Matth. 18.
remittam ei? vſque ſepties?* Et reſpondit Dominus: *Non ſo-
lùm ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties*. Vt ſcias autem quia
athletæ ſumus & impellimur, & alij ruunt, & plerique eli-
duntur, audi dicentem: *Suffulſit Dominus omnes qui ruunt, Pſal. 144.
& erigit omnes eliſos*. Vnde & ipſe de ſe dicit Dauid,
F vel ille qui locutus eſt in Propheta: *Impulſus ſubuerſus Pſalm. 117.
ſum vt caderem, & Dominus ſuſcepit me*, Ieſus enim non
cecidit, ſed impulſus eſt. Etenim cùm ipſe conuertat
eliſos, quomodo ipſe potuit elidi? Iuſtum autem, cùm
ceciderit, poſſe reſurgere, teſtatur ſcriptura, quæ dicit. Hierem. 8.
*Numquid qui cadit, non adiicìet vt reſurgat? aut qui auerſus Ibidem.
fuerit, non reuertetur? Væ iis qui auertuntur auerſione im-
prudenti, dicit Dominus*. Vtinam quidem ineluctabilis Rom. 8.
& inſuperabilis ſit Chriſti athleta, & in omni ætate,
in omni virtutum genere glorioſus, ſicut ille ait. Sed
in omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit.
quid eſt in omnibus? Sunt athletæ qui vocentur pueri,
ephebi, viri, hoc eſt, παῖδες, ἔφηβοι, τέλει-
οι. Etiam ſcriptura has in luctatoribus
nouit ætates, dicente Dauid: *Ne auertas faciem* Pſal. 68.

Pſal. 36. tuam à puero tuo. &, Iuuenis fui, & ſenui. Vnde & Ioannes ait. *1. Ioan. 2.* Scribo vobis, pueri, quia cognouiſtis patrem. Scribo vobis iuuenes quia viciſtis malum. Scribo vobis patres, quia cognouiſtis eum qui eſt ab initio. Maturior itaque ad patres ſcribens, maturos deſignat fidei deuotioniſque proceſſu. Virtutum ergo iſtæ, non infirmitatis ætates ſunt. Neque enim ſine virtute puer eſt, qui cognouit patrem Deum virtutum. *Eſai. 8.* Ex illo puero iſti ſunt poeri, qui priùs quàm ſciret vocare patrem aut matrem, accepit virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. Ipſe eſt puer qui natus eſt nobis, *Eſai. 9.* filius qui datus eſt nobis: cuius † principium ſuper humeros eius. *† al. principatus.* Ipſe nos docuit pueritiam eſſe virtutem, dicens: *Sinite pueros, & nolite eos prohibere ad me venire.* Et alibi. *Amen amen, dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non intrabitis in regnum cælorum.* *Luc. 18. Matth. 18.* Ipſa quoque corporis fortitudine pueri pleriſque viros vincunt. Et vtique ſi ætatem puerinæ conſideremus nō poteſt puer aot vſum omnem ſcire aut vim ſubire luctandi. Nouimus tamen quod frequenter pueri quos non poterant portare, vicerunt. Adeo vigor animi infirmitatem excludit ætatis. Quales autem pueri, tales & ephebi, hoc eſt ſpiritales. *Act. 7.* Nouit ſcriptura adoleſcentem Paulum iam proximum conuerſioni. *Act. 20.* Nouit & Euthychum adoleſcentem, qui cum ſermonibus Pauli intentus hæreret, ſomno victus de tritecto cecidit & reſurrexit. *Ioan. 13.* Nouit & Ioannem adoleſcentem in Chriſti pectore recumbētem, qui tam fortis fuit, vt perſecutionem non timeret, malum vinceret. *Matth. 4.* Hic eſt puer qui patrem genitalem reliquit, & ſequutus eſt patrem eum quem cognouit æternum. *Marc. 14.* Adoleſcens amictus ſindone Dominum ſequebatur tempore paſſionis, qui ſua omnia dereliquerat. *Ioan. 1.* Maturior, Deum verbum in principio ipſo ſemper fuiſſe atque eſſe cognouit, & manere in ſe probauit. Viros quoque ſcriptura nos docuit ſpiritales, legabo Propheta dicente: *Virum huius cuius eſt zona hæc, ſic alligabunt Iudæi in Hieruſalem.* Et Feſtus ait: *Vir quidam eſt relictus à Felice in cuſtodia.* *Act. 21. Act. 25.* Ante paſſionem ſuam Paulus adoleſcens dicitur, in paſſione vir ſignificatur. qui curſu cōſummato eſſet iam proximus ad coronam. Cognouimus ætates pro fide & deuotione certantes, cognoſcamus etiam genera certaminum ſingulorum. *1. Tim. 4.* Hæc quoque ſcripturæ nos doceat tenor. In hoc itaque ſæculari agone alij ſunt qui ſimplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantùm corporis certant, verberare non norunt, qui paleſtræ vocantur. Alij qui cædem, & pulueris iactum membrorum nexibus miſcent, omni ſibi verberandi iure permiſſo: quos παμμάχους vocant, eo quòd omnis litis & pugnæ aduerſum ſe habeant poteſtatem. Alij qui caſtibus aduerſum ſe decernunt, & dilaceratis capitibus cruentantur. Hi πύκται feruntur. Hæc omnia certamina ſubijt Paulus Apoſtolus: ſicut ipſe demonſtrat, cùm dicit: *Quoniam non eſt nobis pale aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, & (vt compendio vtar) aduerſus nequitias ſpiritales.* *Epheſ. 6.* In Latinis pleriſque colluctatio reperitur, in Græcis omnibus πάλη ſcribitur, πάλη enim Græcorum, lucta eſt Latinorum. Et verè pale, quia caro & ſanguis, & nequitiæ ſpiritales patientia & continentia corporis & animi moderatione ſuperantur. Ita furor, cædes, arma ſunt diaboli. Alibi quoque plagis ſupra modum cæſum ſe eſſe ſignificat, dicens: *2. Cor. 11.* *In plagis ſupra modum, in mortibus frequenter*, Hieroſolymis autem pugnis ſe eſſe percuſſum: vbi cum interuenientibus militibus aliquando ceſſaſſent Iudæi percutere Paulum, ipſe Pontifex Ananias circumſtantibus iuſſit percutere os eius: cui reſpondit Apoſtolus: *Act. 23.* *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate, & tu ſedens iudicas me ſecundum legem, contra legem iubes me percuti?* Sciuit profectò referire, qui grauiore pugno pontificem repercuſſit. Ipſe enim corporaliter cæſus eſt: illi retulit quod in animam percuteretur a Chriſto. In prima quoque epiſtola ad Corinthios ſcribens ait. *Ego igitur ſic curro, non vt in incertum: ſic certo, non vt aerem cædens.* *1. Cor. 9.* Quod Latinè dixit, certo: Græcè ait, πυκτεύω. Et verè quaſi bonus pycta,

G non aërem, ſed aduerſarias poteſtates & Iudæorum capita verberabat: quia caput omnium Chriſtum Dominum non habebant. In omni itaque certamine Apoſtolus eſt probatus, qui etiam coronam curſu conſummato accepit. *Philip. 4.* Vnde & ipſe ait. *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Habet & Chriſtus, qui in pueritia ſua æui maturos vicerit: vt Daniel puer ſpiritu valido ſeniores illos redarguit Iudæorum, *Dan. 13.* & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet & alios, qui priuſquam naſcerentur, in matris ventre luctati ſunt. *Geneſ. 25.* Denique Iacob fratrem ſupplantauit Eſaü, & malum vicit, atque ita de vtero matris exiuit, vt victoriæ inſigne monſtraret, & pedem ſenioris degeneris victor innecteret. *Hier. 1.* H Hieremias in vulua matris ſanctificatus eſt & probatus. *Luc. 1.* Ioannes Baptiſta principem agonis humani, præmiatorémque luctantium necdum natus veniſſe cognouit, atque in vtero matris exiliens piæ beatitudinis confeſſionis emeruit. Rectè iam tunc deſignatus eſt ad coronam, qui ante omnes ad Chriſti agonē fidei teſtis & præco virtutis ſuum nomen obiulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et verè bonus præco, qui tam magna voce clamauit, vt ad eius ſonum ſecreta cæleſtia reſultarent. Quid multa? Terram mouit, cælum impleuit. *Ioan. 1.* Ideoque vocis nomen accepit, quia verbum Dei vox ſacrata præceſſit: quemadmodum ipſe nos docuit, dicens: *Eſaiæ. 40. Ioan. 1.* I *Ego vox clamantis in deſerto.* Dixit hoc Eſaias Propheta: de ſe dictum iſte firmauit. Audiuiſtis quid dixit præco: *Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.* Hæc eſt vox ſingularis, & ſola, tam ſonora, vt ab omnibus audiretur: tam dulcis, vt vniuerſorum corda mulceret. Iſtos ergo athletas ſuos Dominus confirmauit vt vincerent. Numquam enim ſuos deſerit & relinquit. Et ideo addidit Propheta.

Iuuenis fui, & ſenui: & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.

K *Iuuenis fui, & ſenui*: ſic Latini. Aliqui autem iuxta Græcos habent: *Iuuenis fui, etenim ſenui.* Simpliciter qui vult intelligere, patet ſenſus, quod vitæ ſua tempore Dauid non viderit iuſtum derelictum. Sed hoc & breuis temporis eſt & incredibile. Siquidem multos videmus in ſæculo iuſtos ab hominibus derelinqui, quando eos aliqui potentium perſequuntur: & nullus ad eos audet accedere, cum in timore aut in iniuria viderit conſtitutos. *Iob. 19.* Vnde Iob dicit. *Fratres mei diſceſſerunt, agnouerunt extraneos magis quam me. Amici mei immiſericordes facti ſunt: & qui me nouerant, obliti ſunt nomen meum.* *Pſal. 34.* L David quoque non ſolum deſtitutum, ſed etiam impugnari ſe ab amicis & proximis clamat: *Amici*, inquit, *mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt.* *Iob. 2. Iob. 1. Iob. 42. Iob. 1.* Ergo ſi in hoc ſæculo reperiuntur iuſti derelicti, quomodo ſibi contraria dixit Dauid: niſi intelligas quod iuſtus etſi in ſæculo derelinquitur; a Domino tamen non derelinquitur; *3. Reg. 5. 1. Reg. 19.* Neque enim Iob cùm eſſet in ſtercore, à Domino derelictus eſt, quem in Angelorum concilio Dominus ipſe ſua voce laudabat: *Hebr. 11.* quem tentari paſſus eſt, vt coronaret. Tentationem autem in corpus dedit, in animam denegauit. Nec derelictus Dauid cui regnum dedit, vt populo imperaret electo: quem parricidalibus prælijs appetitum, regni ſui depulſum finibus, M victoriæ iure reſtituit. Ipſi quoque Iacob, Elias & Eliſæus, & Ioannes Baptiſta, & cæteri qui in caprinis pellibus circumeuntes errabant in ſolitudinibus & montibus & ſpeluncis & foueis terræ, licet ludibria multa & acerba ſupplicia toleraſſe videantur, tamen non derelicti ſunt. Siquidem cum fratrem fugeret Iacob, & per deſerta incomitatus erraret, obdormiuit, & ſurgens vidit ibi multitudinem cæleſtis militiæ, & ait. *Hic locus vocatur caſtra Angelorum.* *Geneſ. 25.* Non ſatis fuit caſtrum vocare, ſed caſtra, quæ tantæ multitudini conuenirent. Vides ergo quia ſolum ſe putabat, & caſtra eum cæleſtis exercitus ſequebantur? Sicut & patres noſtros Moyſi tempore, ne in deſerto ſitirent, petra (vt ſcriptum eſt) ſequebatur. Nam cùm in Exodo legerimus quod ſitiente

Exod. 17. populo percuſſit Moyſes de virga petram, & aqua fluxit, A
& bibit populus Dei: iterum in Leuitico legerimus,
Num. 20. vel in Numeris quod rurſus Moyſes tetigerit petram
virga, & ſcaturiuerit aqua patribus ad bibendum; præ-
clarè Apoſtolus hoc interpretatus eſt, dicens: *Bibe-*
1. Cor. 10. *bant autem de conſequenti eos petra: petra autem erat Chri-*
ſtus. Illos igitur querulos, illos murmurantes, illos
præuaricantes, tamen non deſerebat Dominus, ſed ſe-
quebatur. Quid de Elia & Eliſæo dicam, quibus per de-
4. Reg. 2. ſerta gradientibus equi de cælo, & igneus currus occur-
rit? Quomodo derelictus Elias, qui eſt inuitatus à
Matth. 17. Chriſto? quomodo derelictus in terris, qui raptus ad
4. Reg. 2. cælum? quomodo egens & nudus & inanis, qui gemi- B
Ibidem. nati ſpiritus hereditatem diſcipulo dereliquit, vt vna me-
lotide hæres donatus fluuios ſiſteret, Iordanem reuoca-
ret in fontem, regum exercitus paſceret in deſerto, &
potum ſitientibus miniſtraret? Ad eius arbitrium de
3. Reg. 19. cælo profluebant pocula, in terris mortui reſurgebant.
Quomodo derelictus Eliſæus, qui cùm Syrorum valla-
tus eſſet exercitu, vt captiuus raperetur ad regem, di-
4. Reg. 6. cente Giezi ſeruo: *Domine, quid faciemus? ait. Noli ti-*
mere: quoniam plures nobiſcum ſunt quàm cum illis. Et di-
xit: Domine, aperi oculos eius, vt videat. Et aperti ſunt ocu-
li eius, & vidit montem & omnia in circuitu equis innu-
2. Cor. 11. *meris & cæleſtibus repleta legionibus.* Paulus quoque qui C
dixit, periculis in mari, periculis in deſerto ſe eſſe iacta-
tum, tamen ipſe teſtificatus eſt, dicens: *Si Deus pro no-*
Rom. 8. *bis, quis contra nos?* Ergo ſic ille derelictus, & deſtitutus
ab hominibus, apud Deum abundat & profluit. Nam
& Elias deſtitutus erat, ita vt diceret: *Domine, accipe ani-*
3. Reg. 19. *mam meam*; & tamen vigebat apud Deum, vt ipſis eſſet
regibus virtute terribilis. Quomodo iuuenis hoc Da-
uid potuit comprehendere? Iuuenis ætas ea propendet
ad vitia. Sed ſunt quidam in iuuentute ſenes, & alij iu-
uenes in ſenectute. Sunt, inquam, viri quorum animi
ſenilium grauitate cenſentur, in quibus ætas ſenectutis
Sap. 4. ſit vita immaculata, in quibus vigeat incana prudentia:
qualis erat Hieremias, qui cùm ſe iuuenem contuitu D
memoraret ætatis, & per iuuentutem excuſaret quod
prædicandi impar officio videretur, ait illi Dominus: *Noli*
dicere, Quia iuuenis ego ſum: quoniam ad omnes ad quoſcumque
Hierem. 1. *miſero te, abibis.* Ita iuuenem non putauit, quem aptum
Pſalm. 102. propheticæ gratiæ iudicabat. Talis ergo iuuenis fuit Da-
uid, cùm renouatus eſſet, & refloruiſſet (vt ipſe dixit)
velut aquilæ iuuentus ſua. Sic ergo intelligi oportet: *Iu-*
uenis fui, ſed ſanctificatus, ſed Propheta in gentibus po-
ſitus, qui iam poſſem regni cæleſtis Sacramenta cognoſ-
cere, & vera præmia conſiderare iuſtitiæ: ſed *non vidi*
iuſtum derelictum. Poſtea quoque ſenui, id eſt, & vſu
roboratus & munere adquiſiui incrementa ſapientiæ. E
Eadem circa iuſtom viſa eſt mihi gratia permanere. Ex-
planauimus vt potuimus, quomodo dixerit: *Iuuenis fui*:
ſed quomodo addiderit, Etenim *ſenui*, conſideremus.
Bona iuuentus ſed melior ſenectus. Qui enim vſque
in finem perſeuerauerit, *hic ſaluus erit.* Vnde non per-
Matth. 20. functoriè de Patriarcha Abraham dictum eſt quod nutri-
tus eſſet in ſenectute bona. Et Ioannes ſenex cœpit ſcri-
Geneſ. 25. bere Euangelium, & epiſtolas: qui cùm refugeret Apo-
ſtolum ſe ſcribere, ſeniorem ſcripſit. Nec minor eſt
æſtimatus, cui cygnea quædam ſuppeteret gratia ſene-
Act. 9. ctutis. Ipſe vas electionis Dominicæ ſcribens ad Phile-
monem ait: *Cùm ſis talis, vt Paulus ſenex, nunc autem &*
vinctus Chriſti Ieſu: obſecro te pro meo filio, quem genui in vin-
culis, Oneſimo. Volens itaque illi plurimum deferre, ſe-
niori Paulo eum, non iuueni comparauit, & ibi ſe ſenem
eſſe gloriatus eſt, vbi iam in vinculis tenebatur. Et
videre diſtantiam. Adoleſcens ſignificatus eſt in alte-
Act. 7. rius paſſione, ſenex in ſua. Ibi vt adoleſcens, quia Iu-
dæorum veſtimenta ſeruabat: hic ſenex, vbi ſui corporis
exuuias exuebat. Denique & Petrus vbi ſenex dicitur,
vbi certamen eſt paſſionis. *Cùm iunior*, inquit, *eſſes cin-*
Ioan. 21. *gebas te, & ambulas vbi volebas: cùm autem ſenueris, ex-*
tendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non
vis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus
eſſet Deum. Ante certamen iunior dicitur, in certamine

A ſenex, qui omne certamen impleuit. Hoc ergo dicit
Dauid ille in iuuentute bellator, in ſenectute pacificus:
Iuuenis (inquit) *fui*, ſed nolo me adhuc iuuenem putes:
Etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius
quærens panem. Quod eſt ſemen iuſti? *Abrahæ dictæ ſunt*
promiſſiones, & ſemini eius, non dicit, Et ſeminibus, tan-
quam in multis: ſed ſicut in vno, Et ſemini tuo, quod eſt
Chriſtus. Audi iuſti ſemen: *Filioli mei, quos ego parturio* Galat. 3.
donec formetur Chriſtus in vobis. Et nunc ſi quis ex genti- Galat. 4.
bus veniens, ſermonem audiat noſtrum, & Dominus iu-
uare dignetur vt formetur Chriſtus in animo eius, quo
partus fidei ferat: ſemen ei Chriſtus erit. Illic in vtroque.
B Abraham itaque & generationis pater erat ſecundùm
carnem, & is qui verbum Domini in pectoribus iuſto-
rum primus infuderit. Et ideo hoc ſemen Abrahæ panes
iſtos quibus præbeatur corporalis alimonia, non requi-
rit: quia habet panem iuſtitiæ, qui deſcendit de cælo. Si-
cut enim negantur filij Abrahæ qui opera Abrahæ non Ioan. 6.
fecerint: ita ſemen Abrahæ ſunt, & inter filios recipiun-
tur, qui opus eius effecerint. Verum Abrahæ ſemen Ioan. 8.
Elias, cui Angelus alimenta præbebat, & in virtute eſcæ
illius quadraginta dierum curriculis ambulabat. Non 3. Reg. 19.
requirebat iſtam corporis huius alimoniam verum ſe-
men Abrahæ, cui panes deferebantur in cælo: denique
C corui ei quotidianum conuiuium miniſtrabant. Ita indi-
gus erat omnium, vt nihil haberet ſuum, & mittebatur Dan. 14.
vt victum aliis largiretur. Verum ſemen Daniel, cui in- 3. Reg. 17.
ter leones poſito acria fercula per Habacuc Prophetam
referta meſſorum epulis vehebantur. Eſt ergo panis An-
gelorum, quem manducauit homo. Sic enim ſcriptum
eſt. *Panem Angelorum manducauit homo.* Hic eſt panis;
de quo dixit Dauid *Dominus paſcit me, & nihil mihi dee-* Pſal. 77.
rit: in loco viridi ibi me collocauit. Super aquam refectionis Pſal. 22.
educauit me. Bonus Dauid docuit me panem Angelorum,
& ipſe me docuit aquam refectionis. Hæc refectio ſpiri-
talis eſt, hæc refectio requies eſt mentis internæ. Bona
D aqua, quę peccatum lauat, mundat interna. Quæ ſit aqua
hæc, audiamus. *Si quis*, inquit, *ſitit, veniat ad me, & bi-*
bat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre Ioan. 7.
eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de ſpiritu quem
incipiebant accipere qui crediturì erant in eum. Ergo
nec hoc pane nec aqua refectionis indiget iuſtus, cui Spi-
ritus ſanctus eſt requies & refectio.

Tota die miſeretur & fœnerat: & ſemen eius in benedictione erit.

E Quomodo poterit indigere, qui *tota die miſeretur & fœ-* Pſalm. 111.
nerat? Quid eſt quod fœnerat iuſtus? Non æs, non ferrum,
non plumbum: ſed argentum igni examinatum. Hoc de-
fert ad mēſam Domini, & diuidit requirētibus: cui vnam,
cui duas, cui quinque mnas quotidie diuidit, & nunquam
deficit. Sed fœnerationem audiuimus in lege reprehen- Luc. 19.
ſam, dicente Moyſe: *Non fœnerabis.* Duplex eſt fœneta-
tio: vna pecuniæ, altera gratiæ. Diuide vtramque: quia
ſcriptum eſt. *Si rectè offeras, non rectè diuidas, peccaſti: quieſ-*
ce. Et tu rectè diuide, ne pecces. Ipſe Moyſes doceat te Deut. 23.
diuidere, qui admonuit rectè diuidendum: vt ſequaris,
quod Abel egit, qui rectè diuiſit: fugias quod Cain parri-
cida fecit, qui rectè diuidere neſciebat. Diuidit ergo Spi- Gen. 4.
tus ſanctus diuiſiones qui operatur omnia diuidens ſin-
gulis prout vult. Ille prout vult, tu prout potes, prout 1. Cor. 12.
ingenio vales, diuide quando lex de pecunia dicat, quan-
do de gratia. Dixit enim tibi: *Fœnerabis gentibus, cuius*
Dominus vſuras exigit, tu autem non mutuaberis. Eſt & Deut. 15.
pecunia fœnoris, eſt & gratia, cuius Dominus vſuras exi-
git. Pecunia fœnoris, æs habet: gratia fidem confert. Fœ-
nerato ergo fidem gentibus, vt tibi abundet gratia. Tu
autem noli mutuari quaſi indigus: ſed quaſi diues & lo-
cuples fœnerato. Fœnerauit Petrus, fœnerauit Paulus,
fœnerauit Ioannes Euangeliſta vel vterque, & non indi-
guit: hoc eſt, fœnerarunt pecuniam Chriſti, non fœnera-
rūt pecunias ad vſuram. Fœnera ergo & noli deſiſtere fœ-

nerare. Audis quid dicat ſcriptura: *Tota die miſeretur & G*
fœnerat. Iuſtus per diem fœnerat, auarus in nocte. Gratia
enim lucis eſt, auaritia autem vſura tenebrarum eſt. Et
ideo ſemen fœnerantis fidem in benedictione erit, habens
vtique præmium benedictionis.

Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in ſæculum ſæculi.

Quoniam Dominus amat iudicium, & non derelinquet ſanctos ſuos: in æternum conſeruabuntur.

Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit. H

Iuſti autem hereditate poſſidebunt terram, & honorificabunt Deum in ſæcula ſæculorum.

Hic verſiculis demonſtrat Propheta quod pertineamus
Heb. 4. ad Dominum, & ipſe arbiter cogitationum operatio-
númque noſtrarum ſit, ſpectans merita ſingulorum, qui
Rom. 2. nihil ſine iudicio agit, ſed malos & bonos actus iudicio
diſcernit. Declinandum ergo eſt à malo, & faciendum
bonum. Ne bona maláque confundat, priùs eſt vt cri-
Pſalm. 33. mine careas: poſtea vt innocentiæ fructum deferas, quo
poſſis eſſe perpetuus. Noli putare quod Deum tua pec- I
cata prætereant. Sic enim plerique labuntur. Ipſe vni-
uerſa cernit & damnat, & impiorum ſemen exterminat.
Semen vtique non corporalis generationis, ſed mentis in-
ternæ & impietatis ſucceſſionem. Nam vtique Iob de ſe-
Geneſ. 36 mine Eſaü genitus ſcripturæ teſtificatione ſignatur. Quo-
modo ergo ſemen Eſaü periit in Iob, cùm tantus iſte vir
Iob. 26. fuerit vt venturum in terras Dominum præuideret, qui
certum iſtius ſæculi diabolum ſubiugaret Ergo hoc quæ-
ritur, ne malitia transfundatur in poſteros. Hoc per ba-
Epheſ. 4. ptiſmatis Sacramentum Chriſtus operatur, vt exuat vnuſ-
Galat. 4. quiſque quod natus eſt, induat quod renatus: fiat non fa- K
mulæ heres, ſed gratiæ, vt perpetuum domicilium habita-
tionis æternæ ſibi poſſit adquirere Qui autem habitare
meruerit in ſæculum ſæculi, & ipſe honorificabit Deum
in ſæcula ſæculorum. Vbi moralibus iuſtum inſtituit diſ-
ciplinis, vt qualis deberet eſſe, te doceret, quæve eſſet per-
fectæ forma iuſtitiæ, ad ſapientiam & theoremata men-
tem vult eius aſſurgere: & excitat eius intentionem vt
ſpectet intento corde cœleſtia, & diuina intra ſe voluat
Ioſ. c. 1. oracula, atque ad ea quæ complaceant Deo, ſuum infor-
met affectum: ſit meditatus in lege, nec vlla eum Domi-
ni mandata prætereant. † Motus diuini Sacramenti co-
† al. modos. gnoſce. Denique abhinc vide in præceptis ſanctum Pro- L
phetam aſſurgere.

Os iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua eius loquetur iudicium &c.

1. Cor. 4. Superiora moralia, hæc intelligibilia. Quod eſt iuſti
os quod meditabitur ſapientiam, niſi interior homo?
Epheſ. 2. Duo ſunt enim homines in ſingulis: vnus interior, alter
exterior. Interior cogitat quæ mentis ſunt, quæ mentis
ſunt loquitur: exterior quæ ſunt corporis. Tamen adue- M
niens Dominus vtrumque coniunxit, & duos in vno ho-
mine condidit, ne diuerſis ſeſe impugnent motibus, ſed
inuicem ſibi voluntatum ſuarum vnitate ſocientur. Ideo
os iuſti meditabitur ſapientiam. Iam enim & ipſe exterior
homo iuſti in interioris hominis transfuſus eſt diſcipli-
nam: & in eius conformatus naturam, ipſius exercet offi-
Philip. 3. cia, vt caro meditetur quod mentis internæ eſt. Sed ne
hoc incredibile tibi videatur, audi Apoſtolum dicentem,
quia *Dominus Ieſus transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, vt*
conforme fieret corpori gloriæ ſuæ. Quis audeat dicere car-
Luc. 1. nem ſine peccato, carnem aſſumptam ex virgine, carnem
ſpiritu Dei in Mariam ſuperueniente generatam, quæ in
nullo diſcrepauit à ſapientiæ diſciplinis, interioris homi-
nis exortem fuiſſe virtutum, nec in vſus eius tranſire po-
tuiſſe, cùm ſupra hominem fuerit quod tactu eius ſana-
Math. 11.

bantur ægroti, cæcis refundebatur aſpectus, mortui reſur-
gebant? Competenter ergo ſcriptum eſt: *Os iuſti medita-* 1. Cor. 15.
bitur ſapientiam: eo quod totus homo ſit ſpiritalis, non
vtique terrenus. Qualis enim terrenus, tales & terreni:
& qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Abiit ergo terrenus,
remanſit cæleſtis. Ideóque in tempora redemptoris refe-
rens Propheta, *meditabitur*, dixit: licet vnus è pluribus me-
ditatus, ſcripſerit. Nec abhorret à ſenſu, quia Propheta- Eccl. 27.
rum ſpiritui futura pro præſentibus ſunt. Alij putant os
pro mente dictum. Pulchrè autem iſtud expoſuit nobis
Salomon, dicens: *Narratio iuſti ſemper ſapientia: ſtultus au-*
tem ſicut Luna mutatur, id eſt, quod ſæpe varietur, nec in
ſua perſeueret ſententia, & tãquam in tenebris lumen vi- Deut. 6.
deatur offundere, nec tenere. Sit ergo tibi ſemper in cor-
de & ore meditatio ſapientiæ, & lingua tua loquatur iudi-
cium, lex Dei tui in corde tuo ſit. Ideo tibi dicit ſcriptura:
Loqueris in illis ſedens in domo, ambulans in via, dormi- 1. Cor. 1.
tans, reſurgens. Loquamur ergo Dominum Ieſum quia Ioan. 1.
ipſe eſt ſapientia, ipſe eſt verbum, & verbum Dei. Nam Prou. 31.
& hoc ſcriptum eſt: *Aperi os tuum verbo Dei.* Ipſum ſpi- 1. Cor. 1.
rat, qui ſermonẽ eius reſonat, & verba meditatur. Ipſum Epheſ. 2.
ſemper loquamur. Cùm de ſapientia loquimur, ipſe eſt. Ioan. 14.
Cùm de virtute loquimur, ipſe eſt. Cùm de iuſtitia lo-
quimur, ipſe eſt. Cùm de pace loquimur, ipſe eſt Cùm de Prou. 31.
veritate & vita & redemptione loquimur, ipſe eſt. Aperi
os tuum Dei verbo. Scriptum eſt: *Tu aperi, ille loquetur.* Pſal. 84.
Ideo dixit Dauid: *Audiam quid loquatur in me Dominus.* Pſalm. 80.
Et ipſe Dei filius dicit: *Aperi os tuum, & adimplebo illud.* 3. Reg. 3.
Sed non omnes vt Salomon poſſunt percipere ſapientiæ
perfectionem: nõ omnes vt Daniel. Omnibus tamen pro Dan. 10.
poſſibilitate infunditur ſpiritus ſapiẽtiæ, ſed omnibus qui
fideles ſunt. Si credas, habes ſpiritum ſapientiæ. Ideo Pſal- Pſalm. 115.
tes dicit. *Credidi, propter quod locutus ſum.* Cùm credide-
ris, accipies loquendi gratiam. Et qui credit, redimitur &
qui orat, redimitur, ſi piè intendat orationibus, & in ora-
tione aſſiduus ſit. Diem præueniat noctem frequentet,
ſoli matutinus occurrat, vt antè ipſe illuminetur à Chri-
ſto, quàm terra ſolis exortu. Et qui pſallit redimitur: &
qui compungitur, redimitur. Ideo ſemper meditare, ſem-
per loquere quæ Dei ſunt, ſedens in domo. Domum
poſſumus accipere Eccleſiam, poſſumus accipere domum Pſalm. 121.
interiorem in nobis: vt intra nos loquamur: Sedent iudi-
ces in Hieruſalem: ſederunt ſedes in iudicio. Sedit etiam Dan. 7.
iudicum conſilium, & libri aperti ſunt, Propheta dicit: & Prou. 31.
tu cum conſilio omnia fac. Cum conſilio de factis tuis Prou. 10.
iudica, cum conſilio vinum bibe: cum conſilio loquere, vt
effugias peccatum, ne incidas per multiloquium. Sedens
loquere tecum, quaſi qui iudices. in via loquere, ne vn-
quam vaces. In via loqueris, ſi in Chriſto loquaris, quia Ioan. 14.
via Chriſtus eſt. In via loquere, ibi loquere Chriſto. 1. Tim. 2.
Audi quomodo illi loquaris: *Volo*, inquit, *viros in omni lo-*
co orare, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Lo-
quere, ô homo dormitans, ne tibi ſomnus mortis obre-
pat. Audi quomodo dormitans loquaris. *Si dedero ſom-*
num oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec Pſalm. 131.
inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Vince
naturam diligentia, exclude corporis ſomnum. Na-
turam nobis formare non poſſumus, poſſumus diligen-
tiam. Homo erat Dauid: indulgebat aliquid ſomno
per noctem, ſed excludebat ſomnum, lauans per ſin-
gulas noctes lectum ſuum, & lachrymis irrigans ſtra-
tum ſuum. Ideo memor erat in ſtratu ſuo ſemper Do- Pſalm. 6.
mini ſui, & in ipſo meditabatur, vt diluculum præueni- Pſalm. 62.
ret, & in tenebris ei illuceſceret Chriſtus, dicens: *Surge* Pſalm. 118.
qui dormis. Nam in omnibus hæc gratia eſt, ſed poteſt Epheſ. 5.
eſſe & in pluribus diligentia. Ne igitur expectes vt
excitet te Chriſtus, ſed potius Chriſtum excita. Excitat
eum qui de ipſo dormitans cogitat. Si tu illum excita-
ueris, & ipſe te excitabit a ſomno, reſuſcitabit a morte, Ibidem.
dicens tibi: *Exurge a mortuis.* Cùm ſurges ergo vel re-
ſurges ipſum loquere, vt impleas quod iuberis. Au- Cantic. 5.
di quomodo te Chriſtus excitet. Anima tua dicit: *Vox*
fratris mei pulſat ad ianuam. Et Chriſtus ait. *Aperi* Cant. 2. &
mihi ſoror mea ſponſa. Audi quomodo tu exſuſcites 3.
Chriſtum. Anima dicit: *Adiuraui vos filiæ Hieruſa-*

1. Ioan. 4. *lem, ſi ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis charitatem.* Charitas A
Cant. 5. Chriſtus eſt. Audi etiam quomodo dormiens loquatis.
Ego dormio, & cor meum vigilat. Hæc communiter. At-
Deut. 6. tolle nunc paulo altius mentem tuam. Loquere ſedens
in domo, in hac terreſtri domo huius habitationis, quæ
2. Cor. 5. diſſoluitur, in qua peregrinamur à Domino. In corpo-
Ibidem. re enim iſto poſiti, dum ſuperueſtiri magis quàm expo-
liari volumus, exulamus à Chriſto, & grauiter ingemiſ-
cimus. In hac ſedens ergo confitere peccata tua: quia
Pſal. 121. ſediſti, & non ſtetiſti, & non dixiſti: *Stantes erant pedes no-
ſtri in atriis tuis Hieruſalem.* Loquere magis, & noli oc-
cultare delicta. Loquere ſedens, vt audias dicentem:
Pſal. 126. *Surgite poſtquam ſederitis qui manducatis panem doloris.* Lo-
quere in via ambulans, id eſt carpens vitæ iſtius cur- B
ſum. Hic loquere, ne illic obmuteſcas: ſicut ille obmu-
Luc. 1. tuit qui angelo Chriſti antè non credidit: poſtea tamen
cùm crediſſet, vocem recipit. Loquere dormiens &
quieſcens, conſepultus in Chriſto, vt cum ipſo in noui-
tate vitæ reſurgas. Loquere etiam ſepultus in tumulo:
Rom. 6. ſicut loquebantur animæ ſanctorum, petentes de mor-
tis auctore vindictam: Vſquequò Domine ſanctus &
Apoc. 6. verus non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum? Lo-
quere poſtremò cùm ſurgis, ſicut docuit ille qui dixit:
Pſal. 3. *Ego dormiui, & quieui, & reſurrexi: quoniam Dominus ſuſ-
cipiet me.* Et illic ergo *os iuſti meditabitur ſapientiam*, do-
Pſal. 41. nec ad ſublimiora tabernaculi ſecreta cæleſtis, ac ſacræ
plena iucunditatis atque lætitiæ ipſe perueniat: quem-
admodum ſcriptura nos docuit, dicente Dauid: *Hæc re-
cordatus ſum, & effudi ſuper me animam meam: quoniam in-
grediar in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum
Dei. In voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.* Er-
1. Theſſ. 4. go & ſedentes in hac corporea domo, & egreſſi hinc,
atque ambulantes in via, cùm rapiemur, ſi meremur,
Prou. 3. obuiam Chriſto: & dormientes loquemur. Accipe ter-
tiam ἀναγωγὴν, qua ſe anima eleuat iuſti.
Eſt enim quidam ſpiritalis ſomnus intelligendus, de quo
Salomon ait: *Si enim ſedeas, ſine timore ſedebis: ſi dormias,
ſuauiter requieſces, & non timebis pauorem qui ſuperueniat
tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes tibi. Cum ſua-
uitate requieſce, & pauorem & ſuperuenientes impiorum im-
petus non timebis, ſi lingua tua loquatur iudicium Dei, &
ſemper illud ante oculos habeat, vt peccato locum nullum relin-
quas: & noueris quod delicti pretium ſupplicii retributione ſolue-
Pſal. 90. tur.* Ipſe enim hoc in nonageſimo interpretatus eſt Pſal-
mo, dicens: *Non timebis à timore nocturno, & à ſagitta vo-
lante per diem: à negotio perambulante in tenebris, ab occurſu
& dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem
millia à dextris tuis: ad te non appropinquabit. Veruntamen
oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis.*
Iuſtus enim cùm loquitur iudicium Dei, vel cùm loqui-
tur ipſe quæ iuſta ſunt, & veri plena iudicii, non eum
iracundia loquitur, non ex animi mœrentis afflictione, E
non ex dolore, non ex aliqua paſſione, ſed loquitur ex
veritate, loquitur ex æquitate: vt non propendat affectu,
ſed quæ loquitur, vero pendat examine. Iudicat enim
quæ dicenda ſint, vel non promenda. Cui ſimile eſt il-
Prouer. 15. lud: *Labia ſapientium alligata ſunt ſenſu*: eo quòd omnia
quæ loquuntur, vero ſenſui conuenire videantur, & ſen-
ſus ſui prudentia intelligant quæ loqui debeant vel tace-
re: vt quæ ſilenda ſunt, cohibeant clauſtro quodam ne-
xúque labiorum: in iis autem quæ oporteat dici, labio-
rum vincula reſoluantur. Meritò ergo præmiſit: *Os iuſti
meditabitur ſapientiam.* Meditatio enim diuturna plenum F
Eccli. 20. poterit habere iudicium: quod loquetur iuſtus in tem-
pore, cùm ea quæ perfecta ſunt, facie ad faciem viderit.
1. Cor. 13. Nunc enim de iis quæ non comprehendimus, loqui ve-
2. Cor. 12. ra non poſſumus. Denique nec Paulus præſumpſit dice-
Rom. 20. re, qui raptus in paradiſum audiuit ſecreta cæleſtia: ſed
volens non in iis errare quæ diceret, ait. *Quàm inſcrutabi-
lia ſunt iudicia Dei & inueſtigabiles viæ eius!* Nunc autem
Pſal. 35. abſolutus corpore, forſitan inueſtigabilium viarum
genera, & iudicia eius, quæ ſicut abyſſus multa ſunt,
comprehendit. Adhuc iuſtitiæ forma deſcribitur & au-
getur, dicente ſcriptura.

A

**Lex Dei eius in corde ipſius: & non ſup-
plantabuntur greſſus eius.**

In corde iuſti lex Dei eſt. Quæ lex? Non ſcripta, Rom. 2.
ſed naturalis. Iuſto enim non eſt lex poſita, ſed iniu-
ſto. In corde eius lex eſt, non perfunctoriè, ſicut in la- 1. Tim. 1.
bus Iudæorum. *Corde enim creditur ad iuſtitiam.* Qui cre- Rom. 10.
dit, & loquitur: qui autem loquitur: non continuò cre-
dit. Denique non credidit populus, de quo dictum Eſai. 29.
eſt: *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à* Rom. 2.
me. Si igitur gentes cùm ea quæ legis ſunt faciunt, ip-
B ſi ſibi ſunt lex, cognoſcentes quæ ſequi debeant vel ca-
uere: quantò magis fidelis & iuſtus, qui ad imaginem &
ſimilitudinem Dei viuit, decora nouit & honeſta decer- Geneſ. 25.
nere, & vti legitimo quodam naturalis ſapientiæ guber- Geneſ. 27.
naculo, ne eius ſupplantentur veſtigia, ſicut Eſau, quem
propter gulæ auiditatem frater ſupplantauit vt caderet,
atque in mortem veſtigia eius effudit? Quo magis iuſtus
eſt quiſque, eo magis illi inſidiatur inimicus: & ideo ait
ſcriptura.

**Conſiderat peccator iuſtum, & quærit per-
dere eum.**

**Dominus autem non derelinquet eum in
C manibus eius: nec damnabit eum, cùm iudi-
cabitur illi.**

Conſiderat peccator iuſtum. Videns peccator quia iu-
ſtus in ore ſuo loquitur, & in corde meditatur ſapien-
tiam, quia in lingua ſua iudicium loquitur, & in corde
ſuo legem Domini cuſtodit: mortem peccati ei co-
natur inferre: ſed Dominus tuetur eum. Et ideo Rom. 8.
non timeamus inſidias peccatoris: quoniam Deus pro Hebr. 12.
nobis eſt. *Si ergo Deus pro nobis, quis contra nos?* Pro-
pterea non derelinquet iuſtum ſuum Deus, nec dam-
D nabit eum cùm habuerit de ipſo iudicium. Verus enim
iudex eſt: & ideo iuſtitia non poteſt periclitari. Vnde
& Aquila dixit. *Nec damnabit eum in iudicando eo.* Sym-
machus: *Nec damnabit cùm iudicabitur iuſtus.* Sed quia Eſaiæ 3.
Septuaginta viri ſic poſuerunt: *Cùm iudicabitur illi*: pu- Pſal. 50.
tamus quòd ad illud reſpexerit, quod ſcriptum eſt,
Quoniam ipſe Dominus veniet in iudicium. Sed in quod
iudicium? Audi dicentem: *Tibi ſoli peccaui, & ma-* Michæ. 6.
*lum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vin-
cas cùm iudicaris.* Ideo ergo præbet ſe Dominus audien-
dum, vt de ſe iudicetur: quò magis vincat. Quomo-
do ſe præbeat, audi: *Populus meus, quid feci tibi? aut* Eſai. 43.
*in quo contriſtaui te? aut quid moleſtus tibi fui? Reſponde mi-
hi. Quia ex Ægypto eduxi te: & de domo ſeruitutis liberaui
E te.* Et alibi: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas: &
memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur.* Gra-
ue hoc iudicium, cùm Dominus de ſe poſtulat contra Geneſ. 1.
hominem iudicari. Quid enim reſpondeas ei qui vniuer- Exod. 14.
ſa tibi contulit, omnibus te præfecit? Subiecit tibi Ægy- Gen. 47.
ptios, ad quos hoſpes adueneras, inſectantes poſtea mari Deut. 32.
merſit. Ille tuos deleuit hoſtes, atque ſubuertit. Ille Apoc. 5.
te creauit & condidit, ille ſuo ſanguine te redemit: & Pſal. 142.
tu tradis te vt ſeruias eius inimico? ille tibi omnia pec-
cata dimiſit, & tu grauiora committis? Vocabit te, in
iudicium venies, quid reſponſurus es ei, qui niſi iterum Ibidem.
F tibi donet, periſti? Ideòque videns ſanctus Dauid hac
quadam moralitate Dei amplius ſe grauari, iudicium
refugit, miſericordiam poſcit, dicens: *Et ne intres in iudiciũ
cum ſeruo tuo: quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis
viuens.* Confitetur ſe in tenebris ſicut mortuum ſæculi
collocatum. Cautè ſicut mortuum ſæculi dixit, non
mortuum. Non enim mortui ſæculi ſunt qui moriun-
tur in Chriſto. Illi autem ſunt mortui ſæculi, qui om- Ibidem.
nem vitam ſuam qua vixerunt in ſæculo, in interitu &
morte conſtituerũt. Et ideo quaſi deſperatus ad remediũ
confugit, dicens: *Citò exaudi me Domine, quia defecit ſpiri-
tus meus.* Talis enim iudicii propoſita ſibi oblatione defe-
cit, in quo examinanda veritas foret potius quam miſeri-

cordia conferenda. Tamen tam pius eſt Dominus, vt etſi G
nemo iuſtificetur in conſpectu eius viuens (quis enim
quamuis iuſtus non obnoxius eſt peccato? aut cuius ta-
Eccli.17. lis eſt vita, vt digna iudicetur Dei ſimilitudine?) vtique
Iob. 25. ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, debet, ſicut
Deus ſine peccato eſt, ita & is qui ad imaginem eius eſt,
Geneſ. 1. ſine peccato eſſe. Qua ergo dignus eſt pœna qui gratiam
Ioel. 2. tantam Dominicæ operationis, & ſimilitudinem diuini
decoris amiſit? Sed quia miſericors eſt: etiam ſi ipſe ſe
iudicio ſubiiciat, iuſtum tamen non iudicat, ſed iniuſtum.
Iuſto parcit, quaſi conditionis fragilitate peccanti: iniu-
ſtum punit, quaſi qui deteſtetur ingratũ. Deinde etiamſi
multa habeas opera iuſtitiæ, noli eſſe impatiens atque
arrogans, quò præmia tibi iuſtitiæ in hoc ſæculo exiſti- H
mes flagitanda, aut indignè tibi aduerſa accidiſſe aliqua
conqueraris. Quamdiu enim viuis, certamen tibi debe-
tur, non præmium.

Expecta Dominum, & cuſtodi vias eius: &
exaltabit te, vt hereditate poſſideas terram:
cùm perierint peccatores videbis.

Expecta Dominum; nempe, vel auxiliatorem vel remu-
neratorem Dominum: *& cuſtodi vias eius.* hoc eſt, expe-
cta, & eius quem expectandum putas, mandata conſer- I
ua. Et ſi contereris, etſi affligaris, etſi ægritudine deficias,
tamen expecta dominum, non te confundet ſpes. Ve-
niet Dominus, *& exaltabit te, vt hereditate poſſideas ter-*
Rom. 5. *ram.* Liquet ſuperiorem eſſe terram, non iſtam in valle
Pſal. 26. terrenam: ſed illam quæ eſt repromiſſionis æternæ: in
qua quicumque conſtituitur, exaltatur a Domino. *Vide-*
bis autem cum perierint peccatores. Tunc enim iuſtorum re-
muneratio erit, cùm iudicium fuerit de meritis impio-
Pſal. 72. rum. Sed non vno genere pereunt peccatores. Ante tibi
pereunt, ſi eorum potentiã & diuitias non mireris: ſi non
te moueat cùm eos honoribus, liberis, amicis abundare
Ioan. 14. cognoueris. Hæc enim ſæculi ſunt, & ſæculum ſæculari K
Matth. 4. ſubiacet malignitati: & princeps mundi iis qui ſibi ſer-
uiunt, fauet ſecundum illud: *Omnia tibi dabo, ſi proci-*
dens adoraueris me. Quid quæris vt ea tibi dentur, cùm
ipſe impius qui dat, in eis diuturnus eſſe non poſſit? Tranſit
etiam ipſe: quomodo poſſunt non tranſire quæ contulit?
Tu modò conſtantem animum gere, iuſtitiam tene, ne-
mo te moueat, & videbis nihil eſſe impium. Denique
audi dicentem.

Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum
ſuper cedros Libani.
Et tranſiui, & ecce non erat: quæſiui eum, & L
non eſt inuentus locus eius.

Vidi impium. Vidi eum in ſæculo hoc, vidi oculis
corporis. Vidi etiam eleuantem ſe, & ſuperexal-
tantem ſermonibus ſuis, æſtimantem ſe aliquid eſſe,
Galat. 6. qui nihil eſt. Quomodo ſe ſuperexaltat? *Ponam*, in-
Eſai. 14. quit, *thronum meum ſuper nubes: & ero ſimilis Altiſsimo.*
Amos 2. Exaltat ſe, vt videas eum ſicut cedros Libani ſuperexal-
tatum. Cedri & ipſæ altæ ſunt, & in monte ſunt altiſ-
ſimo. Meritò ergo ſuperexaltatæ ſunt: & ſuperexalta-
tus videtur impius, qui ſe in illo monte conſtituit, de
Matt. 17. quo ſcriptum eſt: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dice-* M
Ibidem. *tis huic monti: Tollere, & iactare in mare.* Huic. Cui? Dæ-
monio, inquit, à quo iſte inuaſus fuerat & oppreſſus,
quem miramini eſſe ſanatum. Ideo charitatem magis
habet in Chriſto, quàm poteſtatem in diabolo. Vi-
Zach. 11. des cedrum in monte altiſſimo ſuperexaltatam: ſed ven-
to frangitur, ſed igni exuritur, ſed vetuſtate diſſoluitur.
Ita eſt diues in ſæculo. Fulget quidem ſplendore quo-
dam gratiæ ſæcularis vt Libanus, nixus eſt mundi poten-
tia, opibus & diuitiis exultat. Videtur tibi aliquid eſſe
antequam dicas: *Tranſiens videbo.* Sicut enim Moyſes ani-
mo & mente tranſiuit materialia, & Deum vidit: ita &
tu ſi tranſeas hinc, ad Dei gratiam veſtigium tuæ mentis
Exod. 3. attollens; videbis eum nihil eſſe qui in hac terra ſibi po-
tentiſſimus videbatur. Ideo animæ tuæ dicit, menti tuæ

G dicit Deus verbum: Ades huc à Libano ſponſa, ades
huc à Libano: tranſibis & pertranſibis. Si tranſeas ſæ- Cantic. 4.
cularia, pertranſibis ad paradiſum. Audi tranſeuntem.
Memento mei Domine cùm veneris in regnum tuum. Audi i- Luc. 23.
terum pertranſeuntem: *Amen amen dico tibi: Hodie me-*
cum eris in paradiſo. Quid eſt, *Ecce non erat*: In principio Ibidem.
vtique verbum erat. Et qui verbum videt, qui parti- Ioan. 1.
ceps verbi eſt vtique & ipſe eſt: quia verbum Dei ſem-
per eſt. Et ſermo qui de ipſo eſt, eſt non eſt, eſt & non, Eſai. 40.
ſed eſt: & manet in eo qui ſequitur Deum. Qui autem
neſcit verbum, non eſt: quia non adhæret ei qui dixit. 2. Cor. 1.
Ego ſum qui ſum. Qui autem adhæret ei, vnus ſpiritus Exod. 3.
eſt. Vbi autem ſpiritus, ibi & vita. Ideo ubi dicit ſcriptu-
H ra de Deo. *Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt,* 1. Cor. 6.
tanquam ea quæ ſunt: hoc eſt, vocat gentes quæ non erant, Rom. 4.
tanquam populum ſuum qui erat. Erant enim patres
noſtri, qui erant electi Dei. Et alibi dicitur: *Cognouit*
Dominus qui ſunt ipſius, non cognoſcit eos qui non ſunt. Et E- 1. Tim. 2.
ſter ait *Non des virgam regni tui iis qui non ſunt.* Rectè Heſter 14.
ergo iuſtus dicit. *Et tranſiui, & ecce non erat.* hoc eſt, vidi
eum ſuperexaltatum in ſæculo antequàm conſiderarem
quia nihil eſt ſæculum. Vbi autem tranſiui mente ſupra
mundum, vidi quia iam non erat qui ante erat ſu-
perexaltatus in hoc mundo. Et tu ſi iuſtus es, tranſi à
I præſentibus ad ea quæ futura ſunt, & tranſibunt tibi
præſentia. *Cælum & terra tranſibunt: verba autem mea non*
præteribunt. Iuſto ergo omnia tranſeunt. Tranſit im- Matt. 24.
pius, ſimilis vanitati eſt, & dies eius ſicut vmbra præ- Pſal. 143.
tereunt. Nec ſolùm prætereunt iuſto præſentia, ſed etiam
cùm ad ea quæ ſunt futura intenderit, iam iſta præter-
eunt. Vide quomodo iuſto præſentia præteriêre. Vtique
temporibus Dauid prophetæ ſynagoga erat, Eccleſia ex
gentibus non erat: & tamen futuris quaſi præſentibus
dicit: *Benedicite gentes Deum noſtrum.* Deinde ſupra ait: Pſal. 65.
Aſcendit Deus in iubilatione. Tranſiuit perfidiæ ventura Pſal. 46.
tempora, non ætate, ſed mente: & reſurrectionem
K Domini multo poſt ſæculo futuram, pia fidei deuotione
celebrauit, dicens: *Pſallite Deo noſtro, pſallite, pſallite*
regi noſtro, pſallite ſapienter. Quaſi intereſſet ipſis Chri- Ibid.
ſti & Eccleſiæ nuptialis copulæ ſacramentis, ita tripu-
diat & gaudet. Cauſam quoque celebritatis expreſſit,
dicens: *Regnauit Dominus ſuper omnem terram.* Ergo ſi
nos prætereamus & illa præteriiſſe quæ futura ſunt, no- Ibid.
bis videntur: vt ſi in nauigando terram prætereas, illam
quoq; videas præterire, & quaſi a te diſcedere. Sæpe nau-
tæ, maximè in tempeſtate, fugiunt terram. Et tamen
cùm ea fugiunt nauigantes, ipſa potius fugere videtur
à nauigantibus. Et tu ſi fugias mundum hunc, & ipſe
te effugiet: ſi prætereas terram hanc, & ipſa te præte-
L ribit. Et tu in mari hoc nauigas, & in hoc ſæculo flu-
ctuas. Fuge terram, ſaxa habet, lapides habet, ſicut ſcri-
ptum eſt: *Lapides de via proiicite.* Si feſtines per aerium hoc
profundum ad portum diuinæ voluntatis, videbis tibi Eſai. 62.
hæc omnia præteriiſſe. Quid enim intereſt vtrum præte-
rierint, an tibi ea iudices præteriiſſe? Eſt & alius impius
qui videtur exaltatus & eleuatus ſuper cedros Libani: &
ſi tranſeas, non erit, nec locum eius inuenies. Vide mihi
ſcribam Iudaicum reddentem ſeriem veterum ſcriptu-
rarum, ſed non ſequentem. Audis quia labiis reddidit,
miraris vt doctum. Interrogas quid ſentiat: reſpondet
ſecundùm litteram, percurrit hiſtoriam. Superexaltatus
M videtur tibi & eleuatus ſi litteram cogites. Tranſi ad in-
telligentiam ſpiritalem, quia lex ſpiritalis eſt; vides illum
nihil eſſe, tum dicis: *Vidi impium ſuperexaltatum: & tran-* Rom. 7.
ſiui, & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus
eius. Quæſiui eum vbi eſſe debuerat: vbi ita eſt, non il-
lum inueni. Non erat ibi vbi vita erat, quia mortuus e-
rat, & ideo nec locus eius inuentus eſt. Qui enim mortui
locus, qui non erat nec fuit vnquam? Non enim fuit, qui
in littera erat. *Littera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.*
Quæſiui ergo eum, vt inuenirem: ille ſe non præbuit,
vt inueniretur: hoc eſt, ego eum volui conuertere, il-
le ſe mihi præbere noluit vt conuerteretur. Feci quæ erant 2. Cor. 3.
quærentis: ille refugit ea quæ eſſe debuerant reuerten-
tis. Denique anima quæ conuerti vult, verbum requi-
rit: & cùm inuenerit, dicit, *Tenui eum, & non dimittam eum,* Cant. 3.

hoc eſt, Dei filium, Dei verbum. Iuiuſtum autem quiſanari noluit, quæſiui eum, & non inueni, & ideo non illum imitetis.

Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem: quia ſunt reliquiæ homini pacifico.

Iniuſti autem diſperibunt: ſimul reliquiæ impiorum interibunt.

Matt. 5. Pſal. 44. *Cuſtodi innocentiam, &c.* Qui cuſtodit innocentiam, æquitatem videt: quoniam qui mundus eſt, Deum videt; cuius virga recta eſt, & recta iuſtitia, vt auerſetur eos qui declinauerint ad ſtudia prauitans. B Bona innocentia, quæ Deum videt. Denique alij poſuerunt: Cuſtodi perfectionem. Perfectus eſt enim qui malitiam neſcit, nec dolum nouit. Ideo, inquit, cuſtodi perfectionem, *quia ſunt reliquiæ homini pacifico.* Reliquiæ dicuntur hominis de corpore mortui, de eius exouiis. Ideo reliquiæ, quia poſt mortem hominis videntur ſupereſſe.
1. Cor. 15. Superſunt enim quæ ſeruantur ad reſurrectionem. *Oportet quippe hoc corruptibile induere incorruptionem, & hoc mortale induere immortalitatem.* Ergo magis reliquiæ ſunt hominis ſpes reſurrectionis, & fides conuerſionis,
Pſalm. 1. & gratia dilectionis: *quoniam impij non reſurgunt in iudicium.* Vita autem iuſtorum nota eſt Deo, & iu-
A dicio Domini comprobanit. Hoic loco pulchrè illud conuenit: Reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Rom. 11.
Iniuſti autem diſperibunt ſimul, reliquiæ impiorum interibunt. Eſaia 41. Iuſtorum reliquiæ virtutes ſunt: impiorum reliquiæ, improbitas, atque perfidiæ peccatum. Ea delebuntur vt non ſint.

Salus autem iuſtorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus: & ſaluabit eos, quia ſperauerunt in eum.

Salus autem iuſtorum à Domino. Non à ſæculo, non ab elemento. Cœlum & terra prætetibunt. Non committo ſalutem meam cælo, quia & ipſum præterit, quia de pluribus cælis dictum eſt: *Ipſi peribunt, tu autem permanes.* Deo Math 24. Pſal. 101.
ſoli committo, qui permanet, qui poteſt peccata donare, vt protector meus ſit in tempore tribulationis, & ad- Hebr. 1.
iuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus iudicii ſui tempore: & ſaluum me faciat, quoniam ſperaui in eum. In ipſum ſolum ſperaui. Non vult enim nos & ſibi & alij ſeruire. Qui ipſi ſoli ſeruit, liberatur: quoniam ipſi eſt laus, gloria, perpetuitas a ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVII. ENARRATIO.

Præfatio in Pſalmum XXXVII.

DE pœnitentia duos iamdudum ſcripſi libellos: & iterum ſcribendum arbitror. Primùm, quia vtile eſt vel quotidie veniam delictorum precari: deinde quoniam in illis duobus libellis adhortatio pœnitentiæ vel profectus eſt, ſi geratur: nunc autem quemadmodum agi pœnitentia debeat, exprimendum eſt. Nihil enim prodeſt agere, niſi ita agatur vt oportet. In quo ſanctus Dauid ſequendum nobis propoſuit magiſterium, qui ideo mihi videtur guſtaſſe peccatum, vt doceret quemadmodum peccatum poſſet aboleri. D Vnde enim medicina niſi de vulnere ſumpſit exordium? Dũ prima ætas generis humani doceret alios quod ſibi profuit, & quemadmodum vulnus ſuum ſanauerit, aliis oſtendit, vſus artem fecit, & ægritudo magiſterium. Ipſa eſt enim prima & valida ſecta medicinæ, quam experientia non coniectura formauit. Ideóq; ab experientia ἐμπειρικοὶ primò medici ſunt vocati, & ex ea ſecta cæteræ deriuatę ſunt, atque ab ea vſum quemdam ſuæ ſumpſere virtutis. Quid autem eſt ad cohortationem pœnitentiæ validius, quàm quod ſanctus propheta Dauid peccatorum noſtrorum nos docuit pœnitere? E Quis enim dedignetur humiliare ſe Deo, cùm rex ſe humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animam ſuam, cùm propheta tantus afflixerit, ſoluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati? Et quamuis toto ſcriptorum ſuorum corpore gerendæ pœnitentiæ præcepta diffuderit (quis enim eius Pſalmus non medicamentum eſt conſcientiæ peccatricis? cùm alibi quemadmodum impulſus ſit, alibi quemadmodum conturbatus oſtenderit: vt non ſolùm quemadmodum
Pſal. 117. ſint ſananda, ſed etiam quemadmodum cauenda vul-
Pſalm. 29. nera, demonſtraret, & ſuo nos doceret exemplo quis autem ſtare ſe credat, vbi lapſus eſt etiam fortior?) tamen in trigeſimo ſeptimo Pſalmo maiorem vim dolo-
C ris interni, & lamentabilis deplorationis expreſſit. Denique in exordio ipſe nos titulus admonet huiuſmodi præcepta formari. Sic enim legimus.

Titulus Pſalmi XXXVII.

In commemorationem diei ſabbati Pſalmus Dauid.

Plena pœnitentiæ definitio, commemoratio eſt delictorum, vt vnuſquiſque peccata ſua velut quodam quotidiani ſermonis caſtiget flagello, & commiſſa ſibi flagitia condemnet. Sic enim docemur, dicente Domino: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Et Eſai. 43.
Apoſtolus ait. *Ore confeſſio fit ad ſalutem.* Sed forte Rom. 10.
moueat, quia non dixit, Peccatorum commemorationem, ſed diei ſabbati, aut (ſicut alius habet) ſabbatorum. Exod. 20.
Quid eſt autem ſabbatum, niſi requies futurorum, Hebr. 4.
leuamen præſentium, quo lex iubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ ſunt grauiora onera, Hiere. 17.
niſi noſtra peccata? Hæc deponuntur in ſabbatorum Exod. 20.
diebus, hoc eſt, in hoc vitæ iſtius tempore. Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, ſex diebus mundus iſte formatus eſt, ſeptimo die requieuit Dominus ab opere ſuo: qui in noſtra manſuetudine requieſcit, ſicut ipſe dixit: *Super quem requieſcam, niſi ſupra humilem & manſuetum?* Eſai. 66.
Abſolue te ergo omni ſabbato & alleua pondus errorum, vt ſecurus ad illius futuri ſabbati requiem peruenire merearis. Nam ſi hinc peccata grauia portaueris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentem, reiice omnia quibus conſcientia grauatur & premitur, ne fiat fuga hyeme vel ſabbato. Vita hæc in labore eſt, illa in requie. Leuiorem te ſæculi huius

Matth. 24. reperiat conſummatio, ne oneratus peccatis fugere non poſſis. Ante fuge, vt præuenias. Fugit ſæculum, qui ſæculi illecebris non tenetur, qui ſe omni cura eius abſoluit. Fuge iram futuram, hoc eſt, iudicij diem. Fugit eam qui egerit pœnitentiam. Sic enim definiuit Baptiſta Ioannes, dicens: *Generatio viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos pænitentia.* Audiſtis hodie legi quia Ioannes Baptizabat in Ænon iuxta Salim. Ænon dicitur
Matth. 3. oculus ſuppliciorum. Salim ipſe aſcendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, ſuppli-
Ioan. 3. cia præuidet. Et ideo confugit ad baptiſmatis ſacramentum, vt peccatum omne deponat, ne obnoxius in-
Matt. 3. cipiat eſſe ſuppliciis. Et fortè ſupplicia præuidet qui baptizatur baptiſmo pœnitentiæ: at vero ille gratiam ſpectat, qui baptizatur in Chriſto. Baptiſmus ergo Ioan-
Ioan. 3. nis, oculus ſuppliciorum eſt: baptiſmus Chriſti, oculus gratiarum. Tametſi in Ænon baptizabat Ioannes, iuxta aſcendentem baptizabat. Hoc enim & iſta habet interpretatio, vt Salim dicatur ipſe aſcendens. Proximus ergo erat Chriſto, qui eius nuntiabat aduentum.
Epheſ. 4. *Etenim filius hominis qui deſcendit de cælo, ipſe eſt, & qui aſcendit in cælum, vt impleret omnia.* Sed quia qualis cæle-
1. Cor. 15. ſtis, tales & cæleſtes: & ille aſcendit in cælum, qui terrena deponens, conſepelitur in Chriſto, vt cum Chriſto re-
Rom. 6. ſurgat à morte peccati ad nouitatem vitæ, hereditatiſque conſortiom, vt fiat, ſicut ſcriptum eſt; *Dei heres, Chri-*
Rom. 8. *ſti coheres.* Vera ergo medicina eſt gerere pœnitentiam: quæ tunc legitimè prædicata eſt, quando medicus venit è cælo, qui non exaſperaret vulnera, ſed ſanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in hac terra corporis noſtri remedia quæreremus, cùm flos nobis herbæ ſalutaris oriretur, qui de peccato damnauit pecca-
Ibidem. tum in carne. Antidotum ergo facta eſt caro, quæ erat venenum antè peccati, quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotum caro. Dei verbum factum eſt caro: miſit manum in cauernam aſpidum; ve-
Ioan. 1. Eſai. 11. nenum euacuauit, peccatum abſtulit: id eſt, de peccato damnauit peccatum in carne. Et vt hoc poſſit plenius conſiderari, ipſum Apoſtoli capitulum recenſeamus.
Rom. 8. Ibidem. Namque ita ſcriptum eſt: *Deus mittens filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, vt non ſecundum carnem ambulemus, ſed ſecundum ſpiritum.* Venit ergo Dei filius in ſimilitudinem carnis peccati. Non vtique in ſimilitudine carnis venit, qui veram carnem ſuſcepit: ſed in ſimilitudine carnis peccati idest, carnis peccatricis. Facta enim erat fraude & veneno infuſa ſerpentis caro noſtra caro peccati. Poſtquàm eſt obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis quia erat morti debita. Huius carnis iam reæ, iam præiudicatæ ſimilitudinem Chriſtus in ſua carne ſuſcepit: quia etſi naturalem ſubſtantiam carnis huius ſuſceperat, non tamen contagia vlla ſuſceperat, nec in iniquitatibus conceptus, & natus eſt in delictis, qui non ex ſanguinibus: neque ex voluntate carnis,
Pſal. 50. Ioan. 1. neque ex voluntate viri, ſed de Spiritu ſancto natus ex Virgine eſt. Quid ergo eſt: *De peccato damnauit peccatum in carne?* Vtrum de ſimilitudine carnis peccati? an quia
Matt. 1. Rom. 8. peccata noſtra Chriſtus non vſu, ſed qualitate ſuſcepit: non crimine, ſed ſuæ miſericordiæ ſacramento, & peccatum pro nobis factus eſt, qui peccatum ipſe non fecit? An verò quia etiam de iſta carne peccati, hoc eſt,
2. Cor. 5. 1. Petr. 2. noſtra hac obnoxia & præiudicata damnauit peccatum in carne, docendo quemadmodum in carne poſiti non ſecundùm carnem ambulemus, ſed ſecundùm ſpiritum?
Rom. 8. Peccatum quippe eſt ſecundùm carnem ambulare: quia luxu, & voluptatibus, & laſciuiis, & carnis cupiditatibus viuit, qui ſecundùm carnis ſapientiam conuerſatur. Sa-
Ibidem. pientia enim carnis inimica eſt Deo. Vnde qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Ideóque peccatum damnat de peccato, qui ſe à carnis vitiis abluendo, ſecundùm ſpiritum viuit, totus Deo deditus, & cæleſtibus
Ioan. 6. Galat. 5. intentus oraculis, propter quod Chriſtus aduenit, vt non ſuam, id eſt carnis, ſed Dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum ſequatur, vt faciat quæ placent Deo, & car-

G nis ſuæ comprimat appetentiam: imitator eſt Chriſti. Quid ſenſerimus, expreſſimus. Qui legis, elige quid ſequaris. Nullus error, vbi ſimplex pietatis affectus, atque omnis fidelis eſt ſenſus. Damnauit peccatum Chriſtus ſuſcipiendo ſimilitudinem carnis peccati, vt delicta no-
Rom. 8. ſtræ carnis aboleret. Damnauit peccatum, vt peccata
2. Cor. 5. noſtra in ſua carne crucifigeret, factus pro nobis ipſe peccatum: vt nos in ipſo eſſemus iuſtitia Dei, qui eramus captiuitas mortis, & præda ſerpentis. Ergo pietatis eſt ſuſceptio peccatorum iſta, non criminis. Per hoc
Rom. 8. peccatum nos Deus æternus abſoluit, qui filio ſuo
2. Cor. 5. proprio non pepercit, ſed peccatum eum fecit eſſe pro
H nobis. Deinde damnauit peccatum Chriſtus in carne de ipſa carne peccati, quæ iudiciali quodam vigore & auctoritate cenſoria odit vitia quæ amare conſueuerat, & horret impudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat ſe a laſciuiis, abdicat à cupiditatibus, renuntiat criminibus atque flagitiis, propulſat auaritiam, quæ virilitatem quandam carnis effœminat. En tibi illum
1. Cor. 9. Chriſti imitatorem, & ipſum de peccato peccatum in carne damnantem. *Sic curro, inquit, non vt in incertum: ſic luctor, non vt aëra cædens, ſed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo: ne cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus*
I *efficiar.* Non ſuperfluè (vt arbitror) euagati ſumus;
Eccli. 38. quia & hoc ad medicinam hominis pertinebat: cui medicinę proſpiciens Deus ſicut terram iſtam ſalubres herbarum atque arborum ſuccos ferre præcepit, quibus carnis vulnera curarentur: ita etiam præceptis ſalutaribus repleuit diuinarum ſeriem ſcripturarum quibus infirmitas animæ ſanaretur. Itaque quam graue eſt vt muta animalia medicari ſibi nouerint, & vulneribus ſuis herbas ſalubres requirant, deligere non reſiſtent: & hominum induſtria non requirat, quibus etiam medicus eſt miſſus, qui medicinæ ſalutaris in veteribus ſcripturis ſemina demonſtraret, & noua ipſe deferret? Quam mul-
K ta itaque ſalubria ſunt, quæ noxia per ſimctorè indicantur? De ipſa terra ſumamus exempla. Serpens alit venenum, morſus noxios habet, vulnerat carnem ſed in ipſo quoque eius veneno antidotum reperies, ſi requiras. Denique, caro eius exuritur, cuius puluere theriaca conficitur: qua veneni vis conſueuit hebetari vt nocere non poſſit. Non terra ergo in vitio, quæ ſerpentem generat: ſed ille qui neſcit cauere ſerpentem. Ipſe ſerpens poteſt tibi prodeſſe, ſi intelligas: immò ſi medi-
Matt. 10. ci præcepta non ſpernas imitandum diſce, quem putas eſſe fugiendum. *Eſtote, inquit, aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Serua caput tuum ſicut ſerpens: & ſi laceratus toto corpore fueris, reuiuiſces. Caput
L tuum Chriſtus eſt, quia caput ipſe eſt viri. Si ſeruaueris fidem, etſi mortuus fueris ſicut ſerpens, & tu reſurges. 1. Cor. 11.
Imitare ſerpentem, qui exteriorem ſuum exuit, vt renouetur interior. Imitare ſerpentem, qui venenum ſuum euomit. Beatus ſi & tu cogitationes tuas malas euomas, & malitiæ tuæ venena deponas. Celebris ſermo eſt, & ſcriptorum auctoritate robuſtus, ſerpentem aquis appropinquantem ſibilo ſibi fœminæ anguis ſponſare concubitus: illam propriæ conſulentem ſaluti, ea ſpondere lege petitos coitus ſui vſus, ſi ſerpens venenum euomat, captúmque obedire iuſſis, arma deponere, ac proprio more conuenitus caput ori eius inſerere: atque, vbi
M caleſcere cœperit conſuetudo, ſeu naturæ quadam violentia, ſeu libidinis ardore fœminam ſtringere ora, morſúſque libidinis oculis premere, atque ita caput ſerpentis abſcindi. Nonne in natura ſerpentis myſterium fidei
Geneſ. 3. recognoſces? Serpens ille paradiſi prior fœminam ad culpæ adulterium prouocauit: ſed vbi venenum eius effuſum eſt in hunc mundum, ſoboles illius fœminæ cir-
1. Cor. 15. cumuentione parentis, & fraude multa ſerpentis, armis eum ſuis exuit, & caput illius amputauit. Quòd ſi venena præualuerint: & peccatum in quo eſt aculeus mortis irrepſerit: vtere medicorum exemplo, vt tibi ſerpens vel ſerò moriatur. Conteras eius venenum, corpúſque comminuas, & admixtum ſalutaribus ſuccis noueris temperandum, vt non ſolùm vim ſuam & virus amittat, ſed etiam fiet remedium de veneno. Mo-

ritur autem tibi ſerpens ille intelligibilis, ſi tu moriaris peccato, & tibi tua peccata moriantur. Sic conteritur eius venenum, ſi te tua facta compungant: ſic omne virus eius aboletur, ſi bonis operibus tegas, & fideli confeſſione tempores crimen admiſſum. Audi quemadmodum virtus draconis ipſius conteratur. Conterat, inquit, Deus ſatanam ſub pedibus veſtris. Contere primò cor tuum, in quo erat draconis cubile, vt non inueniat vbi poſſit habitare. Contere draconis carnes. Rom. 16. Carnes eius, peccata noſtra ſunt. Hier. 9. Ideo tibi dicit Deus. *Epulantur ea ex gentes.* Et infra ait: *Tradiderit mors ei*; Iob. 40. carnes autem corporis eius ſunt adhærentes ei. Sicut enim Iob. 41. ſancti, corpus & membra ſunt Christi: ita peccatores 1. Cor. 12. qui peccatum non deſerunt, ſed peccato inhærent, corpus draconis & membra ſunt. Ideo nos Chriſti corpus epulamur, illi autem corpus epulantur draconis. Nos epulamur qui Chriſto adhærere contendimus, remiſſionem quotidianam & veniam peccatorum. Iob. 40. Illi autem qui peccatis quotidie peccata connectunt, continuationem flagitiorum epulantur & criminum. Contere igitur has carnes, & ſuper eas contritionem tui cordis al. ea omnia. aſperge. Deinde mitte ſuper † os eius Iordanis aquam. Iordanis enim deſcenſio & aſcenſio eſt: quoniam qui Coloſſ. 3. in fontem ſacrum deſcenderit, & aſcendit, vt quæ ſuperiora Rom. 6. ſunt quærat. Deſcendit enim in mortem Chriſti, qui baptizatur in Chriſto, & in reſurrectionem eius aſ-Pſalm. 129 cendit. Si autem iam baptizatus errâſti, mitte aquam Hier. 31. lachrymarum, non mendacem, ſed veram, vt de profundo clames ad Dominum Deum tuum, vt dicatur de te: 3. Reg. 8. *Vox audita eſt in Rama, fletus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.* Rachel Eccleſia eſt, in qua benedicitur plebs Dei. Ipſa pro te fleat, ipſa tua peccata deploret & fleat plurimùm, vt conſolationem facilè non admittat, quemad-Luc. 15. modum qui plurimum dolent. Ideo conſolari ſe noluit, quoniam qui eras, eſſe deſiſti. Sed hac perſeuerantia doloris & fletus emereatur vt dicat. *Filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt.* Aut fortè conſolari ſe noluit Rachel in filiis Iudæorum, quia non Matt. 2. ſunt: quos vtique ideo genuerat, vt eſſent: & ideo non Matth. 13. admiſit conſolationem occiſis paruulis ab Herode, quia nec in aduentum Ieſu crediderunt, menſuram ſceleris adimplentes, vt & paruulos interficerent, vt inter eos & filius Virginis necaretur. Ergo Eccleſia Domini in Iudæis conſolari noluit, quia non ſunt: in Chriſtianis autem qui ex nationibus congregati ſunt, epulatur & gaudet. quoniam cœperunt eſſe, qui non erant. Miſiſti ergo Eſai. 9. aquam Iordanis, aquam gratiæ, hoc primùm bibe. Mi-Prou. 9. ſiſti aquam lachrymarum, aquam pœnitentiæ, hoc ſecundum eſt poculum, vt primum repares. Bibe aquam Pſalm. 101 de tuis vaſis, bibe aquam de tuis fletibus, vt dicas: *Et potum meum fletu temperabam.* Fletus ergo tuus, potus eſt tu-Pſal. 41. us, & lachrymæ tuæ cibus eſt tuus: *Fuerunt*, inquit, *mihi lachrymæ meæ panes.* Si lachrymæ panes, habes ex peccato Luc. 7. iniquitatis cibum conuerſionis, ſecundùm illud quod legis in Euangelio: *Quoniam cui plus dimittitur, plus diligit.* Vnde ſæpe videmus aliquos qui ante negligentes fuerunt Chriſtiani, peccato aliquo commiſſo fieri diligentiores, & ex illo per pœnitentiam euadere ſolere perfectos. Sicut igitur ex peccato conuerſio, ita remedium de veneno. Prouer. 18. Audi hoc remedium. Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Venenum, peccatum eſt: remedium, accuſatio ſui criminis. Venenum, iniquitas eſt: confeſſio, remedium prolapſionis. Et ideo verè remedium de veneno Eſai. 43. eſt, ſi dicas iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Sed iam Pſalmum adoriamur, vt ipſe nos doceat quemadmodum agenda pœnitentia ſit. Itaque ſic incipit.

Pſalmus trigeſimus ſeptimus.

DOmine ne in ira tua arguas me: neque in furore tuo corripias me.

Qui pœnitentiam agit, paratus eſſe debet ad opprobria perferenda, iniuriaſque ſubeundas, nec commoue-

A ti, ſi quis ei peccati ſui crimen obiiciat. Cum enim ipſe accuſare ſe debeat, quemadmodum alium non ſuſtinet Hebr. 12. arguentem? Quod ſi ab homine argui timere non debet, quantò magis a Domino Deo ſuo, cui omnes etiam in iis quæ ſunt occulta, peccamus? cùm præſertim con-Pſal. 72. demnatio præſentium, abſolutio futurorum ſit. Qui autem non condemnantur in ſæculo, cum hominibus non Matth. 6. flagellabuntur. Væ mihi ſi de me dicatur: Recepit mercedem ſuam. Si bonum factum hac condemnatur ſententia: quantò magis crimen grauatur? Nam ſi miſericordia facili iactata ſermone, fructu fraudatur æterno: 1. Pet. 3. quanto magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris acceſſio-2. Reg. 24. B ne differtur? Ergo qui pœnitentiam agit, offerre ſe debet ad pœnam vt hic puniatur a Domino non ad ſupplicia æterna ſeruetur: nec expectare tempus, ſed occurrere diuinæ indignationi. Vide facta Dauid eius precibus conuenire. Offenderat Dominum, quia numerari iuſſerat populum. Confeſſione præuenit Dei nuntium, peccâſſe ſe valde, & nimis ſtulte feciſſe commemorans: non quaſi admoneret oblitum, ſed quaſi vrgeret morantem, ne diutius commotionem differret offenſæ. 1. Par. 21. *Peccaui*, inquit, *valde, quoniam verbum hoc feci.* Et nunc Domine dele iniquitatem ſerui tui. Quomodo autem Eſai. 40. deleantur peccata, audi dicentem: *Solutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* C Non ergo penitus ſibi peccatum remitti poſtulat, ſed 1. Par. 21. moderata ſolutione deleri: hoc eſt, vt in futurum eius memoria deleatur. Denique quaſi interpellantis voce conuentus Dominus, ne vindicta commiſſi protelaretur erroris, miſit ad eum Gad prophetam: & ille venit ad regem, & dixit ei; Quid fieri velis, elige: trienni famem ſuper terram, aut tribus menſibus fugere te a facie inimicorum tuorum, & illos perſequentes: aut triduò fieri mortem in terra. Et nunc ſcito, & vide quid reſpondeam illi qui miſit me. Vide docentem Deum qua moderatione eius indignatio leniatur, ſi non penitus verba recuſemus, ſed qualitatem D leuandi, non euitandi ſupplicii poſtulemus. Tria pro-Rom. 2. poſuit, vt quod moderatius putaret, eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitentiam prouocat, vt nos offeramus iniuriæ: eligere pœnam mandans, vt in ipſa pœna electionis quædam prærogatiua ſeruetur, & reo ſuo 1. Par. 21. blandiatur hoc verbo. Et dixit Dauid ad Gad: Anguſtiæ mihi ſunt in his tribus: ſed magis incidam in manus Domini (quoniam magna eſt miſericordia illius) quàm in hominum manus. Numquid donari ſibi pœnam popoſcit erroris? Quod ſi feciſſet, impudentiæ notaretur, qui moderationi diuinæ fuiſſet ingratus. Nam plurimum ſuffragatur reo verecunda confeſſio: & pœnam quam defenſione euitare non poſſumus, pudore leuamus. E Elegit non quod a flagello eſſet immune, ſed quod moderatius iudicauit: vt Dei lenitati magis, qui noſſet ignoſcere, quam hominum ſe committeret poteſtati, qui menſuram vltionis frequenter excederent. Miſeretur itaque, qui neſcit errare: non miſeretur, qui erroris eſt particeps. Nec fefellit ſanctum Dauid fides ſua, ſed in ipſa quoque offenſione gratiam diuinæ miſeratio-2. Reg. 24. nis emeruit. Nam qui propoſuerat mortem triduò exercere in terra: ne vnum quidem diem paſſus eſt prætetire, ſed ad horam prandii libenter indulſit, & (vt verbo ſcripturæ vtar) habuit pœnitentiam ſuper malitiam. Vide quomodo te ſcriptura hortatur vt & tu pœ-F nitentiam non refugias, ſi ſequaris Deum, quem ſequi debes. Bene addidit, Super malitiam: quia videtur omnis dura eſſe vindicta. Ideo & dies iudicii, Pſal. 40. dies dicitur mala, de qua beatus eſt qui per Deum li-2. Reg. 24. beratur, vt ſcriptum eſt: *In die mala liberabit eum Dominus.* Et dixit: inquit, angelo Dominus vt remitteret manum ſuam. Vide autem quia quando volt Dominus ignoſcere, dat gratiam & fiduciam deprecandi. Et 1. Par. 21. vidit Dauid ferientem angelum, & dixit: *Ego ſum, ego peccaui, & ego paſtor malè feci, & iſta oues quid fecerunt? Fiat manus tuam in me & in domũ patris mei.* Si mandauerat Dominus angelo vt parceret, quomodo feriebat adhuc angelus: niſi quia Dominus etſi vult ignoſcere, vult rogari, & vt rogetur, hortatur? Nec vidiſſet homo angelum

ferientem , niſi Dominus eius oculis angelum tene-
4.Reg. 6. läſſet. Vnde & Eliſæus dicit : *Domine aperi nunc oculos pueri huius, vt videat. Et aperti ſunt oculi pueri eius, & vidit montem equis repletum & curribus in circuitu prophetæ.*
Nec te moueat quòd perſona vilior ſeruuli quàm pro-
Pſalm. 131. phetæ vel regis , quia vilior & equorum & curruum
ſpecies quàm ſanctitas angelorum. Et fortaſſe aliqui-
bus perfunctoriè legentibus durum videatur quòd Da-
1. Reg.26 uid ille humilis corde atque manſuetus , qui parce-
bat inimicis, mortem magis populi elegit , quàm ſuam
fugam , aut famem ſuper terram. Famem populi vita-
uit, quia grauior morte & omnibus ſupplicijs habetur,
quam ſequitur etiam peſtilentia , quæ cælum contami-
nat , mortem aceruat. Suam fugam non popoſcit, pro-
pter illud , quia propheta pro populo deprecari poterat
ſicut factum eſt populus pro propheta interueniente non
2. Reg. 8. poterat. Scriptum eſt enim : *Si populus errauerit , ſacer-*
2. Reg. 34. *dos orabit pro eo : ſi ſacerdos errauerit , quis rogabit pro eo?*
Et tamen vbi vidit occidi populum , ipſe ſe angelo fe-
rienti obtulit , vt ipſe potius pro populo feriretur. Plus
eſt quòd nec ipſa perterritus ſpecie mortuorum gladio
ſe obtulit , quàm ſi ſermonem propoſitæ conditionis
optâſſet. In electione itaque rationem ſecutus eſt , in
dolore pietatem. Vide autem Domini gratiam, quod &
ipſe a propoſita conditione deſiexit. Numquid aliquod
miſerationis eſt crimen , quia plus minatur, & minus
exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa
cuſtodit , in exactione pœnarum præſcriptum remor-
det ? Cùm iraſcitur in reum , differt ; cùm miſeretur
properat , vt abſoluat : terret , vt corrigat : admonet vt
Pſalm.74. emendet : præuenit vt ignoſcat. Vnde & alibi ait Pro-
pheta de Domino : *Calix in manu Domini vini meri ple-
nus eſt mixto , verumtamen fæx eius non eſt exinanita.* Ad
terrendum plenus eſt calix, ad feriendum non eſt exi-
2. Reg. 24. nanitus. Plenus erat calix cùm mors per triduum man-
daretur : ſed occurrit miſericordia Dei , tenuit manum
angeli priuſquam calicem iuſtum exinaniret. Vt ſcias
Hier. 25. autem quia calix pœna vel gladius eſt , audi dicentem:
Accipe calicem vini meri huius de manu mea , & potabis omnes gentes ad quas ego mittam te , & vomient , & inſanient
Eſaia 51. *à facie gladij.* Et ad Hieruſalem dicitur : *Bibiſti calicem iræ de manu Domini : calicem enim ruinæ bibiſti , & exinaniſti, nec erat qui te conſolaretur.* Hieruſalem ſupra menſuram bi-
Cant. 1. bit, quia ſupra menſuram peccauit; Eccleſia Chriſtia-
Philip. 2. norum calicem iræ exinanire non nouit ,ſed exinanitum
vnguentum , propter quam ſe Chriſtus exinaniuit , vt
vbique fragraret. De manu Domini hoc munus acce-
pit : poculum autem mortis ignorat. Duos calices
Pſalm. 115. lego , vnum mortis , alterum vitæ. Mortis calicem ſuo
Matth. 26. Chriſtus exinaniuit in ſanguine : & nouum calicem mi-
niſtrauit , vt dicamus : *Calicem ſalutaris accipiam.* Noui
calix eſt teſtamenti , qui in remiſſionem effunditur pec-
al. inueni- catorum. Effunditur hic calix , & fæx eius non † inani-
tur. tur, quia mundat omne delictum. Diximus quemad-
modũ in vlciſcendo inflectat Dominus commotionem
ſuam : dicamus quemadmodum in remunerando præ-
ueniat noſtram precationem , & doceamus exemplo.
Audi illum ex duobus latronem dicentem Domino:
Memento mei Domine : cùm veneris in regnum tuum. Reſ-
Luc. 23. pondit Dominus : *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Ille adhuc rogabat vt meminiſſet ſui cùm veniſſet
in regnum : & Dominus cùm nondum veniſſet, ei iam
regnum cæleſte tribuebat. Quam velox miſericordia?
Tardius votum precantis , quàm remunerantis eſt præ-
mium. Ideo Dauid moderationem tenuit , non re-
miſſionem orauit , dicens : *Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Furor Græcè θυμὸς
dicitur , & iræ impetus. Hoc ergo Latinus voluit expri-
mere. Neque in ira neque in ipſo impetu iræ arguas
me , aut corripias. Correptio autem , eruditio eſt. Ipſa
Græcè dicitur παίδευσις , de qua dicitur:
Beatus homo quem tu erudieris Domine. Non enim Deus
paſſioni patet , vt iraſcatur , cùm ſit impaſſibilis : ſed
Pſalm. 93. quia vendicat , videtur iraſci. Nobis hoc videtur , quia
ipſi cum commotione vindicare conſueuimus. Plerum-

G que tamen & homines inueniuntur cùm vindicant non
moueri , ſed ſumma patientia celebrare vindictam, exer-
cere tormenta. Cur ergo oneris in Deo , ſi hoc inter-
dum in homine recognoſcas ? Vindictam autem iram
eſſe ſupra diximus. Denique vſus habet vt dicamus de
quoquam punito , quia iram incidit legum. Non quia Pſal.77.
legum iram , ſed quia legum ſeueritatem incidit. Sic
& alibi de decem plagis Ægyptiorum ait : Miſit in eos
iram per angelos malos , id eſt vindictam. Lex enim
neſcit iraſci , ſed ſcit legum miniſter. Neſcit ergo i-
raſci qui auctor eſt legum : cui terrendi eſt voluntas, non
puniendi. Imitamini ergo Imperatores exemplum di-
H uinum , vt ſitis in ſtatuendis legibus ſeueriores , in exi-
gendis ſupplicijs miſericordes. Seueritas legum inſo-
lentem reſtringat audaciam , miſericordia principum
reos ſubtrahat pœnæ. Recognoſcit igitur Propheta cul-
pam ſuam , videt vulnera , curari poſtulat. Qui ſanari
vult , argui non reformidat : ſed non vult argui in furore, Pſal.106.
ſed in verbo Dei. Verbum Dei , ſanitas. Sic enim legi-
mus : *Miſit verbum ſuum , & ſanauit eos.* Non vult eru-
diri in ira , ſed in doctrina : vt ſi medicum roges ne ſe-
cet vulnus tuum , ſed medicamentum apponat , vrget
medicamento , ſed non ſecat. Denique eſt dolor , ſed
non ſupra menſuram doloris. Mordet, ſed non cruentat.
I Et addidit.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi &
confirmâſti ſuper me manum tuam.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Eadem vide-
tur dicere , quæ ſanctus Iob : ſed diuerſa ſunt. Nam & Iob 6.
ille ait : *Sagittæ enim Domini in corpore meo ſunt , quarum furor bibit ſanguinem meum ; cùm incipio loqui , compungunt me.* Ille de vulnere ſui corporis queritur : hic de-
plorat animæ ſuæ vulnera. Et fortè hic agit pœni-
tentiam de peccato , ille cauſam agit infirmitatis huma-
næ : & quaſi noſtræ imbecillitatis aſſertor , ad reme-
K dium operis auxilium creatoris expoſcit. Hic igitur
precatur , ille patrocinatur. Ideóque vehementior hu-
ius eſt dolor quia animæ vulnera grauiora quàm car-
nis ſunt. Ille dicit ſagittas Domini in ſuo eſſe corpore,
iſte deplorat infixas. Illius ſanguis bibetur , huius effun- Iob.19.
ditur. Ille compungitur , hic vulnerator. Illum manus
Dei tetigit , ſuper hunc graui pondere confirmata eſt.
Hic animam ſuam deflet illuſionibus eſſe completam, Gen.20.
ille ſuum corpus vlceribus. Manum autem Dei , virtu-
tem intelligimus puniendi. Hæc manus regem Ægy- Exod.14.
ptiorum propter Abrahæ iniuriam ob tentatam Sarræ
pudicitiam flagellauit. Hæc manus Ægyptiorum cur-
L rus , equos & populos Rubri maris demerſit profun- 1.Reg. 13.
do. Hæc manus mentem grauauit regis Saul vt gratiam
ſui conſeruatoris odiſſet : & pro præuaricatione cæle-
ſtis imperij deſertus a ſocijs , interemptis quoque filiis
deſtitutus , victus ab hoſtibus (quo ſpectaculo nihil eſt
deformius regi) gladium in ſe ſuum ipſe converteret,
ne captiuus ſenex viueret filiis & regno ſuperſtes. Hanc 2.Reg.13.
manum Dauid in ſeipſo expertus & liberis , alterius in-
ceſtum , alterius parricidium deplorauit , & (quod pro
patri grauius eſt ſalutis ſuæ exitus) ſimul ſibi opprobria
ſobolis , & pietatis defleuit excidia : quorum alter ad
inceſtum accenſus de germanitatis affectu, alter ad par-
M ricidium armatus eſt ſtudio caſtitatis. Vide quemad- 2.Reg.15.
modum illos in grauiſſimis criminibus confinia luſere
virtutum. Vtinam aut ille ſororem non amâſſet, aut hic
non vindicaſſet. Ad poſtremum & ipſe patriæ finibus
pulſus à filio , fugiebat hoſtem , quem optabat here-
dem : metuebat vincere , ne pietatis diſpendio vincere-
tur. Sed forte aliquis dicat : Quomodo in parricidio
vel in inceſtu manus fuerit Dei , cùm opus illud inimici
ſit ? Cognoſcamus igitur quoniam & vbi diabolus vul-
nerat , ſagittæ Domini vulnerare dicantur. Nempe ſic
legimus , quod cùm in concilio angelorum ſanctum Iob. 1.
Iob ſeruulum ſuum Dominus conuerſus ad diabolum
prædicaret , vt vtereretur inuidus , & humani generis ad-
uerſarius (laus enim inferioris , condemnatio eius eſt
qui de ſtatu ſuperiore deiectus eſt) reſpondens diabo-
lus quia

lus quia non gratis Iob Dominum veneraretur; nutu Dei omnibus abundaret. A *Iob. 2.* *Sed mitte*, inquit, *manum tuam, & tange omnia quæ habet: Videamus ſi non in faciem te benedicat.* Et Deus poteſtatem dedit diabolo vt mitteret manum ſuam in omnia quæ habebat Iob. Quibus geſtis cùm ſanctus Iob immobilis in ſua fortitudine permaneret, quia non eſt motus Iob aut interitu filiorum, aut diſpendio facultatum: iterum Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quòd diſſipaſſet omnia quæ habuerat Iob, filios eius interemiſſet, ipſum tamen nequaquam mouere de virtutis ſtatione potuiſſet. Et ille reſpondit. *Ibid.* *Quæcumque habet homo, pro anima ſua dabit. Sed mitte*, inquit, *manum tuam, & tange carnem & oſſa eius.* B Et accepit iterum poteſtatem vt mitteret manum ſuam in corpus eius: tamen vt animam ipſius cuſtodiret. Et perfudit vlceribus ſanctum Iob, *Iob. 19.* vbi eſt egreſſus a Domino. Aduertimus ergo quòd ma- *Iob. 16.* nus Domini dicatur, vbi eſt hominis diabolo infeſtante *Ibidem.* tentatio. Siquidem & Iob manum Domini dixit eſſe quæ ſe tetigit, & ſagittas Domini eſſe memorauit ſagittas piratarum: *Et tradidit*, inquit, *me in manus iniuſti.* Ipſe itaque abſoluit: quia cùm diabolus vulnerat, Domini ſunt ſagittæ, qui vulnerandi permiſit diabolo poteſtatem. Denique ſi mandes vt tuus ſeruulus verberetur, nónne etiamſi ab aſtante alio cædatur, a te dicitur verberatus? C Eſt & illa ratio, quia Dominus ideo dat tentatori poteſtatem, vt hominum in tentationibus pro- *Hebr. 4.* betur affectus. Ideo fit perſecutio, vt † fides luceat, virtus *al. Fidelis.* excellat, mens interna omnibus manifeſtetur. Ergo tentatio quaſi ſagitta penetrat interiora hominis, & quaſi gladius Dei, qui ſcrutatur interna. Gladius autem verbum eſt Dei, validum, & acutius omni gladio acutiſſimo: de quo gladio audi dicentem Mariæ Symeonem: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur* *Luc. 2.* *multorum cordium cogitationes.* Verbo enim Dei omnia reuelantur, in cuius conſpectu nuda & aperta ſunt omnia. Anima ipſa videtur, medullæ interiores, co- *Heb. 4.* gitationéſque manifeſtæ ſunt: D nec vlla poſtremò eſt *Ibidem.* creatura (vt ſcriptura dicit) quæ ſe a cognitione eius *Matth. 13.* abſcondat. Ergo vendamus omnia, vt verbum emamus, ipſúmque in noſtris viſceribus recondamus. Ipſe poſtre- *Iob. 2.* mò diabolus teſtificatur. Quia omnia dat homo quæ habet, pro anima ſua, nec dignum illud pretium totius patrimonij pro redemptione vnius animæ confitetur. *Matth. 4.* Quid parcimus patrimonio, quod & ipſe diabolus vile iudicat pro ſalute: Parum dixi pro ſalute parum eſſe & pro errore teſtatur. Denique, *hæc omnia*, inquit *tibi da-* *Leuit. 26.* *bo, ſi procidens adoraueris me.* Nec ſolùm diuitias mundi, ſed etiam honores & regna monſtrauit. Si tanto con- *2. Cor. 11.* E ſtat vt diabolus adoretur, quantum Chriſtianus debet offerre, vt cum Chriſto reſuſcitetur? Sed diabolum dimittamus quaſi hircum emiſſionis in deſertum. *Matth. 16.* Neque enim fidelis aſſertor eſt veritatis, etſi aliquando *Geneſ. 12.* transfiguret ſe in angelum lucis. Abundant nobis diuinarum teſtimonia ſcripturarum, quibus inſtruimur ni- *Hebr. 11.* hil eſſe in homine pretioſius fide, nullum tantum eſſe patrimonium quod ſalutis noſtræ atque animæ pretio conferatur. Fide Abraham patriam ſuam reliquit & ter- *Ibid.* ram, & proximos etiam quos videbat: & eum quem *Iſue 2.* non videbat, tanquam aſpiciens ſequebatur. Moyſes quoque animæ ſuæ pretium maius omnibus Ægypti F diuitiis æſtimauit. Quid de viris ſublimibus loquar? Rahab meretrix alienigena de ſæculo, tamen animam ſuam non ſolùm contemptu omnium quæ habebat, ſed etiam vitæ periculis putauit eſſe redimendam: quæ exploratores Ieſu Naue ciuibus ſuis quærentibus denegauit, & hoſtes patriæ, legatores tamen fidei, maluit occultare quam prodere. Non eam minæ ciuium, non bellorum pericula, non incendia patriæ, non ſuorum diſcri- *Prou. 13.* mina terruerunt. Diſce vir, diſce Chriſtiane, quomodo verum Ieſum ſequi debeas, quando fœmina contempſit omnia ſua, & Ieſum in figura propter ſimilitudinem nominis eſt ſecuta. Vnde præclarè Salomon dixit. Diuitiæ viri, redemptio animæ eius. Redime ergo animam tuam. Vilis eſt pecunia, ſed fit pretioſa per fidem. Vilis eſt cùm conditur, pretioſa cùm diſpergi-

A tur. Sic enim ſcriptum eſt. *Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.* *Pſal. 111.* Si igitur talis fueris, vt poſſis contemnere non ſolùm omnia tua, ſed etiam ipſam carnem tuam pro iuſtitia, contemne, quia nulla poteſt locupletior eſſe poſſeſſio: (poſſeſſio enim pretioſa, homo mundus) & ſi flumina te ſuperiora con- *Prou. 12.* cluſerint, tranſibis. Nam etſi dederit tentandi tui Do- *Eſai. 43.* minus poteſtatem, mandat tamen diabolo vt animam tuam ipſe cuſtodiat: ſecundum quod ſcriptum eſt: *Vt deſtruas inimicum & defenſorem.* Tentat enim vt aduerſarius, defendit vt ſeruus. Scriptum eſt enim. *Et* *Iob. 21.* *volet tibi vincentis ſeruire.* Seruit enim, qui non ex volun- *Pſal. 8.* B tate ſua quod optat exequitur, ſed ex neceſſitate man- *Iob. 39.* datis imperialibus inuitus obtemperat. Vide altitudinem Chriſti, quemadmodum retorſit in diabolum malitiæ ſuæ pretium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere. *Non enim quod volo, hoc ago*, vt Apoſtolus dixit: *ſed quod odi, illud facio.* Retorſit in illum Dominus, vt & ipſe plerumque non faciat quod vult: ſed quod odit, fa- *Rom. 7.* ciat. Denique animam quam vult expugnare, cuſtodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, & ſequimur: vt illa vidua quæ promiſſam marito fidem irritam facit, & poſtea nubere vult: quod antè fugiebat. Ille inimi- *1. Tim. 5.* cus eſt ſanctis, & defenſor adhibetur, quò ampliùs pu- C niatur: vt nocere non audeat, qui nocere deſiderat. Et quantò tolerabiliùs eſt amare virtutes, etſi implere non poſſis: quàm odiſſe virtutes, quibus nocere non poſſis!

Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum.

Non eſt, inquit, *ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ.* Expo- *Eſai. 64.* D ſuit nobis hunc locum Eſaias: *Peccauimus, & tu iratus es nobis.* Quis eſt tamen iræ Domini vultus? Ne fortè ille, quia *vultus Domini ſuper facientes mala.* Si enim oculi Do- *Pſal. 33.* mini ſuper iuſtos, quomodo à vultu iræ Dei infirmatur Propheta? Vnde & illud conſidera, quod ipſe Da- *Ibidem.* uid in poſterioribus dixit: *Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.* *Pſal. 53.* Sicut enim bona iuſtorum reſpicit, ita & peccatorum occulta deprehendit. Niſi fortè ad Chriſtum hoc referas, qui ab omnibus, à quibus conterebatur; ereptus eſt, quando ſe exuit à populo Iudæorum, qui eum frequentibus ſacrilegiis & quotidianis impietatibus E conterebant: & inimicos ſuos vocauit ad gratiam, quos oculus Dei vidit & amauit. Ergo quia pius eſt Deus, *Haba. 3.* nequaquam eſt deſperandum. Et ſi iraſcitur, ignoſcit: & ſi percutit, ſanat: & ſi tradit in interitum carnem, ſpiritum ſaluat. Noli ergo timere carnis infirmitatem: *1. Cor. 5.* quia ſanctus cùm infirmatur, potentior eſt. Quid autem eſt quod ait. *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meo-* *2. Cor. 12.* *rum?* Quæ ſunt iſta oſſa? Vtrum animæ, an corporis? Sed non tanta eſſet doloris cura corporei, vbi & anima laborat: cùm ſanctis ſit velle carnem propter animam flagel- *Galat. 5.* lari: ſicut ſe flagellabat & Paulus, ne eius reprobaretur aſſertio. Sunt quædam interioris oſſa hominis, ſicut F & membra ſunt cætera, oculi mentis, & nares: ſicut *1. Cor. 9.* Iob dixit. *Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis.* Sunt ergo & oſſa, quibus charitatis quædam compago formatur. Vnde & Adam dixit de conſorte charitatis, & *Iob. 27.* coherede gratiæ vitæ: *Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro* *Gen. 2.* *de carne mea.* Quod Apoſtolus interpretatus ait. *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Chriſti autem & Eccleſiæ ſacramentum non carnale, ſed ſpiritale eſſe quis dubitet: cùm bonus *Epheſ. 5.* quiſque in ipſo coniugio non carnis, ſed virtutis decore teneatur, & mores diligat in vxore, non vſus? Denique audi quia non ſecundùm carnem loquitur, ſed ſecundùm virtutem interiorem: *Non eſt abſconditum os meum, quod feciſti in occulto.* Virtus itaque *Pſal. 138.* non caro eſt, quæ Dei patris nouit abſcondita. Ergo non eſt pax animæ virtutis, quando ante oculos nobis

al. Offundunt. nostra peccata concurrunt, & † oſtendunt ſe mentibus noſtris. Et hoc bene interpretatus eſt gentium doctor electus, in epiſtola ſecunda ad Corinthios dicens: 2. Cor. 7. *Nam & cum veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra; ſed in omnibus ſumus afflicti: foris pugnæ intus timores.* Illum Macedonum peccata vexabant: quantò magis propria vnumquemque noſtrum peccata perturbant vt requies nobis eſſe non poſſit? Grauior aduerſarius nobis culpa eſt noſtra, quæ ſollicitat otioſos, affligit ſanos, contriſtat lætos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei ſumus ſine accuſatore, ſine tortore cruciamur, ſine vinculis adſtringimur, ſine venditore vendimur. Vnde & ſcriptura Eſai. 50. dicit: *Peccatis veſtris venditi eſtis.* Hæc igitur peccata ſunt quæ contra nos ſemper ſunt: vt dixit Propheta: Eſai. 3. *Vendiderunt nos, & dominantur nobis.* Seruus qui venditur, ſuperiore ſeruitio exit, vt ad Dominum alterum migret. Nos nec ſuperiorum iugum deponimus, & ad noua peccata curauit. Vnde & ingemuit ſanctus, dicens.

Quoniam iniquitates meæ ſuperpoſuerunt ſuper caput meum: & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.

Eccl. 2. *Quoniam iniquitates meæ ſuperpoſuerunt, &c.* Hoc eſt, 1. Reg. 25. iniquitates meæ ſuper transierunt caput meum, & ſuper eminent mihi vt ſenſus meos deprimant. Oculi enim ſapientis in capite eius. Et ideo Nabal malus erat & durus, Coloſſ. 2. quia ſenſus eius malitia & iniquitas obſtruebant. 1. Cor. 11. Vnde & Abigææ verbum ferre non potuit, ſed obdurruit Epheſ. 2. cor eius, & quaſi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc ſit caput, de quo ait Apoſtolus: *Quia non tenet illud, mente carnis inflatus.* Hoc autem caput Chriſtus eſt, quia omnis viri caput Chriſtus. Zach. 5. Hoc eſt caput quod per compa- Pſalm. 2. ginationes & colligationes totius plebis creſcit in incrementum Dei: quia in omnibus nobis per ſingula membra ſua Chriſtus aſſurgit. Ergo quando nos ingrauant noſtra peccata, & talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena deprimunt, *dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum*: Matth. 11. vt poſſimus oculos noſtræ mentis attollere, & audire dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Denique Ægyptum auaritia onerabat, pecunia vexabat, mercatus Æthiopes Eſai. 45. ſicut ſcriptum eſt: *Labor* Ibid. *Ægypti, mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelſi ad te tranſibunt.* Laborauit Ægyptus antequàm cognoſceret veritatem: ſed iam non laborat poſtquam tranſiuit ad Chriſtum. Sequuntur volentes Sabæi viri, qui ante fugiebant: quia tenent eos vincula charitatis, quæ adamante fortiora ſunt. Pulchrè & illud Eſaiæ huic loco Eſai. 1. aptatur: *Omne caput in dolore, & omne cor in mæſtitia: à pedibus vſque ad caput eſt vulnus, cicatrix, ac plaga, cum feruore.* Feruet enim iniquitas cùm dominatur, ſuper caput noſtrum ſeſe extollens, & locum occupans, ne eum Chriſtus magiſter teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent iſtæ iniquitates, ſi conſideres hominem illum iniquitatis qui venturus eſt ſecundùm opera ſa- 2. Theſſ. 2. tanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus, & omni ſeductione iniquitatis: quem cauendum nobis Apoſtolus demonſtrauit, quia operationem erroris accipiet, vt probentur fideles, iudicentur infidi. Meritò ergo ſub iniquitatibus poſitus, & (quod peius eſt) ſuis corruptas eſſe & computruiſſe dicit cicatrices ſuas à facie inſipientiæ ſuæ: quia leuantem onera iniquitatum tardius remedium ſequebatur. Tamen & Iob ſancto Iob 2. qui ſaniem radebat ſuorum vlcerum, perfuſus vlceribus à pedibus vſque ad caput, ſanitas eſt refuſa: & Luc. 16. Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambentibus vlcera eius canibus, de cicatricum ſuarum fœtore ſublatus, ab angelis in Abrahæ ſinu eſt collocatus. Eſt ergo in ſancto Dauid ſpes & remedium ſanitatis, quia

G non vnguentum redolent, ſed fœtorem ſuorum vulnera peccatorum: & quia affligitur his atque curuatur, & Ibidem. non delectatur. Spectaueris ephebum aliquem laſciuum, & egregiè libidinoſum, qui in ſtupris vitam ſuam exigat, more illius diuitis in byſſo & oſtro iacentem, atque epulantem quotidie ſplendidè, cui natent pauimenta vino, tegatur humus floribus & ſpinis cooperta piſcium, incenſis diuerſorum thymiamatum odoribus triclinia compleantur, quemadmodum ſe beatum putet, & bene ſe olere iudicet: cùmque grauia atque diuturna animæ ſuæ vulnera gerat, & corruptuoſ ſanguinem fluat, nullum tamen fœtorem ſuæ cicatri- H cis accipiat: obſtructas enim cœno nares habet, nec poteſt dicere: *Spiritus diuinus, qui eſt in naribus meis.* Ideo Iob. 27. diues ille remedium ſalutis inuenire non potuit, pau- Luc. 16. per inuenit. Denique alter apud inferos in ſupplicio, alter in requie. Inuenit ergo perpetuæ ſalutis remedium etiam ſanctus propheta Dauid, qui fœtere ſibi animæ ſuæ vulnera fatebatur, & à facie inſipientiæ ſuæ computruiſſe ſibi cicatrices proprias loquebatur. Sed eſt & inſipientia, quæ per ſtultitiam prædicationis credentibus ſalutem afferat. Refugit ergo Propheta euangelico iam 1. Cor. 1. ſpiritu ſapientiam iſtius mundi, qua non cognoſcitur I Deus: quæ tegit ſua vulnera, non reuelat ad Dominum. Melior igitur inſipientia, quæ oculos habet vt Pſalm. 36. videat vlcera ſua, quàm ſapientia quæ non habet. Et ideo inſipientiæ ſuæ oſtentu admonitus ſpiritali tantus rex, afflictum ſe miſeriis proteſtatur, vt remedium poſſit pœnitentiæ reperire, quod Iudas qui agrum de iniquitatis mercede poſſedit, reperire non potuit. Act. 1.

Miſeriis afflictus, & curuatus ſum vſque in finem: tota die contriſtatus ingrediebar.

K *Curuatus ſum vſque in finem.* Vſque in quem finem? In finem ſcilicet pœnitentiæ. Vel vt amplius & myſticè Rom. 10. intelligas, *vſque in finem*, hoc eſt, vſque ad Chriſtum, qui finis legis eſt: qui ſe paſſus eſt verberari, paſſus eſt corpus ſuum mortuum vulnerari: ſed nullum fœtorem pœnitentiæ, odorem verò omnem gratiæ vulnera illa redolebant. Denique non tabes mortis de vulnere eius, ſicut hominum cæterorum, ſed fons vitæ ſcaturiuit æternæ, vt ſcriptura nos edocet, dicens: *Et hauriet aquam cum de-* Eſai. 12. *lectatione de fontibus Saluatoris.* Exiliuit ergo de vulnere Ioan. 19. aqua, vt nos biberemus ſalutem. Bibent omnes pec- Pſal. 74. catores terræ, vt peccata deponant. Vide ſingula: Miſeriis afflictus eſt Chriſtus, vt beatos faceret homines, L qui erant in miſeriis conſtituti. Nemo miſerum eum qui ſit iuſtus appellet, quia ipſe dicit: *Vos nemo faciet miſe-* Eſai. 33. *ricors.* Curuatus eſt ille, vt nos erigeremur: contriſtatus eſt ille, vt nos lætificaret, ſecundùm quod ſcriptum eſt: 2. Cor. 2. *Si enim ego contriſto vos, & quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?* Qui contriſtatur ergo ex Domino Ieſu Chriſto, ipſe lætificat Chriſtum, & ipſe lætificatur à Chriſto. Ideo ergo & nos non perfunctoriè ſatisfaciendum à nobis eſſe cognoſcimus. Curuemur vſque in finem, id eſt, non ſolùm Chriſti fidem, ſed etiam paſſionum noſtrarum perſeuerantiam deferentes, & gaudeamus in paſſionibus noſtris, ſicut & Chriſtus gaudebat M in paſſionibus ſuis: quas ille ſuſcipiebat pro ſeruulis, Rom. 5. nos ſubeamus pro Domino. Hic ergo finis. Vt adimpleam, inquit, quæ deſunt tribulationum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quæ eſt Eccleſia, cuius Coloſſ. 1. ſum factus miniſter. Videmus quid nobis ſuſcipiendum ſit, qui miniſterium ſacerdotale ſuſcepimus: vt non ſolùm pro nobis, ſed etiam pro Eccleſia Domini ſuſtinere fortiter paſſiones corporis debeamus. Dauid autem addidit & animæ paſſiones. Denique ipſe ait:

Quoniam anima mea completa eſt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea.

Incuruatus ſum & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

Quoniam anima mea completa eſt illuſionibus. Aduertimus A
hinc laborem animæ maiorem eſſe quam carnis. Deni-
que quibus anima illuſionibus compleatur intellige, eo
quod in tentationibus diabolus ei videatur illudere &
inſultare quaſi grauiter laboranti. Symmachus tamen
ait lumbos, in quibus ſeminaria ſunt generationis hu-
manæ. Vnde præcinctos lumbos habere te præcipit ſa-
Luc. 12. pientia Dei, ne tua caſtimonia reſoluatur. Denique vt
ſcias quia in lumbis ſint libidinis commotiones, quæ
plerumque excitantur a diabolo quãdo contendit diſſi-
1. Cor. 6. pare membra Chriſti, & facere membra meretricis: *Ec-*
Iob. 40. *ce*, inquit, *fortitudo eius in lumbis, & virtus eius in vtero.*
In lumbis viri ſemina ſunt: in vtero autem fœminæ.
Illudit ergo diabolus in his, vt faciat adulterium, ince- B
1. Cor. 6. ſtum, fornicationem. Et ideò qui fornicatur, in corpus
ſuum peccat, non extra corpus. Primùm, quia infirma-
tur caro quæ in libidinibus diffluit, & non ſeruat mode-
ramina caſtitatis: deinde, quoniam ſeminaria quæ de-
bent ſoboli proficere procreandæ, inquinamentum
corporis, non fructum poſteritatis operantur. Illæ ita-
que dicuntur illuſiones fortaſſe, quod in his corporis
æſtus ſine coitus celebritate frequẽter illudat. Vnde be-
ne Septuaginta viri animæ illuſiones dixerunt, eo quòd
diabolus afflictis aliquibus illudens, in vanũ ſtudeat vi-
Pſal. 72. res eius effundere, virtutem vacuare, reſoluere fortitu-
dinem. Ideóque alibi ait: *Et renes mei reſoluti ſunt.* In C
quo nos etiam beatus confirmat Apoſtolus, quòd non
illuſiones animæ non carnis infirmitatem metuere de-
beamus: quia & animæ & corporis noſtri Chriſtus eſt
virtus, qui curat ægrotos, quaſi medicus: confirmat in-
Ezech. 34. ualidos, quaſi omnium fortitudo. Denique etſi foris ho-
2. Cor. 4. mo noſter corrumpitur, ſed renouatur interior de die in
diem. His itaque animæ illuſionibus fatigatus incurua-
uerat & humiliauerat ſe nimis ſanctus Dauid, non quò
iniquitatibus ſuperponentibus ſe ſupra caput eius (vt di-
ximus) locum daret, aut inimico cederet, qui in poſte-
Pſal. 72. rioribus docet ei non eſſe cedendum, dicens: *Quanta*
malignè operatus eſt inimicus in ſanctis tuis, & gloriati D
ſunt qui oderant te, in medio feſti tui? Poſuerunt ſigna ſua
ſigna, & non cognouit ſicut in via ſupra ſummum. Quaſi
in ſilua lignorum ſecuribus conſciderunt ianuas eius.
Inimicis meis, inquit, ſigna iniquitatis ſuæ ſupra ſum-
mum ponentibus. Quid eſt ſummum, niſi caput
tuum, vbi ſenſus ſunt, vbi Chriſtus eſt ſapientia? Ego
Pſalm. 70. non cognoui, id eſt, non acquieui, non his conſenſi, &
Pſal. 100. meæ ſententiam cogitationis adiunxi. Vnde & alibi ha-
bes. *Non cognoui verbum nequam*, &c: *Declinantes a me mali-*
gnos non cognoſcebam. Denique cùm omnia nouerit
Chriſtus, peccatum non cognouit. Cognoſcit enim
1. Cor. 5. quæ ſua ſunt, id eſt, quæ virtutum ſunt, non quæ flagi- E
2. Tim. 2. tiorum. Ideóque ſcriptura tibi dicit: *Cognouit Dominus*
Luc. 13. *qui ſunt ipſius.* Iniquis autem dicit: *Diſcedite à me,*
quia non noui vos. Et per Hieremiam locutus eſt, dicens:
Hier. 11. *Sicut agnus ductus ſum ad immolandum, & neſciui.* Quomo-
do neſciebat quod futurum ante prædixerat? Sed
neſciui, inquit, cogitationes eorum, id eſt, mali-
Pſalm. 15. tiam eorum. Nolo ſcire quæ ſanguinis ſunt. Denique
non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, &c: *Deleo*
Eſai. 43. *iniquitates eorum, & memor non ſum.* Nolo ſcire quæ
remiſſurus adueni. Non cognoui ligna quæ ardeant,
1. Cor. 3. nec quæ in aceruo lignorum ſunt poſita, vel ſtipulam
vel fœnum, vt citius ea nutrimentis ſuis flamma con-
Ioan. 15. ſumat. Illa volo ſcire quæ manent, vt fructum ſuæ mer-
cedis accipiant. Illa volo ſcire quæ ſupra fundamentum
ædificata ſunt, vt meliorentur: nõ quæ in via, vbi ea deri-
piunt tranſeuntes. Illa volo ſcire quæ vitis ſunt, illa
certè ligna quæ ferant fructum, non ea quæ in faſces
collecta ad incendium præparantur. Id eſt, non ſimil-
lis arbiter & ſocius, quæ caduca ſunt. Non ergo ſocie-
tas alicuius rei, ſed ſocietas criminoſa in culpa eſt. Qua
ratione autem non cognouit in effructuoſis & fragili-
bus gloriantes? Quia malis operibus & iniquitatis ſuæ
ſecuribus euertunt animæ fidelis ingreſſus, & crudeli-
bus factis ſcindunt piæ mentis veſtibula, ne per ea poſ-
Pſalm. 72. ſit Chriſtus intrare. Debet autem vnuſquiſque portas
ſuas & ianuas cuſtodire, vt cùm venerit Chriſtus &

A pulſauerit, dicant miniſtræ poteſtates quæ præeunt &
præcurrunt: *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini*
portæ æternales. Verè principes, qui ſe bene rexerint, vt Pſalm. 23.
in animas eorum Chriſtus ingreſſus ſit. Simile quoque
illud eſt Salomonis: *Si ſpiritus habentes poteſtatem aſcende-*
rit aduerſum te, locum tuum non relinquas: quia cura mitigabit Eccl. 10.
delicta magna. Diligentia enim & fides ſuperiorem lo-
cum tenent, inferiorem perfidia. Ideo aſcendat ad
te bona diligentia, quæ inſidias excludit inimici, & au-
fert peccatum, ne malitia poteſtatem habentis nocere
poſſit. Hanc videt Eccleſiaſtes in canticis malitiam ſub
ſole, hoc eſt, in hoc mundo: vnde & ſubſolanum locum
B hunc ſcriptura memorauit. Sub ſole ergo vidit, non ſu- Eccl. 8.
pra ſolem, vbi pax angelorum eſt, vel ſanctitas cæle-
ſtium poteſtatum. Aut fortè ſub ſole iniquitatis dixit.
Malitiæ enim diabolus præſidet, virtutibus Chriſtus:
Itaque vt vinceret ſpiritum poteſtatem habentem,
quam ad tempus accepit, incuruabat ſe in oratione Da-
uid, ceruicem ſicut circulum flectens, & humiliabat in Eccl. 35.
precibus. Oratio enim ſe humiliantis, nubes penetrat, &
elementorum alta tranſcendit, vt Chriſto appropin-
quet. Et rugiebat à gemitu cordis ſui. Rugit, qui gemi-
tum ſolum, non verba exprimit. Hæc eſt ergo illa præ-
clara oratio, quando *interpellat pro nobis ſpiritus gemitus* Rom. 8.
C *inenarrabilibus*, vt vas electionis aſſerit. Hic eſt gemitus
quem non deſpicit Deus: qui non deſpicit ſeruũ iunio-
rem orbatum patre, nec viduam ſi effundat loquelam † al. Gemi-
gemitu. Ergo ante omnia ſignum quod inimicus po- tum, ergo
nit non recipiamus: quale ſignum Antichriſtus ponet, ante om-
vt legimus. Deinde cuſtodiamus animæ noſtræ ianuas, nia ſignũ
ne multiloquiis quaſi ſecuribus ſcindatur noſtræ con- ſpiritus
feſſionis ingreſſus. Nihil inſolens & ſuperbum noſtro ſancti A-
ex ore procedat, ne ſecurim leuemus aut malleum, quæ poſtolus
non intrant in Eccleſiam Domini. Claude ianuam cùm ponit, vt
oras, ne ſe ingerat ſpiritus nequam: vt ibi peccatum ex- legimus,
torqueat, vbi lucrum volumus pietatis acquirere. Qui &c.
sic orat, non eſt a Domino gemitus eius abſconditus.
D Denique ſic ſancti Petri gemitus & cognitus, & exauditus Matth. 6.
eſt, quando fleuit amariſſimè. Vtique non lachrymæ Luc. 22.
amatæ, ſed amatus qui eas fundebat affectus. In ipſo 3. Reg. 21.
perfido Achab gemitus inueniſſet gratiam, niſi manens Ezech. 18.
inuidia cumulaſſet offenſam. Non enim perfunctorius & 33.
gemitus prædicatur, ſed qui habet conuerſionem. Scri-
ptum eſt enim: *Si conuerſus ingemueris, ſaluus eris.*

Domine ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus a te non eſt abſconditus.

E Conſtituamus etiam ante Dominũ omne deſiderium Luc. 22.
noſtrum. Quid eſt deſiderium? Bonæ enim rei legi deſi-
derium. *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum.* Pſal. 41.
Et te unus deſiderat ad fontes aquarum. Puto autem quod is
qui pœnitentiam gerit, qui ſe affligit, non bona ſuade-
beat, ſed commiſſa ſibi enumerare peccata. Denique
verſiculis illis (vt arbitror) hoc docemur, quibus ait: Pſal. 55.
Deus vitam meam nuntiaui tibi: poſuiſti lachrymas meas in
conſpectu tuo. Non enim quaſi innocentem vitam annun-
tiat, vbi lachrymæ funduntur, quæ ſolent legationem
ſuſcipere pro delictis. Niſi fortè ſic intelligamus, quòd
F etſi innocens quiſque ſit, ſecurus eſſe non poſſit, cui ſint
aduerſus grauiſſimos hoſtes quotidiana certamina. Et
ideo hæc licet læta ſi conſcientia, tamen pugna lachry-
mabilis. Iuxta hos ergo verſiculos concupiſcentiam
poſſumus accipere magis quàm deſiderium: Epheſ. 6.
ἐπιθυμίαν enim Græcus poſuit. Concupiſcen-
tia autem & deſiderium ἐπιθυμία dicitur. Sed
concupiſcentia & de bono & de malo dicitur, *Concupiſcit,*
& deficit anima mea in atria Domini, pro bono. In lege au- Pſal. 83.
tem aliter. Nam concupiſcentiam neſciebã, niſi lex dice- Rom. 7.
ret: Non concupiſces, vtiq; pro malo. Denique ſubiecta Exod. 20.
nos doceant: Quia occaſione accepta peccatum per Rom. 7.
mandatũ operatur omnem concupiſcentiam in homi-
nis affectu. Poſſumus tamen ſic accipere: *Ante te omne*
deſiderium pono: hoc eſt, tibi manifeſto quæ impetrare
deſidero: vt ad ſenem petitionum, non ad inſtantiam

referendum videatur eſſe vitiutum. Iactantia enim inſo-
lens etiam in integro, deprecatio etiam in peccatore lau-
dabilis. Addidit etiam Propheta.

Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.

Quia cor ſuum conturbatum ſit, deſeruerit ſe forti-
Rom. 10. tudo ſua. Magnum periculum ſi cor exagitetur, quo cre-
dimus ad iuſtitiam. Sed tamen vt in magnis periculis
ægritudinum ſi dolor ſentitur, & ſenſus eius exprimi- H
tur, remedium ſalutis oſtenditur: (dolere enim tolera-
bilius eſt, quàm nō dolere: aliud enim viuificationis ad-
huc manentis inſigne, ſi doleas; aliud ſupremæ mortis
indiciū ſi nullus ſenſus doloris ſit) ita & cor ſalutis ſigna
1. Reg. 25. demonſtrat, quando cauſas ſuæ perturbationis agnoſcit.
Denique turbatum eſt cor Dauid aduerſus Nabal homi-
nem peſtilentem, & gratiam repetit dum occurrit Abi-
gæa, quæ mitigaret, commotionem indignationis, &
ſanctificationem benedictionis acciperet. At verò Na-
bal duro & rigido corde verbū vxoris ferre non potuit,
& obſtupefactus obriguit, & in mortem incidit. Quæ
autem Prophetam defecit fortitudo? vtrum carnis, an
2. Cor. 12. mentis? Si carnis, non vtique deſperanda ſanitas. Nam
virtus in infirmitate perficitur. De quo non mediocriter diſ-
putauit arbiter & breuiator: qui luctam mentis & cor-
poris ſciens, temperabat vtriuſque certamen, vt reſtrin-
Rom. 7. geret carnem, ſi cerneret fortiorem, ne in legem pec-
cati captiuam duceret mentem. Reuocabat itaque car-
nem, virtutem autem mentis iungebat: ſic ad coronam
2. Tim. 4. meruit peruenire. Ergo hoc dicit Propheta. Si carnis
fortitudinem mentis fortitudo præualuit. Quod ſi forti-
tudinem mentis accipimus deſeruiſſe, non mirum ſi in
Pſal. 117. grauiſſimis tentationibus corde turbato putat ſe homo
mentis ſuæ fortitudine deſeri. Ipſe te doceat, dicens:
Fortitudo mea & laudatio mea Dominus. Dominum ergo
quærebat: & ideo ne deſeri mereretur, ſæpius putabat
Math. 8. eſſe quærendum: & ſicubi fluctuabat, putabat ſe eſſe
deſertum. Sic Apoſtoli excitabant dormientem, ne
obdormiret ſibi, non quia eum obdormiſſe credebant.
4. Reg. 2. Sic Eliſæus (vt ſuperiorum vtamur exemplis) *Vbi eſt*,
inquit, *Deus eliæ*? non quod putaret abſentem, ſed quia
præſentiam eius in beneficiis requirebat. Sic Hieremias
Hier. 17. eum requirebat vt medicum, dicens: *Sana me Domine
& ſanabor; ſalua me, & ſaluabor*. Non laboraui ſequens
Cantic. 3. poſt te. Sic Eccleſia requirebat eum in Canticis canti-
corum, & rogabat filias Hieruſalem, vt ſuſcitarent di-
lectionem. Quærebat vt inueniret, quem ſua dilectio-
ne retinebat; nec vnquam ſentiebat abſentem. Sic
ergo & Dauid non querebatur à Chriſto ſe eſſe deſer-
tum, ſed indicabat illo præſente ſe non poſſe turbari.
Ioan. 1. Denique vt ſcias de Chriſto magis intelligendum, addi-
dit: *Et lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum*. Quod
eſt verum lumen omnium, niſi Chriſtus Ieſus? de quo
Ioannes dicit: *Erat verum lumen, quod illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundū*: quia ipſe eſt qui illumi-
nat & corporis oculos, & mentis obtutum. Rogemus
ergo vt ſemper nobis ſuum lumen infundat, & ſemper
Pſalm. 35. nobiſcum ſit, ſicut erat cum Dauid, & ideo audebat
dicere: *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo vi-
debimus lumen*. Ille certè quaſi Propheta magnum vide-
rat lumen: nobis lucerna eius luceat, ne poſſimus er-
rare. Et lucerna verbum eſt, ſicut verum lumen eſt
Pſal. 118. verbum, quod totum illuminat mundum. Denique *lu-
cerna pedibus meis, verbum tuum Domine*. Et lucernam
illam etiam Propheta quærebat, non laternam. Lucer-
nam autem illam Ioannes inuenit, & demonſtrauit.
Cùm laterna perſecutor aduenit & demonſtrauit. La-
Ioan. 5. terna enim clauſum habet, non liberum lumen. Lumen
Ioan. 18. Iudæorum quaſi lucerna ſub modio, vel fax ſub vela-
Math. 5. mine, poteſt videri, ſed non videt. Nos autem reue-
2. Cor. 3. lata facie gloriam Domini ſpeculamur æternam, vt ad
Ioan. 18. eius imaginem a gloria in gloriam per Spiritum ſan-
ctum reformemur. Venit ergo perſecutorum turba cum
G laternis: & ideo incluſam in eis lucem videre eorum
oculi nequiuerunt. Venit cum facibus, quæ plus habent
in fumo caliginis, quam ſplendoris in lumine. Denique
facibus mortuorum cadauera ardere conſueuerunt. Sibi Luc. 19.
ergo Iudæi iam ferebant incendia, qui perſequebantur
ſalutis auctorem Venere cum armis, ſignificantes armis
ſe periituros eſſe Romanis vſque ad excidium totius ci-
uitatis & templi, qui pacem Domini recuſarunt.

Amici mei & proximi mei aduersùm me appropinquauerunt, & ſteterunt.

Et qui iuxta me erant, à longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitatē: & dolum tota die meditabantur, &c.

Amici mei & proximi mei, &c. Video qui ſint qui ar-
gutè iſta diſcutiant. Mihi in primo præcipuè iſto verſicu-
lo Domini videtur tenenda ſententia: quia in tentatio- Math. 10.
nibus inimici fiunt hominis etiam domeſtici eius. Hoc Michaa. 7.
ergo ſanctus Dauid purè atque ſincerè & dolenter fate-
I tur. Verus enim dolor eſt & interioris cordis confeſſio,
quando enumerantur omnia quibus ſecreta mentis viſ-
cera amariſſimo compunguntur affectu, & domeſtico
felle exacerbantur. Deplorat igitur Propheta ab amicis
ſe & proximis impugnatum, a quibus vtique non impu-
gnari debuit, ſed iuuari. Quod vtique cū ſancti Iob que-
rimonia concurrit: quia & ipſe arguebat tres illos reges Iob. 16.
conſolatores malorum, qui maiora ei inferebant certa-
mina, cùm ad conſolandum eum amicitiæ gratia conue-
niſſent: quod vtique cauendum eſt nobis. Conſolatio
enim mitis eſſe debet, non aſpera, quæ magis dolorem
leniat, feruorem mitiget, quàm commotionem excitet.
K Certè ipſius corporis medicina nos doceat, quæ feruen-
tibus vulneribus molliora medicamēta conſueuit adhi-
bere quibus dolorem alleuet. Ideòque fouentur primò
vulnera, poſt ſecantur, ne offendat ipſa durities, & inci-
ſio vulnus exaſperet. Quantò igitur magis cauere nos
conuenit, vt cùm venerimus ad conſolandum, non faci- Iob 2.
le, non perfunctoriè loquamur? Septem diebus tacuit Iob. 3.
Iob, tacuerunt amici, nec locuti eſſent, niſi Iob dolore
prorupiſſet in vocem. Quærendum eſt enim vnde inci-
pias: ne in ipſo ſermone offendat conſolatio tua. Etiam
taciturnitas ipſa medicina eſt: & velox in ſermonibus
magis vulnerat. Quid mirans ſi alterum vulnerat, cùm Prou. 10.
frequenter ipſe ſeſe vulneret? quia ex multiloquio pec-
L catum non effugit. Etenim ſi medicus medendi tem-
pus expectat, vt digeſtis ægritudinibus medicinæ ſubſi-
dia deferantur, ne acerba adhuc & immatura (vt aſſerunt)
ægritudo curationis remediis reluctetur, & beneficium
ſentire non poſſit: quantò magis explorare nos conuenit
vt opportunè a nobis medicinalis ſermo procedat, qui
non accendere luctum, ſed lenire videatur? Vis viget do-
loris: premitur cor mulieris afflictæ, quæ immaturo
obitu maritum amiſit, aut filios. Quid properas, cùm te
illa non audiat, niſi deferueſcat dolor? Sæpe lites conſo-
lationibus vidimus excitatas. Veniſti vt doleas, non vt
liriges. Ordo ſermonis ipſe quærendus eſt: ne peccatum Iob. 16.
M apud Deum incurras, dum deſideras hominem conſo-
lari: & ne dicatur tibi: *Audi hæc & alia multa quæ nihil
proſint, reſpondeat: audite conſolatores malorum*. Ne in luctu
alterius certamen garrulæ diſputationis inducas: ne non Iob. 19.
accedas cùm oporteat: ne accedas, & durior ſit tuus
ſermo. Denique quid dicatur de talibus, doceat te ſan-
ctus Iob: *Simul mihi venerunt tentationes eius, viri meis
circundederunt me inſidiantes: fratres mei diſceſſerunt à me, co-
gnouerunt extraneos magis quàm me. Amici mei immiſeri-
cordes facti ſunt*. Hic ergo naturalis eſt ſenſus etiam ſan-
cti Prophetæ Dauid, vt queratur ſe ab amicis impugna-
tum, à proximis deſtitutum. Sed ne myſticus quidem
abhorreat pietatis affectus, vt pro angelis dixerit, qui
prætendunt timentibus Dominum, vt eripiant eos Pſal. 33.
de tentationibus quas ferre non poſſunt. Quomodo Hebr. 1.
ergo longe ſtant, qui ad adiumentum ſunt attributi?

A Sed non illi ſe ſeparant, ſed qui vrgetur tentationibus, putat eos longè abeſſe, quos propius ſibi adeſſe deſiderat: & arbitratur diſſimulare, cùm illi iuuandi tempus nutu ſui imperatoris expectent, qui athletam ſuum quò glorioſius vinceret, diutius certare præcepit. Et videtur hoc magis ſequentibus conuenire, quia angelis protectionis excubias relaxantibus, inſidiantur inimici, quærentes in anima eius inuenire quod noceat. Tunc enim
1. Reg. 21. poteſtas illis grauioris tentationis permittitur cùm culpa animæ grauior reperitur. Vnde habes illud in libro Regnorum regis Achab ad Eliam dictum, quando eum propheta vehementer increpauit, & mortem ei denunciauit: *inueniſti quid in me?* Et reſpondit Elias: *Inueni;*
B *quia feciſti malignum in conſpectu Domini.* Vides ergo quia regibus non temere vel a prophetis Dei, vel à ſacerdotibus facienda iniuria ſit, ſi nulla ſint grauiora peccata, in quibus debeant argui. Vbi autem peccata grauiora ſunt, ibi non videtur à ſacerdote parcendum, vt iuſtis increpationibus corrigantur. Tamen Dauid in hoc loco dicit, quòd nihil inueniſſe videatur: & ideo inimici eius vanitatem locuti ſunt, quoniam nihil quod pro veritate loquerentur, inuenerint. Aut certè, quia etſi peccaui, tamen peccata mea pœnitenti dolore purgabam. In quo ſibi cum dolo mecum loquebantur, vt me obiurgatione confunderent, & à conuerſione reuocarent. Et vide ne
C hoc magis ſenſerit, quæſiſſe illos mala eius: ſed cùm vellent accuſare, præuentos: quoniam vulnera ſua ipſe patefecerat, ſui accuſator exiſtens: & ideo vim accuſationis eorum eſſe annullatam: locutos autem fuiſſe vana, quæ confeſſo culpam nocere iam non poſſent. Excluſi igitur à criminationis inuidia, dolum adhibebant, vt inſurgerent, inquit, & mihi inſultarent, quò me ſtimularent ad aliquam commotionem.

Ego autem velut ſurdus non audiebam: & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

D **Et factus ſum ſicut homo non audiens, & nõ habens in ore ſuo redargutiones.**

Velut ſurdus non audiebam. Hoc eſt, malorum ego dolum videns, *velut ſurdus non audiebam.* Conſidera vim ſermonis. Non dixit, quia ſimulabam non me audire quæ dicerent, ſed, *non audiebam*, dixit, & quòd intentione mentis vocem loquentis excluderet, nec aperiret os ſuum, ſicut mutus. Beatus qui poteſt tantam habere virtutem, vt laceſſitus non iraſcatur, commotus ſe nolit vlciſci: inimici hoc agunt vt prouocent ad iracundiam. Maledicunt vt maledicamus: criminantur, vt crimen re-
E torqueamus: conuiciantur vt excitent nos ad viciſſitudinem contumeliæ. Vnde præclarè Petrus de Domino
1. Pet. 2. Ieſu in epiſtola ſua poſuit: *Quia cùm malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur.* Ad eius ergo ſimilitudinem atque imaginem iuſtus ſuæ vitæ cu-
Eſa. 53. piens inſtituta formare, accuſatus tacet, læſus remittit,
Hierem. 51. diſſimulat laceſſitus, & non aperit os ſuum: vt illum imitetur, qui ſicut agnus ad victimam ductus eſt, & non
Ioan. 18. aperuit os ſuum. Et cùm poſſit habere quod referat, magis vult ſilere quàm dicere. Ipſe enim Dominus Ieſus cùm accuſaretur, tacebat: & cùm percuteretur, non repercutiebat. Denique percuſſus reſpondit. *Si malè locu-*
F *tus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi benè, quid me cædis?* Vide quemadmodum quaſi verè infirmus, & quaſi is qui ſe vindicare non poſſet, puerili quodam loquebatur affectu. Ita ergo & tu ſi habeas quo redarguas
Eſaia 50. arguentem, melius tacebis: ne redarguendi viciſſitudine commotionem tuam prodas. Melius eſt enim diſſimulare iniuriam, quàm cùm redarguis, vindicare. Bonus mutus, qui loqui malè neſcit: cuius ex ore crimen exire non nouit. Hic eſt mutus verè beatus, qui cùm tacet, intra ſe loquitur. Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt ſciam quando oporteat me dicere ſermonem. Talia
Luc. 1. loquebatur intra ſe Zacharias, cùm obmutuiſſet. Et verè quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur obmutuit: & vt loqueretur, exauditus à Chriſto eſt. Denique ſcripſit quod Chriſtus exaudiret: & vocem recepit, quam
A Chriſtus indulſit, & gratiam adiunxit, quam ante non habuit, vt prophetaret eum, cuius mandatis ante non
Pſalm. 23. credidit. Quid de Domino nimium virtutum loquor,
Dan. 13. cùm mulier Suſanna nec ſexus infirmitate turbata cùm ſe ad periculum mortis cognouit addictam, vocem emiſerit. Accuſabatur, & tacebat. Ducebatur ad mortem, & ſilentio ſe tegebat, ne nudaret pudorem. Intra ſe tamen loquebatur Deo, qui eam magis audiuit tacentem. Quæ ſi voluiſſet loqui, forſitan non eſſet audita. Et tu ergo qui propoſuiſti ſatisfacere pro delictis Domino Deo tuo, illi ſoli interiore corde te purga, illũ continere qui poteſt peccata diluere. Adiuuat te, qui putauit arguendũ. Denique cùm malediceretur Dauid, & eius dux
B Abeſſa iniuriam regis vellet vlciſci, dixit ad eum Dauid:
2. Reg. 16. *Dimitte illum, vt maledicat, quoniam dixit illi Dominus, ſi forte videat humilitatem meam, & retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc.* Vides igitur quòd a conuiciantibus adiuueris vt Dominus audiat te, & peccatum tuum remittat? Nam cùm ipſe accuſator tui eſſe debeas, &
Eſai. 43. coaceruare flagitia, téque ipſum offerre ſupplicio: quomodo negare obiecta deſideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta magna. Quomodo iraſceris aliis, tuæ ipſe reus conſcientiæ? Quomodo commoueris, cùm debeas eſſe miſerabilis? Qui arguitur, & (quod eſt amplius) a ſemetipſo, curare debet
C ſua vulnera, non alterũ vulnerare. Nemo alium vulne-
Luc. 4. rando ſe ſanat. *Medice cura te ipſum.* Si medicus, quanto magis reus prius curare ſe debeat? Confiteris peccatum tuum, & medicum te profiteris alienum, & ſi veritatis eſt quod retorques, temporis non eſt. Peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas*: Vſurpaſti tibi vt de lege arguas, qui contra legem ipſe feciſti: Quid lachrymarum tẽpus amittis: Quid concertando vanos
Pſalm. 49. ſermones aut audis aut loqueris, cùm tibi ſcriptum ſit.
Exod. 23. Non accipias auditum vanum; cum legeris in Euangelio pro omni ſermone otioſo iudicium eſſe ſubeundum: Et
Matt. 12. ſi alius loquitur, tace: & ſi alius conuiciatur, aurem tuam
D obſtrue. Dauid tacendo vicit aduerſarios ſuos: & quia ſicut mutus factus eſt, vocem recepit, quia conuerſus ad Dominum loquebatur, dicens:

Quoniam in te Domine ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus.

Quia dixi, ne aliquando exultent in me inimici mei: & dum commouentur pedes mei, in me magna locuti ſunt.

Quoniam ego in flagella paratus ſum, & do-
E **lor meus in conſpectu meo ſemper.**

Quoniam iniquitatem meam annunciabo; & cogitabo pro peccato meo.

Quoniam in te Domine ſperaui, &c. Tacebat Dauid, loquebãtur inimici, prouocabant vt aliquid & ipſe loqueretur. Dicebant: Audiamus vocem tuam. Intra ſe ille tacitus loquebatur. Quid opus eſt vt iſta audiant quibus prodeſſe non poſſunt? *In te Domine ſperaui*: tibi ſoli loquor: tu audis qui exaudire potes. A te ſemper popoſci, *ne aliquãdo exultent in me inimici mei* quia etſi peccaui, tu peccatum dimittis: etſi ego cecidi, tu reſuſcitas:
F ne habeant vnde exultare poſſint qui peccatis lætantur alienis. Plus enim acquiſiuimus, qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, quàm noſtra innocentia.
Michææ 7. Habemus hunc ſenſum & in libro Michææ prophetæ: *Noli gaudere ſuper me inimica mea quia cecidi, ſed reſurgam.* Non eſt grauis infirmitatis ruina, ſi non ſit etiam voluntatis ſtudium ab ea non reſurgendi. Habe voluntatem ſurgendi, præſto eſt qui faciat vt reſurgas. Dixit ergo Dauid in corde ſuo, petens vt exaudiretur à Domino, & vt non exultarent in eum eius inimici, petens etiam vt in conuerſionis ſuæ propoſito permaneret, ne dum propoſiti ſui greſſus quaſi quidam pedes ſuæ animæ commouentur, in eum aduerſarij ſuperba & magniloquentiæ plena loquerentur, vt faciunt qui inſultare deſiderant. Tametſi moueatur vt homo, paratum ad fla-

gella ſe dicit, vt vel ſupplicio ſoluat errorem. Et ſi ceſ- G ſent flagella Domini, ſe tamen dolore proprio memorat flagellari, vt non inueniat culpa quod damnet, quam *al.* Pœna † bona confeſſio præuenerit. Hoc eſt ergo quod ait. *Et dum commouentur pedes mei, in me magna locuti ſunt.* Eo *Pſalm. 72.* quòd tam prompti ſunt ad inſultationis ludibria, vt in commotione pedum meorum paratam habuerint magniloquentiam; vel certè ſic: *Dum commouentur pedes mei*, putantes quòd caderem, ſuperba iam & magniloqua ſunt locuti. Sed quia ipſe in poſterioribus penè motos pedes ſuos dixit: ne quid oriatur hinc ſcrupuli, conſidera hîc doceri nos affectũ pœnitentiæ, ibi opinionẽ eius erroris excludi, quòd diuitiæ & ſucceſſus proſperior flagitioſorum nos mouere non debeant. Conſuetudo au- H tem locutionis in ſcripturis diuinis huiuſmodi reperitur. Sic enim & alibi, *Dum conuerteret Dominus ca-* *Pſalm. 125.* *ptiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati.* Quamquam *1. Cor. 2.* ſanctus non in oſtenſione verborum, ſed in virtute ſpiritus probari ſe velit. Senſus ergo nobis ſpectandus eſt ſemper, quem etiam ipſum frequens tranſlatio ex Hebræo in Græcum, ex Græco in Latinum attenuare conſueuit. Ad omnia itaque ſuperiora pulchrum remedium, quod in flagella paratus eſt, & offert ſe Domino, vt quę placuerint Deo flagella ſuſtineat. Elegiſſe quidem lego *1. Par. 21.* ſanctum Dauid flagelli genus, quod æquanimiter ſuſtineret. Sed elegit, quia de tribus ei conditionibus eligendæ vnius neceſſitas mandabatur. Vbi autem non mandatur, ad omnia paratus eſt Dei ſeruulus, ſeu corporalem ægritudinem ſubeat, ſeu fugam à facie inimici, ſiue obitum filiorum, quos non timet præmittere, quia recipere poteſt imperterritus. Nam & ſciens quod ſi hîc fuerit punitus ſupplicio temporali, leuare in futurum perpetuæ poſſit pœnam ærumnæ. Rogat ergo vt recipiatur petitio ſua, & caſtigetur ipſe, vt recipiatur. Caſtigat enim *Hebr. 12.* Dominus omnem filium quem recipit. Si ſeruulum tuum videas peccata propria confitentem, vltrò offerre ſe pœnæ, inflecteris, ignoſcis, & de Domini miſeratione diffidis? Iudex ipſe cui non licet in plurimis cauſis à gladio temperare, quia legibus ſeruit, poteſt tamen lucrum donare pœnarum: & tu adhuc trepidas quid à legum Domino & miſericordiæ auctore depoſcas, cui lex voluntas eſt, & donandi ius? ſi tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec conſideres honores tuos, aut erubeſcas amicos tuos, ne dignitatem tuam deflexiſſe videaris. *2. Reg. 16.* Amicus Dei, Propheta Dei, rex ab ipſo electus Deo, & vnctus in regnum, flagellis ſe ſpontaneus offerebat, nec erubeſcebat: & tu erubeſcis? Non multum iſta verecundia tibi opitulabitur cum ad iudicium Dei veneris: ſed pudoris te iſtius pœnitebit cùm in conſpectu non ſolum hominum, ſed etiam angelorum & omnium poteſtatũ *Iob. 14.* cæleſtium conſtitutus cœperis peccata propria non negare. Quomodo excuſabis, cùm tanta commiſeris. Prętendes conditionis infirmitatem, quia nemo ſine pecca- *Luc. 9.* to? Reſpondebitur tibi: Debuiſti ergo agere pœniten- *Eccl. 4.* tiam, dederam remedium: cur refutáſti? Subtexes pudorem, quod honores tuos erubueris? Dicet. Si tu erubuiſti me coram amicis tuis & ego te erubeſcam coram *Pſalm. 31.* patre meo qui eſt in cælis. Dice verum eſſe quod ſcriptum eſt, quia eſt verecundia adducens peccatum. Dauid in cõſpectu ſuo dolorem ſuum ponebat, ne vnquam *Iob. 42.* obliuiſceretur: Dauid iniquitatem ſuam ipſe pronuntiabat: Dauid de peccato ſuo, non de operibus cogitabat: M Dauid non erubeſcebat ſua recenſere peccata, ne de iis erubeſceret in medio iudicio conſtitutus & tu erubeſcebas? Non eſſet hodie in requie ſeruulus meus Iob, ſi erubuiſſet tres illos reges amicos ſuos: nec ipſe Dauid, ſi erubuiſſet delicta propria confiteri. Ergo quia nõ erubuit mihi ſua aperire peccata: nec ego erubeſcam ei mea ſecreta reſerare. Et quia vterque eorum non erubuit factorum ſuorum pretium in mea ponere poteſtate, meo ſe iudicio voluntatique committere nec ego de talibus ſeruulis erubeſcam, vt appellem amicos, qui meam ſtuduerint facere voluntatem. Ideoque, quoniam illi antè *Ioan. 16.* in mœrore, nunc in cõſolatione: tu quia in deliciis, nunc *Luc. 16.* in ſuppliciis. Chaos inter vos magnum eſt: vt neque ille illorum ad te gratia, nec tua ad illos poſſit pœna tranſire.

Audis ergo quid dicat Dauid, Audi, dum tibi corrigere, & emendare permittitur. Si hîc emendaueris, illic requieſces. Non te dulcia mundi & ſæculi huius amœna delectent, graue enim fel vomere conſuerunt. Non ille iucunda quærebat poſitus in regno, qui potius eligebat mortem ſanctorum, quam vitam flagitioſorum.

Inimici mei viuunt, & confirmati ſunt ſuper me: & multiplicati ſunt qui oderunt me iniquè.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam ſubſecutus ſum iuſtitiam.

Inimici mei viuunt, &c. Quantò illuſtrior ille, qui quotidie moriebatur, vt populum ſuum viuificaret, & cor- *1. Cor. 15.* pus ſuum mortis vulneribus offerebat? ſicut ipſe ait: *In mortibus frequenter.* Mors enim honeſta, redemptio vitæ eſt etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum. Exitus *2. Cor. 11.* autem mortis in manu vitæ. Et ideo malebat Apoſtolus quotidie mori, vt vitæ ſuæ meritum comprobaret. *1. Cor. 15.* Scriptum eſt enim: *Non laudes hominem in vita ſua.* Qui enim viuunt, morientur: qui moriuntur, reſurgent. *Eccl. 11.* Propior ergo ſaluti eſt qui moritur vt reſurgat, quam ille qui viuit vt moriatur. Quis eſt autem qui quotidię moritur, niſi qui mortem Domini Ieſu in ſua carne cir- *1. Cor. 15.* cumfert, vt omnia ei peccata moriantur? Confirmati *2. Cor. 4.* autem & multiplicati ſunt inimici Dauid in hoc ſæculo: ſed non idoneum firmamentum, niſi eius qui confirmatur à Chriſto. Denique illi confirmantur in ſæculo: qui oderunt iuſtum iniquè. Non ergo iuſtum odium, ſed iniuſtum cùm odiſſent iniquè. Sed vide diſtantiam. In poſterioribus ait. *Qui oderunt me gratis*; hîc habet: *Qui oderunt me iniquè.* Sed ibi ex perſona Chriſti, hîc ex per- *Pſal. 68.* ſona ſua. Vbi ex perſona Chriſti loquitur, gratis odio K habetur: vbi ex ſua, iniquè. Homo enim poteſt vni alicui vulneri non patere, vtpote iniuſtitiæ, intemperantiæ, impudicitiæ: aliis autem vulneribus patet. In Chriſto autem nulla cauſa eſſe potuit qua peccati alicuius potue- *Ioan. 8.* rit vulnus accipere, immunis à culpa, & integer a delicto, atque immaculatus a vitio. Sunt autem qui putant *Hebr. 7.* vtrumque Pſalmum ex perſona Chriſti eſſe decurſum, qui pro noſtris peccatis ſatisfaciebat patri. Hîc ergo dicebat ſe appetitum contra iuſtitiam, illic contra gratiã. Et bene addidit, vt probaret ſe iniuſtè appetitum: *Quoniam ſubſecutus ſum iuſtitiam.* Quanta vis verbi in vnius ſyllabæ adiectione, vt ſubſecutum ſe diceret iuſtitiam, L non ſecutum? Propior eſt enim qui ſubſequitur, quam ille qui ſequitur: & ſuppar, quam par: & ſucceſſio heredis magis quàm acceſſio non creditur. Et tamen quamuis ſubſequatur iuſtitiam non ſuæ virtutis putat eſſe, ſed gratiæ cæleſtis, ſi non deſeratur à Chriſto, eóque orat impenſius, dicens:

Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne diſceſſeris à me.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ.

Ne derelinquas me Domine. Hoc eſt, homines me dereliquerunt, amici mei impugnauerunt dilectum ſibi proximum: non appropinquarunt. Fugiebant me quaſi mortuum, & abominati ſunt, quia peccata mea tibi aperire deſideraui, & confiteri, quia flagellis tuis me obtuli vulnerandum, quia elegi cicatrices vulnerum ſuper epulas regum, & iactantiam poteſtatum. Tu ſolus me non derelinquas, tu hæreas ſeruulo tuo, qui de terra ſuſcitas inopẽ, & de ſtercore erigis pauperem. Tuo comitatu fretus, *Pſal. 112.* frequentiorẽ me ambientibus populis æſtimabo. Computruerunt quidem cicatrices meæ: ſed adhuc tuorum verberũ deſidero cicatrices, quę † ſanatis vulnerib⁹ ob- *al.* Sanitatis. ducuntur, vt poſtea nullum vlcus appareat. Bonæ trium- *Hiere. 30.* phalium vulnerum cicatrices, quibus victores huius terreni prælij gloriantur. Quantò illuſtriora vulnera, quę pro

fide & nominis tui gloria videntur excepta? Iſta eſt cicatrix quæ cælum aperit, regnum acquirit, immortalitatem inuenit. [Apoc. 22.] Hæc ergo fratres eſt cicatrix beata, quoniam *beati qui lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.* Sic cœpit [Rom. 7.] ſtola eſſe gloriæ, caro mortis: in qua & Paulus antè periclitabatur electus Dei, niſi petiſſet ſe liberari de corpore mortis huius, vt legimus. Et ideo qui ſumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus Dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha Dauid ne à ſe diſcederet, precabatur. Ipſi nos committamus, parati quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis ſui, quemadmodum ſit curandus. Nouit medicus, quæ ſingulis vulneribus medicamenta conueniant, cuius vlceris putredo ferro ſit amputanda, ne in totius corporis ſerpat ſinum. Si dixerit medicus medicinæ genus quo curari æger debeat, & ille faſtidiat: diſcedit medicus, & ægrum relinquit. Vide eum qui curari velit, omni genere medico acquieſcentem. Attende ordinem. Aperit [Hebr. 12.] primò vulnera ſua medico, & dicit: Cura me: ſed rogo [2. Tim. 4.] ne in ira tua; quia non ſuſtinent duram medicinam infirmitates meæ. Medicina Chriſti, correptio eſt. Corripit enim Deus quem vult conuertere. Ideo & Paulus ad medicum dicit: *Argue, obſecra, increpa.* Non ergo recuſat curari, qui petit argui, ſed leuare vult pœnam, ne in ira arguatur, & impetu iræ corripiatur. Et vide proceſſum. Primò petit argui: poſtea (quod maius eſt) corripi. Deinde non ſolùm confitetur peccata ſua, ſed etiã numerat & accuſat. Non vult enim latere ſua delicta. Nam vt febres in alto ſitæ non queunt mitigari cùm foras eruperint, ſpem afferunt deſinendi: ita peccatorum morbus dum tegitur, inardeſcit; ſi confeſſionibus pro- [Prou. 18.] ditur, euaporat. Et ideo iuſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis, priuſquam contagio vlceris ſerpat intrinſecus. Grauat enim conſcientiam memoria delictorum, niſi medicina poſcatur. Et ſi differt medicus, æger [Pſalm. 37.] offerre ſe debet, vt citius ſecetur: ſicut offerebat ſe Da- [Ibid.] uid in flagella Domini, dicens. *Ego in flagella paratus* [1. Par. 21.] *ſum*, & alibi: *Fiat manus tua in me.* Hoc eſt: Redde mihi [Eſa. 40.] duplicia peccata, dummodo hîc vindices. Noli me deſe- [Iob. 2.] rere, noli auertere faciem tuam à me: noli dedignari at- A que horreſcere fœtorem vulnerum meorum. Et Iob ſeruus tuus percuſſus erat vlcere à pedibus vſque ad caput, & remedium ſuæ ſanitatis inuenit: licet aliud vulnus virtutis fuerit, iſtud erroris. Fœtebant vulnera, quæ medici curare non poſſent. Locutus es Domine myſteria ſacramentorum tuorum, manifeſtâſti venena ſerpentis, & ſolius ſermonis tui medicamento ſerui tui curata ſunt vulnera, quia tu eum non deſeruiſti: *& non derelinquas me Domine Deus meus, ne diſceſſeris à me.* Homines me dereliquerunt, quia ſordent illis vulnera mea, quæ pietati tuæ putaui eſſe referanda. Illi dicunt: Exi à nobis, quia peccator es tu: diſcede, ne nos polluas. Tu autem Domine curas, & non pollueris: adiuuas, & non contami- [Iob. 5.] C naris: quia *Deus ſalutis meæ es*, & manus tua non perdere, ſed ſanare conſueuit. Compleuimus Pſalmum etiam cũ [Pſal. 141.] eius interpretatione verſiculi quem Græci nonnulli co- [Pſal. 34.] dices habent, ſed omnes Latini. Nam ante reſponſorium proximum verſiculus eſt: Et proiecerunt me ſicut mortuum abominatum; hoc eſt, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu, *ne derelinquas me Domine Deus meus, ne diſceſſeris à me.* Hoc enim ſequitur: id eſt, Tu ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare conſueſti. De- [Ioan. 11.] nique habemus hoc in Euangelio. Nam cum veniſſet ad monumentum Lazari, & dixiſſet: *Tollite lapidem; ait Martha: Iam fœtet, quatriduanus eſt enim, reſpondit ei. Non dixi tibi, quia ſi credideris, videbis gloriam Dei?* Et clamauit Lazarum, & ſanus exiuit. Credamus ergo & D nos, vt de vulneribus noſtris acquiramus medicinam ſalutis, & futuram gloriam. In orationibus igitur & obſecrationibus, cum dolore & lachrymis exigenda pœnitentia eſt, vt illam gloriam Dei videre mereamur. Neq; [Rom. 8.] te moueat quòd luctus, dolor, commaceratio corporis, grauiſſimæ paſſiones ſunt: Etſi grauiſſimæ videntur, tamen indignæ ſunt huiuſmodi paſſiones ad ſuperuẽturã gloriam: ſicut teſtis tibi eſt Apoſtolus Paulus. Non pigeat ergo nos hîc leuiora deferere, vt ibi plena laudis & gloriæ poſſimus adipiſci, pro temporalibus laboribus [2. Cor. 4.] perpetua præmia reportantes, per Dominum Ieſum: cui eſt laus, honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVIII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XXXVIII.

In finem pro Idithum canticum ipſi Dauid.

IN ſuperiore Pſalmo expreſſa forma pœnitentiæ eſt, in hoc ſequenti patientiæ [Pſal. 37.] forma ſignatur. Quem Pſalmum Da- [1. Par. 25.] uid ſcripſit, & Idithum viro diſciplinis Leuiticis & ſacerdotalibus erudito canendum dedit: qui ante arcam Domini Pſalmorum ſeriem pangendi ſolertiſſimus præcinebat. Ergo quia non Idithum ſcripſit hunc pſalmum, ſed Propheta Dauid, & Idithum viro canendi perito pſallendum dedit: ideo ſic inſcriptus eſt titulus. Denique etiam in ſæcularibus ſcriptis alij erant qui ſcribebant, alij qui in ſcena vel cantica vel comœdias vel tragœdias canere conſue- [1. Cor. 9.] uerant. Et illi quidem coronam Olympicam poſtulabãt: [2. Petr. 1.] vnde & ἐπινίκιον hymnum eorum ſcripta in fine teſtantur. Dauid autem qui non hæc ſerta coronarum marcentium requirebat, ſed illam incorruptibilem & incontaminatam remunerationum cæleſtium hereditatem pio deſiderabat affectu, hymnum non victoriæ ἐπινίκιον, ſed ei ſcripſit, qui victoriam in ſe D credentibus impertiebat, qui finis eſt omnium quæ pia mente depoſcimus. Siue enim ſapiẽtiã quæras, ſiue virtuti ſtudeas, ſiue veritati, ſiue viæ atq; iuſtitiæ, ſiue reſurrectioni, in omnibus tibi ſequendus eſt Chriſtus, qui eſt virtus Dei atque ſapiẽtia, veritas, via, iuſtitia, reſurrectio. [1. Cor. 1.] Ad quẽ igitur contendas, niſi ad perfectionẽ omniũ, ſũ- [Ioan. 14.] mámq; virtutum? Et ideo ibi dicit. *Veni, ſequere me.* hoc eſt, vt ad conſummationem virtutum peruenire merearis. Ergo qui ſequitur Chriſtum, ipſum pro poſſibilitate [Ioan. 21.] ſua debet imitari, vt præcepta eius ſecum ipſe meditetur [Mar. 10.] & diuinorum exempla factorum. Et ideo Dauid ſecum E ipſe meditabatur, quòd Chriſtum in ſe locutũ eſſe reti- [Pſal. 84.] nebat: vt cùm aliqui ei eſſent moleſti, & eum ad conten- [Pſal. 34.] tionem laceſſere conarentur, patientiam indueret, certandi ſtudia declinaret, ex quibus inanis ſtrepitus & iurgia frequenter oriuntur. Ideóq; cùm ſancto Dauid plerique eius virtutibus inuidentes, qui eum de propoſito manſuetudinis, & humilitatis affectu crederent deducendum, frequenter ingruerent, ipſæ quoque præcipuè nequitiæ ſpiritales in cæleſtibus, aduersùs quas graue [Epheſ. 6.]

luctamen eſt iuſtis ad commouendum, cùm miniſtros G ſuæ improbitatis impellerent: ne inter obſtrepentium crebra certamina, & diſceptationum tumultus ſermo aliquis ſibi offenſionis excideret, tacere ſãctus Propheta propoſuit. O validum ſcutum, circumſpectæ munitionis ſilentium! O fidiſſimum ſtabilitatis fundamentũ: in quo ſi quis potuerit ſtare, lubricum verbi timere non *Prouer. 19.* poſſit! Multi enim etiam ſtabili corde firmati, incauti tamen, ſermonis fluctuantis errore ſæpe ceciderunt. Videns igitur huiuſmodi inſidiis & vario concertantium ſtrepitu ſe Propheta tentari, intra ſe ipſe tacitus conferebat legem ſibi taciturnitatis imponens: & cùm taceret, inſultantibus ſibi, & vt loqueretur aliquid prouo- H cantibus, qualia ſolent inſolentium eſſe certamina atq; ſermones: Reſponde nobis, ſi de æqualitate præſumis. Vides & tu eſſe te victum, & nihil habere quod referas? cum ſe prope ad vocem conuicijs videret impelli, ſe ipſe reuocabat, vt loqueretur in corde.

Pſalmus trigeſimus octauus.

DIxi, Cuſtodiam vias meas: vt non delinquam in lingua mea.

I *Dixi*: hoc eſt, propoſui, confirmaui, imperaui mihi, locutus ſum cordi meo: *Cuſtodiam vias meas.* Si alijs dixiſſem, ſermo meus ſtare deberet: quantò magis ſtabile debet eſſe quod mihi ipſe conſtitui? Si quis alienum fallat, indecorum eſt: ſi quis proximum, graue: quanto igitur grauius, ſi quis ſe ipſum eo quod ſibi promiſerit, putet eſſe fraudandum, vt ipſe ſibi infidelis ſuo iudicio & deſpicabilis æſtimetur. Cui enim idoneus videri poteſt, qui ſibi vilis eſt? Teneamus igitur animæ conſtantiam noſtræ, ne in offenſionem labia loquendi feſtina prorũ- *Iob. 2.* pant. Et Iob plagam ſuam ſilentio vicit, & tolerantiam ſuam taciturnitate ſuperauit. Non bene crederetur carni. K *Geneſ. 3.* Viciſſemus, ſi Eua tacuiſſet. Ergo primum illud proceſſit ex voce peccatum, & ſerpens ille nequiſſimus atque verſutus per vocem nos ante tentauit. Atque vtinam aut Adam ſurdus fuiſſet, aut Eua obmutuiſſet. Ille, ne vocem ſuæ vxoris audiret: iſta, ne loqueretur marito, & lu- *Gen. 4.* bricæ vocis miniſterio ſerpentis in virum venena transfunderet. Cain quoque etſi parricidio naturam violauit humanam, & obliterauit impius iura pietatis, tamen per vocem ſacrilegium ſceleri ſuo addidit, vt negaret *Exod. 14.* Deo necati fratris interitum. Quid de ſingulis dicam? *Exod. 16.* Populus ipſe electus a Domino, cui tacitus Moyſes ape- L *Exod. 32.* ruit mare, ingratus cæleſtibus beneficijs obmurmurabat, quo diuinam contraxit offenſam. Deinde ipſum ducem itineris illius atque inuſitati itineris Moyſen reſpuit, a fratre eius Aaron deos ſibi fieri quos coleret, poſtulauit. Vnde etiam ipſe conſiderans tanta vocis pericula: *Dixi* (inquit) *Cuſtodiam vias meas.* Quæ ſint autem iſtæ viæ hominis, quæ & magnopere præcauendæ, ne quid grauioris offenſionis incurrant, admonet nos tantus Propheta diligentiùs conſiderare. Admonet etiam Salomon eius filius paternæ mentis interpres perſpicaciùs examinare, qui ſcripſit: *Tria mihi ſunt impoſſibilia intel- Prou. 30. ligere, & quartum quod non agnoſco: Veſtigium aquilæ vo-* M *lantis, & viam ſerpentis in petra, & ſemitas nauis in pelago nauigantis, & vias viri in iuuentute.* Talis via mulieris adulteræ, quæ poſtquam egit, abluta, nihil egiſſe ſe dicit iniquum. Tria ergo impoſſibila ſibi eſſe dixit ad intelligendum, & quartum, quod ille habens inter homines ſapientiæ ſignaculum, non agnoſceret: viarum videlicet viri in iuuentute proceſſum. Quarum igitur eſt vel inexplicabilis vel difficilis agnitio, poteſt facilis earũ eſſe cuſtodia? Vnde non immerito ipſe Dauid delictorũ iuuentutis ſuæ non defenſionem obtulit, ſed obliuionẽ rogauit: *Delicta*, inquit, *iuuentutis meæ, & ignorantias Pſal. 24. meas ne memineris.* Non immeritò igitur Salomon dixit ſe non agnoſcere quod pater eius (in quo maior Dei gratia fuit) ſe ignoraſſe teſtatus eſt. Et fortaſſe delicta iuuentutis ad feruorem retulit carnis, ignorantiæ autem ad verborum prolapſionem: quæ non ex ſententia noſtra,

G ſed impetu quodam & curſu loquendi plerumque funduntur, quod periculoſum eſſe Propheta cognoſcens, *Pſalm. 115.* ait: *Credidi propter quod locutus ſum.* Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta eſt, ſine fundamento, lubrica. Ideo quaſi quodam tubæ ſono ſcripturæ diuinæ electus interpres increpuit: Corde creditur ad iuſtitiam, *Rom. 10.* ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Fides credentium principalis eſt, confeſſio executionis. Quomodo igitur propoſuerit ſanctus Propheta Dauid, aut propter quid cuſtodire vias ſuas, audiamus: *Vt non*, inquit, *delinquam in lingua mea.* Si hoc cauet Propheta, tu non caues? Si hoc metuit, in quo Dei gratia loquebatur, tu nõ metuis, H qui erroris verba non refugis, & theatralibus ſermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui ſcriptum eſt in Euangelio, quia pro omni otioſo verbo rationem es redditurus? Si pro otioſo verbo periculum eſt, quãtò magis *Matth. 12.* pro criminoſo? Non omne quod otioſum, eſt criminoſum: ſed omne quod non fructuoſum, periculoſum atque eradicabile. *Omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur.* Cùm mouetur animus *Matth. 3.* & exagitatur ſtimulantibus aduerſarijs, obſtrepentibus, illudentibus, criminantibus, excidit verbum commotionis. Ideo ſilentium & tutum eſt, & decorum, quod ſeruat cum grauitate cautelam. Quid enim labia noſtra, I tuſi quædam noſtra vincula ſunt. Denique vinculis la- *Prou. 5.* biorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. Ideo ſapiẽs *Eccl. 20.* in tempore tacet, & ſecum ipſe conſiderat quo tempore loqui debeat. De quo præclare ipſe Salomon. *Labia ſa- Prou. 15. pientis alligata ſunt ſuo ſenſu.* Quando ergo vides illudentibus proteruis ſapientem tacere, dic: Ligauit iſte intellectu labia ſua. hoc eſt prudenter tacet, ne labiorũ *Eccl. 28.* ſuorum vinculis alligetur. *Ponat ori ſuo cuſtodiam*: ſepſit aures ſuas ſpinis, vectem adhibuit foribus oris ſui, ſer- *Pſalm. 11.* uat theſaurum cordis ſui & argentum eloquij ſui, vt examinatum & purgatum quando oportet proferat, ne quiſquam prius fur in cor eius aut perturbator irrum- K pat, & ad eos emptorum trahat, quibus flagitia ſua vendat. Meditabatur Iudas Chriſtũ vendere: ſed reuocabat *Ioan. 13.* eum tanta Domini gratia, & quædam paternæ delinimenta pietatis, quibus furor eius molliebatur: nec erupiſſet in ſcelus, niſi ſeu cor eius, quia Chriſtum fallere ſe putabat, aduerſarius demerſiſſet. Non ergo dubites, quãdo aliqui tibi moleſti ſunt volẽti ſeruare iuſtitiã miniſtros eſſe illius nequiſſimi peccatoris, qui omniũ auctor eſt flagitiorũ. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoſcebat eius figurã: ideo tacebat, ne illius faceret voluntatẽ, qui turbare geſtit affectũ. Premebat vocẽ, clau- L debat portas ſuas ſilentio, prætendebat in eo patientia, & taciturnitatis vigilabat cuſtodia, ne inimicus obreperet, ne de clauſtris oris vagus aliquis ſermo & incautus exiret. Ideo fortior eſt patiens, qui ſeipſum continet, quam qui vrbes capit. Iuſtus ipſe ſibi caſtrum eſt, ipſe ſibi peruigil cuſtos. Cùm ſibi ergo ipſe prætenderet, lo- *Prou. 16.* quebatur in ſuo corde:

Poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſtit peccator aduerſum me.

Adeſt ſemper inimicus, qui ſemper inſidiatur. Etſi illum non vides, adeſt: etſi illum non ſentis, incurſat. Si M non vides, videnti crede. *Conſiſtit*, inquit, *peccator aduerſum me.* Qui videt peccatum ſuum, videt etiam peccatorem ſibi in ijs quæ geſſerit, illudentem. Qui autem peccatorem præuiderit, poteſt vitare peccatum. Videbat Dauid conſiſtere aduerſum ſe peccatorem, quando Semei maledicebat & lapidabat regem ſuum, & clamabat: *Exi vir ſanguinum.* Neque enim tam præruptus foret, vt nec tanti regis reuerentia moueretur, nec armatum eius timeret exercitum, cùm vnus de exercitu eius con- *2. Reg. 16.* uiciantem potuiſſet occidere: ſed amentem diabolus fecerat qui eum impellebat ad mortem. Ideo Dauid aduersùs auctorem magis præliabatur, quàm miniſtrum perſequebatur. Quid enim magnum, de homine inualido vindicari, quem ad furorem alter vrgebat, in cuius nece peccator habuiſſet voluntatis effectum? Non gladio diabolus, ſed verbo Dei vincitur. Ideo tacent lin- *Epheſ. 6.*

Epheſ. 6 [..]a hominis, Dei verbum loquatur. Denique & Chriſtus tacebat ante Pilati iudicium conſtitutus, vt nobis Matth. 27. daret formam tacendi: quia lingua corporis ſ[..]culis eſt ad Iacob. 3. errorem, procliuis ad lapſum. Sunt autem & qui tacentes loquantur, ſicut Moyſes qui ſtabat attonitus, & tacebat: cui dixit tacenti Deus: *Quid clamas ad me?* Exod. 14. Vt Suſanna, quæ tacuit in periculis ſuis, & Dominus exau- Dan. 13. diuit eam. Ergo etiam ſi in te verbum Dei ſit: & tacebis in Dei verbo, & tacitus clamabis, vt audiaris a Chriſto. Meditare ergo quæ Chriſti ſunt, quæ ſecum meditabatur Propheta Dauid, in quo ea quæ ſecum in hoc Pſalmo meditatum eſſe ſe dicit, antè in eo locutus eſt Chriſtus. Sic enim ſcriptum eſt. *Ego autem cum in aliquo mihi moleſti eſſent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio* Pſal. 34. *animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertebatur.* Quid eſt, In aliquo? Quia tunc maximè aut ſermo importunus elabitur, aut affectus mouetur, quando vel in ardore aliquo & triſtitia ſumus, vel indignatione animus ægreſcit, vel aliquibus ſollicitudinibus impeditur, aut diſceptationibus occupatur. Qui igitur moleſti? Primùm de ipſo auctore peccati & angelis ſuis intellige: deinde de iis qui maluit ſequaces eius eſſe quàm Chriſti. Impellitur vxor, vt ſancti Iob: amicus, quod in il- Iob. 2. lo ipſo libro manifeſtatur: filius, vt Abeſſalon: ſeruus, 2. Reg. 15. libertus, domeſticus; quia inimici hominis etiam domeſtici eius, vt exagitent eum ſinguli. Quod igitur remedium aduersùs huiuſmodi animorum ægritudines, niſi patientia, niſi ſilentium? Et (quod eſt grauius) ille te magis laceſſit qui beneficijs tuis vſus ſit: & inter ipſos amplius ille exaſperat, qui plus tibi debeat: quò magis ingrati hominis acerbitate, aut vilis alicuius perſonæ indignitate mouearis. Ergo iuſtus, etſi amicus ei eſt inſolens, dolet pro amico, quia idcirco amicus ſuus labitur, quia à tentatore impellitur. Si pro amico dolet, multò magis pro vxore, pro filio, ſi eos quoque ſibi inſolentes expe- Geneſ. 27. riatur. Et ſi frater exagitat, vt Eſaü ſanctum Iacob: dolet & quærit ſibi fratrem recōciliare, vel fugere a facie eius, vt Rebecca ſuadebat, ne iracundia fratris occaſionem nocendi aliquam reperiret. Et ſi proximus aut domeſticus, dolet: & ſi miniſter aut libertus aut ſeruus, fert patienter, & in his omnibus tacet, ne ei reſpondeat à quo eum cernit impelli. Conuiciatur ergo ex domeſticis aliquis? dolet & tacet. Conuiciatur libertus? tacet. Conuiciatur ſeruus? tacet. Sic vincitur qui laqueum eius animæ per eſcam vocis extendit. Tace ergo & tu cùm tibi indignus conuiciatur. Tace cum tibi ſeruus, & maximè tuus, contumeliam facit, & dic in corde tuo. Ego taceo, *tu autem ne taceas Domine*, & adde; *Ne diſcedas a me*; vt Pſalm. 34. Dauid Propheta dicebat; hoc eſt, ne ſolum me impugnantibus derelinquas. Non eſt enim ſolus, cui Deus præſens eſt. Accipe teſtimonium: *Ecce*, inquit, *venit* Ioan. 16. *hora vt diſpergamini vnuſquiſque in ſua, & me ſolum relinquatis: ſed non ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt.* Iuſtus ergo aduersùs inſulantes ſibi taceat, iuſtus oret. Audi iuſtum orantem: *Pro eo vt me diligerent, detrahebant* Pſal. 108 *mihi: ego autem orabam.* Iuſtus maledicentibus ſibi benedicit: vt faciebant Apoſtoli, ſicut Paulus aſſerit, di- 1. Cor. 4. cens: *Maledicimur, & benedicimus.* Iuſtus diligit inimicos ſuos. Vide quemadmodum paulatim per gradus ſingulos aſcendere docetur ad incrementa virtutum, dicente Domino: *Diligite inimicos veſtros.* Iuſtus orat pro Matth. 5. calumniantibus: quia & hoc præcipit Dominus, adiun- Ibidem. gens: *Benefacite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus & perſequentibus vos.* Ipſe eſt per omnia iuſtus, qui hæc cuſtodit & ſeruat. Primùm, quia tacet, & non reſpondet inimicis. Deinde quia orat: hoc eſt, non eſt otioſus affectu. Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuique poſſint ſuo inimico nocere. Plus eſt ergo orare, quàm tacere Iuſtus maledicentibus ſibi benedicit. Plus eſt & hoc quàm orare pro ſe. Securus enim ſui benedicit ei quem non timet, aut etiam ei quem antè metuebat. Iuſtus diligit inimicum. Plus eſt diligere, quàm benedicere: quia maior eſt mentis dilectio, quàm ſermonis gratia. Iuſtus benefacit ei cuius odiis appetitus eſt. Iuſtus orat pro calumniantibus. Bona charitas, & pietas bona, vtrumque Dei, & vtrumque eſt Deus: quia charitas eſt

A Deus, vt dixit Ioannes in epiſtola. Ideo vtrumque coniunctum eſt. *Diligite inimicos veſtros, & orate pro calum-* 1 Ioan. 4. *niantibus & perſequentibus vos.* Plenitudo legis eſt cha- Matt. 5. ritas: ſed etiam hæc Euangelij plenitudo, pro calum- Rom. 13. niantibus & perſequentibus nos iubet orare, vt peccatis eorum veniam poſtulemus: ſicut diuino iudicio Iob ſan- Iob. 42. ctus electus eſt, cuius oratio regum illorum calumniantium iuſto aboleret offenſam. Ergo etſi infirmus es, ora: etſi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico tuo oras. Bonum ſcutum infirmitatis, oratio. Tu oras, Rom. 12. & Dominus te protegit. Bonum ſcutum etiam trium- Pſalm. 34. phantis, vt inimicum tuum quem poſſis ferire defendas; ne ab aliquo trucidetur, & (quod eſt maius) a Chriſto, B qui dixit: *Mihi vindictam, ego retribuam.* Hæc eſt oratio quæ in ſinum conuertitur deprecantis, fructum referens eorum quæ voluit impetrare, vt dona eius ad animam ac mentem recurrant, quæ popoſcit à Domino: ſicut in poſterioribus hic idem Propheta te docuit, dicens: *Sic* Pſalm. 62. *benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Ipſe eſt ſinus animæ, ſecretum orationis eius, penetralia voluntatis, & quædam recurrentium votorum intima receptacula Vnde & iuſti in Abrahæ ſinu re- Luc. 16. quieſcere leguntur: quòd in eius gratia, in eius requie, in eius placiditate requieſcant, qui conformem ei induerint fidem, & eandem in bonis operibus fecerint volun- C tatem. Sed forte miretur aliquis, quum Dominus dixerit per os Dauid quòd humiliabat in ieiunio animam Pſal. 34. ſuam, quomodo ipſe Dauid ait in poſterioribus: *Si non* Pſal. 130. *humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam.* Verùm ex his conſidera aliud eſſe quod ad ſapientiam mentis refertur, aliud quod ad humilitatem cordis. Sapientia Pſal. 4. mentis ſublimis eſt, ſapiētia autem carnis non debet in- Pſalm. 130. flari. Humiliabat ergo Dauid in ieiunio animam ſuam, vt caſtigandum noſtræ carnis tumorem doceret. Exaltabat animam Propheta, per ſublimem Dei gratiam: Luc. 14. *quoniam & qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe hu-* D *miliat, exaltabitur.* Nec ſolùm ſuperbus retunditur, & Hebr. 4. humilis attollitur digna remuneratione meritorum, ſicut primum eſt intelligendum: ſed (quia verbum Dei ex omni parte acutum eſt, velut gladius qui ex duabus acutus eſt partibus) ego arbitror poſſe intelligi, quia & qui ſe exaltat, nouit ſe humiliare: & qui ſe humiliare nouit, etiam exaltare ſe nouit. Quod Paulus oſtendit, dicens: *Ego autem didici in quibus ſum ſufficiens eſſe. Scio &* Philipp. 4. *humiliari, ſcio & abundare.* Ergo & Dauid non humiliter ſentiendo de Chriſto (quem humiliant & deijciunt Ariani) exaltabat animam ſuam, hoc eſt, ſenſus vigorem, fidei gratiam, virtutem humilitatis pio repræſentabat affectu. Ideo ergo dicebat.

E Ob mutui, & humiliatus ſum, ſilui à bonis; & dolor meus renouatus eſt.

Obmutui. Quia nouerat quando ſe humiliare deberet, & nouerat quando ſilere deberet. Obmutuit, ne ipſa litigioſa cum obiurgantibus contentione perſtreperet: humiliatus eſt, vt tumorem deijceret ſuperborum, vel 2. Cor. 1. vt ipſos quomodo humiliare ſe deberent, ſuo doceret exēplo. Siluit a bonis, quia bona conſcientia non eget defenſione verborum, quæ ſuo nixa eſt teſtimonio, ipſa Eſai. 50. ſui iudex. Ideóq; iuſtus dicit. *Quis contradicat, aut quis re-* 1. Cor. 4. F *ſiſtat mihi?* Et Paulus dicit: *Mihi enim pro minimo eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die.* Aduerſum calumniantes & peccatores iuſtus ſuo iudicio contentus eſt: meritorum autem ſuorum iudicium Chriſto reſeruat. Ideóque addidit: *Qui diiudicat me, Dominus eſt:* Pulcherrimè Ibidem. eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur, vt eum Pſal. 102. nec occulta prætereant, nec infirmæ conditionis lapſus offendat: qui fragilitati norit ignoſcere. Ad omnia igitur vtile ſilentium. Si peccatum agnoſcis, tace, ne negando exaggeres, ſi non agnoſcis, tace, ſecurus de innocentia. Non poſſunt aliena verba crimen effingere quod propria non recepit conſcientia. Sequitur: *Et dolor meus renouatus eſt.* Adhuc in inferiore virtutis gradu poſitus hæc verba deprompſit? quòd dolor ſibi peccato-

rum veterum obiectione renouatus ſit, quæ deleta iam G
Pſal. 108. obduxiſſe videbatur obliuio, vel bonorum operum texerat compenſatio. Denique in poſterioribus quaſi fortior dicit.
Ibidem. *Viderunt me, & mouerunt capita ſua*: eo quòd minarentur, & nocere non poſſent. Et addidit, *Maledicent illi, & tu benedices*. Et huc quaſi validior loquitur, negligens iniuriæ vel pudoris, cui benedictio Domini pro omnibus abundaret. Ergo in iſto Pſalmo trigeſimooctauo quaſi in quadam meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit ſibi dolorem eſſe renouatum. Validiſſimus enim cicatricis offenſionem ſentire non nouit, nec plagam poteſt timere qui fortior eſt. In ipſo pugilum certamine ſolet plerumque qui fortior eſt expectare vt inferioris ictu aliquo laceſſatur, H
quò acrior offenſus inſurgat: ita exercitatione nimia atque patientia roboratus, vt tanquam inſenſibilis ad dolorem, plagam ſentire non poſſit; percuſſus ridet, laceſſitus minatur. At verò inferior ſi fortè ictum ferientis
Iob. 19. ſupra obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renouatum ſentit dolorem. Sic eſt cui obiiciuntur peccata ſuperiora, quæ competenter doluit atque defleuit vt ſatisfactione congrua vulneri peccatorum ſuorum obduceret cicatricem. Si perfectus eſt, tacet conuiciantibus, nullo ſibi dolore renouato. quia etſi peccauit ſecurus eſt: quia ſine pœnitentia ſunt Dei dona: & ideo I
Rom. 11. quæ ſemel donauit, reſoluere ac renouare non ſolet,
Eſai. 43. cùm ipſe dixerit. *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates, & non memor memero.* Si autem imperfectus & immemor cæleſtium præceptorum, dolor ei tanquam reſciſſa cicatrice reparatur.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.

Grauiora vulnera, ſicut nouimus, cauſtico medicamento vel admoto igne curantur. Ergo vir ſapiens ipſe medicus eſt ſibi: & ſi medicus eſt, vulnus ſuum curat. K
Ideóque ſi non plenè conſummatus eſt ad inoffenſæ habitudinem ſanitatis, vaporatur eius cor, habet febrem, igneſcit ad obiecta conuicia. Et ſi tacet, vel intra ſe teritur. Lapis ſi ad lapidem teratur, ignem excutit. Ita etiam bona conſcientia pudore ſuccenditur, ſi renouetur ei ſuorum recordatio delictorum. *Et in ipſa meditatione ignis exardeſcit.* Non malus ignis, qui adurat, ſed non exurat. Talis ignis quem Moyſes in rubo vidit, quando rubus
Exod. 3. vrebatur, ſed non exurebatur. Eſt ergo ignis qui peccatũ minuit, & ſuo culpam ardore depaſcit. Eſt & ignis qui cæleſtium ſcripturarum meditationibus excitatur, velut
Hier. 20. ille de quo dicit Hieremias. Et erat ignis flammigerans in oſſibus meis. Aut ille de quo Cleophas, & qui ſimul iter agebat, quando poſt reſurrectionem eis ſe Chriſtus
Luc. 24. adiunxit, ſermone mutuo conferebant, dicentes: *Nónne*
Luc. 12. *cor noſtrum ardens erat in nobis cùm aperiret nobis ſcripturas?* Ideo & Dominus venit, vt ignem hunc in terram mitteret, quo illuminaret animas vniuerſorum, ſtudium accenderet, crimen exureret.

Loquutus ſum in lingua mea: notum fac mihi Domine finem meum:

Et numerum dierum meorum, qui eſt, vt ſciam quid deſit mihi.

Loquutus ſum in lingua mea. Bonus ignis, qui fecit vt Propheta loqueretur. Et vide ne ipſe ſit ignis qui viſus eſt, quando in die Pentecoſtes in vnum locum diſcipulis congregatis, decidit cum vi magna ſuper eos Spiritus
Act. 2. ſanctus, & linguis variis loquebantur. Sic enim ſcriptum eſt: *Quia viſæ ſunt linguæ eorum diſpertitæ tanquam ignis.*
Ibidem. Hic eſt ergo qui dixit ad Hieremiam. Ecce dedi in os tuum verba mea ignem. Hanc ergo & Dauid linguam ignis accepit, vt diuinæ cognitionis ſuccenſus ardore
Hiere. 5. loqueretur: *Notum fac mihi Domine finem meum.* Non de morte ſua quærit (neque enim hic finis reſurrecturo) ſed de eo fine quærit, de quo Apoſtolus dixit: Quia ille finis, quando Dominus Ieſus tradet regnũ Deo patri, & euacuabit omnes principatus & poteſtates, & quando mors G nouiſſima omnium deſtruetur, vt mala deficiant, & bona æterna ſuccedant. Et ideo dictum eſt. *Fugit dolor, triſtitia, & gemitus.* Hunc finem in hominibus operaba- *Eſai.* 35.
tur & Paulus, dicens: *Et quis eſt qui lætificat me, niſi qui contriſtatur ex me?* Obiurgando enim dolorem, triſtitiam, gemitus excitabat vt agerent pœnitentiam qua irreuocabilem veniam & ſalutem, cuius Deum non pœniteret, mererentur. Ille igitur qui verus eſt finis, non vnius erit finis, ſed omnium. Quomodo ergo finem meũ dixit? Sed conſidera quis loquatur. Vtique homo, vel vnus ex hominibus vius communitate ſubſtãtiæ, vel qui ad formam vniuerſorum deſcribitur, & ad perfectionem conſummati hominis eruditur. Vnde & addidit notum H ſibi fieri numerum dierum qui eſt, vt ſciat quid deſit ſibi. *2. Cor.* 2.
Ad perfectionem vtique quid deſit, non ad iſtius corporis vitam, de quo Propheta Dauid cupiebat abſolui, dicens: *Heu me! quia incolatus meus prolongatus eſt, & habitaui cum habitantibus Cedar.* Denique dierum nume- *Pſalm.* 119
rum cognoſcere volebat, non etiam noctium. Hic enim dies & noctes ſunt. Ibi ergo dies ſolis, ibi lumen *Math.* 24.
perpetuum atque diuturnum. Et ideo addidit. *Qui eſt* *Hebr.* 13.
Qui eſt, inquit, non qui tranſeat. Cælũ enim & terra præteribunt, fides autem permanet, & dies Chriſti: quia heri & hodie ipſe eſt, & in ſæcula. Quem autem nume- *Ioan.* 14.
I rum quærat, accipe. *In domo*, inquit, *patris mei manſiones multæ ſunt.* Dat ergo vnicuique locum Dominus Ieſus, *1. Cor.* 15.
hoc eſt, aptam pro vniuſcuiuſque mentis manſionem. *Ioan.* 14.
Vnuſquiſque enim in ſuo ordine. Præceſſit ergo, vt pararet iis ſe credentibus locum. Vnde etiam & dixit. *Si abiero, & parauero vobis locum, iterum venio ad vos, &* *Epheſ.* 4.
accerſam vos ad me ipſum: vt vbi ego ſum, & vos ſitis: & quò vado ſcitis, & viam ſcitis. Eſt ergo via per quam reſurgens Chriſtus aſcendit. Et ille quidem aſcendit ſuper omnes cælos ad Dei ſedem: homines autem a primo cælo ad ſecundum, & deinceps a ſecundo ad tertium, & ab illo per diſtinctiones ferè ad ſeptimum cælum, atque K in ipſam apſida & ſummitatem cælorum qui merentur aſcendunt. Si ergo numerus viarum eſt, & numerus manſionum, vtique numerus dierum eſt, per quos ad cæli altitudinem peruenitur.

Ecce veteres poſuiſti dies meos: & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te.

Ecce veteres poſuiſti dies meos. Alius habet: *Palæſtras poſuiſti dies meos.* Si ſecundùm Septuaginta viros veteres accipimus dies, hoc eſt, ſecundùm veterem hominem, *Rom.* 6.
intelligimus exactos. Sed vetus homo noſter affixus eſt
L cruci. Ergo & verus dies præterijt, nouus venit. Alius *Ioan.* 8.
enim dies hominis, alius dies Chriſti, quem Abraham vidit, & gauiſus eſt, de quo & Dauid ait. *Hic eſt dies* *Pſal.* 117.
quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo. Sanctus *Ibidem.*
ergo in die Domini exultat in die nouo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, & dedit nouam lucem in innoxiam vitam & integrã reformatis. Ideo vir iuſtus ſecurus *Eſaia* 65.
nouæ lucis & gratiæ Dei dicit, erit mihi cælum nouum, *Apoc.* 21.
& terra noua, & nouum lumen. Non enim lucerna, & *Eſai.* 60.
lumen ſolis illic lucebit, aut lunæ: ſed Dominus illuminabit ſuper populum ſuum. Illa ergo deſideraui, illa ex- *Hierem.* 17.
optaui: & ideo diem hominis non requiſiui. Quòd ſi
M palæſtas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis & laboris: quoniam palæſtæ luctatores in agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia & *1. Cor.* 9.
nobis lucta non ſolùm aduersùs carnem & ſanguinem *Epheſ.* 6.
eſt, ſed & aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus: dies noſtri, hoc eſt vitæ illius, in labore ſunt & dolore. Vnde & in poſterioribus ait. *Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: dies annorum noſtrorum, in ipſis ſeptuaginta anni.* *Pſalm.* 89.
Si autem in potentatibus, octoginta anni: & plurimum eorum labor & dolor. Vnde & Apoſtolus Pau- *1. Cor.* 15.
lus abundantiùs cæteris Apoſtolis laborauit, vt legiti- *2. Tim.* 2.
mè certando ad coronam quam cuperet, perueniret. Sed tamen quia & architectorum menſuræ palæſtræ dici feruntur, quibus ad ſtructuræ numerum vel modum ſpatij colligendum, ædificia metiuntur, locúmque eum

Eſai. 40. in quo ædificia ſunt locanda; & per Eſaiam locutus eſt Deus. Quis menſus eſt manu aquā, & cœlum palmo & vniuerſam terram clauſa manu: quis ſtatuit montes in pondere, & rupes in ſtatera? videamus ne fortè hic ſenſus hoc ſermone ſit colligendus, eo quod cognitos dies omnium habeat Deus: cui nihil immenſum ſit, qui omnia menſura quadam ſuæ ſcientiæ comprehendat, nihilque ei ſit inæſtimabile, nihil inexaminatum atque in-
Luc. 12. numerabile, qui ait. *Sed & capilli capitis veſtri omnes nu-*
Pſal. 8. *merati ſũt.* Hoc ergo dicit Propheta: *Ecce nouiſti dies meos: non te prætereunt quotidiani actus mei: peccata mea ante oculos tuos poſuiſti*: & ideo *ſubſtantia mea tanquam nihilum*
Pſal. 143. *ante te. Quid enim eſt homo, quia memor eius es? Homo va-*
Geneſ. 1. *nitati ſimilis factus eſt.* Homo in peccato & ſi aliquid habeat probitatis atque virtutis, rectè cæteris terrenis
Pſal. 142. animantibus antefertur, & in conſpectu animalium quibus eſt præpoſitus, antecellit: in conſpectu autem Dei tanquam nihil eſt eius ſubſtantia. Vnde & alibi ait, *Quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo viuens.* Quod Symmachus manifeſtius expreſſit, dicens: *Et vita mea tanquam nihilum ante te*: Sunt autem qui breues putant dies dictos, quia Symmachus
Eſaia 40. παλαιστὰς poſuit. παλαιστὴ autem palmus eſt: & quia palmo menſus dicitur Deus cælum (palmus autem portio manus eſt metientis, & aliquid comprehendentis) ideo tanquam breues dies æſtimant nuncupatos, cùm cognitio Dei per menſuram (vt ſupra diximus) poſſit intelligi. Cæleſtis autem iſta cognitio, vt ad menſuram facta ſint omnia. Non ergo breues, ſed magni dies Prophetæ poſſunt intelligi, quos Deus menſus eſt palmo, quo menſus eſt cælum. Neque enim breues ſuæ vitæ dies diceret, qui poſtea ait. *Heu me! quia inco-*
Pſal. 119. *latus meus prolongatus eſt*: niſi fortè quia propter pecca-
Geneſ. 5. ta hominum breuiores vitæ iſtius dies fecit Deus, quæ
Eccl. 18. antè & nongentis & ſeptingentis annis extendebatur, vt nunc intra centum annorum curricula claudatur. Sic ergo intelligendum eſt: Ecce peccato obnoxios dies meos noſti. Dies enim vitæ huius, quæ peccato eſt obnoxia, breues ſunt: dies autē vitæ æternæ, ſine fine. Aut
Iob. 14. certè ſic (noſtrum eſt enim argumentis quærere veritatem, tuum eſt eligere quid ſequaris:) Ne peccatum, inquit, creſceret, abbreuiaſti dies vitæ humanæ qua viuimus in his terris: & tamen cùm maturior in hoc breui curſu iſtius vitæ finis ſit peccatorum, mortis celeritate *ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te*: quia etſi ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſumus, grauat tamen nos in hoc corpore conſtitutos quædam terrena contagio, quæ non grauaret, ſi nos exuere magis veterem hominem cùm induimus gratiam, quam ſuperueſtire mal-
Geneſ. 1. lemus. Minorē etiam laborem nobis expoliatus homo
Sap. 2. vetus quam ſuperueſtitus afferret. Nam quod expoliamus, abiicimus: quod ſuperueſtimus, induimus. Et ideo
2. *Cor.* 5. ingemiſcimus & laboramus, donec mortale hoc veteris
Epheſ. 4. hominis indumentum, & errori effectum obnoxium, nouitate ſuæ vita ſpiritualis abſorbeat: vt ſi ſupra vene-
2. *Cor.* 5. num plurima mella fundantur, ægrè ac nimis ſero veneni viris aboletur. Aqua etiam multa diu cum veneni felle luctatur, ſi non illud expuat, ſed abſorbeat. Ideo laborioſa pœnitentia, ſuauis gratia: quia peccatum expoliatur, vbi gratia eſt: abſorbetur, vbi pœnitentia: ibi remittitur, hic abſconditur. Et ideo ſcriptum eſt: *Beati*
Pſal. 31. *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Et requieuit pauliſper, ingemiſcens humanæ conditionis ærumnam, quia dixerat:

Verumtamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens.

Et quamquam in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur.

Theſaurizat, & ignorat cui congregat ea.

Verumtamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. Et poſt diapſalma reſumpto ſpiritu ait. *Quamquam in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur. Theſaurizat, & ignorat cui congregat ea.* Vide quomodo antè aſperitatem ſuæ ſententiæ temperauit, poſtea rationem ſuæ vocis abſoluit. Temperauit dicendo, Quia in imagine Dei ambulat homo. Beatus homo, qui ad ſimilitudinem Dei per fidem ambulas. Beatus, qui in te fidem habes: beatior ſi auaritiam non habeares. Aliud bonum mentis eſt æternum, aliud vanum, carnalis cupiditatis incendium. Fides enim Deo militat, auaritia tentatori. Iſta congerit quod ſibi proſit: illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam vanum, quam neſcire cui labores heredi? Quis enim ſcit ſi ſibi filius aut nepos proprius ſuperuiuat? Sæpe † aut in tabulis teſtamenti ſcriptus heres fu- *al.* Conditis tabulis, teſtamentis ſcriptis
neſto ambitu teſtatorem præcedit ad tumulum, aut hereditatem ſuperſtes abſorbet, aut luxurioſus diſſipat, aut ſtultiſſimus non tuetur, aut prudenſplus auidius. Si quem ergo videris ſtudioſe diuitias congregantem, dic & tu: *Vane conturbatur: theſaurizat, & ignorat cui congregat ea.*
Neque enim ſecum poteſt auferre quæ poſſidet: & cùm *1. Tim.* 6.
moritur, relinquet alienis diuitias ſuas, ſuccedit fre- *Pſal.* 48.
quenter inimicus & ingratus, & deceſſori ſucceſſor inſultat. Quos ille dilexit, iſte perſequitur: quos ille nutriuit, hic vendit. Græcus tamen non habet: *In imagine Dei*: ſed tantummodo, *in imagine.* In qua ergo imagine ambulat homo? In ea vtique ambulat ad cuius ſimilitu- *Geneſ.* 1.
dinem factus eſt: id eſt, ad imaginem Dei. Imago au- *Hebr.* 1.
tem Dei Chriſtus: qui ſplendor gloriæ, & imago ſub- *Hebr.* 8.
ſtantiæ eius. Chriſtus ergo imago Dei venit ad terras, vt iā non in vmbrā ambularemus, ſed in imagine. In † ima- *al.* Chriſtō
gine autē ambulat, qui ſequitur Euangelium. Ideo diſci- *Matt.* 8.
pulo ſuo dicit: Vade retro poſt me, vt me ſequaris. Ideo errauit populus Iudæorum, quia in vmbra ambulauit. Ideo non errat populus Chriſtianus, quia in imagine *Coloſſ.* 2.
ambulat, habens ſolem ſibi iuſtitiæ refulgentem. Bona imago, non ceris picturæ fucata radiantis, ſed plenitudine diuinitatis expreſſa. In qua imagine & pater ſimul *Malach.* 4.
videtur & filius; quia per vtrumque eorum virtus ope- *Coloſſ.* 2.
rationis effulget. Etſi iam reſurrexit Chriſtus, tamen in Euangelio nobis adhuc eius imago monſtratur. Lego *Ioan.* 14.
quod Lazarum ſuſcitauerit: & patris opus & filij credo. *Ioan.* 11.
Filius vocauit, pater audiuit, Lazarus ambulauit. Lego quia eum dæmones fatebantur & patrem, qui Dei filiū *Marc.* 1.
precabantur. Fatebantur & ipſum quia per ipſum eiiciebant. Scriptum eſt enim: Quod ſi in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? primum igitur *Matt.* 12.
vmbra præceſſit, ſecuta eſt imago, erit veritas. Vmbra *Ioan.* 1.
in lege, imago vero in Euangelio, veritas in cæleſtibus. Vmbra Euangelij & Eccleſiæ in lege: imago futuræ veritatis in Euangelio, veritas in iudicio Dei. Ergo quæ nunc celebrantur in Eccleſia, eorum vmbra erat in ſermoni- *1. Cor.* 10.
bus prophetarum, vmbra in diluuio, vmbra in Rubro mari, quando baptizati ſunt patres noſtri in nube & in mari: vmbra in petra quæ aquam fluxit, & populum ſequebatur. Nónne illud in vmbra erat ſacroſancti huius *Exod.* 17.
myſterij ſacramentum? Nónne vmbra erat aqua de petra, quaſi ſanguis ex Chriſto, quæ fugientes ſe populos ſequebatur vt biberent, & non ſitirent: redimerentur, & non perirent? Sed iam diſceſſit vmbra noctis & caliginis Iudæorum, dies appropinquauit Eccleſiæ. Videmus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bo- *Rom.* 13.
na. Vidimus principem ſacerdotum ad nos venientem, *Hebr.* 4.
vidimus & audiuimus offerentem pro nobis ſanguinem ſuum: ſequamur, vt poſſumus ſacerdotes, vt offeramus pro populo ſacrificium: etſi infirmi merito, tamen ho- *Hebr.* 5.
norabiles ſacrificio: quia etſi nunc Chriſtus non videtur offerre, tamen ipſe offertur in terris, quando Chriſti corpus offertur. Immo ipſe offerre manifeſtatur in no- *Hebr.* 13.
bis, cuius ſermo ſanctificat ſacrificium quod offertur. Et ipſe quidem nobis apud patrem aduocatus aſſiſtit: ſed *1. Ioan.* 2.
nunc eum non videmus, tunc videbimus cùm imago tranſierit, veritas venerit. Tunc iam non per ſpeculum, *1. Ioan.* 13.
ſed facie ad faciem ea quæ ſunt perfecta videbuntur. Aſ- *1. Cor.* 13.
cende ergo homo in cælum, & videbis illa quorum vm- *1. Cor.* 3.
bra hic erat vel imago. Videbis non ex parte, non in æ- *Hebr.* 7.
nigmate, ſed in conſummatione: non in velamine, ſed in luce. Videbis verum † lumen æternum atque perpe- *al.* illum.
tuum ſacerdotem, cuius hic imagines videbas, Petrum,

Paulom, Ioannem, Iacubum, Matthæum, Thomam G
Videbis perfectum hominem iam nou in imagine, ſed
1. Cor. 15. in veritate. Qualis enim cæleſtis, tales & cæleſtes.
Vnque & ipſi iam in gloria vel decore, iam in reſurre-
ctionis gratia, non in corpore mortis, & corruptionis
deformitate Vide ne eó deferas imaginem terreſtris,
vbi lux cæleſtium eſt. Hîc ſi quis tyranni imagines ha-
beat, qui iam victus interiit, iure damnatur. Quomodo
tu hoſtis & aduerſarij imaginem in ciuitatem veri Im-
peratoris inducis, niſi vt ipſe te damnes? Et ſi volueris
Ioan. 14. imaginem terreſtris inferre, contradicet tibi princeps
iſtius mundi, & dicet: Mea eſt imago hæc, & quæ of-
fers, mea ſunt. Quid facies deprehenſus, cùm tibi dixe-
rit: Mea eſt auaritia, mea eſt ambitio, meæ diuitiæ, qua- H
2. Cor. 11. rum imaginem in te recognoſco? Ipſe eſt enim aduer-
Geneſ. 31. ſarius & deſenſor. Quod ſi fueris qualis Iacob, dices
Labæ, qui ſe transfigurat in angelum lucis: *Recognoſce
ſi quid tuorum in me inuenis.* Tunc ille requiret, & non
Ioan. 14. inueniens confutatus abſcedet: quia abſcondiſti atque
oblitteraſti omnia ſimulachra vitiorum. Beatus qui po-
ſeſt dicere: Veniet huius mondi princeps, & in me ſuum
Philip. 2. inueniet nihil. Quæ ſua ſunt enim, quærit ille, non illa
quæ Chriſti. Si ergo quæ ſunt Chriſti ſequeris, noli quas
Luc. 12. non habeas affectare diuitias, augere quas habeas: &
Eſai. 58. diuitem te ſibi ſentiat pauper. *Indue in domum tuam ino-* I
pem, frange panem eſurienti, & nudum operi, vt tibi the-
Luc. 12. *ſaurus condatur in cælo qui tecum tranſeat. Pauper Chriſtus eſt*
2. Cor. 8. *factus cùm diues eſſet, vt nos ſua inopia diuites faceret.* No-
Luc. 12. li ergo propter diuitias vanè conturbari, excitari de ſom-
no, cogitare quemadmodum pecuniam tuam ſerues,
opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad iu-
dicis domum vt aliena diripias, litem moueas paupe-
ri, verearis exactorem tributi. Vana eſt iſta conturba-
tio: & ideo iuſtus dixit.

Et nunc quæ eſt expectatio mea? nónne
Dominus: & ſubſtantia mea ante te eſt. K
Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me:
opprobrium inſipienti dediſti me.

Et nunc quæ eſt expectatio mea? Spes & patientia no-
ſtra Chriſtus eſt: ipſe factus eſt redemptio noſtra, ipſe
2. Cor. 1. eſt noſtra expectatio; vt dicamus ſinguli: *Expectans*
Pſal. 39. *expectaui Dominum, & reſpexit me.* Reſpice ergo nos
Pſal. 118. in iudicio tuo. Reſpiciat ſuper nos miſericordia tua: vt
Iob. 12. qui de merito diffidimus noſtro, per tuam miſericor-
diam liberemur, in cuius poteſtate eſt animæ noſtræ vi-
Luc. 12. tæque ſubſtantia. Et ideo non timeamus corporis mor-
tem, ſed eum qui poteſt animam noſtram vel ſeruare vel L
perdere, cuius ſubſtantia virtus eſt quam Deus ad ſimi-
litudinem ſui pectoribus infudit humanis. Quiſquis
igitur habet iſtam ſubſtantiam animæ ſuæ, dicit. *Ab
omnibus iniquitatibus meis eripe me.* Non vnius criminis la-
pſum fatetur, qui ab omnibos ſe iniquitatibus ſolui pre-
catur. Scit enim quod, niſi Dominos ignoſcat, nemo
ſaluus eſſe poſſit, quicumque natus eſt ſub peccato, quẽ
ipſa noxiæ conditionis hereditas adſtrinxit ad culpam.
Apoc. 12. *Opprobrium* (inquit) *inſipienti dediſti me.* Quis eſt inſi-
piens, niſi qui peccatum facit, & eligit mala pro bonis?
Heb. 13. Ergo qui auctor eſt peccatorum, ipſe inſipiens magis
quam eius miniſter. Cùm peccamos igitur, in oppro- M
Hier. 12. brium tradimur aduerſario, vt ille nos quaſi inimicus in
die iudicij accuſet & prodat. Suſcipiamus ergo oppro-
brium crucis Chriſti, quod ſuſcepit Moyſes, & Ægypti
theſauris regalibus prætulit: & ideo non eſt inſipienti
in opprobrium traditus. Alij habent codices: *Oppro-
brium inſipienti ne tradas me.* Sed magis Dauid eam con-
ſuetudinem habet, vt ſua magis opprobria & pecca-
ta fateatur, ne de peccatis ſuis erubeſcat & opprobriis,
qui ſcit in confeſſione eſſe veniam, & in peccati ſui con-
demnatione iuſtitiam. Denique ex his quæ ſequuntur,
manifeſtatur hic ſenſus, quia ſubiecit.

Obmutui, & non aperui os meum, quo-
niam tu feciſti me: amoue à me plagas tuas.

Obmutui, & non aperui os meum. Hoc eſt, dediſti me
in opprobrium inſipienti: ideo obmutui, & non ape-
rui os meum, ne peccata maiora contraherem. Agooui
voluntatem tuam, vt ad tempus erubeſcerem, & poſtea
ſaluus fierem veniam poſtulando. Prodeſt ergo inter-
dum & opprobrium. Siquidem etiam ipſe prodeſt car-
nis interitus, vt teſtificatus Apoſtolus, dicens: *Tradi-* 1. Cor. 5.
di eum in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti. Opprobrium quoque prodeſſe
Dauid ipſe teſtatus eſt, dicens ad Abeſſam: *Sine male-*
dicat mihi Lemineus, quoniam dixit illi Dominus: vt vi-
deat humilitatem meam; & retribuet mihi Dominus bona pro 2. Reg. 16.
maledicto hoc. Et reuera vidit opprobrium eius Domi-
nus, quòd flens ibat & excalciatus, operto capite; & a-
mouit eius opprobrium. Liquet igitur quia cùm datus Ibidem.
in opprobrium Dauid fugerit, & humiliatus ſit, & nu-
dis pedibus Domino ſatisfecerit, & lapides iacientem
non repercuſſerit, & in maledicentem non permiſerit
vindicari, & poſt hæc regno ſuo integro reſtitutus ſit: 2. Reg. 22.
quia & opprobrium a Domino ſit, & proſit magis ſuſti-
nere opprobriom, quam repellere. Denique victoria
poſt ſecuta eſt. Ergo opprobrium prodeſt. Sed quid eſt 2. Reg. 18.
quòd addidit: *Quoniam tu feciſti me?* Nónne ideo ob-
mutuiſſe ſe dicit, & non aperuiſſe os ſuum, quia agno-
uit Domini voluntatem, propterea patienter ſe per-
tuliſſe, vt ſatis fieret Domino per opprobrium pro pec-
cato? Vnde & adiunxit. *Amoue à me plagas tuas.* Quo-
modo hoc ſibi congruit, quòd in ſuperiore Pſalmo fla- Pſalm. 37.
gellis ſe obtulit, hic flagella à ſe poſtulat amoueri; niſi Eſaia 40.
quia ſoluit iam de manu Domini duplicia peccata ſua,
erubeſcendo, opprobria ſuſtinendo? Compunctiones
cordis ſunt, & cogitationum, ſunt & increpationum fla-
gella. Videamus tamen ne ideo dixerit ante Deum eſſe
ſubſtantiam animæ ſuæ, quia non impugnaret aduerſa-
rius eam, niſi poteſtatem accepiſſet à Domino. Quod
enim fecit Dominos, & tuetur. Denique angelus in cir-
cuitu eſt hominis, qui prætendit, ne quis noceat ei. Non Pſalm. 33.
diſcedit angelus, niſi iuſſus à Domino, vt ſuus athleta
decertet. Ergo quaſi ſubſtantia Domini præſumit ve-
niam ſibi iniquitatum ſuarum à conditore ſuo poſſe con-
cedi. Et ideo rogat, quia nouit auctorem ſuum miſeri-
cordem. Deinde quia datus ſit in opprobrium, non re-
ſiſtit, ſed patitur aduersùm ſe aſſiſtere peccatorem, & ſi-
let ſobſtantiæ ſuæ conſcientia, quæ bona eſt, & poteſt
corporis ferocitatem refrenare, vt virtus ſuccedat, culpa
ponatur. Poſtremò quia factus à Domino eſt, citius ſibi
poſſe donari peccatum confidenter exiſtimat, qui forti-
tudinem manus Domini potuerit ſuſtinere. Et hoc vti-
que bonæ ſubſtantiæ eſt, etſi à fortitudine manus Do-
mini defeciſſe ſe dicat. Fortis manus ſicut malè percutit,
ſic citò ſanat. Quæ fortis ad vulnus, fortis & ad reme-
dium eſt. Vnde & ipſe ait: *Percutiam, & ſanabo?* vt non
meminerit vulneris, qui ſanatus euaſit. Deniq; hęc ma-
nus Domini ſancto Iob omnia abſtulit, & omnia reprę- Iob. 5.
ſentauit, immo omnia cumulo auxit, vt amiſſa gemina-
ret. Non ergo te moueat quòd defeciſſe ſe dicit. Eſt qui Deut. 32.
deficit, & fortior ſurgit. Suffulcit enim Dominus om-
nes qui ruunt, & corrigit omnes eliſos. Cum virtute e- Iob. 42.
nim ſurgit quicumque corrigitur. Defecit Paulus à for-
titudine manus huius. Cecidit perſecutor, & ſurrexit E- Pſal. 144.
uangelij prædicator. Hoc eſt quod ait. Act. 9.

A fortitudine manus tuæ ego defeci: in
increpationibus ſuper iniquitatem erudiſti
hominem.
Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam
eius: verumtamen vanè conturbatur omnis
homo.

A fortitudine manus tuæ ego defeci. Et addidit: *In incre-
pationibus ſuper iniquitatem erudiſti hominem: & tabeſcere
feciſti*

feciſti ſicut araneam animam eius. Græcus, ὑπὲρ ἀνομίας dixit, hoc eſt, *pro iniquitate*: & integrum verſum, ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον poſuit: quod eſt, *In increpationibus pro iniquitate erudiſti hominem.* Ideo Sapiens dixit. Quis mihi† imponet cogitationum meatum flagella? Vt cor ſuum ipſe ſuis cogitationibus flagellaret, & ſignaret labia ſua: quò & vetera peccata minueret, nec alia loquendo renouaret, quò propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabeſcit autem anima, quando peccatum minuitur: vel, cùm anima tabeſcit, culpa deponitur incraſſatur, cùm peccata cumulantur. Vnde ait Dominus de peccatoribus. *Non permanebit in his ſpiritus meus in æternum, quoniam carnes ſunt.* Et alibi ſcriptu dicit. *Incraſſatum eſt cor populi huius.* Ideo & Hieremias primùm baculum vidit nuceum, deinde ollam feruentem, vt tabeſceret anima prophetæ inſipientis, quo culpa diſcederet, vt accederet gratia. Sed cur priùs baculum, poſtea ollam? Quoniam qui baculo non corrigitur, in ollam mittitur, vt ardeat & tabeſcat. Et ideo ad prophetam Ezechielem dicitur. *Accipe tibi ſartaginem, & accipies iniquitates domus Iſrael, & conſummabis: & tabeſcent*, inquit, *in ſuis iniquitatibus.* Et alibi in eodem libro dicit Dominus. *Et ego magnum faciam titionem, & multiplicabo ligna, & ſuccendam ignem vt liqueſiat caro, & minuatur ius.* Quibus teſtimoniis ſignificatur, quòd animæ perfidorum admoto igne tabeſcant, vt deponant craſſitudinis quendam carnalis humorem. Mittuntur ergo in ſartaginem & animæ peccatorum, vt defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis vigorem, & velut iure quodam, ita quibuſdam infuderat animam illecebris cupiditatũ. Expectant igitur nos quædam ſartagines, ideo hîc conteramus cor noſtrum, vt ſubtile fiat, & deponat omnem duritiem & pinguedinem quandam carnalis animæ: quod patiuntur qui luxuriati ſunt in hac vita, & magis ludibria dedecorum quàm opera vlla virtutum exercenda ſibi more Iudaico crediderunt. Incraſſatus eſt enim Iacob, & pinguis factus eſt, & ſurrexit ludere. Quem à fidei veritate luſus ille in perfidiæ traduxit errorem. Meritò ergo Paulus caſtigabat corpus ſuũ, ne nutriret corpus peccati. Luxuriando enim facimus membra peccati, ſobrietate autem membra iuſtitiæ. Non natura ergo, ſed culpa delinquit. Ne iterum vana & inania ſequamur, ne telam araneæ texere iudicemur, eo quod peccata nulla perpetuitatis poſſunt habere ſubſtantiam. Vnde cùm videris aliquos ſtudere facultatibus ampliandis, cumulandis poteſtatibus, affectando decori, dices illud Eſaiæ. *Telam araneæ texunt*, quæ diuturna eſſe non poteſt, ſed citò ſcinditur, atque opus eius omne diſſoluitur. Non enim ſupra ſolidum aliquod firmamentum locatur, ſed in vacuo ſuſpenditur. Nihil laxum, nihil molle verum Chriſti militem decet. *Ecce enim qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Arguti ſibi & induſtrij omnes auari videntur. Quid argutius, quid ſollicitius aranea, quæ operi ſuo diebus ac noctibus ſemper intendit, nec vllo ſumptu vllaque impenſa conficit veſtimentum, ſed vanum eſt omne quod fecerit: Sic homo omnis eſt qui opus ſuũ ſupra Chriſti non conſtituit fundamentum. Vanè noctibus & diebus & ipſe turbatur, cùm eum plerumque araneæ modo etiam in ipſo ſuę improbitatis molimine operis ſui ruina conuoluat. Et ideo ſapiens qui cognoſcit huius ſæculi vanitatem, non diuturnam vitæ huius precatur vſuram, ſed ad illa æterna feſtinat, & labore huius corporis & dolore geſtit abſolui: ſicut Propheta deſideraſſe cognoſcitur, dicens:

Ecclеſ. 23. Eccleſ. 22. al. dabit. Geneſ. 6. Hiere. 1. Ezech. 4. Ezech. 24. Dan. 32. Exod. 32. 2. Cor. 9. Rom. 6. Eſai. 59. Ibidem. Matt. 11. Iob. 8. Matt. 7. 2. Cor. 5.

Exaudi Domine orationem meam & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas.

Ne ſileas à me, quoniam aduena ego ſum apud te in terra, & peregrinus ſicut omnes patres mei.

A Alius eſt incola, alius aduena, alius accola. Incola, qui de loco eſt, & genitalem locum incolit: aduena qui aliunde venit. accola, qui ad tempus colit, & mutatur annorũ vicibus. Hoc eſt ergo quod dicit Dauid. *Apud te aduena ſum, dum in terra ſum*, non ſum paradiſi tui incola. Vnde expoſuit hoc ipſe, ſubiiciens. *Et peregrinus ſicut omnes patres mei.* Quod aperuit & Apoſtolus Paulus, aſſerens quoniam cùm ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino, quia etſi fides in nobis eſt, per fidem tamen ambulamus, non per ſpeciem, id eſt, non facie ad faciem quaſi præſentes. † Videmus enim in ænigmate adhuc, non in veritate. Denique addidit. Audemus ergo & confidimus magis peregrinari à corpore, & adeſſe ad Dominum. B Audemus, præſumptionis & fidei, non temeritatis eſt verbum. Et conſentimus, id eſt volentes adquieſcimus & optantes, non plenioris ſcientiæ auctoritatem velut principaliter noſtro iudicio defendentes, volumus verum eſſe quod cupimus. vt appropinquemus ad Dominum, à quo nos videtur futurorum & præſentium diſtantia ſeparare. Audemus ergo adeſſe: & ideo ſubiungit, *Contendimus.* Cognoſcis verbum volentis adhuc peruenire, non eius qui peruenerit. Affectus igitur in hoc ſermone, non effectus oſtenditur. Denique ipſum teſtem ſui ſermonis interroga, immò audi dicentem, vel potius audi dubitantem, cùm dicit. *Ideo contendimus ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi.* C Abſentes adhuc per fidem, præſentes per ſpeciem. Vnde & hoc poteſt intelligi, quod & hic poſiti, & illic, placere noſtro iudici, redemptori quoque noſtrarum deſideramus animarum. Neceſſe eſt enim nos et aſſiſtere per ſpeciem, vt vnuſquiſque operum ſuorum merita dignæ adipiſcatur ſortis examine: vel iuſtus in requie, vel impius in ærumna. Fundit igitur lachrymas quoniam quum aduena in terram venerit, demoretur & ſeparetur à patria longo detentus exilio. Conſidera nunc mihi illum Adam de paradiſo eiectum, in caſtellum relegatum, ſpectantem vnde deiectus ſit, flentem vbertim, quia reminiſcitur quid amiſerit, quò ue deciderit. D Et ideò gratias agamus Deo qui nos perpetuo exilio liberauit, aperiens ianuam qua reuertamur ad patriam. Vnde Apoſtolus præſumpſit dicere: *Ergo iam non eſtis aduenæ atque peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei.* Hoc volens recipere Dauid antequàm Chriſtus veniret in terram, dixit.

Ibidem. 2. Cor. 13. 1. Cor. 5. al. ambulamus. Ibidem. Ibidem. Rom. 14. 2. Cor. 5. Matt. 25. Geneſ. 3. Ephef. 2.

Remitte mihi vt refrigerer priuſquàm eam & amplius non ero.

Remitte mihi: hoc eſt: Hìc mihi remitte, vbi peccaui. Niſi hîc remiſeris mihi, ibi remiſſionis requiem inuenire non potero. Quod enim in terra ligatum manſerit, ligatum manebit in cælo: quod ſolutum in E terra fuerit, ſolutum erit in cælo. Propheta enim, & prædicator Eccleſiæ congregandæ, euangelico ſpiritu indulgentias Domini præuidebat: & præcipienda Apoſtolis eſt Dominus reuelabat. Immò hæc erat vetus ſententia, vt qui ſe ligaſſet in terris, vinctus migraret à corpore. Ideo Dominus, quod antè erat iudicij ſui, dedit Apoſtolis, peccata remittendi æquitatem: ne citò ſoluenda, diu ligata manerent. Denique audi dicentem: *Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælo.* F Tibi, inquit, dabo claues regni cælorum, vt ſoluas & liges. Hoc Nouatianus non audiuit, ſed Eccleſia Dei audiuit. Ideo ille in lapſu, nos in remiſſione. Ille in impœnitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apoſtolis dicitur. Non poteſtatem vſurpamus, ſed ſeruimus imperio: ne poſtea cùm venerit Dominus, & ligatos inuenerit quos oportuit ſolui, commoueatur aduerſus diſpenſatorem qui ligatos ſeruauerit ſeruos quos Dominus iuſſerat ſolui, dicens quoniam *qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multum: qui autem non cognouit, & non fecit digna plagis, vapulabit minus.* Meritò ergo Dauid remitti ſibi poſtulat quod ſciebat non eſſe iis qui ſecundùm Aaron erant

Matt. 18. Matt. 16. Ibidem. Luc. 12.

ſacerdotibus attributū, ſed Euangelio reſeruatum. Cui G
Luc. 6. ergo non remittitur, in exilio eſt, in peregrinationis in-
iuria perſeuerat. Hic ergo petenda eſt venia. Hic enim
dictum eſt: *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.* Hic locus
eſt veniæ poſtulandæ. Deploremus igitur in terris, vt
mereamur indulgentiam. Niſi remiſſum peccatum hîc
fuerit, non habebimus requiem. Si requies non fuerit,
non erit vita æterna: ſi vita æterna nō fuerit, non erimus.
Ideo petit remitti ſibi antequam eat, vt ſit. Si enim re-
miſſum non fuerit, non ero (inquit) cum iis qui ſunt,
cum iis qui in paradiſum merentur aſcendere. Qui au-
tem non eſt, conſumetur cum deſcendentibus in lacum,
Pſal. 87. qui in catenis & carcere fuerit derelictus. Non ergo de- H
Pſal. 70. finitiuè dicit: *Non ero*; quia alibi dicit. *Pſallam tibi in ci-
thara Deus ſanctus Iſrael. Gaudebunt labia mea cum cantauero
tibi, & anima mea quā redemiſti.* De redemptione ergo præ- Pſal. 114.
ſumit Et alibi audi dicentem: *Placebo Domino in regione viuorum.*
Erit ergo qui placere præſumit. Poteſt & hic intel-
ligi: quia dixit. *Aduena ego ſum apud te in terra, & peregrinus,
ſicut omnes patres mei.* Et ideo remitte mihi, qui peregrinus
eſſe deſinam: remitte mihi exilium quo relegatus ſum.
Si remiſeris antequàm deſcēdam huc, non ero amplius
exul atque peregrinus. Cùm enim tu remiſeris, non ero Epheſ. 2.
peregrinus, ſed ciuis ero ſanctorum tuorum. Ero cum Hebr. 11.
patribus meis, qui & ipſi fuerunt antè peregrini, nunc ve-
ro iam ciues ſunt. Ego domeſticus Dei vt pœnam non ti-
meam, gratiam merear: per Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum, cum quo tibi eſt laus, honor, gloria, perpetui-
tas, cum Spiritu ſancto a ſæculis, & nunc & ſemper, & in
omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXIX. ENARRATIO.

IN ſuperioribus Pſalmis pœniten-
Pſal. 37. tiam prædicauit deinde de patien-
Pſal. 38. tia ſua, & perturbatione hominis eſt
Matt. 10. locutus. In trigeſimo autem nono
Pſalmo, nouum annuntiat teſtamē-
tum. Qui enim malorum pœniten-
tiam agit, expectat: ſed non eſt per-
fecti expectare, ſed expectâſſe. Nemo enim niſi qui per-
ſeuerauit vſque in finem, ſaluus erit. Ideo inquit.

(Pſalmus trigeſimus nonus.)

EXpectans expectaui Dominum, & inten-
dit mihi, & exaudiuit preces meas.
Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæ-
cis: & ſtatuit ſupra petram pedes meos: & dire-
xit greſſus meos.
Et immiſit in eos meum canticum nouum,
carmen Deo noſtro.
Videbunt multi & timebunt, & ſperabunt
in Domino.

Expectans expectaui Dominum. Vbi quæſo hoc dicitur
rectè, niſi in Euangelio? in quo iam nobis qui expecta-
batur, aduenit: in quo iam nobis non legis caligat vm-
bra, ſed veritas fulget: quia Chriſtus illuxit, qui exau-
diuit deprecationes ſuorum, & eduxit nos de lacu miſe-
Ioan. 1. riæ, & de luto fæcis, vbi iam demerſi tenebamur no-
ſtrorum voragine peccatorum, & totus homo noſter
inhærebat, nec poterat ſeſe animus noſter eruere, obru-
tus multiplicis labe flagitij. Gratias igitur Domino Ie-
ſu, vnigenito Dei filio redemptori noſtro, qui nobis
Rom. 7. peccata omnia remiſſurus deſcendit è cælo, vt nos de la-
Coloſſ. 2. cu ac limo iſtius mundi, & cœnulenta quadam palude
2. Cor. 4. terrarum, de corpore quoque mortis huius eriperet, at-
que in carne ſua ſtatueret animi noſtri interiora veſtigia,
vt confirmati in Dei verbo, & per crucem Domini cor-
poris paſſionibus abſoluti, ambulemus iam non in op-
probrio dedecoris, ſed in remiſſione peccati. Confir-
1. Cor. 10. matus igitur & radicatus in Chriſto, ſupra petram ſibi
Exod. 17. memorat pedum ſuorum ſtatuta veſtigia. Vnde dicit
Apoſtolus. *Bibebant autem de conſequenti eos petra: petra
autem erat Chriſtus.* Petra, eo quod ſitientes ſequatur,
confirmet labentes: ne ſitientibus aqua deſit, labenti-
bus firmamentum. Expectanti ergo mihi Domine Ieſu,
aliquando veniſti, direxiſti greſſus meos in Euangelio,

I immiſiſti in os meum canticum nouum, quod eſt no- Apoc. 14.
uum teſtamentum. Gaudentes iam canamus hymnum Matth. 19.
Deo noſtro, quia nouarum virtutum præcepta cogno- Matt. 5.
uimus: iam noſtra omnia relinquamus, Chriſtum ſe-
quentes, & noſtros diligamus inimicos. Nouos enim
h uſimus mores, vt pro perſequentibus nos, precem 1. Cor. 4.
Domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Math. 22.
Neſcimus opera noſtra iactare, aut celare peccata. An-
gelorum etiam more nuptias refutamus. Quid multa? Eccleſ. 1.
De illo ærumnoſo peccatore beatus homo factus eſt,
iam non reſpiciens in iſtius mundi varias vanitates. *Va-
nitas enim vanitatum, & omnia vanitas, totus hic mun-
dus eſt*, ſicut dixit ſapiens Salomon. Quid enim niſi va- Pſal. 143.
K num eſt ea ſequi quæ perſeuerare non poſſunt, & om-
nia tanquam vmbra prætereunt: Inſaniæ autem falſæ
aut certamina iſta bellorum, in quibus pro temporali
poſſeſſione ſanguis tantus effunditur, aut contentio-
num theatralium diſſenſiones, aut Circenſium plena
furoris ſtudia declarantur, aut hæreticorum doctrina fe-
ralis, aut pſeudoprophetarum in modum oraculorum
cæleſtium ſimulati geſtus, verba compoſita. Sic enim di-
cit Propheta.

Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes
L eius: & non reſpexit in vanitates, & inſanias
falſas.
Multa feciſti tu Domine Deus meus mira-
bilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſi-
milis ſit tibi.

Et non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas. Sunt ergo
& veræ inſaniæ, & forſitan prophetarum, qui in exceſ- 1. Cor. 14.
ſu mentis poſiti prophetabant, repleti Dei ſpiritu, vt
quibuſdam inſanire viderentur, cùm propriæ ſalutis im- Eſai. 20.
memores, nudi plerunque & excalceati, ſicut Eſaias
ſanctus per populos currerent: vociferantes non quæ
ipſi vellent, ſed quæ à Domino iuberentur. Ex his igitur
intelligitur affulſiſſe remedium ſalutis: quoniam qui ex-
pectabatur, adeſt. Expectauit eum Adam de paradiſo Gen. 3.
eiectus, vt longo liberaretur exilio. Expectauit eum in Geneſ. 7.
Noe iuſto, qui ad ſemen futurorum eſt reſeruatus,
vt ex illo iuſtitiæ ſemina in hominibus pullularent. Ip-
ſum putabat publicæ ſalutis auctorem, qui diluuio Geneſ. 8.
ſuperſtes eſſe meruiſſet. Ipſum ſapientiæ principem, qui Geneſ. 9.
excoluiſſet vitem, & ex eius fructu inebriatus foret,
Quid eſt enim vitis niſi ſapientia? ſicut aperuit nobis

Pſalm. 127. Dauid cæleſtis interpres oraculi, dicens: *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Eo quòd in ipſo eſ-
Coloſſ. 2. ſet ſapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Chriſto,
qui nouo repletos ſapientiæ ſacramento, quod oculus
1. Cor. 2. non vidit, nec auris audiuit, inuſitatum nobis deferre
myſterium properauit, vt nudus iaceret, & exuberantis
ſapientiæ pocula inaudita profflueret: vt obliti ſuperio-
rum, in nouos mores & nouam ſobrietatem vitæ reſur-
geremus æternæ, quò per ſtultitiam prædicationis Deus
agnoſceretur, quem per ſapientiam non cognouit hic
mundus. Denique in figura illa dormientis & nudati
1. Cor. 1. patris, qui ſtultitiam riſit, maledictus eſt: qui venerati
Geneſ. 9. ſunt, benedictionis gratiam ſunt adepti. Ideóque qui
mortem vnigeniti filii Dei patris & creatoris omnium ad
offendiculum aut opprobrium noſtræ fidei obiicien-
dam eſſe crediderint, peccatum ſuorum nexibus ad
perpetuæ maledictionis ærumnam tenentur adſtricti:
qui verò eam pro totius humani generis abſolutione ſuſ-
1. Cor. 1. cipiunt, virtutis æternæ præſidio fulciuntur. Crux enim
Chriſti Iudæis offendiculum, Græcis ſtultitia, vt Apo-
ſtolus dixit: nobis autem qui credimus in Dominum Ie-
Exod. 14 ſum, virtus Dei atque ſapientia eſt. Expectatus eſt in
Moyſe, cùm ſcinderet vndas maris, & impoſſibile viri-
Exod. 17. bus humanis, pedeſtris viæ aperiret in fluctibus iter: ſe-
caretur petra, & vomeret aquas, vt ſitientium patrum
in medio deſerti viſcera interna ſatiaret. Expectatus eſt
al. luem. & in Aaron principe ſacerdotum, qui inter viuos ac mor-
tuos medius ſtetit, & per ſerpentem ſtatuit † lumen mor-
Num. 16. tis, ne à cadaueribus defunctorum ad viuentium tranſi-
Num. 21. ret interitum. Quid enim tam proprium Chriſti, quàm
1. Ioan. 2. aduocatum apud Deum patrem adſtare populorũ, mor-
Ioſue 1. tem ſuam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam
reformare perituris? Expectatus eſt & in Ieſu Naue, &
Ioſu. 3. certè venit: qui & poteſtatem ſuam & nomen accepit,
Ioſu. 10. vt & populum in terram repromiſſionis induceret: &
Ioſu. 5. verè Ieſu nomine vocaretur. Siccauit fluenta, conuertit
amnem in ſuum fontem, ſolem ſtatuit donec conſum-
maret in virtute victoriam. Sed adhoc figura erat illa,
non veritas. Denique verus ei dux militiæ cæleſtis ef-
fulſit, & adorauit eum Ieſus Naue, quamuis nondum in
corpore verus adſiterat, ſed adhoc venerat in figura:
Quando igitur verus aduenit? Audi dicentem:

Annuntiaui & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.

Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi.

Annuntiaui & locutus ſum. Quid euidentius, quàm
quòd cum Euangelii ſui munere nobis Ieſus verus
aduenit? Ipſe locutus eſt, & innumeri credentium po-
Dan. 9. puli congregati ſunt, qui vix ſinguli antè credebant. Ipſe
venit in carne, & ceſſauit ſacrificium Iudæorum. Ceſſa-
uit oblatio pro peccato, quia peccatorum remiſſor ad-
Hebr. 9. uenerat. Non erat remedium neceſſarium legis, vbi legis
Heb. 10. auctor adſtabat.

Holocauſta & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi, ego venio.

In capite libri ſcriptum eſt de me: vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

In capite libri ſcriptum eſt de me. Scriptum profectò
de Chriſto eſt in principio veteris teſtamenti quod
venturus eſſet, vt in redemptione hominum, Dei pa-
tris faceret voluntatem, quando ſcriptum eſt quia Euam
in ſpecie Eccleſiæ ad hominis adiumenta formauit.
Quid enim nobis in hac corporis infirmitate, & ſæculi
Geneſ. 2. iſtius perturbatione præſidio poteſt eſſe, niſi ſola Eccle-
ſiæ gratia, qua redimimur, & fides noſtra, qua viui-
Galat. 2. mus. *In capite libri ſcriptum eſt. Os de oſſibus meis, & caro*
Geneſ. 2. *de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem,*

A *& adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Quis iſte Epheſ. 5.
ſit qui locutus eſt, aut de quo iſtud ſit ſacramentum; au-
di dicentem: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in*
Chriſto & in Eccleſia. Vnde & admonet vt ſic diligat homo Ibidem.
vxorem ſuam, quemadmodum Eccleſiam Chriſtus:
quoniam membra ſumus corporis eius, de carne ipſius,
& de oſſibus eius. Quæ igitur maior ſalus, quam eſſe
cum Chriſto, & ei vnitate quadam corporis adhærere, Geneſ. 4.
in quo nec macula ſit vlla, nec fortitudo peccati. Scri-
ptum eſt in capite libri, quòd Abel iuſti placuit hoſtia
Deo, diſplicuit oblatio parricidæ. Nonne apertè ſigni-
ficauit Dominus Ieſus offerendum ſe eſſe pro nobis, vt
B in ſua paſſione noui ſacrificii gratiam conſecraret, ritum
populi parricidalis aboleret? Quid autem expreſſius, Gen. 22.
quam quòd a ſancto patriarcha oblatus eſt filius, & aries
immolatus eſt? Nonne apertè oſtendit hominis carnem,
quæ omnibus terrenis eſt communis animantibus, non
diuinitatem vnigeniti filii Dei obnoxiam futuram ſacræ
vulneri paſſionis? Scriptum eſt in capite libri, venturum
hominem qui poteſtatibus cæleſtibus imperaret. Im- Geneſ. 28
pletum eſt quando Dominus Ieſus venit in terras, & Matth. 4.
angeli miniſtrabant ei: ſicut ipſe dignatus eſt dicere:
Ex hoc videbitis cælos apertos, & angelos Dei aſcendentes & Ioan. 1.
deſcendentes ad filium hominis. Scriptum eſt in capite li- Exod. 12.
bri: Agnus ſine macula, mundus, maturus, maſ-
C culus, anniculus erit vobis, & occidet eum omnis ſy-
nagoga. Quis iſte ſit agnus, audiſtis dicentem: *Ecce* Ioan. 1.
agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic eſt qui occi- Act. 4.
ſus eſt ab omni populo Iudæorum: quem adhuc hoſtili
odio perſequuntur. Et illum quidem oportebat pro Act. 3.
omnibus mori, vt in eius cruce fieret remiſſio peccato- Ibidem.
rum, & ſanguis ip ſos mundi inquinamenta lauaret.
Sed væ illis qui auctorem ſalutis propriæ negauerunt. Eſaiæ 30.
Feciſtis, inquit, *conſilium, ſed non per me.* Quomodo Act. 3.
poterat probare parricidium, qui conſilium non pro-
babat? Et tamen quanta pietas? Abhorrebat quidem à
conſilio: ſed ſi conuerterentur, remedium non negabat. Deut. 18.
D Scriptum eſt etiam, non ſolum in capite, ſed in omni le-
gis complexione, venturum hominem ad conſeruan-
dum hominum genus, qui omnia vellet quę Deus vel-
let. Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiuſdem eſt, qui Eſai. 35.
eiuſdem eſt voluntatis. Vnde etiam ad ſacrificium paſ- Pſalm. 53.
ſionis voluntarius acceſſit, meritóque prædixit. Volun- Matth. 26.
tariè ſacrificabo tibi. Sed forte dicas, quomodo in Euan-
gelio dixit: *Pater ſi poſſibile eſt, transfer a me calicem hunc: ſed*
non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis? Et videtur quidem eſſe di-
ſtantia voluntatis: verùm intelligimus aliud eſſe quod
ſecundùm vnitatem diuinitatis exprimitur, vbi dicit.
Ego & pater vnum ſumus: aliud quod ſecundùm hominis
eſt locutus affectum, quem innuit cautum eſſe debere, Ioan. 10.
E nec præſumere quòd facile implere non poſſit: ne dum
præmium quærit, incidat ſacrilegium. Vnde ait. *Cum per-* Matth. 10
ſequentur vos in hac ciuitate; fugite in aliam. Meritò ergo &
hic ſubiturus corporis paſſionem, cœpit contriſtari, &
mœſtus eſſe: & aſſumptis Petro & duobus filiis Zebe- Matth. 26.
dæi, *Triſtis eſt anima mea*, antè præmiſit: & ſubiecit po-
ſtea. *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promp-*
tus eſt, caro autem infirma. Vides vbique eum ſecundùm
hominem loqui, ſecundùm hominem orare ſecundùm
hominem triſtem eſſe, ſecundùm hominem dixiſſe:
Pater meus ſi poſſibile eſt. Quod vtique non impoſſibile Ibidem.
Deo: ſed hominis eſt dubitare, Dei confirmare. Ideo Act. 1.
F promptiores aſſumpſit, quaſi electos vltimi iudicij ſui
teſtes, qui verborum eius agnoſcerent ſacramentum.
Denique alij dormiebant: iſti ſoli fida mente vigila- Matth. 26.
bant. Vnde & per Hieremiam nondum ſuſcepto
corpore ipſe ait: *Ego ſicut agnus innocens ductus ſum vt* Hier. 11.
ſacrificarer, & neſciui. Quid eſt quod neſciat ſapientia
Dei, quæ in arcano patris ſemper eſt, & ideo enarrauit Ioan. 1.
omnia filius Dei, quia Dei patris ipſe ſapientia eſt?
Quomodo præſciuit ſe ſicut agnum eſſe ducendum, & 1. Cor. 1.
quo duceretur neſciſſe ſe dicit? Aut quomodo in ſupe-
rioribus per os ipſius Dauid ait, *Deus Deus meus, reſpice* Pſal. 21.
in me: quare me dereliquiſti? Quomodo derelinquitur à
patre filius, qui ait. *Et non ſum ſolus, quia pater mecum* Ioan. 16.
eſt. Et alibi. *Traditus ſum, & non egrediebar*, & alibi. *Ex-* Pſalm. 87.

ſurrexi, & adhuc tecum ſum: niſi vt aduertas quòd homi-
num ſenſum exprimit, qui putant ſe à Domino ſuo,
Ioan. 38. quando ſunt in periculis, derelictos? Denique audi quod
ſequitur: *Longè, inquit, à ſalute mea, verba delictorum meo-*
Pſal. 21. *rum*. hoc eſt, alia verba ſunt delictorum, alia ſacramen-
ta ſalutis æternæ. Non præiudicant verba virtuti: ſuis
viribus ſubſtantia diuina fulcitur. Homo videtur, ho-
mo auditur, Deus in operibus agnoſcitur. Et tamen de
hoc homine dictum eſt: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?*
Quid eſt quis? Non quo nemo, ſed quo rarus, quo ſa-
Hier. 17. piens, ſicut illud: *Quis aſcendet in montem Domini? Quis ſa-*
piens & intelliget ea? Denique alibi. *Vir inſipiens non cogno-*
Pſal. 23. *ſcet ea, & ſtultus non intelliget hæc*. Et tu ergo cùm legis E-
Oſee. 14. uangelium, quaſi ſapiens & non ſtultus cognoſce quæ
Pſal. 91. legis: illuminet te ſapientiæ fulgor æternæ. Verba qui-
dem ſunt, ſed & ipſa mundant, & ipſa illuminant, &
ipſa confirmant, & ipſa viuificant. Vnde ait Petrus: *Do-*
Luc. 11. *mine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos relin-*
Ioan. 6. *quemus te?* Denique vt aduerteremus quòd ſecundùm
hominem locutus eſſet, paulo pòſt dixit. *Ecce appropin-*
Matth. 26. *quat hora vt filius hominis tradatur in manus peccatorum*. Et
Iudæ oſculanti ait. *Iuda, oſculo filium hominis tradis?* hoc eſt,
venenum infundis oſculo, quo gratia charitatis infundi-
Luc. 22. tur: oſculo, quod ſacræ pacis inſigne eſt? oſculo, quo
amicitia fida firmatur? oſculo, quo fides ſancta ſigna-
tur? Hoc ergo oſculo tradis periculo, quem propter oſ-
culi commercium venerari deberes? Et tradis filium ho-
minis homo, qui propter hominum ſalutem deſcendit
de cælo? Sic enim ſcriptum eſt. *Filius hominis qui eſt in cæ-*
Ioan. 3. *lo, ipſe eſt qui deſcendit è cælo*. Filium hominis tradis, qui
Luc. 6. te ex peccatore apoſtolum fecit? Filium hominis tradis
Apoc. 1. qui venit vt in ſanguine ſuo omnium peccata dilueret?
Ego oſculum non nego: ipſe videris, qui violaueris oſ-
culi ſanctitatem. An non legiſti quòd vtiliora ſunt vul-
Prou. 27. nera amici, quàm voluntaria oſcula inimici? Nec imme-
ritò grauiore telo tantæ dignationis percuſſus eſt Iudas,
quàm ſi eum fulmine perculiſſet. Denique patientiam
Matt. 27. Domini ferre non potuit cuius maieſtatem prodidit, a-
Act. 1. deo vt ſibi tanti ſceleris reatus poſſet ablui: ſed abiit, pe-
cuniam refudit; hoc eſt, condemnauit auaritiam ſuam
Hebr. 12. tantæ impietatis auctorem, pretium perfidiæ ſynagogæ
reddidit. Non excuſatur proditor, qui pœnitentiæ lo-
Matt. 27. cum inuenire non potuit; ſed aceruatur ſacrilegium Iu-
dæorum, qui etiam proditoris vocibus arguuntur. Ille
ſuum crimen agnouit, dicens quòd tradiderit ſanguinem
iuſtum: iſti & pretium ſceleris receperunt, & acriori-
bus ſtudiis iuſtitiæ principem perſecuti ſunt. Ideo ad i-
ſtorum omniũ perpetuam condemnationem latro cru-
Luc. 23. cifixus abſoluitur, quia ille Chriſtum in ſupplicijs agno-
uit ſuis, quem iſti in beneficiis non agnouerunt, & pec-
catum ſuum confeſſus eſt Chriſto, qui ſciret ignoſcere:
quia in cruce ſua regnum Domini mente conſpexit, quod
Matt. 26. in conuiuio Chriſti Iudas videre non potuit. Ideo pre-
Luc. 23. cationem latronis vox ſecuta eſt cæleſtis huiuſmodi:
Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Tripudiabas,
draco, quod Apoſtolum ſubtraxeras Chriſto: plus a-
miſiſti quàm ſuſtuliſti, qui latronem vides in paradiſum
eſſe tranſlatum. Nemo eſt qui poſſit excludi, quando
Apoc. 12. receptus eſt latro. Miniſter tuus eò peruenit, vnde ipſe
1. Ioan. 5. deiectus es. Subiecimus iſta propter illum verſiculum,
Marc. 14. quia dixit. *Vt faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui*:
Matth. 26. hoc eſt, diuinitatis mihi tecum, pater, vna voluntas eſt,
vna ſubſtantia: quia eſt inſeparabilis maieſtas & poten-
tia Trinitatis. Sed alia vox carnis, & tamen ad volun-
tatem Dei & ipſa conſenſit, dicens: *Non quod ego volo,*
ſed quod tu vis. Et alibi. *Si non poteſt hoc tranſire, niſi illud*
bibam, fiat voluntas tua. Communis affectus eſt mor-
tem timere quam ſuſcepit Chriſtus, vt crucifigeret, ſi-
cut crucifixit & carnem. Mihi enim eſt † luctus, vt
al. luctatus. mihi vinceret. Etſi caro Chriſti fortis, nec peccato ob-
noxia, tamen peccata ſuſcepit: infirmitates ſuſcepit, etſi
nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem,
quia pro nobis dolet, donec eiciat in veritate iudicium.
Eſai. 35. Non enim alteram carnem, ſed hanc ſuſcepit, vt Apo-
Eſai. 42. ſtolus docet, dicens *Oportet enim corruptibile hoc induere*
incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. Et ſi de virgi-

G ne natus eſt & Spiritu ſancto, tamen hominis eſt filius, 1. Cor. 15.
quia homo virgo. Et ideo quod natum eſt ex carne, ca-
ro eſt: & qui natus eſt de homine, homo dicitur, me- Matth. 1.
diator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Propter-
ea incorruptibilis ſuſcepit hanc carnem, vt faceret in- Ioan. 3.
corruptibilem: & immortalis, vt faceret immortalem. 1. Tim. 2.
Si quis ergo eum ſequitur, induet immortalitatem. Si
quis voluntatem eius facit, non morietur in æternum,
ſed dicet ei Chriſtus: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Quid Ioan. 11.
eſt hodie? hoc eſt, de nocte tranſiſti, mecum eris in lu- Luc. 23.
mine. Noli tenebras formidare, quem æterna lux ſuſce-
pit. Pulchrè etiam ſubiunxit. *Mecum eris in paradiſo*, hoc
H eſt, noli dubitare de carne: & me in carne vidiſti. Noli Ibidem.
timere ne & tu cadas de paradiſo, ſicut cecidit Adam: Gen. 3.
ſed audi quia mecum eris, quo præſente, cadere non
poſſis. Ceciderat caro in paradiſo antequam ſuſcipere-
tur à Chriſto. Ibi eris ſuſceptus: vbi & ille qui ſuſcepit,
quia non mentitus eſt, dicens *Volo vt vbi ego ſum, & illi*
ſint mecum. Non recedet paſtor à gregibus ſuis: licet iam Ioan. 17.
lupum in paradiſo timere non poſſis; cui dictum eſt.
Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Ideo ante Luc. 10.
conſummationem aduerſarius deiicitur in incendium,
catenis quoque perpetuis alligatur, vt tu iam nullas in- Apoc. 20.
I ſidias pertimeſcas. Et Adam vt caderet à ſerpente dece- Geneſ. 3.
ptus eſt, & flexus eſt ab vxore. Ideo iam nullæ in para-
diſo nuptiæ, ſed omnes erunt ſine celebritatibus nuptia- Matt. 22.
rum, ſicut angeli in cælo. Non dixerat Adæ: mecum
eris: quia ſciebat illum eſſe caſurum, vt redimeretur à
Chriſto. Felix ruina, quæ reparatur in melius: ideo iam
pius paſtor, bonus negotiator gregem ſuum & mer-
cem propriam non reliquit. Erit quidem & adhuc in
paradiſo cum angelis pugna ſerpenti, donec deiiciatur.
Sed qui cum Chriſto eſt, timere non poterit. Adam
cum Chriſto non fuit quando deceptus eſt. Nam ſi cum
Chriſto fuiſſet, in eius præceptione manſiſſet, nec peri-
K re vtique potuiſſet. Non manſit in Chriſto, quia non
in eius ſermone permanſit. Denique audi de iis qui
manent in Chriſto: *Si manſeritis*, inquit, *in me, & ver-*
ba mea in vobis manſerint: quodcunque volueritis petetis, &
fiet vobis. Et infrà. *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis* Ioan. 15.
in mea dilectione. Vis ſcire quia cum Chriſto Adam
non erat? Dixit ei Dominus: *Adam vbi es?* Quem Ibidem.
vtique quaſi abſentem requirit; non autem diceret:
Vbi es? ſi eum in ſe manere cognoſceret. Sed quis eum Gen. 3.
abſentem fecerit, audiamus. *Abſconderunt ſe*, inquit,
ambo à facie Domini. Omnes videt Chriſtus: ſed qui ſe
abſcondit, abſcondetur: quoniam qui ignorat, ignora- Ibidem.
bitur. Cognoſcit enim eos Dominus qui ſunt ipſius. 1. Cor. 14.
L Ille omnes ſuos vult eſſe, quos condidit & creauit. 2. Tim. 2.
Vtinam tu homo non fugias, & te ipſe à Chriſto ab-
ſcondas. Ille etiam fugientes requirit, & abſconditos
non vult perire, ſed clamat dicens: *Adam vbi es?* hoc
eſt, homo, vbi es? Ego te in lumine poſui, tu tenebras
requiſiſti. Denique in paradiſo, vbi ſemper matutinus Geneſ. 3.
erat dies, veſper eſt factus: quoniam omnia peccata
tenebroſa ſunt. Ideóque habes quia audierunt vocem
Domini Dei deambulantis ad veſperam in paradiſo.
Simul cognoſce myſterium. Manè errasti? ad veſperam
liberaberis. Quomodo enim veſpera, vbi Chriſtus eſt? Ibidem.
Nam licet ſedes eius ſupra cælum cælorum, tamen
M in ſanctis ſuis Chriſtus eſt. Quomodo ergo veſpera 1. Petr. 3.
vbi Deus eſt, cùm Deus lux ſit? Denique Saulo Epheſ. 3.
in itinere lux refulſit, quia ei Chriſtus occurrit. Vn-
de etiam lumine Dei refulgente cæcatus eſt perſe-
quutor. Cur ergo cæcatus, niſi quia non agnouerat 1. Ioan. 1.
Chriſtum? Nam ſi cognouiſſet lucis arbitrum, non ami- Act. 9.
ſiſſet lumen oculorum. Denique & vbi agnouit, recepit.
Indicio eſt quòd non agnouerit Chriſtum, quia audita
voce: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* reſpondit: *Quis es Do-*
mine? Non quæſiſſet quis eſſet, ſi cognouiſſet. Vnde & Ibidem.
Dominus quaſi ignoranti dicit. *Ego ſum Ieſus, quem tu per-*
ſequeris. Durum tibi eſt aduerſus ſtimulum calcitrare. Et il-
le dixit. *Domine quid me vis facere?* Vide congruen-
tia vtranque magiſteria. Medicus minatur, vt corrigat: Ibidem.
terret, vt curet: æger primò medici perſonam requirit, ſi
ſit idoneus à quo ſanari ſe poſſe præſumat. Vbi medicinæ

audiuit doctorem, remediu[m] poposcit, ſalutem inuenit. Denique ab accedente non ſolùm expulit cæcitatem, ſed etiam lucem quam non habuerat, accepit, vt Chriſtum videret, quem antea non videret. Sed videamus ſequentia, repetito tamen verſiculo, de quo videtur eſſe tractatus: *Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Annuntiaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine tu cognouiſti.

De ſuperiore itaque verſiculo intelligimus: Ecce venio, non ſolùm vt voluntatem tuam faciam, ſed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alii habent: *In medio ventris mei.* Eſt enim venter & mentis, qui ſemine verbi concipit ſpiritum, de quo Eſaias dixit. *In vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis.* Hoc vtero parturiuit & Paulus qui ait. *Filioli mei, quos ego parturio donec formetur Chriſtus in vobis.* Chriſtus ergo non in ventre corporeo, ſed in animæ quodam ventre formatur. Hoc ventre Apoſtolus genuit, ſicut ſcriptum eſt. *Ego vos per Euangelium genui.* Ideo alij bene habent: *In medio cordis*, alij *in medio ventris.* vt interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio eſſe cordis accipitur, in quo naturalis legis præſcripta ſeruamus: quæ non ſolùm cuſtoditur, ſed etiam fit in cordibus noſtris. Vnde & ſcriptum eſt, quia *non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ſicut gentes quæ legem non audiunt, & ſibi lex ſunt, qui cognita ſibi legis præcepta conſeruant. Ergo quaſi gentilis populi congregator, perſonam noſtram ſuſcepit hoc loco Chriſtus, vt deceret facere ſe legem in medio cordis ſui. Siquidem populus nationum legem quam non audiuit impleuit, vt agnoſceret Chriſtum, quem populus Iudæorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoſcendum putauit, quia ſcriptum eſt. *Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non cognouit.* Hic ergo credentium venter eſt, in quo Spiritus ſanctus operatus eſt, & eum ſemine ſpiritali implere conſueuit: ſicut teſtificatur in Euangelio Dominus Ieſus, qui ait. *Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ex illo flumine iſta ſunt flumina, de quo legimus, *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* De quibus ergo fluunt huiuſmodi flumina ſpiritalia, de his bene dicitur: *Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam.* Eleuabunt flumina fluctus ſuos à vocibus aquarum multarum, hoc eſt, à vocibus aquarum ſpiritalium, quæ ſupra cælos Deum laudant. Qui eleuauerit vocem ſuam, hic poteſt dicere bene. *Annuntiaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna.* Quid eſt quod addidit, *magna*, niſi quia fuit ante non magna? Quæ eſt magna, niſi de totius orbis terrarum partibus congregata: quando ab Oriente & Occidente, Septentrione & Meridie populi gentium ſunt vocati? Alibi tamen legimus magnam eccleſiam: *Confitebor tibi Domine in eccleſia magna, in populo graui laudabo te.* Ibi ergo eccleſia magna, vbi populus grauis: hoc eſt, non inquietus & mobilis, qui ſedit manducare & bibere, & ſurrexit ludere. Grauis populus eſt qui fidem Deo ſuo ſeruat, & qui non aliqua leuitate mutetur, neque nutet & fluctuet, ſed charitate ſit fundatus in Chriſto, vt poſſit dicere: *Confido enim quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio ſeparare me poſſit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Qui autem prædicat in eccleſia magna non abſcon-

[Margin: Eſai. 26. — 1. Cor. 4. — Ibidem. — Rom. 2. — Ibidem. — Act. 3. — Eſai. 1. — Ioan. 7. — Pſal. 45. — Pſalm. 92. — Pſal. 148. — Matth. 8. — Pſal. 34. — Exod. 32. — Epheſ. 4. — Rom. 8.]

G dit iuſtitiam Dei in corde ſuo, ſed exaltat viribus vocem ſuam, annuntians Chriſtum. Non timet eum coram populo prædicare, non erubeſcit crucem eius, ſed gloriatur in illa Domini paſſione. Non ſequitur litteram legis, ſed eruit profunda myſteria, quibus reuelet Domini Ieſu gloriam, quem lex ſignificauit eſſe venturum ad Eccleſiam, quæ magna eſt, congregandam. Iuſtitia igitur fides eſt. Denique credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: *Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu cognouiſti.* Sic & alibi: *Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.*

[Margin: Eſai. 40. — Rom. 1. — Galat. 6. — Geneſ. 15. — Rom. 4. — Pſal. 138.]

H Iuſtitiam meam non abſcondi in corde meo; veritatem tuam & ſalutare tuum dilexi.

Non abſcondi miſericordiam tuam: & veritatem tuam à conſilio multo.

Tu autem Domine ne longè facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

Quoniam circundederunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.

I Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat Domine vt eruas me, Domine ad adiuuandum me reſpice.

Confundantur & reuereantur ſimul qui quærunt animam meam, vt auferant eam,

Auertantur retrorſum & reuereantur, qui volunt mihi mala.

Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi, Euge, Euge.

Exultent & lætentur ſuper te omnes quæ-

K rentes te Domine: & dicant ſemper.

Magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Ego verò mendicus ſum & pauper, Dominus ſollicitus erit mei.

Adiutor meus & protector meus es tu, Deus meus ne tardaueris.

Iuſtitiam meam. Ad patrem dicit: *Iuſtitiam meam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam & ſalutare tuum dilexi.* Totus ex perſona Chriſti Pſalmus iſte eſt ideo *iuſtitiam meam* dicit: licet non arroganter & homo poſſit dicere iuſtitiam ſuam, qui Deo credit, & fidem ſuam ſibi repu-

L tari ad iuſtitiam confitetur. Veritatem & miſericordiam diligit, qui fidem prædicat veram, & peccata dimittit. Ideo enim Chriſtus aduenit, vt fidem ſtatueret, remiſſionem tribueret peccatorum. Et quia ex perſona Saluatoris totum hunc eſſe diximus Pſalmum; ne fortè dicant Apollinariſtæ: Ecce corpus, dixit, † perfeciſti mihi, non etiam animam: audiant in inferioribus Pſalmi huius dicentem: *Confundantur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam.* Hæc ſunt quæ in hoc Pſalmo difficiliora arbitrati ſumus: reliqua plana & facilia, nec indiga interpretationis exiſtimauimus: cùm ſi in tractatū incidant, in alio Pſalmo in quo videntur eſſe repetita, rectiùs proſequemur, fauente Domino Ieſu: cui eſt laus, honor, gloria, perpetuitas à ſæculis. & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum Amen.

[Margin: Rom. 4. — Act. 13. — al. præparaſti. — Pſal. 39. ſup.]

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXIX. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XL. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi X L.

In finem , Pſalmus ipſi Dauid.

BONO ordine qui in ſuperiore Pſal-
mo dixit : *Ecce venio* : in hoc iam
Pſalm. 39. venit, & patitur : & ideo quadrage-
Math. 4. ſimus Pſalmus inſcribitur, quia qua-
Luc. 19. draginta diebus ieiunauit Dominus
Ieſus , vt eo numero conſummaret
hominis qui perierat , perfectio-
nem. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus
Geneſ. 3. amiſerat gratiam , ita per ieiunium reparari eius vir-
tutem oportuit : vt qui perierat in Adam , repararc-
Apoc. 1. tur in Chriſto. Ideo ergo in finem , quia ipſe finis eſt
Ioan. 1. ſpei noſtræ , ad ipſum ſtudia noſtra dirigimus , ad ipſum
1. Petr. 3. vota noſtra conferimus , quia ipſe eſt plenitudo . ipſe eſt
conſummatio vniuerſorum, ipſe omnium ſumma virtu-
Ioan. 1 tum. Ideo ipſi Dauid, quaſi ei qui ſolus ex omnibus in
ſua carne noſtra peccata ſuſcepit : qui ſolus Dei agnus
Coloſſ. 2. peccatum totius mūdi abſtulit: qui ſolus chirographum
Epheſ. 2. decreti,ſanguinis ſui effuſione deleuit, & tulit de medio,
Coloſſ. 3. atque ſuffixit cruci : quaſi ſapientia, ſciens quomodo ve-
Hebr. 13. tus peccatum mundi ſolueret: quaſi redemptio ,quomo-
al. hic. do hominem renouaret a culpa: quaſi ſanctificatio, quo-
modo eum ſanctificaret ad gratiam. † Hinc ergo titulus,
hoc principium.

Pſalmus quadrageſimus.

BEatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.

Luc. 8.
Mar. 7. Aperi aures tuas , qui incipis ſacramenta Dominicæ
cognoſcere paſſionis Ideo tibi dicitur. Qui habet aures
audiendi , audiat. Ideo ſurdo illi & muto aures & labia
tetigit Dominus in Euangelio , vt ſciret quid audiret
Eſai. 50. in myſterio , quid etiam loqueretur , & quando loque-
retur. Neque enim otioſe ſcriptum eſt : *Dominus mihi
dedit linguam eruditionis , vt ſciam quando oporteat ſermonem
dicere.* Scire ergo debes quid audias , ſcire quid loqui de-
beas , ſcire etiam quando loqui debeas. Audi ergo di-
centem : *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.*
Beatus quidem qui compatitur pauperi , qui haurit eius
neceſſitates: ſcit quid mali inopia afferat indigenti. Sed
quid ſibi vult iſtud exordium in Domini paſſione ? Ve-
Matt 26. rum eſt quidem quòd propter pauperes paſſus eſt : ſed
Ioan. 12. tamen ipſe corripuit Iudam dicentem de illo vnguento
quod effuderat Maria ſuper pedes Chriſti : *Poterat hoc ve-
nundari trecentis denariis , & dari pauperibus* Idem & cæte-
ri Apoſtoli ſenſerant, ſed alio affectu. Ille per auaritiam,
iſti per miſericordiam. Iudas enim furto proſpiciebat,
Ibidem. diſcipuli pauperum alimoniæ conſolebant. Quibus in
commone reſpondit *Sinite illam , vt in diem ſepulturæ
meæ ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcū , me au-
tem non ſemper.* Ergo alius intelligendus eſt hic heams qui
intelligit ſuper pauperem. Hîc de fide dicit , alibi de mi-
Hebr. 11. ſericordia. Prior ergo fides, ſecunda miſericordia. Cum
fide , pretioſa miſericordia : ſine fide , nuda ; ſine fide,
1. Cor. 8. inſtabilis. Fides enim virtutum omnium ſtabile funda-
mentum eſt Beatus ergo qui intelligit ſuper Chriſti ino-
piam & paupertatem : *qui propter nos pauper factus eſt , cum
diues eſſet.* Diues in regno, pauper in carne : quia ſuſce-
pit hanc pauperum carnem. Pauperes enim facti ſumus

G nimis , quia virtutum exuuias pretioſas fraude ſerpentis *Pſal. 78.*
amiſimus , excluſi de paradiſo , eiecti de patria , in exi- *Geneſ. 3.*
lium relegati , ipſo quoque nudati corporis integumen-
to: quod antea virtutum ſepta muniebant, poſtea delicta
nudarunt. Si ergo egenus & pauper in carne, vtique ege- *Coloſſ. 2.*
nus & pauper in carnis iſtius paſſione. Non ergo in diui-
tiis ſuis , ſed in noſtra paſſus eſt paupertate Ideòque
non plenitudo diuinitatis , quę in illo corporaliter ha-
bitat , vt ſcriptura teſtatur , ſed caro paſſa eſt. Hoc in- *Ezech. 18.*
tellige, hoc perſequere , id tene, ne dicatur tibi : Noluit
intelligere ſuper egenum & pauperem. Nam ſi hîc du-
bitas , certè in illo Pſalmo qui aduerſus proditionem
H Iudæ ex perſona dicitur Saluatoris , de illo verſiculo du- *Pſal. 108.*
bitare non poteris , in quo ait. *Et perſecutus eſt hominem
inopem & mendicum.* Intellige ergo paupertatem Chriſti,
vt diues ſis : intellige infirmitatem eius , vt accipias ſani-
tatem : intellige crucem eius , vt non erubeſcas : intel-
lige vulnus eius , vt vulnera tua cures : intellige mortem
eius , vt adquiras vitam æternam : intellige ſepulturam
eius , vt inuenias reſurrectionem. Sed fortè dicas Quo-
modo diues in paupertate Chriſtus ? Etſi mihi ingenium *1. Cor. 8.*
deficiat , tamen non deficiunt diuinarum ſubſidia le-
ctionum , cùm dixerit Apoſtolus. *Quoniam Dominus noſter Ie-
ſus pauper factus eſt , cum diues eſſet , vt vos eius inopia ditare-
I mini.* Quæ ergo iſta paupertas quæ diuites facit? Con- *Heb. 10.*
ſideremus eam , intendamus in ipſum venerabile ſacra-
mentum. Quid purus poteſt eo eſſe atque ſimplicius? *Eſai. 12.*
Non taurino quiſquam perfunditur ſanguine , vt ſacra
dicuntur habere gentilium : non hircorum atque arie- *Pſal. 22.*
tum cruore peccator lauatur: (neque enim quiſquam ita
purificatur caro enim lauatur , non culpa diluitur :) ſed *al.* exiet.
† exiliet, inquit, aqua cum delectatione de fontibus Sal- *2. Cor. 8.*
uatoris : & paratur in conſpectu tuo menſa cæleſtis , &
poculum inebrians quàm præclarum. Hæ ſunt diuitiæ *Matt. 5.*
ſimplicitatis in quibus eſt Chriſti pretioſa paupertas. Eſt
& in moribus paupertas bona : vnde & Dominus di- *Pſal. 33.*
K xit. *Beati pauperes ſpiritu.* Et in Pſalmis inuenimus quia *2. Cor 8.*
Dominus humiles ſpiritu ſaluabit. Eſt & in collatione
tenui paupertas abundans , ſi abundet fides Vnde Apo-
ſtolus ait. Et profunda paupertas eorum abundauit in
diuitiis ſimplicitatis eorum. Vt autem & ex aliis vocibus *Eſai. 53.*
eius intelligamus quia ipſe ſe pauperem dixerit , habe-
mus alibi ſcriptum. *Pauper & dolens ego ſum* : hoc eſt,
quia pro nobis doleret , vt legimus. Neque enim in ſe
habuit quod doleret. Si ergo pro nobis dolet , vt Eſaias *Matt. 26.*
interpretatus eſt , qui eum vidit in ſpiritu ; pro nobis *1. Cor. 15.*
vtique triſtis erat · iuxta quod animam ſuam triſtem ap-
pellauit vſque ad mortem, tamen non propter mortem:
& carnem dixit infirmam quæ mortis ſubiacuit infirmi-
L tati , vt aculeum mortis refringeret, quò nos in die iudi-
cii liberaret , quam non perfunctoriè malam dixit , ſic
enim ſubtexuit.

In die mala liberabit eum Dominus.

Quoniam amara videtur , quæ plures adiudicat pœ- *Matth. 7.*
næ. Via enim virtutis anguſta eſt, lata delicti. Ideo rario-
res in virtute ambulant, plures in flagitio verſantur. Quò
fit vt inferior eorum ſit numerus , qui præmia remune-
rationis accipient , quàm qui ob pretium grauium pec-
catorum ſortem aduerſam iudicii reportabunt. Quaſi *Luc. 15.*
dolens igitur dixit malum iudicii diem. Nam ſi angelim

Ibidem. vnius peccatoris abſolutione lætantur, quanto magis ho-
mines in tantorum condemnatione hominũ macerabũ-
Sophon. 1. tur: Et bene dolet pro ea oue quam humeris ſuis ipſe
reportauit, & ad ouile ſuum reuocauit errantem. Affectũ
2. *Petr.* 3. noſtro loquitur Dei filius: quia nobis dies iudicij acer-
bior eſt, quam timemus. Omnibus mala videtur, quia
Rom. 2. plena terroris eſt, qua Deus non ſolùm forenſia homi-
1. *Petr.* 4. nis, ſed etiam occulta diiudicat, qua cogitur vnuſquiſ-
que aperire quod fecit, aut quod ſenſit. Ideóque multi
damnantur, pauci coronantur. Sed etiam ipſi qui coro-
nantur, dolebunt. Iuſti enim coronabuntur. Iuſtus au-
tem quaſi ſuam putat fratis ærumnam. Et quis ego ſum
qui de illa iudicem, qua homo Angelorum concilius
inſeretur? Ipſius Domini audiamus ſententiam: *Veniet,*
Matth. 22. inquit, *hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient* B
Ioan. 5. *vocem filij hominis: & procedent qui bona egerunt, in re-
ſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem
iudicij.* Iudicabuntur ergo qui mala egerunt: & ideo
mala dies & aſpera ab ipſo iudice nuncupatur, vt
ſcias quia ipſe nobis compatitur in Euangelio, qui com-
Eſai. 53. paſſus eſt in Prophetis. Sed & ſic poſſumus accipere,
In die mala, hoc eſt, in tempore malo. Mundus e-
1. *Ioan.* 5. nim in malo poſitus eſt: & ideo mali dies iſtius mundi:
Matt. 6. & abundat diei malitia ſua. Non mediocre eſt vt hîc li-
beremur ab inſidiis peccatoris. Qui fuerit hîc liber à
crimine, ibi erit liber à pœna, & ſeueritatem iudicij ſubi-
re non poterit. Et ideo votis opus eſt & precibus quoti- C
dianis, & aduocatione Pontificis magni, de quo dicit
Hebr. 4. Ioannes Euangeliſta. *Aduocatum habemus apud patrem*
1. *Ioan.* 2. *Dominum Ieſum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.*
Hic ergo aduocatus noſter & propitiatio pro pecca-
to totius ſæculi, orat pro eo qui intelligit & credit in
Chriſtum, & ducit.

Dominus conſeruet eum, & viuificet eum,
& beatum faciat eum.

Et emundet in terra vitam eius: & non tra-
dat eum in manus inimici eius.

Rom. 4. *Dominus conſeruet eum.* Conſeruet à periculis, viuifi- D
cet tanquam in mortis tenebris conſtitutum, beatum
facere bonorum operum acceſſione dignetur. *Et emun-
det* (inquit) *in terra vitam eius.* Bene addidit, *In terra*:
quia niſi hîc mundatus fuerit, ibi mundus eſſe non po-
terit. Vel certè hoc modo: *Emundet in terra.* Quomo-
1. *Petr.* 5. do enim quis mundus in luto, cùm terra eum oblinat?
ergo Domini manus eſt neceſſaria, quæ fecit de terra
corpus, vt ipſa mundare dignetur. *Et non tradat eum in
manus inimici eius.* Quis eſt inimicus, niſi leo ille qui
circuit rugiens, quærens quem deuoret? Alij habent:
Et non tradat eum in animas inimicorum eius. Animas pro E
manibus poſuit, eo quod inimicorum animæ bonis in-
ſidientur, & cogitationibus ſuis iuſtum conentur euerte-
Gen. 46. re. Dicuntur & animæ pro hominibus: Omnes animæ
1. *Para.* 21. ex Iob, quæ deſcenderunt in Ægyptum, ſeptuaginta
quinque. Ideo & Dauid maluit Dei ſe committere po-
teſtati, quàm inſidiis inimicorum qui parcere ſua vo-
luntate neſcirent. Sequitur.

Dominus opem ferat illi ſupra lectum do-
loris eius: vniuerſum ſtratum eius verſaſti F
in infirmitate eius.

Quis eſt lectus doloris, niſi caro infirmitatis? Et bene
lectus doloris: quia corpus eſt mortis, de quo ſe libe-
Rom. 7. rari deprecatur Apoſtolus, vt tanquam de tumulo quo-
dam poſſit aſſurgere, in quo ægra iacet anima, & quaſi
quodam decumbit in lectulo. Symmachus lectum mi-
ſeriæ dixit. Aquila grabatum miſeriæ: expreſſiùs Septua-
ginta viri lectum doloris putauerunt eſſe dicendum.
His ergo verſiculis vtendum eſt apud eos qui diutius
infirmitate corporis detinentur, vt habeant medicinam
Dei, quo ſani eſſe mereantur. Lectus ergo animæ, caro
infirma eſt: cuius ægritudini anima noſtra compatitur:

A quæ ſi habeat adiutorem Dominum, dicit ei: *Surge,*
tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Quo con- *Luc.* 5.
fortatut Dei verbo qui æger erat, ſurgit & tollit lectum
ſuum in quo iacebat, & redit in ſtatum priſtinum ſani-
tatis. Hoc eſt in domum ſuam regredi, vt habitet in do-
micilio robuſtiſſimæ valetudinis. Qui habitat, tegit: qui
tegit, virtutis habet ſibi gratiam ſuffragantem. Sed
etiam ſtratum omnem verſat Dominus in infirmitate
languentis, cui adeſſe dignatur. Quod verſatur, ſtratum
mutat: aut ex ſanitate in ægritudinem, aut ex ægritudi-
nem ad ſanitatem. Hic ergo qui ægrotat, verſat ſe ad *Eſai.* 53.
remedium ſanitatis. Sic ergo Dominus Ieſus, etſi vulne- *Rom.* 6.
ratus eſt propter peccata noſtra, tamen non in illa infir-
mitate permanſit, ſed ſe ipſe verſauit in melius ad vni-
B uerſorum ſalutem. Itaque paſſione infirmitas eſt ſoluta,
mors reſurrectione. Sicut ergo ſe ipſe verſauit ad popu-
lorum redemptionem, nec ſenſit aculeum mortis, aut
vulneris infirmitatem: ſic eum qui in ſe credit, etſi gra-
uiter ægrotantem, vt à morte liberet, verſat ad vitam.
Omuem ergo ſtratum, hoc eſt vniuerſorum hominum
infirmitatem in ſua infirmitate verſauit. Suſcepit enim
infirmitates omnium in ſua carne, erexit ſe in crucem, &
verſauit omnium infirmitates in ſui corporis infirmitate
Vnde dicit Eſaias. *Liuore eius nos ſanati ſumus.* Habent *Eſai.* 53.
hoc luctatores, vt ſe ſubijcientes iis quibus congrediun- *Ibidem.*
tur atque luctantur, vt opprimi poſſe videantur; & ſubi-
C tò cùm æſtimantur eliſi, quadam arte ſe verſant, vt effun-
dant ſuperiorem. Cadit qui portabatur: & is qui por-
tabat, ſuperior inuenitur, vt ſternat vrgentem. Spiritali
itaque palæſtra Dominus Ieſus onera noſtra ſuſcipiẽs, in
illa ſe paſſionis ſuæ congreſſione ſubjecit & in infirmita-
tis ſpecie, vt eum aduerſarius hominem parem cæteris
iudicaret, quem facilè poſſet opprimere, diuinitatis ar- *Ioan.* 19.
ma depoſuit, humanitatis tegmen aſſumpſit. Securus
victoriæ propriùs tentator acceſſit. In coſta eum telo mi-
litis voluit vulnerare, reputans & hunc ſicut Adam per *Luc.* 23.
coſtam poſſe poſterni. Sed vulneratus latere Dominus
Ieſus vitam produxit è vulnere, euacuauit omne pecca-
tum, deiecit aduerſarium, cui mortem latronis eripuit:
D & in illa morte; in illa ſui corporis ſepultura cùm æſti-
maretur oppreſſus, eliſus ſua ſe virtute verſauit: cecidit
aduerſarius, Dominus reſurrexit. Sequitur.

Ego dixi, Domine miſerere mei: ſana ani-
mam meam, quia peecaui tibi.

Poteſt ex perſona Regis Dauid hoc dici: qui videns in
ſpiritu tantam victoriam & gratiam Chriſti, petit vt in
illa remiſſione peccatorum omnium & ſui miſereatur:
quoniam ipſe, etſi legibus, quaſi Rex, non teneretur
E humanis, Deo tamen obnoxium ſe pro peccatis ſuis eſſe
cognoſcit. Confitetur ergo peccatum ſuum, vt accipiat
remiſſionem, & generalis indulgentiæ munus inueniat.
Poteſt & ex perſona Saluatoris hoc exprimi, qui nobis
miſericordiã Dei poſtulat, & peccaſſe ſe dixit, quia pro *1. Cor.* 5.
nobis peccatum factus eſt. Simul nos docet, cum in ali-
quo ſumus aduerſus inimicos Dei certamine conſtituti,
vt Dei imploremus auxilium: ipſi peccata noſtra fatea-
mur, & tunc maximè cùm vrgemur & terimur: cùm do-
lore & amaritudine proſternimur, ne tacuiſſe videamur:
quo medicina citiùs noſtris vulneribus deferatur vt ſani
F aduerſario reſiſtamus. Quomodo enim poteſt congredi
vulneratus? Vnde diſcimus quia peccatorum noſtrorum
aculeis vulneramur? Vulnus medicum quærit, medicus
confeſſionem exigit. Hinc quoque magis ac magis ape-
rire Saluator ſacramentum ſuæ incipit paſſionis: quod *Matth.* 27.
cum Euangelio concordare non dubium eſt. Nam male- *Ioan.* 11.
dicebant ei Iudæi, mortem eius expetebant: inſidiaban-
tur, vrgebant, creſcentem quotidie gloriam operis eius
non ferentes. Hoc ergo prophetia annuntiat, quod in
Euangelio completum eſt.

Inimici mei dixerunt mala mihi: quando
morietur, & peribit nomen eius;

Act. 3. Amentes, qui vitæ auctorem mori poſſe credebant: ſed
vota eorũ Eccleſia deſtruebat, credẽs quod etiam mor-
Pſalm. 44. tuus ſecundùm corporis conditionem, ſuum nomen au-
geret: & ideo pſallebat ei dicens: *Memor ero nominis tui*
Cantic. 1. *in omni generatione & generationem.* Repetebat. Vnguen-
tum exinanitum eſt nomen tuum. Moriantur illi qui
Hebr. 5. te mori non poſſe præſumunt, non moriar ego quæ te
noui vitæ arbitrum, ſalutis auctorem. Nouimus enim
Ioan. 20. quod tempore paſſionis & reſurrectionis orabant diſci-
puli cõgregati, quando eis Maria Magdalena reſurrexiſ-
ſe Dominum nuntiauit, & quando eis clauſa ianua Do-
Luc. 24. minus ſe in corpore reſurrectionis oſtendit, quando
Thomas vulnera eius vidit, & credidit. Inſultabant er-
Ioan. 10. go Iudæi quaſi mortuo: ſed Dominus viuentem ſe Apo-
ſtolis reuelabat. Cùm ergo dicerent Iudæi: *Ecce mundus*
Ioan. 12. *totus poſt eum abiit*: cùm dicerent quia mirabilibus ope-
Ioan. 7. ribus ſuis ſeducit populum, quid aliud dicebant, niſi:
Quando morietur, & peribit nomen eius? Et ideo in eius
Ioan. 19. paſſione clamabant: *Tolle, tolle a terra hunc*, &: *Crucifi-*
Matt. 27. *gatur, crucifigatur.* Factum eſt quod petebant, ſublatus à
Matth. 28. terra eſt. reſurrexit, ad cælum aſcendit, & regnum ſuum
de nouis paradiſi ſedibus reformauit. De Iuda quoque
proditore eiuſdem prophetia ſubtexitur in his verſiculis
qui ſequuntur.

Et ingrediebatur vt videret, vana locutus: cor eius congregauit iniquitatem ſibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum.

Matth. 26. Sic diſtingunt Græcis in codicibus inuenimus. In-
grediebatur ergo Iudas quærens prodere Saluatorem,
vt videret quid ageret quid ve loqueretur, vt eum cape-
ret in ſermone, & Iudæis annuntiaret. Sed nihil inue-
niebat, qui nihil intelligebat. Bene ait ſcriptura quia
Ioan. 13. intus cum Ieſu non erat, qui de doctrina eius receſſe-
rat, & inſtitutiones eius reliquerat. Volebat intrare ſed
Epheſ. 5. penetrare non poterat quia eum ſua excludebat per-
fidia. *Omnis enim impudicus, aut auarus, aut immun-*
dus (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem
in regno Chriſti & Dei. Non ſolùm ergo ingredi molie-
batur, & non ingrediebatur: ſed etiam volebat videre,
Matth. 15. & non videbat. Denique loquebatur Ieſus in parabo-
lis: ſed non audiebat Iudas. Denique diuina non vide-
Luc. 8. bat myſteria. Non enim omnes audiunt verbum Dei,
qui ſibi videntur audire. Nam ſi omnes audirent, non
diceret Ieſus: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et ideo
quia non audiebat neque videre poterat, loquebatur va-
nia pro veris, & putabat quod Ieſum falleret, dicens: *Po-*
Matth. 26. *tuit hoc venundari, & dari pauperibus*, cùm furtis ſuis,
Ioan. 18. non pauperibus prouideret, appellans rabbi atque do-
Ioan. 13. ctorem, à cuius magiſterio deuiabat: cuius cor (in quo ſe
Pſal. 35. immiſerat diabolus) congregabat ſibi & augebat iniqui-
tates. Sibi enim erat iniquus, ſibi iniuſtus: ſibi delinque-
bat, qui intra ſe dolum meditabatur, qui latere non po-
terat. Non enim circumueniebatur Ieſus, qui prodeba-
Ioan. 13. tur volens, & teſtificabatur: *Vnus ex vobis me tradet.*
Matth. 26. Denique confeſſus eſt Iudas, dicens: *Numquid ego ſum,*
rabbi? Et Dominus ait, *Tu dixiſti.* Nec ſic intellexit Iudas
quod cognoſceretur Nam ſi intellexiſſet, non prodidiſ-
ſet. Sed nihilominus, *egrediebatur foras, & loquebatur.* A-
Matth. 17. ptus verſiculus aduerſum eos qui ſecretum alicuius pro-
dunt. Pulchrè ait: *Egrediebatur foras.* Foris enim lupi, foris
Luc. 1. prædones: intus Moyſes in nube cũ Ieſu. Foris Iudæi, in-
Galat. 4. tus Zacharias ſacerdos in templo. Foris multitudo, intus
al. ad pa- Spiritus ſanctus in cordibus noſtris clamat, †abba patẽ
trem. Foris aduerſarius noſter ſicut leo peruigilat ad rapinam
1. Petr. 5. Foris infideles, intus fideles Et ideo eos qui foris ſunt, iu-
dicabit Deus: eos autem qui intus ſunt, Chriſtus abſol-
1. Cor. 5. uit. Egrediebatur igitur Iudas, & loquebatur. Egredie-
batur de fide, egrediebatur de concilio & numero Apo-
Ioan. 13. ſtolorum. Egrediebatur de conuiuio Chriſti ad latro-
cinium diaboli. Egrediebatur de gratia ſanctificationis
ad laqueum mortis: qui vana ad perfidos loquebatur.
Egrediebatur foras, qui vitæ internæ myſteria relinque-

G bat. Egrediebatur, qui ſcripturæ interiora non nouerat. Pſalm. 40.
Si enim ſciſſet, intellexiſſet dicentem: *Numquid qui dor-* infra.
mit, non adiiciet vt reſurgat: Intellexiſſet etiam illud. *Tu* Pſalm. 54.
vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſemper
mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum
conſenſu Non intellexit ergo hunc Pſalmum, non cen-
teſimum atque octauum, non alios, non alia teſtimo-
nia ſcripturarum. De quo bene Euangeliſta dicit Ioan-
nes, & de cæteris infidelibus. *Ex nobis exierunt, ſed non*
erant ex nobis. Si enim ex nobis fuiſſent, nobiſcum man-
ſiſſent.

H Aduerſum me inſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabant mala mihi.

Non manebat ergo cum Apoſtolis proditor, qui fo- 1. Ioan. 2.
ras exibat, & cum perfidis ſuſurrabat. Quo verbo vſa eſt
ſcriptura diuina, demonſtrans ſine auctoritate eſſe per-
fidiam, quę timet quod loquitur deprehendi. Fideli autẽ
dicitur *Exalta viribus vocem tuam.* En quod deciderat
apoſtolus Iudas, qui miſſus erat fidem gentibus pleno Ioan. 13.
auctoritatis præconio prædicare, vt in aurem inſuſurra- Matt. 26.
ret inſidiatoribus magiſtri ſui quod timeret audiri. Non-
I ne iudicio ſuo ſe ipſe damnauit? Sed erubeſcebat audiri
quod facere non timebat. Erubeſcebat, quia aduerſus
vitæ ſuæ ſanctificationis & honoris auctorem cogitabat Eſai. 58.
mala, nec gratiam beneficiis rependebat, ſed mala pro
bonis bono referebat magiſtro, quod etiam ſæculi ho-
mines damnare conſueuerunt. Erubeſcebat ingratus de-
prehendi, erubeſcebat auarus videri, cùm pro pecunia
auctoris ſui ſalutem proderet. Erubeſcebat videri perfi- Pſal. 34.
dus: ſimiliter & Iudæi qui aduersùs fidei magiſtrum fal-
ſos teſtes perfidi ſubornabant, vt dicerent quod prædi-
càſſet templum Dei quod Salomon condidit, deſtruen-
dum: cùm ille de templo ſui corporis ſignificaſſet: *So-* Matth. 26.
K *luite hoc templum, & in triduo excitabo illud.* Verè foris
erant, qui à cognitione verbi cæleſtis erant excluſi. Ioan. 2.

Verbum iniquum propoſuerunt aduersùm me: numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat.

Verbum iniquum. Id eſt, illicitum, & contra ius & fas
ſermonem propoſuerunt, mihi facientes de humano Matth. 26.
ſanguine pactiones, quem ſceleratiſſimè vendidit Io-
L das, Iudæi quoque emendum non minore ſcelere cre-
diderunt, vaniſſimi homines, quaſi qui dormit inquit,
non adiiciat vt reſurgat. Quid ſit adiectio, conſidere- Geneſ. 1.
mus. Naturale eſt omnibus terrenis animantibus, & vo-
latilibus cæli, & piſcibus maris naſci & mori. Homini
quem pretioſiorem cæteris terræ animantibus Deus
fecerat, hanc præcipuè contulit gratiam, vt mortuus re-
uiuiſcat. Hęc ergo adiectio dicitur ad renouationem
vitæ ſuperioris. Denique & Ezechiæ regi cùm præſcri- Eſai. 38.
pſiſſet Dominus quod vitæ ſuæ tempus impleſſet, &
per Eſaiam mandaſſet vt ordinaret domum ſuam, quia Ibidem.
moriturus eſſet, atque ille oràſſet ad Dominum, & fle-
M uiſſet fletu magno, miſertus Dominus mandauit ei. Pſal. 60.
Ecce adiicio ad tempus tuum annos quindecim. Et alibi ſanctus
Dauid ait. *Dies ſuper dies regis adiicies annos eius.* Inuen- Eccleſ. 18.
tum ergo homini quod addatur: Deo autem addi ni-
hil poteſt, quia ſcriptum eſt. *Non eſt adiicere, neque mi-* Coloſſ. 2.
nuere, in quo perfecta & plena ſunt omnia. Et ſi Chriſtus
reſurrexerit, vnique in eo quod aſſumpſerat reſur-
rexit: in quo plenitudini diuinitatis eius nihil vel dece-
dere potuit, vel accedere. Deus enim incorporeus
& immortalis eſt, cuius ſumma natura & plenitudo vir-
tutum, ſine vlla carnis acceſſione ſignatur. Caro au-
tem diſpenſationis in Chriſto eſt: quam miſerationis
titulo, & pietatis iure ſuſcepit, vt captiuam redimeret,
ablueret contaminatam, mortuam reſuſcitaret. Et pul- Epheſ. 4.
chrè ait: *Numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat?*
Non dixit, non adiicitur ſed, *Non adiiciet vt reſurgat*, eo
quod ipſe ſe Dei filius reſuſcitauit, ſicut ſuprà diximus

dixiſſe eum: *Soluite hoc templum, & in triduo excitabo il-*
Ioan. 2. *lud.* Adiectionem accepit caro quaſi ſumpta de homi- A
ne, ſuſcepta de Virgine. Sed quaſi Deus adiectionem
ipſam operatus eſt, qui virtute propria reſurrexit, vt eſſet
ſuæ reſurrectionis operator. Cùm igitur legas quod &
pater filium, & filius ipſe ſe reſuſcitauerit: agnoſce opera-
tionem illam diuinæ fuiſſe virtutis: quia patri & filio vna
virtus, communis operatio: quandoquidem vna atque
eadem ſubſtantia Trinitatis eſt. Sed quid ego cæteros
Eſai. 1. arguo? dicit Dominus Ieſus: Quid mirum ſi populus me
Matth. 26. non cognouit, & cruci adiudicauit, cùm Apoſtolus meus
mercedem proditionis exegerit, cùm conuiua meus mor-
tem meam vendiderit?

Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos, ampliauit ſuper me ſupplantationem. B

Matth. 27. Aliqui Iudam excuſandum putant, quia refudit pecu-
niam quam pro mercede proditionis acceperat. Sed ecce
Luc. 12. quia ſupra Iudæorum condemnatur infidelitatem. Cui
enim plus datum eſt, plus exigitur ab eo. Quid verò de
aliis quærat? *Homo* (inquit) *pacis meæ*, cui pacem meam
Ioan. 14. dederam, pacem meam relinquere volueram; perſecuto-
ribus deductis me tradidit, & fefellit me, in quo ſperaui. C
Num quid ignorauit proditorem ſui futurum, de quo an-
tè prædixit: *Vnus ex vobis me tradet*? (hoc autem dicebat
Ioan. 13. de Iuda, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio.) Non vtique, ſed
Ibidem. quo amplius condemnaret eum, de fide eius ſperaſſe ſe di-
xit. Aquila, *Confiſus eram*, dixit: Symmachus poſuit, *Con-*
fidebam. Plus enim grauamus eum in quo plurimum ſpei
vel fiduciæ habuiſſe nos dicimus, ſi poſtea ſpem noſtram
opinionémque deſtituit. Simul oſtendit quanta vis diui-
næ ſanctificationis ſit, quæ excludat malitiam & deprauа-
tum emendet ingenium, ſi forma propoſiti melioris acce-
dat. Quantos ſcimus eſſe conuerſos? Mutatus eſt Zac-
1. Tim. 4. chæus ille publicanus, & ad quæſtum auaro intentus af-
Luc. 19. fectu, qui poſtea quadrupli redhibitione ſoluit errorem, D
condemnauit in ſe auaritiam, temporis ſuperioris abiura-
uit lucra, compenſauit in pauperes, ſi deeſſet exactor. La-
Luc. 23. tro ipſe nequitiā ſuam propoſito meliore, mutauit, agno-
uit in cruce Chriſtum, confeſſus eſt Dei filium, regem vo-
ce propria nuncupauit. Quo tempore iuſti plerique nu-
Matth. 16. tabant: ipſi certè latebant Apoſtoli: carnifex ipſe Centu-
Matth. 27. rio non negauit. Quid de tempore Euangelij loquor? Ra-
Ioſue 2. hab meretrix erat, quæ perfidiæ atque intemperantiæ ſe
alebat ſtipendiis. Tamen vbi exploratores vidit quos
miſerat Ieſus, Naue, fidem induit, & periculo imminen-
Philipp. 3. te iuſtitiam ſeruauit: nec ſuſceptos prodidit, ſed fideli hu-
manitate protexit. Ideo ergo ſperâſſe ſe dicit, quaſi iure E
præſumpſerit vt Apoſtolus ſuperiora deponeret, anterio-
ra ſequeretur: & qui ſanctificandi alios munus accepe-
rat, ipſe in ſe ſanctitatis gratiam cuſtodiret, & ſinceritа-
tis inhæreret officiis. Bene ait, *Speraui*: quia homini de-
Deut. 30. dit eligendi arbitrium quod ſequatur. *Poſui*, inquit, *an-*
te te bonum & malum. Si malum elegeris, non natura
delinquit, ſed eligentis affectus. Si vnuſquiſque homi-
num condemnatur qui malum elegerit: quid de Iuda
dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur ſuauitate
conuiuij? *Qui edebat* (inquit) *panes meos, ampliauit ſuper*
me ſupplantationem. Quid eſt quod addidit, *Panes meos*? Po- F
tuit dicere: Qui edebat panes mecum: niſi illam intelli-
Matth. 4. gas quæ ſpecialis eſt Chriſti, hoc eſt, verbi cæleſtis alimo-
Pſalm. 54. niam. *Non enim in ſolo pane viuit homo, ſed in omni ver-*
bo Dei. Denique alibi dicit: *Qui ſemper mecum dulces ca-*
piebas cibos. Quibus verſiculis bene vtimur aduerſus eos
qui necandos eſſe crediderint eum quibus videntur epu-
lati. Gentiles hoc cuſtodire memorantur hoſtes ple-
rumque, latrones etiam, vt parcant iis cum quibus recor-
dentur ſe iniiſſe cõuiuium. feræ ipſæ pabolorum ſuauita-
te miteſcunt. Vnde propter huiuſmodi affectum gratiæ
conuiualis, ſi verba conſideremus, non otiosè dulces ci-
bos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito corrumpũtur?

Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitæ. Hos enim ci-
A bos nulla amaritudo corrumpit, nulla mortis corruptela
contaminat. Vnde & ſemper dixit: Non enim ſemper
edere quis poterat. Semper autem verbo Dei poſſumus Ioſue 1.
inhærere, & noctibus & diebus, ſi in lege Dei die &
nocte meditemur. Quid eſt etiam, *ampliauit*? Græcus
ἐμεγάλυνεν dixit, hoc eſt, magnificauit. Vtrum- Ioan. 13.
que nobis expoſuit Dominus quod mouere nos poſſet,
dicens in Euangelio: *Qui manducat mecum panem, leuauit*
ſuper me calcaneum. Vnde aſſumptus hic ſermo ſit conſi- Tit. 3.
deremus. *Fuimus*, inquit, *increduli, errantes, ſeruientes de-*
ſideriis & voluptatibus variis. Fateamur errorem vt diluа-
amur. Et ego vidi aliquem puer athletam, cùm eliſiſſet
aduerſarium, frontem ei percuſſiſſe calcaneo: quod ſi-
B gnum fuit quod inſultauerit victo. Hoc eſt quod ait: Ioan. 13.
Magnificauit ſuper me ſupplantationem. Quo verbo inſul- Geneſ. 3.
tantis iactantiam declarauit. Leuauit ergo & Iudas ſu-
per Chriſtum calcaneum ſuum, cùm proderet eum: ſed
non leuauit impunè. Adhuc Adam calcaneum leuat:
quod à ſerpente eſt vulneratum. Et vtique ei pedes la-
uerat Chriſtus. Audierat dicentem: *Qui lotus eſt, non* Ioan. 13.
indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Sed quod
lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergo calcaneum
leuauit ad vulnus. Verè non tenuit caput, qui calcaneum
ſuper Chriſtum leuauit. Adam ſuper ſe leuauit hic ſuper
Chriſtum: & ideo eum ſerpens grauius quam cæteros
C vulnerauit. Leuauit calcaneum ſuum qui fraudulentum
oſculum porrigebat, quo ſupplantaret auctorem. Ideó-
que ſcriptum eſt in Propheta: *Ampliauit ſuper me ſup-* Geneſ. 27.
plantationem. Eſaü quoque ait de fratre ſuo: *Bis me iam* Ioan. 18.
ſupplantauit. Qui ſupplantat, dolum facit quo aduerſa-
rium elidit aut vulnerat. Ideo & Iudas ſupplantâſſe dici-
tur, quia oſculo ſuo vulnus infixit, quo inuadendi Salua-
toris ſignum perſecutoribus demonſtrauit. Supplantauit
ergo quaſi ſerpens, quia ſerpens ore venenum infundit, &
vulnerat dente calcaneum. Et hic enim non diuinitatem 2. Cor. 11.
Chriſti ſed corporis extremum calcaneum vulnerauit.
Leuauit etiam Iudas calcaneum quaſi luctator inſolens Matth. 27.
& ſuperbus, in quo caput percuteret Saluatoris: ſed caput
Chriſti ferire non potuit, quia caput Chriſti Deus. Suum
ſanè caput informis laquei nodo ligauit, vt remedium ſi- Gen. 49.
bi ſalutis auferret. Vide ſi piè potes illud aptare, quod in
Geneſi dixit ſanctus Patriarcha Iacob, cùm de filiis pro-
phetaret: *Dan iudicabit populum ſuum tanquam vnam tri-* Ibidem.
bum in Iſraël, &: *Fiat Dan ſicut ſerpens in via, ſedens in*
ſemita, mordens calcaneum equi: & cadet eques retrorſum, ſa-
lutem expectans à Domino. Legimus quidem quod Sam- Iudic. 13.
ſon de tribu Dan Iudex fuerit in Iſrael. Sed alius hic ſi- 2. Theſſ. 2.
gnificatur futurus, qui ex ea tribu progreſſus populum
ſuppliciis ſacrilegæ impietatis affliget. Antichriſtus ille,
qui ſedebit in templo tanquam ſit Deus, verè iudicium, Geneſ. 49.
E quod habet interpretatio. Dan enim iudicium ſignifica-
tur. Et pulchrè dixit quia populum ſuum iudicabit, qui
perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. *Qui enim non credit, iam*
iudicatus eſt. Qui autem credit, non iudicabitur: quia Ioan. 3.
credit in Dei filium animæ ſuæ redemptorem; & ideo
tanquam iudicij liber dicit: *Qui diiudicat me, Dominus eſt.*
Iudicaturus eſt ergo populum impietatis, non plebem.
Illi enim iudicantur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui 1. Cor. 4.
reſurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in via, & inſidia-
bitur in ſemita ſicut ſerpens, vt vulneret tranſeuntes, &
mordeat equi noſtri calcaneum, animam enim fide-
F lium non poterit vulnerare. In qua autem via ſedebit,
& in qua ſemita, niſi ex quibus Chriſtus Dominus (vt
legimus) nationum populum vocauit ad cœnam ſuam, Luc. 14.
dicens: *Exi in vias, & circa ſepes, & compelle vt in-*
trent, vt impleatur domus mea? Et quia ſimiliter Iu-
das ampliâſſe ſuper Chriſtum legitur ſupplantationem,
videtur hoc loco ipſe ſignari quod mordere haberet cal- Haba. 3.
caneum equi quo Chriſtus Dominus vehebatur. Vnde
dictum eſt: *Equitatus tuus ſalus*: quod caro eius; mundi
totius erat ſuſceptura peccatum, vt ſalus pro exitio, & Pſalm. 32.
vita æterna pro morte ſuccederet. Vulneratus eſt ergo Eſai. 53.
equus ſolus, non mendax ad ſalutem. Vulneratus eſt Hier. 5.
equus qui mundi totius peccata ſuſcepit, & onera

noſtra portauit: & non fuit fatigatus. Vulneratus eſt
equus qui ad furorem concubitus adhinnire neſciuit. Et
ideo fortaſſis Ioanni Euangeliſtæ cælum apertum, & al-
Apoc. 19. bus equus eſt demonſtratus, ſuper quem ſedebat habens
in capite diademata multa, & in femore ſuo nomen ſcri-
ptum: *Rex Regum, & Dominus dominantium.* Albus erat,
qui erat immaculatus, qui nulla peccati inquinamenta
cognouerat. Nam ſi libido tenebroſa eſt, rectè ſanctimo-
nia relucet & ſplendet. Hic ergo equus eſt vulneratus,
ſed non retardatus. Denique cum ipſo vulnere de tumu-
Epheſ. 1. lo reſurrexit, cucurrit ad cælum ſupra omnes Angelos &
Archangelos, velocior omni equitatu militiæ cæleſtis in-
4. Reg. 2. uentus: ſupra equos etiam illos igneos quibus Elias rap-
tus eſt. Et meritò velocior, qui ſuper omnes cælos & ſu-
Epheſ. 4. pra cælum cælorum ad ſedem Dei omnipotentis aſcen-
dit, & ſedet, vt ſcriptura nos docuit, dicens: *Videbitis abhinc*
Marc. 14. *filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis Dei.* Hic ita-
que equus in figura & ante eſt demonſtratus tempore
2. Mach. 3. Machabæorum, ſuper quem ſedebat dux ille militiæ cæ-
leſtis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depecula-
torem illum depoſiti vidualis, ceterorúmque quæ ſacræ
fuerant commendata cuſtodiæ, & ſtrauit & perculit, &
proſtratum Oniæ ſacerdotis precibus vitali vſui refor-
mauit. Vnde verè in eo arma aurea refulſerunt, quia ſo-
lus equum hunc ſedit, & vicit, in quo nullus culpæ immu-
nis euaſit. Non Enoch, qui raptus eſt ne malitia mutaret
Sap. 4. cor eius. Non Abraham, non Iſaac, non Iacob, non
Moyſes. Omnes enim ſub peccato, omnes ſub morte.
Rom. 5. Denique regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen. So-
lus iſte eſt qui peccatum non fecit: ſolus eſt Chriſtus qui
1. Petr. 2. peccatum abſtulit mundi: qui dixit morti: *Vbi eſt mors vi-*
ctoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Quomodo ergo am-
Ioan. 1. pliauit ſuper hunc ſupplantationem ſuam Iudas, & ceci-
dit eques retrorſum? Quod in Iuda eſt, dolum fecit:
1. Cor. 15. quod in Chriſto, volens paſſus eſt. Sæpe videmus for-
tiorem velle percuti, vt acrior laceſſitus inſurgat, vehe-
mentius excitetur. Momordit ergo ſerpens calcaneum
Geneſ. 49. equi, virus ſuæ fraudis euomuit: volens eques ſe ipſe
deiecit, volens cecidit, vt nos lauaret. Quid eſt tamen,
Marc. 8. quod ait ſcriptura: *Et cadet eques retrorſum?* Cur retror-
Luc. 20. ſum, niſi vt tegeret retro ſe ſequentes? Retrorſum erat
Petrus, cui dixit: *Vade retro poſt me.* Retro erant Apo-
ſtoli & cæteri diſcipuli. Ideo retrorſum cecidit, quia ſu-
per quos cadit, ſaluat. *Omnis enim qui ſuper hunc lapi-*
dem, inquit, *ceciderit, conquaſſabitur: ſupra quem autem*
ceciderit, emundabit eum. Alij habent, *Ventilabit eum.*
Alij, *Comminuet.* Qui enim ventilat frugem, mundat
à paleis: qui comminuit aliquid, in puluerem redigit,
vt mollitia pulueris vel poculo ſalubri vel reliquo me-
dicinæ vſui ſine vlla perturbatione proficiat. Vnde colli-
gimus cauendum ne quis ſemel per baptiſmum ſuſceptus
à Chriſto, ex eius decidat corpore, hoc eſt, excutiatur
ab Eccleſia. Ipſa eſt enim mortis ruina perpetuæ. Illum
autem qui venit crediturus in Chriſtum: vt cum mors
Chriſti inueniat, crux eius aſſumat, clauus infigat, ſan-
guis infundat, ſepultura quoque eius inuoluat, gratia
reſurrectionis attollat, de ſomno ſuſcitet, à morte viui-
ficet: illum, inquam, à ſæculo liberat, à peccato mun-
dat, ſanat à vulnere, à duritia impietatis inflectit, ad
manſuetudinem pietatis emollit, vt circumciſo corde
ſuauem illum & incomprehenſibilem hauriat ſpiritum,
bibat poculum ſalutis æternæ. Cecidit ergo eques re-
trorſum. Accipe & aliud, cur retrorſum? quia poſt
Luc. 15. ipſum omnes, nemo ante ipſum. Cecidit ergo non ſibi,
ſed omnibus: vt duritiam cordis noſtri ſuper nos caden-
Luc. 23. do molliret. Cecidit ſuper Adam, quem quærebat, vt
inueniret. Retro eum quæſiuit, vt ſupra humeros ſuos
Ioan. 18. bonus paſtor imponeret, ſecúmque paradiſo in illius
redemptione latronis inueheret. Sed fortè dicas: Et
perſecutores ceciderunt retrorſum. Sic enim ſcriptum
eſt: Quia principis ſacerdotum miniſtri quos adduxerat
proditor Iudas, & cæteri qui ad comprehendendum ve-
nerant Dominum Ieſum, abierunt retrorſum, & cecide-
runt in terram. Hoc eſt quod & ego dico, qui ſuper
Luc. 5. peccatores voluit cadere, non ſuper iuſtos. Iuſtus enim
G medico non indiget, ſed peccatores. Si Apoſtolorum vm- *Act. 5.*
bra ſanabat, quanto magis caro Chriſti quos tangit, à mor-
te defendit? Denique leproſum tetigit, & ſine dilatione *Matth. 8.*
mundauit. Vt ſcias autem qui legis, quia & perſecutores
ſuos voluit liberare, teſtem Chriſti interoga. Nam cùm *Act. 2.*
inueheretur Petrus in Iudæos quod principem vitæ interfe-
ciſſent, remedium demonſtrauit, vt agerent pœniten-
tiam, quia remitti ſibi peccatum quod admiſerant, mere- *Deut. 32.*
rentur. Quid autem dubitas quod ideo cecidit vt reſuſci- *Geneſ. 49.*
taret, cùm ipſe dixerit: *Percutiam, & ſanabo?* Verborum
tamen vide diſtantiam. In Geneſi habetur: *Cadet eques*
retrorſum, ſalutem expectans à Domino, hoc eſt, vt oculos
H non auertat, actio mentem propriam non reflectat, reſur-
rectionis ſuæ prærogatiuam vendicet, & diuina ſe reſuſci-
tet poteſtate. Hîc autem habetur: *Abierunt retrorſum, &* *Ioan. 18.*
ceciderunt in terram. Qui terrenus eſt in terram cadit: qui
cæleſtis, cælo inhæret. Etſi corpore cadit, virtute non ca-
dit: nec ijs quæ ſita ſunt, ſed quæ ſurſum, ſemper inten-
dit. Semper enim ad patrem reſpicit, vt eius circa nos *Coloſſ. 3.*
impleat voluntatem. Vtinam & iſti non abiiſſent retror-
ſum, ſed Chriſtum excepiſſent, ſicut excepit Ioſeph, & ſe- *Ioan. 17.*
peliuit eum in monumento nouo. Qui fidelis eſt, in ter- *Matth. 27.*
ram non cadit. Qui infidelis, cadit, & deſcendit in infe-
I riora terrarum, ſicut ſcriptum eſt: *Deſcendant in infernum*
viuentes. Ergo perſecutor ſuper terram, & in infernum
cadit: Chriſtus ſuper reſurrecturos, Chriſtus ſuper pe- *Pſal. 54.*
tram, Chriſtus ſuper Eccleſiam. Audi quomodo ſuper
Eccleſiam cadat. Retro erat Petrus, & ſequebatur eum *Matth.*
cùm à Iudæis ad Caiphæ domum ſynagogæ principis du-
ceretur. Ipſe eſt Petrus cui dixit, *Tu es Petrus, & ſuper* *Matth. 16.*
hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Vbi Petrus: ibi
Eccleſia: vbi Eccleſia, ibi nulla mors, ſed vita æterna. Et *Ibidem.*
ideo addidit. *Et portæ inferi non præualebunt ei: & tibi*
dabo claues Regni cælorum. Beatus Petrus, cui non infero-
rum porta præualuit, non cæli porta ſe clauſit: ſed econ-
tratio deſtruxit inferni veſtibula, patefecit cæleſtia. In ter-
K ris itaque poſitus cælum aperuit, inferos clauſit. Poteſt
& illud conuenire huic loco, quod ſamaritanus deſcen-
dentem de Hierico hominem vulneratum illum à latro- *Luc. 10.*
nibus non prætetiuit, ſed ſuſcepit eum, & vulnera eius cu-
rauit, infundés oleum & vinum, & impoſuit ſupra iumen-
tum ſuum, & duxit ad ſtabulum. Quid dubitas de equo
bono, cùm bonum & iumentum legeris. Cùm legeris in
ſanctam Hieruſalem illam, & equites multos & pluri- *Eſai. 66.*
mos cum quadrigis & curribus introire? Ne te moueat *Pſalm. 19.*
quod legiſti: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in* † *al. ma-*
nomine Domini Dei noſtri † *inuocabimus. Ipſi obligati ſunt, &* *gnificabi-*
ceciderunt. Sed Elias non ibi nullus obligatur: ſed abſol- *mus.*
L uuntur vniuerſi. In nomine autem Dei noſtri & pauper
eſt tutus & diues, & nobilis, & ignobilis, & infirmus & *4. Reg. 2.*
potens. Fidei non præiudicant opes, ſi tamen vti opibus
nouerimus. Et ideo nomen Dei in ſe habens dicit.

Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam illis.

Quod vtique non quaſi de reſurrectione dubitans
dicit, qui poteſtatem habebat dicere: *Soluite templum*
M *hoc, & in triduo excitabo illud:* ſed formam dat homini, *Ioan. 2.*
vt miſericordiam à Deo, & reſurrectionem de Deo ſpe-
ret. Deinde non reſuſcitari ſe petit, ſed reſuſcitari ſibi
poſtulat Matthiam in locum Iudæ, vt Apoſtolicus nu- *Act. 1.*
merus impleatur. Etenim quia neceſſe habebat perire
filius perditionis, vt ſcriptura impleretur, oportebat in *Ioan. 17.*
locum ipſius ſubrogari filium ſalutis. Tertium accipe;
Reſuſcitari ſe, hoc eſt corpus ſuum, poſcit. Corpus
autem Chriſti, Eccleſia eſt. Et quia Iudas figura erat *Coloſſ. 1.*
infidelis populi Iudæorum, qui pecunia vel emit, vel
vendidit Chriſtum (quod faciunt qui pluris ducunt
pecuniam quàm religionem) pro interitu plebis infide-
lis ſignificat Eccleſiæ ſibi gratiam reſurrecturam. Vnde *Cantic. 8.*
& ipſa dicit in Canticis: *Si ſuſcitaueritis & reſuſcitaue-*
ritis charitatem: cùm quæreret de iuuenculis Chriſtum;

1. Ioan. 4. quia Chriſtus charitas eſt. Quod autem ait: *Retribuam il-* A
lis: hoc intelligimus, quia florentis Eccleſiæ proceſſibus
cruciabuntur, & tunc cognoſcent quæ pœna perfidiæ ſit,
Pſalm. 34. cùm aduerterint qui fidei ſit ſplendor, & gratiæ. Vel quia
bonus Dominus eſt, qui poterat dicere: *Retribuebant mihi*
mala pro bonis; & medium verbum eſt retributionis, vel
in bono, vel in malo: retributurum in bono eſſe ſe dicit:
quia etſi cæcitas in Iſraël ex parte contingit, tamen cùm
Rom. 11. plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſraël Chriſti
miſeratione ſaluabitur. Et ſubjecit.

In hoc cognoui quoniam voluiſti me: quoniam non lætabitur inimicus meus ſuper me.

Ioan. 8. Superiùs de paſſione ſua loquutus eſt quaſi homo: hinc B
Matth. 3. iam aperit maieſtatē ſuam, quòd ſolus ſine peccato, ſolus
cui peccator inſultare nō potuit, ſolus quem pater vt vni-
cum filium dilexerit. Qua ratione ergo inimicus non eſt
1. Cor. 15. lætatus ſuper eum? Quia etſi mortem ſuſcepit pro nobis,
reſurrexit tamen: & ipſe inſultauit inimico, cuius victo-
riam deſtruxit, & aculeum mortis infregit. Et nos licet
in ſæculo mœſti ſimus, atque in mœrore noſtro & con-
Mich. 7. tritione cordis animique noſtri lætetur inimicus; tamen
reſurgentes eius gaudium deſtruimus. Vnde & Michæas
dicit: Noli ſuper me gaudere inimica mea, quia cecidi: ſed
reſurgam. Reſurrectio eſt ergo qua inimici omnia vin-
cula ſoluuntur, triumphus omnis aboletur. Sequitur.

Propter innocentiam autem meam ſuſcepiſti me: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Innocens nulli nocet, in neminem peccat. Ideo ſine
1. Petr. 2. peccato, ſine dolo Chriſtus, ſcripturæ diuinæ auctoritate
ſignatur. Hoc igitur & hîc declaratur, vbi dicit. *Propter*
Pſal. 138. *innocentiam autem meam ſuſcepiſti me*. Quæ autem ſuſce-
ptio ſignificatur? Nam & alibi legimus: Suſcepiſti me ex
Matth. 1. vtero matris meæ. Ergo quia ab omni concretione gene-
rationis humanæ mundus eſt natus, qui de ſpiritu eſt na- D
tus & virgine: ideo cum pater ſuſcepit, quia ortum illius
nulla corporeæ generationis concretio vſitata fuſcauit.
Suſcepit eum reſurgentem, quia nulla eum offenſio pro-
lapſionis aſperſit. Immaculatus ad patrem rediit, a quo
immaculatus exiuit quando deſcendit in terras. Vnde di-
Pſalm. 2. cit ei pater: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: hoc eſt, ge-
nerationis meæ in te priuilegium recognoſco, quem nul-
la macula potuit inquinare peccati. Ita inter peccatores
verſatus es, peccata omniū ſuſcepiſti, peccatum pro om-
nibus factus es, maledictum pro omnibus factus es: ſed
2. Cor. 5. nullus vſus potuit ad te tranſire peccati. Ita inter pecca-
tores verſatus es, quaſi inter Angelos verſareris. Feciſti E
Galat. 3. terram eſſe quod cælum eſt: vt & ibi peccatum tolleres.
2. Petr. 1. Hodie te genui, in quo complacuit. Probâſti te filium,
Matth. 3. qui impleſti in omnibus patris voluntatem. Hodie te ge-
nui, in quo lucem immaculatæ prolis agnoſco. Heri mi-
Hebr. 13. hi & hodie ipſe es, & in ſeculum. Nox in te nulla eſt, quia
totus es dies. Bene confirmatus in conſpectu patris dici-
Hebr. 1. tur in æternum, quia apud patrem ſemper eſt: & verè in
conſpectu eius, cuius ſplendor eſt gloriæ, & imago ſub-
Ioan. 17. ſtantiæ. Sed quemadmodum complacet in filio pater, ita
& filius benedicit patrem. Pater enim honorificat filium, F
& filius honorificat patrem.

Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo & in ſæculum: fiat, fiat.

Benedictus Dominus Deus Iſraël, hoc eſt, populi Deum
videntis, qui & Dominum ſuum & Deum credit: *A ſæ-*
culo & in ſæculum: fiat, fiat. In Hebræo habet: *Amen,*
amen vt aſſeruerunt qui librum legerunt Hebraicis litte-
ris ſcriptum. Græcus hoc loco γένοιτο, γένοιτο
dixit: quod eſt *Fiat, fiat*. Quod verbum diuerſas ſignifi-
cationes habet, vt ſit interdum imperantis, interdum pre-
cantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis eſt

A cùm ſuperior inferiori ſtatuit quid faciendum ſit vel ſe-
quendum. Precantis eſt, ſicut illud: *Fiat voluntas tua.* Matth. 6.
Non enim Deo quis imperat, ſed precem fundit. Con-
firmantis eſt cùm benedicit Propheta, vel Sacerdos, vel
ſanctus aliquis, & populus reſpondet: *Fiat, fiat*. Hîc ergo
magis cōfirmando mihi videtur benedictionis, quàm ora-
tio vel deprecatio, maximè quia repetitio ipſius facta ſer-
monis eſt. Et videtur Hebræus quidem ſermo mutatus:
ſed idem ſenſus expreſſus. Sicut enim cùm ſacerdos be-
nedicit, populus reſpondet, Amen, confirmans benedi-
ctionem ſibi, quam plebi ſacerdos a Domino depreca-
tur: ita in Pſalmo reſponſum eſt: *Fiat, fiat*: quaſi, Amen, Matth. 19.
amen. Amen autem confirmationis verbum euidenter Ioan. 8.
oſtenditur in Euāgelio, vbi Dominus confirmans ſermo-
B nem ſuum dicit: *Amen dico vobis*. Maior autem vis eſt
vbi repetitus eſt ſermo: quod in libro Euangelij ſecun- Ioan. 3.
dùm Ioannem frequentiùs inuenimus; quia ipſe maximè
de cæleſtibus & profundis myſterijs eſt locutus, ſicut
ſcriptum eſt: *Amen, amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit* Ioan. 14.
ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.
Et alibi: *Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis à patre* Primus li-
in nomine meo, dabit vobis. Abundant duo exempla, reli- bre Pſalte-
qua verò ſi quis quæſierit inueniet. Indicium quoque eſt rij.
libri finiti, *fiat, fiat*. Nam in quinque libros diuiſum vi-
detur eſſe Pſalterium. Primus liber hoc Pſalmo finitur,
hoc eſt quadrageſimo. Et pulchrè vſque ad paſſionem
C Saluatoris quadrageſimus Pſalmus eſt comprehenſus,
qui finem libro daret: quoniam paſſio Domini finis eſt
quadrageſimæ vt ſecundus liber a myſterijs renouationis Secundus
inciperet qui liber, vtpote quadrageſimæ, perfectiora ſa- liber Pſal-
cramenta complectitur. Nam & baptiſmatis prænuntiat terij.
ſacramenta cùm dicit: *Sicut ceruus deſiderat ad fontes aqua-*
rum, & requiem ſanctorum, qui ad tabernaculum cæleſte Pſal. 41.
peruenerunt: & ſpiritus ſancti deſcēſionem, quando effu-
ſa eſt gratia ſpiritalis in quadam voce cæleſtium catara- Act. 2.
ctarum: quia virtute magna ſpiritus ferebatur, vt legimus
in Actibus Apoſtolorum: & ingreſſum renouati hominis Ibidem.
ad altare, & Saluatoris aſcēſum, & ſanctificationem pro-
poſiti virginalis. Qui liber finitur in Pſalmo ſeptuageſi- Pſal. 71.
D mo primo, quo regnum Chriſti pacificum toto orbe dif-
fuſum prophetico ſermone annuntiatur, remiſſioque
peccatorum: vbi cùm benedictionem Domini præmiſiſ-
ſet, ſubtexuit: *& replebitur maieſtate eius omnis terra: fiat,* Tertius
fiat. Tertius quoque liber octuageſimooctauo Pſalmo, Pſalterij li-
& ibi habet: *Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat*. Quar- ber.
tus liber finitur Pſalmo centeſimoquinto, ibi habet: *Be-* Pſal. 88.
nedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo & vſque in ſæculum: Quartus
& dicet omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber vſque ad Pſalterij li-
finem eſt, vbi pro hoc verbo Propheta dicit: *Omnis ſpiri-* ber.
tus laudet Dominum. Sed iterum forſitan te moueat, quo- Pſalm. 105.
modo quinque libros aſſeram, cùm vnum Pſalterium ſit. Quintus
E Sed etiam Euangelium vnum eſt, & quatuor libros eſſe, Pſalterij li-
negare non poſſumus. Vnum autem Euangelium eſſe, & ber.
alibi (ni fallor) inſinuauimus: & ſi iterum exigitur, faci- Pſal. 150.
lè poſſumus edocere, cùm Saluator dixerit: *Amen dico*
vobis: Vbicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium. Et Apo- Lib. 1. in
ſtolus: *Miror quod ſic tam citò transferamini in aliud Euan-* Lucam, in
gelium, quod non eſt aliud, niſi ſi qui ſunt qui vos peruertunt. proœmio,
Et alibi: *Notum enim facio vobis fratres Euangelium*. Nec Matth. 26.
vſquam habes aliter de corpore iſto quatuor librorum Galat. 1.
niſi Euangelium ſignificatum. Denique quia vnum cor-
F pus eſt etiam Pſalmorum, ſcriptura dixit: *Scriptum eſt* 1. Cor. 15.
enim in libro Pſalmorum. Et iterum, quia plures Pſalmi
ſunt, tanquam libri, dixit etiam alibi: *neceſſe eſt impleri om-* Act. 1.
nia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis
de me. Pulchrè autem quinque libri & vnum Pſalte- Luc. 24.
rium: quoniam quinque ſenſibus homo exterior viuifica-
tur, & rurſus quinque ſpiritalibus ſenſibus ille abſcondi- Epheſ. 5.
tus cordis homo noſter conſummatur interior, qui ſolus
ante Deum locuples Petri Apoſtoli teſtimonio reperi- 1. Petr. 3.
tur. *Qui habet*, inquit, *aures audiendi, audiat*. Habes Luc. 8.
vnum ſenſum. Et ſicut ſunt qui oculos habent, & non
vidēt: ita ſunt qui oculis non videntibus, plus videre cre- Pſal. 113.
duntur. Vnde & Prophetæ dicebantur. Videntes, etiam 1. Reg. 9.
qui oculis non viderent. Bonus etiam ille odor, de quo 2. Cor. 2.
Apoſtolus dixit: *Bonus odor Chriſti ſumus Deo*. Vnde & Iob. 27.

Digitized by Google

Iob dicebat : *Et ſpiritus diuinitus, qui eſt in naribus meis.*
Idem ergo eſt odor Chriſti & Spiritus ſancti Deo : quia
vnus odor eſt Trinitatis. Eſt & interior cibus, de quo di-
Ioan. 4. xit Dominus : *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris*
Luc. 8. *mei qui in cælo eſt.* Eſt & interior tactus, quo Chriſtum
tetigit mulier illa in Euangelio quæ per duodecim annos
ſanguinem profluebat, nec medicis acceperat ſalutatem,
ſed accepit à Chriſto. Fidei tactus eſt quo tangitur Chri-
Ibidem. ſtus. Denique eam homines non videbant, ſed vidit Ieſus,
& ſe vidiſſe teſtatus eſt, dicens : *Tetigit me aliquis, nam &*
ego cognoui virtutem de me exiſſe. Cognitio Chriſti, col-
latio ſanitans eſt. Ergo quoniam decem ſenſus homini
Pſal. 143. ineſſe manifeſtum eſt : ideo Dauid, qui & foris & intus
canebat, foris corpore, intus corde, dicit in Pſalmo : *In*
decachordo pſalterio pſallam tibi. Pſalterium ergo eſt homo
conſummatus in Chriſto: in quo ſicut arte concinentium
Pſalm. 70. fila chordarum, ita conuenientium reſonant opera cano-
ra virtutum, vt poſſit dicere : *Pſallam tibi Deus in cithara*
ſanctus Iſrael : exultabunt labia mea cùm cantauero tibi : &
2. Cor. 7. *anima mea, quam redemiſti.* Paulus ait de ſe : *Foris pugnæ,*
intus timores. Hic & intus & foris gaudet : ſed ille adhuc
† al. re- in certamine, iſte in † redemptione, quia redemptionem
miſſione. animæ ſuæ ſe meruiſſe cognouerat. Qui pſallit, in læti-
tia eſt: qui luctatur, in ſollicitudine. Verum & Paulus ſcie-
Pſalm. 48. bat pſallere, ſed adhuc ſe proceſſibus reſeruabat, cum fo-
ret plenius comprobatus, vt pſalleret, & ideo dixit : *Orabo*

G *ſpiritu, orabo & mente : pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* 1. Cor. 14.
Et quia geminum pſallendi officium demonſtrauit, gemi-
nam quoque vocem eſſe ſcripturæ edocuit, Propheta di-
cente : *Voce mea ad Dominum clamaui, vox mea ad Deum,* Pſalm. 76.
& intendit mihi. Quid eſt meæ? Potuit enim dicere: Cla-
maui ad Dominum. Sed quæ noſtra eſt vox niſi iſta quę
melior eſt, quæ neſcit errare? Nam ex multiloquio pecca- Prou. 10.
tum incurrimus, & vitare non poſſumus. Illa vox Pro- Exod. 14.
phetæ eſt quæ ad Deum peruenit, quæ tacente Moyſe
clamauit ad Dominum : qua etiam in orationibus ſuis 1. Reg. 1.
Anna clamabat, cùm oris ſui labia non moueret : & im-
petrauit filium, quem ante diu non impetrauerat, cùm Matth. 6.
corporis voce clamâſſet. De hac dixit Dominus : *Tu au-*
tem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora
patrem tuum, qui eſt in abſcondito : & pater tuus qui videt
H *in abſcondito, reddet tibi.* Quid eſt reddet? hoc eſt, quod Eſai 40.
deprecatus es, quod oràſti. Sicut enim peccatores de ma- Act. 10.
nu Domini recipiunt peccata ſua duplicia, ita è contrario
iuſti recipiunt cum effectu proprio poſtulata. Audi quo- Tob. 12.
modo recipiant : *Aſcendit oratio tua ad Deum, & deſcen-* Pſalm. 34.
dit ad te. Vnde & in Pſalmo legimus : *Et oratio mea in ſinum*
meum conuertetur, vt fructum ſcilicet referat poſtulanti.
Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui tanta nobis aperuit
myſteria, *a ſæculo, & in ſæculum* : id eſt, ex infinito in in-
finitum : *fiat, fiat.*

S. AMBROSII IN PSALMVM XL. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLI. ENARRATIO.

Quæ ſub titulo de interpellatione Dauid circumferebatur.

Præfatio in Pſalmum XLI.

MVLTI quidem deplorauerunt infir-
Iob. 2. mitatem fragilitatis humanæ : excel-
Pſalm. 41. lentiùs tamen cæteris ſanctus Iob, &
ſanctus Dauid. Ille ſuperior, directus,
vehemens & acer, & quaſi grauibus
exaſperatus doloribus maiore cothur-
no : hic blandus ; placidus atque man-
ſuetus, miriore affectu: vt verè, quem imitandum ſibi pro-
poſuit, certi imitaretur affectū. Nec te moueat, ſi tantum
Matth. 10. Prophetā feræ ſimilitudine videat prædicare, cùm legeris
ad Apoſtolos dictum : *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices*
ſicut columbæ. Sed tamen quamuis iſtiuſmodi ſimilitudi-
nes piis adſtruantur exemplis, ſitque innocens & mitis
Prou. 5. natura ceruorum, illum ceruum ad imitationem Pro-
phetæ propoſitum hoc loco arbitror, de quo Salomon
Ioan. 13. paternæ mentis aſſertor in Prouerbiis dixit : *Ceruus ami-*
citiæ, & pullus, gratiarum confabuletur tibi. Verus enim
Dei filius in ſemetipſo naturam quam animantibus ipſe
donauit expreſſit, qui in hunc mundum tanquam ceruus
aduenit : & cùm in his ſe mira ſimplicitate iungebat, à
quibus ei parabantur inſidiæ. Fertur enim huiuſmodi
ceruorum eſſe ſimplicitas, vt cùm ſe exagitari viderint, his
ſeſe equitibus adiungant, qui miniſterio fraudis appoſiti,
fugæ ſpecie ac ſimulatione ſocietatis inductos, ad retia
vſque deducant. Ita ergo Dominus, tanquam ignarus
periculi atque improuidus, Iudæis dolum ſibi ſtruentibus
admiſcebatur, & ſocietatem Iudæ proditoris ſibi adſciuit,
cuius ſimulatione funeſta, vſque ad crucis laqueos & paſ-
Luc. 22. ſionis retia peruenit. Vnde conuerſus ad eum dixit : *Iu-*
da, oſculo filium hominis tradis? Et hoc modo quidem ve-

I nit ad ſynagogæ retia, volénſque ſe induit : ſed non
implicitus eſt, nec inſtrictus, qui omnes reſoluit. De-
nique eminebat ſuper retia. Et quia eum ſui non ſuſce- Cant. 2.
perant, vocabat Eccleſiam, & ſuam ei gratiam confere- Ioan. 1.
rebat, ſicut ipſa ſancta Eccleſia in Canticis proteſtatur, Cant. 2.
dicens : *Adiuraui vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & for-*
titudinibus agri, ne ſuſcitaueritis, & ne excitaueritis charita-
tem, vſquequo voluerit. Petit ergo in odore agri quem
olebat ſanctus Iacob, id eſt, illa fide, illa deuotione Geneſ. 27.
excitari † ſponſam ſuam a filiabus Hieruſalem vt feſti- † al. ſpon-
net ad ſpōſum, & excitari eius in ſe charitatem, aut etiam ſum ſuū.
ipſum excitari, quia charitas ſponſus eſt. *Deus enim cha-* 1. Ioan. 4.
ritas eſt, ſicut dixit Ioannes. Sed ille non eſt paſſus ſe ab Pſalm. 18.
eis excitari, quia ſponte properabat, egreſſus de thalamo
exultauit vt gigas ad currendam viam. Vidit eum ſpon- Cantic. 2.
K ſa, & vocem venientis audiuit, ſubitóque conuerſa ait :
Ecce hic aduenit ſaliens in monte, tranſiliens ſuper colles. Ma- Ibidem.
iores enim ſalit, minores tranſilit, ne piæ feſtinationis im-
pedimenta patiatur. *Similis eſt*, inquit, *conſobrinus meus*
capreæ, hinnulóque ceruorum ſuper montes Bethel. Bonus
ceruus, cuius mons eſt domus Dei, in quam tanta cele-
ritate currebat, vt ſponſæ vota & deſideria præueniret.
Denique quem de longinquo venientem viderat, re-
pente ſibi adeſſe cognouit, vnde & ait : *Ecce hic ſtat* Ibidem.
poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, eminens
per retia. Reſpondet conſobrinus meus, & dicit mi-
hi : *Exurge, veni proxima mea, formoſa mea, columba*
mea, quia ecce hyems præteriit, imber abiit, receſſit ſibi,
flores viſi ſunt in terra. Hyems, ſynagoga eſt : imber,
populus Iudæorum, qui ſolem videre non potuit : flores
Apo-

V. c. nullam ex loco definitionem habet ſed ex vno contextu ſic legit: Vox turturis pudicitia eſt, nec huius ſolum, ſed etiã cerui ſimilitudinem ſuſcipit Chriſtus. *& ita fere Barth. Vrbinas in nota ſermus.*

Apoſtoli ſunt. Et addidit: *Meſſis inciſionis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Meſſis illa, Eccleſiæ fides eſt: vox turturis, pudicitia eſt. A

Pſalmus quadrageſimus primus.*

SIcut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.

Cerui ſimilitudinem ſuſcipit etiam Chriſtus, quia veniens in terras ſerpentem illum diabolum ſine vlla ſui offenſione protriuit: cui calcaneum ſuum obtulit, ſed eius venena non ſenſit. Vnde dictum eſt ei. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis.* Simus ergo & nos cerui, vt ſuper ſerpentes ambulare poſſimus. Erimus cerui, ſi vocem Chriſti ſequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit morſus ſerpentium non timere: ac ſi qui fortè fuerint vulnerati, aufert eorum dolorem, ſoluendo delictum. De his ceruis dicit Dominus ad Iob: *obſeruaſti partus ceruarum, numeraſti autem menſes earum, plenos partus? Dolores autem earum ſoluiſti, enutriſti filios earum, vt non timeant?* Audi quomodo non timeant filij ceruarum talium. Doceat te Eſaias, dicens: *Et puer paruulus mittet manum in cauernam aſpidum, & non illi nocebunt.* Et vt agnoſcas quod Eccleſiæ filios ſignificare videtur, addidit: *Partus autem earum emittes, durumpent filij earum, & multiplicabuntur in generatione, exibunt & non reuertentur retro. Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aſpiciens retro, habilis eſt regno Dei.* Merito ergo ceruos factus eſt Dominus, vt tales ſibi ceruos Domini vox præpararet, de quibus ait: *In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eos nocebit.* Tollebant enim ſerpentes, cùm ſpiritu oris ſui ſancti Apoſtoli de latebris corporum eruerent nequitias ſpiritales, nec venena mortifera ſentiebant. Denique cùm exiliens de ſarmentis Paulum vipera momordiſſet, vidẽtes Barbari pendentem viperam de manu eius putabant repente moriturum. At ille ſtabat intrepidus, nec vulnere mouebatur, nec veneno infundebatur. Vnde videntes eum, non tanquam hominis conditione genitum, ſed tanquam Dei gratia editum, ſupra hominem eſſe arbitrantur. Vide ceruum viperam de latebris eruentem, ſpiritu diuino qui erat in naribus eius, ſicut dixit Dominus ad Iob. Conuerſus, inquit, Paulus in ſpiritu, & reſpiciens cum dolore ait ad Pythonem: *Præcipio tibi in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, continuo exire ab ea. Et exiuit eadem hora.* Vide ceruum venientem ad baptiſmum, qui ſacri fontis ablutus irriguo, omnia perſecutionis venena reiecit. Vide ceruum Dominum Ieſum, quando venit ad Ioannem Baptiſtam, & dicente ſibi Ioanne: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* reſpondit: *Sine modo.* Et hoc dicto, in aquas, ſalutem ſitiens publicam, tota auiditate deſcendit. Sed iam ſatis nobis in exordio tractatus, ſicut in principio anni, more vulgi ceruus alluſit. Pergamus ad cætera*.

Geneſ. 3. Pſal. 90. Pſalm. 28. Marc. 16. Iob. 39. Eſai. 11. Iob. 39. B C Luc. 9. Pſalm. 28. Marc. 16. Act. 28. D Iob. 27. Act. 16. Matth. 3. E

**v. c. Pergamus ad cætera. Interpellat vt dixi, Dauid dicens ad Dominum Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea &c.*

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Æſtuat ſanctus, nec ſeſe capit. Maior animi magnificentia, quàm cuiuſlibet corporis magnitudo: & ſecurus meriti, de terrenis ad cæleſtia euolare deſiderat, ſicut & alibi dicit: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Hic enim ſunt laquei, quibus etſi non implicatur iuſtus, tamen impeditur: hic dolores & ſollicitudines, illic lætitia, ibi gratia: hic poſtremò corporis vincula, quę Paulus ſoluere geſtiebat, vt omnibus exutus impedimentis, Domino liber aſſiſteret. Hoc ergo ſitiebat anima Dauid, vt iam non per fidem, ſed facie ad faciem Deũ videret, nec ſolùm peregrinaretur à corpore ſed corpore ſolueretur. Diſſolui enim & cum Chriſto eſſe multò meliùs, quia iuſto mori eſt lucrum. Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non moueri. Quis enim mundus à ſorde, quando nec vnius diei vita hominis in terra caret delictorum contagio? Viuendo ergo damna contrahimus innocentiæ, morte finem erroris adipiſcimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vitæ autem vſu tanquam miſeris debitoribus vſurarij nominis ad iteratum fœnus augetur. Et benè ſitit anima, quæ feſtinat ad fontem, non aquæ iſtius, ſed vitæ æternæ, de quo ſupra dixit: *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Merito ergo Dauid properabat peruenire & apparere ante faciem Dei, cuius vultus lumen eſt, quia omnes quos Dominus ſpectat, illuminat.

Pſal. 54. F 2. Cor. 13. 2. Cor. 5. Philip. 1. Iob. 14. A Pſal. 35. Pſal. 66.

Fuerũt lacrymę meę mihi panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Vbi eſt Deus tuus?

Iſti bene lacrymæ panis ſunt, vbi eſuritur iuſtitia: *Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Sunt igitur lacrymæ quæ panis ſunt, & confirmant cor hominis. Cui diſputationi etiam illud Eccleſiaſtes conuenit dictum *Mitte panem tuum ante faciem aquæ, quia vbi panis cæleſtis, ibi aqua gratiæ*: quoniam rectè accipiunt ſubſtantiam verbi & myſticę rationis alimentum quibus flumina aquæ vitæ de ventre labuntur. Similiter quoque hic panis ibi viuus, vbi aqua lacrymarum, & fletus eſt pœnitentiæ. Sic enim ſcriptum eſt: *In fletu exierunt, & in conſolatione reuocabo eos.* Beati ergo quorum panis lacrymæ, qui ridere meruerunt, quia beati qui fletis.

B Matth. 5. Pſalm. 103. Eccl. 11. Ioan. 7. Hier. 31. Matth. 5.

Horum memor effudi ſuper me animã meã: quoniã ingrediar in locũ tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.

Sanctus ſeſe colligit ab his quæ foris ſunt, & ſupra ſe effundit animam ſuam, vt anima ſupra corpus effuſa infirmitatem carnis abſcondat, tegat corpus ad pœnitentiam, & virtus vbique animæ mentiſque prætendat. Vnde & in poſterioribus dicit: *Effundam in conſpectu eius orationem meam.* Vbi effunditur oratio, ibi peccata ſunt tecta. Quorum autem memorem ſe dicit? Eorum vtique quæ deſiderabat vt veniret & appareret in conſpectu Dei, vt eius aulam illam videret æternam, in qua ſpatiabatur animo, & præſumpto delectabatur ingreſſu: *Quoniam ingrediar*, inquit, *in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.*

C Pſal. 141. D

In voce exultationis & confeſſionis, ſoni feſta celebrantis.

Quis non erigeret animum, qui poſſet ſperare, in tabernaculo cæleſti beata illa ſibi conſortia reſeruari? Non immerito flebat iam Propheta, quoniam verſabatur in terris, cui cæleſtia tabernacula debebantur, & quem aulę potentis expectabat introitus. Denique illam ſolam omnibus regni ſui opibus præferebat, ſicut ipſe teſtificatus eſt alibi dicens: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & vt videam delectationem Domini.* Delectatio Domini in Eccleſia eſt: Eccleſia verò eſt imago cæleſtium. Etenim poſtquam vmbra præteriit, imago ſucceſſit. Vmbra ſynagoga eſt. In vmbra lex, in Euangelio veritas. Ideo in Euangelij lumine veritatis imago refulget. Flebat igitur Propheta, quia differebantur plena gratiæ bona & referta lætitię. Denique & in poſterioribus dicit: *Heu me, quia incolatus meus prolongatus eſt.* Et ideo interpellabat Dominum, quia ad meliora properabat. Et licet in ipſis afflictionibus ſæculi magna eſſet conſolatio præſentium, ſpes futurorum: tamen quia infirmæ conditionis plerumque futura tædio ſunt, præſenti vexatione, ideo & ſancti Prophetæ inſurgentibus corporis fluctibus anima turbabatur.

2. Cor. 5. E Pſal. 26. Hebr. 10. Ioan. 1. F Pſal. 119.

Quare triſtis es anima mea: & quare conturbas me?

Nolo miteris ſi propheta animam ſuam dicit eſſe exagitatam, cùm dixerit ipſe Dominus Ieſus: *Nunc anima*

[Ioan. 12.] [Eſai. 53.] *mea turbata eſt.* Qui enim ſuſcepit infirmitates noſtras, noſtrum quoque ſuſcepit affectum, in quo & triſtis erat vſque ad mortem, non propter mortem. Mors enim voluntaria mœſtitiam habere nō poterat, in qua futura erat [Matth. 26.] vniuerſorum lætitia, vniuerſorum refectio. De qua & alibi [Hier. 31.] dixit: *Exſurrexi, & vidi, & ſomnus dulcis factus eſt mihi.* Bonus ſomnus qui fecit nos eſurire eſurientes, [Eſai. 49.] non ſitire ſitientes, quibus ſacramentorum dulcedinem præparauit. Quomodo ergo anima eius timore turbata [Matth. 26.] [Luc. 12.] eſt, qui fecit aliorum animas non timere? Triſtis ergo vſque ad mortem, donec conſummaretur gratia: quod probatur ipſius teſtimonio, dicentis de morte ſua: Baptiſmate habeo baptizari, & quomodo angor, dum perficiatur? [B] Turbatus igitur Dauid lubricis anfractibus ſæculi dixit: *Quare triſtis es anima mea: & quare conturbas me?*

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus.

[2. Cor. 3.] Quando anxij ſumus & ſolliciti, ſpes nos futurorum expectatione confirmet. Vide ſingula: *Spera* (inquit) *in Deo, quoniam confitebor.* Non confiteor, ſed confitebor, hoc eſt, tunc melius confitebor, quando reuelata facie gloriam Domini ſpeculatus, in eandem imaginem reformabor. Subitò cum ſe conſolaretur, in ſe reuerſus ait. [C]

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt: propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonium, à monte modico.

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt. Id eſt, qui alios [4. Reg. 5.] confirmare debeo, ipſe conturbor. Et qui ex me non habeo firmamentum, de auctore ſumam. *Propterea* (in- [Matt. 3.] quit) *memor ero tui de terra Iordanis & Hermonium.* Memor eſt de terra Iordanis, in quo gratia memoriam deuotionis accumulat. [Luc. 3.] In Iordanem Naaman Syrus ille deſcen- [D] dit, & mundus a lepra factus eſt. In Iordane baptizatus eſt Chriſtus, quando formam lauacri ſalutaris inſtituit. Iordanis nomen deſcenſionis ſignificat, qua deſcendit Dominus Ieſus, qui à contagio delictorum vicinos Iordanis [Matth. 15.] fluminis emundauit. Hic fluuius exit contra Ægyptum, & diuidit terram repromiſſionis. Ergo qui turbatur, ſi [Exod. 2.] boni conſulit, contra Ægyptum exit, & ſequitur viam [Exod. 3.] lucis. Hermonium etiam viam lucernæ interpretati ſunt. Exi ergo prius contra Ægyptum, ſi vis lumen Chriſti vi- [Pſalm. 118.] dere. Exiuit Chananæa a finibus gentium, & Chriſtum [2. Cor. 4.] inuenit, cui dicebat: *Miſere mei fili Dauid.* Exiuit & Moyſes ex Ægypto, & propheta factus eſt, & remiſſus ad populum, vt de terra afflictionis populum liberaret. Lu- [E] [Pſal. 67.] cerna autem in Chriſti corpore. Hæc tibi lucerna viam [Luc. 2.] monſtrat. Vnde & ſanctus Dauid ait: *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Lucerna, quod illuminauerit animas vniuerſorum, & in tenebris viam monſtrauerit. Euāgelium, via lucernæ eſt. In vmbra lucet, id eſt in ſæculo. Vnde & [Hebr. 4.] alibi habes: *Niue dealbabuntur in Selmon*, id eſt, in vmbratione. Iordanis quoque Chriſtus diuidit terram. Quo- [Ibidem.] modo diuidat audi: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ad reuelandas multorum cogitationes cordium*: eo quòd [Ioan. 9.] ſit noſtrarum diuiſor animarum, qui in intima cordis ſecreta deſcendat, & cogitationes mentium deprehendat. Hic gladius verbum eſt Dei viuum. Denique ad He- [F] bræos ſic legis: *Viuum eſt Dei verbum & validum, & acutius omni gladio acutiſſimo, penetratque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, artuumque medullarum.* Hic eſt fons Siloa, qui [Ioan. 8.] dicitur miſſus, quoniam Chriſtus à patre dixit ſe eſſe miſ- [Ioſu. 14.] ſus. Eſt & illa diuiſio quæ colligitur ex eo quod vtramque ripam Iordanis tribus incoluerint Iudæorum, quoniam filius hominis qui poſterioribus temporibus deſcendit è cælo (verus ille Iordanis, verus ille terreſtrium atque cæleſtium diuiſor) poſſeſſionem diuiduam patribus dedit: vnam quæ poſſideretur in terris, alteram quæ futuræ vitæ meritis ſeruaretur. Quorum vtrumque conuenit ſoli Chriſto, vel cæleſtia diuidere, vel occulta [Hier. 17.] deprehendere. Interiora enim diuidit, qui occulta depre- [A] hendit, quod eſt vtique diuinitatis inſigne. Denique ſic [Pſalm. 59.] habes ſcriptum, quia Dominus dixit, *Lætabor & diuidam Sichimam.* Hæc eſt illa magnifica portio, quam Iacob filio ſuo Ioſeph præſtantiorem omnibus deputauit. Vnde [Geneſ. 48.] ait: *Ego do tibi Sichimam, magnificam ſuper fratres tuos, quam accepi de manu Amorrhæorum, in gladio meo & ſagitta.* Quę diuiſio ſoli Domino debetur, quæ verbo, hoc eſt, ſpiritali [3. Reg. 2.] illo veri Salomonis gladio comprehenditur. Quid eſt ſoli? Patri ſine Chriſto, aut Chriſto ſine patre? Minimè. [Ioan. 1.] Cùm ſolum dico patrem, filium non ſeparo, quia in ſinu & ſecreto patris filius eſt. Cùm ſolum filium dico, & pa- [Ioan. 16.] trem iungo, ſicut iunxit & filius, dicens: *Ecce venit hora, vt* [1. Tim. 6.] [B] *me ſolum relinquatis: ſed non ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt.* Sic ergo & pater ſolus beatus & ſolus potens dicitur, vt ab eo filius non ſequeſtretur, qui in patre ſemper eſt. Denique præclarè Ioannes: *In principio erat verbum,* [Ioan. 1.] ſed ſine patre non erat. Et Deus pater erat, ſed ſine verbo non erat, quia verbum erat apud Deum. Hæc Sichima [Cantic. 6.] Eccleſia eſt: ipſam enim elegit Salomon, cuius latentem ſibi diſtinxit affectum. Hæc Sichima Maria eſt, cuius ani- [Luc. 2.] mam gladius Dei tranſit & diuidit. Hæc Sichima, eſt aſcendens, ſicut interpretatio habet. Quæ ſit aſcendens, au- [Cant. 8.] di dicentem de Eccleſia: *Quæ eſt quæ aſcendit dealbata innitens ſuper fratrem ſuum?* Hæc eſt actinoſa, quæ Græcè ἀκτινώδης dicitur, quod fide operibuſque reſ- [Matth. 5.] [C] plendeat: cuius filius dicit: *Opera veſtra luceant coram patre meo, qui in cælis eſt.* Memor ergo eſt Dei Dauid de terra Iordanis & Hermonium, a monte modico. Quis eſt mons modicus? Conſideremus ne fortè diuinitas Chriſti, [Hier. 23.] mons magnus. Denique *cælum & terram compleo, dicit Dominus.* Si ergo diuinitas Chriſti mons magnus eſt, vtique incarnatio eius mons exiguus eſt. Vtrumque ergo [Pſal. 146.] Chriſtus, & mons magnus & minor: magnus verè, quia *magnus Dominus & magna virtus eius*: minor, quia ſcri- [Pſalm. 8.] ptum eſt: *Minoraſti eum paulominus ab angelis.* Vnde & [Eſai. 53.] Eſaias dicit: *Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem.* Idem tamen & ex magno minor factus, & ex [Philip. 2.] [D] minore magnus. Et ex magno minor, quia *cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit, & formam ſerui accepit*: ex minore magnus, quia dicit Daniel: *Et lapis* [Dan. 2.] *qui elidit imaginem, factus eſt mons magnus, & impleuit omnem terram.* Lapis hic qui ſit requiris, agnoſ- [Pſ. 117. & Matth. 21.] ce. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Idem tamen cùm & exiguus videretur, magnus erat. Cui rei adſtipulatur Eſaias, dicens: [Eſai. 9.] *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principium ſuper humerum eius, & vocabitur magni conſilij* [Coloſſ. 3.] *angelus.* Omnia propter te Chriſtus. Lapis propter te, vt tu ædificeris: mons propter te, vt tu aſcendas. Aſcende ergo ſuper montem, qui cæleſtia petis. Ideo inclina- [Pſalm. 17.] [E] uit cælum, vt tu eſſes vicinior: ideo ſurrexit in verticem [Michææ. 4.] montis, vt te eleuaret. Non immeritò ergo abyſſus abyſſum inuocabat, vt iſte mons fieret exiguus, de quo Propheta ait.

Abyſſus abyſſum inuocat, in voce cataractarum tuarum: omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

In die mandabit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum eius.

Abyſſus abyſſum inuocat. Non præualebat vetus teſta- [Hebr. 9.] mentum ad iſtius mundi redemptionem: inuocabat, & quaſi ad auxilium arceſſebat nouum teſtamentum. Clamabat lex, annuntians Euangelium. Erat enim ſemiplena, & ideo erat neceſſarium, vt veniret qui legem impleret. Finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni creden- [Rom. 10.] ti, qui venit legem implere, non ſoluere. Quomodo [Matth. 5.] abyſſus lex, audi Dauid dicentem: *Iudicia tua abyſſus multa.* Simul hinc intellige, vtrumque vnius eſſe ſapientiæ teſtamentum, quod quaſi ſuum venit implere. Cataractas autem intelligimus profunda verborum, & vim cæleſtis eloquii: quæ fluxere nobis ſicut imber è cælo. [Pſalm. 35.]

Eſai. 55. Ergo remedium tædiorum omnium Chriſtus, & ſcriptu-
2.Tit. 3. ra diuina: atque in tentationibus vnum refugium Deu.
que vbi aduertit Dauid quod eleuationes fluctuum ſæcu-
larium ſuper ſe venirent (quas neceſſe eſt plurimas ſubea-
mus in iſtius ſalo vitæ) memor Domini miſerationum
quas innumeris promiſſu oraculis ad preces conuerſus in-
terpellat Deũ ſciens quod miſericordia eius in luce man-
Eſai. 26. datur, id eſt in lege, quia lux præcepta tua: in tentationibus
autem quaſi in noctis tenebris, manifeſtatur. Vnde tan-
quam viator qui repatriare deſideret, & peruenire quò
tendat, confragoſo tamen vitæ huius itinere fatigatus,
ducem arceſſit, & alleuamentum obſecrat.

Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo: Suſceptor meus es. B

Bene nota iam ſibi quærit auxilia & promiſſi auctorem
conuenit, atque vſitati muneris præbitorem: vt in ſubue-
niendo ſi meritum hominis offendit, diuinum non offen-
dat exemplum. Dicunt aliqui: Quãdo ſuſcepit eum Deus?
Vt hoc adſtruamus, veni mecum ad ſcripturæ ſacræ exor-
Geneſ. 2. dium: & vide quomodo Dominus manibus ſuis de lu-
Pſal. 118. to hominem figurauerit. Vnde & hic in poſterioribus di-
cit: *Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me.* Quaſi fi-
Hier. 18. gulus quidam fabricam carnis eſt operatus humanæ. Et
ad Hieremiam dicitur: *Deſcende in domum figuli, & audies* C
illic verba mea. Figulo vtique ſæpe contingit, vt dum vas
Ibid. fingitur, cadat de manibus eius: & iterum colligat lutum,
vt vas reformet. Denique & Hieremias dicit: *Deſcendi, &*
vidi quomodo cecidit vas, quod ipſe faciebat manibus ſuis. Et
iterum inquit, *fecit vas aliud, quomodo placuit ei.* Rectè
Rom. 9. ergo ſuſceptor dicitur, qui manibus ſuis nos ipſe ſuſce-
pit, ipſe plaſmauit. Humani figuli vaſa ſunt illa, alia in
honorem, alia in contumeliam. Omnes ſumus vaſa fi-
ctilia: & ſi rex ſit aliquis, tamen fictile vas eſt, & ſi Apo-
ſtolus, vas eſt. Vnde & Paulus: *Habemus*, inquit, *theſau-*
2. Cor. 4. *rum iſtum in vaſis fictilibus.* Et propheta de rege dicit: *De-*
Hier. 22. *pretiatus eſt Iechonias ſicut vas, cuius opera non ſunt neceſſaria.*
Ibid. Et addidit: *Terra audi verbum Domini: ſcribe virum iſtum ab-* D
Hier. 17. *dicatum.* Quaſi patrio iure, Deus noſter filios ſolet abdi-
care degeneres: ideo & in terra eos ſcribit, quia filij terræ
Ioan. 8. ſunt. Vnde cùm Iudæi accuſarent adulteram, Dominus
Ieſus digito ſcribebat in terra. Iuſti autem non in terra
Luc. 10. ſcribuntur, quibus dicitur: *Gaudete quod nomina veſtra*
Ibidem. *ſcripta ſunt in cælo.* Suſcepit ergo nos Dominus, quan-
do nos finxit: ſuſcipit & quando nos iubet naſci. Vnde
Pſal. 138. & iuſtus ait: *Suſcepiſti me ex vtero matris meæ.* Cuius ma-
tris? *Priuſquam te formarem in vtero, noui te.* Quos for-
Hier. 1. mat & exeuntes quoque ſuſcipit. *Et priuſquam exires de*
vulua matris, ſanctificaui te. Suſceptor eſt qui ſuſceperit,
manibus, vt generis humani operator dicitur: & qui viſi- E
Pſal. 90. tatione ſuſceperit, vt protegat. Vnde alibi ipſe dicit Pro-
pheta: *Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, dicet Domino,*
ſuſceptor meus es tu, & refugium meum. Prima ſuſceptio
eſt operationis, ſed ſecunda defenſionis. Denique audi
Deut. 32. Moyſen dicentem: *Extendens alas ſuas aſſumpſit eos, &*
ſuſcepit eos ſuper ſcapulas ſuas: ſicut aquila ſuſcipit, quæ fœtus
ſuos examinare conſueuit, vt teneat atque enutriat, quibus ve-
ri indolem partus, & incorrupta gratiam naturæ adſtipulari ad-
uerterit: aut repellat, in quibus degeneris originis infirmitatem
in tenera adhuc ætate deprehenderit. F

Quare mei oblitus es, & quare me repuliſti? & quare contriſtatus incedo dum affligit me inimicus?

Sap. 8. *Quare mei oblitus es?* Deus non obliuiſcitur. Impoſſi-
bile eſt enim vt obliuiſcatur, cui omnia quæ ſunt facta &
futura præſentia ſunt: ſed noſtra peccata meritum obli-
uionis ei infundunt, vt obliuiſcatur eos quos indignos
2. Tim. 2. ſua viſitatione cognouerit. Eos enim cognoſcit Domi-
Matth. 7. nus, qui ſunt eius. Tamen vbi aliqui iniquitatem operan-
tur, his dicit, Non noui vos. Quis ergo qui poſſit Deo di-
A cere: *Quare mei oblitus es?* Sed tamen commune hoc ſan-
ctis, nobiſque infirmis eſt. Sanctus dicit quaſi meriti ſui
conſcius: & tamen quo ſanctior, hoc humilior. Quod ſi
vix ſanctus dicit, quid ego dicam peccator, niſi ad illud
referam? Quare operis tui oblitus es: quare viſitationis
tuæ oblitus es? poſtremo quare infirmitatis meæ oblitus Pſalm. 8.
es? Quid eſt enim homo, niſi quia viſitas eum? Non ergo, Pſalm. 6.
obliuiſcaris infirmum. Memẽto Domine quia infirmum
me feciſti: memento quia de puluere me finxiſti. Quomo- Iob. 10.
do ſtare potero niſi ſolidatus hoc lutũ ſemper intẽdas,
vt de vultu tuo ſoliditas mea prodeat? Cùm auerteris fa- Pſal. 103.
ciem, turbabuntur omnia: ſi intendas, væ mihi, non ha-
bens quid in me aſpicias, niſi contagia delictorum: nec
deſeri vtile, nec videri eſt: quia dum videmur, offendi-
mur. Poſſumus tamen æſtimare, quia non repellet quos
videt: quia emundat quos aſpicit. Ignis ante eum ardet Ioel. 2.
qui crimen exurat. Bonum eſt ergo nobis, vt non repel-
lamur. Ideo queritur Dauid, quia repulſum ſe credidit, Pſal. 70.
qui fuerat antè ſuſcepturus. Denique in poſterioribus di-
cit: In te confirmatus ſum ex vtero. Sed & ſuprà ſcri- Pſalm. 21.
ptum habemus: In te proiectus ſum ex vtero: de ventre
matris meæ Deus meus es tu. Bonum eſt & proiici, ſed in
Deum. Denique ex perſona Chriſti, hoc in vigeſimopri-
mo Pſalmo dicitur, qui verè in patrem de vtero proie-
ctus eſt Virginis. Non enim terrena eum excepere mo-
rientem. Vnde in cruce poſitus, cùm emitteret ſpiritum, Luc. 23.
C ad patrem ait: In manus tuas commendo ſpiritum meum:
Non ergo addant, Domine, vt pſaltæ faciunt, quod neq;
in Latino codice inueni, meo, neque in Græco, neque in
Euangelio, quod eſt euidentius. Denique ſupra dixerat: Ibidem.
Pater dimitte illis hoc peccatum. Et ideo tanquam patri, Ioan. 1.
in manus eius cõmendare ſe ſpiritum ſuum, in cuius ſinu
ſemper eſt filius: quamquam, etſi addant quod dixerit
Domine, conſiderent quod quaſi homo in morte poſitus
hoc loquatur. Ergo proiectus eſt de vtero in patrem, de
ventre matris ſuæ, hoc eſt, definit quod ille vterus qui
proiecit eum, venter eſt matris. Pater autem dixit: Ex Pſal. 109.
vtero ante luciferum genui te. Non proiecit vtique pa-
ter filium, à quo numquam digreſſus eſt filius, ſicut ipſe Pſalm. 87.
D ait: Traditus ſum, & non egrediebar. Non proiecit eum,
cui eiuſdem ſubſtantiæ vnitate connectitur. Poteſt er- Pſalm. 21.
go & ſic legi. In te proiectus ſum ex vtero de ventre
matris meæ, vt ſequatur. Deus meus es tu, ne diſcedas
à me. Poteſt & ſic, De ventre matris meæ Deus meus es Iona. 2.
tu, quoniam in vtero poſitus à te numquam receſſi, te-
cum eram, qui tanquam Ionas in vtero ceti poſitus, te
pro populo deprecabar. Et verè de matris ſuæ ventre
cum Deo erat, ſecundùm quod ſcriptum eſt. Quoniam Eſaie 7.
priuſquam ſciret puer bonum aut malum, elegit quod Eſai. 8.
bonum eſt. Et antequam patrem vocaret aut matrem,
virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ deprædatus eſt: vt
E gentibus euocatis regnum patri piæ deuotionis acquire-
ret*.

* v. e. piæ deuotionis acquireret.

Dum cõfringuntur oſſa mea, exprobrauerũt mihi qui tribulãt me inimici mei: dum dicunt ipſi mihi per ſingulos dies: Vbi eſt Deus tuus?

Quare triſtis es anima mea? & quare contur-bas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei & Deus meus.

Videamus cætera Quare, inquit, me repuliſti? & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus? confringunt oſſa mea, exprobrauerũt mihi qui tribulãt me, dum dicunt mihi quotidie vbi eſt Deus tuus? Quare triſtis es anima mea? Prima interpellatio &c.

F *Quare triſtis es anima mea?* Prima interpellatio quere-
lam habuit: quod comperendinarentur bona quorum
iam fructus deſiderabatur. Secunda interpellatio, quod
expectatus prudentibus Chriſti deferebatur aduentus,
quem lex annuntiauerat, quem prophetæ pollicebantur:
& eo impatientius æſtuabant corda iuſtorum, quoniam
ad redemptionem cognouerant eſſe venturum vniuerſo-
rum. Quorum vniuerſorum? Quibus euangelico tramite
viam virtutis aperiret, bonorúmque operum ſemitas de-
monſtraret: ſicut ipſe dixit in Prouerbiis: *Dominus crea-* Prou. 8.
uit me principium viarum ſuarum. Ideo ergo dicebatur ei,
Vbi eſt Deus tuus? quia adhuc non venerat Chriſtus, ſed
ſperabatur. Sæuiebat ergo diabolus, vt obtereret quos

ſci.bat in a luentu Domini credituros : & diuerſis affli-ctabat exitus. Interpellat ergo Dauid, vt morantem excitet, & quæſtu prophetico feſtinare vrgeat, admoneat ſubuenire. Habemus ſimilitudinem huius interpellationis etiam in poſterioribus, vbi dicit idem Propheta: *Vt quid repuliſti nos Deus in finem* Et ibi apertè, quod congregationis ſuæ oblitus ſit, & virgam hereditatis ſuæ abiecerit, flebiliter deplorauit: & quod in plebem Dei inſurrexerint eius inimici, de quibus ait: *Et gloriati ſunt qui oderunt te, in medio feſti tui.* Fortè hic verſiculus videretur Aſſyrios deſignare, qui triumphauerunt populum Iudæorum, niſi ſequeretur: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognouerunt.* Signa ſemper in bello ſunt, quæ prælaturos præire conſueuerunt, & agmen ducere militare. Vnuſquiſque numerus aut legio ſigna ſua ſequitur. Et ſi diſperſi fuerint bellorum tumultu, eò vbi ſigna ſua proſpexerint eſſe, quamlibet longè poſiti reuertuntur. Vnuſque ductor hęc ſigna conſtituit, & ſequenda præſcribit. Sed ſunt etiam alia ſigna, quæ victor hoſtis imponit, & tanquam captiuis obſeruanda decernit: ſed qui fidelis eſt miles, propria ſigna ſequitur, non agnoſcit aliena. Quæ ſint aliena ſigna, intenſiùs & impenſiùs conſideremus. Signum ſuum poſuit Deus in frontibus ſingulorum: ibi quoque antichriſtus ſua ſigna ponet, vt proprios recognoſcat. Sed qui in occulto Iudæus eſt, ille verus confeſſor dicit: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui.* Poſuerunt diabolus & miniſtri eius, ſed ego neſciui illa: quia non conſenſi artibus eius, non acquieui imperiis eius. Poſuit Aſſyrius Nabuchodonoſor ſigna pueris Hebræorum, & mutauit illis nomina: & præcepit vt adorarent imaginem eius, & recederent a ſolennibus patrum ſuorum, ritúſque Chaldæos poſthabita Dei lege ſequerentur. Conſtituit hoc rex: ſed ſtatuit Daniel in corde ſuo, vt regalis menſæ contagia declinaret. Rectè ergo ei dicere: *Signa non cognoui aliena.* Iuſſum erat vt Hebræi pueri adorarent imaginem regis. Reſponderunt ei: *Non adoramus imaginem tuam.* Apertè dixit vnuſquiſque eorum: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui*: id eſt, non ſum expertus, non vllo conſenſu recepi, non aliqua ſocietate in me tranſtuli. Vnde & de Dei filio legimus quod peccatum non cognouit. Et alibi habes: *Qui cuſtodit mandatum, non cognoſcet verbum nequam*: cùm liquidò clareat, quia non cognitio improbitatis, ſed ſocietas criminoſa ſit. Ipſe etiam Dauid in poſterioribus dicit. *Declinantes autem malignos a me, non cognoſcebam*, Vbi autem voluerint hæc ſigna aduerſarij deponere, declarat: *Sicut in via*, inquit, *ſuper ſummum: quaſi in ſilua lignorum ſecuribus conciderunt ianuas eius in idipſum, in bipenni & aſcia deiecerunt illud.* Quid hoc ſibi vult, niſi vt oſtendat quia fides noſtra non quaſi in via eſſe debeat, ne veniant volucres cæli, & auferant eam, ſicut verbum illud, quod legis in Euãgelio non debere circa vias & ſemitas ſeminari? Ergo ſancti volentes fidem huiuſce aduerſarij eradicare, qui non vident ſigna ſua in corde eius, tentauerunt quaſi in via, id eſt, in peruio collocare. Cor autem in ſummo eſt: quia oculus ſapientis in capite eius. Et poſuerunt ſigna quaſi in ſilua lignorum: quæ citò exuruntur igni, aut ſecuribus conciduntur. Exit enim ignis de ſiluis, & exurit etiam cedros Libani. Hoc autem faciendum putauerunt, vt polluerent diuini nominis tabernaculum, quod eſt in nobis. Sicut enim templum Dei ſumus, ita ſumus & tabernaculum Dei, in quo feſta Domini celebrantur. Ergo tu ô homo ſummum tuum cuſtodi, vt conquaſſes capita inimicorum verticem capilli perambulantium. In ſuperfluis enim perambulant, non in ſanctis. In vertice capilli, non in vertice deuotionis & fidei. *Et ſi ſpiritus poteſtatem habentis in te aſcendat*, vt habes in Eccleſiaſte, *locum tuum ne dereliquas.* Etenim ſuperiorem te Chriſtus cõſtituit quem ad imaginem Dei fecit. Tene ergo ſuperiorem fidei & pietatis locum, quem a Deo accepiſti: vt ſuperior factus, aſcendentem de inferioribus, hoc eſt, de terrenis & ſæcularibus, ſpiritum nequam facilè repellas, & ſigna eius non ſuſcipias in pectore tuo, non occupet animæ tuæ veſtibula, nec introitus mentis tuæ, & quaſi in ſylua lignorum ignibus ſuis caduca & fragilia populetur, aut ſecuribus ſuis ianuas tui cordis excitat. Sit igitur in nobis non ſilua, ſed vinea, ſit porta noſtri oris & cordis clauſa diligentiùs, ne hoſtis introeat. Citò deiicit ianuam, ſi patentem eam inuenerit. At verò Chriſtus pulſat, non deiicit, qui confortauit ô Hieruſalem ſeras portarum tuarum. Chriſtus manu pulſat vt aperias, aduerſarius ſecuribus concidit: & ideo ſcriptum eſt, ne ſecuris & malleus in domum Dei intret. Foris debet eſſe ſuperbia & fallacia, non intus. Foris enim pugnę, pax intus quæ ſupra omnem intellectum eſt. Non ſcindatur ferro anima tua, ſed vt anima Ioſeph, ita anima tua per ferrum pertranſeat, ne principale tuum, velut quoddam tabernaculum verbi in ipſo fidei principio & doctrinę ſpiritalis diruatur ingreſſu. Fundatus enim vſu atque exercitatione immobilis perſeuerat, nec locum dat ei qui in ſummum (quaſi transfigurans ſe in angelum lucis) conatur aſcendere: qui ſi in nobis ſua ſigna non viderit, auctoritatem reſiſtendi habere non poterit. Ergo ne affligat nos inimicus, ne oſſa noſtra confringat, non deficiamus perſeuerare in Chriſto, vt dicat de nobis: *Triduo iam perſeuerant mecum, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.* Beatus cui ipſe cordis dederit firmamentum, vt deficere non poſſit in iſtius vitæ tramite conſtitutus. Non deficit qui ſperat in Domino, atque ei intimo confitetur affectu, quandoquidem eques ille cuius equi calcaneum ſerpens momordit, etſi retrocecidit, deceptus tamen non eſt, quia ſalutem expectauit à Domino.

Margin references: *Pſalm. 73. Ibidem. 4. Reg. 25. Apoc. 7. Apoc. 13. Num. 2. Pſal. 73. Dan. 1. Dan. 3. Dan. 1. Dan. 3. 2. Cor. 5. Eccl. 8. Pſal. 100. Pſalm. 73. Luc. 8. Eccl. 1. Iudic. 9. Pſal. 73. 2. Cor. 6. Pſalm. 67. Eccleſ. 10. Geneſ. 1. Pſalm. 73. Eccl. 28. Apoc. 3. Pſal. 147. 3. Reg. 6. Philip. 4. Pſal. 104. 2. Cor. 11. Matth. 15. Geneſ. 49.*

S. AMBROSII IN PSALMVM XLI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLII. ENARRATIO.

Pſalmus Dauid quadrageſimus ſecundus.

IVdica me Deus* & diſcerne cauſam meam de gente non ſanctã; & ab homine iniquo & doloſo eripe me.

TErtia Prophetæ interpellatio, quæ in medio hominum nequitias exercentium conſtitutus, cauſam ſuam ab eorum contagio cupit ſeparari. Quod multi ad Dominum Ieſum referendum putant, eo quod ipſius ſolius eſt non timere iudicium, qui vincit cùm iudicatur. Habet enim à viro iniquo iudicium, in quo volens Chriſtus ingreditur, vt habes ſcriptum, *Popule meus quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te?* Cæterùm cùm omne iudicium illi dederit pater, non quaſi infirmo vtique, ſed quaſi filio, quod poteſt ipſe ſubire iudicium? Si iudicium patris arbitrantur filio eſſe ſubeundum, pater vtique non iudicat quemquam,

* *Vetus cod. hoc loco nullam ſeparationem facit, ſed ſequentia cum ſuperioribus ita connectit vt idẽ eſſe tractatus appareat. Iſtis enim verbis,* quia ſalutem expectauit à Domino, *has adnectit.* Tertia quoque interpellatio quod in medio hominum &c. *ſupra autem primam interpellationẽ, & ſecundam Prophetæ explicauit, ab eodem codice etiam abſunt verſus Pſal. 42. interpoſiti.* Quia tu es Deus meus, &c. *&* Emitte lucẽ tuam.

Pſalm. 50. & Rom. 3. Michæa. 6. Ioan. 5. Ibidem.

ſed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Pater honorat filium, & tu diiudicas? Hoc e- poſuimus, ne quis nos arbitraretur quaſi metu quæſtionis in locum Domini ſubrogare perſonam Prophetæ, cùm ſanctus Dauid præuidens ſpiritu, inſurrecturos Iudæos aduerſùs Domini paſſionem, ſuæ fidei iudicio roboratus non pertimeſcat. Diſcerni quoque cauſam ſuam a perſecutorum gente depoſcit, ne malis generis ſui & poſteritatis heredibus, proſapia tutius Iudaici generis implicetur. A

Quia tu es Deus meus, fortitudo mea: quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus? B

Non immeritò ergo turbatur, qui vidit ſibi aduerſùs carnem & ſanguinem eſſe luctamen, atque in ſeipſo ſibi graue eſſe naufragium, & in ſuo corpore tempeſtatem, quam ſuſtinere non valeat, niſi cæleſte auxilium ſuffragetur. Nemo enim grauior homini hoſtis, quàm domeſticicius. Quid autem tam domeſticum quam ſibi homo, & ſuæ carnis infirmitas? Et ideo feſtinat Propheta, & toto precatur affectu, vt Chriſtus adueniat fortitudo vniuerſorum, qui ſuſcipiat omnes infirmitates, & faciat vtraque vnum, vt compugnantes ſibi mentis & carnis inimicitias, ſublato ſoluat pariete, qui internum (quo minus in concordiam conueniret) diuidebat affectum. Ergo quia in ſeipſo ſibi erat pugna, erat à proximis, qui legis & æquitatis immemores, laqueos fraudis & inſidias præparabant, ſperatúmque differebatur remedium; repulſum ſe arbitrabatur, quaſi recuſaret venire qui promiſerat remedio ſe futurum.

Epheſ. 6. *Michae. 7.* *Galat. 5.* *Eſaiæ 53.* *Epheſ. 2.* C

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.

Tanquam ab ſpe luceſcentis diei in tenebrarum profunda reuocatus, orat vt ſquallorem huius ſæculi repulſura lux irradiaret, æterna adeſſet veritas, quæ fallacem imaginem mundi huius aboleret. Adfuit Deus votis, qui ſolet & improuiſus adſiſtere, & non rogantibus ſe manifeſtare, ſicut ipſe ait: *Palam factus ſum non quærentibus me.* Et pius ſtipulatus orationis, votorum ſeriem celeri præuenit effectu: ſubitóque in Eccleſiam & in tabernacula ſua ſanctum Prophetam deduxit in ſpiritu, atque ante oculos eius ſacrum altare conſtituit, in quo futura totius mundi eſſet redemptio, & vniuerſorum toto orbe remiſſio peccatorum. Videns ergo in ſpiritu illam dulcedinem ſacramentorum cæleſtium, illam menſam quæ repellit attentantium inſidias (ſicut ipſe in ſuperioribus dixit: *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſum eos qui conterunt me*) ait.

D *Eſai. 65.* E *Pſalm. 22.*

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

Geneſ. 3.

Pulchrè dixit: *Et introibo*, quaſi Adam. Eiecti eramus de paradiſo Domini, ex quo Adam peccati ſui conſcius vultum Domini declinauit. Decorè quoque addidit: *Et introibo ad altare Dei*, quaſi in conſpectum Dei rediret. Aduerſus enim erat muneribus noſtris, quando Cain parricidæ illius munera non probauit. Latebat Cain alienus à Domini conſpectu, furens effera vi animi, quin in fratris ſui Dominus reſpexerat munera, in ſua autem non reſpexerat, ſub offenſione proprios reliquit heredes. Occiderat autem Abel, non ſibi, cuius & ſanguis clamabat ad Dominum, ſed occiderat omnibus nobis. Nullius propè iam ſacrificium probabatur, quia non erat qui faceret bonitatem, non erat vſque ad vnum, quando nec Deo fides, nec fratri germanitatis pietas ſeruata eſt. Venit Dominus Ieſus vt reſuſcitaret

F *Geneſ. 4.* *Ibidem.* *Pſalm. 13.*

A Adam. Reſuſcitatus eſt & Abel, cuius munera placuerunt Deo. Obtulit ſemetipſum Dominus Ieſus, id eſt, primitias corporis ſui, in ſanguinis aſperſione, meliùs loquente, quam ſanguis Abel locutus eſt in terra. Reſpexit Deus in eius munera, ex quo ipſe reconciliationis diuinæ gratiam, bonis reliquit heredibus. Rectè igitur ſanctus Dauid, quaſi ex perſona reconciliationis hominis ait; *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.* Adſtruamus hunc locum ſi poſſumos etiam alterius prophetæ exemplo, quemadmodum & hominis auerſatus ſit Dominus primùm ſacrificia, & poſtea ſit eidem reconciliatus. Habemus in Eſaiæ libro ſcriptum dicente Domino: *Quid mihi multitudo* ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus?* Plenus ſum, id eſt, abundo meis, veſtra non quæro: holocauſtomata arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum nolo & hircorum, nec ſic veniatis in conſpectu meo. Et vtique à fœto pecorum obtulerat Abel ſacrificium in quo placuerat Deo: ſed typum non requirebat, qui expectabat ſacrificij veritatem. Expectabatur enim paſſio Domini ſalutaris. *Quis enim,* inquit, *iſta requiſiuit de manibus veſtris? Calcare regiam meam non apponetis.* Et infrà: *Quum extenderitis manus ad me, auertam faciem meam a vobis. Sed lauamini, mundi eſtote, auferte malitiam ab animis veſtris. Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite diſputemus, Dicit Dominus.* Claret igitur quod & ante auerſatus ſit Dominus ſacrificium hominis, & poſtea reconciliatus, vt reſpicere in noſtra ſacrificia dignaretur. Ideo ergo ſecutus intro, qui ad Domini ingreditur miſericordiam. Denique bono ſeruo dicitur, *Intra in gaudium Domini tui.* De ſeruo autem nequam dicitur: *Eijcite illum in tenebras exteriores.* Ideo & Adam erectus de patria cæleſti & illa ſede paradiſi, in inſulam peccati eſt relegatus. Rectè ergo dicit ſcriptura: *Renouamini inſulæ*, quia peccatorum fluctibus, ſicut inſulæ in iſtius mundi freto circumuenimur. Iſtæ ergo inſulæ per aduentum Domini peccatorum remiſſione renouatæ ſunt, id eſt, homines in lauacro medij inter aquas quaſi inſulæ conſtituti, tundebantur vndarum molibus, ſicut inſulæ conſonoris peccatorum reſidentibus fluctibus, in quibus ante velut frangendum ſcopulis erant ſimplicibus crebra naufragia, quia dolus erat in corde, in ore blanditiæ. At verò poſteaquam Dominus Ieſus, in quo dolus non eſt, adueniens in hunc mundum, cæleſtis expoſitione doctrinæ humanarum profunda mentium ſerenauit, & tranquillitatem refudit affectibus ſingulorum, auferens ſeptem diſcordiæ, quaſi quædam portuum cœpere appropinquantibus eſſe ſuffugia, vt vnuſquiſque nauigium ſuæ quietis in proximi aut fratris conſtituat affectu, & in receſſu quodam piæ mentis hæreat liturali. Non immeritò ergo tanquam renouatus clamat Dauid: *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam*: vt qui ſuprà ſe inueteraſſe inter inimicos ſuos dixerat (vt in ſexto legimus Pſalmo) hîc ait iuuentutem ſibi ex inueterata prolapſionis humanæ ſenectute renouatam. Renouamur enim per lauacri regenerationem, renouamur per Spiritus ſancti infuſionem. Renouabimur etiam per reſurrectionem, ſicut in poſterioribus dicit. Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Quo modo renouemur, audi: *Aſperges me hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Et in Eſaia ait: *Si fuerint peccata veſtra vt phœniceum, vt niuem dealbabo.* Rectè renouatur, qui de tenebris peccatorum in lucem virtutum mutatur, & gratiam: vt qui tetra prius colluuione ſordebat, ſupra niuem albenti nimio fulgore reſplendeat.

Geneſ. 4. *Hebr. 9.* *Hebr. 12.* *Eſai. 1.* * *v.c Quò mihi multitudinem ſacrific.* B *Hebr. 11.* *Eſai. 1.* *Ibidem.* C *Math. 25.* *Ibidem.* *Geneſ. 3.* *Epheſ. 4.* D *1. Pet. 2.* *Epheſ. 2.* E *Pſalm. 6.* *Tit. 3.* *Pſal. 102.* *Pſalm. 50.* *Eſai. 1.* F

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare triſtis es anima mea: & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniã adhuc confitebor illi; ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Confitebor tibi in cithara. Habet citharam ſuam anima noſtra. Neque enim diceret Paulus: *Orabo ſpiritu,* *1. Cor. 14.*

Rom. 6. *orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente*: niſi haberet citharam quæ plectro ſancti Spiritus reſultaret. Cithara eſt caro noſtra, quando peccato moritur, vt Deo viuat. Cithara eſt caro noſtra, quando ſeptiformem accipit ſpiritum in baptiſmatis ſacramento. Teſtudo enim dum viuit, luto mergitur: vbi mortua fuerit, tegmen eius aptatur in vſum canendi, & per gratiam diſciplinæ, vt ſeptem vocum diſcrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro noſtra, ſi viuat illecebris corporalibus, in quodam cœno viuit, & voragine voluptatum. Si luxuriæ moriatur atque incontinentię, tunc veram vitam reſumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis ſonus eſt caſtimoniæ, dulcis ſonus timentium Deũ. Denique *in omnem terram exiuit ſonus eorum*. Dulcis ſonus eſt fidei, quæ annũtiatur, vt ſcriptum eſt, in vniuerſo mundo. Hic ſonus à nobis exeat ad Deum, ſicut exiuit à Theſſalonicenſibus, vt etiam non canentes canamus, & bonorum concentu operum, Dominum prædicemus: cui eſt honor gloria, perpetuitas a ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Pſal. 18. Rom. 1. 1. Theſſ. 1.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLIII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLIII.

In finem filijs Core intellectus, Pſalmus Dauid.

Pſalm. 41. Pſal. 41. PSALMI titulus eſt: *In finem filiis Core intellectus*. Vbi paſſionis Dominicæ, & baptiſmatis, & ingreſſionis ad altare ſacroſanctum decurſa myſteria ſunt: docet ſanctus propheta Dauid quemadmodum athletam ſuum, cuius nomen tenetur in † agone ſanctorum, Christus exerceat. Rom. 11. *al.* agmine. Sicut enim ſine labore noſtro, nõ ex operibus, ſed ex fide per gratiam ſuam nobis peccata donauit, & ad coronæ petitionem indulgentiſſimus nos & benignus admiſit, nec ſuperiora nobis fecit obeſſe flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni: (quæritur enim etiam in iis qui luſtrale certamen hoc ſubeunt, etiam diſciplina viuendi) ita rurſus ne tanta peccatorum donatione reſoluti, in ſuperiora flagitia vel deſidiam reuertamur: 2. Tim. 2. Epheſ. 6. Pſalmus iſte nos admonet multa nobis & grauia certamina eſſe propoſita, vt nemo niſi qui legitime certauerit, coronetur. Luctandum eſt igitur aduerſùs carnis huius illecebras, & feruorem ſanguinis. Luctãdum eſt aduerſùs nequitias ſpiritales. nemo grauior domeſtico aduerſario, nemo nocentior hoſte eo cui cæleſtis ſubſtantiæ potentia ſuffragatur. Cùm dico nemo, diuini memento ſermonis, quem dixit Dominus. Quia maior ex natis mulieris Ioanne Baptiſta nemo. Matth. 11. Nam qui natus eſt ex virgine, ipſe ſuper omnes eſt: Ioan. 3. & ideo neminem vereamur, qui Chriſtum habemus: Rom. 8. quoniam ſi Chriſtus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo vſque ad finem, vt euacuatis omnibus quæ aduerſùm Ieſu Domini voluntatem in noſtro antè corpore militabant, Ieſue. 22. veræ exercitus virtutis intenti, ſoli Deo noſtro & Domino ſeruiamus. Hic enim finis, vt ſcriptum eſt: 1. Cor. 15. primitiæ Chriſtus: deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & patri, cùm euacuauerit omnẽ principatum & poteſtatem & virtutem, vt mors nouiſſima deſtruatur & incipiamus Deo eſſe ſubiecti, regnum in nobis cæleſte ſeruantes, vbi erat antè colluuio peccatorum. Merito ergo, *In finem filiis Core intellectus*. Pſalmus inſcribitur, vt in eo cognoſcendo non vulgaris auditus, ſed intellectus ſpiritalis operetur. Denique Aquila Pſalmum diſciplinæ poſuit. Et ideo tibi dicit ſcriptura. Prou. 13. *Da in diſciplinam cor tuum, aures autem tuas præpara ſermonibus intellectus*. Prou. 1. Et alibi: *Dilige ſapientiam & diſciplinam*. Sapientia eſt quæ ſenſu ſcaturit, diſciplina in habitudinem quandam naturæ coalita forma virtutum, & mentis confirmata ſententia ſcientiæ diſciplinis. Intelligere quoque obſcurum ſermonem atque dictiones prudentiæ & ænigmata, Prouerbiorum ſcriptura nos docuit, cuius auctoritate colligimus has prudentiæ principales eſſe virtutes: Ibidem. eo H quòd ſapientia ſemper quaſi mater fœcunda parturiat, diſciplina quaſi ſeuerior magiſtra diſtinguat, intellectus quaſi diligens quæſitor inueniat, & veram iuſtitiam iudiciúmque rimetur. Doceamus hæc ſacræ teſtimoniis lectionis. Exod. 24. Sapientia dicit. Ego quaſi fons a paradiſo, dixi: *Rigabo meum hortum, & adhuc doctrinam quaſi prophetiam effundam*. Prou. 9. Nam cogitationes ſuas menti hominis, & bonos ſenſus quaſi pia mater infundit. Accipe etiam teſtimonia diſciplinæ: *Fili ne negle xeris diſciplinam Dei, nec deficeris ab eo correptus*. Hebr. 12. Quem enim diligit Deus corripit. Seuera quidem in corripiendo, ſed dulcis in corrigendo eſt diſciplina: ne fluitemus & vagemur errantes, ſed recipiamur à Chriſto. Diſciplina enim nõ examinata † errat, *al.* vagatur. vt ſcriptum eſt. Sed pro conſeruatione hic poſuit diſciplinam. Prouer. 10. Tamen ſicut ſapientia, ita & diſciplina, & perfecta I & imperfecta eodem nomine nuncupatur. Sed vbi ſine adiectione, vel diſciplina, vel ſapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo fluitat diſciplina, ſed examinata non fluitat. Pſalm. 110. De intellectu quoque eadem ſcriptura definit, quia intellectus bonus eſt omnibus qui eum faciunt: intellectus autem cùm in ſe & ſapiẽtiæ gratiam habeat, & ordinem diſciplinæ, vtique docemur quod & ſapientia & diſciplina bonæ ſint eis qui earum inſtituta ſuis miniſteriis exequuntur. Diximus de titulo, Pſalmum adoriamur.

Pſalmus Dauid quadrageſimus tertius.

Deus auribus noſtris audiuimus.

K Sic Symmachus. Theodotion verò, *In auribus noſtris*, dixit, ſicut & Septuaginta viri. Quid eſt, quod ait: *Auribus noſtris?* Quaſi non ſatis eſſet, *Audiuimus*, certè ſi hoc placuerat: *Auribus audiuimus*, plenum erat, cur ergo additum eſt, *Noſtris?* Quid ſibi hoc vult, niſi vt intelligas illa eſſe noſtra, quæ mentis ſunt, & ea eſſe meliora, quam quæ iſtius corporis? Et ideo quaſi de alio dicit hic ipſe Propheta. *Non timebo quid faciat mihi caro*. Et alibi. *Voce mea ad Dominum clamaui, vox mea ad Deum, & reſpexit me*. Pſal. 55. Illa vox mea, quæ auditur à Chriſto, non quæ reſultat in publico. Pſalm. 76. Non vult igitur ſuum eſſe, quod corruptibile atque terrenum eſt, qui ad imaginem Dei & ſimilitudinem meminit ſe creatum. Denique ſcriptura nos edocet, priùs ad imaginem Dei hominem eſſe formatum, Gen. 1. poſtea de luto factum. Geneſ. 2. Quaſi ſuperior ergo (ſuperior enim qui antiquior)

Digitized by Google

& gubernator & rector huius corporis animæ vigor di-
cit. *Auribus noſtris audiuimus*. Quis iſte eſt niſi cui dicitur
Luc. 8. *qui habet aures audiendi, audiat?* Sunt enim qui aures ha-
bent, & audire myſteria non poſſunt: de quibus di-
cit Ieſus in reuelatione Ioannis: *Foris canes & veneficos*
Apoc. 22. *& impudicos*: quibus flagitiorum cupiditas, & ærugo pe-
cuniæ aurem obſtruit audiendi. Conſideremus igitur
quæ audiſſe ſe dicant, vel a quibus audiuiſſe commemo-
rent.

Et patres noſtri annuntiauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Qui ſunt iſti patres noſtri? Titulus habet quia Pſal-
mus filiis Core ſcriptus ſit, vt ab ipſis canatur, qui pſal-
lendi munus receperant, & in huiuſmodi officium fue-
rant deputati. Core autem & Dathan & Abiron cum a-
1. Par. 26. liis qui aduerſum Moyſen & Aaron inſurrexerant ſtudio
Num. 16. contumaci, terræ hiatu in deſerto vorati ſunt & necati.
Quibus mortuis, qui alii patres eorum filiis mirabilia
opera Domini annuntiare potuerunt? *In maleuolam enim
animam non ingreditur ſapientia*. Si ſui ergo patres non an-
Sap. 1. nuntiauerunt filiis, alieni multo minus, qui declinarunt
ſobolem perfidorum. Qui ſunt itaque iſti patres? Vi-
de ne illi, de quibus dictum eſt: Interroga patrem tuum,
ipſe tibi dicet. Interroga quando legis Paulum: vel ſi
Deut. 32. non legis, & mouet te aliquid, in ipſo require. Ipſe e-
nim bonus pater, qui poteſt docere & formare in nobis
Dominum Ieſum: ſicut ipſe teſtatus eſt, dicens: *Filioli
mei, quos ego parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*. Oſten-
Galat. 4. dit tibi hos patres Euangeliſta Ioannes, qui ait. Dico
vobis patres, qui cognouiſtis quod eſt ab initio. Iſti
1. Ioan. 2. ſunt patres, quorum ſenectus vita immaculata eſt. Ideo
in conuentu ſeniorum appone digitum ori tuo, vt au-
dias quod tibi proſit, & vitæ æternæ ſacramenta co-
Sap. 4. gnoſcas: ne interſtrepas inſolens tyro doctoribus: &
Eccle. 32. qui adhuc diſcere debeas, docere præſumas. Quid igitur
iſti patres annuntiauerint Core filiis audiamus: *Opus*
(inquit) *quod operatus es in diebus antiquis*. Qui ſint iſti
dies in quibus Deus magna & mirabilia operatus ſit, re-
quiramus. Et docet nos ſcriptura eſſe aliquos præcla-
ros dies in quibus refulſerint facta diuina, cùm lectum
ſit, quia ſol in tenebras conuertetur, & luna in ſangui-
nem, priuſquam veniat dies Domini magnus & illu-
Act. 2. ſtris. Et erit, *quicumque inuocauerit nomen Domini ſaluus*
Ioel. 2. *erit*. In ipſo enim die Chriſtus hominibus reſurrexit, &
Rom. 10. ideo ſpecialiter de ipſo dictum eſt. *Hic eſt dies quem fecit*
Pſalm. 117. *Dominus: exultemus & lætemur in eo*. Cùm igitur omnes
Geneſ. 1. dies Deus fecerit, huic tamen diei præ cæteris diuini o-
peris prærogatiua delata eſt, quo peccatum omne ſubla-
tum eſt. Dies autem alij peccatorum ſunt. Hic ergo eſt
Malach. 4. dies quem illuminauit ſol ille iuſtitiæ. Nam & ipſe or-
tus ſuos & occaſus habere conſueuit. Vnde & ſcriptum
Pſalm. 71. eſt. *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis*. Sunt
ergo dies Chriſti quibus orta iuſtitia eſt, & pacis abun-
dantia: ſunt dies Chriſti quibus orta ſapientia eſt. Audi
quomodo exoriatur ſapientia. *Si quis videtur ſapiens eſſe
inter vos in hoc ſæculo, ſtultus fiat vt ſit ſapiens*. Ideo di-
1. Cor. 3. cit ſapientia quæ ſtulta huius mundi elegit. *Dominus*
1. Cor. 1. *creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua*. Sicut
Prou. 8. enim in diebus Oziæ regis, & in diebus Nabuchodo-
Eſai. 1. noſor exorta perfidia eſt, dominata captiuitas: ſic in
Dan. 3. diebus Domini Ieſu exorta eſt fides, quæ ſplendo-
rem ſuæ claritatis & luminis toto orbe diffudit. Qui
enim meliores dies, quam quibus refulſit nobis viſio
Dei, ſicut dixit Iacob? Sic enim ſcriptum eſt. *Vidi Deum
facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Et continuo ex-
Geneſ. 32. ortus eſt ei ſol*. Quis iſte ſol, niſi qui dies fecit fulgere iu-
ſtitiæ, quibus in terra natus eſt Chriſtus ex Virgine? in
ſpecie vidit Iacob, & Deum vidiſſe ſe dixit: in veritate
viderunt Iudei, & non crediderunt. Ideo illis breuiati
ſunt dies, nobis illuminati: quoniam illis deficiebat
Pſal. 101. dies, nobis appropinquabat. Vnde Iudaicam ſanctus
Ioel. 2. Dauid refugiens cæcitatem ait. *Ne deducas me in di-*
A *midium dierum meorum*. Sic enim dies Domini ma-
gnus & illuſtris eſt, vtique non prolixitate temporis,
ſed iuſtitiæ vel gratiæ claritate. Ergo ſunt dimidij dies,
quibus breuiantur dies impietatis caligine, & ſqualore
perfidiæ: quibus occidit ſol ſuper prophetas, ſicut ſcri-
ptum eſt. *Namque vt iuſtis oritur ſol iuſtitiæ, ſic occidit* Michææ. 3.
infidelibus. Sed occurrit illud quod dicit Dominus. *Pro-
pter electos breuiabuntur dies*. Et videtur contrarium, niſi Mala. 4.
diligenter aduertas, & ſuperiora repetas. Dicit enim
Dominus. *Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic Chriſtus, aut* Matth. 24.
ecce illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeu- Ibidem.
doprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt
B *in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*. Et ideo
ne decipiantur electi, admonet Dominus quid ſequen-
dum ſit, vt non falſorum prophetarum ſermone capia-
mur, neque nos eorum aliqua prodigioſa facta deci- Pſalm. 72.
piant. Sed tunc credamus Chriſtum eſſe venturum, Matth. 24.
cùm dies pleni iuſtitiæ cœperint refulgere. Chriſtus
enim pleno maieſtatis ſuæ lumine reuelabitur: & ſicut
fulgur exit ab Oriente, & toto lumen ſuum vſque in
Occidentem orbe diffundit: ſic & filius hominis cum
ſuis angelis veniens illuminabit hunc mundum, vt cre-
dat omnis homo, & ſalua fiat omnis caro. Non ergo
credamus antichriſto, de quo dicent falſi prophetæ;
Hic eſt Chriſtus. Dies enim perfidiæ erunt antichriſti
C dies. Non credamus iis qui dicent: Chriſtus in deſer-
to, Chriſtus in penetralibus. Iam enim omnia plena
ſunt Chriſti, vbi appropinquare cœperit Chriſtus. Sed
cùm viderimus facta quæ Chriſtus in Euangelio ſuo an-
tè prædixit, tunc credamus eius aduentum: ne dum ve-
rum quærimus lumen, in infidelitatis tenebras incida-
mus. Cauenda ergo ſigna perfidiæ, quibus breuiantur Ibidem.
dies atque minuuntur. Sol enim obſcurabitur, ſtellæ Dan. 12.
cadent, hoc eſt, iuſti Dei. Sunt enim qui fulgeant ſicut
ſtellæ in cælo. Cùm hæc videris, crede adhuc tardare
Chriſtum. Vbi enim Chriſtus, ibi fides clarior. Vbi an-
tichriſtus, ibi dies dimidij: de quibus vtique non que-
D reretur Dauid propheta, ſi ad temporis breuitatem vi- Pſalm. 119.
deretur eſſe referendum cùm ipſe alibi dixerit: *Heu me
quod incolatus meus prolongatus eſt*. Quomodo enim aut il- Pſal. 101.
lum dilatum incolatum cæleſtem aut hunc terrenum
compendiatum doleret, qui antè popoſcerat, ne in
dimidium dierum ſuorum deduceretur, cùm dierum
breuitas celerandi curſus iſtius compendium videretur
afferre? Vnde colligitur & illud quod ait. *Honora patrem* Exod. 20.
& matrem, vt longæuus ſis ſuper terram: quomodo intelli-
gere debeamus. Multi enim qui honorant, citò ſæpe
rapiuntur, vt immatura ætate moriantur. Multi etiam
qui minus deferant parentibus ſuis, longæuæ fruuntur
ſtipendiis ſenectutis. Et niſi longæuitatem illam vitæ
E accipiamus æternæ, inuenitur ſcriptura deſtitui ſubſidio
veritatis. Vnde Græcus expreſſiùs dixit. Vt ſis multo-
rum dierum: hoc eſt, πολυήμερος. Quicum-
que enim cultus pios ſedulo ſeruat officio, à tenebris no-
ctis alienus, in dierum luce verſatur. Et ideo qui legit
Deuteronomium: Leget, inquit, illud omnibus diebus Deut. 17.
vitæ ſuæ. Non vtique noctibus, ſed diebus: quia dies
fulget legenti myſteria veritatis, & diuinæ pietatis ora-
cula. Conſideremus ſequentia.

F Manus tua gentes diſperdidit, & plantâſti eos: afflixiſti populos, & expuliſti eos.

Scimus quidem quòd multas gentes eradicauerit
Dominus & euerterit, vt poſſeſſionem ſibi Iudæorum Ioſu. 23.
populus inueniret: quarum gentium terras Abrahæ ſe- Gen. 12.
mini daturum ſe Dominus declarauit. Sed cùm Pſalmus
iſte Euangelium Domini & tempora aduentus eius an-
nuntiet, non mihi videtur quæ ſuperiùs à Iudæis geſta
ſunt, recenſere, ſed futura ſignare, quemadmodum cre-
diturus eſſet populus nationum. Confirmat igitur fidem
Eccleſiæ antequam nuntiet, & victorias pietatis eius
enumerat: quæ non in brachio, neque in gladio ſuo 2. Cor. 10.
feras expulit gentes, & non certamine bellico turmas

fugauit hoſtiles, ſed manſuetudine ac fide terras inimi- G
corum ſine vllo cruore poſſedit. Fides enim ſola pugna-
uit: & ideo triumphos meruit, quos non reuocaret
perfidia, ſed augeret: quia perſecutionibus ſuis non
vincitur Eccleſia Domini, ſed probatur. Quæ ſunt igi-
tur iſtæ gentes quas vicerit Eccleſia cognoſcamus. Ve-
tera dico vocabula, ſed myſteria noua. Chananæi ſunt,
Chettæi, & Amorrhæi, Pherezæi, & cæteri, quorum in-
Exod. 3. fra vocabula digeremus. Hæc autem populorum ſunt
nomina: ſed paſſionum infirmitates, & humanorum
incentiua & opprobria peccatorum deſignant. Quod
primum eſt igitur, homo in Chriſto ipſe ſe domuit, &
Galat. 2. ipſe ſe vicit, vt ſibi viueret. Sibi enim viuit, qui Deo vi- H
uit, vt vitam Chriſti viuat æternam. Non ergo pugna-
uit militaribus armis, & ferreis telis populus Eccleſiæ,
ſicut pugnauit populus Iudæorum. Ille in figura pugna-
uit, nos pugnamus in ſpiritu. Ille aduerſum alienigenas
pugnauit; nos ipſi bellum habemus in nobis: & ideo
prius nobis vincendæ ſunt proprij corporis paſſiones.
Rom. 7. Audi pugnantem Apoſtolum Paulum aduerſus gentem
Chananæorum: *Video*, inquit, *legem carnis meæ repugnan-
tem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.*
Nunc ſe erigit caro noſtra, nunc deiicit. Erigit men-
ti, deiicit poteſtati: & vbi ſe vrgeri videtur, conſtan-
tiam deſerit & ad ſubiectionem parata ducitur in le- I
gem peccati, vt fidem deſerat, perfidiæ ſuccumbat: &
Deut. 1. Chettææ infirmitatis indicio deſtituta vero, cedat men-
dacio, ſeruiat crimini, adquieſcat errori, & tanquam
Amorrhæus loquatur amara pro dulcibus. Fides enim
dulcis, amara perfidia eſt. Vnde præclarè Petrus quid
Ioan. 6. fides eſſet expreſſit, dicens: *Domine ad quem ibimus?
Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus*, quomodo igi-
tur vis vt diſcedamus a te? Captus enim cæleſtium ſua-
uitate verborum, diſcedere nolebat à Chriſto. Qui
autem negat Chriſtum, ipſe ſe ſeparat à Chriſto. Sed
neque verſuta Amorrhæorum diſputatio eiuſmodi,
Coloſſ. 2. quæ per philoſophiam nonnullos a veritate tranſducit: K
neque Iebuſæorum turpis abiectio, quæ ſe ſubiicit at-
que ſubſternit curſum currentibus ſæcularem, qui non
Pſalm. 9. poteſt eſſe perpetuus, ſed in portis deficit mortis de qui-
Num. 14. bos exaltatum Dauid propheta ſe gaudet: neque Ci-
næus, qui per ſuam pecuniam poſſidetur, ſicut inſatia-
bili auarus affectu: neque Cenezeus, qui putat in diui-
tiis poſſeſſionem eſſe perpetuam, & vnam ſpem conſti-
tuit in caducis, atque inani opinione ſe iactat: neque
Rapham qui profitetur aliis ſe ferre medicinam, cùm
vulnera ſua curare non poſſit: & ideo ſi quis ad huiuſ-
modi medicum confugerit, neceſſe eſt prius patrimo- L
Luc. 8. nium ſuum omne conſumat, quàm profectum ſanitatis
accipiat: ſicut illa mulier in Euangelio quæ per duode-
cim annos fluentem ſanguinem corporalium volupta-
tum ſiſtere non potuit, niſi poſteaquam confugit ad
Chriſtum. Intellexit enim quòd nemo perfectus medi-
Pſalm. 106 cus, niſi qui deſcendiſſet e cælo: de quo cognouerat di-
ctum: *Miſit verbum ſuum & ſanauit eos*, & aduertit de ip-
Hier. 1. ſo dictum: Ecce dedi verba mea in os tuum, & conſti-
Hebr. 1 tui te hodie ſuper gentes & regna, eradicare, & deſtrue-
re, & perdere, & ædificare, & plantare. Nam licet fre-
quenter Deus loquutus ſit in prophetis; in quo tamen
Ioan. 7. expreſſius quam in ſuo loquutus eſt filio? qui virtutem M
omnem exprimens patris ait: *Mea doctrina non eſt mea, ſed
eius qui me miſit.* Non ergo Hieremias, qui tempore ca-
ptiuitatis ſuſcepit exilium, ſed Dominus Ieſus ſuis ver-
bis eradicauit ex intimis pectoribus vitia gentilium, per-
fidiam nationum, & verſutarum cogitationum praua
commenta deſtruxit, atque omnia veſtigia iniquitatis
aboleuit. Deinde infudit poſtea fidem, & continentiæ
Rom. 5. diſciplinam, ne tanquam in vaſe corrupto confuſione
vitiorum coaceſcerent ſacramenta virtutum. Vnde pul-
chrè tibi Apoſtolus dicit. *Sed regnauit mors ab Adam vſ-
que ad Moyſen.* Quid eſt Moyſes, niſi lex? Quoniam ip-
ſe interpres eſt legis: finis autem legis Chriſtus. Re-
Rom. 10. gnauit ergo peccatum in hoc mundo, & in peccato mors
Rom. 5. ſæua atque intolerabilis quædam pœna peccati. Docuit
quidem nos Moyſes leuare ad Dominum manus, pij
cultus inſtituens diſciplinam. Docuit quemadmodum

Amalech, verſutia vinceretur: vt ſi mentes noſtros & Exod. 17.
opera leuaremus ad Chriſtum, ſic deſtrui poſſet perfi-
dia. Sin verò deiiceremus animam, inclinaremus
affectum, & à continentiæ ſtudio auerteremus inge-
nium, vt perſuaſio nos vana ſuperaret nullum reme- ibidem.
dium futurum, niſi Ieſus depreſſa iam brachia Moyſi
tanquam infirmitatem legis attolleret, & ſua miſeri-
cordia ſuſtineret. Sed infirmum adhuc fuiſſet legis au-
xilium, niſi ipſe Ieſus veniſſet in terras, qui in ſe no- Eſai. 53.
ſtras ſuſciperet infirmitates, quem ſolum noſtra pec-
cata grauare non poſſent, nec inclinare manus eius, qui Philip. 2.
ſe inclinauit vſque ad mortem, mortem autem crucis:
in qua expandens manus ſuas, totum orbem qui erat
periturus, erexit: leuauit iacentes, atque ad ſe omnium
gentium fidem traxit, dicens homini. *Hodie mecum eris* Luc. 23.
in paradiſo. Hoc eſt ergo diſperdere atque plantare, vt Hier. 1.
vitioſa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus
ſingulorum. De quo præclarè Moyſes in Exodi can-
tico ait. *Inducens plantato eos in montem hereditatis tuæ,
in præparatum habitaculum tuum*: petens vt induceret
Dominus populum ſuum in illa præcelſæ virtutis ſa- Exod. 15.
pientiæque plantaria, ibique plantaret in opera ſua,
& inſtitueret præceptorum cæleſtium diſciplinis, at-
que in eo præpararet ſibi ſuæ ſanctificationis habita-
culum: quod vtique non hereditario iure, nec no-
ſtrorum contemplatione meritorum, ſed pro ſua gratia
Dominus conferre dignatur. Quomodo enim, vbi ma-
nere non potuimus, eò redire poſſemus, niſi priuilegio
fulti redemptionis æternæ? Et ideo pulchrè dixit Pro-
pheta.

Quoniam non in gladio ſuo poſſederunt ter-
ram, & brachium ſuum non liberauit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illu-
minatio vultus tui: quoniam complacuit tibi
in illis.

Quoniam non in gladio ſuo poſſederunt terram. Quænam igi-
tur terra eſt, quæ non brachio capiatur, non gladio poſ-
ſideatur, niſi terra repromiſſionis. de qua hic ipſe dixit
Propheta: *Credo videre bona Domini in terra viuentium:* Pſalm. 26.
Non immerito igitur eius tam præclara poſſeſſio eſt, in
qua non ſæculi aduerſa dominantur, ſed Domini bona
æterna fructificant. Ideóque non gladio acquiritur, ſed
manſuetudine poſſidetur, ſicut Dominus Ieſus teſti-
ficatus eſt, dicens: *Beati mites; ipſi enim poſſidebunt
terram.* Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut Matth. 5.
ſuperbus, ſed manſuetus & humilis corde, qui nihil ſi-
bi arroget, ſed totum ad gratiam referat, non in ſua Matth. 11.
fortitudine glorietur, ſed dextera Dei credat ſe eſſe pro-
tectum, dicens: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera* Pſalm. 117.
Domini exaltauit me. Gladio quoque Dei meminerit ſe
eſſe ſeruatum, illuminatum quoque Dei vultu omni-
potentis: in quibus omnibus Chriſtus eſt protector,
dextera; defenſor, & gladius. Vnde & Symeon dixit Luc. 2.
ad Mariam, Et *tuam ipſius animam pertranſibit gladius.*
Gladius enim Dei verbum eſt, quod acutius omni gla-
dio vſque ad diuiſiones animæ cogitationéſque per- Hebr. 4.
tranſit, vt nulla cognitionem eius occulta præte-
reant. Vultus quoque patrum ſplendor eſt Chriſtus; &
ideo dicit. *Qui me videt, videt & patrem.* quaſi ſplen- Ioan. 14.
dor gloriæ eius, & imago ſubſtantiæ. Ad ipſum ergo om- Hebr. 1.
nia iure referenda ſunt. Ipſe Moyſes, ipſe Aaron, ipſi
etiam patres ſacrabant vniuerſa quæ geſſerant, vt de
hoſtibus triumpharent. Neque enim in ſua confidentia Ioſu. 10.
dixit Ieſus Naue: *Stet ſol contra Gabaon*, ſed quia præ-
ſumebat in Chriſto, quem ducem militiæ cæleſtis agno-
uit & ſuppliciter adorauit & ideo gentes feras eradicare Ioſu. 5.
promeruit, & populum patrum in terram repromiſſio- Ioſu. 1.
nis inducere, quia nihil ſuis operibus deputabat, cre-
dens indigna eſſe opera hominum tanta gloriæ remu-
neratione cæleſtis, quam Dominus ex ſua magis mi-
ſericordia, quam pro noſtrorum contemplatione facto-
rum ſtatuit in ſe credentibus conferendam. Vnde & Geneſ. 15.

Abraham impigrè Deo credidit, vt apud eum iuſtifica- A
Rom. 4. tionis gratiam reperiret, quam mercedem ſui operis
collocaret. Vberiora enim dona ſunt largientis, quàm
Matth. 20. merces operantis. Propterea & illi qui æqualitatem mer-
cedis inuiderat, reſpondit Dominus. Si ego bonus, ocu-
lus tuus quare nequam? Patres ergo noſtri, vt pote pro-
ximi & heredes patriarcharum, plantati in terra repro-
miſſionis, non ſuis hoc meritis vendicabant. Ideo nec
Deut. 37. Moyſes eos induxit, ne legis hoc exiſtimetur eſſe, ſed
gratiæ. Lex enim merita examinat, gratia fidem ſpe-
1. Cor. 3. ctat. Vnde præclarè Apoſtolus fidem patrũ ſequutus ait.
Sed neque qui plantat, eſt quicquam, neque qui rigat: ſed
Ioſu. 35. *qui incrementum dat Deus.* Non enim Ieſus Naue qui in- B
Pſalm. 43. duxit, neque qui plantauit eos, ſed Deus qui incremen-
ſupra. tum popolo dedit, habet gloriæ principatum. Nec te
moueat quia ſuperius dixit. *Manus tua gentes diſperdidit,*
& plantaſti eos. Hinc enim colligis quia non omnis qui
Ibidem. plantat, aut qui rigat, incrementum dat: ſed qui incre-
mentum poteſt dare, poteſt ipſe plantare: ſicut gentes
plantaſſe dicitur Dominus. Ipſe enim plantauit, qui
plantationis donauit effectum. In iis tamen qui per fi-
Marc. 1. dem Chriſti Domino placere meruerunt; cui ſoli à pa-
tre dicitur Deo: *Filius meus tu es, in te complacui.* Qui ergo
participes Chriſti ſunt, ab eo placẽdi gratiam conſequũ-
tur. Et pulchre ait. *Complacuit tibi in illis:* vt diſtantia videa-
al. minor. tur iure ſeruata. Rectè enim Deus in filio cõplacet quia C
æqualis eſt patri; nec in vllo † decolor inuenitur: quia
complacet diuinæ iure naturæ, & vnitate ſubſtantiæ. Et
Ioan. 17. rectè complacet in filio pater: quia pater honorificatur
in filio, ſicut in patre filius. In nobis autem Deo com-
placuit: quia nobis ipſe donauit vt ei placere poſſimus.
Geneſ. 2. Piè autem & hoc homini ſpecialiter donatum, non arro-
gantiùs vſurpatum ſcriptura nos docuit. Decet enim vt
in iis complaceat Deo, quos ad ſimilitudinem ſuam fe-
cit, & quos per imaginem ſuam voluit prærogatiuam
gratiæ habere cæleſtis. In imagine ergo ſua Deus com-
1. Cor. 13. placet: in iis autem qui ſecundùm imaginem ipſius ſunt, D
1. Ioan. 3. complacet Deo. In his autem ſuũ munus & ſuum do-
num: quod tunc reuelabitur, cùm perfectum illud ad-
uenerit: qui cùm apparuerit quid ſimus, ſimiles ei eri-
mus vt ſcriptum eſt. Ergo qui non in brachio ſuo, hoc
eſt, in ſua operatione præſumit, ſed in Dei gratia, cre-
dens quòd non facta ſua vnumquemque iuſtificant, ſed
fides prompta, dicit Domino.

Tu es ipſe rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob.

Non perfunctorius ſermo eſt, vt dicas: *Tu es ipſe rex*
meus. Non quicumque hoc dicit, ſed in quo Dei regnum
Rom. 6. eſt. In quo autem regnat Deus, vtique in eo peccata non E
regnant. Non enim Deo regnum eſt commune cum cri-
2. Cor. 6. mine. Quis autem dicit Deum meum, niſi qui ipſi exhi-
bet plenum reuerentiæ & pietatis affectum? Iuſto enim
Exod. 20. dicitur: *Ego ſum Deus tuus.* Denique & Thomas vbi teti-
Ioan. 20. git manu propria latus Chriſti & euidentia indicia indu-
bitatæ reſurrectionis inuenit, reſpondit. *Dominus meus,*
& Deus meus, Dominus, quia redemit ſeruulos ſuos:
Deus quia non ſolùm reſurrexit, ſed etiam ipſe ſe ſuſci-
tauit. Mandauit autem ſalutes Iacob: quia in ſingulis o-
raculis ſalus eſt. In ſingulis quoque ſalus eſt manſioni-
bus: ſalus in miniſteriis angelorum, qui ad protectionem F
hominum deputantur. Ex mandato ergo Dei ſalus ho-
Hebr. 1. mini, non ex ſua operatione confertur. Deus enim ma-
luit vt ſalus homini fide potius quàm operibus quærere-
tur, ne quis gloriaretur in ſuis factis, & peccatum incur-
2. Cor. 10. reret. Qui autem gloriatur in Domino, fructum impie-
tatis acquirit, & iactantiæ crimen euadit. Hic igitur eſt
qui poteſt dicere:

In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.

Quid eſt ventilare? Dedit Dominus cornua pluribus
animantibus, vt poſſint ſe à ferarum incurſione defen-
dere. Ideóque & bos leoni frequenter reſiſtit, vrſum
proterit. Ceruus quoque quamuis ſit pauidus, tamen
& ipſe cornibus ſe tuetur. Aries quoque arietat lupum.
Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicun-
tur. Sed homo cornua non habet. Quomodo ergo ven-
tilat? Vnde? Vide ſcriptura quid dicat: *In te* (inquit) *ini-*
micos noſtros ventilabimus cornu. Cornu noſtrum es tu Do-
mine Ieſu. Et ideo ſicut non in brachio noſtro præſu- *2. Reg.* 22.
mimus, ita nec in cornibus noſtris ventilandi habemus
præſidium, ſed in Chriſto. Habet enim fides cornua ſua,
quæ mutuatur à Chriſto. Siquidem non otioſè in bene-
dictionibus Moyſi legimus. Qui viſus eſt in rubo, ve- *Deut.* 33.
niat ſuper caput Ioſeph, & ſuper verticem eius, glorifi-
catus inter fratres ſuos primogenitus: tauri decor ipſius,
cornua vnicornis cornua ipſius: in ipſis gentes ventila-
bit ſimul vſque ad extremum terræ. Hæc decem mil-
lia Ephraim, & hæc millia Manaſſe. Quis eſt in rubo
viſus Moyſi, niſi primogenitus Dei filius, qui ait. *Ego* *Exod.* 3.
ſum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus
Iacob? Ideo ſe demonſtrauit humanis aſpectibus, quia *Ibidem.*
venturus erat vt ab omnibus videretur. Ideo rubus vre- *Gen.* 3.
batur, & non exurebatur: quia terram iſtam quæ nobis
ſpinas germinabat & ſentes, diſponebat vrere per con- *Pſalm.* 25.
tinentiæ diſciplinam, non conſumere per mortis ærum-
nam. Vnde dicit Propheta. *Vre renes meos, & cor meum.*
Reuelauit ergo futurum quoddam corporei ſplendoris
indicium, quo per reſurrectionem caro iſta fulgeret.
Quid enim ſignificabat ignis innoxius, niſi lumina re-
ſurgentium? Vnde præſumpſit Apoſtolus dicere. Quia *Matth.* 13.
ſicut ſtella à ſtella differt in claritate, ita & reſurrectió *1. Cor.* 15.
mortuorum. Hic ergo, inquit, Veniat ſuper caput tri-
bus Ioſeph, vt exaltet caput populi ſui. Veniat etiam ſu- *Deut.* 33.
per verticem, vt verticem capilli perambulet, amputa- *Pſalm.* 67.
turus ſuperflua delictorum, ſanctificaturus ornamenta
virtutum. Hic eſt glorificatus inter fratres ſuos, ſicut ipſe *Pſal.* 21.
dicit. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Quæ maior eſt
gloria, quàm peccatoribus nationum cognitionem di-
uinitatis infundere? Quem in viſione vidit Ioſeph, quum *Gen.* 37.
manipulum eius adorarent fratrum manipuli, adora-
rent eum ſol & luna cum ſtellis. Manipulus ille in fi- *Eſai.* 40.
gura carnis accipitur. *Omnis enim caro fœnum.* Fœnum
hoc noſtrum ſuſcepit, vt ſuum triticum germinaret, &
fructum reſurrectionis afferret. Quæris teſtimonium? *Ioan.* 12.
Audi de ſe dicentem. *Niſi granum tritici cadens in terram* *Deut.* 33.
mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit,
multum fructum affert. Denique vt ſcias quia de Dei *Geneſ.* 49.
filio dicit Moyſes, ait. *Glorificatus inter fratres ſuos primo-*
genitus. Vtique non Ioſeph erat primogenitus inter
filios Iacob, ſed Ruben. nam Ioſeph poſt plurimos *Geneſ.* 30.
erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat vt
nationum populos congregaret. Vnde pulchrè ait ſcri-
ptura. Tauri decor eius. Sicut enim taurus ducit armen- *Pſal.* 22.
tum: ita Chriſtus plebem gentium duxit ad Eccleſiam,
induxit ad paſcua, vt poſſet dicere: *In loco paſcuæ ibi me*
collocauit: ſuper aquam refectionis conſtituit me. Huius tau-
ri decore pro captu noſtræ fragilitatis, armenta ſecuta
ſunt præcedentem, vt vitam adipiſcerentur æternam. *Amos* 3.
Mugiuit hic taurus, & mors refugit. Leo rugit: & *Virg. l.* 2.
quis non timet? Verè maxima taurus victima, vt ab ad- *Georgic.*
uerſariis aſſumamus teſtimonia. Quæ maior enim vi-
ctima, quàm quæ mundi totius peccatum ſuo cruore
mundauit? Audi quia ipſum taurum dicit etiam ſanctus *Geneſ.* 49.
Propheta Iacob cùm reuelaret Domini paſſionem,
quem Iudæi poſtea perſecuti ſunt. *In furore*, inquit, *ſuo* *Ibidem.*
ſubneruauerunt taurum. Et vt aperiret quia de Iudæis di- *Geneſ.* 32.
cebat addidit, *Diuidam eos in Iacob, & diſperdam illos in Iſ-*
rael. Hic eſt homo qui luctatus eſt cum Iacob, & fe-
mur eius tetigit: quo tactu, patriarchæ neruus obſtu-
puit: ſignificans ex eius ſucceſſione ſecundùm carnem
ſe eſſe venturum, qui ſubneruandus eſſet à populo Iu- *Ibidem.*
dæorum in ſui corporis paſſione. Quod non intelligen-
tes myſterium, ſtatuerunt ne neruum manducarent filij
Iſrael. Et ideo ſacri ſanguinis ſe redemptione fraudarunt,
ſaluſeræ quoque paſſionis ſe beneficiis abdicarunt,
ne vitam mereantur æternam: quia ſcriptum eſt: *Ni-*
ſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius
ſanguinem, non habebitis in vobis ipſis vitam. Qui autem *Ioan.* 6.

*manducat meam carnem , & bibit meum ſanguinem habe-
bit vitam æternam.* Accipe aliud. Quid eſt neruus , niſi
Coloſſ. 3. quo corpus omne conſtringitur ? Corpus Chriſti Eccle-
Epheſ. 4. ſia eſt , quæ vinculo ſtringitur charitatis. Quid aliud in
Chriſto Iudæi, niſi charitatis vinculum omne ſoluerunt?
Meritò Petrus ſacerdos eligitur , qui ſpiritu charitatis
diuinæ triplici ſe ligauit Accipe adhuc quia ipſum ſi-
Eccleſ. 4. gnificauit Moyſes. Adiecit, Cornua vnicornui, cornua
Ioan. 21. ipſius : in ipſis gentes ventilabit. Sed noli timere quia
Deut. 33. ventilat. Dixit enim, *Percutiam, & ſanabo.* Bona cornua,
1. Petr. 5. quibus incluſit orbem terrarum Bona cornua , quibus
leonem illum noſtrum aduerſarium ventilauit. Bona
cornua, quibus fecit vt cornua aduerſarij timere nequea-
Dan. 7. mus , quia & ſatanas habet cornua ſua , ſicut teſtificatur
Daniel , dicens : *Videbam & cornu illud quod faciebat pu-
gnam cum ſanctis , & inualeſcebat eis , donec venit anti-
quus dierum.* Hic antiquus dierum. Quis autem vni-
Ioan. 1. cornous , niſi vnigenitus Dei filius , & vnicum Dei ver-
bum , quod erat in principio apud patrem ? Quod ver-
bum ſuis cornibus gentium populos mortificauit , & vi-
Deut. 13. uificabit , vt fierent in decem millia Ephraim vſque ad
terminos terræ, & vſque in millia Manaſſe: eo quòd cre-
Rom. 11. diturus eſſet in eum populus nationum , qui totum re-
pleret orbem terrarum . crediturus eſſet poſtea etiam
1. Reg. 18. populus Iudæorum, ex obliuione conuerſus ad gratiam.
Oblitus eſt enim ſalutem ſuam , qui tam ſerò converte-
retur ad Chriſtum. Ideo Saül in millibus, Dauid in decem
millibus : quia durus in paucis , manſuetus in pluribus.
Deut. 33. Neque tamen abnuo ſi quis quaſi ad Ioſeph dictum pu-
tat. Primogenitus tauri decor eius : & ſic diſtinguen-
Pſal. 148. dum putat , quia dedit & ſanctis ſuis cornua. Exaltauit
1. Reg. 2. enim cornu populi ſui. Et Anna mater prophetæ Sa-
Geneſ. 49. muel dicit. *Exultauit cor meum in Domino : & exaltatum
eſt cornu meum in Deo meo.* Habuit vtique & Ioſeph in
Domino cornua ſpiritalia. Accipiatur itaque Ioſeph,
dummodo in ipſo figura ſit Chriſti , cui dicitur : Ioſeph
filius meus ampliatus , filius meus iunior , ad me reuer-
Pſal. 18. tere. Neque enim Ioſeph ad Iacob reuertitur , ſed Chri-
Geneſ. 49. ſtus à mortuis reſuſcitatus ad patrem Deum reuertitur:
Geneſ. 14 vt ſcriptum eſt. *A ſummo cælo egreſſio eius , & occurſus
eius vſque in ſummum eius.* Eſto tamen vt de Ioſeph ac-
Gen. 49. cipiatur , Reuertere ad me : quia populus reuertitur in
terram Chananæorum, in qua antè habitauerant patriar-
Epheſ. 1. chæ. Vnde dicit Iſaac ad Iacob. *Non accipies vxorem à
filiabus Chananæorum* : & miſit eum in Meſopotamiam,
vt ibi ſibi coniugem reperiret. Numquid ei inſidiati ſunt
domini ſagittarum ? Numquid ipſe propter benedictio-
nem vteri materni in toto orbe benedictus eſt , & non
Dominus Ieſus , quem virgo generauit ? Et ideo non ſo-
Pſal. 117. lùm ſupra homines , ſed etiam ſupra angelos & archan-
gelos , & ſupra omnem ſublimitatem cæleſtium benedi-
ctus eſt poteſtatum , ſicut ſcriptura teſtatur , dicens:
*Benedictus qui venit in nomine Domini : Deus Dominus,
Apoc. 19. & illuxit nobis.* Dominus enim Deus ipſe eſt rex re-
Pſal. 97. gum , & Dominus dominantium , dominus eorum quæ
Num. 10. habentur in cælis. Propter hæc cornua Domini Ieſu, &
Dauid in voce tubæ corneæ canens auditus à Chriſto
eſt : & Moyſes docuit ſacrificiorum ritus tubæ ſonitu eſ-
Pſalm. 80 ſe celebrandos , ſicut ſcriptum eſt. *Canite in initio men-
Pſal. 17. ſis tuba.* Cur hoc , niſi nobis ſcriptum eſt ? Menſes enim
ab initio lunæ veteres obſeruare conſueuerant. Luna
autem Eccleſia eſt : quæ ſpiritalibus & euangelicis
prædicationibus in abundantia pacis , vt Propheta di-
xit , extollitur. In Chriſto ergo ventilabimus inimicos
noſtros.

Et in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in
nos.

Quid eſt nomen , niſi quo propriè vnuſquiſque ſi-
gnificatur , quod ei non ſit commune cum cæteris ? Ho-
mo enim commune vocabulum eſt Niſi addas qui vo-
cetur , non poteſt declarari. Nomen ergo proprietas
vniuſcuiuſque eſt , quo poſſit intelligi. Vnde arbitror
quòd & Moyſes volens proprium Dei & aliquid de eo
ſpecie cognoſcere , quod non eſſet commune cum cæ-
G leſtibus poteſtatibus , interrogauit. *Quod eſt nomen tuum?*
Denique cognoſcens mentem eius Deus , non reſpon- Exod. 3.
dit nomen , ſed negotium : hoc eſt , rem expreſſit non
appellationem , dicens: *Ego ſum, qui ſum* , quia nihil tam
proprium Dei, quàm ſemper eſſe. Qui ergo negant Chri- Ibidem.
ſtum coæternum patri, videant quia Deum negant, cuius
eſt ſemper eſſe , nec aliquando non fuiſſe. Hac ergo co-
gnitione proprietatis diuinæ Moyſes inſurgentes in ſe
volebat ſpernere : vel, vt Aquila aut Symmachus dixe-
runt calcare reſiſtentes ſibi tanquam ſerpentes & ſcor-
piones: quos etiam Dominus dicit in Euangelio eſſe ſpi- Luc. 10.
ritalibus veſtigiis proterendos, vt viam noſtram impedi-
H re non poſſint, quæ ducit ad ſecreta paradiſi. Habemus
ergo in nobis ſtudium diuinæ cognitionis. Habemus Dei
verbum , quod eſt nomen patris. Hæc verè proprietas
Dei , quia pater Chriſti eſt : & ideo in nomine patris ve- Ioan. 5.
nit , qui venit vt patris faceret voluntatem. Et ideo ait.
*In nomine patris veni , & non me ſuſcepiſtis : ſi alius venerit in
nomine ſuo , illum ſuſcipietis* ; ſignificans Iudæos in anti-
chriſtum credituros, qui in Chriſtum credere noluerunt.
Ergo qui in Chriſtum credit, non in arcu ſuo, nec in gla-
dio ſuo ſperat , ſed in nomine eius ſpem victoriæ locat.
Et ideo ait

I Non enim in arcu meo ſperabo : & gladius
meus non ſaluabit me.

Liberâſti enim nos ex affligentibus nos : &
eos qui oderunt nos , confudiſti.

In Deo laudabimur tota die : & in nomine
tuo confitebimur in ſæcula.

Non enim in arcu meo ſperabo. Sed ſi in arcu ſperandum
eſt, in Dei certè arcu ſperandum eſt quem poſuit in nu- Geneſ. 9.
be , vt a diluuio genus humanum interire deſineret. Iſto
enim arcu nos protegit : quo & iaculatur ſagittas , qui-
K bus percutiat inimicos & aduerſarios noſtros. Vnde &
ait. *Liberaſti enim nos ex affligentibus nos : & eos qui oderunt
nos , confudiſti In deo laudabimur tota die : & in nomine tuo
confitebimur in ſæcula.* Audi quomodo nos liberarit : quia
ſagittis quæ iaculantur è cælo , terræ noſtræ interiora
penetrantur , vt motus omnis terrenus intereat & quie-
ſcat : ſicut in poſterioribus ait. *De cælo iaculatus es iudi- Pſal. 75.
cium : terra tremuit , & quieuit.* Sic igitur liberamur,
dum confunduntur inimicæ & aduerſariæ poteſtates;
vel ſapientia carnis iſtius retuſa cæleſtibus imperatis , in Rom. 6.
ſuis criminibus erubeſcit , & flagitiorum ſuorum pudo-
re confunditur : adulter in libidinis ſuæ flammis, & veſa-
L ni amoris incendio : auarus in immodicæ cupiditatis ar-
dore; qui aliena rapiendo , quo plura inuaſerit , eo ma-
iora deſiderat : ebrioſus in temulentia: facinoroſus in ſce-
lere: qui & hic confunduntur grauiſſimè, ſed multo am-
plius confundentur cùm viderint ſanctos Domini reſur-
gentes, & euangelicum illud impleri quod ait Domi-
nus. *Multi dormientium in terra monumentis reſurgent : iſti
in vitam æternam , & hi in opprobrium & perpetuam con- Eſai. 65.
fuſionem.* Cùm ceperint ergo illi reſuſcitari in confu- Ioan. 5.
ſionem perpetuam , ſanctus Domini dicit. *In Deo lauda- Dan. 12.
bimur tota die : & in nomine tuo confitebimur in ſæcula.* Opu-
lentus in diuitiis laudatur , luxurioſus in conuiuiis,
M ſcortator in nocte , potens in hac vita quæ habet no-
ctes : ſanctus autem non in hac vita , ſed in Deo lauda-
bitur , qui Domino per omnia placere geſtiuit , qui po-
teſt dicere: *Fortitudo & laudatio mea Dominus. Laudabitur tota
die:* quia honeſtè egit, & opera ſua non abſcondit & cri- Pſalm. 15.
mina , ſed regi pateſecit æterno , in die ambulans , non Prouer. 28.
in tenebris & occultis. Vnde Apoſtolus. *Sicut in die ho- Rom. 13.
neſtè ambulemus* : hoc eſt , non in ganeis atque gurgu-
ſtiis , non in cubilibus & impudicitiis , in quibus ſtultus
ſe putat parietibus eſſe tectum , vt poſſit Dei ſcientiam
præterire , cùm inuelata apud Deum vniuerſorum flagi- Eccl. 23.
tia ſint , & occulta diuinæ cognitioni peccata hominum
eſſe non poſſint. Ergo ſanctus laudabitur in futurum,
quia non quæſiuit præſentium laudem , ſed gratiam fu-
turorum. Vide tamen diſtantiam. Hîc dum eſt, in Domi-
no gloriatur : illic in domino laudabitur , & pro breui 2. Cor. 10.

tempore mercedem æternitatis accipiet. Aquila tamen poſuit: in Domino gloriabimur tota die Symmachus ait Deo hymnum dicemus per omnem diem. Concordat omnium ſenſus vt non deſinamus circa Dei laudes ſiue hymnum dicendo, ſiue diuinam per omnia momenta gloriam concinendo. Qui enim hymnum dicit, puro corde & ſpiritaliter dicit, & omne genus paſſionis excludit humanæ, vt nullo mœrore, nullius doloris acerbitate impediatur eius officium, exaſperetur eius affectus. ſed hymnum dicens Deo, immobilis atque irreuocabilis perſeueret: ſicut ipſe Dauid qui ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.* Sicut Pſalm. 3. Iob, qui amiſſis filiis, interemptis omnibus ſuis, direptis facultatibus, ait: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen* Iob. 1. *Domini benedictum.*

Nunc autem repuliſti & confudiſti nos.

Cùm ipſe ſanctus Dauid alio loco dixerit: *Quia non repellet Dominus plebem ſuam*: quomodo hoc loco ait: Pſalm. 93. *Repuliſti nos*: præſertim cùm hæc de plebe dicat, quæ non mediocria inſignis propriæ virtutis enumeret? Neque enim mediocre eſt dicere quòd tempeſtates & variæ tentationes ſuper ſe venerint, & obliti non ſint Do- Pſalm. 43. infra. minum Deum ſuum, & iniquè non egerint in teſtamento eius, & cætera quæ ſequuntur. Vnde etiam Apoſtolus ſanctus interpretatur, & dicit quòd eò vſque non repulerit plebem ſuam Dominus, vt poſuerit loquentem eum: *Tota die expandi manus meas ad plebem non* Rom. 11. *credentem, & contradicentem.* Cuius ſermonis auctorita- Rom. 10. te ſubnixus ait: *Dico igitur: Numquid repulit Deus here-* Eſai. 65. *ditatem ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin.* Non repulit Deus Rom. 12. plebem ſuam, quam præſciuit. Sed poteſt hoc loco dici quoniam ideo non repulit plebem, quia reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Et videtur in paucis non repuliſſe quidem populum: tametſi non totum populum, ſed ex eo plurimos repuliſſe. Vnde ad- Ibidem. didit ponendo reſponſum Dei, quòd non ſolùm in paucis ſeruauerit plebem, ſed etiam ſeptem millia virorum Ibidem. ſibi reliquerit qui non curuauerunt genua Baal. Verùm fuerit hoc dictum ab Apoſtolo ſecundùm Euangelium, quoniam Dominus tranſiret ad gentes: reſponſi autem 3. Reg. 19. diuini tempus referatur ad zelum adhuc fidei feruentem quando etiam prophetarum gratia redundabat populo Iudæorum. Vnde ſi Eliæ tempore negauit Dominus à ſe plebem repulſam, multò magis tempore Dauid, vel filiorum Core, quo adhuc fides electi Ibidem. populi prænitebat. Tamen vt & ipſum ſanctum Dauid interrogemus, quomodo Dominus plebem ſuam non repulerit, colligamus. Nam cùm ſit Deus appropians, non elonginquans, ſicut habet ſcriptura veteris teſtamenti: vtique qui appropiat, non repellit. Eſt Hier. 23. enim miſericordiæ diuinæ, vt nulli cauſa ſit mortis, & omnes putet eſſe redimendos. Sed vide ne ille repellatur qui ſe elongat à Domino, ſicut dicit Dauid. *Quoniam* 2. Pet. 3. *ecce qui ſe elongant à te, peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.* Quid eſt, abs te fornicantur? Quia turpitu- Pſalm. 72. dinis ſuæ ludibriis te relinquunt, & à te recedunt, & à præceptis tuis deuij ſunt. Denique alibi habes ſcriptum: adulteros autem iudicabit Deus: adulteros enim iudicat Deus diſperdens eos à ſe. Repuliſti ergo, hoc eſt, alie- Hebr. 13. nando abs te perdidiſti eos. Ergo qui ſe à Domino ſeparat, ipſe à Domino ſeparatur. Et qui non cognoſcit Dominum, à Domino non cognoſcitur: & qui ignorat, ignoratur; ſicut ipſe Dominus dixit. *Diſcedite à me* 1. Cor. 14. *omnes operarii iniquitatis, neſcio vos.* Non enim ſcire digna- Matth. 7. tur iniuſtitiæ miniſtros & iniquitatis auctores. Peccator ergo non repellitur, quia ipſe ſe repellit. Hoc igitur genere dicit: *Nunc autem repuliſti & confudiſti nos.* Quomodo tamen repellat Deus, qui ſequitur verſiculus exponit.

Et non progredieris Deus in virtutibus noſtris.

A Deus quando non adiuuat, repellere videtur. Vnuſquiſque enim qui adiumenta non ſentit diuinitatis ſibi opitulatione conferri, repulſum ſe putat atque deſertum. Quid eſt autem quod ait: *Non progredieris Deus?* Et quid ſibi vult quòd Deus interdum aut progredi dicitur, aut egredi, aut exurgere, aut deſcendere? Non enim corporaliter Deus mouetur, aut de aliquo loco exit, aut Ioan. 3. ad alterum tranſit, qui ſupra omnia eſt: aut verè exurgit, quaſi in aliquo iaceat cubili, vel in aliqua ſede corporaliter ſedeat: ſed hæc dicuntur, vt tu intelligas quando & ad quem egredi dicatur, & ad quem exurgere. Legimus enim in hoc ipſo Pſalmo. *Exurge, quare obdormis* Pſal. 43. infra.
B *Domine?* Et conſiderandum ne quando noſtris impro- Matt. 8. babilibus actibus obdormire videatur, vt in Euangelio legimus, cùm adhuc imperfecti eſſent Apoſtoli, quòd his Ieſus Chriſtus dormiebat. Verùm vbi metu naufragij & timore perculſi ſunt, Chriſtum excitauerunt dor- Ibidem. mientem. Perfidis ergo dormit Dominus Ieſus, fideli- Apoc. 3. bus vigilat. Denique & qui fidelis eſt, intrat ad eum, & à negligente Deus videtur exire, atque diſcedere. Certè imperfectos & adhuc infirmos attrahit ad ſe Dominus; ſicut legiſti dicentes iuuenculas: *Attrahe nos, poſt* Cant. 1. *odorem vnguentorum tuorum curramus.* At verò Moyſes Pſalm. 105. qui iam fortior erat, & electus à Domino, & aſcendere Exod. 24. legitur & intrare ad Dominum Deum ſuum, ſicut ſcri-
C ptum eſt: *Et aſcendit Moyſes in montem, & circumdedit* † al. lux. *nubes montem, & deſcendit maieſtas Dei in montem Sina, & cooperuit eum nubes ſex diebus; & vocauit Dominus Moyſen die ſeptimo de media nube.* Aſpectus autem maieſtatis Domini tanquam ignis ardens ſuper verticem montis coram filiis Iſraël. Et intrauit Moyſes in mediam nubem. Sicut ergo hîc Moyſes intrabat in nubem vbi Exod. 33. primùm ad montem vocatus à Domino eſt: ita in poſterioribus perfectior, cum ipſe intraret in tabernaculum ſuum, deſcendebat ad eum columna nubis, & ſtabat † ad oſtium tabernaculi: & ſtans totus populus ado- al. in oſtio. rauerunt vnuſquiſque ad oſtium tabernaculi ſui: in nu- Pſal. 17.
D be autem Dominus. *Poſuit enim tenebras latibulum ſuum.* Exod. 33. Vt ſcias autem quia de Domino dicit: *Et locutus eſt*, in- Ibid. quit, *Dominus ad Moyſen.* Quòd autem extra caſtra tabernaculum Moyſi poſitum eſſe commemoratur, vt occurreret Deo, non videtur eſſe contrarium. Qui enim Deum quærit, quaſi ad Deum intrat, & tota mente ad cognitionem eius ingreditur. Iuſtus ergo intrat ad Domi- Exod. 24. num, ſicut Moyſes intrabat in nubem: in nube autem Eſai. 19. Deus. Denique, Ecce Dominus venit in nube leui. Et Matt. 6. in Euangelio habes ſcriptum: *Cùm autem oras, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Ergo intus Michææ 1. quaſi in cubiculo tuo Deus eſt. Audi etiam alibi quia
E intus eſt Deus. *Ecce*, inquit, *Dominus procedet de loco ſuo, deſcendet & aſcendet ſuper excelſa terræ, & mouebuntur montes ſub eo, & valles liqueſcent.* Scriptura hoc dicit: & iam tunc ſignificabat quòd deſereret populum Iudæorum, Pſal. 18. & tranſiret ad gentes. Denique & in Pſalmo hoc inuenimus expreſſum, cùm dicit Dauid. *Et ipſe tanquam ſpon-* Apoc. 3. *ſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit tanquam gigas ad currendam viam.* His igitur generibus reperimus egreſſum Dei, aut eius ingreſſum: ſicut & Dominus dicit Ieſus quia ad virum timentem veniat, *Ecce*, inquit, *ſto ad ianuam, & pulſo: & ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad eum, & cœnabo cum illo, & ipſe me-*
F *cum.* Hæc igitur diximus propterea quòd ait Propheta: *Repuliſti nos, & non progredieris Deus in virtutibus noſtris.* Simpliciter autem & illud accipimus, quia Deus pro- Ioſu. 5. greſſus eſt in virtutibus Iudæorum, quando Ieſus Naue Ioſu. 6. ducem militiæ cæleſtis adorauit: & ideo ſine ferro vicit, & ſine vlla obſidione deſtruxit vrbem Hiericho, quæ habebat validiſſimos muros. Quando enim progreſſus eſt in virtutibus ſeruorum ſuorum Deus, victoria conſecu- Eſaiæ 37. ta eſt. Nam progreſſus eſt angelus ad Ezechiæ preces, & ſtrauit innumeras copias Aſſyriorum. Sed interdum & quos vult in certamine coronari Dominus, veluti derelinquit ad tempus, vt fide vincant, nec rebus ſecundis & proſperis deuotio remittatur. Denique ſæpe qui pro-

G ſperorum curſu, & ſecundorum vſurpatione ceciderunt, corriguntur aduerſis. Ideo frequenter inuenimus Iudæos poſt victoriam lapſos, poſt ſeruitium correctos: quia precibus & deplorationibus Deum ad ſe redire fecerunt. Vnde & illud quod ſecundum hominem dictum eſt, & hominis affectu, huic ſententiæ non repugnat, quia dixit Dominus; *Deus Deus meus reſpice me, quare me dereliquiſti?* Non quòd derelictus ſit Dominus, qui ait alibi: *Quoniam ſolus non ſum, quia pater mecum eſt*; ſed quia ſecundùm carnem hominis & affectum, qui in certamine graui eſt conſtitutus, derelictus videtur à Domino. Denique non orioſè ait ſcriptura, quia poſt tentationem primam diſceſſit ab eo diabolus vſque ad tempus, hoc eſt, vſque ad certamen. Vbi enim magnum certamen ſacræ paſſionis aduenit, iterum aduerſarius ad tentamenta ſucceſſit. Homo autẽ quando velut in ambiguo conſtitutus eſt, putat ſe à Deo ſuo eſſe deſertum. Sed quemadmodum hoc ſecundùm carnis affectum accipimus, quia ſibi homo viſus eſt derelictus, cuius proceſſum operatus eſt Chriſtus in corpore ſuo: ita etiam diuinitate ſciebat ſe nomquam derelinqui à patre, quia ipſe dixit *Ego in patre, & pater in me*; & ſolum ſe non eſſe ſignificauit. Subſtituit etiam verſiculum iſtum:

Pſal. 21. *Ioan. 8.* *Luc. 4.* H

Ioan. 14.

Auertiſti nos retrorſum præ inimicis noſtris: & qui oderant nos, diripiebant ſibi.

Non bene progreditur qui retrorſum auertitur: quia *nemo mittens manum in aratrum, & reſpiciens retrò, habilis eſt regno Dei*. Denique vxor Lot qui retro reſpexit, ad verticem montis, hoc eſt, ad ſuperiora peruenire non potuit: ſed in ſalem conuerſa eſt, quæ ſpecies citò ſoluitur, nec poteſt vſum habere diuturnum. Sic ſunt qui temporalia ſequuntur, & non ſequuntur æterna: & hic infatuantur in ſtultitia ſua. & futurorum gratiam habere non poſſunt. Sunt tamen qui retrò poſiti obliuiſcuntur ſuperiorum, & ad priora ſe extendunt, vt ad brauium valeant peruenire. Et Petro dicitur. *Vade retrò me ſatana*: vt in melius prouocetur. Et in numero prior eſt, qui poſt Chriſtum eſt. Ideo ergo *præ inimicis*, quia illi nos affligunt & inſectantur: Domine retrorſum nos eſſe voluiſti, vt extendamus nos ad ſuperiora, & ſemper ante nos attendamus, perſequentes inimicos noſtros. & eorum locum tranſire cupientes. Denique ſic Theodotion habet quomodo Septuaginta viri, hoc eſt, quomodo iſte verſus expoſitus eſt. Aquila habet, *Auertiſti nos retro ab affligente*: Symmachus, *Ordinaſti nos nouiſſimos ab omni aduerſario*. Contraria nobis quæ ſunt, niſi voluntaria iſtius ſæculi, & plena deliciarum atque laſciuiæ quæ ſunt incentiua luxuriæ? Vxor Lot decepta eſt, quia poſt ſe habebat luxuriam Sodomitanorum, & regionis eius illecebras. Vnde decepta eſt? quia poſt ſe reſpexit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos reſpicias. Poſuit te Deus nouiſſimum in ſæculo. Vel: Qui humilitate ſe vltimum facit, non conuertitur retro, ſed ſemper antè reſpicit. Vt ſcias autem qui ſint inimici tui, audi dicentem. *Audi Iſrael: Quid eſt quòd in terra es inimicorum, pollutus es in mortuis?* Quis autem tam inimicus & hoſtis tuus, quàm princeps iſtius mundi, & eius ſocij, qui perſequuti ſunt vſque ad crucem Dominum Ieſum, eius potentiam neſcientes? *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum maieſtatis crucifixiſſent*. Ergo tu etſi nouiſſimus es, noli inimicos tuos ſequi, ſed ſequere Dominum Ieſum, & crucem eius † leua. & inſiſte veſtigiis eius. Qui enim Chriſtum ſequitur, poſt ſe non reſpicit, id eſt ad luxurias atque illecebras peccatorum: & ideo poteſt dicere cum ſanctis: *Non receſſit retrò cor noſtrum*. Vnde intelligitur quòd & is qui ante inimicos ſuos eſt, corde ſit nouiſſimus atque poſtremus, ſi ad illos reſpiciat, & carnalibus potius quàm ſpiritalibus affectu mentis intendit. Poteſt etiam qui nouiſſimus eſt, corde prior eſſe, ſi ea quæ in cælo ſunt conſideret, & non quæ in terris. Audi qui nouiſſimus in ſæculo, inter primos ſit apud Chriſtum. Puto quia Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit ſicut morti deſtinatos, vt ſpectaculum ſimus huic

Luc. 9. *Geneſ. 19.* *Eccleſ. 23.* *Philip. 3.* *Mar. 8.* I K L *Gen. 19.* *Baruc. 3.* M *Ioan. 14.* *1. Cor. 2.* *al. cum lætitia.* *Luc. 9.* *Pſalm. 43. infra.* *Coloſſ. 3.* *1. Cor. 4.*

G mundo, & angelis & hominibus. Nouiſſimum ſe dixit, & idem tamen quòd primus eſſet oſtendit, cùm dicit. *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*. Sequitur: *Et qui oderant nos, diripiebant ſibi*. Miraris forſitan quòd cùm in poſterioribus (vt diximus) ſummam habeant fidei conſtantiam qui loquuntur: hîc dicant quòd ab iis qui oderant eos, diripiebantur. Sed non te iſta perterreant. Multi enim hîc diripiuntur, & tamen merita eorum à Chriſto non queunt ſeparari. Rapiebantur Apoſtoli, cædebantur virgis, in carcerem trudebantur, ſeparabantur à ſe, & tamen cum Chriſto manebant: immò hoc ipſo quòd rapiebantur à perfidis, eorum merita creſcebant, & gratia in cæleſtibus augebatur. Non enim ſtatim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. Vide Apoſtolum Paulum gratulantem in periculis ſuis, vide gloriantem quòd per feneſtram in ſporta demiſſus ſit. Vide quemadmodum ſanctus Hieremias, ſanctus Ezechiel, ſanctus Daniel in captiuitatẽ deducti, & ab Aſſyriis direpti, nullam tamen captiuitatem propriæ fidei pertulerunt, nec in teſtamentum Domini deliquere qui ſeruauerunt in captiuitate etiam legis præcepta diuinæ, nec de interdictis cibis putauerunt contra inſtitutionem maiorum aliquid vſurpandum. Vnde bene Theodotion dixit, *Et qui oderant nos, inſultabant ſuper nos*. Inſultatio enim inimicorum non affert præiudicium bonis mentibus, ſed nec direptio inimicorum. Ideòque ſanctus dicit, qui certus eſt quòd direptio ſibi obeſſe non poſſit: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia?* & cætera. Sed in his omnibus ſuperamus & ſuperuincimus per eum qui dilexit nos: *ſcientes quòd neque mors, neque vita, neque angelus, neque poteſtates, neque præſentia, neque futura ſeparare nos poſſint a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro*. Ergo qui talis eſt, non ſeparatur à Chriſto. Vnde etiam ſi corporaliter diripiatur, ſpiritaliter tamen liber eſt: & non ſolùm direptioni obnoxius non eſt, ſed etiam rapinam ſibi laudabilem quærit: ſicut illi de quibus ſcriptum eſt. *A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud*. Victor eſt itaque qui in terrenis poſitus, captiuus perfidiæ eſſe non nouit: nec ſolùm ei non diripitur quod præclarum eſt, ſed magis ipſe diripit quod æternum eſt.

Philip. 3. *Rom. 8.* *Act. 4.* *Act. 5.* H *2. Cor. 12.* *Act. 9.* *Dan. 1.* I *Rom. 8.* *Ibidem.* K *Matth. 11.*

Facti ſumus ſicut oues eſcarum.

Sunt etiam qui fiant oues eſcarum. Bonus Dominus noſter Ieſus Chriſtus qui factus eſt ouis epulationis noſtræ. Quæris quomodo factus ſit? Audi dicentem; *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Et conſidera quemadmodum parentes noſtri in figura diripientes agnũ manducabant, ſignificantes Domini Ieſu paſſionem, cuius quotidie veſcimur ſacramento. Per ipſam igitur ouem facti ſunt greges eſcarum, ſicut Aquila dixit: vel greges in eſcas, ſicut Theodotion locutus eſt: vel paſcua edentium, ſicut Symmachus dixit. Sed bona eſt epulatio non ſolùm non metuenda ſanctis, ſed etiam concupiſcenda. Aliter enim ad regnum cælorum non poteſt perueniri, cùm ipſe Dominus dixerit: *niſi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam æternam*. Probatum eſt igitur quòd Dominus noſter ſit cibus, † epulatio, vel alimentum, edentium: ſicut ipſe ait: *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi*. Et vt ſcias quia hæc omnia propter nos facta ſunt, ex quo ille deſcendit, ex illo ſanctus ait: *Nos omnes vnus panis ſumus*. Non ergo timeamus quia facti ſumus oues eſcarum. Sicut enim Domini caro, & ſanguis ipſius nos redemit, ita etiam Petrus pro Eccleſia multa tolerauit. Multa etiam ſanctus Apoſtolus Paulus, & cæteri Apoſtoli pertulerunt, cùm cæderentur virgis, cùm lapidarẽtur, cùm in carceres truderentur. Illa enim tolerantia iniuriarum, & vſu periculorum, Domini fundatus eſt populus, & Eccleſia incrementum eſt conſecuta, cùm cæteri ad martyrium feſtinarent, videntes per illas paſſiones nihil Apoſtolorum deceſſiſſe virtutibus, ſed etiam propter hanc breuem vitam, immortalitatem illis eſſe quæſitam. Quod oſtendit etiam qui ſequitur verſiculus, quia dixerunt.

L *1. Cor. 5.* *Exod. 12.* *Ioan. 6.* *al. epulationis.* M *Ibidem.* *Act. 12.* *2. Cor. 11.*

Et inter gentes diſperſiſti nos.

Similiter

Matt. 28. Similiter Theodution dixit. Aquila autem & Symmachus, *In gentibus*, aut *inter gentes ventilaſti nos*. Miſſi ſunt *Ioan. 10.* enim ſancti Apoſtoli ad gentes, & diſperſi ſunt inter gentes, ſicut & Prophetæ ſancti, de quibus ſupra diximus, vt in illa diſperſione fructus plurimi naſcerentur. Vt enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſicut granum cecidit in terram, & mortuus eſt, vt multum fructum afferret: ita etiam diſperſi ſunt Apoſtoli ſancti, vt bonum inter gentes ſemen afferrent, quo ad eorum ſimilitudinem fructus gentium pullularet. Denique ſcriptura hoc dicit dixiſſe Dominum. Quia propterea vos miſi, vt vos eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus veſter maneat. Factus eſt ergo Dominus ſicut ſemen, ſecun- B *Ioan. 15.* dùm quod dictum eſt ad Abraham: *Multiplicabo ſemen tuum*. quod interpretatus Apoſtolus dixit. *Et ſemini tuo,* *Geneſ. 22.* *quod eſt Chriſtus*. Semen ergo omnium Chriſtus. Et ideo *Galat. 3.* ſe cadere paſſus eſt & ſpargi, vt conforme corpori ſuo *Philip. 3.* transfiguraret corpus humilitatis noſtræ. Hoc ergo ſemen ſalutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati, quaſi ſemina Apoſtoli ſancti miſſi ſunt per diuerſa atque diſperſi vt in agrum Eccle- *Matth. 28.* ſiæ gentes congregatæ diuerſis fructibus refulgerent toto orbe terrarum. Iſtæ ergo diſperſiones dicuntur, ſicut etiam in poſterioribus idem Dauid dicit. *Ædificans Hieruſalem Dominus, & diſperſiones Iſrael congregans.* Diſperſi *Pſal. 146.* ſunt enim vt nouos fructus facerent, & poſtea velut tri- C ticum nouum Eccleſiæ horreis inueherentur. Hæc autem diſperſio non in inferioribus fit, hoc eſt, non in terra, ſed in cælo. Denique legis hoc præcepta confirmant, *Matt. 13.* per quam dicit Dominus: *Si fuerit diſperſio tua à ſummo cælo vſque ad ſummum cæli, inde congregabo te, dicit Dominus.* Quæ eſt diſperſio à ſummo cælo vſque ad ſummum cælum? Quis iſte tantus, qui ſic potuerit diſſeminari? Si homo in terra natus eſt: ab imo, non à ſummo cœpit. *Deut. 30.* Si iſta te mouent, atque perturbant, redi ad ſuperiora iſtius ſancti Prophetæ, & audi quis ille ſit tantus qui huiuſmodi in terris ſegetes fœcundauit, vt fructus earum ad cæleſtia receptacula perueniret. Eſt autem ille ſpon- D *Pſal. 18.* ſus qui quaſi gigas percurrit hanc viam totam, inuiam *Ioan. 16.* aliis, ſibi peruiam: & ex illo cœpit peruia iam eſſe mortalibus: ita tamen, vt iſti aſcenderent: ſolus tamen ille ipſe ante deſcenderet, vt poſtea ſancti eius mererentur aſcendere. Audi ergo quomodo diſſeminatio fuerit de *Pſalm. 18.* cæli ſummo ad cæli ſummum. *A ſummo*, inquit, *cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* Cui homini hoc poſſit attribui? Moyſes in verticem Sinæ mon- *Exod. 14* tis vix aſcendit, & hoc quia vocatus à Domino eſt, & hortatus eſt voce cæleſti. A ſummo cælo quis deſcenderet niſi Chriſtus; qui & cum deſcēdit in terras, manebat in cælo? Nemo enim aſcendit in cælum, niſi qui *Ioan. 3.* deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælis. Vides E ergo quia & cum deſcenderet & aſcenderet, ipſe erat & manebat in cælo. Ipſe enim dixit. *Cælum & terram ego compleo, dicit Dominus.* Ipſe eſt, qui eſt in cælo. Hæc de *Hier. 13.* diſperſione ſatis dicta ſint. Cæterum quod ait: *Ventilaſti nos*. etſi verbo diſtat, ſenſu congruit. Sicut enim illi qui *Matth. 3.* diſperſi ſunt, probati, ita etiam qui ventilati ſunt ad probationem peruenire meruerunt. Sicut enim triticum ſi ventilatur, & a paleis ſeparatur, mundum eſt: ſi autem ventilatum non fuerit, mundum eſſe non poterit, ſed extat paleis concretum atque permixtum: ita etiam homo niſi tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque *Luc. 22.* veluti paleas à ſe non poteſt ſeparare. Vnde etiam ad Pe- F trum dictum eſt. *Simon ecce ſatanas expoſtulauit vt ventilet vos ſicut triticum: ego autem rogaui patrem meum, vt non deficiat fides tua.* Vide quid dicit, & intellige. Ventilatur Petrus, vt Chriſtum negare cogatur. Incidit in tentationes, quædam locutus eſt quaſi plena palearum: ſed locutus eſt verbo, vt fundatior eſſet affectu. Denique *Ibidem.* fleuit, & paleas ſuas lauit, & illis tentationibus meruit vt pro ſe Chriſtus interueniret. Quantò maius eſt patrocinium, quam perturbationis illius tentamentum? Et ideo plus quam paſſus eſt acquiſiuit. Acquiſiuit enim Chriſtum ſibi patrocinantem. Cogitur autem & aduerſarius ſanctos Domini ad ſua damna tentare. Dum enim tentat meliores reddit, vt qui tentatur, poſſit alios inſtruere, qui ſibi ipſe inualidus videbatur. Denique Petrus A Eccleſiæ præponitur, poſtquam tentatus à diabolo eſt. Ideoque ante ſignificat Dominus quid ſit illud quod poſtea eum paſtorem elegit Dominici gregis. Nam huic di- *Ibidem.* xit. *Tu autem conuerſus confirma fratres tuos.* Conuerſus eſt ergo ſanctus Apoſtolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus eſt ſicut triticum, vt eſſet ipſe cum ſanctis Domini vnus panis, qui nobis eſſet alimentum. Dum enim *1. Cor. 1.* Petri actus legimus, Petri præcepta cognoſcimus, fit nobis vitæ æternæ & ſalutis alimentum.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio.

B Emendi & vendendi videtur æqualis quidem eſſe contractus: ſed tamen ſi ementis & vendentis affectum conſideres, vnuſquiſque ſibi viliorem vendit, & complacitum emit. Vt enim præter id genus hominum loquamur qui negotiationem vendendis mancipiis exercent: non facile quiſquam vendit niſi eum qui ſibi diſpliceat, & quem vſui ſuo inhabilem putet: & iterum, vnuſquiſque emere deſiderat eum quem vtilitati vel miniſterio accommodum iudicauerit. Sed & ipſi qui vendendis mancipiis ſumptum exercent ſuum, & ſectantur lucra; vtique ita viles habent eos quos vendunt, vt eis viliores ſint quam pecunia: & ſæpe etiam ipſi quos negotiatio- C niſuę magis habiles exiſtimauerint, malunt tenere quàm vendere. Ita ergo & Deus viliorem vendidit, potiorem emit. Vendidit populum Iudæorum, non inclementia Dei, ſed ſua culpa: quibus rectè dicitur. *Ecce peccatis veſtris venditi eſtis, & propter iniquitates veſtras dimiſi matrem veſtram.* *Eſai. 50.* Hoc itaque genere venditus populus Iudæorum; emptus eſt populus Chriſtianus. Ille peccatis venditus; hic emptus ſanguine. Vnde Petrus ait. *Non corruptibilibus argento vel auro empti eſtis, ſed pretioſo ſanguine.* Cuius eſt *1. Cor. 6.* ſanguis pretioſus, niſi agni illius immaculati, hoc eſt, *1. Petr. 1.* Domini noſtri Ieſu Chriſti? Ergo ſine pretio populus Iudæorum, pretioſus autem populus Chriſtianus. Ille D pretium non habet, quia peccatum habet: iſte in pretio eſt, cui peccatum remiſſum eſt. Vnde rectè Eccleſiæ filiis dicitur. *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.* Si tibi dicitur, Ne ſeruus fias hominum, & perdas propriam li- *1. Cor. 7.* bertatem: multò magis dicitur tibi, Ne ſeruus fias peccati, & iterum, *Ne ſeruus fias ſerpentis, inimici, & aduerſarij: ſed ſeruias ſoli Domino, qui propria te redemit charitate; quia* *1. Cor. 1.* *ipſe eſt ſuorum redemptio ſeruulorum.* Non vendit ergo Dominus niſi ſeruum malum: non vendit vtique bonum. Nam etſi Ioſeph venditus eſt, non dixit tamen Propheta *Gen. 37.* A Domino venditus eſt Ioſeph: ſed, In ſeruum venditus *Pſalm. 104.* eſt Ioſeph, quem fratres proprij vendiderunt, quem Dominus tamen in figura propriæ paſſionis redemit à ſerui- E tute, renouauit ad gratiam. Vendiderunt itaque eum *Geneſ. 41* fratres, & acceperunt pecuniam: ſed Dominus eum non ſolum libertati reddidit, ſed etiam dignitate cumulauit. Figuram autem in eo fuiſſe Domini Ieſu oſtendit ſcriptura, quæ dicit. *Filius meus zelo appetitus, ad me reuertere;* & abbi. *Primogenitus tauri decor eius, eo quod exaltauerit* *Geneſ. 49.* *Deus pater cornu Chriſti ſui.* Qui ergo venditur, vilis *Deut. 33.* & ſine pretio eſt, quaſi qui magis non ſit, quàm qui ſit. Vnde & Aquila dixit. *Tradidiſti populum tuum, vt non eſſet.* Et Symmachus: *Tradidiſti populum tuum ſine ſubſtantia.* Non ſunt enim, qui repudiantur à Chriſto. Sunt au- *1. Reg. 2.* tem qui eliguntur à Domino: *quoniam Dominus vocat* *Hier. 4.* F *quæ non ſunt, tanquam quæ ſunt.* Et electæ ſunt gentium na- *Rom. 4.* tiones, vt deſtrueretur perfidia Iudæorum. In nihilum *1. Cor. 1.* ergo traditus eſt ille populus, quia peccato ſuo venditus erat. Nullam enim habet culpa ſubſtantiam. Vnde dictum puto.

Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Hoc eſt: Gratis nos diſperſiſti per nationes. Neque enim tu quidquam per commutationem accipis, vt animam tradas hominis. Nihil enim tibi gratius eſt animæ conuerſione. Sed ſi cōuerti detrectat, ipſa ſe tradit in nihi- *Matt. 16.*

lum, vt peccato & flagitio mancipetur. Ideo tu ſine pretio & ſine commutatione degenerem populum vendidiſti. Vnde in poſterioribus ait. *Thren. 1.* *Non enim eſt illis commutatio.* *Pſal. 54.* Quare non eſt illis commutatio? *quia non timuerunt,* *Ibidem.* inquit *Deum.* Duplex autem intellectus quare commutationem non habuerit populus erroris: quia non poteſt homo argento vel auro vel poſſeſſionibus redimere animam ſuam. *Matth. 16.* Quam enim dabit commutationem animæ ſuæ; cum illa temporalia vel caduca ſint: anima autem permaneat vel ad præmium vel ad pœnam? Non fuit autem illa commutatio etiam in impijs, quæ eſt in reſurrectione, de qua dicit Apoſtolus: *1. Cor. 15.* *Omnes reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.* Poteſt quoque & ſic intelligi, quia etſi pauci redempti immutari meruerunt, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſes, non tamen ad omnes commutatio ipſa peruenit. Eſt etiam illud, vt non ſit multitudo in commutationibus grauium peccatorũ, ſecundùm quod ſcriptum eſt. quia quorumdam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia in iudicium: quorundam autem & ſubſequuntur. Quæ grauia ſunt atq; manifeſta, præcedunt, & ſine vlla dubitatione merguntur: quæ autem leuiora ſunt, bonis operibus ſæpe releuantur. *1. Tim. 5.* *Beati enim quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* *Pſal. 31.* Vbi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur. Ergo & ſi quis redemptus eſt de populo Iudæorum, non ideo redemptus, quia multam habuit æſtimationem ſui, nec quia multitudinem habuit in commutatione ſua: ſed redemptus eſt gratis, quod te docet Apoſtolus, dicens: *Reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt.* *Rom. 11.* Vbi autem gratia, non vtique merito operum nec iuſtificatione virtutum, ſed liberalitate donantis, electione redimentis: quod æquè ſcriptura te docuit, dicente Apoſtolo Paulo. *Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia.* *Ibidem.* Quid ergo? Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus. Quare non ſit conſecutus, agnoſce: quia ſe iuſtificare cupiebat, quia operum ſuorum iactantiam requirebat, *Rom. 10.* quia fidem non detulit, nec gratiam recognouit: & ideo electio conſecuta eſt, quæ vocantem audiuit, † audientem ſuſcepit. Merito ergo in perſona populi illius dicitur. *al. aduenientem.*

Poſuiſti nos opprobriũ vicinis noſtris: illuſionẽ & deriſum iis qui ſunt in circuitu noſtro.

Qui ſunt iſti vicini, ſeu finitimi, & quemadmodum ad viciniam Iſraelitæ populi pertinuiſſe videantur, non eſt facilè diſcernere, ſi ſpiritalis vicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis ad inueſtigandum myſterium Chriſti, præſertim cum in ipſo libro Salomonis qui inſcribitur Eccleſiaſtes, didicerimus quia quò magis quæritur ſapientia, eo profundior iudicetur. Sic enim ſcriptum eſt. *Dixi, ſapientiam requiram, & ipſa longè facta eſt à me, longè magis quàm erat.* & *: In profundo altitudinem quis inueniet eam?* *Eccleſ. 10.* Vnde diffidentia oboritur mihi ſcrutari diuinitus ſpirantis ſcripturæ myſteria, & eius examinare ſermones: quod ille dignè potuit, qui inter perfectos ſapientiam loquebatur. *Ibidem.* Ego perfectos video, nec immeritò perfectus dixerim, cum videam vos ſenſus exercitatos habere ad diſcretionem boni & mali, ſed & ipſe tamen qui ſciebat ſolidiores capere cibos, adiumenta quærebat, *2. Tim. 3.* *1. Cor. 2.* vt in eo verbum Domini curreret. Nec iſte quoque ſine precatione hoc potuit vſurpare, vt laudatio eius iucunda fieret Deo. Non enim vſurpantis, ſed precantis aſſertio eſt. *Hebr. 5.* Tamen ne penitus refugiſſe videamur, *2. Theſ. 3.* conſideremus qui vicini tribus fuerint Iudæorum. Nam vt vetera recenſeamus, Philiſtum tribui Iudæ finitimi habebantur: ex alio latere iidem tribui Ruben appropinquabant. *Ioſue 13.* *& 15.* Ammonitæ quoque in deſerto erant: & qui erant in finibus Tyri & Sidonis, Galilææ copulabantur, hoc eſt, tribui Zabulon, & tribui Nephthalim, qui erant in Galilæa; ſicut Eſaias dixit, Terra *Ioſue 19.* Zabulon, & terra Nephthalim via maris & trans Iordanem Galilææ gentium. *Eſai. 9.* Vnde poteſt quis colligere quæ proprietas vniuſcuiuſque ſingularum fuerit tribuũ,

A vt certis quibúſque finitimis iungerentur, quo paulatim etiam gentibus infunderetur cognitio cæleſtium ſacramentorum. Quod vtique poteſt intelligi de illa muliere Chananæa, quæ exiuit de finibus ſuis, vt Domino *Matth. 15.* Ieſu occurreret tranſeunti, & poſthabitis ſimulacris ſuis *Hebr. 5.* adoraret verum ſalutis auctorem: cui teſtimonium dedit Dominus noſter Ieſus Chriſtus quod magna eſſet fides eius. *Matth. 15.* Reſplendebat quidem iam gratia Euangelij, & præſentiæ lumen † auctoris: ſed tamen quia ſponte exiuit, *al. auguſtę* & miſericordiam poſtulauit, & Dominum pia voce confeſſa eſt, & quaſi faſtidio habita, in clamore petitionis propriæ perſeuerauit: non mediocrem prærogatiuam accepit iſtiuſmodi mulier, quæ prima exiuit de gentium nationibus, & perſeueranti obſecratione tantum B Domini teſtimonium meruit reportare. In quo quidem loco velut dubitaſſe quoſdam cognoui quid ſit quod ait. *Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael*: quaſi *Ibidem.* nobilitatem generis electi ad ſaluandas animas Dominus quæſiſſe videatur, qui venit vt omnes redimerentur. *1. Tim. 2.* Sed oſtendere dignatus eſt propoſitum, quod eos quos primò elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & ſæpe deuios & errantes paterno quodam reuocare quærebat affectu. Sed vbi ipſi auctorem proprium reliquerunt, ſciens ſe Deum montium eſſe, & Regnum cælorum non à faſtidientibus, ſed à † cogentibus diripi, paulatim conuerſus ad gentes eſt, *al. colentibus.* vt & nationum plus probaretur af- C fectus, & illorum merito pertinacia condemnaretur. *Rom. 11.* Quid deinde ſibi vult quod ait. Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis? *3. Reg. 2 in* *Matth. 11.* Vtique filios dixit Iſraelitas, hoc eſt, populum Iudæorum: catulos autem populum nationum. Quid ergo? Diuitum aut nobiliorum eſt accipere ſacramenta cæleſtia, & non eorum qui *Matth. 15* magis ad cognitionem myſterij cæleſtis pio mentis feruore contendant? Et ſi Iſraelita fuerit aliquis remiſſus *Pſal. 49.* & negligens vel contumax, qui reijciat poſt ſe ſermones Dei, Chananæus autem qui impigrè velit adquirendis mentem intendere ſacramentis, ille potius qui diſſimu- D lat, quam iſte qui defert ſtudium, præferendus eſt? Non vtique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expreſſerit, qui cùm dixiſſet: Non licet accipere panem filiorum & mittere catulis, reſpondente Chananæa. Quia & catuli canum edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum: ſtudium eius humilitatémque laudauit, quæ non ſibi profundum ſapientiæ à primordio *Matth. 15.* vendicauit, quamuis de finibus Tyri & Sidonis iam eſſet egreſſa: ſed micas quaſdam verbi ſalutaris quæ de menſa dominorum ſuorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter & ſubtiliter ſcripturæ verba rimatur, is ad altitudinem myſteriorum peruenire conſueuit. Vnde & huic dicitur. *Magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.* hoc eſt, vt aperiatur tibi oſtium verbi, & reful- E geat vitæ æternæ ſalubre myſterium. Ergo qui vicinus eſt, exeat, & Chriſtum videre deſideret, & in oratione clamet, ſicut iſta Chananæa exiuit de finibus ſuis, & *Ibidem.* Chriſtum vidit, & iugi voce clamauit, vt eius miſericordiam reportaret. *Coloſſ. 4.* Credentibus itaque Chananæis Iudæus in opprobrio ſit, quia ipſe non credidit: & illudi ſibi doleat, & derideri ſe ab iis qui in circuitu ſunt, ingemiſcat. Et videtur prophetia hæc eſſe de nationibus credituris: maximè cùm ſequentia iſtud oſtendant, quia ait. *Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus, commotionem capitis in populis*: quia Iudæorum delicto ſalus in gentibus: & *Rom. 11.* F quæ illis in figura geſta ſunt, ad cognitionẽ noſtram pro- *1. Cor. 10.* feciſſe Apoſtolo auctore cognouimus. *Hebr. 11.* Et verè in opprobrium poſiti ſunt gentibus quia gentes opprobrium crucis dominicæ omnibus diuitiis ſæcularibus prætulerunt. Qui autem crucem illam putauit opprobrium, & quaſi opprobrium refugit, is verè in diuturno manſit opprobrio. Tamen quia non ſecundùm carnem Iſraelitæ *Pſalm. 43.* *infra.* videntur, qui potuerunt dicere: *Quia inique non egimus in teſtamento Domini; nec receſſit retro cor eorum à Domino*: videne iis ſe in circuitu poſitis illuſioni & deriſui fuiſſe *Pſal. 21.* commemorent, de quibus dicit Dominus. *Circumdederunt me vituli multi.* Circumdederunt enim eum perſecutores, quando ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ ſubiit paſſionem. Vnde & alibi ait, *Circumdantes* *Pſalm. 117.*

circumdederunt me , & in nomine Domini vltus ſum in eos. G Ideo meliùs eſt viam rectam tenere , in qua facinoroſi ambulare non poſſuut. Citò cadunt , qui non in dire- *Ioan. 18.* ctione ambulant. Vnde & illi quando voluerunt Ieſum Dominum comprehendere , vbi reſpexit eos , ceciderunt. *Pſal. 33.* Propter hos igitur qui in circuitu ambulare conſuerunt , angelum Dominus appoſuit , qui à tergo inſi- *Pſal. 11.* diantes repellat inimicos. Prætendit igitur angelus Domini in circuitu timentium eum, & eos tuetur atque cuſtodit. *In circuitu enim impij ambulant* , ſicut ſcriptum eſt. Vide itaque diſtantiam. Impij in circuitu ambulant: angelus autem prætendit in circuitu eorum qui non ambu- *al. iuſti.* lant in circuitu : & ideo prætendit vt eruat iuſtos ab inſi- H *Epheſ. 6.* dus perſequentium. † Iſti ergo ſpiritales Iſraelitæ videntur eſſe qui hæc loquuntur: eo quòd tentationibus ſæculi ſubiacuerint , & opprobrium fuerint vicinorum : hoc eſt, eorum qui Hieruſalem patriam non incolebant. Illuſioni etiam fuerunt ſpiritalibus nequitiis & poteſtatibus, contra quas iuſtis lucta eſſe conſueuit. Denique hiſtoria te doceat quod abducti Iudæi in Babyloniam , etſi propter peccata ſua videbantur eſſe ſubiecti, tamen multò meliores gentibus habebantur. Peiores enim erant *Pſal. 136.* in circuitu eorum , qui inſultabant eis cum ipſi peccatorum grauium eſſent mole curuati. Primus ergo intellectus de captiuis patribus vſurpandus eſt, quibus inſultauerunt Aſſyrij , illudentes eis in Babylonia : quibus etiam rex ille nequiſſimus dominabatur Nabuchodonoſor. Secundus intellectus ad altiora referendus , quod ſæuiſſimos rex diabolus eſt , ipſe eſt Aſſyrius Nabuchodonoſor, qui bonis inſidiari ſolet, vt eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco vbi dicit Apoſtolus. *Video legem carnis meæ repugnan-* *1. Cor. 4.* *tem legi mentis meæ , & captiuum me ducentem in lege peccati*: hoc eſt , in illa lege carnalis illecebræ. Aduerſarius leo eſt , qui vrget obnoxios , iuſtos fatigat. Vnde pulchrè poſuit Aquila, Spretionem & pompam poſuiſti nos iis qui in circuitu noſtro ſunt. Ita enim deſpicabiles æſtimantur, qui theatrum facti ſunt huic mundo, & angelis & hominibus : quia etſi in teſtamento non peccent Dei , nec carnis illecebris reflectantur a Domino, tamen quaſi in pompa quadam circumferri videntur & deſpici : quandoquidem peccatores humilitati iuſtorum inſultare conſueuerint , vt opprobrium ducant crucem Domini ſaluatoris , humilitatémque iuſtorum. *Sap. 5.* Denique quaſi in quadam pompa theatri conſtitutus *2. Cor. 6.* Apoſtolus dicit. *Placeo mihi in iniuriis , in neceſſitatibus, in perſequutionibus , in anguſtiis.* Io iſtis placet ſibi , qui *Philip. 3.* omnia quæ mundi ſunt , detrimentum putat , vt Chri- *Philipp. 1.* ſtum lucrifaciat: ipſum ſolum ſiue per vitam , ſiue per mortem requirens (cui *viuere Chriſtus eſt , & mori lucrum*) *Philip. 3.* vt inueniatur in Chriſto. Adiciont adhuc iſti Iſraelitæ dicentes :

Poſuiſti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis.

Quibus gentibus poſiti ſunt in parabolam, niſi creditutis ? Ea enim quæ acciderunt Iudæis , in ſimilitudinem figuræ facta ſunt , vt fieret nobis typus & figura ex- *1. Cor. 10.* cidium Iudæorum , atque ex illa ſimilitudine per parabolam, ſolutionem præſentibus requiramus, quo exem- M pla eorum cauere poſſimus. Deinde quia Iudaicæ res omnes quaſi parabolæ ſunt, hoc eſt , quaſi figuræ, egentes ſolutione. Denique Dominus Iudæis in parabolis loquebatur , vt imperiti non intelligerent , intelligerent *Matth. 13.* ſapientes ; vt intelligebant Apoſtoli ; & in quo mouebantur , interrogabant Dominum : Iudæi autem nec intelligebant , nec iterum diſcere non intellecta cupiebant. Quid ſit parabola , accipe. Abraham duos filios *Galat. 4.* habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera. Non intelligebat hoc Iudæus niſi ſecũdùm litteram. Neſciebat quis de filiis duobus acciperet hereditatem patris , quia ad carnalia propendebant. Egebant parabola ſolutione. *Ibidem.* Venit gentium doctor , & fides nationum : & intellexit quod duæ illæ mulieres duo ſint teſtamenta : vnum a G monte Sina , quod in ſeruitutem generauit populum Iudæorum , quod eſt Agar. Et ideo Sina , quod per interpretationem menſuram eius ſignificat, Menſura autem legis eſt : ſuperabundans autem gratiæ eſt. Sina quoque merces dicitur , & conuenit populo Iudæorum qui iuſtificari ſe mercede operum quam fidei gratia maluerunt. Ergo quæ ſub lege erat Hieruſalem , cum filiis ſuis ſeruiebat : quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt. Et ideo Sarra , quæ principalis dicitur , libertatem habet , quòd princeps ſui ſit qui iuſtus atque integer eſt. Ex duobus igitur teſtamentis duo populi: vnus Iudæorum , alius nationum. Ille nationum qui in Chriſto credidit: ille Iudæorum qui non credidit , & H ſeruit. Ipſe eſt ſecundùm carnem natus : quia ſecundùm carnem interpretatus eſt ſcripturam diuinam, & ſecundùm litteram , non ſecundùm ſpiritum. Qui autem de libera natus eſt , per repromiſſionem: hoc eſt, cui repromiſſio ex fide , ipſe eſt Eccleſiæ filius , tenens gratiæ libertatem : propter quem Eccleſia dicit. *Expelle ancillam , & filium eius , non enim hæres erit filius* *Geneſ. 21.* *ancillæ cum filio meo Iſaac.* Et Apoſtolus ait. *Itaque* *Galat. 4.* *fratres , non ſumus ancillæ filii , ſed liberæ.* Hæc eſt ergo ſolutio , quia quod ignorabat Iudæus , fides gentium ſoluit , infuſa à Paulo doctore mentibus nationum. *Pſalm. 68.* I Ideo ergo illorum geſta nobis in parabola ſunt. Sed & Dominus dixit. *Factus ſum illis in parabolam : aduerſum* *Luc. 4.* *me exercebantur qui ſedebant in porta.* In parabolam autem factus , quia dicitis , inquit : *Medice , cura teip-* *Pſal. 68.* *ſum.* In parabolam factus eſt , quia ſedentes in porta *Matth. 24.* increpabat In exitu enim non otioſi , ſed exerciti eſſe debemus. Ideoque ſcriptum eſt. *Videte ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato* : hoc eſt, non in otio, ſed in negotio. Ergo pigri ſedebant Iudæi , quia ſtare non poterant : qui veræ *Pſal. 133.* Hieruſalem atria neſciebant. Si enim ſciuiſſent illam *Pſalm. 121.* Hieruſalem , requiſiuiſſent. Iſti ergo fatigati in porta ſedebant. Nec ſolum dixit, ſedebant ; ſed etiam, oderant *Amos 5.* K Dominum in portis redarguentem. In porta enim erat, qui ſubiturus erat ſui corporis paſſionem, per quam mi- *Ioan. 12.* graret è terris, rediret ad cælum. In porta erat cum dice- *Pſal. 68.* ret : *Ambulate dum lucem habetis.* Quid eſt ergo : *Factus* *Rom. 10.* *ſum illis in parabolam* , niſi quia finis legis eſt Chriſtus, & mors eius ſoluit ænigmata prophetarum : eáque quæ antè Iudæis erant incognita cùm prophetarentur , po- *Matth. 3.* ſtea manifeſtata ſunt Dominicæ paſſionis affectu? Fa- *Epheſ. 3.* ctus eſt illis in parabolam , quia quaſi vilem ſe præbuit, *Ioan. 11.* Ingerens ſe illis , nec refugiens eorum ſeditiones, & perducens eos ad tempus beneplaciti ſibi , vt moreretur pro omnibus hominibus, quo illius ſanguine genus ho- *Deut. 25.* minum mundaretur. Similiter in parabola ſcriptum L eſt. *Non alligabis os bouis triturantis.* Soluit hanc parabolam Apoſtolus , dicens : *Numquid de bobus cura eſt* *1. Cor. 9.* *Deo* ? An propter nos vtique dicit ? Nam propter nos *1. Cor. 10.* ſcripta ſunt. Quis eſt qui arat , niſi qui in ſpe arat , vt in *2. Cor. 9.* iudicio Domini metat ? Et ideo quaſi boni agricolæ, vbi *1. Cor. 3.* per ſpem inarata fuerit terra noſtra continentia corporali , non carnalia , ſed ſpiritalia ſeminemus : quoniam de carnalibus corruptela colligitur , de ſpiritalibus vita æterna adquiritur. Typus igitur & figura nobis ſint geſta maiorum. Typus lex ſcripta in cordibus noſtris , vt nobis in ea quædam futurorum figura, non veritas ſit. Lex ergo quaſi figura ſit nobis : Euangelium quaſi lumen & ſignaculum veritatis. In parabola ergo Dominus oſten- *Luc. 8.* dit ſe Iudæis, ſed non intellexerunt parabolam , quia medicum non receperunt qui curaret animas laborantium, & omni ægritudine & inæqualitate incommoditatis abſolueret. Factus eſt etiam in parabolam , quia carnem ſuſcepit , quam crucifixerunt Iudæi , non intelligentes parabolam ſpiritalem. Eouſque enim intellexerunt , vt *Act. 3.* cùm auctorem vitæ crucifigerent , & ſuſpenſum in cru- *Matt. 27.* ce cernerent carnem Domini ſalutarem , mouerent caput. Nam ſi intellexiſſent, vtique non inſultaſſent, ſed ingemuiſſent. Et tamen ipſa commotio capitis illis in † parabolam ceſſit , vt non hoc ſignificaret quod illi ſentiebant , ſed quod myſteria declarabant. Illi enim ſecundùm vulgi vſum inſultantes Domino mouent caput ſuum , ſicut qui iuſtis inſultare deſide-

[*Ibidem. Marc. 15.*] tant, ſi fortè eos viderint in hoc ſæculo fatigari, mouent caput. Quæ commotio capitis geminum intellectum [A] habet. Reprehenſibiles enim videntur ſecundùm ſcripturæ auctoritatem qui mouent caput, cùm dicat & [*Pſal. 79.*] Matthæus: Qui *tranſibant, blaſphemabant Dominum Ieſum mouentes capita ſua.* & Marcus: *Qui prætenibant.* Tranſeuntes autem quòd reprehenſibiles æſtimentur, docet hic [*Ibidem. Pſal. 128. Pſalm. 133.*] ipſe Propheta, qui dicit de vinea Sabahot: *Et vindemiant eam omnes tranſeuntes viam.* Deniq; & qui ſequitur verſus, hoc ſignat. *Deuaſtauit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Et in poſterioribus ait. *Et non dixerunt tranſeuntes viam: Benedictio Domini ſuper vos,* eo quòd qui tran- [*Marc. 17. 1. Cor. 11.*] ſit, & non ſtat in atriis Domini non dat benedictionem. Ita ergo Iudæi mouebant caput ſuper Dominum Ieſum, vt prætereirent, qui firmum ſolidúmque fidei veſtigium [B] habere non poterant. Mouebant autem caput ſuum, quorum caput Chriſtus eſſe debuerat, quem non debuit dimouere & deturbare perfidia Iudæorum. Sed quia non paſſi ſunt membra ſe eſſe Chriſti, ideo caput eorum non fuit Chriſtus. Non erat etiam lex caput eorum, quia expoliabantur & lege à populo nationum. Non fuit his caput verbum Dei: quia amiſerant prophetas, & Apoſtolos non habebant. Hoc de reprehenſibili commotione [*Eccl. 2.*] capitis dictum ſit. Eſt tamen & laudabilis capitis commotio: reprehenſibilis Iudæis, laudabilis populo nationum. Quid eſt enim caput, niſi in quo ſenſus ſunt? Oculi enim ſapientis in capite eius: quos moueri oportet [C] oculos, id eſt, mentis tuæ ſenſus, ne aliquo torpore pigreſcant. Moue ergo prudentiam tuam, moue ſapientiam, moue cogitationes tuas cæleſtium collatione ſermonum, & propheticorum diſputatione verborum, ita vt non pecces in teſtamento Dei, ſed fides firma ſit. Sunt enim hæretici qui mouent ſenſus ſuos, vt perfidiam tamen non fidem excitent: Sed iam expreſſiùs de ipſa capitis commotione quæ in ſimilitudinem populis eſt po- [*1. Cor. 11.*] ſita, dicendum eſt. Quis eſt caput populorum, niſi Chri- [*Rom. 7.*] ſtus? *Caput* enim *mulieris vir, caput viri Chriſtus.* Sed & lex caput intelligibilis mulieris. Denique ſub lege tanquam ſub viro eſt populus Iudæorum, quia lex νόμος [*1. Cor. 7. Rom. 7.*] dicitur Græcè: & ideo ſynagoga νόμῳ quaſi [D] maſculo copulata eſt, ſed legi corporali, non ſpiritali: hoc eſt, ritui legis Iudaico, cuius vinculis alligata eſt, legitimi neſciens ſacramenta coniugij. Si autẽ mortua fuerit lex, hoc eſt, legis interpretatio corporalis, tunc plebs quaſi [*Deut. 25. Galat. 3.*] mortuo coniuge priore legitimè nubet ſecundo viro, qui ex mortuis reſurrexit. Eſt etiam caput mulieris huius Euangelium. Vnde quidam myſticè interpretati ſunt, mortificato ritu Iudaico, tanquam fratri defuncti Euangelio mulierem eam nubere ex lege voluerunt, quia lex annuntiauerit Euangelium. Ideo prior lex vir, poſtea [*Rom. 7.*] ſecundi viri nuptiæ, hoc eſt, Euangelij ſacramenta ſunt. [*Deut. 25.*] Duo enim quaſi coniugia, duo ſunt teſtamenta. Vnum [E] coniugium vetus eſt teſtamentum, quod morte viri prioris ſolutum eſt. Et ideo mulier illa cui lex mortua eſt, rectè in ſecundum coniugium conuenit, hoc eſt, teſtamentum nouum. Sic duobus fratribus vna coniungitur, cui [*Rom. 7.*] ſuperiora peccata moriuntur, meliora poſtea ſacramenta renouantur. Hoc nobis Apoſtolus euidenter expoſuit, dicens. *Quoniam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro ligata eſt legi:* hoc eſt, viri ſui legi, vt ei debeat caſtitatem. Si autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege viri: id eſt, vt cui velit nubat, dummodo mortuo viro nubat: quia [*Epheſ. 5.*] viuo viro, inquit, adultera vocabitur, ſi iuncta fuerit [F] alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt [*Rom. 7.*] à lege viri, ita vt non ſit adultera ſi fuerit cum alio viro. Hoc autem ſacramentum ad Chriſtum & Eccleſiam pertinere, etiam alibi demonſtrauit, dicens. *Hoc magnum eſt ſacramentum: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Hic quoque non prætermiſit, dicens: *Itaque fratres mei, & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit.* Quomodo mortificatus es legi, niſi vt tibi legis vmbra moriatur cùm accedis ad ſacramenta cæleſtia? Nec enim aliter debes accedere ad Euangelium niſi ſolutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adulterium eſt, veris falſa miſcere. Pudici-

tia autem ſpiritalis, ſi anima tua exuta omnibus impe- [*Coloſſ. 2.*] [A] dimentis deiuæ cognitionis, ſine ruga accedat ad Dei verbum. Ergo ſicut Eccleſiæ caput Chriſtus, ita & ſynagogæ caput lex, hoc eſt, iis qui ſub lege ſunt: propter quos Apoſtolus fecit ſe eſſe ſub lege, cùm ſub lege non [*1. Cor. 9.*] eſſet, vt eos qui ſub lege erant, lucrifaceret. Et iterum doctor gentium factus eſt quaſi eſſet ipſe ſine lege (cùm [*Ibidem.*] ſine lege Dei non eſſet,) vt eos qui erant ſine lege acquireret Chriſto. Pulchrè autem ait quod ſine lege Dei non eſſet, & in lege Chriſti maneret. Lex autem ſynagogæ caput non à principio, quia Chriſtus erat caput veteris ſynagogæ, quam Moyſes fundauit & condidit. Quod autem verbo Domini fundata ſit, audi dicentem; Fide [*Hebr. 11.*] Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe Pharaonis regis [B] nepotem. Maluit enim affligi compati, quàm temporibus delectari: maioréſque diuitias æſtimauit, & prætulit theſauris Ægypti, improperium Chriſti. Aſpiciebat enim mercedem repromiſſionum Dei, quæ eſt reſurrectionis gratia. Sed vbi propter perfidiam Iudæorũ mortuum eſt infidelibus Dei verbũ, & excidit pectoribus Iudæorum, legis ſpiritalis intellectus occubuit, & nupſit ſynagoga ritui corporali, obſeruationique perfidiæ. Sed non fuit illa ſobrietas ſpiritalium nuptiarum, ſed adulterium caſtitatis. Ideo ſynagoga libera eſſe non potuit, quæ malè nupſerat, & non crediderat reſurrectionem Chriſti futuram. Vnde bene ei nupſit Eccleſia, cui ſe- [C] cundùm ſacram diſpenſationem ſecũdùm carnem mortuus eſt Chriſtus, vt illa Iudæa anima quæ ante fuerat ligata peccato, per mortem Chriſti abſolueretur vinculo delictorum. Non nubit ergo mulier alteri viro, niſi [*Rom. 7.*] mortuus fuerit vir ſuus: hoc eſt, niſi à vinculo legitimi amoris fuerit abſoluta. Si autem mortuus vir eius fuerit, liberata eſt. Sanè tenebatur ex lege vt fratri proprij coniugis copularetur, ſi ſemen nullum maritus ei reli- [*Deut. 25.*] quiſſet. Quod vinculum magis nectebat interpretatio litteræ, quam gratia ſpiritalis. Denique habebat in voluntate frater defuncti, vt ſi nollet, non acciperet fratris vxorem ad ſemen defuncti reſuſcitandum. Vnde [*Ibidem.*] calceamentum ſuum ſoluere iubebatur, vt eſſet à nexu copulæ eius exutus, quam a ſua gratia † oſtendiſſet [*al. offendiſſet.*] [D] alienam. Sic enim ſcriptum eſt. *Quia ſoluebat vir calceamentum ſuum, & dabat proximo ſuo, dicens. Accipe, &* [*Ruth. 4.*] *acquire tu tibi propinquitatem meam: & hoc erit in teſtimonium in Iſrael, & ſoluebat calceamentum ſuum.* Dicebant [*Ibidem.*] etiam adſtantes: *Det tibi Dominus vxorem quæ intret domum tuam ſicut Rachel & ſicut Lia, quæ ædificauerunt vtraque domum Iſrael, & fecerunt virtutem in Ephrata.* At hoc ex litteræ interpretatione Iudæum ligabat. Cæ- [*Pſal. 21.*] terum figura erat quòd Chriſtus venturus eſſet in ter- [*Rom. 9.*] ras, qui ſemen defuncti populi reſuſcitaret merito fratris, quia dictum eſt. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* [*Matt. 27.*] [E] & quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem. Vel quia Euangelium defunctæ legis reparationem operaretur in poſteris, vt ſemen quod lex non reliquerat, Euangelij non reſuſcitaret. Non mirum ergo ſi caput ſuum praua interpretatione mouerunt, vt ipſi à ſe deturbarent ſapientiam, ſuæ ſalutis auctorem: [*Pſalm. 18.*] aut certè mouendo caput ſuum, cauſa fieret commo- [*Pſal. 9.*] tionis capitis non paucis, ſed populis. Commotio hæc [*Pſal. 98.*] capitis facta eſt quandoquidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, vt fieret omnis terra Domini, & regnum Domini eſſet in nationibus. Vnde & in po- [F] ſterioribus dicit. *Dominus regnauit, iraſcantur populi: qui ſedes ſuper Cherubim moueatur terra.* Quod pulchrè Aquila interpretatus eſt, vt ἀλάλαγμα diceret, hoc eſt tranſmutationem, quæ de loco ad locum, de Iudæa ad populos nationum. Quod ex ea lectione quæ in Euangelio eſt, liquidò poterit manifeſtari, quemadmodum lex mota ſit, dicente ſcriptura: *Su-* [*Math. 23.*] *per cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæ dicunt vobis, ſeruate & facite: ſecundum opera eorum nolite facere. Quæ enim dicunt, non faciunt. Alligant autem onera grauia, & imponunt ſuper humeros hominum, ipſi autem digito ſuo nolunt ea mouere. Omnia autem faciunt, vt videantur ab hominibus.*

2. Cor. 3. Quid eſt, Sederunt Scribæ, niſi quia litera ſcribitur? vn-
de & γραμματεῖς Græce dicuntur Scribæ,
litteræ ſequentes interpretationem, non ſpiritus intelle-
ctum, littera autem occidit. Litteram ergo occidentem
ſequentes, & ipſa appellatione reſonantes Scribæ. Pha-
riſæi autem ſunt, hoc eſt, qui à veritatis vnitate diuiſi ſunt.
Rom. 7. Phares enim diuiſio dicitur. Diuidunt autem Phariſæi
hoc genere, vt verba legis reſonent, vt in ipſa mediten-
tur, ſpiritalis autem myſteria legis & ſacramenta non
videant. Nam ſi lex ſpiritalis eſt, vtique præcepta legis
ſunt ſpiritalia, & opera eius ſpiritalia ſunt, Docentes er-
go quæ Moyſes ſcripſit, onera grauia ligant corporali-
Matth. 11. bus legis. Grauia ſunt enim quæ contraria iugo Chriſti
ſunt: & per doctrinam ſuam deuiam grauia onera im-
Matth. 23. ponunt auribus audientium, quæ ipſi ne tantum quidem
volunt mouere, vt à corporalibus legis ad ſpiritalia ſcri-
pturæ verba commoueant. Sic enim intelligendum,
Luc. 11. quia digito ſuo nolunt mouere illa, hoc eſt nec exiguo
Matth 12. puncto atque momento transferunt ſe ad intelligentiam
ſpiritalem. Hinc eſt & illud quod ſcriptum eſt. *Quod ſi*
Ioan. 4. *in digito Dei ego eiicio dæmonia.* Quid ſit digitus interpreta-
tur ipſa ſcriptura quæ dicit in alio libro Euangelij. *Quod*
ſi in ſpiritu Dei ego eiicio dæmonia. Digitus ergo Dei, ſpi-
ritus Dei eſt. Deus enim ſpiritus eſt, & nihil habet in
Pſalm. 8. ſua ſubſtantia corporale, ſed totus eſt ſpiritus. In ſpiri-
Pſal. 32. to ego Dei eiicit dæmonium, qui in digito Dei eiicit.
Vnde & ſanctus Dauid ait. *Quoniam videbo cælos tuos,*
opera digitorum tuorum: hoc eſt, ſpiritus tui opera ſunt cæ-
li, ſicut & ſcriptum eſt. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, &*
Geneſ. 1. *ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vt ergo concludamus
diſputationem, Scribæ & Phariſæi nihil ad interiorem
hominem referunt, qui vt ipſe ad imaginem Dei & ſimi-
Matth. 6. litudinem factus eſt, ita in iis quæ cogitat, & quæ medi-
tatur, debet magis quæ ſpiritalia ſunt, quàm quæ car-
nalia cogitare. Totum ergo ad illum exteriorem, ad il-
lum terrenum hominem referre contendunt: & ideo
omnia eorum talia ſunt, vt videantur ab hominibus, non
vt placeant patri qui in abſcondito videt. Timent enim
ſua opera reuelare. Hæc eſt ergo commotio capitis quæ
Galat. 3. facta eſt in populis: vel, ſicut Aquila & Symmachus di-
xerunt, in gentibus. Omnes enim gentes mouerunt ca-
put ſuum, vt legem ſpiritaliter interpretarentur. Nemo
Ephеſ. 1. ſecundùm litteram legis ſe putet eſſe ſaluandum: quia
littera legis maledictum habet, ſpiritus benedictionem
affert. Nemo ex operibus legis iuſtificari poteſt: quia
ſub maledicto ſunt omnes, qui ſub littera ſunt. Fugiant
ergo omnes maledictum legis, & confugiant ad benedi-
ctionis gratiam: vt benedictionem habeant in cæleſtibus
in Chriſto Ieſu, qui mortuus eſt pro nobis vt fides tranſi-
ret ad gentes: qui etſi vir fuit antè ſynagogæ, nec ipſam
deſeruit, & nos redemit. Illam enim non deſeruit, vt re-
liquiæ ſaluæ fierent: nos redemit eligendò populos na-
Rom. 11. tionum. Hæc ergo electio gentium ſalus Iudæis. Reli-
Ibidem. quiæ enim non per opera ſua, ſed per electionem gratiæ
ſaluæ factæ ſunt. Gratia eſt ergo Chriſti quæ & nos rede-
mit, & reliquias viuificauit. *Commotio autem capitis facta eſt*
in gentibus: ſed ex hac commotione non mediocris muta-
tionis gratiam Iudæi pertulerunt, quorum reliquiæ ſal-
uæ factæ ſunt. Sequitur.

Tota die verecundia mea contra me eſt: & confuſio vultus mei operuit me.

Pſalm. 43. Sup.
Quid eſt quod interdum ex perſona vnius, interdum
ex perſona plurimorum Pſalmus hic dicitur? Nam a
principio a pluribus cœpit, vt eſt, *Deus auribus noſtris au-*
diuimus: & cætera quæ ſequuntur. Deinde ait. *Tu es ipſe*
rex meus, & Deus meus. Iterum. *In te inimicos noſtros venti-*
labimus. Et poſtea: *Non enim in arcu meo ſperabo*, &: *In*
Pſal. 108. *Deo laudabitur tota die*, &: *Tota die verecundia mea contra*
me eſt. Quid ſibi vult iſta mutatio, quæ frequenter in
Ibidem. Pſalmis reperitur, ſicut & in centeſimo octauo Pſalmo
ait. *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os do-*
loſi ſuper me apertum eſt? Hoc de vno, ſequitur de pluri-
bus. Loquuti ſunt aduerſum me lingua doloſa: & o-
A dium pro dilectione mea. Deinde de vno: *Conſtitue*
ſuper eum peccatorem. Quod videtur in eo Pſalmo aliud ad
populum Iudæorum referri, aliud ad Iudam proditore-
rem. Quando pluraliter dicta, ad populum: quando ſin-
gulariter, ad Iudam. Hic quoque poſſumus dicere;
quando pluraliter dicta, ad ſanctos, quando ſingulari-
ter, ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum referri qui
æſtimari poteſt & pro pluribus in Propheta locutus, &
ipſe pro ſe, & ideo dixerit: *Verecundia mea contra me eſt.* quæ
dicitur ἐντροπὴ, ἐντροπὴ autem eſt quando ve-
recundiam vult quis incutere alicui vt inflectat propoſi-
tum ſuum, ſicut eſt: *Deſcendat nunc de cruce, & credimus* Matt. 27.
B *ei.* confidit in Deo: liberet nunc eum. Pulchrè autem
ait, *Tota die*: quia incarnatio Domini noſtri Ieſu Chriſti
lucem attulit mundo. Dies itaque incarnationis eſt, de
quo quidem dicit Dominus. Ambulate dum lucem ha-
betis, &: Abraham diem meum vidit. Ergo hæc vere- Ioan. 12.
cundia habet in ſe confuſionem: Vnde & Symmachos: Ioan. 8.
Tota die (inquit) *confuſio mea contra me eſt.* Quæ autem con-
fuſio Chriſti, niſi crux, quod nudus pependit in ea? Et
bene, *tota die*: quia ex quo affixus eſt cruci, vſque in ho- Matt. 27.
ram nonam tenebræ factæ ſunt: & poſt horam nonam
lux refulſit vſque in veſperum. Hic dies ex tribus pri-
mus. Pateſt tamen & choros ſanctorum pluraliter de ſe
& ſingulariter loqui. Chorus enim quaſi ſingularem
C perſonam habet, ſed numerus plurimorum eſt; ſicut
illud eſt. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe* Eſai. 29.
eſt a me. Quæ autem eſt confuſio quæ operuit Domi-
num Ieſum, cum confuſionem peccata faciant? Ipſa 1. Petr. 2.
ſunt enim quæ operiunt peccatorem. Hic autem pec- Eccleſ. 4.
catum non fecit. Sed quemadmodum eſt confuſio ad-
ducens peccatum, ita eſt confuſio quæ peccatum abo-
let: vt confuſio crucis Domini noſtri Ieſu Chriſti, per
quam peccata mundantur. Eſt etiam omnis confuſio
bona, quam pro Chriſti nomine ſubeas, & admodum
glorioſa, ſi verbi gratia in perſecutione lex ſit vt verbere-
tur Chriſtianus, vt dignitatem amittat, vt careat priui-
D legio, vt in vincula ducatur. Hæc vtique confuſio eſſi
priuilegium non habet, habet gloriam piæ confeſſionis.
Eſt autem & Chriſti confuſio, ſicut ipſe ait. *Qui me con-*
fuſus fuerit coram hominibus, confundam & ego eum coram Luc. 9.
patre meo qui in cælis eſt. Bona ergo confuſio. Pleriſque
tamen huiuſmodi confuſio Chriſti amara eſt, hoc eſt,
non credentibus, iucunda credentibus. Siue ergo velis
confuſionem Chriſti intelligere crucem eius, quæ Iu-
dæis videbatur eſſe confuſio, qui inſultabant ei, quaſi
erubeſceret Chriſtus in eo opere in quo publicam ope- 1. Cor. 1.
rabatur ſalutem: ſiue etiam hanc confuſionem, quæ in- Matth. 27.
geri videbatur.

A voce exprobrantis & obloquentis: à facie E inimici & perſequentis.

Erubeſcebat Dominus ſic lapſum eſſe electum po-
pulum ſuum, & confundebat eos apud patrem, quo-
rum finis aduenerat. Præſcius enim erat filio pater, à quo
numquam poteſt filius ſeparari. Et ideo pater audiebat Ioan. 8.
dicentem Iudæis. *Ecce relinquetur vobis domus veſtra de-* Matth. 23
ſerta. Sunt autem qui etiam in confuſione ſua glorian-
tur, ſicut illi de quibus dicit Apoſtolus, quia gloria eo-
rum in confuſione ipſorum: quibus contraria eſt gloria Ph lipp. 3.
Chriſti, qui crucem ſuſcepit, nec confuſionem refugit. Hebr. 12.
Quam nos quoque minimè timere debemus, nec for- Eccl. 4.
F midine aut faſtidio declinare, ne peccatum ſupra nos
adducat, quæ poteſt adducere gratiam vitæ. Eſt enim
& confuſionis gloria: vt ſi in multos gentiles incidas vel
philoſophos, & illi tibi obiiciant crucem Chriſti, &
verbo reſpondere non poſſis, nec ſalutaria quiſquam
audiat verba referentem, eſt confuſio, *ſed a voce expro-*
brantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis. Et ideo
noli reſpondere inſipienti ad inſipientiam eius. Eſto ſicut Prou. 26.
homo mutus & tacens, & quaſi non audiens verba Pſal. 37.
inſultantium & obloquentium: non quo reſpondere
nequeas, ſed quo reſpondere non debeas. Omni enim
rei tempus. *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* Tacen- Eccle. 3.
dum eſt, quando paratum non inuenis auditorem: lo-

quendum eſt, quando Dominus linguam eruditionis indulget, vt ſermo tuus operetur in affectibus audientium. *Eſai. 50.* Quomodo autem te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eo quòd ſalubrem tuum nolit audire ſermonem? Aut quomodo tibi acquieſcat, qui perſecutor eſt, & velit te ſibi vendicare: Aut, vt Aquila dixit, vel Symmachus, vt vlciſcatur & puniat in te quod Chriſti hereditas ad gentes videatur eſſe transfuſa? *Act. 13.* *Eccl. 4.* Longè itaque iſta confuſio a confuſione & opprobrio peccatoris. Iſtius enim conſcientia illuminatur, qui oblitus non eſt Dei ſui; illorum confunditur, quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum. Et ideo bene ſibi conſcij dicent.

Hæc omnia venerunt ſuper nos, & obliti non ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo.

Et non receſſit retro cor noſtrum: & declinaſti ſemitas noſtras de via tua.

Quoniam humiliâſti nos in loco afflictionis cooperuit nos vmbra mortis.

Quoniam humiliâſti nos in loco afflictionis. Videtur verſiculus hic vltimus non concordare ſuperioribus. Nam quomodo declinârunt ij quibus diuinitatis nulla obrepſit obliuio, nec alicuius iniquitatis conſcientia, nec vlla deſidia? Sed ſi conſideres quia iuſtus vix ſaluus ſit intelligis profectò & ipſius nonnumquam titubare veſtigia, & auctorem declinationiscorum Deum videri: *1. Petr. 4.* quia ipſe quoque patitur iuſtos ſæpe tentari, quò magis probentur tentationibus eruditi. Quis eſt autẽ tam fortis, vt nequaquam in tentatione moueatur, niſi Dominus adiutor ei adſiſtat. *1. Petr. 1.* Deniq, conturbatus eſt & ipſe propheta Dauid, qui dixit in ſua abundantia, *Non mouebor in æternum.* Aut quis eſt ille quem locus afflictationis & terræ corruptela non moueat, cum diuina ſententia neminem exceperit qui ſit ab exercitio & a fatigatione terræ huius immunis, *Pſal. 29.* cui dictum eſt, *Maledicta terra in omnibus operibus tuis: ſpinas* (inquit) *tibi & tribulos germinabit*? Denique ipſe *Geneſ. 3.* Paulus Dominicæ vas electionis, a maledictione veteris ſententiæ abſolutus Domini Ieſu paſſione, tamen captiuum ſe duci in legem peccati vehementiſſimè deplorauit, *Act. 9.* nec quemquam niſi Chriſtum à quo liberaretur inuenit, cùm eum lex ſui corporis & vmbra mortis vrgeret. Diximus ſenſum: ſed expreſſius qui locus ſit afflictationis, conſiderare nos conuenit. Vtrum hic mundus, *Rom. 7.* *Ibidem.* qui in maligno poſitus eſt, an verò caro noſtra, in qua anima noſtra humiliatur, dum in iſtius carnis deſcendit ſocietatem: an aduerſa quibus exercemur in hoc corpore conſtituti, in quo ingemiſcimus grauati, quod nolumus ſpoliati, ſed ſuperueſtiri. Grauis enim labor eſt dum expectamus vt abſorbeatur mortale hoc à vita, quo nos *1. Ioan. 5.* expoliare debemus. Minore enim labore expolitur, quam abſorbetur. Et vide ne ea diuerſitas ſit expoliantis ſe & *2. Cor. 5.* expectantis vt abſorbeatur a vita. Expoliat gratia, abſorbet pœnitentia. Expoliat ſublimitas mentis, abſorbet diligentia. Quomodo autem dubites quod afflictationis hic locus ſit, quando corpus eſt mortis, in quo operit nos etiam vmbra mortis? Et ideo ad lucernam illam ſemper debemus intendere, quæ eſt verbum *Rom. 7.* *Pſal. 118.* Dei, vt ſciamus quemadmodum noſtri animi ſemitas dirigamus, vt veſtigia mentis internæ, vt lux animorum ſoluat tenebras corporales. Pulchrè autem Aquilæ interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locum afflictationis, expreſſit dicendo: *Quomodo humiliaſti nos in loco Syrenum*; vt non caro in vitio ſit ſine natura, ſed ea quæ carnem corruptibilem eſſe fecerunt. *Eſai. 13.* *Hier. 50.* *Michea. 1.* Denique Syrenes, quarum ſecundo & tertiò mentionem fecit ſcriptura diuina, quaſdam fuiſſe puellas Gentilis tradit hiſtoria quæ vocis propriæ ſuauitate, canendi illecebris, audiendique ſtudio illectos nauigantes ad littus admouere nauigia prouocabant: eòſque (eum *Homerus lib. 12. odyſſ.* gratiam vocis ſequerentur) ſcopuloſo in loco naufragium facere ſolitos vetuſtas poſteris tradidit. Earum autem interpretatio hæc eſt, voluptas vocis, & quæ-

G dam adulatio. Ita ergo ſæculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, vt decipiat. Vt ergo illic non littus in vitio erat, ſed canora dulcedo, quæ faciebat aſperitatem littoris, non caueri: ita non caro in vitio, ſed ea quibus caro iſta ſollicitatur & fluctuat. *Iacob 1.* *Eccl. 43.* Denique mare, ſi tempeſtas deſit, quietum eſt: ſi procella ſæuiat, periculoſum. Et ſeptuaginta virorum videtur cum his ſententia conuenire, cùm dicunt quia ſcriptum eſt: *Quoniam humiliaſti nos.* *Deut. 21.* Cuius interpretationis teſtimonia de ſcripturis ſunt nobis accerſenda diuinis. Ait enim Deuteronomium: *Si exieris in pugnam aduerſus inimicos tuos, & tradiderit tibi eos Dominus* *Ibidem.* H *Deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris ſpolia eorum, & videris in ea deprædatione mulierem bona ſpecie, & cohabitaueris cum ea.* & infrà *Si nolueris eam poſtea, dimittes eam liberam, quia humiliaſti eam.* *Rom. 7.* *Deut. 22.* Vides ergo quoniam non natura ſui eam, ſed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliâſſe perhibetur. Humilitas ergo operis eſt, per quod caro iſta, peccati corpus effecta eſt, & locus afflictationis. Iterum alibi: *Si puella virgo deſponſata fuerit viro, & inuenerit eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educentur ambo ad portam ciuitatis ſuæ, & lapidabuntur, & morientur: iuuencula, quia non clamauit in ciuitate, nec inuocauit hominem qui ſubueniret: & vir, quia humiliauit mulierem* I *proximi ſui.* Et hic eadem eſt huius cauſa ſermonis, vt à corruptore humiliata dicatur. Tertium quoque habes de hac re teſtimonium, & plura, ſi quæras. Tamen de eodem libro audi: *Si quis inuenerit virginem quæ non fuerit deſponſata, & vim faciens ei dormierit cum ea & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum ea, patri iuuenculæ quinquaginta denarios, & erit vxor eius, quia humiliauit eam; nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quod humiliauit eam.* *Ibidem.* Ipſe ſermo repertus eſt, vt intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, ſed culpa. Nec tamen negare poſſumus quod multis humilietur & caro, loco ipſo, illecebris ipſis, K fragilitate quoque qua patuit errori. Licet enim non à mediocri aduerſario ſerpente decepta ſit Eua, habebat *Geneſ. 3.* tamen ſui non mediocrem gratiam, antequam peccatum irreperet; in conſpectu erat Dei Adam, in paradiſo vigebat, cæleſti gratia refulgebat, loquebatur cum Deo. Numquid eum humiliatum ante legiſti, niſi poſteaquam præuaricatio eum humiliauit ſua? Cuius vitij hereditatem ad nos vſque tranſmiſit, vt in hoc corpore conſtituti nolimus peregrinari de corpore, & adeſſe Deo. Et ideo humiliamus animam noſtram quæ ſe ad Deum geſtit attollere, ſed corruptibile hoc corpus grauat animam, terrenáque habitacula præponderant, vt *2. Cor. 5.* *Sap. 9.* L mens deuota Deo frequenter inclinetur ad ſæculum, nec ſe ſubiicere Deo poſſit: quoniam ſubiectionem ſui ſapientia carnis ignorat quæ noſtrum inuoluit affectum. Dicentes hæc de nobis, quid de carne Domini noſtri Ieſu Chriſti dicemus? Qui vtique ſuſcepit carnis iſtius *Philip. 2.* veritatem: & ideo *ſemetipſum humiliauit vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Diligenter attende, & conſidera ſingula. Vide quia volens ſuſcepit hanc formam corporis noſtri, & tuæ obſequia ſeruitutis, in ſimilitudinem hominum factus, non in ſimilitudinem carnis, ſed in ſimilitudinem hominum peccatorum. *Rom. 8.* *Rom. 3.* Omnis enim homo ſub peccato. Ideo & ipſe inuentus vt homo, vt M ſcriptum eſt de eo. Et homo eſt, quis cognoſcet eum? *Philip. 2.* *Hier. 17.* Homo ſecundùm carnem, ſed vltra hominem ſecundùm operationem. Vt homo, inquit, humiliauit ſemetipſum: quia ad eos Deus venit qui humiliati fuerant, liberandos. *Philip. 2.* Ipſe ſe ergo humiliauit propter nos. Nos ergo corpus illius corpus mortis: ſiquidem corpus eſt vitæ. *Hebr. 1.* Nec caro illius, vmbra mortis: ſiquidem fulgor eſt gloriæ, nec in eo locus afflictationis: ſiquidem in illo corpore omnibus gratia conſolationis. Humiliauit ſe, vt diſceres quid ſit humilitas. Denique audi dicentem: *Matth. 11.* *Luc. 14.* *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Ille ſe humiliauit, vt tu exaltareris. *Qui enim ſe humiliat, exaltabitur.* Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur. Multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus eſt autem Dominus vſque ad mortem, vt

de portis mortis exaltaretur. Ecce, vide gratiam Chri-
Pſal. 9 ſti vide beneficia eius. Poſteaquam Chriſtus aduenit,
hæc caro quæ erat vmbra mortis, cœpit per gratiam
Domini refulgere, & habere lumen proprium: vnde &
Matth. 6. dictum eſt: *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* Sed vide de
quo oculo dicat: non de exteriore, ſed de interiore. *Si*
Ibidem. *oculus*, inquit, *tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum luci-*
dum erit. Interior vtique eſt oculus, qui totum homi-
nis corpus illuminat. Interior eſt etiam oculus, qui af-
fert toti corpori cæcitatem; quia ſcriptum eſt: Si autem
Ibidem. nequam fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tene-
broſum erit. Vides iam in vno homine vnde tenebræ
naſcantur, vnde lumen oriatur. Ipſe ergo tibi es cali-
go, vel lumen. Caligo, iniquitatis eſt, tenebræ pecca-
torum; lumen innocentiæ. Ipſe tibi ergo es vel iniu-
riæ auctor, vel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lu-
men in teipſo eſt, quia innocens infantia tua eſt: Pura
mens hominis ante adoleſcentiæ lubricum, & iuuen-
tutis errorem. Tu tibi ergo tenebras feciſti eſſe quod
lumen eſt. Denique idem oculus, hoc eſt, ſenſus ho-
minis, tenebroſus eſt in peccatore, ſplendidus in inno-
cente. Nec illud prætereamus quod Symmachus ait:
Afflixiſti nos in loco deſerto. Ideo affligimur, quia inter-
Geneſ. 3. dum deſtituimur protectione cæleſti: & regio iſta ſub
Pſal. 84. maledicto eſt, vel in lubrico ſæculari. Needum quo-
que benedixerat terram ſuam Dominus noſter Ieſus
Chriſtus: & ideo laborabant, nec ad lumen pietatis eius
oculorum ſpiritalium intendebatur obtutus. Deinde
Homerus quia voluptas & delectatio mundi frequenter irrepit.
in 12. Vnde non vinculis hominis illius ligare nos atque vinci-
Odyſſ. re debemus, nec cera aures claudere, ſed aduertere aurem
quotieſcumque aliena à fide, & contraria vel aduerſa
vtilitati noſtræ aliquis exiſtimat obloquenda, ne in eo
ſermone operiat nos vmbra mortis, & ſi quid tale pro-
fertur, nos tamen Dei verbum debemus inſerere, quod
Luc. 11. mentis noſtræ oculos fulgore diſputationis illuminet.
Sequitur:

Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi ex-
pandimus manus noſtras ad deum alienum.

Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit
occulta cordis.

Quia propter te morte afficimur tota die:
æſtimati ſumus vt oues occiſionis.

Quid eſt quod ait: *Nonne Deus requiret iſta*? Quaſi ſi
non requirat, ignoret? Et ſic requiret Deus obliuionem
tuam quæ irrepſit, vt auferat eius omne veſtigium. Vn-
Act. 1. de & Aquila dixit, *Inueſtigabit iſta*: Symmachus, *Inueniet*
Rom. 2. *iſta.* Nam vtique qui nouit cordis occulta, quomodo
quærit: cui etiam ea quæ ſunt interiora, manifeſta ſunt?
Siquidem apud Deum conſcientia vniuſcuiuſque ſe pro-
dit, & cogitatio hominis apud eum ſe aut condemnat,
aut purgat. Deniq; Aquila viſiones cordis dixit, eo quod
videat cor noſtrum, & omnis noſtri cogitatio cordis in
promptu ſit apud Deum, atque ei cogitationum no-
Heb. 4. ſtrarum imago reſplendeat. Bene illud ait Aquila, *In*
Act. 20. *te morte afficimur*: quoniam in Chriſto mori, arduum
eſt, ſed glorioſum: & in ipſo moritur, qui pro eius no-
mine ſacra paſſione eſt coronatus. Sed quid miraris
quod requirentem Deum occulta cordis, verſiculus iſte
declaret, cùm alibi Deum ſcrutatorem legeris cordis?
Quid etiã miraris ſi verbis noſtris maieſtas diuinæ ſub-
Hier. 17. ſtantiæ explicari non poſſit, cùm ait Apoſtolus: *Nolite*
1. Cor. 4. *ante tempus quid iudicare, donec veniat Dominus, qui illumi-*
nabit occulta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: &
tunc laus erit vnicuique à Deo? Tenebras cordis ſæpe loco
Rom. 2. criminis legimus, immò prope vbique. Vide ergo ne
iſta ſint occulta tenebrarum, quæ ſunt cordis occulta:
ideòque tenebrarum nomen acceperint, quod ea ab
aliis non deprehendantur, ſed lateant. Et ideo Domi-
nus in die iudicij illuminaturus aſſeritur occulta tenebra-
rum: quia cor vniuſcuiuſque manifeſtabitur, quod ante

A occultum erat: ſoli tamen Chriſto cognitum, qui ſciens Matth. 10.
iudicij ſui gratiam, ait; *Nihil eſt occultum, quod non manifeſta-*
bitur. Sunt enim multa quæ propter verecundiam pre- Matth. 6.
mimus, & vt impleamus cæleſte mandatum, tacito apud
nos tenemus affectu, ne videamur in iis quæ noſtra ſunt,
gloriari, & eorum fructum vulgando incipiamus amit-
tere. Sunt autem occulta ſapientiæ, quæ raptus in para-
diſo Apoſtolus Paulus audiuit: & quia non licebat ea ho-
mini loqui, apud ſe tegebat: non quia vſum eorum aut
gratiam aliis inuideret, ſed quia non licebat homini lo-
qui, fortè etiam homini audire non proderat: quæ tunc 2. Cor. 12.
illuminabit Dominus, cùm illuminandorum ſecreto-
B rum tempus aduenerit. Vide ne etiam in Euangelio di- 2. Cor. 4.
ſtantiam aliquam reperias, vbi dixit; *Nihil occultum, quod*
non manifeſtabitur: neque opertum, quod non reuelabitur. Il- Matth. 10.
lud tamen adſtipulatur ad ſuperiorem interpretationem,
vt vtrumque de bonis eſſe credamus, quia ſcriptum eſt; 2. Tim.
Cognoſcit Dominus qui ſunt ipſius. Suos ergo cognoſcit,
& eos cognoſcit qui cognoſcunt Deum: ignorat autem
eos qui ignorant Deum. Qui enim ignorat, ignorabi-
tur. Dominus ergo quæ bona ſunt recognoſcit: ea quæ
ſunt plena cognitionis diuinæ, ea quæ ſunt occulta ſa- 1. Cor. 14.
pientiæ, nouit Dominus. Auerſatur autem ea quæ ſunt Pſal. 50.
plena iniquitatis atque peccati. Denique ſi iſtorum per-
ſonam conſideres, quos nulla diuini cultus obliuio ſe-
C parauit, vt alieno deo expanderent ſuas manus, atque
aperire ſuas animas noluerint, intelligis quod in oc-
cultis ſuis non flagitia aliqua erant, ſed ea quæ eſſent in-
nocentiæ continebant: quandoquidem morte afficie-
bantur pro Dei cultu, totaque die verſabantur in mor-
te, ſicut verſabatur & Paulus, qui ait. *Quotidie morior per* 1. Cor. 15
veſtram gloriam. Et verè quotidie Paulus moriebatur ſe- 2. Cor. 11.
cundùm carnem, in ieiuniis, in naufragiis, in diuerſis
periculis, in miſeriis conſtitutus: ſed non totus morie-
batur. Moriebatur homo eius exterior, ſed renouaba- 2. Cor. 4.
tur interior: & ideo non deficiebat, cùm tot periculis
vrgeretur: quia etſi exterior homo eius corrumpebatur,
D interior renouabatur de die in diem: quia diem ſibi v-
niuſcuiuſque fides & gratia operationis illuminat. Vn- Ibidem.
de nec Paulus Apoſtolus noctem ſciebat: quia qui re-
nouatur, ſemper in luce eſt. An tibi non videtur in lu- 1. Theſ. 5.
ce, qui Chriſti in ſe continet charitatem? Et ideo † in- al. immo-
nouationis ſecurus dura non refugit: nec eum perſecu- lationis.
tio vlla, aut fames, aut gladius poteſt à Chriſto Domino Rom. 8.
ſeparare, quem vincula diuinæ charitatis adſtringunt. Iacob. 1.
Interim tamen in bonis etiam operibus mens humana
turbatur, & tentationibus quatitur. Verum & hoc iuſto-
rum eſt, vt cùm ſe tentari viderint, adiumentum depo-
ſcant, ſicut Apoſtoli in Euangelio cùm Chriſtus dormi-
ret in naui, tempeſtatem fluctuum formidantes excita- Matth. 8.
E uerunt Dominum Ieſum, vt ab his formidinem propul-
ſaret. Nonne tibi videntur tunc ſancti Apoſtoli iſtos di-
xiſſe verſiculos:

Exurge, quare obdormis Domine? exurge &
ne repellas nos vſque in finem.

Certè etſi littera diſtare videatur, cum ſupradictis
tamen Euangelij verbis concordat ſententia. Neque
verò vel in corpore conſtitutus ita dormiebat Domi- Cant. 5.
nus noſter Ieſus Chriſtus, vt ignoraret tempeſtatem Matth. 8.
F maris, & exorta procella ventorum cognitionem eius
per altitudinem ſoporis excederet. Dormiebat corpo-
re, ſed virtute vigilabat. Et diſpoſitio illa fuit vt aſcen-
deret in nauem Dei filius, Dei verbum: aſcenderent
etiam ſimul diſcipuli ſui: quos remiſſos & negligentes
eſſe non paſſus, quaſi de Domini præſentia & fauore ſe-
curos, ſomno corporis ſeſe compoſuit. Ergo illa ſpecie
ſomni, dormire ſe mondo huic, Apoſtolis verbum Dei
demonſtrabat. Vigilabat tamen eius poteſtas & proui-
dentia; quæ excitauit tempeſtatem in mari, vt na-
uis propemodum inſurgentibus fluctibus operiretur:
qua diſcipuli tempeſtate turbati, vtrùm ſalubri conſi- Ibidem.
lij ſe prouiſione fulcirent, an verò remedium † excipetent al. excede-
cognoſceretur. Sed illis, quibus Ieſus non dormiebat, rent.

Ibidem. vigilabat fides: & ideo ſurgentes excitauerunt Domi-
Iona. 1. num Ieſum, dicentes: *Domine, ſalua nos, perimus.* Vide
etiam ſi illud diſcrepat ab Euangelio quod de Iona le-
gimus, qui dormiebat in ventre nauis, & ſtertebat: in
quo ſacræ paſſionis figura præceſſit. Sicut enim Ionas
dormiebat in naui, & ſtertebat ſecurus, quaſi non me-
Mar. 12. tuens deprehendi: ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus,
Iona. 2. qui figuram illam ſacramento ſuæ mortis impleuit, tem-
pore Euangelij in naui dormiuit. Et ſicut ille tribus die-
Matth. 12. bus & tribus noctibus fuit in ventre ceti: ita filius ho-
minis tribus diebus & tribus noctibus fuit in corde ter-
ræ, in ſui corporis paſſione. Qui vbi ſe excitauit a mor-
te, & ſomnum ſui corporis relaxauit, vt pro ſalute re-
Ioan. 20. ſurgeret vniuerſorum, diſcipulos viſitauit. Hic eſt ergo
1. Tim. 2. verus Ionas, qui obtulit animam ſuam in redemptio-
nem pro nobis. Propterea ergo ſublatus eſt & miſſus in
mare, vt exciperetur & deuoraretur a ceto, quo intra al-
uum ceti poſitus eius interiora vacuaret. De quo ceto
Iob. 3. hoc dictum ſit, audi Iob dicentem. *Qui habet*, inquit,
Epheſ. 4. *magnum cetum captiuum reddere.* Quis iſte eſt? Vtique
cognoſcis, cum legis quod Dominus noſter Ieſus Chri-
Pſal. 67. ſtus captiuam duxerit captiuitatem. Deuicto enim ad-
uerſario & inimico, nos qui captiui eramus, cœpimus li-
bertatem poſſidere per Chriſtum. Denique oratio ſancti
Ionæ docet Dominicæ paſſionis eſſe myſteria, cùm di-
Iona. 2. xit. *Clamaui*, inquit, *ad Dominum meum in tribulatione*
mea, & audiuit me de ventre inferni. Vides quia inferni
Epheſ. 4. ventrem dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum,
1. Petr. 3. ſed in infernum deſcendit: vt & illi qui in infernis erant,
a perpetuis vinculis ſoluerentur. Denique plerique etiam
Matth. 17. reſurrexerunt. Quæ autem flumina circumdederunt Io-
Iona 2. nam, aut de qua abyſſo dixit Ionas: Abyſſus circumdedit
me nouiſſima, merſit caput meum in fiſſuras montium,
deſcendi in terram, cuius feræ ſunt continentes æterna-
les? Vtique hoc ad perſonam Ionæ non quadrat nec con-
uenit. Filius autem Dei deſcendit in fiſſuras montium,
Matth. 27. quando deſcendit in tumulum. Ipſum enim Ioſeph (ſi-
cut Euangelium docet) poſuit in monumento ſuo nouo,
quod excidit in petra, & aduoluit ſaxum magnum ad
oſtium monumenti. Denique & in alio libro. *Poſuit*, in-
Ioan. 19. quit, *eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam*
poſitus fuerat. Quis autem eſt qui cum voce laudis & con-
feſſionis Domino ſacrificauit, niſi princeps omnium ſa-
cerdotum, qui & vota pro omnibus vouit, & reddidit?
al. affectus Solus enim † effectus ſui habuit poteſtatem. Sicut
Iona. 2. enim Ionas miſſus eſt in mare, & quieuit mare a com-
motione ſua: ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus venit in
hunc mundum, vt mundum lucrifaceret, & ſanguine ſuo
Coloſſ. 1. omnia pacificaret, ſiue terrena, ſiue cæleſtia. Aduentu
igitur ſuo redemit vniuerſos homines, & prouocauit ad
Dei cultum operibus ſuis, cùm mortuos reſuſcitaret, ſa-
naret infirmos, timorem Dei humanis infundens affe-
ctibus. Ipſe eſt qui ſacrificauit Domino ſacrificium ſa-
lutare pro nobis, & dignas conuerſionis noſtræ hoſtias
Pſalm. 2. Deo obtulit. Ipſe eſt enim qui dormiuit, & euigilauit.
Cauendum eſt ergo, ne obdormiat peccatoribus. Ob-
dormire enim videtur iis quibus non reſurrexit, & quos
in finem repellit. Quis autem eſt qui repellitur, niſi qui
1. Cor. 5. peregrinatur à Domino, quia non peregrinatur à corpo-
Rom. 8. re? Quomodo enim poſſunt Deo placere qui in carne
ſunt? Et ideo non in carne ſimus, ſed ſpiritu adhæreamus
Pſalm. 88. Domino Ieſu, qui ſe in octogeſimo & octauo Pſalmo
repulſum dicit pro nobis: *Tu vero repuliſti pro nihilo, diſtu-*
Pſal. 43. *liſti Chriſtum tuum, euertiſti teſtamentum ſerui tui.* Itaque
ſup. repulſus pro nobis factus eſt in opprobrium vicinis ſuis.
Rom. 9. Ille enim ſuſcepit opprobrium crucis, vt nos gloriam
Galat. 3. ſuæ reſurrectionis indueret. Repulſus videtur quaſi mor-
tuus, & perfuſus confuſione quaſi crucifixus: ſed bene-
dictus in æternum, qui maledictionem ſuſtulit, & bene-
dictionis gratiam comparauit. Sequitur:

Quare faciem tuam auertis?

Auertere à nobis Deum faciem ſuam putamus, quan-
G do ſumus in aliquibus afflictionibus conſtituti, vt tene-
bræ noſtro offundantur aſpectui, quibus impedimur ful-
gorem veritatis oculis noſtris haurire nequeamus. Ete-
nim ſi in noſtrum Deus intendat ingenium, & noſtram
mentem viſitare dignetur, certè ſcimus quòd nulla res
nobis caliginem poſſit obducere. Nam ſi vultus homi-
nis cæteris membrorum partibus plus refulget: & quem-
cumque intuemur, vel incognitum agnoſcimus, vel co-
gnitum recognoſcimus, quē aſpectus noſter latere non
patitur: quantò magis Dei vultus quem ſpectat illumi-
nat? De quo vt cætera eius ſunt, ita & hoc præclarum
ſancti apoſtoli, qui verè interpres eſt Chriſti, vt apertio-
H re eum ſenſu & ſermone noſtris infunderet mentibus,
vnde ait, *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen ſplen-* 2. Cor. 4.
deſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ
claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. Vbi igitur in nobis re-
luceat Chriſtus, audiuimus. Eſt enim fulgor æternus Luc. 11.
animorum quem ideo pater miſit in terras, vt in eius il- 1. Cor. 3.
luminati vultu, æterna & cæleſtia ſpectare poſſimus, qui
ante terrena caligine tenebamur incluſi. Quid de Chri-
ſto loquar: cùm etiam Petrus Apoſtolus dixerit ad illum
claudum ex vtero matris ſuæ: *Reſpice in nos*, qui reſpexit Act. 3.
in Petrum, & fidei illuminatus eſt gratia. Neque enim
I accepiſſet remedium ſanitatis niſi fideliter credidiſſet. Luc. 19.
Vnde enim tanta gloria eſſet in Apoſtolis, audiens tran-
ſire Dominum Ieſum Zacchæus, aſcendit in arborem,
quia exiguus & puſillus præ turba eum videre non pote-
rat. Vidit Chriſtum, & lumen inuenit. Vidit eum: &
qui antè aliena rapiebat, ſua contulit. Merito ergo di-
cunt iſti: *Quare faciem tuam auertis?* Aut fortaſſe propter-
ea dicitur, quia deſiderantibus Chriſti moram faciebat
aduentus. Ipſe enim eſt vultus patris, qui eſt imago & Hebr. 1.
gloria Dei. Certè ſi non ad incarnationis eius hoc acci-
pimus ſacramentum, rectè etiam illud vſurpant ſancti
dicentes: *Quare faciem tuam auertis?* hoc eſt: Etſi auertis
K faciem tuam à nobis, tamen ſignatum eſt in nobis lu- Pſal. 4.
men vultus tui Domine. Tenemus illud in cordibus
noſtris, & in intimo ſplendet affectu. Neque enim quiſ-
quam poteſt ſubſiſtere, ſi tu auertas faciem tuam. *Om-*
nia enim a te expectant, vt tu des illis cibum in tempore. Pſal. 103.
Dante te his, colligent: aperiente te manum tuam, vni-
uerſa implebuntur bonitate: auertente autem te faciem, tur-
babuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in
puluerem ſuum reuertentur. Emittes ſpiritum tuum, & crea-
buntur: & renouabis faciem terræ. Agnoſcis quæ ſit eſca
quam Deus hominibus ſubminiſtrat? Ipſe eſt cibus
quem ſecundùm voluntatem patris vnigenitus filius eius
Dominus noſter epulatur, ſicut ipſe ait. *Meus cibus eſt* Ioan. 4.
L *vt faciam voluntatem patris mei qui in cælis eſt.* Hic ci-
bus nobis eſt ſalutaris, & omnia Dei ſunt ſalutaria.
Audis quædam Dei membra, cognoſce virtutes. Ma-
nus quippe eius, plenitudo bonitatis eſt: facies eius, illu-
minatio mentis eſt. Et ideo ſemper ab eo omnia bona
ſperemus, in ipſum vota noſtra & omnia ſtudia dirigà-
mus: nec deſperemus, etſi corporaliter eum videre
non poſſumus. Neque enim deſperauit Moyſes, cui
dictum eſt: *Non poteris videre faciem meam, non enim* Exod. 33.
videbit faciem meam homo, & viuet. Et addidit Do-
minus. *Ecce locus apud me, ſtabis in petra: & cum* Ibidem.
tranſierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, &
M *operiam te manu mea donec tranſeam: & tollam ma-*
num meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem
meam videre non poteris. Non ergo videtur ab homi-
ne facies Dei. Eſt tamen locus in quo fide ſe mon-
ſtret homini Deus. Eſt hic locus apud Deum: &
ideo ſi ſteterimus in petra, id eſt, in carnis iſtius con-
ſcientia, & fidei firmitate, etſi plenitudinem eius vide-
re non poſſumus, tamen quantum poſſumus quaſi re- 1. Cor. 13.
liquias eius luminis hauriemus. Neque enim Moy-
ſes totam diuinitatis eius plenitudinem vidit, quæ ha-
bitat in Chriſto corporaliter, ſed vidit poſteriora Chri-
ſti: vidit ſplendorem eius vt homo, vidit eius glo-
riam paſſionis, per quam regnum nobis cæleſte reſera-
uit. Aquila autem. *Quare faciem tuam abſcondis?* poſuit,
ſed etiam cæteri, quod videtur conuenire cum Moyſi Coloſſ. 2.

Exod.33. dictis, qui ait: *Demonſtra te mihi*, quaſi diceret: Noli vultum tuum mihi abſcondere, ſed magis demonſtra videre cupienti. Et addidit.

Obliuiſceris inopiam noſtram & tribulationem noſtram.

Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra: in terra venter noſter.

Exurge Domine, adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum.

Obliuiſceris inopiam noſtram. De qua inopia dicit ſanctus Propheta quod in obliuionem venerit Dei? Aut quæ eſt iſta inopia, quam excidiſſe Domino conqueritur? Non onoſa eſt inopia, niſi fortè ea quæ protectorem Deum & remuneratorem habere conſueuit. Si enim eſt inopia cui patet regnum cælorum, rectè iſti inopiam ſuam diuinis excidiſſe ſenſibus arbitrantur, qui animam ſuam humiliatam in puluere deplorabant, & ventrem ſuum in terra hærere dicebant. Qui autem in terra hærent, videntur diuina protectione priuati. Quæ ſit ergo iſta inopia, audi: (Matth.5.) *Beati pauperes ſpiritu: ipſorum enim eſt regnum cælorum.* Si ergo beata paupertas eſt, cui patet cælum, (Pſal.61.) terrenas iſtas diuitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. (Act.4.) Sequamur veſtigia Apoſtolorum, ante quorum pedes vnuſquiſque quod habebat pecuniæ ex ſuorum agrorum pretio conferebat, vt pauperibus diſpenſaretur. Iſtam igitur inopiam euāgelicam bē ſancti viri multò ante exercere cœperunt, & ideo dicebant: *Obliuiſceris inopiam noſtram.* Tale eſt hoc, quale illud apoſtolicum: (Matth.19.) *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Bona ergo paupertas, quæ à pietate procedit, & virtutum exercitatione ſuſcipitur. Nec ſolùm inopiam, ſed etiam tribulationem ſuam in obliuionem Deo veniſſe deplorant. Bo- A næ ſunt & tribulationes quæ ſunt propriæ iuſtorum: qui non pro meritis ſuis, ſed pro pietate eas ſuſtinent: in quibus iuſtus non atteritur ſed dilatatur: ſicut ſanctus Propheta declarat dicens: (Pſal.4.) *In tribulatione dilataſti mihi.* Et ipſe (Pſal.117.) Dominus Ieſus ait: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudinem.* Dilatauit ſancto Apoſtolo (Act.9.) Paulo, quādo ei oculorum lumen eripuit. Ita enim confeſſus eſt Chriſtum, quem negabat antea. Ideo vas electionis eſſe promeruit. Denique vt ſcias quia dilatauit (2.Cor.6.) Paulo Dominus Ieſus, audi ipſum Apoſtolum dicentem: *Os noſtrum patet ad vos, o Corinthij: cor noſtrum dilatatum eſt.* Aperi ergo os, confitere Chriſtum, quia plenitudo eſt; vbi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quaſi bonus magiſter qui diſcipulos habere optaret æquales, nos quoque (Ibidem.) hortatus eſt vt dilataremur, dicēs: *Dilatamini & vos.* Cùm autem Deus alicui in tribulatione dilatat, tūc fiet (Geneſ.12.) B latitudo cordis ſicut arena maris innumerabilis. Quæ ſit iſta latitudo, audi dicentem ſanctum Salomonem. (Sap.7.) *Optaui, & datus eſt mihi ſenſus*: & inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ. Vt enim acciperet ſapientiam à Deo, (3.Reg.4.) non diuitias, non nobilitatem, non poteſtatē, ſed ſapientiam poſtulauit, & in illa omnia quæ etiam non poſtulauit, inuenit. Vnde ſcriptura dicit, quia talis erat latitudo cordis eius ſicut arena maris innumerabilis. Vnde hanc percipias latitudinem, ait de ſeipſo cognoſcens (Prou.3.) *In latitudine cordis tui deſcribe eam.* Et ideo qui habet ſapientiam, (Prou.1.) non in occulto teneat eam, non ad momētum, ſed canat eam in exitu: vbique quod ſentit, cum auctoritate prædicet. Symmachus autem pro tribulatione afflictionem poſuit. Siue tamen afflictatio ſit, ſiue tribulatio, opus eſt vt nos maneamus in Domino, nec ab eodem recedamus: (Philip.4.) quoniam præſule Domino & aſſiſtente nobis omne certamen fortiter poſſumus ſuſtinere. Si autem Dominum negligamus, & longè nos faciamus à Domino, facimus nobis aduerſarium fortiorem.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID, XLV. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLV.

In finem, filiis Core pro occultis, Pſalmus Dauid.

TITVLVS Pſalmi huius ita inſcribitur: *In finem, filiis Core pro occultis, Pſalmus Dauid.* Quid eſt, *pro occultis*? Occultorum habuiſſe ſe cognitionem per reuelationem Domini Ieſu, in quinquageſimo quoque Pſalmo ſanctus Propheta commemorat, dicens: (Pſalm.50.) (Matth.11.) *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Quæ autem illa ſint occulta, in Euāgelio ſancto docemur, dicente Dei filio, (Matth.6.) quod myſteria ſapientiæ abſcondita ſint ſapientibus, & paruulis reuelata. Hæc ſunt illa, ni fallor, (1.Cor.2.) *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis* (Pſalm.43.) *aſcenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus eum.* Ergo (Exod.24.) in occulto cordis noſtri occulta ſapientiæ recondamus, (Matth.17.) non temere aliquibus diuulgemus, niſi ſacramentorum conſortibus, quos Dominus vocauit ad gratiam ſuam, qui ſe in abſcondito vult rogari, quoniam ſolus eſt, qui abſcondita & occulta cognoſcat. Denique ipſe Dominus Ieſus, ad percipiendam legem ſolum Moyſen, non abſque Ieſu tamen, in montem voluit aſcēdere. In Euangelio quoque Petro, Ioanni, & Iacobo ſolis ex omni nu- C mero diſcipulorum reſurrectionis ſuæ gloriam reuelauit. Ita occultum ſuum voluit eſſe myſterium: & admonebat frequenter, ne cui facilè quæ viderant annuntiarent, ne offendiculum quiſque ſubiret infirmior, qui vim ſacramentorum fluitāti ingenio haurire non poſſet. Denique ipſe Petrus neſciebat quid diceret, qui tria taber- (Ibidem.) nacula Domino & ſeruulis crederet eſſe facienda. Deinde fulgorem gloriæ Domini transfigurantis ſe ſuſtinere non potuit: ſed in terram cecidit, ceciderunt & filij tonitrui Iacobus & Ioannēs, & nubes operuit eos: nec potue- (Mar.9.) runt ſurgere, niſi poſtquam Ieſus venit, & tetigit eos, & D iuſſit vt ſurgerent, & formidinem ſequeſtrarent. Introierunt ergo in nubem, vt abdita & occulta cognoſcerent: atque ibi audierunt vocem Dei dicentis: (Matth.17.) *Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui: ipſum audite.* Quid eſt, Hic eſt filius meus dilectus? Hoc eſt, noli errare Simon, vt ſeruulis filium Dei conferendum putes. Hic eſt filius meus. Non Moyſes filius, non Elias filius; quamuis alter aperuerit mare, alter clauſerit cælum. In verbo enim Domi- (Exod.14.) ni vterque naturam vicit elementi: ſed illi miniſterium (3.Reg.17.) præbuerunt, hic eſt qui ſolidauit aquas, cælum ſiccitate

clauſit,& quãdo voluit,in imbres reſoluit. Vbi teſtimo-
nium reſurrectionis adſciſcitur, adſtipulantur miniſteria
ſeruulorum. Vbi gloria Domini reſurgentis oſtenditur,
Malac. 4. ſeruulis ſplendor abſconditur. Nam que ipſos ſtellarum
globos ſol exortus obducit,& omnia earũ lumina mun-
dano ſub ſole vaneſcunt. Quomodo ergo ſub æterno ſole
iuſtitiæ atque illo fulgore diuino videri poterant ſtellæ
carnales: Vbi ergo ſunt illa lumina quę noſtris ante ocu-
Matth. 17. lis quodam miraculo refulgebant? Tenebræ ſunt vniuer-
ſa,comparatione lucis æternæ. Alij miniſterijs ſuis Deo
placere feſtinant: hic ſolus eſt verum lumen & ęternum,
in quo pater complacet,vel in quo beneplacitũ eſt mihi,
vt meum ſit quidquid hic fecit:& quidquid ego feci, filij
Ioan. 10. opus eſſe iure credatur. Ipſum audite dicentem: *Ego & pater vnum ſumus.* Non dixit, Ego & Moyſes vnum ſu-
mus. Nõ dixit ſibi & Eliæ vllum diuinæ gloriæ eſſe con-
Matth. 17. ſortium. Quid tria tabernacula præparatis? Non in terris
habet iſte tabernaculum,ſed in cælo. Audierũt Apoſto-
li,& ceciderunt pauore turbati. Venit Dominus,& le-
uauit eos ,& iuſſit ne cui dicerent quod vidiſſent. Huic
Pſalm. 18. ergo tua occulta ſeruato , cui Dauid ſua occulta manda-
bat,dicens: *Ab occultis meis munda me Domine.* Munda
Prou. 5. enim debent eſſe receptacula,in quibus ſunt pietatis oc-
culta myſteria Et ideo tibi dicitur: *Bibe aquam de vaſis*
Prou. 3. *tuis, & ac puteorum tuorum fontibus; & in plateis ſuper-*
Pſal. 80. *effluant aquæ tuæ, vt irrigua fonte mundetis.* Ideo tibi di-
citur: *Vino torcularia tua redundent.* Ideo dicitur: *In tri-
bulatione inuocaſti me, & liberaui te, & exaudiui te in ab-
ſcondito tempeſtatis: probaui te in aqua contradictionis.* Eſt
enim quædã in tribulationibus interna peccatorum ſæ-
2. Cor. 7. ua tempeſtas,quãdo ſunt foris pugnæ,intus timores. Eſt
Num. 20. aqua contradictionis , quando velut quodam maritimi
Pſalm. 82. ſalis æſtu fluctuant noſtræ cogitationes , nec vlla in pro-
fundo mentium definitionis ſtabilitate placidantur. Tũc
tempeſtas in abſcondito,tunc aqua contradictionis,quæ
Ioan. 15. ſolo poteſt Chriſti ſermone ſedari, qui peccata nobis
noſtra dimittit,ſecundum quod ipſe dignatus eſt dicere.
*Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vo-
bis.* Loquere Domine Ieſu verbum tuum medicina eſt,
Pſalm. 80. verbum tuum lumen eſt,verbum tuum noſtrę colluuio-
Ioan. 1. nis ablutio eſt , verbum tuum fons eſt. Tu loqueris , &
Ioan. 4. culpa lauatur. Et quia de abſcondito tempeſtatis & de
Prou. 18. aqua contradictionis ductus eſt ſermo,omnia nobis fa-
ctum eſt Dei verbum. Caro factum eſt,vt carnem ſerua-
ret. Aqua factum eſt, vt aquam contradictionis ſua gra-
Prouer. 20. tia tẽperaret,& amaritudinem impietatis auferret. Ideó-
que ſcriptum eſt: *Aqua alta verbum in corde viri.* Alibi
verbum,alibi iterum conſilium. Ibi enim bonum conſi-
Deut. 15. lium,vbi bonum eſt Dei verbum. Et ideo tibi lex dicit:
Attende tibi , ne fiat tibi verbum malum in corde tuo; &
Matth. 9. dicat Ieſus: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Miſit
enim , Deus verbum ſuum vt ſanaret hominem , non vt
Pſal. 106. perderet. Hoc verbum medicina eſt,nõ pœna. Hoc ver-
bum in corde tuo & in ore ſit tuo. Hoc verbum ſit in oc-
Deu. 30. & cultis,vbi diabolus inſidiatur: intret verbum , exeat dia-
Rom. 10. bolus. Nam ſi irrepſerit diabolus, Chriſtus recedit: quo-
modo receſſit à Iuda poſtquam ſe diabolus in cor eius
Ioan. 13. immerſit. Et tu ergo dic: *Ab occultis meis munda me Do-*
Pſal. 18. *mine*: ne diabolus inſidietur in occultis,ſicut leo in cubili
ſuo. Quod ſi Chriſti occulta pię fideliterque ſeruaueris,
inſidiãdi diabolo locus eſſe non poterit. Ideóque in Pſal-
Pſalm. 9. mo nono Dauid de occultis ſcribẽs Domini ſacramẽtis,
quod eſt conuerſio peccatorum , vocatio gentium , Dei
regnum, præparatio cordis, iudicium pauperum, refectio
inopum, antè de occultis pectoris tui atque ſecretis ex-
terminandum aduerſarium dicit: ne ſedeat in occultis
interficere cupiens innocentem. Ideóque tibi dicitur:
Matth 6. *Intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in*
Sap. 9. *abſcondito.* Illò tua deſcendat oratio, vbi eam audiat qui
Prou. 21. ſcrutatur abſcondita: ibi tuam patientiam deprehendat,
Pſal. 17. vel tegendæ iniuriæ,vel iactantiæ declinandæ. Occultat
Prou. 1. enim ſapiens iniuriam ſuam. Ibi eſt latibulum ſapientiæ.
Poſuit enim tenebras latibulũ ſuum. Quærent me mali,
Geneſ. 21. & non inuenięt. Ideo Abraham puteum fodit,vt aquam
qui quæreret,inueniret. Ideo puteum fodit Iſaac. Ideo
Geneſ. 26. Dominus Ieſus ſedebat ad puteum , erat autem ibi fons
G Iacob. Sedebat ad puteum,vt quæreres Fons ibi eſt,vbi Ioan. 4.
Chriſtus eſt. Fons eſt,vt aquæ ſupereffluant requirenti-
bus quo & vniuerſa carnis vel flagitia diluantur , vel re- Ioan. 7.
ſtinguantur incendia. Hæc ergo eſt altitudo ſapientiæ &
ſcientiæ Dei, vt mali eam non inueniant , boni quærant, Rom. 11.
atque in eius acquirẽdę ſtudio & meditatione verſentur.
Vis ſcire quam verum ſit: Audi ſapiẽtiæ ipſius verba: *Pe- Luc. 11.
tite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & Ioan. 10.
aperietur vobis.* Pulſa ergo ianuam, quia Chriſtus eſt ia- Coloſſ. 4.
nua Pulſa oſtium verbi, vt aperiatur tibi ad eloquẽ dum
myſterium Chriſti , & abſconditos in Chriſto ſapientiæ Coloſſ. 3.
poſſis inuenire theſauros. In ipſo † noſtra ſapientia , in al. nobis.
H ipſo vita noſtra abſcondita eſt: ſicut Paulus aſſeruit, qui 1. Cor. 1.
vſque ad tertium raptus eſt cælum,vt audiret ea quæ ho- Coloſſ. 3.
mini non licet loqui. Quanta occultorum eſt diſciplina? 2. Cor. 12.
Licet ſcire homini, & non licet loqui. Scire vita eſt, lo-
qui mors eſt. Cognoſcentes ergo quia finis occultorum,
qui Græcè σκοπὸς dicitur, hic eſt , atque hæc
ſumma, vt & indigni non apprehendant ſapientiæ diſci-
plinam: ſed qui deſiderium habent (vitæ tamen & fidei
mentis ſuffragantibus) cognitionem diuinorum capere
ſacramẽtorum laborant,& quotidianis exercitationibus Sap. 1.
deſudant, vt intentionis ſuæ fructum mereantur adipiſci: 1. Cor. 2.
I nonum Pſalmum & quadrageſimumquintum diligẽtius
legamus , vt abſconditam in myſterio ſapientiam fideli
poſſimus mente comprehẽdere. Soli enim iſti de occul-
tis titulum prætulerunt. Sed iam Pſalmum adoriamur.

Pſalmus quadrageſimus quintus.

DEus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.

K Quid eſt, *Deus noſter*? Hic eſt , eorum qui in te credi- Pſalm. 89.
mus Sic & alibi: *Domine refugium factus es nobis.* Nobis,
inquit, credentibus, non incredulis: nobis quærentibus,
non refugientibus veritatem. Ille enim hoc poteſt dice-
re qui ſolius Dei præſidio ſuæ cõſtituit ſpem ſalutis. No-
bis ergo refugium factus es: & noſtrum refugium & vir-
tus, qui ſumus ex populis nationum. Iudęi te negauerũt, Ioan. 1.
Iudæi non te receperunt & ideo es conuerſus ad gentes, Act. 13.
vocaſti nos, & refugium factus es noſtrum , & virtus es
nobis. Vis ſcire quia de nobis qui ſumus ex gentibus,
dictum ſit? *Crux Domini Iudæis offendiculum , Græcis ſtulti-* 1. Cor. 1.
tia: nobis autem virtus Dei atque ſapientia eſt. Et infra: *Ex* Ibidem.
L *ipſo autem vos eſtis in Chriſto* Ieſu *, qui factus eſt ſapientia
nobis à Deo.* Vtique Paulus non de Iudæis, nec de genti-
bus dixit, ſed de iis qui conuerſi ad Dominum Ieſum prę-
dicarent ſuæ ſalutis auctorem. Confugiſti ergo ad Chri-
ſtum: Non deſeras fundamentum, confirmatorem tuum
non derelinquas: vt te qui ſuſcepit , ipſe tueatur, & mer-
cem ſuam pius animarum noſtrarum negotiator agnoſ-
cat. *Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.*
Bene *nimis* ad vtrumque reſpondit, & vt in tribulationi-
bus quæ nos nimis inuenerũt & adiutor nimis poſſit in-
telligi. Quantò enim maiores tribulationes fuerint, tantò
maiora nobis & vehementiora adiumenta ſunt neceſſa-
M ria. Et ideo plerumque fit vt in grauioribus, & aſperiori-
bus certaminibus coronemur , qui lacrymis & gemiti- 2. Tim. 2.
bus & orationibus frequentioribus æternæ opem nobis
diuinitatis adſciſcamus.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ eius , conturbati ſunt montes in fortitudine eius.

Quo fit vt non timeamus cum terra noſtra turbatur,
& transferuntur montes: quia ſi tu pro nobis, quis con-
tra nos? Timere non poſſumus fragilitates iſtius carnis, Rom. 8.
quę timore ac metu frangitur, inflámatur cupiditatibus,

luxuria mollitur, deliciis eneruatur, vaporatur febribus, A dolore vexatur, exanimatur anguſtiis. Vel cùm transfe-
Luc. 17. ruitur illi mõtes in cor maris, de quibus dixit Saluator: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, non ſolùm de ficulnea facietis, ſed etiam ſi monti huic dixeritis, Tolle te, & iacta te in mare:*
Ioan. 13. *nihil impoſſibile erit vobis.* Miſit ſe hic mons in cor Iudæ,
Luc. 8. & mentem eius graui tempeſtate turbauit, diuerſarum exagitans fluctibus paſſionum. Sicut enim terrarum fertilitati fœcunda bonis operibus & deuotionis ac fidei fructibus anima comparatur, vt odor Iacob, ſicut odor
Geneſ. 27. agri pleni: ita eius procelloſi maris inquietudini figuratur
Iacob. 2. animus eius qui quietus eſſe non nouit, & amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Denique nec oſculo ſuo B
Dominus Ieſus Iudæ proditoris amaritudinẽ tẽperauit.
Luc. 22. Suſcepit oſculum proditor, infudit venenum, mortem irrogauit: cuius aculeum quidem Chriſtus obtudit, ſed
Matt. 27. ſolus proditor non euaſit. Et vt euidenter montem huiuſmodi nobis manifeſtaret, alibi quoque cùm dæmo-
Ibidem. nium ab homine iuſſiſſet exire, Apoſtolis interrogantibus qua cauſa illud ipſi eiicere nequiuiſſent, ait: *Non eiicitur hoc genus niſi in oratione & ieiunio.* Et addidit: *Si ha-*
2. Cor. 13. *bueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti, Tranſi hinc illo*, manu ſignificans quis ille mons eſſet quem poſſet perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano ſinapis comparata eſt, dicente Apoſtolo: *Et ſi habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non ha-* C *beam, nihil mihi prodeſt.* Sunt etiam qui ita diſtinguunt: *Et transferentur montes*: vt ſequatur: *In cor maris ſonuerunt,*
Pſalm. 103. *& turbatæ ſunt aquæ eius: conturbati ſunt montes in fortitudine eius.* Non bonæ aquæ quæ ſonant, atque turbantur, & potum præbere non poſſunt: Meliores ſunt quæ pertranſeunt, ſicut ſcriptum eſt: *inter medios montes pertranſibunt aquæ, & potabunt omnes beſtiæ agri: ſuſcipient*
Luc. 8. *onagri in ſitim ſuam.* Denique vbi legio dæmoniorum petiit & accepit poteſtatem vt introiret in porcos, magno impetu ſe præcipitauit in mare, & aquæ illæ gregis ſui præcipitatione turbatæ ſunt. Alibi quoque idem
Pſal. 76. Dauid propheta ſic poſuit: *Viderunt te aquæ Deus, vide-* D *runt te aquæ, & timuerunt*, hoc eſt, bonæ virtutes, quæ verbi cæleſtis cognitione ſunt placidæ, non ſonitu & fra-
Ibidem. gore terribiles. De malis autem virtutibus quid dicit? Et conturbatæ ſunt abyſſi, multitudo ſonitus aquarum. Abyſſi Deum non vident, & ideo turbationibus ſemper
Geneſ. 1. obnoxiæ ſunt. Et expoſuit quid eſſent abyſſi: *Multitudo,*
Pſal. 76. inquit, *ſonitus aquarum.* Nam & beſtia illa antichriſtus ex abyſſo aſcendit, vt aduerſus Eliam atque Enoch, qui propter teſtimonium Domini Ieſu terris ſunt redditi, præliaretur, vt legimus in Ioannis Apocalypſi: cui datum
Apoc. 13. eſt os loquendi magna, vt aduerſus Deum plena furoris cõuicia & ſacrilegij perſonaret. Sonuerunt ergo aquæ,
Marc. 1. id eſt, immundi ſpiritus, cum turbarentur videntes ope- E ra Dei, in Domini ſalutaris aduentu appropinquare ſibi
Pſal. 2. iudicium pertimeſcentes. Sonuerunt & turbatæ ſunt,
Pſalm. 9. aquæ in Domini paſſione. Vnde & dictum eſt: *Quare*
Eſai. 53. *fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?* Et alibi ſcriptura dicit: *Periit memoria eorum cum ſtrepitu.* Dia-
Eſai. 41. bolus ſonum quærit, Chriſtus ſilentium. Denique ſicut
& Matth. 12. agnus coram tondente, ſic non aperuit os ſuum. Et alibi, *Non clamabit, neque contendet, nec quiſquam audiet in plateis vocem eius, donec eiiciat in victoria iudicium.* Quæ eſt iſta niſi de ſerpente victoria? In hac fortitudine filij
Luc. 23. Dei conturbati ſunt montes, cum diabolus & miniſtri
Ioan. 21. eius viderent mortuos reſurgentes. Iſti ſunt montes qui F turbantur. Illi montes qui transferuntur in paradiſum,
Geneſ. 5. quibus dicitur: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Et alius cui
Sap. 4. dicitur: *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.* Et Enoch qui raptus eſt ne malitia ſæculi mutaretur.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus: Deus in medio eius, & non commouebitur.

A Poſt Domini paſſionem quid aliud ſequi debuit niſi Ioan. 19.
quia de corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & ſanguis, quo lætificantur animæ vniuerſorum, quia illo flumine lauit peccatum totius Geneſ. 2.
mundi? Eſt & fluuius qui de Eden exit, & circuit vniuerſam terram, verbum Dei, quo paradiſus intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Chriſti, Ioan. 7.
dicente ipſo Dei verbo: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ex illo enim vnico Dei verbo quatuor fluuiorum prudentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoque 1. Cor. 12.
& iuſtitiæ fluenta manarunt. Alij enim per ſpiritum da- B tur ſermo ſapientiæ, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum. *Hæc enim operatur omnia vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Hi ſunt impetus fluminis, cùm ſe in gratiam miniſteriorum operationis atque virtutis ſpontanea diuiſione transfundit. His igitur fluminis ſuperni Luc. 1.
meatibus ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur, & ſanctificatur Altiſſimi tabernaculum, omnis anima quæ inhabitatur à Chriſto, vel corpus illud quod Virgo generauit, de quo Gabriel angelus dixit: *Et quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Dei filius.* Bonum tabernaculum, Ioan. 2.
quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile templum Dei, & aula cæleſtis, quod ſolutum corrum- C pi non potuit, ſed intra triduum reſurrexit, reſuſcitatum ab ipſo qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando 1. Petr. 2.
Deus in medio ciuitatis eius erat, nec commotus eſt: ſiue quia nullius peccati prolapſione commotus eſt Dei filius, nec alicuius erroris offenſione titubauit, aut corporalis illecebræ nutauit impulſu: ſiue quia nõ reliquit animam eius Dei gratia, ſed inſeparabilis in ea mãſit, quod Pſalm. 15.
ab omni colluuione delicti immaculata durauerit. Vnde & ad patrem Dei filius dixit: *Nec derelinques animam* Ioan. 14.
meam in inferno. Ergo quia ſuberat ei nec in carne peccare, diuinè ait: *Ego in patre & pater in me.* Et alibi: *Tra-* Pſal. 87.
ditus ſum, & non egrediebar. Ab eo vtique non egredie- D batur, cui dixit poſtea: *Exſurrexi, & adhuc tecum ſum.* Pſalm. 138.
Vbi autem aliquis grauiùs peccat, commouetur in eo Geneſ. 3.
Deus, vt ab eo tranſeat. Vnde & Adæ peccanti deambulare viſus eſt, & Stephano ſtare: quia ille in præuaricatione lapſus eſt, hic in martyrio coronatus. Et in Zacha- Act. 7.
riæ libro ita ſcriptum eſt: *Ambulabit in commotione indi-* Zach. 9.
gnationis iræ ſuæ Dominus. Simile & in Euangelio dictum Matth. 23.
eſt Iudæis: *Ecce derelinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Dereliquit enim Dominus Iudæos, & ſtatim ſecuta eſt ruina ſynagogam. Quod ſi eam Chriſtus non deſeruiſſet, nũquam eam ſupremum ſequutum eſſet excidium. Aperuimus ergo quod dictum eſt: *Deus in medio eius non commouebitur.* Sequitur. E

Adiuuabit eam Deus manè diluculo.

Manè diluculo. Quo ſignificatur quia reſurrectio matutina adiumentorum nobis cæleſtium ſubſidia confert, quæ noctem repulit, diem refudit, dicente ſcriptura: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuceſcet ti-* Ephеſ. 5.
bi Chriſtus. Vide autem myſterium. Veſperè paſſus eſt Matth. 27.
Chriſtus: ideo & ſecundum legem ad veſperam agnus Exod. 12.
occiditur. Manè ſurrexit. Sic enim ſcriptum eſt: *Vnâ autem ſabbatorum venit Maria Magdalene ad monumen-* Ioan. 20.
F *tum manè; cum adhuc eſſet obſcurum, & videt lapidem amotum ab oſtio.* Ad veſperam mundi occiditur, deficiente iam luce: quia in tenebris erat hic totus Eſai. 9.
mundus, & maioribus fuiſſet tenebrarum ſqualoribus inuolutus, niſi Chriſtus nobis è cælo lux æterna veniſ- Apoc. 1.
ſet, innocentiæ tempora generi refuſurus humano. Paſ- 2. Petr. 1.
ſus eſt ergo Dominus Ieſus, & ſanguine ſuo noſtra peccata deleuit, lux refulſit conſcientiæ purioris, & dies re- Rom. 13.
ſplenduit gratiæ ſpiritalis. Vnde & Apoſtolus ait: *Nox præceſſit, dies appropinquauit.* Euigilauimus igitur, iam non dormiamus. Veſtem lucis induimus, non in amictus tenebroſæ conuerſationis atque exuuias reuer- Cant. 5.
tamur. Comeſſationibus atque deliciis, quæ nocturni

Geneſ. 25. ſunt temporis vale diximus ſobrietatem elegimus, cuius gratia Iacob primatus quos non habebat, inuenit. In alijs quoque codicibus inuenitur: *Adimmabit eam* Pſalm. 79. *Deus vultu ſuo.* Quid hoc quoque ſignificet, ipſe Propheta nos doceat. Namque ipſe in poſterioribus dixit: *oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.* Aſpectus ergo Dei, ſalus Geneſ. 4. noſtra eſt: atque in eius vultu noſtrum eſt adiumentum. In quo quanta vis ſit, diuina ſcriptura declarat, quæ non otioſè attexuit quod reſpexit Deus ſuper munera Abel, ſuper Cain autem non reſpexit: & ideo contriſtatus eſt Cain, quod ſacrificium ſuum Deo diſplicuiſſe cognouit, placuiſſe germani. Vnde & illud quod hodie in Pſalmi reſponſorio decantatum eſt, plurimum noſtræ contingit H Pſalm. 93. aſſertioni: *expectans expectaui Dominum, & reſpexit me.* Quem Dominus reſpicit, ſaluat. Denique in Domini Luc. 22. paſſione cum titubaret Petrus ſermone, non mente (licet ipſe Petri ſermo titubantis fidelior ſit, quam doctrina multorum) reſpexit eum Chriſtus, & Petrus fleuit: quo proprium lauit errorem. Ita quem viſus eſt voce denegare, lacrymis fatebatur.

Conturbatæ ſunt gentes, inclinata ſunt regna: dedit vocem ſuam Altiſſimus, & mota eſt terra.

Aduentu Domini ſaluatoris aduerſariæ poteſtates Luc. 8. cum ſua legione turbatæ ſunt iuſſæ ab humanis exire corporibus, & precatæ vt mitterentur in porcos. Turbatis nequiſſimis poteſtatibus, neceſſe fuit turbari cultores ſimulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Ioan. 8. Erat enim graue regnum, quod ſibi in graue ſeruitium ſubiugauerat omnium animos peccatorum. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Regnum autem pecRom. 5. cati mortis eſt regnum: quod diu toto orbe præualuit. Vnde & Apoſtolus ait. Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, etiam in eis qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ qui eſt forma futuri. K Venit veritas, figura ceſſauit. Venit vita, regnum mortis euanuit. Venit remiſſio peccatorum, & peccati vincula reſoluta ſunt. Ante etiam leuiora delicta mortis nexibus ſtringebantur, poſt aduentum autem Domini ſalutaris Epheſ. 6 etiam grauiora flagitia ſunt remiſſa. Inclinata ſunt ergo regna ſpiritalium nequitiarum quæ ſunt in cæleſtibus, quia cultus ſimulacrorum & illecebra peccati cœpit imminui euangelicæ prædicatione doctrinæ. Inclinata eſt perfidia poſtea quam cœpit fides in nationum regnare Rom. 6. pectoribus. Inclinantur regna peccati, cùm legitur: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Inclinauit omnia L regna perfidiæ voce ſua Dominus, dicens: *Venite ad me* Matth. 11. *omnes qui laboratis, & onerati eſtis: & ego reficiam vos.* Hanc vocem dedit Altiſſimus, & omnes eum ſecuti ſunt populi nationum, dura peccati regna fugientes, & perpetuæ mortis atrocitatem, atque intolerabilem flagitiorum omnium ſeruitutem, cùm polliceretur feſſis requiem, captiuis remiſſionem, ſeruienti- Pſal. 61. bus libertatem, & excuſſo iugo ferreo Babylonij regis, Hier. 28. & 30. iugũ ſuum ſuaue ceruicibus fidelium ſubrogaret, ne vacua colla gentilium rurſus ruinæ catenis ſuæ iniquitatis adſtringeret. Chriſtus enim quos alligat, liberat: & quos adſtringit, abſoluit. Denique qui ſeruus vocatus a 1. Cor. 7. Domino eſt, libertus eſt Domini: & qui liber vocatus, M ſeruus Chriſti eſt. Ideóque in ſuis vinculis Paulus gloriatur, dicens *Paulus vinctus Ieſu.* Quod ſub alijs contumelia eſt, ſub Chriſto gloria eſt. Dedit vocem ſuam in Matth. 27. paſſione Dominus, & vniuerſa elementa tremuerunt, Pſalm. 23. omnis terra commota eſt, vt ritus ille gentium ſolueretur, fieretque terra Domini, & plenitudo eius, vt ſcriptũ eſt, ceſſarent auguria perfidorum, & ſacrificium impietatis cognitio fidei & ſtudium deuotionis abolerent. Dat vocem ſuam Dominus quotidie, & reſultat in cordibus ſingulorum, vt terrenum omne decidat eius qui bene credit affectu, atque omnes interiorum ſenſus animorum ab errore, à corruptione luxuriæ & diſſolutione ad cognitionem cæleſtium ſacramentorum, & ſtudium caſtitatis, atque etiam ad virtutem pia confeſſione moueaG tur. Motos ergo eos dicit qui in terra ſunt; vel quia terra erant omnes homines, in quibus erat terrena corruptio, quia oculos mentium ad ſublime gratiæ cæleſtis eleuare atque attollere neſciebant, nec poterant dicere.

Deus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Deus virtutum nobiſcum: cum quibus non erat niſi prolapſionis incentor, & auctor erroris. Sed poſteaquam vox Domini in Euangelio reſultauit, audet Propheta di- Eſaia 7. cere: *Deus virtutum nobiſcum.* Bene dicit: *Deus virtutum* H *nobiſcum*, qui credidit quod Virgo in vtero concepit, & Matth. 1. peperit. Audemus & nos dicere: *Deus virtutum nobiſcum,* poſteaquam Emmanuel, hoc eſt, Deus cœpit eſſe nobiſ- Geneſ. 27. cum. Vbi ergo Emmanuel, ibi Deus virtutum nobiſcum. *Suſceptor noſter Deus Iacob.* Imitemur ergo patriar- Ione. 8. cham Iacob, odorem eius, virtutem eius, laborem eius. Sicut enim Abrahæ opera facere debemus, vt filij eius appellari iure mereamur: ita etiam exercitia atque certamina ſancti Iacobi ſubire debemus, vt Deus Iacob Deus noſter eſſe credatur. Nam ſi opera Iacob, vel (quia illum æquare non poſſumus) ſtudia operis eius ac fidei I non agnoſcat in nobis: quomodo quaſi Deus Iacob nos iuuare dignabitur? Dum hæc diceret, ecce per Spiritum ſanctum præſens imago ei infuſa eſt futurorum: & vi- Luc. 2. dens ex graui perturbatione bellorum pacem toto orbe diffuſam in aduentu Domini ſalutaris, clamat ad vniuerſos, dicens:

Venite, & videte opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram.

Auferens bella vſque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta combuK ret igni.

Venite, & videte. Venite, ad congregationem ſpectat, *Videte*, ad intentionem, & cognoſcendæ ſtudiũ veritatis. Videte, inquit, opera Domini plena miraculis, in quibus magnarũ ſunt ſigna virtutũ. Denique τέρατα Græcè, prodigia dicuntur Latinè. Non ergo quaſi prodigalis horroris accipias opera Domini, ſed quaſi plena admirationis. Præclarè poſuit *ſuper terram*, id eſt in terram. *Auferens bella vſque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.* Et verè antequam Romanum diffunderetur imperium, non ſolùm ſingularum vrbium reges aduerſum ſe præliabantur, ſed etiam L ipſi Romani bellis frequenter ciuilibus atterebantur. Pugnauit Marius aduerſùs Cinnam. In vtraque parte Romanus fuſus eſt ſanguis. Sylla ſurrexit, & Mario victori rurſus ciuilia bella commouit. Lepidus Sertoriúſque rebelles ſe Romano imperio præbuerunt. Cæſar Pompeium eſt perſecutus, & Galliarum furorem excitauit aduerſus arma Romana. Deuicto ſeniore Pompeio, iuniorem in Hiſpaniarum partibus debellauit. Quid Triumuiros loquar, ex hoſtibus amicos, ex amicis rurſus in hoſtiles tumultus eſſe progreſſos? maria quoque Actiaco bello infecta ſanguine Romanorum? Vnde factum eſt, vt tædio bellorum ciuilium Iulio AuM guſto Romanum deferretur imperium: & ita prælia inteſtina ſedata ſunt. Hoc autem eò profecit, vt rectè per totum orbem Apoſtoli mitterentur dicente Domino Matth. 28. Ieſu: *Euntes, docete omnes gentes.* Illis quidem etiam interclusa barbaricis montibus regna patuerunt, vt Thomæ India, Matthæo Perſia. Sed tamen quo plura obirent ſpatia terrarum, in exortu Eccleſiæ poteſtatem Romani imperij toto orbe diffudit, & diſſidentium mentes, terrarúmque diuortia donata pace compoſuit. Didicerunt omnes homines ſub vno terrarum imperio viuentes, vnius Dei omnipotentis imperium fideli eloquio confiteri. Abſtulit ergo bella vſque ad fines terræ, quod factum eſſe non dubium eſt. Sed vide ne bella infirmitatis abſtulerit, quæ ſunt in corde titubantium. Qui enim terrena tranſierit, iam non dicit, *Foris pugnæ, intus timores.*

Digitized by Google

mores: ſed dicit; *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*. Tranſi ergo mundum, vt incipias eſſe ſupra mundum. περάσαι enim tranſire eſt, velut dicam expreſſius, transfretare. Abſtulit ergo Dominus bella quæ mouebat nobis nequitia ſpiritalis: & deuicto diabolo pacem ſuam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita aduerſarij iacula ſpargebantur: & ſcuta perfidiæ combuſſit igni, vt ſcutum fidei inuiolabile permaneret. *Ephes. 6.*

Vacate, & videte quia ego ſum Dominus.

Vox Domini poſt bella ſedata. Vacate, vt nulla animarum ſit occupatio, ne offuſio ſæcularium perturbationum, internæ oculum mentis obducat. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis: quia omnis qui peccat, non vidit Deum, nec cognouit eum: ſicut in epiſtola ſua dixit Ioannes Euangeliſta. Vacare ergo ſtudio cognoſcendæ diuinitatis; nolite terrenis operibus occupari. (*1. Ioan. 3.* *Exod. 5.*) Ideo rex Ægyptiorum augeri iubebat numerum laterum: & cætera onera Iudæorum, ne cognoſcerent Deum, & cultui ſacro vacarent offenſus Moyſi & Aaron voce ſanctorum, qui dicebant. *Dimitte populum Dei, vt eamus & ſeruiamus Domino Deo noſtro.* (*Ibidem.*)

Exaltabor inter gentes, & exaltabor in terra.

Exaltabor inter gentes. Erat ſublimis Dominus in excelſis, id eſt, in Angelis & Archangelis, in Patriarchis & Prophetis, qui de illo ſublimia ſentiebant, nec eum terrenis imaginibus & ſimulachris ſculpris conferebant. Sed non erat ſublimis in populis nationum, qui Deum A ſuum in antris & ſpelæorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Christum quaſi mortuum flebat. & quaſi ſepultum quærebat in tumulo. (*Ioan. 20.*) Vnde dicit ad eam Chriſtus. *Maria quid ploras? quem quæris?* numquid eum qui poſſet auferri? (*Ibidem.*) Audiuit vocem, & recognouit eum, & volebat contingere, & ait Dominus: *Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad patrem vado.* Miraris quòd in tumulo non inueniſti, quem cæleſtia præſtolantur? Aut fortè reprehenditur, quia Chriſtum niſi fides perfecta non tangit: ſicut hæmorrhoiſſa plena eum tetigit fide. (*Matt. 9.*) Vnde ait Dominus, *Tetigit me aliquis: ſenſi enim de me virtutem exiſſe.* Quo dicto agnouit in ſe illa quòd exeunte fuerat virtute curata: & ſtatim confeſſa eſt ſui conſcia quòd Dominum ipſa tetigiſſet. (*Ibidem.*) Vnde Dominus ait *Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.* Exaltatus autem B in terra Dominus eſt, ſecundùm quod ipſe ait *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* (*Ioan. 12.*) Vel quòd facta eſt voluntas eius ſicut in cælo & in terra. (*Math. 28.*) Et repetit, dicens:

Deus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Deus Iacob.

Deus virtutum nobiſcum. Repetit quod ſupra dixerat. (*Matth. 1.*) Repetitio autem confirmatio eſt. Vel quia non ſolum quando natus ex Virgine eſt, factus eſt nobiſcum Deus: (*Matt. 28.*) ſed etiam poſt reſurrectionem ipſe dixit. *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem mundi.* Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID, XLVII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLVII.

Pſalmus cantici filiis Core, ſecunda Sabbathi.

PSALMI huius titulus hic eſt: *Pſalmus cantici filiis Core, ſecunda ſabbathi.* Boni filij Core, & Pſalmis iam ſuperioribus approbari, eo quòd † congruis ſenſibus, & congregationibus ad virtutum ſtudia conuenientibus in ſemetipſis pangerent ſpiritale pſalterium, & cognitioni diuinitatis † peruigiles ſpeculo mentis intenti, cæleſtium myſteriorum digni forent haurire ſecreta. (*Pſalm. 41. & ſeqq.* *al. grauibus.* *al. peruigili ſpecula.*) Et ideo cùm Pſalmorum ante arcam Domini quotidie canendorum munus & officium recepiſſent, videntur electi vt Pſalmum cantici in ſecunda ſabbathi ſpecialiter reciperent concinendum. Etenim quibus rectè videbatur eſſe commiſſum vt aſcenſionem Domini ab inferis reſurgentis voce ſua pſallerent, his vtique deferendum fuit vt ipſum reſurrectionis diem munere ſuo miniſterióque celebrarent. (*1. Par. 25.*) Quid eſt enim ſecunda ſabbathi, niſi Dominica dies, quæ ſabbathum ſequebatur? Dies autem ſabbathi erat dierum ordine poſterior, ſanctificatione legis anterior. (*Ioan. 20.*) Sed vbi finis legis aduenit, qui eſt Chriſtus Ieſus (finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti) & reſurrectione ſua octauã ſanctificauit, cœpit eadẽ prima eſſe, quę octaua eſt, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuã, & ex reſurrectione Domini ſanctitatem. (*Rom. 10.*) Vnde & in Euangelio legimus δευτερόπρωτον ſabbathum, quod Latinè dicitur ſecundo primum. (*Luc. 6.*) Vbi enim Dominica dies cœpit præcellere, qua Dominus re- C ſurrexit, ſabbathum quod primum erat, ſecundum haberi cœpit à primo. Prima enim requies ceſſauit, ſecunda ſucceſſit. Vnde & ad Hebræos ſcribens Apoſtolus ait. *Poſt hæc die reſtat ergo requies populo Dei.* (*Hebr. 4.*) Feſtinemus igitur intrare in illam requiem. Requies ergo vera iam non in operis ceſſatione, ſed in reſurrectionis eſt tempore. Ideóque qui ſabbathi ſecundùm legem ſolennitatem cuſtodiebant, vnam ſabbathi nuncupabant, quaſi vnum eſſet ſabbathum, & non aliud. Nos qui obſeruantiam induimus ſpiritalem, & ad ſimilitudinem & requiem Dei cupimus noſtram formare militiam, atque in illa ciuitate cæleſti noſtrum exhibere miniſterium, vbi eſt non exemplar, non vmbra, ſed veritas: priD mam dicimus ſabbathi, ſicut eſt ſcriptum. *Veſpere autem ſabbathi, quæ luceſcit in primam ſabbathi.* (*Matt. 28.*) Nihil pulchrius, nihil expreſſius. Ante reſurrectionem ſabbathum dixit, poſt reſurrectionem primam ſabbathi nuncupauit. Ioannes quoque Euangeliſta dicit. *Prima ſabbathi venit manè Maria Magdalene cùm adhuc tenebræ eſſent.* (*Ioan. 20.*) Tenebræ pro tempore, manè pro gratia. Sed iſti expreſſius ſecundùm Euangelium, quaſi reciſo velamine: (*Matt. 27.*) Dauid autem ſub lege poſitus & † modulationem tenuit debitæ cantionis, & myſterium non repreſſit, (*al. moderationem.*) vt ſecunda ſabbathi diem Dominicam declararet: quò Iudęis ordinem numeri putaret eſſe ſeruatum, & ſpiritale ſacramentum agnoſceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat qui in ſecunda ſabbathi Deo pſallit.

Pſalmus quadrageſimus ſeptimus.

MAgnus Dominus & laudabilis nimis, in
ciuitate Dei noſtri, in loco ſancto eius.

Non ergo vbique Deus magnus & laudabilis eſt?
Verùm ille quidem vbique magnus & potens eſt, ſed an-
guſta mens non capit magnitudinem diuinæ eius pote-
ſtatis & gratiæ. Quantò autem magis appropinquat
Deo noſtra cognitio, tantò præcellentior eius nobis vi-
Ioan. 20. detur eſſe maieſtas. Denique Thomas qui antè dicebat:
Niſi videro in manibus eius fixuras clauorum, & mittam ma-
num meam in latus eius, non credam? vbi miſit digitum
ſuum, & euidentia reſurrectionis cognouit indicia, ad-
Ibidem. mitans intra ſe Dei gratiam: *Dominus*, inquit, *meus &*
Deus meus. Tunc ergo pleniſſimè diuinitatem eius do-
minationémque confeſſus eſt, vbi eum reſurrexiſſe non
dubitauit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum
Pſal. 64. decet, & votum ei ſoluitur in Hieruſalem. Quid igitur
mirum ſi in ciuitate cæleſti, & in illo ſuperno & æthereo
loco potentia eius vehementiùs prædicatur? Addidit:

Dilatans exultationem vniuerſæ terræ: mōs
Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm
ſuſcipiet eam.

Dilatans exultationem vniuerſæ terræ. Rectè ſuprà dixit:
Magnus Dominus. Nam verè magnus dicitur, quia iſtius
terræ in qua antè intolerabilium peccatorum germi-
na pullulabant, vbi erat mœror, triſtitia & gemitus,
Eſai. 35. exultationem toto orbe diffudit. Itaque hominum con-
ſcientia quæ antè flagitiorum ſuorum gurgitibus de-
Eſai. 61. merſa lugebat, nunc per indulgentiam Christi, & re-
miſſionem omnium peccatorum metu abſoluta læta-
tur. Conuenit igitur & ſi ita intelligamus vt diximus:
ſed quia in vetuſtis exemplaribus aliquibus reperimus,
εὐρίζω ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς, id eſt, bo-
næ radicis exultatione vniuerſæ terræ; ſenſū quidē eun-
dem aduertimus: quia diuina in nobis Dei patris dona
Hier. 2. laudantur, qui dedit nobis exultationem bona radice
fundatam, Deum videlicet Ieſum, veram & fœcundiſſi-
mam vitem, de qua ſacramenta fluxere cæleſtia: in qui-
bus eſt perpetua & diuturna lætitia, quòd his abluatur
omne peccatum, & conſcientia interna mundetur. Elo-
cutionémque conuenire cognoſcimus: quia bene radica-
ta exultatione lætamur, qui exultamus in Christo. Secu-
li enim lætitia temporalis eſt, perpetua autem lætitia e-
ius qui gaudet in Domino. *Mons Sion latera Aquilonis, ci-*
uitas regis magni. Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm ſuſci-
piet eam. Quæ ſit exultatio vniuerſæ terræ, euidenter ex-
preſſit, quoniam Dominus Ieſus Eccleſiam ſibi ex pecca-
toribus congregauit. Itaque qui erant antè latera Aqui-
lonis, id eſt, ſocij & inhærentes diabolo, cui dicitur: *Exur-*
ge Aquilo, & veni Auſter: facti ſunt Chriſto fideles. Ipſi
ſunt enim de quibus dicitur: *Qui confidunt in Domino, ſi-*
cut mons Sion. Facti ſunt itaque mons Sion per gratiam
Chriſti, & baptiſmatis ſacramentum, Aquilonis intelli-
Can. 4. gibilis grauis eſt flatus, qui priùs tempeſtates aſperri-
Pſal. 124. mas & procellas humanis mouebat affectibus, cœpit
Prou. 27. ſuos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem
euerterat Iudæorum, nationes omnes ſuo reuinctas te-
nebat imperio, ipſi eos erant latera, hoc eſt, aſpirabant
cum eo. Sicut enim principis latera dicimus ſtipatores
eius & comites, & ſicut mulier latus eſt viri, eo quòd
morigera ei ſocietate iungatur: ita latera erant diaboli,
Geneſ. 2. qui faciebant ipſius voluntatem. Ij ergo nunc ſunt mons
2. Tim. 2. Sion, qui Deum ſpeculantur æternum, & ipſi noctibus
& diebus intendunt. Vide Paulum cùm perſequeretur
Eccleſiam Dei, latus aquilonis fuiſſe: vide nunc cùm le-
Pſalm. 1. gitur in Eccleſia, montem eſſe ſpeculatorium, per quem
1. Cor. 15. Chriſti gloriam cognoſcimus, & videmus. Et quia Græ-
cus mōtes dixit, hoc eſt ὄρη: vide quomodo

G ſerui Chriſti montes ſint. *Montes in circuitu eius:* in qui- Pſal. 124.
bus eſt Eccleſia Domini, quæ eſt ciuitas regis magni. Si-
mul quia Dominus ſecundùm cæli tractatū in Venera-
rio paſſus eſt, quia erat locus in latere Aquilonis. Ibi autē
& mons ſion, ibi Hieruſalem quæ in terris. Vide ne id
quoque videatur expreſſum, quia cōgregatio plebis Dei,
quæ erat Aquiloni coniuncta per culpam, Eccleſia Chri-
ſti eſt facta per gratiam, vt iam non ſynagoga, ſed Chri-
ſti Eccleſia nuncupetur. Et quia reliquiæ Iudæorum per
electionē gratiæ ſaluæ factæ ſunt, in ipſis Deus cognoſ-
citur, in Petro, Paulo, Ioanne, Iacobo, qui graues & ex- Rom. 11.
celſi viri velut fundamenta & culmina ſunt Eccleſiæ. Galat. 2.
H Quaſi fundamenta grauia, quos nulla grauis Aquilonis
flabra concuſſerint, ſed immobile fidei ſeruauerint fun- Prou. 27.
damentum, ne Eccleſia tota nutaret. Præcelſi quaſi cul- Matth. 7.
mina, qui verticem eius turribus ſuæ virtutis erexerint.
Etenim ſicut in operibus ſuis conditor, & in ædificatio-
nibus ſuis ædificator agnoſcitur, vt etiam ſi nomen non
audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehen-
das: (& quid mirum de humanis, cùm ipſius creatoris
æterni, qui non videtur à nobis, inuiſibilia tamen eius per Rom. 1.
ea quæ facta ſunt, intelligamus:) ita in excelſis & magnis Hebr. 3.
domibus (quæ domus nos ſumus, ſi libertatis & gloriæ
I fundamentum vſque ad finem firmū tenuerimus) Deus
habitator agnoſcitur, vt Deus Abraham, Deus Iſaac,
Deus Iacob. Ipſe enim vetus Deus, qui tales viros præ-
ceptorum ſuorum inſtitutione fundauit. Ergo ſicut in
illis ſe Deum demonſtrauit æternum; ita, inquit, cùm
regis magni ſuſcipiet ciuitatem, gradibus eius receptio- Ioan. 6.
nem ſuæ cognitionis infundet, vt fiant docibiles Dei qui
mandatū eius & audierint, & putauerint exequendū, ne
ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent.

Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt,
tranſierunt in vnum.

K Ipſi videntes ſic admirati ſunt, cōturbati ſūt,
commoti ſunt, tremor apprehendit eos.

Reges terræ congregati ſunt. Boni reges qui ſui corporis
poſſunt ſe præbere rectores, ab ipſa patriarchæ Abrahæ
origine & inſtitutione manantes, qui docuit peccatum
poſſe ſuperari. Ideo vetus rex, qui flagitiis eſſe neſciuit
obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare Geneſ. 23.
non potuit. Vnde & dictum eſt ad huiuſmodi virum à
filiis Chet: Rex a Deo tu es nobis. Tales ergo reges
terræ, qui carni imperitarent, congregati ſunt, vt in vno Act. 4.
eſſent corde, & in vno ſpiritu; ſicut legimus: *Quia mul-*
titudo credentium habebat vnam animam, & cor vnum, &
L *non erat in his aliqua ſeparatio.* Ij ſunt qui tranſierunt in
vnum, non tam locum, quàm in eundem affectum at-
que propoſitum. Probato enim dicitur: *Tranſi, recumbe* Eccleſ. 29.
Neque enim mediocris virtutis eſt, ab improbis ad Luc. 17.
honeſta, à terrenis ad æterna tranſire, & carnalis vitæ
conſuetudinem commutare, omnémque eius abolere
vſum, nouos mores aſſumere, totúmque ſtatum con-
uerſationis veteris detorquere. Meritóque dicitur ei *Si*
tranſeas per aquam, tecum ſum. Cum tranſeunte eſt Deus, Eſai. 43.
non cum deſiſtente. Ij ergo qui intra ſemetipſos erant
antè diſcordes, vbi in vnum, mente & ſtudio conue-
nerunt, recepta pace quæ fecit vtraque vnum, & inimi-
M citias in carne ſua medij parietis deſtructione diſſoluit,
admirati ſunt vel eum qui in gradibus ſuis dignoſcitur,
vel homines ita eſſe conuerſos, vt qui antè diabolo ſer- Epheſ. 2.
uiebant, nunc Domino Ieſu iuſti pietate ſeruitiu manci- Rom. 7.
pati ſint. Et quia reges ſui corporis in ſemetipſis vim
in mediocris laboribus experti (neque enim facile atque
mediocre eſt animum vincere, reſecare cupiditates, edo-
mare carnis laſciuiam, euacuare luxuriam, quæ repu-
gnabat & Paulo, vt captiuum ſub peccati lege conſtrin-
geret) ſicut gratiam in iis qui virtute proceſſerant, mira-
bantur: ita etiā ne quis relaberetur in vitia de ſuperiore
virtutum deiectus faſtigio, commouebantur. Procliuis
enim & mutabilis in vtrumque eſt humana conditio,
vt quocumque intenderit, eo propendeat & † vergat: al. vrgeat,
vel ad ſtudia virtutum, vel ad illecebram delictorum. Et
ideo non mediocri quatiebantur affectu, ita vt ex

formidine tremor apprehenderet eos, conſiderantes il- A
lud quod ſcriptum eſt: Quia in locis impiorum inge-
Prou. 28. miſcent iuſti: Denique vide Petrum amariſſimè flentem
Luc. 22. quòd ei error obrepſerit, & virtutem ſuæ mentis pro-
lapſione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritóque à
Chriſto ſuppreſſè reprehenſum quod auſus ſit vſurpare
conſtantiam, nec obnoxiam conſiderare naturam. Et
hic quidem per gratiam emendauit errorem, ſed Iudas
manſit in crimine, perſeuerauit in gemitu. Iuſtus erat
cùm Apoſtolorum numero necteretur, ſed quia ſupplã-
Matth. 27. tatus à diabolo eſt, in locis nunc deplorat & ingemit
Matt. 10. impiorum, quòd de gratia ſit relapſus ad pœnam. Ergo
cadentibus huiuſmodi viris, qualis fuit proditor Iudas,
Ioan. 13. vel Saül à Domino Deo ſuo accitus ad regnum, etiam B
1. Reg. 15. fortes viri trepidabant.
1. Reg. 12.

Ibi dolores ſicut parturientis.

Conferentes deinde viri fortes quanto certamine
perueniretur ad finem, quantæ contritiones iuſtorum,
quantæ ſollicitudines, qualis aduerſarius, quanta diutur-
no labore contentio, quantæ amaritudines propoſiti
terroris, quæ vincula continentiæ, quæ conſcientiæ ver-
bera non mediocriter conturbabantur, ne quis tantis
vel laboribus vitæ auſterioribus cederet, vel doloribus. C
Sunt enim ibi dolores acerbi & graues: id eſt, in Eccle-
ſia, in illa ciuitate regis magni ſunt dolores ſicut partu-
rientis donec formetur Chriſtus in nobis. Neque enim
Galat. 3. ſine dolore Paulus erat, cùm videret in Galatis inſipien-
tibus doctrinæ ſuæ tardiorem profectum. Ideóque di-
cebat: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Chri-*
Galat. 4. *ſtus in vobis.* Teſtificatur & Dominus in Euangelio gra-
ues eſſe parturientis dolores, cùm dicit: *Mulier cum par-*
Ioan. 16. *turit, triſtitiam habet, quia venit dies eius: cùm autem pe-*
perit iam non meminit triſtitiæ propter gaudium: quia natus eſt
puer in hoc mundo. Magnus ergo labor vt aliquis ſibi
Chriſtum adquirat, ne ſine gubernatore quaſi nauis in
ſæculi iſtius ſalo fluctuet. Denique Apoſtoli triſtes erant D
Ibidem. cùm ſe Chriſtus ad patrem rediturum eſſe memoraret,
quod abſente rectore deſtitui ſe putarent. Gaudium
Chriſtus eſt. Ipſe eſt & puer quem parturit qui in vtero
ſuæ mentis accepit ſpiritum ſalutis. Qui pepererit, &
Eſai. 26. enutrierit: exultat. qui parturit, quatitur atque com-
pungitur. Bonum eſt vt & parias, & enutrias eum.
Exod. 23. Non coquas agnum in lacte matris ſuæ, ne dicatur ti-
Matth. 24. bi: *Væ in vtero habentibus & nutrientibus*: Sic enim
Chriſtus natus eſt ex Maria: vt agnoſcas eum, ſicut
bos agnouit poſſeſſorem ſuum: & ſcias quia ipſe te crea-
uit, & maiores tuos ipſe poſſedit. Non eum quaſi par- E
Eſai. 1. uulum nutrias, ſed quaſi verum atque perfectum Deum
Deut. 32. ex vero & perfecto Deo noueris adorandum. Sic eum
Magus adorauit, vt non in lacte matris agnum coque-
queret, ſed quaſi Deum veneraretur æternum. Deni-
que vt eum inueniret, cælum aſpiciebat. Non ergo
quærebat in terris, quem de cælo fulgens ſtella mon-
Matth. 2. ſtrabat. Ideo eum Maria non parturiuit, ſed peperit;
Ibidem. quia & Dominum † ſalutarem ſciebat ex ſe eſſe gene-
al. & ſalu- randum, ſicut ipſa teſtatur, dicens: *Magnificat anima mea*
tare. *Dominum: & lætatus eſt ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.*
Luc. 1. Ibi ergo dolores ſicut parturientis. Dolor eſt vt partu-
rias: dolor eſt vt enutrias, quem in principio debes ha- F
bere perfectum. Ideóque plerique grauiter conterun-
tur, ſicut verſiculus ſignificat qui ſequutus eſt:

In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.

Dum ad fidei perfectionem Dei famuli peruenire
deſiderant, commacerant corpus ſuum caſtigando ſe-
1. Cor. 9. uerius, & redigendo in miniſterium ſeruitutis, ne repro-
Eſai. 11. bentur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in
ſpiritu valido atque vehementi. Eſt enim ſpiritus conſi-
al. nimia. lij atque virtutis, vt † omni abſtinentia diſſoluant cor-
pus ſuum, quo omnes eius euacuent voluptates, vt di-
catur illis: *Conualeſcite manus remiſſæ & genua diſſoluta.*
Eſai. 35. Cùm enim ſolutus quis fuerit abiſta compage terrena,

tunc fortior ad vitam reſurgit æternam. Melior, niſi Philip. 1.
adſtipulatur ſcriptura, quæ dicit, Diſſolui & cum Chri-
ſto eſſe, multò melius. Qui diſſoluitur, incipit eſſe cum 2. Tim. 4.
Chriſto. Et alibi: *Tempus meæ reſolutionis inſtat.* Qui
ergo meditatus fuerit ſeipſum diſſoluere per abſtinen-
tiam, diem paſſionis ſuæ timere non poterit. Et bene
ait ſpiritum vehementem, naues dicturus. Naues autem
de corporibus dixit, quæ vago diuerſarum paſſionum
fluctu mouentur, & citò merguntur, niſi habeant gu- Pſal. 106.
bernatorem. Vnde & alibi ait: *Qui deſcendunt mare in*
nauibus. Bene autem nauigant, qui in nauibus Chriſti
crucem ſicut arborem præferunt, atque inde explorant
flabra ventorum, vt corpora ſua dirigant ad ſancti Spi-
ritus gratiam, in ligno Domini tuti atque ſecuri: nec
permittunt naues ſuas vago fluctu errare per maria, ſed
ad portum ſalutis & ad conſummationem gratiæ curſus
ſui directione contendunt, vt fida ſtatione potiantur,
quo diſſolutæ curſus ſuos poſſint in reſurrectione repa-
rare, vbi naufragium timere non poſſint. Et nos igitur
circumſpectemus hanc gratiam, ſpeculatores eius ſi-
mus, exploremus eam, vt fiant corpora noſtra naues
Tharſis. Tunc enim caro ad ſeruitutem redigitur, cùm 2. Petr. 1.
ad Dei intendimus gratiam: vt id quod amarum ad tem-
pus ſit, ſicut eſt ieiunium, non quod dulce & volupta-
rium, ſequamur. Tharſis ergo eſt ſpeculatorium gra-
tiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion ſuperior. Ad eam fe- Ionæ. 1.
ſtinabat Ionas. De ea dicit ſcriptura, quia ſociatus eſt 2. Par. 20.
Ioſaphat † Ochoſiæ regi, & ſic placuit vt facerent na- al. Oziæ.
ues, & irent in Tharſis. Sed quia impio ſe coniunxit,
ideo miſſus eſt ad eum Propheta, qui diceret ei: *Deſtru-* Ibidem.
xit Dominus opus tuum, & contritæ ſunt naues tuæ, & non
potuerunt ire in Tharſis. Quo ſignificatur quòd præuari-
cantium mandatum Dei opera ad conſummationem 3. Reg. 10.
gratiæ peruenire non poſſint. Ad Salomonem autem, Ibidem.
vtpote ſapientem & pacificum virum, naues de Tharſis
cum auro & argento & dentibus eburneis ſine vlla of-
fenſione veniebant, & eò ipſe mittebat. Habebat enim
cum rege Hiram ſacræ negotiationis ſpiritale commer- D
cium, & mutuæ gratiæ concertantis affectum. Has
ergo naues ij qui regali in ſe auctoritate potiuntur ad
coercendam ferociam corporalem, videntes ex corrup-
tionibus incorruptas, ex maculoſis ſumma gratiæ luce
fulgentes, ex diſſolutis atque detritis eſſe renouatas, vi-
uere ex mortuis, ex ſepulchris reſurgere, celebri ſermone
commemorant.

Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum. E

Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.

Sicut audiuimus, &c. Audiuimus extra ciuitatem, vidi- Apoc. 21.
mus in ciuitate, cui Deus eſt lumen æternum. Fulget e-
nim dies ſine ſole mundano, luna non quæritur: funda-
mentum eius non temporale, ſed æternum eſt. *Suſcepi-*
mus (inquit) *Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.*
Sed ad filium Dei dicitur, templum ita intelligimus, ſe-
cundùm quod ipſe de corpore ſuo dixit: *Soluite templum* Ioan. 2.
hoc, & in triduo excitabo illud. Verè templum Dei cor- F
pus eſt Chriſti, in quo eſt noſtrorum purificatio peccato-
rum. Verè templum Dei caro illa, in qua nullum peccati
potuit eſſe contagium, ſed ipſa pro delicto mundi totius
fuit ſacrificium. Verè templum Dei caro illa in qua Dei Coloſſ. 2.
imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis
habitabat: quoniam ipſe Chriſtus eſt plenitudo. Ergo ad Ioan. 1.
ipſum dicitur. *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio*
templi tui. Quod quid eſt, niſi quod ait: *Medius veſtrum*
ſtat, quem vos neſcitis? hoc eſt, in medio veſtri eſt, &
non videtur: Si autem ad patrem refertur: quid eſt, *In*
medio templi tui, niſi quia Deus erat in Chriſto mundum 2. Cor. 5.
reconcilians ſibi? In illo ergo templo *ſuſcepimus* (inquit)
miſericordiam tuam: hoc eſt verbum quod caro factum
eſt, & habitauit in nobis. Sicut enim redemptio Chriſtus, 1. Ioan. 1.

ita & miſericordia. Quæ autem maior miſericordia G
1. Cor. 1. quam quod pro noſtris flagitiis ſe præbuit immolandum, vt ſanguine ſuo mundum lauaret, cuius peccatum nullo alio modo potuiſſet aboleri? Etenim ſi de ſanɫtis viris Apoſtolus dixit: *Templum Dei vos eſtis, & Spi-*
1. Cor. 6. *ritus ſanɫtus habitat in vobis*: quantò magis carnem Domini Ieſu templum Dei dixerim; qui ſemper plenus
Luc. 4. Spiritu ſanɫto legitur, & ipſe teſtificatur, dicens: *Sensi*
Luc. 8. *de me virtutē exiſſe*; quæ virtus omniū vulnera acerba ſanabat? Poteſt & illud intelligi quod dixit ſuſcepiſſe ſe cū populo Dei miſericordiam in medio templi eius: quoniam ipſe Eccleſiam ſuam fundauit, & propagauit in æternum: quoniam ipſe vere cum filio ſuo vnigenito H
Eſai. 45. hanc gratiam plebi ſuæ contulit, quem ædificatorem etiam demonſtrauit dicens: *Hic ædificabit mihi ciuitatem*; quæ diffuſa toto orbe terrarum, fecit vt tota terra plena laudis eius eſſet & nominis. Sicut enim ſcriptum eſt:
Habac. 3. *Laudis eius plena eſt terra*: ita ſcriptum eſt; *Datum eſt ei no-*
Philipp. 2. *men ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quod Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris.* Vnde propriè dixit Propheta:

Secundùm nomen tuū Deus, ita & laus tua in fines terræ: iuſtitia plena eſt dextera tua. I

Non mirum eſt ſi plenus eſt iuſtitiæ Dei, qui eſt dex-
Coloſſ. 3. tera Dei. Idem autem eſt virtus Dei, & iuſtitia Dei, vt & ſecundùm id quòd iuſtitiæ Dei plenus eſt, eam iuſtitiæ plenitudinem in eo eſſe quam pater habet, noueris: & ſecundùm id quòd virtus & iuſtitia Dei patris & ſa-
Rom. 1. pientia legitur, nihil in eo diuinæ maieſtatis intelligas
1. Cor. 1. eſſe diuerſum, ſed omnia accepiſſe a patre filium, & om-
Heb. 2. nis gloriæ paternæ filium ſplendorem eſſe cognoſcas, &
Ioan. 14. eius characterem ſubſtantiæ qui ita expreſſit patrem, vt in eo totus ſit pater, ſicut in patre totus eſt filius. Et quia vidit in ſpiritu Propheta laudes Chriſti terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodam faciens ſuſcepti ſermonis exceſſum ad lætitiam nos & cultum nominis eius hortatur, dicens: K

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine.

Lætetur mons Sion. Id eſt, qui confidunt in Domino,
Pſal. 124. ſicut ipſe poſtea interpretatus eſt, dicens: *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion*, &c. Ipſe Dominus Ieſus, qui eſt mons & altitudo Eccleſiæ ſuæ quæ Chriſtum ſuum toto ſpeculatur affeɫtu, lætetur fide eius & deuotione quæ complacuit Deo: quoniam repudiata eſt infidelis. Poteſt igitur & hoc piè intelligi, quoniam etiam ſuperior omnibus ipſe eſt mons, in quem is aſcendere iubetur qui fidem prædicat, dicente ſcriptura: *In montem* L
Eſai. 40. *excelſum aſcende qui euangelizas Sion. Exultent*, inquit, *ani-*
Pſal. 75. *mæ confitentes tibi.* Ipſæ ſunt filiæ Iudææ illius in qua notus eſt Deus. Nam iſta Iudæa quæ in carne eſt vel littera, non agnouit Dominum. Nam ſi agnouiſſet, etiam recepiſſet. Sed non agnouit quem non recepit, &
Ioan. 8. iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abraham, ſed ex diaboli ſemine manare memorabat: quoniam omne peccatum ſemen inimici eſt. Confeſſionis autem M filiæ peccatum non faciunt, ſed obumbrant. Et ideo
1. Ioan. 3. *beati quorum teɫta ſunt peccata.* Meritóque exultabunt
Pſal. 31. filiæ confeſſionis propter iudicia Domini, cùm cognouerint iudicia eius & vias eius, quæ in hoc ſæculo in-
Rom. 11. ſcrutabilia & inueſtigabilia ſunt hominibus. Et cùm facie ad faciem ſpeɫtare cœperint veritatem: tunc illa quæ nunc videntur inſcrutabilia, comprehendent, & eorum
1. Cor. 13. cognitione gaudebunt.

Circumdate Sion, & compleɫtimini eam narrate in turribus eius.

Qui intelligunt Sion, circumdant eam, & compleɫtuntur ſuis ſenſibus, vt teneant, & non dimittant eam: ne ſibi ſpeculatoriæ diſciplina virtutis poſſit auferri. Cant. 3.
Ideo illa in Canticis dicit: *Tenui eum, & non dimittam eum*; quæ Dei ſapientiam requirebat, & compleɫtebatur iuſtitiam Dei brachiis charitatis, & quibuſdam fidei & deuotionis lacertis. Ipſe eſt enim piæ mentis amplexus. Comprehendamus ergo & nos quantum poſſumus
interna myſteria veritatis, & ſcribamus ea atque affiga- Act. 7.
mus ea ſenſibus noſtris, virtutemque cæleſtis oraculi: Exod. 24.
quem vt aſſequeretur Moyſes ille peritus in omni ſa- Pſalm. 50.
pientia Ægyptiorum in montem aſcendit, atque in nubem intrauit, vt operta & occulta cognoſceret, adhærente ſibi ſocio Ieſu: quia nemo ſine vero Ieſu poteſt incerta ſapientiæ & occulta comprehendere. Et ideo in
H ſpecie Ieſu Naue, veri Saluatoris ſignificabatur aſſiſtu- Ioan. 6.
ra præſentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, qui legem aperiret, Euangelium reuelaret. Ergo qui Sion circumdederint prudentia ſua, & complexi fuerint intelleɫtu aſcendentes ſuper turres eius, narrant deſuper ei qui non potuerit aſcendere in turres eius, quid agendum, vel quid cauendum ſit. Murata eſt enim
ciuitas Dei: ideóque alibi dicit Dominus: *Ecce ego* Eſai. 49.
Hieruſalem pinxi muros tuos. Diſtinɫta eſt turribus, de quibus inſidiator poſſit, ſi appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus ſuos, quibus animas Dei ob-
I ſidere conſueuit, admouere machinas, vt poſſit turres Pſal. 121.
expugnare munitas. *Sed vos*, inquit, † *narrate in turribus.* al. prædi-
Eſt enim in turribus Hieruſalem abundantia. Prædica- cate de.
te iuſtitiam, monete cuſtodiam. Sapientia enim in exitu Prou. 1.
canitur, & in murorum altiſſimis prædicatur. Et alibi
iterum dicit: *in muris tuis conſtitui cuſtodes, diebus ac noɫti-* Eſai. 26.
bus in finem non tacebunt. Narrate ergo ſine intermiſſione, ſine fine. Aduerſarius vigilat, circuit, & rabie ferina
quærit quos inueniat deuorare. Ideo ſemper canendus 1. Petr. 5.
eſt Dominus, qui dentes leonum conterat, & ora con- Pſalm. 57.
fringat, vt nobis nocere non poſſint.

K Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie altera.

Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula.

Ponite corda veſtra in virtute eius. Id eſt, vt virtutem eius intelligatis: *& diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie altera. Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula.* *Βάρεις* dicit Græcus hodieque excelſas & turritas domos. Propheta
L cùm de ciuitate Dei & inhabitantibus eam loqueretur, *diſtribuite*, inquit, *gradus eius*: hoc eſt, manſiones eius altas atque ſublimes in cæleſtibus. Quo docet ordinem ſeruandum eſſe meritorum. Vnuſquiſque enim in ſuo
ordine. Vnde & Dominus ire & præparare ſe dicit diſci- 1. Cor. 15.
pulis manſiones, vt pro ſuorum ratione meritorū digna Ioan. 14.
vnuſquiſque habitacula cōſequatur, in quibus requiem illam carpat æternam. Sunt etiam ſublimia & alta præcepta, in quibus ſunt occulta pietatis myſteria, & theoremata ſermonum cæleſtium. Hæc, inquit, diſtribuite, & pro captu vniuſcuiuſque diuidite, quantum poſſit vnuſquiſque ingenio proprio comprehendere. Neque enim
M omnibus Paulus eadem diſputabat. Aliis nihil prædicabat niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum, non in perſuaſione ſapientiæ verbi, ſed in oſtenſione ſpiritus
atque virtutis. Inter perfeɫtos autem ſapientiam loque- 1. Cor. 2.
batur: quia non quibat vniuerſus populus percipere ſa-
pientiam in myſterio quæ abſcondita eſt. Ideo enim Ibidem.
eam Chriſtus abſcondit, vt eam ſtulti non intelligant,
prudentes ſtudioſius quærant, & enarrent in progenie Matth. 13.
altera, quæ ſpiritus foret virtute perfeɫtior: quoniam generatio ſuperior per infirmitatem fidei perfeɫtæ ſapientiæ cognoſcere ſacramenta non potuit. Et ideo ſignum quærebat, veritatem repudiabat, cùm vtique non veritas ſigni, ſed ſignum veritatis ſit. Vnde reſpondit ei
Dominus: *Generatio nequam & adultera ſignum quærit; &* Matth. 12.
ſignum non dabitur ei niſi Ionæ Prophetæ. Ad arguendam

Iona. 3. Ioan. 2. itaque perfidiam Iudæorum. Ionę exemplum accerſitur, eo quod Niniuitæ ſigno crediderunt, & prædicationem Ionæ qui fuerat in vtero ceti, ſequendam putarunt: Iu- A dæi autem nec poſt reſurrectionem Domini Ieſu crediderunt; qui de corde terræ poſt triduum reſurrexit, & viuit ac regnat per omnia ſecula. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLVIII. ENARRATIO.

Pſalmus quadrageſimus octauus.

Huius titulus eſt. In finem filiis Core, Pſalmus Dauid.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.

IN principio ipſo vocem Domini ſalutaris agnoſcimus gentes vocantis ad Eccleſiam, vt errori renuntient, veritatem ſequantur, Eſai. 55. & pij cultus munus agnoſcant. Sed quia Geneſ. 3. ſerpentis venenis infecta erant corda ſucceſſionis humanæ & peccatis obnoxia conſcientia dom deſperat veniam, ſe reuocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam ſponte pietatis ſuæ largitate promittit, vt reus non timeat, bene conſcius gratuletur, quòd bono Domino exhibeat miniſterium ſeruitutis, Matth. 11. qui nouerit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem ſerie vocationis etiam in Euangelio nos Domi- Ibidem. nus adhortatur, dicens. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Deinde iugum ſuum ſuaue, & onus leue eſſe commemorat: quoniam qui deſperauerit medicinam, ſanus eſſe Luc. 5. non poterit. Et ideo omnibus grata eſt manſuetudo, quæ Eſai. 53. vulnera interiorum curat animorum. Venturus igitur ad ægrotos, venturus vt medicus, qui grauia vlcera noſtra curaret, medicamenta proponit vt videant homines, & ad remedium ſalutis fida ſedulitate concurrant. Matth. 9. Sicilla in Euangelio meruit ſanitatem, quæ profluuio ſanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit Ibidem. medicum veniſſe, feſtinauit contingere dicens: *Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero.* Intra ſe hoc dixit, & Chriſtus audiuit, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & virtus de Saluatore proceſſit, quæ curauit ægram, firmauit inualidam, profluuium ſtitit, pietatem probauit. Similiter ergo & hic omnes gentes vocat ad ſapien- Prou. 8. tiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, vt nemo trepidet, nemo deſperet, vbi nul- D lus excipitur, ſed omnis anima inuitatur ad gratiam, ſine pretio redimatur à crimine, & fructum vitæ adipiſcatur æternæ. Hic ſenſus eſt Pſalmi: quem ſuo ordine dirigemus, cùm explicauerimus ſuperiorum vim qualitatemque verborum. Præcipiuntur enim audire gen- Eſai. 52. tes & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum vtique orbem, de quo ſuprà dixit: *Domini eſt terra, & plenitudo eius orbis terrarum; & qui habitant in eo. Ipſe ſuper maria fundauit eum: & ſuper flumina præparauit* Pſal. 23. *eum.* Quam Græci οἰκουμένην dicunt, eo quod inhabitetur à Chriſto, ſicut ipſe dixit. Quoniam inhabitabo in illis. Inhabitat enim, vt impleat quæ vacua videbantur. Quæ eſt ergo οἰκουμένη, niſi ſancta Eccleſia, templum Dei, & habitaculum Chriſti? Leuit. 26. Nec incongruè Latini diſſono quidem ſermone, ſed 1. Cor. 3. pari ſenſu orbem terræ nuncupauerunt; eo quod vita ſanctorum qui inhabitabantur ab ſpiritu, ſicut rota in orbem ſine vlla curſus ſui offenſione voluatur. In tribu- 2. Cor. 6. lationibus igitur fundatur Eccleſia, in tempeſtatibus & B procellis, in ſollicitudinibus & mœrore, in rebus aduerſis & in fluminibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem. *Eleuauerunt flumina vocem ſuam.* Audi & Pſal. 92. in Euangelio: *Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura: flumina de* Ioan. 7. *ventre eius fluent aquæ viuæ.* Hoc autem dicebat de ſpiri- Eccleſ. 24. tu quem accipere incipiebant credentes in eum. In his ergo fluminibus præparatur Eccleſia, in quibus profluit Dei gratia. Hi ſunt fluuij qui aure percipiunt verbum Dei, & loquuntur, vt verbum infundant pectoribus ſingulorum. Ideoque ſcriptura diſcretionem fecit, dicendo: *Audite hæc omnes gentes; auribus percipite omnes qui habitatis* Luc. 8. *orbem terræ.* Poſſunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere, niſi electi Dei. Ideóque Saluator dicit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Illas aures dicit interioris C hominis ſpiritales, cuius & nares legimus, dicente Iob: Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis. Non omnes homines has aures, & has nares habent. Alia eſt enim forma corporis, alia gratiæ ſpiritalis. *Qui ſpiritalis eſt, au-* Iob. 27. *dit omnia, diiudicat omnia: animalis autem homo non percipit* 1. Cor. 2. *quæ ſunt ſpiritus Dei.* Hic enim terrigena eſt, ille cæleſtis. Ideóque addidit:

Quique terrigenæ, & filij hominum: ſimul in vnum diues & pauper.

Hoc dicit, vt oſtendat quòd vniuerſos vocat. Nam Sap. 7. quis eſt terrigena niſi filius hominis? Quis eſt ſpiritalis, Ioan. 1. niſi Dei filius? ille ex ſanguine concretus & carne & vi- 1. Cor. 1. ri voluptate generatus, iſte ex Deo natus. Alius diues in 2. Cor. 8. omni verbo, & ſcientia, alius pauper, gratia tamen di- Pſal. 33. ues: quia & pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eam. E contrario eſt & diues in ſuperbia, & pauper in 2. Tim. 3. humilitate. Omnes vocantur ad Eccleſiam, vt omnes redimantur à Chriſto. Qui æger eſt, medicum inuenit, qui ſanus, ſapientiam acquirit, captiuus redemptorem, D liber remuneratorem. Omnes ædificat ſcriptura diuina. In ea inuenit vnuſquiſque quo aut vulnera ſita curet, aut merita confirmet. Simul autem in vnum diuitis & pauperis facta vocatio, in quandam humilitatem æqualitatémque nos prouocat: vt neque diues faſtidiat inopem, neque diuiti pauper inuideat, ſed vtrumque ſibi gratia vna connectat; quia & Dominus pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt idem & pauperum ſaluator eſſet & diuitum. Et ſubtexuit. 2. Cor. 8.

Os meum loquebatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Meritò omnes vocantur, quia omnibus ſapientiæ Eccleſ. 24. fons abundat, nec theſauro pecuniario comparatur Sap. 7. quæ pretioſior theſauris omnibus declaratur. Ideóque nec diues auertitur, nec pauper excluditur: quia ſapientia non facultates diſcriminat, ſed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, & proximus diſciplina. Quòd ſi meditatio cordis prudentiam loquitur, quantò magis

Digitized by Google

Eccleſ. 18. perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre ſermonem, ſed exercitio quodam meditationis, & ſtatera mentis internæ examinare dicenda: *Prou. 20.* quia ſcriptum eſt alibi. *Abominatio Domino duplex ſtatera, & iugum doloſum non bonum coram eo.*

Inclinabo ad parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Sapiens auditor intendit, atque inclinat aurem ſuam vt intelligat parabolarum figuras. Ipſum aurem ſuam *Prou. 1.* dicit Saluator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam *Luc. 8.* Dominus clauſam propoſitionem ſuam, cùm aptum *Math. 13.* organũ ſibi & vas electionis inuenerit: quod pſalterium vocat, cuius ſimilis Paulus dulcis gratiæ cantilenam neruis omnibus ſibi concinentibus reſultauit, ſancti Spiritus plectro interiorem chordam exterioremque pulſando, vt & lingua oraret & mente. Ideóque ait. *Orabo ſpi-* *1. Cor. 14.* *ritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Huiuſmodi ergo virum Chriſtus multo antè promittit, per quem manifeſtaret abſcondita, & inuoluta Prophetici obſcuritate ſermonis aperiret. Bonum pſalterium, cùm fidei vita conſentit, & cato animæ, virtuti aſpirat *Pſalm. 77.* voluntas. Hoc eſt dulce pſalterium, vbi canora eſt diſciplina viuendi, vt impleatur illud quod ſcriptum eſt. *Clara erit lingua mutorum.* Sequitur:

Eſai. 35. **Vt quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.**

Pſ. 48. ſupr. *S. Aug. li. 1. c. 2. contra Iul. Pela.* Hoc eſt, cùm os meum loquatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam, in die iudicij timere quid poſſum? Niſi fortè calcanei mei iniquitas mihi ſit abluenda. Alia eſt iniquitas noſtra, alia calcanei noſtri, in quo Adam dente ſerpentis eſt vulneratus, & obnoxiam hereditatem ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus. Vnde Dominus diſcipulis pedes lauit, vt lauaret venena ſerpentis: & *Ioan. 13.* Petrus reprehenditur quod excuſabat ne ſibi Dominus *Ibidem.* pedes lauaret. Ideóque dictum eſt ei: *Niſi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* Quo audito non ſolùm pedes, ſed etiam manus obtulit abluendas & caput. Cui Dominus reſpondit; *Qui lotus eſt, non habet neceſſe vt lauet, niſi pedes, ſed eſt mundus totus.* Ergo Dauid dicit: *In-* *Pſal. 37.* *quitates meæ ſuperpoſuerunt ſuper caput meum:* qui ſe no- *Pſal. 50.* uerat in iniquitate eſſe conceptum, & in delictis a matre generatum. Dominus autem qui ſua peccata non ha- *1. Petr. 2.* buit, nec cognouit proprias iniquitates ait. *Iniquitas cal-* *2. Cor. 5.* *canei mei circumdabit me*: hoc eſt. iniquitas Adæ, non mea: ſed ea non poteſt mihi eſſe terrori. In die enim iudicij noſtra in nobis, non alienæ iniquitatis flagitia pu- *Ezech. 18.* niũtur. Vnde reor iniquitaté calcanei magis lubricũ delinquendi, quam reatũ aliquem noſtri eſſe delicti. Meritóque Dominus qui pro nobis vniuerſa ſuſcepit: Laue- *Eſai. 53.* mus, inquit, & pedes, vt calcanei lubricũ poſſimus aufer- *Ioan. 13.* re, quò fida ſtatio poſſit eſſe virtuti, ne paterno quis errore labatur, qui ſuo paratus eſt ſtare propoſito. Nõ metuat lubricũ hereditatis, qui cœpit veſtigium tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei noſtri præuaricatio eſt *Geneſ. 3.* Adæ, per quem prolapſus eſt in contemptũ & diſſimulationem cæleſtiũ mandatorum. Eſt etiam iniquitas calcanei, Iudæ hæſitanda proditio. Calcanei ideo, quia ſcriptũ eſt: *Qui manducat mecum panem, leuabat ſuper me calcaneum ſuum.* Bene & ibi ſuum, & hîc meum dixit. *Ioan. 12.* Suum, quia Chriſtus ſine iniquitate, hæc autem ſolius iniquitas proditoris: meum autem calcaneum, quaſi vltimum ſui corporis Iudam Chriſtus appellat, cuius nos ſumus corpus & membra. Apoſtoli præſtantiora & a- *1. Cor. 12.* ctiora membra ſunt Chriſti Iudas calcaneum, quaſi extrema pars corporis ſerpenti obnoxia, & patens vulneri. Primum ergo calcaneum Adam, ſecundum calca- *Geneſ. 3.* neum Iudas. Ille lapſus totius hereditatis, hic ſolius *Eſai. 54.* proditoris, qui hereditatem implicare non potuit, quia iam nõ carnales ſumus, ſed redemptoris hereditas, ſcriptura dicente: Eſt hereditas ſeruientibus Domino. Eſt &

G illa iniquitas calcanei ſui, qui circumdedit Chriſtum. *Circumdantes, inquit, circumdederunt me, & in nomine Domini vltus ſum in eos.* Calcaneus eius ſynagoga eſt, decor & gloria vultus eius Eccleſia; ſicut ſcriptum eſt *Dominus regnauit, decorem induit.* Illi ergo ſunt calcaneum, *Pſal. 117.* de quibus dicit:

Qui confidunt in virtute ſua: quique in abundantia diuitiarum ſuarum gloriantur. *Pſal. 92.*

H **Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo propitiationem ſuam, nec pretium redemptionis animæ ſuæ.**

Et laborabit in æternũ: & viuet vſque in finẽ.

Quique in abundantia diuitiarum ſuarum gloriantur. Re- *Pſalm. 33.* ctè hæc dicta ſunt: Diuites enim eguerunt & eſurierunt. Quod de Iudæis dictum eſt. Sed & omnes qui luxurioſè viuunt, & non tenent caput, calcaneum Chriſti ſunt. Sed *Coloſſ. 2.* hæc generalia, quæ latè patent. Cæterùm ſpecialiter de *Ioan. 13.* Iuda locutus eſt proditore, qui ſibi validus & diues apoſtolatus gloria videbatur. Denique de paſſione Domini I ſermo contexitur: *Frater non redimit, redimet homo: de nabit Deo propitiationem ſuã & pretium redemptionis animæ ſuæ.* Hoc eſt, vt quid timebo in die mala? Quid enim poteſt mihi nocere, qui non ſolùm non indigeo redemptore, ſed ipſe omnium ſum redemptor. Alios liberos faciam, *Eſa. 43.* & pro me ipſe trepidabo? Ecce faciam noua omnia, quæ ſupra ipſum † germanitatis affectum ſint atque pietatem. *† germanitatis.* Quem frater eodem matris vtero effuſus in lucem redi- *Eſai. 19.* met homo, ſed ille homo de quo ſcriptum eſt, quia mittet illis Dominus hominem qui ſaluabit eos, qui de ſeip- *Ioan. 8.* ſo dixit; *Quæritis me occidere: hominem qui veritatem locutus ſum vobis.* Sed quamuis homo ſit, quis cognoſcit eum? *Hierem. 17.* K Quare nemo cognoſcit? Quia ſicut vnus Deus ita & *1. Tim. 2.* vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. *1. Ioan. 3.* Ipſe eſt ſolus qui redimet hominem, vincés pietate germanos: quia pro alienis ſanguinem ſuum fundit, quem *1. Tim. 2.* nemo poteſt offerre pro fratre. Itaque corpori proprio non pepercit vt nos redimeret à peccato, & dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, ſicut verus eius te- *Rom. 9.* ſtis aſſerit Apoſtolus Paulus, qui ait; *Veritatem dico, non* *Ioan. 15.* *mentior.* Sed quare ſolus hic redimet? Quia nemo po- *Rom. 5.* teſt eum æquare pietate, vt pro ſeruulis ſuis animam ſuam ponat nemo integritate. Omnes enim ſub peccato: omnes Adæ illius ſubiacent prolapſioni. Solus re- *1. Petr. 2.* L demptor eligitur, qui peccato veteri obnoxius eſſe non *Coloſſ. 2.* poſſit. Ergo per hominem, Dominum Ieſum intelligamus, qui ſuſcepit hominis conditionem, vt in carne ſua peccatum omnium crucifigeret, & chirographum vniuerſorũ ſuo cruore deleret. Sed fortè dicas: Quomodo *Pſal. 21.* redempturus frater negatur, cùm ipſe dixerit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis?* Sed non quaſi frater nobis, *2. Cor. 5.* ſed quaſi homo Chriſtus Ieſus, in quo Deus erat, nobis peccata dimiſit. Sic enim ſcriptum eſt: *Deus erat in Chri-* *Ioan. 1.* *ſto mundum reconcilians ſibi.* In illo Chriſto Ieſu de quo ſolo dictum eſt; *Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Non ergo quaſi frater, ſed quaſi Dominus habitauit in nobis, cùm habitaret in carne. Cùm igitur *2. Cor. 5.* M reconciliauerit Deo mundum, vtique ipſe reconciliatione non eguit. Pro quo enim peccato ſuo propitiaret *Exod. 30.* Deum qui nulla peccata cognouit? Denique didrachmũ *Matt. 17.* poſcentibus Iudæis, quod pro peccato dabatur ex lege, dixit ad Petrum: *Simon, reges terræ a quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis?* Reſpondit Petrus; *Ab alienis. Cui dixit Dominus: Ergo liberi ſunt filii. Vt autem non faciamus illis offendiculum, mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem: illum tollens dabis pro me & pro te.* Oſtendit ergo quod non pro ſe propitiationem debeat peccatorum, quia ſeruus peccati non erat, ſed ab omni erat liber errore *Ioan. 8.* filius Dei. Filius enim liber, ſeruus eſt in reatu. Ergo liber iſte ab omnibus nec pretium redemptionis animæ ſuæ dat, cuius ſanguinis pretium poterat abundare ad *1. Ioan. 2.*

vniuerſa mundi totius redimenda peccata. Rectè ergo
alios liberat, qui pro ſe nihil debeat. Plus adijcio: Non
Ibidem. ſolùm pro ſe Chriſtus pretiũ non debet ſuæ redemptio-
nis, aut propitiationem pro peccato ſed etiam ſi de fideli
quocumque homine accipias, poſſit intelligi, quia non
debeant ſinguli propitiationem ſuam, quia propitiatio
omniũ Chriſtus eſt, & ipſe eſt vniuerſorum redemptio.
2. Cor. 1. Cuius enim hominis ſanguis iam idoneus eſt ad redem-
ptionem ſui, cùm pro redemptione omnium ſuum ſan-
guinem Chriſtus effuderit? Eſt ergo cuiuſquam ſanguis
qui Chriſti poſſit ſanguini comparari? Aut quis tam
potens homo qui pro ſe propitiationẽ ſuam dare poſſit
2. Cor. 5. ſuprà eam propitiationem quam in ſe obtulit Chriſtus,
1. Ioan. 2. qui ſolus Deo mundum reconciliauit per ſuum ſangui-
1. Tim. 1. nem? Quæ maior hoſtia? quod præſtantius ſacrificium?
qui melior aduocatus, quam qui pro peccatis omnium
factus eſt deprecatio, & animam ſuam dedit pro nobis
redemptionem? Non quæritur ergo propitiatio aut re-
demptio ſingulorum, quia omnium pretium ſanguis eſt
Chriſti, quo nos redemit Dominus Ieſus, qui ſolus pa-
Matth. 11. trem reconciliauit, & laborauit vſque in finem, quia no-
Pſalm. 68. ſtrum laborem ipſe ſuſcepit, dicens: *Venite ad me omnes*
Geneſ. 49. *qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Vide labo-
rantem: *Laboraui clamans, rauca facta ſunt fauces meæ.* Et
alibi: *Iſachar quod bonum eſt concupiuit, requieſcens inter ſortes.*
Ioan. 8. Et infrà: *Suppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus*
eſt vir agricola. Ergo homo non dabit iam propitiatio-
nem ſuam nec redemptionem, quia ſemel ablutus eſt
Matth. 23. à peccato per ſanguinem Chriſti. Laborabit tamen vt
ſeruet præcepta viuendi, à mandatis cæleſtibus non re-
cedat. Dum viuit, in labore ſit, & perſeueret in eo, vt
viuat in finem, ne & ipſe morte moriatur, cùm ſit iam
redemptus a morte. Qui autem ſeruauerit mandata vi-
tæ, non videbit interitum, cùm viderit eos qui ſibi ſa-
pientiſſimi & prudentiſſimi in hoc ſæculo videbantur.
Quod ſpecialiter ad Scribas & Phariſæos ſpectat, qui
ſibi cathedras in ſynagogis vendicant, quaſi ſapientiæ
principatum. Hi verè fruſtra laborant, cùm putant quia
per didrachmum liberentur, cùm ſpiritale pretium re-
demptionis animæ ſuæ, atque illud ſingulare Dominici
corporis ſacrificium, inani quadam legis interpretatio-
ne contempſerint, refugientes baptiſmatis ſacramen-
Hebr. 9. tum. Neminem enim ſanguis redimit hircorum atque
Leuit. 27. taurorum, ſed omnes vnus ſanguis liberat Chriſti, cuius
in Leuitico figura, non veritas eſt. Non enim didrachmo
ſed illius ſolius ſanguinis pretio liberamur.

**Non videbit interitum, cùm viderit ſapien-
tes morientes: ſimul inſipiens & ſtultus peri-
bunt, & alienis relinquent diuitias ſuas.**

**Et ſepulchra eorum domus illorum in ſæcu-
lum, tabernacula eorum in progenie & gene-
ratione: inuocauerunt nomina eorum in ter-
ris ipſorum.**

Non videbit interitum, &c. Simus ergo docibiles Dei,
vt nemo noſtrum videat interitum in illo die quando
Ioan. 6. damnabuntur morte perpetua ſapientes iſtius mundi,
vel principes Iudæorum, quando ſimul inſipiens & ſtul-
tus peribunt. Non idem eſt vtrumque. Stultus eſt qui
nihil ſapit, & ſtulta intelligit: inſipiens, qui mala ſapit.
Dixit inſipiens, quia non eſt Deus. Quomodo iniquus, non
qui æquitatem neſciat, ſed qui improbitate cordis ſui
iniqua committat: improbos quoque dicitur, eo quòd
probitatem malitia ſua deſtruere velit, non quia probi-
tatem ignoret. Ipſe ergo inſipiens & ſtultus quando per-
eunt, alienis relinquunt diuitias ſuas. Suum enim & legi-
Pſal. 13. timum ſtultitiæ & improbitatis heredem reperire non
poſſunt. Legitimi enim dicimur, *quia filij Dei ſumus.* Si
1. Ioan. 3. *autem filij, & heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti:*
Rom. 8. *ſi tamen compatimur, vt & ſimul glorificemur.* Inſipientes
ergo diuitias non habent, quia nec hereditatem habent.
Non habent diuitias infidi, non poſſeſſionem. Fideli
enim totus mundus poſſeſſio eſt. Non habent heredi-

A tatem, quia ſola eſt hereditas ſeruientibus Domino.
Suas autem diuitias habent. Ideò que auarus dicit: Non Prou. 17.
habeo quo congregem fructus meos. Non enim verus
fructus, ſed auari fructus, pecunia eſt. Et Dominus aua-
ro dicit: *Vade, vende bona tua, & veni, ſequere me.* Non
enim perfectum bonum eſt patrimonium, ſed hæc ſunt Eſai. 54.
auari bona, quæ in emolumento aliquo conſtituta Luc. 12.
ſunt. Vende, inquit, quæ putas tua eſſe, cùm tua non
ſint, quia ad alios fluminis modo tranſeunt: & ſequere
me, vt bonum immortale cognoſcas. Sapientes ergo in Ibidem.
interitum deducuntur quibus Deus abſcondit quæ par-
uulis reuelauit. Peribunt ſimul, & in vno eodémque loco
erunt inſipiens & ſtultus, *& alienis relinquent diuitias ſuas:* Matt. 11.
B quia non inuenit nequitia legitimum ſucceſſorem. *Et*
ſepulchra eorum domus illorum in ſæculum, tabernacula eorum
in progenie & generatione: inuocauerunt nomina eorum in terris
ipſorum. Vbique ſcriptura ſepulchra pro vilibus ducit:
quibus degeneres & vitæ huius cupidi comparantur. *Se-* Pſalm. 5.
pulchrum patens eſt guttur eorum. His ergo qui ad diem &
de die viuunt, ſepulchra pro domibus ſunt. Domus
enim iuſtorum non in terra eſt, ſed in cælo, ſicut Apo-
ſtolus docuit dicens. *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Philipp. 3.
Ipſa eſt domus noſtra, quæ domus eſt Chriſti. Vnde ait
ſcriptura. *Et Moyſes quidem fidelis in tota domo eius, tanquam* Hebr. 3.
famulus in teſtimonium eorum quæ dicenda eſſent, Chriſtus verò
tanquam filius in domo ſua. Piis ergo domus eſt Eccleſia, Pſal. 38.
C piis patria cælum eſt. Ideóque iuſtus ait. *Aduena ego ſum*
apud te in terra & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Luxurio-
ſis domus ſepulchrum eſt. Denique tanquam in ſepul-
chro viuunt, qui poſſunt dicere: *Manducemus & bibamus,* Eſai. 22.
cras enim moriemur: reſurrectionem ante oculos non ha-
bentes, ideóque tumulis ſuis affixi atque attumulati
adhærent, quia reſuſcitari ſe poſſe non crediderunt. Ha-
bitaculum ergo illis in ſuo buſto eſt, & tabernaculum
eorum in progenie & generatione terrena eſt, qui ver-
mes ſui corporis heredes relinquunt: vt hic tantùm ſit
memoria eorum, & in æternum trãſire non poſſit. Deni- Eccl. 10.
D que *nomina eorum in terris ipſorum:* quia opera eorum
corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi ſcribuntur eorum
nomina, vbi viuere maluerũt. Qui autem eleuauerunt Luc. 9.
opera ſua, iis dicitur: *Nolite gaudere quia dæmonia vobis ſub-*
iecta ſunt, ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo.
Hinc ergo intelligimus quia non otioſè Dominus eos Matt. 13.
arguit qui ædificabãt ſibi ſepulchra vel tumulos pro-
phetarum, & exornabant ea. Condemnantur enim Iu-
dæi qui prophetis quos occiderant, terrena Matth. 8.
ſolatia, non æterna præmia deferebant: Ideóque
prohibet vt diſcipulus ſuus ſepeliat patrem, quia æterno
patri ſine ceſſatione eſſe debet intentus. Et in Eſaiæ libro
ſcriptum eſt. *Quid tibi eſt hic, quia ædificaſti & exciditi ti-* Eſai. 22.
bi ſepulchrum? Et reprehenditur Maria quæ Chriſtum in Luc. 24.
E in tumulo requirebat. Relinque ſepulchra, quæ reli- Matth. 27.
querunt qui audita voce Domini in ipſius paſſione ſur-
rexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare, qui vi- Epheſ. 5.
uis. Audi vocem reſuſcitantis Ieſu: *Surge qui dormis, &*
exurge a mortuis, vt lumen tibi Chriſti infundatur in æternum.
Lumen eius Spiritus ſanctus eſt, qui Apoſtolis ſanctis in Act. 2.
diſperſione linguarum tanquam ignis illuxit. Sequitur:

**Homo cùm in honore eſſet, non intellexit,
comparatus eſt iumentis quæ ſine ſenſu ſunt,
& ſimilis factus eſt illorum.**

F **Hæc via eorum in offendiculum ipſis, &
poſtea in ore ſuo complacebunt.**

Quia non intellexit homo cùm in honore eſſet (eſt au- Gen. 2.
tem honor, quia ad imaginem Dei factus eſt, factus eſt
rationis capax) comparatus eſt iumentis quæ ſenſum nõ Pſal. 8.
habent: qui autem intellexit, angelis cõparatur. Et ideo
hic bonorum operum claritate magnificatus eſt, ille ſi-
cut equus adhinniens æſtimatur colluuione viuẽdi, quæ
viæ offendiculũ affert in turpitudine & obſcœnitate vi- Hier. 5.
uendi. Inſipientia enim viri contaminat vias eius.
Huiuſmodi autem viri viuunt ſecundùm appetentiam
ſuam, quæ offendiculũ creat, & poſt offendiculum com- Prou. 18.
placebunt in ore ſuo, ſed non in corde. Non enim boni

Pſalm. 61. de quibus dicitur: *Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.* Quo reſponſum eſt etiam iis qui habent in codicibus ſuis ita ſcriptum. *Et poſtea in ore ſuo benedicent.* Rom. 10. Verbum enim tuum propè, & in ore tuo ſit, & in corde.

Sicut oues in infernum deducentur, mors depaſcet eos:

Et dominabuntur eorum iuſti in matutinum, & auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum.

Mors depaſcet eos. Qui noluerunt vt paſceret eos Chri- H Ioan. 10. ſtus, depaſcet eos mors. Quis ergo dimittat bonum paſtorē qui pro ouibus ſuis animam ſuam ponit quia pertinet ad eum gregis ſui cura? Aut quis eligat mercenariā mortem, quæ operū peſſimorum digna mercede reſeratur? Simul cognoſce, ó homo, quia Chriſtus verus eſt paſtor, qui ſuos paſcit ad vitam. Mors ſubintrauit, quæ ad interitum adducit alienos, & deuorat eos quibus poteſt propter eorum flagitia præualere. Quibus licet in hac vita ſtudium potentiæ fuerit & diuitiarum, vt aliis dominarentur, ſed in reſurrectione erit ſeruitus, cùm iuſtis matutinus ſplendor illuxerit: quorum figura eſt Geneſ. 25. quòd Iacob dominus præponitur fratri. Miſerabilis itaque ſeruitus, vt eo tempore quo alij vocantur in gloriam ſplendoris & luminis, horum gloria veteraſcat, & conſumatur in tenebris inferorum. Meritóque de his dicitur. De honore ſuo & gloria ſua expulſi ſunt: quia temporalis hæc gloria.

Veruntamen Deus liberabit animam meam de manu inferni, cùm acceperit eam.

Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.

K **Quoniam non cùm morietur accipiet omnia: neque ſimul deſcendet cum eo gloria domus eius.**

Pſalm 15. *Liberat animam meam de manu inferni.* Bene hoc dicit, Epheſ. 4. qui ſciebat animam ſuam in inferno non derelinquendam. Deſcendit enim vt captiuos abſolueret de faucibus inferorum, non vt in his captiua remaneret. Ergo quoniam hæc, quæ in iſto ſæculo ſunt, nobiſcum tranſire non poſſunt, ideo tibi dicitur. *Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: Quoniam non cum morietur, accipiet omnia: neque ſimul deſcen-* L 1. Tim. 6. *det cum eo gloria domus eius.* Noli, inquit, expaueſcere diuitias, & potentiam diuitis, & gloriam ſæcularem, quoniam caduca illa ſunt, & citius abeunt quàm venerunt. Eſai 29. Somnium eſt iſte theſaurus: euigilas, & receſſit, quoniā qui potuerit crapulam mundi iſtius edormire, & ſobrietatem virtutis aſſumere, iſta contemnit, & pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cùm multiplicatam gloriam domus alicuius potentis audieris: Inſpice diligenter, & vacua eſt, quæ nihil habet in ſe fidei plenitudine. Et quid de domo dicam? Vacuus erat totus hic mundus antequam numero credentium cum Chriſtus im- Pſal. 109. pleret. Ideóque ſcriptum eſt: *Iudicabit inter gentes, replebit ruinas.* M Quid enim aliud erat antè in hoc mundo, niſi ruina perfidiæ? Quid eſt ruina? Audi dicentem. *Vbi ruina, ibi & aquila.* Matth. 24. Id eſt, vbi ruina, ibi & reſurrectio. Ruina, vacua firmitatis eſt: reſurrectio, plenitudo viuendi eſt. Ideóque nos Adæ illius ruina vacuauit: ſed Chriſti repleuit gratia. Ideo ſe ille exinaniuit, vt nos repleret, atque in carne hominis plenitudo virtutis habi- Philip. 2. taret. Quid ſit ruina, cognoſce. Dum viuus eſt homo, infuſus eſt ſpiritu: vbi mortuus fuerit, vacuus vtique huius vitalis eſt ſpiritus. Multò magis vacuum facit Ioan. 1. amiſſio gratiæ ſpiritalis, quem gratia replere conſue- Eſai. 49. uit, vt poſſimus dicere: *Quoniam nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia.* De alio dicitur. *In va-*

G *cuum laborauit: iuſtus autem ſicut odor agri pleni.* Quid autem non vacuum quod ſæculare atque mundanum, cùm Geneſ. 27. rectè dixerit qui mundum iſtum ſobria virtute contem- Iob. 1. pſit: *Nudus ſum natus, nudus & moriar?* Nunquid ſecum quis poteſt auferre quæ poſſidet? Hic omnia derelin- 1. Tim. 6. quit, ſolus intrat in tumulum, & vacuum illius diuitiis eſt ſepulchrum, quem nec ipſa terra capiebat. Vnde dictum eſt: *Numquid ſoli habitabitis ſuper terram? Numquid* Eſai. 5. *deſcendet in illud ſepulchrum gloria domus eius, aut copia?* Vide vim ſcripturæ. Gloria ſæculi non deſcendit cum peccatore, ſed gloria virtutis aſcendit cum innocente. Et vt compendioſius dicamus, gloria hominis cum aſcendente aſcendet: cum deſcendente non deſcendet. Quod H gratiæ eſt ac virtutis, aſcendet. In paradiſum aſcenditur, in infernum deſcenditur. *Deſcendant*, inquit, *in infernum* Pſal. 54. *viuentes.* Ideóque Lazarus pauper per angelos in Abra- Luc. 16. hæ ſinum eſt eleuatus. Diues luxurioſus eleuans in inferno oculos ſuos rogat Abraham vt mittat pauperem, & digito ſuo contingat linguam eius, quo requiem aliquam in ardore maximo conſtitutus, poſſet adipiſci. Vide illum pauperem bonis omnibus abundantem, quem ſancti Patriarchæ requies beata circundabat. Vide hunc vacuum, qui ſibi in hoc ſæculo abundare omnibus videbatur, cuius anima in vita ipſius benedicebatur: ſed nunc I iners morte cruciatur. Vnde pulchrè ſequitur,

Quoniā animam eius in vita ipſius benedicent: confitebitur tibi cùm benefeceris ipſi.

Benedicent, inquit, eum benedictione terrena. Stulti homines, qui præſentia, non futura conſiderant. Benedicent eum aſſeclæ eius atque paraſiti. Ipſe quoque beatum ſe putat, ſi agrum aliquem quem deſiderat, inuaſerit. Confitetur tunc Deo, cum ei in hoc ſæculo ſecunda ſuccedunt: quando autem aduerſa contingunt, impio K ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia ſæcularis non agit gratias in paupertate poſitus & aduerſis: iuſtus autem in anguſtijs magis Dominum grato benedicit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mirum ſi te benedicit Iob? Abundant ei omnia. Sed mitte, inquit, ma- Iob. 1. num tuam, & tange ea quæ poſſidet, videamus ſi in faciem te benedicet. Et dedit ipſi Dominus poteſtatem vt quæ ſæculi eſſent huius, auferret: carnem ipſius vlceris atrocitate perfunderet. Iob tamen Deum benedicebat, Ibidem. dicens: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.*

L **Introibit vſque in progeniem patrum eius, vſque in ſæculum non videbit lumen.**

Et homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis quæ ſenſum non habent: & ſimilis factus eſt illorum.

Introibit vſque in progeniem patrum eius. Ideo, inquit, iſte in progeniem patrum ſuorum introibit. Quis eſt pater impiorum? Dominus declarauit, dicens. *Vos ex patre* Ioan. 8. *diabolo eſtis.* Sunt & illi patres de quibus dicitur: *Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Ideo & Moabitæ Matth 8. M vſque in tertiam & quartam generationem prohibiti Deut. 23. ſunt introire in Eccleſiam Domini, vt filij eorum propter peccata patrum ſuorum introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde & ſcriptum eſt: *Filij adulterorum in conſummatione erunt.* Sap. 3. Ergo qui non illum patrem qui in cælo eſt ſequitur, ſed illum terrena colluuione viuentem, in Matth. 6. progeniem terreni patris intrat. Qualis enim terrenus, tales & terreni: vt ſit eius vita terrena, requies nulla poſt mortem. In æternum non videbit lumen, quoniam temporale quæſiuit. Ille autem qui Chriſti ſecutus eſt gloriam, qui deſiderauit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inue- 1. Cor. 15. niet & videbit lumen ęternū: quia cum Chriſtus redemit

Digitized by Google

Ioan. 1. à morte. Tunc ergo cogitabit ſecum, quia *cum in honore*
eſſet, non intellexit: & ideo erit ſimilis iumentorum qui
ſimilis debuit eſſe angelorum, per Domini noſtri Ieſu
A Chriſti gratiam: cui eſt honor, gloria, perpetuitas à
ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID, L. ENARRATIO.

Hæc ſub titulo de Apologia Dauid in aliis editionibus circumferebatur.

Præfatio in Pſalmum Dauid. L.

CVM priorum geſtorum ſuorum hiſto-
riam ſanctus propheta ſubiecerit,
nempe de proditione Doech Syri,
cuius eſt titulus in Pſalmo quinquage-
Pſalm. 51. ſimo primo, & Zyphæorum, quæ
comprehendi titulo videtur Pſalmi
Pſal. 53. quinquageſimitertij, iſtam quæ po-
ſterior eſt, præmiſit hiſtoriam, cùm Doech ante pro-
1. Reg. 22. diderit vel Zyphæi, quàm regnum Dauid propheta ſuſ-
1. Reg. 23. ciperet. Quandoquidem regem Saul fugiens, adhuc
al. Secreta per diuerſa † deſerta exul errabat. Bethſabee autem
iam cùm regnaret, accepit. Cur ergo ſecundùm geſto-
C
Leuit. 25. rum ordinem Pſalmorum quoque ordo non quadrat?
Quia non tam ordinem ordini quàm myſterium geſtis
voluit conuenire: ideóque numerum remiſſionis aptare
Luc. 7. huic voluit hiſtoriæ. Quinquageſimus enim numerus
remiſſionis eſt, ſicut in Euangelio Dominus ipſe nos
docuit, dicens: *Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus*
Leuit. 25. *debebat denarios quingentos, alius quinquaginta: non habenti-*
bus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus
diligit? Et in lege habes, quia Iubilæus dicitur nume-
rus quinquaginta annorum recurſus, celebrabilis ad-
modum, quo debita vacuantur, confirmantur He-
D
braeorum libertates, poſſeſſionum refuſiones. Hunc
Diſt. 76. c. numerum læti celebramus poſt Domini paſſionem, re-
ſcire debet miſſo culpæ totius debito, chirographo quoque vacua-
in fin. to ab omni nexu liberi, & ſuſcipimus aduenientem in
Coloſſ. 2. nos gratiam Spiritus ſancti, die Pentecoſtes vacante ie-
36. q. 2. c. iunio, laus dicitur Deo, alleluia cantatur. Denique &
denique. puellæ pater illius quæ per vim concubitus nulli deſ-
ponſata pertulerit quinquaginta didrachmata argentea
Deut. 22. accipiet, ipſa autem in coniugio permanebit. Hoc etiam
numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur
Pſalmus, quo docemur quemadmodum agenda pœni-
E
tentia ſit.

Pſalmus quinquageſimus.

MIſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam.

Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Quis noſtrum etiam ſi confiteatur delictum ſuum, nõ
F
perſtringendum potius, quàm repetendum putet? quis
ſecundo repetat, aut tertio? Vide quot verſibus tantus
propheta peccatũ ſuum reſonet, quam nullus verſus ſi-
ne confeſſione delicti ſit. Congeſſit omnia ſimul, iniqui-
tates ſuas & iniuſtitiã perſonando, iungens delicta pec-
catis: atque ea ſæpe repetendo, meritò magnam miſeri-
cordiam poſcit. Nec ſolùm magnam miſericordiam, ſed
etiam multitudinem miſerationum. Quod ergo peccatũ
talis nõ diluat deploratio? quam culpam precatio huiuſ-
B
modi non emundet? Ille pro vno peccato miſerationum
multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis
vix ſemel eius miſericordiam credimus obſecrandam. Exod. 14.
Deinde legimus, quia in virtute ſua magna, & brachio
ſuo excelſo populum ſuum de terra Ægypo liberauit, Pſal. 135.
quãdo traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit fi-
gura baptiſmatis. Si ergo virtus magna in figura fuit ſa-
cramentorum, quanto magis in veritate eorum magna
miſericordia eſt? Rectè quoque illic poſcitur miſeratio-
num multitudo, vbi multitudo peccantium eſt.

C In multum laua me ab iniuſtitia mea, & à delicto meo munda me.

Non tam ſæpiùs, quàm pleniùs lauari petit, vt conce-
ptam ſordem poſſit eluere. Nouerant ſecundùm legem Leuit. 14.
plura quidem mundandi eſſe ſubſidia, ſed nullum ple- & 15.
num atque perfectum. Ad illud ergo perfectum tota in-
tentione feſtinat, quo iuſtitia omnis impletur, quòd eſt
baptiſmatis ſacramentum, ſicut ipſe docet Dominus Ie- Hebr. 10.
ſus. Nam cùm veniſſet ad Iordanem, ait Baptiſta: *Ego à te*
debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondit Dominus: *Sine*
D
modo: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Sed poſtea- Matt. 3.
quam baptizatus eſt Chriſtus, & Spiritus ſanctus ſuper ibidem.
eum tanquam columba deſcendit, & pater filium ſigna-
uit è cælo, iuſtitia omnis impleta eſt. Ideo Propheta
dicit: *In multum laua me ab iniuſtitia mea.* Grandis enim
ſqualor & macula non exiguo, ſed multo aufertur laua-
cro. Quod ſi quis aliter accipere vult, poteſt ita ſuum
formare intellectum. Mundat ſermo diuinus, mundat
noſtra confeſſio: ille dum auditur, iſta dum promitur.
Mundat bona cogitatio, mundat honeſta operatio, bonę
quoq; vſus conuerſationis. His mundatus, vnuſquiſque
facilius haurit; & tanquam in ſe rapit ſplendorem gratiæ
E
ſpiritalis. Denique nõ vna infuſione velleris ſtatim pre-
tioſus ſuccus irradiat, ſed primùm ſucco ignobili vellus
inficitur, deinde aliis atque aliis ſuccis naturalis eius ſpe-
cies frequenter eluitur, & diuerſo ſæpius colore muta- Ioan. 15.
tur, ac ſi poſtea velut plenioris lauacri adhibetur infe- 1. Ioan. 1.
ctio, vt purpuræ verior atque perfectior fulgor irrutilet.
Sicut igitur muricum plurimum in purpuræ infectione,
ita in lauacro regenerationis miſerationum eſt multitu-
do cæleſtium, vt iniquitas deleatur. Itaque qui in mul-
tum lauatur, ab iniuſtitia mundatur & à delicto, & pec-
candi quandam mollitam ſtudiis ac moribus deponit ha-
F
bitudinem, & obliuiſcitur qualitatem. Et bene lauatur
ab iniuſtitia vel iniquitate, quæ maior eſt: mundatur à
delicto, quod minus eſt. Ideóque addidit.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco & peccatum meum contra me eſt ſemper.

Non mediocre eſt vt agnoſcat vnuſquiſque peccatum
ſuum. Ideóque & ſuprà, ait: *Lapſus quis intelligit?* Id eſt, Pſal. 18.
quis eſt tantus vt intelligat? Quomodò illud: *Quis ha-* Pſal. 14.

bitabit in tabernaculo tuo? aut quis aſcendet in montem Domini? Non vtique nullus, ſed rarus. Qui enim poteſt agnoſcere, Prou. 2. poteſt declinare, poteſt quid ſequatur eligere. Plerique in ſuis lapſibus gloriantur, & putant ea laudis eſſe quæ criminis ſunt. Si alienum coinquinauit torum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectum, ſi viduæ propoſitum aliqua fraude mutauit: alius necem hominis, latronicij inſidias, & rapto viuere putat eſſe virtutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur eſſe ſa-Pſal. 4. pientiæ. Ex his nullus poteſt dicere: *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco*. Sed ille qui poteſt dolere quod fecerit, condemnare quod deliquerit, quem ſua vitia compungunt. Vnde & Propheta ait: *Quæ dicitis in cordi-* H *dibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini*. Plerique equorum cùm ceciderint, ſe iactare conſueuerunt: quos caſus non læſerit, iactando ſe debilitant & frangunt. Alij (qualis Græcorum equorum fertur natura) cùm vel in certamine curuli eliſi fuerint, vel fortuito ceciderint, nequaquam ſe mouere conſueuerunt, & quandam tenent quietis & patientiæ diſciplinam. His ſi caſus non nocuit, quies prodeſt, certe non acerbatur offenſio. Nonne mutis animalibus deteriores æſtimandi, qui ſe in flagitiis ſuis iactant, & putant inſigne eſſe virtutis vbi lapſus eſt criminis? Ideo quaſi muto dicitur iumento: I *Peccaſt, quieſce*. Vnde pulchrè addidit. *Et delictum meum* Geneſ. 4. *contra me eſt ſemper*. Inſipiens enim delectatur erroribus ſuis, & nouis vetera obumbrando peccatis ſe exiſtimat adiuuari, ideóque exultat in crimine. At vero ſapiens aduerſum ſe iudicat eſſe delictum ſuum, & tanquam hoſtiles acies, ita lapſus culparum ſuarum aduerſantium modo ſibi arbitratur obſiſtere. Quidquid perſonuerit, quidquid increpuerit, culpa ei propria ſemper occurrit: quidquid fuerit dictum aut lectũ in ſe dictũ putat: quidquid intenderit, ſe nutu, ſe oculis ſignari putat. Si epuletur, ſi cogitet, ſi oret ac deprecetur, ante oculos eius ſemper eſt error proprius, & momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam, nec quieſcere, nec obliuiſci ſinit, velut K Rom. 2. grauis cenſor exagitat ſe terrore perpetuo. Omnia igitur aduerſa habet, qui ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſui accuſator, ipſe ſui teſtis eſt, nec inuenit quo fugiat, quippe ſe perurget, & ſtimulat. Sed hoc bonæ mentis eſt, vulnus ſentire peccati. Nam qui expertes doloris ſunt, non ſentiunt vulneris acerbitatem, quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non carent, ita etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiam ſenſus eſt vitæ: ſentire enim, vitalis vigoris ac muneris eſt. Vnde & ille qui errorem ſuum nõ agnoſcit, inſanit, furit, deſipit, qui autem agnoſcit, vtique reſipiſcit, non reſpuit remedia ſanitatis, ſed ſe ipſe reſtringit, pœnitet eum culpæ, de ipſa ſemper cogitat, & cogitando ſe ipſe condemnat. Iuſtus Prou. 18. enim in primordio ſermonis accuſator eſt ſui. Qui ſe accuſat, iuſtus eſt, ſobrius eſt, ſanus eſt. Iuſtus fauere ſibi neſcit, rigorẽ iudicii etiam circa ſe non nouit inflectere, recordationem lapſus proprii perhorreſcit, & cõmiſſum erubeſcit errorem, omnem eius memoriam pauet, metuit, reformidat, grauem ſibi ſe iudicat, ſe ipſum arbitrum refugit, nec ſeſe ſibi audet committere, quod nullum putat ſibi eſſe grauiorem, quàm eum quem latere non poſſit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat, niſi vt ſe ſibi abneget, & Domini crucem tollat. Magna vis obnoxiæ conſcientiæ. Magna ſupplicia timebant Luc. 9. Adam & Eua: & cùm Domini vocem in paradiſo ambulantis audirent, cupiebant ſe abſcondere, quos nemo quærebat. Cain quoque metuebat ne omnis eum Geneſ. 3. quicumque inueniret, occideret. Ita in ſe ipſe ferebat Gen. 4. ſententiam, qua dignus eſſet cui nullus ignoſceret. Vnde bene ait: *Et delictum meum contra me eſt ſemper*, hoc eſt, ſine interuallo aliquo recordatio & ſpecies ipſa mei me erroris impugnant. Conſidera quomodo nos confundat, cùm aliquid deliquimus, quomodo incurſet oculos, quomodo in memoriam ſemper recurrat. Quem commiſſi pudet, neſcit poſtea aliquid tale committere, vnde ſimiliter erubeſcat. Præcedit autem iniquitas, peccatum ſequitur. Radix eſt iniquitas, fructus autem radicis eſt culpa. Vnde videtur iniquitas ad mentis impro-

G bitatem referri, peccatum ad prolapſionem corporis. Grauior iniquitas tanquam materia peccatorum, leuius peccatum. Denique iniquitas per lauacrum remittitur, peccatum tegitur bonis factis, & bonis operibus tanquam alis obumbratur. Vnde bene ſupra hic ipſe ait: Pſal. 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*. Charitas enim abſcondit errorem, & operit mul- 1. Petr. 4. titudinem peccatorum. Multa quoque charitas remittit etiam ipſa peccata, ſicut ſcriptum eſt de ipſa muliere quæ ſuper Dominum fudit vnguentum: Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Sunt Luc. 7. etiam qui accipiunt priorem verſiculum de lauacro H eſſe, ſecundum de pœnitentia. Qua gratia etiam Petrus, quia ante fuerat baptizatus, interrogatus, poſtquam viſus eſt Dominum negaſſe: *Simon Ioannis diligis me? dicit ei: Vtique tu ſcis Domine quia diligo te*. Et ite- Ioan. 21. rum interrogatus, *Simon Ioannis diligis me?* Et iterum reſpondit: *Tu ſcis quia amo te*. Et tertiò interrogatus: *Simon Ioannis amas me?* Et contriſtatus eſt, quia dixit ei tertiò, Amas me & dicit ei: *Domine omnia tu ſcis, tu noſti quia amo te*. Et dictum eſt ei trina vice: *Paſce oues meas*, Ibidem. *ſequere me?* quaſi qui peccatum ſuum nimia charitate texiſſet. Nec otioſè poſt confeſſionem nimiæ charita- I tis iubetur plebem regere, qui etiam turbatus non amiſerat quemadmodum ipſe ſe regeret. Hæc propter gratiam diximus charitatis, eo quod peccatum tegat. Denique nonnulli ideo trinam interrogationem dilectionis factam eſſe dixerunt, quia trina fuerat negatio, vt Luc. 22. trinæ lapſum negationis profeſſio charitatis totiens repetita deleret.

Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci: vt ſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

K *Tibi ſoli peccaui*. Rex vtique erat, nullis ipſe legibus tenebatur: quia liberi ſunt reges à vinculis delictorum. Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperij poteſtate. Homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius. Sed quamuis tutus imperio, deuotione tamen ac fide erat Deo ſubditus: & legi eius ſubiectum ſe eſſe cognoſcens, peccatum ſuum negare non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fatebatur, qui ſciret maioribus vinculis ſe teneri, quia maiora deberet: quoniam plus ab eo exigitur, cui plus commiſſum eſt. Poſſumus etiam & ita accipere. Quis me diiudicat, cùm omnes ſub peccato ſint? Denique Dominus de illa adul- Luc. 12. L tera: *Quis ſine peccato* (inquit) *eſt, prior lapidet eam*. Et nemo Rom. 3. lapidauit. Hoc igitur ait Propheta: *Tibi ſoli peccaui*, qui ſolus ſine peccato es. Qui autem peccato obnoxius eſt, quaſi peccatorem non poteſt iudicare. Inexcuſabilis Ioan. 8. eſt enim omnis homo, qui in alio ea quæ agit ipſe, con- Rom. 2. demnat. In quo enim alium iudicat, ſemetipſum adiudicat. *Tibi* (inquit) *peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris*. Tibi peccaui qui me ad virtutis ſtudia prouocâſti, qui me erudiſti in lege tua. *Tibi ſoli peccaui*, quem ſolum abſcondita cogitationum, & mentis occulta non fallunt. *Et malum coram te feci*, quem ſolum ſanctificatio decet. Hominis teſti- 1. Cor. 4. M monium declinamus, & in conſpectu tuo ea quæ ſunt indigna committimus. Iniuria eſt hominis ſpectare flagitia. Deum arbitrum omnium eſſe ſcimus, & eo ipſo teſte peccamus, & tamen in his iuſtificatur magis Dominus Deus noſter, quia iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam com- Rom. 3. mendat, & mendacium noſtrum concelebrat veritatem Dei. Sit enim Deus verax, omnis autem homo mendax. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis*: Sermones Dei pleni veritatis ſunt atque iuſtitiæ, ideóque vera ſunt quæcumque locutus eſt Dominus de fragilitate humana, quia inclinatum eſt cor eorum ad nequitiam, propendet ad fraudem: & quia definiuit, eo quod non ſit homo qui non peccet. *Omnes, enim, declinauerunt, & inutiles facti ſunt*. Geneſ. 8. Ideo vincit dum iudicatur, quoniam prolapſione vni- 2. Par. 19. uerſorum probauit quæcumque de noſtra iudicauit fal- Pſalm. 13. lacia. Ergo ſi dixerimus quia iniquitatem fecimus, iuſti-

ficamus Deum in ſermonibus ſuis. Si autem dixerimus *A* (*1. Ioan. 1.*) quia non peccauimus, mendacem facimus Deum: ſed (*Hebr. 6.*) impoſſibile eſt mentiri eum. Nos igitur omnes ſub pec- (*Rom. 3.*) cato eſſe manifeſtum eſt. Quantum igitur crimen, vt homo peccatorem ſe neget? Quoniam quantum in ipſo eſt, ſummum Deum videtur arguere mendacij, qui tam moderatus & patiens eſt, vt vincat cùm iudicatur. Veniens enim ad iudicium Deus dicit: (*Mich. 6.*) *Populus meus quid feci tibi, aut quid contriſtaui te, aut quid moleſtus fui tibi? Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo ſeruientium liberaui te & miſi ante faciem tuam Moyſen, Aaron, & Mariam. Plebs* (*Num. 23.*) *mea in mente habeto quid cogitauerit de te Balach.* Singula in conſpectu tuo locat beneficia ſua, vt tanquam de his *B* iudices quæ ſeruare debueras, quo magis reus fias, qui (*Mich. 6.*) diuinis non potueris ſtare beneficijs. *Quid feci*, inquit, *tibi?* Tanquam reum ſe conſtituit, & te iudicem. *Aut quid contriſtaui te?* Offenſi vultus non abnuit crimen, ſi tu Deo es contriſtatus auctore. Aut quid moleſtus tibi, fui? Interpellationis iniuriam confitetur, ſi moleſtior æſtimata eſt: addidit beneficia quorum gratiam non erubuit, qui exiſtebat ingratus. In hac quoque cauſa conſidera (*2. Reg. 12.*) quomodo Dominus ſe ipſi Dauid iudicandum præbuit, vt vinceret. Dicit enim Nathan: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael, & ego liberaui te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erant domini* *C* *tui: & vxores illius in ſinum tuum dedi, & dedi tibi domum ipſius Iſrael: & ſi pauca ſunt, adijciam tibi. Et quare pro nihilo duxiſti Dominum, vt faceres nequiter in conſpectu eius?* Horum (*Ibidem.*) commemoratione conuentus cùm videret inferiorem ſe eſſe, cùm iudicat, ait: *Peccaui Domino.* Ita iuſtificauit Dominum, qui peccatum ſuum negat enim iuſtus non eſt. Poſſumus & ita accipere: Iuſtificat Dominum (*Luc. 7.*) qui peccatum fatetur. Denique in Euangelio habes, (*Luc. 3.*) quia publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis. Baptiſta autem Ioannes baptiſmum fecit pœnitentiæ. Qui autem agit pœnitentiam, delicta non abnuit. Ergo quia Dauid ſemper habebat delictum ſuum contra ſe, vtique non negabat quod & erubeſcebat, *D* non negabat quod & agnoſcebat. Non negando autem, vtique commiſſi pœnitentiam gerebat erroris, atque ita confitendo delictum, iuſtificabat Dominum, & ipſe iuſtificabatur a Domino. Iuſtificatur enim Dominus, dum eius prædicatur iuſtitia, & ab eo venia poſtulatur. Simul & ipſe iuſtificat confitentem, & iuſtificatur (*Eſai. 43.*) in ſermonibus ſuis, ſicut ſcriptum eſt: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.*

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. *E*

(*2. Reg. 12.*) Quis tanto affectu agit pœnitentiam? Humi ſtratus iacuit fuſus in lachrymas, cibum non guſtauit, lauacro ſe abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quod abſtinuerit (*S. Aug. li. 4. contra duas epiſt. Pelag. li. 11. & lib. 1. cont. Iul. Pelag. c. 2.*) ab ornatu & comitatu regio? Adiunxit confeſſionē iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſæcula toto canenda orbe tranſmiſit: *Ecce*, inquit, *in iniquitatibus conceptus ſum & in delictis peperit me mater mea.* Antequàm naſcamur maculamur contagio, & ante viſuram lucis, originis ipſius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur. Non expreſſit vtrum parentum, an noſtra. Et in delictis generat *F* vnumquemque mater ſua. Nec hic declarauit vtrùm in delictis ſuis mater pariat, an iam ſint & aliqua delicta naſcentis. Sed vide ne vtrumque intelligendum ſit: quoniam & parentes non carent lapſu, nec conceptus ini- (*Iob. 14.*) quitatis exors eſt. Nam ſi nec vnius diei infans ſine pec- (*Hebr. 13.*) cato eſt, multò magis nec illi materni conceptus dies (*1. Cor. 7.*) ſine peccato ſunt. Bonum quidem coniugium, ſancta copula: quia honorabile connubium, & torus immaculatus: ſed tamen qui habent vxores, ita ſint ac ſi non ha- (*S. Aug. li. 2. cont. Iul. Pelag. c. 7.*) bentes: & nemo alterum fraudare debet, niſi fortè ad tempus, vt vacent orationi, & iterum in vnum conueniunt, ne tentet ſatanas propter incontinentiam. Concipi- (*Leuit. 12.*) mur ergo in peccatis parentum, & in delictis eorum naſcimur. Sed & ipſe partus habet contagia ſua, nec vnum tantummodo habet ipſa natura contagium. Vnde in lege *A* dies partus, & plerique alii à ſacrificio feriati ſunt mulier enim quę generauit, non poteſt in diebus purgationis ſuæ offerre ſacrificium, nec ingredi ſanctuarium done legitimo ritu munderur a fœtu. Ideo in quo voluit (*Hier. 1.*) Dominus nulla huiuſmodi originis eſſe contagia, dicit illi: *Priuſquam te formarem in vtero matris tuæ, noui te: & priuſquam exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gentibus poſui te.* Quis tantus, cui tam magna delata ſunt? Numquid Hieremias? Non vtique. Ille enim non in gentibus propheta propoſitus, ſed in Iudæa tantùm, licet nunc etiam in nationibus, quæ in Ieſum Dominum (*Luc. 1.*) crediderunt. Vide igitur ne illi dicatur, qui antequam *B* naſceretur ex Virgine, iam dudum erat, & erat ſemper, & operabatur in vtero Mariæ conſtitutus, & ita ſanctus erat vt ſanctificaret prophetas ſuos, in quo ſolo & conceptus virginalis & partus ſine vllo fuit mortalis originis inquinamento. Dignum etenim fuit vt qui non erat (*S. Aug. lib. 4. cont. duas epiſt. Pelag. c. 11.*) habiturus corporeæ peccatum prolapſionis, nullum ſentiret generationis naturale contagium. Meritò ergo Dauid flebiliter in ſe deplorauit ipſa inquinamenta naturæ, quod priùs inciperet in homine macula quā vita. Dum hæc dicit, & peccatorum ſpecialium atque communium colluuiem confitetur, ſubitò ei ſplendor veritatis, & candor gratiæ ſpiritalis affulſit. Supergreſſus *C* enim vmbrā ſpiritu prophetico, ipſa vidit myſteriorum (*Exod. 24. Cant. 5. Coloſſ. 2.*) ſacramenta cæleſtium, quorum typum Moyſes præfigurauit in lege. Vulneratus igitur charitatis vulnere, & indagandæ captus veritatis cupiditate, in ſuperiora ſuæ mentis extendit intuitum, & in futura proſpiciens, theſauros ſapientiæ & ſcientiæ vidit in Chriſto, præuidit baptiſmatis ſacramentum, & miratus gratiam, exclamauit ſubitò, dicens:

Ecce enim veritatem dilexiſti: incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

D Non incerta myſteria, quia certa ſunt: nec incerta ſe- (*Coloſſ. 2.*) creta & arcana ſapientiæ, ſed non manifeſta. Hoc enim ſignificat, quia nullis adhuc eſſent manifeſtata. Quod (*Eſai. 64.*) enim oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, hoc præparauit Deus diligentibus ſe. Videns (*1. Cor. 2.*) igitur ea, dicit: Ecce iam non in vmbra, nec in figura, nec in typo, ſed in veritate lux aperta reſplendet. Ecce nunc veritatem aſpicio, ſplendorē veritatis agnoſco, nunc te maiori Domine Deus noſter veneror affectu. *Ecce enim veritatem dilexiſti*, non per ſpeculum, non in ænigmate, ſed facie ad faciem te mihi Chriſte demonſtras, in tuis te (*al. Intueor.*) † teneo ſacramentis. Hæc ſunt tuæ vera ſacramenta ſa- *E* pientiæ, quibus mentis occulta mundantur. Itaque iam (*1. Cor. 13.*) lætus atque ſecurus, quod vibraſſet ei ſapientiæ plenitudo, dicit ad Dominum.

Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

(*Exod. 12.*) Bene & veteris teſtamenti ſacramenta non euacuat, & (*al. Docet.*) euangelica † decet myſteria præferenda: hyſſopo mundari ſecundùm legem poſtulat, lauari ſecundùm Euangelium concupiſcit: & ſupra niuem ſe exiſtimat, ſi lotus (*Leuit. 14.*) fuerit, dealbandum. Per hyſſopi faſciculum aſperge- *F* batur agni ſanguine, qui mundari volebat typico baptiſmate. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & ſupra niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Denique de ipſa anima dicitur: *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata?* Antequā baptizaretur ipſa eſt quæ dicebat: *Nigra ſum & decora, filiæ Hieruſalem.* Erat enim nigra, tenebroſo peccatorū horrore deformis ſed poſteaquā abluta per baptiſmum remiſſionē meruit delictorū, dealbata aſcendit ad (*Cantic. 8. Cantic. 2.*) Chriſtum. Inde & per Eſaiam Dominus locutus eſt, di- (*Eſai. 1.*) cens: *Si fuerint peccata veſtra ſicut phœniceū, vt niuē dealbabo:* id eſt, ſi cruenta, ſi terra, mundabo. Hæc eſt nix intelligibilis, de qua ait quòd Domini Ieſu in Euangelio re- (*Matt. 17.*) fulſerint veſtimenta ſicut nix: eo quòd peccatum nō co- (*1. Cor. 5.*) gnouerit, caro † enim qua ſe induit veniens in hunc (*al. Eius.*) mundum ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris ſi

Digitized by Google

vidit baptiſmatis ſacramenta, cùm ſuprà dixerit, vbi deſcripſit paſſionem Domini: *Dominus paſcit me, & nihil* Pſalm. 21. *mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit, ſuper aquam refectionis educauit me.* Pſalm. 28. Et alibi: *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit.* Et de ipſo ſacramento plenius dixit: Pſalm. 22. *Paraſti in conſpectu meo menſam, impinguaſti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians, quam præclarum eſt!* Meritò ergo iſte quoque exultans ait.

Auditui meo dabis & gaudium & lætitiam: & exultabunt oſſa humiliata.

Matt. 14. Probâſti Domine Ieſu quia nomquam verba tua prætereunt. Probâſti illud euangelicum quod dixiſti. *Multi* Matt. 13. *prophetæ & iuſti voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis.* Ecce Dauid ſolo lætatur auditu, quia futura eſſet peccatorum remiſſio: & prophetat quia exul- Pſalm. 34. tabunt oſſa humiliata. Luc 18. Sicut enim omnia iuſti oſſa dicent: *Domine, quis ſimilis tibi? ſic exultabunt oſſa humiliata.* † Vet. C. ſic habent. Humiliantes enim animam ſuam iuſti dicuntur † ergo oſſa virtutes dicuntur, ipſa enim velut quidam animi motus humiliantur peccatis, & exultant gratiæ cæleſtis munere. Dicuntur & oſſa populi Eccleſiarum. Vnde habes bene dictum & in Pſalmo: *Non eſt abſconditum os meum, quod feciſti in occulto.* Os ſuum Eccleſiam dixit, & plebis deuotæ conuentus ſacros, quoniam ſumus membra corporis Chriſti de carne ipſius, & de oſſibus eius. Hoc igitur dicit, quia Eccleſia Domini omnia opera diuina cognoſcet, & fidem reſurrectionis accipiet. Sequitur.

Ergo oſſa virtutes dicuntur oſſa, velut quidam animi motus vel anima, qui motus humiliatur peccatis ſed exultant, &c.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Pſal. 1, 8. Epheſ. 5. Hebr. 4. Vſitata eſt deprecatio, vt eos quos læſimus, obliuiſci offenſionis propriæ poſtulemus: Moraliter ergo Deum rogat Propheta vt auertat faciẽ ſuam a peccatis eius, & Pſal. 103. tanquam obliuia peccatorum eius aſſurat. Sed quia omnia ſpectat, & nihil eum præterit, obliuiſci non poteſt, ſicut nos, quos breui interuallo temporis eorum Eſai. 30. quæ cognouerimus memoria ſubterfugit. Ideo bene agit vt faciem ſuam auertat, non ab ipſo, ne deficiat de- Pſal. 16. ſtitutus: ſed a peccatis, vt vires non poſſint habere peccata ipſius. Quos enim aſpicit Dominus, illuminat, & in vultu Domini pietas atque indulgentia eſt. Ideóque hic ipſe ait: *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* De vultu Eſai. 43. enim Domini venia, non pœna procedit. Rogandus eſt ergo vt nos aſpiciat, auertat autem faciem ſuam à peccatis noſtris, vt deleat ea. Quæ enim non aſpicit, delet: & quæ deleuerit, ea cum eorũ memoria ſepeliuntur, ſicut ipſe Dominus ait. *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur.* Peccatum autem aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per ſanguinem crucis, tegi- 1. Ioan. 3. tur per charitatem. Similiter & iniquitas, quæ æſtimatur habitudo mentis iniuſtæ: licet Ioannes in epiſtola eum qui fecerit peccatum & iniquitatem feciſſe dixerit, ſicut habemus ſcriptum: *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit:* Peccatum eſt iniquitas, quia in peccato ipſo iniquitas eſt. Tamen vt nobis videtur, omne peccatum eſt iniquitas: iniquitas autem operatrix culpę aut delicti. Plus eſt ergo vt ipſa iniquitas deleatur, excidatur radix & ſeminarium peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, vniuerſa iniquitatum genera tollantur. Itaque quemadmodum intrans in animam ſapientis diſciplina, imprudentiam tollit, & ſcientia ignorantiam: ſic perfecta virtus iniquitatem, & remiſſio peccatorum delet Coloſſ. 2. omne peccatum. Vnde præclarè Apoſtolus ait: *Quia donauit nobis peccata Dominus, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum,* inquit, *de medio tulit, affigens illud cruci.* Deleuit ſanguine ſuo attramentum Euæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxiæ. Fides igitur peccatum minuit. Et ideo Dominus dimittens peccata dicebat: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Matth. 9.

De pæ. di. 3. c. ille rex §. peccatum aut donatur.

Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Superiùs mundari ab occultis ſe petit, hic poſtulat cor Pſalm. 18. mundum creari ſibi: quod ei prouenit qui renouatur Epheſ. 4. ſpiritu: in nouo enim homine cor mundum eſt, in quo veterum delictorum fuerit deleta colluuies, nec inſcripta manſerit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem Prouer. 20. munus, cordis eſſe mundi. Vnde pulchrè Salomon. *Quis* Matth. 5. *gloriabitur caſtum ſe habere cor?* Et Dominus in Euangelio: *Beati mundo corde, ipſi enim Deum videbunt.* Propheta etiam Dauid cor mundum habere cupiebat, ne à facie Domini proiiceretur. In quo autem cor mundum eſt, 2. Cor. 4. innouatur in eius interioribus ſpiritus. Viſcera enim velut interiora ſunt animæ. Sicut enim viſcera ſunt inte- Coloſſ. 3. riora corporis, ita ſunt & intelligibilia viſcera animæ, vt ſunt viſcera miſericordiæ, vt ſunt interiora quæ benedi- Pſalm. 102 cunt Dominum, de quibus ait: *Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius.* Viſcera autem animæ adinuentiones ſenſuum ſunt, bonæ cogitationis ſtudia virtutum perſeuerantia, poſtremo illæ Pſal. 142 quæ Græcè, ἐννοίαι dicuntur. Rectus autem ſpiritus, qui bene dirigit, qui deducit in viam rectam hic eſt ſpiritus veritatis, vel certè recta hominis conſcientia nullis inflexa peccatis, vel ſpiritus qui in homine eſt. Non prætermiſimus quid alij ſentiant, tamen nobis videtur, quoniam de myſterijs dicit lectio, & futuræ gratia renouationis exprimitur, Spiritúſque ſancti infuſio poſtulatur. Denique ſequitur.

Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Si quis nos offenderit ſeruulorum, auertere ab eo vultum ſolemus. Plerique autem diutum amandare conſueuerunt mancipia ſua, & per agellos relegare, & hæc pœna grauior æſtimatur. Denique ſolent magis ſe offerre verberibus. Si apud homines hoc graue ducitur, quantò magis apud Dominum Deum noſtrum? Quaſi non hinc Geneſ. 4. dolor parricidalis (reprimendus quidem ſi qua eum pietas temperare potuiſſet) eruperit, quòd faciem ſuam Deus a Cain muneribus auertit, reſpexit autem ſuper munera Abel. Itaque tacito vultu altera innocentem pronuntiauit, alterum peccatorem. Ergo quaſi vltimus ſeruus humiliat ſe: & quaſi in peccato deprehenſus, & offenſæ reus, obſecrat vt flagelletur potius, quàm proiiciatur a facie Domini. Quomodo proiiciat Deus à facie ſua, audi dicentem: *Mitte eum in tenebras exteriores,* Matth 22. *ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Qui non emendatur, a facie eius in tenebris conſtituitur. Ideo iuſtus ne tenebras patiatur, ait: *Vultum tuum Domine requiram.* Vbi enim Pſal. 26. Domini vultus, ibi lumen eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum.* Denique vbi primùm intuitus Petrum, illuminauit. Grande igitur ſup- Pſal. 118. plicium, proiici à facie Dei. Proiectus eſt Adam de Luc. 22. paradiſo, nec immeritò ipſe enim antè ſe abſconderat à facie Dei. Exiuit & Cain a facie Dei, non ſolùm poſt parricidale commiſſum, ſed etiam quando Deum Gen. 3. putauit eſſe fallendum, vt crimen negaret. Peccator igitur excluditur à facie Dei, iuſtus autem dicit: *Ecce ego.* Geneſ. 4. Denique ipſe Dauid cùm videret interire populum, ſemetipſum obtulit, dicens: *Ego ſum, ego peccaui, & ego paſtor male feci:* & ſic ita Domini mitigata eſt, & venia do- Eſai. 6. nata. Simul oſtendit quia ſancti permanent, criminoſi 2. Reg. 24. proiiciuntur. Ideóq; ſeruanda eſt nobis gratia ſpiritalis, ne propter peccata noſtra auferatur à nobis. Non enim proiicitur in quo Spiritus ſanctus eſt, ſed inoffenſo mu- Eſai. 59. neris ſui fructu ſtudet ſe Domino ſemper offerre ſicut ille qui dicenti Domino, *Nunquid & vos vultis abire?* reſpondit: *Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus.* Ioan. 6. Simul illud conſiderandũ, quia non aufertur ſpiritus niſi Domini voluntate, ſicut non datur niſi Domini voluntate

Digitized by Google

Ioan. 3. Qui vtique cùm datur, non quaſi coactus operatur, ſed A proſua voluntate diuiditur, ſicut ſcriptum eſt, dicente 1. Cor. 12. Apoſtolo, *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Cùm igitur non auferatur niſi Domini voluntate, apparet quia vna Trinitatis voluntas eſt.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Galat. 5. Cui debetur lætitia ſalutaris, redditur: redditur autem rationali naturæ. Lætitia verò & gaudium fructus eſt ſpiritus. Firmamentum quoque noſtrum ſpiritus princi- B palis eſt. Denique is qui principali confirmatur ſpiritu, Ioan. 1. non eſt obnoxius ſeruituti, neſcit ſeruire peccato, neſcit Apoc. 1. fluitare, neſcit errare, nec ſtudio nutat incertus, ſed firmatus in petra, ſolido ſtabilitur veſtigio. Quem putamus dici ſpiritum principalem? Plerique ſpiritũ rectum ad Dominum referunt Ieſum, qui peccatum mundi abſtulit, & omne hominum genus ſui ſanguinis effuſione Ioan. 14 renouauit. & ideo dictum eſt: *Spiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Spiritum autem ſanctum, de quo dicit: Pſal. 24. *Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me,* ſpiritum intelligunt veritatis: ſpiritum verò principalem, Deum patrem arbitrantur. Quam moraliter autem ait: *Ne proiicias me* C Pſal. 122. *à facie tua?* Fideliter timet auferri ſibi quam acceperat gratiam. Ideóque alibi ait: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Et in poſterioribus: *Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur no-* 1. Cor. 2. *ſtri.* Certè hic eſt ſpiritus, auctor & princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quo velut trahat, & in ſuperiorem viam dirigat. Sunt & qui acceperunt ſpiritũ hominis, qui in ipſo eſt. Ideo ait Apoſtolus: *Quis enim ſcit hominum quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt?* Qui poteſt ſcire omnia, & quem hominis occulta non fallunt, poteſt in homine habere principatum.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Ille præcipuus eſt gubernator, qui ſcopuloſo in littore nauim gubernat. Ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum. Ille bellator egregius, dux mirabilis qui timidiores accendit in præliũ, exploranſque locorum ingeniis fulcit, vt infirma virium commoda ſtationis opportunitate compenſet. Ille ſimiliter magnus eſt fidei zelator, qui iniquos docet. Vnde pul- E chrè ait: *Docebo iniquos.* Non dixit: Docebo iuſtos (nouerunt Matth. 9. enim iuſti vias Domini) ſed, *iniquos* (inquit) *docebo,* Ibidem. Denique auctor prudentiæ & magiſter omnium dicit: *Non veni iuſtos vocare, ſed peccatores.* Et medicus ille cæleſtis. *Non opus eſt ſanis,* inquit, *medicus, ſed infirmis.* Sine igitur ex perſona illius qui gentes vocauit, ſiue ex ſua, bene poſuit: *Docebo iniquos vias tuas,* quia commutare vitioſos affectus poteſt, propoſitúmque conuertere doctrina cæleſtis: & operatio diuina ſacrilegis pectoribus ſtudia Epheſ. 2. pietatis infundere, vt hi qui ſine lege viuebant, conuertãtur ad Dominũ. Verùm qui antè auertebantur, regalis quoque exemplo pœnitentiæ, qui iniquitates & acerba F exercent flagitia, corrigantur: & fide atque opere conuerſi, doctrinæ remedium ſalutaris accipiant, ingrediantur Domini vias in quibus nullos erroris anfractus, nulla diuerticula præcipitis prolapſionis offendant. Sicut enim bonæ vitæ ſpecimen & virtutis exemplar in iis viris eſt, qui inoffenſa vitæ ſuæ tempora percurrerint, ita qui ante actis renuntiantes flagitiis vel incredulitatis erroribus emendauerint curſum poſterioris ætatis, his ad imitandum propoſiti ſunt qui vel opere vel cogitatione labuntur. Sequitur:

Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ: & exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam.

A *Libera me de ſanguinibus.* Et ad Vriæ mortem poteſt re- 2. Reg. 11. ferri, quòd mandatæ necis eius conſcius, veniã tanti po- Rom. 2. ſcat admiſſi: & quamuis rex legibus abſolutus, ſuæ tamẽ reus ſit conſcientiæ. Quibus vinculis ſe enodari deſiderans, diuinũ ſibi precatur auxilium, vt ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et re vera cùm mitis & corde manſuetus egregia ſemper dederit ſanctus Propheta ſuæ Pſal. 131. manſuetudinis & pietatis inſignia, ita vt aduerſariis ſuis frequenter ignouerit, atque ab eorũ nece putauerit abſtinendum, non eſt mirũ quod tam grauiter doleat fundendi ſanguinis innoxij ſibi obrepſiſſe peccatum. Ideo liberari ſe à ſanguinibus, hoc eſt, à peccatis mortalibus B poſtulauit. Laudauit Dominum Deum ſuum, iuſtitiam Domini prædicauit, ideóque addidit: *Exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam.*

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Qui laudat Dominum, ab inimicis ſuis erit ſaluus, vt ſcriptum eſt. Et certè ſupra dixerat in quadrageſimonono Pſal. 17. Pſalmo: *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iu-* Pſal. 49. *ſtitias meas?* Cùm ergo per os ſuum dixerit quod peccatorem prohibuerit Deus ſuas enarrare iuſtitias, vtique ipſe enarrando iuſtitiam Dei, declarauit commiſſum hoc C nequaquam ſibi imputatum eſſe peccatum. Et addidit: *Labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Os peccatoris Deus claudit, ne loquatur iuſtitias Dei: iuſti aperit vt loquatur. Cuius ergo labia aperit, hunc peccati abſoluit reatu. Illius autẽ aperit labia Dominus, qui accipit verbũ in apertione oris ſui. Vnde & Apoſtolus pe- Coloſſ. 4. tit ſe adiuuari orationibus plebis, vt aperiatur ſibi oſtiũ verbi ad loquendum myſterium Chriſti. Linguam verò pro ſermone accipimus eius qui exultat in Dei laudibus. Vnde & illud ſic æſtimatur: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis,* ſermo infuſus Prophetæ. Quod ſi ex Pſal. 44. perſona Chriſti dictum accipimus, vide ne ſcriba ſit D velociter ſcribens verbum Dei, quod animæ viſcera percurrat & penetret, & inſcribat in ea vel naturæ dona vel gratiæ. Lingua autem ſit ſanctum illud corpus ortum ex virgine, quo vacuata ſunt venena ſerpentis, & Euangelij Heb. 4. opera toto orbe celebrãda decurſa ſunt. Accedit ad euacuandum peccatũ, quod † humilitate ſuſcepit. Contriuit cor ſuum, quod magis ſacrificiũ † Dominus elegit quã al. Humilitatem. holocauſta pro peccatis, quæ ſecundum legem offerri ſolebant. Denique ſupra ait: *Holocauſta & pro peccato non* al. Domini. *poſtulaſti, tunc dixi, Ecce venio:* id eſt, non rapinam arbitratus eſſe me æqualem Deo, venio formam ſerui acci- 1. Petr. 2. piens: venio in ſpecie ſuſceptionis humanæ, in veritate Hebr. 10. E crucis, mortis humilitate obedientiam probaturus, vt inobedientia deleatur. Meritò ergò & hic dicit: Pſalm. 39. Philip. 2.

Quoniam ſi voluiſſes, ſacrificium dediſſem vtique: holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.

Sicut ſuprà dixi, certum eſt myſterio conuenire quod ipſe Dominus Ieſus videtur hic quoque ex ſua perſona loqui, qui ſuperiùs illud perſonæ ſuæ euidenti teſtificatione deprompſit. Ipſe enim verus Dauid manu fortis, F verus, humilis, atque manſuetus, primus & nouiſſimus: æternitate primus, humilitate vltimus: per cuius obedientiam humani generis culpa deleta, refuſa iuſtitia eſt. Eccleſ. 47. Ipſe inquam Ieſus vmbræ finis & legis, aduenit humilitatis magiſter, docẽte ſuperbos ſenſu, & tumore cordis inflatos, ad manſuetudinẽ & ſimplicitatem eſſe migrandum. Quomodo igitur in typo eius myſterii peccatum Rom. 10. imputari poteſt, cùm in ipſo myſterio ſit remiſſio peccatorum, niſi forte ideo Dauid iniquitatem ſuam peccatúmque confeſſus eſt eius admiſſi, vt & ipſe ad remiſſionem peccati, & gratiam myſterij pertineret.

Benedic Domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hieruſalem.

Digitized by Google

Quid ſibi vult quod vir peccatum ſuum confitens, de Sion & Hieruſalem pſallit, dicens: *Bene fac Domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hieruſalem*: niſi quia accelerare ei placet Eccleſiæ congregationem per vocationem gentium: quæ non ancillæ filij, ſed liberæ Hieruſalem illius quæ in cælo eſt, fidei ſuæ proſapiam toto orbe diffunderet, & ſpiritalium ſepta murorum doctrinæ apoſtolicæ fundaret aſſertione? Muri itaque Hieruſalem fidei propugnacula, diſputationum munimenta virtutum culmina ſunt. Muri Hieruſalem Eccleſiarum conuentus ſunt toto orbe fundati, Eccleſia enim dicit: *Ego murus, & vbera mea turris*. Et bene muri Hieruſalem, Eccleſiarum conuenticula ſunt, quoniam quiſquis bona fide atque opere ingreditur Eccleſiam, fit ſupernæ illius ciuis & incola ciuitatis quæ deſcendit de cælo. Hos muros lapidum ædificat ſtructura viuorum. Videns igitur Hieruſalem veram & Sion dixit: *Cum benedixeris in bona voluntate tua Hieruſalem & Sion*.

Galat. 5. Hebr. 12. Cant. 8. Apoc. 21. 1. Petr. 2.

G

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes & holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ: hoc eſt, ſacrificium corporis Chriſti, qui ait, cùm de propria paſſione loqueretur: *Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor Domino*. Et in Euangelio ait ad Ioannem: *Sine modo, ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam*. Et infrà: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*. Iuſtitia Chriſtus eſt. Sacrificium ergo Chriſti acceptabile futurum patri aſſerit. Hoc eſt ergo de quo & ſuprà ait: *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino*. Hæc eſt iuſtitia ſpiritalis, oblatio & holocauſtum feruentis deuotionis, & infuſionis Spiritus ſancti, quod dicit futurum, cùm illud ſpiritale Domini altare cœperint admouere animæ, credentium, quæ renuntiantes voluptatibus atque delicijs, tanquam aratrum in viſceribus ſuis ducant, vt fructus poſſint ferre piæ culturæ. Vel certè. Cùm benedixeris Eccleſiam ex gentibus acquiſitam, & ſpiritale ſacrificium iuſtitiæ cœperit frequentari, tunc & martyres ſancti, qui ſuum pro Chriſto corpus obtulerint exarandum, tanquam vituli ſacris altaribus offerentur; ſicut in Apocalypſi Ioannis ſcriptum inuenimus, quia ſub altari erant animæ eorum qui pro Domini Ieſu nomine corpora ſua obtulerunt martyrio, vt Chriſti ſibi gratiam mercarentur: cui eſt honor & gloria, laus, perpetuitas cum Deo Patre & Spiritu ſancto a ſæculis & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Pſal. 117. Matt. 3. Matth. 5. 1. Cor. 1. Pſal. 4. Apoc. 6.

H

S. AMBROSII IN PSALMVM L. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID SEXAGESIMVMPRIMVM ENARRATIO.

Titulus Pſalmi LXI.

In finem, pro Idithum, ipſi Dauid Pſalmus.

I

OMNIVM noſtrum indubia conſuetudo eſt, vt feſtinemus ad finem, & eorum quæ legimus vel vidimus & audiuimus, velimus ſummam cognoſcere. Vnde titulus ipſe otioſos nos eſſe non patitur, nec feriatis præterire auribus deſiderij communis indicium. Præ cæteris enim, licet etiam in cæteris clareat, diuinum tamen in huiuſmodi Pſalmo refulget oraculum. Vnde diligentiùs quid ſit finis conſideremus. Finis enim dicitur τέλος, & ſumma rei eius quam volumus explicare. Finis dicitur Chriſtus quia ipſe eſt finis legis, ſicut ſcriptũ eſt. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Finis etiam dicitur, quia ipſe eſt principium & finis. Ergo iſti Pſalmi qui titulantur, *In finem*, aut de Chriſto ſunt, aut ipſius Chriſti. de Chriſto, cùm ipſe annuntiatur: ipſius Chriſti, cùm ipſe ſe nuntiat, venturúmque promittit in terras, & futuram nobis reuelare dignatur proprij corporis paſſionem. Ideóque ipſi Dauid inſcribuntur in titulo: quaſi verò Dauid ipſi à Domino prophetici oris miniſteria deputentur, per quę humanæ vocis officio vis cæleſtis increpuit, & diuina ſententia reſultauit. Meritóque pro Idithũ, qui fuit propheta, & Pſalmos cum ſex filijs canebat ſuis, velut quædam præfatio eſt, eo quod eſſet his venia prophetanda, qui in pſallendi miniſterio conſtituti, diuina oracula humana voce loquerentur. Et quia pro totius mundi abolendo errore ſuſcipienda Dominici corporis paſſio foret, huius licet nomine cuius ſedulitas probaretur, commendationem eruditionem plebis expreſſit. Itaque ipſum audiamus loquentem.

Rom. 10. Apoc. 22. 1. Par. 25. 1. Ioan. 2.

Pſalmus ſexageſimus primus.

NOnne Deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum.

Suſcepturus carnem hominis Dominus noſter Ieſus, vt in ſe eam ipſe mundaret, quid priùs quàm peccati veteris primum debuit abolere contagium? Nam quia per inobedientiam culpa irrepſerat, dum mandata diuina temerantur, obedientiam vtique præ cæteris debuit reformare, vt ſeminarium erroris excluderet. Fibra enim inde manauerat: & ideo ſicut bonus medicus radices priùs vlceris debuit amputare, vt medicamentorũ ſalubre remedium vulneris ora ſentirent. Fruſtra enim cicatricẽ curaueris, ſi ſerpant interiora contagia: immò acerbatur vulnus, ſi foris clauditur cũ interius virus exæſtuat. Nã quid proderat donaſſe peccatum, ſi peccandi maneret affectus? Hoc erat nõ ſanare cicatricem, ſed claudere. Voluit itaque mundare vulnus, vt affectũ ſanaret, ne inobedientiæ ſordes vlla remaneret. Suſcepit ipſe obediẽtiam, vt nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat vt quoniam per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti erant plures, per vnius rurſus obedientiam iuſti conſtituerentur multi. Vnde valde errare eos res indicat, qui carnem hominis à Chriſto aiunt eſſe ſuſceptam, affectum negant: & contra ipſius Domini Ieſu venire conſilium, qui hominem ex homine tollunt, cùm homo ſine affectu hominis eſſe nõ poſſit. Nã caro ſine affectu, & præmij immunis & culpæ eſt. Illud ergo ſuſcipere debuit & ſanare, vnde culpa manauerat,

Rom. 5. ibidem.

L

Digitized by Google

vt originem erroris & quaſdam prorumpentis delicti
fores clauderet. Vnde ergo hodie hominem agnoſcerem
Dominum Ieſum, cuius carnem non video, affectum
lego? vnde, inquam, hominem eum agnoſcerem, niſi
Matth. 26. eſuriſſet, niſi ſitiſſet, niſi fleuiſſet, niſi dixiſſet: *Triſtis eſt*
Hier. 17. *anima mea vſque ad mortem*? Denique ſcriptum eſt: Et ho-
mo eſt, quis cognoſcet eum? Sed homo per iſta cognoſ-
citur, qui per opera diuina ſupra homines æſtimatur.
Itaque ipſe eouſque ſe hominem credi volebat, cùm
Deus eſſet, vt ſe appellaret hominē, dicens: *Quid me quæ-*
Ioan. 10. *ritis occidere, hominem qui veritatem locutus ſum vobis*? Nec
Mat. 8. & ſolùm hominem, ſed etiam filium hominis diceret, ſi-
Matth. 16. cut ait: *Quem me dicunt eſſe homines filium hominis*? Vnde
ille ſummam tenere fidei pronuntiatus eſt, qui & Dei
filium cognouit, & hominem non negauit. Ipſe igitur B
vtrumque vnus, inſeparabilis numero, & agnoſcendus
operis diſtinctione, non varietate perſonæ. Non enim
alter ex patre, & alter ex Maria: ſed qui erat ex patre,
carnem ſumpſit ex virgine: affectum aſſumpſit ex matre
vt infirmitates noſtras ipſe ſuſciperet. Vnde ait Prophe-
ta. Et pro nobis dolet. Quomodo dolebat meo dolore,
Eſai. 53. ſi meum non gerebat affectum? Homo, inquit, in plaga
& ſciens ferre infirmitatem. Itaq; quaſi homo infirma-
Ibidem. tus eſt, quaſi homo doluit, & nos quaſi hominē æſtima-
uimus eum eſſe in doloribus: ſed quaſi victor infirmi-
1. Petr. 2. tatum, non infirmitatibus victus, pro nobis non pro ſe
dolebat, & infirmatus eſt non propter ſua, ſed propter
noſtra peccata, vt nos ſuo liuore ſanaret. Quid vtique eſt C
homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem, niſi quia pla-
gæ habebat compaſſionem? Aut quomodo ſciebat ferre
infirmitatem, ſi ſenſum infirmitatis excluſerat? Quod
enim portamus, hoc pro onere ſuſtinemus. Suſcepit er-
go peccata noſtra, vt portaret: ſuſcepit etiam, vt purga-
ret. Denique ſcriptum eſt. *Et peccata multorum ipſe purga-*
uit. Ideo ipſe hereditate poſſidebit multos, & fortium
Eſai. 53. partietur ſpolia. Ibi enim maior triumphus, vbi mens
interna mundatur. Quod portat igitur, ad remiſſionem
pertinet. quod purgat, ad correctionem. Suſcepit ita-
que compaſſionem noſtram, ſuſcepit & ſubiectionem.
Quod enim ſubiecit ſibi omnia, ſuum eſt: quod ſubie- D
ctus eſt, noſtrum eſt. Ideóque ait. *Nonne Deo ſubdita erit*
1. Cor. 15. *anima mea*? Anima inquit, ſubdita, non diuinitas: anima
ſubiecta, non Dei virtus. Virtus enim Dei poteſtati ſub-
dita eſt, ſed vnitati, & conſortio eius vtitur poteſtatis. Il-
Ioan. 10. la ſubiecta eſt, quæ humanæ conditionis fragilitate ple-
rumque mutatur, non quæ mutari non poteſt. Anima
carni comparatur, & animæ caro, quæ ſibi quodam con-
tubernio copulantur. Illa ſubijcitur, quæ triſtis eſt, quia
ſcriptum eſt: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*. Illa
Matth. 26. ſubijcitur, quæ ſuſcepta, non ex Deo patre nata: quam-
quam ipſa ſubiectio non in ſpecie quidem infirmitatis
ſit, ſed in operatione virtutis: diſpenſationis magis tem- E
porariæ arbitra, quàm perpetuo ſeruitio mancipata.
Vnde & ait. *Nonne Deo ſubdita erit anima mea*? Cur dixit
Eſaiæ. 52. *erit*, ſi ſempiterna ſubiectio eſt? ſed quia filius Dei qui
loquebatur, æternus eſt, animam autem ſuſcepit ex
tempore, ideo futuram ſubiectionem animæ ſuæ dicit.
Per ipſam ergo obedientiā, per ipſam humilitas: quæ
tamen non ad infirmitatem potentiæ ſuſcepta ſunt, ſed
Philip. 2. ad magiſterium diſciplinæ. Ipſe enim *Dominus Ieſus cùm*
eſſet in Dei forma, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem
Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſi-
militudine hominum factus, in ſpecie inuentus vt ho- F
mo: humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad
mortem, ſicut Apoſtolus dicit: non ingem & perpe-
tuam, ſed temporalem ſubiectionem cupiens declarare,
qualis ſit ſuſcepta cum carne, & depoſita cum ipſius
corporis ſeruitute. Sic etiam ad Hebræos ſcriptum eſt.
Nam cùm propoſuiſſet exemplum dicens: *Tu es ſacer-*
dos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech; ſubiecit
Hebr. 5. idem Paulus: Qui in diebus carnis ſuæ preces & ſupplı-
cationes adhibuit ei qui poſſet liberare eum de morte,
cum magna voce & lachrymis & exauditus ab illo me-
Ibidem. tu. Et quamquam eſſet filius, didicit ex his quæ paſſus eſt
obedientiam: & conſummatus obtemperantibus ſibi
cauſa factus eſt ſalutis æternæ: vocatus à Deo ſacerdos

A ſecundùm ordinem Melchiſedech. Nōne igitur euiden-
ter clamauit Apoſtolus, dicens obedientiam illam & hu-
militatem non diuinitatis fuiſſe ſed carnis? Quod enim
diſcitur, temporale eſt. Quaſi homo ergo ex his quæ paſ-
ſus eſt, didicit obedientiam vt conſummaretur in carne,
& per obedientiæ transfuſam in nos ſucceſſionem cauſa
fieret nobis ſalutis æternæ, quibus antè per inobedientiæ
hereditatem primus ille Adam cauſa factus eſt mortis.
Subiectio ergo magiſterium virtutis humanæ, non dimi-
nutio inutio poteſtatis eſt. Nam ſi illum minorem fi-
lium & inæqualem patri dicunt, quia erat ſubditus patri Rom. 5.
Deo, num quid & matre ideo minor, quia erat ſubditus
matri? Lectum eſt enim de Ioſeph & Maria: Et erat ſub-
ditus illis. Sed pietas omnibus nobis non diſpendio, ſed Luc. 2.
B incremento eſt, per quam omnibus nobis Dominus Ie-
ſus fidem infundit & gratiam, vt nos ſpiritu fideli ſubdi-
tos patri faciat Deo: & ideo nouo & profundo conſilio
Apoſtolus ait quod ipſe patri erit ſubiectus in nobis,
cùm fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quædam de- 1. Cor. 15.
uotionis vnitas. Nunc enim quandiu ſententiis diſcre-
pamus quodammodo regnum Chriſti minoramus: quia
nondum ei ſubiecta ſunt omnia, cuius regnū vnitas eſt.
Cùm autē ſubiecta illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſub-
iectus erit illi qui ſibi ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia
in omnibus, ſicut ſcriptum eſt. Nunc enim poteſtate ſu-
pra omnes eſt: ſed opus eſt vt ſit in omnibus voluntate.
C Volet autem, cùm omnia in nobis cognouerit ſui plena,
& vacua delictorum. Nondum igitur ſubiectus eſt patri, Hebr. 2.
quia nondum omnia & in omnibus Chriſtus. Cùm au- 1. Cor. 15.
autem fuerit omnia & in omnibus Chriſtus, erit omnia Ioan. 3.
& in omnibus Deus. Vnde colligitur vnum eſſe regnum
patris & filij, & etiam ſpiritus ſancti quia qui filiū rece-
perit, recipit & patrē, recipit & ſpiritum ſanctum: quia Ibidem.
vna poteſtas, vna gratia, vna operatio Trinitatis eſt. Me-
ritóque addidit Dominus: *Ab ipſo enim ſalutare meum*.
Quaſi diceret: Nolite turbari quia dixi animam meam
fore Deo ſubditam. Anima erit ſubdita, quæ veſtri eſt 1. Ioan. 15.
portio: ſalutare autem meum ab ipſo, hoc eſt, quia à pa-
tre & in patre ſemper ſum. A patre enim veni in hunc
D mundum? etſi videtis hominem, Dei filium credite.
Cum venerit autem paracletus quem ego mittam vobis à patre
meo, ſpiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ille teſtimonium Ioan. 8.
perhibebit de me. Et filius à patre procedit, & ſpiritus ab Ioan. 16.
ipſo procedit. De vnitate ergo diuinitatis ambiguum
nihil. Ideóque concupiuit Dauid hoc ſalutare Dei nobis Ioan. 15.
dari quia ipſe eſt vita æterna, ſi & patrem verum Deum
cognoſcamus & filium, quem pro noſtra certum eſt ſa-
lute veniſſe. Sed non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe Ioan. 17.
æqualem Deo. Aſſertionem ſuæ diuinitatis ſequeſtrat, Philipp. 2.
& diſpenſationis humanæ repræſentat officium. Ideó-
que adiunxit ſtatim:

E Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus,
defenſor meus: non mouebor amplius.

Hæc vtique quaſi homo loquitur, quia in Deo ſpem Aggæ. 2.
noſtram debemus reponere, ne facilè labamur: quam- Hebr. 12.
quam in eo quod locutus eſt, *Non mouebor amplius*, oſten- Geneſ. 7.
dat habere ſe diuinæ inſignia poteſtatis. Habes enim Geneſ. 19.
alibi dicentem: *Adhuc ego ſemel cælum & terram mouebo*.
Mouit diluuio, quando præter arcam Noe caro om-
F nis interiit. Mouit cum Sodoma & Gomorrha ſacro igne
conſumptæ ſunt. Hęc ſupernę indignationis indicia ſūt.
Sed quia elegit genus hominum Dominus magis ſerua-
re quam perdere, non mouebitur amplius ad indigna-
tionem, qui venit ad miſericordiam: venit vt redimeret
nos ſuo ſanguine non vt noſtrum effunderet. Venit vt
ſe offerret pro nobis, & quaſi bonus negotiator mercem
ſuam proprij corporis paſſione ſeruaret. Et cùm hoc
diceret, leuauit oculos ſuos, & vidit hinc perſecutores,
inde nequitias ſpiritales in vnum conuenire, & ait. Epheſ. 6.

Quouſque irruitis in hominem, interficien-
tes vniuerſos tanquam parieti inclinato, &
maceriæ impulſæ?

[Eſai. 53.] *Quouſque irruitis in hominem?* Hoc eſt: Quid delere genus feſtinatis humanum? Neſcitis me pro omnium redemptione veniſſe? Obtuli me pro cunctis, vt omnes mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitudine: aut ſi de vno accipimus, de ipſo dictum intelligimus. [Ioan. 8.] Irruitis, ſed in hominem, qui ſupra Deum irruere non poteſtis: ſicut habes alibi: [Ioan. 58.] *Quid me quæritis occidere hominem?* Neque enim diuinitas morti poterat eſſe ſubiecta, ſed humana ſuſceptio. Si ergo in me irruitis, & me vultis tenere: quid eos qui mecũ ſunt, vultis occidere? Satis eſt vobis habere quẽ quæritis. [Eſai. 63.] Neque quæro conſortem paſſionis, [Eſai. 65.] qui ad ſalutem omnium adiutore non egeo. Non [H] [Hebr. 2.] requiro legatum, nuntiũ non præmitto: ſed ipſe me nuncius obtuli non quærentibus: me tradidi non comprehendentibus, vt liberarem eos qui mortis laqueis fuerant comprehenſi. Irruitis igitur tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulſæ: ignari quia veni non vt inclinarem parietem, & maceriam impellerem, ſed vt ſol- [Epheſ. 2.] uerem. [Galat. 5.] Veni enim pax vt faciam vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, qui carnem & animam diuidebat, vt vnum ſentire non poſſent: & ideo caro animæ repugnabat, & ſubdita imperio eius eſſe non pote- [Rom. 7.] rat, quia obiecti parietis obſtaculo gubernaculis eius pa- [Epheſ. 2.] rere non poterat. [I] Lex igitur carnis legi mentis aduerſabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarũ velut murum ſuſtulit Dominus Ieſus, & peruios fecit eſſe conuentus mentis & carnis, vt in vnum coeuntes, id quod erat vtrique ſalutare ſequerentur. [Act. 22.] Paries ergo quædam eminentia delictorum eſt. Vnde ad pontificem Iudæorum dicit Paulus. *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate.* [Exod. 5.] Paries enim luto cementiſque conſtruitur. Hinc ædificabant Ægyptij ciuitates, quando Iudæi lateres facere cogebantur. In Ægypto lutum conficiebatur, & populus Dei peccatum illic operabatur. [Exod. 3.] Ideo gemebat: ideo [Exod. 20.] exauditus & liberatus eſt à peccato. Ideo lex data, promiſſa gratia: [K] vt lex peccatum ex parte reſecaret, gratia omne donaret. Et cùm hæc nobis conferret, hæc pro nobis ſubiret, nos pretium eius repellebamus. Vnde ait.

Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere: cucurri in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.

[Matth. 27.] *Pretium meum voluerunt repellere*: quando ſcilicet pretium referente Iuda proditore, Iudæi in loculum mittere [L] [Ibidem.] noluerunt, dicentes: *Non licet nobis mittere in corbonam quia pretium ſanguinis eſt.* Damnatur hic iudicio ſuo proditor, qui refudit pretium quod accepit: infirmus ad ſacri muneris teſtimonium, ſed validus ſceleris ſui teſtis. Vnuſquiſque enim grauior accuſator eſt ſui, & inexcuſabilem in ſe fert ipſe ſententiam. Principes ſynagogæ ſuo condemnant ſe iudicio. Profitentur enim pretium eſſe ſanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem. Nam ſi recipiendum non fuit, nec ſoluendum fuit. [Ibidem.] Atque vtinam aut non dediſſent, aut quia dederant, nec recepiſſent. Repudiarunt enim quod in corbonam mittere noluerunt, & emerunt inde agrum in ſepulturam peregrinorum. Meritò ergo gentiles, [M] quibus agri eius qui morte emptus eſt Chriſti, ſepultura profecit, iam non ſunt aduenæ atque peregrini, ſed ciues ſanctorum [Act. 1.] [Epheſ. 2.] facti ſunt, & domeſtici Dei; quia conſepeliuntur Dei filio: Iudæi autem qui paſſionis eius pretium repudiarunt, peregrinantur a Chriſto. Tolerabilior illis vel in hoc proditor, quod confitetur errorem: illi autem crimen ſuum excuſando acerbant. Verecundior eſt enim confeſſio poſt delictum. Impudenter igitur refellebant commune ſacrilegium confitentem, dicentes: *Quid ad* [Matth. 27.] *nos? tu videris.* Quid enim dicebat proditor, niſi hoc: [Ibidem.] *Peccaui quod tradiderim ſanguinem iuſtum?* Quod erat crimen tradentis, quomodo ſuſcipientis non poterat eſſe peccatum, cùm ſcelus ſceleri ſit adiunctum: vt quem ſceleratè emerunt, ſceleratiùs trucidarent? *Cucurri*, in- [Ioan. 4.] quit, *in ſiti.* Verum eſt quidem quod Dominus noſter

[G] Ieſus ſitiuit. Beata Domini ſitis: quia ſitiuit pro nobis, & maximè in paſſione. Deniquè dixit. *Sitio.* [Ioan. 19.] Tunc itaque ſitiebat, quando de latere ſuo reſtinctura ſitim omnium [Ioan. 7.] viuæ aquæ fluentia fundebat. Denique ſcriptum eſt. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Sed in Græco mediè poſitum eſt, quia ἰδιωμάτων & ſingularem & pluralem numerum ſignificat. Ergo etiam cucurri, *& cucurrerunt*, iuxta Græcũ poſſumus intelligere diximus autem quid exprimat cucurri, hoc eſt, feſtinaui ſitim omniũ ſuſcipere, vt vniuerſos perpetui fontis vbertate ſatiarẽ (cui enim dedero aquam, nõ ſitiet nec hîc nec in futurũ, ſicut dictum eſt ad Samaritanam) nunc dicamus quid ſignificet, *Cucurrerunt in ſiti?* [Ioan. 4.] hoc eſt, feſtinauerunt vt perfidiæ ſuæ æſtu fontẽ viuum negãtes æterna fauces ſuas ariditate ſiccarẽt, ſicut ipſe Dominus ait. *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & fecerunt ſibi contritos lacus.* [Hiere. 2.] Nec mirum ſi ſitierunt, qui aquam fontis æterni tenere non poterant, lubrici perfidiæ ſuæ nimis. Sitierũt ergo, quia ſe potu pri- [1. Cor. 10.] uauerũt ſpiritali, quẽ hauſerant de cõſequenti petra. Vnde & Symmachus ait: τῷ δόλῳ αὐτῶν εὐλόγουν hoc eſt, placuit illis in mendacio, cùm obiicerent falſa pro veris. Omne mendacium ſitim habet, veritas vbertatẽ, quæ in perpetuum perſeuerat. Et quam citò probauit, quia cucurrerunt in mendacio. *Ore ſuo*, inquit, *bene-* [Eccleſ. 1.] [I] *dicebant, & corde ſuo maledicebant.* Miſera perfidorũ ſitis, qui aliud tenebant corde, & ore aliud loquebantur. Vbi autem fidei exundat vbertas, *corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem.* [Rom. 10.] Quomodo autem benedixerint ore, & corde maledixerint, ſeries paſſionis oſtendit, cùm dicerent: *Deſcendat nunc de cruce.* Stulti, de morte ſurrexit, & non crediderunt, quomodo ſi de cruce deſ- [Marc. 15.] cenderet, crediſſent? *Sperauit in Domino, eripiat eum: liberet nunc eum*, quoniam vult eum: quia illudentes potius quàm optantes iſta dicebant, [Pſal. 21.] & interrogabant vtrum eſſet Dei filius, verbis pacifica loquentes, corde accuſationem ſacrilegij cogitantes. [Matth. 27.] Sed hæc myſtica, ve- [K] niamus ad moralia. Etenim quoniam nõ ſemel appetitur Chriſtus: appetitus eſt ſemel in ſuo corpore quod ſuſcepit in Virgine, appetitus eſt frequẽter in eo corpore quod eſt Eccleſia. [Coloſſ. 1.] Nos enim ſumus corpus Chriſti & [1. Cor. 12.] mẽbra. Appetitur & in ſingulis ſanctis ſuis & innocentibus, qui Domino ſe dicarunt. [Vertit expoſitionem ad necem Gratiani Imp.] Recordamur aliquẽ proximè ab omnibus appetitum, à ſuis deſtitutum ac proditum, qui dudũ in ſuggeſtu locatus imperij, ſubito egens omnium ab ipſis quorum hereditarium fuerat ſortitus obſequium, cœpit vrgeri, ingruentibus in exitium, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo iam ſocio [L] ſui, nullo comite. Quid aliud meliùs dixerit, quã quod ex ipſo cui ſe deuouit, acceperat: *Nonne Deo ſubdita erit anima mea?* Hoc eſt, quid perſequimini? quid furitis? quid inſultatis? [Matth. 10] Carnem poteſtis interficere, animam non poteſtis. Vitam illam corporis poteſtis eripere, meritum non poteſtis extinguere. Scriptum eſt enim. *Nolite timere eos qui poſſunt occidere carnem, animam autem non poſſunt: ſed potius eum timete, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.* Anima ergo quæ Deo ſubdita eſt, non eſt humanæ ſubdita poteſtati. Ab ipſo enim vitæ fructum ſperat æternæ, & perpetuæ ſalutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi, & necatum tuebitur, & mor- [M] tuum reſuſcitabit, & vlciſcetur occiſum. *Raptus eſt iuſtus* [Sap. 4.] *ne malitia mutaret cor eius.* Mors ergo iſta magis peccati fuga, quã morientis eſt detrimentũ. Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, defenſor meus: non mouebor amplius. Qui labitur, cõmouetur, eo quod de integritatis & innocentiæ ſuæ quadam ſtatione defluat. Semel [Matth. 7.] enim in petra Chriſti locatus, lubricum non debet habere veſtigium, ſed tenere ſtatus proprij firmamentum. Vnde immobilis dicitur qui ſeruat immobilem voluntatem, & propoſitum aliquod intentione animi [Hebr. 6.] fidelis exequitur. Nam & Dei immobilem voluntatem legimus, ſicut habes ad Hebræos: *In quo amplius Deus oſtendere volens heredibus repromiſſionis immobilitatem voluntatis ſuæ, interpoſuit iuſiurandum.* [Num. 23.] Rectè ergo immobilis voluntas Dei, quæ nullius peccati mouetur illecebris. Homines vero mobiles,

lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Denique
Matth. 27. de Iudæis dictum eſt. *Tranſeuntes autem blaſphemabant*
eum, mouentes capita ſua. Et ipſe Dominus in Pſalmo
Pſalm 21. ait. *Omnes qui videbant me, aſpernabantur me & lo-*
Epheſ. 4. *cuti ſunt labiis, & mouerunt caput. Caput omnium*
Chriſtus eſt. Melius eſt igitur vt maneat Chriſtus in no-
Act. 22. bis, quam aliqua noſtri commotione moueatur. Vn-
Luc. 8. de Iudæi mouentes capita ſua dicebant? *Tolle à terra*
hunc hominem. Hunc Geraſeni rogabant vt de fini-
Cant. 3. bus eorum recederet: Eccleſia autem tenuit eum, nec
dimiſit eum. Ideo illa quæ tenuit eum, poſſidet: illi qui
Matth. 27 mouerunt, tenere non poſſunt. Pulchrè autem ait Euan-
Pſal. 133. geliſta quia tranſeuntes mouebant capita ſua. Tranſeun-
Luc. 10. tes, non ſtantes. Stamus in atriis ſanctis, præterimus in
plateis. Sacerdos præterit, Leuita prætranſiuit, ſicut ille B
Pſalm. 128. qui vulnera inflicta curauit. Et ideo illi non dixerunt
qui tranſibant viam: *Benedictio Domini ſuper vos: bene-*
Pſal. 79. *dicimus vos de domo Domini.* Stantes enim, non tranſeun-
tes ſunt pedes benedicentium. Denique & vineam cuius
ſoluta munitio eſt, tranſeuntes vindemiant, non manen-
Thren. 2. tes. Tranſeuntes ſibilant, ſicut in Threnis Hieremiæ le-
gimus: *Tenuerunt ſuper te manus omnes tranſeuntes*
per viam: ſibilauerunt, & mouerunt caput ſuum ſuper
Pſalm. 143. *filiam Hieruſalem.* Ideo ſacerdos non potuit coronari,
Act. 6. Leuita non potuit, quia tranſierunt, & tanquam vmbra
præterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus
eſt, quia ſtantem videbat Dominum Ieſum, immobi- C
lem, non prætereuntem. Immobilis ergo fide Stepha-
Pſal. 108. nus immobilem Chriſtum videbat: nullo erat mortis
timore commotus. Non mouit ſe Stephanus, non
mouit ſe Chriſtus. Commoti ſunt filii proditoris, de
Pſal. 133. quibus dicitur: *Commoti amoueantur filii eius, & mendi-*
cent. Eget enim & mendicat qui mouetur: Inops
peccator, diues eſt iuſtus: quia nullo bono deficit,
Pſal. 65. qui Dominum ſemper inquirit. Et quia inde tractus eſt
ſermo, qui dixit, *Non mouebor amplius:* quod moueri ad
culpam ſit oſtendit ipſe Dauid, dicens: *Qui poſuit*
Deut. 5. *animam meam ad vitam, & non dedit commoueri pedes meos:*
Vnde & ſancto dicitus à Domino Deo noſtro:
Tu autem hic ſta mecum, quoniam qui Deo proximus eſt, lapſus D
Marc. 8. *non poteſt eſſe vicinus.* Omnis enim culpa velut
Matt. 4. aduerſario niſu de loco deiicere, & de proprio ſtatu
Marc. 8. mentem mouere conſueuit: quòd vel ab hoſte vel ab
luctamine tractum videtur. Perturbat ira, incendit
libido, ſtimulat inuidia, excruciat auaritia, timor
deiicit, mœror affligit. Et Petro dictum eſt à Domino
Ieſu: *Veni retro poſt me.* Non dixit, Vade retro (hoc
enim diabolo dixit) ſed, Veni retro poſt me. Non eſt
enim retro, qui poſt Chriſtum eſt. Sed quia errabat Pe-
Philip. 1. trus, ſicut Dominus ipſe ait ad ipſum: *Quia non ſapis,*
inquit, *quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum;* ideo retro
poſt me veni, vt incipias non humana, ſed diuina ſenti- E
re. Ideo & hic iuſtus capiendus è terris ait. Non moue-
bor amplius. *Diſſolui enim, & cum Chriſto eſſe,* multo
melius. Non enim labi poterit qui cœperit eſſe cum
Chriſto: quia mors iuſto non naturæ finis, ſed culpæ eſt.
Matth. 26. Inter has voces ſubitò videt agmina perſequentium, &
Ioan. 18. inter pericula poſitus non de ſe ſollicitus, ſed de his
quos liberare cupiebat, ait. *Quouſque irruitis in hominem,*
interficientes vniuerſos? Si me quæritis, cur alios vultis
occidere? Offero me ipſe pro multis, quia pro om-
nibus ſolus ſe ille potuit offerre, qui auctor eſt om- F
nium. Ipſius ergo quem ſequabatur imitator, ait. Si
me quæritis, ſinite hos abire vt impleatur ſermo quem dixit Ieſus:
Ioan. 17. *Quia non perdidi ex ipſis quemquam præter vnum* (Hoc enim
Pſal. 108. in alio libro ſententia Domini comprehendit) qui ta-
men ſua magis periit voluntate, quàm mea ſeueri-
tate punitus eſt. Et cùm ego me ſponte offe-
ram, irruitis & incumbitis tanquam parieti in-
clinato, & maceriæ impulſæ, hoc eſt: Apex dudum
nobilis ſedis auguſtæ, & circumfuſi toto orbe
Romani validus quondam murus imperii, ſicut
Sap. 2. paries inclinatus, aut maceries impulſa collabor. Sed
eſto, ad mortem me vſque appetierunt, quæſierunt
ad necem, dicentes: *Tollamus iuſtum, tollamus mi-*
ſericordem, quia grauis eſt nobis etiam ad viuen-
dum: ſed etiam exiſtimationem meam, caſtimoniam
meam ſauciandam falſis calumniis putauerunt: hoc eſt
enim, Pretium meum cogitauerunt repellere: quia pre-
tium noſtrum pudicitia eſt, quæ nos ſeparat à pecudibus,
angelis iungit. Pretium noſtrum miſericordia eſt, quæ
nos dum conferti in opibus, redimit à morte. Pretium
noſtrum fides eſt, quæ omnes homines gentili errore & *Tob. 12.*
ſeruitute depreſſos Chriſto acquiſiuit. Pretium noſtrum
bona exiſtimatio eſt, quia vniuſcuiuſque noſtrum meri-
torum ſeries æſtimatur. Pretium noſtrum munditia at-
que ſimplicitas eſt, quia ſcriptum eſt: *Poſſeſſio pretioſa vir*
mundus. Nihil enim pretioſius viro ſimplici. Vnde Apo-
ſtolus pulchrè, *Abundaut*, inquit, *in diuitiis ſimplici-* *Prou. 12.*
tatis ſuæ. Quid enim ſimplicitate ditius? quæ ſicut bo- *2. Cor. 8.*
nus paterfamilias ſanis ſibi abundat, & ſua puritate cō-
tenta, non quærit alienum, nec abrodit, † ſed de cætero
fugit. Innocens enim credit omni verbo, nec ſe in
artes varias ſæpe commutat: ſicut aſtutia, quæ vt ſit *al. Sedde-*
cauta, timet omnia; nec ſe conſiliis ſuis credit: ver- *ſecæteris.*
ſat ſuas ipſa ſententias. Simplicitas autem timere nil
nouit. Hoc igitur generi pretium iuſti repellere tenta-
uerunt, etſi poſſit & illud intelligi, quia aurum eius
manibus accipiebant, corde intimo repellebant præ- *Prou. 14.*
dam tenentes, fidem negantes. Vnde & ait. *Cucurri in*
ſiti, eo quòd finem quæreret, & inuenire non poſſet:
deſtitutus à ſociis, à propriis derelictus. Sic Dominum
Ieſum legimus in Euangelio & eſuriiſſe, & ſitiſſe, cùm *Prou. 10.*
eſuriret fidem noſtram, ſitiret opera noſtra, quærere vi-
deretur aliena. Aut vt ad ſitim corporis referamus, quan-
ta indignitate dicit, *Cucurri in ſiti?* hoc eſt: Ego ſitie- *Matth. 4.*
bam, cùm alii mea vina ructarent: & ex illo ſuggeſtu *Ioan. 19.*
ſublimis imperii, opulentiaque regali, ad extrema ſitis
plebeia quadam vilitate deductus ſum. Et quia Græcus
habet ἔδραμον, quod ſignificat & cucurri ſin-
gulariter, & cucurrerūt pluraliter, poteſt & ſic intelligi.
Cucurrerunt in ſiti, quorum fauces æſtu nimio funden-
di mei ſanguinis aruerunt. Sicut enim eſt ſitis fidei, ita
& perfidiæ. Sitim illam iuſtus ſitit, qui ait. *Sitiuit ani-*
ma mea ad te Deus. Iſtam perfidi, quorum lingua præ-
D ſiti aruit. Quam ſitiuit ille qui inter conuiuii dapes & *Pſal. 41.*
pocula conſtitutus, innocentis conuiuæ necem mo- *Eſai. 41.*
liebatur Auguſti? Nonne tibi videbatur impie, cùm
manducares, cædem parares, quòd humana ſub den-
tibus tuis oſſa crepitarent? cùm vinum biberes, & par-
ricidium cogitares, quod illis poculis ſanguinem tibi
innocentis infunderes? Ita prorſus alienus non ſo-
lùm ab imitatione, ſed etiam à lectione diuina, vt
non tibi veniret in mentem verſiculus ille Pſalmo-
rum: *Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus*
meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. atque ille
E alius, cuius meminit in Euangelio ipſe Dominus *Pſal. 54.*
Ieſus: *Qui edit mecum panem, leuabit ſuper me calca-*
neum ſuum. Quid tibi faciam Ephraim? quid tibi faciam
Iuda? Plures reliquiſti nobis proditionis tuæ & frau-
dis heredes. Hæc enim etiam ad proditorem Iudam *Ioan. 13.*
poteſt per apoſtrophen deriuari. Prodidiſti vitam, re- *Oſee 9.*
gnum, Dominum. Sed Ieſus Dominus ſemel in ſe,
frequenter in ſeruulis ſuis proditur. *Quod enim vni ho-*
rum minimorum feciſtis mihi, inquit, *feciſtis.* Tu cōmiſſos *Matt 25.*
tibi loculos & pecunias pauperum ſuſcepiſti, iſte pro- *Ioan. 12.*
uincias ſibi creditas. Tu Apoſtoli honorem, ille militiæ *Matth. 12.*
F dignitatem, adminiſtrationis infulas. Numero honores
eius, vt crimen exaggerem. Conuiuii violaſtis vterque
conſortium: tu tamen de conuiuio ad proditionem ſur- *Ioan. 13.*
rexiſti, iſte ad necem, hoc eſt, tu licet in ſcelere, verecun-
dior, qui negâſti quod inferendā necem crederis Do-
mino quem prodebas, qui pretiū refudiſti, ne reſidere a-
pud te merces parricidii videretur. Iſte non ſolùm tenuit *Matt. 27.*
acceptam, verumetiam extorſit non oblatam merce-
dem proditionis. Iſte non ſolùm deceptus non eſt a-
lieno mendacio, ſed fefellit ſuo, & fefellit vt occideret.
Et cùm ille conuiuium recuſaret, qui ſe videret eſſe pe-
rimendum: iſte ſacramentum obtulit, ne qua peri-
rei ſibi cumulandi pars criminis. Poſtremò ſuperioris
proditoris pecunia profecit ad ſepulturam peregrino- *Actor. 1.*
rum: iſte ſepulturam integram ſuo principi denegauit. *Matt. 27.*

Digitized by Google

G Nec defuit qui manus lauaret, dicens: *Innocens ſum à ſanguine iuſti huius*: in quo ſe Pilatus non diluit, ſed inquinauit: & implicauit, non exuit. Nam etſi nullum pondus in perditorum iudiciis, tamen vinculum maius in confeſſionibus. Iuſtos enim non abſoluit ſententia, ſed ſua vita. Iniuſti ſeipſos vehementiùs ſuis vocibus alligant, qui alios alligare non poſſunt. Tamē ne huic quoque deeſſe confeſſio propria videretur, iurauit vt peierarer. Lauit manus cùm Euangelium tangeret, ne quid deeſſet exemplo. Lauit aqua manus, vt ſceleratiùs inquinaret innocentis ſanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pilatus ſe placiturum credidit, ſi captum principem deſtinâſſet. Quid illud quoque dicam, quod is H quoque veſtem dealbatam indutus eſt ad illudendum, poſtea quoque regia veſte donatus eſt ad moriendum, ne amiſiſſe honorem debitum videretur? Nam etſi ſcelere interiit, ius tamen collatæ ſibi poteſtatis etiam mortuus reſeruabat, eorum ipſorum à quibus negabatur, vel miniſterio, vel aſſensu. Addebatur huic tanto ſceleri pompa feralis. Iuſſi is qui impatienter iſta deflebat, cognitis quæ parabantur, iuſto commotus dolore increpaſſet victorem ſuperbum, tyrannis illa non regibus inferri ſolere. Sic horrorem flagitij, ſic citus depoſuit teterrimi ſceleris apparatum. Nec peritos igitur ſepulturæ defuit, etſi Ioſeph ille qui iuſtus dicebatur, defuit. Sed I longè Maximus ſæuior denegabat, quod ipſe Pilatus auferre non potuit. In quo parricidæ humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia: & ad tempus aſſumpta patientia, vindicta paululùm comperendinata eſt. Ideóque ait.

Luc. 23. Marc. 15. Luc. 23.

Veruntamen Deo ſubiecta eſto anima mea: quoniam ab ipſo eſt patientia mea.

Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non emigrabo.

K In Deo ſalutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt.

al. Corporis. *Non emigrabo*: Hoc eſt, Nunquid ſepultura † corpori negata, perpetuæ quietis manſionem mihi abſtulit? Habeo habitaculum meum in Domini tabernaculo, & in ſancto monte eius requieſcam: non emigrabo humano ſcelere, qui Domini fauore ſuſceptus ſum: quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio à charitate Chriſti me ſeparare potuerunt. Non enim innocens de taber- L naculis iuſtorum, ſed peccator emigrat. Migrant Iudæ proditoris heredes; de quibus & ſimilibus eorum meritò dicitur: *Commoti amoueantur filij eius, & mendicent, euertantur de habitaculis ſuis.* Quod bene & ad Dominum Ieſum Chriſtum refertur, qui cùm deſcendiſſet in terras vt crucifigeretur, vt ſepeliretur, non emigrauit à patre, ſed in patre manſit. *Traditus ſum, & non egrediebar.* Nec depoſuit quod erat, ſed reſeruauit: nec deſiuit eſſe in Dei forma, ſed perſeuerauit, non imminuta per ſuſceptionem corporis Dei gloria, ſed manente, triumphum acquiſiuit, potentiam non amiſit. Vnde ipſe ait: *Amodo videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis.* Vnde conuocatos gentium populos, & acquiſitos M patri, ſuo ſanguine, hortatur ad fidem, dicens.

Pſalm. 14. Rom. 8. Pſal. 108. Ioan. 14. Pſal. 87. Philip. 2. Mar. 14.

Sperate in eum omnes conuentus plebis: fundite coram illo corda veſtra: quia Deus adiutor noſter in æternum.

Rom. 11. *Sperate in eum omnes conuentus plebis.* Hoc eſt non ſolus Iſrael, ſed omnes, inquit: nec ſolæ reliquiæ, ſed etiam gentium plenitudo: nec ſolæ gentes, ſed Iſrael. Cùm enim intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus erit. Quis poteſt diuina myſteria comprehendere, quorum tanta multitudo eſt, vt iure Paulus miretur, (Ibidem.) meritóque dixerit: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Repulſæ gentes ſunt, vt eligeretur Iſrael: cæcatus eſt poſtea Iſrael propter vocationem gentium: G & cæcati Iſrael reliquiæ ſecundū electionē gratiæ ſaluæ factæ ſunt, poſtquam intrauit gentiū plenitudo. Ita culpa Iſrael profuit gentibus, fides gentiū Iſraeliticum populum liberauit. *Effundite* (inquit) *coram illo corda veſtra.* Qui induit fidem, priùs perfidiam debet exuere, euacuare cor ſuum omni labe malitiæ, vt capax fiat cor eius gratiæ ſpiritalis. Ideóque Apoſtolus ait: *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.* Cùm enim effunditur vetus malitia, noua ſumitur gratia, qua vnuſquiſque renouatur. Dicit ergo filius Dei: *Effundite coram illo corda veſtra*: qui ſciebat patrem eſſe dicturum: *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Eſt etiam illa traditio, vt cor noſtrum videamur H effundere quando omnes cogitationes alicui & voluntates noſtri cordis aperimus. Ergo iactemus in Deum cogitationes noſtras, nec aliquid eum latere credamus. Effundamus cor noſtrum coram ipſo: effundimus autem, cùm diſceptationes exinaninius humanas.

Epheſ. 5. Ioel. 2. Pſal. 54.

Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

Si vani filij hominum, & mendaces filij hominum, Ioan. 1. I poſſunt non vani eſſe filij Dei: *qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Nam filij hominum videntur ſibi ponderare æquitatem & grauitare ſeuerioris iudicij examinare iuſtitiam, duri Prou. 20. aliis, remiſſi operibus iniquis, ſermone cenſores. Vnde Salomon ait. *Execrabile Domino duplex pondus, & ſtatera* Matt. 2. *falſa non bona.* In quo ſignificat eos qui rapinam inexplebili corde meditantur, & ſobrietatem fronte prætendunt. Tales ſcribæ Iudæorum ſunt, qui onera grauia 1. Tim. 6. aliis obſeruantiæ durioris imponunt, non habentes re- Rom. 5. ctum iugum animæ ſuæ, ſed propenſa iniquitate curuati: ipſi autem ſuorum refugi præceptorum ſunt. In- K uenitur itaque in auaritia tanquam in radice vitiorum omnium, quæ ſit caput iniquitatis & fomes: quam homo renuntians mundo, & conſepultus Chriſto per baptiſmatis ſacramentum, qui ſit mortuus ſæculo, declinare debet atque defugere.

Nolite ſperare in iniquitate, & rapinam nolite concupiſcere: diuitiæ ſi fluant, nolite cor apponere.

Vides quia fluunt, non vides quia præterfluunt? Nu- L dus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere quæris Iob 1. quod tecum auferre non poſſis? Fluenta ſunt quæ mira- 1. Tim. 6. ris: quomodo veniunt, ſic tranſeunt & recedunt. Solus Iordanis retrorſum conuerſus eſt, in quem conſcendiſti: qui te admonet vt in ipſum naturæ fontem & originem Pſalm. 113. reuertaris quæ te nudum, non veſte amictum edidit, vt diſcas ſuperflua non requirere. Hoc quod erubeſcis, eſſe Geneſ. 3. te nudum, culpa docuit, non natura. Nulla enim eſſet verecundia genitalium, ſi culpa non eſſet. Neque enim cætera animalia veſtiuntur, vt tegantur, neque veſtiuntur vt muniantur. Satis munita ſunt omnia naturæ ſuæ tegmine: nos dum ſuperflua quærimus, tegmen naturæ M amiſimus, ius commune perdidimus. Ideóque in hoc Pſalmo adſcribitur doctrina medicabilis, quia vel Idithum vel ſeipſum illius nomine exercitio ſpiritali ſubeundis tentationibus erudiuit, vt in anguſtiis quis poſitus ſubiiciat ſe Deo: & ſi peccauit antè, peccare deſiſtat, nec recidiuo errore moueatur.

Semel loquutus eſt Deus, duo hæc audiuit quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.

Semel loquutus eſt Deus, & plura audita ſunt, quia non per litteras & ſyllabas eſt loquutus. Loquutus eſt Iob. 33. per ænigmata, loquutus eſt per viſiones, loquutus eſt per diuiſiones gratiarum, loquutus eſt per ſpiritum

ſingulorum. Nos autem plura loquimur, & vix audimur. Semel loquutus in lege eſt, eadem iterum loquutus eſt in Euangelio. (1. Cor. 12.) Aut fortè (vt ego puto) quia multifariam loquutus eſt in Prophetis, (Hebr. 1.) nouiſſimè autem loquutus eſt in filio ſuo. Semel loquutus eſt, quando loquutus in filio eſt: & audita ſunt etiam illa quæ antè audita non erant ab iis quibus loquutus fuerat per Prophetas, Semel ergo loquutus eſt in Nouo Teſtamēto, & vetus auditum eſt Teſtamentum, (Epheſ. 3.) quod non audiebatur, quia ipſe Dominus dixit de populo Iudæorum. *Videbunt, & non videbunt: audient, & non audient.* (Marc. 4.) Audient aure corporea, ſed non audient mentis auditu. Nobis A ergo, hoc eſt Eccleſiæ, ſemel loquutus eſt, & duo audita ſunt: quia & illa audiuimus & intelleximus, quæ non intellexerunt qui legerunt, non audierunt qui audierunt. Solus enim Chriſtus aurem aperuit humanā ad cognoſcenda myſteria, ſolus libri ſignaculum ſoluit, & reſoluit ænigmata Prophetarum. (Apoc. 5.) Ideóque ipſe *reddet vnicuique ſecundum opera ſua*: (Rom. 2.) in quo & qualitatem operum comprehendit: vt aut compluſium & meliorum reſtituat præmia meritis ſingulorum, aut contra & numero grauemur & acerbitate meritorum. Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM LXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID LXXII. ENARRATIO.

Hæc ſub titulo de Interpellatione Dauid circumferebatur.

Titulus Pſalmi LXXII.

Defecerunt Pſalmi Dauid filij Ieſſæ; Pſalmus Aſaph.

IPſe quidem Dauid pluribus in locis de ſæculi vanitate non tacuit, & inania eſſe quæ putantur bona huius mundi, frequenter aſſeruit, in Pſalmo maximè trigeſimo octauo, in quo dicit: (Pſal. 38.) *Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens*, & quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vanè conturbatur, theſaurizat, & ignorat cui congregat. (Pſal. 39.) Et alibi: *Vſquequò peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur?* hoc eſt, quòd qui habent hîc vmbratilem gloriam, vbi de ſæculo exceſſerint, fructum conſolationis inuenire non poſſint. Idem tamen inſeruit in hoc Pſalmo ſeptuageſimo ſecūdo, in quo ipſe ſub Aſaph nomine proteſtatur quòd eius fuerit principium prolapſionis, & non mediocri dolore perſtrictus ſit, cùm videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, abundare rebus ſecundis; ſe autem, qui iuſtificauerit cor ſuum eſſe in afflictionibus & ærumnis. Nec mediocrem traxiſſe offenſam in exordio, ſed poſtea per Domini flagella correctum, & illuminatum diuinæ cognitionis gratia, veræ didiciſſe ſeriem traditionis. Nuſquam autem inuenio ſanctum Aſaph aliquibus aduerſis fuiſſe vexatum: at verò ſanctus Dauid plurima grauia & periculorum plena tolerauit: de ſuis enim laboribus dicit. Vnde & pſalmus non quaſi ſancti Aſaph, ſed quaſi ſācto Aſaph, vt docet titulus, ſuperſcribitur, quod ex Græco Pſalterio apertius manifeſtatur, vt videatur Dauid etiam huic Aſaph, ſicut & aliis, canendum, quem ſcripſerat ipſe Pſalmū dediſſe. Sed quia ſcriptum eſt in ipſo titulo, defeciſſe Pſalmos Dauid; (2. Para. 16.) quomodo autem defecerunt, cùm decurſis his decem pſalmis, poſtea Pſalmus Dauid titulorum inſcriptionem comprehendit vſque in vltimum finem? Ideo ſequeſtrata † huiuſmodi definitione, (al. huius mundi.) quæ ſit Pſalmi ſeries conſideremus, & à primo verſiculo interpellationis propheticæ ducamus exordium.

Pſalmus ſeptuageſimus ſecundus.

QVàm bonus Iſraël Deus rectis corde!

Elucet in principio emendationis profectus. Nemo enim poteſt Deum bonum fateri, niſi hic qui non ex ſucceſſibus commodorum ſuorum, ſed ex cæleſtium myſte- B riorum profundo, & diuinæ diſpoſitionis altitudine, bonitatem eius cognoſcit, quæ non ſpecie præſentium, ſed futurorum vtilitate penſanda eſt. Iuſto itaque ſemper bonus eſt Deus, & cùm torquetur doloribus corporis, & cùm affligitur acerbitate pœnarum, ſemper dicit: *Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala ſunt cur non ſuſtineamus?* (Iob. 2.) Gratulatur hic ſe coerceri, vt in futurum conſolationem inuenire poſſit, ſciens quoniam qui bona (Luc. 16.) receperit in hac vita, habet mercedem ſuam: futura præmia ſperare non poterit, qui non luctatus, non exercitatus ſit diuerſorum certamine præliorum. (1. Tim. 2.) Qui verò ſiue iuſtè ſiue iniuſtè afficitur in hoc ſæculo, gratulatur vel quòd hic ſoluat pretia delictorum ſuorum, vel quia nouit eam eſſe apud Deum vbeciorem gratiam, ſi iniuſtè C pro eius nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, ſecundùm quod ſcriptum eſt: Quia nulla eſt gloria ſi peccantes punimini & ſuffertis, ſed ſi benefacientes, & patientes: hæc eſt gratia apud Deum. *In hoc enim vocati eſtis, quia Chriſtus pro nobis mortuus eſt, relinquens vobis exemplum vt ſequamini veſtigia eius: qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledixit: cùm pateretur, non comminabatur.* (1. Petr. 2.) Ergo iuſtus etiam ſi in equuleo ſit, ſemper iuſtus eſt, quia iuſtificat Deum, & minora ſe peccatis ſuis dicit ſuſtinere. Semper ſapiens eſt: non enim aufertur equulei tormentis vera perfectáque ſapientia. Non amittit quod eſt, quia timorem excludit foras, ſtudio & propoſito charitatis; nouit vt ſapiens dicere, quia indigna ſunt quæ in hoc corpore ſuſtinemus, (1. Ioan. 4.) D remuneratione futuræ gloriæ: & omnes huius temporis (Rom. 8.) paſſiones superuenturam mercedem æquare nō poſſunt. Bonus igitur huic ſemper eſt Deus, qui nouit quo tempore metat. Et ideo quaſi bonus agricola hîc arat agrum ſuum quodam rigidioris abſtinentiæ vomere, hîc ſtirpat (2. Cor. 4.) quadam falce † virtutem amputatrice vitiorū, (al. virtutū.) hîc ſtercorat humiliando ſe vſque ad terram, ſciens quia Deus de terra ſuſcitat inopem, & de ſtercore erigit pauperem. Denique Apoſtolus Paulus niſi & ſe æſtimaſſet vt ſtercora, (Pſal. 112.) numquam Chriſtum potuiſſet ſibi acquirere. Hic cuſtodit fructus ſuos, vt illic ſecuriùs recondat. Semper itaque ei bonus Deus, quia ſemper quæ bona ſunt de Deo ſperat. Accipe aliud: *Quàm bonus*, inquit, *Deus Iſrael rectis corde!* Non ergo omnibus bonus eſt Deus? Ille qui- (1. Tim. 4.) dem omnibus bonus eſt, quia ſaluator eſt omnium maxi- (Luc. 19.)

Ioan. 1. mè fidelium. Et ideo *Venit Dominus Ieſus, vt ſaluum faceret quod perierat.* Venit enim vt peccatum mundi tolleret, vulnera noſtra curaret. Sed quia non omnes medicinam expetunt, ſed pleriquc refugiunt, ne medicamenos compungant vis vlceris, ideo volentes curat, non adſtringit inuitos. Accipiunt igitur ſanitatem qui medicinam expetunt: illi autem qui refutant medicinam, nec requirunt, bonitatem medici quam non experiuntur, ſentire non poſſunt. Qui autem curanit, etiam ſanatur. Ideóque his bonus eſt medicus quos ſanauit His igitur bonus eſt Deus quibus peccata donauit. Qui autem inſanabile peccatum haber mentis ſuæ vlcere, quomodo poteſt medicum bonum æſtimare, quem refugit? Pulchrè autem Apoſtolus, vt præmiſimus, explanauit quia & omnibus bonus eſt Deus, 1. Tim. 2. *qui vult omnes homines ſaluos fieri!* & maximè fidelibus diuinæ pietatis prærogatiua ſeruatur, quibus & voluntas Dei opitulatur & gratia. Sed & Pſalmiſta dicendo: *Quam bonus Deus Iſrael rectis corde!* ad ipſorum ſententiam retulit, qui aliter de Deo ſentire non norunt, niſi quia bonus ad omnia & in omnibos eſt. Denique & in ſequentibus expotuit ipſe quid ſenſerit, dicendo:

Mei autem penè moti ſunt pedes, paulò minus effuſi ſunt greſſus mei: I

Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns,

Quia non eſt reclinatio morti eorum: nec firmamentum in plaga eorum.

In laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

al. pedis Pſal. 35. *Mei autem penè moti ſunt pedes* Non vtique † pedes corporis appellat greſſus, ſed directionem mentis & greſſum, de quo alibi dicit? *Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me.* K Ideo ſemper petendum eſt vt dirigat Dominus noſtrorum animorum veſtigia, ne labantur, & lubrico quodam erroris effuſa, ſtabilitatem ſui tenere non poſſint. Prolapſionis autem ea cauſa eſt, quòd pacem æmulatus eſt peccatorum. Æmulari autem debemus quæ bona ſunt, non ea quæ plena Galat. 4. dedecoris, ſicut & Paulus Apſtolus expreſſit, dicens: *Bonum eſt autem æmulari in bono ſemper* Nec te moueat quòd pacem in malo poſui: quia & in Euangelio habes eſſe pacem quam reſpuit Chriſtus, vt ipſe ait: *Pacem* Ioan. 14. *relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Eſt enim pax quæ non habet offendiculum eſt quæ habet. Quæ ex dilectione eſt, non habet offendiculum: quæ ex ſimulatione habet, Ezech. 13 Ideo & Propheta ait: *Pax pax, & non eſt pax.* Refugia-Prou. 1. mus ergo pacem peccatorum: conſpirant enim aduerſus innocentes, coeunt vt iuſtos opprimant, viduam exterminent, vel expugnent eius pudorem. Et ideo non eſt reclinatio morti eorum Non declinatio, vt plerique codices Latini ſcripti ſũt, ſed reclinatio. Quando enim laboramus, & incuruamur ad opus aliquod, atque inclinamur, nos reclinare conſueuimus. Peccatores autem grauium ſcilicet delictorum, & maximè impij ſe reclinare non poſſunt, de quibus dictum eſt: Pſal. 67. *Et dorſum eorum ſemper incurua.* Pſalm. 1. Non enim ſe erigunt ad cæleſtia, qui Chriſto non adhæſerunt. Et ideo non reſurgunt cum eo, quorum mors peſſima, ſicut ſcriptum eſt: Pſal. 33. *Mors peccatorum peſſima.* Rom. 6. Qui autem Chriſto commoritur, & cõſepelitur cum illo, non ſolùm reclinatur, ſed etiam reſuſcitanit. Pſal. 40. De quo pulchrè illud conuenit dictum, *Vniuerſum ſtratum verſaſti in infirmitate eius*, maximè ſi martyr ſit, cuius infirmitas paſſione ſoluitur, mors reſurrectione. Vidimus illum diuitem qui indutus purpura & byſſo in hoc ſæculo recumbebat, & epulabatur quotidie Luc. 16. ſplendidè, de cuius menſa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodum in tormentis poſitus in inferno ſe reclinare non poterat, ſed vix ad Abraham, non totum ſe, ſed oculus erigebat, rogans vt mitteret Lazarum qui extremum digiti ſui in aquam in tingeret, & linguam eius refrigeraret. Ergo illius morti reclinatio non

G erat, nec firmamentum in plaga eius. Nil enim proſunt flagella poſt mortem. Pſal. 37. Et ideo Dauid dum eſſet in iſtius corporis vita, in flagella ſe præparabat, vt eum Dominus reciperet caſtigatum. Iob. 7. Conſidera iterum mihi ſanctum Iob, qui perfuſus erat vlceribus, & concutiebatur omnibus membris, & plenus erat totius corporis ſui doloribus, glebas terræ vulnerum ſuorum ſame & humore diſſoluens, quemadmodum cùm ſe in hoc corpore poſitus reclinare non poſſet, requiem mortis inuenerit, ideoque conſcius ſui dixit: Iob 3. *Mors viro requies.* Is igitur in plaga nõ motus eſt, nec nutauit ſermonis ſui lubrico, qui in illis omnibus nihil peccauit labiis ſuis, Iob. 1. ſicut ſcriptura teſtaH tur, ſed magis plagæ ſuæ † reperit firmamentum, per quã al. repetierit, confirmatus in Chriſto eſt. Ergo & Iob & Dauid, quia flagellati hîc ſunt, firmamentum habuerunt in plaga ſua; Hebr. 12. quia flagellat pater filium quem recipit: qui autem hîc non flagellantur, ibi non ſuſcipiuntur vt filij. Ideóque *in laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, vt in perpetuo cum diabolo flagellentur.

Ideo obtinuit eos ſuperbia, cooperti ſũt iniquitate & impietate ſua.

Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorũ: trãſierunt in diſpoſitionem cordis.

Cooperti ſunt iniquitate. Malum veſtimentum iniquitas, quod ſiquis voluerit in nobis tenere remittere nos oponet, ne incipiat in iudicium venire nobiſcum: & ſi Matth. 5. quis tunicam noſtram quam accepimus ſpiritalem auferre conetur, remitte pallium iniquitatis, ſume operimentum fidei atque patientiæ, quo ſe Dauid operiebat in ieiunio, ne amitteret tegumenta virtutis. Pſal. 68. Ipſum ieiunium operimentum eſt. Denique niſi ſanctum Ioſeph texiſſet ſobrietas ieiuna, adulteræ proteruitas exuiſſet. Quo ieiunio, ſi ſe tegere voluiſſet Adam, nudus non fuiſſet effectus. Sed quia de ligno ſcientiæ boni & mali con- Geneſ. 39. tra interdictum cæleſte guſtauit, & imperatum ieiunium Geneſ. 3. præuaricatus eſt incõtinentiæ cibo, nudum ſe eſſe cognouit. Quòd ſi ieiunâſſet, fidei ſeruaſſet exuuias, nec ſe aſpexiſſet intectum. Non ergo nos induamus iniquitate & impietate, ne de aliquo noſtrum dicatur: Pſal. 108. *Et induit ſe maledictione.* Geneſ. 3. Malè ſe induit & Adam, qui dum quæreret integumenta foliorum, maledictionis excepit ſententiam. Induerunt ſe maledictione Iudæi, de quibos ſcriptum eſt: *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Adeps dicitur pingue. Sicut enim anima bonis paſta, & referta virtutibus, tanquam Pſal. 62. adipe & pinguedine repletur, vt ſcriptum eſt: ſic iniqui-L tas quæ quaſi ex adipe procedit, non tenuis & exilis ſignificatur, ſed plena vitiorum. Denique non fortuito quodam lapſu in errorem incidere, ſed conſilio & diſpoſitione in ſacrilegium tranſierunt.

Cogitauerunt & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt.

Poſuerunt in cælum os ſuum; & in lingua eorum tranſiuit in terra.

Ideo reuertetur huc populus meus; & implebit dies vitæ ſuæ.

M Et dixerunt: Quomodo ſcit Deus? & ſi eſt ſcientia in Altiſſimo?

Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias.

Poſuerunt in cælum os ſuum. Ponere in cælum os ſuum quid ſit, docet nos ille ex fratribus adoleſcentior, qui regreſſus ad patrem dixit: Luc. 15. *Pater peccaui in cælum & coram te.* Ponunt autem in cælum os ſuum, qui ſibi criminum auctores, natiuitatibus putant quadam neceſſitate deferri. Hi nec cælo nec terris parcere ſolent, vt curſu quodam ſtellarum arbitrentur vitam hominis gubernari. Nihil prouidentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atque vtinam & iſti, ſicut ille de duobus adoleſcentibus, reuertiſſent: bonus Dominus remedium non negaſſet, & tamen etiam ipſis ſi volunt ſanari,

Digitized by Google

Rom. 11. reſeruat Dominus regreſſionis gratiam; vt qui in Iſrael expulſi ſunt per cordis proprij cæcitatem, per plenitudinem Eccleſiæ reuertantur, & non vacuos dies vitæ iſtius ducant, ſed plenos habeant bonæ operationis & fidei, Ibidem. quum repleuerit eos Dominus gratia ſpiritali Quomodo autem reuertantur, accipe. Quia cæcitas, inquit, ex parte Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Sed quia myſterium oportebat impleri, vt concluderet Deus omnia in incre- Ibid. dulitate, id eſt, redargueret atque conuinceret (cùm enim duo contendunt, ſi vnus ſuperior ſit, dicitur, Concluſit alterum) ideo per ſuam miſericordiam vt ſubditus fieret Deo mundus, regreſſus quidem eſt populus in hæredibus, ſed is celeri errore traductus eſt vt Deum non crederet occultorum eſſe præſcium Sed Dominus illis, vt quandoque redimantur, ſalutis futuræ gratiam reſeruauit dicens: *Ideo reuertetur huc populus meus.* Quid eſt *huc*? Id eſt, ad me, ad æquitatem & iuſtitiam meam, ad cultum meum. *Et implebit dies vitæ ſuæ.* Quod vtrumque ſic accipies, vt populus quidem redimatur qui crediderit in eo. Et ſi non redimantur qui non crediderunt, tamen redempti populi Deo prærogatiua defertur. Hi ergo in errorem poſiti dixerunt: *Quomodo ſcit Deus? & ſi eſt ſcientia in altiſſimo?* Putant enim non eſſe in Deo ſcientiam, quia peccatores abundant proſperis ſæcularibus, & adhuc inducit eos loquentes: *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias* Habes hoc in Euangelio planiùs expreſſum, vbi Simon ille Phariſæus videns quòd mulier illa peccatrix venit in domum eius, & ſuper pedes Chriſti effudit vnguentum, dicebat intra Luc. 7. ſe: *Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.* Sed patientia Dei non præiudicat veritati, & præſcientia eius & prouidentia hoc ipſo amplius probatur, quòd in peccato poſitus ſucceſſum affluit ſæcularium proſperitatum. Quod fortior videns ridet, incautus traducitur & mouetur. Denique Pſalmiſta dicit:

Et dixi, Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum & laui inter innocentes manus meas:

Et fui flagellatus tota die, & vindex meus in matutinis.

Si dicebam, Narrabo ſic: ecce generationi filiorum tuorum ſic diſpoſui.

Et dixit, Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum. Hoc eſt, Video illos abundare, video illis commoda omnia † ſecundari, me autem conteri atque exagitari tentationibus plurimis. Fruſtra ergo dedi me innocentiæ atque ad ſtudia ſobriæ conſeruationis intendi. Et pulchrè ait: *Laui inter innocentes manus meas* vt non arrogare ſibi ſummam innocentiæ, ſed ſedulum deferre ſtudium videretur. Interea non impunè huiuſmodi à ſe ſermonem exiſſe teſtatur. Nam tota die flagellatum ſe memorat, quia fruſtra iuſtificare ſe Domino cor ſuum dixerat: poſt flagella autem continuò ſecuta eſt prauæ opinionis correctio. Statim enim *vindex meus*, inquit, *in matutinis*: id eſt, in aperto & perſpicuo, lux enim veritatis comprehendens eum, non ſinit hæc ſentire quæ dixit. Reuincebat itaque & redarguebat me veritas lumen offuſum animo meo, eo quòd non rectè dixerim: *Sine cauſa iuſtificaui cor meum.* Locutus ſum enim illa tanquam in tenebris conſtitutus, & recordanti illa mihi cor compungebatur. Compuncto autem corde illuminabatur affectus, vt fieret in corde meo ignis flammigerans, qui faciebat in me diei † ſpiritalis principium. Illuminata itaque oriente mihi die, & quaſi multis matutinis poſitus intelligebam quia extra conſtitutionem generationis filiorum Dei factus ſum. Qui cùm primo credidiſſem, eo quòd † operator mundi prouidens generationi humanæ, omnia ad vtilitatem noſtri vel triſtia, vel ea quæ parum delectent, fecerit, tam bonam ſententiam poſtea prauis opinionibus turbatus amiſerim. Conferebam itaque cum corde meo, & dicebam mihi: *Si narrabo ſic, quia ſine cauſa iuſtificaui cor meum*, occurrebat mihi Dei vox, dicens: *Ecce generationi filiorum tuorum ſic diſpoſui*: id eſt, Ecce his ſcripturis inuenis ô tu Adam, quia diſpoſui generationi filiorũ tuorum, quia fortuitò diuitiæ ad impios, non aliquo merito deferantur, nec præmia virtutis ſunt emolumenta theſauri; nec econtrario inopia pœna peccati eſt, ſed indiſcretè veniunt iſta, quæ modo fluminis quodam ſæculi profluuio voluũtur. Et exiſtimabam & videbar mihi cognoſcere hoc eſſe verum, hoc congruere diuinæ prouidentiæ & conuenire, me autem fruſtra in iis turbatum eſſe, in quibus adhærere non debui. Ideo ſequitur:

al. ſæcularia.

Hier. 20.

al. ſpiritale.

al. operatur.

Exiſtimabam me cognouiſſe: & hoc labor eſt ante me, donec introeam in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimo.

Quia propter eorum tergiuerſationes poſuiſti eis bona, deiecisti eos cùm alleuarentur.

Itaque quia videbar mihi veram ſcientiam comprehẽdiſſe, & cogitationem rei ipſius eſſe aſſecutus, dicebam mihi: *Hoc labor eſt ante me, donec introeam in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimo.* Id eſt ſolus mihi ſupereſt labor vt ingrediar in ſanctuarium Dei, vbi eſt Cherubim, id eſt cognitionis profundum, & non labor qui eſt in incertis & vanis opinionibus Narratio enim fatui, ſicut ſarcina in via. Ideo ingrediamur adytum cognitionum ſacratum atque interiora penetralia veritatis, vt non ſit in nobis labor, ſapientia enim nos à ſenſu laboris abducit. Denique non eſt labor in Iacob. Cauſa autem laboris ignorantia eſt, quoniam qui neſcit iuſtis repoſita eſſe præmia, non reficitur a laboribus, ſed magis imprudentiæ ſuæ labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur ſanctuarium Dei, vbi ſunt Cherubim, in quibus eſt recordatio ſacræ cognitionis, & veri illius atque æterni luminis. In illo candelabro imago reſplendet, quo poſſumus intelligere in nouiſſimo. Sanctus etenim in vltimo cognoſcit, & perfectam ſapientiam proceſſu ætatis adipiſcitur, dicens: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum quis eſt vt ſciam quid deſit mihi.* Quis eſt finis, niſi ille cùm traditur regnum Deo patri, quando reuelantur occulta ſapientiæ? Hunc finem noſtri certaminis requirebat Propheta, cupiens cognoſcere quid ſuæ deeſſet perfectioni. Finis enim diſciplinæ noſtræ & ſtudiorum, perfectio eſt. Hæc ergo prima vera ratio cognitionis, quia fortuitò accidant quæ in ſæculo ſunt ſecunda illa: *quia propter eorum tergiuerſationes poſuiſti eis bona*, id eſt, ſucceſſus profluos ſæcularium commodorum, & abundantiam diuitiarum? ne cauſarentur propter inopiam, ſeu acerbitatem alicuius doloris, & luctus, minus fuiſſe deuotos atque in culpam latrocinij, & direptionis ſtudium, neceſſitate egeſtatis impulſos. Non enim ad tranquillitatem vitæ vſuramque † lætitiæ diuitiis opimati, aut honoribus eleuati ſunt, ſed vt querela excluderetur, coaceruaretur ærumna. Deiiciuntur itaque dum alleuantur huiuſmodi. Non enim viri gratia, ſed ruina eſt, vbi nec diuturni vſus muneris reſeruatur, & adimitur excuſatio delinquẽdi. Quod enim grauioris pondus querelæ, quàm illud diuinum quod habes in Michææ Prophetæ libro: *Popule meus quid feci tibi? aut in quo contriſtaui te? aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi, Nónne eduxi te de terra Ægypti, & de domo ſeruitutis liberaui te?* Ecce quomodo deiiciuntur impij dum alleuantur, querela eorum excluditur, pœna acerbatur Cæleſtibus enim beneficiis inuitati, deſerere non debuerunt vitæ ſecuritatis & proſperitatis datorem, cui magis debuerant obtemperare. Sed ſicut iuſtitia Dei magna, Ita etiam ſeuera vindicta. Quando enim impius perſeuerare conſueuit, de quo & alibi habes ſcriptum: *Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius.* Incredibilis celeritas extinctionis eius. Vides ſubitò impium in hoc ſæculo potentem: dum tu tranſis, ille iam non eſt. Quanta eſt enim vmbra in terra? quàm non diuturna? Tranſpone veſtigium, & vmbra præterit. Aut ſi hîc aliquid mouet, ad ea quæ futura ſunt attolle

Exod. 25. Eccl. 21. Num. 15. Exod. 25. Pſal. 38. 1. Cor. 15. al. legitima. Michea. 6. Pſal. 36.

2. Tim. 2. mentis veſtigium, & inuenies illic impium non futurum, quem hîc eſſe credebas, non enim eſt, qui nihil eſt. Denique Dominus eos cognouit qui ſunt eius: qui autem non ſunt, eos non agnoſcit, quia ipſi eum qui eſt, non agnouerunt. De ipſis ergo & hîc dicit:

Quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubitò defecerunt, & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam, velut ſomnium exurgentis.

Domine in ciuitate tua imagines ipſorum ad nihilum rediges.

Velut ſomnium exurgentis: Id eſt, ita deficiunt & euaneſcunt impij, ſicut ſomnium exurgẽtis à ſomno primùm: quia in tenebris ſunt, & in tenebris ambulauerunt, nec reſedit aliquod eorum boni operis veſtigium, ſed ſimiles eorum qui ſomnium vident. Qui autem ſomniat, in
1 Theſ. 5. nocte ſomniat, nox autem in tenebris. Filij tenebrarum
Sap. 5. ſunt priuati ſole iuſtitiæ, & ſplendore virtutis, dormien-
Pſal. 75. tes ſemper, & non vigilantes, de quibus bene dicitur: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt.* Etenim cùm animæ eorum à corpore ſeparatæ, tamquam reſolutà corporis ſomno nihil inuenerint, nil tenebunt: & quod ſe tenere arbitrantur, amittent: quoniam ſtultus & inſipiens quum diuitiis exundauerit, relinquet alienis diuitias ſuas, neque ſimul ad inferna deſcen-
Pſal. 48. det cum eis gloria eorum. Sequentia quoque demonſtrant quomodo impius non inueniatur, ſed intereat.
Hebr. 12. Quoniam imago eius in ciuitate Domini illa ſuperiore
Eſai. 49. Hieruſalem non inuenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ſicut ipſe docet, dicens: *Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos.* Si bene egerimus, manet in nobis iſta imago cæleſtis: & ſi male quis agit deletur in illo hæc imago (illius vtique qui
1. Cor. 15. deſcendit de cælo) & eſt in eo imago terreni. Vnde &
al. Imagine. Apoſtolus dicit: *Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus imaginem huius cæleſtis.* Bonorum ergo imagines
al. Defluxerit. perſeuerant, & in illa Dei † ciuitate reſplendent. Si quis ad grauiora peccata † deflexerit, nec egerit pœnitentiam, imago eius aboletur vel deijcitur ſicut Adam de
Geneſ. 3. paradiſo eiectus eſt & excluſus. Quicumque autem piè honeſtéque ſe geſſerit, intrat in ciuitatem Dei, & infert imaginem ſuam, vt in illa Dei fulgeat ciuitate. *Domine in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.* Quia iſti in lumine fulgere non poſſunt, qui tenebroſis ſe operibus induerunt. Exemplum accerſamus de ſæculo. Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum principum imagines perſeuerent, deleantur vero imagines tyrannorum. Hæc ergo conſiderans, animóque intendens ſanctus Propheta delectatus eſt, qui fuerat antè turbatus. Vnde ait ipſe.

al. Reſolutæ ſunt. Quia delectatum eſt cor meum, & † requieuerunt renes mei.

Et ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui: & velut iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.

Delectatum eſt cor meum. Nam cùm cognouiſſem quia Deus humana curat & reſpicit, *requieuerunt renes mei*, hoc eſt, ex maxima fatigatione veteris imprudentiæ requieui per agnitionẽ boni cæleſtis & gratiæ. Sunt enim quidam renes animæ, qui vexantur in nobis per ignorantiæ laborem: hi reſoluuntur ad requieſcendũ cæleſtis agnitione doctrinæ, & quaſi pulchro quodam fulchro cæleſtium præceptorũ ſubnixi fouentur. Tunc, inquit, intel-
al. Patiebar. lexi, quia vanè † fatigabar, quoniam id quod verum eſt neſciebam, *& velut iumentum factus ſum.* Pulchrè addidit,
Exod. 4. *Apud te.* Comparatione enim cæleſtium homo quid eſt niſi iumentum irrationabile? Nam ſtellæ cùm ſint lucidæ, vaneſcunt ſolis exortu. Et Moyſes ait: *Non ſum idoneus ab heſterno die, ex quo cœpiſti loqui cum ſeruo tuo: tenui* (inquit) *vocem, & tardiloquus ſum.* Ita ergo & homo, non dicam Chriſti, ſed angelorum comparatione iumentum vi-
G detur eſſe iumentum. Sed tamen nemo deſperet, quia
Pſalm. 35. homines & iumenta ſaluos facit Deus. Et ideo quia non ex me, ſed ex te didici, tibi adhærebo ſemper, vt deſinam
Deut. 5. eſſe iumentum, & dicas mihi: *Tu autem hîc ſta mecum.* Circumfuſus enim Dei gratia homo incipit eſſe qui per imprudentiam prætendebat inſenſibilitatem, & inſcientiam beſtialem. Homo enim probatur, ſi capax ſit rationis & gratiæ.

Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſ-
H ſumpſiſti me.

Tenuiſti manum dexteram meam. Itaque à motis animalibus ſeparatum ſe eſſe gaudet, & in hominum aſcitum eſſe conſortia, quæ Deus viſitat & tuetur. Quid enim
Pſal. 8. eſt homo, niſi quia memor eſt eius Dominus, aut quia à Domino viſitatur? Vnde quaſi viſitatus ab eo dicit: *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſſumpſiſti me.* Sic accepimus, & ſecundùm Græcum ſic conuenit. Dixit autem Græcus: ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου id eſt,
I *Tenuiſti manum dexteram meam.* Bene dirigitur, cuius dex-
Pſal. 15. terã manu ſua tenet. Poteſt dicere: *Dominus à dextris meis, ne commouear.* Adam ſi à dextris ſuis Dominum habuiſſet non eſſet a ſerpente deceptus. Sed quia oblitus eſt mandatum Dei, & voluntatem ſerpentis impleuit, manum eius diabolus tenuit, & ad lignum ſcientiæ boni & mali extendi fecit, vt interdicta decerperet. Præiudicatum eſt in illo omnibus, & cœpit vniuerſis aduerſarius a dextris ſtare. Vnde & illa in Iudã maledicti forma proceſſit: *et*
Geneſ. 3. *diabolus ſtet a dextris eius.* Si illud maledictũ graue, maxima
Rom. 5. eſt iſta benedictio, qua maledictionis duræ vincula laxãtur. Ideo Dominus Ieſus a dexteram ſibi diabolum ſta-
Pſal. 108. tuit, ſicut in Zachariæ libro legimus. Hominis enim cau-
K ſam locũmque ſuſceperat. Ibi ergo ſtetit, vbi Adæ ſtetit
Zach. 3. hereditas. Quaſi bonus athleta permiſit eum ad dexteram ſibi ſtare, vt eum retrorſum repelleret, dicens: *Vade retrò ſatana.* Itaque aduerſarius loco deiectus receſſit: tibi autem ne diabolus a dextris ſtaret, ait: *Veni, ſequere*
Matth. 4. *me.* Prævidens igitur Dauid aduentum Domini, qui
Matth. 19. nos à poteſtate aduerſarij liberaturus deſcendit è cælo ait: *Dominus à dextris eſt mihi, ne commouear.* Cui autem à
Pſal. 15. dextris erat diabolus, mouebatur. Meritò ergo & hîc ait: *Tenuiſti manum dexteram meam*, id eſt, vt iam peccare
al. Fidei. non poſſim: vt ille lubrico antè fluctuabundus veſtigio, † fida iam poſſim ſtatione conſiſtere. Quàm bene hoc
L Apoſtolus dixit, quando eum turbatum Dominus vidit & extendens dexteram manum ſuam turbari non paſſus eſt, atque intrepido firmauit inceſſo: Liberatus itaque
Matth. 14. Petrus quid aliud eſt locutus niſi hos propheticos verſus: *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate deduxiſti me & cum gloria aſſumpſiſti me*: Quæ eſt dextera niſi actuoſa animæ virtus? Quæ ſi Domini voluntate dirigatur, nihil aliud deſiderat, nil quærit, nullas mundi huius opes, nulla adiumenta depoſcit? Ideo dicit ſanctus Dauid:

Quid enim mihi reſtat in cælo, & à te quid volui ſuper terram?

M Defecit cor meum & caro mea, Deus cordis mei, & portio mea Deus in æternum.

Quoniã ecce, qui elongant ſe, à te peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.

Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino ſpem meam.

Vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Quid enim mihi reſtat in cælo? Hoc eſt: Tu portio mea es abundans mihi ad omnia, nihil quæſiui aliud niſi vt te partem haberem, nulli me cæleſti, vt gentiles, ſubdidi creaturæ, nullas ſæculi huius diuitias, & voluptatũ illecebras concupiui. Nullius egeo, qui à te aſſumptus ſum:

Rom. 8. nec ſupet eſt in cœleſtibus quod amplins quæram. Nihil habens, omnia habeo, quia Chriſtum habeo, cui pater Altiſſimus non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo ergo non cum illo omnia nobis
Coloſſ. 1. donauit: ſicut Apoſtolus dixit: *Omnia enim in Chriſto, per quem omnia, & in quo conſtant omnia.* Omnia ergo in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipſe merces eſt vniuerſorum. Ideóque perfecto dixit: *Tolle*
Matt. 8. *crucem tuam, & ſequere me.* Qui illum ſequitur, non præmio ducitur ad perfectionem, ſed perfectione conſummatur ad præmium. Imitatores enim Chriſti non propter ſpem boni ſunt, ſed pro amore virtutis. Chriſtus enim per naturam bonus, non propter præmij cupiditatem. Ideo paſſus eſt, quia benefacere eum delectauit, non quia incrementum gloriæ ex ſua paſſione quærebat. Ideo qui illum imitari cupit, non quod ſibi, ſed quod aliis proſit, operetur. Vnde non immerito deficit ſibi, aliis autem virtutis incremento valeſcit. Et conuenienter di-
2. Cor. 4. cit: *Defecit cor meum & caro mea, Deus cordis mei.* Neque enim poſſunt perpetua ſuccedere, niſi terrena defecerint. Deficit ergo caro, quando mortificantur quæ ſunt carnalia. Deficiunt & illi qui mortificationem Ieſu Chriſti in ſua carne circumferunt. Mors enim Chriſti in illis operatur vt omnis errorũ moriatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor hominis deficit quando morti-

A ficantur cognitiones malæ quæ à corde procedunt, vt Matth. 15.
terrena omnia abſcondat obliuio, & fiat Deus cordis Matth. 5.
eorum, qui mundo corde Deum videre mereantur, vt appropinquent ei; & non ſe ſegregent. Deus enim ap- Hier. 23.
propians, non repulſor appropiantium eſt. Omnibus enim vult ſalutis cauſa eſſe, non mortis. Denique neminem repellit, niſi qui ſe ab eius conſpectu putauerit ſe- Hebr. 5.
queſtrandum. *Quoniam ecce*, inquit, *qui elongant ſe a te, peribunt.* Vnuſquiſque enim operibus ſuis, pietati tuæ ſeſe aut iungit aut ſeparat. Fugit enim Deum qui operatur ea quorum cognitione metuat deprehendi; ſicut ille
qui tectus parietibus & circumfuſus tenebris a Domino Eccleſ. 24.
Deo ſeſe exiſtimat non videri; videtur autem, cùm dici- Rom. 7.
B tur: *Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.* Sicut enim mulier quæ fornicatur, non adhæret viro ſuo, nec vna caro efficitur cum eo, nec vnus ſpiritus eſt, ſed diuidit ſeſe ac ſeparat fornicando: ita quæcumque anima non adhæret Deo, ſed vanis idolorum cultibus inſeruiens fornicatur, & diuidit ſe ſacrilegij obſcœnitate, & longè fit a Sap. 14.
Domino, quæ propè eſſe deberet. Perit autem qui ſeparatur à Domino. Vnde ſanctus qui Dei iudicium reformidat, ſemper adhærere vult Chriſto, & in eo ſpem ſuam ponere, vt laudet Deum, cui eſt honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM LXXII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPICOPI MEDIOLANENSIS, EX VERBIS PSALMI DAVID CIV. TRACTATVS.

Pſalmus Dauid. CIV.

Alleluya.

CONfitemini Domino, & inuocate nomẽ eius: annuntiate inter gentes opera eius.

Cantate ei, & pſallite ei: narrate omnia mirabilia eius.

Laudamini in nomine ſancto eius: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius ſemper.

Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.

Semen Abraham ſerui eius: filij Iacob electi eius.

Ipſe Dominus Deus noſter, In vniuerſa terra iudicia eius.

Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes.

Quod diſpoſuit Abraham, & iuramenti ſui Iſaac.

Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſraël in teſtamentum æternum.

Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis veſtræ.

Cùm eſſent ipſi numero modici, paucisſimi & incolæ in ea.

Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.

C Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.

Et vocauit famem ſuper terram, omne firmamentum panis contriuit.

Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiuit anima eius.

Donec veniret verbum eius, eloquium Domini vſſit eum.

Miſit rex, & ſoluit eum: princeps populi, & dimiſit eum.

Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.

D Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.

Et intrauit Iſraël in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.

Et auxit populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.

Conuertit cor eius vt odirent populum eius, vt dolum facerent in ſeruos eius.

Miſit Moyſen ſeruum ſuum, Aaron quem elegit ſibi.

Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum ſuorum in terra Cham.

Miſit tenebras & obſcurauit, quia exacerbauerunt ſermones ſuos.

Conuertit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum.

Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipſorum.

Dixit, & venit cynomya, & ciniſes, in omnibus finibus eorum.

Poſuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipſorum.

Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.

Dixit, & venit locuſta, & bruchus, cuius non erat numerus.

Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.

Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.

Et eduxit eos in argento & auro: & non

G erat in tribubus eorum infirmus.

Læta eſt Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Expandit nubem in protectionem eis: & ignem vt luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit coturnix: & pane cæli ſaturauit eos.

Diſrupit petram, & fluxerunt aquæ: abie-

H runt in ſiccis flumina.

Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod ad Abraham puerum ſuum:

Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt:

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius, requirant.

De vera libertate ac ſeruitute eleganter diſputat: ſolúmque ſapientem illa gaudere, hac verò inſipientem tantùm ſeruire validiſſimis argumentis comprobat.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

PROXIME cùm veteris amoris vſu familiaris inter nos ſermo cæderetur, delectari te inſinuaſti mihi cùm aliquid de Pſalmiſtæ myſteriis, vel de Pauli Apoſtoli ſcriptis coram populo ad diſputandum aſſumerem, quod eorum profundum in conſiliis vix comprehendatur ſublime in ſententiis audientem erigat, diſputantem accendat: tum quia in pleriſque ita ſe ipſi ſuis exponant ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adijciat ſuum, ac ſi velit aliquid dicere, grammatici magis quam diſputatoris fungatur munere. In eo tamen, tum quoniam & veteris affectum amicitiæ, & quod plus eſt, paternæ gratiæ amorem recognoſco: (nam vetuſtas habet aliquid cum pluribus conſociabile, patrius amor non habet) tum quia non ieiunè me feciſſe iam quod poſtulas arbitratus es,

K parebo voluntati tuæ admonitus præſertim & prouocatus exemplo meo, quod mihi non difficillimũ, quia non magnum aliquem ſed meipſum imitabor, cùm in meos non magnos aliquos vſus reuertor. Et de conſiliis quidem, cùm beatę vitæ imago atque effigies noſtro ſermone exprimeretur, putamus eam factam complexionem, vt pluribus fortaſſe aliis, ubi certè amano noſtri non improbemur; licet difficilius ſit tuo iudicio quàm plurium non diſplicere, ſed iudicij pondus affectu ableuas, cùque mihi blandior. Hæc autem epiſtola quoniam te abſentem offendit de Pſalmo eſt c i v. qui hodie lectus eſt, & de ſententiis Pauli Apoſtoli, qui nos à ſeruitute in libertatem vocat, dicens: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum*, oſtendens libertatem noſtram in Chriſti eſſe ſa-

L 1. Cor. 7. pientia. Quæ ſententia magno a philoſophis fluctu ita

Cicero in paradox. 5. atque iactata eſt diſputationis molimine, dicẽtibus quia omnis ſapiens liber, omnis autem inſipiens ſeruus. Sed

Eccl. 23. multò hoc priùs Dauid filius dixit, qui ait: *Stultus ſicut Luna mutatur.* Sapiens enim non metu frangitur, non poteſtate mutatur, non attollitur proſperis, non triſtibus mergitur. Vbi enim ſapientia, ibi virtus animi, ibi

Epheſ. 4. conſtantia & fortitudo. Sapiens ergo idem eſt animo, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec vt paruulus fluctuat, vt circumferatur omni vento doctrinæ, ſed manet perfectus in Chriſto, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & variom animum neſcit, ſed fulgebit ſicut ſol iuſtitiæ, qui

Matth. 13. in regno patris ſui fulget. Vnde tamen hoc plenius hauſerit philoſophia, de qua patrum diſciplina & prudentia,

Gen. 9. conſideremus. Nónne primus Noe, cùm aduertiſſet quia inſipienter filius ſuus Cham riſerat nudatum pa-

I trem, maledixit ei, dicens: *Maledictus Chanaan, ſeruus domeſticus erit fratribus ſuis*: & præpoſuit ei fratres eius Gen. 25. dominos, qui ſapienter patris ſenectutem honorandam putarunt. Nónne etiam fons ille diſciplinatum omnium Iacob, vbertatem diſputationis huius omnium pectori- Geneſ. 27. bus infudit, qui ſapientiæ merito prælatus eſt fratri ſeniori? Denique pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno, ſed diſcreparet iudicio (affectus enim neceſſitudini defertur, meritis autem iudicia formantur) cùm diuideret alteri gratiam, alteri miſericordiam: ſapienti gratiam, inſipienti miſericordiam, quia ad virtutem ſe propriis viribus erigere non poterat, nec ſpontaneum greſſum attollere, benedixit eum vt ſeruiret fratri ſuo, & eſſet ipſius ſeruus; oſtendens ita deteriorem eſſe inſipientiam, vt remedio ei ſeruitus ſit, quia ſtultus re-

K gere ſe non poteſt: & niſi moderationem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergo pater & conſulens, ſeruum eum fratris ſui fecit, vt eius regeretur conſilio. Ideo inconſultis populis ſapientes quique adhibentur rectores, qui plebeiam inſipientiam vigore proprio regant, vt potentiæ ſpecie dominentur, quo vel inuitos auctoritate poteſtatis ſubiiciant ad obediendum prudentioribus, & obſequendum legibus. Impoſuit igitur inſipienti velut indomito iugum, & cui in gladio ſuo viuendum diſerat, libertatem negauit, ne temeritate laberetur: præfecit ei fratrem, cuius auctoritate & moderatione ſubiectus proficeret ad conuerſionem. Et quia ſeruitus habet diſcretionem (eſt enim neceſſitatis infirmior, voluntaris fortior, quia pulchrius eſt bonum quod non ex neceſſitate fit, ſed ex voluntate) ideo ei primò

L iugum impoſuit neceſſitatis, poſtea benedictionem ei voluntariæ ſubiectionis impertiuit. Non igitur natura Geneſ. 25. ſeruum facit, ſed inſipientia: nec manomiſſio liberum, & 17. ſed diſciplina. Denique Eſau liber natus eſt, & ſeruus Geneſ. 36. factus eſt: Ioſeph venditus in ſeruitutem eſt, & electus Geneſ. 41. eſt ad poteſtatem, vt ſuis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obſequium ſedulitatis, ſed tenebat virtutis faſtigium, conſeruabat libertatem innocentiæ, integritatis auctoritatem. Vnde pulchrè Pſalmiſta ait: *In ſeruum venundatus eſt Ioſeph: humiliauerunt in compedibus pedes eius.* In ſeruum, inquit, venundatus eſt, non ſeruus factus. Humiliauerunt pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata eſt anima de qua dicit: *Ferrum pertranſiuit animã eius*? Nam cùm aliorum animas peccatum tranſeat (ferrum enim peccatum eſt, quod eſt penetrabile) Ioſeph ſancti anima ita non patuit peccato, vt magis peccatum ipſa penetraret.

Denique

Denique nec herilis illecebræ flexus eſt delinimento:
Geneſ. 39. nec immerito flammas non ſenſit libidinis, quia maiore
diuinæ flagrabat ardore gratiæ. Vnde & hoc pulchrè de
eo dictum eſt: *Quia eloquium Domini uſſit eum*: quo re-
Epheſ. 6. ſtrinxit ignitas diaboli ſagittas. Quomodo hic ſeruus, qui
Geneſ. 41. erudiuit principes populi in illa frumentaria diſpenſa-
Geneſ. 47. tione, vt futuræ inopiæ conſulerent & prouiderent? At
quomodo ſeruus, qui totam terram acquiſiuit, & vni-
Ibidem. uerſum populum Ægyptiorum in ſeruitutem redegit?
Non vt conditionem ſeruitij ignobilis irrogaret, ſed vt
tributum conſtitueret, præter poſſeſſionem tamen ſa-
cerdotalem, quam a tributis immunem reſeruauit, vt
apud Ægyptios quoque inuiolabilis haberetur religio
Geneſ. 37. ſacerdotalis. Non fecit igitur eum ſeruum venditio.
nam vtique negotiatoribus erat venditus, verum ſi pre- B
tium ſpectes, multos inuenies qui emerunt ſibi puella-
las formæ elegantioris, quarum amore capti turpi ſer-
uitio ſe dederunt. Videbatur Apeme concubina Darij
3. Eſdræ 4. regis ſedens ad dexteram eius, auferens de capite eius
diadema, & ſuo imponens vertici, palmis faciem eius
ſiniſtra manu verberans, quam rex aperto ore intueba-
tur, gaudens ſi quando arrideret ei mulier: quod ſi ea
indignaretur, miſerum ſe atque afflictum putaret, vt
poteſtate ſubmiſſa blanditias obtexeret, & conciliari
ſibi eam deprecaretur. Sed quid iſta magno allegamus
ambitu? Non videmus plerumque in poteſtatem pirati-
cam vel immanium Barbarorum redactos parentes á C
filijs redimi? Numquid leges pecuniæ potiores quam
leges naturæ? Numquid in ſeruitute accerſitur pietas?
Plerique emptores leonum ſunt, & tamen non domi-
nantur leonibus, ſed ita ſubijciuntur verſa vice, vt ſi ex-
aſperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiant &
deliteſcant. Nihil ergò præiudicat pecunia, quæ ple-
rumque ſibi dominos emit: nihil tabulæ auctionales,
quibus emptor frequenter adiudicatur atque addicitur.
Contractus non mutat genus, nec ſapientiæ libertatem
adimit. Denique famulo ſapienti multi (vt ſcriptum eſt)
ſeruiunt liberi: & eſt ſeruus intelligens qui regat domi-
Eccli. 10. nos ſtultos. Quem ergo magis liberum cenſes? Sola eſt
Prou. 17. ſapientia libera, quæ diuitibus pauperes præficit, & D
quæ ſeruos proprijs fœnerare dominis facit, fœnerare
Prou. 22. non pecuniam, ſed intellectum, fœnerare talentum illius
Luc. 12. Dominici æternique theſauri qui numquam corrumpi-
Matth. 25. tur, cuius & vſura pretioſa eſt; fœnerare illud intelligi
bile eloquiorum argentum cæleſtium, de quo lex dicit:
Fœnerabis gentibus, tu autem non mutuaberis. Quod
Hebræus fœnerauerit gentibus, ipſe autem non accepit
à populis doctrinam, ſed tradidit, cui aperuit Dominus
Deut. 15. theſaurum ſuum, vt gentes pluuia ſermonis ſui faceret
Deut. 28. humeſcere, & fieret princeps gentium, ipſe autem ſupra
ſe principem nullum haberet. Liber eſt ergo qui ſapiens
eſt, pretio emptus oraculorum cæleſtium: illo auro, illo E
argento ſermonis diuini, pretióque emptus ſanguinis
(non enim minimum eſt emptorem agnoſcere) pretio
emptus gratiæ, qui audiuit & intellexit dicentem: *Qui*
Eſai. 55. *ſititis, ite ad aquam: & quicumque non habetis argen-*
tum, ite, emite, & bibite, & manducate. Liber eſt ille,
qui progrediens in bellum, ſi viderit mulierem bonam
Deut. 21. aſpectu, & deprædatus opes inimicorum ſuorum, reper-
tam illic concupierit eam, demptis ſuperfluis, & indu-
mento captiuitatis detracto, in vxorem eam ſibi copula-
uerit, iam non ſeruam, ſed liberam, intelligit enim famu-
latui prudentiam & diſciplinam non ſubiacere. Ideó-
que lex dicit: *Non venum dabitur pecunia.* Omne enim
Ibidem. pretioſum non eſt dignum. Et Iob dicit: *Attrahe ſapien-*
tiam in interiora. Non illi comparabitur Æthiopiæ topa-
Prou. 3. *Iob. 28.* zion quod auro habetur argentóque pretioſius. Sed non
ille ſolùm liber qui dominum licitatorem non pertulit,
aut tollentem digitum non vidit ſed ille magis liber, qui
intra ſe liber eſt, qui legibus naturæ liber eſt, legem ſciēs
naturæ præſcriptum eſſe moribus, non conditionibus, &
menſuram officiorum conſentaneam non hominis arbi-
trio, ſed naturæ diſciplinis. Verum igitur iſte liber tibi
tantummodo, an quidem cenſor videtur, & præfectus
moribus? Vnde verè ait ſcriptura quia pauperes diuitum

A præpoſiti erunt, & priuati vtique adminiſtrantium. An
tibi liber videtur qui pecunia ſuffragium ſibi emit? qui *Prou. 22.*
plauſum populi magis quam iudicium requirit pruden-
tium? ille ergo liber eſt qui popularibus auris mouetur;
ille qui reformidat ſibilum vulgi? Sed non iſta libertas,
quam manumiſſus accipit, & palma lictoris donatus ac- *1. Timo. 1.*
quirit. Non enim munificentiam, ſed virtutem liberta- *Rom. 2.*
tem eſſe arbitror, quæ non ſuffragijs defertur alienis, ſed
magnanimitate propria vindicatur ac poſſidetur. Sa- *Prou. 5.*
piens enim ſemper liber eſt, ſemper honoratus, ſemper
is qui præſit legibus. Denique iuſto nō eſt poſita lex, ſed
iniuſto. Iuſtus enim ipſe ſibi lex eſt, non habens neceſſe
longiùs ſibi arceſſere formam virtutis, quam corde in-
cluſam gerat; ſcriptum habens opus legis in tabulis cor- *Deut. 30.*
B dis ſui, cui dictum ſit: *Bibe aquam de tuis vaſis, & de pu-*
teorum tuorum fontibus. Quid enim nobis tam proxi-
mum quàm Dei verbum? Hoc eſt verbum in corde no-
ſtro, & in ore noſtro, quod non videmus & tenemus.
Sapiens ergo liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber
eſt. Sed non omnis bonæ voluntatis, ſed ſapientis tan-
tùm eſt, omnia quæ bona ſunt velle. Odit enim malum,
quia quod bonū eſt elegit. Ergo ſi quod bonum eſt ele-
git, arbiter electionis, & eligens operationis liber eſt, *Cicero in pa-*
quia quod vult facit. Liber ergo ſapiens. Sapiens omnia *rado.x. 5.*
quæ facit, bene facit. Qui autem bene facit omnia, rectè
facit omnia. Qui vero rectè facit omnia, vtique inoffen-
C ſe & irreprehenſibiliter, & ſine damno & commotione
ſui facit omnia. Cui igitur hoc ſubeſt, vt inoffenſè faciat,
faciat irreprehenſibiliter, faciat ſine commotione ſui, ſi-
ne damno; nihil inſipienter facit, ſed ſapienter omnia.
Qui autem ſapiēter facit, nihil habet quod metuat. Me-
tus enim in peccato eſt. Vbi autem nulla formido, ibi li-
bertas: vbi libertas, ibi poteſtas faciendi quod vult. So-
lus ergo ſapiens liber eſt. Etenim qui neque cogi poteſt,
neque prohiberi, is nequaquam ſeruus: ſapientis autem
eſt neque cogi, neque prohiberi: non eſt igitur ſeruus ſa-
piens. Prohibetur enim qui non fungitur iis quæ deſide-
rat. Quæ autem deſiderat ſapiens, niſi ea quæ virtutis &
diſciplinæ ſunt, ſine quibus eſſe non poteſt? in ipſo enim
D ſunt, nec diuelluntur ab eo. Quod ſi diuelluntur, iam non
ſapiens, qui ſit ſine virtutis vſu ac diſciplina, quibus ipſe
ſe fraudet ſi non ſit voluntarius virtutis interpres. Quod
ſi cogitur, manifeſtum eſt quod inuitus faciat. In omni-
bus autē factis aut à virtute correctiones ſunt, aut a ma-
litia prolapſiones, aut media ac indifferētia. Virtutis non
coactus, ſed voluntarius executor eſt ſapiens, quoniam
omnia quæ placent agit malitiæ fugitans, nec ſomnium
eius admittit. Indifferentibus ita non mouetur, vt vilis
momentis ſicut vulgus hominum huc atque illuc incli-
netur, ſed tamquam in ſtatera mens eius æqua lance pen-
deat, vt neque ad voluptaria propēdeat, neque omnino
E ad ea quæ ſunt auerſanda, vel leuitet ſtudium incliner
ſuum, ſed immobilis maneat affectu. Vnde liquet quia
nihil inuitus facit ſapiens, neque cogitur: quia ſi ſeruus
eſſet, cogeretur, liber igitur eſt ſapiens. Apoſtolus quo-
que ſic deſinit, dicens: *Non ſum ego liber? non ſum Apoſto-* *1. Cor. 9.*
lus? Sed adeo liber, vt cùm ſubmitraſſent quidam tentare *Galat. 2.*
libertatem eius, nec ad horam (vt ipſe ait) cederet ſubie-
ctioni, vt veritas Euangelij prædicaretur. Qui ergo non
ceſſit, volēs prædicauit. Vbi voluntas, ibi merces volun-
taris. Vbi neceſſitas, ibi obſequium neceſſitatis. Melior
7. ergo voluntas quam neceſſitas. Velle ergo ſapientis eſt;
parere & ſeruire, inſipientis. Hæc etiam Apoſtoli deſini-
tio dicentis: *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo:*
ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Sapienti *1. Cor. 9.*
igitur merces defertur, ſapiens autem ex voluntate facit
(liber itaque ſecundum Apoſtolum ſapiens.) Vnde &
ipſe clamat: *vos enim in libertatem vocati eſtis, tantum ne* *Galat. 5.*
libertatem in occaſionem carni detis. Sequeſtrat à lege
Chriſtianum, ne inuitus videatur legi ſuccumbere, vocat
in Euangelium, quod volentes & prædicant & operan-
tur. Iudæus ſub lege, Chriſtianus per Euangelium. In le-
ge ſeruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio ſapientiæ.
Omnis ergo qui Chriſtum recipit, ſapiens: qui autem ſa-
piens, liber. Omnis igitur Chriſtianus & liber ſapiens.

Docuit me tamen Apoſtolus quod vltra ipſam liberta- G
1. Cor. 9. tem ſit, vt ſeruire libertas ſit. *Cum liber*, inquit, *eſſem,*
omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Quid eſt,
vltra libertatem, niſi habere ſpiritum gratiæ, habere cha-
Ioan. 15. ritatem? Libertas enim liberum facit hominibus, chari-
Galat. 5. tas amicum Deo. Vnde ait Chriſtus: *Vos autem dixi*
Pſalm. 80. *amicos.* Bona charitas, de qua dicitur: *Per charitatem ſpiri-*
Philip. 2. *tus ſeruite in inuicem.* Seruiuit & Chriſtus, vt omnes li-
beros faceret. *Manus eius in cophino ſeruierunt: qui non*
rapinam eſt arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui ac-
1. Cor. 9. *cepit, & omnia omnibus factus eſt, vt omnibus ſalutem af-*
ferret. Cuius imitator Paulus, & quaſi ſub lege erat, &
Ibidem. quaſi ſine lege viuebat pro eorum vtilitate quos cupie- H
bat lucrari: & infirmis volens fiebat infirmus, vt eos con-
firmaret: & currebat vt comprehenderet, & corpus ſuum
caſtigabat, vt poteſtates aëreas in Chriſto triumpharet.
Eſt ergo ſapienti & ſeruire libertas. Vnde colligitur
quia ſtulto & imperare ſeruitus eſt: & (quod peius eſt)
cùm paucioribus præſit, pluribus dominis & grauiori-
bus ſeruit. Seruit enim proprijs paſſionibus, ſeruit cupi-
ditatibus ſuis, quarum dominatum nec nocte poteſt fu-
Philo in lib. gere, nec die, quia intra ſe dominos habet, intra ſe ſerui-
quod omnis tium patitur intolerabile. Gemina enim ſeruitus eſt, al-
probus lib. tera corporis animorum altera. Domini autem corpo-
ris quidem homines, animorum autem malitiæ & paſ-
ſiones à quibus ſola animi libertas ſapientem vendicat,
Iob. 13. vt ſeruitio ei liceat exire. Quæramus igitur illum verè
ſapientem, verè liberum, qui quamuis ſub plurimorum
dominatu degat, liberè dicit: *Quis eſt qui mecum iudicio*
Pſal. 50. *contendat? Tu ſolum manum tuam à me abſtine, à cuius con-*
ſpectu non potero me abſcondere, & timor tuus non me per-
cellat. Quem ſecutus Dauid rex ait: *Tibi ſoli peccaui.* Re-
1. Cor. 4. gali enim ſubnixus faſtigio, quaſi legum dominus legi-
bus reus non erat, ſoli Deo obnoxius tenebatur, qui do-
minus eſt poteſtatum. Alium audi liberum: *Mihi au-*
tem pro minimo eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die:
1. Cor. 2. *ſed neque me ipſum diiudico, nihil enim mihi ſum conſcius,*
qui autem diiudicat me, Dominus eſt. Vera libertas homi-
Iob. 27. nis ſpiritalis, quia diiudicat omnia, ipſe autem à nemine
Iob. 15. & diiudicatur, nec à quocumque creaturæ participe, ſed ſo-
25. li Deo ſe ſubditum nouit, qui ſolus ſine peccato eſt, de
quo dicit Iob: *Viuit Dominus, qui ſic me iudicat.* Solus
enim ille poteſt iudicare iuſtum, cuius in conſpectu cæ-
Philo. lum non eſt mundum, nec ſtellarum pura & clara lumi-
Ibidem. na. Quis eſt qui Sophoclea in medium ferat carmina
dicentia: Iupiter mihi præeſt, nullus autem hominum?
Quanto antiquior Iob, quanto vetuſtior Dauid. Agnoſ-
cant ergo de noſtris ſe habere, quæcunque præſtantiora
Pſal. 50. locuti ſunt. Quis igitur ſapiens, niſi qui ad ipſa perue- L
nit diuinitatis ſecreta, & manifeſtata ſibi cognouit oc-
culta ſapientiæ? Solus igitur ſapiens, qui duce Deo vſus
Pſal. 44. eſt ad cognoſcenda veritatis cubilia, & mortalis homo
immortalis Dei heres & ſucceſſor eſt factus per gra-
tiam, & quidem iucunditatis particeps, ſicut ſcriptum
eſt: *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ con-*
ſortibus tuis. Si quis igitur propiùs ipſa introſpiciat re-
rum negotia, cognoſcet quanta ſapienti adiumenta, &
quanta in ipſis inſipienti refragia ſint; quod huic adiu-
mento libertas, impedimento ſeruitus ſit. Inſurgit enim
ſapiens quaſi victor debellatis à ſe ac triumphatis libidi-
ne, timore, ignauia, mœſtitudine, cæteriſque vitiis, donec
ea de poſſeſſione ſuæ mentis eliminet, & omnibus ter- M
minis finibúſque ſuis propulſet atque arceat: quoniam
dux cautior nouit excurſus cauere latrocinantium, &
quædam furta belli, quæ iniquiſſimi animæ noſtræ ad-
Epheſ. 6. uerſarij ignitis ſæpe pertentant ſpiculis. Sunt enim no-
bis quædam & in pace prælia, & in bello pax. Vnde &
ille ait: *Foris pugnæ, intus timores.* Sed in his omnibus
ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Dicit hoc, quia
2. Cor. 7. neque anguſtijs, neque perſecutionibus, neque fame,
Rom. 8. neque periculo mortis terretur. Qui verò hæc timet,
qui mortem reformidat, quomodo non ſeruus? Seruit
profectò, & miſeram quidem ſeruitutem. Nihil enim
ſic animam ad omnem ſeruitutem deiicit, quomodo
formido mortis. Quomodo enim ſe erigat abiectus &
vilis ſenſus atque ignobilis, demerſus in omnem infir-
mitatis voraginem vitæ huius cupiditate? Vide quàm Geneſ. 4.
ſeruus: Abſcondam me, inquit, & ero gemens & tre-
mens ſuper terram: & erit, omnis qui inuenerit me, occi-
det me. Itaque quaſi ſeruus ſignum accepit, nec ſic ta-
men necem potuit euadere. Seruit igitur peccator for-
midini, ſeruit etiam cupiditati, ſeruit auaritiæ, ſeruit libi-
dini, ſeruit malitiæ, ſeruit iracundiæ, & videtur ſibi liber:
ſed magis ſeruit, quam ſi ſub tyrannis poſitus. Illi autem
liberi ſunt, qui legibus viuunt. Lex autem vera ſermo 2. Cor. 5.
rectus, lex vera non inſculpta tabulis, nec ære inciſa, ſed Rom. 2.
impreſſa mentibus, atque infixa ſenſibus, quando ſapiẽs
non ſub lege, ſed ipſe ſibi lex eſt, opus legis in corde ſuo
continens, naturali ſibi ſtylo & quadam inſcriptione for-
matum. Tantumne igitur cæcitatis eſt, vt non videamus
manifeſtas rerum expreſſiones, & virtutum imagines?
Et quam indignum, vt populi integri obediant humanis
legibus, quò ſint libertatis participes: ſapientes autem
veram legem naturæ expreſſam ad imaginem Dei, ve-
ramque rationem ſigniferam libertatis negligant & de-
relinquant, cum in ea tanta libertas ſit, vt paruuli ſerui-
re vitijs neſciamus, alieni ab ira, exortes auaritiæ, ignari
libidinis? Quàm miſerum igitur, vt qui naſcimur in li-
bertate, moriamur in ſeruitute! Sed hoc fit leuitate ani-
mi, atque infirmitate morum: quia curas inanes volui-
I mus, & operamur ſuperuacua. Sapientis autem cor,
actúmque & opus radicatum eſſe decet atque immobi-
le. Hoc docuit Moyſes quando manus ei grauiores fie-
bant, ita vt vix ſuſtineret eas Ieſus Naue. Ideóque vin- Exod. 17.
cebat populus, quando non perfunctoria gerebantur
opera, ſed plena ponderis atque virtutis, non nutantis
animi, nec titubantis affectu, ſed fundatę mentis ſtabi-
litate. Ergo ſapiens extendit manus ſuas, ſtultus au-
tem contrahit; ſicut ſcriptum eſt: Quia *ſtultus comple-*
xus eſt manus ſuas, & vorauit viſcera ſua, carnalia magis
cogitans quam ſpiritalia. At non filia Iuda, quæ expan- Eccleſ. 4.
dens manus clamauit ad Dominum: *Tu ſcis quia falſum*
K *teſtimonium aduerſum me dicunt.* Melius eſt arbitrata non
peccare, & incidere in calumnias accuſantium, quam
peccatum ſubire ſub impunitatis velamine. Ea ergo con- Dan. 13.
temptu mortis ſeruauit innocentiam. Sed nec filia Ie-
phthe, quæ votum patris de immolatione ſua proprio
atque hortatorio firmauit aſſenſu. Non enim ego de Iudic. 11.
contemptu mortis libros philoſophorum depromo, aut Plutarchus
gymnoſophiſtas Indorum, quorum præ cæteris Calani in vita
laudatur reſponſum Alexandro, cùm eum iuberet ſe- Alexandri
qui: *Quia me*, inquit, *laude dignum Græcum petere poſ-* magni.
tis, ſi poſſum cogi facere quod nolo? Et verè plenus aucto- Philo in lib.
ritatis ſermo, ſed magis mens libertatis. Denique & quod omnis
L epiſtolam ſcripſit Calanus Alexandro: Amici perſua- probus lib.
dent tibi manus & neceſſitatem inferre Indorum phi-
loſophis, nec in ſomnis quidem videntes noſtra opera.
Corpora transferes de loco ad locum: animos non ma-
gis coges facere quod nolunt, quam ſaxa & ligna vo-
cem emittere. Maximum ignis viuentibus corporibus
dolorem gignit & corruptionem: ſuper hunc nos ſu-
mus, viui enim exurimur. Non eſt rex neque princeps
qui extorqueat à nobis facere quod non propoſuimus,
nec ſimiles ſumus Græciæ philoſophorum, qui verba
pro rebus meditati ſunt ad opinionis celebritatem. No-
bis res ſociæ verbis, & verba rebus: res celeres, &
ſermones breues: in virtute nobis libertas beata eſt.
M Præclara verba, ſed verba: præclara conſtantia, & vi-
ri præclara epiſtola, ſed philoſophi. Apud nos autem
& puellæ de mortis appetentia ſublimes vſque ad cæ-
lum erexere virtutum gradus. Quid Theclam, quid A-
gnen, quid Pelagiam loquar, quæ tanquam nobilia vi- Sap. 4.
tulamina pullulantes, ad mortem quaſi ad immortalita-
tem feſtinauerunt? Inter leones virgo exultauit, & ru-
dentes beſtias expectauit intrepida. Et vt noſtra cùm In-
dorum gymnoſophiſtis conferamus: quod ille verbis
gloriatus eſt, ſanctus Laurentius factis probauit, vt vi-
uus exureretur, & flammis ſuperſtes diceret: *Verſa*
manduca. Haud degener Abrahamitarum, & Ma-
chabæorum concertatus puerorum, quorum alij ſu-
per flammas canebant; alij cùm exurerentur, non ro- Dan. 3.
gabant vt parceretur, ſed inuehebantur, vt amplius

perſecutor inflammaretur. Liber igitur ſapiens. Quid au-
tem ſublimius ſancta Pelagia, quæ valli ita perſecutori-
bus, priuſquam tamen in eorum conſpectum veniret,
aiebat: Volens morior, nemo me continget manu, ne-
mo oculo proteruo violabit virginem, mecum feram
pudorem, mecum incolumem verecundiam: nullum
prædones lucrum ſuæ capient inſolentiæ. Pelagia Chri-
ſtũ ſequatur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam
videbit liberam fidem, inſignémque pudicitiam, & pro-
ſapiam prudentiæ. Quod ſeruum eſt, hic manebit nul-
les in vſus debitum. Magna igitur piæ virginitatis liber-
tas, quæ ſepta agminibus perſecutorum, inter maxima
pericula integritatis & vitæ nequaquam inclinata eſt.
At non ille cui dominatur ira: ſubiicitur enim iugo pec-
cati. Homo enim iracundus peccatum effodit. *Qui au-*
Prou. 29. *tem peccatum facit, ſeruus eſt peccati.* At non ille liber, qui
Ioan. 8. ſeruit auaritiæ, non poteſt enim poſſidere vas ſuum.
Non ille liber, qui ſeruiens deſideriis & voluptatibus va-
1. Theſſ. 4. go fluitat errore. Non ille liber, qui curuatur ambitu,
1. Cor. 6. (ſeruit enim alieno imperio) ſed ille liber, qui poteſt di-
cere: *Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſta-*
Ibidem. *te. Eſca ventri, & venter eſcis.* Ille liber, qui ait: *Quid*
Prou. 26. *enim libertas noſtra iudicatur ab infideli conſcientia?* Liber-
tas igitur ſapienti conuenit: quoniam qui illigat lapi-
dem in fundibulo, ſimilis eſt ei qui dat imprudenti clari-
tatem: ſeipſum vulnerat, ſibíque potius dum intorquet
iaculum, affert periculum. Certè ſicut tormento acer-
batur, & geminatur malum ſaxi ruina, ſic inſipienti in li-
bertate ruina vehementior eſt. Recidenda igitur inſi-
pienti poteſtas, non adiicienda libertas eſt. Seruitus
enim ei conuenit. Ideóque addidit: *Spinæ naſcuntur in*
manu ebrioſi, ſeruitus autem in manu imprudentis: quia ſi-
Ibidem. cut ille ſuis vulneratur poculis, ita inſipiens ſuis factis.
Ille bibendo ſe peccato inſerit, iſte operando ſe culpæ
adiudicat, & factis ſuis trahitur in ſeruitutem. Videbat
Rom. 7. ſe Paulus in captiuitatem trahi à lege peccati, & ideo vt
liberaretur, confugit ad libertatis gratiam. Non ſunt igi-
Pſalm. 31. tur liberi inſipientes, quibus dicitur: *Nolite fieri ſicut*
equus & mulus: quibus non eſt intellectus. In freno &
chamo maxillas eorum conſtringe, qui non appropinquant
tibi. Multa flagella peccatorum, quia mulus flagellis
Prou. 13. opus eſt vt eorum imprudentia coerceatur. Diſciplina
hoc exigit, non inclementia. Denique qui parcit bacu-
lo ſuo, odit filium ſuum quia vnuſquiſque grauius ſuis
peccatis flagellatur. Grauia enim delictorum pondera,
Pſalm. 37. grauia criminum verbera, ſicut onus grauatur graue, &
infligunt animæ cicatrices, & putreſcere faciunt mentis
vlcera. Deponamus igitur tam grauem ſeruitutis ſarci-

A nam, renunciemus luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibuſ-
dam adſtringunt nexibus cupiditatum, & vinculis ligant. Prou. 19.
Nihil enim proſunt deliciæ ſtulto. Et ſi quis à pueritia Prou. 29.
dederit ſe deliciis, manebit in ſeruitute, vt viuens mor-
tuus ſit. Recidantur ergo luxuries, deliciæ reſecentur. Et 1. Tim. 5.
ſi quis fuit luxurioſus, valedicat ſuperioribus. Reciſa
enim vinea fructum affert: ſemipotata frondeſcit, ne-
glecta luxuriat. Ideóque ſcriptum eſt: *Tanquam agricul-* Prou. 24.
tura homo imprudens, & tanquam vinea homo egens ſenſu,
ſi reliqueris eum, deſertus erit. Colamus ergo corpus hoc
noſtrum, caſtigemus illud, redigamus ad ſeruitutem, non 1. Cor. 9.
illud deſpiciamus. Sunt enim membra noſtra arma iu- Rom. 6.
ſtitiæ, ſunt & arma peccati. Si eleuentur, arma iuſtitiæ
B ſunt, vt peccatum in his non dominetur: ſi mortuum fue-
rit peccato, non regnabit in eo culpa, & erunt membra Ibidem.
noſtra à peccato libera. Non obediamus igitur cupidi-
tatibus eius, neque exhibeamus membra noſtra arma Matth. 5.
iniquitatis peccato. Si videris mulierem ad concupiſcen-
dam eam, membra tua arma peccati ſunt. Si locutus es
ad ſollicitandam eam, lingua tua & os tuum membra Prou. 22.
peccati ſunt. Si abſtuliſti terminos à patribus poſitos, Eſai. 59.
membra tua arma peccati ſunt. Si feſtinâſti velociori- Eſai. 58.
bus pedibus ad effundendum innocentium ſanguinem, Eſai. 1.
membra tua arma iniquitatis ſunt. Contra ſi vidiſti ege- Prou. 24.
num, & induxiſti in domum tuam, membra tua arma iu- Iob. 31.
ſtitiæ ſunt. Si eripuiſti iniuriam accipientem, vel eum
qui ducebatur ad mortem, ſi ſcidiſti chirographum debi- Prou. 24.
toris, membra tua arma iuſtitiæ ſunt. Si confeſſus es Iob. 29.
C Chriſtum (arma enim intellectus labia ſapientis) labia Rom. 6.
tua membra iuſtitiæ ſunt. Qui poteſt dicere: *Oculus eram*
cæcorum, pes claudorum, pater infirmorum, membra eius
membra iuſtitiæ ſunt. Ergo liberati à peccato, quaſi pre-
tio empti ſanguinis Chriſti, non ſubiiciamur ſeruituti
hominum vel paſſionum. Non erubeſcamus peccatum
noſtrum fateri. Vide quam liber qui poterat dicere: *Non*
reueritus ſum multitudinem populi: vt non annuntiarem in 1. Cor. 7.
conſpectu omnium peccatum meum. Qui enim confitetur Iob. 31.
Domino, exuitur a ſeruitute. Iuſtus enim accuſator eſt
ſui in principio ſermonis. Non ſolum liber, ſed etiam Prou. 18.
iuſtus: ſed iuſtitia in libertate eſt, & libertas in confeſſio-
D ne. Simul enim ac confeſſus quis fuerit, abſoluitur. De- Pſalm. 31.
nique: *Dixi, pronuntiabo aduerſum me iniuſtitiam meam Do-*
mino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Mora ergo
abſolutionis in confitendo eſt, confeſſionem ſequitur
peccatorum remiſſio. Sapiens eſt igitur qui confitetur:
liber cui peccatum dimiſſum eſt, nulla iam contrahens
æra peccati. Vale, & nos dilige, vt facis, quia & nos te
diligimus.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIV. TRACTATVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID CIX.

SERMO PRO DIE PENTECOSTES.

Pſalmus Dauid CIX.

Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam; Donec ponam inimicos tuos: ſcabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion: & dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum tuorum: ex vtero ante luciferum genui te.

E Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Dominus à dextris tuis: confregit in die iræ ſuæ reges.

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas: conquaſſabit capita in terra multorum.

De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

NOSSE vos credo, fratres, quæ ſit ratio quòd venerabilem hunc Pentecoſtes diem non minore lætitia celebremus, quam ſanctum Paſcha curauimus: & quod eadem deuotione huius ſolennitatis obſeruantiam decurrimus, ſicut illius obſequia feſtiuitatis impleuimus. Tunc enim, ſicut modò fecimus, ieiunauimus ſabbato, vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus: vnde neceſſe eſt, ſimilis obſeruantia ſimilem lætitiam ſubſequatur. Eſt læotia planè conſimilis. Tunc enim ab inferis reſurgentem ſuſcepimus Saluatorem, modò autem Spiritum ſanctum expectamus è cælis. Tunc anxij & ſolliciti Chriſti precabamur aduentum, modò trepidi & ieiuni Paracleti deſideramus aduentum. In omnibus enim Deus ſaluti prouidit
Act. 1. humanæ. Tunc enim nobis ad reſurgendum tartara Saluator aperuit, modò nobis ad regnandum Paracletus cæleſtia reſerauit: & quibuſdam quaſi profectuum gradibus, tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modò autem de terra ad cælos meditamur aſcendere. Hæc autem omnia operatur in nobis Chriſtus Dominus qui priuſquam rediret ad cælos, promiſit diſcipulis ſuis, dicens: *Cum autem aſcendero, rogabo patrem meum, &*
Ioan. 14. *mittet vobis alium Paracletum, qui vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis.* Vnde credendum eſt, ad patrem peruenisse Chriſtum, cùm videmus ad Apoſtolos deſcendiſſe Paracletum. Credendum, inquam eſt, ſicut ait de Saluatore Dauid, in Dei dextera conſidere. quia cernimus Spiritum ſanctum, ſicut promiſit Dominus, in diſcipulis exultare. Ait ergo propheticus Pſalmus: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam.* Secundùm conſuetudinem noſtram illi conſeſſus offertur, qui aliquo opere perfecto victor adueniens honoris gratia promeretur vt ſedeat. Ita ergo & homo Ieſus Chriſtus paſſione ſua diabolum ſuperans, reſurrectione ſua inferna reſerans, tanquam perfecto opere ad cælos victor adueniens, audit à Deo patre: *Sede ad dexteram meam.* Nec mirum ſi vnius ſedis offertur filio conſeſſus à patre, qui vnius eſt ſubſtantiæ & naturæ cum patre. Cur autem ad
G dexteram filius ſedere dicatur, moueat aliquem fortaſſe. Licet enim dignitatis gradus non ſit, vbi plenitudo diuinitatis eſt: tamen ideo ad dexteram ſedet filius, non quò præferatur patri, ſed ne inferior eſſe credatur. Et ideo Matth. 25.
ad dexteram filius, quia ſecundùm Euangelium, ad dexteram oues, ad ſiniſtram vero conſtituentur hœdi. Neceſſe eſt ergo vt ouium primus agnus obtineat & ſecuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, ſicut ait Ioannes in Apocalyſi, dicens: *Hi ſunt qui ſe-* Apoc. 14.
quuntur agnum quocunque vadit, qui ſe cum mulieribus non coinquinauerunt. Refert ergo propheta Dauid: *Dixit Do-* Epheſ. 1.
minus Domino meo: Sede ad dexteram meam, hoc eſt Dominus pater Domino Deo Chriſto filio throni ſui offert ſublimem conſeſſum, & honoris gratia ad dexteram
H ſuam illum æterna ſede conſtituit. Legimus in Actibus Apoſtolorum, dicente beato Stephano cum lapidaretur Act. 7.
à Iudæis: *Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem, ad dexteram Dei.* Videamus ergo quæ ſit ratio quòd idem Dominus à Dauid ſedens prophetatur, ſtans verò à Stephano prædicatur. Primò omnium Deus qui incorporeus & inuiſibilis eſt (eſt enim ſpiritus, ſicut ait Dominus: Deus autem ſpiritus eſt) ſedere aut ſtare quomodo poteſt? deinde autem quali ſubſellio ſedeat Deus qui infini- Ioan. 4.
tus eſt & immenſus, intra ſe ipſe magis creaturam cunctam contineat. Hæc autem propterea à ſanctis viris dicta arbitror eſſe de Domino, non quò ſint contraria ſibi, ſed vt modò eius potentia, modo miſericordia deſcribatur. Nam vtique pro poteſtate regis ſedere dicitur, pro bonitate interceſſoris ſtare ſuggeritur. Ait enim
I beatus Apoſtolus: *quia aduocatum habemus apud patrem* 1. Ioan. 2.
Ieſum Chriſtum. Iudex ergo eſt Chriſtus, cùm reſidet: aduocatus eſt, cùm aſſurgit. Iudex planè Iudæis, aduocatus Chriſtianis: Hic enim ſtans apud patrem, Chriſtianorum licet peccantium cauſas exorat: ibi reſidens cum patre Phariſæorum perſequentium peccata condemnat. Illis indignans vehementer vlciſcitur, his interueniens leniter miſeretur. Hîc ſtat, vt ſuſcipiat Stephani martyris ſpiritum: ibi reſidet, vt condemnet Iudæ proditoris admiſſum.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIX. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPICOPI MEDIOLANENSIS, EX PSALMO DAVID, CXVII. PRO SANCTO DIE PASCHÆ SERMO.

Pſalmus Dauid. CXVII.

Alleluya.

CONfitemini Domino quoniã bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Iſraël quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicant nunc omnes qui timent Dominum, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

De tribulatione inuocaui Dominum: & exaudiuit me in latitudine.

Dominus mihi adiutor: & non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

Bonum eſt confidere in Domino: quàm con-
K fidere in homine.

Bonum eſt ſperare in Domino: quàm ſperare in principibus.

Omnes gentes circuierunt me: & nomine Domini vltus ſum in eos.

Circumdantes circumdederunt me: & nomine Domini vltus ſum in eos.

Circumdederunt me ſicut apes fauum, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: & nomine
L Domini vltus ſum in eos.

Impulſus euerſus ſum vt caderem: & Dominus ſuſcepit me.

Fortitudo mea & laus mea Dominus: & factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.

Dextera Domini fecit virtutem: dextera A Domini exaltauit me.

Dextera Domini fecit virtutem: non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini.

Caſtigans caſtigauit me Dominus: & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iuſtitiæ: ingreſſus in eas confitebor Domino.

Hæc porta Domini: iuſti intrabunt in eam.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

B Lapidem quem reprobauerunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli.

A Domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.

Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo.

O Domine ſaluum me fac iam: ô Domine bene proſperare iam.

Benedictus qui venit in nomine Domini: benediximus vobis de domo Domini.

Deus Dominus, & illuxit nobis: conſtituite diem ſolennem in condenſis, vſque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

NON immeritò fratres hodierna die Pſalmus hic legitur, in quo Propheta exultandum præcipit, & lætandum. Omnes enim creaturas ad huius diei feſtiuitatem Dauid ſanctus inuitat. Nam in hac C die per reſurrectionem Chriſti aperitur tartarus, per neophytos Eccleſiæ innouatur terra, cælum per Spiritum ſanctum reſeratur. Apertus enim tartarus reddit mortuos, innouata terra germinat reſurgentes, cælum reſeratum ſuſcipit aſcendentes. Denique aſcendit latro in paradiſum, *Luc. 23.* ſanctorum corpora ingrediuntur in ſanctam ciuitatem: *Matth. 27.* ad viuos mortui reuertuntur, & profectu quodam in reſurrectione Chriſti ad altiora cuncta elemēta ſe tollunt. Tartarus quos habet, reddit ad ſuperos: terra quos ſepelit, mittit ad cælum: cælum quos ſuſcipit, repræſentat ad Dominum. Et vna eademque operatione Saluatoris paſſio eleuat de imis, ſuſcitat de terrenis, collocat in D excelſis. Reſurrectio enim Chriſti defunctis eſt vita, peccatoribus venia, ſanctis eſt gloria. Omnem ergo creaturam ad feſtiuitatem reſurrectionis Chriſti Dauid ſanctus inuitat, dicens: *Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo.* Ait ergo exultandum in hoc die, quem fecit Dominus, & lætandum. Sed dicit aliquis: Si in hoc die gratulandum eſt, iis vtique gratulandum quos dies ipſe complectitur: cælum autem & tartarus extra huius mundi diem ſunt conſtituta, quomodo igitur poſſunt ea elementa ad feſtiuitatem huius diei vocari, quæ huius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit Dominus, penetrat omnia, vniuerſa cōtinet, cælum & terram, tartarúmque complectitur. Lux enim E Chriſti non parietibus obſtruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obſcuratur. Lux inquam Chriſti dies eſt ſine nocte, dies ſine fine, vbique ſplendet, vbique radiat, vtique non deficit. Quod autem iſte dies Chriſtus *Rom. 13.* ſit, Apoſtolus dicit: *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Præceſſit, inquit, nox, non ſequitur: vt intelligas ſuperueniente Chriſti lumine, & diaboli tenebras effugari, & peccatorum obſcura non ſubſequi, & iugi ſplendore præteritas caligines depelli, ſubrepētia delicta prohiberi. Nam quia hic dies Chriſtus cælum terram, tartarúmque colluſtret, ſcriptura teſtatur. Quod enim ſu F *Ioan. 1.* per terram fulgeat, dicit Ioannes: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* *Eſa. 9.* Quod in inferno luceat, ait Propheta: *Qui ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt illis.* Quod in cælis *Pſal. 88.* dies iſte permaneat, refert Dauid dicens: *Ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & ſedem eius dies cæli.* Quis au- *Pſal. 18.* tem eſt dies cæli, niſi Chriſtus Dominus, de quo dicitur per Prophetam: *Dies diei eructat verbum?* Ipſe eſt enim *Eſai. 2.* dies filius, cui pater dies diuinitatis ſuæ eructat arcanum: Ipſe, inquam, eſt dies, de quo ait Propheta: *Et ambulemus in lumine Domini.* Sicut ergo diem cæli nox omnino non ſequitur, ita & Chriſti iuſtitiam peccatorum tenebræ non ſequuntur. Semper enim dies cæli ſplendet, lucet & fulget, neque aliqua poteſt obſcuritate concludi: ita & lumen Chriſti ſemper micat, radiat, coruſcat, nec aliqua poteſt delictorū caligine comprehendi. Vnde ait Euangeliſta Ioannes: *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* In reſurrectione *Ioan. 1.* ergo Chriſti elementa omnia gloriantur. Nam & ſolem ipſum arbitror eſſe in hac die ſolito clariorem. Neceſſe eſt enim vt ſol in eius reſurrectione gaudeat, in cuius paſſione condoluit: & cuius mortem lugubri quadā caligine proſequutus eſt, eiuſdem vitā nitidioris lucis ſplendore ſuſcipiat: & tamquam bonus miniſter, ſicut tunc obſcuratus eſt ad exequias ſepulturæ, modò conficeret in reſurrectionis obſequium. In paſſione enim Chriſti caliginum ſe nocte circumdedit, & Iudæorum facinus mundo teſte congemuit. Indicium enim quoddam doloris in *Luc. 23.* ſole eſt, tanto ſceleri officium luminis denegâſſe, & vltione quadam Iudæorum oculis tenebras infudiſſe: vt quorum mentem cæcitas inuaſerat, eorum oculos cæcitas occuparet; nec luceret eis mundi lumen, à quibus fuerat lumē ſalutis extinctum. Damnatio igitur quædam ingeritur Phariſæis, vt tenebras in die iudicij peccatoribus repromiſſas iam apud ſuperos patiātur. Apud ſuperos ergo crucifixo Chriſto immorantur tenebræ. Quid mirum ſi apud ſuperos ſunt tenebræ, cùm lux deſcēdit ad inferos? Igitur fratres, omnes in hoc die ſācto exultare debemus, nullus ſe à communi lætitia peccatorum conſciētia ſubtrahat, nullus à publicis votis delictorū ſarcina reuocetur. Etenim peccator in hoc die de indulgētia non debet deſperare: eſt enim prærogatiua non parua. Si enim la- *Luc. 23.* tro paradiſum meruit, cui non mereatur veniā Chriſtianus? Et ſi illi Dominus cùm crucifigitur, miſeretur, multò magis huic miſerebitur cum reſurgit. Et ſi paſſionis humilitas tantum præſtitit confitenti, reſurrectionis gloria quantum tribuet deprecanti? Largior enim ad præ- *Luc. 22.* ſtandum ſolet eſſe, ſicut ipſi ſcitis, læta victoria, quàm addicta captiuitas.

S. AMBROSII IN PSALMVM CXVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID CXVIII. ENARRATIONES.

Argumentum in Pſalmum CXVIII.

Pſalm. 80. LICET myſtica quæque veluti tubæ G
ſono increpuerit Dauid Propheta:
Eccleſ. 37. tamen † in eo quantū excellat ethica,
V. C. tamen moralium magnus magiſter in eo &c. Pſalmi huius ſumma declarat gratia.
Siquidem cum ſuauis omnis doctrina
moralis ſit, hæc tū maximè ſuauitate
carminis, & pſallēdi dulcedine delectat aures, animúmque demulcet. Vnde pleriſque locis moralium ſentētias
Pſalmorum tanquā ſtellarum lumina, quæ lucent atque
emicāt in orbe, ſanctus Propheta diffundit. Cêteſimum
verò octauum decimum Pſalmum, velut pleni luminis
ſolem meridiano feruentem calore, in † perfecta libri
al. proceſſa. cōſtituit ætate: vt neque matutini ortus ſemiplena exordia, neque veſpertini occaſus quidam ſenilis defectus,
claritatis aliquid perfecto ſplendori decerperent. Quem
per ſingulas Hebræorū digeſſit litteras, vt quemadmodum paruulorum ingenia primis litterarum elementis H
legendi vſum addiſcunt: ita nos huiuſmodi elementis
vſum diſcamus viuendi. Litteris autem ſingulis octonos
Act. 17. verſiculos adſcripſit, vt ſimul & vnitatē doceret non pluralitatem (vnitas enim coërcet omnia & regit, cui ſub-
Leuit. 15. iecta omnia ſunt) & purgationem legitimæ ſanctificationis adſtrueret. Octaua enim die ſolennis purgatio ex
lege eſt; & octaua die circumciſionis ſolennitas impleri
Pſal. 19. ſtatuta eſt: quia totus mundus coinquinatus erat peccatis noſtris, & totis ſeptē pollutus diebus. Vbi autem re-
Num. 8. ſurrectionis dies aduenit, conuiuificati Domino Ieſu ſurreximus, & erecti ſumus, in nouitate vitæ ablutionis gratiam præferentes. Meritóque primogenita offerimus
Leuit. 12. Deo animantia in figura primogeniti filij Dei. & pro eis
Leuit. 22. caſtitatis & ſimplicitatis animantia (ſpiritale ſacrificium I
Coloſſ. 2. Deo acceptum) non quarta aut quinta die, ne immundum aut inconſummatum ſacrificium ſit, ſed octaua qua
omnes in Chriſti reſurrectione non ſolum reſuſcitati, ſed
etiam confirmati ſumus. Vnde licet in baptiſmate plena
ſit ſtatim purgatio: tamen quia ablutionis ipſius ſacrificiíque rationem baptizatus debet cognoſcere, non offert ſacrificium, niſi octauum ingrediatur diem: vt innuat
quod informatus agnitione ſacramentorum cæleſtium;
& non quaſi rudis, ſed quaſi rationis capax, tunc demum
ſuum munus altaribus ſacris offerat, cùm cœperit eſſe
inſtructior, ne offerentis inſcitia contaminet oblationis
myſterium.

Titulus Pſalmi CXVIII. K

Alleluya.

Titulus Pſalmi, *Alleluya* eſt, hoc eſt, laus Deo. In iis
enim vere Deus laudatur, in quibus eſt peccatorum remiſſio. Denique in ſuperiore Pſalmo paſſio Domini
Pſalm. 117. quæ totum abluit mundum, præmiſſa eſt, vt dignos faceret populos qui Deum immaculato ore laudarent. Ipſa
quoque litterarum elementa, vt omnia Hebræa nomina, non ſunt rationabilis interpretationis vacua atque
immunia, quorum ſignificationes locis ſuis aperiemus.
Pſalmus centeſimus decimus mihi ita ſcriptus videtur:
& centeſimus vndecimus per has litteras in Hebræo in
Pſalm. 110. principiis verſiculorum digeſtus eſt, & eſt totus ethicus.
Pſalm. 111. Denique vicenos & binos verſus habent, & ſingulis verſibus ſingulæ explicantur ſententiæ. Vnde & per metra
aſſeruntur eſſe deſcripti.

In primum octonarium enarratio. G

Aleph.

Prima littera Aleph dicitur; cuius interpretatio doctrina eſt. Sollicitus ergo auditor plenos doctrinæ verſus eſſe qui ſequuntur, debet præſumere.

BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum. H

Quàm pulcher ordo, quàm plenus doctrinæ & gratiæ,
non prius, *Qui ſcrutantur teſtimonia eius*, dixit (potuit enim
conuenire ſecundùm literam) ſed prius, *Beati immaculati in via.* Ante enim vita quam doctrina quærenda eſt.
Vita enim bona etiam ſine doctrina habet gratiam, doctrina ſine vita integritatem non habet. *In maleuolam* Sap. 1.
etenim *animam non cadit ſapientia.* Ideóque ait: *Quærent* Prouer. 1.
me mali, & non inuenient: quia improbitate cæcatur
mentis oculus, & caligante ſibi iniquitate myſteria pro- Sap. 2.
funda inuenire non poteſt. Primum ergo exercenda eſt
vitæ malitia, corrigendi mores. Cùm hæc inſtituerimus
ad curſum debitum, vt ſit offenſionis correctio, puritatis
gratia: tunc ad ſtudia percipiendæ cognitionis veniamus
I ſuo ordine & via. Prima igitur ſunt moralia, ſecunda
myſtica. In illis vita, in his cognitio: ita vt ſi perfectionem requiras, nec vita ſine cognitione, nec cognitio ſine
vita ſit. Vtrumque adſtipuletur alteri. Ideóque ait ſcriptura: *Seminate vobis ad iuſtitiam, vindemiate ad fructum* Oſee 10.
vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis. Non priùs illuminate ſed ſeminate: nec ſolùm ſeminare priùs ad iuſtitiam, ſed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitæ, &
ſic illuminate lumen cognitionis: vt perfectio non ſolùm conſitis, ſed etiam receptis fructibus approbetur. In
primo quoque Pſalmo hunc ordinem tenuit vt in via
ambulandum doceret priùs, & tunc in lege meditandum. Qui enim non abiit in conſilio impiorum, vtique Pſalm. 1.
de pietatis via & iuſtitiæ ſemita non receſſit: meritóque
K in via ambulans beatus pronuntiatur: & die ac nocte
meditationem legis exercens habet gratiam beatitudinis. Quam inſtitutionem ſecutus Salomon, librum de
Prouerbiis ſcripſit, in quo moralem locum vberiùs expreſſit, naturalem in Eccleſiaſte, myſticum in Canticis
canticorum quamquam ſi diligenter diſcutias, & in Prouerbiis myſtica pleraque reperies, & in Canticis moralium ſuauitatem. Nam vtique myſticum eſt: *Sapientia* Prou. 1.
ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, interfecit ſuas hoſtias. Hócque in Canticis canticorum & myſticū, & morale, in quo blanditiarum ſuauitas & affectus
amantis exprimitur. *Oſculetur me ab oſculis oris ſui, quo-* Cant. 1.
*niam optima vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum
tuorum ſuper omnia aromata.* Conſtitue ergo virginem deſponſatam multo tēpore, & iuſto feruentem amore, quæ
multa præclara opera dilecti probabilium teſtium aſſertione cognouerit, deſideriis ſuſpenſam, dilatam frequenter, iam non ferentem moras, quæ omnia feciſſet vt
ſponſum videret, aliquādo votis potitam ſuis, ad improuiſum ſponſi aduentum gaudio turbatam, non quærere

Google

Epheſ. 5. primordia ſalutationis, non verborum vices, ſed ſtatim quod deſideraſſet exigere. Ita ergo & ſancta Eccleſia quæ in primordiis mundi deſponſata in paradiſo, præfigurata in diluuio, annuntiata per legem, vocata per prophetas, diu redemptionem hominum, Euangelij decorem, dilecti expectaſſet aduentum, impatiens moræ in oſcula ruit, dicens: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.* Cant. 1. Et delectata oſculis adiicit: *Quoniam optima vbera tua ſuper vinum.* Ibidem. Et vt moralius dicamus, intellige mihi carnem illam Geneſ. 3. quæ madefacta fuerat in Adam ſerpentis veneno, quæ criminum marcebat fœtore, quæ procedebat in filiabus Sion alta ceruice, & nutibus oculorum, & irincere pedum Eſai. 3. trahens tunicas, & pedibus ſuis ludens, crinium cincinnis & compoſitis vultibus, atque redimiculis & omni affectato decore plus dedecens: Eſai. 40. eandem tamen plurimis edoctam oraculis quod venturus eſſet qui ſerpentis illecebris excluſis, ſancti Spiritus infunderet gratiam, vt Pſal. 64. omnis caro videret ſalutare Dei, omnis caro ad Deum veniret; exarſiſſe deſiderio, ſed metuentem ne vt impatiens vel laſciua, vel luxurioſa, vt querula, ſicut antè fuerat, Matth. 25. diſpliceret, quamuis longiore quam ferre iam poterat, morantis aduentus Domini expectatione quæreretur: 1. Tim. 2. non immurmurantem tamen, nec tranſgredientem, ſed leuantem in omni loco puras manus ſine ira & diſceptatione in habitu ordinato, cum verecundia & ſobrietate ornantem ſe, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte pretioſa, ſed ijs quæ caſtitatis & bonæ conuerſationis decerent gratiam, orare dicentem: Cant. 1. 1. Cor. 6. *Oſculetur me ab oſculo oris ſui, quoniam optima vbera tua ſuper vinum.* Iam volebat adhærere Chriſto caro, iam feſtinabat innubere, vt eſſet vnus ſpiritus, & fieret caro Chriſti, quæ erat ante meretricis. Oſculetur, inquit, me. Oſculatur nos Dei verbum, quando ſenſum noſtrum ſpiritus cognitionis illuminat. Et tamquam deſpiciens omnes iucunditates & delectationes ſuas, cæleſtibus cupiens inhærere mandatis, ait: *Quoniam optima præcepta teſtamentorum tuorum ſuper omnem appetentiam carnis, & ſeculi voluptatem.* Meminerat enim ſe in Euam ante ſic lapſam: at dum voluptatem corporis præfert mandatis cœleſtibus, Cant. 1. ait: *Vnguentum exinanitum nomen tuum*, hoc eſt, totus immundis impuritatibus diuerſorum facinorum fœtebat hic mundus; nunc ſpirat vbique ſuauitas pudicitiæ, vnguentum fidei, flos integritatis. Et à moralibus venit ad myſtica, dicens: *Introduxit me rex in cubiculum* Ibidem. *ſuum, exultemus & lætemur in te, diligamus vbera tua ſuper vinum.* Simplex eſt enim oſculum, negotioſum autem cubiculi ſecretum. In ipſo quoque Euangelio pulcherrimus de moralibus locus eſt, vt vnuſquiſque vas Matth. 23. ſuum mundet, dicente Domino: Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat & id Ibidem. quod foris eſt, mundum. Nam niſi ſe vnuſquiſque intus mundauerit; etiam ſi foris ſpecioſus videatur & iuſtus, ſimilis erit dealbatis ſepulcris, vt foris quidem iuſtus videatur, intus vero ſit fœtidus. Sic eſt doctrina ſine vitæ innocentia. Sed nec ipſa doctrina poteſt mercedem habere, vbi gratiam non habet innocentiæ. Pſal. 49. Peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* Sed reuertamur ad propoſitum Pſalmum.

Beati (inquit) *immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Primus verſus moralis, ſecundus myſticus. Quis hoc dicit? Propheta vtique, qui fungebatur Pſal. 117. carnis alloquio, & dicit hoc poſt eum Pſalmum quo deſcripta eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſio. Vbi ergo & diuina ſacramenta reuelata ſunt, & induit Dominicæ reſurrectionis lætitiam, & paſſionis deguſtauit gratiam, vidit iuſtorum congregationes, populorum redemptionem, perditorum ſalutem mortuorum reſurrectionem, ſanctificationem ſacramentorum, exclamauit dicens: *Beati immaculati in via*, hoc eſt: Ecce maledicta terra in Adam cœpit habere beatitudinem, ſi tamen le- Geneſ. 3. gem Domini non derelinquat. Ecce immaculatus eſt homo, qui erat antè pollutus. Quàm pretioſum eſt cu- Prou. 3. ſtodire præceptum Domini, quam pretioſum etiam præcepti ipſius ſcire myſterium! Sed quis eſt immaculatus: Ioan. 14. Non vtique qui in quacumque via ambulat, ſed qui in

A Chriſto ambulat. Ipſe enim dixit: *Ego ſum via.* In hac Prou. 6. via qui ambulat, errare non nouit, ſi tamen ab hac via numquam recedat. Eſt & lex via: & ideo dum quis in lege Domini ambulat, immaculatus eſt; nec ambulare in Deut. 5. hac via deſinat, ne immaculatus eſſe deſiſtat. Non declinet in dexteram aut læuam, non turbet non reſiſtat, non expectet, ſed ambulet ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt interiora appetens, ad deſtinatum ſequatur brauium: feſtinet, contendat vſque in finem. *Finis enim* Philip. 4. *legis eſt Chriſtus.* Multi volunt ambulare in via, ſed non Rom. 10. vſque ad finem. Non ambulant Iudæi vſque ad finem, qui non vſque ad Chriſtum ambulant. Non ambulat Manichæus in via, qui legem refutat: ſed ambulat vera B fides, quæ & legem ſuſcepit, & plenitudinem legis agnoſcit. Si quis ergo in via ambulat ſcrutetur teſtimonia Domini. Quod licet myſticum ſit, tamen etiam moralia in ſe habet: quoniam meliùs poteſt ambulare in via qui ſcrutatur Domini teſtimonia. Nam vt quis intemperantiſſimo captus adulterinæ cupiditatis æſtu, & victus libidine, vel indulgens flagitiis, qui repugnante nolit ap- Rom. 3. petentiæ ſuæ carnis conuerſus hinc atque illuc, ſi neminem forte videat flagitij ſui teſtem, in facinus ruit: idem tamen quamuis inueniat paratam occaſionem potiendi, explorat diligenter omnia, in diuerſum oculos ſuos, incurioſus iuſtitiæ, ſollicitus famæ, detorquet frequenter erubeſcens teſtimonium erroris, qui non erubeſcit er- C rorem: ac ſi quem forte ſpectatorem cognouerit facinoris ſui, verecundia ſequeſtrat intemperantiam: & quamuis cum ancilla vel meretrice vulgari, vbi nullum ſit deprehendendi periculum, tentamenta moliatur libidinis, pudore tamen inceptum deſerit: quantò magis ſi quis alleuet mentis oculos, & conſideret plena eſſe angelorum omnia, aera, terras, mare, eccleſias, quibus angeli præſunt (mittit enim Dominus angelos ſuos ad defenſionem eorum qui heredes futuri ſunt promiſſorum cæleſtium) concepto poteſt renuntiare peccato? Apoc. 2. Vnde iſta turba innocentium, niſi ex illis peccatoribus? Pſal. 33. D Eadem natura eſt omniũ, ſed diuerſa diſciplina. Circumciſio nihil eſt, & gentilitas nihil eſt: ſed obſeruantia mandatorum Dei, naturæ ipſius auget gratiam, merita commutat ille qui dicit: *Tenebræ in circuitu, & parietes me operiunt, peccatorum meorum non erit memor Altiſſimus.* Non 1. Cor. 7. vereritus eſſes angelorum præſentiam, ſi præſentes eſſe crederes? Nun metueres non dicam facere, ſed loqui, Eccleſ. 23. aut etiam cogitare quod prauum eſt, ſi tibi diuina ſcriptura ſuaſiſſet, quia Deus cogitationum arbiter, ſecretorum teſtis eſt verax, ſicut ipſe ait: *Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit Dominus Deus, & puer meus quem elegi?* Hominem vereris præſentem, Dei patris & filij nutu vereris præſentiam? ſed non vis credere, ne poſſis cauere: non vis audire cum legitur quia Deus nouit occulta ho- Eſai. 43. E minum, ne incipias ſcire quod timeas & timere ne pecces. Audi ergo ſcripturam diuinam, vt conuertaris à via praua & maligna. Noli ſicut cæcus oculis corporalibus, aut ſicut ſurdus (qui eo quod non poteſt videre nec audire præſentes, ſolum eſſe ſe credit, & in plurimo- Pſalm. 45. rum cœtu, dum putat nullum eſſe præſentem, per- Ezech. 33. petrare adorinit quod arbitratur eſſe ſecretum, non poteſt enim videntes videre qui non videt,) ſimiliter & tu mentis cæcatus oculis noli æſtimare quod ſine teſte delinquas, quia hominis præſentiam declinare potuiſti. Plures ſunt qui redarguunt, quàm quos cauere F potuiſti. Ipſum te fugere tui accuſatorem non potes, quem conuenit propria conſcientia. Et ſi negas aliis, tibi non negas. Et ſi hominibus infitiaris, Deo fateris. Et ſi volueris negare, tuæ te cogitationes reuincunt. Eliſæo aſſiſtebant angeli, quos videbat: & ideo agmi- Rom. 2. na hoſtium non timebat; ſed timebat puer eius qui angelos non videbat. Aperuit oculos eius ad vocem 4. Reg. 6. prophetæ gratia Dei, vidit angelorum exercitus, & credidit eſſe præſentes, quos antea, quia non videbat, putabat abſentes. Et tu lege prophetam vt videas, lege vt aperiat oculos tuos, nec te hoſtilis legio perterreat, & obſeſſum eſſe te credas, qui liber es, qui munitus es ſpiritalibus turmis, ſi prophetam non Hier. 31. derelinquas. Cùm tibi propheta loquitur, quia Deus

4. Reg. 6. dixit: *Ego cælum & terram compleo*: cùm tibi propheta dicit, *Cant. 5.* *quia plures nobiſcum ſunt, quia in circuitu noſtro angeli ſunt*: attolle oculos mentis, & videbis non ſolùm angelos, *Apoc. 3.* ſed etiam Deum, qui dicat tibi: *Aperi mihi ſoror mea, proxima mea.* Pulſat ad ianuam etiam quãdo tu dormis: ſi tamen vel excitatus euigiles, vel vocatus ianuam tui pectoris aperias, introibit. Quod ſi fugias lectionem propheticam, ſi domi non legas, in eccleſia audire nolis: nonne ſicut ille qui auerſo continuet obtutu ne videat quod poſſit videre, claudit oculos ne aſpiciat, cui poteſtas videndi eſt: aut ſicut in furore plerique iniecere manus oculis ſuis: ita & tu primò auerteris conniuenti magis diſſimulatione, quam refragatione prærupta? Nam cùm ad eccleſiam venis, & Chriſtianum te aſſeris, ſanus videris, aperis oculos quibus poſſis videre: ſed dum audire diſſimulas quæ leguntur, claudis ne videas tibi, etſi *Eſai. 6. & Matth. 13.* aliis videre videris, inicis etiam quaſdam perfidiæ & intemperantiæ manus oculis animæ tuæ, & cæcitatem infers cordi tuo (quod eſt grauius) voluntariam, vt videns *Prou. 15.* non videas, audiens non audias. Putas te ſolum eſſe cùm fornicaris, & non recordaris quia oculi Domini vi- *Ioan. 16.* dent orbem terrarum? Non audis dicentem: *Ecce venit hora vt diſpergamini vnuſquiſque in ſua, & me ſolum relin- Eſai. 6. quatis: ſed non ſum ſolus quia pater mecum eſt?* Adeſt ergo pa- *1. Tim. 2.* ter, adeſt & filius Dei, adſunt miniſtri, adſunt Cherubim *Eccli. 9.* & Seraphim, qui dicunt: Sanctus, ſanctus, ſanctus. plena eſt terra maieſtatis tuæ. Plenus eſt enim mundus ſanctarum virtutum, quia plenus eſt nequitiarum. Plenus eſt orbis terrarum remediis, quia plenus eſt laqueis. Putas quod in lupanari Chriſtus te non videat, quem videt lupanar ingredientem? Putas quod in adulterio te non deprehendit, quem videt adulterium cogitantem? Num parietes refugit, qui ſpectat errores: & ſecretum criminis auerſatur, qui ſcenam criminis intuetur? An putas tunc primum te intrare meritorium, cum fornices meretricis ingrederis? Intrâſti iam, quando cogitationes tuas meretrix introiuit. Intraſti iam, quando ad potiendam proſtibuli cupiditatem greſſu mentis intraſti. Pulſaſti lupanaris fores, quando ad mulieris concupiſcendæ decorem oculos mentis aperuiſti. Et ſi verum audire vis, quomodo te in lupanari non vidit Chriſtus, quando te vidit quia adulterando in corde tuo te ipſum lupanar effeciſti. Denique ipſe dicit Dominus Ieſus. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterauit eam in corde* *Matth. 5.* *ſuo.* Vnde tamen tam religioſus in opinione, qui tam probroſus in crimine? Sed acquieſco tibi quod Ieſus te nolit videre, nolit reuincere, qui nolit accuſare. nolint videre & angeli: ſed videt diabolus, qui tecum introiuit, immò qui te introduxit. vident miniſtri eius qui te cir- *Apoc. 12.* cumdederunt, ne videres angelos Dei. vidit Belial, vidit *Luc. 22.* legio qui te impulerunt, ne quis reuocaret, ne quis tene- *Matt. 27.* ret. Noli putare quod colludium tibi præſtet ſilentij, qui volet tecum ſupplicij habere conſortium. Studet plures ſimiles ſui videre, & in eo habet gloriam quod plures perditos fecerit. Ipſe eſt incentor, ipſe accuſator, ipſe in Iudam introiuit, ipſe eum ad proditionem impulit, ipſe miſit ad laqueum. Quanti dicturi ſunt in illo die aduerſus eum: Tu nos circumueniſti, tu impuliſti? Exemplum *Geneſ. 3.* quæris? Accipe dicentem Euam præuaricationis ſuæ auctorem fuiſſe ſerpentem. Sed illum implicuit, non ſe ab- *Ibidem.* ſoluit. Cui reſpondit Dominus: *Non præceperam ne guſtaretis de ligno ſolo quod eſt in medio paradiſi?* Reſpondebit ergo veritas & pluribus: Diabolum audiſtis ſuadentem noxia, me non potuiſtis audire vitalia mandantem: Et ideo operemur iuſtitias.

Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.

Tu mandâſti mandata tua cuſtodiri nimis.

Geneſ. 2. Non ſolùm mandâſti, inquit, cuſtodiri mandata tua, *Geneſ. 3.* ſed etiam cuſtodiri nimis. Quando hoc mandauit: In paradiſo quidem mandauit Adæ vt cuſtodiret mandata. Sed fortaſſe non mandauerat nimis cuſtodire: & ideo lapſus eſt, ideo inflexus voce mulieris ſuæ, & ideo de- A ceptus erat à ſerpente, putans quod ſi in parte aliqua recederet a mandato, non penitus erraret, ſed quia ſemel à *Luc. 10.* ſemita mandatorum receſſit, totam deſeruit viam, inuenit eum ſerpens extra viam, & expoliauit, omnibus nudum reliquit. Ideo Dominus, quia lapſus erat qui in paradiſo erat, poſtea te per legem, per prophetas, per Euangelium, per Apoſtolos monuit, vt nimiũ cuſtodias man- *Matth. 12.* data Domini Dei tui. *Omne*, inquit, *verbum otioſum quod locutus fueris, reddes pro eo rationem.* Noli diſſimulare: ab *Matth. 5.* aliquo mandato iota vnum aut vnus apex non præterit. Noli recedere de via. Si in via ambulans vix tutus es a latrone, quid facies ſi te extra viam vagantem inuenerit? Dirigantur greſſus tui: & ne infirmus ſis ad dirigen- B dum, precare vt dirigat Dominus vias tuas, ſicut hic pro- *Pſal. 5.* pheta optat.

Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Tunc non confundar, cum perſpiciam in omnia mandata tua.

Vtinam dirigantur viæ meæ. Alibi dicit: *Expectans expectaui Dominum, & exaudiuit me: & ſtatuit pedes* *Pſal. 39.* *meos in petra, & direxit greſſus meos.* Roga ergo & tu vt Dominus dirigat veſtigia mentis tuæ, quo poſſis Do- C mini cuſtodire iuſtificationes. Non confunderis cum teſpexeris in omnia mandata eius. Ante enim confuſus *Geneſ. 3.* es in Adam & Eua. Denique nudus factus es, operuiſti te foliis, quia confundebaris: abſcondiſti te a conſpectu Dei, quia erubeſcebas, ita vt tibi diceret Deus: *Ibidem.* *Adam vbi es?* Cum illi dicit tibi dicit. Adam enim interpretatione Latina homo dicitur, hoc eſt, Homo vbi es? Et Adam reſpondit: *Timens quia nudus eram, & tota mente confuſus, ante conſpectum tuum venire non auſus ſum.* Ergo ne confundamur, cuſtodiamus mandata Domini, & cu- *Iacob. 2.* ſtodiamus omnia. Nam ſi quis vnum mandatum cuſtodiat, & aliud præuaricetur, nihil ei prodeſt. Cuſtodiuit ſe D aliquis a ſanguine, non cuſtodiuit ab adulterio, vtique in vno conuictus punitur etiam legibus ſæcularibus: nec prodeſt ei alterius criminis abſtinentia, ſi in altero fuerit deprehenſus.

Confitebor tibi in directione cordis, in eo cum didicero iudicia iuſtitiæ tuæ.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas vſquequaque.

In directione cordis. Aduertis quas vias dirigas. *In eo cum didicero iudicia iuſtitiæ tuæ. Iuſtificationes tuas cuſto-* E *diam: non me derelinquas vſquequaque.* Hoc loco myſtica plenius cognoſcere ſe velle teſtatur, vt ingrediatur penetralia myſteriorum cæleſtium, & aperiantur ſibi theſauri ſapientiæ & ſcientiæ in Chriſto abſconditi. *Coloſſ. 2.* Vnde & Salomon ait: *Attrahe nos poſt te: in odorem vn-* *Cant. 1.* *guentorum tuorum nos curremus, introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Et fortaſſe illuc quod ait ſupra: *oſculetur me ab oſcu-* *Ibidem.* *lis oris ſui*: ſignificat Spiritus ſancti ſuperuenientis gratiam, ſicut angelus ad Mariam dixit: *Spiritus ſanctus ſu-* *Luc. 1.* *perueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Quando autem introduxerit eam rex in cubiculum ſuũ, paſſionis tempus lateris cõpunctio declarat, ſanguinis effuſio, ſe- F pulturæ vnguentum, reſurrectionis myſterium: vt oſculum quaſi ſponſa acceperit, in cubiculum autem Chriſti ſit introducta Eccleſia non iam quaſi tantummodo deſponſata, ſed etiam quaſi nupta: nec ſolùm thalamũ ſit ingreſſa, ſed etiam legitimæ claues copulæ conſecuta ſit. Ideóque quaſi in thalamo ſita ait: *Colligatio guttæ frater* *Cant. 1.* *meus mihi, inter media vbera mea requieſcet.* Quod ſi cubiculum quærimus, ipſe nos edocet qui ait: *Tu autem cum ora-* *Matth. 6.* *ueris, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito.* Cubiculum Eccleſiæ, corpus eſt Chri- *Cantic. 1.* ſti. Introduxit eam rex in omnia interiora myſteria, dedit ei claues vt aperiret ſibi theſauros ſcientiæ ſacramentorum, clauſas antea fores panderet: cognoſceret

quieſcentis gratiam, defuncti ſomnum, virturem reſurgentis. In illo cubiculo iuſtitias Domini Ieſu nupta reperit. Matt. 3. Quæ ſunt illæ iuſtitiæ? Vtique ſacramenta baptiſmaos, ſicut legimus; qui cùm veniente ad baptiſmum diceret Ioannes: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me, respondit Ieſus: Sine modo: ſic enim decet nos adimplere omnem iuſtitiam.* In illo cubiculo iuſtificationes Domini didicit, Luc. 7. cognouit conſilium Dei, ſicut ſcriptum eſt: Quia omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis: Phariſæi autem & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſe, non baptizati ab eo. Quod illi ſpreuerunt, nos eligamus, & ſequamur conſilium Dei, quo nihil poteſt Philip. 3. eſſe ſublimius: hoc enim diuinum, quo fit remiſſio peccatorum. Cum didicerit itaque iuſtitias Domini, Deum timens non confundetur. Denique & Paulus Pſalm. 37. ait: *In nullo confundar.* Et quia nullus poteſt perfectus eſſe ſine fauote Dei, neqoe tutus: ideo rogare debet ne penitus eum relinquat Deus Nam ſupra rogauit Dauid ne derelinqueretur, dicens: *Ne derelinquas me Domine Deus meus,* hic ait: *Ne derelinquas me vſquequaque*: hoc eſt multum. Supra fortè quaſi adhuc imperfectus, & in magnis perturbaoonibus poſitus ſe derelinqui timebat: hic autem Ioan. 15. iam fortior non timet derelinqui vt tentetur, ſed Iob. 2. rogat ne penitus derelinquatur. Plerumque enim derelinquit Deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deſerit. Dereliquit penitus Iudam, non de- Iob. 1. reliquit autem ſanctum Iob, in cuius patrimonium ius tyrannidis aduerſario tribuit, in cuius corpus poteſtatem diabolo dedit; in animam autem non dedit. Nam ſi de- Ioan. 13. diſſet in animam, penitus dereliquiſſet eum. Numquid non ideo derelictus eſt Iob, vt relictus probaretur, pro- Ioan. 14. batus coronaretur: Dereliquit igitur Iudam, cui ait: *Quod facis, fac celerius.* Dereliquit enim penitus quem al. effectui ſceleris ſui permiſit † affectui. Alios autem non dereliquit Apoſtolos, quos cùm vidiſſet eſſe turbatos, quia dixerat: *Quò ego vado, vos non poteſtis venire*; addidit, *Non turbetur cor veſtrum.* Et infra: *Iterum venio, &* Ioan. 13. *accipio vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis.* Deni- Matth. 24. que turbatus Petrus qui derelinqui timebat, ait: *Domine, quo vadis?* Vidit Dominus turbari eum, & reſpondit ei: *Quò ego vado, non potes me modò ſequi: ſequeris autem poſtea.* Sic & in mari cum titubaret, clamauit ad Chriſtum, & porrexit ei dexteram Chriſtus, ne penitus Pſalm. 21. derelictus periret. Nemo autem debet inflati & Matth. 27. quòd numquam derelinquatur, vel dolere quòd aliquando derelinquatur. Siquidem ipſe filius ſe dicit de- Ioan. 16. relictum, ſicut habes: *Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?* Et ille quidem numquam derelictus à patre eſt, cum quo pater ſemper eſt. Scriptum eſt enim: *Ecce iam venit hora vt diſpergamini vnuſquiſque in ſua, &* Rom. 8. *me ſolum relinquatis*: ſed non ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt. Sed ſecundùm corpus in quo eſt traditus paſſioni, vox ita proceſſit, quoniam derelinqui nobis videmur quando ſumus in periculis con- Pſal. 15. ſtituti. Vnde & Paulus ait de patre Deo: *Qui filio* Act. 2. *proprio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum.* Dereliquiſſe videtur, quia non pepercit qui tradidit morti, ſed non penitus dereliquit, cui dicitur: *Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*

In octonarium ſecundum enarratio.

Beth.

SVperiorum octo verſuum non abſurda nobis cecidit diſputatio: ideòque & ſequentia perſequi ſtudium fuit. Et primum litteræ ſecundæ, hoc eſt Beth, interpretatio conſideranda eſt, quæ in Latinum conuerſa, confuſio dicitur. Sed qui viam ſuam corrigit, non confundetur. Verùm quia is qui corrigit, ante in errore fuit (quomodo enim corrigitur, niſi quod ante deflexit à vero) vtique in lapſu poſitus, & adoleſcentiæ luxu, ac laſciuæ ætatis captus illecebris, vbi ad iuuentutis pro- A uectus confinia ſobria mente reſipuit, tamquam confu- Philip. 3. ſus animo, quomodo erubeſcenda deponat, & plena probitatis aſſumat; diu ſecum voluit, & diuerſis fluctuans co- al. ſupe- gitaoonibus librat atque examinat, † quæ retro ſunt o- riora. bliuiſcens, & ea quæ ſunt anteriora appetens, quemadmodũ viam ſuam corrigat, offenſionémque adoleſcen- al. præte- tioris ætatis ſeria iuuentutis fronte † protexat. Vnde ne xat. diu dubitet huiuſmodi, & in incerto hæreat, dat Propheta conſilium, quaſi cum eo ipſe deliberans Tunc enim ſalubriora conſilia credimus, ſi propenſiore meditatione examinata videantur. Sed ipſa deliberationis ſuſceptio docta definitione diſtinguitur, vt diuerſarum co- B gitationum anfractus conuerſus auferat, dicens.

In quo corrigit † iuuenior viam ſuam? In cu- al. iunior. ſtodiendo † verba tua. al. ſermones tuos.

In quo corrigat, &c. Hic deliberantis eſt finis, quo viam ſuam corrigat. Et reſpondet: *In cuſtodiendo verba tua.* Et bene ad Deũ conuerſus reſpondit deliberanti, quaſi prece atque oratione delata conſilium hoc Domini inſpiratione reperiret, vt non præſumptionis humanæ, ſed dignationis diuinæ remedium crederetur. Meus enim nõſtra verborum cæleſtium conſperſa ſeminibus, quæ ante C degenerabat in ſtirpibus, meliores cultus edere, fructúſque afferre incipit. Dirigamus igitur ſemitas noſtras, nec Oſee 14. tortuoſi ſerpentis ſequamur anfractus. Viæ enim Do- Prou. 2. mini rectæ; peruerſæ autem viæ errantium, de quibus dicitur: *Væ qui reliquerunt ſemitas rectas.* In ordinem ſeges Ibidem. læta porrigitur, atque in verſum quendam vineta ponuntur, ceruorum curſus directior, vulpeculæ flexuoſus. Ideo de Herode dicitur: *Ite, dicite vulpi illi,* quia Luc. 13. deflexerat à via recta, nec iter ſuum in iuuentute correxerat: dignus Hieremiæ threno, quo deflentur peccato- Thren. 3. res, qui iugum verbi in iuuentute ſuſcipere recuſarunt. Baruch. 3. D Ideo captiui ducti ſunt, ideo deplorantur tamquam mortui, quia vitæ neſcierunt ſemitas, & digna opera cadauerum buſto non declinauerunt. Flens ergo mortem perpetuam Iudæorum dicit Hieremias: *Bonum eſt viro cum tollit iugum in iuuentute: ſedebit ſingulariter, & ſilebit,* Thren. 3. *quia tulit in ſe.* Non ſolum tollere iugum verbi, ſed in iuuentute debemus tollere. Si enim ſero tollamus, incipimus pœnitentiam ſuperiorum magis habere, quàm tenere gratiã. Præueniamus ergo iuuentutis annos correctione congrua, vt magis dicamus ſinguli: *Deus qui paſcit me a iuuentute mea.* quam recordationem habentes Geneſ. 48 lapſuum defleamus, dicentes: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Hoc debilitatis eſt remediũ, Pſalm. 24 illud robur ſalutis. Salutis medicina vulneri quæritur: E gratia ſanitati. Ideòque ait: *Bonum eſt viro cum tollit iugum* Thren. 3. *in iuuentute.* Etenim qui poſt decurſæ iuuentutis annos iugum tulerit, non eſt ſtatim perfectum bonum. Simulant enim eum peccata ſua, exagitat conſcientiam conſuetudo peccandi, & vſus erroris inſtabilem facit. Iu- Ibidem. ctandum eſt diu huiuſmodi viro, vt aboleſcat inueterata atque diuturna. Huic in periculo eſt, illi in bono. Denique ſedebit ille ſingulariter, quaſi is qui facilè non inueniat æqualem, ſingularibus donatus præmiis: & ſilebit quietus & feriatus ab omni interpellatione mundanæ ſollicitudinis aut voluptatis, & diuinis vacabit F oraculis, quæ ſolent ſingulariter ſedentibus reuelari, ſicut ſancto Dauid, qui ait: *Quoniam tu Domine ſingulariter* Pſal. 4. *in ſpe conſtituiſti me.* Et hic quidem non in ſecreto ſolus ſedebat, cùm præeſſet populis; ſingulari tamen gratia præminebat. Elias ſolus ſedebat, cum ab Angelo, vel 3. Reg. 19. etiam coruis cibum deferentibus paſceretur. Solus non ſolùm ſecretus a turbis, verum etiam ſegregatus à me- 3. Reg. 17 ritis plurimorum. Denique reuelationes illi diuinæ gra- Thren. 3. tiæ refulgebant, cuius muneris fructum pro mercede adipiſcebatur: quia à iuuentute ſua iugum verbi ſuſci- Eſaia 5. piendum putauit, nec trahenda longo diutius fune pec- 2. Cor. 15. cata. Poteſt iuuenior † iſte qui fecit bonum, tol- al. adhuc lendo in iuuentute iugum verbi, nondum perfe- iunior. ctus, ſegregans verò ſe a colloquiis æqualium (quæ Eccleſ. 8.

Digitized by Google

Eccl 39. plerũque corrumpunt bonos mores) & contagia volens
Eccl. 18. ſugere peccantium, ita intelligi ſingulariter ſedere & ſi-
Prou. 10. lere, ne rudis ætatis facilitate labatur: ſed intendere ſe-
niorum dictis, Prophetarum oraculis, Apoſtolorum
magiſteriis: laudandus eo, quia priùs vult loquenda
cognoſcere, quam proferre quæ ſentiat antequam lo-
qui diſcat, ô timens ne multiloquio peccatum contrahat.
Vnde puto & Pythagoram illum philoſophum imita-
torem iuuenis huius prophetici inſtituiſſe ſectam, vt diſ-
cipuli ſui quinquennio non loquentes tanto ſilentio lo-
qui diſcerent: cùm præſertim & Dauid ſuperioris ætatis
quam Pythagoram fuiſſe non dubium ſit, qui ait: *Dixi,*
Pſal. 38. *custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. po-*
ſui ori meo cuſtodiam. Et quia fortè aliquando aliquid lo-
cutus eſſet incautus: ideo poſtea à Deo poni ori ſuo cu-
ſtodiam poſtulauit. Eſaiam quoque Pythagoricis ante-
Eſa. 40. riorem fuiſſe quis neſciat? qui cum audiſſet, *Clama*: non
priùs clamauerit, quàm audiret quid clamare deberet.
Reſpondit enim: *Quid clamabo?* Et dictum eſt ei. *Omnis*
caro fœnum: verbum autem Domini manet in æternum. Et
Prophetica voce clamauit. Vterque igitur iuuenis præ-
dicandus: ille tamen ſerius, hic cautus: ille ſeipſo con-
tentus, & numquam ſibi ſolus, iſte pulchram ætati lu-
bricæ diſciplinam adſciſcens ſilentij: nec adhuc ſibi a-
bundans, ſed aliis ſe timens credere: quærens tamen à
iuuentute congregare quę in ſenectute & ſibi & proximis
ſuis proſint, ne dicatur ei: *Quæ in iuuentute non collegiſti,*
Eccleſ. 25. *quomodo inuenies in ſenectute?* Ergo is ſi in conſilio ſenio-
Sap. 8. rum ſederit, manum adhibebit ori ſuo: vt audiens ſen-
tentias colligat, quod ſibi ad maturiorem ſeruet ætatem:
quemadmodum Maria cùm verba Chriſti audiret, con-
Luc. 2. ferebat ea omnia in corde ſuo. Quemadmodum Ioannes
Ioan. 13. cùm caput ſuum ſupra pectus Ieſu Domini reclinaret,
hauriebat profunda ſecreta ſapientiæ. En tibi iuuenem
qui viam ſuam in iuuentute correxit. Piſcator erat cum
fratre ſuo, vidit Dominum Ieſum cùm plicaret retia ſua,
& audiuit dicentem: *Venite, faciam vos piſcatores hominum:*
Matth. 4. *& relictis retibus ſuis, & patre, ſecutus eſt eum*: viam ſæ-
culi cœperat currere, ſed audiens Chriſti imperiis deſe-
ruit viam mundi, ſecutus eſt Chriſtum, probauit quia in
Cant. 1. eo *corrigit iuuenior viam ſuam*, ſi Chriſti verba cuſtodiat,
Pſalm. 103. dicens ad eum: *Diligamus vbera tua ſuper vinum.* Sic
tamen bibebat, vt non abſorberetur vino: ſed gratia eius
lætitiam cordis hauriret, non corporis ebrietate oturba-
Cant. 1. ret. Denique bibens hoc vinum aperuit oculos ſuos, &
vidit viam rectam, reliquit tortuoſas vias, dicens: *Æqui-*
tas dilexit te, hoc eſt, non flexuoſa itinera te ſequuntur,
ſed ſolus ad te poteſt iuſtitiæ trames peruenire. Qui enim
diligit iuſtitiam, non ſe auertit à Chriſto. Quomodo
enim arbitrum iuſtitiæ, remuneratorémque meritorum
innocens metuat conſcientia? In hoc ergo iuuene viam
ſuam corrigente ſpectato, hoc eſt, in Ioanne præuide
magna myſteria, quæ in Canticis canticorum ſanctus
Salomon repletus Domini ſpiritu reſultauit. Con-
ſtitue Dominum Ieſum recumbentem in conuiuio, re-
clinantem ſe Ioannem ſupra pectus eius, mirantes a-
lios quòd ſeruus ſe ſupra Dominum reclinaret, quòd
Ioan. 13. caro illa peccatrix ſupra templum verbi recumberet,
quòd anima illa carnis vinculis innexa, aulam diuinæ
plenitudinis ſcrutaretur. Hæc ergo mirantibus aliis,
Cant. 1. reſpondit anima Ioannis: *Fuſca ſum, & decora filiæ Hie-*
ruſalem. Fuſca per culpam, decora per gratiam. Dicit &
caro: Fuſca ſum & decora. Fuſca puluere ſæculari, quem
a' oculo. certando collegi: decora † oleo ſpiritali, quo mundi hu-
ius puluerem ſqualorémque deterſi. Fuſca per vitium;
ſed decora iam per lauacrum, quod abluit omne de-
lictum. Fuſca ſum, quia peccaui: decora, quia iam me
diligit Chriſtus, quam relegauerat in Eua, recepit ex
virgine, ſuſcepit ex Maria. Dicit etiam ſynagoga, cuius
myſteria hoc loco pleriſque videntur exprimi: quæ cum
ſe reijci iam videret propter totius plebis impietatem,
ſolabatur ſe tamen, quia ipſum Chriſtum de populo ſuo,
non tantũ, ſed & Petrum, Ioannem, Iacobum, Chriſto
adhærentes videbat: quia habebat eloquia ſibi credita,
Rom. 3. & ideo dicebat: *Fuſca ſum & decora filiæ Hieruſalem.*
Cant. 1. Fuſca per incredulitatem, decora per legem: fuſca per

G lapſum; decora, quia dilexit me ſol, & prior facta Malach. 4.
ſum congregatio Dei. Nolite refugere me quia fuſca
ſum, ideo fuſca ſum, quia ſol me reliquit iuſtitiæ, qui
ante illuminare conſueuerat, amiſi colorem vultus mei,
obtuſa facta eſt acies oculorum meorum, quibus ante
ſolem videbam; in tenebris ambulo, quia diem Chriſti Ioan. 12.
neſcio. Nolite tamen deſpicere me, quoniam qui reli-
quit, poteſt rurſum aſpicere, miſereri iterum. Solet Ezech. 34.
congregare diſperſos, deſertos requirere, colligere de- Cant. 1.
ſtitutos. Omnes tribus Iſrael conuenite, aſpicite me
decoram ante, dilectam: *Nolite aſpicere me quoniam obfuſ-*
cata ſum, hoc eſt, non hoc ſolum aſpiciatis quia obfuſ-
H cata ſum. Non eſt intuitus me ſol, & ideo obfuſcata
ſum. Sed lucet ſol ſuper iuſtos & iniuſtos. Super iuſtos Matth. 5.
pro gratia, ſuper iniuſtos pro miſericordia: illis merce-
dem meritorum tribuẽs, iſtis peccata dimittens. Et gen-
tibus non lucebat ante, nunc lucet. Nunc illis oritur,
qui oriebatur mihi: qui illis remiſit, remittet & mihi.
Nolite arbitrari quoniam obfuſcata ſum, quòd penitus
reliquerit me ſol, & iam non intueatur, nec reuiſat ni-
gram. Diſſimulatur à me, quia non ſeruaui mandata
eius: reconciliabitur cùm viderit meorum pœnitentiam
delictorum. Non vidit me ſol, quia non recepi adue-
nientem: non aperui feneſtras vt lumen vitæ intraret.
I Cùm aperuero, illuminabit oculos meos, qui venit vt
totum mundum illuminaret, & videant etiam non vi- Ioan. 1.
dentes. *Filij matris meæ pugnauerunt aduerſus me, poſuerunt*
me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodiui. Putant Cant. 1.
aliqui hoc de illis dici, qui ſynagogam ad legis præcepta
conſtringunt, vt legem cuſtodiat, vineam ſuam mea-
tur, quam cuſtodire non potuit. Denique cuſtodiebat
vt faceret vuas, fecit autem ſpinas. Quæ ſit igitur vinea,
venit Dauid teſtificari nobis, dicens: *Vineam ex Ægypto*
tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam. Poſſunt & Apo-
ſtoli eſſe filij matris eius, qui verè impugnauerunt ſyna- Eſai. 5.
gogam, dicentes: *Ecce conuertimur ad gentes*, & nationibus Pſal. 79.
K verbum Dei ſeminare cœperunt. Poſſunt & Prophetæ
intelligi, qui monendo denuntiandóque vt vineam Act. 13.
ſuam cuſtodiret ſynagoga, nihil profecerunt. Fecit
enim ſpinas improbitatis, quæ virtutis vberes fructus
deferre debuerat. Et ideo confitetur, quia populum Eſai. 53.
ſuum cuſtodire non potuit. Meritóque ſero quærit te-
nere, quem cùm teneret amiſit: multũ diſſimilior eius
quæ dicit: *Inueni quem dilexit anima mea, tenui eum, &*
non relinquam eum. Denique illa inuitat in hortum ſuum
ſponſum, hæc vbi paſcat requirens, dicit ad ipſum: *An-* Can. 3.
nuntia mihi quem dilexit anima mea. Cur quem dilexit ani-
ma mea dicis, & non quem diligit? Cur dimiſiſti quem Cant. 1.
L tenebas? Dilexiſti patrum fide, amiſiſti incredulitate:
tenebas charitatis vinculis, amiſiſti longo fune perfidiæ.
Ideo neſcis vbi paſcat, vbi maneat, nam ſi ſcires, non
quæreres. Dicis enim: *Vbi paſcis? vbi manes in meridie?*
Meridiem noſti eſſe Eccleſiam, quæ tenet Chriſtum: &
tu eum in noctibus quæris? Dic, inquit, mihi Chriſte, Ibidem.
reſponde vel propter id quia ante carus fuiſti atque dile-
ctus mihi, etſi ego tantæ prærogatiuam charitatis amiſi:
tu tamen quaſi pius reſponde mihi, *Vbi paſcis? vbi manes?*
Reliquiſti me, abiſti ad gentes, receſſiſti longè à me:
& illis propior factus es, à quibus longè eras: ſed factus
es prope, quia crediderunt in ſanguine tuo. A me re- Ephes. 2.
M ceſſiſti, quia ego crucem tuam non ſuſcepi vt mundi re-
demptionem, ſed vt noxij damnationem. Qui autem re-
ceperunt te Domine ſicut ſaluos auctorem, in meridie
ſunt. Illis luces, illis refulges, illis calet gratia tua ſicut
meridies. Mihi matutinus eras cum adhuc crederem, ſed
non credebam plenè, quia non ſum inuenta in meridie,
ſicut Ioſeph qui cum fratribus ſuis cœnabat meridie. Illis
meridies factus es, qui paſcuntur in diuitiis tuis, & in te
ſperant. Ideo vt dixit Dauid, Deduces eorum iuſtitiam
tamquam lumen, & iudicium eorum tamquam meri- Geneſ. 45.
diem. Quæris ergo tamquam aliena, quæ proxima eras:
tamquam pauper, quæ diues fuiſti. Vis ſequi quæ præce- Pſal. 36.
debas: atq; vtinam vel ſequaris quos præcedere debuiſti.
Mercenaria eſſe deſideras, quæ ante mercenarios
colligebas. Mercenariæ voque vox iſta dicentis eſt: *Ne* Cant. 1.
forte fiam circumducta ſuper greges ſodalium tuorum. Quæ Exod. 12.

proſelytos ex gentibus antè ſuſcipiebas, nunc ipſa in nationibus vis te proſelytis ſuſcipi, & tamquam aduena [*Cant. 1. Geneſ. 1. Geneſ. 2.*] congregari. Reſpondit Ieſus: *Niſi noſcas te decoram inter mulieres.* Quid eſt ſe noſcere, niſi vt ſciat vnuſquiſque hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum rationis capacem, qui terram ſuam excolere tamquam bonus agricola debeat aratro quodam, & falce ſapientiæ, vt vel dura fundantur, vel luxuriantia recidantur, qui inferiorem ſui portionem animi imperio debeat gubernare? [*Deut. 15.*] Vnde etiam in lege ſcriptum eſt: *Attende tibi ne fiat verbum abſconditum in corde tuo.* Tibi, inquit, attende, non vtique dicit pecuniæ tuæ, non poſſeſſionibus tuis, non viribus corporis, ſed animo tuo ac menti tuæ, vnde omnia conſilia, facta, cogitationéſque dimanant. Tibi ergo attende ibi, vbi potiorem eſſe te noſti. Noſce teipſum, quod Apollini Pythio aſſignant gentiles viri, quaſi ipſe auctor fuerit huius ſententiæ, cùm de noſtro vſurpatum ad ſua transferant, & longè anterior Moyſes fuerit, qui ſcripſit librum Deuteronomij: quàm philoſophi qui iſta finxerunt. Vnde & Salomon oraculum diuinum ſecutus ſcripſit in Canticis Canticorum: *Niſi ſcias* [*Can. 1. Eſai. 43.*] *te decoram inter mulieres*; hoc eſt, niſi cognoſcas te mortalem, rationalem, & citò tua peccata fatearis, citò dicas iniquitates tuas vt iuſtificeris, niſi conuertaris, & prior [*Prou. 18.*] accuſes delicta tua; venit dies mortis, & iam nullum conuerſionis remedium eſt, præueniris dum non cogitas. [*Matth. 25.*] Accende facem tuam priuſquam ſponſi tibi claudatur ianua, qui expectare diu non ſolet negligentes. Niſi ſcias [*Can. 1.*] te, inquit, decora inter mulieres, & dicas: *Fuſca ſum, ſed decora.* Fuſca ſum, quia peccaui: ſed decora, quia diligor, quia genus ſum Abrahæ, electum genus, dilectum [*1. Petr. 2. Matth. 3. Luc. 13.*] Deo: nihil tibi proderit patrum gratia, potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Et alibi in Euangelio legiſti, quia Abrahæ filiam ligauit diabolus nequitiæ ſuæ vinculis, quam ſoluit Dominus die ſabbati. Niſi ergo ſcias te, nihil tibi proderit. Et ſi dicas; Abrahæ ſum filia, quæ non credis quæ errorem non corrigis: Abraham quidem ſaluatur: ſed te nobilitas generis non iuuabit, niſi fidem ſeruaueris. Non te decipiat data patribus repromiſſio. Non ſuſcipio perſonam hominis, non ſuſcipio prærogatiuam generis, niſi videro congruentem generi morum nobilitatem, vt fiat iuſti generis electio. Quod ſi ſcias te, & cognoſcas quia peccato obnoxia es: exeundum in calcaneis gregum eſt tibi. Exi ergo nuda pedes, & paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum. Quæ ſine peccato eſt, agnos paſcit, oues pa- [*Can. 1.*] ſcit. Quæ autem peccato obnoxia eſt, paſcit hœdos qui à ſiniſtris ſunt. Non enim poteſt eſſe dextera paſtoris boni, ſequatur magis dicentem Petro: *Vade retro me ſatana.* [*Matth. 25.*] Sequendo Petrus in dextera meruit collocari. Ideóque [*Marc. 8.*] ei dicitur: *Paſce agniculos meos.* Sed quò exeat, audi, Ad tabernacula, inquit, paſtorum, hoc eſt, ad gentes, [*Ioan. 21.*] ad diſperſionem. Ideoque dixit: *Percute paſtorem, & diſ-* [*Cant. 1.*] *pergentur oues gregis*, vt repleatur totus orbis terrarum [*al. vade.*] grege Chriſti: ſignificans tunc fore ſaluam ſynagogam, [*Zach. 13*] cum ſe huic diſperſioni & ipſa ſociauerit, quæ repleuit [*Rom. 11.*] omnem mundum. Tabernacula enim paſtorum, regna ſunt terræ. Ideoque propheta Dauid nationes annuntians credituras, ait: *Regna terræ cantate Deo.* Ergo [*Pſal. 97.*] ſciat ſe iuuenior, vt corrigat viam ſuam. Sed dicis: Qui poteſt cognoſcere viam ſuam iuuenior vt corrigat, cum Propheta dicat: *Tria ſunt impoſſibilia mihi intelli-* [*Prou. 30.*] *gere, & quartum quod non agnoſco: veſtigia aquilæ volantis, viam ſerpentis in petra, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute?* Si Salomon fatetur quod non cognoſcat vias viri in iuuentute, quomodo poteſt iunior cognoſcere? Cui reſpondebitur quod illæ viæ viri in iuuentute non cognoſcantur, quæ ſunt ſecus vias ſerpentis in petra, & ſecus ſemitas nauis fluctuantis, & veſtigia volantis aquilæ, quæ vngues aſperos habet prædam includit, & ſupra nubes volat, in aere errat, in mari piſcē interficit: & tamen impoſſibile non eſt hunc quartum ſi- [*2. Tim. 2.*] cut illa tria: Cognoſcit enim Dominus qui ſunt ipſius, & vult vt ſciat ſe vnuſquiſq; ſciat ſe populus Dei. Sed eſto [*Luc 13.*] non cognoſcantur errantium viæ, ſicut dicit Dominus: Non noui vos, diſcedite a me operarij iniquitatis, hic autem iuuenior qui poteſt corrigere viam ſuam, fortaſſe iuuenior ſit ætate, non moribus, & habeat in primo flore iuuentutis ſuæ ſenilem intellectum, de quo ait: *Canities* [*Sap. 4.*] *autem eſt intellectus hominibus, quibus maturitas conſilio, grauitáſque ſuppetit.* Vnde & Hieremiæ dicitur: *Noli dicere quia* [*Hiere. 1.*] *iuuenis ſum.* Et vtique erat ætate iuuenis, ſed prohibet eum iuuenem ſe dicere, qui eſſet maturioris prudentiæ. [*Dan. 13. Sap. 4.*] Daniel quum puer eſſet, accepit ſpiritum quo dignus ſenectutis primitiis haberetur, vt redargueret ſenes, ipſe non ſenior longæuitate, ſed gratia. Erat enim in [*Pſalm 118. infra.*] illo ætas ſenectutis vita immaculata. Cui bene competit Dauidicum illud dicere: *Super ſeniores intellexi.* Ideó- [*Ezech. 28.*] que tamquam de veterani conſilij, & ſenilis ſcientiæ viro diuinum pronuntiauit oraculum: Quis prudentior quàm Daniel? Nunc illud aduertamus, ſi poſſibile eſt vt corrigat iunior viam ſuam, annon. Si non eſt, ergo mentitur Propheta: ſed quia non mentitur, poſſibile eſt. Ita tamen poſſibile, vt quod impoſſibile videatur, fiat poſſibile, ſi cuſtodiat iunior verba Dei: ſi autem non cuſtodiat, impoſſibile. Vnde illud euangelicum: *Faci-* [*Matth. 19.*] *lius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.* Quod quoque in libro Euangelij impoſſibile eſſe dixit, ſic tamen intelligimus impoſſibile eſſe, quia diuites non cuſtodiunt mandata Dei: ſi autem cuſtodiant, fit poſſibile quod impoſſibile videbatur. Hic eſt camelus qui intrat per anguſtam viam: quæ illum ante capere non poterat concupiſcentem, capit cuſtodientem mandata diuina, cuſtodientem autem verba Dei Moyſen quaſi ſeniorem elegit: & nunc qui- [*Exod. 7.*] bus hoc ſpiritu Dei committitur officij, vt eligant ſeniores viros, eligunt ſine dubio inter ſeniores iuuenem corrigentem viam ſuam, in cuſtodiendo verba Dei. Et ſi ſenioris ætatis virum elegerint: non quaſi longæuum vtique elegerint, ſed quaſi cuſtodientem verba Dei, quod ſi reperitur in iuniore, vtique & ipſe eſt eligendus. Li- [*Num. 14.*] quet igitur ex his quòd non ſenectutis longæuitas eligatur, ſed cuſtodia verborum Dei. Denique ipſe Moyſes Ieſum Naue & Caleb iuuenes præ cæteris approbabat, quorum conſilium in terræ electione magis quàm multorum ſeniorum & ipſe ſequutus eſt, & Deus prætulit. Vnde & illud de Iacob quod ſupra diximus: *Deus qui paſcit me à iuuentute mea*: manifeſtat nobis de eo dictum, [*Geneſ. 48*] qui tulerit iugum verbi in iuuentute ſua, & recedens ab [*Thren. 3.*] Eſau & ſimilibus eius, ſedit ſingulariter, in † ſe tempus [*al. Sion; Hebr. 12.*] expectans, quo poſſit cum diſciplina proferre ſermonem, & propterea ſpiritali eſt donatus alimento, adhuc [*Eſai. 50.*] æui integer, ſed veteranus conſilio. Neque enim dignum eſt vt credamus quòd tantus patriarcha de corpo- [*Geneſ. 28.*] rali cibo dixerit: *Deus qui paſcit me a iuuentute mea*: qui nec corporalem panem deſiderabat quum diceret: *Si Dominus Deus mecum eſt, & det mihi panem manducare, & veſtem indui, omnium quæ das mihi, decimam decimabo tibi.* [*1. Cor. 10.*] Nam ſi patres noſtri ſpiritalem eſcam manducauerunt, & ſpiritalem potum biberunt, quantò magis ſanctus Iacob cibo paſtus eſt ſpiritali? Ille quoque intellectus hoc loco ſuppetit, nec alienus à vero eſt: quia iuuenior ex congregatione gentium populus: qui antequam in Chriſto crederet, tortuoſo errabat anfractu: in eo corrigit viam ſuam, quia Dei verba cuſtodiuit, quæ noluit cuſtodire populus Iudæorum: & ideo ille viam ſalutis inuenire non potuit. Conſideremus & ſequentem verſum.

In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis.

Si Deus repellit vnumquemque quem repellendum putat, videamus ne excuſationem ei tribuat, qui eum ſequi Deum velit, repulſus ſit. Et primum quemadmodum bonus Deus non repellit ſequentem, niſi ipſe [*Matth. 8.*] mereatur repelli, ſicut ipſe Dominus ait: *Vulpes foueas* [*Matth. 25.*] *habent*: & ideo quaſi vulpem repellit. Et alibi: *Quia omni habenti dabitur; ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Cui † addendum, niſi ei [*al. addidit*] qui toto corde exquirit Deum, vt quod deeſt naturæ, id Dei operatione acquirat & gratia? Sicut Salomon, qui

3. *Reg.* 3 ex toto corde exquirens Deum, ſapientiam poſtulauit: &
quia non opes ſibi regias, ſed diuinæ munus gratiæ de-
popoſcit, accipere meruit ſapientiæ diſciplinam, reple-
tus eſt Dei ſpiritu, vt cognoſceret mandata omnia. Qui
autem non habet, vt in corde ſuo exquirat Deum, & fa-
Hier. 48. cit quidem opus Dei, ſed negligenter facit, maledicto
ſubiectus eſt, ſicut legimus: *Quia maledictus omnis qui
opus Dei facit negligenter.* Merito ergo repellitur, quia
maledicto dignus eſt: quia polluit magis & impedit opus
quod negligenter putauerit exequendum. Conſidere-
mus ergo vtrùm bonitas ſit, repelli ab opere negligen-
tem, an vero retineri. Et imaginem rei huius ex aliis ſu-
mamus artibus. Curat medicus ægrotum, ſed negligen-
ter: deſidia medici virus alta vulneris ſerpit. Quantò igi-
tur meliùs remouetur huiuſmodi medicū qui tempus te-
rit, cùm profectum nullum ſentiat vulneratus, vt curan-
di officium ad eum medicum transferatur qui maturius
poſſit ægroto ſua diligentia ſubuenire? Nonne clemen-
tior eſt qui repellit nihil proficientem, quàm qui retinet
ad diſcrimen ægroti? Conſtitue aliquem præpoſitum
ædificantibus, vel etiam texentibus, qui debeat ſummam
operis explicare, vtrùm is tibi probabilior videtur ſi in
id diligenter inſiſtat, ac ſi quem fortè incurioſum aduer-
terit de iis qui operantur in domo aliqua conſtruenda,
repellat eum, melius credens non ędificare, quàm hianti-
bus rimis ædificata diſſolui, atque aliquem in eius ſub-
ſtituat locum qui cum diligentia ædificet? Similiter
etiam textrini præpoſitum repulſorem negligentium,
vt ſubſtituat diligentes, ne longa textrinum corrumpat
incuria, non magis probabis quam illum qui deſides in
ſua negligentia perſeuerare patiatur? Tranſi nunc ad eos
qui mandata ædificant, & legem intexunt, & animam
vniuſcuiuſque receperunt ſanandam. Nonne ſi quis eo-
rum ædificat domum Dei cum iuſtitia, texit indumen-
tum cum diligentia, ſanat animam cum gratia, opus bo-
num facit? Si verò incurioſus ac remiſſus aliquis fabri
textoris medici ſpiritalis locum occupet, vt ſacerdos
ſummus, vt presbyter, vt miniſter altaris ſacri: nonne
commodius eſt non ſubire vnumquemque id muneris
quod implere non queat, quam ſubeuntem: neque
ipſum ſtrenuè ſuſcepto fungi munere, & eripere locum
Pſalm. 78. alteri qui nauiter eum poſſit tueri? Quid quod etiam
ipſi conſulitur, qui remiſſior cum ſit, repellitur, ne plus
offenſionis contrahat? Quid ſit autem repelli, conſide-
remus. Lectum eſt enim: Sicut vulnerati dormientes
proiecti in monumentis, quorum non meminiſti am-
Pſalm. 49. plius, & quidem ipſi de manu tua repulſi ſunt. Aduer-
tamus igitur quos vulneratos & proiectos in monu-
mentis repellit, quorum non meminerit amplius. Iſti
Ioan. 10. ſunt qui a mandatis Dei repelluntur. *Peccatori autem di-*
Matth. 23. *xit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas?* Et quià manda-
ris Dei repelluntur, repelluntur vtique de manu Dei. Et
bene proſpexit ne quis de manu Dei videatur eripi: quia
nemo poteſt quemquam rapere de manu Dei. Qui ergo
priuatur muneris ſuſcepti officio vel gratia, non rapitur,
ſed reiicitur, vt dixit Dominus Ieſus ad Hieruſalem: *Quo-
ties volui congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce relin-
quetur vobis domus veſtra deſerta.* Abſtulit illis ſancti-
Rom. 11. ficationem, altare thymiamatis, & orationis ſacrarium,
propitiatorium, altare ſacrificiorum, ſacerdotum & le-
uitarum miniſteria: & tamen cùm hæc ſublata eſſent
omnia quæ ſecundùm legis mandata habebant, ait Apo-
ſtolus, Numquid repulit Deus hereditatem ſuam? Non,
Apoc. 3. inquit, repulit, ſed concluſit omnia in incredulitate, vt
omnium miſereatur. Sunt ergo qui ad tempus à man-
datis propter miſericordiam repelluntur, ſicut & illis
conſulitur qui vomuntur. Nam quemadmodum ma-
nens in corpore quod vomendum eſt, plus aceſcit: ita
qui debet excludi, ſi retineatur, nec ſe corrigat, to-
tum corpus exulcerat. Meritò itaque angelo Laodiceæ
dicitur: Hæc dicit teſtis fidelis & verus: *Scio opera tua;
quia neque frigidus es, neque calidus, vtinam frigidus eſſes,
vel calidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore
meo.* Apertè negligentiam grauiori damnat iudicio
quàm imprudentiam. Frigidus eſt enim qui fidem neſcit
calidus eſt qui ſpiritus ſancti feruore ſuccenſus eſt. Qui

A enim calorē fidei non habet tolerabilius illi fuerat fidem
non accepiſſe, quam neglexiſſe. Eſt enim tepidus peior 1. *Par.* 2.
frigido, vt Iudæus qui ſibi videtur fidem habere quam
non habet. Quantò tolerabiliorem cauſam gentilis ha- *Rom.* 2.
bet, qui poteſt dicere: Non cognoui legem, non audiui
prophetas, ideo non credidi: quam ille qui legit omnia,
ex quibus venturū Ieſum crederet, & non credidit: Neu-
ter quidem excuſatur, nec ille qui legit, nec ille qui lege-
re noluit: ſed plus delinquit qui negauit quod legerat, 1. *Petr.* 2.
quàm qui opera non fecit quæ facienda non nouit. Quā-
ta autem fidei & iuſtitiæ gratia eſt, vt in ore Dei ſit qui fi-
dem tenet, & opera exercet iuſtitiæ: & quantum amittit
B quem euomuerit ex ore ſuo Dominus Ieſus, & ex ſuis
viſceribus eiecerit: quam pius tamen, qui & iuſtos in ore
ſuo tenet, & iniuſtos non ante euomit quàm denunciet
euomendos, vt vel huiuſmodi admonitione conuerſi, di-
gnum aliquid efficiant quo non vomantur. Nunc ter-
tium verſiculum conſideremus.

In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Propterea ergo myſterium regis bonum eſt abſconde- *Tob.* 12.
re. Peccat enim Deo, qui commiſſa ſibi myſteria puta- *Matth.* 7.
uerit indignis eſſe vulganda. Periculum itaque eſt non
C ſolùm falſa dicere, ſed etiam vera, ſi quis ea inſinuet qui-
bus non oportet. Quod vitium quadripartitum eſt, vel
adulationis, vel auaritiæ, vel iactantiæ, vel loquacitatis
incautæ: quia dum adulari vult aliquis ei cui loquitur,
effundit myſterium. Nonnulli etiam ſtudio lucri merce-
dem proditionis ſequuntur, vt tegenda ſilentio vendant
loquendo. Alij, vt plura noſſe videantur, & ſcientiam
ſuam iactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique *Iob.* 38. &
dum ſine iudicio loquuntur, verbum emittunt, quod re- *Prou.* 10.
uocare non poſſunt. Ideo vir laudatur ſerius, & non otio- *Eſai.* 50.
ſus. Erat homo abſcondens ſermones ſuos, vt Apoſto-
lus Paulus, qui nouit quid loquatur ſingulis, & quando
D quid loqui debeat. Vnde & Corinthiis dicit: *Lac vobis* 1. *Cor.* 3.
*potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec adhuc
quidem poteſtis.* Ideo hos in tranſitu vidit: manet autem a- 1. *Cor.* 16.
pud Epheſios, quod oſtium ſibi magnum apertum eſſet,
notum facere gentibus myſterium Chriſti. Ideo & Salo- *Eccleſ.* 3.
mon tempus tacendi, & tēpus eſſe loquendi docet. Præ
cæteris autem Dominus Ieſus in Euangelio declarat ſuo, *Matth.* 13.
dicens ſimile eſſe regnum cælorum theſauro abſcondito
in agro. Vtique non aurum non argentum, non pecunia
comparari poteſt regno cælorum: *ſed eloquia Domini, elo- Pſal.* 17.
quia caſta, argentum igne examinatum, quibus ipſum regnum
acquiritur. Hunc ergo theſaurum ſapientiæ & cognitio- *Matt.* 13.
nis abſconditum in agro, in quo plantata ſunt verba ſcri-
E pturarum cæleſtium, quum inuenerit homo, abſcondit
illum in corde ſuo, nec diuulgat eum, ſciens quia ſi di- *Eſa.* 39.
uulgauerit Babyloniis theſaurum Dei, magnam offen-
ſam contrahet, vt dicatur ei ſermone prophetico: *De ſe-
mine tuo accipient & facient ſpadones in domo regis.* Per quæ
ſignificatur, quia is qui prodident diuina myſteria, po-
ſteritatem animæ ſuæ, ſeminariúmque meritorum habe-
re non poſſit. Caue ergo ne diuitias tuas perfidis prodas:
& ſi amicitiam ſimulent, non illis aperias interiora do- *Ibidem.*
mus tuæ, non reſeres theſauros regios, quos Babylonij
ſcire non debent, nec veniant & capiant poſteros tuos,
& ſeminarium virtutis abſcindant. Hoc eſt quod etiam
F in Euangelio dicit Dominus: *Nolite mittere margaritas Matth.* 7.
veſtras porcis. Ideo bene facit qui abſcondit eloquia Do-
mini in corde ſuo, ſicut abſcondebat propheta Dauid,
ſicut Maria quæ conſeruabat omnia verba Domini Ieſu
in corde ſuo. Etenim ſi bonum eſt viro ſermones ſuos
abſcondere, quantò magis ſermonem Dei cordis noſtri *Luc.* 2.
gremio debemus operire, debemus abſcondere. Quarto *Prou.* 23.
verſu dicit.

Benedictus es Domine, doce me † iuſtitias tuas.

al. iuſtificationes.

Non enim *quicumque dixerit: Domine Domine, ip- Matt.* 7.
*ſe intrabit in regnum cælorum, ſed qui voluntatem Dei fe-
cerit.* Ideo iſte qui correxerit viam ſuam à iuuentute
ſua,

ſua, cuſtodierit verba Dei in toto corde, quæſierit Dominum Deum ſuum, nec repulſus ſit à mandatis Dei, & A
dignus habitus cui committerentur arcana ſapientiæ,
abſconderit ea in corde ſuo, ne peccaret Deo; quaſi habens eloquia Dei, gratias agit dicens: *Benedictus es Domine*,
& ſic deſiderat ipſum doctorem habere, cupiens cognoſcere ſecreta legis. Et quemadmodum interpretationem
Exod. 21. habeat: *Si emeris puerum Hebræum, & ſeruierit tibi annis*
ſex, &c. quibos præmiſſum eſt, has iuſtitias diſcere, quas
proponit in conſpectu filiorum Iſrael: hæc à Domino
Cant. 2. quærit diſcere, quæ homines docere non poterant, niſi
Coloſſ. 2. Deus ante docuiſſet: quæ poſteaquam à Chriſto didicerunt Apoſtoli, Eccleſia dicit: *Introduxit me rex in cubi-*
Matth. 6. *culum ſuum*, hoc eſt, in illud ſecretum ſuum, in quo ſunt B
theſauri ſcientiæ & cognitionis ſuæ. Ideo dicitur: *Cum*
oras, intra in cubiculum tuum, quod ſignificat mentis animique ſecretũ. In hoc cubiculum iuſtitiarum ſponſa ſe po-
Can. 1. poſcit induci, cùm poſt odorẽ vnguenti excurrerit, quod
ſemper fluit, & nunquam deficit. Ideo quaſi eductus
Propheta iuſtitias quinto verſu dicit:

In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

Pſal. 35.
Rom. 11. Et quomodo alibi dicit: *Iudicia tua ſicut abyſſus multa*?
Quomodo Apoſtolus ait: *O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ* C
Dei: quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ
eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini? Si inſcrutabilia ſunt
Pſal 39. iudicia, quomodo ait Propheta: *Pronuntiaui omnia iudicia*
1. Cor. 13. *oris tui*: Sed fortaſſe non eadem ſunt iudicia Dei, quæ iudicia oris eius. Si alia ſunt, bene dicitur: *Cogitationibus*
tuis quis ſimilis erit: Et ideo inſcrutabilia ſunt iudicia eius:
quia ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Si
Ioan. 10. autem eadem, nullus niſi Chriſtus hoc dicit, qui poteſt
dicere: *Ego & pater vnum ſumus*. Diſtinguamus tamen,
Pſal. 35. nec vereamur ne impugnet ſe velut contrariis ſcriptura
Rom. 11. venerabilis. Conſideremus enim quia non dixit: Iudicia
oris eius ſicut abyſſus multa: ſed, Iudicia tua, dicit, nec D
Apoſtolus poſuit Inſcrutabilia iudicia oris eius: ſed Inſcrutabilia iudicia eius. Poſſumus enim iudicia Dei æſtimare, quæ occulta nobis non patefecerit: iudicia autem
Eſai. 40. oris eius, quæ annuntiauit, id eſt, quæ per os prophetarum locutus eſt. Os enim Dei propheta intelligitur, cui
dicitur: *Clama*. Et ille ait, *Quid Clamabo*: Et inſpiratum
Apoc. 5. eſt vt diceret: *Omnis caro fœnum*. Quod vtique loquutus, oris Dei functus officio eſt, quia loquutus eſt iudicium Dei. Ergo prophetica oracula iam non ſicut abyſſos, ſed etiam ipſa abyſſus: quia nemo potuit in cælo &
in terra aperire librum, niſi Chriſtus. Veniamus nunc ad
ſextum verſum.

In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis.

Alij in auro, alij in argento, alij in veſtibus, alij in poſſeſſionibus, vinetis, oleis, ſegetibus, alij in operibus pi-
1. Cor. 2. cturæ marmorum, in diuerſis denique ſinguli delectationes habent: ſpiritalis in via teſtimoniorum cæleſtium
delectatur, tamquam omne poſſidens patrimonium: in
1. Cor. 3. omnibus diues, ſicut Apoſtolus dicit: *Gratias ago Deo*
meo ſemper pro vobis, in gratia Dei quæ data eſt vobis in Chri- F
ſto Ieſu, quia in omnibus diuites facti eſtis in ipſo in omni verbo,
& in omni ſcientia. Tantum doctrina Apoſtoli Corinthij
profecerunt, vt qui antè non poterant niſi ſicut paruuli,
lac ſolum bibere, poſtea in omnibus diuitiis abundarent cognitionis & verbi. Delectabatur ergo Dauid in
omnibus diuitiis cognitionis, ſcientiæ, ſapientiæ, & in
omni actu bonorum operum. Et ſi quis nunc intentus
diuinis, triplicem illam ſapientiæ haurit, diſciplinam,
θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bonus ſtudio percipiendæ cognitionis, pulchrius erit exequendæ rationalis moraliſque doctrinæ gratiam tenens.
Qui prophetica ænigmata Dei ſpiritu reuelante cognoſcit, Euangelij altitudinem in operibus comprehende-

tit & conſiliis, apoſtolici ſermonis muralitatem aduerterit: is tanquam in omnibus diues, vberem capiet voluptatem. Et quia ſuauis eſt corporalis voluptas, ideo
non quaſi pro gratiæ qualitate cum ſpiritalibus compa- Rom. 1.
ratur, ſed quaſi ad teſtimonium ſuauitatis acceſſimus. Siquidem & Apoſtolus docet inuiſibilia & ſempiterna Cant. 1.
Dei à nobis per ea intellecta eſſe quæ facta ſunt. In Canticis quoq; habemus ſcriptum: *Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te proxima mea*. In quo dum velocium equorum curſui ſimilitudo Eccleſiæ comparari videtur,
æſtimatur diues eius gratia. Non igitur vnam equam diuitis regis accipias, ſed abſolutè pro equitatu, vt ſæpe diximus, qualis nuis illius eſt pro grege ouium. Pharao igitur vt potentiſſimus rex, & prædiues habebat equos potentes: vnde & ſcriptura dicit: *Currus Pharaonis, quaſi potentiſſimum genus ad bellorum vſum, & ſubſidium prælandi.* Exod. 15.
Denique his curribus Pharao fugientes Hebræos facilè
comprehendit. Sicut ergo equi iuncti concorditer tra- Exod. 14
hunt currum, & patienter ſuſcipiunt iugum, & portant
congrua cum gratia, & iugi illius ſuſceptione manſueſcunt: ſic & congregatio nationum gentilibus indomita
motibus ſe ante iactabat. Vbi verò ſuſcepit iugum di- Matth. 11
cenis: *Tollite iugum meum ſuper vos, quia leue eſt: & onus*
meum, quia ſuaue eſt: & cœpit ſponſa Chriſti concordia
& manſuetudine populorum eſſe ſublimis, & toto circumferri orbe: tanquam currus equis velocibus ſupra
mundum rapta aſcendit ad ſponſum. Denique in poſte- Cantic. 1.
rioribus Canticorum partibus dicit: *Poſui te ſicut currus* Can. 6.
Aminadab. Multus currus habet in ſe Eccleſia, quos
omnes ſpiritalibus habenis Dominus regit: & vna anima multas cogitationes habet, quas Domini habena reſtringit & reuocat, ne quod in præruptum noſter hic curſus feratur. Aminadab autem interpretatione, ſignifica- Num. 2.
tur Pater beneplaciti, cuius filius legitur in Numeris Naa- Ioan. 3.
ſon princeps populi. Quis ſit, intelligis interpretatione,
ſerpentinus: & agnoſcis iſtud, ſi repetas quia ſicut ſerpẽs,
pependit in ligno qui te redemit. Ergo anima currus eſt
Dei, vt ira eius, & libido, & timor, & omnes ſæculares
concupiſcentiæ refrenentur. Eccleſia quoque currus eſt
Dei, quæ regenda eſt gubernaculis Chriſti ne diuerſorum populorum motus eam diſſenſionéſque perturbent.
Ille quoque Naaſon bene intelligitur Chriſtus quia virga Aaron conuerſa in ſerpentem, illos ſerpentes Ægyptios deuorauit. Has ergo diuitias habeamus, his delectemur, vt currant nobis equi rationabiles, & commo- Exod. 7.
remur in præceptis eorum. Et ideo ait:

In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas.

Et in tuis † iuſtitiis meditabor, non obliui- al. iuſtificationibus.
E ſcar † verborum tuorum.

In mandatis tuis exercebor. Qui exercetur in verbis A- al. ſermones tuos.
poſtolorum, Ieſu Domini mandata cognoſcit, & conſiderat vias eius, quibus finis eſt Chriſtus, qui ait: *Ego ſum* Apoc. 1.
via. Et in tuis iuſtitiis meditabor, non obliuiſcar verborum tuo- Ioan. 14.
rum. Admonet hic locus memores ſcripturarum nos eſſe
debere, & iuſtitias eius non ſolùm ſermone, ſed etiam
operis imitatione meditari. Non enim qui diſputant le- Rom. 2.
gem, & non faciunt quæ legis ſunt, ſed qui factores legis ſunt, iuſtificantur.

In octonarium tertium enarratio.

Gimel.

TErtia litera ſecundùm Hebræos eſt Gimel, quæ Latinè retributio dicitur. Denique primo ſtatim verſu hoc dicitur.

Retribue ſeruo tuo, viuam, & cuſtodiam verba tua.

Retribue ſeruo tuo. Quomodo ſupra ipſe Dauid ait: *Non ſecundum peccata noſtra reddas nobis, neque ſecundum*

Digitized by Google

Pſal.101. *iniquitates noſtras retribuas nobis* : & hic poſcit retribu-
tionem? Illa videtur vox peccatoris eſſe , hæc bene ſibi
conſcij, qui præmia boni operis expoſcat. Vnde poſ-
ſumus etiam hæc intelligere , quod de eius perſona
Pſalmus iſte formetur , qui natus ex Virgine pro totius
mundi redemptione ad dexteram patris ſedere præſu-
Matth.26. mat , ſicut ipſe ait : *A modo videbitis filium hominis ſe-
dentem ad dexteram virtutis.* Non eſt tamen alienum,
nec arrogans, ſi etiam Dauid remunerationem à Domi-
2.Tim.4. no Deo ſuo pro egregiis laboribus poſtulet. Prærogati-
Matt.14. ua eſt fidei atque iuſtitiæ , de Domini fauore mercedem
vſurpare. Denique reprehenditur Petrus, quia ſuper flu-
Luc. 17. ctus ambulans, humano magis dubitauit affectu, quam
apoſtolica auctoritate præſumpſit. In Euangelio quo-
Pſal.101. que docemur habere fidem, & non hæſitare de iis quæ
ſupra hominem ſunt, gerendis. Meritò ergo Dauid in
ſuperioribus quaſi adhuc imperfectus , ſecundùm pec-
cata ſibi reddi refugit atque declinat: in hoc autem Pſal-
mo qui eſt poſterior , quaſi fundatus virtutis proceſſu,
1.Cor.15. retribui ſibi ſecundùm fidei operiſque certamina de-
precatur. Siquidem etiam Paulus , qui ante dixerat:
2.Tim.4. *Non ſum dignus vocari Apoſtolus* ; poſtea ait : *Repoſita eſt
mihi corona iuſtitiæ , quam reddet mihi Dominus in illa
die iuſtus iudex : non ſolum autem mihi , ſed & iis qui di-*
I *ligunt aduentum eius.* Et Apoſtolicus ibi pollicetur , hic
autem verecundius adhuc precatur : quod vtique non
inſolentis arrogantiæ, ſed innocentis eſt conſcientiæ , ab
ipſo cui ſeruieris , petere mercedem: quam deſperare, ſe-
gnitiei eſt materia : ſperare autem , incentiuum laboris
eſt. Pete igitur confidenter, ſi merita ſuffragantur , vt ta-
lia petendo ſtudioſiùs elabores , quo ea petitione ſis di-
Rom. 5. gnior. Quis athleta ſi deſperet coronam, deſcendat in
ſtadium ? aut ſi eam poſtulet victor offendat? Probatio
ſpem facit, ſpes confidentiam. Iuſti ergo talis oratio eſt:
delectatur Dominus tali precatione , vt pro puritate
conſcientiæ vtatis auctoritate. Tamen quò minùs videa-
1.Cor.7. tur petitio arrogans , bene addidit, *Seruo tuo* : in quo &
K humilitatis eſt gratia, & præmium ſeruitutis. Qui enim
vocatus eſt in Domino ſeruus , libertus eſt Domini
Eſaia 8. Quare non præſumat fauorem Domini tam pretioſo
Ioan. 8. emptus ſanguine: Magnum tibi eſt vocari puerũ meum,
Luc.17. quaſi ad ſeruum dicitur. Si quis ergo eſt ſeruus , & bene
ſeruit Domino , & nihil facit quaſi ſeruus peccati , ſed
qui dicit: Seruus inutilis ſum, quod debui facere, feci: be-
ne is dicit, *Retribue ſeruo tuo.* Glorioſa ſeruitus , qua pro
nobis ſeruiuit & Chriſtus. Beata ſeruitus , qua & tu ſer-
uis: ſed ita , ſi nihil poſſit aduerſarius de tuo ſibi ſerui-
Cant. 1. tio vendicare. Amat ergo Chriſtus boni libertatem ſer-
Matt. 15. uuli. Denique in Canticis dicit : *Quam ſpecioſæ factæ ſunt*
L *genæ tuæ ſicut turturis , ceruix tua ſicut redimicula.* Vul-
tus liberior eſt vbi eſt caſtitatis conſcientia : & portare
Chriſti iugum ſuaue eſt, ſi ornamenta putes ceruicis tuæ
eſſe , non onera. Attolle ergo oculos ſemper ad Domi-
num Deum tuum, & quære Deum , & inuenies. Erige
Cant. 1. ceruicem, redimicula non vincula geris. Muta quoque
animalia redimiculis gaudent , & phaleratа ſibi magis
Matth. 11. quàm nudati videntur. Genæ ſicut turturis præferent
inſignia verecundiæ , redimicula ceruicis libertatis at-
Cantic. 1. tollent fiduciam. Leue eſt enim iugum Chriſti , & ideo
ceruix eo nõ premitur, ſed leuatur Similitudines, inquit,
M auri faciemus tibi ex diſtinctionibus argenti , quoad uſ-
que rex eſt in declinatione ſua. Ex iis enim qui ex lege
ſunt & prophetis , mediocriter antè crediderant gloriam
Domini Ieſu: ſed hereditas eius diffuſa per populos, quò
1.Cor.3. frequentiùs examinata, hoc amplius eſt approbata. Cre-
bræ enim perſecutiones Eccleſiæ , iuſtorum nobis titu-
los & martyrij victorias ediderunt. Itaque ſicut aurũ bo-
num ita Eccleſia quum vritur , detrimenta non ſentit,
Matth.25. magis fulgor eius augetur , donec Chriſtus veniat in ra-
Matth.8. gnum ſuum , & reclinaret caput ſuum in Eccleſiæ fide.
Cant. 1. Qui quum veniſſet ad oues perditas domus Iſrael , non
habebat vbi caput ſuum reclinet : nunc autem iam re-
dolet fides , ideòque dicit Eccleſia : *Nardum meum dedit
Ibidem. odorem ſuum.* Et dicit cum præſumptione , expectans
retributionem. Fragrat vnguentum gratiæ, ex quo Vir-
go generauit , & Dominus Ieſus ſacramentum incarna-

G tionis aſſumpſit. *Colligatio , inquit , gutta conſobrinus
meus mihi : inter vbera mea requieſcet.* Corpus enim ſuſ-
cipiens Dominus Ieſus , charitatis ſe vinculis illiga-
uit , & non ſolùm ſe membris noſtris & paſſionibus na- Philipp. 2.
turalibus, ſed etiam cruci vinxit : ideòque ſicut colligatio
in Eccleſiæ fide , & moralis requieſcit gratia. *Botrus Cy-
pri , conſobrinus meus in vineis Engaddi.* Engaddi , ſi lo- Cant. 1.
cum quærimus, regionis cuiuſdam quæ in Iudæa eſt, lo-
cus ſic dicitur , in quo opobalſamum gignitur : ſi inter- Ieſue 15.
pretationem tentatio Latinè ſignificatur. In illis enim
vineis lignum eſt, quod ſi quis compungat , vnguentum
emittit, hic fructus eſt ligni. Si non incidatur lignũ, non Heb. 5.
H ita fragrat & redolet : quum autem compunctum fuerit
artificis manu, tunc lachrymã diſtillat : ſicut & Chriſtus
in illo tentationis ligno crucifixus illacrymabat popu- Luca 23.
lum , vt peccata noſtra dilueret , & de viſceribus miſeri- Ioan. 19.
cordiæ ſuæ fundebat vnguentum , dicens : *Pater dimitte
illis , quia neſciunt quid faciunt.* Tunc ergo in ligno con-
punctus eſt lancea, & exiuit de eo ſanguis & aqua omni Luc. 8.
vnguento ſuauior, accepta Deo hoſtia , per totum mun-
dum odorem ſanctificationis effundens : & quaſi balſa-
mum ex arbore , ſic virtus exibat è corpore. Vnde ait:
Sentio virtutem exiſſe de me. Inde opobalſamum ex-
preſſius dicitur, eo quòd compunctione ligni balſamum
I per cauernam punctionis erumpit. Compunctus igitur
Ieſus odorem remiſſionis peccatorum & redemptionis
effudit. Nam & conſtrictus erat, verbum cùm eſſet, ho-
mo factus: & pauper factus, cùm diues eſſet, vt nos illius 2. Cor. 8.
inopia ditaremur. Potens erat , & deſpiciendum ſe præ- Luc. 23.
buit , ita vt Herodes ſperneret eum, & illuderet ei. Ter- Matth. 27.
ram mouebat , & hærebat in ligno : cælum obducebat
tenebris, mundum crucifigebat, & crucifixus erat: incli-
nabat caput, & exibat verbum: exinanitus erat, & reple- Ioan. 1.
bat omnia Deſcendit Deus, aſcendit homo : *Verbum* Ioan. 19.
caro factum eſt , vt caro ſibi verbi ſolium in Dei dextera
vendicaret. Vulnua inflictum erat, & fluebat vnguen- Habac. 2.
K tum. Scarabæus audiebatur, & Deus agnoſcebatur. Re- Cant. 1.
ſpondit & Chriſtus : Ecce es bona proxima mea, ecce es
bona. Quoniam cognouerat Eccleſia myſterium, & pro
totius mundi redemptione crucifixum Dominum Ie-
ſum prædicabat , meruit audire : *Ecce es bona , quæ me
bonum dicis : & ipſa bona es , quæ viciſſi gloriæ meæ de-* Matt. 9.
corem , & ipſa ſpecioſa es & decora. Quid eſt autem
Chriſtum dicere , Bona es , & decora es , niſi aliud
euangelicum : *Conſtans eſto filia , remiſſa ſunt tibi pec-* Luc. 9.
cata tua ? Ergo cui Chriſtus peccata donauit , rectè
dicit : *Retribue ſeruo tuo , vt viuam , & cuſtodiam verba
tua.* Non habet in retributione quod deſperet, quia Do-
L minus Ieſus venit mundum ſaluare , non perdere. Ideó-
que immemor eſt iniuriæ , memor gratiæ , ſicut in pro-
phetico libro teſtificatur ipſe dicens : *Ego ſum , ego ſum qui
deleo iniquitates tuas , & memor non ero , tu autem memor eſto,* Eſai. 43.
& iudicemur: dic tu prius iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Qui-
cumque ergo dicit iniquitates ſuas Deo , iuſtificatur : & Pſalm. 8.
quicũque iuſtificatur , retributionem non timet, ſed ex- Pſal. 21.
poſcit : qui retributionem non timet , viuet. Sed quare
dixit, Viuam : & non dixit, Viuo? Quia hæc vita non eſt Rom. 7.
loco præmij, quæ in loco mortis eſt. Dolet Propheta in Hier. 9.
puluerem mortis ſe eſſe deductum. Apoſtolus cupit ex Pſalm. 140.
hoc mortis corpore liberari : & putamus quòd de hac
M vita ſibi blandiatur Propheta? Omnia hîc plena mortis
ſunt. *Intrat mors per feneſtram, intrat per oſtium,* niſi Dominus Prou. 10.
oſtio tuo ponat cuſtodiam. Denique ex multiloquio Num. 19.
peccatum naſcitur. Lege mandata legis, inuenis ſcriptũ:
Qui viuens mortuum contigerit , inquinatur. Quantos tangi-
mus mortuos ? inter quantos mortuos verſamur ? Ideo Matth. 8.
tibi auctor vitæ dicit : *Relinque mortuos ſepelire mortuos
ſuos.* Ideo tibi alibi dicitur : *Surge qui dormis , &* Epheſ. 5.
exurge à mortuis. Quomodo tibi diceretur : Surge à
mortuis , niſi inter mortuos viueres ? Ponamus te
mundum eſſe ab operibus mortuis , & peccati collu- Eſai. 49.
uione. Quomodo mundus es , qui in corpore mor-
tis es , qui inter ſepulchra viuis mortuorum ? Opor-
tebat primum loqui mortuis , vt prodirent de ſepul-
chris ſuis. Indigemus ergo purgatione , quia tetigi-
mus mortuos. Lex nos mundari iubet. Quis tantus , vt Num. 19.

ſupra legem ſit? Ipſum Nazaræum ſanctum Dei lege ſi is
Num. 6. tetigerit mortuum, lex immundum pronuntiat. Ideo-
que radit caput ſuum, & deponit capillum quaſi non
ſanctum, & iterum orat vt exaudiatur, qui ante propter
mortui attactum orare non potuit, irrationabiles duxit
dies, quia irrationabili appropinquauerat. Deponit igi-
tur mortua, & ſuperflua capitis ſui, vt Chriſto reconci-
lietur. Ergo ſi Nazaræus purificatur, & nos purifi-
cari oportet. Omnes contigimus mortuum. Quis
enim gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis aude-
Prou. 20. bit dicere purum ſe à peccatis? Sit aliquis fortaſſe qui in
ſermone non deliquerit, licet rarus ſit iſte, de quo Deus
dicat, ſicut de ſancto Iob: ille non peccauit labiis ſuis;
tamen non ſemper habere potuit mundas cordis ſui co-
Iacob. 3. gitationes, inicit ſe diabolos in cor hominis. Pone pa-
rata ſemper & peruigili cuſtodia quiſquam cor ſuum ſe-
Iob. 2. pſerit, tamen in medio peccatorum verſatur, neceſſe
habet etiam ipſe purificari, vt Eſaias cùm dixiſſet: *Mi-*
Eſai. 6. *ſer ego quoniam immunda labia habeo, & in medio populi*
verſor immunda labia habentis: ſtatim deſcendit vnus de
Seraphim, & contigit labia eius carbone vt immun-
da eios labia mundaret. Non vnum eſt baptiſma: vnum
eſt quod hic tradit Eccleſia, per aquam & ſpiritum ſan-
ctum, quo neceſſe eſt baptizari catechumenos. Eſt &
Ioan. 3. aliud baptiſma, de quo dicit Dominus Ieſus: *Baptiſmo*
Luc. 12. *habeo baptizari, quod vos neſcitis.* Et vtique iam baptiza-
Matth. 3. tus in Iordane fuerat, ſicut ſuperiora declarant: ſed ſit
hoc baptiſmum paſſionis, quo etiam ſanguine ſuo vnuſ-
quiſque mundatur. Eſt etiam baptiſmum in paradiſi
Geneſ. 3. veſtibulo, quod antea non erat: ſed poſteaquam pecca-
tor excluſus eſt, cœpit eſſe romphæa ignea, quam po-
ſuit Deus, quæ antea non erat, quando peccatum non
erat. Culpa cœpit & baptiſmum cœpit, quo purificen-
Pſalm. 66. tur qui in paradiſum redire cupiebant, vt regreſſi dice-
rent: *Tranſiuimus per ignem & aquam.* Hic per aquam,
ille per ignem. Per aquam, vt abluantur peccata: per
ignem, vt exurantur. Sed quod eſt grauius, & hic ignem,
& illic ſuſtinemus. Quis eſt qui in hoc igne baptizat?
Matt. 3. Non presbyter, non epiſcopus, non Ioannes, qui ait:
Ego vos baptizo in pœnitentiam: non angelus, non archan-
gelus, non dominationes, non poteſtates, ſed ille
Ibidem. de quo Ioannes ait: *Qui venit poſt me, fortior me eſt,*
cuius non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos bapti-
zabit in Spiritu ſancto, & igne. Habet ventilabrum
in manu ſua, & permundabit aream ſuam & congrega-
bit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet
igni inextinguibili. Non de hoc baptiſmate, quod fit per
ſacerdotes Eccleſiæ, dictum ipſe Dominus teſtificatur.
Siquidem poſt conſummationem ſæculi miſſis angelis
Matth. 13. qui ſegregent bonos & malos: hoc futurum eſt baptiſ-
ma, quando per caminum ignis iniquitas exuretur, vt in E
regno Dei fulgeant iuſti ſicut ſol in regno patris ſui. Et ſi
Ibidem. aliquis vt Petrus ſit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni. Ve-
niet ergo baptiſta magnus (ſic enim eum nomino, quo-
modo nominauit Gabriel, dicens: Hic erit magnus) vi-
Luc. 1. debit multos antè paradiſi ſtantes veſtibulum, mouebit
romphæam verſatilem, dicet iis qui à dextris ſunt, non
Geneſ. 3. habentibus grauia peccata: Intrate qui præſumitis, qui
Matt. 25. ignem non timetis. Prædixeram enim vobis: *Ecce ve-*
Eſai. 66. *nio ſicut ignis.* Et per Ezechielem dixeram: *Ecce profi-*
Ezech. 22. *ciſcar in Hieruſalem, & inſufflabo in vos in igne iræ meæ,*
vt tabeſcatis à plumbo & ferro. Veniat ergo ignis con-
Deut. 4. ſumens, exurat in nobis plumbum iniquitatis, ferrum
Malach. 3. peccati, faciátque nos aurum ſincerum. Vrat renes meos,
Pſalm. 25. & cor meum, vt bona cogitem: ea quæ caſtitatis ſunt,
concupiſcam. Sed quia hic purgatus, iterum neceſſe ha-
bet illic purificari: illic quoque nos purificet, quando
dicat Dominus: *Intrate in requiem meam*, vt vnuſquiſque
Matth. 25. noſtrum vſtus romphæa illa flammea, non exuſtus, intro-
greſſus in illam paradiſi amœnitatem, gratias agat Do-
mino ſuo, dicens: *Induxiſti nos in refrigerium.* Qui ergo
Pſal. 65. per ignem tranſient, intrat in requiem. Tranſit à mate-
rialibus atque mundanis ad illa incorruptibilia atque
1. Cor. 3. perpetua. Alius iſte ignis quo exuruntur peccata non vo-
luntaria, ſed fortuita, quem parauit ſeruulis ſuis Domi-
nus Ieſus vt eos ab iſta commotatione, quæ permix-
A ta eſt mortuis, emundet: alius ille ignis, quem deputa-
uit diabolo & angelis eius, de quo dicit: *Ite in ignem*
æternum, quo ille diues ardebat, qui ſtillari ſibi de Laza-
ri digito poſcebat humorem. At vero Lazarus in Abra- Matth. 25.
hæ ſinu recumbens, vitam carpebat æternam, quam ſibi Luc. 16.
promittit Propheta dicens: *Viuam & cuſtodiam verba*
tua. Viuam, ait, quaſi nondum viuens, hìc enim in vm-
bra viuimus. Ergo iſta vita in corpore, vmbra eſt vitæ Iob. 8.
atque imago, non veritas. Denique in imagine ambulat Pſal. 38.
homo, & in regione vmbræ mortis conſiſtimus. Sed ſi
quis non ad terrena oculos mentis intendat, ſed ad ſpiri-
talia erigat, vt poſſit dicere: † *Spiritus ante faciem no-* al. ſanctus
ſtram Chriſtus Dominus: dignus erit qui dicat: *In vm-* Eſa. 9.
B *bra eius viuemus.* Chriſtus enim vita eſt: & ideo qui in
vmbra Chriſti viuit, in vmbra vitæ eſt. Meritóque alibi Thren. 4.
dicit ſanctus Domino: *In vmbra alarum tuarum prote-* Iſai. 44.
ge me. Omnes ergo, etiam ſancti, in vmbra ſunt quam- Pſal. 16.
diu ſunt in corpore: non perfectè vident, ſed ex parte co- 2. Cor. 5.
gnoſcunt. Ipſe Paulus ait: *Ex parte enim cognoſcimus.*
Ipſe vas electionis, cui Chriſtus oculos reddidit, & ſua 1. Cor. 13.
illuminauit gratia, non facie ad faciem, ſed per ſpeculum Act. 9.
videbat. Et Dauid reuelari oculos ſuos petit, vt remo- Pſal. 118.
ueretur vmbra, quæ integrum oculorum impediebat ob- infrà.
tutum. Regionem autem hanc mortuorum eſſe quis
dubitet, cùm ſanctus ipſe dicat: *Placebo Domino in re-*
C *gione viuorum*? Quia perfectè hìc placere nemo poteſt, Pſalm. 114.
vbi etiam ſi fieri poſſit vt ſua peccata non habeat, in ipſa
tamen mortuorum regione viuendo, purificatione indi- Num. 19.
get, quæ à contagione eum regionis huius abſoluat. In
vmbra igitur hìc viuimus & ideo in vmbra cuſtodimus
verba Dei. Et vt exemplo vtamur, vtique ante eramos
ſub vmbra legis, quando cuſtodiebamus neomenias &
ſabbata, quæ ſunt vmbra futurorum, ſicut hodiéque Iu-
dæi, qui verum ſabbatum non vident, qui exemplari &
vmbræ deſeruiunt. Nos quoque ſecundùm Euangelium Coloſſ. 2.
nunc viuentes, vmbram ſequimur verborum Dei. Na- Hebr. 8.
thanael ſub arbore fici videtur, Dauid in vmbra alarum Ioan. 1.
Domini Ieſu ſperare ſe dicit, Zacchæus in arborem ſy- Pſal. 16.
D comori aſcendit vt Chriſtum videret. Nobis quoque ex- Luc. 19.
pandit manus ſuas Ieſus, vt totum mundum obumbra-
ret. Quomodo non ſumus in vmbra, qui crucis eius pro- Eſai. 65.
tegimur velamento? Quomodo non ſumus in vmbra, Cantic. 2.
quos crucifixus à malignitate ſæculi, & corporis ardo- Ioan. 1.
re defendit? An neſcimus quoniam verbum Dei veniens
in hunc mundum, non ſicut verbum aduenit, quale in
principio erat, quale erat apud Deum, *ſed ſemetipſum* Philip. 2.
exinaniuit, formam ſerui accipiens? Venit in nube leui: Eſai. 19.
& cùm eſſet virtus Altiſſimi, obumbrauit Mariæ, vt Luc. 1.
transfiguraret corpus humilitatis noſtræ conformem fieri Philipp. 3.
corpori gloriæ ſuæ. Sicut ille ergo mutauit formam,
E cùm ex Virgine naſceretur: ita & nobis ſermones Dei
transfigurati videntur cùm leguntur in Euangelio, cùm
ſpecies eorum videtur in ſcripturis quaſi per ſpeculum, 1. Cor. 13.
quia tota veritas hìc non poteſt comprehendi. Cùm
autem venerit quod perfectum eſt, non iam per deſcen-
ſionem, non per ſpeciem vt transfigurati, ſed inte-
gra atque expreſſa veritate reſplendent. Neque te mo-
ueat quod ait: *Et cuſtodiam verba tua*, quaſi multa, &
non vnum verbum. Nam qui vnum verbum cognoue-
rit, multa verba cuſtodit. In vno enim multa ſunt, &
in multis vnum eſt. Probandum eſt igitur quomodo
vnum verbum multa ſint, & multa verba vnum ver-
F bum ſit. Nec eſt difficile doceri, cùm dixerit Apoſto-
lus, quia ipſe eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus Coloſſ. 1.
omnis creaturæ, in quo creata ſunt omnia in cæleſtibus
& in terra, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue ſedes, ſi-
ue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, om-
nia per ipſum & in ipſo creata ſunt. Vnum eſt igitur
verbum quod operatur in ſingulis: & cùm in ſingu-
lis operatur, operatur omnia in omnibus. Hoc ver-
bum vnicum apud patrem ſe diffudit in plurima, quia 1. Cor. 12.
de plenitudine eius omnes accepimus. Itaque ſi videas Ioan. 5.
ſingula omnium quæ creata ſunt in ipſo, videbis in ſin-
gulis vnum verbum eſſe omnium, cuius pro captu no-
ſtro participes ſumus. In me verbum eſt humanum,
in alio verbum cæleſte, verbum angelorum, plerique

ſunt qui habent verbum dominationum & poteſtatum.
Verbum eſt iuſtitiæ, verbum caſtitatis, verbum pruden-
tiæ, verbum pietatis, verbum etiam virtutis. Sic vnum
verbum multa ſunt, & multa verba vnum ſunt. Nec ve-
Sap. 7. rò arduũ iſtud æſtimari, cùm legerimus quia omnia po-
1. Cor. 12. teſt ſpiritus ſapientiæ. Itaq; ſicut alij datur per ſpiritum
ſermo ſapientiæ, & alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eundẽ
ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curatio-
onum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum, alij ſpiritus
Eſa. 11. cognitionis, alij ſpiritus conſilij plenioris, alij ſpiritus
1. Cor. 12. fortitudinis, alij pietatis ſpiritus, & in omnibus vnus at-
que idem ſpiritus eſt, diuidens ſingulis prout vult: ita
Eccl. 7. eſt ſpiritus prophetarum, eſt ſpiritus Apoſtolorum, eſt
Exod. 36. etiam artificum ſpiritus, ſicut & Beſeleel & Ooliab, quos
impleuit Dominus ſpiritu diuino ſapientiæ & ſcientiæ,
& omnis artis, vt facerent amictum & tabernaculum at-
que altare ſecundùm ſenſum quem dedit his Deus, ſed
etiam cæteris ſapientibus intelligere & facere omnia o-
pera ſecundùm omnia quæ Deus imperabat. Itaque fe-
cerunt quæ non didicerant, nec viderant, ſecundùm ea
1. Cor. 12. quæ his ſpiritus Dei demonſtrabat. Et pleriſque videtur
alius Apoſtolorum ſpiritus, alius prophetarum, & diuer-
ſus in ſingulis: ſed non eſt diuerſus, ſed vnus eſt ſpiritus,
diuidens genera diuerſa virtutum. Vnde non dubium vi-
deri debet, ſi alijs verbum apoſtolicum, alijs propheti-
cum, alijs euangelicum, alijs verbum operatorium eſt
datum: & vnum eſt verbum diuidens ſe ſingulis pro no-
ſtra poſſibilitate, vel pro ſua voluntaria largitate. Hoc
verbum igitur, quod eſt caput omnium, hic per ſpecu-
lum video, & ideo verba Dei hic cuſtodire non poſſum:
2. Cor. 3. ſed cùm videro gloriam eius reuelata facie, tunc viuam,
& ita viuens etiam verba diuina cuſtodiam. Ideo ergo ſe-
cundo verſu dicit:

Adaperi oculos meos, & conſiderabo mira-
bilia de lege tua.

Matth. 9. Qui adaperiri ſibi oculos petit, vtique & grauari in
Pſalm. 106 telligit. Neque enim medicum rogat, niſi qui remedium
ægritudini ſuæ poſcit. Dicit ergo iſte ad medicum ve-
nientem de cælo: *Adaperi oculos meos.* Si turbatus eſt
oculus, facilè dolor omnis ſedatur collyrio: ſin verò
acies eius humoris ſuffuſione prætexitur, maiora reme-
dia quæruntur. Eſt ergo ſicut in oculis corporis, ita etiam
in oculis animæ huiuſmodi quædam paſſio, quæ ingra-
ueſcat neceſſe eſt, niſi bonus medicus velamen illud ab-
ſtulerit, & nebulam quandam concreti humoris, quæ
impedire, vel potius operire, ne videat quæ videbat,
1. Cor. 5. mentis æſtimatur obtutum. Irrepſit ægritudo veteris
fermenti, eo quòd non exuimus vel gentilem, vel Iudai-
Coloſſ. 3. cam ſuffuſionem, quum primum venitemus ad Eccle-
al. docen- ſiam, non audiuimus † dicentem boni medici diſcipulũ,
tem boni Expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, indui-
medici te nouum, qui renouatur in agnitione ſecundùm imagi-
diſcipli- nem eius qui creauit eum. Superueſtiuit ergo ſe aliquis,
nam. non expoliauit: ſerpit grauior ægritudo, grauat oculos
2. Cor. 5. diuturnum velamen, non poteſt quiſquam illud aufer-
2. Cor. 3. re, non angelus, non virtutes, non dominationes, non
poteſtates. Manet velamen, lectionẽ impedit, viſionem
obducit, quod non reuelatur, inquit Apoſtolus, hoc eſt,
à quocumque alio, niſi in Chriſto fuerit euacuatum.
Ibidem. Quum verò conuerſus huiuſmodi fuerit ad Dominum,
auferetur velamen. Habes igitur quomodo auferas ve-
lamen quod manet ſupra oculos cordis tui. Conuertere
ad Dominum, & velamen cadet. Conuerſus eſt Paulus
ad benedictionem Ananiæ, velut ſquamæ ceciderunt ab
Act. 9. oculis eius: & vidit, qui per triduum ante non viderat:
ſimul oculus corporis animæque ſanatus, quia medica-
mentum ei medicus demonſtrauerat ille de cælo, de quo
Pſal. 106 ſcriptum eſt: *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos & ex*
Eccli 38. *omnibus infirmitatibus ſuis liberauit eos.* Non eſt medicus
iſte de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos
integrè ſanat. Mitte ergo pater medicum iſtum, ve-
niat verbum tuum, aperiat oculos meos. Et Apoſtolo-
Luc. 24. rum oculi clauſi erant, niſi eos Ieſus aperuiſſet. Denique

A duobus ex his euntibus in caſtellũ cui nomen Emmaus:
quum interpretaretur ſcripturas, & benediceret eos:
Aperti ſunt, inquit, *oculi eorum, & cognouerunt eum.* Er- Ibidem.
go niſi Ieſus aperuiſſet nobis oculos, nemo vidiſſet: niſi
Ieſus ſuſtuliſſet velamen, nulli Euangelij gratia reful-
ſiſſet. Et Petrus clauſos habebat oculos, & Ioannes clau- Matth. 17.
ſos habebat oculos, & Iacobus clauſos habebat. Deni-
que in monte grauati erant ſomno, ſed excitante maie- Ibidem.
ſtatis fulgore diuinæ, oculos cordis ſui aperuerunt. Et
quia ſiti in corpore, plenè videre non poterant, obum-
brauit eos nubes, ne corporis oculos gloriæ cæleſtis ful-
gor hebetaret. Quis igitur tantus vt aperiat oculos, & Exod. 4.
B legis videat ſacramenta, niſi ei Chriſtus demonſtret? Nõ
Moyſes tantus. Denique iubente Domino virgam pro-
iecit, & facta eſt ſerpens, & fugit ab ea: apprehendit ite- Philip. 2.
rum caudam ſerpentis, & facta eſt virga: & adhuc non
cognoſcebat myſterium, quo declarabatur deſcenſurum
in terras Dominum Ieſum, qui quum ſe exinaniſſet, po-
ni in crucem, & proijci pateretur in tumulum, quaſi ſer-
pens de virga factus: quia in tumulum proiectus, de quo 1. Cor. 15.
ſecundùm oracula legis reſurgens, in gloriam Dei diui-
næque ſedis regale conſortium de ſerpente remearet.
Apprehendamus ergo & nos caudam ſerpentis illius
crucifixi, vt poteſtatem eius regiam poſſimus agnoſ-
cere. Et illa quæ in pedes eius miſit vnguentum, tenuit
G eum. Caudam ergo ſerpentis apprehendit Moyſes, & Luc. 7.
apertum eſt os eius. Non ergo loquutus eſſet de eo, niſi Matth. 28.
ipſe Dominus os eius aperuiſſet. Dauid adaperiri ſibi Exod. 4.
oculos hic petit, & in ſuperioribus dixit. Quis oſtendit
nobis bona? Erat ſub lege nutritus, ſciebat quia lex vm- Pſal. 4.
bram habet futurorum bonorum: ipſa bona iam non Hebr. 10.
per vmbram, ſed apertis oculis videre cupiebat. Nove- Hebr. 8.
rat quia exemplari & vmbræ cæleſtium myſteriorum
ſeruiebant, qui ſecundùm legem Moyſi deſeruiebant.
Volebat ipſam cultus diuini comprehendere veritatem
& ideo vt ab oculis ſuis velamen decuteret, conuerſus 2. Cor. 3.
ad Dominum deprecabatur, dicens: *Adaperi oculos meos,*
D *& conſiderabo mirabilia de lege tua.* Intelligebat verè mili-
tiam eſſe cæleſtem, quam poſſit vnuſquiſque ex lege
cognoſcere, cui tamen Dominus reuelaſſet. Quis enim
de terrenis ad cæleſtia, de vmbra ad claritatem, de exem- Eſai. 66.
plari ad penetralia veritatis humano gradu ſine diuino
ducto poſſet aſcendere? Quis poteſt conſiderare altare
illud cæleſte, verúmque illud templum, ſacerdotes &
leuitas, non iſtos ſecundùm carnis officia, ſed illos ſecun-
dùm ſpiritus gratiam. Denique hanc ſolam ſibi gratiam Pſal. 26.
pro maximis optauit Dauid dicens: *Vnam petij à Do-*
mino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini om- Deut. 16.
nes dies vitæ meæ. & vt videam delectationem Domini,
& conſiderem templum eius. Quis poterat cognoſcere Leuit. 14.
E quòd offert diues magnum munus, ſecundùm quod
poteſt manus eius, vt ſoluatur eius peccatum? Quis po-
terat intelligere, ſi non haberet quis offerre, verbi gra- Leuit. 11.
tia arietem, quia non ſoluebantur eius peccatum? Quis Rom. 7.
poterat aduertere quæ eſſent illæ immunditiæ quas
ſoluit non lex quam putant Iudæi, ſed lex ſpiritalis, quam
Paulus agnouit? Quis poterat videre remiſſiones pec- Leuit. 15.
catorum veras, quarum exemplar in lege, veritas in Luc. 7.
Euangelio eſt, dicente Domino Ieſu: *Dimiſſa ſunt tibi*
peccata, non per hircorum ſanguinem, ſed per hoſtiam
ſui corporis? Ille vtique diues in lege, qui perfectæ ma- Hebr. 9.
ieſtatis in Chriſto plenitudinem confitẽdo, & quaſi eam
F quibuſdam ad illud altare cæleſte fidei manibus offe-
rendo, peccatum ſuum ſoluerit. Ille videt verum ſacer-
dotem, qui videt principem ſacerdotum: ille templum
verum conſiderat, qui audit dicentem: *Soluite templum*
hoc, & in triduo excitabo illud. Magnum templum, de
quo virtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud alta-
re in quo vnius agni ſacrificiũ tulit peccata mundi. Ille
præſtantiſſimus leuita, qui venit non vt miniſteriũ exi- Ioan. 1.
geret, ſed vt omnibus exhiberet ſuæ miniſterium paſſio- Luc. 9.
nis, cui portio Deus, qui hic nihil poſſedent, vt omnia Ioan. 1.
poſſideret. Qui autem dicam de Hebræo, quem lex Luc. 12.
ſex tantũmodo iubet ſeruire annis, & ſeptimo anno exi- Num. 18.
re à ſeruitio? Quis iſte Hebræus ſeruus? Quis Hebræus Exod. 21.
liber poterat intelligi? Quis tantus, vt annos æternos in Pſal. 76.

mente habens videat verum Hebræum, qui non in perpetuum manet ſeruus: ſed ſex annis ſeruili functus obſequio, ſeptimo anno gratiam libertatis adipiſcitur. Cuius videtur Iſaac patriarcha ſeruitutis & libertatis non ignoraſſe myſterium [Geneſ. 27.], qui ait: *Seruies fratri tuo, & erit cum depoſueris & ſolueris iugum eius à collo tuo*, ſignificans fore tempus [Leuit. 25.], quo & ſi quis ſeruierit, hic poſitus, fratri ſuo, poſtea tamen exactis annis, qui ſex iſtis diebus, atque iſtis quos hic exigimus menſibus colliguntur, ſoluat iugum à ceruice ſua [Geneſ. 39.], quod fit ſeptimo anno remiſſionis. Conijcere poſſumus veri Hebræi typum in Ioſeph, qui portauit ſeruitutis iugum, ſed eum culpa non cepit, non carcer incluſit, non Ægyptus decolorauit [Act. 15.]. B Conijcimus in Petro, Ioanne, Iacobo, qui creati & inſtituti ſub iugo legis, ſoluerunt tamen fratris ſui Iudaicum iugum, vbi legitimè tempus quietis aduenit, quando refulſit his remiſſio peccatorum: & hoc tamen hic in vmbra adhuc geſtum comparatione cæleſtium [Ioan. 17.]. Quanta autem quies illa, quæ ex lege conijcitur, in Euangelio reuelatur, dicente Domino Ieſu: *Volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum*? Quam beatus, qui iſtius habitationis fructum, quietis conſortium illic potuerit promereri? Tunc intelligit quid ſit aperuiſſe oculos, vt videret mirabilia de lege Dei. Bene admonuit lectio Euangelij [Luc. 5.] quæ decurſa eſt, in qua ſanatus eſt leproſus ille, qui ait [Ib. dem.]: C *Si vis, potes me mundare*: in voluntate Domini conſtituens poteſtatis effectum. Cui reſpondit ſimiliter: *Volo mundare*. Præmiſſa pietas voluntatis, ſequuta poteſtatis auctoritas eſt. Omnibus dicit Ieſus, *Volo*: qui non vult eſſe peccatum. Velle Chriſti, commune in omnes eſt: mundari, fidei eſſe credentis in Chriſtum [Luc. 8.]. Et tetigit eum. Tangit eos, quorum fide tangitur. Denique dicit: *Tetigit me aliquis, ſentio enim virtutem exiſſe de me* [Luc. 5.]. Habes operationem immaculati corporis, habes remiſſionem diuinitatis [Hebr. 7.]. Sed vt plenius ſanaretur aperuit oculos eius, dicens: *Vade, oſtende te ſacerdoti* [Pſal. 109.]. Multos ſacerdotes habebat ſynagoga: ſed qui oculos aperit falſos non vidit ſacerdotes, verum aſpicit [Luc. 5.]. D Quis eſt verus ſacerdos, niſi ille qui eſt ſacerdos in æternum: Et ideo pater dixit ad eum: *Tu es ſacerdos in æternum*. Aperuit ergo oculos eius, & vidit, & intellexit quale munus pro emundatione ſui deberet offerre [Apoc. 1.]. Beatus qui audit hæc, quantò beatior, qui videt [Matt. 13.], qui ſe vero poteſt oſtendere ſacerdoti, vt non habeat quod timeat in ſe videri [Geneſ. 3.], qui ſe priùs aſpicit facie reuelata. Nam niſi ipſe ſe priùs viderit, non audebit ſe oſtendere, ſicut Adam qui ſe occultare cupiebat, quia ſe non agnoſcebat. Sed iam etiam id quod ſequitur conſideremus.

Aduena ego ſum in terra: ne abſcondas à me mandata tua.

E Non cuiuſcumque vox iſta eſt ſed eius qui terrenis renuntiauerit voluptatibus [Philipp. 3.], & omnis mundanæ cupiditatis exuerit affectum [Pſalm. 141.]. Ille eſt in hac terra aduena [Pſalm. 119.], qui poteſt dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*, qui ſuam habet in Domino portionem, qui poteſt dolere quod diutiùs viuat in terris, qui vitæ huius longæuitate laſſatur [Apoc. 8.], cui prolixitas habitationis huius faſtidio ſit [Philipp. 1.], quam ſanctus aduerſatur, & dicit: *Væ his qui habitant in terra* [Epheſ. 2.]. Qui diſſolui non timet: & ſi ſoluatur, præſumat ſecum Chriſto futurum [Luc. 12.]: hic verè peregrinus in terra eſt [Num. 14.], quia ſanctorum eſt ciuis, & domeſticus Dei, & theſaurum ſibi condit in cælo. F Non vtique is exiens de Ægypto, in hanc intelligibilem Ægyptum remeare deſiderat, nec depoſitæ ſenectutis & mortis paueſcit confinia, nec horrea ſtruit meſſibus recondendis iam alienis victurus ætatibus [Luc. 12], ſed ſola diues virtutum fœcunditate, ea congregat quæ ſibi nec ſenectus perditum dare, nec mors poſſit auferre. Meritòque dicit.

Concupiuit anima mea deſiderare iudicia tua in omni tempore.

Quod vtique non facit niſi liber à vinculis, nec ſolùm à vinculis ſollicitudinis ſecularis, ſed etiam à vinculis A charitatis humanæ. Vincula complura ſunt in hoc ſæculo: vincula ſunt deſideria viuendi, vincula ſunt oblectamenta voluptatum, vincula ſunt honorum, vincula coniugij [1. Cor. 7.]. Denique dicit tibi bonus Magiſter: *Solutus es ab vxore? ne quæſieris vxorem* [Ibidem.]. Nec tamen peccat qui vxorem acceperit, ſed innectit ſibi vincula mentis, quia ſollicitus eſt quomodo placeat vxori. Beatior eſſet, ſi Deo ſoli placere deſideraret. Cernis autem quia ligatus eſt, qui ſui non habet corporis poteſtatem [Deut. 6. & Matth. 10.]. Ergo quia mandatum Dei eſt, quod legis oraculo, & apoſtolico ſermone depromptum eſt, ne quis vxorem, diuitias, honorem, neceſſitudines Deo præferat: qui autem prætulerit, fit obnoxius iudicijs Dei: B ideo prius popoſcit ne abſcondat ab eo Deus mandata ſua. Qui enim mandata Dei cognouerit, & cuſtodierit, non refugit iudicia diuina, ſed deſiderat; meritòque tanquam reuelatis ſibi mandatis ait: *Concupiuit deſiderare iudicia tua in omni tempore*. Non dixit, Concupiuit iudicia: ſed, *Concupiuit deſiderare*. Sicut enim vita viuere plus eſt quàm viuere (viuere namque commune etiam huius eſt vitæ, vita autem viuere beatorum eſt) ſic concupiſcere vt deſideremus iudicia Dei, plus eſt quàm deſiderare iudicia. Concupiſcimus enim deſiderare, quaſi non ſit poteſtatis noſtræ deſiderium, ſed gratiæ Dei. Cùm enim Dominus oblectari nos viderit cupiditate deſiderij iudiciorum ſuorum, ſobrium auget affectum. C Cùm autem peccamus, non concupiſcimus deſiderare iudicia Dei. Neque enim ægrotus vri deſiderat, vel incidi, vt poſſit recipere ſanitatem. Refugit qui grauiùs ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne alligetur, ne abſtineat à cibo. Qui autem ſalutarem habet valetudinem, medico ſecurus occurrit. Vnde etiam Dominus non otiosè ait: *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum*, non ſolùm deſiderans, ſed etiam geminato deſiderio concupiſcens remiſſionem tribuere peccatorum [Luca. 22.]. Concupiſcamus ergo & nos deſiderare iudicia Dei. Bona conſcientia cùm examinatur, probatur [1. Cor. 11.]. D Et concupiſcamus deſiderare in omni tempore, vt nullum momentum bonæ prætereat vacuum cupiditatis.

Increpâſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Cùm enim Dominus Ieſus per obedientiam genus humanū redemerit, iuſtitiam reformauerit [Philip. 2.], ſerpens autem per inobedientiam peccatum introduxerit, quid vitij habeat ſuperbia, hinc æſtimare poſſumus [Geneſ. 3.], cuius auctor diabolus eſt, quem inducit Propheta dicentem: *Ponam thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis Altiſſimo* [1. Ioan. 1.]. Itaque cùm ſit nequiſſimus [Eſai. 14.], vt honorem non dederit Domino Deo noſtro, peiores tamen diſcipulos erudiuit. E Ille enim ſe ſic exaltauit, vt vellet æquari & ſimilis eſſe Altiſſimo: diſcipulus autem eius, vt ſignificatur ab Apoſtolo, indignaturus eſt æqualem ſe ſimul, atque æſtimari Deo. Scriptum eſt enim: *Cùm reuelatus fuerit homo iniquitatis, & filius interitus, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus* [2. Theſſ. 2.]. Magiſter igitur ſimilem honorem præſumit, hic ſuperiorem. Ideoque & Dominus ad diſcipulos ſuos dixit [Ioan. 14.], *Maiora his facietis*, vt quibus ſerpens plus ademerat, quàm ipſe amiſerat [Ibidem.], maiora Chriſtus facere donaret, quàm ipſe in terris fecerat. In ſe enim voluit principem mundi fallere, in diſcipulis triumphare. F Itaque à tanto volens crimine vindicare humanum genus [Luca 18.], introduxit Phariſæū & publicanum in templo orantes: & docuit, etiam ſi bona cætera habeat, quod magis ſuperbus offendat, quàm humilis, qui nulla virtuti dote ſubnixus ſit. Studet enim ſupplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laborauit Phariſæus ille ne raperet aliena, ne iniuſtus eſſet, ne adulteraret? Quantum laborauit ne peccaret, ſicut peccabat publicanus. Quantum laborauit vt bis in ſabbato ieiunaret? Quantum laborauit vt decimam daret omnium quæ acquireret? Quis noſtrum hæc facit. Quanti habent poſſeſſiones, & ſoli † incubant fructibus [al. incumbunt.] & ſolis ſibi meſſes recondunt? Aduertit hoc diabolus, & perfudit eum vlcere graui vt non teneret caput [Luc. 12.], mente carnis inflatus: & in eo in quo lau- [Coloſſ. 2.]

dabilis fore crederetur, ibi reprehenſibilior iudicaretur. A
Luc. 18. Agebat enim gratias Deo quòd non eſſet raptor, adulter, iniuſtus. Quàm noxiè ei luctatus eſt ſerpens, & grauibus eum ſpiris ligauit? Superiorem fecit, vt de altiore deiiceret: inferiorem ſe præbuit, vt ſublimiorem caſu grauiore proſterneret. Mala ruina eſt arrogantiæ, quæ ſuperiorem ſubruit. Mala hæc lucta ſerpentis, qua ſe in
Galat. 1. plurimos torquet anfractus. Inflare volebat & Paulum. Quem Paulū? Illum vtique Apoſtolum, non ab homi-
2. Cor. 12. nibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum.
Ibidem. Et pœne deceperat, ita vt ſtimulum carnis ſuæ, qui ſe humiliabat rogaret auferre. Sed bonus Dominus, qui
Luc. 18. Paulum infirmitatibus vellet facere fortiorem, adhibuit ei angelum ſatanæ, vt ſuis diabolus artibus vinceretur.
Ibidem. Non mentiebatur Phariſæus, immò etiam vera dicebat: ſed omnis qui ſe exaltat, etiam ſi vera dicat, offendit. De-
Matth. 21. nique probatior Phariſæus ingreſſus eſt templum, quàm publicanus: & tamen condemnatus exiuit. Quantum crimen ſuperbi, vt ei etiam adulteri præferantur! De-
Iacob. 4. niq; Dominus, qui aliis donat, ſuperbis reſiſtit, tanquam congreditur iis qui ſe exaltant, ſibique hoc certamen vendicat: & qui aliis compatitur, arrogantes increpat: quia nihil grauius, quàm vt fratres noſtros pauperes ſuperbo oculo deſpiciamus: conformes nobis intolerabili repellamus faſtidio, noſtra indignos gratia iudicantes, quia ſunt inopes: quum paupertas faciliùs ſit Deo quam thesaurus acceptior, *Maledicti* (inquit) *qui declinant à mandatis tuis.* Supra dixerat: *Ne abſcondas à me mandata tua*, & ideo quaſi reuelata ſibi mandata cognoſcens, condemnat eos qui declinauerint à mandatis cæleſtibus. Et benedixit: *Qui declinat.* directum enim mandatum eſt: ideo ab eo nemo deflectat. Monet autem
Pſalm 18. qua ratione hîc dixerat: *Ne abſcondas à me mandata tua.* Quod enim abſconditus, obſcurum ſit & occultum; cùm
Luc. 11. ſupra dixerit: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos.* Si lucidum mandatum, quomodo abſconditur, cùm lucernam nemo ponat ſub modio? Niſi fortè lucidum
Pſal. 35. eſt vnum mandatum, multa autem mandata abſcondita D ſunt. Nam *iudicia tua*, inquit, *ſicut abyſſus multa.* non iudicium ſicut abyſſus, ſed iudicia dicuntur. Vide autem ordinem. Supra ait: *Ne repellas me à mandatis tuis*: in ſequentiaſt: *Ne abſcondas à me mandata tua.* hîc ait: *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Verè maledicti qui declinant à mandatis tuis, qui referre gratiam debuerunt: primò, quia non ſunt repulſi, ſecundò qui non abſcondi à ſe diuina mandata meruerunt. Declinat ergo aliquis quod optauit.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quoniam teſtimonia tua exquiſiui.

E

Si contemptus opprobrij loco ducitur, quomodo ſcriptum eſt: *Contemptibilia mundi elegit Deus?* Sed conſidera quia mundi contemptibilia dixit, non Dei. Quod enim
1. Cor. 1. in hoc mundo contemptibile, hoc pretioſum eſt apud Deum. Denique humilitas in hoc mundo contemnitur, ſed Dei iudicio comprobatur. Et ſi publicanus ſe humiliauerit, exaltatur. Audi quẽm pro nihilo non habeat Deus. Quicumque ſanctus eſt, qui ſine macula viuit, ve-
Luc. 18. ritatem cuſtodit, non appetiuit proximum ſuum, ad ni-
Pſal. 14. hilum deductus eſt in conſpectu eius malignus, omnia quæ malitiæ ſunt reprobauit: talis etiamſi ſit gentilis, de- F uotione humilitatis à Deo comprobatur. Superbi autem velut phariſæus, arrogantia ſua pro nihilo ab illo æſti-
Eſai. 40. mantur. Denique gentilitas non eſt, deuotio autem manet in æternum. Caue ergo ne Chriſto opprobrio ſis. Nolo mihi quicumque maledicat, & quaſi peccatorem deſpiciat. Quàm graue, ſi Chriſtus dignum opprobrio ducat? *Væ tibi*, inquit, *Corozaim & Bethſaida*, quæ condemnantur; quia non egerunt pœnitentiam delictorum ſuorum. Nos ergo agamus vt à nobis auferatur opprobrium. Quis autem eſt qui non eſt opprobrio dignus? Qui exquiſiuit Domini teſtimonia. Multi quidem ſunt
Luc. 10. qui volunt inferre opprobrium ſeruis tuis, ſed ipſi ſunt magis probroſi: quia pro nomine tuo pati opprobrium, glorioſum eſt. Et ideo ait:

Etenim ſederunt principes, & aduerſum me detractabant: ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

Vox martyris eſt, qui perductus ad iudicium perſecu-
torum, cùm cogeretur idolis immolare, & conſtanter re- Sap. 5.
ſiſteret: iudices autem ſedentes in tribunalibus ſtipati of- Act. 5.
ficiis, indignantes quòd ſuis non obſecundaretur imperiis, cùm conferrent quo dignum ſupplicio cenſerent, ſtabat intrepidus dicens: *Sederunt principes & aduerſus me*
B *detractabant.* Eſt etiam Domini vox iſta, cùm conueniſſet presbyterium plebis, & principes ſacerdotum & ſcribæ, & ad conſilium Iudæorum deductus eſſet dicentium: *Quid adhuc deſideramus teſtes? audiuimus enim de*
ore ipſius. Et cùm ſtaret ante præſidem, & duceretur ad Matth. 26.
crucem, quid pulchrius diceret, quàm, *Sederunt prin-* Matth. 27.
cipes, & aduerſum me detractabant? hoc eſt, me ſtante ſe- Ioan. 19.
derunt principes. Et quia tribunalium fulcro ſublimes erant, Dominum non videbant. Sedebant ergo elati faſtigio principatus, nec principem principum cogita-
bant. Sed parum hoc. *Aduerſus me* (inquit) *detracta-* Eſai. 49
bant. Ego eorum redemptor adueneram, ego veneram vt omnium peccata mundarem, vt recuperarem amiſ-
C ſos, reſtituerem paradiſo ſancti Iacob hereditatem: & illi *aduerſus me detractabant.* Et ideo imitatores mei, diſ-
cipuli mei, nolite iniuriam erubeſcere, ſi ſteteritis Luc. 10.
ante principes pro nomine meo, cùm ego ſteterim pro veſtra ſalute. Denique traditus in cuſtodiam Petrus
cum cæteris Apoſtolis, & poſtera die ſtatutus ante con- Act. 4.
cilium, conſtanter dicebat: *Principes populi, & ſeniores Iſrael, ſi nos hodie diiudicamur quòd benefactum ſit homini infirmo, in quo iſte ſaluus factus ſit, notum ſit omnibus vobis, & omni plebi Iſrael, quòd in nomine Ieſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, in hoc iſte adſtat coram vobis ſanus*, hoc eſt, vos eſtis
D qui ſtatuiſtis & Chriſtum. Gloriæ loco ducimus iſtam iniuriam, quia arguimur pro ægroti hominis ſanitate: hanc hereditatem ſeruulis Saluator omnium dereliquit. At illi conferebant inter ſe, dicentes: *Quid faciemus iſtis hominibus?* Et dimiſerunt eos. Gloriabatur ergo
Petrus, & vnuſquiſque Apoſtolorum, quia digni ha- Act. 5.
biti ſunt qui iniuriam pro Chriſti nomine ſuſtinerent. Recte ergo tunc dicerent ſinguli: *Etenim ſederunt principes, & aduerſus me detractabant.* Sederunt principes aduerſùs Eſaiam, & diſputauerunt vt ſecaretur: ſed
non timebat eos qui dicebat: *Audite principes Sodomo-* Eſai. 1.
rum. Sederunt aduerſùs Hieremiam, vt mitteretur in
E lacum. Sederunt aduerſùs Zachariam, qui occiſus eſt Hiere. 38.
inter templum & altare. Sederunt aduerſùs Suſannam, 2. Par. 24.
& contra caſtitatis fœminã iudicabant. Sed vt oſtende- Dan. 13.
retur principum bonum non eſſe concilium, excitauit pueri ſpiritum Dominus, & quam principes ream mortis pronuntiauerant, eandem propheta totius innoxiam criminationis abſoluit. Sunt & alij principes qui aduerſùs nos detractant, de quibus dicitur: *Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſùs carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi huius rectores tenebra-*
rum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ, quæ ſunt in cæleſtibus. Epheſ. 6.
Iſti ſedent & explorant qui iuſtus ſit in hoc ſæculo, qui
F Chriſtianus intentè Deo ſeruiat, ſtudioſus boni ope-
ris & facti. Detractant de eo, dicentes: *Inſidiemur illi* Sap. 2.
impediamus eum, prohibeamus eum efficere quæ deſiderat: conteramus eius mentem, frangamus animum eius aduerſis frequentibus ac repentinis: & ſi Deo probatus eſt propter iuſtitiam, ſogemus dari nobis tentationes eius.
Neque in tantum prophetam, tentationum eius Iob. 1.
plurimas ſubiit, poteſtatem habere potuiſſent, niſi Do- & 2.
minus probandi ſui inimicos anſam dediſſet, vt maiore
eum gloria coronaret. Quis igitur regem Saül excitauit 1. Reg. 18.
in eum, niſi ſpiritus malus, ſicut legimus, qui ſe dolebat 1. Reg. 16
excludi quoteſcumque Dauid vel citharæ ſono, vel
bonorum conſiliorum operúmque fidibus ac neruis 1. Reg. 22
mentem regis animúmque mulcebat? Quis excitauit Doech Syri nequitiam, vt ſanctum virum pro-

2. Reg. 13. deret, & hoſpitalem humanitatem deduceret in periculum ſacerdoti: Quis inflammauit ardorem Ammon, vt domum inceſtaret propheticam, & contriſtaret animum
2. Reg. 15. patris alterius inceſtu libidine, alterius iniuria & qui alijs
2. Reg. 17. prophetabat, domus ſuæ mala prouidere non potuerit? Quis armauit furorem Abeſſalon, vt patrem domo ex-
2. Reg. 18. cluderet, & parricidali perſequeretur prælio? Sed cùm propè viribus regni iam eſſet factus inferior, hoc vno
2. Reg. 15. invidioſa aduerſùm ſe diaboli reſtrinxit ſpicula, quòd cùm filius necem peteret patris, ille tamen ſalutem filij pietatis mandabat affectu. Ergo principes populi, vt Achitophel, & cæteri bellantium duces ſederunt. Tractabant ergo principes populi cum Abeſſalon aduersùs Prophetam. Et ideo dicit: *Etenim ſederunt principes, & aduerſus me detractabant: ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificatio-* B
Pſalm. 108. *nibus tuis.* Aduertimus arma iuſti, quibus omnes aduerſariorum repellat impetus. Alibi ait: *Circumierunt, & expugnauerunt me gratis: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam,* hic ait quod ſtudium ei non exercendæ ad belli artes fuerit iuuentutis, non decipiendi aduerſarios aſtutia vlla cordis, vt illum vinceret quem videbat: ſed aduerſùm eos præliabatur quos nõ videbat, maiórque in eo pietas quam virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur iuſtificationibus, vt cõtrario ictu diabolum vulneraret. Ille cum ab intentione iuſtitiæ & ſtudio deuotionis, occupationibus bellicis conabatur abducere, hic magis ſe diuini operis & cultus meditatio- C ne occupabat. Itaque Dominus protexit eum, in quem ſperauit, cũ quo loquebatur, cui toto adhærebat affectu.
Pſal. 16. Iuſtus enim aut cum Deo loquitur orãdo, aut diuina loquitur opera laudando: & ſemper loquitur opera Dei, ne loquatur os ſuum opera hominum. Nihil terrenum iuſtus loquitur, nihil mortale agit. Ideóque dicit:

Etenim teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilia mea iuſtificatio tua.

Aduertis quid doceat, quòd hæc debeant eſſe conſilia iuſti, vt meditetur mãdata Dei, & exerceatur in Dei lau- D dibus & oraculis, vt iuſtificet Dominum ſemper. Qui facit quæ Deus mãdat, quæ credit Deo placere, Deum iuſtificat. Quod ex lectione Euãgelij poſſumus intelligere, dicente Euangeliſta, quia Phariſæi ſpreuerunt conſilium Dei, non baptizati baptiſmo Ioannis. Hoc in vno libro,
Luc. 7. in alio autem habes Publicani † iuſtificauerunt Deum,
V. C. ecti iuſtificauerũt neũ quia baptizari noluerint. baptizati ab eo. Ideo Dominus ad Ioannem dicentem: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* reſpondit: *Sine modo, ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam.* Qui ergo facit mandata Dei, iuſtificat Deum, quia facit eius iuſtitiam: & bonum eſt vt conſilium Dei ſequantur ho- E minum conſilia: quia Dei conſilium certum ſemper, noſtra autem plerumque incerta conſilia ex rerum probantur euentu.
Mat. 3. Sap. 9.

In octonarium quartum enarratio:

Daleth.

QVarta littera ſecũdùm Hebræos Daleth, ſignificat Latinè timorem, (vel vt alibi inuenimus) natiuitatem. Sed vtrumque poteſt congruere & conuenire ſenſui. Natiuitas enim eorum eſt quæ generantur in hoc ſæculo, per quam intelligimus corporalia & materialia, quæ ſunt caduca: & ideo à timore non diſtat. Ex corporalibus enim & materialibus naſcitur timor. Quid enim eſt terrena natiuitas, niſi timor? Denique inde cœpit verſus:

Adhæſit pauimento anima mea: viuifica me ſecundùm verbum tuum.

Geneſ. 3. Per pauimentum terram intelligimus, per terram materia. Peccatori autem dictum eſt: *Terra es, & in terram*
Ibidem. *ibis,* eo quòd diuinis mandatis inhærendum non putaue- A rit, ſed in materialia & corporalia deflexerit, cui impreſſa fuerit vitæ huius ſæcularis delectatio. Denique 2. Cor. 12.
eiectus de paradiſo, hoc eſt, ex illo ſublimi & cæleſti loco, ad quem raptus eſt Paulus ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſciens: ex illo ergo eminenti loco deiectus in terram, deplorat Adam dicens: *Adhæſit pauimento anima* Pſal. 43.
mea. Sicut alibi ait: *Humiliata eſt in puluere anima mea adhæſit in terra venter meus.* Pœnitentiam gerentis hæc 2. Cor. 12.
vox eſt, qui meminiſſet adhærentem ſe Deo neſciſſe nec potuiſſe diſcernere (quod non diſcreuit & Paulus) vtrum in corpore eſſet an extra corpus: ita infirmitatem pigritiámque corporis minimè ſentiebat, cui Domini adhæ- Eſa. 53.
rebat præſentia. Spiritus ergo propheticus, qui dolorem expreſſit, vel Dominus, qui ſuſcepit infirmitatem, perſonam repræſentat Adæ, & aſſumit eius affectum. Loquatur ergo Adam: *Adhæſit pauimento anima mea.* Qui ante beatiſſimus auram carpebat æthercam, curas vitæ huius & tædia neſciebat: is nunc ſollicitudine mundi huius, luxuriæ ſtudio, pecuniæque cupiditate curuatos, † vt al. atque vulpium:
vulpes foueis ſe inſerit, latibuliſque terreſtribus. Meritò adhærebat pulueri, qui ſe leuare non poterat, niſi eum ſupra crucem ſuam Chriſtus leuaſſet. Meritò adhærebat Ioan. 12.
pauimento, qui ſe abſcondebat à Chriſto. Non adhæ- Gen. 3.
rebat pauimento, cui dicit Ieſus: *Sequere me.* Non adhæ- Ioan. 1.
ret pauimento, qui audit & ſequitur legem dicentem: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & ipſi adhærebis.* Deut. 10.
C Quomodo ergo pauimento adhæreat vnuſquiſque, quomodo Deo, audi dicentem: *Qui adhæret meretrici, vnum* 1. Cor. 6.
corpus eſt: qui autem adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. Terra iſta quam gerimus, meretricis quibuſdam nos illecebris capit, & quaſi vultus quoſdam voluptatum, corporaliúmque delectationum fucis illinit, vt lateat in his veritas, & forenſi quadam ſpecie decipiat appropinquantes. Sed quum interiorem oculum mentis ad tempus obduxerint, poſtea tamen decuſſo velut quodam puluere voluptatum huiuſmodi decore, quam ſit inanis gratia ſæculi huius aut corporis, facilè deprehenditur. Bonum eſt igitur adhærere Deo, nec inflexam ceruicem Pſal. 72.
habere ad iugum mundi. Ideóque Eccleſiæ vel forti D animæ dicit Sapientia: *Sicut turris Dauid ceruix tua quæ* Cant. 4.
ædificata eſt in Talphioth, mille † clypei pendent in ea, omnia iacula potentium. Erecta enim ad Deum ceruix, & iugo Chriſti habilis, quæ nulla in terrarum illecebras inflexione curuetur, ſicut Chriſti regalis eſt turris, Hier. 27.
cui iugum ſuum Nabuchodonoſor nõ poſſit imponere. 1. Para. 11.
Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & 1. Reg. 17.
ſupra murorum ædificauit excelſa, vt ſubſidio pariter & decori ſit. Subſidio, quia hoſtem præuidet & repellit: decori, quia nõ ſolùm inter humilia, ſed etiam inter excelſa ſupereminet. Ita tamen ſubſidio vel decori, ſi habeat in ſe verbi dogmata velut quædam phaleratum monilia habeat etiam iacula potentium prophetarum, quæ ad- E uersùs omnem extollentem ſe altitudinem lacertis quibuſdam fidei diriguntur. Noli igitur in puluerem mortis 2. Cor. 10.
deducere animam tuam, cui Dominus etiam naturalem Pſal. 21.
altitudinem tribuit, & vigorem quo ſe excitet & aſſurgat. Vnde etiam de hac coniunctione animæ & corporis dictum opportunè accipitur, eo quòd in naturali vitæ noſtræ myſterio connexa anima corpori velut humi repere, & pauimento adhæreat partim propter hoc terrenum habitaculum, partim quia corpus iſtud de terra eſt.
F Et regionis igitur diuerſorium, & materia ipſa corporis noſtri huic concurrit ſententiæ. Ideóque pulchrè Apo- 2. Cor. 5.
ſtolus de mortis huius corpore liberari cupit quia carce- Geneſ. 2.
re quodam claudimur, & in quodam luxuriæ gurguſtio Rom. 7.
ſiti, tenebris inuoluimur delictorum. Ergo ſecundùm voluntatem Dei ambulemus, vt adhærere dicamur Deo. Nam qui ſecundùm corporis appetentiam viuit, caro eſt: qui ſecundùm præcepta Dei ſpiritus eſt. Non ergo Rom. 8.
fiat anima noſtra caro, hoc eſt, vt dicamur caro, ſicut & illi qui in diluuio perierunt, de quibus dictum eſt, *Quia caro ſunt:* ſed magis caro noſtra obediens animæ gubernaculo, fiat anima, & hoc appellari mereatur nomine, ſicut appellata eſt familia patriarchæ Iacob, & Geneſ. 6.
generationis eius ſancta poſteritas. Sic enim ſcriptum eſt: *Hi filij Bala quàm dedit Laban Rachel filiæ ſuæ, peperit* Geneſ. 46.

Gen. 49. hæ: Iacob animas ſeptem. Et alibi: *Omnes autem animæ quæ* G
intrauerunt cum Iacob in Ægyptum, quæ exierunt de femoribus
illius, præter vxores filiorum, ſexaginta ſex. Et in principio
Exod. 1. Exodi legimus: *Erant autem omnes animæ de Iacob quinque*
Geneſ. 46. *& ſeptuaginta.* Ergo illi qui habitabant cum Ioſeph, & de
Math. 22. Ægypto exierunt, animæ ſunt. Qui autem cùm eſſent
angeli Dei, hoc eſt, vitæ probitate angelorum imitantes
gratiam (qui enim non ducunt vxores, & quæ non nubunt,
erunt ſicut angeli in cælo) qui ergo cùm angeli viderentur,
capti ſunt decore fœminco, hi caro ſunt, ſicut
Geneſ. 6. Dominus Deus dixit: *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus
iſtis in æternum, propter quod caro ſunt.* Et meritò expertes
libidinis angelis comparantur; caro non ſunt, H
quia non ſunt in carne, ſed in ſpiritu, quales erant illi
qui doctorem: Apoſtolorum ſequebantur, quibus ait:
Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Qui autem corpo-
Rom. 8. rea fœminarum capiuntur libidine, caro ſunt: atque
vtinam caro tantùm, & non etiam equi adhinnientes,
Geneſ. 6. quia in vxorem, inquit, proximi ſui, adhinniebant. Ro-
Hier. 5. gat ergo qui deiectionem animæ ſuæ ſentit ad pauimentum
vſque curuatæ, vt viuificetur ſecundùm verbum
Dei, quod animas ad ſe trahit quaſcumque, & miſera-
al. liberare. tione ſui † leuare cupiens abducit a terris. Viuificatur
autem anima quæ vias ambulat Chriſti peccato mortua
Rom. 6. Deo viuens, ita vt mors peccati dominatum in ea poſt I
hæc habere non poſſit, poſteaquã conſepulta cũ Chriſto
iuſtificata eſt a peccato. Sed qui viuificari cupit, vias
ſuas autè pronunciet. Ideoque ſecundo verſu ait.

Vias meas pronuntiaui & exaudiſti me: doce me iuſtificationes tuas.

Pulchro ordine ad iuſtificationes Dei perueniendum
Eſa. 43. putat, vt primùm ſua peccata fateatur. Sic enim docemur
& alibi: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris* Itaque ſcire K
Ioan. 6. debemus quid ſit vias ſuas ambulare hominem, & vias
Ioan. 4. Dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit ſecundùm
concupiſcentiam mundi huius, vias ſuas ambulat, quibus
delectatur & gaudet. Qui autem venit voluntatem
Ioan. 14. facere patris ſui qui in cælis eſt, huius cibus eſt vt mandatum
Dei compleat, qui non quærit quod ſibi voluptati
ſit, ſed quod complaceat Deo: ille viam Domini
pergit, illam viam quæ ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.*
Deut. 10. Vides ergo quia ille viuit ſecundùm verbum Dei, qui
viam ambulat Chriſti. Ipſe etiã Dominus Deus in Deuteronomio
docet quomodo in viis ſuis ambules, dicens: L
*Et nunc Iſrael quid Dominus Deus petit a te, niſi vt timeas Dominum
Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum
ſeruias Domino Deo tuo ex corde tuo, & ex tota anima tua cuſtodias
mandata eius & iuſtitias eius* Liquet igitur alias vias
eſſe carnis, alias Dei: & ſic ſi quis velit ambulare vias
Pſalm. 31. Dei, ſcias ei prius eſſe vias carnis & corporis & ſæcularis
ſapientiæ deſerendas. Relinquens itaque eas Dauid,
pronuntiat, & apud Deum non tacet. Confitetur errores,
al. negat. non † tacet lapſus. Simile illi hoc dixit: *Annuntiabo
aduerſum me iniquitatem meam Domino.* Si enim ſe accuſauerit
iuſtus, vocem parati accuſatoris excludit, qui
ſolet aceruare peccata, & vniuſcuiuſque exaggerare fla- M
Prou. 18. gitia. Obſtruit ergo os eius, qui ipſe de ſe fuerit antè
confeſſus, & præſtruit veniam confitentis. Verecundia
excuſat reum, pudor ſuus accuſat auctorem. Qui
enim ſua delicta non tacuit, videtur in ſe doluiſſe quod
Geneſ. 24. fecit, in diabolo prodidiſſe quod ſuaſit. Ideòque ait
ſcriptura: *Iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui.* Qui
ſe accuſat, etſi peccator eſt, iuſtus eſſe incipit,
quia nec ſibi parcit, & Dei iniuſtitias confitetur,
quem putat latere nihil poſſe. Vtinam Adam ſe
Math. 23. priùs accuſare quam celare voluiſſet. Sed non ſatis
eſt vt confiteatur errorem: verumetiam ſi corrigi
volumus, à Domino poſtulemus vt doceat nos iu-
Pſal. 93. ſtificationes ſuas, ne poſtea errare poſſimus A Domino
igitur doceri petit, quia vnus eſt magiſter noſter,
vt ait Chriſtus. Nec otioſè hoc petit: non enim
ille beatus quem docet homo: ſed quem tu erudieris
G Domine. Vbique meminit ſui, nec putat ſatis eſſe vt doceat
eum iuſtificationes ſuas Dominus Deus noſter, ſed
addidit:

Viam iuſtitiarum tuarum inſinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis.

Vide ordinem. Priùs eſt vt diſcamus Domini iuſtificationes,
deinde vt gradus quoſdam iuſtificationum & ordinem
nouerimus, quid priùs, quid conſequens eſſe debeat.
Nam ſcire quid facias, & ordinem neſcire faciendi,
non eſt perfectæ cognitionis, offendunt plerumque præ-
H poſtera. Denique iuſtus eſt qui ſe in exordio ſermonis
accuſat: iniuſtus autẽ, qui quod priùs negauerat, confitetur. Prou. 18.
Ille verecundiæ inuenit gratiam: hic notam incurrit
impudentiæ. Ita ordinis ignorantia conturbat negotiorum
naturam, formámque meritorum. Ille autem qui
didicerit primo myſteria Dei, deinde ordinem myſteriorum,
exercetur in mirabilibus Dei. Græcus ἀδολεσχήσω
poſuit, quod dicit Latinus, hallucinabor.
In quo videtur eſſe aliqua ſermonis offenſio ſecundùm
vulgarem conſuetudinem, quia ἀδολεσχῆσαι
vulgo æſtimatur, vel hallucinari, plus
I quam oportet aliquid loqui, & ſuperfluũ dicere quod
audienti faſtidio ſit: & videtur eſſe præter ordinem quoniam
ordo rerum videatur afferre faſtidiũ, vt ſi cauſam velis
enarrare aliquam, & ordinẽ non ſerues, auditor autẽ ad
rerum feſtinet exitum, ſuperiora faſtidit. Sed non poteſt
plenè inſtrui, niſi qui ordine ſui cuncta cognouerit, vnde
non ſolùm factũ deprehenditur, ſed etiã facti pondus, &
facientis affectus. Ideòque Dauid quaſi bonus ſui iudex
atque arbiter, prope vſque ad faſtidiũ vult doceri, & vel
ſuperfluo immorari tempore, quàm neceſſarium ordinẽ
præterire. ἀδολεσχία enim vel allucinatio, videtur
longa quædam eſſe meditatio, & moroſa quædam
K mentis intentio: à quo non longè abeſt exercitiũ vel animi
vel corporis. Nam vt ille qui exercet membra ſua palæſtra,
diutius exercet, vt roboret: ita qui exercet mentẽ
ſuam in ſcripturis diuinis vel in cõſiliis, diutius exercere
debet. Exiuit in campum Iſaac. Græcus dixit
ἀδολεσχῆσαι Latinus deambulare, vel exerceri.
Rebecca veniebat, typus in ea præfigurabatur Eccleſiæ,
parabantur nuptiæ, in quibus ſacramentũ foret magnum.
Videns patriarcha iſta myſteria, exiuit in campũ, Geneſ. 24.
diffundens acrimoniam ſuæ mentis, & deambulans in
innocentia cordis ſui. Diuerſis vtique cogitationibus ex- Ephes. 5.
L ercebat animum, & in mirabilibus myſteriis delectabatur: Pſal. 100.
cuius vt imitator euaderet ſanctus Propheta, doceri
iuſtificationes Dei, & viam iuſtitiarum cæleſtiũ cognoſcere
geſtiebat, vt non dormiret anima eius ſæculi iſtius
ſomnum, nec mundanæ captus vanitatis illecebris, a
perſequenda veritatis intentione diffiueret. Qua ratione
ergo doceri velit, ſubtexuit dicens:

Stillauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Stillauit. Aliqui codices habent, dormitauit, quia
M ἐνύσταξεν & ἔσταξεν duabus litteris diſſonant.
Potuit interpres vel antiquarius ſcriptor hîc falli.
νυστάζειν dormire eſt, στάζειν ſtillare. Perfectus
non dormitat, at qui diuinis animum intendit myſteriis,
denique ipſe alibi dicit: *Si dedero ſomnum oculis* Pſal. 31.
meis, aut palpebris meis dormitationem. Sed vigilat ſemper:
& ſi caro dormit, cor vigilat. Non ergo dormiebat, Cant. 5.
qui templum condere Domino cogitabat verborum cæleſtium
exædificatione, non lapidum. Verbum enim Dei
repulſoriũ tædiorũ eſt, quo ſomnus animæ, ſopor mentis
excluditur. Ex triſtitia enim & ſollicitudine ſæcularium
ſomnus irrepit. Qui autem adhæret Deo curarũ fugitans,
voluptatem capit cognitionis æternæ, nullã illic
mutationem rerum ſæcularium pertimeſcens. Qui facilioribus
igitur laborum vtuntur compendiis, dormitauit,
accipiunt: ſed Origenes, qui multorum interpretatio-

Google

nes diligenti diſcuſſit indagine, ſtillauit, ſecutus eſt, eo A
quod perfecti anima quaſi bene compoſita & confirma-
ta non ſtillat, vt faſtigia culminum quę bene tecta atque
munita ſunt: cæterùm incompoſita citò ſtillant. Inde
Prou. 37. vſurpatum eſt: Stillicidia eiiciunt hominem in die hye-
mali de domo ſua: in qua frigoris aſperitate, & frequenti
Matt. 24. aeris mutatione tentamur. Denique docemur prouide-
Luc. 21. re, ne fuga noſtra fiat hyeme vel ſabbato. Paratos enim
2. Petr. 3. iam nos dies debet reperire vel iudicij vel mortis, ne vi-
duatos vindicantibus proſperorum, & omni ſpoliatos ſe-
cundorum flore ſucceſſuum exitus mortis inueniat. Ca-
ueamus ergo ne vnuſquiſque noſtrum eiiciatur de ſtatu
mentis ſuæ, & naturali quadam manſione, ſi habet fora-
Prou. 3. mina manſionum, è quibus fluentia ſtillicidia tanquam
ex fundamentis ſubruant hominem nulla ſapientiæ ſoli- B
ditate fundatum. Ideóque ait Propheta: *Fili ne defluas.*
Confirmanda eſt igitur anima noſtra ne ſtillet: & indiui-
dua virtutum compage ſolidanda, vt poſſit tegis æterni
ſeruare myſterium. Cæterùm is quicumque eſt facilis in
verbis, velut plenus rimarum, hac atque illac affluēs, in-
teriora euacuat ſua, & exterioribus paſſionibus inunda-
Luc. 2. tur, regere ſe neſciens, nec tenere verbum quod accepe-
rit, ſicut ſancta Maria quæ conſeruabat omnia verba in
corde ſuo, ne quid ex eius ore deflueret. Tali ſe munitam
dote virtutum Eccleſia loquitur, vt digna videatur in cu-
ius inuitatus ſponſus ſuccedat hoſpitium. Hinc primum
ſe præſumit eſſe placituram, ſi bene tectam, & fida ſer- C
Cant. 1. uantem ſilentia Chriſtus aſpiciat. *Ecce es*, inquit, *formo-
ſus conſobrinus meus, & quidem pulcher: acclinatio noſtra opa-
ca, trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cupreſſi.*
Laudat ſponſi decorem Eccleſia quem plus vnuſquiſque
tacito laudat affectu, & fidus myſteriorum interpres ta-
Prou. 27. cendo plus prædicat. Nam qui arcana diuulgat, immi-
Matth. 7. nuit Chriſti decorem. Ideo nemo mittat margaritas ſuas
Prou. 10. porcis, ne cōculcari faciat ornamenta pretioſa. Non er-
go in tabernaculo loquacis & garruli, quia multiloquio
peccatum admittitur: ſed in viri ſerij, qui ſit parcus allo-
quij, nec ſermonis intemperans, & verborum ſobrietate
Ioan. 13. temulentiam loquacitatis euitans, caput ſuum Chriſtus
Luc. 1. reclinat. Et meritò opacam ſignificat acclinationem, D
Pſal. 120. quia in Eccleſia conſtitutos virtus obumbrat Altiſſimi.
Hac vmbra Dauid protegi ſe poſtulabat, ne eum per
diem ſol vreret, vel luna per noctē. Hanc vmbram ſpiri-
talis miniſtrat gratia, torrida ſęculi huius, & mundi æſti-
ua fugientibus. Opaca igitur reclinatio Chriſti & Eccle-
ſiæ ſunt, quibus Dei patris æterna illa requies aſpirat. In
Cant. 1. hac ergo requieſcamus vmbra, peccatorum noſtrorum
Cant. 2. æſtibus fatigati. Si quos adusſit libido, hos Domini crux
refrigeret, in qua ſe reclinauit vt noſtra delicta ſuſcipe-
ret. Si quos culpa laſſauerit, hos Ieſus gremio ſuſcipiat
ſuo, & molli foueat amplexu. Vnde audeo dicere quod
caro Chriſti acclinatio ſit Eccleſiæ. Trabes domorum E
noſtrarum cedri. Cedri ſpecie, maiorum qui iuſti fue-
Cant. 1. runt, gloria declaratur. *Iuſtus* enim *vt palma florebit, &
ſicut cedrus, quæ in Libano eſt, multiplicabitur.* Sicut enim
Pſal. 91. cedrus non putreſcit, ita nec maiorum gloria vlla vetu-
ſtate corrumpitur. Lacunaria noſtra cupreſſi. Genus
Cant. 2. hoc arboris numquam amittit viriditatem ſuam, hyeme
iuxta, vere atque æſtate comam paſcit, nec diuerſo colo-
re mutatur. Solam hanc arborem ventus ſuo numquam
honore deſpoliat ſola numquam veteri exuitur amictu,
aut nouo flore veſtitur. Sic apoſtolica quoque gratia ne- F
ſcit defectū, ſed vetuſtate ſui floret. Anima ergo corrum-
pi neſcit, quæ florentibus meritis vigens, ſemper iuſtitiæ
cæterarúmque virtutum culmina patienti magnanimi-
tate ſuſtentat: & ideo non deſſuit neque deficit, quia ni-
hil in earimoſum eſt ac remiſſum, nihil mobile, nihil lu-
Pſalm. 71. bricum, nihil quod vitio ſermonis ex ea poſſit effundi.
Ideóque confirmari ſe petit in verbis ſuis Propheta, ne
Matth. 7. moueantur pedes eius, ne effundantur greſſus eius. Quę,
ſi quis recto vigeat corde, non patitur, ſed radicatus at-
que fundatus aduersùs omnes paſſionum fluctus im-
mobilis perſeuerat. Confirmatus igitur in verbis ait.

Viam iniquitatis amoue à me: & lege tuâ miſerere mei.

Non dixit, Amoue me à via iniquitatis: ſed, *Viam ini-
quitatis amoue a me*: quaſi in nobis ſit, & nobis ineſſe vi-
deatur. Quamdiu enim exercemus aliquod improbum,
via iniquitatis interius manet, & non recedit à nobis:
ideóque ſtudiosè agamus vt eam à nobis ſeparemus. Sed
quia hereditatium iniquitatis glutinum mentibus inhæ-
ſit humanis, opus eſt liberantis auxilio. Precare & tu,
dicito: *Infelix ego homo, quis amouebit à me iniquitatis* Rom. 7.
viam? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Et
pulchrè viam dixit iniquitatis, non iniquitatem, eo quòd
non quaſi naturalis iniquitas ſit in nobis, ſed maiorum Sap. 16.
poſt peccata currentium ſit attrita veſtigiis. Meritóque,
quia vulnus grande ac vetus eſt & diu ſerpens, perfectio-
ris medicinæ remedia depoſcit, obſecrans vt Domini le-
gitima miſeratione curetur. Citò enim refricatur vulnus
quod ſanatum medicinæ lege non fuerit, immò etiam ſe-
riorem curatio ſentit profectum. Ideóque ſi virus in in-
teriora proſerpit, medicamēta foris appoſita non ſentit.
Exigit ergo medicinæ ratio, vt aut ſectione, aut aduſtione
curetur. Niſi enim putrefacta recidantur, aut humor inu-
tilis decoquatur, fruſtrà medicinæ manus adhibentur ad
vulnera. Ideóque bonus medicus huiuſmodi ægrum le-
gitimè dicit eſſe curandum, vt poſſit medicina proficere.
Lege ergo miſeretur, qui cum iuſtitia ſapientiáque miſe-
retur, vt ea dimittat quę ſcit iure poſſe dimitti: ne cùm al-
terius miſeretur, ſeipſum legi faciat obnoxium. Agag
poſtquam miſeratione donatus eſt, fecit peccare Saül. 1. Reg. 15.
Peccauit enim in ipſa miſericordia, & ideo peccauit poſt
miſericordiam. Conſideremus etiam ne & ipſum dete-
riorem faciamus, cuius miſeremur iniuſtè. Plerumque Rom. 1.
enim non coercere delinquētes, maioris auſteritatis eſt,
quàm ſi vlciſcaris. Traduntur enim in paſſiones ignomi- Iob. 12.
niæ, qui cùm aliquid inhoneſtum commiſerint, nullum
culpæ pretium ferunt. Denique eos qui cognitorem
Deum ſuorum ſcelerum non putabant, & quaſi ſine iu-
dice & ſine lege viuebant, *tradidit illos*, inquit, *Deus in re-* Rom. 1.
probum ſenſum, quia elegerunt viam iniquitatis, viam au-
tem veritatis eligere noluerunt. Sed Propheta qui ſince-
ro conuerti voluit affectu, inquit:

Viam veritatis elegi: iudicia tuâ non ſum oblitus.

Non poteſt hoc dicere qui errat in vano dogmate.
Non poteſt Arianus hoc dicere, non poteſt Sabellianus,
non Manichæus, non poteſt dicere auarus, qui ſæcularia
& materialia concupiſcit, non poteſt dicere qui nego-
tiatur, non eſt enim via veritatis, habendi ſtudium, cu-
piditas poſſidendi. Quomodo via veritatis, cùm ille diues
in ſæculo nequeat ſecum ſuas transferre diuitias, & inci- Luc. 12.
piat mēdico illo Lazaro egentior eſſe poſt mortem? Non Luc. 16.
eſt via veritatis honor ſæculi, ſollicitudo mūdi. Denique
qui viam veritatis elegit, paulò pòſt dicit: *Auerte oculos* Pſalm. 118.
meos ne videant vanitatem. Vanitas temporalium eſt, ve- infra.
ritas æternorum. Si volumus igitur ambulare viam ve- 2. Cor. 5.
ritatis, peregrinemur ſæculo magis quàm Deo, & am-
bulemus per fidem. Qui enim per fidem ambulat, Deo 1. Cor. 15.
præſens eſt: qui autem ambulat per ſpeciem, adeſt ſæcu-
lo, peregrinatur à Domino: ſed hic citò confunditur. Vn-
de refugus ab huiuſmodi vitio dicit Dauid:

Adhæſi teſtimonijs tuis Domine: ne confundas me.

Adhæret teſtimoniis Domini qui eius mandata non
reſpuit, iudicia non obliuiſcitur, nec voluptatibus in-
dulget ſuis. Qui adhæret Domini teſtimoniis, renuntiat
mundo, ſuperiora obliuiſcitur, ad priora contendit, vt
perueniat ad brauium, quod eſt inſigne victoriæ. Non
ergo confunditur quem mundi huius illecebroſa non Philip. 3.

Luc. 7. ceperint: non confunditur, etiam ſi erubeſcenda commi- G
ſerit, qui veniam delictorum poſcit à Chriſto. Ideóque
reſpondetur ei. *Dimiſſa ſunt tibi peccata tua, vade in pace.*
Sed ita non confunditur, ſi fuerit in eo operata peccato-
rum remiſſio, vt non ſolùm peccata, ſed etiam peccandi
affectum auferat. Iuſtitia remittit iniquitates, fortitudo
timorem, temperantia impuritatem: vt non ſolùm tem-
poralis, ſed etiam perpetua fiat remiſſio peccatorum. In-
tret in animam tuam Chriſtus, inhabitet in tuis Ieſus
mentibus, vt in tabernaculo virtutis peccato locus eſſe
non poſſit.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataris cor meum. H

Neque enim poterat viam currere, ſi cor eius coarta-
2. Cor. 6. retur anguſtijs. Denique currentibus viam Domini ait
Ibidem. Apoſtolus: *Dilatamini & vos, & nolite iugum ducere cum*
infidelibus. Et de ſe ait: *Os noſtrum patet ad vos, O Corin-*
3. Reg. 4. *thij, cor noſtrum dilatatum eſt.* Ideo & de Salomone dici-
Ioan. 14. tur: *Latitudo cordis eius, ſicut arena maris.* Et vide diſtan-
tiam. Via ſit anguſtior, cor latius, vt Patris, & Filij & Spi-
Apoc. 3. ritus ſancti ſuſtineat manſionem: ne veniat verbum Dei,
Prou. 1. & pulſet, & videns cordis eius anguſtias, dedignetur ha-
bitare. Denique ſapientia in exitu canit, in plateis autem I
cum fiducia agit. Plateæ latæ ſunt. Non igitur in vijs, ſed
cordis latitudine ſapientia decantat. In hoc igitur cam-
po interioris hominis, non in anguſtiis mẽtis currendum
1. Cor. 9. nobis eſt vt comprehendamus. Scriptum eſt enim: *Sic*
2. Tim. 4. *currite, vt comprehendatis.* Denique comprehendit qui ita
cucurrit vt diceret: *Curſum conſummaui.* Cucurrit enim
vt bonus equus. Siquidem habet equos ſuos Chriſtus,
de quibus dicit Propheta: *Immiſiſti in mare equos tuos, tur-*
Habac. 3. *bantes aquas multas*, eo quod gentium populos, qui mo-
uentur vt aquæ multæ, & excitantur vt fluctus aquarum
multarum, euangelizando commouerint Apoſtoli, vt
Pſal. 92. aſſurgentes à terrenis idolorum cæremoniis in Chriſtum K
crederent. Et ſuprà ait: *Aſcendit in equos, equitatus tuus*
Habac. 3. *ſanitas.* O bonorum equorum duodeca iugum mirabile,
quibus fræna pacis, habenæ ſunt charitatis, constricti in-
ter ſe concordiæ vinculis, & iugo fidei ſubiecti, quatuor
Ezech. 1. rotis Euangelij myſterium totius orbis finibus inuehen-
tes, bonum aurigam portãtes Dei verbum: cuius flagello
Ioan. 16. fugatę ſunt illecebræ ſæculares, exterminatus mũdi iſtius
princeps, iuſtorum curſus impletus eſt. O rationabilium
equorum grande certamen! ó mirandum myſterium! ro-
ta intra rotam currebat, & nõ impediebatur. Nouum te-
ſtamẽtum in veteri teſtamento erat, intra illud currebat
Ezech. 10. per quod annuntiabatur. In quatuor partes ibant rotę, & L
non conuertebantur retrorſum, quia ſpiritus vitæ erat in
iis qui currebant in quatuor partes totius mundi, & ſine
al. vita. offenſione currebãt, quia bona equorũ † via quadrabat.
Currebant igitur equi, quia non dormiebat qui aſcende-
Pſal. 75. ret equos. Animarum igitur noſtrarum auriga Ieſus, qui
nos quoque vult aſcendere equos noſtros, hoc eſt, noſtra
corpora, & vigilare ſemper, ne dicatur nobis; *Dormitaue-*
Ibidem. *runt qui aſcenderunt equos.* Tranſeundum eſt hoc mare
impigrè, vix tranſitur à vigilantibus. Si quis autem dor-
mierit, tranſire non poterit, ſed demergitur vt Ægyptius,
cuius & anima & corpus interiit. *Equum enim & aſcen-*
Exod. 15. *ſorem proiecit in mare*, qui non ſequebantur legem, ſed
perſequebantur.

In octonarium quintum enarratio.

He.

Eſai. 40. SEquitur quinta littera He, quæ Latinè ſignificat, eſt,
vel vt alibi inuenimus, viuit; Conuenit ibi vtraque
Hebr. 13. interpretatio, qui enim eſt, viuit: & qui viuit, eſt. Deni-
Ezech. 33. que gentiles non ſunt, & ideo non viuunt, ſed mortui
ſunt. *Ieſus autem heri & hodie ipſe eſt, & in ſæcula*: & qui
Rom. 4. eſt, viuit. *Viuo enim ego, dicit Dominus.* Quomodo enim
poteſt non eſſe qui viuit? Viuit autem Ieſus, qui etiam
mortuos viuificat, & vocat, quæ non ſunt, tanquam ea
quæ ſunt. Nihil mirum ſi Domino cedit natura, vt viui-
ficentur & mortui & incipiãt eſſe qui non erant. Et ideo Ioan. 14.
quia via etiam vita eſt, ſecundùm illum qui ait: *Ego ſum* Galat. 2.
via, veritas, & vita: viam quæramus, vt vitam habere me-
reamur. Audiamus ergo illum qui viuit in Chriſto. Viuit Pſal. 133.
autem qui ait: *Sed nos qui viuimus, benedicimus te Domine.* Ioan. 11.
In Chriſto enim Ieſu etiam quicumque mortuus fuerit,
viuit. Audiamus, inquam, qui dixit vt viueret.

Legem mihi conſtitue, Domine, viam iuſtitiarum tuarum: & quæram illam ſemper.

Miles qui ingreditur iter viandi ordinem non ipſe diſ-
ponit ſibi, nec pro ſuo arbitrio viam carpit, nec † volun- al. volup-
taria captat compendia, ne recedat à ſignis, ſed itinera- taria.
rium ab imperatore accipit, & cuſtodit illud, præſcripto
incedit ordine, cũ armis ſuis ambulat, rectáque via con-
ficit iter, vt inueniat † commeatuum parata ſibi ſubſi- al. com-
dia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit, meſtium.
manſionem paratam non inuenit, quia imperator iis iu- Deut. 5.
bet hæc præparari omnia qui ſequuntur, nec dexterâ nec
ſiniſtrâ a præſcripto itinere declinãt, meritóque non de-
I ficit qui imperatorem ſequitur ſuum. Moderatè enim
ambulat, quia imperator non quod ſibi vtile, ſed quod
omnibus poſſibile conſiderat; ideo & ſtatiuas ordinat,
triduo ambulat exercitus, quarto requieſcit die. Eligun-
tur ciuitates, in quibus triduum, quatriduum & plures
interponantur dies, ſi aquis abundant, commerciis fre-
quentantur: & ita ſine labore conficitur iter, donec ad
eam vrbẽ perueniatur, quæ quaſi regalis eligitur, in qua
feſſis exercitibus requies miniſtretur. Hanc legem vian-
di eſſe præſcriptam Chriſto ducente ſanctis commeanti-
bus recognoſcas velim. Profecti ſunt enim & patres no-
ſtri de terra Ægypti per longa ſpatia terrarum, quorum Num. 20.
K ſtatiuę omnes, manſionéſque deſcriptæ ſunt, donec Ca- Num. 33.
des, id eſt, ad ſanctam terram perueniretur. Iſtę ſunt ſta-
tiuæ filiorum Iſraël, quas deſcripſit Moyſes ea præcepto
Domini. Aduertimus ergo quis has ordinauerit man-
ſiones, quomodo ambulare oporteret filios Iſraël. Præ- Exod. 13.
ibat enim illos Deus per diem in columna nubis vt refri-
geraret viãtibus: noctu autem in columna ignis, vt viam
oſtẽderet ambulãtibus, & tenebras dimoueret. Lex via-
rũ columna erat & ignis, & nubis. Denique in columna
nubis loquebatur ad eos, vbi volebat exercitum requieſ-
cere à labore itineris, non mouebatur columna ignis,
nec tranſibat nebula lucis. Quando autem volebat exer- Pſal. 98.
L citum mouere, prouehebatur & columna ignis in nocte,
columna autem nubis in die. Illa autem columna nubis
ſpecie quidem præcedebat filios Iſraël, myſterio autem
ſignificabat Dominum Ieſum in nube venturum leui, ſi-
cut dixit Eſaias, hoc eſt in virgine Maria, quæ nubes erat Exod. 13.
ſecundùm hereditatem Euæ, leuis erat ſecundùm virgi-
nitatis integritatem. Leuis erat, quæ non homini quæ- Eſai. 19.
rebat placere, ſed Domino. Leuis erat, quæ non in ini-
quitate conceperat, ſed ſpiritu ſuperueniente genera-
bat: nec in delicto, ſed cum gratia parturiebat. Aliter Luc. 1.
quoque hanc interpretationem ſumere licet. Venit in Eſai. 19.
nube leui Chriſtus in Ægyptum, hoc eſt, venit in ſuſce-
ptione corporis in hoc ſæculum. In nube venit, quem
M nebula corporis obumbrabat. Sed leuis erat caro, quam
nulla ſua grauabant delicta. Quomodo enim peccatis
grauaretur ſuis, qui auferebat omnium peccata populo-
rum? *Ecce*, inquit Ioannes, *agnus Dei qui tollit peccatum* Ioan. 1.
mundi. Ante heſternum lectum eſt, quia ſtabat Ie-
ſus, & habebat veſtimenta ſordida: mea enim pecca- Zach. 3.
ta portabat. Sumpſit veſtimenta noſtra, vt nos ſplendo- 1. Petr. 2.
re immortalitatis indueret. Venit in nube leui quaſi iuſti-
tia: iniquitas enim in talento plumbeo ſedet, Chriſtus Zach. 5.
in corde iuſtorum, in quibus peccata non erant. Et ideo
bene lectum eſt hodie: *Quid retribuam Domino pro omni-*
bus quæ retribuit mihi? Pro nobis verbum ſuſcepit car- Pſal. 115.
nis infirmitatem, pro nobis eſuriuit, vapulauit, crucifixus 1. Pet. 3.
eſt, mortuus eſt, vt nobis, in quibus ante vita ignobi-
lis & degener habebatur, inciperet mors eſſe pretioſa.

Digitized by Google

Sed reuertamur ab confectionem itineris, & ordinem
manſionum. Et tu ſequere ſpiritaliter hanc legem vian-
Exod. 12. di, vt excas ex Egypto, & inde promouens fige taber-
naculum in Socoth, hæc prima tibi ſtatio ſit. Socoth
prima manſio eſt, ſignificans tabernaculum. Fige ergo
tabernaculum quod in te eſt, mentiſque tuæ ſtationem
confirma, vt radicatus atque fundatus maneas in fide
Chriſti. Sequitur manſio in Mara, hoc eſt, in amaritu-
dine. Non omnes manſiones æquales ſunt. Inde ventura
eſt in Helim, vbi ſontes duodecim ſunt, & ſeptuaginta
Coloſſ. 2. arbores palmarum. Poſt amaritudinem, ne populus de-
Exod. 15. ficeret, debuerunt amœna & fœcunda ſuccedere. Inde
Raphidin, quod eſt laudatio iudicij, inde ſequitur Si-
na, habens in ſe & populi tentationem, & legis promul-
Exod. 17. gationem. Variantur merita manſionum, quia nulli in- B
Exod. 19. gis in hoc ſæculo viuendi poteſt eſſe ſucceſſus. Bonus
igitur imperator alibi manna eſurienti populo miniſtra-
uit, alibi potum de petra fluere, quo ſitim populi reſtrin-
Exod. 16. gueret, auguſta prouiſione præcepit, alibi legem dedit,
Exod. 17. alibi triumphos donauit, vt his beneficijs fotus exerci-
1. Cor. 10. tus nullum prolixi itineris ſentiret laborem. Itaque in
illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur com-
mittamus iter noſtrum ductui Domini Ieſu, qui legem
primò introduxit, & antea per Ieſum terram repromiſ-
ſionis in poſſeſſionem populo ſuo dedit. Sed etiam
quando Moyſes videbatur ductor eſſe, aderat illi Ieſus:
aderat autem illi non palam, nec apertè ductorem aut C
principem populi ſe gerens. Expectabat enim donec
Moyſes tempus expleret ſuum, quo completo ſucceſ-
ſit Ieſus. Itaque ſi conſideres ſcripturam dicentem. *Erunt*
Geneſ. 6. *dies eorum anni centum viginti*: videbis myſterium ple-
nitudinis temporum ex centum viginti annis poſt quos
& Moyſes in monte requieuit, & Ieſus manifeſtè man-
Deut. 34. ſionum ſuſcepit principatum, vt iam non ſub legis timo-
re ſit populus, ſed reſuſcitatus à mortuis fructu vitę frua-
tur æternę. Ambulemus igitur ſecundũ legis doctrinam,
via nobis lex Dei ſit. Hanc viam ambulãs Eccleſia dicit:
Cant. 2. Ego *flos campi, & lilium conuallium, ſicut lilium in medio*
ſpinarum. In totam enim terram fides populi credentis
Pſalm. 30. exiuit, & in ſpatio poſuit pedes ſuos Chriſtus. Et ideo D
pulchrè ait florem ſe eſſe campi. Flos erat etiam Paulus,
2. Cor. 2. qui dicebat: *Bonus odor Chriſti ſumus Deo*. Et verè flos, qui
poterat noua & vetera de ſui cordis proferre theſauro.
Matth. 13. Pulchrè etiam liliom dicitur Eccleſia. Sicut enim lilium
fulget, ita etiam ſplendent opera ſanctorum. Pulcherri-
mè etiam dictum eſt. Lilium conuallium, quia in in hu-
milibus magis elucet gratia. Sed hoc liliũ in medio ſpi-
narum, hoc eſt, inter Iudæos & hæreticos, hoc eſt, inter
ſollicitudines huius ſæculi, quæ mentem hominis ani-
múmque compungunt. Poſſumus etiam aliter accipere,
quia ſicut liliũ inter ſpinas eminet, ita ſuper omnes con- E
Cant. 2. uentus Eccleſia Dei refulget. Refert etiam conſiderare
quod hoc lilium ſplendore circumfuſum ſit, intus autem
quod habet, rubeum ſit, boni & ipſum odoris, eò quòd
caro Chriſti velut morali diuinitatis claritudine circum-
ſepta, cæleſtis habuerit protectionem gratiæ. Denique in
Cantic. 5. poſterioribus ait: *Fraternus meus candidus & rubeus*. Can-
Eſai. 63. didus claritate diuina, rubeus ſpecie coloris humani,
quem ſacramento incarnationis aſſumpſit. Meritóque
& ipſum quod eſt rubeum, bene olet, quia caro Chriſti
ſine peccato eſt, quam perfidi contrectantes, manus ſuas
inquinauerunt, ſancti venerantes, pietatis odore fra- F
grarunt. Accepit hunc odorem Dominus Ieſus fragran-
tis Eccleſiæ ſuæ, & ait: *Ecce proxima mea bona*. Et Eccle-
Can. 1. ſia dicit ad Chriſtum: *Ecce bonus fraternus meus: ecce es*
Cant. 2. *bonus tanquam malum in lignis ſiluæ*. Huiuſmodi pomum
odorem gratum habet, vt cæterorum pomorum fra-
grantiam vincat. Chriſtus ergo affixus ad lignum ſicut
malum pendens in arbore, bonum odorem mundanæ
fundebat redemptionis, quæ peccati grauem deterſit
Ibidem. fœtorem, & vnguentum potus vitalis effudit. *Tan-*
quam malum, inquit, *in lignis ſiluæ, ita conſobrinus*
meus in medio filiorum; eo quod ſuper prophetas &
Apoſtolos intima corda hominum verborum ſuauita-
Ibidem. te mulcebat. Sed non ſolùm odor, verùm etiam cibus

A ſuauis in malo eſt. Ergo cibus ſuauis eſt Chriſtus. *In vm-*
bra, inquit, *eius concupiui & ſedi*. Legem enim accepe-
rat, hanc ſequebatur, hanc currebat viam. In lege itaque
requieſcens in vmbra Chriſti requieſcebat. Bona vm-
bra, quæ nos ab iniquitatis ſole defendit. Cui autem du-
bium quod lex Dei vmbra ſit Chriſti quid eſt lex dies fe- Hebr. 11.
ſti neomeniæ, ſabbatorum, niſi vmbra futurorum? Qui Coloſſ. 2.
dies ſecundùm legem Moyſi, vt videam ſex dies & ite- Exod. 20.
rum ſeptimum diem, & ſic perpetua ſæcula? Qui menſis
ſecundùm legem Moyſi, vt ſciens menſem, ſciam pri-
mam mẽſis neomeniam, & vera ſancta in neomenijs of- Num. 28.
ferẽda? Qui ſecundùm legem Moyſi annus, ſex illis die-
bus conſtat, de quibus ait: *Sex annis ſeruiet Hebræus, &*
ſeptimo anno liberabitur: vt inueniantur ſex anni quibus Deut. 15.
B aliquis operatur terram, ſeptimo autem anno remittit Leuit. 15.
illam proſelytis, & pauperibus, & beſtijs terræ? Qui
ſeptimus annus quo cõceduntur debita omnia Hebręis?
In hac vmbra requieſcebat patrum fides, prophetarum
ſancta deuotio. Dicit ergò congregatio religioſa, vel
ſancta anima: *In vmbra eius concupiui & ſedi*. Vmbra
eius eſt iubilæus annus. Quis enim eius myſtica videt, vt Cant. 2.
facie ad faciem cognoſcat, quæ anno quinquageſimo Leuit. 25.
complenda lege præſcripta ſunt? Vmbra ſunt dies feſti Leuit. 23.
ſecundùm legem primo menſe, decima die menſis vſque
ad quartamdecimam, & inde vſque ad vigeſimamprі- Ibidem.
mam mẽſis. Quæ vmbra eſt celebritas illa inter primum
C & ſeptimum mẽſem, in tẽpore illo † anonymo? Vmbra
eſt, ſanctificata libertas in ſabbato. Vmbra eſt dies feſtus al. anno
ſeptimi menſis neomeniæ, & memoriale tubarum ſepti- quinqua-
mi menſis, dies decimus, dies expiationis. Vides quia geſimo
monas & decas duo feſti dies. Item quintusdecimus dies, qui iubi-
dies tabernaculorum per octo dies. In vmbra hæc om- læus dici-
nia. In vmbra prima dies vocata, & octaua dies vocata tur.
in vmbra, quæ in ſcenopegijs præſcripta ſecundùm le- Ibidem.
gem. Conſtitue mihi aliquos ex circumciſione creden-
tes, in lege doctos, obſeruantiæ ſollicitæ viros, & nunc
Euangelij agnitione illuminatos, ſpiritali ſaginatos gra-
tia. Dicit in his Eccleſia quæ videt Chriſtum, quæ ſpon-
ſum recipit, quæ in cibo eius paſcitur: *In vmbra eius concu-* Can. 2.
D *piui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis*. Qui
fructus eius dulcis, niſi prædicatio Dominicæ paſſionis,
vt ipſe ait: *Ecce hereditas Domini filij, merces fructus ventris*?
Qui enim dulcior fructus poteſt eſſe in faucibus noſtris, Pſalm. 126.
quam remiſſio peccatorũ? Et bene flos eſt Eccleſia quæ
fructum annuntiat, hoc eſt, Dominum Ieſum Chriſtum,
de quo dictum eſt Mariæ: *Benedicta tu inter mulieres, &*
benedictus fructus ventris tui. Ergo vbi guſtauit fructum Luc. 1.
ſuauitatis, impatiens ad perfectiora feſtinat, dicens: *In-*
troducite me in domum vini, conſtituite in me dilectionem,
confirmate me in vnguentis, ſtipate me in malis, quia vul- Can. 2.
nerata charitate ego ſum. Læua eius ſub capite meo, & dex-
E *tera eius complectetur me. Adiuro vos filiæ Hieruſalem in*
virtutibus & fortitudinibus agri, ſuſcitaueritis & excitaue-
ritis dilectionem vſquequo velucrit. Meritò quærit eum, me-
ritò deſiderat, quia bene omnia in hoc curſu atque itine-
re diſpoſuit imperator noſter. Primum omnium fidei
fundamẽto tabernaculum hoc confirmandum putauit.
Deinde ſi qua eſt nobis aſpera atque arida & prærupta
manſio, imperator tamen iſte turbata diſcernit, arida irri-
gat, deſerta fœcundat. Si quid amaritudinis, ſi quid ten-
tationis, ſi quid infirmitatis eſt, ductor noſter & amara
F temperat, & ſollicita mitigat, dura diſſoluit, & inualida
confirmat. Sicubi vult requieſcere rex terræ exercitum
ſuum, non ignobilem vicum, non commeantibus indi-
gentem, non arenoſa & nuda gignẽtium, ſed vrbem ædi-
ficijs nobilem refertam & vberem copiarum, aut agrum
amœnum & virentem paſcuis, aut numeroſa & campe-
ſtria ſtatiuis opportuna decernit. Ergo ſi reges terræ no-
runt commoda † prouidere ſequentibus ſe, quãtò magis
Deus qui bonus eſt, nouit quemadmodũ profutura diſ- al. præui-
ponat diligentibus ſe? Ac primum ſi incognitum carpen- dere.
dum eſt iter, duces eliguntur viarum, qui præcurrant ag- Luc. 11.
mini. Sed hoc imperatores iſti iniurioſum ſibi arbitran-
tur: Deus autem præibat cùm Hebræi facerent iter. De-
nique in columna nubis loquebatur ad eos. Et vt ſcias

quia præibat: Deus, inquit, præibat illos: interdiu qui- G
Exod. 13. dem in columna nubis oſtendens illis viam, noctu au-
Pſal. 98. tem in columna ignis: & non deficiebat columna nubis
Exod. 13. interdiu. Hanc præcedentem nobis columnam ſequens
Eccleſia, non deficientem, ne ipſa deficeret, vmbra eius
refrigerabatur, & ideo dicit: *In vmbra eius concupiui, &*
Cantic. 2. *ſedi, & dulcis eius fructus in faucibus meis*, quia à Domi-
Pſal. 18. no paſcebatur, & deducta in locum paſcuum, & aquam
Cantic. 2. refectionis. *Introducite me in domum vini.* His copiis præ-
paratis quærit progredi ad aliam manſionem in qua my-
ſteriorum gratiam, & lætitiæ capiat ſuauitatem. Hinc
Ibidem. quoque promouens verum iter, ait: *Conſtituite in me di-
lectionem.* Bona ſtatiua, vbi plenitudo eſt charitatis. *Con-
firmate me*, inquit, *in vnguentis, ſtipate me in malis.* Ha- H
bes alias manſiones, ad quas Eccleſia cum delectatione
ſuccedit. Iſtæ manſiones ſunt crucis Chriſti & ſepultu-
Ioan. 19. ræ, in quibus vulnerata eſt Eccleſia, ſed vulnere charita-
tis. Vulnus enim eſt quod Chriſtus excepit, ſed vnguen-
tum eſt quod effudit. Pomum eſt quod pependit. Hoc
Cantic. 2. pomum guſtauit Eccleſia, & ait: *Et fructus eius dulcis in
faucibus meis.* Et vt ſcias quia pomum eſt Dominus, le-
Ibidem. giſti ſupra: *Tanquam malum in lignis ſiluæ, ita confratruus
meus.* Nos quoque vulnus fatemur cùm prædicamus
1. Cor. 1. Chriſtum crucifixum: ſed bonus odor ſumus Deo, quia
2. Cor. 2. crux Chriſti Iudæis ſcãdalum, Græcis ſtultitia, nobis au- I
tem virtus Dei atque ſapientia eſt. Hoc vulnere Eccle-
1. Cor. 1. ſia vulneratur, cùm Saluatoris ſui prædicat mortem, ſed
hoc vulnus eſt charitatis. Denique qui non credit, ne-
gat: qui diligit, confitetur. Manichæus negat Chriſtia-
nus fatetur, & ideo ſcriptum eſt: *Vtiliora vulnera amici,
quam voluntaria oſcula inimici.* Pulchrè ergo dicit eccle-
Prou. 27. ſia: *Quia vulnerata charitate ego ſum.* Nudemus mem-
bra noſtra bono vulneri, nudemus ſagittæ electæ. Sa-
gitta hæc, Chriſtus eſt, qui dicit: *Poſuit me ſicut ſagittam
Eſai. 49. electam.* Bonum eſt ergo hac vulnerari ſagitta. Non me-
diocris manſionis iſte proceſſus: non omnes poſſunt
Act. 5. dicere quia vulnerati ſunt dilectione. Dicebant Apoſto- K
li cùm pro Chriſto lapidarentur, & Chriſtum prædica-
rent. Dicebat Paulus cùm ter virgis cæderetur, & die ac
2. Cor. 11. nocte Chriſtum adorandum gentibus diſputaret. Di-
Act. 20. cunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Chriſto. & quia
vulnerari pro eius meruerunt nomine, plus diligunt.
Ad hanc ergo veniens manſionem Eccleſia, ad hunc
proceſſum, vt pro Chriſto filios ſuos efficiat, vt excipiat
vulnera charitatis, quaſi bona fidei alimenta reperiens,
pietatiſque fructus, guſtauit ipſa, & hortari cœpit cæte-
Pſalm. 33. ros, dicens: *Guſtate, & videte quoniam ſuauis eſt Dominus
ſicut malum.* Et in malo vulnus eſt, ſed tamen ſuaue eſt.
Cantic. 2. Venit iterum ad vallem Botryonis, vidit ingentis vuam L
Num. 13. magnitudinis, quam duo portare vix poterant, vnus qui
præcederet, alius qui ſequeretur. Guſtauit myſterium in
Ieſu Naue, guſtauit in Caleb, qui dicebant populo: *Vi-
Ibidem. dimus terram profluentem mel & lac.* Guſtate, & videte
Pſalm. 33. quoniam ſuauis eſt Dominus. Et addidit Eccleſia dicere:
Cant. 2. *Læua eius ſub capite meo, & dextera eius complectetur me.
Adiuraui vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & fortitudini-
bus agri, ſi ſuſcitaueritis & excitaueritis charitatem vſquequo
Ioan. 14. voluerit.* Et iſtæ manſiones ſunt via regali incedentis Ec-
cleſiæ. *Multæ* enim *ſunt manſiones apud patrem meum*:
Ibidem. teſtificatur Dominus Ieſus & : *Ecce venio: & accerſo vos.*
Bona manſio ſapientiæ, & ſiue in læua eius, ſiue in dex-
tera, bona manſio, quia via regalis eſt. Ideóque ſapien- M
Num. 20. tes nuntij dicunt: *Via regali ibimus, non diuertemus
in dexteram neque in ſiniſtram, quoadúſque tranſeamus termi-
nos tuos.* Hoc dixerunt miſſi à Moyſe nuntij ad re-
gem Edom, hoc eſt, terrenum: quia terrena omnia: ſiue
in dextera, ſiue ſiniſtra, mala ſunt. Mala manſio inſi-
pientia, mala manſio intemperantia, & ideo pertranſit
has manſiones Hebræus, non diuertit ad eas, ſed per-
1. Cor. 8. tranſit vt perueniat ad ſiniſtram ſapientiæ & dexte-
ram, & in ipſis maneat, vbi diuinæ ſimplicitas, vbi glo-
ria, vbi longitudo vitæ eſt. Lõgitudo enim vitæ in dexte-
ra eius, vt ait Salomon: in ſiniſtra autem eius diuitiæ
Prou. 3. & gloria. In dextera vita eſt, in ſiniſtra requies. Vtinam
ſuper ſiniſtram eius requieſcam, ne quæram ceruicalia.

G *Væ enim iis qui aſſuunt ceruicalia*, Ezechiel dicit. Has man- Ezech. 13.
ſiones præparat Eccleſiæ ſuæ bonus ductor, & per vias
ſapiẽtiæ dirigit iter eius. Denique laudat ſapiẽs vias eius.
Viæ eius viæ bonæ, & omnes ſemitæ eius in pace. Sed quia Prou. 3.
ſapientia, honeſtas, claritas, ita perfecta ſunt, ſi hã-
beant charitatem (plenitudo enim legis charitas eſt) ſuſ-
citari & excitari vult charitatem. Suſcitari in veteri te-
ſtamento, excitari in nouo. Charitas Deus eſt, vt legi- Rom. 13.
mus, charitas Chriſtus eſt. Suſcitatur vt leo, & catu- 1. Ioan. 4.
lus leonis, vt Iudæ aſcendat ex germine. Reſuſcitatur vt
dormiens, vt recumbens: quia non humana, ſed ſua &
patris maieſtate eſt ſuſcitatus à mortuis. Vnde ait ſcrip-
tura: *Quis ſuſcitabit illum?* non enim poterat illum aut Galat. 49.
H angelus, aut poteſtas ſuſcitare aliena, cùm ipſe alios re-
ſuſcitaret. Ergo cùm hic dicit: *Si ſuſcitaueritis aut excita- Ibidem.*
ueritis charitatem vſquequo voluerit: de iis dicit qui reſur- Oſeæ 6.
rectionem eius poſſunt congruè prædicare, vt audienti-
bus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel ſuſcita-
tur Chriſtus in iis qui primùm accedunt, excitatur in iis
qui poſtquam acceſſerint, dormierunt. Dormit ergo
Chriſtus negligentibus, ſuſcitatur in ſanctis. Habet er-
go Eccleſia per quæ gradiatur, habet tabernacula man-
ſionum, in quibus requieſcunt ſancti, de quibus iſte eſt
qui dicit: *Legem mihi conſtitue Domine viam iuſtificationum tua-*
I *rum.* Bene ait: *Conſtitue*, vt in pectore eius immobilis &
fixa permaneat, nec aliquo ſæculi turbine ab eius con-
uellatur affectu, vt ipſe lex ſit ſibi, opus habens legis
ſcriptum in corde ſuo. *Et quæram*, inquit, *illam ſemper.*
Non eſt enim mediocre quod requiritur paradiſi gratia,
Dei regnum, angelorum conſortium, immortalitatiſ- Rom. 2.
que domicilium. Non ergo vno die quæritur, nec duo-
bus, aut paucis menſibus, ſed quæritur ſemper, & quæ-
ritur per omnia: vt meritorum multa concurrant ſuf-
fragia, διὰ παντὸς enim & omne tempus ſigni-
ficat, & per omnia. Cùm dicit igitur, *Quæram ſemper*, ſi-
ne fine dicit eſſe quærendum. Sed non ſatis eſt quærere,
K niſi intelligas etiam quod requiris. Ideóque ait:

Da mihi intellectum, & perſcrutabor le-
gem tuam: & cuſtodiam illam in toto cor-
de meo.

Quærendum primum, deinde intelligendum per-
ſcrutandúmque legis omne myſterium, & in corde cu-
ſtodiendum. Quis autem poteſt cuſtodire legem Dei,
niſi intellectum acceperit? Qui autem intelligit & Hier. 6.
ſcrutatur, ſcrutando in ſemitam mandatorum deducitur. Pſ. 118. ſup.
L In quo illud aduertendum, quia lex eſt iuſtitia, manda- Ibidem.
tum iudicium; ſicut & in hac litera legimus. Eſt legis
via, ſtate in viis legis, eſt via iuſtitiarum, ſecundum pri- Hier. 6.
mum verſiculum. Eſt ergo teſtimoniorum via: *In via
teſtimoniorum tuorum delectabar.* Eſt & via mandato-
rum: *Viam mandatorum tuorum cucurri.* Interrogemus
ergo has vias, vt dicatur nobis: State in viis legis, &
interrogate ſemitas æternas, & videte quæ via melior,
& ambulate in ea. Quum omnes igitur ambulaue-
rimus vias, veniemus in omnium finem viarum, qui
ait: *Ego ſum via.* Chriſtus ergo finis viarum, ipſe enim Ioan. 14.
eſt finis legis ad iuſtitiam omni credenti. Hinc audeo Rom. 10.
M dicere, quia finis iuſtitiarum Chriſtus, qui eſt iuſtitia: Eſai. 43.
finis teſtimoniorum Chriſtus, de quo dictum eſt: *Eſtote
mihi teſtes, & ego teſtis, dicit Dominus, & puer meus
quem elegi.* Aduertimus igitur quantum nobis ambu- Rom. 10.
landum ſit vt veniamus ad Chriſtum. Ambulandum in
lege, quia finis legis Chriſtus eſt. Sine lege ergo non per-
uenitur ad Chriſtum. Vnde manifeſtum eſt quod hære-
tici qui legem veteris non accipiunt teſtamenti, etſi di-
cant quod Chriſtum teneant, tamen non poſſunt tenere Apoc. 1.
finem qui initium non tenuerunt. Ipſe Ieſus eſt initium
& finis. Oportet igitur vt ambulemus ſecundùm legem
ſpiritalem, vt veniamus ad legis finem Dominum Ieſum.
Oportet vt ſequamur teſtimonia, vt perueniamus
ad magnum teſtimoniũ Dominũ Ieſum. Oportet etiam

vt in præceptis Domini ambulemus, vt perueniamus ad magnum præceptum, de quo legiſti: *Dictum eſt antiquis, Non occides: ego autem dico vobis:* hoc eſt, ſuper omne præceptum dico. Itaque non vſurpatorie dixerim ſed vere, quia ſicut ſunt ſancta ſanctorum, ita præceptum eſt præceptorum. Sed vt iſta ſeruare poſſimus, intellectum petamus à Domino. Intelligamus quid ſit circumciſio. Circumcidit Ieſus petrinis gladiis, & abſtulit opprobriũ Ægypti à filiis Iſrael. *Petra Chriſtus eſt.* Circumcidat te verbum Dei, & gladius oris eius: & ſic Ægypti carebis opprobrio. Non igitur corporis, ſed cordis intelligenda eſt circumciſio. Si intellexeris legẽ, ſeruabis eam in corde tuo. Iudæus in corde legem non ſeruat, ſed in labiis legem recitat, & legem ignorat. Denique *populus hic*, inquit, *labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.* Quomodo poteſt legem tenere, qui longè eſt à legis auctore? Tertius verſiculus quid habeat, conſideremus.

Matth. 5. *Exod. 30. & 40.* *Ioſu. 5.* *1. Cor. 10.* *Hebr. 4.* *Rom. 2.* *Eſai. 29.* *Matth. 15.*

Deduc me in † ſemitam mandatorum tuorum: quoniam volui eam.

al. ſemita.

Quis hoc dicit, niſi qui ſequitur Chriſtum? Non poteſt alius hoc dicere, niſi qui illud exequitur quod ſcriptum eſt: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & ipſi adhærebis, quia ipſe te adducit.* Quomodo deducat, audi. *Niſi quis tulerit crucem ſuam, & poſt me ſequutus fuerit, non eſt me dignus.* Præcedit ergo Chriſtus vt nos ſequamur, præcedit verbum. Principium Chriſtus eſt, ideo ſapientia dicit, *Dominus creauit me principium viarum ſuarum.* Aduertimus quod & principium Chriſtus, & finis viarum ſit. Non vereor ne quis dicat: Creatum ergo Chriſtum aſſeris? Reſpondebo: Ita creatum dico, quemadmodum factum legi, hoc eſt, factum ex muliere, factum ſub lege: hoc eſt: ſecundùm ſuſceptionem carnis creatum, ſecundùm quod eſt natus ex Virgine. Creatus eſt, vt redimeret creaturas: homo factus eſt, vt homines à morte perpetua liberaret. Creatus eſt vt vias mihi demonſtraret æternas, quibus homo redire poſſit ad Dei regnum. Ergo quia principium eſt viarum Dei: hoc principium ſequamur. Primus viam noui ingreſſus eſt teſtamenti, vt viam deuotionis ſterneret nobis. Si ieiunamus, ante nos ille ieiunauit: ſi pro nomine eius ſuſtinemus iniurias, priùs ille ſuſtinuit pro noſtra redemptione. Ceruices ſuas poſuit in flagella, maxillas ſuas in palmas: aſcendit crucem, vt doceret mortem non eſſe metuendam. Denique quaſi præcedens ait Petro: *Tu me ſequere.* Et ideo Petrus curſum conſummauit, quia ſecutus eſt Chriſtum. Sequitur verſus quartus.

Deut. 10. *Mat. 10.* *Prou. 8.* *Apoc. 1.* *Galat. 4.* *Hier. 6.* *Iob. 40.* *Matt. 4.* *1. Petr. 2.* *Eſai. 50.* *Ioan. 21.*

Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.

* Vtilitatem alii habent: & puto quod ideo mutatum ſit, quia vtilitas bonæ rei videtur eſſe expetenda potius quam declinanda. Sed quia pleríque lucrum pecuniarum, vtilitatem ſuam putant eſſe, ideo ſi legimus vtilitatem, non animæ vtilitatem accipere debemus Prophetam declinare, ſed vtilitatem pecuniæ. Sanctus enim lucra iſta non nouit, ſed omnia hæc detrimentum arbitratur, vt Chriſtum lucretur, & rectè. Quod enim putamus lucrum eſſe pecuniæ, damnum eſt animæ, quia virtutis eſt detrimentum. Ergo ſecundùm eos qui ita acceperunt vt optet Propheta inclinare cor ſuum in teſtimonia, & non in auaritiam, & nos congruimus aſſenſu: atq; vtinam precem ſancti ſequẽtes & oremus quod ille orauit, & quod oramus imitemur affectu. Quid enim mihi prodeſt ſi orem vt auertat cor meũ Deus ab auaritia, & ipſe diebus ac noctibus pecuniæ quæram compendia? Si oramus ſermone, comparemur & mente. Audit ſenſum noſtrum Ieſus, & cognoſcens duobus iſtis non conuenire, ſermoni, & cupiditati, non exaudit loquentem. Et ideo qui bene volebat orare, dicebat: *Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Ita magis auditor autem, ſi aſpernetur auaritiam. Sed quia inualidi ſumus, & plerumque volentes auertere cor noſtrum à

Philip. 3. *Iacob. 4.* *1. Cor. 14.*

A pecunia vel auro vel argento, capimur aſpectu, & agrum aut ædificium videntes alienum concupiſcimus, bene addidit Propheta, dicens: *Michæ. 2.*

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

Etenim qui in via eſt Dei, vanitates non aſpicit. Via perfecta Chriſtus eſt. Qui igitur in Chriſto eſt, quomodo poteſt vanitates aſpicere, cùm Chriſtus in carne ſua omnes mundi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos noſtros à vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus concupiſcat. Myſtica enim differamus interim. Vtinam hac interpretatione poſſimus reuocare ad B diuerſa Circenſium ludorum atque theatralium ſpectacula feſtinantes. Vanitas eſt illa quam cernis. Pantomimum aſpicis, vanitas eſt: luctatores aſpicis, vanitas eſt, quia cernis eos de vili luctantes corona. Illi enim veri ſunt luctatores, qui aduersùm huius ſæculi luctãtur illecebras. Non capiat oculos tuos palæſtra membrorum. Equos currentes aſpicis, vanitas eſt: quia vanè currunt, quia aſcendentem ſaluare non poſſunt. Denique recurſus ipſe te doceat, quia vanè currunt, quia non directum conficiunt iter, obliuiſcentes ſuperiora, & ea quæ poſteriora ſunt appetentes. Ante nos eſt Chriſtus, ante nos brauium eius, ad quod peruenit qui non in incertũ cu-C currit, nec reuocauit curſum ſuum, ſed incitauit. Ad hũc dirige oculos tuos, auerte à ſpectaculis, auerte ab omni ſæculari pompa. Sicubi populares cognoueris plauſus, auerte oculos tuos ab his, intende, deprime, & ſerua eos, vt erigas melioribus. Erige ad cælum, vel nocte ſtellarum monilia, orbem lunę decorum, vel die ſolem aſpice. Specta mare, terram circumſpice, vt opere facta diuino omnis creatura te paſcat. Quæ formarum gratia in ipſis beſtiis. Quantus decor in † hominibus? quanta in auibus pulchritudo? Hæc intuere, & non videbis iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Hæc vide, & non introibit D mors per feneſtras oculorum tuorum. Si videris mulierem ad concupiſcendum eam, intrauit mors per feneſtram. Si videris poſſeſſionem minoris aut viduæ, & concupieris diripere eam, intrauit mors per feneſtram. Si videris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per feneſtram. Claude ergo hanc feneſtram, cùm videris alienæ mulieris pulchritudinem, ne mors poſſit intrare. Oculi tui ne videant alienam, nec lingua peruerſum loquatur. Tuam ergo feneſtram claude, ne morti pateat intranti. Sed etiam alienam feneſtram caue. A feneſtra enim domus ſuæ intrat fornicaria. A feneſtra ſua intrat, cum aliquem petulantiores oculi reorat laſciuia. Occlude igitur hanc feneſtram verbi oſtio, ne capiaris oculis meretricis, & abripiaris E palpebris eius. Sed non eſt vna feneſtra per quam mors conſueuit intrare. Eſt & feneſtra verborum, per quam ſermones cõmeant meretricis. Et ideo te ab aliena vxore cuſtodi, ne te ſermonibus gratioſis adoriatur, à feneſtra enim domus ſuæ intrat. Intrat mors per oſcula: & ideo caue, ne te laqueis labiorũ ſuorum alliget. Intrat mors ſi meretrix te oſculetur. Intrat mors ſi cito acquieſcas loquenti. Intrat mors ſi multũ loquaris. Multiloquio enim peccatũ incurritur. Intrat mors etiam ſi non loquaris, & Chriſtum timeas confiteri. Ore enim *confeſſio fit ad ſalutem.* Intrat mors etiã per cauernas aurium: & ideo aures ſunt F ſpinis ſepiendæ, vt illecebras meretricij ſermonis excludas. Hæc moralia. Sunt etiã myſtici oculi: quos auertere debeas à vanitate. Eſt enim & ſenſuum vanitas, quam oculi animæ tuæ videre non debeant, quia illi eam vident, quos Apoſtolus damnat. Cognoſce quæ ſit vanitas ſenſuum, quam oculi tui myſtici videre nõ debeant: Vnde ipſo magis auctore diſcamus quæ vanitas, & qui oculi ſint. Manifeſtũ eſt enim eſſe pleroſq; qui vanitate ſenſus ſui obſcurati ſunt corde, & alienati à via Dei propter ignorantiam quæ in ipſis eſt, propter cæcitatem cordis eorum, illos tamen gentes Apoſtolus dicit. Ignoret igitur gentilis ille quod non didicit, ignoret quod non credidit, tibi ignorare non licet quod confiteris. Chriſtus non in vanitate venit, ſed in virtute, non in an-

Matth. 5. *Philip. 3.* *1. Cor. 9.* *Pſal. 54.* *Hier. 6.* *al. omnibus.* *Matth. 5.* *Prou. 23.* *Deut. 7.* *Prou. 6.* *Prou. 23.* *Eccleſ. 26.* *Prou. 6.* *Prou. 7.* *Ibidem.* *Prou. 10.* *Rom. 10.* *Eccleſ. 28.* *Epheſ. 4.*

tiquitate ſed in nouitate: non inflauit ſenſum hominis,
Geneſ. 1. ſed viuificauit: non cæcitatem cordis, ſed illuminatio-
nem mentis operatus eſt. Inflammauit cor tuum, vt
comprehenderes quæ mandatorum cæleſtium ratio,
quæ animæ ſubſtãtia, quæ vitæ futuræ gratia, in quo ſta-
tu poſt hæc erimus. Erige igitur mentem, vtere naturali
ingenio, ad imaginem Dei factus es, vt ſuperna aſpicias,
& terrena non quæras. Noli curuare ceruicem tuam
mundi premendam pondere, noli inhiare auro atque ar-
gento, ne te ſæculi vinculis alligandum præbeas. Ideo di-
xit Dominus: *Nolite poſſidere aurum atque argentum.* Ne
Matth. 10. nos auri atque argenti cupiditas auara poſſideat. Noli
ergo inſerere collum tuum diaboli laqueis. Strangulat
auaritia pauperem in hoc ſæculo, ſed in perpetuũ diues
ſuis laqueis ſuffocatur: cuius ſenſus in vanitate eſt, in te-
nebris ambulat, quia in iis laborat quæ ſibi prodeſſe non
poſſint. Vanitas eſt ſollicitudo vitæ huius. Vnde non in
crapula & ebrietate, non in delicijs corporis, ſed in co-
gnitione præceptorum cæleſtium delectationem no-
ſtram debemus ponere. In vanitate currit, qui ſibi ſuc-
Pſalm. 143. ceſſibus videtur affluere ſæcularibus, qui tanquam vm-
bra prætereunt. *Auerte* igitur *oculos tuos, ne vanitatem*
videant. Sed non ſatis eſt tu auertas, ne forte velis & non
poſſis, ſi offundat tibi diabolus vanitatum ſpectacula, in-
centiua inſerat voluptatum, pete vt Dominus auertat
oculos tuos. Et hæc gratia Dei, & hoc munus eſt Domi-
ni, vt oculos animæ noſtræ a negotijs mundi huius auer-
tat. Beatitudo enim omnis à Domino eſt. *Beatus* autem
Pſal. 39. *vir, cuius nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vani-*
tates & inſanias falſas. Qui non reſpicit hæc, beatus eſt:
qui autem reſpicit, inſanus atque furioſus eſt: & ideo
reſipiſcat vnuſquiſque a furore ſæcularium cupidita-
tum, quæ ita mentem animúmque perturbant, vt com-
pos ſui eſſe non poſſit. Si in nauigio fluctuante ſis con-
ſtitutus, auertis a ſentina oculos, ne vomitum moueat
tibi. Si in ciuitate ambulans aliquid fœtidi odoris offen-
das, longè refugis atque declinas. Si quid occurrat quod
horreat oculus tuus, clauditur aut auertitur. In ſalo ſæ-
culi huius fluctus, influit ſentina vitiorum. In hoc na-
uigio tui corporis mouetur æſtus cupiditatum, & non
auertis oculos animæ tuæ ne videant ſentinam libidi-
num, ne aſpiciant mundi huius ſtercora, ne fœtor im-
mundus nares repleat tuæ mentis, in quibus Spiritus
ſanctus eſſe conſueuit, vt poſſis dicere: *Spiritus diuinus*
Iob. 27. *qui eſt in naribus meis.* Nares igitur animæ tuæ à fœtore
auertantur criminum diuerſorum. Eſt enim in his velut
quoddam inſigne iudicij. Vnde dicitur ſponſæ: *Nares*
tuæ ſicut turris Libani, proſpiciens faciem Damaſci. Eo quod
Cantic. 7. vnguentum veri ſacerdotis, quod deſcendit de capite
Pſalm. 132. in barbam, hoc eſt, odor ille diuinus, odor gratiæ ſpiri-
talis, qui de patre in Chriſto erat, & ſacramento incar-
nationis deſcendit in terras, vt omnia fuſo replerentur
vnguento, emineat præcelſi poteſtate iudicij, & nares
repleat animæ, vt beneolentia diſcernat, & fœtida † olē-
al. ſuauia. tia ſanctorum (qui poſſunt dicere: *Chriſti* enim *bonus*
2. Cor. 2. *odor ſumus Deo*) a fœtidis peccatorum. Hæ ſunt nares
ſicut turris Libani præcelſi ſupra mundum, & ideo pro-
Can. 7. ſpicit faciem Damaſci, gentilem ſcilicet populum, odo-
rans fidem eius, cuius gratia delictorũ ſuorum detergit
fœtorem. Facies igitur Damaſci, fides eſt gentium nullo
obumbrata amictu, nullo adoperta veſtitu, nuda ac libe-
ra, cælo magis intenta quàm terris. Hanc ſpeculantur &
Philip. 2. proſpiciunt nares Eccleſiæ, quod ſuaue in ea & odorum
eſt aſpirationis & gratiæ colligentes. Et bene nares eius
ſicut turris Libani, quia in ſacrificijs odor ſuauis Eccle-
ſiæ eſt, in quibus eſt boni odoris hoſtia, remiſſio peccato-
rum. Sume igitur has nares, ô homo, vt à graueolenti-
bus florulenta ſecernas, & tunc viuificabit te Dominus.
Cũ enim aduerterit quod de ipſo petis, vt auertat oculos
mentis tuæ à vanitate, cooperatur animæ tuę, vt ſi ſpecie
aliqua capitur, aut duritia aut infirmitate non flectitur,
flectat eam iugo verbi, & habenis ſuis regat, vt volunta-
te Dei abducatur à vitijs, & vitæ odorem capiat æternæ.
Non enim hæc vita perfecta eſt, ſed eſt vita in vmbra.
Ideo vt homo Chriſtus Ieſus ex Virgine naſceretur,
obumbrauit virtus Altiſſimi matrem futuram, quia in

G vmbram deſcendit, ab vmbra incipiens operari ſalutẽ Iob. 8.
hominis, & conſummaturus claritate ſolis æterni. Vm- Luc. 1.
bra eſt ergo vita hæc: feſtinat ad ſolem, vt te defendat ab
vmbræ huius frigore, & calorem tibi profundat æſti- Eſai. 9.
uum. Et ideo ſuadet orandum ne fiat fuga noſtra hyeme Iob. 8.
vel ſabbato, non tempus dierúmque ſignificans, ſed fugere Matt. 24.
nos meritis prohibens, & bonorũ operum eſſe ieiunos.
Diſce nunc quemadmodum auertat oculos eius cui mi-
ſeretur Dominus, à vanitate. Ex his enim quæ ſequun-
tur, hoc intelligere poſſumus. Subiecit enim.

H Statue ſeruo tuo eloquium tuum, in timo-
re tuo.

Initium eſſe ſapientiæ timorem Domini dicit Prophe- Pſal. 110.
ta. Quid eſt autem initium ſapientiæ, niſi ſæculo renun-
tiare? Quia ſapere ſæcularia, ſtultitia eſt. Denique ſapiẽ- 1. Cor. 1.
tiam huius mundi, ſtultitiã eſſe apud Deum, Apoſtolus
dicit. Sed & ipſe timor Domini niſi ſecundũ ſcientiã ſit,
nihil prodeſt, immò obeſt plurimũ. Siquidem Iudæi ha-
bent zelũ Dei, ſed quia non habent ſecundùm ſcientiam, Rom. 10.
in ipſo zelo & timore maiorẽ contrahunt diuinitatis of-
I fenſam. Quod circũcidunt infantulos ſuos, quod ſabba-
ta cuſtodiunt, timorẽ Dei habent: ſed quia neſciunt le-
gẽ ſpiritalẽ eſſe, circumcidunt corpus, non cor ſuũ. Ignẽ Rom. 7.
ſabbato adolere formidant, cùm lex ſanctificationis die
libidinum ignem prohibeat accendi. Et quid de Iudæis
dico? Sunt etiam in nobis qui habent timorem Dei, ſed
non ſecundùm ſcientiã, ſtatuentes duriora præcepta quæ Rom. 10.
non poſſit humana conditio ſuſtinere. Timor in eo eſt,
quia videntur ſibi conſulere diſciplinæ, opus virtutis exi-
gere ſed inſcitia in eo eſt, quia non cõpatiuntur naturæ, Eccl. 1.
non æſtimant poſſibilitatem. Non ſit ergo irrationabi-
lis timor. Etenim vera ſapientia à timore Dei incipit,
K nec eſt ſapientia ſpiritalis ſine timore Dei: ita timor ſine
ſapientia eſſe non debet. Baſis quædam verbi eſt timor
ſanctus. Sicut enim ſimulachrum aliquod in baſi ſtatui-
tur, & tunc maiorem habet gratiam cùm in baſi ſtatua
fuerit collocata, ſtandique accipit firmitatem: ita ver-
bum Dei vel rationabile Dei, in timore ſancto meliùs
ſtatuitur, fortiùs radicatur, hoc eſt in pectore timen-
tis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne Luc. 8.
veniant volucres, & auferant illud de incurioſi & diſ-
ſimulantis affectu. Sed etiam verbo Dei timor ipſe apta-
ri ad vtilitatem & conſtabiliri videtur, vt non ſit alie-
nus ſcientiæ, ſicut baſis accepta ſtatua non eſt aliena gra-
tiæ. Timor ergo verbi eſt locus, ſicut in pace locus eius.
L Timor quædã † ſtatio verbi, verbum timoris eſt diſcipli-
na. Plenus enim diſciplinæ timor non nutat ad lapſum. al. Statua.
Et quia baſim verbi timorem diximus: ne quid alienum Pſalm. 75.
à ſcripturis poſuiſſe nos quiſquam putet, accipiat le-
ctum de Dei verbo in Canticis canticorum: *Crura eius*
columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas: ſignificans Cant. 5.
columnas eſſe Eccleſiæ Apoſtolos, qui fundati ſunt in Galat. 2.
timore ſancto. Nam ſicut Petrus, Iacobus, Ioannes &
Barnabas columnæ eſſe videbantur Eccleſiæ, ſic & qui-
cumque vicerit hoc ſæculum, fit columna Dei, quam Apoc. 3.
confirmat qui dicit: *Ego confirmaui columnas eius*: ita & Pſalm. 74.
baſis aurea timor plenus diſciplinæ, quia initium ſa-
M pientiæ eſt. In timore ergo ſapientium apoſtolica præ-
dicatio tanquam ſuper baſim auream columna firma- Cantic. 5.
tur. Chriſti igitur eloquio & apoſtolico ſermoni tribu- Pſalm. 110.
nal eſt timor iuſti, & baſis aurea plena prudentiæ, ſimu-
lachrum autem bonum tanquam effigies veritatis, ſer-
mo ſanctorum. Et vide tanquam baſim auream eſſe ſan-
ctorum timorem. Lege Eſaiam: vide quantis ſubiecerit
timorem, vt faceret irreprehenſibilem & bonum ti- Eſai. 11.
morem. *Spiritus*, inquit, *ſapientiæ & intellectus, ſpi-*
ritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pieta-
tis, ſpiritus timoris Domini. Quantis timorem ſubie-
cit, vt haberet quod ſequi poſſit? Informatur per
ſapientiam, inſtruitur per intellectum, conſilio dirigi-
tur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate deco-
ratur. Tolle timori Domini iſta, & eſt irrationabilis 2. Cor. 7.
& inſipiens timor, vnus ex illis: *Foris pugnæ, intus timo-*

res. Quibus afflictus eſſet & Paulus, niſi habuiſſet Do-
Prou. 2. minum conſolantem. Nec otioſum eſt in Prouerbiis:
Ibidem. *Tunc intelliges timorem Domini.* Qui eſt tunc? Cùm ſa-
pientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem
tuam: & ſi quæſieris illam vt pecuniam, & vt theſauros
ſcrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini.
Et ideo tanquam ſuper baſim bonam dicit: *Statue ſeruo
tuo eloquium tuum in timore tuo.* Plena diſciplinæ oratio,
per quam docemur, quemadmodum debeamus orare
vnuſquiſque. Sermo doctrina eſt deprecandi. Et quia
docuit nos orare, qui ſit iſtius orationis effectus, oſten-
dit ſeptimus verſus.

Aufer à me opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: iudicia enim tua dulcia.

Quod ſuſpicatus ſum. Subobſcurè dictum videtur,
ſed explanauit Apoſtolus quod hic videbatur obſcurum,
vbi ait: *Nihil quidem mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſti-
ficatus ſum.* Sciebat enim ſe eſſe hominem, & ſibi caue-
1. Cor. 4. bat vt poterat, ne poſt † ſuſceptam baptiſmi gratiam
al. ſuſcepta Bapt. ſacramenta. peccaret: ideóque delicti conſcius ſibi non erat, ſed quia
homo erat, peccatorem ſe fatebatur, ſciens vnum eſſe
Ieſum lumen verum, qui peccatum non fecit, nec eſt in-
uentus in ore eius dolus, ipſum ſolum iuſtificari qui
2. Petr. 2. verè alienus eſſet a lapſu. Similiter ergo Propheta etſi
peccatum declinare cupiebat, tamen quaſi Deum repul-
ſorem peccati eſſe ſui cupiebat. Volebat auferri op-
probrium quod ſuſpicatus eſt, vel quia cogitauerat in
corde, & non fecerat, & pœnitens licet abolitum ſu-
ſpectus tamen erat ne forte adhuc maneret eius oppro-
brium, & ideo Deum precatur vt illud & auferat, qui ſo-
lus nouit quod neſcire poteſt etiam ipſe qui fecit. Deni-
que alibi ipſe dixit Propheta: *Scis opprobrium meum.* Quã-
Pſal. 68. quam iſtud opprobrium Chriſti ſit, quod non eſt verum
opprobrium ſed gloria Dei. *Crux enim Chriſti Iudæis ſcan-
1. Cor. 1. dalum, Græcis ſtultitia.* Illis ergo opprobrium, mihi vir-
tus eſt, per quam aduerſarium repello, ſæculum vinco.
Mihi ſapientia, per quam inſipientiæ laqueos euado.
Hebr. 11. Hoc opprobrium theſauris Ægypti Moyſes prætulit,
maius æſtimans Ægypti theſauris opprobrium Chriſti.
Si opprobrium tuum gloria eſt, Domine Ieſu, quanta eſt
gloria tua? Tuę igitur gloriæ participatione quid erimus,
cuius ſumus opprobrio glorioſi? Dorſum meum poſui
Eſai. 50. in flagella, maxillas meas in palmas, os autem meũ non
auerti à confuſione ſputorum. Ecce opprobrium tuum
Domine, in quo ſalus eſt vniuerſorum, in quo mundi re-
demptio: per quod opprobrium cœpimus non erubeſce-
re qui erubeſcebamus: non confundi, qui confundeba-
Pſal. 33. mur. Deniq; ſcriptum eſt: *Accedite ad eum, & vultus ve-
ſtri non erubeſcent.* Hoc opprobrium auferri à nobis nolu-
Galat. 3. mus, opprobrium crucis Domini Ieſu, quo noſtra aufe-
Philip. 2. runtur opprobria. Sicut enim maledictum factus eſt, vt
Pſal. 21. noſtra maledicta deleret, homo factus eſt, vt leuaret ho-
Pſal. 43. minis infirmitates: ita opprobriũ factus eſt, vt omnium
auferret opprobria. Non vno tempore, non ſemel ab-
ſtulit opprobria: aufert quotidie, in peccatũ incidimus,
non vnum, ſed multa, cooperti ſumus opprobrio & con-
fuſione. Venimus ad baptiſmum, dilutum eſt omne pec-
catum, & cum peccato opprobrium. Abſtulit oppro-
brium meum Dominus Ieſus opprobrio ſuo, quia cru-
cifixus eſt mihi: quia quicumque baptizati ſumus in
Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus. Non habeo
Rom. 6. igitur quod auferri petam, ſed ſi poſt baptiſmum incidi
in opprobrium debeo agere pœnitentiam, vt dicam: *Au-
fer à me opprobrium meum.* Si non agam pœnitentiam, quo-
modo dicam: *Aufer à me opprobriũ meum:* cùm hoc ipſum
peccati opprobrium ſit, quia non ago pœnitentiam? Si
autem pœnitentiam vt oportet ago, rectè dico: *Aufer à
me opprobrium meum quòd ſuſpicatus ſum: iudicia enim tua dul-
cia.* Quomodo oportet confiteri? Quid timeo confiteri?
quid timeo dicere peccata mea? Quid vereor opprobrij
mei mentionem facere apud eum, cuius iudicia dulcia
ſunt? Quod ſeuerum in aliis, in Chriſto dulce eſt, in
Chriſto ſuaue eſt, quia ipſe ſuauis eſt. Denique *guſtate
Pſalm. 33. & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Dulcia iudicia confi-

G tenti quia ipſe dicit: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates* Eſai. 43.
*tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur:
dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Dulcia iudicia agenti pœ-
nitentiam, quia ipſe dixit: *Gaudium erit in cælis ſuper vno* Luc. 15.
*peccatore pœnitentiam agente, quam in nonaginta & nouem
iuſtis qui non indigent pœnitentia.* Si dulcia ſunt igitur iu-
dicia Domini, ſuauitatis fructus percipere elabore-
mus. Vis ſcire quàm dulcia iudicia Domini? *Non reſur-
gunt impij in iudicio.* Qui autem in iudicio reſurgunt, ha- Pſalm. 1.
bent ſpem veniæ: quoniam crediderunt. Impij non
ſunt, peccatores eſſe poſſunt, fidem habent & ſi cul-
pam non declinarunt, per fidem credunt. *Qui autem
H credit in ipſum, non iudicatur.* Dulcia ergo iudicia creden- Ioan. 3.
tibus. Qui autem non credunt, non Chriſti iudicio dam-
nati ſunt: qui venit non vt iudicet mundum, ſed vt ſal- Ibidem.
uet & redimat: ſed impietatis ſuæ ſubiere iudicium, qui
in remiſſionem peccatorum credere noluerunt. Non
enim poſſunt ad eius pertinere beneficiũ, quem cognoſ-
cere refutarunt. Ergo qui non crediderunt in eum, iudi- Ibidem.
cio eius videntur indigni. Iudicium enim eius quid ſit,
agnoſce, dicente ipſo: Hoc autem iudicium eſt, quia lux
venit in hunc mundum. Dulce ergo, quod lux eſt: dulce
iudicium quod præcepit miſericordia. Sic enim ſcriptum Pſal. 100.
I eſt: *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Et quia
cognouit dulcia iudicia, dicit:

Ecce concupiui mandata tua: in tua iuſtitia viuifica me.

Bona iudicia auctoritate agit. Ecce amat libertatem
fidei, qui libertatem dedit. Diligi ſe gaudet, qui ideo ve-
nit in hunc mundum, quia hunc mundũ dilexit. Amari
exigit, qui omnes amat, quia charitas eſt. Concupiuit Ioan. 3.
mandata Dei vt bonus ſeruus, vt cultor ſedulus. Concu- 1. Ioan. 4.
piuit non vt amator meretriciam copulam, non vt aua-
rus pecuniam, non vt luxurioſus laſciuiam. De illis enim
K lex dicit: Non concupiſces. Dominũ autem Deum pręce- Exod. 6.
pit diligendũ, & tenero, id eſt tenaci quodam atque ma- Deut. 6.
terno amandum cupiditatis affectu. Et quia amicus eſt
qui diligit, ſeruus eſt qui timet, quaſi amicus qui omnia
fecerit quæ præcepit ei Dominus: *Vos,* inquit, *amici mei* Ioan. 15.
eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. In tua iuſtitia viuifica me,
audet & dicit, eo quod illa ſit vera vita, quæ viuit ſecun-
dùm Dei iuſtitiam, qua viuebant Apoſtoli, immo qua 1. Tim. 5.
viuunt. Sunt enim qui viuentes, mortui ſunt: & qui mor-
tui viuunt. Denique alij deſcendunt in infernum viuen- Pſal. 54.
tes, alij cùm ſint corpore mortui, meritis ſuis viuunt. Matth. 16.
L Sunt enim qui non guſtabunt mortem, donec videant 1. Cor. 15.
filium hominis die iudicij reuertentem, quando cum
gloria ſancti reſurgent.

In Octonarium ſextum enarratio.

Vau.

SExta littera Vau, cuius interpretatio eſt. Eſt † & ille. al. vt.
Alius interpres ait, Non eſt alius.

M Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine, ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum.

Quid ſignificet interpretatio litteræ, quoniam ſub-
obſcura eſt, ex Pſalmi ſerie colligendum putaui. Nam
cùm Propheta poſtulet: *Veniat ſuper me miſericordia tua
Domine, veniat ſalutare tuum:* non eſt dubium quin vi-
dere depoſcat, hoc eſt, in quo fructus & miſericordiæ ve-
niat & ſalutis. Denique in ſuperioribus idem popoſcit
in Pſalmo octogeſimoquarto, in quo euidentius Domi- Pſal. 84.
ni Ieſu prophetauit aduentum. Nam terram quam be-
nedici poſtulet, ſatis notum eſt, illam videlicet quæ pec-
catum in Adam contraxerat, cui dicitur: *Terra es &
in terram ibis.* Maledixerat autem Deus non elemen-
tum terræ, neque ſubſtantiam aut naturam carnis, ſed
in elemento carnem præuaricatricem. Benedicitur ergo

Rom. 10. in Chriſto terra, hoc eſt caro, vt à priore maledicto ſol-
uatur. Benedicitur caro, quam benedictus filius Dei aſ-
Pſal. 84. ſumpta hominis conditione ſuſcepit. Et ideo ſubdidit:
Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in
te. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare
tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me Dominus
Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam, & ſuper
ſanctos ſuos, & in eos qui conuertunt ad ipſum cor ſuum.
Rom. 4. *Veruntamen propè timentes eum ſalutare ipſius, vt inhabitet*
Ioan. 11. *gloria in terra noſtra.* Totus hic locus Ieſum Dominum
ſonat, qui viuificauit mortuos, Lazarum ante paſſio-
Matt. 27. nem, plurimos tempore propriæ paſſionis. Ipſe eſt mi-
ſericordia, vtpote remiſſio peccatorum. Ideo dicit:
Ioan. 1. Oſtende, quem videre poſſet in corpore. Nam Deum
in maieſtate ſua videre non poterat, quia Deum nemo
Pſal. 84. vidit vnquam. Auidus Propheta deſiderat videre, quem
Epheſ. 2. ſperat tenere: quem ſi viderit, deſiderat propriis mani-
bus comprehendere. Ideóque ait: *Et ſalutare tuum da*
nobis. Salutare Dei virpus eſt, ſalutare Dei Chriſtus
Pſalm. 33. eſt, & ideo propè timentes hoc ſalutare. Longè erat
Chriſtus à nobis, longè erat à nationibus: deſcendit in
terras, factus eſt prope, cœpimus non timere. Nam
Pſal. 84. qui Chriſtum timet, non timori eſt ſubditus, ſed de-
uotioni. Pietatis hic timor, non infirmitatis eſt. De-
1. Cor. 1. nique nihil deeſt timentibus eum. Quomodo autem
factus ſit prope, audi: *Vt inhabitet*, inquit, *gloria in ter-*
Matth. 3. *ra noſtra.* Quis eſt gloria, niſi Dominus Ieſus? Vnde &
Apoſtolus Paulus ait: *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti,*
pater gloriæ. Merito complacet in eo pater, quia patris
Hebr. 1. gloria eſt. Hunc qui à patre ſeparat, maiorem patri
iniuriam facit, quem vult eſſe ſine gloria. Hunc quiſ-
quis æqualem patri non putat, inferiorem & patrem
iudicat, cùm alio verbo patrem plus laudare non poſ-
ſit, cuius ſumma laus gloriæ Chriſtus eſt. Rogatus er-
go vt veniat ſalutare Dei. Ille eſt qui rogatur, hoc eſt,
Dominus Ieſus, & non eſt alius, ſicut habet litteræ inter-
Matth. 1. pretatio: & vel ſic nõ ſolus pater rogatur. Eſt & ille, hoc
eſt, & filius qui rogatur, & rogatus aduenit, & ſalutare
Eſaia 58. mundo dedit. Ideo σωτήρ, hoc eſt ſaluator,
ideo Ieſus, ſicut angelus dixit: Quia ſaluum fecit popu-
lum ſuum. Quàm inuocaret igitur Propheta, aderat: vt
Cant. 2. probaret illud, Quia adhuc loquentibus nobis dicit, Ad-
ſum. Adeſt, quia ſuſcitatus à filiabus Iudæ, quaſi excita-
tus à filiabus Hieruſalem, audit Eccleſia ſonum vocis e-
ius, & dicit: *Vox conſobrini mei. Ecce hic aduenit ſaliens ſu-*
Ibidem. *per montes, tranſiliens ſuper colles.* Manipularis eſt liber,
multas habens perſonas nobiles, velut manipulos triũ-
phales: multoſque actus ſignificans, quos intelligere
magis, quàm expreſſos tenere poſſimus. Nam quaſi ad-
uenientem ſponſum audiret, cum aliquibus pariter
Ibidem. viantibus colloquentem dicit ſponſa: *Vox conſobrini mei.*
Dum loquitur cum filiabus Hieruſalem, & rogat vt
excitent & ſuſcitent ſponſum, ſubitò tanquam de lon-
ginquo miſſæ vocis ſonum ſentiens, dixit: *Vox conſo-*
brini mei, annuntians quem nuntiari ſibi ante quæ-
rebat, quem cupiebat ab aliis ſuſcitari ſua prece reſuſ-
citatum à patre venire iam credens, læta dicit: *Vox con-*
ſobrini mei, Bene addidit, conſobrini mei, vt non aliæ,
ſed conſobrina ſola ſibi eius vendicaret aduentum.
Ecce, inquit, *iſte aduenit.* Adhuc ego eum quæro, &
ille iam venit, adhuc ego ſuffragia capio vt veniat, & ille
iam proximus eſt. Ego ſuſcitari mihi charitatem cupio,
ego me vulneratam charitate puto, & ad me plus cha-
ritas ipſa feſtinat. Ego dixi: *Veni*; ille ſalit & tranſilit:
ego rogo eum venire cum gratia, ille gratiarum ope-
ratur augmenta: & dum venit, incrementa gratiæ ſe-
cum vehit, & veniendo acquirit, quia ſtudet etiam
ipſe ſuæ placere dilectæ. Salit ſuper excelſa, vt aſcendat
al. ſuper. † ad ſponſam. Sponſæ enim thalamus tribunal eſt Chri-
ſti. Salit ſuper Eccleſiam, tranſilit ſuper Synagogam.
Salit ſuper gentes, tranſilit ſuper Iudæos. Videamus ſa-
lientem. Salit de cęlo in virginem, de vtero in pręſepe, de
præſepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cru-
ce in tumulum, in cælum de ſepulchro. Proba mihi Da-
Pſal. 18. uid ſalientem, proba currentem. Tu enim dixiſti: *Exul-*
tauit tanquam gigas ad currendam viam, à ſummo cælo

G *egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius, nec*
eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Ergo & nunc ſalit, & Pſal. 67.
nunc currit de corde patris ſuper ſanctos ſuos, de
Oriente ſuper Occidentem, de Septentrione ſuper Can. 2.
Meridiem. Ipſe eſt qui aſcendit ſuper Occaſum, ipſe ſu-
per cælos cælorum ad Orientem. Ipſe aſcendit ſuper
montes, ipſe ſuper colles. Vtinam ego miſer dicam, di-
cat anima mea: Ecce iſte aduenit, & aduenit non ſu-
per terrena, non ſuper valles, ſed aduenit ſaliens ſu- 3. Reg. 20.
per montes. Deus enim, Deus montium eſt. Vbi ergo Pſal. 124.
ſalit? Super montes ſalit. Si ſis mons, ſalit ſuper te. Salit
ſuper Eſaiã, ſalit ſuper Hieremiã, ſalit ſuper te. Salit ſuper
H Petrũ Ioannẽ, Iacobũ. *Montes in circuitu eius.* Si non po-
tes mõs eſſe, nec pręuales, eſto vel collis, vt ſuper te Chri-
ſtus aſcendat, & ſi tranſilit, ita tranſiliat, vt te tranſitus Sap. 8.
eius vmbra cuſtodiat. Diximus de Chriſto & Eccleſia,
dicamus de anima & verbo. Anima iuſti ſponſa eſt ver-
bi, hæc ſi deſideret, ſi cupiat, ſi oret, & oret aſſiduò, &
oret ſine vlla diſceptatione, & tota intendat in verbum,
ſubitò vocem ſibi videtur eius audire quem non videt,
& intimo ſenſu odorem diuinitatis eius agnoſcit: quod
patiuntur plerumque qui bene credunt. Replentur ſu-
bitò nares animæ ſpiritali gratia, & ſentit ſibi præſen-
tiæ eius flatum aſpirare quem quærit, & dicit: *Ecce*
I *iſte quem requiro, ipſe quem deſidero.* Nonne cùm ali-
quid de ſcripturis cogitamus, & explanationem eius in-
uenire non poſſumus, dum dubitamus, dum quęrimus,
ſubitò nobis quaſi ſuper montes altiſſima dogmata vi-
dentur aſcendere: deinde quaſi ſuper colles apparent
nobis, illuminat mentem, vt infundat ſenſibus quod in-
uenire poſſe difficile videbatur? Ergo quaſi ex abſente
ſit præſens verbum in cordibus noſtris. Et rurſus cùm
aliquid nobis ſubobſcurum eſt, tanquã ſubducitur ver-
bum, & tanquã abſentis aduentum deſideramus. Et cùm
iterum apparet, oſtendit ſe nobis, tãquam pręſens ſit no- Can. 2.
bis in iis quæ requirimus cognoſcendis. Salit ergo in
K vniuſcuiuſque cor de frequenter. trãſilit & exit, & reuer-
titur, ſi ſequaris, ſi requiras, ſi tibi fidelium gratia diſcep-
tatione doctorum, verbum quod exierat atque trãſierat, Cantic. 5.
poſtules exſuſcitari, ſicut illa quæ quæſiuit & inuenit,
quæ dixit: *Frater meus tranſiuit, anima mea exiuit in verbo*
eius. Ergo & ſi ſuper montes ſalit, ſequere ſi ſuper col-
les, ſequere. Reperiuntur enim in montibus & in colli-
bus venatores Domini, qui inueſtigant eos qui capiſtur Hier. 16.
ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam Deus. *Ecce*
mitto multos piſcatores, & multos venatores, & venabuntur
eos ſuper omnem montem, & ſuper omnem collem. Ibi ergo Pſal. 83.
L populus Dei quæratur, & inueniatur in Petri & in Pau- Pſalm. 75.
li doctrina, gratia, diſciplina, vt non in conualle ſint,
vbi fletus, ſed in montibus, a quibus vnumquemque Act. 28.
Chriſtus illuminat. Et cùm Petrum legimus, Chriſtus Act. 9.
illuminat. Et cùm Paulum legimus, Chriſtus illu-
minat. Curauit Paulus, Chriſtus illuminauit, quo- Pſalm. 75.
niam inuocato Domini Ieſu nomine reſurrexit, cuius
ſanatus eſt munere. Suſcitauit mortuam Petrus, Chri- Hier. 16.
ſtus illuminauit. Et ideo ait: *Illuminans tu mirabiliter à*
montibus æternis. Nos igitur qui montes eſſe non poſſu- Matth. 13.
mus, ſtemus in montibus vel in collibus, vt cùm mi-
ſerit piſcatores ſuos Dominus, & venatores, vt venen-
tur eos qui ſuper omnem montem ſunt, vel ſuper om-
M nem collem, id eſt, in legis & prophetarum præceptis
noui & veteris teſtamenti cognitione omnem haben-
tes conuerſationem, inueniant nos paratos, & velut
bonas colligant ſpicas, opportuno miſſi meſſores tem-
pore: quia ſi quis extra montem aut collem fuerit re-
pertus, colligi velut bona ſpica non poterit ab iis qui (vt Matth. 3.
comparationis faciamus alterius mentionem) triticum
à paleis ſeparare mittuntur. Plurimarum igitur opera-
tionum ſolertes miniſtros Dominus habet. Iidem piſca- Can. 2.
tores, iidem etiam venatores ſunt, atque meſſores. Si Pſal. 103.
in tempore meſſis, quo diriguntur iſti † metere, maturus al. meturi.
expectes, ſalientem in montibus poteris intueri, & vi-
debis Dominum Ieſum ſimilem capreolæ, aut hinnulo
ceruorum ſuper montes Bethel. Salit enim ſuper Ec-
cleſiam, quæ eſt domus panis, eo quod fidelium corda
confirmet. Merito ſicut capreola, quia caprea in altis pa-

al. Dorca- ſcitur. Dorcas dicitur à videndo † Dorcadum enim viſus
licon. acutior eſt. Quid hoc aptius Chriſto, qui patrem vidit,
Ioan. 1. quem vidit nemo? Aut ſi quis vidit in Chriſto, ipſe filius
Matt. 11. reuelauit. Merito ſicut hinnulus ceruorum: hinnulus
Cant. 2. quaſi filius, cui paternæ inoleuerit vis naturæ, vt eum
occulta non lateant, ſerpentes fugiant, venena non læ-
dant. Denique eductus de latibulis ſuis ſerpens qui edo-
cebatur ex homine, dicebat: *Quid veniſti ante tempus tor-*
Matth. 8. *quere nos?* Spectemus ergo ſalientem hunc hinnulum, vt
non poſſimus timere ſerpentem. Non timebat Dauid.
Denique de his dicebat ſerpentibus:

Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum, quia ſperaui in verbis tuis.

B

Quaſi bonus ceruus qui bibiſſet de fontibus aquarum,
nequaquam humanorum ſerpentium ſpiras & maledi-
Pſal. 41. corum venena metuebat. Coluber illi non erat noxa, ſed
præda. Cibus erat ſerpentini virus alloquij, & cibus lau-
Pſalm. 108. dis de quo dicebat: *Deus laudem meam ne tacueris, quia*
os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt. Saginaba-
Ibidem. tur venenatorum ſermonibus. Illi ſibila obtrectatio-
num ora tollebant, & ſermonibus odij circumdabant in-
nocentem. Bonus ceruus inter multos colubros poſitus
nō timebat, ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum. Simu-
Prou. 5. labant charitatem, fundebant obtrectationem: ego au-
Pſal. 108. tem, inquit, orabam. Bonus ceruus in medio viperarum C
al. ora. innocuus paſcebatur. Illi triſulcis † ore linguis micabāt,
hunc autem ſancta paſcebat oratio, immo cibum obtre-
Matt. 4. ctantibus offerebat. Reſpondit obtrectantibus ſibi ver-
bum. Verbum enim cibus eſt. Denique *non in pane ſolo*
Pſal. 108. *viuit homo, ſed in omni verbo Dei.* Viderunt, me, in-
quit, & mouerunt capita ſua. Maledicebant, ego autem
benedicebam. Maledicebāt qui obtrectabant: benedice-
bam, qui verbum Domini prædicabam. Quam bonū eſt
ferre conuicium, & non referre? Deum præſulem acqui-
rit, qui conuicianti neſcit iraſci. Denique quanta pa-
Ibidem. tientiæ gratia dicentis: *Maledicent ipſi, & tu benedices?*
Beatus qui maledicta non ſentit. Beatus quem maledicta
non permouent. Non enim poteſt maledicto moueri, D
qui maledicta hominum diuinæ munere benedictionis
excludit. Non poteſt ſentire maledictum, qui habet ver-
bum: & non poteſt referre maledictum, cui in ore ſem-
Matt. 10. per eſt verbum. Sed eſt etiam bonus ſerpens, quem iſte
Ioan. 3. ceruus non lædat. Eſtote, inquit, aſtuti ſicut ſerpentes.
Num. 21. &: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exal-
tari oportet filium hominis. In ſerpente æneo figuratus
eſt meus ſerpens. In ligno illo exaltatus eſt meus ſerpēs.
Bonus ſerpens, qui de ore ſuo remedia, non venena
fundebat. Poteſt non timere ſerpentes, qui hunc no-
uit adorare ſerpentem. De hoc ſerpente dicit illa quæ E
diligit. *Ecce hic ſtat poſt parietem noſtrum proſpiciens per fe-*
neſtras, eminens ſuper retia. Reſpondet conſobrinus meus &
dicit mihi: Surge, veni proxima mea, formoſa mea; co-
Cant. 2. *lumba mea, quia ecce hyems præteriit, imber abiit, diceſ-*
ſit ſibi, flores viſi ſunt in terra. Serpens profecto eſt, qui
decurſa hyeme amictu corporis ſe volebat exuere, vt
ſpecioſo decore vernaret. Idem ergo eſt ceruus & ſerpēs.
Ceruus habens cornua legis & gratiæ. Cornua eius
duo ſunt teſtamenta, velox greſſu, impiger inceſſu, qui
totum facile orbem percurrat vno momento, vbique
celebrabilis. Serpens quoque bonus, cuius priora dentes F
legis immordeant, poſteriora non vulnerent Euangelij
lenitate. Caput defendit à vulnere, qui legem venit non
Mat. 5. ſoluere, ſed tueri ab interpretationibus perfidorum.
Caudam in flagella diffundit liberam, cupiens aduerſa-
rios magis flagellare quàm perdere. Bonus coluber in
gremium dilectæ, atque in ipſum intimæ ſinum mentis
facilis illabitur, & attactu nullo implicans ignem oſſi-
bus, præcordia ipſa depaſcitur. Pulchrè lectū eſt hodie:
Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Celebramus
enim diem quo reuelata ſunt populis corpora ſanctorū
martyrum, qui velut boni ſerpentes depoſitis carnis exu-
Mat. 10. uiis tentationum hyemalium rigore ſuperato, & Spiritus
ſancti renouati gratia æſtiua mundo luce fulſere, miſſi

A verò vt agni in medio luporum. Lupi ſunt enim perſe- Luc. 10.
cutores, lupi ſunt hæretici omnes docere neſciunt, vlu-
lare conſueuerunt. Sed nemo moueatur ſi in medium
luporum mittitur. Beneficio Chriſti & lupus ipſe muta-
tus eſt. Beniamin lupus rapax, Apoſtolus Paulus factus Geneſ. 49.
eſt, non iam inſidiator ouium Chriſti, ſed defenſor & Ioan. 10.
cuſtos. Cum hoc lupo verſari libet, per hunc lupum fa-
ctum eſt vt ſimus tuti in medio luporum. Nemo iam ve-
retur lupos cum his paſcitur, ſicut ſcriptum eſt: *Tunc lu-* Eſai. 65.
pi & agni ſimul paſcentur. Sed iam conſideremus quid
ſit quod ait Propheta:

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque, quia in iudiciis tuis ſperaui.

Viderat Eccleſia vel anima iuſti ſalientem ſicut hinnu- Cant. 2.
lum ſuper montes, repentè proximum aſpiciens poſt pa-
rietem domus ſuæ, proſpicientem per feneſtras, emimē-
tem ſuper retia, exultat & gaudet, quia etiam ipſa amatur
a ſponſo, qui tāquam & ipſe vulneratus charitatis deco- Cantic. 2.
re, dilectę pomio cum abeſſet, ad oſcula rogatus affuerit. Cant. 1.
Rogatur enim eùm dicitur: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*
Deinde preces ſponſæ blanditiáſque non ſpreuerit, di- al. prædi-
lecta ſibi vbera † præbentis, atque in interiora domus eā cantis.
benignus induxerit. Deinde tanquam laſciuienti ludens
C amore, quia velit pertentare ſenſus amantis, ſæpe egreſ-
ſus vt quæreretur à ſponſa, ſæpe regreſſus vt inuitaretur
ad oſcula, adſtiterit poſt parietem, proſpexerit per fene-
ſtras, eminens ſuper retia, vt non totus abeſſet, nec quaſi
totus intraret & ipſe ad ſe ſponſam vocaret, vt veniendi al. gratio-
ad ſe inuicē fierent † grauiora cōmercia, amoriſque vim ra.
mutuis adolerent ſermonibus. *Exurge,* inquit, *veni proxi-* Ibidem.
ma mea, formoſa mea, columba mea. Et tu ſi habeas fun-
datum parietem, non illum medium qui domus vnius
ſeparet membra, ſed ædificatum ſupra fundamentum
Apoſtolorum & Prophetarum, vt compaginata eius Epheſ. 2.
ſtructura creſcat in templum, nec diſterminet eius in-
terna, ſed muniat. Si habeas ergo in te ædificationem
D Dei, & ad Orientem pateant ſemper feneſtræ tuæ, ve- 4. Reg. 13.
niet verbum, ſtat poſt tuum parietem (*oculi, enim, Do-* Cantic. 2.
mini ſuper iuſtos) proſpicit per feneſtras tuas. Quæ ſunt Pſal. 33.
feneſtræ iſtæ? Legimus feneſtras, de quibus dicit Hiere-
mias: *Intrauit mors per feneſtras, per quas intrauit auari-* Hier. 9.
tia, intrauit libido. Oculus tuus feneſtra eſt. Si videris mu-
lierem ad concupiſcendum eam, intrauit mors per ocu- Matth. 5.
lum tuum. Si videris poſſeſſionem viduæ vel minoris, & Prou. 23.
concupiens inuadere, indefenſam putans ætatem eſſe Eccleſ. 25.
vel ſexum (ſed non ſunt indefenſi, quos Dominus vult Prou. 6.
eſſe defenſos) intrauit mors per feneſtram. Si videris de-
E corem mulieris, aut theſauros minoris, & tuas excita-
ueris cupiditates, intrauit mors per feneſtram. Si-
cut ergo per hæc intrat mors, intrat & vita. Si deco- Sap. 4.
rem puellæ aſpiciens ſacræ, venereris Dominum Ie-
ſum, quod in teneris annis venerit ætas ſenectutis, vita
immaculata: & ipſe filiam tuam offeras, vt pio conſe- Cantic. 5.
creretur velamine: ſi poſſeſſionem minoris non tan- 1. Petr. 2.
quam ſollicitus inuaſor aſpicias, ſed quaſi parens ſe- Iob. 14.
dulus religioſo tuearis affectu: per has feneſtras proſ- 2. Cor. 5.
picit Chriſtus, vt vocet ſponſam eminens ſuper retia.
Bene eminens, quia ſolus eſt quem retia non inuolue-
F rint peccatorum. Omnes intra retia erant, immò adhuc
intra retia ſumus? quia nemo ſine peccato niſi ſolus Ie-
ſus, quem non cognoſcentem peccatum, peccatum pro
nobis fecit pater. Etenim tradidit eum laqueis, tradidit
eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant
omnes homines, ſed in ſimilitudine carnis peccati,
vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum Rom. 8.
erat caro ſecundum illud, quia hereditario erat damnata
maledicto. Peccatum erat illecebra & miniſtra pec- Geneſ. 3.
cati. Venit Dominus Ieſus, & in carne peccato ob-
noxia militiam virtutis exercuit. Facta ſunt membra Rom. 6.
noſtra iam non arma libidinis ſed arma virtutis. Nam-
que vbi erant incentiua libidinis, ibi nunc ſunt do-
micilia caſtitatis. Hic ergo venit ad laqueos, ſed vo-

Digitized by Google

luntarius: venit ad retia, ſed ſecurus. Plena erant om- G
Pſal. 114. nia laqueis, referta retibus. Audi dicentem: *In via hac*
qua ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi. Et
Eccl. 9. in libro Sapientiæ Syrah monens vt cognoſcas quia in
medio laqueorum ambulabas. Quot vitia, tot retia: quot
peccata, tot laquei hereditarij iam te nexus tenebant.
Luc. 19. Venit ad laqueos Ieſus, vt Adam ſolueret: venit libera-
re quod perierat. Omnes retibus tenebamur, nullus a-
lium eruere poterat cùm ſeipſum non poſſet eruere.
Talis ergo neceſſarius fuit quem vincula generationis
humanæ delictis obnoxia non tenerent, non cepiſſet a-
uaritia, non ligaſſet dolus. Is ſolus erat Ieſus, qui cùm hu-
Cant. 2. ius carnis ſe circumdediſſet vinculis, captus non erat, H
non erat alligatus: ſed dirumpens ea atque diſſoluens,
ad ſe magis vocauit Eccleſiam, proſpiciens per laqueos,
eminens ſuper retia, vt & ipſa diſceret vinculis non te-
Eſa. 53. neri. Denique eouſque non longè à vinculis fuit, vt pro
Pſal. 87. nobis ſubiret & mortem: ſed tamen non ſeruus mortis
2. Tim. 1. effectus, ſed liber inter mortuos. Liber enim erat, qui
Ioan. 2. ſoluendæ mortis poteſtatem habebat. Denique ipſe
Cantic. 2. te docet, qui ait: ſoluite hoc templum, & in triduo
ſuſcitabo illud. Audiamus itaque quid dicat: *Exurge,*
veni proxima mea. Hoc eſt, ſurge à mortuis, exurge
à vinculis, quibus circumdata tenebaris. Exurge, quia
Matth. 1. ego reſurrexi tibi: ſolue vincula iniquitatis, quia ego I
Eſai. 52. iam ſolui tibi: veni, quia iam retia tibi ſoluta ſunt.
Epheſ. 2. Virgo peperit, puer natus ex virgine eſt. Nihil debet
muliebri hereditati, quia quaſi filius mulieris non te-
netur. Cerne medium parietem maceriæ iam ſolutum,
qui internorum affectuum concordiam diuidebat &
Cantic. 2. in diuerſum excitabat diſſenſiones corporalium paſſio-
num. Veni ergo ſecura, cupio videre faciem tuam & au-
dire vocem tuam: veni vt iam me non per retia videas,
ſed facie ad faciem vultibus amatoriis dilecta potiaris.
Ethicè iſta decurſa ſint. Myſtica autem illa, ſi poſſumus,
vel linea intueamur extrema. Sedebat intra domum
Epheſ. 2. ſponſa deuota Domino, intra parietem legis & prophe- K
tarum ſpiritalium lapidum exædificatione fundatum,
qui claudebat atque vallabat domum regiam plenam
iucunditatis atque lætitiæ. Mirabatur theſauros regios,
& intuebatur ſollicitè, cupiens ſapientiam, quæ has ſibi
diuitias demonſtraret, adſciſcere. In ſecreto erat, ſed ſe-
creti ipſius interpretem requirebat. Venit Dominus
Cant. 2. Ieſus ſaliens ſuper montes. Nobis ſero videbatur veni-
re, ſed ille properabat. Saliebat denique & tranſiliebat,
vt Iudæorum corporalia & ſaxoſa dogmata tranſiliret.
Adſtitit poſt parietem domus, quæ erat in veteri teſta-
mento, proſpiciens per legis feneſtram, prophetarum L
caucinas. Nondum erant domus illios aperta veſtibula,
nondum claues ſcientiæ portarum clauſtra patefecerant,
quibus legis claudebantur interna. De ſuperiore tamen,
hoc eſt, ſpiritali parte proſpectans, Eccleſiam vocat, vt
per legem & prophetas, Euangelij vertice ſublimis aſ-
ſurgens, retia Iudaicæ interpretationis & nodos intre-
Rom. 10. pido calcet veſtigio. Ideòque proxima vocatur, vt ad-
hæreat Chriſto, mundana non quærat: ideo formoſa, vt
ſpecioſos euangelizantium pedes † proferat: ideo co-
al. proferat. lumba, vt ſpiritalia petat, terreſtria derelinquat. *Ecce,*
inquit, *hyems præterijt, imber abijt, diſceſſit ſibi, flores viſi*
Cant. 2. *ſunt in terra.* Ante aduentum Chriſti hyems erat, ve- M
nit Chriſtus: fecit æſtatem. Tunc omnia erant florum
indiga, nuda virtutum: paſſus eſt Chriſtus, & omnia cœ-
perunt nouæ gratiæ fœcundari germinibus. Imber abijt
luxuriæ profluentis, & nubila terris orta flagitiis, æſtiua
Mat. 24. iam puræ conſcientiæ ſerenitate laxantur. Ideo non e-
Luc. 14. uadunt, quorum fuga hyeme fit, quia non ſequuntur
2. Cor. 2. Domini paſſionem: non tollunt crucem ſuam, & Chri-
ſtum ſequuntur. Imber impedit flores, at nunc flores
videntur in terra. Boni flores Apoſtoli, qui diuerſorum
Cantic. 2. ſcriptorum atque operum ſuorum fuderunt odorem.
Ioan. 4. Tempus ſecandi aduenit, quo matura in horreis fru-
Pſal. 83. menta conduntur: & qui metit, mercedem accipit. *Vox*
Luc. 13. *turturis audita eſt*, quia inuenit ſibi nidum. Eccleſia
Pſal. 79. enim domus eſt caſtitatis. Ficus, quæ propter in-
fœcunditatem iubebatur excidi *fructus iam ferre cœpit.*
Vinea tranſlata ex Ægypto, iam non maceriis deſtru-
cta depoſitis, incurſatur à beſtiis, nec informis ſenti- Eſai. 5.
bus, ſed odora iam floribus, quæ ſolebat facere ſpinas, Zach. 8.
fructu curueſcit vuarum. Merita igitur ſanctus Dauid
paſcha Domini celebrans, & ſequenti ſpiritu tempora
ingreſſus æſtiua, qui in verbo Dei fructus varios collige-
bat, hyemis aduerſa declinans ait: *Et ne auferas ex ore meo* 2. Tim. 4.
verbum veritatis vſquequaque, quia in iudiciis tuis ſperaui.
Quantus labor eſt, vt verbum percipias? Quantum Prou. 27.
iterum periculum ſi amittas? Et ideo tibi dicitur: *Noli*
negligere gratiam quæ in te eſt: Excole diligenter quaſi bonus
agricola campum tuum, vt paſcantur agni tui, & ſata tua
floreant. Non auferatur ex ore tuo verbum, ne fortè
factis verba tua non congruant, & deforment iniquita-
tis opera magiſterium diſciplinæ. Tollitur ex ore verbũ,
cùm dicitur peccatori: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* Et Pſalm. 49
ipſa obmuteſcit facundia, ſi ægra ſit conſcientia. Ve-
tiunt aues cæli, etiam ipſæ tollunt verbum ex ore tuo.
Sunt enim tempora tentationum, quæ tollunt verbi ſe- Luc. 8.
men è ſaxo, ne radicem habentes, nec etiam fructum af- Ibidem.
ferant. Nunc conſideremus, vtrum etiam ex corde poſſit
auferri verbum veritatis. Radicatum enim verbum at-
que depreſſum, & infixum mentibus noſtris, difficile au- Pſal. 49.
ferri poteſt. Denique dictum eſt a Domino: *Quare tu e-*
narras iuſtitias meas? Non dixit: Quare cogitas iuſtitias
I meas? *Et aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* non
dixit, Per cor tuum. Sermo mihi cohibetur indigni ani-
mi, obſtruitur pœnitentia: inſolentiam prohibet, non ex-
cludit correctionem. Cauendum tamen eſt ne & ipſa in-
terius corda turbentur, & offundat tenebras malitia, vt
cor vanis cogitationibus obcæcatum lucem veritatis
amittat, fulgoremque verbi capere non poſſit. Si igitur
Dauid orat ne auferatur ex ore ſuo verbum, & ſi aufera-
tur, non vſquequaque, id eſt, non penitus auferatur: quis
tantus eſt, qui in poteſtate ſua gratiam diſputationis eſſe
commemoret, præſertim ſi vita redarguat quod doctri-
na præſumat, & iudicio Dei damnanda committat? Is
K enim qui in iudiciis Dei ſperat, ſeruare poteſt verbum
veritatis: quia dum veretur pœnam, cuſtodit gratiam;
Ideòque ait,

Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in æternum: & in ſæculum ſæculi.

Semper in æternum, & in ſæculum. Duo dixit, cùm vnum
ſatis eſſe poſſet, ſi vnum ſignificare voluiſſet. Sed quia
non ſolùm in præſenti vitæ huius tempore, ſed etiam in
futuro poſt huius vitæ curriculum cuſtodienda lex pro-
L mittitur: ideo arbitror quia & ſecundùm eos qui exem-
plari & vmbræ ſeruiunt cæleſtium, & ſecundùm eos qui Hebr. 8.
in cæleſtibus ſiti ſecundùm veram legem cultus Deo de- Philipp. 3.
ferunt, pollicetur ſibi eſſe viuendũ; vt & hîc & ibi legem
cuſtodiat. Hîc in exemplari, in ſpeculo, in ænigmate: illic
in ipſa facie veritatis. Poſſumus & illud intelligere, quia 1. Cor. 13.
διὰ παντὸς non ſolùm id ſignificat quod dici-
tur, Semper, ſed etiam id quod, Per omnia: quia ille per
omnia legem cuſtodit, qui cùm ſit eruditus in lege, ſub
lege natus, & ſupra legem deuotionis ſuæ gradum pro-
mouens, liberatur à lege. Chriſtus enim nos redemit à Act. 22.
maledicto legis: & ideo non ſine lege Dei, ſed in lege fa- Galat. 3.
M ctus eſt Chriſti. At certè ſi per omnia legem cuſtodia- 1. Cor. 9.
mus, ſi legitimam pueritiæ atque adoleſcentiæ diſcipli-
nam, iuuentutis conuerſationem, ſenectutis maturita-
tem, tramitémque ſingulis præſcriptum ætatibus nequa-
quam vitę noſtræ vſus excedat. Similiter etiã animæ noſ-
træ quædam eſſe videntur ætates, per quas percurrit &
tranſit, vt poſſit dicere: *Curſum conſummaui.* Denique
animæ ætas eſt illa, de qua dicitur: *Et ætas ſenectutis vita* 2. Tim. 4.
immaculata. Per omnia ergo legem cuſtodit, qui & in his Sap. 4.
corporis noſtri ætatibus, & in illis animæ noſtræ proceſ-
ſibus noo deuiarit à lege.

Et ingrediebar in latitudine, quia teſtimonia exquiſiui.

Qui ſecundùm mandata anguſtam & arctam gradi- Matt. 7.

Digitized by Google

tur viam, ambulat in latitudine. Vnde legimus: *In tri-*
Pſal. 4. *bulatione dilataſti mihi.* Et alibi: *In tribulatione inuocaui Do-*
Pſalm 17. *minum, & exaudiuit me in latitudine.* Sapiens enim in
Pſal. 100. cordis ſui ambulat innocentia, & de eius fonte ſuper-
Prou. 5. effluunt aquæ ſuper eius plateas, qui mentem ſuam
non intra corporalia & terrena concludit, ſed dirigit ad
Philip. 3. cæleſtia, vt conuerſatio eius in cælo ſit. Audi nullas an-
guſtias ſentientem: *Preſſuram,* inquit, *patimur, ſed non an-*
2. Cor. 4. *guſtiamur.* Et quomodo coanguſtari poterat, cuius os
2. Cor. 6. ſemper patebat, ne credentes coartarentur? Ipſe expo-
Ibidem. nit quid ſit ingredi in latitudine dicit enim: *Quia os noſtrum patet ad vos, o Corinthij,*
anguſtatum eſt, cor noſtrum dilatatum eſt: Non anguſtiamini in
nobis: coartamini autem in viſceribus veſtris. Coanguſtari
in Paulo non poterant, in quo erat altitudo ſapientiæ,
Act. 9. & fidei latitudo. Quomodo enim poterant coartari in
Eſa. 5. eo, qui erat vas electionis æternæ? Sed coartabantur in
ſemetipſis: quia improbus in ſeipſo coartatur, malitiæ
ſuæ laqueis ſtrangulatus. Conſtitue mihi auarum, vil-
larum quotidie terminos proferentem excludentem vi-
cinos, vtrum is tibi dilatari, an coanguſtari videtur,
quem terra ipſa non capit? Quantumcumque ſpatia
domus ſuæ porrexit, clauditur anguſtis opinionis ſuæ
finibus, cui, quod habet, non eſt ſatis. Sed non ta-
lis eſt qui poteſt dicere: *Et ingrediebar in latitudine.* Addi-
dit etiam cauſam: *Quia teſtimonia* (inquit) *tua exquiſiui.*

C

Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu
regum, & non confundebar.

Act. 5. Gratè conuenit iſta vox martyri, qui vocatus ad ſacri-
legium, exprobrantibus ſibi regibus crucifixum Ieſum,
Cant. 2. nō erubeſcebat: ſed magis gloriabatur in Cruce Chriſti,
& illā mundi ſalutē eſſe teſtimoniis cæleſtibus adſtrue-
Ibidem. bat. Hos vocat Chriſtus in ſponſa dicens in Canticis
canticorum: *Et veni, o columba mea, in tegmine petra*
iuxta premunitionem. Hoc eſt, veni iuxta Euangelium.
Propugnacula fidei tuæ geſta ſunt Chriſti: muri tui ſub-
Rom. 10. ſidia verba ſont Domini: paſſio Dominici corporis tua D
virtus eſt. *Oſtende mihi faciem tuam, & inſinua vocem tuam:*
quia vox tua ſuauis eſt, & facies tua pulchra. Suauis eſt vox,
quia ore confeſſio fit ad ſalutem: & decora facies, quæ
non erubeſcit auctorem, non confunditur redemptore.
Oſtendit ergo faciem ſuam, ſignaculum crucis præfe-
rens: & inſinuat vocem ſuam, auctoritatem prædicatio-
nis aſſumens. In tegumento enim corporis Chriſti, qui
redempta eſt à peccato, munimentum gratiæ ſpiritalis
inuenit, vt ſalutaria ſibi & ſentiat & loquatur. Suauis
ergo vox quæ in diuinis teſtimoniis loquebatur: decora
facies, quæ in conſpectu regum non confundebatur.
1. Petr. 2. Poſſumus & illos reges intelligere, quibus dicitur à
Pſalm. 67. Petro: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens* E
ſancta, populus in adoptionem. Sunt enim Reges qui of-
ferunt in Hieruſalem ſapientiæ ſuæ munera, quibus
data eſt gratia verbum loqui, & quadam poteſtate rega-
li flectere populos, & animos mulcere ſanctorum, non
erubeſcentes in eo, quia nihil alienum ab boneſtate lo-
quuntur: quos nemo redarguat & repellat, quaſi non
2. Cor. 3. ſint digni quos idoneos Chriſtus miniſtros noui fecerit
teſtamenti, & iam in illo non erubeſcentes, eo quod
non metuerent ne confunderentur diſceptantium con-
traria aſſertione ſuperari. Rex igitur eſt qui non erubeſ-
cit, ne in actu reprehendatur, redarguatur in ſermoni-
bus, eo quòd & vita debeat eſſe fundatus & verbo. Ita- F
que quamuis perfectus ita eſſet Propbeta, vt non eru-
beſceret in conſpectu regum: tamen meditabatur in
præceptis Dei omni vitæ ſuæ tempore, & opera ſua †
eleuabat, nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhæ-
reret. Ideóque ait.

Et meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi
nimis.

Pulcherrimus ordo iſte, vt primò meditemur, &
eorum præceptorum quæ diligimus, ſit nobis aſſueta
meditatio. Meditatione enim mandatorum cæleſtium

A operis boni vſus inoleſcit, Nam ſicut meditationi ver-
borum finis memoria eſt, vt quæ meditamur verba te-
neamus: ſic meditationis præceptorum cæleſtium in-
tentio vel finis operatio eſt, actuſque directus ad im-
plenda præcepta diuina: quæ niſi quis diligat, implere
non poterit: nec ſolùm diligat, ſed etiam nimis diligat.
Ideo prius poſuit, *Et meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi*
nimis. Et ſubiecit.

Et leuaui manus meas ad præcepta tua quæ
dilexi nimis, & exercebar in iuſtificationi-
bus tuis.

B

Et leuaui manus meas. Poſt meditationem etenim bo-
num eſt leuare actus noſtros ad præcepta Dei, atque id 2. Cor. 9.
facere cum charitate & gaudio, vt non ex neceſſitate ſit Phil. 10.
bonum noſtrum: non cum mœrore atque mœſtitia, ſed Ioan. 15.
voluntarium: quia ſeruus inuitus facit, amicus volunta-
rius. Nos autem ſtudeamus vt dicatur nobis: *Iam non*
dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia quaſi amici mandatum
Dei ex voluntate feciſtis. Qui autem meditatur & dili-
git, & actus ſuos leuat, vt faciat quæ placeant Deo, is
debet non negligere nec tranſcurrere mādata diuina, ſed
exercere ſe in his, immorari plurimum, iuſtificationes
Dei crebro reuoluens ſollicitæ mentis affectu.

In Octonarium ſeptimum enarratio.

Zain.

Littera ſecundùm Hebræos Zain, ſignificat Latinè,
duc te; alibi ſignificat, huc. Quid ſibi velit iſta in-
terpretatio non ſatis liquet, niſi fortè vt vnuſquiſque ſe
regat, & ipſe ſui ductor ſit. Vel huc, id eſt, quò litteræ
huius verſiculi vocant, dirigat iter. Meritòque in primo
ſtatim verſu requiem ſuam poſtulat, quia ipſius litteræ
ſeptimus numerus eſt quietis. Quæ autem maior re-
quies, quam vt in verbo Dei requieſcat, atque eius ſe
gratia & conſolatione demulceat.

Memento Domine verbi tui ſeruo tuo, in
quo mihi ſpem dediſti.

Verbum Dei deiectos nos atque depreſſos ad cæle-
ſtem gratiam prouocauit, vt deſideremus æternitatem, 2. Cor. 4.
deſpiciamus præſentia, temporalia recuſemus, futura
& inuiſibilia requiramus. Vocat igitur nos ad ſe Dei ver Matth. 11.
bum, ſicut habes ſcriptum: *Venite ad me omnes qui labora-*
E *tis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Ideóque ſequamur
vocantem Dominum Ieſum, vt à ſæcularibus ad per-
petua tranſeamus, nóſque ipſos regere valeamus. Er-
go Dauid vocatus erat verbo Dei, & ſpem in eo ha-
buit, quoniam ſæpe reſponſis erat inuitatus cæleſtibus,
quibus remunerationem fidei meritorúmque ſperaret
fore, ſicut babes ſcriptum dicente Deo per Nathan
Prophetam: *Accipite de ouilis ex vno grege, vt ſis in princi-* 1. Reg. 7.
pem ſuper populum meum Iſrael, & eram tecum in omnibus
quibus ingrediebaris: & exterminaui omnes inimicos tuos à fa- Ibidem.
cie tua. Et infrà: *Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis.*
Quo reſponſo accepto ait: *Quis ſum ego Domine Deus meus,* Ibidem.
F *& quæ domus mea, quoniam dilexiſti me in his, & memorata*
ſunt minima hæc in conſpectu tuo Domine, & locutus es pro domo
ſerui tui in longinquum? Et infrà ait: *Et nunc Domine Deus*
meus, Domine tu es Deus, & verba tua ſunt vera, & locutus Ibidem.
es pro ſeruo tuo bona hæc: & nunc incipe & benedic domum ſerui
tui, vt ſit in æternum in conſpectu tuo, quoniam tu Domine Deus
meus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus ſerui tui
in æternum. Hoc igitur reſponſo & aliis † inuitatus Da- al. Vocita-
uid ſperare non deſinit, & prophetica fidei auctoritate tus.
conuenit Dominum, vt meminerit promiſſorum ſuo-
rum, quorum immemor eſſe non ſoleat. Sanctis enim Ezech. 18.
quodcumque ſpoponderit, implere conſueuit, noſtra- Leuit. 16.
rum immemor iniquitatum; ſuarum non immemor
ſponſionum. Denique ſcriptum eſt: *Ego ſum, ego ſum*

Eſai. 43. *qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor*
eſto & iudicemur. Volt obliuiſci quæcumque numaratus
fuerit peccaroribus, ſi vias aliqoando conuertant: vult
etiam conueniri, vt ſi quis propoſita ſecutus virtutibus
præmia, benecertauerit, fructum remonerationis ex-
pectet, quinetiam exigat, ſicur habes ſcriprum: *Certa-*
Eſai. 1, 2. Tim. 4. *men bonum certaui, curſum conſummaui: repoſita eſt mihi coro-*
na iuſtitia. Non eſt enim arrogaſis vſurpatio, ſed fidelis:
quia verum Deum non poſſe fallere confitetur. Ideó-
que admonet & Dauid dicens: *Vt meminerit Dominus*
Hebr. 6. *verbi ſui*; quo nos ad ſperandum prouocat, vt terrenis
2. Reg. 7 renuntiemus, inhæreamus cæleſtibus. Dicit ergo Da-
uid: Certamen certatus ſum, brauium peto verbi tui,
quod promiſiſti mihi: memor eſto promiſſorum tuo-
rum, quæ ſpopondiſti ſeruo tuo. Non vſurpatoriè ſpe-
raui, quæ vt ſperarem ipſe feciſti. Seruus ſum, expecto
alimentum à Domino: miles ſum, exigo ab imperato-
re ſtipendium: vocatus ſum, poſtulo ab inuitante pro-
miſſum. Verecundè aotem auƈtoritatem ſuæ fidei tem-
Pſal. 122. perauit, dicendo ſe ſeruum: quia oculi ſeruorum in
manibus dominorum ſuorum. Hæc ex perſona Dauid
propria bene prompta ſont. Cæterum ſi quis infor-
Deut. 33. mationem cuiuſque hominis conſiderat, poreſt Leuitis
communia promiſſa librare, ſicut habes: *Date Leui viros*
eius, date Leui manifeſtus eius. Poreſt etiam populis cre-
dentibus, populis electis alloquium iſtud aptari, po-
teſt & reſurrecturæ Eccleſiæ conuenienter aptari, cui
Ibidem. per typum Ioſeph primo in typo eius nominis, deinde
per tribum in primæ electionis heredes transfuſa eſt
diuina promiſſio, dicente Moyſe: *Primogenitus tauri de-*
cor eius, cornua vnicorni cornua eius, in ipſis gentes ventilabit
al. Summitatem. *ſimul vſque ad † terminum terra.* Vnicum enim verbum
Dei hoc prophetatur oraculo, toto per gentes orbe
fundendum. Hoc ergo ſurrecturæ Eccleſiæ promiſſum
Dauid verecundus ſui, impatiens vero communis pro-
feƈtus morantis exigere videtur. Et addidit:

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea quoniam verbum tuum viuificauit me.

Act. 9. Hæc ſpes, quæ verbo tuo obuenit mihi, conſolata
2. Tim. 1. eſt me, vt toleratem acerba præſentium. Dum facit
v. c. Spem de conſolatione. Paulus contra nomen, non habet ſpei conſolationem:
dum patitur pro nomine, haurit † de ſpe conſolatio-
nem; & fidelis factus quomodo nos conſoletur accipe.
Quis nos ſeparabit, inquit, *à dilectione Christi? tribulatio, an*
Rom. 8. *anguſtia, an perſecutio, an fames, an periculum, an gladius?*
ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te morti tradimur tota die, æſti-
Pſalm. 43. *mati ſumus vt oues occiſionis.* Et qua ratione illa patienter
tolerari poſſint, addidit: *Sed in his omnibus ſuperamus, pro-*
Rom. 8. *pter eum qui nos dilexit.* Ergo ſi quis vult aduerſa ſuperare,
ſi eſt perſecutio, ſi eſt periculum, ſi mors, ſi ægritudo
grauis, ſi incurſus latronum, ſi facultatum proſcriptio,
ſi quidquid eorum quæ putantur in iſto aduerſa ſæculo:
facilè ſuperantur, ſi ſit ſpes quæ conſoletur. Nam etſi
illa acciderint, tamen grauia eſſe non poſſunt dicenti:
Exiſtimo enim quod indignæ ſint paſſiones huius temporis ad fu-
turam gloriam. Qui enim meliora ſperat, nunquam
leuioribus frangitur. In tempore igitur humilitatis no-
Ibidem. ſtræ ſpes conſolatoria eſt, quæ non confundit: tempus
Rom. 5. autem tentationum, tempus humilitatis animæ noſtræ
arbitror. Humiliatur enim anima noſtra dum traditur
tentatori, duris examinanda laboribus, vt luctetur &
exerceat, congreſſum contrariæ experiens poteſtatis:
Deut. 8. ſed in his tentationibus viuificatur alloquio Dei.
Hæc eſt enim animæ noſtræ vitalis ſubſtantia, qua
Epheſ. 4. alitur, paſcitur, gubernatur. Nec quidquam aliud eſt
quod viuere faciat rationabilem animam, quam allo-
quium Dei. Sicut enim augetur ſermo Dei in anima
noſtra, dum ſuſcipitur, dum intelligitur, dum com-
prehenditur: ita etiam vita eius augetur. Et quemad-
modum è contrario alloquium Dei deficit in anima no-
ſtra, ita & incurrit eius vita defectum. Itaque vt conne-
xio iſta animæ & corporis noſtri ſpiritu vitali animatur
G atque alitur & tenetur: ita verbo Dei & ſpiritali gratia
anima noſtra viuificatur. Vnde omni genere ſtudere
debemus, vt reliqua omnia poſt habentes, congrege-
mus nobis alloquia Dei, & congeramus in principale
noſtrum, in ſenſus, in ſollicitudines, conſiderationes,
actúſque noſtros: vt alloquiis diuinarum ſcripturarum
facta noſtra conueniant, nec a ſerie præceptorum cœ-
leſtium actus noſtri diſcordare videantur, quo poſſimus
& nos dicere:
Quoniam eloquium tuum viuificauit me.

H Superbi iniquè agebant nimis: à lege autem tua non declinaui.

Maximum peccatum in homine ſuperbia eſt, quan-
Eccli. 10. doquidem inde manauit noſtri origo delicti. Hoc telo
Geneſ. 3. nos primùm diabolus vulnerauit, & percuſſit. Nam niſi
homo ſerpentis perſuaſione deceptus ſicut Deus eſſe
1. Cor. 2. voluiſſet, & verum falſúmque cognoſcere, quod peni-
tus diſcernere humana fragilitate non poterat: ideoque
quod ſequeretur acceperat, ne temeraria vſurpatione
de illa paradiſi felicitate decideret: niſi, inquam, homo
ſuis non contentus finibus interdicta temeraſſet, num-
I Ezech. 28. quam feralis culpæ ad nos tranſiſſet hereditas. Et quid
Eſaiæ. 14. de homine dicam? Ipſe diabolus per ſuperbiam naturæ
ſuæ amiſit gratiam. Denique dum dicit: *Ponam thronum*
meum ſuper nubes, & ero ſimilis Altiſſimo: conſortiis exci-
dit Angelorum, cuius criminis digna mercede damna-
tus, hominem ſibi participem requiſiuit, in quem
conſortium ſuæ transfunderetur offenſæ. Quid igitur
hoc peccato poteſt eſſe deterius, quod à Dei cœpit
iniuria? Ideóque ſcriptura dicit: *Dominus ſuperbis reſiſtit.*
Iacob. 4. Tanquam ſuæ contumeliæ propulſator, veluti quod-
dam ſuſcepit aduerſus ſuperbiam ſpeciale certamen.
Tanquam dicat: Meus iſte aduerſarius eſt qui me la-
K 1. Tim. 6. ceſſit, mihi debetur iſta congreſſio. Vnde & Apoſtolus
multiplicis culpæ materiam eſſe ſuperbiam declarauit,
dicens de hæretico: Quia ei que ſecundùm pietatem
eſt doctrinæ non acquieſcit ſuperbus, nihil ſciens, ſed
langueſcens circa quæſtiones & pugnas verborum,
ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, ſacrilegia,
ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente
corruptorum, & a veritate alienorum exiſtimantium
quæſtum eſſe pietatem. Quantorum itaque expreſ-
ſit cauſam eſſe delictorum ſuperbiam? Vnde Dauid com-
mendare volens deuotionem ſuam, nonnulla ſuperbo-
rum iniquitate attentatam, ait: *Superbi iniquè agebant ni-*
L *mis.* Non ſolùm iniquitatem agentium, ſed etiam ni-
miam iniquitatem pariter declarauit, quæ conueniret
Pſalm. 100 ſuperbis. Quorum ne aliquo tentaretur contagio, audi
alibi dicentem: *ſuperbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc*
non edebam. Itaque quoniam quanta vis mali in ſuperbis
eſſet, expreſſerat: quemadmodum vinceretur, debuit
nos docere. Meritóque quaſi bonus doctor demon-
ſtrat remedium, qui exaggerauit venenum. Audi ergo
quomodo excludat virus ſuperbiæ: *A lege* (inquit)
tua non declinaui. Lex igitur Dei ſola poteſt ſuperbiæ
virus hebetare, quæ informauit virum deuotioni dedi-
tum docens quali ſe regere debeat cautione. Multi
M Hier. 12. enim non ſolùm aliena à fide, ſed etiam qui videntur
non mediocria ſcripturarum præcepta guſtaſſe, ten-
tari ſolent proſperis ſuperborum proceſſibus, viden-
tes eos qui præuaricantur legem, impietatis arbi-
tros, arrogantes, contemptores fidelium, extollentes
ſe aduerſus eos qui humiliant cor ſuum ſecundùm ti-
Pſal. 72. morem Dei, & præcepta cæleſtia, abondare in hoc
ſæculo diuitiis, præconiis, honoribus, poteſtatibus, eiſ-
que quo grauiora commiſerint, affluentiores ſucceſſus
commodorum ſæcularium fœcundare: contra autem
iuſtos viros plerumque laborare inopia, amiſſionibus
filiorum, ſterilitatibus coniugũ: quibus exagitati atque
turbati, ſenſum mentis inclinant, vt putent Dei in
Coloſſ. 2. hoc quondam errare iudicium, non tenentes caput
1. Cor. 5. veritatis: quo euidentiſſimè comprehenditur, non in
hoc ſæculo, ſed in futuro repoſitam noſtrorum re-

Pſalm. 72. muneratıonem eſſe meritorum. Sed paucorum eſt iſtud A aduertere. Denique in principiis etiam Dauid ipſe tentatus eſt, ſicut habes ſcriptum: *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die*: Ita igitur & noſtrum vnuſquiſque, qui perfecti non ſumus, hæc videns dicit: Vbi eſt prouidentia Dei? vbi iuſtitia? Superbus iſte abundat, arrogans iſte locupletatur, impius iſte beatus & potens eſt: iuſtus autem ille, vides quemadmodum iacet deiectus Habac. 1. atque deſpectus, quemadmodum ipſo victu indiget, afficitur contumeliis ab iſto impio, ab ipſo inſolente conculcatur, excluditur? Non mediocris vtique iſta tentatio eſt, niſi ab ea quæ ſunt ventura proſpicias, niſi præ- B ceptis plenius cæleſtibus inſtruaris. Denique & Dauid putabat ſe antè hæc cognoſcere, ſed neſciebat: & ideo anxius fluctuanti animo laborabat. Vnde ait: *Et æſtimabam* Pſal. 72. *me cognouiſſe, & hoc labor eſt ante me, donec ingrediar in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis.* Inquibus per id quod ſe extulerunt ſuperbi vidit prophetico ſpiritu deiectiores fore, & ait, *Quomodo facti ſunt in deſolationem,* Ibidem. *ſubitò defecerunt, & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam, ſicut ſomnium exurgentis*: Cognouit igitur impiorum ſucceſſus in hoc ſæculo ſomnij eſſe ſimiles, non veritatis, quorum emolumenta tandiu videntur eſſe, dum dormiunt. Vbi edormierint ſomnum ſuum qui videbantur Eſai. 29. ſibi potare, iam ſitiunt: qui epulabantur, eſuriunt: nihil ſolidum ex iſto perfectúmque teferentes. Et bene ſomnum ſuum dormiunt ſæculares viri, qui licet ſeculo vigilent, Deo dormiunt. De quibus bene ſanctus Iob, qui eorum antè affluentiam mirabatur, ait: Iob. 21. *Quia ſicut palea tollantur à vento, & ſicut puluis turbine diſſipantur: moriuntur autem cum amaritudine animæ ſuæ, nihil manducantes, nihilque boni habentes.* Iuſtus autem habens bonæ fiduciam conſcientiæ, in ſuis magis nouiſſimis gratulatur, & ſe vitæ huius exitu à laboribus intelligit liberari, mercedémque boni operis & factorum requirit, dicens: 2. Tim. 4. *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & omnibus iis qui diligunt aduentum eius.* Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: *A lege autem tua non declinaui.* In quo non ſolùm boni operis elucet gratia, ſed etiam intimæ puritas conſcientiæ. Lex enim non ſolū agendi munus informat, verum etiam ſecretæ emundat mentis affectum. Non enim ſolùm in operibus: ſed etiam in ipſis Deut. 15. oculis ſecundùm legem Domino militamus, quia lex dicit: Non fiat verbum occultum in corde tuo, iniuſtitia: vt non ſolum nihil in opere factiſque delinquas cùm ſuperbos videris gloriari nec ſermone, labaris; ſed ne in corde quidem intimo, dum de Dei iudicio diſceptas, contrahas iniquitatis offenſam: quæ quò putatur occultior, eò frequentior eſſe conſueuit: quia puto hoc viri ſancti eſſe propoſitum, quo putat vnoſquiſque quod huiuſmodi diſcrepatione velut ſeptus viſceribus Rom. 2. ſuis, conſcientiæ ſuæ credat, cùm ipſe ſui accuſator in die iudicij ſit futurus; quia reuelantur cordis abſcondita, teſtimonium perbibente conſcientia accuſationibus noſtris. Cuiuſmodi igitur ſit propoſitum viri ſancti, hoc euidentius loco exponitur. Primùm enim memor eſſe debet promiſſorum cæleſtium, ſecundùm quæ viuentibus merces ſtatuta debetur. Deinde aliud propoſitum Pſalm. 72. viri ſancti eſt, vt etiam ſi in periculis & in aduerſis poſitus ſit: ſpe tamen quam hauſit ex ſerie diuinarum ſcripturarum, ſe debeat conſolari. Tertium propoſitum, vt etſi impios & ſacrilegos videat, & ſuperbos inique agentes, abundare diuitiis in hoc ſæculo: non quaſi incredulus declinet a lege, ſed in eius ſemitis perſeueret, & fugiat ſuperborum contagia. Contaminat enim omnis immundus: immundus autem ſuperbus, de quo Prou. 16. ſcriptum eſt: *Immundus ante Deum omnis tumidi cordis.* Quartum propoſitum viri ſancti, vt memor ſit iudiciorum cæleſtium, ſicut Dauid aſſerit, qui dicebat.

A Memor fui iudiciorum tuorum quæ à ſæculo ſunt, & me conſolatus ſum.

Niſi enim vnuſquiſque legis inſtructus, & formatus exemplis, credat ſemper vera eſſe Dei iudicia, citò declinat a lege. Qui autem præterita reperit, & diligenter colligit ſeriem vetuſtatis, cognoſcit quod neque peccator pœnam ſuæ improbitatis euadat, neque iuſtus æquitatis ſuæ premiis defraudetur. Retexit enim animo quòd ab initio Adam propter mandati cæleſtis præuaricationem de paradiſi eiectus ſit incolatu, Geneſ. 3. & Cain parricidalis ſceleris pretium diuinæ ſententiæ auctoritate damnatus exoluerit: quòd Enoch propter deuotionem Geneſ. 4. raptus ad cælum; B terrenæ malitiæ virus euaſerit: quod Gen. 5. Noe propter iuſtitiam diluuij victor; generis factus ſuperſtes Geneſ. 7. humani ſit: quòd Abraham propter fidem ſeminarium Gen. 15. poſteritatis ſuæ toto orbe diffuderit: quod Iſraël propter laborum tolerantiam, populum credentium Geneſ. 32. proprij nominis ſignaculo conſecrauerit: quòd ipſe Dauid propter manſuetudinem regali honore donatus, ſenioribus fratribus antelatus ſit: quod Elias propter zelū 1. Reg. 15. Dei, curru eleuatus in aerem, cæleſtis ſedis hoſpitium 4. Reg. 3. noui generis acquiſierit incolatu. Hæc qui nouit retexere, habet vnde gratiam ſuæ conſolationis acquirat: econtra, qui non nouit, non habet vnde conſoletur. Quapropter cuſtodiamus iudicia Dei, quia *iudicia Dei vera, C iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem* Pſal. 18. *pretioſum, & dulciora ſuper mel & fauum: etenim ſeruus tuus cuſtodit ea.* Cuſtodienti igitur dulcia ſunt diuina iudicia, negligenti autem ea amara eſſe non dubium eſt: quia non aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum propoſitum ſibi diuinæ euentum eſſe ſententiæ. Qui autem bene ſibi conſcius eſt, non turbatur vtique, dicens: Rom. 8. *Heredes ſumus Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & ſimul glorificemur.* Sed quis noſtrum huiuſmodi, vt ſe diuinorum iudiciorum ſerie conſoletur? Terribilia ſunt peccatoribus etiam humana iudi- D cia, quantò magis diuina formidini ſunt? Denique vt Apoc. 22. hoc illa quæ æterna ſunt, colligamus exemplo, videmus in hoc ſæculo innocentes lætos ad iudicium feſtinare, odiſſe moras, celeritatem affectare iudicij: reos autem refugere & pauere, differre, vitare, mœſtificari denique cùm diem iudicij audierint conſtitutum. Beatus Luc. 21. itaque ille qui illud cæleſte iudicium lætus expectat. 2. Tim. 4. Scit enim ſibi regnum celorum, angelorum conſortium coronam quoque bonorum repoſitam eſſe meritorum. Conſideremus nunc quod ſit aliud propoſitum viri ſancti, & ex ſequentibus æſtimemus.

Puſillanimitas detinuit me à peccatoribus E derelinquentibus legem tuam.

Non eſt hoc commune cum multis, nam plurimorum eſt contriſtari ſi quam ab aliquo patiatur iniuriam, ſi læſi, ſi appetiti, ſi dedecorati ſint. Noſtra enim cauſa eſt nos infirmiores fraudi nobis aliquos dolemus fuiſſe. At verò qui fortior eſt, non propriam contumeliam dolet, ſed aliena peccata: & in ſua iniuria lapſum alterius ingemiſcit: & cauſam ſe fuiſſe deplorat lædentis erroris. Exemplum accipe Apoſtolicum. Paulus enim peccatum 2. Cor. 2. flebat alienum, ſicut ipſe ait: *Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrimas.* Et F cùm ipſe triſtaretur, eos ipſos quos arguebat, contriſtari Ibidem. nolebat. Denique addidit: *Non vt contriſtemini, ſed vt ſciatis quam charitatem habeam in vobis abundantius.* Contriſtari enim volebat vſque ad pœnitentiam lapſos, non vſque ad mœſtitiam profundiorem, tantùm vt eorum qui arguebantur, mœſtitia gaudium fieret arguenti. Vnde ait: *Si enim ego contriſto vos, quis eſt qui me lætificet,* Ibidem. *niſi qui contriſtatur ex me?* Arguit itaque vt alleuet diuturnitatem 2. Cor. 7. mœſtitiæ, quo pœnitentia fieret in ſalutem: damnat, vt abſoluat: excludit, vt recipiat: non ignoſcit, vt liberet. Ideo talis Paulus, quia bene peritus in lege, cognouerat præceptum dicentis: *Puſillanimitas detinuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Act. 22.

Dolebat Dauid, non quia contemnebatur, non quia ipſe G
appetebatur, ſed quia lex Dei relinquebatur & eorum
qui hoc faciebant, damnum dolebat, quod perirêt Deo.
Sicut bonus pater in phreneſi conſtituti filij, cùm ab eo
maledicatur, verberetur, afficiatur iniurijs, non ſuam, ſed
ægroti deflet ærumnam & contumeliam dolet non quod
ſibi ſit irrogata, ſed quia per furorem quid faciat æger
Sap. 2. ignorat: ita vir bonus cùm videt peccatorem non reue-
reri, non honorare etiam canos ſeniotis, quo præſente
faciat aliquid indignum, non agnoſcere quadam pec-
candi inſania, quam indecora & inhoneſta committat,
quaſi mortuum dolet, quaſi deſperatum à medicis in-
gemiſcit: & vt bonus medicus primo monet, deinde
etiam ſi grauia patiatur, tamen tanquam ille ægrum, etſi H
cædatur, ſuſtinet: & ſi maledicatur, non relinquit: &
quidquid poteſt medicinæ adhibere, non denegat: nec
tanquam contumacem deſerit, ſed tanquam bene de ſe
meritum omni ſtudio ſanare contendit: exercens non
ſolùm artis peritiam, ſed etiam mentis benignitatem.
Ita ergo etiam iuſtus & cùm contemnitur à peccatore
non auertitur: & cum læditur, furoris illud putat eſſe,
non improbitatis, magiſque vulneri eius medicinam
afferre deſiderat, & compatitur & dolet non propter ſe,
ſed propter illum qui deſperato laborat incommodo,
& dicit hunc vnum ex fratribus ſic laborare, ſic affici, vt I
faciat mihi iniuriam: qui ſi agnoſceret me, honoraret
vtique, certe non læderet. Quid enim? Læſus eſt in eo
facto, vt habeat lædentis affectum? Ergo cùm non ſup-
petit cauſa lædendi, non poteſt culpa eſſe propoſiti. Er-
go ſi iuſtus ſum, afficior propter charitatem, propter di-
lectionem, propter Eccleſiæ damnum, propter corpo-
ris detrimentum. Poſſum etiam illud dolere, quòd etiam
ſi ego lædentem non læſerim, & non ſim mihi conſcius
quod eum in me aliquibus iniurijs excitauerim, tamen
cauſa illi fuerim lapſus eius, quòd innocentem me læ-
dendo delinquat, quod factus ſim ei materia peccati.
Hoc ergo dolet Dauid, & ideo dolet, quia cùm vnum K
1. Cor. 11. membrum patitur, & cætera membra compatiuntur.
Prou. 18. Ideo fortè & illud poſitum eſt: *Iuſtus in exordio ſermo-
nis accuſator eſt ſui. Nam etſi poſſit iuſtus habere nihil
in ſe quod accuſet, & iuſtus non eſſe (quia nemo ſine
Marc. 10. peccato præter vnum Deum) & poſſit etiam peccator
hoc ipſo iuſtus eſſe, quia accuſator eſt ſui: ſecundùm il-
Eſai. 43. lud: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris*: attamen forſitan
etiam al quibus non videatur abſurdum, vt etiam de illo
dictum ſit, quod iuſtus ſit qui ſe accuſat pro alio, etiam
ſi in ſe nihil habeat quod accuſet. Quam igitur in his
al. prima omnibus ſancto Dauid viri iuſti † perſona conueniat,
conue- conſideremus. Accuſauit ſe nullo accuſante, peccatum L
niant. confeſſus eſt proprium, quando percuſſus eſt in corde,
2. Paral. 21. eo quòd † numerauit plebem. Qui & dixit ad Domi-
al. nume- num. Peccaui Domine, quod feceim hoc verbum: &
rauit. nunc Domine aufer iniquitatem ſerui tui, quòd deli-
qui vehementer. Itaque quamuis ſcriptura habeat quod
appoſita eſt ira Dei vt iraſceretur in Iſrael quòd regis
prolapſio excuſari videretur: tamen cùm vidiſſet Ange-
lum qui ſtragem plebis efficiebat, percutientis ictui ſe-
3. Reg. 24. ipſum obiecit, dicens: *Ecce ego peccaui, & ego paſtor ma-
*lignum feci: & grex quid fecit? Fiat manus tua in me, &
Prou. 18. *in domum patris mei.* Quaſi iuſtus ergo accuſator ſui in
ipſo ſermonis exordio, & peccatum ſuum agnouit, &
iniquitatem propriam confitendo, iuſtificatus eſt in ſe- M
2. Reg. 11. metipſo. Alibi quoque de Vriæ morte coargutus à Pro-
2. Reg. 16. pheta ait: *Peccaui Domino*, cui reſponſum eſt, propter
pœnitentiam ablatum à Domino eius eſſe peccatum.
Item alio loco cùm Semei malediceret ei, & lapidaret
eum ſeptum bellatoribus, per quos vindicare ſe poſſet,
patienter ferebat, ne verbo quidem referens contume-
al. Abiſai. liam: quinetiam cùm † Abeſſa dux eius caput maledi-
Ibidem. centis vellet auferre, ait Rex: *Quid mihi & tibi eſt fili Sar-
*uia? Quod maledicit mihi, Dominus dixit ei maledicere Da-
uid. Primùm igitur culpam excuſauit, & cauſam ad
Domini retulit voluntatem. Secundo in ſuum meritum
retorſit, vt non illum erràſſe, ſed ſe meruiſſe ſignificaret.
Tertiò maledictionem illius ſibi non ſolùm nõ nocere,
ſed etiam prodeſſe memorauit, ſicut ſcriptum eſt: *Et
*Dixit Dauid ad Abeſſa, & ad omnes pueros ſuos: Ecce filius Ibidem.
*meus qui exiuit de femine meo, quærit animam meam: quan-
tò magis filius Iemini? Granditer impetum fregit vl-
toris. Quomodo enim maledictum extranei pro regis
iniuria vindicaret, cùm filij adhuc parricidium inultum
maneret? Non vtique extranei maledictum, & filij parri- Ibidem.
cidium æqua eſſet lance penſandum. Et addidit: *Sine il-
*lum maledicere, quoniam dixit illi Dominus, donec videat
*humilitatem meam, & tribuat mihi Dominus bona pro
maledicto hoc. Eſt & aliud iuſti propoſitum longè omni-
bus perfectius & potentius, interuenire pro perſequen-
tibus, & excuſare peccantes: quod legimus in Euangelio
dicente Domino Ieſu cùm crucifixus eſſet à perfidis: *Pa- Luc. 23.
ter, dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. Liquet igi-
tur his magiſterijs doctrinæ cæleſtis quòd iuſtus ſe accu-
ſare malit, quam alium deformare. Denique de Ioſeph Matth. 1.
cui deſponſata erat Maria mater Domini, ſcriptum eſt
quòd cùm eam grauem vtero vidiſſet, cùm eſſet iuſtus,
noluit eam traducere, & vtique nullum adhuc audierat
oraculum. Ita nõ ſolùm ab vltionis atrocitate, ſed etiam
ab accuſationis ſeueritate perſona iuſti aliena eſt: potiúſ-
que ducit ſuam remiſſionem accuſari quòd non † vindi- al. iudica-
cauerit, quàm alienum crimen vrgere. Sed dices, Quo- uerit.
modo dixit ipſe Dauid: *Lætabitur iuſtus cùm viderit vin- Pſalm. 57.
dictam impiorum? Mihi videtur quia lætetur quòd ipſe
euaſerit, non quia impij puniantur. Quæ tamus aliud pro-
poſitum ex ſequentibus. Itaque dicit:

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ: in loco peregrinationis meæ.

Meritò peregrinationibus non frangebatur, ſuper-
bos declinabat, eorúmque proſperis ſucceſſibus non
mouebatur. Conſolabatur ſe in iudicijs cæleſtibus, an-
gebatur in alienis peccatis, quia cãtabiles habebat iuſti-
ficationes Dei. Quæ enim bene tenemus, cantare con-
ſueuimus: & quæ meliùs cantantur, meliùs noſtris adhæ-
rent ſenſibus. Non ergo perfunctoriè tranſeamus quæ
legimus, vt tunc tantum cùm legimus ea, in memo- Leuit. 11.
riam eorum redire videamur: ſed etiam cùm abeſt co-
dex manibus, tanquam animantia quæ probantur &
munda habentur in lege, etiam quando non paſcuntur
ruminare conſueuerunt, ex ſemetipſis alimenta ſibi re-
condita proferentia, ita & nos de noſtræ memoriæ the-
ſauro, de interioribus noſtris ruminandum nobis pabu-
lum ſpiritale promamus. Hymni nobis, canticum nobis, Matth. 12.
pſalmi nobis iuſtificationes Domini ſint. Pſallamus ſpi- 1. Cor. 14.
ritu, pſallamus & mente: ne ſi obliti fuerimus, in tem-
pore neceſſitatis dicatur vnicuique noſtrum: *Abieciſti Pſal. 49.
ſermones meos poſt te. Ideóque vt expelleretur & elimi-
naretur obliuio à domo ſancta ſua, cantores ſibi fecit. 2. Para. 5.
Res verus Salomon, qui toto ſpiritu inquirendæ cogni-
tioni diuinitatis intenderet, ne pſallentes deeſſent Eccle-
ſiæ ſuæ, quorum cantu nequam ſpiritus fugaretur, ſicut 1. Reg. 16.
Dauid ſancti docemur exemplo, quo pſallente malus ille
ſpiritus expellebatur, qui Saül Regis corda vexabat. Pro- 4. Reg. 3.
phetæ quoque vt prophetarent, pſallendi peritum iube-
bant pſallere, quo ſuaui mutata dulcedine ſpiritalis in-
funderetur gratia. Et in Euangelio legimus in domo pa- Luc. 15.
tris illius filium recuperantis precrepuiſſe ſymphoniam
qua epulantes delectabantur fideles, perfidus autem
impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non
corpus effeminat, ſed mentem animúmque confirmat.
Ideóque canticum dicitur Domini teſtamentum, quia
remiſſionem omnium peccatorum, Dominique iuſti-
tias in ſcripturis Euangelij ſuaui mentis exultatione con-
cinimus. Ipſe quoque Dominus non dedignatus eſt di-
cere: *Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis.* Cantauit nobis in Luc. 7.
Euãgelio veniam delictorum, debuerunt Iudæi mentem
attollere, non hiſtrionico corporis motu, ſed ſancto Spi-
ritu. Non fecerunt, ideo reprehenduntur. Sed etiam cor-
poris ſaltatio in honorem Dei laudabilis habetur. Deni-
que ſaltauit Dauid ante arcam Domini, & vidit Melchol
filia Saül eum ſaltantem, & percutientem in organis 2. Reg. 6.
ἡρμοσμένοις in cõſpectu Domini, & ait ad eum

A poſteaquam ſe domum recepit: Quàm vtique honorificatus eſt rex Iſrael, quia denudatus eſt hodie in oculis puellarum ſuarum ancillarum, ſicut vnus ex ſaltatoribus? *Ibidem.* Et dixit Dauid ad Melchol: *Saltabo in conſpectu Domini*, &: *Benedictus Dominus qui elegit me ſuper patrem tuum, & ſuper omnem domum eius, vt conſtitueret in principem ſuper plebem eius Iſrael & Iuda: ſaltabo in conſpectu Domini, & denudabor adhuc ſic, & ero nugax in conſpectu tuo, & cum puellis cum quibus dixiſti me nudatum, glorificabor.* Et Melchol, inquit, *filiæ Saul non erat filius vſque in diem mortis eius.* Euidens itaque exemplum quod Propheta qui & percutiebat in organis, & ſaltauit ante arcam Domini, iuſtificatus eſt: & illa quæ reprehendit eum, ſterilitate damnata eſt. *Pſalm. 38.* B Sed non ſatis eſt vt aliquis cantabiles habeat iuſtificationes Dei, niſi terrenarum exuat ſe vitio ſollicitudinum. *Epheſ. 2.* Ideóque addidit. *In loco peregrinationis meæ.* Conuenit ſibi, ſiquidem & alibi ait: *Aduena ſum ego in terra hac.* *2. Cor. 5.* Vnde & Apoſtolus non vult nos in domo Dei, fidei vocatione aduenas eſſe & peregrinos, ſed ciues ſanctorum & domeſticos Dei. Qui enim domeſticus Dei eſt, exul eſt mundo: qui conuerſatur in cæleſtibus, peregrinus eſt in terris. *Dan. 3.* Peregrinabantur in hoc mundo Hebræi tres illi pueri, naturam incendij non ſentientes. Cantabiles habebant iuſtificationes Dei, cùm hymnum Deo de creaturarum laudatione cantarent. C Deinde qui cantat, vacuus eſt, & diuerſarum cogitationum curas † releuat, culpas † relegat, ſequeſtrat auaritiam, & non ſolùm corporis * voce, ſed etiam mentis ſuauitate ſe mulcet. *al. telegat. al. religat. v. c. vocem, ſed etiam mentis ſuæ vanitates emulcet.* Non enim tanquam mœſtus inopiæ ſollicitudine, ſed tanquam liber ab omnibus corporalium affectibus paſſionum canebat idem Propheta: *Pſallam tibi in cithara ſanctus Iſrael. Gaudebunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea quam redemiſti.* *Pſal. 70.* Cantabat hæc lætus tanquam his melioribus epulis paſceretur. Epulabatur enim animus piæ deuotionis alimento. Non ſolùm itaque hymni & pſalmi, ſed etiam legis præcepta cantabilia ſanctis ſunt. D Denique cantauit Moyſes qui legem accepit, cùm prætergreſſus pedibus mare ſeruati populi doctor iuſtificationes Domini prædicaret. *Exod. 15.* Supereſt adhuc propoſitum egregium viri iuſti: quia omni tempore circa Dei laudes eſſe debet intentus, non ſolùm die, ſed etiam nocte. *Pſal. 1.* Ideóque addidit.

Memor fui nocte nominis tui Domine, & cuſtodiui legem tuam.

Matth. 7. Videamus ſi & ille memor eſt qui vocat Dominum verbo, non cuſtodit autem mandata diuina. E De quo dictum eſt ſatis, quia non quicumque dicit, Domine Domine, acceptus eſt, ſed qui operibus bonis fidelem ſuum probare potuerit affectum. *2. Cor. 12.* Fides ergo, probitas, innocentia memorem probant. Quod autem ait: *Memor fui nominis tui*, plena deuotio eſt: quia nemo dicit Dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Hoc nomen inuocetur diebus ac noctibus, nullum tempus prædicandi vacuum ſinat ſancta deuotio præterire. Si ſtudentes igitur doctrinis ſæcularibus perparũ ſomno indulgent: quantò magis qui Deum cupiunt cognoſcere, non debent ſomno corporis impediri, niſi quantum naturæ ſatis eſt? *Pſal 6. Pſalm. 118 infrà.* F Dauid per ſingulas noctes lectum ſuum lachrymis diluebat: ſurgebat etiam noctis medio, vt Domino confiteretur: & tu totam noctem ſopori exiſtimas deputandam? Tunc magis tibi orandus eſt Dominus, tunc præſidia poſtulanda, culpa cauenda, quando videtur habere ſecretum: tunc maximè quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, conſiderandum quia Dominus omnia intuetur abſcondita. *Eccleſ. 23.* Ne dixeris ergo circumfuſus tenebris. Quis me videt? Et quem vereor ſeptus parietibus & incluſus? *Pſal. 33.* Quia *vultus Domini ſuper facientes mala.* *Rom. 2.* Deinde ſi arbitrium non vides, teipſum non vides? Tuæ conſcientiæ teſtimonium non vereris? Neſcis illam caliginem noctis, non opertorium, ſed incentiuum eſſe peccati? Cùm ſomno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis ſopore laxatur, ſomno reſoluitur, tunc irrepit impotens libido concubitus, tunc perturbatur cor: ſqualor immunditiam non veretur, caſtitatis puritas non conſideratur, pudicitiæ gloria non recenſetur. A Nox erat quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit. *Ioan. 18.* Illo igitur præcipuè tempore iuſtificationes Dei animo retexendæ ſunt, relegenda mãdata hortatoria. Illa de caſtitate præcepta non abſint, his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis reſtinguat ardorem. Tene illud animo: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum.* *Pſalm. 6.* Quis enim ſtupris deditus, flagitiis inuolutus, lauat per ſingulas noctes lectum ſuum? Neſcit flere qui flenda committit: & cum ſit ipſe lachrymabilis, non habet † culpæ lachrymas ſuæ. *al. pœnæ.* At ille qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſollicitus gubernator eſt, atque ingemiſcens B & dolens lapſus ſuperioris offenſam, quærit quomodo abluat fletibus pœnitentiæ: *1. Cor. 9.* hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum. Non dormiamus ergo totis noctibus, ſed maximam partem earum lectioni & orationibus deputemus. *Pſal. 6.* Audi Eccleſiæ vocem quærentis etiam in noctibus Chriſtum: *In cubili*, inquit, *meo in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea.* *Cant. 3.* Accipe ſecundùm litteram. Quæſiuit in noctibus orando, deprecando, etiam lachrymis deplorando. Quæſiuit in noctibus, quia poſuit tenebras latibulum ſuum, vt quærere eum ſollicitius diſceremus. *Pſal. 17.* Quæſiuit igitur in prophetis Eccleſia ex gentibus congregata, & ideo credidit. C Denique aduentus dominici teſtimonia de prophetis Euangeliſtæ pſalmiſque poſuerunt. Vnde ſcriptum eſt, *quia nox nocti indicat ſcientiam.* *Pſal. 18.* Quæſiuit in noctibus, in perſecutionibus & aduerſis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox eſt omnibus quibus non eſt perfecta ſecuritas. *Ioan. 9.* Vnde ait Dominus: *Veniet nox, quando nemo poteſt operari.* *Ioan. 3.* Cùm in hoc mundo ſum, lux huius mundi ſum. *Epheſ. 5.* Non ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera noſtra, non operamur in tenebris, ſed in lumine. Dies eſt quibus adeſt Chriſtus: nox eſt quibus ſe denegat. Non magnum ergo ſi tunc Domino gratias agas, quando in proſperis & ſecundis es: ſed ſi tunc adhæreas D Chriſto, quando te perſecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amiſiſti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa deſtitutione memento Domini Dei tui, ne quaſi non exauditus, ingratus ſis, & in tua præuariceris ærumna. Pulſus es in exilium? Memento Domini Dei tui, ne patriæ interdictæ charitatem Deo præferas. Alicuius diuitis oppreſſus potentia amiſiſti proprias facultates, indiges ſumptu? Memento Domini Dei tui, ne nox te egeſtatis abducat a deuotionis affectu. Hoc eſt enim mandatum legis, vt in nocte magis quæras, quando magis exaudiris à Domino, & poſſis dicere: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine.* *Pſal. 117.* E Sed nec quærere perfunctoriè abundat ad gratiam, ſed vt inſiſtas & intendas muneri. Denique iſta vel Eccleſia vel anima quæ requiſiuit in cubili, quæſiuit in noctibus: primò non inuenit, quia fortaſſe in cubili quæſiuit: *Cant. 3.* ſed poſteaquam ſurrexit, & abiit in ciuitatem (vide ne illam ciuitatem in qua Dominus celebraturus paſcha diſcipulos deſtinauit, dicens: *Ite in ciuitatem ad quendam*) *Matt. 26.* poſteaquam in foro, vt dixi, quæſiuit, inuenit quem dilexit, vbi oleum venditur, quod expectantes ſponſum emere conſuerunt; vbi ius, vbi leges. *Matth. 25. Rom. 7.* Si lex ſpiritalis, & forum eſt vtique ſpiritale, vbi diſputant periti legis æternæ. F Quod forum in non litibus tumultuoſum eſt, ſed Chriſti tribunalibus glorioſum. Vbi quæſiuit, inquam? In foro, & poſt quæſiuit in plateis, de quibus hi qui ad patris familias euangelici prandiũ conuenirent, colligebantur: *Luc. 14.* qui vocati excuſandũ ſe ab huiuſmodi epulis non putarunt. Poſteaquam in foro, inquã, & plateis quæſiuit; *Cantic. 3.* incidit in eos qui circumeunt ciuitatem, & tunc demum potuit inuenire quod quæreret, fortaſſe quod in tribulatione & metu poſita magis inueniat gratiam. Denique poſterius ait: *Inuenerunt me qui circumeunt ciuitatem, tulerunt mihi pallium.* *Ibidem.* Habuit ergo certamen, ſed qua ratione ſupra non tulerint pallium, hæreo reperire: niſi fortè quia ibi interrogaſſe ſe dixit: Numquid quem dilexit anima mea, vidiſtis? *Ibidem.* Quæ Chriſtum loquebatur, nec exuta eſt pallio, & quem quærebat inuenit. Diſce quemadmodum quæratur Chriſtus.

Ab his vtique qui non perfunctoriè quærunt, violenter G retinent: ſicut iſta quæ ait: *Tenui eum, & non dimiſi*: *Ibidem.* eum fide inuenit meditatione conſtrinxit. Si bonos cuſtodes accipimus, vtique angeli ſunt. Qui vero angelos tranſiuit, verbum inuenit: ideo non multum interualli fuit cùm tranſiuit ab his & inuenit Ieſum. Quomodo ergo infra tulerũt pallium, niſi fortè quaſi proceſſu operis *Coloſſ. 3.* ſiue fidei Eccleſia dum nudatur, à Domino plus amatur, expolians ſe veterem hominem vt nouum induat, quẽ *Geneſ. 9.* non operiunt indumenta, ſed mentis ſecreta clarificant: aut qui amictum ſapientiæ ſæcularis ad Chriſtum ventura depoſuit? Et Noe exutus eſt pallium poſteaquam cœpit eſſe perfectior. Simus ergo memores iuſtifica- H tionum cæleſtium, vt dum eas ſecreta mentis voce cantamus memores ſimus in nocte nominis Domini, & dicamus vt ſcriptum eſt:

Hæc facta eſt mihi, quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Hæc facta eſt mihi. Hoc eſt, hæc memoria facta eſt mihi, vt memor eſſem & in nocte nominis tui, non ebrietate ſopitus, non epulis reſolutus in † ſomnum, non *al. ſomnum.* curis ſæcularibus occupatus, ne obliuia mihi tuæ venerationis irreperent: ſed quotidiana meditatione mem- I bra caſtigans, & intentionem mentis exercens, vt aſſi- *Coloſſ. 3.* duitate fiat nobis curſus iſte ſolennis, vt Dominum Ieſum etiam in noctibus toto veneremur affectu, cui eſt gloria, laus, perpetuitas a ſæculis, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

In octonarium octauum enarratio.

Heth.

Gen. 15. OCtaua littera Heth, quæ interpretatione Latina dicitur pauor, Sanctorum pauor eſſe conſueuit. K *Pſal. 151.* Denique pauor cecidit in Abraham, cùm ſacrificium offerret plenum myſterij ſpiritalis ipſe quoque Dauid *Pſal. 18.* ait: *Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax.* Religionis enim reuerentiam ſignificat magis quàm infirmitatẽ ti- *Eccl. 1.* moris: licet etiam ipſe timor ſecundùm Deum ſanctus ſit. *Initium enim ſapientiæ timor Domini.* Ergo qui timent Deum, ſapientes ſunt: qui autem ſapientes, beati. *Bea-* *Pſal. 93.* *tus enim quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Hi quoque qui timent Deum, beati ſunt, ſicut exempli extat auctoritas, quia *beati omnes qui timent Deum.* Hoc ita colligitur, quia timentes Deum, & ſapientes ſunt, L *Pſal. 127.* & beati. Sanctus igitur timor Domini, quia verè ſan- *Pſal. 18.* ctorum eſt pauor. Denique præmiſſa hac littera, ſtatim ſequitur perſona iuſti, dicens:

Portio mea Dominus, dixi cuſtodire legem tuam.

Codices plerique hunc verſiculum qui primus eſt litteræ octauæ, vltimo loco litteræ habent ſeptimæ. Sed ſecundùm Hebræos emendatus apud Græcos Pſalmorũ liber hunc verſum docuit nos octauæ lineæ copulan- M dum. Deinde ordo ipſe & numerus verſuum ita conuenit, vt ab eo incipiat octaua littera, *Portio*, inquit, *mea Dominus.* Quàm rarus in terris qui poteſt dicere: *Portio mea Dominus*, quàm alienus a vitiis, quàm ſegregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat cõmune cum ſæculo, nihil mundi huius vendicet ſibi, cui non ſit corpora- *2. Tim. 2.* lium poſſeſſio cupiditatũ, quem non inflammet libido, non ſtimulet auaritia, non laſciuia effœminet, non luxuria decoloret, non ſternat ambitio, non maceret inuidia, non aliqua negotiorum ſæcularium cura ſollicitet, verus miniſter altaris, Deo nõ ſibi natus. Leui enim (vt habet interpretatio) ſignificat ipſe mihi aſſumptus, ſignificat & ipſe meus, ſignificat & tantum aſſumptus, ſignificat & aſſumptus mihi. Ipſe idẽ & mihi Leui & Deo eſt. quomodo idem & mihi ſacerdos, & Deo eſt, & mihi aduocatus, & Domini deprecator; pro me offerens ſacrificiũ, G & idem ſe offerens Domino. Deniq; & alia Leui interpretatione dicitur, *pro me.* Etenim ſi a me nominetur Leui, pro me eſt. Si pro me offerat, pro me eſt: ſi pro me interueniat, pro me eſt. Sin autem vocetur a Domino, ipſe mihi dicitur: hoc eſt, non alij tributarius, non decimarius, nõ de poſſeſſione munificus, ipſe mihi, hoc eſt tanquam abundans pro his omnibus, non ab hoc decimas, non fructus, non dona quæro, non munera, ipſe mihi pro munere eſt, ipſe eſt pro tributo, non in poſſeſſione ſua munificus mihi, ſed ipſe mihi poſſeſſio, ipſe meus fructus, ipſe meus ſenſus aſſumptus mihi, vel aſſumptus à me. Non poteſt hoc ſine diuina eſſe gratia. Sicut enim H poſſeſſio nõ poteſt mea eſſe niſi emero eam, ſic non poteſt eſſe Leui, niſi fuerit aſſumptus à Domino. Cũ enim aſſumptus fuerit, rectè dicitur ipſe meus. Denique cùm Moyſi dictum eſſet vt populo Iudæorum per tribus ſingulas diuideret incolatus, & diſtribueret ſingulis tribu- *Deut. 10.* bus portiones, tribum Leuiticam excepit Deus, dicens: *Filiis Leui non erit portio neque ſors in medio fratrum ſuorum,* *Deut. 18.* *quia Dominus Deus pars eorum eſt.* Et alibi: *Ego Dominus portio* *Leuit. 18.* *eorum.* Negatur his terrena diuiſio, vt ipſi dum ſæcularem ſibi non vindicant portionem, fiant cæleſtis poſſeſſio. Vel hoc ſolum nouerint poſſidere, hoc eſt, fidei & deuotionis obſequium multo ditiores quam qui poſſeſ- I ſionum ſuarum ſpatia ampla diffundunt. Quantum libet fines ſuos extendant, & terra deficit, & mare includit inſanas cupiditates, & pendunt tributa maiora quam fructus ſunt. At verò iſte nihil poſſidens, nulli niſi Deo militat, ſupra terram eius eſt portio, non eum terra deficit, non mari clauditur. Cui portio Deus eſt, totius poſſeſſor eſt naturæ. Pro agris igitur ipſe ſibi ſatis eſt, habens bonum fructum, qui nunquam poſſit perire. Pro domibus ſatis eſt ſibi, vt ſit habitatio Domini, & templum Dei, quo nihil poteſt eſſe pretioſius. Quid enim pretioſius Deo? Aut quid deeſt ei viro qui poteſt dicere: *Non contingat mihi gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chri-* K *ſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* Non *1. Cor. 5.* poteſt in hoc princeps mundi huius ſibi conſortium *Galat. 6.* vindicare, in quo nihil ſuum inuenit. Ideóque Dominus qui venit docere vt fieret nobis Deus portio, ait: *Ioan. 14.* *Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil.* Meritóque imitatores ſui eſſe volens, ait: *Nolite poſſidere au-* *Ibidem.* *rum, neque argentum, neque pecuniam.* Vnde Petrus oſtendens in Deo portionem ſibi eſſe, non in ſæculo, ait: *Matth. 10.* *Argentum & aurum non habeo, ſed quod habeo, hoc tibi do:* *In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula.* hoc eſt. *Act. 3.* Hæc eſt ſors mea, id eſt, portio mea Chriſtus eſt. In no- L *mine, igitur, Chriſti Ieſu ſurge & ambula*, hoc eſt, in portione mea diues ſum, in portione mea potens ſum: meritò tales ex iſtiuſmodi fructus iſtius portionis, vt ſalus & vita donetur: quia hoc eſt: iſtius patrimonium portionis quam elegi mihi. Dixit hoc claudo & ſurrexit qui erat claudus ab vtero matris ſuæ. Quomodo ergo Pe- *Ibidem.* trus poterat portionis ſuæ damna ſentire, quæ naturæ damna reparabat? Quare non habeas argentum atque aurum Petre, dic nobis: dic etiam quid ſit iſtud quod habere te dicis, quia omnia quæ habebas, te reliquiſſe *Matth. 19.* dixiſti. Sic enim locutus es Domino: *Ecce nos omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te*, hoc eſt non quæſiuimus quæ M ſæculi ſunt, non quæſiuimus partem de poſſeſſionibus, ſed te eligimus portionem. Reliquiſti ergo omnia Petre quæ habebas, vnde habes quod habere te dicis? Surgit claudus, & ſono tui ſermonis erigitur. Sanitatem alijs donas, qui indigebas ipſe tuæ ſalutis auxilio. Reliquiſti ergo quæ habebas, & cepiſti quæ non habebas. Chriſtus tibi portio, Chriſtus tibi poſſeſſio eſt. Illius nomen tibi munificum, illius nomen tibi eſt fructuoſum, illius nomen tibi tributa dependit, & bona tributa, non pecuniæ, ſed gratiæ. Portio tua non ariditate ſiccatur, non imbre diluitur, non frigore vritur, non tempeſtate quaſſatur. *Per diem ſol non vret te, neque* *Pſalm. 120* *luna per noctem.* Serua portionem quam elegiſti. Ea eſt enim portio, quam terrenæ partes æquare non poſſunt. Quid enim eſt quod conferri poſſit his, de qui- *Leuit. 26.* bus Deus dicit: *Et inhabitabo in illis*? Quid magnificen- *& 2. Cor. 6.* tius hoſpite cæleſti? Qui beatus poſſeſſione diuina?

Et

A Et deambulabo, inquit, inter eos. Alij quærunt ut de ſui
ſuris anguſtiis, in re Deo eſt ampla poſſeſſio, in quo de-
ambulare ſe dicit, hoc eſt, laxa ſpatia habitationis inue-
Eſa. 40. niens, qui terram includit manu. Sic enim ſcriptum eſt:
Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam
terram clauſa manu? Cui mundus anguſtus eſt, tu ei am-
pla es domus. *Portio*, inquit, *mea Dominus*. Dicit hoc
martyr. Ipſi ergo viuamus, cui mori eſt glorioſum.
Alijs verbis quam benedixit hoc Paulus oſtendens nul-
lam habere ſe in hoc ſæculo portionem. Sic enim ſcri-
1. Cor. 4. ptum eſt: *Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus,*
& nudi ſumus, & colaphis vapulamur, & inſtabiles ſu-
mus, & laboramus, orando manibus noſtris. Maledici-
B *mur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtine-*
nemus: blaſphemamur, & obſecramus. Tamquam purga-
menta huius mundi facti ſumus omnium luſtramenta vſque
adhuc. Fortaſſe moueat quod purgamentum ſe eſſe dixit.
Non enim eſt, ſed hoc ſæcularibus videtur, qui putant
ſummam in diuitiis eſſe gloriam, vel decorem. Nonne
iſti vniuerſos purgamenta eſſe putant, quicumque illis
Philipp. 3. obſequuntur propter diuitias, & mirantur eos propter
opes, timent propter potentiam, laudant propter nobi-
litatem? Sed hæc omnia Paulus detrimenta magis pu-
tabat eſſe, quàm commoda. Ideóque ait: *Quæ mihi lu-*
cra fuerunt, hæc duxi propter Chriſtum detrimenta eſſe, propter
C *eminentem ſcientiam Chriſti Ieſu Domini mei, propter quem*
omnium detrimentum paſſus ſum, & æſtimo ſtercora, vt Chri-
Sap. 5. *ſtum lucrifaciam*. Æſtimor, inquit, non eſt hæc mea, ſed
aliena ſententia. Frequenter enim æſtimatur pauper ille
irridendus & execrandus propter illuuiem veſtium, aut
vulnerum cicatrices, eo quod in terra nullam habeat
portionem, & tamen portio eius in cælo eſt. Anima
al. patro- eius ibi ſibi † patrimonium collocauit, quia audiuit Ie-
cinium. ſum dicentem: *Nolite theſaurum vobis condere in terra: ſed*
theſaurum, inquit, *vobis condite in cælo*. Sed hoc diuites
Matth. 6. audire non poſſunt. Clauſas aures habeat, & ſono æris
obtuſas: nummus magis illis reſonat, quam verba diui-
D na. Denique acceſſit quidam diues ad Dominum, qui
portionem Dominum non habebat. Habebat enim
Luc. 18. multas poſſeſſiones, ſed Dominus non inter multa nu-
2. Cor. 6. meratur, non enim dignatur habere cum ſæculo conſor-
tium. Quæ enim portio iuſtitiæ cum iniquitate? Dicit
ergo hic, diues: *Quid faciens vitam æternam poſſidebo?* Reſ-
pondit ei Dominus: *Mandata noſti? Non homicidium facies,*
Luc 18. *non adulterabis, non falſum teſtimonium dices*: oſtendens vi-
tam æternam in his eſſe mandatis. At ille iuſtificare ſe
volens, dicit: *Hæc omnia feci, quid mihi reſtat?* Ad quem
Dominus ait, volens ei ſe fieri portionem, non pecu-
niam, non poſſeſſiones, ſed vtique verum Deum: Si
E Ibidem. *vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &*
habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Verum ille cui
portio aurum atque argentum erat, ſine quibus eſſe
non poterat, & cum quibus Dominus illi portio eſſe
non poterat, contriſtatus eſt. Vnde Dominus pronun-
tiauit impoſſibile eſſe vt diues intret in regnum cælo-
rum: ſed quod impoſſibile per humanas cupiditates,
hoc per diuinam gratiam ſolam poſſe eſſe poſſibile.
Alibi quoque ait: *Quicumque reliquerit patrem aut matrem,*
Matth. 19. *domum aut fratres aut ſorores, centuplum accipiet in ſæculo, &*
vitam æternam poſſidebit. Forſitan autem dicas: Vtique
F qui relinquendo domum (per domum autem totum
cenſum intellige) qui relinquendo propinquos Deum
ſecutus fuerit, portio Domini eſt, & portio Deus illi
eſt, habet etiam vitam æternam: & quia accepto centu-
plo fit in hoc ſæculo diues: diues, inquies, intrat in re-
gnum cælorum. Deinde ſi centuplum dat Dominus
eorum quæ etiam ſingula impedimentũ afferre conſue-
runt ad perceptionem hereditatis æternæ: centum ergo
poſſeſſiones reddit pro vna poſſeſſione, centũ pondera
auri pro vno pondere. Multos quidem in hoc ſæculo
al. pulcher qui ſua pauperibus donauerunt vberiore theſauro locu-
rimè lo- pletatos fuiſſe cognouimus. † Eſt pulcherrimus locus, vt
cutus. etiam ad miſericordiam prouocentur. Sed non debent à
Domino ſecularem huiuſmodi exigere mercedem, nec
ſperare quæ mundi ſunt: ſed magis quia iis qui omnia

A reliquerint, Deus portio eſt. Ipſe eſt vtique merces Matth. 5.
perfecta virtutum, qui non centupli enumeratione, ſed
perfectæ plenitudinis æſtimatione cenſetur. *Ego*, inquit, Geneſ. 17.
Deus tuus ſum. Non dixit ero, ſed iam ſum, iam inhabito,
iam poſſideo. Auferit dilationem, vbi inuenit iuſti con-
feſſionem. Sanè alibi ait: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Luc. 23.
Futurum promittit, ſed id quod futurum eſt, vnius diei
ſpatio non patitur protelari. Denique potuit dicere: *Me-*
cum eris in paradiſo: ſed addidit, *hodie*, ne dilatione gratia
minueretur. Sed non illi ſoli dicit Dominus Ieſus, *Hodie*
mecum eris in paradiſo: ſed & tibi dicit: Mecum eris in pa-
radiſo, ſi confitearis Dominum Ieſum, ſi eius patroci-
B nium tibi poſcas, ſi & ipſe dicas: *Memento mei Domine*
dum veneris in regnum tuum. Sed tibi non dicit, *Hodie me-*
cum eris: dicit martyri, *Hodie mecum eris in paradiſo*. Tibi Ibidem.
non dicit, quia adhuc in hoc febrienti corpore conſtitu-
tus es, in hoc concupiſcenti, in hoc terrena adhuc deſi-
deranti, ſed cum potueris dicere: Dirupiſti vincula mea,
hoc eſt, ſoluiſti curſum iſtius vitæ, liberâſti me ex hoc Pſal. 115.
mortis corpore, tunc tibi dicit: *Hodie mecum eris in paradi-* Rom. 7.
ſo. Habes igitur homo inter multa propoſita etiam hu-
iuſmodi portionem. Propoſuit tibi Dominus in portio-
ne poſſeſſiones, in portione aurum, in portione argentũ,
in portione honores, in portione nobilitatem. Propo-
ſuit etiam in portione ſeipſum. Habes igitur plurimas
C portiones, elige quam putas. Non te numerus perturbet
ſed excitet gratia: non te labor auertat, ſed fructus inui-
tet. In portione diuina gemitus & labores ſunt. Vnde &
ſanctus Apoſtolus, cui portio Deus erat, ait: *Heredes*
ſumus Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt
ſimul glorificemur. Vides quia vbi hereditas Chriſti eſt, ibi Rom. 8.
debeat eſſe compaſſio. Qui autem compatitur, non
perfunctoriè compatitur: ſed vt paſſiones Chriſti in
corpore ſuo impleat, ſicut implebat & Paulus, implebat
& Hieremias, qui ait ſub hac ipſa littera: Miſericordia
Domini eſt quod non defecimus, quia non ſunt con-
ſumptæ miſerationes eius, renouabit illas ſicut lux ma- Coloſſ. 1.
D tutina. Multi ſunt gemitus mei, & cor meũ defecit. Sors Thren. 3.
mea Dominus, dixit: ideo ſuſtinebo eum. Qui ergo ſuſti-
nuit Dominum, ſors Domini eſt. Vnde & Dauid qui ait:
Suſtinui Dominum, & reſpexit me: hoc loco portionem
ſibi Deum eſſe profitetur. Quam rarus qui iſtud vſurpet
ſibi: non nobilitate, non diuitiis vſurpatur. Denique Pſal. 39.
rex ille diues ait: Sum quidem & ego mortalis homo
ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior fa- Sap. 7.
ctus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro? decem
menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemi-
ne hominis, & delectamento ſomni conuenientis, &
ego natus hauſi communem aerem, & in ſimiliter fa-
E ctam decidi terram, & primam vocem ſimilem omni-
bus emiſi plorans, in inuolumentis nutritus ſum, & cu-
ris magnis. Et addidit: *Nemo enim ex regibus habuit* Ibid.
aliud natiuitatis initium. Vnus ergo omnibus eſt in-
troitus ad vitam, & ſimilis exitus. Et quia vidit com-
mune eſſe natiuitatis exordium, elaborauit eſſe portio
Dei, & inuocauit, & venit in eum ſpiritus ſapientiæ.
Sed lu xurioſi aliam partem eligunt, qui dicunt: Vino pretioſo Ibidem.
& vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos tempo- Sap. 2.
ris. Coronemus nos roſis antequam marceſcant: Et infrà, *Quo-* Ibidem.
niam hæc pars noſtra, & hæc ſors. Quoniam magnum
F contemnere diuitias, ſed quam rarum hoc ipſum
eſt! Vtique & Moyſes potuit regis eſſe ſucceſſor, nu- Exod. 2.
tritus a regis filia. Potuit ergo eſſe non ſolum quaſi
Pharao, ſed ipſe Pharao potuit eſſe. Vterque enim
homo, ſed omnis potentia hominis in affectu
eſt. Moyſes noluit rex eſſe cùm poſſet, ſed oppro- Hebr. 11.
brium Chriſti theſauris Ægypti arbitratus eſt præfe-
rendum ſed fugiendo potentiam, potentior factus eſt. Exod. 7.
Factus eſt enim in Deum regi Pharaoni. Rex erat
Pharao, ſed Deus non erat: Moyſes factus eſt illi
Deus, hoc eſt, regi ipſi terribilis, quem rex metueret
& timeret. Sed hæc erat potentia ſanctitatis. In talium Pſal. 81.
congregatione Deorum Deus ſtat atque diſcernit.
Et tu ſi vis tamquam Deus peccatoribus eſſe terro-
ri, & regibus reuerentiæ, vt tamquam Deo tibi videan- Hebr. 12.

Digitized by Google

tur eſſe ſubiecti, quia operarijs in Dei: contemne G
1. Cor. 1. quæ ſæculi ſunt, & Dominicæ paſſionis opprobrium
contende omnibus præferre diuitijs. Opprobrium dico
quod illis videatur opprobrium, hoc eſt Iudæis ſcanda-
lum, gentibus ſtultitia, nobis autem virtus Dei atque ſa-
pientia. Sed hoc Pharao opprobrium putans, hoc eſt in-
opiam ignobilitatem, contumelias, maluit diaboli eſſe
quam Dei portio: & ideo qui Deo ſubiectus eſſe nole-
bat, intercesſioni hominis ipſe ſubiecit. Ergo quia por-
tio Dei erat ſanctus propheta Dauid, rectè ait: *Dixi cu-*
Rom. 7. *ſtodire legem tuam.* Spiritalem vtique legem dicit, ſicut &
Paulus oſtendit. Nam qui corporaliter legem interpre-
tati ſunt, non cuſtodiunt legem, ſed præuaricantur. Ve- H
niamus ad ſecundum verſum, qui ita eſt.

Deprecabor vultum tuum, Domine, in toto corde meo: miſerere mei ſecundùm verbum tuum.

Legimus in veteri teſtamento quod deprecatus ſit
Exod. 13. Moyſes vt vultum Dei videret, & reſponſum ſit ei: *Ne-*
mo videbit faciem meam, & viuet. Myſticè hoc primum
intelligamus. Moyſes legis figuram accepit: lex per oc-
culta myſteria nuntiauit Chriſtum, non autem facie ad
faciem ſicut Euangelium demonſtrauit. In ipſo enim fa- I
Galat. 3. cie ad faciem loquebatur: nam licet in Euangelio homo
natus ex Virgine apparuerit: verbum tamen ſe per opera
Philipp. 1. demonſtrauit, & fortaſſe hoc declaratum fuit Moyſi,
Ioan. 15. quod populus Iudæorum moriturus eſſet, & quod cum
2. Cor. 3. facie ad faciem Chriſtum vidiſſet, non crederet. Quod ſi
ad legem referas, etiam huius legis Chriſtus eſt, ſecundũ
illud apoſtolicum: *Finis enim legis eſt Chriſtus ad iuſti-*
Rom. 10. *tiam omni credenti.* Et mortua eſt legis interpretatio
corporalis, vbi Dominus Chriſtus Ieſus ſpiritalem eius
gratiam demonſtrauit. Vel certè quia omnes qui Chri-
ſtum vidimus, & baptizati in Chriſto ſumus, mortui ſu-
Rom. 6. mus peccato, quia viuentis legis vinculis tenebamur. K
Vbi autem in Chriſto mortui ſumus, mortificati vtique
Rom. 7. ſumus legi per corpus Chriſti, vt ſimus alterius qui ex
mortuis reſurrexit. Sed hoc myſticum eſt. Morale autẽ
Exod. 33. hiſtoriæ veteris facit nos meminiſſe debere, quæ eſt de
ſancto Moyſe, qui rogauit Deum vt ſe demonſtraret ei,
& facie ad faciem eum videret. Notat vtique ſanctus va-
tes Domini quod inuiſibilem Deum facie ad faciem vi-
dere non poſſet, ſed deuotio ſancta menſuram ſupergre-
ditur, & putauit Deo etiam hoc eſſe poſſibile, vt corpo-
reis oculis faceret id quod eſt incorporeum comprehen-
di. Non reprehenſibilis hic error, ſed etiam grata cupi- L
ditas atque inexplebilis, quòd Dominum ſuum velut
manu tenere, & obtutu oculorum videre cupiebat. Scie-
bat enim ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum eſſe
Geneſ. 1. hominem. Quando enim electus a Domino Deo eſt ad
Exod. 3. populum liberandum, impletus eſt ſpiritu ſapientiæ.
Viderat angelum illum & faciem eius in gloria. Deni-
que fulgente eius lumine pauefactus eſt, & vidit rubum
vri, & non exuri. Viſu cepit fulgorem, quem miratus
acceſſit: cupiditate & gratia prouocatus, vt diligentiùs
Ibidem. fulgorem illum in rubo conſideraret. Itaque ſi tantum
accepit ardorem, tantam ſubiit cupiditatem cùm ange-
lum vidiſſet in flamma ignis de rubo, vt licet pauore ap- M
prehenſus conſiderare non auderet, conſiderare tamen
vellet: quantò magis vultum Domini corporaliter vi-
dere deſiderabat, dicens intra ſe: vultum illum plenum
lucis, plenum gloriæ, plenum virtutis, plenum diuinita-
tis quem eſſe dicam? Non plus poſſum dicere vel ſentire
de Deo, cùm enim conſummauerit homo, tunc inci-
pit: & cùm finierit, tunc aporiabitur, vt ſcriptum eſt,
Eccl. 18. *quia incomprehenſibilis eſt Dei æterna maieſtas.* Irritus quidem
erat poſtulationis effectus, ſed affectus probabilis ſerui,
qui vltra naturam ſuam deuotione progreſſus de Do-
mini angelis æſtimabat, quantum de Domini vultu
plus deſideraret, quo cupiditatem ſuam geſtiret exple-
re. Nouerat in ipſo homine aliam poſt mortem futu-
1. Cor. 15. ram gloriam, aliam claritatem. Sicut enim ſtella dif-
fert à ſtella in claritate, ita & reſurrectio mortuorum.
Quæ etſi ſeminatur in corruptione ſurgit tamen in in-

G corruptione, ſurgit in gloria, ſurgit in virtute, ſurgit cor-
pus ſpiritale. Qui ergo hæc ſcire poterat, meritò præſu-
mebat vt vultum Dei videre cuperet, quem eſſet † obita al. ſopita.
corporis morte viſurus. Talem certè etiam formam re-
ceperat, talem Dominus iam probabat, vt non diſtaret
ab angelis cæleſtis miniſter & executor oraculi. Et ideo Matth. 18.
cùm ſciret quia angeli puſillorum quotidie viderent fa-
ciem patris qui in cælis eſt, putauit quodiam eam vide-
re deberet tamquam oblitus corporis, & carne depoſi- 2. Cor. 12.
ta, ſicut ille qui in corpore adhuc poſitus, cùm raperé-
tur in paradiſum, vtrum in corpore, ſiue extra corpus
raptus eſſet ad tertium cælum neſcire ſe dixit. Sancti Rom. 8.
H enim etiam cùm gerunt corpus, non ſunt tamen in carne Philip. 3.
ſed in ſpiritu, quoniam qui in cupiditate & conuerſatio-
ne ſunt carnali, Deo placere non poſſunt. Sancti autem
conuerſatione in carne non ſunt, ſed in cælo, ſicut Pau-
lus oſtendit. Et quid dicamus de probabili deſiderio vul-
tus diuini? Homines qui ſunt, & ſi quem nobilem ſi
quem fortem, ſi quem ſapientẽ eſſe audiunt, tamquam
ſupra hominem arbitrantes, concupiſcunt videre. Pro-
cedit imperator, cui ius regiæ datum eſt poteſtatis, cui
commiſſa pars eſt orbis terrarum, concurrunt omnes, &
in tanta multitudine illum ſolum aſpicere geſtiunt, &
de fulgore purpuræ plus quiddam eſſe in vultu impera-
I toris exiſtimant. Miraris ſi Dei deſiderabilis vultus eſt,
cùm conſortẽ ſui hominem humanus omnis miretur
affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, quod impe-
ratori vnuſquiſque nullius reus criminis geſtit occurre-
re. Nam etſi crimen habeat conſcientia, tegunt illud
tamen cordis occulta, dummodo publico non ſit inuo-
lutus reatu, nec ſit aliquod eius crimen expreſſum. De-
nique vbi rei aliqui fuerint adnotati, & imperatori ſe &
ipſis iudicibus offerre prohibentur, quemadmodum
turpes lenonum meretricúmque perſonæ à conſpectu
vel iudicis, vel imperatoris arcentur, ne turpiſſimorum
† viſus offendat vultus regij claritatem. Qui autem bene al. viſus.
K ſibi conſcius eſt, nullius criminis reus, quaſi inno-
cens prodit in medium. Ex his ergo ſancti Moyſi com-
prehendamus affectum. Videre Dei vultum quaſi inno-
cens volebat, velut quodam vultu conſcientiæ deſide-
rabat aperire ei faciem mentis intentæ. Cognoſci ple-
nius geſtiebat & Moyſes, & ipſe ſanctus Dauid, qui ali-
bi ait: *Proba me Domine, & tenta me.* Non enim vellet
probari ſi in ſe crimen agnoſceret, nec tentari ſi paſſio- Pſal. 26.
nibus grauibus ſe ſciret obnoxium. Liber igitur à pecca-
to, Deo ſe cupidus offerebat. Sed fortaſſe quia adhuc
frequentioribus Dei viſitationibus mundus à vitio non
L foret, nec fuerit in principio perfectus, vtpote cui ante
paululũ dictũ erat, *Solue calceamentum pedũ tuorũ* illud vti- Exod. 3.
que calceamentum quod de Ægypto detulerat, hoc eſt,
corporeæ conuerſationis inuolucrum. Ideo dicit Domi-
nus, *nemo hominum videbit faciem meã & viuet.* Quando au- Exod. 7.
tẽ id dictũ ſit, conſidera. Nondũ ei dictum erat: *Feci am te*
in Deum regi Pharaoni. Adhuc homo erat, proceſſu ei debe- Exod. 3.
batur, vt in Deum fieret, & ideo dictũ eſt ei: *Solue calcea-* Exod. 33.
mentũ. De homine dixit: Deſiſte hominis habere peccata
& videbis faciẽ meam. Qui enim faciẽ meã videt, debet
eſſe ſine peccato. Sed quia homo ſine peccato eſſe non
poteſt, ideo vt in Dei appellatione poſſit excreſcere, cõ-
M monetur. Et quid de Dei appellatione dicã? Eſto ange-
lus, hoc eſt, diuini miniſter imperij, obſequere manda-
tis Domini. Cùm fueris angelus, videbis faciẽ Domini. Exod. 34.
Magnum eſt videre Dei vultum. Lex tibi dicit vt tertiò Matth. 5.
te offeras † coram Domino. Ipſe Dominus Ieſus ait: al. in Hie-
Beati mundo corde: ipſi enim Deum videbunt. Aduertis quid ruſalem.
à te exigatur, vt videas Deum; cui vitæ propoſita ſit
prærogatiua videndi Deum. Emunda igitur cor tuum, Pſal. 50.
vt quaſi nouus creeris renouato ſpiritu. Omnes pollu-
tas cogitationes de corde tuo abijce, nihil ſit quo tuus
inquinetur affectus: ſimplex mens, pura ſinceritas ſit.
Talibus ſe Dominus cùm inuolucrum corporis depo-
ſuerint, demonſtrare dignatur. Nunc de reliqua ip-
ſius verſus parte dicamus. *Miſerere*, inquit, *mei ſecun-*
dum verbum tuum. Miſericordia quidem iuſtitiæ portio
eſt, vt ſi velis donare pauperibus, hæc miſericordia
iuſtitiæ eſt, ſecundùm illud: *Diſperſit, dedit pauperi-* Pſal. 111.

bus, iuſtitia eius manet in æternum. Deinde quia conformis tuus, iniuſtum eſt † ſi non adiuuetur à ſocio, quum præſertim Dominus Deus noſter terram hanc poſſeſſionem omnium hominum voluerit eſſe communem, & fructus omnibus miniſtrare: ſed auaritia poſſeſſionum iura diſtribuit. Iuſtum eſt igitur, vt ſi aliquid tibi priuatim vendicas, quod generi humano, immo omnibus animantibus in commune collatum eſt, ſaltem aliquid inde pauperibus aſpergas, vt quibus iuris tui conſortium debes, his alimenta non neges. Eſt etiam miſericordiæ donare peccatum: & miſericordiæ eſt, & iuſtitiæ eſt. Denique iuſtitiæ adſcribit ſcriptura diuina veniam peccatorum, ſecundum illud quod hodie lectum eſt: *Benedictum lignum per quod fit iuſtitia, maledictum autem quod fit per manus hominum.* Superius ad Crucem Domini retulit, poſterius ad errorem gentilium, qui ligna venerantur. Iuſtitia autem quæ eſt crucis, niſi quod aſcendens illud patibulum Dominus Ieſus Chriſtus, peccatorum noſtrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum ſuo cruore mundauit? In quo ergo iuſtus Deus, niſi in eo quia ſciuit quod de limo terræ hominem figurauit, quæ terra vtique corruptelæ obnoxia eſt, ac vitio lubricæ paſſionis: Propterea ergo Dominus, qui ſecundùm animam te ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit, hoc eſt, rationalem, iuſtum pudicum, (in eo enim ad imaginem Dei es, ſi ſis iuſtus, vt ſis imago iuſtitiæ, ſi ſis caſtus, vt immaculata in te figura præfulgeat) ſciens ergo ſecundùm corporis fragilitatem corruptelæ patere hominem, quaſi iuſtus fragili lubricæque naturæ delicta conceſſit. Ac ne fortè dicat aliquis: Cur ergo Adam maledicto ſententiæque ſubiacuit? numquid iniuſtus Deus? Non vtique: ſed quia quaſi fragili atque infirmo quid caueret ante præſcripſit, (infirmus enim non vſurpare debet, ſed obedire mandatis) ideo præuaricationis reum tenuit, quem prolapſioni addixit. In illum igitur iuſta ſeueritatis proceſſit ſententia, quia ſcire voluit quod ſcire non profuit. Nobis autem qui hæreditario vinculo tenemur adſtricti, qui in hac catena ſumus, quæ priorum præiudicio detrita iam atque aſſuefacta peccatis non poterat emergere, quaſi iuſtus indulſit. Iuſtè enim ignouit heredi, qui præiudicio laborabat auctoris. Eſt ergo iuſta miſericordia, eſt etiam iniuſta miſericordia. Denique in lege ſcriptum eſt de quodam: *Non miſereberis illius.* Et in libris Regnorum legis, quia Saül propterea contraxit offenſam quia miſeratus eſt Agag hoſtium Regem quem prohibuerat ſententia diuina ſeruari. Vt ſi quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, abſoluendum putet, cui adhuc latrocinandi aſpiret affectus: nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè ſi gladium reprimit, vincula diſſoluit † laxat exilium; cur latrocinandi quo poteſt clementiore via nõ eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde inter duos, hoc eſt, accuſatorẽ & reum pari periculo de capite decernentes, alterum ſi non probaſſet, alterum ſi eſſet ab accuſatore conuictus, non id quod iuſtitiæ eſt iudex ſequatur, ſed dum miſeretur rei, damnet probantem: aut dum accuſatori fauet qui probare non poſſit, addicat innoxiũ. Non poteſt igitur hæc dici iuſta miſericordia. In ipſa Eccleſia, vbi maximè miſereri docet, tenerí quã maximè debet forma iuſtitiæ, ne quis a communionis conſortio abſtentus, breui lachrymula atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionem quam plurimis debet poſtulare temporibus, facilitate ſacerdotis extorqueat. Nonne cum vni indulgetur indigno, plurimos facit ad prolapſionis contagium prouocari? Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquendi. Hoc ideo dictum eſt, vt ſciamus ſecundum verbum Dei ſecundũ rationem diſpenſandam eſſe miſericordiam debitoribus. Medicus ipſe ſi ſerpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cum debeat reſecare vlceris virus, ne latius ſerpat, tamen a ſecandi vrendiq; propoſito lachrymis inflexus ægroti medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit, nonne iſta inutilis miſericordia eſt, ſi propter breuem inciſionis vel exuſtionis dolorem corpus omne tabeſcat, vitæ vſus intereat? Rectè ergo & ſacerdos vulnus graue, ne latius ſerpat, a toto corpore Eccleſiæ quaſi bonus medicus debet abſcindere, & prodere virus criminis quod latet, non fouere: ne dum vnum excludendum non putat, plures faciat dignos quos excludat ab Eccleſia. Iure ergo Apoſtolus diuino nos hortatur exemplo, dicens: *Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei.* In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate: oſtendens Iudæorum populum iure eſſe à corpore Eccleſiæ ſeparatum, ne perfidiæ virus contaminaret Eccleſiam: populum autem gentium bonitate Domini receptum, & obedientiæ munere gloriari. Iure igitur huic diuina pietas ſuffragatur, quamdiu in diuina bonitate permaneat: Si verò & ipſe defeciſcat, pro criminis ſui qualitate damnabitur. Quia gratia Dominus & lux & ignis eſſe deſcribitur, vt in tenebris ambulanti luceat quaſi lumẽ, ne diutius poſſit errare qui quæſierit luminis claritatem. Ei autẽ qui multa fuerit operatus quæ manere non debeant; ſed ardere, ignis eſt Dominus vt operis noſtri fœnum ſtipulamque conſumat ac quæ vtilia nos faciat ſaluos detrimento, ſicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur. Fortaſſe dicat aliquis, qua ratione ſcripſerit Propheta: *Miſerere mei ſecundum verbum tuum?* Verbum enim Dei iuſtitia eſt. Si igitur iuſtitia fretus erat, cur miſericordiam ante præmiſit? aut ſi miſericordiam requirebat, cur eam ad menſuram iuſtitiæ putauit eſſe poſcendam? Qui enim bene agit, & bene viuit, opus non habet miſericordia, quia miſericordia à peccato liberat. Denique non diuitibus, non fortibus & felicitate ſublimis miſericordia conferri conſueuit à nobis, ſed egentibus vel debilibus, vel iis qui ex diuitiis in paupertatem aut captiuitatem, aut neceſſitatem aliquam deciderunt. Ergo qui eget miſericordia, peccator eſt: qui autem peccator non eſt, vtique iuſtus eſt, & non eget miſericordia Dei. Secundùm quid igitur vnuſquiſque, hoc eſt ſecundum quem ſtatũ egeat miſericordia, aut iuſtitiam habeat, conſiderandum eſt. Aliter enim eget iuſtitia Dei Angelus, aliter homo. Aliter eget miſericordia Archangelus, aliter homo. Angelica enim natura non vtique ita corruptelæ obnoxia eſt, vt natura generis humani: & ideo illa eget miſericordia Dei, ne poſſit errare, & auerſa à ſe Dei gratia labatur in vitium. Homo autem etſi iam firmiore propoſito eſt, tamen propter contractorum ſeriem peccatorum, miſericordiam Dei quærit. Itaque etſi vterque miſericordia Dei indiget, aliter tamen Angelo miſericordia, aliter homini debetur. Leue enim vitium in Angelo iudicio grauiore cenſetur. Peccatum quoque adoleſcentiæ in homine, mitiore ſententia, quam peccatum ſenectutis adſtringitur, & citiùs relaxatur. Propheta igitur in iſto verſiculo diuidit cauſas, vt & miſericordiam quaſi homo poſtulet, quia nemo ſine ſorde peccati: & iuſtitiam quaſi Propheta depoſcat: vel certè, quoniam licet peccauerit ſicut homo, & quaſi peccator miſericordia egeat, tamen correxit errorem, pœnitentiam geſſit, abſtinuit à temulentia delinquendi ſobrietate virtutis. Petit ergo iuſtitiam ſecundùm verbum Dei, quia verbi Dei ſententia eſt, vt conuerſus venia donetur, ſi legitimè eſt † facta conuerſio.

Marginal notes (left column): al. vt — Pſalm. 113. — Geneſ. 1. — Sap. 14. — Coloſſ. 2. — Geneſ. 2. — Geneſ. 1. — Sap. 2. — Geneſ. 3. — Geneſ. 2. — Gen. 2. — 23. q. 4. c. eſt iniuſta. — Dan. 19. — 1. Reg. 15. — al. cur laxat auxilio. — 1. Cor. 5. — Eccli. 10.

Marginal notes (right column): 1. Tim. 5. — Rom. 11. — Ibidem. — Ioan. 8. — Hebr. 12. — 1. Cor. 3. — 1. Petr. 1. — Tob. 4. — Matth. 9. — Iob. 4. — Ezech. 18. & 33. — al. freta.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.

Diuiduus ſenſus; aut quia vias ſuperiores meas cogitaui plenas lapſus atque peccati, & ideo vt remiſſionem peccatorum poſſim mereri, morum conuerſione, ſtudioque virtutum *conuerti pedes meos in teſtimonia tua*, vt non iam meis greſſibus, quibus ante ſum lapſus, ſed teſtimoniorum tuorum itineribus ambularẽ, quo tuorũ ſemitæ mandatorum me errare non ſinerent, nec veſtigium in deuia & tortuoſa deflecterem. Frequenter enim ignorantes iter, ſtrata viarum ſequantur, perueniunt quo deſiderant peruenire, & carent erroris anfractu. Sin autem vſurpent ſcire quod neſciunt, & putent aliqua ſequenda compendia, à publici actus itinere recedentes, erroris labyrinthos frequenter incurrunt, vt eos

de itinere deflexiſſe pœniteat: & ideo poſt multa labo- G
rum diſpendia ad iter quod reliquerant, redire conten-
dunt. Hic ergo ſenſus vnus eſt: alius autem ita. *Co-
gitaui vias meas*, non ſuperiores, ſed futuras vt antè
meos actus cogitationibus præuenirem, ne inconſulta
operatione progreſſus, aliquid in ipſius coactionibus of-
Eccleſ. 33. ſenſionis inciderem: vt ſi agere aliquid velim, ante cogi-
Matth. 18. tem vtrùm agendum ſit illud quod deſidero aut quo
agendum modo: ſimiliter ſi alloquendum, vtrùm allo-
qui debeam, deinde publicè an ſecretò loqui, præſen-
tibus aliquibus, aut nullis: ſicut illud eſt, vt ſi velis fra-
trem corripere, primò ſolus corripias, ſecundò præſen-
tibus duobus aut tribus teſtibus; tertiò, ſi non audie- H
rit, coram Eccleſia. Itaque ſi prætermiſſo ordine velis
coram Eccleſia fratrem increpare, quem ante monere
debueras, erratum ipſe cognoſcis. Omnia igitur cum
Eccl. 18. cogitatione facito, vt non te pœniteat † operis tui. An
al. aper- vero ſi viam ingreſſus, cùm veneris ad compitum ali-
tio oris. quod (ita enim appellatur plurimarum velut quidam
Eccleſ. 31. concurſus viarum) ſi neſcias quod iter ingredi debeas,
ſtas tamen & cogitas ipſe tecum, vtrùm primam an ſe-
cundam, an tertiam, an quartam, vel certè quintam,
ſi ita eſt, viam eligas quam ſequaris, nec putas prius
adoriendum iter, quàm animo definieris, & pleniore
mentis intentatione decideris. Stas igitur cogitans quæ I
ſit via que in ciuitatem ducat, ad quem tibi putas eſſe
pergendũ. Quanto igitur magis animo debes ac mente
conſiſtere qui ad regnum cæleſte contendis, & cogi-
Hebr. 12. tare tecum, quia non omnis via illò ducit non omnis
via illò dirigit ad Hieruſalem illam quæ in cælo eſt?
Sunt viæ quæ malos exitus habent, quas diaboli tenta-
menta triuerunt: & ideo exitus earum. exitus mortis
ſunt. Hæ nempe ſunt viæ, de quibus legiſti in Prouer-
Prou. 14. bijs: Quia ſunt viæ quæ videntur viro rectæ eſſe vltima
Matth. 7. autem earum aſpiciunt in profundum inferni. Eſt autem
via anguſtior illa quæ ducit ad Dei regnum. Volens
ergo eam ingredi viam quæ ad Deum ducit, non cir- K
cumſpicies, non tecum ipſe tractabis, non conſiderabis,
ne facili capiaris affectu, ſi viæ latitudine prouocatus in-
grediaris iter quod ad inferna deducat? Cogita ergo
Matth. 5. ante atque perpende quid facias. *Qui viderit*, inquit,
*mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterauit eam in
corde ſuo*. Hic vtique cogitauit vt videret mulierem,
vt videret ad concupiſcendum: ſed mala hæc cogitatio
relinquat vias ſuas. Alius non cogitauit quidem, ſed
ſubitò aſpexit, & captus eſt, & vidit, & concupiuit,
& ideo lapſus eſt. Quod ſi fragilem ſuum conſide-
raſſet affectum, & ante timuiſſet ne cùm vidiſſet mulie- L
al. mente. rem † oculo, caperetur animo, vtique non proſpexiſſet
ad mulierem, ne concupiſceret eam. Videns ergo mu-
lierem ne direxit pedem ſuum in teſtimonia Domini:
qui ſi ante lapſum ſuum cogitare potuiſſet, forſitan di-
rexiſſet. Vnuſquiſque ergo potiùs cogitet quomodo vi-
deat mulierem, vt non videat ad concupiſcendum eam,
aut non attendat in eam. Si autem videns repentè, vel
bona cogitatione fundatus dirigat pedem ſuum ad teſti-
monia Domini, ne in captiuitate permaneat: vtique ei
profuit cogitatio. Poſtremò amans mulierem ſi auer-
tet it non tantùm pedem, ſed & mentem, vt diligens &
concupiſcens Chriſtum, conſideret iudicium eius, teſti- M
monia eius de præmijs caſtitatis, & relinquat vias cõcu-
piſcentiæ, ſequatur vias Chriſti: & habebit laudem in eis
ſi contemplatus Dominũ Ieſum contemnat carnis ardo-
rem, flammámque libidinis quaſi quodam fonte reſtin-
guat, allidat teneras & infirmas cupiditates ad petram
Chriſti. Cogitet ergo primũ vt eadẽ repetam, quemad-
Pſal. 136. modum videat, quemadmodum loquatur. Bene cogi-
Eccl. 33. tauit qui dixit: *Pone Domine cuſtodiam ori meo*: ne fortè
Pſal. 40. dum mens inflammat ardorem, lingua ſermone laba-
Prou. 10. tur aut multiloquio incauto etiam quod mens non co-
gitauit, incurrat loquendi facilitate: cogitet quemadmo-
al. iactum dum pedẽ ſuum dirigat, manum ad ſe ferat, ne impetu
indignationis impulſus, cum repellere debeat iniuriam,
Eccl. 32. ipſe alterij ictum notabilis cædis illidat. Cogitandum
eſt igitur quid geramus. Vbi enim præcedat cogitatio,
maturitas operationis adhibetur. Itaque pes iſte, fidei

veſtigium eſt, quem meditatione perpenſa à corporali-
bus moribus ad teſtimonia diuina deflexit. Quid igitur Prou. 4.
proſit cogitare ante, quod poſtea facturus ſis, docet
verſiculus qui ſequitur.

Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſto-
diam mandata tua,

Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus eſt, ſem- Eccl. 32.
per paratus ad agendum eſt, ſemper fixus & validus, vt
non queat ſubita aliqua accidentiũ offenſione turbari.
Nulla eum flabra ſcopuloſæ nimis ambitionis excu-
tiunt, nulla procella atque tempeſtas iniuſtæ inuaſionis
exagitat, nec petulantis oculus meretricis illaqueat. Prou. 7.
Oculus enim meretricis, laqueus amatoris eſt. In aliena
miſer capitur poſſeſſione, qui improuiſo igne præuentus
poſſeſſionem ſuæ mentis amiſit. Si perſecutio ingruit,
inuenit iam paratum, vt vbi poſſit eſſe perturbatio ſalu- Matth. 10.
tis incertæ, ibi ſeparata ſacri corona certaminis, prouida
futuri meditatione demulceat Sed maledictis obtrectã-
torum frequenter obroditur. Cogitet quia *non eſt diſcipu-
lus ſuper magiſtrum, neque ſeruus ſupra dominum*. Si ſuprà
Dei filium opprobria exprobantiũ nefanda ceciderunt, Pſal 68.
quemadmodum ſeruus exortem eorum ſperare ſe po-
terit? Ideóque mentem ſuam præparare debet, vt cùm Rom. 8.
iſta acciderint, turbare ſe non queant. Præparet animum
& meditatione componat, vt poſſit dicere, ſi tamen Ibidem.
poſſit: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio, an
anguſtia, an fames?* &c. Quare autem non ſeparetur, ad- Ibidem.
iecit: *Sed in his omnibus ſuperamus*, inquit, *& vincimus pro-
pter eum qui dilexit nos*. Meritóque confirmatus ait: *Con-
fido enim quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque po-
teſtates, neque præſentia, neque futura ſeparare nos poterunt à
charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu*. Multa Apoſtolus dixit, Epheſ. 6.
contra quæ lucta nobis eſt, ſed alia facilia ſunt, vel certè
K neti huius temporis aut loci, vt diſcutere omnia debea-
mus quæ ſint quæ nos ſeparare poſſint à charitate Dei,
niſi diligentius reſiſtamus. Illud nunc quod videtur ob- Rom. 8.
ſcurius, non prætermittimus, quia ait: *Neque altitudo, neque
profundum: quæ ſunt grauia tentamenta*. Denique habetur Eſai. 7.
Eſaia ſcriptum ad Regem Achaz: *Pete tibi ſignum à Do-
mino in profundum, aut in altum*. Reſpondit ille: *Non pe-
tam, neque tentabo Dominum*. Myſticum illi propoſitum
eſt, ſed non intellexit, & veritus eſt ne tentare Domi-
num videretur ſi ſignum peteret in altum, aut in pro-
fundum. Dominus autem volens grauia tentamenta
L remedio ſupplantare diuino, ait: *Ecce virgo concipiet in* Ibidem.
vtero. Hoc eſt magnum ſignum, quod altitudinis, &
profundi tentamenta deſtruxit. Dominus enim Ieſus Philipp. 2.
non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, neque
quæ ſua ſunt requiſiuit, ſed formam ſerui accepit, humi-
liauit ſe vſque ad mortem. Itaque neque elatus eſt
poteſtate, neque mortis quadam deiectione turbatus.
Hoc igitur ſignum proponitur regi, vt petat ſibi
remedium, per quod nec regiæ poteſtatis extolleretur
ſupercilio, nec certè ærumnæ alicuius exceptione per-
turbaretur, vt erat corde turbatus cùm bellum ſibi vi-
deret ab Aſſyrijs inferri. Diuini igitur exemplo oraculi
M volumus oſtendere quæ eſſent hæc grauia tentamen-
ta, quibus remedium ſolus potuit Chriſtus afferre. Ve-
rumtamen & prophetico ſermone facile eſt docere ſar-
cinam quandam horum tentamentorum. Hæc enim
tentamenta duo maxima ſanctus Salomon oratione
propria declarauit, & rogauit vt poſſet excludere, di-
cens: *Diuitias autem & paupertatem ne dederis mihi*, Prou. 30.
*ſed ordina mihi quæ opus ſunt, & quæ abundent: ne
repletus mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut
pauper rapiam, & periurem nomen Dei*. Potes igitur
tu iſta tentamenta contemnere, quæ formidauit Salo-
mon, qui ſapientiam poſtulauit & meruit? Diues erat,
timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne pauper-
tatis neceſſitate abſtinentiæ gratiam non teneret. Quam
multi qui videbantur ſancti eſſe, ceciderunt ab alti-
tudine cordis ſui? Quam multi aliqua neceſſitate de- 3. Reg. 3.
tecti non potuerunt contenti eſſe iniuria, qui fue-

tam virtutum exercitio roboratæ? Rarus Iob invenitur Iob. 1. in terra, qui & diuitias amiſit & filios, & vlceribus cor- Iob. 2. poris exarabatur, cùm vermes toto corpore fluerent: à Dei tamen charitate nõ potuit ſeparari. Paremos igitur affectum noſtrum, ne imparatum vis repentina perturbet. Denique ſciens Dominus citò nos frangi ſolere, ait Ioan. 14. etiam Apoſtolis: *Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.* Si te cupiditas appetentia quæ tentauerit, lege Euangeliũ dicat tibi Ieſus Chriſtus: *Non turbetur cor tuum.* Si quis terror ingruerit, dicat tibi Chriſtus: *Non turbetur cor tuum neque formidet.* Si qua ſupplicia perſecutor inflixerit, Rom. 8. lege Euangelium, dicat tibi Ieſus: *Non turbetur cor tuum, neque formidet.* Lege Apoſtolum dicentem: *Indignæ enim* al. orta, *paſſiones ſunt huius temporis ad ſuperuenturam gloriam.* Si in B Matt. 6 mari nauiganti grauis fluctus inſurgat, tempeſtas † atra deſæuiat, ſibi dicat Ieſus: *Ego ſum, noli turbari.* Veniens igitur in certamen aliquod magnum & graue, dic prius: *Paratus ſum & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.* Et quid de ſæcularibus dicam? Eſto paratus non ſolùm 2. Cor. 7. aduerſus ea quæ vides, ſed etiam aduerſus ea quæ non Rom. 8. vides. *Foris,* inquit, *pugnæ, intus timores.* In te ipſo tibi bellum eſt, bonum eſt vt in tranquillitate ſit animus tuus, & in quadam ſerenitate. Sed gubernator ille melior eſt, qui in tempeſtate nauim gubernat. Rege igitur te ipſum quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudaueris virtutem gubernatoris qui nullas procellas ſenſerit, & curſum nauigij direxerit nulla tempeſtate iactatus? Sed C illum laudaueris, qui aduerſus ventos renititur, inſurgit aduerſus fluctus, non timet vel cùm in altum eleuatur vndis nauigium, vel cùm ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus eſt gubernator ſui qui ea Epheſ. 6. quæ aduerſa ſunt, vincit patientia, virtute ſuperat, ſecundis non extollitur, aduerſis non frangitur. *Bellum tibi eſt etiam aduerſus nequitias ſpirituales.* Aduerſus eum al. Et ſtatue. quantis tibi eſt prælium? Et ideo meditare † iſta tuo animo, vt procedens ad prælia dicas: *Paratus ſum, & non turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.*

D

Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.

Funes peccatorum, &c. Hoc eſt, funibus me circumdederunt peccatores, vt mea implicarent veſtigia, ne poſſim incurſus eorum præuidendi celeritate euitare. Non Pſal. 15. ergo illi funes ſunt, de quibus ſcriptum eſt: *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Sunt etiam funes illi quibus vtuntur qui in terminos metiuntur agrorum, limitéſque diſtinguunt, & poſſeſſionum ſpatia diſterminant. Tenduntur ergo illi funes quod poſſeſſio vniuſcuiuſque diſ- Deut. 32. funditur. Sic factus eſt funiculus hereditatis ſuæ Iſrael. Eſaiæ 5. Boni ergo illi funes. Iſti autem funes quibus trahuntur E peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniquitates. Vitula enim indomita plus ſe iactat & excutit cùm Prou. 9. tenetur, nec acquieſcit imperio, nec adſtringitur vinculo, ſed magis cum loro retrahitur, exaſperatur. Itaque nec coacta ſubiicit, nec tamen libera vinculorum eſt. Sicut ergo trahis vitula lorum iugi, quæ etſi non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec ſe explicat & abſoluit: ita trahit vnuſquiſque peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat ſe liberum, quia non eſt iugo ſub- Luc. 5. ditus, ſubiectúſque iudicio: & neſcit quod non ſit exu- Eſai. 49. tus, ſed magis vt illa vitula & ipſe ſe implicat ſuorum Eſai. 52. nexibus peccatorum. Hi ſunt ergo funes delictorum F noſtrorum, quibus inuoluimur & ligamur, quemadmodum ſunt & vincula delictorum. Et ideo Saluator, qui habet in poteſtate peccatum dimittere, dicit iis qui ſunt in vinculis. *Exite,* vtinam & mihi dicat: Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum: ſolue Luc. 23. funes erroris tui quibus circundatus & ligatus es. Etſi enim nequiſſimus ſim omnium, & deteſtabilis ſim vſu peccatorum, illo tamen iubente liber ero, qui ſub vno Pſalm. 2. momento latrocinij damnatum reum ſupplicio eripuit, Hier. 30. conſtituítque in regno ſuo. Sunt ergo vincula quibus cõſtringimur, etſi videamur nobis liberi. Beatus qui hęc ſoluit ſibi vincula, Et ideo Dauid ait: *Dirumpamus vincula* A *eorum: & abiiciamus à nobis iugum ipſorum.* Non manu vtique verſibili vincula dicit eſſe rumpenda, ſed inuiſibiles criminum nexus morum correctione & fidei pro- Eſai. 58. feſſione ſoluendos. Aut ſi manu, & tunc opera manus Tob. 4. tuæ eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos & ſoluiſti vincula tua. Eleemoſyna enim à peccato liberat. Eripe eum qui ducitur ad mortem: hoc eſt, eripe Prou. 24. eum interceſſione, eripe gratia tu ſacerdos, aut tu im- Prou. 5. perator eripe ſubſcriptione indulgentiæ: & ſoluiſti peccata tua, eruiſti te à vinculis: Vinculis enim peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur, ſicut ipſe legiſti. Ligat nos à vinculis carnis illecebra. Vinculum noſtrum Iacob. 1. auaritia eſt, vinculum noſtrum ebrietas eſt, vinculum Rom. 7. B noſtrum concupiſcentia eſt, vinculum noſtrum ſuperbia eſt. Sunt & diaboli vincula. Denique ſcriptum eſt: Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit ſatanas decem & octo annis. Ligat nos etiã diabolus criminũ nexu, ligat Luc. 13. nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Chriſtus negatur, vinculo inuidiæ, qua frequẽter etiã frater appetitur: vinculo crudelitatis qua nonnumquam ſocius & conſortis occiditur. Hæc ſunt vincula quibus ligatus vnuſquiſq; oẽ ita inclinatur, vt animã ſuam leuare non poſſit, nec obtutus ad cælum mentis erigere, niſi ei dixerit Dominus: Dimiſſus es ab infirmi- Ibidem. tate tua, & munere eum ſuæ benedictionis erexerit. Hęc ſunt ſceleratorum vincula † quibus durè peccatores li- al. Quæ durè peccatores ligant, hoc eſt, diabolus. C gant diabolus & miniſtri eius. vel certè Nemroth, hoc eſt amaritudo: vel certè, Eſau, hoc eſt, terrenus & callides. Iſti enim venatores erant, qui feras laqueis captare conſueuerant, & muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiant beſtias, quæ in pompam ſpectaculo populari præbeãt miniſteriũ crudelitati. De- Geneſ. 10. inque nullum inuenimus in diuinarum ſerie ſcriptura- Gen. 25. rum de venatoribus iuſtum. At verò alia vincula ſunt, & 27. vt dixit, Domini Ieſu, quẽ ſequuntur, inquit, alligati vin- Eſai. 45. culis: hoc eſt, vinculis adſtricti charitatis, & ſpei ama- Oſeæ 11. tore, fidei vinculis alligati. Licet ſic poſſis intelligi: Al- D ligati vinculis Chriſtum ſequuntur: hoc eſt, peccatorũ & criminum remiſſorem, fontem indulgentiæ, redemptionis auctorem. Sequamur ergo vincula Chriſti, fugiamus vincula venatorum: ne dum incidimus, dũ ignoramus, laqueos eorũ pes noſtræ mentis incurrat: nec animæ noſtræ ceruicẽ nexibus inſeramus. Inſidiantur enim quaſi Hier. 5. peſſimi venatores: & quando proſperorum euentu animũ relaxamus, ac ſecundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plus iactant laqueos ſuos, aut in via qua ambulamus, abſcõdunt, vt cũ fuerint eorũ laqueis annexa veſtigia, trahant quò ſecurum ſupplantent viantẽ. vel collo adſtricto ſtrangulent Pſalm. 141. cõmeantes. Noli ergo alta ambulare ceruice, ſicut filiæ Iudæ. Altis enim ceruicibus citò laqueus innodatur. No- Eſa. 3. li ad ſæcularia menſę animúmque defigere, ſed circum- E ſpicito oculis animæ diligenter (quia pluit Dominus laqueos ſuper peccatores) ne cadentes illigare te poſſint quos poteris euitare ſi legem Domini non oblitus fueris. Etenim etiam qui ligatus eſt, ſi ſibi ſit conſcius libertatis Pſal. 10. obliuiſci libertatẽ ſuam non deſinit, & cauſam nonnũquam dicit è vinculis, eamque ſibi legum præſcripto defendit, ac iudicio frequenter abſoluit. Ergo & tu ſi peccaueris memor eſto legis. Si peccaueris, memor eſto Chriſti, qui te liberat, dicens: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero.* Ipſum diebus ac noctibus Eſai. 45. tene, ipſa tua confitere peccata. Docet te Propheta F quomodo timeas Dominum Ieſum.

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

Non ſatis eſt dies ad deprecandum, ſurgendum eſt & Luc. 6. nocte, & media nocte. Ipſe Dominus pernoctauit in Hebr. 7. oratione, vt ſe proprio ad deprecandum inuitaret exemplo. & vtique peccatis ſuis ille indulgentiam poſtulabat. Poſtulabat à patre, operabatur propria † poteſtate. al. voluntate. Non tibi dicis Propheta, vt tantummodo media nocte ſurgas, ſed vt ſurgas nocte, & maximè nocte media. No-

Suprà. ctè enim ſurgendum antè præmiſit dicens: *Memor fui in nocte nominis tui Domine.* Poteſt vnuſquiſque memor eſſe, & non ſurgere: poteſt vnuſquiſque & ſurgere, & cùm ſurrexerit, ea quæ proprio arbitrio ſederint, poſtulare. Addidit: *Media nocte ſurgebam*, docens te ſurgendum eſſe media nocte. Nec otioſum eſt quod adiunxit: *Ad confitendum tibi*, hoc eſt, vt illo maximè tempore deprecari Deum, & propria debeamus deflere peccata: nec ſolum de præteritis veniam poſtulare, ſed etiam præſentia declinare, futura cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit: coquitur cibus, potúſque digeritur. Stomachus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus

Epheſ. 6. eſt. Itaque aut quieſcenti calor ſoporis augetur, aut vigi-
Eccleſ. 23. lanti nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cauere poſſit incurſus. Tunc igitur tentator aſſiſtit, tunc tela iacit, quibus turbare poſſit mentem improuidam. Tunc ſpiritales nequitiæ tenebras offendunt, tunc omne nefas ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc varias deceptationes pectori dormitantis infun-

Ibid. 5. dunt, vt primò de ſtatu mentis deiiciant reluctantem, & aliquorum qui ſancti habentur, proponant exemplum, quod illi aliquando deliquerint, ſed poſtea veniam ſint adepti, & texerint ſuperiora delicta. Nam etſi omnem emendationem noſtri inimicus exoſus ſit, tamen ad tempus, vt ſobriæ mentis vitium poſſit eludere, prætendit futuram indulgentiam, vt præſentia peccata perſuadeat: & cùm impulerit aliquem ad erroris aſſenſum, ſi viderit eum iam non amore virtutis à culpa, ſed pœnæ contemplatione reuocari, inſerit varias deceptationes, vt dicat

Eccleſ. 23. ſibi: Quis me videt? Et tenebræ circumdant me, & parietis: quem vereor? Non videt Altiſſimus, non ad eum peccata noſtra peruenient, non dignatur ſpectare quæ pia ſunt. Hæc vtique vſu exemplóque cognoſcimus. Nemo enim poteſt eſſe expers tentationis. Itaque vt tempus habile hoc tentamentis, ita etiam tempus eſt pœnæ: quod ex lectione diuina poſſumus edoceri. Non enim otiosè Dominus Deus noſter cùm poſſet quocumque momento primitiua Ægyptiorum extinguere, hoc tamen tempus doloris & luctui peccatoribus opportu-

Exod. 11. nius iudicauit. Sic enim ſcriptum eſt: *Quia media nocte primogeniti Ægyptiorum ab exterminatore ſunt interempti.* Ideóque ſanctus Moyſes propheta, vt hoc præueniret

Ibidem. tempus, ac ſine Hæbræorum fraude tranſiret, agnum ante immolauit, hoc eſt veſperi, vt manducantes eum, & paſcha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris inſidiis, ne inermes & vacuos ſpiritalis alimenti nocturna ſpicula tenebroſi hoſtis opprimerent. Hæc diligenter intende, prudenter intellige, ſollicitè require. Non perfunctoriè iſta dicuntur, ſed diuina tibi myſteria declarantur. Præueni & tu inſidias tentatoris, inſtaura prius cæleſte conuiuium. Indictum eſt ieiunium, caue ne negligas. Et ſi te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, tamen cæleſti magis te ſeruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant, vt cæleſtibus ſis vacuus ſacramentis. Differ aliquantulum, non longè finis eſt diei: immò pleríque ſunt eiuſmodi dies, vt ſtatim meridianis horis adueniendum ſit in eccleſiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus aſſiſte, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas Domini Ieſu, in quo remiſſio peccatorum eſt, poſtulatio diuinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suſcipe ante Dominum Ieſum tuæ mentis hoſpitio. Vbi corpus eius, ibi Chriſtus eſt. Cum hoſpitium tuum aduerſarius viderit occupatum cæleſtis fulgore præſentiæ, intelligens locum tentamentis ſuis interclusum eſſe per Chriſtum, fugiet ac recedet, & tu mediam noctem ſine vlla offenſione tranſibis. Admonet etiam ſacrificium veſpertinum, vt numquam Chriſtum obliuiſcaris. Non potes obliuiſci, cum lectum aſcendes tua Domini, cui in occaſum precem fuderis diei, qui eſurientem re ſui corporis epulis expleuerit. Etenim quod veſperi cogitaueris, citò cùm euigilaueris,

Epheſ. 5. recenſebis. Excitabit te ipſe Dominus Ieſus, admone-

G bit vt ſurgas, & eo tempore arma orationis aſſumas, quo ſolet incurſare tentator. Vnde non otiosè Paulus Act. 16.
Apoſtolus & Silas truſi in carcerem, cùm in neruo pe- Pſal. 49.
des haberent, media tamen nocte ſurgebant mentis veſtigio, exorabant Dominum, & laudis ſacrificium deferebant. Idcóque vbi non defuit deuotionis officium, Act. 16.
adfuit etiam ſolutionis remedium. Subito enim media nocte terræ motus factus eſt grandis, ita vt mota ſint fundamenta carceris, valuæ apertæ, omnium vincula ſoluta ſunt. Audis quemadmodum ſi ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus ipſe te ſoluas, quemadmodum cuſtodes timere non poſſis? Surge igitur ad

H precandum. Ea ora eſt, qua tentator nocere conſueuit, & nequitia conſueuit irruere. Ea hora eſt, qua ſolet aduerſus tentationes graues remedium venire cæleſte. Excubandum tibi eſt, ne qua fraude vincaris: prouidendum vt eo tempore quo potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas. Et quia orationem eſſe ſubeundam media nocte diximus, non minus etiam de huiuſmodi hora diei dicendum videtur, contraria enim diei nox eſt. Quid enim luci commune cum tenebris? Et 2. Cor. 6.
ideo aduerſa ſibi eadem nocturna eſt diurnæ. Sicut enim Exod. 12.
media nocte primitiua Ægyptiorum † exterminator oc- al. tentator.

I cidit, & ex eo cognoſcitur quod ea maximè hora operetur aduerſarius: ita è contrario quod meridiano tem- Geneſ. 18.
pore virtus diuinæ lucis operetur. Vnde & Abraham circa meridiem ſobrias tendebat excubias, & boni aliquos expectabat euentus, leuans oculos ſuos, ac finitima perluſtrans, quód eo tempore aduenientem gratiam ſibi quæreret. Illo igitur tempore cum duobus angelis ſuis diuinus ei hoſpes aduenit, illo tempore Chriſtum ſuſcepit hoſpitio: illo tempore illa quæ legis & intelligis celebrata myſteria ſunt. Quando enim magis debuit fidelem virum diuina illuminare præſentia, quam quo lux diei plenior refulgeret? Meritóque etiam ſanctus Geneſ. 43.

K Ioſeph receptis fratribus, & accerſito iuniore germano, quem maximè diligebat, meridie inſtaurat conuiuium. Erat enim meridies in ſancti Ioſeph pectore, quando lætas epulas fratribus ſplendentis gratiæ miniſtrabat, ſuauiſſimíque cibos alloquij diuidebat: vt cùm illi pœnam fratris metuerent appetiti & venditi in ſeruitutem, ille Geneſ. 45.
diuino iudicio ipſis diceret eſſe prouiſum, vt in Ægyptum deduceretur, qui famem ſuſtinentibus alimoniam non negaret. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies eſt ei, cuius iuſtitiæ ſol refulget, & cuius opere bo- Malach. 4.
no, vel cogitationibus innoxiis, & pura mente atque ſincera paſcitur Chriſtus. Diſce igitur quemadmodum Pſalm. 36.
tibi ipſi ſias meridies. *Reuela*, inquit, *Domino viam tuam,*

L *& ſpera in eum, & ipſe faciet, & educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum ſicut meridiem.* Vbi enim vera eſt fides, ibi veri luminis gratia eſt. Vbi innocentiæ prolixior cuſtodia, virtutúmque longa meditatione proceſſus: ibi ſplendor bonæ conſcientiæ diu permanens, ibi intelligibilis eſt meridies, ibi & tu Chriſto mentis tuæ epulas exhibebis, & in diuitiis eius etiam ipſe paſceris: ita vt non luminis præmaturus veri ſequatur occaſus, nec quidam ſtudiis iniis tenebroſus citò veſper incumbat, & opera bona intercectus impediat. Quod ſi ten- Iob. 3.
tationum nox aduenerit, non immeritò media nocte ſurgendum, & orandum diu, & protrahenda pſalmis

M tempora donec veniat dies, & illuceſcat tibi Chriſtus. 2. Petr. 2.
Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, quo mun- Ioan. 14.
di princeps tenebroſus & ſqualidus plenitudinem tibi tentationis offundat. Surge igitur, & excita tuam mentem, non dormitat qui cuſtodit te, ſi te non reperiat Epheſ. 5.
dormientem: ſed ſurget, ſi & ipſe fuerit tuæ animæ Pſal. 120.
vigiliis excitatus: & imperabit vento, & fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diuerſarum procellarum Marc. 4.
turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis eſt media nocte: ſolet enim ſponſus media nocte venire. Caue Matth. 25.
ne te dormientem inueniat, caue ne facem tuam non queas ſomnolentus accendere. Surgendum, inquam & Domino confitendum eſt, vt gratias agas. Confitenda etiam eius iudicia æterna, & quidquid nobis boni accidit, eius iuſtitiæ deputemus: ac ſiue diuites ſumus, ſiue ſalubriter valemus, iuſtitiæ Domini de-

feramus: quia iuſtus eſt, vt opus ſuum tueatur ac ſeruet, A
vt quos nudos indotata quadam naturæ ſorte in hanc
proiecit corporis infirmitatem, vigore animi, & miſeri-
cordiæ ſuæ dote pauperes veſtire dignetur. Quod vtique
omni agendum tempore manifeſtum eſt, vt nec die, nec
nocte, nec vllo tempore à gratiarum actione debeamus
vacare.

Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Habet & Chriſtus participes atque conſortes ſuos.
Pſal. 44. Denique Dauid probat, dicens: *Vnxit te Deus, Deus* B
Rom. 8. *tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Habet participes car-
nis, quia carnem ſuſcepit: habet prophetiæ, quia *pro-
phetam*, inquit, *vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter de fra-
tribus veſtris; tamquam me: ipſum audietis per omnia quæ-
cumque loquetur vobis.* Erit autem, omnis anima quæ
non audierit prophetam illum, exterminabitur de
Deut. 18. plebe. Ipſe eſt verus Propheta, qui ſine alterius mu-
nere futura cognoſcit: qui ea quæ ventura erant, locu-
Eccl. 48. tus eſt in Prophetis. An non eſt Propheta, qui facit a-
lios prophetare? Ipſe eſt qui auditur ſicut lex, quia &
Luc. 16. lex eſt ipſius. Denique ſi Moyſen, inquit, & prophetas
non audiunt: nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, cre- C
dent. Ideoque populus Iudæorum quia non audiuit
Rom. 11. hunc prophetam, de plebe exterminatus eſt; vt populus
Matth. 23. Dei eſſe deſineret, qui ante populus Dei dicebatur. Ha-
bet conſortes baptiſmi, quia baptizatus pro nobis eſt:
1. Cor. 1. habet conſortes iuſtitiæ quia ipſe iuſtitia eſt, & nobis de
ſuo dedit ſui habere conſortium: habet conſortes verita-
Ioan. 14. tis, quia ipſe veritas eſt, & nos tenere voluit veritatem:
Ioan. 11. habet conſortes reſurrectionis, quia ipſe eſt reſurrectio:
1. Pet. 1. habet conſortes immaculatæ vitæ, quia ipſe immacula-
tus eſt. Et quicumque in nouitate vitæ ambulauerit, qui-
cumque tramitem iuſtitiæ tenuerit, particeps Chriſti
Rom. 6. eſt. Habet etiam tribulationis ſuæ participes: ideóque
qui particeps eius eſſe cupiebat, dixit: *Nunc gaudeo in* D
Coloſſ. 1. *paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt tribulatio-
num Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.*
Rom. 6. Sepulturæ quoque eius participes ſumus. Quiſquis
enim conſepultus eſt cum ipſo per baptiſmum in mor-
tem, particeps eius eſt. Ideóque ipſe Apoſtolus ad-
ſtruens quam nobis gratiam dederit Dominus Ieſus, ait:
Participes enim Ieſu Chriſti facti ſumus. Sed & ille par-
Hebr. 3. ticeps Chriſti eſt, qui lugentem mœſto conſolatur affe-
Matth. 25. ctu: qui in carcere conſtitutum proprio non defraudat
officio: qui lecto ægrotantis aſſidet, non vt capiendæ
hereditatis tendat aucupium, ſed vt morbi vim ſollicito
mitiget miniſterio, vt ſedulo feſſum ſermone demul- E
ceat: qui nudos veſtiat, eſurientes reficiat. In his enim
frequenter eſt Chriſtus, ſicut ipſe ait: *In carcere eram, &
veniſtis ad me: nudus eram, & operuiſtis me. Quod enim
Tob. 4. vni eorum feciſtis, mihi feciſtis.* Si oderim mendacium,
particeps Chriſti ſum: quia veritas Chriſtus eſt. Si fu-
Matt. 25. giam iniquitatem, particeps Chriſti ſum: quia Chriſtus
iuſtitia eſt. Beatus qui hoc poteſt dicere. Sicut enim
Epheſ. 4. membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic
coniunctum omnibus timentibus Deum, qui non dicat
Ioan. 14. alteri. Non es de corpore meo: hoc eſt, non dicat pau-
Pſal. 10. peri diues, non ignobili nobilis, non ægro ſanus, non for- F
tis debili, non imperito ſapiens dicat: *Non eſtis mihi neceſſa-
rii.* Particeps corporis Chriſti eſt quod eſt Eccleſia. Sed
1. Cor. 12 quis ſciat quòd ij qui videntur in Eccleſia debiles, pau-
peres, imprudentes, etiam peccatores, abundantiori in-
Ibidem. digeant honeſtate, & maiore præſidio fulciendi ſint?
Qui hoc nouerit, ipſe poteſt dicere: *Particeps ego ſum om-
Coloſſ. 1. nium timentium te.* Qui compatiatur magis huiuſmo-
1. Cor. 12. di hominibus, quàm faſtidiat eos: compatiatur infir-
mis, vt ſciat quod vnum corpus omnes ſumus: & mem-
bris membra connexa, vt alterum ſine altero eſſe non
Rom. 12. poſſit: & cum alterum dolet, compatiatur alteri. Iſte
2. Cor. 12. ergo rectè poteſt vſurpare huius vocis auctoritatem. Vi-
de autem quam verecundè Propheta dixerit: *Particeps
ego ſum timentium te.* Non dixit imitantium, ſed timen-
Eccleſ. 1. tium. *Initium enim ſapientiæ eſt timor Domini.* Inter ru-
A des ſe conſtituit humilitate, cùm veteranos deuotione
ſuperaret. Sed tamen & timere virtutis eſt, quia ſcrip-
tum eſt: *Timete Dominum omnes ſancti eius.* Sed ne ali- Pſalm. 33.
quibus timor iſte noſſ ſanctus videatur (quia ſunt qui
ignaua formidine pertimeſcunt, & hebeti trepidant me-
tu) addidit: *Et cuſtodientium mandata tua.* Vt oſtenderet
ſe ſancti timoris eſſe conſortem. Aut ſic: Poteſt quidem
timere corde deuotus, ſed opere piger, vt ſit religioſus
affectu, otioſus actu. Non tamen poteſt piger eſſe, qui
mandata Domini cuſtodit. Qui ergo timet, cuſtodit: er-
go eius eſt cuſtodire, qui timeat. Sanctus itaque hoc di-
cit: ego autem hoc mihi vſurpare non poſſum. Quanti
enim ſunt qui timeant Deum, & non illis compatior?
B Quærūnt opem, & ferre nolo miſericordiam: indigent
ſumptu, & non adiuuo. Quiſquis autem hæc facit, ipſe
poteſt dicere ſe timentium Chriſtum eſſe conſortem.

Miſericordia tua Domine plena eſt terra; iuſtificationes tuas doce me.

Quomodo miſericordia Domini plena eſt terra niſi
per paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quam futu-
ram præuidens quaſi promiſſam Propheta concelebrat?
C Prophetis autem ea quæ ventura ſunt præuidentibus,
moris eſt vt quaſi iam decurſa memorent quæ poſterio-
ris ætatis ſunt. Plena eſt ergo terra miſericordia Domini,
quia omnibus eſt data remiſſio peccatorum. Super om-
nes ſol oriri iubetur. Et hic quidem ſol quotidie ſuper
omnes oritur. Myſticus autem ſol ille iuſtitiæ omnibus Matth. 5.
ortus eſt, omnibus venit, omnibus paſſus eſt, & omnibus
reſurrexit, ideo autem paſſus eſt vt tolleret peccatum Malac. 4.
mundi. Si quis autem non credit in Chriſtum, generali Ioan. 1.
beneficio ipſe ſe fraudat: vt ſi quis clauſis feneſtris radios
ſolis excludat, non ideo ſol non ortus eſt omnibus, quia
calore eius ſe ipſe fraudauit: ſed quod ſolis eſt, prærogа-
tiuam ſuam ſeruat: quod imprudentis eſt, communis à ſe
D gratiam lucis excludit. Super omnes pluuia eſt, & hoc Matth. 5.
diuinæ miſericordiæ deputatur, quia pluit ſuper iuſtos &
iniuſtos. Aut certè ſic interpretandum, quod miſericor- Pſal. 23.
diæ diuinæ plena ſit terra, *quia Domini eſt terra, & ple-
nitudo eius: ipſe ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumi-
na præparauit illam.* Erenim per Eccleſiam in omnes gen-
tes diffuſa eſt miſericordia Domini, in omnes gentes
diffuſa eſt fides. Fortaſſe dicas: Qua ratione non dictum
eſt, Miſericordia Domini plenum eſt cælum? Quia ſunt
etiam ſpiritales nequitiæ in cæleſtibus, ſed non illæ ad Epheſ. 6.
communem indulgentiæ Dei, remiſſionémque perti-
nent peccatorum, quibus ignis ſeruatur æternus & illa
E quæ cæleſtium vel poteſtatum vel miniſteriorum ſunt,
licet auxilio Domini fulciantur, tamen non tanta eius
indigent miſericordia, quanta ea quæ ſunt inferiora at-
que terrena. Non enim illa carnis inuolucro veſtiuntur, Rom. 7.
in qua eſt frequentis erroris illecebra. Ideóque in ſupe-
rioribus ait idem Propheta: Quia Deus dedit cælum cæ-
li Domino, terram autem dedit filijs hominum. Vnde & Pſalm. 113.
cælum purius & defæcatius ab omni labe peccati eſt,
longéque remotius ab illo de quo ſcriptum eſt: *Sicut vo-
luntas cæli.* Hoc enim cælum velut medium quidam in- Matth. 6.
ter cælum & terram aërius locus dicitur in quo ſunt
F etiam ſpiritales nequitiæ in cæleſtibus. Nam in illo non Epheſ. 6.
appellatiuo, ſed vero cælo, etiam ſi diabolum legerimus
in conſpectu Dei angelorum non defuiſſe concilio, pu- Iob. 1.
to tamen nulla operari tentamenta nequitiæ. Deni-
que ſcriptum eſt, quia angeli amauerunt filias homi- Geneſ. 6.
num, eo quod terrenis capti detineantur illecebris; Ioan. 14.
princeps mundi iſtius ac miniſtri eius, in quibus ne-
quitia ſpiritalis venenis quibuſdam carnis huius im- Matth. 6.
buta, & humanis infecta criminibus. Ideóque Domi- Eſai. 10.
nus in Euangelio ſuo ait: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo &
in terra.* Non eadem eſt illic iniquitas vicinum poſſeſſio-
nis finitimo iure depellere, viduam hereditatis frau-
date compendiis, minores conſortij iure detrudere, in-
tra lignum denique & quodcumque argenti atque
auri vel æris metallum velut effigiem quandam cæ-
leſtem includere poteſtatem. Hæc cùm ſint maxima

Digitized by Google

ſplena ſacrilegij, in cælis vacant, in terris frequentantur.
Pſal. 32. Verbo Domini cæli firmati ſunt, non terra firmata eſt:
& ideo iuſtificationes Dei ab ipſo Domino vult doceri,
quia difficile eſt in terra magiſtrum huiuſmodi reperire,
qui ea doceat quæ ipſe non viderit. Ad illum igitur do-
ctorem intimo Propheta intendit affectu, qui ſolus
magiſter eſt verax. Quomodo enim poteſt homo quaſi
Matt. 22. verum docere quod neſciat, cùm ipſe ſit mendax? Meri-
Pſal. 115. tóque ait Dominus, vt nemo ſuper terram vocet ſibi
quemquam magiſtrum, quia vnus eſt magiſter omnium.
Matt. 23. Et quomodo poſſet Dauid alium doctorem quærere,
cum ipſe de Deo dixerit: *Qui docet hominem ſcientiam?*
Pſalm. 93. Docet autem Deus, & mentes illuminat ſingulorum, &
claritatem cognitionis infundit, ſi tu aperias oſtia cor-
Matth. 7. dis tui, & cæleſtis gratiæ recipias claritatem. Quando
dubitas, diligenter inquiras. Qui enim quærit, inuenit: &
ei qui pulſat, aperitur. Multa obſcuritas eſt in ſcripturis
propheticis: ſed ſi manu quadam mentis tuæ ſcriptura-
rum ianuam pulſes, & ea quæ ſunt occulta, diligenter
examines, paulatim incipies rationem colligere dicto-
rum, & aperietur tibi non ab alio, ſed à Dei verbo, de
Apoc. 5. quo legiſti in Apocalypſi quod agnus librum ſignatum
aperuit, quem nullus ante aperire poterat: quia ſolus
Matth. 13. Dominus Ieſus in Euangelio ſuo prophetarum ænigma-
ta, & legis myſteria reuelauit: ſolus ſcientiæ clauim de-
Eſai. 22. tulit, & dedit aperire nobis. Dicunt ſe Iudæi habere cla-
uim ſcientiæ, ſed non habent, nam ſi haberent, ipſi ingre-
Matth 18. derentur, ipſi agnoſcerent penetralia ſcripturarum.
Nunc autem væ vobis ſcribæ & phariſæi, qui abſtuliſtis
Luc. 11. clauim ſcientiæ, & ipſi non introiſtis, & introeuntes pro-
hibuiſtis. Quomodo enim clauim poteſtis habere ſcien-
tiæ, qui ſcientiæ negaſtis auctorem? Et ideo ad ipſum
conuerſus Dauid ait: *Tu me*, inquit; *doce iuſtificationes*
1. Cor. 1. *tuas*, quia tu es vera iuſtitia. Tu doce quæ ſapienter dicta
ſunt, quia tu es ſapientia. Tu aperi cor meum, quia ape-
ruiſti librum. Tu aperi illud oſtium quod in cælo eſt,
quia ipſe es ianua. Per te ſi quis introierit, regnum illud
poſſidebit æternum. Per te ſi quis intrauerit, non deci-
Apoc. 5. pietur: quia falli non poteſt quicumque domicilium
Ioan. 10. fuerit veritatis ingreſſus.

In octonarium nonum enarratio.

Teth.

NOn littera Teth cuius interpretatio eſt, Excluſio.
Quid eſt excluſio? Numquid ſicut domo aliquis
excluditur, hoſpitióque deiicitur, ita qui excluditur a
Dei regno, bonis illius fraudatur, ſicut illæ excluſæ ſunt
virgines, quæ ſecum oleum non tulerunt: & dum venit
ſponſus, extinctæ ſunt faces earum, atque emendo oleo
Matth. 25. inflammandíſque facibus occupatæ fecerunt moram,
& ingreſſo iam ſponſo introire cupientes leguntur ex-
cluſæ? Non arbitror. Nam quomodo diceret bonis
ſanctus Propheta, ſi eſſet deiectus atque excluſus à Dei
regno: *Iucunditatem feciſti cum ſeruo tuo*; Nec Prophe-
tæ meritum huiuſmodi intellectum videtur admittere,
Pſ. 118. inf. nec ſeries ſubditorum. Audis dicentem: *Suauis es Domi-*
ne, & in iucunditate tua doce me iuſtificationes tuas. Audis
dicentem: *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri &*
argenti. Et poteſt dicere quod ſit excluſus à regno, qui
non eſt excluſus a lege? Quid ergo intelligimus? Hæ-
ret interpretatio. Obſcuritatem ſenſus ſui ſermonis
videtur offundere. Vocant merita Prophetæ, vocat
eius gratia, vocat ſubiectorum ſeries, vt altioris intel-
lectus aliquid debeamus eruere, & occurrit in inter-
pretatione quod interdum excludamur in bono. Scri-
ptum eſt enim: *Perfecta charitas timorem excludit foras.* Et
1. Ioan. 4. generaliter quidem charitas excludit timorem. Vt mi-
les qui imperatorem diligit, bella pro imperatore ſuſ-
cepta non metuit: vt ſeruus amans dominum, quam-
uis per deuia & prærupta mittatur, tamen omnia peri-
cula domini amore contemnit, ac ſi quis dominum pe-
tat, ſeipſum offerre non trepidat: vt qui trans mare po-
ſitos filios videre deſiderat, non metuit naufragia libe-
G rorum charitate, ingreditur maris fluctus, ſubit incer-
ta nauigij, ſed metum diſcriminis leuant deſideria filio-
rum. Quam pulchrè etiam de martyribus dicitur, qui
verè militant Chriſto qui perſecutiones, vngulas, gla-
dios, incendia non timentes, intrepidi ſe regibus obtule-
rant? Timorem etenim quem poterant habere pœna- *Act. 5.*
rum, excluſerunt amore martyrij. Hunc ſenſum autem
eſſe interpretationis huius, etiam de Threnis Hiere-
miæ poſſumus approbare. Nam & ibi ſub hac littera
ſcriptum eſt: *Bonus eſt Dominus ſuſtinentibus eum, animæ* *Thren. 3.*
quæ quærit eum. Bonum eſt ſuſtinere & ſperare in ſalutare
Dei. Bonum eſt viro cum portauerit iugum graue à iuuentute
H *ſua: ſedebit ſingulariter, & ſilebit, quia tulit iugum gra-*
ue. Hæc vtique quid aliud aſtruunt, niſi bonæ exclu-
ſionis hanc interpretationem videri? Quis enim ſuſti-
net Dominum niſi ſtudio charitatis? Quis eſt qui ſpe-
rat, niſi qui quod ſperat, optat, & diligit? Quod enim *Rom. 8.*
ſperamus, per patientiam expectamus. Ergo qui ſpe-
rat, ſuſtinet: qui ſuſtinet † impatientiæ vtique exclu- *al. in pa-*
dit affectum. Quis eſt qui portat iugum graue a iuuen- *tientia.*
tute ſua, niſi qui delicijs renuntiant, luxuriam fugit? *Thren. 3.*
Quis eſt qui ſingulariter ſedet, niſi qui ſæcularibus vo-
luptatibus abdicatis, moleſtiarum omnium excludit
I tumultus? Iſte ergo nihil timere poterit, qui charitatis
gratia vim timoris abſorbuit. Eſt & alius qui exclu da-
tur in bono; vt ille qui apoſtolica auctoritate ſublatus
è medio plebis eſt: & quia malum opus fecit, traditus *1. Cor. 5.*
eſt in carnis interitum, vt eius ſpiritus ſaluaretur. Ex quo
intelligimus, quia in bono excluditur qui iubetur age-
re pœnitentiam vt humilietur, & compungatur corde.
Hæc enim reconciliationis ſolent eſſe ſuffragia. Deni-
que etiam Hieremiæ ſcripta ſub hac littera id videntur
ſignificare. Sic enim legimus de Hieruſalem illa terrena:
Immunditia eius ante pedes eius. Non fuit memor nouiſſimo-
rum ſuorum, & cecidit inualidè, non eſt qui conſoletur
K *eam.* Vide Domini humilitatem eius, quia magnifica-
tus eſt inimicus. Et quia humiliatur Hieruſalem, me-
rito poſtea ei dicitur: *Defecit iniquitas tua, filia Sion.* Et *Thren. 1.*
omni qui pœnitentiam egerit, lacrymiſque proprijs
peccata defleuerit, benedicitur: *Defecit iniquitas tua.*
Alibi quoque ſub hac littera dicit Hieremias: *Boni*
erant vulnerati gladio, quàm vulnerati fame. Abierunt
compuncti à ſterilitate agrorum. Compungimur igitur,
quando noſtrorum agimus pœnitentiam delictorum, *Thren. 4.*
compungimur etiam recordatione delictorum. Vnde
ait propheta Dauid: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, &*
in cubilibus veſtris compungimini. Qui autem compungi- *Ibidem.*
tur, vtique delectationem excludit erroris: & qui a-
L git pœnitentiam, excludit pudorem, ſequeſtrat vere- *Pſal. 4.*
cundiam flagitij confitendi, vt recuperandæ ſpem ſa-
lutis inueniat. Meritoque & ipſe Dauid vbi cognouit
errorem: *Peccaui*, inquit, *Domino.* Tantus rex, tantus *2. Reg. 12.*
Propheta non erubuit peccatum proprium confiteri, &
ideo dictum eſt ei: *Et Dominus abſtulit peccatum tuum.* Su- *Ibidem.*
blato igitur peccato, ait.

Iucunditatem feciſti cum ſeruo tuo, Do-
mine, ſecundùm verbum tuum.

M Multa videntur in hoc ſæculo iucunda eſſe, quæ non
ſunt multa ſuauia, bona plurima. Luxuries videtur eſſe
iucunda, ſed exhauſto fit amara patrocinio. Dulcis li-
bido cùm feruet, ſed eadem horrida & execranda cùm *Prou. 5.*
proditur. Suaues epulæ cùm ſumuntur, ſed fœtidæ cùm
egeruntur. Bona multa in hoc ſæculo, dum viuimus æſti-
mantur, quia vſui nobis ſunt, vt pecunia, honor, aurum, *Sap. 5.*
argentum, poſſeſſiones: eadem nihil poſſunt prodeſſe
defunctis, hic omnia relinquuntur. Quin etiam maiori
dolore quis moritur, cum his ſe fraudari copijs ingemiſ- *Eccleſ. 41.*
cit. Non eſt ergo iucunditas vera, niſi illa quæ ſecun-
dùm verbum Dei eſt, vt quis bonorum meritorũ atque
virtutum ſubſidijs gaudeat ſe eſſe munitum. Hac Dauid *Thren. 3.*
iocunditate vel bonitate Dei lætatur, quia iugum graue *1. Reg. 23*
à iuuentute portauit & ſuſtinuit, atque expectauit Do- *& 26.*
mini in ſe gratiam, non præripuit, qui ſæpe occidendi

A regis Saül tributa ſibi copia, maluit tamen expectare à Domino deferendi tempus imperij, quam occiſo rege præripere. Semper Deus bonus eſt: ideoque & Paulus *Rom. 11.* ait: *Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei.* Bonitas enim in omnes eſt, ſeueritas in paucos. Denique ſubdidit idẽ *Ibidem.* Apoſtolus: *In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te autem bonitatem.* Si enim non cecidiſſent, vtique vterẽtur & ipſi bonitate Dei. Nam & tibi ideo bonus eſt, quia permanes: quod ſi non permanſeris in bonitate, & tu excideris. Non ergo Deus propterea bonus eſſe deſiſtet quia tu lapſus es, & indiges ſeueritate. Siquidem eſt & ſeueritas Dei in bonitate, vt recurrat vnuſquiſque ca- *Ibid.* ſtigatus, pedem referat à peccatis, & ad virtutum tra- B mitẽ, bonamque conuerſationẽ recurrat. Denique docet & de illis qui ceciderunt, Apoſtolus: Quia ſi non permanſerint in incredulitate, inſerẽtur. Potens enim eſt Deus iterum inſerere illos, vt quẽadmodũ † incerta vir- *al. deſerta.* gulta: ita & homines velut caudicibus quibuſdã virtutis inſerti, bonorũ fructus poſſint ferre meritorũ. Accuſéſne medicũ crudelitatis, quia putrefactas vulnerũ fibras ferro putauerit exſecandas: quia noxia & ſerpentia vlcera igni aduſſerit, ne virus in vlteriora proſerperet: vel quia magiſter diſcipulũ verberauerit negligentem, vt metu verberũ indueret diligentiã? Caſtigare enim amantis eſt, non exectantis, & ideo bonitatis eſt, non crudelitatis: C Rectè ergo & Dominus vbique eſt bonus, & cum remit- *Hebr. 12.* tit flagitia, & cùm peccata caſtigat. Caſtigat enim Dominus quem diligit. Caſtigatus eſt etiam Dauid. vnde ait: *Et fui flagellatus tota die.* Sed vir ſapiens, qui intellexit caſtigationem illã ſibi Domini profuiſſe, ait: *Bonitatem fecisti cum ſeruo tuo Domine ſecundum verbum tuum.* Hoc eſt, *Prou. 3.* Etſi ad tempus amara viſa eſt mihi caſtigatio ſecundùm *Pſal. 72.* carnẽ, ſecundùm mœſtitiã corporis, tamen ſecundùm verbũ tuũm caſtigatio illa fructus bonitatis attulit. Illam mihi caſtigationem intelligo profuiſſe, illa caſtigatione me à vitiis eſſe reuocatũ: illa caſtigatione non diu ali- *Heb. 31.* quid in me licuiſſe flagitiis, per illam caſtigationẽ Domini nihil in me aduerſario licuiſſe, nil morti. Denique *ca- D ſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me,* ipſe *Pſal. 117.* Propheta memorauit. Caſtigatur enim qui recipitur: qui autem non recipiuntur, non flagellantur. *In laboribus Hebr. 12.* *enim hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur,* Ideóque ſupra ait: *Quam bonus Iſrael Deus rectis corde?* *Pſal. 72.* Ergo bonus omnibus quia omnes recto vult eſſe corde. *Ibidem.* Qui autem cor declinauerit, ipſe a ſe gratiam diuinæ bonitatis auertit.

Iucunditatem & diſciplinam & ſcientiam doce me, quia in mandatis tui credidi.

E Iuxta Apoſtolorũ χρηστὸν, bonum intelligigimus, quia dixit: Vnde ergo bonitatẽ Domini. Iuxta E- *Rom. 11.* uangeliũ χρηστὸν, ſuaue accipimus. Dixit enim: *Matth. 11.* *Tollite iugum meum, quia leue eſt: & onus meũ, quia ſuaue eſt.* Dixit enim, τὸ φορτίον μου χρηστόν. Vnde merito bonitatẽ Dei ab ipſo quærit doceri, ne forte quis perfunctoriè accipiens bonũ Deum eſſe, in erroribus *Eccl. 5.* perſeueret, quod per miſericordiã Dei ſciat impunitatẽ ſuis dari poſſe peccatis, quum etſi indulgeat Dominus, tamen fœda eſt conuerſatio, in criminibus ſemper hærere. Nõ ergo bonitas iſta vulgaris eſt, ſed quæ ſemper diſciplinæ expectet profectum. Ideóque qui intelligit altam Dei eſſe bonitatem, doceri deſiderat etiam diſciplinam. Nam plerique auertuntur à ſtudio diſciplinæ, *Hebr. 12.* dum eam ſeueram & triſtem arbitrantur: ſed perſpicacior ſenſu intelligit quód diſciplina ſi triſtis ad tempus ſit, poſterioribus fiat iucunda temporibus. Sed eſt diſciplina vel correptio ſeuerior, eſt etiam moderatior. Moderatior, de qua dicit Dominus: *Corripiam eos in auditu* *Oſee 7.* *tribulationis eorum.* Eſt ſeuerior, quæ eſt in ira & furore correptio. Vnde refugiens eam correptionem dicit Da- *Pſal. 6.* uid. *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo cor-* *Hier. 10.* *ripias me.* Et Hieremias: *Corripe nos Domine in iudicio, &* *Hebr. 2.* *non in furore.* Omnis ergo diſciplina, etſi ad tempus habeat amaritudinem, habeat perturbationem, poſtea

A tamen pacificos fructus generare conſueuit. Sed qui petit doceri bonitatem & diſciplinam, debet petere etiam ſcientiã doceri. Niſi enim habeat ſcientiam, moleſta eſt diſciplina, moleſta correptio. Quid ſit ſcientia, doceat *Sap. 7.* te Salomon, qui ait de Domino Deo noſtro: *Ipſe enim mihi dedit eorum quæ ſunt cognitionem veram.* Et alibi hic *Pſal. 93.* idem Propheta ait: *Qui doces hominem ſcientiam.* Qui autem petit ſcientiam, credit mandatis Dei. Aliud eſt autem in mandatis Dei credere, aliud mandatis credere. Qui enim mandatis Dei credit, cito efficit vt ſit in mandatis Dei, & in ipſis conuerſetur. Per fidem igitur ſcientia illuminatur, per ſcientiam diſciplina. Quod enim ſcimus placere Deo poſſe, in eos nos conuerſatio ipſa dele- *Philip. 3.* B ctat. Denique ſcriptum eſt: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Præceſſit ſcientia, ſequuta eſt conuerſatio. De mãdatis Dei credere diximus. In mandatis autem Dei credere, eſt in ipſis eſſe, & credere quia vera mandata ſunt. Niſi enim credideris mandatis Dei, eorum vtique ſcientiã, quæ per mandata Dei docemur, habere non poteris.

Priuſquam humiliarer ego deliqui, propter hoc verbum tuum ego cuſtodiui.

Priuſquam humiliarer ego deliqui. Alia editio habet. Priuſ- C quam humiliarer, ego neſciui. Vnde putant aliqui quod hominis animam hoc dicat: Priuſquam humiliarer, vt in hoc lutum corporis introirem, tua quæ non legeram, mandata neſciui. Sed quia Septuaginta virorum ſententias magis ſequitur Eccleſia, & hic ſenſus eſt planior, & nihil offenſionis admittens quod poſſit aliquibus ſcrupulum commouere: ideo accipiamus, humiliarer ita di- *Geneſ. 3.* ctum, eo quod peccato videatur humiliatus. Propter *Infra.* peccatum enim tentationes ſæpe naſcuntur. Denique *Pſal. 141.* Adam & Eua poſt culpam vtique electi ſunt. Ergo humiliatis noſtræ cauſa peccatum eſt, vel humiliationis, non enim hoc fugio. Poteſt etiam de aduerſis plerumque in- D telligi humilitas, vt eſt illud: *Bonum mihi quod humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas,* &, *Niſi lex tua meditatio mea ſit, tunc forſitan periſſem in humilitate mea,* &, *Humiliatus ſum valde.* Hic ergo oſtendit humilitatem ortam eſſe de culpa. Et quia culpa præceſſit, ideo humiliatum ſe oſtendit, hoc eſt, attritum tentationibus & aduerſis, & traditum anxietatibus: quemadmodum & ille qui traditus eſt à Paulo in interitum carnis, humiliatus *1. Cor. 5.* vtique eſt, vt poſtea poſſet reconciliationem mereri. Sed quamuis humilitas iſta, hoc eſt, velut quædam dejectio perturbationis, non virtutis ſit, virtutem tamen ſæpe generat, & fit non pœna, ſed remedium delinquentis. Nam E ſi peccatis tuis aſcribas quod humiliatus es, quidquid ac- *Prou. 18.* ciderit, in te retorques, & ex reo incipies eſſe iuſtus, quia te ipſe condemnas. Iuſtus enim accuſator eſt ſui in exordio ſermonis. Nec potes indignum te iudicare humilitate, qui propria errata cognoſcis, in quibus erubeſcendo non vnque extolleris, ſed humiliaris. Vides ergo quia *2. Cor. 2.* ideo humiliatus es, quia deliquiſti, & non ſeruaſti eloquia Dei. Vnde ſerua diligentius, ne pecces, ne iterũ quia *Sap. 3.* deiectus ſis, triſtitia abſorbearis, & fiat tibi deiectio tua incrementum iniquitatis, quæ deberet correctionis eſſe occaſio. Etenim in tentationibus homo, ſicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides Prophetam quid dicit: F *Priuſquam humiliarer,* inquit, *ego deliqui.* Iure ergo tentationibus traditus eſt, quoniam delinquebat. Delinquebat autem, quia Dei eloquium non tenebat. Verum inde ordinem emendationis inuenit, vnde culpa proceſſerat. Cœpit eſſe ſubiectus eloquio diuino, & culpa defuit.

Bonus es domine, & in bonitate tua doce me iuſtitias tuas.

Etiam vſus diſciplinæ ſæcularis accepit, vt vnuſquiſque iudicem ſuum laudet. Vnde Apoſtolus ſequens diuinarum ordinem ſcripturarum, cùm diceret cauſam, *Act. 26.* ita cœpit. *De omnibus quibus accuſor, rex Agrippa, a Iudæis, æſtimo me felicem, apud te incipiens rationem red-*

Digitized by Google

dr. Et infra *Credis rex Agrippa Prophetis? Scio quia credis.* G
Ibidem. Ergo ſi laudantur homines, in quibus plerumque alie-
na laudantur: quantò magis vnuſquiſque Dei ſibi gra-
tiam conciliare debet, vt dicat: *Bonus es Domine?* Nam
ſi hoc dicatur homini, vt eiſe admoneatur quod for-
ſitan non ſit, & bonitatis etiam ipſe prædicatione mi-
Pſal. 103. teſcat, terroremque immitis deponat affectus: quantò
Luc. 18. magis Deo laus ſua eſt deferenda, qui niſi bonus eſſet,
Matt. 7. ſuper terram ſtare quis poſſet? Proprium autem Dei eſt
vt bonus ſit. Denique in Euangelio habes quia *arbor bo-
na fructus bonos facit.* Fructus eius angeli ſunt, fructus
eius homines ſunt: hoc eſt, rationabiles ſancti, ſi Do-
mini præcepta cuſtodiunt. Fructus eius ſunt ij qui naſ- H
Rom. 11. cuntur in terris, fructus eius ſunt virtutes hominum.
Matth. 7. Merito ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igi-
Hebr. 12. tur radix laudetur, vt fructus poſſit probari. Sed & alibi
ait idem Dominus Ieſus: *Et pater veſter, qui bonus eſt, da-
bit bona data petentibus ſe.* Sed quamuis bonus Deus ſit,
cuius etiam amara plus proſunt (non enim inferuntur
vt noceant, ſed vt corrigant) rogatur tamen vt in bonitate
ſua doceat nos iuſtitias ſuas. Conſidera medicum vtilia
apponentem medicamenta vulneribus, ea tamen quæ
mordeant vlceris virus: aut certè ferro putrefacta reſecã-
tem. cùm eo ipſo bonus ſit medicus, quia vtilitatem ope- I
ratur ægroti, & facit quod prodeſſe nouerit: tamen quia
æger dolorem aut non vult, aut non poteſt ſuſtinere pro-
pter infirmitatem affectus ſui, rogat vt medicus eum
quadam bonitate & ſuauitate ſua curet, & non aſperita-
tem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vul-
nerum fibras: aut ſi aliter non poteſt, vt cũ moderatione
faciat, & quadam ſubtilitate mitiget vim doloris: Et ideo
Luc. 7. in Euangelij bonitate melius docentur iuſtificationes
Dei, quàm in legis ſeueritate. Opus autem iuſtitiæ iuſti-
ficatio eſt Vnde ſcriptum eſt quia Phariſæi ſe iuſtificare
voluerunt, non baptizati baptiſmo Ioannis. In eo enim
iuſtificationem non fecerunt, quia noluerunt agere pœ-
nitentiam delictorum quam Propheta in bonitate vult K
agere, vt efficiat peccatorum remiſſio ſine atrocitate dam-
nationis, cum remiſſionis gratia.

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum: ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.

Eccleſ. 2. Quantò magis quis Deo ſeruire deſiderat, tantò magis
in ſe excitat aduerſarios: & tanquam athleta fortis coro-
nam iuſtitiæ reportare deſiderãs, irritat in ſe plurimos &
laceſſit, qui inuident noſtro profectui. Quod etiam in
Pſal. 119. poſterioribus euidenter oſtendit. *Cum odio habentibus pa-
cem, eram*, inquit, *pacificus.* Nihil tamen tranquillitas
eius proficiebat, vt eos qui pacem oderant, ſua tran-
Ibidem. quillitate componeret, & eorum ſtudia comprimeret.
Cum loquebar illis, impugnabant me gratis: hoc, cum
cauſas impugnandi non haberent, tamen impugnan-
Epheſ. 6. di ſtudium non deponebant. Ita ergo multiplicantur ſiue
nequitiæ ſpiritales, ſiue homines, & multiplicatur ini-
quitas eorum ſuper iuſtum. Verbi gratia, ſi filium iuſtus
amittat (quod ſæculi vſu ſæpe contigit) ſi amittat patri-
monium, vel diuerſis afficiatur incommodis rerum, vel
corporis infirmitatibus, tunc dicunt ſuperbi: *Vbi eſt iuſti-
Iob. 4. tia eius? vbi miſericordia?* Ecce quia ſic multatus eſt, ecce
Iob. 35. quia ei innocentia ſua nihil prodeſt. Ideóque ad vitæ
huius ſpecimen extrahendum, tres illi ſancto Iob ſpecie
al. iniqui. amici, obtrectatione autẽ † inimici, probitatis atque iu-
Iob. 2. ſtitiæ eius inuidi, exprobrãtes grauia opprobria congere-
Iob. 16. bant: & qui venerant ad conſolandum, inſultare cœpe-
Iob. 19. runt. Sed iuſtus his non mouetur, ideóque nec Iob fran-
Iob. 32. gebatur. Denique in amiſſionibus filiorum vel patrimo-
nij dicebat: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen
Domini benedictum.* Ergo & in aduerſis poſiti dicamus:
Iob. 1. *Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo.* Poteſt enim Dominus
in melius mutare quæ facta ſunt, vt Iob ſancti habemus
Ibidem. exemplum: & quæ amiſſa ſunt, reddere. Poteſt quis &
amiſſis filijs generare meliores. Numquid Deo eſt diffi-
Iob. 41. cile meliora donare? Poteſt etiam ſi nihil donet, hoc ipſo
G tamen iuſto eſſe proſpectum, ſi forte futuri improbi ra- *Ibidem.*
pti ſunt, ne mutaret malitia cor eorũ. Similiter & de pa- *Sap. 4.*
trimonio, quaſi non videamus plurimos propter opes *Eccl. 5.*
patrimonij in periculũ ſalutis eſſe deductos, plurimis ex *Eccl. 11.*
diuitiarum abundantia ortam eſſe cauſam peccandi. Qui *2. Cor. 8.*
enim non habet quod donet, adſcribi ei culpa non po-
teſt quod non donauerit: qui autem habet quod donet,
& non dat, vtique obnoxius eſſe incipit peccato.

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego autem legem tuam meditatus ſum.

H Subtile cor ſanctorum, coagulatũ eſt verò cor ſuper-
borum. Vt enim lac natura ſui purum, ſpecioſum atque
ſincerum eſt, ſed corruptione coaceſcit: ſic mentis & cor- *1. Pet. 2.*
dis humani natura pura, ſincera, perſpicua eſt priùs quã
vitiorum admixtione coaleſcat. Coagulato enim lacte
fit quædam concretio, nec ſuauitatem habens eandem,
nec gratiam. Ita homines, qui ante ſedulitate gratiæ, ſua-
uitate verborum, lactis ſpeciem præferebant nulla inui-
dia corruptã, ſi cœperint inuidere, coagulatur in vitium
cor eorum, & fit de ſuauitate amicitiæ amaritudo male-
uolentiæ, & inſuauis quidam horror inuidiæ. Ergo coa-
I gulatum eſt cor per ſuperbiam, per inuidiam, quæ leni-
tate naturæ fluentem beneuolentiam malitiæ concretio-
ne vitiarunt, Iniquorum ergo cor coagulatur, iuſtus au-
tem humiliatur, legis præcepta meditando, qui habet
humilitatis magiſterium.

Bonum mihi quòd humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.

Hoc ſecutus Apoſtolus: *Placeo mihi*, ait, *in infirmi-
tatibus, in iniurijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in* *2. Cor. 12.*
anguſtijs. Cum enim complacet in infirmitatibus, &
K non frangitur animo, nec cedit iniuriæ, diſcere iuſtifica-
tiones Dei & meruit & impleuit. Ergo hic, *humiliaſti me*,
hoc eſt, diuerſis tentationibus & incommodis exercui-
ſti, dicit. Quod aperuit & Symmachus, ſcribens: *Profuit* *Hier. 31.*
mihi quod afflictus ſum, vt diſcerem iuſtitias tuas. Ergo qui
humiliatur, non deiciat animũ, neque frangat, ſed magis
humiliãdo proficiat, vt ſuperbũ humilitate ſua mitiget,
inſolentes morum ſeueritate confundat, contumelioſos
patientia ſua frangat, auaros nonnumquam etiam æqua-
nimitate diſpendij a iurgij intentione deducat. Sic enim *Luc. 7.*
legiſti: Quia iuſtificata eſt ſapientia a filijs ſuis, dũ Chri- *Eſai. 50.*
ſtus ſe offert ſupplicio, † cedit iniurijs, non ſubducit op- *1. Pet. 2.*
L probrijs, nec a confuſione ſputorum auertit faciẽ ſuã: & *al. dedit.*
ideo omnes ſapientia ſua inſtruxit, & lubrica ſanauit.

Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.

Non quicumque hoc dicit, immò rarus hoc dicit: id *Baruch. 3.*
eſt, qui legem Dei auro atque argento præfert, qui po-
teſt propter legem Dei omnia relinquere. Sed nec Chri-
ſtus hũc reperit, niſi de iis quos ipſe docere dignatus eſt.
Petrus hoc dixit, & probauit effectu, quia pluris legem
quam aurum habuit. Ideóque ait. *Aurum & argentum*
M *non habeo.* Non auarus hoc dicit, qui defoſſo auro incu- *Act. 3.*
bat. Non dicit pecunioſus, qui quotidiana emolumenta
ſollicito rimatur affectu, qui quotidie opes aggerat, qui
hereditatis tendit aucupia, qui circa ægrotantis lectulum
indefeſſas exercet excubias. Hic aliqui legem oris Dei
tanquam legem verbi Dei accipiunt, vt ſi dicas, legem *Ioan. 6.*
dextræ Dei. Bene ergo & hoc conuenit Petro dicenti:
Verba vitæ æternæ habes, & nos relinquemus te? hoc *Num. 12.*
eſt, *Lex oris tui ſuper millia auri & argenti eſt* & poſſumus *Exod. 19.*
tantum deſerere bonum, & ſæculi huius emolumenta
captare? Sed Moyſes lex oris Dei poteſt dici, per quem
Dominus loquutus eſt, & dedit legem.

In octonarium decimum enarratio.

Iod.

Decima littera apud Hebræos Iod, quæ Latina ſignificatione confeſſio dicitur, vel certè deſolatio. Nec diſcors ac diſſonans videtur interpretatio. Siquidem qui deſolati ſunt, citiùs confitentur. Magis enim ſecundis rebus animus extolli ſolet: cùm autẽ vrgetur (*Pſal. 77.*) aduerſis, tunc † (*al. diuinũ.*) demũ implorat auxilium. Nam & in iis quæ humana ſunt, hunc vſum eſſe cognoſcimus, vt cui ſuccedunt proſpera, animus elatior ſit: cui mundi huius B infeſta ſunt ex potentia alicuius aduerſa, tunc confugiat, tunc opem quærat, vt vel rogando ſuperioris mitiget poteſtatem, vel ſe viribus armet adiunctis, ne quaſi inferior potentioris viribus opprimatur. Denique Hieremias ſub hac littera ſic ait: (*Thren. 1.*) *Manum ſuas extendit qui tribulat in omnia deſideria eius.* Vidit enim gentes introeuntes in ſanctificationem ſuam, quibus mandáſti ne introirent in Eccleſiam † (*al. eius.*) tuam. De Hieruſalẽ vtique hoc dicit Propheta, cuius deplorat ærumnam, cuius præceſſit deſolatio ac deſtitutio, vt poſtea ſequeretur confeſſio. Caſtigat (*Hebr. 12.*) enim Dominus omnem filium quem recipit. Receptus igitur Hieruſalem, ante captiuitatis flagellauit ærũ- C nis. Nimium enim inſoleuerat, & inflato ſeſe corde iactauerat, (*Coloſſ. 2.*) vt caput tenere non poſſet Dominum Ieſum, id eſt, humilitatem, gratiam, iuſtitiam, ſapientiam: hoc eſt, veræ fidei magiſterium non teneret. Et ideo Dominus caſtigauit eam, qui moderatos omnium nouit, quẽadmodum vnumquemque caſtiget. Vt enim medicus grauiora vulnera aſperioribus medicamentis curare cõſueuit, leuiora lenioribus: ita & Deus noſter grauiora peccata maiore ſeueritate caſtigat. Sed ipſa caſtigatio (*Deut. 32.*) ad ſalutem proficit. Dixit enim Dominus: *Percutiam, & ego ſanabo.* Denique de Hieruſalem ſpem cœpit Hiere- (*Thren. 3.*) mias propheta promittere. Nam in poſterioribus ſub D hac littera ait: *Dabit percutienti maxillam ſuam, & ſaturabitur opprobriis.* Dabit in ſepulturam os ſuum, ſi tamen eſt ſpes. In euangelio Dominus Ieſus docens virtutem inſi- (*Matth. 5.*) gnem patientiæ, ait: *Qui te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alteram.* Vult enim diſcipulos ſuos & iniuriarum eſſe patientes, nec referre facilè, nedum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indicium eſt. Et ideo quoniã (*Thren. 3.*) deſolata erat ac deſtructa Hieruſalem, Dabit, inquit, percutienti maxillam ſuam, vt non ſe ſubducat iniuriæ, nec declinet cædis dolorem, ſed percutienti maxillam offerat. Vtrumque intelligi poteſt, ſiue ei qui percutere E incipit, ſiue ei qui iam percuſſerit, vt illud euangelicum (*Matth. 5.*) compleatur: *Qui te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alterã.* Et prophetice hoc poſitũ eſt, vt doceret Hieruſalẽ, hoc eſt plebis Iudaicæ Eccleſiam non aliter eſſe ſeruandam, (*Eſai. 52.*) niſi per Euangelij diſciplinam: vt cùm cœperit Euangelij præcepta ſeruare, & operibus implere mandatum Do- (*Thren. 3.*) mini Ieſu, tunc iugum captiuitatis de ſuæ animæ ceruice deponat, & ſe ſubdat iugo Chriſti. *Et ſaturabitur*, inquit *opprobriis.* Non dixit, Subibit opprobrium. Facile eſt enim vnam aut alteram contumeliam ſuſtinere. Addidit, *Saturabitur opprobriis*, quo facilius Domini moueat miſericordiam, opprobriorum compluriũ deformitate F miſerabilis. Quod vtique ex libro Regnorum poteſ intelligere. (*2. Reg. 16.*) Quippe cùm conuiciaretur Semei filius Gera ſancto Dauid, virum ſanguinarium appellans, & malediceret ei quando fugiebat filium ſuum Abeſſalon: parricidialia ad tempus bella declinans tacebat rex, & ſummum patientiæ inſigne præſtabat. Etenim cùm tentationis ſuæ tempus intelligeret, vt ei parricidiale prælium moueretur, magis humilem ſe volebat videri, quo Domini mitigaret offenſam, quam exaſperandum eius arbitrabatur in ſua tentatione iudicium, ſi forte ſuas iniurias vltum iret. Vnde & populi duci Abeſſã vin- (*Ibidem.*) dicare cupienti ait: *Quid mihi & tibi eſt fili Saruiæ? Ideò maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit ani-* A *mam meam, Si autem modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam: & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc.* Quod & prophetico dixit (*Eſai. 40.*) ſpiritu, & probauit euentu. Cùm enim repleta fuerit humilitas, peccatum ſoluitur. Denique & in Eſaiæ libro habes quia dixit Dominus: *Sacerdotes loquimini ad cor Hieruſalem: conſolamini eam, quia repleta eſt humilitatio eius, ſolutum eſt peccatum eius: quia accepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* (*Prou. 26.*) Aduertis igitur quia vbi deſolatio ibi humilitas. Deſolationem enim ſequi- (*Eccl. 2.*) tur humilitas iuſto ordine, humilitatem patientia, pa- (*1. Petr. 1.*) tientiam probatio, probationem conſolatio. Quod ha- B bes & in Apoſtolo ſcriptum: *Quia tribulatio patientiam* (*Rom. 5.*) *operatur, patientia autem probationem, probatio autem ſpem:* (*Thren. 3.*) *ſpes autem non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui vtique noſtrorum conſolator eſt affectuum.* Quod autem ait: *Dabit in ſepulturam os ſuum*; oſtendit quandam ſupra modum patientiæ taciturnitatem, vt tanquam ſepeliat os proprium ne loquatur, & velut quodam aggere virtutum obſtruat, ne vocem doloris emittat, tantum pondus afferens patientiæ quam ſpes foueat, vt vocem ipſam velut buſto quodã ac tumulo ſepeliat ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare poſſit iniuria. Huius C ergo litteræ interpretationem, vt potuimus, explicauimus: veniamus ad Pſalmum.

Manus tuæ fecerunt me, & parauerunt me: da mihi intellectum vt diſcam mandata tua

Magno commendationis exordio vſus eſt, vt opus Dei eſſe ſe diceret, quo faciliùs circa operis ſui gratiam fauor inclinaretur auctoris. Grandis enim prærogatiua eſt in rebus humanis, vt aliquis operibus & beneficiis faueat ſuis: nec meritum ſpectet alienum, ſed in ſuæ gra- D tiæ munus intendat, ne videatur abrogare quod ipſe (*Geneſ. 2.*) donauit. Itaque etſi de luto corporis noſtri ſubſtantia (*Sap. 7.*) ſis, & carne induamur, & corpus oſſibus intexatus & (*Iob. 10.*) neruis, tamen quod ſimus pretioſiſſimũ opus Dei, nemo (*Eccl. 17.*) dubitauerit. Nam & fabricam ipſam humani corporis ſi quis conſiderare velit, nihil poterit in terra pretioſius iudicare. Eſt enim homo ſtatu celſus, vultu decorus, cæſarie gratus: non in aluum cæterorum more curuatus animalium, ſed ipſo naturæ iure ſublimis, qui in cælum libero ſpectet obtutu, nulla captiuæ ſeruitute ceruicis depreſſus in terram, ſed tanquam propriæ conſcius libertatis, & locuples ſui teſtis auctoris. Veruntamen in E cæteris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus præter gratiam corporis nihil eſt aliud quod requiratur. Homo in eo eſt pulchrior, quod non videtur: non in corpore, quod videtur: in ſe habens æternitatis gratiam, & præſentium venuſtatem. Quæ enim viden- (*2. Cor. 4.*) tur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æter- (*2. Cor. 5.*) na. In hoc terreſtri hoſpitio indutus habitatione cæleſti, cui ſimul competit & in terris videri, & Deo coniungi. Magnum ſanè munus, ſi ſe ipſe cognoſcat, & quædam forma iuſtitiæ, mundo magis quam ſibi naſci. Vnde Salomon ait: *Grande homo, & pretioſum vir mi-* (*Prou. 20.*) *ſericors: virum autem fidelem opus eſt inuenire.* Et vere F magnus eſt qui diuini operis interpres eſt, & imitator Dei. Homo eſt enim qui potuit dicere: *Imita-* (*1. Cor. 11.*) *tores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: terram excolit, maris tanquam poſſeſſione vtitur, cæli ornamenta gran- (*Geneſ. 1.*) dis miratur aſſertor. Euanuerat terrum natura, niſi qui ea vteretur, diuina prouidentia eſſet adiutus. Denique poſtquam fecit Deus cælum & terram & maria, poſteaquam omnia reptilia, volatilia, animantia † (*al. poſteà.*) protulit, hominem fecit, quem animantibus viuentibus anteferret. De quo non immeritò cæleſtis ſententia reſultauit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudi-* (*Ibidem.*) *nem noſtram. Cætera dixit, & facta ſunt: mandauit, &* (*Pſal. 148.*) *creata ſunt*: vt homo fiat, ſpecialis quidam Dei acceſſit hortatus, vt tanquam laborantis Dei in huius modi creaturæ ſignificetur operatio. Deus quidem ex-

pets laboris eſt, ſed tamen ſcripturæ verba quid aliud, G
Eccl. 17. niſi cuſtodiam tui ob gratiam operationum eius oſtendunt? Ergo ſi Deus maiore quodam ſtudio te creauit,
cur ipſe tui ſtudium derelinquis? Si Deus in te laborauit, qui laborare non nouit, cur ipſe fugitans ſis laboris? *Manus tuæ* (inquit) *fecerunt me, & parauerunt*
Pſal. 137. *me.* Clamat ad Deum Propheta: *Opus tuum, Domine, ne deſeras, non derelinquas.* Te auctorem conuenio, te
teneo conditorem, præſidia aliena non quæro. In adiumentum accingere, qui accinctus es vt creares. Dic
ipſe Dauid quid ſenſeris, cur dixeris. *Manus tuæ fecerunt*
me? Sed dixiſti inferius: *Domine retribues pro me, Domine*
Ibidem. *miſericordia tua in ſæculum, opera manuum tuarum non omittas.* H Hoc eſt dicere: Beſtias non fecerunt manus tuæ,
ſed dixiſti: Producant aquæ reptilia animarum viuentium: & produxit terra ſecundùm genus quadrupedia,
Geneſ. 1. & reptilia, & beſtias terræ. Me autem, inquit, feciſti, me
Iob. 10. tuis manibus figuraſti. hoc eſt, non figuraſti beſtias manibus tuis, non reptilia, non volatilia. *me autem fecerunt*
manus tuæ, & parauerunt me. Non mediocre opus eſt
Sap. 1. quod paratum eſt, cùm ſapientia vnumquodque diſponitur & paratur. Denique ſapientia dicit: *Cum pararet cælos, cum illo eram.* Quod de hominibus dicit idem Prophe-
Prou. 8. ta: *Vox Domini præparantis ceruos.* Quæ vox Domini Dei I
Pſal. 28. eſt, niſi, *Faciamus hominem*? Qui ſunt iſti cerui, niſi inimici
Geneſ. 1. ſerpentibus, qui ſuper aſpides ambulant, & venena non
Pſal. 90. ſentiunt? Non vile igitur, non corporale arbitror quod
parauit Deus. Noſce te ipſum homo, tuæ animæ dici-
Can. 1. tur in Canticis canticorum: *Niſi cognoueris te † formoſa in*
al. formoſam. *mulieribus.* Cognoſce te anima, quia de terra, non de
lutoes, quia inſufflauit in te Deus, & fecit te in animam
Geneſ. 2. viuentem. Opus magnificum eſt homo, Dei inſ-
al. inſpiratum. piratione † formatum. Attende tibi, vt lex dicit: tibi,
id eſt animæ tuæ. Sæcularia te & mundana ne teneant,
terreſtria non morentur. Ad illum tota intentione feſtina, ex cuius inſpiratione conſiſtis. *Grande*, inquit, K
Deut. 4. *homo, & pretioſum vir miſericors*: virum autem fidelem
opus eſt inuenire. Diſce homo vbi grandis, vbi pretioſus
Prou. 20. ſis. Vilem te terra demonſtrat, ſed glorioſum virtus facit, fides rarum, imago pretioſum. An quidquam tam
pretioſum quàm imago eſt Dei? Quæ primum tibi fidem
debet infundere, vt in corde tuo refulgeat quædam auctoris effigies: ne qui mentem tuam interrogat, non agnoſcat auctorem. An quidquam tam pretioſum, quàm
Eccleſ. 17. humilitas, vt nanitam corporis animæque perſpiciens, altero te ſubiicias, altero te recognoſcas? Prona in vitium carnis illecebra: miſericordia ſuadet
Geneſ. 8. quia quod alteri contuleris, tibi ſoluis: quidquid
à te procedit, in te recurrit: & quidquid feceris, tibi L
proficit. Viuacis animæ vigor ſenſus, rationis & intellectus capax atque iudicij, vt digna domus tanti habitatore videatur, non amittet ſuæ prærogatiuam naturæ, vt hominis nomen amittat. Scriptura enim eum
hominem dicit, qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem
Dei: peccantem autem non hominem, ſed aut ſerpentem, aut equum adhinnientem fœminis, aut vulpeculam, aut iumentum vocare conſueuit. *Nolite fieri ſi-*
Sap. 2. *cut equus aut mulus, quibus non eſt intellectus. In camo &*
Hiere. 5. *freno maxillas eorum conſtringe, qui non approprinquant tibi,*
Pſal. 48. &: Dicite huic vulpi de Herode inquiens. Et genera-
Pſal. 31. tio viperarum a Ioanne plebs hominum dicitur. Ma- M
Luc. 13. gnum ergo opus Dei es, ô homo & magnum eſt quod
Luc. 3. dedit tibi Deus. Vide ne quod Deus tribuit, amittas.
Magnum illud munus, quòd es ad imaginem Dei: &
hic in te punitur magis. Deus enim non punit ſimilitudinem ſuam, ſed eum punit qui ad ſimilitudinem
Dei factus, hoc quod accepit, ſeruare non voluit.
Prou. 20. Punitur ergo illud quod ad ſimilitudinem Dei eſſe deſiſtit, hoc eſt, peccatum tuum. Nam ſuam Deus non damnat imaginem, nec illam in incendium mittit æternum,
ſed magis vindicat imaginem ſuam de eo qui imagini illi
Pſal. 31. fecit iniuriam, vt per malitiam quod eras, homo eſſe
deſineres, & non fieres mulus ex homine. Vindicatur
ergo imago, non condemnatur. Vindicatur quaſi expulſa, non condemnatur quaſi rea. Poſtquam enim
peccâſti, aliud eſſe cœpiſti: & illud quod eras deſi-

G iſti. Quomodo igitur punitur in te, quod in te non inuenitur? Nam ſi inueniatur in te imago Dei & ſimilitudo, non ſupplicium incipis dignus eſſe, ſed præmio. Ita
imago illa qua ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus es, non condemnatur, ſed coronatur. Condemnaris autem in eo, quod ipſe mutatus es vt fieres ex homine ſerpens, mulus, equus, vulpecula. His enim nomini-
bus iam nos ſcriptura damnauit, quia exuti cæleſtis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, *Pſal. 48.*
qui gratiam hominis non tenemus. In aliquibus tamen
codicibus inuenimus. *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.* Nec illud alienum, quia & Iob dixit: *Ma-*
H *nus tuæ plaſmauerunt me & fecerunt.* Vnde & hic edicitur, *Iob. 10.*
vt meminerit Deus quia puluis ſumus: vt vberioris gra- *Pſal. 102.*
tiæ munus infundat, nec infirmum opus deſerat. Gubernator fluctuante nauigio plus laboris impendit, quam
cum ſecundo remigio labitur fluctu, aut ventorum flatu
ſupparo proſperante procurrit. *Manus tuæ*, inquit, *plaſ-* *Eſai. 45.*
mauerunt me. Manus dicit pluraliter, non manu. At vero *Eſai. 66.*
alibi ait: *Ego manu mea ſolidaui cælum*, &: *Manus mea fe-* *Iob. 10.*
cit hæc. In hominis conſtitutione videtur non abunda- *Geneſ. 1.*
re, quod toti mundo vt fieret abundauit. Cælum vna *Hebr. 1.*
firmauit manus, vt ſcriptum eſt: & vtraque Dei manus,
I hominem figurauit, vt legimus. Cælum non ad ſimilitudinem, homo ad ſimilitudinem. Angeli ad miniſterium, homo ad imaginem. Eſto vt & Angeli ad imaginem, ſcriptura tamen de homine locuta eſt quòd ſit *Rom. 5.*
ad imaginem. Habemus enim aliquid quod fortaſſe angeli non habeant. Vbi enim abundauit peccatum, ſu- *Eſaiæ. 9.*
perabundauit gratia. Nobis eſt natus Chriſtus ex Vir- *Hebr. 2.*
gine. Legimus enim: *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt*
nobis. Nobis carnem ſuſcepit, immò potius nos in
illa carne ſuſcepit, quando filium hominis in Dei ſede *Apoc. 8.*
conſtituit. Non lego angelos in Dei ſede niſi ſtantes, *Dan. 7.*
niſi miniſterium deferentes. Non lego angelos, ſed
K homines conſepultos Chriſto, & in Chriſto reſuſcita- *Rom. 6.*
tos. Denique ait Apoſtolus, *Quia conuiuificauit nos in*
Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluificati: & ſimul ſuſcitauit,
ſimulque ſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. Filius ergo hominis ad dexteram Dei, non angelus, non ar- *Epheſ. 2.*
changelus, nec Cherubim & Seraphim. Illi laudant, *Marc. 16.*
filius hominis ſedet. Filius hominis angelorum ore *Eſai. 6.*
laudatur, quod angelos malos vicerit, de nequitiis *Hebr. 1.*
ſpiritualibus quæ ſunt in cæleſtibus, triumphauerit: quod
fecerit ſimiles angelorum homines, in quibus ante
erant contagia mortuorum. *Verbo*, inquit, *Domini cæli*
firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Ho- *Apoc 5.*
mo quoque ſpiritu Domini perfectionem vitæ, con- *Pſal. 32.*
L ſummationémque virtutis accepit. *Inſpirauit in eum*
Dominus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Vita ergo noſtra cœpit ex inſpiratione diuina: *Geneſ. 2.*
ſed vita hæc seceſſione animæ corporiſque diſſoluitur,
inſpiratio autem diuina non ſoluitur. Et ideo intellige
aliud eſſe quod figuratum eſt, aliud quod factum eſt
vel paratum. Meritóque dupliciter habes ſcriptum
de homine. Primum enim ſcriptum eſt: *Faciamus*
hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: domi- *Geneſ. 1.*
nabitur, inquit, *vel principatum habebit, & fecit Deus*
hominem ad imaginem. Secundo autem loco ita ſcriptum eſt: *Quia accepit Deus puluerem de terra, & plaſma-*
M *uit hominem.* Vbi puluis, ibi plaſmatio: vbi autem non
puluis, ibi non terra, non materia, ſed incorporeum, *Geneſ. 2.*
ſed admirabile: ibi non materia ſed immateriale.
Quod enim ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materia, ſed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem
Dei, vbi iuſtitiæ, vbi ſapientiæ, vbi omnis forma virtutis aſſumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad
imaginem. Homo enim non eſt imago Dei, ſed ad ſi- *Sap. 2.*
militudinem factus. Alius eſt imago Dei inuiſibilis, pri- *Coloſſ. 1.*
mogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt omnia. Ille non ad imaginem: ſed imago: tu non imago,
ſed ad imaginem. Habes ergo in tua ſubſtantia aliquid
de imagine & ſimilitudine Dei, quod ſit diuinæ ſimile
imagini. Propterea imago ad eum qui eſt ad imaginem venit, & quærit imago eum qui eſt ad ſimilitudinem

Digitized by Google

Ezech. 34. ſui, vt iterum ſignet, vt iterum conformet, quia amiſiſti A
quod accepiſti. Inſufflauerat enim tibi Deus vt inſpira-
tionis ſuæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa
Geneſ. 2. ſuſtulerat: factus eras in animam viuentem. Audi quid
dicat: non in carnem, ſed in animam viuentem. Sed
quia peccator ſignaculum tenere non potuit, & in cri-
Matt. 16. mine poſitus non ſapiebat quæ Dei ſunt, ſed quæ ho-
minum; propterea venit Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, legiſti in Euangelio, & a mortuis reſurgens cùm
clauſos diſcipulos repeiſſet, clauſtris ingreſſus eſt ma-
nentibus, & dixit: *Pax vobis. Sicut miſit me pater, & ego*
Ioan. 20. *mitto vos. Cùmque hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Ac-*
cipite Spiritum ſanctum. Vidéſne ergo quæ manus fecerint
hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtique
quem ſecundùm Chriſtum induimus expoliantes vete- B
rem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum,
Coloſſ. 3. qui renouatur ad agnitionem ſecundùm imaginem eius
qui creauit eum, vbi non eſt ſeruus & liber, ſed omnia
& in omnibus Chriſtus. Chriſtum ergo induimus, ſicut
& alibi dictum eſt: *Chriſtum induiſtis.* Accepimus Spiri-
Galat. 3. tum ſanctum, qui non ſolùm noſtra peccata dimittit, ſed
Ioan. 20. etiam nos facit ſacerdotes ſuos aliis peccata dimittere.
Mat. 18. Ideo ait Propheta: *Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me ma-*
num tuam. Finxit per lutum, poſuit per gratiam ſpirita-
Pſal. 138. lem, licet plerique hunc Pſalmum ex perſona dictum
Saluatoris accipiant. Audi quia manus Domini etiam
ſpiritus dicitur. Clamat Iob: *Spiritus diuinus, qui fecit me.* C
Iſtæ ſunt ergo manus quæ hominem parauerunt, Chri-
Iob. 33. ſtus & ſpiritus. Ergo Dominus Ieſus & corporis auctor
eſt noſtri, qui primum fecit hominem ad imaginem, &
poſtea de luto finxit, & voluit † ſaluare quod fecerat, ſal-
al. ſeruare uare quod plaſmauerat, vt totum hominem ſaluum fa-
Geneſ. 1. ceret, ſicut ipſe dixit in Euangelio: *Mihi iraſcimini quia to-*
Geneſ. 2. *tum hominem ſaluum feci in ſabbato*: Quod ſpecialiter Ec-
cleſia docet, quia non ſolùm anima, ſed etiam caro no-
ſtra ſaluatur. Anima per cognitionem Dei, caro per re-
Ioan. 7. ſurrectionem: quorum alterum docuit diuini auctorita-
te ſermonis, alterum propriæ reſurrectionis exemplo.
Hic eſt ergo homo geminæ ſubſtantiæ. Alia eſt enim
Iob. 19. facti ſubſtantia, alia † inſufflati. Iſta de Dei ſpiritu, illa D
Sap. 7. de limo. Propterea ait Iob: *Reſuſcitabis corium meum*, quia
al. figurati quod de limo eſt, reſuſcitatur, terra enim in terram redit,
Iob. 19. quod autem ſtatutum eſt vt principatum haberet ſuper
cætera animantia, id præſtantius eſſe intelligis. Loti etiã
beſtiis nobiſcum commune conſortium eſt, & ideo ani-
mæ ſpecialis prærogatiua donata eſt, vt homo cæteris
Geneſ. 1. animantibus imperet: ſed vt poſſit imperare, debet Deo
eſſe ſubiectus. Docetur igitur ſeruire, vt ad regnum per-
uenire mereatur. Qui enim ſeruit Chriſtu, placet Deo.
Qui ſeruit Chriſto, placet vtique veritati, ideo debent
Geneſ. 9. neſcire mendacium. Qui ſeruit iuſtitiæ, debet repellere
Rom. 14. iniquitatem. Qui ſeruit immaculato, debet tenere caſti- E
moniæ diſciplinam. Qui ſeruit luci, debet odiſſe tenebras
peccatorum. Ergo quia corpus infirmum eſt, viſitatio-
nem Domini poſtulemus. Vnde Propheta ait:

Pſal. 8. **Quid eſt homo quòd memor es eius? aut fi-
lius hominis, quoniam viſitas eum?**

Et nunc in reliqua verſiculi portione ait: *Da mihi intel-*
lectum vt diſcam mandata tua. Spiritalem igitur ſe eſſe co-
2. Tim. 2. gnoſcit Propheta per gratiam Spiritus ſancti. Etenim in- F
Eſai. 11. tellectum dari à Domino, & inter munera primo con-
1. Cor. 12. ſtitui loco, in apoſtolica lectione didiciſti. Propheta ve-
rò primo loco ſapientiæ, inde intellectus donum inter
munera gratiarum conſtituit. Et quia vnicuique datur
manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, ideo Dei donum petit
propheta. *Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.* Sed
vide ordinem. Intellectus præmittitur vt ſcientia ſequa-
Ibidem. tur. Nam niſi quis intellexerit, doctus eſſe non poterit.
Doctrinam igitur intellectus facit, non memoria. Nihil
enim prodeſt multa legiſſe, niſi intelligas ipſe quæ lege-
ris. Et in Apoſtolo poſt manifeſtationem ſpiritus, ſermo-
nem ſcientiæ legiſti poſteà ſubſtitutum, vt ſcias intelle-
ctum memoriæ præferendum, & illum poſſe habere
ſcientiam, cui ante intellectus affulſerit. Simul & humi-

A litatem conſidera. Si Propheta intellectum dari ſibi po-
ſtulat, quis tam arrogans, qui profiteatur in ſua pote-
ſtate eſſe intelligentiam? Intellectum petit, vt ipſe ſe no-
uerit, & naturæ ſuæ poſſit ſcire rationem. At illi qui de
rerum natura diſputant, cæli ſcrutantur plagas, qui ſe
ipſos ſcire non poſſunt, putant intelligentiam ſine Dei
dono poſſe concedi. Vnde & nos humilitatem debe-
mus aſſumere, ne extollamur, ſi forte vnam aliquam de
ſcripturis parabolam cognouerimus: aut quia interdum
ſecundùm litteram plane legimus, ſi forte ſecundùm lit-
teram aliquid intellexerimus doctrinæ nobis aſſuma-
mus ſcientiam. Propheta ille qui accepit Spiritum ſan- 1. Reg. 5.
ctum, poſtquam vnctus eſt in regem, vnctus eſt in pro-
phetam, centeſimum octauum decimum Pſalmum ſcri-
B bens, intellectum ſibi dari poſcit vt mandata Dei intel-
ligat: & ſcit niſi à Domino acceperit gratiam intelligere
eius ſe mandata non poſſe. In Euangelio quoque lego
quia proponebat parabolas Dominus Ieſus, & Apoſtoli
non intelligebant. Denique explanationem propoſitæ Matt. 13.
parabolæ poſtulabant. Ipſe Dominus Ieſus cùm diceret,
vt legiſti in libro Euangelij ſecundùm Matthæum ſcri-
ptum: *Beati pauperes ſpiritu*; ſubiecit in poſterioribus: Matth. 5.
Qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno calo- Ibidem.
rum, & in alio loco: *Omnis qui audit verba hæc, & facit ea,* Matt. 7.
ſimilis erit viro ſapienti. Non ergo qui audit tantummodo
ſimilis erit, ſed qui facit quæ audierit. Ergo neque qui
C facit ſine auditu, neque qui audit ſine facto, poteſt eſſe
ſapienti ſimilis, ſed qui audit & facit. Audiamus igitur,
vt intelligamus faciamus, vt intellexiſſe nos quod audi-
uimus, comprobemus.

Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua ſuperſperaui.

Fortaſſe aliquibus videatur hoc eſſe contrarium, quia
iuſtus dicit: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur.* Mul-
tis enim iuſtus grauis eſt cùm videtur. Denique in Euan- Sap. 2.
gelio plerique Dominum Ieſum videre non poterant, ſi- Luc. 8.
D cut Geraſeni rogabant eum vt abiret de regionibus eo- Luc. 9.
rum: & alij ei tranſitum denegabant, quando tantum per
eos tranſire volebat. Vnde puto quòd ſicut illic Iudai-
cæ forma impietatis exprimitur, ita hîc Eccleſiæ gratia
reueletur. Prophetat enim totum orbem replendũ eſſe
timore diuino, & ideo quaſi timentes Deum ſanctorum
dicit cognitione lætari. Qui enim videt iuſtum & gau-
det, etiam ipſe vult eſſe iuſtus. Pulchrum eſt enim vt eo
in aliis delectetur, quod vult ipſe in ſe ſeruare, ſi poſſit.
Eſt enim inſitum bonis, vt caſtum pudicus, prudentem
ſapiens affectu pio diligat, miſericors liberalem, & vir-
E tutes ſuas in aliis amet. Pleriſque enim iuſti aſpectus, ad-
monitio correctionis eſt, perfectioribus verò lætitia eſt.
Quàm pulchrum ergo vt videaris & proſis? Bonum ergo
viri iuſtus. Propterea denique Paulus Apoſtolus aſcendit
Hieroſolymam, vt iuſtos videret: & cum Petro manſit Prou. 20.
diebus quindecim vt ex eius aliquid cohabitatione pro- Galat. 1.
ficeret. Propterea ipſe Paulus & Barnabas, cùm Hiero- Act. 15.
ſolymam ingrederentur, magnificè excipiebantur ab Ec-
cleſia, ab Apoſtolis, & maioribus natu. Cùm autem abire
vellent, ne diſcederent rogabantur: & vt poſtea de Pau- Act. 20.
lo legimus cum lachrymis deducebatur. Nam ſi eſt tan- Plin. lib. 30
F ta vis in naturalibus, vt animal viſũ proſit ictericis, ita vt hiſt. natur.
mortui quoque corpus eius animatis prodeſſe dicatur, cap. 11.
ſi fuerit demonſtratum iis qui huiuſmodi inciderint paſ-
ſionem: dubitare poſſumus quòd iuſti ſaner aſpectus?
Ergo vile animal irrationabile tantam virtutem habet, al. quid.
vt ſanare poſſit hominem momento exiguo, † quo vide-
tur: homo iuſtus, ſi tamen cum fide ab eo conſpicitur qui
vtilitatem ab eo percipere deſiderat, nihil conferet? Non-
ne vel ipſi oculorum radij virtutem quandam videntur
infundere iis qui fideliter eum videre deſiderant? Sed
quemadmodum iuſtus lætificat cor innocentium cùm
videtur: ita & improbi iuſtorum cognitione torquen-
tur, quia vel tacitis ſanctorum moribus arguuntur. Tor-
quet caſtitas incontinentiam, auaritiam liberalitas,
impietatem fides. De hoc quoque parile vilis animantis

Plin. lib. 8. cap. 22. ſumamus exemplum. Nam ſicut prodeſſe diximus mutum animal cùm videtur, ita obeſſe percipimus lupum ſi aliquem videndo præuenerit. Vocem enim feruntur amittere quos prior lupus viderit. Baſiliſcus quoque (hic eſt noxius ſerpens) ſi quodcunque prior viderit animal, fertur occidere: & allegatur ſtatim necari, qui potuerit *Ibid. lib. 29. c. 4.* à ſerpente huiuſmodi præuideri. Ipſe quoque ſerpens mori dicitur ſi fuerit hominis præuentus aſpectu. Ergo ſi tanta virtus vel in oculis ſerpentis, vel in oculis eſt hominis, vt ſi alter alterum prior viderit, poſſit occidere: non eſt virtus in oculis iuſti, qui repletus virtutis eſt gratia, cùm præſertim tantum operetur fides, vt & *Matth. 9. Luc. 9.* illa quæ fimbriam Domini tetigit, ſanaretur, & ille cui intendit Dominus Ieſus, ſtatim ex eius oculis gratiam ſanitatis hauriret? Sed qui videt iuſtum, debet ſcire quid videat, non illum videt in corpore, non in veſtimento, non in patrimonio, non in vultu, ſed intus videt. Nunquam illum videt, niſi eius viderit mentem, niſi eius *al. tractatu.* ſermonem intenderit, niſi ſenſum illius potuerit comprehendere, ſapientiam de † tractu eius potuerit aſſumere. *Luc. 7.* Tunc igitur lætabitur, cùm iſta perſpexerit, cùm iſta cognouerit. Ita ergo & nos ſicubi audiuerimus iuſtum, feſtinemus videre, ſicut illa mulier quæ audiuit in domo Phariſæi diſcumbere Dominum Ieſum, & ingreſſa eſt, & eius pedes perfudit vnguento. Illius imitatores ſimus: quia Eccleſiæ in illa mulier figuram eſſe quis dubitet? Sicubi ergo iuſtus ſedeat, ſicubi accumbat, feſtinemus videre eum. *Matt. 25.* Pretioſum eſt videre virum iuſtum, vt videas eum ſecundùm imaginem Dei. Quod foris eſt, nihil prodeſt quod intus eſt, ſanat. Sanè & in eo qui foris eſt, illum qui intus eſt, frequenter aſpicimus: vt ſi viderimus pauperem, illum ad cuius ſimilitudinem factus eſt, honoremus in paupere, de quo ait: *Dediſtis mihi manducare: quia quod vni eorum dediſtis, mihi dediſtis.* Qui enim coronat imaginem imperatoris, vtique illum honorat, cuius imaginem coronauit: & qui ſtatuam contempſerit imperatoris, imperatori vtique cuius ſtatuam conſputauerit, feciſſe videtur iniuriam. Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: ſed inuiſibilis Dei imago non in eo eſt quod videtur, ſed in eo vtique quod non videtur. Vides ergo quia inter multas Chriſti imagines ambulamus? Caueamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam vnicuique Chriſtus impoſuit. Caueamus ne aliquid detrahamus iis quibus debemus adiungere. Sed quod peius eſt, non ſolùm non honeſtamus pauperes, ſed etiam *Matt. 25.* dehoneſtamus, deſtruimus, perſequimur: & ignoramus quas Dei imagini congeramus iniurias, cùm factos ad imaginem Dei putamus eſſe lædendos. Qui enim irridet pauperem, exacerbat eum qui fecit illum. Sed *Ibidem.* aderit ille qui dicat: *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere: æger eram, & non viſitaſtis me.* Et quanto iſta leuiora ſunt, quàm ſi dicat: Iniurias mihi feciſtis, nudaſtis me, verberaſtis me? Quem ſi quis interrogauerit: Quando tibi iniurias fecimus? quando ſpoliauimus? quando etiam verberauimus? dicet: *Quando vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis.* Propterea caueamus diligentius ne cui vel minimo contumeliam irrogemus: ne ipſi Domino in illis minimis contumelioſi fuiſſe videamur. Qua ratione autem dixerit: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur* ipſe expoſuit dicens: *Quia in verba tua ſuperſperaui*, hoc eſt dicere: intus me viderunt, intus me tetigerunt, intus me aſpexerunt vbi ſpem aſſumpſi de tuis verbis, vbi tua verba percepi. Beati ergo qui vident iuſtum, & lætantur, quia ſperant in Dei verba. Quam multi autem ſunt qui oderunt iuſtos: quia perſcrutantur Dei verba, qui iuſti ſunt, & cùm aliquos doctos audiunt, impiè eos propter doctrinam vitare conſueuerunt?

Agnoui Domine, quoniam iuſta iudicia tua & in veritate tua humiliaſti me.

Quoniam iuſta iudicia tua. Qui poteſt intelligere quæ ſunt diuinæ prouidentiæ, vtitur eo ſermone quo vſus eſt propheta ſanctus Dauid: quia omnia iudicio Dei fiunt, vt

G ægrum corpus aliquis habeat aut ſalubre, vt diues, vt pauper ſit, vt moriatur iuuenis, vel ſenex. Si quis intendat ſcripturis diuinis, intelliget hæc fieri iudicio Dei. Nihil enim eſt præter Dei ſcientiam. Exemplū quærimus; Non eſt abſconditum. Siquidem Iob nunquam amiſiſſet proprias facultates, niſi eſſet traditus aduerſariæ poteſtati. *Iob. 1.* Dedit enim Dominus diabolo poteſtatem in facultates eius vt tentaret qualem amiſſo patrimonio haberet affectū. Dedit in filios, dedit in corpus eius, vt probaretur, num defunctorum dolore liberorum, aut cruciatu corporis a conſtantia mentis animíque deffeciſſet, niſi fortis *Iob. 2.* exiſteret. Dominus quidem nouerat fortem, ſed in illo H docere atq; examinare nos voluit vtrùm imitatores eius eſſe poſſemus. Denique & Abraham tentauit, quando filium ſeruis vnicum ſibi petiit immolari. Sciebat vtique *Geneſ. 22.* mentem Abrahæ. Sed ſciens tanta Dominus, ſicut legiſti in Euangelio, quia cùm interrogaſſet Dominus Ieſus *Ioan. 6.* diſcipulos quot panes haberent, & illi reſpōdiſſent quia quinque tantùm haberent panes, ipſe ait: *Quid ſunt inter tantos homines?* & ſubiecit Euangeliſta: *Hoc autem dicebat* *Ibidem.* *tentans eos, ſciebat enim quid facturus eſſet.* Qui ergo iuſtus eſt, examine iuſtitię ſua † agnouit, quia Dei iuſta iudicia ſunt: *al. credit.* vel ſecundùm Græcum, quia Dei iudicia ſunt ipſa iuſtitia. I Sed hoc vt agnoſceret, fecit præmiſſa precatio, quoniam intellectum ſibi dari popoſcit vt mandata Dei diſceret. Accepta eſt ergo intellectus & cognitionis gratia, agnouit iuſta eſſe Dei iudicia. Agnoſcere autem perfecti eſt. Denique aliud eſt credere, aliud cognoſcere. Fides timentis agnitio eſt ſapientis. Qui enim *Pſal. 115.* timet rationem non quærit: ſapiens autem & agnitionem eorum inueſtigat quæcumque percipere deſiderat. *Credidi*, inquit, *propter quod locutus ſum.* Cognouit autem intelligens quod locutus eſt. In quo ergo iuſta iudicia *Act. 14.* Dei ſunt: quia per labores & tribulationes & afflictio- *2. Tim. 2.* nes ad cæleſte præmium peruenitur. Sicut enim certantibus athletis corona defertur iuſto iudicio hominum, *Apoc. 3.* K ita legitimè certantibus Chriſtianis diuino iudicio palma decernitur. *Vincenti*, inquit, *dabo ſedere mecum in ſede* *Pſal. 16.* *mea.* Vita ergo noſtra examinatur igne ſicut ſplendor *Pſal. 55.* argenti, vt virtus certaminibus approbetur. *Tranſiuimus*, *Prou. 16.* inquit, *per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.* Per hæc igitur vera iudicia tua eſſe cognoui. Humiliatus enim ſum vt hæc viderem: quia ij qui *Pſal. 114.* exaltati ſunt corde, oculos ad veritatem aperire non poſſunt. Cùm autem humiliamur, peccata noſtra cognoſcimus, & ipſa humilitate delicta noſtra purgamus. *Humiliatus ſum*, inquit, *& ſaluum me fecit.* In veritate ergo humiliatus eſt, qui humiliatus eſt ad ſalutem: nec vanè L pertulit paſſionem, qui ſalutem veritatis ſecutus eſt. Di- *Ioan. 8.* ſtat igitur inter cognoſcere & timere, vt eò reuertamur. Denique Euangelij lectio docere nos debet. Ait enim Dominus ad eos qui credebant ei ex Iudæis: *Si manſeritis in verbo meo, cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Si manſeritis, inquit, cognoſcetis. Vides ergo quia non à principio potuit cognoſcere quicumque Deum timens verbum eius audiuit. Non ſolùm autem *1. Cor. 12.* non idem eſt timor & cognitio, verumetiam non idem eſt fides & cognitio. Siquidem etiam Apoſtolus docuit diuerſa eſſe munera gratiarum. *Alij enim*, inquit, *per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecun-* M *dum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu.* Si ergo alij fides datur, alij cognitio: vides quia vbi fides, non ſtatim *Li. 3 ſent. diſt. 24. §. poſt hoc.* cognitio. Vbi autem cognitio, & fides eſt & prudentia, nec ab ea poſſumus diligentiam ſeparare. Habuit ergo cognitionem ſanctus Dauid, vtpote propheta perfectus, quando quidem ita perfectè cognouit, vt humiliaretur in ipſa veritate. Siue ergo in aduerſis poſitus, agnouit probationis gratiam, ea quæ laborioſa & aduerſa ſunt, ſuſtinendo: iuſtum autem eſſe Dei iudicium: & ideo bene certantes nunquam deſeri vel relinqui, & coronam his poſt laborem poſſe deferri: ſiue in ſecundis & proſperis poſitus, cognouit etiam diuitias rerum, diuerſóſque ſucceſſus, tentationis cauſam ſolere ſuppetere, vt is qui his vtitur, rerum proſperitate tentetur. In eo igitur propheta Dauid laudandus, quia cùm iſta agnoſceret, humiliabatur, vt humilitate ſua vel proſperorum

excloderet tentamenta, vel aduerſorum ſubiret conſtanti æquanimitate tolerantiam. Non ergo magnopere laudabilis eſſet propheta, ſi laudaret iudicia Dei vſus affluentia ſecundorum. Quid enim magnum facimus, ſi quando in ſecundis ſumus, laudamus Deum, quando in diuitiis ſumus, quando nullis vexamur iniuriis? Illud eſt magnificum, ſi ſubiectus iniuriis, contumeliis, iudicium Dei laudes: ſi vexatus ægritudine, iudicia Dei prædices: ſi te inopia non reuocet quo minus laudes iuſtitiam Dei. Ergo ſemper laudanda ſunt iudicia Dei ſicut ſcriptum

Pſal. 47. eſt: *Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua.* Quæ ſunt filiæ Iudæ, niſi animæ religioſæ, animæ Eccleſiæ quæ Ieſum Chriſtum Dominum confitentur, quæ videntes rationem iudiciorum tuorum, ſemper exultant? Qui enim non ex aliquo ſecundorum prouentu, ſed ex cognitione B rationis induit lætitiam, is in exultatione perpetua conſtitutus eſt.

Fiat nunc miſericordia tua vt exhortetur me, ſecundùm verbum tuum ſeruo tuo.

Vt exhortetur me. Aliqui codices habent in hoc loco: Vt conſoletur me. Sed etiam in Apoſtolo legimus ex-

2. Cor. 1. hortationem pro conſolatione dictam, & conſolatio-

Rom. 8. nem pro exhortatione. Magna eſt ergo miſericordia Dei quæ non ſolùm remiſſionem tribuit peccatorum, ſed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne C ſuſcepti certaminis paſſiones imbelli formidine derelinquant. Non ergo miſericordiam quaſi is qui victus cedat, aut vt veniæ precator implorat, ſed vt Dei miſeratione ſuccinctus, maiora viribus tanto munere fultus expediat. Egregiam & ſingularem Prophetæ ſpectato virtutem. Alius enim humiliatus ærumnis poſceret vt circa eum tentamenta deſinerent, & ſedare Dominus aduerſa dignaretur, ne tribulationum procella in eum ſæuiret: iſte autem tanquam athleta fortis & patiens, qui exerceri & † angi animam ſuam tribulationibus noſſet, non

al. cingi. triſtia dimouere, non impugnantia declinare deſiderat, non omne illud deſinere quod fatigationẽ & laborem afferret, expoſcit; ſed magis in tempore laboris ſui ad- D uerſus tentationum procellas dari ſibi verbum conſo-

al. ingeruntur. lationis expoſcit, vt poſſit forti quæ † ingruunt mente tolerare, ne aliqua mœſtitiæ perturbatione laſſetur. In eo igitur obſecrat miſericordiam Dei, ne auxilio deſti-

Exod. 33. & Rom. 9. tutus, expediendi cœptam militiam derelinquat. Denique adhortationem diuinæ eſſe miſericordiæ, euidens teſtimonium docet. Moyſi enim dicit Deus: *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericordiam præſtitero. Igitur non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſt.* Fortè dicas: Ergo non debemus vel velle vel currere? Atqui negligentes Deus deſerere E conſueuit. Non ergo hoc dicit, ſed quid dicat conſideremus. Non volentis neque currentis hominis

Exod. 9. & Rom. 9. Ibidem. perſeuerantia eſt. Non eſt enim in hominis poteſtate, ſed miſerantis Dei eſt, vt poſſis complere quæ cœperis. Denique iterum Moyſi dicit: *Quia in hoc ipſum te ſuſcitaui, vt oſtendam in te virtutem meam.* Colligitur igitur adhortationem diuinæ miſericordiæ deputandam. Vnde ſequitur: Ergo cui vult miſeretur, & quem vult obdurat. Hunc miſeratus hortatur, illum non re-

Luc. 16. uocat execratus. Et verè miſericordia eſt Dei noſtrarum militia paſſionum, per quam nobis peccata F minuuntur. Denique Lazarus pauper quia in hac vita tolerauit mala compluríma, in gremio Abrahæ

2. Cor. 11. requiem conſolationis inuenit: ille autem diues qui

Iob. 5. conſolationem habuit in ſæculo, poſt curricula vitæ

Iob. 2. huius fructum quietis amiſit. Quem ſi miſeratus eſſet Deus, caſtigaſſet potius in hoc ſæculo, vt poſtea non flagellaretur. Denique Iob licet grauiter flagellatus,

Iob. 19. & quidem flagellis plurimis inopiæ, amiſſionis filio-

Iacob. 5. rum, doloribus corporis, opprobriis amicorum conſolatione tamen fruitur æterna. Ergo quantò maiores tribulationes fuerint, tantò vberior conſolatio reſeruatur. Et tamen ne cedas atque ſuccumbas: quantò maiores tentationes videris, tantò magis roga ver-

A buin Dei, vt adhortationem tibi afferat: ſicut rogauit & Paulus qui ait: *Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis, qui nos exhortatur in omni anguſtia, vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui ſunt in omni tribulatione, per exhortationem qua & ipſi adhortamur à Deo: quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.* Tanta vi apoſtolicæ petitionis rogat vt conſolationem accipiat à Domino in omni tribulatione, quo non ſolùm ipſe induat tolerantiam, verumetiam alios conſoletur, vt & ipſi poſſint propriæ mentis anguſtias ſuſtinere. Si igitur ipſe in omni tribulatione idoneus fueris approbatus, tunc demum dignus eris qui conſolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen non om- — 2. Cor. 1.

B nis paſſio † digna conſolatione eſt: ſed quæ paſſio pro Chriſto eſt, hæc conſolationem Chriſti meretur. Pulchrè autem addidit: *Secundum verbum tuum ſeruo tuo.* Ipſe enim Dominus pro ſuo nomine prælantibus auxilium pollicetur, dicens: *Cum ergo tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed pater meus qui loquitur in vobis.* Ergo ne impares ſimus certamini, diuinum ſemper oremus auxilium, vt nobis tribuat adhortationem. Si enim habeamus eum qui nos exhortetur, non facilè cedimus. Plerique autem habent: Qui conſolatur nos, nec abhorret à — al. diuina conſolatio. — Mat. 10. — 2. Cor. 1.

C vero. Inſtigantis enim aliquem blanda quædam eſt exhortatio, quę certantem ſtudio laudis accendat, & velut quadam conſolatione demulceat, laborum aſperitate reuocetur.

Veniant mihi miſerationes tuæ: & viuam: quia lex tua meditatio mea eſt.

Cui lex Dei meditatio eſt, huic præſto ſunt miſericordię, vt viuat in ęternum. Quomodo enim beatus quis poteſt eſſe ſine miſeratione diuina? *Beatus* autem *qui in Domini lege die ac nocte meditatur.* Sed qui meditatur in lege, D eruditur in lege: & quem lex erudierit, Dominus erudit, qui locutus eſt legem. Ideoque ſcriptum eſt: *Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Diſcamus ergo & nos in lege meditari, non auocemur ſæcularibus illecebris, non occupemur impedimentis, ſed ſemper ad legem ſimus attenti. Scriptum eſt enim: *Os iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.* Hoc in veteri teſtamento. Audi dicentem & in nouo: *Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Et maximè hanc meditationem ſacerdotibus neceſſariam oſtendit ad Titum ſcribens: *Quia debet epiſcopus amplecti eum qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit ex-* E *hortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere.* Quod vtique ſollicitæ atque intentæ meditationis eſt, non perfunctoriæ lectionis. Et ad Timotheum ſcribens ait: *Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.* Lectio enim frequens, nec intermiſſione aliqua deſtituta, doctrinæ munus operatur. Quod autem poſcit vt viuat, frequenter oſtendimus huius corporis vitam veræ vitæ gratiam non habere, ſed illam veram vitam fore, cuius bona vnuſquiſque ſanctorum credit ſe videre in terra viuentium. Quod credimus nos viſuros non præſens vtique, F ſed futurum eſt. — Pſal. 1. — Pſal. 93. — Pſal. 36. — Rom. 10. — Tit. 1. — 1. Tim. 4. — Pſal. 26. — Rom. 8.

Confundantur ſuperbi, quoniam iniuſtè iniquitatem geſſerunt in me: ego autem exercebor in præceptis tuis.

Confundantur ſuperbi. Superius ait idem Propheta: *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Numquid hic maledicit iis qui in ſe iniqua geſſerunt? Non vtique. Videbat enim charitatem etiam inimiciſſimis deferẽdam, cùm veniſſet Euãgelij prædicator. Vnde arbitror, quia quaſi medicus velit eos ipſos ſanare qui læſerint, vt iniquitatis ſuæ contemplatione conuenti, de propriis flagitiis erubeſcant: in quo non ſolùm propheticam incipiunt probare — Pſalm. 7. — Mat. 5.

patientiam, verumetiam emendare ſuam inſolentiam. G
Pudor enim plerúmque corrector eſt noſtri: & dum in-
cipit nos pudere commiſſi, ne diutius pudeat, deſerere
quæ erubeſcenda ſunt, admonemur. Non ergo maledi-
cit Propheta, ſed quaſi bonus medicus vult illos cogno-
ſcere quid fecerint, vt cùm in ſuam conſcientiam rece-
perint, quanta ſuorum ſit colluuies delictorum, inci-
piant erubeſcere: erubeſcentes autem poſſint prioribus
renuntiare peccatis. Conſideremus nunc aliquos forni-
Hiere. 5. cantes, inequitantes viduis ac pupillis, aliena rapientes,
Prou. 2. & in his non ſolùm non erubeſcere ſed etiam gloriari ſo-
lere, tanquam vel pulchritudinis vel potentiæ ſuæ titulos
Philip. 3. deferentes: de quibus bene dicit Apoſtolus, quòd eorum H
gloria in confuſione ipſorum: eo deſtabiliores ipſis cri-
minibus ſuis, quòd cùm tanta committant, non confun-
dantur. Verum eorum ſi quis poſtea veniat in Eccleſiam,
credat in Dominum Ieſum, audiat Euangelium, com-
pungatur corde, tunc demum incipiet quàm atrocia &
grauia deliquerit agnoſcere, & in iis quæ agnouit, eru-
beſcere. Quid ſit autem exerceri in præceptis Domini,
quomodo exiſtimarem, niſi quia quod dixit: *Ego autem
exercebor in præceptis tuis*; in lege didiciſti: hoc eſt: ſi bos
Exod. 21. aduerſarij ceciderit vel iumentum, vt non deſerendum
exiſtimes, ſed potius eleuandum. Quod autem ait, *In-* I
iuſte iniquitatem geſſerunt: in quem hoc dicatur, conſide-
ra; ſi in eum qui fortè iuſtè iniquitatem gerat, id eſt, ſi
Exod. 21. læſus per legem ſe cupiat vindicare, iuxta præcepta Moy-
ſi, iuſtè videtur facere iniquitatem, ſed non ſecundùm
Matth. 9. Euangelij præcepta. Et ideo ait: *Non veni vocare iuſtos,
ſed peccatores*: quia Iudæi ad vindicandum ſe auctorita-
1. Cor. 15. te legis vtuntur. Habes hoc & in Apoſtolo: *Sobrij eſto-
te iuſtè*. Non ſolùm ſobrios nos, ſed etiam iuſtè ſobrios
eſſe debere docuit. Etenim poteſt aliquis & ſobrius eſſe,
& non iuſtè ſobrius; vt ſobrius ſit à vino, & non ſit ſo-
Eſai. 51. brius æquitate, atque iuſtitia. Eſt enim crapula iniquita-
tis. Poteſt & aliquis ebrietati & luxoriæ ſemper indul- K
gens, dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus
ſtudio ſobrius eſſe à vino & non ſobrius à rapina, nec
iſte iuſtè ſobrius. Ideo Apoſtolus admonet vt ſit in nobis
Ibidem. iuſta ſobrietas. Denique addidit: *Et nolite peccare*. Qui
enim peccat, etſi ſobrius ſit, non poteſt tamen tan-
Ibidem. quam iuſtè ſobrius prædicari. Ideo ſuprà: *Nolite*, inquit,
ſeduci, hoc eſt, ne alieni erroris ebrietas vos faciat te-
mulentos. Corrumpunt bonos mores colloquia mala,
eo quòd ore & labiis infidelium tanquam ebrietas quæ-
Ibidem. dam moribus audientis infunditur. Meritóque addidit:
Sobrij eſtote iuſtè, & nolite peccare. Ignorantiam enim
Dei quidam habent: vt ſobrius ille ſit qui non habet
ignorantiam Dei, nec titubat ebrietate perfidiæ: iuſtè au-
tem ſobrius, in quo operum gratia cum fidei ſobrietate
reſplendet.

Conuertantur ad me qui timent te, & qui ſciunt teſtimonia tua.

Conuertantur ad me. Alius habet, maximè iuxta Græ-
cum: Conuertantur mihi. Si ad me legimus: conuertan-
tur qui timent Deum, ne commiſſis proprijs erubeſcant,
vel certè luant ſupplicia delictorum: conuertantur au-
tem ad Dei ſeruulum, propheticamque doctrinam, vt
dediſcant pudenda committere, & tanti emendatione M
Suprà. doctoris exuant mores ſuos, delictorúmque labe deter-
ſa, virtutum induant diſciplinam. Si autem ita legimus:
Conuertantur mihi, hoc eſt, quoniam exercebor in præ-
ceptis tuis, conuertantur mihi iam non peccanti, iam
non erranti. Conuertantur, inquit, qui timentes te pro-
prijs renuntiauere peccatis, vt conſortio iuſtorum Pro-
pheta ad vberius prouehatur, & ipſe de ea gratia quæ in
ipſo eſt, plurimum conferat audientibus. Conuertantur
igitur iam non peccante me, iuſti ad iuſtum. De teſti-
moniis autem puto iam non opus eſſe repetere, cùm
antè iam dictum ſit.

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, vt non confundar.

G Quantò excelſior eſt Propheta vel munere prophetiæ,
vel regni gratia, tantò magis ſequitur humilitatem, &
docet quid nos debeamus mirari, eo quod propheta tan-
tus immaculatum cor fieri ſibi depoſcit. Supra poſtula- Pſal. 50.
uit: *Cor mundum crea in me Deus*. Non dixit fac, ſed crea,
vt de integro cor eius inſtauraret & mundet. Maior qui-
dam in hoc ſermone ambitus eſt. Grande enim cor eſt Leuit. 26.
à Domino creatum, quod recipiat verbum de cæleſtibus & 2. Cor. 6
virtutibus ac poteſtatibus. Grande cor quod recipiat ip- Pſalm. 113.
ſum Dominum dicentem: *Inhabitabo in illis, & deam-
bulabo in ipſis*, vt hæc igitur recipiat, creatorem ſibi cor-
dis ſui non angelum fieri, ſed ipſum Dominum depreca-
H tur, qui cælum creauit & terram. Et bene ait, Immacula-
tum: quia cor hominis quadam velut indecentium cogi-
tationum colluuione maculatur. Si cogitatio ipſa polluit
quantò etiam facta ipſa contaminant? Noli extraordi-
nariis cogitationibus aduerſa naturæ contaminare pene-
tralia, ne id inquinamento graui polluas quod putas ha-
bere te mundum. Manus lauas quaſi poſſis crimina elue- Matth. 27.
re, cùm mentem tuam vel nudis cogitationibus inquina-
tam lauare non poſſis. Et Pilatus manus lauit, ſed cor
ſuum lauare non potuit. Manſit ſcelere pollutus, quam- Matth. 15.
uis manus ſuas aquæ infuſione lauiſſet. Audi quia & co-
I gitatio inquinat. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem,
ſed quod exit de ore. De corde enim exeunt cogitationes malæ,
homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia,* Matt. 23.
blaſphemiæ: Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Si ergo in-
tus coinquinaris, prius munda quod intus eſt. Si quod
intus eſt mundaueris, & exteriora mundaſti: vt ſi aqua
turbida influat, fruſtra putas lacum eſſe mundandum. Si
fons profluat cœnolentus, receptacula terſiſſe nihil pro-
derit, cùm in fonte ſit vitium. Ipſe tibi antè purgandus Matth. 15.
es, vt fluat omne quod purum eſt. Cor tuum cogitatio-
num tuarum eſt ſcaturigo. In illo fonte vel turbida aqua
importunitatis euomitur, vel ſinceræ pietatis vnda prorum-
K pit. Didiciſti cor eſſe mundandũ, diſce quemadmodum Luc. 18.
mundes. Mundat hunc fontem iuſtificatio legitima, hoc
eſt, confeſſio peccatorum. Denique publicanus ille qui
peccata propria fatebatur, iuſtificatus magis de templo
quàm phariſæus exiuit, quia ieiunia ſua & munera pha- Prou. 20.
riſæus atque innocentiam præferebat. Munda ergo a-
quam tuam, illam aquam de qua dictum eſt: *Aqua alta
conſilium in corde viri*. Bonam tibi aquam natura dedit, niſi
eam cœno tuo polluas: ipſa te diluit, ſi pura, ſi ſimplex,
ſi etiam naturalis ſit, ſi nihil habeat ſordidum atque ter- Prou. 5.
renum. Quid mali eſt ſi ea aqua quæ mundare debeat,
polluat? Sed non eſt aqua tua quæ te polluit. Iſta aqua
aliena eſt. Denique dictum eſt tibi: *Ab aliena aqua abſti-* Pſal. 17.
L *ne te*. Aliena aqua mentitur & fallit, & contrarium natu-
ræ profluit. Ideo ait: *Filij alieni mentiti ſunt mihi*. nam ſi
alieni non fuiſſent, vtique non fefelliſſent. Nemo enim Prou. 20.
glorietur caſtũ ſe habere cor, quemadmodum Salomon 1. Cor. 10.
dixit: ſed qui gloriatur, in Domino glorietur, qui ſanctis
ſuis cor mundum creare dignatus eſt, & immaculatum
facere iuſtificationibus ſuis. Quæ ſint iuſtificationes, au- Eſai. 43.
diſti dicentem: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris*. Ergo qui
iniquitates ſuas dicit, iuſtificatur: qui autem iuſtificatur,
non confunditur, quia pudorem peccatorum matura
confeſſione præuenit.

M

In octonarium vndecimum enarratio.

Caph.

VNdecima littera Caph, quæ Latina interpretatio-
ne ſignificat, Curuati ſunt. Sonus interpretatio-
nis ipſe nos docet quid ſit curuari. Qui enim inclinatur
in terram, curuari videtur. Vnde ait Propheta ſub hac Infrà.
littera: *Paulò minus conſummauerunt me in terra*. Cur-
uatur autem qui agit pœnitentiam, eo quòd ceruicem
ſuam curuat dum humiliatur ad Dominum, & interio-
rem magis ceruicem, id eſt, ceruicem mentis & cordis.
Nam de hac ceruice dictum eſt: *Nec ſi flectas vt circulum*

collum tuum. Qui enim cor ſuum non flectit, fruſtra cer-
Ezech. 38. uicem ſuam flexerit. Docet etiam Hieremias prophe-
ta humilitatem hac interpretatione ſignari. Ait enim
Thren. 3. ſub hac littera in Threnis: *Quia non repellet in æternum*
Dominus; quia cum humiliauerit, miſerebitur ſecundum mul-
titudinem miſericordiæ ſuæ: quia non humiliauit ex toto corde
ſuo, neque repulit filios hominum. Bonum ergo curuari, vt
humiliemur Domino, & Dominus miſereatur. Denique
& in ſuperioribus ſub hac littera idem Hieremias pro-
Thren. 1. pheta oſtendens gemitus & humilitatem plebis, ait: *Om-*
nis populus eius ingemiſcentes, quærentes panem, dederunt deſi-
deria ſua in eſcam vt reficiant animam. Vide Domine & aſpice
quia facta ſum ſine honore. Ergo qui animæ ſuæ quærit refe-
ctionem, humilitate curuetur, quo poſſit citiùs ad Do-
mini peruenire miſericordiam. Ideóque tanquam curua-
tus multò amplius anima ac mente quam corpore, ex-
orſus eſt Dauid, dicens:

Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.

Non vſitatus ſermo nos capiat, vt tanquam cor-
poreas fatigationes defectionem huiuſmodi iudicemus.
Neque enim hoc ſolùm dixit, *Defecit anima mea*; ſed, *de-*
fecit in ſalutare tuum. Itaque vt de vſu capiamus exem-
plum ſi verbi gratia dicamus: Deficit ille in illam, vide-
tur exprimi hoc verbo quòd totus in mulieris deſide-
rium cupiditate tranſierit. Et quidquid eſt quod vehe-
menter expetimus, niſi eius maturiorem habeamus affe-
ctum, id nos videtur longa quadam intentione laſſare.
Amor impatiens die noctúque meretricias fores pulſans,
ſi diutius ponendi deſideria differantur, ipſa deficit ex-
pectatione dum ſperat: in quo vtique non finis amoris,
ſed incrementum eſt. Et quidquid eſt deſiderabile, ſi
non contingat deſideranti, deficit in illud, & quaſi i-
pſam deponit animam qui deſiderat: ſi tamen ſpes pro-
pior aſſurgat, dat vires ſpes proxima. Si autem abſentia
ſit dilecti, eo ipſo quo abſentem deſiderat quæ concu-
piuit, animæ ſuæ patitur defectionem. Itaque quantò
longius eſt illud quod deſideratur, tantò magis deficit
qui deſiderat. Id ergo deficere eſt, in id vnumquemque
totis ſtudiis migrare quod diligat: illud cogitat, illi ad-
Tob. 5. hæret, illud perſonat quod receperit diligendum, in id
quadam animæ defectione transfunditur: vt ſi mater
filij expectet præſentiam, quemadmodum expectabat
Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à deſi-
derio, & in anguſtiis conſtituta, & tanquam reſoluta
viribus. Quid enim aliud niſi defectum quendam eius
verba ſignificant? Sed quò magis laſſatur affectus, eo
amplius amor creſcit: & quò diutius abeſt qui deſi-
1. Cor. 6. deratur, eò expectantis deſideria maiore quadam vi
Luc. 2. amoris igneſcunt. Caro deficit, ſed cupiditas alitur &
augetur. Hinc ergo colligere poſſumus quid ſit: *Defe-*
cit in ſalutare tuum anima mea. Etenim ſpiritui adhæ-
rens anima deficit ab eo quod eſt anima, & fit vnus ſpi-
ritus: quoniam qui adhæret Domino vnus ſpiritus eſt.
Itaque ſanctus & timens Deum, neſcit aliud deſiderare,
niſi ſalutare Dei, quod eſt Chriſtus Ieſus. Illum con-
cupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus,
illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit & effundit, &
hoc ſolum veretur ne illum poſſit amittere. Itaque
quantò maiore deſiderio excitata fuerit anima cupiens
Pſal. 62. adhærere ſalutari tuo, tantò magis deficit. Ergo iſta de-
Ibidem. fectio imminutionem quidem fragilitatis, ſed aſſum-
ptionem virtutis operatur. Denique ipſe alibi dicens:
Sitiuit in te anima mea; ſubiecit infra: *Adhæſit anima mea*
poſt te, me ſuſcepit dextera tua. Qui enim ſitit, cupit ſemper
adhærere fonti, nec aliud ſibi niſi aquam expetere &
contingere videtur, vt ipſo paſcatur affectu. Suſcipiens
Galat. 2. ergo me Dei dextera, animæ meæ inhians, & de ſua vir-
tute mihi impartiens, facit eam eſſe quod non erat, vt
Pſal. 83. dicat: *Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.*
Diſce autem etiam hoc exemplo defectionem iſtam
nimiæ eſſe cupiditatis. *Concupiſcit*, inquit, *& deficit*
anima mea in atria Domini. Antè concupiſcens, & quaſi to-
A tam ſe effundens in concupiſcentiam, longo ſine ſuſ-
penſa defectione diſſoluitur. Denique quomodo defi-
ciat anima in ſalutare Dei, Hieremias docet. *Et fa-* Hier. 20.
ctum eſt, inquit, *in corde meo vt ignis ardens, flammans in oſ-*
ſibus meis, & diſſolutus ſum vndique, & ferre non poſ-
ſum. Hoc igitur inflammatus deſiderio, ait Dauid,
Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum
ſperaui. Rectè ſperaui dixit in verbum. Antè enim
ſpes præcedit, & inde ſequitur defectio. Sperauit au-
tem in verbum quod prædicatum eſt eſſe venturum,
quod poteſt intelligi de Dei verbo: Aut certè in verbum
ſperauit, qui verbo cæleſti credidit, quo Domini noſtri
B Ieſu Chriſti annuntiatur aduentus, vel quo eius gloria
declaratur. Ergo Propheta conſiderans quæ legerat, &
cernens quòd cùm adeſſet corpori velut quibuſdam li-
gatus vinculis huius vitæ, aberat a ſalutare Dei, con-
cupiſcebat, deſiderabat, deficiebat, & toto diſſoluеba-
tur affectu, vt totus illius fieret quod deſiderabat: ſicut
etiam in poſterioribus ipſe dicit: *Effundo in conſpectu eius*
orationem meam, tribulationem meam ante ipſum pronuntio, Pſal. 141.
in deficiendo ex me ſpiritum meum. Defecit enim eius ſpi-
ritus, immò ab eo defecit ſpiritus, qui ſe ipſum negat vt 1. Cor. 6.
adhæreat Chriſto. Vnde ſemitæ eius cognoſcuntur a Do-
mino, quia non ſunt carnis, ſed Chriſti ſemitæ. Etenim
requirentium Deum via Chriſtus eſt. Et nos igitur con-
C cupiſcamus illud æternum ſalutare Dei, non concupiſ-
camus pecuniam, quam auariſſimi concupiſcunt, non
concupiſcamus alienæ vxoris decorem, non ambitio- Prou. 6.
nis exagitemur deſiderio, non ſæculari intendamus glo-
riæ, non fallacis circumſcriptionis ſtudiis occupemur,
non proximum circumuenire iniquitate cupiamus, non Pſal. 62.
poſtremo partes vulpium ſimus in terrenæ voluptatis in-
teriora demerſi, tanquam exules æternorum, & de illa
ſupernæ ſpei præſumptione deiecti. Attollat igitur ſe
anima noſtra deficiens viribus ſuis, vt adhæreat ſalutari
Dei, qui eſt Chriſtus Dominus Ieſus, quod interpreta-
tione dicitur Domini ſalus. Ipſe eſt enim ſalus vera, ve- Act. 28.
D ritas, virtus atque ſapientia. Qui igitur deficit ſibi, vt
virtuti adhæreat, amittit quod ſuum eſt, accipit quod 1. Cor. 1.
æternum eſt.

Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes: Quando conſolaberis me?

Supra πρακτικῶς hic θεωρητικῶς ibi in ſalutare
deficit anima, eo quod concupiſcit eum cuius paſſione
ſeruata eſt, hic in verbum Domini Prophetæ oculi de-
fecerunt. Et videamus ne quemadmodum illic adhæ-
rens Chriſto anima deficit in vnum ſanctum, & fit vnus 1. Cor. 6.
E ſpiritus, ita & deficiant oculi vt fiat vna mens. Oculi
enim mentis iſti ſunt oculi ſcilicet interioris hominis,
non hi oculi qui miniſterio funguntur obtutus. Eſt enim
oculus & mentis & carnis. Sed ille cæcus eſt oculus
qui non videt quæ diuina ſunt, qui fruſtra mente carnis
inflatus eſt. Eſt & alius oculus, ſenſus Chriſti, quo Coloſſ. 2.
Eccleſia videt Chriſtum, ſicut ipſe dicit ad ſponſam: Cant. 4.
Corde nos cepiſti ab vno oculorum tuorum. Meritò vno oculo
Chriſtus videtur, quia non videtur oculo carnali: aut
quia duos oculos habens Eccleſia, moralem & myſti-
cum, fidei oculo plus videt Chriſtum. Myſticus enim
oculus acutior eſt, moralis dulcior. Et fortaſſe iſti o-
F culi ſunt, quibus Paulus videbat æterna, vbi cœpit cor-
poralia non videre. Denique qui Chriſtum non vide-
bat priuſquam oculos amitteret, vidit eum poſteaquam Act. 9.
viſum amiſit oculorum. Vidit eum qui dixit: *Quis es* Ibidem.
Domine? Videbat vtique Chriſtum, quem etiam Domi-
num fatebatur. Et infra: *Domine*, inquit, *quid me vis fa-*
cere? Non ergo videbat eum, cuius expectabat impe-
rium? Quibus igitur oculis videre Paulus plus cœpit, 1. Cor. 4.
niſi iis quos nobis ipſe monſtrauit, dicens: *Orabo ſpiritu,*
orabo & mente? Denique vt ſcias quia vidit orando: *Fa-*
ctum eſt, inquit, *reuertente me in Hieruſalem, cum orarem* Act. 22.
in templo, pauorem habui, vidi illum dicentem mihi: Feſtina, exi
citius de Hieruſalem: non enim recipient teſtimonium tuum de
me. Iſti ergo oculi in verbum Dei deficiunt, & dicunt:

Quando conſolaberis me? Iſtis oculis prophetæ dicebantur videntes, quia per reuelationem ea quæ erant abſcondita, mente cernebant. Quid eſt oculos deficere? De corporalibus dicamus, vt intelligamus de ſpiritalibus. [Tob. 10.] Nónne quando aliquem deſideramus & ſperamus adfore, eò dirigimus oculos, vnde ſperamus eſſe venturum? itaque conteno diu quotidiana expectatione deficimus. [2. Reg. 8.] Sic Anna circumſpiciens in viam, ſollicitis aduentum filij explorabat excubiis. Sic Dauid propheta currente de prælio alteru poſt alterum qui nuntiaret, poſitis in turre exploratoribus interrogare de ſalute filij pater ſedulus geſtiebat. Sic teneræ vxor ætatis de ſpecula litorali, indefeſſa expectatione coniugis præſtolatur aduentum, vt quacumque nauim vident, illic putet coniugem nauigare, [Tob. 11.] metuatque ne videndi gratia dilecti alius anteuertat, ner ipſa poſſit prima dicere: *Video te marite*, ſicut Anna dicebat ad filium: *Video te fili, amodò libentiùs morior*. mortis videlicet dolorem expeati conſpectus ſuauitate non ſentiens. Ergo vt illa quæ audienti viro ſe optat nfferre, ablegatis omnibus domeſticis occupationibus, ſemitas viantis aut pedum veſtigia legit: ſic Propheta curis exutus ſæcularibus, interiorum oculorum in verbum Dei peruigil cuſtos vſque ad defectionem ſui intendebat obtutus, [1. Cor. 9.] corpus ſuum redigens ſeruituti, & animam ſuam ad humilitatis [Pſal. 38.] patientiam araneæ modo tabeſcentis erudiens. [Pſal. 41.] Deſiderabat enim ſicut ceruus fontes aquarum, & ſitiebat in Dominum Deum ſuum, cupiens eius videre præſentiam, & apparere ante faciem Dei: nimióque deſiderio & vehementi cupiditate deficiens, tunc ſe habiliorem iis quæ à Domino poſceret impetrandis, prophetica gratia præſumebat. Et nos igitur intendamus cor noſtrum, vt poſſimus intelligere ſeries ſcripturarum, & verbum vitæ nobis venire à Domino poſtulemus, atque intellectum dari. Si quis de longinquo verbum Dei obtutu mentis aſpexerit, nondum planum atque diſtinctum, is velut quibuſdam oculis interioribus verbi nauigium appropinquare animæ ſuæ cernit. Quò autem expreſſius videre cœperit, eò magis quaſi ad portum veritatis feſtinat accedere, vt ſit proximus inuehendæ. Defecerunt ergo oculi Prophetæ in verbum Dei, dicentis: *Quando conſolaberis me?* Si oculi iſti ſignificati ſunt, quibus cernimus & videmus, dicere debuerunt: Quando conſolaberis nos? hoc eſt, non ſingulariter, ſed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fiunt, & tunc homo conſolatione fulcitur, cùm caro & mens diuerſation cupiunt, ſed vnum deſiderant, vnum [Ioan. 10.] requirunt: ideo intenti ad eum qui ait: *Ego & pater vnum ſumus*: iſti quoque oculi vnum eſſe ſe confitentur, quia vno atque eodem deſiderio officióque funguntur. Deficiebat ergo in verbum Propheta. Nos autem otioſos nos putamus, ſi verbo tantummodò ſtudere videamur: [S. Ignatius in epiſt. ad Smyrnæos, & Origenes homil. 35. in Lucam] & pluris æſtimamus eos qui operantur, quàm eos qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercent. Dicunt enim plerique: Ecce homo, & opera eius, quaſi qui verbo ſtudeat, non operetur: cùm magis opus iſtud quàm cætera ſint. Si enim opus iuſtitia eſt, ſi opus temperantia, ſi opus fortitudo: vtique opus eſt etiam ſapientia. Iſtæ enim quatuor principales virtutes habentur. Nam ſi operatur Chriſtus ſecundùm quod iuſtitia [Ioan. 1.] eſt, vtique operatur ſecundùm quod verbum eſt. Et operabatur cùm eſſet in principio apud patrem. Denique per ipſum omnia facta ſunt, vt ſcias operatorem omnium eſſe, & opus noſtrum eſſe Chriſtum Ieſum. Et enim ſecundùm quod verbum eſt, verbum inquirentibus, grande opus verbum eſt. Vnde cùm Martha feſtinaret [Luc. 10.] circa miniſterium, Maria autem verbum Domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ miniſtrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ: *Domine non eſt tibi curæ quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi vt me adiuuet*. reſpondens dixit Dominus: *Martha Martha, Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi*. [Act. 6.] Ita verbum [1. Cor. 4.] cognoſcere maius opus eſſe quàm miniſtrare, diuinæ auctoritate ſententiæ definitur. Sed fortaſſe dicat aliquis dictum eſſe ab Apoſtolo: *Quia non in ſermone regnum eſt Dei, ſed in virtute*. Scriptum non nego, ſed in

[G] quo ſermone, cognoſce, nempe quem inflatus effuderit, [1. Cor. 2.] qui audientibus ſermo prodeſſe non poſſit, qui ſine oſtenſione ſit ſpiritus atque virtutis, hunc ſermonem Paulus non dignatur cognoſcere. [Ibidem.] Vult enim magis virtutem ſermonis† commendare. [al. agnoſcere.] Denique nolebat talem ſuum eſſe Apoſtolus ſermonem, qui in infirmitate veniebat vt alios ſaluos faceret, & fortiores in timore & tremore: vt timentes, nihil metuerent niſi Dominum Ieſum: trementes, pacem eius tranquillitatémque ſeruarent. Audi ergo qualem Apoſtolus [Ibidem.] ſermonem habebat. *Et ſermo*, inquit, *meus & prædicatio mea non in perſuaſione humanæ ſapientiæ verborum,* [H] *ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis*: quia fides non in forenſi ſermone ſapientiæ, ſed in oſtenſione ſpiritus, ſed Dei virtute firmatur. Ergo in ſermone ſanctorum virtus eſt, in ſermone autem forenſi iſto ac philoſophico vanitas mundi. [Coloſſ. 2.] Virtutem autem eſſe in ſermone ſanctorum etiam iſte Propheta te doceat, qui ait: [Pſal. 67.] *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa*. hoc eſt, vt multa poſſint virtute Euangelium prædicare. Probatum eſt ergo quòd in Euangelij prædicatione ſit virtus. Prædicatio autem Euangelij, ſermo ſanctorum eſt. Ita dubium non reſidet quin in ſermone ſancto ſit [I] virtus.

Quoniam factus ſum tanquam vter in gelicidio: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Factus ſum tanquam vter in gelicidio. Vox iſta, vox iuſti eſt, qui mortificauerit ſuum corpus. Rectè enim vter dicitur iuſtus, qui expoliatus, non nudus inueniatur. Vter namque de exuuiis fit animatis mortui. [1. Cor. 9.] Igitur & nos peccato moriamur, vt viuamus Deo, [2. Cor. 5.] atque repleti ſpiritus iucunditate, [Rom. 6.] & ſuauitate lætitiæ, erimus exuuiæ ſpiritales, carentes infirmitate corporea, & inte[K]gro mentis in ſinu infuſam nobis diuinorum myſteriorum gratiam reſeruantes. De his vtribus dicit, quia vinum nouum in vtres nouos mittunt, [Math. 9.] qui volunt vtrumque ſeruare, & corpus & gratiam. Non effluat igitur tuus hic vter, non rimoſus ſit, non terreno inueteraſcat ſitu, nec vinum nouum veteres vtres rumpat, quo ſcindantur vtres, fundatur gratia. Non iterum ſole iniquitatis & nimia vi caloris areſcant, ſed feruentium viſcerum cupiditates diuerſæ niuali quodam frigore temperentur. Frigeſcat æſtus libidinis, & quodam continentiæ gelu, ieiuniorúmque reſtinctus, matutina roratione perfletur: quando ſicut ros, ita ſuper terram noſtram Dei verba deſcendunt, ſicut imber ſuper gramen: & [L] ſicut nix ſuper fœnum. [Eſai. 55.] Neſcit vtrem bonū iſta nix lædere, nix quæ diuini ſplendore fulget eloquij. Nix hæc refrigerat, non adurit: fœcundat ſata, non internecat. Nix hæc præceptio continentiæ eſt, quæ calorem facit corporeum frigere, & omnem naturæ interioris reſtinguit ardorem. Et fortè ideo cùm Ieſus reſurrectionis ſuæ demonſtraret gloriam, [Mat. 17.] veſtimenta eius erant candida ſicut nix: vt non ſolùm ipſe alienus æſtimaretur à contagione peccati, verumetiam ne quicunque reſuſcitatur, congelatis coniugij cupiditatibus reſurgere frigidus videretur. In reſurrectione enim neque nubunt, [Math. 2.] neque vxores ducunt, ſed erunt ſicut angeli Dei in cæ[M]lo. Boni ergo vtres frigidi, hoc eſt, in gelicidio cônſtricti pruinis, non libidinis calore reſoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, [Mat. 22.] tamen etiam inde intellige, quòd Adam & Eua vbi imaginem depoſuere cæleſtis, quam autè portabant, [1. Cor. 15.] imaginem terreni hominis induentes, tunicas dicti ſunt veſtiti eſſe pelliceas. [Geneſ. 3.] Corporales enim eos de ſpiritalibus fecerat culpa commiſſa. Nec illud abſurdum ad intelligendum, quòd ita ſe dicat factum. Dauid ſicut vtrem in gelicidio, eo quòd in aſperitate licet poſitus glaciali, mortificauerit tamen corpus ſuum ne ſentiret hyemis illius aſperitatem, quam Saluator dicit grauem futuram eſſe fugientibus. Sicut enim glaciem non ſentit vter, quia pellis eſt mortui: ita mortuus peccato Propheta frigus peccati ſentire non [Matth. 24.] poterat, vel certè quod non frangatur neceſſitatibus, nec reſiſtat caro menti, ſed molliori ductu animæ ſe in- [Galat. 5.]

Digitized by Google

2. Cor. 4. flectat imperiis, & in hoc mundi gelicidio non areſcat,
1. Cor. 9. vel quia corpus afflictionis ſumus, & mortem Domini
Ieſu ſemper in noſtro corpore circũferre debemus. Hic
Deut. 32. eſt vter qui caſtigat corpus ſuum, non vt ille incraſſatus
& obeſus populus, qui ſedit mãducare & bibere & ſur-
Exod. 32. rexerunt ludere. Hic eſt vter qui inebriat non vino, ſed
Deut. 32. ſpiritu, in quo non botryo amaritudinis, non draconum
Pſal. 22. furor, non furor aſpidum, ſed poculum inebrians quam
præclarum. In hoc ergo gloriatur Dauid, quia factus eſt
ſicut vter in gelicidio, operationem peccati non ſentiẽs.
Et bene peccatum gelicidio comparatur. Sicut enim geli-
cidium ad nullũ vſum vtile eſt, ad nullam operationem:
ſic culpa nulli prodeſt vſui, nulli operationi: & ideò ſicut
gelicidium declinanda eſt, ne noceat & adurat. Bonum
Hier. 13. ergo mihi eſt fieri ſicut vtrem in gelicidio, vt non poſſim
obliuiſci iuſtificationes Domini, ſed earum liquore per-
perfuſus refrigeretur omnis feruor internæ cupiditatis.
Non ergo vacuum, ſed plenum hunc vtrem eſſe oportet,
plenum ſpiritus, plenum iuſtificationum: vt peccata mea
ipſe cõfiteat, vt luxuriam carnis meæ comprimam. Mo-
Rom. 6. riendum eſt enim mundo, vt viuamus Deo. Si autem vi-
Rom. 8. uamus carni, mors vtique eſt carnis prudẽtia: viuere non
poſſumus Deo quia inimica eſt Deo carnalis iſta ſapien-
tia, & vita ſæcularis.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies mihi de perſequentibus me iudicium?

Poteſt ſic accipi: *Quot ſunt dies ſerui tui?* quaſi dicat:
Quanti ſunt dies humani? quantum tempus quantum
1. Petr. 2. ſpatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo
curſu iſtius ſæculi perfruamur? Cur in breui ſpatio tam
multi perſequentium nos laqueꝰ tenduntur? Adſit iam
iudicium, in quo pœna eſt perfidorum, in quo perſecu-
toribus digna impietatis ſuæ pretia redduntur: Vel ſic:
Quouſque inſultare poterunt, quouſque inquietare, qui
nos diuerſis modis quærunt affligere? Non ſerus erit ter-
minus. Etenim Propheta quaſi celeritatem tranſcurren-
dæ iſtius vitæ, nõ annorum, ſed dierum æſtimatione ſub-
ducit, dicens: *Quot ſunt dies ſerui tui?* Et bene dies dixit, vt
non ſolum moras annuas prophetica viſione tranſcurre-
ret, verumetiam ſplẽdidum ſibi vitæ huius periculũ vir-
tutum lumine declararet. Meritóque ſecurus ait: *Quando*
Pſalm. 1. *facies mihi de perſequentibus me iudicium?* Mihi, inquit iudi-
cium de perſequentibus facies, non de me perſequẽtibus
iudicium dabis: quoniam non reſurgũt impij in iudicio.
Sed mihi, inquit, da iudicium, vt cùm remuneraueris in-
nocentiam fidem prouehas, miſericordiam corones, im-
al. præmiis pij perſecutores meritorum † pœnis propheticorũ iudi-
Iob. 14. cẽtur. Non abſurdum etiam illud, vt quia breues dies &
pauci ſunt iſtius vitæ, non diutius gratiam ſuam Domi-
nus circa prophetam ſuum differat, ſed ipſi iudicium de
perſequentibus faciat. Nam hic quoque iudicium eſt de
Ioan. 3. perſecutoribus. Siquidem qui non credunt in Chriſto,
iam iudicati ſunt. Iudicium autem hoc eſt, quod dedit
ſeruulis ſuis Dominus Ieſus, dicens: *Habebitis poteſtatem*
Luc. 10. *calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem vir-*
tutem inimici. Et verum iudicium, in quo torquetur ini-
micus, ſicut ipſe confeſſus eſt, dicẽs: *Quid veniſti ante tem-*
Matth 8. *pus torquere nos?* Hoc ergo depoſcit virtutum ſtabilitate
fundatus Propheta, vt ſubiiciatur ſibi non homo, ſed ille
qui locum ſibi in homine vendicauit. Vnde & Apoſto-
lus ipſũ magis in hominis peccata putauit eſſe damnan-
dum, ipſum ſubiiciendum: de quo ait: *Conteret Deus ſata-*
Rom. 16. *nam ſub pedibus veſtris citò.* Ex hoc ergo perſecutore iu-
dicium ſibi fieri geſtit, vt fidei propheticę veſtigiis aduer-
ſarius cõteratur, & cõminuat eum ſub pedibus ſuis Pro-
Pſalm. 17. pheta, ſicut puluerem ante faciem vẽti: & in hac corpo-
ris ſui militia conſtitutus, quamuis dies vitæ breues ſint,
Iob. 7. triumphum tamen de aduerſario adipiſcatur, quo refor-
mari hominis in veterem gratiã, quem ante delictorum
2. Tim. 2. vinculis tenebat adſtrictum, & feruentis libidinis laſſa-
Rom. 8. bat æſtu, libertatem ingemiſcat, poteſtatem ſentiat. Sub-
iectus eſt igitur aduerſarios ſecundùm Domini ſenten-
Apoc. 12. tiam. Etenim Dominus Ieſus veniens in hunc mundum
A per virginis partum, ſubiecit animæ noſtræ omnes con- Ephes. 1.
trarias poteſtates, vt fide tua, verbo tuo, conuerſatione
tua & operibus conterantur. Si ergo non conteris aduer-
ſarium, tua culpa eſt, qui permiſſa non vteris poteſtate.
In nobis eſt igitur vt aut ſubiciatur aduerſarius, aut re-
ſultet. Si enim actus noſter Deo diſpliceat, incipit aduer-
ſarius ſuperbire, ſi autem bonis inhæreamus operibus
exerceamus ſtudia caſtitatis, iuſtitiæ, continentiæ, calca-
mus ſerpentem & ſcorpionem. Calcamus enim ſerpen- Geneſ. 3.
tem pedibus caſtitatis, conterimus & ſcorpionem conti- Pſal. 90.
nentiæ veſtigiis, verecũdiæ, iuſtitiæque greſſibus, ne poſ-
ſit excutere. Poſſumus ergo & in hac breui vita trium- 1. Cor. 2.
B phum de aduerſariis habere perpetuum.

Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes, ſed non vt lex tua Domine.

Bene optat iudicium ſibi fieri de perſequentibus, qui
nõ ſolùm opera iuſti impedire, verumetiã fidẽ ſuperflua 1. Tim. 1.
narratione ſubuertere conati ſunt. Etenim quaſi fabulæ
cuiuſdã nænias narratas ſibi dicit ἀδολεσχίας,
hoc eſt, ſuperfluas loquacitates. Narratores enim ſuper-
flui, ſicut hirundines, diſputationis ſuauitatem loquaci-
tatis continuatione corrumpunt, vt Ariſtotelis ſententia
C eſt. Superflua igitur loquitur hæreticus, qui non loquitur
veritatem, non loquitur ſecundùm legem. Qui autem 2. Tim. 4.
fundatus in lege eſt, nouit à veris falſa diſcernere: ſpirita- 1. Cor. 2.
lis eruditione doctrinæ, hæretica ab euangelicis dogma-
ta ſeparare. Ideóque ne multi decipiantur, iubetur à Do- Tit. 3.
mino tacere peccator. *Peccatori enim dixit Deus: Quare*
tu enarras iuſtitias meas? Conticeſcat igitur perfidia, quæ Pſal. 49.
tramitem veritatis tenere non nouit, quæ Dei præcepta
non ſeruat. Cur enim per os ſuum aſſumunt peccatores Pſal. 5.
Euangelium veritatis, in quorum ore veritas non eſt? Ioan. 14.
Omnia autem præcepta Dei veritas, Chriſtus autem ve-
ritas. Non ergo eſt Chriſtus in diſputationibus perfido-
D rum, qui dicit perfido. *Os tuum abundauit nequitia, &* Pſal. 49.
lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quæ vult Ioan. 10.
adſtruere mendacium, dolum vtique nectit aſſertis. Sed
huiuſmodi fur eſt, & cum fure concurrens. Multi enim Pſal. 49.
fures ſunt, qui verbum Dei non ad vtilitatem ſuam fu-
rãtur & rapiunt, ſed ad fraudem: & patrimonium quod- Ioan. 10.
dam cæleſtium ſcripturarum in ſua furta detorquent,
adulterina ſibi compendia colligẽtes, dolò magis quàm
veritate quæſita. Sed hi ſunt qui miſcent aquam vino, Eſai. 1.
tanquam caupones peſſimi, adulterantes verbum Dei, & 2. Cor. 4.
inſincerum proferentes quidquid perfido & tanquam
ebrio ore deprompſerint: & ideo aliena loquuntur a le-
ge. Vnde eos bene Propheta refutat atque reprehendit,
E ſciens quid præſcripto legis acceperit. Rectè ergo ait ſe-
quenti verſiculo.

Omnia præcepta tua veritas: iniuſtè perſecuti ſunt me, adiuua me.

Quaſi bonus miles bella non refugit, nec conflictus
quamuis grauium præliorum bellator pauefcit aſſue- 1. Pet. 1.
tus: ſed fidelis & prouidus aſpirare ſibi diuinitus orat
auxilia, & piæ deuotionis fideiia ſibi adiumenta depo-
ſcit. Ideóque non petit vt perſecutiones quieſcant, ſed
in perſecutionibus ſe poſtulat adiuuari. Sciebat enim 2. Tim. 3.
F quod omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu,
perſecutiones patiuntur. Mauult ergo perſecutiones
pati, vt piè viuere in Chriſto poſſit. Et bene non vnam
perſecutionem, ſed multas perſecutiones dixit: nec ex-
preſſit vocabula perſequentium, quia multi perſecuto-
res, non ſolùm quos videmus, ſed etiam quos non vide- Epheſ. 6.
mus. Perſequuntur nequitiæ ſpiritales, perſequitur hæ-
reticus, Iudæus, gentilis. Omnes ergo ſub perſecutori- Hebr. 11.
bus, qui volunt piè viuere: quia vbi multi perſecutores, al. perſe-
nullum à † perſecutionibus vacat tempus piè viuere ge- cutori-
ſtienti. Et fortaſſe cùm perſecutiones non patimur, tan- bus.
quam condemnati habemur, quia nequaquam piè vi-
uere volumus in Chriſto. Nam vtique cùm ſit definita
ſententia quod omnes qui volunt piè viuere in Chriſto 2. Tim. 3.

Ieſu, perſecutiones patiuntur: videtur is qui perſecutiones non patitur, abdicatus, quòd non ſit piæ intentionis in Chriſto. deuotionem etenim fidei prælia perſequuntur. Si deſint certamina, vereor ne deeſſe videatur qui certare deſideret. *Omnia* (inquit) *erat præcepta vestras*, Quæ præcepta niſi illa: Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. *Ioan. 15.* Hæc præcepta Dauid anterior licet incarnationis ſacramento iam tamen audiebat in ſpiritu, & quaſi Chriſti diſcipulus non ſubtrahebat ſe paſſionibus, ſed certaminibus offerebat, ſciebat hoc ſolùm ſibi ad gloriã fructuoſum, hoc ad cuſtodiã ſalutis totum, vt frequentibus exercitiis iuſti pietas confirmaretur. Cito enim fides inexercitata langueſcit, & crebris otioſa tentatur incommodis. Remiſſas excubias callidus inſidiator irrumpit: aſſuetum autem bello virũ externa fraus inſtruit, & glorioſæ prouehit palma victoriæ. Pax ergo fidei, corruptelæ materia eſt. *Eccl. 33.* Quam pulchrè nobis perſecutionis proceſſere tempora. Intentus ſicut medicus erat intimæ ad Deum mentis affectus, illi adhærebat, nec vllas cogitationes obſtrepentes ſibi precantis animus ſentiebat, totis viſceribus fundebatur oratio, & quidam miſcebatur ſermo cum Domino: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & vſum calcandæ mortis receperat: quod quia amiſimus exercitium, tentant otia quos bella non fregerant. Periculoſa igitur & pacis otia. In pace plures perſecutiones eſſe cœperunt Nullus erat tempore perſecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo, corporis delectatione diſſolui, & huiuſmodi quæ ſecundis rebus excitari ſolẽt, admittere paſſiones Ideo Apoſtoli cùm cæderentur, includerentur, exultabant quod illis iniuriis æternæ gloriæ meritum lucrabantur, qui digni fuerant pro Chriſti nomine iniurias ſuſtinere. *Act. 5.* Non illis erat cura de patrimonio, ſtudium de poteſtatibus & honoribus, non de prælatione, quæ etiã iuſtos exagitare conſueuit: ſed ille ſe præferri putabat, qui eſſet pluribus verberibus flagellatus. *Luc. 21.* *2. Cor. 15.* Meritò ergo Dauid occaſiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit perſecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Non enim dixit: Quia perſecutiones patior, adiuua me: ſed, *iniuſtè* (inquit) *perſecuti ſunt me, adiuua me.* Poteſt enim quis & perſecutiones pati, ſed non iniuſtè: quia eſt etiam iuſta perſecutio, ſi oderimus obſcœnos, ſi infeſti ſimus iniuſtis, ſi iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant, ſi auarum fraudis ſuæ compendiis exuamus, ſi execremur inſolentiam ſuperborum. Qui autem pro fide pro iuſtitia, pro caſtitate perſecutionem patitur, bene is dicit: *Iniuſtè perſecuti ſunt me, adiuua me.* *Matth. 5.*

Paulominus conſummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Ephеſ. 6. Non ſuperfluò diuinum quæſiuit auxilium, qui ſciebat ſibi aduersùs fortes eſſe certamen, pluraque ſibi prælia præparata dimicaturo nũc aduersùs nequitias ſpiritales, quæ ſunt in cæleſtibus, nunc aduersùs calorem ſanguinis & innumeras corporis huius illecebras quarum nexu vario & diuturna colluctatione laſſatus, pudẽdo corruiſſet certamine, niſi fidei ſe radice tenuiſſet. Diſcamus cauere quem gerimus, hic nobis hoſtis domeſticus, hic inimicus grauis eſt noſtri ipſius corporis. Inflammatur vino, ardet libidine, decore mulieris occurſantis accenditur, ſpe alitur, deſperatione vritur, illecebris exuritur, non euaporat affectu, timore turbatur, metu frãgitur, luxuria mollitur, laſciuia diſſoluitur, labore afficitur, ſollicitudine fatigatur, paſſione conteritur. Miraris ſi inter tot aduerſarias paſſionum vices ſe etiã iuſtus tenere vix poſſit, cùm impares ſimus etiam ſingularum certamini paſſionum? *al. iudicet.* Quem vel ſola libido non † vendicet? quem non ſubiuget auaritia? quem formido non quatiat: quem luxuria non eneruet? quem laſciuia non emolliat? quem non ſupplantet ebrietas? Quaſi conſcius igitur carnalis infirmitatis, & explorator perſecutionis hoſtilis, dicit: *Paulominus conſummauerunt me in terra.* In hac vtique terra, in qua Adam primus corruit, & pudenda prolapſione deiectus, totius greſſum futuræ poſteritatis inflexit. *Gen. 3.* In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolens ſuis eſſe prælata, ruina eſt ſtratus inuidiæ. *Geneſ. 4.* Denique vox fraterni ſanguinis clamauit a terra. In hac terra Noe ſanctus, quem totius orbis diluuia in tantis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen otioſo curas laxauit corpore ebr† ſomno ebrietatis offendit, quando mediaſtino filio delirante, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docens periculoſa otia ſecuta eſſe virtuti. *Geneſ. 9.* *al. ſomnium.* In hac terra Lot reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodomitanæ plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardentis inuoluit, veniabilis quidem ignorantiæ, pudendæ tamen commixtionis non euaſit inceſtum. *Geneſ. 19.* Vritur iſte flammis mulierum, quem ſulphurea flamma non viſit. In hac terra etiam Dauid propemodum conſummatum eſſe ſe dixit. Siquidem pene motos pedes ſuos & greſſos ſuos paulominus ſẽſit effuſos, quia diuitias ſeculares & ſucceſſus corporalium proſperorum loco beatitudinis æſtimauit peccatoribus abundare. *Pſal. 72.* Propter quod etiam flagellatus eſt, ſed flagella iuſto remedia ſalutis ſunt. Caſtigat enim Dominus quem recipit. Vnde etiam Dauid conuerſus ad Domini charitatem, atque in eius eruditus præceptis non ignorans quod caducis caduca fortuito quodam deferantur euentu, & quia non diuitiarum abundantia, ſed virtutum gratia vitæ probabilis merita penſantur, dilexit magis quam reliquit mãdata Dei, quibus ſolis potuit ingruentes nequitias ſpiritales, & inſurgentes huius corporis appetitus in hac tam fragilis naturæ infirmitate ſuperare. *Hebr. 12.* Magna igitur virtus, quæ ſub tãtis perſecutionibus conſtituta, & pene oppreſſa, tamen ſuum non eſt oblita præſidium, nec mandata Dei dereliquit. *Epheſ. 6.* Ideo quia ſolum ſibi Deum profuiſſe cognouit, preces ad Dominum dirigens, ait verſu ſequenti.

Secundùm miſericordiam tuam viuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Viuifica me. Quam viuificationem ſui poſtulet, ſuprà diximus: quia non id precatus eſt quod habebat, ſed quod deſiderabat: id eſt, vt viueret in æternum, intelligens vitæ beatitudinem in hoc fluctuanti & infido nobis corpore eſſe non poſſe, cuius imbecillitas propoſitum animæ derelinquat. *Su. oct. 3. verſ. 2.* Opus eſt ergo miſericordia Dei, vt continua & perpetua ſit in hoc corpore viuificatio, quo quotidie iuſtus Deo viuat, peccatóque moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo viuens, & cuſtodia præceptorum cæleſtium perſeuerans: quam vtique ille cuſtodit, qui viuificatur a Domino. *Rom. 6.* Denique viuificari ſe ante poſcit a Domino: & poſtea cuſtodiam mandatorum cæleſtium pollicetur Non enim cõmunis hæc vita cuſtodit cæleſte mãdatum, ſed illa quæ munere fulcitur æterno per operationem gratiæ ſpiritalis. Poſſumus etiam ſic intelligere quia iam Propheta quæ erant legis agnouerat, optat aduentus Dominici miſericordiam, vt accipiat præcepta quibus lex adimpleatur: vt non ſolùm adulterium ſciret eſſe vitandum, ſed etiam concupiſcentiam adulterij declinandam. Os enim patris Ieſus Dominus locutus eſt in Euangelio, eum qui viderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, in corde ſuo adulterium perpetraſſe. *Matth. 5.* Quantum Euangelio profecerunt ſtudia caſtitatis, quo non ſolùm turpioris facti, ſed etiam ſtudii degeneris ablegatur opprobrium? *Suprà.* Qui ſint autem de quibus dicit quod paulominus conſummauerũt eum in terra, niſi perſecutores? De quorum vno ait Dominus Ieſus: *Ite, dicite vulpi illi*, hoc eſt de Herode. Et alibi cùm ſe fraudulenter interrogari aduerteret, dixit: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos vbi requieſcant*, eo quod fraudulenter in terreſtrium paſſionum quibuſdam latibulis demorentur. *Luc. 13.* *Matth. 8.* Vnde etiam Samſon binas vulpes ſibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimiſit eas per meſſes allophylorum, per hanc figuram ſignificans, quod improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici, liberam linguam habeãt ad la- *Iudic. 15.*

trandum, ſed exitus impeditos: aut religioſa principia, ſinem verò fraudis ſuæ incendio deputatum. Ideóque & A trecentas vulpes dimiſit, eo quod perfidi crucis quidem ſe prædicatione commendare deſiderant, ſed myſterium eius tenere non poſſunt, qui hac prædicatione compoſita & falſa atque ſimulata vtere magis fructus conantur alienos: cùm vtique vera crux Domini non exurat aliena merita, ſed fœcundet. Meritóque ſcriptum eſt in Canticis canticorum:
Can. 2. *Prendite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, vt vineæ noſtra floreant.* Quo oſtenditur quod vel Dominus Ieſus, vel Eccleſia fraudulentorum dolos à vineis ſuis exterminandos eſſe præcipiant, ne pauxillulis vineis noceant, quia adultis iam vitibus no- B cere non poſſunt. Hæreticus enim imperfectum tentare poteſt, non poteſt ſupplantare perfectum.

In octonarium duodecimum enarratio.

Lamed.

LAmed litera duodecima eſt, cuius interpretatio, cor, vel vt alia interpretatio habet, ſeruo. Vnde videtur admonere vel prudenter hęc intelligẽda, vel ſollicitè ſer- C uanda præcepta. Nam hoc primus ſtatim verſiculus admonet. Cor etenim ſibi mundum creari in ſuperioribus
Pſalm. 50. 3. Reg. 19. hic Propheta, vt legimus, poſtulauit. Cor ſibi prudens dari orauit à Domino filius huius Salomõ. Qui ergo habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipſe intelligit ſeriem ſubditorum verſuum atq; virtutem. Vnde & alibi
Ezech. 11. Rom. 8. inuenimus: Cor vnum, vel cor aliud, quod nulla illecebra huius ſæculi impediat, & carnis poſſit interturbata ſapientia. Qui autem habet cor, ſeruat mandata Dei:
Luc. 2. quemadmodũ legiſti de Maria, quæ conſeruabat omnia Domini Saluatoris in corde ſuo vel dicta, vel geſta. Cir-
Deut. 10. cumcidamus ergo cor noſtrum: nihil corporeum, nihil D vile quæramus: vile autem omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil ſęculare, nihil corporeum, nihil leue atque mutabile in eloquiis conſtituamus cæleſtibus. *Elo-*
Pſal. 11. *quia enim Domini, eloquia caſta*, vt in his myſteriorum cęleſtium immaculata & pudica ſinceritas ſpiritali interpretatione reſplendeat. Non adulterina quadam opinione miſceamus terrena diuinis, & illud inuiolabile ſacramentum propheticæ viſionis, aut perennis oraculi naturæ noſtræ æſtimatione violemus. Ideo enim addidit:
Ibidem. Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum: vt tanquam boni nummularij ſpiritu
Zach. 11. examinemus prophetici ſermonis argentum, ſecernentes E Domini pecuniam, atque ab omni labe terrena ſalutaris fontis infuſione purgantes, vt Chriſto dignè ſentire videamur, qui ait: *Nolite theſaurizare vobis in terra, vbi æru-*
Matt. 6. *go & tinea exterminat: ſed theſaurizate vobis in cœlo.* Theſaurus tuus eſt fides, pietas, miſericordia: theſaurus tuus Chriſtus eſt. Noli eum ęſtimare de terris, hoc eſt de creaturis, quia Dominus totius creaturæ eſt. *Maledictus*, in-
Hier. 17. 1. Cor. 15. quit, *homo qui ſpem habet in homine. Sed mihi ſalus per hominem venit.* Vide tamen quid ſcriptura vetus dixerit: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Ille ergo homo non
Hier. 17. 1. Cor. 5. Sap. 7. humana mihi, ſed diuina poteſtate omnia peccata donauit, Deus in corpore Domini Ieſus mundum reconciliās ſibi, quem redimebat à culpa. Theſaurus noſter pre- F tioſus intellectus eſt. Si terrenus intellectus fuerit, ſi fra-
Matth. 6. gilis, hæretica eum tinea & impietatis ærugo conſumet. Leuemus ergo & erigamus ſenſus noſtros, nec impoſſibile iudicemus vt hæc humani corporis infirmitas ad cognitionem myſteriorum cæleſtium prouehatur, cùm iam ad nos Dominus Ieſus, in quo abſconditi erant ſcientiæ ſapientiæque theſauri, diuina ſua miſeratione deſcenderit, vt clauſa reſeraret, aperiret latentia, reuelaret occulta. Veni ergo Domine Ieſu, aperi nobis & iſtius pro-
Coloſſ. 2. Act. 5. phetici ſermonis ianuam, multis enim clauſa eſt, etſi prima ſpecie aperta videatur.

A

In æternum, Domine: permanet verbum tuum in cælo.

Vides etiam in te permanere debere quod etiam in cælo permanet ac perſeuerat: Serua ergo verbum Dei, & ſerua in corde tuo, & ita ſerua, ne obliuiſcaris. Serua Prou. 3.
legem Domini, & meditare, ne iuſtificationes Domini de tuo corde labantur. Docet te litteræ interpretatio vt ſerues diligenter. Docet Propheta in ſubditis, dicens:
Niſi quia lex tua meditatio mea eſt: tunc fortè periiſſem in Infrà.
B *humilitate mea. In æternum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum.* Legis ergo meditatio facit, vt tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus aduerſis, ſuſtinere & tolerare poſſimus: vt neque humiliato nimis, neque deiecto frangamur affectu. Denique Dominus 2. Cor. 14.
non frangi nos humilitate vſque ad deſperationem vult, ſed vſque ad correptionem. Vnde & Hieremias ſub hac littera in Threnis ait: *Vt humiliaret ſub pedibus omnes vin-* Thren. 3.
ctos terræ, vt declinaret iudicium viri contra faciem Altiſſimi, ad condemnandum hominem cùm iudicatur, Dominus non dixit. Et infrà: *De ore Altiſſimi, non exibunt mala.* Hu- Ibidem.
militas ergo quę à Deo eſt, plena iuſtitię, plena eſt æquitatis, quia non exeunt mala de ore Domini. Denique
C qui humiliabatur à Domino, dicebat: *Humiliatus ſum, & ſaluum me fecit.* Ergo ſicut prudenter conſiderandum Pſal. 114.
eſt, quando humilitas à Domino ſit cauſa probationis, quando etiam ipſa ab homine inferendæ humilitatis impreſſio, quæ tamen in ipſa ſoler patientia & magnanimitate tolerari: ita etiam ſapienter conſiderandum, quid ſit in æternum in cælo verbum Domini permanere, vel ſicut aliqui codices habent, in ſæculum: quia Græcus εἰς τὸν αἰῶνα poſuit, quod diuersè interpretati ſunt tranſlatores. Alij in æternum, alij in ſæculum. In ſæculum ergo permanet, Domine, verbum tuum in cælo. Et quomodo ipſe dixiſti: *Cælum & terra tranſibunt,* Matt. 24.
D *verba autem mea non præteribunt?* In ſæculum permanet verbum, non vltra ſæculum & ſæcula. Sæcula enim temporis. Cælum ergo & terra, id eſt, iſtius mundi opera prætéribunt, & tempora permanebunt? Alius qui ſpiritalis eſt, & iudicat verba legis: *In æternum* (inquit) *Do-* 1. Cor. 2.
mine permanet verbum tuum in cælo. Æternitas enim verbi manentis, opinionem verbi prætereuntis excludit. Quomodo autem permanet verbum in cælo, ſi ipſum cælum præterit? Et quomodo poſſunt ſtare culmina, ſi cadant fundamenta? aut quomodo permanet habitator in habitatione ſua, niſi & habitatio perſeueret? Sed fortè illud occurrat, quia ſcriptum eſt: *Erit cælum nouum.* Ve- Eſai. 65.
rùm nec ſic ſolubile, quia nec hoc poteſt permanere E quod præterit, nec illud poteſt dici manſiſſe, cùm cœperit. Tinea intellectum † tuum ſcindet, ſi putes ver- al. ſuum.
bum Dei ſicut cælum vel incipere, vel præterire. Vnde Rom. 1.
ſi virtutem prophetici ſenſus cognoſcere volumus, primum in his quæ viſibilia & ſenſibilia ſunt, & hic eum locum conſideremus, vt ex eo quæ ſunt intelligibilia manifeſtemus. Si verbum Dei in cælo permanet, imitetur cælum vbi permanet verbum: permanet ordo ſolennis cæleſtium ſtatutorum, & beneficiorum Domini crebræ vices ſolennibus muneribus perſeuerant. † Super- al. ſuperius.
nis nempe vel pluuiis, vel calore, vel fotu aeris huius infunditur terris, atque alitur larga fœcunditas. Cælo Eſai. 35.
F annus labitur per dies ac menſes, & tempora autumnique hyemis, veris quoque & puræ digeſtus æſtatis. De Geneſ. 1.
cælo vitæ tuæ imaginem cape: etiam quando non germinas fructum, ſere tamen ſemen ad fructum. Sunt ſemina Geneſ. 8.
quæ de cælo ſunt, & ſeruntur in terris. Eſt etiam ſuperna vindemia, vnde ait Propheta: *Serite vobis ad iuſtitiã, vindemiate ad fructũ.* Et quando non florent opera tua, foue ta- Oſea 10.
men ſemina tua, ne laſciuiendo luxurient. Quod luxuriat in flore ſermonis, tenuatur & hebetatur in fructu. Fructus ipſos vſque ad maturitatem decoque. Imitatores etiam ipſius cæleſtis ſimus elementi, non ſemper ſole feruet ardenti, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhorreſcit, iactis niuibus tegit terram. Non ergo ſit in te diuturna laſciuia, ſuccedant mœſta ſe-

Digitized by Google

nilium curarum tempora, & tanquam cana maturitas G
agrum hunc tui corporis reprimat. Vtilior ſæpe triſtitia
eſt, quæ comitem ſolet habere grauitatem. Nūquid vlla
Eccleſ. 1. in ipſo eſt ſole præuaricatio? Nonne quotidianos curſus
ſuos ſeruat? Nūquid continuos non nouit luna defectus,
& commiſſi munus deſerit miniſterij? Iiſdem nempe vi-
cibus annus redit, eodem ſtatu reparantur tempora, iiſ-
dem obſequiis reformantur. Sol diem illuminat, tempo-
ra ſtatuta cuſtodiens. Fulget ſplendoribus luna noctur-
nis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum ruſtium ru-
tilat globus, ſolennique ſtatione & cōuerſione ac demu-
tatione funguntur. Lex vna diuerſis, conſtitutorū ſemel
vices curſuum cuſtodire, nec fines tranſire præſcriptos.
Manet ipſa immutabilis demutatio, & conuerſio vertere H
ordinem ſuum neſcit. Vna omnium obedientia diſeretis
Luc. 10. muneribus indiſcretam præſcriptæ conſtitutionis tenet
Eſa. c. 14. concordiam. In cælo ergo permanet verbum, ſatanas de
Apoc 21. cælo cecidit: quia non habebat in cælo locum, propterea
cecidit. Quò cecidit niſi in terras? Ideo hîc adulteria, ho-
micidia, ebrietates abundare cœperunt. Inde excluſus
acrior ad nos venit, & tentationes ſolito aſperiores tan-
quam iratus exercet. In cælo igitur permanet verbum,
quia inde deiectus eſt diabolus: in terris non permanet,
quia huc totus aduenit. Et vide vtrùm hîc permanere
verbum poſſit in nobis, vbi tantos laqueos diabolus aſ- I
Ezech. 28. perſit: qui cùm eſſet in cælo, nec ibi verbum poterat per-
manere. Denique quia & ipſe verbum non tenuit, ceci-
Matth. 24. dit è cælo. In cælo ergo verbum permanet, & quod ſe-
Apoc. 21. cundùm verbi diſpoſitionem regitur & gubernatur. Sed
quia & ipſum cælum præterit, ideo non dixit in ſæcula
permanere, ſed in ſæculum: quamquam propterea præ-
tereat, vt ſit nouum cælum & noua terra, nouum teſta-
2. Cor. 3. mentum, vt facie ad faciem gloriam Domini videre poſ-
Iob. 4. ſimus. Verùmtamen quia & in cælo fuit vitiis locus (nam
vtique non cecidiſſet inde aduerſarius, niſi in criminibus
Eccl. 27. deprehenſus: nam & ſtultus vt luna mutatur, & cælum
ipſum tenebris obducitur) videtur vtiq; non de elemen- K
to dictum, ſed de virtutibus poteſtatibúſque cæleſtibus.
Sunt enim ſanctæ virtutes in cælo, in quibus nihil lubri-
cum atque terrenum ſit. Sunt etiam in terris cæli qui
enarrant gloriam Dei. Qui ſunt iſti cæli? Audi dicentem:
Pſal. 18 *Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & ima-*
ginem huius cæleſtis. Iſti igitur ſunt cæli, qui etiam in ter-
1. Cor. 15. ris poſiti audent dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis*
eſt. Iſti ſunt cæli, in quibus fides, grauitas, continentia,
Philipp. 3. doctrina, vita cæleſtis eſt. Nam quemadmodum terra
dictus eſt, qui lapſus ex illa præuaricatione cæleſtis gra-
tiæ, & in hæc terrena deiectus, præuaricationis ſuæ ſe
vinculis religauit: ita econtrario cælum dicitur, qui L
vitam angelorum cuſtodia integritatis exercet, & cor-
pus ſuum continenti ſobrietate moderatur: mentem
quoque ſuam miti tranquillitate componit: pecuniam
pauperibus miſericordi liberalitate diſpenſat. Eſt ergo &
in terris cęlum, in quo poſſunt virtutes eſſe cęleſtes. Cæ-
lum mihi thronus, ego magis iuſti affectum quàm ele-
Eſai. 66. mentum intelligo. Illum puto cælum, ad cuius animam
Apoc. 3. venit Chriſtus, & pulſat ianuam, & ſi aperuerit, ingredi-
tur. Nec ſolus ingreditur, ſed etiam cum patre, ſicut ipſe
ait: *Ego & pater veniemus, & manſionem apud eum facie-*
Ioan. 14. *mus.* Vides igitur quod verbum Deus & otioſum pro-
Apoc. 3. uocat, & dormiētem excitat? Qui enim venit, & ianuam
pulſat, vult ſemper intrare. Sed in nobis eſt quod non M
2. Cor. 8. ſemper ingreditur, non ſemper manet. Pateat aduenien-
ti ianua tua, aperi ianuam tuam, expande gremium
mentis tuæ, vt videat diuitias ſimplicitatis, theſauros pa-
cis, ſuauitatem gratiæ. Dilata cor tuum, occurre ſoli lucis
æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud qui-
Ioan. 1. dem verum lumen omnibus lucet: ſed ſi quis feneſtras
ſuas clauſerit, æterno lumine ſe ipſe fraudabit. Excludi-
tur ergo & Chriſtus, ſi tu mentis tuæ ianuam claudas: &
ſi poſſit intrare, non vult tamen importunus irruere, non
vult inuitos cogere. Ortus ex virgine, proceſſit ex aluo,
vniuerſa totius orbis irradians, vt luceret omnibus. Ca-
piunt qui deſiderant fulgoris perpetui claritatem, quam
Malach. 4. nox nulla interpolat. Soli enim huic quem quotidie cer-
nimus, nox tenebroſa ſuccedit: ſol autem iuſtitiæ num-
quam occidit, quia ſapientiæ numquam ſuccedit mali-
tia. Beatus ergo ille, cuius pulſat ianuam Chriſtus. Ia- *Apoc. 3.*
nua noſtra fides eſt, quę totam domum, ſi fuerit robuſta,
communit. Per iſtam ianuam Chriſtus ingreditur. Vn-
de & Eccleſia dicit in Canticis: *Vox fratris mei pulſat ad* *Cant. 5.*
ianuam. Audi pulſantem, audi introire cupientem:
Aperi mihi ſoror mea ſponſa, columba mea, perfecta mea: *ibidem.*
quia caput meum repletum eſt rore, & crines mei guttis
noctis. Conſideranda quando maximè pulſat ianuam
tuam Deus verbum, cùm repletum eſt caput eius rore
nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus po-
ſitos viſitare dignatur, ne quis fortè ſuccumbat victus
ærumnis. Repletur ergo caput eius rore vel guttis quan-
do corpus eius laborat. Tunc ergo vigilandum, ne cùm
ſponſus venerit, recedat excluſus. Si enim dormias, &
cor tuum non vigilet, diſcedit antequam pulſet. Si cor *Ibidem.*
tuum vigilet, pulſat, & aperiri ſibi ianuam poſcit. Ha-
bemus ergo animæ noſtræ ianuam, habemus & portas,
de quibus dictum: *Tollite portas principes veſtras, & ele-*
uamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Eſt ergo *Pſalm. 23.*
& cælum in iis in quibus portæ ſunt æternales. Si has fi-
dei tuæ portas velis attollere, intrabit ad te rex gloriæ,
triumphum portans propriæ paſſionis. Habet etiam iu-
ſtitia portas. Nam etiam de his legimus ſcriptum di-
cente Domino per Prophetam ſuum: *Aperite mihi por-*
tas iuſtitiæ. Et infra ait propheta Dauid: *Lauda Hieruſa-*
lem Dominum: lauda Deum tuum Sion. Quoniam conforta- *Pſal. 117.*
uit ſeras portarum tuarum. Eſt ergo anima quæ habet *Pſal. 147.*
ianuam, eſt quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit
Chriſtus & pulſat, pulſat & portas. Aperi ergo illi:
vult introire, vult ſponſam inuenire vigilantem. No-
li ergo bono amatori facere moras, citò recedit, & tu
ſomno corporis tui videris excluſiſſe pulſantem. Ex-
cludis enim cùm deſidioſus es, cùm piget, cùm ſomno-
lentus. His repagulis Chriſtus excluditur, ſi caſtus, &
ſi ſobrius ſis, caue ne negligens ſis. Maiorem Chriſto
facit iniuriam, qui aduenientem repellit. Nonnum- *Apoc. 3.*
quam etiam, ſi morans, mittit manum ſuam per fene- *Can. 5.*
ſtram, ſicut ait ſponſa. *Frater meus miſit manum ſuam*
de proſpectu, & venter meus conturbatus eſt ſuper eum.
Exurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ diſtillaue-
runt myrrham, digiti mei myrrha pleni. Primùm ergo
tanquam de proſpectu mittit manum ſuam, quādo Deus
eſſe operibus æſtimatur. Vnde ait, *Si mihi non creditis*
vel operibus credite. Deinde augetur amor, & intimis *Ibidem.*
viſceribus conceptus inoleſcit. Inde intelligibili vtero, *Ioan. 10.*
in quo eſt receptaculum verbi, ſeminibus eius infuſis,
plenitudinem eius corporaliter inhabitantem haurire
anima noſtra deſiderat. Non enim turbatur vterus fœ-
minarum, niſi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur ani-
ma, vt aperiat Dei verbo: ſed dum ſe expandit atque
aperit, vt opera mundi iſtius verbi receptione mortifi-
cet, ſicut ille qui ait: *Mortificationem Domini Ieſu in*
corpore noſtro circumferimus, ergo dum aperit, tranſit ſpon- *Coloſſ. 2.*
ſus. Vult enim ſemper quæri, frequentius inueniri:
& ſi clauſam inuenerit ianuam, pulſat: & ſi per moram *2. Cor. 4.*
fuerit excluſus, recedit: Sed citò redit, & iterum pulſat,
vt vel poſtea ſponſam inueniat præparatam. Poteſt qui-
dem & ſic accipi: Frater meus tranſiuit, ſicut legimus
quod penetrauit dilectæ intima medullarum, & quem-
admodum ad Mariam dictum eſt: *Et tuam ipſius animam*
pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogita- *Cant. 5.*
tiones. Denique addidit ſponſa animam ſuam exiſſe in
verbo eius, quod fit quando anima peregrinatur à cor- *Luc. 2.*
pore, & Deo præſens eſt. Explanauimus igitur vt po-
tuimus, quid eſſet: *In æternum, Domine: permanet verbum* *Cantic 5.*
tuum in cælo. Poſſumus tamen & ſic intelligere, quia in *2. Cor. 5.*
cælo magis permanet in æternum, vbi angeli & archan-
geli, Cherubim & Seraphim: quoniam homines quam-
uis ſancti ſint, tamen affectus eorū ſæpe mutatur. Nunc
gaudemus, continuo mœremus, iraſcimur, ingemiſci-
mus. In ipſa pœnitentia non vult nos factis contriſtari
Apoſtolus, ne triſtitia abſorbeamur. Vbi ergo iracundia,
vbi triſtitia grauis, non permanet ibi verbum. Denique *2. Cor. 2.*
de ſolo Domino Ieſu dictum eſt a Ioanne, quia vidit *Marc. 1.*
Spiritum ſanctum deſcendentem de cælo ſicut colum-

bam, & manentem ſuper eum. Nam & prophetæ non
ſemper prophetabant, ſed cùm infuoderet his gratiam
ſpiritus prophetandi. Denique nec Dauid præſciuit quid
2. Reg. 12. annuntiaret Nathan propheta miſſus a Domino: & vti-
que Inferior Nathan Propheta cognouit quod Dauid
4. Reg. 4. præſtantior neſciebat. Et alius dixit propheta: *Celauit à
me Dominus.* Vnde & plerique accipiunt in cælo perma-
nere Dei verbum, in poteſtatibus cæleſtibus, in quibus
Iacob. 1. non ſunt affectuum varietates. Aliqui autem de ipſa ac-
cipiunt Trinitate, quæ ſola immutabilis ſit: & ideo in cę-
Ioan. 14. lo permanet verbum, id eſt in patre, quia verbum dixit:
Ego in patre, & pater in me.

In generatione & generationem veritas tua: fundaſti terram, & permanet.

1. Cor. 8. *In generatione & generationem veritas tua.* Multi ſunt qui
1. Tim. 3. dicuntur dij, ſed non ſunt. Ergo in generibo[...]dacium
eſt, in Eccleſia veritas. Hãc tamen veritatem habuit pri-
Rom. 3. mò ſynagoga, quę habebat eloquia Dei. Eſt enim veritas
& in veteri teſtamento, quæ fuit ante in populo Iudæo-
Pſalm. 7. rum. *Notus* enim *in Iudæa Deus.* Deus autem veritas eſt:
ergo in Iudæa veritas. Fuit igitur veritas in patribus,
Moyſe, & Ieſu Naue, in Samuel, in Dauid, Elia, Eliſæo,
& in illis ſeptem millibus virorum qui non curuauerunt
3. Reg. 19. genua ante Baal. Sed quia poſterior ſoboles Iudęorum à
patrum moribus deuiauit, receſſit ab illis veritas, & ad
Rom. 11. Eccleſiam venit. Receſſit enim ab illis quando dixerunt
de Domino Ieſu: *Tolle, tolle, crucifige eum.* Tradiderunt
Ioan. 19. enim veritatem, & elegerunt iniquitatem. Omnes ergo
aliæ generationes veritatis exortes, omniũ hęreticorum
generationes non tenent veritatem: ſola Eccleſia verita-
Luc. 15. tem pio affectu poſſidet: quia generatio Iudæorum, quæ
ante eam poſſidebat, amiſit. Populus ergo Iudęorũ prior
fidei generatio, & ideo infantior & infirmior, quia lubri-
co adoleſcẽtiæ ſtare non potuit: populus autem Chriſtia-
nus, fidei ſecunda generatio, ideo robuſtior & venerabi-
lior, quia maturior ſenectute. Illa generatio legis, hæc
Pſalm. 88. gratiæ. Vnde & alibi ait: *In generatione & generationem an-
nuntiabo veritatem tuam. Fundaſti terram, & permanet, diſ-
poſitione tua permanet dies.* Quomodo fundauerit Deus ter-
ram, ſcriptura nos docuit, dicente Propheta: *Deus ſapien-
Prou. 3. tia fundauit terram, parauit autem cælos in intellectu.* Ter-
ra autem tanquam fundamẽtum eſt, in qua conſiſtimus:
al. hemicyclo. licet ipſam in † meditullio cæli eſſe, & is qui foris eſt ſer-
mo concelebret, & ſcriptura ſignificare videatur, dicen-
Iob. 26. te Iob: *Suſpendens terram in nihilo.* Includitur ergo orbe
cæleſti: & ideo ſol noctibus non videtur, quia gyrando in
inferiori inuenitur orbis parte cæleſtis. Sed non eſt cura
ſanctis, axem cæli & elementorum ſpatia philoſophico
more numeróſque deſcribere. Quid enim hoc prodeſt
ſaluti? Quia ſancti ſpiritalibus ſemper intendunt, & vi-
tæ æternæ profutura vel cognoſcere geſtiunt, vel doce-
re. Denique hunc locum pulchrè nobis aperuit Eccle-
ſiaſtes, ſpiritalem eſſe, non materialem dicẽs: *Quæ abun-
Eccleſ. 1. dantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Ge-
neratio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſæcu-
lum,* hoc eſt. quæ abundantia ſpiritali homini laboranti
ſub ſole iuſtitiæ? Et ſubiecit: *Generatio vadit, & gene-
Ibidem. ratio venit.* Vadit generatio, quia *diuites eguerunt &
eſurierunt.* Qui ante abundabant gratia, poſtea tamen
Pſalm. 33. propter perfidiam ſuam egere cœperunt. Qui autem
pauperes erant populi nationum, iam per fidem Chriſti
Pſal. 21. ſatiantur & abundant, ſicut ſcriptum eſt: *Edent paupe-
2. Cor. 1. res, & ſaturabuntur.* Audierunt enim dicentem: *Abun-
dantes in omni verbo*, non in pecuniis vtique, non in
Ibidem. auro & argento, ſed in omni verbo, inquit, & cognitio-
2. Cor. 8. ne. Et alibi ait: *In diuitijs ſimplicitatis.* Hæ diuitiæ ſunt
ſalubres: nam copiæ ſæculares ſalutem afferre non poſ-
ſunt. Qui autem habuerit abundantiam ſpiritalem, hu-
Prou. 11. ius terra fructifera ſtat in ſæculum, bene fundata radice
virtutum: vel anima bonos vtique germinans fructus,
vel caro nullis cupiditatibus mobilis ad prolapſionem.
Malac. 4. Hanc terram circuit ſol iuſtitiæ ſalutaris, de quo ſcriptũ
Eccleſ. 1. eſt: *Et oritur ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit.* Ipſe

A Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem:
gyrando gyrat ſpiritus, & in gyros eius conuertitur ſpi-
ritus. Oritur ſol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur tran-
quillitas piæ mentis, occidit iracundiæ. Vnde ait: *Sol
non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Hinc poteſt colligi Epheſ. 4.
quia iiſdem oritur & occidit, quorum & vitia ſepeliat,
& illuminet gratiam. Mortuus eſt enim peccato, vt Rom. 6.
Deo viueret: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt
Deo in perpetuum viueremus. Vide ipſum myſterium Eccleſ. 1.
prænuntiatum. Et oritur, inquit, ſol, & occidit, & in lo- Ioan. 12.
cum ſuum trahit. Hoc eſt quod ait Dominus: *Cum exal-
tatus fuero, omnia traham ad me ipſum.* Traxit enim ad ſe
B omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel
bonum ingenium ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte
quemadmodum trahat ad ſe: *Pater, volo vt vbi ego ſum* Ioan. 17.
& iſti ſint mecum. Et ad latronem ait: *Hodie mecum eris in* Luc. 23.
paradiſo. Aduerte quomodo omnia trahat. Exaltatus eſt
in cruce, & totus credidit mundus. Ipſe Oriens, inquit, Eccli. 1.
vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem. Ille vtique Zach. 6.
Oriens, qui ait, Oriens nomen eſt mihi, qui ſemper ori-
tur piis, numquam occidit. Ipſe oriens populo Hebræo-
rum ad Auſtrum iuit, ad molliorem populum, luxuria
magis feruentis corporis lubricum, quàm impietatis Epheſ. 2.
immanitate prædurum: aut certè ad nobiliorem ple- Prou. 27.
bem, quæ erat genus electum, vendicans ſibi patriar-
C charum proſapiam. Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec
emendabat errorem? ideo ſol iuſtitiæ gyrauit ad gentes,
quæ ante eloquiis cæleſtibus defraudatæ, immanes &
ignobiles habebantur. Aquilo enim grauis ventus, & Hier. 4.
populi nationum. Sed qui erant graues ante perfidia,
nunc ſuper aquilas leuiores facti ſunt fide atque pietate,
poſtquam venit qui diceret: *Ab Oriente adducam ſemen* Eſai. 43.
tuum, & ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni,
adhoc: & Africo, ne prohibeas. Et in Euangelio. *Ve-* Luc. 13.
nient ab Oriente & Occidente, ab Aquilone & Auſtro, & Matth. 20.
recumbent in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant
primi: & ſunt primi, qui erant nouiſſimi. Denique &
D ipſe Pſalmiſta ait: *Mons Sion, latera Aquilonis ciuitas regis* Pſalm. 47.
magni, hoc eſt, qui erant Aquilonis latus, populus factus Ibidem.
eſt regis æterni, quia ſolus eſt magnus Dominus. Sed
fortè dicas. Quomodo in Canticis eſt dictum: *Exurge* Cant. 4.
Aquilo, & veni Auſter? Plerique enim accipiunt quaſi
prouocatur Aquilo, & inuitetur Auſter. Quod ſi ita acci- Matth. 14.
piunt, exturbatur ab Eccleſia perfidiæ glacialis aſperitas Epheſ. 5.
ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato & inuitatur Auſtra-
lis verna temperies. Aut certè: Exurge Aquilo: hoc
eſt, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Populus na-
tionum, qui diu ante dormiſti, euigila aliquando, & il-
luceſcet tibi Chriſtus. Poſtremò omnes inuitantur ad
E Eccleſiam, & ſynagogæ populus, & gentilium, ſed ipſius
ſynagogæ, quia priores ex Iudæis Apoſtoli crediderunt,
per ipſos poſtea nationum populi congregati ſunt. Vi- Eccl. 1.
de ergo venientem ſolem noſtrum ad Auſtrum, poſtea Matth. 23.
gyrantem ad aquilonem: Hieruſalem, Hieruſalem. Ve-
nit vtique ad eam, quam etiam vocare dignatus eſt. Sed Ibidem.
Hieruſalem terrena eſt, quæ occidit prophetas, hoc eſt,
ſynagoga Iudæorum. *Quoties*, inquit, *volui congregare
filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti? Ecce relinquetur
domus veſtra deſerta.* Gyrauit igitur ad gentes, gyrando
autem gyrauit ſpiritus Dei, & in gyros ſuos conuerſus
eſt, vt fieret Deus omnia, & in omnibus. Ideo ſanctus
cælum dicitur, quia vicinior eum claritas ſolis ſemper
F illuſtrat. Habet ſplendorem ſuum domeſticum, vt
tenebras noctis non ſentiat. Ideo Eccleſia & cælum
dicitur, & mundus, quod habeat ſanctos angelis 1. Cor. 15.
& archangelis comparandos, habeat etiam pleroſ-
que terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui eſt funda-
tus ſuper maria, & ſuper flumina præparatus. Denique
quaſi orbis terrarum dicit Eccleſia, *Nolite aſpicere me,* Matt. 12.
quoniam fuſca ſum, quia non reſpexit me ſol: eo quod Pſal. 23.
velut pruinis hyemalibus, geluque conſtrictam genti- Cant. 1.
lis erroris congregationem gentium ſol iuſtitiæ diu in- Malac. 4.
dignam æſtimauerit, quam ſerena vultus ſoi luce lu-
ſtraret. Nonne tibi videbatur hiberni rigor tempo-
ris, quando notus erat in Iudæa tantummodo Deus?
Nunc autem plenitudo lucis effulget æſtiuæ, quan- Pſal. 57.

Digitized by Google

[Coloſſ. 3.] do omnia & in omnibus Chriſtus. Nónne terra Domi- [G] [Pſalm. 23.] ni, & plenitudo eius? Et verè orbis terrarum in Eccleſia, [Coloſſ. 3.] in qua non Iudæus tantummodo vt Græcus, non Barba- [1. Ioan. 2.] rus aut Scytha, non ſeruus aut liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideóque ait:

Diſpoſitione tua permanet dies: quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.

Diſpoſitione tua permanet dies. Nam niſi ita accipias: quomodo permanet dies, cum poſt breue momentum diei ſequatur occaſus, & fiat noctis ſucceſſio? [H] Sed ſũt quibus ſemper dies eſt, illis vtique quibus Chriſtus adeſt, qui di- [Ioan. 12.] cit: *Ambulate, dum lucem habetis.* Hic eſt dies quem vi- [Ioan. 8.] dit Abraham, dies remiſſionis peccatorum, de quo legis: [Pſal. 117.] *Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo.* Sunt ergo ſancti quibus ſol nunquam occidit, quia Do- [Eſa. c. 60.] minus lux eorum eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Et erit illis Dominus lumen æternum.* Expreſſit cauſam permanentis diei, [Apoc. 22.] atque ſubtexuit: *diſpoſitione*, inquit, *tua permanet dies: quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.* Videtur itaque ſignificare fu- [Ibidem.] turum illud, quãdo nox non erit amplius, & non indigebit lucernæ vel ſolis lumine, quoniam Dominus illumi- [I] nabit eos. Qui ſunt illi? Supra ait, dicens: *Et ſerui eius ſer-* [1. Cor. 15.] *uient ei*, hoc eſt, Domini facient voluntatem. Nunc enim nos omnes ſeruimus. Quũ autem tradiderit regnũ Deo & patri, tunc ſubiecta erunt omnia ei, qui ſibi vniuerſa ſubiecit, acquirẽs omniũ fidem per vnigeniti paſſionem. Subiectio igitur mẽtium facit ſedulam ſeruitutem. Ergo cùm omnes crediderint in Dominum Ieſum, tunc vni- [Ibidem.] uerſa Deo ſeruiẽt, vt ſit Deus omnia, & in omnibus: Nũc [Ioan. 8.] autem non omnes ſerui Dei, quia plerique ſerui peccati. [2. Cor. 6.] Qui enim peccatũ facit, ſeruus eſt peccati. Dominus autem non vult cum aliis conſortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, Per- [K] manebit: ſed prophetis futura pro præſentibus præſto eſſe videntur in ſpiritu.

Niſi quia lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſſem in humilitate mea.

[Prou. 6.] Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio lex erat. Ete- [Rom. 7.] nim oleũ luminis accipiebat ex lege. Denique ne in corpore mortis lux diei poſſet extingui, ambulabat in lege, ideo ambulabat in lumine. *Alioquin* (inquit) *periiſſem in humilitate mea.* Humilitas non ſemper virtutis eſt, ſed etiã afflictionis: hoc eſt, non ſemper volũtaria, ſed etiam quæ [L] [Pſal. 37.] ex neceſſitate ſuſcipitur, quando aliqua afflictione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis ſeruare conſueuit. Ergo quando in afflictionis tempore ſu- [Eccl. 2.] mus, & quatimur aduerſis, meditatio nobis in lege ſit, ne imparatos procella tẽtationis affligat. Athleta niſi exercitio palæſtræ priùs fuerit aſſuefactus, non audet ſubire certamen. Vngamus igitur oleo lectionis noſtræ mentis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitij vſus in quadam cæleſtium ſcripturarum palæſtra, artuſque animorum noſtrorum ſalubris ſpiritalium ferculorũ eſca confirmet, vt cùm aduerſarius aſſiſtere cœperit, & puluere [1. Cor. 9.] nos ſuæ tentationis aſperſerit, ſtemus intrepidi: nitamur non vt in incertũ, nec vt aera cædentes. Melius percuti- [M] [Mat. 5.] mus verberati, ſi percutienti maxillam alteram præbea- [Deut. 32.] mus, ſi vindictam non requiramus, ſed ei qui dixit: *Mihi vindictam, ego retribuam*: cauſam vindictæ integram re- [1. Cor. 9.] ſeruemus. Cædimus aerias poteſtates ſi nos ipſos caſtigare nouerimus. Caſtigabat carnem ſuam Paulus, vt aduerſarios verberaret: & ſeruituti redigebat corpus ſuum, vt dominaretur inimicis. Exerceamur igitur indefeſſo meditationis vſu, exerceamur ante certamen, vt ſimus certamini ſemper parati: & cùm frequentior aduerſarij ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nũc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum, dicat vnuſquiſque [Iob. 2.] noſtrũ qui poterit ſuſtinere ac perpeti: *Niſi quia lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan periiſſem in humilitate mea.*

[G] Quanta ſimul coaceruata ſunt vt in illa afflictione Iob ſanctus periret? Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorúmque cæleſtium & naturalis legis erat inſtitutione firmatus, ideo in tentationibus tantis perire non potuit. Denique cùm amiſiſſet tam amplas ſubitò facultates, chariſſimos filios: quaſi is cui meditatio quotidiana eſſet in lege diuina, ait: *Nudus exiui de ventre matris meæ, nudus ibo eò. Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.* [Iob. 1.] Perfuſus etiam corporis totius vlceribus, cùm tentaretur vxoris alloquiis, qui meminiſſet Adam ſic eſſe deiectum dum propriæ credidit vxori, reſpondit: *Sicut vna ex inſipientibus mulieribus locuta es.* Quod ſi [Gen. 3.] [H] illam quaſi ſapientem voluiſſet audire, ipſe ſapiens non [Iob. 2.] fuiſſet. Tentatus etiam diuerſis alloquiis amicorum, cùm fidei ſtabilis, immobiliſque patientiæ præmia meruiſſet à Domino, nónne dicebat: *Niſi quia lex tua medi-* [Iob. 19.] *tatio mea* [illegible] *tunc forſitan periiſſem in humilitate mea?* Quam gratè hoc [illegible]cit hodie qui in martyrio plurima flagella ſuſtinuit, equuleo & vngulis, plumbo, laminis ardentibus, gladióque comprobatus? Potuit enim perire, niſi meditatus in lege, grauiora præſentibus futura ſupplicia crediſſet. Quanta ſanctus Ioſeph pertulit, quam acerba, quàm dura? Primum fratrum odia, degeneris ſeruitutis [I] ærumnas, parẽtibus defraudatus, ablegatus exilio, negotiatorum vernula, & Ægyptij ignobilis vile mancipium. [Geneſ. 37.] Quæ potuit nobilis proſapiæ puero grauior eſſe tentatio, quam vt tanto familiæ ſplendore deiectus, ſeruiret apud Ægyptios? Eſt conſolabilis ſeruitus, ſeruire vel iuſtis: Æquitate domini leuatur iniuria ſeruitutis. Tanto igi- [Geneſ. 39.] tur genere deiectus ſatis gratum habebat ſi miniſtro regio ſuum obſequium probaretur. Nec hoc quidem ſatis fuit ad tentationis acerbitatem: rediit aduerſarius ad ſuas artes, totáſque vires ſuas omni fraude cõmouit, vt per mulierẽ laqueos innoxiæ necteret conſcientiæ. Concitauit in eum libidinis ſtimulis vxorem domini ſui, [K] quæ adulterinos à ſeruulo concubitus flagitaret: vt ſi acquieſceret, crimen impleret: ſi recuſaret, incideret [Ibidem.] offenſam, † noxam calumniæ non euaderet. Denique [al. nexum] truſus in carcerem, & innocens inter noxios æſtimatus, ab eo amplius cœpit vrgeri, cui fidem ſuam cum periculis præſtitiſſet. Sed quia contumeliæ virum frangere nequiuerunt, mutata eſt tentatio, longè aſperior ſpecie proſperorum. Plurimos enim ſupplantauerunt ſecundæ res, quos ſupplicia acerba non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, interpretatur ſomniũ, eligitur vt bo- [Geneſ. 41.] nore præſtantior eſſet omnibus Ægyptiis, vt regi ſecundus, eſurientibus populis alimenta diuideret. Obiiciun- [L] tur ei fratres, qui eum ad ſeruitutis iniuriam non frater- [Geneſ. 42.] no amore vendiderant. vt vel contumeliæ & appetitæ ſalutis dolore tentatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iuſtus oblitus eſt contumeliam, cumulauit gra- [Geneſ. 43.] tiam: eóque ſe magis fratrem voluit exhibere, quò fratres ipſe non fuiſſet expertus. Denique hoc munere & fratres recepit, & patrem pia fraude quæſiuit. Quid igitur aliud melius diceret ſanctus Ioſeph, quàm iſtud ad Dominum: *Niſi quia lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſſem in humilitate mea?* Fertur prophetæ cuidam (& plerique ferunt de Eſaia in carcere poſito) cùm mole imminentis vrgeretur exitii, dixiſſe diabolum: Dic quia non à Domino locutus es quæ dixiſti, & omnium in te [M] mentes affectúſque mutabo: vt qui indignantur iniuriam, abſolutionem conferant. Sed ille gratius iudicauit pro veritate ſupplicium, quam pro adulatione benefi- [Eccl. 48.] cium. Quod vtique non feciſſet, niſi meditatione legis [Ieſue 1.] fuiſſet exercitatus. Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio, vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac deſudemus virtutum palæſtra, vt cùm increpuerint tentamenta, non tanquam inexercitatos, non tanquam inexpertes ſpiritalium ciborum, & attenuatos ieiunio [1. Tim. 4.] lectionis tentationum tempus inueniat. Quod ſi athleticis epulis paſtam animam noſtram poterit inuenire, ſi ſit euangelicus ſuccus in nobis, ſi apoſtolicis eſcis maturitas noſtræ mentis toros, animæque robuſta ſolidauerit: ſi frequenti meditatione memoria tenax præceptorum cæleſtium parata ad tempus exempla deprompſerit,

promſerit, nulla tentationum poterit nos perturbare A
congreſſio.

In æternũ non obliuiſcar iuſtificationũ tuarum: quoniã in ipſis viuificaſti me Domine.

Galat. 3. Lex ſecundùm Apoſtolũm pædagogus eſt paruulorum
donec ad perfectæ fidei maturiorẽ quandam veniamus
Ibidem. ætatem. In lege autem mandata ſunt iuſtificationes, te-
Ibidem. ſtimonia, iuſtitiæ præcepta. Viuificabimur ergo in lege.
Hebr. 10. Vnde ait Apoſtolus: *Lex autem non eſt ex fide, ſed qui facit*
illam, viuet in ea. Sed quia idem ſuprà ait: *Quoniam in le-* B
ge nemo iuſtificatur: intelligis vtique quia iuſtificatio le-
gis, ſpecies eſt & imago, non veritas. Secundùm veri-
tatem ergo & perfectionem nemo iuſtificatur in lege,
Rom. 4. ſecundùm ſpeciem iuſtificatur. Ergo ſanctus Propheta,
Galat. 3. qui adhuc in legis iuſtificatione viuebat, †viuebat autem
al. vide- fulgore Euangelij, quaſi memor veteris diſciplinæ legis,
bat autem tanquam pædagogo vult gratiam reſeruabat. Conſidera
fulgorem aliquem excedentem ex ephebis in diuinis & honoribus
Euang. conſtitutũ, pædagogo ſuo, honorificentiã reſeruat habere, cuius officijs informatũ ſe eſſe cognoſceret, vt maturiorem regere poſſit ætatẽ. Monet ſiquidem etiam ipſa lex, vt his quæ nobis aliquãdo profuerunt, nequaquã C
Exod. 12. eſſe debeamus ingrati. Nam ſicut habemus in veteri te-
Iosue. 5. ſtamento, paſcha celebratum eſt in Ægypti finibus, cũ
adhuc ſub rege Pharaone poſiti patres noſtri deplorarẽt
miſeræ ſeruitutis iniuriam: & poſtea liberati ruſſus in
terra repromiſſionis paſcha celebrãrunt: ſuperius ad cõ-
Exod. 13. monitionem, poſterius ad recordationem. Si quis ergo
interroget Hebræũ, qua ratione in Ægypto paſcha cele-
bratum eſt, reſpondebit: Quia regi Pharaoni adhuc ſer-
uitutis vinculo obnoxij tenebamur. Ille agnus patrũ po-
pulũ liberauit, ille agnus vocauit ad libertatẽ, ille agnus
Deut. 6. maris profunda ſolidauit, vt Ægyptũ tranſire poſſemus.
Quoties ergo paſcha celebramus, meminiſſe debemus D
veteris ſeruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, &
Ioan. 1. quid acceperimus. Non enim poteſt plenè quis intelli-
Hebr. 9. gere quid acceperit, niſi meminerit antè quid fuerit. Nõ
Ioan. 14. ergo obliuiſcamur, quia Dominus Ieſus agnus Dei,
Pſal. 124. mundi hoſtia ſoluit nos grauiũ nexibus delictorũ, qui-
bus Pharao ille retentinus, nõ vnius Ægypti, ſed ſæculi
iſtius princeps vinculo ſeruitij grauis nos tenebat adſtri-
ctos. Non obliuiſcamur in æternum, vt cùm venerimus
Coloſſ. 1. in illam verè terram repromiſſionis, vbi eſt regio viuorũ
meminerimus quanta in nobis Pharao dirus intulerit,
quid perpeſſi in hoc ſæculo ſimus, quibus tandem erepti
malis, & agamus gratias eripienti nos Domino Ieſu, qui E
perturbatorem omnium fecit eſſe captiuum.

Tuus ſum ego, ſalua me Domine: quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

1. Cor. 6. *Tuus ſum ego.* Facilis vox, & communis videtur, ſed
Ioan. 14. paucorum eſt. Satis rarus eſt enim qui poteſt dicere Deo
Tuus ſum. Ille enim dicit, qui adhæret Deo totis ſenſibus,
qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui
Coloſ. 1. poteſt dicere Domino: Oſtende nobis patrem, & ſufficit
nobis. Numquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, hono- F
Matt. 19. ris, poteſtatis? Multis non eſt ſatis Deum ſcire, & qui-
dem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites
Ibidem. paupertatem putant Domino teneri, & qui ſupra om-
nes eſt, illis exiguus & anguſtus eſt: illis non eſt ſatis Dei
filius, in quo ſunt omnia. Denique ille diues in Euan-
gelio, cui dictum eſt: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia*
Mat. 10. *quæ habes, & da pauperibus*: Deum ſibi non ſufficere iu-
dicauit. Denique & contriſtatus eſt, quaſi pluris eſſet
quod relinquere iuberetur, quàm quod eligere. Ille er-
go dicit, *Tuus ſum*, qui poteſt dicere: *Ecce omnia reliqui-*
Ioan. 13. *mus, & ſecuti ſumus te.* Apoſtolorum itaque vox iſta
Luc. 22. eſt, nec omnium tamen Apoſtolorum. Nam & Iudas
Apoſtolus fuit, & in conuiuio Chriſti inter Apoſtolos
recumbebat. Dicebat & ipſe, *Tuus ſum*: ſed voce, non
corde. Venit & introiuit in eum ſatanas, & cœpit dicere:
A Non eſt tuus, Ieſu, ſed meus eſt. Denique ea quæ mea
ſunt, cogitat: quæ mea ſunt, in pectore ſuo voluit: te-
cum epulatur, & mecũ paſcitur: à te panem accepit, à
me pecuniam: tecum bibit, & mihi tuum ſanguinem Matt. 26.
vendit: tuus eſt apoſtolus, & meus mercenarius. Non
poteſt dicere ſæcularis, *Tuus ſum*, plures enim dominos
habet. Venit libido, & dicit, Meus es; quia ea quæ ſunt
corporis, concupiſcis: in illius adoleſcentulæ amore te
mihi vendidiſti: illius concubitu meretricis pretium
pro te annumeraui. Venit auaritia, & dicit: Argentum &
aurum quod habes, ſeruitutis tuæ pretium eſt: poſſeſſio
quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ eſt.
B Venit luxuria, & dicit: Meus es, vnius diei conuiuium,
pretium tuæ vitæ eſt: ille ſumptus epularum, tui capitis
licitatio, tui eſt ſumma contractus: & quod peius eſt, ca-
ro emptus es pretio, vilior cibo es tuo: pretioſior eſt
vnius diei menſa tua, quàm totius temporis vita. Inter
calices te redemi, inter epulas acquiſiui. Venit ambitio,
& dicit tibi: Planè meus es. Neſcis quod ideo imperare
alijs te feci, vt mihi ipſe ſeruires? Neſcis quod ideo pote-
ſtatem in te contuli, vt meæ te ſubijceres poteſtati? An
ignoras ipſi Domino Saluatori dictũ eſſe ab huius mun-
di principe, cùm ei oſtendiſſet omnia regna mundi: *Hæc*
omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Ante ergo ipſe
C ſubijcitur, qui alios vult habere ſubiectos. Veniunt Malach. 4.
omnia vitia, & ſingula dicunt: Meus es. Quem tanti
competunt, quàm vile mancipium eſt? Quomodo
ergo tu qui huiuſmodi es, potes Chriſto dicere: *Tuus* Matth. 7.
ſum? Reſpondebit tibi ille: *Non quicumque dicit mihi, Do-* Ioan. 3.
mine, Domine, intrabit in regnum cælorum: non quicumque
dicit mihi, *Tuus ſum*, meus eſt. Meus planè es, ſi vo-
cem non redarguat conſcientia, ſi ſermonem tuum Luc. 9.
animus aut opera non refutent. Ego non nego meum Luc. 18.
eſſe eum qui ipſe ſe neget, aut certè ſi pro me ſeipſum Tit. 1.
ſibi abneget. Nolo habere ſeruulum plurimis dominis
ſeruientem. Nam quomodo meus eſt, ſi mihi dicat
verbo, *Tuus ſum*: & operibus neget, & factis ſe diabo-
D lo addicet & obſtringat? Non eſt meus quem libido
ſuccendit, quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus quem
cura ſpoliandi minores exagitat, quia mea largitio
eſt. Non eſt meus quem aura mobilitatis inquietat,
quia mea tranquillitas eſt. Non eſt meus vini crapula te-
mulentus, illuuie ambitionis imputus, gloriæ ſæcularis
cupidus, ebrius in periculum, qui non poteſt ſobriæ mo-
derationis ſeruare veſtigium. Pax ſum ego, litigare non Epheſ. 2.
noui. Vt quid mihi eum de quo veniat diabolus, & di-
cat: Meus eſt? Nam mihi ſua colla curuauit, mea in illo
plura reperio: nomen ſibi tuum vendicat, & meum mu-
nus. Non eſt ergo Chriſti, niſi qui eſt alienus à crimine:
E non eſt Chriſti, niſi qui poteſt ſemper ſe Chriſti ſeruu-
lum demonſtrare. Nam ſi quis mutabilis eſt, vt ego qui
aut mœrore mutor, aut indignatione; non eſt Chriſti.
Venit ira, & dicit: Meus eſt: ante horam meus erat, ſpe-
ro quod iterum meus fiat. Venit triſtitia, & dicit: Meus
eſt: ante horam in mea poſſeſſione fuit, in meo iure: eri-
gere animum præ mœrore non poterat, nec oculos le-
uare: & ſi triſte aliquid acciderit, ad me illico reuertetur.
Quis ergo eſt Dei, niſi qui poteſt dicere: *Nihil mihi con-* 1. Cor. 4.
ſcius ſum? Ideo dicebat Paulus Apoſtolus, ſeruus Domini Rom. 1.
noſtri Ieſu Chriſti, quia nulli alij obnoxius tenebatur.
F Ego autẽ nunc Dei mei ſum, nunc triſtitiæ, nunc iracun-
diæ, nunc verbi otioſi: & ideo qui plures dominos ha-
bet, non poteſt vni dicere: Domine Ieſu, tuus ſum. Vnde 1. Cor. 8.
arbitror etiã de huiuſmodi dominis dixiſſe Paulũ: Nam
etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra: nobis
tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: &
vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ip-
ſum. Verbi igitur totus erat Apoſtolus Paulus, ideo di-
cebat: *Quoniam experimentum quæritis eius qui in me loqui-* 2. Cor. 13.
tur Chriſtus. Ille ergo dicebat, Chriſti ſum: & reſpon-
debat ei Dominus, Meus es. Qui verè dicit, *Tuus ſum*:
audit à Domino, Meus es. Denique de ipſo Dominus Act. 9.
ad Ananiam cum mitteret eum ad ſanandum Paulum,
ait: *Vade, quoniam vas electionis eſt mihi.* Et quia perſe-
uerauit Chriſti eſſe, quaſi impleto certamine coro- 2. Tim. 4.
nam meruit inuenire iuſtitiæ. Rectè ergo propheta.

David dixit: *Tuus ſum*, quia ſemper in Deo manſit. Et qua
tatione dixerit: *Tuus ſum*, addidit: *Iuſtificationes tuas exqui-*
Eſai. 5. *ſiui*: hoc eſt, nihil aliorũ quæſiui, ſed id ſolùm quod tuũ
eſt deſideraui. Alij quærunt monilia pretioſa, ego ſolas
iuſtificationes tuas quaſi quædam ſerta iuſtitiæ. Alij do-
mum ad domum, villam ad villã iungunt, quaſi ſoli ha-
bitare poſſint in terra hac, & elementum volunt occu-
pare commune: alij poſſeſſionem aëris ipſius vendicate:
Pſal. 72. mihi in tuis iuſtificationibus omne patrimoniũ eſt. Ne-
Pſal. 15. ſcio poſſidere niſi quod tui iuris eſt. In tuis eloquiis ſpiri-
talis mihi cuta refulſit argenti. Mihi portio Deus eſt.
Tuus ſum ego, quia pars mihi hæreditatis non in auro, non
in argento eſt, ſed in Chriſto Ieſu.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: teſtimonia tua intellexi.

Vt perderent me. Poteſt vox iſta conuenire martyrio, in
quo poſitus ſanctus iam de iudicio perſecutoris egreſſus
dicat: *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*, hoc eſt,
adhibuerunt omnia genera pœnarum, omnes artes per-
ſuaſionum, ſed de propoſito abducere nequiuerunt. Vi-
cit fides vitæ huius illecebram corporiſque cruciatum,
expectauerunt peccatores vt de me triumphũ referrent:
ſed gratia Chriſti, qui mihi dedit de perſecutionibus
triumphare. Redite victi, qui ſperabatis vos eſſe victo-
1. Cor. 15. res: redite deiecti, qui veneratis ſuperbi. *Vbi eſt mors victo-*
ria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Non tua iam, ſed noſtra
cœpit eſſe victoria: quia in te vincimus, in qua antea vin-
cebamur. Bene ergo dicit martyr: *me expectauerunt pecca-*
tores vt perderent me. Poſt momentũ, immo in corpore ad-
huc poſitus videt deducentium choros, angelorũ gaudia.
Qui enim ſuper vnius peccatoris conuerſione lætantur,
Luc. 15. quantò magis in paſſione iuſtorũ? Videt gloriam, & ait:
Me expectauerunt iuſti vt deducerent me. Videt Dominum
Ieſum, & ait: Me expectauit Chriſtus, vt coronaret
me. Aliter qui vult intelligere: Multi, inquit, peccata
perſuadere, atque ex pectore fidem extorquere conati
ſunt mihi, alius adulterium, alius hominis necem, alius
oppreſſionem viduæ vel pupilli, alius aliud, & putabant
me ſuis retibus eſſe capiendum. *Expectauerunt me vt per-*
derent, contagione peccati: ſed ego non illecebris pecca-
torum mente a ſtudio diuinæ cognitionis auerti nec in-
Pſal. 40. tentionem meam Domine à mandatorũ tuorum ſerie
declinaui, ſed *intellexi teſtimonia tua*. Si enim non intelle-
xiſſem, peccatores me vtiq; illi perdidiſſent. Quæ intel-
lexi vtique ſenſu, etiam operibus ſecutus ſum. Neque
enim nudus intellectus eſt, ſed quem etiam facta teſtan-
tur. Deniq; *beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.*
Ille vtique intelligis ſuper egenum & pauperem, qui
largitur pauperi. Nam quid prodeſt miſereri inopis, niſi
alimoniam eidem largiaris?

Omnis conſummationis vidi finem: latum mandatum tuum valde.

Rom. 10. Non poſſumus in omnibus vim Græci ſermonis ex-
Matth. 28. primere: maior in Græco plerumque vis & pompa ſer-
Apoc. 1. monis eſt τέλος dicitur Grecè, quod nos Lati-
nè & finem dicimus & conſummationẽ. τέλος
autẽ & conſũmationis ipſius finis eſt: ſicut finis legis eſt
1. Reg. 20. Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Habes ſcriptum:
Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummatio-
nem ſæculi. Conſummatio ergo ſæculi, finis ſæculi eſt: finis
Matt. 13. autem omnium Chriſtus. Conſummationes autẽ mul-
Mat. 24. tæ. Eſt conſummatio, & reſurrectio ad ſalutẽ: Conſum-
matum quoque opus, dicitur perfectũ opus. Conſum-
mata malitia dicitur plena, id eſt, cui nihil deſit ad ſtudiũ
1. Cor. 15. & artem nocendi. Eſt conſummatio hominis, & multæ
Ibidem. conſummationes, donec ad perfectum veniat. Legimus
ergo & conſummationem ſæculi, legimus & finem. De
conſummatione ſæculi ſupra poſuimus exemplum, quã
ſequitur reſurrectio. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur,*
ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Poſt reſurrectionem
conſummatio, vnuſquiſque autem in ſuo ordine, pri-
G mitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduen-
tum eius crediderunt: deinde finis, cùm tradiderit re-
gnum Deo & patri, cùm euacuauerit omnem principa-
tum & poteſtatem. Ergo conſummationem ſæculi ſe-
quitur finis, iuxta Apoſtolum. Vnde colligitur quod ſe-
quatur finis, omnẽ conſummationem. Mundus in mali- *1. Ioan. 5.*
gno poſitus eſt, vt dixit Ioannes: ergo & ſæculum in ma-
ligno eſt: mundus plenus peccati. Conſũmauerat mali- *1. Reg. 20.*
tiam ſuam mundus, ſicut conſummauerat Saul, cuius
videns conſummatam malitiam Ionatas filius in Dauid *Ioan. 1.*
prophetam, eidem nuntiauit vt declinaret & fugeret. Eſt *Rom. 10.*
ergo conſummatio malitiæ, conſummatio peccatorum.
H Venit agnus Dei, qui tulit peccatũ mundi, qui eſt Chri-
ſtus Ieſus. Finis legis, principiũ & finis, & remiſſio pec- *Apoc. 1.*
catorum. Hunc finem conſummationis vidit Propheta *Hebr. 9.*
in ſpiritu, qui conſummatum ſæculi aboleret errorem,
vidit ſanguine eius diuerſa omnium peccata mundari.
Bene ergo dixit: *Omnis conſummationis vidi finem* hoc eſt,
vidi conſummati adulterij remiſſorem, vidi conſũmatæ *Rom. 10.*
luxuriæ atque laſciuiæ conſummatæ crudelitatis atque
ſeuitiæ, omnis poſtremo flagitij per crucẽ ſuam delicta
donantẽ. Eſt & etiam conſummata virtus, conſumma- *Matth. 7.*
ta ſapientia, conſummata iuſtitia, ſed habet finem. Finis
omnium virtutum Chriſtus, qui finis eſt legis ad iuſtitiã *Ibidem.*
I omni credenti. Vides quia finis eſt fidei? Bene ergo ait,
Omnis conſummationis vidi finem. Nunc quia conſumma-
tionis finẽ agnouimus, agnoſcamus quid ſit: *Latum man-*
datum tuum valde. Legimus quod anguſta ſit porta per
quã ingrediantur qui æternæ vitæ fructum adipiſcuntur.
Rara enim virtus, difficilis eſt paſſionũ tolerantia. Plures
ſunt qui ſæculi huius ſpatioſa ſectentur, qui dicant? An-
guſta & arcta nobis eſt via quæ ad Dominum ducit: con-
terimur in illa, relinquamus eam. Quomodo ergo dicit *Pſal. 4.*
Propheta latum mandatũ Dei, & valde latum? ideo quia *Pſal. 117.*
anguſtæ viæ latum mandatum neceſſarium eſt. Deni-
que hic ipſe Propheta ait: *In tribulatione dilataſti mihi.* Et
K iterum: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit*
me in latitudine. Hæc latitudo mandatorum cæleſtium
cor Prophetæ dilatabat, dilatabat & apoſtoli. Denique *2. Cor. 6*
& ipſe dicebat; *Os noſtrum patet ad vos, O Corinthij, cor*
noſtrum dilatatum eſt. Diſpenſando enim cæleſtia manda-
ta cor ſuum dilatauerat: & quod antè perſecutionis per-
fidia coartabat, hoc Chriſti amplificauit gratia. Et qua
ratione latum mandatum? Ne nos coartaremur angu- *Ibidem.*
ſtiis mandatorum. Vnde ait: *Non anguſtiamini in nobis*, Si *Apoc. 3.*
hoc Paulus, quantò magis Chriſtus, qui clauſa reſerauit?
Ergo dicit: *Nolo coartetur in me populus meus in anguſto vir-*
tutum tramite, debet latitudo præceptorum meorum viantibus eſſe ſolatio,
L *ne quis deficere poſſit aut conteri.* Ambulemus ergo in Dei *Prou. 1.*
mandato, quia ſatis latum eſt. Eſt enim latum manda-
tum ſapientia, quæ in exitu canitur, in plateis autem fi-
ducialiter agit: πλατεῖα enim Græci ſermo- *2. Cor. 7.*
nis eſt, quæ Latinè dicitur latitudo. Dilatemus igitur cor
noſtrum, vt recipiamus apoſtolicæ vim ſententiæ, quæ
ait: *Capite nos.* Recipiamus ergo eius ſermones in cor no- *Coloſſ. 3.*
ſtrum, induamus viſcera miſericordiæ benignitatẽ, hu-
militatem, patientiam. O homo quam latus es, ſi ad
amplitudinem præceptorũ cæleſtium ſinum mentis tuæ *Mat. 5.*
expandas? Quam latum mandatum eſt charitatis? *Di-*
ligite, inquit, *inimicos veſtros.* Omnes vtique affectu chari-
M tatis incluſit, qui non excluſit inimicos. Quis enim vi-
detur exceptus, cum recipiatur inimicus? Vnde Apoſto- *Rom. 12.*
lus ait: *Si fieri*, inquit, *poteſt, cum omnibus hominibus pacem*
habentes. Non poteſt hoc Iudæis dici, non gentibus, vt
cum omnibus pacem habeant. Illi vix ſuos diligunt, *Matth. 5.*
Chriſtiano etiã inimicos non licet non amare. Chriſtia- *Coloſſ. 2.*
num cum dico, perfectum dico. In Chriſto enim pleni-
tudo diuinitatis eſt: cuius nomen vſurpas, cuius voca-
bulum geris, interpretationem vocabuli perfectionem- *Rom. 12.*
que cur refugis? Audi latum mandatum: *Benedicite eos*
qui perſequuntur vos, & nolite maledicere. Iſte qui latum
dicit eſſe mandatum, probauit ſuprà, dicens: *Illi quidem* *Pſal. 108.*
detrahebant, ego autem orabam. Qui orabas Dauid? dicito
nobis ipſe. Sed dixiſti. Legi enim dicentem: *Maledicent* *Ibidem.*
illi, & tu benedices.

Digitized by Google

In octonarium tertiumdecimum enarratio. A

Mem.

MEm littera Hebræa tertiadecima ſonat in Latinũ, Ex intimis, vel vt alij, Ignis ex vltimis. Et vtrumque nõ diſcordat à textu. Nam ſtatim primus verſus internorum viſcerum charitatem exprimit, quæ vtique ex vltimis procedit medullis, & quodam nexu caloris implicatur oſſibus. Denique in Threnis Hieremiæ textus *Thren. 1.* litteræ huius hoc continet: *Ex alto miſit ignem in oſſibus meis.* Bonus ergo Deus qui nobis immittit vnde diligentes eum, meritum ſub conſpectu eius inuenire *Luc. 12.* poſſimus. Quem mittat ignem, ipſe nos doceat. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur!* Bonus ignis quem deſiderat omnium Saluator accendi, cùm *Deut. 4.* præſertim ipſum Deum legerimus ignem eſſe, qui noſtra peccata conſumat, intimiſque pectoribus noſtris *Hebr. 12.* diuinæ cupiditatem agnitionis infundat, vt ardeat in nobis cor noſtrum, cùm legimus diuinarum ſeriem ſcri- *Luc. 24.* pturarum, ſi fortè aliquid quo aperiantur propheticæ lectionis occulta, intellectu aſſumamus ſpiritali. Hoc igne Cleophas cor ſuum dicebat ardere, cùm ipſi & ſocio eius Chriſtus ſcripturas aperiret. De hoc igne dixit C *Ezech. 22.* Dominus in libro Ezechiel: *Ego recipiam vos in medio Hieruſalem ſicut recipitur argentum, æs, & ferrum, & plumbum in medio &c. Et inſufflabo ſuper vos in igne ira mea, & conflabimini in medio eius ſicut conflatur argentum in medio fornacis.* *1. Cor. 3.* Profunda in verbis vſitatis videamus myſteria. Totum *Gen. 22.* hoc ſpiritale. Quibus precibus emerear vt veniat Dei *Zach. 5.* verbum, inter Eccleſiam, fiat ignis conſumens, vt exu- *Hier. 6.* rat fœnum & ſtipulam, & quicquid eſt ſæculare, conſu- *Eccl. 31.* mat? Graue plumbum iniquitatis, quod in plerisque eſt, *Epheſ. 4.* liquefiat igne diuino, & ferreus quidam peccati rigor ſuperno molleſcat incendio. Meliorentur vaſa aurea & argentea, vt omnis ſapientium ſenſus, omnis ſermo pru- D dentiam, flagrantium paſſionum calore recoctus incipiat eſſe pretioſior. Bonus ignis charitatis, quo corpus omne Eccleſiæ in mutuam adoleſcit gratiam. Bonus *Ioan. 14.* ignis dilectionis, quo vnuſquiſq; ſanctus ad reuerentiã *Rom. 2.* ſui auctoris accenditur. Sed qui Deum diligit, non perfunctoriè diligit, ſed diligit legem eius, præcepta cuſtodit, iuſtificat cor ſuum, non dictorum ſonora prædicatione, ſed ſtudioſa imitatione factorum. Ducat igitur nos Deus quemadmodum à ſanctis ſuis ipſe diligatur. Sic inquiens Propheta dicit.

Quomodo dilexi mandatum tuum Domine: E tota die meditatio mea eſt.

Diligentis circa ſtudium cognoſcendæ legis hæc vox *Malach. 22* eſt, quæ inſtruit perfectionem hominis quam totus hic Pſalmus informat. Et quoniam maximum mandatum in lege eſſe cognouit, vt diligamus Dominum Deum noſtrum ex toto corde noſtro, & ex tota anima noſtra: ſui imitatione nos quoque, quos erudire ſtudet, vult eſ- *Matt. 5.* ſe perfectos dicens, *Quomodo dilexi mandatum tuum Domine.* Hoc ipſo charitatis creſcit affectu, quod ipſum teſtem *Rom. 12.* aduocat, cui munus dilectionis impenditur, nec ſpeciem F ſed plenitudinem charitatis tali conuentione teſtatur. *Ioan. 21.* Hac vſus eſt Petrus: *Tu ſcis*, inquit, *Domine quia diligo te.* *Luc. 2.* Sed qui diligit Deum, legem eius diligit, ſicut Maria diligens filium, omnia verba eius in corde ſuo materno *Pſal. 48.* conſerebat affectu. Diligens te feci voluntatem tuam, *Ioan. 21.* ſcriptum eſt. Ideo commiſit Chriſtus Petro vt paſceret gregem ſuum, & Domini faceret voluntatem, quia charitatem eius agnouit. Qui enim diligit, ex voluntate fa- *1. Cor. 9.* cit quæ ſibi ſunt imperata: qui timet, ex neceſſitate. Itaque Dominus operationes ſeruulorum ſuorum ſponta- *1. Petr. 2.* neas probat potius quam coactas. Ideo ex ſeruis liberos facit, vt magis voluntatum noſtrarum munera, quã ne- *Rom. 7.* ceſſitatum obſequia conferamus. Nõ poteſt dicere Marcionita: *Quomodo dilexi legem tuam:* qui legem nõ ſuſcipit.

A Non poteſt dicere Iudæus, qui legem ſpiritalem ignorat & litterã legis nudã, non ſenſum legis intellectũmque meditatur. Solus ergo dicit Chriſtianus, qui multum iam legis cognitione profecerit, qui nõ pœnam legis pauido *Rom. 2.* corde formidet, ſed diuina myſteria veri Hebræi, veri *Hebr. 4.* ſabbati, veræ remiſſionis intrepido intuetur affectu. Verè ergo diligit qui ſine triſtitia, ſine timore, voluntario potius ſtudio quam coacto præcepta conſeruat.

Super inimicos meos intelligere me feciſti mandata tua: quia tu es.

B Citò probauit diuturnæ meditationis affectum, quando intellexit ſuper inimicos ſuos Domini mandatũ. Sed *Leuit. 19.* quos habet inimicos Propheta, qui aut ſui populi viros *Act. 13.* legitima debet charitate cõplecti, aut alienigenas euãgelica narratione vel prædicatione inuitare ad Dei gratiã? Feræ conſortẽ naturæ ſuæ diligunt: quomodo dilectionẽ conformis ſui Propheta reſpueret? Eſſe igitur iuſtã aliquã cauſam oportet, qua ij quos ſignificat, iure videãtur inimici. Ea quæ ſit, poſſumus inueſtigare, ſi meminerimus quia alibi idem iſte dixit: *Super inimicos tuos tabeſcebam & iuſto odio oderam illos.* Iſtos ergo euangelica auctoritate ſuos inimicos dicit eſſe, qui inimici ſunt Dei. Nam ſi is *Pſal. 138.* C qui non relinquit parentes propter Dei nomen, non eſt Deo dignus: quantò magis qui diligit eius inimicos, ac- *Mat. 10.* ceptus Deo eſſe non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles: quomodo ſuper eos intellexit, quos prophetico credituros ſpiritu præuidebat? Deniq; vt bene- *Pſal. 66.* dicant & ipſi Dominum, in ſuperioribus adhortatus eſt. Et quæ magna laus, ſuper eos intelligere qui metalla & ſaxa venerando, ſimilem rigorem ſtuporis attraxerint? Quos igitur habet inimicos, niſi hæreticos? Ipſi enim ſunt impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos inimicos, niſi *Pſal. 113.* Iudæos: Ipſi enim ſunt grauiores inimici, qui ex amicis *1. Tim. 6.* facti ſunt inimici. Super eos intelligit, qui legem ſpiritalem eſſe intelligit. Quid ergo prodeſt lex, ſi finem legis *Exod. 12.* D ignores, ſi myſteriũ neſcias, ſi ſacramenta non noueris? *1. Cor. 5.* Iudæis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate paſchali: nobis pro redemptione mundi vnigenitus Dei, partus virginis immolatur. Quid proficiunt Iudæi, quod ſanguine agni domos & poſtes ſuos illinunt? Nihil vtique, *Exod. 12.* quoniã ligna his aut ſaxa prodeſſe non poſſunt. Nobis *Habac. 2.* proficit omne myſterium, qui abhorrere credimus à gratia ſpiritali, vt habitationes noſtras ſanguine pecudis cruentemus, ora noſtra cruore tingamus, ſed cum pora noſtra ſacramento crucis Dominicæ conſecremus, & cõfeſſione mortis Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificemus *Rom. 10.* E oris alloquia. *Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem in* *Exod. 21.* *confeſſio fit ad ſalutem.* Quid prodeſt quod Hebræi aurem ſerui pertunduntur ſubula, & præputia ſui circumcidunt *1. Cor. 10.* corporis? Nõ intelligunt penitus quid lex diuina diſcernat. Signa ſunt iſta, nõ veritas. Sed ille intelligit, qui cor *Hebr. 10.* ſuum ſpiritali circumciſione caſtificat, vt colluuiem omnem corporeæ labis emundet. Ille intelligit, qui ſubulã & aurem mentis vigore tranſcendit, & illam animam *Luc. 2.* quam pertranſiuit gladius ad reuelanda cordis occulta, perpetuæ præmio libertatis attollit: vel examinãdis ſermonibus ſollicitè ſeruiens, quoſcumq; virtutis ſuæ aure ſuſceperit, myſterio ſanctificat ſpiritali. Azyma ſibi Iu- *Exod. 12.* F dæus quotãnis facere conſueuit, & neſcit ſe malitiæ eſſe *1. Cor. 5.* fermentum. Sed qui intelligit quid ſit, vetus expurgat *Galat. 5.* fermentum, ne totam maſſam corrumpat; veterem ho- *Coloſſ. 3.* minẽ cum actibus ſuis expurgat, vt fiat noua conſperſio veritatis. Ideo iſta dicta ſunt, & Chriſtianus audiuit: quia dũ aurẽ Iudæus ille ſubula pertundit, audire nõ po- *1. Cor. 51.* tuit, vulneratam autẽ gerens, non legis: ſed ſtultitiæ ſuæ *Exod. 21.* ſubula cruentauit aurem ſuam, illa audiendo quæ ſpiritaliter reuelantur. Perforauit aurem ſuam ferro. Maluit enim in ferrum quàm in verbum credere. Ideo Iudæus ſeruit, ideo liber eſſe non meruit, ideo nec completi temporis ei gratia ſuffragatur, quia plenitudinem temporis non recepit, quo filius Dei miſſus eſt ad ſalutem, & venit ad redemptionem factus ſub lege, *Galat. 4.* natus ex virgine, victor mortis, largitor reſurrectionis.

Manet ergo vulnus illi, cui Chriſtus non reſurrexit. O
vulnus quod ſarciri non poſſit, niſi fortè relinquat ſubu-
Luc. 22. culam, & ſumat ſibi gladium quo Chriſti nomen non re-
Hebr. 10. ſutet, vel quo corporalia à ſpiritalibus, vmbram à veri-
Hebr. 4. tate diſtinguat ſumat Dei verbum, gladium bis acutum,
& ex illo diuino ore doceamur, mandatum Domini præ-
ſcriptum legis agnoſcere, quod non temporalis habeat
obſeruantiam celebritatis, ſed ſalutaria & ſempiterna
Ieſu. 1. remedia ſucco gratiæ ſpiritalis infundat. Tota ergo die
in lege meditare, non perfunctoria tibi debet eſſe tranſ-
curſio. Si agrum emere velis, ſi mercari domum, pru-
dentiorem adhibes, & quid vtilis ſit, diligenter conſide-
ras, & ne in aliquo fortè fallaris, tibi ipſe non credis. At H
nunc tu ipſe emendus es tibi, de tuo pretio tracta., con-
ſidera quiſis, quod nomen habeas, quid acquiras tibi
non agrum, non pecuniam, non gemmarum monilia,
ſed Chriſtum Ieſum, cui nulla poſſint pretia, nulla orna-
Eſai. 9. menta conferri. Adhibe tibi conſiliarios, Moyſen, Eſa-
iam, Hieremiam, Petrum, Paulum, Ioánem, ipſum ma-
gnum conſiliarium Ieſum Dei filium, vt acquiras pa-
trem. Cum his tractandum, cum his conferandum eſt
tibi, tota meditandum eſt die. Sic meditabatur Dauid,
& hæc erat illi ſola meditatio. Non ſæcularibus animus
traducebatur illecebris, non pecuniaria coacervandi
patrimonij cupiditate flagrabat, non proferendi limitis,
excludendique finitimi anxius curarum æſtus, ab ſtu-
dio meditationis intentum reflectebat affectum. Quid-
quid poterat temporis dies habere, hoc totum ſola ſibi
Epheſ. 1. in lege meditatio vendicabat. Sed etiam hoc parum eſt
diligenti, qui velit ad beatitudinis gratiam peruenire.
Beatus enim die ac nocte meditatur in lege. Anguſtior
dies eſt meditatione doctrinæ. Non tantus dies in tem-
pore, quantus meditatus in lege. Vnde vide ne illud ma-
gis videatur ſignificare, quod ei qui in lege meditatur,
ſemper dies eſt, & lumen ſine defectu quod nullæ tene-
Pſal. 81. bræ noctis interpolent. Alioquin, quomodo negligen-
tiorem in proceſſu operis declararet, quem diligentio-
rem in ipſis operis ſui Propheta principiis eſſe voluiſſet?
Ioan. 11. In die ergo meditatur legis & Euangelij prædicator. Et
fortaſſe illi qui nouum non recipiunt teſtamentum, in
nocte legerunt, & ideo neſcierunt neque intellexerunt.
Ibidem. Vnde etiam Saluator, ne nos legeremus in tenebris, ad-
monet ambulandū in die, dicens quia non offendit qui
in die ambulat, videt enim gratiam lucis. Qui enim am-
bulat in tenebris, ſcopulum offenſionis incurrit.

Super omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Doctrinam profitentur ſcribæ Iudæorum, quia legem
& prophetas ipſe priores habere meruerūt. Sed illi pro-
Rom. 3. fitentur docere, & non docent. Ei autem populo qui eſt
Matt. 23. ex gentibus credidit, competit dicere: *Super omnes docen-*
tes me intellexi: quia illi non intellexerunt. Reſpondet
Deut. 32. Iudæus: Vnde habuiſti intelligere? Scriptum eſt: *Inter-*
roga patrem tuum, & annunciabit tibi: ſeniores, & dicent tibi.
Leuit. 22. *Ego ſum pater tuus, me interroga. Sed etſi interrogauero, non reſ-*
pondebitis mihi, dixit Ieſus: & ex illo noui reſpondere, &
ex illo ſupra illos intelligo quod non intelligebant, quia
Mat. 16. teſtimonia didici, quæ illi non nouerant. Didici: *Qui ſe-*
Mat. 5. *quitur me, tollat crucem ſuam.* Didici: *Diligite inimicos ve-*
Rom. 9. *ſtros.* Et ideo optat anathema eſſe Paulus pro fratribus
genere, inimicis fide. Videretur inconueniens eſſe vere-
cundiæ prophetali huiuſmodi vſurpatio, eo quod præ-
Exod. 19. ſumpſerit dicere quod ſuper omnes docentes intellexe-
rit, cùm vel legem Moyſes acceperit à Domino, &
Exod. 28. populo eius inſtituta tradiderit, Aaron, ſacrificiorum
Ieſue. 5. omnium decurſo ritu ſacerdotalem docuerit diſcipli-
al. mini- nam, Ieſus Naue ſignificauerit, quemadmodum cir-
ſtrauerit. cumciſio poſſit iterari, Samuel vnctionis propheticæ
3. *Reg.* 16. pariter ac regiæ ſacramenta † monſtrauerit. Videretur,
quā incongrua præſumptio, niſi præmiſiſſet ſuperiora,
Sup. ve. 2. quibus nō immerito ſuper docentes intellexiſſe ſe com-
probaret. Debuit hanc aſſumere confidentiā, qui doce-
batur à Domino: & mandatum quo docebatur, Domini
G erat & ipſe Dominus, qui docebat. Meritò ſuper omnes
intellexit, quem docebat ipſa ſapientia. Vnde & alibi
ait, *Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris* *Pſal.* 93.
eum. Oſtendit igitur, quod diuinum eſt, homines do-
cere non poſſe: & ideo qui docere præſumunt, neſciunt,
ſed agnoſcit diſcipulus qui docetur. In quo? Propter do-
num ſcientiæ quod de Spiritu ſancto fuerat conſecutus.
Moralis quoque ſuauis locus eſt, quod multi docentes
ſunt qui id quod nō intelligunt, docere ſe dicunt: & plu-
rimi ſunt diſcipuli qui ſtudio ſuo aſſequuntur & induſtria
quod non didicerunt à magiſtris. Denique ante nos qui-
dam intereſſe dixit inter docentes atque doctores, for-
H taſſe hoc arbitratus, quia doctores ſunt alieno iudicio ad
hoc munus electi, docentes autem qui propria vſurpa-
tione hoc ſibi munus aſſumpſerint. Sed cedāt neceſſe eſt
ei doctores quoque, quem teſtimoniorum meditatione
celeſtium doctrina Dei docentis imbuerit.

Super ſeniores intellexi, quia præcepta tua exquiſiui.

Nec hoc quidem difficile, vt is quem Dominus do- 1. *Cor.* 12.
cuerit ſuper ſeniores intelligat, ſiquidem Dei gratia ero-
I gata doctrina, maturitatem ætatis ſupergreditur ſenilis. *Sap.* 4.
Cum enim ætas ſenectutis vita immaculata ſit, vtique *Hiere.* 1.
doctrina vitæ immaculatæ ſenilem præſtat ætatem. De-
nique excuſanti Hieremiæ quòd iuuenis eſſet, reſpon-
ſum eſt: *Noli dicere, iuuenis ſum*, eo quod non æſtimare-
tur iuuenis definitione diuina, qui canam haberet pru- *Ibidem.*
dentiam, quæ ſanctificationis cæleſtis gratia reluceret. *Eccl.* 8.
Veruntamen non mihi videtur ſe ipſum laudare Pro- *Eccleſ.* 20.
pheta, & præferre ſenioribus, cum legerit: Non te præ- *Dan.* 3.
tereat narratio ſeniorum: & ipſi enim didicerunt à pa-
tribus. Nam & alibi Sirach dixit ſapientia: *Vbi ſunt ſe-*
nes, non multum loquaris. Sed nouit quibus ſe præferat
K ſenioribus, inueteratis ſcilicet in peccato, & veterno
impietatis, atque ſenio perfidiæ delirantibus. Iſti ſunt
ſeniores plebis qui Dominum Ieſum Pilato præſidi tra-
diderunt. *Conuenerunt* enim *ſacerdotes, & ſcribæ, & ſenio-* *Mar.* 14.
res, vt ait Marcus. Et iterum: *Fecerunt ſacerdotes concilium* *Mar.* 15.
cum ſenioribus, vt eum traderent. Et aduerſum Apoſtolos, *Act.* 4.
in Actibus eorum, quod ſeniores Iſrael conuenerint,
Petrus ſanctus & Lucas Euangeliſta teſtantur. Non
ergo ſenili derogauit ætati, ſed voce populi iunioris in-
docilem Dei vetuſtum illum dierum Iudæorum fore
populum prophetauit, quod in iuuentute ſua non ac-
quiſierit, & in ſenectute inuenire non potuit. Namque
L à principio frequentibus Dominū exaſperauit offenſis. *Eccl.* 25.
Cuius igitur gratiam cùm eſſet iuuenis nō poterat eme- *Pſal.* 94.
reri, huius aduentum ſenex non meruit agnoſcere, huius
donum tenere non potuit. Specioſum autem incanæ iu- *Eccl.* 25.
diciū ſenectutis ſenſu eſt, & veterani conſilij ſcientia, in-
tellectus maturitate, nō vitæ longæuitate præfertur. Ex-
quiramus ergo mandata Dei, vt ſuper ſeniores intelliga- *Geneſ.* 25.
mus. Fugiamus viā lubricā peccatorū, vt poſſimus præ-
cepta cuſtodire cæleſtia. Hoc enim declarant ſequentia.
Super ſeniorē Eſau intellexit Iacob iunior frater: quia cū
ſenior Eſau prærogatiuam ſibi benedictionis priuilegio
ætatis expoſcit, reliquit epulas mitiores, dum quærit *Geneſ.* 27.
M agreſtes. Profecto illo in venationem directo, iunior
frater veſtimenta eius accepit, & mihi tradidit populo
nationum, materno vſus conſilio. Illam ergo ſapientiæ
ſtolam quam habuit antea populus Iudæorū, induit me
Rebecca. Stola eius bona, lex & Prophetæ. Hac ſtola
ille populus eſt nudatus, nos induti ſumus. Induit nos *Galat.* 4.
mater illa Hieruſalem, quæ in cælo ſurſum eſt. Acce-
dimus ergo ad patrem, offerimus illi epulas mitiores,
patientiæ cibos, miſericordiæ lenitatem, intellectus ſua-
uitatem. Accipio benedictionem, præripio fratri ſenio-
ri gratiam ſpiritalem. Venit ille, iraſcitur: non inuenit
quod accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu in- *Geneſ.* 27.
format. Reſidet penes me ſtola illa bonis intexta man-
datis.

Digitized by Google

Ab omni via maligna prohibui pedes meos, vt cuſtodiam verba tua. A

Verè dignus qui ſuper ſeniores intellexerit, quando-
Geneſ. 8. quidem diuino eſt honoratus ſpiritu, vt ſeniores doce-
ret non ſolùm intellectus veritatem, verumetiã pecca-
ti fugam, culpæ que cautelam. Itaque cùm fragilitas hu-
mana prona ſit vt labatur non ad vnum affectibus malũ
ſed vniuerſum toto veſtigio feratur in vitium, & curren-
tẽ cuncta in præceps ſuſcipiant probra: docet quemad-
modum vitæ iſtius lubricam declinans ſemitam, itineris
huius anfractus viantẽ implicare non poſſit. *Prohibui*, in- B
quit, *pedes meos a maligna via*, hoc eſt, ab iſtius ſæculi vani-
tate, quia ſæculum in maligno poſitum eſt. Dubiũ quid-
Prou. 18. quid eſt, & ancipitis effectus, hoc malignũ eſt, vt lux du-
bia, maligna dicitur: ita malignũ eſt, quidquid admiſcet
malitiæ tenebras veritati. Reuoca ergo ab iſtius mundi
1. Ioan. 15. lubrico pedes animi tui, & mentis inceſſum. Prohibe, in-
quã, reſiſte cupiditatibus, obſiſte motibus, qui videntur
irruere ſicut beſtiæ atque iumenta, vt teneros fructus &
noua ruris huius noſtri culta depaſcant. *Prohibui*, inquit,
pedes meos. Non vtique corporis pedes prohibent, qui
mentis piæ plerumq; obſequũtur arbitrio. Neque enim
prohibendi ſunt cùm prodeunt ad Dei templum, viduæ C
opem ferre feſtinant, impiũ præuenira, ſupplantare ali-
quem fraudulentum. Alius igitur eſt pes qui iure prohi-
betur. Quis ille ſit, ipſe Propheta nos doceat. *Non veniat*,
Pſal. 35. inquit, *mihi pes ſuperbiæ*. Eſt etiam pes iniquitatis, qui cito
labitur, & ſtare non poteſt, ſicut perfidorum eſt, de
quibus ſcriptum eſt: *Ibi ceciderunt operantes iniquitatem*,
Ibidem. *expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.* Prohibe ergo pedes tuos
ne cadas. Sunt enim non ſolùm criminum, ſed etiam
infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas. Et videris tibi
forſitan bene ſtare, ſed dicit tibi Paulus: *Et tu qui ſtas,*
vide ne cadas. Diligenter attende viam tuam, vt audias:
Tu autem hic ſta mecum. Stans enim cum Domino, lapſum
1. Cor. 10. timere non poteris. Stans cum Domino poteris dicere: D
Deut. 5. *Eruit pedes meos à lapſu*, ſed ita eruit Dominus pedes tuos
ab omni lapſu, ſi cognouerit quod tu prohibeas pedes
Pſal. 114. tuos à lapſu. Ideo hoc meruit Dauid, vt Deus à lapſu
pedes eius erueret, quoniã pedes ſuos ipſe prohibebat,
ne præcipiti atque incauto peccatorum laberentur ve-
ſtigio, vnde & potuit verba cuſtodire diuina. Non enim
cuſtodire quis poterit, niſi potuerit priùs ſtare. Quum
al. ipſe. autem cuſtodierit † ipſi incipit Dei verbum ferre cuſto-
Ioan. 14. diam. Prohibitos pedes ſuos à via maligna bene dicit,
qui Chriſtum viam eſſe nouit.

A iudiciis tuis non declinaui, quoniam tu legem poſuiſti mihi. E

Expoſuit quid eſſet à via maligna prohibere pedem, à
iudiciis vtique non declinare diuinis, & firmum atque
immobile perſeuerantis innocentiæ tenere veſtigium,
non deflectere gradum, nec de curriculo auertere diſci-
plinæ, ſed ſemitis non ſolùm veteris in Sina, ſed etiam
nouæ legis inſiſtere, ſecundùm Euangelij claritatem. Eſt
etiam Euangelij lex, de qua dixit in ſuperioribus hic
Pſal. 9. Propheta: *Conſtitue Domine legislatorem ſuper eos, ſciant gen-*
Epheſ. 2. *tes quoniam homines ſunt.* Aduentum vtique Domini in- F
telligimus prophetari, vocationem gentium quæ antè
in lutum quoddam corporis huius videbantur infixæ
voluptati corruptionis ſuæ tanquam fæci & libidini in-
Pſal. 9. hærentes, quia Dominum neſcierunt. Et ideo iratus:
Epheſ. 4. *Auertantur*, inquit, *peccatores in infernum*: vt non vide-
rent deſcendentem & aſcendentem animã Domini Ieſu,
& conuerterentur ad Dominum qui conuerti cùm viue-
Pſal. 9. rent, noluerunt. Sed & de illis dicit gentibus quæ obli-
uiſcuntur Dominum. Sciebant ergo & obliti ſunt: ta-
men prophetica benignitate orat, vt exurgat Dominus,
Ibidem. non præualeat homo, vt cogitationes terrenæ & motus
omnes feruentes huius corporis conquieſcant. Iudicen-
tur gentes: quoniam tunc cognoſcitur Dominus, cùm
timentium conuertit affectus, grauis terrore iudicij: &
A diſcant gentes quoniam homines ſunt, luti corruptione
ſolubiles, & limo dureſcente formati: quod antè qui
legem non acceperant, neſciebant. Vnde Propheta *Geneſ. 2.*
quaſi & ipſe perturbatus terrenæ fragilitatis contem-
platione ait: *Vt quid Domine receſſiſti longè?* Bene timet, *Pſal. 9.*
qui hominem ſe eſſe cognoſcit: ſed quia plus timet no-
bis, qui ſumus ex gentibus peccatores, precatur ne lon-
gè fiat a ſuis gentibus: vt qui longè eramus, incipiamus
eſſe propiores, & ſciamus quia homines ſumus, ad ima- *Galat. 5.*
ginem ſcilicet & ſimilitudinem Dei facti, quibus virgi- *Epheſ. 2.*
nis veterum etiam Chriſtus noſtri conformis eſt factus. *Geneſ. 2.*
Rectè ergo & ad infirmitatem accipitur, & ad gratiam: *Hebr. 2.*
B Sciant gentes quoniam homines ſunt: altero per com-
mune quoddam atque carnale conſortium beſtiarum,
altero per imaginẽ Dei, & carnis Dominicæ ſacramen-
tum, dignitas eſſe cœpit quæ ignobilitas videbatur. Me-
ritò ergo non declinauit a iudiciis Dei populus nationũ,
qui poteſt dicere: *Quoniam tu legem poſuiſti mihi.* Non per
Moyſen, non per prophetas, ſed ipſe per te Ieſu *legem*
poſuiſti mihi, hoc eſt, Euangeliũ. Ideo non declinaui, quia
te aſpexi, & itinera tua cognoui, & te ſequutus veram
cognoui viam. Ideo itaque prædicationem audiens
Euangelij quam propheticus ſpiritus præcinebat, ait:

C Quàm dulcia faucibus meis verba tua, ſuper mel & fauum ori meo.

Et bene dulcia, quibus prædicatur remiſſio peccato-
rum, vitæ perennitas, reſurrectio autem defunctorum, *Act. 10.*
quæ perpetuæ mortis & acerbæ amaritudinem tempe-
rarunt. Per hæc mortem cœpimus non timere, qui cœ-
pimus dicere: *Vbi mors victoria tua?* Et bene faucibus *1. Cor. 15.*
dulcia, eo quod intimis infuſa viſceribus gratia ſpirita-
lis ſit. *Super mel & fauum*, inquit, *ori meo dulcia.* Et ideo
quia dulcia nobis verba tua eſſe cœperunt, dicis ad Ec-
cleſiam: *Fauum diſtillant labia tua ſponſa.* Qui ſit fauus, *Cant. 4.*
D doce nos Salomon. Tu enim dixiſti: *Fauus mellis, ſermo-* *Prou. 16.*
nes boni. Et verè bonus fauus, quem manducat Eccleſia,
multorum prophetarum velut apum ſpiritali vbertate
congeſta mella redolentem. Hoc eſt mel de quo ait: *Cant. 5.*
Manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum *Pſal. 103.*
cum lacte meo. Myſticus ſermo cæleſtium ſcripturarum
ſicut panis eſt, qui confirmat cor hominis, velut fortior
cibus verbi. Suaſorius autem ethicus, dulcis & mollior,
eo quod ethica prædicatione mentis interna mulcen-
tur. Sicut enim oris amara quæ febribus vel aliis acci-
derunt ægritudinibus, mel mitificat, ita triſtitia delicto-
rum pœnitentia mitia corda ſermone dulceſcunt. Stil-
E lant mel labia prædicantis, quando colliſa duris caſi-
bus vel ruinis, lapſæ animæ membra refouentur. Eſt
etiam vis feruentior verbi, ſicut & vini. Eſt etiam *Cant. 5.*
in lactis ſpecie ſermo lucidior. *Edite*, inquit, *proximi* *Pſal. 22.*
mei, & bibite, & inebriamini. Bona ebrietas, quæ ad
meliora atque iucunda facit quendam mẽtiri exceſſum,
vt immemor ſollicitudinum animus noſter vino iucun-
ditatis hilaretur. Bona menſæ ſpiritalis ebrietas. Deni-
que poculum inebrians quam præclarum. Sed & ali- *Pſal. 64.*
bi habes: *Riuos eius inebria, multiplica generationes eius*, eo
quod ebrietas terræ quum infuſa fuerit imbre cæleſti, *Eſa. 55.*
ſuſcitare ſemina, fructus multiplicare conſueuerit. Ita-
F que vbi verbum quod ſicut pluuia deſcendit de
cælo, venas terræ noſtræ, id eſt animæ ac mentis,
inebriauit prædicatione diuina, excitantur virtutum
ſtudia diuerſarum, fructuſque fidei & caſtæ deuotio-
nis adoleſcit: meritoque ei dicitur: *Viſitaſti terram, ine-*
briaſti eam. Suſceptione etenim corporis viſitauit, vt ſa- *Pſal. 64.*
naret infirmos: inebriauit gratia ſpiritali, vt anxios iu-
cunditate mulceret. Rectè ergo ſponſæ dicitur: *Fauum*
diſtillant labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua. Os enim *Cant. 4.*
iuſti diſtillat ſapientiam, de ore iuſti ſuauitatis & miſericordiæ *Prou. 10.*
mella procedunt. In ore iuſti nullus dolus, nulla fallacia
nulla eſt amaritudo peccati. Audit Eccleſia verba
iuſti, audit plebs Dei præcepta ſapientis, delectatur
alloquij ſuauitate, moralis diſputationis iucunditate *Prou. 25.*
mulcetur, dicens: *Quàm dulcia faucibus meis verba tua,*

Digitized by Google

ſuper mel & fauum ori meo, quia mel apum ad horam de-
lectat, ſed cito ſapor eius euaneſcit, & plerumque viſce-
Prou. 23. ra vitioſa lęduntur: verborum autem moralium etſi
pungunt mella, non lædunt. Cognoſce tamen cui illa
credantur. Scriptum eſt enim *In aurem inſipientis nihil di-*
cas, ne quando irrideat prudentes ſermones tuos. Euomet enim,
& reiiciet ſermonem tuum ſtultus, qui eius non poteſt
ſentire ſuauitatem.

A mandatis tuis intellexi: propter hoc odio habui omnem viam iniquitatis.

Conſequens huic verſiculo eſt: *Concupiſcens ſapientiam,* H
Eccli. 1. *ſerua mandata.* Sed nemo poteſt ſeruare, niſi qui intelli-
git. Denique redduntur quotidie omnia verba legis à
quibuſdam ſenioribus Iudæorum, & nemo eorum poteſt
cuſtodire mandatum. Neque enim arborem dixerim
cuſtodire fœcunditatem naturæ, quæ luxuriat in foliis,
vaneſcit in fructu. Nec terram illam dixerim cuſtodire
fructus ſuos, quæ quum filicem inutiam paſcit agricolia,
edere frumenta non ſoleat. Nec paſtor cuſtodire videtur
pecus, qui eligere pabula profutura non nouerit, lupos
2. Cor. 3. cauere, canibus vallare ouilia ſua, neſciat potum, quum
Pſalm. 22. opus ſit miniſtrare. Nam producere tantummodo ſine I
Eſai. 56. vlla cura mutum pecus tantundem eſt quantum ſcri-
pturas legere tantùm populum Iudæorum, & neſcire
vbi ſint ſpiritalis paſcua ſacramenti, vbi littera occidat,
vbi intelligibiles incitrant lupi, vbi ſit requies refectio-
Pſal. 49. nis, vbi ſpes reſurrectionis, qui ſint canes qui pro gre-
gis poſſint lattare cuſtodia, populus & ipſo grege ma-
gis mutus ignorat. Itaque ſi dicat. Mandata cuſtodio:
reſpondetur ei. *Tu verò odiſti diſciplinam, & proiceſti ſermo-*
nes meos meos poſt te. Si videbas furem, ſimul currebas cum eo,
& cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit
nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fra-
trem tuum detrahebas. Non eſt hoc cuſtodire mandata, K
ſed præuaricari: ſtatutis facere contraria, non eſt intelli-
Cantic. 4. gere, ſed ignorare. Quomodo poſſunt verba Dei dulcia
Pſal. 49. eſſe in faucibus tuis, in quibus eſt amaritudo nequitiæ?
Quomodo mel & lac ſub lingua tua, cùm dolum lingua
tua componat, vt aliud pectore concipias, aliud foreuſi
ſermone prætendas, vt decipias incautum? cùm tibi Pe-
trus Apoſtolus dicat, vt deponas omnem malitiã, & fu-
cum ſimulationis abiicias, dicens: *Sicut dudum geniti in-*
1. Petr. 2. *fantes, rationabiles, & ſine dolo, lac concupiſcite.* Oſten-
dens enim nobis quid ſit mel & lac habere ſub lingua,
Ibidem. docet vt non maledicere maledicẽtibus ſed benedictio-
nem referre nouerimus: neſciamus odiſſe niſi viam ini- L
quitatis, vt facere quod execramur, relũctãdi caueamus
affectu. Ideo Paulus cauebat in carne ſua malum, quia
Rom. 7. oderat. Ideo Ioannes monet in epiſtola ſua ne diliga-
1. Ioan. 2. mus ſæculum, quia omne quod in ſæculo eſt, concupi-
ſcentia eſt carnis, & concupiſcentia oculorũ, & iactan-
tia vitæ. Eſt ergo in nobis vt & bene aliquid oderimus,
& bene aliquid diligamus. Sicut bene enim amare poſ-
Mich. 5. ſumus ſeruos Dei, & bene diligere poſſumus inimicos
noſtros ſecundùm mandatum Domini: ita bene odiſſe
poſſumus inimicos Dei odiſſe iniquitatem, odiſſe per-
fidiam, odiſſe turpitudines, odiſſe mundi iſtius vanitates.
Odio igitur eſſe debent quæ ſæculi ſunt, ne ſecuris affe- M
Prou. 6. ctibus & otioſis blanda conciliatricula voluptatis irre-
pat illecebra. Facilè capit oculos petulantis forma me-
retricis, niſi eos odia premant iuſta, & impuritatem in-
dignatus auertat affectus. Inflat plerumque homines, &
tumido reſupinat faſtigio nobilitatis iactantia, & rerum
affluentia ſæcularium, niſi pudeat in re aliena magis
quàm propria laudari. Chriſtus cùm diues eſſet, pauper
2. Cor. 8. factus eſt: in paupere, non in diuite te redemit. Confi-
Luc. 4. tentibus Dei filiũ imperabat tacere, vt operibus magis
Sap. 7. quàm ſermonibus Deus agnoſceretur: & tu nobilem
te dicis, qui es factus è terra? Dauid rex dixit: *Memento*
Domine quia puluis ſumus: & tu in hoc caduco atque limo-
Pſalm. 102. ſo genere gloriaris, & diuitem te putas, qui cras po-
Luc. 12. tes eſſe mendicans, cùm vita tua non in abundantia tua,
ſed in Dei ſit miſericordia? Cui honor, gloria, laus, per-
G petuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcu-
la ſæculorum, Amen.

In octonarium quartumdecimum enarratio.

Nun

NVn littera in Hebræo eſt quartadecima: cuius in-
terpretatio eſt, Vnicus: vel ſicut in alia interpre-
tatione habetur, Paſcua eorum. Ecce ipſæ Hebræorum
litteræ teſtantur Dominum Ieſum eſſe vnicum patris fi-
lium verbum Dei. Denique primo ſtatim verſu Dauid
H de vnico filio Dei dicit, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*
Domine, & lux ſemitis meis. Vnde intelligimus, ideo per
litteras Hebræorũ Pſalmum hunc eſſe digeſtum, vt bo- Epheſ. 4.
mo noſter tanquã paruulus, & ab infantia per litterarum
elementa formatus, quibus ætas puerilis aſſueuit, vſque
ad maturitatem virtutis excreſcat. Litteræ autẽ ſingulæ
velut tituli ſunt eorum verſuum qui ſub iiſdẽ litteris ad-
ſcribuntur, ſeriem & continentiam declarantes, ſicut hic
vnicum ſignificat littera, & de vnigenito Dei filio, atque
eius æterni luminis claritate, Pſalmi eius portio prophe-
tatur. Nec ſanè ab iſta abhorret etiã † alia in alio reper- al. illa.
I ta codice litterę huius interpretatio, quæ eſt, Paſcua eorũ
hoc eſt fidelium. Quæ ſunt paſcua, niſi Chriſtus. In cuius Pſal. 22.
paſcuis ſe locatũ Propheta lętatus eſt, dicens: *In loco paſ-*
cuæ ibi me collocauit. Ipſe enim nos paſcit, & reficit. Bona
paſcua diuina ſacramenta ſunt. Carpis illic florum florẽ
qui bonũ odorem dedit reſurrectionis. Carpis lilium, in Can. 2.
quo ſit ſplendor æternitatis. Carpis roſam, hoc eſt, Do- Eccl. 39.
minici corporis ſanguinem. Bona etiam paſcua libri ſunt
ſcripturarũ cæleſtiũ, in quibus quotidiana lectione paſ-
cimur, in quibus recreamur ac reficimur, cũ ea quæ ſcri-
pta ſunt deguſtamus, vel ſummo ore libata frequentius
ruminamus. His paſcuis grex Domini ſaginatur. Bona
K etiã Chriſti paſcua † montes conuallũ (nam & in his paſ- vet. cod. ſic habent.
citur Chriſtus ſicut capreolus aut hinnulus ceruorũ) hoc qui paſcit
eſt in ſplendoribus ſanctorum, qui ſicut luminaria iſtius in lilijs,
mundi ſedula humilitate fulgentes, virtutũ diuerſarum hoc eſt in
præſtant cacumine, & ſupra mundum meritis ſuis emi- ſplendore
nent. Iſti ſunt de quibus dicitur: *De hoc mundo non ſunt, ſi-* ſancto-
cut & ego non ſum de hoc mundo: quia ſupra mundum ſunt qui rum. Bo-
Chriſtum ſequuntur. Conuallis autem mundus eſt. Ideo- na paſcua
que diſpoſuit in conualle fletus, eo quod in hoc mundo etiam
fletus, ſint lachrymæque. Et prouidens Dominus diſpo- montes
ſuit in hoc mundo teſtamentum ſuum, vt magis hic flea- conuallũ,
mus peccata noſtra, quàm flenda ſeruemus. Paſcua no- ſicut lu-
L ſtra etiam iſti verſiculi ſunt, de quibus hodie tractaturi minaria,
ſumus, in quibus Dauid dicit: *Paſcebam oues patris mei*: &c.
oſtendens veram lucernam, docens humilitatem. In Ezech. 34
paſcuis talibus verus Dauid, verus humilis, & manu Cant. 2.
fortis, *qui non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed* Pſal. 109.
ſemet ipſum exinaniuit, & homo natus per virginis partum Ioan. 17.
humiliauit ſe vſque ad mortem, oues patris ſui diuina Pſal. 83.
prædicatione paſcebat, cùm ſecundùm ſcripturas ſuum 1. Reg. 17.
probaret aduentum, cum quinque panibus & duobus Philip. 2.
piſcibus quinque hominum millia ſatiaret. Hæc ergo Luc. 14.
noſtra ſunt paſcua, hæc eorum qui poſſunt dicere: Quam Eſai. 61.
dulcia faucibus meis verba tua! Hæc eorum paſcua Ioan. 6.
M ſunt qui dicunt. Suprà.

Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lux ſemitis meis.

Paſcitur os noſtrũ verbo, cum loquimur mandata Dei Ioan. 12.
verbi. Paſcitur & oculus noſter interior lucernæ ſpirita- Prou. 6.
lis lumine quæ nobis in hac mundi nocte prælucet, ne ſi- Ioan. 5.
cut in tenebris ambulantes, incertis titubemus veſtigiis, Ibidem.
& viam veram inuenire nequeamus. Intelligibilis enim
pedum greſſus, intelligibilis & lucerna, quia verbũ Dei
lucerna eſt. Nonne hoc in principio erat verbum apud
Deũ? Quomodo ergo lucerna eſt? Nonne hoc erat ve-
rum lumen, quod illuminat omnem hominem venien-

tem in hunc mundum? Quomodo ergo lucerna dicitur?
Eſai. 9 Eſaias clamabat: Populus qui ſedebat in tenebris, lucem
vidit magnam, quomodo hic dicatur lucerna? Sed videa-
Act. 12. mus ne fortè idem verbum Dei aliis magna lux ſit, aliis
lucerna. Mihi lucerna, Angelis lux eſt. Petro lux erat,
quando adſtitit ei Angelus in carcere, & lumen refulſit
Act. 9 ei. Paulo lux erat, quando euntem ad perſequendum
populum Chriſtianum circumfulſit eum lux de cælo, &
audiuit dicentem ſibi: *Saule, Saule, quid me perſequeris?*
2. Cor. 4. Et magna quidem lux. Denique lucernæ Pauli lumen
Matt. 25. enamit, vbi diuinæ ſplẽdor lucis emicuit. Et verè lucerna
eſt mihi Chriſtus, quando is noſtro ore recenſetur. Luces
in limo, fulget in vaſe fictili theſaurus ille quẽ habemus
in vaſis fictilibus. Lumen lucernæ eſt: mitte oleum, ne
3. Reg. 19. deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum non oleæ terre-
ſtris, ſed illud oleum miſericordiæ cæleſtis & gratiæ, quo
vngebantur Prophetæ. Oleum tuum humilitas eſt, quo
ceruicis noſtræ dura molleſcunt. Oleum tuum miſeri-
cordia tua eſt, quo etiam colliſa ſcopulis peccatorum fo-
uentur corpora. Hoc oleum vulnerato illi a latronibus
Luc. 10. deſcendenti ex Hieruſalem, Euangelicus ille Samarita-
nus infudit, qui videns eum, miſericordia motus eſt, &
alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Hoc
oleum curat ægrotos Miſericordia enim à peccato libe-
Matt. 6. rat. Hoc oleum lucet in tenebris, ſi opera noſtra luceãt
Tob. 4. coram hominibus. Hoc oleum lucet in Eccleſiæ ſolenni-
Matt. 6. tatibus. Denique quibus oleum non defuit, nec lumen
Matt. 25. fidei defecit, ſed cum lampadibus in locum nuptiarum
introire meruerunt. Quæ autem in vaſis ſuis oleum non
tulerunt, hoc eſt, non habuerunt fidem, non prudentiã,
non miſericordiam animæ in hoc conſtitutæ corpore,
merito infidelitatis excluſæ ſunt. Ideo & tu habeto ſem-
Ibidem. per lucernam ardentem, vel lucentem facem. Si enim
neque lucerna neque lampas tua luceat, ſtulta virgo di-
ceris, nec introibis in thalamum ſponſi tui ſuperioris, ſed
remanebis in tenebris cæcitatis, quaſi qui oderis lucem,
Ioan. 3. ne opera tua flagitioſa prodantur. *Omnis enim qui malè
agit, odit lucem.* Habeto fidem, habeto prudentiam, vt
ſemper habeas in vaſis tuis oleum miſericordiæ, deuo-
tionis gratiam, quia prudentes acceperunt oleum in
Matt. 25. vaſis ſuis cum lampadibus ſuis. Vngite, ô homines, lam-
Matt. 6. pades veſtras: cùm ieiunatis, vngite caput veſtrum. In-
fundamus mentibus noſtris oleum, vt corpus noſtrum
lucidum ſit. Luceat tibi ſemper lucerna verbum Dei,
Ibidem. luceat & lucerna corporis tui oculus tuus. Conſcientia
tua lucens bene in hoc corpore lucernæ lux eſt, quia ipſa
Luc. 15. eſt oculus tuus. Si purus oculus tuus, ſi conſcientia tua
munda ſit, munda eſt caro tua. Si autẽ in te eſt tenebroſa
conſcientia tua, etiã corpus tuum conſcientiæ tuæ nocte
tenebroſũ erit. Lucernæ ergo & nos ſumus toto operti
Ioan. 5. corpore, vix aliquid exiguum habentes vnde lucere poſ-
ſimus. Denique & Ioannes lucerna erat; ſicut dixit Do-
minus de eo: *Ille erat lucerna ardens, & illuminans.* Bo-
Luc. 1. na lucerna, quæ lumen accipiebat a Chriſto, vt lucere
poſſet in hoc ſæculo. Meritò ardens, meritò illuminans,
qui erat nuntius Chriſti, illuminans prædicatione fidei
pectora ſingulorum. Sed & iſtis lucernis dedit vt lux
mundi eſſent, dicens ad Apoſtolos: *Vos eſtis lux mundi.*
Mat. 5. Ergo ſi gloria ſanctorum nunc ſicut lucerna, tunc ſicut
lux mundi fulget in hoc ſæculo, quid dicimus de verbo
Dei, quod & lucerna eſt pedibus meis? Et fortaſſe vbi
Mat. 13. non ſunt tenebræ, non eſt lucerna verbum Dei, ſed ſu-
pra lucernam, quia lux eſt. Tenebræ iis non ſunt qui vi-
dent lucem. Denique tunc *iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno*
Mat. 5. *patris eorum.* Et fortaſſe ſecundùm legem lucerna eſt
verbum Dei, ſecundùm Euangelium lux magna eſt. Iu-
dæis lucerna eſt, ſed lucerna ſub modio. Lucet lex, ſed
Eſai 6. & non videtur, quia operta eorum doctrina eſt & contagio-
Act. 28. ne vitiorum, & cæcitate perfidiæ: populo autem natio-
Eſai. 9. num lux eſt. Denique populo qui ſedebat in regione vm-
bræ mortis, lux orta eſt eis. Aperi igitur feneſtras tuas,
4. Reg. 31. vt ſplendor tibi magnæ lucis introeat. Paratum fac cãde-
Leuit. 24. labrum tuum, vt lux tua non operiatur integumẽto cor-
Leuit 19. poris tui, & menſura terrenæ huius fragilitatis, ſed ſupra
al. Ad menſuram corporeæ infirmitatis animæ tuæ virtute præ-
menſurã. fulgeas. Aut ſi † menſuram tenueris, vide ne deficiãt ipſæ

A menſuræ, nec ſupereffluant: ſed bonis ſeminibus ſint cõ- Mat. 5.
tentæ. Non ſit otioſus ſermo tuus, non ferietur & vacet
verbum tuum, ne fiat lucerna ſub modio. Potens eſt
Deus qui ſuper candelabrũ conſtituat lucernam tuam,
vt luceat omnibus qui in domo ſunt, & qui ingrediuntur
vt lumen videant. Candelabrum principale noſtrum eſt:
Pone ſermonem in principali tuo, & omnibus luceat qui
ingrediuntur in Eccleſiam. Accipe & aliud candela-
brum. Conſidera os tuum, conſidera & ſermonem tuum.
Nónne os tuum candelabrum eſt, & verbum tuũ lucer-
na eſt, cùm de ore tuo profertur? Hæc lucerna ſemper Exod. 27.
tibi luceat, hoc eſt verbum tuum luceat, & numquam Sap. 7.
extinguatur. Quæris vt doceam quomodo non poſſit
B extingui? Scriptum eſt: *Lumen iuſti ſemper inextingui-* Iob. 18.
bile eſt, lumen autem impiorum extinguetur. Hoc lumen
erat lucernæ, quæ lucebat in tabernaculo teſtimonij, &
hodie lucet in Eccleſia, vir ſapiens. Hic eſt oculus Ec- Exod. 27.
cleſiæ, qui non dicit manibus, hoc eſt operantibus (cùm
ſit quidẽ anguſtiis opertus, ſed non anguſtus ad intelli-
gendum) Non eſtis mihi neceſſarij. Ergo ſuper cande-
labrum lucebas, qui dicebat: *Noſtra autem conuerſatio in cæ-* 1. Cor. 12.
lis eſt. Nam & Dauid tota mente iam conuerſabatur in Philipp. 3.
cælo, & adhuc tamen dicebat *Lucerna pedibus meis verbum*
tuum. Aut fortaſſe quaſi bonus magiſter mihi præire cu-
piebat, vt lumen ſequi diſcerem, & illius pedibus ambu- Rom. 11.
larem. Oſtendit ergo mihi lucernã hanc, ſequar in iſtius Ioan. 11.
C ignorantiæ tenebris, in iſtius corporeæ fragilitatis operi-
mento conſtitutus, vt Chriſtum ſequens, nullum lapi-
dem offenſionis incurram. Errabat Petrus in tenebris
ignorantiæ, negabat Chriſtum eſſe moriturum, quia ad-
huc non videbat moriturum & reſurrecturum eſſe pro
nobis. Conuerſus ad eum Dominus ait: *Vade retro poſt*
me. Oſtendit illi lucernam quam deberet ſequi, poſt me,
dicens. Sequutus verbum Dei confirmatus eſt: poſtea
cœpit inhærere Chriſto, timens ne iterum aliquo labere- Mat. 16.
tur errore. Nónne & ipſe qui dicebat: *Lucerna pedibus meis*
verbum tuum, ad hanc lucernã feſtinauit, cum diceret in
D mari: *Domine, iube me venire ad te ſuper aquam?* ſed quia
non ſequebatur lucernam, motus eſt, atque titubauit
naturæ vehementioris mole turbatus. Sequamur ergo Mat. 14.
lucernam hanc ſicut lucernam, & ſicut in nocte am-
bulemus ad lumen. Multæ foueæ, multi ſcopuli in
iſtius ſæculi caligine non videntur. Præfer tibi lucernam
quam Propheta monſtrauit, vide quod debeas trãsferre
veſtigium, conuerte vbi pedem ponere mentis inter-
næ, per ſingulos cura ſit greſſus, nulli credas tuum niſi
præeunte lucernæ iſtius luce proceſſum: nam vbi putas
quòd luceat, ibi gurges eſt, videtur lucere, ſed polluit:
& vbi putas ſolidum eſſe vel ſiccum, ibi lubricum eſt.
Sed & ſi lucerna tibi iter longius ſit, ſit ergo fides tibi iti-
neris tui præuia, ſit tibi iter ſcriptura diuina. Bonus eſt
E cæleſtis ductus eloquij. Ex hac lucerna accende & tu lu-
cernam, vt luceat interior oculus tuus, qui lucerna eſt
tui corporis. Multas habes lucernas, accende omnes,
quia dictum eſt tibi: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lu-*
cernæ ardentes. Quia multæ ſunt tenebræ, multæ ſunt Luc. 11.
lucernæ neceſſariæ, vt meritorum noſtrorum in tantis Luc. 12.
tenebris lumen eluceat. Iſtas lucernas lex ſignificauit
ſemper lucere debere in tabernaculo teſtimonij, non
illas quas Iudęi accendunt quotidie. Illæ ſub vmbra lu- Exod. 27.
cent, & extinguuntur quotidie quia quod faciunt, non
vident: quod legunt, neſciunt: accipientes ſecundùm
litteram quod præcipitur ſecundùm ſcriptum. Taber- 2. Cor. 3.
F naculum enim teſtimonij corpus hoc noſtrũ eſt; in quo
Chriſtus aduenit, per amplius & perfectius tabernacu- Hebr. 9.
lum, ſicut ſcriptum eſt, vt per ſanguinem ſuum intraret
in ſancta, & conſcientiam noſtram ab omni opere mor-
tuo & labe mundaret, quo in corporibus noſtris quæ Rom. 2.
ſuorum teſtimonio & qualitate factorum, cogitationũ 1. Para. 13.
noſtrarum abſcondita & occulta teſtantur, lucernarum
modo luceat noſtrarum lux clara virtutum. Iſtę ſunt lu-
cernę ardentes, quę dię ac nocte in templo Dei lucent.
Si templum Dei in corpore tuo ſeruas, ſi membra tua 2. Cor. 6.
membra ſunt Chriſti, lucent virtutes tuę, quas nullus 1. Cor. 6.
extinguis, niſi eas tuum crimen extinxeris. Hoc lumine
caſtæ mentis, & pię deuotionis ſolennitatis noſtrę feſta

Digitized by Google

Luc. 12. *Ioan. 5.* reſplendeant. Luceat ergo ſemper lucerna tua. Arguit G Chriſtus eos qui vtuntur lucerna, ſi non ſemper vtantur, dicens: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes.* Non ad horam exultemus in lumine. Ad horam exultat, qui audit verbum in Eccleſia, & gaudet, egreſſus autem obliuiſcitur quod audiuit, & negligit. *Ioan. 11.* *Rom. 13.* Iſte eſt qui ſine lucerna in domo ſua ambulat: ideóque in tenebris ambulat, qui opera tenebrarum facit, in comeſſationibus & ebrietatibus, in cubilibus, & impudicitiis, in contentionibus & æmulationibus, indutus veſtimenta diaboli, non Chriſtum. Hæc fiunt quando verbi lucerna non lucet. Nunquam ergo negligamus verbum Domini, ex quo nobis omnium origo virtutum eſt, vniuerſo- H rúmque operum quidam proceſſus. Si membra corporis noſtri ſine luce operari rectè non queunt, (nam pedes vacillant ſine lumine, & manus errant) quantò magis ad verbi lumen dirigenda ſunt animę noſtræ veſtigia, atque mentis inceſſus? Sunt & manus animæ quæ bene *Ioan. 20.* tangunt (vt tetigit Thomas Dominicæ reſurrectionis indicia) ſi verbi præſentis nobis lumen luceat. Hæc lucerna accenſa ſit in omni verbo, in omni opere. Ad hanc lucernam greſſus noſter forenſis internúſque moueatur. Sed iam progrediamur ad cætera, & fiat *pedibus meis lucerna verbum Dei, & ſemitis meis lux.* Pedibus lucerna ſatis ad ambulandum, ſed ſemitis non eſt ſatis ad illumi- I nandum: idem verbum tamen & pedibus lucerna eſt, & ſemitis lux eſt: quia idem vnigenitus Dei filius & delinquentibus aduocatus, & remunerator eſt fortibus, pec- *1. Ioan. 2.* catorum remiſſor, præmiorum largitor. Itaque cui lucerna fuerit verbum Dei, huic quocunque pergit, lucent ſemitæ, ſicut lucebant ſancto Dauid. & ideo quaſi in lumine ambulans dicit:

Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitię tuę.

1. Cor. 10. Vox ambulantis in lumine eſt cum auctoritate dicere? *Iuraui & ſtatui.* Qui enim ſtatuit, non mouetur, K non metuit ne cadat: quia plus eſt ſtatuere, quàm ſtare. Stat igitur Dauid mentis ſtatione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris poſſit errare. Si enim metueret, non iuraret: ſi trepidaret vtrùm diuina poſſet cuſtodire iudicia, non cùm iuriſiurandi ſtatueret ſacramento. Nemo bene iurat, niſi qui poteſt ſcire quod iurat. Iurare igitur, indicium ſcientiæ, teſtimonium conſcientiæ eſt. Et bene iurat, qui ad lucernam verbi pedes ſuos dirigit, qui lucem in ſemitis ſuis cernit. Lux tibi præeat, ſi iurare diſponis: id eſt, cognitio veritatis præcedat, vt vinculum ſacramenti tibi non poſſit nocere. Vbi reli- L *Matth. 5.* gio ſanctior, ibi fides veritatis eſt plenior. Denique ideo Dominus qui venit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in Euangelio: Non iurandum *Ibidem.* omnino, quia infirmis loquebatur. Denique non ad ſolos Apoſtolos loquebatur, ſed ad turbas. Voluit enim *Pſalm. 109.* *Hebr. 7.* te non iurare, ne periures. Et addidit non iurare neque per cælum, neque per terram, neque per Hieroſolymam, neque per caput tuum, per hæc videlicet quæ ſubiecta non ſunt tuæ poteſtati. *Iurauit Dominus, nec pœnitebit eum.* Iuret ergo ille quem ſacramenti ſui pœnitere non poterit. Et quid iurauit Dominus? Quia Chriſtus in æternum ſacerdos eſt. Numquid incertum, M numquid impoſſibile erat quod iurauit Dominus? Nũquid poterat eſſe mutabile? Noli ergo vſurpare exemplum ſacramenti qui implendi ſacramenti non habes poteſtatem. Quid igitur iurauit Dauid? *Cuſtodire iudi-* *Pſal. 72.* *cia iuſtitiæ Domini.* In nullo videlicet iam perfectum, iam inſtructũ diuinæ iuſtitiæ mouebant iudicia. Quanti mouentur cùm vident iuſtum aliquem orbatum liberis, diſpendiiſque frequentibus ad vltimæ egeſtatis deductũ neceſſitatem, vt ipſa alimentorum ſubſidia habere non poſſit, fractum ægritudine graui, & perpetua debilitate vexatum, vt obire nequeat communis officia naturæ? Sed qui firmus eſt, non mouetur, & is magis intelligit iuſtitiam Dei prædicandam, quia corripit Dominus *Hebr. 12.* quem diligit. Numquid non frequentius corripitur filius quam ſeruulus? Iniuſtitia ergo pietas patris, magis quam Domini ſeueritas? Aſperioribus exercet pater

G filium, quàm dominus vernaculum. Sed dura patris non æſtimantur impertita flagella, quia vult filium meliorem eſſe quàm ſeruulum. Eruditio ergo plena iuſtitiæ eſt. Orbatus eſt ſanctus Iob liberis ſuis, in quos Domi- *Iob. 1.* nus poteſtatem diabolo dedit. Numquid iniquus Deus? Abſit. Immò iuſtus, quia probatum vs iuſtum ſuum, per huiuſmodi exercitia in quibus eius eſt probata † patien- *al. ſapientia.* tia, magis dignum qui probaretur, effecit. Quo enim cla- *Iacob. 1.* rius meritum coronati, hoc vberior iuſtitia coronantis. Nudatus eſt facultatibus cùm diues eſſet, & hæc Deo ſubiit permittente diſpendia. Non erant pecuniæ iſ dã- *Iob. 2.* na, ſed vitæ, cùm deeſſet alimonia ademptis omnibus. H Quis accuſet iuſtitiã Dei, cùm Iob ſi non omnem amiſiſſet pecuniam, non tantam inueniſſet gratiam? Athletã ſuum nudum vngere voluit Deus oleo † patientiæ, vt & *al. pœnitentiæ.* ſubeundo faceret certamine fortiorem, & emerendo præmio digniorem. Perfuſus totum corpus vlcere graui *Ibidem.* ſedebat in ſtercore, radens ſaniẽ ſæuius vlcerum vibicibus defluentem: & hoc permiſſu Domini diabolus intulerat iuſto viro. Videretur viciſſe ſibi diabolus niſi accepta quam popoſcerat poteſtate, eſſet etiam ipſe ſuperatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid inopia facultatum, deſtitutio filiorum, tolerantia vulnerum, niſi exercitium fidei, inſigne patientiæ, eruditio glo- I rioſa virtutis, confeſſio plena victoriæ, vt qui ante contradicentem habebat diabolum, poſtea non haberet? *Iob. 1.* Nemo ergo dura putet eſſe, quæ iuſta ſunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere, *Nudus natus ſum, nudus exibo. Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.* Benedicit enim Dominum iuſtus cùm laborat, peccator cùm luxuriatur. Non ergo ex infirmitate noſtra vis æſtimanda iuſtitiæ eſt, qui durum putamus eſſe quicquid per imbecillitatem animi ferre non poſſumus. Tolle perſecutiones, & martyres deſunt. Sed & perſecutores Deus atque poteſtates ſæculi eſt paſſus aſſurgere, ne deeſſent qui vincerent Chriſto. Quis tunc K non dixit infirmus: Domine cur dediſti plebem tuam in poteſtatem perſequentium? Sed quis hodie neget beatiores illos eſſe qui paſſi ſunt, quam illos quos nulla vexarunt ſupplicia perſecutorum? Iuſtus ergo optat probari, tentari non timet. Qui enim ſtatuit cuſtodire iu- *Pſalm. 25.* dicia Dei, non timet tentationes. Vbi ſtatuit, niſi in *Ephef. 4.* corde? Illic enim radicati & fundati eſſe debemus, non fluitantes, neque mobiles omni vento doctrinæ. Intus ergo ſtatuamus in corde noſtro, in pectore, in animo, vt nobis fiat illud propheticum: Cogitationes iuſtorum *Prou. 12.* ſemitæ. In his ſemitis bene ambulat iuſtus: ideóque *Pſalm. 25.* L dicit: *Proba me Domine, & tenta me.* Denique hoc loco auctoritati reſpondens ſuæ, qui iurauerat, & ſtatuerat cuſtodire iudicia iuſtitiæ Dei, probari ſe voluiſſe dicit, qui humilitatem ſubeundam credidit eſſe pro Chriſto: Ideoque ait:

Humiliatus ſum nimis Domine: viuifica me ſecundùm verbum tuum.

Non ſolùm humiliatum, ſed etiam nimis humiliatum ſe eſſe gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate ma- M gis quam poteſtate. Poteſtas decipit, humilitas non deſtituit. Bona humilitas, quæ etiam in Chriſto laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quàm crea- *Iob. 5.* tionem: quia creati ad laborem ſumus, redempti ad quietem. Denique ipſe aduocans populos ad miſeri- *Eſai. 65.* cordiam ſuam, de humilitate propria gloriatur, dicens: *Palam factus ſum non quærentibus me, apparui iis qui* *Eſai. 50.* *me non interrogabant.* Et alibi: *Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, faciem autem meam non a-* *Galat. 1.* *uerti a confuſione ſputorum.* Rectè ergo Dauid humiliare ſe voluit, vt tribulationum Chriſti in ſeipſo quod deeſſet, impleret. Poteſt & ipſe hoc ex ſua perſona per os Dauid locutus dixiſſe, *Humiliatus ſum nimis*: qui dixit *Matth. 11.* in Euangelio, *Venite ad me omnes qui laboratis, & one-* *Ibidem.* *rati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.* Diſcamus ergo

ab eo qui docere nos voluit quod proficeret ad ſalutem, & nobis dicit, diſcite a me. *Ibidem.* Non eſt mediocre quod dicit, Diſcite. ſed addidit, A me diſcite. Non facilè poteſt quiſquam humilitatem docere inflatus, quamuis ſit humana preditus ſapientia, mens enim inflatur quam ſuperbia carnis extollit. *Coloſſ. 2.* Et qui paupertate contentus eſt, non eſt contentus iniuria: & qui poteſt ferre verberum pœnas, exagitatur verborum contumeliis: & qui poteſt adminiſtrationem contemnere, dolet ſibi aliquem honorificentia eſſe prælatum. Grande eſt in omnibus humilitatis tenere menſuram. *Eccli. 10.* Superbia hominem prima deiecit. Quapropter dum plus volumus, etiam quod minus eſt ſolemus amittere. Bona humilitas, quæ nihil appetendo, totũ quod contemnit, adipiſcitur. Ipſe enim Dominus Ieſus ſe humiliauit, vt nos eleuaret, & humiliauit vſque ad crucem: *Philip. 2.* propter quod exaltauit illum, inquit, Deus, vt in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit Dominus, audeo dicere, & non flexi ei genu? Sed flexi ei poſtquam ſe humiliauit. Sic enim, hoc eſt, per humilitatem, per crucem ſibi Eccleſiam congregauit. *Pſal. 50.* Dauid Rex erat, incerta & occulta ſapientiæ ſibi patefacta teſtatur, & ideo ſe magis humiliabat. At verò *4. Reg. 20.* Ezechias cecidit ab altitudine cordis ſui. Ille laudabilis Rex, qui de obſidione, de ægritudine beneficiis Domini mirabilibus eſt liberatus, cecidit per ſuperbiam, & gratiam meriti ſuperioris imminuit. *Geneſ. 37.* Quid fuiſſet Ioſeph, ſi humilis non fuiſſet? Sciuit ſibi ipſe obſuiſſe, quòd prælatus erat fratribus: etiam priùs amor miſeriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. Prælatio concitauit germanos, *Pſal. 114.* humilitas regem ſubditum fecit: vt verè quaſi ex perſona Ioſeph dictum putemus, quod hic ipſe ſupra dixit: *Humiliatus ſum & ſaluum me fecit*, quanquam ſi conſideremus quæ iſte tolerauit, ex perſona ſua eum dixiſſe *1. Reg. 18.* reperiemus. Nam Golia ſuperato occurrerant iuuenculæ pſallentes: Saul in millibus, Dauid in decem millibus, commotum eſt fel regis, & quærebat eum occidere: & humiliauit ſe Dauid ante Ionathan filium regis, & conuertit eius affectum, vt quem ſucceſſorem patrij re- *1. Reg. 19.* gni poterat habere ſuſpectum, eundem aduerſum ſtudia paterna ſeruaret, dicens patri: *Quid peccas in ſanguinem innocentis?* Et id voce extorqueret inuito, quod non *Pſal. 114.* mereretur occidi Dauid. Rectè ergo ait: *Humiliatus ſum & ſaluum me fecit.* *2. Reg. 12.* Et iterum cùm ad eum Propheta veniſſet, & indignationem Domini in cauſa Bethſabee mulieris denuntiaſſet, humiliauit ſe, & ait: *Peccaui Domino.* Et dixit Nathan ad eum: *Quoniam pœnituit te, abſtulit Dominus peccatum tuum, non morte morieris.* Bona igitur humilitas. Denique humiliatus eſt, & ſaluus factus eſt, & alio loco cùm propter numeratum populum Dominus eſſet offenſus, & miſiſſet Prophetam Gad, qui *2. Reg. 24.* regi Dauid diceret: *Elige tibi quod velis fieri, triennio famem ſuper terram, aut tribus menſibus fugere te à facie inimicorum tuorum perſequentium te, aut fieri triduo mortem in terra;* respondit Dauid: *Angustia ſunt mihi hæc tria; ſed* *Ibidem.* *magis incidam in manum Domini, quoniam magna eſt miſericordia illius valde, quam in manus hominum.* Et cùm dediſſet Dominus mortem in Iſrael à manè vſque ad horam prandij, ſeptuaginta millibus hominum mortuis, reſpexit Dauid ad Dominum: & cùm vidiſſet Angelum *Ibid.* ferientem populum ait: *Ecce ego qui peccaui, ego paſtor malè feci: & iſti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Et propitius factus eſt Dominus, cùm ſacrificium reconciliationis ei eſſet oblatum. Bona ergo humilitas, quæ regem plebémque *Suprà.* ſeruauit. Itaque reconciliato Domino, ait Dauid: *Bonum mihi quod humiliaſti me.* Bona ergo humilitas, præſertim ſi adiungatur ei deuotio voluntaria. Ideóque ſe viuificari ſecundùm verbum petit, vt ſecundùm verbum viuat, & omnia cum ratione faciat, non ſecundùm carnis voluntatem. Vnde myſticum illud etiam moraliter *Ioan. 1.* accipi poteſt: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Et tu imitator eſto Dei. Quomodo imitator? Numquid cælum potes facere, aut terram, aut mare?

A Non vtique. ſed vt omnia per verbum facias, nihil ſine verbo: omnia cum ratione, nihil ſine ratione: quia non es irrationabilis, ô homo, ſed rationabilis.

Voluntaria oris mei comproba Domine, & iudicia tua doce me.

Qui ſe humiliat, viuificatur ſecundùm promiſſum *Pſal. 53.* Domini: qui viuificatur ſpiritu Dei, voluntarius eſt mi- *2. Cor. 9.* niſter, plurimum enim refert vtrùm ex voluntate quid facias, an ex neceſſitate quod placet Deo. Denique voluntarius miniſter habet præmium, coactus diſpenſat B obſequium, ſicut Apoſtolo dicente cognouimus. Scripſit enim: *Væ enim mihi eſt ſi non euangelizauero. Si enim* *1. Cor. 9.* *volens hoc ago, mercedem habeo. Si autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Vide voluntarium executorem cæleſtis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium ſer- *Ibidem.* uus eſt factus, voluntate vtique, non neceſſitate vt plurimos lucraretur. Iis quidem qui legis vinculo tenerentur quaſi ſub lege eſſet, ſe exhibuit, cùm ſub lege non eſſet, vt eos ſeruaret qui ſub lege viuebant. Infirmis infirmus factus eſt, vt infirmos aſſumptione infirmitatis propriæ ſuſtineret. Omnibus verò omnia factus eſt, non legitima neceſſitate, ſed voluntatis obſequio. Aperuit mihi huius altitudinem conſilij in epiſtola ad C Philemonem ſcripta, quia quod ipſe eſſet, alium eſſe vellet, vt voluntate potius quam neceſſitate detuliſſe Domino videretur. Itaque pro Oneſimo interueniens ſic ait: *Tu autem illum vt mea viſcera ſuſcipe, quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in* *Ibidem.* *vinculis Euangelij: ſed ſine conſilio tuo nil facere volui, ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium.* Quàm ſedulus ſuaſor, qui cùm eſſet vas electionis *Act. 9.* diuinæ, conſortium conſilij non dedignabatur alieni, ne alterum fructu voluntatis propriæ defraudaret. Rectè ergo Dauid ait quaſi Propheta, *Voluntaria oris* *Prou. 6.* D *mei comproba Domine*, oris ſui offerens Domino ſacri- *Virgilius* ficium voluntarium; eo quòd vt apis illa prophetica *li. 4. Georgic.* bonos flores colligere ore conſueuerit, fauos ore fingere, mella ore componere, & ex herbis ſuauibus ore † natos legere, *al. flores.* quæ cum ſit, inquit, robore infirma, ſapientiæ † prælatione ſubſtantiæ ſuæ producit ætatem. *al. prædicatione.* Quod ſit illud voluntarium oris ſacrificium, recognoſce: *Im-* *Pſal. 49.* *mola*, inquit, *Deo ſacrificium laudis.* Expectat Domi- *1. Petr. 5.* nus voluntarios miniſtros. Denique in libro Eſaiæ dicit Dominus: *Quem mittam?* *Eſai. 6.* Vtique ſeruulo ſuo poterat imperare, quem dignum qui mitteretur inuenerat, ſed maluit eum ſpontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipſe ſe offerret, præſtolatus eſt. Et quamuis E eius ſciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Vnde ſe offerens Eſaias ait, *Ecce ego, mitte* *Ibidem.* *me*, & ſic poſtea miſſus eſt ad populum. Ideo de eo di- *Rom. 10.* ctum eſt: *Quia Eſaias audet & dicit.* Etenim quaſi voluntarium organum vberiore ſpiritus ſui gratia Chriſtus impleuit. Nec otioſè hoc poſitum puto, quia voluntaria oris ſui placere deſiderat Domino. Multi Prophetæ, ſed non in omnibus oris voluntaria placent. Excuſabat Hieremias, dicens: *Quis es dominator Domine? Ecce neſcio* *Hier. 1.* *loqui, quia iunenior ſum ego: Et dixit ei Dominus: Noli dicere, quia iuuenior ſum ego: quia ad omnes ad quoſcumque miſero te, adibis; & ſecundùm omnia quæcumque mandauero tibi,* F *loqueris.* Verecundè Propheta ætatem corporis prætendebat: ne exequendis cæleſtibus imperatis impar eſſe adoleſcentia deprehenderetur. Sed Deus vt qui morum magis quàm annorum iudicaret ætatem conſiderandam, & in iuuenili corpore maturitatẽ robuſtæ ſapientiæ in ſuo ſeruulo præuideret, ait: *Noli dicere, iuuenior* *Ibidem.* *ſum ego*, hoc eſt, prohibuit eum iuuenilis ætatis contemplatione vires ſuas perpendere, cui fides caniciem ſa- *Hier. 20.* pientiæ miniſtraret. Et iterum in poſterioribus cùm dixiſſet idem Propheta: *Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. Et dixi: Non nominabo nomen Domini, & non loquar in nomine eius vltra:* addidit: *& factus eſt in corde meo vt ignis ardens, flammans in oſſibus meis: & diſſolutus ſum* *Ibid.* vndique, & ferre non poſſum. Aduertimus igitur quòd

Digitized by Google

G iis etiam qui autexcuſandum officium ſuum, aut certa aliqua cauſa negandum putauerint, Dominus tamen noſter aut ratione perſuadeat, aut cupiditate propheticæ reuelationis inſpiret, vt ad ſubeundum officium voluntate concurrant, non neceſſitate conſcendant, quò meritis ad eos integræ deuotionis poſſit plenior peruenire. Prophetauit & Caiphas, *quia expedit vnum hominem mori pro populo*: *Ioan. 11.* ſed hoc voluntarium oris miniſterium non erat, quia loquebatur inuitus, denique quid diceret, neſciebat. Quæ ergo voluntaria oris ſui Domino Dauid placere deſiderat? *Elegi abiectus eſſe in domo* *Pſal. 83.* *Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* *Pſal. 84.* H *Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio ſeculi. Paraui lucernam Chriſto meo.* *Pſal. 77.* *Pſal. 131.* Corpus ſuum, quod erat ante limoſum, & cœno hereditariæ colluuionis obſtructum, vt oleum ſpiritale recipere poſſet, Chriſto parauit, vt luceat. Chriſto lucet, cuius opera in Chriſti lucent lumine. Chriſto lucebat Petrus, cum diceret: *In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.* *Act. 3.* Chriſto lucebat idem cùm diceret: *Sanet te Dominus Ieſus.* *Act. 9.* Chriſto lucebat martyrum lucerna, qui pro Chriſto ſubiere martyrium. Chriſto lucebat Dauid, qui poterat dicere: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* *Pſal. 83.* Chriſto parauerat mentem, cùm de eo, a quo frequenter ad mortem fuerat appetitus, diceret: I *Non mihi contingat à Domino, ſi fecero hoc verbum Domino meo, Chriſto Domini inferre manum meam*: *1. Reg. 24.* cùm maiorem haberet cauſam tuendæ ſalutis ſuæ vt occideret perſequentem, qui etiam alios qui ſuadebant inimico non eſſe parcendum, quem Dominus iuxta promiſſum ſuum, in manus ipſius tradidiſſet, ab eius necandi cupiditate reuocabat. Chriſto lucebat Propheta, cùm de eo qui patris domum turpi maculauerat inceſto, *2. Reg. 13.* qui patris ſalutem parricidalibus prælijs appetebat, *2. Reg. 15.* pius tamen pater diceret ad prælium profectatis, Parcite filio meo Abeſſalon. *2. Reg. 18.* K Tacebat improbitatis ſcelus, pietatis autem gradum, & nomẽ neceſſitudinis præferebat, vt pugnaturi non aduerſarium regis, ſed filium cogitantes, dolorem læſæ pietatis inhiberent. Et poſt mortem eius operuit faciem ſuam, & voce magna clamabat, dicens. *Fili mi Abeſſalon, fili mi.* *Ibidem.* Hanc vocem parricida non meruit, ſed Chriſti prophetabat gratiam. Didicerat Propheta de Chriſto bonus eſſe pater, qui bono filio ſeruiebat. *Pſal. 35.* Denique ideo dicebat: *Et iudicia tua doce me*: *Rom. 11.* quia iudicia Dei ſicut abyſſus multa, & inſcrutabilia, vt Apoſtolus dicit. Ideo non poterat ea niſi Chriſto docẽte cognoſcere, quia vnus magiſter omnium Chriſtus eſt. *Matt. 23.* L Hæc autem Chriſti iudicia ſunt, vt iis qui nobis inſidiati fuerint, nouerimus non vicem iniuriæ rependendam, *Mat. 5.* ſed pro iniuria magis deferendam gratiam. Denique maledicẽtibus non remaledixit, percutientes non repercuſſit, *1. Pet. 2.* ſed magis etiam crucifixus pro perſequentibus ſepiæ interceſſionis apud patrem auxilium deferebat dicens. *Pater, dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt.* *Luc. 23.* Hæc igitur quiſquis ſpiritaliter intellexerit, & fecerit legis iudicia, remuneratione donatur a Chriſto. Sed quis iudicia Dei docere poteſt, niſi qui animam ſuam ſemper intenderit ad Dominum? Qui poteſt dicere:

Anima mea in manibus tuis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.

In manibus tuis. Aliqui habent: *Anima mea in manibus meis ſemper*: *Pſal. 43.* hoc eſt in actibus meis; hoc eſt in operibus meis. *Rom. 8.* Quamuis in periculis poſitus dicit iuſtus ad Dominum: *1. Cor. 15.* *Propter te quotidie morior, quotidie periclitor*: periclitor ab inſidiatore, periclitor ab obtrectatore, periclitor ab iis quos arguo, quos reuinco, periclitor pro veritate atque iuſtitia: propterea, *in manibus meis anima mea*; ego tamen nec periculis territus, tuæ legis oblitus ſum. Sed quia plerique habent: *Anima mea in manibus tuis ſemper*: hoc latius explanandum arbitror. Scit Propheta, ſcit vbi animæ ſuæ præſidium locet, vnde opem ſperet, *Prou. 21.* in manibus Dei conſtituere vult animam ſuam, quia cor regis in manu Dei eſt. Quicumque proprium corpus ſubegerit, nec eius paſſionibus turbari animam ſuam rector ſui congrua viuacitate permiſerit, is bene regia quadam poteſtate ſe cohibens, rex dicitur, quod regere ſe nouerit, arbiter ſui iuris ſit, ne non captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. Huius anima non perit in æternum, nec quiſquam rapit eam de manu patris omnipotentis aut filij. *Ioan. 10.* Manus enim Dei quæ ſolidauit cælum, *Eſai. 48.* quos renuerit, non amittit. Quæ ſint igitur iſtæ manus, conſideremus. In Canticis habes: *Can. 2.* *Læua eius ſub caput meum, & dextera eius complectetur me.* Hæc loquitur ſponſa de Chriſto, anima de verbo Dei. Chriſtus autem idem eſt verbum Dei atque ſapientia, *1. Cor. 1.* beata ergo anima quam complectitur ſapientia. Magna eſt ſapientiæ manus, magna dextera, totam complectitur animã. Tota enim munita eſt, quæ deſponſata Dei verbo eſt, plenitudo enim ſapiẽtiæ, timere Deum. *Eccleſ. 1.* Quæ ergo Deum timet anima, pleno ſe munit ipſa præſidio, mittit ſapientia læuam ſuam ſub collum eius, dexteram autem in complexum eius. Vtrũque quidem brachium eius ad vtilia extenditur. *Cant. 2. & 8.* Habent tamen propria ſua ſingulæ manus: ſapientia in dextera & longitudo vitæ eſt, in ſiniſtra autem diuitiæ & gloria. Bonis vtique manus vtraque dotata eſt dotibus. In eo tamen habent varietatem ſui muneris, *Prou. 31.* quòd præſentia & futura tempora comprehendunt, *Prou. 3.* vt læua præſentium remuneratrix, dextera futurorum ſit. *Sap. 8.* Poſſumus hoc etiam de prophetia ſancti Patriarchæ Iſraël cognoſcere. Nam cùm dexteram ſuam poſuiſſet ſuper Ephraim, ſiniſtram autem ſuper Manaſſen, & conuertere eas Ioſeph ætatum conſideratione voluiſſet, *Geneſ. 48.* vt dexteram patris ſuper caput Manaſſe ſenioris filij collocaret, noluit & dixit: *Scio fili, & hic erit in populum, & hic exaltabitur; ſed frater iunior maior illo erit.* *Ibidem.* In quo maior? In eo vtique quia benedictione prælatus eſt, dicentibus poſteris: Faciat vos Deus ſicut fecit Ephraim & Manaſſen, vel quia ſemen eius multitudo gentiũ ſit, quæ in hoc ſæculo laborẽ elegit, credens in Dominum Ieſum, vt conſolationem habeat futurorum. Manaſſes autem ſemen, eſt populus obliuionis, qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc ſæculo, eſt daturus in reliquum pœnas graues, quia Deum ſuum & Dominum denegauit. Hoc ideo diximus, *Cantic. 2.* vt probaremus ea eſſe potiora, quæ futura ſunt. Denique læua ſapientiæ ſub capite ſponſæ eſt, dextera autem ſuperior, quæ totam complectitur ſponſam. Itaque illa quaſi fulcrum eſt quietis præſentis, *Prou. 3.* quo anima innixa requieſcit. Habet vbi reclinet caput ſuum: quia in læua ſapientiæ ſunt diuitiæ & gloria. *Matth. 8.* Ad tempus hæc demulcent, *2. Cor. 8.* & ex parte ſolatio ſunt. Et ideo filius hominis non habebat vbi caput ſuum reclinaret, quia cùm diues eſſet, pauper factus eſt: nec gloriam aliquam iſtius ſæculi requirebat, quia venerat nõ vt in portione, *Ioan. 7.* ſed vt vniuerſo humano generi ſubueniret dicens: *Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?* Hoc eſt totum, non vt facultatum collatione ditaret, non vt honorum inſignibus, *Prou. 3.* non vt gloriæ ſæcularis cumulularet augmento: *1. Cor. 5.* hæc enim non habent beatitudinis & gratiæ plenitudinem: ſed totum, hoc eſt, quod longitudinem vitæ complecteretur æternæ. Neque enim communis vitæ ſimulis vita in dextera eſt ſapientiæ, ſed M longitudo vitæ eſt, vt qui accipit vitam à ſapientia, non exiguitatem vitæ, *Cantic. 5. Cant. 3.* ſed perpetuitatem, & æternitatis longitudinem adipiſcatur. Bonus amictus æternitas vitæ. Hoc pallium cæleſtis ſponſæ cuſtodes murorum voluerunt auferre, quo primus homo fuerat exutus: ſed anima Deo deuota quæſitum diu tenendo, & non dimittendo dilectum, pretioſo charitatis diuinæ ſe veſtiuit inuolucro. Beati igitur qui tali pallio veſtiuntur, & amictum huiuſmodi legis obſeruatione meruerunt, quia non ſunt legis obliti, ſed quæ erant legis operati ſunt. Nam qui præter legem agit, legis oblitus eſt. Et ideo hæc anima candida aſcendit è terris, quia fulget amicta veſte ſapientiæ, & dicunt de ea virtutes illæ quæ portas cæli cuſtodiunt: *Cantic. 8.* *Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida innitens ſuper fratrem ſuum?* *Cant. 2.* Quomodo ea quæ poſuit caput ſuum ſuper læuam ſapientiæ, *Prou. 31.* vt aperiret ma-

nus pauperi ad ſubueniendum inopi: partitis aut derelictis ſibi non inuaſis atque direptis diuitiis vteretur, quę gloriæ cupida bonis eam opeſibus acquiſioit, non inani ſæcularis iactantia ambitiũ dignitatis. Hoc eſt enim caput ſuum, & quoddam ſenſuum principale ſupra manũ conſtituere ſapientiæ. *Cantic. 8.* Ea, inquam, anima meriòs aſcendit albentibus ex iſto vitæ huius (vt habent pleraque) deſerto, ad illum florentem ſemper locum iucunditatis æternæ. Iſtæ ſunt virtutes quæ & in Eſaiæ libro loqui dicuntur: *Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom, rubor veſtimentorum ex Boſor, ſic ſpecioſus in ſtola?* *Eſai. 63.* Iſtæ, inquam, ſunt quæ mirantur ex iſto confragoſo ſcopuloſóque deſerto aliquam aſcendere animam poſſe ſine magnorum labe vitiorum: & ideo gratulantur repertam quæ veſtimenta innocentiæ naturalis non polluerit atramento inſipientiæ ſecularis, ſed magis ſapientiæ ſpiritalis & gratiæ candore mundarit. Dicit ergo ea anima iam ſecura, iam læta:

Poſuerunt peccatores laqueum mihi: ſed à tuorum mandatorum non declinaui ſemitis.

Digna vox relinquentis hoc ſæculum, eo quòd retia perſequentium, & inſidiatorum laqueos euaſerit. Vox digna martyribus, quibus multa ſupplicia proponebantur, *Hebr. 11.* multa etiam offerebantur præmia, vt a martyrij ſtudio vel terrore pœnarum, & ſęuæ mortis horrore, vel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proſcriptionis, qui ſæpe frangit ſanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit: laqueus aliut incendij, laqueus carceris, diuturnique ſupplicij. Grandis laqueus cùm diuitiæ promittuntur, cùm honores, cùm amicitiæ tyrannorum. Qui ergo hæc euaſerit, & ad martyrium peruenire potuerit, rectè dicit: *Poſuerunt peccatores laqueum mihi, ſed a tuorum mandatorum non declinaui ſemitis;* cui deſpicienti præſentia, futura quærenti, regnum cæleſte diuinitatis tuæ promiſſione reſeratum eſt. *2. Tim. 4.* Qui ſunt iſti peccatores, qui poſuerunt laqueos? Aperuit tibi Apoſtolus auctorem omnium peccatorum, & demonſtrauit, dicens: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* *1. Tim. 6.* Aduertis laqueum diaboli eſſe diuitias, quem tetendit etiam Saluatori. Sed ille qui nihil habuit quod poſſet princeps iſtius mundi *Matth. 4.* veniens ſuum dicere, laqueorum eius vincula diſſoluit. *Ioan. 14.* Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam Apoſtolum ſtrangulauit. Qui miſer, cùm eſſet illaqueatus vt proderet Dominum, *Matth. 27.* vbi aduertit quantum ſceleris eſſet admiſſum, laqueo ſe ipſe ſuſpendit. Sed & ipſe laqueus diaboli fuit, vt non ageret pœnitentiam, ſed laqueo ſe ſuffocaret. Deus enim etiam in ipſos pius eſt proditores; vt ad pœnitentiam prouocentur, atque à flagitioſo propoſito reflectantur, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. *2. Tim. 2.* Iam non ærumna eſt incidiſſe, ſed crimen: qui non ſolùm ſe dedidere capiendos, ſed etiam ad voluntatem diaboli tenentur adſtricti, cùm poſſint dicere: *Dirumpamus vincula ipſorum.* *Pſalm. 2.* Dedit enim tibi ſcriptura diuina vt non ſolùm caueas diaboli laqueum, ſed etiam per pœnitentiam eius vincula dirumpas. Quid tibi homo cum delitiis ac voluptatibus? Non capit laqueus, niſi ante eſca te ceperit. *2. Cor. 6.* Dum prædam petis, laqueo ipſe te nectis. Eſca laquei auaritia eſt: eſca diaboli, luxuries eſt, quibus nos vult ineſcare, non paſcere. Et ideo clamabat Apoſtolus: *Ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam ipſo vſu.* *Coloſſ. 2.* Noli ergo attaminare luxuriam, & illa te contaminare non poterit. Noli guſtare auaritiæ corruptelam, & eris immunis a laqueo. Quid tibi poſtremò cùm terris? Qui cum Chriſto reſurrexiſti, *quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* *Coloſſ. 3.* Mortui ſumus terris, vitam noſtram cum Chriſto abſcondimus in Deo noſtro, non iam nos viuimus, ſed Chriſtus viuit in nobis. *Galat. 2.* Quid iterum ad terrena remeas? *Ecce elongaui fugiens,* dicit ſanctus. *Pſalm. 54.* *Vidi laqueos iniquitatis & contradictionis in ciuitate.* *Ibidem.* Laquei ſunt enim, vbi eſt vſura & dolus. Elongauit ille fugiens terrena de decora, ideo ad cæleſtia peruenit præmia. Quid, inquam, te reflectis in terram, ſi in Enoch raptus ad cælum es, *Gen. 5.* in Elia leuatus es curru, *4. Reg. 2.* in Paulo raptus ad paradiſum, *2. Cor. 12.* conuerſatur in cælis, in Dauid exandiritus vt pennas columbæ aſſumeres, & volares, in Chriſto exaltatus volucris factus in ſpiritu? *Pſal. 54.* Quando ſicut columba deſcendit ſpiritus, *Luc. 3.* illas tibi alas dedit, vt tu diſceres euolare de terris. Neque verò cunctandum putes quomodo tibi volandum ſit, quibus alarum remigiis. Dixit quidẽ Dauid: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* *Pſal. 54.* Et quaſi dubitaſſe viſus eſt à quo pennas poſſet accipere licet ſic ſoleat diuina gratia declarari, quę in terris non poteſt inueniri, idem tamen in poſterioribus, quæ ſint iſtæ pennæ, docuit euidenter, dicens: *Si dormiatis inter cleros medios pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora eius in ſpecie auri.* *Pſalm. 67.* Et ſi dormias, exurgunt tamen pennæ tuæ. Sunt enim qui vigilant dormientes, vt vigilabat illa quæ dixit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Etſi nox eſt, vigilat ſpiritus, de quo ſcriptum eſt: *De nocte vigilat ad te ſpiritus meus.* *Cant. 5.* Tunc tibi panduntur alæ ex eloquiis ſpiritualibus, pretioſęque auri prudentiæ volatus aſſurgit. *Eſai. 26.* Vbi ergo laqueos poteris pertimeſcere, cui remigium præſto ſpiritale eſt? Si ſinceritas animi, ſi puritas mentis affulgeat, columba es. Ideo tibi dictum eſt. *Matth. 10.* *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.* Si maiora deſunt remigia, vel minora ueſpennas. Eſto vel paſſer, vt laqueos ſagaci indagine prouideas, & pene captus illecebris peccatorum, tamen aliquando reuocatus poſſis dicere: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium, laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.* *Pſalm. 123.* De quo quoniam alibi putauimus eſſe tractandum, nunc alio tranſeundum videtur. *Lib. 7. in Luc. c. 12.* Satis eſt tibi vt autem te eſſe noueris, aſſumptum in naturam volandi; dicente Domino per Prophetam: *Liberabit te ex laqueo venantium, & a verbo conturbationis.* *Pſal. 90.* Non enim iniuſte tenduntur retia auibus. *Prou. 1.* Auis es, ô homo, qui ſicut auis in quandam aquilæ renouatus es iuuentutem. *Pſal. 102.* Quid te in terram deijcis, qui iam cęlum petebat? Non iniuſtè renouato tenduntur retia, quia iam Chriſti eſſe cœpiſti, venantium eſſe deſiſti. Antè te laqueo venator, ante quaſi prædã ſuam diabolus ſuo iure capiebat: nunc Dominicæ crucis mercem cur alienus incurſat? Potes tamen etiam hus laqueos euitare, ne dicas: Venantes ceperunt me ſicut paſſerem: ſi laqueum cordis euadis, quem miſit diabolus in cor Iudę, & ita eum in facinus proditionis armauit. *Pſal. 123.* *Ioan. 13.* Auertat à nobis Deus hos laqueos, quos ſuper peccatores pluit. *Pſal. 10.* Et ideo dicit Propheta. *Dabis illis Domine laqueum cordis eorum, quem † parauerunt nobis.* *Eſai 34.* *al. paraſti eis.* Nobis autem da Domine auxilium, vt poſt te ſequamur, tuis alligati vinculis. Nulla enim vehementiora, nulla ſunt gratiora, quam vincula charitatis. *Cant. 4.* Qui tibi ligatus eſt, ſolutus eſt mundo.

Hæreditate quæſiui teſtimonia tua in æternum, quoniam exultatio cordis mei ſunt.

Etiam iſta vox martyrum eſt, dicentium quod hereditatem acceperint cæleſtium teſtimoniorum. Dicit ergo Propheta: Heres ſum mandatorũ tuorum, ſucceſſionem tuam fidei pietatiſque iure quæſiui. Non poteſt dicere iſtud, niſi qui mandata cuſtodit, cælo & terra teſtibus acquiſita. Dixit enim Dominus: *Audi cælum, & auribus percipe terra.* *Exod. 20.* *Eſai. 1.* Teſtatur elementa Dominus ad redarguendos eos qui nolunt præcepta diuina ſeruare, *Deut. 30.* vt refugia omnia excuſationis obſepiat. Teſtatur & homines, dicens: *Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit Dominus.* *Eſai. 43.* Mandata ergo Domini plena ſunt teſtimoniis, & ipſa ſunt teſtimonia, quorum ſatis idoneus teſtis eſt qui non mentitur Deus, *Tit. 1.* apud quem & conſcientia tua teſtis eſt cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, *Rom. 2.* ſacor fidelis etiam in infido pectore, quoniam arbitrum omnium quæcumque commiſſa ſunt latere non poſſunt. Nam ſi in iudicio terreſtri etiam is qui ad mentiendum venerit ſubornatus, tamen ſi teſtimonio fuerit conuictus alterius, ſolet prodere veritatẽ, quantò magis in iudicio cæleſti apud Dominum Ieſum neceſſe habet quæ vera ſunt confiteri, quem nouit ſcire quod factum eſt? Et bene ait: *Hereditate quæſiui teſtimonia tua:* quoniam ſicut antè heredes fuimus peccatoris, ita nunc he-

[Rom. 8.] G redes ſumus Chriſti. Illa fuit criminum, hæc eſt virtutis hereditas. Illa nos obligauit, hæc ſoluit. Illa obæratos fœnore delictorum adiudicauit inimico, hæc redemptos titulo Dominicæ paſſionis Chriſto acquiſiuit. Mala Euæ ſucceſſio totum hominem denotauit; præclara Chriſti hæreditas totum hominem liberauit. Non ad vnum quidem, non ad paucos, ſed ad omnes teſtamentum ſuum [Ioan. 7.] [Hebr. 2.] ſcripſit Ieſus. Omnes ſcripſo heredes ſumus non pro portione, ſed pro vniuerſitate. Teſtamentũ cõmune eſt, & ius omniũ, hereditas vniuerſorũ, & ſoliditas ſingulorũ. Nouũ tamen teſtamentũ & ſinguli adeunt, & omnes poſſident: nec minoratur heredi, quidquid a coheredibus vendicatur. Manet emolumentum integrum; & eò ma- H gis ſingulis creſcit, quò pluribus fuerit acquiſitum. Alia conditio eſt hereditatis humanæ. Si diuiſa fuerint emolumenta, minuuntur: & heredis eſt damnum adſcriptio coheredis. Indiuiſum regnum Chriſti eſt, indiuiſa hereditas. Quomodo fieri poterat vt diuiſa eſſet hereditas, cùm hereditatis fructus ſit indiuiſus, quod eſt regnum cælorum? Aurum, argentum, prædium, ab homine pluribus derelictum diſtribuitur ac ſecatur; ſolida ad ſingulos Chriſti dona perueniunt: omnes habent, & nemo fraudatur. Audiamus igitur commoda hereditaria. Remiſſio peccatorum, hereditas Chriſti eſt. Certè ſolida per ſingulos, & in commune eſt lucratiua. Quibuſcum- I que enim collata fuerit, ſolida eſt, nulli decedit, accedit omnibus. Corpori acquiritur, quidquid vnicuique re- [Luc. 15.] laxatur. Nam ſi Angeli ſuper vno peccatore pœnitentiã agente lætantur, quia lucrum ſuum putant hominis redemptionem: quantò magis lucrum eſt generis, quod eſt lucrum naturæ? Hereditas, Chriſti eſt reſurrectio. [1. Cor. 15.] Hanc quiſquam damnum ſuum dixerit, quæ in vno cõmunis gratiæ nomen inuenit: *Chriſtus enim reſurgens, omnibus ſurrexit, quoniam per hominem reſurrectio mortuorum.* [Philipp. 3.] Quomodo igitur poteſt ſingulorum eſſe diſpendium, [Hebr. 10.] quæ eſt totius corporis & humani generis reformatio? [Hierem. 31.] Recitetur igitur teſtamentum, & inſtitutiones eius con- K ſideremus. Teſtis autem nobis eſt Spiritus ſanctus. Cùm enim dixerit: teſtis ſum teſtamentorum meorum quæ teſtificatus ſum in vobis, tunc teſtimonium perhibebit quod teſtatus ſit dicens: Hoc autem teſtamentum quod teſtabor ad illos poſt dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, & in ſenſibus eorum ſcribam eas, & peccati & iniuſtitiæ eorum non ero memor. O verè teſtator æternus, qui noſtris cordibus leges affigit ſuas, & ſcribit in ſenſibus, vt nihil aliud cogitare niſi diuina præcepta poſſimus, nihil aliud ſẽtire, niſi Dei oracula debeamus. Dedit gratiam, reformauit naturam, L ſibique commiſcens, qui obliuiſci nihil ſolet, memoriam meorum abſtulit peccatorum, mihique dedit legẽ præceptorum ſuorum. Noli ergo tollere de corde tuo legem Dei, & affigere legem peccati. Noli ſcribere in ſen- [Eſai. 49.] ſibus tuis diaboli illecebras, & Dei delere mandata. *Ecce ego*, inquit, *pinxi muros tuos, dicit Dominus ad Hieruſalem*; hoc eſt, ad animam ſtudioſam tranquillitatis & pacis, quam fecit ad imaginem ſuam. Noli, inquam, auferre imaginem cæleſtem, & imaginem mortis imponere. [Eſai. 35. & 95.] Recuſaſti hereditatem ſæculi, ſerua Chriſti teſtimonia, quoniam in his exultatio atque lætitia eſt, quandoquidem omnis fletus delebitur, & mors non erit amplius, M neque luctus, neque fletus, neque clamor. Paſſio Chri- [Apoc. 21.] ſti, imago fuit regni cæleſtis. Nemo audiuit in plateis [Eſai. 42.] vocem eius, quia illo ſilentio paſſionis ſuæ clamorem [Luc. 23.] omnem in poſterum impiæ vocis abolebat. Nolebat [Eſai. 25.] fleri, quia dicebat ad filias Hieruſalem: *Filiæ Hieruſalem nolite me flere, ſed vos ipſæ flete*. Ablaturus enim omnes lachrymas ſuæ beneficio crucis in paſſione propria futuræ inſtar beatitudinis lætitiam exhibebat vt nemo fleret, niſi qui Chriſti beneficia non teneret. Meritò igitur vir Euangelicus dicit: *Hereditate quæſiui teſtimonia tua in æternum, quoniam exultatio cordis mei ſunt*. Quis non exultet, quia cælum & terram hereditate quæſiuit? (quæ duo elemen- [Deut. 4. & 30.] ta conteſtatus eſt etiam Deus, cùm legem daret) quia quæſiuit Deum: de quo dicit ſanctus *Portio mea Dominus*. Quæſiuit Dominum Ieſum, quæſiuit Spiritum ſanctum, & poſt illa quæſiuit Angelos, & cum illis viuit, non ho- G die tantùm & cras, ſed in æternum, nec vllis pro nomine [Hebr. 13.] Domini contriſtatur iniuriis. Denique gaudebant A- [Act. 5.] poſtoli cùm verberarentur, cùm in carcerẽ traderentur. Exultans autem in teſtimoniis Domini iure dicebat.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtitias tuas in æternum, propter retributionem.

Qui retributionem bonorũ operum ſperat à Chriſto, [Matt. 3.] & ad eum feſtinat, inclinat cor ſuum vt faciat Chriſti iuſtitias. Quæ eſt Chriſti iuſtitia? Sine nos, inquit, implere omnem iuſtitiam: qua peccatum minuitur, culpa H laxatur. Et bene ait, *inclinaui*; vt non ſit tibi arduum atque difficile, cùm mentem tuam quaſi ad humilia & plana conuerteris: aut certè quoniam ſapientia carnis [Rom. 8.] legi Dei non eſt ſubiecta, videtur inclinare cor ſuum, qui [Coloſſ. 2.] legi facit eſſe ſubiectum, extollentem ſe corporis ſen- [Philipp. 2.] ſum, contuitúque religionis inflectit. atque ille dudum extollens ſe fruſtra, & inflatus mente carnis ſuæ, cùm ſe humiliat, inclinat. Humiliauit enim & ipſe ſe Chriſtus, vt nouum conderet teſtamentum. Cùm lego Euange- [Matth. 1.] lium, audio filium Dei carnẽ ſumpſiſſe de Maria, videor mihi cum Chriſto ipſe deſcendere. Lego enim eum *qui* [Philip. 2.] *cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit*. Exinaniuit I autem, vt formam ſerui acciperet, & ſpecie inuentus vt homo, humiliauit ſe vſque ad mortem. Lego eum dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis*, [Matt. 11.] *& ego reficiam vos*, &, *Diſcite à me quia mitis ſum, & hu-* [Ibidem.] *milis corde*. Non dixit: Diſcite à me quia potens ſum, non dixit: Diſcite quia glorioſus ſum: ſed Diſcite quia [Pſal. 74.] humilis ſum, quod poteſtis imitari. Nolite extollere vos, nolite exaltare cornu veſtrum. Docuit ergo me humiliari, & inclinare *cor meum ad faciendas iuſtitias*, non ad iniquitatem, ſed ad æquitatem inclinare, *propter retributionem*. Retributio, regnum cælorum, & paradiſi eſt incolatus.

In octonarium quintumdecimum enarratio.

Samech.

Samech littera decimaquinta, quæ interpretationem habet, audi. Eſt & alia eius interpretatio, quæ dicitur, Firmamentum. Quid eſt, audi? Non otioſè dicitur quod commune eſt omnibus, & ſuppetit vniuerſis ipſo L iure naturæ. Et ideo non eſt otioſum quòd admoneris vt audias, cùm etiam inuiti & aliud agentes, ſonum tamen aut vocem audire ſoleamus. Sed quia non eſt ſolùm [Prou. 1.] audire hoc quod ſuppetit officio naturæ, ſed etiam illud quod maius eſt, vt audias non vſu tantũ corporis, quantum intellectu mentis: ideo diligentiùs conſidera iſtius litteræ interpretationem, ſeriémque verſuum qui ſequuntur. Vt noueris autem myſticum eſſe audire, vt audias & intelligas myſteria, de Iudæis ſcriptum eſt: [Eſai. 6.] *Aure audietis*; &c. quia myſteria legis audierunt, ſed [Pſal. 49.] non intellexerunt. Vnde ait Dominus: *Audi populus* [Rom. 7.] *meus & loquar*. Lex vtique ſpiritalis eſt; audi ergo ſpi- M ritaliter. Denique qui ſe ſciuit audire, ait: *Audiam quid* [Pſal. 84.] *loquatur in me Dominus Deus*, id eſt, vt cognoſcam quid lo- [Pſal. 77.] cutus in me fuerit Deus. Ideóque alibi ait: *Quanta audiuimus, & cognouimus ea?* vt comprehenderet non ſolum audiſſe ſe, ſed etiam intellexiſſe. Nemo enim cognoſcit, niſi priùs intellexerit. Audi ergo, ne ſi te videat negli- [Mat. 26.] gentem, veniat Petrus, arripiat gladium, abſcindat auriculam tuã, quòd ſuperfluè habeas aurem corporis, qui audire & examinare non noueris. Et fortaſſe virtutem animæ quæ examinat quæcũque audiuntur, habent amputatam, quia ea altitudine qua ſcriptum eſt, audire non poſſunt. Meritóque hanc litteram firmamentum alij interpretati ſunt: quod cum ſuperiore interpretatione concurrit. Niſi enim vnuſquiſq; audierit quid ſequi debeat, non firmatur. In officio igitur audiendi omnium firmamentum eſt. Dicit igitur tibi in Threnis Hieremias Propheta per hanc litterã, id eſt, Audi, & vt ſcias myſti-

cum

Digitized by Google

eum eſſe quod audire debeas, ſubiecit huiuſmodi ſeriem
Thren. 1. huic litteræ: *Abſtulit omnes fortes meos Dominus de me-*
dio mei. Vocauit contra me tempus, vt contereret electos meos.
4. Reg. 25. *Lacum calcauit Dominus virgini filiæ Iudæ.* Non tunc ab-
ſtulit omnes Iudæ fortes Dominus, quando in Babylo-
nis regionem captiuus ductus eſt populus Iudæorum;
ſed quando Chriſtus aduenit, & libertatem animæ ſuæ
captiua non vidit, neſciens grauibus incuruata peccatis
mentis ſuæ erigere ceruicem, & quędam fidei colla ad
lucem cognitionis attollere. Ideo lacus factus eſt Iudæis
2. Cor. 2. paſſio Saluatoris, quæ gentibus portum ſalutis oſtendit,
quia crux Domini non credentibus præcipitium eſt, ſed
Thren. 2. vita credentibus. Hæc tamen præmiſit, Audi, vt futura
cognoſceres. Alio quoque loco litteræ huic iſta ſubie-
Ibidem. cit: *Sonuerunt ſuper te manus omnes tranſeuntes per viam,*
ſibilauerunt & mouerunt caput ſuum ſuper filiam Hieruſa-
lem. Hæc eſt ciuitas, dicent, corona gloriæ, & iucunditas
vniuerſæ terræ? Paſſionem Domini Saluatoris prophe-
tari liquet & defleri ab Hieremia, non excidium Iudæo-
rum, quod cum ex alijs, tum ex illo intelligi poteſt, quia
Thren. 4. in poſterioribus habet: *Spiritus ante faciem noſtram Chri-*
ſtus Dominus, comprehenſus eſt in interitu noſtro, ſub cuius
vmbra, diximus viuemus inter gentes. Quid hoc mani-
feſtius, quando & nomen expreſſum eſt, & comprehen-
ſio inter manus perſequentium perfidorum eſt declara-
ta, & vmbra viuificans, & gratia gentibus conferenda
deſcripta eſt? Sed etiam ipſa verba ſignificant quæ in
Euangelio de paſſione Domini legimus, quia hoc loco
mors eius annuntiata eſt per prophetam. Sic enim Mat-
thæus ſcripſit: *Tranſeuntes autem blaſphemabant eum, mo-*
Matth. 27. *uentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruebas templum*
Dei, & in triduo illud reædificabas: libera te, ſi filius Dei
es. Vulgus populi cum inſultat alicui, ſibilare conſueuit.
ſimul quia vocem non habebant qui verbum negabant,
ſicut irrationabilia animalia ſibilabant. Et ideo tranſi-
bant viam, qui in via ſtare debuerant. Non ſtabant ergo
quaſi conſtantes, ſed tranſibant quaſi mobiles. Iuſti au-
tem pedes ſtabant in atriis Hieruſalem, in quibus perfi-
Pſal. 121. di ſtare non poterant, & ideo prætereibant, ſicut Marcus
ſignificauit. *Præterit vmbra, non veritas.* Dies eius ſi-
Marc. 15. cut vmbra præteriet, quia obliuiſcitur quod delinquit.
Pſal. 143. Sed & tranſire infideles legimus, ſicut eſt illud: *Et vinde-*
miant eam omnes tranſeuntes viam. Quis enim niſi perfi-
Pſal. 79. dus deſpoliat vineam Chriſti? Sed & alibi ſcriptum eſt:
Et non dixerunt tranſeuntes viam, Benedictio Domini ſuper
Pſal. 158. *vos.* Stantibus enim dicitur. *Ecce nunc benedicite Dominum.*
Tamen & in bono legimus tranſire, vt eſt illud Moyſi:
Pſal. 133. *Tranſiens videbo hoc viſum magnum.* Et qui vidit impium
Exod. 3. exaltatum vt cedros Libani: *Tranſiui, inquit, & ecce non*
erat. Et nemo dicit ſeruo: *Tranſi, & recumbe.* Quæ ergo di-
Pſal. 36. ſtinctio ſit conſideremus: niſi fortè illa, quia vbi in bono
accipitur tranſire, abſolutè dictum eſt; non dixit, hoc aut
Luc. 17. illud tranſiens, ſed tantummodo tranſiens. Vbi autem illo:
Pſal. 88. *Tranſeuntes*, inquit, *viam.* Via enim bona eſt quæ a com-
meantibus frequentatur, non facilè incurſatur à latroni-
bus, qui auerſa viarum obſidere cõſueuerunt. Ita regale iter
munitum eſt. Moyſes autem non tranſiuit viam, ſed in
via ſtetit, cui dictum eſt. *Tu autem hic ſta mecum.* Stetit
Deut. 5. cum illo qui ait: *Ego ſum via, & veritas, & vita.* Hanc
Ioan. 14. qui viam tranſit, labitur. Moyſes autem non lapſus eſt,
ſed pertranſiuit à ſæcularibus ad ſpiritalia, a temporali-
Pſal. 36. bus ad æterna. Et qui vidit impium, nec tenuit, ſed per-
trãſiuit, euaſit, quia non hæſit impio, ne fieret vnum cor-
1. Cor. 6. pus, ſed ſe ab eodem ſeparauit. Et cui dicitur: *Tranſi, re-*
cumbe; euadit vtique laborioſam præſentium ſeruitutem,
Luca 17. vt habeat glorioſam futurorum quietem. Et ſponſæ dici-
tur: *Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano*, tranſibis
Cant. 4. & pertranſibis à principio fidei. Tranſit & pertranſiuit, quę
feſtinat ad ſponſum. Pertrãſit ſæculũ, & feſtinat ad Chri-
Thren. 5. ſtum. Nunc diſcutiamus quid ſit mouere caput. Quis eſt
populi caput, niſi Chriſtus? *Caput enim mulieris vir, caput*
autem viri Chriſtus. Sed etiam lex intelligibilis caput mu-
1. Cor. 11. lieris. Denique mulier ſub lege tamquam ſub viro fuit.
Rom. 7. Mortificato autem ritu Iudaico qui erat ſecundùm litte-
Deut. 25. rã legis, innupſit et mulier qui à mortuis reſurrexit. Vnde

A quidam myſticè interpretati, mortificato ritu Iudaico
tamquam fratris defuncti viro veteri, euangelico mulie-
rem illam intelligibilem nubere ex lege voluerunt, quia
lex Euãgelium fraterna quadam prædicatione præceſſit.
Ergo ſynagogæ caput mortuũ eſt, hoc eſt, caput eius lex
mortua eſt, obſeruatio videlicet legis, euacuata eſt legis
littera, ſpiritalis eius intellectus adſtruitur. Huius com- 2. Cor. 3.
motionis meminit Dauid in 43 Pſalmo, dicens: *Poſuiſti*
nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis; Pſal. 43.
eo quòd a lege in Euangelium ſit facta commotio, quaſi
tranſitus quidam. In viceſimo autem & primo Pſalmo,
in quo & totius prophetatur ſeries paſſionis, ſic habetur:
B *Omnes qui conſpiciebant me, aſpernabantur me, & locuti*
ſunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino eripiat Pſal. 21.
eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult. Mouerunt
ergo legem quæ immobilis videbatur, & finis legis Chri- Rom. 10.
ſtus intrauit. Qui mouerant capita, Phariſæi fuerunt, id Matt. 27.
eſt, à veritate diuiſi. Vnde & in veritatem non credide-
runt. Sed & ſic poteſt accipi: Mouerunt caput ſuum
Chriſtum, qui in ſua venerat. Sed mouerunt eum, quia
ſui eum non receperunt. Mouerunt autem, dicentes: Ioan. 1.
Tolle, tolle, crucifige eum. Et mouerunt capita ſua, qui Ioan. 19.
onera ſua mouere nolebant, cum ligarent onera grauia
& aliis imponerent, ipſi autem digito, inquit, ea mo- Mat. 23.
uere nolunt. Quod eſt myſticum, quia corporalis ritus
C obſeruationem numquam mutare voluerunt, & intro-
ducere intellectum ſpiritalem. Digitum enim pro ſpiri- Deut. 9.
tu legimus: vt lex digito Dei ſcripta eſt, & ideo ſpiritalis Rom. 7.
eſt. Noluerunt ergo onera ſua mouere, quæ ſunt grauia, Matth. 11.
& leue Chriſti iugum atque onus eius ſuaue ſuſcipere.
Verùm quia paſſio Saluatoris omnes redemit, non ab-
ſurdum eſt intelligere ita hos mouiſſe capita ſua, ſicut
prophetabat princeps ille ſynagogæ: *Expedit vnum mo-*
ri pro populo. Aliud dicere volebat, aliud ſignificabat. Ioan. 11.
Et iſti aliter mouebant caput quaſi inſultantes, & aliud
annuntiabãt, quia ipſe erat qui venit vt pigrum illud at-
que terrenum principale hominum commoueret, quo
D euacuata obſeruatione litteræ, myſterium quærere-
mus in verbis. Vnde ait: *Poſuiſti nos in parabolam gen-* Pſal. 43.
tibus, commotionem capitis in populis. Quod in bono
vtique accipitur, quia præmittit: *Et in nationes diſper-* Ibidem.
ſiſti nos. Diſperſi ſunt enim Iudæi, vt reliquiæ eorum ſal- Rom. 11.
uæ fierent ſecundùm electionem gratiæ. In parabolam
autem poſiti ſunt, vt ea quæ per parabolam dicta ſunt,
reuelata eſſe illorum exitu diſceremus, vel eorum ex-
emplo admoneremur cauere perfidiam. Tunc enim co-
gnouit magis Hieremias Iudæam eſſe deflendam, & ideo
Hieruſalem captam eſſe tunc temporis prophetauit, Thren. 2.
quando redemptorem proprium non recepit. Illi igi-
E tur inſultatur, de qua dicens: *Hæc eſt*, inquit, *ciuitas* Ibidem.
corona gloriæ, & iucunditas vniuerſæ terræ? eo quod vbi
erat ante ſumma iucunditas, ibi nunc ſit amaritudo perfi-
diæ. Vel certè mouendo caput ſuum, & de corporalibus
ad ſpiritalia tranſeundo mereatur audire, *cum crediderit*
in Chriſtum, quod corona ſit gloriæ. Quæ eſt autem co- Ibidem.
rona gloriæ, niſi Eccleſia, quæ caput ſuum Chriſtum
coronat? Quæ iucunditas vniuerſæ terræ, niſi domus po-
puli Chriſtiani, aula ſanctorum, de quibus ſcriptum eſt:
In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis
terræ verba eorum? Ergo quia corona gloriæ eſt Eccle- Pſal. 18.
ſia, ideo dicitur in Canticis: *Egredimini filiæ Sion, & vi-*
dete regem Salomonem in corona qua coronauit eum Cant. 3.
F *mater eius in die ſponſalium eius, & in die iucunditatis*
cordis eius. Ad animas dicitur vt è gurguſtiis & clauſtris
exeant corporalibus, extra corporis cogitationes exe-
ant, egrediantur a cupiditatibus, & a curis & cæteris cor-
poris iſtius & affectus lubrici paſſionibus ſupra mundum
aſcendant, de hoc mundo exeant, Chriſto occurrant, pa- Mat. 25.
ratæ adſint facibus ardentibus relucentes. Quaſi angeli
Chriſti hæc loquuntur: *Non poteſtis videre claritatem* Cant. 3.
eius, gloriam eius, niſi egredimini humanæ fragilitatis
curas, filiæ Hieruſalem. Quaſi dicant: *Quid viuentem in-* Luc. 54.
ter mortuos quæritis? Non intra hunc mundum quæritur
Chriſtus qui ſupra mundum ſuos voluit eſſe diſcipulos. Ioan. 15.
Quæ eſt corona qua coronaretur Chriſtus niſi corona

gloriæ. Ioſeph coronam habuit caſtitatis, Paulus iuſtitię,
Petrus fidei. Singularum virtutum coronæ ſunt. Solus
Chriſtus habet coronam gloriæ, qua cum Eccleſia coro-
nauit. In hac corona omnes coronę ſunt, quia gloria non
portio vnius coronæ, ſed præmium omnium coronatum
1. Petr. 5. eſt. Tertia traditione muneſtũt caput ſuum, hoc eſt Chri-
Cant. 5. ſtum, qui eſt caput ſuę plebis. Caput eius aurum Cephas.
Vnde & Aquila, petram aurum dixit: Symmachus, lapi-
Coloſſ. 1. dem aurum, quod ſignificat ſtabilem eminentémque ſa-
Cant. 5. pientiam. Corpus Chriſti, Eccleſia eſt. Huius caput au-
rum, id eſt, ſapientia pretioſa ſanctorum eſt; hoc eſt, viri
Cantic. 6. iuſti atque prudentes. Crines eius abietes nigræ ſunt co-
rax, de quo alibi ait: *Capillamentum tuum vt grex tonſa-*
Eccleſ. 2. *rum*. Ideo capillamentum, quia virtus omnium ſenſuum
in capite eſt. *Oculi* enim *ſapientis in capite eius*. Profunda
igitur doctorum prudentia, quæ poteſt ea quæ obſcura
ſunt reuelare, & alta aperire ſenſuum. Et huiuſmodi diſ-
Pſal. 149. putatores crines Eccleſię ſunt, ſicut pulli coruorum, qui-
Geneſ. 48. bus Dominus eſcã dat: ſicut dedit ſancto Iacob à iuuen-
tute eius, & eum pauit. Hos altos ac profundos vbertate
doctrinæ paſcit Dominus cæleſtibus ſacramentis. Oculi
Cant. 5. quoque eius ſicut columbæ, oculi ſunt viri, videlicet ſpi-
ritualibus ornati ſenſibus, qui ad videnda myſteria ſunt
acuti, & parati ad penetranda ſcripturæ ſecreta diuinæ,
1. Petr. 2. rationabili lacte fulgentes, in quibus non ſit aliqua do-
Can. 5. li maculoſa confuſio, ſed ſimplicis affectus pura & im-
Can. 6. maculata ſinceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas
has columbas in lacte memorauit. Dentes & genas, &
ſicut coccinũ reſticulum labia ſponſæ, intelligimus ani-
mæ eſſe virtutes, doctorumque diuerſitates qui vel ſpi-
ritalem menti alimoniam diſpenſatione ſedula ſubmi-
niſtrent, vel prædicatione Dominicæ crucis, ſicut verbi
quadam linea alligent audientem; vel modeſtia vere-
cundi, & iuuentutis flore grauiſſimi. Et ſi à tactu pudore
Pſalm. 131. reuocentur, redoleat tamen in his odor Chriſti: & ſicut
in gene, quaſi de capite ſacerdotali deſcendit vnguen-
tum, ſic & in his eluceat pulchritudo doctrinæ. Et hoc
caput morit ſynagoga, & ideo abſtulit Dominus mira-
bilem conſiliarium, & prudentem architectũ, & ſapien-
Eſaiæ 3. tem auditorem. *Caput*, inquit, *& caudam*: quoniam qui
Ibidem. caput non tenuerant, nouiſſima habere non poſſunt Sed
Coloſſ. 2. iam ea quæ annexa ſunt, conſideremus.

Iniquos odio habui: legem autem tuam dilexi.

Quanto Dominus noſter perpendat affectum, ſan-
ctus propheta Dauid hoc verſiculo declarauit, quia cum
1. Reg. 24. ſuos inimicos nequaquam ſit perſecutus, vtpote qui &
2. Reg. 1. regis Saül, à cuius inſidijs periculum ſalutis cauere vix
2. Reg. 18. poterat, nec vitam putauerit appetendam, & mortem
2. Reg. 16. æſtimauerit vindicandam, & parricidæ filij ingemuerit
interitum, & multorum perſequentium ſe flagitijs appe-
Pſalm. 7. titus ignouerit, vt ipſe ait, quia vicem iniuriæ lædentibus
Pſalm. 131. non rependerit: præuaricatores tamen diuinæ legis exo-
ſus horreſcat: in quo vtique & clementia motum eius,
Matth. 5. manſuetudóque pietatis, & vehemens deuotionis aperi-
tur intentio, euangelici præcepti conuenıens diſciplinæ,
quam prophetico ſpiritu præuidebat. Etenim Dominus
Ieſus & noſtrorum inimicorum dilectionem nobis ex-
petendam eſſe præcepit, & Dei hoſtes etiam ſi nobis aut
Luc. 14. parentum, aut filiorum, aut cõiugij germanitatíſque ne-
ceſſitate copulentur, odio perſequendos. Sic enim ſcri-
ptum eſt: *Si quis venerit ad me, & non oderit patrem &*
matrem, & vxorem & filios, & fratres & ſorores, adhuc
autem & animam ſuam, non eſt me dignus. Quod ſi quis
otioſis accipiat auribus, fortaſſe dicat: Tu Domine Ieſu
Deut. 6. legem dediſti, dicens: *Dilige Dominum Deum tuum, di-*
Leuit. 19. *lige proximum tuum*: Et vt impleres hanc legem, veniſti.
Luc. 14. Dixiſti per legem, *Honora patrem & matrem*: & in Euãge-
Matth. 10. lio iubes & parentes oderim? Quomodo ſibi conueniunt
Tob. 4. iſta præcepta? Sic mitis & humilis corde veniſti Nõ poſ-
ſum ſaluo pietatis iure odiſſe patrem, cui debeo quód
creatus ſum, nec matrem longo decem menſium faſtidio
pij fœtus onera portantem, cui in abſolutione plus peri-
culi, in dilatione plus tędij eſt. Quid dulciſſimi meren-
tur filii, vt paterno excludantur amore, cum ſit impium
mori nolle pro liberis? Quid vxor chariſſima quædam Geneſ. 2.
vitæ cohæres, & conſortium communis naturæ? Quid
fratres iiſdem concreti viſceribus, atque formati eodem
naturæ hoſpitio, in hunc vſum lucis emiſſi? Oderim er-
go pignora charitatis? Ita Euangelij lenitate rigorem
prædurae legis Iudæis inflectis, vt quorum lex condem-
nat iniurias, eorum tu in Euangelio tuo condemnes gra-
tiam? Video iſtiuſmodi aſſertioni me reſpondere non
poſſe, ſed tu Domine reſponde. Nec enim indiges, vt ex-
cuſeris, qui non eguiſti, vt vinceres Reſpondebit igitur:
Egóne condemno pietatem, qui odi iniquitatem? pa-
H rentes præcipio non amandos, qui inimicos ſuadeo dili-
gendos? Sed non legiſti: *Tempus amandi, & tempus*
odio habendi, & tempus belli, & tempus pacis? De quo
hoc dicit Eccleſiaſtes: Nónne de eo quod ratione tẽpo-
ris fiat, vt aliquos piè & amare & odiſſe poſſimus: vt quos Mat. 5.
dilexeris, odiſſe: & quos oderis, amare cõueniat: Non ego Eccleſ. 3.
parẽtum infudi odia pectoribus filiorum, nec coniugum
ſuaſi faſtidia mentibus maritorum. Naturam interroga
quid exegerim, quæ vtique auctoris arbitrium genitali
ſingularum neceſſitudinum teſtatur affectu. Amare pa-
rentes filios, lex naturæ eſt: maritos coniuges, lex diuina
I eſt, quæ coniugij charitatem in naturam vertit, vt fiat
vna caro & vnus ſpiritus. Diligere fratres naturæ præro- Geneſ. 2. &
gatiua eſt, quæ eodem domicilio diu fotos aſſueſecit ad 2. Cor. 6.
gratiam charitatis Non ergo neceſſitudinum inteſtina
bella mandaui, ſed illecebram ſuſpectam habui. An non
iure ſuſpectam, cum ſerpens ille callidus & aſtutus ad
conſtituendas nequitiæ ſuæ artes, quò incorruptæ ac ru-
dis naturæ dote fundatum primogeniti Adam labefa- Geneſ. 3.
ctaret affectum, fœmineis magis illecebris, quàm ſuis
commiſit venenis? Itaque fœmina virum quem ſerpens
tentare non auſus eſt, cibo oris & vi amoris inflexum,
molli quadam conciliatricula vxoriæ ſedulitatis affe-
K ctione traduxit. Et adhuc Eua liberos non habebat, quo-
rum gratia vti dulcis ad amorem, ita eſſet facilis ad lap-
ſum. Vt plurimos à martyrii conſummatione ſæpe reuo-
cauit? Denique ſæpe cognouimus, quoniam quem for- 1. Tim. 2.
midoloſa carnificum pompa non terruit, nec diuiſi la-
teris ſulcus infregit, nec ardentes laminæ à triumphalis
fortitudinis rigore abducere potuerunt, eum inter ſacra
iam præmia conſtitutum, vxor teneræ ſobolis oblatione
miſerabilis, vnius lacrymæ miſeratione decepit. Samſon Iudic. 16.
captus eſt per vxorem, numquid tu fortior? Salomon ca- 3. Reg. 11.
ptus eſt in vxore, numquid tu ſapientior? Ille igitur cu-
ius ſapientia totis celebratur ſæculis, factus eſt inſipiens,
quia nimium amauit vxorem. Quid de fratribus dicam? Prou. 27.
L Experta eſt in liberis & prophetæ domus, deteſtabiliora
inimici oſcula, quàm odia eſſe fraterna. Itaque fratrici- 2. Reg. 13.
dium pater quidem fleuit, ſed magis eſt indignatus ince-
ſtum. Denique licet parricidam, percuſſorẽ tamen re- Eccleſ. 3.
uocabat inceſti. *Tempus* igitur *amandi, tempus odio haben-*
di: hoc eſt, tempus martyrij, quando ea quæ diuina ſunt,
omni charitati neceſſitudinũ præferenda ſunt. Tempus
belli, quo etiam bellum pro Chriſti nomine perfidis pi- Pſalm. 75.
gnoribus inferamus. Tempus pacis, quia in pace locus
eius. Denique ipſe in Euangelio euidenter expoſuit, qua
ratione noſtros debeamus odiſſe, dicens: *Qui diligit patrẽ*
aut matrem plus quam me, non eſt me dignus. Non dixit indi- Matt. 10.
M gnos eſſe qui parentes ſuos diligunt, ſed eos indignos
ait, qui plus parentes quam Chriſtum diligunt. Si enim
ideo deferimus parentibus, quia noſtræ generationis au-
ctores ſunt, quãto magis Chriſtum oportet amare, qui
ipſorum eſt auctor parentum? Iſti dederunt quod non
poteſtatis eſt, ſed miniſterij ſui: Chriſtus donat ſalutem,
qui parentum beneficia conſeruat. Pulchrè autem dixit:
Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi: quia ſi legem
amamus, odiſſe debemus aduerſarios legis qui operibus
ſuis præcepta legis impugnãt. Græcus melius eos, & pro
priè nuncupauit, dicens παρανόμους παράνομος
exlex vocatur, quia extra legem eſt. Hos ergo odit qui
in lege Chriſti eſt, quia legis mandata non ſeruant.
Non ſolum enim qui legem neſcit, ſed etiam ille qui
non agit ſecundùm legẽ, exors legis eſt, quia non audi-
tores legis tantùm ſed factores legis iuſtificabuntur. Re- Rom. 2.

Digitized by Google

darguit me ipſe David ſi aliter intelligat. Quomodo ini- A
quos homines oderat, qui parricidam filium commenda-
2. Reg. 18. bat præliatoribus, ne eum aliquis occideret? qui Saul re-
gis mortem etiã vindicavit in eum qui a ſe camnavit oc-
2. Reg. 1. ciſum? Ergo non iniquos homines, ſed iniquos ſermones
oderat. Denique *iniquos* (hos dixit) *odio habui*; non ad-
didit, viros. Denique cum dicat Ieſus in Euangelio: *Diligite*
Matth. 5. *inimicos veſtros*, & dicat Apoſtolus: *Benedicite eos qui perſe-*
Rom. 12. *quuntur vos, & nolite maledicere*: quomodo excuſaretur
iſte vir ſub euangelica vivens diſciplina, ſi iniquos homi-
nes odiſſet: niſi intelligas quod iniquitatem odio habuit,
nõ eos qui etſi operarẽtur iniquitatẽ poſſent tamen euã-
gelica prædicatione cõuerti. Aut certè niſi ita accipiamus,
quia ſicut ille qui non honorat patrem, iniquus eſt, idem
Luc. 14. tamen ſecũdùm illud exoſus patrem quod ſcriptum eſt:
Qui non odit patrem, aut matrem, aut fratres, aut ſorores, aut
animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus; etiam laudabilis
habetur: ſic & iſte qui iniquos odio habuit. Eodem modo
& eos oderat, quo patrẽ prævaricatorem, aut animã ſuam,
præferens videlicet vitæ huius ſuavitati gratiam Chriſti.

Adiutor & ſuſceptor meus es tu: & in ver-
bum tuum ſperaui.

Eſai 53. *Adiutor & ſuſceptor.* Adiutor per legem, ſuſceptor per
Euangelium. Quos lege adiuuit, in carne ſuſcepit, quia
ſcriptum eſt: *Hic peccata noſtra portat, & ideo in verbum*
eius ſperaui. Græcus tamen ἐπήλπισα habet, quod eſt C
Philip. 3. ſuperſperaui: quod de eo dicitur qui ſemper addidit ad
ſperandum, & cum ſperaverit aliquid, iterum ſperat, &
ſpe proficit, extendens ſe ſemper ad ſuperiora, & ea quæ
præterit obliuiſcens. Pulchrè autem ait: *In verbum tuum*
ſperaui; hoc eſt, non in prophetas ſperaui, non in legem,
ſed *in verbum tuum ſperaui*; hoc eſt, in aduentum tuum, vt
venias & ſuſcipias peccatores, delicta condones, ovem
laſſam tuis in cruce humeris bonus paſtor imponas. Si
quis ſperat in Chriſtum, ſeparare ſe debet a conſortio
Luca 15. perfidorum. Ideóque dicit:

Diſcedite à me maligni: & ſcrutabor man- D
data Dei mei.

Huius verſiculi teſtimonio ſignificatur, quia vbi mali-
gnitas eſt, ibi cuſtodia mandatorum cæleſtium eſſe non
Sap. 1. poſſit. *In maleuolam enim animam non intrat ſapientia.* Et
Prou. 1. alibi: *Quærent me mali, & non inuenient.* Simplicem men-
2. Cor. 6. tem ac defæcatum animum diligit Chriſtus, nec poteſt
immaculatæ virtuti vllum cum maculoſis cõtubernium
Matth. 11. eſſe: flagitia odit, refugit, aſpernatur contagia, qui dicit:
Pſal. 6. & *Diſcite a me quia mitis ſum.* Magnos repellit, laborãtes vo-
Mat. 7. cat. Dicit illis Ieſus: *Diſcedite a me omnes qui operamini ini-*
Matth. 11. *quitatem.* Iſtis ait: *Venite ad me omnes qui laboratis & onera-*
ti eſtis. Non vtique malignitate mentis, ſed infirmitate E
carnis onerati. Onerati, inquã, alieni hæreditate peccati.
Laborãtibus ſubuenio, fraudulẽtis prodeſſe non debeo,
ne pluribus noceant. Hos pœna compeſcat, illos emen-
det gratia. Malitia enim, fons peccati eſt: culpa, infirmi-
tatis eſt lapſus. Illi debeo ſubuenire, qui laborat: illum
Luc. 18. etiam odiſſe, qui decipit. Malas igitur operationes repel-
lit. Nam niſi ita accipias, videtur dicere: Diſcedite a me
Pſal. 50. quia mundus ſum, quia purus ſum. Hoc Phariſæus dice-
bat, & reprehenſus a Chriſto eſt. Non ergo Propheta di-
cit, Mundus ſum, ſed, *Cor mundum crea in me Deus.* Ideóque
relegato conſortio malignorum, quaſi qui ante permix-
tus illis ſuſcipi non poſſit a Domino, dicit:

Suſcipe me ſecũdùm eloquiũ tuũ, & viuam:
& non confundas me ab expectatione mea.

Si viuit qui in ſinu eſt patriarchæ Abrahæ, vt ille La-
zarus pauper, quanto magis viuit qui ſuſceperit à Chri-
Coloſſ. 3. ſto? Quomodo enim poteſt non in æternum viuere,
quem ſempiterna vita ſuſcepit, quem totum ſibi Chri-
ſtus aſſumpſit, qui totus verbi eſt, cuius vita abſcõdita eſt
Luc. 16. in Chriſto Ieſu? Sed & qui in ſinu Abrahæ ſedet, ſuſce-
ptus à Chriſto eſt. Intolerandæ autem præſumptionis
videretur dicere Deo, *Suſcipe me*, niſi promiſſum eius ad-
iungeret: hoc eſt. Vt hoc auderemus, ipſe feciſti, qui te
chirographo conuenimus, quoniam noſtrum chirogra-
A phum ſuſtuliſti. Nos fecimus chirographum mortis, tu Coloſſ. 2.
ſcripſiſti chirographum vitæ. Ergo non confundas ab
expectatione ſua ſeruulum tuum, quia in te ſpero. Spes
enim non confundit. Et ſi tribulamur, patientiam ſub- Rom. 5.
miniſtrat, vt ferre poſſimus: vt quia te expecto, non op-
primar infirmitatibus, non ſuccumbam tentationibus,
non affligar procellis, in quibus eſt probanda patientia,
vt probatio conſequatur ſpem quæ confirmat & robo- Ibidem.
rat, quæ non confundit, hoc eſt, Frangimur frequenter
laboribus, fatigamur: ſed ſi ſpes deſit, confundimur, &
tota mente turbamur. Sed eſto, ſint aliqui duri ad labo-
res, firmi ad iniurias præferẽdas: ſi ſpem auferas, non po-
B teſt perpetua eſſe patientia. Ipſa patientia non probatur
ſi fides deſit, cuius radix ſpes eſt. Quæ enim poteſt pro-
batio eſſe, niſi pro Chriſto omnia vel incommoda vel
pericula vniuerſa ſuſtineas? Ideo ſpes eſt ſola quæ no-
ſtrum non confundit affectum. Vbi eſt ſpes, apoſtoli-
cum illud, Foris pugnæ, intus timores, nocere non poſ-
ſunt. Alia interpretatio habet: Non erubeſcere facias.
Non erubeſcet qui ſperat in Chriſtum. Ideóque qui be- 2. Cor. 7.
ne ſperat, dicit: *In te confido, non erubeſcam.* Et bene
ait, Confido. Robur enim ſpei noſtræ, & quædam ſpe- Pſal. 24.
rantis auctoritas, confidentia eſt. Spera igitur ſemper,
& nemo te ab expectatione confundit. Expectatio no-
ſtra, vita æterna eſt. Expectatio noſtra eſt regnum Dei:
C angelorum conſortium, benedictiones ſunt ſpiritales.
Spera quotidie. Finem iſta res non habet, neſcit indu-
cias. Spera etiam poſitus in aduerſis. Si quis dicat tibi
aliqua forte neceſſitudinum amiſſione percuſſo: Quid
tibi prodeſt iuſtitia tua? tu tamen ſpera, non deficiat fi-
des tua. Si quis dicat tibi: Quid tibi quotidiana profue- Iob. 25.
re ieiunia? quid caſtitas corporis, pudor mẽtis? ecce ſicut
iniuſtus & impius vulneratus es: non deficiat fides tua, Iob. 51.
nam etiam ſi infirmus es, fidelis tamen ſollicitus eſt pro
te Chriſtus. Dicit ad diſcipulos: *Date illis vos manducare,* Mat. 14.
ne deficiant in via. Habes apoſtolicum cibum, mandu-
ca illum, & non deficies. Illum ante manduca, vt poſtea
D venias ad cibum Chriſti, ad cibum corporis Dominici
ad epulas ſacramẽti, ad illud poculum quo fidelium ine-
briatur affectus, vt lætitiam induat de remiſſione pecca-
ti, curas ſæculi huius, metum mortis, ſollicitudineſque
deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, ſed re-
ſurgit: animus non confunditur, ſed conſecratur.

Adiuua me, & ſaluus ero: & meditabor iu-
ſtificationes tuas ſemper.

Adiuua me. Qui ſperat, præſumit iuuari, vbi autem ad-
iumentum Dei, ibi certum ſalutis auxilium. Supra dixit: Pſal. 16.
Adiutor & ſuſceptor meus es tu: hic iterum iuuari petit,
E quaſi dicat: Sine ceſſatione me adiuua. Non mihi ſatis
eſt quod popoſci, iterum peto vt ſaluus fiam. Hic non
magna, non vera eſt ſalus: tunc ſaluus ero, cum fuero in Pſalm. 70.
ipſo paradiſo, cùm viuere cœpero inter electos tuos an- Luc. 17.
gelos, cum laqueos terræ huius euaſero. Sed ne fortè ad-
iuti in neceſſitatibus, poſtea in proſperis puſilli negliga-
mus, docet nos immemores beneficiorum cæleſtium
nequaquam eſſe debere, ſed meditari iuſtificationes
Domini, vt & cum boni operis aliquid fecerimus, ſem-
per tamen et noſtra peccata fateamur. Hæc enim eſt iu-
ſtificatio Domini. Denique Phariſæi non iuſtificauerunt
Deum, qui baptizari baptiſmo pœnitentiæ noluerunt. Eſai. 43.
F Ergo ille iuſtificatur, quem ſuorum pœnitet delictorum.
Quem enim pœnitet, confitetur, vt eſt illud: *Tibi ſoli* Pſal. 50.
peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermoni- Luca 18.
bus tuis. Ideóque publicanus magis iuſtificatus exiuit
è templo, quia Phariſæus ſe iuſtificabat, ſuas iuſtitias præ- Matth. 11.
dicando; publicanus autem iuſtificabat Deum, ini-
quitates proprias confitendo. Ergo qui meditantur iuſti-
ficationes, ſemper humiliantur. Non hodie humiliatur,
& cras exaltatur, ſed ſemper humilis corde & mitis
affectu eſt. Plus eſt autem ſemper, quam die ac nocte, Pſalm. 1.
vel tota die: hoc enim ſupra tempus eſt. Ergo vel inter Sap. eſt 3.
angelos annumeratus dicas oportet iuſtificationes Dei
ſemper, & illam quam adeptus es gloriam, non tuis
meritis arrogares, ſed diuinæ miſerationi ſemper ad-

[Luc. 8.] uleum neque alligaturam. Omne patrimonium ſuum in A medicos erogauerat mulier illa euangelica, ſpeciem habens congregationis humanæ, quæ coibat ex gentibus cui nec fluentem ſanguinem, & inueteratæ paſſionis lethale profluuium poterant ſæculi huius medici reſtringere. Principis populi poſteritas interierat, & omnis occiderat eius hereditas. Videns hæc propheta, dicit ad [Eſai. 63.] Chriſtum: *Tempus faciendi Domine.* Non iubendi, inquit, [Eſai. 45.] ſed faciendi: quia non legatus, neque nuntius, ſed Dominus ſaluaturus erat populum ſuum. Et ille quidem tempus ſciebat, & non differebat: & nos neſciebamus [Matth. 24.] quò meliùs tempore ſubueniret: & iam venit, & abiit, & iterũ vult venire, & tempus neſcire. Aut fortaſſe vult [Marc. 11.] à nobis admoneri, vult rogari: immò ſi rogatus fuerit, & ante tempus venit, & venit ad ficulneam, & ante horam B venit, vt dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa feſtinabat dicens: *Vinum non habent, fili. Reſpondit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt, mulier? Nondum venit hora mea.* [Ioan. 2.] Et mater quæ ſciebat eius affectũ, dicit miniſtris: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ieſus quoque qui horam ſuam veniſſe negauerat, fecit quod antè differebat. Omnia [Ibidem.] Deus tempore fecit. Quidquid facit non eſt extra tempus: ſed totũ opportunũ eſt quod fecerit, & nihil niſi tem- [Eccl. 3.] pore ſuo aduenit. Omne enim tempus opportunum ſalutis, nihil præproperum pro ſalute periclitantium: ſed volebat expectare adhuc ſynagogæ correctionem; ideo ante tempus ad ficulneam venit: hoc eſt, citò Iudæis ve- C [Marc. 11.] nit, opportunè gentibus. Citò venit perituris, commodè credituris.

Propter hoc dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.

[Galat. 2.] Lex annuntiatrix Chriſti eſt: præcepta ergò legis ſpem futurorum bonorum deferunt. Mandatum eſt [Deut. 12.] enim Domini: *Attende tibi, ut derelinquas leuitem per omne tempus quod vixeris ſuper terram.* Quis eſt iſte leuites? [Matt. 20.] Intelligis ſi conſideres quis ſit ille qui venit miniſtrare, qui ſacerdos eſt in æternum. Aliud mandatum D [Deut. 16.] audi: *Cuſtodi menſem nouorum, & facies paſcha Domino Deo* [Ibidem] *tuo.* Et infra: *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus in-* [Exod. 12.] *uocari nomen ſuum, ibi occidas paſcha veſpere ad occaſum ſolis in tempore quo exiſti de Ægypto.* Ergo mandata Dei habent futuræ redemptionis indicia, reſurrectionis inſignia: ideo ſuper aurum & topazion memorat ſibi [1. Cor. 1.] eſſe dilecta. Quid enim ſalute gratius, reſurrectione pretioſius? Vel quia quæ ſtulta ſunt mundi, Chriſtus elegit, vt quoniam per ſapientiam mundus non cognouit Deum, per ſtultitiam prædicationis ſalutem afferret credentibus, ideò ait: *Super ſapientiam operationis cæleſtis, & mundanæ conſtitutionis, & ſuper ornamenta ſolis* E *& lunæ, ſtellarũmque pretioſa monilia, dilexi obaudientiam Dominicæ paſſionis.* Plus enim redimendo mihi contulit, quam creando. Tunc enim ſine ſenſu natus ſum, nunc cum voluntate ſaluatus. Sed non hoc quicumque dicit: *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.* Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitiis inhiat, ornamenta deſiderat, ſed ille dicit, qui poteſt dice- [Act. 3.] re: Aurum & argentum non habeo, quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodeſt: præceptum autem & mandatum cæleſte me redimit. Diximus continentiam ſenſus, nunc de topazio lapide exprimamus F hiſtoriam. De quo inuenimus ſcriptum in hiſtoria Xenocratis, qui ſcripſit quaſi lithoſnomon, naſci eum vel [Plin. li. 37. nat. hiſt. c.] inueniri circa Thebaidis ciuitatem Alabaſtrum, vel Topazion, vt aliqui putant: vnde & nominatus eſt ab eo loco in quo gignitur. Sunt autem qui putauerunt inſulam nuncupari Topazinn ad quam appulſus Troglodytas, orta ſubita commotione maritima, quod nauium vſum non haberent, reuerti nequiuiſſe. Deinde plurimo immorantes tempore, in inſula inueniſſe lapidem, & delectatos colore eius repetiiſſe domum, & Arabibus negotiatoribus aduenientibus vendidiſſe, ab illis emiſſe Philonem, & ad matrem Ptolemæi ſecundi, cui nomen erat Berenice, ab ipſo eſſe perlatum: illam autem quamuis A regalibus ornamentis abundaret, ſupra modum tamen colore eius ſtupefactã, elaboraſſe vt diutius ſpecies tam pretioſi lapidis non lateret, ideòque ſtudio eius quæſitũ lapidem, in vſus frequentiores veniſſe. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nũc expreſſiùs de eius qualitate dicamus. Duorum colorum eſt in hoc lapide χρῶσις hoc eſt, quędam temperata permixtio. χρυσοειδὴς & chryſocteron, ſimilis chryſopraſo ſecundùm vtrumque velut quaſdam extendens colorum figuras, & plenius quidem a peritis fertur extendere. Eſt autem paruehrus, & ſatis purus, & chryſochrus, & pinguis, reſplendenti ſimilia, maximè cum ſolis ſplendore percutitur. Eſt etiam pulcherrimus & mirabilis ſuper omnes chryſopraſos magnitudine, vt dixi, vſu pinguior. B Natura huiuſmodi, vt ſi polire & leuigare eum velis, aſperetur magis, vſu minuitur. Eſt autem quodam genitali opere naturæ euglyphus, hoc eſt, benè † figurabilis, [al. inſignitus, mirabilis.] & ſummo ſtudio dignus habetur. Difficilè inuenitur, & repertus inſignitur: rarò tamen in vſu hominum eſt, quaſi is quem diues regina mirata ſit. Sed iam ſicut Troglodytæ illi quaſi pretio ſuæ manſionis lapide inuento repetierunt domum: ita & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò vnde diuertimus. Nec par eſt nos ornamentis regis diutius ſermonis noſtri quædam admouere brachia, cùm habeamus in manibus crucem Chriſti, quam admonet Propheta ſuper aurum & topazion C præferendam quæ ab omni errore culpáque reuocat & corrigit. Quis enim iuſtorum non ambiat Chriſti in morte ſolatium, in reſurrectione conſortium? Quis non reflectat gradum, quando audit ſibi ſuperiora omnia peccata donata? Hoc enim plerimi ad conuerſionis ſtudium reuocari nolebant, quòd delictorum ſuorum conſcij nullam ſpem veniæ præſumerent: & Eccleſiæ quantò ſanctiora præcepta, tanto ſine venia putarent eſſe peccata. Ideóque ait octauo verſiculo.

Propterea ad omnia mandata tua corrigebar: omnem viam iniuſtam odio habui.

D Meritò corrigebatur, quoniam diligebas. *Charitas* [1. Petr. 4.] *enim operit multitudinem peccatorum.* Vide quanta ope- [1. Cor. 13.] retur, quanta corrigat. *Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: charitas numquam excidit.* In inferioribus tria perfecta poſuit, ſpem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem, & rectè: *Charitas* enim *omnia ſperat, om-* [Ibidem.] *nia credit.* Cùm igitur ſpes & fides in charitate ſint, non eſt E dubium quod maior charitas ſit. Et bene ſibi reſpondit Propheta. Supra enim dixit: *Lex Domini irreprehenſibilis, conuertens animam.* Si lex animam conuertit, vtique qui diligit, legis dilector eſt. Deinde in hoc ipſo centeſimo [Pſal. 18.] decimo octauo Pſalmo primò poſuit: *Beati immaculati in* [Sup. oct. 1.] *via, qui ambulant in lege Domini.* Si immaculatus eſt is qui in lege Dei ambulat, vtique conuertitur; qui diligit Dei legem. Ergo ſi lex immaculatum facit, rectè charitas multitudinem operit peccatorum, quia plenitudo legis charitas eſt, *omnem* (inquit) *viam iniuſtam odio habui.* Si is qui præcepta iuſtitiæ diligit, facit illa quæ diligit: vti- F que is qui odit iniquitatem, non facit quod exoſum eſt. [1. Pet. 4.] Nec immeritò ad omnia præcepta Domini corrigitur, [Rom. 13.] qui omnem viam odit iniquitatis. Nam niſi omnẽ viam iniquitatis oderit, non poteſt in omnibus præceptis Dei corrigi. Poteſt enim fieri vt aliquis ſe temperet à crudelitatis horrore: lubrico tamen deceptus amore meretricis, & ſemitas incontinentiæ iuuenilis ingreſſus, impreſſum ſemel non queat reuocare veſtigium. Multos enim vitia blandiora decipiunt, econtra auertit à ſe plurimos triſtis & nimiùm ſeuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorem libèrior, ad lapſum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior eſt. Alius ſe reſtringit à luxu, ſed auaritiæ cupiditate raptatur. Plerumque enim peccata huiuſmodi ſunt, vt ſi alterum de

ſpirims, artuſque & intima penetrans medullarum. Et
dutus ergo zelus charitatis, qui non cedat inferis cum
Cantic. 5. pro Dei zelo vnuſquiſq; nec ſuis parcat. His clauis cha-
ritatis configatur anima noſtra & caro noſtra, vt & ipſa
Prou. 27. dicat: *Quia vulnerata charitate ego ſum.* Habet ergo cla-
uum ſuum charitas, habet gladium ſuum, quo anima
vulneratur. Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Hęc
Ioan. 8. ſunt vulnera quæ oſculis præferuntur: vtiliora vulnera
Matth. 16 amici, quam voluntaria oſcula inimici. His nos vulneri-
bus offeramus, quibus quicumque mortuus fuerit, mor-
tem guſtare non poterit. Talis eorum erat mors, qui Do-
minum ſequebantur, de quibus dictum eſt: *Sunt aliqui de*
Matth. 26. *iſtis adſtantibus qui non guſtabunt mortem, donec videant fi-*
lium hominis venientem in regno ſuo. Meritò Petrus non
timebat hanc mortem. Non timebat enim qui dicebat,
quia etſi oportuerit cum pro Chriſto mori, non eum re-
linqueret aut negaret. Tollamus ergo crucem Domini,
Matth. 10. quæ configit carnes. *Niſi*, inquit, *quis tulerit crucem ſuam,*
& ſecutus me fuerit, non eſt me dignus. Ille enim dignus
Galat. 5. eſt, qui habet Chriſti timorē, vt crucifigat omne carnale
peccatum. Hunc timorem ſequitur charitas, quæ conſe-
Rom. 6. pulta cum Chriſto, non diuellatur a Chriſto, moriatur in
Chriſto, attumuletur Chriſto, reſurgat cum Chriſto.

In octonarium decimum ſextum enarratio.

Ain.

AIn littera decimaſexta; cuius interpretatio eſt, O-
culus, ſiue fons. Oculo vtimur videndi munere:
ſed videmus ea quæ complacent, & ſæpe quæ diſplicent:
nec in eo oculi eſt vel culpa, vel probitas, pro eorum
qualitate quæ viderit. Oculi eſt enim officium nunciare
quæ viderit. Eſt ſanè vel offenſa vel gratia, ſi aut dele-
ctetur ſuauibus, aut offendatur aduerſis. Ideo frequen-
ter oculus ſuppliciorum dicitur, oculus tentationis, ocu-
li hœdi, oculus vitulæ, oculus generationis, aut fons
Ioan. 3. generationis. Legimus in Euangelio quia baptizabat
Ioannes in Ennon. Ennon oculum ſuppliciorum inter-
pretati ſunt. Itaque nemo venit ad baptiſmum, niſi qui
deſiderat ſibi propria peccata dimitti, quorum ſupplicia
corde profundo perhorreſcat. Itaque licet oculus ſuppli-
ciorum dicatur, præuidentis eſt tamen ſupplicia, non ſu-
ſtinentis: licet baptiſmum pœnitentiæ habeat aliquam
de ſuppliciorum ſuſceptione tolerantiam. Oculi eſt vt
Matt. 3. intuendi officio fungatur, tuum eſt cauere quod videris.
Denique & oculus tentationis dicitur, quia per oculum
Matth. 5. ſæpe tentamur. Oculus meretricis, laqueus amatoris.
Prou. 7. Sed oculus nihil delinquit. Ideóque Saluatoris ſenten-
tia plena iuſtitiæ eſt, dicentis: *Qui viderit mulierem ad*
Matth. 5. *concupiſcendum eam, iam adulterauit eam in corde ſuo.*
Non dixit, Qui viderit mulierem, ſed ad concupiſcen-
dum viderit. Oculum abſoluit, mentem ligauit. Non
dixit, Adulterauit eam in oculo, ſed in corde. In oculo
Matth. 25. viſus eſt, in corde peccatum. Oculus hœdi ad ſiniſtram
eſt: quòd ea quæ à dextera ſunt, peccator videre non poſ-
Pſal. 15. ſit. Sanctus autem dicit: *Prouidebam Dominum in con-*
ſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne com-
mouear. Et Petro ſancto Apoſtolo, cum tota nocte ni-
hil cœpiſſet, vt legimus in Euangelio, à Saluatore di-
ctum eſt: *Mitte in dexteram partem nauigii retia.* Ita-
Ioan. 21. que fretus imperatis cæleſtibus, miſit retia, & plurimum
piſcium congregauit. In ſiniſtra nox erat, in dextera di-
uini ſermonis claritudo fulgebat diuina. Eſt & oculus
Eſai. 5. vitulæ: quod æquè ad peccatores refertur: quia ſicut iu-
gi loro vitulæ, ita peccatores attrahunt iniquitates, non
dirumpentes neque abſcindentes proprium, ſed longo
trahentes fune peccatum. Indomita enim vitula fero
manſueſcit, & trahit lora, non ſuſcipit, quia impatiens
eſt tenendi: & quò diutius traxerit, eò amplius impedi-
tur. Oculus quoque generationis, aut fons generationis
Prou. 9. dicitur, quia ex oculorum conſpectu, aut bona aut ad-
uerſa generantur. Vidiſti mulieris pulchritudinem, lau-
A daſti artificis opus, venuſtatem naturæ generatio fidei
deuotionis eſt partus. Contemtus fuiſti formæ decore
non ſenſus ambitione, ſumpſiſti in vxorem, genuit fi-
lios liberalioris gratiæ: oculus tibi fuit generatio proſ-
perorum. Contemplatus es ſacram puellam, preſſi
oculos tuos anguſtæ reuerentia caſtitatis: prædicâſti
Dominum Ieſum, qui ſenilem dediſſet in adoleſcentulę
ætate grauitatem, immaculatamque vitā inter infirmas
tam lubricæ huius carnis illecebras humanis infudiſſet
affectibus, oculus tibi factus fons bonorum eſt. Vidiſti Eſaiæ 10.
poſſeſſiones pupillorum, non ad inuadendum, ſed ad
tuendum: & paternis ingemuiſti viſceribus ſi quid ad-
B uertiſti de minoris commodis eſſe neglectum, repuliſti
eum qui fines eius volebat inuadere, iudicâſti pupillo:
oculus tuus fons tibi fuit & origo iuſtitiæ. Iudicâſti vi- Eſaiæ 1.
duæ. Sicut enim mala drachma, non eſt drachma ſic ma- Hier. 21.
lum iudicium, non vtique iudicium. Iudicâſti ergo ſicut
iuſtus & bonus iudex. Vidiſti vſurpatorem improbum,
qui maritali auxilio deſtitutam ſuam prædam putaret:
iniquitatem non paſſus es, attuliſti indefenſæ opem: quo
adiuta præſidio, inoffenſa opera caſtitatis exercuit, nec
auxilium quærere maritale compulſa eſt, dicit tibi Do-
minus: Venite diſputemus, quia iudicâſti viduam, ocu- Eſaiæ 1.
lus tuus fons gratiæ tibi factus eſt. Vidiſti nudum cor- Tob. 2.
pus inopis iacere defuncti, non præteriſti, vt ille qui ex Lucæ 10.
C ponitur in Euangelio, ſacerdos atque leuita: ſed conti-
nuò miſeratus, ſepulturæ te ſolatijs tradidiſti: generauit
tibi oculus materiam redemptionis. Contra, ſi aſpiciens
agrum pupilli vineis conſitum, lætum ſegetibus, nemo-
ribus vmbroſis, aut fluuijs decurrentibus aut fontibus
ſcaturientibus, aut pratorum herboſis amœnum thoris, &
auaritiæ facibus accenſus tranſtuliſti patrum limites, at-
que in poſſeſſionem indefenſam improbus irruiſti: ocu-
lus tuus tibi mortis perpetuæ acerba generauit. Vicinæ Prou. 22.
viduæ iura temerâſti, coegiſti eam, quæ aut dolorē ſuum
aut pudorem ſecretis clauſa parietibus fouere deberet,
prodire in publicum, inuerecundiùs quàm iniuſtiùs li-
D tigare: oculus tuus partus iniquitatis eſt factus. Vidiſti
inopem ſuperbo oculo, & inſatiabili corde, deſpexiſti Pſal. 100.
precem pauperis: & quem miſereri debueras, cum fa-
ſtidio præteriſti: oculus tuus fons tibi fuit & origo pec-
cati. Ideóque oculi tui non lupi oculi ſint, & inſidiantes Ezech. 22.
ad prædam, ſed ſicut ſponſæ dicitur: *Oculi tui ſtagna in* Cant. 7.
Eſebon, in portis filiæ multorum, nares tuæ ſicut turris
Libani. Stagna in Eſebon quid eſt, niſi in cogitationi-
bus rationabilibus abundantia, quæ eſt in portis Eccle-
ſiæ, cui merito defertur multitudo doctrinæ? Filia
enim multorum, plurimarum doctrinarum poſteri-
tas eſt, cuius nares odor eſt ſacrificiorum floribus om-
E nibus præſtans. Quid enim Chriſti odore ſublimius, qui 2. Cor. 2.
aboleuit thuris fragrantiam? Oculus ergo iſte prouideat
quæ futura ſunt: & ſi aduerſa imminere præuiderit, fle-
tu lacrymiſque emollire ac mitigare non deſinat. Ideo
Hieremias in captiuitate gentis Iudææ poſitus, futu-
ram præuidens perpetuæ captiuitatis ærumnam, quam
perfidiæ pretio Iudæorum populus habebat exoluere, di-
cebat in Threnis ſub hac eadem littera: *in hoc ego fleo, ocu-* Thren. 1.
li mei calcauerunt à fletu, quia elongauit ſe à me qui me conſo-
labatur. Non igitur abductum ſe eſſe de terris ſuis dole-
bat, ſed à Chriſto populum relinquendum, conſolatio-
némque futuræ vitæ cernebat amiſſam. Hæc eſt verè do-
lenda captiuitas, quę æterne ſpei libertate priuata videba-
F tur. Alio quoque loco ſub hac eadem littera repetitur in
Threnis, dicens: *Fecit Dominus quæ cogitauit, conſumma-* Thren. 2.
uit verbum ſuum quod mandauit à diebus antiquis. Deſtruxit,
& non pepercit, & lætificauit ſuper te inimicum & exaltauit
cornu tribulantis te. Nónne euidenter futurum iudicium
Chriſti annuntiatur, ſicut in Pſalmo quoque præſenti
declarari certum eſt. Oculus ergo præuideat quæ futura
ſunt, & ea aut profuſione lacrymarum, aut erroris cor-
rectione detorqueat. Denique Hieremias flebat, quia
malam cauſam impiæ plebis ſuſceperat, quæ perfidiæ
pertinacia proprium negabat auctorem. Dauid autem
propheticо ſpiritu iudicium præuidens Chriſti, in quo Act. 3.
nemo innocens periclitabitur, nemo ſceleratus † eludet, al. eludit.
bona fretus conſcientia dicit.

Feci iudicium & iuſtitiam: ne tradas me nocentibus me.

Prou. 27. Non quaſi glorioſus ac inſolẽs ſe ipſe laudet, cùm vti-
que peritus legis, alterius magis quã proprio ore vnum-
quemque laudandum eſſe non ignoraret. Non inquam
prædicatoris iactantia eſt hîc vlla virtutum, ſed vitæ in-
nocentis aſſertio iure præſumpta, ne dignus æſtimaretur
qui propter grauia peccata à Domino relinqueretur, &
nocentium poteſtati traderetur. Defenſio eſt igitur, non
arrogantia, quando non excellentia aliquis honoris aſſu-
mitur, ſed formidabilis ærumna propulſatur. Denique
Matt. 19. Petrus hoc genere defenſionis vtitur, dicens: *Ecce nos reli-
quimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis?* In
quo ſi dicti arrogantis decolor aliquis næuus fuiſſet, non
Ibidem. tantum gratiæ de Domini Saluatoris ſententia retuliſſet,
vt non ſolùm minimè ſubdendus ipſe iudicio, ſed etiam
iudicaturus de aliorum meritis ipſe nuntiaretur. Neque
enim in iudicio, ſi quis innocentiæ ſuæ tuendæ gratia
quid feciſſet aperiret, ad iactantiam potius quam ad de-
Plato in Apologia Socratis, & Cicero lib. 1. de Oratore. fenſionem cauſæ dictum æſtimaretur. Aliud eſt dignum
ſe præmio dicere, aliud indignum iniuria. Et tamen ille
ipſe philoſophiæ ſummus, vt aiunt, magiſter cùm accu-
ſaretur, interrogatus qua tandem pœna ſe dignum puta-
ret, reſpondiſſe fertur, vt in prytaneo publico quotidie
cõuiuio ſuſciperetur. Ille honorem vſurpauit, hic ærum-
nam deprecatus eſt: ille gloriam arrogauit, hic humilita-
tem ſeruauit. Nam quæ maior eſſe humilitas poteſt,
1. Cor. 5. quàm vt conſcius ſibi iudicij & iuſtitiæ reſeruatæ, tradi
Ephes. 6. poteſtati diaboli vereatur? Hominem ſe eſſe cognouit,
Gen. 5. impar ſibi bellum aduerſum ſpiritalia nequitiæ in cæle-
Sap. 4. ſtibus, raptum Enoch eſſe, ne malitia mutaret cor eius,
Geneſ. 9. Noe inebriatum, Lot inceſtatum, ſacerdotem primum
ipſum Aaron cum Maria ſorore tentatum, lepræ maculis
Geneſ. 19. aſperſam Mariam primùm, poſt abſolutam; Moyſen pe-
Num. 12. ne internecatum, niſi in circunciſione filij, & eiuſmodi
Exod. 4. ſanguinis fuſione Sephora mulier eius omne ab eo peri-
culum pepuliſſet. His igitur commonitus exemplis ne-
quaquam ſe fortitudini ſuæ credit: ſed cauta humilitate
1. Ioan. 5. diuinum ſibi precando adſciſcit auxilium, petens ne tra-
datur nocentibus. Scit enim auctorem eſſe principem
mũdi omnium delictorũ. Ipſe indiuiduos proximorum
iratum ſtimulis exercitatis ſcindit affectus, ipſe flam-
mam accendit libidinis, ipſe adolet auaritiæ cupiditates:
vt quò plus rapuerimus, eò amplius requiramus: ipſe
ſuggerit & miniſtrat fomenta luxuriæ, ipſe odia exaſpe-
rat, & immodicæ ſtudia ambitionis inflammat. Quod
vitium blandum in exordio, ſæuum in proceſſu, nec fra-
ternæ germanitatis potuit contemplatione reuocari.
Quum enim dolet ſibi gratiæ cæleſtis ambitor fratrem
Geneſ. 4. eſſe prælatum, de ſacrificio proceſſit ad parricidium. Au-
ctorem igitur incontinentiæ diabolum eſſe Apoſtolus
docet: *Ne tentet vos*, inquiens, *ſatanas propter incontinen-
tiam veſtram.* Incentorem quoque auaritiæ ipſum eſſe
1. Cor. 7. legimus, dicente Paulo: *Qui volunt diuites fieri, incidunt
in tentationem & in laqueum diaboli.* Et alibi: *Mortificate
1. Tim 6. igitur membra quæ ſunt ſuper terram*, fornicationem, im-
Coloſſ. 3. munditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & aua-
ritiam, quæ eſt idololatria. In his enim diaboli volunta-
tem facimus, & exequimur poteſtatem, qui per carnis
iſtius deſideria incentiuum ſuæ fraudis operatur. Quem-
cumque ergo in vitiorum ſuorum poſſeſſione repererit,
tanquam obnoxium ſuo iuri vẽdicabit. Adulterium qui
facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio diaboli eſt:
pudicus autem & continens & miſericors, Chriſti portio
1. Cor. 6. eſt. Chriſti ergo ſeruum ſibi non poteſt vendicare, niſi
fortè lapſum in vitia deprehenderit: nec tũ quidem ven-
dicat, ſed tanquam ſuum ſibi tradi poſtulat. Ideò ergo di-
cit Dauid. *Feci iudicium & iuſtitiam*: non vt arroget, ſed
excoſet, ne quaſi peccator deſeratur à Chriſto. Exemplo
fit nobis apoſtolica lectio, quam ob rem vnuſquiſque
1. Cor. 5. tradatur. Illum enim qui vxorem patris habuit, quia ſic
operatus eſt, tradidit ſatanæ Apoſtolus. Non ergo eſſet
traditus, niſi opera feciſſet diaboli. Vnde non immerito
G recuſat Propheta nocentibus tradi, qui allegat non dia-
boli opera ſe feciſſe, ſed Chriſti. Dominus enim dicit: *Iu-
dicate pupillo, & iuſtificate viduam*: Hoc eſt ergo: *Feci iudi-* Esai. 1.
cium & iuſtitiam, In iudicio non cõtempſi pauperem, non
oppreſſi viduam, perſonam diuitis nõ recepi, in omnibus
operibus iuſtitiam ſeruaui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In al-
tero veritatis cuſtodia, in altero fructus eſt æquitatis:
vtraque tamen non priuata virtus, ſed publica. Nam im-
maculatum corpus à virili permixtione ſeruare, & pal-
mam caſtimoniæ limoſo in corpore vſq; ad angelorum
conuerſationẽ cuſtodia integritatis euehere, vtilitas pri-
uata, laus publica eſt. Frugi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ
H parcitatis tenere menſuram, probatur a pluribus, ſed ſibi
ſoli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in otio friget: cu-
ius opus in tempore neceſſarium in voto aduerſum. Ma-
lunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iu-
ſtitia eſt quæ omnibus tẽporibus alijs potius nata quàm
ſibi, quotidiano vſu & fructu, publico ſuo damno alienas
cuſtodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis & plurimũ
laudis. Hãc igitur Propheta prætendit ad ſui meriti com-
mendationem dicens: *Feci iudicium & iuſtitiam, ne tra-
das me nocentibus me.* Vbi iuſtitia, ibi miſericordia. Miſe- Tob.
ricordia à peccato liberat. Quomodo ergo peccatori-
I bus tradori? Simile illud in Canticis: *Exui tunicam meam,* Can. 5.
quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo Rom. 3.
eos? Exui tunicam peccatoris, velamẽque terrenũ: cur
quaſi peccator atq; terrenus adiudicor? Laui pedes meos,
ne quis delicti ſors poſſet adhærere veſtigio: cur das in
me delinquentibus poteſtatem?

Suſcipe ſeruum tuum in bono: non ca- lumnientur me ſuperbi.

Quaſi iudicij & iuſtitiæ ſibi conſcius, aucto ritate pro-
K phetica progreditur, vt ſeruum Domini ſe dicere non
reformidet. Seruus enim Domini nihil debet alienis.
Pretioſa hæc ſeruitus, quæ virtutum conſtat expenſis.
Cur autem timeat nocentibus tradi, aperit euidenter,
quia calumniatores ſunt, qui oderint veritatem, impu-
gnent innocentiam, quia ſuperbi ſunt. Qualis enim ad-
uerſùm ſeruulos Dei poteſt ſuperbus eſſe, qui aduersùs
Deum ſe exaltat, & dicit: *In cælum aſcendam, ſuper ſide-* Esai. 14.
*ra cæli ponam ſedem meam, ſedebo in monte excelſo, ſu-
per montes altos qui ſunt ad Aquilonem: aſcendam ſuper
nubes, & ero ſimilis Altiſſimo?* Quid igitur mirum, ſi
grauare homines poteſt, qui peruiaci ſpiritu nec Deo
cedit? Quomodo menſuram veritatis, & fidem in † ho- al. homine.
L minem ſeruabit, qui ſacrilego impudentique mendacio
omnipotenti ſe Domino adæquandum eſſe promittit? Ibidem.
Quomodo non calumniatur ſingulos, qui totam irrita-
uit terram, concuſſit reges, poſuit vniuerſum orbem
deſertum, & ciuitates deſtruxit: eos qui in abductione
erant, non ſoluit? Caueamus ergo ne muros animæ no-
ſtræ deſtruat, ne propugnacula noſtræ mentis diruat, ne
ſuper ſidera thronum ſuum ponat. Ponit ſuper ſidera,
quando electum decipit, quando iuſtum circumuenit, Ibidem.
cuius opera elucent ſicut ſtellæ in cælo. Nónne & Iudas Philip. 2.
proditor inter cæteros audiebat: *Vos eſtis lux mundi?*
Nónne diabolus lumen eius extinxit? Quinetiam quos Matt. 5.
M non potuerit circumuenire, calumniatur, inuidens regni
cæleſtis gloriam: vt quos illecebris ſuis à Chriſto non
potuit ſeparare, eos calumnijs ſuis debiti honoris fructu
fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniato-
res, qui peccatum operantur in nobis: & ipſi nobis ca-
lumnias infeſtiſſima accuſatione componunt, id quod
ipſi fecerint arguentes. Ecce manus Domini parata eſt,
quæ te fugientem ab aduerſarijs tueatur ac protegat. Exod. 14.
Pharao te in patribus tenebat ſuperbus, immitis: fugiſti
ab eo, ſuſcepit te manus Domini, & de periculis libera-
uit. Non dimiſiſſet te Pharao, niſi tu ad Dominum con-
fugiſſes. Dicebat Pharao: *Dominum neſcio, & Iſrael
non dimitto.* Vides quam ſuperbus? Meritò ergo ſuſce- Exod. 15.
ptus in bono eſt, qui malum fugit. Nõ patitur ergo Deus Exod. 5.
in malos nos eſſe, ſuſcipit in bono: nec patitur ſuos ca-
lumnijs ſubiacere.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuæ.

Oculi mei defecerunt. Qui ſint iſti oculi conſidera, qui in Chriſtum deficiunt, dum eius pręſtolantur aduentum. Animæ videlicet oculi, non corporis, tota fidei intentioni defixi. In eo enim quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quidquam aliud videre delectat. Non poteſt hoc dicere niſi qui à mundanis ſollicitudinibus & ſæcularibus voluptatibus intentionem omnem ſuæ mentis auertit. Nam quomodo hoc dicit qui theatralibus ludibriis occupatur? Sed ille hoc dicit, qui ſupra dixit: *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* [Sup. eod. 5.] Qui autem ſunt oculi qui deficiunt in eloquium Dei, niſi oculi interioris hominis, obtutúſque animæ, qui tenduntur vt videant Dei verbum, & nimia intentione & expectatione deficiunt in ſalutare Dei, defectum ſui patientes, vt aſſumant quod verbi eſt? Et quia eloquium Dei pleroſque mouere poteſt, ideo addidit: *Eloquium iuſtitiæ,* vt mouere non debeat. Mouere autem poterat, quia ſcriptum eſt: *Maior ſeruiet minori.* Nam niſi ad myſterium accipias, naturæ iniuria eſt. [Geneſ. 25.] Et dedi vobis præcepta non bona. [Ezech. 20.] Ergo Deus mala dat præcepta? Et ego Dominus creans mala. [Eſai. 45.] Sed & de præceptis ſic ſoluitur, quia infirmis non dare debuit perfecta præcepta, quę ſuſtinere non poſſent. Quod ſi non faceret quando audiret Iudæus, *Dimitte omnia tua, & ſequere me?* Quando audiret Iudæus: *Qui non tulerit crucem ſuam, & ſequutus me fuerit, non eſt me dignus?* Sed hæc perfectoria præcepta Euangelio reſeruata ſunt. [Matth. 19. Matt. 10.] Et mala non creauit Deus, ſed hæc quæ videntur nobis auſtera, verbera, mors & huiuſmodi alia, quæ propter emendationem præſcripta ſunt noxiorum. [Eccleſ. 39.] Iuſtis enim non eſt lex poſita, ſed iniuſtis. [1. Tim. 1.] Nam ſi noxij nihil timerent, innocentes ſemper pertimeſcerent. Qui ſunt igitur iſti oculi qui deficiunt in ſalutare Dei? Diximus oculum ſuppliciorum eſſe, qui præuidens futura ſupplicia peccatorum, gerendam annuntiat pœnitentiam. Demonſtrauit hunc oculum Baptiſta Ioannes, dicens: *Generatio viperarum, quis oſtendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Ad baptiſmum Ioannis veniebat, qui habebat oculum ſuppliciorum: ad Chriſti autem baptiſmum venit, qui videt gratiam. [Luc. 3.] Hic enim oculus eſt quem Dominicæ paſſionis vmbra tuetur & protegit. Aliud ergo Ænon, aliud Ain. In Ænon baptizatur conſcius grauium delictorum: qui autem purum oculum habet, gratiam ſuſcipit ſpiritalem. Et imperfectæ fortaſſe animæ oculus ſuppliciorum eſt: perfectæ autem oculus gratiarum eſt purior atque ſincerior, [Pſal. 16. Ioan. 3.] qui ſignificatur hac littera, ad quã iuſti forma dirigitur: quia imperfecta peccati tantũmodo iudicium declinare deſiderat, perfecta verò meritum regni cæleſtis acquirere. Præſumimus tamen quod vtrumque oculum vna anima habeat, & oculum ſuppliciorum, & oculum gratiæ: læuum oculum ſuppliciorum, dexterum gratiæ: quia non à primo homine poſſunt eſſe perfecti, ſed per proceſſum virtutis aſcendunt. Ante igitur vnaquæque anima quaſi ad baptiſmum Ioannis venit, vt præmittat pœnitentiam delictorum, & in proceſſu paulatim, vbi peccata ſua defleuerit, ſpiritali abluta baptiſmate, Chriſti accipit ſacramentum. [Prou. 83.] Vnde videtur & in Canticis canticorum Eccleſia prædicari, cui dicitur: *Cor meum cepiſti ſoror mea ſponſa, cor meum cepiſti vno ab oculis tuis:* vt iſte oculus gratiæ ſit, qui Chriſti ſibi pleniorem acquiſierit charitatem. [Cantic. 4.] Plerique tamen hoc loco accipiunt duos oculos Eccleſiæ: vnum qui myſtica videt, alterum qui moralia: eo quod ſancta Eccleſia non ſolùm moralium teneat diſciplinam, ſed etiam cæleſtis doceat ſecreta myſterij. Vnde dictum eſt de ea: *Oculi tui ſicut columbæ, extra taciturnitatem tuam,* [Ibidem.] quod & ſpiritaliter videat: & nouerit tempus tacendi, & tempus loquendi: [Eccleſ. 3.] vt in tempore ſermonem ſuum proferat, ne importunitate loquendi peccatum poſſit incurrere. [Pſal. 50.] Habe ergo oculos columbæ ad ſimilitudinem Chriſti, [Cantic. 5.] quia & de ipſo lectum eſt: *Oculi tui ſicut columbæ, ſuper abundantiam aquarum lota in lacte ſedentes ſuper plenitudinem.* [1. Pet. 2.] Baptizat in

A lacte Dominus, id eſt, in ſinceritate. Et iſti ſunt qui verè baptiſantur in lacte, qui ſine dolo credunt, & puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiam. [Cant. 6.] Ideo candida ſponſa aſcendit ad Chriſtum, quia in lacte baptizata eſt. [Can. 8.] Ideo mirantur eam virtutes, dicentes: *Quæ eſt hæc quæ aſcendit dealbata?* [Cant. 1.] Ante paululum dicebat: *Nigra ſum,* nunc dealbata cernitur, & aſcendit ad cælum: & innixa Dei verbo, alta iam penetrat. Nec immeritò illic aquarum abundantia, vbi Chriſtus, vnde mens humana repleri cupiat. Has ſitit aquas ceruus, quas cùm biberit, ſitire non poſſit. [Pſal. 41.] Has aquas ſitit Propheta cum dixit: *Sitiuit in te anima mea.* Sedet ergò Chriſtus ſuper abundantiã [Ioan. 4.]

B aquarum, & ſuper plenitudinem. Et ideo qui baptizat in aqua dicit: *Et nos omnes de plenitudine eius accepimus.* [Pſal. 41.] Vnde & oculus ſuppliciorum non alienus eſt ab Eccleſia, quia etſi baptizabat Ioannes in Ænon, baptizabat iuxta Salim, [Ioan. 1.] vbi erat aquarum abundantia, & duodecim fontes, & ſeptuaginta palmarum arbores. Hos fontes habet Eccleſia, hoc eſt, in veteri teſtamento duodecim patriarchas, in nouo duodecim Apoſtolos. Ideóque dictum eſt: [Ioan. 3.] *In eccleſiis benedicite Dominum Deum de fontibus Iſrael.* [Geneſ. 49.] His fontibus ante perfunditur quicumque myſteria ſacroſancta conſequitur. [Matth. 10.] Iſti enim fontes ex æterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt. [Pſal. 67.] Vbi iſti fontes, ibi aſcenſio animarum. Denique Salim interpretati ſunt, Ip-

C ſum aſcendentem. Ille enim verè aſcendit, qui propria peccata depoſuit. Hoc igitur verbo purificatoriæ ſanctificationis vſus exponitur. Vnde etiam bene in Canticis Chriſtus dicit ad Eccleſiam: [Can. 4. & 6.] *Dentes tui ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda non eſt in eis.* Quod ſpecie de capris dicitur, myſticè autem de Eccleſiæ grege. Nec vilia tibi videantur iſta animalia. Denique audi quæ de his ſanctus loquatur Spiritus: *Capillamentum tuum vt grex caprarum, quæ reuelatæ ſunt à monte Galaad. Dentes tui vt grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro.* [Ibidem.] Vides quod in altis grex iſte paſcitur, audax in monte. Itaque vbi aliis

D præcipitia, ibi capris nullum periculum: vbi aliis periculum, ibi gregis huius alimentum; ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectantur à paſtoribus ſuis, dumoſa de rupe pendentes, vbi luporum incurſus eſſe non poſſunt, vbi fœcundę arbores fructũ integrũ ſubminiſtrant. Cernere licet vbera lacte diſtentas, ſuper teneram ſobolem materna pietate ſollicitas. Ideò elegit eas Spiritus ſanctus quibus cœtũ venerabilis Eccleſiæ compararet. Et vt myſticè audias: capillamentum, verbi eſt altitudo, & eminentia quædam iuſtarum animarum, quoniam ſenſus ſapientis in capite eius. [Epheſ. 5.] In altitudinem enim cogitationis humanæ certum eſt eſſe ſapientiam: & quemadmodum tondentur capræ vt ſuperflua deponant; ita etiam ton-

E ſarum animarum gregem, hoc eſt, multarum animarum virtutes habet ſancta Eccleſia, in quo grege nihil poſſis inſenſibile reperire, nihil ſuperfluum: quoniam fides ſapientes fecit, ſpiritalis autem gratia ab omni ſuperfluorũ labe mundauit. Meritò igitur reuelatæ ſunt animę iuſtorum, & reuelatæ à monte Galaad, hoc eſt, à tranſmigratione teſtimonij, eo quod à ſynagoga ad Eccleſiã teſtimonium cæleſte migrauit. [Cant. 4.] In hoc itaque monte naſcitur thymiama, reſina, & cæteri odores, quos negotiatores illi Iſmaelitæ, vt habes in primo libro teſtamenti veteris, deferebant. [Geneſ. 37.] Hos odores habet Eccleſia, quos mercatores ex gentibus congregari, fide & deuotione vexe-

F runt. Itaque ſicut capræ bonis refectæ cibis, & ſolis calore vemantes, lauantur in flumine, & exultantes mundæ ſurgunt de flumine: ita animæ iuſtorum aſcendunt ab ſpiritali lauacro. Iſtæ ſunt verè quæ geminos creant, in [Cantic. 4.] quibus non eſt infœcunditas aliqua virtutum, ſterilitas vlla meritorum. Bene geminos creant, quia congeminant ſenſus ſuos. Vnde habes in Prouerbiis ſcriptum: *Et tu ſcribe hæc tibi tripliciter, in conſilium & in cognitionem.* [Prou. 22.] Triplicem præmiſit ſcriptionem, & duo ſubdidit, conſilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina eſt: vna incorporalium, altera corporalium. Diximus de fœcunditate, dicamus de dentibus. Nam & nauigãtes plerique, & properantes itinere terreno, vbi viderint ſpecioſum aliquem locum, delectationis gratia demorantur, pa-

ſcunt oculos, animumque alleuant, nec mora vlla commeandi putatur, ſed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iuſtarum animarum conſiderare cordi eſt. Doceuit enim ſcriptura pulcherrimos dentes eſſe iuſtorũ, dicens
Geneſ. 49. ſecundùm literam quidem de patriarcha Iuda, ſpiritaliter autem de Chriſto. Hilares oculi eius à vino, & dentes ſuper lac. In quo non vtique carnis humanæ officia, ſed diuinę gratiæ munera prędicauit. Docet igitur exemplũ, dentes non eſſe prætereundos, vbi de oculis diſſerimus. Qui ſunt igitur iuſtarũ dentes animarum, niſi qui informem ac durum accipientes cibum, vel frigidum plerumque, vel ſupra modum calentem, nunc comminuunt, nunc fouent, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura comminuunt, ne aſperitas litteræ in veteri teſtamento & ſecularis intellectus rigor, niſi fuerit ſpiritali dente ſolutus vitalia ipſa interclusis ciborum ſalutarium meatibus, & gulam quandam animæ incurioſa edacitate ſuffocet. Par eſt igitur vt diuidas primum, ſi ſolida tibi videtur eſca quæ ſumitur, diſtinguas eam atque emollitam ſine noxa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuiſione transfundas, vt vitalem ſuc-
Pſal. 13. cum omne eius corpus epuletur. Nihil cadaueroſum, nihil mortuum ore tuo ſumas, ne dicatur: *Sepulchrum*
Gen. 49. *patens eſt guttur eorum*: ſed viuum haurias verbum, vt intimæ mentis viſceribus poſſit operari. Hi dentes ſuper lac
1. Cor. 10. candidiores, qui ſunt dentes iuſtorum ſunt. Denique cùm
Ibidem. omnes in Moyſe baptizati in nube & in mari patres noſtri fuerint, non otioſè tamen ſcriptum eſt, *quia omnes*
Exod. 15. *eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt*: vt iſtis ſanctorum dentibus ma-
Num. 20. ior quidam fulgor accederet, quos poſt tranſitum maris Rubri Myrrhæi fontis amaritudine per ligni gratiam
1 Cor. 10. temperata, agnoſcimus eſſe mundatos: deinde duode-
Exod. 15. cim fontium potu, poſtremò petræ ſpiritalem vndam
Pſal. 77. vomentis irriguo. *Petra enim erat Chriſtus.* Vnde & manna manducauerunt, vt toties abluti manducarent panem vt ſcriptum eſt, angelorum. Nunc quoque in Euangelij myſteriis recognoſcis baptizatos licet toto corpore, po-
1. Cor. 11. ſtea tamen eſca ſpiritali potúque mundati. Merito ergo Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tan-
Sup. ver. 1. quam illuminatos ſpiritalium dentium candore, ſermone profert, dicens: *Feci iudicium & iuſtitiam.* Ille eſt enim verus dentium fulgor, vbi bene ſibi conſciæ mentis reſonat canora confeſſio. Ille mundus oculus, quem peccatorum grauium trabs nulla depreſſerit: quem pur-
Matth. 7. gamentorum leuium feſtuca nulla turbauerit. Iſte oculus iuſtitiæ defecit in verbum iuſtitiæ. *Qui enim Chriſto*
1. Cor. 6. *adhæret, vnus eſt ſpiritus.* Et Balaam petebat vt anima ſua
Num. 13. deficeret in animis iuſtorum, id eſt, vt proprij obliuiſceretur erroris: quod ſuum erat, deponeret: quod iuſtitiæ & æquitatis, aſſumeret. Sed progrediamur ad cætera. G H I K L

Fac cum ſeruo tuo ſecũdùm miſericordiam tuam, & iuſtitias tuas doce me.

Præſtruxit viam, & commendationis ſuæ incrementa
Sup. ver. 1. & 2. præſumpſit. Supra popoſcit, ne nocentibus traderetur, iterum petit vt ſuſciperetur in bono, ne calumniarentur ei ſuperbi: hoc eſt, non declino iudicium, ſed calumniam perfidorũ. Illi enim iudicare neſciunt, calumniari ſciunt. Ad te confugio, qui noſti repræſentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi. Multa enim Iob paſ- M
Iob. 2. ſus eſt iuſtus poſtquam traditus eſt nocenti. Sed difficile fuit illud & grande certamẽ, quod niſi Iob nimia patientia haud facilè quiſquam ſuperare potuiſſet: & tamen il-
Sup. ver. 1. le non totus eſt traditus ſed meliore exceptus eſt portione, qui dicit: *Non tradas me*, quæ maiora ſunt, compre-
Rom. 8. hendit. Plenius autem in anima, quam in carne ſumus. Iuſtis enim dicitur: *Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpi-*
Pſal. 38. *ritu*. Tradi ergo animam ſuam recuſat, qui corpore ſicut aranea tabeſcebat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis vſu propiora præſumens, ait: *Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuam, & iuſtitias tuas doce me.* Miſericordiam ſibi deferri poſcit, iuſtitias doceri. Alibi
Pſal. 142. quoque, hoc eſt in poſterioribus, habes hunc ſenſum: *Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo.* Etenim noſtrorum

G conſcij peccatorum, miſericordiam magis petere Dei noſtri, quam iuſtitiam implorare debemus. Aliis veniam largitur, aliis examen impertit. Quæ ſpes hominibus certandi apud eum, quem occulta non fallunt, quem latere peccata non poſſunt? Ideóque ſciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait: *Tibi ſoli peccaui.* Non poteſt Pſal. 50.
hoc iuſtus negare, quia nemo ſine peccato: non poteſt Iob. 14.
rex, quia etſi leges in poteſtate habet, vt impune delinquat, Deo tamen ſubditus eſt qui nulli debet: immò plus ipſe debet, cui plus commiſſum eſt. Hoc ergo dicit: *Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuam*, quia etſi quid boni feci, plura debeo quam ſeruus. Non vno facto ſeruus abſoluitur, quia nemo ſeruũ habens arantẽ, aut oues
H paſcentem, dicit illi: *Tranſi, recumbe*: ſed dicit illi, *Para* Luc. 12.
quod cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi. Numquid gratiam habet ſeruo ſi fecit quod imperatum eſt ei? Ergo Luc. 17.
& quum fecerimus quod nobis imperatum eſt, non ſtatim nos exaltare debemus, ſed magis humiliare: quia nõ ſtatim ſi aliquid fecimus, impleuimus omnia ſeruitutis obſequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ ſalutiſque ſeruatæ diuina beneficia digno poſſit æquare ſeruitio? Quis poteſt ſoluere quod accepit? Ideóque ſciens omnia, miſericordiam petit potius quam excuſationem: *Quoniam*, inquit, *non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo* Pſal. 142.
I *viuens.*

Seruus tuus ſum ego: da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.

Da mihi intellectum Intellectus ſpiritale munus eſt: & Eſaia 11.
ideo quod Dei eſt, à Domino poſtulatur. Nec quaſi extraneus poſcit, qui ſeruum ſe confitetur. Bene ait: *ſeruus tuus ſum.* Seruus enim voluntatem domini ſui facit. Luc. 12.
Seruus quærit ſeruitutis ſtipendia, remunerationem non ſperat. Seruus Domini non poteſt idem eſſe ſeruus peccati: & ideo intellectum ſibi dari poſcit vt poſſit co- Rom. 6.
K hibere peccatum. Habebat quidem intellectum, ſed vt redundare ſibi crederet, vberiorem inquirit. Eſt autem & intellectus naturæ, & eſt intellectus non bonus. Ideo & Salomon ait: *Intellectus autem bonus dat gratiam.* Prou. 13.
Nam ſi omnis intellectus bonus eſſet, non opus fuiſſet additamento. Iure ergo gratiam Domini ſui quærit, aliter enim ſcire non poteſt ſecreta Domini, niſi intellectus ſpiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: Notum mihi fac Domine. Et ſcio, quia niſi Deus Hier. 11.
notum fecerit hominibus, myſterium ſuum ſcire non poſſumus.

L Tempus faciendi Domine: diſſipauerunt legem tuam iniqui.

Bene ait tempus faciendi eſſe. *Eſt enim tempus tacendi,* Eccleſ. 3.
& tempus loquendi. Sed loquendi tempus aduenit, ac per hoc Dominici aduentus tempus eſſe iam memorat: vt quia legis facta eſt præuaricatio, veniat finis legis, & al. deleat.
conſummatio eius, & plenitudo Dominus Ieſus, qui† Rom. 10.
donet hominibus vniuerſa delicta: & abolito chirogra- Coloſſ. 2.
pho debitorum, abſoluat omnes & liberet peccatores. *Tempus eſt faciendi*, vt ſi ingraueſcente ægritudinis alicuius incommodo, curras ad medicum, vt citius veniat, ne poſtea ſubuenire non poſſit. Medicus enim tunc amplius deſideratur, quum grauis incubuerit ægritudo languenti. Ergo cum videat in ſpiritu propheta præuaricationes populi, luxuriam, delicias, dolos, fraudes, auaritiam, temulentiam, quaſi pro nobis interueniat, currit ad Chriſtum, quem ſolum ſanctis ſciebat ſubuenire poſſe peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus* (inquit) *faciendi Domine*; hoc eſt, vt pro nobis crucem aſcendas, mortem ſubeas. Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni vt tollas peccatum mundi. Veniat vita morientibus, veniat reſurrectio iam ſepultis. Factũ tuum ſubueniat, quoniam nec tua præcepta prodeſſe po- Ioan. 1.
tuerunt. In lege præceptum eſt, in Euangelio myſte- Ioan. 11.
rium. Cæcus omnis populus proprium non videbat auctorem. Claudus erat mundus, & titubante veſtigio fidei Eſai. 1.
fluctuabat. Non erat qui malagma imponeret, neque Luc. 8.

ſcribas, ne tibi dicatur: *Quid habes quod non accepiſti? Si au-*
2. Cor. 4. *tem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis*: Omnis enim
creatura quæcumque bona habet accepit à Chriſto, qui
totius eſt auctor creaturæ.

Spreuiſti omnes qui diſcedunt à iuſtificationibus tuis: quia iniqua cogitatio eorum.

Omnis ſuperbus immundus eſt in conſpectu Dei, quia
Prou. 16. non poteſt per ſuperbiam ſuam mundare peccata, qui ar-
roganti ſpiritu coaceruat errorem. Ideóque ſpernitur at-
que deſpicitur, quia deſpectui habet diuina mandata. Be-
ne autem cæleſtis ſeruatur prærogatiua clementiæ, quia
Ioan. 6. nullum repellit: ſed quicũque noluerint peccata propria
Luc. 15. confiteri, ipſi diſcedunt à Domino Deo noſtro. Denique
Eſai. 59. ille diſceſſit qui peregrè profectus, omne quod accepe-
rat à patre, fidei & gratiæ patrimonium diſſipauit. Et quia
cum diſceſſiſſet pœnituit, poſtea eſt regreſſus ad patrem
quem reliquerat tunc, cùm peccatum proprium nollet
confiteri. Non ergo interuallo locorũ Deus relinquitur,
ſed prauitate morum, & deformitate geſtorum. Diſcedit
à Domino qui ſe elongat ab eo, quemadmodum audita
Geneſ. 3. præſentia Dei Adam latere cupiebat. Sed diſcedens à
Domino ſalutem habere nõ poterat, quoniam ſcriptum
Pſal. 72. eſt: *Ecce qui elongant ſe à te, peribunt*. Vnuſquiſque igi-
tur ſuis ſtudijs ſeſe aut iungit aut ſeparat. Denique quod
pleroſque nec locorum interualla ſecernãt vel finitima
vel vicina connectant, indicio eſt quia ſunt plerique in
corpore ſiti qui peregrinantur à corpore, & adſunt Deo,
vt ille qui dicente Deo: *Quem mittam?* reſpondit: *Ecce
ego*. Audet & Paulus adeſſe Deo, quia nihil in ſe præter
2. Cor. 5. carnis materiam videbat eſſe corporeum. Exiuit Cain à
Eſai. 6. facie Dei, poſtquam commiſſo parricidio gerendam
2. Cor. 5. peccatorum ſuorum pœnitentiam non putauit. Rectè
Geneſ. 4. autem ait: *Spreuiſti omnes qui diſcedunt à iuſtificationibus
tuis*, vel vt alij: *Ad nihilum deduxiſti præuaricatores*. Non
peccatores dixit, ſed præuaricatores. Nam quæ nobis
Rom. 3. ſpes foret, quando omnes ſub peccato ſumus? Etiam il-
lud pulchrè: *Ad nihilum deduxiſti omnes præuaricatores*.
Siue ille diues ſit, nihil illi diuitiæ ſuæ proſunt: ſiue ho-
noratus, nihil dignitas: ſiue potens, nihil potentia. Sed
aliud eſt præuaricatorem eſſe diſcedentem à iuſtificatio-
nibus Dei, aliud præuaricatorem eſſe terræ. Illud gra-
uius, hoc leuius. Ideóque ſuperiora ne turbent, vide
quid ſubiecit his.

Præuaricatores æſtimaui omnes peccatores terræ: propterea dilexi teſtimonia tua ſēper.

Rectè præuaricator dicitur, qui diſcedit à Domino.
Denique Græcè à diſcedendo apoſtata nominatur. Vn-
de & ille: *Vinum & mulieres faciunt apoſtatare*. Cauen-
Eccleſ. 19. da ergo incentiua & lenocinia delictorum, ne in ſcelus
vergant. Præuaricator autem Latinè & tranſgreſſor vo-
Deut. 10. catur, eo quod à lege Domini trãſeat ad errorẽ, & tranſ-
Rom. 8. grediatur mandata cæleſtia, cui dictum eſt vt adhæreat
Domino Deo ſuo. Adhæreto igitur indiuiduo ſemper
affectu, ne te ab eo vis vlla poſſit auellere. Si quid rarũ,
ſi quid intermiſſum aduerſarius viderit, ſtatim ſe immit-
tit in pectus & cor tuum, vt te laqueo teneat ſuæ fraudis,
& hoſtilis vinculo poteſtatis innexus, à deuotione retra-
haris. Sed non ſolus ille præuaricator eſt, qui poſthabita
Eccleſia ad cultus tranſgreditur idolorum, ſed etiam qui-
cumque legis mandata non ſeruat. Omnis igitur pecca-
Hebr. 2. tor, præuaricator. Vnde illud: *Omnis præuaricatio iuſtam ac-
cipit remunerationem*. Nomen commune, ſed diuerſa me-
rita delictorum, & pretia ergo diuerſa culparum. Quid
ſibi vult quod ait, *Peccatores terræ*. Sunt ergo & cæli pec-
catores, ſicut ille qui ait: *Peccaui in cælum & coram te*.
Luc. 15. Sunt qui dicant, quia is qui cæleſtia non ſeruat oracula,
præuaricator eſt cæli. Sed ſiue hoc, ſiue illud ſit, è diuerſo
vnum ſignificamus peccatorem, alterum præuaricato-
rem, quia minuit gratiam quam accepit è cælo, quam
Spiritus ſanctus infudit; ſiue quia auis cæli factus, non
debes in terram redire de cælo. In cælum ergo peccas, ſi

G cæli incola cælũ relinquas. Diuerſitas igitur eſt eorum.
Alij peccatores cæli, alij peccatores terræ ſunt. *In matu-* Pſal. 100.
tinis, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ*. Quomo-
do vnus omnes interficere poterat peccatores terræ?
Sed ſi conſideres iuſtum, cui nox præceſſit, dies ap-
propinquauit, potes videre quomodo ex oriente tibi ſole Rom. 13.
iuſtitiæ de luce vigilans interficias fomenta omnia deli- Malach. 4.
ctorum. Vtinam mihi aſpiret hæc gratia, vt gladio ſpiri- Epheſ. 6.
tali, qui eſt verbum Dei, ab Eccleſia Domini incentiua
vniuerſa priſſim abolere vitiorum, & terrena auferre de-
licta, quibus in foueam quandam lubrici præcipitamur Pſal. 100.
erroris, vt de ciuitate Dei expellatur iniquitatis opera- Coloſſ. 1.
H tor. Ciuitas Dei, Eccleſia eſt, Eccleſia corpus eſt Chriſti. Luc. 15.
Peccat in cælum, qui cæleſtis ciuitatis iura contaminat,
& immaculati corporis violat ſanctitatem ſuorum col- Geneſ. 3.
luuione vitiorum. Et vide ne fortè ſint qui cæli & terræ
peccatores ſint. Nã vtique Adam cum in paradiſo eſſet,
cæleſtis erat, poſt lapſum autem terrenus eſt factus, & de 1. Cor. 15.
paradiſo expulſus eſt & eiectus. Vnde & Apoſtolus ait:
primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis.
Abijciatur ergo à nobis imago terreni, ſuſcipiatur imago
cæleſtis, nõ fuco expreſſa, non ceris, nõ coloribus adum-
brata, ſed moribus, in qua Chriſtus ſe agnoſcat.

I

Confige clauis à timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.

Qui diligit Domini teſtimonia, configit clauis carnes Rom. 6.
ſuas, ſciens quia verus homo ſuus cum Chriſto confixus
cruci, luxuriam deſtruat carnis, ne cupiditates eius in-
domito feruore laſciuiant, ne radix auaritiæ ſerpenti-
bus ſe fundat radicibus. Confige ergo clauis, & deſtrue
fomenta peccati, moriatur in carne tua omnis illecebra Ibidem.
delictorum, libertatem vagandi, cupiditas voluptatum
cruci affixa non habeat. Eſt quidam clauus ſpiritalis, qui
K patibulo crucis Dominicæ affigat has carnes. Et fortaſſe
ſunt carnes quædam animæ, ſicut corpus eſt animæ.
Carnes animæ ſunt carnales cogitationes. Configat has
carnes timor Domini & iudiciorum eius, & ſeruituti 1. Cor. 9.
redigat. Quod ſi carnes iſtæ reijciunt clauos diuini ti- Geneſ. 6.
moris, haud dubiè dicitur: *Non permanebit ſpiritus meus
in his hominibus, quoniam carnes ſunt*. Niſi igitur affi-
gantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore
Domini, non permanebit in his ſpiritus Dei. Sicut
ſunt aculei timoris, quibus compungimur: ita ſunt claui
timoris, quibus configimur, qui compungitur, excita-
tur qui configitur, mortificatus, vt peccato deficiat, Deo
L viuat. Vt ſciamus autem clauos ſpiritales eſſe, etiam ſti- Rom. 6.
muli ſpiritales ſunt de quibus ſcriptum eſt: *Durum tibi* Act. 9.
eſt aduerſus ſtimulum calcitrare. Hoc ſtimulo Paulus Philipp. 3.
ſtimulatus ſurrexit è terra, & ſe leuauit, vt conuerſaretur
in cælo. Confixus eſt clauis Apoſtolus Thomas vt dice- Ioan. 20.
ret: *Niſi videro in manibus eius figuras clauorum, & mit-* Galat. 1.
tam digitum meum in locum clauorum. Claui erant bo- 2. Cor. 4.
næ cupiditates, claui erant, etſi non perfectæ fidei, ta- Cant. 8.
men fidei incrementa quærentis. His configitur clauis,
qui Chriſto commoritur, vt cum Chriſto reſurgat. His
configitur clauis, qui mortificationem Domini Ieſu in
corpore ſuo portat. His clauis configitur, qui meretur
M audire dicentem Ieſum: *Pone me vt ſignaculum in cor
tuum, vt ſigillum in brachium tuum, quia valida eſt vt
mors charitas, durus ſicut inferi zelus*. Infige ergo pectori Rom. 6.
tuo & cordi tuo hoc ſignaculum crucifixi, infige & bra-
chio tuo, vt opera tua peccato mortua ſint. Nihil in his
criminis reuiuiſcat, nihil erroris reſurgat. Fortaſſe hanc Cant. 8.
imaginem claui non ſolùm timoris, ſed etiam charitatis
affigũt, quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi
zelus. Non te ergo offendat duritia clauorum, quia eſt 1. Petr. 4.
duritia charitatis: nec validus clauorum rigor, quia va-
lida eſt etiam charitas ſicut mors. Charitas enim culpam 1. Ioan. 4.
& omnia peccata mortificat. Charitas ſicut mortis ictus Hebr. 4.
interimit. Deniq; morimur flagitiis atque peccato, dum Cant. 8.
Domini mandata diligimus. Charitas eſt Deus, charitas
Dei verbum eſt, quod eſt validum, & acutius omni gla-
dio acutiſſimo, vſque ad diuiſionem quidem animæ ac-

Os meum aperui, & duxi ſpiritum: quoniam præcepta tua concupiſcebam.

Matth. 5. Habemus in Euangelio quod Dominus Ieſus ape-
ruit os ſuum, cùm benedictiones ediceret. Sed ille os a-
peruit, vt daret alijs ſpiritum: Dauid aperuit vt accipe-
Ioan. 20. ret. Denique Ieſus dicit: *Accipite ſpiritum ſanctum*. Da-
Pſal. 80. uid dicit: *Dilata os tuum, & adimplebo illud*, hoc eſt, ho-
al. latitu- mini dicit. Plenitudo enim Chriſtus eſt. Qui implet om-
dine. nia, implet os tuum. Scribe ergo quæ dicit in † altitudi-
Rom. 10. ne cordis tui, hoc eſt, os tuum clamet ad Dominum.
Clamat os tuum & cùm tacet, ſicut & Moyſes cùm ta-
Exod. 14. ceret voce, clamat ſpiritu. Ab hominibus non audieba-
tur, apud Deum perſonabat. Eſt enim interioris clamor
1. Reg. 1. affectus, qui auditur è cælo. Anna quoque cùm oraret,
tacita clamabat: labia non mouebat, & interiori voce
Rom. 8. piæ mentis excitabat Ieſum. Denique cum affectu te-
dij, quę cum ſilentio precabatur, quia clamabat in ea
ſpiritus Dei, qui etiam tacentibus nobis clamat, *Abba
pater*. Intellige ergo quid os ſit, vtrum cor, an interioris
hominis habitus. Habet & os anima, quæ habet mem-
bra. Hoc os aperis non ſolùm Chriſto, ſed etiam Chri-
2. Cor. 6. ſti diſcipulo, qui os ſuum Chriſto implendum præbuit,
Philipp. 3. & ideo dicit; *Os noſtrum patet ad vos ò Corinthij, cor noſtrum
dilatatum eſt*. Ideo imitatores nos ſui eſſe debere admo-
net, ſicut ipſe Chriſti eſt. Qui ſanctior eſt, Chriſto a-
Leuit. 19. peruit os ſuum: qui inferior, Apoſtolo. Prius propheta
Matth. 5. legitur & Apoſtolus, & ſic Euangelium, in quo verba
lucida, ſed validiora præcepta. Lex dicit *Diliges proximum
tuum*. Et Euangelium dicit tibi: *Diliges inimicum tuum*.
Dauid ergo quaſi perfectus propheta os ſuum Chriſto
Pſal. 77. aperuit, & ideo in parabolis aperuit os ſuum. Aperuit
Sup. oct. 13. os, duxit ſpiritum. Meritò ait: *Quam dulcia faucibus
meis eloquia tua ſuper mel & fauum ori meo*! Sponſa
Chriſti os ſuum ſponſo aperuit, percepit omni melle
dulciora præcepta. Et ideo teſtata eſt, dicens: *Fauces
al. dulce- eius † dulcedines, & totus deſiderium*. Delectata igitur te-
dinis. nuit eum, & non dimiſit eum. *Et introduxi*, inquit, *eum
Cant. 5. in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ me concepit*. For-
Cantic. 3. taſſe domus eſt, in qua præfulget moralium diſciplina:
ſecretum autem illud eſt, in quo ſunt altiora myſteria.
Meritò ergo concupiſcebat præcepta Domini, in quibus
diuinæ gratiæ mella redolebant. An non omni melle
dulcior peccatorum remiſſio? Nonne omni flore gratior
reſurrectio mortuorum?

Reſpice in me, & miſerere mei: ſecundùm iudicium diligentium nomen tuum.

Pulchrè addidit: *Reſpice in me, & miſerere mei*, quia
reſpicit & iratus, vt reſpexit ſuper caſtra Ægyptiorum,
& ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit in fluctus.
Exod. 14. Reſpexit ſuper Sodomam & Gomorrham, quarum
vtraque peccatorum ſuorum luitura ſupplicium, diui-
Geneſ. 19. næ pretium ſoluit offenſæ. Scriptum eſt etiam: *Aſ-
piciens ſuper terram, & facies eam tremere*. Econtra *reſpexit
ſuper munera Abel, ſuper Cain autem munera non reſpexit*.
Pſal. 103. Quo exaſperatus Cain, parricidali crimine cruorem fra-
Gen. 4. tris effudit: Quid ſit autem reſpicere Deum, euidentiſ-
ſimè illo teſtimonio declaratur: *Qui reſpexit ſuper filios
pauperum, & non deſpexit preces eorum*. Oculus enim Do-
mini non aſpernatur iuſtorum munera. Denique ocu-
los noſtros cum in aliquem mouemus, auertimus, qua-
ſi indignum eum aſpectu iudicemus, quem oderimus
affectu.

Greſſus meos dirige ſecũdùm verbũ tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas.

Greſſus pro profectibus animæ accipiendos frequen-
tibus ſcripturarum teſtimoniis admonemur. Nam quis
tam ſtolido ingenio eſt, qui putet Dauid de pedum ſuo-
rum corporalium greſſu eſſe ſollicitum, & his diuinæ di-
rectionis auxilium poſtulare: Ille vero vt ſanctus vitæ
ſuæ curſum dirigi geſtiebat, ſicut & alibi ſcriptura te-
A ſtatur, dicens: *A Domino diriguntur greſſus viri*. Deni- Prou. 20.
que ipſius vtamur teſtimonio, qui ait in ſuperioribus:
Paulo minus effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui in pecca- Pſalm. 72.
toribus pacem. Animi itaque ſui oſtendit claudicaſſe ve-
ſtigium, dum pacem peccatorum putat eſſe mirandam.
Videntur quidem habere tranquillitatem, videtur quie-
te frui, ſed non eſt quies, vbi animus inquietus eſt: non
eſt tranquillitas mentis, vbi animus exagitatur obnoxiæ
ſtimulis conſcientiæ. Quomodo ſecuritas, vbi diuerſarũ
pugna eſt paſſionum, vbi conflictus grauium cogitatio-
num? Vnde Dominus definiens quid ſit pacem habere,
ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non ſicut* Ioan. 14.
B *mundus dat, ego do vobis*, oſtendens pacem quam mundus
dat, veræ pacis gratiam non habere. Ideóq; non in homi-
ne eſſe pacem volens docere, addidit: *Pacem meam relin-
quo vobis*. Et iterum: *Pacem meam do vobis*. Denique Pro- Ibidem.
pheta dicebat: *Pax pax, & vbi eſt pax*? Manifeſtum eſt
igitur eum de titubatione ſuæ dixiſſe ſententiæ, in qua Hier. 8.
animi, non corporis titubauerat greſſus. Et Moyſes ait:
Tranſiens videbo hoc viſum magnum. Etenim vt Deum vide- Exod. 3.
ret, progreſſione quadam virtutis ad altiora proceſſit.
Paſtor erat ouium, & dux factus eſt ciuium. Et ad ſpon-
ſam dicitur in Canticis: *Specioſi facti ſunt greſſus tui in calcea-
mentis filia Aminadab: moduli femorum tuorum ſimiles tor-
quibus opero manuum artificis*. Non eſt dubium greſſus hic Cant. 7.
C quoque Eccleſiæ, vel animæ profectus ſignificari. *Quàm
ſpecioſi pedes ſunt euangelizantium pacem, euangelizantium bo-
na*. Vtique ſpecioſos pedes dicit Euangelicæ prædicatio- Eſai. 52.
nis & diſputationis progreſſus, vt alibi dicitur: *Tranſ-
gredere flumina*, hoc eſt fluenta, & lubrica iſtius mundi
tranſcurre ſtabili mentis inceſſu. Quod de animæ greſſi- Eſai. 47.
bus hic dicit, in poſterioribus ipſe Dauid euidenter o-
ſtendit, aſſerens quod torrentem iniquitatum ſua anima
tranſiret. Sed reuertamur ad ſponſæ greſſus. Quid ſibi
vult quod ait, in calceamentis ſpecioſos eſſe greſſus Ec- Pſal. 123.
cleſiæ? Legimus itaque dictum ad Moyſen: *Solue cal-* Cant. 7.
ceamentum pedum tuorum, quo videtur admonitus ne
D corporalibus vinculis teneretur aſtrictus. Ergo ſpecio-
ſam ſignificat in Canticis animæ pulchritudinem, quæ Exod. 3.
carne tamquam calceamento vtitur, & in ipſo impedi-
mentum non patitur, ſed inceſſus decore præcellit. Cal-
ceat ſe ergo carnis anima eccleſiaſtica gratia, vt curſum
vitæ huius & tranſitum eum decore prætereat. Quod fit,
ſi calceamentum ſuum non inquinet luto corporali, nec
in vitiorũ mergat voragine ſi caſtiget carnem ſuã ne mo- 1. Cor. 9.
retur ad curſum, & animæ pinguis pondere prægrauetur.
Bonum calceamentum animę, pudicitia eſt. Bonus greſ-
ſus, veſtigiũ eſt caſtitatis. Sapientiæ autẽ amictus eſt ani-
mæ. Vnde ſcriptum eſt: *Honora eam, & amplectetur te*.
Vtamur ergo corpore tamquam calceamento, ad infe- Prou. 4.
E rioris opera virtutis: ad miniſteriũ, non ad præcipitium:
ad obſequiũ, non ad delectationem: ad obediẽtiam, non
ad diſſenſionem: & in via ſapientiæ veſtigiũ collocemus
ne greſſus noſtros vis torrentis aliqua concludat. Ideo
ad Moyſen dictum eſt: *Solue calceamentum*. Dictum eſt
& ad Ieſum Naue. De Chriſto autem dictum non eſt, ſed Eſai. 43.
magis ſcriptum eſt, dicente Baptiſta: *Poſt me venit vir,* Exod. 3.
cuius non ſum dignus calceamenta portare, quia illi bene Ioſue. 5.
admonentur vt ſoluant calceamentum ſuum, qui ſine
peccato eſſe non poterant. Hic autem non ſolum calcea- Matt. 3.
mentum non ſoluit, ſed etiam calceamenta aliorum ab-
ſoluit, quia non ſolum corpus ſuum a peccatis immune
F ſeruauit, ſed etiam omnium dedit indulgentiam pecca-
torum. Ergo Eccleſia ad imitationem Chriſti ſpecioſa
eſt, & in calceamentis omni abluta delicto. Et fortaſſe
quando ſapientiam inter perfectos loquitur, ſpecioſa Luc. 4.
eſt in ſuperioribus membris: quando autem etiam infe- Cantic. 7.
rioris ſtatus aut doctrinæ homines verbum ſequuntur, 1. Cor. 2.
fidei ſeriem non obliuiſcuntur, ſacerdotis præcepta cu-
ſtodiunt, ſpecioſa eſt in calceamentis. Plerumque clerus
errant, † ſacerdotis mutauit ſententia, diuites cum ſæculi al. ſacerdo-
iſtius terreno rege ſenſerunt, populus fidem propriam tes muta-
reſeruauit. Vnde etiam de Domino Ieſu bene poſſumus uerũt ſen-
dicere, quia & in his quæ corporalia ſunt ſpecioſos tentiam.
greſſus verbum habeat, quum de moralibus diſputatur.
Et Apoſtoli ideo fortaſſe nudis mittuntur pedibus, ne Matt. 10.

Cant. 7. obumbretur eorum diſputatio, ſed eluceat. Itaque Ec- G
cleſia filia Aminadab, hoc eſt, voluntarij vel beneplaciti,
citi, quia voluntarius eam & beneplacitus congregauit
Ibidem. & in calceamentis ſpecioſa eſt. Meritóque additum eſt
al. operi. in Canticis: *Moduli femoris tui tuorum ſimiles torquibus † ope e*
manuum artificis: vt poſteritatis Eccleſiæ ornamenta ca-
Pſal. 44. nerentur. Per femur enim inſigne generationis agnoſci-
Philip. 2. mus, iuxta illud: *Accingere gladium tuum ſuper femur po-*
tentiſſime, quo ſignificatur quod filius Dei cum ſemetі-
pſum exinaniſſet, verbi ſit accinctus diuinitatem, & ge-
nerationem calceatus humanam prodiret ex Virgine,
omnibus eſſet daturus ſalutem. Moduli autem dicuntur
ornamenta pretioſa quæ ſuſpendi matronarum ceruici-
bus ſolent. Tantus ergo proceſſus Eccleſiæ ſignificatur, H
vt ornamentis pretioſiſſimis comparatus ſit, & torqui-
bus triumphantiũ. Hæc enim ornamenta ſunt bellato-
rum. Vnde & Symmachus ἐπιτραχήλια dixit,
hoc eſt, quæ ſiunt circa collum. Siue ergo generatio
Chriſti ex Virgine, ſiue Eccleſiæ propagatio, ſpecie qui-
dem tanquam manu artificis torquibus adornatus, verè
autem virtutis inſignibus ſpiritalibus ceruices fidelium
Cantic. 7. coronauit. Denique tota iſta deſcriptio membrorũ Ec-
cleſiæ plena decoris & laudis eſt. Nam & vmbilicus eius
tanquam crater tornatilis prædicatur, mixto non defi-
ciens, eo quod in omni doctrina tornatus plenitudine I
cognitionis, & potu non deficiat ſpiritali, & venter eius
non ſolùm aceruo tritici, id eſt, cibis fortioribus cæleſtis
al. liliis. myſterij ſaginetur, verumetiam tanquam † libris qui-
buſdam moraliũ ſuauitate repleatur. Vnde & ipſa tam-
quam benemerita regina Chriſti ſanguine coronatur, ſi-
Ibidem. cut ſcriptum eſt: *Et ornatus capitis tui ſicut purpura.* Sanguis
Chriſti purpura eſt, qui inficit ſanctorum animas, non
ſolum colore reſplendens, ſed etiam poteſtate, quia re-
ges, facit, & meliores reges, quibus regnum donet æter-
num. Meritòque ad tantum Eccleſiæ decorem, cui Chri-
Ibidem. ſti ſanguis irrutilat, Spiritus ſanctus inclamat: *Quam pul-*
chra & ſuauis facta es charitas in delicijs tuis? Pulchra decore K
virtutis, ſuauis iucunditate gratiæ, repulſione vitiorum,
quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipſa tam clara eſt
quæ diligendo Deum ipſius & nomen acceperit, quia
1. *Ioan.* 4. *Deus charitas eſt.* Rectè ergo Dauid petit greſſus ſuos dirigi
ſecundùm verbum Dei, vt fiant & ipſi ſpecioſi, & non
Gen. 20. dominetur ei iniquitas: quam iure precatus eſt. Sciebat
Gen. 22. enim & Abraham greſſus ſuos ſecundùm præcepta Do-
2. *Reg.* 13. mini dirigentem, & appetito ſpecioſæ vxoris pudore ten-
2. *Reg.* 15. tatum, ſed non confuſum: & inuicti immolatione filij
poſtulata patriæ mentis pietate luctatum ſed coronatum,
ſe quoque in furore Saül, inceſtu Amnon, Abeſſalon
parricidio, iniquitatis improbæ feralibus tentationibus L
2. *Reg.* 18. appetitum, hoc ſolo euaſiſſe, quod dirigens greſſus ſuos
ſecundùm pietatem Domini à paterno non receſſit affe-
Ibidem. ctu, intra ſe gemens crimen inceſti, à ſe relegans odia
parricidæ: *filius meus Abeſſalon*, filius meus, inquit, Abeſ-
ſalon, quis dabit mihi mortem pro te? memor naturæ
pietas, offenſæ immemor, de quo ante qua ſiuit: *Puerne*
viuit? Et fortaſſe quærendũ ſit, qua ratione ante puerum
dixit, poſtea filium nominauit: cur non in vtroque aut
puerum dixit, aut filium? Si viueret, puer erat quia par-
ricidio petebat patrem. Non ergo pietatis nomen acci-
pere debebat, ſed infirmitatis. Ideóque vir iuſtus quod
religionis ſuit, tacuit: quod infirmitatis, aſperſit. Vbi ve-
rò eſt mortuus, apud piam patrem perſonæ crimen defe- M
cit, naturæ nomen remanſit.

Libera me à calumniis hominum: vt cuſtodia mandata tua.

1. *Cor.* 10. Non vnum genus eſt noſtræ afflictionis: eſt tentatio,
Matth. 26. eſt & calumnia: ſed tentatio leuior, calumnia grauior: ſi-
quidem tentatio poteſt eſſe calumnia, calumnia in ſe &
tentationem habet. Eſt humana tẽtatio, quam ferre poſ-
ſumus: calumnia autem grauis eſt. Et ideo Dominus quę
ſunt grauiora ſuſcepit, & calumnijs appetitus ſilentium
detulit triumphale. Calumnia autem eo grauior eſt, quia
non ſolùm falſa componit, verumetiam quæ piè geſta
ſunt decolorat: vt Ioſeph non ſolùm adulterij oblatio- *Geneſ.* 39.
ne tentatus eſt, & inuitatus ad crimen herili illecebra,
verũetiam tentatus calumniis, compoſito elogio quod
ipſe adulteriũ dominæ ſuæ inferre voluiſſet, comprehen-
ſúſque exuerit veſtem, † ne ipſe vt fraudis iudiciũ, atque *al.* ne frau
inſigne criminis teneretur: amictũmque ideo fugiens dis.
reliquerit, vt laqueos vim ferentis, & nexus illecebroſæ
artis euaderet. Ipſe Dauid ſenſerat quod timebat Saul, 2. *Reg.* 17
& quibus calũniis laborabat: † perteritis omnibus, al- *al.* prærte-
lophyli impetum luſit, & ſingulari certamine ſummam ritis.
belli, & totius prælij pondus excepit, virtute ſua ſolus
commune crimen refellens, & totius retorquens in ho-
ſtem plebis opprobrium: & tamen quia iuuenculæ dixe- 1. *Reg.* 18.
runt: *Saul triumphauit in millibus*, Dauid in decem mil-
libus: gloria in inuidiam verſa, odio cœpit vrgeri. Et (vt
de poſterioribus loquamur) Suſanna bene ſibi conſcia *Dan.* 13.
erat, ſed apud homines ſibi adeſſe non poterat. Duo
presbyteri ſenes falſum teſtimonium deferebant, nume- *Ibidem.*
rus ſacerdotum atque ſenectus vocem auferebant puel-
lę, ſola conſcientia erat apud Deum libera. Denique ho-
minum damnata iudicio, nutu eſt abſoluta diuino. Ideo
ait Propheta: *Libera me à calumniis hominum: vt cuſtodiam*
mandata tua. Qui enim opprimitur calumnia, non facilè
poteſt cuſtodire mandata diuina. Triſtitiæ neceſſe eſt
I pleruмque aut timori cedat, & affligatur vel metu ca-
lumniæ, vel dolore.

Vultum tuum illumina ſuper ſeruum tuum: & doce me iuſtitias tuas.

Illuminat Dominus ſanctos ſuos, & lucet in corde 2. *Cor.* 4.
iuſtorum. Itaque cùm ſapientem videris, cognoſce *Luc.* 11.
quia deſcendit ſuper eum Dei gloria, illuminauit eius
mentem ſcientiæ fulgor, cognitioniſque diuinæ. Illu- *Exod.* 33.
minauit etiam corporaliter faciem Moyſis, & transfi-
gurata eſt gloria vultus eius, quem videntes Iudæi tre-
K pidauerunt: & ideo factum eſt vt Moyſes velamen *Exod.* 24.
poneret ſuper faciem ſuam, ne in eam filij Iſrael in-
tenderent, & ſuperturbarentur. Simul declarabatur 2. *Cor.* 3.
myſterium, quod illud velamen quod in facie Moyſis
corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum myſticè
poneretur, eo quod veram legis claritatem videre non *Exod.* 34.
poſſent. Vultus enim Moyſi fulgor eſt legis: fulgor
autem legis non in littera, ſed in intellectu eſt ſpiritali. *Deut.* 34.
Itaque quamdiu vixit Moyſes, & alloquebatur Iudæo- *Ioſue.* 1.
rum populum, velamen habebat in facie ſua. Mortuo
autem Moyſe, Ieſus Naue iam non per velamen, ſed
facie reuelata & presbyteros alloquebatur & populum,
L & nemo trepidabat, cùm vtique & ipſi dixerit Deus
quod cum ipſo ita eſſet futurus, vt fuit cum Moyſe, & *Ibidem.*
eum ſimiliter illuminaret: geſtorum vtique, non vultus
gloria: hoc ſignificante Spiritu ſancto, quod venturus 2. *Cor.* 3.
eſſet verus Ieſus, ad quem ſi quis conuerteretur, & eum
vellet audire, de corde ſuo velamen auferret, & reuela- *Exod.* 34.
ta facie verum Saluatorem videret. Ergo Deus omnipo-
tens pater, qui in Moyſis facie excæcauit populum Iu-
dæorum, non dimitia, ſed præſcientia: nec malitia, ſed
æquitate atque iuſtitia (ipſi enim ſibi velamẽ poſuerunt, *Rom.* 7.
qui legem intelligere noluerunt. Lex enim ſpiritalis eſt, *Philipp.* 3.
ſicut dixit Hebræus ex Hebræis (is vtique ſecundum il-
lud quod dat vnicuique noſtrum (in quo non tribuen-
M tis, ſed diligentis eſt culpa) iſte, inquam, *Dominus illu-*
minauit corporali nationum in facie Chriſti Ieſu per eius aduen-
tum: quod euidenter apoſtolico declaratur exemplo, ſi-
cut ſcriptum habemus: *Quoniam Deus qui dixit de tenebris* 2. *Cor.* 4.
lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminan-
tionem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. Ideo *Ibidem.*
ergo dicit Dauid ad Dominum Ieſum: *Vultum tuum illu-*
mina ſuper ſeruum tuum. Faciem Chriſti videre cupiebat,
vt mens eius illuminari poſſet. Et ſecundùm incarna- *Luc.* 10.
tionem poteſt accipi. Multi enim prophetæ & iuſti vi- *Exod.* 33.
dere voluerunt, vt ipſe Dominus declarauit. Quod au- *Act.* 7.
tem negatum Moyſi fuerat, non quærebat, vt corporali-
ter Dei vultum in corpore videret (ſi tamen & Moyſes
tam ſapiens & eruditus hoc potuerit ſimpliciter magis
quam in myſterio poſtulare) humanũ tamẽ eſt deſideria

ſupta nos extendere. Nec immeritò faciem eius aduenientis ex Virgine quærebat videre vt illuminaretur in
Luc. 24. corde, ſicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: *Nonne cor noſtrum ardebat in nobis cùm aperiret nobis ſcripturas?* Quod ſi quis ad Deum patrem dictum vult videri, poteſt accipi vultus patris, filius. Qui enim videt fi-
Ioan. 14. lium, videt & patrem. Illuminat tamen vultus Dei, ſe-
Pſal. 33. cundùm quod oculi eius ſuper iuſtos habentur. Quod cùm ſpecialiter ſit probandum, tamen quia incidit illu-
Exod. 34. minationis vultus Moyſi hiſtoria, ne quis putet corporaliter id fieri non potuiſſe, cognoſcat. Etenim vſu ſolis, quòd multis etiam pallore confectis totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactis ſpecies vultus rutilantis offunditur; oriente die rubent terræ croceo colore perfuſæ, imaginem de beneficio mutuatæ. gemmarum quoque monilia coruſcantia transfunduntur finitimis quod ipſa radiauerint: & miraris ſi Moyſi vultus diuinæ infectus ſit claritate præſentiæ? Miraris ſi refulgente Dei gratia iuſti vaporetur ingenium? Non dubitauit Propheta, qui popoſcit illuminari priùs, vt iuſtitias Domini poſſet addiſcere.

In decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodiui legem tuam.

Granditer affectum pœnitentiam gerentis expreſſit, dicens quòd in aquarum decurſus oculi ſui deſcenderint, ſiue quia per eos tanquam per meatus vndanoum fluentorum, ita exuberantium lachrymarum ſe quidam ductus effuderit, & fletus irrigui per continuum quoddam & iuge profluuium; ſiue quòd ipſi deſcenderint oculi. Habet enim hoc vis ſummi doloris, vt cum lachrymis oculi quodammodo ipſi videantur deſcendere: eo quòd tanta vis lachrymarum ſit, vt putentur oculi in fletus reſolui, & in lacrymas effundi. Oculi ergo ipſi tanquam in decurſus deſcendunt aquarum, quo verbo impetus deplorantium vehemens expreſſius declaratur, ſecundùm illud quod in Canticis ſcriptum eſt: *Fons hor-*
Cant. 4. *torum, puteus aquæ viuæ, & impetus deſcendens a Libano.* Hos impetus Eccleſia deduxit à Libano: hoc im-
Ibidem. petu diluuntur peccata, hoc impetu puri fontis Spiritus
Ioan. 4. ſancti affluit a Libano ſponſa, & a principio fidei tranſi-
Cantic. 4. uit ſæculum, & pertranſiuit ad regnum. Aliis fons eſt, aliis puteus pro captu noſtro gratia ſpiritalis; aliis hortus clauſus, fons ſignatus; aliis hortorum fons, qui in Eccleſiæ dote numeratur; aliis impetus deſcendens a Libano; & magnus impetus, qui nunquam deficit. Non enim de-
Hier. 18. ficient de petra vbera, neque nix à Libano, neque aqua quæ fertur valido vento virgini † Iſrael. Deſcendit
al. Hieru- impetus à Libano, quando collectis in vnum Apoſtolis
ſalem. & pluribus credentibus, factus eſt ſubitò de cælo ſonus,
Act. 2. tanquam vi magna ſpiritus ferretur, & repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto diuerſitates donante linguarum. Bonus impetus, qui lædere neſciat, norit implere. Si quis
3. *Reg.* 19. igitur hunc impetum ſuperuenientis è cælo gratiæ vult mereri, deſcendat etiam ipſe oculis in decurſus aquarum. Qui hũc primum impetum fuderit, illum merebitur. Deſcendit oculis ſuis in hos ductus aquarum, quæ
Luc. 7. lachrymis irrigauit in Euangelio Domini pedes: & ideo
Luc. 8. fidei ſuæ pretio emit animæ ſuæ & corporis ſanitatem, iam non ſanguinis profluo, ſed gratiæ ſpiritalis. Deſcendit ergo Dauid propheta, ideo de peccato gratiam retulit. Deſcendit in aquarum ductus, hoc eſt, repleuit eos, & decurrentium aquarum lachrymis ſuis fluenta cumulauit, aut inanes & vacuos ductus ſolis repleuit fletibus, aut (quod elocutionis moralis quidam ſenſus oſtendit) deſcendit in aquarum ductus, tranſiuit eos. Et poſſemus dicere: Tranſcendit eos, & ſupergreſſus eſt: ſed minuitur vis eloquij, quos vis maior affluentiæ deſcendentis quam aſcendentis exprimitur. Vide rogo quid de vſu verba habeant, impetum ſuum ſermo propheticus non amittat, licet vſus ipſe ſcriptorum ſenſui ſeruite, maiore decore conſueuerit. Diuersè hoc & ſæpe ſignificauit, & prope-
Pſal. 6. modum incrementa ſemper aſſumpſit. Dixit enim pri-
Pſal. 41. mo: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo.* Dixit iterum: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes.* Dixit etiam: *Et potum meum cum fletu miſcebam.* Hic addidit, dicens: *In decurſus aquarum deſcenderunt oculi* *Pſal.* 101.
mei. Hoc ſecutus in Threnis Hieremias, affectum doloris expreſſit, vim oculi deſcendentis imitatus. Sic enim habet: *Defecerunt in lachrymis oculi mei, conturbatum eſt cor meum.* Tanquam deſcenderent oculi, qui deficiunt in lachrymis. Et alibi: *Oculus meus abſorptus eſt.* *Thren.* 2.
Sed plus eſt aquas lachrymis vincere, quàm oculos abſorberi fletibus. Et alibi idem Hieremias: *Clamauit cor* *Thren.* 3.
eorum ad Dominum: muri filia Sion deducant vt torrentes lachrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non ſileat pu- *Thren.* 2.
pilla oculi tui. Oculi igitur qui torrentes deducunt lachrymis ſuis, ipſi in ductus aquarum deſcendunt; hoc eſt, cumulantur vt faciant eos ſuis augentes fletibus impetu exundare torrentiũ. Sunt tamẽ codices qui habẽt: διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου hoc eſt, Ductus aquarum duxerunt oculi mei. Sed ego in Græco codice meo κατέβησαν legi, hoc eſt, deſcenderunt, in quo poteſt fieri vt in vtramli-
bet partem duarum adiectione aut diminutione litte- 2. *Reg.* 13.
rarum ſcriptor errauerit. Et habuit quidem multa quæ 2. Reg. 18.
fleret, vel inceſtum filiæ, vel interitum filiorum: ſed hic 2. *Reg.* 12.
non hoc fleuiſſe ſe dicit, ſed quia non cuſtodiuit legem *Ibidem.*
Domini. A ſancto viro plus culpa quàm ærumna defletur. Fleuit itaque quando ei Nathan de Vriæ morte indignationem Domini nuntiauit: & peccatum ſuum de præuaricatione legis agnouit. Denique filio in ægritudine conſtituto, neque cibum ſumpſit, neque regium thronum aut cubile conſcendit: ſed ſtratus in terra ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filij mortem, quàm
peccati pœnam in illo lauare deſiderans. Fleuit, quan- 2. *Reg.* 12.
do numerato populo repente corde percuſſus eſt. Denique *peccaui*, inquit, *grauiter, peccaui ſtultè.* Fleuit igitur primò, quia elatus regia poteſtate, quærendo numerum plebis, menſuram egreſſus eſt conditionis humanæ: deinde quia ſui erroris pretio vindicabatur in plebem. Sed a Domino hæc propoſita pœna fuerat, non à rege eſt poſtulata. Domini tamen ſe committendo
miſericordiæ, electionis cauſam probauit, ſimul quia *Ibidem.*
propter eum populus laborabat, ipſéque ſe offerendo pro populo, elationis ſoluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

In octonarium decimumoctauum enarratio.

Zadic.

SEquitur Zadic littera decimaoctaua, quæ Latina in- *Thren.* 3.
terpretatione dicitur Conſolatio. Poſt more torrentium lachrymas defluentes, & graues fletus doloris, *Eccleſ.* 7.
oportebat conſolationem ſequi. Nam qui in doloribus *Mat.* 5.
ſunt, conſolatione indigent: & qui grauibus ærumnis pœnas commiſſorum luerunt criminum ſperant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria delicta lauerunt, requiem promerentur. Hæc omnia in ſcripturis diuinis qui quærit, inuenit. Nam & primum illud, vt in dolore poſitos conſolemur, docet illa quæ in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos & exules Iudæo-
rum: *Ite, proficiſcimini filij: ego autem relicta ſum deſerta. Exui* *Baruc.* 4.
me ſtola pacis, indui autem me ſacco precationis meæ; clamabo ad Excelſum in diebus meis. Animo æquo eſtote filij, clamate ad Deum, & extrahet vos de manu principum inimicorum. Ego enim ſperaui in illo æternã ſalutem veſtram. Credentibus igitur in Dominum, eſt in Domini miſericordia conſolatio. Eſt etiam aliud conſolationis genus iis qui graues
ſoluerint pœnas, vt habes ſcriptum in Eſaiæ libro: *Eſai.* 40.
Conſolamini, conſolamini populus meus, dicit Dominus: ſacerdotes loquimini in cor Hieruſalem, conſolamini eam, quoniam repleta eſt humiliatio eius, ſolutum eſt peccatum eius; quoniam accepit de manu Domini duplicia peccata ſua. Etiam ſi fides deerat, pœna ſatisfecerat. Releuantur ſolutione pœnarum, qui abſoluuntur commendatione meritorum. Tertium
eſt, cum lachrymis crimen abluitur, vt eſt illud: *Diſ-* *Pſal.* 6.
cedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Quod etiam hoc loco, & pleriſque aliis, in libro Pſalmorum faci-

De pœni. di. 3. c. prima conſolatio. & li. 4. ſnt. di. 15. §. attende lector. le reperitur. Conſolatio igitur prima ordine eſt, quoniam non obliuiſcitur Deus facere miſericordia, neque in æternum proiicit quos putauerit coercendos. Secunda, quòd decurſis ſuppliciis quæ propter peccata noſtra tolerauimus, ad veniam pertinemus. Vnde nonnulli philoſophi diſputauerunt obeſſe improbis abſolutionem, prodeſſe mortem: eo quòd in illa ſit incentiuum delinquendi, in morte autem finis. Hoc ſumptum eſſe de noſtris cui dubium, cùm in Prouerbiis Salomonis ſit: *Qui parcit baculo, odit filium ſuum: caſtigat enim Dominus quem diligit?* *Prou. 3. & 13.* Et infra: *Flagellum equo, & ſtimulus aſino imperat, virga autem nationi imprudenti.* *Prou. 26.* Pœna enim corrigit & emendat errantem. Si talis eſt qui emendari non H queat aufertur è medio, ne grauiora committat: Mortuos enim iam neſcit errare. Ideóque & Eccleſiaſtes ait: *Eccl. 4.* *Et laudaui ego mortuos magis quam viuentes? & optimum iudicaui ſupra hos eum qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc opus malum.* Mortuus præfertur viuenti, quia peccare deſiuit. Mortuo præfertur qui natus non eſt, quia peccare neſciuit. Nunc dicamus etiam de iis qui pœnas ſcelerum ſoluerunt ſuorum. Nonne iſti tolerunt culpæ pretium, iam non integra his pœna debetur? *Eſai. 40.* Clamat per Eſaiam Dominus: *Conſolamini populus meus?* quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua. *Plat. in Menone.* Diſcite vnde Plato hæc ſumpſerit. Erudiendis gratia in Ægyptū profectus, vt Moyſi geſta, legis oracula, & prophetarum dicta cognoſceret, audiuit conſolationem populi, qui ſupra peccati modum videbatur fuiſſe punitus: & hunc locum quadam adopertum dote verborum in dialogum tranſtulit quem ſcripſit de Virtute. Quem locum tamen Dominus in Euangelio pleniùs comprehendit, & apertiùs declarauit, dicens per Abrahæ perſonam ad illum diuitem ſæculi huius: *Luc. 16.* *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolationem habet, tu verò cruciaris: & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt iji qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* Sed iam audiamus quid iuſtus in conſolando ſe loquatur.

Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Verè iuſtus vir, qui lachrymis profluens, inuolutus ærumnis, graui ſupplicio delicta perſoluens, non tædio vincitur, non metu frangitur, non labore laſſatur, non ingratus aut triſtis eſt. Plerumque enim vulgus hominum ſua delicta non repetens, iniuſtè ſe putat tolerare quæ patitur. *Prou. 18. Luc. 23.* At verò vir iuſtus, qui ſeipſum ſtatim in exordio ſermonis accuſat, iuſtitiam Domini prædicat, quòd meritis ſuis digna patiatur. Dicendo autem iuſtum Deum, de ſua quidem iniuſtitia antè pronunciat, ſed de iuſtitia Domini ſperat & veniam. Iuſtus enim non ſemper iraſcitur, ſicut enim vltor culpæ, ita moderator eſt pœnæ: ſicut vindex peccatorum, ita remunerator eſt virtutum, optimorúmque meritorū. Qui vult dare præmiū, debet expectare certamen, quia nemo ſine certamine coronabitur. *2. Tim. 2.* Siuit ergo nos ſæpe tentari, volens iuxta præmia dare, luctanti vtique, non dormienti. Non decet redimitos floribus coronari, ſed puluerulentos: nec molles deliciis, ſed labore exercitatos ornat victoria. Iuſtus ergo in aduerſis ſuis iuſtitiam Dei laudat. Sed non hoc ſentit amiſſis teneris pater liberis; non immaturo nuptæ viduatus conſortio, non æger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captiuus in laqueo. *Hier. 12.* Clamat tamen Hieremias, cum futuræ annuntians populis captiuitatis ærumnam, in luti voragine turpi necandus illuuie mergeretur. *Iuſtus es Domine.* Clamabat iterum cùm victæ plebis miſerandis ſeruitiis angeretur: *Thren. 1.* *Iuſtus eſt Dominus, quia os eius ad iracundiam irritaui.* *Ibidem.* Et ſub alia littera: *Ita foris ſine filiis ferit, & ab intus mors*: hoc eſt, ſicut in paradiſo fecit, ita & in huius ſæculi ærumnam deſæuit. *Sap. 2.* Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. *Iuſtus es Domine.* *Dan. 3.* Clamabant Hebræi cùm propter virtutem deuotionis, & fidei gratiam, fornacis ardentis ambirentur incendiis: *Iuſtus es Domine in omnibus quæ feciſti:* & ideo meruerunt vt illæſi ignibus, Domini iuſtitias G prædicarēt. Daniel quoque propheta ſecundò in lacum miſſus leonum, & immanium ferarum ſæuitia atque horrore circumdatus, recta omnia in conſpectu eſſe Domini imperterrito clamore iactabat. *Dan. 14.* Ionas incluſus vtero beſtiali, anhelandi vix habens commeatum. *Ionæ 2.* Iuſtus iniuſtorum ſorte damnatos clamabat de ventre ceti in mari cum voce laudis & confeſſionis: † *immolabo tibi.* *al. ſuplico.* David cum fugeret à facie Abeſſalon parricidalibus armis & terris pulſus, & regno egreſſus, cùm pro tutius populi ſe offerret excidio, dicebat: *2. Reg. 15.* *Iuſtus es Domine & rectum iudicium tuum.* Grex innocens iſte quid fecit? Ego paſtor feci malum apud iuſtum Deum, pœna de culpæ H auctore ſumatur. *2. Reg. 24.* Ipſe patet fidei Abraham, cùm ad immolandum vnicus à ſene filius poſceretur, paternæ pietatis affectum diuinæ confeſſione iuſtitiæ temperabat dicens: *Gen. 22.* *Iuſtus es Domine.* Non enim poſcis alienum, ſed tuum repoſcis: ipſum tibi reſtituo quem dediſti. *1. Par. 29.* Hunc imitatus Iob extinctis liberis, patrimonióque nudatus amiſſo, amictum ſui corporis ſcindens, ait: *Iob. 1.* *Nudus natus ſum, nudus* (inquit) *& moriar. Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen Domini benedictum.* Omnes ergo iuſtum Dominum prædicemus: & qui moribunda ſepulchro ſua membra componit, & qui damno ferit- I tur, aut funere filiorum, dicat: *Iuſtus es Domine.* Quid enim noſtrum amittimus? Clamat Apoſtolus: *2. Cor. 4.* *Quid habes quod non accepiſti?* Quod habemus ergo, accepimus: quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Iuſtus Dominus in periculis, iuſtus in damnis, iuſtus in vltionibus eſt, non ſolùm quia vnuſquiſque iuſtè culpæ ſuæ pœnas luit, verumetiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur. *Act. 5.* Ananias & Sapphira in Actibus Apoſtolorum fraudati pretij quod de agri venditione perceperant, crimen admiſerunt, qui poterant nihil offerre, & crimen euadere. Verùm ne quis impune circūſcribendos Apoſtolos arbitraretur, aut miſericordiæ ſuæ munus fraude contaminaret perfidiæ, morti addictis *Exod. 14.* K æternæ perfidis, vniuerſos ad fidei ſtudium iuſto terrore compoſuerunt. Pharao cum populo ſuo fluctibus merſus, mundanæ conuerſationis exemplum eſt, ne quis *Exod. 9.* Dei populum perſequatur. Denique potuit eum Deus voluntati ſuæ facere obedientem, ſed eius pœna omnes voluit emendari. Ideóque dicit ad eū Dominus: *Rom. 9.* *Quia ad hoc ipſum te excitaui, vt oſtendam in te virtutem meam: & annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.* Non vtique Dominus ſuæ laudis, ſed noſtræ correctionis incrementa quærebat. Omnes ergo ſapientes dicunt: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Neque enim tradimur aduerſariis ſine iudicio ipſius, neque ſine ipſius iudicio L in tribulationes venimus. Hæc iuſtorum eſt conſolatio hoc eſt Domini iudicium. Denique & ſupra habes: *Octon. 7.* *Memor fui iudiciorum eorum, quæ à ſæculo ſunt, & me conſolatus ſum.* Aduertis ergo quia iudicia Domini conſolationes ſunt.

Mandâſti iuſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Verùm nimis mandâſti, an nimiam veritatem? Sed & nimia veritas plena laudis, & nimium mandare, prouidentiæ atque cautelæ eſt. Etenim infirmos nouerat, ideo M ſæpius admonebat, vt non obliuiſcerentur.

Exquiſiuit me zelus domus tuæ, quoniam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.

Exquiſiuit me zelus. Eſt zelus ad vitam, & eſt zelus ad mortem. Ad vitam zelus eſt diuina præcepta ſeruare, & amore Domini eius cuſtodire mandata, vt fecit Phinees, de quo legimus in numeris, dicente Domino ad Moyſen: *Num. 25.* *Phinees filius Eleazar filii Aaron ſacerdotis ſedauit furorem meum à filiis Iſrael, in eo quòd æmulatus eſt zelum meum in illis, & non conſummaui filios Iſrael in zelo meo, ſicut dixit: Ecce ego do ei teſtamentum pacis, & erit illi & ſemini eius poſt eum teſtamentum ſacerdotii æterni, propter quod æmulatus eſt Deum ſuum, &*

Num. 26. *exorauit pro filiis Iſrael.* Cæſa iacebant viginitiqua-
Num. 25. tuor millia populorum, tendebat pœna in omnes, nec
vllus finis exitij. Arripuit ſicumaſtem Phinees, duos oc-
cidit interdicta ſibi conſuetudine copulatos, redemit
omnes, indignationem Domini mitigauit, dedit victo-
riam quibus negabat ſalutem. Quam ſalututis eſt igitur
Dei zelus? Non vnius temporis illud vitiũ fuit. & nunc
Madianitis miſcetur Iudæ. Madianitis eſt quæ nullo
eſt vxoris legitimæ copulata coniugio, nullo fidei iuncta
conſortio. Madianitis eſt hæreticorũ perfidia, cùm po-
pulum Dei tentat. Quam multis populis meretris iſta
feralis irrepſit quæ publico funere totũ populum com-
muni morte tumulauit? Veni & nunc Phinees, arripe
gladium verbi, interfice perfidiã, iugulato hæreſim, ne
propter eam populus vniuerſus intereat. Vrget ira cæle- B
ſtis, percute ipſam vuluam impietatis, generatoriumque
perfidiæ, ne partus formetur infelix, ne adulterina con-
ceptio diffundat ſeminarium præuaricationis & ſcele-
ris, vt Dominus tecum ſtatuat teſtamentum pacis, & te-
ſtamentum gratiæ, teſtamentum promiſſionum cæle-
ſtium. Zelum habere debet ſacerdos, qui incorruptam
ſeruare ſtudet Eccleſiæ caſtitatem. Et ideo princeps ſa-
Ioan. 2. cerdotum dicit: *Zelus domus tuæ deuorauit me.* Et Phi-
Num. 25. nees ſacerdos erat, & nepos ſacerdotis, & filius ſacerdo-
tis. Bonus zelus & vtilis in ſacerdote, præcipuè ne ne-
gligens, ne remiſſus ſit. Melius eſt vt vnius aut duorum
damnatione plurimi liberentur, quam duorum abſolu- C
tione plures periclitentur. *Exquiſiuit* (inquit) *me zelus do-
mus tuæ.* Vides quia zelus Dei gratia eſt, qui exquirit, qui
superuenit, qui ſe iuſti infundit pectori. Zelus Dei vita
Ioan. 2. eſt. Denique Dominus ait: *Zelus domus tuæ deuorauit
me.* Sicut enim ante in Adam deuorauerat hominem
4. Reg. 2. mors præualens, ita zelus deuorauit quem viuificauit in
3. Reg. 19. Chriſto. Zelum habuit Elias, & ideo raptus ad cælum
1. Mac. 2. eſt. *Zelans*, inquit, *zelaui Dominum.* Zelum habuit Ma-
al. bara- tathias † bar Ioannis, qui aduerſus ſacrilegia Antiochi
tius. excitauit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes ſibi ini-
Pſal. 138. micos ſuos putant qui ſunt hoſtes Dei, quamuis patrem,
Luc. 6. fratres, ſorores. Omnibus dicit: *Et hoſtes facti ſunt mi-
hi:* ſicut Dauid ait. Quid multa? Apoſtolus quoque Do- D
al. Iudas. mini hoc declaratus eſt nomine, vt† Simon Zelotes dice-
retur ſicut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gen-
tilium vitam ſibi acquiſiuit æternam, quam negligentia
atque deſidia Iudæorum populus amiſit. Ideóque ſcri-
Eſai. 26. ptum eſt: *Zelus apprehendet populum ineruditum.* Quo-
niam populus qui erat eruditus in lege nullum fidei ha-
bebat ardorem. Contulit ſe zelus ad gentes: cuius tanta
eſt gratia, vt electionis prærogatiuam vicerit, & erudi-
tionis induſtriam ſuperarit. Denique apprehendens po-
pulum ineruditum, fecit eſſe meliorem. Itaque ea gra-
tia operata eſt in populo nationum, vt hereditatem Do-
mini mereretur, quam operatus eſt Dominus, vt Eccle- E
ſiam ſibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas
Cant. 8. eſt. Denique valida eſt ſicut mors charitas, durus ſicut
inferi zelus. Durus zelus, quem vitæ huius nulla vincit
illecebra. Durus ſicut inferi, per quem peccato morimur
vt viuamus Deo. Angeli quoque ſine zelo nihil ſunt, &
ſubſtantiæ ſuæ amittunt prærogatiuam, niſi eam zeli ar-
dore ſuſtentent. Denique in Apocalypſi Ioannis Do-
minus ad angelum Laodiceæ dicit: *Scio opera tua, quod
Rom. 9. neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus eſſes, aut
calidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo:
Apoc. 3. quia dicis, Diues ſum & ditatus, & nullius egeo; & neſ-
cis quòd tu es miſer, & miſerabilis, & mendicus, & nu-
dus, & cæcus. Conſulo tibi vt emas à me aurum igne proba-
tum.* Hic eſt Dei zelus, hic eſt fidei vapor, deuotio-
nis feruor, qui nos velut ſuauem cibum in Chriſto re-
mollit & format. Quanta Domini gratia, vt nos in ſuo
ore cõſtituat, & quaſdam meritorum noſtrorũ epuletur
dapes, ac ſi meremur, deuoret, ſi noſtri cibi ſuauitatibus
delectatur? Beatus quẽ ſapientia deuorauerit, quẽ virtus
hauſerit, quẽ iuſtitia receperit: culpa in eo habere nõ po-
teſt portionẽ quẽ abſorbuerit remiſſio peccatorum. Vbi
enim error inueniet, quẽ integritas immaculata ſuſcepe-
Zach. 8. rit? Et quid miremur, ſi angeli eum habent? Ipſe Deus
pater ait: *zelans zelabo Hieruſalem zelo magno.* Quia Deus

A magnus, ideo & zelus eius magnus eſt, & pro vniuſcuiuſ-
que perſonæ qualitate, ita & zelus aut mediocris aut
magnus eſt. Zelo vindicatur Hieruſalem, zelo Eccleſia Ioan. 2.
congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia poſſi- Matt. 11.
detur. Dominus quoque Ieſus ait: *Zelus domus tuæ co-
medit me* increpãs Iudæos quod domum orationis fece-
rint ſpeluncam latronum, fecerint & domum negotia-
tionis. Sed non ſolùm locum Eccleſiæ zelare debemus,
ſed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei. ne
ſit, domus negotiationis, aut ſpelunca latronum. Si enim
lucra, quæſtus, & pecuniæ emolumenta aucupemur,
domum negotiationis fecimus. Si inuadamus alienas
poſſeſſiones, fines viduę vel minorum, fecimus ſpe-
luncam latronum. Veniat ergo verbum Dei, & de hac Ibidem.
B domo proiiciat fures, direptores, caupones, vt mundum
ſit cor tuum, pectus tuum. Sed eſt zelus ad culpam, eſt Pſal. 72.
zelus ad gratiam. Nam & ipſe Dauid ait: *Zelaui in pec- Eccl. 6.
catoribus pacem.* Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: *Non* Eccleſ. 26.
*zeles mulierem ſinus tui, ne oſtendat ſuper te malitiam doctri-
na nequam.* Et mulier zelotypa in muliere fideli iure
reprehenditur. Aduertimus ergo quòd menſura quæ-
dam & diſciplina ſit zeli, ſicut diſciplina virtutis. Et ideo
beatus qui zeli nouerit diſciplinam, & oderit eos qui
Domini gratiam relinquentes, ſalutem propriam dere-
linquunt, errorem ſibi fraudis adiciſcunt. Ideóque ait: *Quo-
niam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.* Qui ſunt iſti
C inimici? Si populus Iudæorum, quomodo inimici erant
ſub eius imperio conſtituti? Dauid enim Iudæos omnes Ioan. 1.
regno proprio gubernabat. Si gentiles, quomodo obliti
verborum Dei, qui legem Domini neſciebant? Ne-
mo enim niſi id quod perceperit, obliuiſci poteſt. Illi
ergo inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in pro- Pſal. 138.
pria ſua venientem non erant recepturi. Hos graues ho-
ſtes, hos inimicos ſuos Propheta teſtatur, non qui ſibi
eſſent, ſed qui Chriſto rebelles. Denique alibi ait: *Et ſu-
per inimicos tuos tabeſcam. Iuſto odio oderam illos.* Grauiora Rom. 11.
putans arma perfidiæ eſſe, quàm pugnæ. Nemo enim
grauior hoſtis omnium, quam qui omnium lædit aucto-
rem. Ideo ergo zelo magno acquiſitus eſt populus na-
D tionum, quoniam à ſuo Deus populo negabatur. Nec
enim poterant aut fidei deuotionem, aut diſciplinam te-
nere virtutis, qui memoriam preceptorum cæleſtium
non tenebant. Sic Adam de paradiſo eiectus eſt, ſic po- Geneſ. 3.
pulus Iudæorum de prærogatiua electionis excluſus eſt. Rom. 11.

Ignitum alloquium tuum nimis, & ſeruus tuus dilexit illud:

Ignem quidem Dominus miſit in terram, non vt ex Luc. 12.
Sodomitano rurſus, ſicut ſcriptum eſt, arderet incendio; Geneſ. 19.
nec vt eam donatę munere fœcunditatis, aut vſu vel flo- Geneſ. 13.
E re viriditati exueret. Opus enim ſuum Dominus pro- Gen. 1.
bare magis atque augere, quam minuere aut damnare
conſueuit. Neque verò dignum erat vt elementa innoxia
noſtri luerent ſceleris vltionem. Quid natura delique-
rat, ſi adulta iam ſoboles errauit? Non erat partus in vi-
tio, ſi deuio lapſa eſt errore progenies. Non eſt hic natu-
ra, ſed vſus in culpa. Quem ergo Dominus ignem in no-
uo ſparſit teſtamento? Qui ſecretos mentium diuinæ ar-
dore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fi- Luc. 12.
dei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis ac-
cenderet. Hoc igne calefactus dicit Hieremias: *Et erat* Hier. 20.
ignis flammigerans in oſſibus meis. Hoc ſermonum igne
cæleſtium vaporati Cleophas & ille alius qui ſimul
cum Domino ab Hieruſalem vſque ad caſtellum con-
fecerant iter, dicebant: *Nonne cor noſtrum ardens erat in* Luc. 24.
nobis, cùm aperiret nobis ſcripturas? Ignis ergo hic, ſermo
Chriſti eſt. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, neſ-
cit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonum
fundamentum poſito, apoſtolicum illud aurum pro- 1. Cor. 3.
batur: hoc igne illud mutum vel operum examinatur Pſal. 11.
argentum: hoc igne pretioſi illi lapides illuminantur,
fœnum autem & ſtipula conſumitur. Mundat ergo hic 1. Cor. 13.
ignis animum, conſumit errorem. Vnde & Dominus
ait: *Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus* Ioan. 15.
ſum vobis. Hic eſt ignis qui ardet ante Dominum. Leuit. 6.

Niſi enim qui flagrantiam deuotionis ſumpſerit, præſentiam Domini habere non poterit. Accēde hunc primum
2. Cor. 4. ignem in mentibus tuis, vt Chriſti tibi lumen effulgeat.
Exod. 3. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, non exurit vt perdat. Hic enim habitare Chriſtum per fidem facit, hic ignis extinguere materialium ſæua flammarum
Dan. 3. conſueuit incendia. Denique Hebræi hoc igne ſucceſſi, fornacis ardētis vaporem nec timere, nec ſentire potuerunt. Merito ergo bonus ſeruus diligit ignitum Domini alloquiū, quo inducitur charitas, quæ excludit timorem.
1. Ioan. 4. Pulchrè autem addidit, *nimis*, quia omnis quidem doctor inflammat audiētis affectum, ſed ſupra omnes eſt ſermo
Hebr. 4. Dei, diuiſiones artuum & intima penetrās medullarum.
Prou. 22. Tripliciter ergo deſcribe tibi ignitum alloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideo ait Dominus: *Scrutatus ſum Hieruſalem ad*
Sophon. 1. *lucernam.* Sed neminem in ea vel qui mundaretur, vel qui incenderetur, aut illuminaretur, inuenit: ideo eam in tenebris dereliquit. Nec mireris ſi ſeruus diligit ignitum Domini alloquium, quod & ſponſa dilexit, quæ ait: *Sicut re-*
Can. 4. *ſticula coccinea labia tua.* In cocco enim ſpecies ignis, & crucis Dominicæ ſanguis rutilat. Coccinea labia Domini, quę paſſionem propriam loquebantur. Denique in Exodo coccum pro igne collocatum eſt. Non enim ex cocco
Exod. 35. mundus, ſed ex quatuor conſtat elementis. Sed in cocco figura ignis expreſſa eſt, cuius vapor niſi cælum atque aerem, maria, terraſque penetraret, omnia tāquam effœtis viribus ſoluerentur. Per reſticulam igitur vinculum perſuaſionis agnoſcimus: per coccum vel cupiditatis ardorem qui ſcintillat in animis audientium, vel indicium paſſionis. Vnde & alibi ait ſponſa: *Labia eius lilia ſtillantia*
Can. 5. *myrrham plenam.* Per myrrham enim paſſionis vnguen-
Ioan. 19. tum, & reſurrectionis gratia declaratur, quæ redíuiuum vitæ odorem ſuſcitatis mortuorum viſceribus infundit. Merito igitur alloquij eius accipiens ſuauitatem, excla-
Cant. 5. mans ſponſa teſtatur: *Fauces eius dulcedines, & totus deſiderium.*

Iuuenis ſum ego, & deſpectus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuuenis ſum ego. Multis ſanctorum qui à prima adoleſcentia exercitati ſunt duris laboribus, poteſt hic verſiculos conuenire. Nam & Ioſeph cùm à fratribus iunior
al. iunior. in Ægyptum venderetur † iuuenis erat & deſpectus, qui
Geneſ. 37. ad ſeruitutis iniuriam vendebatur. & poſtea cùm edu-
Gen. 40. ctus è carcere, præpoſitus Ægypto, populis frumenta di-
Geneſ. 41. uideret, fratribus vicem iniuriæ non referret, ſed refuſo
Gen. 44. pretio alimenta donaret, ſenilem patris a fame atque ieiunio vindicaret ætatem, curruque ſummiſſo obuius, &
Geneſ. 47. famulantibus cæteris amplę poteſtatis inſignibus adoraret, iure dicebat: *Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non oblitus.* Ipſe Dauid quoque iunior fratri-
1. Reg. 16. bus, cùm patris oues paſceret tanquam vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt ſacerdoti, quaſi indignus qui vngeretur in regnum, ſed à ſacerdote quæſitus, & accerſitus a paſcuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit.
1. Reg. 17. Poſtea quoque progreſſus ad bellum, cùm Golias totum populum Iudæorum corporis ſui mole deſpiciens, ſingulari certamine prouocaret timentibus cæteris popoſcit a rege, vt congrediendi ſibi permitteret facultatem. Needum quidem tanto certamini habilis æſtimatus eſt, rege dicente: *Non potes ire ad Allophylum,*
Ibidem. *& pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator eſt a iuuentute ſua.* Neque eſſet admiſſus, niſi feciſſet fidem quòd in ſua adoleſcentia leonem ſuis manibus ſtrangulatum, extractis raptæ ouis cruribus peremiſſet. Ipſe etiam deſpectus ab Allophylo, quòd aduerſus ar-
Ibidem. matum præliatorem cum virga & lapidibus proceſſiſſet, retulit non viribus ſe fretum eſſe, non armis, ſed in nomine Domini confidentem ad prælium eſſe progreſſum,
1. Reg. 18. vt laceſſitæ plebis auferret opprobrium. Hic ergo iuuenis atque deſpectus ſtrauit Allophylum, potitúſque victoria, in decem millibus iuuencularum pſallentium

G teſtimonio triumphauit. Gerebat enim typum eius qui quaſi deſpectus venturus eſſet in terras, & ſine legato, Eſai. 63.
ſine adiutore, ſine nuntio totum populum mundi huius crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderent animæ ſanctorum, per baptiſmatis ſacramentū renouatæ, quod verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi ſui gladio trucidaſſet. Iacet igitur verus Golias humilitate filij Dei ſtratus, amiſit caput, quod in multas artes Luc. 11.
vertebat & fraudes. Pſallunt ſecuræ iam animæ, quæ antè peccatorum ſuorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt, corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: *Saul triumphauit in millibus Dauid in de-*
H *dem millibus.* Rex ille durus indignatur, & iraſcitur 1. Reg. 18.
diabolus, eo quod canerent iuuenculæ: quia diuitiæ filius paucos decepit, Chriſtus totum mundum redemit. Dicit ergo Chriſtus natus ex Virgine: *iuuenis ego ſum &*
deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Dicit etiam po- Pſal. 120.
pulus nationum, ille in prima lectione deſpectus, rudis adhuc in fide, & ſtudio primæuæ deuotionis adoleſcens, vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta: *iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.* Ille ego deſpectus antè, iam præferor: iam antèponor electis. Ille ante deſpectus populus peccatorum, habeo cæleſtium ſacramentorum veneranda
I conſortia. Iam menſæ cæleſtis honore ſuſcipior, epulis meis non pluuia vndatur, non terræ partus laborat, non arborum fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes: Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus: Non Ioan. 6.
iam ad ſatietatem mei annuos expecto prouentus, Chriſtus mihi quotidie miniſtratur. Non verebor ne qua mihi cæli intemperies, aut ſterilitas ruris immineat, ſi pij cultus diligentia perſeueret: non iam coturnicum Num. 11.
pluuias mihi opto deſcendere, quas antè mirabar: non Exod. 16.
manna, quod antè cibis omnibus præferebam, quia qui manna manducauerunt patres eſurierunt. Meus cibus Ioan. 6.
K eſt, quem ſi quis manducauerit, non eſuriet. Meus cibus Pſal. 103.
eſt, qui non corpus impinguat, ſed confirmat cor hominis. Fuerat mihi antè mirandus panis de cælo, ſcriptum Pſal. 77.
eſt enim: *Panem de cælo dedit eis manducare*, ſed non erat verus ille panis, ſed futuri vmbra. Panem de cælo illum verum mihi ſeruauit pater. Mihi ille panis Dei deſcendit de cælo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudæis Ioan. 6.
deſcendit, non ſynagogæ deſcendit, ſed Eccleſię deſcendit, ſed populo Dei iuueniori deſcendit. Nam quomodo Ibidem.
Iudæis deſcendit panis qui vitam dedit, cùm omnes qui illum panem manducauerunt, hoc eſt manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deſerto mortui ſunt?
L Quomodo ſynagogæ deſcendit, cum ſynagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Denique ſi accepiſſent panem verum, non dixiſſent: *Domine da nobis ſemper panem hunc.* Quid petis Iudæe, Ibidem.
vt tribuat tibi panem quem dat omnibus, dat quotidie, dat ſemper? In te ipſo eſt vt accipias hunc panem. Accede ad hunc panem, & accipies eum. De hoc pane dictum eſt: *Omnes qui elongant ſe abs te peribunt.* Si te elongaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eum, viues. Pſal. 72.
Hic eſt panis vitæ. Qui ergo vitam manducat, mori non Ioan. 6.
poteſt. Quomodo enim morietur, cui cibus vita eſt? Quomodo deficiet qui habuerit vitalem ſubſtantiam? Acce- Ibidem.
M dite ad eum, & ſatiamini, quia panis eſt: accedite ad eum, Ioan. 4.
& potate, quia fons eſt: accedite ad eum & illuminami- Pſal. 33.
ni, quia lux eſt: accedite ad eum, & liberamini, qui vbi 2. Cor. 3.
ſpiritus Domini ibi libertas: accedite ad eum, & abſol- Ioan. 1.
uimini, quia remiſſio peccatorum eſt. Quis ſit iſte, quæritis? Audite ipſum dicentem: *Ego ſum panis vitæ: qui venit* Ioan. 6.
ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam. Audiſtis eum, & vidiſtis eum, & non credidiſtis ei, ideo mortui eſtis: vel nunc credite, vt poſſitis viuere. Sed miramini Moyſen, quia patres veſtros per mare ſiccis duxit veſtigiis. Moyſes non imperauit, imperauit: non iuſſit Exod. 14.
mari, ſed ſeruiuit iubēti fluctibus. Moyſen laudatis, quia regem Pharaonem cum exercitu ſuo merſit. Moyſes orabat, & alius impetrabat. Moyſes precabatur, Chri- Ibidem.
ſtus operabatur. Moyſes fugiebat, Chriſtus inſequebatur. Moyſes columnam ſequebatur, vt nocturnas tene-

bras declinaret, Chriſtus illuminabat. Moyſen agnoſcis, A
Exod. 15. qui aquæ amaritudinem temperauit. Moyſen agnoſcis,
Exod. 17. qui aquam produxit de petra: Chriſtum non agnoſcis,
Exod. 14. qui veſtigiis Ægyptij regis ſtrauit exercitum, & abyſſi
merſit profundo: qui nos liberat quotidie de mundi hu-
ius fluctibus, ne nos ſæculi huius procella demergat.
Num. 26. Quid profuit patribus tranſire per mare Rubrũ, quibus
Num. 20. ad terram repromiſſionis non licuit peruenire? Quicum-
Deut. 34. que enim exierunt de Ægypto, perierunt in deſerto.
Mortuus eſt Aaron, mortua eſt Maria, mortuus eſt &
ipſe Moyſes: ſolum Ieſum Naue nominis ſacri ſimilitu-
do ſeruauit. Plandat Iudæus, quia ſitienti illi yndam ſaxa
vomuerunt: mihi de corpore Dei fons fluxit æternus:
meas amaritudines bibit Chriſtus, vt mihi ſuæ donaret B
gratiæ ſuauitatem. Dicit ergo populus Chriſtianus: *Iu-*
Eſai. 53. *uenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.*
Bene hoc dicit, qui iuſtificauit Deum baptiſmatis ſacra-
mentis. Qui enim baptizatur, iuſtificat Deum, quia pec-
cata propria confitetur, & a Domino ſuorum præſto-
Matth. 3. latur indulgentiam peccatorum. Iuſtificauit Deum Da-
Pſal. 50. uid, qui ait: *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, vt*
iuſtificeris in ſermonibus tuis. Non iuſtificauerunt Deum
Phariſæi, qui baptizari Ioannis baptiſmo noluerunt,
vt in Euangelio legiſti. Non ſolùm iuſtificare ſatis eſt,
Luc. 7. ſed etiam non obliuiſci iuſtificationum Dei, id eſt, vt in- C
temerata gratiæ ſpiritalis dona cuſtodiat, & ſacræ remiſ-
ſionis munera illibata atque inoffenſa conſeruet. Hæc
generalia. Sed etiam ſpecialis ſingulis Chriſtianis ſup-
Matt. 11. petit prærogatiua dicendi: *Iuuenis ego ſum & deſpectus*, ſi
humilis corde, ſi mitis atque manſuetus. Dicat ergo: *Iu-*
uenis ego ſum & deſpectus. Præmittat ætatis generalem ia-
ctantiã, quo plus cõmendet humilitatis ſuæ gratiã. Non
mirabilis humilitas in ſenectute, quæ effœta viribus,
fracta debilitatibus, triſtis doloribus, anhela ſuſpiriis,
cocta curarum æſtibus, & ipſo viuendi affecta faſtidio
alacritatem eſt oblita iactantiæ. Rara ſanè in iuuentibus
eſt humilitas, ideóque miranda. Dum ætas viget, dum
vires ſolidæ ſunt, dum ſanguis exæſtuat, dum ſollicitudo D
neſcitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequen-
tatur, tunc feruet iactantia, tunc ſe iuuentutis ſuper-
bus extollit affectus, tunc humilitas quaſi vileſcit, ab-
iecta contemnitur: tunc ſubiectio degeneris conſcien-
tiæ æſtimatur infirmitas. Grandis igitur morum eſt aſ-
ſuefacienda maturitas, quæ vincat naturam. Denique
ſi conſideremus, in paradiſo defecit humilitas, & ideo
Ezech. 28. venit è cælo. In paradiſo orta eſt inobedientia, & ideo
obedientia cum ſalutare deſcendit. Inflabat caro, vnde
Geneſ. 3. ſubiectio manſuetudinis inueniri non poterat in terris.
Intumuerat omnis præuaricatoris hereditas. Veniens E
Dominus Ieſus primùm ſe exinaniuit, non rapinam ar-
bitratus eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui ſibi acci-
piens, & ſpecie inuentus vt homo, humiliauit ſemetip-
Philip. 2. ſum factus obediens vſque ad mortem. Non te moueat,
quia ſcriptum eſt, vt homo. Non enim ſimilitudinem
ſuſcepit hominis, ſed veritatem. Nam ipſe Apoſtolus
ait alibi: *Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.*
Et vt de Euangelio afferamus exemplum: *Vidimus*, in-
1. Tim. 2. quit Ioannes, *gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre,*
Ioan. 1. *plenum gratia & veritate.* Numquid quia dixit, Quaſi
vnigeniti; ſimilitudinem magis vnigeniti, quàm verita-
tem voluit æſtimari? Non enim ſuperuacuò Chriſtus
aduenit. Iam poteſt dicere homo: *Iuuenis ego ſum &* F
deſpectus, qui erat antè in populo priore ſenex ſuperbus.
Dicit ergo, *Iuuenis ſum & deſpectus*: quomodo Eccleſia,
Nigra ſum, & decora. Præmiſit nigrã, vt augeret deco-
Cant. 1. rem. Sic & hic præmiſit iuuenem, vt augeret humilita-
tem. Non dixit, Nigra ſum decora, ne quod nigrum eſt,
decorum æſtimaretur. Nec dixit, Iuuenis ſum deſpe-
ctus: ne iuuentus deſpicabilis putaretur, ſed ait, *Iuuenis*,
& quod mireris, humilis, non ſuperbus, deiecto propior
quàm tumẽti. Sic & ibi: Nigra ſum ſuperiore peccato, ſed
decora confeſſione peccati, & correctionis ſtudio, atque
amore virtutis. Quamuis ergo, &, ſyllaba, vt gramma-
tici appellant, coniunctiua ſit, habet tamen diſtinctio-
nem, qua confuſio diſiungitur ac ſeparatur: vt ſi dicas
Ambroſium Baſſum intus eſſe, vnus putatur. Sin autem

aſſeras Ambroſium & Baſſum intus eſſe, duo vtique in-
telliguntur. Dicat ergo: *Iuuenis ſum & deſpectus*: quia Pſal. 50.
Chriſtus in paupere atque deſpecto mundum redemit, Luc. 16.
quia Chriſtus humilitate diabolum vicit. Dicat: Deſpe-
ctus ſum, quia cor humiliatum Deus non ſpernit, quia
deſpectus ille Lazarus in Abrahæ nunc requieſcit ſinu,
& diues ille iactantior affligitur in inferno. Deſpectus Exod. 3. &
erat Moyſes, nec ſibi idoneus videbatur, cùm ad libe- 4.
randum Hebræorum populum mitterentur. Deſpectus Hiere. 1.
erat Hieremias, qui dicebat: *Dominator Domine, ecce neſ-*
cio loqui, quia iuuenis ſum ego. Sed facilius iſte deſpectus Ibidem.
eligitur. Denique dicitur ei: *Noli dicere quia iuuenis ſum*
ego: quia ad omnes quoſcumque miſero te, adibis: & om- Luc. 18.
nia quæcumque mandauero tibi, loqueris. Ne timeas a facie
eorum, quia ego tecum ſum, dicit Dominus, vt libe-
rem te. Deſpectus erat ille publicanus, qui oculos ad
cælum non audebat leuare, & ideo facilius quàm ille
Phariſæus exaudiebatur. *Omnis enim qui ſe exaltat, hu-*
miliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum, & lex tua veritas.

Poſſunt quidem ſinguli facere opera iuſtitiæ, ſed non Luc. 21.
in æternum manentia. Diues ille cui abundauerant di-
uitiæ in hoc ſæculo, fortaſſe fecerat aliqua opera iuſti-
tiæ, quorum remunerationem in præſenti vita accepe-
rit, quæ ad vitam æternam non pertinuerint, quod non
magna fuerint opera illa, nec remuneratione digna per-
petua. Quid quod etiam ſi facimus opera aliqua iuſti-
tiæ facimus tamen non continua, ſed rara? Pleriſque non
rapiunt aliena, ſed neſciunt de proprio largiri. Alij inua-
dentes indebitas facultates, quò ſpeciem iuſtitiæ ſibi
quærant ſolent conferre pauperibus. Non eſt iſta in æ- Pſal. 103.
ternum iuſtitia. Multi iuſti plerumque grauiter delique-
runt, non habentes æternæ fructum iuſtitiæ. Soli Deo
ſuppetit in perpetuum per omnia poſſidere iuſtitiam,
qui paſcit iuſtos & iniuſtos. Non enim beneficiis ſolis Matth. 5.
referenda iuſtitia eſt, ſed illa vera iuſtitia eſt, quæ ipſis
quoque defertur inimicis. Meritóque ait iuſtitia Dei:
Diligite inimicos veſtros. Ergo ſicut in æternum eſt iu-
ſtitia ſolius Dei, ita lex Dei veritas. Sed quomodo Sup. oct. 11.
iſtud accipimus? Vtrum quia lex Dei veritas eſt, hoc
eſt vera: & quod ſtatuit Deus omne verum eſt, ſi- Hebr. 6.
cut ſupra ait: *Omnia præcepta tua veritas*? An quia ve-
ritas lex Dei, eſt, quia non mentitur Deus? Apud
eum igitur veritas lex eſt, fallacia præuaricatio eſt: Rom. 7.
Sed & ſic poteſt accipi: Lex Dei veritas eſt. Apud Iu-
dæos ergo non eſt lex Dei, quia non recipiunt veritatem. 2. Cor. 3.
Lex Dei ſpiritalis eſt, ſicut Apoſtolus dixit. Non habent Hebr. 8.
ergo veram legem, qui eam non acceperunt ſpiritaliter. Rom. 0.
Quod autem non verum, mendax eſt: quod mentitur,
occidit. Littera ergo quæ occidit, mentitur: ſpiri- Matth. 5.
tus qui viuificat, verus eſt. Accipiamus & ſic: Lex Dei,
non typus, non vmbra, non exemplar cæleſtium, ſed
ipſa cæleſtia. Vnde & ſcriptum eſt, quia *finis legis eſt Chri-* 1. Cor. 10.
ſtus. Non defectus vtique, ſed plenitudo legis in Chriſto Exod. 12.
eſt: quia venit legem, non ſoluere, ſed adimplere. Sicut
enim teſtamentum vetus venit non ſoluere, ſed imple-
re, ita nouum certificare. Sed ſicut omnis veritas in no-
uo eſt teſtamento, ita & lex per Moyſen data, figura le- Hebr. 9.
gis eſt veræ. Ergo illa lex veritatis exemplar eſt. In exem-
plari enim agni ſanguis effunditur, in veritate Chriſtus
immolatur. Meritóque Apoſtolus cùm præmiſiſſet vi-
tulorũ immolationem ſecundũ legem, adiecit: Neceſſa-
riũ itaque eſt exemplaria cæleſtium his mundari, nam ip-
ſa cæleſtia melioribus hoſtiis, non enim in manufacta
ſancta intrauit Chriſtus exemplaria verorum, ſed in ip-
ſum cælum, & nunc apparet vultui Dei pro nobis. Vt co- Hier. 31.
gnoſcamus autem quia legem nouã dedit Dominus Ie- Hebr. 10.
ſus, habes dicentem ſpiritũ: *Hoc autem eſt teſtamentum quod*
teſtabor ad eos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum,
& in ſenſibus eorum ſcribam eas, & peccati & iniuſtitiæ e-
orum non ero memor. Vbi ergo remiſſio, iam non obla- 2. Cor. 3.
tio pro peccatis. Quo euidenter oſtenditur omne tu ve-

ritatem in Euangelio contineri, quia lex Dei in ſenſibus
hominũ & in cordibus ſcribitur, non in tabulis lapideis.
Qui ergo præcepta Dei non habent in cordibus ſuis, nõ
habent legem, ſiue quia inueteratur in Iudæis, renouatur
in nobis, vmbra eſt, non veritas: vt cùm fiat oblatio pro
peccatis ſecundum legem, non fiat remiſſio peccatorum.
Impoſſibile eſt enim ſanguine taurorum & hircorum
Hebr. 10. peccata mundari. Mendax ergo erat illa remiſſio, donec
remiſſionis veritas adueniret. Quid inde manifeſtius,
quàm Ioannis Euangeliſtæ ſententia, qui ait: *Quia lex per*
Ioan. 1. *Moyſen data eſt, gratia autẽ & veritas per Ieſũ Chriſtũ facta eſt*
τοῦ ς ἀντιδιαςολῶν legis retulit veritatem.
Nam cùm ſit, autem, diſiunctio, intelligendum eſt diſ- H
Ioan. 14. iunctionem ideo interpoſitam, quia ſi veritas fuiſſet in
lege, non fuiſſet gratia facta per Chriſtum. Poſſumus &
ſic intelligere Veritas Chriſtus eſt, ergo veritas lex eſt. Et
ſi mandatum Domini lex eſt, multò magis viuum &
operatorium verbum Dei lex eſt.

Tribulatio & neceſſitas inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.

Iacob. 1. Quærunt tribulationes & neceſſitates iuſtum, & in-
terdum inueniunt, interdum non inueniunt eum. Inueni-
Pſal. 50. tur, cui corona debetur: non inuenitur, qui idoneus certa-
Rom. 5. mini non probatur. Tribulatio igitur velut quædã gratia
eſt. Deinque ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus. An
non eſt gratia, quæ operatur patientiã? Qui ergo nouerat
Prou. 1. tribulationis profectum eſſe: quæſitus à tribulatione in-
uentus eſt, nec refugit. Dicit ſapientia: *Quærent me mali,*
& non inuenient. Non quia Dominus nolebat inueniri ab
Eſai. 65. hominibus, qui ſe omnibus etiam non quærentibus offe-
rebat; ſed quia his operibus quærebatur, vt indigni eſſent
Luc. 2. qui quærerent inuenire. Cæterùm Symeon qui eum ex-
pectabat, inuenit. Inuenit Andreas qui ait ad Simeoné:
Ioan. 1. *Inuenimus Meßiam*, quod interpretatur Chriſtus. Philip-
pus quoque dixit ad Nathanael: Quẽ ſcripſit Moyſes in K
Ibidem. lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum filiũ Ioſeph, qui eſt
a Nazareth. Et vt oſtenderet quemadmodum Chriſtus
Ibidem. inueniretur, ait: *Veni, & vide.* Qui ergo Chriſtũ quæ-
rit, veniat non corporis greſſu, ſed mentis veſtigio. vi-
deat eum non exterioribus oculis, ſed internis. Æternus
enim corporalibus non videtur aſpectibus, quoniã quæ
videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur,
2. Cor. 4. æterna. Chriſtus igitur non temporalis, ſed ex patre an-
te tempora, quaſi Deus verus Dei filius, & quaſi virtus
ſempiterna ſupra tempora eſt, quem nullus temporum
Rom. 6. finis includat, quaſi vita ſupra tempora, quem nunquam
dies mortis inueniat. *Quod enim mortuus eſt peccato, mor-* L
Ibidem. *tuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo.* Audis quid di-
xerit hodie Apoſtolus? *Peccato*, inquit, *mortuus eſt ſemel.*
2. Cor. 5. Semel tibi peccatori mortuus eſt Chriſtus. Noli iterum
1. Petr. 2. peccare poſt baptiſmum. Omnibus in commune ſemel
2. Cor. 5. mortuus eſt, & ſingulis ſemel moritur, non frequenter.
Rom. 6. Peccatum es, ô homo: ideo peccatum fecit Chriſtum
ſuum omnipotens pater. Hominem fecit, qui peccata
noſtra portaret. Mihi ergo peccato mortuus eſt Domi-
nus Ieſus, vt nos in illo eſſemus iuſtitia Dei. Mihi eſt mor-
tuus, vt mihi reſurgeret. Semel eſt mortuus, ſemel re-
ſurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo ſepultus, cum
illo in baptiſmate reſuſcitatus, caue ne cum mortuus M
fueris ſemel, moriaris iterum. Iam non peccato morie-
ris, ſed veniæ: ne cùm reſurrexeris, moriaris ſecundò.
Ibidem. *Chriſtus enim reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors in*
eum iam non dominabitur. Ergo mors dominata eſt in eum.
Vtique qui dixit, Non dominabitur, oſtendit eſſe domi-
natam. Noli tantũ amittere beneficium ô homo. Prop-
ter te Chriſtus dominationi mortis ſe ſubdidit, vt te iu-
go dominationis exueret. Ille ſuſcepit mortis ſeruitutẽ,
vt tibi tribueret vitæ æternæ libertatem. Qui quærit ergo
Chriſtum, quærit & tribulationem eius, nec refugit
paſſionem. Denique Dauid qui dignus erat vt a tribu-
latione quæreretur, tribulationem & ipſe quæſiuit. Nã
Pſal. 114. niſi quæſiſſet, non inueniſſet. Quòd inuenerit autem,
ipſe teſtatur, dicens: *Tribulationem & dolorem inueni, &*
Pſal. 117. *nomen Domini inuocaui.* Et alibi, *in tribulatione inuocaui Do-*
G *minum, & exaudiuit me in latitudine.* Bonã ergo tribula-
tio, quæ dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur à
Domino. Gratia eſt autẽ exaudiri a Domino Deo noſtro.
Qui quærit igitur tribulationẽ, non refugit: qui nõ refu-
git, inuenitur. Non enim refugit, qui mandata Dei ſenſu
operibúſque meditatur. Nã vtique illũ athletã certamina
inueniunt, qui in vſu exercitij fuerit conſtitutus, qui verò
exercitium dereliquerit, ſine dubio non poterit reperiri,
quia indignus eſt vt quæratur. Dauid ergo quaſi bonus
athleta dicit: *Tribulatio & neceßitas inuenerunt me*, quia pa-
ratum eum ſemper habuerunt, non refugientem neceſſi-
tatum & tribulationum prælia, ſed petentem.

Iuſta teſtimonia tua in æternum: intellectum da mihi & viuam,

Quis tãtus, qui poſſit intelligere Domini teſtimonia?
Et ideo intellectus à Domino poſtulandus eſt, cuius tã-
ta eſt vis, vt initium eius ſit plenitudo virtutis. Denique
ſcriptum eſt: *Pietas autem in Deum, initium intellectus*, quæ Eccli. 1.
virtutum omnium fundamentum eſt, iuxta humanarum Prou. 1.
rerum & cæleſtium diſciplinam. Pietas amica Deo, pa-
rentibus grata, Dominum cõciliat, neceſſitudines fouet,
I Dei cultura eſt, merces parẽtum, filiorum ſtipendiũ. Pie-
tas, inquam, iuſtorum tribunal, egenorum portus, miſe-
rorum ſuffugium, indulgẽtia peccatorum. Qui enim ha-
bet intellectum, ipſe verè eſt pius. Intelligit enim huma-
næ lubricum fragilitatis, & cito ignoſcit erranti. Intelli-
git commune nobis datum naturæ, vſúſque conſortium,
& ideo pauperibus tãquam debitum ſoluit, non inficia-
tur tanquam indebitum. Intelligit vices eſſe calamitatũ,
& ideo tanquã naufragus mundi iſtius portu quodam
ſuæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in homi-
nibus, hæc plena in Deo laus eſt. Meritò intellectum ſi-
bi etiam Salomon, magiſterium ſecutus paternũ, à Do- 1. Reg. 3.
mino poſtulauit, dicẽs: *Ego ſum puer humilis, & ignoro in-*
K *troitum meum, & exitum meum, & ſeruus tuus in medio*
populi tui quem elegiſti, populum multum ſicut arena maris, qui
dinumerari non poteſt præ multitudine; & dabis ſeruo tuo cor pru-
dens, audire & iudicare cum iuſtitia populum tuum, & intel-
ligere inter bonum & malum. Vnde complacuit Domino,
quia non ſibi longæuitatem vitæ, & regalium diuitiarum
copias, ſed ſapientiam ad intelligenda Domini iudicia & Ibidem.
iuſtitias depopoſcit: & ideo tantum populum regno pa-
cifico gubernauit, quia non vſurpauit vt Adam boni &
mali ſcire diſtantiam, ſed intelligendæ eius gratiam ora-
uit à Domino. Quod enim ſcire diuinum eſt, hoc Geneſ. 3.
à Domino Deo tuo vt poſſis cognoſcere promerendum
L eſt. Si petiſſet & Adam ſicut petiuit Salomon, nequaquã
illos inextricabiles erroris laqueos incidiſſet, quibus om-
nis eius hereditas ſtrangulatur. Ideóque mortuus eſt, &
quod grauius eſt, morte peccati, quia antè vſurpauit ſcire
quam intellectum, quo viuificaretur, acciperet. Viuificat
ergo intellectus vt ſpiritus, quia ipſe intellectus gratia
ſpiritalis eſt: ideoque intellectum munere ſuo ſpiritus Eſai. 11.
Sanctus operatur. Intellectus autem bonus eſt omnibus Pſal. 110.
qui eum faciunt, quo docemur, quia non ſolùm ſenſu
complecti, ſed etiam factis, id quod intelligimus, exe-
qui debeamus.

M *In octonarium decimumnonum enarratio.*

Koph.

Littera decimanona eſt Koph; cuius interpretatio
eſt, Concluſio: & ſicut alibi inuenimus, Aſpice. Di-
ſtat littera, congruit ſenſus. Nam qui cõcluditur circum-
ſpicere ſe debet, & cauſam periculi non diſſimulare, ma-
ximè cùm lethale diſcrimen ſit. Concluditur vnuſquiſ-
que tumeſcentibus viſceribus, interniſve faucibus, cùm
intercluſo ſpiritus commeatu, ſpirandi ac reſpirandi cõ-
mercia coarctantur. Concluditur fœmina cùm ſit peri-
drome matricis, qua pectoris ipſius premitur principa-
le, vnde graues oriuntur anguſtiæ, & niſi in locum ſuum
illa recipiendorum ſeminum aula reuocetur, vitam cõ-

Digitized by Google

ſueuit excludere. Ita etiam qui animo angitur, & qui-
buſdam aduerſis imminentibus perurgetur, concludi di-
citur non minoribus anguſtiis mentis quam corporis.
Maiores enim æſtus febréſque ſunt animorum quam
corporũ. Concluſus igitur viſcerum tumore, medicum
quærit vt poſſit popullare periculum, & conſtricta laxa-
re. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna.
Et tu ergo concluſus animi feruore, aſpice teipſum in-
teriore oculo. Morbi vis vrget, feruet noxia conſcientia,
moles peccatorum premit, intercipiunt ſenſum mentis
Mat. 9. anguſtiæ: cognoſce teipſum, & orationis quære medici-
nam, poſce vt veniat medicus ille qui deſcendit è cælo,
qui maximè ægrotos requirit, ſicut ipſe ait: *Non opus eſt
ſanis medico, ſed iis qui malè habent.* Habes vulnera? ne diſ-
Pſal. 120. feras: non eſt apud eum vlla comperendinatio ſanita-
tis. Habes vlcera? ne timeas: verbo, non ferro curare
conſueuit. Aſpice igitur illis oculis, quibus Dauid auxi-
Pſal. 24. lium quæſiuit & meruit. *Leuaui*, inquit, *oculos meos ad
montes: quæſiui vnde mihi veniret auxilium. Non inueni niſi à
Domino.* Qui enim mundum condit, tuetur accolas
Thren. 2. mundi. Aſpice ergo, & ſemper aſpice, quia *iuſti oculi ſem-
per ad Dominum.* Hoc monet te etiam Hieremias in Thre-
nis ſub hac ipſa littera, dicens ad Hieruſalem: *Surge me-
ditari in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde ſicut aquam cor
tuum coram facie Domini, extolle ad Dominum manus tuas pro
animabus paruulorum tuorum qui deficiunt fame in plateis om-
nium itinerum.* Nonne & apertè concluſionis oſtendit
anguſtias; & monet vt intentione cordis, in quo eſt
oculi melioris obtutus, remedium tibi ſalutare proui-
deas? Denique etiam infrà, iterum ſub hac littera ait:
Ibidem. *Appropinquauit tempus noſtrum, repleti ſunt dies noſtri, adue-
nit finis noſter. Leues facti ſunt qui perſecuti ſunt nos, ſuper aqui-
las cæli. In montibus accenſi ſunt, in deſerto inſidiati ſunt nobis.*
Demonſtrauit ſummam concluſionem, nec vllum re-
medium niſi in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui
ſolus deſperatis poſſit afferre medicinam. Et quaſi oſten-
dens eum, dicit: *Spiritus ante faciem noſtram, Chriſtus Domi-
nus comprehenſus eſt in interitu noſtro. In vmbra eius viuemus
Ibidem. inter gentes.* Et infrà: *Bibes*, inquit, *& inebriaberis.* Adhuc:
Viſitauit iniquitates tuas, reuelauit ſuper peccata. Quam bre-
uiter aduentum & paſſionem eius expreſſit, remiſſio-
némque omnium peccatorum, quam apertè congre-
Rom. 11. gationem futuram gentium declarauit. Hinc aliud Apo-
ſtolicum, *quia cæcitas ex parte Iſrael contigit, donec plenitudo
Malach. 4. gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.* Veni Do-
mine Ieſu, ſed iam non in vmbra, ſed in ſole iuſtitiæ. Si
vmbra profuit, ſi paſſionis tuæ vmbra protexit, ſi cor-
poris vmbra ſaluauit quantum conferre poterit claritas
Mat. 8. aperta virtutis? Per vmbram lepra curata eſt, per vm-
Matth. 9. bratu quoq; illius fœminæ quæ fimbriam veſtis Domi-
Eſai. 53. nicæ attigit, ſanguis ſtetit; per vmbram te vidimus, quan-
do non habebas ſpeciem neque decorem. Vmbra tua
caro fuit, quæ noſtrarum æſtus refrigerauit cupiditatũ,
quæ compeſcuit inſolentiam vitiorum, quæ reſtinxit
ignes libidinum, quæ auaritiæ diuerſarúmque paſſio-
num incendia temperauit. Et quid dicam vmbra Domi-
Act. 5. ni, quando & Apoſtolorum vmbra ſanabat? venien-
te etenim Petro vnuſquiſque offerebat ægros ſuos, quos
Eſai. 59. tranſeuntis Apoſtoli vmbra reddidit ſanitati. Audi quia
caro Domini vmbra erat. Ecce Dominus ſuper nubem
Pſalm. 16. leuem, & veniet in Ægyptum. Dauid dicit: *Sub vmbra
alarum tuarum protege me.* Factus eſt igitur exinanitus
vmbra nobis, quos ſol iniquitatis excuſſerat. Vidimus
Coloſſ. 2. ergo eum in vmbra nobis, cum adhuc fides prima pro-
1. Cor. 13. cederet. Sed nunc iam totum illuminat mundum, & ta-
men adhuc eum per ſui corporis, quæ eſt Eccleſia, vm-
bratu videmus nondum facie ad faciem. Neque enim
Rom. 11. oculi corporis diuinitatis poſſunt recipere fulgorem.
Hæc quoque vmbra totum quotidie protegit orbem
terrarum. Profuit igitur concluſio. Concluſit enim Deus
omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Sed iam
conſideremus quid in concluſione dicendum ſit, & vnde
incipiendum.

A Exclamaui in toto corde meo, exaudi me
Domine, iuſtitias tuas exquiram.

Cùm impreſſiones patimur corporales, exclamare
conſueuimus, vt alios ad præſidium nobis vocare poſ-
ſimus. Tremebatur ſanctus Propheta appropinquanti-
bus ſibi perſecutoribus. Saul primo infeſtius armato eũ *1. Reg. 24.*
inſequebatur exercitu: poſtea parricida filius imminе- *2. Reg. 17.*
bat: non contentus fugientis exilio, vitam patris quæ-
rebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in *Ephef. 6.*
præſenti videbat, quam ab aliis quos non videbat. Eſt
enim colluctatio ſanctis non ſolùm aduerſus carnem &
B ſanguinem, ſed etiam aduerſus principatus & poteſta-
tes huius mundi, rectoréſque tenebrarum, qui latronum
modo in iſtius ſæculi nocte humanis inſidiantur affecti-
bus. Horũ igitur ſanctus Dauid cùm graues aduerſum
ſe videret fieri incurſus, exclamauit in toto corde ſuo.
Etenim aduerſus diabolũ nõ vocis magnitudine, ſed ma-
gnanimitate cordis vtendum eſt. Eſt tamẽ & vox cordis,
quia eſt & vox ſanguinis, quæ ad Deũ peruenit. Denique
Deus dicit: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me.* Clamat
ergo cor noſtrum, non ſono corporis, ſed cogitatio- *Gen. 4.*
num ſublimitate, concentúque virtutum. Grandis fidei
clamor. Denique in ſpiritu adoptionis clamamus Abba *Rom. 8.*
pater, & ipſe ſpiritus Dei clamat in nobis. Magna vox
C iuſtitiæ, magna eſt caſtitatis, per quã & mortui loquuntur
nec ſolũ loquuntur, ſed etiã ſicut Abel clamant. At verò *Geneſ. 4.*
iniuſti anima nec viuens clamat, quia Deo mortua eſt. *1. Tim. 5.*
Nihil in illa ſublime, nihil magnificum eſt, quale eorũ,
quorum ſonus in omnem terram exiuit, & verba in fi- *Pſal. 18.*
nes orbis terrarũ. Gracili voce Moyſes loquebatur, plus
omnibus tamen audiebatur. Quotidie auditur in Ec- *Exod. 4.*
cleſia: ab illis ſolis, hoc eſt, à Iudæis non auditur, qui aure *& 14.*
audiunt, ſed corde nõ intelligunt. Prophetæ dicitur alte- *Act. 28.*
ri: *Exalta viribus vocem tuam.* Anna tamen non clamabat
in corde ſuo ſicut Moyſes, ſed loquebatur: fortaſſe quia
D filios poſtulabat, hoc eſt, bona quidem, ſed priuata, nõ *Eſa. 58.*
publica, clamat. Sed quia a Domino poſtulabat, & Do- *1. Reg. 1.*
mino eum, ſi quẽ ſuſciperet, offerebat, loquebatur Deo:
Clamabat autem Moyſes, quia nõ pro ſe, ſed pro omni
populo precabatur. Vnde dictum eſt ei a Domino: *Quid
clamas?* Clamabat affectu pio, & ſenſu profundo, & per- *Exod. 14.*
ſonabat in cælo, miraculis petens digna cæleſtibus, vt
mundi elementa mutaret. Denique vt ipſius loci ſeriem
recenſeamus: Inſtabat Pharao, & innumeris Ægyptiorũ *Ibidem.*
ſtipatus curribus vrgebat Hæbræos, hinc circumfuſus
hoſtis, inde interfuſum mare plebẽ Dei clauſerat: Nulla
in armis fiducia, ſpes nulla in viribus. Strepebat tantum-
modo querela miſerabilis, quod cõmodius ſibi foret du-
E ra in Ægypto ſeruitutis onera ſubire, quã acerba in de-
ſerto morte conſumi: querela nihil præſidii ferens, plu-
rimũ offenſæ afferens. Stabat ergo Moyſes mœſtus, ſolli-
citus, anxius populi & periculis & querelis, expectans
finè cæleſtium promiſſorũ: & tacitus ſecum ipſe volute-
bat qua tandè Dominus ope, iniuriæ immemor, memor
gratiæ, ſubueniret. Dicit ad eum Dominus: *Quid clamas *Ibidem.*
ad me?* Sonũ eius non audio, vocem eius agnoſco, ſilentiũ
eius lego, clamorem eius in operibus deprehendo. Cla-
mabat populus, & nõ audiebatur: tacebat Moyſes, & au-
diebatur. Non populo dictũ eſt. Quid clamas ad me? Nõ
enim ad Deum clamabat populus, qui iniuſta & viris in-
F digna clamabat: Sed Moyſi dictũ eſt: Quid clamas ad me?
hoc eſt, Tu ſolus ad me clamas, qui de me ſperas, tu ſo-
lus ad me clamas, qui virtutẽ mea excitas, tu ſolus ad me
clamas, qui per vniuerſam terram annuntiari meum no-
men expectas. Clamabat ergo Moyſes in corde ſuo, &
omnis ſapiens in corde ſuo clamat: Deniq; ſapientia cũ *Exod. 9.*
altiſſima prædicatione conuocat ad crateram, dicens:
Relinquite inſipientiam, & quærite ſapientiam. Magnæ ſubli- *Prou. 9.*
mitatis, magnæ vocis hæc prædicatio eſt, quæ ſtultis ſa-
pientiam pollicetur. Et Ieſus Dominus exclamabat: *Si *Ioan. 7.*
quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* Et voce verè magna cla-
mabat, qui vocabat homines ad regnum cælorum ad il- *Marc. 12.*
lum venerabilẽ potum quo vitæ æternę † fructus infun- *al. fluctus.*
ditur. Et tu cùm oras, magna ora: id eſt, ea ora quæ æter- *Matth. 6.*

na ſunt, non quæ caduca. Ora quæ diuina ſunt atque cæ- G leſtia, vt ſis ſicut Angeli in cælo. Noli orare pro pecunia, quia ærugo eſt: noli pro auro, quia metallum eſt: noli pro poſſeſſione, quia terra eſt: iſta oratio ad Deum non peruenit. Non audit Deus niſi quod dignum ſuis ducit eſſe beneficiis: ſed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non ſolùm ergo clamandum in corde, ſed etiam in toto corde clamandum eſt. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cùm toto ore clamatur: ita ſpiritaliter toto eſt clamandum corde, ſi volumus magna referre, & a Domino quæ poſcimus impetrare. Hanc Dominus vocem exigebat à populo, quàm popu- H
Eſai. 29. lus neſciebat. Ideóque dixit Dominus: *Populus hic labiis*
Matt. 15. *me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* Qui ergo appropinquauerit corde, ipſe auditur à Domino. Cor ergo priùs clamet, vt ſermo poſſit audiri. Sed non ſatis eſt clamare ad Dominum, ſed etiam iuſtitias eius exquirere. Exquirit autem iuſtitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maximè in animantibus rationalibus vel etiam irrationabilibus inſitum eſt, prouidentiæ adſcribit diuinæ. Vnde turturi ſtudium pudicitiæ, quæ compare amiſſo, concubitui indulgere non nouit, quod homines ſeruare non poſſunt? Vnde pleriſque animantibus tam ſobrias partus cura ſeruandi, vt vbi conceptionis munus I agnouerint, ibi coitum non putent eſſe repetendum, ne receptum ſeminũ fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis neſcit illecebras, ſed de ſuo ſurgit rogo ſibi auis ſuperſtes, ipſa & ſui heres corporis, & cineris ſui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti librat examine, & adhuc teneros fœtus pio vngue ſuſpendit, ſoliſque offert radiis, vt ſi fortè oculos ſuos vi fulgoris inflexerint, tanquam degeneres laxato in præceps vngue dimittat, ſin verò naturæ vigore conſtanti aduerſum radios ſolis obtutum potuerint vendicare, dignæ indolem ſobolis onere grato reportet. Volatilia cæli omnia non ſerunt neque metunt, K
Matt. 6. & Deus paſcit illa, quia iuſtitias Domini cuſtodiunt, nihil ſibi proprium vendicando, ſed ligno fructifero, quod Domini iudicio cõmunem ad eſcam datum eſt, famem releuare contenta. Ex his igitur nos cognoſcimus quàm
Gen. 1. diuinæ ſubſidia prouidentiæ hominibus non deeſſent, ſi Dei iuſtitiam ſeruare vellemus. Qui alit aues, non aleret homines quos ad imaginem & ſimilitudinem ſui fe-
Ibidem. cit? Nonne pluris ſumus illis? Naturæ prerogatiua plu-
Matt. 6. ris ſumus, ſed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniuſtitia.

Clamaui ad te, ſalua me, & cuſtodiam man- L datatua.

Repetit quod ad Deum clamauerit, & cuſtodem ſe
Deut. 30. promittit cæleſtium ſtatutorum, quæ cælo terraque te-
Eſa. 1. ſtibus Dominus Deus ſanxit, vt præuaricatores elementorum teſtimoniis arguantur. Quomodo cælum aſpiciat præuaricationis ſuæ conſcium? Quomodo fructus de terra expectet, quæ nouit ingratos? Vide igitur quàm non parua promittat Propheta. In clamando fidelis & promptus affectus exprimitur, in cuſtodiendo teſtimonia tua, continentiæ virtus, obſequij † ſedulitas decla-
al. ſedulitate. ratur.

Anticipaui in maturitate, & clamaui, in M verba tua ſperaui.

Anticipaui. Græcus ἐν ἀωρίᾳ dixit, quod eſt,
Iudith. 8. ante horã, ante tempus. Qui ergo Dominum deprecatur
1. Cor. 10. non velut preſcripta præcipuè tempora præſtoletur, nec vt ſciens in obſecrationibus Domini tẽpus eſſe aliquod, ſed ſemper in ipſis ſit. Siue manducamus, ſiue bibimus,
Eccl. 3. Chriſtum annunciemus, Chriſtum rogemus, Chriſtum cogitemus, Chriſtũ loquamur, in corde noſtro ſemper,
Ibidem. ſemper in ore ſit Chriſtus. Sed fortaſſe dicas: Quomodo ſcriptum eſt: *Tempus omnibus, & tempus omni rei ſub cælo eſt?* Sed Dominus Ieſus ſupra cælum eſt, nullo circumſcriptus eſt tempore. Claudat os ſuum Ariana perfidia. Tempus, inquit, omni rei ſub cælo: quanto magis ſub Deo tempus, non ſupra Deum? Generatio ex patre non habet tempus. Neque enim opus ante auctorem, ſed auctor ſupra operis exordium. Fortaſſe obii-
ciant quia dixit: *Tempus meum nondum aduenit.* Et iterum Ioan. 7.
dixit: *Pater venit hora.* Sed hæc hora eſt paſſionis. Eſt Ioan. 17.
etiam tempus virginalis conceptionis. *Ecce virgo in vtero*
accipiet: Quia virgo ſub tempore, & ideo preſcripta æta- Eſai. 7.
te, concepit. Qui rogat itaque, ſemper roget: & ſi non ſemper precatur, paratum ſemper habeat precantis affe-
ctum. Pernoctabat in oratione Dominus Ieſus non in- Luc. 6.
digens precationis auxilio, ſed ſtatuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu diſceres quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te
detulit. Audi ſupra dicentem Prophetam: *Media nocte* Octon. 8.
ſurgebam ad confitendum tibi. Et tu ſurge vel media nocte
ſi non potes tota ſemper nocte vigilare, vt dum oras no- Ioan. 11.
cte, veri ſolis pectori tuo ſplendor irradiet: quia omnis
anima quæ Chriſtum cogitat, in lumine ſemper eſt. † al. v. c.
Nam diei lucem tibi Chriſtus aſpirat. Sed quia ſequens dies lucet
verſiculus de tempore precandi euidenter expreſſit, in tibi Chri-
iſto verſiculo actuum magis operumque arbitror quàm ſtus aſpi-
orationis tempus intelligendum. Præcurrit ætatis matu- rat.
ritatem quiſquis in adoleſcentia poſitus ſenilem grauitatem induit, & iuueniles annos veterana quadam continentia regit, feruoremque virentis corporis incana mo-
rum maturitate componit. Nam quod poteſt habere Sap. 4.
laudis, ſi cœtum corporis voluptatibus, & iam ſenectutis gelu frigidum, ad ſera deuotionis officia depoſitu iam ſegnior vigore, conuertat? Non eſt corona, niſi vbi
fuerit difficilioris lucta certaminis. Ad quam rari attin- 2. Tim. 2.
gere poſſunt, nec omnes qui ingreſſi fuerint ſtadium,
peruenire. Ille laudabilis, qui eſt in ſeipſo ante certa- 1. Cor. 9.
men, qui carnem ſuam reluctantem ſibi mentis coërcet imperio, parca frugalitate caſtigat, & ſeruituti redigit, ne effrenata libertate luxuriet, atque indomita feruens cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In K hora eſt ergo ſenex, ſi munia ſobriæ maturitatis exerceat ante horam præcurrens iuuenis, ſi ſenili pondere incentiua comprimat voluptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat. Bonus eſt enim Dominus ſuſtinenti-
bus eum. Hieremias dicit: *Et bonum eſt viro cum graue por-* Thren. 3.
tauit iugum à iuuentute: ſedebit ſingulariter, & ſilebit, quia Ibidem.
tulit iugum verbi. Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habeans maturi moderaminis, teneriora volens colla ſubdiderit, ſedebit ſingulariter remotus a ſtrepitu interpellantium paſſionum, & quietus ſilebit, cui neceſſe iam non ſit iurgari cum corpore, decertare cum L varijs cupiditatibus, quia tulit iugum verbi anima quæ quærit Deum, quæ captiuas ſibi fecit omnes delitias
iuuentutis. Vnde fortaſſe & illud Dominicum, Non Matth. 12.
clamabit neque contendet, neque audiet quiſquam ex Eſai. 42.
in plateis vocem eius; non ſolùm ad defenſionis ſilentium, abſolutioniſque contemptum, & tolerantiam paſſionis, ſed etiam ad compreſſiones omnium accipere poſſumus corporalium voluptatum. Vnde & alibi
ſcriptum eſt: *Qui peccatum non fecit.* Rectè igitur tacebat 1. Petr. 2.
in mortis periculo conſtitutus, qui mortis aculeum non timebat. *In verba*, inquit, *tua ſperaui.* Græcus
ἐπήλπισα dixit, quod eſt ad ſperandum ſem- Prou. 28.
M per creſcere, & ſpem ſpei adiungere. Iuſtus ſemper ſperat, & in aduerſis poſitus, & frequentibus afflictus ærumnis deſperare non nouit, ſed quo grauiora tolerauit, magis ſperat, & ſperandi ſumit profectum ſecun-
dum illud oraculum: *Conſolamini, conſolamini populus* Eſai. 40.
meus, dicit Dominus: ſacerdotes loquimini iuſtitiam in cor Hieruſalem, conſolamini eam, quia repleta eſt deiectio. & ſolutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua. Quàm citò dixit plenitudinem deiectionis ſolutionem eſſe peccati, & petiuit cauſam conſolationis eo maius eſſe reconciliationis in-
ſigne, quo numeroſior fuerit pœna quàm cul- Iob. 2.
pa. Iob tot grauatus incommodorum acerbitatibus, Iob. 18.
pro ſpem cumulabat affectu, diſcretam à piis cauſam af- Prou. 13.
ferens impiorum, quorum lumen extinguitur. Lux autem ſecundùm Salomonem ſemper iuſtis. Vnde colligitur, quia iuſtus ſemper in verba Dei ſperat, & ſpem

Digitized by Google

Eſai. 28. adiicit ſpei. Quid euidentius expreſſit Eſaias, dicens: *Tribulationem ſuper tribulationem, ſpem ſuper ſpem.* Ad perlactatus & abductos ab vberibus loquebatur, hoc eſt, ad
Im par. 2. eos qui prima infantiæ alimenta tranſiiſſent, cibo iam
cap. 7. §. habiles fortiori. Exemplo ſit, quod ablactatus Iſaac Pa-
præuen. triarcha tantus euaſerit, vt adhuc inter rudimenta pri-
Geneſ. 22 meuæ poſitus ætatis, nequaquam tantum gladium feri-
Geneſ. 21 turi parentis horruerit. Plures filios habuit Abraham,
Iob. 40. nullum ablactauit alium, ſed in hoc ſolo feciſſe legitur epulum magnum. Et bene magnum epulum ſcriptuta dixit, quia typus erat eius, quem ſemper epulantur corda ſanctorum.

Præuenerunt oculi mei manè, meditari B verba tua.

Suprà ait: Anticipaui, ἐν ἀωρίᾳ, hoc eſt, ante horas, ante tempus: hic ait, *Manè*, aliud ſignificans
Sup. Ver. tempus orandi atque pſallendi Domino, vt ſit illud prius
Sup. Oct. 8. ſecundùm quod ait: *Media nocte ſurgebam*: hoc autē iuxta
Sap. 16. illud: *Præuenire orientem ſolem.* Graue eſt enim, ſi te otioſum in ſtratis radius ſolis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos ſomnolento adhuc adhuc torpore depreſſos. Arguit nos tanti temporis ſpatium, ſine vllius deuotionis munere ac ſacrificij ſpiritalis oblatione ſerata nocte tranſmiſſum. An neſcis, ô homo, quòd primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo C debeas? Quotidiana tibi meſſis quotidianus eſt fructus. Occurre ergo ad ſolis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. *In cubiculo meo in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea*, dicit Eccleſia. Ideò meruit eum inuenire, ideò eius gratiam promereri, quia etiam in cubiculo quæſiuit, quæſiuit in noctibus, propterea co-
Cantic. 3. pia eius adepta, in poſterioribus loquitur ad ſponſum: *Veni frater meus, exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis,*
Cant. 7. *diluculo ſurgamus ad vineas.* Aduertis quemadmodū ſponſa verbū inuitet Dei, vt veniat in terras, & tollat peccata D
Ioan. 1. mundi? Ager hic erat ante deſertus, ſentibus noſtrorum ſqualidus delictorum, horridus ſpinis. Caſtellum erat
Geneſ. 3. in quo relegatus Adam perpetuo ſuæ poſteritatis heredes ſtringebat exilio. Illò ergo ducit Eccleſia Chriſtum, vt Adam liberet. Deinde exulibus abſolutis cœpit mundi iſtius ager idoneos habere cultores: & qui erat ante ieiunus; factus eſt vitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen ſic ſpiritalibus læta palmitibus euagatur, ſed ad has vineas vocat Chriſtum, vbi pſallentes ſint & orantes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perſeueret. *Ibi*, inquit, *dabo vbera mea tibi; dederunt man-*
Cant. 7. *dragoræ odorem.* Plerique diſcernunt quendam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſſe & fœminas, ſed fœminas grauis odoris. Significat ergo gentes quæ ante E fœtebant, cùm eſſent infirmiores, quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpiſſe,
Geneſ. 30. poſtquam in aduentum Domini crediderunt. Legimus etiam quòd mandragoras acceperit ſancta Rachel à ſorore ſua Lia, vt concederet ei illa nocte dormire cum ſancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri ſuæ Liæ, quæ lippientibus oculis ſynagogæ figuram accepit, quia Chriſti gratiam videre non potuit
Ibidem. hebetato debilis mentis obtutu. Quo declaratur, quod fructus quos ante ſynagoga à primogenito Dei filio ſuſceperat, Eccleſiæ conceſſit. Sed quia illius noctis potita F concubitu concepit & genuit Lia ſuæ poſteritatis heredem, impletur myſterium, quoniam credentibus Apoſtolis teliquiæ Iudæorum per electionem gratiæ ſaluæ
Rom. 11. factæ ſunt. Vnde ait Eccleſia: *Noua & vetera frater meus ſeruaui tibi. Quis dabit te fratrem lactantem vbera matris meæ?*
Cantic. 7. *Inueniens te foris, oſculabor te, & quidem non ſpernent me.*
Cantic. 8. *Aſſumam te & inducam in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me, ibi docebis me.* Habens igitur informationem nouarum & veterum ſcripturarum, nec deſpicabilem ſe eſſe ſentiens, non ſolùm orationibus in ſecreto cordis verbum tenet, verumetiam pſallentis chori vocibus velut quibuſdam eum oſculis gratiæ oſ-

A culatur. Itaque malorum granatorum, hoc eſt, diuerſorum & innumerabilium fructuum, & præcipuè fidei Cant. 1.
odoribus, gratiæ, ſapientiæ, & gloriæ, vitæque æternæ ſubnixa dextris, quæ ſunt circa ſiniſtram & dexteram ſponſi, per animas ſanctis laudantium congregationum plauſibus excitat Chriſtum, dicens: *Adiuraui vos filiæ* Cant. 8.
Hieruſalem, vt non ſuſcitetis & excitetis dilectionem vſquequo velit. Vnde eam mirantur filiæ Hieruſalem, ſanctæ animæ Patriarcharum & Prophetarum, veterúmque iuſtorum, vel cæleſtes potentiæ, dicentes: *Quæ eſt* Ibidem.
hæc quæ aſcendit dealbata innitens ſuper fratrem ſuum? Hoc eſt, talibus ſolennitatibus fulget Eccleſia: & quæ ante per diem fuſca erat, iam ſplendet in noctibus & relucet.
B Ipſe quoque Dominus tanto munere pſallentium dele- Cant. 1.
ctatus ait: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſigillum* Cantic. 8.
ſuper brachium tuum, quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi, zelus tuus. Alæ eius, alæ ignis & flammæ: aqua Ibidem.
multa excludere non poterit charitatem, & flumina non † al. vnda-
obruent eam. Quia vidit tantam deuotionem Eccleſiæ, bunt.
idoneos putat eſſe iam populos qui in corde noſtro & Ioan. 3.
in brachio ſignaculum eius portare poſſimus. Ipſum enim pater ſignauit, & qui teſtimonium eius accepit, ſignauit, quia Deus verax eſt: & ideo operantes cibum permanentem in vitam æternam, ſignati ſunt ad imaginem & ſimilitudinem Chriſti, qui eſt imago inuiſibi- Ioan. 6.
lis Dei. Sicut ergo Deus verax eſt, & tu ſigna in tuo Coloſſ. 1.
C ſenſu & opere veritatem, vt os tuum non loquatur Ioan. 6.
mendacium: manus tuæ non operentur opera hominum, quæ ſunt fallacis iſtius mundi, ſed illa quæ Dei ſunt, vt pauperibus largiantur, debiles ſubleuent, mortuos honorent tumulis ſepulturæ. His operibus charitas quæritur, vt nemo poſſit à Chriſto vel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: *Quis nos ſeparabit à Chri-* Rom. 8.
ſto? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio? Et infra: *Confido enim, quia neque mors, neque vita, neque Ange-* Ibidem.
li. Ea ſpecie etiam zelus durus eſt charitatis, & alæ eius alæ ignis. Habet alas ſicut columba. Sunt enim Can. 8.
D pennæ columbæ deargentatæ, quibus euolat qui diligit, dicens: *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.* Pſal. 67.
Sed alæ charitatis, alæ ignis, quibus dilectionis inflam- Pſalm. 54.
miat ardorem. Hoc vapore feruentes fecit Dominus Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem Pſal. 103.
ſed non exurentem. Legimus & alam templi, ſupra Matth. 4.
quam diabulus tentans fecit aſcendere Saluatorem, quæ erat in templi culmine. Sunt ergo faſtigia pietatis, ſunt culmina charitatis, quæ vaporem gratiæ pectoribus humanis adolere conſueuerunt: & multa aqua extinguere atque excludere non queat charitatem, & flumina eam ſæcularium tempeſtatum nulla concludant. Cantic. 8.
Cùm ergo tanta Eccleſiæ gratia, tanta nos præmia de- Sap. 16.
E uotionis maneant, præueniamus orientem ſolem, oc- Eſai. 6.
curramus ad eius ortus, antequam dicat; *Ecce adſum.* Vult ſe præueniri ſol iuſtitiæ, & vt præueniatur, expectat. Audi quemadmodum expectet & cupiat præueniri: *Dicit Angelo Pergami Eccleſiæ: Age pœnitentiam, ſi* Apoc. 2.
quo minus veniam tibi cito. Dicit Angelo Laodiceæ: Æmu- Apoc. 3.
lare ergo, & pœnitentiam age; Ecce ſto ad ianuam, & pulſo: & ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, Ioan. 20.
intrabo ad illum. Poterit intrare denique quia nec reſurgentem eum cum corpore vlla clauſarum valuarum repagula retinere potuerunt, ſubito ſe Apoſtolicis penetralibus improuiſus infudit, ſed ſtudia deuotionis tuæ deſiderat experiri. Apoſtolos enim iam probatos
F habebat. Aut fortè in perſecutione præuenit: vbi tranquillitas eſt, præueniri cupit. Præueni certè hunc quem vides ſolem. Surge qui dormis & exurge à mortuis, vt illuceſcat tibi Chriſtus. Si hunc ſolem præueneris ante- Epheſ. 5.
quam iſte ſurgat, aſpicies Chriſtum illuminantem. Ipſe 2. Cor. 3.
prius in tui cordis illuceſcit arcano, ipſe tibi dicenti, *De nocte vigilat ad te ſpiritus meus*, matutinum lumen tempori- Eſai. 2.
bus faciet ſplendere nocturnis, ſi mediteris verba Dei. Dum enim meditaris, lux eſt: & videns lucem non temporis, ſed gratiæ, dices: *Quia lux præcepta tua.* Ibidem.
Cum autem te meditantem verba diuina dies inuenerit, & tam gratum opus orandi & pſallendi delectauerit tuā

Digitized by Google

Pſal. 64. Exod. 18. mentem, iterum dices ad Dominum Ieſum: *Exitus matutino, & veſpere delectabis.* At verò Moyſe magiſtro G
vſus eſt populus Iudæorum quotidie in ſermonibus ſuis
à manè vſque ad veſperam iudicium Dei operiendo.
Quod videns cognatus eius eſſe intolerabile, conſilium
dedit negotij conſummandi, partito cum alijs onere quǽ
ad hoc munus electi ſunt. Noctibus ac diebus ſine
vlla ceſſatione recenſeto ſcripturas diuinas, quia & ſi
quid aliud ſeniorem interrogaueris, neſcit niſi ſcripturæ
diuinæ ſeriem reſultare. Vacat illic ſermo de ſæculo,
ſola illic ſcriptura contexitur, ſingulorum ſibi per vices
ora ſuccedunt, ne quando ſacer ille ſonus mandatorum
cæleſtium ferietur: & tu Chriſtiane dormis, cui magi- H
Eſai. 19. ſter eſt Chriſtus? & non vereris ne de te dicatur: *Popu-*
& Matt. *lus iſte nec labiis me honorat?* Iudæos vel labiis, te verò nec
15. labiis. Si illius qui vel labiis honorat, cor longe eſt à
Deo: quomodo poteſt cor tuum propè eſſe, qui etiam
labiis non honoras? Quandiu te ſomnus, quamdiu te
ſæcularia tenent, quamdiu ſollicitudo iſtius vitæ, quamdiu
terrena? Diuide ſaltem Deo & ſæculo tempora tua:
vel quando non potes agere in publico quæ ſunt iſtius
mundi, & tenebræ prohibent noctis, Deo vacato, indulge
orationibus: & ne obdormiſcas, pſallito: ſomnum
tuum bona fraude fraudato: manè feſtina ad Eccleſiam,
defer primitias pij voti. & poſtea ſi vocat ſæ- I
cularis neceſſitas, non excluderis dicere: *Præuenerunt*
oculi mei manè, meditari verba tua: & ſic ſecurus procedis
ad tuos actus. Quàm iucundum inchoare ab hymnis
& canticis, a beatitudinibus quas in Euangelio legis?
quàm proſperum vt te Chriſti ſermo benedicat & dum
recantas Domini benedictiones, ſtudium alicuius virtutis
aſſumas, vt etiam in te benedictionis diuinæ meritum
recognoſcas?

Vocem meam exaudi ſecundùm miſericordiam tuam Domine, ſecundùm iudicium K
tuum viuifica me.

Tit. 2. Semper homo, etiam ſi ſanctus, ſi iuſtus ſit, debet
orare, vt exaudiat eum Dominus ſecundùm miſericordiam
ſuam, non ſecundùm merita virtutis alicuius:
quia rara virtus, multa peccata. & ſecundum iudicium
ſuum viuificet, vt infirmis opem ferat, Et maximè hoc
debemus orare cùm aliquibus vrgemur aduerſis. Vnde
non otiosè a ſancto Dauid præmiſſa eſt diuinæ miſericordiæ
poſtulatio.

Appropinquauerunt perſequenets me iniquè, à lege autem tua elongauerunt. L

Græcus ſic poſuit: *Appropinquauerunt perſequentes me*
Deut. 6. *iniquitate*: hoc eſt, cum iniquitate me perſequebantur.
Quantò magis mihi appropinquauerunt, tanto amplius
Leuit. 19. ſe a lege tua ſeparauerunt: quoniam qui fratrem ſuum
1. Ioan. 4. perſequitur, à lege ſecernitur. Lex enim dicit: *Diliges*
Dominum Deum tuum, diliges proximum tuum. Non ergo
2. Cor. 6. oderim fratrem, ne dicatur mihi: *Si fratrem tuum non diligis*
quem vides, quomodo potes Deum diligere quem non vides?
Neſcis fratrem tuum mercem eſſe ſanguinis Chriſti? M
Dan. 30. Mercem ergo non diligis Chriſti, ſi fratrem non diligis.
Leuit. 18. Ergo perſecutor mihi appropinquat, vt noceat, ſed is ſe
& Galat. à lege diſterminat. Quæ enim portio iuſtitiæ cum ini-
3. quitate? qui autem à lege Dei ſe ſeparat, ſeparat ſe ab
æterna vita. Lux enim vita eſt. Denique oſtendens Propheta
legem Dei, ait *Ecce iſta eſt vita, quoniam qui facit ea*
Ioan. 14. *quæ legis ſunt, viuet in eis*: quod lege conuenit vtique ſpi-
Iob. 2. rituali. Et fortaſſe qui mihi appropinquat vt noceat mihi,
dum ſeparatur a lege, ſeparatur à Chriſto, quia Chriſtus
eſt vita. Ego autem ſi adhæream Chriſto, nec mihi
appropinquat: qui etiam ſi corporis mei habeat poteſtatem,
animæ tamen meæ nocere non poterit. Denique
perſecutores martyrum quàm longè ab eorum
meritis ſeparati ſunt. Sed fortè dicas: Quomodo ſancti
adhærent Deo? Et ideo ſequitur:

Prope es tu Domine, & omnia præcepta
tua veritas.

Prope eſt Dominus omnibus, † quia vbique adeſt:
nec fugere eum poſſumus, ſi offendimus: nec fallere, ſi al. qui
delinquimus, nec amittimus, ſi colamus. Spectat om- Pſal. 138.
nia Deus, videt, aſſiſtit ſingulis, dicens: *Deus appropin-* Hebr. 4.
quans ego ſum. Et quomodo poteſt deeſſe alicubi Deus,
cùm de ſpiritu Dei legeris: *Spiritus Domini repleuit orbem* Hier. 13.
terrarum. Quia vbi Domini ſpiritus, ibi Dominus Deus.
Cælum & terram ego compleo, dicit Dominus. Vbi igitur de- Sap. 1.
ficit qui implet omnia? aut quomodo de plenitudine
eius omnes accepimus, niſi omnibus appropinquet: Hier. 23.
Denique Dauid ſciens illum vbique eſſe & implere cæ-
lum & terram & omnia, ait: *Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo* Ioan. 1.
à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero
in infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & ha- Pſal. 138.
bitem in nouiſſimo maris: etenim illuc manus tua deducet me &
tenebit me dextera tua. Quod ergo ſignificauit vbique
Deum eſſe: & vbi eſt Dei ſpiritus, ibi Deum eſſe: & vbi
eſt Deus, ibi ſpiritum Dei eſſe præſentem. Quo loco in-
diuidua copula Trinitatis expreſſa eſt. Siquidẽ hæc per Epheſ. 4.
os Prophetæ locutus eſt Dei filius, in perſona hominis 1. Petr. 3
I locutus, qui per incarnationem deſcendit in terras, per
reſurrectionem aſcendit in cælum, per corporis mortem
penetrauit infernum, vt ſolueret alligatus. Aut ſi ad Pro-
phetam referas, aduertis expreſſum, quod vbique ma-
nus & dextera Dei Chriſtus aſſiſtat, vbi pater Deus, &
ſanctus Dei ſpiritus. An cùm de ſole dubitare nequea-
mus quod procedens toto orbe radios diffundat ſuos, &
omnibus lumen infundat, quem etiam illi qui videre
non poſſunt, ſentiunt tamen acris ipſius ſotu eſſe præ-
ſentem? Vbi enim deeſt calor illius? Quo radij eius non
perueniunt, cùm diſcuſſis noctis aut nubium tenebris
illuminat terram? In cælo fulget, in mari rutilat, fer-
K uet in terris. De ſole ergo non dubitas quod vbique
reſplendeat: de Deo dubitas, quod non vbique fulgeat
ſplendor gloriæ eius, & imago ſubſtantiæ? Quid non pe-
netret verbum Dei, ſplendor æternus, qui etiam occulta
mentis illuminat, quæ non poteſt iſte ſol penetrare? Heb. 1.
Verbum enim Dei gladius ſpiritalis eſt, vſque ad diuiſio- Sap. 7.
nem animæ atque artuũ medullarúmque perueniens.
De quo dicit Simeon ad Mariam: *Et tuam ipſius animam* Hebr. 4.
pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitatio-
nes. Penetrat ergo animam, & quaſi candor æternæ lu- Luc. 2.
cis illuſtrat. Sed quamuis diffusè per omnes, & in om-
L nes & ſupra omnes poteſtates ſit, quia omnibus ortus
ex Virgine eſt, & bonis & malis, ſicut & ſolem ſuum Sap. 7.
oriri iubet ſuper bonos & malos: illum tamen fouet qui Epheſ. 1.
appropinquat ſibi. Sicut enim à ſe fulgorẽ ſolis excludit Matt. 4.
qui feneſtras domus ſuæ clauſerit, locúmque tenebro-
ſum in quo diuerſetur, elegerit: ita qui ſe auerterit à ſole Malach. 4
iuſtitiæ, non poteſt ſplendorem eius aſpicere. In tene-
bris ambulat, & in omnium luce, ipſe ſibi cauſa eſt cæ-
citatis. Aperi igitur feneſtras tuas, vt tota domus tua ve-
xi fulgore ſolis illuceat. Aperi oculos tuos, vt videas
orientem tibi ſolem iuſtitiæ. Sed caue ne eos vlla ſtipulę Matt. 7.
feſtuca perturbet. Si quid ſordis in oculo fuerit mentis
M tuæ, non poterit eum intueri: ſi quid ægritudinis, plus
grauabit, cùm confuſam oculorum aciem lux ferit, ma-
iorémque dolorẽ excitat. Sic ergo ſimplex oculus tuus,
ne incipiat totum corpus tuum eſſe tenebroſum, & va- Luc. 11.
cillet in lumine, ſicut ſunt cæcorum veſtigia. Numquid
ſi quis oſtia domus ſuæ claudat, ſolis eſt culpa quod nõ
illuminat domum eius? Ergo ſi quis peccatorum ſuorũ
repagulis obſeruandam mentem propriam iudicauerit,
vt verbi a ſe ſplendorem ſtultus auertat, ac ſibi inferat
inſipientiæ cæcitatem, cauſari poterit quod ſol iuſtitiæ
noluerit intrare? aut infirmitatem luminis cæleſtis ar-
guere? Pulſat ianuam tuam Dei verbum. *Si quis mihi*
aperuerit, inquit, *intrabo*, Si quis ergo non aperuerit, num- Apoc. 3.
quid non ingredientis, & non magis non aperientis eſt
culpa? Nihil quidem Deo eſt obſeratum, nihil clauſum
æterno lumini, ſed portas malitiæ dedignatur aperire,

conclauia non vult penetrare nequitiæ. An verò quum
animæ noſtræ vigor putrem corporis refugiat portionē,
quod eius grauam corrupti artus ſentire non poſſint,
Deus corruptæ animæ membra quædam dignatur habi-
tare? Animæ tamen vigor per corpus omne diffunditur,
ſiue manus, ſiue pes, ſiue digitus particeps ſenſus eſt:
Dei poteſt alicubi deeſſe ſapientia, alicubi eius deeſſe
Coloſſ. 1. maieſtas? Sanè fugientes non retinet, non cogit inuitos,
Coloſſ. 2. ſed neque faſtidit appropinquantes: & illius quidē vir-
tus, illius verbū, Deus omnibus prope eſt. In ipſo enim
conſtant omnia, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, in
Pſal. 72. quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis. Sed pleroſ-
que ab eo peccata ſecernunt, de quibus dictum eſt: *Ecce
Ibidem. qui elongant ſe a te, peribunt.* Vnde ſanctus Propheta ait:
Act. 17. *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Et Apoſtolus ait: non
Eſai. 66. eſſe longè Deum ab vnoquoque noſtrum: *In ipſo quoque*,
inquit, *viuimus & mouemur & ſumus.* Vitalem etenim
omnibus gratiam ſubminiſtrans, omnibus præſto eſt
Exod. 24. munere bonitatis ſuæ, ſed propior eſt illis qui contrito
ſunt corde. Quod vetus quoque per ænigmata hiſtoria
docet. Moyſes in montis Sina ſupercilio erat, & ſolus
erat: populus in valle, in imo montis, presbyteri in par-
te montis ſupra merita plebis, ſed plurimo interuallo à
Moyſi meritis ſeparati. Non omnes in vertice, neque in
imo omnes ſed populus. Moyſes ſolus in vertice Sina
montis, qui Latina interpretatione dicitur tentatio. Et
tu ſi ſupra tentationes aſcenderis, & contrito corde detu-
Pſal. 50. leris precem, Deo proximus eris: Si mundo corde fue-
ris, & tu Deum videbis. *Beati mundo corde, quia ipſi Deum*
Matt. 5. *videbunt.* Qui ergo Deo proximus eſt, dicit: *Prope es Do-
mine, & omnia præcepta tua veritas.* Iudæus hoc non poteſt
dicere, qui non recipit Dominum Ieſum. Separauit
enim ſe, nec in veritate, ſed vmbra credit. Quomodo di-
Ioan. 1. cet: *Præcepta tua veritas*, cùm gratia & veritas per Ieſum
Chriſtum facta ſit, cùm eum non agnoſcat, qui veritate
& plenitudine circumciſionis ſuæ totum mundum re-
demit?

Initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundâſti ea.

Pſal. 18. De teſtimoniis, inquit, tuis ab initio cognitionem &
Geneſ. 2. fidem aſſumpſi, quòd in æternū fundata ſunt. Teſtimo-
nium enim fidele eſt, & præſtat paruulis ſapientiam. Si
cognouiſſent Adam & Eua quòd quaſi paruulis data eſ-
ſent eis cautiora præcepta, ne vſurparent ſibi ſcientiam
Geneſ. 4. boni & mali, quam recto diſcrimine definire nō poſſent
Deut. 30. paradiſi incolatum in perpetuum vendicare potuiſſent.
Eſai. 1. Si conſiderent homines quia ſanguis hominis ad Deum
clamat, manus proprias a nece hominis abſtinebunt.
Si cuſtodiant præcepta quæ dedit Dominus coram cæ-
lo & terra teſtibus (vnde dixit Propheta: *Audi cælum,
& auribus percipe terra*) ſcientes quia quidquid flagitij
commiſerint, aduersùs legem Domini feciſſe, quod an-
1. Cor. 3. gelorum & poteſtatum, ſanctorum quoque hominum
1. Pet. 1. teſtimoniis arguantur: ſupra hæc teſtimonia fundamen-
tum ſibi conſtituent, quia æterna ſunt atque perpetua.
Et nos ergo opus noſtrum ædificemus ſupra fundamen-
tum teſtimoniorum cæleſtium, vt non ardeat ſicut li-
gnum aut ſtipula, ſed ſicut aurum probetur, vt æterno
maneat nixum fundamine.

In octonarium vigeſimum enarratio.

Res.

Res littera, Latina interpretatione Caput dicitur,
vel Primatus. Caput eſt, vt formam generis huma-
ni conſideremus, quod fouet membra omnia, & dirigit
Eccl. 2. atque implet ſenſibus. *Senſus enim ſapientis in capite eius.*
Inde ductus venarum, meatúſque ſpiritus, ſanguinis
vires in totius partes corporis deriuantur. Luſtrat omnia
ornat omnia. Sublato capite, corpus ſine nomine eſt.
Non agnoſcitur nec vlla ſupereſt vſura viuendi. Propte-
rea qui in aliquo damnatur crimine, eo quod ornamen-

A tum totius corporis, capite abdicatur, & qui turpi vel
ſceleſto reatu belluinæ obſcœnitatis illuuiē, vel beſtialis
immanitatis horrorem commiſiſſe detecti ſunt, tanquā
ij qui propoſito humanæ moderationis exciderint, for-
mam quoque humanæ conditionis iubētur exuere. Re-
ciſo enim capite, reliqui corporis truncus beſtiarū cor-
pori cōparatur, & ſapientiæ arce fraudatur, qui ſapientiæ
non potuit tenere rationem. Sepelitur igitur ſine decore
ſuo corpus. In capite etenim vigor vitæ, in capite eſt gra-
tia venuſtatis. Fertur coluber, cùm vrgetur periculo, ca-
put ſemper abſcondere, & in orbē ſe colligens, obiecta
reliqua parte corporis hoc ſolum tueri, quod læſa feran-
tur membra cætera, ſaluo capitis vigore reparari. Hoc
B & tu moraliter caput ſerua, hoc ſeruato & myſticè My- Coloſſ. 1.
ſticum caput Chriſtus eſt, quia omnia in ipſo conſtant,
& ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. Hoc caput qui ami-
ſerit, viuendi vſum habere non poterit. Hoc ſolo diſta- Iac. 2.
mus à beſtiis, ad imaginem Dei & ſimilitudinem virtu-
tum vigore formati. Fides nos ab irrationabilium pecu-
dum comparatione ſecernit. Hoc caput humani ſeruare
ſerpentes, etiam ſi omnia membra cædantur, totum vra-
tur corpus incendiis, mergatur profundo, euiſceretur à
beſtiis, hoc tamen capite cuſtodito, vita integra, ſalus
tuta eſt. Nemo enim poteſt perire, cui non ſublatus eſt
Chriſtus. Eſt & caput, ſumma ſtudij atque operis noſtri,
ſumma negotij, ſumma ſpei, ſumma virtutum. Omnis Coloſſ. 2.
C autem ſumma eſt ſtudij noſtri, vt ſimus humiliores, ve- Ibidem.
ritatem ſequamur, quam non videt extollens ſe fruſtra
inflatus mente carnis ſuæ, & non tendens caput. Quod Eſai. 9.
ſit hoc caput, euidenter expreſſit dicens: *Ex quo omne cor-* Ioan. 1.
pus per compaginationes & colligationes ſubminiſtratum & co- Apoc. 1.
pulatum creſcit in incrementum Dei. Et in Eſaiæ libro dicit Apoc. 22.
Dominus per prophetam: *Auferam à Iudæa caput & cau-* Rom. 10.
dam, initium & finem. Hoc caput Iudæa quod tenebat, Coloſſ. 1.
amiſit, quæ Ieſum Dominum non recepit. Vbi fides eſt, Philip. 2.
& initium & finem habemus. Vbi perfidia, nec initium
nec finis eſt. Eccleſia principium habet, quæ Chri-
D ſtum habet. Chriſtus enim Eccleſiæ principium eſt pri-
mogenitus ex mortuis. Habet & finem, quia ipſe eſt
primus & nouiſſimus. Ipſe eſt finis legis ad iuſtitiam
omni credenti. Synagoga nec initium nec finem habet,
quia nec in principio inuenit quod ſequatur, nec in fine
quod ſperet. Inflatus ergo caput non tenet, hoc eſt,
illam humilitatem Chriſti qua deſcendit vſque ad cru-
cem, deſcendit vſque ad inferos. Ideo Iudæus non cre- Epheſ. 4.
didit, quia contempſit dicentem: *Diſcite a me, quia mitis
ſum, & humilis corde.* Hæc humilitas virtutum omnium Matt. 11.
caput eſt, quæ totum velut quoddam noſtrorum
actuum fouet corpus. Quamuis † infimus aliquis ſit, al. infir-
pauper, ignobilis, tamen ſi non ſe extollat & præferat, mos.
ipſa ſe humilitate commendat. Sit aliquis prædiues & Luc. 14.
E nobilis: idem ſi nobilitatem generis & diuitias ſuas ia-
ctet, inſolentia ſibi vilis eſt. Sit aliquis facundus & for-
tis, qui tumore facundiæ ac virtutis elatus plurimum
ſibi arroget; nouus ei propter verecundiam & inſipiens
plerumque & inualidus antefertur: Denique Phariſæus Luc. 18.
in Euangelio cùm abſtinens & parcus eſſet alieni, libe-
ralis ſui, non refugus ieiunii, vt ipſe dicebat: tamen
propter iactantiam, etiam illa quæ habere poterat ami- Ibidem.
ſit. Nihil ei tot genera virtutum vno vitio decolorata
prodeſſe potuerunt. Publicanus qui nihil innumerare
poterat quod poſſet probari, propter humilitatem ta-
F men iuſtificatus magis quàm ille Phariſæus deſcen-
dit è templo: ſecundùm quod ſcriptum eſt in Prophe- Pſal. 33.
ta: *Quia humiles ſpiritu ſaluabit.* Hoc autem eſſe caput
quod hæc littera exprimat, euidenter etiam in Hieremię Thren. 4.
Threnis docemur. Nam prælata hac littera, ait Prophe-
ta: *Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, ſub vmbra* Epheſ. 1.
eius in gentibus viuemus. Hoc ergo caput verè eſt, quod
omnium caput eſt. Diximus de capite, dicamus & de
primatu: quod licet ſermone diſtet ac littera ſenſu ta- Geneſ. 25.
men in eandem concurrit intelligentiam. Primatus
enim legimus in veteri teſtamento, quos in primogeni-
tis Eſau fratri ſuo ceſſit, & ideo vocatum eſt nomen Ibidem.
eius Edom, hoc eſt, terrenus & callidus. Iſti ſunt au-
tem fratres, de quibus rogatus eſt Dominus ab Iſaac

patre eorum vt daret ei ſuæ poſteritatis heredes de Re- G
becca vxore ſua, quæ per viginti annos nullum dederat
generationis ſuæ inſigne. Exaudiuit eum, & concepit
Ibidem. Rebecca, & rogauit Dominum cùm luctari inter ſe par-
uuli viderentur in vtero eius, & reſponſum accepit:
Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi ab vtero tuo ſepa-
Rom. 9. *rabuntur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori.*
Geneſ. 25. Nonne apertum eſt myſterium, duos ſignificari popu-
los, hoc eſt, populum Iudæorũ ſeniorẽ, & Chriſtianorũ
populum iuniorem, qui propter cocturam lentis pri-
Geneſ. 27. matus fratris accepit ſenioris? Quo indicio euidenter
al. conceſ- exprimitur quod populus ille terrenus propter intem-
ſione. petantiam gulæ primatum quem habuit, amiſit. Popu- H
Matth. 11. lus autem Eccleſiæ per ſobrietatem & continentiam
primatus quos ordine non habebat ætatis, & † ceſſione
fraterna, & pio furto paternæ benedictionis eripuit.
Quid eſt igitur quod populus rapuit Chriſtianus, niſi
Dominum Ieſum? A diebus enim Ioannis Baptiſtæ re-
gnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud, ſicut
ipſe Dominus declarauit. Bona fraus, quæ vitam fu-
ratur æternam. Sed quoniam ſatis dictum de litteræ
huius interpretationibus arbitramur, conſideremus
ea quæ huic litteræ Propheta ſubiecit. Primus itaque
verſus eſt:

I

Vide humilitatem meam, & erue me, quo-
niam legem tuam non ſum oblitus.

Vide humilitatem meam. Fortaſſe dicat aliquis: Gloria-
tur de ſe Propheta. Et ſi gloriatur, gloriatur in infirmi-
2. Cor. 12. tatibus ſuis, in quibus & Apoſtolus gloriatur, dicens:
Gloriabor in infirmitatibus meis: Alius in diuitiis, alius in titu-
Iacob. 1. lis nobilitatis ac proſapiæ ſuæ, alius in adminiſtrationi-
bus & honoribus gloriatur, iuſtus in humilitate gloria-
Pſal. 24. tur. Bona enim gloria, Chriſto eſſe ſubiectum. Vt ſcias
autem quia iactare non ſe cupiat, ſed Domini in ſe gra-
tiam prouocare, alibi idem Propheta ait: *Vide humilita-* K
tem meam, & laborem meum. Ergo quaſi is qui humilia-
uerit cor ſuum, quaſi is qui plurimum laborauerit, ibi ſi-
bi dimitti peccata deſiderat, hic erui ſe precatur. Conſti-
tue aliquem ſacerdotem pro miniſtri ſalute ſollicitum,
quem probatum aduertat Deo, aliquem patrẽ pro filio
in ægritudine conſtituto graui, aliquam fœminam vel
pro filio, vel pro viro mœſtam orationibus incubantem,
fundentem vberes lachrymas noctibus ac diebus, humi-
liantem ſe ac ſternentem ſolo, multiplicantẽ ieiunia, &
quod his grauius eſt, mentis atque animi dolore confe-
ctam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere ad L
Dominum: *Vide humilitatem meam, & erue me.* Conſide-
Epheſ. 6. ra etiam quia ſpiritali quodam oleo cæleſtium præce-
ptorum vngit nos atque exercet quotidie ſcriptura diui-
na, & Dominus noſter plurimos ad ſubeunda certami-
na geſtiens prouocare, diuerſa poſuit præmia coronarũ.
Conſidera, inquam, Chriſti athletam innumeris contẽ-
tionibus fatigatum, ac propriè iam laſſatis viribus reſi-
ſtentem, periculi mole turbatum, cùm videat ſibi non
ſolùm aduerſùs carnem & ſanguinem, ſed etiam aduer-
sùs ſpiritales nequitias, quæ ſunt in cæleſtibus, eſſe lu-
ctamen, dicentem: *Vide humilitatem meam, & erue me,*
quoniam legem tuam non ſum oblitus. Non enim potuit obli- M
uiſci qui ſecundùm eius præcepta certauit. Contuere
etiam aliquẽ in martyrio conſtitutum, frequentibus af-
flictum ſuppliciis, retruſum in tenebras, graui fractum
pondere catenarum, neruis crura diſtentum, euiſceratũ
equuleo, exaratum vngulis, aduſtum candentibus lami-
nis, perſeuerantis fidei virum, ſed iam tædiantis animi
quod diutius differatur ſacræ mortis corona, dicentem:
Vide humilitatem meam, & erue me, quoniam legem tuam non
ſum oblitus. Non ſolùm enim ſtudiis atque propoſitis,
[illegible] ſed etiã in tentationibus humilitatẽ dici poſſe, teſtimo-
niis ſcripturarũ docemur. Siquidẽ lectũ eſt: Homines ac-
ceptabiles in furnace humilitatis ταπεινώσεως
enim Græcus dixit, quod eſt humilitatis. Hoc ideo poſui
quia plurimi habent Latini, in fornace afflictionis. Lati-
nus diſcernit, Græcus non ſeparat, ταπεινώσεως

& humilitas virtutis, & humilitas afflictionis. Nihil im- G
pedit ſi Latinus ſeparat. Non enim Græcus ex Latinis
tranſtulit, ſed Latinus ex Græco. Denique & Hæbræi
quandiu in Ægypto erant, in fornace afflictionis, cũ duris *Hier. 12.*
affligerentur imperiis. Vnde & ſcriptum eſt: *Quia eduxit*
eos Deus de fornace ferrea ex Ægypto. Fornax erat ferrea,
quia nullius adhuc in Ægypto opera virtutum plena *Hier. 6.*
lucebant, nullius aurum illic fuerat comprobatum, *Iob. 10.*
nullius plumbum iniquitatis exuſtum. Dura fornax,
fornax mortis perpetuæ. Quam fornacem nullus po- *Dan. 3*
terat euadere, quæ omnes conſumeret, in qua ſolus
dolor ineſſet & luctus. At verò fornax, in qua Ananias,
Azarias, Miſael hymnum Deo canebant, fornax aurea H
illa, non ferrea, per quam toto orbe ſapientia fide de- *Epheſ. 4.*
uotionis illuxit. Erat quidem etiam hæc fornax in Ba-
bylonia: vbi aurũ non erat ſpiritale, niſi forte captiuum.
Captiuam enim *Dominus duxit captiuitatem.* Hoc erat aurũ
in Dei ſanctis, qui captiui erant apud Babylonios cor-
pore, ſpiritu autem liberi apud Deum, ſolum vinculis
captiuitatis humanæ, iugo gratiæ ſpiritalis innexi. Et for- *1. Cor. 3.*
taſſe eadem fornax ferrea fragilibus eſt, aurea perſeue- *Geneſ. 3.*
rantibus. Omnes oportet per ignem probari, quicun-
que ad paradiſum redire deſiderant. Non enim otioſè
ſcriptum eſt, quòd eiectis Adam & Eua de paradiſi ſe-
de, poſuit Deus in exitu paradiſi gladium igneum ver- I
ſatilem. Omnes oportet tranſire per flammas, ſiue ille *Ioan. 21.*
Ioannes Euangeliſta ſit, quem ita dilexit Dominus, vt
de eo diceret ad Peſtum: *Si eum volo manere, quid ad te?*
tu me ſequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de *Matt. 16.*
tranſitu per ignem dubitare non poſſumus, quia in pa- *Mat. 14.*
radiſo eſt, nec ſeparatur à Chriſto. Siue ille ſit Petrus, *Pſalm. 65.*
qui claues accepit regni cælorum, qui ſupra mare am- *Ioan. 21.*
bulauit, oportet dicat: *Tranſiuimus per ignem & aquam,*
& induxiſti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò verſabitur *Cant. 8.*
igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas quem
dilexit æquitas. Si quid in eo vitii humani fuit, charitas *Ioan. 13.*
diuina decoxit. Alæ enim eius ſicut alæ ignis. Qui habue- K *Luc. 17.*
rit hic charitatis ignem, illic ignem gladij timere non *Pſal. 65.*
poterit. Ipſi Petro, qui toties mortem ſuam pro Chri-
ſto obtulit, dicet, Tranſi, recumbe. Sed ille dicet: Igne
nos examinaſti, ſicut examinatur argentum. Etenim
in quo aqua multa excludere non potuit charitatem, *Cant. 8.*
quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt *Ezech. 22.*
argentum, ego examinabor vt plumbum: donec plum-
bum tabeſcat, ardebo. Si nihil argenti in me inuentum
fuerit, heu me, in vltima inferni detrudas, aut vt ſtipu- *Pſal. 24.*
la totus exurar. Si quid inuentum in me fuerit auri vel
argenti, non per meos actus, ſed per miſericordiam & L
gratiam Chriſti, per miniſterium ſacerdotij, dicam for-
taſſe ego: *Etenim qui ſperant in te, non confundentur.* Illo
igitur igneo gladio iniquitas exuretur, quæ ſedet ſuper
talentum plumbeum. Ideo vnus ignem illum ſentire nõ *Zach. 5.*
potuit, qui eſt iuſtitia Dei Chriſtus, quia peccatum non *1. Petr. 2.*
fecit. Nihil enim ignis in eo quod exurere poſſet, inue- *Pſal. 23.*
nit. Denique illi ſoli eleuatæ ſunt portæ æternales, vt *Hebr. 2.*
intraret rex gloriæ, non reus cauſæ. Et ſic quidem mor-
tem caro illius guſtauit: neque enim aliter poſſet reſur-
gere. Quod legi, præſumo: quod legi, veneratus ſcien- *Eſai. 53.*
tibus derelinquo: vnum confitens, quia quid quid caro *Hier. 9.*
illius ſubiit, ideo ſubiit, vt iam cæteris vel triumphandi M
per martyrii paſſionem, vel tranſeundi in paradiſum
ſuis veſtigiis reformaret. Nemo ergo ſibi arroget, nemo
de meritis glorietur, nemo de poteſtate ſe iactet, ſed *Rom. 14.*
omnes ſperemus Dominum Ieſum miſericordiam in-
uenire, quoniam omnes ante tribunal eius ſtabimus.
De illo veniam, de illo indulgentiam poſtulabo. Quæ
enim ſpes alia peccatoribus? Et qui ſe hic aurum putat, *Matt. 5.*
habet plumbum: & qui putat ſe granum tritici, habet
paleam quæ poſſit exuri. Sed hic ſibi multi aurum vi- *Zach. 13.*
dentur. Non illis inuideo: ſed etiam aurum examinabi-
tur, vtetur vt poſſit probari. Sic enim ſcriptum eſt:
Sicut aurum in conflatorio probabo illos. Ergo aduertant,
quia examinabuntur omnes. Multi ergo qui aurum
putant, & ipſi humilitatem ſequantur, vt vitia
ſua decoquant. Sed hic inanis iactantia eſt. Ideo mul-
tis

tis qui ſe maſſas putant auri, dicit ſapientior auri maſſa: A
Sap. 3. Omnes nos fornax probabit. Ergo quia examinandi ſumus
ſic nos agamus, vt iudicio probari mereamur diui-
1. Petr. 1. no. Teneamus hic poſiti humilitatem, vt cùm vnuſquiſ-
1. Cor. 3. que noſtrum venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes
quos tranſituri ſumus, dicat: *Vide humilitatem meam, &*
erue me. Nam ſi ſuperbus fuerit, ſi arrogans ſi contumax,
non poterit hoc dicere. Nemo autem dicet. Vide ſuper-
biam meam: ſed, *Vide humilitatem meam*: vt eius gratiâ
erui ab illo igne mereatur. Eſt ergo humilitas laboris &
fatigationis, eſt & humilitas virtutis atque propoſiti,
quam & in ſecundis & proſperis & in otio poſitus tenet
iuſtus. Nullo licet fractus labore, nullius certaminis du- B
bius euentu, humilem omnibus affectum exhibet, nec
ſua extollere ſtudet, ſed magis minſiere operis ſui pre-
tium, & meriti ſui gratiam. Audi iuſtum humiliantem
1. Cor. 15. ſe: *Ego ſum*, inquit, *minimus Apoſtolorum.* Ille vas ele-
Act. 9. ctionis diuinæ, ille gentium doctor minimum eſſe ſe di-
cit, indignum eius officij nomine quod ſuis operibus
2. Tim. 2. præferebat, nihilque ſibi arrogat, ſed totum gratiæ Dei
Rom. 4. deputat. Hoc vtique decet iuſtum. Hac humilitate Abra-
Geneſ. 18. ham pater fidei nuncupatus eſt: qui cùm diuino partici-
paretur alloquio, terram ſe eſſe dicebat, & limum. Ipſe
Pſal. 21. quoque Dominus ait: *Ego autem ſum vermis, & non*
homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis, cùm de C
ſui corporis paſſione loqueretur, qui non quæ ſua ſunt
1. Cor. 10. quæſiuit, ſed quæ aliorum. Cuius nos imitatores vult
fieri Apoſtolus, atque hortatur, dicens; *Hoc enim ſen-*
Philip. 2. *tite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cum in forma Dei*
eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed
ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Nec nos
igitur nobilitatem generis, nec diuitias requiramus, ſi
2. Cor. 8. volumus Chriſtum ſequi. Exinaniuit ſe, cùm eſſet in Dei
forma: cùm diues eſſet, pauper factus eſt. Noli & tu
contemnere plebeium, quia nobilis es: noli deſpicere ſer-
uum, quia potens es: noli pauperem faſtidire, quia diues
es. Nunquid nobilior, nunquid potentior, numquid
locupletior Chriſto es? Ille pro te ſuſcepit illa quæ tu D
deſpicis. Ille pro te humiliauit ſe vſque ad mortem &
Philipp. 2 mortem crucis, vt tuę lapſum aboleret ſuperbię, vt quod
Rom. 5. per vnius Adæ inobedientiam perdideramus, per vnius
Chriſti humilitatem reciperemus: *propter quod Deus,*
inquit, *illum exaltauit, & dedit illi nomen quod eſt ſu-*
per omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur:
Philip. 2. *quoniam Dominus* Ieſus *in gloria eſt Dei patris.* Conſi-
dera, ô homo, quid legas. Non laborauit Apo-
ſtolus potentiam Chriſti probare, ſed obedientiam
prædicare, ſed demonſtrare quanta ſit humilitatis gra-
tia, quantus eius profectus. Si ſimplicibus accipias E
Ioan. 12. auribus, & Chriſtum exaltauit. Sed Chriſtus non
quæ ſua, ſed quæ tua erant, illa humilitate quærebat.
Ego, inquit, *ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me*
ipſum. Accipe ergo argutis auribus: Moraliter tibi pro-
Matt. 20. fuit, myſticè tuam redemit ſalutem. Quomodo vis intel-
Ioan. 19. lige: ſalus eſt tua. Si putas quid Chriſto profuit humili-
Ioan. 13. tas ſua, cui ergo non proderit? Si illũ exaltauit, quem non
Matt. 27. augebit? Factus eſt miniſter omnium Dominus, & au-
ctor omnium vapulauit, pedes lauit, crucifixus eſt, mor-
tuus eſt, Sed in his omnibus detrimentum nullum video
diuinitatis eius, profectum operationis agnoſco. Qui
nihil habebat quod ad poteſtatem ſuam adderet, ha- F
buit quod ad cultum ſuæ maieſtatis adiungeret. Au-
deo dicere: Operationis ſuæ munus amiſerat, niſi id hu-
militas recepiſſet. Itaque nos quidem redemit, ſed etiam
ſibi acquiſiuit. Nihil ergo humilitas affert diſpendij. Il-
Philip. 2. le qui ſe exinaniuit, plenus eſt. Ille qui non rapinam ar-
bitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui acci-
Epheſ. 3. piens, in gloria eſt Dei patris. Suſcepi quem neſciebam,
agnoui quem non cognoſcebam, confiteor quem nega-
Geneſ. 1. bam. Ipſi genu corporis flecto, ipſi genu mentis inflé-
cto, ipſum adoro, quem antè fugiebam. Gratias tibi agi-
mus Ieſu Chriſte, quod creaſti nos: ſed creatos, feris be-
ſtiis, mutis animantibus præfeciſti. Maiora ſunt viſitatio-
Pſal. 21. nis tuæ munera. Viſitatos maieſtatis tuæ conſortiis ho-
noraſti, dicens: *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Su-
ſcepto enim corpore frater es factus, nec Dominus eſſe

deſiſti. Maiorem redemptionis gratiam præſtitiſti, A Ioan. 11.
quia periclitantes morte propria redemiſti, ſicut ſcri-
ptum eſt: *Expedit vnum hominem mori pro populo.* Suſcita-
ſti mortuos dicens: *Soluite templum hoc, & in triduo re-* Ioan. 2.
ſuſcitabo illud. In illo enim templo Dominici corporis
omnibus ius reſurrectionis accreuit. Reſurgentes adæ- Matt. 22.
quaſti angelis, ſicut dixiſti: *Quoniam qui non nubent, &*
qui non ducunt vxores, erunt ſicut Angeli Dei in cælo. Po-
ſtremo ad dexteram Dei in illo filij hominis ſolio col-
locaſti, ſicut ipſe dignatus es dicere: *Ex hoc autem erit* Luc. 22.
filius hominis ſedens ad dexteram virtutis Dei. Vnde Apo- Epheſ. 2.
ſtolus admirans diuinæ dona pietatis, ſimul oſtendens
B vnam patris & filij liberalitatem, ait: *Deus autem qui di-*
ues eſt in miſericordia, propter multam charitatem qua dile-
xit nos. Audis in quo debeas homo diues eſſe, quas
habere virtutes? Amorem Dei te habere probato, imi-
tare cæleſtis charitatis dulcedinem. Et addidit. *Et iam* Ibidem.
cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, cu-
ius gratia eſtis ſaluati, & ſimul ſuſcitauit, ſimul fecit ſedere
in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. In Chriſto vtique honora-
tur & caro. Ille igitur qui ad dexteram Dei ſedet,
propter nos humiliatus eſt. Ideoque dicit nobis: *Di-* Matt. 11.
ſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Non dixit:
Diſcite à me, quia potens ſum, ſed humilis corde: vt tu
C illum imiteris, vt tu ei dicas: Domine audiui vocem
tuam, impleui præceptum tuum. Dixiſti vt a te diſcere-
mus humilitatem: didicimus non ſolùm ſermone: ſed
etiam actu tuo: feci quod imperaſti, *Vide humilitatẽ meam.*
Athleta bonus membra ſua monſtrat, vt conuerſationis
ſuæ probet diſciplinam. Monſtrat etiam tunc membra
ſua, quando poſt aliqua certamina grauiora, iterum cer-
tare compellitur, vt iudex videns feſſum corpus, nequa-
quam eum certare compellat. Et tu oſtende cordis tui
humilitatem, vt titulos virtutis oſtendas. Oſtende & cor-
poris tui certamina, vt dicas: Certamen bonum certaui,
curſum conſummaui: & videns ſpiritalis iudex certami-
nis agonem, coronam iuſtitiæ decernat, quoniam legem 2. Tim. 4.
D agonis impleſti.

Iudica iudicium meum, & libera me: propter verbum tuum viuifica me.

Feſtinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentiæ
arbitris deſiderant citius comprobari. Habet hoc vſus
etiam in ſæculo, quod eſt commune cum ſanctis. Verùm
is qui apud Deum iuſtus eſt, habet aliam cauſam iudicij Hebr. 4.
non timendi, quia apud miſericordem iudicem ſibi cauſa
E eſt, apud redemptorem ſuum vult citò & ſperat abſolui.
Abſolutio enim matura ſanctorũ eſt. Vnde & Dominus
ait per Ezechielem ad angelos qui miniſtri ſunt vltionũ:
A ſanctis meis incipite. Non vult Dominus cõmune ſan- Ezech. 9.
ctis cum diaboli ſociis conſortium eſſe iudicij. Diabolus Pſalm. 72.
enim & miniſtri eius cum hominibus non flagellabũtur.
Separata eſt pœna, vbi diſtat & culpa. Ideòque alio loco 1. Petr. 4.
ſcriptura ait: *Tempus eſt incipere iudicium à domo Dei.* Hebr. 12.
Quos miſeratur enim cito caſtigat, vt nõ diutius affician- Eſai. 40.
tur futuri expectatione iudicij, non prolixius miſera rea-
tus ſorte macerentur, vt vnuſquiſque reddat etiam dupli-
cia peccata ſua, quo tandẽ poſſit abſolui. Pœna enim reo-
F rum, quædam abſolutio delictorum eſt. Videmus in hoc
ſæculo inſertos nexibus catenarum reos in ſpecie pompę
miſerabilis duci: & nonnunquam hoc patiũtur inſontes,
vt tolerabiliùs ſit mori, quàm taliã ſubire ſupplicia. Op-
tant vtique audiri, bene ſibi conſcij. Optant etiam hi
qui grauibus flagitiis vrgentur, pœnam mortis celeritate
tranſigere, vt aliquanta compendia pœnarum lucrentur.
Spes eſt etiam de iudicis miſericordia. Ipſo exilio clau-
ſtra carceris duriora ſunt, nec reditus in perpetuũ omni-
bus intercluditur relegatis. Si hoc operatur humanum
examen, quantò magis Chriſti eſt omnibus expetendũ? 2. Petr. 2.
Differtur diaboli iudicium, vt ſit ſemper in pœnis reus,
ſemper improbitatis ſuæ innexus catenæ, conſcientiæ
ſuæ vt in perpetuum ſuſtineat ipſe iudicium. Ideo diues Luc. 16.
ille in Euangelio, licet peccator pœnalibus vrgetur ærũ-
nis, vt citius poſſit euadere. Diabolus autem nequaquam

poniti ad iudiciũ demonſtratur, nequaquam adhuc pœ-
nis eſſe ſubiectus, niſi quas ipſe tantorum conſcius ſcele-
Pſal. 5. rum ſoluit timore perpetuo, ne aliquando ſecutus ſit: im-
mò vt veriùs dicam, ſanctus ad iudicium venit, impius
non venit: quoniam non reſurgunt impij in iudicium.
Ioan. 3. Hic petit vt abſoluatur, alius vt coercitus dimittatur.
Qui autem non credit, non iudicatur, ſed impietatis ſuæ
iudicio ipſe punitur. Apud imperatores iſtos non pu-
niuntur ſceleris rei barbari quod in ſua gente commiſe-
Hebr. 12. rint, quia non ſibi ſubditi: ſed grauiore nomine hoſtes
1. Cor. 15. habétor, qui ſine interrogatione priuati ſceleris puniun-
tur. Ita & Chriſtus ſuos caſtigat quos diligit, alienos tan-
quam generali damnatione impietatis adſtrictos pœna
damnat æterna, nouiſſima enim deſtruetur mors, & ta-
men verecundè docet Propheta exemplo ſui, vt etiam
qui diffidit operibus ſuis, propter verbum tamen Dei
clementiorem ſperet ſententiam. Alius propter diuitias
Luc. 2. viuere cupit, alius propter filios, hic propter verbum
Dei viuificari petit, ſicut Symeon Domini expectauit
aduentum: vnde & Dominum accipiens in templo, ait:
Ibidem. *Nunc dimitte ſeruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſa-
lutare tuum*: aſſerens viuendi ſibi cupiditatem aliam non
fuiſſe, niſi vt Chriſtum videret. Denique vidit, & vinculis
ſolui corporis poſtulauit. Poſſumus etiam intelligere:
Iudica iudicium meum: quaſi grauior nobis cauſa ſit de iu-
dicio noſtro, quàm de errore dicenda. Erranti enim faci-
liùs datur venia, quàm improbe in alium iudicanti. Ne-
ceſſe eſt enim eam formam in te redire iudicij, quam in
alium ipſe decernendam putaueris.

Longè eſt à peccatoribus ſalus, quoniam iu-ſtitias tuas non exquiſierunt.

Quorum ſerum eſt iudicium, eorum ſalus longè
Ioan. 3. eſt: ſed ipſi ſunt ſui auctores periculi, qui Domino non
Ioan. 5. appropinquarunt. Ideo facti ſunt longè, quia volunta-
te ſua à ſalutis ſe gratia ſeparauerunt. Non refugit eos ſa-
lus, ſed ipſi ſalutem qui ſe elongauerunt. Venit ad Iu-
Luc. 19. dæos, ſed illi ſalutem non receperunt. Quomodo non
Ioan. 18. receperũt? Audi: Ieſus ſalus eſt, Ieſus filius hominis nun-
cupatus eſt. *Venit filius hominis quærere & ſaluum facere
Epheſ. 2.* *quod perierat*: ſed Iudæi dimitti ſibi latronem poſtulaue-
runt, Ieſum repudiauerunt. Quis autem eſt qui ſe longè
Matth. 3. facit à Domino, niſi qui non exquirit iuſtitias eius? Qui
verò iuſtitias exquirit, prope eſt, adhæret Deo. Et ideo
iuſtitias Dei quærentibus dicit Apoſtolus: *Vos qui eratis
longè, facti eſtis prope, in ſanguine Chriſti*. Sanguis Chriſti iuſti-
tia eſt. Denique ipſe ait ad Ioannem: *Sine nos implere om-
nem iuſtitiam.*

Miſerationes tuæ multæ nimis Domine, ſe-cundùm iudicium tuum viuifica me.

Thren. 3.

Etſi longè eſt à peccatoribus ſalus, tamen nemo deſpe-
Exo. 33. & Rom. 9. ret, quia multæ ſunt miſericordiæ Domini. Qui ſuo pec-
Eſai. 65. cato pereunt, miſericordia Domini liberantur. *Miſere-
al. ignaros* *bor*, inquit, *cui miſertus fuero*, &c. Palam apparuit non
quærentibus, vocauit refugientes, cõgregauit † ignotos,
pro omnibus ſe obtulit paſſioni. Non ergo multum mi-
ſericors? Miſericordia enim hominis in proximũ ſuum,
miſericordia Domini in omnem carnem, vt omnis caro
ad Dominum aſcenderet, illa Domini miſeratione do-
nata. Sed cùm dixerit multas eſſe Domini miſerationes,
Pſal. 142. quomodo ſecundùm iudicia eius viuificari petit, maxi-
mè cùm alibi ipſe dicat: *Et non intres in iudicium cum
ſeruo tuo*: Sed aliud eſt illud iudicium beneficiorum
Dei, cui reſpondere non poſſumus (quis enim poteſt de-
bitum referre naturæ, debitũ ſalutis & gratiæ) aliud iu-
Luc. 6. dicium quo fragilitatis noſtræ æſtimatione cenſemur. In
hoc ipſo tamen iudicium cum miſericordia copulatum
eſt, vt veritas iudicij miſeratione Domini temperetur.
Aut fortè, quia dixerat: *Iudica iudicium meum*, ideo ſub-
texuit miſerationes Domini nimium multas eſſe. Graue
eſt enim de alio iudicare. Vnde etiam ſcriptum eſt: *Noli-*
G *te iudicare, & non iudicabimini.* Cùm enim vnuſquiſque
ſit ſuorum conſcius peccatorum, quomodo poteſt de al-
terius iudicare peccato? Iudicet de alterius errore, qui
non habet quod in ſeipſo condemnet. Iudicet ille, qui *3. q. 7. c. iu-*
non agit eadem quæ in alio putauerit punienda: ne cùm *dicet.*
de alio iudicat, in ſe ferat ipſe ſententiam. Iudicet ille *Rom. 2.*
qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offenſione, nul-
la leuitate ducatur. Audiſti hodie quid iudex verus & iu-
ſtus locutus ſit: *Non poſſum*, inquit, *ego à me facere* *Ioan. 5.*
quicquam. Nonnulli hæretici ſolebant hinc facere quæ-
ſtiones, quaſi infirmus eſſet filius, qui à ſe nihil faceret
quaſi ſecundùm diuinitatem quoque ſubditus, & pater-
H no ſubiectus imperio: nec aduertunt quòd hoc quoque
magis poteſtatis diuinæ vnitas comprobetur, vbi putant
inter patrem & filium eſſe diſtantiam poteſtatis. Nihil à
ſe facit filius, quia per vnitatem operationis nec filius ſi-
ne patre facit, nec ſine filio pater. Denique pater di- *Geneſ. 1.*
cit ad filium: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitu-
dinem noſtram*: communem aſſerens operationem eſſe, *Pſal. 103.*
vbi commune conſilium eſt. Quid ſine ſapientia facit, *Prou. 8.*
qui omnia in ſapientia fecit? vt lectum eſt: *Omnia in
ſapientia feciſti*. Denique ſapientia dixit: Quum face- *Ioan. 1.*
ret cœlos, cum illo eram, ego eram cui applaude-
bat. Et Euangeliſta ait: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine
I* *ipſo factum eſt nihil*: vt doceret non ſolùm operatorem om-
nium filium, ſed etiam paternæ operationis conſortem *Ioan. 5.*
eſſe. Ego tamen arbitror quod hic locus ad iudicij for-
mam videatur eſſe referendus. Euangeliũ enim non ſo-
lùm fidei doctrina, ſed etiam morum eſt magiſterium, &
ſpeculum iuſtæ conuerſationis. Inuenio in Euangelio
quod Dominus Ieſus multorum affectus & officia ſuſce-
pit, vt doceret quomodo nos in his conuerſari oporte- *Ioan. 10.*
ret officiis. Suſcepit perſonam paſtoris, & ait: *Paſtor bo-
nus animam ſuam ponit pro ouibus ſuis*. Idcoque pro ra- *Luc. 15.*
tionabili grege ſeipſum paſſioni corporis non negauit,
vt ouem laſſam crucis ſuæ humeris ſuperponens,
K pijoneris functione recrearet. Suſcepit aduocati per- *1. Ioan 2.*
ſonam. *Ipſum enim aduocatum habemus apud patrem.* *Luc. 6.*
Pernoctabat in oratione pro nobis, vt nos ſuo informa-
ret exemplo quemadmodum veniam noſtris debeamus
exorare peccatis. Non enim ideo pernoctauit, quaſi qui
aliter patrem nobis reconciliare non poſſet, ſed vt qua-
lis aduocatus eſſe debeat, demonſtraret qualis ſacerdos,
vt non ſolùm diebus, ſed etiam noctibus pro grege Chri-
ſti debeat precatu aſſiſtere. An impetrandi egebat au-
xilio, qui facere ipſe poterat quod rogabat, quemadmo- *Ioan. 14.*
dum ipſe dicebat: *Ego ad patrem vado: & quodcum-
que ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam*? Denique *Ioan. 11.*
L alibi ait, cùm Lazarum reſuſcitaret: *Sciebam quod
ſemper me audis*. Hic quaſi infirmus pernoctabat, qui *Ibidem.*
ſciebat quod ſemper auditur, & clamauit: *Lazare ve-
ni foras*. Locuta eſt reſurrectio, mors receſſit. Suſcepit *Ioan. 19.*
etiam affectum rei, & ſtetit ante iudicem quaſi reus, nec
dedignatus eſt Dominus omniũ præſidis vilitatem. In-
terrogatus tacebat, oſtendens non in clamore vocis
nec in forenſis aſſertione patrocinij, ſed in conſcientiæ
integritate eſſe innocentiæ defenſionem: nec ſalutem *Dan. 13.*
corporis ambiendam, ſed animi puritatem. Denique
qui Suſanna abſoluit tacentem, ſe obtulit morti. In
illa cauſam oſtendit, vt nemo deſperaret: in hac, vt *1. Petr. 2.*
M redimendæ vniuerſitatis ſacrificium non negaret. Cæ-
ſus poſtremò, non conuiciatus eſt, non repercuſſit: &
Dominus cæli atque terrarum ſtudium depoſuit vltio- *Ioan. 18.*
nis, vocem humilitatis emiſit, dicens: *Si malè locutus
ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, quid
me cædis*? Quaſi infirmus, cædis deplorat iniuriam: &
cùm ſe poſſet vlciſci, queri maluit quàm vindicare. Er- *Ioan. 5.*
go & hic perſonam iudicis propoſitumque ſuſcepit, di- *3. q. 7. c. iu-*
cens: *Non poſſum à me facere quicquam*. Bonus enim *dicet. §. bo-*
iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſticæ propoſi- *nus.*
to voluntatis: ſed iuxta leges & iura pronuntiat, ſtatutis
iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, ni-
hil paratum & meditatum domo defert: ſed ſicut audit,
ita iudicat, & ſicut ſe habet negotij natura, decernit. Ob-
ſequitur legibus, non aduerſatur: examinat cauſæ me-
rita, non mutat. Diſcite, iudices ſæculi, quem in iu-

dirando tenere debeatis affectum, quam ſobrietatem, A quam ſinceritatem. Dominus omnium dicit: *Non poſſum ego à me facere quidquam.* *Ioan. 5.* Alibi lego: *Negare ſemetipſum non poteſt.* *2. Tim. 2.* Non poteſt vtique, non per infirmitatem, ſed per integritatem: non per impoſſibilitatem faciendi, ſed per obſeruantiam iudicandi. Quid non poteſt qui omnia poteſt, niſi quod poſſe nolit? Non vult poſſe quod damnet, non vult poſſe aduersùs fidem, non vult poſſe aduersùs veritatem. Audi poſtremò ipſum dicentem cur non poſſit à ſe facere quidquam: *Sicut audio*, inquit, *iudico*, *Ioan. 5.* hoc eſt, non ea mea poteſtate decerno quod libitum, ſed ex iudicandi religione quod iuſtum eſt: & ideo iudicium meum verum, quia non voluntati meæ indulgeo, ſed æquitati. B Audite quid iudex dicat cæleſtis: *Non poſſum à me facere quidquam, ſed ſicut audio, iudico.* Et Pilatus dicebat ad Dominum Ieſum: *Poteſtatem habeo dimittendi te, & poteſtatem habeo crucifigendi te.* *Ioan. 19.* Vſurpas ô homo, poteſtatem quam non habes, cùm Dominus neget ſe habere, qui habet ſuper omnia poteſtatem? Audi quid iuſtitia dicat: Non poſſum à me facere quidquam. Audite quid iudex æquitatis aſſerat: Sicut audio, ita & iudico. Audite quid iudex iniquitatis loquatur: *Poteſtatem habeo dimittendi te, & poteſtatem habeo crucifigendi te.* *Act. 3.* Tua Pilate, voce conſtringeris, tua damnaris ſententia. Pro C poteſtate igitur, non pro æquitate crucifigendum Dominum tradidiſti: per poteſtatem abſoluiſti latronem, auctorem verè vitæ interfeciſti. Sed nec iſtam à te habuiſti, quàm habere te aſſeris poteſtatem. Denique *Ioan. 19.* dicit tibi Dominus Ieſus: *Non haberes poteſtatem aduerſus me vllam, niſi data tibi eſſet de ſuper.* *Luc. 22.* Mala poteſtas *v.c. licere quod noceat.* † poſſe quod non liceat: Poteſtas iſta tenebrarum eſt, verum non videre, ſed ſpernere. Audite quid verus iudex loquatur: *Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.* *Ioan. 5.* Quaſi homo loquitur, quaſi iudex docet: quoniam qui iudicat, non voluntati ſuæ *3.q.7.c. iudices. §. qui* obtemperare debet, ſed tenere quod legum eſt. Conſtitue iudicem de hoc ſæculo: numquid poteſt aduer- D ſùm imperialis formam venire reſcripti? Numquid poteſt normam auguſtæ definitionis excedere? Quantò magis diuini formam debemus ſeruare iudicij? Chriſtus dicit: Non quæro voluntatem meam: hoc eſt, hominis *Pſal. 115.* quæ vel odio dirigitur, vel ſtudio intenditur, vel gratia inflectitur, vel aliorum mendacio deprauatur. Omnis enim homo mendax. Sed voluntatem, inquit, eius qui *3.q.7.c. iudicet. §. in iudicando.* me miſit: hoc eſt, diuinæ cognitionis formam veni docere, vt in iudicando magis cordi ſit veritatis cuſtodia, quàm obedientia voluntatis. *2. Cor. 1.* Non ergo hic quoque infirmitas potentiæ, ſed forma eſt expreſſa iuſtitiæ. E Iuſtum igitur eſt iudicium filij Dei, quia eſt ſecundùm voluntatem Dei, non ſecundùm hominis affectum. *Eſai. 28.* Deus enim miſericordiarum plenus eſt, & miſericordia eius cum iudicio, & iudi- *Pſal. 61.* cium cum miſericordia. Neque enim ſine iudicio miſeretur, neque ſine miſericordia iudicat. Denique ſcri- *Ephes. 4.* ptum eſt: *Miſericordia eius in ſtatera.* *Luc. 6.* Filij autem hominum mendaces in ſtateris, vt decipiant. *Matt. 7.* Examinat ergo & trutinat Deus merita ſingulorum, & quemadmodum per menſuram dat gratiam, quæ ſupra menſuram ſit, ita per menſuram dat miſericordiam. Vnde ait: *Menſuram bonam, confertam, commotam, ſuper effluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem verò menſura qua menſi fueritis, reddetur vobis.* F Similiter in ſtatera ſingulorum opera *1. Tim. 5.* penſantur, vt ſi bona malis præponderent, remuneratio præmij deferatur: ſi peccata virtutibus triſtior reum pœna conſtringat, quod expreſſum habes ad Timotheum, dicente Apoſtolo Paulo: *Quorundam hominum* *Sap. 11.* *peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, quoſdam autem & ſubſequuntur.* *Eſai. 40.* Similiter & facta bona manifeſta ſunt: *Ibidem.* & quæ aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt. Omnia ergo à Domino Deo noſtro menſura quadam & pondere fiunt. *Quis poſuit*, inquit, *rupes in ſtatera?* Et ſupra: *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo?* Qui noſtra examinat, ſua vtique examinata largitur, & ſano omnia decernit examine. Ponderat miſericordiam, ponderat vltionem: in vtroque certum pondus, habiliſque menA ſura eſt. Vnde & Dauid ait: *Et potum dabis illis in lachrymis in menſura*, *Pſalm. 79.* ne ſine moderatione menſuræ pœnæ cumulo grauarentur, & ſuſtinere non poſſent. Et alibi idem ait Propheta: *Calix in manu Domini vini meri plenus eſt mixto. Et inclinauit ex hoc, verumtamen fæx eius* *Pſal. 74.* *eſt exinanita.* Et Hieremias ait: *Calix aureus Babylon in manu Domini, à quo inebriatæ ſunt gentes*: *Hier. 51.* hoc eſt; pœna à nationibus perſoluta eſt, ne diutius inſultarent, quod Dei populum acerbiſſima populatione vexauerint. Senſus igitur verſus Dauidici hic eſt: Parata & plena eſt pœna quæ debetur impiis, quam Dominus declinat in perfidos: ſed tamen miſeratione ſua non vſque B ad fæcem dignatur effundere: ne plenitudinem ſupplicij ferre non poſſent. Inclinat ergo calicem, non euacuat. Quod inclinat, cenſuræ eſt: quod non euacuat, miſericordiæ. Ergo iudicium quoque miſericordia temperat *Habac. 3.* Dominus Deus noſter. Quis enim noſtrum ſine diuina poteſt miſeratione ſubſiſtere? Quid poſſumus dignum præmiis facere cæleſtibus? Quis noſtrum ita aſſurgit in hoc corpore, vt animum ſuum eleuet, quo iugiter ad- *1. Cor. 15.* hæreat Chriſto? Quo tandem hominum merito defertur, vt hæc corruptibilis caro induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem? Quibus laboribus, quibus iniuriis poſſumus noſtra leuare peccata? In- *Rom. 8.* C dignæ ſunt paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam. Non ergo ſecundùm merita noſtra, ſed ſecundùm miſericordiam Dei cæleſtium decretorum in homines forma procedit.

Multi perſequentes me, & tribulantes me: à teſtimoniis tuis non declinaui.

Non eſt magnum, ſi tunc à Dei teſtimoniis non declines, cùm te nullus affligit, nullus perſequitur. Quis enim in offenſè cùm proſperorum euentuum † ſecundat ſuc- *al. ſecundo ſucceſſu.* ceſſus, fieret ingratus? Quis diuitiis affluens, iugi ſalute D robuſtus, non ad Dei gratiam referat quod ſibi illa conceſſa ſint? Denique cùm ſanctum Iob prædicaret Dominus, ait aduerſarius: *Numquid gratis colit Iob Deum? Non-* *Iob. 1.* *ne tu vallaſti eum? Mitte manum tuam in omnia quæ habet, ſi non in faciem te benedicet.* Tunc igitur plus probatus eſt, quando amiſſis opibus & filiis, à Domini cultu & gratia non receſſit. Sed non vnus perſecutor eſt, multos miniſtros habet: ſed non te terreat. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Si multæ perſecutiones, multæ probationes: vbi multæ coronæ, *Act. 14.* multa certamina. Tibi ergo proficit quod multi perſecutores ſunt, vt inter multas perſecutiones faciliùs inue- E nias quomodo coroneris. Vtamur exemplo Sebaſtiani martyris, cuius hodie natalis eſt. Hic Mediolanenſis oriundus eſt. Fortaſſe aut iam diſceſſerat perſecutor, aut adhoc non venerat in hæc partium, aut mitior erat. Aduertit hîc aut nullum eſſe, aut tepere certamen. Romã profectus eſt, vbi propter fidei ſtudiũ perſecutiones acerbæ feruebant, ibi paſſus eſt, hoc eſt, ibi coronatus. Itaque illic, quò hoſpes aduenit, domicilium immortalitatis perpetuæ collocauit. Si vnus perſecutor fuiſſet, coronatus hic martyr vtique non fuiſſet. Sed quod peius eſt, non hi ſolùm perſecutores ſunt qui videntur, ſed etiam qui non videntur, & multò plures perſecutores. Sicut enim vnus F perſecutor rex multis perſecutionis præcepta mittebat, & per ſingulas vel ciuitates vel prouincias erant diuerſi perſecutores: ita etiam diabolus multos miniſtros ſuos dirigit, qui non foris tantùm, ſed etiam intus faciant perſecutiones in animis ſingulorum. De his dictum *2. Tim. 3.* eſt perſecutionibus: *Omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutiones patiuntur.* *Hebr. 4.* Omnes dixit, nullum excepit. Quis enim exceptus poteſt eſſe, cùm ipſe Dominus perſecutionum tentamenta tolerauerit? Perſequitur auaritia, perſequitur ambitio, perſequitur luxuria, perſequitur ſuperbia, perſequitur fornicatio. Vnde *1. Cor. 6.* & Apoſtolus ait: *Fugite fornicationem.* *Oſee 4.* Nam qua cauſa fugeres, ſi nulla te perſequeretur? Eſt enim malus ſpiritus fornicationis, eſt malus ſpiritus auaritiæ, malus ſpiritus ſuperbiæ. Iſti ſunt perſecutores graues, qui

Digitized by Google

ſine gladij terrore mentem hominis frequenter elidunt,
qui illecebris magis quàm terroribus animos expu-
gnant fidelium. Hi tibi hoſtes cauendi, hi grauiores ty-
Geneſ. 3. ranni, per quos Adam captus eſt. Multi in perſecutione
publica coronari, occulta hac perſecutione ceciderunt.
Foris, inquit, *pugnæ, intus timores.* Aduertis quàm gra-
2. Cor. 7. ue certamen ſit quod eſt intra hominem, vt ſecum ipſe
confligat, cùm ſuis cupiditatibus prælietur. Ipſe Apo-
Rom. 7. ſtolus fluctuat, hæret, adſtringitur, captiuari ſe aſſerit in
lege peccati, & mortis corpore debellari, nec potuiſſe
euadere, niſi eſſet Domini Ieſu gratia liberatus. Verùm
vt multæ perſecutiones, ita multa martyria. Quotidie
teſtis es Chriſti. Tentatus es ſpiritu fornicationis, ſed ve-
ritus Chriſti futurum iudicium, temerandam mentis &
corporis caſtimoniam non putaſti: martyr es Chriſti.
Tentatus es ſpiritu auaritiæ, vt poſſeſſionem minoris in-
uaderes, indefenſæ viduæ iura temerares: & tamen con-
templatione cæleſtium præceptorum opem magis feren-
dam, quàm inferendam iniuriam iudicaſti: teſtis es Chri-
ſti. Denique tales vult teſtes Chriſtus aſſiſtere, ſecundùm
Eſai 1. quod ſcriptum eſt: *Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam,*
& venite diſputemus, dicit Dominus. Tentatus es ſpiri-
tu ſuperbiæ, ſed videns inopem atque egenum, pia men-
te compaſſus es: humilitatem magis quàm arrogantiam
dilexiſti, teſtis es Chriſti, & quod eſt amplius, non ſermo-
nis tantummodo, ſed etiam operis teſtimonium perhi-
1. Ioan. 4. buiſti: teſtis es Chriſti. Quis enim locupletior teſtis eſt,
1. Ioan. 2. quàm qui confitetur Dominum Ieſum in carne veniſſe,
cùm Euangelij præcepta cuſtodit? Nam qui audit & non
Tit. 1. facit, negat Chriſtum: & ſi verbo fatetur, operibus ne-
Matt. 7. gat. Quam multis dicentibus: *Domine, Domine, nonne*
in tuo nomine prophetauimus, & dæmonia eiecimus, &
virtutes multas fecimus, in illa die, reſpondebit: *Diſ-*
cedite à me omnes operarij iniquitatis? Ille ergo teſtis eſt,
qui adſtipulantibus factis Domini Ieſu præcepta teſta-
tur. Quanti ergo quotidie in occultis martyres Chri-
ſti ſunt, & Ieſum Dominum confitentur? Nouit hoc
2. Cor. 1. martyrium Apoſtolus, & teſtimonium Chriſti fidele, qui
dixit: *Hæc eſt enim gloriatio noſtra, teſtimonium con-*
ſcientiæ noſtræ. Quanti foris confeſſi ſunt, & intus ne-
gauerunt? Namque vxoris ducendæ gratia, quæ gentili
viro à Chriſtianis parentibus negabatur, ſimulata ad
tempus fide, plerique produntur quod foris confeſſi
Num. 25. ſunt, intus negâſſe. An fornicationis cauſa tantummodo
putamus Dominum Deum noſtrum in populum Iudæo-
rum tam ſeuerè eſſe commotum, vt quatuor & vigin-
ti millia de populo necarentur, propterea quod Madia-
nitæ gentis fœminis concubitu miſcerentur, ac non eo
1. Ioan. 4. quòd per illos concubitus alienigenarum diſcedere à fi-
de, negare Dominum cogerentur? *Nolite* inquit, *omni*
ſpiritui credere, ſed à fructibus eorum cognoſcite cuibus cre-
dere debeatis. Venit quis in Eccleſiam, dum hono-
rem affectat ſub Imperatoribus Chriſtianis, ſimulato
metu orationem ſe fingit deferre, inclinatur, & ſolo ſter-
nitur, qui genu mentis non flexerit: videt illum homo,
Chriſtianum putat: videt homo orantem ſupplicitet,
& credit: ſed Deus audit negantem. Diſcedit probatus
ab homine, ſed condemnatus à iudice. Quantò tolera-
bilius fuerat homini negaſſe, & Deo eſſe confeſſum? li-
Rom. 10. cet hoc quoque ſit reprehenſibile. Perfecta enim con-
feſſio & animi quærit deuotionem, & vocis profeſſio-
nem. *Corde* enim *creditur ad iuſtitiam, ore autem con-*
feſſio fit ad ſalutem. Ergo in perſecutionibus interiori-
bus eſto fidelis & fortis, vt in iſtis forenſibus perſecutio-
nibus approberis. Et in intimis perſecutionibus ſunt re-
ges & præſides terribiles iudicij poteſtate. Habes exem-
Matt. 4. plum in Domini tentatione quam pertulit. Demonſtra-
Rom. 6. ta enim ſunt ei omnia regna, & dictum eſt ei: *Tibi dabo*
hæc omnia, ſi procedens adoraueris me. Lectum eſt & alibi:
Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Vides ante
quos reges ſtatuaris, ô homo, ante quos præſides pec-
catorum, ſi culpa regnat? Quot peccata, quot vitia, tot
reges. Et ante hos adducimur, & ante hos ſtamus. Habēt
etiam iſti reges tribunal in mentibus plurimorum. Sed
ſi quis Chriſtum fateatur, ſtatim regem illum facit eſſe
captiuum, deiicit de ſolio ſuæ mentis. Quomodo enim

G poterit diaboli tribunal manere in eo, cui Chriſti tribu-
nal aſſurgit? *Multi ergo perſequentes & tribulantes me.* Et
fortaſſe Chriſtus hoc dicit, & dicit in vocibus ſingulo-
rum, ipſum enim aduerſarius perſequitur in nobis. Si de-
clines perſequentem, Chriſtum abiicis, qui ſe tentari pa-
titur, vt vincat. Vbi illum viderit diabolus, ibi parat in-
ſidias, ibi tentationum machinas admouet, ibi dolos ne-
ctit, vt illum, ſi poſſit excludat. Vbi autem diabolus præ-
liatur, ibi Chriſtus aſſiſtit. Vbi diabolus aſſidet, ibi Chri-
ſtus includitur, ibi murorum ſpiritalium ſepta defendit.
Ergo qui perſecutorē refugit, reiicit etiam defenſorem. Rom. 8.
Sed cùm audis: *Multi perſequentes & tribulantes me*, noli
H timere, quia potes dicere: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*
Verùm hoc dicit ille qui à teſtimoniis Domini nullo vi-
tiorum declinat anfractu.

Vidi non ſeruantes pactum, & tabeſcebam, quoniam verba tua non cuſtodierunt.

Beatus qui in charitate Dei tabeſcit, qui videt non ſer-
uantes pactum. Alius propter vitioſos amores tabeſcit,
qui diſtillat, dum eſt dilatus amore dilectæ, & dum pro-
telatur flagrantis cupiditatis affectus, animus deficit, vi-
I res corporis quadam deformitate palloris, feſſorúmque
artuum tabe minuuntur. Alius qui pecuniã concupiſcit,
donec potiatur eam, auaro miſer tabeſcit affectu. Alius
immodicè capeſsēdi honoris impatiens, ſi deſideria lon-
ga ſuſpiret, non mediocri mentis tabe conficitur. Non
talis eſt qui dicit: *Quam diſtabuit caro mea in terra deſerta, &* Pſal. 62.
inuia, & ſine aqua. Hic enim caſtigabat carnem ſuam, &
tabeſcere faciebat dum indefeſſo deſiderio diuinæ cogni-
tioni intentus, & lucem diei ſollicita expectatione præ-
ueniens, antelucanum ſoluere Domino canticis & hym-
nis geſtiebat obſequiū. Tabeſcit ergo vir pacificus quan-
do alios videt pacta reſcindere, conſenſuum abolere
K concordiam, iurgia de pace reparare, in tumultus redire Ioan. 14.
de gratia. Quod vtique non facit qui Domini præcepta
cuſtodit. Non facit qui audit dicentem: *Pacem meam do*
vobis, pacem relinquo vobis. Ergo qui pactum ſeruat, is
Chriſti obedit imperiis. Qui autem non ſeruat, ille Chri-
ſti præcepta contemnit: & quod peius eſt, comperta
faſtidit & negligit.

Vide quia præcepta tua dilexi, Domine, in miſericordia tua viuifica me.

Vide quia præcepta tua dilexi. Hic quoque inuitat Domi-
L num, vt plenum charitatis ſuæ ſpectet affectum. Nemo Exod. 34.
dicit, vide, niſi qui iudicat ſe, ſi videatur, eſſe placiturū. Exod. 23.
Et pulchrè dixit, *Vide*, & ſecundùm legem dixit, quia lex
præcepit vt vnuſquiſque ter in anno ſe offerat in conſpe-
ctu Domini. Quotidie ſe ſāctus offert, quotidie apparet, Ioan. 5.
& non vacuus apparet. Non eſt enim vacuus, qui de ple- Pſal. 125.
nitudine eius accepit. Non erat vacuus Dauid, qui ait:
Repletum eſt gaudio os noſtrum; quia gaudium fructus eſt Spi- Galat. 5.
ritus ſancti. Et ſicut de plenitudine verbi nos omnes acce- Ioan. 1.
pimus, quemadmodum dixit Ioannes, ita etiam Spiritus
ſanctus de plenitudine ſua repleuit orbem terrarū. Non Sap. 1.
erat vacuus Zacharias, qui repletus eſt Spiritu ſancto, &
M prophetauit aduentum Domini Ieſu. Non erat Paulus Luc. 1.
vacuus, qui euangelizabat in abūdantia, & repletus erat 2. Cor. 11.
accipiens odorem bonæ ſuauitatis, & ab Epheſiis pla-
centem Deo hoſtiam. Non erant Corinthij vacui, in Epheſ. 5.
quibus abundabat Dei gratia, iuxta eiuſdē Apoſtoli teſti- 1. Cor. 1.
monium. Offerebat ſe ergo Dauid quotidie Deo, & non
vacuus offerebat, qui poterat dicere: *Os meum aperui, &* Sup. oſt. 7.
attraxi ſpiritum. Ideo ergo dicebat: *Vide quia præcepta tua*
dilexi. Audi in quo te offerre debeas Chriſto. Non in his
quæ videntur, ſed in occultis, ſed in abſcondito: vt pater Matt. 6.
tuus qui videt in abſcondito, reddat tibi, & fidelē remu-
neret affectum. *Præcepta* (inquit) *tua dilexi.* Non dixit
ſeruaui, non dixit cuſtodiui. Nam imprudentes non cu- Deut. 32.
ſtodierunt præcepta Domini. Aliqui enim codices ha-
bent ἀσυνετοῦντες hoc eſt inſipientes, non in-
telligentes. Ergo qui non intelligunt, non ſapiunt, hi qui

Digitized by Google

non cuſtodiunt. Qui autem perfectus eſt intellectu, per- [G] fectus ſapientia, diligit: quod eſt amplius quam cuſtodire. Cuſtodire enim neceſſitatis plerunque eſt & timoris, [1. Cor. 9.] diligere charitatis. Cuſtodit qui euangelizat, ſed qui volens euangelizat, mercedem accipit: quantò magis qui diligit, mercede donatur? Poſſumus enim non amare quod volumus, non poſſumus nolle quod amamus. Sed quamuis mercedem perfectæ charitatis expectet, & miſerationis diuinæ ſuffragium poſcat, vt in ea viuificetur à Domino. Non ergo arrogans debitæ mercedis exactor, ſed verecundus miſericordiæ diuinæ eſt deprecator.

Principium verborum tuorum veritas: in æ- [H] ternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Cùm principium verborum Dei veritas ſit, veritas vtique fidei fundamentum eſt. Primum etenim oportet vt credamus vera eſſe Dei ſummi quæ in diuinis ſcripturis legimus oracula. Secundum eſt, vt virtutem eorum [Pſal. 110.] pleniore cognitione diſcamus. Sicut eſt initium ſapientiæ timor Domini, ita plenitudo ſapientiæ dilectio. Lex [Eccleſ. 1.] enim ſapientia, plenitudo autem legis dilectio: ita pleni- [Rom. 13.] tudo verborũ Dei ſapientia, cognitióque iuſtitiæ. Nam ſicut a timore Domini proceſſus quidam eſt ad gratiam [I] charitatis, ita à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinæ quidam videtur fieri proceſſus. Veniſti ad Eccleſiam, audiſti vnum Deum dici, vnde lex incipit, ſicut habes ſcriptum: *Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt*: cre- [Deut. 6.] de vnum Deum eſſe, non plurès deos. Cùm autem cœperis legere Dominum Ieſum Dei filium in carne veniſſe propter totius mundi redemptionem, diſtingue ſapienter vnum Deum patrem eſſe, ex quo omnia, & nos in illum: & vnum Dominum Ieſum, per quem omnia, [1. Cor. 8.] & nos per ipſum. Cognoſce quia ideo venit, vt virtutis ſeminis noſtros informet affectus, vt morum manſuetudinem conuerſationis eius diſceremus exemplo, vt abo- [K] leretur culpa per gratiam: & tunc à veritatis confeſſione ad cognitionem iuſtitiæ proceſſiſti. Fides principium Chriſtiani eſt, plenitudo autem Chriſtiani iuſtitia eſt. Fides in confeſſione populorum, iuſtitia in martyrum paſſione. Scientes igitur in æternũ manſura iudicia omnia iuſtitiæ Dei, caueamus ne opera noſtra diſpliceant, & in æternum incipiamus ſubire iudicium: nec ſi aliquid boni fecimus, reſupino ſoluamur affectu. Omnes oportet nos ante tribunal Chriſti aſſiſtere, vt recipiat vnuſquiſque quod geſſit, ſiue bonum ſit, ſiue malum. Vides quia & ipſe Paulus aſſiſtet, vt ipſe commemorat. Caue [2. Cor. 5.] ne ligna, caue ne ſtipulam ad iudicium Dei tecum defe- [L] ras, quæ ignis exurat. Caue ne cùm in vno aut duobus [1. Cor. 3.] habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod offendat. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur; poteſt tamen & ipſe per ignem ſaluari. Vnde colligimus quia idem homo & ſaluatur ex parte, & condem- [Ibidem.] natur ex parte. Cognoſcentes itaque multa eſſe iudicia, opera noſtra examinemus omnia. In viro iuſto graue eſt detrimentum, graue operis alicuius incendium, in impio pœna miſerabilis: ſint magis omnia iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarum, ne fortè dum trutinantur facta noſtra, culpa præponderet.

In octonarium vigeſimumprimum enarratio.

Scin.

SEquitur littera Scin, quæ Latinè dicitur, Super vulnus. Super vulnus quid eſt, niſi medicamentum, quo vulneris acerbitas mitigatur? Super vulnus oleum [Luc. 10.] infunditur, vt omnis vulneris aſperitas molliatur. Super vulnus malagma, ſuper vulnus alligatura, à [Eſaia 1.] quibus omne vulnus ſouetur. Vbi ergo ſpes refundendæ eſt ſanitatis, ibi adhibentur medicamenta vul- [Ibidem.] neribus. Vbi autem omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitia, non eſt vulnus neque cicatrix, [G] non plaga cum feruore, hoc eſt, vbi non portio, ſed vniuerſitas periclitatur, & quadam totius conſtitutio corporis tabe conſumitur, ibi non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Multò igitur commodius eſt vt ſit vulnus quod foueas atque conſtringas, quàm ſine vulnere morbus ſerpat interior. Sed eſt non ſolùm corporis vulnus, ſed etiam mentis, quod oleo quodam mollioris alloquij, & pacifici ſermonis ſuauitate miteſcit. Sunt fomenta verborum; ſunt medicamenta cœleſtium præceptorum, quibus om- [Prou. 15.] ne nequitiæ virus aboletur. Sunt legis vincula quæ non adſtringunt, ſed magis liberant alligatos, & malagma ſpiritale, quo colliſa animę quædam mẽbra ſolidentur. Con- [H] ſideremus igitur quid ſit vulnus, quid ſupra vulnus. Principes perſecuti ſunt me gratis, vulnus eſt. Exulto autem in verbis tuis, ſicut qui inuenit ſpolia multa, ſupra vulnus [Thren. 3.] eſt, quia verbis Dominicis vulnera dura curantur. In Threnis quoque Hieremiæ habes ſub hac litera ſcriptum: *Audiſti opprobrium eorum Domine, omnia conſilia eorum aduerſum me, labia inſurgentium mihi, & meditationes eorum* [Ibidem.] *aduerſum me tota die, ſeſſionem eorum, & reſurrectionem eorum*, vulnus eſt. Sed ſubiecit: *Aſpice in oculis eorum, redde illis retributionẽ Domine ſecundum opera manuum ipſorum*, ſuper vulnus eſt, quia vindicta plerumque ſolet dolorem vulne- [Thren. 4.] ris mitigare. Et infrà idem Hieremias ait: *Gaude &* [I] *lætare filia Idumææ, quæ habitas in terra Hus: & quidem ad te pertranſibit calix: bibes, & inebriaberis adhuc*: ſuper vulnus eſt. Calix enim Domini remiſſio peccatorum eſt, quo ſanguis effunditur, qui totius mundi peccata redemit. Hic calix inebriauit gentes, ne proprij meminiſſent doloris, ſed veterem obliuiſcerentur errorem. [1. Ioan. 1.] Bona igitur ebrietas ſpiritalis, quæ turbare neſcit corporis inceſſum, leuare mentis nouit veſtigium. Bona ebrietas poculi ſalutaris, quæ mœſtitiam peccatricis abolet [Pſal. 22.] conſcientiæ, iucunditatem vitæ infundit æternæ. Ideo ſcriptura dicit. *Et poculum tuum inebrians quàm præclarum* [K] *eſt!* Medicamentum igitur ſuper vulnus eſt, quia Domi- [Luc. 10.] nus Ieſus ipſe eſt medicus, qui vulnera noſtra curauit, infundens vinum & oleum, & alligans vulnera Adæ illius, qui deſcendens ab Hieruſalem a latronibus vulneratus eſt. Caueat igitur vnuſquiſque ne deſcendat ab Hieruſalem. Peccatis enim ſuis vnuſquiſque deſcendit, & meritis aſcendit. Aut quia fragiles ſumus, qui deſcendit, currat ad illum Samaritanum, cuſtodem corporis ſui, cuſtodem legis & gratiæ, vt vulneri ſuo poſſit inuenire medicinam: qui alligaturam verborum cæle- [Matth. 3.] ſtium ſuper vulnus imponat, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Bona alligatura, quæ [L] fracta animæ tuæ oſſa connectat, & ſoliditate reparata in priſtinas vires reformet, ac diſciſſos artus ſine vlla cicatricis offenſione reſtituat. De litteræ interpretatione ſatis pro captu noſtro dictum putamus: adoriamur ſancti Prophetæ verſus conſiderare, quos Spiritu ſancto reuelante ſubiecit.

Principes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis trepidauit cor meum.

Si veterem repetamus hiſtoriam & Saul & Abeſſa- [Epheſ. 6.] lon, & multi alienigenæ principes ſanctum Dauid per- [M] ſecuti ſunt, ſed nemo potuit de eo triumphare. Sunt & [Matth. 4.] principes mundi, rectoréſque tenebrarum, qui te in tuo pectore conantur opprimere, & perſecutionum ſæua intus operantur. promittentes regna terrarum, honores atque diuitias, ſi fragili mente ſuccumbas, & obediẽdo [Ioan. 14.] eorum imperiis arbitreris. Iſti principes interdum gratis perſequuntur, interdum non gratis. Gratis perſequuntur, apud quem nihil ſuum inueniunt, & eum ſubiugare contendunt. non gratis perſequuntur eum, qui ſe eorum dederit poteſtati, & in poſſeſſionem ſæculi totus in- [1. Tim. 2.] trauerit. In ſuos enim iure ſibi dominatum vendicant, atque ab iis mercedem iniquitatis efflagitant. Bene hoc martyr dicit, quod iniuſtè perſecutionum tormenta ſuſtineat, qui nihil rapuerit, nullum violentus oppreſſerit, nullius ſanguinem fuderit, nullius torum putaue-

rit eſſe violandum : qui nihil legibus debeat, & grauio-
ra latronum ſuſtinere cogatur ſupplicia : qui loquatur
iuſtè, & non audiatur, qui loquatur plena ſalutis, & im-
Pſal. 119. pugnetur, vt poſſit dicere: *Cum loquebar illis, impugna-*
bant me gratis. Gratis igitur perſecutionem patitur, qui
impugnatur ſine crimine : impugnatur vt noxius, cùm
ſit in tali confeſſione laudabilis: impugnatur quaſi vene-
ficus, qui in nomine Domini gloriatur; cùm pietas vir-
Prou. 1. tutum omnium fundamentum ſit. Verè fruſtra im-
pugnatur, qui apud impios & infidos impietatis ar-
ceſſitur, cùm fidei ſit magiſter. Verùm qui gratis impu-
gnatur, fortis debet eſſe & conſtans. Quomodo ergo ſub-
texuit: *Et a verbis tuis trepidauit cor meum?* Trepidare infir-
mitatis eſt, timoris atque formidinis. Sed eſt etiam infir-
Pſal. 33. mitas ad ſalutem, eſt etiam timor ſanctorum. *Timete*
Pſalm. 111. *Dominum omnes ſancti eius,* &: *Beatus vir qui timet Dominum.*
Qua ratione beatus? *Quia in mandatis eius cupit nimis.*
Pone ergo martyrem inter pericula conſtitutum, cùm
inde immanitas beſtiarum ad incutiendum terrorem in-
fremat, alinnde ſtridor candentium laminarum, & flam-
ma fornacis ardentis exæſtuet: ex parte alia perſonent
tractus grauium catenarum, hinc carnifex cruentus ad-
ſiſtat, pone, inquam, circumſpectantem omnia plena
ſupplicijs, deinde cogitantem mandata diuina, illum
ignem perpetuum, illud ſine fine incendium perfido-
rum, illam pœnæ recrudeſcentis ærumnam, trepidare
corde, ne dum præſentibus cedat, perpetuis ſe dedat exi-
tijs, perturbari animo, dum futuri iudicij rhomphæam
illam terribilem quadam conſpectus ſpecie contuetur.
Nonne ad hanc trepidationem fiduciæ viri conſtantis,
æqualis in eundem concurrit effectum confidentia cu-
pientis æterna, & diuina trepidantis? Sit tamen fortior
ille qui ſperat, ſit fortior qui præſumit. Vtinam ego ta-
lis eſſe merear, vt ſi fortè perſecutor ingruerit, non con-
ſiderem ſuppliciorum meorum acerbitates, non metiar
tormenta, non pœnas, non cogitem vllius atrocitatem
doloris : ſed hæc omnia leuia ducam, trepidem ante
Luc. 9. Chriſtum, ne Chriſtus me neget, ne Chriſtus excludat,
ne me repellat de concilio ſacerdotum, ſi indignum eo
collegio me iudicauerit : videat magis licet permotum
corporalium terrore pœnarum, plus tamen trepidan-
Matth. 14. tem futura iudicia. Et ſi dixerit mihi : *Modicæ fidei*
quare dubitâſti? porriget tamen dexteram, & inſurgen-
tis huius ſæculi fluctus mole turbatum, fida mentis ſta-
tione firmabit.

Exulto ego in verbis tuis, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Bona trepidatio à verbis Dei, ſi exultationem E
generat. Qui enim trepidat à verbis Dei, poſtea exul-
tat in verbis Dei. Ergo qui habet in aula ſua, corde vi-
delicet ſuo, verba Dei, excludit ſermones principum à
corde ſuo, excludit timor timorem. Si enim ingreſſus
quis balneas, ſolis deponit æſtus, & calor excludit ca-
lorem : quantò magis diuini iudicij terror hunc terro-
rem excludit humanum, feruorem gratiæ ſæcularis, gra-
tiæ feruor æternæ? Exultat ergo qui habet verbum Dei.
1. Reg. 17. Habet enim ſpolia multa, quæ Iudæis abſtulit, habet
proſtrati hoſtis exuuias. Sicut Dauid abſtulit Goliæ
gladium, & ipſius gladio caput eius exſecuit : ſic verus
Luc. 11. Dauid humilis atque manſuetus Dominus Ieſus, intel- F
ligibilis Goliæ caput armis ipſius amputauit. Arma
diaboli gentes erant. Fide autem gentium vulneratus,
caput quod habebat, amiſit. Detracta ſunt ſpolia pro-
ſtrato, vaſa eius direpta, quia alligatus eſt fortis. Vas
diaboli caro erat hominis peccatoris : ſed poſteaquam
in Chriſtum credidimus, caro noſtra cœpit eſſe vas ele-
Act. 9. ctionis, vt habes de Apoſtolo Paulo, qui ad gentes
miſſus eſt, dictum a Domino Ieſu ad Ananiam : *Vade,*
quoniam vas electionis mihi eſt. Meritò ergo vocatum no-
Eſai. 8. men eſt Chriſti : *Velociter ſpolia detrahe, diuide cito : quia*
priuſquam ſciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtu-
tem Damaſci, & ſpolia Samariæ contra regem Aſſyriorum.
Ergo rex Aſſyriorum, eorum ſcilicet, quos vanos ſua

A perfidia fecerat, amiſit ſpolia quæ tenebat. Et vt ite-
rum cognoſcas quia ſpolia Chriſtus à diabolo, quæ in Pſal. 71.
Adam ille inualerat, vendicauit, & Saba dona adduxit: Eſai. 45.
viri excelſi ad Dominum Ieſum alligati vinculis tranſie- Epheſ. 4.
runt, atque cœperunt illum adorare, qui captiuam
duxit captiuitatem. Ideo caput eius abſtulit, vt ipſe ca-
put eſſet corporis interempti. Meritò nunc gentes to-
to orbe caput regale circumferunt, quia membra ſunt
Chriſti. Cognouiſti de nationibus, cognoſce etiam de
Iudæis, quibus Dominus Ieſus abſtulit ſpolia: hoc eſt, re- Matt. 21.
gnum cælorum abſtulit, & dedit genti facienti fructum Eſaiæ 3.
eius. Abſtulit virtutem panis, & virtutem aquæ, prophe-
B tam, & admirabilem conſiliarium, & prudentem archi-
tectum, & ſapientem auditorem. Illis abſtulit, nobis de-
dit. Meritò *exulto, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Sine labo-
re meo inueni ſpolia quæ non habebam. Inueni hepta-
teuchum, inueni Regnorum libros, inueni Propheta-
rum ſcripta, inueni Eſdram, inueni Pſalmos, inueni Pro-
uerbia, inueni Eccleſiaſten, inueni Cantica canticorum, Eſai. 9.
inueni admirabilem conſiliarium Chriſtum, inueni Pau- 1. Cor. 3.
lum prudentem architectum, inueni ſapientem audito- Rom. 7.
rem populum Chriſtianum, qui nouit ea quæ leguntur,
audire. Ille enim audit, qui ea quæ audit, intelligit. Lex
ſpiritalis eſt. Non illam audit Iudæus, qui audit corpora-
liter : ſed ille audit, qui audit in ſpiritu. Habent illi li-
C bros, ſed ſenſum librorum non habent. Habent prophe- Ioan. 1.
tas, ſed non habent quem illi prophetauerunt. Quomo- Matt. 17.
do enim habent, quem non receperunt? Ideóque cum 1. Cor. 1.
Moyſe & Elia mihi apparuit, quia ab illis receſſit. Mul- Coloſſ. 1.
ta habet ſpolia, qui habet Dei verbum. Habet reſurre-
ctionem, habet iuſtitiam, virtutem atque ſapientiam,
habet omnia, quia in ipſo conſtant omnia. Hebræi ſpo- Exod. 12.
liauerunt Ægyptios, & vaſa eorum abſtulerunt. Iu-
dæorum ſpolia habet populus Chriſtianus, & totum
habemus, quod illi habere ſe neſciebant. Illi aurum
& argentum materiale abſtulerunt, nos aurum men-
tis accepimus, nos acquiſiuimus cæleſtis ſermonis ar-
D gentum.

Iniuſtitiam odio habui, & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.

Meritò audit iniuſtitiam, qui habet arma iuſtitiæ. He- Rom. 6.
bræus cum haberet hæc arma, hoc eſt, legem & prophe-
tas: murem, & hominem abominabatur mortuum, quia Num. 19.
lex dicit : *Omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit:*
& humanitatis ſuprema negabat officia defunctis, ſed
legi non eſt mortuus, niſi qui iniuſtus eſt. Hæc
enim immunditia iuſtis quæ iniquitas. Quid enim im-
mundius, quam mentem, qua nihil homini pretioſius
eſt datum, turpibus commaculare criminibus, & atro-
cibus efferare commentis? Quid illis prodeſt quod
mortuum hominem viſere reformidant? Vtinam vitia
eorum non polluerent appropinquantem, quorũ mors
contaminare neminem poteſt. Mors nemini nocet, vti-
nam vita non noceat. Contagium enim colluuionis,
conſortium iniquitatis eſt. Quomodo ergo contamina-
re poteſt, qui iniquus eſſe iam non poteſt, cùm etiam ſi
fuit, tamen eſſe deſiuit? Fuge ergo iniquitatẽ, ne te con- 1. Tim. 5.
prehendat. Fuge iniuſtitiam, quæ viuentes adhuc mor-
tuos facit. Sed nemo fugit iniquitatem, niſi qui diligit Rom. 7.
æquitatem, & ideo ait : *Legem tuam autem dilexi.* In lege Coloſſ. 3.
æquitas eſt, ſi ſpiritalem accipias legem, ſi conſurgas cum Hier. 15.
Chriſto, & ibi altare ſacroſanctum illud cæleſte conſi- Hebr. 12.
deres, non altare terrenum, quod hoſtili populatione
deſtructum eſt. Si illam Hieruſalem ſpectes quæ in cælo Luc. 19.
eſt, non iſtam quæ à populo Iudæorum frequentabatur
in terris quæ propter incolarum perfidiam à Romano
exercitu triumphata, iniecto flagrauit incendio. Si in-
tuearis illum principem ſacerdotum, de quo ſcriptum
eſt : Habentes itaque magnum ſacerdotem egreſ- Hebr. 4.
ſum de cælis, Ieſum filium Dei, teneamus confeſſionem Hebr. 7.
fidelem : qui quotidie aduocatus pro nobis eſt apud pa- Hebr. 5.
trem : vt pro quibus in diebus carnis ſuæ miſericordiæ Hebr. 8.
eſt compaſſus effectu, pro his operetur remiſſionem

Digitized by Google

quotidie peccatorum. Quæ enim ſpes alia generi huma- A no, niſi omnium viuentium delicta donentur? [Deut. 15.] Ille ergo princeps ſolus eſt ſacerdotum, cui adſtant pij ſacerdotes, intra cæleſtium ſacrarium illud altiſſimũ merito propriæ cruoris ingreſſi. Illa ergo lex diligenda eſt, in qua vetus Hebræus liber ab omni ſeruitute vitiorum, in qua ma- [Deut. 25.] gnum ſabbatũ, & inoffenſa requies defunctorum, in qua mortui populi ſemen reſuſcitatur, nõ commixtione fraterna, ſed redemptione. Secundum hãc ergo legem odio habet ſanctus iniuſtitiam, non iniuſtum qui poteſt ſæpe conuerti: nec mortuorum reliquias, ſed mortuam iniquitatem execratur & refugit.

B

Septies in die laudem dixi tibi: ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

Septies in die, Et numero quidem ſtudium ſanctæ deuotionis exprimitur. Sed puto magis quod purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorum declaretur affectus: vt ſine vlla iracundiæ imprecationis, aut flagitioſę cupiditatis incẽdio deferatur oratio, & nihil quod alij noceat poſtulemus, nihil quod nos ſæcularibus petitionibus decoloret. Laudemus in hymnis & canticis, vera ſemper & iuſta ea quæ de diuinis canimus laudibus confitentes. Non ſit anceps & dubia ſententia, non C diſcolor mentis intentio, non materialibus negotiis occupata à propoſiti ſpiritalis executione deflectat. Iuſtificetur ſemper iuſtitia Dei tranquillo animo, non otio feriato.

Pax multa diligentibus nomen tuum: & non eſt illis ſcandalum.

Suprà diximus quia charitas excludit timorem: nunc [Sup. ver. 2.] diximus quia excludit omnem perturbationem. Etenim [1. Ioan. 4.] qui Deũ diligit, profunda eſt ei confirmatæ mentis tran- D quillitas. *Aqua*, inquit, *multæ excludere non potuerunt* [Cantic. 8.] *charitatem, & flumina non obruent eam.* Multa aqua diuerſarum eſt paſſionũ, & flumina ſæcularium cupiditatum corporalibus motibus incitata, quæ tamẽ murum charitatis ſubuertere non poſſunt. Ideòque charitate [Pſalm. 123.] fundatus dicit: *Torrentem pertranſiuit anima noſtra.* Num- [Exod. 14.] quid aqua maris excludere Moyſi potuit charitatem? Et vt ſecundùm litteram tibi Pſalmorum ſeries ſuffragetur, nempe diligens Deum, tutum ſibi credit iter eſſe per maria. Qui autem non dilexerunt Deum, hi de- [4. Reg. 2.] merſi fluctibus dignum ſacrilegiis ſuis exitum pertulerunt. Elias atque Eliſæus Iordanem tranſierant pede, & E [Eſai. 43.] hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis. Hi igitur vt tranſirent aquas fluuij Iordanis, paſſionum flueta noſtrarum mentis priùs veſtigio tranſierunt. De hac aqua [Iacob. 1.] dicit Dominus: *Si tranſeas per aquam tecum ſum, & flumina non inundabunt te.* Adeſt ſuis iuſtis ſemper cùm [al. terruntur.] aliquibus † terrentur aduerſis, ſi tamen tranſeant mente conſtanti, non dubitanti, non fidei turbentur incerto. Tranſi ergo & tu fidelis animi directione, ſi diuinam vis tibi adeſſe præſentiam, ſi non ſolùm pax, ſed etiam multa [2. Cor. 7.] ſit in animo tuo dilectio, nulla te prælia diuerſę cupiditatis impugnent, non iracundia ſtimulet, non libido: etſi F eſt pugna, tamen foris, non intus ſit. Præliare aduerſùs perſequentes te, licet & ipſis ſilentio ſæpe cedendum ſit, quia tibi vincunt. Illorũ potentia, tua victoria eſt. Tunc denique triumphantur, cùm ſe viciſſe crediderint. Non ergo te impugnet auaritia, non cupiditas exagitet, non triſtitia deiiciat, non inflammet libido, non reſupinet ſu- [Philip. 4.] perbia, non curuet ambitio, non formido cõſternat. Pax multa abundet, quæ exuperat omnem mentẽ, ſecundùm Apoſtoli ſententiam: quo nihil pulchrius dici potuit. Summus enim ſapientiæ finis eſt, vt ſimus mente tranquilla. Non commẽtitiis poëtarum fabulis lubricus turbetur affectus. Sũmus finis eſt iuſtitiæ, vt iniquitas mentem iuſti mouere non poſſit. Virtutis totius hic finis eſt, vt corporea ipſius fortitudinis efficiat miles bella, & [Geneſ. 3.] confecto bello pacẽ reformet. Paci ergo & ipſa plerum-

que militat fortitudo bellãdi: nemo ergo pacificum turbat affectum. Multa generantur ad perturbationem hominis, & vxor plerumque decepta ſerpentis inſidiis animum viri exagitare conatur & pater ſidem filij frequen- [Rom. 8.] ter irridet, & vir coniugis ſuę mentem tentat opprobriis. Sed in his omnibus ſuperat iuſtus, & dicit: *Quis nos ſepa-* [2. Cor. 9.] *rabit a charitate Chriſti? Tribulatio? an angustia? an perſecutio?* Quoties bene facta criminis dantur? quoties virtus [Cant. 2.] opprobrio ducitur? quoties ipſa ingrata eſt gratia? Vendidit iuſtus facultates ſuas, diſpenſauit pauperibus, nihil ſibi reliquit: contemnitur plerumque in ipſa eccleſia quia diues eſſe deſiuit: ſicut ſcriptum eſt: *Si dederit vir omnes facultates ſuas in charitate, contemptu con-* B *temptus erit.* Non ergo moueatur. Non enim mercedem huius ſæculi, nec gratiam, ſed vitæ quæſiuit æternæ. Non indignetur, quia homines pecuniis magis quàm operibus bonis deferunt. Nam ſi ei propter bonum opus in hoc ſæculo deferatur, & huius ſtudij fructum hic adipiſcatur, dicetur de eo: *Percepit mercedem ſuam.* Habet quidem opus bonum & hîc gratiam, ſed breuis portio [Matth. 6.] emerendæ ſalutis eſt. Serua futuris mercedem tuam, & iſtius ſæculi opprobria incrementa mercedis tuæ iudica. Cogita ſemper Apoſtolicum illud, quod indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam. [Rom. 8.] Nullis ergo iuſtus frãgatur iniuriis, nullis moueatur pe- C riculis, nullis tentetur procellis, ſiue mors ingruat, ſiue vita, ſiue angeli cælorum. Neque deiiciatur aduerſis, nec extollatur ſecundis. Nuſquam ſit eius infirmus affectus. [Ibidem.] Et mors tentat, & vita tentat. Caueat ſcandalum. Qui pacem habet, quę omnem mentem ſuperat, magnus eſt, non eſt de puſillis iſtis. Ideo ſcandalum pati non debet, [Philipp. 4.] quia puſillorum eſt exagitari ſcãdalo. Vnde & Dominus ait: *Quicumque ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis minimis.* Non ſolùm puſillos, ſed etiam minimos dixit, quos perturbant ſcandala: & ideo graui obnoxius pœnæ eſt, vt legiſti, quicumque turbauerit infirmæ mentis infantiam. [Matth. 18.] Sicut enim grauiori dignus ſupplicio eſt qui perſuaſerit D crimen infantulo, & incautam præcipitant ætatem: ita [Ibidem.] qui inualidum & inſipientem & improuidum circumſcripſerit perſuaſione erroris, aut exagitatione cordis affectum. Vis ſcire quàm infirmus ſit qui ſcandalizatur? Non manducabo, inquit, carnem, ne fratrem meum ſcandalizem. Quanta infirmitas, & quænam infantia animi, vt eum etiam eſca fratris exagitet? Vnde non po- [Leuit. 19.] [1. Cor. 8.] teſt homini eſſe præcipitium, quando etiam hinc eſt periculum? Et quod peius eſt, infirmitas huiuſmodi ſerpit in multos. Vides inopem iuſtum, tentaris, vides diuitem iniquum, tentaris, vides ſine liberis ſanctum, tentaris, vides liberis, honoribus, laudibus ſæcularibus abundan- E tem iniuſtum, tentaris. Quantæ foueæ, quanti laquei, [Pſal. 72.] & quod eſt grauius, qui multos ſtrangulent? In Sodomitana vrbe vix vnus Lot qui non tentaretur inuentus [Geneſ. 19.] eſt, cuius tamen vxor non potuit tẽtationis laqueos euadere. Hebræorum populus maria tranſiuit, ſed non [Exod. 14.] potuit tentamenta tranſire. Tentati ſunt omnes præter [1. Cor. 10.] Ieſum & Caleb, qui ideo de ſenioribus terram repromiſ- [Num. 20.] ſionis introire meruerunt, quia fuerunt tentationis expertes. Nec Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipſi tentati ſunt. Nec Moyſes introiuit, qui dux erat populi qui [Deut. 34.] tentabatur, typus legis qui excludere tentamenta non poterat, non poterat in terram reſurrectionis inducere, F quia iſta Euangelio gratia debebatur. Lex pacem non potuit dare: ideo Moyſes quod vixit, ſemper præliatus eſt, ſemper legis populus verſatus in ancipiti bellorum eſt: Ieſus autem Naue plebis animos profunda pace compoſuit; quoniam qui ſub lege eſt, agitatur incer- [Ioſue. 1.] tis: qui ſub Euangelio, audi dicentem: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*: ideoque diligenti- [Ioan. 14.] bus non eſt ſcandalum. Accipe aliter: *Crux Chriſti Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia eſt.* Scandalum eſt per- [1. Cor. 1.] fido quia dicit Iudæus: Ergo hic Deus eſt, qui homo viſus eſt? Hic Deus eſt qui ieiunauit? hic Deus eſt, qui vapulauit? hic Deus eſt, qui crucifixus eſt? qui de cruce deſcendere, & ſe liberare non potuit? Denique hoc dicebant tempore Dominicæ paſſionis: *Deſcendat de cru-* [Matt. 27.] *ce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi*

turb. Non te iſta tentent, non te iſta perturbent, non in animum tuum huiuſmodi ſe inſerant cogitationes. Vbi [1. Cor. 1.] pax, & multa pax, vbi crux Chriſti non opprobrio, ſed ſaluti eſt. Non fuit opprobrio Petro crux Chriſti, quæ tantum ei gloriæ dedit, vt inuerſis Chriſtum honoraret veſtigiis, metuens ne ſi ea ſpecie crucifixus eſſet qua Dominus, affectaſſe Domini gloriam videretur. Crux ergo opprobriũ perfido, fideli autem gratia, fideli redemptio, [1. Petr. 2.] fideli reſurrectio eſt: quia pro nobis paſſus eſt Dominus, quia illo nos redemit ſanguine, illa ad paradiſum reſurrectione reuocauit. Qui hæc credit, quomodo poteſt turbari, cui ſpes regni cæleſtis aſſurgit?

Expectabam ſalutare tuum Domine: & præcepta tua feci.

Qui expectat, ſperat charitatem. Ergo ſpes præcedit, ſequitur ſalus. Spes igitur præcurrit effectum, ideo qui expectauit ſalutem à Domino, præcepta Domini fecit. Vnde & Dominus appellat amicos in Euangelio, non ſeruos, qui ſua præcepta fecerunt. Qui diligit enim, facit: & qui fecerit, meritò dilectionis remuneratione [Ioan. 15.] donatur.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua: & dilexit ea nimis.

Plus eſt diligere quàm cuſtodire, vt ſupra diximus: [Octon. 20. verſ. 7.] quia cuſtodire, interdum neceſſitatis eſt vel timoris: diligere charitatis. Ideo quum hic dixiſſet, *Cuſtodiuit*, adiecit, *Dilexi*: vt cuſtodia amantis fuerit, non timentis. Qui nimium diligit, nimium cuſtodit.

Seruaui præcepta tua & teſtimonia tua: quoniam omnes viæ meæ ante te Domine.

[Pſal. 31.] Beatus qui poteſt dicere: *Omnes viæ meæ ante te*, qui [Geneſ. 3.] noluit abſcondere omnes cogitationes ſuas, omnes actus [Geneſ. 4.] ſuos: abſcondebat Adam viam ſuam, abſcondebat Eua poſt culpam, abſcondebat Cain necem fratris. In affectu habemus abſcondere, non in effectu. Plena abſcondentis perfidia, etſi apud Deum nulla ſit latebra. Ideo Eccle- [Cantic. 8.] ſia in Canticis ſua ei ſecreta monſtrabat, dicẽs: Aſſumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me. Nam etſi Deus omnia videat cor- [Hier. 23.] dis occulta, bonum tamen eſt vt vnoſquiſque animam ſuam ei aperiat & expandat, & tanquam lumini vel calori eius occurrat. Nec immeritò gloriatur Eccleſia di- [Sap. 16.] cens: Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacem, quoniam vias ſuas prodere non timebat. Iuſti ergo eſt iſta vox. *Oculi enim Domini ſuper iuſtos.* Itaque Do- [Cant. 8.] mino Ieſu Chriſto, qui eſt via & veritas, bene hoc dicitur ab iis qui illam veram viam fide, moribus, actuque [Pſal. 33.] deſiderant conuenire: *Omnes viæ meæ ante te Domine.* Nulla enim poteſt via eſſe bona, niſi quam tu illuminandam tui viſitatione luminis iudicaueris: cui eſt honor & glo- [Ioan. 14.] ria, laus, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

In octonarium vigeſimũ ſecundum enarratio.

Tau.

VLtima littera Tao, quæ Latina interpretatione ſignificat, Errauit: alia interpretatio habet, Conſummauit. Quid eſt errauit: Vigeſimaſecunda littera eſt, quæ apud Hebræos eſt vltima. Pſalmo autẽ iſto, hoc eſt cen- [Sup. in præfat. huius Pſalm.] teſimo octauodecimo, profectum hominis diximus ſignificari, qui doctrinæ moralis magiſteriis eruditus, deponeret omnem inexercitatæ mentis infantiam, aſſumeret autem veterani conſilij ſciẽtiam, & prudentiæ ſenilis ætatem. Vbi autem error eſt, culpa ſignatur. Hic ergo eſt [Sap. 4.] profectus finis, vt etiam culpæ ſit. Sed vide quid interpretetur Errauit, inquit, non errat: ſed errauit Erraſſe, præteriti eſt temporis: errare, præſentis. Qui errauit, deſiuit errare, & veterem condemnat errorem. De eo enim dicitur errauit, qui in eo errore iam non ſit. Nam is qui adhuc in errore permanet, non erraſſe dicitur, ſed errare. Errare enim permanentis in vitio eſt: erraſſe, corrigentis eſt lapſus. Denique emendator morum ait: *Eramus enim aliquando inſipientes, increduli, errantes in deſideriis* [Tit. 3.] *& voluptatibus.* Non dixiſſet vtique, Eramus aliquando inſipientes, niſi qui adeptus eſſet poſteà ſapientiæ diſci- [Ibidem.] plinam. Neque dixiſſet, Eramus errantes, niſi ſuperiorem depoſuiſſet errorem. Denique vt abolitum lapſum doceret, nec vllum offenſionis receſſiſſe veſtigium, ait: Cùm autem benignitas & humanitas illuxit Saluatoris [H] noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti. Veteri ergo errore depoſito, & ſpiritu, atque omni morum emendatione renouatus dicit: Eramus enim [Ibidem.] aliquando errantes. Vides ergo quia errori renuntiaſſe non vitij, ſed profectus eſt. Poſtremò ipſe te doceat Dominus Ieſus, ſi humanis conſiliis vel ſentẽtiis non putas [Lucæ 15.] eſſe credendum. Namque in Euangelio ſuo ipſe aſſeruit quòd paſtor relinquit nonaginta & nouem oues, & vnam requirit quæ errauit. Centeſima ouis eſt quam di- [Ibidem.] [I] cit erraſſe, perfectio & plenitudo numeri ipſa te inſtruat & informet. Non immeritò cæteris antefertur, quia plus eſt à vitio ſe reuocaſſe, quàm propriè vitia ipſa neſciſſe. Imbutos enim vitiis animos exuere frænis cupiditatum atque emendaſſe, non ſolùm perfectæ virtutis, ſed etiam cæleſtis eſt gratiæ. Emendare etenim futura attentionis humanæ eſt: præterita damnare, diuinæ eſt [Ibidem.] poteſtatis. Denique inuentam paſtor ouem humeris imponit ſuis. Agnoſcis vtique myſterium, quomodo ouis laſſa reficiatur; quia non poteſt aliter humana con- [Eſai. 9.] ditio lapſu recreari, niſi ſacramento Dominicæ paſſio- [Eſai. 53.] nis, & ſanguinis Ieſu Chriſti; cuius principatus ſuper [Luc. 15.] [K] humeros eius. In illa enim cruce infirmitates noſtras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret. Meritò gaudent angeli, quia is qui errauit, iam non errat, iam ſuum eſt oblitus errorem Non error igitur, ſed conſummatio eſt, vt altera docet interpretatio. Conſummatio autem, perfectio diſciplinæ eſt. Vnde & Hieremias in ſuis Thre- [Thren. 4.] nis ſub hac littera ait: *Defecit iniquitas tua filia Sion, non adiiciet te expellere adhuc. Viſitauit iniquitates tuas filia Edom, reuelauit ſuper peccata tua.* Aduertis quoniam iniquitas non potuit ſine Dei viſitatione deficere, nec plena eſſe correctio niſi per gratiam Domini ſaluatoris. Quomodo autem deficiat iniquitas, audi dicentem Eccleſiam. *Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos,* [Cant. 5.] [L] *quomodo inquinabo eos?* Veteris igitur hominis veſtimentum vitiis erroris intextum, in lauacri regeneratione depoſitum, neſcit quomodo poſſit induere. Studio enim [1. Pet. 2.] correctionis inoleuerat obliuio peccatorum. Tanta vis conſummatæ emendationis eſt, vt in quandam pueritiæ redeat ſpiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiam ſi velit, non poſſit admittere, quia deſueuerit vſum noſſe peccandi. Et iam de huius litteræ interpretatione ſatis dictum arbitror, nunc cognoſcamus ex ſubditis, quæ ſit viri conſummati eſſentia. Itaque ſic ait:

[M] Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo Domine ſecundùm verbum tuum mihi tribue intellectum.

Volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus [Eccleſ. 35.] ſpiritales, quibus ſanctorum ad Deum evehatur oratio. [Pſal. 140.] Sed & ſpiritus quo oramus, ſubleuat precẽ iuſti, maximè ſi corde contrito compatiens eam commendet affectus. Conſummati autem viri iſta eſt confidentia. Deni- [Octon. 14. ver. 1.] que ipſe Dauid in ſuperioribus iſtius Pſalmi lucernam ſuis pedibus requirebat, ne in hoc itinere terreno ambulans poſſet errare. Nunc autem quaſi iam in proceſſu poſitus & in fine, conſummato viandi munere totus aſſurgit, Et orationem ſuam dirigit in cæleſtia, mittit eam in conſpectũ Domini ſaluatoris, dans illi flabra iuſtitiæ

Digitized by Google

ſapientiæ flamina, remigia deuotionis & fidei, innocen-
tiæ, puritatisque ſubſidia. Peccato enim graueſcit ora-
tio, & longè fit à Deo. Tanto autē plus grauatur, quan-
tò improbior eſt vita deprecantis. Innocentium autem
aſcendit oratio, & gemitus compatientis affectus, ſi Æ-
gypoum lutum oderint, & opera terrena declinent. De-
Eccl. 1. nique ſic legiſti, quòd Hebræorum, qui dura Ægypoo-
rum imperia ferre non poterant, & vt grauia, ita & luta-
lenta opera indigna ſui nobilitate generis recuſabant,
Exod. 3. gemitus & vox aſcenderit ad Dominum Deum noſtrū.
Aſcendit enim oratio; quia etſi operabatur, tamen ope-
rabantur inuiti. Deſcendebat itaque ad illos Dei miſe-
ricordia, quia illorum ad Deum aſcendebat deuotio.
Aſcendebat itaque non corporaliter, neque enim pro-
pheta tantus precationem ſuam, petebat corporaliter
appropinquare. Nam qui ita putat, vtique is Deū cer-
to aliquo loco ac ſede concludit, vt diffuſionem locum
Hier. 23. in quo Deus ſit arbitretur, cùm vtique inuiſibilis, ineſ-
Coloſſ. 2. fabilis, incomprehenſibilis impleat omnia, & diuinita-
Exod. 24. tis in eo habitet plenitudo. Legi Moyſen appropinquaſ-
ſe Deo cùm legem acciperet: ſed ſolita Dauid verecun-
dia non ſemetipſum, ſed orationem ſuam Deo appro-
pinquare poſtulat, vt videatur ordo quidam eſſe diſtin-
ctus, quòd ij qui perfectiores ſunt, ipſi appropinqua-
rent Deo, ſequentis autē ordinis iuſti viri ſatis habeant ſi
eorū appropinquet oratio. Ex vſu autem noſtri ſermonis
conſideremus quid ſit appropinquare. Conſtitue magi-
ſtrū atque diſcipulū, ſi diſcipulus ſtudioſius magiſtri vel
hauſit ingenium, vel præceptis intendit, ita vt ad ſimili-
tudinem operis eius atque doctrinæ proximè videatur
accedere, nónne dicere ſolemus quòd appropinquauit
magiſtro? Ergo & tu ſi imitaturem te præbeas Chriſti
1. Cor. 4. ſicut & ille qui ait: *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*:
ſi dolum neſcias, mendacium oderis, veritatem ſequa-
ris, iuſtitiam non refugias, diligas caſtimoniam, appro-
pinquâſti Chriſto, & per Chriſtum Deo. Ipſe via eſt
Ioan. 14. qua peruenitur ad patrem, qui apud patrem ſemper eſt.
Didicimus quid ſit appropinquare orationem, hoc eſt,
vt eleuetur actibus noſtris. Si eleuas actus tuos, eleuaſti
orationem tuam. Qui nouit leuare manus ſuas, dirigit
orationem ſuam in conſpectu Dei, ſicut infrà legiſti:
Pſal. 140. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Ele-
uatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Hæc vti-
Pſal. 108. que oratio ad vitam: alia oratio in peccatum. *Et oratio*
inquit, *eius fiat in peccatum*. Et tu ſi ſæcularia petas, ſi fla-
gitioſa poſtules, oratio tua non ad Deum dirigitur, ſed
in peccatum. Ideóque intellige quæ petas. *Secundùm*,
inquit, *verbum tuum mihi tribue intellectum*. Aduerte quid
Rom. 8. poſtules. Non intellectum generaliter dixit, ſed intel-
Luca 16. lectum ſecundùm verbum Dei. Eſt enim intellectus
ad mortem, ſicut eſt prudentia ad interitum. Filij hu-
ius ſæculi prudentiores ſunt quam filij lucis in hac ge-
neratione. Sed prudentia iſta quæ ſæculi eſt, ad vitam
non ſuffragatur æternam. Circa honorem, circa lucella
eſt, quæſtibus coaceruandis intenta, non meritis com-
Coloſſ. 2. parandis. Poſtremò circa elementa mundi eſt, phalerata
magis quàm vera ſapientia: vt eſt philoſophia omnis,
Sap. 3. quæ aliena quærit, cùm ſua neſciat, ſcrutatur cæli plagas,
mundi ſpatia rimatur, quæ ſibi prodeſſe non poſſunt:
Deum ignorat, quem ſolum deberet inquirere. Ideo
1. Cor. 3. verus ſapiens dicit: *Si quis videtur ſapiens eſſe inter vos*
Ibidem. *in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Sapientia enim hu-*
Coloſſ. 2. *ius mundi, ſtultitia eſt apud Deum.* Elaborandum eſt
igitur vt in hoc ſæculo ſtultiſſimus, nihil nobis cum phi-
loſophia, ne fidem noſtram per elementa mundi hu-
2. Cor. 2. ius traducat à vero, ne quis aſſertionem noſtram per
philoſophiam deprædetur. Sic enim Arianos in perfi-
diam ruiſſe cognouimus, dum Chriſti generationem
putant vſu huius ſæculi colligendam. Reliquerunt
Coloſſ. 1. Apoſtolum, ſequuntur Ariſtotelem. Reliquerunt ſa-
pientiam quæ apud Deum eſt, elegerunt diſputationis
tendiculas, & aucupia verborum ſecundùm dialecticæ
1. Cor. 3. diſciplinam, cùm clamet Apoſtolus: *Ne quis vos depræ-
detur per philoſophiam, & inanem ſeductionem, ſecundùm
traditiones hominum, ſecundùm elementa huius mundi, & non
ſecundùm Chriſtum.* Vtinam poſſim imitari illam ſtul-

A tiam qua ſim ſapiens, illum virum habētem amplas poſ-
ſeſſiones, ſed neglīgētem fructuum, intētum Deo illum
virum qui honores etiam delatos ſibi reſpuat, doctrinam
philoſophiæ non requirat: & ſi antè cognouit, tamen ſci- 1. Cor. 10.
te diſſimulet, & nō requirēdo dediſcat. Non quærat quę
ſua ſunt, ſed aliis ſua conferat, ſibi acquirat æterna. Hic
poteſt dicere: *Secundùm verbū tuum mihi tribue intellectum*,
id eſt, non ſecundùm philoſophos, non ſecundùm cauſi-
dicos, non ſecūdùm mercatores huius ſæculi, non ſecun-
dùm architectos domorum, ſed ſecundùm verbū tuum,
quod eſt veræ ſapientiæ honorúmque operum funda-
mētum, vt ſuper illud conſtituat Propheta aurum cordis
ſui, argentum ſermonis ſui, lapides pretioſos operatio- 1. Cor. 3.
B num ſuarum, vt opus ſuum labi & perire non poſſit.

Intret poſtulatio mea coram te: ſecundùm verbum tuum libera me.

Vide ordinem; primùm dixit: Appropinquet oratio
mea: poſtea intellectum popoſcit, ſecundùm verbum Sup. ver. 1.
tuum: tertiò ait: *Intret poſtulatio mea coram te.* Nónne quo-
dam Dominus inuitat vſu, & ſuſcipere dignatur affectu?
Nónne cùm aliquem de primariis viris deſideras conue-
nire, primùm ad eius domū appropinquas, poſtea quæ-
C ris informari atque inſtrui, vt cognoſcas mētem patrisfa-
milias, deinde vt eius domum ingrediaris, imploras ne
quis te abiiciat & excludat? Pulſa ergo & tu regiam illam
cęleſtem, pulſa non manu corporis, ſed quadam rationis
tuæ dextera. Non ſola manus corporis pulſat, pulſat &
vox. Scriptū eſt enim: *Vox fratris mei pulſat ad ianuam.* Pul-
ſamus & digito. Denique & Thomas digito meruit ia- Cant. 5.
nuam reſurrectionis aperire. Et tibi dicit Ieſus: *Infer digi-* Ioan. 20.
*tum tuum huc, & mitte manus tuas in latus meum, & noli
eſſe incredulus, ſed fidelis.* Pulſa ergo digito, ſi non potes
tota manu. Pulſa ianuam. Chriſtus eſt ianua, qui ait: *Per
D me ſi quis introierit, ſaluabitur.* Cùm hanc igitur ianuā pul-
ſaueris, vide quomodo ingrediaris, ne fortè iam ingreſſus Ioan. 10.
extra conſpectū regis ſis. Multi ingrediuntur palatia, &
non ſtatim regem iſtum terræ vident, ſed frequenter ob-
ſeruant, vt aliquādo videre mereantur. Nec præſumunt
videndi copiam, ſed iuſſi repræſentantur, & precem fun-
dunt, vt cum beneuolētia ſuſcipiātur. Primus hic ſui ſer-
monis ingreſſus eſt, ne quid titubet, ne quid offendat.
Quantò magis rogandus eſt Deus, vt oſtiū miſericordiæ
ſuæ noſtra ingrediatur oratio? Denique & Paulus rogat
vt aperiatur ſibi oſtium verbi ad loquendum myſterium
Chriſti. Sed quia Græcus habet, εἰσελθέτω Coloſſ. 4.
ἀξίωμά μου, hoc eſt, Intret dignitas mea: licet
E potuerit ſcriptor errare, & fecerit ἀξίωσις, hoc
eſt deprecatio: tamen hoc quoque explanemus vt poſſu-
mus. Nēpe cùm hominem rogas, regem te dicis, vt con-
templationem habeat honoris tui, tangat eum tuæ con-
templatio dignitatis: vt aut miſereatur ſi venia eſt poſtu-
landa, aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicā, ro-
gas? Sic vnuſquiſq. ingreditur, vt dignitatibus deferatur.
Rectè ergo & deuotus Deo dicit: Intret dignitas mea co- Epheſ. 4.
ram te. Habet & Chriſtianus dignitatem ſuam, qui tanto
imperatori militat. Sunt maximæ etiam veræ fidei digni-
tates, ſunt honorum diuerſi & apud Chriſtum ordines.
Poſuit Deus in Eccleſia primū Apoſtolos, ſecundò pro- 2. Cor. 1.
F phetas tertiò doctores. Sed iſtæ adminiſtrātium dignita-
tes. Sunt etiam priuatorū, vt eſt pietas, iuſtitia, ſobrietas,
caſtimonia, diſciplina. Sunt etiam orationis dignitates: ſi
pro vidua roges, ſi roges pro pupillo, ſi roges pro miſeri-
cordi, ſi roges pro nimiū deuoto ac fideli; ſi roges in tribu-
latione, roges cum dolore, ſi mœſto & ipſe qui rogas cō- Epheſ. 6.
patiaris affectu: intrat oratio tua Dei gratiam, intret do-
mum eius, ſi tecum Eccleſia deprecetur, ſi populus vni-
uerſus imploret, vt Domini inclinet fauorem. Quid au-
tem rogat: Vt eruatur, vt liberetur, eo quòd iam diu ad- Pſal. 119.
uerſùs nequitias ſpiritales, aduerſùs tentamenta huius
ſæculi prælietur, eo quòd graue eſt ſatis longæuo, curſus
iſtius diuturnam ſuſtinere militiam. Denique & infrà
dicit: *Heu me quòd incolatus meus prolongatus eſt.* In-

genuiſcit enim quod indefeſſis iugi labore tendat excu- G
bias. ideo petit a tot aduerſantibus liberari, nec cum terrenis hominibus vult habere conſortium.

Eructabunt labia mea hymnum: cùm docueris me iuſtificationes tuas.

Eructauit hymnum, qui poteſt dicere: *Bonus enim odor*
1. Cor. 2. *Chriſti ſumus Deo.* Et bene eructat, qui plurima & ſuauia præcepta Domini guſtauerit. Eructat hymnum, qui eructauerit verbum. Denique & Dauid antè eructauit
Pſalm. 44. verbum bonum, hic eructat hymnum. Bonum enim pa-
Ioan. 6. nem guſtauit, qui de cælo deſcendit. Bonũ panem, quem ſi quis manducauerit, non morietur in æternum. Habet H verbũ Dei epulas ſuas, alias fortiores, vt eſt lex & Euangelium: alias ſuauiores, vt ſunt Pſalmi, & Cantica canti-
Cant. 2. corum. Eructabat hymnum Eccleſia, vel anima pia, cui dicebat Dei verbum: *Inſinua mihi vocem tuam, quia vox*
Cant. 4. *tua ſuauis eſt.* Eructabat hymnum, cui dicebat: *Fauum diſtillant labia tua, o ſponſa, mel & lac ſub lingua tua.* Sed non poteſt quis antè eructare hymnum, niſi didicerit
Matth. 23. iuſtitias Dei, & didicerit ab ipſo Domino Deo ſuo. Ideo ſpecialiter hoc Dauid petit, vt eum doceat Deus, audierat enim & cognouerat in ſpiritu, quia vnus magiſter eſt, & ideo vbique ipſum doctorem fieri poſtulabat, vt I ab ipſo diſceret iuſtificationes eius. Quomodo cantare poteſt in metu poſitus, & in timore pœnarum. Quomodo enim cantare poteſt grauium ſibi conſcius delictorum, niſi priùs fiat veniæ ſecurus? Denique in poſterio-
Pſal. 136. ribus habes: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra*
Rom. 7. *aliena*, in qua impugnetur, in qua captiuetur in lege peccati, in qua defleat atque deploret ſuæ captiuitatis ærumnas? Et tu ergo ede ſcripturarum cæleſtium cibos, & ede vt permaneant tibi in vitam æternam & ede quotidie, vt non eſurias, ede vt replearis, ede vt verborum cæleſtium eructes ſaginam. Spiritales epulæ non obeſſe ſolent, ſed prodeſſe ſatiatis: ideóque repleri volebat Propheta, qui K
Pſal. 70. dicebat: *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam.* Qui cantat Dei gloriam, hymnum Domino cor eius eructat.

Loquetur lingua mea verbum tuum: quoniam omnia mandata tua iuſtitia eſt.

Matth. 12. Qui didicerit iuſtitias Dei, loquitur verbum Dei: &
Pſal. 16. qui verbum Dei loquitur, otioſum verbum non loquitur. Otioſum verbum eſt, loqui opera hominum. Ideo ſanctus dicit dari ſibi à Domino gratiam, vt non loquatur os ſuum opera hominum, quia otioſum verbum eſt: L nec ſolùm otioſum, ſed etiam periculoſum, pro qua ra-
Matth. 12. tionem reddituri ſumus. *Omne enim verbum otioſum quodcumque locuti fueritis, reddetis pro eo rationem.* Non enim mediocre periculum eſt, cùm habeas tãta eloquia Dei, & Dei opera quæ fecit in Geneſi, fecit in Exodo, fecit in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Ieſu Naue, Iudicum libro, Regnorũ, atque Eſdræ libris, fecit in Euangelio, in Actibus Apoſtolorum, illis prætermiſſis, loquaris quæ ſæculi ſunt, audias quæ ſæculi ſunt *Sepi aures tuas ſpinis.* Vtinam & linguam obſepias, ne loquaris quæ ſæ-
Eccl. 28. culi ſunt, audias quæ ſæculi ſunt. Sed quod peius eſt, circumdata eſt lingua tua ſpinis, quæ compungunt & vulnerant loquentem quæ mundi ſunt. Ideo aduerſarius M
1. Cor. 7. etiam orantibus frequenter ſæculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel ſuperflua,
Eccl. 28. quantò magis non debemus obloqui, cùm dicat vnicuique noſtrum ſcriptura venerabilis: *Argentum & aurum tuum alliga, & ori tuo fac iugum & pondus?* Alliga ſenſum tuum fide, taciturnitate alliga ſermones tuos, impone iugum ori tuo, ne indomita ceruice verborũ ſe iactet.
al. loquimur trutinemus. Impone pondus, vt cauto omnia quæ † loqueris trutines examine. Quibus tamen ſpinis ſepias aures tuas, vt ſcriptura tibi dicit, niſi contrito corde, & timore iudicij? Salubriter compungunt, ſtimulant iſta, non vulnerant,
Eſai. 66. licet & vulnera vtilia ſint amici. *Omnia* (inquit) *mandata*
Prou. 27. *tua iuſtitia eſt*, quia ſunt mandata iuſtitiæ, & ideo ſine iu-
Deut. 6. ſtitia eſſe non poſſunt. Mandatum Dei eſt, vt diligas Do- G minum Deum tuum. Et Apoſtolus Paulus ait: *Qui diligit*
Rom. 13. *proximum ſuum, legem impleuit. Scriptum eſt enim: Non*
Exod. 20. *adulterabis, non occides, non iuraberis, non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur.* Si in hoc verbo inſtauratur omne mandatum, quod verbum iuſtitia eſt (quid enim tam iuſtũ quàm vt diligas Deum tuum, & diligas fratrem tuum) vtique omnia Dei mandata iuſtitia eſt. Sicut enim qui occidere poteſt fratrem ſuum, vtique non diligit: qui adulterat fratris vxorem, vtique non diligit fratrem: qui furatur, qui concupiſcit alienum, vtique non diligit eum quem fraudare deſide- 1. Ioan. 4.
rat: ita qui ſuperbè deſpicit fratrem, qui eum deformare conatur, qui paſcitur eius iniurijs, à conſortio charitatis H alienus eſt.

Fiat manus tua ſaluum facere me: quoniam mandata tua elegi.

Aduentum Domini videtur orare, quia manus Dei Chriſtus eſt. Ipſum legimus dexteram Dei, de qua ſuprà ait: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exalta-* Pſal. 117.
uit me. Cur ergo hic manum dixit, niſi fortè non ſolùm propter diuerſitatem gratiæ quam ſcriptores nõ præter- I mittere ſolent, ſed etiam propter quãdam proprietatem manuum, vt ibi dextera dicatur, vbi ſcribitur quòd exaltauit cum virtute: hic manus, vbi intelligi oporteat quòd cum humilitate ſeruauit? Poteſt & ſic intelligi manus Domini, ſicut dicitur in vſu: Magna eſt manus illius regis; hoc eſt, magnos exercitus, & illius inferior eſt manus vt etiam hic intelligamus: Fiat adiumentum tuum atque ſubſidium, vt mittas angelos tuos, opem tuam, ſubſidia potẽtiæ tuæ ad liberãdum populum tuum. Hæc eſt manus Dei, de qua ſcriptum eſt: *Nónne omnes miniſtri ſpiritus* Hebr. 1.
ſunt, qui mittuntur in miniſterium propter eos qui futuri ſunt heredes ſalutis? Qui ergo elegit mandata Dei, vtitur confi- K dentia, vt cum auctoritate depoſcat ſibi diuina ſubſidia.

Concupiui ſalutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea eſt.

Alios longæuitate vitæ iſtius delectatur, & concupiſcit vſque ad depoſitæ ſenectutis tempora corporis huius vitam producere. Alij franguntur ægritudinis infirmitate, 2. Cor. 12.
de quibus nemo poteſt dicere: *Cum infirmor, tunc potens ſum.* Beatos ſe putat, ſi inoffenſa valetudinis commoditate potiantur, quibus non eſt infirmitas ad ſalutem. Horum quoque nemo poteſt dicere: *Concupiui ſalutare tuum* L *Domine*, ſuam enim magis ſalutem quàm ſalutare Dei quærunt, medicis potius quàm ſcripturis obedientes.
Contraria autem ſtudioſis diuinæ cognitionis, præcepta De conſ. di. 5. contraria.
ſunt medicinæ. A ieiunio reuocãt, lucubrare non ſinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui ſe medicis dederit, ſe ipſum ſibi abnegat. Qui autem quæ- Luc. 3.
rit ſalutare Dei, Chriſtum ſequitur, qui dicitur † ſalutare al. ſalus.
Dei: non quæ corporis, ſed quæ æterna ſunt quærẽs cùm hoc corpore cõſeruetur, quod ſalus quæritur. Qui autem Pſalm. 1.
ſalutare Dei quærit, die vtique & nocte meditetur in lege. Iugis illi meditatio eſt diuinorum decretorum, neque alia cura corporis huius auertitur a ſtudio diſciplinæ.

Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Viuet anima mea. Futuræ vtique vitæ, non præſentis ſibi remuneratione blanditur. Hæc enim vita quomodo Pſal. 21.
dici poteſt de qua ſcriptum eſt: *Et in puluerem mortis* Pſal. 54.
deduxiſti me? Quàm multi viuentes in inferno ſunt. Ip- Rom. 7.
ſe Paulus cupiebat de corpore mortis huius liberari, qui Philip. 1.
verè concupiuit ſalutare Dei, dicens: *Diſſolui enim cu-* Eſai. 9.
pio, & cum Chriſto eſſe, multo melius: permanere au- Coloſſ. 3.
tem in carne magis neceſſarium, quàm voluntarium. Pſalm. 114.
Quomodo ergo viuit anima operta mortis inuolucro? aut quæ eſt vita, quæ in vmbra eſt. In regione vmbræ mortis ſumus: abſcondita eſt vita noſtra non libera. Erit

Digitized by Google

enim libera in regione viuorum in qua fiduciam com-
placẽdi iuſtus aſſumit, vt placeat Domino in regione vi-
Philip. 3. uorum. Ibi ergo viuit anima noſtra, vbi nihil mortale,
nihil infirmum amicta ſit, nihil debitum pœnæ. Ibi lau-
dabit Dominum, vbi depoſito infirmitatis corpore, con-
formis eſſe cœperit gloriæ corporis Chriſti. Nam dum
Pſal. 49. in peccato ſumus, plenè laudare quid poſſimus? Pecca-
tori enim dixit Deus? *Quare tu enarras iuſtitias meas?* In
vmbra ſumus hîc poſiti, in vmbra viuimus, perfectè in
vmbra laudare nõ poſſumus. Denique in terra aliena ſu-
mus: audiſti autem in poſterioribus dicentes: *Quomodo*
Pſal. 136. *cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Adiuuant au-
tem iudicia Dei ſanctos, cum bonis operibus remunera-
tio vitæ confertur æternæ. Beatus qui dicit: *Et iudicia tua*
adiuuabunt me. Ego infirmus, ego peccator eo timor iudicia
Dei propter conſciẽtiam delictorum: mihi terrorem af-
ferunt, me exagitant, ſanctos adiuuant. Sed tamen iuua-
bant etiam peccatorem, licet diuerſo modo. Sanctus ad-
iuuabitur, dum probatur: peccator adiuuabitur, dum hu-
miliatur, dum caſtigatur, vt peccata ſoluat duplicia: dum
Eſai. 40. opus eius exuritur, vt ipſe ſaluus fiat, ſic tamen quaſi per
1. Cor. 3. ignem. Fortaſſis etiam ſic conuenit ſenſus: Si dignus fue-
ro iudicio, dignus ero vt exuar conſortio impiorum, quo-
niam non reſurgũt impij in iudicium. Et adiuuabunt me
Pſalm. 1. iudicia, quoniam qui credit in Domino, non iudicatur.
Ioan. 3. Proderit illi fides, & ſuffragabuntur ad veniam, etiam ſi
quę in operibus offenſa ſit.

Erraui ſicut ouis quę perierat: viuifica ſeruum tuum, quoniam mandata tua non ſum oblitus.

Viuifica ſeruum tuum. Græcus habet: Quęre ſeruum
tuum, hoc eſt, ζήτησον, & potuit falli ſcriptor,
Luca 15. vt ſcriberet ζῆσον, quod eſt viuifica. Senſus
quidem vterque conſtat, ſed opportunior eſt huic loco,
Eſai. 43. *Quære ſeruum tuum*: quoniam ouis quę errauit, quærenda
eſt à paſtore, ne pereat. Ideo dicit, *Erraui*. Dic & tu iniqui-
tates tuas, vt iuſtificeris. Quod lapſum fateris, in eo tibi
Iob. 14. cum omnibus cõmune conſortium; quia nemo ſine pec-
Marc. 10. cato: negare hoc, ſacrilegium eſt. Solus enim Deus ſine
peccato eſt. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium
eſt. *Erraui*, inquit. Sed qui errauit in via poteſt redire in
viam, reuocari poteſt in viam. Et pulchrè addidit: *Sicut*
ouis quæ perierat. Non enim perit qui agnoſcit errorem.
Luc. 15. *Quære*, inquit, *ſeruum tuum, quoniam mandata tua non ſum*
Ezech. 34. *oblitus.* Veni ergo Domine Ieſu, quęre ſeruũ tuum, quæ-
Pſal. 79. re laſſam ouẽ tuã; veni paſtor, quære ſicut oues Ioſeph.
Philip. 3. Errauit ouis tua, dũ tu moraris in mõtibus. Dimitte no-
Eſai. 63. nagintanouẽ oues tuas, & veni vnã quærere quæ errauit.
Veni ſine canibus, veni ſine malis operariis, veni ſine
mercenario, qui per ianuã introire nõ nouerit. Veni ſine
1. Cor. 4. adiutore, ſine nuntio, iam dudum te expecto venturum.
Scio enim venturum, *quoniam mandata tua non ſum obli-*
tus. Veni nõ cum virga, ſed cũ charitate, ſpiritúque man-
Geneſ. 3. ſuetudinis. Noli dubitare relinquere in montibus nona-
gintanouem oues tuas, quia in montibus cõſtitutas lupi
rapaces incurſare non poſſunt. In paradiſo ſemel nocuit
ſerpens, amiſit ibi eſcam poſtquã Adam inde depulſus
eſt, illic iam nocere nõ poterit. Ad me veni, quem lupo-
rum grauium vexat incurſus. Ad me veni, quem eiectum
de paradiſo ſerpentis diu vlceris venena pertentant, quia
erraui à gregibus tuis illis ſuperioribus. Nam & me ibi-
dem collocaueras, ſed ab ouilibus tuis lupus nocturnus
auertit. Quære me, quia ego te requiro. Quære me, inue-
Habac. 1. ni me, ſuſcipe me, porta me. Potes inuenire quem tu re-
quiris: dignare ſuſcipere quem inueneris: impone hu-
meris quem ſuſceperis. Non eſt tibi pium onus faſtidio,
non tibi onerı eſt vectura iuſtitiæ. Veni ergo Domine,
Luc. 15. quia etſi erraui, tamen *mandata tua non ſum oblitus*: ſpem
medicinę reſeruo. Veni Domine, quia erraticam ſolus es
reuocare qui poſſis, & quos reliqueris, nõ mœſtificabis.
Eſai. 63. Et ipſi enim peccatoris reditu gratulabuntur. Veni vt fa-
cias ſalutem in terris, in cælo gaudium. Veni ergo, &
quęre ouem tuam iam non per ſeruulos, non per merce-
A narios, ſed per temetipſum. Suſcipe me nõ in carne, quæ
in Adam lapſa eſt. Suſcipe me non ex Sara, ſed ex Maria,
vt incorrupta ſit virgo, ſed virgo per gratiam ab omni
integra labe peccati. Porta me in cruce, quæ ſalutaris er-
rantibus eſt, in qua ſola eſt requies fatigatis, in qua ſola
viuent quicunque moriuntur. Pulchrè autem etiam vi-
uifica poteſt dici eo quòd mori non poſſit, quem hume-
ris ſuis virtus portauerit. Dicit ergo & anima, dicit &
Eccleſia: *Erraui ſicut ouis quæ perierat.* Sed dicit: Quæſiui Cant. 3.
quem dilexit anima mea, hoc eſt dicere: *Viuifica ſeruum*
tuum, quoniam mandata tua non ſum oblitus. Ego te quæſi-
ui, ſed inuenire non poſſum te, niſi tu volueris inueniri.
B Et tu quidẽ vis inueniri, ſed vis diu quæri, vis diligentiùs
indagari. Nouit hoc Eccleſia tua, quia non vis vt te dor- Cant. 5.
miens quærat, non vis vt te iacens inueſtiget. Denique Epheſ. 5.
pulſas ad ianuam, vt excites dormientem exploras ſi cor Cantic. 5.
vigilat, & caro dormit. Vis iacentem leuare, dicens: *Sur-*
ge qui dormis, & exurge à mortuis. Mittis manum per Sup. oct. 2.
cauernam, vt ſurgat: & ſi tardius ſurrexit, dereliquis.
Vis vt quærat iterum, & quærat à multis, & non obliui-
ſcatur quærere, non obliuiſcatur ſermones tuos: & ſi te-
net eos, offeras te videndum, non refugias teneri. Quæ
cum te meruerit amplecti, oſtendet fructus ſuos, doce-
bit non oblitam ſe mandatorum tuorum, dicétque ti- Can. 7.
bi: *Veni frater meus, exeamus in agrum: & in † foribus no-* al. floribus
C *ſtris omnis germinatio arborum. Poma noua & vetera*
frater meus ſeruaui tibi. Hoc eſt dicere: Teneo mandata
omnia noui & veteris teſtamenti. Sola hoc dicere Ec- Cant. 8.
cleſia poteſt. Non dicit alia congregatio, non dicit ſy-
nagoga, nec ſecundùm litteram noua tenens, nec ſecun-
dùm ſpiritum vetera. Non dicit hæreſis Manichæa: Ve-
tera ſeruaui tibi, quæ prophetas non ſuſcipit. Meritò
dealbata cernitur, quæ vtriuſque fulget gratia teſtamen-
ti. Reſpondit ei ſponſus: *Pone me vt ſignaculum ſuper*
cor tuum, vt ſigillum ſuper brachium tuum, quæ noua Ibidem.
& vetera ſeruaſti mihi. Signaculum meum es, ad ima-
ginem meam es & ſimilitudinẽ. Fulget in te imago iuſti- Geneſ. 1.
D tiæ, imago ſapientiæ, imago virtutis. Et quia imago Dei
in corde tuo eſt, ſit & in operibus tuis, ſit effigies Euan-
gelij in tuis factis, vt in tuis moribus mea præcepta cu- Mat. 5.
ſtodias. Effigies Euangelij erit in te, ſi percutienti maxil- Matt. 16.
lam alteram præbeas, ſi diligas inimicum tuum, ſi cru-
cem tuam tollas, & me ſequaris. Ideo crucem ego pro
te portaui, ne tu propter me portare dubitares. Audie-
runt hoc filiæ Hieruſalem, quod iam Dominus Ieſus ſibi
Eccleſiam copulabat: & quia conſiderantes magnitudi-
nem verbi, impares ſe tantis nuptiis æſtimabant, ne for-
tè tantæ copulæ pondus ſuſtinere non poſſent, excuſant
dicentes: *Soror noſtra parua, & vbera non habet.* Sic Cantic. 8.
enim qui volunt differre nuptias, excuſare conſueuerunt,
E vt prætendant immaturæ ætatis infirmitatem: & ad-
ſtruunt quòd vbera non habeat, quæ nubilis ſignificant
tempus ætatis. Hoc ſolet ſymbolum commune om-
nibus virginibus eſſe nuptiis: vt cùm vbera cœperint
eminere, tunc coniunctioni habiles iudicentur. Turba-
tæ igitur quod ſtudio dilectionis vrgeat nuptias ſpon-
ſus, dicunt: *Quid faciemus ſorori noſtræ in die qua lo-* Ibidem.
quetur in ea? vel, vt Symmachus, *qua loquetur ei*, hoc
eſt, ſponſalium celebritate ſolet fieri collocutio &
confirmatio nuptiarum. Quid ergo faciemus, dicunt
turbatæ, quia vrgetur coniunctio ſpiritalis? A tantis nu-
ptiis excuſare non poſſunt. Nemo enim eſt qui copulam
F vel animæ & ſpiritus, vel Chriſti & Eccleſiæ non bea-
tam putet. Sed quia plenitudo verbi vel Spiritus ſancti
vibrat & fulget, & nihil eſt quod illis poſſit æquari, ideo
differre deſiderant, vt illa dilatione vel anima vel Eccle-
ſia poſſit eſſe perfectior. Dicunt ergo: *Si murus eſt, æ-*
dificemus ſuper eam receptacula argentea: & ſi ianua eſt, Ibidem.
ſculpamus ſuper eam tabulas cedrinas. Murus eſt ani-
ma ſancti. Habet & Eccleſia muros ſuos, quæ iam per-
fectior dicit: *Ego ciuitas munita.* Hic eſt murus qui ha-
bet duodecim portas apoſtolicas, per quas populo na- Eſai. 27.
tionum patet ingreſſus in Eccleſiam. Sed murus quam- Ezech. 48.
uis ambitum totius vrbis includat, tunc tamen eſt muni- Apoc. 21.
tior, cùm receptacula habuerit præparata, in quibus pro-
pugnatores vrbis tutum ſpectandi ac tuendi poſſint ha-

Digitized by Google

bere ſubſidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas eſt, & G
Cant. 8. omnis ſpes eius in Dei verbo eſt: non ferrea, ſed argentea
ei propugnacula requiruntur, eloquiis cæleſtibus magis
quàm corporeis voluptatibus hoſtiles impetus repulſare
conſueta. Eo fulta præſidio, eo ſplendore fulgẽs habilior
Chriſti copulæ iudicatur. Et quia ianua Chriſtus eſt, qui
ait: *Per me ſi quis introierit, ſaluabitur*: & Eccleſia ianua
Ioan. 10. nũcupatur, quia per ipſam patet populis aditus ad ſalutem: ſed ne hæreticorum corrumpatur tineis aut vermibus, dicunt filiæ Hieruſalem, vel angeli, vel animæ iuſto-
Cant. 8. rum: *Ædificemus ſuper eam tabulas cedrinas*, hoc eſt, fidei
ſublimis bonum odorem. Eſt enim ſuauis huius materiæ
Lucæ 12. odor, quam non vermis, non tinea corrumpat. Ideo huius materiæ vſus eligitur tectorum faſtigiis eleuandis, formandiſque litterarum elementis, quibus ætas puerilis ad ſtudium liberalis eruditionis imbuitur. H Eſt ergo materia iſta ſublimis ad gratiam, leuis ad onus, ſuauis ad odorem, vtilis ad inſtrumentum ſcientiæ, habilis ad miniſterium cognitionis æternæ. Sed quemadmodũ ſponſam ſuam diligens Chriſtus vrgebat ad copulæ ſpiritalis ſolennitatem, ita & Eccleſia verbi decore iam capta feſtinabat ad nuptias. Ideóque morarum & dilationis impatiens, quas filię Hieruſalem iunectere geſtiebant, dicit:
Can. 8. *Ego murus, & vbera mea turres*; hoc eſt, nolite dubitare vtrum murus ſim. Illæ enim dixerant, Si murus eſt: Ego, inquit, murus ſum, & non parua vbera habeo, ſed vt turres vbera mea ſunt. Quomodo dicitis quia non habeo vbera? Senſus vt turres habeo ſapientiæ, in quibus eſt abundantia ſicut ſcriptum eſt: *Et abundantia in turribus* I *tuis*. His vberibus, id eſt ſenſibus, habilem ſe tantis nup-
Pſal. 121. tiis æſtimabat: ſed filiæ Hieruſalem adhuc non poterant æſtimare, quia ſenſuum eius abundantiam non videbãt. Et addidit: *Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacem*, hoc eſt, deliberatis de meis ſenſibus, cùm pacem Dei in-
Cant. 8. uenerim, quæ exuperat omnem mentem, & cuſtodit & corda & ſẽſus in Chriſto Ieſu. Talis, inquit, eram in ocu-
Philip. 4. lis ſponſi, qualis quæ habet pacem. Scriptum eſt enim: *Qui rectè quærunt pacem, gaudebunt*. Feſtinantibus igitur
Prou. 12. dilecto atque dilecta, celebrata coniunctio ſpiritalis eſt, mutuo expetita conſenſu. Ideóque tanquam nuptiale canens carmen, exaltauit ſpiritus in propheta dicens. Vinea facta eſt Salomoni in Beelamon, dedit vineam ſuam
Cant. 8. iis qui ſeruant. K Clamat ergo ſpiritus, Plantata eſt congregatio populorum, ſed vitis æternæ radice fundata, & ſpiritalia ſub iugum verbi corde mãſueto colla ſubiecit. Plantata autem in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Beelamon, Symmachus, Aquila, aliæque tranſlationes Græco ſermone docuerunt. Repudiata eſt
Matt. 21. vetus copula, quæ fructum afferre non poterat: data eſt
Luc. 13. vinea nouis fidelibuſque cultoribus, qui non ſolum facere fructum poſſent, ſed etiam cuſtodire. Vna igitur ouis errauit, ſed reuocata totius ſpatia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, ſed multitudinem populorum Domini gratia congregauit. Errauit homo, ſed Eccleſia iam murus eſt, & murus validus. Errauit Adam, murus eſt Dauid, qui mandata Dei oblitus non eſt. Cu- Cant. 8.
ſtodita igitur & vallata hæc vinea munimine ſpiritali, mille fructus dat Chriſto, ducentos autem cuſtodibus.
Ideóque ait Eccleſia: *Vinea mea in conſpectu meo mille Sa-* Gen. 43.
lomoni, & ducenti ſeruantibus fructum. Perfectio & plenitudo Chriſti eſt portio ſeruulorum. Habes hoc myſterium in Geneſi, vbi quinque partes Beniamin fratri iuniori tribuit Ioſeph, ſingulas reliquis fratribus. Do-
mino igitur quinque ſenſuum portio & prærogatiua de- Act. 22.
fertur quam illi vtique tribuit ipſe quem diligit, ſicut dilexit & Paulum, cui dedit ad euocandas gentes ſapientiæ
principatum. His igitur fructibus delectata Eccleſia dicit Cantic. 8.
ad Chriſtum: *Qui ſedes in hortis, amici intendentes ſunt voci tuæ: Vocem tuam inſinua mihi*. Delectabatur enim quòd in hortis Chriſtus ſedebat, & in hortis poſiti amici
intendebant voci eius. Sed quia amici illi de cæleſtibus Geneſ. 3.
erant archangeli, vel dominationes & throni (homines enim expulſi de paradiſo fuerant propter inobedientiam
cæleſtium mandatorum, atque ideo adhuc Eccleſia vo- Cantic. 8.
cem eius audire non poterat, quam cupiebat audire) ideo ait: *Vocem tuam inſinua mihi*. Vnde & nos ſi volumus eum in nobis ſedere, ſimus horti clauſi atque muniti, feramus virtutum flores, gratiæ ſuauitatem, vt diſputantem cum angelis Dominum Ieſum audire poſſimus. Sed quia futurum erat vt cùm ad plenitudinem Eccleſia perueniſſet, perſecutionibus variis tentaretur: ideo cùm
verbi gratia delectaretur, ſubitò cernit inſidias perſecu- Ibidem.
torum: & quæ plus ſponſo quàm ſibi timeret, aut quia à perſecutoribus Chriſtus magis appetitur in nobis, ideo
ait: *Fuge frater meus, & ſimilis eſto tu capreolæ, aut hinnu-* Matth. 10.
lo ceruorum ſuper montes aromatum. Propter infirmos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non poſſunt. Ideo ſcriptum eſt, vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & ſi nos
in hac ciuitate fuerint perſecuti, fugiamus in aliam. Pro- Pſal. 86.
pter infirmos igitur, vt diximus, fugiat perſequentes: aut fugiat ab infimis, & tranſeat ad montes aromatum, qui
pro martyrio odorem poſſit beatæ reſurrectionis affer- 2. Cor. 2.
re. Montes aromatum ſancti ſunt. Ad eos confugit Chriſtus, quia *fundamenta eius in montibus ſanctis*. Ad eos igitur confugit, qui ſunt eius ſtabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fida ſtatione conſiſtit. Mons igitur aromatum Paulus eſt, qui poteſt dicere: *Bonus* enim *odor Chriſti ſumus Deo*. Mons aromatum Dauid, cuius oratio-
nis odor aſcendebat ad Dominum, & ideo dicebat: *Diri-* Pſal. 140.
gatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Symma-
chus autem & Aquila interpretati ſunt quòd Chriſtus Cant. 8.
dicit ad Eccleſiam: *Quæ ſedes in hortis*, hoc eſt, iam in Ioan. 18.
hortis ſedes, ſuperno digna es paradiſo, & ideo vocem tuam inſinua mihi, cui amici intendunt. Ego quoque
eam audire deſidero. Cœpit in hortis eſſe Eccleſia, poſt- al. paſſus.
quam in hortis † captus eſt Chriſtus.

S. AMBROSII IN PSALMVM CXVIII. ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE SALOMONE LIBER.

Capita Libri de Salomone.

1. *Miratur quod ſapientiſſimus hominum propheta Salomon propoſuerit tria ſibi impoſſibilia eſſe ſcitu, & quartum adhuc eſſe quod non valeret agnoſcere, cum tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit, vt omnia cognouiſſe viſus ſit: & de hac admiratione rationem reddit.*
2. *De repetitione ſuperiùs propoſitorum, & apertione myſterij abſconditi in primo quod Salomon teſtatus eſt ſcire non poſſe, videlicet veſtigia aquilæ volantis.*
3. *De expoſitione myſterij quod in ſecundo impoſſibile ad ſciendum occultatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram.*
4. *Quid myſticè ſignificetur per tertium impoſſibile quod Salomon ſe ſcire non poſſe dixit, id eſt, ſemitas nauis nauigantis.*
5. *De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomon ſe non valere cognoſcere aſſeruit.*

Prouerb. Cap. XXX.

HÆc dicit vir credentibus Deo: Et quieſco, ſtultiſſimus enim ſum omnium hominum, & prudētia hominis non eſt in me. Deus docuit me ſapiētiam, & cognitionem ſanctorum cognoui. Quis aſcendit in cælum, & deſcendit? Quis congregauit ventos in ſinu? Quis conuertit aquam in veſte? Quis dominatus eſt omnium ſummitatum terræ? Quod nomen ei? aut quod nomen filijs eius vt cognoſcas? Protegit autem ipſe eos qui reuerentur eum. Ne addas ſermonibus eius, ne redarguat te, & mēdax fias. B Duo peto à te, ne tollas à me gratiam antequam moriar ego. Inanē ſermonem & mendacem longè à me fac: diuitias autem & paupertatem ne mihi dederis: conſtitue autem mihi neceſſaria & ſufficientia: ne repletus mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut pauper factus furer, & iurem nomen Dei. Ne tradideris ſeruum in manus Domini, ne forte maledicat tibi, & delearis, Filius malus patri maledicit, at matri non benedicit. Filius malus iuſtum ſe iudicat, at exitum eius non lauit. C Filius malus excelſos oculos habet, at palpebris ſuis extollitur. Filius malus gladios dētes habet, & molares forcipes: vt conſumat imbecilles à terra, & pauperes eorū ex hominibus. Sanguiſugæ tres filiæ fuerunt dilectione dilectæ, & tres iſtæ non repleuerūt eam, & quarta non contēta eſt dicere, ſatis. Infernus, & amor mulieris, & terra non repleta aqua: & aqua & ignis non dicent, Sufficit. Oculum qui deridet patrem & qui inhonorat ſenectutem matris, eruant eum corui de conuallibus, & comedant eum pulli aquilarum. D Tria autem ſunt impoſſibilia mihi ſcire, & quartum quod nō cognoſco: Veſtigia aquilæ volantis, & vias ſerpentis ſuper terram, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Talis via mulieris meretricis, quæ cùm fecerit, poſteaquam [illegible] eſt, nihil dicit ſe feciſſe mali. Per tria mouetur terra, at quartum nō poteſt ferre: Si ſeruus regnauerit, & ſtultus repletus fuerit ciborum, & ſerua ſi eiecerit ſuam dominam, & odioſa mulier ſi ſortita fuerit virū bonum. Quatuor autem ſunt minima in terra, hæc autem ſunt ſa- A pientiora ſapientibus: Formicæ, quibus non eſt fortitudo, & præparant vere cibum. Et cherogrylli gens non valida, qui fecerunt in petris ſuas domos. Abſque rege eſt locuſta, & egreditur tamquam acies ab vna iuſſione ordinatè. Et calamotes piſcis manibus innitens, & captu facilis exiſtens, habitat in munitionibus regis. Tria autem ſunt quæ proſperè gradiuntur, & quartum quod bene incedit: Catulus leonis fortior beſtiis, qui non auertitur, neque horret beſtiam: & gallus conſcendens B fœminas clementer, & hircus præcedens gregem, & rex concionans in gente. Si immiſeris te in lætitiam, & extenderis manum tuam cum pugna, inhonoraberis. Mulge lac, & erit butyrum, ſi autem expreſſeris nares, exibit ſanguis. Si autem extraxeris ſermones, exibunt iudicia & pugnæ.

Miratur quod ſapientiſſimus hominum propheta Salomon propoſuerit tria ſibi impoſſibilia eſſe ſcitu, & quartum adhuc C *eſſe quod non valeret agnoſcere, cum tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit, vt omnia cognouiſſe viſus ſit: & de hac admiratione rationem reddit.*

CAP. I.

MIRVM ſatis eſt, dilectiſſimi fratres quod in hoc capitulo ſapientiſſimus omnium hominum Salomon propheta propoſuit tria impoſſibilia eſſe quæ ſcire non poſſet, & quartum adhuc eſſe quod non valeret agnoſcere: *Veſtigia aquilæ volantis, vias ſerpentis ſuper* D *petram, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute.* Hæc ſe neſcire teſtatur ille propheta Salomon, qui vt primum tranſactis infantiæ rudimentis annos iuuentutis ingreſſus eſt, in quibus poſita adhuc infirma ætas, quē curſū vitæ diligat, nutat incerta: nihil aliud a Deo quàm ſapientiam poſtulauit, inter ipſa, vt dixi, vitę tentamenta iam ſapiens qui in † delectatione rerum, quod omnibus præiret elegit. Sic enim ipſe in libro Sapientiæ ſuæ ſe Dominum omnipotentem deprecatum fuiſſe commemorat: *Da mihi*, inquit, *ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam*: vt ſciam diſpoſitionem orbis terrarū, virtutes elementorum, initium & cōſummationem & medietatem rerum, mutationes temporum, anni curſus, & diſpoſitiones ſtellarum, naturas animalium, & iras beſtiarum, vim venti-

3. Reg. 3.
Sap. 1.
2. Par. 1.
al. dilectione.
Sap. 7.

Digitized by Google

Ibidem. rum,& cogitationes hominum,differentias arborum, & G
Ibidem. virtutes radicum. Omnium enim artifex,ait,docuit me
ſapientia. Et alibi ipſe in eodem libro: *Inuocaui*,inquit, *&*
Eccleſ. 2. *venit in me ſpiritus ſapientiæ.* Et quidem dilectiſſimi fra-
3. Reg. 3. tres quod tam locuples poſſeſſor ſapientiæ Salomon,cùm
omnia cognouiſſet quæ in arcanis abditarum diſpoſitio-
num tenebantur abſconſa,hęc ſibi impoſſibilia eſſe prę-
tendit: quippe qui à Deo eſſet ſapiētiam conſecutus qui
nouerat mundanę diſpoſitionis introitum,qualiter eſſet
Sap. 6. hoc cælum omne quod cernimus,ardua ſublimitate ſuſ-
penſum, quemadmodum fieret aëris iſtius circumiectus
& fuſus æquo moderamine libratus in medio, quibus
modis pigro ad imum dilapſa pondere terra ſubſiſteret, H
qua ratione intra certas littorum metas liquidi elementi
impatiens fluctus lapſus exæſtuet: quod principium te-
Ibidem. rum,quis finis,& quæ eſſent media eſſe. Quem iterum
diuiſiones & motationes temporum non latebant, qui
comprehenderat qualiter ſibi annorū mutua viciſſitudo
redeunte orbe ſuccederet, qua cauſa varios ſtellarum
ageret curſus præcedendo ſe nonnumquam, aut ſubitò
ſubſequendo, vnde earum eſſet ortus aut obitus, & alia
multa, quæ ſapientia docente cognouerat. Mirum, in-
Tit. 1. quam,quod iſta quæ ſibi impoſſibilia eſſe dicit, aut ſcire
non potuit,aut videre. Sed quia omnia quæ in libris di-
uinis prophetarum annuntiatione congeſta ſunt, ſuis I
ſūt temporibus reſeruata,meritò Salomon ante aduen-
tum Domini noſtri Ieſu Chriſti, quid aquila volās, quid
ſerpens in petra, quid nauis nauigans, quæ iuuenis via in
Coloſſ. 2. iuuentute eſſet, ſcire non potuit: Adhuc non erat tempus
quo vmbra corpus fieret,aut veritas de figura. Nobis ve-
Ioan. 5. rò,quibus Dominus noſter Ieſus Chriſtus oſtēdit, quod
Matt. 10. omnia de ipſo eſſent in lege conſcripta, quibus nihil eſt
Apoc. 5. occultum quod non reueletur, & poſteaquam ſignatum
illum ſeptem ſigillis librum nemo alter potuit reſerare
quàm Chriſtus; permiſſum & indultum eſt nobis vt om-
Matt. 11. nia & videre poſſimus & noſſe, ſicut ipſe Dominus ait:
Pater confiteor tibi, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & re- K
Luc. 8. *uelaſti ea paruulis.* Et iterum: *Vobis*, inquit, *permiſſum eſt*
ſcire myſterium hoc. Quæ ideo retuli, vt non tam Salomo-
nem quòd non potuiſſet ſcire reprehenderim, quàm
non fuiſſet temporis vt ſciret.

De repetitione ſuperiùs propoſitorum, & apertione myſterij abſconditi in primo quod Salomon teſtatus eſt ſe ſcire non poſſe, videlicet veſtigia aquilæ volantis.

CAP: II.

SEd iam ne propoſita lectio diutiùs differatur, pauca L
vobis quæ ita in quæſtionem veniunt, propitio Deo
noſtro cogitaui exponere: *Tria ſunt*, inquit, *impoſſibilia*
mihi ſcire, & quartum quod non cognoſco? Veſtigia aquilæ
volantis, & vias ſerpentis ſuper petram, & ſemitas nauis na-
uigantis, & vias viri in iuuentute. Quis enim vnquam po-
tuit iſta cognoſcere? Quaſi verò ſit facilè vt ſuſpenſa
aquila in altum celeri elatione pennarum plauſus ſui &
lapſus veſtigia manifeſta cōſtituat, aut viam ſignet in va-
cuo, & lineā ſui volatus ducat, figat in liquido? Quis cur-
ſum nauis deprehendat in fluctibus? Quis indicium eius,
per quos aggeres & limites feratur, intelligat? Crebra
ſemper & inquieta mutatio, dum vndis ſequacibus aut
obruitur quod præceſſit, aut opprimitur quod ſecutum M
eſt. Quis in petra ſignū aliquod ſerpentis agnouit, quum
& materia ſit dura ſaxorum, & lubrica natura ſerpētum?
Aut quomodo poſſunt viæ viri in iuuentute cognoſci,
qui vnde veniat, & quò eat, non poteſt deprehendi? Hæc
ſunt quæ ſapientiſſimus Salomon propheta dixit ſe non
poſſe cognoſcere. Nunc ergo de ſingulis rebus iſtis quid
1. Cor. 15. dicamus, audite. Aquilam in hoc loco Chriſtū dominum
Epheſ. 4. noſtrum debemus accipere, qui poſt venerandam reſur-
Oſeæ 13. rectionem, qua docuit humanum genus in vitam redire
Ezech. 1. poſſe poſt mortem, velut aquila reuolauit ad patrem,
prædam ſecum referens, id eſt hominem, quem rapuerat
de faucibus inimici. Hæc eſt aquila, quem Ezechiel pro-
pheta in illa quadriformi ſede & Cherubim vidiſſe ſe re-
tulit inter animalia, quę myſticum vehiculum rotis iun-
G ctis portabant. Vnum enim animal ſimile vituli, aliud *Apoc. 4.*
leonis, tertium hominis, quartum aquilæ, ſicut in Apo-
calypſi Ioannes ſe vidiſſe conſcripſit. *Primum*, inquit,
animal ſimile vituli, ſecundum leonis, tertium hominis, &
quartum aquilæ. Sed de horum animalium qualitate al-
ter locus ad tractandum neceſſarius eſt. Nunc interim *In proœm.*
quod cœpimus explicemus. Hæc eſt aquila, de qua ſcri- *commens in*
ptum eſt: *Sicut aquila tegit nidum ſuum*, id eſt, Chriſtus *Lucam.*
Eccleſiam. Et iterum, inquit: *In vmbra alarum tuarum* *Deut. 32.*
ſperabo. Et iterum: *Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.* *Pſal. 16.*
Nam vt aquila corona, quaſi mater nidi ſemper vnius *Pſal. 102.*
eſt, nec ad procreandum ſobolem aliud aliquādo cubilo
perquirit, & cùm primū calidis ouis maturo ortu fœtus
H eruperit interior, pullos educit implumes: hos contra fa-
ciem feruidi ſolis opponit, vt qui ægram & inualidā co-
ruſco radiorum appulſu aciem ſubmiſerit oculorū, ma-
terno damnatus arbitrio, & à fratrum conſortio ſepare-
tur, & deiiciatur in terram. Et ſicut auis iſta inimica ſer-
pētum eſt, quos cùm in aere alarum remigio ſubuectan-
do ſupportat, hos obunco roſtro, & armatis quaſi qui-
buſdam telis pedibus ſuis lacerat ac diuellit; quos cùm
deuorat, calore ſuo interno noxium illud virus extin- *Epheſ. 5.*
guit: ita & Chriſtus Dominus vnam diligit Eccleſiam, vt
aquila nidum ſuum, quam ab æſtu perſecutionis alarum
I ſuarum defendit vmbraculo. Sic quoque extra Eccle-
ſiam proiicit in quibus fidei lumen infirmum eſt, qui
igneam Euangeliorū lucem vitiis ſæcularibus inquinati
ferre non poſſunt. Et vt aquila ſerpentes deuorat, & eo-
rum venena calore coquit interno: ita & Chriſtus Do-
minus noſter percuſſo dracone, id eſt, diabolo lacerato,
dum humanum ſibi corpus aſſumit, peccatum illud
quod hominem tenebat obnoxium, tanquam pernicio-
ſum virus extinxit, ſicut Apoſtolus ait: *Et de peccato*
damnauit peccatum in carne ſua. Et alibi: *Qui cùm pecca-* *Rom. 8.*
tum non noſſet, pro nobis peccatum fecit. Ad hoc quoque *2. Cor. 5.*
Moyſes ſerpentem æneum in eremo ſuſpendit in ligno,
K qui propterea erat typus corporis Chriſti, vt quicumque *Num. 21.*
in eum aſpiceret, non periret. Corpus enim hominis per *Ioan. 3.*
tranſgreſſionem vas fuerat ſerpentis effectum. Sic & ali-
bi ipſe Moyſes virgam proiecit in terram, quæ in ſimili- *Exod. 4.*
tudinem eſt corporata ſerpentis: quæ quia & ipſa imago *Exod. 7.*
erat corporis Chriſti, & tantæ virtutis in ſe typum gere-
bat, omnium Ægyptiorum poteſtatem abſorbuit. Hoc
eſt ergo quod ait, *Veſtigia aquilæ volantis:* quia etſi poſt
paſſionem & reſurrectionem ſuam præſentibus Apoſto-
lis Dominus noſter aſcendit in cælum, tamen cuius ho- *Act. 1.*
minis tam altus ſenſus & tantus eſt, vt explicare poſſit
quomodo illa tanta maieſtas de cælo aut venire dignata
L fuerat, aut redire; cùm hoc ſolum nobis ſcire liceat, quod
aut venit, aut rediit: quis enim cognoſcere poteſt quem-
admodum Verbum in virginem venerit, vt repente con-
ciperet, vt tam felicem fœtum partus virginalis effun-
deret, vt hominem Deus indueret, quem totus mundus *Ioan. 3.*
non poteſt nec ſufferre nec capere? Id eſt quod ait: *Veſti-* *Eſai. 7.*
gia aquilæ volantis: id eſt, Chriſti Domini aduenientis ad *Eſai. 53.*
terram, ac redeuntis ad cælos, veſtigia comprehendi
enarrarique non poſſe.

De expoſitione myſterij quod in ſecundo impoſſibili ad ſciendum accuſatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram.

CAP. III.

ET *vias*, inquit, *ſerpentis ſuper petram.* Dixi iam quod
ſinuoſis labens membris nitidus & volubilis colu-
ber tractibus ſuis veſtigium aliquod in petra, quia res eſt
dura, non faciat. Indicium enim monſtri huius non
niſi molli ſcriptura ſignatur in puluere. Nunc ergo vi-
deamus quis ſit iſte ſerpens aut quæ petra, in qua ſerpen-
tis veſtigium non apparet. Hanc petram Dominum no-
ſtrum eſſe ambigere non debemus. Sic enim Apoſtolus *1. Cor. 10.*
ait: *Bibebant autem de ſpiritali ſequenti petra, petra autem*
erat Chriſtus. Et Pſalmographus: *In petra*, inquit, *exal-* *Pſal. 60.*
taſti me. Et Moyſes in cantico Deuteronomij: *Lactauit* *Deut. 32.*
eos mel ex petra, & oleum de ſolida petra: id eſt, quòd dul-
cem daturus iis eſſet Euangelij ſuauitatem, aut Spiritum

Pſal. 136. ſanctum per chriſmatis vnctionem. Et alibi: *Beatus qui tenebit & allidet infantes tuos ad petram*: quod vtique in religioſis parricidium eſſet, ſi petra iſta figuram Chriſti corporis non haberet. Nemo enim beatus in funere eſt, qui infantes ſuos allidit ad petram: ſed ideo beatus eſt, quòd illos coniungit ad petram. Dixit ergo petram Dominũ & Saluatorem noſtrum in ſcripturis omnibus inueniri. Serpens autem ex ipſo nomine, quòd ſit callidior omnium beſtiarum quæ ſunt ſupra terram, apparet quod Geneſ. 3. eſt diabolus: qui ideo ſerpẽs dicitur, quod occultè ſerpat, & quòd ſenſus hominis tenuiter illabendo penetret. quos ſi conuicerit, medullis ſe hominum atque oſſibus implicat & immergit. Qui in corpore hominis, quod omnipotens Chriſtus Deus induerat, nulla malitiæ ſuæ potuit imprimere veſtigia, quamuis illud auſus fuerit ſæpe tentare, ſicut ipſe Dominus in Euangelio ait: Ioan. 14. *Ecce venit princeps mundi huius, & nihil in me inuenit.* Et alibi: Pſal. 88. *Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei.* Hæc eſt ergo petra, id eſt caro Chriſti, nulla inimici iniquitate reſperſa, in qua ſerpentis, id eſt, peccati alicuius veſtigium non apparet, vt ſcriptum eſt: *Qui peccatum* 1. Petr. 3. *non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius.*

Quod myſticè ſignificetur per tertium impoſſibile quod Salomon ſe ſcire non poſſe dixit, id eſt, ſemitas nauis nauigantis.

CAP. IV.

ADhuc quid ſubiungat, audite: *Et ſemitas* (inquit) *nauis nauigantis.* Nauem adæquè Eccleſiam debemus accipere in ſalo mundi iſtius conſtitutam, quæ crebris ventorum fluctibus, id eſt tẽtationum plagis & ver- Matth. 14. beribus fatigatur: quam turbidi fluctus, id eſt, huius ſæculi poteſtas conatur ad ſaxa perducere. Quæ etſi vndarum fluctibus aut procellis ſæpe vexatur, tamen numquam poteſt ſuſtinere naufragiũ, quia in arbore eius, id Marc. 6. eſt in cruce, Chriſtus erigitur, in puppi pater reſidet gubernator, proram paracletus ſeruat ſpiritus. Hãc per anguſta huius mundi freta duodecim in portum remiges ducunt, id eſt duodecim Apoſtoli, & ſimilis numerus Prophetarum. Inde Montani antra latratu falſi carminis reſonãt, qui duabus fœminis Propheteſſis Priſcilla & Maximilla tamquam alicuius Scyllæ rabidis ſuccinctus eſt canibus. In iſta naue Eccleſiæ ea feliciter prætерimus. Num. 16. Inde in Photinianam Charybdim non incidimus. Inde in illud Barathrum, quaſi Dathan & Abiron, id eſt in profundum mortis Vrſacij & Valentis non incurrimus. Inde Arium archipiratam, qui nos per mare ſæculi ad inſtar Exod. 14. Pharaonis inſequitur, non timemus, illam ſtellam ſer- Matth. 2. uãtes in cælo quæ magos perduxit ad Chriſtũ, per quam nos regnum Dei, qui malorum omnium futurus eſt portus, expectet. Inde numquam nos de hac naui Eccleſiæ præcipitatos, Marcion ille cetus abſorbuit. Inde Sabel- Pſalm. 103. lius pirata non cepit. Inde nobis aquilo nocere nõ poterit, quamuis inde ſint Antichriſti violẽta flabra ventura, Hier. 1. ſicut ſcriptum eſt: Ex aquilone exardeſcent mala. Inde Syrtes gentium, & periculoſas hæreſes & ſcopulos euitamus, quos ſuperiacens aquæ tenuis occultat allapſus, 1. Tim. 6. quia hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani abſconſa Rom. 16. perfidiæ ſaxa fallaci confeſſione oris obducunt, in quæ homines, dũ illis quod Chriſtiani ſint fides habetur, impingunt. Hæc ergo nauis Eccleſia eſt, quæ etſi quotidie ſæculum iſtud tamquam aliquod pelagus ſortitur infe- Pſal. 103. ſtum, numquam eliditur ad ſaxum, nec mergitur ad pro- Ioan. 2. fundum. Nauem autem Eccleſiam eſſe diuinis teſtimoniis probamus, ſicut ait: *Illic tranſierunt naues Tharſis.* Et alibi. *Aduerſus omnem nauem maris*, quia ſunt Eccleſiæ ſæculi quæ totam ſibi ſpem, quod fit in hoc tẽpore, non tam de Deo, quàm de poteſtatibus huius ſæculi repromittunt. Sed quod ait, *Vias nauis nauigantis*, propriè ſignificat quod in tẽpore mito modo perſecutionis comprehendi omnino nõ poſſet, quemadmodum vmida per interitũ & diues per damna reddatur, ſicut ait ex perſona ipſius Pſalmographus: *In tribulatione dilataſti me.* Quæ Pſalm. 4. ob hoc multis in locis aut ſoli cõparatur, aut lunæ: quæ Cantic. 6. etſi tunditur, non mouetur: & ſi moueatur, reſurgit.

De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomon ſe non valere cognoſcere aſſeruit.

CAP. V.

ET vias (ait) *viri in iuuentute.* Vir iſte, Chriſtus Dominus noſter eſt ſicut in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: *Viri Iſraelitæ audite hæc verba: Ieſum Nazarenum* Act. 2. *virum à Deo electum in vobis, virtutibus & ſignis & portentis approbatum.* Et Apoſtolus: *Vt omnes in virum per-* Epheſ. 4. *fectum occurrere poſſimus in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Et alibi: *Deſponſaui vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* 2. Cor. 11. Hic eſt vir cuius viæ cognoſci in iuuentute non poſſunt. Quis enim æſtimare animo poſſit, aut capere quanta ille opera exercuerit, cum ſecundùm hominem moraretur in terris: quæ itinera virtutum duxerit, in quas Luc. 24. vias beneficiorum circa humanum genus fuerit ingreſſus Matt. 11. dum claudis pedum reſtituit firmitatem, dũ cæcis lumina amiſſa reddit, aut imponit cognita, dũ eloquium præ- Matt. 16. ſtat mutis, & ſurdis inſinuat auditũ, dum largum in ſan- Ioan. 11. guine fluxum ſiccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui ſpiritus calore conſtringit in Lazaro, & quod mors ſibi vendicatat ad pœnam, lux denuo recepit ad vitam? Quid ille ſolidus greſſus in flucti- Matt. 14. bus? quid reliquiæ de paucis panibus plus ſupereſſe ſatu- Ioan. 6. rata multitudine, quàm fuiſſe? Quid inopem in vino Galileæ coniugia apparatũ, ſed Domini operibus pretioſum? Ioan. 2. Et alia multa, ſicut in Euãgelio dictum eſt, quæ ſi omnia ſcripta eſſent, mundus ea capere non poſſet. Aut quid Ioan. 21. poſtremo deſcenſus ad inferos, aut aſcenſus ad cælum? Quid illud quod in paſſione ipſius integrã lucis conſue- Epheſ. 4. tudinem ſol habere non potuit, vt taceam ruptũ velum, Matt. 27. lapidem reuolutum? Hæ ergo viæ ſunt in iuuentute, quas non tam deprehendere Propheta, quàm enarrare ſe non Matt. 16. poſſe teſtatus eſt. Tales hic etiam dicit *vias meretricis, quæ poſteaquam abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſſe.* Meretrix iſta Eccleſiæ typus eſt, aliquando in gentibus conſtituta, idolorum cultibus viciata, quam vanæ ſuperſtitionis ſtupra polluerant, quam falſorum deorum adulteram fecerat multitudo: laſciuóſque ac turpes incompoſitis motibus ſaltus nemorum & lucorum inculta luſtrabat, dedita luxuriæ, pompæ gentilium mancipata. Hanc poſteaquam Dominus noſter Ieſus Chriſtus puro baptiſmatis Epheſ. 5. fonte perfudit, ablutionẽ & etiam ius accepit & nominis 2. Cor. 11. per gratiam fidei: Poſt meretricem fit virgo, quia vni ſe Ioſue 6. deſtinauit ſpõſo. Nam & Raab illa meretrix Hierichuntis, quæ ſpeculatores Ieſu Naue excepit hoſpitio, & quod ſigno cocci ſignata eſt, qui color figuram Chriſti ſanguinis indicabat, & quòd euerſionem ciuitatis euaſit, Eccleſiæ typum habuit, quæ per ſanguinem Chriſti ruinam Oſea 1. mundi iſtius ſecura non metuit. Sic enim ait Propheta: Sap. 14. *Accipe*, inquit, *tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationis.* Vbique enim cultura idolorum, fornicatio Apoc. 2. nuncupata eſt, vt in Apocalypſi ſcriptum eſt: *Et ſinis fornicari ſeruos meos, & manducare idolis immolatum.* Deniquè Hieruſalem ciuitas illa quondam nobilis Hebræorum, quotieſcumque à veritate deflexerat, & idolis ſeruiebat, ſtatim meretricis vocabulo nominabatur, ſicut clamat Eſaias: *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion?* Inde Eſa. 1. eſt ergo quod ait Salomon: *Talis autem via mulieris meretricis, poſteaquam abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſſe.*

Fragmentum enarrationis ſuper eodem capite.

ANte aduentum Chriſti Saluatoris noſtri, Prophetæ multi concepto Spiritu ſancto futura nuntia- 1. Petr. 2. runt, inter quos & Salomon loco ſuo & ordine pro temporibus numeratur: ſed inter alios & ipſum eſt aliqua diſtantia. Ideóque cæteri ſolo ſpiritu loquuti ſunt, Sa- Sap. 7. lomon autem & ſpiritu & adiuncta ſapientia eſt loquutus. Denique hoc teſtatur lectio, quam ex verbis eius audiuimus recitatam. Nam dum quorundam

myſteriorum propriam profitetur ignotátiam, aſſignare G diſtantiam videtur inter ſapiētiam ſibi collatam & ſpiritum. Dicit ergo: *Tria ſunt mihi impoßibilia ſcire, & quartum quod non cognoſco: Semitas nauis nauigantis, vias ſerpentis ſuper petram, & veſtigia aquilæ volantis, & quartum quod non cognoſco, vias viri in iuuentute. Talis via mulieris meretricis: quæ cum fecerit poſtquam abluta fuerit, nihil dicit ſe feciſſe mali.* Hæc verba ex communi ſenſu quaſi de vulgo videntur collecta, ſed in omnibus ſunt ſancta myſteria: tria in Chriſto, & vnum in Eccleſia. Nam quod dixit, vias nauigantis ſe inuenire non poſſe, hoc non eſt ſine myſterio verbom. Nam quis inter fluctus oſtenderet vel præſcriberet viam, qua nauis tranſierit? Nauis enim tranſitu ſuo vndas ſcindit, & ilico ſe vndæ cõdenſant: vt vt leatur quia tranſit, & non ſciatur qua tranſierit. Viſum enim habere H poteſt, veſtigium facere non poteſt. Chriſtus eſt nauis, in qua aſcendunt omnium credentium animæ: quæ vt firmiùs inter fluctus euehatur, de ligno fabricatur, & ferro configitur, hoc autem eſt Chriſtus in cruce. Sed dicit nauem ſine veſtigio: quia verbum Dei viuum & efficax per Hebr. 4. aurē penetrat ad viſcera ſine læſione, & homine aſſumpto verbũ inter homines naſcitur ſina ſui diminutione, & Maria virgo generat ſine corruptione. Trãſit ergo nauis per mare, & nulla in vndis veſtigia remanẽt: quia venit Chriſtus de cælo, aure concipitur, vtero tempore certo portatur: & talis Maria virgo remanſit poſtquam peperit, qualis fuit antequam verbom aure conceperit & vtero geſtauerit. Meritò Salomon inter Spiritũ ſanctum & infuſam ſapientiam diſtantiam ponit, dum ignorare ſe I Sap. 6. per Spiritum ſanctum myſterium indicat, quod per collatam ſapientiã non ignorabat. Deinde profitetur ſe non videre ſemitas ſerpentis ſuper petram. Commune eſt, & omnibus hominibus patet; quia æſtatis tẽpore cum terra ſoluitur in puluerem, de lanbulo ſuo egreſſus ſerpẽs, impreſſione corporis ſui in terra corrupta poteſt deſignare ſemitam: ſed cùm ad petram peruenerit, non facit in lapide quod fecit in puluere. Sic & ſerpens diabolus in ipſis Geneſ. 3. natalibus mundi inuenit corruptibilem terram, Adam Euam libenter audientem quæ ei loquutus eſt. Fecit in auribus ſemitam, fecit & in pedibus, quibus interdictum G fuerat iter ad arborē: fecit & in manibus, quibus contrectata ſunt poma: fecit in lateribus, dum ab eis nõ vt fuerant conceſſæ celebratæ ſunt nuptiæ. Tunc ſerpẽs potuit in primiũ hominem quaſi in puluerem veſtigium facere, peruenit ad petram, quæ eſt Chriſtus (talis enim factus erat Adã de limo, qualis & Chriſtus eſt ex Virginis vtero) vidit hominis ſimilitudinem, ſed coopertam cor- 1. Cor. 10. pore cognoſcere non potuit maieſtatem; potuit & ipſum 1. Cor. 15. tentandum aggredi. Sed Chriſtus nec obtemperauit, nec 1. Cor. 2. iratus eſt, quia ira opus eſt diaboli. Sed quia diaboli contempta ſunt verba, ſerpens in petra veſtigium non fecit. Mat. 4. Tertium verò ſe non intellexiſſe teſtatur, nempe veſtigia Apoc 12. aquilæ volantis. Aquila intelligitur Chriſtus qui volatu Ioan. 14. ſuo deſcẽdit ad terras. Quod animalis genus nõ nutritur, H niſi primum caſtitas cõprobetur matris, vt apertis oculis abſque palpitatione totum aſpiciat ſolem. Meritò enim hoc animal comparatur Saluatori; quoniam cum aliquid rapere voluerit, non veſtigiis ambulat terras, ſed excelſum eligit locum. Sic & Chriſtus alta cruce ſuſpenſus, tonante ſtrepitu & terribili volatu impetum ab inferis fecit, ſanctoſque rapiens ad ſuperna remeauit. Quartum quod dicit de viis viri in iuuentute, & muliere me- Ioan. 12. retrice hæc mulier Eccleſia intelligitur, quæ dudum ſe- Epheſ. 2. quens idola, vt fornicaria ibat poſt deos alienos. Sed vbi cognita veritate ſedes quas dudum elegerat, relinquens, cùm ſemel fuerit baptiſmo à peccato lota, carẽs delictis 1. Cor. 12. dicit ſe nunquam peccaſſe: fit munda, fit noua, depoſita Epheſ. 2. cõuerſatione ſæculi: moritur diabolo, renaſcitur Deo, vt I ſcribit Apoſtolus ad Corinthios. Si quis ergo in Chriſto noua creatura eſt; vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua. Denique meritò dicit ſe nihil feciſſe mali, 2. Cor. 5. quia per regenerationis ſacramentum ita ſunt eius abolita peccata, ac ſi facta non fuiſſent; nec ſunt in Dei memoria, vt Ezechiel Propheta teſtatur, dicens: *Vita viuet, & non morietur: omnium delictorum eius quæcumque fecit,* Ezech. 18. *non recordabitur ei.* In hoc namque in mortem ſe tradidit Chriſtus, vt Apoſtolus ad Epheſios ſcribit, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam Epheſ. 5. neque rugam.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN CAP. XXXI. PROVERBIORVM SALOMONIS ENARRATIO.

Prouerb. Cap. XXXI.

MEi ſermones dicti ſunt à Deo rege, reſponſũ quod docuit mater eius. Quid fili cuſtodies, quid? Sermones Dei, primogenite tibi dico fili, quid fili mei vteri? Quid fili meorum votorũ? Ne dederis mulieribus tuas diuitias, & tuam mentem & vitam in pœnitentiam. Cum cõſilio omnia fac, cum conſilio bibe vinum. Principes iracundi ſunt: vinum ne bibant, ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiæ, & rectè iudicare: ne obruant debiles. Date merũ his qui ſũt in mœroribus, & vinũ bibere his qui ſũt in doloribus: vt obliuiſcantur egeſtatis, & laborũ nõ recordẽtur amplius. Fili aperi tuum os verbo Dei, & iudica omnes ſanè. Aperi tuũ os, & iudica iuſtè, diiudica autem pauperẽ & imbecillem. Mulierem fortem quis inueniet? pretioſior autem eſt lapidibus pretioſis quæ talis eſt. Confidit in ea cor viri eius: talis bonis ſpoliis non indigebit. Operatur enim viro bonũ & non malũ tota vita. Filans lanã & linũ fecit vtilia manibus ſuis. Fa- K cta eſt quaſi nauis mercaturam exercens, de longè congregãs ſuas diuitias. Exurgit de noctibus, & dedit eibaria domo, & opera ancillis. Proſpiciẽs agrum, mercata eſt eum: de fructibus autem manuũ ſuarũ plantauit poſſeſſionem. Accincta fortiter lumbum ſuũ, firmauit brachia ſua ad opus. Guſtauit quia bonum eſt operari, & non extinguitur tota nocte lucerna eius. Manus ſuas extendit ad vtilia, at digitos ſuos firmat ad fuſum. Manus ſuas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico. Non habet curam eorũ quæ ſunt in domo vir eius, L cùm alicubi moratur, omnes enim ab ea induti ſũt. Binas veſtes fecit viro ſuo: ex byſſo autem & purpura ſibi indumenta. Conſpicuus fit in portis vir eius, quando vtiq; ſederit in concilio cum ſenioribus terræ. Sindones fecit & vẽdidit: cinctoria autẽ Chananæis. Fortitudinem & honeſtatẽ induit, & lętata eſt in diebus vltimis. Os ſuum aperit ſapienter & legaliter, at gratia eius in lingua eius. Anguſtæ ſemi-

tæ domui eius, cibos autem otioſa non comedit. Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt, & vir eius laudauit eam. Multæ filiæ acquiſierunt diuitias, multæ fecerunt potentiam: excellis tu & ſupergreſſa es vniuerſas. Fallaces gratiæ, & vana ſpecies non eſt in te. Mulier enim prudens benedicitur, timorem autem Domini iſta laudet. Date ei de fructibus manuum eius, & laudetur in portis vir eius.

Mulierem fortem Eccleſiam, eius virum Chriſtum, alios martyres interpretatur. Enarratio in die SS. Machabæorum habita.

Cap. I.
PRÆSTABIT nobis qui hunc diem commendauit in ſanctis ſuis, vt infirmitas vocis noſtræ ſufficiat intentioni veſtræ. Hoc ideo cõmemoraui, vt vos me oratione & ſilentio adiuuare dignemini. Animus enim mihi erga vos promptus eſt, caro autẽ infirma.
Matt. 26.
Et ipſe animos quæcumque gaudia ſcriptura fortè concepit & parturiit, in auribus & mẽtibus veſtris cum Dei
Eſai. 29.
auxilio ingerere ſedulo geſtit. Parate in vobis nidum ſer-
Pſal. 83.
moni. Commendatur enim in ſcriptura turtus quærens ſibi nidum vbi ponat pullos ſuos. Et hoc quod manibus geſtamus, ſcriptura ſcilicet, quam videtis, commẽdat nobis inquirendam, & laudandam mulierem quandam, de qua paulo antè cùm legeretur, audiſtis, magnã, magnum
Luc. 15.
habẽtem virum; eum virum qui inuenit perditam, & ornauit inuentam. De hac ſecundùm ſcripturæ quam me portare conſpicitis tenorem, pauca pro tempore vt Dominus ſuggeſſerit, dicam. Dies iſte, dies eſt martyrũ, ideo mater martyrum eſt ſpecialiter laudanda. Iam quę ſit iſta mulier, me proloquẽte accepiſtis, videte vt etiam me legente cognoſcatis. Omnis nunc auditor, vt ex aſpectu veſtro foris apparet, dicit in corde ſuo: Hæc mulier Eccleſia debet eſſe; & confirmat cogitationem iſtam. Nam quæ alia poteſt eſſe martyrum mater? Verùm ipſa eſt quidem quam vos cogitaſtis, mulier de qua aliquid dicturi ſumus, id eſt Eccleſia. Non de quacumque alia muliere loqui nos deceret, quamquam & in recitatione paſſionis martyrum audiuimus fœminas, de quibus decenter loquamur. Sed nec eas prætermittimus, quando earum matrem laudamus.

Cap. II.
Attendite cuius membra eſtis, inſpicite cuius filij eſtis. *Mulierem*, inquit, *fortem quis inueniet?* Congruit diei martyrum fortitudo mulieris: Niſi enim ipſa fortis eſſet, eius pignora in paſſione defeciſſent. Inquit ergo: *Mulierem for-*
Matth. 5.
tem quis inueniet? Difficile eſt inuenire eam; immò difficile neſcire eam. Nonne ipſa eſt ciuitas ſupra mõtem poſita, quæ abſcondi non poteſt? Quare ergo dictum eſt: *Quis inueniet?* cùm diei deberet: Quis non inueniet? Verùm tu ciuitatem ſupra mõtem poſitam vides: ſed vt ſupra mon-
Luca 15.
tem poneretur, inuenta eſt quæ perierat. Quando illuſtrata eſt, quis eam non videt? Quando latebat, quis eam inueniſſet? Ipſa enim ciuitas, eſt illa ouis vna, quam perditam paſtor quæſiuit, & inuentam gaudẽs in humeris re-
Matth. 5.
portauit. Ipſe paſtor mõs eſt ouis autem in humeris eius
Luc. 15.
ciuitas eſt ſupra mõtem. Facilè eſt vt videas collocatam in mõte. Quãdo eam inueniſſes cùm lateret in vepribus, in ſpinis vtique delictorũ ſuorum? Ibi eam quæſiſſe magnum eſt: ibi eã inueniſſe mirabile eſt. Hæc difficilis eius
Apoc. 5.
inuentio commẽdatur, cùm dicitur: *Mulierem fortem quis*
Ibidem.
inueniet? Quis enim, quia vnus? non, quia nec vnus. Nam
Geneſ. 49.
dixit Ioannes Apoſtolus; *Nemo dignus inuentus eſt neque in cælo, neque in terra*: ſed reſponſum eſt tandem: *Vicit leo de tribu Iuda*. Sic ſolus inuenit eam. De hoc Propheta ante prædixit: Ex germine fili mi aſcendiſti recumbens, dormiuiſti vt leo. Aſcendiſti vtique in cru-
A
cem, dormiuiſti vtique in morte. Aſcendiſti, ecce crux: dormiuiſti, ecce mors. Quid eſt enim aſcẽdiſti niſi quod ſcriptum eſt: *Et crucifixerunt eum*? Vnde & ipſe ait: *Sicut* Luc. 14.
exaltauit Moyſes ſerpentem in eremo, ſic exaltari oportet filium Ioan. 3.
hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quid eſt recumbens, niſi quod ſcriptum
eſt: *Et inclinato capite tradidit ſpiritum?* Cùm ergo dixiſſet Ioan. 19.
ibi: *Aſcendiſti recumbens*: ilico ſequutus eſt: *Dormiuiſti* Geneſ. 49.
vt leo. Dormiuiſti, inquit, vt leo: non fugiſti vt vulpes: Quid eſt autem: Dormiuiſti vt leo? Quia poteſtate mor-
tuus eſt, non neceſſitate. Dixit enim: *Poteſtatem habeo* Ioan. 10.
ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.
B
Vbi autem dictum eſt: Dormiuiſti vt leo: Geneſ. 49.
ſubiungitur: Quis ſuſcitabit eum? Dixit verò quis: non Act. 4.
quia nullus, ſed quia nemo hominum. Solus niſi Deus? Philipp. 2.
qui eum ſuſcitauit a mortuis, & donauit ei nomen quod Ioan. 2.
eſt ſuper omne nomen. Suſcitauit ſe & ipſe: vnde ait: *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Modò cùm auditis: *Mulierem fortem quis inueniet?* nolite putare de Eccleſia dici, quæ latebat (illam enim ſolus inuenit Deus, ſicut dixit Apoſtolus. *Cognouit Dominus qui ſunt*
ſui) ſed de Eccleſia, quæ iam inuenta eſt, vt neminem la- 2. Tim. 2.
teat. Hæc ergo deſcribatur, laudetur, commendetur. Eſt enim vnius vxor, vt ſcribit Apoſtolus ad Epheſios,
dicens: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in* Epheſ. 5.
C
Chriſto & in Eccleſia. Eſt quoque mater, ſicut dictum Galat. 4.
eſt. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, Ibidem.
quæ eſt mater noſtra & multorum filiorum, quia multi filij deſertæ. Mulierem ergo fortem iam inuentam, iam conſpicuam, iam ſupra montem poſitam, æqualem ſibi quis inueniet: quaſi dicat, Nullus. Ideo ſubiungit: *Pretioſior eſt autem lapidibus pretioſis quæ talis eſt.* Pretioſior eſt hæc mulier lapidibus pretioſis. ideo ab omnibus amanda. Nam ſi ad humanam reſpiciatis cupiditatem, & iuxta proprietatem accipiantur lapides pretioſi, verè mulier hæc amanda eſt. Sed quid magnum, quod lapidibus pretioſis pretioſior eſt Eccleſia, cùm lapides pre-
D
tioſi in illa ſint? Dicit enim Ioannes: *Structura eius ex lapide iaſpide*, ipſa verò aurum mundum: & fundamenta Apoc. 21.
omni lapide pretioſo ornata. Immò lapides hos Petrus 1. Petr. 2.
Apoſtolus appellat viuos, dicens: *Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini.* Verùm pro modulo, & prout capere poteſtis, de his lapidibus pretioſis vnlo aliquid charitati veſtræ commẽdare. Sunt in Eccleſia lapides pretioſi, & ſemper fuerunt docti, abundantes ſciẽtia & inſtitutione legis. Pretioſi planè lapides iſti ſunt. Sed ex eorum numero aberrauerunt quidam, & ab ornamento mulieris iſtius deciderunt. Quantum enim pertinet ad doctrinam, vnde hæc mulier fulget, lapis pretioſus erat
E
Cyprianus, & manſit in huius ornamento: lapis pretioſus erat Donatus, ſed reſiluit a compage ornamenti. Ille qui manſit, in ea ſe amari voluit: ille qui inde excuſſus eſt, extra illam nomen ſibi quæſiuit. Ille permanens cum illa, ad illam collegit: ille reſiliens, non colligere, ſed diſpergere concupiuit. Mihi filij, quid ſequimini lapidem pretioſum de ornamento huius mulieris excuſ-
ſum? Reſpondebitis fortè: Quid enim? Tu ſic intelli- Luc. 11.
gis, quomodo ille? Tu ſic loqueris, quomodo ille? Aut tu doctior es illo? Sed ſit licet intelligens, ſit licet doctus, ſit licet lapis pretioſus: ſi non ſit in ornamẽto huius mulieris, ſordeſcit, iacet in tenebris: oportet permanere in veſtimento huius mulieris, quæ pretioſior eſt
F
lapidibus pretioſis. Redeat ergo ad compagem ornamenti eius, ego fidenter dico. Iſti lapides dicuntur pretioſi, quia charitate valent. Iam vilis eſt, iam pretium perdidit qui non habet charitatem. Iactet quis doctrinam ſuam, iactet linguam: ſi audit æſtimatorem verorum lapidum, ſi artificem huius ornamenti, non pretioſus, ſed vilis reputabitur lapis. Audi dicentem Apo-
ſtolum: *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æramentum re-* 1. Cor. 13.
ſonans aut cymbalum tinniens. Vbi iam lapis ille? Non lapis, ſed cymbalum: non fulget, ſed tinnit. Ergo negotiatores regni cælorum diſcite æſtimare lapides pretioſos. Nullus lapis placeat vobis extra huius mulieris ornamentum.

Cap III. Sequitur: *Confidit in ea cor viri eius.* Planè confidit, & G
Pſal. 79. vt confidamus & nos, docuit. Commendauit enim Ec-
cleſiam vſque ad terminos orbis terrarum, per omnes
gentes, & à mari vſque ad mare. Hæc ſi non vſque ad
Num 23. finem perſeueraret, in ea cor viri eius non vtique con-
fideret. Confidit verò vt præſcius futuri, & qui falli non
poteſt. Non dictum eſt: Confidit in ea cor filiorum (poſ-
ſunt enim filij paruuli falli) ſed cor viri cuius cor nul-
Rom. 3. lum mendacium recipit. Eſt enim Deus verax, vt inquit
Apoſtolus, ſeduci non poteſt. Perſeuerabit ergo Eccle-
ſia ſine fine. *Talis bonis ſpolus non indigebit.* Mulier hæc
ſpoliis non indiget, non quia non quærat, ſed quia abun-
dat multis. Vndique mundum ſpoliat, rapit vndique
Pſal. 118. trophæa diabolo. Ideo dicit viro ſuo, ſicut ſcriptum eſt
Octon. 21. in Pſalmo: *Exultabo ego in verbis tuis, ſicut qui inuenit
ſpolia multa.* Quemadmodum ſpolus indigebit, quæ
vndique rapit, vndique trahit, vndique acquirit, vndi-
que operatur bona? Ideo ſequitur: *Operatur enim viro
2. Cor. 5. bonum & non malum tota vita.* Hinc mulier iſta quia ex-
poliat mundum, rapit geotes tota vita, operatur bonum:
verùm non ſibi, ſed viro: vt quæ iam non ſibi viuat, ſed
1. Petr. 3. qui pro omnibus mortuus eſt & reſurrexit. Viro ergo
Galat. 1. operatur bonũ, illi ſeruit, illi deuota eſt, illum diligit, illi
Philip. 2. placere ſemper ſtudet. Nũ ſe ornat, nec propter ſuns, nec
propter alienos oculos: non quærit hominibus placere,
non quærit quæ ſua ſunt: operatur omnia viro ſuo. *Filauit
lanam & linum fecit vtilia manibus ſuis.* Lanificam & lini-
ficam matronam hanc ſanctus ſermo deſcribit. Quæritur
modò à nobis quid ſit lana, quid ſit linũ. Lanam carnale
quid puto, linum ſpiritale. Hoc audeo conicere ex or-
dine veſtimentorum noſtrorum. Nam veſtimentorum
noſtrorum interiora ſunt linea, exteriora lanea. Quid-
quid carne operamur in propatulo eſt: quidquid ſpiritu,
in ſecreto. Operari carne, & non operari ſpiritu, quam-
uis bonus videatur, vtile non eſt: operari verò ſpiritu,
& non operari carne, pigrorum eſt. Inuenis hominem
porrigentem manu eleemoſynam pauperi, de Deo ta- K
men ibi nec cogitantem, ſed hominibus placere cupien-
tem: lanea veſtis eſt quæ videri poteſt, interiorem lineam
non habet. Inuenis alium dicentem tibi: Sufficit mihi in
conſcientia mea Deum colere, Deo ſeruire: quid mihi
opus eſt in Eccleſiam ire, aut viſibiliter miſceri Chriſtia-
nis: lineam hic vult habere ſine lanea tunica. Non no-
uit, non commendat talia opera mulier iſta. Docenda
quidem ſunt hæc ſpiritalia; ſed doceri ſine carnalibus
non poſſunt. Illi tamen qui recipiunt, debent tenere
ſpiritalia; & carnalia ſpiritalia operari. Filauit hæc mu-
lier lanam & linum, *& fecit vtilia manibus ſuis.* Mul-
ti filant lanam & linum, ſed pauci faciunt vtilia mani- L
bus ſuis. Mulier hæc filauit, & fecit. Ideo ei alibi dicitur:
Eſai. 54. *Protende funiculos tuos, & clauos conforta, adhuc in dexteris
& ſiniſtris dilata: & ſemen tuum gentes poſſidebit.* Nunc
verò ſubiungitur, *Facta eſt quaſi nauis mercaturam exer-
cens, de longe congerens ſuas diuitias.* Diuitiæ huius mu-
Pſalm. 112. lieris, laudes ſunt viri eius. Videte quàm de longè con-
gerat ſibi diuitias. Dicit enim ſcriptura: *A ſolis ortu vſ-
que ad occaſum, laudabile nomen Domini.* Exurgit de nocti-
bus, *dedit cibaria domo, & opera ancillis.* Exurgit de no-
ctibus: quid valent noctes in eam? Non eam premunt,
non eam in tenebris iacere cogunt: ipſa vincit noctes,
de noctibus ipſa conſurgit. Noctes tribulationes ſunt:
Hæc ergo de noctibus exurgit, quia in tribulationibus M
proficit. *Dedit cibaria domo.* Quis comedit de nocte?
Matth. 5. prorſus hæc in nocte deſit cibaria, nec immeritò. Nam
Eſai. 26. illi quibus dedit eſcas, ſemper eſuriunt. Beati enim qui
Pſal. 118. eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur, &
Octon. 8. in nocte eſuriui, vt ſcriptum eſt: *De nocte conſurgit ſpi-
ritus meus ad te Deus. &, Media nocte ſurgebam ad con-
fitendum tibi.* Hæc alimenta nocturna abundant in do-
mo mulieris huius: nemo ipſi famem patitur nec palpat
vt inueniat quod manducet. Sed numquid manducan-
dum, & vocandum? non vtique. Nam illa quæ dedit eſ-
cas domino, dedit & ancillis opera. Sed iſtæ ancillæ ſunt
ipſius, an viri eius? An quia ancillæ viri, & ipſius ſunt: an
quia multæ ancillæ, & ipſa eſt: Ipſa enim quãquam ma-
terfamilias, tamen ancillam ſe appellare nõ dedignatur,

Sed attẽdat iſta pretium ſuum, diligat Dominum ſuum,
agnoſcat ſe ancillam, nec erubeſcat conditionem: quia Epheſ. 5.
nec vir dedignatur eam ſibi vxorem aſſumere, quam tã-
ti emit. Chriſtus dilexit Eccleſiam, inquit Apoſtolus, & 1. Petr. 3.
ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret. Bona con-
iux virum ſuum Dominum vocat: ſicut Sara obediebat
Abrahæ, dicebat, Petrus Apoſtolos, Dominum eum vo-
cans: bona, inquam, coniux non ſolùm vocat virũ ſuum
Dominũ, ſed hoc ſapit, hoc ſonat, hoc geſtat corde, hoc
profitetur ore: tabulas matrimoniales inſtrumenta em- Pſal. 115.
ptionis ſuæ deputat. Eſt ergo ancilla dans opera ancillis,
& eius eſt mater filij qui dicit; *Ego ſeruus tuus, & filius
ancillæ tuæ.*

H Quæres fortè quid agat illis operibus etiam nocturnis. Cap. IX.
Reſpondit: *Proſpiciens agrum, mercata eſt eam.* Proſpi-
ciens non in præſenti, ſed in futuro, & proſpiciens fide,
ſpe, & charitate. Et inde eſt quod de noctibus exurgit. Rom. 8.
Quod enim non videmus, ſperamus, & per patientiam
expectamus. Et multis tribulationibus mercatur agrum,
quem proſpicit. Hinc enim mulier fortis dicitur. Sed
quid ſunt noctes illæ pro agro illo? Reſpondit Apoſto- 2. Cor. 4.
lus: Leue & momentaneum tribulationis noſtræ in ſu-
blime æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non
proſpicientibus quæ videntur, ſed quæ non videntur.
I Verum qualis eſt ager ille? quæ pulchritudo eius? Nun Geneſ. 3.
eſt ille, de quo Adæ dictum eſt: *Comedes herbam agri
in triſtitia cunctis diebus vitæ tuæ.* Sed eſt ager benedi- Geneſ. 27.
ctionis, quem ſentiens Iſaac patriarcha dixit: *Ecce odor
filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*
Eius pulchritudo eſt, de qua dixit per Prophetam Do- Pſal. 49.
minus. *Et ſpecies agri mecum eſt.* Hic ager non coactum, Matt. 13.
ſed ſpontaneum requirit mercatorem. Ideo commen-
datur ille qui vendit omnia ſua, & emit agrum illum. Re- 2. Cor. 9.
quirit cor, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque prout deſti- Matt. 6.
nauit in corde ſuo: & quia vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt
& cor tuum. Requirit non ſegnem, ſed induſtrium mer-
K catorem. Ideo ſequitur de muliere: *De fructibus manuum
ſuarum plantauit poſſeſſionem.* Ideo opera dabat ancillis,
vt de ſuarum fructibus manuum plantaret poſſeſſio-
nem in æternum. Illam ergo dixit poſſeſſionem quæ fu-
tura eſt: non terrena, ſed cæleſtis de qua ſcriptum eſt. Et
tribui leui non dedit Moyſes poſſeſſionem: Dominus Deut. 10.
enim Deus Iſrael ipſe eſt poſſeſſio illorum. Hoc inſinua-
uit dum dixit, *Proſpiciens.* Nam à longe aſpiciebat, ſignifi-
cans ſe futuram inquirere. Subiungit: *Accincta fortiter
lumbos ſuos firmauit brachia ſua ad opus.* Vide ſi eſt ancilla: Hebr. 11.
quàm deuotè ſeruit, quàm accuratè, ne qua parte influãt
concupiſcentiarum ſinus, & operantem impediant. Ac-
cingit lumbos, vt nihil ſuperfluum calcet, dum feſtinat
L in opus, & vt caſtitatem cuſtodiat. Caſtitas enim huius
mulieris, zona præcepti conſtricta, ad omne bonum
opus ſemper eſt parata. Hoc docet Chriſtus Dominus
in Euangelio, dum dicit: *Sint lumbi veſtri præcincti. Fir-
mauit verò brachia ſua ad opus;* quaſi non defectura: quia
qui aſpicit retro, iam non eſt habilis regno Dei. Sed hoc
quorſum? *Guſtauit*, inquit, *quia bonum eſt operari.* Sed vbi
eſt palatum quo guſtatur hoc? Fugiũt homines laborem, Luc. 12.
& quaſi amarum timent guſtare. Et quid facit laborem Luc. 9.
amare? conſcientia bona. Conſcientia bona dulce opus
facit: nam conſcientia mala pungit, & omnia reddit
amara. Guſta ergo opus Dei, & videbis quantum ſapiat,
M & te ita delectabit, vt non deſinas, ſed totum conſum- Pſal. 33.
mes. Guſtate, inquit Propheta, *quia ſuauis eſt Dominus.*
Guſtauit ergo mulier quia bonum eſt operari.

Non extinguetur tota nocte lucerna eius. De lucerna di-
citur: *Non accendit lucernam, & ponit eam ſub modio,* Cap. V.
& alibi: *Tu illuminabis lucernam meam Domine:* Lu- Matt. 5.
cerna eius, ſpes eius: ob illam operatur omnis homo. Sic Pſal. 17.
teſtatur Apoſtolus. Quoniam qui in ſpe arat & triturat,
debet ſpei ſuæ fructum percipere. Quidquid boni facit 1. Cor. 9.
homo, ob ſpem facit. *Spe enim ſalui facti ſumus*, ſcribit
Apoſtolus. Et bene lucerna iſta ardet in nocte. Quod
enim ſperamus non videmus, ideo nox eſt. Si autem
non videmus, nec ſperamus; nox eſt, & lucerna non Rom. 8.
ardet. Quid tenebris huiuſmodi infelicius? Vt autem
in tenebris non deficiamus, ſed per patientiam expa- Ibidem.

ctemus: quod non videmus, ſpectemus. Tota ergo nocte ardeat lucerna noſtra. Et quia qui nobis quotidie loquitur verbum, oleum infundit, ne lucerna extinguatur: ideo quotidie audiamus verbum, ſuſcipiamus oleum, ſuſtentemus lucernas ardentes, vt docet Dominus: *Et lucernæ ardentes in manibus veſtris.* (Luc. 12.) Sic enim mulieris fortis huius exemplum imitabimur, quæ *manus ſuas extendit ad vtilia.* (Pſal. 71.) Quantum has manus extendit? *A mari vſque ad mare,* dicit ſcriptura, *& à fluminibus vſque ad terminos orbis terrarum.* (Eſai. 54.) Ecce quò perueniunt. Vnde non fruſtra alibi etiam dictum eſt: *Adhuc in dextris & ſiniſtris dilata. Extendit ergo manus ſuas ad vtilia, & digitos ſuos firmat ad fuſum.* Vocat non quo infundit, ſed quo filat: eſt enim lanificij inſtrumentum. (B) De hoc fuſo aliquid dicam, neque lanificia ſunt à vitis aliena. Fuſum ergo non fruſtra dixit, quamuis per ipſum non abſurdè lanificium intelligi videatur. De lanificio enim bonum opus tanquam caſtæ mulieris, & matronæ impigræ & diligentis procedit. Tamen quid ego per fuſum intelligam, non tacebo. Qui per opera bona in ſancta viuit Eccleſia, non neglector, ſed effector eſt præceptorum Dei. Quid cras facturus ſit non æſtimat; quid fecerit hodie, perpendit. De futuro opere timet, de præterito gaudet, & vt perſeueret in bono vigilat, ne fortè futurorum diligens, præteritum amittat. Itaque in omni operatione & deprecatione ſua non habet firmam conſcientiam de opere futuro, ſed de præterito, (C) confidens in eo quod fecit, non in eo quod facturus eſt. Iam ergo ſi mecum hoc verum eſſe conſentitis, attendite: præterea in lanificio duo inſtrumenta, colum & fuſum: in colo lana inuoluta eſt, vt filo trahenda & nenda transeat in fuſum. Quod in colo eſt inuolutum, eſt futurum: quod in fuſo collectum, iam præteritum eſt. Opus ergo tuum in fuſo, non in colo eſt. In colo eſt quod facturus es: in fuſo, quod feciſti. Vide ergo ſi aliquid habes in fuſo, ibi firmentur digiti tui. Ibi ſit fortis conſcientia tua, ibi ſecurus eris. Deo enim dices: Da, quia dedi: dimitte, quia dimiſi: fac, quia feci. (D) Nec enim reſpicis pretium, niſi operis geſti, non gerendi. In omni ergo opere tuo totus animus ad fuſum ſit: quia quod pendet in colo, ad fuſum traiiciendum eſt: non autem illud quod in fuſo collectum eſt, ad colum eſt reuocandum. Itaque vt rectè agas, vide quid habeas in fuſo, vt firmes in fuſum digitos tuos, vt totum coletur ad fuſum, vt habeat aliquid fuſos quod te conſoletur, quod te confirmet, quod tibi det fiduciam deprecandi & ſperandi promiſſa. Sed fortè dicis: Quid agam? quid me iubes habere in fuſo? Audi ergo, nec nos pudest lanificium ſanctum docere vos. Videte, ſi quis habet plenum ſacellum, plenum horreum, plenam apothecam, omnia iſta in colo ſunt, tranſeant in fuſum. Videte (E) quemadmodum neat, immo videte quemadmodum neet. Dum populi inſtruuntur, grammatici non timeantur.

Sequitur enim: *Manus ſuas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico.* (Cap. V.) Manus pauperi, fructum mendico. (2. Cor. 6.) Eſt quidem pauper, manus tuas quærit: eſt etiam mendicus, fructum tuum quærit. Quia te non vult niſi quod neceſſitati ſuæ proſit, pauper eſt: manus tuas quærit. (1. Cor. 3.) Eſt verò mendicus, de quo ſcriptum eſt: *Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes,* (Philip. 4.) hic non quaſi neceſſitati ſuæ vult ſatisfieri de dato tuo, ſed tanquam in arbore Dominica, quam plantauit & rigauit, fructum quærit. (2. Tim. 2.) (Rom. 8.) (F) Apoſtolum audi de talibus dicentem: *Non quia quæro datum, ſed requiro fructum. Non habet curam eorum quæ ſunt in domo vir eius, cum alicubi moratur.* (Ibidem.) Quomodo curam non habet eorum quæ ſunt in domo vir iſte, cùm ſcriptum ſit: *Nouit Dominus qui ſunt eius,* & alibi: *Quos prædeſtinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos iuſtificauit, illos & clarificauit,* & deinde: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Si vir iſte nouit, prædeſtinat, vocat, iuſtificat, & clarificat, ſi etiam protegit, quomodo curam non habet? Sed hic cura pro metu, animique anxietate accipitur, non pro diligentia & ſtudio. Habet enim hic vir eorum quæ ſunt in Eccleſia diligentiam: *Nam capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt, & (A) vnus ex illis non cadet,* & alibi: *Et capillus de capite veſtro non peribit.* (Luc. 12.) Sed animi anxietate non torquetur; quia nemo rapiet oues de manu ſua, & : *Non perdidi ex eis quemquam.* (Luc. 12.) (Ioan. 10.) Curam ergo non habere eorum, hoc eſt; angorem non patitur quòd illi ſint perituri: quia non cadent, & quia ipſe ſupponit manum. (Ioan. 18.) *Cum alicubi moratur.* Vbi autem moratur, niſi vnde venturus eſt? Venturus eſt autem è cælo quia *à ſummo cælo egreſſio eius.* (Pſal. 36.) Moratur igitur in cælo, quia *cælum mihi thronus eſt.* Dicitur verò ibi morari, quòd tardet. (Pſal. 18.) Multi namque deſiderant eius aduentum, ſed ſpes eorum differtur donec matronæ huius filiorum numerus compleatur. (Eſai. 66.) Multi etiam ad eorum perniciem pro ſua impietate illius abutuntur tarditate. (Apoc. 6.) (B) Dicit enim malus ſeruus: Tardat dominus meus: & incipit cædere conſeruos, & inebriari cum malis. (Luc. 12.) Sed veniet dominus eius in die qua neſcit, & in hora qua ignorat: & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet. (Ibidem.) Diuidet eum, quia ſeparabit malos de medio iuſtorum: partémque eius ponet cum infidelibus, quia ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. (Matth. 13.) (Matt. 25.) Nunc interim, & dum alicubi moratur, curam, id eſt, anxietatem non habet eorum quæ ſunt in domo. Et reddit rationem: *Omnes enim ab ea induti ſunt.* Nunquid de nuditate ſeruorum ſuorum ſollicitus eſt, cùm alicubi moratur, habens coniugem talem? Non vtique: nam optimè veſtiti ſunt. (C) Quam optimè, vultis noſſe? *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* (Galat. 3.) Omnes ab ea veſtiti ſunt, & boni & mali ſerui: ſed boni veſtiti ſunt, quia Chriſtum induerunt non tantùm in forma ſacramenti, ſed etiam in opere exempli, ſequentes veſtigia Domini ſui: alij verò vſque ad ſacramentum, de veſte reddituri rationem. (2. Cor. 5.) Non ceſſat illa mulier omnes veſtire, vt nemo queratur, nemo dicat: Ideo non ſum bene operatus, quia non ſum veſtitus. Videte ergo quemadmodum induti eſſe debeatis: & quod vt veſtiamur, neceſſe eſt vt opera faciamus. Nam vt ſupra vidiſtis, mulier hæc dedit ancillis opera: (D) & ſic ab ea induimur. Sed quæ ſeruos veſtiuit, viro ſuo quid operatur? Sequitur:

Binas veſtes fecit viro ſuo. (Cap. VII.) Operatur ergo viro ſuo duplices veſtes. Iam acclamatis, agnoſcitis enim quæ ſint binæ veſtes; quas Eccleſia facit viro ſuo: veſtes nempe fidei, confeſſionis, prædicationis. Dicuntur verò binæ, quia Chriſtum Deum & hominem confitetur. Dupliciter ergo & tu laudas, ſimpliciter lauda: dupliciter, vt Chriſtum Deum & hominem confitearis? ſimpliciter, vt non ſis fictus. Quædam mulier apud Photinum ab huius ornamento mulieris pretioſum lapidem excoſſum, iam vilem & abiectum (vnde hæretici Photiniani nuncupatur) elegit ſimplicem veſtem facere viro ſuo. Ille ergo ſimplicem veſtem accepit à coniuge ſua: ideo (E) Chriſtum ſolum hominem dixit. Rurſus extitit neſcio quædam alia deteſtanda mulier, quaſi texens viro ſuo ſimplicem veſtem; texens autem pannoſas fabellas. Dicit enim: Chriſtus eſt Deus tantùm, omnino hominis nihil habens. Hoc Manichæi profitentur, Photiniani hominem tantùm aſſerunt, Manichæi Deum tantùm. Illi nihil diuini in Chriſto confitentur, iſti totum diuinum: & tam diuinum, vt nihil humani fateantur in Chriſto. Verùm ſi non erat homo, ergo mortuus non eſt, crucifixus non eſt; ergo nec reſurrexit. Qui reſurgere potuit ille, qui mortuus non eſt? (1. Cor. 15.) Ergo & dubitanti diſcipulo falſas cicatrices oſtendit. (F) Proculdubio enim falſæ cicatrices illæ fuerunt, ſi vera vulnera non præceſſerunt. (Ioan. 20.) Si autem vera præceſſerunt vulnera, vera erat caro: ſi vera caro, vera mors, vera crux, verus homo: & totum veritas quidquid de tela huius mulieris procedit. Qui duplicem hanc non agnouerunt veſtem, duplici ligati mendacio remanſere. Sicut ergo binas veſtes fecit hæc mulier viro ſuo, ſic confiteamur Chriſtum Deum, confiteamur hominem: laudemus Deum in homine, confiteamur hominem in Deo. Texuit hæc mulier pretioſiſſimam illam veſtem laudis: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: hoc erat in principio apud Deum.* (Ioan. 1.) Texuit & aliam veſtem propter conuerſationem inter homines quotidianam: *Verbum caro factum eſt, & habita-*

Ibidem. *erit in nobis.* Has igitur binas veſtes fecit viro ſuo.

Cap. VIII Sibi quoque fuit vtilis, ideo ſubnectit ſcriptura: *Ex byſſo autem & purpura ſibi indumentum.* Veſtimenta itaque fecit & ſibi. Non enim decebat tot filiorum matronam, tanti viri coniugem, vel nudam, vel pannoſam incedere. Fecit de byſſo & purpura indumenta ſibi. De byſſo, propter candidam confeſſionem: de purpura, propter glorioſam paſſionem. Huius byſſum, cùm oramus, agnoſcimus, huius purpuram in martyribus collaudamus. *Conſpicuus fit in portis vir eius.* Ille qui alicubi moratur, ille qui ob talem coniugem de domo ſua ſollicitus non eſt, ille quem alicubi morantem nunc nemo videt, conſpicuus fiet in portis. Attende quando, audi quod ſequitur: *Quando vtique ſederit in concilio cum ſenioribus terræ.* Nihil euidentius, lege aliam Prophetiam:
Eſaia 3. *Veniet ad iudicium cum ſenioribus populi, & principibus ſuis.* In illo concilio, hoc eſt in vniuerſali iudicio, iudicantibus ſecum ſanctis, quibus dictum eſt:
Matt. 19. *Sedebitis ſuper ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael*: conſpicuus erit.
Matt. 25. *Veniet* enim ſicut dixit, *filius hominis in maieſtate ſua: & omnes Angeli eius cum eo.* Ibi omnes Angeli & Archangeli cælorum, & omnes Angeli annuntiatores verbi Dei, etenim & Propheta dictus eſt Angelus: Angelus autem nuntius eſt, ſicut ſcriptum eſt:
Matt. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam.* Quod de Ioanne dictum eſſe Euangelij teſtatur ſcriptura, dicens:
Luc. 7. *Hic eſt, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum,* &c.
Galat. 4. Paulus Apoſtolus ſcribit: Sicut Angelum Dei excepiſtis me. Ille ergo, ille qui alicubi moratur, de quo multi dicunt: Quando venturus eſt, aut qualis venturus eſt: conſpicuus erit in portis: hoc eſt, in aperto & in manifeſto. In portis conſpicuus erit: ſed alios admittet, contra alios claudet. Erit conſpicuus vir eius, cùm ſederit in concilio cum ſenioribus terræ. Quod donec fiat, interim operetur quis, non ceſſet, expectet illum futurum conſpicuum in portis, non contremiſcat ſanctum concilium iudicij Dei, cum bona conſcientia veniat, lætanter veniat: quia ipſius membra ſunt, ipſius filij ſunt, qui ſunt cum eius viro iudicaturi.

Cap. IX. *Sindones fecit & vendidit.* Bene vendidit ſindones,
Philip. 4. quia fecit. Sed quare vendidit, niſi quia non quærit datum, ſed requirit fructum? Venditionem iſtam fratres, primò intelligite gratuitam. Ergo aliquis, inquies emit gratis? Nam ſi gratis tollit, non emit: ſi emit, pretium
Eſaia 55. dedit, non gratis tollit: Sed vbi eſt: *Qui ſititis, ite ad aquam: & quicunque non habetis argentum, euntes emite, & emite abſque argento & pretio.* Quando emis, non argentum das, & tamen emis. Si emis, aliquid da: non tamen argentum da: teipſum da. Sindones autem referte ad illa linea ſpiritalia, quæ facit & prædicat iſta mulier per omnes terras. Et fortè vendere dicenda eſt, quia dixit Apo-
1. Cor. 9. ſtolus: *Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia metamus?* Etenim illa ratio eſt dati & accepti: quandoquidem in omni venditione ratio dati & accepti verſatur. Contriſtatur vero Apoſtolus aduerſus fora quædam, vbi non venduntur ſindones: *Nulla,* in-
Philip. 4. quit, *Eccleſia communicauit in ratione dati & accepti.* Ille qui ſindones vendit, non quærit datum, ſed requirit fructum: ne quaſi venditorem Euangelij putetis. Eſt qui-
1. Cor. 9. dem ille mercator Domini ſui: ſed magis pretium quærit, nam quidquid prorſus vendit, dat ſpiritalia: & quid quærit? fortè carnalia? non vtique: nam debentur qui-
2. Cor. 12. dem & iſta, ſed non iſta quærebat Apoſtolus, dum dixit: *Non enim quæro veſtra, ſed vos ipſos quæro.* Date ergo pre-
Geneſ. 41. tium, date vos ipſos. Neque enim & Ioſeph in Ægypto frumenta non vendebat, & tamen pretium non recipiebat, ſed ipſos ementes ſeruos regios faciebat. Volentes viuere in illa fame, frumenta accipiebant, & regis fiebant ſerui: timemus nos fieri ſerui; Væ nobis ſi non fuerimus illius ſerui. Quid nobis prodeſt recuſare talem Dominum? Si eum recuſamus, ſub diabolo erimus, fa-
Pſal. 58. mem patiemur, vt ſcriptum eſt: *Et famem patientur vt*
Pſal. 138. *canes,* & tamen poteſtatem veri Domini non effugiemus: Quoniam *ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me.* Te ipſum ergo da, eme tibi ſindonem, id eſt, ſpiritale ami-

G ctorium: ſicut etiam cuiuſdam panis pretium ipſe te das. Quid enim? cum das te voluptati, non efficeris vnius panis pretiũ? nonne pro concupiſcentia carnis, tamquam emas meretricem, teipſum das pretium? Pretium enim ſcorti quantum & vnius panis: Quanto melius eſt vt te Deo des, panem viuum tibi emas, qui de cælo deſcendit, eodem ipſo pretio quo te das meretrici? *Cinctoria autem* Prou. 6.
Chananæis. Fecit cinctoria Chananæis, vt & ipſi ſe cin- Ioan. 9.
gant, operentur, veniant, ſint ſerui de domo iſta, vt omnes veſtiti, omnes paſti ſint. Cinctoria eis fecit, vtique ad opus: nam & ipſa opus faciens, accinxit fortiter lumbos ſuos. Qui ſunt Chananæi? gentes alienigenæ, vici-
H næ tamen populo Iſrael. Sic enim ſcriptum eſt: *Et habitabat Chananæus in Ephraim vſque in diem hanc.* Ii nos ſumus, qui aliquando eramus longè, facti ſumus propè in ſan- Ioſu. 16.
guine Chriſti: & qui eramus peregrini teſtamentorum, & promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo: nunc ciues ſanctorum, & domeſtici Dei effecti. Acceptis itaque cinctoriis operamini in Dominica do- Epheſ. 2.
mo, iam facti domeſtici ex Chananæis: vnde erat illa mulier modò in Euangelio recitata, Chananæa erat, ad Matt. 15.
menſam filiorũ accedere non audebat, ſed tamquam canis micas requirebat. Vide quemadmodum præcinxerit ſe ad opus. Præcinctoriũ eius fides. Hoc Dominus lau- Ibidem.
I dat: *O mulier, magna eſt fides tua.*

Sequitur: *Fortitudinem & honeſtatem induit.* Honeſta- Cap. X.
tem tamquam byſſum, fortitudinem tamquam purpuram. Quia fortis lætatur, in paſſione: quia honeſta, ſpe- Eſai. 52.
cioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. *Et lætata eſt in diebus vltimis.* In diebus vltimis lætatur quia in mundo hoc iugiter tribulatur. Quare pul- Matth. 5.
chrè ſcriptum eſt: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabun-* Ioan. 16.
tur. Et Dominus ad diſcipulos. *In mundo preſſuram habe-* Ibidem.
bitis, &: *Triſtitia veſtra conuertetur in gaudium.* Sine tribulatione vnde haberet purpureum indumentum? Hinc ſciſcitanti Prophetæ: *Quare rubra ſunt veſtimenta tua, &*
K *indumenta tua ſicut calcati torcularis?* Reſpondet: *Torcular calcaui ſolus,* &c. Mox ſubiungit: *Os ſuum aperuit ſapienter & legaliter.* Præſtet nobis Dominus in illius mulieris do- Eſai. 93.
mo conſtitutis, illam laudantibus, illi cohærentibus, cum illa & in illa virum eius expectantibus, & vt nos ſapienter os noſtrum aperiamus. Non temerè, ſed cautè, ſed legaliter, cum timore & tremore multo fui apud vos, Apoſtolus dixit: ac ſi diceret, vt ſubiunxit: *Os meum non temerè aperui: ſed prædicatio mea fuit in oſtenſione ſpiritus &* 1. Cor. 2.
virtutis. Et alibi: *Os noſtrum patet ad vos, O Corinthij*: quia Ibidem.
ſapienter aperuit. Quocirca fidelium ſe orationibus alibi commendans, dicit: *Vt detur mihi ſermo in apertione* 2. Cor. 6.
L *oris mei cum fiducia, notum facere,* &c. *Et gratia eius in lin-* Epheſ. 6.
gua eius. Gratia in eius lingua, quia nihil perturbatum, nihil inordinatum docuit. Non accipiens in vanum nomen Domini Dei ſui: non ſentiens creaturam de creatoris exiſtere ſubſtantia: non proponens potioribus in- Exod. 20.
feriora, nec inferioribus potiora ſubmittens, ſed omnia iuſtè diſponens, laudans Deum vt creatorem, Angelos verò & homines vt creaturam. Nihil pulchrius ordine. Vnde & ipſa dicit: *Ordinate me in dilectionem.* Nolite præpoſterè agere, nolite perturbare & confundere quæ Deus Sap. 11.
ordinauit. Ordinate me in dilectionem: amate me tamquam me, amate Deum tamquam Deum, ne Deum
M offendatis propter me: nec me offendatis propter alium Cantic. 2.
quempiam. Beata filia eius in hoc ordine conſtituta, cuius inter cæteras celebramus hodie paſſionem. Paulo ante audiuimus confeſſione ordinans linguam ſuam: Mat. 21.
Honorem, inquit. Cæſari tamquam Cæſari reddite, ti- Rom. 13.
morem autem Deo. Os ergo ſuum aperuit ſapienter, & gratia in lingua eius.

Anguſta ſemita domus eius. Anguſtæ, quia non eſt vbi Cap. XI.
defluant, non amant diſſolutionem. *Cibos autem otioſa non comedit.* Eſt ergo mulier hæc laborioſa, vigilans, ſollicita, ſurgens de noctibus, anxia ne lucerna extinguatur, in tribulatione fortis, promiſſis nondũ acceptis patiens, digitos ſuos ad fuſum firmans, panem pigra non manducans. Sed poſt labores iſtos quaſi paupertatis & neceſſitatis ſæculans, quid erit ei? quia in diebus vltimis lætata eſt. Quid erit, audire vultis? Audite propter quam ſpem

ardeat tota nocte lucerna ſua. Audite: *Surrexerunt filij eius & diuites facti ſunt.* Modò cùm dormimus, in paupertate
1. Cor. 15. ſurgimus, & cùm vigilamus, in paupertate degimus: tunc autem ſurgemus diuites affecti & ſine paupertatis timore perpetuo viuemus. Dicebat Apoſtolus: Seminatur in
Matth. 6. ignobilitate, ſurget in gloria, tunc ditabuntur filij eius, ideo dicit: *Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt.* Compara nunc quaslibet diuitias terræ huius, furibus & tineis obnoxias ſore inuenies. Quid igitur te iactas? Pauper es: multa ſunt tibi neceſſaria: opus eſt vt veſtiaris, quia frigus ferre non potes: infirmus es? opus eſt vt iumentis ve-
Apoc. 3. haris, quia pedibus ambulare non vales. Iſta fulcimenta ſunt infirmitatis, non ornamenta poteſtatis. Tibi dicitur: Neſcis quod tu es miſer & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus? Quæ diuitiæ ſunt angelorum? Vnam veſtem habent lucis, quæ nunquam teritur, nunquam ſordidatur. Illæ ſunt veræ diuitiæ, vbi nulla erit inopia, nulla indigentia. Quid modo quæris hoc antequam ſurgas: Si filius es mulieris huius, attende quando tibi diuitiæ promittantur. *Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt.* Para ergo te diuitias reſurrectionis accipere. Noli terrenas amare diuitias, vt merearis ad eas peruenire. *Et vir eius laudauit eã.* Nos eam laudamus, ſed modò, quia præſentia nos delectant: ipſe vir laudat eam, ſed quando ſurrexerunt filij eius ditati. Tunc attendit eam, tunc inſpexit, tunc laudauit. Quis nolit audire quomodo laudauerit: Si tam iucũdè auditis cùm laudatur à nobis, quomodo non audietis cùm laudatur à viro? Sed laudat eam in reſurrectione. Cùm ergo reſurgemus, tunc audiemus. At & modò non tacuit laudem ipſius. Hæc eſt laus, qua eam modo proſequitur. Audiamus ergo.

Cap. XII. *Multæ filiæ acquiſierunt diuitias: multæ fecerunt potentias.* Quæ filiæ huic comparandæ ſunt: nulla profectò. Attendite, iam in fine ſumus lectionis. Vereor ne vos fatigatos habeam, vbi maximè intentos exigo. Subiungit: *Excellis tu & ſupergreſſa es vniuerſas.* Quaſi tu omnibus præſtas, tu
1. Ioan. 2. ſuperaſti cunctas. Filiæ quæ diuitias acquiſiere, quæ potentiam fecere, ſunt hæreſes. Hæreſes quare filiæ: quia & illæ ex hac muliere natæ ſunt, dicebat Ioannes Apoſtolus: *Exierunt ex nobis.* Sunt ergo filiæ, ſed filiæ malæ: filiæ non integritate morum, ſed ſimilitudine ſacramentorũ. Habent enim & ipſæ ſacramenta noſtra, habent Scripturas noſtras, habent Amen, Alleluia noſtrum habent. Pleræque ſymbolum noſtrum habent: multæ baptiſmũ
Cantic. 2. noſtrum habent: & ideo filiæ. Quocirca de hac muliere dictum eſt in Canticis canticorum: *Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic amica mea in medio filiarum.* Mirum dictu; eaſdem dixit ſpinas & filias: ſed & illæ ſpinæ faciunt potentiam. Planè non videris quemadmodum ipſæ hæreſes
Matth. 24. orent, ieiunent, dent eleemoſynas, laudent Chriſtum: Poſſum dicere ibi eſſe pſeudoprophetas, de quibus dictum eſt: *Dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem*
Matt. 7. *inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Ecce prædixi vobis. Faciunt & ſpinæ potentiam, de qua potentia dicitur: *Nonne in nomine tuo prophetauimus, in nomine tuo dæmonia eiecimus,*
Luc. 13. *& in nomine tuo virtutes multas fecimus:* & alibi: *Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.* Manducauimus & bibimus, inquiunt, ſed non de quo-
Matt. 7. cumque cibo aut potu, ſed de fraudulento & pernicioſo: & virtutes multas fecimus. Faciunt ergo & malæ filiæ potentiam, non negamus, nam & ſpinæ florem habent, ſed fructum non habent. Hæc nihilominus mulier ſu-
1. Cor. 12. pergreſſa eſt vniuerſas, quia non florem ſolùm, ſed & fructum habet. Denique quem fructum habet: Vnde vniuerſas ſupergreſſa eſt, dicatur mihi. Et adhuc, inquit, magis excellentiorem viam vobis demonſtro. Quare magis excellentiorem viam, quia inde iſta excellit, inde ſupergreſſa eſt vniuerſas. *Si linguis*, inquit, *hominum loquar &*

A *angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut* 1. Cor. 13.
æs ſonans resonans, aut cymbalum tinniens. Loquitur linguis; ad potentiam illam flores pertinent. Et ſi ſciam omnia myſteria, & omnem ſcientiam, & habeam omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam (quanta potentia) charitatem autem non ha- Ibidem.
beam, nihil mihi prodeſt. Audi adhuc alias potentias ad florem, non ad fructum pertinentes: *Et ſi erogauero omnem ſubſtantiam meam pauperibus, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi* Ibidem.
prodeſt. Sola hæc mulier hanc magis excellentiorem viam habet. Vnde illi dictum eſt: *Multæ filiæ*, &c. quia
B multæ fecerunt potentias, multæ loquutæ ſunt linguis, ſcierunt myſteria, dæmonia excluſerunt, res ſuas pauperibus diſtribuerunt, corpora ſua ignibus cremanda tradiderunt, tamen quia charitatem non habuerunt, inflatæ ſunt, & laude & præmio defraudatæ remanſerunt. Hæc verò mulier & flore & fructu abundat, quia charitate plena eſt, quam ſpiritus fructum teſtatur Apoſtolus ad Galatas. Ipſa eſt botrus vineæ dilectæ, ab ea enim procedunt cæterarum perfectiones virtutum, quas Apoſtolus ad Galatas enumerat, dicens: *Fructus autem ſpiritus eſt* Galat. 5.
charitas; gaudium, pax, patientia, longanimitas, &c. Verum Cantic. 5.
quia in his filiis quæ & potentias fecerunt, defuit charitas, ideo illis dicitur. Galat. 5.

C *Fallaces gratiæ & vana ſpecies.* Quia ſine charitate ſunt ſi- Cap. XIII.
cut æramentum reſonans, & ſicut cymbalũ tinniens: nihil 1. Cor. 13.
ſunt, nihil virtutes proſunt. Igitur *fallaces gratiæ.* Iſta verò, quia quæſiuit quid intelligeret, quia intellectum cuſtodiuit, meritò ſapiens, meritò commendatur. Quare ſequitur. *Mulier enim prudens benedicitur; timorem autem Domini iſta laudet.* Iſta vnde benedicitur? quia prudens eſt. Quo autem ad prudentiam ac ſapientiam perducta eſt: Timore vtique Domini: quia *initium ſapientiæ timor Domini*, Pſal. 110.
dicit Propheta. Tandem in tot operibus laborioſa, inter tot diſcrimina fortis, tot noctibus vigilans, prouida ad expectandum, patiens ad tolerandum, conſtans ad perſeuerandum, conſummatis laboribus quid erit illi? *Date ei de fructibus manuum eius.* Quid date? quod ſcriptum
D eſt: *Percipite paratum vobis regnum.* Quare paratum? *pro-* Matt. 25.
pter fructus vtique manuum eius. Qui fructus? *Eſuriui enim,* Ibidem.
& dediſtis mihi manducare. Quid vltra? *Et laudetur in portis operibus.* Portus noſtrorum laborũ eſt videre Deum, laudare Deum. Hoc docet Ioannes in Apocalypſi, dum beati in regno cælorum ſe mutuò inuitantes dicunt: *Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam Deo.* Non ibi dicitur: Apoc. 19.
Labora, veſti ſeruos, veſti te ipſam, orna te purpura, da eſcas ancillis, attende ne extinguatur lucerna, ſollicita eſto, ſurge de noctibus, aperi manum pauperi, traiice de colo in fuſum: non erunt opera neceſſitatis, vbi nulla indigentia, non erunt opera miſericordiæ, vbi nulla miſeria. Non enim frangis pauperi panem, vbi nemo mendicat: non ſuſcipis peregrinum, vbi quilibet in patria quieſcit:
E non viſitas ægrotum, vbi omnes perpetua potiuntur ſanitate: non veſtis nudum, vbi cuncti æterna induti ſunt luce: non mortuum ſepelis, vbi omnes ſine termino viuunt. Nec tamen iſta non agendo eris otioſus. Quid er- Pſal. 26.
go facies; Docet Propheta: *Vt videam voluptatem Domini.* Videbis quem deſideraſti, eùmque laudabis indeficienter. Hunc recipies fructum. Tunc potieris illa vna quam popoſciſti, dicens: *Vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ. Tunc mors* Ibidem.
vltra non erit, neque luctus, neque dolor. Tunc laus, exultatio Apoc. 21.
& gaudium comprehendet, & fugiet dolor & triſtitia & Eſa. 35.
gemitus. Tunc erit Deus omnia in omnibus *laudabitur in* 1. Cor. 15.
portis virtus, quia *beati qui habitant in domo tua, Domine, in* Pſal. 83.
ſæcula ſæculorum laudabunt te. Qui viuis & regnas in æternum. Amen.

S. AMBROSII IN CAP. XXXI. SALOMONIS ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI SVPER CAPVT IV. ECCLESIASTIS, AD CLERICOS EXHORTATIO.

Eccleſiaſtis Cap. IV.

ET verſus ſum ego, & vidi cunctas calumnias quę geruntur ſub ſole: & ecce lacryma calumnias patientium, & non eſt eis conſolator: & à manu calumniantiũ eos fortitudo, & non eſt eis conſolator. Et laudaui ego ſimul mortuos qui iam mortui ſunt, ſuper viuentes, quicumque ipſi viuunt nunc: & optimum iudicaui ſupra hos cum qui nondũ natus eſt, qui non vidit hoc corpus malum quod factum eſt ſub ſole. Et vidi ego omnem laborem, & omnem fortitudinem operis: quoniam hoc zelus viri ab amico ſuo. Et hoc vanitas, & † electio
al. cura. ſpiritus. Stultus complexus eſt manus ſuas, & deuorauit viſcera ſua. Bonum repletio pugilli quietis ſuper repletiones duorum pugillorum laboris & electionis ſpiritus. Et conuerſus ſum ego, & vidi vanitatẽ ſub ſole. Eſt vnus, & non eſt ſecundus, & filius & frater non eſt ei, & non eſt finis omni labori ſuo, & oculus eius non repletur diuitiis: & cui ego laboro & fraudo animam meam à bonitate. Et hoc vanitas & occupatio mala eſt. Optimi duo ſuper vnũ, quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quoniam ſi ceciderit vnus, alter eriget ſociũ ſuum Vę ipſi vni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui erigat eum. Et ſi dormierint duo, eſt calor eis, ſed vnus quomodo calefiet? Et ſi victus fuerit vnus, duo ſtabunt contra eum: & ſpartũ triplex non cito rumpetur. Et bonus puer pauper & ſapiens ſuper regem ſenem & ſtultum, qui non nouit præcauere vltra: quoniã de domo vinculorum exibit ad regnandum: quoniã & in regno ſuo natus eſt pauper. Vidi cunctos viuentes qui ambulant ſub ſole: cum adoleſcente ſecundo, qui reſurget pro eo. Non eſt finis omni populo omnibus quicumque fuerunt ante eos & vltimi non lætabuntur in eo,
al. afflictio quoniam & hoc vanitas & † electio ſpiritus. Cuſtodi pedem tuum, in quo vtique ambulaueris in domum Dei. Et propè vt audias ſuper domum ſtultorum ſacrificium tuum: quoniam non ſunt ſcientes facere bonum.

Monet clericos ne propter aliquorum offenſionem ab iniuncto eis munere deſiſtant, ad conſtantiámque hortatur.

AMBROSIVS clericis. Plerumque humanis obrepit mentibus, vt aliqua leui offenſione perſtricti, ſi non illis cedant pro ſtudio voluntariè, officio deſiſtant: quod in alio genere hominum tolerabile: in iis verò qui rei diuinæ intendunt, plenũ doloris. Sunt enim aliqui in clericorum munere, quibus inimicus obrepere ſtudet, ſi alias eos non potuerit circumuenire, vt læſis huiuſmodi inſerat cogitationes Quid mihi prodeſt in clero manere, ſubire iniurias, labores perpeti, quaſi non poſſit ager meus me paſcere, aut ſi ager deſit, quaſi aliter exercere ſumptum non queam? Itaque huiuſmodi
G cogitationibus etiam boni mores ab officio retrahuntur: quaſi verò hoc ſolum ſit in clerico, vt ſumptum expediat ſuum, & non vt diuinum ſibi poſt mortem potius ſubſidium locet: quanquam ille poſt mortem abundet, qui tutus hic poterit decernere aduersùm tot inimicorum inſidias. Vnde Eccleſiaſtes ait: *Optimi duo ſuper vnum, quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quoniam ſi ceciderit vnus, eriget ſocium ſuum.* Vbi ſunt duo optimi ſuper vnũ, niſi vbi Chriſtus eſt, & is quem Chriſtus tuetur? Quoniam ſi ceciderit qui cum Domino eſt Ieſu, erigit eum Ieſus. Sed qua ratione dixit: *In labore ipſorum?* Ergo &
H Chriſtus laborat? Vtique laborat, qui ait: *Laboraui clamans.* Labotat, ſed in nobis. Denique ad puteum fatigatus ſedebat. Sed quomodo laboret, docuit nos Apoſtolus minore exemplo, dicens: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Docuit & ipſe Dominus ſua voce: *Æger eram, & non viſitaſtis me: nudus eram, & non operuiſtis me.* Laborat vt me iacentem erigat. Vnde & in Eliſæo figura Domini præceſſit, qui proiecit ſe, vt mortuum erigeret: in quo ſymbolum eſt quod nobis Chriſtus commortuus ſit, vt nobis reſurgeret. Proiecit itaque ſe vſque ad noſtram Chriſtus fragilitatem, vt nos erigeret. Proiecit ſe, non cecidit, ſed erexit conſortem. Ipſe enim conſortes nos ſibi fecit, vt ſcriptum eſt: Quia *vnctus eſt*
I *oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis.* Vnde pulchrè ait Eccleſiaſtes: *Quoniam qui ceciderit, eriget ſocium ſuum*, non ipſe erigitur. Chriſtus enim non alterius auxilio atque ope erectus eſt, ſed ipſe ſe reſuſcitauit. Denique *ſoluite*, inquit, *hoc templum, & in triduo illud reſuſcitabo. Hoc autem dixit de templo corporis ſui.* Nec immeritò erectus non eſt ab alio, qui non cecidit. Nam & ille qui a ſecundo erigitur, cecidit: & qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & ſubiecta docent, dicente ſcriptura: *Væ illi qui cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui eum erigat, & ſi dormierint duo, eſt calor illis.* Commortui enim ſumus Chriſto, & ideo conuiuimus. Chriſtus nobis commortuus eſt, vt nos ca-
K leſaceret, qui ait: *Ignem veni mittere in terram.* Mortuus eram, ſed quia in baptiſmate commortuus Chriſto ſum, accepi lumen vitæ a Chriſto. Et qui in Chriſto moritur, per Chriſtum calefactus vitæ & reſurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, caleſecit eum Eliſæus ſpiritu ſuo, dedit ei vitæ calorem Condormiuit ei, vt eum calor quietis eius qui in ſymbolo conſepultus ei fuerat, excitaret Frigidus itaque eſt qui non moritur in Chriſto Calefieri non poteſt, cui ignis ardens non appropinquat. Incaleſcere non poteſt alteri, qui ſecum non habet Chriſtum. Et vt cognoſcas ſecundùm myſterium dictum, non ſecundùm numerum, quia optimi duo quàm vnus, ſubiecit myſticum: *Et ſpartum triplex non cito rumpetur.* Tria enim quæ non ſunt compoſita, non rumpun-
L tur. Trinitas itaque incompoſitæ naturæ rumpi non poteſt, quia Deus vnum & ſimplex & incompoſitum eſt quidquid eſt. Quod autem eſt, permanet, non ſubiicitur. Bonum eſt itaque adhærere alteri, & inſerere collum in torques eius, & ſubiicere humerum, & portare illum nec tædiare ad vincula, quia de domo alligatorum exibit qui regnet, puer ille qui ſuper regem ſeniorem & ſtultum eſt Ideoque qui eum ſequuntur, alligati vinculis ſunt. Denique Paulus vinctus Ieſu Chriſti. Vnde & ipſe Ieſus captiuam duxit captiuitatem. Non ſatis viſum eſt ei ſoluere captiuitatem, quam diabolus impoſuerat, ne iterum liberos vocantéſque inuaderet ſed perfecta abſolutio exiſtimata eſt ſub Chriſto degere, & iniicere pedes in compedes ſapientiæ ipſius, captiuum eſſe, vt ſis liber ab aduerſario. Rectè puer, quoniam *puer natus eſt nobis*, & verè optimus puer cui dictum eſt à patre Deo: *Magnum tibi eſt vocari puerum meum.* Sapiens quoque, vt

Marginal references: Pſal. 68. — Ioan. 4. — 2. Cor. 11. — Matt. 25. — 4. Reg. 4. — Pſal. 44. — Ioan. 2. — 2. Tim. 2. — Luc. 12. — Rom. 6. — 4. Reg. 4. — Iſai. 45. — Epheſ. 3. — Epheſ. 4.

Euangelium docet: Quia *proficiebat ætate & ſapientia.* Conuenienter etiam pauper, quia *cùm diues eſſet, pauper* Eſaiæ 9.
factus eſt, ut nos inopia ditaret. Et ideo non faſtidit in regno ſuo pauperem, ſed exaudit eum, & liberat ex omnibus Eſai. 49.
anguſtiis & moleſtiis. Sub hoc ergo viuamus vt rex ille ſenior & ſtultus, *qui non nouit præcauere vltra*, nullam habeat poteſtatem ſupra nos. Luc. 5.
Qui dùm vult regnare quaſi voluntatis ſuæ dominus, nec ſub vinculis eſſe Domini 2. Cor. 8.
Ieſu inueteratus in peccatis, ſtultitiæ incidit deformitatem. Pſalm. 71.
Quid enim ſtultius quàm relictis cæleſtibus ad terrena intendiſſe, & poſthabitis perpetuis, elegiſſe ea quæ caduca ſunt & fragilia? Nemo ergo dicat: Non eſt nobis portio in Dauid, neque hereditas in filio Ieſſe.

A Nemo dicat: Non ſum in clero, quia ſcriptum eſt: *Dare Leui cleros eius.* 3. Reg. 12.
Et iterum Dauid ait. Quia is qui inter cleros duos medius requieſcit, ipſe ad ſuperna alis euolat Deut. 33.
ſpiritalibus. Non dicas de Deo tuo. Grauis mihi eſt: nec de loco tuo, Inutilis mihi eſt, quia ſcriptum eſt: *Locum* Pſal. 67.
tuum noli relinquere: Volt enim auferre cùm aduerſarios, vult te abducere, quia inuidet ſpei tuæ, inuidet muneri. Sap. 2. Eccleſ. 10.
Sed tu quicumque in clero es Domini, portio eius & poſſeſſio, noli recedere de Domino poſſeſſione, vt Eccl. 45.
dicas Domino: *Poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me ex vtero matris meæ.* Pſal. 138.
Et ille tibi quaſi bono ſeruo dicat: Tranſi, recumbe. Valete filij, & ſeruite Domino, quia bonus Dominus. Luc. 17.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. III. ECCLESIASTICI, DE ELEEMOSYNA SERMONES DVO.

Eccli. Cap. III.

ME patrem audite filij, & ſic facite, vt ſalui ſitis. Nam Dominus honorauit patrem in filiis, & iudicium matris firmauit in filios. Qui honorat patrẽ, veniam impetrat peccatorum, & ſicut theſaurizans, qui honorat matrẽ ſuam. Qui honorat patrẽ lætabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem longam vitam viuet: & qui obedit Domino, quietem dabit matri ſuæ. Qui timet Dominum honorabit patrem, & quaſi dominis ſeruiet his qui genuerunt ſe. In opere & ſermone honora patrem tuum & matrem, vt ſuperueniat tibi benedictio ab omnibus. Benedictio enim patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim eſt tibi gloria patris ignominia. Nam gloria hominis ex honore patris ſui, & dedecus filiis mater in ignominia. Fili, adiuua in ſenecta patrem tuum, & ne contriſtes eum in vita tua: & ſi defecerit ſenſu, veniã habe, & ne inhonores eum in tota virtute tua. Eleemoſyna enim patris tui non dabitur obliuioni, & pro peccatis reædificabitur tibi. In die tribulationis recordabitur tui: ſicut ſerenitas in glacie, ſic ſoluentur tua peccata. Quàm malæ famæ qui relinquit patrem ſuum, & maledictus à Domino qui exaſperat matrem ſuam. Fili, opera tua in manſuetudine perfice, & ab homine acceptabili diligeris. Quantum magnus es, tantũ humilia te ipſum, & corã Domino inuenies gratiam. Multi ſunt excelſi & glorioſi, ſed manſuetis reuelantur myſteria. Quoniam magna potentia Domini, & ab humilibus honoratur. Difficiliora te ne quæras ſine ſenſu, & fortiora te ne exquiras cum ſtultitia. Quæ præcepta ſunt tibi, hæc cogita ſanctè: non enim eſt tibi opus occulta videre oculis. In ſuperuacuis ſermonum tuorum ne ſis curioſus: plura enim intellectu hominũ oſtenſa ſunt tibi. Multos ſupplantauit ſuſpicio illorum vana, & cogitatio praua labefecit ſententiam eorum. Pupillas non habens indigebis luce, cogitatione autem carens ne profitearis. Cor durum malè habebit in nouiſſimis: & qui amat periculũ, in illo peribit. Cor

B durum grauabitur laboribus, & peccator adiiciet peccata ſuper peccata. In inductione ſuperbi non eſt ſanitas: itinera eius eradicabuntur, planta enim nequitię radices miſit in eo. Cor ſapiẽtis cogitabit parabolam: & auris auditoris deſiderium ſapientis. Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Dominus qui retribuit gratias, meminit in poſtetum, & in tempore caſus ſui muniet firmamentum.

C

Sermo primus.

DIcit ſcriptura diuina: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Magna planè & cunctis ambienda ſententia, quæ hominibus pene iam mortuis, & peccatorum ſuorum incendio areſactis rediuiuũ quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemoſyna, ſicut aqua intermortuis, ſuccus & refrigeriũ areſcentibus infundantur; hoc eſt, vt miſeri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemoſynis reuiuiſcant; ſitque illis miſericordia fons ſalutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas quas ſibi
D peccando incenderant, largiendo reſtinguant: atq; vtiliore commercio qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter eſſe iam deſinat, & emat ſibi quodammodo innocentiam, qui ſibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad diſcipulos ſuos: *Date eleemoſynam; & ecce* Luc. 11.
omnia munda ſunt vobis. Quamuis ergo pollutus, quamuis multis criminibus circumſeptus, ſi eleemoſynas feceris, innocens eſſe cœpiſti. Abſtergit enim eleemoſyna quod auaritia polluebat, & maculam qua res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ ſit miſericordiæ gratia, quæ vna & ſola virtus
E cunctorum eſt redemptio peccatorum. Videamus namque interpretationem ipſius diuinæ ſententiæ, vt intelligamus cui rei eleemoſyna compararetur, Ait enim: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis:* Luc. 19.
Aqua ergo miſericordiæ comparatur: ſed quia aquam inuenio de fonte procedere, neque mihi eſt miſericordiæ fontem quærere: inuenio planè fontem miſericordiæ, fontem, de quo dicit Propheta: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ipſe inquam eſt fons, qui in Euangelio a Samaritana muliere, ſicut lectum nuper audiuimus, aquam poſtulat, ſed peccata condonat: aquam putei reprobat, ſed fontem vitæ perennis indulget. Ait enim, *Omnis qui biberit ex hac aqua,*

ſitit iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dedero illi, non ſitiet in æternum. Aquam ergo Saluator à muliere poſtu-
lat, & ſitire ſe ſimulat: vt ſitientibus æternam gratiam
largiatur. Neque enim poterat fons ſitire, neque in quo
eſt aqua viua, poterat vndam terrenæ fæcis haurire. Si-
tiebat ergo Chriſtus? Sitiebat planè, non potum homi-
Pſal. 35. num, ſed ſalutem ſitiebat: non aquam mundi, ſed re-
demptionem generis humani. Mirum igitur in modum
Ioan. 4. fons ſuper puteum ſedens miſericordiæ ibidem fluenta
producit, & mulierem ſextoiam non viro, ſed adultero
fornicantem, viui meatus vnda purificat, nouóque ad-
mirationis genere mulier quæ ad puteum Samariæ me-
retrix aduenerat, à Chriſti fonte caſta regreditur, & quæ
aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim
etiam indicante Domino ſuo peccata recognoſcens, con-
fitetur Chriſtum, annonciat Saluatorem, & relinquens
aquæ vaſculum, ad ciuitatem non refert hydriam, ſed
fert gratiam. Vacua quidem videtur reuerti onere, ſed
plena reuertitur ſanctitate. Plena inquam redit, quia quæ
peccatrix aduenerat, reuertitur prædicatrix. Et quæ hy-
driæ vaſculum amiſerat, Chriſti plenitudinem reporta-
bat, in nullo ciuitati ſuæ inferens detrimentum. Nam
etſi ciuibus aquam non intulit, tamen fontem ſalutis in-
uexit. Sanctificata ergo per fidem Chriſti mulier domũ
redit. De hac igitur dixiſſe Prophetam puto: Eiuſmodi
eſt, inquit, via mulieris meretricis, quæ cùm ſe ablueril,
nihil ſe dicit feciſſe prauum. De hac planè dictum eſt,
quæ poſteaquam eſt fonte abluta Saluatoris, delictorum
ſuorum non meminit, virtutem prædicationis aſſumit, &
viua aqua abſtergens maculas ſuas, ad euangelizan-
Prou. 30. dum non conſcientia peccati retrahitur, ſed fidei calore
compellitur. Nihil enim ſe dicit feciſſe prauitatis, dum
fit nuntia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiam,
dum deuotione prædicat caſtitatem. Hæc enim virtus
Chriſti eſt Domini, vt quamuis peccator qui eius vnda
ſe lauerit, denuo in virginem reparatus, non memine-
rit ante quod fecerit, & rediuiua natiuitate infantiæ in-
nocentiam præferat, iuuentutis ſcelera non agnoſcat;
ſitque virgo fide Chriſti, qui fuerat adulter corruptione
peccati.

Sermo ſecundus.

RETinet veſtra dilectio ante dies aliquot cùm ſermo-
nem ad vos de eleemoſynis faceremus, primitus
nos originem miſericordiarum quærere voluiſſe, & re-
perto earum fonte virtutum oſtendiſſe quod mulieris
Samaritanæ ſordes melius Chriſti vnda diluerit, quàm
Samariæ aqua purgarit, & quòd mundiùs miſericordia
deterſerit peccata quàm puteus. Mundiùs planè miſeri-
Ioan. 4. cordia quàm puteus detergit maculas, quia putei aqua
tantùm corporis cutem abluit, miſericordiæ autem bo-
nitas animæ interna purificat. Hoc etiam demonſtraſſe,
quod huic euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix
conueniret, quæ poſteaquam viua aqua ſe lauit, obliuio-
ne poſſeſſa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque
enim de meretrice huius mundi talem ſententiam Pro-
Prou. 30. pheta diceret, cuius pollutio non ſolùm aqua non dilui-
tur, ſed etiam polluit ipſa quod tangit, dicente Apoſtolo:
Qui autem ſe iungit meretrici, vnum corpus efficitur. Quod ſi
vnum corpus tactu ſuo efficit, & in cohærentẽ ſibi igno-
miniæ ſuæ membra transfundit, quomodo poteſt purifi-
cari ipſa, cùm polluat? Quæ ergo ſit iſta meretrix, quę iſta

G Samaritana mulier, cuius adulterij ſordes fons Chri- 1. Cor. 6.
ſti deterſerit, ſollicitiùs requiramus. Ego hanc mulie-
rem Eccleſiam eſſe puto de gentibus congregatam,
& tranſactis annis quinque millibus, cùm in ſexto
milleſimo anno idolorum fornicationibus ſubiaceret,
omnem ignominiã ſuam adueniente Chriſti fonte pur-
gauit, & maculas quas adulterinis ſacrilegiis contraxe-
rat, fide Saluatoris abſterſit, ac relinquens ſicut inanem
hydriam priorem patrium cultum, vniuerſo orbi Domi-
ni annuntiauit aduentum. Hæc, inquam, illa eſt mere-
trix, quæ poſteaquam lota eſt, nihil ſe dicit feciſſe pra-
H uum. Poſteaquam enim Eccleſia baptiſmi nitore purga-
ta eſt, diabolicæ impietatis non meminit, religione veri-
tatis exultat, factáque de meretrice virgo non recorda-
tur priorum ſcelerum, ſed gloriatur in integritate. Ait Prou. 30.
ergo Propheta: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & elee-
moſyna reſiſtit peccatis.* Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt
aqua effuſa flammarum reſtinguat incendia; ſed & econ-
trario interdum videmus quòd immenſi ignium globi
aquarum fluenta conſumant, & velut ab aquis accepta
eſca vehementiùs rediuiuis ardoribus conualeſcant, ita
vt videatur aqua non extinxiſſe incendia, ſed auxiſſe.
I Quænam eſt illa aqua, quæ conſumit flammas, nec ipſa
conſumitur? Illa eſt puto, quæ in lauacro de Chriſti fon-
te profluens non conſumitur à peccatoribus, ſed gehen-
næ conſumit incendia. Quæ dum per baptiſmum in-
funditur, & ipſa in hominibus, & tartari reſtinguit ardo-
rem. Viuit planè in hominibus, ſicut ait Dominus: *Aqua
autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis,* & reliqua.
Mirum ergo in modum aqua Chriſtus vna eadémque
operatione & viuificat & extinguit. Viuificat enim ani-
mas, delicta reſtinguit: has lauacri ſui refrigerio reparat, Ioan. 4.
illas gurgitis ſui vnda conſumit. Et quod ad maiorem
baptiſmatis pertinet gratiam, apud ſuperos myſterium
K celebratur, & apud inferos gehenna reſtinguitur: hîc
fluunt aquæ & illic tepeſcit incendium: hîc in fonte ho-
mo mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum
ſi in baptiſmi ſacramento aperiatur infernus, cùm tunc
quoque reſeretur & cælum. Aperiuntur enim hæc ele-
menta, vt ad lauacrum Chriſti conueniat libertas & gra-
tia: libertas de inferno, gratia de cælo. Libertas reſur-
recturis tribuitur, gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœ-
na, hi aſſumuntur in gloria. Illi qui erant ſerui peccati,
liberi fiunt iuſtitiæ: hi qui anguſtiis ſæculi tenebantur,
paradiſi amœna percipiunt. In baptiſmo ergo Chriſti
L aperiuntur cæli, aperiuntur & tartara. Inde vt Spiritus
ſanctus adueniat, illuc vt miſericordia Saluatoris acce-
dat: deferatur de cælo vita, mors à tartaro destruatur.
Ita igitur eleemoſyna reſiſtit peccatis, ſicut aqua baptiſ-
mi gehennæ reſtinguit incendiũ. Ergo eleemoſyna quo- Rom. 6.
dammodo animarum aliud eſt lauacrum, vt ſi quis for-
tè poſt baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuper-
ſit ei vt iterum eleemoſynis emundetur, ſicut ait Domi- Luc. 11.
nus: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.*
Niſi (quod ſalua fide dixerim) indulgentior eſt eleemo- Hebr. 6.
ſyna quàm lauacrum. Lauacrum enim ſemel datur, &
ſemel veniam pollicetur: eleemoſynam autem quotiens
feceris, totiens veniam promereris. Hi ergo duo miſeri-
cordiarum fontes ſunt, qui & vitam tribuunt & peccata
condonant. Qui vtrumque cuſtodierit, regni cæleſtis ho-
M nore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad mi-
ſericordiæ ſe fluenta contulerit, & ipſe miſericordiam
conſequetur.

Digitized by Google

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. I. ESAIÆ PROPHETÆ SERMONES.

Eſaia Cap. I.

A Viſio quam vidit Eſaias filius Amos, quam
vidit contra Iudæam & cõtra Hieruſalẽ
in regno Oſiæ & Ioathan, Achaz & Ezechiæ,
qui regnauerũt in Iudæa. Audi cælum, & au-
ribus percipe terra, quia Dominus loquutus
eſt: Filios genui, & exaltaui, ipſi autẽ me ſpre-
uerũt. Agnouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus
præſepe Domini ſui: Iſraël autẽ me nõ cognouit,
& populus me non intellexit. Væ gẽti pec-
catrici, populo pleno peccatis, ſemini peſſimo:
filij iniqui dereliquiſtis Dominũ, & ad iracun-
diã concitaſtis ſanctum Iſraël, alienati ſunt in
retro. Quid vltra percutiemini addẽtes iniqui-
tatẽ? Omne caput in dolore, & omne cor in
mœſtitia: à pedibus vſque ad caput nõ eſt vul-
nus, neque cicatrix, non plaga cum feruore: nõ
eſt malagma imponere, neque oleũ, neq; alli-
gaturã. Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ
ſuccenſæ igni, regionẽ veſtrã corã vobis alieni
deuorãt eã: & deſolata eſt ſubuerſa à populis
alienis. Derelinquetur filia Sion ſicut tentoriũ
in vinea; & ſicut pomorũ cuſtodia in cucume-
rario, ſicut ciuitas obſeſſa. Et niſi Dominus ſab-
baoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma
vtique fuiſſemus, & quaſi Gomorrhæ vtique
C aſſimilati eſſemus. Audite verbũ Domini prin-
cipes Sodomorum, attendite leges Dei noſtri
populus Gomorrhæ. Quid mihi multitudo vi-
ctimarũ, dicit Dominus? Plenus ſum holocau-
ſtis arietũ, & adipẽ agnorũ, & ſanguinẽ tauro-
rũ & hircorũ non volo, neq; veneritis appare-
re mihi. Quis enim quæſiuit hæc de manibus
veſtris? calcare atriũ meũ nõ apponetis. Si ob-
tuleritis ſimilaginẽ, Panũ: incensũ abomina-
tio mihi eſt. Neomenias veſtras & ſabbata, &
diẽ magnũ non ferã. Ieiuniũ & otiũ & neome-
D nias & feſtiuitates veſtras odio habet anima
mea: facti eſtis mihi in ſarietatẽ. Non amplius
remittã peccata veſtra: cùm extenderitis ma-
nus, auertã oculos meos à vobis: & ſi multipli-
caueritis orationẽ, non exaudiã vos: nã manus
veſtræ ſanguine plenæ. Lauamini, mũdi eſto-
te, auferte nequitias ab animabus veſtris corã
oculis meis: ceſſate à nequitiis veſtris, diſcite
bonũ facere, quærite iudiciũ, liberate iniuria
oppreſſũ: iudicate pupillo, & iuſtificate viduã,
& venite & diſceptemus, dicit Dominus. Et ſi
E fuerint peccata veſtra ſicut rubeũ, quaſi niuẽ
dealbabo: ſi autẽ fuerint ſicut coccinum, velut
lanã dealbabo. Et ſi volueritis, & exaudieritis
me, bona terræ comedetis. Si autem non vo-
lueritis, neque audieritis me, gladius vos de-
uorabit: nam os Domini loquutũ eſt iſta. quo-
modo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Siõ ple-
na iudicio? in quà iuſtitia dormiuit, in ea nunc
autẽ homicidæ. Argentum veſtrum reprobũ,
caupones veſtri miſcent vinũ aquæ, Principes
tui non obediunt, participes furum, diligẽtes
A munera, ſequentes retributionem, pupillos
non iudicantes, & iudicium viduarum non
attendentes. Propter hoc hæc dicit dominator
Dominus ſabaoth: Væ fortes Iſraël, non ceſ-
ſabit enim meus furor contra aduerſarios, &
iudicium de inimicis meis faciam: & indu-
cam manum meam in te, & igne examinabo
te ad purum, at inobedientes perdam. Et au-
feram omnes iniquos à te, & omnes ſuperbos.
Et inſtituam iudices tuos ſicut priùs, & con-
ſiliarios tuos ſicut ab initio. Et poſt hæc voca-
beris ciuitas iuſtitiæ, metropolis fidelis Sion.
Cum iudicio enim ſaluabitur captiuitas eius,
B & cum eleemoſyna: & conterentur iniqui &
peccatores ſimul, & qui dereliquerunt Domi-
num conſumentur: quia confundentur ab ido-
lis ſuis quæ ipſi voluerunt: & erubuerunt in
hortis quæ deſiderauerunt. Erunt enim ſicut
terebinthus quæ depoſuit folia, & ſicut hor-
tus aquam non habens. Et erit fortitudo eo-
rum ſicut ſtipula ſtipulæ, & opera eorum quaſi
ſcintillæ ignis. Et ſuccenderunt iniqui & pec-
catores ſimul, & non erit qui extinguet.

NON incommodè ante dies paucos
profecuti ſumus functionem hanc
ſacerdotalem vicem quandam ne-
C gotij tenere, & quæſtum eſſe non
modicum hoc clericatus officium.
Eſt quæſtus planè non modicus, vbi
lucrum non pecuniarum, ſed adqui-
ritur animarum: eſt magna negotiatio, vbi redemptio
hominis conſtat, non annumeratione pretij, ſed an-
nuntiatione præcepti. Præceptum enim Chriſti talen-
tum quoddam eſt pretioſum, quo ſalus comparatur,
quo vita redimitur: & magna eſt redemptio, cùm
& pretium datur, & pecunia non videtur. Talentum
ergo magnum præceptum eſt Saluatoris, quod commo-
dati vice apud idoneos proficere poteſt, apud negligen-
D tes non poteſt deperire. Aliis enim cum multiplici gra-
tia reſtituitur, ab aliis cum pœnarum vſura depoſcitur.
Chriſtus enim talentum quod commodat neceſſe eſt vt *Matt 25.*
requirat, & ſoluẽti gratiam referat, non ſoluentem ſub-
dat iniuriis. Subdit planè iniuriis more mundi, vt debi-
tor qui redhibitione ſubſtantiæ ſatisfacere non poteſt,
ſatisfaciat vel corporis vltione. Hoc ergo talentum fra-
tres, nos prædicatione noſtra veſtris pectoribus commẽ-
damus, vt lucrum aliquod ſalutis veſtræ Domino deſi-
gnemus. Rationem daturi ſumus qualiter aut prædicatio
noſtra proficiat, aut obedientia veſtra fructificet. Non
enim ſine cauſa Euangelium annuntiat, Apoſtolus cla-
mat, ſacerdotes loquuntur: in cuiuſcunque aures vox
E ſancta peruenerit, aut beatus erit de deuotione, aut reus
de cõteſtatione. Loquimur enim beatitudinem creden-
tibus, conteſtamur iudicium criminoſis. Mercimonium
igitur eſt adminiſtratio ſacerdotum. Vnde & Propheta
hodie dicit ad filios Iſraël: *Caupones veſtri miſcent vinum
aqua.* Non enim de iis cauponibus Eſaias ſanctus loqui-
tur qui publicis miniſteriis ſeruientes, meram vini ſpe-
ciem fraudulẽta aquæ colluuione permiſcent, nec enim
hoc ad beatum virum more iudicis ſæculi pertinere po-
terat, cùm corruptis tabernarum vaſculis minus ebrioſo
potu populus vteretur? ſed de illis vtique cauponibus
loquitur qui præſunt eccleſiis, non tabernis, qui ſicien-

tibus populis non concupiſcentię calicem porrigunt; ſed virtutis: non ebrietatis miniſtrant poculum, ſed poculũ
Agge. 1. Saluatoris. Iſtos ergo caupones Propheta arguit & obiurgat, & queritur eos vini ſpeciem aquæ permiſcere. Hoc increpat in eis: cùm functionum diuinarum eſſent præſules, ſectatores rerum facti ſunt humanarum, ſicut ipſe ait Propheta: *Sectamini vnuſquiſque domum ſuam.* Quiſquis enim ſacerdos relicto pontificali officio mundi, oblectationibus delectatur: hic aquæ vinum permiſcet, hoc eſt, res ſanctas & feruidas inſerit rebus vilibus & frigidis. Sed & ſic poſſumus accipere, quòd iidem Iudæorum ſacerdotes aquæ vinum miſcuerint, cùm Dominum Saluatorem non ſicut Deum ſuſciperent, ſed ſicut hominem iudicarent, & ſinceram ac meram eius diuinitatem turbido cuidam ac ſordido inferre voluerint, dicentes ad eum: *Quia cum ſis homo, facis teipſum Deum.*
Ioan. 10. Et iterum: *Nos ex proſtitutione non ſumus nati.* Dum
Ioan. 8. enim ſe ab adulterio proſtitutionis excuſant, illum in diuinitate natiuitatis ſuæ adulterare nituntur. Sed adhuc diligentius videamus quid ſit quod ait: *Miſcent aquæ vi-*
Luc. 5. *num.* Legimus vinũ in Eccleſia ſpecialiter abundare, ſicut in Euangelio dictum eſt, vinum nouũ in vtres nouos eſſe condendum: hoc eſt, in nouos homines neophytos Spiritus ſancti gratiam conferendam. Si igitur pretioſa
G & ſpiritalis vini gratia abundat in Eccleſia, aqua vilis & fœtida nõ niſi in Synagoga eſt requirenda. Fœtida enim ſynagogæ aqua eſt, quæ baptiſmate ſuo peccata non diluit, ſed adquirit: quæ hominem non purificat proprio lauacro, ſed polluit. Denique ſicut in vini vtribus Eccle- Gene. 21.
ſia honoratur, ita & cum aquæ vtre ſynagoga proiicitur. Galat. 4.
Nam illa Agar quæ typũ ſynagogæ geſtabat, de qua ad Abraham dicitur: *Eiice ancillam, & filium eius*: vtique cùm eiiceretur, non cum vini, ſed cum vtre aquæ de tabernaculis effugatur. Certè domus Abrahæ erat diues, Ioan. 14.
locuples, abundans: attamen non vinum, non oleum, non panem accepit, quæ ſunt vitæ alimenta firmiſſima.
H Et rectè vitæ ſynagoga alimenta non accipit, quia vitam quæ eſt Christus, ignorat: aqua ſola æger protrahitur, languidus ſuſtentatur. Conueniens enim erat, vt quę viuentis non merebatur alimoniam, vel ſolatium morien- Ioan. 2.
tis acciperet. Arguuntur enim ſacerdotes Iudæorum cur eccleſiaſticum vinum pretioſum aquæ ſynagogæ abiectę iam & reprobatæ voluerint permiſcere. Aqua enim in Eccleſia miſceri non ſolet, ſed mutari, ſicut Dominus inuitatus ad nuptias hydriis plenis aqua non vinum miſcuit, ſed eam mutauit in vinum. Ne quid enim in ſancto conubio vilitatis Iudaicæ reſideret, maluit naturam vertere, quàm adulterare ſubſtantiam.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. LII. ESAIÆ
PROPHETÆ ENARRATIO.

Eſaiæ Cap. LII.

EXurge, exurge, induere fortitudine tua Sion, & tu induere gloria tua Hieruſalem ciuitas ſancta: non vltra adiiciet vt pertranſeat per te incircumciſus & immũdus: excu-
Geneſ. 46. te puluerem, & ſurge, ſede Hieruſalem: ſolue vinculum colli tui captiua filia Sion. Quia hęc
4. Reg. 25. dicit Dominus: Gratis venundati eſtis, & nõ cum argento redimemini. Quia ſic dicit Dominus Deus, In Ægyptum deſcendit populus meus prius, vt peregrinaretur ibi, & in Aſſyrios violenter adducti ſunt. Et nunc quid erit hic? Hęc dicit Dominus: Quia capt⁹ eſt popul⁹ meus gratis admiramini, & vlulate. Hæc dicit Dominus: propter vos ſemper nomen meum blaſphematur in gentibus. Propter hoc ſciet populus meus nomen meũ, propter hoc in die illa: quia ego ipſe qui loquebar, adſum. Sicut aurora ſuper mõtes, ſic pedes annũtiantis auditũ pacis, ſic euangelizãtis bona: quia auditã faciam ſalutem tuam, dicens: Sion, regnabit Deus tuus. Vox cuſtodientium te exaltata eſt, & voce ſimul lætabuntur: quia oculi ad oculos videbunt, quando miſertus fuerit Dominus Sion. Erũpant in lætitiam ſimul deſerta Hieruſalem, quia miſertus eſt Dominus eius, & eruit Hieruſalem. Reuelabit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu cũctarum gentium, & videbunt omnes fines terræ ſalutare quod à Deo noſtro. Recedite, recedite, egredimini inde, & immundum ne tangite, exite de medio eius, ſeparamini, portantes vaſa Domini. Quia non cum tumultu exibitis, neque cum fuga ibitis: præcedet enim prior vos Dominus, & congregans vos Deus Iſrael. Ecce intelliget puer meus, & ex-
I altabitur, & gloriabitur; & ſublimis erit valde. Quemadmodum ſtupebunt ſuper te multi, ſic in gloria erit ab hominibus ſpecies tua, & gloria tua à filiis hominum. Sic mirabuntur gentes multæ ſuper eum, & continebunt reges os ſuum: quia quibus non eſt annuntiatũ de eis, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

Verbi Dei prædicatione ad Chriſti cognitionem peruenimus quo ſummum adipiſcimur bonum.

Ad Irenæum.

K AMBROSIVS Irenæo. Inter legendum, cùm paululum requieuiſſem animo (nam a lucubratione deſtiteram) verſiculum illum cœpi mecum voluere, quo veſperi in vigiliis vſi fueramus: Ὡραῖοι χαμαὶ ... τῆς νυκτὸς τῶν ἀνθρώπων ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων αὐτόν. Et vere nihil precioſius illo ſummo bono, cuius etiam prædicatio ſpecioſa eſt nimis, & maximè perſeuerantis ſermonis proceſſus, & quædam apoſtolicæ prædicationis veſtigia. Sed illa qui poſſunt? Quibus donauit Deus non ſolùm Rom. 10.
vt Chriſtum annuntiarẽt, ſed etiam pro illo paterentur. Philip. 1.
L Nos quantùm poſſumus, intendamus illo animũ, & in illo ſimus, illud animo teneamus, quod eſt pulchrum, decorum, bonum, vt fiat illuminatione eius & fulgore ſpecioſa anima noſtra, & mens dilucidat. Nã ſi oculi noſtri cum aliqua obducuntur caligine, paſcuntur agrorum viriditate, & ſpecie nemoris vel collis herboſi omnem inæqualitatem ægreſcentis obtutus repellunt, & quadam ſalobri ſpecie pupillæ ipſæ atque orbes colorari videntur: quantò magis hic mentis oculus cùm illud ſummum intuetur bonum, & in eo verſatur, atque eo paſcitur, ſplendeſcit atque enitet, vt fiat illud quod ſcriptum eſt: *Tanquam adipe & pinguedine repleatur* Pſal. 62.
anima mea! Denique qui ſcienter agnoſcit animas gre- Prou. 27.
gis ſui, curam adhibet herbis campeſtribus, vt ſint ei

Paſcua plurima. Herbis enim ſuauioribus & agni pin- A
Pſal. 21. guiores fiunt, & ſuccus lactis vberior: quibus paſcuis
Pſal. 25. vſi ſunt diuites illi qui manducauerunt & adorauerunt.
Pſal. 71. Sũt enim bona fide paſcua, in quibus collocatur ſanctus
Prou. 27. Dei. Eſt ergo & fœnum, quo aluntur greges ouium, qui
emittunt vellera ſapientiæ, & dant amictum prudentiæ.
Deut. 32. Et fortaſſe hoc eſt fœnum montanum, in quod verba
Prou. 27. deſcenderunt Prophetæ ſicut nix ſuper fœnum, & quod
diligenter colligit ſapiens, vt ſint ei oues ad veſtitum, ſpi-
ritalis vtique velaminis. Habet ergo cibum ſuum & ami-
2. Petr. 1. ctum anima quæ illi ſummo bono adhæret, quod eſt di-
uinum, quod Apoſtolus Petrus ſuadet quærendum, vt
per eius cognitionis acquiſitionem diuinæ ſimus con- B
ſortes naturæ. Huius cognitionem aperit ſanctis ſuis
Deut. 28. Deus bonus, & donat hoc de theſauro ſuo bono, ſicut
teſtificatur lex ſacra, dicens: *Quia iurauit Dominus pa-*
Deut. 32. *tribus tuis dare tibi & aperire theſaurum ſuum bonum*: de
quo theſauro cæleſti dat pluuiam terræ ſuæ, benedi-
cere omnia opera manuum tuarum. Hæc eſt pluuia,
eloquium legis, quod irrorat animam illam fœcun-
dam & fertilem bonorum operum, vt habeat humo-
Pſal. 26. rem gratiæ. Huius boni cognitionem quærebat Da-
uid, ſicut ipſe ſignificat, dicens: *Vnam petij à Domino,*
hanc requiram, Vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ
meæ, & videam delectationes Domini, & conſiderem templum
Ibidem. *eius.* Denique hoc eſſe ſummum bonum ſubtexuit ſta- C
tim in eodem Pſalmo: *Credo videre bona Domini in*
1. Cor. 13. *terra viuentium.* Hic enim quæritur, illic facie ad faciem
Pſal. 64. plenè videtur. Hoc bonum in domo Dei eſt, in illo ſe-
creto eius acreceſſu. Vnde iterum ait: *Replebimur in*
Pſal. 127. *bonis domus tuæ.* Alibi quoque hanc ſummam eſſe be-
nedictionis expreſſit, dicens: *Benedicat te Dominus*
ex Sion, & videas quæ bona ſunt in Hieruſalem. Ideò
beatus qui illic habitat in ingreſſu fidei, hoſpitióque
Rom. 10. mentis, deuotionis habitaculo, conuerſatione virtutis.
In illo igitur ſimus, atque in eo maneamus, de quo & A-
1. Cor. 1. poſtolus dicit: *Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium*
Epheſ. 2. *pacem, euangelizantium bona.* Qui ſunt qui euangelizant, D
niſi Petrus, niſi Paulus, niſi omnes Apoſtoli? Quid euan-
Matt. 7. gelizant nobis, niſi Dominum Ieſum? Hic eſt pax noſtra,
hic eſt bonum illud ſummum, quia ipſe bonus ex bono.
Pſal. 142. Ex arbore enim bona, bonus fructus legitur. Denique &
Matt. 20. ſpiritus eius bonus, qui ex ipſo accipit, & deducit Dei
ſeruos in viam rectam. quis autem habens ſpiritum Dei
in ſe, neget bonum cùm ipſe dicat: *An oculus tuus ne-*
Luca 18. *quam eſt, quia ego bonus ſum?* Hoc bonum veniat in
animam noſtram, in noſtræ mentis viſcera, quod propi-
tius Deus dat petentibus ſe. Hic eſt theſaurus noſter, hic
Pſal. 4. eſt via noſtra, hic eſt ſapientia noſtra, iuſtitia noſtra, pa-
Ibidem. ſtor noſter, & paſtor bonus, hic eſt vita noſtra. Vides
Hebr. 1. quanta bona in vno bono? Hæc bona nobis prædicant E
Euangeliſtæ. Hæc bona requirens Dauid, ait *Quis oſten-*
dit nobis bona? Et oſtendit ipſum eſſe bona, ſubijciens:
Signatum eſt in nobis lumen vultus tui. Quis autem lu-
Ioan. 17. men vultus patris niſi ſplendor gloriæ, & imago inuiſi-
bilis Dei in quo & videtur & clarificatur, pater, ſicut ip-
1. Tim. 3. ſe clarificat filium ſuum? Ipſe eſt ergo Dominus Ieſus
ſummum bonum quod nobis annuntiatum à Prophetis,
prædicatum ab angelis, promiſſum à patre, euangeliza-
tum eſt ab Apoſtolis. Qui nobis tanquam maturitas ad-
uenit. Nec ſolùm tanquam maturitas ſed tanquam ma-
turitas in montibus adeſt: vt nihil acerbum, nihil im-
maturum in noſtris conſiliis ſit, nihil immite, nihil aſ- F
perum in operibus, ac moribus, qui prius euangeli-
zans bona adfuit. Vnde ait: *Ego qui loquebar, adſum*:
Hebr. 1. id eſt qui loquebar in Prophetis, adſum in corpore quod
Hier. 17. ſuſcepi ex virgine, adſum interior imago Dei, character
ſubſtantiæ, & adſum vt homo, ſed quis cognoſcit me? Ho-
Ioan. 11. minem enim videbant, ſed operibus ſupra hominem
credidierunt. An non vt homo cùm Lazarum fleret, &
Ioan. 1. rurſus ſupra hominem, cùm eum reſuſcitaret? An non
vt homo cùm vapularet, rurſus ſupra hominem cùm
Rom. 2. totius mundi peccatum tolleret? Ad illud igitur pro-
peremus, in quo ſummum eſt bonum, quoniam ipſe
bonitas, ipſe patientia Iſrael, qui ad pœnitentiam te
Matt. 4. vocat, ne venias in iudicium, ſed accipias remiſſionem

A peccatorum. *Agite*, inquit, *pœnitentiam*. Ipſe eſt de
quo clamat Amos Propheta: *Ex monte bonum*. Ipſe *Amos 9.*
eſt ſummum bonum, quo nullus indiget, & abundat *Coloſſ. 2.*
omnibus. Facile abundat, in quo plenitudo diuinitatis
habitat corporaliter. Facilè abundat, de cuius plenitu- *Ioan. 1.*
dine omnes accipimus, & in illo repleti ſumus, vt dicit
Euangeliſta. Hoc igitur verum & ſummum bonum, ſi
illo concupiſcibili ſuo & delectabili anima guſtauerit,
& duabus his hauſerit affectionibus, excludens dolorem *Pſal. 118.*
& formidinem, incredibiliter exultat. Oſculata enim
verbum Dei, modum non capit, nec expletur, dicens:
Suauis es Domine & in iucunditate tua doce me iuſtificatio-
B *nes tuas.* Oſculata Dei verbum, concupiſcit ſuper om-
nem decorem, diligit ſuper omnem lætitiam, dele- *Cantic. 1.*
ctatur ſuper omnia aromata, cupit frequenter videre,
ſæpe intendere, cupit attrahi, vt ſequi poſſit. *Vnguentum,*
inquit, *exinanitum eſt nomen tuum.* propterea te diligi-
mus adoleſcentulæ, propterea certamus, ſed compre-
hendere te non poſſumus. Attrahe nos, vt poſſimus cur-
rere, vt odore vnguentorum tuorum accipiamus vir- *Ibidem.*
tutem ſequendi. Feſtinat etiam interna myſteria vide-
re, ipſam requiem verbi, ipſam boni illius ſummi habi-
tationem, & lucem eius, & claritatem. In illo ſinu ac
receſſu patrio feſtinat audire ſermones eius: & cùm au-
dierit, ſuper omnem ſuauitatem accipit. Doceat te Pro- *Pſal. 118.*
C pheta, qui guſtauit, & ait: *Quàm dulcia faucibus meis*
verba tua, ſuper mel & fauum ori meo. Quid enim aliud
deſiderat anima quæ ſemel ſuauitatem verbi guſtauerit,
quæ ſemel claritatem eius viderit? Moyſes in monte
poſitus quadraginta diebus legem accipiens, cibum *Exod. 34.*
corporis non requirebat: Elias ad illam feſtinans re-
quiem rogabat vt acciperetur anima ſua ſe: Petrus a- *3. Reg. 19.*
ſpiciens & ipſe in monte Dominicæ reſurrectionis glo-
riam, nolebat deſcendere, dicens: *Domine, bonum eſt* *Matt. 17.*
nos hic eſſe. Quanta igitur illa diuinæ ſubſtantiæ gloria,
quanta verbi bona, in quæ concupiſcunt & angeli pro- *1. Petr. 1.*
ſpicere? Anima igitur quæ illud videt, corpus hoc non
D requirit, minimamque ſibi familiaritatem cum eo eſſe
debere intelligit, renunciat ſæculo, abducit ſe à vinculis
carnis, exuit omnibus voluptatum iſtarum nexibus. De- *Actor. 7.*
nique Stephanus Ieſum videbat, & lapidari non formi-
dabat: immo cùm lapidaretur, non pro ſe, ſed pro illis à *2. Cor. 12.*
quibus petinebatur, rogabat. Paulus quoque raptus vſ-
que ad tertium cælum, cum corpore eſſet, an ſine corpo-
re eſſet, neſciebat: raptus inquam in paradiſum, vſum
propriam non ſentiebat corporis, & audiens verba
Dei, quomodo ad corporis infirmitates deſcenderet,
erubeſcebat. Itaque ſciens quid vidiſſet in paradiſo, vel
quid audiſſet, clamabat dicens: Quid adhuc velut vi-
uentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne at- *Coloſſ. 2.*
E taminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad cor-
ruptelam ipſo vſu. Volebat enim nos in figura eſſe *1. Cor. 7.*
iſtius mundi, non in poſſeſſione atque vſu, vt ita vtamur
hoc mundo tanquam non vtamur, tanquam prætereũ-
tes, non tanquam reſidentes, ambulantes tanquam in *Pſal. 38.*
imagine ſæculi, non in cupiditate, vt velociſſima præte- *2. Cor. 5.*
ritione ipſam imaginem huius mundi tranſeamus. De- *Philip. 3.*
nique ipſe fide ambulans, non ſpecie, peregrinabatur à
corpore, ſed aderat Domino: & cùm eſſet in terris, non
in terrenis, ſed in cæleſtibus conuerſabatur. Ergo anima
noſtra, quæ Deo vult appropinquare, eleuet ſe à cor-
pore, ſemper illi ſummo adhæreat, illi bono quod eſt *1. Ioan. 1.*
F diuinum, quod eſt ſemper, & quod erat ab initio, & *Act. 17.*
quod erat apud Deum, hoc eſt, Dei verbum. Ipſum *Ioan. 1.*
eſt illud diuinum, in quo viuimus, & ſumus, & moue-
mur. Ipſum eſt quod erat in principio, ipſum eſt quod
eſt. Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in vobis eſt, non *2. Cor. 1.*
fuit, inquit, in eo Eſt, & Non, ſed eſt in illo fuit. Ipſe *Exod. 3.*
dixit Moyſi, vt diceret: *Qui eſt, miſit me.* Cùm hoc igi-
tur anima noſtra ſit, & ſit (ſi fieri poteſt) ſemper, vt &
noſtrum poſſit quis dicere: *Anima mea in manibus tuis* *Pſal. 118.*
ſemper. Erit autem, ſi non in carne ſit, ſed in ſpiritu. Erit
ſi ſe terrenis non miſceat. Cùm enim ad carnalia re-
flectitur, tunc ei illecebra obrepit corporis, tunc ira
& indignatione exæſtuat, tunc mœſtitia afficitur,
tunc ſupinatur per arrogantiam, tunc dolore affligit

tur. Hæ ſunt ægritudines animæ graues, quibus ple- G
rumque ad mortem cogitur, dum oculi eius cæcantur,
vt non videant veræ lumen gloriæ, & diuitias æternæ
hæreditatis. Quòd ſi eos ad Deum ſemper intendat, ac-
cipiet à Chriſto fulgorem ſapientiæ, vt illuminatum in
Epheſ. 1. agnitione Dei habeat obtutum, vt videat illam ſpem no-
Rom. 12. ſtræ vocationis, aſpiciat illud quod eſt bonum, & placi-
tum, & perfectum. Quod enim bonum, complacitum
Matt. 5. patri: quod complacitum, perfectum: ſicut habes in Euã-
gelio, vbi dicit Dominus: *Diligite inimicos veſtros*, vt imi-
temini patrem, qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos; quod
Luc. 6. eſt vtique bonitatis. Et poſtea concludit, dicens: *Eſtote*
Rom. 13. *perfecti ſicut pater veſter qui in cælis eſt, perfectus eſt.* Cha-
ritas enim perfecta eſt: denique plenitudo legis eſt. H
Quid autem tam bonum quam charitas, quæ malum
non cogitat. Et ideo terras fugito, in quibus inuidia eſt,
1. Cor. 13. vbi ambitio, vbi contentio. Boni ergo illius capacem ſe
Eſai. 60. anima tua præbeat, vt ſupra nubes volet, ſicut aquila
renouetur, ſicut aquila pennas emittat, vt renouatis
alarum remigiis alta petere non reformidet, hanc habi-
Pſal. 102. bitationem relinquat. Terrenum enim habitaculũ gra-
uat animam. Exuat vetera, abiiciat erroris deſideria, ab-
Sap. 9. luat oculos ſuos, vt videat illum fontem veræ ſapientiæ,
illum fontẽ vitæ æternæ, qui affluit atque exundat om-
nibus nullius indigens. Quis enim dedit illi, cùm ex ipſo,
& per ipſum, & in ipſo omnia ſint? Vitæ igitur fons eſt
Rom. 11. ſummum illud bonum, ex quo viuendi ſubſtantia mini-
ſtratur omnibus. Ipſum autem in ſe habet vitam ma-
1. Ioan. 5. nentem, à nullo quaſi inops accipit. Largitur bona aliis, I
Pſal. 15. non aliunde aſſumit ſibi. Neque enim noſtri indiget.
Vnde & ait ex perſona hominis: *Quoniam bonorum meo-*
rum non indiges. Quid ergo pulchrius, quàm ei appro-
pinquare & ei adhærere? Quæ maior voluptas eſt, quàm
cũ quis id viderit, & de fonte aquæ viuæ gratis guſtaue-
rit? Quid poteſt aliud deſiderare? quæ regna? quas pote-
ſtates? quam pecuniã? cùm aduertat quàm miſeræ etiam
Eſaia. 55. hic regum conditiones ſint, quam mutabiles imperij ſta-
tus, quàm exigua vitæ huius ſpatia, quanta in ipſo impe-
rio ſeruitia, cùm ad aliorum non ad ſuum viuant arbitri-
um. Quis autem peculiatus ad vitam æternam tranſit, K
Matt. 18. niſi virtutum fultus peculio, quod receptum omnibus,
ſolis diuitibus impoſſibile pronuntiatur? Non ergo his
vti beatum eſt, ſed illud videre quo iſta deſpicias, & va-
na veri refellas, atque inania & caſſa iudices, illam nudæ
veritatis pulchritudinem diligas, quæ has ſæculi fuco-
Cant. 4. ſiſſimas vanitates redarguat. Erige igitur oculos anima
Cantic. 7. tuos, illos oculos de quibus tibi verbum Dei dicit: *Cor-*
de nos cepiſti ſoror mea ſponſa, corde nos cepiſti vno ab oculis
tuis. Aſcende in palmam, vince ſæculum, vt teneas
Apoc. 22. verbi altitudinem. Imaginem iſtam mundi foris relin-
Apoc. 7. que, foris malitiam, introducentem bonitatem intus,
Apoc. 21. quæ habet gratiam in ligno vitæ; ſi lauerit ſtolam ſuam
& ingrediatur in ciuitatem quæ vera eſt patria ſancto-
rum, in qua eſt Dei tabernaculum, circa quod ſcribæ

G Domini prætendunt, vbi non dies, aut ſol, aut luna *Ioan. 8.*
lumen miniſtrant, ſed ipſe Dominus lumen eſt totam
illam ciuitatem illuminans. Eſt enim lux mundi. Non *Luca. 24.*
vtique lux viſibilis, ſed animarum quæ in hoc mundo
ſunt, intelligibilis claritudo, quibus ſe ſplendenti lumi-
ne rationabilis infundit prudentiæ, & vt prædicatur in
Euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore ſe-
creta mentium, animorúmque penetralia. Si quis igi-
tur incola eſſe cœperit illius ciuitatis ſupernæ, incola vi-
delicet cõuerſatione ac moribus, nõ diſcedat ab ea, non
exeat, non reflectat veſtigium: non corporis dico, ſed
mentis veſtigium: non reuertatur retro. Retro luxuria,
retro impuritas eſt. Denique aſcendens ad montẽ Lot,
H retro reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem reſpexit *Gen. 19.*
retro, non potuit ad ſuperiora euadere. Non ergo pedes
tui retro, ſed mores non reuertantur. Non fiant manus
tuæ remiſſæ, & deuotionis tuæ ac fidei genua diſſoluta. *Eſaia. 35.*
Non fiat voluntatis tuæ recidiua infirmitas, non vllus *Gen. 19.*
intercurſus criminum. Si ingreſſus es mane: peruenisti,
conſiſte: ſaluans ſalua animã meã. Aſcendens directum
attolle gradũ, nullus inde tuus redit. Hinc via, inde ruina *Ioel. 3.*
eſt. Hinc aſcenſus, inde præcipitiũ. Aſcendendi quidem
labor, ſed deſcendẽdi periculum. Sed potens eſt Domi- *Luc. 17.*
nus, qui te fundatum illic cuſtodiat, ſeptum propheticis
muris, & apoſtolicis turribus. Ideo tibi dicit Dominus,
Intrate, calcate, quia aſſiſtit vindemia. Intus, non foris *4. Eſdr. 16.*
ſimus. Et in Euangelio Dei filius dicit: *Qui eſt in tecto,*
non deſcendat vaſa ſua tollere. Non vtique de hoc tecto
I dicit, ſed de illo: *Extendit cælum ſicut cameram.* Intus *Luc. 17.*
ergo eſto, intra Hieruſalem, intra animam tuam pacifi-
cam mitem atque tranquillam. Non exeas de ea neque *Ioel. 3.*
deſcendas vas tuum iſtud aut honoribus, aut diuitiis, aut
arrogantia attollere. Intus eſto, vt per te alienigenæ non
tranſeant, peccata animam tuam non tranſeant, vanæ *Epheſ. 6.*
operationes & cogitationes inanes: non tranſibunt au- *Tit. 1.*
tem, ſi ſanctificaueris bellum pro deuotionis & fidei cer-
tamine, pro veritatis ſtudio aduerſus paſſionũ illecebras,
& ſumpſeris arma Dei aduerſum ſpiritales nequitias, &
aſtutiam diaboli, qui pertentat ſenſus noſtros fraude ac
K dolo, quem manſuetus bellator facilè proterit, qui non
ferat iurgia, ſed ſicut decet ſeruum Domini, cum mode- *Ioel. 3.*
ſtia fidem doceat, & eos qui aduerſantur, redarguat. De *Philip. 4.*
hoc dicit ſcriptura. Qui manſuetus eſt, bellator exurgat,
& infirmus dicat: *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* *Ioel. 3.*
Hac fide fretus etiam qui infirmus eſt præualebit, & erit
ſancta anima eius, & ſtillabunt ei montes prophetici vel *1. Cor. 3.*
apoſtolici dulcedinem; & colles fluent lac; qualis ille
collis qui lactis potum Corinthiis dabat: & fluent ei
aquæ de ſuis vaſis, & de puteorum ſuorum fontibus: vel
de ventre eius aquę viuæ; ſpiritales videlicet quos fide- *Prou. 5.*
libus ſuis Spiritus ſanctus miniſtrat: qui etiam animam *Ioan. 7.*
tuam dignetur rigare, vt abundet in te fons aquæ ſalien- *Ioan. 4.*
tis in vitam æternam. Vale, & nos vt filios dilige, quia
nos te vt parentem diligimus.

S. AMBROSII IN ESAIAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN CAP. XVII. HIEREMIÆ PROPHETÆ ENARRATIO.

Hieremiæ Cap. XVII.

HÆc dicit Dominus: Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo, & vngue adamãtino ſculptũ ſuper tabulas cordis eorũ, & ſuper cornibus ararũ eorũ. Cùm recordati fuerint filij eorum ararũ eorum, & lucorũ eorũ ſuper lignũ frõdoſo, ſuper collibus excelſis: ò mõtane in cãpo, diuitias tuas & omnes theſauros tuos direptioni dabo: excelſa tua in peccato in omnib⁹ terminis tuis. Et relinqueris ab hæreditate tua, quã dedi tibi, & ſeruire te faciã inimicis tuis in terra quã non ſcis: quoniã ignẽ ſuccendiſti in furore meo, vſq; in ſęculũ ardebit. Hęc dicit Domin⁹: Maledictus homo qui ſpẽ habet in homine & firmabit carnẽ brachij ſui, & à Domino receſſerit cor eius. Et erit quaſi ſiluestris miryca quę in deſerto, nõ videbit cũ venerint

bona, & habitabit in ſalſuginibus in deſerto, G
terra ſalſa quæ non habitatur. Et benedictus
homo qui confidit in Domino, & erit Do-
minus ſpes eius, & erit quaſi lignum abundans
iuxta aquas, & ſuper humorem mittet radices
ſuas, & non timebit cùm venerit æſtus: & erũt
in eo rami frondoſi, in anno ſiccitatis non ti-
mebit, & non deſinet faciens fructum. Pro-
fundum cor ſuper omnia: & homo eſt, quis
cognoſcet eum? Ego Dominus ſcrutans corda,
probans renes, vt dem vnicuique ſecundùm H
vias ſuas, & ſecundùm fructus adinuentio-
num ſuarum. Clamauit perdix, congregauit
quæ non peperit, faciẽs diuitias ſuas non cum
iudicio: in dimidio dierum ſuorum relinquẽt
eum, & in nouiſſimis ſuis erit inſipiens. Soliũ
gloriæ exaltatum à principio, ſanctificatio
noſtra expectatio Iſraël. Domine omnes qui
dereliquerunt te, confundantur, recedentes in
terram ſcribantur, quia dereliquerunt fontẽ
vitæ Dominum. Sana me Domine, & ſana-
bor: ſalua me, & ſaluabor, quia gloriatio mea I
tu es. Ecce ipſi dicunt ad me: Vbi eſt verbum
Domini? Veniat, ego autem non laboraui ſe-
quens poſt te, & diẽ hominis non deſideraui.
Tu ſcis quæ egreſſa ſunt per labia mea, ante
faciem tuã ſunt. Ne fias mihi in alienationẽ,
parcens mihi in die mala. Confundantur per-
ſequentes me, & non confundar ego: paueant
ipſi, & non paueam ego. induc ſuper eos diem
malã, & duplici contritione contere eos. Hæc
dicit Dominus ad me: Vade, & ſta in portis K
filiorũ populi, in quibus ingrediuntur reges
Iuda, & in quibus egrediuntur in eis, & in om-
nibus portis Hieruſalẽ, & dices ad eos: Audite
verbũ Domini reges Iuda, & omnis Iudæa &
omnis Hieruſalem ingrediẽtes in portis ipſis.
Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas ve-
ſtras, & ne portetis onera in die ſabbatorum, &
ne inducatis per portas Hieruſalem, & ne effe-
ratis onera de domibus veſtris in die ſabbato-
rum, & omne opus nõ facietis: ſanctificate diẽ L
ſabbatorũ ſicut præcepi patribus veſtris. et nõ
audierunt, & non inclinauerunt aurem ſuã, &
indurauerunt ceruicẽ ſuam ſuper patres ſuos
ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam.
Et erit ſi auditu audieritis me, dicit Dominus,
ne inferatis onera per portas ciuitatis huius in
die ſabbatorum, & ſanctificaueritis diem ſab-
batorũ, ne faciatis in ea omne opus: & ingre-
diẽtur per portas ciuitatis huius reges & prin-
cipes ſedentes ſuper ſoliũ Dauid, & aſcendẽ-
tes in curribus & equis ſuis ipſi & principes M
eorum viri Iuda: & habitantes in Hieruſalem,
& habitabitur ciuitas hæc in æternum. Et ve-
nient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Hieru-
ſalem, & de terra Beniamin, & de cãpeſtri, &
de monte, & de ea quæ ad Auſtrum, ferentes
holocauſta, & ſacrificia, & thymiamata, &
munus, & thus, ferentes laudem in domum
Domini. Et erit, ſi non audieritis me, vt ſan-
ctificetis diem ſabbatorum, ne portetis onera,
& ingrediamini per portas Hieruſalem in die
ſabbatorum: & incendam ignem in portis
eius, & deuorabit turritas domos Hieruſalem.

Perdicis natura & qualitates deſcribuntur; quæ diabolo, eiuſque membris comparatur.

Ad Sabinum.

AMBROSIVS Sabino *Clamauit
perdix, congregauit quæ non peperit.*
Liceat mihi de ſuperiori ad Ire-
næum de incarnationis Dominicæ
ſacramento contra Apollinarium,
epiſtolæ fine, ſequentis mutuari ex-
ordium. Celeberrima quæſtio: & Sap. 7.
ideo vt poſſimus eam abſoluere, quid de natura a- 3. Reg. 4.
uis iſtius habeat hiſtoria, conſideremus. Nam &
hoc conſiderare non mediocris prudentiæ eſt, ſiqui- Plin. li. 15.
dem & Salomon cognouit naturas animalium, & lo- natu. hiſt.
cutus eſt de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, ca. 33. Ari-
& de piſcibus. Dicitur itaque auis iſta plena eſſe do- ſt. lib. 9.
li, fraudis, fallaciæ, quæ decipiendi venatoris vias cal- de hiſt.
leat, atque artes nouerit, vt eum a pullis auertat ſuis, anim. c. 8.
omniáque tentamenta verſutiæ non prætermittere, quò
poſſit venantem abducere a nido & cubilibus ſuis. Cer-
tè ſi inſiſtere aduertent, tamdiu illudit, quamdiu ſobo-
li fugiendi ſignum tribuat & poteſtatem. Quam vbi
euaſiſſe ſenſerit, tunc ſe & ipſa ſubtrahit, & lubrica arte
deceptum inſidiantem relinquit. Fertur etiam promi-
ſcuæ eſſe permixtionis, vt in fœminas cum ſummo cer-
tamine mares irruant, & vaga caleſcant libidine. Vn-
de impurum & maleuolum & fraudulentum animal
aduerſario & circumſcriptori generis humani, fallaciſ-
ſimóque, & impuritatis auctori conferendum putatur.
Clamauit ergo perdix, qui à perdendo nomen accepit,
ſatanas ille, qui Latinè contrarius dicitur. Clamauit Geneſ. 3.
in Eua primùm, clamauit in Cain, clamauit in Pharao- & 4.
ne, Dathan, Abiron, Core, clamauit in Iudæis, quan- Exod. 5.
do petierunt ſibi fieri deos, cùm Moyſes legem Num. 16.
acciperet. Clamauit iterum, quando de Saluatore di- Exod. 32.
xerunt: *Crucifigatur, crucifigatur*, &: *ſanguis eius ſuper nos,* Matt. 27.
& ſuper filios noſtros. Clamauit quando ſibi regem fieri 1. Reg. 8.
poſtulauerunt, vt recederent a Domino Deo rege. Cla-
mauit in omni vano & perfido. His vocibus congre-
gauit ſibi populos, quos non creauerat. Deus enim ho-
minem ad imaginem ſuam fecit, & diabolus ſibi homi- Geneſ. 1.
nem vocis ſuæ fraude ſociauerat. Congregauit ſibi na-
tionum populos, faciens diuitias non cum iudicio. Vn-
de in prouerbio eſt de diuite auaro: Quia perdix iſte con-
gregat diuitias non cum iudicio. At vero meus Ieſus,
quaſi iudex bonus cum iudicio omnia agit, qui venit, Eſai. 63.
ſicut ſcriptum eſt, dicens: *ego loquor iuſtitiam & iudicium
ſalutaris.* Ea igitur gratia deprædatus eſt perdicem il-
lum diabolum, abſtulit ei malè congregatas diuitias
multitudinis, reuocauit ab errore animas gentium, men-
téſque nationum demum. Et quia diaboli voce
deceptos ſciebat, & ipſe vt vincula nexúſque veteris
erroris ſolueret, clamauit primùm in Abel, cuius cla- Geneſ. 4.
mauit vox ſanguinis. Clamauit in Moyſe, cui dixit: Exod. 14.
Quid clamas ad me? Clamauit in Ieſu Naue: clamauit Ioſue 1.
in Dauid, qui ait: *Clamaui ad te, ſalua me*, clamauit in Pſal. 118.
omnibus prophetis. Vnde & ad Eſaiam dicit: *Clama*, & Eſai. 40.
ille ait: *Quid clamabo?* Clamauit in Salomone, con-
uocans cum altiſſima prædicatione ad ſapientiam: *Ve-* Prou. 9.
*nite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſ-
cui vobis.* Clamauit etiam in corpore ſuo, ſicut ſca- Habac. 2.
rabæus in ligno. Clamauit vt inſidiatorem falleret & Mat. 27.
circumueniret, dicens: *Deus Deus meus quare me de-
reliquiſti?* Clamauit vt diſpoliaret, reſpondens latro- Luc. 23.
ni: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Ita-
que vbi clamauit Ieſus, continuò perdix ille à congre-
gans in dimidio dierum ſuorum derelictus eſt. Vnde
& quidam naturæ perdicis etiam iſtud aptandum pu-
tarunt, eo quòd aliena diripiat oua, & foueat ſuo cor-
pore; atque hac ſua fraude partus alienos ſtudeat ac-

quirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculom, habent G enim & volatilia ſuas artes) vbi illud aduerterit cuius aut ſingula oua direpta, aut cubile fuerit inuaſum ſollicitata, ſoboles errore ſimilitudinis, ſpeciei ſimulatione decepta, etſi infirmior viribus, induit ſe atque armat verſutia, & cùm labor omnis impenſus nutrimentorum edocantem exhauſerit, atque adoleſcere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tuba prolem aduocat. Quæ naturali quodam auditu excitata agnoſcit parentem, & ſimulantem deſerit. Ita cùm vult congregare quæ non peperit, amittit quos nutriendos putauit. Non ſuperfluo igitur & Ieſus clamauit, vt quia totius mundi populus voce perdicis, blanditiis, arte, ſpecie deceptus ab auctore proprio deuiauerat, lubricàs artes ſequutus, veri parentis voce reuocatus fallacem relinqueret, atque in dimidio dierum eius fraudulentum desereret, id eſt ante huius finem sæculi, cui nos eripuit Dominus Ieſus, ad vitam æternam vocauit. (Galat. 1.) Itaque nunc mortui mundo, viuimus Deo. (Rom. 6.) Cùm igitur perdix iſte penitus à falſis filiis derelictus fuerit, tunc erit ſtultus ille quem elegit Deus, & ſapientem confudit, ſaluus: quoniam quæ ſtulta ſunt mundi, (1. Cor. 1.) elegit Deus. Ideo ſi quis videtur ſapiens eſſe in hoc ſæculo, (1. Cor. 3.) ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Vale fili, & nos dilige, vt facis, quoniam nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN CAP. XIII. DANIELIS PROPHETÆ SERMONES DVO.

Danielis Cap. XIII.

ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ei Ioachim: & accepit vxorem nominen Suſannam, filiã Helchiæ, pulchrã valde, & timentem Dominum: & parentes eius iuſti, & docuerunt filiam ſuam ſecundùm legem Moyſi. Et erat Ioachim diues valde, erat ipſi hortus vicinus domui eius: & ad eum congregabantur Iudæi, eò quòd eſſet ipſe honorabilior omnibus. Et deſignati ſunt duo ſeniores ex populo iudices in anno illo, de quibus loquutus eſt Dominus: Quia egreſſa eſt iniquitas ex Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur gubernare populum. Iſti expectabant in domo Ioachim, & veniebant ad I eos omnes litigantes. Et factum eſt quando recedebat populus medio die, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in horto viri ſui. Et videbant eam duo ſeniores quotidie ingredientem & deambulantem, & facti ſunt in concupiſcentia eius: & peruerterunt ſuum ſenſum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non reſpicerent in cælum: neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Et erant ambo compũ- K cti circa eam, & non annunciauerunt adinuicem dolorem ſuum, quia erubeſcebant annuntiare concupiſcentiam ſuam, quòd volebant commiſceri ei. Et obſeruabant diligenter quotidie videre illam. Et dixit alter ad alterum: Eamus in domum, quia prãdij hora eſt. Et egreſſi diſceſſerunt adinuicem, & reuerſi venerũt in idipſum: & ſciſcitantes adinuicem cauſam, confeſſi ſunt adinuicem concupiſcẽtiam ſuam: & tunc communiter conſtituerunt tempus quando ipſam poſſint inuenire ſolam. L Et factum eſt cùm obſeruarent ipſi diem aptũ, ingreſſa eſt Suſanna ſicut heri & tertia die cum duabus ſolis puellis, & deſiderauit lauari in horto, quia æſtus erat: & non erat vllus ibi præterquam duo ſeniores abſconditi, & obſeruantes eã. Et dixit puellis ſuis: Afferte iam mihi oleũ & ſmigma, & oſtia horti claudite, vt lauer. Et fecerũt ſicut dixit: & clauſerũt oſtia horti, & egreſſæ ſunt per obliquas portas, vt H afferent præcepta eis: & non viderunt ſeniores, quia erant abſconditi. Et factum eſt vt egreſſæ ſunt puellę ſurrexerunt duo ſeniores, & accurrerunt ei, & dixerunt: Ecce oſtia horti clauſa ſunt, & nemo videt nos, & in concupiſcentia tui ſumus: ideo concumbe nobiſcum, & eſto nobiſcum, alioqui teſtificabimur cõtra te, quia erat tecum iuuenis, & propterea emiſiſti puellas à te. Et ingemuit Suſanna, & ait: Anguſtiæ mihi vndique, ſiue enim hoc fecero, mors mihi eſt: ſiue non fecero, non effugiam manus veſtras, eligibilius mihi eſt non facientẽ incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini. Et exclamauit voce magna Suſanna: clamauerunt autem & duo ſeniores aduerſus eam, & currens vnus aperuit portas, vt autem audierunt clamorem in horto qui ex domo, inſilierunt per obliquam portam, vt viderent id quod acciderat ei. Quando autem dixerunt ſeniores verba ſua, erubuerunt ſerui valde, quia vnquam non dictus eſt ſermo talis de Suſanna. Et factum eſt die craſtina, vt conuenit populus ad virum eius Ioachim, venerunt duo ſeniores pleni iniqua cogitatione contra Suſannam, vt interficeẽt eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Suſannã filiam Helchię, quę eſt vxor Ioachim. Illi autem miſerunt. Et venit ipſa, & parentes eius, & filij eius, & omnes cognati eius. At Suſanna erat delicata valde, & pulchra ſpecie. At iniqui iuſſerunt diſcooperiri eã (erat enim cooperta) vt ſatiarẽtur pulchritudine eius. Flebant autem qui ab ea, & omnes videntes eam. Surgentes autem duo preſbyteri in medio populi, poſuerunt manus ſuper caput eius. Illa autem flens reſpexit in cælum, quia erat cor eius confidens in Domino. Dixerunt autem ſeniores. Deambulantibus nobis in horto ſolis, ingreſſa eſt hęc cũ duabus ancillis, & clauſit oſtia horti, & dimiſit ancillas: & venit ad eam iuuenis qui erat abſconditus, & concubuit cum ea. Nos autem exiſtentes in angulo horti, videntes iniquitatem cucurrimus ad eos: & vi-

dentes commixtos eos, illius quidem non potuimus compotes fieri, eo quod præualuit ipſe ſuper nos, & aperiens oſtia exiliuit: hanc autẽ apprehendentes interrogauimus quis erat iuuenis, & non voluit annuntiare nobis, hęc teſtificamur. Et credidit eis multitudo quaſi ſenioribus populi & iudicibus, & condemnauerunt eam vt moreretur. Exclamauit autẽ voce magna Suſanna, & dixit: Deus æterne, abſconditorum cognitor, qui ſcis omnia antequam fiant ea, tu ſcis quia mendaciter contra me teſtificati ſunt: & ecce morior nõ faciens quidquam quorum iſti malignati ſunt contra me. Ex exaudiuit Deus vocem eius: & adducta ea vt periret, ſuſcitauit Deus ſpiritum ſanctum pueri iunioris, cui nomen Daniel: & clamauit voce magna: Mundus ego ſum à ſanguine huius. Conuerſus eſt autem omnis populus ad eum, & dixerunt: Quis ſermo iſte quem tu loquutus es? Ille autem ſtans in medio eorum, dixit. Sic fatui filii Iſrael, non iudicantes, neque certum cognoſcentes, condemnatis filiã Iſrael. Reuertimini ad iudicium: falſa enim iſti teſtificati ſunt contra eam. Et reuerſus eſt omnis populus cum feſtinatione, & dixerunt ei ſeniores: Veni ſede in medio noſtrum, & annuntia nobis: quia tibi dedit Deus honorem ſeniorũ. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Vt autem ſeparati ſunt vnus ab vno, vocauit vnũ eorum, & dixit ei: Inueterate dierum malorũ nunc venerunt peccata tua quæ faciebas priùs iudicans iudicia iniuſta, & quidem innocentes condemnans, dimittens autem noxios dicente Domino: Innocentem & iuſtum non interficies. [Exod. 23.] Nunc ergo hanc ſi vidiſti, dic ſub qua arbore vidiſti eos conuerſantes adinuicem? At ille dixit: Sub ſchino. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in tuum caput: iam enim angelus Dei accipiens ſententiã à Deo, ſcindet te medium. Et amouens eum iuſſit adducere alterum, & dixit ei. Semen Chanaan, & non Iuda, pulchritudo decepit te, & concupiſcentia peruertit cor tuũ. Sic faciebatis filiabus Iſrael, & illę timentes conuerſabantur vobis, ſed non filia Iuda ſuſtinuit iniquitatẽ veſtram. Nunc ergo dic mihi ſub qua arbore deprehendiſti eos conuerſantes adinuicem? Ille autem dixit: Sub prino. Dixit autẽ ei Daniel: Rectè mentitus es & tu in tuũ caput: manet enim angelus Dei gladiũ habens, vt ſecet te medium, vt interficiat vos. Et exclamauit omnis ſynagoga voce magna, & benedixerunt Deo qui ſaluat ſperantes in eũ. Et ſurrexerũt in duos ſeniores, quia conuicerat eos Daniel ex ore ſuo falſum teſtimonium dixiſſe & fecerunt eis ſicut malignati ſunt proximo, vt facerent ſecundùm legem Moyſi: interfecerunt eos: & ſaluatus eſt ſanguis innoxius in die illa. Helchias autẽ & vxor eius laudauerunt Deum ſuper filia ſua Suſanna cum Ioachim viro ſuo, & cognatis omnibus, quia non eſt inuenta in ea turpis res. Et Daniel factus eſt magnus in conſpectu populi à die illa & vltra. Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſes regnum eius.

Sermo primus.

[a] MIrum forſitan videatur vobis fratres, cur Dominus apud præſidem Pilatum à principibus Sacerdotum accuſetur, & taceat, nec nequiorum eorum ſua reſponſione conuincat, cùm vtique ingeſtam accuſationem non niſi refellere ſoleat ſubſecuta defenſio. [b] Mirum, inquam, ſit, fratres, quòd arguatur Saluator, & taceat. Taciturnitas enim interdum pro conſenſu habetur. Videtur namque confirmare quod obiicitur, cùm non vult reſpondere quod quæritur. Accuſationem ergo ſuam Dominus tacendo confirmat. Non planè accuſationem ſuam tacendo confirmat, ſed deſpicit non refellendo. Bene enim tacet, qui defenſione non indiget. Ambiat defendi, qui meruit ſuperari: feſtinet loqui, qui timet vinci. Chriſtus autem cùm condemnatur, ſuperat: cùm iudicatur, vincit, ſicut ait Propheta: *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.* Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium erat ple- [Pſalm. 50.] [C] na victoria? Vincit enim cùm iudicatur Chriſtus, quia ſic innocens approbatur. Vnde ait Pilatus: *Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti.* Melior eſt igitur cauſa quæ non defenditur & probatur, plenior iuſtitia eſt quæ non verbis adſtruitur, [Matt. 27.] ſed veritate fulcitur. Taceat lingua in bono negotio, quia & malas cauſas obtinere conſueuit. Nolo ſic defendi iuſtitiam, ſicut ſolet iniquitas excuſari. Quod vincit Chriſtus, non orationis eſt, ſed virtutis. [1. Cor. 1.] Scit enim Saluator, qui eſt ſapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo non reſpondendo ſuperaret, atque ideo cauſam ſuam mauult comprobare quam dicere. Quæ enim res illum compelleret ad loquendum, cùm [D] ſilentium ſatis ſufficeret ad vincendum? Sed fortaſſe metus eum cogeret, ne ſalutem perderet, niſi quod ipſa erat tota cauſa victoriæ. Suam enim ſalutem perdidit, vt ſalutem omnium lucraretur. In ſe vinci maluit, vt victor eſſet in cunctis. Sed quid de Chriſto loquar? Suſanna mulier apud inimicos ſuos tacuit, & vicit. Non enim apud Danielem iudicem verborum ſe ratione defendit, non patrocinii ſermone tutata eſt: ſed in ſancta fœmina tacente lingua pro ea caſtitas loquebatur. Caſtitas enim Suſannæ adfuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiſo. Ibi enim pudori eius conſuluit, hic ſaluti. Ibi ne macularetur pudicitia, hîc ne innocentia damnaretur. Caſtitas ergo Suſannæ & ſenio- [E] res impudicos conuincit in paradiſo, & in iudicio falſos accuſatores obtruit: bisque victrix reos facit teſtimonii quos reos fecerat adulterii, atque tandem iudicem meretur caſtitas Danielem puerum iuniorem necdum pubeſcentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia conſequitur, cùm iudicem virginem promeretur. Secura enim eſt de victoria caſtitas, cui eſt iudicatura virginitas. Pudicitiæ autem cauſam niſi vir pudicus audire non debuit. Talem enim arbitrum meretur caſtimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Suſannæ negotio, cùm eam falſis accuſationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem: *Mun-* [F] *dus ego ſum à ſanguine eius.* Quo dicto peccantis populi reuocauit errorem. Hac ergo voce circa Suſannam Daniel vtitur, qua circa Dominum vſus eſt & Pilatus. Ait enim Pilatus: *Mundus ego ſum à ſanguine huius iuſti.* Eadem igitur ſententia ſoluitur pudicitia, qua eſt abſoluta iuſtitia: ſed Daniel melius quàm Pilatus. Ille enim pudicum ſanguinem non condemnat, [Matt. 27.] ſed liberat: hic autem iuſtum ſanguinem confitetur, & tradit. Quid enim profuit teſtimonium perhibuiſſe innocentiæ, & velut reum addixiſſe nequitiæ: niſi, quod grauius peccatum eſt, vnum eundemque & pronuntiare iuſtum, & tradere quaſi criminoſum? Ipſe enim iniquitatis ſuæ teſtis eſt, qui ore abſoluit, & corde

condemnat. Lauerit licet manus ſuas Pilatus, tamen ſua facta non diluit: & quamuis abſtergere ſe putauerit iuſti ſanguinem de ſuis membris, eodem tamen ſanguine manus eius tenetur infecta. Ipſe enim occidit Chriſtum, qui eum tradidit occidendum. Iudex enim conſtans & bonus, ne ſanguinem innocentis addiceret, nec inuidiæ cedere debuit, nec timori. Daniel ergo melius quàm Pilatus. Ille peccantis populi reuocauit errorem, hic autem furentis ſynagogæ ſacrilegium confirmauit.

Sermo Secundus.

ANte dies proſecuti ſumus ſanctæ Suſannæ iudicium ſimile admodum fuiſſe iudicio Saluatoris, & iiſdem criminationibus laboraſſe memoratæ caſtitatem fœminæ, quibus Chriſti laborauit integritas. *Ioan. 19.* Similiter enim perſecutores in Suſanna paſſa eſt pudicitia, ſicut, & in Chriſto paſſa eſt iuſtitia. Illa enim dum in adulterio conuincit presbyteros, ipſa tanquam adultera retinetur: hic dum in ſacrilegio arguit Phariſæos, ipſe tanquam ſacrilegus accuſatur. Quod quidem ſacrilegium in Phariſæis maius adulterium vocari poteſt. Grauius eſt enim religionis adulterium, quàm corporis, & plus eſt integritatem diuinitatis lædere, quàm integritatem hominis violare. Condamnatur ergo Suſanna, condemnatur & Dominus. Illa, quia caſtitatem corporis tuebatur: hic quia religionis caſtimoniam defendebat. Similis igitur erat in vtroque cauſa iudicii, niſi quod meliore vſa eſt iudice Suſanna quàm Dominus. Hanc enim præſes iudicat, hanc propheta. Hunc audit vir qui Phariſæorum ſeditionibus terrebatur, hanc audit puer qui ſancto ſpiritu replebatur. Iſte quod ſentit, conſtanter pronuntiat: ille quod pronuntiat, non defendit. Suſannæ enim iudex quam abſoluit, & liberat: Domini cognitor quem abſoluit, damnat & tradit. Simile ergo fuit pene per omnia Suſannæ, Dominique iudicium, ſiquidem nec accuſatio in iis fuerit ipſa diſſimilis. Suſannam enim ſeniores deferunt, Dominum Iudas accuſat. Illam doctores ſui, hunc diſcipulus proprius criminatur. Suſannam, inquam, pſeudopresbyteri arguunt, prodit pſeudoepiſcopus Saluatorem. Epiſcopus enim & Iudas fuit, ſicut *Pſal. 108.* ait Propheta de eodem, dicens: *Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter.* Sed nec locus, fratres, in *Act. 1.* vtraque cauſa videtur eſſe diſſimilis. Suſanna enim in viri paradiſo ab accuſatoribus circumuenitur, Dominus in hortuli paradiſo à traditoribus circumdatur. Illa

G ibi inſidiatores patitur, iſte hic ſuſtinet proditorem. Videamus autem exitum vtriuſque iudicii. *Ioan. 18.* Suſannæ accuſatores tanquam falſi teſtes prophetica ſententia feriuntur, & eiuſdem criminis puniuntur rei, cuius damnare innocentis ſanguinem geſtiebant. Domini autem traditorem non inuenio à iudice eſſe damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus: ſed quod eſt grauius, ſe ipſe condemnat, & ceſſante iudice propria ſententia condemnatur. Quem enim alter iudicat, poteſt vt cumque eſſe excuſabilis: reus autem ſine excuſatione eſt, qui conſcientiæ ſuæ iudicio condemnatur. Quem alter iudicat, poteſt quando que à ſuo iudice ſpe-

H rare indulgentiam: qui ſeipſe iudicat, à quo indulgentiam poſtulabit? Referens enim Iudas Dominici ſanguinis pretium, ait Iudæis: *Peccaui, quod tradiderim ſanguinem iuſtum.* *Matt. 27.* Magnum igitur Dominicæ innocentiæ teſtimonium eſt, dum accuſator eius & confitetur de ſcelere, & reus eſt de mercede. Dum enim miſer refudit venditionis pretium, putat ſe facinoris ſui ſoluere poſſe contractum. Sed nec iſte abſoluitur. Dum enim auctor venditionis ſuæ reus eſt, conſtat iſtos ſceleratum cum ſacrilego iniiſſe contractum. Sua ergo ſententia Iu-

I das proditor condemnatur. Mirum fortè ſit vobis quod non eum populus iudicauerit, non præſes addixerit. Hoc ſacrilegi ſolet eſſe iudicium, vt impietatem ſuam ipſe dũ recordatur, & puniat: ſcelus ſuum dum recognoſcit, & vindicet. Omnium enim ſupergreditur ſententias, qui à ſua conſcientia, ſua ſententia condemnatur. Hoc inquam ſacrilegi ſolet eſſe iudicium, vt conſcius facti ipſe ſe damnet, ſicut ait Apoſtolus Paulus de hæretico, di- *Tit. 3.* cens: *Hæreticum hominem poſt primam correptionem deuita, ſciens quia peruerſus eſt huiuſmodi, & delinquit proprio iudicio condemnatus.* Ipſe enim ſe damnat hæreticus, cum de Eccleſia ipſe ſe proiicit, & de cœtu ſanctorum nullo repellente recedit. Ipſe enim oſtendit quid mereatur à *Conc. Nic. 1. Can. 5.* cunctis, qui ſuo iudicio ſeparatur à cunctis. Ipſe, in-

K quam, ſe damnat hæreticus, quia cùm omnes criminoſi, epiſcopi ſententia proiiciantur de conſortio Chriſtiano, hæreticus cunctorum vota præueniens, ſententia ſuæ voluntatis abiicitur. Tali ergo hæreticus, quali & Iudas pœna damnatur: vt idem ſui & reus ſit ſceleris, & iudex vltionis. Tali, inquam, hæreticus, quaſi & Iudas pœna damnatur: nec immeritò, quia Dominum quem ille vendidit, iſte blaſphemat: quem ille perſecutoribus tradidit, quotidie iſte perſequitur. Perſequitur enim hæreticus Dominum, cùm diuinitatem ei derogat, & aſſerit creaturam . . . . .

S. AMBROSII SERMONVM IN CAP. XIII. DANIELIS PROPHETÆ FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN CAP. III. ET IV. IONÆ PROPHETÆ ENARRATIONES.

Ionæ Cap. III.

ET factus eſt ſermo Domini ad Ionam ſecundò, dicens: Surge, & vade in Niniuẽ ciuitatem magnã, & prędica in ea ſecundùm prædicationẽ priorem, quã ego loquutus ſum ad te. Et ſurrexit Ionas, & abiit in Niniuẽ, ſicut loquutus eſt Dominus. At Niniue ciuitas magna Deo quaſi itineris vię dierũ triũ. Et cœpit Ionas ingredi in ciuitatẽ quaſi itinere diei vnius & prædicauit, & dixit: Et adhuc tres dies & Ni-

L niue ſubuertetur. Et crediderũt viri Niniue Deo & prędicauerunt ieiuniũ, & veſtiti ſunt ſaccis à magno eorum vſque ad paruum ipſorum. Et appropinquauit ſermo ad regẽ Niniue: & ſurrexit rex de throno ſuo, & abſtulit ſtolam ſuã à ſeipſo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere: & prædicatũ eſt in Niniue à rege & ab omnibus magnatibus eius, dicẽs: Homines, & pecora, boues & oues nõ guſtent neque paſcantur,

&aquam non bibant. Et cooperti ſunt ſaccis A
homines & pecora, & clamauerunt ad Deum
vehementer. Et reuerſus eſt vnuſquiſque de
via ſua mala, & iniquitate quę erat in mani-
bus eorum, dicentes: Quis ſi ſcit pœnitentiam
aget Deus, & reuertetur ab ira furoris ſui &
non peręamus? Et vidit Deus opera eorum,
quoniam reuerſi ſunt à viis ſuis malis, & egit
pœnitentiam Deus ſuper malitia, quam lo-
quutus eſt vt faceret eis, & non fecit.

Ionæ Cap. IV.

ET contriſtatus eſt Ionas triſtitia grandi, & B
confuſus eſt, & orauit ad Dominum, & ait:
O Domine nonne iſti ſermones mei ſunt, ad-
huc exiſtente me in terra mea? Propterea
prę̨ueni fugere in Tharſis, quia cognoui quòd
miſericors & miſerator ſis, patiens & multæ
miſericordiæ & agens pœnitentiã ſuper mali-
tiis. Et nunc dominator Domine tolle animã
meam a me, quia bonum mori me magis quã
viuere. Et dixit Dominus ad Ionam: Si vehe-
mẽnter contriſtatùs es tu? Et egreſſus eſt Io- C
nas ex ciuitate, & ſedit contra Orientẽ, & fe-
cit ſibi tabernaculũ, & ſedit ſub eo in vmbra,
donec videret quid erit ciuitati. Et pręcepit
Dominus Deus cucurbitæ, & aſcendit ſuper
caput Ionæ, vt obumbraret eum, & protege-
ret eum à malis ſuis. Et lætatus eſt Ionas ſuper
cucurbita gaudio magno. Et præcepit Deus
vermi matutino in craſtinum, & percuſſit cu-
curbitam, & areſacta eſt. Et factũ eſt cùm ori-
retur ſol, & pręcepit Deus ſpiritui ardoris, vrẽ-
ti, & percuſſit ſol ſuper caput Ionæ, & angu- D
ſtiabatur, & relinquebatur anima ſua & dixit:
bonũ mihi mori quàm viuere. Et dixit Domi-
nus ad Ionam: Si valde contriſtatus es tu ſuper
cucurbitã? Et ait: Valde contriſtatus ſum ego
vſque ad mortẽ. Et dixit Dominus: Tu peper-
ciſti ſuper cucurbita, pro qua non laboraſti ſu-
per ea, neq; enutriſti eam, quæ ſub nocte na-
ta eſt, & ſub nocte periit: ego autem non parcã
ſuper Niniue ciuitate magna, in qua habitant
plures quam duodecim decem millia virorũ, E
qui non cognouerunt dexteram ſuam, neque
ſiniſtram, & iumenta multa.

Enaratio prima.

Niniuitæ ieiunio & aliis pœnitentiæ operibus comminatam Dei euaſerunt iram, & eius ſunt miſericordiam conſecuti: quorum exemplo ad diuinam nobis comparandam clementiam ſerio prouocamur.

LEGIMVS in recitata Ionæ prophetæ I
lectione, quod cùm Niniuæ ciuitati
ſubuerſio diuinitus immineret, & iux-
ta ſententiã Dei, deſtruendi illã tem-
pus ingrueret, conſiſtentes in ea aliud
non habuiſſe præſidium, niſi vt abie-
ctis crapuloſis epulis, ieiunia continuata ſuſciperent, &
diuitiarũ ambitione ſepoſita, humilitate ſe paupertatis
induerent: ſcilicet vt exinde remedium perciperent, vn-
de his perditio contingebat: hoc eſt, vt iram diuinitatis
quam luxuriando prouocarant, abſtinendo lenirent:
& offenſam quam in eos ſuperbia contraxerat, humili-
tas mitigaret. Legitur enim: *Et ſurrexit de throno ſuo, & abſtulit ſtolam ſuam à ſeipſo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in ci-
nere.* In illa ergo tribulatione ipſe rex depoſita imperia-
li purpura, regali ambitione ſubmota, membra ſua ci-
licio præcinxit, atque in ſacco & cinere ſe diebus ac no-
ctibus volutauit. Sapiens itaque rex, qui ſciret quemad-
modum aduerſa ſibi ſuperare deberet. Hoſtes enim vir-
tute ſuperabat, Deum autem humilitate vincebat. Sa-
piens planè rex, qui intelligeret quibus armis vteretur
pro temporis qualitate. Cùm enim inſidiãtur illi homi-
nes, apprehendit arma bellica: cùm iraſcitur ei Deus,
corripit arma iuſtitiæ. Sapiens inquam rex, qui pro ſalu-
te ciuium peccatorem ſe magis confitetur eſſe quàm re-
gem. Obliuiſcitur enim ſe regem eſſe, vbi Deum regem
omnium pertimeſcit: nec potentiæ ſuæ meminit, vbi
potentiam diuinitatis agnoſcit. Obliuiſcitur ergo ſe re-
gem eſſe dum proiicit purpuram, dum diadema deponit;
cilicio autem veſtitur & ſacco, ieiuniis perſeuerat, ora-
tionibus immoratur. Mira res. dum ſe regem homi-
num eſſe non meminit, rex incipit eſſe iuſtitiæ. Religio-
ſus igitur princeps non perdidit imperium, ſed mutauit.
Principatum enim ante militaris diſciplinæ tenuit, nunc
cæleſtium diſciplinarum obtinet principatum. Non in-
quam perdidit imperium, quia ſiue ferro ſiue iuſtitiã
pro ciuium ſalute primus inuigilat. *Et prædicatum eſt in Niniue à rege, & ab omnibus magnatibus eius, dicens, Homines, & iumenta, boues & oues non guſtent neque paſcantur, & aquam non bibant.* Primus planè inuigilat, quia vt tota ci-
uitas ieiunaret, famem ſibi rex primus indixit: & ſolus
omnium cauſa prior cœpit eſurire quàm miles. Neceſſe
enim erat vt qui potentior cunctis fuerat, deuotior fieret
vniuerſis. Exemplo ergo ſuo præparat religionis exerci-
tum, non armis, ſed ſola deuotione munitum: iubet
omnem ſexum, omnẽ ætatem a diurnis epulis abſtinere.
Additur religioſo exercitui numerus, cùm in tali deuo-
tione etiam infantia militare compellitur. Inquit enim,
A magno eorum vſque ad paruum ipſorum. Pietas enim eſſe
creditur in tali cauſa, paruulis quoque cibi ſubſtantiam
denegare. Non enim ſufficiebat ad placandum Deũ pec-
cantium ſatisfactio, niſi ſeniorum quoque peccata par-
uulorum innocentia deploraret, & fletibus alienis deli-
cta ſua iuuentus ablueret. Iſta autem, fratres, omnia in 1. Cor. 10.
commotionem noſtri facta eſſe nemo eſt qui neſciat,
vt quotienſcumque tribulationibus perurgemur, ad hęc
præſidia concurramus: vt puta aduerſarius imminet,
inimicus in promptu eſt, ieiunemus, vt vincamus. So-
lent quidẽ homines quotieſcumque neceſſitatem arduã
nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij cauſſa deſti-
nare legatos. Nos, quod eſt melius, legationem ad Deũ
per ieiunia deſtinemus ab ipſo imploremus auxilia, ad
ipſum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium
enim Niniuitæ non aliunde rogando petierunt, ſed de
ſuis ieiunando viſceribus exegerunt. Cur enim petat ab
altero, qui intra ſe poteſt inuenire quod quærat? Quantò
enim Deo viciniores fuerimus, tantò aduerſarij noſtri à
nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos
nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: *Ecce qui elongant ſeſe a te, peribunt.* Quod ſi à Deo longè qui ſunt, peribunt: Pſal. 72.
vtique qui ſunt proximi, ſaluabuntur. Aliter ergo pro-
ximi Deo eſſe non poſſumus, niſi ad eum ieiuniis & ora-
tionibus & eleemoſynis propinquemus. Deus enim ipſe
ſemper miſericors, ieiunus & ſanctus eſt. Atque ideo
qui vult proximus Deo eſſe, debet imitari hoc eſſe quod
eſt Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciui-
tas ieiunauit. Bene dixi, tota: non ſolùm enim ſenes,
iuuenes & infantes, ſed etiam pecora legimus ieiunaſſe.
Mira res! ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati
conditio non conſtringit. Vnde & uos, fratres, tempo-
rum anguſtias ſuſtinentes, omnes pariter ieiunare de-
bemus, & miſericordiam Dei cunctorum abſtinentia
deplorare. Nam quale ſit, hoc Chriſtianum pro ſalute
ſua non facere, quod pecora pro hominum ſalute fece-
runt? niſi quod ſtolidior pecore eſt qui indicto pro ſe à
ſacerdote ieiunio non ieiunat. Nonne enim pecus eſt
qui non intelligit quid illi immineat, quid incumbat? Et
pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia:
Tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod

cernis? Deſperationis enim genus eſt, tunc te manducare cùm abſtinere debeas: tunc gaudere, cum debeas deplorare. De hac deſperatione Apoſtolus dicit, quod à nobis auertat Deus: *Manducemus & bibamus: cras enim moriemur.* Ieiunemus ergo fratres ſine intermiſſione, vt hoſtes noſtros orationibus & abſtinentia ſuperare poſſimus, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. G

1. Cor. 15.

Enarratio altera.

Diximus anteriore Dominico Natiuitatis in tribulatione poſitos diuinitatis miſericordiam per abſtinentiam meruiſſe, & ciuitatem ſuam de periculo ieiunijs liberaſſe. Dicitur enim: *Et vidit Deus opera eorum, quoniam reuerſi ſunt à vijs ſuis malis: & egit pœnitentiam Deus ſuper malitia quam locutus eſt vt faceret eis, & non fecit.* Tantæ fuerunt Niniuitæ ſapientiæ, vt non alienis ſe præſidijs defenderent, ſed propria deuotione ſaluarent. Nam non ſtatim deſperauerunt de ſalute ſua, quia audierunt à Propheta cum ciuitatis ſe mœnibus ſubuertendos: ſed quantò proximum annuntiabatur excidium, tanto magis religioſis actibus armabantur: nec reliquerunt euertendam ciuitatem ſuam, ſed in ea potius permanſerunt, ſapientes ſcilicet, vt quæ ciuium vexabatur peccatis ciuium orationibus ſaluaretur: & cui perditionem mala conuerſatio intulerat, ei ſalutem deuotio religioſa conferret. Iuſtum enim erat vt quos ſuerat paſſa peccatores, eoſdem haberet proprios defenſores. Ciuitati enim non niſi propter ciuium peccata infertur excidium. Deſine ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriam? Si vis ſaluus eſſe, tua potius peccata ſubterfuge. Si tu peccare deſieris, victus eſt inimicus. Dicit ad Abraham ſcriptura diuina per decem iuſtos patriam poſſe ſaluari. Igitur ſi iuſti ſunt qui ſaluam faciunt patriam, vtique iniuſti ſunt qui relinquunt. Et ſi illi propter præſentiam ſuam conſequuntur gratiam: neceſſe eſt vt iſti propter deſolationem mereantur offenſam. Iniuſtus plane & impius eſt filius, qui periclitantem deſerit matrem. Mater enim quodammodo dulcis eſt patria, quæ te genuit, quæ H I

Gen. 18.

te nutriuit, quæ vt fugere poſſis diuitem te fecit. Nam ſi non tibi ſupereſſet ſumptus copioſa ſubſtantia, fugæ præſidium non haberes: atque ideo auaritia ductus, dum metuis diuitias tuas perdere, impius in matrem eſſe non dubitas. Vnde intelligimus plus te pecuniæ tuæ conſulere quam ſaluti. Dic mihi ô bone ciuis, cur fugere diſponis? cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortaſſe metuis. Da veniam, non intelligis, neſcis quòd hæc eſt prima captiuitas, patriam non videre, & quod grauius eſt omni malo hoſtili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid ſceleris admiſerit, huiuſmodi pœna damnari, vt pellatur patria, regionibus incognitis relegetur. Hoc igitur malum propria tibi prouides voluntate, quod ſolet ſupplicii cauſa damnatus excipere. Sed ponamus te forti eſſe animo, & æquanimiter tolerare poſſe peregrinationis iniuriam. Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus es? nonne cùm loqui cœperis, obiicietur tibi? Vnde iſte exul, vnde iſte fugitiuus aduenit? Num & noſtram ciuitatem opprimere nititur, ſicut patriam ſuam preſſit? Ita autem aporiaberis, ita conturbaberis, vt libertati tuæ metuens, verearis ne ingenuitatis tuæ ibi non inuenias aſſertorem. Mihi crede, in aliena patria tanta auditurus es, quanta in tua patria aliis ſæpe dixiſti. Illud autem nolo dicere, quod quamuis diues ſis in patria tua, quamuis copioſis opibus perfruaris, ſtatim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dicit ergo Deus ad Abraham, per decem iuſtos ciuitatem poſſe ſaluari. Malè igitur de te ſentis, popule Chriſtiane, ſi in tanto cœtu noſtro ad ſaluandam ciuitatem decem iuſtos eſſe non credis. Dum enim deſeris patriam, profiteris non ea eſſe dignos, quorum meritis liberetur. At ego vereor ne omnibus in ea iuſtis relictis, tu ſolus qui deſeris, inueniaris iniuſtus. Sed nolo de decem iuſtorum numero te perturbes: legimus etiam quod de Sodomitarum excidio meritis ſuis Lot ſolus liberauerit Segor ciuitatem: quod magis valuerit ad ſaluandum vnius gratia quam ad euertendum peccata multorum. Exeunti enim illi de Sodomis, hoſpitii cauſa Segor parua conceditur. Quod ſi iuſto hoſpitii donatur ciuitas, quantò magis iuſto patria conceditur.

Geneſ. 19.

S. AMBROSII IN IONAM PROPHETAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN MICHÆAM PROPHETAM OBSERRVATIONES.

Michaea Cap. I.

ET factum eſt verbum Domini ad Michæam Moraſtithem in diebus Ioathan & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, de quibus vidit de Samaria & de Hieruſalem. Audite populi omnes ſermones, attendat terra & omnes qui in ea, & erit Dominus Deus in vobis teſtimoniũ, Dominus ex domo ſancta ſua. Quia ecce Dominus egreditur de loco ſuo, & deſcendet, & aſcẽdet ſuper excelſa terræ: & cõmouebuntur montes ſubter eum, & valles tabeſcent ſicut tabeſcit cera à facie ignis, & ſicut aqua profluens in deſcenſu. Propter impietatẽ Iacob omnia hęc, & propter peccatũ domus Iſraël. Quę impietas Iacob, nõne tu Samaria? & quod peccatũ domus Iuda, nonne Hieruſalẽ? Et ponam Samariam in pomorũ cuſtodiam agri, & in plantationem vineę: & detrahã in voraginẽ lapides eius, & fundamenta eius reuelabo: & cuncta ſculptilia eius euertent, & omnes mercedes eius comburent igni, & cuncta idola eius ponam in perditionem: quia ex merce- K L

dibus fornicationis congregauit, & ex mercedibus fornicariæ deſtruxit. Propter hoc planget & lugebit, ibit diſcalciata & nuda, faciet planctum quaſi draconum, & luctum quaſi filiarum Sirenum: quia obtinuit plaga eius, quia venit vſque ad Iudam, tetigit vſque ad portam populi mei in Hieruſalem. Qui in Geth non magnificemini, & qui in Bachim non reædificetis de domo deriſus terram: aſpergite deriſum veſtrum habitantes bene ciuitates eius. Non eſt egreſſa habitatrix Sænan, plangite domum quæ eſt iuxtà eam, accipiet ex vobis plagam doloris. Quis cœpit in bona quæ habitat in doloribus? quia deſcenderunt mala à Domino in portis Hieruſalem, ſonitus curruum & equitantium habitans Lachis, princeps peccati es filiæ Sion, quia in te inuentæ ſunt impietates Iſraël, ideo dabit emiſſarios vſque ad hereditatem Geth: domus vanæ fruſtra fuerunt regibus Iſraël, donec heredes addu-

cant tibi, habitans Lachis hereditas tua. Vſque ad Odolam veniet gloria filiæ Iſraël. Decaluare & tondere ſuper filios delicatos tuos: dilata caluitium tuum ſicut aquila, quoniam captiui ducti ſunt ex te.

Cap. II.

FActi ſunt cogitantes labores, & operantes mala in cubilibus ſuis, & ſimul cum die conſummabant ea, quia non leuauerunt ad Dominum manus ſuas: & deſiderabant agros, & diripiebant pupillos, & domum eius, virum & hereditatem eius. Propterea hęc dicit Dominus: Ecce ego cogito ſuper tribum iſtam mala, de quibus non auferatis colla veſtra, & & non ambuletis erecti, quia tempus malum eſt. In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & plangetur planctus in cantico dicentium: Miſeria vaſtati ſumus; pars populi demenſa eſt funiculo, & non erat qui prohiberet eam, vt auerteret illum. Agri noſtri diuiſi ſunt, propter hoc non erit mittens funiculũ in hereditate in Eccleſia Domini. Neflecte lachrymis, neque plorent ſuper his. Non abiiciet opprobriũ, qui dicit: Dominus Iacob prouocauit ſpiritum Domini, ſi hæ adinuentiones eius ſunt: nonne ſermones eius boni cum eo, & recti ambulauerũt? Et priùs populus meus reſtitit in inimicitiam contra pacem eius, pellem eius excoriauerunt, vt auferrent ſpem, contritionem belli. Duces populi mei proiicientur de domibus deliciarũ ſuarũ: propter malas adinuẽtiones ſuas eiecti ſunt. Propinquate mõtibus æternis, ſurge & ambula, quia nõ eſt tibi ipſi requies propter immunditiã. Corrupti eſtis corruptione, fugiſtis nemine perſequẽte. Spiritus ſtatuit mendaciũ, ſtillauit ibi in vinũ & inebrietatem, & erit tibi de ſtilla populi huius. Congregatus congregabitur Iacob, cum omnibus ſuſcipiens ſuſcipiam ipſos reliquos domus Iſraël, in idipſum ponam auerſionem eorum ſicut oues in tribulatione, quaſi gregẽ in medio cubilis ſui, exilient ex hominibus. Aſcende per diuiſionem ante faciem eorum. Dimiſerunt & pertranſierunt portam, & egreſſi ſunt per eam, & exiuit rex eorum ante faciem eorum, & Dominus dux erit eorum.

Cap. III.

ET dicet: Audit iam principatus Iacob, & reliqui domus Iſraël: nonne vobis eſt ſcire iudicium? exoſi bona, & quærentes mala: diripientes pelles eorum ab eis, & carnes eorum ab oſſibus eorum: ſicut deuorauerunt carnes populi mei, & pelles eorum excoriauerunt ab eis, & oſſa eorum confregerunt, & diuiſerunt ſicut carnes in lebetem, & ſicut carnem in ollam? Sic clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos: & auertet faciem ab eis in tempore illo, eo quod impiè egerunt in adinuentionibus ſuis. Hæc dicit Dominus ſuper prophetas qui ſeducunt populũ meum, qui mordent in dentibus ſuis, & qui prædicant ſuper eos pacem, & non eſt data in ore eorum, ſanctificauerunt ſuper eum prælium. Propterea nox vobis erit de viſione, & tenebræ vobis ſunt ex diuinatione: & occũbet ſol ſuper prophetas, & contenebreſcet ſuper eos dies: & confundentur qui vident ſomnia, & confundentur arioli & maledicent eis omnes, quia non eſt qui exaudiat eos. Niſi ergo impleuero fortitudinem in ſpiritu Domini, & iudicium & potentiam, vt annuntiem Iacob impietates ſuas, & Iſrael peccata ſua. Audite iam hæc duces domus Iacob, & reliqui domus Iſrael qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis: qui ædificatis Sion in ſanguinibus & Hieruſalem in iniquitatibus. Duces eius cum muneribus iudicauerunt, & ſacerdotes eius cum mercede reſponderunt, & prophetæ eius cum argento diuinabant, & ſuper Dominum requieſcebant, dicentes: Nonne Dominus in nobis eſt? non venient ſuper nos mala. Idcirco propter vos Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem vt pomorũ cuſtodia erit, & mons domus in locum ſalus.

Cap. IV.

ET erit in nouiſſimo dierũ manifeſtus mons domus Domini, Præparatus ſuper verticẽ montium, & eleuabitur ſuper colles: & feſtinabunt ad eum populi, & ibunt gẽtes multę, & dicent: Venite aſcendamus ad montẽ Domini, & ad Domum Dei Iacob: & oſtendent nobis viã ſuã, & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbũ Domini de Hieruſalem. Et iudicabit inter populos multos, & arguet gentes fortes vſque in longinquum. Et concident gladios ſuos in aratra, & haſtas ſuas in falces: & non vltra tollet gens contra gentes gladium, & nequaquam dicent vltra belligetare. Et requieſcet vnuſquiſq; ſub vite ſua, & vnuſquiſq; ſub ficu ſua. & non erit qui exterreat: quia os Domini omnipotẽtis loquutũ eſt hæc. Quia omnes populi ibunt, vnuſquiſque viam ſuam: nos autem ibimus in nomine Domini Dei noſtri in æternũ & vltra. In die illa, dicit Dominus, congregabo eam quę contrita eſt, & quę eiecta eſt, ſuſcipiam, & quos ceperam. Et ponam contritam in reliquias & repulſam in gentem fortem: & regnabit Dominus ſuper eos in monte Sion, ex nunc & vſque in ſæculum. Et tu turris gregis ſqualliди, filia Sion, ad te veniet, & ingredietur principatus primus, regnum de Babylone filiæ Hieruſalẽ. Et nunc vt quid cognouiſti mala? nunquid rex non erat tibi? aut conſiliũ tuum periit? Cur comprehenderunt te dolores parturientis? Dole, & viriliter age filia Sion quaſi pariens: quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & venies vſque ad Babylonem. inde liberabit te, & inde redimet te Dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum. Et nunc cõgregatæ ſunt ſuper te gentes multæ dicentes. Exultabimus, & videant in Sion oculi noſtri. Ipſi autem non cognouerunt cogitationes Domini, & non intellexerunt conſilium eius: quia congregauit eos vt manipulos areæ. Surge, & mole eos filia Sion:

quia cornua tua ponam ferrea & vngulas tuas
ponam æneas: & minues populos multos, &
conſecrabis Domino multitudinem eorum,
& robur eorum Domino vniuerſæ terræ.

Cap. V.

NVnc obſtruetur filia obſtructione, angu-
ſtiam poſuit ſuper nos, in virga percu-
tient ſuper maxillam tribus Iſraël. Et tu Beth-
leem domus Ephrata, minima es vt ſis in mil-
libus Iuda, ex te mihi ingredietur vt ſit in
principem in Iſraël, & egreſſus eius ab initio
à diebus ſæculi. Propterea dabit eos vſque ad
tempus parientis pariter, & reliqui fratrum
eorum reuertentur ad filios Iſrael. Et ſtabit, &
paſcet in fortitudine Domini, & in gloria no-
minis Domini Dei ſui erunt, quia nunc ma-
gnificabitur vſque ad terminos terræ. Et hæc
erit pax, quando Aſſyrius venerit ſuper terrã
noſtram, & cùm aſcenderit ſuper regionem
noſtram: & conſurgent ſuper eum ſeptem pa-
ſtores, & octo morſus hominum. Et paſcent
Aſur in gladio, & terrã Nẽbrod in fouea eius,
& liberabit de Aſur, cùm venerit ſuper terrã
veſtram, & cùm aſcendet ſuper terminos ve-
ſtros, Erit reliquum Iacob in medio populorũ
multorũ, quaſi ros à Domino cadens, & quaſi
agni ſuper gramen, vt non congregetur quiſ-
quam, neque ſubſiſtat in filiis hominum. Et
erunt reliquiæ Iacob in gentibus, in medio
populorum multorum, quaſi leo in iumentis K
in ſaltu, & quaſi catulus leonis in gregibus pe-
corum. Quemadmodum cùm pertranſierit, &
diuidens rapiat, & non ſit qui eruat, & eleua-
bitur manus tua ſuper eos qui tribulant te, &
omnes inimici tui perdentur. Et erit in illa
die, dicit Dominus, interficiam equos tuos de
medio tui, & comprimam quadrigas tuas, &
ſubuertam ciuitates terræ tuę, & auferam om-
nes munitiones tuas: & auferam venefica tua
de manibus tuis, & qui loquantur non erunt
tibi. Et diſperdam ſculptilia tua, & ſtatuas
tuas de medio tui, & non vltrà adorabis opera
manuum tuarum. Et ſuccidam lucos tuos de
medio tui, & demoliar ciuitates tuas: & fa-
ciam in ira & in furore vltionem in gentibus,
pro eo quod non audierunt.

Cap. VI.

AVdite iam quæ Dominus dixit: Surge,
iudicare apud montes, & exaudiant col-
les vocem tuam. Audite populi iudicium Do-
mini, & valles fundamenta terræ: quia iudi-
cium Domino aduerſus populum ſuum, &
cum Iſrael iudicabitur. Popule meus quid fe-
ci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? reſ-
ponde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti,
& de domo ſeruitutis redemi te, miſi ante fa-
ciem tuam Moyſen & Aaron & Mariam? Po-
pule meus recordare rogo, quid cogitauit ad-
uerſum te Balac rex Moab: & quid ei reſpon-
dit Balaam filius Beor de Sethenis vſque ad
Galgal, vt cognoſceretur iuſtitia Domini. In
quo apprehendam Dominum, ſuſcipiam
G Deum meum excelſum? Si apprehendam
eum in holocauſtis in vitulis anniculis, ſi ſuſ-
cipiet Dominus in milibus arietum, aut in
decem millibus caprarum pinguium? Si de-
dero primogenita mea pro peccato meo, fru-
ctum ventris mei pro impietate animæ meæ?
Renuntiatum eſt tibi homo quid ſit bonum:
aut quid Dominus exquirit à te, niſi vt facias
iudicium, & diligas miſericordiam: & para-
tus ſis ire cum Deo tuo? Vox Domini ciuita-
H ti clamabitur, & ſaluabit timentes nomen
eius. Audi tribus, & quis ornabit ciuitatem?
Numquid ignis & domus iniqui theſauri-
zans theſauros iniquos, & cum iniuria ini-
qua? Si iuſtificabitur in ſtatera iniquus, & in
ſacculo pondera doli: de quibus diuitias im-
pietatis impleuerunt habitantes eam, loquuti
ſunt mendacia, & lingua eorum exaltata eſt in
ore eorum: & ego cruciaui te perditione pro-
pter peccata tua. Tu comedes, & non ſatura-
I beris & eiiciam te in temetipſam. Et appre-
hendes, & non ſaluabis: & quoſcumque ſalua-
ueris, in gladium tradentur. Tu ſeminabis, &
non metes: tu premes oleum, & non vngeris
oleo: & vinum, & non bibes. Et diſſipabun-
tur legitima populi mei, & omnia opera do-
mus Achab, & ambulauiſti in conſiliis eorum,
vt traderẽ te in perditionẽ, & habitantes eam
in ſibilũ: & opprobria populorum accipietis.

Cap. VII.

VAe mihi, quia factus ſum ſicut qui col-
ligit ſtipulã in meſſe, & ſicut racemum
in vindemia, cùm non ſit botrus ad comeden-
dum primitiua. Væ mihi anima, quia periit
timor à terra, & corrigens in omnibus non
eſt: omnes in ſanguine iudicantes, vnuſquiſ-
que proximum ſuum tribulat tribulatione, in
malum manus ſuas parantes. Princeps poſtu-
lat, & iudex pacifica verba loquutus eſt, deſi-
derium animæ ſuæ eſt: & ego auferam bona
L eorum, quaſi tinea comedens, & ambulans
ſuper regulam. Væ, vltiones tuæ venerunt,
nunc erunt fletus eorũ. Nolite credere in ami-
cis, neq; ſperetis in ducibus, & ab ea quæ cu-
bat tecum caue, vt non eredas aliquid ei. Quia
filius contumeliam facit patri, filia ſurget ad-
uerſùs matrem ſuam, nurus contra ſocrum
ſuam. Inimici omnes viri qui in domo eius.
Ego autem ad Dominum meum aſpiciam, ex-
pectabo in Domino ſalutari meo, exaudiet me
M Deus meus. Noli ſuper gaudere mihi inimica
mea, quia cecidi, ſed reſurgam: quia ſi ſedero
in tenebris, Dominus illuminabit me. Irã Do-
mini ſuſtinebo, quia peccaui ei, donec iuſtifi-
cet ipſe cauſam ſuam, faciet iudicium meum,
educet me ad lucem, vt videã iuſtitiam eius.
Et videbit inimica mea, & operietur confu-
ſione quę nunc dicit ad me. Vbi eſt Dominus
Deus tuus? Oculi mei videbunt eam, nunc
erit in conculcationẽ ſicut lutum in viis tuis.
Dies liturę lateris deletio tua, & depellet legiti-
ma dies illa: & vrbes tuæ venient in cõcluſio-
nem, & in diuiſionẽ Aſſyriorum, & ciuitates
tuę munitæ in diuiſionẽ. A Tyro vſque ad nu-

men,& à mari vſq; ad mare,& à monte vſque ad montem:& erit terra in diſſipationem cum eis habitantibus eam, propter fructus adinuẽtionum eorum. Paſcet populum tuum in virga tua,oues hereditatis tuç habitantes per ſemetipſos in ſaltu, in medio Carmeli paſcentur Baſanitin & Galaaditin, ſicut dies ſæculi. Et ſecundùm dies egreſſionis tuæ de terra Ægypti oſtendam eis mirabilia: videbunt gentes, & confundentur in omni fortitudine ſua: imponent manus ſuper os ſuum, aures eorum obſurdeſcent: lingent puluerem ſicut ſerpentes qui trahunt terrã, turbabuntur in clauſura ſua, ſuper Domino Deo noſtro formidabunt, & timebunt à te. Quis Deus ſicut tu, auferens peccata, & transferens impietates his qui reliqui ſunt hereditatis eius? Non conſtituit in teſtimoniũ iram ſuam, quia volens miſericordiam eſt: ipſe reuertetur, & miſerebitur noſtri, demerget iniquitates noſtras: & proiicientur in profunda maris omnia peccata noſtra. Dabit veritatẽ Iacob, miſericordiam Abraham, ſicut iurauit patribus noſtris iuxta dies priores.

Obſeruatio prima.

Anima quomodo à recto labatur tramite, quo proceſſu priſtinum reparet, ad eúmque reuertatur gradum, quove in eo perſeueret, edocetur.

Ad Horontianum.

AMBROSIVS Horontiano. Prophetæ quidem congregationem gentium, atque Eccleſiæ annuntiarunt ædificationem futuram, ſed tamen quia in Eccleſia non ſolùm fortium animarum iugis profectus, verumetiam infirmorum lapſus, & rurſus conuerſio eſt, ideo poſſumus ex propheticis libris colligere quemadmodum aut præclara illa & fortis anima ſine vlla gradiatur offenſione, aut infirmior *Cant. 3. & 8.* labatur, aut lapſa reparet ac reformet gradũ. Itaque ſicut in Canticis canticorũ beatæ illius animæ continuos proceſſus legimus, ita in Michæa, de quo nobis prophetæ ſermo exortus eſt, conſideremus lapſæ conuerſionem. *Mich. 5.* Non enim otioſè te mouit: *Et tu Bethleem domus Ephrata.* *Matth. 2.* quod dictum eſt ab hoc propheta. Quomodo enim poteſt domus furoris eſſe, vbi Chriſtus natus eſt? Hoc enim exprimunt locorum vocabula, ſed illuſtrant operationum myſteria. *Mich. 1.* Ac primùm conſideremus quid interpretationis in Latino habeat Michæas. Significat autem, quis à Deo: vel, vt alibi inuenimus, quis iſte, Moraſthi *Matt. 11.* filius, heres. Quis autem heres, niſi filius Dei qui ait: *Omnia* *Rom. 8.* *mihi tradita ſunt à patre?* Et cùm ipſi eſſet heres, nos eſſe voluit coheredes. Merito, quis iſte, non è populo vnus *Mich. 1.* ſed electus ad gratiam Dei in quo loquitur Spiritus ſanctus, qui prophetare cœpit *in diebus Ioathan & Achaz & Ezechiæ regum Iuda.* Quo ordine ſignificatur viſionis profectus. A malis enim regibus ad boni regis peruenit tempora. Et ideo quoniam anima afflicta ſub malis antè laborabat regibus, quem proceſſum conuerſionis ſuæ habeat, conſiderandum videtur. Deſtructa erat quaſi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via tranſeuntium, *Mich. 4.* & incurſus paſſionum, luxuriæ deliciis reſoluta ac con*Eſaia 5.*trita erat, ac relegata à facie Domini. *Turris eius ſqualida erat*, quæ poſita eſt (vt in Eſaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squalet etenim turris, quando vi*Apoc. 1.*tis areſcit, & ouis ſua errat. Regrediente autem vitis viriditate, vel oue reſplẽdet. Nihil enim ſqualidius iniquitate, nihil ſplendidius iuſtitia. Ad hanc turrim reuocatur ouis, quando anima reuocatur a lapſu, & in illa oue Chriſti regnum redit, quod eſt initium: quia ipſe eſt initium

A & finis, vel initium ſalutis: ſed tamen corripitur priùs, eo quòd tam grauiter errauerit, & dicitur ei: *Nunc vt quid cognouiſti mala? numquid rex non erat tibi?* *Mich. 4.* Hoc eſt, habebas regem qui te tegeret & tueretur, deuiare à iuſtitiæ tramite non debuiſti, relinquere vias Domini, qui tibi ra*Ibidem.*tionabiles ſenſus impartiuit. *Aut conſilium tuum periit?* *Ibidem.* quaſi dicat: Vbi ſunt cogitationes tuæ, vbi conſilia, quibus præuidere iniuſtitiam, propulſare iniquitates inſitu *Pſal. 7.* tibi vigore potuiſti? *Cur comprehenderunt te dolores parturientis*, *Pſal. 37.* vt parturires iniquitates, & pareres iniuſtitias? *Luc. 13.* Nullus enim maior eſt dolor, quã is qui peccati mucrone vulnerat conſcientiam: neque vllum grauius eſt onus quàm peccatorum ſarcina, & pondus flagitiorum. B Deprimit animam, curuat vſque ad terrã, ne ſe erigere poſſit. Grauia ſiſi, grauia nimis delictorum pondera. Deniq; illa in Euangelio mulier quç curuata erat, ſpeciẽ prætendens animæ laborantis, a Chriſto potuit ſolo erigi. Huic ergo animæ dicitur: *Viriliter age, & dole filia Sion vt parturiens.* *Mich. 4.* Dolores enim parturientis tribulationem operan*Rom. 5.*tur, tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit in æternum. Simul egeritur atque excluditur omne quod aduerſum eſt bonis moribus, ne reſidentia eius fruteſcant ſemina, at*Mich. 4.*que in nouos iterum germineat partus. *Cornua tua ponam ferrea, & vngulas tuas ponam æneas.* Non otioſè dantur ei cornua & vngulæ, vt conterat omnes manipulos areæ, C ſicut vitulus Libani. Niſi enim manipuli contriti fuerint, paleæ ventilatæ, fructus apparere interiores & abſolui nequeunt. Comminuit igitur atque excutit priùs anima proficiens paſſionum ſuperflua, vt fructus ſuos demonſtrare poſſit in ipſa ſegete. Quæcũque aduerſa ſunt quæ partus impediant bonos, hæc priùs extirpanda ſunt, ne his fructifera internecentur animæ ſata. Tunc etiam illud proſpicit prouidus animæ conſultor, vt concludat eam in voluptatibus ſuis, atq; intercludat eius cupiditates, ne in iis delectetur. Vtiles enim ſunt correptiones *Prou. 23.* parentis, qui non parcit virgæ, vt obedientem præceptis *Prou. 13.* ſalutaribus præſtet animam filij ſui. Virga enim viſitat, D ſicut legimus: Viſitabo in virga iniquitates eorũ. *Pſal. 88.* Itaque qui virga maxillam percutit Iſraeliticæ animæ, erudit *Mich. 5.* eam ad diſciplinam patientiæ Dominica correptione. *Hebr. 12.* Nemo enim deſperare debet quicumque corripitur atque arguitur. Qui enim diligit filium, corripit. *Eccleſ. 30.* Nemo de remedio diffidat. Ecce tibi vbi domus furorem videntis erat, ibi domus panis eſt: vbi crudelitas, ibi pietas: vbi pœna innocentium, ibi vniuerſorum redemptio, ſicut *Matt. 2.* ſcriptum eſt: *Et tu Bethleem domus Ephrata, non es minima inter principes Iuda, ex te enim exibit princeps in Iſrael.* Bethleẽ domus panis eſt. Ephrata domus furorem videntis. *Luc. 2.* Hoc habet interpretatio iſtorum nominũ. In Bethleem natus eſt de Maria Chriſtus, eadem autem Bethleem quæ E*Ioan. 6.*phrata. E In domo igitur furoris generatus eſt Chriſtus, & ideo iam non domus furoris, ſed domus panis, quia pa*Matt. 2.*nem recepit eum qui deſcendit de cælo. *Hier. 31.* Domus autem furorem videntis Ephrata, quia illic Herodes dum Chriſtum requirit, perimi ſtatuit infantulos: vnde vox in Ra*Pſal. 131.*ma audita eſt Rachel plorantis filios ſuos. Sed iam nemo timeat, quia requies illa quam quærebat Dauid, audita eſt in Ephrata, inuenta eſt in campis ſiluæ. *Luc. 1.* Tunc adhuc *Geneſ. 35.* ſiluæ erat nationũ congregatio: ſed poſteaquam in Chriſtum credidit, fructuoſa facta eſt, quia benedicti ventris fructũ recepit. Mortua eſt ergo Rachel parturiens, quia iam tunc quaſi patriarchæ vxor furorem Herodis videF bat, qui nec minuſculæ ætati pepercit. Simul quia in Ephrata peperit Beniamin ſpecie ſuperiorem, myſterio poſteriorem, Paulum ſcilicet, qui antequã generaretur, non minimos dolores matri præſtitit, cuius filios perſequebatur. Et illic mortua & ſepulta eſt, vt nos commortui & conſepulti cum Chriſto in Eccleſia reſurgamus. Inde enim alia interpretatione, vel fœcundata, vel *Act. 9.* repleta fructibus, Ephrata ſignificatur. *1. Tim. 1.* Hic tamen, id eſt, in libro prophetico inuenimus ὀλιγοστὸς εἶ, id eſt, in paucioribus es. In Matthæo autem: *Et tu Bethleem* *Mich. 5.* *domus Iuda non es in paucioribus.* *Matth. 2.* Ibi domus Iuda, hic domus Ephrata: in quo verborum diſcrepantia, non ſen*Matt. 7.*ſuum eſt. Nam & Iudæ interior vidit furorem, & exte-

rior pertulit. Et in paucioribus eſt, quia pauci ſunt qui
intrant in domum panis per anguſtam viam. Et non eſt
in paucioribus, id eſt, de proficienobus, quæ Chriſtum
non agnouit. Nec minima eſt, quæ eſt domus benedi-
ctionis, & diuinæ gratiæ receptaculum, & in eo minima
cui is qui aliquid confert Chriſto, videtur deferre. Et qui
appetit Eccleſiam, Chriſtum appetit. In quouis minimo
enim Chriſtus aut læditur aut honoratur, ſecundùm
Matt.25. quod ipſe ait: *Quod enim vni horum minimorum feciſtis, mi-*
hi feciſtis. Ipſam autem Bethleem eſſe quæ eſt Ephrata,
Gene.35. docet lectio Geneſis, vbi ait: *Mortua eſt autem Rachel, &*
ſepulta eſt in via Ephrata, ipſa eſt Bethleem. In via ſepulta
eſt ſancta Rachel, quæ typus fuit Eccleſiæ, vt tranſeun-
Pſal.128. tes dicant: *Benedictio Domini ſuper vos: & venientes venient*
Pſal.125. *in exultatione.* Omnis itaque anima quæ recipit panem
Ioan.6. illum deſcendentem è cælo, domus panis eſt, hoc eſt pa-
Pſal.103. nis Chriſti, quæ habitantis in ſe panis cæleſtis firmamen-
to alitur, & corde confirmatur. Vnde & Paulus ait: *Om-*
1.Cor.10. *nes* enim *vnus panis ſumus.* Omnis anima fidelis Bethleem
eſt, ſicut Hieruſalem dicitur, quæ pacem & tranquilli-
Hebr.12. tatem habet ſuperioris Hieruſalem quæ in cælo eſt. Ve-
Ioan.6. rus panis eſt qui fractus & comminutus ſaoat vniuerſos.
Quinta autem edioo habet, Domus panis. Beth enim
domus eſt, leem panis dicitur. De aliorum editionibus
Iudic.19. propter perfidiam Iudaicam, ne ipſi ſe redarguerent, vel
ab ipſis prætermiſſum putamus, vel ſublatum ab aliis. De
Iuda quoque tribu eſſe Bethleem docet lectio in Iudicũ
libro quia vir ille Leuita accepit ſibi concubinam de Be-
Mich.5. thleem Iuda, & irata eſt ei concubina eius, & rediit in do-
2.Cor.6. mum patris ſui in Bethleem Iuda. *Et egreſſus eius ab initio à*
diebus ſæculi. Egreſſus itaq; Chriſtus à diebus ſæculi (tunc
Pſal.18. enim nobis incipit ſæculũ, quando dies ſalutis) & egreſ-
ſus ad currendam viam, dedit Iſraël *vſque ad tempus parien-*
Mich.5. *tis*, cui aduenit Chriſtus, aduenit fœcũditas, aduenit par-
tus, ſicut aduenit Eccleſiæ, quæ peperit plures quàm quę
filios habebat: & peperit ſeptem, id eſt legiones, tran-
1.Reg.2. quillos, pacificos. Incipit ergo concipere anima, & for-
Mich.5. mari in ea Chriſtus, quæ receperit aduentum eius, & pa-
Pſal.36. ſcitur in diuitiis eius, vt nihil ei deſit, vt videntes etiam
Pſal.25. eam aliæ animæ reuertantur ad viam ſalutis, *& erit ei pax*,
Mich.5. ſed non poteſt probari niſi tentationibus. Tunc enim pax
eius æſtimabitur & tranquillitas, cùm excluſerit vanas
cogitationes vel compreſſerit, cùm motus omnes edo-
muerit paſſionum inſurgentium, cùm increbuerint an-
Rom.8. guſtiæ, perſecutio, fames, periculum, gladius. Tunc *erit*
(inquit) *pax*: quia in his omnibus ſuperamus propter
eum qui nos dilexit, quoniam confidimus in eo, quod
neque mors neque quiduis tentationum nos ab eius di-
uellat charitate & ſeparet. Tunc ergo dabit tentationes,
vt iuſti probentur. Et Dominus quidem dat tentationes
ea voluntate, vt neminem decipi velit. Sed quia pleriq;
1.Cor.11. vincuntur infirmi tentationibus, qui fortes ſunt proban-
tur. Tunc illis *erit ros à Domino*, tunc requies: tunc erit ani-
ma iuſti ſicut *catulus leonis in gregibus pecorum*. Quod euan-
Mich.5. gelico exemplo ad Chriſtum referre non dubitauerim,
quia ipſe dixit: *Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui.*
Matt.13. Comprimentur enim quadrigæ eius, irrationabiles ſcili-
Mich.5. cet impetus & motus iſtius corporis: ſedabitur illud: *Fo-*
ris pugnæ, intus timores: ſed vbique, id eſt, intus & foris,
1.Cor.7. tranquillitas erit, & non erit qui reſpondeat & reſiſtat
bonæ voluntati, quia obedientia carnis ſublato pariete
Epheſ.2. maceriæ, cùm fuerint vtraque vnum, omnes abolebit
diſcordias. Si qua autem anima infirma, ſicut ille ſecun-
dùm carnem Iſraël, titubauerit, & ab illa Chriſti charita-
te perſecutionibus turbata ſe aliquantulum ſepararit,
Mich.6. corripitur atq; arguitur quaſi infida, quaſi ingrata, quaſi
incredula, quæ liberata à vanitatibus ſæculi, in eas reſpi-
ciendo reciderit, à qua non munera, non taurorum ſa-
crificia, ſed tantùmodo vt bonum cognoſceret, iuſtitiam
faceret, poſtulatum eſt. *Renunciatum eſt* (inquit) *tibi homo*
Ibidem. *quid ſit bonum, aut quid Dominus exquirat à te, niſi vt facias iu-*
dicium, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Deo tuo.
Sed quia non ſeruauit hæc illa infirmior anima, ideo Do-
Mich.7. minus ait: *Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in*
meſſe, & ſicut racemum in vindemia. Audiens ergo hęc Pro-
pheta in quo loquebatur Deus, ait ad illam animam: *Væ*

G *mihi anima, quia periit timor à terra.* Vel ſi ipſe Dominus di- *Ibidem.*
cit, miſeratus futuras pro peccatis vltiones, atque pro
noſtris erroribus ingemiſcens. Audiens hæc anima, quia
ſeminum ſuorum fructus non colliget, nullũ meſſe amiſ-
ſa firmamentum inueniet ſui, premet oliuam, & vnctio-
nem lætitiæ non habebit, neque bibet vinum iucundita-
tis. Cognoſcens etiam in operibus carnis omnia plena
ſanguinis, plena circumſcriptionis, fraudum, fallaciæ, fi-
cta officia pietatis, compoſitas ſimulationes, & inimicos
ſibi omnes qui in domo ſunt, ideóq; ad proximi ſibi cor-
poris motus cauendos, qui ſunt graues animæ noſtrę ad-
uerſarij, conuertitur, & de Deo ſperare incipit, & intelli-
gens verè inimicam ſibi carnem exiſtere, ait ad eam: *No-* *Ibidem.*
H *li ſupergaudere mihi inimica mea; quia cecidi, ſed reſurgam: quia*
ſi ſedero in tenebris, Dominus illuminabit me. Conſiderans *Mich.7.*
etiam inſultare ſibi aliquam poteſtatem quæ reſiſtebat
ſibi ne meliorem ſequeretur viam, & inequitare quod *1.Cor.15.*
tradita eſſet in interitum carnis, vt diuerſis attereretur
malis, quæ vel à Domino propter peccatorum ſolutio- *Mich.7.*
nem decernerentur, vel ab iniquo propter inuidiã con-
uerſionis, vt ad ſe reuocaret afflictam, dicit adhuc: *Iram*
Domini ſuſtinebo: quia vel lapſam caſtigat, vel tibi pote-
ſtatem affligendi dedit: *quia peccaui ei*, ſuſtinebo tamen,
donec iuſtificet ipſe cauſam meam. Niſi enim confeſſa fuero, *Eſai.40.*
I & exuluero pretia iniquitatum mearum, non potero iu- *Mich.7.*
ſtificari. Cùm autem fuero iuſtificata, ſoluens duplicia
peccata, *Faciet iudicium meum*, deponens indignationem, *Ibidem.*
quia ſaoſfactum ſententiæ eſt. *Educet me ad lucem, vt vi-*
deam iuſtitiam eius, & aſpiciã delectationem eius. *Videbit*
hoc lumen recõciliationis meæ *inimica mea*, id eſt diaboli
nequitia, *& operietur confuſione, qua nunc dicit: Vbi eſt Domi-*
nus Deus tuus? Videbit in me miſericordiam eius, videbit
pietatem eius. Et ideo non audiamus eam quando ſumus
in aduerſis aliquibus ſæculi, cùm aut dolor corporis eſt,
aut filiorum amiſſio, vel cæterarum neceſſitudinum, non
audiamus inquam dicentem: *Vbi eſt Dominus Deus tuus?*
K Tunc enim tentationes cauendæ ſunt, cùm grauis viget
dolor, tunc animam ægram auertere ſtudet. Ergo anima
quæ illum non audierit inſidiantem ſibi, videns poſtea
mirabilia Dei, videns ſeio cælo, diabolum autem ſicut
colubrũ reptantem in terreſtribus, gratulabitur dicens: *Ibidem.*
Quis Deus ſicut tu, auferens peccata, & transferens impietates? *Exod.15.*
Qui non fuiſti memor indignationis tuæ, ſed in mari
merſiſti iniquitates noſtras ſicut Ægyptium plumbum,
& rediſti ad miſericordiam voluntarius, quam gemino *Pſal.31.*
contuliſti munere, dimittens peccata, atque abſcondens,
ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Beati quorum remiſſæ ſunt ini-*
quitates, & quorum tecta ſunt peccata. Alia enim ſanguine
filij tui abluis, alia donas nobis, vt bonis operibus & cõ-
L feſſionibus noſtros errores tegamus. Quod ergo ait: *Au-* *Mich.7.*
ferens peccata, ad remiſſionem pertinet: quia penitus ea
tollit, ita vt non ſint, quorum memor non erit. Quod *Ibidem.*
verò ait: *Transferens impietates*, ad miſericordiam eo quod
confitentibus nobis lapſus noſtros, & obumbrantibus
eos bonæ operationis fructu, referantur in auctorem
culpæ, & peccati incentorem. Quid enim aliud agit qui
culpam fatetur, niſi vt aduerſantis nequitiæ ſpiritalis do-
lo ſe & malitia transductum probet? In eo itaque gratias
agit anima, iſta quia & aufert Dominus peccata, & trans-
fert iniquitates, & demergit in profundum maris. Quod
poteſt & ad baptiſmum referri, quo Ægyptius mergitur, *Exod.14.*
M Hebræus reſurgit: & quo altitudine ſapientiæ, & bono-
rum operum abundantia tegantur peccata ſuperiora,
per diuitias miſericordiæ Dei noſtri, qui memor promiſ-
ſionis ſuæ quam dederat Abrahæ, heredem eius animam
non eſt paſſus perire. Et illa quidem anima hoc reuoca- *2.Tim.1.*
tur modo. Tu autem fili, qui à primo flore pueritiæ
es heres Eccleſiæ, quæ te ſuſcepit & tenet, perſeue-
rato in propoſito, memor gratiæ Dei, & muneris quod
per impoſitionem ſuſcepiſti manuum mearum, vt & in
hoc gradu ſicut in miniſterio ſacro fidem tuam demon-
ſtres atque induſtriam, & expectes remunerationem
Domini Ieſu. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te
diligimus.

Obſeruatio altera.

Inchoatum de anima ſe reformante ſermonem proſequitur, & quemodo Chriſtus eam perſiceret, explicat.

Ad Horontianum.

AMBROSIVS Horontiano, Superiore epiſto-
la de ea anima ſermonem confecimus, quæ
Rom. 8. itineris ſui deuios aliquos habuerit anfra-
Rom. 11. ctus, vt vetus Iſrael ſecundùm carnem flu-
ctuans, quia & ipſe liberabitur per Domini noſtri Ieſu
Chriſti gratiam, cùm intrauerit plenitudo gentium, li-
cet iſta leuiore ab errore conuerſione ſeſe reformauerit.
Hac verò epiſtola de Eccleſiæ filia nobis ſermo ſit, quam
Dominus Ieſus quemadmodum primo ſuſceperit, eru-
Geneſ. 3. dierit, conſummauerit in ſuo Euangelio, conſideremus.
Suſcepit itaque eam primò tuendam in confuſione po-
ſitam (exul enim paradiſi vbi niſi in confuſione degeret
anima vniuſcuiuſque hominis:) deduxitque eam in Be-
thleem. Iam profectus ſuſceptæ animæ ſignificatur,
Matt. 2. quod aſcendit ad domum panis, in qua famem fidei &
ſterilitatem neſciat. De noſtrarum animarum genere &
Matt. 4. ordine loquor, quibus nos viuimus & mouemur, non de
Luc. 6. aliqua ſpecialiter. Non enim de proprietate & ſpecie ali-
Matt. 21. cuius, ſed de genere, vt dixi, animarum diſputandum pu-
tamus. Deſcendit in Ægyptum Chriſtus, patrocinium
Ioan. 11. & ductũ noſtræ animæ ferens, inde redit in Iudæam. Fuit
& 12. in deſerto, fuit in Capharnaum, fuit iuxta fines Zabulon
Ioan. 18. circa maritima, tranſiuit per ſata, fuit in Bethphage, fuit
& 19. in Ephrẽ, in Bethania, inde tranſiuit in paradiſum, vbi ſe
Geneſ. 3. capiendũ dedit, paſſus eſt in Golgotha. Omnes iſti pro-
Philip. 2. ceſſus animæ noſtræ ſunt, per quos exercita gratiam piæ
inſtitutionis inuenit. Nam poſteaquam excluſa de para-
Luc. 15. diſo conditio humana in Adam & Eua in caſtellum rele-
gata eſt, vagari cœpit huc atque illuc, errabunda circum-
Luc. 6. ferens veſtigia ſine vllo delectu. Sed tempore cõplacito
Matth. 4. ſibi exinaniuit ſe Dominus Ieſus, vt exulem in ſe ſuſcipe-
ret, & veteri reformaret gratiæ. Itaque inuentã recurſo
anfractu erroris reuocauit ad paradiſum, vt euangelicæ
lectionis docet aſſertio. Per ſata eam duxit, vt ieiunam
paſceret: primùm in deſerto, deinde in Capharnaum agri
non vrbis incolatu, deinde iuxta fines Zabulon, circa no-
cturna profluuia, id eſt, prophetarum obſcuriora ænig-
mata, vt diſceret prætendere ad fines gentium, quo om-
nes cõuenirent, nec timeret fluctus vitæ huius & procel-
las, quia habet Chriſtus naues Tharſis, intelligibiles ſci-
A licet, quæ percurrant mare, & ad templi conſtructionẽ Pſal. 47.
pias merces aduehant. In huiuſmodi nauibus nauigat 3. Reg. 5.
Chriſtus, & in puppe tanquam bonus gubernator tran-
quillo quieſcit mari. Commoto excitatur, & increpat Matth. 8.
ventos, vt ſuis tranquillitatem refundat. Tranſiens quo-
que ad gentes hanc animã liberat, quæ legis vinculis te-
nebatur, ne tranſiret ad nationũ conſortia. Venit in Be-
thaniã in locum obeditionis, ideo ibi mortuus ſuſcitatur.
Cùm enim ei ſubdita fuerit animæ, tunc iã non quaſi Ioan. 11.
mortua iacet in ſepulchro ſuo conditio humana, ſed re-
ſuſcitatur per gratiã Chriſti. Ibi etiam ſe pro Dei nomine
paſſioni dicit offerre. De loco obeditionis, vt Ioannes do- Ibidem.
B cet, in Ephrem ducitur, id eſt, ad bonorũ fructuũ fœcun-
ditatem, inde in Bethaniã reducitur, id eſt, obedientiam. Ioan. 12.
Semel enim quæ piæ ſubiectionis fructũ guſtauerit ſer-
uare eam, & in ea probari ſæpius nequaquam recuſat.
Vnde iam probata Hieroſolymam venit, digna quæ ſit Ibidem.
in templũ Dei, in qua Chriſtus habitaret. Deniq. ſedens
ſuper pullum aſinæ Dominus Ieſus cum gratulatione & Ibidem.
gaudio innocentis ſuſcipitur ætatis. Poſtea in paradiſo
verba vitæ æternæ docentur: Vnde etiã Dominus ſe per-
miſit capi, ſicut Ioãnes ſcribit Euangeliſta, ſignificans ani-
mam noſtrã, vel potius conditionem humanã ſolutis er- Ioan. 18.
roris vinculis eo vnde eiecta erat in Adam, per Chriſtum
regreſſam. Vnde & latroni illi confitenti dicitur: *Amen
C dico tibi, hodie mecũ eris in paradiſo.* Ille dixerat: *Memento mei
cùm veneris in regnum tuum*: Chriſtus non de regno reſpon- Luc. 23.
dit, ſed ad cauſam: Hodie mecũ eris in paradiſo, id eſt, re-
formandũ eſt ante quod amiſſum eſt, poſtea conferendũ
in quod augendũ eſt: vt per paradiſum ad regnum perue- Ibidem.
niatur, non per regnũ ad paradiſum. Seruatur diſcipulis
quod plus conferatur pro laboribus, ideoq; incolatum
promiſit, regnũ diſtulit. Itaque is qui ſub ictu mortis con-
uertitur, & confitetur Dominũ Ieſum, mereatur incola-
tum paradiſi: qui verò multo ante ſe exercuit, & Chriſto
militauit, acquiſiuit populorũ animas, pro Chriſto ſe ob-
tulit, habeat paratũ ſtipendiis ſuis Dei regnum cuius ſe re-
muneratione donatũ gaudeat. Ideóq; Petro dicitur: *Tibi
D dabo claues regni cælorum.* Ex latrocinio conuerſus requiem
habet, in apoſtolatũ probatus accepit poteſtatem. Hæc Matt. 16.
eſt anima euãgelica, hæc eſt de gentibus, hæc filia Eccle-
ſiæ, longè meliore curſu quàm illa ex Iudæa profecta, ad Luc. 23.
Dominum Ieſum & ad ſuperiora ſe bonis conſiliis & o-
peribus attollens, quam ſuſcepit in Golgotha Chriſtus,
vbi Adæ ſepulchrum, vt illum mortuum in ſua cruce re-
ſuſcitaret. Vbi ergo in Adam mors omnium, vbi in Chri- Ioan. 19.
ſto omnium reſurrectio. Vale fili, & nos dilige, quia nos 1. Cor. 15.
te diligimus.

S. AMBROSII IN MICHÆAM PROPHETAM OBSERVATIONVM FINIS

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN AGGÆVM PROPHETAM, OBSERVATIO.

Aggæi Cap. I.

IN ſecundo anno ſub Dario rege, in menſe
ſexto, vna menſis, factũ eſt verbum Domini
in manu Aggæi prophetę, dicens: Dic ad Zo-
robabel filiũ Salathiel de tribu Iuda, & ad Ie-
ſum filium Ioſedec ſacerdotem magnum di-
cens: Hæc dicit Dominus Deus exercituum:
dicens: Populus iſte dicit: Non venit tempus
ædificandi domum Domini. Et factũ eſt ver-
bum Domini in manu Aggæi prophetæ, di-
cens: Si tempus vobis eſt, vt habitetis in do-
mibus cælatis, at domus iſta deſerta eſt. Et
nunc hęc dicit Dominus exercituum: Ponite
corda veſtra in vias veſtras. Seminaſtis multa,
& intuliſtis pauca: comediſtis, & non in ſatu-
E ritatem: bibiſtis, & non in ebrietatem: operti
eſtis & non eſtis calefacti in ipſis, & mercedes
congregans, congregauit in ligamentum per-
tuſũ. Hęc dicit Dominus omnipotens: Poni-
te iam corda veſtra in vias veſtras, aſcẽdite in
montem, cædite ligna, & ædificate domum,
& complacebo in ea, & glorificabor, dicit Do-
minus. Reſpexiſtis in multa, & facta ſunt pau-
ca: & intuliſtis in domum, & exſufflauit illud.
Quam ob rem dicit Dominus exercituum, pro
F eo quod domus mea deſerta eſt, vos autem fe-
ſtinatis vnuſquiſque in domum ſuam: propter
hoc cęlũ non dabit rorẽ ſuum, nec terra dabit
germina ſua: & inducam gladiũ ſuper terram,

propter hoc cælũ non dabit rorem ſuum, nec
terra dabit germina ſua: & inducã gladiũ ſu-
per terram, & ſuper montes, ſuper triticum, &
ſuper vinum, & ſuper oleũ, & ſuper homines,
& ſuper iumenta: & ſuper omnes labores ma-
nuũ eorum. Et audiuit Zorobabel filius Sala-
thiel, & Ieſus filius Ioſedec ſacerdos magnus,
& omnes reliqui populi vocẽ Domini Dei ſui,
& verba Aggęi prophetę, ſicut miſit eum Do-
minus Deus eorũ ad eos: & timuerunt à facie
Domini: Et dixit Aggęus nuntius Domini in
nuntiis Domini: Dic populo, Ego ſum vobiſ-
cum, dicit Dominus. Et excitauit illis Domi-
nus ſpiritum Zorobabel filij Salathiel de tribu
Iuda, & ſpiritum Ieſu filij Ioſedec ſacerdotis
magni, & ſpiritum aliquorum populi: &
ingreſſi ſunt, & faciebant opera in domo Do-
mini exercituum Dei ſui.

Cap. II.

QVarta & vigeſima menſis ſexti, in ſecun-
do anno ſub Dario rege, ſeptimo menſe,
vna & vigeſima menſis, factũ eſt verbũ Domi-
ni in manu Aggęi prophetę, dicens: Dic iam
ad Zorobabel filiũ Salathiel de tribu Iuda, &
ad Ieſum filium Ioſedec ſacerdotem magnum
& ad omnes reliquos populi, dicens: Quis ex
vobis vidit domũ iſtam in gloria ſua quę ante?
& quomodo vos videtis ipſam nunc ſicut non
exiſtentem in conſpectu veſtro? Et nunc con-
fortare Zorobabel, dicit Dominus, & confor-
tare Ieſu fili Ioſedec ſacerdos magnus, & con-
fortetur omnis populus terræ, dicit Dominus
exercituũ, & facite: quoniam vobiſcum ſum,
dicit Dominus exercituũ. Verbum quod pe-
pigi vobiſcum cùm egrederemini vos de ter-
ra Ægypti, & ſpiritus meus ſtetit in medio ve-
ſtrũ. Confidite, quia hæc dicit Dominus exer-
cituũ: Adhuc ſemel ego mouebo cęlum & ter-
ram, & maria & deſertũ, & commouebo om-
nes gentes, & venient electa omniũ gentium:
& replebo domũ hanc gloria, dicit Dominus
exercituũ. Meum argentum, & meũ aurum, di-
cit Dominus exercituũ: quia magna erit glo-
ria domus iſtius nouiſſima ſuper primã, dicit
Dominus exercituũ: & in loco iſto dabo pacẽ,
dicit Dominus exercituũ. Quarta & vigeſima,
nono menſe, anno ſecundo ſub Dario, factus
eſt ſermo Domini ad Aggęum prophetam, di-
cens: Hæc dicit Dominus exercituũ: Interro-
ga ſacerdotes legem, dicens: Si ſumpſerit ho-
mo carnem ſanctã in ſummitate veſtimẽti ſui,
& tetigerit ſummitas veſtimenti eius panem,
aut coctionem, aut vinum, aut oleum, aut om-
nem cibum, ſi ſanctificabitur? Et reſponderunt
ſacerdotes, & dixerunt: Non. Et dixit Aggęus:
Si tetigerit pollutus in anima de omnibus his,
ſi contaminabitur? Et reſponderunt ſacerdo-
tes, & dixerunt: Contaminabitur. Et reſpondit
Aggęus, & dixit: Sic populus iſte, & ſic gẽs hęc
coram me, dicit Dominus: & ſic omnia opera
manuũ ſuarum: & quicũque appropinquaue-
rit tibi contaminabitur. Propter munera eorũ
matutina dolebunt à facie malitiarũ ſuarum,
& odio habebatis, qui in portis arguebant. Et
nunc ponite iam corda veſtra à die hac, & ſu-
prà, antequam poneretur lapis ſuper lapidem

G in tẽplo Domini: qui eratis quando mitteba-
tis in modium hordei viginti ſata, & facti ſunt
hordei decẽ ſata: & ingrediebamini in torcu-
lar, vt hauriretis quinquaginta amphoras, &
factæ ſunt viginti. Percuſſi vos in ſterilitate, &
corruptione aeris, & in grandine omnia opera
manuũ veſtrarum, & non reuerſi eſtis ad me,
dicit Dominus. Ponite iam corda veſtra à die
iſta, & vltra, à quarta & vigeſima noni menſis: à
die qua fundatũ eſt templum Domini, ponite
in cordibus veſtris, ſi vltra cognoſcetur ſuper
H terrã area, & ſi adhuc vinea, & ficus, & malo-
granata, & ligna oliuę quæ non ferũt fructum,
à die hac benedicam. Et factum eſt verbũ Do-
mini ſecundò ad Aggęum prophetam quarta
& vigeſima menſis, dicens: Dic ad Zorobabel
filiũ Salathiel de tribu Iuda: Ecce non moue-
bo cęlum & terram, & mare & aridam, & ſub-
uertam thronos regum, & ſubuertam currus &
aſcenſores: & deſcendent equi & aſcenſores
eorum vnuſquiſque in gladio ad fratrem ſuũ.
I In die illa, dicit Dominus exercituũ, aſſumam
te Zorobabel filium Salathiel ſeruum meum,
dicit Dominus, & ponam te quaſi ſignaculum:
quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Si nobis ſuperiores & cælatas ædificamus domos, cur non potius Deo? Deo igitur noſtro omnium conditori, meliora ædificanda templa etiam in nobis docet.

Ad Irenæum.

K AMBROSIVS Irenæo. Vbi ſuperiorem ab-
ſolui epiſtolam, & perferendã tibi tradidi,
venit in mentem illud quod Dominus in
manu Aggæi prophetæ locutus eſt, dicens:
*Si tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus cæ-
latis?* Quid ergo iſtud eſt, niſi in ſuperioribus habitandũ,
non in valleſtribus & ſubterraneis habitaculis: Qui enim
infra terram habitant, non poſſunt ædificare templum
Dei, & dicunt: *Non venit tempus ædificandi domum Domini,* Aggæi. 1.
ſimul quia luxurioſum eſt hypogęa quærere, captantium
frigus æſtiuum, eo quod reſoluti deliciis æſtus aliter fer-
re ac tolerare non queant, & ideo requirant vmbroſa pe- Ibidem.
L netralia: vel quòd deſidioſi ignaua ſub terris agant otia:
deinde quòd tenebroſa illos & opaca delectent magis,
quibus operiri flagitia ſua credant, ſecundùm illud: Te-
nebræ circundant me & parietes, quẽ vereor? Sed fruſtra
hoc ſperãt, cùm profunda abyſſi & abſcondita Deus cer- Exod. 23.
nat, & omnia deprehendat antequã fiant. At non Elias in Eccleſ. 24.
hypogęis, non Eliſęus habitabant. Denique alter mortuũ Eccleſ. 48.
viduæ filiũ tulit ad ſuperiora, in quibus cõſueuerat ſede-
re, & ibi eum reſuſcitauit. Alteri quoq; Sunamitis illa ma- 3. Reg. 17.
gna mulier (vt ſcriptura teſtificatur) in ſuperioribus ho- 4. Reg. 4.
ſpitiũ parauit, & ibi concipiendæ ſobolis, quia non habe-
bat, meruit pręrogatiuam, ibidémque reſuſcitati pignoris
M vidit miracula. Quid de Petro dicam, qui ad horã ſextam Act. 10.
aſcendens in ſuperiora, baptizandarũ gentium cognouit 2. Reg. 15.
myſteria? At verò parricida Abeſſalõ in valle regis ſibi ti- 2. Reg. 18.
tulũ ſtatuit, & in foſſam proiectus eſt, cùm eſſet perẽptus. 3. Reg. 4.
Ergo ſancti aſcẽdunt ad Dominum: flagitioſi ad vitia deſ-
cendunt. Sancti in montibus, criminoſi in vallibus. Deus
enim montium eſt, & non Deus valliũ. Inquit ergo *Ponite
iam corda veſtra in vias veſtras, aſcendite in montẽ.* Qui ergo
illic, id eſt, in domibus habitabant valleſtribus, in quibus
non habitat Deus, domum Dei in ſe habere non poterãt.
Hanc enim Dominus quęrebat ab illis domũ, vt ſemet-
ipſos ædificarent, atque intra ſe Dei templũ viuis fidei la-
pidibus attollerent. Neque enim terrenorum parietum
conſtructiones, & ſilueſtrium ligna culminum deſidera-
bat, quæ cùm fuiſſent, manus diruerat hoſtilis: ſed illud
templum quærebat, quod in hominum cõderetur menti-

1. Petr. 2. bus quibus dicendum foret: Vos eſtis templum Dei: in A
quo habitaret Dominus Ieſus, & vnde ad redêptionem
1. Cor. 6. vniuerſorum procederet, vt in vtero Virginis ſacra tepe-
riretur aula, in qua rex habitaret cęleſtium, & corpus hu-
manum Dei templum fieret, quod etiam, cùm ſolutum
eſſet in triduo reſuſcitaretur. Sed hãc domum non luxu-
Ioan. 2. rioſi ædificant, qui cælatas inhabitant domos, & cælato
Agga. 1. argento delectantur. Sordet enim illis purum argentum,
ita & iſtis ſordet ſimplicis habitationis locus. Sinuant
Eſaia 5. ſpatia domorum, & adijciendo adijciunt, coniungentes
domum ad domũ, & villam ad villam, effodiunt terram,
vt elementum quoque eorum cedat habitaculis, & qua-
Hier. 22. ſi terræ filij intra eius recondãtur vterum, & abſcondan- B
tur aluo. Iſti planè ſunt, de quibus dicit Hieremias: *O qui
Ibidem. ædificant domum ſuam non cum iuſtitia!* Qui enim cum iu-
ſtitia ædificat, non in terrenis ædificat, ſed in cæleſtibus.
Ibidem. *Ædificaſti*, inquit, *domum, metire ſuperiora eius, perflatilia
diſtincta feneſtris, & contignata cedro, & illita minio.* Me-
titur autem ſuperiora, qui contemplatus iudicium Dei,
iudicat iudicium humilis, & iudicium pauperis. Qui au-
tem in auaritiam intendit, & in ſanguinem innocentis,
non ędificat ſuperiora cum iudicio nec menſuram tenet,
quia non habet Chriſtum: nec aſpirare ſibi diuinæ flatus
Ibidem. explorat gratiæ, nec pleni luminis ſplendorem requirit:
Cant. 4. nec illita minio habet cænacula, cui non poteſt dici: *Si-*
Ezer. 22. *cut reſticula coccinea labia tua. Non ſepelietur*, inquit, *huiuſ-* C
modi. Qui enim viuum ſe ſub terram infodit, & tanquam
in ſepulchro ſepeliuit, eripuit ſibi mortuo requiem ſe-
pulturæ, depoſitus itaque in valle corporalium delecta-
tionum, nõ inuenit ſepulchrum de quo poſſit reſurgere.
Aggæi 1. Huiuſmodi ergo vir nec tẽplum Deo ædificat, quia non
nouit tempus correctionis ſuæ. Quomodo enim poſſunt
tales homines templum ædificare, qui quaſi feræ ac be-
ſtiæ in ſpelæa ferarũ & beſtiarum latibula ſeſe receprũt,
atque in foueas ſe ſerpentium more demergunt. & con-
2. Tim. 5. ſuetudine fraudulentæ vulpis infodiunt. Sed nec ſepul-
chrum ſibi condit qui ante tempus moritur. Viuens enim
mortuus eſt: nec audit vocem Aggæi, id eſt epulantis, vt D
interpretatio declarat: *quoniam non ingreditur tabernacu-
Pſal. 41. lum Dei in voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.*
Quomodo enim vocem eius audit, qui opera eius non
videt? Nam ſi videret, audiret verbum quod in eius ma-
Apoc. 3. nu factum eſt, delectatus eius actibus, quibus pulſauit, &
apertum eſt ei, & deſcendit in eius animam, vt epuletur
2. Cor. 5. in eo ſinceritatis & veritatis cibos. Ergo quia non audi-
Aggæi 1. uit fit iterum in manu Aggæi verbum, & dicit: *Aſcendite
in montem, cædite ligna, & ædificate domum*, quaſi dicat,
Surgite de cælatis & depreſſis malitia domibus, & aſcen-
Geneſ. 2. dite in mõtem ſcripturarum cæleſtium, & cędite lignum E
ſapientiæ, lignum vitæ, lignum cognitionis, & dirigite
vias veſtras, ordinate actus veſtros, vt habeant ordinem
ſuum debitum, qui neceſſarius & vtilis eſt ad ædificãdam
Domini domum. Nam ſi non feceritis, *nec cælum dabit
rorem ſuum*, id eſt ſermo cæleſtis, qui ſicut ros deſcendit
ſuper fœnum, non tẽperabit feruidos corporalium mo-
tus paſſionum, nec ignita reſtinguet diuerſarum ſpicula
cupiditatum: *nec terra eius*, id eſt anima: *germina ſua da-
bit*: eo quòd areſcat, niſi repleatur irriguo verbi, & per-
Deut. 32. fundatur rore cæleſti, ſpiritalis vbertate gratiæ. Et quia
ſciebat deſides eſſe habitãtes in hypogęis, & voluptatum
Aggæi 1. gurguſtijs: *Excitauit*, inquit, *illis Dominus ſpiritum Zoro-* F
babel de tribu Iuda, & ſpiritum Ieſu filij Ioſedech *ſacerdotis
Pſal. 126. magni*: vt incitentur ad ædificationem diuinæ domus.
Niſi enim *Dominus ædificauerit ſibi domum, in vanum labo-
Coloſſ. 1. rauerunt qui ædificant eam.* Ipſe eſt Zorobabel iugis re-
dundantia, vt pute fons vitæ, & verbum Dei, per quod
Ioan. 7. omnia, & ex quo omnia, & omnia in ipſo. Hæc dicis re-
dundantia: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* Hoc eſt
2. Reg. 18. profluuium indeficientis meatus. Profluuium quoque
4. Reg. 9. nocturnum legimus, quod eſt propheticũ, & ipſum hu-

A ius fluenti infuſione reſplenduit, per quod euanuit illud
profluuium vanitatis in Ieſabel, quæ inimica veritati, &
aduerſaria Prophetarũ eloquiis, ita dilacerata eſt canum
morſibus, vt nullum eius ſupereſſet veſtigium, ſed toto 2. Eſdræ 3.
corpore ſuo cum omnibus poſteritatis ſuæ inſignibus
extingueretur. Ipſe igitur Zorobabel ex tribu Iuda, ipſe
Ieſus magnus ſacerdos, & tribu deſignatus & nomine:
duo ſignificati videntur, & vnus exprimitur, quia idem Pſal. 18.
quaſi potens natus ex potente, quaſi redemptor ortus ex
Virgine in vtriuſque idem naturæ diuerſitate diuiduæ, Aggæi 2.
vnius filij Dei veritatem gigas ſalutaris impleuit. Excita- Exod. 14.
turus itaque Zorobabel ſanctum ait: *Adhuc ſemel ego* Exod. 16.
B *mouebo cælum & terram, & maria & deſertum.* Moue- Exod. 17.
rat ante hæc, cum de Ægypto liberaret populum ſuum,
quando in cælo columna erat ignis; terra inter fluctus, Matt. 27.
murus in mari, via in aqua, in deſerto meſſis quotidiana
frugum cæleſtium multiplicabatur, petra ſoluebatur in
fontes aquarum ſed mouit & poſtea in paſſione Domi- Matt. 14.
ni Ieſu, quando cælum tenebris obductum, ſol refugit, Ioan. 4.
petrę ſciſſę, tumuli aperti, mortui reſuſcitati, draco victus
in fluctibus ſuis vidit piſcatores hominum non ſolùm
nauigantes in mari, ſed etiam ambulantes ſine periculo.
Deſertum quoque motum, quando infructuoſus natio-
num populus in meſſem cœpit deuotionis & fidei flaueſ- Pſal. 18.
C care: & euſque deſerti, & gentium commotio facta eſt,
vt Apoſtolorum quos direxit ad gentes vocandas, tan-
ta eſſet & tam vehemens prædicatio, vt in omnem ter- Eſai. 54.
ram exiret ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eo- Eſai. 35.
rum. Tanta inquam commotio deſerti, vt plures filij fie-
rent deſertæ, quàm eius quæ habebat virum: & floreret Rom. 11.
deſertum vt lilium, introirent electa gẽtium ad reſiduos Aggæi 2.
populi, quò reliquiæ ſaluæ fierent per electionem gratię.
Et replebo, inquit, *domum hanc gloria, dicit Dominus exer-* Pſal. 11.
cituum. Meum eſt argentum, & meum eſt aurum. Reple-
bo ergo argento meo & auro, eloquiis cæleſtibus, quæ
ſunt ſicut argẽtum igne examinatum: & viri claritate lu-
minis, ſicut auro ſpiritali in ſanctorum occultis menti-
D bus refulgente. Has diuitias confert Eccleſiæ ſuæ: qui-
bus intelligibiles theſauri replentur, & gloria augetur
domus ſuper priorem gloriam quam populus habuit
electus. Hoc enim eſt quod ſequitur: *Magna erit gloria
domus iſtius nouiſſima ſuper primam, dicit Dominus exerci-
tuum: & in loco iſto dabo pacem.* Pax enim & tranquilli-
tas animæ ſuper omnem domus gloriam eſt, quia pax ſu- Philip. 4.
perat omnem ſenſum. Hæc eſt pax ſuper pacem, quę da-
bitur poſt tertiam commotionem cæli, maris, terræ, de-
ſerti, quando deſtruet omnes poteſtates & principatus.
Cælum enim & terra tranſibunt, & omnis iſtius mundi 1. Cor. 15.
figura: & vnuſquiſque in romphæa inſurget ad fratrem Matth. 24.
E ſuum, id eſt, verbo penetrãte medullas animę, vt deſtrua- 1. Cor. 7.
tur quidquid eſt contrarium, currus ex Ephrem, & equus Hebr. 4.
ex Hieruſalem, vt Zacharias dixit. Et ſic erit pax per om- Zach. 9.
nia, vt nullis obſiſtentibus corporis paſſionibus, aut in- 1. Cor. 15.
credulæ mentis impedimentis, fiat in omnibus omnia
Chriſtus, ſubiecta patri exhibẽs corda vniuerſorum. Vn-
de & ad ipſũ ſolùm myſticè dicitur: *Aſſumam te Zoroba-* Aggæi 2.
bel, & ponam te ſicut ſignaculum, quia te elegi. Etenim
cùm fuerit anima noſtra pacifica, vt dicatur ei: Conuer- Cantic. 6.
tere, conuertere Sunamitis, quod pacificam ſignificat, &
vt tuo nomine vtar εἰρηναῖον, tunc accipiet in 1. Cor. 15.
F ſe ſicut ſignaculum Chriſtum, id eſt imaginem Dei, vt ſit
ad imaginem: quoniam qualis cæleſtis, tales & cæleſtes.
Et oportet nos portare imaginem cæleſtis, id eſt pacem.
Atque vt ſciamus verum eſſe, habes in cãticis, in vltimo, Cantic. 8.
iam perfectæ animæ dici, quod & tibi dicat Dominus Ie-
ſus: *Pone me vt ſignaculum in brachium tuum*, vt luceat 1. Cor. 15.
pax in corde tuo, & in operibus tuis Chriſtus, & forme-
tur in te ſapientia, & iuſtitia, & redemptio. Vale fili, &
nos dilige, quia nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII IN AGGÆVM PROPHETAM OBSERVATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EX VERBIS CAP. I. MALACHIÆ PROPHETÆ SERMO.

Malach. Cap. I.

ASſumptio verbi Domini ſuper Iſraël in manu Angeli eius. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixiſtis: In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſaü Iacob? dicit Dominus: & dilexi Iacob, at Eſaü odio habui: & poſui terminos eius in deſolationem, & hereditatem eius in domos deſerti, quia dicet, Idumęa ſubuerſa eſt: & reuertamur, & reædificemus deſerta. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ipſi ædificabunt, & ego deſtruam: & vocabuntur eis termini iniquitatis, & populos ſuper quem præparatus eſt Dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt, & vos dicẽs: Magnificatus eſt Dominus ſuper terminos Iſraël. Filius honorificauit patrem, & ſeruus dominum ſuũ. Si dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? ſi pater, vbi amor meus? dicit Dominus omnipotens. Vos ſacerdotes qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis: In quo deſpeximus nomen tuum? offerentes ad altare meum panes pollutos, & dixiſtis: In quo polluimus te? in eo quod dicitis vos: Menſa Domini polluta eſt, & impoſita deſpexiſtis. Quia ſi offeratis cæcum in ſacrificium, nõ malum? & ſi offeratis claudum aut languidum, nonne malum? Offer iam illud duci tuo, ſi ſuſcipiet te, ſi accipiet faciẽ tuam, dicit Dominus omnipotens. Et nunc deprecamini faciem Dei veſtri, & rogate eum: in manibus veſtris facta ſunt hæc: ſi ſuſcipiam ex vobis facies veſtras, dicit Dominus omnipotens. Quia & in vobis claudentur oſtia, & non ſuccendetur altare meum gratis. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotẽs: & ſacrificium non ſuſcipiam de manibus veſtris: quia ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. Vos autem contaminatis illud, in eo quod dicitis vos: Menſa Domini polluta eſt, & qui ſuperponuntur deſpecti ſunt cibi eius. Et dixiſtis: Ecce ex afflictione ſunt, & exſufflaſtis ea. dicit Dominus omnipotens, & inferebatis rapinas, & clauda & debilia, offerebatis in ſacrificium, ſi ſuſcipiam ea de manibus veſtris, dicit Dominus omnipotens. Et maledictus homo qui erat potens, & fuit in grege ſuo maſculum, & votum eius ſuper eo. & immolat debile Domino: quia rex magnus ego ſum, dicit Dominus omnipotens, & nomen meum illuſtre eſt in gentibus.

G SAtis abundè quæ in ſuperioribus dixiſſe me credo ad correptionẽ eorum qui diuinis muneribus perfruentes, gratias non referunt creatori, & vtentes beneficiis cæleſtibus tanquam ingrati & indigni beneficiorum non remunerantur auctorem. Ingrati, inquam, qui Deum nec quaſi ſerui metuunt, vt Dominum, nec quaſi filij honorificant vt parentem. Dicit per Prophetam Deus: *Si Dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? ſi pater, vbi amor meus?* Hoc eſt, ſi ſeruus es, redde Domino timoris obſequium: ſi filius, exhibe patri pietatis
H affectum. Tu autem cum gratias nõ agis, Deum nec diligis, nec vereris. Vnde aut contumax ſeruos, aut ſuperbus es filius. Qui eſt igitur Chriſtianus, ſemper debet patri ac Domino ſuo laudes dicere, & in eius gloriam omnia procurare, ſicut ait beatus Apoſtolus, dicens: *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* 1. Cor. 10. Videte quale viri Chriſtiani Apoſtolus voluit eſſe cõuiuium, vt magis fides Chriſti, quàm prandij ſagina comedatur: & plus reficiat hominem Dominici nominis frequens inuocatio, quàm epularum mul-
I tiplex & copioſa collatio: meliúſque paſcat eſurientem religio, quam ſagina. Omnia, inquit in gloriam Dei facite. *Ibidem.* Omnes ergo actus noſtros Chriſto vult ſocio vel teſte compleri: hac ſcilicet ratione, vt bona ipſo auctore faciamus, mala propter ipſius cõtubernium declinemus. Erubeſcit enim mala facere, qui ſcit Chriſtum ſe habere participem Chriſtus autem in bonis adiutor eſt, in malis noſter eſt conſeruator. Ergo cùm diluculo ſurgimus, debemus priuſquam procedamus è cubiculo gratias agere Saluatori & ante omnes actus ſęculi, actus habere pietatis, qui nos quieſcẽtes & dormiẽtes in lectulis cuſtodiũt. Quis enim niſi Deus dormiẽtem cuſtodit hominem? qui
K ita reſolutus in ſomnum, & oblitus vigoris humani, à ſe alienus efficitur, vt neſciat quid ipſe ſit, vbinam demoretur, adeſſe ſibi certè ipſe non poſſit. Neceſſarius igitur *Pſal. 90.* Deus adeſt dormientibus, quia dormiẽtes ſibi adeſſe non poſſunt: & a nocturnis inſidijs genus hominum ipſe cuſtodit, quia id temporis ad cuſtodiẽdum alter nemo peruigilat. Debeo illi pergratiam, qui vt ego ſecurus dormiam, ille peruigilat. Ipſe enim nos Deus ituros cubitum quodam gremio quietis ſuſcipit, & theſauro pacis reconditos ſeruat, & caliginum quadam tuitione in locem defendit, vt malitia inimicorum hominum repellatur tenebris, quæ non poteſt benignitate depelli, & pacem feſſis præſtet obſcuritas, quam nõ præſtabat humanitas. Dum
L enim neſcit homo vbi ſuum aduerſarium perſequebatur pacem, quam volens pręſtare noluit, pręſtat inuitus. Debemus ergo ſurgentes gratias Chriſto agere, & omne diei opus in ſigno facere Saluatoris. Nonne cùm adhuc gentilis eſſes, ſolebas ſigna perquirere? quæ ſigna quibus rebus eſſent proſpera, magna inquiſitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, ſcito quia in vno ſigno Chriſti omnium rerum eſt tuta proſperitas. Qui in hoc ſigno ſeminare cœperint, vitæ fructum conſequentur æternæ. Qui in hoc ſigno iter facere aggreditur, ad cælum vſq; perueniet. In hoc igitur nomine omnes actus noſtri dirigendi ſunt, & ad ipſum totius vitæ noſtræ commotio referenda; quia ſicut ait Apoſtolos: *In ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus.* *Act. 17.* Sed & cùm veſpera diem claudit, ipſi debemus per pſalterium laudem dicere, & gloriam eius modula ſuauitate concinere, quo operum noſtrorum conſummato certamine, veluti victores requiem

mereamur, & laboris quædam palma ſit ſoporis obliuio. Hoc autem vt faciamus fratres, non ſolùm docemur ratione, ſed etiam admonemur exemplis. Nonne enim videmus minutiſſimas aues cùm illuceſcentem diem aurora producit, in quibuſdam nidorum cubiculis varia dulcedine perſonare, & id ſtudioſè agere priuſquam procedant, vt creatorem ſuum, quia loquela non poſſunt, ſuauitate demulceant? & quemadmodum vnaquæque earum quoniam confeſſione nequit, modulis prodat obſequium, ita vt videatur ſibi deuotiùs gratias agere, quæ dulciùs perſonauit: hoc etiam peracto diei curſu ſimiliter facere? Quid ergo ſibi vult iſta certis temporibus diſpoſita cantilena, & iugis intentio, niſi gratiarum quædam ſit immoderata confeſſio? Paſtor i enim ſuo auis innoxia, quia ſermone non poteſt, ſuauitate blanditur. Habent enim & aues paſtorem ſuum, ſicut ait Dominus: *Reſpicite volatilia cæli, quoniam non* Matth.6. *nent, neque metunt: & pater veſter qui eſt in cælis, paſcit illa.* At quibus tandem cibis paſcuntur aues? viliſſimis ſcilicet & terrenis. Aues ergo propter viles eſcas gratias agunt: tu pretioſiſſimis epulis paſceris, & ingratus es? Quis igitur non erubeſcat ſenſum hominis habens, ſine Pſalmorum celebritate diem claudere, cùm ipſæ aues ad gratificandum pſalterij ſuauitate perſultent:

A & eius gloriam non verſuum dulcedine perſonare, cuius laudem volucres modulata cantilena pronuntiant? Imitare ergo, frater, minutiſſimas aues, manè & veſpere creatori gratias referendo. Et ſi es deuotior, imitare luſciniam, cui quoniam ad dicendas laudes dies ſola non ſufficit, nocturna ſpatia peruigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens operi tuo adde nocturna curricula, & inſomnem ſuſcepti laboris induſtriam pſalterij ſerie conſolare. Et quia de his auibus mentionem feci quæ noctibus vigilant, nolo te imitatorem eſſe noctuæ, quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca eſt, quæ grandibus oculis tenebrarum caligines diligit, ſplendorem ſolis horreſcit. Mirum enim in modum illuminatur obſcuritate, luce B cæcatur. Iſtud animal hæreticorum figura eſt atque gentilium, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucem Saluatoris horreſcunt, & grandibus diſputationum aculeis cernunt vana, non reſpiciunt ſempiterna. De his ait Dominus per Prophetam: *Oculos habent, & non videbunt.* Pſal.113. Et alibi: *In tenebris ambulant.* Sunt enim acuti ad ſuperſtitioſa, hebetes ad diuina: qui dum ſe putant ſubtilibus Pſal.83. euolare ſermonibus, tamquam noctuæ veri luminis ſplendore turbantur.

S. AMBROSII IN MALACHIAM PROPHETAM SERMONIS FINIS.

S. AMBROSII MEDIOLANENSIS
EPISCOPI OPERVM TOMI SECVNDI FINIS.

Digitized by Google